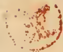

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XLIX
G
7
NAPOLI

ACTA SANCTORUM ORDINIS S. BENEDICTI IN SÆCULORUM CLASSES DISTRIBUTA.

SÆCULUM V.

QUOD EST AB ANNO CHRISTI CM AD M.

Colligere cœpit Domnus LUCAS D'ACHERY, Cong. S. Mauri Monachus; D. JOHANNES MABILLON, ejusdem Congreg. absolvit, illustravit, ediditque, cum Indicibus necessariis.

LUTECIÆ PARISIORUM,
Apud VIDUAM EDMUNDI MARTIN,
ET
JOHANNEM BOUDOT, in via Jacobea ad Solem aureum.
Anno M DC LXXXV.
CUM PRIVILEGIO REGIS, ET PERMISSU SUPERIORUM.

IN SÆCULUM DECIMUM
PRÆFATIO.

1. Jam tandem ad famosum illud devenimus sæculum, de quo tam sinistra opinio est apud omnes, tam deplorata fama, ut si quis de illo vindicando, vel saltem de levandis (uti res exigit) præjudiciis cogitare velit, is de sua ipsius fama periclitari videatur. Lubricum sanè argumentum, ubi quocumque demum te convertas, in discrimen adducitur vel causæ justitia, vel scribentis auctoritas. Quippe tam tætræ illorum temporum expressæ sunt imagines ab auctoribus potissimum nostræ ætatis, tam horridæ tenebræ; nullus ut color ad illas abstergendas, nulla lux orationis ad has illustrandas omnino sufficiat. Atque utinam in solis civilibus rebus, quæ sanè per id tempus deploratissimæ erant, sisteret, & non magis ad res sacras pertineret hoc malum! Quin maximè in ipsam verti Ecclesiam, cujus tam miserabilis & inculta facies repræsentari solet, ut quisquis eam vel tantisper amat, ejus commiseratione nequaquam tangi non possit, nec absque intimo justi doloris sensu conspiciat eorum discrimen, qui funestis illis imaginibus utuntur ad impugnandam Ecclesiæ perpetuam & incorruptam unitatem.

2. Hinc enimvero nostrorum temporum hæretici occasionem ac materiam captant insultandi Ecclesiæ, quasi per offusas sæculi illius tenebras antiqua & primigenia Fidei Christianæ puritas violata sit, cùm nemo, inquiunt, grassantibus undique morbis occurreret, ignorantiæ scilicet, atque effreni criminum licentiæ. Tunc enim facile fuisse, « ut dormitantibus, altoque vitiorum somno oppressis Ecclesiæ Pas- « toribus, infestus hostis superseteret zizania, quæ tandem putam ac « genuinam Fidei sementem penitus suffocaverint. Atque ex eo tem- « pore Novatores persuadere contendunt, transsubstantiationis, immo & realis Christi in Eucharistia præsentiæ dogma, quod Paschasio, quasi primo ipsius doctrinæ auctori tribuunt, per ejusdem asseclas longe lateque isto demum sæculo fuisse propagatum.

3. Etsi verò hæc consectaria, utpote à vero prorsus aliena, scriptores Catholici rejiciant; plerique tamen eorum causas admittunt: quos inter summus Annalium ecclesiasticorum conditor super deplorarif-

ſimo illo ſæculo adeo commotus eſt, ut lectoris animum neceſſaria cautione præmuniendum cenſuerit, ne auditis tot flagitiorum, in ipſa etiam ſanctiſſima ſede commiſſorum, portentis, in damnoſum ſcandali & offenſionis ſcopulum incurreret. Non enim dubitat vir illuſtriſſimus [a] affirmare, Eccleſiam in nullo umquam graviori verſatam eſſe diſcrimine, nec manifeſtiori pereundi (ſi fieri poſſet) conſtitutam periculo, quàm per bella, tumultus, & flagitia ſæculi iſtius „ turbulenti, quod ſui aſperitate ac boni ſterilitate *ferreum*, malique „ exundantis deformitate *plumbeum*, atque ſcriptorum inopiâ *obſcu-* „ *rum* appellat. Neque ſane colore caret hæc effigies, quantumvis deformis, maximè ſi in Romanam ſedem oculos conjicias: quæ cùm antea fuiſſet Eccleſiæ univerſæ principale decus & ornamentum, ac fons purioris ſanctitatis; tunc temporis ab indignis invaſoribus fœdiſſimè conſpurcata eſt. Et hæc quidem conſideratio maximè perſtrinxit illuſtriſſimum Cardinalem, ut nihil fere niſi tenebris & flagitiis plenum cerneret, ſive quòd multa eum deficerent actorum veterum, quæ poſt eum vulgata ſunt, monumenta: ſeu quòd mentis ejus acies præcipuè in Romanam Eccleſiam defigeretur.

a Baron ad ann 903.

4. Verùm qui ſimpliciori ac communiori oculorum intuitu univerſam Eccleſiæ per id temporis faciem remotis præjudiciis contemplati ſunt; multa quidem in illo ſæculo gravi animadverſione digna obſervarunt, ſed non ita deplorata omnia, nihil ut priſtinæ ſanctitatis & doctrinæ tunc ſuperfuiſſe exiſtimaverint. Immo verò complures viros ſanctimonia præſtantes agnoſcunt atque ſcientiâ, qualis ad incorruptam Eccleſiæ doctrinam ad poſteros tranſmittendam neceſſaria erat. Sed cùm opportuna ad id demonſtrandum præſidia congerere nequaquam illorum propoſiti fuerit, nec antehac quiſquam fortè plura in eam rem, quàm nos in hoc libro, retulerit; operæ pretium eſſe duximus hoc in limine de iſto argumento fuſiùs præfari: ut ſi ob imperitiæ noſtræ modum Eccleſiæ ſtatum, qualis eo tempore fuit, accuratè exprimere non valemus; ſaltem æquos lectores ex his actis inducamus ad ferendam de illo ſæculo favorabiliorem ſententiam. Ubi non exornatores rerum aut arbitri, ſed tantummodo narratores eſſe volumus, pro comperto habentes, hiſtoriam non partes judicis ſuſtinere, ſed teſtis. Sic itaque ſæculi decimi mores depingere conabimur, ut dum laudabilia perſequimur, etiam vitia, quantumvis atrocia, non diſſimulemus.

§ I.

Eccleſiæ ſtatus, qualis ſæculo x fuerit, exponitur, & primo in Italia.

5. NUlla ætas criminum expers; & ſemper malos bonis permiſtos tulit, feretque Eccleſia, cùm nec prima illa inceſtis atque ſceleſtis hominibus caruerit. Hinc eſt quòd ſancti Patres in pu-

rioribus etiam Ecclesiæ sæculis questi sunt eversos esse mores, regnare nequitiam, in deterius res humanas labi: hoc & nos querimur, idemque posteri nostri conquerentur. Nec sanè deest justæ querelæ materia in quibusvis sæculis, alia atque alia in diversis. Quippe non eadem, nec eodem semper loco stant vitia, sed mobilia & inter sese dissidentia, tumultuantur, propellunt invicem, fugantutque. Et quidem in sæculo decimo gravissima viguere, crudelitas, ambitio, luxuria. Sed quemadmodum tot fluvii atque imbres, tanta medicatorum vis fontium, maris saporem non corrumpunt, sed ne remittunt quidem: ita nec scelerum labes, nec adversarum impetus rerum, Ecclesiæ statum ullo modo labefactant. Ipsa semper eadem ac sibi constans, numquam sanctitatis ac doctrinæ amittit saporem, quem à Christo accepit. Erant in illo sæculo tyranni, raptores, incesti, sacrilegi, proditores, ignari: sed viri etiam sanctitate & doctrina insignes, & quidem complures, non deerant, qui incorruptam Christi cum bonis moribus doctrinam ad posteros transmitterent.

6. Magnam sanè labem à Pontificibus Romanis (neque enim id dissimulare licet) passa est tunc Ecclesia; actumque fuisset de illa sanctissima Sede, si monstris violari, atterive potuisset. Ad id temporis eam tenuerant piissimi plerique Pontifices; nec quisquam fere omnium ejus sanctitatem antea majestatemque temeraverat, quin humana, si qua ipsis excidissent, errata illustri pænitentiæ exemplo diluissent. Inviolabilis apud eos erat Canonum sacrorum auctoritas, qua suam ipsi potestatem ultro moderabantur. Et ne longiùs exempla sumamus, ita sæculo nono vixerant post Leonem tertium ejusque successores piissimos Nicolaus primus re & nomine Magnus, Hadrianus II, & Stephanus VI. *Sed ô lugenda Roma*, inquit Arnulfus [a] Aurelianensis Antistes apud Gerbertum, *quæ nostris majoribus clara Patrum lumina præbuisti, nostris temporibus monstruosas tenebras, futuro sæculo famosas offudisti.* A Formoso Pontifice incœpit mali labes, sive is causa fuerit, seu occasio. Nempe hic Portuensis primùm Episcopus, à Johanne VIII in ordinem redactus est in Synodo Romana, interposito juramento, se in communione laica perpetuo permansurum. Hujus exauctorationis causæ tres. Prima, quòd à Nicolao I in Bulgariam missus, Bulgarorum Regem sacramento obstrinxisset, ne alium Episcopum, ipso superstite, à Sede apostolica susciperet. Deinde quòd contra præscripta Canonum per ambitum ab ecclesia Portuensi ad Romanam prosilire conatus esset. Postremo quòd inconsulto Pontifice propriam deseruisset ecclesiam; & relicta Urbe, contra reipublicæ & imperii salutem, cum suis fautoribus conspirasse crederetur. Marinus Pontifex à depositione & juramento absolvit Formosum, qui post Hadrianum III & Stephanum VI in supremum illum thronum sublimatus est, primusque infaustum translationis exemplum in illa sede præbuit, vir ceteroqui *vera religione, divinarumque scripturarum & doctrinarum scientia* clarissimus, teste [b] Liutprando. Sævitum in

[a] In actis Synodi Remensis.

[b] Liutprand. lib. 1. cap. 8.

demortui cadaver : acta ejus omnia rescissa à Stephano VII, instigante Sergio, quem Formosus in adeunda dignitate æmulum sustinuerat, hominem nulla re, nisi splendore familiæ (nam is ex Comitum Tusculanorum genere Cardinalis Presbyter creatus fuerat) commendatum. Hinc factio Sergianorum adversus Formosum; quam Wido ejusque filius Lambertus, in solium imperiale intrusi, deinceps fovere perseverarunt. Stephani acta Johannes IX abrogavit in Synodo Ravennate, ubi Formosi violatores sepulcri damnati, & Formosus ipse, ut qui *necessitatis causâ ob vitæ merita* ex aliena ecclesia ad Romanæ administrationem venisset, Pontifex confirmatus cum ipsius actis, sancito, ne quid in posterum simile fieret, edicto. Ab hoc Stephano VII per vim passim, per cædes & crimina in sacrosanctam Sedem tunc gradus fuit. Nec mirum si plerique exinde improbi Pontifices; & si qui boni, brevioris vitæ ac pontificatus fuerint. Tantum verò malum ex duplici maximè capite processit, nempe ex impotenti ambitione Adalberti Tusciæ Principis, & pessimæ ejus concubinæ Theodoræ, quæ prostitutionis suæ virus etiam Sergio propinavit, ex quo ortus infamis ille Johannes XI, ex Ravennate Episcopo Romanæ sedis temerator. Alia ejusdem mali causa ex scissione imperii, ad quod modò hi, modò illi ferro & sanguine, aliisque malis artibus viam sibi sternebant; atque ut Pontificem sibi faventem haberent, mancipium quisque suum promovere atque intrudere conabantur : cùm Albericus interim, Theodoræ ex Adelberto filius, qui Romæ tyrannicè dominabatur, nunc istos carcere & inedia, atque etiam ferro è medio tolleret, nunc illos contra omnes tueretur.

7. Nec tamen inter illas funestas tempestates ita Ecclesiam suam deseruit misericors Deus, ut boni aliqui malis permisti non fuerint, quales Stephanus VIII, Leo VII, Agapitus II, *miræ* [a] *sanctitatis*, ac *sanctæ memoriæ* [b] Pontifex appellatus; & ante eum Marinus, qui Siconi Episcopo Capuano *ignorantiam Canonum*, *litterarum inscitiam*, *familiaritatem secularium*, *temerariamque transgressionem exprobravit*, teste Leone [a] Marsicano. Sed tandem illa pestis ad cumulum venisse visa est, cùm Octavianus Alberici filius, qui Romanæ urbis tyrannidem mortuo patre adierat, vix annos natus duodeviginti Sedem apostolicam invasit, mutato Octaviani nomine in Johannem. quod primum novati in Romano Pontifice nominis exemplum præcipitatæ dignitatis temeritatem reddit insigniorem. Agnitus ille tamen ab Ottone M. quem Imperatoriâ coronâ donavit : sed ab eo paullo pòst in frequenti Episcoporum conventu ob crimina, præsertim quòd Adelberto Berengarii junioris filio, Ottonis hosti & æmulo favisset, dejectus. Suffectus, jure an injuria, Leo *neophytus*, eo nomine dictus octavus; pulsus & ipse à mulierculis per Johannem subornatis, qui Johannes denuo thronum conscendit. Mortuo suffectus est Benedictus V. cujus audita creatione Otto Romam se contulit,

[a] *Vita S. Brunonis Episc. Colon.*
[b] *Metrop. Salisb. to. 1. pag. 56.*

[a] *Leo Ost. lib. 1. cap. 60*

ut de Romanis, qui cum eo de non eligendo citra ipsius consensum Pontifice pacti erant, ulcisceretur. Hi Leonem antea rejectum admittere coacti: à quo Benedictus, vir sanctus, in Diaconi ordinem redactus, apud Saxones reliquum vitæ mandato Imperatoris exegit. Post Leonem Johannes XIII ejectus primùm à Romanis, dein approbatus, Ottonem secundum Imperatorem coronavit. Donum seu Domnum Pontificem intra breve trium mensium intervallum excepit, an prævertit Benedictus VI, in carcere strangulatus jussu Bonifacii, cognomento Franconis: quem Benedictus VII itidem æmulum sustinuit, uti & Johannes XIV, antea Petrus dictus, ex Archicancellario Imperatoris, & ipse ab eodem Bonifacio fame in carcere necatus. Bonifacio antipapæ post quatuor menses repente exstincto successit Johannes XV, à Crescentio tyranno multum vexatus: Johanni Gregorius V, antea Bruno dictus, Ottonis tertii consanguineus, ecclesiasticæ disciplinæ studiosissimus Pontifex: sub quo pietas Christiana tantisper respirare cœpit, floruisserque impensiùs, nisi Crescentius ejus pontificatum objecto Johanne Episcopo Placentino, & mors post biennium subsecuta obstitisset. Sic per aliquot annos fluctuavit in sede Romana religio pietasque successorum, adeoque bonus status canonicæ disciplinæ: donec tandem eam postliminio revocare saregerunt [a] Leo IX, ejusque successores ad Gregorium VII, qui magnis motibus magna Ecclesiæ negotia confecit. [a] Orderic. lib. 1. pag. 171.

8. Inter tot illos violatæ religionis tumultus, quis sedem Romanam summo ludibrio & contemtui obnoxiam fuisse non existimet? Et certè id consequi necesse erat, si Petri dignitas & auctoritas in indignis heredibus defecisset. Verùm apostolicam Sedem paullo minùs reveriti sunt Fideles, præcipuè aliarum ecclesiarum Episcopi etiam religiosissimi, atque sæculares Principes, quantumvis perditæ famæ & vitæ essent Romani Antistites. Hinc Sergius Coloniensis Archiepiscopus, & Rogerus Hammaburgensis pallium à Sergio III (Deus bone quali monstro!) modestè petierunt acceperuntque, testante Crantzio. Quid autem magis probabile videbatur, quàm acta improbari Stephani VII adversus Formosum, & ex ejus actis vilescere personam? Et tamen Auxilius, qui pro Formoso in Stephanum scripsit, servatâ Pontifici reverentiâ factum improbare satis habet. sic enim loquitur in lib. 2 cap. 17. *Omni humanæ potestati subditi esse debemus, & quàm maximè Apostolicæ.* & in cap. 18 Infensori objicienti, cum non satis modestè loqui de Romana Ecclesia, *Absit*, inquit, *ut ego infimus, vel potiùs vermis, contra eam loquar, sed, ut Deus donaverit, magis pro ea.* Observantiæ item plena est epistola [a] Fulconis, optimi Præsulis Remensis, ad Stephanum VII indignum illum Pontificem: tum Hattonis Moguntini suffraganeorumque ejus litteræ ad Johannem IX, cui ita [b] scribunt. *Noverit sublimitas sanctitatis vestræ, quod nulla Fratrum unanimitas, sanctæ Romanæ Ecclesiæ* [a] Frodoard. lib. 4. cap. 4. [b] Metrop. Salisb. to. 1 pag. 47.

potestati subjecta, fidelior atque devotior ac subjectior apparet, quàm nos, qui vestræ dominationi & capiti omnium ecclesiarum omni mentis intentione subjicimur. Sed insignior est præ ceteris epistola Theotmari Iuvavensis seu Saltzburgensis, aliorumque Bajoariæ Episcoporum ad eumdem Johannem IX. cui significant, se promiscuis rumoribus nequaquam ab observantia sedis Romanæ revocati potuisse. Eorum verba [a] hîc adscribi merentur. *Nequaquam credimus quod coacti quotidie audimus, ut de illa sancta & apostolica Sede, quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis & origo Christianæ Religionis, profluxerit quippiam perversitatis, sed doctrina & auctoritas ecclesiasticæ rationis.* Sic illi sedem Petri, tamquam errori haud obnoxiam, suspiciebant. His accedit Ratherius Episcopus Veronensis, qui cùm à clericis suis vexatus, ob consultum in dubiis Johannem Romanum Pontificem, apud quosdam malè audiret, ista [b] reposuit. *Qua ignorantia quo meliùs exui, quo aptiùs possum quàm Romæ doceri? Quid enim de ecclesiasticis dogmatibus alicubi scitur, quod Romæ ignoretur? Illic summi illi totius orbis Doctores: illic præstantiores enituerunt universalis Ecclesiæ principes. Illic decretalia Pontificum, examinatio canonum: approbatio recipiendorum, reprobatio spernendorum. Postremo nusquam ratum, quod illic irritum: nusquam irritum, quod illic ratum fuerit visum.* Testem hoc loco ex Regibus Hugonem Capetum adducere licet, qui cùm Arnulfi Remorum Archiepiscopi exauctorationem in Synodo factam, Johanni XV displicere cognovisset, legatos ad eum misit, tulitque haud gravatè, Gerbertum, in locum Arnulfi substitutum, ex sententia Leonis Abbatis à Pontifice legati ipsi Arnulfo adversario suo cedere. Ubi rectè monet Baronius [c] planè id esse mirandum, quod hoc præsertim tempore tanti fecerit Hugo Romanum Pontificem, quando esset contemtui apud
" suos, & à Crescentio veluti vinctus, vel saltem obsessus detinere-
" tur in palatio: ut non nisi quem Crescentius vellet, aditum ad il-
" lum habere posset; & qui Romæ contemnitur à tyranno, in Gal-
" lia adeo colatur à Rege.

9. Sed forsan hîc occurat aliquis, dicens, hoc modo falsis dogmatibus & doctrinis apertam fuisse viam, cùm Pontificibus, etiam corruptissimis, servatâ observantiâ, cæco obsequio quævis ab eis sanctiones reciperentur. Immo verò quantumvis persuasum haberent illius ætatis homines, vix ac ne vix quidem quicquam falsæ doctrinæ ab apostolica Sede manare potuisse: nonnisi prævio tamen examine, nec sine delectu à Pontifice quidvis admittebant, atque inter personam & sedem accuratè distinguere noverant, teste Auxilio in lib. 2 cap. 18. *Aliud sunt*, ait, *Pontificalis sedes, aliud Præsidentes. Proinde honor & dignitas uniuscujusque sedis venerabiliter observanda sunt: Præsidentes autem si deviaverint, per devia sequendi non sunt, hoc est si contra Fidem vel catholicam Religionem agere cœperint, in talibus eos nequaquam sequi debemus.* His consentanea præmiserat idem auctor in capite 17. ubi ait, omni humanæ potestati subditos nos esse debere,

[a] ibid. pag. 44.

[b] Rather in itinerario Spicil. to. 2. pag. 267.

[c] Baron. ad ann. 995.

& quàm maximè apostolica: sed utique non in illis, quæ Christiana lex abominatur, & Deo inimica esse monstrantur. Et ita quidem se gessit erga Johannem XIII sanctus Dunstanus Archiepiscopus Cantuariensis. Is Comitem quemdam incestûs reum à communione removerat. Ille Regem in Dunstanum movet, & ad Pontificem appellat, obtinetque litteras ad Dunstanum, quibus hic Comiti parcere, & condescendere jubebatur. Ad quod Dunstanus: Equidem cùm illum, de quo agitur, sui delicti pænitudinem gerere videro, præceptis Domini Papæ libens parebo: sed ut ipse in peccatis suis jaceat, & immunis ab ecclesiastica censura nobis insultet, & exinde gaudeat; nolit Deus. Avertat etiam Deus à me, ut ego causâ alicujus mortalis hominis, vel pro redemtione capitis mei, postponam legem, quam servandam statuit in sua Ecclesia Dominus meus Jesus Christus. Ita constantissimus & modestissimus Antistes, etsi aliàs religiosissimus in Romanum Pontificem. Longè ergo aberant ab adulatorio illo cæci obsequii genere, ut quidvis indiscussum à Papa reciperent pii illorum temporum Antistites: nec usquam impune passi essent quidquam contra Fidei puritatem attentari, qui ecclesiasticæ disciplinæ contrariam sententiam admittere noluerunt. Immerito itaque nostri temporis novatores pravis quorumdam Romanorum Pontificum exemplis abutuntur ad impugnandam Ecclesiæ incorruptam veritatem & unitatem. Qualescumque fuerint Pontifices illi, [a] *quibus objiciunt pro sua dissensione quod volunt, nihil præjudicat Ecclesiæ catholicæ toto terrarum orbe diffusæ. Nullo modo eorum innocentiâ coronamur: nullo modo eorum iniquitate damnamur.* Ita loquebatur Augustinus in causa Donatistarum, ita & nobis loqui licet in causa Novatorum. Manet semper eadem Ecclesiæ veritas, manet semper eadem unitas. *Quisquis ab hac unitate vento superbiæ, tamquam sola palea, separatur; areæ Dominicæ propter commixtam paleam quid calumniatur?*

a Augustin. de unico Bapt. cap. 16

§. 10. Verùm quoniam sæculi decimi æstimatio non ex sola Romanorum Pontificum consideratione, sed etiam ex aliorum Episcoporum & Ecclesiæ ministrorum qualitate pendet; quales in præcipuis universæ Ecclesiæ partibus tunc temporis ministri & Antistites fuerint, quoad fieri poterit, paucis exponendum est. Et primum quidem ab Italia incipio, in qua funesta de Pontificatu atque Imperio discidia multum detrimenti rei Christianæ attulerunt. Non defuere tamen in multis vel pauci, qui reipublicæ Christianæ afflictæ suppetias tulerint. Inter primos claruerunt Theodoricus & Grimoaldus Pisani Archiepiscopi, qui cùm communem Canonicorum suorum vitam, qualem instituerat eorum decessor Johannes, ob temporum procellas ruinæ proximam animadverterent, eam deinceps cura & impendiis suis revocare & fovere curarunt. Insigne est hanc in rem diploma Grimoaldi apud [b] Ughellum, datum anno Berengarii junioris & Adalberti Regum anno VIII, Indictione III, id est anno Christi CMLIX. Theodorico æqualis fuit sanctus Adelbertus Bergoma-

b Ital. sac. tom. 3. col. 414.

tensi ecclesiæ admotus ab anno DCCC LXXXV in annos XL, vir tantæ sanctimoniæ, ut quidvis à Regibus impetrare valeret; idemque civitatem suam à barbaris defendit, ac prope excisam instauravit. Sed (quod ad rem pertinet) [a] anno DCCCC VIII sanxit, ut in sancti Vincentii cathedrali ecclesia ab se condita Canonici ex communi convictu vitam traducerent, ac testamento suo [b] lumen die noctuque ad altare sanctæ Trinitatis, idemque in sancti Alexandri Ecclesia à se item condita ad martyris corpus instituit. In agmen etiam merito veniet Zenobius Fesulanus Episcopus, eo nomine secundus. Is cùm videret paucos in ecclesia sua cathedrali Canonicos, numerum auxit, eosdemque ad communem vitam composuit, datis [c] anno CM LXVI litteris, in quibus de quadripertita Ecclesiæ bonorum divisione mentionem facit. Eamdem vivendi formam in Cæsenate ecclesia instituit consilio Gebehardi Archiepiscopi Ravennatis Sergius ex nostris Episcopus labente sæculo decimo, uti ejus instrumentum ea de re editum fidem [d] facit. Idem etiam præstitit sub Ottone Magno in sua ecclesia Albertus [e] Episcopus Aretinus, ne quid dicam de Rodulfo Gallo [f] Urbevetanæ ecclesiæ Episcopo, qui legibus saluberrimis clerum suum ad defæcatiores mores traduxit. Quis non miretur in tam corrupto Italiæ statu inventos fuisse tanti in religionem studii Antistites, qui apostolicæ vitæ formam in clero suo restituerint?

II. Sed fortasse in Italia desideret aliquis viros per illa tempora doctos, quorum operâ Ecclesiæ doctrina & disciplina adversus corruptos mores inviolatæ permanserint. Non defuit etiam hac in re Dei miserantis providentia. Testes huc appellare licet Ratherium Veronensem, & Attonem Vercellensem Episcopos: ex quibus ille [g] *dum in mores hominum tam scriptis quàm verbis mordaciter nimis inveheretur, & nec potenti nec humili penitus deferret*, sede sua deturbatus est non semel. Sic invisi erant tunc temporis Episcopi boni Italicis hominibus, ut cùm mortuo Henrico I imperatore de novi electione ageretur, delata [h] sit postulatio ad Guillelmum Pictavorum Ducem, ejusque filium; modò ut omnes Italiæ Episcopos abjiceret, forsan quod plerique essent Germanici; atque alios suo ipsorum, id est Italorum, arbitrio institueret. *Sed absit à me*, inquit ille, *rem hujuscemodi facere, ut Pastores Ecclesiæ, quibus mei patres semper honorem exhibuerunt, quos ipse quantum valui semper exaltavi, sine crimine inhonorem.* Hæc eadem causa Veronenses impulit ad exauctorandum Ratherium, qui corruptis ejus temporis moribus adversabatur. Paullo minus obscurus est Atto seu Ahito Vercellensis, Theologiæ & canonum peritissimus, cujus plurima ingenii monumenta typis vulgata sunt à nostro Acherio in Spicilegii tomo VIII Observatione digna est ejus Admonitio ad Presbyteros suos, Capitulari, quod in eorum doctrinam condidit, præfixa. *Obsecro vos*, inquit, *fratres dilectissimi, ut erga subditarum plebium profectum & emendationem vigilantissima cura laboretis: quatenus viam salutis ostendentes, & eos ver-*

a tom. 4 col. 608
b ibid. col. 616 & 621
c tom. 3 col. 275
d Ital. sac. tom. 2 col. 458
e tom. 1 col. 462
f ibid. col. 383
g Gesta Episc. Leod. tom. 1 pag. 175 & 177
h Fulbert. Episc. Carnot. ep. 126

bis & exemplis instruentes, & vos de eorum profectu, & nos de vestro, Domino Jesu Christo auxiliante, fructuosos illi manipulos reportemus. Obsecro etiam fraternitatem vestram, ut hæc Capitula, quæ ad emendationem vitæ breviter digessi, assiduè legatis & memoriæ commendetis, & eorum sive ceterarum sanctarum scripturarum lectione mores componatis & vitam emendetis. &c. Nec minor fuit Ratherii zelus pro Clericorum suorum emendatione & observatione canonum, de quorum contemtu singularem edidit librum, afferens ex duplici capite oriri sæculi sui corruptos mores, nempe ex contemtu canonum, & luxuria Sacerdotum; contemtorem canonum esse salutis ac catholici nominis penitus expertem. *Cruciat me non parum, fateor, ista quærentem, istis utrumnam contemtis restet salutis alia, quod neque suspicor, via. Si enim quod catholicum est, catholica defendit Ecclesia; catholicum se usurpative, reor, pronunciat, qui canonibus sanctis præsumptivè repugnat.* Et in parte 1 de contemtu canonum, hujus contemtus hanc affert causam, nempe mandatorum Dei inobservationem, *cum videlicet quis autumat nihil sibi prodesse si observet minora, qui se novit contemsisse majora.*

12. Jam si viros zelo apostolico & insigni sanctitate præstantes requiras, occurrunt Ægidius [a] Episcopus Tusculanensis, in Poloniam à Johanne XIII legatus togatu Misseconis Ducis ad prædicandum Christi Evangelium. Quod quidem gnaviter feliciterque exsecutus est. Non impar huic Adelbertus operis coadjutor, & ipse Pragensis Episcopus Apostolus & martyr, postquam Romæ in monasterio sancti Bonifacii per aliquot annos vitam monasticam transegisset. Ibidem etiam & Casini versatus est vir sanctitate insignis B. Nilus Rossanensis in Calabria monachus, cujus vita & doctrina plurimos ad meliorem frugem revocavit: & Leo ejusdem monasterii Bonifaciani Abbas in Galliam missus à Johanne XV in causa Arnulfi & Gerberti, qui de Remensi pontificatu decertabant. Sed illustres in primis fuere sanctissimi abbates Romualdus & Dominicus Fulginas seu Sotanus, Nonnosi Abbatis *mira sanctitate conspicui* discipulus, qui sæculi X finem & undecimi initium vitæ suæ splendore & doctrina illustrarunt, multosque discipulos ad severiorem vitæ rationem adduxerunt. Sed his interim omissis, venio ad Episcopos Petrum & Gauzlinum [b] Patavinos, quorum ille Arianis, suam diœcesim etiam tunc infestantibus, strenuè restitit: hic eximiæ sanctitatis, eosdem penitus delevit, cœnobio sanctæ Justinæ à fundamentis instaurato. Denique inter pios Italiæ Antistites censendi sunt Notherius Veronensis [c] *magnæ sanctitatis*, Dominici duo Venetiarum [d]: alter ob eximias virtutes coactè consectatus: alter pius & doctus, cùm uxorem & liberos haberet, invitus item Episcopatum accepit, abdicata demum dignitate in locis sanctis eremita. Coronidis loco erit sanctus Stephanus, [e] primum cœnobii sancti Salvatoris apud Capuam Abbas è nostris, dein Cajacensis ecclesiæ electus Antistes anno DCCCCLXXVIII. Memorabile est de ejus confirmatione decretum [f] Ger-

[a] *Ital. sac. tom. 1 col. 263*
[b] *Ital. sac. tom. 5 col. 402 & 406*
[c] *ibid. col. 633*
[d] *col. 1271*
[e] *tom. 6 col. 563*
[f] *col. 514*

berti, ex Cafinate monacho Capuanæ ecclefiæ metropolitani, ad clerum & populum Cajacenfem. *Fratrem jam & Coëpifcopum noftrum Stephanum vobis ordinavimus Sacerdotem: cui dedimus in mandatis, ne umquam ordinationem præfumat illicitam, ne bigamum, aut qui virgine non eft fociatus uxore, neque illiteratum, vel in qualibet corporis parte vitiatum, aut expænitentem, vel curiæ aut cuilibet conditioni obnoxium notatumque ad facrum Ordinem permittat accedere. Afros paffim ad ecclefiafticos Ordines prætendentes nulla ratione fufcipiat, quia aliqui eorum Manichæi, aliqui rebaptizati fæpius funt probati.* Hæc fanè monita non dormitantis funt Archiepifcopi, fed ftrenuè pro fuo grege invigilantis.

§. II.

Status Ecclefiæ in aliis Europæ partibus.

13. CUm in eo fere ftatu effent Chriftianæ res in Italia, Sol juftitiæ in aliis Chriftiani orbis partibus paullo fetenius radiabat. De Occidenre loquimur: nam in Oriente funefta difcidia Ecclefiæ ftatum jam dudum turbabant, Imperatorum cædes, Patriarcharum Conftantinopolitanorum exfilia, fiduciariæ dignitatum occupationes: cujus rei exemplum in Tryphone, qui poft Stephanum CP Patriarchatum tenere juffus eft, dum Theophylactus, Romani Imperatoris filius, idoneæ effet ætatis ad illum tenendum. tametfi Tryphon poftea cedere noluit. Sed tamen inter illas nebulas refulfetunt Euthymius Patriarcha Conftantinopolitanus, fede fua tametfi pulfus, & Nicon monachus fanctus apud Armenos: ne quid dicam de Leone & Bafilio Imperatoribus piis, & pro tempore eruditis. Idem ferme rerum ftatus apud Hifpanos Chriftianos, quibus ab infeftatione Arabum vix refpirare conceffum eft idemtidem, uti fub Alfonfo Magno accidit. Floruere nihilo minus inter Epifcopos nofter Gennadius Afturicenfis, Attilanus Zamorenfis, Sifenandus & Rudefindus Compoftellani: ex quibus primus & poftremus facro cultu in Hifpanica ecclefia honorantur. Iftorum temporum in Oriente & Hifpania acerbitatem deplorat Arnulfus Aurelianenfis antiftes, feu Gerbertus in actis Synodi Remenfis, idque in Romanæ Ecclefiæ miferum ftatum refundir, à qua multæ jam ecclefiæ fceffionem fecerant. *Nam ut de Africa*, inquit, *taceamus & Afia, jam Europa difcedit, Conftantinopolitana ecclefia fe fubduxit, interiora Hifpaniæ ejus judicia nefciunt.* Sed miro Dei judicio factum eft, ut cum in quibufdam locis deficeret fides, in alias Europæ regiones diffunderetur, nimirum in Danos, Slavos, Polonos, Boëmos, Hungaros & Norrmannos, quos ipfo tempore Chrifto nomen dediffe poftea dicemus.

14. Longè felicior erat Ecclefiæ ftatus in aliis Europæ partibus, Germania, Gallia, & Anglia, tametfi etiam illæ regiones fuis tumultibus non carebant. *Certè in Belgia & Germania quæ vicina nobis*

sunt, inquit prælaudatus Arnulfus, *summos Sacerdotes, in Dei religione admodum præstantes inveniri, in hoc sacro conventu Remensi testes quidam sunt*. In primis multum debet Germania eximiis principibus Henrico, & Ottonibus ejus posteris, à quibus optimi pastores ecclesiis concessi sunt, & laudabilia instituta ad reformandos populorum mores sancita. Sed Conrado Regi prima hujus rei laus tribuenda est, ut qui Henricum tunc Saxoniæ Ducem, cui Aucupi cognomen erat, post se regnaturum, suis prætermissis designavit. Ita Henrico repensum à Conrado est, quod Otto Henrici pater in Conradum contulerat: siquidem Conradum *ob meritum sui Otto prædictus ab omnibus regni principibus in Regem electum, sibi quasi ad hoc indigno præposuit, seque cum filiis fidei ejus ac potestati subdidit*, teste Ditmaro. Ea verò fuit Henrici modestia, ut corona suscepta, *episcopalis unctionem benedictionis* ab Herigero Archiepiscopo exhibitam suscipere noluerit, *prorsus ad hoc indignum se affirmans*. At merito dubitare licet, feliciorne Henricus fuerit, quod sanctissimam conjugem Mathildem habuerit, an quod ex ea Ottonem & Brunonem, præter Henricum, & ex Ottone duos alios Ottones nepotes susceperit. Is enim fuit Otto, ut præclaris in Ecclesiam & rem publicam meritis Magni cognomen jure adeptus sit, cujus temporibus *aureum sæculum* illuxisse Ditmarus [a] auctor est. At quàm præclarum fuit Henrici factum, cùm in fervente prœlio constitutus, multis suorum ipsum deserentibus, Comiti cuidam [b] abbatiam Laurishamensem sub hoc periculi articulo postulanti respondit, se nec abbatiam, nec quidvis aliud intempestivè " flagitanti concessurum. Abiret potius cum aliis si vellet: malle se " Deo quàm hominibus morem gerere. quæ Christiana & generosa " responsio Comitem in officio continuit. Non mirum itaque si ex tam pio Principe, & ex sanctissima ejus conjuge Mathilde tantus prodierit filius, scilicet Otto Magnus: qui & in hoc fortunatus fuit, quod etiam piissimas uxores duas, unam post aliam, Editham & Adelaidem, habuerit, quæ in Sanctorum albo conscriptæ sunt, uti & Mathildis ipsius parens. Multa etiam laudabilia gessit Otto secundus, cognomento Rufus [c], sed avum tertius Otto, si non rebus gestis, saltem pietate ac religione propiùs referebat: litteris verò (nam Otto M. illiteratus erat) omnino superavit, non solum latinis, sed etiam græcis excultus, MIRABILIA MUNDI appellatus in Chronico Laureshamensi. Qualis quantusve fuerit ipsius successor Henricus, ejus sanctitas omnibus perspectum facit, ut in Sæculo proximo visuri sumus.

[a] Ditmar. lib. 2.

[b] Liutprand lib. 4. cap. 15.

[c] Hugo Flavin. pag. 157 a

15. Verùm ut de Germaniæ Pontificibus dicamus, multum Ottoni M. debet Germania, quòd Brunonem fratrem suum Coloniensi ecclesiæ, & filium suum Willelmum Moguntinæ dederit. *Junior fratrum domnus* Bruno, ut verbis Chronographi Magdeburgensis utamur, *magnus erat ingenio, magnus scientia & omni virtute ac industria: quem cum Rex Otto præfecisset indomitæ genti Lothariorum, regionem à*

latronibus purgavit, disciplina legali instruxit, gregem sibi commissum dilexit, multos ab errore eripuit, quosdam assiduis disputationibus ad meliora ducens, quosdam doctrinæ maturitate sanctiori desiderio accendens; in sermone mitis, in doctrina humilis; malorum destructor, veritatis assertor; subditis blandus, tumidis severus; quæ alios docuit, prior implevit. Hæc ad annum CM XL Chronographus Magdeburgensis ms. Et ne Brunoni vitio vertatur, quod Ducatum Lotharingiæ simul cum episcopatu habuerit, idem occurrit ad annum CM LIII. *Eodem anno* Wicfredus *Coloniensis ecclesiæ Archiepiscopus obiit, cui Bruno frater Regis, vir gloriosus, in episcopatu succedens, totius Lotharienfis regni ducatum & regimen cum episcopatu suscepit. Ita cum magna religione usus est officio sacerdotis, & exsistente necessitate functus est virtute magnanimi Ducis. Nemo autem super hac re illum culpabilem dicat, cùm Samuëlem sanctum & alios plures sacerdotes pariter legamus & judicet.* Ita ille. Verùm Brunonis vitam accuratiùs in litteras retulit ejus æqualis Rotgerus, apud quem multa de
» eo laudis materia memoratur, nempe eum in omni græca vel latina
» eloquentia fuisse versatum; veteres legisse, etiam comœdos & tra-
» gœdos, materiam pro minimo, auctoritatem in verborum compo-
» sitionibus pro maximo reputantē: bibliothecam suam, sicut arcam
» dominicam, secum semper quocumque circumduxisse: Episcopum
» maxime curasse, ut in diversis congregationibus, quæ ad ejus sedem
» pertinebant, *unum cor esset & una anima*: ut vestium superfluitas, mo-
» rum inæqualitas, & quidquid hoc modo effeminatum & indecens
» in ejus ecclesia videretur, circumcideret: ut divinis ministeriis om-
» nes, quorum id intererat, intentissimè secundum præfixam sibi re-
» gulam viverent, nec aliam sibi salutis suæ causam æstimarent: sem-
» per intentum fuisse lectioni, in cujus studio moti videbatur, atque
» ad id agendum omnes exemplo & crebro monitu accendisse. deni-
» que morti proximum corporis & sanguinis Dominici sacramentum
» expetiisse. quod cum fuisset allatum, virum illum Domini quid ani-
» mo sensetit, *corpore prostratum* ostendisse. Hæc fusiùs commemoramus, quoniam ex tanto viro maximè pendet istius sæculi imago. Ceterum multos insignes de alumnis tanti viri Episcopos, multos etiam in quacumque ecclesiasticæ professionis disciplina probatissimos se nosse idem Rotgerus affirmat.

16. Sed in primis Archiepiscopum Trevirensem HENRICUM ait idem auctor, *magni meriti & summæ probitatis virum*, qui Rutperto magnifico Præsuli successerat, WILLELMUM *quoque præclaræ & gratissimæ excellentiæ archimandritam, nepotem suum*, Friderici Moguntini Antistitis successorem, *ambos egregios, ambos in lege Domini perfecte instructos*, summa veneratione colebat. Henricus iste *Ottonis propinquus*, teste Frodoardo [a], atque adeo *illustri Francorum & Suevorum stemmate clarus*, ut in Actis sancti Wolfgangi Episcopi Ratisponensis legitur, ab Ottone Trevirorum designatus Antistes, Wolfgangum amicum secum duxit, eumque sacerdotiis ac dignitatibus ecclesia-

a Frod. Chron ad ann. 956

sticis præ ceteris ornare voluit, ut per omnem diœcesim ipsius secundum locum obtineret. Negavit ille: sed tandem *in hoc cessit, ut pateretur scholasticos pueros & adolescentes suæ curæ commendari*, nulla spe lucri. De Henrico illud addit Historiæ [a] Trevirensis scriptor anonymus, *quod regulares officinas & claustrum circa majorem ecclesiam construxerit; & rigorem regularis conversationis ibidem decreverit exerceri.* Ibidem etiam plurimum laudatur Egbertus Henrici post Theodericum successor, *vir æternæ memoriæ, & virtute insignis* appellatus. [a] Spicil. tom. 12 pag. 218

17. Wolfgangus, Henrico mortuo, in Einsidlense monasterium se recipit sub religioso Abbate Gregorio: tum eodem annuente *in Pannoniæ fines prædicandi causa* proficiscitur. Revocatus à Piligrino Patavienfi Episcopo, sedi Ratisponensi imponitur. Adeptus tantum ministerium, noluit inane Episcopi habere nomen, sed die noctuque illud excoluit, munus suum accuratè obeundo: *nec propter episcopatus fastigium habitum monasticum mutare* voluit. Sancti Emmerammi monasterium virorum, aliaque duo puellarum, Superius & Inferius, ad meliorem frugem revocavit: tertium sancti Pauli suis impensis erexit. Deinde *etiam accinxit se ad canonicæ vitæ instituta reformanda*, effecitque, ut Canonici ecclesiæ suæ *simul in refectorio ederent, & extra claustrum horis incongruis ne exirent, neque silentii disciplinam negligerent.* Morti proximus primùm per confessionem se expiavit; ac post accepto Viatico humi se prostravit, exstinctus anno CM LXXXIV, quo ejus acta retulimus.

18. Wolfgangum ad Sacerdotium promoverat sanctus Udalricus Augustanus Episcopus, alterum Ecclesiæ lumen, cujus acta hîc etiam referuntur. Is Episcopus vitam monachorum agens, in Quadragesima præcipue religiosè se habebat. Synodum quotannis prisco more celebrare solitus, diœcesim suam ex præscripto canonum accurate visitabat. Hoc passus humani, quod sub finem vitæ Adalberoni nepoti suo se vivente *procurationem sui episcopatus*, & mortuo successionem ab Ottone petierat. quod multis lacrymis postea diluit.

19. Sed his omissis, veniamus ad duos Episcopos virtute & Christianæ fidei zelo præstantes, Adalbertum Magdeburgensem primum Episcopum, atque ejus cognominem Pragensem: quorum ille Slavos, hic Boëmos, Polonos, & Ungaros Fidei mysteriis imbuit. Quantum Pragensis in hoc opere exsequendo pertulerit, testantur ejus acta, quæ hîc subjicimus, & martyrium quod ipse tulit: Magdeburgensi verò id acceptum referre debemus, quod in scholis ecclesiæ suæ alterum Adalbertum pietatis & scientiæ præceptis ad illum agonem instruxerit. Ante eos enituit Adalgagi Bremensis sollicitudo pro conversione gentium, ut ex Adamo Canonico discimus.

20. Longiùs progrederetur oratio, si Radbodum Trajecti inferioris, Conradum & Gebehardum Constantienses, Alewicum Argentinensem, aliosque præclaros Germaniæ Antistites hoc loco celebrare in animum induceremus. Sed tamen præterire non possumus Sigis-

mundum Halberstadensem, quem in humanis divinisque disciplinis omnes fuimet *contemporales* præcelluisse Ditmarus [a] affirmat. *Hic pietate maxima, & (quod summum est perfectionis culmen) Christi zelo fervens, ut perpetrati facinus connubii* (scilicet Henrici Aucupis cum Harhelburga Ervini relicta, quæ velata erat) *primò audivit, ovium culpam suarum ingemuit*; & eos ab invicem separari jussos, *ad condictam ambos synodum vocavit.* Quid inde consecutum, nos ad alia festinantes Ditmaro explicandum relinquimus.

a Ditmar initio libri 1.

21. In Belgica prima ad exemplum metropolitani, Henrici scilicet Treyirensis, de quo mox diximus, sese composuere Adalberones duo Mettenses, Dado & Berengarius Virdunenses, Gauzlinus & Gerardus Tullenses. Adalberoni seniori debemus præter multa alia restitutionem monasterii Gorziensis celeberrimi, hoc est magnum agmen sanctorum monachorum, qui sub Einoldo abbate piissimo sæculi istius tenebras virtutis & scientiæ luce dispulerunt. A rebus gestis senior Adalbero Magni cognomen apud posteros obtinuit. Junior ejus *fratruelis*, licet tempore inferior, *merito & gratiæ privilegio non impar* fuit. Hic apud Gorzienses institutus, curavit Episcopus, ut & vetera monasteria instaurarentur, quale fuit sancti Symphoriani Mettense; & nova erigerentur. Missas & *Sacramenta divina sine cilicio numquam celebravit*, totum Quadragesimæ tempus apud Gorzienses transigere solitus. Cetera prætereo ex ejus Actis repetenda apud [b] Labbeum. Non minor apud Tullenses fama pietatis ac virtutis sub Gauzlino & Gerardo Episcopis fuit, qui disciplinæ restituendæ non aliud opportunius subsidium quàm ex monachis restitutis habuerunt. Gauzlino Pontifice, id est sub initia sæculi x, Einoldus [c] *Tullo in summo omnium bonorum exemplo vitam ducebat.* Hic ex Primiscrinio ecclesiæ Archidiaconus, cunctis quæ habuerat in pauperes distributis, *tantùm simplici veste retenta, & libris, ac veste sacerdotali, in cellula claustro Canonicorum adhærente sese cohibuit, & fere triennium in summa & ardua continentia vitam egit*: postea verò cum Joanne Gorziense monasterium excoluit. Interea Bernerus Diaconus, *vir opinione sanctitatis & litterarum scientia celebratus*, Tulli Leucorum litteras docebat. Hoc præceptore grammaticam didicit Johannes Gorziensis, qui etiam Dadonis, *summi ingenii & famosæ sanctitatis* Episcopi Virdunensis, non parvo tempore consuetudine usus est; cùm interim Humbertus in cella reclusus magna religione floreret, is qui postea Johannis Gorziensis adjutor, & sub Berengario Virdunensi Episcopo primus religionis ad S. Vitonum restitutæ auctor fuit & abbas. Dadonis decessor Berardus *Canonicos* [d] *suos canonicè*, id est regulari ac communi modo, *vivere fecit, & villanis Presbyteris viam justitiæ viriliter ostendit, & pueros in divinis & humanis litteris per se & per alios cum summa caritate instruxit.*

b Labbe tomo 1 Biblioth. nova.

c Vita Johannis Abb. Gorz. loc.

d Hist. Episc. Virdun. tom. 12 Spicil. pag 263

22. In Belgica secunda non minùs celebres fuere apud Remos Fulco, Heriveus Nortmannorum catechistes, Artaldus, & Adalbero

cœnobiorum

cœnobiorum reparator; item Cameracenses Fulberrus, Engrannus & Ansbertus, ex Balderici Chronico. Fulco qui primus, aut certè inter primos, suæ metropolis suffraganeos filios[a] appellavit, circa *Dei cultum & ordinem ecclesiasticum, amore quoque sapientiæ fervens, duas scholas Remis, canonicorum scilicet loci atque ruralium clericorum, jam pæne delapsas restituit, & evocato* REMIGIO *Autisiodorensi magistro, liberalium artium studiis adolescentes clericos exerceri fecit, ipseque cum eis lectioni ac meditationi sapientiæ operam dedit. Sed &* HUCBALDUM *sancti Amandi monachum, virum quoque disciplinis sophicis nobiliter eruditum, accersivit; & ecclesiam Remensem præclaris illustravit doctrinis.* Hæc [b] Frodoardus, illius scholæ præcipuum ornamentum, præclarum sui temporis lumen, qui Hugonis pueri quinquennis in sedem Remensem intrusioni restitit. Intrusio ista magnatum in ecclesia Remensi turbarum causa. In Belgicis sub hæc monasteriis sanctus Gerardus Abbas Broniensis disciplinam sarcit, Wibertus celebrem Gemblacensem abbatiam condit, sanctus Forannanus Valciodorensem, Malcalenus Michaëlensem.

a Frodoard. hist. lib. 4 cap. 6 fol. 332 b, 3.9 & 343

b Frodoard. Hist Rem. lib. 4 cap. 9

23. Belgicos Antistites, tamquam viros pietate & doctrina insignes, superiùs laudavit Arnulfus Aurelianensis: ex quibus Notgerum Leodicensem haud dubiè unum intelligit, cujus *quanta fuerit in educandis pueris, scholaribusque disciplinis instituendis sollicitudo, hinc maxime probatur, quod semper dum in via pergeret longè seu prope, scholares adolescentes secum ducebat,* quibus præceptorem unum ex capellanis suis, *& librorum copiam cum ceteris scholaribus utensilibus procurabat.* Ex ejus porro schola plurimi religionis & doctrinæ dotibus illustres prodierunt: in quibus Episcopi sex, Guntherus Saltzburgensis, Rothardus & Erluinus Cameracenses, Haimo Virdunensis, Hezelo Tullensis, & Adelboldus Trajectensis ad Rhenum. His adde Durandum postea Leodicensem Episcopum, qui Babembergensem ecclesiam pietate & artium liberalium disciplinâ illustravit. Adde item Otbertum, qui Aquisgranensium Canonicorum mores depravatos *ad sanctæ religionis statum reduxit*, ut in Gestis Leodiensium Episcoporum fusius memoratur.

24. Idem præstitêre variis in locis alii Episcopi, Theotilo Turonensis in monasterio sancti Juliani, Sevinus Senonensis in Melodunensi S. Petri, Hagano Carnutensis in cœnobio sancti Petri, & (ut alios prætercam) Eblus *bonus* [c] *Pastor*, nempe Ecolismensis, miraculis etiam clarus, qui monasteria sancti Michaëlis in Eremo, & sancti Maxentii instauravit, *& multa alia in opere Dei egit.* Agmen claudent Pontifices in Galliis per id tempus *religiosiores, Manasses videlicet vir sanctitate plenus, Trecorum Episcopus, & Gislebertus Parisiorum, & Geboinus Catalaunorum,* quos [d] Glaber Rodulfus excessisse dolet.

c Ademar. to. 2 Bibl. Labbe p 166

d Glaber lib 2 cap 7

25. Quin etiam Principes eo tempore nonnulli eximia pietate floruerunt: quos inter merito commemorandi sunt sanctus Gerardus Comes, Auriliacensis cœnobii auctor, cujus vita primorum Ecclesiæ

temporum pietatem spirat: atque Willelmus Aquitaniæ Dux, celeberrimi Cluniacensis monasterii fundatione illustris, Pii cognomentum apud posteros assecutus. Nec prætermittendi Nortmannorum Duces, qui monasteriis & ecclesiis restitutis pristinæ ferocitatis maculas diluerunt. Præ aliis laudandus Richardus, Fiscamnensis monasterii aliorumque instaurator, cui monasterio Guillelmum Abbatem Divionensem præfecit, præcipuum illorum temporum decus & ornamentum.

26. Quod si non tam personas quàm facta ipsa considerare lubet, agedum quid in Gallia tunc gestum sit expendamus. Ibi omnia per id tempus bellis domesticis externisque fremebant. Nam cùm ferro & igni omnia sacra & profana corrumperent Nortmanni & Hungari; de rerum summa contra Carolum Regem decertabant Principes Odo, Rotbertus, Richardus, & super omnes Heribertus, qui cum filio suo Hugone tot & tantas turbas in urbe Remorum excivit. Variam item fortunam expertus est Ludovicus Transmarinus: at Lotharius ejus filius rem præclaram fecisse, atque fortunam Imperii ad suas partes inclinare visus est, cum occupata Aquisgrani sede regia, aquilam tecto palatii impositam in Galliæ partes vetrit. *Hæc stat in orientali parte domus*, inquit Dirmarus[a], & post cum Chronographus Magdeburgensis, *morisque fuit omnibus hunc locum possidentibus ad sua eam vertere regna.* Cum res civiles eo in statu essent, magna nihilo minus acta sunt in Ecclesiæ causa. Quippe Nortmanni, gens eatenus à Christi sacris aliena, per Heriveum Remorum antistitem in Ecclesiæ gremium adducta est, & Rollo eorum Dux à Francone Rotomagensi lustralibus aquis purgatus. Conciliorum defectu quidam Episcopi salubres ediderunt constitutiones ad regimen sui gregis, quales sunt Riculfi Suessionensis, & Gualteri Senonensis, si tamen hujus sanctiones non sunt Gualteri junioris: quibus accedit collectio canonum per Reginonem Prumiensem Abbatem. Nonnulli etiam Episcopi sermonum formulas edi curarunt in gratiam indoctorum sacerdotum, qui eis uterentur ad erudiendam plebem. Sic Abbonem, sancti Germani apud Parisios monachum, *coëgerunt Episcopi Froterius Pictaviæ, & maxime Fulradus Parisiacæ, illud tenui stilo cudere negotium ad utilitatem simplicium clericorum, quatenus hinc omni tempore sumant esum, & hauriant potum prædicandi subjectis.* Ex his sermonibus quidam selecti exstant in Spicilegii tomo IX. Varia nihilo minus Concilia in variis Galliæ locis, quatenus temporum injuria sinebat, habita sunt ad medendum malis, quæ suboriebantur in dies: qualia fuerunt Narbonense, Magalonense, Trosleianum multiplex, Turonense, Cabilonense, Remense triplex, Suessionense, Virdunense, Mosomense duplex, & alia.

[a] Ditmarus lib 3 p. 29

27. In his Conciliis egregia condita sunt decreta in remedium grassantium malorum. Præclara est constitutio Concilii Mettensis sub finem sæculi IX can. I. ubi provincialium synodorum longæ induciæ deplorantur, & præclara conciliandæ contra Nortmannos & perver-

ſos Chriſtianos pacis ratio, nimirum per emendationem morum, decernitur. *Quærenda eſt igitur*, inquiunt Patres, *pietas Chriſti, qua pagani arceantur; & ſtatuenda eſt lex Dei, qua crudeliſſimi noſtræ gentis homines à vaſtatione pauperum repellantur. Idcirco quidquid in nobis pravæ voluntatis eſt abjiciamus, & de paganis Chriſto auxiliante pacem obtinere valebimus.* Eodem animo ducti ſunt Patres Concilii Troſleïani anno CM IX, qui *quoniam per aliquot annos, partim infeſtatione paganorum, partim etiam graviſſimis regni perturbationibus, ac quorumdam falſorum Chriſtianorum infeſtationibus præpediti, juxta decreta canonum congregari nequiverant*: tunc quia congregandi facultas data erat, oportere, aiunt, in primis, *ut quam primùm Chriſtianæ religioni jam labanti, jamque velut in præcipiti vergenti* ſuccurratur ab Epiſcopis. Deinde addunt: *Omnis pæne ordo, omniſque ſtatus eccleſiæ confuſus ac temeratus eſt. Denique ne nobis*, inquiunt, *parcere videamur, qui aliorum errata corrigere debemus; Epiſcopi dicimur, ſed epiſcopale officium non implemus. Miniſterium prædicationis relinquimus; eos qui nobis commiſſi ſunt videmus Deum deſerere, & in pravis actibus jacere: tacemus, nec eis manum correctionis tendimus.* Qui ſic loquuntur Epiſcopi, non tantùm docti, ſed etiam haud dubiè zelo eccleſiaſtico ducti erant, nec errores ſi qui tunc graves gliſcere cœpiſſent, diſſimulaturi fuiſſent. Deinde poſt monita ad Reges, primam omnium curam gerunt de monaſteriorum ſtatu, ex quibus *quædam à paganis ſuccenſa vel deſtructa, quædam rebus ſpoliata, & ad nihilum prope redacta* dicunt, ita ut *nulla in eis regularis formæ ſerventur inſtituta.* Hos verò exceſſus emendari non poſſe *ſine regularis Abbatis providentia. Unde cenſemus*, inquiunt, *ut ſtatus monaſteriorum inviolatus juxta antiquam Regulæ traditionem & canonum inſtituta ſervetur; & ut Abbates ſint religioſæ perſonæ, & quæ regularem noverint diſciplinam. Monachi verò vel ſanctimoniales juxta ſuam profeſſionem ſobriè, piè ac ſimpliciter vivant, ac pro Regum ſalute ac regni pace & Eccleſiæ tranquillitate ſupplicent: non ſæcularibus curis vel negotiis occupentur, non pompas mundiales requirant, non eccleſiaſtica jura inquietent, ſed juxta proprietatem ſui vocabuli, quietè otium amplectantur.* Hanc autem reformationis ideam exſecuti ſunt Cluniacenſes, quorum monaſterii fundamenta proximo poſt hoc Concilium anno jacta ſunt. Ex hac enim ſanctiſſima congregatione prodierunt viri pietate & doctrina inſignes, qui Eccleſiæ faciem exemplis ampliùs quàm verbis reformarunt. Hos inter præcipuus fuit ſanctus Odo Cluniacenſis Abbas ſecundus, qui adhuc monachus, Turpionis Lemovicenſis Epiſcopi rogatu, ſcripſit Collationum libros duos contra vitia ſui temporis, atque in his vitia ſacerdotum egregiè exagitavit. Eodem Odone agente, monaſteria ad rectam vivendi formam reſtituta, novaque condita ſunt: ut quaſi alter Eſdras legis reparatæ auctor videatur, vel ut alter Jeremias [a] ad hoc à Deo electus, ut evelleret & deſtrueret noxia, & utilia implantaret. Odoni poſt Aymardum virum piiſſimum ſucceſſit Maïolus, cujus ſanctitatem etiam ſi tum viventes non celebraſſent, ſatis probaret Pontificatus Romani

a Baron. ad an. 938

dignitas refutata, raro exemplo.

28. Ex eadem schola prodiit venerabilis Abbo, Floriacensis primo monachus, dein abbas: cujus industria & religione Anglicana ecclesia restoruit, litteris & pietate ab eo exculta. De hujus ecclesiæ statu in consequentibus pluribus acturi, id unum hoc loco dixerimus, vix ullo umquam tempore tot tantosque viros, pietate & doctrina (qualem ferebat ætas) quot isto sæculo insignes exstitisse. *Eo tempore*, inquit Willelmus [a] Malmesburiensis, *micuerunt per Angliam sanctorum virorum lumina, ut crederes è cælo arridere sidera.* Ex his tres potissimum commemorat, Dunstanum Cantuariensem, Athelwoldum Wintonienfem, & Oswaldum Eboracensem Pontifices. *Ita his tribus viris agentibus, quasi triformi lumine Angliam serenante, densæ vitiorum tenebræ evanuere.* His Plegmundum & Odonem Cantuarienses, Elfegum Wintoniensem, aliosque his in actis laudatos adjicere licet: à quibus omnibus quid in rem publicam Christianam gestum sit, aptior erit inferiùs disserendi locus. Præcipua tamen laus, ut id interim dicam, penes Dunstanum stetit, testante eodem [b] Willelmo. *Ita hominibus omnis ordinis ferventibus in Dei obsequio, terra quoque ipsa videbatur gaudere otio.... In urbibus nec in pauperes præjudicium, nec inter viventes dissidium, nec propter morientes justitium. Horum bonorum radix per Domini gratiam spectabat ad Dunstanum, de Dunstano prodiit in Edgarum Regem, de Edgaro pullulavit in populis.*

a Willelm. lib. 2 de Regibus cap. 8

b Id. lib. 1 de Pontif. cap. 1

§ III.

Quænam sæculi x de Fide controversiæ, & disciplinæ ecclesiasticæ quis status: & unde utriusque traditio.

29. EX his non difficulter conjicere licet, qualis eo tempore fuerit rerum ecclesiasticarum status, sive dogmata spectes, sive disciplinam. Quia enim illius ætatis crimina bruta erant, incestus, rapinæ, cædes & similia: nulla ferme errata circa Fidem orta sunt. Quasdam quidem hæreses designat Formosus [c] in epistola ad Fulconem Remorum Antistitem: sed illæ Orientem infestabant, non Occidentem. Attamen Deum corporeum Presbyteri quidam Italici Vicentinæ diœcesis profitebantur, crasso & supino errore. Hunc refellit Ratherius tum in sermone 1 de Quadragesima, tum in Defensione ejusdem sermonis. Ibidem etiam Ratherius carpit superstitionem quorumdam qui ad ecclesiam sancti Michaëlis satius ducebant ire feria secunda quàm ceteris, rati sanctum Michaëlem ipsa die Missam cantare solitum. Erant etiam in Italia, nempe in diœcesi Paravina, reliquiæ quædam Arianorum, ut dictum est superius.

30. Eodem tempore Walfredus quidam nescio quid in resurrectionem corporum mussitavit. Insurgit contra Durandus abbas Castrensis in Septimania, & *gladio linguæ*, ait illius temporis Poëta chronographus [d],

c Frodoard. Hist. lib. 4 cap. 2

d Spicil. tom. 7, pag. 341

dogmata falsa resecat. Nescio an contra ipsum Walfredum scripserit Guillelmus incerti loci abbas, cujus opus de resurrectione manuscriptum habemus. In Anglia quidam de veritate corporis Christi in Eucharistia dubitabant, quos insigni miraculo revicit Odo Cantuariensis Antistes. Insignis est in hunc errorem epistola Ratherii [a] ad Patricum Sacerdotem, ubi hæc verba præoccupando adducit. *Crede frater, quia sicut in Cana Galilea vinum Dei imperio verum, & non figuratum, fuit ex aqua factum; ita istud Dei benedictione vinum verus, & non figurativus, efficitur sanguis, & caro panis.* Hæc cursim delibamus, utpote jam alibi [b] tractata uberiùs.

[a] Spicil. tom. 12, pag. 38

[b] Præfat sæc. 4 parte 2. & Analect. tom. 1 pag. 202 & seqq.

31. Contra hos similesve errores nihil in Conciliis, quæ sanè habemus, pronuntiatum est, nempe quòd ad ipsam publicæ sectæ professionem non sint progressi. Exstant quidem varia illis temporibus celebrata Concilia, sed omnia contra mores illius ætatis, nempe contra violatores canonum, simoniam, invasiones dignitatum, bonorumque rapinas, & cædes, contra incestus, & Presbyterorum conjugia, quæ istoc primùm sæculo audiri cœpta. Ratherius in libro de contemtu canonum conqueritur, *quòd præ ceteris gentibus baptismo renatis contemtores canonicæ legis & vilipensores clericorum sint magis Italici.* Id verò dicit habita ratione sui temporis, quo Clerici ipsi sese in hanc infamiam perversis suis moribus projecerant. Hunc contemtum sanare conatus est cum Ratherio Atto Vercellensis: ac præsertim variæ Synodi, quæ observationem canonum passim inculcant. Matrimonia cum consanguineis usque ad quartam generationem, quibusdam ad septimam pro incestis habebantur: nec personarum ferè ullus erat respectus. Hinc Concilium Romanum sub Gregorio v in Rotberti Regis cum Berta consanguinea connubium minas intentat gravissimas cùm Regi ipsi, tum earumdem nuptiarum auctoribus. Gravissimæ etiam pœnæ contra Presbyteros in conjugia ruentes (quod ne quidem Græcis umquam licuit) decretæ sunt: atque ut hoc malum penitus tolleretur, omnium mulierum, etiam quas canones [c] permittunt, cohabitatio ipsis interdicta. Hoc quippe antiqua lege in Ecclesia observatum est, *ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut virgines eligantur aut vidui, aut certe post sacerdotium in æternum pudici*, reste Hieronymo in apologia [d] ad Pammachium, qui in epistola adversus Vigilantium [f] eumdem morem in Orientis partibus usu venisse asserit. *Quid facient Orientis ecclesiæ, quid Ægypti & Sedis apostolicæ? quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut, si uxores habuerint, mariti esse desistunt.* Ergo post Hieronymum aliter à Græcis præsumtum est contra receptos Ecclesiæ mores. Episcopi quidam, Vigilantii asseclæ, referente Hieronymo, non ordinabant Diaconos nisi priùs uxores duxissent. Subdiaconos, qui in Sicilia cælibatus expertes erant, Gregorius Magnus continentiæ legi universim subjecit. Contrarium morem induci cœptum ingemuit Leo Papa VII in epistola ad Gallos & Germanos. Quousque increverit hæc labes (quam ineun-

[c] Concil. Namnet. can. 3.

[d] Hieron. epist. 49

[f] Epist. 54.

te sæculo x incœpisse ex epistola [a] Mantionis Episcopi Catalaunensis ad Fulconem metropolitanum, & ex Orderico [b] intelligimus) testatur præter alios multos Victor III initio libri tertii de miraculis S. Benedicti. Tandem Gregorius VII inveteratum malum è medio sustulit.

32. Contra rapinas & cædes cùm non satis proficerent Ecclesiæ comminationes, delatæ sunt sanctorum reliquiæ passim: tum mutua adinventa est Pax seu *Treuga Dei*, qua confœderatio cum Episcopis & proceribus inita est, ut certis hebdomadæ diebus ab armis & cædibus, aliisque hostilibus factis abstinerent. Hanc institutionem ad annum MXLI revocat [c] Hugo abbas Flaviniacensis, qui eam præcipuè sancto Odiloni Abbati tribuit; aitque negotium hoc cælitus approbatum, atque ab omnibus etiam Austrasiis receptum, præterquam à Neustrasiis, ob id divinitus punitis. Commendatur hæc pacis conditio in Synodo Narbonensi anni MLIV, ubi Patres obsecrant per Deum [d], ut nemo Christianorum quemlibet Christianum requirat ad malefaciendum *ab occasu solis quartæ feriæ usque secundæ feriæ illucescente sole*; afferuntque ipsam Treugam Dei *dudum* fuisse constitutam. Et quidem sæculo x, id est anno CM XC, ejus diserta mentio deprehenditur in charta Widonis [e] Episcopi Aniciensis, ubi nulli certi induciarum dies assignantur: itidemque apud Glabrum [f] Rodulfum ad annum M XXXIV. qui Treugæ conditiones refert, uti & Concilium Helenense anni M LXV. Henricus Leodicensis Episcopus quinquagesimus quartus eamdem cum Principibus admisit anno MLXXI egregia constitutione, quæ in tomo 2 de Gestis Episcoporum Leodiensium legitur. Consule Antonii Dominicii Dissertationem singularem *de Treuga & pace*.

33. Eodem sæculo x Episcoporum & Abbatum canonicæ electioni vix ullus erat relictus locus. Simonia passim invaluerat, quam Henricus Auceps in regium thronum evectus, quàm primum eversurum jurejurando [g] se obstrinxit. In idem conspirarunt repetitis sæpius decretis Concilia, multique gravissimorum auctorum sermones, quos inter unus Gerberti editus est in tomo 2 Analectorum. Sed pertinacem adeo morbum reddiderat consuetudo, ut ex integro exstingui non potuerit. Si quando fiebat electio, tumultuaria erant omnia, aliquando ad sanguinem usque atque cædes. Imbecilliores aliis jure suo cedebant: Principes & Reges hoc jus solebant sibi arrogare, ut resistentes quasi perduellionis reos haberent ii qui minùs religiosi erant. *Solent etiam admodum indignari*, ait Atto Vercellensis, [h] *si vel ab aliis aliquis, cujuscumque meriti sit, Episcopus eligatur; vel si à se electus, cujuscumque pravitatis sit, ab aliquo reprobetur. Illorum sane quos ipsi eligunt vitia, quamvis multa & magna sint, velut nulla tamen reputantur. quorum quidem in examinatione non caritas & fides vel spes inquiruntur, sed divitiæ, affinitas, & obsequium considerantur. Quæ tria vel (quod potius minus esse videtur) si duo ex his unam eamdemque personam convertant* *,

[a] Analect. tom. 3. pag 438
[b] Orderic. lib 5 pag. 574 V. Vitam Bernardi Abbatis Tiron. cap. 21
[c] Bibl. nov. Labb. tom. 1 pag. 187
[d] cap. 2
[e] lib. 4 de re Diplomatica.
[f] Glaber. lib. 1. cap. 5
[g] Liutprand. lib. 2 cap. 8 & 9.
[h] Atto Vercel. de lib. de press. Ecclesf. parte 2 pag. 66.
* f. convenniant.

hæc jam re vera inter cælicolas computabitur, & unum etiam ex his satisfacere credunt ad episcopalis scilicet cathedræ dignitatem. Hanc perniciem observavit Otto Magnus religiosus Princeps, cavitque ut Episcopi Witzeburgensis electio in cleri esset potestate. Hoc privilegium Poppone sedente concessum est, qui anno CM XLI regimen iniit, teste Bruschio.

34. Electi seu nominati Episcopi formulam Confessionis seu Professionis de more tunc edebant: sed in ea Conciliorum generalium dumtaxat quatuor mentionem faciebant nonnulli. Ita habet Gerberti professio [a], cùm pulso Arnulfo intrusus est in Remensem Pontificatum. *Quod si fortè à sacris legibus*, ut ipse in Concilio Mosomensi loquitur, *quippiam deviatum est, non id malitia, sed temporis importavit necessitas.* Id verò in eo maxime laude dignum, quod schisma semper ex animo aversatus est. Ita enim in epistola 159 ad Adelaidem Reginam. *Ego verò improborum versutias acutè conspicio, & contra omnia schismata unitatem Ecclesiæ, si sic decretum est, morte mea defendo..... Neque enim ecclesiam, quam Episcoporum judicio regendam accepi, sine Episcoporum judicio relinquere volo: nec rursus contra Episcoporum judicium, ubi major auctoritas adsit, eam quasi per vim retinere dispono.*

a Conc. tom. 9 col. 740

35. Coadjutores & successores sibi non raro tunc habuerunt Episcopi, in quibus est Uto Argentinensis, qui quòd esset afflictæ valetudinis, Erkembaldum adjutorem adscivit. Nec tamen Coadjutores illi benedictione sacra donabantur, nec episcopalia sumebant insignia. Quare cùm Adalbero, Udalrici Augustensis nepos & successor designatus, ab Ottone M. ferulam seu baculum episcopalem cum temporalium rerum administratione sibi arrogasset, id ipsi vitio verterunt Episcopi in Synodo Ingelheimensi; parumque abfuit, quin ipsum dignitate episcopali in perpetuum interdicerent. Immo hujusmodi resignationes, nisi urgente necessitate, non permittebat illius temporis disciplina. Unde Stephanus Vellavensis in ordinem redactus est in Concilio Romano sub Gregorio V, quod vivente avunculo suo Widone electus esset citra populi ratihabitionem. Sed illud in primis canonicis regulis contrarium, quòd Hugo, Heribetri Viromanduorum Comitis filius, quinquennis ad metropolim Remorum designatus, anno ætatis suæ undevigesimo Presbyter ordinatus est, ac paullo post Episcopus: ob illa vitia postmodum merito rejectus in gratiam Artaldi successoris dignioris.

36. Bona Ecclesiæ etiam tunc in quatuor partes divisa erant ex veteri Canonum institutione, quod probant sanctorum Episcoporum Udalrici Augustensis, & Adalberti Pragensis acta, statura Riculfi, & Concilium Namnetense: sed mortuo Episcopo, ejus facultates diripi solebant, ex veteri abusu à Patribus Concilii Chalcedonensis [b] damnato; idque etiam Romæ mortuo Pontifice attentatum. Hujus rei causa, bona Ecclesiæ post mortem Antistitis vicino Episcopo commendata erant in quibusdam locis, idque sollemni lege inter Lug-

b Conc. Chalced. can 22.

[a] Spicil. tom. 8 pag. 253 & seq.

dunensem & Æduensem jamdudum [a] constitutum est: sed non ante sæculum IX. Siquidem imperante Carolo Magno Abbas Insulæ-barbaræ, qui archiepiscopi Vicarius generalis natus (ut ita dixerim) erat, eo mortuo ecclesiam regebat, quousque Pastor novus esset institutus. Testis ea de re epistola Leidradi Archiepiscopi, qui etiam posteris abbatum Insulæ-barbaræ hanc potestatem confirmavit.

37. Monachi etiam non rarò archidiaconorum dignitatem, aliasque in cathedralibus ecclesiis obtinebant, ut postea dicemus. In nonnullis item vita communis servabatur, ut de multis ecclesiis Italicis, Gallicanis & Germanicis superiùs ostendimus. Maxima penes laicos linguæ latinæ, immo scribendi & legendi ignorantia erat. adeo ut Otto magnus ille Imperator Latinè nesciret ante mortem Edithæ conjugis: quod postea emendare sategit in filio. Ideo soli fere clerici litterati. Scholæ duplices erant, aliæ in cathedralibus ecclesiis, aliæ in monasteriis, ubi etiam clerici erudiebantur. Nobiles autem vix nisi ex ambitione scholas frequentabant. Unde Rathetius in parte 1 de contemtu canonum. *Pone quemlibet nobilium scholis tradi (quod utique hodie magis ambitu videtur episcopandi, quàm cupiditate Domino militandi) ecce pes unus superbiæ, patrum scilicet elata voluntas.* Alio longe consilio Gerardus nobilissimus adolescens, cùm litteras ante monachatum nesciret, eas religionis causa didicit, factus postea Abbas Broniensis.

38. Eodem tempore, immo jam inde à sæculo octavo, parochiarum collatio à laïcis usurpari cœpit, nequicquam repugnantibus Conciliis. Exstant hac de re decreta synodi Moguntinæ anni DCCC XIII can. 29, & in Statutis [b] S. Bonifacii; itemque sanctio Concilii Ingelheimensis anni CM XLVIII can. 4, & Augustanæ anni CM LII. Unde sæculo XI pleræque ecclesiæ parochiales à nobilibus occupatæ erant, qui religionis causa multa altaria (sic vocabant) monasteriis concesserunt. Denique à Presbyteris frequentabantur collationes in Kalendis, ex actis Udalrici, atque Hincmari & Riculfi constitutionibus. Atto Vercellensis in Capitularis cap. 29. *Experimento didicimus, non minus bonam collationem quàm lectionem prodesse. Unde à præsenti statuimus, ut per singulas plebes singulis Kalendis omnes Presbyteri seu Clerici simul conveniant, ut de Fide ac Sacramentis divinis, seu de vita & conversatione & singulis officiis ad eos pertinentibus communiter tractent, &c.*

[b] Spicil. to. 9. pag. 63

39. Idem auctor quoddam sui sæculi vitium notat in Presbyteris, qui duellum in causis dubiis subire cogebantur, aut certè pugilem pro se exhibere. quod multis scripturarum testimoniis improbat, ita [c] subdens. *Hæc tamen omnia & alia scripturarum documenta maligni & improbi parvipendentes, ad pugnam sacerdotes impingere quærunt, nullam amplius reverentiam ipsis observantes, nisi quod non propriis manibus, sed per submissas personas illis in tali discrimine indicant dimicare; & quibus prohibitum est armatorum cuneis vel etiam publicis spectaculis interesse,* ad

[c] Atto de pressuris Eccles. pag 55

ad pugnam producere heu nostros compellimur vicarios, ut vel istorum cæde victi, vel ipsorum, quasi absoluti esse videamur, ne purgari à crimine nisi perpetrato crimine valeamus. Idem etiam à monachis exactum fuisse alibi observavimus.

40. Sed illud in primis detestatione dignum, quod quidam Sacerdotes rem sacram facientes à communione temperabant. quod crimen Johanni XII in Synodo Romana coram Ottone Magno impactum est. Non desunt quædam ejusdem sceleris exempla, ut apud Fulbertum in epistola 88 quibus obviam itum est à Conciliis Romano, Rotomagensi[a], & aliis. Ejusdem argumenti est alia consuetudo valde reprehensibilis, quæ in Synodo Ravennatensi anni CMXCVII arguitur, *ut Subdiaconi corpus Domini, quod formatum appellant, tempore consecrationis Episcoporum, ipsis vendant Episcopis.* Id intelligendum de Eucharistia, quæ sub specie integræ formæ intra ferrum characteratum coctæ, id est majoris hostiæ infermentatæ, Episcopis recens ordinatis porrigebatur, ut ex ea in dies plures communicarentur, uti exposuimus in Dissertatione de Azymo cap. 10. In his omnibus ubi quid peccatum fuerat contra Ecclesiæ leges, id ipsis legibus expiari mos erat. Ita Ecclesiæ leges etiam tunc vigebant, quia nondum inultæ.

[a] *Orderic. lib. 4 pag. 527 V. Ivonem pag. 129 & 130. Sirmund. to. 2 Conc. p. 133.*

41. Redeo ad communionem sacram, quam semel in anno percepisse laïcis sæculi decimi hominibus non satis erat, quibus quater id facere quotannis præceptum est, teste Ratherio in sermone synodico. Ibidem continentia in diebus festis ac jejuniorum à laicis conjugatis exigitur, ut in vita sancti Dunstani hîc: quam continentiam veteres Ecclesiæ leges etiam ad communionem sacram exigebant. Legenda hac de re epistola Waselini abbatis in tomo 1 Analectorum, atque Hieronymus[b] contra Jovinianum, & in apologia ad Pammachium. In eodem etiam sermone Ratherius duo habet observatione digna, nempe abstinentiam à carnibus in Adventu, & remissionem quamdam in diebus festis Quadragesimæ, cujus initio pænitentes sollemni more probatos fuisse dicit. De ritu celebrandi Quadragesimam lege sermonem ejusdem Ratherii. Ex ipso etiam intelligimus pænitentiam publicam per illud tempus viguisse (quod testatur Fulberti Episcopi Carnutensis libellus de modo pænitentiarum) sed tamen redimi potuisse. Accedit quod eodem ævo cultus Deiparæ Virginis multum auctus est. quæ omnia brevius hoc loco in specimen commemorata, fusiùs in observationibus nostris inferiùs exponentur.

[b] *Hieron. lib. 1 in Iov. cap. 4 & 8 & apol. ad Pammach. cap. 6*

42. Nunc locus postulat, ut quo modo, quibusve potissimum auctoribus ecclesiasticæ doctrinæ ac disciplinæ traditio ex sæculo nono ad decimum transmissa sit (nam & id plurimum ad hujus notitiam conducit) consideremus. Potissima ejus rei gloria Episcopis quidem nonnullis tribuenda est: sed quibus ad hoc ministris usi sint, inquirere juvat.

43. Qui in Gallia maximè in asserenda Ecclesiæ traditione vigue-

runt, censendi veniunt Fulco Remensis, Norgerus Leodicensis, & Turpio Lemovicensis: inter secundi ordinis viros Odo Cluniacensis, Johannes Gorziensis, & Abbo Floriacensis Abbates. Fulco Remensis in ecclesia sua duplicem scholam, ut mox dicebamus, restituit, Canonicorum & Presbyterorum ruralium, qui istic quasi in seminario instituebantur. In monasterio Sithiensi seu sancti Bertini Fulco ipse educatus fuerat, ac duplici isti scholæ Remigium Autisiodori apud S. Germanum, atque Hucbaldum Elnonensem seu S. Amandi in Belgio monachos præfecit. Remigius Heiricum præceptorem, Heiricus Autisiodorensis itidem monachus [a] Lupum atque Haimonem; ambo isti Rabanum habuere præceptorem: Rabanus Alcuinum, qui Alcuinus in Eboracensi ecclesia à Beda informata litteras ac religionem edoctus fuerat. Norgerus Episcopus Leodicensis creatus anno CM LXXI, multos habuit discipulos, cùm Episcopos, tum alios, qui sæculo XI floruerunt, de quibus Adelmannus in rythmo à nobis [b] alibi relato. Norgerus ante pontificatum Decanus sancti Galli, ubi Germaniæ insigniores eo tempore Antistites educati sunt, teste Ekkehardo. Turpio Lemovicensis, quem *beatum* appellant, Odone tum monacho, pòst abbate Cluniacensi, usus est ad corrigendos Clericorum mores, ut testantur libri tres Collationum ab Odone editi. Odo autem Parisiis præceptorem habuerat Remigium mox laudatum. Ita ex Remigio propagata est per universam fere Galliam scientia litterarum, adeoque traditio ecclesiasticæ doctrinæ & disciplinæ. Certè Hildeboldus, qui sæculo X in cœnobio sancti Michaëlis ad Mosam litteras docebat, erat *ex discipulis domni Remigii, doctissimi ea ætate magistri.* & Blidulfus Metiensis ecclesiæ Archidiaconus, *qui litterarum ceteros ejus loci prævivit scientia, ex scholis adhuc supererat Remigii*, in actis S. Joannis abbatis Gorziensis. Alter ecclesiasticæ doctrinæ propagator fuit Gerbertus, ex monacho Auriliacensi abbas, tum Pontifex Remensis, dein Ravennas, postremo Romanus. Is quippe à multis præceptor expetitus, Ottonem tertium, Rotbertum Francorum Regem, aliosque multos erudiit. Huc spectat Ottonis ad eum epistola, inter Gerbertinas CLIII, in qua eum ad se in arithmeticis erudiendum invitat, atque ad studium correctionis impendendum. Ipse verò Gerbertus in alia ad eumdem Ottonem epistola, quæ est in ordine secundo XXIII, *tribus sæculi ætatibus, scilicet vobis,* inquit, *patri, & avo*, fidem purissimam se exhibuisse contestatur. Duobus istis adjungendus est Fulbertus, per quem maximè ad sæculi XI homines transmissa est Ecclesiæ doctrina, utpote quem fere omnes istius sæculi viri litterati habuere præceptorem. Sed Fulbertus ipse à quo litteras didicerit, cujasve fuerit, non ita exploratum. Ignobilis generis se fuisse testatur ipse in versibus:

Conscendi cathedram pauper de sorde levatus.

& infra se ipse alloquens:

Te de pauperibus natum suscepit alendum

[a] *Analect. tom.* 1. *pag.* 413.

[b] *Ibid. pag.* 420.

Christus, & immeritum sic enutrivit & auxit,
Ut collata tibi miretur munera mundus.
Nam puero faciles providit adesse magistros,
Et juvenem perduxit ad hoc ut Episcopus esses.

Fulberti nomen Francum sapit: sed Italum fuisse ex ejus epistola secunda, quam ad Einardum nondum Episcopus scripsit, conjicere licet. In ea quippe interrogatus quid sentiret de hostia sacerdotibus recens ordinatis tradi solita in XL dies, respondet se in ea fuisse persuasione, hoc omnibus ecclesiis assuetum, nec novum esse: hæsitare se, an codicem illum unum haberet, quem *à natali patria* inter ceteros devexerat, in quo hujusmodi exemplaria continebantur: quem diu quæsitum, aut alicui præstitum, aut *per tot locorum mutationem* casu amissum putat. Denique *nostri*, inquit, *Episcopi provinciales in hujusmodi ritum omnes consentiunt.* Non videntur illi fuisse Galli, siquidem Einardo Gallo mos iste insolitus apparebat. Et in fine: *Hæc pauca de multis*, ait, *ad præsens sufficiant, dum ego codicem de ejusmodi exemplaribus à Romano scrinio prolatum perlegam.* Hinc conjicias, hanc illi fuisse natalem patriam, unde codicem illum à se devectum dicit. Inter alios porro præceptores unum habuit Gerbertum, testante Chronographo Malleacensi. Gerbertus denique à discipulis Odonis Abbatis Cluniacensis eruditus est: Odo ipse à Remigio. Sic ex Remigii, ut jam diximus, disciplina omnis doctrinæ in Gallia traditio propagata est.

44. Bruno Coloniensis Antistes, qui bonam illius sæculi partem nominis & factorum suorum fama implevit, præceptores habuit, teste Rotgero, Baldricum Trajecti ad Rhenum Episcopum sanctum, & Israëlem Scotum itidem Episcopum, qui Virdunensi Concilio subscripsisse reperitur. Ratherium addit Folcuinus abbas Gemblacensis, eumque ab Ottone Magno accitum fuisse testatur. [a] *Advocatur Ratherius, & habetur inter palatinos Philosophos primus. Quid multa? non destitit, donec regiam illam & mirificam* (Brunonis) *indolem in omnibus disciplinis perspicacissimam redderet & perfectam.* Ex eadem Laubiensi schola prodiit Herigerus Abbas, à quo Olbertus Abbas Gemblacensis quatuor liberales artes didicit. Olbertus verò Parisiis aliquamdiu apud sanctum Germanum, tum apud Triceassinam urbem & Carnutas sub Fulberto sublimioribus studiis operam dedit. Is à Baldrico Leodicensi Episcopo rogatu Burchardi Wormatiensis Episcopi [b] *ad urbem Vangionum* dirigitur: ubi *honorificè susceptus, magnam cum eo familiaritatis gratiam est adeptus. Episcopus nobilis & potens non dedignatur se submittere ad formam discipuli: monachus humilis & peregrinus non timet tanto viro operam exhibere magistri. Quantum autem vir tantæ auctoritatis ex Olberti doctrina profecerit, ex hoc satis probari poterit, quod opus sanctæ Ecclesiæ nimis utile elaboravit, dum Olberto dictante & magistrante magnum illud canonum volumen centonizavit.* Redeo ad Brunonem, cujus multos alumnos fuisse Episcopos, multos in quacumque Ecclesiasticæ professionis disciplina probatissimos asserit Rotgerus mo-

a Gesta abbat. Lob. tom. 6 Spical pag 565

b Gesta abb. Gembl ibid pag. 519 & seq.

nachus, ejus vitæ scriptor æqualis; qui & ipse non inter extremos sui sæculi homines censendus est, uti ejus lucubratio, sanè pro tempore diserta, & maturo judicio prædita testatur.

45. Non divellendus à Brunone amicus ejus Henricus Treverensis Antistes, qui primas pietatis & litterarum institutiones in Augiensi prope Constantiam monasterio hausit, unà cum Wolfgango, quem postea Wirziburgum traxit. Henrici enim erat frater Poppo loci Episcopus, & Stephanum quemdam doctum virum, ex Italia doctrinæ causâ accitum, scholæ præfecerat, qui omnes illic litteris operam dare volentes accuratè erudiret, uti ex actis sancti Wolfgangi hìc editis discimus. Egbertus, Henrici post Theodericum successor, *scholasticos* in Italiam ad Gerbertum ducere animo destinavit, testante Gerberti epistola XIII. Interea temporis Adso apud Luxovium institutus, à Pontifice cleroque Tullensi arcessitus est [a] *ad magisterium sacri ordinis*, antequam ad regimen Dervensis monasterii assumeretur. Hæc in metropoli Trevirensi agebantur, dum Adelbertus Magdeburgensis Antistes, ex Trevirensi sancti Maximini cœnobio eductus, litterarum studia in sua ecclesia per nostros excitabat, & Tangmarus Decanus in Hildenesheimensi eadem excolebat, ex cujus disciplina prodiit Bernwardus, qui magna sanctitatis laude illam ecclesiam administravit.

[a] *Saecul.* 2 *Bened. pag.* 848.

§. IV.

Rei monasticæ status sæculo X, maxime in Gallia: ubi de Cluniacensium Congregatione, ritibus, habitu, & propagatione.

46. Quæ hactenus diximus, manifestè probant, monachos ad conservandam restituendamve in melius reipublicæ Christianæ disciplinam non parum adjumenti contulisse. Aliquod proinde operæ pretium fuerit statum monastici Ordinis, qualis eo tempore fuerit, hoc loco exponere, ut rerum ecclesiasticarum accuratior habeatur cognitio. Labente sæculo IX, cùm Nortmanni, profana & sacra omnia igni ferroque vastantes, monasteria susque deque vertissent; defecerunt in plerisque Galliæ locis monachi, qui sedibus suis fugati, miserabilem vitam palabundi agebant, dum interim sæculares homines monasteriorum reliquias avidè devorarent. Sicubi verò consistere monachi perseverarunt, multa nihilo minùs passi sunt ab illis prædonibus: factumque est ut omnia Franciæ monasteria vel penitus destituta, vel alienis dominis, id est abbatibus sæcularibus, traderentur. Adeo *ut in monasteriis Deo dicatis Monachorum, Canonicorum, & sanctimonialium, Abbates laici cum suis uxoribus, filiis & filiabus, cum militibus & canibus morarentur*, ut legitur in Concilio Trosleïano anni CM IX. cujus Concilii Patres hunc casum graviter lugent cap. 3 in hunc modum. *De monasteriorum*

verò non statu, sed lapsu, quid dicere vel agere debeamus, jam pæne ambigimus. Dum enim mole criminum exigente, & judicio à domo Domini incipiente, quædam à paganis incensa vel destructa, quædam rebus spoliata & ad nihilum prope sint redacta; si tamen quorumdam adhuc superesse videntur vestigia, nulla in eis regularis formæ servantur instituta. Nempe quia *propriis & jure sibi competentibus carent rectoribus: & dum contra omnem Ecclesiæ auctoritatem Prælatis utuntur extraneis, in eis degentes, partim malevolentia, maximeque inhabilium sibi Præpositorum faciente inconvenientia, moribus vivunt incompositis: & qui sanctitati religionique cælesti intenti esse debuerant, sui velut propositi immemores, terrenis negotiis vacant: quidam etiam necessitate cogente, monasteriorum septa derelinquunt, & volentes nolentesque sæcularibus juncti sæcularia exercent.* Inter alia verò quæ huic malo medendo remedia suggerunt Patres, primum & quasi unicum est restitutio Abbatum regularium. Nam *quo modo aurum sine aurifice in pristinum & optimum non potest reformari colorem: sic & monastica vita sine regularis Abbatis providentia ad pristinum atque optimum vivendi nequit reformari ordinem.* Et post multa: *Censemus igitur*, inquiunt, *ut status monasteriorum inviolatus juxta antiquam Regulæ traditionem & canonum constituta servetur, & ut abbates sint religiosæ personæ, & quæ regularem noverint disciplinam.*

47. Hæc ob oculos repræsentare visum est, ut intelligatur rei monasticæ status per id tempus, talis sanè, ut cùm antea sancti Benedicti Regula ubivis Galliarum recepta fuisset ante Caroli Magni ætatem, ita ejus memoria apud homines nonnullos, qui extremo sæculo decimo & sequentibus vivebant, inveterata haberetur, quasi numquam ante Congregationis Cluniacensis institutionem in his partibus audita fuisset. In his unus est monachus Dervensis anonymus in libello de miraculis sancti Bercharii Abbatis, ubi agens de restituta apud Dervenses disciplina per Rodulfum Regem, hæc [a] habet. *Regulæ sanctissimi Patris nostri Benedicti adhuc inaudita hominibus Francorum imperii, sollertissima industria istius Principis jubar suæ claritatis plurimis infudit ecclesiis. Qui verò ipsis temporibus qualecumque præferebant monasticum schema, famosissimi quondam Luxoviensis nominis sese tuebantur consuetudine aliquanta.* Tum subdit, sanctum Odonem intulisse Regulam Floriacensi monasterio, indeque Tullum in sancti Apri, aliaque cœnobia fuisse propagatam. Eadem etiam fuit persuasio Guidonis, cujus verba Albericus, Trium-fontium in Campania monachus Cisterciensis, refert in Chronico ms. ad annum 930 in hunc modum. *Ad hac tempora Regula beati Columbani tam in Francia, quàm in Burgundia observabatur à Nigris monachis. Sed sanctus Odo abbas Cluniacensis Regulam Sancti Benedicti primo in Cluniaco & in sancto Benedicto super Ligerim fecit observari, & exinde procedente tempore cœpit ubique recipi.* Uterque auctor distinctionem Regulæ sancti Columbani à Benedictina, tamquam rem indubitatam admittit: sed in hoc turpiter ambo allucinantur, quod ante sanctum Odonem in Franciæ & Bur-

[a] Sæc. 2 Bened. pag. 847 num. 9.

gundiæ partibus, atque adeo apud Floriacum inauditam fuisse existimarunt. Id enim tam veritati contrarium est, quàm quod maximè, ut ea quæ in superioris Sæculi Præfatione prima diximus, affatim demonstrant. Quod si monachus ille Dervensis sui monasterii instrumenta perlegisset, invenisset proculdubio chartam Bertoëndi [a] Catalaunensis Episcopi, datam anno secundo Chlodovei tertii, id est anno DC XCII, statuentis, *ut congregatio monachorum Dervensium & sanctimonialium ipsis adjunctarum corrigeretur secundum Regulam sancti* BENEDICTI *vel domni* COLUMBANI. Invenisset etiam Ludovici Pii diploma Hautonis [b] abbatis rogatu editum ad restitutionem monasticæ religionis, sancientis, *ut monachi ibi degentes sub Regula sancti Benedicti vitam ducant monasticam.* Quod ad Floriacense monasterium attinet, ex Adrevaldo & Adelerio ejus loci monachis, qui sæculo IX scripserunt, sed & ex chartario Patriciacensi apud Perardum, aliisque testimoniis manifestum est, à primis illius cœnobii temporibus sancti Benedicti Regulam ibidem fuisse receptam. Ne longiùs argumenta repetam, nemo unus hanc controversiam melius dirimet, quàm ipse sanctus [c] Odo, qui in sermone de translatione sancti Benedicti, hanc ait fuisse *ejus prærogativam, ut etiam remotissimos totius Christianitatis sinus radiis suæ beatitudinis illustret. Nec monachorum cohortes*, subdit, *ubique terrarum diffusæ tantam ejus altitudinem ignorant, qui sanctam ipsius institutionem præ ceteris sectantur: ita ut etiam in ipsorum Patrum cœnobiis, qui normam sancti propositi fideliter ac religiosè promulgarunt, hanc proprii clientes eorum malint profiteri: non immerito arbitrantes, quod hunc specialiter, tamquam alterum Moysen, Deus mundo prædestinavit, ut sicut ille Judæis, ita iste tam Judæis, quàm gentibus monasticæ legis decreta sanciret... Sic ergo huic sanctissimo Legislatori non præjudicant alii Patres, qui sanctæ Regulæ*, id est observationis, *munia descripserunt, sed magis, ut assertores, ejus sancita confirmant.* Atque ut videas quàm latè propagata sit sancti Benedicti institutio, in consequentibus [d] ita loquitur. *Quapropter easdem illius laudes non una vox, non una congregatio, neque una urbs vel provincia proclamat: sed ubicumque sancta Ecclesia diffunditur, per tribus, per nationes, per linguas laus Benedicti frequentatur.* Et ne quis dictum putet de sæcularibus, mox addit. *Si enim in multitudine populi dignitas Regis est, ut ait Salomon: quantam putamus dignitatem esse istius Regis, quem tam numerosus prosequitur exercitus monachorum? Quis umquam Rex aut Imperator in tantis mundi partibus imperavit, aut ex tam diversis nationibus tantas sibi legiones condixit, quantas videlicet cujuslibet sexus & ætatis in Christi militia voluntariè juratas disponit? Qui quasi præsentes, &* VEXILLUM INSTITUTIONIS *sequentes, diabolicas acies viriliter infringunt..... Cum verò universi hujusce institutionis sequaces in unum coacti fuerint, quale signum apostolatus Benedicto tunc ille copiosus exercitus seipsum exhibebit?*

[a] Spicil. tom. 10 pag. 629.

[b] Sæc. 3 Bened. part. 2 pag. 650.

[c] Sæc. 2 pag. 364.

[d] Num. 13

48. Vereor ne tam longa locorum conglobatio lectori fastidium pariat: sed illa quodam modo necessaria erat ad demonstrandum ex

ipso Odonis testimonio, sancti Benedicti Regulam in omnes Ecclesiæ partes, ante navatam ab ipso Odone operam, fuisse diffusam, etiam in iis monasteriis, quæ proprios legislatores & institutores habuerunt. Neque verò hæc propagatio referri potest ad sanctum Odonem: tum quia hunc sermonem habuit statim à reformatione Floriacensis monasterii, quod unum ex primis Cluniacenses mores suscepit: tum quia in sola Galliæ & Italiæ monasteria, non tamen omnia, hanc reformationem induxit, in nulla Germaniæ, Angliæ, aliarumve provinciarum. Denique uno ampliùs ante Odonem sæculo Benedictus Anianensis, cooperante Ludovico Augusto, Regulam nostram *in omni Francorum regno* restituerat, testante Ardone Benedicti ipsius discipulo; idque evincunt indubitata istius ævi Conciliorum, auctorumque testimonia, quæ nonnulli ad primam Regulæ receptionem perperam detorquere conantur.

49. Hìc nos ad alia properantes sistit claræ memoriæ [a] Godefridus Henschenius, qui tametsi hanc Regulæ propagationem à Benedicto Anianensi in Gallia factam admittat, superiorem nihilo minùs monachi Deivensis locum ingerit, eique opponit contextum ex actis sanctæ Salabergæ, in quibus legitur, *per Galliarum provincias agmina monachorum ac sacrarum puellarum examina ex Regula dumtaxat beatorum Patrum Benedicti & Columbani pullulare cœpisse*. Tum infert Henschenius: Potuit hoc scriptor iste ignorasse: potuit in suo « exemplari habuisse *ex Regula dumtaxat beatissimi Patris Columbani*. « Utrum credibilius sit, penes alios judicium esto. Sed hæc suspicio « valde inofficiosa est; tum quia in omnibus istius vitæ exemplaribus sancti Benedicti nomen legitur: tum quia idem probatur non solum ex vita sancti Desiderii Episcopi Cadurcensis, sed maximè ex Regula Donati Episcopi Vesontionensis, qui Regulam sancti Benedicti in unum cum Regula sancti Columbani conjunxit in gratiam Jussanensium sanctimonialium, quæ à sancto Columbano institutæ fuerant. Mitto alias probationes jam à nobis relatas non semel, ne lectori ejusmodi repetitionibus nauseam pariamus. Unum tantùm hic addimus de simili non quidem suspicione, sed decretorio judicio eruditi ejus socii [b] ad vitam sanctæ Bertæ Abbatissæ Avennacensis, ubi ipsum à vero longè recessisse non alio quàm ipsomer judice affirmare licet. Nam ad hunc locum de sancta Berta, *Omnia autem ædificia officinarum sanctissima mater, sicut sanctus Benedictus præcipit, circa ædem Deò militantium construxit, excepto molendino, &c.* Hæc verba, *sicut sanctus Benedictus præcipit*, incunctanter expunxit vir doctus sub hac annotatione. Meum glossema Benedictini alicu- « jus, hoc unum spectantis, ut crederetur cœnobium sanctæ Bertæ sub « Regula Benedictina à principio fuisse. Sed videamus quo argumen- « to id probet. A quo si requiram, inquit, quanam Regulæ suæ par- « te quidquam de numero vel ordine officinarum, ac nominatim de « molendino præcipiat sanctus Benedictus; debebit cum rubore fate- «

a Maii tom. 1 pag. 277

b ibid. pag. 115

„ ri, ſancti Benedicti nomine nihil à ſe aliud cum veritate potuiſſe „ intelligi, quàm uſum receptum in monaſteriis tunc, cum iſta adde- „ rentur à Benedictinam Regulam profitentibus. Hæc legimus non cum rubore noſtro, ſed non ſine aliquo pudore humani errati, quod ab homine nobis amiciſſimo commiſſum nollemus. Si enim requiritur à nobis, qua in Regulæ ſuæ parte ſanctus Benedictus agat de monaſterii officinis, & ſpeciatim *de molendino*, reſpondebimus utroromque mentionem fieri in Regulæ cap. 66 his ipſiſſimis verbis: *Monaſterium autem, ſi poſſit fieri, ita debet conſtrui, ut omnia neceſſaria, id eſt aqua, molendinum, hortus, piſtrinum, vel artes diverſæ intra monaſterium exerceantur, ut non ſit neceſſitas monachis vagandi foras, &c.* Ecce *officinæ* monaſterii, ecce *molendinum* in Regula expreſſum. Non ergo credendum ſancti Benedicti nomen ex actis ſanctæ Bertæ, ſed reſtituendum à viro æquitatis amantiſſimo, à quo hoc juſtitiæ officium exſpectamus. Irrepſit etiam (ut id notem hoc loco) aliud erratúm minoris quidem momenti ad vitam [a] ſancti Hugonis monachi Æduenſis, ubi idem ſuſpicatur, carmen de miraculis ſancti Benedicti, Paulo Warnefridi adſcriptum, quemadmodum carmen de ſancto Mauro, eſſe alterius auctoris. Hæc enim ſuſpicio ex ipſomet Paulo revincitur, nempe ex lib. 1 cap. 26 de geſtis Langobardorum, ubi hoc carmen à ſe conditum diſertè aſſerit Paulus, atque ex integro refert: quod Aimoïnus poſtea eidem tribuit in ſermone de ſancto Benedicto. Hæc adverſum votum & propoſitum meum cogor de viro erudito dicere, ſecus quàm & illius meritum, & mea (ut cum Hieronymo [b] loquar) *humanitas poſcit exiſtimare. Sed quid faciam? veritas os reſerat, & invitam linguam conſcium ad eloquendum pectus impellit. Verum enim invenire volumus, non tamquam adverſarium aliquem convincere.*

[a] April. tom. 2 pag. 770.

[b] Dial. adverſ Lucifer. cap. 7.

50. Conſtat itaque falli monachum Dervenſem alioſque, qui de Regula Sancti Benedicti, quaſi per ſanctum Odonem primùm propagata, locuti ſunt. Sed id nimirum ſancto Odoni accidit, quod Benedicto Anianenſi, qui quòd Regulæ in Gallia reſtitutor fuerit, eidem primæ propagationis laus eſt attributa. Tolerabilius eſt quod legitur apud Lambecium, ubi *Ordo ſancti Benedicti anno* CM XII *incœpiſſe* dicitur. Re enim vera ante id tempus unum Ordinis corpus non videbantur conſtituere monaſteria ſub inſtitutis Benedictinis militantia: ut verò ea prærogativa Odoni tribuatur honoris cauſa, non leves ſuadent rationes, quas modò examinare juvat.

51. Benedictus Magnus quamdam Ordinis formam apud Sublacum inſtituere viſus eſt, cùm duodenis monaſteriis à ſe conditis totidem Abbates præfecit ſibi ſubjectos. At quia de continenda illa ſubjectione nullas leges aut præcepta dederat, hæc idea, quæ à Pachomio inſtituta fuerat & perfecta, penitus evanuit: & monaſteria omnia ab invicem diſparata, ſuis quæque moribus ac rectoribus diſtincta, vitam traduxerunt. Poſt annos trecentos Benedictus Anianenſis

nensis abbas, instigante Ludovico Pio, cùm primus Gallicanos monachos revocasset ad pristina Regulæ instituta, concepissetque animo, ut uniformis ubivis modus servaretur, atque diversi monasteriorum ritus ad communem concentum reducerentur; omnes totius Occidentalis Imperii Abbates in unum convenire Aquisgranum curavit: qui statutis editis numero LXXII rem ad exitum perducere tentarunt. Viguit illorum statutorum usus per aliquod tempus in plerisque monasteriis, accurante potissimum Benedicto, cui multorum cœnobiorum cura generalis, tamquam majori Præfecto, commissa est. Sic eo vivente rudis idea Congregationis, sive Ordinis universalis specimen quoddam formatum est, quod post ejus obitum, accedente Normannorum tempestate, nullo Abbate relicto, qui totius corporis generalem curam susciperet, aboleri cœpit. Extremo sæculo nono tanta clades non solùm temporalibus ecclesiarum & monasteriorum rebus, sed etiam religioni inflicta est, ut in paucis admodum locis ejus vestigia superessent. In uno sancti Savini apud Pictones monasterio quædam probabilis observationis reliquiæ perseverarunt; quæ deinceps in alia translatæ cœnobia, fugientem religionem denuo revocarunt. Inde quippe à Raimundo Comite Lemovicensi Rofiacum ad Crausiam [a] in pago Bituricensi religiosi habitatores; inde Aimo abbas Tutelensis [b] ab Ebalo Comite; inde à Badilone Comite acciti sunt monachi numero octodecim [c] ad sarciendam in Æduensi sancti Martini asceterio disciplinam: cujus institutis Berno abbas Balmensis suos informavit. Balmâ Cluniacum deducta colonia est, ita ut utrique loco Berno Abbatis vice præesset, immo etiam aliis monasteriis, Masciacensi, & Dolensi apud Biturigas, Gigniacensi, Æthicensi, & Cellæ sancti Lauteni apud Burgundiones. Berno morti proximus horum locorum providentiam in duos Abbates partitus est, nempe in Widonem consanguineum suum, cui Gigniacense, Balmense, Æthicense, & Cella sancti Lauteni: & in Odonem, cui Cluniacum unà cum aliis commissum est. Ex quo intelligitur, Bernoni nequaquam in mentem venisse propositum erigendæ Congregationis. aliàs horum monasteriorum curam non distraxisset in duos, citra ullum unius ad alterum respectum, nisi quòd censum quemdam Gigniaco à Cluniacensibus quotannis ex quodam prædio persolvi præcepit.

a hic pag. 90
b pag. 333.
c pag. 95.

52. Odo Cluniaci non solùm rem familiarem magnopere auxit, sed etiam præter Masciacense ac Dolense à Bernone sibi commissa, multorum [d] aliorum regimen suscepit. In Gallia enim Auriliacense, Floriacense, Sarlatense, Tutelense, Senonense sancti Petri, Turonense sancti Juliani, Romanense in pago Lausanensi; in Italia sancti Pauli Romæ, Suppentoniense, Adventinum, Salernitanum, & Ticinense ipsius arbitrio & institutioni se subjecerunt. Illa tamen per se non administravit omnia, sed per præfectos sibi subditos, quos *Coabbatum* seu *Proabbatum* nomine appellabant. Verùm Odone ex-

d pag. 333 & seq.

Act. SS. Ord. S. B. Sæculum V. e

ſtincto eadem monaſteria ad priſtinam libertatem redierunt, atque adeo non loco, ſcilicet Cluniacenſi monaſterio, ſed perſonæ, id eſt Odoni Abbati, propter ſingularem ejus prudentiam & ſanctitatem ſubmiſerant ſeſe. Id de Floriacenſi palam facit Leonis Papæ VII diploma hîc [a] editum, quo Pontifex ſub Odone Abbate Floriacenſibus in poſterum electionis libertatem aſſerit. Nondum ergo ſub Odone abſoluta fuit Congregationis ſeu Ordinis Cluniacenſis erectio: ſed neque ſub Aymardo aut ſub Mayolo, immo nec ſub Odilone: ſed tantùm ſub ſancto Hugone abbate ſexto, qui pro ea qua pollebat apud Principes & ſubditos auctoritate, non modò Præpoſituras ac Prioratus ſibi ſubjecit, ſed etiam nobiles Abbatias ſuæ ditioni addixit, exſtinctiſque (quoad licebat) Abbatum titulis, ad Prioratuum (ut vocant) ſtatum nonnullas redegit, ne ſe deinceps à Cluniacenſis Abbatis poteſtate eximerent.

[a] pag 907.

53. Quod ut melius intelligatur, obſervare convenit, ante omnem Ordinis ex variis monaſteriis in unum corpus redacti inſtitutionem, eam fuiſſe in nobilioribus monaſteriis diſciplinam; ut quælibet minores ſub ſe haberent colonias, quæ *Cellæ*, *Præpoſituræ*, *Obedientiæ*, *Prioratus*, *monaſteriola & monaſteria* paſſim, immo & *Abbatiæ* aliquando vocabantur. In illis Cellis erant Præpoſiti ſeu Decani [b] ad nutum Abbatis, qui principi monaſterio præerat, amovendi: & ſi qui Abbates illis præficiebantur, non niſi priùs habito primi Abbatis conſenſu eorum fiebat electio, ab eodem poſtea confirmanda. Qui in Cellis illis reſidebant, in ſingulos annos certum cenſum principi monaſterio referebant, certiſque diebus ad conventum indictum adeſſe tenebantur. Hujus inſtitutionis duplex fuit cauſa. Una, ut quia creſcente monachorum numero non omnes facile intra unius loci ambitum contineri poterant, in varia loca diſperſi degerent ſub unius Abbatis diſciplina. Altera, ut cum diteſcentibus monaſteriis prædia, fundi, villæque complures acceſſiſſent; quo fructuoſior & fidelior eorum eſſet adminiſtratio, majorum auctoritate conſiliove proviſum eſt, ut cultioribus fertilibuſque locis monachos præficerent, & ad continendos in officio ſervos, gubernandoſque rite colonos eccleſias ibi conſtruerent, quas ipſi regebant. Aliquando etiam in Cellis iſtis degebant Canonici, Abbati ſubjecti: quod ex Concilii Aquiſgranenſis cap. 45 diſcimus, *ut Abbatibus liceat Cellas habere, in quibus Monachi ſint aut Canonici: & Abbas provideat, ne minus duobus monachis ibi habitare permittat.* Tertiam hujus inſtitutionis cauſam, eamque vulgarem afferre licet, cum ſcilicet Fideles aliqua prædia monaſteriis primariis tradebant ea conditione, ut in ipſo prædiorum loco monachi aliquot inſtituerentur. Quarta denique cauſa eſt, quod Abbatiis extra urbes conditis eccleſiæ in locis munitis quædam conceſſæ ſunt ad refugium, quæ deinde Prioratus evaſerunt.

[b] Udalric. lib. 3. Conſuet. Clun. cap. 6

54. Primam cauſam nobis ſuggerit inter alios Jonas in actis ſanc-

ti Columbani, qui [a] constructo Luxoviensi asceterio atque Anagratensi, *cernens undique ad pœnitentiæ medicamenta plebes concurrere, & unius cœnobii septa tantam conversantium cohortem absque difficultate non tenere; quamvis mente una & corde uno, tamen conversationi tantæ multitudinis incongruum, alium experimento locum quærit, quem aquarum irriguitas adornabat: aliudque monasterium construit, cui Fontanas nomen indidit: deditque gubernatores Præpositos, de quorum religione nihil dubitabatur.* Hoc in loco vides Præposituram illam *monasterii* nomine donatam: contra quàm nuperus scriptor temere asseruit, Prioratus nusquam hoc nomine fuisse donatos, nisi qui ab origine abbatiæ fuerint. Posteriorem ejusmodi institutionis rationem explicat Browerus in Antiquitatibus [b] Fuldensibus. Quàm verò monachi illi in Præposituris degentes Abbati subjecti esse deberent, statuit post Carolum M. Eigil abbas Flaviniacensis in litteris suis de conditione Corbiniacensis Præpositura in tomo superiore relatis [c], *ut semel in anno singuli qui sacerdotali seu levitico funguntur officio, per singulas hebdomadas repræsentent se Flaviniaco, ibique sibi commissum celebrent officium: quo expleto nemo eorum ad Cellam Corbiniacensem regredi audeat, donec ab Abbate loci ipsius & à fratribus probatâ ejus vitâ in timore sancto suique propositi voto, imperetur regressus.* Sed & singulis annis variarum Cellarum Præpositi in princeps monasterium conveniebant, stituri sese Abbati & conventui, ut vel ab ipso emendarentur, vel revocarentur, & censum annuum persolverent, alii ad res sacras, alii ad cellarium, alii ad libros, alii ad sarta tecta reficienda. Hæc *Capitula generalia* procedente tempore appellata. Abbatiæ quin etiam seu abbatiolæ quædam primariis monasteriis nonnumquam subjectæ erant longe ante sanctum Odonem: qualis fuit Forestensis, quæ Centulensi; Tusonis-vallis, quæ Dionysianæ; Gellonensis, quæ Anianensi; Hetiensis, quæ Gemeticensi; Duserensis, quæ Fontanellensi; Glannafoliensis, quæ Fossatensi olim subjacebant. Quædam eo nomine afficiebantur, quæ Abbates non habebant, sed tantùm Præpositos cum monachis: quædam Abbatem habebant, sed sine monachis cum uno aut altero clericulo, quales Remensis sancti Sixti Abbatia, & sanctæ Mariæ apud Compendium. Sed hæ veræ abbatiæ non erant, at sacerdotia simplicia; Abbatiæ aut abbatiolæ nomine donata. In illis abbatiis subjectis, quæ abbatiali dignitate gaudebant, nonnisi prævio superioris abbatis & monasterii consensu electio fiebat, aliquando ex solo gremio monasterii principis, ut Alciacensis [d] apud Morinos ex Sithiensi seu sancti Bertini. Subjectiones illæ, aliæ ex conditorum, aliæ ex possessorum voluntate inductæ sunt. Quin etiam Sanctimonialium abbatias quædam virorum monasteria subditas habuerunt. Sic Amalfridus, vir inclitus, monasterium Hunulficurtense in pago Cameracensi, ubi filia ipsius Auriana Sanctimonialium [e] abbatissa erat, sancto Bertino Abbati Sithiensi tradidit, eo tenore, ut ipse Amalfridus, dum viveret, locum *per precariam* habe-

a num. 17.

b Brower. lib. 1 cap. 7

c pag. 141.

d Secul. 3 part. 1 pag. 235.

e Ibid. pag. 115.

ret, & post suum obitum & filiæ ipsius Aurianæ, Bertinus ejusque successores eum liberè possiderent.

55. Ex his intelligimus, nihil, aut certè parum mutationis in monastici Ordinis regimine primitus à Cluniacensis abbatiæ institutoribus accidisse, cùm nonnisi Cellas ab initio subjectas habuerit, quarum principes fuerunt Silviniacensis, Celsinianensis, cum B. Mariæ de Caritate, & sancti Martini à Campis. Apud Caritatem ad Ligerim monachi supra centum habitabant, teste Udalrico in Præfatione Consuetudinum Cluniacensium. Quia verò pedetentim ob insignem loci religionem Cellarum numerus & monachorum magnopere accrevit, magnum quoddam ex his corpus conflatum est, Ordinis Cluniacensis titulo decoratum. qui titulus etiam Majorimonasterio concessus est, aliisque monasteriis præcipuis. Sub Sancto Hugone multum amplificata est illa Cluniacensis dignitas, cùm abrogato multis in locis abbatum titulo & potestate resecta, soli Præpositi (Priores vocant) eorum loco substituti sunt: & quæ Abbatiæ in societatem illam veniebant, Cluniacensem *Archiabbatem* (ita Gaufridus in Vita Bernardi Tironensis, aut potiùs Bernardus ipse improbando appellat) agnoscere compellebantur. Hanc verò subjectionem cum Sithienses sancti Bertini monachi sibi imminere cernerent, Cluniacensium jugum omnibus modis (quod pertinacissimæ litis materiam dedit) excutere curarunt. Hujus litis occasio nata est ex Lamberti Abbatis Sithiensis secessu Cluniacum sub Hugone: cui cùm Abbatiam, quam sponte abdicare volebat, ordinandam offerret, ut Cluniacensis monachus exsisteret; rogante Hugone, [a] *propriam compulsus est repetere abbatiam*, eo pacto, ut sub Hugonis obedientia reliquum vitæ exigeret. quod Sithienses omnimodis detrectarunt. Hactenus nihil quod Ordinem proprio dictum, ab antiquiorum cœnobiorum moribus diversum constituat, in Cluniacensibus deprehendimus: cùm ipsi nec sua quotannis comitia generalia, nec annuos Visitatores haberent, sed ad præscriptum Abbatis Cluniacensis omnia gererentur: Novitii & Professi ab eo susciperentur; amoverentur ad ejus nutum [b] Cellarum Præpositi: nullis denique certis legibus generalis administratio contineretur. Quippe Consuetudines Cluniacenses, quas primùm Bernardus, deinde Udalricus monachus tribus libris digessit, ritus ad res sacras & ad bonum regimen Cluniacensis monasterii continent, non verò leges ad communem totius corporis directionem. Hic vivendi modus ex illis ritibus constans vocabatur olim ORDO. Unde *Ordo* [c] *Cluniaci* vocatur à Guillelmo Gemeticensi, sicut *Ordo* [d] *Majoris monasterii*. Et quia omnia fere monasteria ejusmodi ritus sensim admiserunt arbitrio suo; hæc Ordinis Cluniacensis dicebantur, tametsi Cluniaco nullatenus addicta.

[a] Spicil. tom 6 pag 448 & seq.

[b] Bibl. Clun. col. 576 a

[c] Guillelm. Gemet lib. 8 cap. 32.

[d] lib. 7 cap. 37.

56. Ceterum Cluniacensibus, etiam à tempore sancti Hugonis, alio modo Prioratus subjecti fuerunt, alio modo Abbatiæ illæ, quæ

Abbatis monasterii ve Cluniacensis *ordinationi datæ* seu *commissæ* erant, ut loquuntur Paschalis[a] & Callistus[b] uterque secundus. Prioratus quippe à Cluniaco, veluti membra à corpore, absolutè pendebant: Abbatiæ verò Cluniaci *ordinationi*, id est ritibus & institutis, adeoque modo vivendi Cluniacensium addictæ erant, sed non eodem modo, neque eisdem conditionibus. quod exemplis declarandum. Priores Cluniaco sub Hugone submissæ sunt Abbatiæ, sancti Martialis Lemovicensis anno M LXII, Gordiniacensis & Cresfpeiensis sancti Arnulfi post annos tres, sancti Ægidii anno sequenti, & Lezatensis anno M LXXIII. Ademarus Vicecomes Lemovicensis Abbatiam S. Martialis Hugoni tradit eo pacto, ut deinceps Abbates habeat, *quos eidem loco tam ipse Hugo, quàm successores ejus præfecerint.* Simon Crespeiensis Abbatiam S. Arnulfi, *ut omnino subjecta sit vobis,* inquit, *& ut Abbatem de vestris monachis eligatis.* Almodis Comitissa Abbatiam S. Ægidii, *ita ut potestas, & districtio, & ordinatio Abbatum & monachorum, & eorum quæ soliti sunt tenere, in domni Hugonis Abbatis & successorum ejus potestate consistat.* At insignis præ ceteris est charta de Lezato. Cùm enim illud monasterium provinciæ istius Optimates, in quorum potestate erat electio, monachos remissiores ad pristina instituta revocare vellent; ejus rei gratiâ Hugonem precibus convenerunt, *ut loco subveniret, qualiter ad Dei servitium restauraretur.* Negavit ille se id facturum, nisi ipsi Abbatis electionem ejusque successoribus permitterent, *quamdiu Cluniacensis locus in monastica religione vigeret. Hoc autem ideo se facere dicebat, ne in vacuum ipse laboraret, & semel recuperatus locus in pejora laberetur.* Optimates verò id concedunt, *quamdiu Cluniacensis locus religionem monasticam secutus fuerit.* Hæc itaque prima erat in illis abbatiis prærogativa, quam Hugo in illis exigere solebat, nempe Abbatum electio pro se & successoribus suis: id est ut Abbatum illis in locis electionem præcederet ipsius consensus, aut certè confirmatio subsequeretur. Deinde ut Abbas electus Cluniacensi Abbati subjectionem profiteretur. Denique ut si quando Abbas Cluniacensis in illas Abbatias veniret, abbates horum locorum suam sedem illi cederent. Hæc omnino jura in commissas sibi Abbatias Cluniacenses Rectores sibi vindicare contendebant, maximè quamdiu Cluniaci vigeret disciplina regularis, quæ una erat illius subjectionis causa, secus quàm in Prioratibus. Discrimen subjectionis Prioratuum & Abbatiatum suggerunt Pontifices in suis diplomatibus. Paschalis II statuit, ut *in omnibus Prioratibus & Cellis*, quibus tempore Concilii Arvernensis per Urbanum II investitus fuerat Abbas Cluniacensis, *nullus umquam futuris temporibus Abbatem ordinare præsumat.* tum ejusmodi Prioratibus & Cellis enumeratis hæc subdit: *Abbatias verò, quæ tuæ, tuorumque successorum ordinationi prædecessor noster Gregorius* VII *Papa commisit, nos quoque committimus, videlicet Virzelay, &c.* Idem discrimen interponit Callistus[c] II. Sed ante eum Galasius[d] item secundus

a Biblioth. Clun. col. 513
b Bullar. Clun. pag. 39
c Ibid.
d Biblioth. Clun. col. 1328.

hanc *commissionem* ita explicat, *ut per industriam*, inquit, *vestram religionis status in eis* Abbatiis *conservetur.* quod totidem verbis repetit Innocentius [a] III. Non ergo is erat illius attributionis scopus, ut Abbatiæ illæ à Cluniaco absolutè penderent : sed ut illibatus *religionis status per industriam Abbatis Cluniacensis ibidem conservaretur.* Quod pertinet ad Abbates istorum locorum, non omnes Abbati Cluniacensi subjectionem promittebant. Insignis est hanc in rem locus in litteris [b] Eugenii Papæ III, qui cùm monachos Cluniacenses ex monasterio sancti Martini de Campis in ecclesiam sancti Petri apud Abbatis-villam induci curasset; Abbatem nihilo minus ibidem institui, atque omnino *liberum & absolutum* esse voluit. Unde Sugerio hac de re scribens, *Per præsentia*, inquit, *tibi scripta mandamus, quatinus Priorem Abbatis-villæ in Abbatem* LIBERUM & ABSOLUTUM *ibi statuere, & octo Fratres ecclesiæ sancti Martini de Campis ejus societati studeas deputare : ut exemplo bonæ conversationis eorum, qui minùs honestè sapiunt, ad divinum officium provocentur.* Fatendum est tamen, plerosque Abbates ex illis locis, qui Cluniacensibus commissi erant, hanc subjectionem professos fuisse. Id exemplo probat Goffridi [c] Abbatis Vindocinensis epistola ad Hugonem Cluniacensem, apud quem is de quodam Abbate Cluniacensibus addicto, nomine Henrico, conquestus, ita subdit: *Ambo filii vestri sumus, ille quidem* ORIS PROFESSIONE *sed ego cordis devotione.* Alia istius subjectionis capita illustrantur ex libro IV historiæ [d] Vizeliacensis : quem locum *Cluniacenses, longe post exorti, per subreptionem sibi vindicare nisi sunt, assensum quidem primum, deinde verò jus electionis sibi arrogantes.* Et in consequentibus [e], cùm Stephanus Abbas Cluniacensis Vizeliacum adire vellet; omnem ipsi honorem exhibiturum se ultro promisit Willelmus Abbas Vizeliacensis, id est exceptionem cum sollemni processione, procurationem in hospitio, locum in Capitulo & in refectorio : sed hoc tamen excepto, quod *collata* sibi *sede non cederet.* quæ omnia respuit ille præ hac prærogativa, quam sibi illic competere arbitrabatur, tamquam in Abbatia Cluniaci ordinationi commissa. Ex his intelligitur non omnes ejusmodi Abbatias ad Ordinem Cluniacensem fuisse penitus & absolutè redactas etiam tempore sancti Hugonis, sed tantùm sub certis conditionibus, quæ diversæ fuerunt pro tradentium voluntate, ut mox explicuimus.

57. Prima quæ verum Ordinis nomen meruit Congregatio Cisterciensis, à principio Abbatias habuit certis regulis ac legibus communibus invicem confœderatas, quæ suos Visitatores habebant, sua quotannis comitia generalia : quod ejus familiæ exemplo Petrus Venerabilis etiam in Cluniacensem inducere tentavit. Ita sensim in eam amplitudinem, qualis postmodum cum orbis stupore & admiratione visa est, crevit illa celeberrima congregatio Cluniacensis, cujus *professores ubique gentium pene dispersi, locupletes in sæculo, & splendidissimæ religionis in Deo exstiterunt* [f], ut scribit Willelmus Malmes-

a Ibid. col. 1495.

b Chesni to. 4 pag. 501.

c Goff. Vindoc. lib. 9. epist. 2

d Spicil. to. 3 pag. 570.

e Ibid. p. 643.

f Willel. Malme. in lib. 2 de Pontif. cap. 2.

buriensis. Quantum verò decoris & ornamenti Ecclesiæ iste Ordo, quantum ad excitandam in perditissimo sæculo religionem ac pietatem contulerit, quot viros pietate ac doctrina celebres protulerit, non facile est æstimare: tametsi in his actis dedimus operam, ut magnis illis viris suus honor, quatenus ex reliquis ejus ævi monumentis nobis licebat, ac debita rectè factorum commemoratio tribueretur. Quod ut faciliùs præstare possemus, Cluniacum ante annos duos profecti ego sociusque noster Michael Germanus, omnia quæ in rem nostram facere videbantur, monumenta & documenta perlustravimus, R. P. Priore Joachimo *Lestinois* benignè annuente, cum ceteris venerabilis istius loci asceris.

58. Qualis fuerit à primordiis Cluniacensium disciplina, longiùs esset prosequi hoc loco. Quoddam ejus specimen exhibemus in Elogio sancti Odonis. Ritus istos ab Euticio seu Eutychio Abbate acceptos dicit Johannes, id est à Benedicto Abbate Anianensi, qui eos à priscis veterum monachorum institutis hauserat. Quædam nihilo minus in Cluniacensibus notarunt non solum Cistercienses, sed etiam Casinates monachi, uti ex eorum ad Teutonicos epistola discimus, quam reperimus in Bibliotheca Basileensi. In hac epistola Casinates aiunt se à Teutoniensibus monachis interrogatos *de sua conversationis & institutionis consuetudine, id unum respondere posse, quod magistram in omnibus sequantur Regulam beati Benedicti;* neque *pro aliqua aliena, novaque consuetudine* ab ejus tramite deviare velint. se quidem laudare ac probare, *si aliquid in monasterio tolerabile additur* ex alienis ritibus, *sic tamen ut institutio Regulæ non amittatur.* Scilicet *sicut apud nos*, inquiunt, *& ubique terrarum, quarum ad nos fama pervenit; multæ variæque consuetudines, cum Regula non discordantes, ex utraque parte maris recipiuntur. Aliam enim Teutonici monachi, aliam Italici, aliam Franci, aliam alii ex ista parte maris habent complurimi. Similiter ex illa parte aliam jam Constantinopolitani, aliam Antiocheni, aliam Alexandrini, aliam illi & illi: omnes tamen bonæ sunt & utiles.* Hæc verba (ut id obiter observem) notatu digna sunt, ex quibus sancti Benedicti Regulam ex utraque maris parte, id est non modò apud Britannos, Teutonicos, Italos & Francos: sed & apud * Constantinopolitanos, Antiochenos & Alexandrinos viguisse, licet sub diversis ritibus, intelligitur. Tum subdunt Casinates quæ ad propositum pertinent. *De quibus tamen præ ceteris specialiùs nobis scripsistis, de tonsura scilicet & habitu Cluniacensium, breviter respondere possumus, quia nec nobis placent, nec cuiquam qui regulariter vivere volunt, jure placenda sunt. Videntur enim omnino contra Regulam. Si verò de nostra tonsura & habitu quæritis, nos in utroque vobis concordare sciatis.* Addunt in fine nimis operosum fore, si ad eos omnes suæ consuetudines perscribantur: sed si se auctores audiant, mittant unum de suis ingenio præditum, qui *per annum integrum* commoretur ad explorandas loci consuetudines. Has verò, aut certè earum similes, cum prædicta epistola exhibemus in tomo IV

* Confer supra num. 47.

Analectorum, quas cum aliis in fine Sæculi IV editis conferre non pigebit. Nec certè otiosum erit hoc loco exponere, qua in re sitæ essent Casinensium & Teutonicorum de C[illegible]ensibus querelæ de ritibus vestibusque monasticis, & de tonsura.

59. Tria sunt instituti nostri vestimenta propria, tunica, cuculla, scapulare. Tunica ad talos defluit; albi passim coloris ante annos octingentos, ut in variis Rabani, aliorumque iconibus observavimus, atque etiam in *Rituali* Anianensi. Et ratio sanè id postulabat; quandoquidem tunicam, quæ cuti proximè adhærebat, (nam laneæ interulæ præter Regulæ auctoritatem postea concessæ sunt) cùm sæpius lavari ad munditiem exigeret; potiùs ex lana candida, quam ex nigra fieri congruum erat. Scapulare, ita dictum, *quod scapulas præcipuè tegat & caput*, ad laborem, qui corpore exercetur, à sanctissimo Legislatore concessum est: cuculla, summa vestis, cum operimento capitis, undique corpus & brachia obvolvit. Utraque nigri semper coloris fuit: unde monachi *nigri* appellati; Cistercienses verò *albi*, quòd cucullam candidi coloris nigræ prætulerint. Una fuit penes monachos nostros in duplici hac veste formæ diversitas, in scapulari inquam, & cuculla.

60. Antiquiorem nullam vidimus scapularis formam, quàm quæ apud Browerum depicta est in lib. 2 Antiquitatum Fuldensium. Stricta vestis hæc, capitium habens acuminatum, brachiis fere nudatis, ut quoddam colobii genus, defluit tantùm ad renes, zonâ super tunicam præcincta. Ejus formam meliùs repræsentabit pictura superior, ex Browero accepta, exhibens Candidum & Modestum, Fuldenses monachos sub Rabano: cui alteram tabellam subjungimus in specimen veteris cucullæ. In priori tabella cernitur germana veteris Scapularis forma. Eamdem apud Casinates sæculo octavo in usu fuisse inde colligitur, quòd Sturmius, Fuldensis Abbas primus, vestium formam genusque vivendi à Casinensibus monachis mutuatus est, ut ex S. Liobæ actis constat. Ejusmodi scapulare viderat auctor Apologiæ pro Henrico IV Imperatore. *Vidimus nos aliquando*, inquit, *vestem cucullatam, parvam quidem, sed ita moderatam, ut desuper usque ad renes tantùm deflueret, & utrimque usque ad humerorum confinia pertingeret. qualis certè forma atque mensura propriè dicitur Scapulare, quod monachis propter opera tantùm assignatur ex mandato Regulæ.* Processu temporis multum variavit vetus illa Scapularis forma: & cùm primitus totum corpus ad renes solùm usque ambiret, postea fere ad talos protensa est, divisa ex utroque latere: ita nihilo minùs ut ex utraque parte retinaculis duobus pars anterior cum posteriori conjungeretur. Hanc formam Cartusiani, à majoribus nostris acceptam, hactenus retinent: atque ob eam causam istud vinculum, quo duæ Scapularis partes simul constringuntur, *Vittam sancti Benedicti* in suis Statutis appellant. Hanc vittam uni è nostris retinuerunt sub extrema tempora monachi Congregationis Casalis-Benedicti.

61. Non una fuit etiam pro diversis locis & temporibus Scapularis appellatio. Jam inde à sæculo nono Smaragdus Scapulare *Cucullam* nuncupavit in Regulæ caput 55. *Cucullam dixit ille*, nempe sanctus Benedictus, *quod nos modò Cappam: quod verò dicit Scapulare propter opera, nos modò dicimus Cucullam.* Eodem vocabulo utitur Sigebertus in libro de unitate Ecclesiæ pag. 120 editionis Basileensis anni 1566. *Propter opera tantùm constituit sanctus Benedictus alteram cucullam, quæ dicitur Scapulare, eo quod ejusmodi vestis apta sit caput tantùm & scapulas tegere.* Rectiùs Apologista Henrici IV *parvam cucullam* appellat, ad vitandam ambiguitatem & obscuritatem, quæ maxima nata est apud posteros ex ejusmodi nominum confusione. Ex his explicatur locus Ardonis in vita[a] Benedicti Abbatis Anianensis, ubi *cucullæ* nomine Scapulare, & *cappæ* vocabulo cucullam intelligit. Et cucullam quidem, id est Scapulare, quæ *priùs usque ad talos* pendebat, ad uniformem modum reduxit instar Casinensium & Fuldensium, *ut non ampliùs à duobus cubitis excederet mensura, vel usque ad genua pertingere posset.* Hæc est parva cuculla, de qua Henrici IV Apologista. Postea tamen rediit ad priorem mensuram Scapulare: sed tamen receptum cucullæ vocabulum retinuit apud nonnullos. Agnovit hanc varieta-

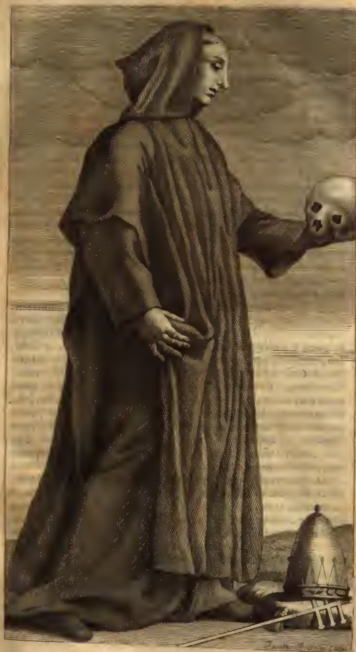
[a] Sæc. Bened. to. 1. p. 213 n 52.

tem Clemens Papa v in litteris, quas de ſtatu monachorum edidit in Concilio Viennenſi : ubi ad vitandam ambiguitatem declarat, ſe *cucullæ nomine* intelligere *habitum longum & amplum, ſed manicas non habentem*, quod eſt Scapulare : *nomine vero floci habitum, qui longas & amplas habet manicas.*

62. Hæc eſt noſtra cuculla, cujus antiquam formam exhibet poſterior tabella Fuldenſis, quâ legatio, ad Ludovicum Pium impetrando novo Abbati deſtinata, ob oculos ponitur, ab ipſo Candido (cujus ſuperiùs mentio facta eſt) expreſſa, uti & prior. Cuculla non adeo ampla, manicis ſat ſtrictis, capitio in acumen deſinente, & ad pectus magis aperto; cetera totum corpus ambiens ad talos uſque. Nullum cucullæ uſum apud Caſinates tempore Theodemari Abbatis, id eſt ante ſæculi noni exordium, fuiſſe probat Pauli Diaconi epiſtola ad Carolum M. ubi cucullam alio nomine *Caſulam* vocat. *Cucullas autem*, inquit, *ideo non habemus, quia majoris ſunt pretii.* Poſtea tamen Caſinatibus hæc veſtis reſtituta eſt, qualem deſcribit Angelus de Nuce in Notis ad illam epiſtolam, his verbis. Codex ſancti „ Angeli ad Formas, in archivo Caſinenſi aſſervatus, exhibet imagi- „ nem Deſiderii Abbatis cucullati, talari ſcilicet veſtimento, undique „ clauſo, nec admodum ſinuoſo, manicis non amplis : & hæc planè „ per ea tempora cucullæ forma. Ab hac deſcriptione non recedit Apologia Henrici IV. *Cuculla dicitur veſtis cucullata propter cucullum, qui eſt capitis operimentum. Igitur cuculla eſt tunica talaris, & cucullata, atque manicata, habens ſpeciem crucis per quatuor partes extenſæ.*

63. A priſca illa cucullæ & ſcapularis forma Cluniacenſes deſciviſſe conqueruntur Caſinenſes in præmiſſa epiſtola ad monachos Teutonicos : ſed qua in re hoc diſcrimen ſitum eſſet, non explicant. Verùm id facile intelligemus comparando Cluniacenſium tum ſcapulare, tum cucullam cum Caſinenſi habitu, qualem ſuperiùs repræſentavimus. Apud Cluniacenſes à primordiis ſcapulare *cucullæ* nomine inſignitum fuiſſe patet ex Udalrico, in cujus tribus libris nulla uſpiam *ſcapularis* mentio, ſed tantùm *cucullæ & froci.* Cluniaci ad noſtra uſque tempora perſeveravit in vulgari etiam ſermone *cucullæ* acceptio pro ſcapulari. Porro Cluniacenſis Scapularis primariam formam diſcimus ex forma Scapularis ſancti Mayoli, quod Silviniaci ab ipſo relictum aliquando vidimus. Ejus exemplum ex panno accuratè fieri mandavit reverendiſſimus Pater Petrus Simon, Superior generalis Cluniacenſis Congregationis ſtrictioris obſervationis; idque nobis commodavit ad repræſentandam formam illius ſcapularis : quod latum eſt tribus, longum quatuor pedibus cum uno pollice, præter capitium acuminatum, quod uno pede in quadrum conſtat, ſed ſine vitta. Ejus ſpecimen in æs incidi curavimus, prout ſequitur in pagina ſequenti.

64. Frocus veſtis ſuperior, etiam Novitiis apud Cluniacenſes communis erat, cuculla ſeu ſcapulare ſolis Profeſſis, teſte Udalrico in lib. 2

cap. 1, ubi de Novitiorum diversitate. *Vestis eorum nostræ debet omnino similis esse, præterquam quod quamdiu erunt absque benedictione*, quo vocabulo professionem intelligit) *solâ cucullâ carebunt.* & capite sequenti: *Postea capellum froco eorum assuitur, ne qua notabiles dissimilitudine nobiscum conversantes videantur.* Jam verò quando professionem emittebant, Abbas *capellum* auferebat *de froco*, quem Professi absque capitio gerebant. Audiendus hac de re Bernardus, Casinensis sæculo XIII Abbas, cujus verba huc adscribimus ex commentario in Regulæ cap. 55. *Puto scapulare dictum à scapulis, eo quod scapulas tegat: & usque hodie tam Casinenses, quàm Cistercienses, habitum caputiatum, à scapulis ex utraque parte dependentem, Scapulare appellant. Sed Casinenses idem scapulare sub brachiis circa medium corporis, quasi ad locum cinguli, sutum, quasi ad mensuram medii palmi de consuetudine claudunt. quod scapulare, quando operantur, ne opus impediat, desuper cingunt: sine quo etiam scapulari, vel cuculla manicata, non se sacris vestibus ad explenda divina officia induere debent. Illud insuper scapulare benedicitur ab Abbate, quando monachus profitetur. Attamen Cluniacenses & Ultramontani monachi scapulare illud* CUCULLAM *appellant, & desuper vestem manicatam* SINE CAPUTIO *gerunt, quam vestem* FROCUM *vulgariter dicunt. Puto autem quod Cistercienses ad fontem recurrerunt Casinensem, & ab illo tam vocabulum, quàm figuram utrique traxerunt scapularis & cucullæ.*

65. Ex hoc Bernardi testimonio intelligimus, primo Cluniacensium habitum, etiam sæculo XIII, à Casinensi diversum fuisse, diversam item ejus appellationem. Vittam habebant in scapulari Casinenses, non Cluniacenses: & quod illi *Scapulare*, hi appellabant *Cucullam*, eumque proprium monasticæ professionis habitum reputabant. Deinde Casinensium cuculla capitio prædita erat, non verò Cluniacensium frocus. Et amplior sine dubio erat apud hos frocus, quàm apud illos cuculla. Cistercienses à Casinensibus non colorem, sed formam vocabulumque cucullæ & scapularis, excepta vittâ, acceperunt; qui cùm Cluniacensium frocos repudiasse perhibentur, non cucullas, sed amplas frocorum manicas & sinuosum ambitum abjecisse censendi sunt, capitio retento, quod Cluniacenses deposuerant, teste Bernardo Casinensi.

66. Eadem erat apud Teutones seu Germanos, atque apud Casinenses Benedictini habitus forma. Quapropter cùm Cluniacenses ab ea recessisse animadvertissent, atque etiam à tonsuræ forma; litteris hac de re consuluerunt Casinenses, quorum responsionem superiùs retulimus. Quid illi in Cluniacensium tonsura reprehenderint, non liquet. Eadem erat quondam Benedictinorum nostrorum tonsura: sed diversa corona. Qui nullis Ecclesiæ Ordinibus insigniti erant, solam tonsuram: Diaconi & Subdiaconi minorem, quàm Sacerdotes, coronam præferebant: ut in Candidi & Modesti (quos Presbyteros fuisse non puto) effigie advertere licet, quorum minor est corona, quàm eorum, qui in secunda tabella exhibentur. Etsi vero

Benedictini nostri Germani priscum Ordinis habitum ferme integrum ac genuinum, & ubique uniformem retinuerint; paullatim nihilo minùs Cluniacensium ritibus assuefacti sunt, auctore potissimum Willelmo Hirsaugiensi Abbate, qui hos ritus in scripta redigi ab Udalrico postulavit, iisque usus est ad concinnandas monasterii sui Consuetudines, Cluniacensibus omnino consimiles, quas in quibusdam Germaniæ Bibliothecis invenimus. Earum Præfationem habes in Analectorum tomo IV. Quin etiam apud Italos monachi Casaurienses eamdem scapularis formam admiserunt, ut palam fit ex effigie Abbatis Casauriensis, quæ initio Chronici ejusdem loci exstat in Spicilegii tomo quinto, ubi eadem, quæ Mayoli, Scapularis forma cernitur.

67. Hæc dum fusè persequimur ad res nostras illustrandas, nullo modo detractum volumus Cluniacensium nostrorum splendori & existimationi: quam è contrario pro modulo tueri, & amplificare, & optamus, & conamur. Et merito sanè: cum ex illo fonte in pleraque Galliæ cœnobia fluxerit rediviva religio, quæ magna Ecclesiæ utilitate ad sæculares etiam clericos propagata est. Singula hîc monasteria, quæ salubres illas leges acceperunt, recensere non vacat: hæc in singulorum Abbatum Elogiis exsequemur. Præcipuum ex illis monasteriis est Floriacense, ex quo eadem observatio fluxit ad Tullenses sancti Apri, Dervenses, Cellenses, Carnutenses sancti Petri; ac demum in Anglicanas ecclesias per Oswaldum & Odonem Floriaci institutos, per quos Anglicana ecclesia in antiquum decus refloruit. Hi fructus sunt sacri Ordinis Cluniacensis: *hinc* [a] *effusa spiritualium virtutum nardo, impleta est tota mundi domus ex odore unguenti, dum religionis monasticæ fervor, qui illo tempore pæne refrigueral, illorum virorum exemplo studioque recaluit. Gallia, Germania, transmarina quoque Britannia hoc testatur Hispania, Italia, totaque Europa fatetur, plena monasteriis ab eis aut fundatis, aut ab antiquo senio reparatis. Sed quid aliquas mundi partes enumero? cum de nostro ultimo Occidente usque ad ipsum Orientem fama hæc pervenerit, nec aliquem Christiani orbis angulum latuerit.* Ita Petrus Venerabilis, qui & in alio loco [b] scribit, Cluniacum factum esse à sui principio, *non solum externorum hospitium, non tantùm confugientium asylum, sed (ut sic loquar) publicum reipublicæ Christianæ ærarium.* Hos autem præclaros fructus referre debemus acceptos in primis post Bernonem Odoni, Aymardo, & Mayolo sanctissimis Abbatibus monasterii Cluniacensis; eorumque successoribus Odiloni potissimum & Hugoni, quos Ecclesia universa debito cultu veneratur.

a *Petr. Ven. lib. 1 de mirac. cap. 9.*

b *Ibid lib. 4 epist. 17.*

68. Præcipuus ex Mayoli discipulis fuit Willelmus, qui & ipse specialem quamdam familiæ Cluniacensis lineam constituit, præfectus variis monasteriis, ad meliorem frugem ab eo adductis. Præcipua sunt Divionense sancti Benigni, Parisiense sancti Germani, Fiscamnense, Mettense sancti Arnulfi, Vizeliacense, Tullense sancti Apri,

atque etiam Fructuarienſe, quod in Italia ipſe erexit. adeo ut *tam monaſteria, quàm Cellulæ circiter quadraginta, fratres plus mille ducenti* ſub ejus magiſterio militarent, à Cluniacenſi familia diſcreti. Tantum valuit Mayoli in Willelmo pia inſtitutio!

69. Verùm præter Cluniacenſem ſobolem non deerant etiam alibi religioſæ congregationes piè ac laudabiliter viventes: quas inter cenſenda eſt Gorzienſis, quæ ſub Einoldo primùm, deinde ſub Johanne Abbatibus piiſſimis miros profectus fecit, & viros illuſtres protulit complures, de quibus Acta ipſius Johannis hîc fidem faciunt. Inter primos cenſendi ſunt Humbertus, primùm Virduni ad ſanctum Vitonum recluſus, & quaſi primus Johannis inſtitutor, dein Gorzienſis monachus, ac demum Abbas Tulli Leucorum ad ſanctum Aprum: & Fredericus Adalberonis Mettenſis Epiſcopi patruus, ad regimen cœnobii ſancti Hucberti promotus; atque Odilo Stabulenſis tandem Abbas, pro ſancto habitus.

70. Eodem etiam tempore Trevitis apud ſanctum Maximinum refloruit Benedictina religio: quo ex loco multi Abbates ad varia loca reformanda ſeu inſtituenda educti, Sandratus ad Gladbacenſe, Ramwoldus ad Ratiſponenſe ſancti Emmerammi, Hartwicus ad Tegernſenſe, & alii ad alia cœnobia: quidam etiam ad miſſiones ſacras & epiſcopales ſedes aſſumti ſunt, ut Adalbertus ad converſionem Ruſſorum, dein Magdeburgenſis Archiepiſcopus primus; & Ogo ſeu Hugo ad ſedem Leodicenſem. Ibidem monachus fuiſſe videtur Remigius ille Trevirenſis cœnobita doctus; ad quem tres Gerberti epiſtolæ, an Abbas ille Mediolacenſis apud Trithemium[a]. Tempus nos deficiet, ſi eodem modo cetera Germaniæ monaſteria, in quibus diſciplina viguit, commemorare velimus, Augienſe, Sancti-Gallenſi tunc æmulum, Einſidlenſe, ſancti Emmerammi, Weiſſenbrunenſe, Lauriſhamenſe, & Hirſaugienſe: ex quibus viri dignitate & virtute præcipui, de quorum nonnullis jam ſuperiùs facta eſt mentio, prodierunt. Uni inſtar omnium erunt Notkerus Balbulus ex ſancti Galli, Wolfgangus Ratiſponenſis Epiſcopus ex Einſidlenſi, Anno Magdeburgenſis ex Augienſi, Tuto Ratiſponenſis ex ſancti Emmerammi. Sed longiùs nos impetus evehit; provocante materia: ad alia tranſeamus.

[a] *Trithem in Histor. Hirsaug.*

§. V.

Eccleſiarum & monaſteriorum ſtatus in Anglia & inſulis adjacentibus.

71. IN hoc ſæculi decimi examine non leviter prætereunda eſt Angliæ commemoratio, in qua magni motus animorum fuere, & viciſſitudines inſignes. Quantum erat doctrinæ in illa inſula & pietatis, Danorum tempeſtas fere devoraverat. Utrumque pro virili reſtituere conatus eſt magnus Rex Alfredus, adhibitis Johanne

Abbate Æthelingensi, Grimbaldo Sithiensi monacho, & Plegmundo magistris. Nondum opus ad perfectum adductum erat, cum Alfredus regnum Eduardo filio morte sua resignavit. *Is litterarum scientiâ multum inferior patre*, inquit Willelmus[b], *sed regni potestate gloriosior*, ad duo regna Merciorum & Westsaxonum, Orientales Anglos, Northumbros, Scottos & Britones Wallenses adjunxit. At rebus bellicis totus intentus, litterarum curâ insuper habitâ, ita ignorantiam coalescere sivit, ut etiam virtutum studium, quod æquo gradu procedere solet, penitus languesceret: eoque negligentiæ ventum est, ut in toto Westsaxonum regno nulli Episcopi essent reliqui. Rem indignè tulit Romanus Pontifex, (quem Willelmus Sergium perperam putat) Johannes IX, diras Eduardo imprecatus, ni regioni Gevissorum seu Westsaxonum Episcopos, quibus per septem annos destituta fuerat, tandem restitueret. Paruit Rex admonenti Pontifici, & Concilio per Plegmundum Cantuariensem antistitem congregato, jussa perfecit, atque septem Episcopos septem ecclesiis assignavit. Quantum detrimenti passa sit per illas vacantium ecclesiarum inducias Westsaxonum regio & religio, nemo non intelligit. Tunc quippe luxuria ita pudicitiæ frenos abrupit, ut non solùm laïci incesta conjugia, sed etiam clerici & Presbyteri uxores impune ducerent, absque ulla reverentia sacrarum legum. Fecit quod in se erat Plegmundus ad medendum his morbis: sed non ita prævaluit, quin clerici in male cœpto plerique perseverarint: donec tandem regnante Eadgaro maximo Principe, Dunstanus tantum malum penitus sustulit, collaborantibus Osvvaldo & Ethelvvoldo Episcopis, qui clericis, quòd castè vivere nollent, eliminatis, monachos severioris instituti in ecclesias etiam cathedrales induxerunt. Per id tempus respirare cœpit religio, floruissetque impensiùs in multos annos, nisi Danorum alia tempestas labente sæculo Ecclesiam Anglicanam fere in antiquum chaos reduxisset. quæ plaga ante Willelmum Conquæstorem penitus curari non potuit. Hæc pressiùs ex Anglicanis scriptoribus retulimus, quæ maximè in Actis horum sanctorum, atque apud Willelmum Malmesburiensem, & Ordericum[a] Vitalem fusiùs memorantur. Unum aut alterum caput hoc loco explicandum.

72. *Augustinus & Laurentius, aliique primi prædicatores Anglorum, monachi fuerunt* (Orderici[b] sunt verba) *& in episcopiis suis vice Canonicorum (quod vix in aliis terris invenitur) monachos piè constituerunt. Cœnobia multa & præclara construxerunt, & conversis instituta regularia verbis & exemplis tradiderunt. Magnificè igitur monachilis Ordo plusquam ducentis annis in Anglia floruit.* In Cantuariensi ecclesia primitus monachos fuisse institutos constat ex epistola Bonifacii Papæ ad Regem Ethelbertum. Per totum illud intervallum temporis, quod ab Augustino Anglorum Apostolo ad sæculum x effluxit, numquam intermissa est hæc monachorum possessio ac sedes in illa ecclesia. Id

[b] Vvillelm. Malmesb lib. 2 de Regib. Angl. cap. 5.

[a] Orderic. pag. 516 & seq.

[b] Ibid pag. 516

facilè demonstrare licet ex libro Evidentiarum istius ecclesiæ, ubi in plerisque instrumentis mentio fit de monachis in illa cathedrali ecclesia residentibus per sæculum octavum, ac totum nonum ad annum DCCC XCIX, quo Eluredus seu Elfredus Rex unum agrum memoratur[c] tradidisse Archiepiscopo Doroberniæ Plegmundo *ad opus monachorum*. Sub finem sæculi decimi monachis suffectos clericos, iisque amotis à Rege Æthelredo restitutos fuisse monachos apparet ex hujus Regis privilegio apud Spelmannum[d] relato, quo Æthelredus instigante Archiepiscopo, monachos *ejusdem Ordinis, quem huc attulit sanctus Augustinus, & in Christi ecclesia posuit*, se restituisse testatur, nempe sub annum M III. Non probat hanc sententiam Willelmus[e] Malmesburiensis, forsan quod hoc privilegium non vidisset. Hoc tamen laudatur in libro Evidentiarum[f] ecclesiæ Cantuariensis, probaturque à Willelmo Thorno[a] in Chronico, ubi Johannis Papæ XIII diploma (cujus summa in prædicto Evidentiarum libro refertur) in testimonium adducit. Cnuto Rex anno M XVIII ecclesiam sancti Salvatoris, in Dorobernia sitam, liberam esse sancit, decernens[b], ut ne quisquam hominum *præter Archiepiscopum & monachos* ibidem Deo famulantes aliquid inde exigat. Præclara est Alexandri II epistola, apud Lanfrancum quarta, in qua sub gravi interminatione prohibet, ne monachi *de ecclesia sancti Salvatoris in Dorobernia, quæ est metropolis totius Angliæ*, expellerentur, uti quidam clerici, *associato sibi terrenæ potestatis auxilio, moliebantur*, ut clericos inibi constituerent: id insuper machinanres, *ut in omni sede episcopali Ordo monachorum exstirparetur, quasi in eis non vigeat auctoritas religionis.* quod quidem facinus, Gregorii magni, & Bonifacii Papæ IV decretis contrarium, Pontifex aversatur.

a Scrip. x. col. 2218

b Spelman. to. 1 Conc. pag 505.

c Vuillelm. lib. 1 de Pont. cap. 1.

d col 2221.

e col. 1781.

f Spelman. tom. 1 Conc. pag 533.

73. Monachos istic ad extremam usque Ecclesiæ catholicæ sub Henrico VIII cladem perstitisse constat ex perpetuo veterum scriptorum testimonio, nempe ex vita sancti Anselmi pluribus in locis, ex libro Gervasii monachi de discordia inter monachos Dorobernenses & Archiepiscopum Baldevvinum apud decem Scriptores, ex epistola Odonis ejusdem ecclesiæ monachi ac Prioris ad Adamum fratrem suum novitium Igniacensem, relata in tomo I Analectorum; ex Quadrilogio vitæ sancti Thomæ Cantuariensis passim, ex Petri Blesensis epistola 27, in qua *fratres nostri monachi cathedrales* appellantur, ex variis epistolis Johannis Saresberiensis ab epistola 227 ad 303, in quibus de electione post necem sancti Thomæ facta agitur; ex Antonio de Culancurte in ms. historia monasterii Corbeiensis, ubi ad annum M D XXIII *in Cantuariensi ecclesia Archiepiscopus Abbas, centum quinquaginta monachi nigri* exstitisse perhibentur. Agmen claudet insignis Erasmi locus in Dialogo de peregrinatione, ubi de Anglia, *Hujus*, inquit, *metropolis est Cantuaria. In ea sunt duo monasteria pæne contigua: utrumque Benedictinos habet. Id quod habet divi Augustini titulum, videtur antiquius: hoc quod nunc appellatur divi Thomæ, se-*

des

des Archiepiscopi fuisse videtur, ubi cum paucis electis monachis vitam ageret, quemadmodum & hodie Præsules habent ædes ecclesiæ contiguas, sed ab ædibus reliquorum Canonicorum semotas. Olim enim fere tum Episcopi, tum Canonici monachi erant. Id arguunt manifesta rerum vestigia. Et inferiùs inquirenti de istius ecclesiæ Abbate, respondet hoc modo. *Mitram habet, census habet Abbaticos; solo nomine caret, & Prior dicitur ob id quod Archiepiscopus Abbatis loco est. Nam antiquitus quisquis erat ejus ditionis Archiepiscopus, idem erat & monachus.*

74. Quod postremo loco asserit Erasmus, facilè ex antiquis auctoribus comprobari potest. Mortuo sancto Anselmo Archiepiscopo post vacationis quinquennium cùm ad electionem ventum esset, eligentium vota in Faricium Abendoniæ Abbatem favente Henrico Rege conspirabant: at Episcopi & quidam magnates *quemlibet Episcopum de ordine clericali, aut clericum aliquem de capella Regis in opus illud adsciscі* volebant. *Verùm*, ut habet Eadmerus in historia novorum, qui & ipse præsens erat, *ubi eis objectum est, nullum à beato Augustino, nisi de monachico Ordine, umquam pontificatui Cantuariensi præsedisse, uno dumtaxat excepto, qui & ob hanc præsumtionem & alia quædam perversè ab eo commissa, depositus per Romanum Pontificem fuit; & ea re tam antiquam & authenticam consuetudinem, cùm nulla ratio vel necessitas exigeret, subverti non oportere; desistere cœpto, quod plurimo conatu perficere laborabant, compulsi sunt.* Electus est tandem Radulfus Roffensis ex Abbate Sagiensi Episcopus: cui Guillelmus Curbuliensis *Canonicus regularis post* aliquot annos successit, ex Orderico [a], qui hæc subdit. *Ecce antiquus mos pro invidia, qua clerici contra monachos urebantur, depravatus fuit. Augustinus enim monachus, qui primus in Anglia Christum prædicavit, ac Edelbertum Regem & Sarbertum nepotem ejus cum populis Cantiæ & Lundoniæ ad Fidem Christi convertit, jussu Gregorii Papæ Primas metropolitanus totius Britanniæ floruit. Omnes exinde usque ad Radulfum Doroberniæ Archiepiscopum, præter Frigeardum, & Odam, atque Stigandum fuerunt monachi.* Et quidem addit Ordericus, Frigeardum Lotherii Regis Capellanum, *sine præsulatus unctione* exhalasse spiritum: Odam verò seu Odonem electum, audito omnes antecessores suos monachos fuisse, mutasse habitum, & religiosum monachum ac archipræsulem usque ad mortem Deo militasse: Stigandum porro, Emmæ Reginæ Capellanum, à Romano Pontifice numquam pallium habuisse, immo ab Alexandro II interdictum, quòd Haraldum in Regem benedicere nihilo minus ausus esset, Guillelmo primo in regnum confirmato Synodi sanctione fuisse exauctoratum. Ex quibus ita concludit Ordericus occasione electi Guillelmi Canonici regularis. *Angli monachos, quia per eos ad Deum conversi sunt, indesinenter diligentes honoraverunt, ipsique clerici reverenter & benignè sibi monachos præferri gavisi sunt. Nunc autem mores & leges mutatæ sunt, & clerici ut monachos confutent & conculcent, clericos extollunt.*

[a] Orderic. pag 873.

75. Guillelmo tamen mortuo suffectus est Theobaldus, antè Ab-

bas Beccensis : sed post eum ecce rursus mutatio, cùm in illam sedem volente Rege promotus est ex Cancellario Regis Thomas, qui ut veterem morem quadamtenus retineret, habitum monasticum [a] cum clericali suscepit, ut in Quadrilogio legitur. Præterea *solebat monachorum capitulis præsidere, collationibus interesse, in claustro cum ipsis lectioni intendere*, teste Gervasio [b] monacho in libello de discordia inter monachos Cantuarienses & Baldevvinum, qui Richardum Archiepiscopum Thomæ successorem excepit, priùs monachus Cisterciensis. *Res nova & inaudita*, inquit Gervasius [c]. *Sicut enim inusitatum est Ordinis Cisterciensis monachum Anglicanæ præesse Ecclesiæ; ita Cantuariensi ecclesiæ inexpertum est, ut aliquis Archiepiscoporum conventui suo tot inferret injurias.* Post id tempus primam illam cathedram promiscuè occuparunt Benedictini, Dominicani, Franciscani, atque homines sæculares; sed Benedictinorum conventus in majori ecclesia usque ad schismatis tempus perseveravit, tametsi Archiepiscopis adhærerent clerici sæculares.

a Quadrilogi lib. 1 cap. 14. & lib. 3 cap. 12.
b col. 1313 & 1314.
c col. 1314.

76. Ejus ritus originem Gervasius [d] refert ad Theobaldum, qui quamquam monachus & Abbas Beccensis fuerat, *cùm esset naturâ simplex, & aliquantum litteratus, adscivit clericos sæculares, quorum consilio, suo impetu, quolibet ducebatur.* quæ res magnarum discordiarum fomes fuit. Monachorum primus post Archiepiscopum rector Decanus erat, quem postea Priorem appellarunt. Abbatis loco Archiepiscopus censebatur. *Omnia autem quæ medio tempore*, scilicet inter Augustini & Baldevvini ætatem, *collata fuerant, non Archiepiscopis, non Decanis, qui nunc*, inquit Gervasius [e], *Priores vocantur, non alicui personæ singulariter data sunt; sed Deo, & per eum toti monachorum congregationi: nec uspiam, ut reor, aliquo in scripto simplici vel bullato inveniri poterit aliter vel alteri omnia illa esse collata.* Eodem ritu antiquitus fiebant in ceteris monasteriis donationes: ut certum sit largiter eos falli, qui eas Abbatibus nominatim, nec nisi per eos monachis factas audent affirmare. Verùm, pergit [f] post aliqua Gervasius, *ut pacis & concordiæ vinculum partis utriusque, capitis videlicet & corporis, futuris temporibus inviolabiliter servaretur; monachis suis in novam Ordinis formam redactis, Priori & conventui rerum suarum omnimodam concessit administrationem.* Postea verò [g] sub Theobaldo ad Archiepiscopum hæc administratio ex conventus decreto translata est, qua de re non sera fuit monachorum pænitentia. Hæc fere disciplina viguit penes monachos majoris ecclesiæ Cantuariensis, quod hoc loco illustrasse aliquod operæ pretium judicavimus.

d col. 1311.
e col. 1313.
f col. 1312.
g col. 1312.

77. Ad eumdem fere modum in plerisque aliis etiam cathedralibus Angliæ ecclesiis instituti sunt pro clericis monachi. In Eboracensi quidem, ex Elogio Alcuini, & ex carmine quodam perantiquo vulgato ad calcem Sæculi tertii Benedictini. In Wintoniensi id factum per Ethelvvoldum Episcopum, ut ex ejus actis hîc probamus. Wlfsinus Antistes [h] *apud Scireburniam in sede episcopali monachos*

h Will'elm. Malmes. lib. 2 de Pont. cap 4.

clericis ejectis instituit, ne in tanta contemporaneorum Episcoporum sedulitate dormitare videretur, qui nimirum idem in suis ecclesiis præstiterant. *Cœnobitis nihil ad victus necessitatem ex episcopatu largitus, sed ex alieno mercatus, Abbatem quoque instituere cogitavit. Illis reclamantibus, quòd ejus dulci modulatione, dum adviverent, carere nequirent, cessit invitus, palamque pronuntians, magnarum id calamitatum initium successoribus eorum fore.* In ecclesia Roffensi Gundulfus monachos plusquam quinquaginta instituit, *à quibus* [a] *Regula amabatur.* In Norvvicensi Hereberrus [b] *monachorum congregationem numero & religione percelebrem instituit, omnia eis necessaria sumtu mercatus domestico. Præterea apud Theodfordum*, ubi & sedes episcopalis erat, *monachos Cluniacenses instituit, quod essent illius cœnobii professores, ubique gentium pæne dispersi, locupletes in sæculo, & splendidissima religionis in Deo.* His adde episcopatus Lindisfarnensem & Dunelmensem, quos à monachis cultos fuisse constat ex vita & miraculis sancti Cuthberti. *Istic Canonicos monachili servitio assuetos, quòd semper monachum habuissent Episcopum, ad usum clericorum redegit* Walkerus Antistes, scribente Willelmo, cui Turgotus suffragatur. Monachis tamen postea restituta est hæc sedes & electio Episcopi, ut apud Matthæum Parisium ad annum MCCXL. De Conventriensi testis est Rogerius Hovedenus, sive potius Cælestinus Papa III in epistola apud Rogerium relata in parte posteriori, ubi *in Conventriensi ecclesia ferè à prima Fidei Christianæ fundatione in Anglia Ordo monasticus institutus* perhibetur. Quam varias ibi vices experti sint monachi nostri docet Monasticum [c] Anglicanum. De Wigorniensi Willelmus Malmesburiensis in lib. 4 de Pontificibus Anglorum cap. I luculentus testis est. De Eliensi denique consule Monasticum Anglicanum à pag. 93. neque enim omnia ex integro referre vacat.

78. Quod superiùs ex Orderico retulimus, *vix in aliis terris*, præterquam in Anglia, episcopales ecclesias, in quibus essent monachi Canonicorum loco, exstitisse, quadam explicatione indiget. Nam in ipso universæ Ecclesiæ capite, scilicet ecclesia Lateranensi, nostros quondam fuisse, nempe à clade cœnobii Casinensis, notius est quàm ut probari debeat. Eos verò ibidem saltem ad Stephanum IV perseverasse ex Anastasio & Baronio [d] intelligimus. Deinde monachi trium ecclesiarum Romæ vigilias ad sanctum Petrum celebrabant, teste Anastasio in Gregorio III. ne quid dicam de patriarchalibus sancti Pauli & sancti Laurentii ecclesiis, quæ nostris antiquitus concessæ sunt. In Germania pleræque cathedrales ecclesiæ monachos olim à sanctis Rudberto, Bonifacio, aliisque illius gentis Apostolis acceperunt, Saltzburgensis, Eistetensis, Frisingensis, Ratisponensis. Moguntinam etiam addit Gretserus [e]. De Ratisponensi lege quæ dicimus in hoc tomo, ubi de Turone istius ecclesiæ Episcopo. Sanè Frisingensis unum ex patronis suis habet sanctum Benedictum; & *monachorum conventum* ibidem à sancto Corbiniano primitus institutum fuisse auctor est Otho & ipse Episcopus [f] Frisingensis. Idem

a Idem lib. 1 cap. ult.
b lib. 2 cap. 2.
c Monast. tom. 1 pag. 303.
d Baron. an. 768.
e Gretser. lib. 1 observ. in vitam S. Vuillibaldi per Philip. cap. 7.
f V Sæc. 3 Bened. pars 1 pag 500.

probant litteræ pro conditione cœnobii Schierſenſis, cujus primi incolæ Abbatem à ſe electum ad Friſingenſem Epiſcopum adducunt, ſtatuuntque cum ipſius conſenſu, ut electio Abbatis in poſterum fiat ex ſeipſis ſecundum Regulam ſancti Benedicti: & ſi inter ipſos idoneus deſit [a], *de domo epiſcopali eligatur Abbas ordinante Epiſcopo.* quod argumento eſt epiſcopalem cœtum ex monachis tunc conſtitiſſe, id eſt anno DCC LX. Non repetimus hîc quæ de Saltzburgenſi eccleſia ad vitam [b] ſancti Rudberti diximus, & quæ de Trajectenſi [c] ad Rhenum ad acta Gregorii Abbatis, & de Bremenſi ad [d] ſancti Willehadi Epiſcopi. Prætermittimus etiam eccleſias cathedrales ex monaſteriis à Johanne XXII in Gallia erectas, Malleacenſem ſeu Rupellenſem, Lucionenſem, Tomerienſem, Aletenſem, Vabrenſem, Caſtrenſem, Tutelenſem, Sarlatenſem, Condomenſem: quæ Ordetici tempore cathedrales non erant, nec diu monachos (ſi Malleacenſem excipias) retinuerunt. In eccleſia Tullenſi monachos etiam aliquando exſtitiſſe colligitur ex actis [e] ſanctæ Bellendis. Quid? quod apud Hiſpanos idem conſtat de eccleſia Toletana, uti ex Ruderico Toletano aliiſque probabimus in Sæculo ſequenti. Sed hæc obiter: ad ordinem, id eſt ad Anglicanas eccleſias redeamus.

a Metrop. Salis. to. 3 pag. 323.

b Sac. 3. Bened. parte 1 pag 343.

c Parte 2 pag 319

d Ibid. pag. 403.

e Sac 3 Bened. to. 1 pag. 20

79. Regulam ſancti Benedicti tum in cœnobiis ab Eadgaro Rege numero quinquaginta, vel reſtitutis, vel de novo conſtructis, tum in epiſcopatibus Ordini monaſtico ab ejus tempore addictis, receptam fuiſſe unanimis eſt omnium ſcriptorum veterum conſenſus. Atque ut hæc Regula modo uniformi ab omnibus ſervaretur, regularis Concordia à Dunſtano condita eſt ſub Eadgari Regis nomine, in qua multa præclare inſtituta leguntur, ſynodi Wintonienſis auctoritate confirmata. Ab eo tempore Johannes Mareſhamus exiſtimat (quod pauci tamen poſt illum probarunt) Regulam noſtram ab omnibus primùm in Anglia fuiſſe receptam: tum quia in Concilio Cloveshovienſi anni DCC XLVII nulla ejus mentio fiat, tametſi oportuna erat occaſio: tum quia altum ſit de ea apud Bedam ſilentium. Verùm alibi demonſtravimus horum argumentorum falſitatem. Primo quia Johannes in lib. 4 de vita Gregorii Magni cap. 82, annis fere centum ante hanc Eagdari Conſtitutionem, (nam anno DCCC LXXV Johannes ſcribebat) monachos, qui à Gregorio in Angliam miſſi ſunt, fuiſſe Benedictinæ Regulæ mancipatos inde colligit, *quòd vix poteſt in illis partibus monachus aliquis inveniri, à quo non obſervetur tam in propoſito quàm in habitu Regula Benedicti.* Ergo centum ut minimum annis ante Eadgarum omnes monachi Anglicani, etiam ante omnem hominum tunc viventium memoriam, Regulam hanc ſectabantur. Deinde in Concilio Cloveshovienſi eadem laudatur canone 24. ubi admittendorum monachorum *converſatio ac morum qualitas ſecundùm monaſticæ Regulæ definitionem* probari præcipitur *juxta apoſtolicum præceptum: Probate ſpiritus ſi ex Deo ſunt.* Quæ verba referuntur à ſancto Benedicto in cap. 58, cujus Regula hoc loco *monaſticæ Regulæ* nomi-

ne proinde intelligenda est. Postremo Beda in duobus libris de Abbatibus monasterii sui, à Waræo post Mareshami Propylæum editum vulgatis, non semel eamdem Regulam laudat; non solùm ubi dicit monasterium *juxta Regulam* à Biscopo fuisse compositum, sed signantiùs cùm asserit, Biscopum extrema oratione discipulis suis præcepisse, ut electionem facerent *juxta quod Regula magni quondam Abbatis Benedicti continet.* quod totidem ferè verbis Ceolfridus, ejus successor, morti proximus inculcavit, nempe ut *juxta Regulam sancti Abbatis Benedicti* de suis ipsi Patrem qui aptior esset eligerent. Non ergo nobis obtendi potest ampliùs Bedæ aut Concilii Cloveshoviensis silentium, aut Concordia ab Eadgaro Rege sancita, ut fusiùs ostendimus in Præfatione Sæculi primi, & in Dissertatione singulari de Gregorii M. monachatu, quæ exstat in tomo 2 veterum Analectorum. Accedit quod in Witemuthensi illo Bedæ monasterio una ecclesia erat *beati Patris Benedicti*, ut loquitur Beda in fine lib. 2 de Abbatibus: qui etiam in libro de vita sancti Cuthberti cap. 14 *sanctissimi Patris Benedicti*, & cap. 19 *beati Patris Benedicti* meminit. Porro Biscopus hanc Regulam didicerat in suburbano sancti Petri apud Cantuariam monasterio, quod sanctus Augustinus sub eadem Regula instituerat, ut mox ostendimus.

80. Ad hæc Egbertus Eboracensis ante medium sæculum VII Episcopus, in Excerptis suis apud Spelmannum laudat Regulam sancti Benedicti. & ita quidem legitur in veterrimo codice Ebroicensi ante annos octingentos scripto, & in codice Vindocinensi, ubi hæc Excerpta habentur. In eodem etiam codice Ebroicensi referuntur antiquissimæ Litaniæ ad usum ecclesiæ Eboracensis, in quibus sanctus Benedictus appellatur, non verò sanctus Æquitius aut Columbanus, immo neque sanctus Augustinus Hipponensis. Atque hinc validissimè confirmatur consimile argumentum, ex antiquissimis Litaniis Anglicanis à nobis deductum, scriptis ab annis ampliùs nongentis in codice Remigiano, ex quo eas retuli in tomo 2 Analectorum. In istis enim Litaniis publicis unus ex omnibus monasticæ vitæ Institutoribus laudatur sanctus Benedictus, non Antonius, non Pachomius, non Basilius, non Cæsarius, non Aurelianus, non Æquitius, non denique Columbanus. Nec quovis modo invocatur sanctus Benedictus, sed ejus nomen bis repeti præscribitur, magnâ sanè singularis honoris ac venerationis prærogativâ, quæ nulli alteri sancto, præterquam beatissimæ Virgini Mariæ ter laudatæ; & sancto Stephano loci patrono iterata vice repetito concedirur. Hic verò tam singularis sancti Benedicti apud Anglos cultus sine dubio propagatus est ex commendatione tam Gregorii Magni, quàm Augustini ejus discipuli: qui ambo sanctum Benedictum suum in rebus monasticis præceptorem ac institutorem venerantes, eumdem sibi subditis affectum inspiraverant. Non levis momenti hac in re est forma professionis, qua monachi Anglicani ante Dunstanum utebantur, relata in co-

dice perantiquo, qui fuit olim ecclesiæ Cantuariensis, postea Parisiensis. In hoc enim codice prima oratio ad initiandos professos eò tendit, *quatinus cum sanctis Patribus nostris, Paulo, Antonio, Macario, ceterisque innumerabilibus, necnon & beato* BENEDICTO *vitæ bravium percipere mereantur.* Ubi non solùm monastici Ordinis unio evidenter adstruitur, sed etiam refellitur Baronii nova opinio de instituto sancti Æquitii, de quo nulla usquam mentio occurrit in veteribus monumentis Anglicanis. Forma professionis in eo codice est ipsamet, quæ in Ordine sancti Benedicti ab antiquo recepta est.

81. Ne quis verò Biscopum primum Regulæ nostræ in Anglia propagatorem existimet, observandum est, Biscopum, ut jam præmonui, monasticis ritibus institutum fuisse in Cantuariensi sancti Petri monasterio ab Augustino erecto: nec nisi anno DC LXXIII cœnobii sui Wiremuthensis fundamenta jecisse. Atqui annis fere viginti ante illum annum Regula Benedictina Cantuariæ vigebat, nimirum antequam Biscopus eò commigraret. Id enim luculenter ostenditur ex actis sancti Wilfridi Episcopi Eboracensis, ab Eddio Stephano ejus discipulo ac familiari scriptis, quæ tandem ex Anglia obtinuimus inseruimusque in tomo 1 Sæculi quarti, præter quædam fragmenta, quæ exstant ad calcem tomi 2. Wilfridus quippe in illis actis gloriatus se primum esse, qui apud Northumbros vitam monachorum *secundum Regulam sancti Benedicti Patris* informaverat, præmittit se Cantuariam profectum, inde in regionem suam Northumbrensem revertisse *cum Regula sancti Benedicti*, ejusque subsidio *instituta ecclesiarum bene meliorasse*, collaborante Eddio monacho, ipsius vitæ scriptore, quem ex eadem urbe secum adduxerat. Ipsam igitur Regulam ex Cantuariæ monasteriis acceperat; in quibus proinde Augustinus ejusque sodales eamdem instituerant, uti fusiùs ad illam Wilfridi vitam assertum est. Ex his cum Johanne Seldeno, „ Anglo doctissimo, inferre licet [a], cœnobii sancti Salvatoris Cantua„ riæ incolas, atque ad eo suburbani sancti Petri, Benedictinæ familiæ, „ etiam ab ipsis incunabilis semper fuisse habitos: nihil contra occur„ rere in vetustis monumentis, in quibus nullum novationis vesti„ gium apparet.

[a] *Selden. in Eadmer. sub finem.*

82. Fortassis hæc tam late persequendo nimius videar: sed tamen quando huc devenit oratio, Hiberniam & Scotiam omnino prætermittere non possum, quæ sæculo decimo pios in Galliam & Germaniam viros submiserunt. Hos inter censendi veniunt, Cadroë, Forannanus, Malcalenus, Fingenius, quorum acta hîc exhibemus, & Minborinus Abbas Scotorum Coloniæ ad sanctum Martinum, à Mariano itidem Scotto illius fere temporis, & à Trithemio [b] laudatus in Chronico Hirsaugiensi: quibus Israelem Scotum Episcopum, qui Brunonis Coloniensis præceptor fuit, adjungere licet. Hos omnes atque alios plerosque Benedictinæ Regulæ nomen dedisse constat ex ipsorum actis, & monasteriis in ipsorum gratiam erectis.

[b] *ad ann. 981.*

Atque inde Scotiæ & Hiberniæ monachos tunc eidem Regulæ fuisse addictos evincatur. Immo verò eam longè ante profitebantur illarum partium monachi, ut in Præfatione prima ad Sæculum 3 Benedictinum probatum est. Id tentatum ineunte sæculo septimo, sed quatenus profectum sit, ex sequentibus lector studiosus intelliget.

83. In primis cùm Augustinus noster Britones monachos Scoticis ritibus addictos aggressus est, hi professi sunt *se non posse absque suorum consensu ac licentia priscis abdicare moribus*, auctore Beda [a]. *Erant autem plurimi eorum de monasterio Bangor* seu Banchor in Wallia, qui pro magno fratrum numero ita instituti erant, *ut cum in septem portiones esset cum præpositis sibi rectoribus monasterium divisum, nulla harum portio minus, quàm trecentos homines habebat.* qui ritus Orientalium mores sapit. Laurentius Augustini successor, [b] qui non solum novæ, quæ de Anglis erat collecta, Ecclesiæ curam gerebat, sed & veterum Britanniæ incolarum, necnon & Scotorum, qui Hiberniam insulam Britanniæ proximam incolunt, populis pastoralem impendere sollicitudinem curabat, utrorumque *vitam ac professionem minus ecclesiasticam in multis esse cognovit.* Sed *& Columbanum Abbatem*, qui in alio Banchorensi apud Hiberno-Scottos monasterio educatus fuerat, *in Gallias venientem nihil discrepare à Britonibus in ejus conversatione didicit.* His acceptis Honorius Papa [c] *litteras genti Scotorum, quos in observatione Paschæ errasse compererat*, direxit, ut eos ab errore isto revocaret: idemque post ejus obitum præstitit Clerus Romanus. Australes Hiberniæ [d] insulæ partes monenti Pontifici acquieverunt, non verò septemtrionalis provincia, nec *omnis natio Pictorum.* Ex his partibus, nempe ex Hiiensi monasterio, Osvvaldus Rex præceptorem accivit Aidanum Episcopum, qui multas ecclesias apud Anglos, nec pauca monasteria construxit: atque ad ejus ritum *parvuli Anglorum unà cum majoribus* apud Northumbros, *à præceptoribus Scotis imbuebantur studiis & observatione disciplinæ regularis.*

84. In istis Aidani monasteriis unum fuit Lindisfarnense, ubi Wilfridus educatus, tandem [e] *paullatim adolescens animadvertit, minime perfectam esse virtutis viam, quæ tradebatur à Scotis, proposuitque animo venire Romam, & qui ad Sedem apostolicam ritus catholici sive monasteriales servarentur, videre.* Reversus in patriam Riponensi monasterio præficitur, ubi Scotici instituti degebant monachi. *Sed* [f] *quia illi postmodum, data sibi optione, magis loco cedere, quàm suam mutare consuetudinem volebant*, ab Alchfrido Rege discipulo suo isti loco præfectus est Wilfridus, *qui dignam loco & doctrinam haberet & vitam.* Ibi celebris conflictus præsente Rege, præter alios multos, de Scoticis ritibus initus est Wilfridum inter & Colmannum Episcopum eorum defensorem, qui in Lindisfarnensi monasterio sedem fixerat. Scotti cùm causâ cecidissent, nihilo minus Colmannus, *Columbæ*, inquit, & *Scotorum vitam, mores & disciplinam sequi non desisto.* At ipse [g] *videns spretam suam doctrinam, sectamque esse despectam, assumtis his qui se*

[a] Beda lib. 2 cap. 2.
[b] Ibid. cap. 4.
[c] Ibid. cap. 19.
[d] lib. 3 cap. 3
[e] lib. 5 cap. 20.
[f] lib 3 cap. 25.
[g] Ibid. cap. 26.

sequi voluerant, id est qui Pascha catholicum & tonsuram coronæ (nam & de hoc quæstio non minima erat) recipere nolebant, Scotiam regressus est. Hæc anno DC LXIV contigère. Anno sequenti *Vvilfridus, jam Episcopus factus*, in ecclesia Eboraeensi ita ritus Romanos promovit, *ut crescente per dies institutione catholica, Scoti omnes qui inter Anglos morabantur, aut his manus darent, aut suam redirent ad patriam.* Sic factum est, ut apud Northumbros monachi omnes qui *Columbæ*[a] *Regulam ac præcepta* sectabantur, cum ritibus Romanis Benedictinam amplecterentur. qua de re Wilfridus apud Eddium & Willelmum Malmesburiensem gloriatur. Colmannus porro ad suos reversus,[b] *tulit secum omnes quos in Lindisfarnensium insula congregaverat Scotos, sed & de gente Anglorum viros circiter triginta, qui utrique monachicæ conversationis studiis erant imbuti. Deinde secessit in insulam Vitulæ-albæ*, ubi *construxit monasterium, & monachos inibi, quos de utraque natione collectos adduxerat, collocavit.* Sed *cùm invicem concordare non possent*, monasterium *in insula Mageo* construxit, atque *Anglos ibidem collocavit, relictis in præfata insula Scotis.*

a Ibid. cap. 25 sub finem

b lib. 4 cap. 4.

85. *Crevit magnopere Magense asceterium, & conversis jam dudum*, inquit Beda, *ad meliora instituta omnibus, egregium examen continet monachorum, qui de provincia ibidem collecti, ad exemplum venerabilium Patrum sub Regula & Abbate canonico in magna continentia & sinceritate proprio labore manuum vivunt*, id est sub Regula sancti Benedicti, ad exemplum aliorum Patrum, qui apud Anglos tunc eâ informati erant. Hæc mutatio accidit sub annum DC LXX, at paullo seriùs apud Hiienses: quorum abbas Adamnanus[c], *cùm legationis gratiâ missus à sua gente venisset ad Aldfridum Regem Anglorum, & aliquamdiu in ea provincia moratus, videret ritus canonicos; sed & à pluribus admonitus, ne contra universalem Ecclesiæ morem vel in observantia Paschali, vel in aliis quibusque decretis, cum suis paucissimis & in extremo mundi angulo positis vivere præsumeret, mutatus mente est, ita ut ea quæ viderat & audierat in ecclesiis Anglorum, suæ suorumque consuetudini libentissime præferret.* Inter alia monasteria Adamnanus visitavit Wiremuthense, de quo superiùs, teste Ceolfrido Abbate in epistola[d] ad Naitonum Pictorum Regem, apud quem tandem obtinuit Ceolfridus, ut ritus etiam Latini à Pictis susciperentur, agente etiam Egberto[e] *sanctissimo Sacerdote de natione Anglorum, qui in Hibernia diutius exsulaverat pro Christo.* Egberti factum Beda refert ad annum DCC XVI.

c lib. 5 cap. 16.

d Ibid. cap. 22.

e lib. 3. cap. 4

86. Ex his omnibus apparet, quanta fuerit Britonum & Scotorum in ritibus suis pervicacia, quàm aliena mens ab Augustino ejusque discipulis, ac ritibus Romanis. quod egregiè confirmat Althelmi seu Aldhelmi tunc Abbatis, postea Schireburnensis Antistitis, epistola ad Geruntium Regem, quæ est inter Bonifacianas quadragesima quarta. *Illud verò*, ait, *quàm valde à Fide catholica discrepat, & ab evangelica traditione discordat, quod ultra Sabrinæ fluminis fretum Demetarum sacerdotes de privata propria conversationis munditia gloriantes, nostram conversationem*

versationem magnopere abominantur, in tantum ut nec in Ecclesia nobiscum orationum officia celebrare, nec ad mensam ciborum fercula pro caritatis gratia pariter percipere dignentur. Quin immo fragmenta ferculorum, & reliquias epularum, lurconum canum rictibus & immundis devorandas porcis projiciunt. Vascula quoque & phialas aut arenosis sablonum glareis, aut fulvis favillarum cineribus expianda purgandaque præcipiunt. Non salutatio pacifica præbetur, non osculum piæ fraternitatis offertur...... Ast verò si quilibet de nostris, id est catholicis, ad eos habitandi gratiâ perrexerint, non prius ad consortium sodalitatis suæ adsciscere dignantur, quàm quadraginta dierum spatia in pœnitendo peragere compellantur. Hæc Aldhelmus mandaro cujusdam Concilii scribebat sub annum DCC. quo proinde tempore multi præfractè Scoticis ritibus adhærebant, Romanis needum receptis. At sæculo octavo tandem effectum est, ut crudam plerique omnes contumaciam deposuerint. Sanè eo sæculo apud Keltram in Momonia Hiberniæ provincia degebant monachi ex nostris, testante Kilieno illius temporis auctore in libro metrico de sanctæ Brigidæ vita apud Bollandum [a].

Altera valde mihi virtus miranda videtur,
Quæ fuit in magna Sinanni fluminis unda:
Intra quam Keltra est, conventus rite virorum
Prudentum, sacro BENEDICTI *dogmate florens.*

[a] Febr. to. I pag 153. num 63.

Hoc carmen octavo sæculo scriptum esse colligimus ex ejus præfatione, quæ in codice Remigiano tempore Ebonis Archiepiscopi Remensis scripto reperitur. Ita pedetentim compressa est Scotorum singularis institutio: cujus tamen reliquiæ etiam imperante Ludovico Pio quædam supererant in Landevenecensi minoris Britanniæ cœnobio. siquidem ejus loci monachis idem Imperator præcepit, ut abjectâ Scotorum tonsurâ, Regulam sancti Benedicti sequerentur, ut ex actis sancti Winvvaloëi ostendimus in Præfatione Sæculi I, num. LXIX. Sed de his satis superque satis: nescio an minùs ingrata erunt quæ sequuntur.

§ VI.

OBSERVATIONES ECCLESIASTICÆ ET HISTORICÆ, *de canonizatione Sanctorum, Indulgentiis, & de cultu ac Rosario B. Virginis, &c.*

87. INter alia quæ sæculi decimi religionem probant, illud non prætermittendum, quod ad referenda in Sanctorum classem nova piorum nomina postulata est Romani Pontificis auctoritas. Scio Bellarminum & alios viros doctos in ea fuisse persuasione, hujusce motis originem ad sanctum Suidbertum, id est ad sæculum VIII, esse revocandam. At cùm eorum fundamentum falsis actis atque litteris innitatur; non ante hoc sæculum decimum indubitata ejus rei exem-

pla reperire licet. Sed quia hæc quæſtio aliquanti momenti eſt, eam paullo latius explicare juvat, & quidem hiſtorico, non dogmatico illo modo, quo uſi ſunt Bellarminus & alii poſt eum in tractando hoc argumento.

88. Atque ut à vocabulo *Canonizationis*, quod jam in vulgarem ac ſollemnem uſum venit, dicendi initium faciam, illud minùs antiquum eſt quàm res ipſa, nec ante ſæculum XII inventum, poſtquam videlicet ad authenticam inter Sanctos relationem ſummi Pontificis ſuffragium requiſitum eſt. Hoc quippe vocabulo uſus eſt inter primos Udalricus Conſtantienſis Epiſcopus in epiſtola ad Callixtum II, pro canonizatione Conradi Epiſcopi, & aliquanto poſt Alexander III in bulla de canonizatione Eduardi Angliæ Regis anno MCLXI, itemque ſancti Thomæ Cantuarienſis Archiepiſcopi poſt annos undecim: ſed & eodem tempore Petrus Cellenſis, & alii auctores, ut mox videbimus. Nominis ratio per ſe ipſa patet: neque enim aliud eſt canonizatio, quàm in canonem ſeu in album Sanctorum relatio.

89. Eſt autem canon duplex: alius perſonarum, alius librorum, qui etiam *canonizati* non raro leguntur, cùm in librorum approbatorum ſeu authenticorum claſſem referuntur. Antiquior eſt hujus vocis uſus apud Græcos. Nam apud Athanaſium τὰ κανονιζόμενα βιβλία legitur, & apud alios. Hujus canonizationis veluti forma ſeu quidam effectus erat, cùm œcumenica Concilia intra Miſſarum ſollemnia in ambone ſeu pulpito quondam prædicabantur, & in ſacris diptychis perlegebantur ab Epiſcopo, vel ab alio cui vices ſuas ipſe delegaſſet. qua de re lege ſis Notas eximii viri Henrici Valeſii [a] in Evagrium. Apud Latinos etiam hæc vox tranſiit, ubi de libris ſacris vel canonica auctoritate approbatis actum eſt: quo modo Liutwardus Vercellenſis Epiſcopus Notkeri Balbuli *Sequentias canonizaſſe* traditur apud Ekkehardum Minimum in libro de Notkeri vita cap 16. & Gerlaci Eremitæ *grandia volumina* ab Eugenio Papa *canonizata, & inter ſcripturas ſacras commemorata* leguntur in ejus vita cap. 8, ut eruditiſſimus Cangius adnotavit. In his libris, qui tam ſollemni modo approbati erant, quidquam detrahere aut addere nefas arbitrabantur. Unde Fratribus Minoribus, ſub annum MCCCVIII, quamdam à Regula ſua relaxationem petentibus, Papa reſpondit, Regulam ſancti Franciſci *canonizatam ſe nolle ſenſu aliquo violare.*

[a] *Vales. in Evagr. lib. 4 cap. 31.*

90. Canon perſonarum duplex: unus vivorum, alius mortuorum, iſque bipartitus, nempe Sanctorum, & aliarum perſonarum illuſtrium. Canon Miſſæ ſeu ſacra diptycha ſanctos: alius canon ſeu alia diptycha, promiſcua & minùs ſacra, ceteros complectebantur. Canonis etiam nomine cenſenda ſunt tum Kalendaria, tum Martyrologia, in quibus Sanctorum nomina deſcripta ſunt publica auctoritate. Et hoc præcipuè modo facta eſt ab annis ſexcentis ſanctorum canonizatio; cùm ſcilicet eorum nomina in Sanctorum album relata ſunt, facultate conceſſa, ut publico cultu in Eccleſia honorarentur. Nulli enim

ab eo tempore in Missæ canone adscribi meruerunt. Idem ergo est Sanctum canonizari, atque in Sanctorum numerum referri. Id patet ex epistolâ [a] Nicolai Anglicani monachi ad Petrum Cellensem in hæc verba: *Sanctus ille Bernardus, quem dicis me debita exuere veneratione, & post eum verborum jacula emittere, quondam Sanctorum catalogo adscriptus, nuper est in Ecclesia canonizatus, & ab humano judicio exemtus.* quod iisdem fere verbis declarat Alexander Papa III in litteris de canonizatione sancti Thomæ Archiepiscopi Cantuariensis, quem *in capite jejunii*, inquit, *deliberato Fratrum nostrorum consilio canonizavimus, ipsumque decrevimus sanctorum catalogo adscribendum* anno MCLXXII. Biennio elapso idem Alexander in litteris ad Regem Franciæ pro sancti Bernardi Abbatis canonizatione missis, ait se decrevisse eum *canonizandum*. Paullo post Lucius III scribit Petro Abbati Cisterciensi aliisque, qui eum de *canonizando* piæ memoriæ Petro, quondam Tarentasiensi Episcopo, sollicitaverant sub annum MCLXXX. Id tandem præstitit Cælestinus III, qui jam dictum venerabilem virum de communi Fratrum consilio *canonizavit*, & *canonizatum universæ Ecclesiæ* per sua scripta denuntiavit anno MCXCI, statuens insuper, ut ejusdem Petri memoria quotannis tertio Idus Septembris, quo *gloriosum corpus ejus de sepulcro levatum* fuerat, sollemniter celebraretur. Idem Pontifex Bernvvardum Hildenesheimensem Episcopum anno MCXCIII *in catalogo Sanctorum amodo numerandum* decrevit, & *sacratissimum corpus ejus de terræ gremio erigendum, & inter sanctorum memorias veneratione condigna collocandum.* Sicque *beatus Confessor in sabbato ante natale Domini sollemniter canonizatur.* Quadriennio ante Clemens III Ottonem Babenbergensem Episcopum *canonizatum* declaravit. Deinceps canonizationis vocabulum in promiscuo usu fuit. Sed ante hos omnes Fredericus Ænobarbus diploma edidit *pro elevatione & exaltatione* corporis Caroli M. *atque canonizatione.* Hanc elevationem auctoritate Paschalis pseudopontificis ab Episcopis fieri curavit anno MCLXV. quo fere tempore Anonymus in prologo de vita Stephani Abbatis Obazinensis ait, Stephanum nondum inter sanctos *canonizatum fuisse.*

[a] Apud Petr. Cell. lib. 9. ep. 9.

91. Nunc de personis, quibus canonizandi potestas competit, agendum: sed priùs distinguenda sunt tria tempora, unum ab exordio Ecclesiæ ad sæculum decimum: alterum à sæculo X ad Alexandrum tertium hujus nominis Pontificem: tertium ab Alexandro ad nostrum usque tempus. Primo intervallo hæc facultas maximè Episcopis in sua cuique diœcesi tributa est cum populi suffragio: deinde verò cum Synodi & Principis consensu. Secundo summi Pontificis auctoritas petita est, ita tamen, ut Episcopi etiam morem pristinum retinerent. Tertio soli Romano Pontifici canonizandi facultas reservata est seclusis Episcopis, sed non Concilio generali. Istorum omnium probationes inferiùs venient.

92. Præterea canonizatio alia generalis, alia particularis dici potest. Hæc ab aliquo Episcopo seu ab ecclesia vel synodo particulari

fiebat: illa ab œcumenico Concilio, aut à summo Pontifice sanctum aliquem toti Ecclesiæ declarante. Generalis ejusmodi canonizationis nullum (quod quidem sciam) vestigium apparet ante sæculum x. Particularis sola in usu erat, quæ tamen, accedente totius Ecclesiæ consensu & approbatione, generalis evadebat. At quædam generalis communi omnium ecclesiarum consensu canonizatio facta est sanctorum quorumdam maximè illustrium: qualis est beatissimæ Virginis Deiparæ, & Apostolorum. Quælibet porro ecclesia particularis descriptum habebat sanctorum suorum catalogum: donec, confirmata Ecclesiæ pace, omnium collectio facta est, primo quidem per Eusebium, deinde per quemdam sub nomine Hieronymi; postea per Bedam, Wandalbertum, Usuardum, Adonem, Notkerum, & alios, de quibus in Sæculi superioris Præfatione prima diximus: ubi observavimus, ecclesiam Romanam proprium martyrologium ante sæculum octavum habuisse.

93. In primis facta est Martyrum canonizatio, paullo seriùs Confessorum. Ad illam pertinet Cypriani epistola 97, qua clerum ecclesiæ suæ admonet, ut dies eorum, qui martyrio vitam finiissent, ecclesiasticis tabulis sedulo adnotarentur, *quo commemorationes eorum*, inquit, *inter memorias Martyrum celebrare possimus*. Non immoror congerendis de prisco Martyrum cultu testimoniis, quæ cuivis obvia esse possunt. Non tamen sine delectu quorumlibet Martyrum cultus inductus est, tum quia hæretici, in primis Montanistæ[a] & Donatistæ, Martyres suos & ipsi venditabant: tum quia erratum aliquando in falsis Martyribus subrepere poterat, ut apud Severum Sulpicium in libro de vita sancti Martini, ubi de illo latrone, in quo Deus non diu sivit Ecclesiam ludificari: tum quia Episcopi Martyres non satis notos aut probatos inter veros Martyres coli haud patiebantur. Cùm enim vulgus quoslibet injustè cæsos pro martyribus aliquando haberet, ut alibi observavimus; maximè intererat vulgi judicium ad censuram Ecclesiæ revocare, ne error demum in superstitionem convalesceret. Quapropter maximè necessarius erat in his delectus. Unde in Romana ecclesia instituti fuerant à Clemente primo septem Notarii, qui acta Martyrum scriptis exciperent. Fabianus verò totidem Subdiaconos instituisse fertur, qui res gestas Martyrum, à septem illis Notariis scriptas, in ordinem redigerent. Memorabile hoc in argumento est quod de actis sancti Vigilii Episcopi Tridentini & Martyris legitur in veteri codice ms. quorum actorum exemplum ad Romanum Pontificem transmissum est, ut in classem ejusmodi sacrorum actorum admitteretur. Hæc verba sunt antiqui codicis, quem clarissimus Obrechtus, Argentoratensis urbis Advocatus generalis, nobis pro sua humanitate commodavit. *Gesta verò beatissimi Martyris*, UT MORIS ERAT, *urbis Romæ Episcopo transmissa est, ut sacris Martyrum memoralibus inderetur. Quâ susceptâ, venerabilis Papa legens, cum omni veneratione suscepit.* In illorum fine actorum sic legimus. *Passus est autem sanctus Vigilius Episcopus* vi kal *Julias, qui*

[a] *Euseb. lib. 5 cap. 15.*

egit episcopatum in urbe Tredentina XII anno Stilicone consule. Stilico anno CCCC consulatum gerere cœpit. Quo tempore acta hæc, quæ bonæ notæ videntur, scripta sint, non omnino liquet. Codex membraneus superat annos septingentos. ac proinde sæculo quinto, vel certè non multo pòst, acta Martyrum, saltem ex Italia, ad Romanum Pontificem *ex more* mittebantur, ut vel ab eo auctoritatem acciperent, vel ut in Romano scrinio asservarentur, vel denique ut in sacris Romanæ ecclesiæ diptychis Martyres locum obtinerent. Primum colligimus ex superioribus verbis, ubi Papa S. Virgilii acta *legisse*, & *cum omni veneratione suscepisse* perhibetur. Alterum verò ex his quæ subdit actorum scriptor, nempe eo tempore, quo *gens Alamannorum Italiam crudeli gladio vastabat*, Papam Imperatori auctorem fuisse, ut beati Virgilii *gestam* (ita loquebantur) vexillo impositam contra hostes præferri curaret. quo facto, barbaris in fugam conjectis, postea Cæsarem *gestam beatissimi Martyris* Romam retulisse, & cum Papa *arcæ recondidisse.*

94. Etsi verò acta Martyrum cum tanto honore susciperet ecclesia Romana, nihilo minùs ea publicè legi ex antiqua consuetudine vetat decretum Gelasii Papæ in Concilio Romano, quod decretum codices quidam Hormisdæ tribuunt. In illo decreto Pontifex suscipit quidem *gesta sanctorum Martyrum, qui multiplicibus tormentorum cruciatibus, & mirabilibus confessionum triumphis irradiant*, sed mox hæc subdit. *Quis ita esse Catholicorum dubitet, & majora eos in agonibus fuisse perpessos, nec suis viribus, sed gratiâ Dei & adjutorio universa tolerasse? Sed ideo secundùm* ANTIQUAM *consuetudinem singulari cautela in sancta Romana ecclesia non leguntur, quia & eorum qui conscripsere, nomina penitus ignorantur, & ab infidelibus aut idiotis superflua, aut minùs apta, quàm rei ordo fuerit, scripta esse putantur.* Mirum videri possit, si passiones Martyrum quorumcumque in ecclesia Romana lectæ non fuerint: cùm, etiamsi quædam dubiæ fidei essent, aliæ tamen auctoritatem præ se ferrent, utpote ex actis publicis exceptæ, etsi incerto aliquando auctore. Verùm fortasse suspecta erant Romanis etiam hæc acta, quod *ab infidelibus* scripta essent. Hanc Romanæ ecclesiæ consuetudinem, quæ *antiqua* in Gelasii decreto vocatur, impugnare videtur gravis & vetus auctor, qui passionem beatorum Cantianorum litteris mandavit; uti exstat in prædicto codice Obrechtino, sive is auctor Maximus Taurinensis Episcopus fuerit, seu quivis alius. Passio incipit ab his verbis. *Omnia quæ à Sanctis gesta sunt, vel geruntur, si quis voluerit studiosè perquirere, & sibi, & plurimis, ædificationis exhibet fructum.* Et post pauca. *Scribimus, ut in gestis invenimus, quid egerint, quid locuti fuerint, quid passi sint Sancti. Ostenditis vos esse catholicos, qui victorias Christi libenter legitis, libenter auditis. Interrogo vos qui ista inter apocryphas litteras exvolanda censetis: per quos constat canon Scripturarum omnium divinarum? Numquid per eos, qui pro ipso canone occidi magis optaverunt, quàm vinci? Quid ergo tenuerunt Martyres? Fidem rectam, quæ sacris vo-*

luminibus certo librorum numero continetur. Agunt illis gratias apices sacratissimi, qui per eorum perseverantiam perseverant. Et ideo volunt eorum gesta conscribi, ut in conspectu Dei & hominum semper laudentur Sancti, qui in conspectu incredulorum pro eorum defensione tormenta inmania pertulerunt. Nihil præter Scripturas canonicas recipientes, ista studiosè conscripsimus, ostendentes dogma catholicum, per catholicos Martyres custoditum. Exemplum posteris damus, ædificationem credentibus tradimus; artem belli Christi militibus demonstramus. Constat eos nolle pugnare si necesse sit, qui nolunt legere pugnatores. Imperent silentium infidelibus, spectent pugiles diabolicos, qui athletas Domini spectare contemnunt. Nos divinas virtutes loquimur, scribimus, prædicamus. Hæc fuse retulimus, tum ut genius auctoris cognitus fiat, tum ut intelligatur, alium in aliis * ecclesiis, quàm in Romana usum obtinuisse, ut acta Martyrum publicè legerentur & prædicarentur: quorum tamen nomina, si non acta ipsa, ecclesiæ Romanæ Antistites studiosè perquirebant, & ad alias ecclesias transmittebanr, ut ex Adonis Martyrologio discimus. Quicquid sit, negari non potest magnam fuisse in recipiendis Martyrum actis cautionem in ecclesia Romana, ut ex dictis & ex Gelasii decrero manifestum est.

* V. Conc. Carthag 3 c 13.

95. Magnam etiam cautionem adhibebant Episcopi etiam aliarum regionum inter sese: immo etiam Fideles ipsi, aliquem pro Martyre coli vix ferebanr, nisi acta martyrium indubitata contestarentur. Hinc est quod Lucilla matrona à Cæciliano tum archidiacono correpta est, *quæ ante spiritualem cibum & potum, os nescio cujus Martyris, si tamen Martyris, libare dicebatur: & cùm præponeret calici salutari os nescio cujus hominis mortui, etsi martyris, sed* NECDUM VINDICATI, apud Optatum in libro 1. Et in Collatione Carthaginensi Mensurius Carthaginensis antistes, cùm Fideles nonnulli, persecutoribus sponte se offerentes, necati essent, *ab eis honorandis prohibuit Christianos. Vindicatos* ergo volebant martyres, id est ab Episcopis agnitos & approbatos. Quamquam apud Cyprianum in libro de lapsis, *vindicatus* Martyr idem est atque mortuus, & de sua jam corona securus. Memoratu dignum est id, quod Cyrillo Jerosolymitano con-
„ tigit occasione Ammonii monachi, quem, cùm seditionis in Ore-
„ stem Præfectum apud Alexandriam à monachis ipsius Cyrilli cau-
„ sâ excitatæ conscius, ob idque ad mortem usque suppliciis Præfecti
„ jussu excruciatus esset; mutato nomine *Thaumasium*, immo & *Marty-*
„ *rem* vocari jussit, corpore ejus in ecclesia deposito. Sed qui modes-
„ tiores erant ex ipsis etiam Christianis, hoc Cyrilli studium in Am-
„ monium non probarunt, compertum habentes, hunc temeritatis suæ
„ pœnas dedisse. Quam ob rem & Cyrillus ipse hujus rei memoriam paullatim silenrio obliteravit. Hæc fusius apud Socratem [a]. Martinus Turonensis Episcopus [b] suspectum habens cultum, qui falso cuidam Martyri impendebatur, *ab his qui majores natu erant Presbyteris vel clericis flagitabat nomen sibi martyris & tempora passionis ostendi, gran-*

a Socrat lib. 7 cap 14.
b Vita cap. 8

di se scrupulo permoveri testatus, *quòd nihil certi constans sibi majorum memoria tradidisset.* Itaque oratione adhibita, falsi martyris larvam detexit. Eadem ratione sancto Patroclo martyri Tricassino, tametsi miraculis coruscanti, *loci homines parvum exhibebant famulatum, quod historia passionis ejus non haberetur in promtu*, teste Gregorio [a] Turonensi Episcopo. *Mos namque est hominum rusticorum*, addit ille, *ut Sanctos Dei, quorum agones relegunt, attentiùs venerentur.* Et hæc quidem cautio nostro tempore quibusdam in locis fortasse necessaria esset, in quibus honorantur pro martyribus aut sanctis nonnulli, quorum vita penitus ignoratur, nec ab Ecclesia universa auctoritatem eorum cultus accepit. Observatione digna est hac in re Gregorii Lingonensis Episcopi diligentia & religio, qui cùm videret sanctum Benignum [b] martyrem Divionensem *in magno sarcophago* conditum fuisse; putabat cum aliis, *ibi aliquem positum fuisse gentilem.* Eò tamen rustici convenientes *vota dissolvebant*, & multa beneficia impetrabant. His *nullo modo credebat* Gregorius, *sed magis ne ibidem adorarent, fortiter testabatur:* donec tandem veritatis revelatione factus est certior; & à quibusdam in Italiam abeuntibus *historiam adlatam beatus Confessor accepit.* Lege factum quod in eadem urbe accidit, à nobis relatum in superioris tomi pag 339. Huc spectat quod de sancto Martiale Lemovicensium Apostolo memoriæ proditum est in Concilio Lemovicensi anni M XXXI. nempe Anglos quosdam, cùm sanctum Martialem in Litaniis & Martyrologiis cœnobii Cantuariensis Apostoli titulo donatum animadvertissent non reperto libro de ejus actis, hac de re apud Patrem monasterii expostularunt, nempe quòd Martialem diceret Apostolum, cùm ejus acta penes se non haberet. Magna verò discretione prædita est Gregorii Magni [c] responsio ad Augustinum Anglorum Apostolum, quam hoc loco adscribere juvat. Petierat Augustinus, ut reliquiæ sancti Sixti martyris sibi transmitterentur, quæ in quadam ecclesia recondi possent, ubi corpus cujusdam sancti Sixti, non satis sibi noti, asservari dicebatur. Respondit in hunc modum Gregorius post interrogationem IX. *Fecimus quod petisti, quatenus populus qui in loco quodam sancti Sixti martyris corpus dixerunt venerari. (quod tuæ fraternitati nec verum, nec veraciter sanctum videtur) certa sanctissimi & probatissimi Martyris beneficia suscipiens colere incerta non debeat. Mihi tamen videtur, quòd si corpus, quod à populo cujusdam martyris esse creditur, nullis illic miraculis coruscat; & neque aliqui de antiquioribus exsistunt, qui se à parentibus passionis ejus ordinem audisse fateantur: ita reliquiæ quas petisti seorsim condendæ sunt, ut locus in quo præfatum corpus jacet, modis omnibus obstruatur, nec permittatur populus certum deserere, & incertum venerari.* Utinam hanc religionem & prudentiam Episcopi in suis parochiis semper observassent.

96. Ex illis denique qui *innocenter* occisi sunt, quosdam *non humana conjectura, sed divina ratio martyres consecravit*, ut loquitur Willelmus [d] Malmesburiensis. Hos inter merito censendi sunt Leodegarius

[a] Greg Turon. lib. 1 de glor. mart. cap. 64. V. hic acta S. Gerardi Abb. Broniens. pag. 261.

[b] Ibid cap. 51.

[c] Greg M. lib. 11 epist. 31.

[d] Willelm Malm. lib. 2 de Regib. cap. 13 fol. 49.

Æduensis, & Thomas Cantuariensis Pontifices, aliique nonnulli. At merito explosum est ab Ecclesia orientali Nicephori Phocæ decretum, quo sancierat, ut milites, qui in bello occubuissent, eodem honore afficerentur ac martyres, testante Curopalate, & post eum Balsamone. Sic quosdam[a] *irruentibus latrunculis cæsos, in Martyres credula consecravit antiquitas*: cujus rei multa exempla [b] suppetunt. Præclarè ad hunc locum optatus Milevitanus in lib 3. *Quare debetis intendere, ne temerarium sit eos Martyres appellare, qui Christianorum nullum senserint bellum.*

97. Ut Martyribus, sic etiam Confessoribus honos publico cultu delatus ab Ecclesia est. Id fieri cœptum sæculo quarto, quo tempore sanctus Antonius sepulturam suam ignoto loco parari jussit, *ne Pergamius* [c], *qui in iis locis ditissimus erat, martyrium*, id est ædiculam sacram, super tumulum suum *fabricaret*. Ex quo intelligitur eum ritum jam occæpisse. Hilarion ejus discipulus, dum in Cypro versaretur, ait [d] Sozomenus, forte obiit mortem: à cujus insulæ indigenis tumulo conditus est, ac magno in honore ac veneratione habitus. Postea verò Hesichas ipsius discipulus reliquias illius clam abreptas deportavit in Palæstinam, inque suo monasterio sepelivit: quo ex tempore dies festus maxima hominum frequentia & summo splendore quotannis ab indigenis celebratus est. Addit Sozomenus, Palæstinis id in more positum fuisse, bonos ac pios viros, qui apud ipsos vixerint, eo honoris genere afficere. quod quidem erga Abrilium, Anthedonium, Alexionem, & Alaphionem monachos, qui exemplis & verbis suis gentem illam ad Christianam religionem adduxerant, declaraverint. Sub idem tempus Nilammon perfectæ vitæ monachus, cùm à Theophilo Alexandrino Gerarum episcopatum suscipere cogeretur, impetratis unius diei induciis, in oratione spiritum Deo reddidit: cujus corpus involutum, ait [e] Socrates, quibus oportebat, publica sepultura dignati sunt, ac templum super illius sepulcrum (quod *martyrium* Hieronymus in vita sancti Hilarionis appellat) indigenæ construxerunt, & magna cum sollemnitate adhuc diem mortis ejus celebrant. Hæc quidem sæculo IV. at insequenti magnopere auctus est Confessorum cultus, auctore Theodorito, apud quem [f] Marcianus, cui multi oratoria variis in locis ædificarunt; Theodosius [g] Antiochenus itidem monachus, in æde sanctorum Martyrum depositus, eademque ipsa, qua divinus ac beatus Aphraates, arca conditus; Macedonius [h] etiam & Maro [i] monachi piissimi consimili honore affecti sunt. Ita res in Oriente se habebant, dum Occidentales Martinum & Hilarium Episcopos, aliosque præcipuæ sanctitatis Confessores venerabantur. In Africana tamen ecclesia paucis admodum Confessoribus is honos tribuebatur sæculo quinto, ut colligitur ex Calendario Carthaginensis ecclesiæ, quod in tertio Analectorum tomo vulgatum est. In Missali Mozarabum oblatio in Missa fiebat pro *spiritibus pausantium* Confessorum, paullo secius quàm pro Martyribus, quorum

a Idem lib. 2 de Pontif. cap. 5 fol. 145.
b Sæc. 4 Bened to. 2 pag. 512 & seq.
c Hieron. in vita S. Hilarion.
d Sozom. lib. 3 cap. 13.
e Socr. lib 8 cap. 19.
f Hist. relig. cap. 3.
g cap 10
h cap. 13
i Ibid.

quorum commemoratio fiebat. Eodem tamen modo ante annos octingentos Confessores quidam insigniores, Martinus, Augustinus, Gregorius, Benedictus, & alii similes celebrabantur: sed postea solis Martyribus hic honor relictus est, tametsi defunctis sua etiam servata commemoratio. Verùm apud Augustinum [a], *Notum est, quo loco Martyres, & quo defunctæ sanctimoniales ad altaris sacramenta recitentur.* nempe eo loco recitantur ad altare *Dei*, ut [b] alibi dicit, *ubi non pro ipsis oratur, sicut pro ceteris defunctis.* Alia enim erant diptycha sanctorum, alia fidelium defunctorum, alia vivorum. Lege Cypriani epistolam 34, & Dionysii librum de cælesti Hierarchia cap. 3. Merito itaque in Synodo [c] Atrebatensi damnati sunt quidam hæretici, asserentes, solis Apostolis & Martyribus venerationem ab Ecclesia impendendam, Etsi enim Confessores *non senserint gladium, tamen per vitæ meritum Deo digno martyrio non privantur: quia martyrium non solum effusione sanguinis, sed abstinentia peccatorum perficitur: & ipsi gloria Martyrum non carent; quia & voto, & virtute, & potuerunt esse martyres, & voluerunt.*

a Aug. de virginitat. cap 45

b Idem serm. 17 de verbis Apost.

c Spicil. to 13 pag 47.

98. Hunc honorem sive Martyribus, sive Confessoribus tribuere Episcoporum erat (ut Bellarminus ipse agnoscit) in sua cujusque ecclesia. Id verò fiebat tum communi populi consensu, tum erectione altaris vel oratorii super eorum tumulum, tum denique corporum elevatione. De oratoriorum erectione perspicua jam loca retulimus ex Socrate Sozomeno & Theodorito: quibus fidem facit Ammianus [d] Marcellinus, tametsi profanus. *Dilaniata*, inquit, *cadavera peremtorum camelis imposita vexit ad litus* gentilium multitudo, *iisdemque subdito igne crematis, cineres projecit in mare*, nempe Dracontii & Diodori, *id metuens, ut clamabat, ne collectis supremis ædes eis construerentur ut reliquis, qui deviare à religione compulsi, pertulere cruciabiles pœnas adusque gloriosam mortem intemerata fide progressi; & nunc Martyres appellantur.* Hinc apud eumdem auctorem [e] basilicæ Christianorum à gentilibus *sepulcra* dictæ sunt. Atque ob eam fortasse rationem cautum est [f], ne iis in locis, in quibus dubium esset aliquos non sanctos fuisse sepultos, oratoria construerentur, ne videlicet inter sanctos ignoti ejusmodi homines colerentur. & Gregorius M. [g] permittit sanctæ Agathæ reliquias in ecclesia quadam collocari, *dummodo nullum corpus ibi constet humatum.* Leo Marsicanus [h] in Chronico Casinensi testis est, oratorium fuisse constructum *supra corpus Landenolfi Principis*, qui innocens trucidatus fuerat, & miraculis coruscare dicebatur. At verò cùm in una eademque ecclesia diversa sanctorum corpora humata essent, singula singulis erecta sunt altaria, ut suus cuique honor competeret. Tredecim in una ecclesia erant [i] Gregorii M. ætate. Denique falso illi martyri apud Severum Sulpicium in vita sancti Martini, *altare à superioribus Episcopis constitutum habebatur.* quod sancto Mayolo Abbati Cluniacensi paullo post ejus mortem, atque sancto Romualdo *post quinquennium ab ejus obitu* concessum est, testante Petro Damiani. Ritum describit Prudentius de sancto Vincentio ita canens:

d Ammian. lib 22 cap 11.

e Ibid.

f Greg. M. lib. 2 Epist. 9 Ind. 10.

g Id. lib. 2 epist 32.

h Chron. Casin. lib 2 cap. 37

i Greg. M. lib. 5 epist. 50.

Sed mox subactis hostibus
Jam pace cunctis reddita,
Altar quietem debitam
Præstat beatis ossibus.
Subjecta nam sacrario,
Imamque ad aram condita,
Cælestis auram muneris
Perfusa subtus hauriunt.

Ejusmodi altarium seu oratoriorum erectionem consequebatur festivitas in honorem sanctorum ab Episcopis instituta, de quibus Tertullianus in libro de Corona militis cap. 3, Cyprianus in epist. 34 & 37, Eusebius lib. 4 cap. 14, & alii. Confer observationes hac de re nostras in Præfatione[a] Sæculi 2. ubi Martyres in cœmeteriis, priusquam oratoria condere liceret, sepultos & cultos fuisse demonstratur. Ibidem etiam animadvertere licet Sanctorum tumulos, ædiculis superstructis, quas *ciboria*, *fredas*, & *repas* appellabant: quo in genere insignis fuit Epiphanii Ticinensis Episcopi tumulus, à vetusto auctore descriptus[b] in hunc modum. *Primo sancti Patris sepulcrum sollerti diligentia usquequaque perlustrantes, vident quod hypogeo specu ad quinque pedes sarcophagus, ut post claruit, infossus, desuper marmore fulciebatur, quadrato insuper adhuc muro exstructo. Columna quoque nihilominùs marmorea, altaris vice ejus honori dicata simul & nomini, caput versus stabat erecta, basis parte sarcophagum occupans, ut geminam præstaret gratiam, decorem scilicet & munimen.* Ita sancti Epiphanii sepulcrum sæculo x se habebat Ticini, quo tempore ejus corpus Hildenesheimum translatum memoratur, Ottone M. imperante.

a Præfat. Sæc. 2 num. 44 & f.

b Brouver. sidera Germ. to. 1 p. 78.

99. Ad elevationem corporum quod attinet, non tam antiqua est ejus institutio ad canonizationem, quin & ritus diversus. Sanctorum tumulos ornari primùm mos erat. Cùm verò ad elevationes ventum est, non in summum locum, sed super pavimentum erecti sunt loculi sanctorum. Id de sanctis Agricola & Vitale apud Bononiam Italiæ urbem crucifixis tradit Gregorius Turonensis Episcopus, *quorum sepulcra super terram sunt collocata.* Ita etiam Lindisfarnenses corpus sancti Cuthberti Episcopi è tumulo efferre volentes, rem ad Eadbertum antistitem referunt, isque annuit eo pacto, ut sacra ejus ossa *in novo recondita loculo, in eodem quidem loco, sed supra pavimentum dignæ venerationis gratia locarent*[c], teste Beda. Huc spectant quæ ad vitam sancti Othmari[d] adnotavimus, sed maximè in Præfatione Sæculi 3. ubi hoc argumentum fusè tractatum est. Aliorum corpora extra ecclesiam sepulta, novis induta vestibus in ecclesiam inferebant, & novo tumulo ad eum modum recondebant, ut de sancta[e] Ethildrita idem auctor memorat. Alia exempla retulimus aliàs. Translationibus de loco in locum, ne causâ nundinationis id fieri contingeret, occurrit Carolus Magnus, condito Capitulari ad annum DCCCI de sanctis noviter inventis, ut *nisi Episcopo probante* minime colerentur, *salva*

c Bed. lib. 4 cap 30.

d Sæc 3 part. 2 pag. 161.

e Bed. lib. 4 cap. 19.

de hoc & de omnibus ecclesiis canonica auctoritate. Et Concilium Moguntinum anni DCCC XIII in canone 51. *Deinceps verò corpora sanctorum de loco ad locum nullus præsumat transferre sine consilio Principis, vel Episcoporum & sanctæ Synodi licentia.* Id observatum in translatione corporis sancti Hucberti, ex urbe Leodico in monasterium Andaginense translati [a] Adalbaldi Coloniensis Archiepiscopi permissu, annuente Ludovico Augusto, qui rem ad Patres Aquisgrani tunc congregatos retulit. Hæc anno DCCC XXV contigêre. Ante biennium sancti Ursmari Abbatis Laubiensis *elevatio facta est jussu & permissu ejus, qui tum erat Cameracensis Episcopus*, scilicet Halitgarii; *expletaque elevatione, diem illum festivum duxêre*, ait Folquinus [b] in Chronico Laubiensi, *& posteris celebrem esse sanxêre.* Eodem fere tempore, id est anno DCCC XXVIII, *consulto Stephano reverentissimo Tarvennensis ecclesiæ Episcopo*, elatum est corpus sancti Folquini [c] ejusdem sedis Antistitis; *elevatisque sancti corporis membris, in loco tumuli altare constructo, diem illam omnibus cantibus & gaudiis duxêre festivam.* Et anno DCCC LXV sancti Othmari Abbatis elevatio, annuente Salomone [d] Episcopo Constantiensi & Synodo, facta est. Denique sub annum DCCCC L, referente Balderico [e] in Chronico Cameracensi, cùm Hadulfi Episcopi sanctitas multis portentis ostensa esset, æditus Engramno Episcopo rem propalavit. *qui testem idoneum animadvertens, sanctum corpus levavit,* & *verbo facto ad populum beati Hadulfi sollemnia in numero sanctorum notificavit.*

100. Ab eo tempore Romani Pontificis auctoritas ad religiosa ejusmodi facta requiri cœpit à nonnullis: sed ita tamen, ut Episcopi, præsertim metropolitani, aliis in locis antiquam hac in re facultatem retinerent. Scio Bellarminum & alios id altius referre, nempe ad pontificatum Leonis III, qui sanctum Suidbertum Episcopum regnante Carolo Magno sanctorum catalogo adscripsisse fertur. Editæ sunt apud Surium litteræ tum Rixfridi Trajectensis ad Rhenum Episcopi ad Ludgerum Monasteriensem, petentis, *ut modum & ordinem elevationis & canonizationis* istius scriptis mandaret: tum ipsius Ludgeri id ipsum exsequentis. Verùm has litteras ficticias esse demonstravimus in [f] Sæculo 3. Non majoris momenti esse videtur sancti Albani martyris canonizatio, quæ ab Hadriano Papa anno DCC XCIV per Offam Merciorum Regem obtenta dicitur apud [g] Spelmannum: tum quia longe ante istud tempus Albanus pro sancto martyre habebatur, teste Beda: tum quia hæc narratio nullo legitimo innititur testimonio, immo (ut quidem videtur) falso. Nam in libro de vita Offæ secundi apud Matthæum [h] Parisium, Offa dicitur convenisse Pontificem, non ad sanctum Albanum inter sanctos referendum; sed *ad canonizandum & privilegiandum* ejus monasterium *auctoritate Romani* Pontificis. Vero propius accedit id, quod Ekkehardus de beato Othmaro Abbate scribit, eum *auctoritate Romani Pontificis in sanctum levatum* fuisse. Quamquam hunc auctorem habita ratione

a Sæc 4 part. 1 pag. 296.
b Spicil to. 6 pag. 554.
c Sæc 4 parte 1 pag 629
d Sæc 3 part. 2 pag. 164.
e Balderic. lib. 1 cap. 35
f Sæc. 3 part. 1 pag. 243.
g Spelm. to. 1 Conc pag. 309.
h pag. 18 col. 2.

sui temporis, nimirum sæculi XI, quo Romani Pontificis suffragium in levandis sanctorum corporibus requiri solebat, locutum fuisse inde colligitur, quod Iso monachus, hujus elevationis oculatus & accuratus scriptor, eam à Salomone Constantiensi Episcopo factam memoret, nulla Romani Pontificis mentione facta, ut suo loco [a] monuimus. Nec refero istuc testimonium Egilwardi [b] monachi de translatione sancti Burchardi Episcopi Herbipolensis eum consensu Benedicti VI & Imperatoris ab Hugone Episcopo facta, quoniam non ad canonizationem, sed ad translationem propriè pertinet.

[a] Sæc 3 part. 2 pag 153 & 164. [b] ibid pag. 717.

99. Primum itaque indubitatæ fidei monumentum de sollemni per Romanum Pontificem canonizatione invenimus diploma Johannis XV, qui in frequenti Episcoporum conventu, ad preces Liutolfi Episcopi Augustani, Udalricum ejusdem ecclesiæ Episcopum in sanctorum album retulit anno DCCCC XCV. Has Johannis litteras damus integras in fine vitæ sancti Udalrici: sed fragmentum huc adducere juvat ad probandam canonizationis formam. *Cum conventus esset factus in palatio Lateranensi pridie Kalendas Februarias, residente Johanne sanctissimo Papa cum Episcopis & Presbyteris, adstantibus diaconibus & cuncto clero, surgens reverentissimus Liutolfus Augustæ Episcopus inquit. Domine sanctissime Præsul, si vobis placet, & omnibus Episcopis & Presbyteris hîc residentibus, libellus quem præ manibus habeo, coram vobis legatur de vita & miraculis venerabilis Udalrici, sanctæ Ecclesiæ dudum Episcopi, & quid libitum fuerit vobis decernatur.* Iis perlectis sanxit Pontifex, *quatenus memoria Udalrici jam præfati venerabilis Episcopi, divino cultui dicata exsistat, & in laudibus Dei diutissime persolvendis semper valeat proficere.* Id verò à Liutolfo ea ratione factum existimamus, ut sancti Udalrici cultus, quem ipse in sola Augustensi ecclesia instituere poterat, latiùs propagaretur auctoritate Romani Pontificis. quod alii postea in religionem verterunt.

100. In Gallia quidem Richardus Corbeiæ Abbas, *missis ad Johannem XX legatis*, ut scribit Gerardus, Adalhardi Abbatis elevationem fieri imperravit anno M XX. quod etiam de Paschasio Radberto concessum est anno M LXXIII. In Alamannia verò Nortpertus Abbas ad sanctum Gallum, *adminiculante Henrico Imperatore & conjuge ejus Agnete, hoc obtinuit apud dominum Apostolicum, Clementem secundum, recitata vita beatæ Wiboradæ ejusque miraculis, de tamdiu neglecta re ab ipso Papa redargutus, quatenus ipsam, præeunte Theoderico Constantiensi Episcopo, canonizaret; & pro sancta haberi præciperet, & anniversarium ipsius diei sollemnizandum institueret*, ut scribit Burchardus monachus in cap. 6. Sub hæc Leo IX anno M LIII Gerardum Tulli Leucorum Episcopum, Sanctis adnumerari præcepit *annuente ac laudante synodo Lateranensi*, decernens, ut ex hoc sanctus haberetur, coleretur que IX Kalendas Maias tam Tulli Leucorum, quàm ubique terrarum, sicut ceteri Sancti. Litteras pontificias habes ad calcem hujus libri. Wolfgangum item Ratisponensem Antistitem eodem honore decoravit idem Pon-

tifex; cujus item permissu elevatum est corpus sancti Bertini, tametsi inter sanctos jam honorari, ut in Sæculo tertio Benedictino[a] legitur. [a] Sæc 3 part 1 pag. 147.

101. Successit canonizatio Petri Anagniensis Episcopi per Paschalem II, qui compertis ejus piè factis atque miraculis per Brunonem Signiensem Episcopum, ejusdem [b] *natalem tertio nonas Augusti Sanctorum catalogo congruè celebrem* recoli mandavit anno M C V. Post quindecim annos Udalricus Constantiensis Episcopus vitam cum miraculis sancti Conradi ejusdem sedis Episcopi litteris mandavit, præmissa epistola ad Callistum II, in qua dicit, se *pro ejusdem Conradi gloria, ut moris est ecclesiarum, canonizanda*, Sedem apostolicam crebris interpellasse litteris, idque tandem responsi accepisse: *& itam ejus in Concilio generali recitandam & comprobandam: testes insuper signorum, quæ per eum fiebant seu facta sunt, adhibendos.* quod ipse hoc libro præstiterit. Ubi observandum quod dicit de more jam recepto consulendi Sedem apostolicam super Sanctorum canonizatione; & de examine quod hac de re in Conciliis generalibus fieri deberet. quod totidem verbis repetit Eugenius III infra. Postea Innocentius II anno M C XXXIV Hugonem Gratianopolitanum [c] *cognitâ vitâ ejus, & auditis quæ per eum fiebant miraculis, Archiepiscoporum, Episcoporum, & Cardinalium, atque aliorum communicato consilio, ipsum inter sanctos & electos honorari præcepit, & diem assumtionis ejus sollemniter celebrari.* Idem Pontifex *audita vita laudabili beati Sturmii* [d] *Abbatis Fuldensis, cognitis etiam ex parte miraculis ejus, attestatione Episcoporum, qui de partibus Teutonicis advenerant, in plenaria synodo apud Lateranum congregata, communicato consilio Patriarcharum, Archiepiscoporum, Episcoporum, atque Abbatum, eumdem beatum virum inter sanctos & electos honorari præcepit, & diem depositionis ejus cum gaudio sollemniter celebrari* anno M C XXXIX. De Henrico I Imperatore exstant apud Gretserum Eugenii III litteræ, qui Canonicorum Bambergensium [e] petitionibus (*tametsi hujusmodi petitio, nisi* IN GENERALIBUS CONCILIIS *admitti non soleret*) *auctoritate tamen S. R. E. acquiescens, Archiepiscoporum & Episcoporum, qui præsentes aderant, communicato consilio*, Henrici *memoriam inter sanctos de cetero fieri, & anniversarium ipsius diem sollemniter celebrari constituit* anno M C LII. Hæ sunt insigniores canonizationes à Romanis Pontificibus factæ ante Alexandrum III, qui earum potestatem sibi suisque successoribus reservavit primus, & post eum Innocentius III. quo ex tempore ab Episcopis nulla celebrata legitur.

[b] Baron ad an. 1 05.

[c] Belland tom 1 April. pag. 33.

[d] Sæc. 3 Bened parte 2 pag 235.

[e] Gretf de divis Bamberg. pag 63

102. Per illud autem intervallum temporis, nempe à sæculo X, quo Pontifices Romani suam in sanctis canonizandis auctoritatem interposuere, ad Alexandrum III, nihilo minus Metropolitani antiquum morem quodammodo retinuerunt, tum annuendo simul cum Papa sanctorum elevationi & canonizationi, tum etiam sola sua auctoritate utrumque pro sua ecclesia præstando. Unde invento corpore sancti Bertini, cum Bovo [f] Abbas Sithiensis, consulto proprio Episcopo, de hac inventione & de scribendo super ea libello cer-

[f] Sæc. 3 parte 1 pag. 114.

tiotem fecisset Widonem Remensem Antistitem, is mandavit, ut cum hæc descripta essent, sibi referentur; iisque relatis præcepit, ut [a] sancti Bertini corpus levaretur, uti Leo IX annuerat. Idem contigisse puto erga sanctum Angilbertum, cujus vita & miracula [b] ab Anschero Abbate ad Radulfum Remorum Antistitem directa sunt. Quid actum fit in elevatione corporis sancti Guiberti fundatoris Gemblacensis, docet relatio à nobis edita [c] suo loco. Nempe anno M XCIX Sigebertus monachus, obtenta abbatis sui facultate, rem ad Otbertum Leodicensem Episcopum refert. Deinde *ab Henrico Archidiacono causa defertur Frederico Coloniensium Archiepiscopo*, qui *in Synodo generali* negotio discusso, tandem postulatis annuit. ubi *Synodi generalis* nomine intelligitur conventus præcipuorum ecclesiæ Coloniensis Sacerdotum, aut ejus suffraganeorum. Insignes verò præ ceteris sunt litteræ Hugonis Archiepiscopi Rotomagensis de elevatione sancti Gualterii Abbatis Pontisatensis anno M C LIII datæ, in quibus Archiepiscopus commemorat, *invitantibus, immo & cogentibus miraculis, missa super hoc legatione & assensu magnifici Remorum Archiepiscopi Samsonis, & aliquorum Galliæ Pontificum*, Theobaldo Parisiensi ejusque æquivoco Silvanectensi præsentibus, sancti Gualterii reliquias à se levatas & translatas fuisse, concessis insuper indulgentiis in eorum gratiam, *qui ipsius beati Gualterii beneficia implorarent.* Appositè ad hunc locum Gerardus Episcopus Cameracensis in Synodo Atrebatensi ad annum M XXV, cap. 11. ubi relato S. Martini facto in falsum martyrem, hæc subdit: *In talibus igitur locis, si quid huic simile evenerit, de quo majorum memoria nihil certum ferat, interdicant sanctificationes, ne ritu* (sic legendus hic locus mendosus in editis) *gentilium fana idolorum antiquitus constructa pro sacris venerentur; neve sepultis temere divina solvantur, nisi per provincialem Episcopum vita sepulti examinetur, si secundum Evangelium Christi fuit.*

105. Itaque à sæculo X inquisitio de piorum meritis & miraculis facta est tum per Romanos Pontifices, tum per Episcopos & Archiepiscopos: & visis scriptis datum diploma pontificium vel episcopale ad eorum sanctitatem sollemni modo declarandam. Jam verò Alexander III id tamquam unam ex majoribus causis ad Romanum Pontificem pertinere edixit. Is pios complures vitâ functos hoc honoris titulo affecit, Eduardum Angliæ Regem anno M C LXI, itemque Theobaldum eremitam Vicentinum; Thomam Cantuariensem Archiepiscopum anno MCLXXII, & post biennium Bernardum Abbatem Clarævallensem, qui primus Cistercensium sollemni hoc more in sanctorum album relatus est.

106. Ab eo tempore certi ritus ad eam celebritatem adhibiti sunt: quorum specimen in canonizatione Bernwardi Episcopi Hildeneshei-mensis [d] legere licet. Alia formula recentior exstat apud Spelmannum in tomo 2 Angliæ [e] Conciliorum. Varias varii postea tradiderunt auctores, Jacobus Castellanus, Angelus Rocca, & alii, quos omnes uno volumine majori Carolus Felix de Matta suo modo com-

[a] Ibid pag. 163.

[b] Sæc. 4 parte 1 pag 123 & 130.

[c] Hic pag. 311.

[d] Brovver. Sidera German pag. 57 & seqq.

[e] Spelman. to. 2 Conc. pag. 713 & apud Iacob. de Graffiis Decis aur. parte 2 l. 2 cap. 13.

plexus est anno M DC LXXVIII. Graviſſimè Gregorius IX in bulla pro canonizatione ſancti Antonii de Padua. *Ad hoc ut ſanctus habeatur apud homines in Eccleſia militante, duo ſunt neceſſaria, virtus morum & veritas ſignorum, merita videlicet & miracula, ut hæc & illa ſibi invicem conteſtentur: cum nec merita ſine miraculis, nec miracula ſine meritis plene ſufficiant ad perhibendum inter homines teſtimonium ſanctitatis.* Sed hæc præter noſtrum inſtitutum: ad Indulgentias, quæ Sanctorum canonizationi non raro conjunctæ ſunt, veniamus.

107. Indulgentiarum triplex quaſi gradus conſiderari poteſt: unus tempore Apoſtolorum, qualis fuit relaxatio ab excommunicatione inceſto illi Corinthio inflicta per Apoſtolum Paulum: ſecundus tempore Martyrum, cum ad eorum preces publica quibuſdam pænitentia remittebatur: tertius ſub defectum pænitentiæ publicæ, quæ ſæculo IX non parum minui cœpit. Ab eo tempore datæ ſunt ad remiſſionem pœnæ peccatis impoſitæ, aut debitæ, quædam Indulgentiæ, aliæ aliis ampliores. Vigebat tamen per ea tempora pænitentiæ publicæ uſus: ſed ea redimi vel Miſſis aliiſque ſuffragiis, vel eleemoſynis, vel ſacris peregrinationibus aut piis operibus poterat. Patribus Concilii Cloveshovienſis anno DCC XLVII viſa eſt nova pænitentiæ per eleemoſynas redemtio, *nova adinventio, periculoſa conſuetudo.* Quapropter *non ſit*, inquiunt, *eleemosyna porrecta ad minuendam vel mutandam ſatisfactionem per jejunium & reliqua expiationis opera, à Sacerdote Dei pro ſuis criminibus jure canonico indictam: ſed magis ad augmentandam emendationem ſuam, ut eo citius placetur divinæ indignationis ira, quam ſuis provocavit ſibi propriis meritis.* Totum hoc capitulum, ſcilicet 26, integrum eſſet referendum, niſi brevitati ſtuderemus.

108. Prævaluit tamen paullatim ejuſmodi redemtio pænitentiæ: ſed poſtea compendioſior viſa eſt Indulgentiarum via. Iſtæ mortuis primum conceſſæ videntur. Nam Johannes[a] Papa VIII Indulgentiam his qui in bello contra paganos anno DCCC LXXVIII occubuerant, vel in futurum occumberent, conceſſit; eamdemque gratiam à Johanne IX petierunt Bajoariæ Epiſcopi pro Arnulfo Imperatore[b] mortuo, cujus animam ipſius auctoritatis poteſtate abſolvi poſtularunt. At vivis Salomon Conſtantienſis Epiſcopus in Cœna Domini *indulgentiam dediſſe* perhibetur apud[c] Ekkehardum; id eſt abſolutionem, quæ in Cœna Domini quotannis ab Epiſcopo impertiri ſolebat.

[a] Epiſt. 30.

[b] Metrop. Salisb. tom. 1 pag 47.

[c] Goldaſt. pag 47.

109. Sed alia Indulgentiarum notio, cum peccatorum pœna vel partim, vel omnino remittitur: unde Indulgentiæ plenariæ, vel ad certum tempus definitæ. Sergius II *indulgentiam trium annorum & trium quadragenarum* omnibus, qui eccleſiam ſanctorum Silveſtri & Martini viſitaſſent, conceſſiſſe traditur. Sed vereor ut explorata ſit hæc de re auctoritas, quàm ex marmorea tabula Baronius deſcripſit ad annum DCCC XLVII. Indulgentias quidem ſequenti ſæculo legimus, ſed non hoc modo definitas. Certior eſt illa, quam Salomon Con-

ſtantienſis Epiſcopus à Papa accepit. Ille ob procuratam trium adverſariorum ſuorum necem Romam petiit, *veniam*[a] petiturus. A Papa *verò benigne ſuſceptus, cùm ibi ſupplicans aliquamdiu moraretur, indulgentiam ſibi ab eo plorans petiit. Tandem ab Apoſtolico indulgentiam adeptus* domum revertitur. Eamdem gratiam Udalricus Auguſtenſis Epiſcopus accepiſſe memoratur[b], apud Gerardum. Is quippe Romam ultimo profectus, *votorum antea ibi diſpoſitorum promiſſionibus devotiſſime expletis, & graviſſimorum emolumentorum & Indulgentiarum donis acceptis reverſus eſt.* Ita indefinitè tunc temporis Indulgentiæ concedebantur, ſequenti ſæculo ad certum tempus, vel in perpetuum, & quidem paſſim occaſione dedicationis eccleſiarum. Benedictus IX anno M XL indulget, ut *omnis pænitens*, qui ad limina eccleſiæ ſancti Victoris Maſſilienſis recens dedicatæ *tritis paſſibus* venerit, eccleſiæ fores ſibi pateant, & indultis *facinoribus peccaminum, omnium criminum ſqualoribus abſolutus*, libere ad propria lætus redeat, *eo ſcilicet tenore, ut tranſacta peccata ſacerdotibus confiteatur, & de reliquo emendetur.* At celebris præ ceteris & plena fuit Indulgentiarum gratia ab Alexandro[c] II impertita in dedicatione eccleſiæ Caſinenſis, nempe tam iis quos tunc præſentes eſſe contigerat, quàm omnibus qui per octo continuos dies eò conventuri eſſent *confeſſorum peccatorum abſolutione* conceſſa. Urbanus II anno M XCVIII Andegavos profectus eſt. *Tunc in Septuageſima*, inquit Fulco[d] Comes, *dedicata eſt* eccleſia ſancti Nicolai ab ipſo Papa: qui *edicto* juſſit, ut *in eodem termino, quo dedicationem fecerat, Indictum publicum celebraretur unoquoque anno apud ſanctum Nicolaum, & ſeptima pars pænitentiarum populo convenienti ad illam celebritatem dimitteretur.* Idem factum anno M C XX à Calliſto II, qui dedicata Maurinianenſi prope Stampas eccleſia[e], *annuam peccatorum remiſſionem in dedicationis anniverſario conſtituit.* Anno M C XLVI Eugenius III ad ferendas locis ſacris ſuppetias Fideles animavit Indulgentiæ plenariæ beneficio, ut *omnium, de quibus corde contrito confeſſionem feciſſent, indulgentiam obtinerent*, teſte Bernardo[f], qui alibi eam *largiſſimam* appellat. Sæculo inſequente *pænitentibus & confeſſis quadraginta dies de injunctis pænitentiis* ab Innocentio III relaxati his, qui ad ſanctum Dionyſium, reliquias ſancti Dionyſii Corinthiorum Epiſcopi veneraturi, accederent, uti Guillelmus Nangius teſtatur. Verùm Concilium Lateranenſe anni M CC XV ſub eodem Innocentio Indulgentiarum frequentiam cap. 62 improbat, *quia*, inquit, *claves Eccleſiæ contemnuntur, & pænitentialis ſatisfactio enervatur.*

110. Denique ex eodem auctore Bonifacius VIII annò M CCC *indultum faecins concedit plenam indulgentiam peccatorum omnium cunctis vere pænitentibus & confeſſis, accedentibus per anni præſentis ſpatium, & per quemlibet affuturum annum centeſimum ad beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli baſilicas urbis Romæ voto peregrinationis humiliter & devotè.* Eadem Indulgentia *omnibus verè pænitentibus* conceſſa eſt ſingulis quinquagenis per Clementem ſextum anno M CCC L, teſtante Nangii Continuatore.

a Ekkehard c. 3 l. pag. 43.

b S. Udalrici vita num. 61

c Chron. Caſin. lib. 3 cap. 31.

d Spicil. tom. 10 pag. 336

e Cheſn. to. 4 pag. 369.

f Bernard. Epiſt. 322 n. 3. V. Epiſt. 394.

g Spicil. to. 11 pag. 501.

Continuatore. quod demum ad singulos annos viginti quinque extensum est. Plenariæ id genus Indulgentiæ postea concessæ pro felici promotione cujuslibet Pontificis & qualibet gravi causa, sed addita sacræ communionis conditione. Nec omittendum hoc loco quod Clemens sextus anno M CCC XLVIII *absolutionem à pœna & culpa* [a] *ex peste decedentibus, per suos Confessores* impertitur. Alias Clementis V Indulgentias lege sis in Spicilegii [b] tomo IV. a Ibid. pag. 809. b Spicil. tom. 4 pag. 281, 290 & 295

III. Episcopi etiam jam dudum Indulgentiarum concessione usi sunt. Inter primos Pontius Arelatensis Antistes anno millesimo, cùm Montis-majoris ecclesiam dedicasset, hanc gratiam ei largiri voluit *cum suorum Canonicorum assensu*, ut si aliquis in eam veniens fuerit talis, qui *per indictam sibi pænitentiam non introeat ecclesiam, nec communionem sacri corporis Christi aut osculum pacis accipiat, nec capillos sibi tondat aut radat, nec linum vestiat, nec spiritales filiolos de sancto fonte suscipiat; nec feria secunda, aut quarta, aut sexta aliquid gustet præter panem aut aquam* : (quæ sunt pænitentiæ publicæ signa) *hic talis ad jam dictam ecclesiam si venerit, in die videlicet dedicationis ejus, aut semel in anno cum sua vigilia, & adjutorium dederit ad opera ecclesiæ sanctæ Mariæ, quæ modo noviter construitur in prælibato monte; ex parte Domini nostri Jesu-Christi & ex nostra sit absolutus ab ipso die, quo suam vigiliam fecerit, de tertia parte majorum peccatorum, unde pænitentiam habet acceptam, usque eo ad ipsum diem revertentis anni, vel datarum, in quo dedicatio celebrabitur prælibatæ ecclesiæ : & habeat licentiam intrandi in totas ecclesias per totum ipsum annum, communicandi & pacem accipiendi, & tondendi & radendi, & lini vestiendi, & filiolos de sacro fonte suscipiendi, excepto Quadragesimali tempore & jejuniis de quatuor temporibus. Et si tres dies de septimana sunt ei vetati per pænitentiam, unum reddimus ei, ut comedat & bibat quod ei Deus dederit. Et si duo, unum reddimus ei : & si unus, illum reddimus ei tali tenore, ut pascat tres pauperes.... Denique illos qui de minoribus peccatis sunt confessi, & habent acceptam pænitentiam, si venerint ad dedicationem prædictæ ecclesiæ, aut semel in anno cum sua vigilia, & cum adjutorio ad opera sanctæ Mariæ; absolvimus de una medietate acceptæ pænitentiæ usque ad unum annum, vel datarum, in quo dedicatio celebrabitur prædictæ ecclesiæ.* Hæc fusiùs ex Pontii [c] epistola referre visum est, quod multum conferant ad hoc argumentum illustrandum : cetera quæ sequuntur consulat qui volet. c Spicil. to. 6 pag. 427.

IIII. Ejusdem ferme tenoris est alia epistola Rajambaldi [d] Episcopi pro dedicatione ecclesiæ sanctæ Mariæ de Correno, ut *pænitenti, qui ad eam in consecratione* ejus advenerit, *tertiam partem pænitentiæ* remittat Episcopus, & *ecclesiam*, id est ejus ingressum, *usque ad caput anni* ei reddat & pacem, simulque facultatem incidendi capillos &c. quæ ad annum M LXV referuntur. Hanc verò potestatem Raimbaldus *à sancto Petro* se accepisse dicit. Paullo aliter Anselmus Mediolanensis Pontifex, post dedicationem à se factam ecclesiæ sancti Sepulcri, inter alia [e] statuit, ut octo diebus ante recurrentem sol- d Ibid. pag. 441. e Puricel. pag. 481.

lemnitatem & octo postea, *esset pax & tregua per totum Comitatum*, ut quicumque ad ipsum Domini sepulcrum ire non potuerit, & ad istam ecclesiam accesserit, *remissionem suorum tertiæ partis delictorum habeat*. Actum anno MC. Insignes sunt hac de re Hugonis Rotomagensis Pontificis litteræ de elevatione corporis sancti Gualteri Abbatis Pontisarensis. Ea enim occasione *de pœnitentiis criminalium, quæ septennio concluduntur, piè confitentibus & verè pœnitentibus annus integer, & reliquorum annorum pars tertia relaxatur. His verò qui annorum quatuordecim pœnitentiam susceperunt, duo anni integri, & residui temporis pars tertia condonatur: viginti autem annorum tres anni, & residui temporis pars tertia. De pœnitentiis verò quadraginta annorum & amplius totam medietatem remittit, & reliquorum annorum partem tertiam condonat. De parvulis verò qui baptizati, vel sine baptismo infra septem annos mortui sunt per negligentiam parentum, pœnitentiam parentum ipsorum remittit, excepta sexta feria in hebdomada: in qua etiam si pœnitens ad ecclesiam accesserit, qualem caritatem ei Presbyter suus dederit, talem habeat. Si verò infirmus fuerit, aut mulier prægnans vel debilis quæ jejunare non posset, dicat septies* Pater noster, *& faciat bonum quod potuerit. Partem denique tertiam de pœnitentia minorum peccatorum remittit, sed & oblita peccata omnino condonat*. Ex quibus omnibus intelligimus, pœnas peccantibus pro gravitate criminum ad normam veterum canonum etiam tunc fuisse impositas, à quibus Indulgentiarum beneficio relaxatio tribuebatur.

113. Præter dedicationem ecclesiarum & cultum quorumdam sanctorum specialem, alia fuit etiam causa instituendi Indulgentias, nimirum constructio ecclesiarum. Illud verò observatione dignum in lib. 2 de vita sancti Stephani Abbatis Obazinensis apud clarissimum [a] Baluzium, quòd cum Abbas piissimus ecclesiæ suæ jactis fundamentis urgeretur ab Episcopo, ut ad tanti operis supplementum, „ *sicut fere cunctis ædificantibus mos est, populos commoneret litteris indulgen-* „ *tiarum largitate refertis*: tamen ei vir sanctus *numquam acquiescere voluit*, „ *dicens: Nos talem consuetudinem introducere nolumus, ut populis scandalum* „ *& nobis ignominiam adquiramus, circumeundo ecclesias, ostendendo benefi-* „ *cia, Indulgentias largiendo, quas dare non poterit nisi solus Deus*. Cum verò idem domum novam alibi ædificare vellet, à quibusdam compulsus est commonitorias ejusmodi litteras à loci ejus Episcopo postulare, ut domui illi ædificandæ populus beneficia impertiret. Episcopo annuente, litteræ scribi cœptæ. *Cumque ventum esset ad Indulgentiarum locum, mandat Abbati, quantum indulgentiæ his, qui in hac fra-* „ *ternitate se mitterent, vellet adscribi. cui ille ita remandavit: Nos, inquit,* „ *Domine, nostra adhuc premunt peccata, nec possumus levare aliena. Quod* „ *audiens Episcopus lætus erubuit*, & viri Dei factum magnopere laudavit, ut certè merebatur tantus animus, à cupiditate adeo alienus.

[a] *Miscel. to. 4 pag. 130 & seqq.*

114. Quod audis postulasse Episcopum, *quantum Indulgentiæ* Abbas vellet litteris adscribi: illud forsan ob id factum est, quod tunc In-

dulgentiæ gratiam augere penes Episcopos staret. Postea verò ad quadraginta dies hæc potestas contracta est ante annum MCC LXXXIV. Ipso namque anno Simon Bituricensis Archiepiscopus Abbatiam Angliæ diœcesis Pictavensis visitans, multis cruce signatis pro negotio Aragoniæ [a], *auctoritate domini Papæ & Legati centum dies Indulgentiæ contulit, & auctoritate sua quadraginta.* Decem tantùm indulgentiæ dies ineunte sæculo XIV Henricus Episcopus Namnetensis iis indulget, qui remanent in Missa usque ad finem. quod Daniel ejus successor verè pænitentibus & confessis approbat, dum tamen ab elevatione Eucharistiæ sanctæ usque ad elevationem calicis steterint genibus flexis. Adeo languens erat tunc temporis pietas, ut hoc stimulo indigeret! Longè ardentior erat sæculo decimo fides ac devotio sanctorum Antistitum Brunonis & Wolfgangi, qui etiam morte imminente, sacrum Viaticum toto *corpore* in terram *prostrato* susceperunt. Sed ut ad propositum revertar, etsi ad quadraginta dies passim redactæ essent Episcoporum Indulgentiæ; nihilominùs Johannes de Ordine Teutonicorum, Laconiensis Episcopus, monasterium Scuteranum diœcesis Argentinensis in Alesatia visitantibus relaxat [b] *centum dies criminalium, & annum venialium*, anno MCC LXXXVIII. Generalis & plena est Indulgentia beatæ Mariæ de Portiuncula, ab erudito Baluzio edita in tomo 4 Miscellaneorum. Ut paucis finiam, Dominicus de Astallis, Episcopus Fundanus [c], nulla contritionis aut confessionis facta mentione, quadraginta dies de injunctis pænitentiis relaxat singulis Fidelibus ecclesiam beati Martini in Valle Cussa visitantibus in præcipuis anni festis: qui scilicet dictam ecclesiam & signum crucis super imaginem beatæ Mariæ Virginis à se impressum adierint, recitatis *Pater noster* & *Ave Maria.* Sed de Indulgentiis satis. De hac salutatione, aliisque in beatam Virginem piis officiis, quæ sæculo decimo multum crevere, operæ pretium est quædam adnotare.

a Ibid pag. 212.

b Iodoc. Coccius de Dagobert. cap. 9.

c Ital. sac. tom. 1 col. 772.

115. Etsi ab ineunte Christi Ecclesia beatissimæ Virginis Mariæ cultus receptus (ut decebat) propagatusque sit; subinde tamen incrementum accepit. Neque illud insuper habendum, quòd ex quatuor primis Conciliis unum, scilicet Ephesinum, ad asserendam ipsi Matris Dei superexcellentem dignitatem coactum sit in ecclesia eidem nuncupata, ubi multis (ut par erat) elogiis à Patribus donata est. Procedente tempore sensim in ejus honorem varia festa statuta sunt: at sæculo decimo pronior in ipsam Fidelium devotio facta. Tria quippe sub id tempus instituta sunt, videlicet sabbato ejus memoria, & abstinentia à carnibus etiam extra jejunia; officium parvum; & numeratæ preces seu salutationes angelicæ ad numerum dictæ, quod *Coronam* vel *Rosarium* vocant.

116. Ante finem sæculi x extra Quadragesimam & quatuor jejuniorum tempora, abstinentiam à carnibus sabbato non fuisse præceptam inde liquet, quòd nullus (si non fallor) veterum ejus meminit. Certè

eam non præscribunt Nicolaus I in responsionibus quarta & quinta ad Bulgaros, neque Eadgari leges capitibus 17 & 22, neque canones Ælfrici capitibus 22 & 23. Hanc porro anno millesimo inductam fuisse tradit Glaber Rodulfus in lib. 4 cap. 5, & quidem in gratiarum actionem Deo ob redditam abundantiam & pacem, præceptumque, *ut omnibus hebdomadibus sanctione perpetua sexta die abstineretur à vino, & carnibus septima, nisi fortè gravis infirmitas compelleret, aut celeberrima sollemnitas interveniret.* Hanc constitutionem confirmavit Gregorius Papa VII in Concilio Romano, addita etiam exceptione de *majori festivitate vel infirmitate.* Tempore Petri Venerabilis *abstinebant Dei causa ipsi mimi vel lixæ à carnibus omni sabbato*, ex lib. 6 epistola 15. Atqui tunc sabbatum beatissimæ Virgini speciali titulo dicatum erat. *Unde pulcher mos*, inquit Petrus [a] Damiani, *in nonnullis ecclesiis inolevit, ut specialiter ad ejus honorem per omne sabbatum Missarum celebrentur officia, nisi fortè festivitas, vel feria Quadragesimalis obsistat.* Et infra [b]. *Sabbatum enimvero, quod requies interpretatur, satis congrue beatissimæ Virgini dedicatur.* Nempe quod *Sapientia in ea per humilitatis assumtæ mysterium velut in sacratissimo lectulo requievit.* Eamdem ob causam Sugerius singulis sabbatis peculiarem de beata Maria commemorationem instituit, uti ipsius Constitutio [c] probat.

a Petr. Damian. opusc. 13 cap. 3.

b cap. 4.

c Chesn. to. 4 pag. 546.

117. Eodem tempore parvum Deiparæ officium in usu erat. Udalricus quippe Augustanus Episcopus, unum *Cursum* [d] *in honore sanctæ Mariæ genitricis Dei* quotidie recitabat. De eodem officio intelligendus Continuator historiæ Virdunensis in Berengario [e], qui sedit principatu Ottonis Magni. Iste Berengarius ad ecclesiam beatæ Mariæ descendens aliquando, invenit clericum quemdam solo prostratum, *beatæ Mariæ memoriam celebrantem*, id est *matutinarium beatæ Virginis cursum*, uti explicat Hugo Flaviniacensis Abbas in Chronico, ubi hunc clericum Bernerium vocat, ejusdem ecclesiæ Præpositum. De aliis duobus clericis, qui quotidie beatissimæ Deiparæ officium recitabant, agit Petrus Damiani in lib. 6 epist. 29, & Opusculo 10 cap. 10. Edidit ipse ejusmodi officium, vulgatum initio tomi 4 ejus operum. Urbanus II in Concilio Claromontano statuit, *ut horæ beatæ Mariæ quotidie dicerentur, officiumque ejus diebus sabbati fieret*, ex Gaufrido [f] Priore Vosiensi. Adi librum, qui *Gemma animæ* inscribitur, secundum; Consuetudines Cluniacenses, Petri Venerabilis statutum 60 & sequentia, Acta Cenomannensium Episcoporum in Analectorum tomo 3 cap. 38, & Matthæum Parisium in Willelmo Abbate sancti Albani vigesimo secundo: ubi beatæ Mariæ cultum & officium variè à diversis institutum invenies. Hæc enim cursim tetigisse sufficiunt ad finem properanti.

d Vita num. 44.

e Spicil. to. 12 pag. 263.

f Labb. Bibl. nova to. 2 pag. 292.

118. Admonet nos hic locus agere de Salutationis angelicæ origine & progressu, ac de pio illo precandi modo ad numerum composito, qui *Corona* vel *Rosarium* beatæ Mariæ appellatur. Minutiora sunt hæc, fateor, sed tamen majoribus præferunt lucem, ut canoni decimo

Concilii Celichitensis, anno DCCC XVI in Anglia celebrati, in quo *Beltidum* nomine Rosarium significari Spelmannus existimat, quod eruditissimus Cangius in dubium revocat.

119. Sed antequam id expendamus, de salutatione angelica quædam præmittenda sunt. Hujus duæ sunt partes: quarum una salutationem ipsam, ex verbis Gabrielis Archangeli & Elizabethæ apud Lucam relatis contextam, continet; altera precationem, quâ Fideles beatissimæ Virginis suffragia, maximè in horam mortis, petunt. Illa antiquior, hæc longe recentior est. Quippe salutatio illa auctorem habere videtur Gregorium Magnum, qui in Offertorio (ut vocamus) Dominicæ quartæ Adventus, eam adhibuit. Scimus eamdem referri in Liturgiis Jacobi, & aliis vulgatis: sed à posterioribus adjectam fuisse nemo jure dubitaverit. Prima salutationis pars, quæ Angeli est, ab antiquis Patribus [a] commendatur. Integra legitur in vita Hildefonsi Episcopi Toletani [b] ante annos septingenros ex Hispania sub nomine Juliani Episcopi allata. In vulgari apud Fideles usu non videtur fuisse ante sæculum XI. In omnibus enim statutis, quæ cuique quid sciendum aut discendum sit explicant, sola Oratio Dominica & Symbolum Apostolorum proponuntur. Eligius in homiliis ad populum ab Audoëno relatis: *Symbolum & Orationem Dominicam cum Fide & devotione dicite.* Ita fere apud Bedam in epistola ad Egbertum à Waræo edita, in libello Pitminii [c] Abbatis, apud Ahitonem seu Attonem Basileensem, Theodulfum atque Walterum in suis Capitularibus Aurelianenses sæculo IX & X Episcopos: ita in sermone Leonis Papæ IV. *Attendite ut parochianis vestris Symbolum Apostolorum, & Orationem Dominicam insinuetis.* quæ verba repetit etiam Ratherius Veronensis Episcopus in sua Synodica. Denique non alio modo loquuntur Concilia Cloveshoviense in Anglia can. 10, & Germanica, Francofordiense, Moguntinum anni DCCC XIII, & alia. Et ne quis dicat Salutationem angelicam, quæ Orationi Dominicæ à nostris adjungi solet, ipsius Orationis Dominicæ nomine late sumto significari; occurrit liber Precum Hemmæ Reginæ, Lotharii Francorum Regis conjugis, in bibliotheca Remigiana asservatus; in quo Oratio Dominica & Symbolum integra absque hac salutatione referuntur: uti utraque Alamannicè conversa exstant in Notkeri Balbuli Psalterio ms. & ex eo apud Goldastum. Venerabilis Beda ante Notkerum sacerdotibus idiotis *hæc utraque, & Symbolum videlicet & Dominicam Orationem, in linguam Anglorum translatam obtulit.* Id testatur ipse in epistola ad Egbertum: in qua *Fidem catholicam, quæ Apostolorum Symbolo continetur, & Dominicam Orationem* Fidelium memoriæ radicitus infigi postulat, & ab idiotis *suâ linguâ dici, ac sedulo decantari.* Denique salutatio ista Fratribus laïcis & illiteratis non præscribitur in Statutis Guigonis, sed neque in Regulis Templariorum, Carmelitarum, & Minorum, nec in Testamento sancti Francisci, nec demum in ritibus Humiliatorum, teste Johanne à Vitriaco. Et Guigo quidem tre-

[a] *V. Petr. Canis. lib. 3 de B. Maria cap. 10 & s.*

[b] *Sæc. 2 Bened. pag. 521.*

[c] *Analect. tomo 4.*

centas Orationes Dominicas ab eis exigit pro singulis defunctis cap. 43. ubi Orationis Dominicæ non semel, nusquam salutationis angelicæ meminit.

120. Inter primos Petrus Damiani in Opusculo [a] 33 narrat de quodam clerico qui quotidie eam recitabat usque ad hæc verba, *in mulieribus*. Qui breve Deiparæ officium frequentabant, hoc Invitatorio ad Psalmum XCIV utebantur, *Ave Maria gratia plena Dominus tecum*, ut ex facto cujusdam clerici aquis Sequanæ merso legitur in nova sancti Anselmi [b] operum editione. Apud Cistercienses, quorum ab initio magna fuit in sanctissimam Virginem veneratio, fratres Conversi ejus salutationem recitare solebant, sicut intelligitur ex libro, quod Exordium [c] magnum appellatur. Attamen Usus Cistercienses [d] eo tempore scripti præcipiunt fratribus omnibus, ut *dicto Completorio signent se, & dicto* AMEN *dicant Orationem* PATER NOSTER *&* CREDO IN DEUM. Quamquam Rainaldus, Claravallensis sub sancto Bernardo monachus, piam hanc salutationem moriens frequentasse memoratur apud Herbertum cap. 1. In institutionibus [e] vero sæculo XIII collectis præcipitur, *ut nullus Conversus habeat librum, nec discat aliquid, nisi tantùm* PATER NOSTER *&* CREDO IN DEUM, MISERERE MEI DEUS, *&* AVE MARIA.

[a] Cap 3 pag. 252.

[b] Anselm. op pag. 506

[c] Exord. mag Dist. 4 cap 13.

[d] Nomast. Cist pag 185

[e] Institution dist. 14 cap 2.

121. Odo Parisiensis Episcopus, Mauricii ab anno M C XCVI successor, inter primos statutum edidit in suis Constitutionibus communibus num. 10. *Exhortentur populum semper Presbyteri ad dicendam orationem Dominicam, &* CREDO IN DEUM, *& salutationem beatæ Virginis.* Idem omnino totidem verbis anno M CC XLVI præscribitur à Decanis ecclesiæ Rotomagensis apud nostrum Pomerayum. Deinceps Salutationis angelicæ precatio fere in legem evasit apud omnes.

122. Eam hora ignitegii sub concubium ter recitari Johannes XXII Indulgentiis datis statuit. Admisit hoc decretum Synodus Senonensis anno M CCC XLVI. ita enim cap. 13. *Item auctoritate dicti Concilii præcipimus, quod observetur inviolabiliter ordinatio facta per sanctæ memoriæ Johannem Papam* XXII *de dicendo ter* AVE MARIA *tempore seu hora ignitegii: in qua ordinatione conceditur certa Indulgentia* &c. Addit synodus *triginta dies* auctoritate sua, & suffraganeorum *viginti dies* pro iis qui tunc *Pater noster* & *Ave Maria* persolverint pro Ecclesia, Rege, ac regia familia, regnique statu. Postea idem ritus inductus est ad matutinum tempus & mediam diem. In Synodo Vaurensi anni M CCC LXVIII rectoribus & curatis parochiarum sub pœna excommunicationis præcipitur [f] cap. 127, ut circa solis ortum *pulsari faciant unam campanam* eo modo, quo ad noctem pulsari solebat: & tunc iis qui in honorem quinque vulnerum Christi Domini quinquies Orationem Dominicam, atque septies angelicam salutationem *genibus flexis* dixerint, *triginta dies de injunctis pænitentiis* relaxantur. Postea verò hic numerus ad tres Salutationes redactus est. In statutis Francisci de Puteo, Cartusiæ majoris Prioris ab ineunte sæculo XVI, ita legimus

[f] Baluz. Conc Narbon. pag 383

cap. 1. *In omnibus domibus Ordinis, quæ sunt sub ditione domini Regis Franciæ, singulis diebus hora meridiei ex ordinatione apostolica pulsetur campana pro* AVE MARIA, *pro pace dicti regni conservanda, eo modo quo pulsatur hora Completorii: & singulæ personæ earumdem domorum dicant tribus vicibus* AVE MARIA, *pro quibus vice qualibet trecentos dies de Indulgentia ex indulto apostolico consequentur vere pænitentes & confessi.* Ex quo intelligitur, hunc motem à Gallia incœpisse sub initium sæculi XVI. Certe in historia monasterii nostri Parisiensis, id est sancti Germani à Pratis, apud Jacobum Brolium legitur, Leonem X Guillelmo Briçonetto Episcopo Meldensis & Lutevensis civitatum, atque ejusdem monasterii Abbati concessisse, ad spiritualem utilitatem utriusque diœcesis suæ, & suburbii sancti Germani indigenarum atque adventantium, ut quicumque ad pulsum campanæ in aurora, meridie, & post solis occasum, salutationem angelicam ter genibus flexis recitaret; mille & quingentos Indulgentiarum dies singulis vicibus consequeretur.

123. An tunc temporis jam addita esset precatio, quæ salutationi subjuncta est, merito dubitari potest. Et quidem sæculo XV nondum addita fuerat hæc appendix salutationis, quæ à *Sancta Maria* incipit. Urbanus IV post *fructus ventris tui* addidit *Jesus Christus amen*, ut mox notabimus. Unde Johannes Cele[a] Canonicus regularis Windesemensis hæc verba dicere consuerat, sed addito, *qui est gloriosus Deus benedictus in sæcula.* Appendix *Sancta Maria* non reperitur in libellis precum, tam editis, quàm mss. ante annum M D. Ex editis anni M CCCC XCVIII Parisiis apud Simonem *Vostre* salutatio definit in *Jesus Amen.* Item in expositione Salutationis ibidem vulgata apud Johannem Lambertum anno MCCCC XCIV nulla fit mentio de illo additamento. Verùm in Breviario Cartusiano apud Thielmannum *Kerver* edito anno M D XXI occurrit ante parvum beatæ Mariæ officium usque ad *pro nobis peccatoribus amen*; itemque in horariis precibus ad usum ejusdem Ordinis Parisiis apud relictam ipsius Thielmanni anno M D LI editis. Denique in Breviario Franciscanorum apud eumdem Thielmannum anno M D XXV impresso additur, *nunc & in hora mortis amen.* uti etiam in Breviario Religiosorum, qui à redemptione captivorum nomen acceperunt, excuso Parisiis anno M D XIV. Quamquam in Breviario Æduensi anni M D XL tota hæc appendix desideratur, sicut etiam & in methodo Confessionis apud Simonem Colinæum & Franciscum Stephanum anno sequenti vulgata; & ante Breviarium jussu Pii V summi Pontificis reformatum in solo Breviario [b] Cardinalis sanctæ Crucis occurrebat.

[a] *Chron. Windesf. lib. 1 cap. 70.*

[b] *Bona de divina Psalmod. cap. 16 §. 1.*

124. Per idem tempus in sacris ad populum concionibus sola beatæ Mariæ salutatio recitari cœpit post exordium concionis. Id Erasmus in suo Ecclesiaste, qui anno M D XXXV typis excusus est, improbare ausus, non quo Deiparæ venerationi dettaheret: sed quòd locus etiam Spiritui-sancto aliisque sanctis, de quibus conciones in-

terdum habebantur, relinqui vellet. Ita sentiebat ille Catonianæ severitatis magister, qui hæc verba[a] subdit. *Adde his omnibus, quod isti admonito populo, ut invocet beatam Virginem, nihil petunt ab ea, sed tantùm salutant verbis Angeli & Elizabethæ.* Quæ huc refero ad probandum, precationem *Sancta Maria* Salutationi nondum ubivis tunc fuisse adjectam. Nescio an ob superiorem censuram Erasmi Ecclesiastes relatus sit in classem librorum prohibitorum.

[a] *Erasm. Ecclesiasta lib. 2.*

125. Sed veniamus tandem ad id, cujus gratiâ hæc adducta sunt, nempe ad Rosarii originem, videamusque, an de illo mentio facta sit in Concilio Celichitensi. Rosarium constat orationibus dominicis quindecim, & salutationibus beatæ Mariæ centum quinquaginta. Corona (quam vocant) beatæ Virginis habet sex septemve decadas salutationum cum sex aut septem orationibus dominicis, pro diversa auctorum sententia de annis ejus vitæ. De Rosarii auctore variæ sunt opiniones. Alii ad sanctum Patrem Benedictum, alii ad Venerabilem Bedam, alii ad Petrum Eremitam, alii denique ad sanctum Dominicum Prædicatorum institutorem referunt. Si salutationis angelicæ usus nondum invaluerat (ut superiùs ostendimus) ævo sancti Benedicti, neque Bedæ; frustra ejus institutio ad illa tempora revocatur. Huc id torquenr, quod Rosarium apud Anglos *Bedes* nomine appellatur, tamquam à Beda auctore. At potuit alia de causa sic vocari, puta à *Beltide*. quæ vox in Concilio Celichitensi usurpatur, & quidem pro Rosario, ut Spelmannus existimat. Concilii Celichitensis hæc verba sunt ex cap. 10, ubi de Episcoporum exsequiis agitur. *Et postea unusquisque Antistes & Abbas* LX *psalmos, &* C XX *Missas celebrare faciat, & tres homines liberet, & eorum cuilibet tres solidos distribuat: & singuli servorum Dei diem jejunent, & triginta diebus canonicis horis expletæ synaxeos* (fortè *expleta synaxi*) *& Beltidum* PATER NOSTER *pro eo cantetur*, id est recitetur. His verbis *Beltidum Pater noster* certum orationum dominicarum numerum designari non dubitamus. Spelmannus de Rosario interpretatur, à Saxonico *Belt* quod *cingulum* significat. Verùm utrum illo tempore Rosarium esset in usu, merito addubitari potest, inquit doctissimus Cangius. Mihi verò videtur esse recentius invenrum: sed tamen certum (ut jam dixi) orationum Dominicarum numerum illis verbis signari perspicuum videtur. Cùm verò de salutatione angelica, quæ Rosarii præcipua pars est, nulla ibi mentio sit; neque ad Rosarii antiquitatem ostendendam assumi potest hic locus. Certè numeratæ orationes in usu erant longè ante sæculum IX, teste[b] Palladio, ubi agit de Paulo Ægyptio, qui trecentas quotidie orationes numeratis in sinu suo trecentis calculis recitabat. Nihil tamen vetat, quo minus vocabulum *Beltis*, quod solas orationes Dominicas certo numero recitaras primò significabat, postea ad Rosarium significandum (si quidem id aliunde probari potest) usurpatum sit.

[b] *Hist. Lausiac. cap. 23 & Sozom. lib. 5 cap. 29.*

[c] *Willelm. Malmesf. lib 4 de Pont. cap. 4.*

126. Beltidum ejusmodi specimen legimus apud Willelmum[c] Malmesburiensem

mesbutiensem in Anglia monachum, ubi de Conventriensis monasterii fundatoribus agit, nempe de Comite Leofrico, & de uxore ejus Godiva. *In ambabus porticibus Conventreïæ jacent ædificatores loci, præcellentissimi conjuges, quorum maximè prædicatur femina; quæ cùm thesauros vivens ibi totos conjecisset, jam jamque moritura circulum gemmarum, quem filo insuerat, ut singularum contactu singulas orationes incipiens, numerum non prætermitteret; hunc ergo gemmarum circulum collo imaginis sanctæ Mariæ appendi jussit* &c. Conditum est istud cœnobium anno [a] M XL, dicataque ecclesia in honorem Dei & sanctæ Mariæ, cui Godivam maximè devotam fuisse Rogerius Hovedenus testatur. An inter orationes illas, quas tactis singulis circuli gemmei globulis recitabat Godiva, censenda sit Salutatio Deiparæ Virginis, non satis liquet.

127. Indubitatum porro ejus argumentum exstat apud Herimannum [b] Abbatem in libello de restauratione cœnobii sancti Martini Tornacensis, ubi auctor iste ex occasione commemorans secundam constructionem Lesciensis in Hannonia monasterii, laudat ejus instauratores Theodericum de Avesniis, & Adam [c] ejus conjugem, quæ filia erat Hilduini Comitis Roceïensis. Tum subdit, Eremitam quemdam in proxima silva, quæ Brocheroïa vocatur, visum habuisse de Theoderico in Dei judicium postulato, quod in bello contra Balduinum Montensem Comitem monasteria sanctæ Waldetrudis Montense & sanctæ Aldegundis Melbodiense combussisset: at sanctam Dei genitricem Mariam intercessisse, propterea quod uxor ejus Ada *angelicam illam Salutationem singulis diebus sexagies replicaret; & vigies quidem prostrata, vigies genibus flexis, vigies autem stando, aut in ecclesia, aut in cubiculo suo, aut in aliquo secreto loco,* AVE MARIA GRATIA PLENA, DOMINUS TECUM, BENEDICTA TU IN MULIERIBUS, ET BENEDICTUS FRUCTUS VENTRIS TUI *commemoraret*. In tantum verò *id diffamatum* fuisse, *ut etiam Gosceguinus filius alterius Adæ, qui avunculo suo præfato Theoderico successerat, easdem Salutationes beatæ Mariæ quotidie replicaret, militibusque suis eas dicere suaderet.* Hoc initium puto Coronæ beatæ Virginis: quam eo tempore, id est ineunte duodecimo sæculo, novam fuisse ex his Herimanni verbis intelligitur. Quod si Eremita ille idem sit cum Petro Eremita, cui à Polydoro [d] Virgilio inventum Rosarii tribuitur; hinc apparet, quo fundamento id dictum sit, quia scilicet hanc Adæ in beatissimam Virginem devotionem in publicum vulgavit.

128. De Rosario, quod quinquaginta supra centum salutationes cum quindecim orationibus Dominicis complectitur, in actis sancti Dominici, cui hoc inventum ante annos ducentos tribuitur, nulla mentio est. Thomas Cantipratensis Ordinis Prædicatorum, Dominico suppar, tres Salutationum quinquagenas, à quibusdam beatæ Mariæ devotis frequentari solitas, semel & iterum [e] memorat: at de auctore nihil dicit. Quod de Ida Cisterciensi monacha apud Manricum [f] legitur, eam nempe undecies centenas orationes dominicas, totidem-

[a] Monastic. Anglic. tom. 1 pag. 305 col. 1.
[b] Spicil. to. 12 pag. 414 & 413.
[c] Sæc. 3 part. 2 pag. 420.
[d] Polyd. lib. 3 cap. 9.
[e] Thom. Cantip. lib. 2 cap 29. art. 6 & 8
[f] Manric. an. 1226 cap. 4 num. 8.

que beatæ Mariæ salutationes quotidie replicasse, ad Rosarium non omnino pertinet: sed neque illa quadraginta dierum indulgentia, quæ prædictam salutationem quinquies recitantibus anno M CCCC a Chron. S. Agnet. pag. 96. XLII concessa perhibetur in Chronico sanctæ Agnetis[a] auctore Thoma Kempensi. *Institutio itaque confraternitatis* (quam vocant) *Rosarii anno* M CCCC LXXV *facta est in alma Universitate Coloniensi per Doctores sacræ paginæ Prædicatorum Ordinis, immo potius,* inquiunt, *renovata est: quia per beatissimum Patrem Dominicum legitur prædicata, licet ad tempus fuerit neglecta, ac oblivioni tradita.* Hæc & alia complura habentur in libello sub id temporis edito, in quo variæ indulgentiæ à Pontificibus Romanis concessæ leguntur his aliisque verbis. *Urbanus Papa* IV *addidit ad angelicam salutationem hanc clausulam,* JESUS CHRISTUS AMEN, *largiens omnibus verè pænitentibus, contritis & confessis, ipsam devotè dicentibus, triginta dies Indulgentiarum. quas Johannes vicesimus secundus successor ejus confirmans, adhuc triginta dies superaddidit.* Ubi audis ad indulgentiam illam requiri contritionem cum confessione, quemadmodum ex statutis Cartusiensibus superiùs retulimus.

129. Alia est Camaldulensium Eremitarum Corona, ad commemorationem annorum vitæ Christi triginta tres continens dominicas orationes, & quinque angelicas salutationes: quæ omnia dicentibus Leo X Indulgentiarum munera concessit, ut in Regula eremitica Camaldulensium legitur cap. 22. ubi hæc Corona fratribus Conversis præscribitur. Has minutias fortasse gravate legent nonnulli: at eas non doctis cudimus, sed piis ac minùs eruditis, quibus minimæ quæque rerum sacrarum antiquitates placent. Ad res monasticas revertor.

130. Tria tantùm disciplinæ regularis capita hoc loco notare juverit. Primum est, per istud sæculum monachos nonnullos in cathedralibus ecclesiis, ubi Canonici sæculares versabantur, dignitates b Chron. Camerac. lib. 1 cap. 87. obtinuisse. Hujus rei testem habemus Baldricum[b] in Chronico Cameracensi, ubi de Ansberto Hadulfi Episcopi successore. *Sequitur Ansbertus,* inquit, *vir videlicet liberalibus disciplinis eruditus, qui tunc Atrebatensis monasterii æque monachus, atque Cameracensis ecclesiæ Archidiaconus, postmodum verò pro rebus sancti Vedasti, quas in pago Baduensi providebat, Imperatori notus, culmen episcopalis cathedræ adeptus est.* Neque id caret exemplo in prioribus sæculis. Nam ut ne hoc loco repetamus quod de Insulæ-Barbaræ Abbatibus Leidradus Archiepiscopus Lugdunensis memorat; Usuardus Abbas, cui Lupi Ferrariensis epis- c Frodoard. lib. 3 cap. 23 tola 80 inscripta est, idem etiam Archidiaconus erat. Singularis fuit hac de re Willeberti Catalaunensis Antistitis epistola[c] ad Hincmarum Remensem, quem interrogat, an *ex monacho, necessitate cogente, Archidiaconum constituere* possit. Perseveravit iste ritus ad sæculum XI, d Spicil. to. 2 pag. 593. quo Abbati sancti Orientii auctoritate[d] Concilii Ausciensis anno M LXVIII celebrati, *vices Archidiaconi in honore suo super ecclesias & clericos* tribuuntur. Et Petrus de Monte-Lauro, Cellerarius sancti Victoris Massiliensis, erat Aquensis Archidiaconus. Hi in exempla suffi-

ciant. Nec ab re tamen erit hîc adjicere Johannem Romani sancti Martini cœnobii Abbatem, qui labente sæculo VII in Angliam missus est, fuisse Archicantorem in ecclesia sancti Petri, teste [a] Beda.

131. Alterum notatu dignum est, monachos olim, non (ut modò) sub titulo paupertatis, sed sub titulo monasterii sui fuisse ordinatos. Id patet in Concilio Londoniensi anni CM LXXI, in quo Eadgarus Rex Glastoniensi monasterio certas leges ac prærogativas [b] concessit, atque inter alia *sanxit etiam, ut quoties Abbas loci, vel monachi, aliquos suorum sacris Ordinibus initiari decernerent, à quocumque Præsulum canonicè ordinato, aut in illius sede, aut in eodem sanctæ Mariæ Glastingensi monasterio, tam monachos, quàm clericos, quos idoneos judicarent, ad titulum sanctæ Mariæ ordinari facerent.* Et ita quidem sancitum fuerat in Concilio Chalcedonensi: sed postmodum hæc disciplina mutata est. Concilii hæc verba sunt in can. 6. *Nullum absolutè*, id est sine titulo, *ordinari debere Presbyterum aut Diaconum, nec quemlibet in gradu ecclesiastico, nisi specialiter in ecclesia civitatis, aut pagi, aut in martyrio, aut in monasterio qui ordinandus est pronuntietur.* Contrarium morem induxit Mendicantium (ut conjicimus) exemplum, & instabilitas monachorum. Hujus loci occasione observandum venit id quod in actis sancti Dunstani ad num. 29 notamus, eum nempe primò fuisse ordinatum Episcopum sine titulo, ea maximè ratione, ut *regali præsentiæ* propter sua provida consilia *jugiter adesset.*

132. Tertium denique est, cameras singulares sanctimonialium, quæ illo ævo alicubi in usu esse cœperant, abrogari à Walrero Archiepiscopo [c] Senonensi, ut patet ex ejus Constitutione 4. *Item cameræ monialium omnes destruantur, nisi aliqua, quæ in susceptione Episcopi necessario retineatur, vel ad infirmariam faciendam, vel alia de causa, quæ Episcopo justa & necessaria esse videatur.* Hîc tamen non de cellis separatis sub eodem dormitorii tecto erectis, sed de privatis ædiculis, quas tunc sanctimoniales quædam sibi fabricari curabant, mentio est. quod quidem ex eo patet, quod Episcopus quasdam ex illis cameris conservare posset ad suum diversorium, cum ad eas aliquando ventitaret. Tales erant illæ Orientalium [d] ædiculæ, quas admittere noluit Augendus Abbas Condatiscensis ex ejus vita, ubi sic restituenda lectio in editis. *Iste etiam, refutato Archimandritarum orientalium more, utilius omnes univit in medium. Destructis namque mansionum ædiculis, uno cunctos secum xenodochio quiescere fecit: ut quos causâ unitæ refectionis una claudebat ædicula, discretisque lectulis una ambiret & mansio.* Orientalium morem servant hodie quoque Cartusiani, & Eremitæ Camaldulenses. Disparatas illas sub uno tecto cellulas Benedictus XII abrogavit: at eas denuo restituit nostra ætas, specie quidem majoris quietis & silentii, sed haud scio an cum majori fructu: cùm aliàs omnia exercitia in omnium oculis & consortio fierent. Vide sis Concilium Turonense II can. 14, & Hæftenum lib. 12 Tractatu 1, Disquisitione 1.

[a] Beda lib 1 vita Biscope

[b] Concil to. 9 col. 703

[c] Ibid. col. 577.

[d] Sæc. I Bened. pag. 575 num. 21

133. Sed ut tandem prolixæ, & forsan tædiosæ Præfationi finem imponamus, tria tantùm addimus ad Historiam nostram Francicam pertinentia. Unum est, dignitates Comitum aliorumque (quod jam alii notarunt) eo tempore jure hereditario ad posteros transiisse, maximè sub Carolo Simplice, ob languentem ejus principatum. Hujus tamen rei origo petenda est à Carolo Calvo, qui supremo vitæ suæ anno Romam abiturus, Carisiaci edidit Capitula quatuor, in quorum tertio hæc leguntur. *Si Comes de regno isto obierit, cujus filius nobiscum sit, filius noster cum ceteris fidelibus nostris ordinet de his, qui eidem Comiti plus familiares propinquiores fuerunt, qui cum ministerialibus ipsius Comitatus, & cum Episcopo, in cujus parochia fuerit ipse Comitatus, ipsum Comitatum provideant, usque dum nobis renuncietur, ut filium illius qui nobiscum erit, de honoribus illius honoremus. Si autem filium parvulum habuerit, isdem filius ejus cum ministerialibus ipsius Comitatus, & cum Episcopo in cujus parrochia consistit, eumdem Comitatum provideant, donec obitus Comitis ad notitiam nostram perveniat, & ipse filius ejus per nostram concessionem de illius honoribus honoretur.* Hic primus dignitatum hereditariarum gradus, cùm scilicet Regis beneficio in possessionem patriam filii veniebant. quod postea summo jure factum est.

134. Alterum observationis caput est, Ludovici Transmarini annos regni non eodem modo ab historicis defigi. Frodoardus quippe, æqualis illorum temporum, Ludovicum ex Britannia insula, in qua mortuo patre sese anno CM XXVIII receperat, non nisi post annos octo, id est post obitum Rodulfi regni invasoris revocatum, ac deinde coronatum fuisse tradit. Hujus auctoris verba ex anno CM XXXVI referre juvat. *Hugo Comes trans mare mittit pro accersiendo ad apicem regni suscipiendum Ludovico Caroli filio: quem Rex Alstanus avunculus ipsius, accepto prius jurejurando à Francorum Legatis, in Franciam cum quibusdam Episcopis & aliis fidelibus suis dirigit...... Indeque ab ipsis Laudunum deductus, & regali benedictione ditatus, ungitur atque coronatur à domno Artaldo Archiepiscopo.* Favet Johannes monachus in libro 2 de vita sancti Odonis [a] Abbatis Cluniacensis. Attamen Johannes alter Abbas Mettensis in actis Johannis Gorziensis [b] scribit, cum Gorziam anno CM XXXIII accessisse, *Franciam Occidentalium partium obtinente Lodówvico filio Karoli.* Ad quem locum Bollandus arguit eos, qui primum regni Ludovici annum petunt ab anno CM XXXVI. Neque solùm in actis Johannis Gorziensis, sed etiam apud quosdam alios auctores ante hunc annum Ludovicus regnasse perhibetur. Nam in libro [c] de miraculis sancti Bertini, Adala Flandriæ Comitissa in ecclesiam sancti Bertini ingressa dicitur *anno nativitatis Domini nongentesimo trigesimo octavo, annoque quinto Ludovici Regis, feria secunda Paschæ.* Verùm in diplomatibus à Ludovico Transmarino conditis, regni ejus exordium à superiori cardine desumitur. Atque ideo dicendum videtur, Historicos nonnullos, habita juris ratione, Ludovici regnum vel à morte patris, vel ab eo tempore quo primùm ejus ex Anglia reditus

a Hic pag 160

b Hic pag. 380.

c Sæc. 3 Bened. parte 1 pag 138.

desiderari cœpit, numerasse: at stilo Cancellariæ initum nonnisi anno CM XXXVI, quo ejusdem revocatio & coronatio contigit, teste Frodoardo. Lege quæ de hac re diximus in libro 2 de re Diplomatica cap. 26, ubi etiam tres sollemnes Caroli Simplicis epochas exposuimus.

135. Tertium denique observatione dignum est, Ludovicum, Carolidarum postremum Regem ac Lotharii filium, vivente patre coronatum, ac Regem dictum fuisse, quod Glaber [a] Rodulfus apertè tradit: sed quo anno, nescio an ullus hactenus observavit. Id verò accidisse anno CM LXXIX, id est septimo ante obitum patris, constat ex duobus ejus diplomatibus, quorum unum Arnulfo Aurelianensi Episcopo concessum est, *datum anno* DCCCC LXXVIIII, *secundo die regiæ ordinationis ejusdem, Indictione* VII, V *Idus Junii, actum Compendiensi palatio*, ut me monuit noster Claudius Stephanotius, cui plurima alia documenta debemus. Aliud ejusdem omnino characteris ac notæ pro cœnobio Floriacensi. Utrumque hactenus autographum habetur. Itaque Ludovicus iste Rex coronatus est anno CM LXXIX, & quidem VI Idus Junii. Annum exactè signat breve chronicon Floriacense, quod in tomo 2 Miscellaneorum à clarissimo Baluzio editum est. *Anno* CM LXXIX *Ludovicus à Francis Compendii Rex est elevatus.* Porro cum anno uno & quod excurrit, patri supervixerit, atque anno CM LXXXVII mortuus sit; hinc quidam Annales novem ei regni annos tribuunt. Hugo Abbas Flaviniacensis & Ademarus monachus Ecolismensis auctores sunt, Ludovico uxorem fuisse Blancam, à qua *potu maleficii necatus* dicitur ab [b] Ademaro. Exclusus regno est Carolus ejus patruus, cujus tamen regni mentio fit in Historia Abbatum cœnobii sancti Germani Autisiodorensis apud [c] Labbeum. Herimannus Abbas in libello de instauratione Abbatiæ sancti Martini [d] Tornacensis, *Carolum Regem*, Hugonis Capeti *cognatum*, cognomento *Infatuatum*, appellat: Sapientem dicturus, si regnare, aut regnum tenere valuisset.

136. In fine temperare non possumus à grati animi testificatione, quam primis Capetianæ stirpis regiæ, hactenus feliciter ac gloriosè regnantis, auctoribus, Hugoni ac Rotberto ejus filio, (ut ceteros interim omittamus) debet Ordo sancti Benedicti, cujus Ordinis *piissimi defensores*, teste Abone [e] Floriacensi Abbate, *& Advocati* fuerunt, immo etiam quasi restitutores. Antequam thronum conscenderent, pleraque monasteria Abbatibus sæcularibus, & nonnumquam militaribus subjacebant: ex quibus Hugo ipse quædam tenebat, sancti Dionysii, sancti Germani apud Parisios, & alia, *Abba-comes* [f] ab antiquis ob id appellatus. Hæc verò antequam Rex factus esset, Abbatibus regularibus resignavit, non tam ex præconcepto regnandi proposito, (nam Carolus Calvus, & alii nonnulli Reges Abbatias sibi retinuerunt) quàm ex prona in monachos voluntate. Unde idem in regno confirmatus, omnibus regni sui monasteriis li-

[a] Glaber. lib. 1 cap. 3.
[b] Labbe to. 1 Bibl. pag. 167.
[c] Ibid. to. 1 pag. 572.
[d] Spicil. to. 12 pag. 460.
[e] Analect. to. 2 pag. 249.
[f] Gerbert epist. 17 in 1 classe.

beram eligendi Abbatis facultatem restitui præcepit. Ante Hugonem tamen Ludovicus Rex[a] non priùs Aimerico Abbatiam sancti Martialis, *tyrannidem ejus timens*, committere voluit, quàm *sacramentis acceptis, ut monachus esset futurus.* Hunc adversus monachos affectum nemo melius expresserit, quàm Hugo ipse, cujus extrema morientis ad Rotbertum verba Helgaldus[b] refert in hunc modum. *O optime fili, per sanctam & individuam Trinitatem te obtestor, ne quando animus subjiciat adquiescere consiliis adulantium, vel muneribus donisque venenatis te ad vota sua maligna adducere cupientium ex his Abbatiis, quæ tibi post Deum perpetualiter delego. Ne animi levitate ductus quolibet modo distrahas, diripias, aut ira excitante dissipes. Specialiter verò tibi inculco, nullo pacto ducem omnium, Patrem dico* BENEDICTUM, *à te patiaris divelli, illum apud communem Judicem salutis aditum, tranquillitatis portum, postque carnis obitum securitatis asylum.*

a Ademar. to. 2 Labbe pag. 167.

b Helgald. in vita Rotberti pag. 68

137. Et paternis quidem ultro monitis paruit Rotbertus, qui sancto Benedicto, ejusque discipulis, *semper totis adhæsit præcordiis*, probante eodem[c] Helgaldo, *Monachorum nutritor* dictus ab Ademaro monacho Ecolismensi. Rotberti in monachos studium profectum est tum ex paternis monitis & exemplo, tum ex eo quod Gerbertum monachum habuit præceptorem. Unde apud Adalberonem Laudunensem Episcopum, qui multa deridiculè de monachis in carmine ad Rotbertum ineptè cecinit, Rotbertus inducitur dicarum impatiens, negans se ejus verbis ab amore mónachorum revocari, maximè quod Gerberto (quem *Neptanabum* vocat, ut eruditus Valesius rectè observavit) quidquid sciret, referret acceptum. Porro Hugonis Regis voluntas in monachos bene affecta fuit ob alias causas, nempe quòd oraculo didicisset à sancto Walarico Abbate, fore ut ipse regnum Francorum, posterique sui ad septimam generationem obtinerent, si corpus suum, itemque Richarii Abbatis reliquias, in monasterium Sithiense ab Arnulfo Comite exportatas, sedibus suis demum restitueret. quod iste præstitit, ut his in Actis videbimus: indeque promissi effectum sortitus est. Deinde Abonem Floriacensem Abbatem sibi maximè faventem expertus erat, uti postea Rotbertus. Accedit quod Maïolum Cluniacensem ejusque monachos magnopere suspiciebat. quod in causa fuit, ut ipsum ad restituendam in sancti Dionysii monasterio regularem disciplinam evocaret. Certè Dionysianis Hugo nondum Rex Rotbertum Abbatem, ut colligimus ex Gerberti epistola 145, cœnobitis verò sancti Germani apud Parisios Gualonem seu Walonem præfecit. De hoc Gualone intelligenda prædicti Gerberti epistola 61. Porro ex duplici illa epistola constat, Episcopum Parisiensem (ut id in transcursu moneam) amborum cœnobiorum monachos tunc interturbasse occasione privilegiorum. *Ceterum Dux Hugo, postea Rex, nacta occasione ex dissensione Episcopi Parisiensis & Abbatis Gual. Airardum Abbatem* Auriliacensem inter ceteros ad componendam controversiam vocavit, quemadmodum Gerbertus pro Diony-

c Ibid. pag. 69.

ſiana interceſſit. Multa ſunt alia Hugonis, Rotberti, ac poſterorum Regum in ſancti Benedicti Ordinem merita, quorum memoria ex animis noſtris numquam excidet.

138. Hæc ſunt quæ obſervanda duximus occaſione ſæculi decimi Actorum, quibus illuſtrandis ſedulam mecum operam impendit noſter Michael Germanus, aſſiduus ſocius ſtudiorum noſtrorum. Quædam etiam illuſtrare cœperat noſter Johannes Jeſſenetus: at optimæ ſpei juvenis in ipſo curſus initio, anno ſcilicet ætatis undetrigeſimo necdum expleto, cùm ex Lotharingico itinere mecum rediiſſet, ante annos quatuor ſublatus è medio eſt. Utinam quod ille ad Sanctorum gloriam meditabatur, ipſi profuerit ad meliorem vitam: utinam & mihi non in culpam vertat, quòd per tot annos in Actis Sanctorum occupatus, tam longè abſim ab eorum exemplis. Quod ſi Deus vitam & otia indulſerit, dabimus operam, ut Sæculum ſequens quantocius in publicum prodeat: tum ut ſodalibus noſtris ſatisfaciamus, præſertim Germanis, qui hoc opus avidè expetunt, & gratanter excipiunt: tum ut materiam præbeamus ad continuandam Ordinis noſtri gallico idiomate hiſtoriam, quorum duo priores tomi, jam in lucem vulgati, hoc uno lectorem fallunt, quòd dum *Compendii* præferunt titulum, accuratam exhibent cum magno rerum & verborum delectu hiſtoriam. Is enim præcipuus eſt noſtræ collectionis fructus, ut ex ea eruatur continua & ſtricta rerum noſtrarum hiſtoria, quæ nec prolixitate ſua lectores deterreat, nec incertis narrationibus animos fallat: ſed ita conveniat cum pietate veritas, ut non minus erudiatur intellectus, quàm mores informentur.

ADDENDA IN PRÆFATIONE num. 95.

Præclara eſt hanc in rem Concilii Carthaginenſis conſtitutio apud Dionyſium Exiguum in cap. 80. *Item placuit, ut altaria, quæ paſſim per agros & vias, tamquam memoriæ Martyrum, conſtituuntur, in quibus nullum corpus aut reliquiæ Martyrum conditæ probantur; ab Epiſcopis, qui eiſdem locis præſunt, ſi fieri poteſt, evertantur. Si autem hoc per tumultus populares non ſinitur; plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent: ut qui rectè ſapiunt, nulla ibi ſuperſtitione devincti teneantur. Et omnino nulla memoria Martyrum probabiliter acceptetur, niſi ubi corpus aut aliquæ reliquiæ ſunt, aut origo alicujus habitationis, vel poſſeſſionis, vel paſſionis, fidelißima origine traditur. Nam quæ per ſomnia & per inanes quaſi revelationes quorumlibet hominum ubicumque conſtituuntur altaria, omni modo reprobentur.* Adde Concilii Eliberitani can. 60.

NON propterea Patrum præcedentium laudabilia gesta describuntur, ut vanæ & inquietæ curiositati serviatur: sed ut per ea rudes instruantur, infirmi confortentur, lascivi gravitatem sectentur, duri corde compungantur, devoti ad perfectionem informentur, & ut per ædificationem & consolationem legentium sancta Ecclesia roboretur; & laus Dei, cujus sunt dona nostra, per gratiarum actionem amplificetur. *Vita S. Bernardi Abb. Claravall. lib. 7 cap. 29.*

Posteritatis negotium est, ut Sanctorum nostrorum litteris commendemus: quatenus & nostrum caritatis debitum proximis persolvamus, & Patrum exempla, quos imitari debeant, filiis non negemus. *Paschasius Radbertus in Vita S. Adalhardi.*

CHRONOLOGIA

CHRONOLOGIA BREVIS
AD SECULUM V BENEDICTINUM.

SUMMI PONTIFICES.

ANNO	
CM I	THEODORUS II sedit diebus 20 tantum.
CM I	JOHANNES IX ann. 3, dieb. 15.
CM V	BENEDICTUS IV per aliquot menses.
CM VI	LEO V per dies quadraginta.
CM VI	CHRISTOPHORUS mensibus septem.
CM VII	SERGIUS III ann. 3. mens. 4.
CM X	ANASTASIUS III an. 2. dieb. 20.
CM XII	LANDO per aliquot menses.
CM XIII	JOHANNES X ann. 15.
CM XXVIII	LEO VI mens. 6, dieb. 15.
CM XXIX	STEPHANUS VII ann. 2, mens. 1, dieb. 15.
CM XXXI	JOHANNES XI an. 4, mens. 10.
CM XXXVI	LEO VII an. 3, mens. 6.
CM XXXIX	STEPHANUS VIII an. 3, mens. 4, dieb. 5.
CM XLIII	MARINUS II an. 6, mens. 4, dieb. 13.
CM XLVI	AGAPETUS II an. 9, mens. 7, dieb. 10.
CM LV	JOHANNES XII an. 9, aut 10.
CM LXII	LEO VIII *Antipapa circ. an.* 2.
CM LXIV	BENEDICTUS V uno circiter anno.
CM LXV	JOHANNES XIII an. 6, mens. 11, dieb. 5.
CM LXXII	DOMNUS II mensibus tribus.
CM LXX II	BENEDICTUS VI an. 1, mens. 3, dieb. aliquot.
CM LXXIV	BONIFACIUS *Franco Antipapa an.* 1, *mens.* 1.
CM LXXV	BENEDICTUS VII an. 9.
CM LXXXIV	JOHANNES XIV an. 1, & mens. aliquot.
CM LXXXV	JOHANNES XV an. 10. mens. 4, dieb. 12.
CM XCVI	GREGORIUS V Bruno an. 2. mens. 8, dieb. 6.
	JOHANNES XVI *Antipapa factione Crescentii.*
CM XCIX	SILVESTER II Gerbertus an. 4, mens. 2, aut 3.

IMPERATORES seu GERMANIÆ REGES.

CM XII	CONRADUS primus ex Germanis an. 7.
CM XIX	HENRICUS I Auceps dictus seu Saxo an. 17.
CM XXXVI	OTTO I Magnus an. 36, mens. 10, dieb. 6.
CM LXXIII	OTTO II post Patris obitum an. 10, mens. 7, dieb 2.
CM LXXXIII	OTTO III an. 17, mens. 1, dieb. 21.

FRANCORUM REGES.

à DCCCXCII ad CM XXIX	CAROLUS III Simplex ann. 30, mens. aliquot. Postea Peronæ detentus obiit anno CM XXVIII.
CM XXII	ROBERTUS *Odonis frater uno ferè anno.*
CM XXIII	RADULPHUS *Dux Burgundiæ Roberti gener an.* 12.
CM XXXVI	LUDOVICUS IV Transmarinus an. 18, mens. 3, dieb. 26.
CM LIV	LOTHARIUS an. 31, mens. 4, dieb. 18.
CM LXXXVI	LUDOVICUS V prius Rex Compendii designatus anno CM LXXIX. post obitum Patris regnavit anno 1, mens. 3, dieb. 10.
CM LXXXVII	HUGO Capetus an. 10, mens. 4.
CM XCVII	ROBERTUS Pius à morte patris ann. 33, mens. 8, aut 9.

ITALIÆ REGES.

CM	IN Concilio Ravennæ hoc anno celebrato Lambertus Widonis filius confirmatur, paullo post occiditur.
ab anno DCCC	BERENGARIUS ab anno DCCC LXXXVIII sæpe vexatus ad CM XXIV.
CM I	LUDOVICUS Orbus, Provinciæ Rex, Bosonis filius.
CM XXII	RADULPHUS Burgundiæ Transjuranæ Rex.
CM XXVI	HUGO ex Comite seu regni Arelatensis rectore, ad annum circiter CM XLVI.
CM XXXVII	LOTHARIUS Hugonis filius, ante annos XV regni paterni consors, ad annum CM XLIX.

CM XLIX	Berengarius II cum Alberto filio ad annum CM LXII, quo Otto Magnus Romæ Augustus coronatus est.

BURGUNDIÆ TRANSJURANÆ seu PROVINCIÆ REGES.

ab anno DCCC LXXXVIII ad DCCC XCIII	Rodulfus I in Burgundia Transjurana regium sibi nomen vindicavit ad annum DCCCC XI
CM XI	Rodulfus II ad annum CM XXXVII.
CM XXXVII	Conradus ad annum CM XCIV.
CM XCIV	Rodulfus III ad annum M XXXII.
ab anno DCCC XC	Ludovicus Orbus Bozonis filius Provinciæ regnum tenuit ad annum CM XXXIII.

BRITANNIÆ INSULÆ REGES.

ab anno DCCC XCIX	Edvvardus I Britannos rexit annis circiter 24.
CM XXIIII	Ethelstanus ad anni CM XLI diem 28 Octobris.
CM XLI	Eadmundus ad anni CM XLVI diem 26 Maii.
CM XLVI	Elredus Edvvardi secundo genitus annis 9, & dimidio.
CM LV	Edvvius Eadmundi filius ad annum CM LIX monarcha, hoc anno pulsus à suis, Eadgaro fratri regni partem maximam cedere cogitur.
CM LIX	Eadgarus ad anni CM LXXV diem 8 Julii.
CM LXXV	Edvvardus II functus annis 3, & dimidio.
CM LXXIX	Ethelredus Edvvardi frater in annos 37, aut 38.

HISPANIÆ REGES CHRISTIANI.

ab anno DCCC LXII ad CM X	Alfonsus III Magnus post annos regni 48, Garciæ filio cedere cogitur, anno CM X.
CM X	Garcias post patris abdicationem rexit annis 3.
CM XIII	Ordonius II Garciæ frater, quem nonnulli Ranimirum dicunt, ad annum CM XXIII.
CM XXIIX	Froila Leprosus usurpatum regnum tenuit mensibus 14.
CM XXIV	Alfonsus IV Monachus dictus, Ordonii filius annis 6, mens. 6.
CM XXXIIX	Ranimirus II fratre recluso regnavit annis 18, mens. 2, dieb. 25.
CM L	Ordonius III Ranimiro patri successit in annos 5.
CM LV	Ordonius IV Malus, occupatum regnum tenuit anno uno.
CM LVI	Sancius I Crassus Ordonii III frater ad annum CM LXVII.
CM LXVII	Ranimirus III ad ann. CM LXXX aut CM LXXXII.
CM LXXXIX	Vvermundus II Ordonii III filius ad CM XCVIIII aut sequentem.
CM XCVIIII aut sequenti.	Alfonsus V rexit in annos 27.

NAVARRÆ REGES.

CM V	Sancio Garsiæ Garsias II filius anno CM V successit ad annum CM XXV aut sequentem.
	Sancius Abarca, eoque exstincto Garsias III *Tremulus* dictus, Navarræis reliquo seculo X præfuerunt, incertum quo uterque anno vitam finierit.

POLONIÆ REGES CHRISTIANI.

CM LXIV	Miesco Polonorum Dux anno CM LXII Christo nomen dedit, ad annum CM XCIX.
CM XCIX	Boleslaus Rex anno CM XCIX creatus ab Ottone III ad annum M XXV præfuit.

SANCTI & MONASTERIORUM ORIGINES.

Anno CM III	Grimbaldus Abbas in Vvintoniensi monasterio, quod ab Ethelvvoldo Pontifice inchoatum, ab Elfego ejus successore absolutum est.
CM IX	Geraldus Comes Aureliacensis monasterium in proprio fundo condidit, quod etiam Aureliacense dictum est.
CM XII	Notkerus Balbulus monachus S. Galli, ubi de Ratperto & Tutilone monachis, &c.
CM XIIX	Argrimus seu Argrinus Episcopus Lingonensis, ubi non pauca de Isaaco & Geilone Episcopis.

CM XV	Hoggerus Archiepiscopus Bremensis.
CM XVIII	Radbodus Episcopus Trajectensis ad Rhenum
CM XXI	Gennadius Episcopus Asturicensis, primum quidem Agei cœnobii sub Arandisclo Abbate monachus, tum Abbas monasterii S Petri cujus instaurator fuit & quatuor aliorum conditor.
circ. CM XXII	Plegmundus Archiepiscopus Cantuariensis, prius Eremita.
CM XXIV	Adelnardus monachus Hirsaugensis.
CM XXV	Vviborada virgo & martyr Reclusa ad S. Gallum.
CM XXVII	Berno Abbas auctor cœnobiorum Gigniacensis Balmensis, & Cluniacensis.
circ. CM XXX	Hugo monachus Æduensis S. Martini, Enziacensi cellæ, à Leobaudo viro primario conditæ, Præpositus.
circ. CM XXX	Gerardus Episcopus Matisconensis, Cellæ Broviensis in agro Bressiano conditor dicitur.
CM XXXII	Tuto Ratisponensis Episcopus aliique ejusdem sedis Pontifices.
CM XXXIII	Gregorius Abbas Nonantulensis.
CM XXXIV	Johannes I Abbas Casinensis, Capuani monasterii auctor.
CM XXXVI	Hildebertus Archiepiscopus Moguntinus.
CM XL	Benno Episcopus Mettensis prius Eremita.
CM XLII	Odo Abbas Cluniacensis disciplinæ monasticæ instaurator.
CM XLIV	Vvandregisili Ansberti atque Vulframni corpora delata in monasterium Blandiniense.
CM XLVI	Hunegundis Virginis Humolariensis translatio.
CM L	SS. Ebrulfi Abbatis Uticensis & Ansberti monachi translatio in Resbacense monasterium.
CM LI	Elfegus Episcopus Vvintoniensis.
CM LV	Rasso Comes tum monachus & conditor cœnobii Vverdensis apud Bajoarios.
CM LVI	Kinsvaldus Episcopus Vvigorniensis.
CM LVII	Vulsinus Episcopus Schireburnensis.
CM LVIII	Eberhardus primus Abbas monasterii Einsidlensis apud Helvetios.
CM LVIII	S. Paterni monachi & martyris translatio in monasterium Brajacense ad Sequanam, conditum à Burcardo Milite.
CM LVIII	Alavicus Abbas Augiensis apud Alamannos.
CM LVIII	Gerardus Broniensis in Belgio monasterii Auctor & Abbas primus, disciplinæ Regularis in Belgio instaurator.
CM LX	Baltramnus Abbas Lutrensis apud Sequanos, aliquamdiu in eremo seu Cella Analesbergensi diœcesis Argentinensis abs se condita commoratus.
CM LX	Alveus Abbas S. Petri Carnotensis monasterii instaurator.
CM LX	Ansteus Abbas S. Arnulfi apud Metras.
CM LXI	Odo Archiepiscopus Cantuariensis.
CM LXII	Salvus Abbas Alveldensis in Hispania. Ubi de Dulquito ejus decessore, cujus notitiam præbet Gomesanus Presbyter & Abbas Hildensis monasterii.
CM LXII	Guibertus monachus Gorziensis auctor Gemblacensis monasterii.
CM LXII	Reginbertus monachus & conditor monasterii S Blasii in Hercinia Silva.
circ. CM LXV	Aymardus Abbas Cluniacensis.
CM LXVI	Frodoardus Presbyter Remensis.
CM LXVI	S. Maurini Abbatis & martyris corporis inventio & translatio facta in Coloniensi monasterio S. Pantaleonis, ubi de Coloniensium trium cœnobiorum origine.
CM LXVI	Vvikerus Abbas S Maximini Trevirensis. Ubi de restitutione monasticæ disciplinæ in Trevirensibus monasteriis.
CM LXVII	Hincmarus Abbas S. Remigii apud Remos.
CM LXVIII	Mathildis Regina uxor Henrici Aucupis originem dedit monasteriis Quindelingeburgensi, Palidensi, Northusanensi, &c.
CM LXX	S. Luciæ Virginis & martyrio translatio in Mettense S. Vincentii monasterium, cujus origo describitur.
CM LXXI	S. Arnulfi Martyris translatio in Mosomense cœnobium, quod instauratur ab Adalberone Remensi Archiepiscopo.
CM LXXIII	Anno Abbas Miciacensis & Gemeticensis.
CM LXXIII.	Johannes Abbas Gorziensis clarissimus.
CM LXXIII	Blidulfus, Vvillelmus & Achericus monachi piissimi. Item Rambertus Abbas Senoniensis.
CM LXXIII	Udalricus Episcopus Augustanus, sepultus in Ecclesia S. Afræ ab se restituta, nunc S Udalrici
CM LXXIV	Ratherius Episcopus Veronensis.
CM LXXV	Cadroe Abbas Vvalciodorensis, dein Mettensis, ubi Vvalciodorensis, S. Michaëlis in Tirascia, Peronensis, Mettensium S. Clementis & S. Petri monasteriorum origo sive status describitur.
CM LXXV	Turketulus Abbas Crulandensis locum maxima ex parte detritum eximie restituit, Cellam Sanctæ Peggæ à fundamentis erexit.
CM LXXVI	S. Theoderici Abbatis Remensis corporis elevatio, ubi cœnobii restitutio notatur, itemque corporis S. Theodulfi relatio.
CM LXXVII	Rudesindus Episcopus Dumiensis itemque Abbas Cellæ novæ ab se conditæ.
CM LXXVII	Judoci Presbyteri & Confessoris corporis translatio in pagum Vilcassinum.
CM LXXVIII	Maccalanus Abbas Vvalciodorensis.
CM LXXVIII	Hilarii Episcopi Carcassonensis Translatio. Ubi de S. Hilarii monasterio in agro Carcassensi.
CM LXXX	Geroldus Eremita cum Filiis Cunone & Udalrico monachis Einsidlensibus, Præposituræ seu monasterioli S. Geraldi in Rhæticis Alpibus conditor.
CM LXXXI	S. Vvalarici Abbatis relatio in monasterium Leuconaënse ad Somenam.

INDEX SANCTORUM

SÆCULI QUINTI BENEDICTINI.

A

H

I & K

PATERNI

INDEX SANCTORUM.

KALENDARIUM SANCTORUM,
quorum Acta in hoc Sæculo quinto exhibentur.

JANUARIUS.

7. Miciaci in territorio Aurelianensi S. Annonis ejusdem loci, itemque Gemetici Abbatis 360.
8. Schireburni in Anglia S. Vulsini ejusdem sedis Episcopi & Conf 237
10. In Monasterio Coxanensi B Petri Urseoli è Duce Venetiarum & Dalmatiarum monachi & Conf. 874.
13. Cluniaci B. Bernonis Abbatis primi. 67
21. In monasterio Vvalciodorensi B. Malcaleni ejusdem loci itemque S. Michaëlis in Terascia Abbatis. 548
25 Divione in monasterio S Benigni V. Argrimi Episcopi Lingonensis 22

FEBRUARIUS.

10. In monasterio Alveldensi in Hispania V. Salvi Abbatis 297
27. In monasterio Gorziensi S. Johannis Abbatis pietate insignis. 363
29. Vvigorniæ in Anglia S Osvvaldi ejusdem sedis, tum Eboracensis Episcopi. 727

MARTIUS

1. In monasterio Cellæ-novæ in Gallæcia S. Rudesindi Episcopi Dumiensis, ejus loci conditoris. 522
3. Eodem die translatio S. Hilarii Episcopi Carcassonensis. 535
5. Remis V. Hincmari Abbatis S. Remigii. 345
6. Mettis ad basilicas seu in monasterio S. Clementis S. Cadroæ Abbatis Vvalciodorensis, tum S. Clementis & Confessoris. 487
8. Verdæ in Saxonia V. Brunonis ejusdem sedis Episcopi. 501
12. Vvintoniæ S. Elfegi Episcopi & Confessoris. 235
14 In Monasterio Quindelinburgensi S. Mathildis Reginæ, ejusdem loci aliorumque cœnobiorum conditricis. 345
28 Remis V. Frodoardi Presbyteri scriptis clarissimi. 325
31. In monte Casino V. Johannis I Abbatis. 216

APRILIS.

8. In Monasterio S Galli B. Notkeri Monachi pietate & doctrina insignis. 11
19. In Rhetia S. Geroldi Eremitæ Cellæ Geroldinæ conditoris, itemque filiorum ejus Cunonis & Udalrici monachorum Einsidlensium. 554
20. Enatiaci in Burgundia S. Hugonis monachi Æduensis, ejusdemque loci Præpositi. 90
Eodem die in Monasterio S. Theoderici prope Remos elevatio corporis S. Theoderici Abbatis. 519
21. Bastæ in Lusitania S. Senorinæ Abbatissæ. 584
23. Gnesnæ in Polonia S. Adalberti Episcopi & Martyris. 846
30. In Monasterio Vvalsiodorensi S. Forannani Episcopi & ejusdem loci Abbatis. 586

MAIUS.

2. Apud S. Gallum S. Vviboradæ Reclusæ & martyris 42
11. In Monasterio Silviniacensi S. Maïoli Abbatis Cluniacensis eximii. 760
14 In cœnobio S. Emmerammi B. Tutonis Ratisponensis Episcopi. 107
17. In Monasterio Audecensi seu Monte-sancto apud Bajoarios V. Rasonis ex Comite monachi Vverdensis. 235
19. Cantuariæ S. Dunstani Archiepiscopi, monasticæ disciplinæ in Anglia restitutoris. 654
23. Gembiaci in Belgio S. Guiberti Monachi Gorziensis & Monasterii Gemblacensis conditoris. 299
25 In Monasterio Pennalbæ S. Gennadii Episcopi Asturicensis, multorum cœnobiorum patris. 32
29 Matiscone seu in Broviensi Cella Fori Sebusianorum Gerardi Episcopi Matisconensis. 106
31. Moguntiæ V. Hildeberti ejusdem sedis Archiepiscopi. 118

JUNIUS.

2. In Monasterio Leuconaensi relatio corporis S. Vvalarici Abbatis. 556
3. In Monasterio Centulensi relatio corporis S. Richarii Abbatis. 563
6 Magdeburgi in Saxonia S. Adalberti primi ejus-

dem urbis Archiepiscopi. 573
Eodem die in Monasterio Parmensi S. Johannis Abbatis. 715

JULIUS.

4 Cantuariæ in Anglia S. Odonis Episcopi & Confessoris. 287
Eodem die S. Udalrici Augustani Episcopi signis & virtutibus clarissimi, 415
8 Vvintoniæ in Anglia S. Grimbaldi Abbatis, 3
11. In Monasterio Crulandensi V. Turketuli ejusdem loci Abbatis & restitutoris, 502
24. In monasterio Mosomensi Translatio S. Arnulfi martyris, 355
25. Parisiis in pago Vvilcassino Translatio S. Judoci Presbyteri & Confessoris, 545

AUGUSTUS.

1. Vvintoniæ S. Ethelvvoldi Episcopi & Confessoris, 606
3. In monasterio Nonantulano B. Gregorii Abbatis, 114
Ibidem Translatio beatorum Martyrum Theopompi & Synesii, 115
Eodem die Mettis V. Bennonis ejusdem sedis Episcopi, 125
8. In monasterio Tegernsensi in Bajoaria V. Hartvvici Abbatis ejusque loci restitutoris, 603
15. In monasterio Lutrensi apud Sequanos V. Baltramni Abbatis, 277
17. In monasterio S. Petri in Valle Carnotensi V. Alvei Abbatis, 579
24. In monasterio Gladbacensi B. Sandradi Abbatis, 642.
27. Constantiæ ad Rhenum in Monasterio SS. Petri & Gregorii S. Gebehardi Episcopi ejusdem loci conditoris, 839

SEPTEMBER.

8 In monte Blandinio prope Gandavum Translatio SS. Vvandregesili Abbatis & Ansberti atque Vulframni Pontificum, 199
8. Mettis in monasterio S. Arnulfi V. Anstei Abbatis, & Adalberonis ejusdem urbis Episcopi, 285
16 In monasterio Vviltoniensi S. Edgithæ seu Edithæ Edgari Regis filiæ & sanctimonialis, 636

OCTOBER.

3 In monasterio Broniensi S. Gerardi Abbatis ejusque loci conditoris, qui plurima Belgii monasteria meliorem in formam reduxit, 248
5. In monasterio Cluniacensi B. Aymardi Abbatis, 316
12. Romæ in monasterio SS. Bonifacii & Alexii V. Johannis Canaparii monachi pietate insignis. 905
13. Auriliaci S. Gerardi Comitis & loci conditoris, 6
Eodem die Coloniæ in monasterio S. Pantaleonis Translatio S. Maurini Abbatis & Martyris, 333
30. Ratisbonæ S. Vvolgangi ejusdem urbis Episcopi, 812

NOVEMBER.

4. Cantuariæ V. Plegmundi ejusdem sedis Archiepiscopi, 38
7 In cœnobio Humolariensi apud Viromanduos Translatio corporis S. Hunegundis Virginis, 213
8. In Monasterio Einsidlensi apud Helvetos V. Gregorii Abbatis, 845
18. Cloniaci S. Odonis præstantissimi Abbatis, qui multis in locis collapsam regularem disciplinam restituit, 124
20. In monasterio Nonantulano B. Leonis II ejusdem loci Abbatis, 897.
Eodem die Ravennæ B. Leonis cognomento Mati ex Abbate Nonantulano ejusdem sedis Archiepiscopi 897
23. In monasterio Casinensi V. Aligerni Abbatis, 645
29. Daventriæ S. Radbodi Episcopi Trajectensis ad Rhenum, 25

DECEMBER.

16 In monasterio Selhensi aliàs Salsensi diœcesis Argentinæ V. Adelhaidis Augustæ, Ottonis I uxoris & ejus loci conditricis, 889
20. Bremæ V. Hogeri ex Corbeiensi monacho Archiepiscopi Bremensis, 24
26. In monasterio Hirsaugiensi V. Adalhardi monachi pietate clarissimi, 41
29. In monasterio S. Blasii in Hercinia silva V. Reginberti monachi ejusdemque loci conditoris, 315

INCERTIS DIEBUS MORTUI, VEL TRANSLATI.

In monasterio Resbacensi translatio sanctorum Ebrulfi Abbatis Uticensis & Ansberti monachi, 116
Vvigorniæ in Anglia V. Kenevvaldi ejusdem sedis Episcopi & Confessoris, 136
In monasterio Einsidlensi seu B. Mariæ in Eremo apud Helvetos S. Eberhardi Abbatis primi & Alarici piissimi Eremitæ, 145
Apud Augiam divitem V. Alavvici Abbatis, 146
Treviris in Monasterio S. Maximini V. Vvigeri ejusdem loci Abbatis, 342
Mettis Translatio reliquiarum S. Luciæ Virginis & Martyris Syracusanæ in monasterium S. Vincentii, 353
In Cella Lebrathensi VV. Blidolfi, Vvillelmi & Acherici monachorum pietate clarissimorum, 412
In monasterio Senoniensi Raperti Abbatis ejusdemque loci Reformatoris, 452
In cœnobio Laubiensi V. Ratherii Episcopi Veronensis, 478
In parthenone Vvintoniensi S. Eadburgæ reginæ virginis & Sanctimonialis, 640
In monasterio Rumesiensi S. Merevvinnæ ejusdem loci Abbatissæ, 640
In monasterio Lirinensi S. Porcarii Abbatis, ejusque loci monachorum, quos Saraceni martyrio affecerunt, 810
Pragæ in monasterio S. Georgii V. Mariæ seu Madlæ aut Madilæ primæ ejusdem loci Abbatissæ, quæ Boleslao Duci condendi episcopatus Pragensis auctor fuit, 833
Anicii in monasterio S. Petri seu S. Benedicti Guidonis II ejusdem urbis Episcopi ac illius monasterii conditoris, 835
Tulli Leucorum Venerabilis Gozlini ejusdem urbis Episcopi qui S. Apri monasterium denuo excitavit, 895
Ibidem S. Gerardi Tullensis Episcopi & Conf. qui suburbanum S. Mansueti cœnobium instauravit, 891
Apud Leodium V. Stephani ejusdem urbis Episcopi, 906
Ibidem in monasterio S. Petri V. Richarii Leodicensis Episcopi, 906
Romæ in monasterio SS. Bonifacii & Alexii V. Leonis Abbatis legationibus & divinarum rerum scientia clarissimi, 897
In monasterio Auriliacensi V. Leonis Abbatis de Fondo & Episcopi Caietæ, qui in ejusdem loci ecclesiæ crypta reclusus sancto fine quievit, 905
Apud Leodium in monasterio S. Laurentii V. Leonis Episcopi Græci in Calabria, qui per calumniam exsul, ibi vitam sanctissime finivit. 905
In Hibernia in monasterio Tamlactensi V. Ængussi Keledei Abbatis qui Festilogium & Martyrologium scripsit, 906

INDEX TOPOGRAPHICUS SANCTORUM saeculi quinti Benedictini.

IN GALLIA.

IN GERMANIA.

IN POLONIA.

IN ITALIA.

IN ANGLIA.

monasterio *Crulandensi* Turketulus Abbas & loci restitutor, 502. *Vvintoniæ* Ethelvvoldus Episcopus, 606. In monasterio *Vviltoniensi* Eadgitha seu Editha Eadgari Anglorum Regis filia & sanctimonialis, 636. In monasterio *Vvintoniensi* Eadburga sanctimonialis virgo regia, 540. In monasterio *Rumesiensi* Merevvinna Abbatissa, 640. *Cantuariæ* Dunstanus Archiepiscopus rebus gestis præclarissimus, 654 *Vvigorniæ* Osvvaldus Episcopus Vvigorniensis tum Eboracensis Archiepiscopus. 727.

IN HIBERNIA.

In monasterio Tamlactensi Ængusius Keledeus Abbas, Festilogii & Martyrologii scriptor, 906.

IN HISPANIA.

In monasterio S. Petri de Montibus sive ad sanctam Eremum montis *Vergidensis* Gennadius Episcopus Asturicensis, 52. In monasterio *Alveldensi* Salvus Abbas Dulquiti successor, 297. In monasterio *Cellanova* in Gallæcia Rudesindus Episcopus Dumiensis, 521. In monasterio *Bastensi* in Lusitania Senorina Abbatissa, 584. In *Coxanensi* S. Michaëlis cœnobio apud Catalanos Petrus Urseolus ex Duce Venetiarum & Dalmatiarum ejusdem loci monachus, 874. Ibidem Oliba seu Olibanus ex Comite monachus, tum Abbas XXXVIII. cœnobiorum, ac demum Episcopus Vicensis, *ibid.*

NOMINA AUCTORUM PRÆCIPUORUM
qui hujusce Sæculi quinti Acta scripserunt.

INDEX PRÆFATIONIS

H & I

K

L

M

O

P

R

S

ADMONITIO.

Duo hic notamus ad supplendam hanc pagellam. Primum est, nullum INDICEM PRÆTERMISIORUM *in superioribus à nobis fuisse præmissum, quoniam nullus, aut fere nullus (quem certè sciamus) ex sanctis nostris, qui ad Sæculum decimum pertinent, omissus est, præter* THIETONEM *Abbatem, &* SUATACOPIUM, *quem Bucelinus Moraviæ Regem appellat, & Menologio inserit: quibus adde Translationem* SANCTI PRÆCORDII *in monasterium Corbeiense.*

THIENTO *Abbas Vuesseprunensis cum sex fratribus in* KHREITIBIRG *ab Hungaris anno* CM LV *martyrio affectus refertur cum titulo* BEATI *in tomo 3 Metropolis Salisburgensis pag.* 486. *De eo Menardus 3 Aprilis, & Bollandiani socii in prætermissis.*

SUATACOPIUS Rex *Moraviæ in actis sancti Cyrilli Moraviæ Apostoli laudatur ut pius, sed non ut monachus: neque ullis fastis nomen ejus inscriptum. De eò in tomo 2 Martii Bollandiani in actis S. Cyrilli pag.* * 23. *& pag.* 53. *col.* 2.

Denique PRÆCORDII *Confessoris & discipuli beati Remigii translatio facta ex opidulo Valliaco,* VESLY, *pagi Suessionensis ad Axonam, primo in Anglicam; dein Folliacum Corbeiæ suburbium, ac demum in Corbeiense S. Petri monasterium anno* CM LV *cujus rei historia exstat apud Bollandum. in tomo 1 Februarii pag.* 196.

Alterum notandum restat, secundas sanctorum vitas, aut earum fragmenta, minutiori charactere editas fuisse, ne voluminis hujus moles ultra modum cresceret. Hac lectorem monitum volui, ut in vacuo loco.

ACTA

ACTA
SANCTORUM
ORDINIS
S. BENEDICTI.

SÆCULUM QUINTUM,

Quod est à Christo nato decimum.

ANN. CH. CM III. JUL. VIII.

DE
S. GRIMBALDO
ABBATE VVINTONIENSI
IN ANGLIA.

1. *MOLANUS in Indiculo Sanctorum Belgii elogium refert sancti* GRIMBALDI *Abbatis ex lectionario Sithiensi, quod ex Gotselino monacho Grimbaldi encomiaste acceptum dicit. Gotselini de sancto Augustino Anglorum Apostolo scriptionem suo loco retulimus: at libellum de Grimbaldo à Gotselino scriptum nobis reperire non licuit. Iacturam hanc facile supplebimus ex Molano, Thoma Mathevvio, aliisque scriptoribus, qui pauca quidem, sed tamen certa de Grimbaldo retulerunt.*

Scriptor vitæ.

2. *Is sub Hugone Abbate, Caroli M. filio, septennis, Iperio teste, oblatus Deo apud sanctum Bertinum, deinde* votiva prece, *inquit Molanus rerum monasterii præpositus fuit. Alius fuit ibidem Grimvvaldus* Priorum *unus, quem quidam Frater de revelatione sibi per sanctum Vincentium martyrem facta consuluisse dicitur in lib. 2 de miraculis S. Bertini cap. 14. Id autem contigit sub medium sæculum X Odberto Abbate. Grimbaldus itaque prior ætate fuit, quem Cancellarii munere functum invenio in quadam charta Rodini cujusdam, qui prædia nonnulla pagi Ambianensis in Sana-terra* Sithiensibus tradidit.* Actum in monasterio Sithiu in ecclesia sancti Petri, anno I Karoli magni Imperatoris, *cognomento Crassi*, VI Id. Septemb. Grimbaldus Sacerdos & monachus scripsit. *Ita apud Folquinum in historia Sithiensi sub Rodulfo Abbate. Id ad annum* DCCC LXXXI *retuli in superiori tomo, pag. 511, ubi de Iohanne Abbate Æthelingiensi, ratus (id quod res est) primum imperii Caroli Crassi annum ad istum referri debere. Verùm id obstare videtur, quod prædictus Folquinus proximè ante hanc donationem ita scribit de obitu Karlomanni Regis.* Obiit anno Domini DCCC LXXXIV. deinde Karolus Rex Suavorum, filius Hludovvici Regis Noricorum, qui erat filius Hludovvici filii Karoli M. filii Pippini, monarchiam totius Imperii Francorum & Romanorum assumit anno Verbi incarnati DCCC LXXXV. *tum subdit idem auctor Rodini donationem, quæ proinde hoc ipso anno facta est. At cùm ex dicendis certum sit, Grimbaldum in Angliam se recepisse anno* DCCC LXXXIII., *unum è duobus asserere oportet, aut Grimbaldum, qui prædictum instrumentum scripsit, alium esse à Grimbaldo, de quo nunc agimus: aut certè instrumenti ab eo scripti characteres ad annum* DCCC LXXXI, *qui primus Caroli in Italia fuit, referendos esse.*

Vitæ epitome.

* *le Santerre.*

3. *Hæc idcirco distinctè explicare convenit, ut quo anno Grimbaldus noster in*

Ann. Ch. CM III. Jul. VIII.

Transitus in Angliã, seculata Abbatis dignitate.

Angliam trajecerit, intelligamus. Neque enim id fieri potuit ante prædictum annum DCCC LXXXIII. *Sed ante quàm eò se conferret, Abbatis munus in cœnobio Sithiensi recusasse dicitur apud Molanum.* Cum enim Balduinus Calvus Flandriæ Comes pro Abbatia sollicitaret Grimbaldum monachum & præpositum; ipse omnium Fratrum nomine Regem sollicitavit, ut Fulco Archiepiscopus in Abbatem reassumeretur, eo quod omnes mallent locum deserere, quàm pati ut locus sacer sub laica redigeretur potestate, *nempe ita ut Flandriæ Comes Abbatem nominaret, & non magis ut à Fratribus eligeretur.* quod quidem obtentum est. *Ab eodem Fulcone jam Abbate, qui in sedem Remensem Hincmaro successerat anno* DCCC LXXXII, *Grimbaldus in Angliam Alfredi Regis invitatu directus perhibetur apud VVillelmum Malmesburiensem. De hac missione ita Asserus testis oculatus in libro de gestis Alfredi Regis.* Legatos ultra mare ad Galliam magistros acquirere direxit Ælfredus; indeque advocavit Grimbaldum Sacerdotem & monachum, venerabilem videlicet virum, cantorem optimum, & omni modo ecclesiasticis disciplinis & divinâ scripturâ eruditissimum, & omnibus bonis moribus ornatum. *Insigne sanè elogium ab homine sincero & extraneo: VVillelmus Malmesburiensis id factum ait ad instauranda litterarum studia, & Grimbaldum Abbatem novi monasterii ab Alfredo creatum testatur in lib. 2 de gestis Regum Anglorum cap. 4.* Alfredus in Vvintonia * novum monasterium construxit, ubi Grimbaldum Abbatem constituit, qui se evocante, & Archiepiscopo Remensi Fulcone mittente, in Angliam venerat. Causa evocationis, ut litteraturæ studium, in Anglia sopitum & pæne emortuum, suâ suscitaret industriâ. *Eamdem ob causam iisdem ex Gallia in Angliam Alfredus, teste Assero, advocavit* Johannem quoque Presbyterum & monachum, *cujus Elogium in superiori tomo, ut mox dicebam, relatum est.*

* Vuinchester.

Oxonii Academia.

4. *De tempore quo Grimbaldus cum Iohanne in Angliam accersitus est, consentit Cambdenus, qui in descriptione Oxonii ita habet.* Anno Dominicæ Incarnationis DCCC LXXXVI, anno secundo adventus sancti Grimbaldi in Angliam, incœpta est Universitas Oxoniæ, primitus in eadem regentibus, ac in Schola Theologica legentibus sancto Neotho Abbate, necnon in Theologia Doctore, & sancto Grimbaldo sacræ paginæ suavissimæ dulcedinis excellentissimo professore: in grammatica verò & rhetorica regente Asserio monacho, &c. *Verùm ante annos novem tum decesserat Neotus, ut in ejus actis diximus: &, testante ipsomet Assero, Academia Oxoniensis triennio saltem ante annum* DCCC LXXXVI *instituta est.*

Discordia.

5. *Quippe anno* DCCC LXXXVI exorta est pessima, *inquit Asserus*, ac teterrima Oxoniæ discordia inter Grimboldum doctissimosque illos viros, quos secum illuc adduxit, & veteres illos scholasticos, quos ibidem invenisset: qui ejus adventu leges, modos, ac prælegendi formulas ab eodem Grimbaldo institutas, omni ex parte amplecti recusabant. Per tres annos haud magna inter eos fuerat dissensio: occultum tamen fuit odium, quod summa cum atrocitate postea erupit. quod ut sedaret, Rex ille invictissimus Ælfredus, de discidio eo, nuntio & querimonia Grimboldi, certior factus, Oxoniam se contulit, ut finem modumque huic controversiæ imponeret, qui & summos labores hausit, causas & querelas utrimque audiendo. Caput autem hujus contentionis in hoc erat positum. Veteres illi scholastici contendebant, antequam Grimboldus Oxoniam devenisset, litteras illic passim floruisse, etiamsi scholares tunc temporis numero erant pauciores, quàm priscis temporibus, plerisque nimirum sævitia ac tyrannide paganorum expulsis. Quin etiam probabant & ostendebant, idque indubitato veterum annalium testimonio, illius loci ordines ac instituta à nonnullis piis & eruditis hominibus fuisse sancita, ut à D. Gilda, Melkino, Nemrio, Kentigerno, & aliis: qui omnes litteris illic consenue-

runt, omnia ibidem felici pace & concordia administrantes: ac D. quoque Germanum Oxoniam advenisse, annique dimidium illic esse moratum. quo tempore per Britanniam iter fecit adversus Pelagianorum hæreses concionaturus, ordines & instituta suprà mirum in modum comprobavit. Rex ille inaudita humilitate utramque partem accuratissime exaudivit, eos piis ac salutaribus monitis etiam atque etiam hortans, ut mutuam inter se conjunctionem & concordiam tuerentur. Itaque hoc animo discessit Rex, quosque ex utraque parte consilio suo esse obtemperaturos & instituta sua amplexuros. Ann. Chr. CM III. Jul. VIII.

6. Ex hac prolixa narratione, quam consulto integram retuli, intelligitur, primo Grimbaldum secum doctissimos viros *quàm plures ex Gallia in Angliam adduxisse. secundo,* veteres scholasticos *in Academia Oxoniensi non penitus defecisse; ac proinde non ab Alfredo primitus institutam, sed restitutam in melius. tertio, dissensionem illam inter veteres scholasticos & Grimbaldum ex æmulatione profectam fuisse. Reliqua, quæ quidem ad Grimbaldum pertinent, persequamur.*

7. Grimboldus hæc iniquo animo ferens, *subdit Asserus*, statim ad monasterium Vvintoniense, ab Alfredo recens fundatum, proficiscebatur. *Monasterium istud novum appellat, eique præfectum fuisse Grimbaldum dicit Vvillelmus Malmesburiensis, cujus verba jam retulimus. At monasterium istud novum ab Ethelvvoldo Vvintoniensi Episcopo inchoatum, ab Elfego ejus successore perfectum testatur Vvolstanus in carmine, quod in actis Ethelvvoldi postea referemus. Fuerit ergo aliud à novo monasterium Vvintoniæ ab Alfredo Rege constructum, cui Grimbaldus præfectus sit, Assero teste indubitato. Nisi dixeris, novum quidem monasterium ab Alfredo rudi opere primùm, deinde ab Ethelvoldo magnificentius ex integro ædificatum.* Grimboldi discessus Oxoniâ. Vvintoniensis Abbatia.

8. *Asserus reliqua Grimbaldi facta perstringit in hunc modum.* Deinde tumbam Vvintoniam transferri curavit, in qua proposuerat post hujus vitæ curriculum ossa sua reponenda in testudine, quæ erat facta subter cancellum Divi Petri in Oxonia: quam quidem ecclesiam idem Grimboldus exstruxerat ab ipso fundamento de saxo summâ curâ perpolito.

9. Grimbaldi obitum describunt Harpsfeldius & Molanus, sed nescio an ea quæ dicunt, legitimos habeant auctores. Grimbaldus, Harpsfeldio referente, ingravescente jam ætate, quotidie magis atque magis à negotiis & curis omnibus se subduxit, de quibus neque loqui, neque audire sustinebat, totum interim se in orationes & jejunia effundens, raro prodiens in publicum, nisi ad exhortandos aliquos ad pietatem, & consolationem afflictis impertiendam. quæ sancta exercitia, gravi & letali morbo accedente, adeo non remiserit; ut ad cælestia animum vehementius defigeret. Addit Molanus: Fertur à Deo postulasse, ut camino languoris ante obitum purgaretur. Cum autem hinc migraturus ad Dominici corporis Viaticum se movere non posset; forti tamen nisu sese erexisse, & in terram prostravisse: à Fratribus autem petisse, ut solus per triduum relinqueretur, ut iter suum pararet. Quarto denique die, Fratribus ad se revocatis, & in pace commendatis, ad æthereos cives migravit anno Domini DCCCC III, *ætatis suæ* LXXXIII. *Hæc Molanus forsan ex Gotselino, penes quem fides.* Obitus.

Humatus magnâ gloriâ, *inquit Vvillelmus Malmesburiensis*, sanctus prædicatur & creditur. *Matthæus Vvestmonasteriensis ejus obitum refert ad annum* DCCCC IV, *ipsumque* magnæ sanctitatis *virum appellat. Corpus ejus magna in veneratione habitum in monasterio Hidensi, in quod monasterium novum conversum est, translatis monachis ex urbe in suburbium, quòd Canonici veteris monasterii viciniores sese invicem interturbarent. Baronius eum* sanctum *agnoscit in Annalibus ad annum* DCCCC IV. *tametsi Grimbaldi nomen haud exstat in Martyrologio Romano. Annum & diem ejus obitus signat Chronologia Saxonica post Bedam.* Anno DCCCC III, obiit Grimbaldus Presbyter

ANN. CH. CM III JUL. VIII.

octavo idus Julii. *nisi quòd dies per parenthesim expressus est. Sanctitatem declarat Benedictionale Roberti ex monacho Gemeticensi Archiepiscopi Cantuariensis sub annum* M L. *quo in libro legitur* Benedictio in natali sancti Grimbaldi Confessoris, *qualis sequitur.*

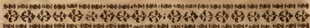
Benedic Domine omnem hanc plebem beatissimi Grimbaldi Confessoris sollemnitate congregatam, atque fulgidis illius exemplis roboratam cælestis beatitudinis albo fac dignanter esse adscriptam. Amen.

Quique illum hodierna die ad cælestem cum tripudio evexisti catervam, plebem hanc respice placatus tibi subjectam, tantique interventu patroni, à peccatorum omnium squaloribus clementer concede fore absolutam. Amen.

Sicque eos labentis ævi transigere tribue felicitatem, ut cum in mundi defectu judex adveneris cunctorum, non eos collegio dampnes reorum, sed omnium concives esse concede sanctorum. Amen.

Quod ipse præstare dignetur cujus regnum & imperium sine fine permanet.

10. *De Plegmundo Archiepiscopo Cantuariensi, qui Grimbaldi in aula Alfredi socius fuit, agendum infra ad annum* DCCCC XXII.

ANN. CH. CM IX OCT. XIII.

DE SANCTO GERALDO

COMITE AURILIACENSI.

Geraldus in Ordinem S Benedicti munificus.

1. *Etsi vitam monasticam Geraldus numquam amplexus sit, tanta tamen ei debet, cui plurimùm semper addictus fuit, religio Benedictina, ut inter Ordinis nostri sanctos viros locum merito obtineat. Illius acta ab Odone Cluniacensi Abbate quatuor libris conscripta hic repræsentare non est necessarium, tum quia in Bibliotheca Cluniacensi jam edita ac notis illustrata sint: tum quod ea quæ ad res monasticas pertinent, inde delibare ac colligere sufficiat. Præter hæc autem Geraldi gesta, quorum auctor Odo fuit, alia insuper ex codicibus manuscriptis Compendiensi & Conchensi nacti sumus breviora, quæ cum nihil ab Odonis fetu diversum habeant, illa etiam omittere satius duximus, quàm scriptionibus inutilibus tomum hunc onerare. Id unum monuisse satis fuerit, duo ultima capita Vitæ sancti Geraldi ab Odone composita, quæ in Bibliotheca Cluniacensi desiderantur, ex codice ms. Cisterciensi per bonæ memoriæ Johannem Lannoyum Cisterciensem monachum ad nos transmissa esse, quibus, absque auctoris nomine, adnectitur sermo in laudem beati Geraldi exaratus, & in octo lectiones, ut ad matutinam legi soleat, divisus.*

Ejus genus & ætas.

2. *Geraldi genus ex alto Regum sanguine per Cæsarium Arelatensem Episcopum & Aredium Abbatem deducit Odo Cluniacensis: alii per Mathildem filiam Pippini Aquitaniæ Regis: quam Mathildem Geraldi aviam fuisse putant. Ut ut sit, patre Geraldo Auriliaci Comite (sic Comites quandoque vocabant toparchas illustres) matre Adaltrude, clarissimis ac ditissimis parentibus, Geraldum natum constat, & quidem anno Christi* DCCC LV, *ut colligitur ex Ademaro Cabanensi in Abbatibus sancti Martialis Lemovicensis: quo eodem anno idem Chronographus Belli loci coenobium à Radulfo Bituricensi Episcopo erectum, ac Clericos sancti Martialis ex canonicis monachos omnes effectos fuisse commemorat.*

Caritas in pauperes.

3. *Traditam à parentibus piam institutionem summis semper virtutibus Geraldus excoluit. Hinc pro sua in pauperes caritate*, semper sedilia iis coram se parabantur, & aliquotiens mensæ apponebantur, ut per seipsum videret quid vel quantum ad refectionem eis daretur. Nullus verò umquam ab ostio sine datu eleemosinæ excludebatur. Quin ministri procurabant, ut ad manum semper haberet fercula, quæ ipse eis daret. Potus quoque afferebatur, quem inspectum ac prægustatum transmittebat, ut ipsi primò biberent. quibus & sui panis medietatem dabat, in his utique Christum se suscipere credens. *Dumque tanta sollicitudine egenis necessaria*

ANN. CH. CM IX OCT XIII.

Jejunia

subministrare satagebat, *ipse* tribus feriis in hebdomada, ex omni tempore quod abstinentiæ dicatum est, à carnibus abstinebat. Si tamen in iisdem feriis festivitas annualis evenisset, abstinentiam ita solvebat, ut in qualibet absoluta feria, ad vicem illius quam solverat, itidem abstineret, cùm & unum pauperem extra solitos, obtentu illius festivitatis reficeret. Sin verò jejunium die Dominica evenisset, nequaquam illud solvebat, nec sub hac occasione præteribat, sed præcedenti sabbato jejunii sollemnitatem persolvebat. *Hanc consuetudinem adeo religiosam, Dominica jejunium in diem præcedentem transponendi, à singularitatis nota defendit hic sanctus Odo: nec dubium quin ejus observantia a Geraldo, aliisque sanctis viris invecta, institutioni, quæ hodieque viget, occasionem dederit.*

Vestium modestia.

4. *Caritatem in pauperes fovebat augebatque paupertatis amor, ac elegantioris cultus contemtus.* Vestibus laneis aut lineis, *inquit Odo*, non isto modo, quo nunc à filiis Belial præsumtum & excogitatum est, sed antiquo more semper usus est, ita dumtaxat confectis, ut nec affectatam pompam redolerent, nec plebeia rusticitate notarentur: sericatis verò vel pretiosis nec obtentu cujuslibet festivitatis, nec alicujus præsentia Marchionis plus solito se comere statuit. *Nec tamen (quod mireris) christiana hac modestia, viri Dei auctoritatem aliquando imminuit. quin* apud omnes qui eum noverant, tantam reverentiam obtinebat, ut quisquis eum læsisset, quasi sacrilegium fecisset, non sibi in prosperum cedere certus esset. *Hoc ipsum expertus est Adelelmus Comes ea tempestate potentissimus, qui incassum tentata Auriliacensis castri obsidione, quod mœrore cor justi affecisset*, lætarus nequaquam redire permissus, post quartum-decimum diem tam terribiliter obiit, ut omne, ubi jaceret, turbo vehementissimè discooperiret.

Castitatis amor.

5. *Geraldi amicitiam, immo & affinitatem ambière clarissimi quique Principes, quos inter* Guillelmus Dux Aquitanorum (*ut narrat Ademarus in Chronico ad annum* CM X,) cum non haberet prolem, & sororem suam in matrimonio desideraret sancto Geraldo conjungere, nullatenus quivit. Quippe cœlibem vitam Geraldus ducens, cùm semper ad copulam suaderetur amore filiorum, respondit: Utile est sine filiis mori, quàm relinquere malos heredes. *Ex hoc castitatis amore natum est summum vitæ monasticæ desiderium, quod vitæ genus licet variis impedientibus causis non susceperit, sic tamen semper animo prosecutus est*, ut si votum illius inspicias, monasticæ professionis fidem Christo per devotionem servaverit. *Præcipua ex his causis una erat, raritas proborum per id tempus monachorum. Nam* cùm esset providus, considerans quia professores sublimis propositi, dum sæculi amore corrumpuntur, gravius ab alto ruunt: satius æstimavit sic stare *in habitu sæculari*, quàm absque probatis cooperatoribus rem tam arduam attentare.

ce &c.

Aurillaci fundatio.

6. Postquam divino cultui se se mancipavit per omnia, ut sua quoque domino consecraret Romam profectus est, & Aureliacum insigne prædium beato Petro Apostolorum principi, facto solemniter testamento delegavit, cum tantis videlicet appendiciis, quæ monachis quos ibidem congregare disposuerat, ad omne stipendium sufficere possent: censum quoque delegavit qui ad urnam beati Petri annuatim redderetur. *Est autem Aurilacus* * *oppidum, seu (ut loquitur sanctus Odo)* castrum, *apud Arvernos situm, quod quondam ad Claremontanam, nunc verò ad sancti Flori diœcesim pertinet, ubi celebre à Geraldo erectum est ejusdem nominis cœnobium. Ejus originem ad annum* DCCC XC IV *in singulari sua de die & anno obitus & nativitatis ejusdem Geraldi dissertatione revocat vir doctus Ægidius Lacarrius Societatis Jesu, probabili ratione. Cum enim Geraldus privilegium a Carolo Simplice anno regni ejus* VII, *hoc est Christi* DCCC XC IX, *(secundum calculum Transligeranorum, qui Caroli annos ab ejus redintegratione numerabant) obtinuerit, atque hoc privilegio bona Auriliacensi cœnobio attributa, Adelgarii ejusdem loci Abbatis ac monachorum precibus confirmentur: consequens est hoc monasterium jam ab aliquot annis ædificatum, & à monachis excultum antea fuisse.*

* *Aurillac.*

S. Geraldi testamentum.

7. *Sancti Geraldi testamentum, cujus meminit supra sanctus Odo, quodque Auriliacensis cœnobii primarium instrumentum est, edidit ad calcem Bibliothecæ Cluniacensis Andreas Chesnius. tametsi hic auctor subdubitat, an idem prorsus sit hoc testamentum cum illo quod laudat sanctus Odo, in vita Geraldi: propterea quod census ad urnam beati Petri annuatim delegati nulla in illo mentio fiat. Et certè confirmatio Geraldi testamenti à Carolo Rege anno regni ejus* VII *facta satis probat de eo non posse intelligi, quod anno tantum regni ejus* XVII, *quale refertur, conditum est. Unde facile crediderim, Geraldum paucis ante obitum diebus testamentum prius à se conscriptum altero posteriori, ut sæpe factum legimus, comprobasse & ampliasse, quod innuunt (ni fallor) hæc Odonis verba.* Spatio quo supervixit, summopere curavit, ut omnes ad se pertinentes in pace dimitteret, ne fortè litis occasio posset inter eos oriri. Prædia vel mancipia quæ beato Petro

Ann. Chr. CMIX Oct. XIII.

non delegaverat, inter quosdam propinquos ac milites, vel certe servitoribus dimisit, nonnullis tamen eo tenore, qui xi postquam obiissent, ad Aureliacum redissent. *quæ conditiones totidem fere verbis in Gerardi testamento apud Chesnium reperiuntur.*

A regibus confirmatum.

8. *Auriliacensis cœnobii erectionem sua diplomate ratam habuit Carolus Simplex, quod diploma cum altero Ludovici Junioris ipsum recognoscentis è codice manuscripto Cantoennensi eruit Stephanotius noster: quæ duo, quia in rem nostram faciunt, hic exhibere visum est.*

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Karolus divina propitiante clementia Rex. Si erga loca sanctorum, divinis cultibus mancipata, beneficia opportuna largimur, præmium apud Deum nobis æternæ remunerationis non diffidimus rependi. Idcirco notum esse volumus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus & nostris, tam præsentibus, quàm futuris, quia quidam inluster vir ac dilectus Comes GERALDUS præsentiæ meæ sublimitatis suos dirigens legatos atque monachos, humillimis precibus per eos nostram deprecatus est celsitudinem, ut suum monasterium, quod est in pago Arvernico situm, cognomento Aureliacus, in honore Apostolorum principis Petri & beati Clementis fundatum, ubi præest Abbas ADALGARIUS unà cum norma monachorum ibidem Deo famulantium, & res eidem monasterio, quas idem Abbas & monachi, & ipse, rector & fundator ejusdem loci Geraldus tenuit, hoc est ecclesia sancti Petri in Exitensi, & Glinico, & Curtiniaco, cum ecclesia sancti Cyrici, cum mansis & servis, de qua ipsi monachi potestati sancti Petri Pictensis persolvant v solidos annis singulis, & Magrino in Condacense, & vineas per loca à Deum timentibus ibidem traditas, sive mansa vel omnia ad jam dictum locum pertinentia, tam in rebus, quàm in mancipiis, sub immunitatis nostræ tuitione suscipere dignaremur. Cujus petitionem rectam esse cognoscentes, animæque nostræ salutem nihilominus perpendentes, libenter ei assensum præbuimus, & hanc nostram auctoritatem erga prædictum monasterium vel rectores illius sub plenissima immunitatis nostræ defensione fieri decrevimus, per quam præcipimus atque jubemus, ut ipse Abbas & monachi ibi degentes sine ullius judicis potestate, nisi ipsius Gerardi & sororis suæ * sub nostro mundeburdo securi permaneant: & nullus judex publicus, vel quislibet ex judiciaria potestate, in ecclesias, aut loca, vel agros, seu reliquas possessiones præfati coenobii, quas moderno tempore in quibuslibet pagis vel territoriis infra ditionem regni nostri juste & legaliter possident, vel quæ deinceps in jure ipsius sancti loci divina pietas augeri voluerit, ad causas audiendas vel freda exigenda, aut mansionaticos vel paratas faciendas, aut fidejussores tollendos, seu homines ipsius monasterii tam ingenuos, quàm alios super terram ipsius commanentes distringendos, nec ullas redhibitiones aut illicitas occasiones requirendas, nostris futurisque temporibus ingredi audeat, vel ea quæ supra memorata sunt, penitus exigere præsumat: sed liceat præfato Abbati ejusque successoribus ac monachis res supra dicti monasterii sub nostræ immunitatis tuitione quieto ordine possidere, quatenus ipsis servis Dei ibidem Domino famulantibus pro nobis ac regni nostri statu omnipotentis Dei misericordiam exorare delectet jugis precibus. Ut autem hujus immunitatis atque confirmationis nostræ auctoritas majorem in Dei nomine obtineat vigorem, manu propria subter firmavimus, & anuli nostri impressione sigillari jussimus. Signum KAROLI gloriosissimi Regis. HARIVEUS Notarius ad vicem FOLCONIS Archiepiscopi recognovit & subscripsit. VVILLERMUS. Comes ambasiavit. Datum IIII nonas Julii, indictione II, anno VII regnante Karolo serenissimo rege. Actum apud Liturnum in Dei nomine feliciter, amen.

* Avigernæ

Ludovici VII diploma sic se habet.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, amen, Hluduvicus divina propitiante clementia Francorum Rex. Si erga loca sanctorum divinis cultibus mancipata beneficia opportuna largimur, præmium nobis apud Deum æternæ remunerationis non diffidimus rependi. Idcirco notum esse volumus sanctæ Dei ecclesiæ fidelibus universis, tam præsentibus, quàm futuris, quod cum essemus in Arvernia in obsidione apud Nonedam * castellum, allatum est nobis in præsentia nostri privilegium KAROLI prædecessoris nostri, quod multa veneratione & auctoritate dignum æstimavimus, & ad instantiam precum PETRI Abbatis de Aureliaco, consilio familiarium nostrorum inhærentes, quicquid in privilegio illo continebatur, & ecclesiæ de Aureliaco testimonio privilegii prædicti indultum fuerat in feudis & possessionibus universis, & omnibus quæ ad jus ecclesiæ ipsius pertinet, sive in his quæ ipsa ecclesia justè & rationabiliter adipisci poterit, confirmavimus, & impressione nostri nominis muniri fecimus. Addimus etiam & omnino inhibemus, ne aliquis in regno nostro aliquod ædificium, quod in damnum esse possit aliquo modo ecclesiæ præfatæ, aliqua occasione facere,

* *Nonnette le bean.*

Ann. Ch. CM IX Oct. XIII.

facere ; vel ipsius jura aut possessiones auferre præsumat ; sed liceat prænominato Abbati ejusque successoribus & monachis possessiones ipsius monasterii modis quibuscumque poterit meliorare, & sub nostræ immunitatis tuitione quieto ordine possidere : quatinus ipsis servis ibidem Deo famulantibus pro nobis ac regni nostri statu omnipotentis Dei misericordiam jugibus precibus exorare delectet. Quod ut ratum in posterum habeatur, anuli nostri impressione confirmari præcepimus. Actum publicè apud Nonedam anno ab Incarnatione Domini MCLXIX, astantibus in palatio nostro quorum nomina & signa subscripta sunt. S. Comitis nostri Theobaldi Dapiferi nostri secretarii. Signum Matthæi Camerarii. S. Guidonis Buticularii. S. Radulfi Constabularii. Data P. B. per manum Hugonis Cancellarii & Episcopi Suessionensis.

Monachi Auriliacenses ex Vabrensi coenobio educti.

9. *Constructio Auriliacensis monasterii.* animo semper volvebat Geraldus, qualiter posset reperire monachos qui bene morati essent, & locum sub regulari proposito incolere potuissent. Sed cùm reperiendi raritas difficultatem intulisset, anxiebatur ille, & quidnam faceret nesciebat. Tum verò nobiles quosdam pueros ad Vabreole coenobium (*quod tunc non ita pridem à Raimundo Comite Tolosano ædificatum erat apud Ruthenos, ut inferiùs videbimus*) direxit, ut scilicet apud illam fraternitatem sub norma regulari iidem pueri imbuerentur. Porrò cum iidem pueri reverti juberentur, quia magistri defuerunt, mox puellari mollitia resoluti, rigorem disciplinæ neglexerunt, & ita contigit ut res ad effectum non veniret. Unum tamen eorum necessitate compulsus ceteris præfecit : sed cùm ille dissolutè viveret, vir Domini vehementer afficiebatur, quia illum corrigere non valebat, neque alium habere, quem loco illius subrogare posset. *An primus hic Auriliacensis Abbas qui susceptum Abbatis officium tam malè administravit, idem sit cum Adelgario, qui in charta Caroli Regis, & in Abbatum Auriliacensium catalogo primus recensetur, non facile dixerim, cùm nomen ejus hic reticeat sanctus Odo. Bernonem quidem Cluniacensem Abbatem primum Auriliacensibus ante alios præfuisse refert Chronicon Malleacense apud Labbeum. At vereor ut id verum sit, cùm Adelgarium omisso Bernone, ceteris præferat Chronographus Auriliacensis in tomo 2 Analectorum nostrorum editus, ex quo etiam discimus Johannem ejus successorem à summo Pontifice, cui carus erat, privilegium impetrasse*, ut Aureliaci cœnobium ab omni dominatione esset absolutum, nisi sancti Petri & Romanæ sedis. *Ejusdem præterea Johannis mentio est in quodam instrumento, quod in suis ad Reginonem notis edidit vir clarissimus Baluzius, in quo beati Geraldi propinquus, ac Tutelensi simul & Auriliacensi monasteriis præpositus fuisse memoratur.*

Abbates Auriliacenses.

Geraldi adversa.

10. *Geraldi sanctitas multis miraculis comprobata, variis etiam adversæ fortunæ casibus, prædiorum direptionibus, propinquorum captivitate conflictata est. Præcipuum autem adversarium sustinuit Ademarum, qui cùm Geraldum Carolo Simplici addictum in partes suas trahere, ac suæ ditioni (ut loquitur sanctus Odo) subdere tentaret ; omnem movit lapidem, ut hominem totum Christianæ pietatis operibus deditum, qua dolo, quà vi armisque opprimeret quibus egregiè defunctus periculis Geraldus, cum ad optatam animæ quietem apertam sibi viam crederet oculorum lumine repentè orbatus, per septem & amplius annos cæcitatem patientissime toleravit.*

Pietas in morbo.

11. Dissolutionem sui jam instare cognoscens, AMBLARDUM Episcopum jubet evocari, ut ejus transitum suis orationibus muniret. Per omne verò sui languoris tempus ita fatiscentes ad divinum obsequium impellebat artus, ut nec unum quidem nocturnale officium, nisi in ecclesia, pateretur celebrari : Missam verò unam diei competentem, & alteram pro defunctis coram positus audiret.

Obitus.

12. Sextâ feriâ, dilucescente die, ingravescere se sentiens, jussit ut nocturnale coram se Capellani peregissent, Episcopo cum suis in ecclesia celebrante. Cum psallentibus autem & ipse psallebat, donec post matutinale officium omnes etiam horas diei compleret. Tum verò Completorium finiens, signo se crucis armavit, & subjunxit illud verbum quod ei semper familiarissimum fuit : *Subvenite sancti Dei*. Hoc in ultimo locutus, oculos tacens clausit. Videntes verò qui aderant quod loqui cessaret, Episcopum advocarunt, sancta quoque membra illius in cilicio posuerunt : ceterisque pro exitu psallentibus, quidam de sacerdotibus Missam concitus celebravit, atque sacrosanctum mysterium attulit. Cum verò quidam diceret quod jam discessisset ; ille sensum adhuc retinens oculos aperuit, & hoc indicio nondum se discessisse monstravit. Tum verò Dominicum corpus, quod exspectabat, sua sponte suscepit, & ita felix illa anima ad cælos migravit. *Hactenus Odonis verba : quæ si cum superioribus conferas, annum ejus obitûs non ægre intelliges. Enimverò neque ante annum* DCCCC IX *statui, neque post annum* DCCCC XII *rejici potest. Primum vetant testamenti tabulæ ab eodem Geraldo mense Septembri anni* DCCCC IX *conditæ : alterum mors Adelardi seu Amblardi Episcopi Claromontensis, qui Geraldo morienti adfuit, atque mense Septembri anni* DCCCC XII *Arnoldum habuit successorem. At inquies, quid impedit Geraldi mortem ad annum* DCCCC X

Viaticum.

ANN. CHR. CM IX OCT. XIII.

aut insequentem revocare? Odonis auctoritas. Testatur quippe Geraldum feria sexta ad cælos migrasse. Atqui feria hæc nullo ex his, nisi anno DCCCCIX, *in diem 13 Octobris incidebat, quo tamen die tum apud Aurilacum, tum per totam Aquitaniam ejus obitus celebratur. Non me latet Chronographum Lemovicensem Geraldi diem ultimum ad annum* DCCCCXVII *retulisse. Verùm Odonis testimonium ceteris præstare debet, utpote qui à Geraldi familiaribus, ut ipse asserit, ejus actus mortemque didicerit, prout in litteris postea mandavit.*

Tumulatio, & Translatio & cultus. * *l.* aristatonem, id est honorarium decus.

13. Corpus illud sanctum quàm plurimis comitantibus turbis ad Auriliacum, sicut ipse jusserat, sui detulerunt, & in aristonem * lapidem, ad sinistram scilicet basilicæ ipsius, collocaverunt juxta aram sancti Petri, ita ut sepulcrum ejus habeatur in dextro, & ipsum nihilominùs in dextrorsum, *ubi cum per septem annos variis coruscasset miraculis*, sarcophagus qui usque ad medium cooperculi terra contusa calcibus fuerat contectus, sensim eminere super eamdem terram cœpit. *Id probatæ sanctitatis indicium habebant veteres, ut in S. Droctovei Abbatis actis Sæculo 1 observavimus. Hinc factum ut publicus Geraldo cultus, qui hodieque ei exhibetur, decretus sit; contigitque quod longe ante uni ex familiaribus vir sanctus prædixerat*, ut maceriæ hujus domus frequenter angustæ forent populis qui ad eam conventuri erant. *Celebris est per totam provinciam sancti Geraldi memoria, illiusque ad diem* XIII *Octobris mentionem faciunt recentiores Martyrologi ac vetera Aurilaci monumenta, ex quibus eumdem diem ipsius natalem esse constat.*

Viri illustres.

14. *Præter eximiam populorum in sanctum Geraldum pietatem, & incredibilem undique confluentium frequentiam, locum hunc sequentibus etiam temporibus celebrem effecerunt Monachorum observantia doctrinaque. Jordanus Lemovicensis Episcopus in Concilio Bituricensi anno Christi* MXXXI *celebrato, Auriliacensem inter ceteros Abbatem laudat, quod* regulariter agens, lucrandis animabus potius invigilaret, quàm de caducis & transitoriis rebus curam ageret. *At verò inter viros doctrina præstantes non ultimum sibi locum vindicat Gerbertus ejusdem loci primùm monachus, mox Remensis ac Ravennensis Archiepiscopus, ac denique Romanus Pontifex Silvester appellatus, cujus exstant epistolæ ad Girardum ac Raimundum Auriliacenses Abbates ab eo directæ, in quibus & grati sui animi in Auriliacenses monumenta, & in sanctum Geraldum religionis indicia non vulgaria apparent. Perseveravit etiam sæculo* XII *apud Auriliacenses eadem doctrinæ fama, ut colligitur ex Johanne Saresberiensi Carnutensium Episcopo, qui in epistola 60 eos laudat*, quod multarum rerum peritiam & usum haberent.

15. *Medio sæculo decimo quinto inclinare cœpit apud Auriliacenses monastica disciplina. Stephano ultimo Abbate regulari non sine veneni suspicione sublato, ac in locum ejus Johanne Castrensi Episcopo substituto: post quem hic locus Abbates deinceps commendatarios sortitus est, quorum negligentia fatiscentibus regularibus ædificiis ad Canonicos sæculares tandem defecit cœnobium, Pio* V *mutationem hanc approbante.*

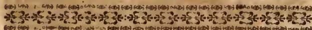
Vabrense monasterium. * de Vabre. * le Rouergue. * la Dordonne.

16. *Quod attinet ad cœnobium Vabrense,* * *ubi pueros in rebus monasticis erudiri curavit Geraldus, paullo ante id tempus, ut jam dixi, apud Rutenos* * *ad Dordonam* * *fluvium conditum fuerat à* RAIMUNDO *Comite Tolosano, assentiente ejus uxore* BERTEYZA. *Charta primaria data est* III *idus* Novemb. anno XXIII Caroli Regis, *cognomento Calvi. Id se facere dicit pro remedio animæ suæ & genitoris sui* FULCOALDI *& genitricis suæ* SANAGUNDIS, *germani quoque sui* FREDELONIS; *atque ideo res proprietatis suæ*, sitas in pago Rutenico, in vicaria Curiensi, *nempe* villam, cujus vocabulum est Vaber, *tradit* ADALGISO Abbati suisque monachis, ad monasterium construendum in honore sancti Salvatoris & sanctæ Mariæ Dei genitricis, sive sancti Dionysii martyris, ut unam dicto loco catervam congregent monachorum, qui secundùm Regulam sancti Benedicti ibi deserviant, hospites recipiant, pauperes recreent, & pro se fideliter orent.

* le Perigord.

17. *Hæc autem tradit* eo modo, ut nullus Rex, vel aliqua potestas habeat licentiam ipsas res beneficiare, vel concambiare, sive condonare, nisi tantùm ut sub tuitione & immunitate Regis perenniter consistat, *& ipse Raimundus loci tutor & defensor fiat: post suum verò obitum* BERNARDUM, FULCUALDUM, ODONEM, *filios suos vicissim defensores constituit. Hæc charta edita est apud Catellum lib. 1 de Comitibus Tolosanis pag. 69 & 70. ubi ex Agio Abbate Vabrensi observat, Adalgisum Abbatem & monachos ex cœnobio Palmato, quod Marcomanni apud Petrocorios* * *expilaverant, profugisse, atque in cognitionem venisse Raimundo Comitis, qui ad eos recipiendos Vabrense monasterium condiderit, consultu Helisacaris Episcopi. Hanc porro conditionem Carolus Calvus anno regni sui* XXIV *confirmavit diplomate regio, quod idem Catellus ibidem refert. Observatione digna sunt Agii Abbatis hæc verba.* Erat igitur eo tempore monasterium in provincia Galliæ, Petracorio pago, nomine Palmatus, in quo jugiter deicolæ decem famulabantur, nihil habentes proprium, præter quod norma sancti Benedicti

concedebat. Alia namque plurima erant monasteria in eadem provincia oppidò ditiora: quæ jam fata ingruente peste, famis periculo monachorum sancti Benedicti normam negligere cœperunt, & contra illius ritum proprium habere. quod illi devitantes, nefas & illicitum censebant... Dicebant enim & ipsi, quod nullo modo forent monachi, qui in terra proprium quærerent, nec scilicet propriam voluntatem, nisi tantumdem proprias culpas, & proprium locum. Pauperes equidem erant in rebus, sed divites in fide: quibus præerat Abbas ADALGASIUS nomine, veneranda canitie, moribus justis, alacer vultu, prosapia quidem non vili genitus, & ore eloquentissimus. qui videns quod nullo modo illorum sævitiam propter præsentem necem ferre posset: cœpit lustrare, ceu bonus pastor, regiones omnes, si forte inveniret, ubi ab ore sævientium suas pauperculas servare quivisset oviculas: quoniam quidem minimè illi opportunum erat suo degere solo, in quo creberrimas miserabiles ex dilectis suis alumnis cerneret strages. Ventum est igitur ad aures eximii marchionis REGIMUNDI, qui illo tempore monarchiæ Tolosæ fungebatur officio, quod venerabilis Adalgasius Abbas paganorum incursione foret unà cum clientibus proprio exsulatus solo... Denique concitè ad præfatum Abbatem mittere non desinens rogare visus est, quatenus ad loquendum cum eo Tolosam ne pigeret accedere. Sed ille extemplò ad eum pergere nequiens, quoniam ab urbe Tolosa fere sexaginta millia aberat; & pro re incerta meare ad eum nolens, duos ad eum direxit discipulos. *His consilium suum pandit Raimundus: qui reversi Adalgasio rem significant. Accessit ipse Tolosam. & cœnobium Vabrense constructum est, quod postea Johannes XXII in ecclesiam Cathedralem erexit, mox factam sæcularem. Agius Abbas, præmissi fragmenti auctor, fuit postea Narbonensis Archiepiscopus sub initia sæculi X. Dolemus ejus epistolam à Catello ex integro non vulgatam fuisse.* | Ann. Ch. CM IX. Oct. XIII.

B. NOTKERI MONACHI S. GALLI ELOGIUM HISTORICUM. | Ann. Ch. CM XII. Apr. VIII.

Ubi de RATPERTO & TUTILONE monachis, ac de NOTGERIO Episcopo Leodicensi, & de NOTKERO Abbate S. Galli.

1. INTER *illustres celebris sancti Galli apud Helvetios monasterii cœnobitas, de quibus in Sæculi 3 parte 2 ad vitam sancti Otmari Abbatis egimus, haud infimus censendus est* NOTKERUS, *cui* Balbulo *cognomentum fuit. Ejus acta litteris mandavit* EKKEHARDUS *sæculo* XIII. *distinguendus à quatuor aliis ejusdem loci ac nominis monachis, primo Decano sub Ottone* I, *secundo Ottonis* II *Sacellano & magistro; tertio item Decano sæculo* XI, *quarto respectu hujus* JUNIORI *dicto, qui librum de casibus monasterii sancti Galli, in quo quædam Notkeri facta referuntur, composuit sub annum* M XL. *quarto verò prædictæ vitæ scriptore sub Innocentii* III *Pontificatum. Hanc vitam erratis refertam hoc loco recudere piget, maximè cùm apud Canisium in tomo 6 antiquarum lectionum, Goldastum, & socios Bollandianos ad diem 6 Aprilis reperiatur. Notkeri autem elogium, quoad fieri poterit, ex Ekkehardo aliisque auctoribus condere visum est.* | Notkeri vita.

2. *Sed ne ob nominis communionem confusio, ut apud Ekkehardum vitæ scriptorem, hîc oriri contingat, advertendum est tres fuisse Notkeros parvo temporis intervallo sibi eodem loco succedentes, nempe* Balbulum, *de quo agere instituimus,* NOTGERUM *Leodiensem ex monacho Episcopum, &* NOTKERUM *Abbatem nepotem alterius Notkeri,* quem pro severitate disciplinarum Piperis-granum cognominabant, *inquit Ekkehardus Junior in cap. 9. qui fuit* Doctor, pictor, medicus, & poeta. *Hi sæculo* X *floruere: at sæculo* XI

ANN CH. CM. XII. APRIL VI.

Nockeri Balbuli patria & educatio.

NOTKERUS Labeo, *beati nomine donatus, & sæculo* XIII Notker doctissimus & benignissimus. *De Balbulo in primis agendum.*

2. *Notkeri nominis etymologiam affert Ekkehardus vitæ scriptor, quasi idem sit ac* necessariè desiderans. *ubi notat Papebrochius*, Noth-ghere *significare desiderium, seu desiderantem rerum necessariarum.* Igitur beatus Notkerus de pago, qui Turgovve dicitur, oriundus fuit, & in vico qui Sacer-pagus Larinè, vulgariter Heiligovve appellatur, nobilissimis progenitoribus procreatus *dicitur, &, si qua huic auctori fides*, de Carolorum genere, & sanguine Saxonum antiquorum erat parentum prosapia. *Caroli Magni, Calvi au Crassi*, nepos *ab eodem perperam vocatur. Nihil de ejus genere apud Ekkehardum Iuniorem: nisi quòd claris & illustribus parentibus natus initio capitis primi, & Virginem Kerhildam* neptim *habuisse perhibetur cap. 9. Hæc illa est Kerhilt, quæ teste Hepidanno* anno DCCCC LII, VI Kal. Junii, in die Ascensionis Domini sacro velamine induta est, & in natali sanctæ Mariæ inclusa. *Balbuli cognomen accepit ob linguæ impedimentum. unde ipse in hymno de S. Stephano apud Canisium tomo 5 pag. 776.*

Æger & balbus, vitiisque plenus,
Ore polluto Stephani triumphos
Notker indignus cecini volente
Præsule sancto.

Puer ad sanctum Gallum oblatus sub annum DCCC XL, *præceptores habuit Marcellum & Isonem, uti ipse in subjecta ad Liutvvardum epistola testatur: condiscipulos in primis Tutilonem & Ratpertum.* Iso magister, *ait Hepidannus*, obiit anno DCCC LXXI, prid. Idus Maii. *Ejus gesta describit Ekkehardus Iunior præcipuè cap. 2. ubi* sanctorum parentum *filius dicitur. Apud Grandivallenses in Alesatia monachos, petente Ruodolfo Burgundionum Rege, litteras docuisse, ibidemque miraculis coruscasse, atque decessisse memoratur. Corpus ejus in ecclesia sancti Germani sepultum, in Burgundiam translatum creditur. De Marcello fusè actum est in tomo superiori pag. 461. Is Notkerum, Ratpertum & Tutilonem* septem liberales duxit ad artes, maximè autem ad musicam, *teste Ekkehardo Iuniori cap. 3. Ex his Notkeri Balbuli ætatem colligere licet, præsertim ex tempore Isonis ejus præceptoris primi, quem anno* DCCC LXXI *obiisse mox diximus. Itaque longè ante hunc annum Notkerus apud sancti-Gallenses versabatur, haud dubiè principatu Caroli Calvi, non Magni, uti ex fabuloso Ekkehardo plerique narrant. Nonnulli non bene capiunt hæc verba Ekkehardi Iunioris ex cap. 1.* Traduntur post tempus Marcello scholæ claustri cum Notkero, posteà cognomine Balbulo, & ceteris monachici habitus pueris: exteriores autem, id est canonicæ, Isoni cum Salomone & ejus comparibus. *His enim prioribus verbis significatur, Marcello commissas fuisse claustrales seu interiores scholas, quarum scholares erant Notkerus & ceteri monachi juniores. Id factum Grimaldo Abbate post annum* DCCC XLI.

S. Galli disciplina.

3. *Per id tempus qualis fuerit apud sanctum Gallum disciplina, opera pretium est explicare. Salomon Canonicus, in scholis exterioribus eruditus, etsi beneficus, atque inter Fratres conscriptos admissus, ut tamen in claustrum admitteretur, impetrare non valuit, nisi facto quod monachus aliquando fieret voto, ipse cappâ monasticâ * indutus, quam egressus ad limina claustri deponeret. Lepida est ejus rei narratio apud Ekkehardum Iuniorem cap. 1.* Erat Senatus reipublicæ, *inquit*, nostræ tunc quidem sanctissimus. Consuluntur Hartmannus consilio magnus, ille quidem qui *Humili prece* melodiam fecerat; Notkerus, qui Sequentias; Ratpertus, qui *Ardua spes mundi*; Tutilo, qui *Hodie cantandus est*, & pleraque alia dictaverant, qui in condiscipulatu animum ejus didicerant. Hartmannus ait: Non similitudinem monachi, sed monachum ipsum quærit. Notkerus ait: Mihi prætexta hæc, quâ superindui, inquit, desiderat, si togam prætenderet, non utique displiceret. *ConcedAfter ut in claustrum*

* v. infra num 10.

jubeat cappâ indutus, modò ut aliquando monachus fiat. Assensit ille. Parat autem pro hoc beneficio insignem crucem sancto Gallo. Convivia Fratribus duodecim diebus in anno, id est Kalendis, prætextatus noster, quamdiu sæculariter vixit, hilariter facere suevit. Solebant idipsum antè etiam quidam alii Fratres conscripti nostratibus caritatis signum exhibere. Præ omnibus quidem Karolus Rex, *cognomento Crassus*, ipse qui sancti Othmari hebdomada, ipse propositor & pincerna, per triduum de vico Stainhem servivit, volatiliaque nos edere fecit. Sed & Adelbero Augustensis multo tempore Antistes, qui supra, & virtutes sancti Galli à pluribus audiens, locum in die sancti Galli orandi gratiâ adiit, & præsens plura conspiciens: Major est, inquit, gratia loci hujus, quàm rumor quem audivi. Reversus illic altera vice: Quid ceteri, inquit, sentiant, nescio, quid mihi animo est pronuntio. Unum egomet sanctum, & hunc defunctum, quæsivi: vivos autem sanctissimos, ut verè fatear, fratres inveni. Doctrinam autem illorum & disciplinam in virtutum eorum operibus videre est. *Quid tamen posteà ad explorandam ejus loci disciplinam ab Ottone Imperatore factum sit, inferiùs exponemus.*

ANN CH. CM XII. APRIL. VI.

4. *Redeo ad Notkerum, qui ita cum Ratperto & Tutilone conjunctus erat, ut* cor unum & anima una essent, *sicut Ekkehardus Junior cap. 3 loquitur,* atque votis unicordes. Notkerus corpore, non animo gracilis, voce non spiritu Balbulus, in divinis erectus, in adversis patiens, ad omnia mitis, in nostratium acer erat exactor disciplinis, ad repentina timidulus & inopinata, præter dæmones infestantes, erat: quibus quidem se audenter opponere solebat. In orando, legendo, dictando creberrimus, &, ut omnes sanctitatis ejus in brevi complectar dotes, sancti Spiritus erat vasculum, quo suo tempore abundantius nullum. TUTILO bonus erat & utilis homo, musicus, serio & joco festivus. RATPERTUS scholarum ab adolescentia magister, benevolus, disciplinis asperior, rarò præter Fratres pedem claustro promovens, excursus mortem nominans, sæpè Tutilonem itinerarium ut se caveret monens. Labem maximam claustri impunitatem nominabat. Tales cùm essent tres isti nostræ reipublicæ Senatores, quod semper Doctorum est & utilium, ab otio vacantibus & in levitate ambulantibus detractiones & dorsiloquia patiuntur assidua: sed maximè, quia minùs refellere solebat sanctus (ut verè asseram) dominus Notkerus. *Subdit Ekkehardus factum cujusdam monachi, nomine Sindolfi, qui Notkero infestior, à Salomone Constantiensi Episcopo & Abbate operariis præfectus est.* Erat tribus illis inseparabilibus consuetudo, permisso quidem Prioris, in intervallo Laudum nocturno convenire in scriptorio, collationesque tali horæ aptissimas de scripturis facere. At Sindolfus sciens horam & colloquia, quadam nocte fenestræ vitreæ, cui Tutilo assederat, clamdestinus foris appropiat, aureque vitro affixa, si quid rapere posset, quod depravatum Episcopo traderet, auscultabat. Sensit illum Tutilo homo pervicax, lacertisque confisus, latialiterque, quò illum, qui nihil intelligeret, lateret, compares alloquitur. *Tum Notkero, quia timidulus erat, in ecclesiam cedere jusso, alii duo hominem egregiè excipiunt, rapto flagello Fratrum, quod* pendebat in pyrali. *Ratpertus id exsequitur, vir ad* disciplinas acutissimus.

Notkeri virtutes.

5. Erant illo in tempore, *sic Ekkehardus Junior persequitur in eodem cap. 3,* sancto Gallo & alii cœnobitæ quidem sancti, quorum justitiæ apud Deum non sunt in oblivione: quorum quidem opera multa audivimus præclara: inter quos HARTMANNUS, & ipse doctissimus Abbas cœnobii post Salomonem: WALTRAMNUS verò, cujus etiam melodiæ quis fuerit non celant: RUODGERUS, cujus suprà meminimus, & alii quidem multi, cum sanctis sancti, cum electis electi: de quibus, quia longum est operi audita prosequi, tres solos quos assumsimus, in exemplum posteris sufficere credamus.

Monachi tunc sancti apud S. Gallum.

ANN. CH. CM. XII. APRIL VI. Notkerus scholis præfectus.

6. Notkerus verò dies, noctesque semper idem & novus, quod Ratpertus in scholis, hoc ipse in claustro, præter verbera, omni caritatis egit censura. *Hinc Notkerum claustralibus seu interioribus scholis præfectum fuisse intelligimus.* Prioris permisso, magis autem & hortatu, juveniores adhuc idonei noctes diesque, quando ab orationibus quiescerent, velut in insidiis erant, *id est observati, & quidem à Notkero.* Neque enim hora incompetens dicebatur, (*sic sanctus Benedictus horas* incompetentes *vocat cap.* 48, *quibus colloqui & simul convenire Fratribus non licet*) si codice in manibus quis cum domino Notkero loquebatur. Ipse autem cùm propter Regulæ tenorem sibilis eos interdum & strepitu absturbaret, ab Abbatibus ei per obedientiam quod refutarat injunctum est. Quàm autem mellifluus in responsis fuerit, lacrymæ eorum qui hominem viderunt, testantur.

Silentii tenax.

Futura prædicit.

7. Enimverò etiam in spiritu Dei multa bonis & malis aut fortunia prædixit, aut infortunia: sicut gratiâ exempli superiora repetam, cuidam Karoli elati animi Capellano. Nam Rex idem cùm ob caritates agendas fratribus, ut solebat, cœnobio veniret, totumque triduum gratia reverentiæ conversantium ibidem moraretur, sanctisque nostris, ut & Ratpertus scribit, munificus Abbate jam musato abire parasset: ille quidem elati animi Capellanus virum Dei psalterio, ut solebat, assidentem prætetiens conspexit, agnitoque quod is esset, qui Karolo multa quærenti pridie quæsita resolveret, comitantibus ait: Ecce, inquit, iste est, quo neminem aiunt in regno Karoli doctiorem. sed ego, si vultis, illum tam præcellentissimè doctum ad irrisionem vobis tentabo, & quod tantæ famæ vir omnino nesciat, interrogabo. Illis verò ut hoc faceret curiosè rogantibus, accedunt pariter, salutant eum. Humilis ille assurgens quid perant quærit. At ille infelix quem diximus; Scimus inquit, homo doctissime, omnia te nosse. quid autem Deus in cælo nunc faciat à te cupimus, si
» nosti, audire. Scio, inquit ille, & optime scio. Nunc enim facit quod
» semper fecit, & tibi utique quod mox facturus est. Exaltat enim hu-
» miles, & humiliat superbos. Abibat tentator ille, & irrisor à suis irrisus, parvipendens quid sibi futurum dixisset. Sonatur continuò ad concursum & laudes Cæsaris abituri. Arripit ille infelix futurus labarum eo die ordinis sui dominum antecedendi, & equo superbus invectus ante portam civitatis offendens cecidit, & miserè in facie collisus crus confregit. Committitur Abbati novo, Hartmuoto suffecto, Berinhardo procurandus: cui ipse tandem præsagium Notkeri, omnemque hujusmodi rem cum aperuisset, desiderabat viri Dei, si se invisere dignetur, absolutionem & præsentis benedictionem. Quod cùm ipse despective de Notkero audiens nihil sibi mali ejus vaticinio assereret contigisse, coagulari fractura illa nullis fomentis, nullis adunari valuit ligamentis. Supplicatur tandem media quadam nocte à miserantibus clamores ejus Notkero: qui dum adveniens crus contrectasset, confestim combullire illud sensit confractus, didicitque severe de cetero humilia sentire. *Hactenus Ekkehardus Iunior in capite* 3. *Prætereo quæ idem mox subdit de malis in Notkerum & Ratpertum artibus illius illiterati, de quo supra, monachi, qui Sindolfus vocabatur. Idem auctor cetera sic persequitur.*

Dæmones ludit.

8. Notkerus autem spiritualiter (ut diximus) fortis, quantum Tutilo in homines, tantum ipse valuit in dæmones. Accidit autem ut quadam nocte in ecclesia præveniens in maturitate, altariaque circuiens, ut solebat, clamaret. In cryptam verò veniens duodecim Apostolorum sanctique Columbani, acriores depost aram oculi ejus cùm deducerent lacrymas, quasi canem audierat mussitantem. *Dæmon erat, quem appropinquantem loco stare jubet Notkerus.* Festinatò autem aram sancti Galli adiens, cambotam suam & magistri ejus (*Columbani*,) multarum virtutum operatricem, cum

ANN. CH. CM IX. APRIL. VI.

ſphæra illa ſanctæ Crucis notiſſima rapuit, & in introitu cryptæ dextero ſphærâ poſitâ, cum baculo ſiniſtrorſum caninum illum aggreſſus eſt diabolum. *Dein dæmonem ita validè cædit, ut baculum ſanctum confregerit. Dæmon horrendum vociferatur. quo audito, adituus Notkerum, quis baculum ſanctum confregerit, quis voces ediderit, interrogat. Ille præ ſilentii nocturni religione tacet. Sed cùm neminem in eccleſia adituus, qui myſterium haud noverat, reperiſſet, quid rei eſſet animo volvebat ſtupefactus.* Virum denique regularem, jam ſemel ſibi tacitum, ampliùs alloqui non auſus eſt præſumere. Notkerus verò, ſecundum quod humilis erat & prudens, æditurum extra eccleſiam ſeorſim traxit, benedictioneque prolata, Quomodo baculum, inquit, fili mi confregi? niſi tu juveris, ſecreta mea habent efferri. Sed quoniam meum non eſt ambulare in magnis & mirabilibus ſuper me, ſilentio fidei tuæ quod factum eſt committo. Sicque ei rem, ut facta eſt, enucleavit. At ille baculo per fabrum latenter reparato, quod factum eſt ad tempus occultavit: in temporis autem proceſſu res, ut erat, in medium venit.

De omiſſa Nonæ recitatione arguitur.

9. Habet illa ſancti Galli baſilica capellas: in quarum uno angulari foribus proximo Notkerus pſallere erat ſolitus. Accidit autem ut quadam die ad Nonæ ſynaxim non veniret, neque eam per ſe caneret. In illo autem ſolio cùm poſt Completorium, clara adhuc die, precibus inſiſteret, videt ſuper ſe in laqueari interrupti trabibus diabolum conſediſſe, & ſtilo in tabula ſcribere. quem cùm quid ſcelus ſcriberet interrogaſſet; Nonam, inquit, quam tu ſcelus hodie ſuperſederas ſcribo. At ille dicto citius, *Deus in adjutorium meum intende, (vides nullas præmitti preces)* proſecutus, videt eum manu celeberrima quod ſcripſerat, planaſſe. Cumque ad preces ſynaxis ſe in terra proſterneret, tabulam laquearii diſrupti ſuper eum dejecit. At ipſe videns, ut ictum declinaret, citus exſiliit. Cachinnans tandem ille, Mihi ut aſſurgeres, inquit, effeci. Enimvero, ait & Notkerus, ſi tu ut nuper caninus fueris, iterùm habeo tecum operari. Tandem cùm evanuiſſet, fratres aliqui in extremis templi orantes, ſonum tabulæ voceſque audientes, mirati quid eſſent, citi aderant: videnteſque eum, ut ſolebat, proſtratum, nolebant illum, quod etiam incompetens hora eſſet, impedire. Tandem tamen Tutilo unus ex illis ſigno dato, amicè illum foras evocans, ſilenter in aurem, Magnas, inquit, inquietudines tu & dæmones tui fratribus facere ſoletis. *Tum interpellanti quid eſſet, Notkerus abnuit: ſed factum ex aliis qui viderant, non celatum. Hac in narratione obſerva religionem ſilentii in primoribus ſancti Galli monachis, maximè in eccleſia: ut ſi cui neceſſarium quid loquendum eſſet, primùm extra eccleſiam ſecederet cum eo quocum colloqui vellet. Dein petita aut data benedictione (quod ex ſuperiori numero colligere licet) breviter in aurem quod in rem eſſet, inſuſurraret. Ad hæc abſoluto Completorio ſolitam fieri ſynaxim peculiarium orationum. quod forſam intelligendum de illa oratione, quæ* expletâ pſalmodiâ *tempore ſancti Benedicti fieri ſolebat, teſte Gregorio M. in lib. 2 Dialogorum cap. 4.*

Vvolonis caſus.

10. *Hepidannus anno* DCCCLXXVI *quoddam factum, quod pluribus explicandum eſt, uno verbo memorat:* Volo cecidit. *Rem edisſerit Ekkehardus Junior in eodem cap. 3.* Erat eodem in tempore in loco adoleſcens quidam monachus admodùm litteratus, Comitis cujuſdam filius, nomine Vvollo, inquietus & vagus: cui propter averſionem cùm nec Decanus ipſe, nec domnus Notkerus, ſeu ceteri imperare potuiſſent, crebroque eſſet verbis verberibuſque correctus, nihilque proficeret; omnes pro talis ingenii viro dolebant. Nam cùm numquam ſanctus Gallus niſi libertatis monachum; *id eſt ingenuum*, habuiſſet, nobiliores tamen ſæpius aberrabant. Advenerant parentes ejus pro eo ſolliciti: per quorum monita cùm parum proficeret, iterum poſt abitum eorum ibidem erat. Diabolus autem quadam die domino apparuit Notkero diluculo: Malam tibi, inquit, &

Ann. Ch. CM IX. April VI. fratribus tuis facturus sum noctem. Mala avis, ait ille, malam famam prodere solet. At ille fratribus quæ audivit, ut illo die caverent, prænotuit. Vvolo verò cùm hoc & ipse à dicentibus audisset; Senes, inquit, semper vana somniant. Erat autem dies ipse, quo sibi à Decano nequaquam, ut solebat, claustro progrederetur, interdictum esse omnes noverant. Et cùm sederet ad scribendum, ultima ejus scriptura erat, *Inspiciebat enim mors:* ilicoque exsiliens, ceteris illum inclamantibus, Quò nunc Vvolo, quò nunc? in campanarium sancti Galli per gradus, ad hoc quidem nobis paratos, ascendere incipit, uti oculis, quia gressu non licuit, montes camposque circumspiciens, vel sic animo suo vago satisfaceret. Ascendens verò cùm super altare Virginum venisset, impulsu (ut creditur) satanæ per laquear cecidit, collumque confregit. Plurimis autem qui viderant vel audierant occurrentibus, cùm Viaticum ei propetanter afferrent, confessione dicta communicavit. At illi cùm eum efferre voluissent, & ad domum infirmorum portare; Sinite me, inquit, sanctas Virgines, priùs inclamare. Ipsæ enim sciunt, quia quamvis aliàs nefandissimus, mulierem tamen non novi. Intereà cùm altè ejulasset, Notkero accurrente, manus illi porrexit: Tibi, inquit, Domine mi, & sanctis Virginibus quas semper amabas, animam peccatricem commendo. At ille jactans se circa eum, Sanctæ, inquit, Virgines, in vobis confisus, fratris ipsius crimina super me tollo, & ambos nos vobis committo. Et hæc dicens flebat & ejulabat. Cumque ille efferretur, pro foribus ecclesiæ, quiete petita, Notkerum manu artissimè stringens, omnibus preces effundentibus emisit spiritum. Inter exsequias Notkerus eum lavit, in feretrum collocavit, obsequium faciens totam ejus sepulturam ipse procuravit, semperque, quod ad vixit, duo ipse Monachi officia testatus est persolvenda. Completorium ipso obitus viri die dum finiretur, Patrum quidam simplicior precem, in qua inest, *ut sicut læti duximus diem, ita noctem quoque læti transigamus*, dum recitasset, exsiliens vir Dei; Quid petis; inquit, frater admirabilis, quid petis? Sufficeret hodie diei malitia sua; & superabundaret: tu autem & nocti eadem precaris? Septima verò obitus hominis die cùm pernoctans in ecclesia permansisset, circa tempus laudis nocturnæ parumper super genua pausans, videt quasi Ratpertum suum se excitantem & dicentem: Dimissa sunt ei peccata multa, quia dilexit multum. At ille evigilans, unde, anime mi, unde hoc nosti? cùm subjunxisset, quia modesto gradu ille exiit. At ipse putans eum ecclesiam, ut ibi licentiùs loqueretur, exire, dum eum extra velum prosequitur, *(erat ergo etiam tunc velum pro foribus ecclesiæ sancti Galli)* neque ipsum, neque gressus ejus ullum sentire poterat sonum: ceteroque accenso quæsivit eum in lecto. quem invenit surgentem, ut & ipse, sicut solebat, præveniret in maturitate & clamaret. Cereo exstincto ecclesiam rediit, *Te Deum laudamus* præ gaudio flens silenter cantavit, *id est submissa voce recitavit.* Die autem dato, quærente Ratperto, utrumne ad excitandum se nocte venisset, quod videtat amabili suo aperuit: tandem quoque & ceteros fratres res tanta non latuit. *Hic observare juvat, Ratpertum, tametsi decenda juventuti præpositum, tamen à laudibus nocturnis non abfuisse, uti neque Notkerum; immo statam horam antevertisse. Ceterum Vvolo Notkeri Balbuli ex sorore nepos à fabuloso Ekkehardo appellatur, filius Comitis Kiburgensis.*

Ratperti obitus. 11. *De obitu Ratperti Ekkehardus Junior ita persequitur.* Ratpertus verò, & ipse sanctus, circa claustrum sancti Galli cùm languidus iret, nec tamen docere desineret, quadraginta discipulis quondam suis Canonicis; tunc quidem Presbyteris, loco propter festum advenientibus, animam singulis in manibus commisit: quotum quisque ei triginta Missas obituro promiserat.

promiserat. Sicque ille lætissimus Deum, uti se diutius morbo coqueret rogans, panis nitidus factus, inter discipulorum manus in paradisum, ut credimus, transiit: pro quo Notkerus & Tutilo præter ceteros fratres dolentes, qui post eum relicti sunt, multa fecerunt. *Scripsit Litanias editas apud Canisium tomo 5 pag. 742, & librum de casibus monasterii sancti Galli, à tempore B. Columbani ad Salomonem Abbatem, apud Goldastum.* ANN. CH. CM IX. APRIL. VI.

12. Tutilo verò cùm apud Mettensium urbem cælaturas satageret, peregrini duo sanctæ Mariæ imaginem cælanti adstiterant, eleemosynamque petebant. Quibus cùm nummos clam tribueret, divertentes ab eo, clerico cuidam adstanti aiebant: Benedictus Domino vir iste, qui nos hodie bene consolatus est. Sed estne soror ejus, inquiunt, Domina illa præclara, quæ ei tam commodè radios ad manum dat, & docet quid faciat? Ille verò miratus quid dicerent, cùm nuperrime ab eo digressus nil tale vidisset, revertitur, & quod dixerant, velut ad momentum & in ictu oculi contemplatur. Ait autem illi clericus & peregrini: Benedictus tu Pater Domino, qui tali magistra uteris ad opera. qui cùm ipsos quid dicerent nescire assereret, vehementer in illos invectus, ne cui tale quid dicerent interminatur. In crastinum autem cùm gloriam talem de se plures audirent dictitare, subtrahens secessit de medio, neque jam ultra in urbe illa operari volebat. In bractea autem ipsa aurea cùm reliquisset circuli planiciem vacuam, nescio cujus arte postea cælati sunt apices: *Hoc panthema pia calaverat ipsa Maria.* Sed & imago ipsa sedens quasi viva, cunctis inspectantibus adhuc hodie est veneranda ... De obitu autem ejus, *scilicet Tutilonis*, quia nihil constans comperimus, hoc solum quod ad gaudia eum migrasse confidimus, indubitanter asserimus. *Ejus obitus contigit* V Kal. Aprilis. Et Tutilonis.

13. De Notkero quæ reliqua sunt, audenter narrabimus, quoniam illum Spiritus-sancti vas electum nequaquam dubitamus. Remansit ille sanctissimus uterinis in spiritu viduus & orbus: tandemque malum illi, quo dolore cordis intrinsecus tactus est, accidit Epistolas canonicas græcas, à Liutvvardo Vercellensi Episcopo petitas, multis sudoribus ille exemplaverat. Et ecce Sindolfus, *nebulo ille, de quo superius mentio facta est*, magnus jam & præpotens in loco, codicem illum delicatè scriptum casu incurrens furatus est, & singulas quaternionum, sicut hodie videre est, cultro decisas discerpsit atque depravavit, & iterum complicans in locum, ubi eas fuerat furatus, reposuit. *Hac sunt qua de Notkero, Tutilone, & Ratperto commemorat Ekkehardus Iunior in capite 3. Subjicit deinde quas quisque odas seu Sequentias composuerit, & ad concentum formaverit. Nec plura de Notkeri obitu loquitur: sic verò Hepidannus:* Anno DCCCCXII Notkerus magister obiit. *Keroldus ejus discipulus piissimus, teste eodem Ekkehardo cap.* 14, sepultus est non longè à Notkero Balbulo, magistro quondam suo, sibique amicissimo. *In Necrologio Notkeri obitus ita exprimitur.* VIII Idus Aprilis obitus Notkeri, qui Sequentias composuit: in cujus anniversario datur minor stoupus * de Balnea-stupa retro muros, & de aliis duabus domibus sibi adjacentibus & hortis superpositis, quæ pertinent ad ecclesiam sancti Petri. *Corrigendi itaque Vvion & alii, qui ejus obitus diem ad* VI *Idus collocant. Epitaphium ejus sic habet apud Bollandianos:* Notkeri facta extrema. Obitus. * scyphus.

Ecce decus patriæ Notkerus, dogma sophiæ,
Ut mortalis homo conditur hoc tumulo.
Idibus octonis hic carne solutus Aprilis,
Cælis invehitur, carmine suscipitur.

Inter macrobios ponitur ab his, qui eum à tempore Karoli M. vixisse putant cum fabuloso Ekkehardo: nec melius sentiunt qui Notkero Balbulo cacitatem affingunt cum eodem Ekkehardo, cùm id Notkero medico tribuendum sit.

14. *Notkerus Balbulus varias composuit Sequentias, id est rythmicas preces,* Notkeri scripta.

ANN. CH. DCCCCXII. APRIL. VI. *quales ad Missam ante Evangelium in festis sollemnioribus cantari solent. Sequentiam de Spiritu-sancto incipientem ab his verbis*, Sancti Spiritus adsit nobis gratia, *ei tribuit Ekkehardus sequioris vita scriptor, atque hanc à Notkero missam fuisse Carolo Imperatori, qui hymnum* Veni Creator *à se compositum eidem remiserit. ubi quod de Carolo dicitur, falsum esse constat. Verum est quod idem auctor subdit, piam illam de Spiritu-sancto Sequentiam*, Veni sancte Spiritus, *compositam fuisse ob Innocentio Papa* III, *cujus tempore vivebat. Ex omnibus porro Notkeri scriptis præcipuum est Martyrologium, à Canisio editum tomo 6. Tempus scripti operis assignat Notkerus ipse ad* VII *Kal. Maii in hac verba:* Quod idcirco significandum putavi, ut Patriarcha noster Hatto Magontiacensis, qui hoc anno item ab Incarnatione Domini ... caput ejus, *id est sancti Georgii*, & aliud quoddam membrum, cum plurimis & maximis Sanctorum reliquiis in Alemanniam ad novum Monasterium suum à Formoso Apostolico impetratis asportavit. *Annus quidem non exprimitur in codice quo usus est Canisius: sed ex Formosi pontificatu, qui ab anno* DCCC XCI *in annos quinque Romana Sedi præfuit, præter-propter intelligi potest. De Hattone infrà. Vide ad* X *Kal. Iunii, ubi de reliquiis sancti Desiderii Viennensis Episcopi ab Adone anno* DCCC LXX *missis per Beroldum Presbyterum, qui adhuc superstes erat.*

15. *Præterea* litteras alphabeti, *quæ olim in modulatione significanda usui erant*, cuidem amico quærenti Notker Balbulus dilucidavit, *ex Ekkehardo Iuniore cap. 4. Lantberto nomen erat illi amico, apud Canisium tomo 5. pag. 739, & apud Goldastum. Idem Notkerus Psalterium Arnulfo imperatore in Alamannicam linguam transtulit, tanta verborum difficultate, ut Ioachimus Vadianus apud Goldastum lib. 2 de monasteriis Germaniæ, ut nonnisi ab attento lectore intelligi queat. Specimen ejus linguæ in Oratione Dominica & Apostolico Symbolo post idem Psalterium scripto refert idem Vadianus pag. 47. Notkeri varios hymnos refert Canisius in tomo 5 à pag. 769. & pag. 790 fragmentum vitæ sancti Galli ab eodem Notkero tribus libris metrice scripta. Meminit istius operis Notkerus ipse in epistola sequente ad Liutvvardum Vercellensem Episcopum & sancti Galli Abbatem, quam ex ms. codice Cluniacensi eruit noster Stephanotius, prout hic sequitur.*

SUmmæ Sanctitatis merito, summi sacerdotii decore sublimato, domino dilectissimo LIUTVVARDO incomparabilis viri Eusebii Vercellensis Episcopi dignissimo successori, Abbatique cœnobii sanctissimi Columbani *, ac defensori Cellulæ discipuli ejus mitissimi Galli, necnon & Archicapellano gloriosissimi Imperatoris KAROLI, NOTKERUS cucullariorum sancti Galli novissimus. Cum adhuc juvenculus essem, & melodiæ longissimæ sæpius memoriæ commendatæ instabile corculum aufugerent, cœpi tacitus mecum volvere, quonam modo eas potuerim colligere. Interim verò contigit, ut Presbyter quidam de Gimedia nuper à Nordmannis vastata veniret ad nos, Antiphonarium suum deferens secum, in quo aliqui versus ad Sequentias erant modulati, sed jam tunc nimium vitiati: quorum ut visu delectatus, ita sum gustu amaricatus. Ad imitationem tamen eorumdem cœpi scribere, *Laudes Deo concinat universus orbis qui gratis est redemptus.* Et infra, *Colnber Ada deceptor.* Quos cùm magistro meo ISONI obtulissem, ille studio meo congratulatus, imperitiæque compassus, quæ placuerunt laudavit, quæ autem minùs, emendare curavit, dicens singulæ motus cantilenæ. Quod ego audiens, ea quidem quæ in prima veniebant, ad liquidum correxi: quæ verò ... quasi impossibilia vel attentare neglexi, cùm & illud postea usu facillimum deprehenderim, ut testes sunt, *Christus in Sina & Mater.* Hocque modo instructas secunda mox vice dictavi, *Psallat Ecclesia mater illibata.* quos versiculos cùm magistro meo MARCELLO præsen-

* nempe Bobiensis.

ANN. CH. CM IX. APRIL. VI.

tarem, ille gaudio repletus, in rotulos eos congessit, & pueris cantandos aliis alios insinuavit. Cumque mihi dixisset, ut in libellum compactos alicui ptimorum illos pro munere offerrem; ego pudore retractus numquam ad hoc cogitare poteram. Nuper autem à fratre meo OTHARIO rogatus ut aliquid in laude vestra conscribere curarem, & ego me ad hoc opus imparem non immerito judicarem; vix tandem aliquando eo quoque ad hoc animatus sum, ut hunc minimum vilissimumque codicellum vestræ celsitudini consecrare præsumerem: quem si in eo placita vestræ pietati comperero, ut ipsi fratri meo apud Domnum Imperatorem sitis adminiculo, metrum quod de vita sancti Galli elaborare pertinaciter insisto, quamvis illud fratri meo SALOMONI priùs fuerim pollicitus, vobis examinandum, habendum, ipsique per vos explanandum dirigere festinabo.

In his litteris clarus est Liutvvardus Vercellensis Episcopus, Caroli Crassi Imperatoris Cancellarius, cui Pauli Apostoli epistolas græcas Notkerus (ut superiùs dictum est) destinaverat. Eidem Sequentias dedicavit, apud Canisium tomo 5 pag. 758. Monasterium de Gimedia, est Gemeticense * *in Neustria ad Sequanam infra Rotomagum, quod à Nortmannis, teste Vvillelmo Gemeticensi, vastatum est anno* DCCC LI. *quo tempore Notkerus* juvenculus *erat. Atque vel inde patet, eum ad Caroli M. tempus non pertinuisse, nec ita longævum, ut plerique fingunt, exstitisse. Scripta est autem hæc epistola ante annum* DCCC LXXXVII, *quo Carolus Crassus imperio & vitâ cessit, Salomone needum sancti Galli Abbate. Post superiorem epistolam sequuntur hymni sub hoc titulo:* Incipit liber hymnorum Notkeri Balbuli cœnobiolæ sancti Galli. *nempe, in Natali Domini,* Dies sanctificatus; *de sancto Columbano.* A Solis occasu; *& de sancto Gallo,* Christe sanctis unica spes. * Iumieges.

16. *Postremo Goldastus existimat, nulla allata ratione, Notkerum Balbulum auctorem esse duorum librorum de rebus bellicis Caroli M. ad Carolum Crassum Imp. sub nomine Monachi S. Galli editis. Certè consentit tempus, faventque hæc verba in lib. 2 cap. 26.* His igitur quæ ego balbus & edentulus . . . explicare tentavi, &c. *Verùm magis gravis ac severus videtur Notkeri genius in Martyrologio suo, quàm ut eidem duo isti libri tribui debeant. Non parum tamen momenti habere debet hic locus. Simili enim modo Notkerus se balbum, dixit suprà num. 2. in hymno de S. Stephano. Quidquid sit, emendandus est locus in lib. 2 de rebus Caroli M. cap. 8.* Apud quem & dominus meus Gallus. *ubi legendum* Grimaldus, *quod prima tantùm littera initiali in codice ms. indubiè designatum erat. Grimaldus verò Abbas erat sancti Galli primis Notkeri annis.*

17. *Restat agendum de Notkeri nostri cultu, cujus litteras Canisius & Goldastus ediderunt, & ex eis Papebrochius. Iverat quondam Romam Vodalricus Abbas sancti Galli, eò missus à Frederico secundo ad Innocentium III. Peractis Missis, quibus Apostolicus interfuit præsente Abbate, de Notkero Sequentiarum auctore, quas quidem fortè legerat, sciscitatur Pontifex, & quomodo dies anniversarii ejus celebraretur, & an denique festivitatem ejus agerent. Respondit Abbas, Notkerum* simplicem monachum *fuisse; ex nobilissimis terræ parentibus ortum, valde eruditum ac sanctum: ceterum* privatim tantùm agi de eo, sicut pro alio defuncto. His verbis Papa commotus, O nequissimi, *inquit,* malo vestro tanti, tam sanctissimi viri, qui erat plenissimus Spiritu-sancto, quod hujus festivitatem non celebratis, infelices eritis. *Ita in posteriori Notkeri vita & in gestis Vodalrici Abbatis. Res tamen infecta mansit ad pontificatum Iulii II, qui mandavit Hugoni Constantiensi Episcopo, ut de instituendo Notkeri festo & officio inquisitionem faceres, ac pro sententia sua decerneret: ita tamen ut ex his quæ fecisset, decrevissetve, aut ordinasset,* prædictus Notkerus propterea canonizatus aut approbatus non censeretur. *Hugo id officii demandavit Iohanni Zvvicho Canonico Constantiensi, tum ejus defectu Leonardo Altvvegero Notario anno* M D XIII. *Demum ipse Hugo absoluta inquisitione permisit Abbati & conventui,* & quibuslibet aliis Inquisitio de ejus sanctitate.

Ann. Ch. cm. ix. April. vi.

personis, ut una die cujuslibet anni per eos eligenda, vel die qua beatus Notkerus ab hoc sæculo migravit, festum Confessoris minoris, ac Missam & officium ejusdem beati Notkeri à primis vesperis usque ad secundas vesperas ejusdem diei, in dicta capella sanctorum Petri & Pauli ac ejusdem monasterii, necnon aliis ecclesiis & capellis eidem monasterio subjectis, cujusvis licentiâ minime requisitâ, sollemniter celebrare, & facere celebrari possint, & licitè valeant: *ita tamen ut*, prout Julius Papa secundus in litteris suis voluit; idem beatus Notkerus propterea canonizatus aut aliàs approbatus non censeatur. *Actum id Iulio mortuo, nimirum anno* M D XIV *sub Leone* X.

Abbates S. Galli.

18. *Antequam Notkerum dimittamus, de duobus aliis Notkeris hoc loco paucis agere juvas, nempe de Notkero Abbate & Notkero Episcopo Leodicensi. Notkerus Balbulus vivendi finem fecit Salomone Abbate, qui anno* DCCCC XIX *& ipse vivere desiit. Anno* DCCCC XXI *successit Hartmannus: huic verò post biennium Engilbertus. Anno* DCCCC XXXIII *Thieto Abbas efficitur, isque anno* DCCCC XLII *Abbatiam Craloni fratri suo uterino resignavit. Ejus tempore Anno in Abbatiam, vir alioqui frugi, intrusus est, anno uno & dimidio. Anno* DCCCC LIX *Craloni mortuo suffectus Burchardus, Notkeri præcessor, cujus tempore cùm sinistra de sancti Galli disciplina suspicio oborta esset, jussu Ottonis Augusti visitatio loci facta est. Id paucis refert Hepidannus in hunc modum:* Anno DCCCC LXVIII adventus & immissio octo Episcoporum, ac totidem Abbatum in monasterium sancti Galli ad examinandam vitam nostram & Regulæ observationem. qui Deo dante optima testimonia daturos polliciti, fratresque facti, caritativè abierunt. *At totam rei gestæ narrationem, lectu quidem, præsertim monachis, haud infructuosam aut indignam, fusiùs exponit Ekkehardus Iunior in capitibus* 10 *&* 11*, ex quo Episcoporum nomina discimus. Primus Henricus Treverensis Archiepiscopus*, cui summa rerum commissa; *tum Arnolfus Tullensis, Dietricus Mettensis, Hiltebaldus Curiensis, Poppo Herbipolensis, Palzo Spirensis, & Erpho Vuormatiensis Episcopi. Abbates nominantur Kebo Lauressensis, Kerbo Vuirzinburgensis, Milo Elevvangensis: ceterorum nomina ignota. Isti visitationi causam præbuit Abbas Augiensis, qui & ipse visitationi intererat, Ruodmannus, qui sancti Galli monachos*, quasi minus regulares, *ad Haduvigam Heinrici ducis filiam*, quæ Suevorum post Burkhardum virum dux erat, *detulit traduxitque. Id ipsa retulit ad Ottones patrem & filium, in quorum aula Ekkehardus tunc Capellani munere fungebatur, dum Ekkehardus alter Decani munus apud S. Gallum obiret. Et Otto filius ad delectos Episcopos & Abbates:* Ire, *inquit*, vos nominati Episcopi cum Abbatibus, cœnobii sancti Galli mona-

Visitatio monasterii.

» chos, qui infamantur, correcturi. *Ad hæc Arnolfus Tullensis, rem arduam esse,*
» *atque ex invidia profectam; se* votivum *istuc nuperrime adivisse; ceterum similem*
» *caritatem vix alibi se invenisse: non unius tramitis & regulæ viâ cælum scandi.*

Tum Hiltebaldus Curiensis: Omnia quæ ibi noscuntur, pie Rex, laude digna sunt, *ait*, præter quod ibi habent quædam sua, & carnium aliqui illorum utuntur eduliis: & hæc ipsa quidem Abbatum suorum, ne deficerent, semper egerunt permissis. *Ad hæc*, Enimvero si de suo, ut asseriris, Rex ait, vivunt, id ipsum secundum Regulam Benedicti ut faciant, quantum potissime poteritis, ut agatis, vobis omnibus injungimus. Et quoniam & nos quidem aliquos de ipsis venerabiles agnoscimus, non hostiliter eos aggredi libet, sed tot consultores quidem amicissimos dirigimus, ut infirmo fratri meo Abbati, quoniam pater meus filium eum vocat, adminiculo sitis, ut bona multa quæ faciunt, ad Benedicti Regulam deinceps vergant. *Eunt illi lege ab Ottone patre data, ut Burchardo Abbati, qui nepos ejus erat, parcerent, neque eum abjicerent. Eunt illi ad locum, ubi plerique nutriti fuerant, Dietricus, & Palzo præter alios. Abbas in medium vocatus, jubet Ekkehardum Decanum ac Notkerum medicum surgere, atque instituti sui disciplinam edicere. Quibus auditis*

Kebo Abbas Laurishamensis & Abbates Episcopis: Enimvero, aiunt, hæc omnia quæ audivimus, Benedicti sunt Regulæ, præter hoc solum, quòd secundùm illam laborant, secundùm illam autem non vegetantur. Sed & hoc ipsum eis causa est, ut undecumque quærant quo vitam sustentent. Quæ quia Abbatis permisso quæsita, ubi jusserit, reponunt, & ad ejus nutum & arbitrium his quæcumque sunt utuntur; contra Regulam non esse veraciter affirmare valebimus. *Tandem* placuit omnibus, quicquid quisque privati haberet, in communes officinas in fide deferret: carnibus omnes, præter quibus Regula indulget, abstinendo; mensas, etiamsi paupertatis sint, simul habeant. *Ceterum Henricus Archiepiscopus pollicetur se daturum operam, ut Ottones loci penuriæ providerent, quod & factum est.* Lætis ob hoc omnibus, itur in ecclesiam: recepti manibus singuli in libro vitæ scribuntur. *Illis abituris*, pergunt *Fratres* in ecclesiam ad dandas abeuntibus prosperæ viæ preces, & recipiendas à tot Episcopis benedictiones, data prius confessione, & à stolatis remissione. *Postquam legati omnia ad Ottones perorarunt, mittitur Kebo Laurishamensis, qui quæ apud S. Gallum deerant, farciret, &* de scriniis Regum sexaginta argenti librarum rara pondera deferret. ANN. CH. CM IX. APRIL. VI.

19\. *Paullo post Burchardus Abbas regimine sponte cedens, ad capellam sancti Galli sese inclusit*, & Notkerum pro se, Ekkehardo favente, Notkeri medici ex sorore nepotem, eligi rogavit, & Regibus cum pro se inthronizandum direxit. *Littera hac de re directa ad Ottonem; quas cum Otto filius patri obtulisset*, & à patre sigillum recludere jussus, ipsi illi (nam sancti Galli semifacies erat) in manum dabat. *Litteras Otto junior perlectas* patri & matri *Adalheida* fidus interpres reponens insinuavit, & ut perita facerent, rogavit. *Ekkehardus Capellanus*, notularum peritissimus, *verba ultro citroque prolata, in tabulis notavit. Otto pater, quem Otto Iunior Leonem vocabat, legatos postridie introductos*, Bon-man habere Romanisce dixit. *Tandem pastorali ferula, quam Burchardus miserat, recepta*, conducto quidem tali eam Notkero dedit, ut vivo Abbate suo, sicut ipse vellet, illam curaret, nihilque capitale absque ejus nutu, & Ekkehardi Notkerique consilio ageret. Et continuò, Meus, eris, ait: manibusque receptum osculatus est. moxque ille Evangelio allato fidem juravit: dimissoque eo in ecclesiam ad *Te Deum laudamus*; milites Galli * qui aderant reverso, coram se acciros jurare jussit. *Notkerus apud S. Gallum* gratanter ab omnibus susceptus, Burchardique manu in sedem potentiæ locatus, colloquium in Capituli domo facere basilicam egreditur: ibique in sancti Benedicti vicem ab omnibus electus, *optimè postea se gessit, & Kebonis Abbatis Laurishamensis* doctrinam paullisper sopitam sollicitè excitavit. *Hac omnia ex Ekkehardo Iuniori capitibus 12 & 16. Ad reliquam loci disciplinam quod attinet*, quotannis more Romano officia *apud sancti-Gallenses* mutari solebant, *cap. 15. Claustrum verò* ab antiquâ Patrum memoria tantæ venerationi est habitum, ut nemini vel potentissimorum sæculi Canonicorum seu laicorum introïtus vel etiam introspectus eis liceretit, *cap. 16.* Vidi egomet, *inquit Ekkehardus*, ante tempora quæ à Gallis patimur monachorum schismatis, Comites aliosque potentes, loci quoque milites, pro dilectione festis diebus crucem nobiscum per claustrum sequendo, juvenes, & senes quosdam ad cingulum barbatos, monachicis indutos roccis * nobiscum quaquà ivimus ingredi. *Quod de Gallis ait Ekkehardus, id intelligendum de Sandra-do Trevirensi monacho, Ottoni patri carissimo, qui restituenda apud S. Gallum disciplina obtentu Sancti-Gallensibus non parum negotii facesserat, ut inferiùs in ejus Elogio dicemus. Hac fusiùs persecutus sum, quoniam multa in his occurrunt ad res monasticas illustrandas. Ekkehardus Iunior desinit in Notkero Abbate, qui anno* DCCCC LXXIII *Abbas renuntiatus, ex humanis excessit anno* DCCCC LXXXI, *teste Hepidanno.*

Notkerus Abbas.

* *id est S. Galli.*

* *id est capis supra num. 3.*

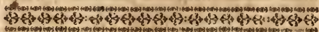
20\. *Venio tandem ad Notkerum Leodicensem Episcopum, cu us acta in gestis Episcoporum Leodiensium prolixè referuntur, sed nulla monastica ejus professionis*

Notkerus Episcopus Leodicensis.

ANN. CH. CM. IX. APRIL. VI. *mentione facta, neque apud Sigebertum, qui pontificatus ejus initium revocat ad annum* DCCCCLXXI. *quo anno Everaci mortem locat Chronicon Magdeburgense, at anno sequenti Notkeri successionem. Idem Chronicon Notkerum* S. Galli præpositum *fuisse declarat ad annum* M VIII, *his verbis*: Notkerus Leodicensis Episcopus, & priùs monasterii sancti Galli Præpositus, ad Christum migravit. *Eum bonæ memoriæ Episcopum vocat Baldericus in Chronici Cameracensis lib.* 1 *cap.* 110. Notgerus *in gestis Episcoporum Leodiensium, perpetuò* Notkerus *in diplomatibus appellatur.*

Notkeri reliqua scripta.

21. *De Notkero Balbulo pæne prætermiseram quod Goldastus in tomo* 2 *rerum Alamannicarum observat pag.* 195. *nempe ipsum scripsisse* historiam S. Galli & subsequentium temporum usque ad suam ætatem, in morem Ciceronianum, id est per dialogos: *quam historiam ait* exstare in Palatinatu, apud viduam Vvolfgangi Vvecteri Sanctgallensis. *Idem Goldastus eidem Notkero chartas quasdam attribuit pag.* 6, *quas vice Vvinidhardi monachi ac Cancellarii scripserit. Sed de his satis.*

ANN. CH. CM. XIII. JAN. XXV.

DE V. ARGRINO EPISCOPO LINGONENSI,

Ubi de ISAACO & GEILONE Episcopis.

1. ETSI *ambigua* ARGRIMI *seu* ARGRINI *vita in episcopatu exstitit, probabilior ipse vitæ ejus exitus fuit. Defuncto Isaaco Episcopo, à quo in Divionensi sancti Benigni cœnobio restitutam disciplinam diximus ad annum* 878 *in Elogio Bertilonis Abbatis, contentio de eligendo successore nata est, aliis Teutboldum, aliis Egilonem seu Geilonem præferentibus. Hæc ad Stephanum Papam* VI *delata est, qui ea de causa litteras ad Fulconem Remensem Pontificem in Teutboldi gratiam scripsit, teste Frodoardo in Historia lib.* 4 *cap.* 1. Item pro Teutboldo Lingonensi, significans ad se hujus Lingonensis ecclesiæ querimoniam pervenisse, quòd obeunte Isaac Episcopo, inconsulto clero & populo, Egilonem quemdam monachum, nuper de sæculo venientem, in Episcopum Aurelianus Lugdunensis ordinaverit, eisque vi illata præposuerit nolentibus. quo divina vocatione hominem excedente, ne in idipsum incurrerent, concordi voto clerus & populus Teutboldum ipsius ecclesiæ Diaconum eligentes, ab ipso Papa sibimet in Episcopum consecrari petierunt. Sed ille uniuscujusque ecclesiæ privilegium inconcussum servare volens, id agere distulerit, eumque præfato Aureliano direxerit, &c. *Egilo seu Gilo Abbas erat Trenorchiensis * monasterii, de quo in S. Filiberti translatione actum est ad annum* 836. *ubi Geilo multis laudatur à pag.* 560. *Is vagæ congregationis Heriensis Abbas erat jam inde ab anno* DCCCLXXV, *id est anno quinto ante electionem Lingonensem. Unde asserere licet, Stephano subreptum fuisse, cùm Egilonem* nuper *de sæculo tum venisse scribit. Neque cum ejus epistola convenit etiam Falconis monachi Trenorchiensis narratio; asserentis; Geilonem* acclamante clero cum illius provinciæ proceribus, *in sedem Lingonensem promotum fuisse. Verùm falli potuit hac in re Falco, qui in designando Geilonis obitu itidem falsus est: at verò Abbatialis Geilonis dignitas ex Caroli Calvi diplomate autographo repetitur jam inde ab anno minimùm* DCCCLXXV. *Anno* DCCCLXXXVII *Geilo in Synodo Cabilonensi litteras obtinuit, quibus donationes cœnobiis ab eo factæ confirmantur. Sub exitum anni sequentis Geilo hominem exuens,*

Gilo Episcopus Lingonensis.

* de Tournu

Besua * *sepultus est in monasterio sancti Petri.* ANN CH. CM. XIII. JAN XXV.

2. *Post ejus obitum, necdum planè obtinuit electio Teutboldi seu Theobaldi, tametsi jam ante Geilonis obitum ordinati Episcopi, & cathedra vacationem præstolantis ex suffragio Stephani Papæ: sed prævaluit Argrimi electio, cujus regimen Theobaldus identidem interturbavit. Præventus à Fulcone Remensi Archiepiscopo Formosus Argrimum sede cedere jubet, eumque paullo post ad ecclesiam Lugdunensem, Aureliani morte viduatam, destinat. Re infecta, Argrimus, quasi metropolitani potestate jam utens, Vvalonem ad sedem Æduensem ordinat, Richardo Duce & Manasse Comite faventibus. Offensus hac arrogantia Pontifex Argrimum abjicit, Vvalonem sacris interdicit. Hinc in Theobaldum Procerum ira: Theobaldi excæcatio, ac demum interitus. Tunc restitutus in sedem Argrimus: qui factorum ad extremum pænitens*, relicto Episcopatus honore monachus est effectus *in sancti Benigni monasterio, cui beneficus fuerat*: ac post biennium defunctus honorificæ traditus est sepulturæ intra sæpta ecclesiæ, *ut tradit Chronographus Benignianus in Spicilegii tomo* I. *nempe prope tumulum Isaaci Episcopi ante Geilonem præcessoris sui, cujus corpus Remis Divionem ipse revexerat. Ejus abdicatio contigit sub annum* DCCCC XI, *mors post annos duos. In constructione novæ basilicæ Benignianæ, quæ per Vvillelmum Abbatem piissimum facta est ineunte sæculo* XI, *reperta sunt corpora sanctorum multorum, itemque Isaaci mox laudati Episcopi.* Similiter & domini Argrimi Pontificis ac monachi, sacerdotalia cum cucullo necnon interiore cilicio vestimenta, in testimonium ipsius sanctimoniæ incorrupta sunt reperta. *Idem Argrimus in charta quadam, qua sancti Hyppoliti ecclesiam Besuensibus monachis restituit* anno secundo regnante Odone Rege, Indict. VIII, *id est anno Christi* DCCC LXXXIX, *Geilonem prædecessorem suum* piæ recordationis Episcopum *appellat, in Chronico Besuensi tomo* I *Spicilegii pag.* 529.

*Besa Argrimus.

3. *Necrologii Benigniani fragmenta quædam typis vulgavit Philippus Labbeus in tomo* I *Bibliothecæ novæ pag.* 656 *& sequentibus, ubi elogia referuntur Isaaci, Argrimi, Vvarnerii, & Roberti Lingonensium Episcoporum. Isaacus* mirandæ *vir* sanctitatis *dicitur, qui* sequacibus suis vitæ factus est forma. *Is inter pia sua opera*, Divionense monasterium, olim quidem refertum religiosorum catervâ monachorum, sed tunc infesta paganorum, *id est Nortmannorum*, vastatione destructum, in qualem valuit reformavit statum. In cujus nova reædificatione, non solum terris seu ornamentis regali dono concessis ditavit locum, verùm etiam Abbatem secundùm Regulam sancti Patris Benedicti monastico gregi ordinavit, sepulturæque suæ locum ibidem destinavit. Qui feliciter XXV annis in episcopali regimine transactis, cùm XV Kal. Augusti quievisset in Christo Catalaunis, sepultusque fuisset Remis, permissione Regis KAROLI, studio quoque Præsulis Argrimi exinde advectus est hìc & reconditus, ut vivens præceperat, IV Nonas Februarii. Isaaci memoria.

4. *De Argrimo ibidem hæc leguntur absque diei assignatione.* Depositio Domni Argrimi Lingonicæ sedis Episcopi atque hujus ecclesiæ monachi. qui inter plurima quæ huic monasterio contulit beneficia, hoc quoque ex suo superaddidit, medietatem scilicet annualis mercati, quod est in festivitate omnium Sanctorum, ad vestimenta Fratrum: quoniam alia medietas jam data fuerat sancto Benigno largitione KAROLI Regis, quando eidem donaverat burgum pariter & districtum. Adjecit præter hoc memoratus Pontifex Abbatiolam sancti Johannis *(nunc paratia est)* ipsi loco contiguam, cum omnibus appendiciis suis ad exceptionem hospitum. Prunidum quoque villam cum ecclesia & adjacente silva ad ministrandum hiberno tempore infirmis Fratribus focum: duarum quoque decimas & paratas ecclesiarum in Asiriaco & in Longo-vico consistentium ob diem anniversarium depositionis sui corporis, & cunctorum Lingonensis ecclesiæ Præsulum eleemosynario & sollemni officio celebrandum. *Ejus depositio in alio Necrologio notatur* Argrimi.

Ann. Ch. cm. xiii. Jan. xxv. VIII *Kal. Februarii. De Brunone agendum sæculo sequenti ad acta Vuillelmi Abbatis Divionensis.*

Ann. Ch. cm. xv. Dec. xx.

DE V. HOGERO ARCHIEPISCOPO BREMENSI.

1. SANCTO *Rimberto, magni Anscharii successori, in metropolim Bremensem suffectus est* ADALGARIUS, *laudatus in actis Rimberti tomo superiori editis: qui Adalgarius Bremensem ecclesiam rexit annos* XX. *Hujus obitus rectè in Chronico Magdeburgensi ms. refertur ad annum* DCCCC IX. Adalgario Bremensi Archiepiscopo mortuo HOJERUS succedit. *Adalgarius* senex valde, *cùm* inimicis minùs resistere vel agenda disponere *posset*, à monasterio Corbeiensi Hogerum suscepit adjutorem: cujus ope fultus ac ministerio ipse emeritæ senectutis otio potiretur, *teste Adamo Bremensi in cap. 42. Adalgario adversatus est in primis Hermannus Coloniensis. quo agente* Brema, *jam pridem Metropolis*, Coloniæ suffraganea facta est, *perseveravitque sub Hogero*, consentientibus iniquis decretis Formoso Papa & Arnulfo Rege. *Postea tamen Sergius Papa* calumnias, *id est querelas*, Adalgarii miseratus, privilegia Bremensis ecclesiæ renovavit: *& quia* senectutis pondere gravatus Pontifex pastorale officium obire non poterat circumeundo, prædicando, & consecrando Episcopos; dari sunt ei adjutores à Papa circumvicini quinque Episcopi, *quos Adamus memorat. An privilegio usus sit Adalgarius, incertum.* Migravit anno Domini DCCCC IX, VII Idus Maii, & sepultus est in basilica sancti Michaëlis, quam ipse pro dilectione magistri *Rimberti* super tumbam ejus erexit.

Hogerus Adalgario succedit.

Acta ejus.

2. Hogerus Episcopus sedit annos septem, per contentionem ordinatus à Coloniensi. Pallium suscepit à Sergio Papa, ferulam à Rege Luthevvico. Unde fuerit, aut qualiter vixerit, Deo cognitum est. Invenimus tamen scriptum in antiquioribus ecclesiæ libris uno versu, quis fuerit, ita.

Sanctus & electus fuit Hoger septimus heros.

Sanctitati ejus testimonium asserit veterum traditio, quæ narrat eum severissimum in ecclesiastica disciplina, pro consuetudine monasteria suæ diœcesis crebro circuisse. Unde etiam cum Hammaburg consisteret, exploraturus quid Fratres agerent, nocte intempesta Ramsolam ad vigilias properavit matutinas. Anno domini Hogeri secundo Luthevvicus puer depositus est, & Conradus Francorum Dux in Regem levatus. In isto Luthevvico, *inquit Adamus*, vetus Caroli finitur prosapia: hactenus etiam Francorum tendit historia.

Persecutio.

3. In diebus illis immanissima persecutio Saxoniam oppressit, cùm hinc Dani & Slavi, inde Boëmi & Ungari laniarent ecclesias. Tunc parochia Hammaburgensis à Slavis, & Bremensis Ungarorum impetu demolita est. Interea confessor Dei Hogerus obiit, & sepultus est in ecclesia sancti Michaëlis cum decessore suo anno Domini DCCCC XV. Depositio ejus XIII Kal. Januarii habetur. *Eumdem annum signat Chronicon Magdeburgense. Hujus* corpus Episcopi cùm post annos centum & decem, dirutâ senio capellulâ, quæreretur, præter cruces pallii & cervical Episcopi nihil potuit inveniri. Et credimus resurrectionem impletam esse, sicut in David & Johanne Evangelista contigit. *Hactenus ex Adamo.*

Hogeri obitus.

VITA

VITA S. RADBODI EPISCOPI TRAJECTENSIS AD RHENUM,

Ann. Ch. cm. xviii. Novemb. xxix.

Auctore anonymo subæquali.

Ex Surio, qui stilum mutavit.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. RADBODUM, *aliis* Radbodonem, *jam superiùs in Amalberga Virginis elogio commemoravimus. Is post Egilboldum Trajecti ad Rhenum * Episcopus, ordine decimus quartus, insigni pietate effulsit. Vitam ejus scriptor anonymus ac subæqualis condidit ex ipsius Radbodi convictorum relatu, qualem in ms. codice nanctus est Surius, qui meliùs rebus nostris consuluisset, si primigenium ejus nobis exhibuisset stilum, à quo non sine mendis & debita auctoritatis jactura vix recedi potest. Anonymi verba sunt num.* 5. Pauca commemorabimus accepta ab illis, qui rebus gestis interfuere. *Eodem sensu loquitur sub finem numeri* 10. Vitæ scriptor. * *Vtrecht.*

2. *Trajectum inferius, prisco nomine* Vviltaburg *dictum, episcopali sede donatum est à Vvillebrordo nostro, qui adjunctis sibi monachis, verbi Dei præconibus, Frisios ad Christum perduxit, quemadmodum in ejus, itemque in Gregorii Abbatis actis diximus. Monachos in cathedrali ecclesia primùm constitutos a Vvillebrordo, tum Bonifacio martyre, illic ad Carolina saltem tempora perstitisse probant varia temporum illorum instrumenta, quæ ad Gregorii vitam præstrinximus. At quocumque tempore Monachi in Canonicos istic deflexerint, aliquamdiu pòst Episcopos Trajectinos, saltem religiosiores, nonnisi sumto monastico habitu, ac emissa Regula professione, hanc sedem iniisse colligimus ex Radbodi pontificis exemplo, qui cùm in aula Caroli Regis educatus, ad Guntarium Coloniam se contulisset; eo relicto, mox à Trajectinis accitus est in Pontificem: nec mora, ut scribit vitæ auctor num.* 4, mutat habitum, ... perfectèque regularis fit monachus: neque à carnium dumtaxat esu, sed ab omni ciborum voluptate abstinet. *Id Vvillebrordi ac Bonifacii prædecessorum exemplo factum innuere videtur idem scriptor num.* 7. *Et recepto apud Cantuarienses ecclesiæ antistites mori consentaneum esse, non uno loco docent Anglicanæ historiæ scriptores, usque in actis sancti Osvvaldi aliisque demonstrabimus.* Monastica professio.

3. *Antequam de rebus à Radbodo Pontifice gestis dicamus, nonnulla de studiis ejus in aula Caroli Regis, ac sociorum Stephani & Mancionis, atque de Mannone, seu Nannone palatinæ scholæ præfecto delibanda sunt. Carolum hunc Regem Germanici fere scriptores Carolum Crassum Imperatorem esse putant, sed vel hoc uno revincendi, quòd sub ecta vita scriptor subæqualis Carolo Regi filium assignet Ludovicum, qui Calvi, non Crassi (qui nullos reliquit liberos) filius, ac regni heres fuit. Quanto studio Carolus Calvus enixus sit ut studia litterarum quæ grassantibus intestinis bellis, ac Danorum incursione non parum labefactata fuerant, reflorescerent; satis superque probavimus cùm in Sæculi superioris præfatione postrema, tum in Paschasii Radberti, atque Johannis Abbatis Elogiis. Sed auctorem nostrum audiamus ex num.* 1 *&* 2. Primo Radbodus ad CAROLI Regis Francorum, inde ad Ludovici ejus filii aulam se contulit, non quòd palatinos ambiret honores; sed quòd intra Regis palatium liberalium disciplinarum studia præclarè colerentur. Præerat autem gymnasio illi MANNO, *aliàs Nanno*, Philosophus, cui sanctus puer, ferveus discendi studio sedulus adhærebat. Erant autem ei condiscipuli STEPHANUS & MANCIO, &c. *Nil moror Belgicos aut Germanicos scriptores neotericos, qui Nannonem Caroli Crassi* Advocatum, *patria Frisionem, & aliquot opusculorum, quæ passim jactari dicunt, auctorem fingunt. Mannoni fuisse nomen verior Surii lectio persuadet, eumque non alium esse facile crediderim ab illo Mannone, monasterii S. Augendi in locis Jurensibus præposito, qui anno* DCCCLXX *in Synodo Viennensi ecclesiam quamdam cœnobio suo vindicavit, ut dictum est in superiori tomo pag.* 218. *Petavianus codex in quo Flori carmina Analectorum tomo* 1 *edita, describuntur, hunc præfert titulum, uti & alii quos vidimus codices in Boheriana Bibliotheca:* VOTO BONAE MEMORIAE MANNONIS LIBER AD SEPULCRUM SANCTI AUGENDI OBLATUS. *A palatinis ergo scholis Manno (ut veri simillimum est) in S. Augendi monasterium ante annum* DCCCLXX *secessit, ibique locupletem librorum supellectilem Deo sacravit. De* Studia & Præceptor.

Ann. Ch. CM XVIII. Novemb. XXIX. *Stephano Radbodi condiscipulo, tum Episcopo Tungrensi dicemus inferiùs. Mancionem Surius perperam Cabilonensem dixit Episcopum, quem Catalaunensem dixisse debuerat. Ipse est Mancio à Frodoardo in historia lib. 4 non semel memoratus, cujus epistolam ad Fulconem Metropolitam Remensem de sacerdote unpturiente missam, in Analectorum tomo 3 nuper edidimus.*

Scripta. 4. *Radbodum in Palatinis scholis multum profecisse, &, ut ait Vuillelmus de Heda, carmine & pedestri oratione valuisse, probat operum ejus elenchus à Trithemio relatus in hunc modum.* Scripsit nonnulla præclara opuscula, de quibus ista feruntur, Laudes sancti Martini lib. 1. laudes S. Bonifacii Episcopi lib. 1. De sancta Amalberga lib. 1. Homiliarum & sermonum lib. 1. de S. Vuillibrordo flores, integrum quoque de S. Martini translatione officium, & varios cantus in honorem sanctorum. *Quas Trithemius sanctorum Martini atque Bonifacii laudes vocat, anonymus noster hymnos & encomia dicit num. 7 his verbis.* Texebat de illis hymnos & encomia, quæ in eorum sollemnitatibus depromerentur. Et ne quis nos putet à vero aliena dicere, exstat integrum beati Martini officium, ab ipso compositum. *De Amalberga Virgine librum à Trithemio indicatum ms. codex Bigotianus olim complectebatur hoc titulo:* Tomellus Domni Radboudi sanctæ Trajectensis ecclesiæ Episcopi, de vita & meritis paradoxæ Virginis Amalbergæ. Tomellus *hic nihil est aliud præter homiliam à Trithemio laudatam, quam ex eodem codice Bigotiano superius, ubi de Amalberga Virgine, publicavimus. In Sæculi 3 parte 1 ad vitam S. Vuillibrordi sermonem in ejus natali habitum exhibuimus: qui nescio an is ipse sit, quem Trithemius Radbodo nostro tribuit. Præter ea, quæ Radbodo Trithemius assignat, Vuillelmus de Heda nonnulla ejus poëmata descripsit, quæ pro tempore elegantem auctoris venam arguunt. Ex his unum referre sufficiat, quod hunc titulum præfert in codice ms.*

* *id est encomium.* RADBODI EPITAPHIUM * DE VIATICO CHRISTI.

Esuries, te, Christe Deus sitis atque videndi
  Jam modò carnales me vetat esse dapes.
Da mihi te vesci, te potum haurire salutis,
  Unicus ignotæ tu cibus esto viæ.
Et quem longa fames errantem ambesit in orbe;
  Hunc satia vultu, Patris imago, tuo.

Idem Vuillelmus Radbodi breve Chronicum retulit, ex quo initi ab ipso pontificatus annum, & alia ejus temporis gesta discimus. Anno ab Incarnatione Domini DCCCC, apparuit in cælo mirabile signum. Stellæ enim visæ sunt undique tamquam ex alto in horizontis imum profluere circa poli cardinem, omnes ferè inter se concurrere: quod prodigium secutæ sunt tristes rerum calamitates, aëris videlicet maxima intemperies, crebrique ventorum turbines, fluminum quoque terminos suos transgredientium, terribilis quædam quasi cataclysmi imago; &, quod his pestilentius est, diræ hominum adversus Deum se extollentium tempestates. Hoc eodem anno, priusquam tamen Epactæ mutarentur, FOLCO Remorum Episcopus Metropolitanus, & ZUENTIBOLDUS Rex interfecti sunt: ac non multis antea diebus ego peccator RADBODUS inter famulos sanctæ Trajectensis ecclesiæ conscribi merui. Atque ô utinam! cum eisdem æternæ vitæ consortium merear adipisci. *Denique Surius tomo 6 Eglogam de S. Lebuino refert, eidemque Radbodo adscribit. Hæc de ejus scriptis.*

5. *Anno igitur qui nongentesimum præcedit desinente, ad Trajectinæ sedis fastigium vocatus Radbodus, clericale schema cum monastico commutavit; moxque creditum sibi gregem verbo & exemplo pavit assidue. Temporali quoque ipsius subsidio cavit, impetrata ab Arnulfo ejusque filio Zuentibolde Regibus Daventria, cum adjacentibus prædiis, in quæ loca, destructo à Normannis Trajecto, se recepit. Quin etiam anno* DCCCC XIV *privilegium a Conrado Rege accepit ab Heda relatum, quo ecclesia sua prædiis ac juribus tuitionem ac securitatem,*
Obitus. *consecutus est. Tandem cum inter frequentes paganorum procellas hac illacque tutandi gregis ergo discurrisset, apud Homersum sive Othemarshem occubuit, Daventriæ sepultus. Mortis ejus diem* III *Kal. Decembris consignant omnes, in anno varietas Auctores variant, aliis annum nongentesimum decimum sextum aut septimum notantibus, aliis sequentem, nonnullis verò decimum nonum præferentibus. Annus post Christum natum nongentesimus decimus octavus Radbodo postremus fuisse nobis videtur.*

Memoria. 6. *Radbodi sanctitatem anonymus noster eximiè prædicat: sed qui post ipsum* sancti *nomen ei tribuerit ante Adamum Bremensem in Hist. cap. 21 lego neminem. Regino in Chronico Radbodum* venerabilem *vocat Antistitem; Johannes de Beka* virum veraciter sanctum, *eadem de illo scribit Vuillelmus Hedda, Trithemius, Vbion, Miraus, Molanus, Cratepolius & alii passim recentiores. Auctorem nostrum audire præstat, postquam obiter notaverimus largiter falli eos, qui Radbodum nostrum fingunt Regni Archicancellarium. Hoc enim munus*

Radbodo Trevirensi Archiepiscopo delatum est, non Trajectensi, ut ex variis ejus avi monumentis facilè colligitur.

ANN. CH. CM. XVIII. NOVEMB. XXIX.

1. **B**EATUS RADBODUS è nobili Francorum genere prognatus, parentes Christianissimos habuit, & ipse suis meritis magno ornamento mundo fuit. Nam ab ipsis prope incunabulis jam animo tendebat ad cælos. Nomen ejus mysterio non vacat, quod *Consilii nuntium* latinè possis reddere. A Christo enim mittendus erat optimi consilii legatus ad Frisios, à quibus maternum duxerat genus [a] quibus certe optimè consuluit. Dux Frisonum RADBODUS, quem alii Regem vocant, matris ejus atavus fuit; cujus nomen ei mater imposuit. Cum primùm discendi capax esse visus est, discendis litteris admotus est. Primæ ætatis tempus exegit apud GUNTHERUM [b] Coloniensem Archiepiscopum, avunculum suum, litteris operam navans. Sed cùm illi Episcopo res adversæ accidissent, puer egregiæ indolis, hortantibus suis, plerisque etiam adjuvantibus, (quippe quem Dei gratia, qua præditus erat, omnibus carum efficeret) primo ad CAROLI [c] Regis Francorum, inde ad LUDOVICI ejus filii aulam se contulit: non quod palatinos ambiret honores, sed quòd intra Regis palatium liberalium disciplinarum studia præclarè colerentur. Præerat autem gymnasio illi MANNO * philosophus, cui sanctus puer fervens discendi studio sedulus adhærebat.

Radbodi nominis etymon.

[a] Maternum genus.

Studia litterarum. [b]

[c] Scholæ Palatinæ adhæret.

* al. Nappo.

2. Erant autem ei condiscipuli STEPHANUS [d] & MANCIO, ætate quidem superiores, sed non tamen studio. Itaque inter illos exstitit pia quædam æmulatio, conabaturque alter alterum excellere, non honoris ambitione, sed humilitate, legendi & discendi diligentia. Quorum virtus eo progressa est, ut non multo post uterque Episcopus creatus sit, Stephanus quidem Tungrensis ecclesiæ; Mancio verò Catalaunensis *. Radbodus autem venerabilis adolescens, instar apis sedulæ litterarum floribus insidens, multam inde eruditionis copiam collegir, donec omnium judicio non mediocriter doctus est existimatus. Interim virtute animi adolescentiæ motus comprimebat, carnis rebellionem parsimonia edomabat, mundum & mundana omnia cælestium amore contemnebat, spiritalibus inhiabat deliciis, rebus caducis omnibus nuntium remittere planè constituebat. Ætas quidem necdum matura erat, sed maturis & canis erat moribus, illecebras omnes respuens, solique Deo placere contendens. Nocte ac die spiritalibus vacabat epulis, & jam tum affectu atque desiderio consectabatur quod postea opere præstitit.

[d] Socii ejus.

* Sur. Cabilonensis, malè.

Virtutum profectus.

3. Nec verò Regem ejus latebat virtus. Nam quanto ille studiosiùs occultare se connitebatur, tanto ejus fama, vel maximè invito illo, latius populi ore diffundebatur. Fit carus Regi propter morum integritatem, proceribus regni venerabilis, acceptus & probabilis populo, ut qui non obscurè Deo gratus & amabilis videretur. Postquam autem Carolus, sub quo adolescentiæ annos exegit, è vita decessit, suos volens invisere, Lomaganium (sic enim vulgo ejus patria dicebatur) adiit. Porro etiam HUGONI [e] summæ dignitatis Abbati, & ea tempestate inter Abbates præcipuo, sese adjungens, doctrinæ palmam præ ceteris tulit. simul etiam virtutum scalis semper ad altiora scandens, ut lampas cælestis præclarè ubique refulsit.

Patria.

[e] Hugonem Abbatem sequitur.

4. Interea EGILBERTUS [e] Ultrajectensis ecclesiæ Præsul vitam cum

[a] Inde plerique scriptores Belgici seu Germanici Radbodum genere Frisium dicunt. *Lomaganium* ejus patria dicitur infrà num. 3.

[b] Alio nomine Guntarius Lothario Regi à consiliis, quem *rebus adversis* pressum, hoc est à Niculao Papa subjectum anathemati, ob incestas Regis cum Vvaldrada nuptias, Radbodus merito deseruit.

[c] Carolum hunc Regem non Crassum, sed Calvum fuisse, superiùs in observationibus prævis docuimus.

[d] De Manonne, Stephano, & Mantione vide etiam observationes prævias.

[e] Is Conradi filius, plurimis per Galliam cœnobiis auctus, Ducatu quoque insignis, anno 887 Aurelianis excessit, ad S. Germanum Autisiodori sepultus.

ANN CH. CM XVIII. NOVEMB. XXIX. morte commutat. Tractatur de substituendo idoneo pastore, miraque cleri & populi consensione, non sine nutu Dei, Radbodus omnium dignissimus censetur. Idem est ARNULFI, qui tum regni moderabatur habenas, itemque Principum de eo judicium. Itaque Cleri, Regis, Principum, populi studio & voluntate vir sanctus, primo quidem hujus rei ignarus, postea verò diu reluctans, Episcopus creatur. Ea re non mediocri animo dolore affectus, diu hæsitabat quid faceret. Tandem honorem fugere dum vult, vel invitus rapitur ad cathedram honoris. Percepta igitur benedictione, æterni Regis miles processurus ad pugnam, armis spiritalibus animo virili se accingit, mutat habitum, moribus addit majora etiam ornamenta, Christique doctrinæ obtemperans, angustam valde amplectitur viam, perfectéque tegularis fit monachus: neque à carnium dumtaxat esu, sed ab omni ciborum voluptate abstinens, biduanis triduanisque jejuniis animum pascit, corporisque imbecillitatem, vix ossibus hærens, naturæ necessariis, iisque vilibus sustentabat alimentis: interim tamen vultu hilaritatem præ se ferens, & ita se comparans inter suos, ac si delicatis cibis vesceretur. Voluit enim, quoad fieri potuit, omnes latere abstinentiam suam, paucis tantùm ejus consciis. Quam cùm laicus [b] quidam Episcopo familiaris, & crebro eum invisens, experiri vellet; aliquando ei ad mensam assidens, & more usitato cum eo colloquens, tandem petit sibi copiam fieri bibendi ex poculo quod erat pro consuetudine illi appositum: quod quidem erat ex onyche factum, congruenterque ornatum auro, sed aqua plenum. Ubi quid tum miri per servum suum effecerit Deus mirabilis in sanctis suis, res ipsa sileri non patitur. Non sinit Episcopus ut ille ex poculo bibat. nolebat enim in aliorum notitiam deduci quid in illo esset: sed tamen oblata quadam oportunitate, alter clam arripit poculum, Episcopus verò id advertit: sed cùm prohibere non posset quin biberet, suspirat ad Deum & ingemiscit. Et ecce antiquo renovato miraculo aqua mutatur in vinum optimum. Id sentiens explorator ille, ad pedes sanctissimi Antistitis advolvitur, petit veniam, spondet se deinceps nihil tale attentaturum. Et si autem Præsul sanctissimus id celare voluit; non tamen par erat celari opus Dei, convenienter illi sententiæ Raphaëlis Angeli, dicentis ad Tobiam: *Sacramentum Regis abscondere bonum est: opera autem Dei revelare & confiteri honorificum.*

Episcopus creatur. [a]

Monasticum induit habitum. Abstinentia ejus.

Aquam in vinum commutat.

5. Quotidiana ejus conversatio, quoad in corpore vixit, quàm grata Deo, quàm optata & suavis hominibus fuerit, quotidiana illo virtutum augmenta capessente, tametsi explicare nos pro dignitate non valemus, tamen vel pauca commemorabimus, accepta ab illis qui rebus gestis interfuere, ut facilius lector fidem nobis adhibeat. Quidquid ex rebus mundi hujus habere potuit, accuratè in pauperes erogavit: cumque omnium bonorum operum floreret exercitiis, attamen in benignitate erga pauperes nulli secundus fuit. Quotidie, dentris paucis sollemnitatibus, suis manibus lavabat pauperum pedes, præbebat eis victum, nudos vestiebat, infirmos visitabat, claudis & pupillis curam adhibebat. Ejusmodi studiis & officiis humanitaris & misericordiæ diu noctuque incredibili vigilantia & sollicitudine indefessus vacabat, nec umquam id genus frangebatur laboribus: id plane in lucris ponens, quidquid in miserorum solatia contulisset. Nulla apud eum visebantur ornamenta, aut inanis mundi pompa, non illi inerat auri sacra fames. Nefas putabat ejusmodi oblectati. Itaque contemto mundo, & quidquid is præstare potest amicis suis, cælestium amore fervebat, solo corpore degens in terris.

Caritas ejus in pauperes.

Continentia.

[a] Egilboldum vocat Johannes de Beka cum Vvillelmo de Heda & aliis passim auctoribus: Eylboldum scribit Zuentiboldus in suo apud eumdem Vvillelmum diplomate.

[b] Gommarum dicunt Beka & Heda, quo fulti auctore, nuspiam significant.

6. Cum autem Trajectensem ecclesiam Dani vastassent, [a] sæpius Daventriæ morabatur, animo tamen semper Trajecti inhabitans: quo etsi reddita pace crebro se conferret, non parum dolebat & ipsi & aliis, quòd res & tempus non sinerent eum illic perpetuò residere. Proponebat sibi in animo ad imitandum multos sanctos patres, eos præsertim qui ejusdem ecclesiæ fundamenta in firma petra Christo primò collocarunt, puta VVILLIBRORDUM & BONIFACIUM, meritis & sanctitate præcipuos, quos ardui itineris, quo illi præcesserant, duces sibi elegit, imitandosque suscepit: quos etiam in superliminaribus pectoris sui depinxit, intentaque animi contemplatione semper intuebatur. Qui morum sanctitate & optimis exemplis, meritorumque patrociniis etiamnum summi Regis familiam sublevant: quod alter in pace confessione, alter sanguinis effusione clarus, ambo ex hoste triumphantes, cælestis militiæ consortio perfruuntur. In horum igitur vestigiis insistens, semina fidei spargebat commisso gregi, seipsum quotidie vivam hostiam immolabat Deo, toto pectore adspirabat ad cælestem patriam, moriebatur mundo, vivebat Christo, totus versabatur in cælo. Erat lucerna Christi super candelabrum posita, lucens omnibus qui in domo Dei erant, interim apud se coram Deo humilis.

ANN. CH. CM. XVIII NOVEMB. XXIX.

Sanctos Vvillebrordum & Bonifacium colit.

7. Nec deerat illi prophetiæ spiritus. Multa enim, ut prædixerat cito evenerunt, multa non longè post acciderunt. Semper animo Domini legem meditabatur, nec eo contentus, etiam opere exsequabatur eam: factus jam victor animi, doctor caritatis, cultor castitatis, pauperum sustentator, mærentium consolator, clero spes invicta solatii, populo indefessum levamen, suis omnibus à facie inimici turris fortitudinis; justi adeo tenax, ut nec prosperis, nec adversis adduci posset, ut ab eo deflecteret. Numquam ab ore ejus Christus abfuit, quem etiam animo perpetim, quidquid ageret, affixum habuit. Numquam vel lectionis, vel orationis studio fatigabatur, numquam misericordiæ officiis & operibus satiabatur; jejuniis & vigiliis semper addictus. Ejus labia semper stillabant dulcedinem, ferebant pacem & salutis remedia, semper Christum ejus eloquia sonabant. Præcedentium Patrum, ut diximus, exempla cupidissimè sectabatur, eorum memoriam legendo, audiendo, colloquendo, vel quidpiam de eis componendo incredibili aviditate usurpabat. Texebat de illis hymnos & eneomia, quæ in eorum sollemnitatibus depromerentur. Et nequis putet nos à vero aliena dicere, exstat integrum beati Martini officium, ab ipso compositum. Illum enim præ ceteris specialem sibi patronum delegerat, nihil dubitans ejus se patrociniis adjutum iri. Nullis umquam frangebatur adversis casibus, nullis circumventus est rugientis hostis insidiis: undique firmissimo Dei præsidio communitus, non cujusquam hostilia arma, non quoscumque casus asperos reformidabat.

Futura prædicit.

Virtutum ejus series.

Hymnos & S. Martini componit officium.

8. Visitans aliquando creditum sibi gregem, in Frisiam profectus est, ut si qui illic pristini erroris emergerent frutices, eos spiritali vomere exstirparet, doctrinaque fidei credentium animos irrigaret. Occurrunt autem Dani, ejusque conatus impediunt. Sed ille tamen nihil mortis periculo absterritus, salutares eis adhortationes adhibet, ut repudiatis erroribus, complectantur veritatis viam. At illis obduratis animis in malitia persistentibus, mortemque ipsi minitantibus, anathematis in eos sententiam vibravit. Tum verò divina ultio confestim eos persecuta est. Nam peste horrenda

Danos Frisiam infestantes.

Anathemate percellit.

[a] Qui Episcoporum Trajectinorum res gestas persecuti sunt recentiores historici, ejus urbis excidium aptant Egilboldi temporibus. Potior mihi videtur hujus vitæ scriptoris auctoritas, qui Adamum Bremensem in Hist. cap. 31 suffraganeum habet his verbis. *Frisia depopulata est. Trajectum civitas excisa. sanctus Radbodus Episcopus urbis cedens persecutioni, Daventria sedem constituit; ibique consistens anathematis gladio paganos ultus est.* Paullò ante Daventria cesserat Trajectensis ecclesiæ juri Zuenteboldi & Caroli Simplicis Regum concessione, quam inter alios Heda commemorat.

Ann. Christi xviii Novemb. xxix. Hinc illi peste mulctati.

tamquam fulminis ictu percussi, omnes ferè exstincti sunt, nec umquam impunè tulerunt, quoties Trajecti molestiâ eum affecere. E vestigio enim Dei judicio plectebantur, ut persæpe testati sunt ex illis paucissimi, qui se vivos evasisse lætabantur.

Baldricum successorem prædicit.

9. Per id tempus VALDRICUS [a] egregius adolescens, RICFRIDI Comitis filius, interdum ad beatum virum venire solebat. Itaque quandoque præsente illo, vocavit ad se NITGERUM Presbyterum & RICHARDUM militem, atque ad illos spiritu prophetico: Adolescens hic, quem cernitis, mihi in episcopatu succedet, & per eum Deus sedem hanc instaurabit, ecclesiæ res multum augebit, destructa & diruta reparabit. Neque id semel atque iterum, sed crebro de illo adolescente prædixit. Vera autem dixisse eum, toto orbe teste, res ipsa declaravit.

Eumque designat.

Tempus item mortis.

10. Aliquando Missam beatus vir celebrans, cum Apostolus recitaretur, accitis ad se Eliolfo & Rotguito Presbyteris cœnobii Embricensis, ita ait: Equidem non diu post hac victurus sum. Diligenter ergo honorem habetote huic juveni Baldrico. Ego enim post annos tres & menses sex hic è vita abiturus sum, & hic sine dubio obtinebit sedem meam. Illi his auditis stant attoniti, non mediocriter admirantes ejus vaticinium. Non diu post idem juvenis eo tempore, quo solent conferri sacri Ordines, duos suæ ditionis Clericos, Bennonem & Saxonem, ad virum Dei adducit, orans ut sacros Ordines ab ejus manibus accipiant. Cui vir sanctus, ut semper erat jucundo ore, subridens: Noli, inquit, fili frustra me ad hanc rem invitare. Tuum est id quod me rogas præstare: non enim meis, sed tuis manibus isti ordinabuntur, idque post annos duos & menses sex. At Baldricus juvenis animo consternatus, fundit lacrymas, omnia vel tuta timens, nec credens fore quod vir sanctus aiebat. Cernens autem beatus Episcopus non mediocriter eum discruciari, blande consolari eum cœpit. Ne timeas, inquit, Baldrice, » nec animus generosus ignavia frangatur. Rex ecclesiæ, quæ nunc pauper & » inops habetur, per te donis Dei innumeris locupletabitur, & rerum facies » inopinato mutabitur. Tu ædes Episcopi, jam multis annis Trajecti Danorum » vastatione eversas, pristinæ dignitati restitues. Hæc aliaque id genus plura vir sanctus eventura prædixit, quæ non secus atque ab illo dicta sunt, ut jam ab omnibus cerni licet, postea completa sunt: ita ut verbis frustra fidem iis facere videamur, quæ suis quisque oculis vera probare potest.

Episcopus à secularibus officiis alienus esse debet.

11. Cumque à Rege invitaretur, ut aliquid ei præstaret officii, comiter respondere solebat: » Justum est sublimioribus obedire potestatibus; sed » Episcoporum non esse, sæcularibus implicari negotiis, in quorum castris » milites Christi militant, quisnam ambigit? Debent illi spiritaliter induti » armis ecclesiasticis, pro Regis & populi salute, pace & stabilitate cum suis » Dominum deprecari, continuis precibus animarum lucra quærere, non sectari » terrena. Milites militiæ regiæ cingulo præcinctos, beneficiisque cumulatos, » id præstare par est. Atque ita inspecta lege perfectæ libertatis, nec blanditiis dimoveri potuit à sententia, nec minis ullis, si quæ essent intentatæ, soli Deo placere malens quàm hominibus.

Ad mortem se præparat.

12. Cum sic autem longè ante præsciret obitum suum, dubitare nemo potest, quin ardenti lucerna præparaverit se Domino à nuptiis redeunti. Vigilavit plane, ut confestim aperiret pulsanti; triticique mensuram Domini sui familiæ tanto diligentius erogavit, quanto certius noverat se brevi rationem illi redditurum. Nec formidabat mortem, cui mori lucrum & vivere Christus erat. Ad pacis, concordiæ, caritatisque studium, ita ut solitus erat, hortabatur suos: se ipsum verò pauperem spiritu, meritis divitem, à terrenis alienum, cælestibus familiarem, quantum humana sinit imbecillitas,

[a] Baldrici res gestas fusè referunt jam sæpius laudati Beka & Heda, eique patrem Rixfridum, Clivensem Comitem, assignant.

efficere connitebatur. Jejuniis, psalmorum deliciis, vigiliis, eleemosynis, magna animi contentione mortem suam communire curavit.

ANN. CH. CM. XVIII. NOVEMB. XXIX.

13. Non est hîc prætereunda sublimis illa visio, quam ipse sibi obtigisse quibusdam è suis indicavit. Cum aliquando graviter decumberet, ita ut vivendi spem omnem abjiceret, beatissima Dei genitrix semperque virgo Maria, subsequentibus ipsam sanctis virginibus Tecla & Agne, cum multa luce ei apparuit, totum habitaculum splendore perfundens. At ille tanta visione valde perterritus, loqui præ timore nihil potuit, & propemodum exanimatus est. Tum verò Porta salutis, Domina mundi, consolationis medicinam ei adhibens, omnemque non modò timorem, sed etiam languorem depellens: Ne timeas, inquit, Radbode, certus eam te intueri, cui crebro supplices offers preces. Non ergo te mea dedignor consolari præsentia, qui in tuis ad Deum precibus mei semper memoriam usurpas. Noveris autem nihil ex hoc morbo tibi imminere periculi: sed curatum te iri, nec tamen diu postea in carne victurum: securus esto tui; vigilare & operari ne cesses, sed perge ut cœpisti. Sub his verbis repente splendor ille dispatuit, sed permansit diu odor gratissimus, morbus omnis plane ablatus est. Hæc cùm ille clam quibusdam è suis exposuisset, (neque enim se vivente voluit cuiquam ea innotescere) simul etiam formam, habitum, ornatum sanctissimæ Matris Dei illis explicavit, addens, pulcritudinem ejus neminem satis posse admirari: sanctas autem virgines Teclam & Agnem, tam ex vultu, quàm vestitu, potuisse dignosci.

Beatæ Virginis ac sociarum visione recreatur.

14. Porro exactis triennii & sex mensium spatiis, de quibus supra dictum est, in pago Trente [a] febre correptus, ocius jubet suos inde secum proficisci, ne febre invalescente, manere illic cogeretur. Hieme enim non facile ex eo pago potest quispiam exire. Ipse verò sciebat adesse jam tempus migrationis suæ. Etsi autem morbo ejus omnes affligerentur, tamen morem illi gerentes, cœperunt iter habere ad Oetamarsem [b], ubi si sui permitterent, sepulturæ locum sibi ille delegerat. Parvum tunc illic oratorium erat, ubi sæpe ille manere solebat, quod amœno loco situm esset. Ille ergo pro voto rebus suis constitutis, non Dei famulatu defessus, non morbi vi fractus; sed vultu hilaris, mortem nihil metuens, quippe ad Christi convivium invitatus, corpore jam præmortuo, spiritu magis magisque vivificabatur. Nec quiescebant labia, cùm extremas duceret horas, mirumque in modum ita psalmos depromebat, ut iis, qui aderant, lacrymarum imbres exprimeret. Planeque gaudenti similis, quoad lingua moveri potuit, & halitus relictus erat, inter psalmos identidem repetebat Antiphonam illam, *Ecce læti*, &c. quæ est prima in beati Martini Confessorum principis ab ipso compositis Responsoriis. Nec dubium erat interim vallatum beatissimis angelicis spiritibus, nihil tenebrarum pertimuisse monstra. Sed neque credimus longè abfuisse Martinum eximium præsulem, specialem patronum ejus, quem toties canora voce salutare videbatur. Tandem mense Novembri ad extrema tendente, ipse quoque diem clausit extremum, felicissimè migrans ad Dominum. Sanctum autem corpus mox feretro impositum, clerus & populus omnis cum hymnis & psalmodiis in primis reverenter & honorificè Daventriam perduxerunt. Cumque jam opido appropinquarent, incolæ ejus omnes mæstis animis obviam processerunt: atque ita permistis lugentium & psallentium vocibus, sacrum corpus in ecclesiam importatum, ea parte, quæ Septemtrionem spectat, humatum est: spiritu exsultante & perfruente gaudio Domini sui, cui in hac vita servierat; cui est honor, & potestas, & gloria per infinita sæcula. Amen.

Febre correptus. Orationi indefinenter incumbit. Moritur. Daventriæ sepelitur.

[a] Drentensis seu Trenta pagus Groningam inter & Coëvordam medius.

[b] Nunc Otmarsum, *Oedmarsh*, dicitur hic locus in pago Wentensi ad Linchelum amnem non longè à Benthemio, Decanatûs caput apud Lindebornium in Historiæ Daventriensis cap 8.

ANN. CH. CM. XXI. MAII XXV.

S. GENNADII EPISCOPI ASTURICENSIS ELOGIUM HISTORICUM.

Gennadii patria & parentes.

1. POSTREMAM *sæculi noni partem, decimique initia illustravit Gennadius Asturicensis Episcopus, & erectis per varia diœcesis sua loca monasteriis, Benedictina Regulæ magnum in Hispania decus atque ornamentum attulit. Ejus patriam genusque ignorare se fatetur Tepezius noster, rectiùs sanè quàm Tamayus Salazar, qui conficto personati sui Iuliani testimonio Gennadium ex urbe Bracara, Callæciæ tunc metropoli, originem traxisse asserit. Gennadius ipse in subjecto testamento, nulla patriæ parentumve mentione facta dicit, se* sub patre apostolico & Abbate Arandiselo in Ageo monasterio *degentem*, eremitarum vitâ *fuisse delectatum*, & cum duodenis Fratribus ad sanctum Petrum ad sanctam eremum *sese recepisse. Sancta eremus in Vergidensi seu Vierzensi pago, Asturicensique diœcesi locata, trium milliarium intervallo à Ponte-ferrada, sex à Compluto, primùm quidem à sancto Fructuoso monasticis addicta institutis, dein à Valerio Fructuosi discipulo meliorem in formam restituta est. Temporum inde injuriâ locus pessumdatus, immanem in silvam evaserat: quæ à Gennadio sociisque excisa, ædificiis instructa, vineis & pomariis, aliisque ad esum idoneis consita est.*

Monastica vita.

2. *Quo primùm tempore loci illius instaurationem aggressus sit Gennadius, incompertum. Id ærâ* DCCCCXXXIII, *seu anno* DCCCXCV *contigisse docet lapis erectus ante fores ecclesiæ, memoratus à Mariana: cujus lapidis inscriptionem Tepezius in tomo 2 Chronici refert ad annum 646. sed ei ob recentioris ævi speciem, minùs fidendum existimo. Utut sit, certè Gennadius fratribus suis Abbas præfuit ad annum* CMXCVIII, *quo tempore ab Ordonio Callæciæ Rege Geloiraque Regina privilegium accepit, cujus hîc summam, quatenus historia nostra conducit, denuo exhibere juvat.*

DOminis sanctis gloriosissimis, mihique post Deum fortissimis patronis sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, sive & sanctæ Crucis ejus sancti venerabilis, cujus basilicæ sitæ sunt, sive monasterium constructum juxta rivulum quod dicitur Oza, sub monte Aquilana, subtus castello antiquissimo Rufiano, in confinio Vergidensi. Ego ORDONIUS Rex & GILOYRA Regina ..... unde pro hujus timoris domini largitare ..... pro sancto Ordine instituimus decretum, qualiter locum ipsum venerabilem ecclesiæ vestræ, quamvis Domino dudum sanctificatum, per manus beati FRUCTUOSI ædificatum, primo confessione * monachorum, postea verò multis temporibus manebat desertum; modò tamen nostris jussionibus eumdem locum nos RANULFUS Episcopus Astoricensis sedis ordinavimus pro consecrationis officio Abbatem, nomine GENNADIUM, dedimusque ei Regulam Observationis sanctæ, cunctaque illi monastica instrumenta. Præcipimus ego Ordonius Rex, & Giloyra Regina, offerimus ad honorem nominis Christi, sanctorum Apostolorum Petri & Pauli & ejusdem sanctæ Crucis, hereditatem nostram propriam, vallem quàm dicunt Oza .... tam eremium, quàm populatum .... pro illo monte de Aquiliana .... usque in ecclesiam sancti Tirsi ..... dominio ipsius monasterii & Fratrum in eo degentium sic perpetim

* f. confessione.

perpetim mansuram offerimus vasa altaris, calicem argenteum & patenam, capsam argenteam deauratam, gemmis suis ornatam ...... mihi principi Ordonio monasterii S. Petri in domo Domini offertam coronam argenteam unam, vestimenta altaris omnia ad plenum, sive frontalia, seu principalia, signum fusile æreum bonæ modulationis, demulcens audientium aures, in thesauro ecclesiæ conferimus: libros ecclesiasticos, Psalterium, Comicum *, Antiphonarium, manuale orationum, passionum, sermonum, ordinum, precum & horarum, & data jam regula sanctæ observantiæ monachorum firmaremus, sicut & fecimus, & omnem doctrinam deificam constitutam in Regula beati BENEDICTI, quam eis observandam tradidimus, cum cunctis sibi subjectis monachis retinendam injungimus, hanc jure monasticò observare eligimus; sic quoque ut omnem sanctam à Patribus institutionem, & cunctæ beatitudinis excellentiam regularem in eodem vestro sub nuper electo monasterio idem Abbas, nomine Gennadius, cum sibi delegata plenè conservet, & in omni spirituali exercitio semper intentissimus exstet, hi ipsi monachi, vel Abbas ad regularem jugo subjectum .... monasterium bonis testimoniis ornent .... ut ordinem Regulæ & institutum nostri decreti ab eodem monasterio nullus ab hac die in subsequenti tempore [illegible] infringere, aut quolibet modo in deterius commutare .... si quis ..... [illegible] voluerit exsurgere, aut de loco vel ecclesia ipsa vestræ Regulæ monasticam traditionem aut Regulæ sanctæ constitutionem voluerit evellere ... sit anathema in conspectu Dei Patris omnipotentis .... repetita anathema maranatha, id est duplici perditione damnatus ..... & insuper inferat patri meæ partique vestræ ipsum monasterium duplatum vel triplatum. Facta cartula testamenti V Kal. Maii sub era DCCCC XXVI, Luna XIIII. Sub Christi nomine RANULFUS Dei gratia Episcopus Astoricensis sedis. ORDONIUS Rex confirmans hujus series testamenti. GELOYRA Regina hoc testamentum confirmat, &c.

ANN. CHR. CMXIX. MAII XXV.

* l. Comitem.

Ceteras Principum, Episcoporum, atque Optimatum subscriptiones vide apud Tepezium nostrum in Tomi 2 appendice script. XI. Ex his Ambrosium Moralem redarguas, qui in Historia lib. 15 Gennadium hoc anno scribit Episcopum fuisse, quod aliquanto seriùs accidisse Ranulfi Pontificis subscriptio demonstrat.

3. Ante Aldefonsi, cognomento Magni, decessum Gennadius Asturicensi cathedræ fuit impositus: quam ei dignitatem Aldefonsus ipse, tametsi senio confectus Callaciæ regimen Ordonio filio commiserat, conferre voluit. Si mox citatæ inscriptioni sit fides, ea dignitate potiebatur Gennadius ad finem anni DCCCC VI, *quandoquidem ejus* monasterii templum *dicitur* consecratum ab Episcopis quatuor, Gennadio Astoricensi, Sabario Dumensi, Fruminio Legionensi, & Dulcidio Salamanticensi, sub æra novies centena decies quaterna & quaterna, nono Kalend. Novemb. *Ita post Marianam & Tepezium Thomas Vveissius, qui Tepezii Chronicon Latinitate donavit: at Tepezius ipse ad annum 898 hanc ipsam inscriptionem Hispanicè edidit cum æra* DCCCC LVII, *ex qua Gennadii Pontificatum ad annum* DCCCC XIX *producit. Etsi verò nihil ex hac inscriptione, quæ recentioris ævi genium sapit, certum elici potest; potior tamen videtur editio latina. Cùm enim Gennadius Abbas ante adeptum Pontificatum jam reparandis monasterii ædificiis manum admoverit; haud quaquam veri simile est, basilicam, si ab eo tunc cœpta fuisset, nonnisi pòst annos circiter viginti perfectam fuisse, ut ejus dedicatio ad extremos ipsius Pontificis annos fuerit differenda. Quidquid sit, Gennadium saltem anno* DCCCC XX *pontificatu cessisse constat. Id probant ejus litteræ æra* DCCCC LVIII *data, quas inferiùs adducemus. Has integro quinquennio præcessit ejusdem testamentum, abdicatâ ut videtur præfecturâ conditum, quam nonnisi invitus retinuit, uti ipse testatur in subjecto testamento, quod ex Sandovalio & Tepezio huc referre juvat.*

Pontificatus.

ANN. CH. CM XXI. MAII XXV. Testamentum.

SAnctissimis, gloriosissimis dominis triumphatoribus, post Deum mihi fortissimis patronis, cælorum Claviculario in arce Apostolatûs constituto electissimo Petro, æquali vocatione Andreæ almifico, inter IBERIÆ terminos Jacobo clarissimo, atque hero Thomæ asseclis Christi, & ejus martyribus à constitutione mundi, Deo notis Apostolis; cliens servus vester GENNADIUS pauper meritis, abundans sceleribus, indignus Episcopus. Certissime credo, firmissime teneo & indubitanter scio, quòd vos, ô piissimi & strenui patroni, ad unam Domini vocantis vocem, statim omnia quæ mundi sunt, mundo reliquistis, indefessè adhærentes vestigiis Salvatoris, ut neque puncto quidem secederitis ab illo, etiam neque ad funus patris, semina divinæ sapientiæ haurientes prædicatores egregii effecti, universum mundum lumine veritatis illustrastis: & quod ore docuistis, opere complevistis, & per effusionem sacratissimi cruoris vestri roborastis. Quid igitur ego miserrimus agam? quod immeritus in hac vocatione adscitus, neque opere, neque prædicatione sum idoneus? illam comminantis prophetæ, immo Domini vocem expavesco dicentis: *Peccatori dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? tu odisti disciplinam.* Nam vas electionis, præceptor Gentium mirificus, qui supra cælorum visibilia raptus sidera, verbo Domini pastus ac refertus, metuens nostri detrimentum, de se ipso dicebat: *Ne fortè aliis prædicans, ipse reprobus efficiar.* Conscientiæ meæ testimonio perterritus, & piaculorum pondere gravatus, patrocinium vestrum exopto humillimus, umbraculum culminis vestri exspecto obnixus, defendi ac tueri interventu vestro fide intrepidus, nihil hæsitans, nihil dubitans, ut quicquid petieritis à Patre cælesti, fiet vobis. Et ideo dum Pastor pastorum apparuerit, dum in gloria majestatis advenerit, dum in conspectu ejus ignis præcesserit, cùm in throno claritatis simul & formidinis ad judicium sederit; & vos & omnes sancti cum eo sessuri supra thronos judicantes, quæso ut ad optimum Regem pro me interpelletis, ut superemineat misericordia judicium, & transferar à sinistrorum & hædorum gregibus, sicut dexter agnus vellere indutus; & qui sessionis non mereor cathedram, adstare conspectibus divinitatis absque pavore meritis vestris valeam. Cùmque adhuc sub Patre apostolico & Abbate meo ARANDISELO, in Ageo monasterio degerem vitam eremitarum delectatus cum duodenis Fratribus & benedictione supradictis, scilicet ad sanctum Petrum, ad sanctum eremum perrexi, qui locus positus à beato FRUCTUOSO & institutus, post quem sanctus VALERIUS eum obtinuit. Quantæ autem vitæ sanctitatis fuerint, & quanta virtutum gratiâ, & miraculorum emolumenta enituerint, historiæ & vitarum eorum scripta declarant. Nam supra fatum loculum in vetustatem redactum, pænè oblivioni deditum, vepribus seu densissimis silvis opertum, & qui magnis arboribus ex immensitate annorum adumbratum auxiliante Domino cum Fratribus restauravi: ædificia instruxi, vineas & pomares plantavi, terras de scalido * ejeci, horta & omnia quæ ad usum monasterii pertinent imposui. Sed æmulus virtutum, vitam nostram invidens, quasi pro ædificatione multorum mentes plurimorum excitans, ad Pontificatum Astoricæ, ad suburbia adtractus sum, in qua multis annis involvens *, & magis in principium * perdurans quàm spontanea mente, sed neque plenè corporis ibidem commoravi. Omnem sollicitudinem, omnemque industriam, erga supradictum eremum exercens, ecclesiam sancti Petri, quam dudum restauraveram, miris ædificaminibus revolvens ampliavi, & in melius ut potui erexi. Deinde autem in montibus illis aulam nomine sancti Andreæ construxi: aliudque monasterium ad Ordinem monasticum, intervallum distendens: in memoriam sancti Jacobi tertium construxi quod vocatur Pennalba: inter utrumque verò locum est, qui dicitur ad Silentium:

* *l.* squalido.

* *id est* non volens.

* *id est* à principio.

in honore sancti Thomæ quartum Oratorium fabricavi, & unaquæque ecclesiæ donaria, munuscula, vel libros unicuique nunc offero segregatim, & in nunc habeant per hoc testamentum disponere opto, & Præsulum, seu Principum præceptione adfirmare decerno, atque sæculis infinitis diu valitura persistere & permanere jubeo. In primis monasterium sancti Petri omnia quæ in circuitu ejus sunt, pomares & terras, cunctáque per terminos suos. Item in Oza villa quæ dicitur sancta Maria de valle de Scalius, cum tota sua hereditate, seu etiam alia ecclesia sanctorum Justi & Pastoris, terras, vineas, pomares, horta, molina, ex integro validitatibus præstitis, & adjacentes per terminos suos ab integritate sint propria monasterii sancti Petri, & nihil communionis ibidem habeant: sed per ceteras ecclesias quæ in supradicto eremo constructæ sunt, nisi fortè unanimitatis gratiâ aliquid pro misericordia concessum fuerit. In thesauro denique memoratæ ecclesiæ sancti Petri, offero calicem cum patena, insuper Evangeliarium, & coronas argenteas, signum *, cruces, & lucernam ex ære, libros ecclesiasticos, id est psalterium, Comitem *, Antiphonarium, manuale orationum, ordinum, passionum & horarum. Ecclesiæ verò sancti Andreæ omnes terras quascumque haber per terminos suos, & pomares, vel quidquid ab hodierna die ibidem Fratres augmentare valuerint. Similiter libros ecclesiasticos, id est psalterium, Antiphonarium orationum, Comitem, manuale ordinum, passionum; vasa autem altaris, calicem argenteum cum patena, & coronam, signum, crucem, & lucernam æream. Eidem Monasterio ecclesiæ sancti Jacobi terras, pomares, quas per circuitum ejus & terminos habet: libros, psalterium, Comitem, Antiphonarium, orationum manuale, ordinum, passionum, in thesauro ecclesiæ calicem, coronam, & supereglangeliare * argenteum, lucernam, & signum æreum. Item ecclesiæ sancti Thomæ terras, pomares, per terminos suos, libros, psalterium, in thesauro ecclesiæ, calicem, coronam, lucernam, & signum æreum. Hæc omnia supra comprehensa unaquæque locum singillatim & separatim proprium vindicent suum, neque unum cum altero communionem habeat; sed unaquæque ecclesia sibi vindicet quod segregatim offero. Restat autem, quia non in solo pane vivit homo, sed de omni verbo quod procedit de ore Dei, ut ceteros libros tam divinos, id est bibilothecam * totam, Moralia Job, Pentateuchum cum historia Ruth liber unus, sive etiam & species Doc rum *, id est vitas Patrum, item Moralium, Ezechielem, item Ezechielem, Prosperum, genera officiorum, etymologiarum catha Juanis, libros Trinitatis, liber Apringi, epistolæ Hieronymi. Item etymologiarum, glossematum, liber Comitis, liber Regularum virorum illustrium. Hos omnes libros jubeo ut omnibus Fratribus in istis locis communes sint, nec quisquam eorum pro dominatione sibi vindicet: sed, sicut dixi, per partes & in commune possidentes videant legem Dei, & ad suprascriptas ecclesias percurrant, verbi gratiâ, ut quantoscumque fuerint & eis in sancto Petro, alios tantos in sancto Andrea, & alios tantos similiter in sancto Jacobo, & mutuo eos disponentes, istos quos qui legerint in uno monasterio, commutent eos cum alio, ita per singula loca discurrentes, ut totos eos communiter habeant, & totos per ordinem legant, ea dumtaxat ratione servata, ut nulli liceat ex his in alio loco transferre, donare, vendere, aut commutare: sed tantùm in his locis permaneant, & in hac eremo fundata sint, seu etiam si adhuc alia Oratoria infra istis montibus adhuc constructa fuerint, habeant participationem in his specialibus libris. Si quis autem Frater aut Abbas de his locis egressus alium monasterium in alio loco ædificare voluerit, non habeat licentiam asportare, neque ejicere ex omnibus quæ in hoc testamento resonant, neque transferre de proprio loco, ubi nunc illud confero: sed tantùm in his locis quæ fuerint de termino sancti Petri, usque ad

ANN. CH. CM XXI. MAII XXV.

* id est campanam.
* id est librum qui Comes vocatur.
* f. supereyangeliare.
* id est Biblia.
* f. Doctorum vel doctrinam.

Ann. Ch. cm. xxi. Maii xxv.

Pennalbam semper ea ibi consistere decerno, instituo, & jubeo. Si quis præruptor Princeps, vel Judex, Pontifex, Abba, Presbyter, monachus, clericus, seu laicus, hoc votum meum infringere, aut immutare voluerit, aut secus quàm hæc scriptura continet agere dispofuerit, in primis orbatus hac careat luce, ulcere pessimo divinitus ultus à planta pedis usque ad verticem capitis rivos vulnerum percurrentes madefactus, scaturiens vermibus, terror & horror fiat omnibus visibus, & in futuro cum impiis & sceleratis obrutus tradatur flammis ultricibus: insuper sæcularia damna multatus, coactus à judice, conferat ipsi ecclesiæ quantum auferre conaverat per undecuplum, & hoc testamentum firmissimum vigorem retineat in perpetuum. Factum & confirmatum testamentum erâ DCCCC LIII. Sub Christi gratia GENNADIUS Episcopus in hunc testamentum, quod fieri volui, manu mea roboravi. ORDONIUS Serenissimus Princeps confir. GELOIRA Regina confir. ERMIGIUS Dei gratia Episcopus. DIDACUS Dei gratia Episcopus conf. SEGEREDUS confir. DULCIDIUS confir. SARRACINUS, qui Notarius.

4. *Quantumvis barbara sit testamenti hujus oratio, multa sanè continet, ad res monasticas Hispanicis in partibus illustrandas opportuna. Ex hoc enim discimus, Saracenorum incursionibus deleta seu pessumdata monasteria, Gennadii studiis & exemplo pluribus in locis excitata fuisse: quibus omnibus Benedictina Regula, velut monastica norma præcipuum exemplar, imponebatur. Deinde Gennadium secuti ducem in Ageo cœnobio educti monachi, ita cœnobiticis addicti erant officiis, ut post diuturnam probationem, in eremi secessum non rarò convolarent, ex Regula sancti Benedicti præscripto. Sed illud in primis observandum, quòd librorum varia supellex diversis monasteriis in commune erogatur: quò scilicet omnes ad litterarum studia piaque lectionis amorem æmula librorum mutuatione compellerentur. Quanta autem tunc temporis esset egregiorum codicum penuria, norunt omnes, qui Abbatum & monachorum in exscribendis illis curas assiduosque labores expendere. Neque verò dubitem, quin ex Gennadii monasteriis, quæ sanè plurima cùm ab ipso, tum à discipulis ejus condita sunt, præstantissimi prodierint ecclesiarum Pastores, qui temporum ac barbaricæ impressionis jacturas sarcierint. Sed hæc inferius. Denique Ordonius Rex cum Geloyra Regina aliisque principibus viris Gennadii testamento subscribunt. quod etiam interdum à primis tertiæ stirpis Francorum Regibus, sæpius ab Anglicanis usurpatum aliàs notavimus.*

5. *Dimisso Episcopatu Gennadius successorem nanctus est* FORTEM, *strenuissimum monachum, qui magistri exemplo, cùm Silentianum in Aquiliano monte cœnobium ex parte condidisset, fato concessit. Hunc excepit* SALOMON *inter Gennadii quoque discipulos numerandus, qui cœpto decessoris operi supremam manum imposuit. Id ipse testatur datis litteris, quas ex Prudentio Sandovallio patriâ linguâ recudit Tepezius. Ab iis recensendis abstinemus, aliud Gennadii diploma, ab eodem Sandovallio Hispanicè relatum, lubentius, quod in rem nostram faciat magis, exhibituri, quale jam laudatus Yveisius latinam in linguam convertit.*

Gennadii alia charta.

Silentii eremitorium.

EGo Gennadius servus Christi, indignus quidem, tamen per misericordiam ejus Episcopus. Postquam grave jugum prælaturæ deposui, & ex sæculi hujus maligni turba excessi, vitam contemplationibus consumens, quibus certis diebus vacare solebam, me in secretum montem Silentii subducens, & monachorum anachoretarum societati immiscens, qui montem illum occupaverant, ut mei in suis orationibus essent memores, pro sustentatione laboriosæ vitæ ipsorum, promittendo promisi, confirmandoque illis dedi locum de Laguna in districta de Molina, & territorio Astorgæ, quomodo eum habuerunt mei antecessores: quem sic divisum volo, ut media pars spectet ad sanctum Jacobum de Pennalva, necnon ad Reclusiones, quæ circa hoc monasterium sunt, pro salute animarum, atque ut monachi, quando

Ann. Ch. CM. XXI. Maii XXV.

certis diebus conveniunt, habeant quod comedant: altera verò pars æqualiter inter cetera eremitoria distribuatur, fructibus perceptis ipsis applicatis, & tam pro amictu quàm victu monachorum expensis. Primo Octobris, æra DCCCC LVIII. *Hisce tabulis subscripsere cum Gennadio Rex Ordonius & Geloyra Regina, quibus multi alii sua nomina addidere.*

6. *Quem hic* montem Silentii *Gennadius subiisse se dicit, ut* monachorum & eremitarum, *qui montem illum occupaverant, societati jungeretur; Prudentius Sandovallius egregiè describit, asseritque ibi quinque cellulas altissimis montium jugis impositas, ac naturæ solius opificio cava in rupe formatas, etiam nunc superstare. Unicus ad eas obliquusque inter spineta semita trames, isque adeo angustus, ut vultum aut oculos exinde demittentem incautè, continuò mortis imago terrorque præoccupet. Earum aditus patet ad orientem, triumque ad summum pedum spatio porrectus, porta simul ac fenestra locum præbet. Sunt tamen illæ satis ampla, & commodè elatæ; tametsi nullis seu fulcris, seu columnis sustentatæ, nullo etiam imposito, præter saxi naturam, ædificio tectove munitæ. Denique nihil in illis hominum elaboravit industria, sed ad monachorum usum omnia naturæ beneficio composita sunt. Illuc statis per annum temporibus, nempe Adventu & Quadragesimâ, secedunt nostri, qui asperrimo victu solisque herbis ac leguminibus utentes, continuas Deo preces offerunt, nec ante sacrum Pascha diem ad suos in monasterium revertuntur. Istic multæ sanctorum, qui cellas istas incoluêre, monachorum reliquiæ, quas Sandovallius ipse veneratus est. Eos inter, Vincentius S. Gennadii discipulus, ac primus in S. Petri regimine successor, præcipuus est; itemque Alfonsus Petri, qui per totos quadraginta annos eremiticam illic vitam duxisse perhibetur. Præter has eremitarum nostrorum cellas, alias etiam in Aquiliano monte & circumpositis locis Gennadius ejusque sodales casas monasticas condiderunt. In his Gennadius ipse in testamento suo post S. Petri asceterium, recenset* aulam sancti Andreæ ab se constructam; *tum* aliud monasterium ad Ordinem monasticum intervallum distendens: *deinde* in memoriam sancti Jacobi tertium, quod vocatur Pennalba: inter utrumque verò locum est qui dicitur Oratorium ad Silentium: *Denique ait* in honorem sancti Thomæ quartum oratorium fabricavi. *Inter hæc loca exstruendo sancti Iacobi monasterio Pennalba seu Penalva dicto specialem curam adhibuit, in eoque S. Iacobi reliquias ab Aldefonso magno acceptas deposuit. Hunc tamen locum Fortis post Gennadium Episcopus Asturicensis aliquot inde stadiis submovit commodiorem in locum; ibique sacrum Gennadii corpus recondidit. Floruit ibidem multos per annos Benedictina religio: verùm ingruentibus bellis desertus locus ille ecclesiæ Asturicensi tributus est, & Canonicorum tuendæ dignitati destinatus.*

Alia monasteria.

7. *Præter memorata cœnobia, quæ proculdubio Gennadium habent auctorem, alia quoque circiter quadraginta sex enumerat Tepezius in Asturicensi episcopatu sita, quorum maximam partem Gennadio primisque ejus discipulis acceptam tribuit. Multis etiam idem auctor testimoniis probat, monachos Gennadii, ejusque discipulorum ævo episcopalem Asturicensium tenuisse ecclesiam, quibus postmodum Canonici successerint. Verum omissis iis, nonnulla de monasterio S. Petri de Montibus subnectere visum est. In appendice tomi 2 Tepezii Chronicorum lego Alfonsi Legionis & Callæciæ Regis privilegium, quo ecclesiam S. Petri de Morales* de Rey *monasterio S. Petri de Montibus concedit æra* MCC LXVI, *hoc est anno* MCC XXVIII. *quam ejus donationem Alfonsus alter Castiliæ Rex æra* MCC XCIII *sive anno Christi* MCC LV *confirmat. Ejusdem loci prædia juraque recenset ac confirmat Honorius Papa* IV *alio diplomate, cui annus Christi* MCC LXXX. *inditus est.*

Gennadii memoria & cultus.

8. *Sunt qui Gennadium Aldefonsi magni Consiliarium, ac testamenti exsequendi præfectum asserunt, ejusdemque funeris in Asturicensi ecclesia curatorem. Asturicense Breviarium exhibet sancti Gennadii officium proprium ad diem 25 Maii, quo die ejus memoria in Benedictinis Hispanicisque tabulis recolitur.*

Chr. Ann. CM. XXII. Nov. IV.

DE VENERABILI PLEGMUNDO
ARCHIEPISCOPO CANTUARIENSI.

Plegmundus Assero carus.

1. *INTER beatos Pontifices Cantuarienses recensetur à nostris* PLEGMUNDUS, *quem paucis laudat Thomas Mathewvius ad diem 4 Novembris, ubi eum* beatum *appellat. Is primò Eremita, haud dubiè ex monacho (ut Godvvinus censet) ab Alfredo Merciorum rege eruditionis causâ accitus est, testante in primis Assero his verbis:* Deinde Plegmundum Mercium genere, Dorobernensi ecclesiæ Archiepiscopum, venerabilem scilicet virum, sapientia præditum advocavit. *Ubi per anticipationem Archiepiscopus appellatur, cùm prius in Alfredi familiaritatem venerit, quàm Pontificali dignitate potiretur, ut ex Ingulfo Abbate Crulandensi intelligimus. Anno quippe* DCCCLXXXVI *ab Alfredo arcessitus est, teste Simeone Dunelmensi in libro de gestis Regum Anglorum, & non nisi post tres annos Æthelredo Dorobernensi successit, hoc est anno* DCCCLXXXIX, *ut idem auctor tradit. Chronologia Saxonica id factum refert anno* DCCCXC *his verbis perquam honorificis:* Hoc anno Pleigmundus à Deo omnibusque sanctis electus fuit. *Simeon mox laudatus Plegmundum,* virum sapientiæ fructibus venerandum *appellat,* præditum bis binis columnis, justitiæ videlicet, prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis.

Dein Archiepiscopus Cantuariæ.

Vitæ ejus compendium.

2. *Plegmundi elogium contexuit Gervasius Dorobernensis monachus in hunc modum.* Plegmundus vir admodum religiosus, & sacris litteris nobiliter instructus, qui in Cestria insula, quæ dicitur ab incolis *Plegemundestan*, per annos plures eremiticam duxerat vitam. Hic Romam profectus, à FORMOSO Papa sacratus est, palliumque suscepit & metropolitani plenitudinem potestatis. Reversusque in Angliam, ex mandato Formosi Papæ & assensu Regis Edvvardi, destitutas septem Episcoporum ecclesias per Angliam instituit, & in ecclesia Cantuariensi septem Episcopos una in die consecravit. Hic sanctus Plegemundus pro loco & tempore Concilia celebravit, sacravit Episcopos, & Regem Edvvardum apud Kingestun, ut fertur, coronavit. Plegemundus Archiepiscopus Romam profectus est, & beatum martyrem Blasium cum multa pecunia auri & argenti emit, & secum rediens Cantuariam detulit, & in ecclesia Christi collocavit. Qui cùm in ecclesia Cantuariensi sedisset annis XXXIV, obiit in senectute bona, & in ecclesia Christi sepultus est. *Hactenus ex Gervasio, quæ paullo ampliùs explicanda.*

Romanum iter duplex.

3. *Romam profectus Plegmundus privilegium à Formoso Papa obtinuit, quo Dorobernensi ecclesia metropolitica dignitas asseritur. Exstat decretum istud apud decem Anglicanos scriptores col. 1751, & apud Spelmannum in tomo 1 Conciliorum. Quod de Edvvardi inauguratione dubitanter refert Gervasius, asserit Radulfus de Diceto his verbis ad annum* DCCCC. Edvvardus Rex Anglorum consecratus in Regem à Plejemundo Dorbernensi Archiepiscopo apud Kingestune. *Anno verò* DCCCCIV, *auctore Vvillelmo Malmesburiensi,* misit Papa Formosus (*immo. Johannes* IX. *nam Formosus anno* DCCCXCVI *decessit*) in Angliam epistolas, quibus dabat excommunicationem & maledictionem Regi Edvvardo & omnibus subjectis ejus: *nempe quòd* per septem annos plenos destituta fuerat Episcopis omnis regio Gevisorum, id est Vvestsaxonum. quo audito congregavit Rex Edvvardus Synodum Senatorum gentis Anglorum, cui præsidebat, Pleimundus Archiepiscopus Cantuariensis, interpretans districtè

verba apostolicæ legationis. Tunc Rex & Episcopi elegere sibi suisque salubre consilium, & constituerunt singulos Episcopos singulis provinciis Gevisorum; & quod olim duo habuerunt, in quinque diviserunt. Acto Concilio Archiepiscopus Romam cum honorificis muneribus abiit, Papam cum magna humilitate placavit, decretum Regis recitavit; quod Apostolico maximè placuit. Rediens in patriam, in urbe Cantuariæ septem Episcopos septem ecclesiis ordinavit, FRIDESTANUM ad ecclesiam Vvintoniensem, ADELSTANUM ad Cornubiensem, VVERSTANUM ad Schireburnensem, ATHELELMUM ad Vvellensem, EIDULFUM ad Cridiensem in Devonia. Sed & aliis provinciis constituit duos Episcopos, Australibus Saxonibus virum idoneum BERNEGUM, & Merciis CENULFUM ad civitatem Dorceastriæ in pago Oxoniæ. Hoc etiam totum Papa firmavit, ut damnaretur in perpetuum qui hoc infirmaret decretum. *Hæc ex Vvillelmo Malmesburiensi in lib. 2 de gestis Regum Anglorum. In posteriori hoc Romano itinere id contigit quod Ethelvverdus de Plegmundo memorat in lib. 4 cap. 4. nempe eum Romam profectum pro populo, & eleemosynam pro Eadvvardo Rege obtulisse, scilicet anno uno antequam barbari pactum violarent, nempe anno* DCCCCXI, *quo Dani in Northanimbria pacem violarunt, & in agros Merciorum effusi sunt, ut in Chronologia Saxonica legitur.* CIR ANN. CMXXII. NOV. IV.

4. *Præter ea quasdam factorum minutias de Plegmundo huc referre juvat ex libro evidentiarum ecclesiæ Cantuariensis, ubi hæc legimus.* Anno dominicæ incarnationis DCCCXCV ego Plegomundus, gratia Dei Archiepiscopus, concedo ecclesiæ Christi terram quæ vocatur *Vvesingmersc* juxta flumen quod vocatur Rumenea, liberam ab omni servitio, exceptis expeditione, pontis & arcis constructione. *Item in eodem libro:* Anno dominicæ Incarnationis DCCCXCIX, contigit convenisse in loco qui dicitur Celchith Eluredum Regem & Plegomundum Archiepiscopum, Etheredum quoque Ducem Merciorum, & colloquium habuisse de instauratione urbis Londoniæ. Accidit tunc temporis affuisse venerabilem Vverefridum Vvigoraceensem Episcopum. Igitur inter multa alia colloquia, dati sunt à Rege Eluredo duo agri in loco qui dicitur Etheredshythe: unus Archiepiscopo Doroberniæ ad opus Monachorum, alter verò Vverefrido ad Vvigoracensem ecclesiam. *His adde quod refert Ethelvverdus in lib. 4 cap. 4, nempe Plegmundum turrim in urbe Vvintonia* encæniasse, in honore genitricis Dei Mariæ.

5. *At nihil magis ad Plegmundi commendationem facit, quàm littera Fulconis Archiepiscopi Remensis ad Albradum seu Alfredum Regem, de quibus ita Frodoardus in libro 4 Historiæ Remensis capite 5.* ALBRADO Regi transmarino amicabiles litteras mittens, grates refert quia tam bonum virum & devotum, ecclesiasticisque regulis congruentem, destinaverit Episcopum in civitate Cantaburg nomine. Audierat enim quod perversissimam sectam, paganicis erroribus exortam, & in illa gente tunc usque relictam, verbi mucrone satageret amputare: quæ secta suggerere videbatur Episcopis & Presbyteris subintroductas habere mulieres: ad propinquas quoque generis sui quisque vellet accedere: insuper & sacratas Deo feminas incestare, & uxorem habens concubinam simul habere. quæ omnia quàm sanæ fidei sint adversa, documentis manifestat evidentissimis ex sanctorum Patrum prolatis auctoritatibus. *Et supra eumdem Fulconem ad Pleonicum Archiepiscopum Transmarinum (is est Plegmundus noster) alias dedisse litteras auctor est idem Frodoardus.* PLEONICO, Archiepiscopo Transmarino, congratulans bonis ejus studiis, quibus eum laborare compererat pro abscindendis & exstirpandis incestuosis luxuriæ fomentis, supra in his litteris quæ Albrado Regi scripserat commemoratis, quæ in ea gente videbantur inolevisse: sacris eum instruens & armans auctoritatibus censuræ canonicæ, particeps nimirum piis ejus laboribus

CIR. ANN. CM XXII. NOV. IV. cupiens exsistere. *Hae saně duo loca in Plegmundo zelum & studium rei Christianæ affatim commendant, uti superiora ejusdem sapientiam & auctoritatem.*

Obitus. 6. *Restat ut ejus obitum paucis exponamus, quem anno* DCCCC XV *contigisse Goduvinus affirmat post annos regiminis sex & viginti. Radulfus de Diceto suffragatur cum Chronologia Augustinensi. Attamen annos triginta tres Plegmundo tribuit Vuillelmus Malmesburiensis, Gervasius Dorobernensis annos* XXXIV. *Si horum auctoritas præferatur, Plegmundi obitus in annum* DCCCC XXII *aut in sequentem differendus. Certè Chronologia Saxonica eum refert anno* DCCCC XXIII.

Successores. 7. *Plegmundo successit* ATHELMUS, *unus ex quinque illis Episcopis ab eo consecratis, qui Ethelstanum Regem unxit & coronavit anno* DCCCC XXIV. *Fuit is patruus Dunstani, futuri post Odonem Archiepiscopi Cantuariensis, ut in ejus actis dicetur infra* [illegible] *num. 9. Iste* Athelmus non fuit monachus, *inquit Iohannes Bromton*, sed omnes alii Archiepiscopi Dorobernenses ante eum. *Verumtamen Goduvinus asserit, hunc fuisse Abbatem Glastoniensem. Id patet ex Historia Glastoniensi, in qua hæc de eo leguntur.* Athelmus monachus Glastoniæ factus est Episcopus Vvellensis, deinde Archiepiscopus Cantuariensis. Hic nempe patruus fuit sancti Dunstani, *qui & ipse Abbas fuit Glastoniensis. Et quidem Ordericus Vitalis in Historia lib. 12 pag. 873 testatur, ab Augustino* omnes usque ad Radulfum Dorobernniæ Archiepiscopum, præter Frigeardum, & Odam, atque Stigandum, fuisse monachos. *Quamquam & quod ait de Oda seu Odone, explicatione indiget, videlicet quòd Odo electus sit ante monachatum, quem tamen ante ordinationem suscepit, ut ex ejus actis inferiùs constabit.*

8. Athelmo successit VVLFELMUS tredecim annis in Vvellis, eidemque defuncto in Cantuaria, *inquit Vuillelmus Malmesburiensis. Gervasius addit, hunc à Iohanne Papa, nempe* X, *accepisse pallium, &* ad regimen Schiraburnensis ecclesiæ *sanctum sacrasse Odonem, qui postea in sede Cantuariensi ipsi suffectus est, ac sedisse annis* XIII. *Decem tantùm ei tribuit Goduvinus, qui nihil de eo memoratu dignum comperit, ejusque Cantuariensem Pontificatum ab anno* DCCCC XXIV *ad* DCCCC XXXIV, *quo successorem ejus Odonem locat, definit. Verùm & plura de Vvulfelmo memoratu digna comperire licet, & plures anni Pontificatus in sede Cantuariensi eidem tribuendi, qui ab anno* DCCCC XXV *ad* DCCCC XLII *ineundi videntur. Ejus consilio Ethelstanus Rex salubres condidit leges* in magna synodo apud Grateleyam, *quas leges refert Iohannes Bromton. In libro autem Evidentiarum pro ecclesia Cantuariensi varia leguntur ejus donationes. Prima facta est anno* DCCCC XXIII. *ubi legendum videtur anno* DCCCC XXVI, *ex jam dictis. Anno* DCCCC XXVII *Ethelstanus Rex quædam concedit ecclesiæ Cantuariensi* pro reverentia & honore Archisacerdotis Vulfelmi, *qui & ipse Regis diplomati subscribit. Sequitur alia donatio facta anno* DCCCC XL *ab Eadulfo Duce*, præsente Vulfelmo Archiepiscopo. *Denique anno* DCCCC XLI *Eadmundus Rex & Eadredus frater ejus, necnon Eduvius filius ejusdem Eadmundi, quædam restituunt ecclesiæ Cantuariensi, quo anno* Eadmundus levatus est in Regem. *Regiis litteris subscribit* Vulfelmus Dorobernensis Archiepiscopus. *Ex quo intelligitur, non ante annum* DCCCC XLII *Odonem ipsi successisse, ut suo loco dicemus. Vvolfelmus recensetur inter Fratres conscriptos cœnobii sancti Galli. Hæ observationes haud inutiles erunt ad acta subsequentium Antistitum Cantuariensium, Odonis, Dunstani, & aliorum, quæ postea referemus.*

DE VENER-

DE VENERABILI ADELHARDO MONACHO HIRSAUGIENSI IN GERMANIA.

Ann. Ch. CM XXIV. Decemb. XXVI.

1. *INTER historica Trithemii opera præcipuum mihi videtur Chronicon monasterii Hirsaugiensis, quod non ita procul à Spira civitate* ERLAFRIDUS *Comes anno* DCCC XXX *inchoatum, post annos septem absolvit. Istuc quindecim Monachos, ex Fuldensi asceterio arcessitos, induxit sub* LIUTBERTO *Venerabili Abbate, cui successerunt Gerungus, Reginbodo, Haderadus, & Rudolfus, sub cujus regimine* ADELHARDUS *monachus floruit, uti ex Trithemio discimus.*

Adelhardi vitæ compendium.

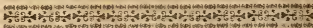
2. *Quippe* anno Rudolfi Abbatis sexto, qui fuit Dominicæ Nativitatis DCCCCC XXI,V, mortuus est Adelhardus, qui sub HADERADO Abbate quondam in scripturis divinis & sæcularibus ad plenum instructus, nescio qua occasione tantam capitis incidit molestiam, ut post biennium cæcus fieret. Amisso autem lumine visûs, dolor etiam capitis cessavit, & factus est homo præter cæcitatem sanissimus. Inde cùm jam cæcus factus præsentis vitæ dulcedinem magna ex parte amisisset, fecit ex necessitate virtutem, seque totum divinis exercitiis mancipavit, & omni qua potuit virtute fidelem se Dei cultorem exhibere studuit. Nemo illum deinceps mundanis umquam vidit negotiis intentum, non moribus levem, non verbis otiosum. Semper aut orationi, aut meditationi, crebriùs tamen contemplationi erat intentus. Tantæ verò compunctionis & devotionis exstitisse perhibetur, ut quotiescumque de passione Domini nostri Jesu-Christi aliquid coram eo diceretur aut legeretur, mox resolutus in lacrymas, cum rugitu clamaverit ita, quod etiam alios, qui fuissent præsentes, ad fletum provocaverit. Ejus autem tam pura & Deo grata conversatio fuit, ut spiritum consequi meruerit prophetiæ. Multa enim sæpe futura prædixit, quæ rei eventus vera probavit. Nam & triennio antequam moreretur, diem & horam obitus sui futuri quibusdam ex Fratribus aperuit. Desolationem quoque hujus monasterii, quæ post annos ferme LXXX subsecuta est, tam clarè prædixit, ac si eam præsentem ante oculos positam cerneret. In ejus transitu, sicut MEGINFRIDUS monachus scribit, auditæ sunt in aëre Angelorum dulcissimè cantantium voces: noctu super sepulcrum ejus lampades visæ, & quædam alia indicia sanctitatis. Moritur autem anno præscripto, VII Kalendas Januarii, anno ex quo visum amiserat XXIII, ætatis verò suæ LXXVIII, indictione I. *Hactenus ex Trithemio, qui identidem Meginfridum auctorem laudat. Fuit autem is monachus Fuldensis, idemque Chronographus, quem anno* M X *floruisse Trithemius in Chronico Hirsaugiensi testatur, atque scripsisse monasterii sui Fuldensis historiam, in qua eorum quoque cœnobiorum meminit, quibus vel Monachos ex Fuldensi missos novit, vel Abbates:* ex cujus viri laboribus, *inquit Trithemius*, multa me fateor in hoc opere nostro de Hirsaugiensi historia necessario commiscuisse.

Reginbodo Abbas pius.

3. *Inter Abbates Hirsaugienses Trithemius præcipuè laudat* REGINBODONEM, *qui tertio loco sedit.* Is senio gravatus, cùm sentiret se per occupationes rei familiaris ab internæ contemplationis dulcedine retrahi, & gauderet se ad statum pristinæ quietis posse reverti, Abbatiam suam sponte resignavit XII

Ann. Ch. cm xxiv. Decemb. xxvi. Kal. Decembris, anno promotionis suæ nondum sexto completo, *Christi anno* DCCC XC. Qui ad privatæ conversationis statum reversus, tam sanctè & religiosè vixit, ut omnibus non solùm in exemplum cederet, verùm etiam cuncti Fratres tantam in se pænitendi constantiam & vitæ austeritatem non agnoscentes, de senis fervore multum admirarentur. Rigorem siquidem monasticæ conversationis usque ad mortem, quam semel assumserat, non reliquit. Interrogatus aliquando à Fratribus, quare se tantum affligeret, qui tamen nullum enorme peccatum in religione commisisset, respondit: Et si gratiâ Dei me protegente, ex eo die quo monachus factus
" sum, nullum enorme peccatum (sicut dicitis) commisisse me non memi-
" ni, multa tamen intereà boni operis exercitia negligenter omisi, & ex eo
" maximè tempore, quo Abbas esse cœpi, majoribus me negligentiis involvi.
" Afferre enim plures negligentias, quàm virtutes, nostris diebus prælatura
" consuevit. Er ipse quidem venerabilis senex Reginbodo in sancta conver-
" fatione sua firmus & constans perseveravit usque ad mortem. *Quantum sub primis duobus sæculis apud Hirsangiam viguerint studia litterarum, docet idem Trithemius, enumerans singulos scholarum præfectos, qui unus post alium successerunt.*

Hirsaugiæ reformatio. 4.° *Anno Domini* M LIX, *Hirsaugiense monasterium, propè solo æquatum, instaurat Vuilletrudis Comtissa, accitis ex monasterio Einsidlensi seu ad Eremitas Monachis sub Friderico Abbate undecimo, reformationis primo: cui suffectus venerabilis Guillelmus, pristina religionis decorem eo in loco restituit, ut suo tempore, Deo dante, ostendemus.*

VITA S. VUIBORADÆ VIRGINIS ET MARTYRIS, RECLUSÆ APUD S. GALLUM.

Ann. Ch. cm. xxv. Maii ii.

Auctore HARTMANNO monacho S. Galli, ejus æquali.

Ex Maii Bollandiani tomo I.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vitæ scriptores. I. *AUCTORES qui de sancta* VUIBORADAE *gestis scripserunt, tres fuere præcipui,* EKKEHARDUS, HARTMANNUS, *&* HEPIDANNUS, *omnes apud sanctum Gallum cœnobitæ.* MULTOS *alios suppressis nominibus designat Hepidannus in Prologo suo. Ekkehardus ab Udalrico Augustano Episcopo (cujus Acta inferiùs) ad scribendum impulsus, prout ipse pridem ex voto se obligaverat, multa eorum* quæ à diversis personis audivit, scribere inchoavit, *ut in fine vitæ per Hartmannum scripta legitur: sed morte præventus, inchoatum opus non absolvit, ex prologo Hepidanni. Is mihi videtur Ekkehardus, qui Decani officio sub Cralone Abbate functus est, mortuus anno* DCCCC LXXVIII, *teste Hepidanno in Annalibus, idemque Rachilda reclusa consobrinus, de qua infra num.* 2. Eggehardus post doctrinas, *id est post expletum docendi officium.* Decanus *appellatur ab Ekkehardo Juniori in cap. 9. eodemque modo scribitur ejus nomen ab Hartmanno, infra num.* 40. Ekkehardus *ab Hepidanno. Quis fuerit Hartmannus, non produnt sancti Galli monumenta. Nam eo antiquior est Hartmannus, Notkeri Balbuli coætaneus, quem Ekkehardus Junior laudat in cap. 3. immò etiam Hartmannus Abbas longè ante Cralonem, sub quo Ekkehardus primus vitæ scriptor apud sanctum Gallum degebat. Hepidannus verò tertius auctor. Annalibus suis aliunde notus, tempus suscepti operis satis designat in prologo ad Vodalricum Abbatem,*

ANN. CH. CM. XXV. MAII II.

quem anno M LXXII *Norperto successisse dicit. Ekkehardi de sancta Vviborada lucubratio excidit: Hartmannum primus in lucem protulit pia memoria Godefridus Henschenius in Maii tomo* 1. *atque doctis (ut solet) notis illustravit: idemque Hartmanno subjecit etiam Hepidanni libros duos, alterum de vita, alterum de miraculis, quos Goldastus & Gonon antea ediderant. Unum hic exhibemus Hartmannum, fragmenta ex Hepidanno, ex aliis, si quid aliàs scitu dignum occurrerit, mutuaturi. Ekkehardus Junior, qui librum de casibus monasterii sui condidit sub Norperto Abbate Udalrici decessore, quadam in Actis Vviborada supplet à vita ejus scriptore omissa. Nam relata Burchardi Suevorum Ducis in sancti-Gallenses rapacitate & Ungrorum irruptione, ita subdit cap.* 5. Hæc in Vita Vviboradæ per scriptorem ejus minus dicta, à fratribus qui hæc noverant docti perstringimus. *Hartmannum sine dubio intelligit, quem Conradus Presbyter in continuatione Historia sancti Galli cap.* 3 *laudat, Ratperto ac Tutiloni subjungens* Hartmannum, qui vitam Vviboradæ luculento satis sermone descripsit. *Hic Conradus, de Fabaria cognominatus, scribebat saculo* XIII, *desinens in Conrado Abbate, qui anno* M CC XXVI *electus est. Non itaque mirum, si nominis æquivocatione falsus est in Hartmanno sancta Vviborada pracone, quem Ratperti, Tutilonis, & Notkeri Balbuli collegam (tametsi is junior fuit) esse existimavit.*

Vviborada reclusa.

2. *Celebre quondam apud nostros fuit Reclusorum institutum, quos inter Hospitius Nicia illustris exstitit, ante eum Philumenus, cui Nilus senior lib.* 2 *epistolam* 96 *inscripsit. Reclusionis modum in Regula sua exponit Grimlaicus Presbyter (ut puto) Remensis in cap* 15. *Neque verò solum viri ad cœnobia virorum, sed etiam mulieres includebantur: qualis fuit saculo* XV *apud Corbeiam beata Coleta, antequam vita religiosa nomen daret. Una ex primis Reclusis fuit Vviborada, qua anno* DCCCC XVI *reclusa est, anno* DCCCC XXV *ab Hungaris cæsa, ex Annalibus Hepidanni, ubi* Vviberat *appellatur. Hac sociam habuit* RACHILDEM, *cujus mentio in sequentibus actis, qua anno* DCCCC XX *reclusa, anno vero* DCCCC XLVI *mortua dicitur in iisdem Annalibus. Ibidem ad annum* DCCCC LII, KERHILT VI Kal. Junii in die Ascensionis Domini sacro velamine induta est, & in natali sanctæ Mariæ inclusa. *Fuit hac neptis* Notkeri Balbuli, *asserente Ekkehardo Juniori cap.* 9. *ubi* apud sanctum Magnum, *id est ad ecclesiam sancti Magni, inclusa memoratur, nempe in Ivano colle: ubi & Vviborada versata est, postquam annis quatuor resedisset ad sanctum Georgium. Kerhildem secuta est* PERTHERATA, *qua anno* DCCCC LXI *reclusa, anno* DCCCC LXXXVI *carcere corporis ac cella soluta ad superos migravit, ex Hepidanno. Pertherata successit* HARTCHERUS, *quod Hepidannus his versibus significat ad eum annum.*

Sociæ & successores.

Pertherat in claustro defuncta petit loca cælo:
Hartker mox antrum post quam se damnat in ipsum.

Et ad annum M XVII.

Hartker in melius mutatus, ut opto, reclusus,
Dexter in octava sit bone Christe tua.

Hunc longè antè præcesserat in reclusione HARTMUTUS *ex Abbate* inclusus, *ut legitur apud Monachum sancti Galli de gestis Caroli M. lib.* 2 *cap.* 15. *Redeo ad Rachildam, Vviborada primam imitatricem, quam Ekkehardus Junior laudat his verbis cap* 10 Rachildo, passim in mamillis & corpore ulcerosa, quotidie mori visa, & ipsa fere martyr: cui lenius erat cum magistra Vviborada semel cerebrum obtulisse, quàm viginti & uno post illam annis testâ saniem cum sancto Job inclusam rasisse. Cùm tamen interea jejunare & orare (vigilare enim dolores dabant) & eleemosynas dare non tæderet, ut de illa Ekkehard *Senior* consobrinus ejus cecinit.

Rachildæ patientia.

Hanc Satan, hanc læsit, cum Job saniem sibi rasit:
Jejunans flevit, tormenta dolens vigilavit.

Neque enim vitam vel passionem votivæ martyris lucidiùs succingere potuit. Ad cujus sepulcrum in repentinis angustiarum motibus (experto credite) multum valet orasse. *De ejus translatione infra ex Hepidanno. Hanc Menardus cum Vviborada jungit ad diem* 2 *Maii.*

Reclusæ sub regimine Abbatis.

3. *Ceterum ejusmodi reclusa sub regimine & disciplina Sancti Gallensis Abbatis vivebant. Unde illa in sequentis Vita num.* 26 *ad Abbatem sancti Galli:* Cur mihi, quia tua in me potestas est, tantillum spatium exacti laboris perdere præcipis? *Nimirum præcipiebat iste, ut Vviborada reclusorio egressa, ob evitandam Hungarorum rabiem (quod aliàs nequaquam ei licuisset) in tutiorem locum se reciperet. Sed clariùs Hepidannus in tertia Vita Vviborada subjectionem notat his verbis num.* 20. Consuetudo fuit huic beatæ Virgini ter in anno balneo uti, non tamen sine licentia Abbatis sui. *Ad hac legebat Regulam sancti Benedicti, ex Hartmanno infra num* 3. *Non itaque immeritò Vviborada cum sequacibus suis Ordini nostro vindicatur. Prater socias jam dictas, ei aliquamdiu adhæsit Vvendilgarda, Henrici Aucupis ex filia neptis, Udalrici Comitis postea uxor, mater Burchardi Abbatis*

ANN. CH. CM XXV. MAII II.

ſancti Galli, cognomento Ingeniti, de qua fuſè Ekkehardus Iunior in cap. 10.

Vviboradæ canonizatio & cultus.

4. *Non integro poſt Vviborada necem ſæculo, de ejus canonizatione actum eſt.* De Vviborada, *inquit Ekkehardus Iunior cap. 5.* quia liber per ſe ejus eſt amplus, non loquemur, præter quod in ſanctam eam levari jam bis noſtris temporibus per duos Papas decretum eſt, ſub Norpetto tandem impletum. *Scilicet per Clementem ſecundum, teſtante Burchardo monacho in lib. de caſibus monaſterii ſui cap. 6. ubi de Norperto Abbate.* Obtinuit amminiculante HENRICO Imperatore & conjuge ejus AGNETE, hoc apud dominum Apoſtolicum Clementem ſecundum, recitatâ Vitâ beatæ Vviboradæ ejuſque miraculis, de tamdiu neglecta re ab ipſo Papa redargutus: quatenus ipſam præſente THEODORICO Conſtantienſi Epiſcopo canonizaret, & pro ſancta haberi præciperet, & anniverſarium ipſius diei ſollemnizandum inſtitueret. *Id factum anno* M XLVI. *quo Henricus, cognomento Niger, venit ad monaſterium ſancti Galli, ut in Hepidanni Annalibus legitur: inde verò Romam profectus cum Agnete uxore coronatus eſt Imperator à Clemente ſecundo, ex Epiſcopo Bambergenſi in Pontificem creato, teſte Hermanno Contracto. Viguit deinceps apud Sancti-Gallenſes beata Vviborada cultus; qui modo ſub ritu duplici ſecundæ claſſis obſervatur. Hymnum de ſancta Vviborada incerto auctore Henricus Caniſius refert tomo 5 pag. 789. Verùm longè ante ſollemnem hanc ſancta Vviborada canonizationem inſtitutus erat ejus cultus privata Sancti-Gallenſium auctoritate. Quippe ſtatim poſt ejus obitum* Abbas Engilbertus vocavit ad ſe HITTONEM monachum, fratrem ipſius venerandæ martyris: & aliis Patribus plurimis de congregatione præſentibus, rationem cum illo de ipſius virtutibus habuit. qui cùm plurima, quæ vel nota omnibus, vel adhuc ignota fuerant, veritatis aſſertione in medium afferret; omni dubitatione ſubmota, Abbas certiſſimus, quanti meriti, quantique honoris glorificatione ante Deum digna haberetur, quæ tantis ſignis & virtutibus inter homines clareſceret, cum conſilio Fratrum eidem monacho & Preſbytero mandat, ut ſuperventuræ noctis vigilias cum pſalmodia & dulci hymnorum modulatione, ſicut antiquorum Patrum ordinatione de Virginibus conſcriptum habemus, cum Dei licentia & adjutorio ad tumulum ejus devotiſſimè adimpleret: deinde etiam ſupervenientem diem ſynaxi & Miſſarum celebratione ſollemnem duceret. *Ita Hartmannus infra num. 36. De privatis ejuſmodi canonizandi modis, aliiſque ſollemnioribus actum eſt in Præfatione hujuſce tomi.*

Vviboradæ patria & natales.

1. BEATISSIMA igitur Dei virgo VVIBORADA ex Alemannorum, qui & Suevi, ſtirpe oriunda, parentibus bene natis vitæque laudabilis, nobilitate pollentibus, Chriſtianæ quoque militiæ exercitio inter primas Dominici agminis alas vexilla ſalutis ſtrenuè ſubſequentibus, veluti bona arbor, bonæ radicis ex germine pullulavit. Quæ etiam per divinæ ſcientiæ providentiam omnia in menſura, pondere, numero ineffabiliter diſponentem, quaſi quodam præſagio, dignum ſortita eſt nomen. Nam VVIBORAT teutonicâ linguâ prolatum, ſi latini ſermonis tranſlatione mutetur, conſilium mulierum [a] ſonat. Et re vera huic aptè tale congruit nomen, quæ ſibi primitus conſulens, utraſque ſorores rectè agendi magiſtras, ambas in quantum Chriſti amatrices, Martham ſcilicet & Mariam imitans, per activæ quidem ſudorem converſationis ad faſtigium ſpeculativæ contemplationis aſcendens, cunctis iter rectum quærentibus, non ſolùm mulieribus, ſed & viris, mundum ſpernendi, Domino ſerviendi & inconvulsè ac indefeſſè adhærendi, conſilium prærogavit pariter & exemplum. Hæc ergo ab ipſis cunabulis factori ſuo omnipotenti Deo devota, immo ab ipſo qui eam, etiam antequam formaretur, in utero noverat, miſericorditer aſſumta; univerſas laſcivientis petulantiæ illecebras, cunctas infantilis ætatulæ levitates modeſta gravitate reſtrinxit, ac ſevera quadam maturitate edomuit. Inepta etiam parvulorum ludicra devitans, nugaces joculatorum ſcurrilitates deſpiciens, aniles veteranorum fabulas deteſtans, ad inceſta quæque carmina pudicas aures obturavit: ac ſi cum Sara, ideſt Raguelis filia, Tobiæ ſancti conjuge, futura Domino fiducialiter dicere & ipſa propoſuerit: *Numquam cum ludentibus miſcui me, neque cum his qui in levitate ambulant.* Nec mirum, ſi Spiritus-ſanctus in tempore veritatis & gratiæ famulam ſuam, quam ſibimet ipſi providerat ſponſam,

Nominis etymon. a

Educatio pia & exemplum.

Tob. 3. 17.

a Germanis quippe *Vvib* mulier, & *rath* conſilium ſignificat.

in primævo adhuc vernantem flore, tantæ integritatis diligentiâ præmunivit, qui in umbra legis tantopere custodivit puellulam, justi viri thalamo copulandam. *Ann Ch. CM. XXV. Maii II.*

2. Sed operæ pretium prælibare, quia venerabili huic virgini quam dicturi sumus, soror erat summæ simplicitatis & innocentiæ, in annis tenerrimis animos actusque gerens seniles, cunctos lubricæ temeritatis excessus evitans. Quam cum die quadam coævulæ secum ad ludendum adhortarentur exire, bene illa anima, alacriter ad æthera suspiciens, & iterum iterumque ingemiscens, auresque attonitas acutius subrigens, internam mentis jucunditatem tandem inter suspiria providit, dicens: Quid mihi & inanibus hujus sæculi vanitatibus? Audio in cælis signa sonitusque campanarum, ac dulcisonam angelicæ modulationis harmoniam: illuc ire desidero, his interesse delector. Nec plura effata, lacrymis gremium replevit obortis. Post paucos verò dies carne soluta est, in cælum nimirum profecta, quo paullo ante tam suaviter est invitata. Placita enim erat Deo anima illius, propter hoc properavit educere illam de medio iniquitatum. *Soror ejus pia obit.*

3. Sed ut ad coepta regrediar, beata Vvlborada, sicut ab illicitis se quibusque subtraxit, & in bonis moribus se studiosa sagacitate exercuit. Nam velut ab ipsius Domini ore perceperit, *Primum quærite regnum Dei & justitiam ejus*, legeritque scriptum [a], nihil divino operi præponendum; quotidie ad ecclesiam, quæ à domo paterna mille & eo ampliùs distabat passibus, via montuosa & difficili sæpiùs nudipes ire certabat: adeo ut parentes suos, sacræ religionis (ut diximus) amatores, sed tamen in labore mundialium more occupatos, plerumque, quamvis infans, de negligentia divinarum rerum admonuerit, & ad ecclesiam frequentiùs occurrere studii sui favore compulerit. Panem verò otiosa non comedit, sed operibus manuum suarum impigrè continueque institerat; ac si summa scripturarum conventa & comminationem pertimesceret, & diligeret sponsionem: comminationem quidem qua dicitur, *Qui non laborat non manducet*: Sponsionem autem, quæ sic exhortatur, *Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es & bene tibi erit*. Frequentiam verò non solum externorum, verùm etiam notorum, cognatorum, domesticorum, fratrum, sororumque, prout licuit, fugere studuit; sola commorari, sola operari, secreta semper amare: quatenus & superflua facilius potuisset alloquia declinare, & sanctis meditationibus aciem mentis liberius infigere. *Vviborada nudipes adit ecclesiam. Matth. 7. 7* *Labori & silentio studet. 2 Thess 3.10 Psal. 127. 2*

4. Quadam itaque celebri festivitate, cùm ad ecclesiam processura, coacta à parentibus cultioribus se indueret vestimentis, crinalibus verticem redimiret ornaculis, laxos sinus pretiosioris amictûs aureolis præfigeret fibulis, posita in equo unà cum genitrice & sociis ire perrexit: cum ecce via media caput dolere pariter cœpit: confestimque per spiritum divinæ se sentiens visitatione commonitam, ab equo desiliit, nudaque tellure residens, reductis inter amphibalum [b] manibus, aurum primo pectoris solvit, deinde subtus theristrum [c] vittatoriam verticis compositionem detrahens & revellens, sinu interiore recondit. Cui è vestigio mater, quid causæ sit quod ibi substitit, & quare remoretur, inquirit. quam dissimulatè pro tempore uti procederet adhortatur, se quoque continuè subsequi profitetur. Cumque eam comites ut equum reascenderet perurgerent, penitus non consensit, sed pedestri itinere ad ecclesiam usque pervenit. Hæc dies ultima aliquid in ea compositoriæ superfluitatis seu superfluæ compositionis ads- *Capite dolet in itinere.* *Capitis ornatus abiicit.*

a Nempe in Regula S. Benedicti, in qua hæc verba leguntur cap 41.

b Superhumerale à Græco ἀμφιβάλλειν, circumponere, quod totum corpus ambiat.

c Vestis æstiva à voce item Græca θερίζειν, quod est æstatem transigere.

ANN. CH.
Ꝛ M. XXV. MAII II.
Equo nusquam insidet.

pexit. Post hanc diem nullus eam jumento vel alicujus vehiculi adminiculo quoad viveret impositam vidit; excepto cum, sicuti dicturi sumus, Romam orationis gratia peteret, si ei necessitas transmeandi alicujus fluminis aut torrentis forte evenerit.

Hittonem fratrem juvat ad S. Gallum.

Libris tegendis linteamina donat.

Ab eo Psalmos docetur.

5. Hoc modo illa in tenerrimis & vix habilibus magno intellectui annis mundi voluptatibus renuntians, & matrimonii contractionem mirificè contemnens, preces quaslibet adventantes solius sponsi Christi amore despiciens, fratri suo HITTONI clerico, apud cœnobium sancti Galli Confessoris Christi tunc temporis in scholis agenti, servire disposuit; cui diebus certis vestimenta & plæraque alia necessaria per fideles internuntios destinavit. In quo etiam monasterio reverendissimis quibusdam patribus, ad obvolvenda sanctorum librorum volumina, propriis manibus decora solebat contexere linteamina. Memorato itaque fratre ejus ad Presbyteratus ordinem promoto, sinceræ & laudandæ caritatis glutino cohærens, eo dictante psalmos, quibus juvencula nullam operam dedit, partim ac sparsim ediscere cœpit. Cumque ille tum divinis operibus, tum incidentibus aliis causis præpeditus, ab insinuanda ei lectione pigritaret, pro accipiendo psalmo quinquagesimo soror ei sedulò assidebat, nec tamen ut ad hoc vacare vellet obtinere prævaluit; cum ecce nocte quadam Sacerdoti in somnis persona adstitit specie fulgida, auctoritate metuenda, gravi eum admonitione corripiens, ac terribili comminatione interdicens, ne quid proxima die gustare præsumat, priusquam virgo psalmum diu multumque flagitatum ediscat. Quid plura? de nocte surgens, sororem accersit, visum aperit, seque paratum ad demonstrationem sæpius postulati psalmi affirmat. His illa auditis, alacriter ad meditandum accingitur: & non solum ex prioris desiderii, sed etiam studio fratris jejunio absolvendi, propinata Scripturæ pocula sitibundo pectore hauriens, psalmum cum omni celeritate excepit, ac memoriæ fundamento firmavit. Quinquaginta ergo psalmis sparsim, ut dictum est, à memorato germano suo perceptis, reliquos solo sancti Spiritus magisterio imbuente apprehendit, & continuato recitandi usu reciproca ruminatione eos conficiens, quasi naturale organum ori cordique suo compaginando connexuit.

Eidem missam canenti accinit.

6. Deinde relaturus sum rem huic non dissimilem & magis admirandam. Vespere Sabbati quæ lucescit in Dominica incipientis Quadragesimæ, cùm idem Sacerdos, inter alia domesticæ confabulationis dicta, se pro labore diei sequentis sollicitum esse conquereretur, maximeque pro cantu qui dicitur Tractus, & eodem die admodum protrahitur, eo quod non haberet scholasticum vel quemlibet concinendi peritum adjutorem; virgo eum sancta modestâ increpatione compescuit, Deumque ministris suis in omni opportunitate certissimum adjutorem commonuit assistere. Quid multa? superveniente die crastina, competente Missarum tempore, Presbyter ad altare procedit, sacræ actionis officium sollemne imponit. Cum quo sine mora Vviborada decantare cœpit tam efficaciter & auctoraliter, ut non in ordine versuum, vel in proprietate dictionum, aut in ipsa musici tenoris euphonia Sacerdote inferior videretur: sed ei cum sustentationis solatio & gaudium ingereret, & stuporem admirationis incuteret. Tua sunt hæc, Christe, miracula, cui mortua vivunt, insensibilia sapiunt, cæca contemplantur, surda audiunt, muta diserta sunt: qui abscondisti secretum sapientiæ tuæ thesaurum à sapientibus hujus sæculi & prudentibus, & revelasti ea parvulis.

Parentes colit.

7. De cetero parentes dum adhuc ambo viverent, nemo reverentiùs coluit, nemo sanctiùs honoravit, nemo erga suos divinæ præcepta legis devotiùs adimplevit. Post patris verò obitum, matrem jam senio gravem, laboribus fatigatam, orbitatis luctu anxiam, frequenti languore confectam,

quanta caritatis benignitate coluerit, quàm reverenti modestia honoraverit, quàm indefessa diligentia usque ad finem vitæ ejus procuraverit, facile dici non potest: sed quid in describenda ejus erga parentes humanitate, quod cunctis pæne naturæ jura servantibus commune videtur esse, diutius immoremur? cum indigentibus quibusque, tam notis quàm incognitis, tam indigenis quàm extraneis, tanta consueverit dignitate ministrare, ut etiam talia libenter credentium possit excedere fidem: adeò ut ægrotos quosque ac debiles, quasi Dominum suscipiens, exsultaret: quos ei germanus suus prædictus; nunc humeris suis, nunc jumento impositos, prout se quisque ei iter agenti ingereret, deferre consueverat: quos à nulla familiæ suæ persona tractari perpessa est, sed ipsa per se eis & alimenta præbuit, & fomenta exhibuit, balnea ministravit, lectisternia disposuit, ipsa eos & reclinavit, & competenti tempore elevavit.

Ann. Ch. CM XXV. Maii II.

Pauperes & ægros solatur.

8. Cœpit inter hæc fratrem quotidianis monitis perurgere, ut quia scirent beato Petro Apostolorum principi commissam esse curam gregis dominici, claves regni cælestis cum potestate ligandi solvendique contraditas, ejus aliorumque sanctorum limina [a] Romæ, quibus incomparabiliter urbs eadem illustratur, pariter debeant visitare. qui cùm sanis ejus adhortationibus accommodaret assensum, iter aggressi sunt. In qua profectione quantum gemituum lacrymarumque profuderit, quali devotione loca Martyrum circumierit, tumbasque eorum quanto affectu amplexa fuerit, solus & instigator & remunerator omnium bonorum noverat Deus. Quanta verò in eundo & redeundo largitatis munera piè prodiga dispersit, quidve pauperibus dederit, justitiæ ejus in sæculum sæculi commemorandum derelinquo.

Romam cum fratre pergit.

9. Post hæc autem cum regrederentur ad patriam (ut virtus stare loco nescit, sed semper ad meliora proficere gestit) virgo Dei ascensiones in corde suo disponens, per gradus scalæ, qua ibunt sancti de virtute in virtutem, ut videant Deum deorum in Sion; cum animum jam actualis exercitii decoctum sudore, in radium contemplativæ jucunditatis transferret, pro fratris salute, cui earenus sedula virtute ministraverat, anxia, sagaci cum affabilitate adorta est; persuadens ut periculosum fluctuantis sæculi naufragium devitans, ad quietem vitæ monasticæ se conferat, ubi divinis operibus liberiùs ac tutiùs insistere valeat. Sibi quoque confitetur esse cordi artioris propositi studium, quomodo vel ubi Deus annuerit, quantocius aggredi. Nec difficile obtinuit, quod cum pietatis sinceritate suggessit. Obsequitur salubri consilio sororis religiosa simplicitas fratris, omnique dilatione seposita, ad cœnobium S. Galli [b] Confessoris Christi confugiens, regulari jugo legis cervices corporis inclinavit & cordis; in quo etiam quàm pudicè, quàm modestè, quàm patienter sanctèque vixerit, multi nostrorum qui adhuc superesse videntur, meminerunt.

Redux in patriam.

Fratrem ad monasticen inducit.

10. Denique beata virgo, post conversionem fratris, sex annorum spatio remorata est in sæculo corpore, sed non voluntate, ostensione, non intentione. Nempe videns mundum cum omni sua dulcedine omnique temporali pompa caducum & instabilem, ipsaque instabilitate defectionem sui jam jamque minitare, pro nihilo pendens omnia blandientis oblectamenta respuit, contemsit, atque calcavit. Et cùm actualem ex imo largitatis affectu

Ipsa in sæculo interim manens.

[a] Omisso hoc itinere Hepidannus multa inserit de calumnia cujusdam famulæ, & de Vviboradæ secessu Constantiam: quæ in fragmentis ex eo post hanc Vitam referemus.

[b] Hitto Vviboradæ frater alius mihi videretur ab Hittone seniore, ecclesiæ sancti Magni custode, de quo infra num. 28, nisi Hepidannus unum & eumdem diceret num. 8, ubi de Hittone Vviboradæ germano, *Inque*, inquit, *in monasterio sancti Galli ad suave jugum regularis vitæ se humilians, cùm universis ejus conversatio placuisset, Fratribus id in commune consiliantibus, ecclesia beati Magni à Patre monasterii præficitur. qua etiam usque post sororis martyrium probabiliter gubernata, divina vocatione migravit in regionem vivorum.* Confer num. 28, 31, 33, & 38.

ANN. CH. CM XXV. MAII II.

vitam prætenderet, interioris tamen hominis perspicacibus oculis, facie ad faciem, Domini semper jucundatur contemplatione. Nam quis recitando poterit explicare, quanta continentia corpus fragile à mundi illecebris refrenando compesceret, & ob servitium Christi carnem spiritui subjacere coëgisset? Multa etenim tempora transierunt, ex quo se ab usu carnium vinique abstinuit; cùm nec vicinorum, nec aliquis ex ipsius familia aliter suspicaretur, quàm quod quotidie variis deliciarum uteretur opulentiis, exceptis duabus quæ ei familiares erant: quarum una KEBENI, altera BERTHERADA vocabatur: quæ pia sodalitate germanæ, multa tempora in sanctæ virginis ministerio pariter perduravere. Nam cùm plerumque lautiora & delicatiora ciborum alimenta ei præpararentur, istæ, ut præmonitæ erant, aut olera, aut legumina ei in cibos attulerunt: cumque pariter mensæ superposita fuissent, sæpe ori admotam & quasi dentibus inferendam, tamen rejecit carnem, ut per carnis abstinentiam, carnem corporis edomando, spiritum redderet fortiorem. Vilioribus denique contenta alimentis quæ sibi præparabantur, cetera in cibos pauperum & peregrinorum supervenientium, quorum illi maxima (ut diximus) cura fuit, seu etiam adstantis familiæ erogata sunt. Orationis ergo jugi tutamine se adversus inimici infestantis insidias die noctuque munivit. Solebat enim noctibus de domo furtim excedere, seque incomitatam ad ecclesiam conferre, ibique precum jugi instantia pernoctare. Nempe cùm solis occubitu somni quies à cunctis peteretur, ipsa lectuli, qui semper sumtuosæ supellectilis ornatu paratus assistebat, sprevit accubitum; januisque clausis eædem quæ supra memoratæ sunt germanæ super nudam humum cilicium sternebant, proque capitali saxum aliquod capiti subdiderunt: sicque paullulum gustato somno, cum gratissimus aliorum corpora somnus gravasset, in clanculo surgens ecclesiam petivit.

A carne & vino abstinet.

Pernoctat in ecclesia.

Cilicio humi strato decumbit.

11. Talibus ergo virtutum incrementis invidens diabolus, ad ecclesiam properantem, illicque manentem, seu pedem intro ferentem creberrimis luctarionibus impugnationum lacessivit, varias terrorum figuras nefanda arte subdoloque commento in semet transfiguratas ei objiciens. quæ omnia machinamenta diaboli, illa inexpugnabili scuto non fictæ fidei protecta, gladioque spiritus armata, signaculo crucis imperterrita bellatrix dejecit. Et ut ea quæ generaliter complexa sunt singillatim auctoritate veritatis aliqua ex parte proferam; quadam nocte dum solito more ad ecclesiam properaret, audivit in ipso limine basilicæ terribilem grunnientis suis fremitum, ac si ingressum intrare cupienti negantis. Quod ut ipsa vidit, per Spiritum sentiens diabolico commento paratum, quo quidem hoc perterrita terrore desisteret ab incœpto bonæ operationis; convertit se ad illud quo monstrum furere cognovit ostium, atque aliquantisper substitit: dein cum signum crucis dextera prætulisset, hostis nusquam comparuit.

Crucis signo dæmones fugat

12. Quidam etiam à multis spiritibus nequam pervasus ei oblatus est. Ipsa autem vexillo crucis armata, propiùs cum tot hostibus conflictura accessit: pedemque suum dexterum dorso furentis superposuit, Jesum suppliciter exorans, ut hominem ad honorem suæ imaginis plasmatum, dæmonum non sineret sævæ subjacere tyrannidi. Spiritus autem maligni, cognoscentes sibi precibus beatæ virginis denegari facultatem ibi subsistendi, horribili voce cunctorum aures impleverunt: Pessima, inquiunt, ista VViborada dorsa nostra cum brachiis conculcando contrivit, quapropter differre non possumus effugii discessum. His dictis confestim discesserunt.

Abreptitium sanat.

13. Interea, ne lucerna in angulo domus abdita, modioque supposita, clari luminis radios occuleret; sed ut in medium prolata candelabro superponeretur, quatenus cunctis in domo Dei commorantibus jucundissimè rutilans jubar præberetur; pervenit ad aures venerandi Constantiensis Episcopi SALOMONIS fan a

ᵃ fama virtutum beatæ virginis. Nec multum post ad monasterium S. Galli idem Episcopus iter suum dirigens, misit ad eam, interrogans si secum proficisci vellet. Quæ magnoque statim gaudio repleta, cum suis illis quas prædiximus domesticis, festinanter ad navem properat, & prospero cursu ad litus optatum perveniunt. Deinde in cella quadam in montibus sita, juxta ecclesiam sancti Georgii, parva constructa mansiuncula, pæne annis quatuor conversata est, tanta abstinentia cibi potusque se constringens, ut vix narranti quisquam credere valeat. Jugiter namque noctibus atque diebus in ecclesia permanens, precibus atque vigiliis divinam pietatem supplicando infatigabiliter persistebat; ita ut numquam mansiunculam illam, nisi raro causa necessitatis intraret, sive ut somni aliquid caperet, sive ut jejunum corpus interdum post tres dies recrearet: omneque hoc tempus in ecclesia perdurans, Domino confortante pergit. His exercitiis Deo serviens, & de die in diem duplicato jejunio tenerum corpus afficiens, solo spiritu membris deficientibus vixit.

Ann. Ch. CM XXV Maii II. Cum Salomone Episcopo venit ad S. Gallum. Quadriennio cellæ prope S. Georgii ecclesiam includitur.

14. Fama sanctæ puellæ inter populos crebrescente, divino amore capti, & devotione largitatis cupidi veniunt multi, offerentes quæ necessaria illi fore speraverunt: de quibus aliquam partem ad usus pauperum quotidie dispensandam reservari præcepit, partem etiam devotis fidelibus commendans conservari fecit: quatenus una die in anno circumquaque de cellis vicinæ mulieres congregatæ, in amore Dei & sanctorum ejus lætificarentur. Cumque omnes advocatæ ad cellam sancti Georgii alacriter convenissent, una earum opulentior ceteris venire renuit, dicens, se illius quidem eleemosynæ indigam nequaquam esse. Cumque hoc sancta virgo comperisset, & illis feminis quæ aderant injuriosum esse videretur, ait ad ipsas: Non contristemini, Sorores, sed cum gratiarum actione benedictionem Dei & sanctorum ejus gratulantes accipite. veniet enim hoc, cùm libentissime ad nos venire vellet, si tunc potuisset. Mulierque ipsa mox recepta infirmitate, & maximo dolore in dies confracta, cibum potumque fastidivit. Cumque magnis cruciata doloribus se penitus deficere crederet, & nec manducare, neque bibere valeret; advocans virum suum, causam infirmitatis indicat. At ille carrucæ impositam ad famulam Dei perduxit. Qua correpta de inobedientia, benedicens panem dedit ei: quem ut comedit, ilico fugatis doloribus & sanitate recepta, gaudens domum regressa est.

Oblatis pauperes & hospites reficit.

Mulierem ob elationem punit.

oblato pane sanat.

15. Beata igitur Vviborada, sicut prædictum, pæne annos quatuor in cella sancti Georgii, probatis moribus & virtutibus adornata, in Dei servitio permanebat. Venerabilis itaque Pontifex iterum ad monasterium veniens, clausulâ ᵇ quam tota vita fitiebat jam paratâ, missis quibusdam monachis, jussit eam duci ad se. quam Episcopus cum paucis prosecutus & benedicens clausulam obseravit. At inimicus atrox, invidus omnis boni diabolus, terrorem illi incutere tentans, caput hominis hispidum & horridum, tamquam vivens & ore hianti, sua malitia proferens, ante illam in oratione jacentem projecit. At sancta virgo nil territa, vel loco mota, supplex in oratione persistens, signo sanctæ crucis frontem munivit, moxque omnis phantasia diaboli velut fumus evanuit.

b. Cellulâ recluditur ab Episcopo.

16. Nocte quadam item in vigilia sancti Johannis Baptistæ, prima incipientis diei aurora, vidit in visu sanctum & venerabilem patrem nostrum Gallum, quasi viventem in corpore, paratum ad Missam, cum magna claritate luminis advenisse. Secum etiam tanta multitudo candidatorum, idest felicium animarum, advenit, ut tota latitudo illius ecclesiæ repleretur.

S. Gallo docente futura discit.

ᵃ Salomon, eo nomine secundus, ab anno 885 ad 891 præfuit ecclesiæ Constantiensi.

ᵇ Hoc tuguriolum ecclesiæ sancti Magni adhærebat ex Hepidanno. Modum reclusionis per Episcopos docet Grimlaïcus in Regula Solitariorum ex dictis.

ANN. CH. CM. XXV. MAII II.

Sanctus itaque Gallus ad altare accedens, celebrat Missam sancti Johannis Baptistæ: & levata antiphona, *Ne timeas Zacharia*, dulcisona modulatione, sanctissimo illarum animarum conventu pariter concinente, ad finem usque complevit. Post Missam accedens ad fenestram, futura quædam sanctæ virgini revelavit: in quibus hoc prædixit futurum, & jam decretum ante divinæ majestatis conspectum, quod peccatis illud exigentibus plurimi in Pontamico lacu eodem anno de familia, sed & de aliis quibusdam, periculosa navigatione essent mergendi: quod postea multorum experimento probavit eventus.

Ab Udalrico adolescente consulitur.

17. Quidam puerulus bonæ indolis, de nobilibus parentibus ortus, nomine UDALRICUS, ad scholam causa doctrinæ venit ad monasterium. Qui quidem edoctus cum ad intelligibilem ætatem pervenisset; cum etiam beatæ illi amabilis crebro ab ea, ut juvenilia desideria fugeret, moneretur; cœpit virtutibus pollere, castitatem amare, in Dei servitio sedulus & devotus existere, omnibus cum quibus conversabatur honorabilis & amabilis haberi: unde & patres nostri fratrem sibi conscriptum cœperunt eum habere maximo honore & amore. In illo tempore Salomone [a], fratre & Abbate nostro, Episcopo facto, quem nos unicè diligeret; post abitum illius cum metuerent Fratres & ipse, ne, sicut ante eum, in potestatem alienam [b] traderentur, ejus nutu Udalricum ipsum secretius accitum suadere cœperunt, quatenus monachico habitu suscepto, se Dei & beati Galli servitio traderet, hoc pacto ut mox Patris nomine assumto, Abbas ejus post illum constitueretur. At ille ut voluntatem eorum vidit, sperans etiam juxta dispositionem Dei hoc posse fieri, promisit se in omnibus paratum fore petitioni illorum satisfacere. Et ut sapiens, scriptum esse sciens, *Omnia fac cum consilio, & post factum non pœnitebis* [Eccl. 32.24.]; ilico Vviboradam suam expetiit; petitionem fratrum suorum & suam promissionem illi per ordinem pandens. At illa dixit ad eum, » Fili mi, peractis tribus diebus veni, & responsionis meæ verba audi: & interim » misericordiam Domini implorare non cesses, ut secundum placitam sibi volun- » tatem & pietatem suam, circa rem de qua quæris, consilium nobis ostendere » dignetur. Statutis itaque à sancta domina sua inducis adveniens, stetit » ante fenestram. quam illa aperiens dixit ad eum: Fili, habes in animo » libenter te fieri monachum & Abbatem in isto loco? At ille respondit: Si » Dei voluntas est, libenti animo ad utrumque paratus sum. At illa, Verte, » inquit, animum tuum aliorsum: nec monachus, nec Abbas hic fieri poteris. » sed ne multum contristeris, vel tuos labores, quibus in Dei servitio te » exerces, in oblivione coram Domino esse pertimesce: in plaga orientali [c] debes » Episcopus fieri. Multis temporibus prospere deges; tandem autem etiam » magnos labores & multa adversa de paganis & Christianis te passurum esse » scias. Plurimi tuorum fidelium occidentur, loca vastabuntur, & ista tri- » bulatio, & conturbatio multis regionibus imminebit. Hac tempestate sedata » reliquum temporis, quod in posterum vixeris, cum magna tranquillitate » pacis te ducere scias. Hæc ille audiens, laudes & gratias Deo & sanctæ virgini reddens, inter spem metumque positus, lætus abscessit. Itaque omnia quæ prædiximus, sancto Spiritu venerandæ virgini revelante, impleta conspeximus.

Ei eventura prædicit.

18. Quadam die sancta puella subitò concutiens tintinnabulum fenestellæ appensum, fidelem vocat ministram. qua veniente, Vade, inquit, eripe gallum nostrum. nam vulpeculæ illi ad mortem insidianti bellum fecit, & vicit. At illa veloci cursu properans invenit gallum sub ramis arboris

[a] Is Salomon tertius, æquivoco successit anno 892, ad annum 918 superstes.
[b] Nempe Abbatum sæcularium, quales Grimaldus & Harmuotus.
[c] Nempe Augustæ Vindelicorum, ubi Episcopus fuit Udalricus ab anno 924, cujus acta infra ad annum 973. De eo iterum infra num. 40.

ANN. CHR. CM XXV Mart. 13

spatiantem. Qui ut eam vidit, sonitu alarum gaudens, & ut credo de inaudita ante victoria superbiens, ilico cantavit: quem assumens, & valde admirans de tanta gratia virginis concessa, ad proprium hospitiolum, unde procul aberraverat, magno gaudio reportat.

19. Quidam venerabilis monachus & presbyter fuit in congregatione sancti Galli, litteris eruditus & egregius prædicator, nomine VVALDRAMNUS. Hic habuit familiarem quemdam in ministerio, sibimet carum & fideliter servientem. Per hunc ergo idem senior caritatis gratia sæpius suam benedictionem dominæ Vviboradæ mittere consueverat. Cumque hac missione directus adveniret, & allata præsentaret, sicut omnibus ad se venientibus fecit, remuneratus ab ea fragmen beati panis accepit. Quod accipiens, & inde egrediens, prius, ut credo, alio saturatus edulio, gustum sanctificati panis devitat, & obvianti cuidam pauperi illum porrigens, sine ulla tarditate properat ad dominum suum. Nec multum post idem febre correptus, & magna infirmitate detentus, manducare nec bibere potuit. Et cum de die in diem ægritudo crescens non minueretur, suus senior valde dolens super eum, interrogat, si scire potuisset unde ei tam subita infirmitas eveniret. Quo respondente se scire non posse, inquit: Numquid excogitare poteris si aliquando missus illuc à me aliquid benedictionis de sancta Vviborada acceperis? Qui demum pietatis illius memor, & suæ culpæ vel arrogantiæ conscius, quanta voce potuit exclamat: Domine mi, scio & cognosco hac de causa me nunc tanta infirmitate teneri, quia à sanctis & largis illius manibus panem accepi, sed minimè de eo propter peccata mea gustavi, tradens illum cuidam qui mihi occurreret. At ille de sanctitate beatæ virginis certissimus, simul & reatum jacentis agnoscens, adduci caballum præcepit: quem superimpositum ante conspectum illius præsentare mandat. Sancta itaque virgo agnitâ molestiâ, valde illius contumaciam redarguit; panemque benedicens iterato porrigit. quo degustato statim convaluit, & post parvum labentis temporis intervallum, plena sanitate recepta, sicut antea fecit, suo domino gaudens ministravit.

Panem ab ea benedictum puer respuens,

Febre corripitur.

eo gustato convalescit.

20. Quadam nocte apparuit in visu beatæ Vviboradæ quædam famula sua, quæ dum in sæculi actibus detineretur, probabilis conversationis ducens vitam, migravit; & ait ad eam: O domina carissima, calicem & patenam, vel corporale, sed & fanonem [a] cum quo solita es offerre, omnia puta & munda aqua lavare præcipias. Illæ enim oblatæ, in proximo factæ, non sunt mundæ; quia fidelis vestra domestica, alio opere detenta, sorori suæ has facere injunxit. At sancta virgo; Quæ enim, inquit, es tu? Respondit: Ego sum illa quondam famula tua, & huc missa hæc eadem nuntiare tibi. Dic mihi, ait, quomodo tecum est? At illa ait: Domina, Dei gratiâ & tuis meritis, inenarrabilibus bonis utor, & delectabili requie perfruor. Ad hæc sancta: Vade, inquit, ad præparatam tibi requiem, & mei memor esse digneris. Facto autem mane advocans ministram: Quas hac vice tulisti, inquit, quis fecit oblatas? Respondit: Ego domina? Cui sancta ait: Cur hoc te facere fingis quod non fecisti? Mox illa reatus sui & negligentiæ memor, veniam petens inquit: Piissima domina, audeo dicere aliquid? At illa, Dic, ait, quod vis. Quomodo, inquit, domina scire poteris omne quod facio? quis mei apud te delator est facti? nullam causam te celare posse credo. Beata virgo respondit: Hac nocte quiescenti apparuit mihi in visu famula mea quondam fidelissima, nunc in Christo soror carissima, hæc omnia quæ ad nos pertinent, & quæ divina gratia illius meritis

[a] Triplex *fanonis* significatus. 1 pro quavis mappula. 2 pro vestis sacræ parte illa, quam manipulum vocant. 3 pro corporali, ut apud Papiam. Hic sumitur pro mappa, in qua Vviborada hostias Presbytero ad Missam offerebat pro more illorum temporum. Unde *linteum oblatitium* vocatur infra. Ex his vides, Vviboradæ licuisse vasa sacra contingere, hostias conficere, quod olim devotarum feminarum officium erat, ut in Præfatione Sæculi 3 prima observavimus.

AN CH. CM XXV MAII II

» rependere voluit, per ordinem pandens. Nunc præceptum nobis sine ulla » tarditate studeas implere: vasa offertoria & divino cultui præparata, cor» porale & linteum oblatitium mundissimâ lymphâ purgare non pigeat: ulte» tius caveto, ne rebus in Dei servitio exercendis crimen subrepat ne» gligentiæ.

21. Hæc sancta virgo quidquid de annonâ sibi vel ministrantibus supererat, larga manu cuncta pauperibus erogabat. Inter quos unum elegit, quem tempore sui prandii circa nonam jugiter secretius adesse præcepit. Hujus gressus aliter esse non poterat, nisi quod duobus baculis ascellas sust ntantibus incedebat. Igitur diabolus, omnis boni invidus, gerens mille nocendi artes, quadam die in similitudine illius egeni magno strepitu baculorum horam refectionis antevenit, & prostratus terræ ante fenestellam tanta se infirmitate detentum simulat, ut se jam deficere proclamaret, nisi solitam eleemosynam mox ab ea perciperet. Illa immota manens, ut semper sine intermissione prostrata in oratione jacebat, nullum profano responsum dedit. Econtra deceptor amarum flens & ejulans: Quid proderunt tibi, inquit, si hîc moriar, eleemosynæ quas ante dedisti? ubi nunc larga manus, quam mihi sæpe præbuisti? Quare exeuntem animam saltem in hora subitæ mortis non recreas? At sancta virgo, sicut cœperat, tacita permansit. Interea malignus suasor, caput horrendum ad fen-stellam subrigens, introspicit. Sancta itaque virgo se paullulum à terra levans, contra hostis nequitiam signum sanctæ crucis » imprimit, & semetipsam undique munivit. Deinde ad phantasma dixit: » Recede quisquis es, adjuratus per tremendum & venerandum Christi nomen; » recede à me; non accipies quidquam. Ilico sancti nominis invocatione phantasma, velut palea venti flamine translata, nusquam comparuit. Discedente diabolica fraude, certæ refectionis tempore, sicut antea solitus erat, eleemosynarius pauper cum magna cautela advenerat. At virgo beata gaudio » repleta, simul admirans; Veni, ait, amice, te agnosco, veni: quæ à Do» mino præparata sunt lætus suscipe. ille incognitus, qui dudum advenit, Dei » virtute superatus & confusus, procul recedat à nobis.

Diabolum pauperis specie stipem rogantem fugat.

22. Quadam nocte paullulum quid beata Vviborada in lectulo quiescente, per noctem apparuit ei dominus noster sanctus Gallus, scissis vestibus & veluti sordidis, & inter scapulas quasi signo crucis insignitis. quem cernens sancta » obstupefacta: Quis, inquit, domine, tantum scelus in te perpetravit? vel » tam sordidis & ruptis vestibus induit? At ille: Tyrannus, ait, BURCHARDUS [a], » non Dux, sed prædator & desolator istius provinciæ, tanta in me commisit » scelera; loca & prædia circumquaque à fidelibus mihi collata prædavit, & » sibi cooperantibus in beneficium tradidit: crucem auream venerandis sancto» rum reliquiis plenam abstulit, familiolam desolavit, monachos in loco hoc sub » sancta professione Deo & sanctis ejus servituros fame & inedia cruciavit. Verè » dico tibi, quia melius ei esset si natus non fuisset. Mox sancta virgo, somno recedente evigilans, secum de visione tractavit; nulli tamen hanc illis diebus innotuit. Non post multum autem comperto ad monasterium ejusdem Ducis adventu, cùm Abbas [b] tyranno loco cederet, ilico ut advenit, eum ad se accersiri præcepit. quem advenientem dirè suscipiens, asperis verbis de sin» gulis sibi per visionem ostensis valde increpavit, & hoc addidit: Cur, inquit, » hunc adis, quem tantis injuriis afflixisti? Crucem ejus auream cum sanctorum » reliquiis refertam contumaciter de isto loco tecum asportare ausus es. At ille, » cum hanc non sponte, sed monachis offerentibus & sibi dantibus se suscepisse » testaretur; Non propter amorem tuum, inquit, hoc fecerunt, sed propter

Burchardum ducem arguit. [a]

[b] *Et ad pœnitentiam excitat.*

[a] Is erat Burchardus, Dux Suevorum, S. Galli monasterio infestus, de quo vide Hepidannum, Ekkehardum Juniorem, Hermannum, & acta S. Udalrici infra.

[b] Engilbertus, qui ab anno 924 ad 934 Sancti-Gallensibus præfuit, infra laudatus num. 25.

timorem. Sed nisi reddideris, ut loco sancto unde ablata est restituatur, scias vitam tuam in periculo & in extremis constitutam. Cumque de omnibus pro quibus erat admonitus, emendationem dignam promitteret, & crucem sanctam aliaque quam plurima injustè ablata se reddere paratum fore; inquit inter alia: Domina carissima, scio quia mulier sancta es, ora pro me, & suscipe me in orationem tuam. At illa. Si juxta promissa tua, inquit, coram Deo & sanctis ejus mihi satisfeceris, faciam voluntatem tuam. Quo audito vertens se ad altare, jusjurandi affirmatione omnia secundum condictum se facturum & deinceps emendaturum spopondit. Quem his verbis suscipiens, datâ licentiâ cum se parumper à sanctis ejus obtutibus avertisset, iterum eum ad se vocans, inquit: Provisores monasterii relicti fratres circa tuum adventum solliciti, mane consiliantur, quo thesauro te honorare possint. En ego tuæ incolumitati consulens, prædico, quia calicem aureum cum patena tibi offerent: cave ne suscipias. Quod si susceperis, & ista quæ promisisti non impleveris; scias tibi longi temporis vivendi spatium esse denegatum. At ille promissis promissa adjiciens, benedictione percepta, ad domicilium sanctæ RACHILDÆ processit. quæ à spirituali matre præmonita, illis verbis similia promittentem humiliter suscepit ac dimisit.

An. Chr. CM XXV Maii II

Vitam meliorem spondet.

Monitus ne calicem aureum acciperet.

23. Mane facto, sicut sancta virgo prædixerat, inito consilio, monachi sancta vasa, id est calicem aureum cum patena, quia aliud non habuerunt, Duci pro munere obtulerunt. Quæ dona suscipiens, oblitus sui juramenti & sponsionis, quam virgini Deo dignæ promiserat, ad propria remeavit. Non post multum temporis idem Dux iter suum dirigens ad Italiam, RELINGINDÆ matronæ, sibimet in matrimonium sociatæ, omnia quæ sancta Vviborada, & periculosa, & ad salutem pertinentia animæ præmonuit, ex ordine narravit: hoc ei præcipuè injungens, ut si ad propria vita comite non rediisset, calicem cum patena monasterio restituere non distulisset. Sed heu hominem dolendum, non solum istum, sed unumquemque, qui sibi ipse dum potest consulere desinit, & non cogitat quia, vilitati fœni quod in campis vilescit & florescit, & mane incisum arescit, assimilatus est. Dux itaque, sicut mente conceperat, magno comitatu Italiam ingressus, dum totam sibi terram subjicere, & multos decipere cogitat, ipse dolositate illius gentis præventus, dum studet evadere, subito lapsu infrenis equi in foveam [a], veluti casui illius præparatam, cecidit, hocque insperato obitu miserabiliter vitam finivit. Igitur Relinginda matrona, domini sui Ducis obitu comperto, non sicut antea ab ipso commonita fuerat, de sanctis vasis fecit; sed patenam pretioso opere decoratam secum retinuit, aliamque multo minorem minorisque pretii fabricatam, sicut in præsenti cernimus, cum prædicto calice monasterio restituere præcepit.

Voti immemor suscipit.

Profectus in Italiam necatur.

24. Quadam die post celebratam sollemnitatem beati Johannis Baptistæ, ante festivitatem sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, inter meridianum tempus & nonam, solito sedili in psalmodia beata residente, jacens ante eam patens Psalterium subitò se ultro complicuit: in quod paullisper caput reclinans obdormivit. Hoc tenui somno per visum ei revelatum est, sævam gentem Hungarorum anno futuro in Kalendis Maii, aliis terris pervagatis & devastatis, ad monasterium sancti Galli perventuram: & in eadem revelatione ostensum est illi, quod per martyrii gloriam ipsis paganis eam vulnerantibus, & certaminis præmia in cælestis regni beatitudine percipere deberet. Mox evigilans, & de visione sollicita intentione pertractans, inter spem metumque posita, spe suæ vocationis, metu populi contritionis, aliquantis diebus conticuit. Deinde cogitans se deliquisse, si revelata à Deo aliis non manifestaret; virum venerabilem VVALDRAMNUM, cujus antea fecimus

Vviborada Hungarorum adventum prævidet.

Vvaldramno monacho indicat.

[a] De hoc casu Liutprandus lib. 3 cap. 4, ubi ab irruentibus Ausoniis seu Italis confossus lanceis perhibetur sub initium anni 925.

Ann. Chr. CMXXV Maii II

mentionem, sibi affabilem, secretius ad se vocatum, paganorum adventum, tempusque signatum pronuntiat: ipsi autem, nec umquam ulli, quæ ei de sua passione revelata fuerant, pandens. Insuper admonuit, ut palam in ecclesia cunctis advenienribus, sed & undique circumquaque manentibus, imminens periculum patefacere curaret: se etiam in hoc laborare promittens, quatenus dilatione tanti temporis, orationum frequentatione, jejuniorum celebratione, sancta eleemosynarum largitione, sine intermissione misericordiam Domini jugiter implorantes, iram superni Judicis propter multimoda cunctorum populorum delicta sævientis, aliquatenus bonis actibus insistendo mitigaret.

Hungarorum adventus.

25. Cumque illius anni circulus vergeretur, & tempus Maii mensis, sanctæ Virgini per visionem ostensum, appropinquatet; subitò fama terras pervolante nuntiatur paganos tota provincia Bajoariorum esse diffusos. Sed corda hominum, peccatis exigentibus quo imminens exitium evadere possent, cùm heu! dura semper essent ad credendum; iterum atque iterum fama percrebrescente de adventu paganorum, antea credere noluerunt, quàm sæviens interitus, gladio imminenre, hanc etiam provinciam usque ad lacum Potamicum gens barbara circumsæpsit, plures & innumeros occidit, cuncta villarum officia circumquaque ignis incendio devastavit. Plurimi etiam apud nostrates, imminens pericu'um tardè vel nullatenus credenres, Domini tamen misericordiam sine intermissione implorare studuerunt: alii etiam ex illis nullomodo crediderunt. Quidam etiam de familia, juga montis excelsi supra monasterium positi scandentes, flammarum & fumi usque ad æthera tendentis indicio vix aliquando potuerunt credere. Abbas itaque monasterii,

Sancta fugere recusat.

Engilbertus nomine, vir providus, cum jam castellum quoddam monasterio proximum valde firmasset, undecim fratres de præcipuis monachis misit ad beatam Vviboradam, quatenus cum illa tractarent, quomodo ipsa possit salvari, & se ob paganorum sævitiam devirandam de clausula educere pateretur, & hoc illi dicerent, quia Domino protegente scirent, eam quidem de seipsa esse securam, nec periculum mortis pavere; sed ob statum loci & in eo commorantium vel Deo servientium, pro quibus semper devota oravit, & adhuc orare deberet, Domino confortante vitam sibi illius per longa tempora fore necessariam. At illi juxta præceptum properantes, consilium & voluntatem Abbatis sanctæ virgini indicarunt. Quæ ut audivit sermones istos, grataneer suscepit, & certa de visione anno præterito sibi ostensa, sed & de spe retributionis æternæ, inducias usque mane postulans, dum sibi apud Abbatem ipsum colloqui liceret, illis abeundi licentiam tribuit.

Spe martyrii accensa.

26. Mane facto nuntii iterato advenienres barbaros adventasse proclamant. Ilico Abbas, velut anhelus ad eam veniens, pridie mandata per monachos
» repetivit, dicens cum lacrymis ad sanctam Dei: Quare, domina, sicut fama
» est, paganos non devitas? cur in periculis constituti privantur tuis orationi-
» bus & sancto conspectu? quare non pateris te tuto loco aliquantum tempo-
» ris, ad consolationem nostram, Dei gratia comitante & adjuvante servari?
» Ar illa his fletibus mota, Cur, inquit, venerande Pater, tantam mihi tristi-
» tiam ingeris? cur mihi, quia tua in me potestas est, tantillum spatium exacti
» laboris perdere præcipis? Si Dominus mihi, ut spero & credo, adjutor est,
» quod semel animo fixum est mutari non potest: istam mansiunculam, Dei
» clementia mihi concessam, vivens in corpore vacuam non relinquam. Igitur Abbas tantam virginalis animi constantiam in Deo fixam conspiciens, veniam sibi dari poscit, quòd eam in tantum suis verbis fatigavit: & pro certo cognoscens, quamvis ipsa non diceret, aliquam suæ vocationis revelationem sibimet factam, interrogat, quod nunc sibimet rebus agen-
» dis consilium daret. At illa inquit: Sancte Pater, nullam moram in-
» terponas, quin temetipsum & animas tibi à Deo commendatas servare

[a] studeas. Thesaurum sancti Galli, sicut jam cœpisti, & quidquid ad usus monachorum vel familiæ adhuc reliquum est, hodie & hac nocte portando & vehendo ad castellum transmittere non tardes: crastina enim die sine omni dubietate, vallis ista undique circumsæpta multitudine barbarorum replebitur. Tandem Abbas venerandus, omni dubietate submota, & cunctis verbis credulus, fecit ut monuit; & omnem qui relictus est thesaurum sancti Galli, in libris, in auro, in argento, in diversi generis vestibus, & quidquid in sumtibus vel usibus monachorum esse poterat, cum omni cautela & festinatione ad castellum transmisit.

AN. CH. CM XXV MAII II

[a] Monet omnia quanto eius subducenda.

27. Venerunt etiam parentes dominæ RACHILDÆ [b] tractantes cum beata Vviborada, quatenus filiam suam de clausula sumtam ad tutiora loca secum servandam deducerent. quibus ipsa ait: Nolite solliciti esse de filia mea. Omnipotentis enim Dei & sanctorum ejus munimine, vobis ad consolationem multisque aliis, per multa tempora salvabitur. Ite ad hospitium vestrum, & maturiùs surgentes venite ad nos, ut benedictione Dei sanctique Magni de manibus nostris percepta, gaudentes redeatis ad propria. Illucescente itaque altera die propinqui beatæ Rachildæ, sicut erant religiosi, verbis & consolationibus sanctæ virginis fidem adhibentes, omni sollicitudine postposita pro filia sua, venerunt; & gratias ei reddentes pro omnibus bonis, semper sibimet tanta benignitate ostensis, licentiam abeundi postulaverunt. quibus illa: Accipite, ait, benedictionem Domini de manibus meis, & paullulum gustantes ite cum pace. Cumque hoc factum fuisset, illius sanctis orationibus muniti, & Dei gratiæ sanctorumque orationibus commendati, salutatâ filiâ sua redierunt ad propria.

[b] Rachildæ parentes de ea securos facit.

28. Deinde quidam ex familia, equi velocitate delapsus paganis insequentibus, venit fugiens: & multis adhuc in valle sive in tabernis, sive in diversis locis consistentibus, clamore magno, Fugite, inquit, ô miseri, fugite, adsunt quos advenire credere noluistis. Senior etiam & monachus HITTO, adhuc in ecclesia sancti Magni consistens, quia ipsius ecclesiæ custos erat, secum deliberans ut nusquam fugeret; hortatu & præceptis sanctæ Vviboradæ tandem compulsus, in proximum lucum monti adjacenti inhærentem, cum duobus sibi famulantibus vix aufugit.

Hittoni monacho & famulis fugam præcipit.

29. Interea vesanus quidam & Deo odibilis, adscitis sibi similibus sociis, ad sancti Magni basilicam unà properant, ignique supposito, cum mansiunculam sanctæ virginis exurere vellent, divina virtute flammæ restinctæ sunt. Cumque effectum perversæ voluntatis se non posse perficere cernerent, circumeuntes ædiculam, aditum, quo intrare potuissent, quærunt: & non invenientes, duo ex illis ascenderunt super tectum, & disjectis tegulis incidunt obstacula quæque; factoque foramine se immittentes, sanctam virginem ante altariolum stantem, & devotis precibus Deo omnipotenti & sanctorum omnium suffragiis suppliciter se commendantem, spoliaverunt vestibus, sicque omni tegimine præter cilicium ablato, libratis ascibolis [c] tria capiti vulnera sanctæ virgini & martyri infligunt, & feminecem relinquentes discesserunt. At sanguis undatim profluens cilicium pæne totum perfudit, sed & murus ejusdem claustri sancti sanguinis adspersione perfusus, per multa tempora martyrium sanctæ virginis advenientibus patefecit: qui nullis abolitionibus, quamvis mera calce sæpius obductus, quin se panderet obtegi potuit. Nos etiam hoc verum esse proximis temporibus oculis nostris inspeximus.

A Barbaris cæditur.

30. Et ut pleniùs veritas pandatur fidelibus, verbi gratiâ interseram ordini

[a] Idem consilium dedit Hospitius, apud Nicensem urbem reclusus, qui Langobardorum in Gallias adventum cælitus edoctus, alios fugere præmonuit, & ipse è cella sua egredi noluit, teste Gregorio Turonensi Episcopo in lib. 6 cap. 6.

[b] Quæ fuerit occasio Rachildæ conversionis inferiùs disces ex fragmentis Hepidanni.

[c] Securibus minoribus, Gallis *Hache*, Teutonibus *Axse*.

ANN. CH. CMXXV MAII II

lectionis meritis ipsius & hac ope factum miraculum. Quidam Turicini pagi [a] mercator, oculorum dolore graviter laborabat, ita ut tanta cæcitate obtenebratus incederet, ut vix callem baculo regente teneret. Hic audiens famam virtutis egregiæ, pro Christo nomine martyrizatæ, quia multis infirmantibus ante suum transitum subveniret; devotus & fide armatus advenit. Cumque ecclesiam sancti Magni orandi gratiâ intraret, rogat se ad venerandæ virginis sepulcrum duci; ibique querulas preces Domino fundens, cùm sanctæ martyris auxilium flagitasset, surrexerunt: & quia antea audivit clausulæ ejus murum adspergine sancti cruoris infusum, petiit sibi monstrari locum. Hocque facto, aliis discedentibus, cultello parum quid sanguinolenti pulveris abradens, & linteolo involvens, secum retinuit. Deinde gratiæ Domini & sanctæ virgini se commendans, iter quo venerat repedavit: & nil moratus, cùm domum propriam intraret, pulverem sanctificatum pæne cæcatis luminibus injecit: moxque omni fugato dolore integrè se visum recepisse gavisus, meritum & martyrium sanctæ Vviboradæ multis antea ignorantibus patefecit. Postea que quam citiùs potuit, ad monasterium cum oblatione veniens, gratias Deo omnipotenti & sanctæ virgini pro recepta sanitate rependit, & publicè illius meritis se salvatum omnibus manifestavit.

31. Transactis igitur octo diebus, inclusi castello, multorum qui advenerant discessum paganorum audientes, Abbas cum monachis & familia ad monasterium redierunt: sed & alii multi ex diversis locis in idipsum castellum congregati, ad propria remearunt. Prædictus enim monachus [b] & Presbyter, tertio die passionis ejus, rediens clam ad basilicam sancti Magni sibi commendatam, assumtisque quibusdam de fratribus & laicis; unà cum illis & fideli ejus ministra intrantes clausulam, ubi sancta membra jacebant, solitam orationem super illam fecerunt. Cumque sanctum corpusculum, jugi parsimonia consumtum, & ossa arida vix tenui cute & nervis cohærentia, ad lavandum cilicio cruore rigente nudarent; vulnera capitis sana repererunt: pedes etiam, antea asperitate duri & nimii frigoris truncatos, sanitati pristinæ redintegratos invenerunt; uno tantùm brachio & crure, sicut adhuc vivens ad se contraxerat, aliquantulum curvatis. Inspicientes etiam corpusculum; invenerunt cicatrices ferreæ catenulæ, qua se circumligatam habebat, hocque cruciatu corpus tenerum mactabat; imitatrix egregia venerandi patris nostri sancti Galli, qui æneâ catenâ ligatus, quatuor partibus corporis profunda vulnera cernentibus patefecit. Ipsa etiam martyrii sui die beata virgo catenulam, quam diu priusquam barbara gens adveniret, de corpore ablatam, secus altarium posuit & abscondit; postea in visione apparens his qui excubias circa sanctas exsequias celebrabant, admonuit, ut assumtam ipsam catenulam juxta suum corpus in sarcophago collocarent. quod & factum est.

Vviboradæ corpus illæsum reperitur.

Et cum catenula sua sepelitur.

32. Quadam nocte fidelis ministra ejus orandi gratiâ ad sepulcrum accedere volens, priusquam ad ostiolum ædiculæ, perveniret tantam luminis claritatem intus splendescere vidit, ut si acum quærere deberet, invenire potuisset. At illa subita luminis apparitione stupefacta, & minimè propiùs accedere ausa, loco quo stetit solo prostrata est, & subnixis precibus Deo & meritis sanctæ virginis se commendans, rediit ad lectulum, laudans & benedicens Dominum.

Sepulcrum ejus luce perfusum.

33. Æstate verò sui obitus finiente, & autumnali tempore instante, venerabilis Presbyter & monachus Hitto, viridis fœniculi germen circa tumulum ejus fixit: quod dispensante gratia divina radicem figens terræ, per totam hiemem floruit, & velut in modum coronæ se sibimet intexens, totum

Fœnum hieme super illud virescit.

a Zuricgovia dicitur hic pagus, apud Helvetios, ad Turicinum lacum, vulgo *Zurcher-zee*.

b Hitto scilicet de quo supra num. 28 & infra num. 33.

sepulcrum

ANN. CH. CMXXV MAII II

sepulcrum hoc sæpsit ornamine; & adeo crevit in altum, ut multi qui advenerant mirarentur, dicentes, numquam vidisse tam nobilibus foliis infloruisse. De hoc etiam germine multis postea infirmitate laborantibus subvenitur: sed & beatæ Rachildæ jugiter ægrotanti exinde sorbitiuncula facta, ilico se medelam recepisse sensit in corpore. O flos virgineus, semper viridis & pulcher, quanta dignitate splendebis coram Domino in perennitate, qui tanto honore decoraris in mundi peregrinatione.

34. Eisdem diebus post passionem sanctæ Vviboradæ, sicuti paullo ante enarravimus, beata Rachilda, magna corporis infirmitate detenta, omnium membrorum viribus destituta jacebat, nihil gustans, præter si sacrosancti corporis & sanguinis Domini vivificamine sit recreata. Hacque infirmitate diu perdurante, contigit ut tribus continuis diebus ita immobilis & desperata jaceret, ut hi qui excubiis interfuerant, mortua esset an viveret penitus nescirent: quibus etiam ante fenestram ædiculæ interfuit venerabilis magister & monachus NOTKERUS medicus [a]. Illa etiam fidelis ministra ambarum quondam virginum, in angulo ipsius cellulæ, parvo lectuli stramine, ob cautelam sanctæ virginis quiescebat. Tandem sancta virgo, quæ desperata jacebat, tertia nocte circa pullorum cantum, paullulum resumto spiritu, aiebat: Cara mater, si voluntas Dei, aliquod juvamen magna infirmitate mihi laboranti præstare digneris. Nec mora ilico divina effluit miseratio. Ipsa namque custode vigilante & aspiciente, sancta ac beata & gloriosa martyr cum magna luminis claritate & suavissimi odoris suavitate apparuit; & caput suum capiti infirmantis reclinans, salubri etiam tactu manus, ut ei visum est, diu inibi morata, substitit. At ministra fidelis tremefacta hæc cernens, ait intra se: Quàm pulcra & decora splendes mea domina! moxque cum ipsa luminis apparitione, visibus humanis sublata martyr gloriosa recessit, suavissimi odoris dulcedine ad lucem inibi usque perdurante. Sancta etiam virgo post discessum piæ matris infirmitate recedente, resumtis viribus convaluit.

Rachilda triduo velut emortua,

apparente martyre convalescit.

35. Quidam juvenis monachus in venerandi patris nostri sancti Galli congregatione, UDALRICUS nomine, sub scholari disciplina degebat: qui infirmitate superveniente longum tempus graviter laboravit, ita ut durante ægritudine, ossibus tenui cute & nervis vix cohærentibus, supremum spiritum trahere videretur, nilque somni vel edulii capere potuerit. Hic cùm morti proximus esse cerneretur, condiscipulorum sublevamine ductus, ante sepulchrum beatæ martyris provolvitur. Cumque flebili & supplici prece se meritis illius aliquod medicamentum percipere deplorasset, obdormivit; moxque sub ipsa hora evigilans, rogat sibi aliquid ad manducandum donari. Hocque cum beatæ Rachildæ nuntiatum fuisset, misit ei panem & piscem. At ille suscipiens satis avidè comedit; sicque patrociniis beatæ martyris, veluti de præcipitio mortis ereptus, non sine admiratione ipse per se gradiens, ad claustrum rediit, qui aliorum adminiculo adductus, titubanti gressu, membris etiam dissolutis vix advenerat.

Udalricus Monachus sanatur.

36. His & tantis signorum virtutibus jugiter ad sepulcrum beatæ virginis ostensis, beatus Abbas ENGILBERTUS, anniversario depositionis illius tempore adveniente, anteriori die vocavit ad se HITTONEM monachum, fratrem ipsius venerandæ Martyris: & aliis patribus plurimis de eadem congregatione præsentibus, rationem cum illo de ipsius virtutibus habuit. Qui cùm plurima, quæ vel nota omnibus, vel adhuc ignota fuerant, veritatis assertione in medium proferret; omni dubitatione submota, Abbas certissimus, quanti meriti, quantique honoris glorificatione ante Deum digna haberetur,

Engilberti Abbatis consilio aliorumque suasu,

Anniversarius virginis dies celebratur.

[a] Floruit post Notkerum Balbulum, sed ante Notkerum Abbatem, Notkerus iste, *quem pro severitate disciplinarum Piperis-granum cognominabant, Doctor, pictor, medicus*, teste Ekkehardo in cap. 9. Vide Notkeri Balbuli Elogium superiùs ad annum 912. ubi de aliis Notkeris.

Ann. Ch. CMXXV Maii II

quæ tantis signis & virtutibus inter homines claresceret; cum consilio fratrum eidem monacho & Presbytero mandat, ut superventuræ noctis vigilias, cum psalmodia & dulci hymnorum modulatione, sicut antiquorum patrum ordinatione de Virginibus conscriptum habemus, cum Dei licentia & adjutorio, ad tumulum ejus devotissimè adimpleret; deinde etiam supervenientem diem synaxi & Missarum celebratione sollemnem duceret. At ille magna gratulatione cùm matutinas laudes juxta præceptum sibi, ad sepulcrum sanctæ virginis devotus exsolveret; illucescente jam die gratia quiescendi paullulum ad domicilium rediit. Cumque lectulo se collocaset & obdormisset, adest in visu beata virgo, de servitio Deo reverenter expleto grates reddidit; sed tamen aliquid fore quod sibi displiceret indicat. At ille, Audio, inquit, vocem loquentis; sed cui respondere debeam non scio. Ego sum, ait Vviborada: & in ipsa hora, lætanti vultu & noto antea, sibi quasi arridentem conspicit. Cui ait: Quid est, domina, quod deliqui? At illa: Altariolum meum, velamine meis manibus, dum in carcere hujus sæculi morabar, semper coopertum, exspoliastii, & aliud pretiosius, quod alterius est, superexpandisti. Surge citius, & nil moratus, quod nostrum est restitue suo loco. Quod ille audiens concitus surrexit, & ilico præceptum perfecit.

Visum de ornatu altaris.

37. Hoc etiam silentio prætereundum non esse utile arbitramur, quod sancta virgo & martyr, non solum ad sepulcrum suum fidelibus advenientibus, & devotè illius solatium petentibus, medicina salubri occurrit; verùm etiam his qui procul positi seu infirmitate, seu qualicumque labore detenti, si fideliter illius præstolantur auxilium, divina opitulante clementia assistere non cessat. In pago Frichgovve nuncupato, quem Araris fluvius [a] uno latere præterfluit, & ex altera parte nobilissimus fluviorum, Alemanniam penetrans Rhenus inundat, fuit quædam materfamilias, laudabilem vitam sæculariter ducens, nomine Hiltruda, beatæ Rachildæ Reclusæ germana; quæ superveniente infirmitate tanta corporis molestia detinebatur, ut ablata facultate manducandi, bibendi, ambulandi, sedendi, quidve paullulum in lectulo quiescendi, extremum halitum vix trahere videretur. Cumque diu tantis laboribus fatigata tabesceret; tandem superna miserante clementia, quæ in se sperantes salubriter castigat ut salvet, paullulum resumto ægri pectoris spiramine, voce qua poterat beatæ virginis implorans auxilium, Beatissima, ait, martyr & virgo Christi dignissima Vviborada, succurre mihi miseræ valde laboranti. Scio enim & credo, quia Dei gratia concedente potes tuis precibus pugnantem in me morbum aliquamdiu relevare, quo membra paullulum diu fatigata quiescant. Hæc fessa orando flebiliter, ut postea retulit, neque dormiens, neque penitus vigilans, vidit sibi assistere sanctam virginem, & manu tenere hyacintinæ pellis particulam, similitudinem habentis vaginæ qua enses obduci solent. quam etiam super eam jaciens, inquit: Optasti à me ut aliquantulum dormias: quiesce & dormi cum benedictione Domini. Ilico somni suavitate salubriter obtenta, dormivit illam noctem & magnam partem sequentis diei. Deinde evigilans, & circa manentes ob custodiam sui vocans; Date, inquit, mihi ad manducandum quantocius, ut corpus morbo & fame consumtum paullisper recreem, quia nihil mali patior. Dei enim gratia, & dominæ meæ Vviboradæ, liberata sum ab hac infirmitate. Quæ post paullulum corporis viribus pleniter resumtis, ad monasterium sancti Galli properat; moxque visitato sanctæ virginis tumulo, ob receptam sanitatem laudat, & gratias Deo omnipotenti meritisque illius oblata benedictione, devota persolvit.

Absentes etiam sanati.

In his Hiltruda Rachildæ soror.

[a] Duplex ejus nominis fluvius, alter apud Sequanos ortus, *la Saone*, in Rhodanum influens Lugduni: alter apud Helvetios, vulgo *Aar* dictus, unde Argovia ditio & opida Aarvvangem, Aarburgum & *Aarovv*, quibus pervagatis in Rhenum influit. Hos *locorum confuderunt ignari*, inquit Monachus S. Galli in lib. 2 de vita Caroli M. cap. 14.

38. Post obitum Hittonis Presbyter quidam, Eggilbertus nomine, sæculo renuntians, ad monasterium venit: ibique ab Abbate benignè susceptus est. Hic in monasterio probabilem ducens vitam, cum omnibus conversatio ejus placuisset, successor domini Hittonis effectus ab Abbate, sancti Magni ecclesiam suscepit regendam. Contigit autem post paucos annos infirmitate superveniente tantis illum doloribus oculorum cruciari, ut nec requiem habere, nec per se quoquam incedere obtenebrato visu potuisset. Cumque in hac infirmitate aliquamdiu laborasset, & adhibita medicina nihil profecisset; adveniente festivitate sanctæ Agnetis martyris, fide armatus, cellam, qua beatæ virginis & martyris Vviboradæ membra tumulata quiescunt, ingrediens, ibique ante sepulcrum prostratus diu supplicem fudit orationem. Tandem voce flebili pia vota conjungens, Domina mea, ait, sanctissima, credo quia apud omnipotentis Dei misericordiam meæ infirmitati potes implorare remedium. Scias etiam quia si in his laboribus, tuis meritis mihi succurrere dignaris, quòd omni hebdomada, dum vivo & vires corporis habeo, ad altarium tuo sepulcro appositum Missam de sancta Cruce feria sexta celebrare non desinam. His votis & orationibus finitis, cum paullulum obdormisset, moxque eadem hora evigilasset, fugato omni dolore & cæcitate, tantam claritatem oculorum sibi sentiebat adesse, ut se in juvenili ætate clarius videre non posse fateretur: sicque post omnibus diebus vitæ suæ, sana & clara oculorum acie perdurans, largitori omnium bonorum, & benevolæ largitrici, quod promiserat devote & fideliter implere non cessat.

ANN. CH. CM XXV MAII XI

Sacerdos oculis privatus lumen recipit.

39. Mulier quædam, Reginsinda nomine, jugi capitis dolore laborabat. Hæc compertâ famâ de virtutibus sanctæ virginis, qualiter Domini adspirante gratia infirmantibus medebatur, in festivitate anniversaria depositionis illius ad sepulcrum venit: ibique cum fletibus devotis precibus insistens, votis se constrinxit, si illius medelam mereretur, quamdiu viveret, diem transitus sui festivè celebrare. Cumque paullulum obdormisset, labente infirmitate sua recessit. Iterumque anniversaria depositione natalis ipsius insistente, vesperascente jam die, telam habens erectam, usque ad extremitatem texendi prope perductam, anni præteriti promissa reminiscens, ait in corde suo: Laborem operis mei finem adspiciens cito perficiam, sicque quod votis promiseram, dominæ meæ festivum diem celebrare non desinam. Nec mora doloribus capitis, antea sibi valde notis, stimulata cecidit, stratumque causa hujus infirmitatis veluti oblivioni traditum per vim requisivit. Sicque magnis cruciata doloribus, tandem reatus sui pœnam considerans, iterato ad sepulcrum venit: ibique se ream & prævaricatricem voti decedentis anni proclamans, vota votis adjungit, preces precibus: sicque omnem lacrymabiliter emendationem debiti promittens obdormivit. Tunc visum est ei quasi aliquis veniret, & magnam quantitatem ligni in modum trabis super caput ejus projecisset. Mox evigilans, sedata infirmitate capitis, Deo & sanctæ virgini gratias agens, propria habitacula lætabunda revisit.

Capitis dolor feminæ remittitur.

Eadem ob violatum sanctæ festum iterum vexata,

pœnitens denuo sanatur,

40. Sed ut aliquantum ab ordine temporis digrediamur, dum CRALOH[a] Abbas venerandus cœnobio præesset, sanctus UDALRICUS[b] Episcopus (qui nunc felici obitu cum Christo gaudet, & fideli devotione poscentibus opem diversis necessitatibus mirabiliter misericorditerque accommodat) venit ad monasterium. Cumque pro sua consuetudine loca sancta circuiret, ad tumulum nutricis quondam suæ Vviboradæ oraturus accessit. Qui expleta oratione, inter reliquos circumstantes respiciens virum venerabilem, ejusdem monasterii monachum & bene doctum, EGGEHARDUM,[c] interrogabat

Udalricus[a] Episcopus,[b]

a De Cralone Abbate Ekkehardus Iunior in cap. 7 & duobus sequentibus. Præfuit ab anno 942 ad 958, teste Hepidanno.

b Augustanus scilicet, de quo suprà num. 17 & 18.

c *Eggehardus* etiam dicitur ab Ekkehardo Iuniori in cap 9, *Ekkehardus* ab Hepidanno in Prologo sequenti, Decanus sub Cralone Abbate, ut in Observationibus præviis num. 1.

ANN. CH. CM XXV MAII II Egghardum monachum ad scribenda S. virginis gesta compellit.

eum dicens: Estne aliquid, carissime, ab aliquo Fratrum, quos doctissimos scimus, de præclara sanctæ virginis vita & passione per litteras memoriæ traditum? Cui ille: Nemo, ait, adhuc eorum manum ad hujusmodi opus inchoandum extendit: de quo tarditatem meam reprehendo, debitorem me sciens ejus laudis proferendæ, si vires scientiæ cum quantitate materiæ concordarent. Quod Episcopus audiens, avidusque præconiorum ejus audiendorum, requisivit, quid illud esset in quo se debitorem asseveraret. Et ille, Ægritudinis, inquit, incommoditatem gutta [a] infestante, & totum corpus meum contrahente, tantopere incurri, ut inter intolerabiliter sævientes dolores spem recuperandæ sospitatis amitterem: medicis re vera pro levamine languoris assistentibus, omnemque suæ artis industriam cassatam fatentibus. Quapropter quantum humanum desperabam auxilium, tantum cœpi intentius implorare divinum. Interea dum sanctorum patrocinia diversorum votis precibusque flagitarem, meritis sanctæ virginis ad memoriam redactis rogavi, ut cilicium quo sanctos artus pro mortificatione carnis attriverat, mihi quamvis indigno apportaretur. Quo impetrato, vovi, ut si mihi vitæ incolumitas per merita sanctæ virginis concederetur, quod scirem aut discere possem de laudandis ejus actibus, scripto memoriæ commendaturum. Cumque post illam sponsionem sanctum illud sanctæ virginis indumentum mihi aliquoties superextenderetur, ilico cœpi lenius habere, ac deinde non multis diebus exactis plena sospitate convalui: sed adhuc diversis obstaculorum occasionibus impeditus, votum solvere cessavi. Sanctus Antistes hoc audiens, modestis eum increpationibus hortabatur, ne se infidelem sponsorem exhiberet; sed id quod aliquamdiu neglexerat, citius aggrederetur perficere. Cujus salubria monita ille humiliter audiens, & in nullo dubitans, multa eorum quæ à diversis personis audivit, ut proposuerat, scribere inchoavit, & pleraque scribendo comprehendit. Notum sit omnibus Christum amantibus, quia ea quæ dictavimus, in veritate comperta, fidelium antecessorum relatione conscripsimus. Testantur etiam hoc plurimi, & nostris adhuc temporibus, variis infirmitatibus pressi, id est frigoretici, capitis ægritudine, dentium dolore, aurium, oculorum, manuum, pedum, omniumque membrorum, qui ad sepulcrum beatæ virginis medelam recuperationis experiuntur, præstante Domino nostro Jesu-Christo, qui cum Deo Patre & Spiritu-sancto vivit & regnat Deus, per infinita sæcula sæculorum, amen.

Quod ille recuperata sanitate emisso voto promiserat.

EPITAPHIUM BEATÆ VVIBORADÆ.

Filius Altithroni postquam resplenduit orbi,
Christus in hoc mundo Virgine natus homo;
Annis nongentis viginti quinque [b] volutis,
Post quatuor menses bis quatuorque dies,
VVIBORADA Deo meritis dignissima virgo,
Palma martyrii scandit ad astra poli.
Illa hic sponte sua moribundo corpore clausa,
Visibus humanis abdita & alloquiis:
Cœlebs, cælesti sponso sed cognita soli,
Affatu angelico pascitur atque cibo.
Hac parsimonia duravit tempora multa,
Semper ut instantem mortis itura diem.
Demum à paganis Maii tunc passa Kalendis,

[a] Gutta apud scriptores infimæ latinitatis varia significat, aliquando podagram, unde Gallis *Goutte*. Hydropisin hoc loco significari testis est Hepidannus in Prologo, quem mox subjiciemus.

[b] Eumdem annum signant Hepidannus & Hermannus Contractus. Quod addit Epitaphii scriptor quatuor menses & octo dies, cùm Maii die 2 Vviborada obierit, anni initium à Natali Christi censendum est, prisco more.

Manè ſequente obiit, mane perenne petit.
Cujus amore ſacro curamus membra ſepulcro,
Debita ſolventes fundimus atque preces.
Ejus at exſultans, victrici & dote coruſcans
Spiritus in cælo vivit, ovatque Deo.

ANN. CH. CM XXV MAII II

FRAGMENTA EX HEPIDANNO de eadem S. Vviborada.

PROLOGUS AUCTORIS.

SOLET plerumque modernis ſcriptoribus à patribus vitio deputari, traditiones antiquorum ſcriptis vel factis ab eis mutari, ea videlicet objectione, quòd quaſi illorum virtutibus calcatis, ſuis nihil probabilius velint æſtimari. Sed eorum reverendam canitiem ab hujuſmodi ſuſpicione oportet alienam conſpici, quidquam ab eis reprehendi, non quia craſſè compoſitum, illepideque putetur, ſed quia nuper: vel quia nil rectum, niſi quod placuit ſibi, ducunt; vel quia turpe putant parere minoribus, & quæ imberbes didicêre, ſenes perdenda fateri.

Apologia & cauſa novæ ſcriptionis.

Non equidem inſector, delendaque carmina Livi,
Eſſe reor.

Horat. lib. 2. epiſt. 1.

Cùm enim legerim aliquem priorum Deum oraſſe, quò dignaretur alicujus ſpiritum ſuſcitare, qui virginem ſuam Vviboradam, tot virtutibus decoram, venuſtiori ſtilo faceret ſaporam; quid dicam poſteros optaſſe? cùm aliqui eorum, ſi temporalis vitæ dilatio illorum votis reſponderet, hoc opus voluiſſent attentare. Tamen numquam in animum induxi tale quid aggredi, tum conſiderans ruſticitatem mei ingenii, tum ne putarer meo ſtudio mihi ad favorem, patrum negligentiam velle denotare. Hæc denotatio duobus modis evenire ſolet, cùm vel quilibet arrogans injuſſus præſumit ſuſcitare dormitantem Homerum; vel cùm Tucca & Varo quis obediens, prævento morte Virgilio, tantùm ſuperflua ſtudet præcidere. Ad illud provocat arrogantia; ad iſtud cogit obedientia. Obedientia, ut noſtis cariſſimi, nobis eſt neceſſaria, ſi perfectæ libertatis cupimus adipiſci compendia. Hæc enim quamvis omni humanæ creaturæ, ut Apoſtolus hortatur, ſit exhibenda propter Deum; ſpecialiùs tamen ad illos reſpicit, ſub quorum regimine in cœnobiis degentes, diſtricto Judici rationem de noſtris exceſſibus reddituros pro certo ſcimus; illorumque excuſationem, noſtram fore damnationem. Ad quod regimen tu venerabilis Pater UDALRICE, anno milleſimo ſeptuageſimo ſecundo Incarnationis Domini, ejus mira diſpenſatione vocatus, cùm bonæ memoriæ Abbatis tui NORTPERTI, tunc triginta & octo [a] annis ſuper ovile ſancti Galli vigilantis, non ſolùm amabili præceptione, verùm etiam communi Fratrum electione ſucceſſor effectus, prout complacuit tuæ paternitati, onus injunxiſti, quod priùs exhorrui imponere meæ parvitati: nempe ut vitam memoratæ virginis interdum propter diverſorum ſimplicitatem ſcriptorum ſuperfluitate verborum, quaſi quibuſdam foliis, exuberantem, falce ſtrictioris eloquii præcidere ſtuderem. At ego quamquam in hac obedientia me ſcirem onus importabile debilibus aptare humeris; tamen non exacui linguam verbis contradictionis: eligens mihi ſatius eſſe ſub præceptorum tuorum faſce deficere, quàm eis repugnando titulum inobedientiæ incurrere. Exemplum etiam cum grammatico proponere placuit, ne pigeat alios, etiam

anno 1072.

[a] Immo triginta duos ex Annalibus ejuſdem Hepidanni, qui Nortpertum Thietpaldo Abbati ait ſucceſſiſſe anno 1040.

Ann. Ch. cm xxv Maii ii

à me vel ignorantiâ fortè prætermissa, vel vitiose dicta, (nihil enim ex omni parte perfectum in humanis credo esse inventionibus posse) suâ quoque industriâ vel addere, vel mutare.

Ekkehardo vitæ scribendæ occasio.

Sed antequam mihi alligatum onus ad aptandum moveam, operæ pretium esse duco, bteviter in medium proferre, per quos præclara gesta hujus virginis posteris primitus innotuerint: ut eum apetietut me non hujus telationis esse novum auctorem, sed potiùs auctorum sequacem, nullus vitium falsitatis adnotet meæ paginæ. Tempore igitut quo venerabilis Gralo congregationem sancti Galli texit, fuit in ea quidam frater, nomine Ekkeharnus, totus ex sapientia virtutibusque factus. Is cùm quodam tempote hydrope ad exttema deductus esset, vovit beatæ Vvibotadæ, omnia quæ de ejus sanctitate posset comperire litteris se traditurum, si ei ad præsens dignaretur à Deo aliquod impetrare temedium. Ilico venit ei in animum, ut sibi postuleret afferri martyris cilicium, illudque super aqualenta extenderet membra. Quod cùm factum fuisset, confestim sensit se aliquid melius habere, ac deinde non multis diebus exactis ad plenum convaluit. Tunc memor sponsionis suæ, convenit Kebeni, quæ beatæ virgini ab ipsis incunabulis usque ad mortis articulum obsecundavit, indicans ei quali voto se obligavit, quodque sequenti die ad eam venturus foret, ut de hoc themate plenius ab ea informaretur. Quæ vehementer in verbis ejus admirans, non minùs etiam cœpit admirari, quia ea de quibus interroganda erat, jamdudum lethæus absorbuerat morbus. Ad ultimum suasu cujusdam sacerdotis ad tumbam dominæ suæ oratura prosternitur, ut qui incensam à Chaldæis legem per Esdram voluit reparare, ipse etiam martyris suæ merita, quantum ad hominum memoriam abolita, per eam dignaretur declarare. Postquam hujuscemodi exaggeravit preces, surrexit, atque basilicam non minori anxietate egreditur, quàm etiam ingressa est. Erat enim ignara quàm in proximo esset ejus consolatio. Nocte verò insequenti, cùm se sopori dedisset, visum est ei locum orationis repetere, atque beatam virginem pittacium aureis conscriptum litteris sibi ostendere, hac voce subjuncta: Utere cupitis. Mox expergefacta, omni fragilitate oblivionis propulsa, ita perfectè cœpit memoriæ viribus uti, ut luce reversa non solum nihil sollicita esset quid supradicto fratri responderet, verùm etiam ultranea fieret invitatrix, eique desideratum thema, à primordio usque ad acceptum cum palma martyrii bravium, promulgaret. Quod ille imis reponens sensibus,

Psal. 55. 12.

cum ferventi opera, recte proclamavit cum Psalmista: *In me sunt Deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi, quoniam eripuisti me de morte.* Sed cùm hæc

Alii scriptores.

vota ex parte redderet, heu! dira morte prævenctus, multos sui propositi habuit heredes: qui (quoniam diversi diversa sapiunt) interdum minùs necessaria necessariis miscuerunt. Horum ego insistens vestigiis, studui ea quæ mihi digna memoria videbantur ad hujus virginis sanctitatem comptobandam strictim colligere, non illis ad opptobrium, sed quod verius est, præcipuè tibi ad obediendum, ut prædictum est, Pater reverendissime.

VITA INCIPIT.

Beata Dei virgo Vviborada, ex Alamannorum prosapia otiunda, à parentibus secundùm sæculi dignitatem non infimis, secundùm Christianam autem libertatem nobilissimis, originem duxit, &c.

Ex num. 11 & 12. Vviborada calumniam à famula patitur.

Iniquus autem vindicator imaginis Dei, fremens se ex alieno mancipio à beata Vviborada expulsum, zelo ultionis in ipsam armatur. Itaque cùm jam cognovisset per diversos terrores à se illatos frequentiam orationum non rarescere, nisus est eamdem frequentiam macula infamiæ obvolvere, concitans adversus eam quamdam ex ipsius ancillis, quæ affirmaret, eam non causâ orationis clam per singulas noctes surgere, sed potiùs ut nefaria quæ

Ann. Ch. CM XXV Maii II

ſub ſole erubuiſſet agere, nocturna freta caligine ſecuriùs perageret; & hoc verbum quod iret oratum, quaſi deaurationem eſſe ejus ſcelerum, quæ & cum tam multis exercuiſſet, ut ſibi videretur impoſſibile eos calculo comprehendere; ſuper his autem tacendum eſſe, ſi immunis exſiſteret fraterni concubitus. Hæc illa circumquaque inceſſabiliter latrante, & quibuſdam ficta eſſe dicentibus, aliis verò humanam fragilitatem culpantibus, pervenit fama ad aures SALOMONIS Conſtantienſis Epiſcopi. Quid opus eſt verbis? Siſtitur Præſuli vice mœchæ ſponſa Chriſti; criminatur pro innumero adulterio.... Negantur à virgine affirmata à meretrice. Epiſcopus autem ſtatuit ei diem, in qua de ſibi objectis, cum Dei judicio dubitanti populo fidem faceret..... Conveniente autem cum Epiſcopo ad præfinitum diem copioſa multitudine, omnipotens Deus omnibus ita liquido ejus innocentiam comprobavit, ut incredibili lætitia tripudiantes illi geminarent grates, & quòd in ea innocentiam conſervavit, & eamdem diffamatam infamia diſcalceavit. Cumque ei à Præſule daretur optio, quali pœna plecteretur infitiatrix, reſpondit: Deo vindictam, ipſe ei retribuet. His tranſactis infelix ſerva, ſciens finem eſſe ſuis mendaciis apud ſcios virginis innocentiæ, pergens ultra lacum Potamicum, facta eſt & ibi plena rimarum, omnibus ubique, ut turpiſſima potuit, de illa loquens. Atque ut ejus ficta credibiliora viderentur, ſolita erat ſubinferre, ſe à Vviborada ob aliam cauſam non eſſe expulſam, niſi ut ab ejus increpationibus pro illicitis quieta foret. Sed Deus omnipotens, ſibi deputatam vindictam non diu differens, ſicut priùs per judicium comprobavit virginis innocentiam, ita etiam poſtea manifeſtavit per infitiatricis amentiam. Nam cuidam malefico ſpe felicis conjugii ſe ſupponens, non poſt multum temporis cœpit diabolizare: & ita vagata eſt circumquaque, donec in nimiam pauperiem delapſa eſt, & ſic de morte tranſmigravit in mortem.

ex num. 13. Conſtantiam ſecedit.

Prædictus igitur Conſtantienſis Præſul, poſt agnitionem innocentiæ beatæ Vviboradæ, ampliori dilectione jocundior factus eſt erga illam, in tantum, ut etiam ſollicitus ſæculares tumultus ei impedimento fore ad Dei ſervitium, eam alicubi congregationi Sanctimonialium inſerere cogitaret, ubi poſſet ſine intermiſſione orare: atque hujus rei gratia directis miniſtris ſuis, cum equitatu præciperet eam ad ſe perduci. Quibus illa hoſpitium & cetera neceſſaria benignè contulit, atque ſequenti die faciens eos cum equitatu remeare, comitantibus duabus ancillis (Kebinina & Berterada) pedes Conſtantiam pervenit. quam Epiſcopus honorificè ſuſceptam, improperabat ei aliquantulum ſprevisse equitatum. Data autem manſiuncula prope baſilicam, Præſul accerſitis duabus quas prædixi puellis, exquiſivit ab eis, quid in alimentis percipere ſolita eſſet. Illæ verò, ut præmonitæ erant, reſponderunt, dominam ſuam à nullis comeſtionibus abſtinere, quibus Chriſtiano homini uti licuiſſet. Quod ille laudans ... omnia, quibus indigebat, ſufficienter dari præcepit. At illa ſolito more corpus jejuniis afficiens, ea quæ ſibi ad victum dabantur, pæne omnia diſpergens dedit pauperibus, vix ſecunda ſeu tertia die ad veſperum parum quid panis & aquæ deguſtans.

ex num. 14. Recluſæ inſtituendam ſe tradit.

Eodem tempore fuit ibi quædam incluſa, nomine Cilia, corpore non mente incluſa, quia nondum in ſe mortificavit philargyriam, quæ eſt radix omnium malorum. Quam expetens beata virgo, atque ſpiritualem matrem æſtimans, petivit ut de bono theſauro cordis ſui dignaretur eructare verbum bonum. cujus petitionem non ſolum promiſſionis verba ſunt ſecuta, verùm etiam quadam die iterum adeſt ultro vocata, promiſſionis ſolutione gaviſura. At illa apertâ feneſtellâ, poſt mutuam ſalutationem infit: Incedis, ſoror cara, forinſecus in veſtimento ovium; ſed noſtrum eſt, ut ait Apoſtolus, probare ſpiritum ſi ex Deo ſit, antequam tibi ad exemplum nudentur ſecreta noſtræ converſationis. Obedientia ſine mora primus gradus humilitatis eſt, &

ANN. CH. CM XXV MAII II.

Sed usuræ odio discedit ab ea.

sine hac nemo potest Deo digne servire. nam & victimis præfertur. Per hujus impositionem in primis te volo probare. Et proferens loculum cum nummis dixit: Accipe, soror, hos nummos, quos mihi ad eleemosynam à multis oblatos usque huc servavi, & hic divitibus urbanis mutuum da ad tempus, quando eos recipias cum usura. At illa valde obstupescens, inquit: Tale præceptum interrogans Propheta super perfectione habitantium in tabernaculo Dei non accepit, aut requiescentium in monte sancto ejus. Apostolus quoque usurariis, sive dicam avaris (avaritia enim est studium pecuniæ) minatur, ut audio, non esse partem in regno Christi & Dei, hosque non semel nominat servitores idolorum: quorum consortium longe sit à me. Etiam incautum foret me hoc aggredi, cum nesciam de tot talentis semis seclas *, vel obolos observare: hujusmodi enim negotium numquam gessi, &c. His dictis fecerunt discidium.

* Geld dimidium sicli.

ex num. 15.

At Cilia invidiosè tumens contra virginem propter ejus inobedientiam, simul verita sibi decrescere quæstum, si ibi diutius moraretur; demandavit Episcopo quod vellet cum illo secrete verba miscere. Quo adveniente, postquam remotis ceteris multa perfide quasi fideliter de virgine locuta est, etiam hanc sententiam subintulit: Comperram habeo vestram spiritualem voluntatem circa eamdem puellam, quod eam, si vobis occasio detur, vultis inferre alicubi choro sanctimonialium, quatenus tuta à mundi fluctuatione, liberius in Dei servitio possit durare. Ad hoc etiam rescitum habeo vestrum iter Linthaugiam [a]. Eo loci, si vos non alias trahit voluntas, consiliarer ejus insertionem: tum quòd conversatio ibi valde spiritualis est: tum quòd promtior ei illic pateret ingressus, ubi omnia vestro nutui patebunt. Præsul autem hæc omnia de radice dilectionis procedere autumans, lætus effectus est. Et præcipiens ratem armare, misit quemdam de suis servientibus beatæ virgini intimandum, ut sibi ad navim eunti expedita foret ad navigandum secum ad prædictam insulam. Sed illa antequam episcopalis legatio venisset, ingressa basilicam, oratura prosternitur coram quodam altari in honorem sancti Galli consecrato: & sicut fuit voluntas Dei, inter preces obdormivit; & vidit oraculum, necnon somnium, beatum virum sibi vas sanguinolentum porrigentem, multis spurcitiis plenum, dicentemque sibi: Si ad locum ad quem Episcopus te ducere cupit, perveneris, hunc sordidum victum manducabis; & sanguine KERBIRGÆ [b] reclusæ ibi inebriaberis. Cumque evigilasset, & secum miraretur de somnio, offendit eam legatus in admiratione. Qui cum deposuisset ei mandata Præsulis, non respondit ei nec ad unum verbum; sed dimisit illum abire sine affatu. Super quæ admirans Episcopus cum didicisset, misit alium, & iterum alium, virgine in eadem taciturnitate permanente. Episcopus autem continuo cogitans ei aliquid revelatum esse, navigationem suam peregit, & ad urbem Deo gubernante ipsa die prospere rediit. Cumque ad cœnam recumberet, non est oblitus consuetudinis, sed omnia necessaria in cibis & potibus venerabili puellæ direxit, Ciliâ jam tum penitus oblivioni traditâ. Nam ejus res exinde ita retro cœperant vergere, ut post aliqua annorum curricula, pelle ejus simulatæ sanctitatis detractâ, etiam de clausula eliminaretur, procul dubio nutu Dei, nolentis scilicet se à suis fidelibus diutius in idolorum servitute glorificari.

Linthaugiam ire cælitus dissuadetur.

Quæ hic inseruntur de Alarico eremita in insula Ufnaugia ad Turicinum lacum, qui Alaricus cælesti monitu Vviboradæ præcepit, ut nimia austeritati modum imponeret, inferius referemus ad annum 958, ubi de Eberhardo Abbate.

ex num. 16.

Quædam mœcha genitrix effecta, adjecit peccatum super peccatum,

[a] Linthangia seu Lindavia, *Lindaw*, urbs imperialis in insula lacus Bodanici seu Brigantini, ubi nobile cœnobium modo Canonicarum. Hepidanni Annales ad annum 948. *Lintangia concremata est Nonis Iunii.*

[b] Erat hæc proinde reclusa in eodem cœnobio.

infantem

infantem quem ex adulterio conceptum peperit, in vivarium demergens. Sed Deus omnipotens, quem magis delectat nostra conversio quàm perditio, voluit hoc scelus ei ad salutem manifestari. Itaque plebs fidelium contra tale nefas zelo justitiæ armata, decrevit eam ad stipitem ligatam cute privari..... ad hoc etiam decretum est, ut circulum anni clauderet, omnibus festivis diebus passis crinibus pedibusque nudis in atrio sancti Magni stando: ut qui ejus sceleris conscii contristabantur, illius pænitentiam videntes consolarentur. Postquam autem circulum anni in tali pænitentia fideliter persistendo clausit, recogitans immanitatem reatus sui, eadem pænitentia sponte sua tamdiu se adhuc obligavit, donec beata Vviborada eam ad se vocavit, frenaque afflictionis jam laxanda esse indicavit, puerum in refrigerio esse. Postquam Vviborada meretricem pœnis afflictionis absolvit, cateri m cautelæ ei innexuit, admonens eam, ut in posterum de tam nefandis sceleribus se custodiret, ne ei novissima pejora fierent prioribus. Ergo ejus admonitionibus admodum ædificata, in sanctitate & justitia deinceps servire Deo studuit omnibus diebus vitæ suæ. ANN. CH. CM XXV MAII II

Quædam prænobilis puella, nomine Rachilda, quæ etiam virginitate sua Deo dicata, in ejus obsequio jugiter perseverabat, frigoretico morbo non modice vexabatur. Quam cum parentes ejus Romam deferre vellent, spe recipiendæ sospitatis; demandavit ei beata Vviborada ut si vellet sanitatem recuperare, quantocius ad eam veniret...... At illa hac legatione gavisa, implevit sibi demandata. Postquam autem ventum est ad oscula, sancta Vviborada inquit: Benedictus Dominus, qui te diu desideratam huc transmisit, sibi ad servitium, & nobis ad solatium. Postea inibi morata, infra paucos dies non ex parte sanitatem recepit: atque cuncta quæ spiritualis Mater eam docuit, non solum in tabulis cordis notavit; sed etiam, ut ita dicam, supra suum posse omnia perfecit. *ex num 17.* Rachilda sanatur,

Iisdem diebus BURCHARDO Duce Alemannorum bella gerente, populis etiam inter se dissidentibus propter Saxonicum HEINRICUM Regem factum, cùm militaris populatio gravem penuriam terris inferret, parentes beatæ Rachildæ, metuentes eam ibi fame cruciari, voluerunt eam repatriare. Cumque se præsentarent beatæ Vviboradæ, causâ petendæ licentiæ; dixit eis, super hac re non tunc sibi esse respondendum, sed irent ad hospitia, & in crastinum convenirent eam. Fecerunt ergo juxta verbum ejus; & dictum est illis ut cum gaudio ad sua remearent, Dei prædestinationem esse, filiam ibi subsistere. Monstrabatur illis etiam locus, qui ei à Domino ad clausulam destinatus esse dicebatur. Igitur illius præsagio non discredentes, iter arripiunt. Nec longum tempus evolutum est inter parentum abscessionem, & filiæ inclusionem in eodem locello, quo sancta virgo præmonstraverat. postea reclusa.

Sæpe memorata virgo Rachilda quodam tempore ægrotabat, & ex nimia infirmitate, in desperatione vitæ præsentis jacuit. Sancta verò Vviborada, corrogata una ex domesticis, tradidit ei baculum suum, & hujuscemodi mandata: Defer illum spirituali filiæ meæ, & dic ei ut tripedem imitans senectutem veniat ad me. Cumque ministra exsequeretur præcepta dominæ, beata Rachilda extensa manu suscepit baculum, atque in ipsa susceptione convaluit; confestimque surgens, beatæ Vviboradæ se præsentavit, &c.

ANN. CH. CM XXV MAII II

EX HEPIDANNI LIBRO II
DE MIRACULIS S. VVIBORADÆ.

ex num. 4. Vvilldruda soror Vviboradæ.

SOROR erat huic beatæ Martyri, nomine VVILLIDRUDA, tricesimum possidens gradum (scilicet conjugii.) Hæc eùm haberet natam, rogabatur à virgine sorore, ut hanc permitteret aliquot dies secum morari. qua permittente, cùm apud matertetam paucos exegisset soles, infirmata mortis debitum solvit. Mater autem post aliquot annorum curricula, morte intercedente soluta à lege viri, cœpit frequentare tumulum martyrizatæ sororis: ibique divinis laudibus se occupans, in gradu sexagesimo (viduitatis) à morte inventa est. Huic autem in corpore degenti quodam matutino crepusculo prædicta filia ejus hilari vultu apparens .... Surge, inquit, & dic avunculo meo (Hittoni,) quòd domina mea Vviborada ægrè feret, ejus thesaurum illius negligentiâ tamdiu celari ..... Nec mora surgitur à Sacerdote, atque unà locum sepulcri virginis adeuntes, viderunt illius pectinem sine appendiculo ab aëre sustentari, &c.

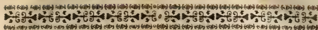
Pecten inventus.

ex num. 6. Per id temporis ægrotabat, atque tanta detinebatur infirmitate, quod pæne tres continuas noctes diesque quasi exanimis jacuit. Tertia verò nocte circa pullorum cantum, paullulum resumto spiritu, cœpit implorare Martyris auxilium. Exaudivit ergo mater spiritualis vocem filiæ laborantis, &c.

ex num. 13. SS. Vviboradæ & Rachildæ translatio.

Operæ pretium esse duximus & hoc paginæ commendare, qualiter omnipotens Deus has sanctas virgines priùs in ergastulis, in quibus se pro ejus amore incluserant, tumulatas, basilicæ sancti Magni intromitti revelare dignatus est. Quadam igitur nocte sæpedictæ Kebininæ visum est per somnium quidam juvenis adspectu decorus, trahens rhedam geminis rotis compositam, quadam cerea materia (ut ei visum est) oneratam. Cumque illa interrogaret qua de causa veniret, vel quid ex hac materia facere vellet; Missus sum,ait,ut harum sanctarum virginum sepulcra muto interrupto basilicæ intromittam. Post hanc igitur visionem aliquot diebus exactis Gralo, qui id temporis cœnobio sancti Galli præerat, in animum induxit (credo divina inspiratione) visionem ancillæ factis exsequi. Tunc prostratus ad memoriam virginum, devotis precibus illarum voluntatem & adjutorium cœpit implorare, ut is cujus voluntas opus est, patrandum opus dignaretur adspirando prævenire, & adjuvando prosequi. Postquam hæc & similia virgineis auribus humiliter instillavit, surrexit, conveniensque ancillam quam prædixi, enucleavit illi arcana voluntatis suæ. His illa auditis, retulit ei econtra somnium quod viderat: sicque factum est ut fide veniente ab utroque, ad utrumque duo certa fugarent dubium ab opere patrando. Extemplo vocantur cæmentarii; opusque in divina providentia perfectum, humanis studiis traditur perficiendum. Jam tum fervente opere contigit, ut quoddam immane saxum ab eisdem artificibus levatum incautè, sed incautius relictum, uni ex illis in pedem cecidisset, graviterque collideret. qui à sociis ad diversorium delatus jussit cereum parari, eumque ad sepulcrum beatæ Vviboradæ accendi. quod cum factum fuisset, meritis beatæ martyris id obtinentibus, sequenti die cum ceteris cæmentariis sospes & lætus ad opus incœptum maturè venit.

B. BERNONIS ABBATIS ELOGIUM HISTORICUM.

ANN. CH. CM XXVII JAN. XIII

I. Bernonis natales, monachatus, Abbatialis dignitas.

1. DUÆ sunt res quæ Bernonem maxime illustrem reddunt, nempe conditio celeberrimi monasterii Cluniacensis, & institutio sancti Odonis, amplissimæ Cluniacensis Congregationis (Ordinem vocant) auctoris. Sed illud magnopere dolendum, quòd nemo veterum tanti viri gesta in commentarios retulerit. adeo ut sola nobis restent ejus vitæ fragmenta, quæ variis in locis datâ occasione ab auctoribus relicta sunt. Ea in unum velut corpus redegerunt collector Bibliothecæ Cluniacensis, & Iohannes Bollandus in tomo 1 Ianuarii: nos eadem vestigia relegentes, si qua ab ipsis prætermissa sunt, accuratè recolligere satagemus.

2. Atque ut à Bernonis genere ordiamur, inania de eo sunt Paradini & Golluti figmenta, quæ nec referri merentur. Illud probabilius, quod Sigebertus in Chronico, aliique post eum, Bernonem ex Comite Abbatem dicunt. Illustrissimus Cardinalis Baronius ad annum 912 Hincmari Remensis, & Æneæ Parisiensis Episcoporum litteras retulit de quodam Bernone, quem Fratres de monasterio sancti Dionysii per licentiam Domni Abbatis Hludovici ad educandum atque erudiendum commiserant Hincmaro: & quem Æneas Acolythum ordinaverat, Baronius hunc esse Bernonem nostrum opinatur. At diversus planè censendus est ex eo, quod is ex parochia erat Æneæ, noster ex Burgundia Iurensi. Hunc è Comitibus Burgundiæ oriundum ait Franciscus de Rivo in Chronico Cluniacensi. Forsan ejus pater fuerit AUDO Comes, qui in fundo suo ad Ararim * corpus sancti Mauri, tempestate Normannorum istuc delatum, excepit. Tempus sanè locusque bene congruunt. LAIFINUM consobrinum habuit Berno, ut patet ex litteris Formosi Papæ, infrà. Consanguineum agnoscit ipse VVIDONEM, quem in Balmensi cœnobio successorem testamento suo designat. Nepotem Franciscus de Rivo interpretatur. Nec plura de Bernonis parentibus reperire licuit. Illud pro comperto habemus, Bernonem fuisse ex primoribus Burgundionum Sequanorum, apud quos Gigniacense monasterium ex propriis construxit, ut mox videbimus.

* la Saone vide Sac. 4. part. 2 pag. 182.

3. Quo in loco monasticam vitam amplexus sit, tradit auctor (si tamen non fallit) qui de vita sancti Hugonis monachi Æduensis scripsit, nempe in Æduensi sancti Martini cœnobio. Balmense regebat Berno, cùm istuc Odo Adhegrinusque deverterunt anno DCCCC IX. Gigniacensi itidem eodem tempore præerat. Neque enim tum vigebat lex à Patribus sancita in Concilio Agathensi anno D VI, ne unus Abbas duobus monasteriis præsideret. Contrarium morem induxerat in quibusdam virtus ac probitas, in aliis cupiditas. Accesserat ipso Bernonis ævo alia ratio, nempe idea Congregationis, quam Benedictus Abbas Anianensis efformaverat, & ipse variis Abbatiis præfectus. Iisdem vestigiis insistens Berno, Balmensi, Gigniacensi, Æthicensi, Dolensi, ac Masciacensi simul præfuit, ac demum Cluniacensi, ne quid dicam de Cella sancti Lauteni, quæ eidem tum parebat. Quamquam hæc monasteria sub Bernone potiùs ex genere earum Cellarum erant, quæ principibus cœnobiis parere tum mos erat. tametsi id etiam prohibet Concilium Veneticum canone 8, totidemque verbis Agathense canone 38. Abbatibus quoque singulis diversas Cellas aut plura Monasteria habere non liceat, nisi tantùm propter incursum hostilitatis intra muros receptacula collocare. Verùm alia consuetudo

Ann. Ch. CMXXVII Jan. XIII

Bernonis tempore ob jam dictas rationes obtinebat. Intereſt autem hic agere de ſingulis quæ Berno rexit monaſteriis; atque inquirendum, an ea per Bernonem, an ante eum condita fuerint. Fallit Chronographus Cluniacenſis, qui Bernonem refert ordinatum Abbatem à Gedeone Veſontionenſi Epiſcopo, quem Carolo M. imperante vixiſſe conſtat. Et tamen Chronologus iſte vivebat Odilone Abbate, idemque Odilonis juſſu chartas Cluniacenſes in unum redegit codicem, in quo ejus Chronicon legimus.

II. Balmenſis monaſterii primordia, ejuſque ſtatus ſub Bernone Abbate.

4 P*Ræter Prioratum de Balmis, qui Prioratui de Paterniaco diœceſis Lauſanenſis ſub Balmenſi Abbatia ſubjectus eſt, ut patet ex Bibliotheca Cluniacenſi col.*1744*, triplex fuit quondam apud Burgundiones Sequanos monaſterium Balmenſe, unum virorum, puellarum duplex. Puellare primum ſæculo* V *conditum eſt à ſancto Romano Abbate in Iurenſibus locis. Situm ejus conditumque deſcribit auctor anonymus antiquiſſimus, qui de vita ſancti Romani Abbatis Condatiſcenſis libellum compoſuit ſæculo* VI, *qualis exſtat apud Bollandum in Februarii tomo* 3. *ubi legitur, pag.*743 *num.* 9, *Romanum prope Lauconnenſe virorum cœnobium, erexiſſe parthenona* in rupe valde edita, quæ ſuperjacet naturali ſaxo, prominente quoque cingulo, quod cavernas ſpatioſiſſimas intus abdebat; *ibique ſororem ſuam inſtituiſſe virginum Matrem, quæ* centum quinque monachas *illic rexit cum ſanta diſtrictione*, ut quæcumque virginum illic causâ abrenuntiationis intraſſet, foris non videretur ulteriùs, niſi extremâ tranſitûs causâ deportaretur ad cœmeterium. *Ubi obiter adverte, virginum cœmeterium extra clauſtri ambitum fuiſſe contentum. quod etiam de ſancta Cæſariæ cœnobio Arelatenſi, aliiſque legimus. Addit vita ſancti Romani ſcriptor rem notatu dignam, nempe* cùm in vicino Lauconnenſi monaſterio mater fortaſſis filium, vel germana fratrem haberet; ſic neuter alteri, aut viſo, aut nuntio verſari noſcebatur in corpore, ut putaret uterque alterum jam ſepultum: ne paullatim genuinæ recordationis gratia, mollicie quadam vincula profeſſionis diſrumperet. *Iſtic ſepulturâ donatus eſt Romanus Abbas, in cujus Actis hæc leguntur.*

* le Doux. — 5. *Aliud puellarum cœnobium etiam nunc ſitum eſt ad Dubim * fluvium, Veſontionem inter & Montem-Beliardum *, ubi ſanctam Odiliam virginem, poſtmodum Abbatiſſam, fuiſſe educatam intelligimus ex ipſius actis, quæ exſtant in Appendice Sæculi tertii. De hoc parthenone agens Odo Abbas in lib.* 3 *Collationum cap.* 21, Duæ Sanctimoniales, *inquit*, de monaſterio puellarum, quod juxta noſtrum Balma ſitum eſt, ante hoc triennium ad ſæcularem vitam regreſſæ ſunt, &c. *Inter hujus parthenonis Sanctimoniales & Odilonem Abbatem Cluniacenſem contentio quædam olim exorta eſt, ut legitur in autographo Cluniaci aſſervato, in quo ſanctus Odilo præfatur hoc modo.* Ego ODILO Cluniacenſis monaſterii Preſbyter & monachus, & Domnus Rotbertus ejuſdem loci præpoſitus, notum eſſe volumus, contentionem cum ratione & pace inter nos & Abbatiſſam monaſterii de Balma ELIZABETH fuiſſe pro prædiolo juxta villam Givriacum. Ob id ſimul dicta Abbatiſſa & plures Dei ancillæ cum illa, & nos ad ſupra dictum locum convenimus, ubi præſentes fuerunt venerabiles Abbates Domnus ALLENARDUS, Domnus GUIDRICUS, Domnus OTGERIUS, &c. *qui rem compoſuêre. Charta hæc caret chronicis notis. Hodie quoque cœnobium iſtud ſuperſtat*, Baume les Nonnes *appellatum.*

* Montbeliard.

* Lyon le Saunier. — 6. *Tertium denique Balmenſe monaſterium virorum itidem apud Sequanos viſitur*, ubi fluvius Salliæ ſurgit, *ut in litteris Rodulfi Regis legitur, haud ita procul à Ledone * oppido Sequanorum, ſeptem ferè leucis diſſitum à Gigniaco, de quo mox agemus, modo quoque Abbatia Ordinis noſtri, tametſi ab Eugenio Papa* III *ob quoddam malefactum in Prioratum redacta fuerat, aſſentiente Vuillelmo Burgundiæ Comite & Matiſconenſi anno* MCXLVII. *Quo tempore conditum ſit iſtud*

monasterium, non facile est definire. Ejus originem Petrus Venerabilis ex fama refert ad sanctum Columbanum, ut lego in ejus litteris, aliquando ex integro referendis, ex quibus interim hæc verba delibare juvat. Ego frater Petrus, humilis fratrum Cluniacensium Abbas, notum facio tam eisdem fratribus, quàm cunctis legentibus ea quæ sequuntur. Balmense monasterium à sancto (ut fama est) Columbano fundatum, diu non sub ipso tantùm, sed & post ipsum diutius in sanctæ religionis proposito, à sancto fundatore suscepto, tempore non parvo perseveravit. Adeo autem tam constantem sui perseverantiam in his sacris studiis exhibuit, ut tam apud Luxovium & Lirinum, præcipua ipsius monasteria, quàm etiam in tota pæne Gallia religione monastica languescente, in sola Balmensi ecclesia fugaces ejus reliquiæ longo post tempore, velut ex propriis sedibus expulsæ, resedisse viderentur. Testis est eorum quæ dico, cum multo amore & honore nominandus sanctus Pater noster Oddo, qui ab ultimis pæne Occidentis finibus, causâ explorandæ religionis egressus, cùm multa monasteria per diversas constituta regiones circuisset, non invenit ubi requiesceret pes ejus, nisi apud Balmam: ubi congruum votis suis ac sanctis desideriis locum inveniens, exuit ibi veterem hominem cum actibus suis, &c. *Iam verò inter monasteria tempore Ludovici Pii recensita, numeratur* Balma *inter ea quæ* tantùm dona sine militia *debebant: & in divisione regni Lotharii facta inter Carolum Calvum & Ludovicum, post Luxovium & Luteram. Ad hæc Ansegisus Abbas Fontanellensis legat* ad Balmam libram unam & semis. *quæ loca an de Balma virorum intelligenda sint, non penitus liquet. tametsi id veri similius est. Quidquid sit, Balmam virorum ante Bernonem exstitisse constat ex litteris Rodulfi Burgundiæ Regis. apud eruditum Baluzium in tomo 2 Miscellaneorum editis, quibus cellam, nomine Balmam, Bernoni ad Gigniacum Abbati attribuit. Diploma sic habet.*

Ann. Ch. cm xxvii Jan. xiii

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis RODULFUS ordinante divino munere serenissimus Rex. Si servorum Dei justis postulationibus serenitatis nostræ aurem accommodaverimus, & quod piè & rationabiliter petunt, benignè & clementer concesserimus, hoc nobis profuturum in præsenti vel in futuro minimè dubitamus. Idcirco notum esse volumus omnium fidelium nostrorum sollertiæ, tam præsentium, quamque futurorum, qualiter vir venerabilis BERNO videlicet reverentissimus Abbas adiit nostram magnitudinem, petens nos ut quemdam locum Gigniacum, quem ipse Abbas & sui confratres tenent vel construunt regulariter, rebus proprietatis nostræ ditaremus. quod libenter fecimus. Donamus itaque pro æterna retributione ad jam dictum locum in honore beati Petri Apostoli constructum, vel ipsi Apostolorum Principi Romæ subditum, res quas postulavit Abbas prædictus, hoc est, in Comitatu Scutindis quamdam Cellam, nomine Balmam, ubi fluvius Salliæ surgit, quam ipsi monachi prælibati ad fundamentum reædificaverunt: in præfato etiam Comitato Cellulam quampiam, in qua sanctus LAUTENUS confessor pretiosus requiescit: in ipso etiam Comitato quamdam villam, nomine Cavanacum, & Clamenciacum cum omnibus suis appendiciis, quæ ad dictas villas justè & legaliter pertinere videntur, vel ad [illegible]am villam, in rebus vel mancipiis, cum omni integritate ad sæpedictum locum Gigniacum donamus, & de nostro jure in jus habendum præfati Abbatis, Bernoni videlicet vel successorum ejus, qui ipsum locum dominaturi sunt sub instituta Regula, sollemni more transferimus, nullo ipsis jam dictis monachis contradicente, sed quietè hoc possideant in perpetuum. Ut autem hujus nostri præcepti auctoritas firmiùs credatur, & ab omnibus inviolabiliter semper observetur, & in Dei nomine totius firmitatis obtineat vigorem, manu propria subter eam firmavimus, & anuli nostri signum subtus in ea mandavimus affigi.

Ann. Ch. CM XXVII Jan XIII VIII.

Signum Domni RODULFI piissimi Regis.

Data IV Idus Decembris anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu-Christi DCCCCIV, Indictione VI *, regnante Domno Rodulfo Rege anno XVI. Actum Nova-villa in Dei nomine feliciter. amen.

7. *Ex his intelligitur, Bernonem non ex Æduensi sancti Martini cœnobio Balmam missum fuisse ad locum in melius reformandum, ut habet vita sancti Hugonis monachi inferiùs referenda : sed, si umquam in illo sancti Martini cœnobio vixit, inde migrasse Gigniacum, ubi ex rebus propriis asceterium construxit, quod postea exponemus. Falsus videtur vita sancti Hugonis scriptor lectione Glabri Rodulfi, qui de variis Regulæ sancti Benedicti propagationibus in lib. 3 cap. 5 agens, ait primùm per S. Maurum invectam fuisse Regulam Glannafolium : tum in monasterium sancti Savini apud Pictones :* rursusque illò frigescente ejusdem districtionis tenore, apud monasterium sancti Martini Augustidunensis suscepta, dignoscitur aliquotiens viguisse. Deinde verò quasi tertia transmigratione in superiore Burgundia locatum Balmense occupavit monasterium. Ad ultimum. . . in monasterio Cluniaco. *Ubi Glaber ait Regulam* quasi transmigratione facta *Balmæ susceptam viguisse quod. nimis ad litteram interpretatus est auctor, qui de vita sancti Hugonis scripsit. Antè enim Berno Gigniaci Abbas degebat, quàm Balma ei à Rodulfo Rege traderetur.*

8. *Balmensem cellam in melius restituit Berno, unde à Iohanne Italo in lib.* 1 *de vita sancti Odonis Abbatis istud* monasterium nuper à Bernone Abbate constructum *dicitur, id est instauratum. Istic Adhegrinus Odonis socius à Bernone in*tra domum hospitum officiosissimè susceptus secundùm Regulam sancti Benedicti, aliquo tempore commorari voluit, ut mores habitantium, locique consuetudines posset cognoscere. *Dein subdit Iohannes :* Fuerunt autem institutores ejusdem loci imitatores cujusdam Euticii. *Quis fuerit* Euticius *seu (ut in exemplari Compendiensi legitur)* Euticus, *exposuimus in tomi superioris pag.*570. *ubi non dubiis (si non fallor) argumentis ostensum est, Euticium haud alium esse quàm Benedictum Anianensem, qui ritus ac mores veterum Patrum collegit, suisque discipulis præscripsit. Itaque* institutores ejusdem loci *fuerunt* imitatores *istius Benedicti, id est disciplinæ regularis ab eo præscriptæ, æmulatores. ubi.* institutores *Balmæ non alii mihi videntur, quàm monachi sub Bernone viventes, qui Benedicti Anianensis exempla imitabantur. Porro ejusmodi ritus Berno haud aliunde accepisse censendus est, quàm à vicino Æduensi S. Martini cœnobio, quod religione tum florentissimum erat, eò derivatâ per coloniam eductam è S. Savini monasterio apud Pictones, (ut inferiùs in actis S. Hugonis Monachi Ædvensis dicturi sumus) uno ex illis monasteriis, quæ Benedicti Anianensis institutis imbuta fuerant.*

9. *Quinam fuerint ritus illi ab Euticio accepti, docet Iohannes Italus in loco mox laudato, sed maximè Udalricus in tribus libris de consuetudinibus Cluniacensibus, quarum mentio recurret inferiùs in vita sancti Odonis : cujus admissio in Balmense monasterium in primis Bernonem nostrum ejus institutorem commendat. Odonis animum, pseudomonachorum quorumdam querelis, qui in Bernone duritiam & austeritatem nimiam carpebant, tantisper fluctuantem, confirmavit Adhegrinus ejus socius, qui in eremo triginta minimùm annos explevit. Hæc aliaque fusiùs commemorantur in actis sancti Odonis.*

10. *Anno sequente, postquam Berno Balmam à Rodulfo Rege obtinuerat, profectus est Romam, id est anno* DCCCXCV, *ejusque donationis altarumque confirmationem à Formoso Papa obtinuit, ut ex Formosi litteris demonstrabimus in capite sequenti. Verùm cùm in res cellæ Balmensis invaderent quidam præpotentes; causa hæc delata est ad Ermengardem Reginam, Bosonis relictam, quæ in sollemni Placito sententiam dixit in gratiam Bernonis, seu cœnobii Gigniacensis, cui Præerat. Factum accepimus ex ms. codice Petaviano, in quo Notitia judicati scripta est in hunc modum.*

ANNO ab Incarnatione Domini DCCCXCVIII, Indictione VIII, cùm convenisset ERMENGARDIS Regina & cuncti Principes LUDOVICI filii Bosonis in loco qui dicitur Ravennas ad Placitum: accesserunt ad ejus præsentiam monachi ...... ex Gigniaco monasterio, BERNO videlicet Abbas, aliique sub ejus regimine positi, conquerentes & monachili humilitate conclamantes, quod Bernardus, ejusdem Reginæ Vassallus, eorum res injusto ordine invadendo possedisset, hoc est Balmam cellam, quam olim à RADULFO Rege per Præceptum adquisieranr. Quod tam benignissima & venerabilis Regina, quàm omnes undecumque confluentium Principes diligenter intendentes, diligentiusque audientes, prædictum Bernardum in medium vocaverunt, & cur easdem res teneret interrogaverunt. Ipse autem respondit, per donum LUDOVICI prædictas res se tenere credere. Cujus responsionibus nec Regina consensit, nec alii consentire dignum fore adjudicaverunt. Et tunc ipse per jussionem Reginæ jam dictum locum in præsentia omnium vuerpivit, & ut ultra easdem res non invaderet spopondit, &c. His ita expletis jussit dominatrix Regina tam Abbati, quàm fratribus ceteris hanc firmitatis scribere Notitiam, ut nullo deinceps contradicente, præscriptum locum quieto teneant ordine. Et ut hæc Notitia manere valeat firma per multa temporum curricula, manu propria, manibusque tam Episcoporum quàm Procerum, inibi undique confluentium, firmavit, firmarique rogavit. Signum BERNARDI, qui vuerpituram istam fecit. S. ERMENGARDIS Reginæ, quæ fieri jussit, & firmare rogavit. S. ROSTAGNUS Archiepiscopus Arelatensis. S. ARDRADUS sanctæ Cabillonensis ecclesiæ Episcopus. S. ISAAC Gratinolicensis Episcopus. RICARDUS gloriosus Comes firmavit. VVIDO Comes firmavit. UCO Comes firmavit. ADELELMUS Comes firm. BATERIUS Comes firm. TEUTBERTUS Comes firm. RAGENARDUS Comes firm. ANSICIS firm. RAINBALDUS Numiculator firm. GORMARUS firm. ADELARDUS firm. ADELMARUS firm. Actum Varenna.

ANN. CH. CM XXVII JAN. XIII

11. *Ab eo tempore, ut jam dixi, Abbatia nomen habuit Balmense monasterium, Abbatemque primùm quidem Gigniacensem, quales fuerunt Berno & Vvido ejus successor; postea peculiarem, nescio an principio Gigniacensi subjectum. Legi Eugenii Papæ III litteras ad Guidonem (qui alias Vvillelmus dicitur) Comitem Matisconensem, quibus Balmæ titulum Abbatiæ abrogat ob facinus quoddam commissum* in magistrum Olbertum; *eamque in Prioratum redactam subjicit Petro Abbati Cluniacensi. Eamdem ob causam idem Pontifex scribit Humberto Archiepiscopo Bisontino. Legi item epistolam Vvillelmi Comitis Matisconsis, qua Eugenii petitioni annuit, assentiente Pontia uxore sua, filiisque suis Stephano & Gerardo. Non tamen multo post Abbatiæ titulus Balmæ restitutus est, (ut ex variis Pontificum rescriptis intelligitur,) perseveratque in hunc diem.*

III. Gigniacensis monasterii primus auctor Berno, primusque Abbas; varii eventus.

12. *Gigniacense asceterium non alium habuit conditorem, quàm Bernonem ipsum, qui nescio an perfecto monasterio ipse monastica vita ibidem nomen dederit. Illud enim non raro accidit aliis in locis, ut monasteriorum conditores, si quando monasticen profiteri volebant, non alibi quàm in cœnobiis ab se erectis id exsequerentur. Scio in vita sancti Hugonis monachi id dici factum à Bernone in Æduensi sancti Martini monasterio. Sed hæc vita non usquequaque accurata est, uti colligitur cùm ex aliis, tum ex auctoris sententia de Gigniaco, quod inter reformata per Bernonem cœnobia reponit cum Vizeliaco: cùm Gigniacum Bernoni ipsi acceptam referre debeat originem. Ejus rei luculentum habemus testimonium in diplomate Formosi Papæ, edito in tomo 2 Miscellaneorum Baluziano, cujus hic contextus.*

ANN. CH. CM XXVII JAN. XIII

* Lcœnobii

FORMOSUS servus servorum Dei BERNONI religioso ac venerabili Abbati cœnobitarum *, sito in territorio Lugdunensi, quod in honore beati Petri Apostolorum Principis constructum esse dinoscitur in loco qui Gigniacus perhibetur, ac in eodem venerabili monasterio in perpetuum. Convenit apostolico moderamini pia religione pollentibus benigna compassione succurrere, & poscentium animis alacri devotione impertiri assensum. Ex hoc enim lucri potissimum pretium à conditore omnium Domino promeremur, dum venerabilia loca opportunè ordinata ad meliorem fuerint sine dubio statum perducta. Igitur properans ipse, Berno venerabilis Abbas, ad beatorum Apostolorum limina, nostramque adiens apostolicam præsentiam, retulisti nobis ipsum memoratum cœnobium à te tuoque consobrino, nomine LAIFINO, de propriis rebus vestris dumtaxat in honore sancti Petri constructum atque dicatum exsistere: & ut ab omnibus immutilatum servetur, per testamenti paginam, quod nobis servandum contulistis, eidem beato Petro cælestis regni clavigero, nobisque per Dei gratiam Vicario obtulistis ad sempiternum vobis remedium conferendum. Ideo suggessistis nostro apostolatui, ut apostolici nostri privilegii illud sanctione muniremus. Quapropter quod statuistis devotè admittentes, petitionemque vestram ratam arbitrantes, inclinati precibus vestris per hujus præceptionis seriem prædictum venerabile cœnobium cum cellis seu casis, terris, vineis, casalibus, fundis, pratis, silvis, unà cum colonis & colonabus, necnon & cellulam quæ vocatur Balma, cum adjacentiis suis, omnia & in omnibus, quæ tam à gloriosis Regibus, quàm ab aliis Deum timentibus inibi data vel præcepta sunt, vel deinceps Domino adjuvante donanda erunt, hac præsenti tertia-decima Indictione apostolica auctoritate confirmamus, munimus, & in perpetuum sub jure & ditione atque potestate beati Petri Apostoli & nostra confirmatum stabilimus, ita scilicet ut nulli homini qualibet dignitate fulcito licitum sit, aut etiam de ipsis donatoribus, quamcumque vim aut aliquam oppressionem ibidem inferre, aut res donatas vel amodo devotè donandas quoquomodo auferre: potius autem firmum & ab omnibus immutilatum custodiatur ad jus & protectionem beati Petri Apostolorum principis. Si autem (quod humanum est) Abbas prædicti cœnobii obierit, congregatio ipsius monasterii ex seipsis secundum Deum & Regulam beati BENEDICTI, quem idoneum præviderint, concordi voto habeat semper eligendi, & secundum morem in Abbatem sibi præficiendi. De decimis autem questi estis, eo quòd de propriis vestris à vobis persolvi quærantur. Quod si ita se res habet, hoc ne fiat interdicimus; maximè cum scriptum sit, ne sacerdotes decimas dare cogantur. Quisquis autem (quod non optamus) tam ex ipsis donatoribus, quàm ex aliis temerario ausu de donatis rebus vel donandis aliquid auferre præsumpserit, sive quamlibet (calumniam) eidem monasterio ipsiusve monachis ingerere tentaverit, & contra hoc nostrum apostolicum privilegium agere non formidaverit; sciat se anathematis vinculis innodandum, &, nisi resipuerit, à regno Dei alienandum. Qui autem verus custos & observator hujus pii nostri statuti exstiterit, benedictionem & gratiam à Domino Deo nostro consequi mereatur. Scriptum per manum Sergii Scriniarii sanctæ Romanæ ecclesiæ in mense Novembrio, Indictione supra scripta, per manum Stephani Cancellarii sanctæ sedis apostolicæ, imperante domino piissimo Augusto ARNULFO à Deo coronato. Bene valete.

13. *In hac bulla, cujus Indictio* XIV *cum anno* DCCC XCVI *convenit, observatione digna est clausula de decimis, quas ex propriis monasterii rebus (uti alibi etiam postea cautum est) persolvi Pontifex vetat. Berno morti proximus eidem loco sui vice Vvidonem consobrinum suum suffecit Abbatem, ea lege, ut Alafracta & quædam alia res, quas in testamento suo exprimit, Cluniaco attribuerentur. Mortuo*

Bernone

Bernone Vvido hanc donationem, quasi modo legitimo facta non esset, refutare voluit: sed obstitit Iohannes Papa X litteris scriptis ad Rodulfum Regem, Episcopos, aliosque Proceres, qua littera sic habent. ANN. CH. CM XXVII JAN. XLII

JOhannes Episcopus servus servorum Dei, dilecto filio RODULFO glorioso Regi Francorum, necnon reverendissimo & sanctissimo confratri nostro Vvidoni, sanctæ Lugdunensis ecclesiæ Archiepiscopo, atque reverendissimis Episcopis STATEO & BERNONI, Comitibus HUGONI & GISLEBERTO. Auditum nostris apostolicis auribus, quod GUIDO Abbas per violentiam abstulit à Cluniaco hoc quod Berno Abbas de potestate Ginniacensis monasterii sub censu tenendum legaverat. Quapropter monemus subjectionem vestram, quatenus res omnes illas Cluniensibus restituatis. Quia prædictus verò Vvido conqueritur, quod Berno Abbas hoc legaliter non fecit, pro eo quod terminum temporis ac personarum in illo suo testamento non posuit; nos ad quorum dispositionem utraque loca pertinent, jubemus & constituimus, ut quamdiu ex illis monachis qui in Ginniaco professionem fecerunt, aut oblati sunt apud Cluniacum, aliquis vixerit, res ipsas monachi Clunienses teneant sub nostra ditione, nisi fortè ipsi monachi sua sponte res ipsas dimiserint. Ceterum vobis, ô fili Rodulfe, & fidelibus tuis, qui monasterio Cluniensi prodesse valeant attentius, & Abbatem & congregationem vestræ dilectioni commendamus, utque locus ille sanctæ nostræ sedi commissus est, sese pro amore Apostolorum, mundi videlicet judicum, atque paterna dilectione bene gaudeat elegisse.

14. *Hoc rescriptum notis chronicis destitutum est: sed ex Vvidonis litteris intelligimus id accidisse ante annum* VI *Rodulfi Regis, seu anno Christi* DCCCCXXVIII, *paullo post obitum Bernonis. Quod verò Vvido Abbas allegabat, Bernonem in sua donatione terminum temporis ac personarum non apposuisse; id eo fundamento nitebatur, quod ecclesiæ aut monasterii possessiones in perpetuum alienare non licebat, sed tantùm ad unam aut tres plurimùm vitas, ut loquuntur. Unde Symmachus in responsis ad consulta Cæsarii Arelatensis cap.* I. Possessiones, quas unusquisque ecclesiæ proprio dedit aut reliquit arbitrio, alienari quibuslibet titulis atque contractibus, vel sub quocumque argumento non patimur: nisi forsitan aut clericis honorum meritis, aut monasteriis religionis intuitu, aut certè peregrinis necessitas largiri suaserit: sic tamen ut hæc ipsa non perpetuò, sed temporaliter, donec vixerint, perfruantur. *Idem statuit Concilium Aurelianense I in can. 23. Attamen Hormisdas Papa, etsi repugnans, confirmavit venditionem quarumdam Arelatensis ecclesiæ rerum, à Cæsario factam* * *in gratiam parthenonis ab eo constructi; cujus rei diploma Hormisdæ exstat apud Bollandum in tomo* I *Ianuarii pag. 736. Hac ergo causa fuit, cur Pontifex ratam esse jubens Bernonis donationem, ei modum ac terminum temporis ac personarum præscribit: sed Vvido Pontificis mandato acquiescens, conditiones sustulit, ac donationem sub annuo censu valere concessit edicto scripto, quod ex Cluniacensi autographo accepimus sub hac forma.*

* *Vide historiam Trenorchiensem pag. 281.*

MOs est lex, licet non scripta, & usu jam communi pro lege tenetur, ut de rebus Ecclesiæ quibuslibet, etiam sæcularibus, per scripturæ auctoritatem aliquid.... concedatur. Quapropter noverint omnes tam futuri, quàm præsentes, quia Domnus BERNO venerabilis pater quasdam res, quæ Gigniaco monasterio fuerant ab ipso traditæ, Cluniensi cœnobio per testamentariam auctoritatem delegavit. Ego igitur GUIDO, prædicti cœnobii Gigniensis Abba, libenter condominis fratribus idipsum consentiens, hanc auctoritatem de ipsis rebus facio, considerans videlicet, quod ipse noster specialis Pater utraque monasteria uni domino, id est beato Petro dedicavit atque construxit, & tam ipsos fratres qui eidem beato Petro apud

ANN. CH. CM XXVII JAN. XLI Cluniacum, quàm istos qui Gigniaco deserviunt, in una fraternitate ac germana caritate dimisit, & insuper inibi sepulturam sibi locavit. Hoc igitur ego attendens, secundum auctoritatem quam prælibatus Pater jam fecerat, prædictas res, id est villam quæ dicitur Alafracta, cum omnibus ad eam pertinentibus, & cum omni alodo, quem Sanson Gigniaco dedit, & cum dimidio prato, quod Nonnus Saimo similiter dedit, ad Cluniacum ea ratione ex fratrum consensu trado, ut per singulos annos cera duodecim denariorum pretium valens, Missâ S. Petri pro vestitura Gigniaco reddatur: fratres verò res easdem sine ulla contradictione possideant: ita tamen ut eas in aliena potestate non obligent, sed ipsi perpetualiter in usu eas habeant: nisi fortè (quod absit) locus ipse vel habitatores ad canonicam vel sæcularem conversationem redierint. Ut autem hæc auctoritas firma permaneat, firmo, dominisque fratribus firmare præcipio. S. VVIDONIS Abbatis. S. Vvineranni monachi. S. Gualanni monachi. S. Juliani. S. Sannoni. S. Raginelmi. S. Deodati. S. Ermendradi. S. Ardriæ. S. Vvitbaldi. Ego ROTGARIUS Sacerdos rogatus scripsi & subscripsi, atque datavi XII Kal. Febr. anno VI regnante RODULFO Rege.

15. *Tandem Gregorio VII Pontifice, cùm Gigniaci religio & temporales facultates in pejus ruerent; iste locus Hugoni Cluniacensi Abbati piissimo emendandus & restituendus commissus est, & Cluniaco subjectus ea conditione*, ut nullus ibidem Abbas eligatur aut ordinetur, nisi vel ipse Cluniensis Abbas affuerit, eumque approbaverit, vel per legatum suum assensum præbuerit. *Exstat ejus facti diploma Pontificium in archivo Cluniacensi*, datum Lateranis V Id. Decemb. per manus Petri S. R. E. Cardinalis ac Bibliothecarii, anno IV Pontificatus Domni Gregorii Papæ VII, Indict. XIV. *id est anno* M LXXVI. *Postea in Prioratum conventualem redactum est Gignsacum, in quo primum erant*, computato Priore, triginta duo monachi: sed per definitionem factam anno Christi M CC LXVI fuerunt reducti ad numerum XXV. *qui numerus hoc tempore multum imminutus est.*

III Cluniaci status ante cœnobii conditionem per Willelmum Comitem.

16. *INter res à Bernone gestas præcipuum obtinet locum institutio celeberrimi Cluniacensis monasterii, de qua priusquam dicere incipio, videndum est qualis fuerit Cluniaci status ante conditum cœnobium. Locus est in pago Matisconensi ad* • la Graune *amnem Graunam*, qui in Ararim labitur. Bugnonius scribit, Leduardum tertiumdecimum Matisconensem Episcopum obtinuisse Cluniacum à Carolo M. in augmentum dotis ecclesiæ sancti Vincentii cathedralis. Eumdem locum retinuerunt ejus successores ad Hildebaldum, qui ab eo quintus fuit. Is eam villam istam cum Vvarino Matisconensi Comite & Albana uxore sua commutavit. Litteras hujus commutationis legimus in chartario bibliotheca Boheriana apud Divionem, simulque notitiam investituræ de Cluniaco factam per Hildebaldum in manus Vvarini Comitis & uxoris ejus, quæ perpetuo Alba seu* Albana *nuncupatur. Utraque littera data sunt* anno XII regnante Ludovico Imperatore. *Idem Imperator hanc commutationem confirmavit dato diplomate, quod integrum exstat tum apud Chesnium in notis ad Bibliothecam Cluniacensem, & in probationibus ad historiam Vergiacensem, tum apud Petrum Cussetum in historia Cabilonensi, aliosque. Diplomatis istius (cujus autographum in archivo Cluniacensi aliquando legimus) aliqua fragmenta, quæ in rem nostram faciunt, huc referre satis fuerit.* Noverit omnium fidelium nostrorum, præsentium scilicet & futurorum industria, quia vir venerabilis HILDUINUS Abba & sacri palatii summus Capellanus innotuit serenitati nostræ, eo quod HILDEBALDUS Matiscensis ecclesiæ Episcopus, & vir inluster VVARINUS Comes de quibusdam rebus pro communi utilitate &

compendio nuperrime inter se commutationem fecissent. Dedit interea prædictus Hildebaldus Episcopus ex ratione Episcopatus sui eidem VVARINO Comiti & uxori suæ ALBANÆ, ad eorum proprium perpetualiter ad habendum in eodem pago Matescense villam, cujus vocabulum est Cluniacus, cum ecclesia in eadem villa, & cum casis, domibus ædificiis, &c. necnon & in pago Niverninse villam, cujus vocabulum est Loptannacus, cum ecclesia ibidem constructa, &c. Econtra in compensatione hujus rei dedit memoratus Vvarinus Comes & uxor sua Alba de rebus proprietatis eorum, eidem Hildebaldo Episcopo ad partem ecclesiæ suæ in eodem pago Matescense villam, cui vocabulum est Genuliacus, cum ecclesia ibidem constructa, &c. Et in pago Nivernensi villam, cujus vocabulum est Calda-aqua, cum casis, &c. Necnon in Ducatu Alvernico, in pago Donobrinse, villam, cujus vocabulum est Lituinias, cum casis, &c. Durandus Diaconus ad vicem Fridugisi recognovit. Data III Non. Junias, anno Christo propitio XII imperii Domni Ludovici piissimi Augusti, Indict. III. Actum Aquisgrani palatio regio. *quæ nota in annum DCCC XXV conveniunt. Ex hoc diplomate quidam Cluniacensis cœnobii originem ad tempora Ludovici Pii perperam retulerunt, cùm de cœnobii conditione hic nulla mentio fiat. Hujus sententiæ longè veri similius est fundamentum in apographo Chartarii S. Vincentii Matisconensis apud illustrissimum Bohertum, ubi fragmentum instrumenti ante litteras permutationis Cluniaci legitur in hæc verba.*

ANN. CH. CM XXVII JAN. XIII

NOtum sit omnibus, quod Hildebaldus Matiscensis Episcopus Cluniacum villam Vvarino Comiti & Albanæ seu Avæ uxori ejus commutavit, & vice commutationis ecclesiam sancti Andreæ & villam Genoliacum, aliasque terras, quæ in carta commutationis habentur, suscepit. In qua Cluniaci villa nobile cœnobium in honore beatorum Apostolorum Petri & Pauli constructum est, quod dudum prædictus Hildebaldus sacravit: deditque ex ratione Canonicorum sancti Vincentii Cluniaci ecclesiæ ecclesiam unam in villa Corta, alteram in villa Galoniaco.

Sic desinit fragmentum, ex quo si modò sincerum antiquum-que est, discimus Cluniaci cœnobium ab Hildebaldo sacratum fuisse. Verùm id de ecclesia quorumdam Clericorum, qui ibi ante conditum pro monachis cœnobium exstiterunt, intelligendum esse videtur, ut postea dicemus. Idem fragmentum docet Vvarini Comitis uxoris nomen fuisse Albana seu Ava. Unde confirmatur Chesnii & aliorum post eum sententia, qui Albam seu Albanam, Vvarini Comitis uxorem, in diplomate Ludovici Pii laudatam, eamdem esse putant cum Ava Vvillelmi Comitis sorore, quæ Vvillelmo fratri suo Cluniacum testamentario jure concessit, *ut disertis verbis Vvillelmus ipse testatur in charta de constructione cœnobii Cluniacensis. Neque multum à veri similitudine recedit hæc sententia; tum quia Vvarini soror, quæ in autographo diplomatis Ludovici Pii* Abba & Abbana, *in editis* Alba & Albana *vocatur, in lemmate diplomatis & in textu inter lineas recentiori manu* Ava *scribitur in Chartario Cluniacensi Thuano-Colbertino: tum quia inde facilè intelligitur, qua ratione Cluniacum per manus Avæ in fratris sui Vvillelmi potestatem venerit. Verùm repertis tabulis, quibus Ava Cluniacum in fratrem suum transfert, vix adduci possum ut eamdem esse putem Albanam Vvarini Comitis uxorem: non solùm quia differunt vocabula* Albanæ *seu* Albæ *(quod idem est) &* Avæ *seu* Avanæ: *sed quia Albana pervenire non potuit ad id tempus, quo villa Cluniacus Vvillelmo fratri ab Ava tradita est. Quippe hæc donatio facta legitur* anno primo certantibus duobus Regibus de regno, Odone videlicet & Karolo, *id est anno Christi* DCCC XCII. *Eadem Avana Abbatissa mancipia quædam cum duobus Canonicis ecclesiæ sancti Vincentii Matisconensis permutat* anno tertio Karolo Rege regnante. *Eadem, inquam, cum Vvillelmo fratre suo Ugoni fideli suo & Liliæ ejus uxori quædam tribuit apud Bieriam in pago Matisconensi, agro Galoniacensi*, anno

ANN. CH EM XXVII JAN. XIII octavo regnante Karolo Rege, *ut primaria littera, quas habemus faciunt fidem, id est anno Christi* DCCCCV, *Caroli Regis annos numerando ab obitu Odonis, qua ratione in chartis Cluniacensis numerari solet, idque usu venit in partibus transligeritanis, ubi Odo regnabat. At si eadem esset Albana Vvarini uxor, qua cum viro suo ab Hildebaldo Episcopo Cluniacum obtinuit anno* DCCC XXVI, *dicendum foret, eam attigisse, aut etiam excessisse centum annorum atatem. quod sanè parum veri simile est.*

17. *Ante monasterii apud Cluniacum conditionem, ecclesia ibidem erat beata Maria & S. Petro sacra, tametsi sancta Maria nomen rarius exprimi solet, quàm S. Petri. Ambo nominantur in Villelmi testamento: at in aliis passim chartis de solo Petro mentio fieri solet. Una data est anno* XV *Odonis Regis in villa Dardario, ubi* cessum unum *in villa Naldis traditur* Sacerdotibus servientibus in ecclesia sancti Petri. *Ex quo inferas, ibi quoddam Sacerdotum collegium tum exstitisse. Eodem anno Teogrinus quidam cum uxore sua ecclesia Cluniacensi sanctis Petro & Paulo consecrata res suas tradunt. In alia charta Girberga quadam* ad casam sancti Petri, ad luminaria accendenda & ad suos rectores *concedit mansum unum in pago Matisconensi, in villa Noviliago, anno* VI *Odonis Regis. Duplex verò ibidem ante conditum cœnobium ecclesia erat: altera B. Maria, altera S. Petri. Illa hactenus integra perstat: hujus absida tantùm. Prope Cluniacum eodem etiam tempore castellum stabat Lordonium* *, *nam quadam charta Odonis Regis anno tertio data est* in Lordonio castro publicè. *Fuit Cluniacensibus castellum istud loco præsidii & asyli usque ad Cardinalem Richelium, qui illud dirui curavit. Sed jam tempus est, ut Ava Abbatissa litteras de donatione Cluniaci Vvillelmo fratri factâ referamus.*

* Lourdon

DIvinis atque ecclesiasticis instruimur documentis in observatione utriusque dilectionis, Dei videlicet & proximi, ante omnia operam dare debere, ut in utraque puro corde firmati, & præsentibus non destituamur subsidiis, & æternis gaudeamus auxiliis: quia sine his impossibile est Deo placere, & laudabilem præsentis vitæ honestatem ducere. Quod ego AVA humilis Christi famula divino intuitu commemorans, atque amabilem consanguinitatis propinquitatem considerans, dono tibi VVILLELMO fratri meo atque glorioso Comiti quamdam villam meam, nomine Cluniacum, in pago Matisconensi, super fluvium, qui vocatur Grauna, sitam, cum omni sua integritate & sibi pertinentibus atque legitime aspicientibus, tantùm post peractum vitæ meæ præsentis cursum, hanc villam cum omnibus quæ ad eam pertinent, tam in ecclesiis quàm & in capellis, mancipiis utriusque sexus, exceptis mancipiis viginti, mansis, olchis, viridariis, campis cultis & incultis, vineis, pratis, farinariis, aquis, aquarumque decursibus, exitus & regressus, de mea potestate, post excessum vitæ meæ, in tua trado atque transfundo dominatione jure perpetuo: ut quiquid ex ea facere volueris, sive donandi, sive vendendi, seu communicandi *, liberam ac firmissimam in omnibus habeas potestatem. Eo verò tenore hanc villam tuæ fraternitati dono atque trado, ut ad vicem ejusdem villæ conferas mihi quoddam alodum juris tuæ proprietatis, qui vocatur Audoenusvilla, cum omni sua integritate, quæ est sita in Comitatu Calmontensi, supra fluvium qui vocatur Cernonis, ad usum vitæ meæ præsentis; & post meum discessum, ad te tuosque redeat. Clugniacum verò villam, quam tibi post meum decessum jure perpetuo dono, si vitæ tuæ superstes fuero, & dies meos ultra dies tuos Deus elongaverit, & tibi de legitimo conjugio divina miseratio filiorum vel filiarum fœcunditatem dederit; ipsi post

* l. commutandi.

meum decessum loco heredis recipiant, hereditateque habeant, teneant, atque possideant, nullo contradicente. Si quis verò (quod futurum non credo) si ego ipsa, aut ullus de heredibus vel proheredibus (meis) sive

ulla opposita persona contra hanc donationis cartulam, propria nostra voluntate factam, venire, aut aliquam controversionis calumniam generare tentaverit; non valeat evindicare quod repetit, sed inferat tibi tuisque heredibus unà cum socio fisco auri libras L. & sic hæc præsens donatio omni tempore verax, libera, atque firma permaneat, stipulatione subnixa. Actum Clugniaci villa publicè. S. AVÆ Abbatissæ, quæ hanc donationem fieri & firmare rogavit. S. RACULFI Vicecomitis. S. Amolungi. S. Sievoldi, Guntardi, Isengerii, Vvarulfi, Achardi, Gladiri, Erngrii, Grimoldi, Otberti, Friberti, Vvaninci, Rainaldi, Grummonis, Tullonis, Amalberti, Fulchradi, Stephani, Aloini, Gisonis, Vvingrimi, Heilberti. Ego RATBODUS indignus Levita scripsi & datavi mense Novembri, sub die v Id. (*vel* KL) Novembris, anno primo certantibus duobus Regibus de regno, ODONE videlicet & KAROLO. ANN. CH. CM XXVII JAN. XIII

18. *His litteris inter alios subscribit* Raculfus Vicecomes, *nempe Lugdunensis, qui in alia charta* Comes *nominatur, permutatque vineam in pago Cabilonensi,* in villa Curteclaudia, anno I Karolo Rege regnante, *id est anno* DCCC XCIII, *aut potiùs* XCVIII. *Successerunt alia, de quibus suprà. in gratiam Ugonis & Liliæ de Bieria, anno Caroli octavo. Incertum est quamdiu his litteris supervixerit Ava, de qua Vvillelmus ipse quasi de superstite loquitur in charta pro conditu cœnobii Cluniacensis, quod à se constructum dicit* pro amore Dei, *tum* pro me, *inquit*, & uxore mea, salute scilicet animarum nostrarum & corporum, pro Avanæ nihilominùs, quæ mihi easdem res testamentario jure concessit. *Verùm quia his litteris Ava non subscribit, id in medio relinquere malim, quàm asserere. Fuit & alia Ava seu Avana, uxor Gaufredi Comitis, qui ambo villam Escozolas aliaque Cluniaco donarunt tempore Odonis Abbatis, ut suo loco dicemus. Sed jam ad ipsius cœnobii conditionem veniamus.*

IV Cluniacensis monasterii conditor Willelmus Comes, ejus hac de re litteræ; Berno loci Abbas primus.

19. *VVillelmo Comiti, cognomento Pio, primam cœnobii Cluniacensis originem deberi perspicuum est, tum ex ipsius testamento, tum ex litteris Agapiti Papæ, Rodulfi Regis, Ludovici Transmarini, aliorumque: tum denique ex testimoniis sancti Odilonis in Vita sancti Mayoli, Glabri Rodulfi, & ceterorum. Unde patet falli eos, qui ad Ludovici Pii tempora hanc originem referunt, uti in superiori capite jam ostensum est, relato ac rejecto opposita sententia fundamento. Iam verò inquirendum, quis fuerit Vvillelmus iste, quosque parentes habuerit.*

20. *Vvillelmus ipse in suo testamento se* Comitem ac Ducem *absolutè dicit, ab aliis non paucis* Comes *item &* Dux Aquitanorum *appellatus, eodem tempore quo Ebolus II Aquitaniæ Dux præerat. Dux* Aquitanorum *dictus est Vvillelmus, quòd esset superioris Aquitaniæ, id est Arvernorum Dux, uti Acfredus, ejus nepos ex Adalinde sorore, eumdem sibi titulum tribuit in charta pro ecclesia Brivatensi, relata in Miscellaneis Labbeanis pag.* 520. *Nam & Ducatus apud Arvernos censebatur, ut patet ex diplomate Ludovici Pii relato num.* 16, *ubi* Ducatus Arvernorum *appellatur: & Arverni dicebantur Aquitani. Unde Stephanus Arvernensis Episcopus in quadam charta pro Cluniaco dicitur Præsul* Aquitanorum. *Præter ea Vvillelmus etiam Comitatum Bituricensem, aliosque titulos habebat. Iohannes in vita sancti Odonis laudat Guillelmum* robustissimum Comitem, qui eo tempore Aquitaniam, Gothiamque suo jure tenebat, *ubi Aquitania comprehendit Bituricensem Comitatum. Idem vocatur* Consul Palatinus *in charta quadam pro Ugone & Lilia; tum* Major *in alia ad discrimen alterius Vvillelmi Comitis ejus nepotis atque heredis, nempe in diplomate Rodulfi Francorum Regis dato anno* DCCCC XXVII, *confirmantis testamentum,* quod Vvillelmus ille major, & sui temporis vir magnificus, *de Cluniacensi monasterio fecit.*

ANN. CH. CM XXVII JAN. XIII

21. *Vvillelmus patrem habuit Bernardum Arvernensem Comitem, anno* DCCC LXXXVI *mortuum; matrem Ermengardem, teste sancto Odone in lib.* I *de vita sancti Geraldi Aurilacensis cap.* 32 *&* 34. *Bernardo ejus patri assignant patrem itidem nomine Bernardum, Comitem Pictavensem, qui anno* DCCC XLIV *cæsus est. Hinc novum eruitur argumentum ad probandum, Albanam Vvarini Comitis uxorem aliam esse ab Ava Vvillelmi sorore. Cùm enim eorum Pater Bernardus ad annum* DCCC LXXXVI *pervenerit; fieri non potest, ut si ex eodem patre progeniti sunt, Ava anno* DCCC XXV *Vvarino jam fuerit conjugata.* Comitissa *vocatur Ava in quodam Placito, quo Cluniacensibus monachis adversus Hugonem vindicatur terra quædam, quam Vvillelmus quondam Comes eis donaverat in villis Iggiaco & Domanico, id est ecclesia duæ & alia res, quas* Ava Comitissa *habuit, & quæ hereditario jure Vvillelmo obtigerant. Placitum factum est anno* XV *Ludovici Transmarini in præsentia Leotaldi Comitis & Mainbodi Episcopi. Ex quo apparet, Avam fuisse conjugatam, antequam esset Abbatissa. Porro Vvillelmus unicum tulit filium, qui à puero exstinctus est, Bosonem ex Ingelberga uxore, quæ filia erat Bosonis Burgundiæ Regis, ut constat tum ex ipsius Vvillelmi litteris in superioris tomi pag.* 254 *relatis, tum ex aliis infra num.* 23 *citandis, ubi Ingelberga Vvillelmi uxor Ludovicum Orbum, Bosonis Regis filium, fratrem suum appellat. Vvillelmus autem nepotem inter alios ex Adalende habuit Vvillelmum, qui in patrui seu avunculi sui honores successit. Nunc tandem proferendum est Vvillelmi Senioris charta (Testamentum vocant) pro conditione cœnobii Cluniacensis, quæ ita habet in ipso, ut videtur, autographo, aut certè exemplo æque antiquo.*

CUnctis sanè considerantibus liquet, quod ita Dei dispensatio quibusque ditibus consulit, ut ex rebus quæ transitoriè possidentur, si suis bene utantur, semper mansura valeant præmia promereri. quod videlicet divinus sermo possibile ostendens, atque ad hoc omnino suadens, dicit: Divitiæ viri redemptio animæ. Quod ego Guillelmus dono Dei Comes & Dux sollicitè perpendens, ac propriæ saluti, dum licitum est, providere cupiens, ratum, immo pernecessarium duxi, ut ex rebus quæ mihi temporaliter conlatæ sunt, ad emolumentum animæ meæ impertiar. Quippe quia adeo in his videor excrevisse, ne fortassis totum ad curam corporis in supremo redarguar expendisse, quin potius cùm suprema sors cuncta rapuerit, quiddam mihi gaudeam reservasse. Quæ scilicet causa nulla specie vel modo congruentiùs posse fieri videtur, nisi ut juxta Christi præceptum, amicos mihi faciam pauperes ejus: utque hujusmodi actio, non ad tempus, sed continuè peragatur, monastica professione congregatos ex propriis sumptibus sustentem. Eâ siquidem fide, eâ spe, ut quamvis ipse cuncta contemnere nequeam, tamen dum mundi contemptores, quos justos credo, susceperim, justorum mercedem accipiam. Igitur omnibus in unitate fidei viventibus, Christique misericordiam præstolantibus, qui sibi successuri sunt, & usque ad sæculi consummationem victuri, notum sit quòd ob amorem Dei & Salvatoris nostri Jesu-Christi res mei juris sanctis Apostolis, Petro videlicet & Paulo, de propria trado dominatione *, Clugniacum * scilicet villam, quæ sita est super fluvium, qui Grauna * vocatur, cum cortile & manso indominicato, & capella quæ est in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ, & sancti Petri Apostolorum principis, cum omnibus rebus ad ipsam pertinentibus, villis siquidem, capellis, mancipiis utriusque sexus, vineis, campis, pratis, silvis, aquis, aquarumque decursibus, farinariis, exitibus & regressibus, cultum & incultum cum omni integritate. Quæ res sitæ sunt in Comitatu Matisconense, vel circa, suis unaquæque terminis conclusæ. Dono autem hæc omnia jam dictis Apostolis ego Vvillelmus & uxor mea Ingelberga, primùm pro amore Dei, deinde pro anima senioris mei Odonis Regis, progenitoris ac genitricis meæ, pro me & uxore mea, salute scili-

* donatione
* Cluniacensem scilicet villam
* Graunus

ANN. CH. CM XXVII JAN. XIII.

cet animarum nostrarum & corporum : pro Avanæ nihilominus, quæ mihi easdem res testamentario jure concessit, pro animabus quoque fratrum ac sororum nostrarum, nepotumque, ac omnium utriusque sexus propinquorum, pro fidelibus nostris qui nostro servitio adhærent; pro statu etiam ac integritate catholicæ Religionis. Postremo sicut omnes Christiani unius compage caritatis ac fidei tenemur, ita pro cunctis præteritorum scilicet, præsentium, sive futurorum temporum Orthodoxis, hæc donatio fiat. Eo siquidem dono tenore, ut in Clugniaco in honore sanctorum apostolorum Petri & Pauli monasterium regulare construatur, ibique Monachi juxta Regulam beati Benedicti viventes congregentur, qui res ipsas perennis temporibus possideant, teneant, atque ordinent, ita dumtaxat, ut ibi venerabile orationis domicilium votis ac supplicationibus fideliter frequentetur, conversatioque cælestis omni desiderio & ardore intimo perquiratur & expetatur. Sedulæ quoque orationes, postulationes, atque obsecrationes Domino dirigantur tam pro me, quàm pro omnibus, sicut eorum memoria superiùs digesta est. [Præcipimus siquidem ut maximè illis hæc nostra donatio ad perpetuum refugium, qui pauperes de sæculo egressi, nihil secum præter bonam voluntatem attulerint, ut nostrum supplementum fiat abundantia illorum.] Sintque ipsi monachi cum omnibus præscriptis rebus sub potestate & dominatione Bernonis Abbatis, qui quamdiu vixerit, secundum suum scire & posse eis regulariter præsideat. Post discessum verò ejus habeant iidem monachi potestatem & licentiam quemcumque sui Ordinis secundum placitum Dei atque Regulam sancti Benedicti promulgatam, eligere maluerint Abbatem atque Rectorem, ita ut nec nostra, nec alicujus potestatis contradictione contra religiosam dumtaxat electionem impediantur. Per quinquennium autem Romæ ad lumina Apostolorum, ad luminaria concinnanda decem solidos præfati monachi persolvant, habeantque tuitionem ipsorum Apostolorum, atque Romani Pontificis defensionem, & ipsi monachi corde & animo pleno prælibatum locum pro posse & nosse suo ædificent. Volumus etiam ut nostris successorumque nostrorum temporibus, prout oportunitas atque possibilitas ejusdem loci sese dederit, quotidie opera misericordiæ pauperibus, indigentibus, advenis, peregrinantibus summa intentione ibidem exhibeantur. Placuit etiam huic testamento inseri, ut ab hac die nec nostro, nec parentum nostrorum, nec fastibus regiæ magnitudinis, nec cujuslibet terrenæ potestatis jugo subjiciantur iidem monachi ibi congregati : neque aliquis Principum sæcularium, non Comes quisquam, non Episcopus quilibet, non Pontifex supradictæ sedis Romanæ, per Deum & in Deum, omnibusque sanctis ejus, & tremendi judicii diem contestor, deprecor, [ne] invadat res ipsorum Dei servorum. Non distrahat, non minuat, non procamiet, non beneficiet alicui, non aliquem Prælatum super eos contra eorum voluntatem constituat. Et ut hoc nefas omnibus temerariis ac improbis artiùs inhibeatur, adhuc inculcans subjungo, & obsecro vos, ô gloriosi principes terræ Petre & Paule, & te Pontifex Pontificum apostolicæ sedis, ut per auctoritatem canonicam & apostolicam quam à Deo accepisti, alienes à consortio sanctæ Dei Ecclesiæ & sempiternæ vitæ prædones & invasores atque distractores harum rerum, quas vobis hilari mente promptaque voluntate dono : sitisque tutores ac defensores jam dicti loci Clugniaci * & servorum Dei ibi commorantium ac commanentium; horum quoque omnium propter clementiam & misericordiam piissimi Redemptoris. Si quis fortè (quod absit, & quod per Dei misericordiam & patrocinia Apostolorum evenire non æstimo) vel ex propinquis, aut extraneis, vel ex qualibet conditione, sive potestate, qualicumque calliditate contra hoc testamentum, quod pro amore Dei omnipotentis ac veneratione principum Apostolorum Petri & Pauli fieri sancivi, aliquam concussionem inferre

Ansulis inclusa leguntur in Chartario : sed desunt in exemplari antiquo.

* Cluniacensis

ANN. CHR. DCCCCXXVII JAN. XIII

tentaverit, primùm quidem iram omnipotentis Dei incurrat, auferatque Deus partem illius de terra viventium, & deleat nomen ejus de libro vitæ, fiatque pars illius cum his qui dixerunt Domino Deo, Recede à nobis: & cum Dathan & Abiron, quos terra ore aperto deglutivit, & vivos infernus absorbuit, perennem damnationem incurrat: socius quoque Judæ proditoris Domini effectus, æternis cruciatibus retrusus teneatur. Et ne ei in præsenti sæculo humanis oculis impune transire videatur, in corpore quidem proprio futuræ damnationis tormenta experiatur, sortitus duplicem direptionem cum Heliodoro & Antiocho, quorum alter acris verberibus coërcitus vix semivivus evasit; alter verò nutu superno percussus, putrescentibus membris & scatentibus vermibus miserrimè interiit; ceterisque sacrilegis, qui ærarium domus Domini temerare præsumpserunt, particeps exsistat: habeatque, nisi resipuerit, Archiclavum totius monarchiæ ecclesiarum, juncto sibique sancto Paulo obstitorem, & amœni paradisi aditus contradictorem, quos, si vellet, habere poterat pro se piissimos intercessores. Secundum mundialem verò legem, his quibus calumniam intulerat, centum auri libras, cogente judiciaria potestate, coactus exsolvat, & egressio appetitus illius frustrata nullum omnino effectum obtineat: sed hujus firmitas testamenti omni auctoritate suffulta semper inviolata ac inconcussa permaneat cum stipulatione subnixa. Actum Bituricæ civitatis publicè. ✠ VVILLELMUS ego hanc auctoritatem fieri & firmare rogavi, ac manu propria roboravi. Signum INGELBERGÆ uxoris ejus. MADALBERTUS peccator Biturigensis Archiepiscopus subs. † ADALARDUS Episcopus subs. ATTO peccator Episcopus subs. signum VVILLELMI Comitis nepotis ejus. S. Armanni. S. Vvigonis. S. Ugberti. S. Stephani. S. Heradi. S. Gotbranni. S. Gauzfredi Vicecomitis. S. Odoni Comitis. S. Ursionis Græci. S. Rataldi. S. Teutardi. S. Isnardi. S. Raimberti. S. Isengerii. S. Rotberti. S. Goberti. S. Girberti. S. Bermondi. S. Gerardi. S. Amblardi. S. Ainardi. S. Acbedei. S. Vvidonis. S. Grimberti. S. Unberti. S. Arnaldi. S. Ainardi. S. Rotberti. S. Bodonis. S. Atsonis. S. Girbaldi. S. Ismidonis. S. Ademari. S. Teotberti. S. item Teotbert. S. Bernardi. S. Geraldi. S. Vvalonis. S. Geraldi. S. Truanni. Data tercio Idus Septembris, anno undecimo regnante KAROLO Rege, Indicione XIII. Ego Oddo Levita ad vicem Cancellarii scripsi & subscripsi.

22. *En totum atque integrum Vvillelmi testamentum, cujus loca non pauca & subscriptiones variis in locis ope veteris exemplaris correximus. Nota chronologica non facilè simul conciliantur. Indictio* XIII *incidit in annum* DCCCC X, *quo anno Cluniacensis monasterii conditionem referunt Chronographus Cluniacensis, Hugo Abbas Flaviniacensis, & alii permulti: sed annus Caroli Simplicis undecimus cum Indictione* XIII *non concordat, sive ab anno* DCCC XCIII, *quo regnare cœpit; seu ab anno* DCCC XCVIII, *quo Odone mortuo in regnum redintegratus est, ejus regni exordium petas. Rectiùs se habet chronologia in alia charta, quâ* Vvillelmus Comes & Dux *villam Aionam, ex Ava Abbatissæ concessione* ad Cluniacum dudum pertinentem, *de manu cujusdam Ansckerii legibus recipit, & restituit Bernoni Abbati & Cluniensibus monachis, subscribente Rotgario Comite*, anno XVI regnante Karolo Rege, III Kal. Novemb. *Verùm & Indictio* XIII *cum anno* XI *Caroli Regis legitur in ipso exemplari atque in Chartario jussu Odilonis digesto: & annum Caroli Simplicis retinendum in exemplo Vvillelmi testamenti retinendum esse colligitur ex sequentibus chartis, quæ in Cluniacensis monasterii jam constructi gratiam condita sunt.*

23. *Quippe* anno XIII *Caroli Regis Berno, jam Abbas* Cluniensis, *commutat res sitas apud Galoniacum *, in agro Matisconensi. Tam anno* XVI *ejusdem Regis Guillelmus Comes villam Aionam, (ut mox dicebam) Cluniacensibus monachis asserit. Postea anno* XX *ipsius Caroli Ingelberga Comitissa, Vvillelmi Ducis uxor, mense*

* Iologny

mense Januario tradit ad monasterium Cluniacum, ubi Berno Abbas tum praerat, villam & fiscum, cui Romanis *vocabulum est, sitam in pago Lugdunensi, pro anima Vuillelmi Comitis viri sui, & Ludovici fratris sui. E converso verò eodem anno eodemque mense*, Eleemosynarii Ingelbergæ Comitissæ, Vvillelmus videlicet Comes vir ejus, & Rotgerius Comes, Teuthardus, Adzso, qui & Arnardus, per auctoritatem jussionis ipsius Ingelbergæ, tradunt ad Cluniense monasterium, ubi Domnus Berno Abba præest, villam & fiscum Romanis, cum ecclesia quæ est in honore almi confessoris Christi Martini sacrata, situm in pago Lugdunensi, atque alias res, quas per manus, *inquiunt*, nostras tradit Ingelberga Domino Deo & sanctis Apostolis ejus ad prædictum monasterium pro seniore suo Vvillelmo, & pro se, & pro Ludovico fratre suo. Actum die sabbati mense Januario, anno XX Karoli Regis. *Subscribunt Vvillelmus Comes, Rotgarius Comes, aliique, sed non Ingelberga, tametsi adhuc in vivis erat. At subscriptionis vicem obtinebat charta, quam de eadem re, eodem tempore fecerat. Ex quibus non obscurè conficitur, Vvillelmum seniorem ad annum Caroli Regis vigesimum pervenisse. quod etiam probatur ex charta ejusdem Vvillelmi, qui litteras Hildegardis pro conditu cœnobii Dolensis subscripsit, easque suis confirmavit eodem anno, apud Labbeum in Miscellaneis pag. 505 & seqq. In prioribus litteris Hildegardis ait se hoc facere inter alia* pro anima *senioris sui Vvillelmi Principis. cui tamen chartam suam corroborandam ac subscribendam tradidit, & re vera is eam confirmat charta singulari. Ex quo intelligitur, hanc formulam*, pro anima, *non semper mortuos denotare. Eodem verò anno, scilicet Caroli* XX, *decessit Vvillelmus, si non fallit exemplum chartæ, quam* Vvillelmus Comes, successor Vvillelmi majoris, *ejusque nepos, condidit pro ecclesia Brivatensi, apud eumdem Labbeum pag. 513. Cùm verò in hisce chartis nulla de inito aut redintegrato Caroli regno, sed simpliciter de anno regni mentio fiat; de redintegrato explicanda mihi videntur: quo ritu Caroli Simplicis anni numerari solent in illis partibus, hoc est apud Aquitanos, apud quos Odo, Carolo in Francia regnante, principatum obtinuerat. Id patet ex duobus Herivei Æduensis Episcopi testamentis, quorum alterum in tomo 3 Galliæ Conciliorum, alterum in Spicilegii tomo 8 editum est, ubi anni Caroli* post obitum Domni Odonis quondam Regis *numerantur. Itaque si non fallunt notæ chronicæ instrumenti ex Labbeo mox laudati, Vvillelmi senioris obitus Caroli anno* XX, *Christi* DCCCC XVII *locandus erit, aut sequenti, ut habet Chronicon Hugonis Flaviniacensis. Quamquam in optima nota Chronico-Masciacensi apud eumdem Labbeum in tomo 2 Bibliothecæ novæ pag. 733 refertur anno* DCCCC XIX *his verbis:* Guillelmus famosus, Dux Aquitanorum, & conjux ejus Ingelberga finem vivendi fecit. *Tum additur de Guillelmo ejus nepote.* Hoc anno urbs Biturix à Guillelmo nepote fraude intercepta, à suis patenter recipitur concivibus. *Et* anno DCCCC XXVI obiit Berno Abbas: & Guillelmus Dux Aquitanorum hominem exuit. *Consentit Chronicon Dolense apud Labbeum in tomo 2 Bibliothecæ pag. 315. Ex quibus patet falli eos, qui Vvillelmi senioris ætatem prorogant in annum* DCCCC XXVII.

24. *Hoc posito fundamento, Cluniacensis cœnobii primordia, quæ ad annum Caroli Simplicis undecimum revocat Vvillelmi testamentum, consignanda sunt anno Christi* DCCCC X, *qui annus redintegrati in regnum Caroli undecimus dici potest, non quidem solito Cancellariæ stilo, sed annum ejus primum desumendo ab eo tempore, quo regni Aquitanici quietus possessor factus est. Post Vvillelmi senioris obitum Gerbaldus quidam colonias aliquot, in pago Cabilonensi sitas, donat Cluniacensi monasterio*, quod jussu, *inquit*, ac supplemento bonæ memoriæ Vvillelmi senioris sub providentia Bernonis Abbatis construitur: *aitque se hæc dare* pro anima Vvillelmi senioris mei defuncti, & pro salute nepotis ejus adhuc viventis, æque Vvillelmi, senioris mei. Actum mense Maïo, die sabbati anno IV regnante Radulfo Rege. *Itaque eo anno, qui annus Christi erat* DCCCC XXVI, *nondum perfecta erat cœnobii constructio, ut ex verbo* construitur *liquet, & ex*

ANN. CH. CM XXVII JAN. XIII

ANN. CH. CM XXVII JAN. XIII

testamento ipsius Bernonis, qui ait se monasterium deserere imperfectum.

25. *Dedicatio basilicæ facta est sub titulo Apostolorum, maximè Petri & Pauli, sub quorum nominibus etiam alii apud veteres comprehendi solent. Unde ecclesia Ferrariensis, teste Lupo in epistola* 13, in honore beati Petri, & omnium ceterorum Apostolorum *consecrata erat. Et quidem in nonnullis chartis Cluniacensibus Petro adjungitur patronus Andreas, ut in libro sub Maioli Abbatis regimine scripto, in charta* 51, *Cluniacense monasterium sanctis Petro & Paulo atque* Andreæ *dicatum legitur. Idem dicitur in charta* 59. *Quin etiam Iohannem Evangelistam addit aliud instrumentum, quo res sita in villa Montico pagi Lucdunensis dantur* Deo & sanctis Apostolis Petro & Paulo, atque sancto Johanni ad locum qui dicitur Cluniaco, ubi Domnus Hoydelus Abbas præest, regnante Radulfo Rege. *Burgundia Transjurana. Ibi erant sancti Petri reliquiæ, ut discimus ex charta Helmeradi Episcopi Regensis. qui agente Domno Vuarnerio Cluniensi Præposito*, coram reliquiis in imagine sancti Petri contentis, *agnoscit sibi non deberi decimas propris laboris in terris Valentiola, & aliorum locorum. Confer Formosi Papæ privilegium superiùs relatum. Monasteris situm ita describit charta sub Aymardo Abbate scripta:* Sacrosanctæ ecclesiæ sancti Petri, quæ est constructa in pago Matisconensi, in agro Rufiac, in villa Lornant & castello Lordonio, &c.

26. *Duodecim tantummodo monachos, exemplo S. Benedicti, principio apud Cluniacum Berno instituit, teste Glabro Rodulfo, cujus hæc verba in lib.* 3 *cap.* 5. Ad ultimum quoque prædicta videlicet institutio *(S. Benedicti)* jam pæne defessa, auctore Deo elegit sibi sapientiæ sedem, vires collectura ac fructificatura germine multiplici, in monasterio scilicet cognomento Cluniaco: quod cùm ex situ ejusdem loci adclivo atque humili tale sortitum est nomen; vel etiam (quod aptius illi congruit) à cluendo dictum, quoniam cluere, crescere dicimus. Insigne quippe incrementum diversorum donorum à sui principio in dies locus idem obtinuit. Construxit igitur prædictum cœnobium primitus Pater monachorum Balmensis monasterii Berno vocatus, jubente Vuillermo piissimo Aquitanorum Duce, in pago Matisconense, super Graonam fluviolum. quod etiam cœnobium in primo non ampliùs, quàm quindecim terræ colonias dicitur in dotem accepisse. Fratres tamen duodecim numero inibi memorantur convenisse: ex quorum veluti optimo semine multiplicata stirps Domini exercituum innumerabilis magnam (*lege* mundum *vel* Ecclesiam) cognoscitur replesse. qui quoniam his quæ Dei sunt, videlicet justitiæ & pietatis operibus incessanter adhæserunt; idcirco bonis operibus repleri meruerunt, insuperque futuris mirabile reliquerunt exemplum. Nam post præfatum Bernonem suscepit regiminis curam sapientissimus Abbas Odo.

27. *Non ergo primus (quod ex superioribus manifestum est) sed secundus Cluniaci Abbas exstitit Odo, qui vivente Bernone successor designatus, rem familiarem numerumque Cluniaci monachorum, ac monasteriorum Cluniaco subjectorum valde amplificavit, ut ex ejus vita & elogio discemus. Iam enim anno Ludovici Transmarini quinto adeo auctus* * *erat Cluniaci cœnobitarum numerus, ut Gaufredus Comes & Ava ejus uxor villam pagi Matisconsis Keitaëlas Cluniaco tradentes, his verbis utantur:* ubi Odo Abbas præest multitudini monachorum. *Bernone Abbate nulla fere, præter jam dictas, Cluniaco facta sunt donationes, nisi quòd Lilia matrona se suaque in villis Bieria & Ruscia Cluniaco sub Bernone Abbate tradit* pro remedio animæ Vuillelmi Senioris, *inquit*, nostri defuncti, & pro salute ipsius nepotis Comitis Vuillelmi: *cui donationi subscribunt Ermenfredus & Siguuinus Comites. Primarias vidimus ipsius Vuillelmi Senioris litteras, quibus res suas apud Bieriam Ugoni & Liliæ concedit* anno VIII regnante Karlo Rege, *assentiente Ava sorore sua. Charta sic incipit.* Dilecto fideli nostro Ugoni & uxori sua Lilia, ego Vuilelmus Comes Conf. Palacius & Marchio, & Ava dono Deo Abbatissa, in pro amore & benevolentia quæ circa te abeamus,

* Sub Bernone etiam numerosa fraternitas, infra pag. 87

propterea donamus vobis aliquid, &c. *In assignandis prædiorum limitibus hæc formula sæpius adhibetur*, à mane, *id est ab Oriente*, à meridie, à Serotina, à Cercio. *quo venti nomine in chartis Cluniacensibus Septemtrio designari solet. Præterea Leotbaldus & Garlindis ejus uxor dederunt in pago Matisconensi villam Dumbinas cum appendiciis suis* pro anima Vvillelmi Comitis, & pro Vvillelmo seniore *suo*, nepote ejus. Actum Cluniaci monasterii publicè, regnante Karolo Rege, XII Kal. April. in festo sancti Benedicti. *quæ donatio paullo ante Bernonis obitum facta est. Chartæ omnes sub Bernone sunt numero* C L V I. *Nunc cetera quæ ad ipsum pertinent, persequamur, de Cluniaci immunitate dicturi in actis subsequentium Abbatum.*

[Ann. Ch. CM XXVII Jan. XIII]

V. Constructio Dolensis monasterii, quod Bernoni Abbati commissum est, uti & Masciacum.

28. *A Cluniacensis monasterii conditione divellenda non est origo cœnobii Dolensis in pago Bituricensi, quod eumdem auctorem, seu amplificatorem agnoscit Vvillelmum Pium, eumdemque Bernonem Abbatem primum, ut ex ipsius Bernonis testamento & ex dicendis perspicuum evadet. Quænam fuerit occasio construendi Dolensis * seu Burgidolensis * cœnobii, declarat scriptor Patriarchii Bituricensis in tomo 2 Bibliothecæ Labbeanæ cap.* 52. Sub illa quoque persecutione cùm fera gens Normanica nihil sibi obvium relinqueret integrum, sanctus DAOCIUS, Abbas Reuvisii monasterii in Britannia minori, fugiens cum suis monachis, beatissimi Gildasii ac aliorum sanctorum corporum reliquias secum deferens, Biturigensium fines tandem ingressus est. His autem diebus quidam nobilissimus Princeps, nomine EBBO, maximam partem territorii Bituricensis sub ditione sua tenebat. qui cùm esset armis strenuus, justitiâ insignis, magnus gloriâ magnisque rebus gestis, timore & amore Dei viros quosque religiosos unicè diligens, eisdem monasterium, sumtuosissimum opus, ædificaverat in suo Dolensi castro. cujus famam audiens beatus Daocius, lætus effectus Dolense castrum ingressus, accessit ad Principem. *Subdit auctor Daocii colloquium cum Principe, qui Daocius secum attulerat corpus sancti Gildasii Abbatis Ruyensis, item corpora seu reliquias sanctorum Patricii, Albani martyris, Paterni Episcopi & Brigidæ virginis, cum calice (ut ferunt) Christi Domini. Hujus Daocii mentio fit in vita sancti Gildæ Abbatis, edita in Sæculo* 1, *pag.* 148, *ubi* Dajocus *appellatur.* Hic sub altare ecclesiæ *Ruïensis* reliquias beati Gildæ, octo scilicet de majoribus ossibus, in sarcophago ipsius recondidit, quæ tempore nostro reperta sunt: cetera verò simul cum reliquiis sancti Paterni Venetensis Episcopi, & aliorum Sanctorum, cum libris & ornamentis Monachi secum transtulerunt, *nempe in pagum Bituricensem. Itaque Daocii postulatis annuens Ebbo, in nemusculo* quod è regione castri Dolensis *situm erat* versus occidentalem plagam, *monasterium construi jussit, eo nimirum in loco*, ubi antiquitus fundata fuit ecclesia in honore beatæ Mariæ, & juxta eam mansiones olim ab Eremitis habitatæ, sed tunc habitatore vacantes. *Præterea* in insula, quæ dictæ ecclesiæ à Septemtrionali parte subjacebat, aliud monasterium in honore Salvatoris propriis expensis ædificare cœpit. *Sed cùm Ebbo in expeditione contra Nortmannos, nondum perfecto opere, letaliter vulneratus esset, Radulfo filio suo, Geroncio Archiepiscopo, atque Launo tum Archidiacono, postea Geroncii successori, rem absolvendam commisit. Id quod impigre exsecutus est Radulfus, concesso monachis Dolensi castro, alioque pro se (quod Castrum-Radulfi * ab auctore vocant) ædificato, Abbatiam sancti Salvatoris perfecit, ubi corpus sancti Gildasii aliorumque reliquias cum prædicto calice reposuit. Dolense Romano Pontifici proximè, sancti Salvatoris monasterium Bituricensi subjecit.*

[* de Deols * Bourg-deols al. Bourg-dieu.]

[* Chasteau-raoul]

29. *Hæc ex Patriarchio Bituricensi retulimus, quæ lucem accipiunt ab ipsius Ebbo-*

Ann. Ch. CM XXVII Jan. XIII

nis charta de fundatione ejusdem Dolensis cœnobii, quæ charta à Beslio primum edita est in libro de Ducibus Aquitaniæ, tum à Philippo Labbeo in Miscellaneis, pag. 505. In ea verò charta nulla fit mentio de Daocio Abbate : sed Ebbo cum uxore sua Hildegarde res juris sui tradit beatissimæ Dei genitrici Mariæ & sanctis Apostolis Petro & Paulo, *hoc est in villa Dolis, in territorio Bituricense, in Vicaria Brivensi*, capellam in honore sancti Germani, *tum* capellam in honore sanctæ Mariæ super Andram * fluvium; *aliaque permulta : quæ omnia donat pro amore Dei*, deinde pro anima senioris sui Vuillelmi Principis, *eo tenore*, ut in Dolis in honore beatæ Mariæ semper virginis, & sanctorum Apostolorum Petri & Pauli monasterium regulare construatur, ibique monachi juxta Regulam S. Benedicti viventes congregentur : sintque ipsi monachi cum omnibus rebus præscriptis sub potestate & dominatione Bernonis Abbatis : *post decessum verò ejus habeant* iidem monachi potestatem & licentiam quemcumque sui Ordinis secundum placitum Dei atque Regulam sancti Benedicti promulgatam eligere Abbatem ; per quinquennium autem Romæ, ad luminaria ipsorum concinnanda, quinque solidos persolvant ; habeantque Romani Pontificis defensionem. *His litteris subscribunt inter alios* Vuillelmus Comes, Gerontius sanctæ Biturigensis ecclesiæ Archiepiscopus, Turpius *Episcopus Lemovicensis*, Arnoldus *Arvernensis*, Hildebertus Episcopus *cum aliis*. Data per manus Gerlamni Diaconi ad vicem Cancellarii jussu Vuillelmi Principis, IV Non. Septemb. anno XX regnante Karolo Rege. *Nescio an is sit* Gerlannus *Abbas, quem laudat sanctus Odo in lib. 3 Collationum cap. 19, in editis malè* Gotlantius *dictus. De Dolensi Cella fit mentio ibidem in cap. 22.*

* l'Indre

30. *Non hic stetit Vuillelmi caritas in Dolense monasterium : quin etiam ex propriis rebus locum auxit cum uxore sua Ingelberga, ut docet charta sequens apud Labbeum.* Itaque, *inquit*, monasterio, quod fidelis noster Ebbo pro sua nostraque salute in honore sanctorum Apostolorum Petri & Pauli in villa Dolis construere disposuit, quodque sub regimine Bernonis Abbatis ac monachorum ibidem Deo servientium, ab hodierno die ex toto transfundimus res scilicet proprietatis nostræ, sitas in pago Bituricensi, in villa Melliacensi. Est autem ecclesia in honore sancti Salvatoris, in villa, quam ad Masnilium vocant, quam præfato loco atque prædicto Abbati atque monachis tradentes donamus. *Exstat apud Labbeum in tomo 2 Bibliothecæ novæ pag. 740 series genealogica dominorum Dolensium & Castri-Radulfi ab ipso Ebbone, & pag. 741 series Abbatum Dolensium ex veteri codice ms. quos inter* primus Abbas Berno, *tum* sanctus Odo, III Franbertus, IV Raynardus, V Ramnulfus, VI Dacbertus, *& post eos alii recensentur. Is mihi videtur esse Dacbertus, qui postea Bituricensis Archiepiscopus creatus est. Dolensis monasterii præcipuum fuit ornamentum* Herveus *monachus, qui commentarios in sacram Scripturam composuit, in his expositionem in epistolas Pauli, sancto Anselmo attributam. Ceterum Dolense asceterium cum Abbatia sancti Salvatoris seu sancti Gildasii anno* M DC XXIII *dirutum est petente serenissimo Principe Condæo Henrico Borbonio, qui utriusque loco collegium Canonicorum intra Castrum Radulfi instituit, hoc est intra suas ædes. Postea aliud Dolis etiam erectum.*

* Massay

31. *Præter Dolense etiam Bernoni Abbati subjectum fuit in eodem pago Bituricensi Masciacum * monasterium, quod sancto Odoni regendum testamento suo reliquit. Exstat apud Labbeum in Bibliotheca tomo 2 pag. 732 ejus loci breve Chronicon, in quo* initium monasterii Masciacensis ab Egone Comite *notatur anno* DCC XXXVIII. *tum anno* DCCC XIV adventus monachorum in Masciaco. *In variis quæ Ludovicus Pius reparavit ædificavitque monasteriis*, Masciacum decimum *numeratur. In prædicto Chronico Masciacensi egregia fit mentio de* Abbone *Abbate, cujus nativitas anno* DCCC XVII, *ordinatio anno* DCCC XLVII, *obitus anno* DCCC LXVI *consignantur. Is successorem habuit* Vvandalmarum,

cujus successores reticentur usque ad Bernonem Abbatem, qui anno DCCCC XXVI *obiisse ibidem memoratur. Anno* DCCCC XXXV *Odonis Abbatis ordinatio legitur, mors anno* DCCCC LXVII, VIII *Id. Iunii, his verbis :* Obiit Odo Abbas bonæ memoriæ, & Arduicus monachus Nonis Septemb. *Ex quo intelligimus alium fuisse hunc Odonem ab Odone Cluniacensi, pro quo indubiè suffectus est in regimen cœnobii Masciacensis. Perstat etiam nunc istud monasterium in pago Bituricensi, quod cave ne confundas cum Mossacensi * apud Cadurcos, aut cum Mauzacensi * apud Arvernas. Non prætereundum hoc loco, quod de Masciaco legitur in Chronico Ademari, ubi Odo Princeps* secus Masciacum monasterium ædificasse castrum *dicitur*, quod Rex Rotbertus expugnans capere nequivit. *Adde quod habet Martyrologium vetus in tomo 2. Bibliotheca Labbeana, ex codice ms. parthenonis sancti Laurentii apud Biturigas erutum :* XVII Kal. Junii, in territorio Bituricensi, monasterio Masciaco, sancti Victorini martyris. ANN. CH. CM XXVII JAN. XIII * Moissac * Mauzac

VI. Silviniacensis monasterii conditio per Ademarum Militem, & subjectio Cluniaco.

32. *Extat in agro Borbonensi insignis Prioratus Ordinis Cluniacensis, Silviniacus * nomine, quem locum Cluniaco attribuit Ademarus seu Aimardus Miles, cujus hac de re littera primaria exstant in chartario Cluniacensi sub hac forma.* * Souvigny

IGitur ego AIMARD timens gehennam inferni, & desideravi Dei misericordia, ut quando anima mea de hac luce migraverit, & ante tribunal Christi in diem judicii venerit, Dei misericordiâ veniam merear accipere. Ideo pro Dei amore & remedio animæ meæ cedo ad locum Cluniacum, qui est in honore Dei & sancti Petri, atque promitto, cessumque in perpetuum esse volo, & de meo jure in ipsius trado dominatione, transfero atque transfundo, in primis ipsam currem Silviniaci, ubi ecclesia sancti Petri est fundata. In primis in ipsa villa, sicut casalis cum superpositis vineis, campis, & pratis, & quantumcumque in ipsa villa visus fui habere, totum ad integrum trado ad supradictum locum. Et de illo forest de Born unam medietatem, & de alia forest, quæ dicitur Masargas, unam medietatem, & illo Monte, * quantumcumque in ipsa villa visus fui habere, totum ad integrum: & alio Moncel similiter, & in Bagenago similiter, & in Vielena, quantumcumque visus fui habere, sun campis, & pratis, & vineis, & quantum ad ipsa villa aspicit, totum ad integrum. Et in velio * Salveniaco similiter, & illa Genebraria similiter, & in Fontonella similiter, & in bosco Straderio similiter: istas res superiùs conscriptas vel prænominatas ad integrum ibidem cedo in elemosyna pro remedio animæ meæ, ut faciant rectores ejusdem ecclesiæ, sicut mos & consuetudo juris exposcit. Et ut donatio ista firma permaneat, cum omni stipulatione subnixa, ego ipse Aimard manu mea propria firmavi, & bonorum hominum testium roborandam decrevi S. ipsius AIMARD S. Emmo. S. Arkembald. S. Dagbert. S. Aimo. S. item Aimo. S. & item Aimo. S. Notard. S. Adevert. S. Nizezio. Unald jussio Aimard scripsit. Datavi in die Lunis in mense Martio, anno XXIV regnante Karlo Rege. * al. veteri.

33. *Scio quasdam alias chartas ipsius Aimardi nomine à duobus superioribus annis circumferri, quasi nuper inventas, & in archivum Silviniacense ingestas. Sed qualis eis sit adhibenda fides viderint illi, qui earum auctoritatem sibi necessariam existimant. Unum scio, Silviniacensium nostrorum religionem ab omni suspicione immunem esse. Ceterum post mortem Aimardi Aimo seu Aymus dominus Burbonensis, filius ejus, cùm Silviniacum quasi ex patria hereditate sibi competentem, sibi vindicasset; postea facti pœnitens totum restituit; atque in super allodium sua proprietatis, qui vocatur Longevernus,* in emendationem *donavit in manu Domni*

ANN. CH. CM XXVII JAN. XIII

Aymardi Abbatis Cluniacenſis, pro animabus genitoris ſui Aimardi & genitricis ſuæ Ermengardis, fratrumque ſuorum Dacberti & Archembaldi, & pro ſoſpitate uxoris ſuæ Adalſendis, & filiorum ſuorum, Geraldi & Arkhembaldi. Superſtat ad uſque diem inſignis Prioratus Silviniacenſis conventualis, opidum cognomine adjunctum habens, pari fere intervallo ſitum inter Molinos & Burbonem-Archembaldi, hoc eſt duabus leucis ab utroque, celebris præcipue tum ob tumulos ſacraſque reliquias ſanctorum Maïoli & Odilonis Abbatum Cluniacenſium, qui iſtic ſupremum diem obierunt: tum ob ſepulcra quorumdam Barbonenſium dominorum.

VII. Bernonis teſtamentum, obitus, ſanctitas declarata. ubi iterum de Willelmi Ducis piis factis.

34. *JAm tandem devenimus ad ultimam Bernonis periodum, cùm morti proximam ſe eſſe intelligens, facto teſtamento ſucceſſores duos deſignavit, Vvidonem conſanguineum ſuum, atque Odonem, qui monaſteriis ipſi ſubjectis Abbatis loco præeſſent. Præceſſerat jam inde ab ineunte vita monaſtica ſtatu ritus ille in Pachomio, qui inſtante morte Petronium ſucceſſorem deſignavit: Petronius verò in eodem articulo Orſiſio vices ſuas demandavit. Sic ſanctus Lupicinus Abbas ſæculo v, cum mortuo Romano fratre duplex regeret monaſterium, nempe Condatiſcenſe & Lauconnenſe; appetente ſenecta*, primitus Condadiſcenſi, ſeniori utique cœnobio, præficere Patrem; tum quoque imminente tranſitu, Lauconnenſi monaſterio deſignate Abbatem curavit, *teſte ejus vitæ auctore æquali. Sic Benedictus cognomento Biſcopus, Girvvenſi ac Vvirimuthenſi monaſteriis ſubſtituit Ceolfridum Abbatem, quem prius Coadjutorem ſibi adſciverat. Nam & hic alter fuit quondam apud veteres monachos ritus. Exemplo in primis eſt Orſiſius mox dictus, qui Theodorum in Vicarium aſſumſit. Venerabilis Beda Biſcopi factum exemplo beati Petri tuetur, quem* ſub ſe duos per ordinem ad regendam eccleſiam conſtituiſſe, cauſa inſtante neceſſaria, tradunt hiſtoriæ. *Uterque ritus viguit apud Cluniacenſes, ut in ſubſequentibus Abbatibus obſervabimus. Et quidem deſignandi ante mortem Abbatis cautio eo tempore, quo Abbatum ſæcularium jugum paſſim graſſabatur, fere neceſſaria erat, ne ii vacuam Abbatis ſedem Abbate mortuo involarent. Hæc ergo cauſa Bernonem impulit, ut Vvidonem & Odonem poſt ſe Abbates deſignaret, condito teſtamento, in hunc modum.*

EX quo divina diſpenſatio poſt diluvium præcepit, ut homo homini præeſſet, quicumque ſecundum Deum tam in veteri teſtamento, quàm in novo aliis præfuerunt, quantum poſſibile fuit, procurarunt, ut conſultum ſubditis in poſterum eſſet. Quod & beatum Benedictum & alios complures noſtri Ordinis inſtructores feciſſe, ſibique ſucceſſores, dum adviverent, elegiſſe, multa documenta probant. Quapropter tam regalis poteſtas, quàm ſacerdotalis auctoritas, ſed & principum ſublimitas, necnon & reliquorum fidelium, quos forte hanc ſcripturam audire contigerit cognoſcat univerſitas, quod ego Berno, omnium Abbatum extremus Abbas, ſupremum diem jam vicinari agnoſcens, duos ex noſtris fratribus, Vvidonem videlicet meum conſanguineum, atque Oddonem adæque dilectum, una cum fratrum conſenſu mihi ſuccedere delegavi; ut poſt meum diſceſſum, vice mea, Deo largiente, fungi præcepi. Ita ſcilicet ut dilectus noſter prædictus Vvido cœnobio Gigniacenſi, Balmenſi, Æthicenſi, cum Cella quæ dicitur ſancti Lauteni, cum omnibus rebus ad prædicta monaſteria pertinentibus regulariter præſit, præter villam quæ dicitur Alafracta, & res quaſdam quæ fuerunt domni Samſonis in eodem pago conſiſtentes, & quartam partem Caldariarum, quæ ſunt ſitæ in loco qui dicitur Leodonis, & medietatem prati quod fuit domni Saimonis. At verò cariſſimus frater Oddo Cluniacum, & Maſciacum, atque Dolenſe monaſterium, ita cum rebus ad

eadem monasteria pertinentibus, Deo favente, suscipiat. His igitur ita dispositis obsecro vos per reverentiam, quam sanctæ fidei & religioni debetis, ô Principes & Seniores, quicumque terrenarum rerum judices estis, ut hanc scripturam mea vice loquentem, in quolibet nostro conventu libenter audiatis; & sicut lex divina jubet, bonis consentientes sitis, & tam prælatos prædictos, quàm & monachos & loca cum rebus ad ipsa pertinentibus, in eo statu quo & per regalia præcepta, quin etiam & per apostolica privilegia dudum sancita sunt, & nunc à me decretum est, permanere consentiatis. Quod si qualibet vel inter ipsos, vel aliunde controversia, quæ vobis discernenda sit, forte succreverit; justitiam sustenteris, & calumniam reprimatis, quo fiat illud quod in auctoritatibus nostris insertum est, ut omnium bonorum, quæ in præfatis locis geruntur, sicut adjutores fueritis, ita quoque participes esse possitis. Villam autem quæ dicitur Alafracta cum omnibus ibidem pertinentibus, & quartam partem de Caldariis quas Leodonis habemus, verùm etiam jam dicti prati medietatem ad Cluniacum trado eo tenore, ut per singulos annos census duodecim denariorum Gigniaco pro vestitura reddatur. Nec injustum videatur si Cluniaco easdem res assigno, quoniam ibi sepulturam mihi locavi, & locus ipse quasi posthumus, morte domni Guillelmi quondam incliti Ducis atque nunc mea imperfectus deseritur. Et certè pauperior est possessione & numerosa fraternitate. Et ut hoc inferam, si post filios priores & priorem locum quibus Testamentum feci, nobis alios divina largitas & locum & filios ampliare dignata est, ratum debet videri, ut posteriores filii non exheredentur, sed aliqua pars hereditatis nostræ eis proficiat, qui quamvis in alio loco, tamen eidem Domino, id est beato Petro, in cujus nomine utrumque locum construximus, servituri sunt. De cetero tam Prælatos, quàm & omnes fratres præsentes scilicet & futuros, per misericordiam Dei, qui præsens respicit, deposco, ut inter vos unanimitas ita perseveret, quatinus modum conversationis huc usque retentum, tam in psalmodia, quàm in observatione silentii, sed & in qualitate victûs & vestitus, & insuper in contemtu rerum propriarum, si non melius, saltem sicut huc usque fecistis, sic deinceps custodiatis. Si autem, quod absit, ab aliquo eorum fuerit pertinaciter erratum, præcipimus per sanctæ Regulæ auctoritatem, ut utriusque loci Priores ad corrigendum errorem sibi mutuo suffragentur. Si quis autem, quod absit, hanc nostram institutionem in aliquo fregerit, deterreat eum vox divina, quæ dicit, *Maledictus qui transfert terminos proximi sui*, id est institutionem præceptorum suorum; & conatus ejus penitus frustretur: dispositio verò nostra, quæ, ut credo, per caritatem utrisque locis cupit esse consultum, Deo disponente, & beato Petro patrocinante inconvulsa permaneat. ANN. CH. CM XXVII JAN. XIII

Signum Bernonis Abbatis, qui hanc chartam fieri & firmari rogavit. Signum Vvidonis moderni Abbatis, qui hoc consensit. S. Oddonis Abbatis. S. Geoffredi. S. Vvandalberti. Anno quarto regnante Radulfo Rege.

35. *Ex hoc Bernonis testamento intelligimus, ipsum de cogendis in unum Ordinis corpus monasteriis nullatenus cogitasse. aliàs ea qua sub regimine suo habebat, non divisurus fuisset in Vvidonem & Odonem, sed unius Abbatis curæ commisisset; aut si duos præfecisset, unum alteri subordinasset. Itaque non Berno Cluniacensis Ordinis auctor atque institutor dicendus est: an verò sanctus Odo, aut quis alius Abbas ante sanctum Hugonem, suo loco videbimus.*

36. *Quatuor monasteria Vvidoni commissa sunt, Gigniacense, Balmense, Æthicense, & Cella sancti Lauteni: Odoni tria, Cluniacum, Masciacum, & Dolense. De Gigniaco & Balma, ac de tribus postremis dictum est superiùs: hic de Æthicensi & de Cella sancti Lauteni paucis agendum. Æthicense monasterium Balmensi subjectum sæculo XII fuisse perspicuum est ex diplomate Frederici Imperatoris relato in Bibliotheca Cluniacensi col. 1414, ubi inter appendices Balmensis*

ANN. CH. CM XXVII JAN. XIII *recensentur inter alia monasterium sanctæ Mariæ* infra urbem Bisuntinam, quod vocatur Jussanum *(malè in editis Vissanum) de quo in Elogio sancti Donati Episcopi Vesontionensis Sæculo secundo* ; monasterium sancti Eugendi, Ethicæ, *&c. Verùm in syllabo Prioratuum Balmæ annexorum col. 1741. & sequentibus, nulla fit mentio de hoc Prioratu, nisi is sit* Prioratus de Ysteim, *diœcesis Constantiensis. Notior est Cella sancti Lauteni, de quo egimus in Indice Sanctorum prætermissorum Sæculi secundi. Vixit sæculo VI in pago Æduensi, ubi duo erexit monasteria, Siestense & Maximiacense. Utrumque in Prioratum redactum est, quorum primus S. Lauteni nomen retinet, vulgo* S. Lautein : *alter vetus vocabulum Maximiacum, vernaculè* Moisnay. *Priorem obtinuerat Berno Abbas, quem Vvidoni Abbati commisit. De hoc loco intelligenda mihi videtur charta Stephani & uxoris ejus Ermengardis, qui Aymardo Abbati Cluniacensi tradunt curtem indominicatam*, quæ vocatur Oydeldis, cum capella, quæ est constructa in honore beatæ Dei genitricis Mariæ, ubi sanctus Leotadus in corpore quiescit. Sunt autem ipsæ res sitæ in Comitatu Arvernico, in Episcopatu Augustidunense. *Hæc charta anno* DCCCC LII *data est, quam integram in Elogio sancti Aymardi referemus. S. Leotadi reliquiæ coluntur in ecclesia Cluniacensi. Cetera quæ in hoc testamento explicatione indigent, lucem accipiunt ex dictis, nempe quæ de Alafracta, & de caldariis ad salinas apud castrum Leodonis* * *dicuntur, Cluniaco sub annuo censu attributis, ubi sepulturam suam Berno designat ; & id genus alia.*

* Lyon le Saunier.

37. *Annus quo testamentum suum condidit Berno, Rodulfi Francorum Regis quartus, concidit cum anno Christi* DCCCC XXVI, *sub extremam vitæ periodum, uti indicat his verbis :* Et locus ipse, quasi posthumus, morte Domni Guillelmi quondam incliti Ducis, atque nunc mea imperfectus deseritur. *Id significantiùs exprimit Iohannes in lib.* I *ubi legitur.* Per illud tempus exitiali languore cœpit decumbere beatus Berno. Mox vicinos Episcopos accersivit, & ab omni ordine se deposuit : insuper & flebili voce se reum indignumque tali ministerio proclamabat præfuisse. Rogabat autem inter hæc verba Fratres, ut sibi quem vellent, Patrem eligerent. Tunc manibus Fratrum Pater noster (Odo) captus & quasi violenter constrictus, ac proclamantibus omnibus ut ordinaretur, coram Abbate suo vi est ductus ; & cùm nec sic vellet cedere, & locum Pastoris subire, superatus est tandem Episcoporum consensu & excommunicatione. Ordinatus itaque ille : intra modicum tempus Pater Berno migravit ad Dominum. *Eodem tempore ordinatum fuisse etiam Vvidonem colligimus ex testamento, cui uterque Abbas subscribit.*

38. *Annum atque diem, quibus Berno Abbas è vivis excessit, quem Baronius ad annum* DCCCC XII *non bene revocavit, Chronicon Malleacense rectiùs designat his verbis :* Anno DCCCC XV Berno Abbas suscepit curam Cluniacensis cœnobii, quam tenuit XI annis. Obiit autem Idibus Januarii regnante Ludovico Rege, *seu Rodulfo, qui per intervallum illud, quo Carolus Simplex in carcere detinebatur, rerum summâ potiebatur. Certior est auctoritas Chronici Masciacensis jam laudati :* Anno DCCCC XXVI obiit Berno Abbas. *Cùm verò Idibus Januarii obierit Berno, dubitandi locus oritur, num chronographi isti veteri calculo usi sint, anni initium repetendo à Martio seu Paschate. Suspicandi materiam auget Chronicon Dolense in tomo 2. Bibliothecæ Labbeanæ, ubi hæc leguntur :* Anno DCCCC XXVII obiit Berno primus Abbas Dolensis. *Prefero annum* DCCCC XXVII, *cui convenit annus quartus Rodulfi Regis, quæ est epocha mox relata tum ex Chronico Malleacensi, tum ex tempore facti testamenti. Rodulfus enim regnum iniit à Iulio anni* DCCCC XXIII. *ac proinde annus ejus quartus à Iulio anni* DCCCC XXVI *incipiebat. De Bernonis obitu ita Chronicon Cluniacense.* Berno obiit Idibus Januarii, jacetque apud Cluniacum in veteri ecclesia sancti Petri, retro altare sancti Benedicti, quod nunc ab aliquibus dicitur esse altare sanctæ Catharinæ. *Nulla de eo memoria fit in Breviario Cluniacensi anni* M D XLIV. *Corpus ejus in*

in eadem S. Petri ecclesia hactenus jacet. Beatum *vocant Fasti Belgici Miræi*, ſanctum *Petrus Equilinus*, *Ferrarius*, *& recentiores è noſtris.* Beatum *cum Bellando appellare malumus. In veteri Necrologio Silviniacenſi*, Idibus depoſitio Domni Bernonis Abbatis. *& in libro anniverſariorum*, *quæ ibidem uſque ad ſæculum* x v *celebrari mos erat*, *recenſetur Anniverſarium Bernonis hoc modo.* Idus Januarii fiat plenum pro domino Bernone Abbate. Duodecim pauperes reficiantur. ANN. CH. CM XXVII JAN. XIII

39. *Is in vita ſancti Maïoli per Odilonem* beatæ memoriæ Abbas; *& in actis ſancti Hugonis*, vigoris regularis tenore acerrimus, ac ſanctitate decoratus vocatur. *Nec immeritò de eo prædicatur* vigor regularis, *cujus fidem faciunt illa immorigerorum monachorum querimoniæ in lib.* 1 *de vita ſancti Odonis.* Noſtis conſuetudinem Bernonis Abbatis? Heu! heu! ſi ſciretis quàm durè ſcit ille monachum tractare! Correptionem verò ſuam ſequuntur verbera; & rurſus quos verberat, compedibus ligat, domat carcere, jejuniis atterit. *Sic molles & delicatuli neceſſarium rectæ normæ vigorem ferre non poſſunt, nec vita ſolute remedium. Porro quanto in obſervationes monaſticas ſtudio affectus fuerit Berno, ſatis demonſtrat in ſuo ipſius teſtamento, in quo præſentes ac futuros monachos obteſtatur, ut* unanimitatem *inter ſeſe*, *ac* modum converſationis huc uſque retentum, tam in pſalmodia, quàm in obſervatione ſilentii, in qualitate victûs & veſtitûs, *ac demum* in contemtu rerum propriarum, ſi non meliùs, ſaltem ſicut huc uſque fecerant, deinceps cuſtodiant.

40. *Et certè ritus Cluniacenſes à Bernone habuiſſe initium perſuaſum eſſe debet tum ex dictis, tum ex Iohanne in vita ſancti Odonis. Unde mirari ſubit, cur Cluniacenſes tam parum illi hactenus tribuerint, adeo ut inter* ſui Ordinis principes & præceptores *non numeraverint*, *teſte Bernardo*, *immo nec inter Cluniacenſes Abbates*, *recentiores non pauci.* Sic ſancti Odo, Maïolus, Odilo, Hugo, *inquit Bernardus in Apologia ad Guillelmum Abbatem*, quos ſe ſui utique Ordinis principes & præceptores habere gloriantur, aut tenuerunt, aut teneri cenſuerunt? *Apud Petrum Venerabilem in lib.* 6 *epiſtola* 15 *Odo* primus Cluniacenſis Ordinis Pater *laudatur. Et merito quidem iſte honos Odoni tribuitur, ſi plurimorum monaſteriorum regimen & inchoatam ſocietatem ſpectes: ſi ritus ipſos ac vigorem diſciplinæ regularis, non minùs Berno, quàm Odo ejus rei auctor. Ceterum Cluniacum perfecit quidem auxitque Odo: Berno feliciter incœpit, eique per annos* x i *præfuit. Porro in Bernonis gloriam cedere debet, quidquid Odo ejus diſcipulus egit, ſive ejus hortatu atque imperio, quales ſunt libri tres collationum, flagitante Turpione Epiſcopo de mandato Bernonis Abbatis ab Odone ſcripti: ſive ex ejus inſtitutione. Sed nimirum Odoni id contigit adverſus Bernonem, quod ſancto Bernardo Abbati Claravallenſi in Robertum & Stephanum primos Ciſtercienſes Abbates, quorum Bernardus gloriam ſplendore ſuo obſcuravit.*

41. *Verùm apud Benedictinos nunquam præteribit memoria piiſſimi Ducis Vuillelmi, qui tot beneficiis rem monaſticam proſecutus eſt, ut maximè teſtantur ea quæ de Cluniacenſi & Dolenſi monaſteriis expoſuimus, confirmatque dotatio cœnobii Celſinianenſis* * *ab eo facta*, *cujus inſtrumentum retulimus in lib.* 6 *de re Diplomatica*, *num.* 124, *datum* in menſe Novembrio, in die Mercoris, anno xviiii domino Karolo Rege Francorum ſive Aquitaniorum, *id eſt anno* xix *redintegrati in regnum Caroli Simplicis, Chriſti* cm xvi. *Celſinianenſis hactenus Prioratus inſignis apud Arvernos ſubſiſtit ſub Cluniaco, cui attributus eſt ſub Aymardo Abbate, prout ſuo loco oſtendemus.* * Sencillanges.

42. *In eodem pago Arvernenſi Abbas erat Archenoldus, qui ad Vuillelmum Ducem confugit, ejus auxilium imploraturus adverſus prædones & invaſores rerum ſuarum. Quippe* anno dominicæ Incarnationis dcccc i, Indictione iv, cùm eſſet in ditione ſua pagi Arvernici inclytus Comes Vuilelmus & præpotens Marchio, acceſſit ad eum quidam venerandæ vitæ Abba, nomine Archenoldus cum ſubjecta ſibi congregatione, narrans ſuppliciter, quo modo Comitis pater propria voluntate & ſuo interventu ditaverit locum,

ANN. CH. CM XXVII JAN. XIII

ubi ipse & congregatio ejus moratur; quoque modo apud excellentes Reges, LUDOVICUM & KAROLOMANNUM, eumdem locum sublimaverit: tandemque pravorum hominum procella deiciatur, pœnitusque vastetur, & in solitudinem redigatur. ita ut differatur sacrificium eis, a quibus præparatum fuerat. *Supplicum votis annuit Vuillelmus, indeque chartam fieri jussit, &* suo nomine roboravit, fideliumque suorum manibus contrectandam præbuit. *Subscribunt* VVILELMUS illustris Comes, GUILELMUS junior, EMMENO, AREMANNUS, ACPERTUS, LEOTBOLDUS; GUALDO, item VVILELMUS. Actum Lugduni VIII Kal. Aug. per manum Egyl sancti Pauli Notarii. *Archenoldum hunc suspicor fuisse Abbatem ecclesiæ Brivatensis, in quam maximè benefici fuère Bernardus, ejusque filius Vuillelmus, ad cujus memoriam hæc retulimus.*

43. *In pervetusto Necrologio Brivatensi, quod vir nobilis dominus* du Bouchet *nobis communicavit, hæc leguntur de Vuillelmo.* Prid. Nonas Julii obiit Guillelmus Pius Comes Pictaviensis, Dux Aquitaniæ. Ordinatum est per Capitulum, quod libretur per Bajulos panem & vinum Canonicis, & in processione duos denarios Canonicis, & unum denarium Scholæ in dicta processione in die obitus Guillelmi Pii Comitis supra dicti. *Attamen in peræque antiquo Necrologio Silviniacensi notatur* III Id. Martii Guillelmus Comes, *non verò mense Julio. quod forsan, de Vuillelmo secundo intelligendum.*

CIRC. AN. CM XXX APRIL. XX

VITA S. HUGONIS MONACHI ÆDUENSIS ET ENZIACENSIS PRÆPOSITI IN BURGUNDIA,

Auctore anonymo sæculi XI scriptore.

Ex mss. codicibus, Chesnio, & Aprili Bollandiano

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Hugonis vitæ compendium.

1. HUGONEM, *puerum septennem, parentes genere & opibus illustres, in Pictavensi sancti Savini asceterio monasticis institutis addixerunt. Inde à Badilone Comite cum aliis septemdecim eductus ad sarciendam in Augustodunensi sancti Martini cœnobio regularem disciplinam, egregiis virtutum exemplis fulsit. Mox Bernoni (si ipsius Hugonis Actis hac in re fides) Comes adjunctus, Balmense diœcesis Bisuntinæ monasterium adiit: unde, rebus optimè compositis ad Cluniaci conditionem unà cum eodem Bernone vocatus à Guillelmo Duce, ibidem aliquamdiu vixit Bernonis adjutor; tandem Enziacensi Cellæ præpositus, locum Deo sacravit, ibique virtutibus ac miraculis clarus, post annum* DCCCC XXIV *decessit, ut scribit Anonymus in sequenti vita, cui libellum de sancti Hugonis elevatione sub initia sæculi* XI *facta, non ita multo post adjecit.*

S. Savini monasterium.

* la Gartempe

* la Creuse

2. *Celebre fuit quondam, nec incelebre etiam nunc, apud Pictones ad Gartimpam * fluvium sancti Savini monasterium, à Ludovico Pio restitutum, in quo sanctus Hugo tirocinia posuit. Glaber Rodulfus innuit, instituti nostri propagationem, aut potiùs restitutionem istic factam per Glannafolienses monachos, qui metu Normannorum eò confugerant. Glabri verba mox referemus. Sed ante istud tempus Benedictus Abbas Anianensis Savinensibus religionem restituerat. Sub hac,* anno scilicet ab Incarnatione octingentesimo (*quadragesimo*) quinto, RAYMUNDUS, *Comes Lemovicensis* religiosissimus, quoddam construxit cœnobium, quod vocatur Rosiacum, (Rufec *appellant, situm ad Crausam * amnem in pago Bituricensi ad fines Pictavienses, septem leucis à monasterio sancti Savini*) rogavitque reverendum DODONEM Abbatem monasterii sancti Savini, ut habitatores monasterii sui in regularibus observantiis informaret. Quo facto, Dodo Abbas, habito tractatu cum prædicto

Comite, à Lemovica ad Rofiacum, cum hymnis & Dei laudibus, corpus beati Alpiniani honorificè detulerunt. *Hæc leguntur in Aprilis Bollandiani tomo 3 pag. 480 col. 2. Post annos fere quindecim, id est sub annum* DCCCLX, hostium infestationibus, *ut Glabri Rodulfi verbis utar*, expulsi Monachi à monasterio Glannafolio, quod ipse *sanctus Maurus, Regulæ sancti Benedicti in Gallia institutor*, construxerat in Andegavensi territorio, venientesque ad monasterium sancti Savini Confessoris Pictavensis, tulerunt secum totam, quam valuêre, supellectilem; ibique per aliquod spatium temporis, iis quæ didicerant, operam dedêre. Rursusque illo frigescente ejusdem districtionis tenore, apud monasterium sancti Martini Augustidunensis suscepta dignoscitur aliquotiens viguisse. Deinde verò quasi tertia transmigratione, in superiore Burgundia locatum Balmense occupavit monasterium. Ad ultimum prædicta institutio jam pæne defessa, auctore Deo elegit sibi sapientiæ sedem in monasterio Cluniaco. *His verbis innuere videtur Glaber, restitutionem disciplinæ Benedictinæ ex Glannafoliensi in sancti Savini, atque inde in sancti Martini Æduense monasterium, tertio in Balmense, ac demum in Cluniacense propagatam fuisse. Hugonis vitæ scriptor id ita interpretatur, quasi Berno ex monasterio Æduensi eductus sit ad Balmense asceterium reformandum. tametsi ex superiori Bernonis Elogio perspicuum est, Bernonem Gigniaci tum resedisse, cùm Balmense monasterium ei à Rodulfo Rege commissum est. Atqui à veri similitudine non recedet, qui Bernonem dicet instituti sui disciplinam accepisse ex Æduensi sancti Martini asceterio, quod sancti Savini Pictavenses monachi, à Benedicto Anianensi primum, deinde à Glannafoliensibus informati, in meliùs restituerant. Hinc ad Cluniacenses profluxêre institutiones beati illius Euticii, quem Benedictum Anianensem esse alibi ostendimus.*

Circ. An. CM XXX
April. XX.
Glaber lib. 3. cap. 5.

3. *Augustoduni* * *in suburbio duo fuêre antiquitus virorum monasteria, unum sancti Symphoriani pervetustum, cui sanctus Germanus, postea Parisiorum Antistes, præfuit Abbas: alterum sancto Martino constructum, dotatumque à Brunechilde Regina, ubi hæc sepulturam accepit. Ibi visitur adhuc sepulcrum ejus marmoreum, quod* VII *Kal. Septembris anni* MDCXXXIII *reseratum est.*

Augustoduni duo cœnobia.
* Autun

4. *Eidem loco primus Abbas datus est* LUPO, *notus ex vulgata Gregorii M. epistola: quem forsan Luponem excepêre* MEDERICUS *Abbas Æduensis*, VVINOBERTUS *in vita sancti Leodegarii memoratus, atque* GAUDERAMNUS, *qui Vvedradi Abbatis Flaviniacensis testamento subscripsit. Inde ad cœnobii instaurationem sæculo* IX *factam, Abbatum mentio nulla, ad* ARNULFUM, *quem Badilone suffragante Fratribus præfectum Hugonis vitæ scriptor commemorat. Eo regente coacta est Augustoduni synodus Episcoporum, anno* DCCCLXXVIII, *in qua, procurante Ludovico Balbo, monasterii juribus atque bonis provisum est.*

S. Martini cœnobii Abbates.

5. *Arnulfo* BADILONEM *sufficiunt indices: qui Badilo, an ipse Comes monasterii instaurator, ejusve nepos æquivocus hîc laudatus, aut sanè Badilo alter uterve, qui sanctæ Mariæ Magdalenæ corpus Vizeliacum transtulisse dicitur, mihi fateor incompertum.*

6. *Badiloni post* GREGORIUM *anno* DCCCXCIV *Abbatem, atque* DAVIDEM *brevi fato functum*, AIMO *sive* Eimo *successerat ante annum Caroli Simplicis sextum, ut patet ex ipsius charta apud Perardum edita, ubi ratam habet cujusdam capellæ commutationem, & Hugonem* Entiacensis Cellæ præpositum *vocat. Ejusdem Eimonis Rodulfus Rex meminit in charta à nobis edita, eique successorem Hugonem designat. Datum diploma anno* Rodulfi Regis I, Indictione XII, *qua anno Christi* DCCCCXXIV *respondet. Herivei quoque Æduensis antistitis testamento subscribit Aimo Abbas post Episcopos omnium primus: ex quo viri dignitas & Martiniani cœnobii prærogativa elucet. Ejus obitus* VIII Kal. Julii *etiam in Necrologio Benigniano consignatur.*

Perard. monum. Burg. p. 37
De re diplomat. pag. 564.

7. *Aimonem Abbatem sequitur in mss. indicibus* HUGO *primus, ea forsan ratione, quod is à Rodulfo Rege successor Aimoni designatur: at quid exinde secutum sit, vel qualem se virum Hugo à Rodulfo memoratus præstiterit, vetera silent monumenta. Hic, si Abbas præfuit, alius ab Hugone nostro censendus est, quem etsi subjectæ vitæ titulus in ms. codice præfert Abbatem, ipsa narrationis series monachum dumtaxat vixisse satis evincit.*

8. *Tres insuper alios Hugones ejus monasterii Abbates invenio; nempe* HUGONEM *Benignianum monachum, ab Hugone Flaviniacensi in Chronico laudatum, qui* ad eamdem ecclesiam in pristinum statum Ordinis & religionis restituendam de ecclesia Divionensi raptus, & ibi Pastor institutus, cùm multa adversa passus fuisset, & nec nocte, nec die requiesceret; cùm etiam de monasterio expelli ad horam quos secum adduxerat à Divione vidisset, & post securi percussus pæne cerebro vacuatus esset; indefessus perstitit, & novissimè (ut dicitur) veneno vitam finivit, bravium beatæ perennitatis adeptus. In cujus obitu omnis illa religiositas cœpta deperiit. *Obiit anno* MXCIX. *Alius item Hugo Abbas sancti Martini Æduensis anno* MCCX; *ac tertius anno* MCCXCII *degebat.*

Labbe tomo 2 Bibl. nova pag. 261 & 264.

9. *Ex ejusdem loci Martyrologio discimus plurimorum Martyrum corpora illuc delata:* Reliquiæ.

CIRC. AN. CMXXX APRIL. XX *quam narrationem propriis Martyrologii verbis referre non pigebit.* XII Kal. Septembris in Ostia civitate passio sanctorum martyrum Hippolyti, Taurini, Herculiani, Felicis, Senatoris, qui sub Claudio Principe palmam adepti, regna cælestia perceperunt: quorum corpora à Christianis cum reverentia sepeliuntur. Unde postmodum translata, in Augustodunensi civitate, in ecclesiam almi Præsulis Christi Martini cum honore tumulata sunt. Sed longo post tempore ab Episcopo Cabilonensi, & bonæ memoriæ Domno Hugone ejusdem cœnobii sancti Martini Abbate, & ab ipsius loci monachis, viris religiosis & honestis, necnon & ab universo Clero circumquaque adveniente honorificè recondita. *Nunc iterum aliqua de S. Hugone Monacho, ejusque cella Enziacensi prælibanda sunt.*

Enziacus Prioratus. 10. *Posita est hæc Præpositura, vulgo* Anzy le Duc, *unâ leucâ à Ligeri fluvio & Marciniacensi parthenone celebri Ordinis Cluniacensis, in diœcesi Æduensi, pendetque à cœnobio Martiniano, in quo sancti Hugonis natalis dies* XIII Kal. Maii *celebratur sub ritu duplici: Translationis verò (qua anno* MI *contigit) memoria quotannis* Idibus Decembris *semiduplici officio recolitur.* S. Hugonis cultus. *Mos quoque ante aliquot annos erat, ut qualibet feria secunda vacante, ejusdem sancti commemoratio simplex ageretur. qui ritus post modum abrogatus est. In Martyrologiis Gallicano & Benedictino celebris est sancti Hugonis memoria. cujus vita ab anonymo sæculi* XI *scriptore exarata, hunc habet titulum in ms. codice Æduensi.* INCIPIT VITA SANCTISSIMI AC BEATISSIMI HUGONIS MONACHI.

1. AUCTOR Universitatis benignissimus manens in simplici deitate trinus, qui hominem formavit propriæ bonitatis instinctu, ne tanto colono viduatus absque sui intellectu degeret mundus: sicut enim adimpletio hominis est inspiratio trinæ divinitatis; ita completio mundanæ dignitatis, institutio formæ humanitatis, &c. Idcirco igitur priscorum ac venerabilium patrum Catholicorum informari roboratique traditionibus & exemplis, optamus qualicumque sermone domni atque religiosissimi viri ac sanctitate præcipui HUGONIS, aliquotumque ipsius confratrum & sociorum vitam, necnon & conversationem piè in Christo viventibus palam facere.

Ad S. Benedicti normam S. Hugonis exacta vita. 2. Constat ergo relatione veridica ac non mediocri auctoritate subnixa, sanctissimum patrem Benedictum ubique terrarum notissimum, illorum Fratrum monachorum fuisse pædagogum, quorum educaminis linea enutrivit, atque ad perfectionis culmen direxit sanctum ac venerabilem Hugonem monachum, illiusque contubernales in regularissima, necnon & sanctissima disciplina. siquidem ideo ista præmisimus, ut à quanta perfectione primitus ejusdem exordium ceperit, Religiosorum auribus inculcaremus.

B. Maurus à S. Benedicto missus in Galliam. 3. Præterea eodem tempore quo isdem præcellentissimus Pater jam dictus Casini montis cœnobio præerat, quidam spectabiles viri à partibus Galliarum divino spiritu acti ob amorem sanctæ religionis, quam in eo esse fama passim vulgante didicerant, legationem direxerunt ad eumdem Patrem, qualiter aliquos de suis monachis regularibus disciplinis imbutis ad Gallias dirigeret, ut monachile institutum, quod pæne in illis partibus adnullatum deperierat, aliquatenus reformare satagerent. qui Pater sanctissimus illorum petitionibus benignè annuens, protinus eligens de suis duodecim fratres; quibus etiam præfecit suum dilectissimum alumnum, videlicet sanctissimum Maurum monachum. Illi quoque protinus cum tanti Patris benedictione & gratia iter arripientes, licet cum difficultate aliqua & laboris gravamine, ad Gallias devenerunt. Tunc verò aliter valde quàm sperare poterant, illis dignoscitur evenisse. Tandem quippe in territorio Andegavense monasterio stabilito,

Glannafoliense conditur cœnobium. in loco qui Glannifolium cognominatur, ibidem multorum ad eum confluentium fratrum in brevi tempore facta est congregatio permaxima: quibus etiam, ut beatissimus Benedictus instituerat, illorum pater exstitit sanctissimus Maurus. Floruit enim ibidem sanctæ Religionis institutio, quamdiu vixit, ac post ejus obitum in longinquum.

quo à Normannis violato, 4. Subsequenti quoque in tempore, post aliquot annorum curricula, occulto Dei judicio, seu propter ultionem plebis peccatricis, egressa est Normanr-

norum gens à transmarinis partibus, quæ bestiali ferocitate immanissima permaximam Galliarum partem depopulans latissimas strages dedit. Tunc etiam præfatum cœnobium cum aliis quam plurimis sociorum locis omni honestate propriæ supellectilis exspolians, in eremeticam redegit solitudinem. Quod cernentes Monachi ejusdem cœnobii, arripuerunt fugæ præsidium cum omnibus quæ secum ferre poterant, usque dum devenirent in Pictavense territorium, ad sancti videlicet martyris SAVINI monasterium. quo in loco resumtis viribus, Deo sibi auxiliante, cœpit longè latèque norma regularis per eosdem Fratres diversis in cœnobiis bona fruge multipliciter propagari, multosque etiam similiter, quos vita & ambitio sæcularis irretitos olim tentaverat, sub jugum sanctæ Regulæ applicare: qui tamquam ex ferocissimis belluis in mitissimas Christi oviculas subito sunt immutati, ipsius regnum cum sanctis & fidelibus feliciter percepturi. Ipsi quoque Francorum Reges, necnon & devotissimi totius regni Præsules à primo Childeberto Rege, qui beatum Maurum ultra omnes suscepit, devotissimè semper illos excoluerunt summa veneratione.

Circ. An. CM XXX April. XX

Monachi fugiunt ad Pictavense S. Savini cœnobium.

Loci ejus observantia regularis.

5. Præterea cùm ad eumdem locum ex diversis orbis partibus evocatio divina quarumque conditionum universos viros ob amorem regni cælestis congregaret, contigit tunc ut clarissimum virum, domnum scilicet HUGONEM, parentes illius puerum fermè septemnem Dei omnipotentis servituti satis devotè atque honorificè ibidem applicarent. Fuit enim pater ejusdem vir spectabilis curiæ, atque industria militari insignis; opum verò & latifundiorum largus possessor: mater verò inter matronas egregia, pari dignitate præcipua; ambo tamen cives & natione Pictavenses. qui puer optimæ indolis scientiæ litterarum efficiebatur capacissimus, humilitatis quoque, ac totius probitatis luculentissimus. Cluebant namque in eodem cum incremento corporis insignia sanctitatis: eratque tam senioribus quàm coævis carus & amabilis universis. Gesta verò & instituta sanctorum Patrum memoriter retinens, lectioni atque orationi instabat assiduus, potiùs quàm frequens. Non enim sibi tantum, sed magis Deo vivere gestiens, publicè & privatim pro Christi amore pariter & timore honestè ac dulciter cunctis obediens. Sæcularis etenim pompæ cothurnum ita fugiens, ac si morsu appetisset eum lividus serpens; non minus itaque vitabat pessimæ detractionis jaculum, à quo taliter avertebat auditum, quàm si contra se grassari mortiferum sensisset venenum. A verbis nempe noxiis & inanibus sic custodiebat os suum, ut sermo ipsius statera discretionis moderatus, ac spiritali gratia conditus cunctis esset carus ac benevolus. In abstinentia ergo talis illi erat sobrietatis modus, ut triduanis jejuniis laudabiliter proferretur. Communis etiam amor, ac rerum licitarum participatio, hujusmodi veluti vitæ insitum; ut nullo modo diligeret in rebus concessis magis partem censsus quàm totum. Munditiam itaque mentis & castitatem corporis, simulque largitionem eleemosynarum indefessus operator sine interpolatione exercebat. De quavis nempe re, à quocumque interpellatus, dabat tale consilium, ut jure crederetur animarum medicamentum.

Ibi Hugo puer recipitur,

studet virtutibus.

6. In processu verò temporis optimis illius exigentibus meritis, ad ministerium sacrorum Ordinum tam à Patre ejusdem monasterii, quàm à ceteris fratribus promoveri decernitur. Ille tamen humiliter renitens, seque indignum pronuntians, timensque illud quod plurimis contigit, qui dum insulsè cupiunt sæculi lucrum, incidunt in suæ animæ damnum. Et quoniam beatus homo qui semper est pavidus; licet eadem lectio dicat, quod justus quasi leo confidens absque terrore erit. Utrumque nimirum in uno eodemque homine possibile est fieri, timor scilicet humanæ fragilitatis, confidentia verò fidei puræ sinceritatis. Tandemque vir devotissimus illius veritatis exempli memor quod ait, *Non veni facere voluntatem meam, sed ejus*

Sacris ordinibus initiatur.

Prov. 28, 14 & 1

Johan. 6, 38

Circ. An. cm xxx April. xx

qui misit me; paruit obedienter in cunctis seniorum præceptis: sicque ex more ecclesiastico gradatim sacratus processit usque ad natinei [a] officium. Et licet in minoribus gradibus adhuc constitutus, tamen ipsis reverentissimis sacerdotibus erat admirandus. Non post multum quippe temporis spatium effectus vesticeps [b]; ad leviticum promotus est gradum. Quo per aliquot annos strenuissimè functo, sacerdotalem est dignitatem. Tunc denique omni virtutum decore ornatus, ut nullius tunc temporis in eadem provincia ei inveniretur secundus.

fit Diaconus, tum Sacerdos.

7. Regebat ergo illis diebus regnum Francorum CAROLUS Rex, cognomento & habitu Calvus, cum Regina CHRODECHILDE * ipsius conjuge, utrique Dei omnipotentis timoris pariter & amoris munere insigniti. Idcirco igitur totius regni ipsorum partes summa pax & tranquillitas gubernabat. Paganorum quoque infestationes, quæ olim patriam debacchaverant, omni ex parte sedatæ erant. Rex ergo pariter & Regina in restaurandis ecclesiis ac monasteriis, quæ barbarorum hostilitas atque rabies desolaverat, certatim insistebant. Totum enim pænè sui reipublicæ regni censum in hujusmodi expensis tribuebant. Erat quippe in ipsius Regis palatio tunc temporis Comes quidam BADILO nomine, qui veniens ab Aquitaniæ partibus, vir licet in sæculari vita positus, correctis tamen & religiosis moribus & conversatione sacris viris per omnia consimilis. Exstiterat enim opum gratia opulentissimus, & auri argentique ditissimus. Qui cernens Regem, necnon & Reginam in restaurandis ecclesiis Dei toto conamine inservire, zelo divino & ipse ductus, cœpit illorum in hac parte devotus ac pius æmulator exsistere. Qui inter ceteras paganorum strages, conspiciens apud civitatem Æduam egregii confessoris Christi Martini monasterium, olim à Regina BRUNECHILDE nimium excellenter atque honorificè constructum, tum tamen miserrimè dirutum atque omni supellectili nudatum atque dehonestatum; accedensque incunctanter isdem Comes ad Regem humiliter petiit, ut sibi ad restaurandum daretur præfatum monasterium. Dicebat etiam spondens se in voto habere, ut post monasterii restaurationem, seipsum ibidem relictis sæculi curis honorumque sollicitudinibus Domino mancipaturum. quod denique postmodum annuente Christo rei probavit eventus. Hoc igitur Rex pariter & Regina comperientes, libentissimè assensum præbuerunt; & ut expetiverat concesserunt: insuper & juvamen ei polliciti sunt impensuros in cunctis quæ illi expedire cernerent. Statim denique vir devotissimus certatim actutùm summa cum festinatione hujusmodi utensilia operis apta coadunavit, atque instanter labori insistens usque dum ad perfectum duxit, qualiter potuit, totum basilicæ reintegravit opus.

* *l.* Richilde.

Carolo Calvo regnante, paganorum infestationes.

Badilo Comes Aquitanus,

Æduense S. Martini monasterium à Brunichilde erectum instaurat,

Rege annuente,

8. Quâ prout valuit reformatâ, atque per Pontificum manus iterum consecratâ, cœpit sollicitè inquirere ejusdem loci possessiones, quæ olim illi largissimè per liberalitatem Brunechildis Reginæ seu aliorum Regum privilegiis concessæ fuerant. Fertur enim primitus ipsius cœnobii summa fuisse totius possessionis ad centum usque milia [c] mansos. Exstiterat enim præfata Regina in ecclesiarum basilicis construendis affluentissima, in memoriis plurimorum sanctorum & beatæ Mariæ semperque virginis, sanctique Petri Apostolorum principis, & beati Levitæ & martyris Vincentii: quamvis vulgi fama illam in quibusdam ex parte fuscaret. Interea beatissimum Martinum

distracta bona recuperat.

Brunichildis Reginæ pietas,

cultus sanctorum

[a] Editores expuncta *Natinei* voce, *Acolythi* supposuerunt. At quid vetat hujus vitæ scriptorem græcissare sæpe gestientem, Natinei nomen hic usurpasse ad designandum Clericum minoribus Ordinibus insignitum.

[b] Vesticeps, id est pubertatis annos ingressus vel etiam emensus.

[c] Fidem hoc loco excederet auctor, si mansi nomine coloni villam intelligeret. At sensum longè angustiorem recipit hoc vocabulum, quandoquidem Otto Dux Saxoniæ Gandersheimensi parthenoni tradisse perhibetur *prædium* XI *milium mansorum*, in Chronico Saxonico ms. ad annum 907. quo nomine jugera intelligi videntur.

Confessorem semper ultra omnes excolens, in voto habebat, atque in Dei honore & ipsius Confessoris nomine ceteris plutiores ecclesias ac monasteria ædificari jussit, & de propriis thesauris necnon prædiis honorificentiùs ditavit. Statuerat denique ante suæ mentis oculos, quoniam Martinus, qui partem sui indumenti pauperi tribuit, Christum vestivit; præ cunctis tamen istud extulerat cœnobium in quo suæ sepulturæ mausoleum habere decreverat. Nam inter cetera donaria quæ illi contulerat, columnis etiam marmoreis ac trabibus abietinis formosis illud decenter instituit, & musivo opere mirificè decoravit. Habebat enim eadem Regina religiosos ac sanctissimos Præsules sanguinitate sibi proximos affinesque, fratrem scilicet germanum sanctum SYAGRIUM Augustodunensem Episcopum, inter Pontifices egregium; & nepotem quoque beatissimum DESIDERIUM Autisiodorensem Episcopum, inter Præsules Pontificem nobilissimum. Sanctissimus denique Papa urbis Romæ GREGORIUS in tanto amore ac diligentia illam habebat, ut plurimas ei epistolas mitteret; atque per ipsam, ipsis & regni primatibus de statu catholicæ Fidei & religione ecclesiastica commonefaceret: gratulans valde devotioni ipsius & largitati, quam in honorificentia omnipotentis Dei liberalissimè impendebat. LUPONI quoque primo ejusdem loci Abbati propriam direxit epistolam, hortans illum, qualiter religiositatem gregis sibi commissi custodiret, atque tam Deo, quàm hominibus iter justitiæ gradiens, placere studeret. Præcepta etiam regalia, necnon & privilegia ipsius loci isdem Pontifex anuli sui impressione sigillans roboravit: locum verò ipsum, sicuti Reges Francorum statuerant, ab omni humana subjectione decrevit esse liberrimum. Deinde sub anathemate imprecatus est omnem invasorem rerum ipsius loci, ac transgressorem ejusdem decreti: quod utique statutum decentissimè ab universis custoditum est usque ad Barbarorum invasionis depopulationem. Tunc quippe cum cetera suppellectili edax ignis consumpsit quæcumque in futurorum notitiam devenire potuissent. Perspicuum enim est quoniam sicut lux solis constituit diem fugatque tenebrarum caliginem, ita litteræ illustrant præteriti sæculi antiquitatem & fugant oblivionem. Sed jam nunc ad narrationis ordinem redeamus.

Circ. An. CM XXX April. XX

Frater ejus Syagrius, Desiderius nepos.

hanc Gregorius M. laudat.

Greg M. lib. 11 epist. 12 S. Martini cœnobium privilegiis munit.

instrumenta igne consumta.

9. Postquam denique vir illustris BADILO, prout posse habuit, loci restaurationem exercuit, cœpit anxiè perquirere viros sanctæ religionis doctrina imbutos, qui in eadem domo Dei dignanter eidem servitutis officia persolverent. qui dum hoc sedulè ageret, reduxit ad memoriam beati Martyris Savini cœnobium, in quo olim noverat ceteris honestius districtiusque vigere instituta monachorum Regulæ. Pergens quoque protinus illuc, adduxit inde viros numero decem & octo monachorum religiosissimos: inter quos etiam excellentissimum meritis sanctum ac venerabilem HUGONEM, in quo pendebat cura ceterorum fratrum totius moderaminis; alios quoque duos inter ceteros non dispari sanctitate monachos, domnum scilicet ODDONEM, virum sagacem & mitissimum, atque JOHANNEM admodum humillimum. At ubi ad præfatum Augustodunense cœnobium devenêre, instructis regularibus officinis, veluti seges uberrimi soli, cœperunt centuplicatum Deo agricolante producere fructum, claustrorum videlicet munificentiam, silentii taciturnitatem, jejuniorum parsimoniam, necnon & eleemosynarum largitatem, peregrinorum susceptionem cum hilaritate, simulque hospitium universorum. Deinde verò in omnibus suis actibus & corporum gestu, in loquela oris & moderatione sermonum, ac per omnia & in omnibus his reverà glorificabatur Deus: taliter scilicet, ut quicumque aliquem ex illis cerneret, divinum spiritum in eo esse minimè dubitaret. Tunc jam cœpit fama loci ipsius circumcirca divulgari, atque sitibundo pectore à fidelibus exoptari.

Badilo Monachos ex asceterio S. Savini huc adducit.

in his Hugonem, Oddonem ac Johannem.

10. Interea nempe elegerunt sibi unanimes Patrem & Abbatem, vita &

Circ. An. CM XXX April. XX. Arnulfus Abbas eligitur,

adjutorem nactus Hugonem, quo hortante Badilo fit monachus.

moribus probatissimum, Deoque & hominibus probabilem, domnum scilicet ARNULFUM, cum consensu tamen & voluntate illius protectoris, domni videlicet Badilonis, virum per omnia, ut postmodum claruit, uti expediebat utilissimum, qui quamdiu in corpore vitam duxit, tam in divinis rebus, quàm in humanis ita omnibus in commune profuit, veluti optimus pater dulcissimis filiis. Hic tamen in cunctis quæ agebat dictatore & consolatore præ cunctis domno fruebatur Hugone, qui gratia humilitatis obediebat patri vice humillimi didascali. His verò ita gestis, cœpit postmodum vir Dei Badilo de propria salute acriùs sollicitus esse, qualiter sæculi hujus ambitiones & illecebras postponeret, semetque in monasterio tonsorare, & monachum fore disposuit. Audientes quoque Fratres, quos à Pictavensi provincia ipse illuç deduxerat, & præcipuè domnus Hugo, cujus hortatu conversus fuerat, gavisi sunt valde. Quod utique dum explesset, quantæ humilitatis, quantæque patientiæ atque obedientiæ exstiterit, à nemine potest enarrari. quem etiam venerabilis Hugo speciali amore regularibus monitis benignè instituens, perfectissimum Christi militem reddidit. Habebat igitur isdem Badilo nepotem sibi æquivocum, benignæ satis indolis; quem etiam à sæcularibus negotiis abstrahens, in eodem monasterio secum divinæ servituti mancipavit. Non minùs quidem & ipse, secundus videlicet BADILO [a], in cultu divino devotus atque perfectus exstitit. Tunc denique fama bonorum operum loci ipsius in longinquum propagante, multi relinquentes mundi hujus vanitates & pompas, iter mandatorum vitæ perpetuæ arripientes, ibidem committebantur; in quorum præcipuè spiritali gymnasio præcipuus judex & institutor datus & semper assiduus exstiterat Hugo sanctissimus. Ipsi quoque Francorum atque Austrasiorum Reges, ac totius Galliæ proceres, veluti prisco in tempore ipsius cœnobii constitutionis, ut beati Papæ Gregorii registrum habet testimonium, in tanta veneratione ac reverentia illud cœnobium habuerunt cum omnibus quæ ipsius esse videbantur; ut si quispiam quibuscumque hominum contra jus fasque adversus illud ageret, reus majestatis atque sacrilegus reputaretur. Res quæ fuerant primitus ipsi loco deditæ, utriusque regni undecumque collectæ, tam cis Ararim, quàm citra Ligerim & infra spatium duorum, integerrimè, quantum inquiri posse fuit, restitutæ sunt.

cum æquivoco Badilone nepote,

Æduensis cœnobii sanctitas & celebritas,

opes restitutæ,

11. Interea contigit ut unus illorum fratrum ex supra taxatis, domnus videlicet ODDO, sancti HUGONIS familiaris amicissimus concors, habetet usui post expletionem matutinalis synaxis, ut beatus permittit Benedictus, in Oratorio peculiaris gratiâ orationis remorari. qui dum sedulè id ageret, atque cum lacrymarum imbribus & compunctionum cordis gemitibus, Creatorem universorum tam pro suis, quàm pro aliorum peccaminum solvendis nexibus exoraret, ostensum est mirum dictu & insigne miraculum. Contigit ergo una dierum, ut more solito veniens ante signum salutaris Crucis ipsiusque Salvatoris imaginis, quod testat decenter erectum in monasterii [b] medio; dumque expansis manibus in mentis jubilo ad cælum oculos dirigeret, visus est à quibusdam, qui speculandi causa prosecuti illum fuerant, in sublime aëris elevatus spatio ferre altitudinis trium ulnarum alacriter unius horæ spatio immobilis persistere: eademque hora ipsa Jesu-Christi domini ac salvatoris icona cruci affixa visa est ab ipsis speculantibus contra eumdem virum Dei sese humiliter inclinare. Erat enim tam ipse præfatus Abbas, quàm ceteri qui ista conspexerant, nimiùm paventes; & alta admiratione perterriti, non habebant quid dicerent. Ante nempe plurimorum jacula conviciorum atque irrisionum in eum intorserant,

Oddo S. Hugonis socius,

ad Crucem orans elevatur in aëra,

ei se Crucifixi effigies inclinat,

Inde omnium stupor.

[a] An is ipse Badilo monachus, qui ad annum DCCCXLIX corpus S. Mariæ Magdalenæ Vizeliacum transtulisse dicitur.

[b] Id est Oratorii seu ecclesiæ. Visitur etiam nunc in Æduensi sancti Martini cœnobio hæc Crucifixi Domini effigies, quæ Fidelium concursu honoratur.

dicentes

dicentes mussitando, quòd gloria vanæ jactationis post communis persolutionis fratrum obsequia solus in oratorio remoraretur. Deinceps tamen fallaces existimationes & linguas omnes æmuli compescuerunt, vitumque sanctitate dignum summo cum honore & reverentia, ut decebat, postmodum venerati sunt universi. Nam & plurimorum infirmorum sanitates per ipsum Dominus fieri contulit, multisque virtutum miraculis usque in finem vitæ claruit, quæ etiamsi notarentur, maximam voluminis partem operirent. Circ An. CM XXX April XX & reverentia.

12. Tunc igitur per diversa terrarum procul, & in vicinis cœnobii humiliter exposcentes rogabant sibi dari ad regimen suorum, correctionemque morum, de personis monachorum ejusdem monasterii, quod utique noverant cunctis excellere in religionis sanctitate. Balmense igitur cœnobium inter cetera erat tunc temporis omni regulari districtione destitutum: ad cujus regimen invitati, communi consilio delegerunt prætaxati Christi tirones unum ex suis, vigoris regularis tenore acerrimum ac sanctitate prædirum, nomine BERNONEM [a], qui, ut rerum exitus perdocuit, divinitus electus exstitit. qui Abbas constitutus, præfati cœnobii regimine, semper quæ Dei sunt proclivius habens, magis animarum lucris, quàm rebus transitoriis insistere, multiplicem in brevi ovilis Christi coadunavit gregem. Cui etiam more solito, ut in ceteris, domnus Hugo per omnia fidissimus adjutor exsistens, qui creditum sibi talentum à Domino, ut epibata sagacissimus, amplificare studebat. Hoc denique cœnobio domi forisque diversis bonorum copiis referto, plurima ad ipsius exemplum per eosdem viros aut noviter fundata, seu in melius reformata claruêre monasteria. Balmensi cœnobio præfectus Berno, Hugonem adsumit.

13. Erat igitur tunc temporis GUILLELMUS Arvernorum Dux, & Aquitanorum, Primorum Celticæ provinciæ liberalissimus, cujus familiares Milites sæpius ipsum Balmensem frequentabant locum, qui à præfato Abbate necnon à fratribus ejusdem loci affectuosè excipiebantur. At ipsi revertentes ad dominum suum, quidquid boni vel honestatis ibidem conspexerant, oppidò diligenter illi referebant. At ille, ut erat vir omni bonitate conspicuus, cœpit mente tractare, si quomodo valeret talem reperire locum hujusmodi religionis usibus congruum. qui protinus mittens ad virum Dei Bernonem, mandavit illi ut ad se quantocius deveniret. Ipse vero ilico occurrens ei, devenit ad eum in locum revera à Deo bonorum omnium largitore prælectum, atque æternæ saluti prædestinatum, cognomento Cluniacum: ad quem cum venisset, habens secum clarissimum Hugonem, ejus consultu universa agebat. Statim verò jam dictus Princeps dum suscepisset eos summo cum amore, patefecit eis suæ mentis desiderium, de constructione videlicet cœnobii quod optabat explere, si divinitas annueret illi. qui dum circumquaque loca circumjacentia suspicaciter intuiti fuissent, nullum ad hujusmodi congruentiam tam habilem repererunt locum, sicuti Cluniacum. Sed cum diceret isdem Dux, propter infestationem canum venatoriæ industriæ, quæ ibidem semper morabatur, fieri non posse; fertur Abbas facetè ac jocundanter, ut erat vir prudentissimus, tale eidem Duci responsum dedisse: Tolle, inquiens, canes exinde, « & immitte monachos. tu enim ipse bene nosti quod præmium restet tibi « canum à Domino, vel quæ merces monachorum. At ipse summa cum ex- « sultatione gaudens, suscepit verba viri Dei, & ait: Saniore, Pater, pruden- « ter es usus consilio, & sine fictionis fuco: nunc quoque fiat cooperante « Christo, ut tua hortatur benignitas. Denique protinus cœptum opus est, atque in brevi perfectum, & tunc in honore principis Apostolorum Petri consecratum. Perparva tamen primitus fratrum conciola in eodem est A Guillelmo Duce vocatus, Cluniacum erigit.

[a] Quæ hic tum de Balmæ emendatione, tum de Bernone dicuntur, quatenus vera sint, consule suprà Bernonis elogium, & hic observationes prævias.

Circ. An. cm xxx April xx

Ejus cœnobii amplitudo.

constituta loco, quoniam isdem Princeps dominium in promtu non habebat quod daret. Sed quàm ingens copiosaque seges ex illo paucissimo semine procedens excreverit, soli Deo notum constat, non cuipiam mortalium homini. Optimam tamen loci famam inclitè norunt

Belgicus & Celtes, Aquitanus, & Hesperus [a] uter.

Alia ipsi quoque subjecta.

Sed jam ad ordinis seriem redeamus. Interea Gigniacum, necnon Viceliacum [b] cum aliis quàm plurimis ditioni illorum subactis, atque strenuè emendatis, alacriter in divino proficiebant cultu.

Leobaudus vir primarius cum uxore Altasia,

Enziacum monasteriolum fundant,

eique Hugonem præponunt.

14. Subsequenti igitur tempore domno Arnulfo Abbate adhuc in corpore degente, quidam vir spectabilis in Augustodunensi diœcesi commanebat, Leobaudus nomine, habens uxorem genere & moribus honestam, vocabulo Altastam, uterque Deum timentes, & hominibus cari. Erant enim illis possessiones ab atavis copiosissimæ, & census opum multiplex. qui divino amore compuncti, accedentes pariter ad beati Martini confessoris monasterium, dederunt illi in loco, qui Enziacus dicitur, hereditariam possessionem in perpetuum possidendam: domum etiam propriam ibidem honorificè constructam à se cum ceteris transscribentes, omnipotenti Deo in basilicam ecclesiæ consecrari studuerunt. Ad hoc igitur monasterium explendum electus est totius boni officiosissimus Domnus Hugo: pergensque illuc ex Abbatis imperio & fratrum obsecratione, seminarium, uti mos erat illi, sparsurus divinæ mercedis. Quod etiam loci cognomen bene congruens rei futuræ exstiterat. Enziacus namque, quasi laudabilis seu laudativus dici potest. Enzia * quoque argolicè, laudes latialiter nuncupatur. siquidem tam positio ipsius fundi, quàm fertilitas soli ejusdem loci vocabulum congruenter asseruit. Condignum igitur fuerat, ut tali in loco maneret præco divinitatis, qui Deo & hominibus universis foret jure laudabilis. Transscriptum igitur, ut diximus, ad sanctuarium à viro devotissimo omne jus hereditarium, cum omnibus ad eumdem pertinentibus, cœpit paullatim per incrementa temporis per sanctissimum Hugonem dilatari, ac bonis quibuscumque ad meliora reformari. Ipse verò vir devotissimus postpositis curis & ambitionibus aliorum locorum, specialiùs loco huic impendit laborem atque intentionem suæ devotionis. Construxit enim ibidem secundum suum posse vel loci mediocritatem officiuncula regularia, usibus Monachorum omnimodis apta. Revera totius loci facultatibus præparatum est xenodochium Christi pauperibus. Erat enim viro Dei, inter cetera divinæ largitionis beneficia, unum quoddam singulare specialitatis donum ex consuetudine proprio vocabulo attributum. Nam si quis fortuitu in vita illum nominabat, protinus adjungere mos erat, Domnus videlicet Hugo, *bonus ac sanctæ Regulæ amator*. Distat enim prædictus locus à Ligere flumine duobus milibus: à civitate quoque Ædua milibus quadraginta.

Loci nomen unde deductum.

* ignota derivatio.

regulares officinæ.

ob Hugonis famam celebris.

15. Confluebant denique plures utriusque ordinis & sexus è diversis locis ad eumdem locum, expetentes humiliter ac devotè viri sanctissimi consolatoria verba, implorantes orationum illius, ceterorumque beneficiorum illius largissimis copiis ac spiritalibus fieri consortes. Si quæ verò in provinciis circumjacentibus ordinationes locorum, Abbatum seu præpositorum ex necessitate fieri imminebant, ejus consilio nutu ac voluntate, dum consultus fuisset, perficiebantur, & quicumque ad eum accessisset, velut ex petra salis conditus recedebat. Propterea si contigisset istius in tempore Christi Theologi, ut aëris infesta perturbatione tempestarum aliqua proveniret, (quod manifestum constat propter ferocia hominum corda & eorum brutam

Tempestates sedat.

[a] Sic præferunt veteres membranæ, non *Vuester & Auster*. Ut sit sensus, Hesperiam utramque, hoc est Italiam atque Hispaniam, Cluniacensium monachorum examina suscepisse. quod ex dictis iterumque recensendis manifestum est.

[b] Pro Vizeliaco codex noster *Inzeciacum* habet, an *Enziacum*, de quo num sequenti, an Vizeliacum *Vezelay*, quò sanctæ Magdalenæ reliquiæ à Badilone translatæ.

conversationem in eadem creberrime devenire provincia, licet idem contingat in ceteris pluribus locis, pro facinoribus peccatricis plebis, ut sanctorum Patrum auctoritas efficacius attestatur. aiunt enim: Nullo modo grata elementorum consocialis positio discors fieret, si non ad ultionem sui met humani generis improbitas Deo vindice mereretur.) concurrebatur ad virum Deo devotissimum ilico, tamquam ad veræ divinitatis confugium. qui protinus assumta cruce cum sanctorum pignoribus procedebat obviam imminenti cladi. Nec morâ, statim verò ut vir Dei signum crucis expressisset, continuo illa brumalis aëria coagulatio, Christo Domino miserante, ita diversas in partes dispersa liquefiebat, ut nec vestigium alicujus obnubilati vespertiginis appareret. Plerumque ipsarum grandinum tumultuationes compertum est per eumdem conversas fuisse in suavissimum imbrem. Nec minus interea Domni Hugonis meritis à totius boni auctore concessum fuerat, tam in diversis infirmitatibus hominum, quàm in multimodis cladibus animantium. Quodcumque igitur homini seu alicui animanti infortunium supervenisset, si dextera signum crucis illi imprimeret, seu ab eodem aqua sanctificata illata fuisset, continuò expulsus languor omnis, dolor, aut infirmitas recedebat. Multi enim semina spargenda per eumdem virum Dei deferebant meliorandi gratiâ: at ipse benedictione condita remittebat eis. qui copiosa postmodum ab eisdem seminibus ubertate suscepta, Domino omnipotenti ejusque famulo gratias retulerunt. Præstigiorum quoque fascinationes & verborum illusorum apotelesmata, quæ tam in Kalendis Januarii, quàm in nativitate sancti Johannis Baptistæ insipientium multitudo committebant, ita abhorrebat, ut sub anathemate hoc à nullo mortali fieri prohiberet, ut ait quodam proverbium:

Circ. An. CMXXX April XX

Animantibus & frugibus prospicit.

præstigias compescit

Quamlibet in multis studeris, quàm justè tenax sis,
Nec tamen est virtus, si deteriora refutes.

Sed quid plura? universis ita erat donis virtutum affabre refertus, ut è diversis partibus ad ipsum, tamquam ad divinæ salutis remedium, pro omni necessitate concurreretur.

16. Jam verò ad ejusdem sancti viri transitum optamus inflectere articulum. Compositis enim ac decenter ornatis procul & in vicinis circumcirca nutu & consilio venerabilis Hugonis cœnobiorum conventibus fratrum; senio jam confectus, cygnæo capite decoratus, & quasi in procinctu itineris universæ carnis constitutus, decessum suæ mortalitatis præstolabatur securus. Jejuniis quoque & orationibus assiduis intentus, in cælum frequenter adspiciens, quo post paullulum sequens Dominum Jesum se credebat iturum; verba tamen salutis, quibus poterat, erogabat. Commonens enim quosque paterno affectu pænitere de præteritis facinoribus, cavere in præsentiarum à peccatis, providere futurorum humanæ fragilitatis excessibus; præcipuè tamen de incorruptione Fidei catholicæ, quam pertimescebat aliquoties in quorumdam pectoribus vacillari, maximè ob apostolici & evangelici præsagii oraculum quo ait: *Erunt in novissimis diebus tempora periculosa. Et abundabit iniquitas & refrigescet caritas multorum.* Deinde à vitiis subtrahendum, maximè vero à cupiditate & superbia, ex quibus pænè cetera flagitia oriuntur: sicut videlicet è contrario ex vera humilitate & perfecta caritate copiosa virtutum multitudo. Exuberabat sæpissime fratrum memoriæ actus & præcepta sanctissimi patris BENEDICTI, necnon exemplar obedientissimi discipuli ejus Mauri, tamquam cælestis tramitis fidentissimos indices. Asserebat enim sub ostentatione communis & veræ fidei, quoniam si in quocumque locorum observatus fuerit tenor prædicti Patris regularis institutionis, nullius indigentiæ passuros penuriam qui ibidem habitaverint. quod etiam plurimis in locis in quibus custoditur, hodie dignoscitur expertum. Nec minùs interea in illis, in quibus fugescendo tepuit, egestas & inquietudo

Senio confectus,

Jejuniis vacat,

Suos monet,

& ad virtutem accendit.

CIRC. AN. CM XXX APRIL. XX

cubile locavit. Multa denique vir illustris tam in Ordine monastico, quàm in quibuscumque ordinibus sæculi hujus futura prædixit, quæ postmodum in tempore subsequente probavit eventus.

17. In spatio igitur trium annorum ante ejus obitum cohibuit se ab omni re sæculari in prædictæ cellulæ conclavum, lacrymis & orationibus inserviens, magis assiduus quàm frequens. Ibi verò pauper in angusto triumpho regnabat habere maximum donum, præstolans in mentis jubilo adventum Domini nostri Jesu-Christi post discessum hujus mortalitatis, cum eo regnaturus in gloria beatæ perennitatis. Adveniente quoque quadragesimalis observantiæ tempore, artubus frigore lascescentibus, mens ipsius roboratur igne sancti Spiritus. Fratres enim secum cohabitantes, ac funus illius pertimescentes ita confortabat, ut ex mæstitia paullatim redderet gaudentes. Promittebat autem spondens se oraturum assiduè pro eis, quando largiente Christo pariter frueretur gloria paradisi. Expleto namque sacro quadragenario, à supervenientibus gaudiis dominicæ resurrectionis attentius præstolabatur diem sui discessus: manibus frequenter ad cælum expansis, paullulum moventibus labiis, oculis lacrymis perfusis, totus conspiciebatur esse in ecstasi. Duodecimo nempe Kalendarum Maiarum die felix & beata anima, ipsius relicta corporis gleba, migravit ad Christum. Sepultum namque est sanctissimum ejus corpus à devotissimis ejusdem loci fratribus, quos ipse devote educaverat in spiritalis militiæ virtutibus, infra ambitum præfatæ cellulæ, quam ipse Deo consecrari fecerat, ad percipiendam viam vitæ. Quo in loco cujus sanctitatis ac meritorum in vita fuerit, signis & virtutibus multipliciter Deo largiente claruit. Nam post obitum illius multiplex infirmantium seu devotorum populi multitudo ad ejus tumulum devotissimè confluens, quidquid suæ utilitatis ibidem exposceret, absque ulla difficultate gaudenter reportabat. Quasi enim ex debito requirebant ab eodem tempore dulcissimo more filiorum opem salutis, quos statim consolabatur suæ meritis intercessionis.

Triennio cellæ inclusus.

moritur.

In ambitu cellæ sepultus,

claret miraculis.

18. Talibus atque hujusmodi virtutum insignibus præditus sanctissimus Hugo, sacerdos & monachus, ut dignum sit credere, quod maneat post carnis depositionem in omnipotente Deo vivus. Jam verò ex parte vita illius & actus, & quidem transitus explicati habentur.

EPITAPHIUM.

Vivere post obitum testantur hìc ossa Beati,
Hic cineres produnt vivere post obitum.
Corpora dum melius motituris spe reparantur,
Quàm prius exstiterant corpora dum melius.
Functus amore Dei, præstans pia dona petenti,
Dat bona credenti functus amore Dei.
His opibus decorat tumbam pernobilis HUGO
Omne quod hunc rogitat, his opibus decorat.
Gloria quem refovet, sibi dat pro munere laudem,
Omnipotentis ovans gloria quem refovet.
Dic bona verba Deo tumulum qui cernis Hugonis,
Ut decet omnis homo, dic bona verba Deo.

19. Contigit igitur post obitum domni ac sacratissimi Hugonis, clarescentibus miraculorum signis, ut totius plebis multitudo utriusque sexus & ordinis, pro diversarum sanitatibus infirmitatum ad illius conflueret sepulcrum. Tunc denique vir quidam adductus est in carruca, trahentibus se bubus duobus, usque ad fluviolum Arrontiæ *. Eo enim tempore idem alveus ita excrescens intumuerat, ut non foret cuiquam pediti præter

Miracula,

* l'Arroux

Circ. An. om xxx April. xx

navigium transmeabilis. Erat autem prædictus vir contractis nervorum poplitibus ad nates usque calcaneo tenus, nec jam per tria lustra quiverat in eundo per arvum figere gressus. qui dum, ut diximus, præ inundantia aquæ alveum transire non posset, misit unum de suis, qui candelam ad sui corporis mensuram deferret ad sepulcrum sancti Hugonis. Ipse verò nomen sancti confessoris tandem sæpius invocans, pro sui reddenda sanitate attentiùs Dominum precabatur. Die quoque altera, mane facto, sensit virtutem Christi in se operatam per meritum sancti Hugonis. Nam resolutis poplitibus, cruribusque extensis, recepit corpus suum ex medio totum; pulsansque ostiolum andronæ [a], quæ super carrucam erat, rogabat sibi aperiri voce qua poterat, invocans adjutorium Dei, conclamans iterabat nomen sancti Hugonis. Foras namque progrediens stabat erecto corpore, ostentabat suæ sanitatis profectum, & suis gaudium. qui protinus mittens dedit sancto unum de bubus, quibus illuc adductus fuerat, pro mercede vel gratiarum actione receptæ sanitatis. qui dum ad monasterium adductus fuisset, fratres ejusdem loci pietate commoti, jusserunt ut restitueretur suo domino. Statim quoque nutu divino intelligens animal quid vellet, seu quid potissimum expediret, arrepto itinere absque ullo ductore repedavit veniens ad proprium dominum. Ipse verò cognoscens fratrum benignitatem, ac Dei omnipotentis miserationem, jungens illum socio, agensque divinitati gratias, hilaris ac lætus remeavit ad propria.

Contractus sanatur.

20. Eodem quoque tempore vir quidam, THEOBERTUS nomine, ejusdem loci indigena, habens dolabrum in manu, incidebat lignum, tenensque pedem supra sancti Hugonis sepulcrum. qui dum à circumstantibus moneretur, ut exinde se tolleret; aliò procedens, sancto viro reverentiam exhiberet, ille stomachabundus dixit: Ego enim non novi sanctum istum quem dicitis, aliquando virtutem alicujus rei perpetrasse. idcirco quod cœpi facere, instanter peragam. si tamen illi aliqua potestas ulciscendi inesse constiterit, in promtu fuerit demonstrari. Hæc dicens, continuò elevata manu dextera, toto nisu illisit dolabrum in lævam, ita sese vulnerans, ut pæne mancus ilicò fieret. Circumstantes verò stupefacti, & admiratione perterriti, sancto viro, ut decebat, idoneum præbuêre testimonium. qui autem vulnus acceperat, in spatio sex mensium deguit feriatus; tandemque postmodum per sancti viri intercessionem sanitate recepta, Deo egit gratias, & sanctum illum ut decebat excoluit. Claruit enim multiformiter in sancto viro diversarum virtutum miraculis, evidentissima fuisse gratia omnipotentis Christi.

blasphemus sauciatur,

mox sanatur.

21. Quidam igitur ejusdem cœnobii Monachus, cui causa obedientiæ imposita erat custodia ipsius ecclesiæ, quasi in futurum providens, ex parte improvidus, circa sanctum apparuit negligens, ac tenax ceu avarus. Erat autem ejus vocabulum HADEMARUS. Cum ergo è diversis partibus ad eumdem locum multitudo confluerет virorum ac mulierum, afferentes copiosissima luminaria candelarum, ac cetera stipendia congruentia usibus humanarum necessitatum, subripuit in eumdem monachum nimium tenacitatis studium. Nam statim ut ponebatur candela sancto Viro delata, ilico eam arripiens velociter exstinguebat. Hoc enim studebat facere die noctuque, quasi fidissimus rerum custos, absque ulla interpolantia. Contigit verò unâ noctium, ut à fidelibus more solito candelæ offerrentur: sed ille avidè suscipiens, excussâ flammâ ab omnibus mansit in tenebris locus, & ipsemet monachus. qui continuò cæcitate perculsus, & ut erat mente, effectus ex corpore cæcus, cœpit quoque manibus palpitare, gressu oberrans, nesciens qua

Sacrista candelas oblatas exstinguens

cæcatur;

[a] Androna hoc loco usurpatur pro ea currus parte operta, in qua qui vehuntur sedent, quod speciem referat longiusculæ porticus, quæ androna vocatur apud infimæ latinitatis scriptores, ex doctissimo Cangio.

Circ. An. CM XXX April. XX

parte quærere deberet aditum ecclesiæ. Tandem ita cæcutiens, reperto ostio inde exiens, convocans aliquos famulorum, reaccendens candelam, rursus ad sepulcrum sancti jussit se produci. quò veniens, cœpit devotissimè orare cum lacrymis Domini misericordiam, sanctique Hugonis intercessionem, seseque increpare: se reum & peccatorem esse, negligenterque esse officio debitæ servitutis; spondens insuper, si diu viveret, se omnimodis emendaturum. Dumque id ageret, subitò adspexit quasi per tenuissimam rimulam super sepulcrum sancti, lucidissimam micantem stellam, cujus radiis illius obtundebatur intuitus. Ipse verò attentus deprecabatur Dominum, ut per intercessionem præsentis Confessoris misereretur sui: sed misericors Dominus differendo quod optabat, intulit ei pænitudinem, ut plenam daret remissionem. Anno siquidem integro manens acie oculorum debilis, nec valuit quod cupierat perfectè intueri. Dehinc cognoscens quàm metuendus, seu cujus meriti esset vir sanctissimus, & de correptione emendatus, pariterque ex restauratione visus oculorum lætificatus, narrare studuit ceteris quod per semet expertus probavit. Simili modo namque contigit cuidam hujus Confessoris æquivoco, dum incautè debita luminaria subtrahens auferret, ob ipsius ultionem propria perderet: sed divina miseratio post expertam viri Dei sanctitatem & negligentis correctionem, restituit devoto quod subtraxerat noxio.

lumen recipit, item alius.

22. Testes exsistunt, tam hi quos superiùs descripsimus, quàm alii perplures, quoniam his diebus tanta multitudo infirmantium ac debilium ob recuperandam sanitatem illuc confluxerat, ut incredibilis materies scabellorum atque oscillorum [a] post perceptam incolumitatem à redeuntibus ibidem remaneret. Tunc denique inter ceteram multitudinem mulier quædam movens à Bituricensi territorio, ut illuc pergeret, devenit usque Ligeris fluvium: erat enim lunatica, &, ut verius fatear, dæmoniaca. quam dum nullus transeuntium auderet secum in navim assumere, timentes cuncti ne propter eam periclitarentur, ipsamet intrans navim, absque nauclero vel remige, impulit scapham in undas; egrediens verò recto tramite impulit in ripam alteram: ilico autem rettò remeans, devenit ad locum pristinum: rursus inde egrediens, tantumdem ut optabat pertransiit, arreptoque itinere pervenit ad sancti viri sepulcrum. ubi dum corruisset, cœpit illam malignus spiritus intorsum lacessere, atque mente rabida concitare. Conclamans enim alterius vocibus aiebat: Propter Mertinulum non exeam, nec pro Huguncùlo recedam. hoc sæpius identidem repetens, ut nulli dubium foret, quin ab immundo agitaretur spiritu. Altero quoque mane facto, diu multumque fatigata, evomuit in modum scarabeorum tria reptilia, quorum nihilo minùs forma satis nequam spiritui condecens esse poterat qui illam possidebat. Demonstrat enim in hujusmodi monstruosis effigiebus divina gratia, cujus vilitatis sit dæmonum species vel forma. Post hæc mulier, sana mente recepta, glorificans Deum, gratesque egregio egit Confessori, mirantibus universis incolumis restituta est suis. Innumerabilia enim constant cuiquam mortalium signa & prodigia virtutum; quæ Dominus operari dignatus est per sanctissimum Hugonem famulum suum, tam in viris, quàm in mulieribus, diversarum infirmitatum concessis sanitatibus, ad sui nominis gloriam & honorem multis cernentibus. Jam verò qualiter contigerit, ut illius fortè ossa exinde ubi primitus locata fuerant sint translata, in subsequenti opere Domino largiente relaturi sumus.

Lunatica mulier,

immo dæmoniaca,

integritati restituitur.

De Translatione.

Hugonis translatum corpus

23. Sanctorum voluminum paginis edocemur, miraculisque plurimorum

[a] Oscilla hic pro fulcris subaxillariis intelliguntur, a ludicrâ actione ad necessariam movendi corporis librationem translata.

Circ. An. cm. xxx April. xx

sanctorum instruimur, ut translationes eorum sincero affectu recolamus. Dum enim per ossa defunctorum fiunt miracula, constat testimonium efficax animas illorum vivere cum Christo in æterna gloria. Sancti igitur ac beatissimi confessoris Hugonis translationem, quam præsentialiter devota plebs excolit & veneratur, qualiter fieri contigerit, si evidentiùs referatur est operæ prætium. Multiplicibus ergo miraculorum signis, ut gesta illius & actus referunt, primitus sacrosanctus ac Deo amabilis est ostensus. Requirebatur enim à multis jam humo defossus, in universis necessitatibus, ac si in carne degeret vivus: & revera vivit Deo, cujus cinis & ossa plurima piè petentibus præstant beneficia, ac recreant animas simul & corpora.

24. Circa millesimum igitur incarnati Verbi annum, sub viro Dei Heldegrino Abbate, erat quidam frater in eodem cœnobio videlicet Enziaco, in quo sanctissimus Hugo quiescebat, vita & conversatione monachus, Evvradus *nomine, vir sanctæ conversationis, qui etiam olim Jerosolymam perrexerat ob amorem sepulcri Domini salvatoris, degens ibidem spatio ferè septem annorum; indeque rediens delegit sibi præfatum cœnobium fine tenus inibi commanendum. Erat enim sacerdotalis officii gratiâ insignitus, ac divinæ servitutis devotione præcipuus, humilitatis obeditione majorum imperio pronus, æqualium ac minorum pura dilectione amicissimus. Huic denique sanctitate venerabilis Hugo sese frequentissime in visione ostendens, familiari cum eo (ut ipse cum lacrymis solitus est referre) utebatur colloquio. Imminente etenim die sollemnitatis Dominicæ, solus frequentius cœpit prædicto fratri venerabilis Hugo in visione apparere. Ipse verò attentiùs, ut tempori ipsi congruit, jejuniis & orationibus semet affligere, & quod magis expediret, Dominum obsecrabat ut fieret: ita verò transactis tribus aut quatuor hebdomadibus, ventum est ad sacratissimam Natalis vivifici Verbi noctem. Expletis quoque à fratribus sollemniter, ut moris est, ipsius noctis sollemnibus, Missisque devotissime celebratis, retulit prædictus frater domnum Hugonem præsentialiter se vidisse in Dei laudibus psallere cum ipsis.

Evvrardo apparet. * al. mendosè Emirardus.

25. Quid plura? omnibus ritè peractis obsequiis officiorum, ventum est ad horam prandii. qui ex consuetudine regulariter in unum convenientes sumserunt cibum corporis cum edulio animæ sacræ lectionis. Post refectionem verò Deo concorditer gratias agentes, ad ecclesiam repedarunt. quam dum intrarent, repererunt universa luminaria ejusdem ecclesiæ hilariter accensa, cùm nullus mortalium remansisset in ea, de quo dubium fore posset qui ea accendisset. Omnia quippe ostia ipsius ecclesiæ pessulis & clave diligenter tota prandii hora à clavigero obserata erant. quod cernentes fratres qui convenerant, magno repleti glaudio, collaudantes Dominum, non habebant quid ultra dicerent. Post hæc verò accedens prædictus frater, videlicet Evvrardus, ad sepulcrum sui consecretalis ac familiaris amici domni scilicet Hugonis, reperit lapidem qui suppositus erat ex omni parte remotum, ac sesquipede circiter in altum exsilientem. Tunc convocans ceteros ostendit eis eventum rei, ac innuens quid ex eo sentirent. Ipsi autem stupore perterriti anxiabantur animo, ex geminis & evidentissimis in tam præclarâ sollemnitate ostensis sibi miraculorum signis. Divulgata sunt enim hæc circumcirca totius provinciæ; factumque est universis in summa admiratione.

Luminaria ecclesiæ accensa.

sepulcri lapis sursum erigitur.

26. Quod comperiens Vvalterius[a] præsul Augustodunensis, convocans ad se Heldegrinum Abbatem cum aliquibus fratribus, diligenter perquirens, qualiter se res haberet, cujus famam compererar. At ipsi narraverunt ei ordinatim, quàm evidentissimis miraculis pius Dominus

à Vvalterio Episcopo Æduensi, & Hildegrino Abbate S. Martini,

[a] Vvalterius ex Abbate Flaviniacensi, non Flaviacensi, quemadmodum alii notant, Episcopus Æduensis, etiam anno M XVIII superstes.

CIRC. AN. CM XXX APRIL. XX famulum suum sanctum scilicet Hugonem multoties clarificare dignatus fuerat. Tunc isdem Præsul venerabilis, ac reverendissimus Abbas, cum ceteris fratribus utriusque ordinis, unanimiter decreverunt, ut ossa sancti viri, quem tot signa prædicabant, exinde levarentur, & uti condecens erat, palam ut esset, honorificè conderentur. Quod audientes quique totius provinciæ, tam vicini, quàm longè constituti, dignum fieri judicaverunt. Dehinc anno pænè evoluto, Idibus Decembris mensis, cum summo apparatu, & totius plebis conventu revelata sunt ossa sanctissimi viri, atque exinde elevata, vinoque & balsamo perlustrata, necnon in locello, ubi nunc adorantur, diligenter sunt condita. Odor namque suavissimus profluxit ab eis, quamdiu manibus tractabantur, quem sensit totius olfactu populi conventus. Tunc etiam multitudo febricitantium, aliorumque debilium quæ convenerat, pristina sanitate recepta collaudans Deum, sanctumque glorificans Hugonem, remeavit ad propria. Ex vino quoque, unde sacra ipsius ossa abluta fuerant, multi infirmantium in potu sumto ilico convaluerunt. Tunc ex longinquis provinciis diversis morbis & infirmitatibus gravati simul cum ejusdem vicinis loci illuc advenientes, pernoctantesque biduo vel triduo, dehinc cum summa exsultatione, quod fidelitet optaverant, absque difficultate ulla consequebantur.

ejus ossa elevantur.

miracula tum patrata.

27. Posthæc verò in subsequenti tempore facti sunt conventus [a] Episcoporum in plerisque locis ob studium resormandæ pacis; aliquantisper verò propter statum reintegrandum catholicæ Fidei; in quibus denique conciliorum conventibus obsecratum est à fidelibus, ut illuc usque deferreretur sancti viri corpus: quò delatum à fratribus, sempet claruit cujus esset meriti vir sanctus sacris virtutibus. Audites ex viis, & domibus, & agris, dum in eundo & redeundo transitum per loca haberet, clamare viros ac mulieres pia voce cum exsultatione dicentes: » Pater HUGO sanctissime miserete, & exora Domi- » num pro totius plebis salute, ut tuis meritis & precibus eripiat nos à peste & » fame, & valeamus post mortem carnis percipere tecum gaudia æternæ vitæ. At ubi ventum fuisset ad conventum concilii Episcoporum & plebis, cernere erat cunctos ut benignum Angelum, omnes ut Dei Apostolum, universos in commune ut Christi amicum suscipere, laudare & exorare dulcissimis vocibus beatum virum. Sic igitur & nos, quamvis illis meritis inferiores, imitemur pro posse fidem illorum, eorumdemque Christo nos juvante sequentes vestigia, recolámus dignè sancti viri memoriam, universorum Deum ac Dominum nostrum in eo collaudantes consonis vocibus, & exoremus humillimis precibus, qui nobis nostræ gentis & ordinis talem dignatus est largiti patronum. Ipse enim, post multa alia ecclesiarum Dei beneficia, locum istum sua consecravit habitatione, & exemplo beavit, per cujus nos suffragia muniamur inter mundi molimina, ut quandoque pervenire valeamus ad æternæ vitæ gaudia, præstante Domino nostro Jesu-Christo, qui cum æterno Patre vivit & gloriatur Deus per omnia sæcula sæculorum, amen.

a Ad conventum Episcoporum deferuntur.

sanctum invocantibus populis.

28. In Lugdunensi diœcesi apud castrum vocabulo Ansa [b], ex consuetudine Episcoporum concilium haberi erat solitum. Quodam igitur tempore, dum idem concilium præpararetur haberi, multa sanctorum pignora in diversis apophoretis, ut solitum erat facere, illuc delata sunt à fidelibus, ut sanctorum gratia, meritis & precibus exinde omni plebi oriretur profectus. Contigit autem ut beatissimi viri HUGONIS corpus illuc cum ceteris deferretur: ubi dum locatum satis decenter fuisset, maxima pars totius plebis quæ convenerat, devotissimè ad illum confluxit. Tunc quicumque gravabantur aliquibus imbecillitatibus, aut ipsimet devenerunt, aut delati sunt manibus alterorum. Narrari non potest quas voces, quos gemitus cum

b Ossa iterum in Lugdunensi diœcesi ad concilium delata.

a De variis hoc tempore coactis Episcoporum conventibus legendus Glaber Rodulfus circiter annum M XI

b Locus ad Ararim Villæ-Francæ proximus, *Anse* gallicè dicitur.

lacrymis Hugonem sanctum universus populus acclamabat. Tunc divina miserante clementia plures à febribus liberati; alii à vexationibus emundati, quamplures verò membris debilibus in melius reformati, quorum singulæ personæ non queunt viritim numerari. Aliis quoque recedentibus, occurrebant plutiores prioribus, quibus ad accedendum erga sanctum vix inveniebatur locus, cunctis tamen subveniebatur divinitus. CIRC AN. CM XXX APRIL. XX

29. Erat quippe in ipsa multitudine populi vir quidam magna nimis ac plenus pia devotione, qui cernens virtutem Domini in diversarum infirmitatum ægrotis, corde compunctus venit ante præsentiam corporis sancti Hugonis; stansque illic expansis manibus in cælum, illacrymans oculis hujusmodi proferebat verba. « O sancte Hugo confessor Christi, piarum virtutum operator, obsecro te per gratiam omnipotentis Creatoris quam meruisti, ut impetres mihi apud Christum, si ego in spatio hujus anni finem præsentis vitæ ex decreto ipsius sum iturus; non permittat me hinc abire, sed in præsentia tui corporis, quemadmodum opto, contingat. » Stans verò idem homo hujusmodi verba replicans, manebat immobilis: post duarum autem vel trium horarum spatium leniter flexis poplitibus in terram corruens, spiritum exhalavit. Quod cernens ipsa multitudo præsentis plebis, virorum ac mulierum, cuncti stupore perterriti glorificabant Deum in laude sancti famuli sui Hugonis. Sed quid in hoc facto intelligi debet præter illud, quod proverbialiter dici solet, quoniam non potuit male mori qui bene vixit? Non enim putandum est, quod vir iste ita ad votum suum fuisset consecutus vitæ exitum, nisi primitus ita vixisset, ut hoc à Domino fieri promereretur sibi. Et in quantum conjici potest, optabilius fuit taliter istam miseram vitam finiri, quàm de communi morte ad illam resurgere. Asserunt enim sancti Patres nostri sacræ scripturæ tractatores, Dominum salvatorem majus miraculum fecisse in Mariæ Magdalenæ internotum delictorum remissione, quàm in fratris ejus Lazari corporis resuscitatione. Interea decretum est à sagacibus viris, & præcipuè à venerabili ODDILONE Cluniensi Abbate, qui ibidem aderant, ut in eodem loco corpus ipsius hominis (erat autem nomen ejus ANDREAS) sepulturæ traderetur, quo finem vitæ sancto Hugone intercedente Deoque jubente perceperat; ibidemque dignum judicantes exspectare beatam illam resurrectionem, ubi præsentem amiserat vitam. Quo sepulto, secundum universorum judicium constituerunt fideles viri brevem cellulam super eum, ut memoriale hujusmodi miraculi foret per longinquum temporis spatium, sæculo futuro evidentissimum. Dehinc quique redeuntes ad propria magnificabant Deum, sanctum Hugonem ipsius famulum per cuncta prædicantes.

Quidam ante sacrum corpus orans,

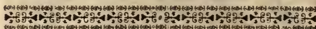
exspirat,

ibidem sua-dente Abbate Odilone sepelitur.

30. Pòst expletionem igitur præfati concilii, dum fuissent exinde exportata ossa beati viri, fama illius circumquaque crebrescente, multi infirmi angebantur pænitudine sui, increpantes tardiùs illuc devenisse. Tunc cæcus quidam toto privatus lumine, ex longinquo veniens, sanctissimum Hugonem Christi confessorem ac Dei amicum cœpit creberrimis vocibus acclamare. Dum hoc ageret, percunctabatur quonam in loco præsentialiter sanctissimus Hugo quievisset. quò veniens flexis genibus, pugnis percutiens pectus suum, simul & lumine vacuos humo defigens oculos, hujusmodi sese increpabat verbis: Væ mihi misero & negligenti propriæ salutis, cui non contigit reperire isto in loco amicum Dei omnipotentis. Credo enim ex intimo cordis affectu, quoniam ipsius interventu oculis meis reformasset lumen pius Dominus. Hæc dicens respexit in cælum, & miserante Domino aperti sunt oculi ejus., recepto lumine cœpit videre clarissimè, indeque surgens, assiduis clamoribus magnificabat Deum in sanctis suis mirabilem, sanctumque Hugonem suum intercessorem prædicabat mirificum. Hæc & infinita alia miracula, quæ causa brevitatis dimissa sunt, operatus est piissimus

Cæcus visum recipit.

Circ. An. cm xxx April. xx ac benignissimus Dominus noster Jesus-Christus, & adhuc quotidie operatur in laudem & gloriam sanctissimi nominis sui, qui cum æterno Patre & Spiritu-sancto vivit & regnat Deus per infinita sæcula sæculorum, amen.

Circ. An. cm xxx Maii xxix

DE S. GERARDO EPISCOPO MATISCONENSI.

1. GERARDUS *Matisconensis post Guntardum Episcopus nostris accenseri solet, habetque locum in Martyrologio Benedictino ad* IV *Kal. Iunii: ubi Menardus in Observationibus suis scribit, cum onere episcopali deposito, Cellam ædificasse seu cœnobium Broviense* * *in agro Bressiano, ubi reliquum vitæ tempus in divinarum rerum contemplatione traduxerit. Idem habent Fastalius, Severtius, Gononus, Paradinus, & Guicheno. quod hoc loco examinandum.*

* Bron

2. *Gerardum Guntardo in sedem Matisconensem successisse constat ex charta quadam Cluniacensi, in qua Geroldus Matisconensis Antistes Ingelario Abbati Cariloci capellam sancti Martini cum cæmiterio, vicinam monasterii sui, quam Lambertus præcessor suus voce tenus concesserat, scripto dato confirmasse dicitur* anno Incarnationis DCCC LXXXVII, imperante domno Augusto Karolo, ordinationis suæ secundo, Indict. v. *Variis interfuit Conciliis, Cabilonensi eodem anno* DCCC LXXXVII, *item alteri Cabilonensi anno* DCCC XCIV *in causa Gerfredi monachi Flaviniacensis. Ad hæc testamento Herivei Episcopi Æduensis subscribit in alia Synodo Cabilonensi anni* DCCCC XV, *ac demum interest Carilocensi anno* DCCCC XXVI. *Unde arguitur vetus Kalendarium, in quo Gerardum anno* DCCCC XII *terrenis despectis ad Dominum migrasse legitur, ut in Gallia Christiana. In veteri catalogo à nobis edito in tomo 3 Analectorum* Sacratus Geraldus *appellatur; ac successorem dicitur habuisse Bernonem, qui ab ipso tertius in Gallia Christiana recensetur, nempe post Lebaldum & Adalramnum, qui postea monachus, indeque Abbas Nantuacensis.*

3. *Quid de Gerardi secessu & vita eremitica sentiendum sit, mihi definire non licet, deficientibus hanc in rem vetustis monumentis. Interim salva sit recentioribus sua fides. Erit qui subdubitet, ne Gerardus iste confundatur cum Gerardo Abbate Broniensi, & Broviensis cella cum Broniensi monasterio; aut cum Gerardo Archiepiscopo, qui abdicata dignitate factus est monachus Cluniacensis, ut legimus in veteri instrumento in hæc fere verba.* Ego GERALDUS Archiepiscopus memetipsum Deo offero per sæculi abrenuntiationem & habitus commutationem, & omnes res meas in cœnobio Cluniacensi, ubi nunc domnus Eymardus præest: in quo, si Deus annuerit, meipsum sub ordine regulari mancipare cupio. Res verò meæ sunt in Comitatu Uzetico, in vicaria Caxionense, id est ecclesia S. Saturnini, *&c. Subscribunt* Geraldus Episcopus, Rostagnus Episcopus. Actum apud S. Saturninum publicè mense Augusto, anno Jnc. DCCCC XLV. *Verùm, ut dixi, recentiorum auctoritati cedendum est, qui Gerardum ex Episcopo Matisconensi monachum factum tradunt, uti legitur in Breviario Matisconensi, quod à vetustis monumentis acceptum credere par est. De Gerardi sepultura varia sententia. Aliis in sua cella sepultus dicitur, scilicet Broviensi prope Forum* * *Sebusianorum, ubi postea Prioratus Ambroniacensi Abbatiæ subjectus, nunc Conventus Augustinianorum Eremitarum conditorio Sabaudiæ Ducum illustris: aliis in ecclesia Matisconensi.*

* Bourg en Bresse

DE B. TUTONE EPISCOPO RATISPONENSI.

ANN. CH. CM XXXI MAII XIV

Ubi de aliis ejuſdem ſedis Epiſcopis monachis, deque cœnobio S. Emmerammi, atque de corpore S. Dionyſii Pariſiorum Epiſcopi.

1. *EPISCOPALEM ſedem Ratiſpona in Bajoaria ad Danubium inſtituit ſanctus Bonifacius Moguntinus Antiſtes, ut in ejus Actis dictum eſt ad annum 754, primumque ibi Epiſcopum conſtituit* GARIBALDUM, *quem alii* Gaibaldum *vocant. Eodem verò tempore erectum eſt, ut mox dicemus, ſancti Emmerammi monaſterium.* Fuit *autem* priſca conſuetudo in Ratiſponenſi eccleſia, *teſte Arnolfo*, ut qui Antiſtites, iidem eſſent & Abbates. *Ejus rei duas affert cauſas ipſe Arnolfus, ex Comite ejuſdem loci monachus ineunte ſæculo* XI, *in lib. 2 de ſancto Emmerammo.* Timebant enim *Epiſcopi*, ne ſi monaſterio Abbatem præeſſe facerent, quia à Patre monaſterii omnia ſperanda ſunt, ſibi coactum minueretur obſequium. *Hæc prima cauſa. Aliam ita reddit idem auctor.* Ex eo quippe tempore, quo primum à beato Bonifacio, apoſtolicæ ſedis Vicario, juxta decreta canonum in Bajoaria ordinabantur Epiſcopi; viciſſim ſibi ſuccedebant in hujus Epiſcopatu Monachi atque Canonici: ita ut ſi anteceſſor eſſet Canonicus fieret ſucceſſor Monachus; & iterum huic anteceſſori ſuccederet Canonicus. Hæc conſuetudo, *ait gravis iſte auctor*, uſque ad noſtra permanſit tempora. Epiſcopalis verò ſedes erat apud ſanctum Emmerammum uſque ad tempora Caroli Principis, *cognomento Magni*, qui hanc reſtituit in civitatem, ubi erat priùs.

Ratiſponæ Epiſcopatus ad S. Emmerammum.

Epiſcopi Abbates.

per vices ex Monachis.

2. *Ex his non immeritò noſtris vindicare poſſumus pleroſque ante Arnolfum, id eſt ante ſæculum* XI, *Ratiſponenſes Epiſcopos: quos inter primus venit numerandus ſanctus* GARIBALDUS, *qui thecam ſancti Emmerammi laminis aureis & argenteis, margaritis & lapidibus pretioſis ornavit, mortuus ſub annum* DCC LII. *Huic ſucceſſit ſanctus* SIMPERTUS, *& ipſe Monachus, cujus ſtudio ſancti Emmerammi cœnobium amplificatum eſt. Is Taſſilonem non ſemel reconciliavit Carolo M. retulitque ipſius Caroli conſtitutiones in Bajoariam anno* DCC LXXXIV *ſepultus apud S. Emmerammum. Poſt Conſtantinum brevi tempore Epiſcopum* ADALVVINUS *Antiſtes & monachus à Regibus Francis, qui Bajoariam occupaverant, perſuaſus, monaſterio cathedrali ceſſit, ſede epiſcopali in eccleſiam ſancti Stephani intramuranam tranſlata. Sepultus tamen cum aliis apud ſanctum Emmerammum. Anno* DCCC XIV BATHURICUS *ei ſucceſſit, ſub quo* RICHOBALDUS *Abbas ſancti Emmerammi contra priſcum morem inſtitutus, electionis libertate conceſſa per Ludovicum Auguſtum poſt tranſlationem ſedis epiſcopalis. Hanc libertatem abrogavit* ERCANFRIDUS *Bathurici ſucceſſor: adeo ut poſthac omnes ejus ſucceſſores monaſterium obtinuerint uſque ad ſanctum Vvolfgangum, qui Abbates regulares ibidem reſtituit, quorum primus Ramuoldus, ut in ejus Actis inferiùs ſuo loco dicturi ſumus. Poſt Embricum Erchanfridi ſucceſſorem Epiſcopus fuit ex monacho* ASPERTUS: *cui ſuffectus eſt anno* DCCC XCIV TUTO, *quem hoc loco laudare inſtituimus.*

Quinam iſti.

3. *Sed antequam id aggredimur, primo dicendum eſt de monaſterio ſancti Emmerammi, quod Regula ſancti Benedicti ab initio paruiſſe conſtat, tum ex eo quod ſanctus Bonifacius eam ubique vel inſtituit, vel reſtituit: tum ex Arnolfo Monacho,*

S. Emmerammi monaſterium ſub Regula S. Benedicti.

ANN. CH. CM XXXI MAII XIV

qui id disertè tradit in lib. 2 de sancto Emmerammo. In primis ergo promissionem faciebant monachi *sancti Emmerammi* secundùm Regulam sancti Benedicti coram Episcopo Abbatis vices agente. Dein licentiam dedit eis Episcopus dandi & accipiendi propter inopiam loci. Lineis camisiis utebantur seniores, qui eas habere potuerunt: ceteri laneis induebantur ob penuriam scilicet cilicinarum vestium. Præpositus & Decanus monasterium regebant post Episcopum. *Præpositus rerum temporalium & externarum, Decanus spiritualium & interiorum curam gerebat.* Qui majoris erant ætatis, habebant cellas seu caminatas; junioribus inter se divisis propter custodiam. Communiter pauperem annonam habebant: volatilia manducabant. Cetera faciebant secundum consuetudines, quæ in monasteriis regalibus ad id tempus fuerant. Quæ cùm displicuissent prænominato viro, reverendo scilicet Episcopo VVOLFGANGO, RAMUOLDUM annis & moribus maturum assumsit in opus ministerii divini, & constituit eum primùm Præpositum, dein Abbatem monasterii. *Hæc anticipatio retulimus ex lib. 2 Arnolfi de sancto Emmerammo, quo in libro vita sancti Vvolfgangi, inferius ex integro proferenda, describitur.*

Ejus disciplina.

4. *Tam insignes cœnobii sancti Emmerammi circumstantiæ nos admonent, ut de ejus primordiis, titulis & incrementis paullo accuratiùs tractemus, in præsens. Hoc celebre monasterium patrono suo Emmerammo sancto martyri, ex Galliis, id est ex urbe Pictaviensi, oriundo, suam originem refert acceptam, aut certè originis occasionem. Is sæculo sexto ex Gallia in Bajoariam profectus jam Episcopus, Ratisponam adiit, Noricos Fidei Christianæ præceptis imbuit: sed tandem à Lamberto tyranno, quem ob scelera increpare non desistebat, morte multatus est, atque ab ejus satellitibus membratim sectus. Tum collecta ipsius membra in villa Ascheim ab incolis sepulta, dein in urbem Ratisponam translata sunt sub Theodone Principe, & in beati Georgii martyris ecclesia composita. Postea Garibaldo curante, quem sanctus Bonifacius sibi Episcopum instituerat, in novum monumentum elatæ sancti Emmerammi reliquiæ, nova extra urbem ecclesia martyris titulum ac famam indiderunt. Ibi tunc ad tumulum ejus colendum locati sunt Monachi, Pippino Francorum Principe; atque ad augendam loci celebritatem ibidem instituta est sedes episcopalis, quæ antea in ecclesia sancti Petri intra muros urbis posita erat. Sancti Emmerammi vitam in litteras retulit vetustus Auctor, qui se* CIRINUM * *&* Heredem *nominat; eamdemque sæculo* XI *ineunte expolire aggressus est* ARNOLFUS *ex-Comite monachus cœnobii sancti Emmerammi: quo ex auctore pleraque hoc in loco mutuati sumus. Editi sunt apud Henricum Canisium in tomo 2 tres ejus libri, quorum unus vitam & virtutes beati Martyris continet: duo alii agunt de miraculis ejusdem & de memoria cultorum ejus: ubi multa commemorantur scitu digna de monasterio sancti Emmerammi; deque ecclesia Ratisponensi, ac primis ejus Episcopis, præcipuè de sancto Vvolfgango, cujus celebrando elogio liber de miraculis secundus (nam vitæ liber ab aliis duobus sejunctus est) ferè totus insumitur.*

Primordia & incrementa.

* Episcopum Frisingensem. *V Sæc 3 Bened part. 1. p. 500.*

5. Quanto honore, *inquit Arnolfus in lib. 1 de miraculis cap. 5*, & quanta reverentia, quove affectu Principes beatum Emmerammum coluerint, inter cetera sibi ab his collata prædia seu pretiosa donatia, testantur ad Orientem provinciæ hujus Lunælacus * optimo pisce pervividus, unde regius cibus; ad Occidentem verò vinifer cæspes Spalticus, è quo regius potus. Attestatur quoque territorium Ratisponense & prædium regale, quod à fastigio montis meridiani inter vias publicas usque ad muros ipsius monasterii à CAROLO Magno traditum est beato Emmerammo & Monachis ejus sub imperiali testamento. Hic inter cetera quæ regio more ac imperiali potentia constituit & ordinavit, Ducem TASSILONEM regno privans, cum filio Diotone monachum esse compulit; necnon sedem Ratisponensis Episcopii à Ducibus prioribus extra urbem translatam, ad martyris videlicet sancti Emmerammi

Monasterii dotationes.

* *Mansio V. to. 1 Metrop. Salisb. p. 499.*

Sedis episcopalis translatio.

basilicam, infra urbis ejusdem muros constitutæ, beati Petri Apostoli sub Simperto Episcopo testituit ecclesiæ. Locum autem Martyris in patrocinium sui honestavit munificentia regali, subdens eum illi, qui ibi inthtonizatus fuerat sede pontificali. Duces verò, qui ante hunc Principem, sub Regibus Francorum, Bajoatiæ regebant Ducatum, quæ bona beato Emmerammo contulerint, pitacia eorum & testamenta penes nos satis indicant inventa. ANN. CH. CM XXXI MAII XIV

6. Ex his autem omnibus, qui Christi Martyrem reverenter colebant, seu cum reverentia diligebant, eo quod præ ceteris ejusdem cultui deditus esset, excipiendum mihi puto persuavis memoriæ ARNOLFUM Carolomanni filium, primo Bajoariæ Ducem, dein Franciæ *orientalis* Regem, novissimè autem ob beati Petri defensionem, post victorias mirificas, Romæ factum Imperatorem: sub quo etiam veluti fundamentum quoddam Martyris almi miraculis scribendis ponere volo. quia hinc exordium sumens, utpote ex noto, & circa eumdem Dei Martyrem maximè devoto, pulcram ad ceteros Principes his annotandos processionem facere potero. Is namque sperans Deum sibi fore propitium, elegit beatum Emmerammum vitæ suæ ac regno patronum; adeoque illi adhæsit, ut in vicinitate Monasterii regio cultui aptum construeret grande palatium. Cùm ergo hujus patrocinium duris in negotiis & in prœliis multis haberet expertum; manifestiùs hoc sibi adesse sensit, quando Marahensi * bello interfuit.... Hinc Princeps gloriosus victoria tali oppidò lætus, Ratisbonam revertitur, ubi consonis omnium in ea ecclesiarum campanis suscipitur... Tunc sapienti usus consilio... per cuncta Noticæ monasteria misit gratifica munera. Speciali autem suo patrono Emmerammo pro gratiarum actione contulit totum palatii ornatum: in quo erat ciborium quadratum, cujus auro tectum tabulatum, fastigium serto gemmarum redimitum: corpus verò, ad geminæ specimen dilectionis, similitudinem habens superioris & inferioris, sustentatur aureis octo columnellis, quæ & ipsæ tot virtutum seu beatitudinum instar exponunt. Erant etiam in eo Evangeliorum libri plenarii auro & gemmis tecti, scripti, picti, ac omnimodis ornati: è quibus unus est cubitalis, opere, pretio, pondere siquidem talis, ut ei non facilè inveniri possit æqualis, &c. Hæc autem cùm largifluæ Principis devotioni tanto patrono minimè sufficerent, pro dono addidit argenteam craticulam prædicto ciborio supponendam. Adjecit & pallia colorata paria & varia: inter quæ unum unius textutæ, longitudinem habuit cubitorum triginta. Verùm his quid diutius immorandum? Demum quippe apud sanctum Emmerammum sibi jussit præparari mausoleum: quò mortem obiturus, eum benigniùs in ecclesiis haberet patrocinantem, quem in terris utcumque vivens & valens, sui suorumque optavit, immo fecit fore potentem.

Arnolfus in S. Emmerammum munificus.

Palatium ei adjacens condit.

* *de Moravia.*

Ciborium donat.

7. *Hac de Arnulfo Rege fusiùs ex Arnolfo retuli, ut inde ostenderem, nihil in tota illa Arnolfi narratione, quæ minutissima quæque commemorat, haberi de sancti Dionysii Parisiorum Episcopi translatione, quæ istuc per Arnulfum facta dicitur apud Ratisponenses. Nulla verò istius translationis mentio facta est ante Pontificatum Leonis IX. qui cùm aliquando Ratisponam accessisset, Vuolfgangi Ratisponensis Episcopi piissimi corpus è tumulo extulit, & rogatu Reginbardi Abbatis ad sanctum Emmerammum, litem de possessione corporis sancti Dionysii dirimere statuit, dato diplomate ad Regem & Antistites Francorum, quod in Metropolis Salisburgensis tomo 1 pag. 253 atque alibi vulgatum est. Verùm si hac translatio ab Arnulfo facta fuisset in ecclesiam sancti Emmerammi, eam non omissurus fuisset Arnolfus ejus loci monachus, qui tam accuratè beneficia per Arnulfum Regem in sanctum Emmerammum collata recensuit annis fere quadraginta ante Leonem IX. Quid? quod de insigni illo Evangeliorum codice agens, nequaquam illum ex Parisiensi sancti Dionysii basilica unà cum sancti Martyris corpore allatum dicit, ut vulgo jactant Ratisponenses: sed dono datum ait ab Arnulfo, nulla translati*

An S. Dionysii corpus eò translatum.

ANN. CH. CM XXXI MAII XIV

corporis (ubi sanè occasio exigebat) mentione facta. Quin etiam ad tollendam omnem ejus rei suspicionem, in ecclesia sancti Dionysii facta est manifestatio ejus corporis jussu Henrici Regis, ut postea videbimus. Sed interim ad Tutonem veniamus, de quo ita Arnolfus in lib. 1 de miraculis cap. 6.

Tutonis vitæ compendium.

8. Sub præfato itaque Principe TUTO sancti Emmerammi monachus Ratisbonensi præsulabatur ecclesiæ. qui à septimo anno imperii illius usque ad duodecimum regni Henrici Saxonis hac in vita permansit. Hujus ergo antecessor CHUNRADUS Rex, exigentibus publicæ rei utilitatibus, ad Reginam civitatem devenit: in qua rebus, quarum gratiâ venerat, profligatis, ex antiqua Regum consuetudine commonitus accessit ad ecclesiam beati Emmerammi, quasi licentiam accepturus Franciam remeandi. ubi Principum sepulcra visitanti, ARNOLFI scilicet Imperatoris, necnon LUDOVICI, qui puer immatura morte è medio excessit, à Capellanis malè suggestum est, ut regio jure ac potestate suorum, ut pote qui fuerit, antecessorum sibi vindicaret præscriptum magni pretii librum. Quem cùm prænominatus Episcopus dare jussus, sed hoc facere Martyris timore nullatenus esset ausus; minis tandem ad id ventum est, ut librum eumdem coram Principe invitus in altari exponeret, cui tamen imprecatus est dicens: Beati Emmerammi sit in die judicii; qui hunc usibus ejus subtraxerit servitii. Quod quantum valeret cito expertus Rex, præcepit eum temere tolli & efferri. Cumque ascendisset equum, prope monasterium incurrit dysenteriæ morbum. Quo tremefactus, ac in se facti commercium sentiens per cruciatus, eodem momento restituit librum beato Emmerammo, inde secum ferens dolorem, quo in Francia ultimum clausit diem. Tunc venerandus Antistes Tuto Christo adhærens in Martyre suo, coronis Principum CAROLI, CAROLOMANNI, ARNOLDI addens de suo quantum potuit, beato Emmerammo aureum altare paravit, venustissimâ formâ decoravit, mille gemmis ornavit. Hic atqui cæcatus corpore, sed illuminatus mente, castigatæ infirmitatis necessitatem vertit in animi angustam virtutem, & nequaquam valde dependens privatum se luminis, quod sibi commune esset cum muscis, talem spiritus habuit consolationem, ut per eum ventura prævideret, ac ea quibus minime interesset facta patenter ediceret. Constitutus ergo apud Lunælacum triginta ferme castis à Ratisbona distantem, grande in ea quadam die factum suis indicavit incendium. Hujus rei non solum prolato, sed etiam totius in eo pietatis testimonio, exemtus è medio, uti nobis dictat bona spes, migravit ad cælicas sedes, ibi quem hic dilexit patronum suum semper visurus Emmerammum.

Alia ejus facta.

9. *Hactenus Arnolfus de Tutone, quem laudat etiam Hundius in Metropolis Salisburgensis tomo* I *pag.* 191. Tuto vir sanctus, monachus Emmeranus, anno DCCC XCI fit Episcopus. Hic Arnulfo Regi Bajoariæ fuit à secretis. quem cùm in Galliam secutus esset, Dionysium illum Gallorum tutelarem cælitem furto surreptum, & Evangeliorum codicem auratum ac gemmatum, jussu Caroli Calvi Francorum occidentalium Regis aureis litteris scriptum, ab eodem Arnulfo acceptum, Ratisbonam in monasterium sancti Emmerani intulit. quem codicem cum Imperator Conradus I iterum auferri jussisset, *&c. Sed nullam veri similitudinem habent ea, quæ de furto corporis sancti Dionysii ab Hundio ex vulgari traditione refertur, quæ Arnolfi monachi tempore nondum recepta erat, ex dictis. Certiora sunt quæ de eodem Tutone addit Hundius, nempe ipsum litigasse* cum Rechario Abbate Mataniensi *super quadam parochia, ut fidem facit charta* data in Straubinga curte regia, anno Domini DCCCC II, regni verò pueri Ludovici secundo, Tutonis autem Episcopi VIII. *quæ nota chronica observanda sunt ad statuendum initium Tutonis Pontificatûs, quem Hundius triennio citiùs, idest anno* DCCC XCI *defixit. Si verum est quod ait Aventinus, anno* DCCCC XX *cùm Henricus Rex unà cum*

Arnulfo Boïorum Dnce Boëmiam cum exercitu penetrasset, & Spitigneum Ducem ad obsequium & fidem Christi coëgisset; Tnto Episcopns ecclesiam Pragæ sancto Vito dedicavit, rogante Vvenceslao Spitignei filio. Idem & Tnto interfuit Concilio Tribnriensi anno DCCC XCV. Sub eodem Episcopo monachi sancti Emmerammi ut scribit Hundius, ab Imperatore Arnulfo exemtionem monasterii impetraverunt. Exstat apud Meibomium post Vvitichindi Annales, inter alia diploma Ottonis M. de donatione facta Ratisponensi monasterio sancti Emmerammi, quo in diplomate fit mentio istins immunitatis, quam Karolus Magnus cum auctoritate Leonis Papæ, filiusque ejus Ludovicus cum Eugenio Papa, & pius Ludovicus Rex cum Nicolao Papa, & Arnulfus Rex cum Formoso Papa in suam potestatem recepisse memorantur, & confirmasse de prædicto monasterio unoquoque anno septem aureos persolvi ad altare sancti Petri, scilicet Romæ. Id autem Otto ipse per interventum Henrici Bajoariorum Ducis fratris sui denno ratum habuit in synodali Concilio ante altare principis Apostolorum, in præsentia Papæ Johannis & Episcoporum CXVII, addens se id facere propter improbitatem Episcopnrum ejusdem civitatis: quia non omnes, sed multi ex eis semper insidiose contenderunt contra eumdem sanctum locum. Hundius tamen scribit, Arnulfi confirmationem irritam fuisse, quia sine consensu Tutonis Episcopi facta erat. quod nequaquam veri simile est, cùm Otto Magnus eam sanctione tam sollemni roboraverit. Ceterum idem Arnulfus Ratisponæ muris inclusit sancti Emmerammi monasterinm, in cujus templi angulo, teste Hundio, exstat hodie sepulcrum Tutonis Episcopi post tumulum sancti Vvolfgangi. Sub hoc Episcopo, inquit idem auctor, fundatum dicitur monasterium inferius Ratisponæ, ad promotionem Juthæ aviæ sancti Henrici, nempe Sanctimonialium, uti & superius, monasterinm. De utroque agitur in vita sancti Vvolfgangi Episcopi, infra.

« CH. AN. CM XXXI
« MAII XIV

Tutonis obitus,

10. Quod attinet ad tempus mortis Tutonis, eam seriùs anno DCCCC XXVI, quem statuit Hundius, contigisse intelligimus ex superiori Arnolfi narratione num. 8. ubi Tnto à septimo anno imperii Arnulfi usque ad duodecimum regni Henrici Saxonis Ratisponensi ecclesiæ præsedisse perhibetur. Arnulfus imperium adiit anno DCCC LXXXVII. Annus itaque ejus septimus Christi anno DCCC XCIV illigatur. Huic de Tutonis pontificatu calculo suffragatur specimen chartæ apud Hundium relatum, in qua annus Domini DCCCC II cum anno Tutonis Episcopi octavo componitur. Unde consequens est, Tutonis annum primum coincidere in annum DCCC XCIV. Et siquidem ad annum undecimum regni Henrici Saxonis pervenit, ad annum DCCCC XXXI ejus obitus differendus est. Corrigendus igitur Hundius, qui annum DCCCC XXVI Tutonis supremum dicit. Tutonem ad diem 14 Maii absolutè ut sanctum celebrant Menardus & Bucelinus, post Hundium, qui diem silet: sed Ratisponensis ecclesiæ Breviaria nullum de eo officium habent. Nobis beatum appellare sat fuit: cujus utique sanctimoniam satis declarat Arnolfus. Tutonem prætermiserunt 14 Maii socii Bollandiani, de ejus recepta sanctitate incerti.

Diplomata & scripta.

11. Apud Hundium diplomata quædam Tutoni inscripta referuntur, Arnolfi unum, alterum Ludovici ejus filii, à pag. 248 tomi primi. In alio item Ludovici fit mentio de Tutone tomo 2 pag. 20. Exstat in tomo 1 pag. 44 epistola Theotmari Iuvavensis seu Saltzburgensis Archiepiscopi, Tuttonis Ratisponensis, aliorumque Episcoporum ad Iohannem Papam IX de variis capitibus ecclesiasticæ disciplinæ.

Successores.

12. Tutoni successit ISENGRINUS, (Conradum interponit Hundius, sed Arnolfus expungit) Isengrino suffectus GUNTHARIUS monachus cœnobii sancti Emmerammi. Ejus electio hac sorte accidit, teste Ditmaro in Chronici lib. 2 pag. 20. quod totidem verbis refert anno CM LII Chronicon Magdeburgense ms. Imperator Otto audita Ratisponensis Episcopi morte, eò perrexit; & ut Episcopatum non alii daret, nisi qui primus sibi occurreret, in somnis est admonitus. Crastino die illucescente Rex ad monasterium sancti martyris Emmerammi,

ANN. CH. CM XXXI MAII XIV

Monachis hoc nescientibus, cum paucis venit; & paulatim ostium pulsans, à quodam Gunthero ecclesiæ pervigili custode & per omnia venerabili Patre est intromissus. Quem intuens ad adorandum primo processit, deindeque talibus aggreditur: Quid mihi, Frater, pro adipiscendo Episcopatus honore vis dare? Senior ad hæc subridens; Calceos, inquit, meos. Hunc autem cum ceteris Fratribus ad electionem Antistitis ad sanctum Petrum venientem, Rex explicato cunctis somnio cereroque rei eventu, Sacerdotem constituit cum consilio Cleri ac totius populi. Qui accepta benedictione sedit tantum menses VI. & compressus ægritudine valida, ad modicum convaluit: sumtoque in manu cinere, locum quo de sæculo migrare voluit, signo sanctæ crucis ipse spargendo signavit, solotenusque positus illud beati Job carmen, beatus & ipse cecinit: *Auditu auris audivi te, Domine, &c.* Et continuò confessione cum lacrymis peracta tradidit spiritum. Impletum in eodem est, quòd antecessor illius similis habitus *(Tutonem intelligo)* huic prædixit: Tu debes, Frater, secundus post me hanc ecclesiam regere, sed parvo tempore vives, Domino tantum te misericordirer coronante. quód quamdiu hic peregrinatus est, juxta Dei voluntatem idem fieri semper optavit. *Otto* audiro obitu tanti Patris, MICHAELEM huic succedere fecit. *Plura de Michaële ibidem, id est apud Ditmarum & Chronographum Magdeburgensem, cujus lectionem in superioribus quandoque pratulimus. Michaël successorem habuit* VVOLFGANGUM, *cujus Acta inferius adducemus.*

Boso Episcopus Merseburgensis.

13. *Idem Ditmarus cum Chronographo laudat pag. 24 antecessorem suum Bosonem Merseburgensem Episcopum, de quo hæc Chronographus ad annum* DCCCCLXX. Boso Mersburgensis Episcopus obiit. Hic à præfato Imperatore constitutus Episcopus, curam sibi commissam annum unum & dies tres regens, in patria obiit Bauvariæ Kal. Novembris, sepultusque est Merseburch in ecclesia sancti Johannis Baptistæ coram summo altari. Hic in monasterio Christi martyris Emmerammi, quod extra urbem Ratisponam in australi parte situm est, monachus conversatione nutritus est, & inde ad servitium Regis assumtus, beneficium Cicensis ecclesiæ pro magni laboris sui remuneratione debita percepit, & juxta prædictam civitatem in quodam saltu quoddam monasterium construxit; ac suo nomine vocavit, *nempe* Busonvve, *ut in margine additur:* templum Domino de lapidibus ædificavit, consecrarique fecit... Et quia is in Oriente, *respectu scilicet Saxonum*, innumeram Christo plebem prædicatione assidua sacro baptismate vendicavit, Imperatori placuit, electionemque de tribus constituendis Episcopatibus ei dedit, Misnensis, Cicensis, & Merseburgensis. Præ his omnibus, eo quod pacificaverat, Merseburgensem expetens ecclesiam ab Augusto, quamdiu vixit, studiose eamdem rexit. Hic ut sibi commissos eo faciliùs regeret vel instrueret, Slavonica verba scripserat, & eos *Kyrie eleison* cantare rogavit, exponens eis hujus utilitatem. Qui recordes in malum hoc irrisoriè mutabant, *Vrivolsa*, quod nostrâ linguâ dicitur, *Alnus quæ stat in frutectis*, dicentes, Sic locutus est Boso, cùm ille aliter dixerit... Quo defuncto, intercessione Annonis VVormatiensis Episcopi Imperator Gisilero, moribus & natura nobili, Episcopatum dedit. *Nec prætereundum hoc loco quod habet Ditmarus paullo post initium libri 3 de Gisilero Episcopo, qui Merseburgensem Episcopatum destruxit, &* Abbatiam ibi statuit, eidemque OTRADUM venerabilem de sancto Johanne *Magdeburgensi* præfecit, postque HEIMONEM de eodem monasterio constituit. *Hæc dicta sint occasione cœnobii sancti Emmerammi, ex quo Boso eductus est, ut mox notabam.*

Busonvvellense monasterium construit.

S. Dionysii corporis detectio Parisiis.

14. *Antequam cœnobium sancti Emmerammi missum faciamus, juvat hoc loco retractare id, quod superiùs jam attigimus, de corpore scilicet sancti Dionysii Parisiorum Episcopi, quod Ratisponenses illi monachi se habere gloriantur, adducto testimonio Leonis Papæ IX, in cujus præsentia hoc corpus manifestatum affirmant.*

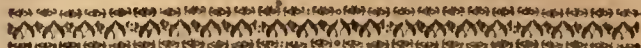
Nec

Nec sanè infitiamur Pontifici ostensas fuisse quasdam reliquias, quacumque tandem illæ sint, quas ei pro genuinis sancti Dionysii reliquiis approbare conati sunt. Verùm eas sancti Dionysii Parisiorum Episcopi non esse inde patet, quòd nemo ante Leonem IX *ejus rei meminerit, nequidem Arnolfus sancti Emmerammi monachus, ubi locus & occasio exigebat. Is enim, ut jam dixi, loquens de eximio codice Evangeliorum, aliisque donis ab Arnulfo Imperatore sancti Emmerammi ecclesiæ concessis, nullam omnino mentionem facit de corpore sancti Dionysii. quod tamen in primis memorari oportebat, siquidem hoc Parisiis allatum dicunt cum illo codice Evangeliorum, quem ab Arnulfo donatum memoravit Arnolfus. Deinde grassante Nortmannorum infestatione paullo post Arnulfi Imp obitum, Monachi sancti Dionysii in urbem Remorum se receperunt* cum ipsius Martyris pretioso corpore, *inquit Frodoardus auctor æqualis in Historia lib.* 4 *cap* 8. *ubi Heriveus Antistes* eos recepit & aluit. *Præterea Carolus Simplex Heinrico Germaniæ Regi* manum pretiosi martyris Dionysii auro & gemmis inclusam *transmisit anno* CM XXV, *teste Chronographo Magdeburgensi, id est anno* XXVI *à morte Arnulfi. Non ergo tunc sancti Dionysii corpus ex Gallia sublatum fuerat. Sed quod omnem evincit difficultatem, missis Leonis Papæ IX ad Henricum Francorum Regem & regni Episcopos litteris de prætensa corporis sancti Dionysii apud Ratisponenses manifestatione, statim Henricus ipse Hugoni Abbati Dionysiano mandavit, ut sancti Dionysii loculo sollemniter reserato dispiceretur, an sacra ejus reliquiæ inde re vera furto sublatæ fuissent. Id incunctanter aggressus est Hugo, diemque sollemni detectioni indixit* sub die quinto Iduum Juniarum. *Ipso die in frequenti Episcoporum, Abbatum, procerumque conventu reseratus est sancti Martyris tumulus ac loculus: ubi reliquiæ integræ cum loculo pretiosissimo reperta, nulla violati tumuli specie apparente. Ejus rei historiam retulit Haimo sancti Dionysii monachus in libello inedito, quem alteri Hugoni Abbati nuncupavit. Inter alia scribit auctor iste, Odonem Henrici Regis fratrem* cum curialium pluribus *à Rege directum, ut sollemni detectioni interesset*; *ac misisse* sanguineam purpuram ad involvendam pretiosi corporis glebam. *tum effosso tumulo*, ossa pretiosissimi martyris Dionysii reperta, pallio tantæ vetustatis nimietate consumto obvoluta, ut inter manus tenentium evanesceret. Post hæc ablatis vetusti pallii reliquiis, cum aliisque pignoribus vestimentorum sancti Dionysii sociorumque ejus studiosè conditis, ossa devotissimè ab Abbate involuta in pallio à Rege destinato. *Ut verò omnes intelligant, quantâ cautelâ, & quàm munito loco reposita essent sancti Martyris reliquiæ, tumulum ita describit Haimo.* Dagobertus memoratum sanctum cum duobus sociis honorificè posuit in scriniis argenteis artificiosissimarum serarum atque obicum mirifica atque subtili diligentia, ut adhuc hodie, *inquit*, videri potest, interiùs munitis: collocavitque post altare in crypta tantæ profunditatis, ut usque ad genua omnino se intromittat, si quid inde voluerit abstrahere aliquis. Quin etiam antequam ad corpora sanctorum perveniatur, cryptula quædam aureis gemmis extrinsecus decorata habetur, in qua duabus seris diligenter munita Dominici clavi & coronæ condita servantur pignora, nulloque alio aditu præter hunc scrinia sanctorum videri, aut ab aliquo possent ullatenus tangi. *Quæ omnia cùm integra & inviolata reperta essent, nemini sublati corporis (quod quidem ibidem inventum est) suspicionem relinquere potuerunt. Sacrum corpus quindecim continuis* diebus dimissum est super principale altare, Fratribus ad custodiam diu noctuque sibi succedentibus. *Huic autem detectioni adfuerant ex Episcopis* VVIDO Remensium Archiepiscopus, ROBERTUS *Cantuariensis*; IMBERTUS *Parisiorum* Episcopus, HELINANDUS Laudunensis, BALDUINUS Noviomensis, VVALTERIUS Meldensium, FROTLANDUS Silvanectis: *ex ordine Abbatum præter Hugonem Dionysianum*, ALBERTUS Abbas Majoris-monasterii, JOHANNES Fiscannensis, LANDERICUS sancti Petri Carnotensis, ROBERTUS sancti Petri Fossatensis. RODULFUS sancti Petri Latiniacensis, ADALBERTUS monachus

ANN. CH. CM XXXI MAII XIV

ANN. CH. CM XXXI MAII XIV

sancti Remigii, qui & ipse asseruit in præsentia imperatoris *Henrici* IV, in hac patria sanctum Areopagitam Dionysium esse, quando unius mortui hominis corpus pro eo de terra voluit extrahere *apud Ratisponam. Ex ordine laicorum interfuerunt* ODO memorati Regis frater atque fidelis nuntius, VUALTERIUS Comes Pontisarensis, VVILLERUS Comes Corboilensis, YVO Comes Bellimontensis, VVALERANNUS Comes Mellendensis, & alii nobiles, multique devotæ fidei gregarii Milites. *Hactenus ex Haimone. Hujus detectionis festum quotannis in ecclesia Dionysiana celebratur. Hæc sufficiant ad explodendam fabulam de translatione sancti Dionysii in sancti Emmerammi cœnobium, de quo iterum in actis Ramuoldi Abbatis agemus.*

ANN. CH. CM XXXIII AUG. III

DE B. GREGORIO ABBATE NONANTULENSI,

Ubi de Monachis ibidem cæsis ab Hungaris.

I. NONANTULENSE *in agro Mutinensi monasterium condidit Anselmus ex Duce Foroliviensi monachus & Abbas pietate insignis, cujus acta initio Sæculi superioris retulimus. Eodem sæculo desinente, loco isti præfuit* LEOPARDUS Abbas, ordinatus anno Domini DCCCXCIX, qui sedit annos XIII, menses duos, dies XIX. Obiitque XII Kal. Julii, *uti ex Chronico Nonantulano Ughellus commemorat in tomo 2 Italiæ sacra col. 254.* In ipso anno DCCCXCIX venêre Ungari in Italiam de mense Augusto, Indict. III, VIII Kal. Octobris. Junxerunt se Christiani cum eis in bello ad fluvium Brentam, ubi multa millia Christianorum interfecta sunt ab eis, & alios focavere: & venerunt usque ad Nonantulam, & occidêre Monachos, & incenderunt monasterium, & codices multos concremavêre, atque omnem depopulati sunt locum. Prædictus autem venerabilis Leopardus Abbas cum cunctis aliis Monachis fugêre, & aliquamdiu latuêre. Postea verò congregati sunt, & recondidêre monasterium & ecclesiam: & misit ad SERGIUM Papam, qui tunc Romanam & apostolicam gubernabat sedem, consulendo de consecratione ecclesiæ seu monasterii, & de diversis ærumnis quas passus est à barbaris atque ab aliis malis hominibus. cui prædictus Papa scripsit epistolam continentem hunc modum.

Leopardus Abbas.

Monachi ab Hungaris cæsi.

SERGIUS Episcopus servus servorum Dei, LEOPARDO religioso Nonantulani monasterii Abbati. Visis humilitatis tuæ litteris, condoluimus satis de cœnobio Nonantulanensi tibi commisso, eo quod sub cura tui regiminis commissus tibi grex nonnullis afficitur indigentiis. siquidem barbarorum gladio vastan... tuumque monasterium ab eisdem igne crematum, malorum hominum infestatione te ipsum cum tuis turbatum audimus. Sed misericordiæ omnipotentis Dei esto fisus, beatorumque Apostolorum suffragiis adjutus, quod ad hoc prævaluisti, ut post flagella, tui laboris certamine, ecclesiam ipsius tui monasterii usque ad culmen levares, quam cum toto tuo monasterio sub apostolica nostra tuitione, quemadmodum sub antecessorum nostrorum tempore fuit, pro amore beati Silvestri Pontificis Romanæ sedis, cui Deo auctore deservimus, decernimus esse; & te ubicumque adjuvare, & protegere debemus, pontificii nostri dexteram libenter porrigamus, firmantes quæcumque ab ævo religioso & sancto concessa privilegia tuo fuêre mo-

nasterio Nonantulano. De cetero si ad consecrandam monasterii tui ecclesiam Episcopum quæris, hoc tempore nolumus, ut aliquem ad consecrandam ipsam ecclesiam roges, nisi JOHANNEM venerabilem Ticinensem Episcopum, aut VVIDONEM Placentinum, vel ELBUNGUM Parmensem reverendissimos Episcopos. De his tribus qualem volueris, induc ad consecrandum tuam ecclesiam. ANN. CH. CM XXXIII ANG. 112

2. *Hucusque Sergii tertii littera, quæ notis chronicis destituta sunt apud Ughellum, data anno* CM VIII *aut insequenti, si non anno* CM X, *quo Sergius decessit. Vvido, in præmissis litteris memoratus, erat* Monachus ex Ordine sancti Benedicti, *qui Placentinum sancti Sabini seu Savini monasterium ab Hungaris itidem dirutum restituit, ut vetera monumenta testantur ibidem apud Ughellum. Anno* CM XII *Leopardo successit in regimen cœnobii Nonantulensis* GREGORIUS *Abbas, de quo accepimus dumtaxat paucula quæ sequuntur.*

3. *Antequam Abbatiali dignitate fulgeret Gregorius, tam doctrina, quàm disciplina regularis observantia clarus fuit. Hunc* Ligum *aut* Lygeum *vocat Cosmas Materiensis, sæculi decimi poeta, in perrudi carmine, quod ipsi de sanctis martyribus Theopompo & Theona sive Synesio nuncupavit. Illud Ferdinandus Ughellus, tum Nonantulæ Abbas, descripsit ex antiquissimo ejusdem monasterii codice, qui etiam Theopompi atque Synesii acta, quatenus ab ipsomet in Episcopis Tarvisinis vulgata sunt in Italiæ sacræ tomo 5, complectitur. Post annum* DCCLXXX *beatorum Martyrum corpora in monasterium sanctæ Crucis & sanctæ Fuscæ, Nonantulano subditum deportata sunt ex Oriente: sed devastato ab Hunnis & Vugaris anno* DCCCXCIX *sanctæ Fuscæ cœnobio, inde delata sunt in Nonantulanum, agente in primis venerabili Petro loci Abbate circiter annum* DCCCCXI, *qui misso Rodulfo monacho S. Fuscæ locum recuperavit, atque Martyrum corpora colligi & Nonantulam deferri curavit. Rem pluribus apud Ughellum narrat anonymus, qui Rodulfo Nonantulæ Abbate initio sæculi* XI *florebat. Rodulfum autem eo nomine primum, qui ab anno* MII *ad* MXXXV *præfuit, designat auctor, non secundum, qui Rodulfo patruo proximè successit in annos quatuor. Hæc Martyrum acta recudere non vacat, quandoquidem ea superiùs in Anselmi Abbatis elogio delibavimus: quæ de Gregorio Abbate dicuntur, hîc referre satis fuerit, postquam Cosmæ versus nonnullos exscripserimus.* Gregorius Leopardi successor.

4. *Iam laudatus Cosmas opellam suam Gregorio sic inscribit:*

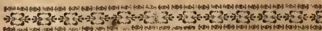
COSMAS MATERIENSIS GREGORIO LIGO.

Cosmas Gregorio monacho dedit ista benigno
Carmina, levitico qui cluit officio.
Ob meritum magni Theopompi præsulis almi,
Obque Synesii, seu Theone tanei.
Sæpius is celsam rogitavit namque catervam,
Scribendi causam nos celebrare piam.
Mox operam dedimus, græco de fonte latinus
Murmuret ut citius gesta sacrata pius.
Annuat ut Dominus nobis sua munera Christus,
Addat opem precibus cœtus ovans Lygeus.
Cosmas Martyribus sacris carmen dedit actus,
Gregorii precibus mente pia japygus.

Non meliore vena decurrit carmen, planè insulsum, & ferrei sæculi genio respondens.

5. *Petro Abbati Nonantulæ exstincto successit Gregorius, quem anno* DCCCCXIV *ordinatum refert antiquus Nonantulanorum Abbatum index, qui ex ms. chronico seu codice concinnatus, in Rodulfo* II *sive in anno* MXXXVII *desinit: ubi de Gregorio hæc memorantur.* Hic reliquit Abbatiam, abiitque in locellum,

ANN. CH. CM XXXIII AUG. III Solariæ, & cœpit ibi degere feliciter. Successit autem in loco ejus INGELBERTUS venerabilis Levita, anno ordinationis ejus XVII, anno Domini DCCCCXXIX. Et postea in ipso præfato locello Solariæ jam prælibatus Abbas Gregorius conversatus fuit annos tres, & menses sex, dies quatuor; & tunc rediit ad suum cœnobium, & sub regimine Ingelberti Abbatis honestissimè vixit. Postea adstante cuncta congregatione sancti Silvestri, Deo spiritum reddidit anno Domini DCCCCXXXIII, III nonas Augusti, Indict. VI. *Nec plura de Gregorio Nonantulana scheda apud Ughellum, qui melius res litteraria consulturus fuisset, si integrum Chronicon, quale Vvion in monasterii sacristia cum Kalendario & Anselmi vita asservari dicit, exhibuisset. In Fastis Benedictinis celebratur prid. Nonas Augusti* depositio sancti Gregorii *Nonantulani monasterii Abbatis. Utinam ejus acta haberemus, quibus e*jus *sanctitas demonstraretur. Ferrarius in catalogo Sanctorum Italiæ eum ut sanctum laudat, atque* tanta prudentia & sanctitate *Nonantulense monasterium suum administrasse*, ut etiam miraculis claruerit. *an autem officio ecclesiastico Nonantulæ celebretur, sibi hactenus ignotum esse. De Leone Abbate inferiùs suo loco.*

ANN. CH. CM XXXIV MARTII XXXI

DE VENERABILI JOHANNE I, ABBATE CASINENSI.

1. POST *sanctum Bertharium, de quo in superiori tomo egimus, incenso à Saracenis Casinate monasterio, Monachi qui ex barbarorum strage reliqui erant, Teanum in oppidum se recepêre: quibus* RAGEMPRANDUS *primùm Abbas, dein* LEO *eo in loco præfuerunt. Leone Abbate Monachi Casinates tertio Messanam profecti, apud S. Placidum pro Christiana Fide à Saracenis cæsi sunt.* JOHANNES *eo nomine primus, à sancto P. Benedicto vicesimus tertius Abbas Casinensis, Leoni successit viro strenuissimo, qui sacri montis ædes Saracenorum incendio deformatas instaurare aggressus est, id quod Iohannes feliciter absolvit. Genere illustris fuit Iohannes, Capuanorum Principum consanguineus, quem singularis pietas præ ceteris ad Abbatiale munus evexit. Rem, uti habuit, ex Leonis Marsicani Chronico lib. 1, cap. 53 postremæ editionis discere juvat.* Hic, *inquit*, nobilium Capuanorum ortus familia, eo tempore, quo præfatus Leo Abbas decessit, Archidiaconi officio in Capuana ecclesia fungebatur, religiosis valde & honestis moribus præditus. Sed cùm aliquanto tempore congregatio Monachorum, quæ Teani consistebat, pastore esset proprio destituta, nec inveniretur inter eos aliquis hujusmodi, qui tantæ prælationi esset idoneus; tunc LANDULFUS & ATENULFUS Capuani Principes ineuntes consilium, præfatum Archidiaconum adiêre; eumque tam monitis, quàm precibus, ut ejusdem congregationis regimen reciperet, compulêre. quo tandem annuente, mox Monachus factus, nec multo post à fratribus universis juxta morem electus, atque à supradicto domno Johanne Papa [X] honorificè consecratus est. *Notandus hic locus, ex quo intelligimus id in more positum quondam fuisse, ut si quando ex sæcularibus postularentur Abbates, mox illi sumto habitu Monachum profiterentur. quod Probi exemplo docet Gregorius M. idemque Germanus Parisiorum, Leodegarius Æduensium Episcopi proprio, aliique à nobis aliàs indicati probant.*

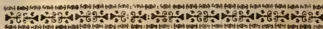
Johannis genus. Monachatus.

Abbatialis dignitas. 2. Factus itaque Abbas, cœpit monere fratres, ut relicto Teano Capuam habitaturi secum pariter pergerent. quæ videlicet civitas, & circumpositarum civitatum primaria esset, & in ipsa Domini ejusdem patriæ Principes habi-

tarent. qui obsecundantes ejus imperio, Capuam omnes simul habitaturi profecti sunt. Verùm in eadem civitate Monasterium adhuc non erat ædificatum, sed in eo loco, ubi nunc constructum est, juxta portam scilicet sancti Angeli, perparva nimium & exilis erat ecclesia, ac secus eam alia similiter parva vilisque domuncula stabat de lignis contexta, ubi tres tantùm, aut quatuor fratres vetuli morabantur. Hunc siquidem locum MAIO Abbas sancti Vincentii, nepos videlicet illius, sub quo monasterium construendum olim à Principibus acquisierat, & eamdem, quam diximus, ecclesiolam atque domunculam ibi construxerat. Sed cùm post eum GODELPERTUS Abbas factus fuisset; locutus cum prædicto Abbate Johanne, permissione seu licentia præfatorum Principum concambiavit cum eo ipsum locum, recipiens scilicet pro eo locum alium tantumdem ambitus, ubi priùs idem Johannes Abbas monasterium suum ædificare statuerat: & consequenter ipse Godelpertus ad Principes jam dictos accedens, acquisivit ab eis alium locum juxta ipsam civitatem, & super fluvium Vulturnum: & cœpit ibi ædificare monasterium in honore sancti Vincentii, & monachos, qui per diversa dispersi fuerant, congregare, & res atque possessiones ipsius monasterii jam dudum perditas recolligere. Noster autem Johannes, tam propinquorum, quàm amicorum non parvis adjutus solatiis, cœpit nihilo minus in eodem, quo diximus, loco monasterium in honore beati Patris Benedicti à fundamentis construere, atque intra non multum tempus magnam pulcramque ecclesiam, necnon & officinas diversis monasterii officiis congruas decenter fecit; ibique quinquaginta & eo amplius Monachos victuros regulariter aggregavit, &c. *Occasione hujus transmigrationis Camillus Peregrinius, & ex eo Angelus de Nuce, Agapiti Papæ diploma referunt, in quo Capuanos Principes ambitionis & avaritiæ studio ductos hanc promovisse Pontifex subindicat his verbis.* Quod malum in caput quondam LANDULFI tui genitoris respicit, qui quasi monasterium intra Capuanam civitatem ædificans, non ob Dei reverentiam, sed temporalis gloriæ honore cupidus, parvipendens animarum periculum, suo dominatui monasterium subdere cupiens, perverso more cum morbido grege residere desiderans, ut totius possessionem jam dicti monasterii suis quasi hereditario jure relinqueret. — *Ann. Chr. CMXXXIV Martii XXXI Facta*

3. *Subdit Leo cap. 54, Iohannem* renovatæ majori ecclesiæ *Casinensi varia contulisse ornamenta, prædia dedisse, aliaque strenui Abbatis munera præstitisse. Ad hæc Petrus Diaconus in cap. 15 de Viris illustribus Casinensibus Iohannem his verbis commendat.* Johannes supradicti Casinensis cœnobii Abbas, vir nobilis carne & spiritu, de persecutionibus ejusdem cœnobii, & de miraculis inibi factis, Chronicam succinctam, sed valde necessariam loco descripsit. *Chronicon illud Leo in prologo operis sui ita designat:* Repertis illis ipsis scriptiunculis, quæ de hac eadem materia, laciniosо licet stilo, videbantur vel breviter exarata, & præcipue CHRONICA JOHANNIS ABBATIS, qui primus in Capua Nova monasterium nostrum construxit. *Angelus de Nuce Chronicon istud in codice membraneo Casinensi, cura & studio Iohannis Abbatis exarato, contineri scribit: illud haud dubiè ipsum, quod Camillus Peregrinius in historia principum Langobardorum pag. 122 evulgavit. Cetera Iohannis acta scriptave nos latent, qui postquam Casinensibus ab undecimo Kal. Septembris anni* DCCCC XI *ad pridie Kalendas Apriles anni* DCCCC XXXIV *præfuisset, vivere desiit.* & apud Capuanum monasterium, *inquit Leo*, decenti est sepultura reconditus. *Præter Leonem & Petrum Diaconum in locis superiùs memoratis, idem ipse Petrus in lib. ms. de ortu & vita Iustorum Casinensium cap. 36, inquit Marus pag. 28, & Vossius de Histor. Lat. lib. 3, uti & Sanctuarium Capuanum Michaëlis Monachi pag. 157 Iohannem commemorant. Notanda Petri Diaconi verba in citato mox loco, quæ eum uti* virum sanctissimum ac religiosissimum *commendant. Hunc Caffarellus in Elogiis Abbatum Casinensium, & in Martyrologiis Vvion, Ferrarius, Dorganius,* — Elogium. — Mors & sepultura.

Ann. Ch. cm xxxiv Martii xxxi *Bucelinus, aliique è nostris* sancti *titulo afficiunt, immo & Maras sanctorum Casinensium fastis sub pridie Kalendas Aprilis adscriptum contestatur: quos sanctorum fastos reperire necdum licuit. In antiquo Casinensi Breviario, litteris Langobardicis ab annis sexcentis exarato, ubi Kalendarium per menses ductum habetur, nulla Iohannis Abbatis mentio occurrit: unde* venerabilem *appellare sufficiat, quem etiam Menardus in Martyrologio suo Benedictino prudenter praetermisit, & Bollandiani eadem ratione in Martio. Iohanni primo in regimen Casinensis cœnobii successere* ADELPERTUS, BALDUINUS, *idemque sancti Pauli ad Urbem Abbas, (cujus mentio infra in actis sancti Odonis Abbatis Cluniacensis)* MAJELPOTUS, & ALIGERNUS, *de quo inferiùs acturi sumus.*

Ann. Ch. cm xxxvi Maii xxxi

DE VENERABILI HILDEBERTO
ARCHIEPISCOPO
MOGUNTIACENSI,
& aliis ejusdem sedis Archiepiscopis.

1. E*X serie Antistitum Moguntinorum, qui hoc saeculo exstiterunt, id verum esse intelligitur, quod superiori tomo in Sunderoldo dixi, dignitatem Archiepiscopatus Moguntini fere hereditariam à sancto Bonifacio ad posteros Benedictinos transiisse. Nam saeculo decimo Antistites istius ecclesiae plerique omnes ex Ordine sancti Benedicti assumti sunt, ut ex sequentibus quivis intelliget.*

Hatto Archiepiscopus. 2. *Quippe Sunderoldo successit anno* DCCC XCI Hatto Augiensis Abbas, vir ingeniosus, *testante Hermanno, seu (ut habet Regino)* qui in Augia monasterio multorum Pater exstitit monachorum. *Hunc duodecim Abbatiis praefuisse tradit Ekkehardus Iunior in libello de casibus monasterii S. Galli cap. 3. ubi praecipua ejus facta commemorat.* Fuldensis ipse erat monachus & Abbas, *inquit Ekkehardus. quod si legisset Serarius, Bruschium & Vuionem, qui Abbatem Fuldensem dixerunt, non refellisset. Ita verò Arnolfo Regi carus erat, ut* cor Regis *appellaretur, ex eodem Ekkehardo.* Moguntiam ipsam, à loco suo antiquo motam, propius Rheno statuit. *Idem* Cellam & basilicam sancti Georgii in insula construxit, *auctore Hermanno ad annum* DCCC LXXXVIII, *quo Hattonem* Augiae Rudolfo Abbati *successisse tradit. Visitur in hunc usque diem haec ecclesia S. Georgii cum ejus reliquiis in insula Augiensi Constantiam versus. De istius Oratorii conditione agit Notkerus Balbulus in suo Martyrologio ad* VII *Kal. Maii occasione sancti Georgii: ubi Hatto Maguntiacensis, quem suum ipsius* Patriarcham *vocat, sancti Georgii* caput & aliud quoddam membrum cum plurimis & maximis sanctorum reliquiis in Alemanniam ad novum monasterium suum à Formoso Apostolico impetratis asportasse *memoratur. Ejus obitum refert Hepidannus anno* DCCCC XIII, *Chronicon Magdeburgense ms. anno sequenti, Serarius anno* DCCCC XII. *Ipso Pontifice apud S. Albanum, (quod monasterium apud Moguntiam celeberrimum erat, ut in Probo diximus ad annum* 859) *Adelbero monachus Hirsaugiensis Scholas magna cum eruditionis & sanctitatis opinione rexit, teste Trithemio in Chronico Hirsaugiensi.*

Herigerus. 3. *Hattonem excepit* HERIGERUS *ex Fuldensi item Abbate,* diuturna religionis exercitatione commendabilis: *cui successit* HILDEBERTUS *seu* Hilbertus *de quo in praesent agendum est. De utroque ita Chronicon Magdeburgense ad annum*

DCCCC XXV. Herigerus Moguntinus Deo dignus Archiepiscopus obiit: Hildebertus successit. ANN. CH. CM XXXVI MAIDXXXI

4. *Hildeberti honorificam in primis mentionem facit Vvitichindus in lib. 2, ubi de coronatione Ottonis Regis.* Eo tempore, *inquit*, erat summus Pontifex *seu Archiepiscopus*, nomine Hilbertus, Franco genere, monachus professione, nutritus vel doctus Vvldo monasterio, & ad id honoris merito progrediens, ut Pater ejusdem loci constitueretur, deinde summi Pontificatus Magontiacæ sedis fastigium promeruisset. Hic erat vir miræ sanctitatis, & præter naturalem animi scientiam, litterarum studiis satis clarus: qui inter cetera gratiarum dona, spiritum prophetiæ accepisse prædicatur. *Synodo Erfordiensi in Turingia præfuit anno* DCCCC XXXV. *eodemque anno è sancti Hilarii basilica in sancti Albani monasterium, sancti Aurei ac sanctæ Iustinæ aliorumque reliquias transtulit.* Hildebertus.

5. *Sed inter cetera Hildeberti facinora præcipuum est illud, quod Ottonem mortuo Henrico ejus patre, anno* DCCCC XXXVI *Regem innuxit coronavitque. Istius ritus pompam latè describit Vvitichindus initio libri secundi, & totidem fere verbis Chronicon Magdeburgense ms. cujus quia nonnulla est lectionum varietas, hic testimonium proferre juvat.* Defuncto patre patriæ & Regum maximo HEINRICO, omnis populus Francorum ac Saxonum Ottonem à patre designatum notantes, universalis electionis locum in palatio Aquisgrani esse jusserunt. Duces ac præfectorum principes cum manu principum ac militum congregati in sceo * basilicæ magni Karoli cohærenti collocarunt novum Ducem in solio ibi constructo, manus ei dantes ac fidem pollicentes, & operam suam contra omnes inimicos. At Moguntinus Pontifex interim cum universo sacerdotali ordine & omni plebe præstolabatur infra basilicam processionem novi Regis. Procedenti Pontifex obvius lævâ suâ tangit dexteram Regis, suâque dexterâ lituum gestans, lineâ indutus stolâ, planetâque infulatus; progressusque in medium usque fani constitit: & conversus ad populum qui circumstabat (nam erant deambulatoria infra & supra in illa basilica in rotundum facta, quò ab omni populo cerni posset) En, inquit, adduco vobis à Deo electum, & à domino rerum HEINRICO « olim designatum, nunc verò à cunctis Principibus Regem factum OTTONEM. « si vobis ista electio placeat, dextris in cælum levatis significate. Ad hæc « omnis populus dextras in cælum levans, cum clamore valido imprecati sunt prospera novo Regi. Ita more Francorum Otto Rex creatus regnare cœpit ab AUGUSTO loco LXXVI, anno ab urbe Roma condita M DC LXXXVIII, ab Incarnatione Domini DCCCC XXXVI. Proinde procedit Pontifex cum Rege tunicâ strictâ more Francorum induto pone altare, super quod insignia regalia posita erant, gladius cum baltheo, chlamys cum armillis, baculus cum sceptro ac diadematе. Ipse autem Pontifex Moguntinus HILDIBERTUS nomine, Francus genere, monachus professione, nutritus & doctus in Fulda monasterio, & ad id honoris merito progrediens, ut Pater ejusdem monasterii constitueretur, deinde summi pontificatus Moguntiacæ sedis fastigium mereretur. Hic erat vir miræ sanctitatis, & præter naturalem animi sapientiam litterarum studiis clarus: qui etiam inter cetera gratiarum dona spiritum prophetiæ accepisse prædicatur. Et cùm esset quæstio inter Pontifices in consecrando Rege, Treverensem videlicet & Coloniensem, (etenim Trevirensis asserebat quod ejus sedes antiquior esset, & tamquam à beato Petro Apostolo fundata: Coloniensis verò quia ad ejus diocesim locus pertinebat) & ob id uterque sibi convenire arbitrati sunt hujus consecrationis honorem. Cessit tamen uterque cunctis notæ Hildeberti almitati. Ipse autem accedens ad altare, assumsit inde gladium cum baltheo, & conversus ad Regem ait: Accipe hunc gladium, quo Christi ejicias universos ad- « versarios, barbaros quoque & malos Christianos auctoritate divina tradita « tibi omni potestate totius imperii Francorum ad firmissimam pacem omnium «

Ottonem coronat.

* al. Xysto

AN CH. CM XXXVI MAII XXXI » Chriſtianorum. Deinde ſumtis armillis & clamyde induit eum. His cornibus, inquiens, humi renus demiſſis monearis quo Dei zelo ferveas, & perdurare in pace tuenda uſque in finem te debere ſcias. Exinde ſumto ſceptro baculoque: His ſignis, inquit monitus paterna caſtigatione ſubjectos tuos corripias. Primum ergo Dei omnipotentis miniſtris, & viduis ac pupillis miſericordiæ manus porrigas, numquam oleum miſerationis deficiat, ut Deo tibi propitio in præſenti pariter & in futuro, ſempiterno premio coroneris. Perfuſuſque ilico oleo ſancto, & coronatus diademate aureo ab ipſis Pontificibus HILDIBERTO ac VVICFRIDO, ac omni legitima conſecratione completa, ab eiſdem Pontificibus ducitur ad ſolium ad quod per cochleas aſcendebatur, & erat inter duas marmoreas miræ pulcritudinis columnas conſtructum; unde ipſe omnes videre, & ab omnibus videri poſſet. Divina deinde laude dicta, ſacrificioque ſollemniter celebrato, deſcendebat Rex ad palatium, & accedens ad menſam marmoream regio apparatu ornatam reſedit cum Pontificibus & omni populo. Duces verò miniſtrabant. Lothariorum Dux GISILBERTUS, ad cujus poteſtatem locus ille pertinebat, omnia procurabat. EVERHARDUS menſæ præerat, HERIMANNUS Franco pincernis, ARNOLDUS equeſtri ordini & eligendis locandiſque caſtris præerat. SIGEFRIDUS verò Saxonum optimus & à Rege ſecundus, gener quondam Regis, tunc verò affinitate conjunctus, eo tempore procurabat Saxoniam, ne qua hoſtium interim irruptio accideret, nutrienſque juniorem HEINRICUM ſecum retinuit. Rex autem poſt hæc unumquemque Principum juxta munificentiam regalem congruenti ſibi munere honorans cum omni hilaritate dimiſit multitudinem.

6. *Non diu poſt illam inaugurationem ſupervixit Hildebertus: cujus obitum eodem anno* DCCCC XXXVI *collocat idem Chronicon Magdeburgenſe his verbis.* Hildeberrus Moguntinus Archiepiſcopus obdormivit in Chriſto prid. Kal. Iunii. Hic in fine ſuo Deo gratias egit, quòd eccleſiæ ſuæ nil umquam injuſtè adquiſierit vel perdiderit. *Eumdem annum ſignant Regino & alii. Sanctum Hildebertum vocat Chronicon Magdeburgenſe: ſed venerabilem interim nobis appellare ſatis fuerit. Menardus eum beatum vocat die 24 Maii: at Magdeburgenſis Chronici auctoritatem praefero.*

Fridericus. 7. *De ſucceſſore ſic agit idem Chronicon:* Huic FRIDERICUS ſuccedens, Deo placuit & ſæculo. *Fuit & ipſe monachus Fuldenſis, ut eccleſia Moguntina apud Serarium monumenta probant. Hunc in conſequentibus maximè laudat Chronicon Magdeburgenſe, ut, anno* DCCCC XXXVI ſuaſione quoque optimi viri & omni religione probatiſſimi Friderici ſucceſſoris Hildeberti Moguntini Archiepiſcopi Eberhardus *Francorum Dux* adiit Regem, ſupplex veniam depoſuit, omnia ipſius arbitrio tradens. *Et anno* DCCCC XLII *idem Fridericus* ſucceſſor Hildebrandi ſancti viri *dicitur*, & ipſe, quantum ad humanum judicium, bonis operibus deditus. *In Fuldenſe monaſterium ſemel & iterum ob quaſdam cum Ottone ſimultates, nempe quod Eberhardo & Giſilberto Ducibus contra Ottonem faveret, retruſus eſt, atque Hadumari Abbatis cuſtodia traditus. Inde verò eductus*, auſteriorem vitam cum eremitis ac ſolitariis *agere ſolebat, ut in Chronico Magdeburgenſi legitur ad annum* DCCCC LIII

Monachorum vexatio. 8. *Per id tempus, id eſt anno* DCCCC XLVI *ex eodem Chronico*, cùm bella interna externaque ceſſarent, leges divinæ atque humanæ auctorali vigore pollerent, gravis perſecutio monachis oritur in illis diebus, affirmantibus quibuſdam Pontificibus melius arbitrari, paucos vitâ claros, quàm plures negligentes ineſſe monaſteriis oportere. Obliti, niſi fallor, ſententiæ Patrisfamilias, prohibentis zizania colligere, ſed utraque creſcere oportere uſque ad meſſem. Quo factum eſt, ut plures propriæ infirmitatis conſcii, depoſito habitu & relictis monaſteriis grave onus Sacerdotum devitarent. Fuerunt autem quidam, qui ſummum Pontificem Frithericum hoc non purè, ſed

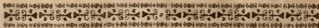
ficte fecisse arbitrati sunt: quatinus venerabilem virum, Regique fidelissimum, Vuldensem Abbatem Hadumarum, quoquo modo posset, dehonestaret. Ipse enim erat vir magnæ prudentiæ ac industriæ. Sub ejus temporibus templum famosum Vuldense igne consumptum est, & ab eo restauratum, & multo majore decore perfectum. Hic Pontificem sub custodia tenuit, conjurationis culpabilem, primùm honorificè, sed cùm litteras ab eo scriptas reprehendisset, severè satis. Pontifex verò dimissus, dum ultionem quærit, nec contra tantum virum prævalet, humillima primùm monasteria tentavit, ut ad excellentissima æqualiter procederet. Sed hujuscemodi simultates incassum profusæ sunt. Nam Abbas in gratia & amicitia Regis permansit, & causis intercurrentibus Pontifex quod cogitavit non implevit. ANN CH. CM XXXVI MAII XIV

9. *Anno* DCCCC LIV *ponitur Friderici obitus à Trithemio, Serario, aliisque, maximè à Chronographo Magdeburgensi, cujus hæc verba.* Fridericus Pontifex ægrotare nuntiatur, ac desperari. Quapropter Regis placitum modicè est dilatum. Igitur Fridericus Archiepiscopus mortuus est, vir in sancta religione strenuus, & valde laudabilis, nisi in hoc tantùm videbatur reprehensibilis, quod sicubi vel unus inimicus Regis emersit, ipse se secundum apposuit: cujus finem qui interfuerunt, satis laudabilem prædicant. Cui VUILLEHELMUS filius Regis, ex matre quidem nobili, sed Slavonica, in Archiepiscopatu successit, à populo in *Arnestat* concorditer electus. *Non ergo ex Adelheide, ut Serarius censet, natus est Vuillelmus, de quo in Elogio Adelberti Russorum Apostoli iterum agemus.* Friderici obitus. Vuillelmus successor.

10. *Vuillelmum anno* DCCCC LXVIII *excepit* HATTO *ex Abbate Fuldensis monasterii, quod Archiepiscoporum Moguntiacensium veluti seminarium fuit. De morte Vuillelmi ita Chronicon Magdeburgense.* Vuillehelmus filius Imperatoris Mogontinus Archiepiscopus, cui cura ab Imperatore domino & parente suo commissa fuit Parthenopolim disponendi, ceteraque regni necessaria regendi, cùm finem ægrotantis Machtildis Reginæ aviæ suæ exspectaret, in Redulverothe VI Nonas Martii moritur..... Cujus mater, licet peregrina, nobili tamen erat genere procreata. *Tum de electione Hattonis ad marginem codicis, sed eadem manu.* Gillulfus Abbas Herfeldensis ab Imperatore missus de Italia Fuldam veniens, constituit ut Fratres Fuldenses eligerent Vwirinharium in Abbatem post Hattonem: indeque adiens Mogontiam perfecit, ut clerus & populus eumdem Hattonem, virum venerabilem, Archiepiscopum acciperent. quo post annum subtracto successit ROTBERTUS ex nobilissimo Saxonum, sicut adhuc perspicuum est in his, qui ex ejus genere descenderunt, & primus inter principes regni. *De Hattone Chronicon ipsum sæpe laudatum hæc memoriæ prodidit, nempe quod ipse Hademaro successit anno* DCCCC LVI, *& quod anno* DCCCC LXI *Otto* Rex Hattonem Abbatem Fuldensem ad construenda sibi habitacula Romam præmisit. *Nec plura ibi de eo. ut merito fabula illa de Hattone à Centuriatoribus tantopere jactata proscribi debeat, omnium certè auctorum æqualium & suppartum silentio damnata, nec ante ducentos annos conficta. Aiunt verò Hattonem adeo tenacem, atque in pauperes inhumanum fuisse, ut famis tempore ingentem egenorum multitudinem in amplum quoddam horreum, quasi eos aliturus, concluserit, atque igne subjecto eos concremari jusserit. quorum cùm in ipsis flammis ululatus audirentur, mures esse respondisse. Quam ob rem mures divino instinctu armatos, tertio ejus pontificatus anno (& unum tantùm cum aliquot mensibus sedit) in eum impetu facto coegisse ut loco cederet, & in ipso Rheni medio turrim construeret, quo eum bestiolæ persecutæ sint, & morsibus suis necaverint. Inde turri nomen relictum* Hattemberg. *Merum figmentum, quod cùm Serarius rectè exploserit, hoc loco iterum confutare nil juvat. Non negem tamen quædam Hattoni non rectè gesta imputari, scilicet quod monachos è monte sancti Disibodi expulerit, quos Vuilligisus ibi restituit.* Hatto Rotbertus.

ANN. CH. CMXXXVI MAII XIV 12. *Rodbertum Hattonis, Vuillegisum Rotberti successorem idem Chronicon memorat his verbis ad annum* DCCCCLXXV. Rodbertus Mogontinæ sedis Præsul obiit: & Imperator Cancellarium suum Vuillegisum, hoc multis ob vilitatem sui generis renuentibus, eidem præfecit ecclesiæ. *Serarius tamen id factum ait anno* DCCCCLXXVII. *Denique Chronographus Magdeburgensis eodem, quo Serarius, anno* MXI *ponit obitum Vuillegisi, & substitutionem Erkenbaldi Fuldensis Abbatis*, quem Bernvvardus Hildenesheimensis Episcopus Kal. Aprilis consecravit.

Erkenbaldus.

ANN. CH. CMXL AUG. III

DE VENERABILI BENNONE EPISCOPO METTENSI.

* de Zurich

Bennonis Episcopatus & excæcatio.

I. IN diœcesi Constantiensi, ad lacum Tigurinum *, celebris est mons Eccelius, quem Meginradus eremita secessu suo ac sanctis operibus illustravit, ut in ejus Actis dictum est in tomo superiori ad annum 861. Secundus ejus eremi incola fuit* BENNO, *qui ob sanctimoniæ famam ab Henrico Germaniæ Rege sedi Mettensi impositus, paullo post excæcatus est impio facinore quorumdam servulorum. Factum agnoscunt omnes: sed incerta causa. Hugo Abbas Flaviniacensis in Chronico:* Anno DCCCCXXVIII pestis, quasi febris & tussis, mixta mortalitate in eunctas Germaniæ Galliæque gentes grassatur: quâ percussus VVIDRICUS Mettensis Antistes defungitur, & evocati ad colloquium Henrici trans Rhenum Herbertus Comes & Hugo Magnus Roberti filius, pace firmata muneribus Henricum honorant, & honorantur ab illo. Ibi Henricus contemta electione civium, Episcopium Mettensis urbis cuidam servo Dei, ut ferebatur, dedit, cognomento Bennoni. *Et infra:* Benno Mettensis Episcopus insidiis appetitus, eviratus, & luminibus privatus est. *Anonymus scriptor subæqualis in vita sancti Iohannis Abbatis Gorziensis postea referenda, Bennonem à præconceptæ opinionis merito defecisse tradit.* Vvigirico non post multum tempus absumto, cùm ei Benno quidam, genere Suevus, in eremitica apud Turegum vastam solitudinem aliquando vitâ famosus, zelo utique pio optimi tunc Principis Henrici, Ottonis Cæsaris postmodùm gloriosissimi genitoris, successisset, eoque, qua profunda judiciorum Dei abysso incertum, à pristinæ sanctitatis & eremo quæsitæ laudis dignitate defervente, ad ultimum lacrymabili rerum serie à nefandissimis servulis in abditis excæcato, dudum se postea in Concilio Episcoporum idem publicè officio abdicasset; ipse ADELBERO ... in sacræ Metensis cathedræ pontificium sustollitur. *Æquior fuit (tametsi idem videtur auctor) in Bennonem Iohannes Abbas in libello de translatione sanctæ Glodesindis, quem habes in Saculi superioris parte I, ubi hæc verba ad propositum.* Post Rotpertum qui XL præfuit annis, Vvigirico decem annis pontificio exacto vita decedente, dum Benno quidam, in eremitica conversatione dudum famosus, bona intentione Heinrici tunc Regis, patris gloriosi postea Cæsaris domini Ottonis, eidem esset subrogatus, vixque biennium in sacro ordine exegisset; infanda & nimis lacrymabili servulorum quorumdam factione excæcatus & inutilis redditus, quo fungi non poterat officio sese ipse abdicavit. Inde à Principe electione petita & impetrata, virum magni post futurum præconii, dominum Adelberonem, hæc sancta sedes adepta est. *Si conjectura uti licet, fortasse Benno tam indignè habitus est, quod spreta eligentium libertate Henricus eum invitis imposuisset, teste Hugone. Et nescio an hæc causa fuerit,*

quòd in catalogo Episcoporum Mettensium edito in Spicilegii tomo 6, nullus datur Bennoni locus : sed statim post Vvigericum XLIV *Episcopum, substituitur* quadragesimus quintus *Adelbero. De Bennone tamen agit Meurissius Madaurensis Episcopus in historia Mettensium Episcoporum : Bennonis historiam ex Francisco Guillimanno de Episcopis Argentinensibus referre juvat.* ANN. CH. CM XLII. Auo. 1

2. *Præsidente Ottoberto Episcopo Argentinensi, cùm adhuc in recenti essent memoria gesta & miracula sancti Meginradi ab initio Augiæ monachi, ex Comitibus Sulgæ oriundi, quoque is modo primo Eccelium montem occupasset, mox sese in penitiorem silvam, quam ob arborum densitatem ; & opacitatem, obscuram adcolæ vocabant, penetrasset ; in ea sacellum in honorem & nomen Deiparæ Matris construxisset, quod illustribus & insolitis signis, & miraculis divina majestas celebrare dignaretur ; postremo uti in eo ab latronibus qui auri & opum insano cupidine advenerant, magnam ejus adesse vim ex hominum religionis & pietatis causa jam tum eo se conferentium, frequentia rati, fustibus interfectus occidisset. Earum, inquam, omnium rerum memoria, simul loci & religionis solitudinisque amore ac desiderio accensus Benno, Canonicus Argentinensis, sancti Meginradi successorem se præbuit, secundusque fuit qui ejus sacellum & habitaculum excoluit, & insedit, in eoque propè annos viginti peregit, solitudinem paullatim perpurgare, & monasterio condendo idoneam reddere cœpit. Montem quoque vicinum, qui ab eo retinuit nomen* Bennavv, *ad pascua cæsis arboribus, redegit. Plures eò exemplo suo invitavit, quorum ope & opera alia habitacula erexit, alia ampliavit, locumque multo frequentiorem reddidit, & ad tolerandam vitam longè commodiorem. Deinceps ab antistita Sanctionensi insulam laci Tigurini Eccelio objectam, & ad secessum peridoneam,* Aufnavv *nominant, beneficiaria conditione impetravit. Donavit etiam* Adalbero *Episcopus Basiliensis, Bennonis propinquus, cùm ad eum visitatum venisset, & ejus cœpta & destinata vehementer comprobasset, vicum suum infra Basileam in Sequanis à majoribus suis hereditario acceptum,* Sirns *nuncupatum, augendis & conservandis solitudinis novis colonis. Postremo eò rem locumque Benno redegit, ut non ampliùs vastæ & incultæ eremo, sed monasterio neque infrequenti similis videretur. Dum his modis studium & operam ponit, & ejus fama sanctitatis non ulteriùs intra solitudinem contineri potest, sed longè lateque spargitur, mortem obiit* VITGERUS *Mediomatricum Episcopus. In ejus locum quem digniorem optarent accerserentque neminem, præter Bennonem, Mediomatrices repererunt. Advocatus & eductus ex sua solitudine Benno, atque episcopali cathedra impositus, & pro Bennone* BENEDICTUS *nuncupatus anno* CM XXV, *teste Continuatore Rheginonis ad illum annum. Inquit enim :* Eodem anno Vitgerus Episcopus obiit, cui Benno ex Ordinariis Strasburgensibus in Alpibus quondam eremiticam vitam ducens successor eligitur. *Ait* in Alpibus *vitam eremiticam duxisse. Rectè. Mons enim Eccelius, & tota ea solitudo Alpium illarum, quas Iulius Cæsar* Summas *appellat, pars longe maxima, & ex illis perpetua & altissima cacuminum serie producta & continuata. Sed Bennonis infelix & brevis episcopatus fuit. Cùm enim episcopali officio & auctoritate egregiè fungeretur, vitia & insolentiam compesceret & castigaret, personarum nullum in ea re discrimen faceret ; paucorum factione vulgus in tumultum excitatus, impetum in sanctissimum Antistitem fecit, oculisque, ne eorum facta & scelera videre & coarguere ampliùs posset, privavit, multisque contumeliis affecit. Ob tam fœdum & impium facinus, conventu Duisburgi Episcoporum habito, omnes sceleri affines primo sacrorum omnium communione exclusi, mox ab Henrico I Cæsare capti & capitis condemnati. Successor electus* ADALBERO. *Hæc de re idem continuator :* Anno Dominicæ Incarnationis CM XXVII Benno, qui Benedictus Episcopus dicitur, à Mettensibus excæcatur, & synodo apud Duisburgenses habita, omnes illius facti auctores excommunicantur ; & Adalbero nobilis pro eo Episcopus instituitur. *At verò Benno etsi vehementer à majori & meliori Mediomatricum parte, ut apud eos permanere vellet rogaretur, in suam se*

Bennonis vitæ compendium.

An. Ch. CM XL Aug. III » *solitudinem deducendum curavit, in eaque reliquum vitæ exegit. Plerique ex nobilissima ortum stirpe prodiderunt; & Rudolfo, qui primus Burgundiæ regnum post multa* » *sæcula restituit, sanguine conjunctum. Obiit anno Domini nostri* CM XL, *tertia* » *Augusti. Sepultus prope sacellum Deiparæ à Meginrado constructum, à socio suo &* » *tertio eremita sancto Eberhardo, de quo postea.*

3. *Hactenus Guillimannus, cujus probamus narrationem præterquam in paucis, quæ vel emendatione vel explicatione indigent. Ac primùm quidem Benno, non electione Mettensium, sed voluntate Henrici Regis invitis impositus est, ex dictis. Deinde Bennonis promotio non in annum* DCCCCXXV, *sed in* XXVII *incidit,* (Concilium Duisburgense.) *& Concilium Duisburgense in annum* DCCCCXVIII *aut insequentem. cujus rei testem habemus Frodoardum in Chronico.* Anno Domini DCCCCXXVII Benno dum in Alpibus eremiticam vitam duceret, electus est Mettensis Episcopus, & post biennium à Mettensibus est excæcatus. cujus immanis sacrilegii causa hæc Synodus congregata, omnes illius sceleris auctores excommunicavit, & Adalberonem loco ejus substituit. Porro Benno hæc omnia patienter tolerans, exemplo magnæ pœnitentiæ relictus, cognominatus est Benedictus. (Benno quando dictus Benedictus.) *His verbis innuit Frodoardus Bennoni cognomen tributum esse Benedicto non ante suam ipsius excæcationem. quod cognomen in episcopali ordinatione ipsi donatum fuisse tradit Guillimannus. Et rectiùs. siquidem apud Meurissium ejusdem instrumentum refertur de donatione quorumdam prædiorum ecclesiæ sancti Arnulfi facta ab illustri femina Rothilde, in qua ita Benno præfatur.* Benedictus sanctæ Mettensis ecclesiæ Præsul humilis. Norum sit omnibus fidelibus sancti Stephani seu sancti Arnulfi, qualiter illustris femina, Rothildis nomine, & filii ejus dederunt nobis ad partem ecclesiæ sancti Arnulfi seu sancti Stephani quasdam res proprietatis eorum, hoc est in pago Salnense Racheringas, *&c. Frodoardus addit ad annum* DCCCCXXIX. Bennoni quædam Abbatia sustentationis tenore concessa. *Sed quæ sit illa Abbatia, non exprimit, nec quivis alius.*

Ann. Ch. CM XLII Nov. XVIII

S. ODONIS ABB. CLUNIACENSIS SECUNDI ELOGIUM HISTORICUM.

Caput I. Vitæ scriptores, ejusque parentes & patria.

I. (Vitæ scriptores duo.) *Etsi res à sancto Odone gestas scripserint Auctores duo,* Johannes *scilicet atque* Nalgodus, *ambo monachi Cluniacenses; multa nihilo minùs ab ipsis prætermissa sunt, quæ in commentarios referri merentur. Quapropter ne viri de re publica Benedictina quàm optimè meriti facta segniter exquisisse videamur, duobus illis scriptoribus Elogium ejus historicum præmittere juvat, in quo res ab eis intacta, aut non satis explicata exponenda sunt.*

(Iohannes primus.) *Et primo quidem ordiri decet ab istis duobus Auctoribus, quorum primus* Johannes *fortunam suam ipse commemoravit sparsim in tribus de Odone libellis, quos in duos contrahit codex Compendiensis. Fuit is natione Italus patria Romanus, professione Canonicus, quem Odo Romam anno* DCCCCXXXIX *profectus, secum inde adduxit Ticinum usque, ibique monachum instituit, ex lib.* 1. *num.* 2.

ANN CH. CM XLII NOV XVIII

& 4. Tum enim in peregrinationis socium assumens, dein Priorem ordinavit, ut legitur non semel in lib. 2, nempe num. 4, 7 & 10, Cluniaci, an Romæ ad S. Paulum, qua dubitatio oriri potest conferenti num. 10 & 21. Denique Iohannes se Neapolim Monasterii sui cogente necessitate missum *fuisse testatur num. 21. Biennium computat in lib. 3 num. 5 totum illud temporis spatium, quo Odonis socius fuit. Per istud intervallum quidquid in Odonis de ipso dictis quidquid in factis (sic enim fere præfatur) observare potuit, postea litteris mandavit, aliis rebus omissis, quas tum ab Arnulfo magistro suo, tum ab Huberto Tiburtino Episcopo, tum à Laudrico monacho & Hildebranno Præposito suo de Odone resciverat. Nempe is suismet dumtaxat oculis atque Odonis relatui fidebat, utinam minùs suspiciosus de fide aliena. Hanc jacturam utcumque sarcire conabimur. Ceterum opus suum Iohannes dedicat Salernitanis monachis, nescio an cœnobii sancti Petri Salernitani* subtus & prope Fistulam, *quod à Petro Episcopo ante annum* DCCCC LVIII *conditum fuisse Vghellus probat in tomo 7 Italiæ sacræ col. 503. In digressiones aliquando exspatiatur Iohannes, nec seriem temporum factorumve ordinem satis observat.*

Nalgodus alter.

2. His incommodis occurrere volens NALGODUS *monachus, Iohannis lucubrationem in compendium melioremque ordinem redigere aggressus est. quod item præstitit de sancti Maïoli vita. Nalgodum Odonis* discipulum *appellat Petrus de Rivo in Chronico Cluniacensi, eùmque esse tradit, qui* post decessum ipsius sancti Odonis vitam ejus & miracula luculenter descripsit. *Godefridus Henschenius in Maïo id interpretatur de vita sancti Maïoli, cujus discipulum fuisse Nalgodum opinatur. Verùm annis post Odonem* fere ducentis, *post Maiolum paullo minus, vivebat Nalgodus id quod ipse disertè asserit num. 29 nimirum Vrbano secundo Pontifice, aut certè post ipsum, ex num. 23. Auctoris istius scriptionem tribus Iohannis libellis minutiori charactere subjicere statuimus propter nonnullas de morte & sepultura Odonis aliasque circumstantias, quæ apud Iohannem non leguntur. Odonis cum laude meminerunt multi alii auctores, quorum indicem exhibet Chesnius in Notis ad Bibliothecam Cluniacensem. In his fusè de sancto Odone agit Petrus Equilinus in lib. 10 cap. 83.*

Duo alii Odones.

3. Antequam de Odone Cluniacensi dicere incipio, non ab re erit observare, duos alios præter ipsum eodem ævo exstitisse illustres ejusdem nominis Abbates, unum Masciacensem, alterum sancti Maxentii apud Pictones. De Masciacensi apud Biturigas cœnobio revocanda sunt ea quæ in Elogio Bernonis Abbatis superiùs diximus. Isti loco post Bernonem suffectus Odo Cluniacensis, proabbatem ibi constituit sibi cognominem, qui anno DCCCC XXXV Abbas ordinatus *memoratur in Chronico Masciacensi apud Labbeum in tomo 2 Bibliothecæ novæ. De cujus secundi Odonis obitu ibidem etiam hæc leguntur.* Anno DCCCC LXVII, VIII Idus Junii hîc obiit Odo Abbas bonæ memoriæ, & Arduicus monachus Nonis Septembris. *Diem sequentem signat Kalendarium sanctorum Thuano-Colbertinum num. 99 his verbis.* VII Idus Junii Odonis Abbatis Masciacensis. *Alter Odo fuit Abbas apud sanctum Maxentium, nempe anno* DCCCC LXIII. *cui Ramnulfus Abbas successit anno* DCCCC LXVIII, *testante Chronographo Malleacensi apud eumdem Labbeum.*

Odonis hujus parentes.

His præmissis, venio ad Odonem seu Oddonem Abbatem Cluniacensem, cujus patriam & parentes primùm investigare necesse est. Patri nomen fuisse ABBONI, *militari ordine prædito, ex Iohanne monacho aliisque constat, apud quos nulla mentio de nomine Odonis matris. Abbonis elogium Iohannes ex Odone commemorat initio libri 1. Vtrumque parentem filii monitis ad monasticam vitam se recepisse Nalgodus habet ex Iohanne, qui recitato miraculo de micis in margaritas conversis, hæc subdit in lib. 1, num. 35.* Ex illo jam tempore cœpit infra seipsum æstuare propter genitorum suorum ereptionem, quatinus eos posset ab hujus sæculi nexibus subtrahere. Unde factum est, ut non multo post acceptâ licentiâ ad patrem suum abiret, eumque ad Monasterium duceret, atque Monachum

ANN. CH. CM XLII Nov XVIII Nativitas. attra.

ordinaret: matrem verò indui fecit sacro velamine. cujus vitam si lieuisset scribere, (*utinam verò libuisset*) magis historia videretur esse quàm schedula. *Talibus itaque parentibus natus est Odo anno* DCCC LXXIX. *siquidem anno Christi* DCCCC XXXIX *sexagenarius erat, ex Iohanne initio libri* 1 *num.* 4.

4. *Natalem ei sedem fuisse apud Turonorum urbem colligere licet ex innata patris ejusque devotione erga sanctum Martinum, cui ab ineunte adolescentia sese devovit, apud Iohannem num.* 9. *Conjecturam auget id quod idem auctor in lib.* 2 *num.* 16 *memorat de parvulo Odonis nepote rapto per Nortmannos, cùm* Turoniæ fines *devastarent. Ergo in Turonia versabatur ejus nepos. Attamen in veteri chartario Cluniacensi legitur Odonis elogium, quem auctor ex pago Cenomannico ortum dicit. Elogium hoc Odilonis Abbatis tempore scriptum est ab eo, qui e us jussu chartas superiorum Abbatum in ordinem redegit. Præcipua elogii hæc summa.* Fuit igitur, ut veridica priorum relatione fertur, nobili prosapia satus, Cinomannica regione exortus, artium liberalium adprime regulis imbutus, almi Martini Turonensis basilicæ æदituus, sermone clarus, &c. Delibutus proinde odore virtutum, quem id temporis Cluniacensis rumor (immo Balmensis) pretiosorum more aromatum, longè lateque profuderat, mente prompta quod diu concupierat, tenebrosi reliquit rura, lugente eive in patria, lætante Christo in gloria, divino jugo mitia subposuit colla. Tirocinio denique suæ conversionis non segniter peracto, precatione patris circumventus, cujus institutis fuerat mancipatus, volens nolensque, ut veriùs dictum sit[a], nolens, totius fraternitatis ad regendum suscepit examen. Quanta denique acrimonia excelsos animos sternere, qualive cautela virtutes inserere studuit, non ignorat Italia, protestatur Burgundia, simulque refert Gallia. Prophetiæ denique gratiâ suffusus ex hoc certissimè approbatur, dum suprema sorte præventus, conrarione Fratrum requisitus, quis ex tanto collegio ceteris præficeretur; alto flamine afflatus sic ad eos respondisse fertur: Nostrâ in hac, ô filii, vacillante censura, Christi Domini larga non deerit prudentia, quæ & domui suæ sanctum providebit Pastorem, & vobis rogantibus famulis dignum non denegabit Patrem. Quod scilicet sanè considerantibus. sole lucidiùs patet, dum vita & conversio Domni HEYMARDI satis abunde experimentum præbet. Hucusque siquidem de tanti viri laudanda nobilitate brevi peroratum sufficiat, quatinus ex hoc intelligatur, quantopere oportet nos inhærere illius scitis, quem pro merito non ambigimus insertum Angelorum cuneis. *Hactenus vetus auctor, qui tempore Odilonis Abbatis, id est post annos ab Odonis obitu centum, hoc elogium chartis sub Odone conditis præmisit in Chartario Cluniacensi.*

II. Odonis pueritia & adolescentia, vita canonica, studia.

5. *ODo alitus est puer partim apud Fulconem, ejus nominis secundum, Andegavensem Comitem, quem ob id collactaneum suum in epistola vocat; partim* intra domum Guillelmi Ducis Aquitaniæ, *teste Iohanne initio libri primi, qui Guillelmus, cognomento Pius*, eo tempore Aquitaniam, Guriamque suo jure tenebat, *is quem Cluniacensis monasterii fundamenta jecisse diximus in Elogio Bernonis. Sanè apud ipsum Guillelmum multa auctoritatis erat Abbo Odonis pater apud Iohannem ibidem num.* 5. *Hic Odonem ablactatum* cuidam suo Presbytero, *qui* in remotiori *manebat* loco, tradidit educandum, & litterarum studiis imbuendum, *num.* 7. *Sub hac in aula Guillelmi* militaribus exercitiis *applicatus, ad sanctiorem militiam à Christo Domino vocatus est in Natali Domini*, instante sexto-decimo ætatis suæ anno, *dolore capitis per biennium in patriis ædibus afflictatus.*

Educatio.

Vita canonica.

6. *Postmodum functo Martino semetipsum ex patris voto addicens anno ætatis nono-decimo, qui Christi ferè undenongentesimus erat, Clericus ibidem atque*

Canonicus factus est in frequenti civium & magnatum cœtu. Inter hos verò affuit Comes Fulco, qui eum nutrierat, *eique* mox cellam juxta B. Martini tribuit ecclesiam, & quotidianum victum ex eadem canonica acquisivit, eique concessit. *Fulconi Bono cognomen erat, de quo multa præclara in gestis Consulum Andegavensium in Spicilegii tomo* 10, *pag.* 402 *&* 434, *ubi hæc verba pag.* 435. Boni ipsius mores domi & militiæ colebantur: jus bonum, concordia maxima, minima avaritia in ipso erat. *Tum de Odone.* Iste nutrivit sanctum Odonem, & ei cellam juxta beati Martini tribuit ecclesiam, & quotidianum victum ex eadem camera. qui postmodum Magister scholæ & Præcentor ejusdem ecclesiæ eodem Consule adminiculante constitutus est. Ann. Chr. CM XLII Nov. XVIII

7. *Iohannes deinde à num.* 12 *narrat Odonis studia & virtutes, profectionem Parisios, ubi præceptore Remigio Autissiodorensi monacho artes liberales, in his Augustini* Dialecticam Adeodato filio missam, *didicit. Turonos reversus, Moralia Gregorii Magni in Iob, in compendium redegit. quod compendium studio Domni Martini Marrerii, Monachi apud sanctum Martinum de Campis, typis vulgatum est Parisiis anno* M DC XVII. *Iohannes ait id operis ab Odone susceptum fuisse rogatu* fratrum, *id est Concanonicorum suorum; eumque restitantem viso ad hoc animatum. tametsi Odo in præfatione sua duplici, prosaica videlicet ac metrica, nihil tale commemorat, forsan modestiæ causâ: sed istud quasi sua sponte se aggressum fuisse innuit his verbis.* Cùm juxta capacitatem parvitatis meæ sedulò lectioni sacræ operam darem; quadam die manibus paupertatis meæ liber adhæsit; à B. Gregorio editus in historia sanctissimi Job. Is etenim Doctor egregius divino afflatus spiramine, atque de fonte potatus superno, ceu rutilans flumen in præfati viri historiam diffundens, tanto eam facundo protelavit eloquio, ut ex ea velut clarificos soles, triginta & quinque ediderit libros, quos in codicibus sex artare decrevit. At dum ego ex his primam legendo percurrerem partem, nimio accensus amore, pellectusque ita est animus dulcedine quadam, ut totum sagax vellet, si posset, mandere librum. Is etenim mirabilis Doctor divinis imbribus auctus, studuit luculento enodare affatu, easque in exponendo menti occurrentium sententias Patrum: ex quibus protensis numerosa in præfatam historiam contraxit volumina, quos nempe norunt, quibus sacra non latet scriptura, à sancto viro, Paterio nomine, mirabili opere abstractas, propriisque voluminibus redditas, lucida sibi reposuisse volumina. Ex quibus & ipse ante biennium in Regnorum libro aggregatis omnibus Patrum sententiis, maximè autem sanctissimi Papæ Gregorii, unum quem non puto temnendum conjunxi libellum. Quapropter fragilitatis sensui corporisque mei infirmitati, meique similium utilirati consulens, erexi me contra memet, non fastu arrogantiæ turgidus, nec superbiæ spiritu tumidus, ventosis favoribus nitens incumbere, Deus scit: sed igne lectionis præfatæ historiæ flagrans, quam toto nisu memoriter, ut intellectum retinere valeam, hunc operis parvi contraxi libellum. *Hucusque Odo in præfatione compendii sui.* Studia.

8. *Post hæc num.* 21 *sermonem reflectit Iohannes ad Comitem Fulconem, quem ob sublata ex thesauro sancti Martini ecclesiæ duo vascula aurea letali morbo afflictum, atque Odonis precibus sanitati restitutum affirmat. Repugnant nonnulli recentiores, pietate adducti Fulconis, cui Boni cognomentum hæc virtus dedit. At sunt etiam in sole sua umbræ, & scriptor libri de gestis Consulum Andegavensium, qui tam multa de Fulcone præclara commemorat, etiam hoc factum inserere non dubitavit. quod dixerim ad suam Iohanni auctoritatem asserendam.* Fulconi sanitas restituta.

9. *Redeo ad Odonis vitam canonicalem, cujus quænam fuerit eo tempore apud Martinianos disciplina, paucis exponere juvat. Viguit eo in loco post vitæ monasticæ abdicationem quædam forma regularis. Trecentorum monachorum numerus ad centum & quinquaginta Canonicos redactus: jugis psalmodia in discretas horas restricta, ut fusius dictum est in Elogio Alcuini num.* 46. *Servata nihilo minùs* Martinianæ monasterii status.

ANN CH. CM XLII Nov. XVIII

clauſtro ſua reverentia, aditus feminis interdictus, pleraque denique ad honeſtatis ſpeciem compoſita. Res in pejus abiit poſt ſecundam ejus loci baſilicæ combuſtionem, de qua ſermonem edidit Odo jam monachus rogatu Canonicorum. Nam poſt illam, *inquit*, pridianam ſuccenſionem, mutis cum ingenti ſtudio compactis ſæpta monaſterii communiſtis, hoc nimirum præcavere volentes, ne ſancta domus ultra poſſet ab hoſtibus lædi. Sed non ſatis attendentes, in quanta teverentia ſanctus iſte locus ab antiquis temporibus effulſerit, protinus religione relicta commune diverſorium eſſe permiſiſtis, ita ut feminis ad hauriendam aquam & ad diſcurrendum quo voluerint, portarii non reſiſtant: cùm viderimus, quod nulli intra monaſterii portas vel parum intrare licuerit, *&c. Hinc ſpectat Leonis Papæ VII epiſtola ad Hugonem Principem & Abbatem, edita in Spicilegii tomo 2., ſaucientis*, quatinus per totum veteris muri ambitum uſque ad viam, quæ juxta latus baſilicæ aquilonare vergit, nulla femina licentiam habeat commorandi, ſed nec intrandi quidem, niſi ſolius causâ orationis. *Subdit Odo.* Neque hoc parum diſplicet, quòd quidam in eodem loco nutriti, ſe quibuſdam laïcalibus vel nimium pompoſis veſtibus dehoneſtentur: cum talis eſſe conſueverit eorum converſatio, ut hanc etiam Romæ laudari audiverimus, *&c. Nempe Canonicos ad meliorem frugem revocaverat Odo cùm dictis, tum exemplo, apud Iohannem in lib. 1 num. 17.*

III. Monaſticæ vitæ tirocinium, ſocii, Sacerdotium.

Odonis converſio ad monachatum.

10. *Cum in ſuo apud ſancti Martini baſilicam ſeceſſu lectitandis meditandiſque Patribus operam inſumeret Odo, incidit in Regulam ſancti Benedicti; ex cujus præſcripto per triennium decubuit nudus*, & necdum Monachus Monachorum leve ferebat jugum, *teſte Iohanne num. 15. Fulconem Comitem ad ſuas partes fortè invitaverat, cùm ille needum tempus eſſe allegans*, ADHEGRINUM *quemdam Militem, armis ſtrenuum, Odoni deſignavit conciliavitque. Ambo itaque* parviſſimo tugurio contenti, *ad monaſtica vota in dies anhelabant. Sed non occurrebat eis locus, in quo vigeret ea diſciplina. Miſſus Romam Adhegrinus, ut aliquem exploraret, in itinere Balmam devertit. Arriſit ipſi Abbatis humanitas, ac Monachorum religio: eoque Odonem ſecum pertraxit, qui* ſumtis ſecum centum voluminibus librorum *ad iſtud Monaſterium commigravit.* Erat autem ætate tricenarius, *cùm Chriſti annus fere* DCCCCIX *excurreret. Hæc carptim ex Iohanne à num. 21. De Balma dictum in Elogio Bernonis. Odo probatione facta puerorum ſeu novitiorum curam & educationem in ſe ſuſcepit, quos* ſcholæ *nomine Iohannes deſignat, ut apud veteres non raro.*

Adhegrinus ejus ſocius.

11. *Adhegrinus, Odonis ſocius*, in unam ſe coartavit cellulam, & permittente Abbate Bernone per triennium manſit in ea. *Poſtmodum* eremum petiit, ibique parvâ ſubartatus eſt ſpeluncâ. *Iſtic divina poſt multos angores conſolatione dignatus, & dæmonum tentamentis ope ſancti Martini liberatus, ejuſdem etiam recreatus eſt alloquio, apud Iohannem à num. 23. qui num. 28 hæc de eo ſcribere pergit.* Sunt hactenus evoluti, ni fallor, pluſquam triginta anni, ex quo intra ipſam eremum deguit, Dominicis tantùm diebus aut præcipuis feſtivitatibus ad monaſterium S. Petri, quod Cluniacum dicitur, quia duobus fere milibus prope eſt, aſſuevit deſcendere, ſumta videlicet modicâ farinâ, ex qua ſibi panem conficere ſolet, & fabæ paucis granis, mox ad eremum revertitur. Vino nec aliquando utitur: adipe verò vel oleo ejus cibus non conditur. Patitur omni tempore frigus & calorem: calorem inter ſcapulas, frigus inter manus & brachia. *Præclara omnino de Adhegrino, quem in album ſanctorum relatum eſſe Cheſnius in notis teſtatur. Meritum non inficior: auctoritatem quæro. Nihil enim de Adhegrino in Martyrologiis aut Breviariis invenio, nullam de ejus feſto reliquiſve apud Cluniacenſes noſtros memoriam. Neſcio an ejuſdem in eremo ſocius fuerit* DROGO *Floriacenſis monachus piiſſimus, qui*

in

in cœnobitica conversatione probatur, eremi singularem aggressus est pugnam eo in loco, qui Balina dicitur, *teste Aimoino in superioris tomi pag.* 361.

ANN. CH. CM XLII Nov XVIII

An etiam Teotolo.

12. *Odoni pro Adhegrino socium Teuthelonem adjungit Chronicon Malleacense.* Eodem tempore, adhuc vivente Turpione, Odo & Teuthelo Canonici sancti Martini illustrissimi, adimplentes evangelicum præceptum, derelictis omnibus suis pauperes pauperem Christum secuti sunt, & Cluniaco sancto habitu & vitâ induti sunt. Vnde nutu Dei Odo Abba præfuit sanctissimus, sicut sequentibus dicemus: Teuthelo jubente Abbate suo Archiepiscopus invitus consecratur Turonis, *&c. Verùm id de Teutelone seu Teotolone falsum esse ex superioribus intelligitur, atque ampliùs ex consequentibus apparebit.*

Odo Sacerdos.

13. *Post aliquantum temporis Odonem Sacerdotio dignum reputans Berno*, promovit eum; & accersito Episcopo, sine suo velle consecrare eum fecit Sacerdotem. *Rem explicat Iohannes num* 37, *sed Episcopo haud nominato.* Bisuntinensem Archiepiscopum *suggerit Nalgodus, sed perperam. Constat siquidem ex Iohannis loco præcitato, Odonem rogatu Episcopi ordinatoris sui ac præcepto Abbatis composuisse três libellos de Sacerdotibus* ex Jeremiæ Vaticinio, *id est tres Collationum libros, qui* TURPIONI *Episcopo Lemovicensi inscripti sunt. Is ergo Episcopus Odoni Sacerdotium contulit paullo ante Abbatialem dignitatem.*

IV. Abbatialis dignitas, monastici Ordinis status.

Abbas designatus.

14. NAm per illud tempus exitiali languore cœpit decumbere pater Bernus. *qui* mox vicinos Episcopos accersivit, & ab omni ordine se deposuit. Rogabat inter hæc verba Fratres, ut sibi quem vellent, Patrem eligerent. Tunc manibus Fratrum, *inquit Iohannes num.* 37, Pater noster captus, & quasi violenter constrictus, ac proclamantibus omnibus ut ordinaretur, coram Abbate suo vi est ductus: *&* superatus tandem Episcoporum excommunicatione, ordinatus est *Abbas paullo ante obitum Bernonis, quem ineunte anno* DCCCCXXVII *contigisse diximus. Id factum* instante anno DCCCCXXVI *scribit Chronicon Malleacense: at rationes à nobis adducta aliud suadent: quibus accedit Martyrologium Lemovicense à Chesnio relatum in Notis ad Bibliothecam Cluniacensem. Odoni commissa fuêre tria Monasteria, Cluniacense, Masciacense ac Dolense: Vvidoni Bernonis consanguineo quatuor, Gigniacense, Balmense, Æthicense, ac Cella sancti Lauteni, ut fusiùs expositum est in Elogio ipsius Bernonis.*

Facta ejus.

15. *Præclara omnino ac multa sunt quæ Odo Abbas gessit. Cluniacensis monasterii perfectio, ejusque dedicatio, privilegia, ritus, & exacta disciplina, ad cujus normam erecta aut adjuncta alia Monasteria, ex quibus Congregationis Cluniacensis corpus conflatum est; Romana itinera Ecclesia bono suscepta; concordia Principum, caritas in pauperes, aliaque id genus eximia facinora, Odonis famam ubique celebrem reddiderunt. Legendi his de rebus Iohannes in lib.* 3 *& Nalgodus: ex quibus quædam hoc loco illustrare sufficiat, nempe Cluniacensis monasterii ritus ac dignitatem, aliorum monasteriorum emendationem seu institutionem, Romana itinera. Primum hic expedio: sed priùs de monastici Ordinis per id tempus in Gallia statu agendum est.*

Ordinis tunc monastici status.

16. *Postquam Augusta illa capita, Carolus M. & Ludovicus Pius, de restituendo in melius Ordine sancti Benedicti seriò egissent, eorumque auctoritate id effecisset Benedictus Abbas Anianensis, ut pleraque Galliæ monasteria sub uno capite veluti una Congregatio religiosè viverent; sperandum videbatur eam disciplinam diu substituram, ni exstincto Benedicto, qui ejus auctor ac præsidium erat, bellorum cùm civilium, tum externorum tempestates, & regno universo, & rei tam præclaræ vastitatem intulissent. Nam cùm de summa rerum inter Ludovici Pii filios, nedum Ludovicum ipsum, atrocibus discidiis disceptaretur; ex improviso Normanni ex Septemtrione in Galliam irrupêre, qui rem publicam, jam bellis domesticis violatam,*

Ann. Ch. cm xlii Nov xviii

per annos sexaginta miserè labefactarunt. Tunc quippe pagi in solitudinem redacti, urbes expugnatæ & incensæ, ecclesiæ in prædam datæ, pessumdata Monasteria, Monachi partim necati, partim fugati, qui collectis Sanctorum reliquiis aliisque sarcinulis, quò belli impetus vertebat, inde se proripientes, ad tutiora, si qua occurrissent, loca declinabant, aut palabundi vitam miseram traducere vix sinebantur. Sicubi verò eis tantisper respirare concessum erat, casas pro modulo ac tempore sarciebant, in quibus non tam normæ regulari, quàm vitæ ac saluti prospicere cogebantur. Quibusdam in locis, ubi monastici Ordinis incolæ deficiebant, pauculi sese collegère Clerici, qui veterem Monachorum possessionem insederunt, eamque rebus etiam serenatis sibi retinuerunt. Hinc factum est, ut sæculo decimo ineunte, cùm Odo de monastica vita cogitare cœpit, pauca superessent cœnobia Monachorum, atque in paucis illis sincera religio desideraretur, ut ex Iohannis lib. 1 num. 22 & ex Præfatione nostra compertum est.

Cluniaci religio.

17. *Inter hæc, Odone præsertim Abbate, Cluniacum super omnia cœnobia caput extulit famâ religionis, quam Odo post Bernonem ibidem instituit. Fervebat eo in loco virtutum æmulatio, studium in res sacras, Regulæ accurata observatio, caritas in pauperes, adeo ut* septemdecim millia pauperum in capite Quadragesimæ uno anno apud Cluniacum eleemosynam habuerint, & ducentas quinquaginta pernas acceperint, *teste Udalrico in lib. 3 consuetudinum Cluniacensium cap. 11. Quin etiam sedi apostolicæ subsidium hæc domus præbuit non semel, haud secus atque commune quoddam Ecclesiæ ærarium: Petrus Venerabilis auctor. Ritus plerique desumti ab Euticio Abbate: ceteri à Bernone, Odone, aliisque additi sunt. Euticius non alius videtur quàm Benedictus Anianensis, qui veterum monachorum instituta collegit, suisque imitanda proposuit. Ex his ritibus nonnullos delibat Iohannes in lib. 1 num. 23, præsertim num. 30 & sequentibus. Quidam ad officium divinum, quidam ad regularem disciplinam & virtutes monasticas; ceteri ad educationem juvenum aliorumque institutionem pertinebant. Omnes Udalricus monachus sanctus, post Bernardum ejusdem loci cœnobitam, accuratè describit tribus libris, qui ab Acherio nostro typis vulgati sunt in Spicilegii tomo 4. In libro primo agitur de psalmodia & Missarum sollemniis, deque variis anni celebritatibus: in secundo de disciplina regulari: in tertio de Officialibus. Duas Missas sollemnes in dies celebrari mos erat: privatis sacris, nisi extra divinum officium & majorem*

Studium in res sacras.

Missam, operari religio. Quotidie suas quisque hostias ex alterutro choro offerebant: tametsi quinque tantùm diebus Dominicis, tres feriatis communicabant: ceteri hostias benedictas in modum eulogiarum ante communem cibum sumebant. In Missis defunctorum sollemnibus atque in triduo Rogationum uterque chorus oblationem faciebat. In majoribus sacris Diaconus semper communicabat ex hostia Sacerdotis: Subdiaconus nonnisi ex aliis hostiis. Communio omnibus præbebatur in triduo ante Pascha: qui sabbato sancto ante majorem Missam privatim celebrare volebat, non utebatur candelâ, quia novus ignis nondum erat consecratus. *Sed in his nihil magis consideratione dignum, quàm quod de confectione hostiarum legitur in lib. 3 cap. 13. Quippe frumentum* granatim eligebatur, & lavabatur studiosè per ipsos Fratres. *Colligebatur deinde in sacculum* ad hoc solum reservatum: *tum portatum ad molendinum à famulo probato, qui molam lavabat utramque, operiebatque* sursum & deorsum cortinis, *ac seipsum albâ induebat, amictu faciem præter oculos operiente. Eadem religione cribrata farina, cribro diligenter abluto. Dein major ecclesiæ custos, si Sacerdos erat aut Diaconus, reliqua perficiebat, duobus aliis ejusdem ordinis atque uno Converso adhibitis: si non Sacerdos aut Diaconus, vicarium substituebat. Hi quatuor finitis Matutinis, faciem manusque abluebant: & ex his tres priores albis amicti, unus quidem farinam aquâ nitidissimâ conspergebat, alii duo hostias in* ferramento characterato *coquebant. Tanta erat Cluniacensium Monachorum in Eucharistiam pietas ac veneratio.*

Disciplina regularis.

18. *Iam verò in regularibus officiis non minor disciplina. Silentium juge interdiu, noctu adeo sacrum, ut illud ante Primam violari omnino ducerent nefas,*

Ann. Ch. CM XLII Nov. XVIII

mortemque ipsam potiùs appeterent. Hinc locutio per signa, quæ tamen non omnino probavit Guigo Cartusiæ Prior quintus, quantumvis & ipse silentio addictus, sufficere putans linguam solam, non etiam ceteros artus reatibus implicare loquendi, *ut ipse in Statutorum cap. 31 loquitur. Ab Idibus Novembris meditationi seniores post Nocturnos in ecclesia vacabant, dum pueri cantui operam navabant in Capitulo. Opus manuum cum psalmis fiebat, proclamatio culparum erat in usu. Post Completorium hospites non admittebantur, nec Fratribus comedendi tribuebatur facultas. Insigne exemplum Vdalricus de Cellerario refert, qui cùm tota die in recipiendo vino fuisset occupatus, permissum post Completorium edendi impetrare ab Abbate non potuit. Eadem in officiis divinis severitas. Iturus foras, & equum mox ascensurus, si officii signum insonuisset, ad illud properare tenebatur. De jejuniis id fere servabatur quod præcipit sanctus Benedictus. Ab Idibus Septembris una tantùm comestio, nisi in festis duodecim lectionum; & in Octavis Natalis Domini & Epiphaniæ duplex. In illis festis duodecim lectionum post prandium & lectionem in claustro, dictâ Nonâ, ibatur in Refectorium ad bibendum: in diebus privatis, post vesperas lectio, inde pergebant in refectorium ad bibendum, postea iterum lectio, inde collatio spiritalis. Reliquiæ panis & vini ab Eleemosynario in pedites peregrinos erogabantur. Præterea octodecim pauperes quotidie apud Cluniacum aliti. Ea verò erat vini parsimonia, ut* octo cartadæ vini plusquam triginta Fratribus per annum in monasterio Caritatis suffecerint, *apud Vdalricum in lib. 3 cap. 1. Ad hæc ex sancti Odonis præscripto, jejunium quatuor temporum mense Septembri, ubi dies exaltationis sanctæ Crucis quartâ sextave feria aut sabbato occurrebat, in ea septimana peragebatur*, ut Crux à jejunis adoraretur. *An autem Odo medicinæ usum Fratribus indulserit, dubitare licet ex Iohannis lib. 2 num. 14, immo & ex Petri Venerabilis lib. 6 epistola 39. Cartusienses, teste Guigone in cap. 39*, medicinis, excepto cauterio & sanguinis minutione, perraro utebantur. *Minuebantur porro in anno quinquies. Apud Cluniacenses procedente tempore sua quoque mense assignata erat minutioni dies. quo ritu id fieret, docet Vdalricus in lib. 2 cap. 21. Minutiora hæc mitto. Majoris momenti est id quod apud eumdem Vdalricum legitur de educatione puerorum. Quippe* difficile fieri potest, ut ullus Regis filius majore diligentia nutriatur in palatio, quàm puer quilibet minimus in Cluniaco. *Verba hæc sunt ex lib. 3 cap. 8. Postremo disciplinæ hujus ratio administrabatur sub Abbate per Priorem majorem, Decanos, Priorem claustralem, Circatores, puerorum Magistros, Præcentorem, & Armarium, qui libros, maximè choro destinatos, in armario asservabat; Camerarium, cui vestimentorum cura; Apocrisarium, cui ecclesiæ thesaurus commendatus erat; Cellerarium, Stabularium, Eleemosynarium, & Infirmarium.*

19. *Ad loci disciplinam item pertinet libertatis prærogativa, quam Cluniaco rogatu Vuillelmi conditoris sui primùm, dein Abbatum Romani Pontifices contulerunt. Callistus Papa II in litteris suis Pontio Abbati inscriptis ait, privilegium hoc Cluniaco fuisse concessum* ab ipso fundationis suæ exordio; *memoratque Pontifices, qui illud confirmarunt, nempe Iohannem XI, item Iohannem XII, Agapitum II, Leonem IX, Gregorios VI ac VII, Alexandrum II, Stephanum X, Victorem III, Urbanum II, Paschalem II, & Gelasium II. Vnde Petrus Venerabilis quibusdam objicientibus, quòd Cluniacenses proprium non haberent Episcopum, Romanum sibi proprium esse respondet.* Hunc unum, *inquit*, solum & maximum nos habere Episcopum gloriamur ..... Hoc ipsius sanctæ Sedis irrefragabilis sanxit auctoritas, nec unius tantùm, sed multorum decreta inde apud nostram matricem ecclesiam conservantur. Hæc ipsi ita condiderunt, non ut hanc, de qua loquimur, Cluniacensem ecclesiam alteri Episcopo prius eam possidenti auferrent: sed à fundatoribus, qui eam in proprio alodio construxerant, rogati in propriam retinuerunt, atque soli Romano Pontifici eam in æternum subjacere decernentes, pluribus hoc privilegiis confirmaverunt..... Hoc non soli Cluniacenses obtinent, sed & quàm pluribus datum cernimus: & longè ante Cluniacum conditam multis aliis

Ann Ch. CM XLII Nov. XVIII

Monaſteriis ab eadem apoſtolica Sede conceſſum videmus. *Ita Petrus Abbas in lib. 1 epiſtola 28. Pleraque ejuſmodi privilegia vide ſis in Bullario Cluniacenſi: ex quibus ſeptem ſunt Odoni Abbati conceſſa, unum ſcilicet Iohannis X, duo Iohannis undecimi, unum Leonis VI, tria item Leonis VII. Iohannis decimi privilegium, quod undecimo perperam tribuitur, editum eſt in Elogio Bernonis. In primo Iohannis XI præter alia Cluniaco jus confirmatur* monetæ *à Rodulfo Francorum Rege conceſſum, additurque:* Et quia, ſicut nimis compertum eſt, jam pæne cuncta Monaſteria à ſuo propoſito prævaricantur; concedimus, ut ſi quis Monachus ex quolibet Monaſterio ad veſtram converſationem ſolo dumtaxat meliorandæ vitæ ſtudio tranſmigrare voluerit, cui videlicet ſuus Abbas regularem ſumtum ad depellendam proprietatem habendi miniſtrare neglexerit; ſuſcipere vobis liceat, quouſque monaſterii ſui converſatio emendetur. Scriptum in menſe Martio, Indictione IV, *id eſt anno* DCCCCXXXI. *De privilegio Cluniacenſis libertatis iterum agemus ad Vitam ſancti Odilonis Abbatis.*

20. *Sed hoc loco prætermittere non poſſum id, quod Gregorius VII de Cluniaco in Synodo Romana ſanxit in hæc verba.* Sacerdotes noſtri, immo hæc ſancta Synodus cognoſcat, quòd licet ſint multa Monaſteria ad honorem Dei omnipotentis & beatæ Virginis utiliter & religioſè fundata; inter omnia quodam illis in partibus Cluniacum eſt, & proprium B. Petro, & huic eccleſiæ

Cluniaci fama & celebritas

ſpeciali jure adhærere dignoſcitur. Unde honorem & tutelam hujus ſanctæ & apoſtolicæ Sedis ab ipſis primordiis meruit obtinere.... Et favente divina clementia ſub religioſis & ſanctis Abbatibus ad id uſque dignitatis & religionis pervenit, ut ceteris Monaſteriis, quamvis multo antiquioribus, quantum ipſe cognoſco, in Dei ſervitio & ſpirituali fervore præcellat, & nullum illa in terra (quod ego ſciam) huic omnino valeat adæquari. Nullus enim Abbas umquam ibi fuit, qui Sanctus non fuerit. *Præclarum ſane elogium ex ore Pontificis.*

21. *Hinc* Cluniacenſe monaſterium, religione, diſciplina, ſeveritate, Fratrum numeroſitate, omnique monaſtici Ordinis obſervatione, toto pæne orbe notiſſimum *evaſit, teſte Petro Venerabili in lib. 1 de miraculis cap. 9, adeoque* ſingulare ac commune peccatorum refugium, per quod multa inferis damna illata, & regnis cæleſtibus quàm plurima loca collata ſunt. Ibi innumeræ hominum multitudines, graves mundi ſarcinas ab humeris ſuis abjicientes, ſuavi Chriſti jugo colla ſubmiſerunt. Ibi omnium profeſſionum, dignitatum, & ordinum perſonæ faſtum luxumque ſæcularem in humilem & pauperem monachorum vitam commutaverunt. Ibi ipſarum eccleſiarum venerabiles Patres, etiam eccleſiaſticorum negotiorum onera fugientes, tutius quietiuſque vivere, magiſque ſubeſſe quàm præeſſe elegerunt..... Hinc effusâ ſpiritualium virtutum nardo, impleta eſt tota mundi domus ex odore unguenti, dum religionis monaſticæ fervor, qui illo tempore pæne refrigerat, illorum virorum exemplo ſtudioque recaluit. Gallia, Germania, tranſmarina quoque Britannia hoc teſtatur: Hiſpania, Italia, totaque Europa fatetur, plena monaſteriis ab eis aut noviter fundatis, aut ab antiquo ſenio reparatis..... Sed quid aliquas mundi partes enumero? cùm de noſtro ultimo Occidente uſque ad ipſum Orientem fama hæc pervenerit, nec aliquem Chriſtiani orbis angulum latuerit. *Hucuſque Petrus Venerabilis, cujus dicti veritatem probare eſſet in promtu, ſi non aliò nos propoſitum vocaret. Sed tamen ne hoc argumentum, quod ſanè ad Cluniacenſis Ordinis, adeoque ejus auctoris Odonis laudem maximè pertinet, penitus deſeruiſſe videamur; hic de Monaſteriis ab eo inſtitutis aut reſtitutis agendum eſt, idemque de aliis Cluniaci Abbatibus ſuo quoque loco præſtandum.*

V. Monaſteria per Odonem reformata, erectio Congregationis Cluniacenſis.

Ann. Chr. CM XLII Nov. XVIII

Monaſteria reformata.

22. H*Ic opportunè occurrit quod Iohannes de Odone ſcribit in lib. 2 num. 23.* Per illud namque tempus longè lateque Patris noſtri nomen, veluti clariſſimum ſidus, cœpit effulgere. Factus eſt notus Regibus, Epiſcopis familiariſſimus, magnatibus carus. Quæque enim Monaſteria in eorum finibus conſtructa erant, juri patris noſtri ea tradebant, ut noſtro more corrigeret & ordinaret. *Monaſteriorum ejuſmodi accuratam rationem inire difficile fuerit: obvia notare ſufficiat. In Gallia invenio apud Lemovices Auriliacenſe & Tutelenſe; Sarlatenſe in pago Petrocoricenſi; in Bituricenſi Dolenſe & Maſciacenſe; in Aurelianenſi Floriacenſe; apud Senonas S. Petri Vivi; apud Turonos S. Iuliani; in pago Vualdenſi Abbatiam Romanenſem, in Matiſconenſi Carilocenſem cum aliis. In Italia legimus apud Iohannem Ticinenſe ſancti Auguſtini, Romanum ſancti Pauli, Aventinum, Subpentonianum, & Salernitanum. De his omnibus quadam ſtrictim obſervanda.*

Auriliacenſe. * d'Aurilac

*Geraldus Comes Auriliacenſis * piiſſimus*, poſtquam divino cultui ſeſe mancipavit per omnia, ut ſua quoque Domino conſecraret, Romam profectus eſt, & Aureliacum inſigne prædium beato Petro Apoſtolorum principi, facto ſollemniter teſtamento delegavit, cum tantis videlicet appendiciis, quæ Monachis, quos ibidem congregare diſpoſuerat, ad omne ſtipendium ſufficere poſſent. Cenſum quoque delegavit, qui ad urnam beati Petri annuatim redderetur, *nempe* decem ſolidorum, *ex Odone in lib. 2 de ejus vita cap. 4 & 17. Odo addit in cap. 6, magnopere anxium fuiſſe Geraldum de reperiundis Monachis probatis, qui locum incolerent; & cùm non reperiſſet*, nobiles quoſdam pueros ad Vabrenſe * cœnobium direxiſſe, *ubi* regularis obſervantiæ fervor incaleſcebat, *ut* ſub norma regulari *ibidem imbuerentur; ſed reverſos*, quia magiſtri defuerunt, *mox* puellari mollitia reſolutos, rigorem diſciplinæ neglexiſſe: *attamen unum eis ex neceſſitate præfectum fuiſſe, qui ob laxiores mores Geraldo magnum mærorem attulit. Neſcio an is erat Adalgerus, quem primum Auriliaci Abbatem ſuggerit Chronicon Auriliacenſe, editum in tomo 2 Analectorum: cui Abbati ſuffectus Iohannes ex ſtirpe ipſius Geraldi.* Oddo venerabilis Abbas tertius Auriliacenſis & Cluniacenſis, rogatus à TURPIONE Lemovicenſi Epiſcopo & ab AIMONE Tutelenſi Abbate deſcripſit vitam beati Geraldi. Habuit coabbatem ARNULFUM *Ex Auriliacenſi monaſterio arceſſitus eſt Odo, teſte Aimoino in lib. 1 de miraculis ſancti Benedicti cap. IV, ad reſtituendam diſciplinam in cœnobio Floriacenſi, procurante* ELIZIARDO *Comite, poſtea Monacho, ex Iohanne infra in lib. 3 num. 8. Eodem tempore, id eſt regnante Ludovico Tranſmarino. Bernardus Petrocoricenſis Comes ſancti Salvatoris monaſterium Sarlatenſe, quod tandem in ſedem epiſcopalem evaſit, tradidit* domno Oddoni Cluniacenſi Abbati atque Adacio coabbati ejus. *Littera hac de re exſtant in tomo 4 Galliæ Chriſtianæ, ſed cum aliquot nævis. Utrique, Odoni ſcilicet Cluniacenſi Abbati atque Adacio ejus vices tenenti, etiam Tutelenſe * monaſterium, nunc ſedes epiſcopalis, paruit poſt Aimonem ſuperiùs memoratum, qui ex ſancti Savini cœnobio Pictavenſi ab Ebalo Comite Tutelam adductus fuerat: Hujus rei diploma à Rodulfo Rege conceſſum habes in additione V. C. Stephani Baluzii Tutelenſis ad lib. 8 de Concordia cap. 25. Tunc verò mos erat, ut quia pluribus monaſteriis unus haud ſufficere poterat Abbas Cluniacenſis; iiſdem ejus vice proabbates ſeu coabbates præficerentur, quibus poſtea ſolum Prioris nomen relictum eſt. Illud patet ex Clario in Chronico S. Petri Vivi apud Senonas, quo in loco Samſoni Abbati* ſucceſſit ſanctus Odo, qui accerſiens Vuillelmum Archiepiſcopum, cum conſenſu Monachorum S. Petri præfecit eidem cœnobio ARIGAUDUM Abbatem, religioſum & timentem Deum, Monachum S. Benedicti ſupra Ligerim.

Floriacenſe.

Sarlatenſe; de Sarlat.

* Tutelenſe Tulle.

S. Petri Vivi.

ANN. CH. CM XLII Nov. XVIII S. Juliani apud Turonos.

23. *Idem ab Odone præstitum puto in Turonico sancti Iuliani cœnobio, quod tempore Gregorii Episcopi constructum, sed à Nortmannis postea eversum, cùm Teotolo Archiepiscopus, Gersende ejus sorore suppetias ferente, instaurasset*, ecclesiam in honorem Dei Genitricis sanctique Juliani dedicavit; & coadunatis Fratribus Abbatem præficere cupiens, Odonem Abbatem, qui tunc apud sanctum Benedictum morabatur, advocat. *Martyrologium sancti Iuliani id factum refert* anno DCCCCXLIII, regnante Ludovico Rege anno VIII. *Sed id tempus est donationis à Teotolone & Gersende factæ, non instituti apud sanctum Iulianum Odonis, quem anno præcedente, id est anno* DCCCCXLII, *obiisse constat. Is verò in sancti Iuliani ecclesia cum Teotolone sepulturam obtinuit, ut postea dicemus. Legi ejus loci chronici, ante annos quingentos scripti, fragmentum, quod chronicon divisum erat in duos libellos: quorum in primo* Abbatiæ prima institutio, institutionis impia destructio, destructionis pia restauratio *continebatur: in secundo ejusdem status ab instauratione. Ex primi libelli laciniosis membranis intelligimus, multa sanctorum corpora in sancti Iuliani ecclesia primitus reposita, Danorum tempore altè humi defossa fuisse: ex quibus quædam tum restabant, nempe sanctorum* BLEVILIGUATI *Episcopi Venetensis*, LAURI *Abbatis, &* ANTONII *Monachi. De primo ait Auctor, quod* Pontifex MORVANNUS, *à Bleviligueto* septimus *Venetensis, quædam sibi retulerit miracula, quæ commemorat.* Blinlivetum *vocat, non sanctum, Albertus de Monte-Relaxo, eumque statuit trigesimum-tertium Episcopum Venetensem: Morvannum verò quadragesimum nonum. Subdit fragmenti scriptor, Laurum, ex Britannia ortum, patriam parentesque deseruisse, sed pro ipsis invenisse* JUDICAELEM Brittonum Ducem optimum, *qui ejus in omnibus adjutor exstiterit.* Cujus adjutorio facto Monasterio, in omni sanctitate cum subjectis floruit, & tam verbo quàm exemplo multùm multis profuit. cujus nobilis vita in conspectu hominum religiosissima, & in conspectu Domini exstitit preciosa: cujus etiam alta sanctitatis præconia cumulare non desinit miraculorum gloria. Nam per ejus sanctitatem tam in vita, quàm post mortem reformatur debilitas, & sanatur infirmitas, maximè loco illo, quo exiit è sæculo: ubi per signa quæ fiunt, cineres ejus vivunt. *Forsan monasterium est sancti Iohannis de Gaelo, quod Iudicael instauravit.* Et quoniam vitam ejus docet liber vitæ ejus, sufficiat commendasse summam saltem suæ vitæ. *Hunc librum excidisse putamus: neque quicquam (quod sciam) apud Albertum legitur de S. Lauro. Denique Chronographus ille scribit Antonium vixisse apud Turonos.* Fertur in te, *inquit*, sanctum habitasse Antonium, quamvis nobis incertum sit, utrum vel ex te fuerit, vel aliunde venerit. qui solitariæ vitæ delectatus dulcedine, pro vita solitaria mundi despexit quadra. Quem inhabitavit locus pulcher & quietus, & undique silvâ cinctus: cujus in lapide sculpta fuit & est nunc capella, in qua duo altaria. Deo ibi Dei servus serviebat assiduus. Ad fontem qui in capella nulla accedit femina. *Visitur iste locus, qui Prioratus est, tribus à Cæsaroduno Turonum leucis versus Cenomanuos. S. Antonius colitur* IV *Nonas Maii in Martyrologio Gallicano. Unum ex sancti Mauri Abbatis sodalibus fuisse quidam recentiores ferunt, Abbatem sancti Iuliani dicit instrumentum Iohannis Turonensis Archiepiscopi, anno* MCCCVII *conditum, in quo agitur de reliquiis S. Antonii & S. Lauri. Nobis ignorare liceat, quod ignoravit antiquitas. De monasterio S. Iuliani iterum infra.*

Romanense.

24. *Inter cœnobia quæ Odo suo regimini adjecit, est Romanense, situm in Comitatu Valdensi pagi Lausanensis, quod Rodulfus* I *Burgundiæ Rex Aleydi sorori suæ concessit, litteris datis* IV Idus Junias, Rodulfi piissimi Regis anno primo, ab Incarnatione Domini DCCCLXXXVIII, Indictione II, *apud Vabrevillam. Hæ litteræ, quarum integrum autographum penes nos est, editæ sunt in Notis ad Bibliothecam Cluniacensem, sed cum vitio centenarii numeri, ubi pro anno* DCCC *legitur* DCCCC. *Postea Aleys seu Adeleys ipsa Comitissa Abbatiam illam* Romanis *dictam Odoni attribuit egregio diplomate, quod ineditum huc referre juvat ad historiæ illustrationem.*

Ann. Ch. CM XLII Nov. XVIII

CUnctis sanè considerantibus liquet, &c. Igitur omnibus in unitate fidei vivendbus, Christique misericordiam præstolantibus notum sit, quod ego ADELEYDIS, dono Dei Comitissa, res juris mei, quæ mihi per præceptum Domini RODULFI Regis, mei videlicet dulcissimi atque dilectissimi germani, obvenerunt, hoc est monasterium quod Romanis vocatur, quod situm est in pago Vualdense, cum omni Abbatia & omnibus rebus & adjacentibus ad ipsam Abbatiam pertinentibus dudum à sanctis Patribus illic prærordinatis. Quod sane Romanis præfatum monasterium olim in honore Apostolorum principis Petri scilicet & Pauli sub monastica professione fuerat constructum: sed modò ab eorum habitatione privatum penitus, pro amore Domini nostri Jesu-Christi ac eorumdem Apostolorum, de meo jure & dominatione ipsa ego jam dicta ADELEYDIS in dominium & providentiam monachorum per omnia transfundo, id est ODONIS venerabilis ac reverentissimi Abbatis, omniumque fratrum ac catervæ monachorum sub ejus regimine Cluniacensis cœnobii degentium: ea dumtaxat ratione, ut ipsi monachi, prout potuerint, ipsum monasterium per intercessionem Apostolorum, Christo propitiante, in priorem studeant reformare statum. Prædictus verò Abbas, dum advixerit, & ipsi monachi idem monasterium ita possideant, ut quamvis apostolicæ Sedi, sicut & Cluniacum, delegatum sit; semper tamen velut una congregatio sub uno agant atque disponantur Abbate; in tantum, ut cum ipse discesserit, non illis aut istis liceat sine communi consensu Abbatem sibi præficere: nec privati, quod absit, isti alium nisi ipsum, quem illi habuerint, substituere præsumant. quoniam valde injustum esset, si illi qui fortè velut filii Romanis monasterio succreverint, socialitatem Cluniacensium, qui veluti patres locum resuscitant, aliquando dissciderint. Sane in ordinando Abbate constitutio sancti BENEDICTI semper emineat: adeo ut si vel illius, vel istius congregationis minima pars saniori consilio meliorem personam eligere voluerit, ceteri juxta Regulam eis consentiant. De fratribus verò vel hinc illic, vel inde huc pro utilitate transmutandis, sive etiam de subsidiis, quæ fortè uni loco plusquam alteri abundaverint, vicissim ex altero in alterum transferendis in potestate Abbatis sit. Et ut inter eos germanior societas perseveret, ipsas quoque divinæ servitutis aut eleemosynarum seu cujuslibet boni operis sanctiones ita communiter teneant, ut quod pro bonæ memoriæ VVILLELMO, vel certè aliis, aut vivis, aut defunctis apud Cluniacum geritur, nobis atque nostratibus proficiat: & quod Romanis monasterio pro nobis juxta voluntatem Domini gestum fuerit, ipsi adæque participentur. Hanc ergo donationem pro Dei amore & sanctorum Apostolorum in primis facio, deinde pro anima germani & dulcissimi mei domni RODULFI Regis, harum videlicet rerum largitotis; tum verò pro requie Domini mei piæ memoriæ principis RICHARDI, ac pro VVILLA Regina, dehine pro me & domno RODULFO Rege filio meo, & item RODULFO Rege nepote meo, pro aliis quoque filiis meis, HUGONE, BOSONE, & LUDOVICO nepote; sed & pro ceteris consanguineis nostris, atque his qui servitio nostro adhærent; pro genitore etiam ac genitrice mea, & domno HUGONE insigni Abbate, seu ceteris nostris utriusque sexus propinquis: postremo pro illis qui adjutorium vel defensionem monachis ibi consistentibus præstiterint; pro statu quoque totius religionis & pro omnibus Catholicis vel vivis, vel defunctis. Monachi verò inibi consistentes modum conversationis istius, quæ nunc ad informandum eos qui futuri sunt de Cluniaco, transfertur, ita conservent, ut eumdem modum in victu atque vestitu, in abstinentia, in psalmodia, in silentio, in hospitalitate, in mutua dilectione & subjectione, atque bono obedientiæ nullatenus imminuant. Placuit etiam huic testamento inseri, ut ab hac die nec nostro, nec parentum nostrorum, nec

ANN. CH. CM XIII Nov. XVIII

fastibus regiæ magnitudinis, nec cujuslibet terrenæ potestatis jugo subjiciantur iidem Monachi ibi congregati : neque aliquis Principum sæcularium, non Comes quisquam, nec Episcopus quilibet, non Pontifex supradictæ urbis Romanæ, per Dominum & in Domino, omnes Sanctos ejus, & tremendi judicii diem contestor & deprecor, invadat res ipsorum Dei servorum, non distrahat, non minuat, non procamiet, non beneficiet alicui, non aliquem Prælatum super eos contra eorum voluntatem constituat. Et ut hoc nefas omnibus temerariis & improbis artiùs inhibeatur, adhuc idem inculcans subjungo. Obsecro vos, ô sancti Apostoli & gloriosi Principes terræ Petre & Paule, & te Pontifex Pontificum apostolicæ Sedis, ut per auctoritatem canonicam & apostolicam quam à Deo accepisti, alienes à consortio sanctæ Dei Ecclesiæ & sempiternæ vitæ prædones & invasores atque distractores harum rerum, quas supradictis servis Dei hilari mente promtaque voluntate dono : sitisque tutores ac defensores jam dicti loci Romanis, & servorum Dei ibi commorantium ac commanentium, harum quoque omnium facultatum propter eleemosynam & clementiam ac misericordiam piissimi Redemtoris nostri. Si quid fortè, quod absit, & quod per Dei misericordiam & patrocinia Apostolorum evenire non æstimo, ut ex propinquis aut extraneis, vel ex qualibet conditione, sive potestate qualicumque calliditate contra hoc testamentum, quod pro amore Dei omnipotentis, ac veneratione Principum Apostolorum Petri & Pauli fieri sancivi, aliquam concussionem inferre tentaverit, primùm quidem iram Dei omnipotentis incurrat, auferatque Dominus partem ejus de terra viventium, & deleat nomen ejus de libro vitæ, fiatque pars illius cum his qui dixerunt Deo : Domine recede à nobis, & cum Dathan & Abiron, quos terra aperto ore deglutivit, & vivos infernus absorbuit, perennem incurrat damnationem ; sociusque Judæ proditoris Domini effectus, æternis cruciatibus retrusus teneatur. Et ne ei in præsenti sæculo humanis oculis impune videatur ; in proprio quidem corpore futuræ damnationis tormenta patiatur, sortitus duplicem direptionem cum Heliodoro & Antiocho, quorum alter diris verberibus coërcitus vix semivivus evasit : alter verò nutu superno percussus, putrescentibus membris, & scatentibus vermibus miserrimè interiit ; cæterisque sacrilegis qui ærarium domus Domini temerare præsumserunt, particeps exsistat : habeat, nisi resipuerit, archiclavum totius monarchiæ ecclesiarum, juncto sibi sancto Paulo, obstitorem, & amœni paradisi aditus contradictorem, quos sibi, si vellet, habere poterat piissimos intercessores. Secundum verò mundialem legem his quibus intulerit calumniam, centum auri libras cogente judiciaria potestate compulsus exsolvat, & congressio illius frustrata nullum omnino obtineat effectum : sed hujus firmitas testamenti omni auctoritate suffulta semper inviolata ac inconcussa permaneat cum stipulatione subnixa. S. ADELEYDIS Comitissæ regiæ matris & Abbatissæ hoc testamentum auctorizantis fierique jubentis. S. Hildegangi indigni Sacerdotis. S. Hulrici. S. JUDITTÆ filiæ RODULFI Regis. S. Albradæ. S. Vvidonis. S. Einrici. S. UGONIS incliti Comitis atque fratris augusti Rodulfi Regis. S. Gofredi. S. RODULFI filii LUDOVICI Imperatoris. S. Stephani, Christiani, Gonfredi, Unberti, Bosonis, Bavonis, Leodfredi, Vvlitgerii, Rodulfi. Data XVIII Kalend. Julii. Ego HILDEBRANNUS Sacerdos ad vicem Cancellarii scripsi & subscripsi anno quinto regnante RODULFO gloriosissimo Rege, Indictione II. Actum publicè in villa Boiaco.

25. *Hactenus diploma : de Romano monasterio hæc habet liber Prioratuum in Bibliotheca Cluniacensi.* Prioratus Romani-monasterii, *Romans-monstier*, Lausanensis diœcesis, ubi debent esse, Priore computato, viginti duo Monachi, licet antiquitus fuerint plures, sicut reperitur ; & debent ibidem celebrari tres Missæ cum nota, &c.

26. Redeo

Ann. Chr. CM XLII Nov. XVIII. Carilocum * Charlieu

26. *Redeo ad pagum Matiscoaensem, cujus Abbatiam, Carilocum * dictam, Iohannes Papa XI Odoni sive monasterio Cluniacensi, postulante Hugone Burgundiæ Rege seu Duce, addixit* VII Kal. Januarii, anno II pontificatûs, Indict. V, *id est anno* DCCCC XXXII. *Idem præstitit Ludovicus Transmarinus concessis litteris, quas habet Bibliotheca Cluniacensis col. 276. Abbatiam hanc rogatu Siraldi Comitis Boso Rex monachis restituerat, ut patet ex charta à Guichenone edita in Historia Sebusiana pag. 375. ubi Cariloci monasterium dicatum dicitur* in honore S. Stephani, *situmque* in Comitatu Matiscensi super Surnan fluvium. *Diploma datum est* III Non. Decemb. Indict. XII, anno primo Bosonis Kariloco monasterio, *id est anno* DCCC LXXIX. *De Cariloco iterum in Aymardo, infra.*

Italica.

27. *Denique præter alia, quorum monumenta nobis desunt, monasteria Gallicana, Cluniacensibus sub Odone concessa; quædam item Italica in Cluniaci potestatem tum venerunt, nempe Suppeatoniense, Adventinam, & sancti Pauli Romæ; ut ex Iohanne manifestum est, atque Salernitanum, cujus Fratribus Iohannes Odonis vitam dedicavit. Veri simillimum est etiam Ticinense S. Petri ex eo numero fuisse, cùm Odo Româ revertens Iohannem tum Canonicum, postea Monachum, ibi erudiendum reliquerit, ut ipse de se testatur in lib. 1 num. 4. Istud est monasterium sancti Petri in Cælo-aureo nuncupatum, tum sancti Augustini ab ejus translatione corporis in eum locum, de qua diximus in Sæculi tertii parte 1.*

S. Pauli Romæ.

28. *De ecclesia S. Pauli prope Romam primordiis varie scribunt auctores. Sunt qui primam ejus originem ad Silvestrum Papam & Constantinum Imperatorem referunt. In ea sententia est Leo Allatius in lib. 1 de consensione utriusque ecclesiæ cap. 6 num. 26. ubi ait, basilicam sancti Pauli via Ostiensi formâ olim copylâ, id est portâ in Orientem conversâ, à Silvestro constructam fuisse: sed Valentinianum Imperatorem, Siricii Pontificis dispositione, ad eam quam hodie videmus structuram ecthplam, fronte ad Orientem versa, redigi curavisse. Contrà verò Petrus Damiani vaticanam sancti Petri basilicam Constantino auctori tribuit, Ostiensem sancti Pauli Theodosio seniori & Honorio ejus filio. Locus est in Opusculo 4, responsione 4 regii Defensoris.* Longè verò post Theodosius Imperator beati Pauli basilicam cœpit: quo defuncto filius ejus Honorius eamdem basilicam ad calcem usque perduxit. *Idem lego in veterrimo codice ecclesiæ Noviomagensis, ab annis octingentis scripto, qui Isidori etymologias complectitur: ubi hæc verba.* In basilica sancti Pauli Apostoli Romæ, ubi sacrum ejus sepultum est corpus,

Teudosius cœpit, perfecit Honorius aulam,
Doctoris mundi sacratam corpore Pauli.

Eò spectat Prudentius, auctor æqualis, in hymno 12 de beatis Petro & Paulo.

Parte alia titulum Pauli via servat Ostiensis,
Quâ stringit annis cæspitem sinistrum.
Regia pompa loci est: Princeps bonus has sacravit arces,
Lusitque magnis ambitum talentis.
Bratteolas trabibus sublevit, ut omnis aurulenta
Lux esset intus, ceu jubar sub ortu.
Subdidit & parias fulvis laquearibus columnas,
Distinguit illic quas quaternus ordo.
Tum camuros hyalo insigni variè cucurrit arcus.
Sic prata vernis floribus renident.

Hæc de origine basilicæ: quæ quo tempore Monachis concessa sit, investigandum est. Id factum ante Odonem innuit Iohannes in lib. 1 num. 27. ubi ait Odonem ante quinquennium, *quàm ejus vitam scriberet*, Romam perrexisse, ac Monasterium intra ecclesiam beatissimi Pauli Apostoli (ut olim fuerat) reædificasse, cogente Domno Papa, & universis ordinibus sacræ sedis: *Ergo* olim fuerat *ibi Monachorum sedes, quibus eam restituit Odo sub annum* DCCCC XXXVI, *quo Romæ erat, ut postea exponemus. Idem Iohannes variis in locis S. Pauli monasterium,*

Ann. Ch. CM XLII Nov XVIII *ac monachos memorat, Abbatemque Balduinum: sed & sanctum Odonem ibidem, cùm Romæ versaretur, degere solitum fuisse tradit, præsertim in lib. 2 num. 21 & 22. Neque hoc in dubium vocari potest. quandoquidem Iohannes ipse cum Odone istic moratus sit. Et tamen in optima nota libro de vita sancti Iohannis Abbatis Gorzensis dicitur Andreas monachus* Romam ad postulationem Papæ Agapiti *missus, qui Agapitus* eum nuntio quodam idoneo viro multum à Domno Einoldo *Gorziæ Abbate* efflagitaverat, aliquos sibi religiosos, quos in monasterio beati Pauli, quod tunc ad monasticum Ordinem transferre moliebatur, cum auxilio Regis Albriei collocaret, transmitti. quò cum altero quodam fratre, qui ex monasterio Luxovio Gorziam ante aliquot annos advenerat, perductus, regulari institutione loco informato, non multo post receptus ad Dominum ibidem est tumulatus. *Agapitus sedere cœpit anno quarto post mortem Odonis, Christi scilicet* DCCCCXLVI. *Qui ergo fieri potuit, ut cœnobium S. Pauli, quod sub Odone monasticis imbutum institutis fuerat, denuo Agapito Pontifice* ad monasticum Ordinem transferri *potuerit? Sed id de restitutione disciplinæ regularis intelligendum, quam mirum est tam citò ibi defecisse. Certè defecerat Ottone II imperante, aut sanè eo prætextu usus est Otto, qui Canonicos apud S. Paulum loco solutiorum monachorum instituere meditabatur, teste Glabro Rodulfo in lib. 1 cap. 4. Quidquid sit, Ostiense S. Pauli monasterium, etsi Cluniaco non penitus subjectum, identidem tamen inde præfectos accepit: cujus rei argumentum Petrus Damiani suppeditat in Opusculo 33. ubi de S. Maiolo agit, qui apud S. Paulum Priorem instituit, ut in actis S. Maioli dicemus. Denique id disertè confirmat Hugo Cluniacensis monachus in epistola ad Pontium Abbatem his verbis.* Hoc autem Monasterium, *nempe sancti Pauli*, sequentibus annis commissum est sancto Odoni tuo prædecessori, ubi per eum aliquamdiu Cluniacensis vigor Ordinis radiavit. Tandem seditiosis urbe turbata motibus, quos illa civitas infausto usu creberrime patitur, malis urgentibus Monachi discedentes, vas illud apostolicorum cinerum, scilicet S. Pauli, sacra secum pignora detulerunt: sicque Cluniacum propere pervenerunt. *Monasterii sancti Pauli Abbas fuit Adam ille, cujus mentionem fecit Victor Papa III in lib. 2 de miraculis sancti Benedicti cap. 25. ad quem locum scrupulum movet Iohannes Baptista Marus, cuinam tum subjectum fuerit sancti Pauli Monasterium, Congregationi Cluniacensi, an Casinensi. Dubitandi ratio petitur ex eo quod Abbatia S. Pauli, teste Leone Marsicano in lib. 1 Chronici Casinensis cap. 58, Balduino Abbati à Marino Papa commissa est. Unde Desiderius seu Victor Papa, qui & Abbas Casinensis erat, sancti Pauli monasterium* nostrum *vocat. Verùm ita loqui potuit habita ratione communis Ordinis. cùm nulla tunc esset Congregatio Casinensis, immo neque Cluniacensis eo modo, quo postea sub S. Hugone instituta est.*

29. *His omnibus aliisque pluribus cœnobiis uniformem vivendi normam, qualis apud Cluniacum servabatur, præscripsit Odo, eisque præfuit non secus atque Abbas generalis. qua res à S. Pachomio primitus instituta in Oriente, in Occidente per Benedictum Anianensem tentata, demum ab Odone perfecta est. Unde à nonnullis S. Benedicti in Gallia Ordinis auctor habitus est, propterea quòd monasteria complura, quæ antea partim destructa, omnino à sese distracta erant, in unum quasi corpus adduxit. Saltem à Petro Venerabili* summus Ordinis monastici in Galliis reparator, & præcipuus Regulæ reformator *appellatur, idemque* primus Cluniacensis Ordinis Pater, qui emortuum jam, & pæne ubique sepultum monastici propositi fervorem resuscitare aggressus est, *in lib. 6 epist. 17. Eodem sensu ante eum Frodoardus in Chronico Odonem* multorum restauratorem Monasteriorum, sanctæque Regulæ reparatorem *vocat: & Glaber Rodulfus*, Hic in tantum, *inquit*, hujus instituti propagator exstitit, ut à Beneventana provincia, quæque habebantur in Italia & in Galliis usque Oceanum mare potiora monasteria, illius ditioni gratularentur esse subjecta. *Tanta demum erat ejus nominis ac religionis celebritas, ut ad eum non modò laici nobiles & Clerici,*

sed etiam Episcopi dignitatibus abdicatis confluerent, testante Iohanne in lib. 3 num. 10. ANN. CH. CM XLII Nov. XVIII

VI. Cluniacensis cœnobii res auctæ per Odonem.

30. NOn solùm Cluniacensis instituti religionem Odo, sed etiam rem familiarem (quæ æquo fere pede subsequi solet) magnopere adauxit. In primis Rodulfus Francorum Rex ad preces Immæ conjugis suæ atque Hugonis fratris sui Cluniaco tradit mansos vestitos, *sitos in pago Matiscensi, tres in Salustriaco, alitosque alibi. Datum* Bojaco villa Kalendis Juliis, *anno regni* IX, Indict. III. *(an IV.) id est anno* DCCCCXXXI. *Anno sequenti Berno Matiscensis Episcopus, rogante Archimboldo Prælato, id est Præposito Cluniensis cœnobii, & Hildebrando, sedens* in consistorio *juxta ecclesiam S. Vincentii Matiscone* ad divina præcepta more præcedentium Patrum dirimenda, *concessit decimas terræ de Salustriaco, quam Rodulfus Rex eis dederat. Sub eumdem annum, scilicet anno* X *Rodulfi Regis, idem Berno Episcopus consecravit capellam in eadem villa Salustriaco, quam capellam* Cluniacensis parvula societas, cui Odo mitis Pater & Abbas patrocinabatur, construxerat.

31. *Biennio post Leotaldus Comes Matiscensis, & Ermengardis ejus uxor, Oddoni Abbati dant quidquid eorum facultatis erat* in villa Darbaniaco, in pago Lugdunensi, super fluvium Salliam, *ut Deus animas parentum suorum Alberici & Escolanæ, Manasses & Irmingardæ, necnon Gerardi amici sui liberare dignetur* à pœnis inferni. *Subscribit post Leotaldum & Irmingardem Gaufredus Comes cum aliis. Edita est hæc charta cum aliquot nævis in Bibliotheca Sebusiana pag.* 168. *alias ejusdem Leotaldi vide sis pag.* 236 & 296.

32. *Anno* DCCCCXXXVI *Odoni item donatur curtilus unus in villa Rusiaco, (quæ sita est prope Cluniacum) in pago Matiscense*, mense Maio, quando Rodulfus Rex migravit à sæculo. Actum Cluniaco, firmatum Lurduno castello publicè. *Anno secundo Ludovici Regis Odo Abbas & Monachi Cluniacenses emunt campum subtus castrum Lordoni, vulgo* Lourdon, *quod castellum Richelii Cardinalis jussu subversum est.*

33. *Eodem anno* quo Rodulfus Rex migravit à sæculo, *Gaufredus Comes & uxor ejus Ava dant Escozolas in pago Æduensi pro animabus suis*, & pro anima senioris sui Vuillelmi, & ejus filii Bosonis. *Iidem tradunt Keicaelos in pago Matiscensi* in vicaria Busarias, pro animarum suarum remedio, & GAUZBERTI fratris, dicti Gaufredi, *anno* V *Ludovici Transmarini.*

34. *Anno* II *Ludovici ejusdem Maimboldus Episcopus Matiscensis ait, Bernonem præcessorem suum Cluniacensibus tribuisse, ut omnes eorum ecclesiæ ex toto sub illorum ditione consisterent: sed cùm postea* irruptione paganorum & malitiâ pravorum hominum *excisa fuissent, se de tributo synodali quod reddebant, minuere. Subscribunt Canonici, & inter eos* ADO *Abbas, qui unus è præcipuis erat, dedisque nonnulla cœnobio Cluniacensi, nempe ecclesias S. Desiderii & S. Iuliani in Siviaco & Davagiaco, anno* XII *ipsius Ludovici. Item anno secundo Rotmundus Episcopus Æduorum dat capellam sancti Leodegarii de Blanciaco in Comitatu Matisconensi, quam* sanctissimus *prædecessor suus Vualo cuidam Sacerdoti ad vitam dederat. Testes sunt* HILDEBODUS & GIRBALDUS *Abbates.*

35. *Anno* III *ejusdem Regis, Indict.* XI, *id est anno Christi* DCCCCXXXVIII, *datur Cluniacensi monasterio, ubi Odo Abbas præerat, mansus in villa Madaliaco in pago Lugdunensi*, in agro Ternatense. *Item Atrich quidam eidem Odoni dat campum cum silva in pago Lugdunensi*, in agro Tarnatensi, *in fine Denadaliaco.* Ternatum *sine dubio erat iste locus, ubi situm erat monasterium Tarnatense, quod omnes confundere solent cum Agaunensi. At Ternatum istud situm est ad Rhodanum in confinio pagi Lugdunensis & Viennensis, vulgo* Ternay, *ubi est modò Prioratus Ordinis sancti Benedicti. Item Ludovicus Transmarinus anno regni sui tertio res*

Ann Chr cm xlii Nov. xviii *Cluniacenses in Quereeto apud Doeiacum sancit diplomate, quod exstat in Bibliotheca Cluniacensi. Alias donationes minutiores mitto, qualis est ea, quâ Hugo Comes unam ancillam de villa* Romanis *in pago Lugdunensi tradit Cluniacensi monasterio & Oddoni Abbati, & quidem* anno sexto *Ludovici Regis. post quem annum donationes fiunt Aimardo Abbati. Omnes chartæ sub Odone numero* C L X X X V I I I. *Porro ex his omnibus chartis, aliisque quas in Aimardo referemus, constat Matisconem, eique attributum pagum, Regi Francorum, non Burgundionum tunc paruisse.*

VI. Odonis Romanum iter multiplex Ecclesiæ causâ.

36. *Non continuit sese intra Monasteriorum latebras Odonis ardens in res divinas studium: quin etiam in Ecclesia universa commodum foras prodiit. Eum quippe in Italiam activère semel & iterum Romani Pontifices, ut afflictis Ecclesiæ rebus prudentiâ & auctoritate sua consuleret. Prima ejus Romana profectionis hac fuit causa. Cùm Berengario Imperatore mortuo, Hugo Theobaldi Arelatensis Comitis filius, summâ rerum in Italia potiretur; Marozia, infamis Vvidonis Tusciæ Comitis relicta, quæ unà cum Alberico filio manus in Iohannem Pontificem injecerat, Romamque redegerat in suam potestatem; ipsum Hugonem missis nuntiis invitavit ad conjugium suum & urbis imperium capessendum. oblatam conditionem arripit Hugo, nuptiisque contractis, urbis Romæ dominium obtinet. Interim cùm ante epulum Albericus matris hortatu aquam ad abluendas Hugoni manus præberet non admodum scitè, Hugo correctionis causâ eum in faciem cecidit. Qua re offensus Albericus Romanos ad defectionem impulit, atque Hugonem ex Vrbe fugere coegit. Eo fugâ elapso Albericus Consulari potestate civitatem administravit cum matre sua Marozia, & veterem Vrbis disciplinam simul cum Consulum nomine & officio redintegravit. Acta hæc sunt sub annum* D C C C C X X I X, *pontificatu Iohannis* X, *Leonis* V I, *ac Stephani* V I I, *quibus anno* DCCCC XXXI *successit Iohannes* X I, *Marozia ex Sergii stupro filius, Alberici frater. Talia pati coacta est sancta Dei Romana ecclesia, sed à Marozia ipsa ejusque filio Alberico.* Anno D C C C C X X X I I I *Missi Remensis ecclesiæ Româ reversi*, nuntiant Johannem Papam, filium Mariæ, quæ & Marocia dicitur, *inquit Frodoardus*, sub custodia detineri à fratre suo, nomine Alberico, qui matrem quoque suam Marociam clausam servabat, & Romam contra Hugonem Regem tenebat. *Paullo post*, Hugo Rex Italiæ Romam obsidet. *Et anno* D C C C C X X X V I Johanne Papa fratre Alberici defuncto, Leo quidam Dei servus Romæ Papa constituitur, *nempe Leo VII. Frodoardus mox subdit.* Hugo Italiæ Rex Romam nisus capere, afflicto suo exercitu fame & equorum interitu, pactâ tandem pace cum Albrico, dans ei filiam suam conjugem, ab obsidione desistit. *Nunc videndum est, quo primùm anno Romam Odo à Pontifice arcessitus sit.*

37. *Id factum anno* D C C C C X X X V I *Baronius censet, quo anno Hugo Rex filiam suam (quam Aldam vocat Liutprandus Diaconus Ticinensis, ejus temporis scriptor) Alberico in matrimonium dedit, sicque à Roma impugnatione destitit. Et rectè quidem Baronius. nam in procinctu Romani itineris Odo Adhegrinum invisit, & ex revelatione sancti Martini ab eo didicit Ludovici Transmarini unctionem, quæ anno* D C C C C X X X V I *facta est. Id verò itineris Odo suscepit duplicem ob causam. Prima, ut cum Alberico Principe reconciliares Hugonem Regem, apud quem magnam ipse gratiam obtinebat, ut patet ex tribus privilegiis, quæ Hugo in Odonis gratiam à Romanis Pontificibus impetravit, nempe à Iohanne* X I, *Leone* V I, *& Leone* V I I. *Altera*, ut monasterium intra ecclesiam beati Pauli Apostoli, ut olim fuerat, reædificaret, cogente Domno Papa, & universis ordinibus sacræ sedis, *apud Iohannem in lib.* 1 *num.* 27, *ubi de unctione Ludovici Transmarini agitur. Tunc sancti Martini vitam Romæ ad S. Paulum correxit, & glossulis illustravit, ex lib.* 2 *num.* 22. *Ad id tempus referre licet id*

quod in lib. 2 num. 9 Iohannes scribit in hunc modum. Tempore præterito dum Romuleam urbem ob inimicitiam Alberici jam fati Principis prædictus Hugo Rex obsideret; cœpit ille intra extraque discurrere, & pacis concordiæque monita inter utrosque disseminare, quatinus posset furorem prædicti Regis sedare, & prædictam urbem tueri à tanta obsidione. Interea quadam die dum juxta monasterium beati Andreæ Apostoli iret, quod ad clivum Scauri dicitur ex nomine, quidam rusticus voluit eum propter lagunculam aquæ occidere. *Rusticum Albericus, nisi ab Odone prohibitus fuisset, morte punire voluit. Tanta erat non solùm Hugonis, sed etiam Alberici in Odonem veneratio. Aliud Alberici in Odonem benevolentiæ argumentum fuit, quòd Suppentoniense sancti Eliæ monasterium ei reformandum commisit, teste Iohanne in lib. 3 num. 7.* ANN CH. CM XLII Nov XVIII

38. *Altera Odonis Romana profectio, non anno* DCCCC XXXVIII, *sed sequente contigit, ut disertè tradit Iohannes initio libri 1 his verbis.* Anno itaque dominicæ Incarnationis nongentesimo tricesimo nono, & ejus ætatis sexagesimo, in monastica religione tricesimo anno, Romam veniens, me miserum terrenis irretitum nexibus reperit, miseransque suo rete piscatus est: atque cœnobium sancti Petri Ticini positus usque perduxit. Parvo ibi tempore ab Hugone detentus, prædicto viro Domno Hildebranno regularibus disciplinis me tradidit educandum. *Non ergo Iohannes Odonis socius fuit (ut Baronio visum est) in prima profectione. Subdit Iohannes:* Non post multo Romam veniens, me in felicem dignatus est sibi socium sumere; & quem Canonicum parentibus abiens rapuit, rediens postmodum Monachum reduxit. *Ex quibus Iohannem Romá ortundum, ibidemque Canonicum fuisse intelligitur. Hac reversio Romam facta est superstite Leone Papa, ac proinde ipso anno* DCCCC XXXIX, *aut saltem ineunte sequenti, nescio an priusquam Odo in Franciam remeasset. Hanc temporis rationem firmat Iohannes in lib. 2 num. 7.* Sub idem tempus Italiam missi sumus à Leone summo Pontifice, ut pacis legatione fungeremur inter Hugonem Longobardorum Regem, & Albericum Romanæ urbis Principem, *&c. Huc revocanda sunt quæ Iohannes commemorat in lib. 1 num. 22.* Ante hoc triennium dum essemus apud beatum Paulum Romæ, *&c. (Scribebat autem Iohannes statim post mortem Odonis, quæ sub finem anni* DCCCC XLII *contigit) & quæ refert in lib. 1 num. 16. Forsan eo tempore in Garganum montem peregrinatus est, qua de re in lib. 2 num. 15. Denique anno* DCCCC XLII *Odo Romam tertio vocatus est à Stephano Papa IX, ut scilicet Hugonem Regem cum eodem Alberico reconciliaret. Frodoardus ad hunc annum.* Domnus Odo Abbas pro pace agenda inter Hugonem Regem Italiæ, & Albericum Romanum Patricium apud eumdem Regem laborabat. *In his pro Ecclesia susceptis laboribus consenuit defecitque vir sanctus; & Roma contracto morbo, vitæ à Deo inducias, donec Turonos ad sancti Martini reversus esset, impetravit, ut ex Iohanne mox dicemus. Si anno* DCCCC XXXIX *in Franciam non revenit Odo, Gerardus Regiensis Episcopus, de quo in vita lib. 2 num. 6, ipsi socius fuit in secunda: sin contra in tertia peregrinatione. nam Iohannem cum eo fuisse probant hæc verba.* Illo enim tempore, quo cum Geraldo Regiensis ecclesiæ Episcopo Cotias transivimus alpes, & Romam venimus, *&c. Sed qui quartum Odonis iter Romam ante postremum statuerit, forsan à vero non aberrabit. Quippe tria hæc, quæ mox commemoravimus, Ecclesiæ causâ suscepta: aliud indicat Iohannes in lib. num.* 18. orationis gratiâ. *At de his satis.*

VII. Odonis morbus, mors, sepultura, reliquiæ, & cultus.

39. *CUm mortem imminere intelligeret vir sanctus, identidem præteritas delictorum labes animo revocabat, maximè eas, quibus in Abbatem*

Ann. Ch cm xlii Nov. xviii *privatus peccaverat, ita Iohannem aliquando allocutus in lib. 3 num. 6.* Cariſſime fili, auſculta quæ dico tibi. Gratias ago Deo, quia ex omnibus peccatis quæ à juventute perpetravi, in hac vita jam ultionem recepi, exceptis illis quæ in Abbatem meum commiſi: & ſemper diem illum & tempus exſpectavi, deprecans Deum, ut ea non reſervaret mihi in futurum. *Hæc paullo ante poſtremam Romanam peregrinationem, quæ accidit anno* DCCCCXLII. *Ante verò quàm itineri ſe committeret, Aimardum Abbatem in locum ſuum videtur ſubſtituiſſe, ut infrà in Aimardi Elogio dicturi ſumus.*

40. *Per id tempus* acuta & continua febre *correptus, etſi ad cæleſtem vitam anhelaret, magno tamen deſiderio affectus eſt reviſendi tumulum ſancti Martini, ut illic ſpiritum ageret, ubi primos piæ vitæ annos hauſerat. Et re quidem vera id ſalitus obtinuit optimi Patroni meritis, quem ſemper tantopere coluerat. Convaluit, rediit, optatæ ejus ſollemnitati* IV *Idus Novembris interfuit: ſed quarta intra Octavam die*, rediviva febre *denuo* accenditur, *donec tandem vir beatus* divina illa & ſalutari pinguedine recreatus, & vivificanti poculo, *id eſt Viatico*, vegetatus, Martino duce *in cælum migrat* quarta-decima die ante Decembrem. *Hæc pluribus Iohannes in fine lib. 3.*

41. *Quædam ſingularia ſuperaddit Nalgodus, nempe Odonem Fratres convocaſſe, Monaſteria ſibi commiſſa diſpoſuiſſe, Cluniacenſe commiſiſſe Deo:* capellam ſolummodo ſuam, *hoc eſt ſupellectilem ſacram, ad Miſſæ celebrationem retinuiſſe; cetera Cluniacum retranſmiſiſſe. Hæ forſan auctoris conjectura. Certius eſt quod ſubdit ſepultum fuiſſe Odonem Turonis* in eccleſia beati Juliani, quam ipſe à fundamentis conſtruxerat, *id eſt reſtituerat, ſumtus ſuppeditante Teotolone Archiepiſcopo, ut ſuperiùs dictum eſt. Hic loquendi modus familiaris apud auctores, aliique ſimiles. Sed audiendus inſuper Necrologus cœnobii ſancti Iuliani.* Poſtquam reverendiſſimus vir Odo multa Monaſteria conſtruxerat, plurima correxerat, multos mundi ludicra ſpernere docuerat, ac utilia Eccleſiæ ſcripſerat, hymnos & antiphonas in beati Martini laudem comtè compoſuerat; jam ſilicernus, jam longæ ætatis ſenio feſſus, tamquam præſcius ſuæ vocationis, optaverat, ut ſarcinâ depoſitâ carnis glebam ſui corporis juxta corpus peculiaris ſui Patroni, domini ſcilicet Martini, ſi poſſet, tumulari; ad proprium cœnobium ſuum Turones redire diſpoſuit. Interea adveniente beati ſollemnitate Martini venerabilis Pater cum ſuis Monachis ad Matutinorum ſollemnia proceſſit multo ante lucem.... Octavo incommodi die ſentiens ſibi horam imminere extremam, circumſtantibus cunctis Fratribus, Viatico corporis & ſanguinis Domini ſe fideliter muniri curavit: deinde in eccleſiam ſancti Albini, quæ proxima erat, ſe deferri juſſit, luminibuſque piis ac manibus in cælum intentis, Chriſto animam reddidit. *Supereſt ad hoc uſque tempus iſtud ſancti Albini Oratorium intra clauſtra prædicti cœnobii.* Obiit XIIII Kal. Decembris: ſepultus eſt autem à ſæpe dicto Theotelone Pontifice in crypta ſancti Juliani, ſub altare ipſius Martyris, ad dextram partem. *Hæc ex Martyrologio loci renovato ad formam veteris anno* MCCCCLXIX, *menſe Iulio, Paulo* II *Pontifice, Ludovico* XI *Rege, Elia Archiepiſcopo. qui characteres ſunt reformati Martyrologii.*

42. *Annum quo mors Odonis accidit, Nalgodus ſignat* DCCCCXLV, *quem ejus ordinationis annum* XVIII *numerat. Verùm præferenda eſt Frodoardi, ſcriptoris æqualis, auctoritas, qui Odonem biennio antè deceſſiſſe affirmat his verbis, quæ in Chronico ſub finem anni* DCCCCXLII *leguntur.* Domnus Odo venerabilis Abbas, multorum teſtaurator Monaſteriorum, ſanctæque Regulæ reparator, Turonis obiit, & ſepultus eſt apud ſanctum Julianum. *Nihil luculentius afferri poteſt tum ad mortis annum, tum ad ſepulturæ locum defigendum. Et ſanè hic annus conſequitur ex calculo Iohannis, qui ſe non per integrum biennium Odoni convixiſſe teſtatur in lib. 3 num. 5.* Infelix ego, *ait*, qui nec duobus expletis annis illi merui famulari. *Ei verò adhæſit ſub initia*

anni DCCCC XL, *ex dictis in capite superiori. Eumdem annum assignat Hugo Abbas Flaviniacensis in Chronico:* Hoc anno Domnus Odo venerabilis, multorum Monasteriorum restaurator, cùm multum laborasset in restauranda pace inter Hugonem Regem Italiæ & Albericum Romanorum Patricium, obiit Turonis. *At corrigendum id quod sequitur:* sepultusque est ad sanctum Martinum. *quæ etiam lectio adhibetur ad oram Chronici Frodoardi in textu paullo superius relato. At vitiosam hanc esse lectionem constat ex eodem Chronico ad annum* CM XLV, *quo anno Teotilo Turonensis Archiepiscopus obiisse, atque* in monasterio sancti Juliani, quod idem vir sanctus summa instituerat religione, juxta sepulcrum Domni Odonis humatus *perhibetur*; & exinde ipsum templum divinis illustrari miraculis declaratur. *Corrigendus itaque prædictus Hugo Flaviniacensis: corrigendus item Petrus Equilinus, qui Odonem* Cluniaci *sepultum affirmat. Rectè omnino Anonymus apud Chesnium in tomo 3 pag.* 341. Eodem etiam anno, *nempe Ludovici Regis* VII, requievit in pace Domnus Odo, Abbas multorum monasteriorum religiosus & prudens, litteratus & eloquens; & sepultus est Turonis apud sanctum Julianum. *Locum sepulturæ rectè notat Chronicon Malleacense, malè obitus annum* DCCCC XXXVIII. *His omnibus accedit Chronicon Dolense apud Labbeum in tomo* 1 *Bibliothecæ novæ pag.* 315. Anno DCCCC XLII obiit sanctus Odo secundus Abbas Dolensis. *Itaque anno* DCCCC XLII *ad superos migravit Odo, annos natus quatuor & sexaginta, regiminis Cluniacensis anno quinto-decimo.*

43. *Ejus reliquiæ in sancti Iuliani ecclesia servatæ sunt saltem usque ad sæculum* XV. *Ejus rei primum argumentum sumi potest ex litteris societatis, Cluniacum inter & sancti Iuliani cœnobium initæ anno* M C XVII *mense Octobri: quo tempore* Domnus Pontius Abbas Cluniaci orationis gratiâ Turonis ad sanctum Martinum honorificè venit, & ad nos *(sic Monachi sancti Iuliani in litteris loquuntur)* pro amore beati Odonis patroni nostri suique devotissimè divertit, & AD CORPUS EJUS vigiliâ sancti Dionysii cum nostris suisque Monachis Missam de ipso beatissimo Odone celebravit. Deinde assumto secum Bernardo Crasso Priore suo, aliisque Fratribus, in Capitulum nostrum venit, *&c. Longè post id tempus, id est anno* M CCCC VII, *Iohannes Turonensis Archiepiscopus, à Roberto sancti Iuliani Abbate invitatus, reliquias sacras in novas thecas transtulit, coram Maria Francorum Regina, & Magdalena ejus filia, Iohanne Duce Borbonensi, Iacobo Marchia Comite, aliisque clarissimis personis: quas inter reliquias in quarta capsa* corpus sancti Odonis Abbatis *continebatur, ut testantur sollemnes ea de re littera, quæ sic habent.*

Johannes miseratione divina Turonensis Archiepiscopus, universis præsentes litteras inspecturis salutem in Domino sempiternam. Quicquid laudis vel honoris impendimus Sanctis Dei, id eidem exhibemus, teste Propheta, jubente Dominum in sanctis ejus collaudari. Perpendentes itaque bonæ memoriæ defuncto fratre GUILLELMO quondam Abbate monasterii sancti Juliani Turonensis, Ordinis sancti Benedicti, quod quamvis ecclesia dicti monasterii plurimorum corporibus sanctorum, reliquiis & præsentia decorata exsisteret, quorum atque aliorum gloriosorum Sanctorum, qui in hac nostra civitate requiescunt, suffragiis & precibus, nedum monasterium ipsum, verùm etiam tota civitas prosperis viguit successibus: ipsa tamen corpora & reliquiæ minus reverenter erant recondita, & eis debitus honor non exhibebatur. Devota igitur motus affectione Abbas prælibatus fecit dum vivebat fabricare quinque capsas ligneas, argento & auro à parte interiori decoratas, sperans hujusmodi reliquias & corpora in easdem facere collocari. Morte tamen, sicut Domino placuit, præventus, nequivit per seipsum propositum negotium peragere. Desideriis autem ejus adhærentes venerabiles & religiosi fratres ROBERTUS modernus Abbas, totusque conventus dicti monasterii,

Ann Ch. cm xlii Nov xviii illaque perficere peroptantes, nobis devote supplicarunt, quatenus reliquias & corpora præparata in locis ad id, ut prædicitur, constructis reponere dignaremur. Notum igitur facimus, quod nos pia vota quondam fratris Guillelmi Abbatis memorati, dictorum venerabilium Abbatis & conventus modernorum, ad gloriam & magnificentiam omnipotentis Dei summis affectibus amplectentes, die datæ præsentium, in conspectu Christianissimæ dominæ dominæ Mariæ Francorum Reginæ illustrissimæ, & dominæ Magdalenæ filiæ ejus inclitæ, ac generosorum Principum dominorum Johannis Ducis Borbonii, & Jacobi Comitis Marchiæ, aliorumque plurimorum Baronum, Militum, & nobilium personarum, necnon venerabilium & circumspectorum virorum infrascriptorum, ipsa corpora & reliquias à veteribus sarcophagis in novas capsas, per nos priùs secundum ritum Ecclesiæ sanctificatas & benedictas, propriis manibus transtulimus & recondimus secundum ordinem sequentem: videlicet in prima capsa versus dormitorium sæpedicti monasterii corpus sancti Pauli Episcopi Leonensis; in secunda capsa corpus sancti Antonii Abbatis dicti monasterii sancti Juliani Turonensis; in tertia autem & media & majori capsa partes corporum sancti Pantaleonis & sanctæ Columbæ, unà cum pluribus aliis reliquiis, quorum nomina apud nos incognita exsistunt. In quarta capsa corpus sancti Odonis, primò Abbatis Cluniacensis, & deinde dicti monasterii sancti Juliani. In quinta & ultima capsa corpus sancti Lauri Abbatis. Quibus translationibus sic factis capsas ipsas cum ostiis seu clausuris argenteis & auratis à foris clausimus, & nostra benedictione de divina misericordia confisi munivimus; statuentes, & dictis religiosis suisque successoribus injungentes, prout per præsentes statuimus & injungimus, ut de cetero annis singulis hunc translationis diem festivè celebrent, ac divinis servitiis debitis & oportunis solemnizent. In quorum omnium & singulorum fidem, & testimonium præmissorum binas nostras litteras exinde fieri, & per Notarios infrascriptos signari, nostrique sigilli fecimus appensione communiri. quarum unam in majore capsa prædicta inclusimus, & aliam præfatis Abbati & conventui in thesauro ecclesiæ reponendam concessimus. Datum in monasterio prædicto die vicesima secunda mensis Januarii, anno Domini millesimo quadringentesimo septimo, præsentibus & nobis assistentibus venerabilibus patribus fratribus Guidone Majoris-monasterii prope Turones, Roberto sancti Juliani prædicti, & Petro de Cormeriaco nostræ diœcesis dicti Ordinis Abbatibus, ac circumspectis viris dominis Johanne Campidenario, Decretorum Doctore, Præceptore Generali sancti Antonii de Thuin in Almania, & oratore Illustrissimi Principis Domini Ducis Austriæ, Guillermo Le Picart Thesaurario, Johanne Preselli Archidiacono Transligerensi, Johanne Nulori Archidiacono Turonensi, Nicolao Perturelli Officiali, Victore Hugneti, Guillermo Joubert Canonico ecclesiæ nostræ Turonensis, nec non Jacobo de Cormeray Priore claustrali & Infirmario, Johanne Præpositi Eleemosynario, Philippo Præpositi Camerario, Johanne Chatretier Sacrista, Guillermo Du Vieu Hostellarico, Johanne Guiberr Cantore, Guidone Auger succentore, Guillermo Boutet de Bovo, & Michaele Belloneau de Guerchia, Jacobo Auderon de Castro Regialdi, Petro Audebert sancti Antonii, Johanne Selion de Bueil, Roberto Helonis de Ambillo Prioribus, Guillermo de Linaye, Johanne Fafeu, Petro Joulain Diacono, Petro Sourdeau, Johanne Lenfant, Aimerico de Mondanier, Johanne de Fonte; Johanne Budet, Andrea de Francia & Johanne de Turre, Religiosis dicti monasterii sancti Juliani, cum pluribus aliis. Sic signatum Thouar & Magistri.

44. *Ab eo tempore nulla de reliquiis S. Odonis mentio relicta est in monumentis cœnobii*

cœnobii sancti Iuliani : ubi tamen os tibiæ ejus asservatur. Fortasse inde asportata sunt in Insulam-Iordani prope Tolosam (cujus loci Canonici eas se habere gloriantur) ingruente hæreticorum tempestate, qui Turonicæ civitatis sacras exuvias profano incendio dissiparunt, non parcentes sancti Martini reliquiis, quas orbis universus semper in honore habueoat. Neque insuper habendum est, quod de corpore sancti Lauri Abbatis, cujus suprà meminimus, in præmisso instrumento legitur, cùm nulla ejus mentio facta sit in Martyrologio Gallicano. Festum ejus apud sanctum Iulianum nuper agebatur die prima Octobris : modò in sequentem remissum est ob festum duplex S. Remigii. S. Pauli Episcopi Leonensis corpus Floriacenses nostri sibi vindicant auctoritate Aimoïni, qui illud à Mabbone Episcopo in Floriacense cœnobium fuisse translatum asserit in lib. 2 de miraculis S. Benedicti cap. 11. Ann Ch. CM XLII Nov XVIII

45. *Redeo ad sanctum Odonem, cujus cultus apud Cluniacenses receptus est jam inde ab obitu ipsius, & quidem* XIII *Kal. Decembris, propter Octavam sancti Martini, in quam incidit ejus mortis dies. Ob eam (ut puto) rationem ea die memoratur in Martyrologiis Brivatensi ms. & quibusdam aliis. Apud Udalricum in lib.* I *Consuetudinum Cluniacensium cap.* II, *ubi diversæ per annum sollemnitates recensentur*, depositio sancti Odonis *numeratur inter eas, quæ* in albis *coluntur. Honorifica ejus memoria habetur in Martyrologiis, Romano, Benedictino, & (ne alia omittam) in Gallicano, in quo ter de eo agitur, nempe* XII *&* XIII *Kal. Decemb. & in Supplemento* XIV *eosdem Kalendas* ; Apud Insulam Jordanis prope Tolosam, veneratio sacratissimi corporis sancti Odonis Abbatis Cluniacensis, eò ex gremio ecclesiæ S. Juliani Turonensis, ubi solutus nexibus mortalis vitæ sepulturam primum receperat, translati. *Denique Odonem ut* sanctum *Bernardus in Apologia ad Guillelmum Abbatem, & ante eum Gregorius VII in Concilio Romano, omnes ante se Cluniacenses Abbates* sanctos *agnoscit. De S. Odone Sermo habetur inter additamenta Bibliothecæ Cluniacensis, in ejus Natali legendus, qui nihil aliud est quàm Sermo S. Maximi de B. Eusebio Episcopò Vercellensi. Denique S. Odonem* miraculis vivere *testatur Petrus Equilinus.*

VIII. Odonis scripta & scitè dicta de moribus sæculi sui.

46. *Sed tempus est, ut ceteris omissis ad ipsius Odonis opera convertamur, quorum alia Canonicus, alia Monachus, alia scripsit Abbas. Et quidem Canonicus Gregorii M. Moralia in compendium redegit, de quo supra in capite 2. atque hymnos de S. Martino & antiphonas composuit, ex Iohanne in lib.* 1 *num* 10. *Iam Monachus tres libellos* ex Jeremiæ vaticinio *de Sacerdotio condidit, eosque Turpioni Lemovicensi Episcopo nuncupavit, apud Iohannem in lib.* 1 *num* 37. *Hos libros* Occupationum *ejus nomine quidam afficiunt, editi* Collationes *appellant. Abbas denique alia elucubravit, scilicet libros quatuor de vita S. Geraldi Comitis Aurilacensis, Aimoni Abbati cœnobii S. Martialis Lemovicensis (ut fert loci Chronicon) inscriptos. Aimonem Tutelensem Abbatem vocat Chronicon Aurilacense. Forsan utrique loco præfuit. Scripsit Odo Abbas libellum de reversione corporis S. Martini è Burgundia, rogatu Fulconis Boni Comitis Andegavensis ; breve scriptum* de eo quod Martinus par dicatur Apostolis, *variosque sermones, quorum in editis quartus & ultimus est de combustione basilicæ B. Martini. Sermonem de S. Benedicto, in ejus translatione Floriaci habitum, laudat Chronographus anonymus apud Chesnium in tomo 3 pag. 341. Hæc omnia leguntur in Bibliotheca Cluniacensi cum hymnis de sanctissimo Sacramento, & de Maria Magdalena.*

47. *Præter editos, Vitam S. Martini correxit Romæ apud S. Paulum, eamque glossulis explanavit, teste Iohanne in lib. 2 num. 22. Idem auctor in lib. 3 num. 11 mentionem facit libri de adventu S. Benedicti in pagum Aurelianensem, quem librum excidisse dolemus. Libellus de vita Gregorii Turonensis Episcopi, qualis apud Surium editus est,* Odoni Abbati *tribuitur in nonnullis codicibus mss. Hæc vita sic inscribitur in codice S. Sergii Andegavensis.* Prologus in vitam sancti

ANN. CH. CM XLII Nov. XVIII

GREGORII. Omnium quidem sanctorum, *&c. & post prologum*, INCIPIT VITA S. GREGORII EPISCOPI TURONENSIS AB ODONE EDITA. Gregorius Celtico Galliarum tractu, *&c. Ut hunc libellum Odoni nostro tribuam, facit & Turonum civitas, & S. Iuliani monasterium, quod Gregorio multum debuit, atque Odonem Abbatem habuit. In membraneo codice Carmelitarum Excalceatorum apud Parisios, qui codex olim fuit* S. Juliani Turonensis cœnobii, *prolixum habetur opus metricum sub hoc titulo:* Incipit occupatio Domni Odonis Abbatis. *incipiens ab his versibus:*

Frater amande nimis, te pius implet amor, gaudeo;
Justitiæque sitis, pectoris est quod honor, est decus.
Cor gemis esse fluens, quæris & unde tamen de tuo.
Inde poëma voles, fotre quod hoc religet, ne fluat.

Constat quatuor libris, quorum primus est de opificio Dei: secundus de creatione hominis: tertius de ejusdem casu, & corruptione humana natura lapsa: quartus de Patribus veteris testamenti usque ad Christum reparatorem. In fine, Explicit occupatio Domni Odonis Abbatis. *Videtur esse sancti Odonis, tum propter Monasterium S. Iuliani, ex quo acceptus codex, ubi Odo Abbas fuit: tum propter codicis scripturam, qua Odonis ætatem sapit: tum propter titulum. nam ejus Collationes in codice Silviniacensi inscribuntur*, Occupationes sancti Odonis. *In illis nihil historicum: satis aptè de gratia. Baronius, aut certè concinnator Indicis Annalium tomi* X, *Odoni nostro adscribit librum de vita S. Mauri Abbatis, quem Odonis Abbatis Fossatensis esse constat. Eidem etiam falsò tribuuntur Chronica quædam, quorum auctor est* Thomas Luochensis, qui breves Chronicas nomine Odonis Abbatis intitulavit, *ut ex ipsius Thoma ore didicit scriptor historia Consulum Andegavensium, in tomo* 10 *Spicilegii pag.* 400. *Odonem porro in componendo ecclesiastico cantu peritum fuisse docet inter alios Sigebertus in lib. de Scriptoribus cap.* 124. Odo Musicus, ex Archicantore Turonensi Monachus & primus Abbas Cluniacensis, in homiliis scribendis & declamandis, & maximè in componendis Sanctorum cantibus, elegans ingenium habuit. *Ejus videtur esse cantus de S. Martino.*

48. *In opusculis suis Odo, maximè verò in Collationibus, quædam perstringit observatione digna. Christianorum prolapsos mores luget variis in locis. In lib.* 2 *cap.* 17. Dicimus ergo quod possumus, ut nos de pravorum perversitate saltem aliquid dolere monstremus. An non merito dolendum est, quod Christianitas, quæ quanto provectior est, tanto magis roborari debuit; sic econtra ab statu rectitudinis incurvatur, ut ejus religio cuncta defecisse videatur? Omnes enim festini & præcipites ad malum currimus, *&c. & in lib.* 1 *cap.* 41. Sciendum sanè, quia sicut nostris temporibus omnia pæne suum ordinem perdiderunt, plerique prodigas rerum suarum expensas caritatem nominant: cùm res ad inanem gloriam profusè dispensæ, comestio vel effusio magis dicendæ sint, quàm caritas, *&c. tum in lib.* 2 *cap.* 37. Lugendum est ei præsentis vitæ tempus, in quo sunt ita omnia confusa, ut veritatis quidem nec vestigium usquam videas, nequitiæ verò atque luxuriæ cuncta esse repleta prospicias, nec aliquid justè rectéque servari. Humiles & invalidos atque pauperiores videas à superbis & potentibus divitibusque comprimi, affligi, atque injustè lædi: honestum verò quemquam & quietum multis læsionibus perturbari: econtra unumquemque pessimum potentiâ cumulari, terribilem fieri, & tumido successu in malis augeri: quibus nec judicum metus, nec reverentia sacræ auctoritatis prævalere potest, nec eorum perniciem ullatenus cohibere. Sed quid de judicibus dicimus? Nam & ipsi qui ad hæc reprimenda constituti fuerant, graviores tempestates & perniciosiores in miseros exercent. Hæc autem iniqua atque injusta inæqualitas non solùm in urbibus, sed in agris; & non solùm in terra, sed & in mari committitur & exercetur. *Subdit in cap.* 41. Quod autem inter omnia mala graviùs nocet,

ita pessimus peccandi usus jam consuetudine roboratus est, ut pæne nullus justo judicio peccatum discernere queat: sed sicut Aaron filiis Israël Deos quærentibus non restitit, sic omnes aut iniqui sunt, aut iniquitati cedunt. *Lege & quæ sequuntur in fine istius capitis, & libri 3 caput 28. Tria verò sæculi sui vitia maximè carpit, malitiam, quæ ad violentos pertinet; superbiam; & luxuriam: quæ vitia in libris primo & secundo exagitat.*

Eucharistiæ indigna perceptio.

49. *Quartum addit in lib. 2 cap. 28.* Et de hoc quidem quod vel per hæc tria vitia, vel per cetera quæ enumerare pudet, à Christo apostatare videntur, valde dolendum est: sed multo plus de hoc quod illud sacrosanctum mysterium, Dominici videlicet corporis, temerare præsumunt. Hoc enim beneficium majus est inter omnia bona, quæ hominibus concessa sunt; & hoc est quod Deus majori caritate mortalibus indulsit: quia in hoc mysterio salus mundi tota consistit. Et certè dum indignè tractatur, per hoc maximè divina quotidie majestas injuriatur. De hoc ergo dolendum est, de hoc omnimodis ingemiscendum: ut si emendare non possumus, vel dolendi affectum nobis inesse reclamando monstremus, ne fortè vox Christi nos arguat dicens: *Sustinui qui simul contristaretur, & non fuit.* Quod denique mysterium primordiis Ecclesiæ non tam frequenter, ut nunc, celebrabatur: tamen quanto rariùs, tanto religiosiùs agebatur. *Hæc vir piissimus: qui duo facta refers insignia, quorum primum est de reliquiis sanctæ Vualburgis seu Gualburgis, miraculis celebris: cujus reliquiæ cùm in altari posita fuissent, cessavère miracula. Stupentibus peregrinis, cuidam ex infirmis virgo apparens:* Idcirco, inquit, non sanamini, quia reliquiæ meæ sunt super altare Domini, ubi majestas divini mysterii debet solummodo celebrari. Quod cùm ille custodibus referret, tulerunt capsam, & protinus miracula fieri cœperunt. Si ergo, *addit Odo*, ob illius mysterii reverentiam nec ipsa sua pignora sancti volunt propiùs vicinari; quid censendum est de immunditiis?

Missa pro latrone improbata.

50. *Aliud factum est de quodam latrone in ipsa sceleris occasione interfecto, cujus corpus cùm ad ecclesiam delatum esset, Sacerdos pro eo Missam celebrare cœpit.* Cùm ergo ad verba consecrationis Dominica venire deberet, terribilis sonitus in tecto ecclesiæ percrebuit, & altare, sicut huc usque patet, usque ad radicem scissum est. sicque Sacerdos cum omnibus ingenti pavore perculsus fugit, & pro apostata sacrificare cessavit. Hoc contra eos dictum sit, *inquit vir sanctus*, qui pro sceleratis ob gratiam eorum se oraturos pollicentur. *Id notasse videtur Odo ad convellendam eorum opinionem, qui dicebant, Augustini forsan testimonio non sanè intellecto adducti, damnatis Missæ sacrificium prodesse, vel ut à pœnis omnino liberentur, vel ut tolerabiliùs damnentur. Ejus opinionis locus est apud Adrevaldum in libro de miraculis sancti Benedicti cap. 21. ubi ait, Floriacenses pro animabus pradonum in acie cæsorum preces ad Dominum fudisse:* quatenus etsi perpetuis non mererentur absolvi cruciatibus, saltem minoribus multarentur à stricto Judice pœnis. *Exstat in codice Gellonensi pervetusto* Missa pro cujus anima dubitatur, *in qua hæc oratio.* Omnipotens & misericors Deus, qui habes potestatem mortificare, & iterum vivificare; deducere ad inferos, & reducere; & vocas ea quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt; cujus potestas in cælo & in terra, in mari & in inferis plena assistit: te humiles trementesque deprecamur pro anima famuli tui, quam traxisti de præsenti sæculo absque pænitentiæ spatio, ut si forsitan ob gravitatem criminum non meretur surgere ad gloriam, per hæc sacra oblationis libamina vel tolerabilia fiant ipsa tormenta. *Hæc aliaque ex tomo 10 fragmentorum nostri Claudii Stephanotii. In paralipomenis de sancto Pachomio, quæ in tomo 3 Maii apud Bollandianos pag. 336 habentur, ita orationes pro damnatis interdicuntur, ut tamen ea pœna ad eorum refrigerium prodesse putetur. Defuncti Monachi corpus efferebatur absente Pachomio, qui obviam pompa factus, psalmos cantari vetuit. Et ad defuncti parentes inter alia:* Si enim, *inquit*, cum psalmorum cantu

An preces prosint damnatis.

Ann. Ch. CM XLII Nov. XVIII ei parentare volueritis, plures defunctum & graviores cruciatus excipient. Eam ob rem rogo vos, ut si cruciatus defuncti cupitis reddere leviores, sine psalmis eum sepulturæ mandetis. Posset enim Deus, cùm bonus sit & misericors, ob hanc ei factam ignominiam requiem aliquam ei præbere, & in eam quæ supernè datur vitam revocare. *Hæc postrema verba expungit Papebrochius, (tametsi leguntur in græco) ne cuiquam offendiculo sint. Ex simili persuasione Trajani fabula promanavit, de qua vide Hepidannum in Actis sanctæ Vuiboradæ reclusæ. At etiam si istud membrum extremum resecemus, manet tamen eam quorumdam fuisse persuasionem, an errorem, damnatis quoque tandem modo pœnas æternas posse fieri leviores. Verùm quidquid sit de illa opinione, quam communis hodie Theologorum consensus explodit, certum est rectè improbatam eorum audaciam, qui pro quibuslibet indiscriminatim, etiam in ferventi criminis actu mortuis, sacrosancto Missæ sacrificio parentare non verentur. quod damnavit Concilium Valentinum secundum canone 12 contra duellistas. Id de quibusvis etiam damnatis statuit Augustinus in lib. 21 de civitate Dei cap.* 24. Eadem itaque causa est, cur non oretur tunc pro hominibus æterno igni puniendis, quæ causa est, ut neque nunc, neque tunc oretur pro Angelis malis: quæ itidem causa est, ut quamvis pro hominibus nunc vivis oretur, etiam malis: tamen jam nec nunc oretur pro infidelibus impiisque defunctis. *Quod autem inferiùs exponens eorum sententiam, qui Dei miserationes* usque ad illa impiorum tormenta protendunt; *id ita permittit, non confirmat, ut impii pœnas* mitiores, quàm merita sunt eorum, levioresque patiantur, *non tamen habita suffragiorum, sed misericordia Dei ratione. Neque verò idem sanctus Doctor in Enchiridii cap.* 110 *sacrificia sentit prodesse damnatis ad pœnam æternam, sed ad temporariam.* Est enim quidam vivendi modus, nec tam bonus, ut non requirat ista post mortem: nec tam malus, ut ei non prosint ista post mortem. *Ad ordinem revertor.*

Monachorum vitia. 51. *Monachis etiam Odo congrua dat monita, condignamque censuram adhibet, præsertim contra proprietarios, carnium comedones, religiosi habitûs atque Regulæ prævaricatores, quos apostatas vocat, adducto Gregorii testimonio ex homilia nona in Ezechielem.* Quia sicut apostata est qui de Fide recedit à Deo: ita qui ad perversum opus post professam religionem redit, ab omnipotente Deo apostata absque ulla dubitatione deputatur, etiamsi fidem tenere videatur. An non est apostasia, *subdit Odo*, de habitu vel victu traditiones Patrum contemnere, cùm Deus terminos Patrum transgredi interdixerit: despectaque victûs qualitate vel quantitate per beatum Benedictum præfixâ, sanguineas dapes cum filiis Israël desiderare? An non est apostasia humilem vestitum spernere, & decorem vestimenti quærere? & an ventrem colere non est apostasia, cùm flens Paulus protestetur, quòd ligurgitones inimici sanctæ crucis sunt, & ventrem pro Deo habeant? Nobis inquam hæc apostasiæ verba conveniunt: quandoquidem religionis habitum, per tot retro annorum curricula retentum, lascivientes quique inter nos & petulantes in hac nostra ætate mutare ausi sunt. *Hæc ille in lib.* 3 *cap.* 17. *Vide lib.* 2 *cap.* 7 *& ejusdem lib.* 3 *cap.* 22. *Ad hæc inter proprietarios deputat*, qui de propriis cistellis sumtuosum ad mysteria peragenda producunt apparatum, quem contra consuetudinem sanctionemque sanctorum Patrum de iniquo mammona acquirunt, & QUASI AD ORNATUM ECCLESIÆ RELICTURI, securi possident, *in lib* 2 *cap.* 34. *Et proprietariorum objectis respondens in cap.* 36. Si ob negligentiam, *inquit*, Præpositorum solummodo, & non magis ob cupidinem suam propria haberent, non alios cibos, non alias vestes, quàm regulariter constituta præsumerent.

52. *Hæc sufficiant ad demonstrandum sancti Viri studium in rem Christianam & monasticam: quæ increpationes utinam nostræ etiam tempori non convenirent, in quo (ut de nonnullis Monachis loquar) regularibus institutis, quæ sancti Patres*

sancta religione sanxerunt & observarunt, tam modica religio impenditur. ANN. CH CM XLII Nov. XVIII

IX. Odonis præcipui quidam discipuli.

53. *Ad absolvendum Odonis elogium necessaria est notitia ejus discipulorum; ex quibus maximè pendet magistri existimatio. Sed illud hac in re incommodi est, quòd vetera hac de re monumenta nos deficiunt; & si Iohannes quosdam nobis Odonis discipulos exhibet, nuda fere eorum nomina litteris consignavit. Hos inter commemorandi veniunt* ARNULFUS, *&* LANDRICUS, *ex quibus multa de Odone se accepisse Iohannes refert in præfatione sua: quorum alterum magistrum ac præceptorem suum, alterum confratrem vocat. His subjungitur* Domnus HILDEBRANNUS *seu* Hildebrandus, vir *(ut idem ait)* veridicus, & Cluniaci cœnobii præpositus, in regularibusque disciplinis *ejus* præceptor, *qui in compluribus instrumentis Odone Abbate conditis laudatur, & Cancellarii vice subscripsit præmisso diplomati Adelaïdis Comitissæ. Idem Cluniaci Prior erat anno* XVII *Ludovici Transmarini, ex charta centesima sub Aimardo Abbate. Alius ejusdem nominis Prior Cluniaci exstitit sæculo* XI, *is qui postea in sedem Romanam assumtus, Gregorii VII nomen tulit. Præter illos Iohannes in secundo libro nominat* PETRUM *Presbyterum*, BALDUINUM *Abbatem Casinensem & sancti Pauli*, FIRMUM *ejus germanum, Domnum* GOTHEFREDUM; & duos venerabiles viros ex eadem congregatione, quorum unus ARCHEMBALDUS vocabatur, *ipsique Iohanni* bene notus: alter verò ignotus *dictus* ADALASTUS, viri nempe, *inquit*, opinatissimi, *qui multorum Monachorum* Patres nunc sunt effecti. *Archembaldus* Cluniensis cœnobii Prælatus, *id est Præpositus, laudatur in charta Bernonis Matisconensis Episcopi, datâ anno* X *Rodulfi Regis; idemque videtur, qui Odoni suffectus est in regimen cœnobii Floriacensis, de quo Aimoinus in lib. I de miraculis sancti Benedicti num. 13.* VULFALDUS *ejus successor, cujus mentio apud Iohannem in libro tertio, alibi à nobis laudandus in Actis sancti Abbonis Abbatis. His etiam adnumerari potest* ALIGERNUS, *ex Præposito S. Pauli ad urbem Abbas Casinensis, de quo hîc ad annum 986.*

Hildebrandus.

Archembaldus.

54. ADALASTUS, *mox à Iohanne memoratus, indubiè is est* Adacius, *cui sub Odone coabbati Sarlatensis ac Tutelensis monasteriorum regimen commissum est, ut superius diximus in cap. 5. Eidem (ut puto) Adatio Bernardus Comes*, assentientibus Beata ejus uxore, & filiis Guillermo, Gausberto, seu Arnaldo & Bernardo pariter faventibus, monasterium sanctæ Suris, vocabulo Geridia, cum omni Abbatia *tradit*, & Monachis, quibus regulariter vivere inibi sub ejusdem potestate placuerit, ut tam cœnobium, quàm omnem Abbatiam teneant & possideant sine ulla contradictione; & post obitum domni Adacii Abbatis, qualem voluerint secundùm Regulam sancti Benedicti Abbatem sibi eligant. *ita ut* sint ipsi Monachi in subjectione Regis ad locum salvum faciendum, non etiam ad aliquid persolvendum. *Omnes verò ad hujus facti executionem obtestatur per omnia sacra*, & per meritum beatæ Suris, cujus corpus in præfato loco requiescit. *Charta hæc destituta est chronicis notis in chartario cœnobii de Regula apud Novempopulanos, ex quo eruta est à nostro Stephanotio.*

Adalastus.

55. *His omnibus Odonis discipulis Iohannes accenset etiam* ADOLFUM, THEODARDUM, *&* ELIZIARDUM *ex-Comite Monachum. Forsan ex Bernonis discipulis erat* ARIBERTUS *ille de quo hæc narrat Odo ipse in lib. 2 de vita sancti Geraldi cap. 19.* Quadam vice cùm illud iter, *nempe Romanum*, excurreret, quemdam Monachum, nomine Aribertum, ducebat secum, magnæ scilicet abstinentiæ virum. ... Factum est aliquando ut deesset pulmentarium, quo abstemius ille cum pane vesceretur. Senior verò studiosè requirit, an consuetum illi cibum ministri paravissent. Respondentibus illis, quòd nihil præter panem haberent; anxiabatur ille dicens: O quid nobis hodie contigit! Nos omnes plenam refectionem habemus, & iste Dei servus in

Aribertus.

Ann. Ch. cm xlii Nov. xviii

attenuatione erit. Erat autem dies abstinentiæ solutus. Tempus abluendi manus jam venerat, & Samuel qui hoc præsens narrat, ad afferendam aquam cucurrit: cùm fortè reperit pisciculum in litore expositum & palpitantem, qui ipso vidente de aqua exsilierat. *Gratias Deo egit Geraldus*: tum verò consedentibus ad mensam comedit ille abstemius usque satis *de pisce parato, partem reliquam Geraldus manducavit*, & omnibus qui aderant particulas pro benedictione dedit. *Ubi obiter adverte, pulmentarii nomine etiam ferculum ex pisce significari. Hæc de Ariberto, atque de Odonis elogio satis: jam vitam ejus ex Johanne primùm, deinde ex Nalgodo audiamus.*

Ann. Ch. cm xlii Nov. xviii

VITA S. ODONIS ABBATIS CLUNIACENSIS SECUNDI

TRIBUS LIBRIS SCRIPTA

à Johanne Monacho ejus discipulo.

Ex ms. cod. Compendiensi, & Bibliotheca Cluniacensi.

PROLOGUS AUCTORIS.

I. DOMINIS & in Christo fratribus Salernicensibus servus Christi Jesu frater [a] JOHANNES. Librum quem doctissimus vir Palladius de vita & virtutibus beatorum Eremitarum Patrum temporibus Theodosii Imperatoris composuit, semel à vobis coactus scribere [b] non grave perculi: sed mox subnixo corpore, flexisque articulis scribere curavi, vestræ utilitati commodiùs nihil me agere aliquid fore censui. Igitur cœpti operis dum anhelantet ad finem vellem percurrere, stomachico cœpi dolore affligi vehementer. Interea contigit die quadam mecum adesse virum venerabilem Domnum ANHELRADUM confratrem nostrum, unaque cum eo sacri Salernitani palatii exactorem [c] JOHANNEM, qui infirmitatis meæ tolerantiam providentes, cœperunt mihi sanctissimi patris nostri Domni Odonis piam & venerabilem eximiamque inserere memoriam, scientes præ omnibus semper mihi pium esse atque dulce, vel aliis aliquid de eo narrare, vel meæ utilitati quiddam conferre. Ast ego non immemor illius quod scriptum est, *Sapientiam sanctorum narrant populi, & laudem eorum nuntiat ecclesia*; assumto sermone ejus illis, ut percunctati sunt, cœpi originem exponere. Quo audito, indiderunt mihi, si eum (ut tunc profitebar) diligerem; prolata verbis sine dilatione, ut bonæ hereditatis commoda posteris transscripta dimitterem. Itaque corde volutans horum virorum vehementer præcepta amantium *, priùs (ut moris est Monachorum) conticui ad modicum, veritus, ne temerario ore tanti viri vitam potiùs narrando dehonestarem, quàm dignè describerem; & quod nec grammaticæ artis locutio mea decoraret verba, neque

[a] Johannes operis hortatores memorat.

* al. amans

[a] Sic Fratris nomen assumebant non solùm Monachi, sed etiam Abbates, cùm de se ipsi loquebantur, ut S. Benedictus infra in lib 3 num. 8. *Ego sum sceas frater Benedictus*, &c. itidemque apud Adrevaldum Sic de se perpetuò in epistolis loquuntur Petrus Venerabilis, S. Bernardus, aliique, immo aliquando Episcopi ex monachis.

[b] Vides ut non solum indocti rudesque litterarum, sed etiam litterati scribendis codicibus operam dabant. Alia passim exempla obvia sunt apud veteres, Hieronymi, Bedæ, Rabani, & aliorum.

[c] Exactor sacri palatii forsan is erat, qui publicæ pecuniæ præfectus. Paullo aliter Ansegisus Abbas sub Eginhardo *regalium operum exactor* dicitur in Chronico Fontanellensi. Ex hoc etiam loco patet, *sacri palatii* nomen audisse ante Fredericum Ænobarbum, quod jam antea demonstravimus contra Conringium in lib. 2 de re diplomatica, cap. 11, num. 13.

dignus videbar hujus sanctissimi viri narrare vitam, etiam si loquendi adesset facultas. ANN. CH. CM XLII Nov. XVIII

2. Assumto itaque opere, cum medullatis lacrymis Virginis Creatorem & Filium invocare cœpi, ejusque comparem sanctum Spiritum tributorem linguarum, distributoremque sermonum, qui aperit os mutorum, & disertas facit linguas infantium : ut qui me dudum voluit frigescere sæculo, & in amorem tanti Patris esse accensum; omni destitutum litterarum auxilio facundum esse suo concedat afflatu. Quapropter, dilectissimi, quia vestra exhortatione compulsus tantum opus audacter sumsi; ut ad finem usque perducam, vestris orationibus me adjuvare dignemini. Sed si quis fortè hæc legerit, vel alio legente audierit, obsecro ne horrescat, aut irrideat, vel ficta temerario ore dicere præsumat, & quasi derelicto à Deo mundo hactenùs talem Ecclesia non valeat edere virum, cui dudum inquiens promisit Christus : *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.* Ego tamen Jesum testor, quia multa de eo mihi præter hæc quæ narro, magister meus ARNULFUS jurejurando solitus erat recitare, quibus se testatus est interfuisse. similiter HUCBERTUS[a], Tiberinæ * ecclesiæ Episcopus, atque unus ex nostris fratribus, nomine LANDRICUS : è quibus minimè scribere curavi, & non ob aliud, nisi quia dum inhianter ejus non obsequebantur viam, eorum nolui sumere testimonia. quæ videlicet si vellem describere, sufficere arbitror posse in laudem cujuslibet antiqui Patris & apostolici viri. Ea nimirum scribere bene complacuit, quæ quasi de alio narrante ex ejus ore sumsi, & meæ memoriæ commendavi. Deinde quæ Domnus HILDEBRANDUS, vir nempe veridicus & Cluniaci cœnobii præpositus, in regularibusque disciplinis præceptor meus, mihi & multis aliis est professus. Interim deprecor, ô carissimi, ut à me progenitorum suorum, ceterorumque Gallorum, cum quibus ipse adolevit, nomina non requiratis, quos neque vidi, neque facultas videndi aliquando se mihi præbuit : & quia regularibus disciplinis tunc eram artatus, saltem nec licuit percunctare, præcipueque cùm me tellus Italica edidit, & intra septa ecclesiæ nutrivit.

Testes profert. * al Tiberinæ. Visa & audita narrat. Multorum nomina cur silet.

LIBER PRIMUS.

3. ODo igitur, vir beatissimus, ex Francorum prosapia[b] exstitit oriundus, sed intra domum GUILLELMI robustissimi Ducis Aquitaniæ est alitus. Nono-decimo ætatis suæ anno apud beatum Martinum Turonis est tonsus, ibique grammaticæ artis liberalibus studiis educatus. Deinde apud Parisium dialectica musicaque à REMIGIO doctissimo viro est instructus, & tricesimo ortus sui anno Burgundiam petiit, ibique per quindecim annos sub BERNONE Abbate monasticam vitam duxit. Postmodum verò Abbas ordinatus, Franciarum, Aquitaniarum, Hesperiarumve partium, atque urbis Romanæ consistentium cœnoblorum effectus dux & pater dulcissimus. b Odonis summa vitæ.

4. Anno itaque dominicæ Incarnationis nongentesimo[c] tricesimo nono, & ejus ætatis sexagesimo, in monastica religione tricesimo anno Romam veniens, me miserum terrenis irretitum nexibus reperit, miseransque suo rete piscatus est, atque cœnobium sancti Petri Ticini positus usque perduxit. Parvo ibi tempore ab HUGONE Rege detentus, prædicto viro Domno HILDEBRANNO regularibus disciplinis me tradidit educandum. Non post multo Romam veniens, me infelicem dignatus est sibi socium sumere; & c Auctoris fortuna.

a Hic deest in serie Episcoporum Tiburtinorum apud Ughellum in Italiæ tomo 1, col. 216 *.

b Auctor alter, *ex militari Francorum prosapia. Pater ejus Abbo nomine.* Johannes idem infra. Matris nomen uterque silet. Natus est porro Odo anno DCCCLXXIX vel insequente, ex sequente num. 4.

c Ita in ms. codice Silviniacensi, in aliis quotquot vidi omnibus mendosè, *octingentesimo.*

ANN CH. CM XLII Nov. XVIII

quem Canonicum parentibus abiens rapuit, rediens postmodum Monachum reduxit. Illis præterea diebus dum iter carperemus, simul loquelis alternantibus, postposito pudore, & veluti monastico procul posito tramite, audacter erupi in vocem, atque sui ortûs & habitus vitam conversationemve non veritus sum ab eo diligenter inquirere, pariterque ut mihi dignaretur exponere proclivius cœpi rogare. Ille quippe, uti semper solitus erat, paululùm conticuit; deinde terso faciei rubore, atque ab intimo corde suspiria trahens, suam mihi originem cœpit exponere: sed tamen illius verba lacrymis & gemitibus erant plena.

Odo Johanni narrat patris sui religionem, & vitæ suæ primordia.

» 5. Pater, inquit, meus ABBO est vocatus, sed alterius moris esse videbatur & actibus, quàm nunc homines præsentis temporis esse videntur. Veterum namque historias, Justiniani Novellam memoriter retinebat. In suo nempe convivio evangelicus semper resonabat sermo. Verùm si quando lis quoquo modo inter partes fuisset orta, tanta in eum censuræ excreverat veritas, ut undique omnes ad eum ob diffiniendi proficiscerentur gratiam. qua de causa omnibus carus erat, præcipueque apud GUILLELMUM [a] robustissimum Comitem, qui eo tempore Aquitaniam, Gutiamque * suo jure tenebat. Multo quidem assueverat sanctorum pervigil celebrare vigilias. Noctem verò illam, qua Angelis & hominibus pax est reddita, & Christus Dominus mundum visitans à virginali utero est egressus, tamquam sponsus de thalamo summo, in silentio cum lacrymis & orationibus transigebat. Dum ergo has excubias diligenter celebraret, menti suæ suggestum est, ut Domino peteret ob Virginis partum condonari sibi filium, talique instantia precum maternum denuo jam emortuum meruit suscitare uterum. Sæpius enim retulit pater meus, nonnullis talem fuisse ordinem meæ nativitatis.

* al. Gothiam

» 6. Per illud namque infantiæ meæ tempus contigit illum ingredi septa cubiculi, meque ibi super cunabulum sine custode reperit: huc illucque circumspiciens, cum neminem videret, suis me manibus elevavit, & corde sursum respiciens; Suscipe, ait, gemma Sacerdotum Martine, hunc puerum. deponensque me super eumdem quo elevavit stratulum, abiens recessit: sed quod gesserat nemini prodere voluit.

» 7. Post hæc ablactatum cuidam suo Presbytero, remotiori manenti loco, me tradidit educandum, & litterarum studiis imbuendum. Fatebatur postmodum ipse Presbyter, quòd his diebus talem vidisset visionem. Videbam, & ecce ecclesiarum principes cœperunt mihi puerum petere etiam exactè. Cùmque sciscitarer quid de eo fieri vellent, an ad domum patris reducere: non ita se inquiunt venisse, sed ut in Orientis partibus eum ducerent. At verò Presbyter cùm eum dimittere nollet, & eis resistere nequiret, & quid amplius ageret nesciret; terrâ prostratus convertit se ad preces, deprecans, ut priùs in eum ultionem plecterent *, quàm puerum tollerent. Nunc vindictam patris se dicebat perpeti, nunc se à parentibus dicebat vocandum proditorem pueri. Ad hæc ferebatur respondisse unus eorum: Ne fortè vindicet se pater pueri in Presbyterum, dimittamus eum usque ad tempus. Hanc revelationem ipse Presbyter addiscens restituit me quidem meis parentibus. Hæc omnia quæ à me requiris, ô fili, ita ego à meo patre audivi.

* al. exercerent.

» 8. Factum est autem cùm adolevissem ego, quem modò vetulum intueris ac turpem, strenuum prædicabant & conspicabilem juvenem: cœpitque pater meus per incrementa temporum me ab ecclesiastico subtrahere ordine, & militaribus exercitiis applicare. qua de re intra domum Guillelmi me tradidit serviturum Comiti. Relictis tandem litterarum studiis, venatorum aucupumque cœpi deservire officiis. Sed omnipotens Deus qui invitis salutem præstat, & vocat ea quæ non sunt tàmquam ea quæ sunt,

[a] Guillelmus is est, cognomento Pius, de quo ipse Odo in lib. 3 de vita S. Geraldi cap. 32. & sequentibus. Nos de eo supra in Elogio sancti Bernonis.

cœpi

cœpit me in somnis terrere, & vitam meam pronam ad malum ostendere; sed insuper totam meam venationem vertebat in fatigationem. Nam quanto ampliùs me ingerebam hujuscemodi lusibus, tanto rediebam mærens sine omni effectu & fatigatione confossus.

AN CHR. CMXLII. NOVEM. XVIII.

9. His verò diebus suasit mihi pater meus celebres habere vigiliarum excubias, quas ipse celebrare consueverat. Evolutis autem aliquot annis, Natalis Domini vigilias me celebraturum præparavi: & cùm partem noctis duxissem pervigilem, subitò menti meæ complacuit obsecrare pro vita mea Domini JESU Genitricem. Tunc siquidem orans cœpi dicere: O Domina, mater misericordiæ, tu nocte ista mundo edidisti Salvatorem; oratrix pro me dignanter exsiste. Ad tuum gloriosum & singularem confugio partum, piissima, & tu meis precibus aures tuæ pietatis inclina. Vehementer expavesco ne vita mea tuo displiceat filio: & quia, Domina, per te mundo se manifestavit; propter te quæso absque dilatione misereatur mei. Inter has preces & matutinas laudes, Missarumque sollemnia dies crastinus illuxerat: & ecce, ut solebat, Canonicorum dealbatus chorus affuit: & dum in laudibus tantæ sollemnitatis diversarum fieret modulatio vocum, velut impatiens juvenis in medio eorum prosilivi, unà cum ipsis natum Regem mundi laudare cœpi. Scio enim & confiteor me improbè fecisse, sed tamen Davidicum illud corde quod scriptum est retinens, non immeritò hoc agere præsumsi: *Laudate Dominum omnes gentes, & collaudate eum omnes populi.* Statim verò capitis me invasit nimius dolor, qui paullisper me contrivit & recessit. Perlecta itaque lectione evangelica, denuò me invasit prædictus dolor capitis, & nisi extensa brachia ad cancellos applicuissem ecclesiæ, mox à summo statu velut exanimis ruerem. In tantum enim excruciabat me dolor ille, ut eo veniente, nec ad momenti spatium ulla spes vitæ in me remaneret. Sexto instante & decimo ætatis meæ hoc mihi contigit anno, & tribus annis sequentibus isto sum vomere sulcatus. Ob hoc & ad parentum reductus sum domum, & per biennium omne genus curationis adhibuerunt mihi. nam quanto ampliora & omnigena sumebam medicamina, totiens eminus salutis à me remedia fugiebant. Illis in diebus cum gravi mærore largoque suspirio pater meus prædictus meam hujuscemodi exponebat fuisse nativitatem, addens insuper: Ecce beate Martine, quod gratè obtuli exactè requiris. Verè ut decet exaudibilis es in voto, sed carus in negotio. Desperato tandem salutis remedio, unum fore putavi solatium, si anhelanter confugerem ad eum: nempe ut cui traditus fui nesciens, depositâ capitis comâ denuò illi servirem, sciens quod ita factum est. Ecce habes, ô fili, ortum meæ nativitatis, atque exordium conversationis: animadverte quia nihil boni egi mea sponte. Tu tamen de meis parvis moribus, ut dignum videris, judica, dum tamen misericordiam super me respicientem incessanter benedicendo prædices atque glorifices.

Odo S. Martino devotus, ejus hymnos componit.

10. Nam tantam postmodum devotionem in beato Martino visus est habere, ut præ ceteris sanctis eum diligeret, suæque protectioni semetipsum quotidie commendaret, illum nempe ubicumque adesset corde retentans, ore prædicans, operibus sequens. Ecce enim sunt evoluti haud plusquam sex anni, dum ante ejus corpus vigiliarum excubias diversus ordo Ecclesiæ celebraret, contigit ut ipse ibidem interesset. Verùm quia ejusdem officii antiphonæ, uti omnibus patet, breves sunt, & ejus temporis longiores noctes; volentes officium ad lucem usque protendere, unamquamque antiphonam per singulos psalmorum versus repetendo canebant. Fiebat namque eis labor improbus. Denique venientes ad eum, quasi uno ore dicentes deprecabantur: Diu namque est quod tuum adventum præstolavimus, Pater, quatinùs nos à tanto labore sublevares. Nunc verò quia præstò es, alias nobis antiphonas de vita beati Martini domini tui precamur institue, quarum prolixitas digne à nobis harum brevissimarum fastidium tollat. Ille verò cœpit dicere,

ANN. CH. CM XLII Nov. XVIII

non solum has se facere non posse, verùm etiam discendi sibi tempus ætas omne denegaret, si à quovis factæ fuissent; cœpitque inter hæc earum brevitatem laudare, & earum quas petebant prolixitatem in nauseam habere. At illi è contra inferebant, si aliter faceret, Martinum offenderet; addentes quod talis excusatio palliatam superbiam significaret. His verbis precibusque mixtis pater noster Odo convictus, mox super tanti officium laboris annisu incubuit. Tres verò hymnos [a] in ejus laude composuit, è quibus unius tantùm exemplar inserere huic operi adjudicavi. *Rex Christe Martini decus; Hic laus tua tu illius: Tu nos in hunc te colere, Quin ipsum in te tribue.* Similiter duodecim antiphonas ternas per singulas habentes differentias, quarum verba & vocum consonantia adeò sibi invicem concordant, ut nihil in sensum plus minusve, nihil in symphoniæ modulationibus reperiri dulciùs posse videatur. Retinentur hactenùs Beneventi. Numquam mane, numquam vespere ejus memoria labebatur à suo pectore atque ore, illum corde retinens quem promebat ore. *O Martine, ô pie, quàm pium est gaudere de te, ô Martine*, & cetera. Sed interim quia congruè locus se præbuit descriptæ narrationis, auxiliante Domino, cùm ejus vitam pleniter exponere cœpero, tunc quæ per eum beatus Martinus operari voluit enarrabo. Nunc interim revertamur ad ea unde digressi sumus.

Anno 19 ætatis clericus,

11. Igitur vir beatissimus Odo nono-decimo ætatis suæ anno confugiens apud beatum Martinum, clericatûs suscepit officium. Quænam ibi confluxerit turba magnatorum, & quanto cum apparatu; ne sequenti paupertati, qua postmodum contentus fuit, injuriam facere videar, malo silere, quàm promere. Inter hos verò affuit Comes Fulco, qui eum nutrierat: cui mox cellam juxta beati Martini tribuit ecclesiam, & quotidianum victum ex eadem canonica acquisivit, eique concessit. Sed paupertatis amator vir beatissimus, contemtâ mundi gloriâ, soli Deo placere curabat. Diebus itaque continuatis lectioni insudabat, & noctibus orationi vacabat, sciens esse scriptum: *Qui ignorat, ignorabitur.* (*1. Cor. 14.*)

Virgilio deditus terretur.

12. His præterea diebus nauta noster peritissimus, qui nos suo ductu docuit transmeare gurgites istius mundi, immensum Prisciani transiit transnatando pelagus. Nam Virgilii cùm voluisset legere carmina, ostensum fuit ei per visum vas quoddam, deforis quidem pulcherrimum, intus verò plenum serpentibus, à quibus se subitò circumvallari conspicit, nec tamen morderi: & evigilans serpentes doctrinam poëtarum, vas in quo latitabant, librum Virgilii; viam verò per quam incedebat valde sitiens, Christum intellexit.

Litteris sacris dat operam.

13. Interea quanta in eum cœpit postmodum emanare virtus patientiæ, succinctè describam. Deinde relictis carminibus poëtarum, alti edoctus spiritu consilii, ad Evangeliorum Prophetarumque expositores se totum convertit. Cœperunt interea rabido latratu omnes pæne Canonici furere contra eum. Quid agere velis? inquiunt. cur invadere quæris opus alienum? hoc opus pretii perdidisti cum flore juventutis. Parce tibi, & relictis hiis inextricabiliter connexis litteris, ad psalmos abi. Sed idem spiritus qui eum pridem docuerat à bonis silere, tunc docebat eum à malis conticescere. Ille verò curvato capite & obturatis auribus, defixisque in terram adspectibus, illud in corde versabat Davidicum: *Dixi custodiam vias meas ut non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam.* (*Psal. 38.*) Nec tamen erat immemor dominici promissi: *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* (*Luc. 21.*) Quæ verò restant de ejus patientia, auxiliante Domino in sequentibus describam.

Virtutibus clarus.

14. Nunc transcurram ociùs ad contemtus rerum. Laudent ergo qui volunt expulsores dæmonum, curatores cadaverum, ceterosque infamatos viros virtutibus. Ego inter omnes exiguus, Odonis mei primam patientiæ laudabo

[a] De his vide Udalricum in lib. 1 Consuetudinum Cluniacensium cap. 13, & Ditmarum in Chronico pag. 107.

Ann. Chr. CMXLII Nov. XVIII

virtutem, deinde contemtum rerum, post hæc animarum lucrum, restaurationem cœnobiorum, vestimentum cibumque Monachorum, pacem ecclesiarum, concordiam Regum & principum, custodiam viarum omnium, instantiam mandatorum, perseverantiam vigiliarum & orationum, respectus pauperum, correptionem juvenum, honorem senum, emendationem morum, amorem virginum, consolationem continentium, misericordiam miserorum, intemeratam observantiam regularum, ad postremum specimen omnium virtutum. Conserebat in parvo locello tunc bonus Jesus ex diversis nemoribus Monachorum paradisum, ex cujus irrigaret corda fidelium. Contentus denique parvulâ cellulâ, sublatusque ab oculis omnium, soli Deo placere festinabat. Distractis pauperibus universis quæ ad usum temporalem secum attulerat, secundum evangelicum præceptum de crastino nihil cogitabat. Noctu verò ab adspectibus se privabat hominum, & ad sepulcrum beati Martini orationis gratiâ solus ibat, quod videlicet ab eadem cellula duobus fermè milibus distabat: non collegæ fultus latere, non bacilli corroboratus munimine, sed duas solùm tabellas manu bajulans, scribendi officio aptissimas, fabrili opere ita connexas, ut possent patefieri, non tamen disjungi, quibus scholastici dextro femore solent uti. Sed bonorum hostis tales ei terrores inferre cœpit. Ex lateribus namque viæ undique egrediebantur vulpes, quæ priùs terga illius persequentes observabant, deinde in ejus faciem se objiciebant. Sed cum ardentissimum à recto & proposito itinere vidissent se declinare non posse; gannitum dantes, & hianti ore super eum irruentes, minitabantur strangulare. At ille nec aufugit, nec destitit: sed complicatis cruribus & contracto rigido collo, humeris se tantùm & brachiis tuebatur. Tradens denique eorum dentibus totum corpus, gulæ solum cavebat letalem morsum: & ecce repente rapidissimo cursu intervenit lupus, eumque ab eorum liberavit incursionibus, & deinceps illi comes est effectus atque domesticus. Sed ne cui honestum vel grave esse videatur, legat vitam beati Pauli à beato Hieronymo descriptam; & ibi reperiet ejusdem viri sepulcrum à leonibus fuisse præparatum. Et si illi hoc unum exemplum nec sic satisfacere videtur, transeat ad beati Ammonis vitam, & ejus reperiet cellulam ob prædones fuisse à duobus draconibus custoditam. Deinde revertamur ad eumdem prædictum Hieronymum, & transeat ad nostrum Florentium Nursinum, cujus vitam in dialogo suo beatus exposuit Papa Gregorius: ibi reperies Hieronymum meruisse leonem[a] habere custodem asinorum, & Florentium ferocem ursum ob custodiam pecorum. Agebat autem extunc securior iter suum, & semper bone Jesu testimonia tua corde retinens, tibique resultans, ore canebat dicens: Verè namque *fidelis es Domine in verbis tuis, & sanctus in omnibus operibus tuis. Allevas omnes qui ruunt, & erigis omnes elisos.* Nam versa vice tuebatur lupus à comestione, quod aliquando comedere solet; & terrebat vulpes, à quo terreri solet. Quæ ergo & tamquam invisibiliter diabolus contra eum sumserit temtamenta, obsecro nullus à me requirat. Ad fidem tamen probandæ rei, quæ potuisset per suggestionem invisibiliter tolerando sustinere, descriptum visibile bellum sufficere ad credulitatem posse arbitror omnibus legentibus. Nocte verò cùm orationis gratiâ egrederetur à prædicta qua manebat cellula, non claudebat post se ejusdem ostiola: propterea quia nihil perdere metuebat, nempe qui super humum nudam mattâ solùm, & quibus induebatur vestibus contentus erat.

S Martini tumulum noctu visitat, tabellas gerens, territus à dæmonibus.

15. Contigit interea dum diversorum librorum legeret volumina, ad beati BENEDICTI pervenisse Regulam; & cursim eam cùm vellet transire, impegit in eumdem locum, in quo præceptum est Monachis, ut dormire debeant

S Benedicti Regulam lectitat. *Reg. S Ben. cap. 22.*

[a] Hinc sanctus Hieronymus cum leone pingitur. Sed historia hæc æquivocatione nominis ad Hieronymum translata est à Gerasimo Abbate ad Jordanem, de cujus leone asini custode mira leguntur in Prato spirituali cap. 107. Eamdem opinationem secutus est B. Odilo sub finem vitæ S. Mayoli Abbatis.

ANN CH. CM XLII Nov XVIII vestiti. nam plenè non intelligens eumdem sensum, per triennium jacuit vestitus: & needum monachus, Monachorum lene ferebat jugum. Istius sancti præcepta curabat obaudire, alterius vitam imitari cupiebat. Jaciebat enim tunc Dominus Jesus in rudi terra simplicia semina, ex qua providebat centuplicata recipere frumenta.

Corpore vegetus. 16. Sed hoc mirabile est, quia candor ipsius corporis non est immutatus à nigredine in qua jacebat humi, & virtus sui animi non fuit extenuata à longa continuatione jejunii. Præteritis namque his duobus annis, cùm simul loca sanctorum, quæ sunt intra & extra urbem Romam orationis causâ frequentaremus, venerabilem ejus sexagenariam senectutem nostra non valebat juventus non solùm præire, verùm etiam nec sequi: sed cùm fatigati ut sibi
» nobisque parceret rogaremus dicebat: Certè videtis quia omnem virtutem
» perdidi. Longa enim senectus fecit me esse silicernium. Sunt ecce triginta
» anni, quòd talis, qualem nunc me videtis, fui. Ipse verò gemens suam nobis imbecillitatem tali modo pronuntiabat: nos verò cum magno attonitu ejus mirabamur virtutem. & non immeritò, ut qui à corruptione non passus est vinci, à corruptela non debebatur prosterni. Denique parvi pendebat quicquid virtutis in se videbat: illud magnopere judicabat, si quid in alio videre poterat. Sustentabatur per idem infantiæ suæ tempus mediâ panis librâ & fabæ pugillo, atque (quod est contra naturam Francorum) perparvo potu. Deposita itaque omni corruptibili sarcina, nudo pectore, nuda miles Christi præcinctus ferebat arma. Videbatur ab omnibus rudis tirunculus senum præire cuneos, & confidens in Christo gloriosam de hoste satagebat prædam reducere. Hæc autem omnia apud ecclesiam beati Martini Turonis fiebant. Est locus ille omnibus virtutibus fertilis, prodigiis mirabilis, divitiis uber, omnique religione præfulgens. Dignum namque est illum esse mirabilem, qui tantum meruit habitatorem habere. Non enim Martyr tantùm aut Confessor opimus, sed lux sæculi, & gemma Sacerdotum: ibique Reges properant, diversarum gentium Principes ibi cum muneribus & votis sæpiùs frequentant.

Omnibus dat monita 17. Contigit interea ut plurimi ex ipsis ad eum introirent visitandi gratiâ, cogniti ut notum reviserent, ignoti ut notum eum sibi facerent. At ille, velut fons redundans, desiderantissima cunctis præbebat pocula, &, quasi ex aperta bibliotheca, omnibus congrua ministrabat exempla: huic castitatem indicens, illi sobrietatem imponens: hunc contemnere mundum docet, alterum ne alterius res concupiscat admonet. Unicuique enim quæque erant necessaria affluenter ministrabat: flebat miserrimum hunc mundum, & citò cum suis esse fatebatur amatoribus ruiturum. Admonebat itaque omnes vivere parcè, & male concupita non amplecti; ventris penitus refrenare ingluviem, inquiens: Qui ventrem farcit, venerem nutrit. Libidinosis præcipitium opponebat draconis, dicens: Heu miseros illos, quia tertiam partem stellarum post se trahit draco. Ebriosis & comestoribus dicebat: Nabuzardan princeps coquorum destruxit muros Jerusalem. Mollibus & masculorum concubitoribus opponebat Herodis homicidium, & Scribæ exsilium. Quanto, inquit, melior est anima corpore, tanto qui talia agit pejor Herode. Ille corpora interfecit, animas in cælo misit: hic corpora à Deo separat, animas æterna morte trucidat. Scriba verò qui probabat tirones, captivus ductus est in Ægyptum: hic enim post mortem ducendus est in infernum. Doctor itaque flebat præcipitium, & dicebat: Adspice, Domine, quia facta est desolata civitas plena divitiis. & rursum
Job 41. aiebat: *Væ tibi Behemoth, numquam desinis, prô nefas. Aurum tibi sternis ut lutum, & radii solis sub te sunt.* Hæc illi audientes, alius terrebatur conscius delicti sui, alius lætificabatur insons ab ejus consolationis verbo: & quasi ex uno promtuario diversi diversos sumebant cibos. Testor Jesum, quia ex

ore hominis numquam audivi tantam dulcedinem sermonis. Complebatur in eo quod dicit Dominus in Evangelio : *Simile est regnum cælorum homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova & vetera.* Itaque omnes divino sale conditi & cælesti ferculo satiati, gratias agentes ad propria remeabant. ANN CH. CM XLII Nov XVIII Matth 13.

18. Multa denique illi dona offerebant & munera : ex quibus ille nihil recipere volebat, quippe qui sua largissima distribuerat, ignorabat, quo pacto recipere posset aliena. Victus aliquando à prædicto suo domino, vellet nollet ve, centum ab eo missos recepit solidos. Sed miles Christi nec momento passus est eos apud se moram pati, atque, ut priùs, mox eos indigentibus erogavit. Cœpit interea alumnus cuncos præire præceptorum, & subsequentium fieri exemplum. Munera respuit.

19. His diebus abiit Parisius, ibique Dialecticam sancti Augustini Deodato filio suo missam perlegit, & Martianum in liberalibus artibus frequenter lectitavit : præceptorem quippe in his omnibus habuit REMIGIUM.[a] quo peracto Turonicam remeavit. Parisius studet.

20. Per illud namque tempus rogatus est à fratribus se diligentibus, ut Moralia beati Gregorii Papæ sub uno eis coartaret volumine. Ille autem professus est se hæc minimè facere posse, addens, etiamsi facultas agendi sibi adesset, tamen non debere hæc agere, ne tanti viri laborem, tantique operis pretium aliter immutare, vel aliquid demere videretur. Econtra illi opponebant antea succumbi, quàm tanto labore sustineri, & satius esse judicabant funditus eum deserere & ad scripturas reliquas transgredi, quàm sub eo velut sub gravi mole interire. Quotidie namque apud eos de hac re non parva fiebat altercatio. Ego tamen scio super hac re multos indignandos fore, & ad sedandos eos hanc libuit orationem inserere. Non enim fiebat istud propter arrogantiam, sed disponente Domino, ut supra montem poneretur lucerna, quæ sub modio erat occultata. In exemplum tamen subiunctæ rei hoc quod diximus manifestiùs apparebit. Illis videlicet persistentibus in hac petitione, factum est, ut quadam nocte domnus Odo intra ecclesiam Domni Martini consuetæ orationi insisteret : & ecce subitò ei somnus obrepsit, viditque in eadem visione sanctorum chorum venientem desursum in eamdem ecclesiam descendere. Et prius benedixerunt Dominum; deinde ordinatim in subselliis sederunt, atque post paullulum unus eorum prosiliens in medium dixit : Quidnam est quod hoc in loco immoramur? Ceteri vérò Gregorium Papam exspectare se inquiunt. Hoc audiens Pater noster Odo, velut avidus indagator, cœpit huc illucque circumspicere, quanam ex parte venientem eum posset videre. Deinde elevatis oculis sursum, quasi è cælò missum videt beatum Gregorium, sed ultra omnes qui præcesserant eum, vultu speciéque & moribus perspiendidum atque ornatum. Mox veniente illo omnes surgunt, & flexis cervicibus benedictionem petunt. Ille vérò non inter eos deorsum usque descendit, sed super ambonem ecclesiæ substitit, & beatum Odonem terratenus prostratum vocavit inquiens : Surge, frater Odo, noli timere. qui cùm surrexisset, vidit veluti more scriptoris super auriculam ejus hærentem pennam, & quasi doctoris magisterio productim acuminatam, & in summo fixam. Quam sumens beatus, eamque illi tradens ait : Age ergo securus, & perfice opus tibi indictum. Quem verò composueris librum, non delebitur, meum autem stabit in æternum. Et continuò evigilans, intellexit protinus quod viderat. Sumens dehinc volumen illud magnum, diligenter perlegit, & saniorem partem quam prævidit, sub uno volumine composuit : & sic quidem murmurationem compescuit. Gregorii Moralia contrahit, Visio ad hoc animatus.

a Is erat Remigius Autisiodorensis Monachus, de quo nonnulla jam diximus in Præfatione prima Sæculi quarti, plura de eo aliàs Deo dante dicturi.

Anno Chr. CM XLII Nov. XVIII Fulconi Comiti sanitatem obtinet,

21. Factum est postmodum, ut præfatus Comes Fulco de thesauris beati Martini, nescio quo pacto, tulerit duo vascula auri: sed chamo infrenatus avaritiæ, dum ea reddere nollet, gravi plexus est ultione. Ad mortem verò usque perductus, ad beati Martini se jubet portari sepulcrum: ibique quamplurima promittens munera, sed nec sic sanitatis recipiebat munera. Præterea diutissimè fatigatus adeò usque est defectus, ut mortis exspectaret exitium. Ad quem cùm domnus Odo visitandi gratiâ introisset, dixit illi: Redde miser vascula beati Martini quæ infeliciter abstulisti, & protinùs salvaberis. Ille autem & illa reddere, & alia spopondit conferre, si rei dictu fidem probaret. Mox Patris nostri & obsequentium manibus elevatus, ad corpus beati Martini perductus, terraque prostratus, nec motam pati potuit subsidium sibi promissum: sed qui venerat manibus, veluti latus vehiculo, recuperatis artubus remeare cœpit suis gressibus. Siquidem ita factum est, ut ille correptus de cetero talia non committeret, & quæ promiserat fideliter adimpleret. Cœpit interea pater Odo eum admonere, ut relicto mundo hoc tantùm satageret, quemadmodum soli Deo placeret. Ille autem respondit: Mihi ista modò suadere non potes. Habeo tamen dilectissimum militem, Adhegrinum nomine, in armis strenuum, & in consilio providum, qui si te audierit, mox tuæ voluntati obaudiens erit. quod ita sequenti tempore factum est. Intra paucos verò dies, omni recuperatus virtute, domum suam reversus est. Confluentes ad eum undique ejus sanitati congratulantes, assumto sermone, quæ & quanta pertulisset, illis circumstantibus cœpit exponere, addens insuper quàm citatam virtutem in verbis domni Odonis comperisset.

eum ad contemtum sæculi hortatur.

Adhegrinum ad se trahit.

22. Unus autem ex assistentibus & auditor internus erat prædictus Adhegrinus: qui mox corde compunctus, dispositis omnibus quæ possidebat concitè rediit ad eum. Depositâ itaque capitis comâ & sæculari militia, extunc Christi factus est agonista. Sumens igitur Pater noster universa quæ sibi ipsi ad temporalem usum tulerat, in finibus pauperum erogavit, ut pridem de suis fecerat. Manserunt simul milites palatini parvissimo tugurio contenti. Videntes denique mundum in maligno positum, & ejus amatores ruinosam & illecebris plenam tenere viam; quotidie ad monastica festinabant scandere fastigia. Interea non fuit locus in Franciæ finibus, ubi audierunt affuisse monasterium, in quo aut per se non issent, aut suos perlustratores non misissent: & non invenientes religionis [a] locum inter eos in quo requiescere possent, ad prædictum tugurium revertebantur cum magno dolore. Ob hanc causam placuit Adhegrino Romam pergere. Arrepto tandem itinere, devenit in finibus Burgundiæ, pervenitque in quamdam villam, quæ Balma dicitur ex nomine. In ea namque erat monasterium nuper à Bernone Abbate constructum: devertitque illuc; & ab eo officiosissimè secundùm Regulam beati Benedicti intra domum hospitum est susceptus: ibique more hospitis aliquo tempore commorari voluit, non tamen ut eorum aliquo indigeret, sed ut mores habitantium locique consuetudines posset cognoscere. Fuerunt autem institutores ejusdem loci imitatores cujusdam patris [b] Eutici: cujus vitæ meritum conversationisve qualis fuerit, huic operi inserere nolui; obitum verò qualem meruerit, vestræ memoriæ commendare curavi.

Balmam petit Adhegrinus.

Ubi Euticii norma vigebat.

Quis Euticius ille.

23. Fuit isdem vir temporibus Ludovici magni Imperatoris, carus videlicet Regi, omnibus quia amabilis. Nam cùm esset laicus, & peregrinis studiis eruditus, deserens ea unde superbire solet humana fragilitas,

[a] Idem accidit Gerardo Comiti Auriliacensi, qui huc illucque perquisivit monachos, *qui bene morati essent: sed cùm reperiendi raritas difficultatem intulisset anxiabatur*, &c. in vitæ lib. 2 cap. 6. Lege Præfationem hujus tomi.

[b] Euticum seu Euticium hunc non alium esse à Benedicto Abbate Anianensi ostensum est ad calcem tomi superioris.

totum se dedit beatorum Patrum regulis & institutionibus : ex quibus nempe auctoritatibus diversas consuetudines sumsit, unoque volumine colligavit. Deinde non multo post monachus est effectus : & in tanto amore apud Regem habitus, ut intra palatium illi construeret Monasterium. Decurso enim vitæ præsentis stadio, circumstantibus undique fratribus subitò emisit spiritum. Contigit interea dum discipulis pii Patris pararentur exsequiæ, ecce rediit vivus qui fuerat mortuus. Illis verò attonitis & admirantibus dixit pater Euticus * : Deo gratias, sciatis, quia in his quadraginta annis unum tantùm diem non memini me cibum sumsisse, nisi priùs flevissem. Hodie namque sublato mærore consolatus est me Dominus, & inter choros Angelorum tribuit mihi requietionis locum. Dicens hæc quievit perpetuè. Ipse enim pater Euticus institutor fuit harum consuetudinum, quæ hactenus in nostris Monasteriis habentur : quas vir venerabilis Adhegrinus intuens, quantociùs patri nostro Odoni curavit nuntiare. At ille sumtis secum centum voluminibus librorum, mox ad idem demigravit monasterium : factus est ille qui antea fuerat secutor, postea signanus. Domnus verò Adhegrinus in unam se coartavit cellulam : & permittente Abbate Bernone, per triennium mansit in ea. Nam patri Odoni, quia erat vir scholasticus, laboriosum scholæ [a] imposuerunt magisterium. Erat autem ætate tricenarius.

ANN. CH. CH XLII Nov. XVIII

* al Euticius

Odo eodem se recipit, ibique scholæ præficitur.

24. Fateor inquam, putavi vitam sanctissimi patris nostri simpliciter, cursimque transire : sed nostrum ingeniolum, veluti repugnator violentus, unà cum ejus vita vult enarrare viros, quos intelligit habuisse hîc socios. Quapropter obsecro, ut quemadmodum me non piget sub tanto desudare labore, nec vobis videatur ad recipiendum onerosum vel grave. Justum namque & bene placitum coram Deo esse videtur, ut eorum exempla ad ornatum locutionis cum sua describantur vita, quos ab hac peregrinatione suo felici portu transvexit ad patriam.

25. Venerabilis igitur Adhegrinus, cujus superiùs memoriam fecimus, sumtâ postmodum licentiâ eremum petiit [b], ibique parvâ subartatus est speluncâ. Contigit ut die quadam nimiis constrictus angustiis, cùm nullus adesset, qui & consolationis verba, aut alicujus patris conferret exempla, ut ait Sapientia, *Va soli quia si ceciderit, non habet qui porrigat ei manum* ; more labentis gurgitis paullo minùs ad desperationem usque descendit : & ecce subitò adstitit ei splendidissimus vir, quem blandè quid haberet interrogavit, aut cujus rei causa accidisset illi, quod quasi ad præcipitium se usque immergeret. Respondit dicens : Ex quo enim tempore Domino incessanter cœpi deservire, nullam consolationem aliquo modo ab eo merui accipere. qua de re coangustor vehementer, quia nescio si mea servitus illi placet, an si pro tanto labore recipere merebor quandoque mercedem. Mox ille super collum ejus irruit, eumque osculans, Crede, inquit, quia de bonis Domini umquam indignus non eris. Et consolatus eum his verbis, abiens recessit.

Adhegrinus in eremo vita. *b*

Eccl. 4.

26. Alio iterum tempore casus se præbuit, ut extra cellam in quam manebat reciperet eum tentator : moxque in eum irruit, & supra immanissimæ rupis præcipitium evexit, indeque eum omni cum annisu præcipitare voluit. Sed quid ageret miles Christi, qui recto gressu illic stare nequibat? quomodo resistere posset prorsus ignorabat. Verùm cùm in summo mortis articulo esset positus, subitò illi affuit beatus Martinus, apprehendensque manum ejus dixit ad eum : Quidnam est, & quomodo huc advenisti? At ille ait : Nescio Domine. Deinde confortans eum restituit in locum suum.

27. Ante hoc fere quinquennium dum pater ODO Romam pergeret, ut

a Id est curam puerorum, qui *schola* nomine designantur. Nalgodum confuras, si libet.

b Erant & apud Cluniacenses Reclusi, qualis erat Gislebertus ille, cui Petrus Venerabilis scribit libri 2 epistolam 20.

Ann. Ch. CM XLII Nov XVIII

monasterium intra ecclesiam beatissimi Pauli Apostoli, ut olim fuerat, reædificaret, cogente Domno Papa & universis ordinibus sacræ sedis, placuit animo suo priùs dictum virum revisere, eumque de hac re consulere, ut fieret quod scriptum est : *Omnia fac cum consilio, & post factum non pœnitebis.* Interea factum est dum de hac re secum quærerent, & multa de spiritualibus rebus diu sermocinarentur; cœpit eum pater Odo deprecari, ut quicquid sibi eo tempore divinitùs revelatum fuisset, familiariter sibi conferret. Recordatus denique domnus Adhegrinus sodalitatis antiquæ, & mox inflammatus caritatis igne, respondit dicens : Illo die, illâ horâ, psalmodiæ peracto cursu subitò affuit mihi beatus Martinus, cujus præclara facies, & quasi assueta familiaritas post benedictionem, mox mihi dedit facultatem : effatisque sermonibus aliquantulis, deinde percunctari eum cœpi quo pergeret, aut unde veniret. At ille respondit dicens : Româ venio, & proficiscor ad Franciam : ad te positus penes iter, visitationis gratiâ deverti. Deinde gratias agens, cœpi eum obsecrare, ut quia dignatus est peccatorem visitare, dignaretur sub ejus tugurium vel ad modicum requiescere. At ille, Hodie, inquit, ordinatio[a] fit LUDOVICI Francorum Regis, & ad ejus unctionem accelero interesse : & ideirco nullam patior moram habere. Ad hæc ego respondi : Et si ita est ut abire velis, oro ut priùs me benedicere digneris. At ille ait : Non inquam necesse habes benedici à me. Olim quippe qui me benedixit, similiter & tibi. Cumque incessanter eum urgerem ut me benediceret; mox ille quasi è contra subjunxit ut eum similiter benedicerem, affirmans insuper nullo modo se mihi acquiescere, nisi vicissitudinem benedictionis rependerem. qua de re non parva inter nos amica contentio orta est. Ille verò quia nolebat, ideo contradicebat : ego autem, quia non præsumebam. Unde factum est, ut collata priùs in invicem benedictione, mox recessit, abiens meque cum magno reliquit mœrore. Ad probandam tamen hujus rei fidem affuit pater Odo fidelissimus arbiter, qui diem illum & horam annotari jussit, & ita postmodum omnia diligenter requirens, facta reperit ut ipse prædixit.

Eccl. 32. (margin note beside "Omnia fac cum consilio")

28. Sunt hactenùs evoluti (nisi fallor) plusquam triginta anni, ex quo intra ipsam eremum deguit, Dominicis tantùm diebus aut præcipuis festivitatibus ad monasterium sancti Petri, quod Cluniacum dicitur, quia duobus fere milibus propè est, assuevit descendere : sumtâ videlicet modicâ farinâ, ex qua sibi panem conficere solet, & fabæ paucis granis, mox ad eremum revertitur. Vino nec aliquando utebatur : adipe verò vel oleo ejus cibus non conditur. Patitur omni tempore frigus & calorem : calorem inter scapulas, frigus inter manus & brachia. Sed nos vitam prosequentes viri istius, quantociùs ad propositum redeamus, à quo longè digressi sumus. Sed rursum memini me promisisse vel priùs patris Odonis patientiam exponere, quæ est virtutum omnium fomes : deinde temporis augmentatione reliquas ejus virtutes diligenter enarrare. Idcirco auxiliante Domino, prout vires suppetunt, meam pollicitationem festinabo implere.

Odonem tentant falsi fratres.

29. Erant in eodem cœnobio supradicto quidam Fratres, quorum vitam moresque reperietis in sequenti narratione. Hi audientes quod domnus Odo conversationis gratia illuc venisset, accedunt ad eum simulantes, & qua causa ibi advenisset fingunt se interrogare. Itaque cùm ab eo de hoc quod sciscitabantur responsum accepissent, aiunt dicentes : Omnes nos quærimus hanc congregationem fugere, ut possimus animas nostras salvas facere; & tu è contra tuam venis hîc perdere? Quibus cum respondisset cur hoc dicerent, rursum adiiciunt : Nosti consuetudinem BERNONIS Abbatis?

[a] Transmarini scilicet, cujus reductio ex Anglia & coronatio incidit in annum DCCCC XXXVI.

At

At ille · Nusquam, inquit. Et illi: Heu, heu, si sciretis quàm durè scit illemonachum tractare. Correptionem verò suam sequuntur verbera, & rursum quos verberat compedibus ligat, domat carcere, jejuniis affligit: & hæc omnia perpessus, nec sic suam potest miser impetrare gratiam. Hæc audiens domnus Odo, pedetentim titubare de ingressu cœpit. quem prædictus intuens Adhegrinus, mox prosiliens in medium inquit: Odo pater, « noli trepidare; ista verba non sunt fantis, sed administrantis. Animadverte, « & quia per eorum ora diabolus loquitur vide. Mox illi confusi retrorsum « redeunt. Patet namque Odo cum Adhegrino collega suo ad suavissimum « Christi jugum colla submittunt. Qua de re beatus Benedictus, quia erat præscius futurorum, in regularibus disciplinis præcepit, ut cum hospite nemo loquatur, nisi cui à Priore fuerit concessum. Quanti enim tali modo decepti ab initio sanctæ conversationis retro sunt reversi, atque à calore interni desiderii ad torporem reversi sunt pravæ voluntatis? & quamvis Scriptura dicat, *Probate spiritus si ex Deo sunt*; tamen probatio fidelium & quærentium Dominum talis esse non debet, videlicet cùm Dominus per Prophetam his qui Spiritus-sancti calore igniti sunt, inquiens præcipiat: *Vos qui in austro estis, occurrite his cum panibus qui ab aquilone veniunt.* Sed miles Christi sicut blandimenta non fuit amplexus, ita videlicet nec terroribus est concussus. De his autem talibus rectè ita beatus Job loquitur: Maledicant ei qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviatan.

ANN. CH. CM XLII Nov. XVIII

S. Bened. Reg. cap 53

1 Ioh. 4.

Iob 3.

30. Libet interea patris nostri Odonis paulisper seorsum ponere vitam, ut in exponendo ejusdem loci consuetudines parum mihi aliquid liceat immorari, quatinùs sequens lectio possit esse lucidior. Mos enim ejusdem loci fuerat, ut magister scholæ solus cum solo puero nec quoquam iret saltem, nec ad naturæ digestionem, sed nec solus puer secretius illi loqui præsumerer: sed & propter bonum testimonium alium è pueris, aut unum ex Fratribus in comitatu, vel locutione semper assumerer. Si autem nox foret, & casu accidente secessum puer peteret; sine lucernæ lumine & alio fratre extra dormitorium pedem non auderet protendere. Tempore verò refectionis numquam deerat lectio utrisque mensis: micas verò quæ ex fractione panum fiebant, unusquisque ante se diligenter recolligens, priùsquam lectio finiretur, cum gratiarum actione sumebant. Finita itaque lectione, nec eas, nec cibum alium sumere ultrà aliquis audebat. Has autem micas sacratiores aliis cibis esse fatebantur. Tale namque ferebant miraculum ex eis claruisse in eisdem annis.

Cluniacenses ritus præstringuntur.

31. Frater quidam in eodem monasterio fuit valde idoneus, & omnibus carus. qui ad mortem usque perveniens, circumstantibus Fratribus qui ejus venerant orando commendare Domino spiritum, subitò emissa voce clamavit dicens: Adjuvate obsecro, domini, propter Deum, modò, inquit, sum raptus ad judicium, ibique protulit accusator humani generis diabolus contra me ad testimonium de micis panum plenum sacculum, quas comedere secundum consuetudinem nolui, & de mensa ceciderunt. Atque post pusillum iterum terribiliter clamare cœpit & dicere: Ecce de quo dixi vobis adest diabolus, deferens prædictum sacculum. Nam cùm territi fratres mirarentur, adjecit rursum: Illo in loco adest, an non videris eum? Deinde signo crucis totum se munivit, & inter verba orationis spiritum reddidit. Ab illo ergo die omni cum diligentia sunt collectæ.

32. Est & alius inter eos taciturnitatis modus. Incompetentibus namque horis nemo intra claustrum ejusdem monasterii audet loqui, nec se cum alio fratre jungere. Quando verò duodecim celebrantur lectiones [a], nullus intra prædictum claustrum, præter ad Capitulum, sequenti die loqui audet. Octava enim Natalis Domini & ejus Resurrectionis summum silentium die

[a] Lege Udalricum in lib. 1 de consuetudinibus Cluniacensibus c. p. 46 & 53.

Ann. Chr. CM XLII Nov XVIII

noctuqne fiebat in illis, Brevissimum quippe istud, illud significare fatebantur æternum silentium. Nam, quotiens necessarias ad exposcendum res instabant, totiens diversa in invicem fiebant ad perficiendum signa, quas puto grammatici digitorum [a] & oculorum notas vocare voluerunt. Adeo nempe inter eos excteverat ordo iste, ut puto si sine officio linguæ essent, ad omnia necessaria significanda sufficere possent signa ipsa. At verò in quotidianis diebus & reliquis Octavis Sanctorum talis discretio tenebatur. Etenim in quotidianis diebus, inter diei noctisque cursus, CXXXVIII canebant psalmos: ex quibus XIIII nos demsimus propter pusillanimorum animos, exceptis peculiaribus orationibus quas nostri frequentant Fratres, quæ videlicet modum Psalterii videntur excedere. Similiter duabus Missis identidemque letaniis. Per singulas verò horas canonicas bis flectebant genua. In Octavis quas diximus, LXXV tantùm canebant inter prædictos cursus, & semel flectebant genua, & bis reficiebant. Sunt namque alia quàm plurima, quæ arbitror propter fastidiosos lectores huic operi non inserere.

Odonis patientia probata.

33. Igitur Odo dum scholæ magisterium assumeret, mox se tempus præbuit opportunum, quo ejus patientia probaretur. Affuit nox, & ecce quidam de pueris signo secessum naturæ petiit. Erat autem ille locus adeo dormitorio conjunctus, ut lucerna quæ ibi auctoritate regulari ardebat, perlustraret eum totum. Surgens itaque pater Odo, unum suscitans è pueris, illo tantùm contentus lumine, cum eo abiit. Altera autem die, ut mos est, convenientes ad Capitulum Fratres, Martyrologio & versu finito atque lectione Regulæ, cœperunt illum graviter [b] increpare, cur sine cereo transacta nocte post puerum isset. Verùm quia ante veniam nullus suam audet proferre causam, nec suam post veniam defendere sententiam; ilico in terram corruens veniam petiit, sufficere inquiens sibi posse dormitorii lucem. Sed tamen ab illis non solùm est auditus, verùm econtra sub gravi culpa adjudicatus. Vir denique beatissimus qui arrepto itinere angusto sequi venetar illum, qui cùm pateretur, non comminabatur; non indignans, aut murmurans, nec obstantiæ opponens querelas, sed momentaneos quærens locos, terra prostratus veniam est deprecatus. Abbas autem suus volens probare patientiam ejus, finxit se iratum, & protulit sententiam excommunicatione connexam, ut ea die ultra ei veniam non peteret. Ille autem Davidicum illud in pectore volvens qui dicit, *Ut jumentum factus sum apud te, & ero semper tecum*; & rursum, *Posuisti tribulationes in dorso nostro, imposuisti homines super capita nostra*; abiens provolutus Fratrum pedibus, rogat ut eant, & vice sua eidem Abbati veniam petant. quod & factum est. Tandem admirans BERNUS * Abbas tantam in juvene patientiam, mox eum convocat, & more Regulæ ipsam commotionem benedictione sanat: atque posthinc carior factus est illi.

Psal. 72. — Psal. 65. — * al. Berno

34. Erant autem Fratres in eadem congregatione mente & actione juvenes, quorum superiùs mentionem fecimus. Hi verò unde proficere debuerant, inde ad interitum ibant. Nam quotiens locum occasionemve reperire potuissent, diversas injurias & falsas increpationes ei objiciebant. At verò vir pacificus Odo seorsum eos ducebat, & innocens quasi reus eorum pedibus se prosternebat veniam petens, non tamen metu humano, sed amore fraterno. nimirum ut patientiâ corrigeret, quos videbat divinam incurrere ultionem. Compescebantur tandem aliquando ab ejus patientia; sed more labentis aquæ protinùs ad propria revertebantur vitia. Illum namque quem imitari debuerant, econtra insequebantur. Princeps autem pestis hujus Guido dicebatur. Sæpius enim cùm instigaret alter alium, ut ei convitiaretur; aïebat ille qui mittebatur: Quid prodest quotidie hæc agere, cùm non

[a] De his signis vide Udalricum in lib. 2 cap. 4.
[b] Proclamatio vocatur, de qua item in lib. 2 num. 23. & apud Udalricum in lib 2 cap. 7. Viget etiam nunc ejus usus apud Cistercienses.

possimus eum nec fugare, nec ad contumeliam provocare? Tu enim nosti quia doctior est nobis. Hactenus enim quod ab eo discere volui, gratanter insinuavit. Vereor inquam, ne quandoque tantis injuriis confractus incipiat retrahere postmodum invitus, quod nunc sponte largitur. Ar ille: Non ut asseris ita est. Talis enim frater Odo est, ut non tantùm ista aut similia, verùm & pejora sustineat: atque post hæc quod volueris gratanter impendat. Siquidem post modicum tempus divina ultione perculsi sunt justo Dei judicio, quia non potuit eos compescere fraterna correptio. Defuncto namque Bernone, qui erat tunc ipsius monasterii Pater, mox deposito religionis habitu ad sæculum reversi sunt, & teterrimum meruerunt postmodum obitum.

35. Sanè & hoc miraculum eo tempore inibi factum fuisse Pater noster narrare solet. Erat quidam in eadem congregatione frater tali usus consuetudine. nam cùm sederet ad mensam, totam mentem suam lectione præoccupabat. Die quadam contigit, ut collectis ex more [a] micis, priùsquam eas sumeret, Abbas præfatus lectioni finem imponeret. Sed ille quid ageret prorsus ignorabat. Nam eas post finitam lectionem non audebat comedere, nec dimittere ne casu perirent. Clauso verò pugillo dignum esse censuit, ut cùm post versum essent regressi, reservandas fore Patri monasterii. Factumque est, ut ab oratorio regressi, mox se pedibus prostravit Patris. qui cùm interrogaretur cur veniam peteret, & ille quod factum fuerat patula manu vellet ostendere; omnes prædictæ micæ in margaritarum species sunt conversæ. Glorificantes igitur Dominum, mirabiliter stupefacti sunt. Deinde præcepto Patris in quoddam ornamentum ipsius ecclesiæ sunt intextæ. Ille autem de se, quasi de alio, hæc solet recitare. Ex illo jam tempore cœpit infra se ipsum æstuare propter genitorum suorum ereptionem, quatinus eos posset ab hujus sæculi nexibus subtrahere. Unde factum est, ut non multo post acceptâ licentiâ ad patrem suum abiret, eumque ad monasterium duceret, atque Monachum ordinaret: matrem verò indui fecit sacro velamine: cujus vitam quidem, si licuisset scribere, magis historia videretur esse quàm schedula.

Miraculum de micis.

Parentum conversio.

36. Factum est autem in illis diebus, cùm quadam die jam sero divertisset quiescendi gratiâ in domum nobilissimi viri cujusdam, absentibus dominis erat ibi eorum filia una cum familiis virgo jam adulta, quæ videlicet nimis curiose per totam vesperam ejus actus considerare studuit atque vitam. Deinde compuncto corde latenter per quoddam posticium irruit ad eum: ejusque prostrata pedibus, se ream citò nuptiis tradendam esse dicebat: addens ut propter Deum, cujus se fatebatur famulum, in eadem nocte liberaret eam. Audiens hæc Christi miles, cùm ignoraret quid ageret, & quomodo tantæ virginis voluntati satisfaceret, infra semetipsum cœpit vehementer æstuare. Pietatem in Deum suo more, pietatem supra virginis lacrymas habens, proponebat sibi judicium Dei animæque illius interitum, tumoremque contra se parentum & populorum, quare talia præsumsisset monachus. Sed amore Dei & virginis singultibus victus, tandem in ejus ereptione dedit assensum. Nocte verò illa cùm omnes famuli domûs quiescerent, ille & frater qui cùm eo erat, ascensis equis præcesserunt, jussuque suo famuli qui eum comitabantur, sumta virgine secuti sunt. Altera verò die applicuerunt ad monasterium. Erat autem prope ipsum monasterium Oratorium constructum, ubi nobilissimæ mulieres causâ orationis [b] recipiebantur, ibique eam manere constituit, deinde ad monasterium perrexit. Sequenti verò die, ut mos est, Patri monasterii omnia quæ gesserat studuit indicare. Etenim

Odo desponsatæ virginitatem persuadet.

[a] Alius mos de micis in Regula Magistri cap. 25 nempe ut quotidie de mensis *mundando levata in uno vase serventur*, dein *ab hebdomadariis Sabbato mundentur: & patella exinde cocta, aut cum farre aut cum ovis adstricta, antequam ultimum sera caldum bibant, in mensa ponatur Abbatis.*

[b] Hinc intelligitur, mulieres in principem monachorum basilicam non fuisse admissas. quod passim in Ordine nostro quondam usitatum, ut sæpius observavi.

ANN. CH. CM XLII Nov. XVIII cùm ea quæ de virgine gesserat audisset, turbato adspectu cur sine licentia hæc agere præsumsisset, graviter eum increpare cœpit. Mox ille in terram proruit, ejusque pedibus provolutus veniam precabatur. Post hæc, Patris jussu à terra elevatus, post reiteratam interrogationem respondit dicens: „ Domine pater, ex quo me miserum suscipere es dignatus, in quantum considerare valui, numquam tibi aliud curæ fuit nisi de animabus lucrandis. „ Nam ceteri Abbates hoc student, qualiter rebus possint abundare, & hominibus placere. Tu verò pietate, misericordiaque fretus, soli Deo placere satagis propter lucrum animarum. qua de re imitator tuus desideravi esse, „ idcirco hanc virginem volui lucrari ad laudem tui nominis. Quamvis enim „ me etiam tardè vincerent ipsius lacrymæ, non sum tamen oblitus tuam increpationem, quam certissimè sciebam me non posse evadere: sed malui „ potiùs pii patris flagello cædi, quàm reus pro anima ejus teneri. Et utinam „ omnes mulieres in hac provincia commorantes, quæ carnali vinculo retinentur, potuissem lucrifacere, & tu me per singulas debuisses piissimo tuo more „ flagellare. His & similibus verbis Patris commotionem delinivit, sed tamen talem obedientiam ei protinùs injunxit: Vade, & quemadmodum scisti eam de sæculo eruere, ita scias quotidie alere, ac sanctis monitis instruere, ne aliquando pœniteat, & revertatur suadente diabolo ad sæculum. Cœpitque pater Odo post hæc per singulos dies cibum ei portare, & patrum præcedentium exemplis eam instruere, donec intra paucos dies eam ad quoddam Monasterium duceret, ac sacris virginibus sociaret. Verumtamen hæc omnia propter bonum testimonium præsentiâ fratrum fiebant. Factum est non multo pòst ut ipsa dormitionem acciperet in Domino. Cùmque circumdedissent eam sorores, ut ejus spiritum orando protegerent, & cùm pæne illam præmortuam tenerent; subitò voce qua poterat cœpit dicere: Adjuvate me obsecro levare. Interrogantesque eam cur hæc diceret, Ecce ait, beatissimum Paulum Apostolum video venientem, & illi volo occurrere. Necdum verba compleverat, & extendens brachia ut velociùs surgeret, eadem verba rursus repetebat. Ceteræ autem eam insanire putabant. Interea in quantum potuit, supra genua se elevavit, & curvato capite benedictionem venienti petiit his verbis: Benedicite. & mox quievit perpetuè. Qua de re nulli dubium fuit ab eo esse susceptam, à quo fuerat visitata.

37. Prævidens itaque pater BERNUS honestissimum virum fore futurum, promovit eum, & accersito Episcopo sine suo velle consecrare eum fecit sacerdotem. De quo videlicet Episcopo narrare solet pater Odo, quia benedictum ab eo cibum nullus canis audebat comedere. quod si casu contigisset, mox canis moriebatur, veluti pro cibo aliquid gustasset venenosum. Sed obsecro ut nullus me deroget pro eo quod dixerim, quia absque suo velle consecratus fuisset: ne forsitan qui hoc attentaverit facere, videatur ex illis esse qui donum sancti Spiritus emere, aut vendere non verentur. Ea itaque nocte, quam suæ ordinationis secuta fuerat dies, cùm post noctis soporem evigilasset, & nec sui consecrationem meminisset, invenissetque circa collum suum (sicuti mos est) stolam ab Episcopo sibi collatam; protinùs se in lamentum dedit, velut magni ei aliquid accidisset mali, atque per multum postea tempus præ nimio pudore nesciebat qua fronte extra monasterium posset egredi. Unde factum est, ut ad eumdem Episcopum pater BERNUS mitteret eum reperta occasione quadam. Cumque Episcopus ille pro sua maximè consolatione in longum sermonem de culmine sacerdotii traheret, contigit ut de statu Ecclesiæ sermo inter illos assuisset. Tunc pater Odo ex Jeremiæ vaticinio flebilem illi de sacerdotibus cœpit sermonem exponere: quo videlicet expleto, cœpit ille Episcopus rogare, ut eumdem sermonem ei describeret, & libelli more componeret. Cui econtra Odo pater protulit regulam in qua continetur, quod absque licentia

prioris nihil liceret monacho facere. At verò ifdem Epifcopus ob hanc caufam perrexit ad monafterium. Et quia erat prædicti Patris fodalis amicus, mox quod voluit obtinuit apud eum: deinde præcepto illius tres libellos compofuit ex Jeremiæ vaticinio, quorum videlicet textus per diverfas jam ecclefias eft tranflatus.

ANN. CM. CM XLII Nov. XVIII

38. Per illud videlicet tempus exitiali languore cœpit decumbere pater BERNUS. Mox vicinos Epifcopos accerfivit, & ab omni ordine fe depofuit: infuper & flebili voce fe reum indignumque tali minifterio proclamabat præfuiffe. Rogabat inter hæc verba Fratres, ut fibi quem vellent, Patrem eligerent. Tunc manibus fratrum Pater nofter captus, & quafi violenter conftrictus, ac proclamantibus omnibus ut ordinaretur, coram Abbate fuo vi eft ductus. Et cùm nec fic vellet cedere, & locum paftoris fubire; fuperatus eft tandem Epifcoporum excommunicatione. Ordinatus itaque ille: intra modicum tempus pater Bernus migravit ad Dominum.

Odo Abbas electus invitè.

LIBER SECUNDUS.

1. MUltis calamitatibus & crebris languoribus affectus, pauca mihi licuit narrare de Patre noftro Odone, & ea tantùm quæ geffit fub fuo Abbate: tamen veftra induftria per hæc facilè comprehendere poteft, à quanta ipfe incœperit perfectione. Sed quia initium beatæ vitæ fert fecum anguftias & labores, finis verò certaminum gloriam & laudem; idcirco per ejus beatam vitam & quietam, quafi per directum tramitem, ad ejus obitum quantocius feftinabo tranfcurrere. Igitur pater Odo electus & Abba ordinatus, mox contra eum prædicti veterani perfecutores infurgunt. Ille autem malens locum dare & beatè quiefcere, quàm contentiofe vivere; derelicto eodem monafterio, & quæque ibi fuerant à domno Bernone parata, atque ei paterno more tradita; abiit [a] Cluniacum, & cœptum pridem perfecit monafterium. Sequuti funt autem eum feniores loci illius.

Fratrum quorumdam turbas patitur.

2. Per illud namque tempus defecit omnis fumtus, quem fecum detulerat in conftruenda Monafterii officina. Fiebant autem hæc omnia circa beati Martini natalitia. Eft autem confuetudo noftra octo dierum circulo celebrare eam. Peracta itaque diei octavi celebritate matutina, & necdum illucefcente aurora, omnes reverfi funt ad propria ftrata, requietionis potiùs quàm dormitationis gratia: ferebatque Pater nofter cuidam vetulæ perfonæ talem revelatam fuiffe vifionem. Adfpiciebat, & ecce vir venerabilis canitie decoratus, ftolaque fplendida indutus, fuper quam pallio pluviali utebatur, & Epifcoporum more ferulam manu ferebat: qui propius accedens, ftructuram ejus monafterii circumcirca infpicere cœpit. quem cùm interrogaffet quis effet, aut cur hoc ipfum ædificium circumfpiceret; ait ille: Ego fum, de quo Fratres celebrant follemnitatem octavi diei. etenim vifitare eos veni. Dicito illis ne deficiant, fed in incœpto opere perfiftant. Ad hæc fubjunxit perfona illa, quia defeciffet omnis fumtus quem fecum detulerat. At ille: Ne timeant, inquit. Ecce nunc à Roma venio & Turoniam [b] vado. Iter autem meum per Gutiam Aquitaniamque faciam, & ex his partibus tantum eis penfum mandabo, ut eis hoc tempore affluenter abundet, & longo poft perfeveret. Læti ergo fratres, & de tanti viri promiffione fecuri, omni cum hilaritate Deo gratias cœperunt agere. Cujus autem hæc perfona fuerit, profiteri non audeo, quia Patris noftri mos fuit, ut deliberative fuam perfonam numquam adfcriberet: fed fi magni aliquid vidiffet vel parvi, tali modo quod viderat dicebat. Unus ex noftris fratribus, aut quædam vetula

S. Martinum adjutorem experitur.

[a] Johannes hoc loco infinuat, Odonem Balmæ Abbatem effe defignatum: cùm Vvido Balmæ, Gigniaco, & cellæ Æthicenfi præfectus fit, ex dictis in Elogio tum Bernonis, tum Odonis fupra.

[b] Id eft in pagum Turonicum, *la Touraine*. Idem vocabulum redit infrà num. 16.

ANN. CH CM XLII Nov. XVIII persona hoc vidit, vel illud. Nam quotiens hæc mihi retulit, totiens mihi professus est, post hanc revelationem intra dies paucos ex finibus Gutiæ plusquam tria millia ibi delatos fuisse solidos. Tanta namque & talia sub tali specie mihi narrare solitus erat, quæ apud cœnobium sancti Benedicti, quod dicitur Floriacum, gesta fuerunt, simili modo & apud Cluniacum; quæ si auderem ad liquidum exarare, libelli modus ultra dictatoris se facultatulam extenderet. Sed ecce dum beati Martini fidelissimam promissionem enucleatiùs adimpletam narramus, subirò ad mentem recurrit ferarum bestiarum non perparvum adminiculum. quod fortassis descriptum quibusdam legentibus incutiet risum: sed quia spectaculum facti sumus Angelis & hominibus, hi qui nos imitari dedignantur, aut nequeunt, habeant de nobis saltim excussum, videntes nos proficere à bonis in melioribus: ac tandem relinquentes lugubrem vitam, omni cum exsultatione sequantur ad æterna gaudia.

Cluniacensis ecclesiæ dedicatio. 3. Igitur constructo monasterii Oratorio eunt Fratres, invitantque Episcopum, uti mos est, ad sacrandum eumdem locum. Ille autem parvipendens Monachorum paupertatem, constituto die venit stipatus cuneis, fultusque ministris. Quorum adventu cognito fratres nimio confundebantur pudore; non habentes tam dignum apparatum, quo eos possent honestè recipere. Mane autem illo instante crepusculo, ecce immanissimus aper de silva egressus festinanter properabat ad monasterium. quem videns ecclesiæ custos, & quia erat foras monasterium, meditans de ornatu loci illius, in ecclesiam fugiens ejusque fores contra eum obseravit. Ille autem obmissa feritate, ut ingrediendi aditum à quovis concederetur, prædictas regias diutius pulsavit, atque oris sui spuma, quo adhærere potuit, linivit. Re vera cùm nullus adesset qui ei ob timorem aperiret, tamdiu ibi stetit, quousque Episcopus cum suis venit: quibus se sponte occidendum præbuit, impleta voce Psalmographi

Psal. 33. Psal. 36. qui dicit: *Timentes Dominum non minuentur omni bono.* & iterùm: *Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur.*

Odonis caritas in pauperes. 4. Verè enim aliquando pater Odo confessus est, quia semper habuit unde fratres sustentaret, & quod pauperibus largiretur. Nusquam enim à misericordiæ suæ sinu pauper umquam recessit vacuus. Quotiens enim cùm eo abii, semper unde sustenrarentur pauperes, si haberemus, diligenter requisivit: deinde quia si omnia nobis forent necessaria, jam securus processit nihil hæsitans; & quia se omnibus petentibus dabat, Dei nutu cuncta ei suppeditabant. Illud Tobiæ præceptum semper habebat in promtu: *Vide ne avertas*

Tob. 4. *faciem tuam ab ullo paupere, & omni petenti te tribue.* Si quis verò attulisset ei aliquod munus, & pauper videretur habitu; mox interrogabat eum quid vellet, aut si aliquid ab eo egeret. Si enim quiddam peteret, statim æqua lance munus illud æstimabat quantum valeret, & duplum illi præcipiebat dare. quod sæpius in multis rebus vidi eum facere. Fateor peccatum meum, quia frequenter in talibus fui contristatus: & quia eram Prior, quasi compatiens loci paupertati, & prævidens opportunitatibus Fratrum, veluti sub prætextu inopiæ dicebam ei, injustum esse sic omnia indiscretè tribuere. Ego enim putabam scienter agere, sed magis insipientiæ obvolutus caligine à tenacitatis potiùs strangulabar mucrone. Ille autem, quia erat peritissimus medicus animarum, quodammodo manu discretionis pulsum mei tangebat erroris, & hoc exemplo vulnus meæ curabat mentis. Aiebat ad hæc mihi: Tace, malo tuo hæc dicis. Fuit quidam juvenis, & erat deditus litterarum studiis, qui nocte quadam hiemis tempore, dum ad matutinos agiliter pergeret, ut inter condiscipulos maturius adesset; vidit in atrio ipsius ecclesiæ pauperem seminudum jacere. cujus compassus penuriæ exuit se scapulam, qua superindutus erat, & usui pauperis eam transiens projecit. Considerans quod fecit, idcirco metum rigoris procul à se avertit. Finita itaque laude matutina, totus

jam rigidus ad suam reversus est cellulam. Sed cùm congelata membra voluisset lectulo tradere ut calefacerent, libram auri super suum reperit stratulum; ac deinceps quod suo usui retineret, & quod aliis tribueret habuit affluenter. Ego tamen ignoto de quo ista dicebat. His & similibus exemplis cataplasmabat vulnus meæ pravitatis. ANN. CH. CM XLII Nov. XVIII

5. Vellem ad alia transire: sed miserationes ejus multæ compellunt me scribere, & iterum de ejus largitate pleniùs sermonem facere. Attamen scio quia absque meo pudore hoc nequibo adimplere. Ego tamen scribam, & gladium increpationis in memet infigam, ac dehinc culpas meas omnibus pandam, ut si ei modò, quia recessit, hæc confiteri non valeo, saltem vos apud eum intercessores obtinebo. In suo enim itinere quosque circa viam pueros reperiebat, cantare eos quiddam cogebat: & quasi eorum ludum remunerans, aliquid eis de suis rebus præcipiebat dari. Dignos eos esse dicebat remuneratione non parva. Ille verò ut nos sua jocunditate lætificaret, & illos misericordiæ visceribus reficeret, ista & his similia dicebat. Verba enim sua omni exsultatione erant plena: locutio verò sua præ nimio gaudio ridere nos cogebat. Sed ille habenas moderationis manu tenens, mox capitulum Regulæ nobis opponebat dicens: Risum multum aut excussum non amare. & iterum: Monachus non fit facilis au promtus in risu, quia scriptum est: *Stultus in risu exaltat vocem suam* Isto namque & simili modo nos cohibebat à risu: sed spiritualis ejus hilaritas internum gaudium nostro cordi inserebat. Sed ego indignus quid de eo dignè dicere potero, aut quid enarrare de tanto gaudio? Re vera cùm menti nostræ aliter nequibamus satisfacere, vestimenta ejus osculabamur occultè. Sed quid mirum de nobis, qui indesinenter adhærebamus illi? Enimverò quando ecclesiam sancti Petri intrabat, Dei famuli & qui illuc oraturi ascendebant, hinc inde exeuntes post eum cursitabant; & birrum quo tegebatur more cappæ, per extremitatem fimbriæ apprehendentes osculabantur. Ille autem concito gressu ibat ceu fugiens, & ipsi eum sequebantur veluti persecutores. Erat enim velut lapis angularis quadrus, angelicus videlicet & humanus, largus & gratus, ut quotidie ab eo compleri videretur hoc quod in psalmo legitur: *Iocundus homo qui miseretur & commodat*, & cetera. & rursum sicut ait Apostolus Paulus: *Hilarem enim datorem diligit Deus.* Cæcos nempe & claudos paradisi asserebat futuros fore ostiarios. ideo nullus deberet eos pellere à sua domo, ne paradisi eis portas clauderent in futuro. Quod si fortassis aliquis è nostris famulis non ferens eorum improbitatem, aliquid mutum [a] responderet eis aspere, aut mox illis assueta beneficia non conferret, sive eis accessum ostii nostri papilionis denegaret; statim comminando increpabat eum graviter: deinde illo adstante vocabat pauperem, eique præcipiebat dicens: Cùm venerit iste ad portam paradisi, talionem tetribue ei. Hoc autem dicebat ut eos terreret, ne similia ampliùs facerent, & caritatis affectu eos informaret. Si autem secùs viam (ut sæpius fieri solet) anum reperisset aut debilem; statim de suo equo descendebat, & eum desuper sedere faciebat, imperans eminùs omnes præcedere, præcipiebatque adhærere ei aliquem è famulis, qui eum contineret ne caderet. Ille verò inter nos equitantes incedebat pedester, ac semper psallens cogebat nos psallere secum. Quod si pro pudore, aut illius timore aliquis vellet descendere, protinùs imperabat illi, ut quo sedebat sederet, sciens eum pro ejus reverentia, non enim pro paupere id facere velle. nam sæpiùs vidi eum hoc facere.

Reg. S. Ben. cap. 4. ibid. cap 7. Eccl. 21.

Psal. 111.

2. Cor.

6. Illo enim tempore quo cùm GERALDO Regiensis * ecclesiæ Episcopo Cotias transivimus Alpes, & Romam venimus pariter, memini eum de quadam muliere dæmoniaca hoc fecisse. quæ statim reddita est sanitati, & unà

Romanum iter. * de Riez.

a Aliis, *aliquod mutum*, id est verbum, ni fallor, gallicè *quelque mot.*

Ann. Ch. cm xlii Nov xviii
* Senam

nobiscum usque Scnam * venit, ibique dissenterico morbo infirma remansit. Postea namque apud sanctum Paulum simul eam Romæ vidimus, cui mox signo denarium dari præcepit. Illa verò cùm sedens verecundaretur, curvato capite, defixis in terram luminibus; quæ esset illa mulier interrogavi. Ille autem respondens, Illa est, inquit, talis ac talis. Signa mihi dicens, qualiter eam possem faciliùs recognoscere. In ipso namque itinere vetulus quidam & debilis prædictas Alpes nobiscum simul transiebat. Erat autem oneratus sacculo pleno panibus & alliis, cæpisque ac porris, quarum videlicet herbarum fœtores ego minimè poteram ferre. Sed pius Pater ilico ut eum vidit, more suo super equum suum sedere fecit, sibique prædictum imposuit fœtidissimum sacculum. Ego autem tantum fœtorem non ferens, ab ejus quem comitabar latere retraho longiùs pedem. Peracto itaque eminentioris Alpis artissimo itinere, ad declivum montis incipientes descendere, conspexi eum eminus adstantem, suumque cogente paupere equum superascendere. Prædictum namque sacculum nec tunc pauperi reddidit, sed artioni sellæ appendit. Ego autem eos qui me præcesserant antecedebam, & ut appropinquarem illi, ocius & verecundans ibam. Et post pusillum cùm venissem ad eum, dixit mihi: Accede, quoniam supersunt psalmi quos debemus cantare. Cui cum ego respondissem, quòd fœtorem illius sacci ferre non possem; protinùs increpavit me dicens: Heu me! pauper illud quod tibi fœtet, potest comedere, tu ejus non potes ferre odorem! Pauper enim potest portare, tu eum dicis te non posse videre! Hoc autem dicebat de se, qui verus Christi pauper erat. His & similibus verbis me increpavit, & odoratum meum ita curavit, ut ipsum fœtorem denuo numquam sentirem.

Aliud Romanum iter pro pace.

7. Sub idem tempus Italiam missi sumus à LEONE summo Pontifice, ut pacis legatione fungeremur inter HUGONEM Longobardorum Regem, & ALBERICUM Romanæ urbis principem. Post nonnulla verò discrimina venimus tandem Senam. Patiebatur autem famis penuriam ipsa civitas. Affuerunt autem nobis in profectu tanti periculosi itineris ferè triginta solidi argentei, ex quibus pars maxima jam distributa erat. Ego enim recolens consuetudinem illius, quia nihil sibi nostrove reservabat usui, metuens ne nos & quique nostri fame deficeremus, si deesset ex quo omnium emeretur cibus; sumsi quod supererat de prædictis solidis, & latenter ab eo discessi, atque eo ignorante civitatem transivi. Illo autem introeunte civitatem, occurrerunt egentes assueta beneficia deposcentes. At ille circumspectis omnibus, dum me non vidit, protinùs quod gesseram intellexit. Sciebat enim, quamquam præstò non essem, non tamen longius fore: idcirco innuit omnibus manu ut eum sequerentur. quod & fecerunt. Vidit igitur dum transiret civitatis plateam tres viros, sed quadam honestate comtos, quæ eos ab improbitate egendi alienos reddebat: attamen & eidem penuriæ dediti fuerant. Istis namque & istam dedit occasionem, ut suæ benedictionis participes fierent. Erant ante ostia domûs eorum positæ singulæ scutulæ lauri baccis plenæ. Statim unum ex eis interrogavit, prædictas lauri baccas quanti venderent pretii. At ille ignoro quid vile dixit. cui Pater noster respondit: Tace, noli dicere pretium quod dixisti, sed dic tantos denarios. Ille verò ita fecit: protinùs verò mutuo tot accepit denarios, & sic eos sub pretextu pretii sua benedictione muneravit. Interea dum ego ejus observarem egressus, vidi illum venientem post pusillum à longè, ac quasi præcinctus miles ad bellum incedebat stipatus cuneis pauperum: sed tamen tanta repletus exsultatione, ut eo salutato more nostro, vix posset me rebenedicere. Deinde finxi me interrogare, qui essent qui eum ambiebant incedentes, vel quid quærerent. At ille: Isti sunt, inquit, domestici Dei & laboratores nostri. Ergo accelera, & redde illis mercedem. Hoc peracto rursum interrogavi eum, quid sibi opus essent tantæ lauri baccæ, aut unde eas tulisset. Ille autem cœpit nobis tanta &

talia

talia verba dicere, quanta & qualia numquam audivi ab ineunte ætate, nec spero me ultra audire. Adeò enim omnes exhilaravit, ut præ nimio gaudio ne quis ex nostris suas lacrymas posset continere, ut valeret alter alteri loqui. Necdum fuerant tersæ tanti lacrymæ gaudii, conquiniscens ejus paternitati cœpi eum rogare, ut baccarum illarum sarcina nos non onetaret, sed venditotibus eas remitteret. At ille, non, inquit, faciam, quoniam vereor ne fortassis post nos precium remittant. Vix tandem id obtinere potui, videlicet ostendendo illi sequestrationem loci & longinquitatem itineris jam peracti. Ipsa verò die prædixit mihi Priorem fore futurum, & multa alia quæ mihi postea acciderunt. Deinde cœpit me instruere; quemadmodum inter ceteras virtutes patientiam deberem obtinere; atque à se ipso exordium sumens cœpit exponere, quanta & qualia ordinationis suæ tempore à suis Fratribus pertulisset. Quod sanè nunc non expedit scribere propter sanctissimam eorum postmodum conversationem.

ANN. CHR. CM XLII Nov. XVIII

8. Necdum peracto itinere, & antea quàm funditus nostra defecisset pecunia, obvium habuimus fratrem nostrum PETRUM presbyterum, qui tunc conversationis gratiâ Romam veniebat: ex cujus substantia nostra ditata est inopia, quia ab eo sumsimus ex quo iter nostrum perfecimus. Fiebat autem istud duobus mensibus, Januario videlicet atque Februario. Fuit autem iter nostrum per Ammiates alpes. Tanta namque inundatio nivis illis diebus effluxit, ut agnitionem nobis olim cogniti auferret itineris: & ita omnium replebat sinus, ut frigescentibus artubus etiam loquendi modulos perdetemus. Cumque senilia ejus membra tabescere cernerem, feci ei agilem tunicam, quæ ejus posset tueri & calefacere penetralia. Petacta itaque legatione, à nostratibus coacti sumus, ut per maritimas reverteremur fines. Factum est autem cùm venissemus ad locum, qui vulgo Burrianum vocatur, jam sole Occeanum tegente obvium habuimus seminudum pauperem cujus ego speciem, sicut tunc considerare non potui, ita nec posteà recolere valui. Hoc tamen reminiscor, quia nudis plantis, nudatisque lateribus immensitatem ipsius nivis calcabat intrepidus. Cui cùm Pater noster appropinquasset, gressum fixit, & omnes se præcedere compulit, & mox se exspoliavit, & pauperem operuit, mihique præcepit tantum ei pretium superimpendere, unde possit iter suum implere. Tunc paullisper substiti, & eum quo iret interrogavi, sciens in vastam solitudinem divertendi locum non esse. At ille inquit, ad Pastorale se castrum persistente die posse pervenire. Ex cujus nempe verbis compertus sum, quod ille qui apparuit, non fuisset homo purus, quia illud itineris spatium quod se sub una hora pollicitus est peracturum, nos pæne per totum diei spatium vix peregimus. cujus rei factum mihi terribili visione antecedenti nocte eodem ordine fuit ostensum. Adeò enim sinus illius dilatatus est misericordiæ, ut non solùm fidelibus ista faceret, verùm etiam persecutoribus suis manus aperiret & palmas extenderet. De quo & istud vobis retexam exemplum cui rei interfuit frater FIRMUS, Domni BALDUINI[a] Abbatis germanus.

Januario & Februario.

a

9. Tempore præterito dum Romuleam urbem ob inimicitiam ALBERICI jam fati principis prædictus HUGO Rex obsideret; cœpit ille intra extraque discurrere, & pacis concordiæque monita inter utrosque disseminare, quatinus posset furorem prædicti Regis sedare, & prædictam urbem tueri à tanta obsidione. Interea quadam die dum juxta monasterium[b] beati Andreæ Apostoli iret, quod ad clivum Scauri dicitur ex nomine, quidam rusticus voluit eum propter lagunculam aquæ occidere. Etenim, sicut scriptura dicit, *Qui*

Odonis sollicitudo pro pace.

b

Caritas in rusticum sibi infestum.

a Is fuit Abbas Romæ ad S. Paulum, infra numero 21. immo etiam Casinensis ex Chronico Leonis Marsicani in lib. 1 cap 58. & quidem *genere Francus*, ex cap 56.

b Egregia de eo monasterio Alberici Principis charta exstat in tomo 1 Italiæ col. 1099. ubi Benedictus Abbas, *religiosus Presbyter & Monachus*, tunc præfuisse dicitur; & Sergius Nepesinus Episcopus Alberici frater, aliique ejus fratres ac sorores laudantur.

ANN CH. CM XLII Nov. XVIII. Reg. S. Ben. cap. 7.

ambulat simpliciter, ambulat confidenter, more suo nulli nocens, nihilque suspicans curvato incedebat capite. In tantum enim apud eum usus inoleverat Regulæ, ut ubicumque esset, sive stans, sive ambulans, aut sedens semper curvato capite, defixisque in terram luminibus incederet. qua de re à quibusdam conversationis suæ tempore Fossorium ludendo vocatus est. Factum est autem dum prædictus rusticus ictu caput illius appeteret, omnes qui juxta viam aderant, emissis vocibus percutientis attraxerunt manus. Tunc dulcissimus Pater, ne fallar, ignoro quot denarios accepit mutuo, eique bonum pro malo reddidit, & federatum dimisit. Sed postquam ad prædicti Principis aures hoc pervenit, amputare manus ejus voluit. quo audito Domnus Abbas Odo obnixiùs ne fieret exoravit, & rusticum illum incolumem atque indemnem absolvit.

in furem.

10. Multorum sanè & vestris auribus diffamatum est illud, quod cuidam latroni Pater noster dudum Romam veniens fecerit. quod magis libet mihi describere ne aboleatur, quàm ut vestræ industriæ insinuetur. Persistente itaque illo orationis gratiâ intra civitatem, visum fuit omnibus, ut frater noster Domnus GOTHEFREDUS super pastores equorum iret in campum. Factum est autem, ut in sequenti nocte, cum gravati somno pastores obdormissent, & ipse pervigil orationi insisteret, fur affuit, raptumque equum ascendit, & fugam arripuit. Prædictus verò frater maluit equum perdere, quàm silentium rumpere. quod videlicet si fecisset, protinus fur equum dimitteret. Hoc tamen fecit: abiit, & tactu unum è pastoribus suscitavit, eique quod contigerat signo ostendit. Peracta itaque nocte & facto mane, viderunt furem eminùs uno affixum loco super equum sedere. quem apprehendentes, vinctum eum patri nostro miserunt: statimque ei quinque argenteos solidos dare præcepit, dicens injustum esse eum absque digna mercede dimittere, eo quod per totius noctis spatium multum sustinuisset laborem. Sed enim postquam Deo trahente ad monasticam perveni vitam, ac dehinc per incrementa temporum Prior à fratribus sum electus; Sæpe fratres nostri furem illum mihi annotarunt: & quia erat filius nostri molendinarii, quotiens pater ejus fratrum voluntati contraibat, toties me prædictos solidos repetere cogebant.

Silentii religio.

11. Quia de actu silentii sermo se intulit, sine quo videlicet ducenda est pro nihilo vita Monachi; restat ut retrò redeamus, & per eum aliquantulum pervagemus. Vita enim monachi usque adeò est aliquid, donec sub silentio esse studuerit. Eo verò remoto quidquid bene vel honestè se agere putaverit, secundum institutionem patrum nihil erit.

Exemplum insigne.

12. Tempore igitur quo sævissima gens Nortmannorum, Pictavorum atque Turonorum fines cruentis devastabat gladiis, contigit ut duo venerabiles viri ex eadem congregatione, nescio qua de causa, mitterentur Turoniam. Unus eorum ARCHEMBALDUS vocabatur, mihique bene notus: alter verò ignotus, & dicitur ADALASIUS; Viri nempè opinatissimi, & multorum monachorum Patres nunc sunt effecti. Factum est igitur dum tantum iter carperent, & in quemdam locum requietionis gratiâ divertissent, taliter ab eisdem Nortmannis capti sunt eadem nocte. Erat autem quoddam oppidum secus locum, super quod noctu irruentes cæperunt, alia verò Nortmannorum pars quæ ibat, cum pridem capta præda devenit in eumdem locum in quo prædicti fratres erant. Capere namque eos & ligare eorum manus, deinde minare potuerunt, sed eorum silentium rumpere nequiverunt. Mane autem facto applicuerunt in assignatum locum, in quo sibi congregandi posuerant constitutum. Prædicti verò fratres paululum se ab eis sequestraverunt, &, sicut erant ligati, in terra se super facies suas dederunt, quatinus peracto psalmorum cursu silentio finem imponerent. Nondum enim oratione completa, venit pars reliqua captâ multâ prædâ. Inveniens itaque dux eorum prædictos fratres in terram jacere, interrogavit qui essent. At

illi retulerunt ei omnia quæ gestitant per ordinem, addentes quod nullo modo potuissent eos loqui facere. Ille itaque quia erat barbarica immanitate turgidus, ob nimiam elationem cum eodem in quo residebat phalerato equo inclinato velut ad feriendum conto, irruit super eos, metum mortis eis incutiens, volens eos probare an timerent. Ceterùm vulgus undique quod confluxerat ad hoc spectaculum vociferantes barbarico ritu plausum dabant manibus. At illi ut erant animo constantes, ita & corpore permanserunt immobiles: & hoc non aliqua fiebat apud eos in delusione, sed jure observantiaque sanctæ Regulæ, sub qua videlicet cupiebant mori & vivere, numquamque ab ea declinare. Sed omnipotentis manus eorum exhilaratum spectaculum protinùs convertit in luctum. Mox ut ad eos barbarus appropinquavit, equus in quo residebat inobliquum, resilivit, sessoremque suum in terram stravit, atque collisit. quam collisionem statim febris lætalis secuta est. Conticuerunt omnes, & versi in stuporem cæperunt quærere inter se, quid ex hiis facere deberent. Reperto tandem consilio, barbarico ritu dignum esse censuerunt, ut pro vita ducis sui unus ex eis cæderetur. Deinde cæperunt sorte quærere, quem ex illis deberent interimere. Sed super virtutum viros & forti Christi connumeratos diabolica nullo modo poterat cadere sors. Obstupescebant itaque super eos, & admirantes dicebant, ultra homines esse, super quos sors eorum non potuisset cadere. Siquidem juxta hunc modum interemerant unum ex famulis eorum. Alter verò famulus qui supererat, optimè sciebat hostium linguam, qui eis omnia quæ loquebantur latino eloquio clam indicabat. Et hunc credimus consolatorem hominum salvasse ob eorum revelationem. Tunc accedentes ad eos, velociter eorum manus dissolverunt, atque pro vita ducis sui obnixiùs eos per interpretem rogare cæperunt: & ita demum factum est, ut eos numquam ligare postea præsumsissent. Sed & hoc fuit mirabile, quia unus ex prædictis fratribus ferebat auream crucem circa collum, & hanc cùm reperissent, non præsumserunt auferre. Cibo verò quo voluerunt & potu apud eos usi sunt, quousque inter eos fuerunt: sic enim completum est in eis illud probatissimum gaudium quod patientiam operatur, de quo ait Apostolus: *Non solum autem sed & gloriamur in tribulationibus scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia verò spem. Spes autem non confundit, quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris.* Et nunc igitur quique monastica fertis indumenta, obsecro ut unà mecum horum virorum intueamini exempla, & silentio tandem aliquando detis operam. De hoc namque bono silentio Isaïas: *In silentio eris vobis spes.* & Jeremias: *Bonum est cum silentio præstolari Dominum.* & rursum: *Bonum est viro cùm ab adolescentia sua portaverit jugum, sedebis solitarius & tacebit, quia elevavit se super se.* Similiter & David de eo inquiens proclamat: *Dixi custodiam vias meas ut non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam*, & cetera. & Apostolus Paulus. *His autem qui hujusmodi sunt denuntiamus & obsecramus in Domino Iesu, ut cùm silentio operantes panem suum manducent.* Diximus ista de antiquis vatibus, ut nullus arbitretur hoc silentium modernis temporibus fuisse inventum, sicut quidam male suspicantes fatentur. Hos namque & novi testamenti Patres Paulus, Antonius, Hilarion, Johannes, ad postremum beatissimus Pater Benedictus imitati sunt, & alii quamplurimi, quos nominatim propter quorumdam fastidium minimè recensemus: quorum videlicet silentium si quis studiosè exquirere voluerit, in eorum catalogo affatim reperire poterit. Ergo ut nobis quilibet non opponat quietem in qua deguerunt solitudinis, his omissis noster stilus totus se convertat ad institutionem Evangelistarum & de operibus Domini Jesu sumat exordium.

Ann Ch. CM XLII Nov. XVIII

Rom. 5.

Isa. 30.

Thren. 3.

Psal. 38.

2. Thess. 3.

13. Primùm quidem testimonium in Matthæo habemus *Jussit*, inquit, *Iesus discipulos suos ascendere in naviculam, & præcedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas, & dimissa turba ascendit in montem solus orare.* Secundum

Matth. 14.

ANN. CH. CMXLII NOV. XVIII

Marc. 6. Luc. 6. id. 21. Ioh. 8.

in Marco: *Coegit Iesus discipulos suos ascendere navem ut praecederent eum trans fretum ad Bethsaidam dum ipse dimitteret populum, & dum dimisisset eos, abiit in montem orare.* Tertium in Luca ita continens: *factum est in illis diebus, exiit Iesus in montem solus orare & erat pernoctans in oratione Dei.* item in eodem: *Vigilate itaque omni tempore orantes ut digni habeamini fugere omnia ista quæ futura sunt, & stare ante filium hominis. Erat autem diebus docens in templo: noctibus verò exiens morabatur in monte qui vocabatur Oliveti.* Quartum namque testimonium in Johanne hujusmodi terminatur: *Iesus autem perrexit in montem olivéti & diluculo iterùm venit in templum.* Si enim verbum Dei & creator carnis, dum conversaretur cum hominibus, & vitæ prædicaret Evangelium, ad tempus siluit; quid nobis agendum sit facilius comprehendere potestis. videlicet cùm mors & vita in manu linguæ sit posita, & cùm scriptura dicat, *In multiloquio non effugies peccatum.* &. *Vir linguosus non dirigetur super terram.* Si enim prædicti fratres cùm cæderentur, atque vincti minarentur, voce silentium rumpere non passi sunt, eum imitantès, de quo scriptum est, *Sicut ovis ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum*; hi verò qui nullam vim patiuntur, nec à quovis coacti, sed sua sponte Regulæ jura transgrediuntur, quid dicturi erunt simul positi ad judicium, cùm utrorumque causa in conspectu Dei & Angelorum examinabitur? De qua examinatione sancta Ecclesia per beatum Job terribiliter clamat dicens: *Instauras testes tuos contra me.* Semper enim in his gravissimè ultio plectitur, qui per testes convincuntur. Et illi maledictum legis percipiunt, qui ea quæ legis sunt sciunt, & ab ejus mandatis temere declinare non metuunt. De quibus psalmista ait: *Maledicti qui declinant à mandatis tuis* [a].

Prov. 18. Prov. 10. Psal. 139. Isa. 53. Psal. 118.

Fratribus infirmis ægre medicinam indulget.

14. Erant itaque in nostra congregatione duo Fratres, quorum nomina huic operi non libet intexere, qui pro sua gravissima infirmitate crebriùs eum assuevèrant orare, ut medicinæ illis remedia adhibere juberet, præsumentes de sanitate. At ille non ferens eorum improbitatem, consensit voluntati eorum: petitoque medicamine licentiam tribuit, sed priùs eos convocans sub similitudine quadam dixit illis hoc paradigma. Vidi aliquando fratrem simili vestro vulnere cruciatum, & priùs mortuum quàm pristinæ sit sanitati restitutus. At illi nihil de se suspicantes adhibuerunt sibi medicum: sed post sedulos cruciatus, sanitatem numquam receperunt. Scio & alium fratrem, qui tempore suæ conversionis dùm studeret præteritas flendo delictorum tergere maculas, cetera reliquit studia, noctu dieque orationi, compunctioni & lamentationi incessanter desudabat. Cùmque eum peritissimus Pater requisisset, cur præstò cum aliis ad docendum vel discendum non esset; veritatem retulit ei, & occulta cordis sui patulè revelavit, atque ut sibi hoc perficiendi daret licentiam exoravit, sciens pro certo secundum institutionem Regulæ, quia quod sine permissione Patris spiritualis monachus agit, præsumtioni deputatur & vanæ gloriæ, non mercedi. cui Pater noster ait: Restat ut uno vel ampliùs tempore iste spiritus discedat à te, quo mens tua stimulis sauciletur vanæ gloriæ. Mox frater ille prædictam perdidit compunctionem, & vix post medii anni spatium eam rursum exorando Patrem nostrum meruit recipere. Sua namque verba miro gravitatis pondere plena erant: quia vir sanctus repletus sancto flamine incassum loqui nesciebat.

Reg. S. Ben. cap. 49.

Johanni Episcopatum prædicit.

15. Præteritis his diebus coram nostris fratribus & aliis qui aderant nobiscum, retulit Domnus JOHANNES, Nolanæ [b] ecclesiæ Episcopus, quod ante hoc triennium bis Romam isset, & prædicti Episcopatus benedictionem resistentibus inimicis nequivisset accipere. Intereà Domnus Odo ora-

[a] Quæ sequuntur ad num. 22, in editis locantur in libro 3.

[b] Ex hoc loco augeri atque illustrari potest series Episcoporum ejus loci in Italiæ tomo 6.

tionis gratiâ Garganum ibat. Cùmque vidisset eum tristem, sciscitavit eum quid haberet. cui ille cùm omnia quæ sibi aderant retulisset, & quia quasi spe desolatus accipiendi Ordinem Pontificatûs confundebatur tertio Romam reverti; benedixit ei, & dixit: Perge iterùm securus, & scias quia complevit Deus votum tuum: deinde dimisit eum. At ille accepta benedictione abiit, & infra spatium quindecim dierum, sicut Pater noster prædixerat, illi advenit. Qua de re indubitanter proferimus, vir iste prophetiæ spiritum veraciter habuit, cujus verba tanta sunt auctoritate firmata.

ANN CHR. CM XLII Nov XVIII

16. Meminisse vos volo fratres, quòd præterito anno ille peregrinus qui se de familia Patris nostri esse fatebatur, & Jerosolymam ascendere festinabat, coram vobis de Patre nostro bis terque narravit. Aïebat enim, quòd iisdem annis quibus Normannorum gens Turoniæ devastabat fines, die quodam contigit ut nepotem Domni Odonis, necdum renatum fonte baptismatis, una cùm nutrice sua caperent prædicti Nortmanni. Erat autem Turonis prædictus Pater. Cùmque hoc ei ibi nuntiatum fuisset, mox ille orationi incubuit, & tamdiu Dominum oravit, quo usque liberatum puerum esse cognovit. Non enim potiùs de illo quàm de ceteris dolebat captivis: sed pro ejus anima gravissimè laborabat, timens ne aliquo casu sine lavacro fontis puer & ejus anima gehennæ traderetur. Sed inter cetera non sunt prætereunda illa quæ nutrix pueri narrabat. Locus, ait, ille ad quem captivi ducti fuerant, ultra quoddam flumen erat, cujus tanta inerat profunditas, ut nullus illud aliter nisi navigio, aut natatu posset transire. Distabat autem à Turonia spatium itineris octo dierum. Jam verò revisendi puerum spes frustrabatur. Stante itaque muliere in ipso discrimine, subitò inspirata est Dei Flamine, ut arriperet puerum & abiret. quod & fecit. Etenim tam secura per medium hostium transivit catervas, ut non solùm ab aliquo fuisset retenta, verùm etiam nec interrogata. Profunditatem verò tanti fluminis siccis cruribus transivit, & longinquitatem tanti itineris triduo peregit, non esuriens, neque sitiens, aut lassescens, donec Turonis perveniret. Hoc verò factum cujus fuisset meriti statim claruit, quia mox ut puer Patri nostro delatus fuit, sacro eum fecit baptismate tingi. Deinde elevatis in cælum oculis ut moreretur oravit, atque dehinc post triduum cælo reddidit spiritum. Pater verò ejus factus est monachus. Quæ verò sequuntur, ipse beatus Pater exposuit, non tamen ut à se vel pro se facta fuissent, sed de quibus eum Dominus periculis liberasset narrabat.

Nepoti baptismum obtinet.

17. Quodam tempore dum Rhodani alveum navigio transiret, comitantibus illum optimatibus regionis illius, contigit, ut dum unus equus alium vellet calce percutere, ictum ferientis navigii tabula excepit, illo videlicet loco, ex quo ramus fuerat cùm doleretur excisus. Mox ut evulsus fuit vertex, tanta per idem foramen inundatio ingressa est aquæ, ut subitò repleretur navis usque ad superficiem. Sic tamen plena Deo gubernante ad aliam pervenit ripam. Etenim usque adeo pater Odo intro stetit, quo omnes fuissent egressi. Ad postremum cùm fuisset ille egressus, navis abiit in profundum. qua in re videlicet cujus meriti vir iste fuerit perspicuè claret, qui hoc suis obtinere valuit precibus, quod ptiùs meruerunt Petrus & Paulus, dein pater noster Benedictus.

Naufragium evadit

18. Sub eodem tempore competit illi Romam [a] orationis gratiâ venire: sed non multo pòst dum patriam reverteretur, inter Burdonum Alpes ob nivis immensitatem præoccupatum & sæptum est ejus iter, qua videlicet mons ille nullo umquam tempore potest carere. Secus autem locum illum habitat quoddam genus hominum, qui Marrones [b] vocantur, & arbitror ex Marronea

& præcipitium.

[a] Confer libri 2. num. 16 ubi Johannes anno altero, quàm scriberet, id accidisse refert.

[b] De iisdem S. Odo in lib 2 de vita S. Geraldi cap. 17. *Ipsi quippe Marruci, rigentes videlicet Alpium incolæ, nihil quæstuosius æstimabant, quàm ut supellectilem Geraldi per juga montium jovima transvehe-rent.* Vulgo *Marranes* appellantur.

ANN. CH. CM XLII Nov. XVIII

provincia illud nomen traxisse originem. Hi enim accepta mercede præbuerunt ei ducatum, sicut & aliis facere consueverunt, quia aliter hiemis tempore nemo quidem prædictos montes valet transire. Nam antequam sol lucis terminum clauderet, illud quod supererat diei spatium versum est à multitudine nivis in caliginem. Sed illis proficiscentibus ut præterirent terrum & periculosum locum illum, subitò equus super quem sedebat Pater noster, tetendit pedem in obliquum, & ambo simul mergebantur in præcipitium. Tunc pater Odo relictis habenis, ambas manus dum caderet ad cælum erexit, & mox ramum arboris inter brachia sua reperit, atque in eo usque adeò se suspendit, donec ejus clamoribus qui præcesserant reversi fuissent, & eum suscepissent. Ramus autem ille ampliùs non fuit visus, quia arbor illic numquam videtur, nec nascitur, equus verò ultra nusquam comparuit.

Itemque latrones.

19. Re vera cùm pro pace Regum & Principum, necnon & correctione Monasteriorum impatienti amore arderet, & ob hoc huc illucque discurreret, sæpe ei latrones insidias paravêre. Quadam namque die quadraginta super eum insurrexerunt latrones. cumque unus ex eis qui erat insignior ceteris, Aimon nomine, vidisset eum, fratresque qui comitabantur illum incessanter psallere, ac psallendo iter peragere, ilicò compunctus corde dixit sociis suis: Numquam memini tales viros vidisse, nec puto alicubi visi fuissent. discedamus ergo ab eis. Est & quidam armiger cum eis, videlicet strenuus vir, & ideo absque nostro periculo non possumus nocere illis. cui respondentes dixerunt: Armigerum illum in acumine lanceæ nostræ levemus, ceteros autem exspoliantes abire dimittamus. Ad hæc respondit ille: Priùs in me arma convertite, alioquin me vivente nihil eis habetis facere. Sicque invicem sunt divisi & ad propria reversi. Latro itaque quem prædiximus post Patrem nostrum abiit, & reatûs sui pænitentiam egit, ac dehinc à latrocinii pravitate cessavit. Sed non ab re hoc censemus factum fuisse. Tanta enim spiritûs cui adhæserat eum repleverat gratia, ut ejus jocunditas non solùm jocundos exhilararet, verùm etiam & mæstos veræ lætitiæ redderet, & perennis exultationis participes faceret. Lingua enim ejus, ut scriptura canit, lignum vitæ & lingua placabilis ac dulcedo mellis favus distillans labia ejus & lex prudentiæ in sermonibus illius.

Latronem suscepit ad monachatum,

20. Quodam namque die iter habens juxta prædonum fines, quidam latro juvenis intuens vultus ejus affabilitatem, ilico compunctus corde ejus provolutus vestigiis, ut sibi misereretur humili precabatur voce. quem cùm interrogaret quid vellet, monastica sibi deprecabatur subveniri miseratione. Deinde interrogavit eum Pater noster, si aliquis ex eadem parrochia eum cognosceret. At ille: Omnes, inquit. Vade, ait, hodie, & crastino duc tecum unum ex prioribus loci illius cùm veneris ad me. Quo audito abiit, & sicut ei imperaverat peregit. Altera verò die cùm utrique ante eum venissent, cœpit pater Odo virum illum magnatem de vita moribusque prædicti latronis sciscitare. At ille, juvenis iste, inquit, Pater, insignissimus latro est. quo audito discretus Pater dixit latroni: Vade & priùs mores tuos corrige, & postmodum monasticum appete discipulatum. At ille: Ego, inquit, projectus à te hodie vado in perditionem, animam verò Deus à te requiret. Tunc misericordiâ motus pius Pater præcepit ei, ut arrepto itinere ad monasterium eum præcederet. quod & factum est. Peracto itaque aliquo tempore sub regulari degens examinatione, tandem effectus Monachus, Cellerario fratri eum ad obediendum subdiderunt. Etenim cùm idiota esset, utrumque ei imposuerunt, scilicet obedientiæ jugum, & studium litterarum. quod devotè ita peragebat, ut unam manum obedientiæ porrigeret, altera verò Psalterium ferret, Israëliticum illum imitans populum, qui cùm Jerusalem reædificaret, una manu gladium tenebat cum quo hostes pelleret, alteram verò subdebat ad laborem artis. Sicque frater iste vitam suam pera-

qui religiose vivens,

ANN CHR. CM XLII NOV. XVIII

gens, post paucum tempus exsilii hujus vitæ suscepit finem. Nam cùm in extremo vitæ laboraret, vocavit pium Patrem, singularem supplicans locutionem. cui cùm veniam peteret, interrogavit eum, si in aliquo excidisset post monachatum. At ille, Nudo cuidam te interrogante mea culpa tunicam nostram tribui, & funem pilis contextum de cellario abstuli. quem cùm interrogasset quid ex ea fecisset: Refrenando, inquit, ingluviem quam dudum male contraxi, ventrem meum ex ea circumligavi. Super quod factum stupefactus est pius Pater. Et cùm vellet eam ab ejus visceribus solvere, cutis quæ ei adhæserat unà cum sanie secuta est. Adjecit & ait: hac nocte, Pater, in cælis elevatus sum per visionem. Obviavit autem me gloriosissimæ personæ & excellentissimæ potestatis mulier, appropinquansque mihi ait: cognoscisne me? At ego, Nequaquam, domina. Et illa: Ego, inquit, sum Mater misericordiæ. Cui ego: quid jubes ut faciam, domina? at illa: Post triduum venies huc tali hora. quod & factum est. Tertio verò die hora qua dixerat defunctus est. Qua de re patuit perspicuè verum quod vidit, quia hora qua prædixerat ab hoc sæculo migravit. Et inde pater noster consuetudinem tenuit beatam Mariam Matrem misericordiæ [a] vocare.

à B. Maria in cælum vocatus est.

21. Per idem tempus cogente necessitate nostri monasterii missus sum Neapolim. Præparata tandem quæque necessitas exposcebat, competit mihi navigio Romam reverti: & cùm applicuissem Portuensem civitatem, exceperunt me viri nobiles, qui & ipsi à Roma venerant ante ipsum diem. quos cùm de Patre nostro sciscitassem, quasi de novo quodammodo gratulantes amico, inter cetera ejus opera ista me absente illo tempore narraverunt fecisse. Præterito isto mense Augusto, ipsa die Assumtionis beatæ Mariæ, in Adventino monasterio fuit Pater noster. Rogatus est autem à Domno BALDUINO Abbate, ut ipsa die ob amorem sanctæ Mariæ ibi Missam celebraret, & suis manibus corpore & sanguine Domini eos communicaret. At ille hoc se facere non posse respondit: sed illis persistentibus tandem consensit invitus. Deinde ecclesiam est ingressus, & cùm fuisset paullisper oratum, cœpit de ecclesia egredi. Nam volentes eum retinere, Obsecro ait, finite me abire, quia duo Fratres nostri positi sunt in extremo vitæ, & necesse habeo velociter ad eos ire ne exeant me absente. deinde adjecit: Ecce ante januam monasterii adest qui compellit ire. Necdum verba compleverat, & Missus affuit ut prædixerat: & cùm venisset ad sanctum Paulum, mox abiit, & pro fratre BENEDICTO Missam [b] celebravit, eique corpus & sanguinem Domini Viaticum tribuit, & sic prædictus frater Domino spiritum reddidit. Alter verò GISLEBERTUS fuit dictus, mihique consobrinus, qui octavo die est secutus. Nunc ad prisca quasi in circulo posita revertamur tempora, & aliquantulum per majora curramus exempla.

Johannis missio Neapolim.

Odonis revelatio de agone duorum fratrum.

22. Ante hoc triennium dùm essemus apud beatum Paulum Romæ, rogavit eum Domnus Abba BALDUINUS, ut librum quem de vita beatissimi Martini Episcopi more dialogi Gallus & Postumianus composuerunt, ei corrigeret, & glossulis elucidaret. cujus videlicet voluntati statim assensum præbuit, & accersito fratre OTHECARIO emendandi operam dedit. Factum est dum hæc agerentur, ut vespertinæ horæ pulsaretur signum: statim secundùm Regulæ præceptum relictis quæ in manibus tenebantur ecclesiam ingressi sunt, codicem verò apertum ubi sederant relinquerunt: præoccupati verò vespertinis orationibus codicem obliti sunt. Erat autem hiemis tempus.

Romæ vitam S. Martini corrigit & glossulis explicat.

[a] Hinc forsan usus vulgaris orationis, quæ incipit ab his verbis. Usitata hæc vox in Actis S. Maïoli Abbatis.

[b] Moris erat quondam, saltem sæpissime, ut Missa ad Viaticum infirmo præbendum celebraretur, quod in extremo fere agone tribui solebat. Odo noster in lib. 3 de vita S. Geraldi cap. 7. *Ceteris pro exitu psallentibus quidam de Sacerdotibus Missam concitus celebravit, usque sacrosanctum mysterium attulit. Cùm verò quidam dicerent quod jam decessisset: ille sensum adhuc retinens oculos aperuit, & hoc indicio nondum se decessisse monstravit. Tunc verò Dominicum corpus suo sponso suscepit, & ita felix illa anima ad cælos migravit.*

ANN. CH. CM XLII Nov XVIII Codex ad pluviam inviolatus.

Tanta autem in ipsa nocte inundatio defluxit aquæ, ut omnes nostri monasterii officinas repleret. Locus autem ille, in quo liber fuerat relictus, ita est positus, ut aqua quæ ipsius labitur tecto, & ex tribus aliis tectis subjacent superiori, quodammodo una conversione collecta more torrentis illo uno in loco decidit: ibique usque mane patulus permansit liber, & tot inundationes aquarum in circuitu ejus cecidêre. Margo namque prædicti libri undique fuit lota, scriptura verò permansit intacta. Facto mane appositus est coram fratribus liber. Cùmque attoniti miraremur omnes, ait providus Pater: Quid admiramini, fratres? sciatis quia vitam beati Martini aqua tangere timuit. Et hoc cùm aliquo dicebat gaudio. Ad hæc unus ex fratribus nostris, quia erat promtulus ad loquendum, accepto codice adjecit: Intuemini & videte, quia codex iste vetustus est, & à tineis demolitus, atque ab aquis olim lotus, & usque adeò humectatus ut jam squaleat palloribus. En indicia cernite, & dicit Pater noster dudum lotum librum nunc aquam extimuisse tangere? aliud namque aliud est. Tunc pudicus Pater: Tace, inquit, ista dicere noli. Non est enim similis Martino qui possit habere laudem in omnes gentes. Sic eo quæ propter eum Dominus fecit in laudem Martini convertit.

Monachi incondita locutio ut repressa.

23. Per illud namque tempus longè latèque Patris nostri nomen, veluti clarissimum sidus, cœpit effulgere. Factus est notus Regibus, Episcopis familiarissimus, magnatibus carus. Quæque enim monasteria in eorum finibus constructa erant, juri Patris nostri ea tradebant, ut nostro more corrigeret & ordinaret. Interea veniens ad quoddam monasterium, habens secum paucos fratres in comitatu, ex quibus nos unum cognovimus, nomine ADOLFUM; & ipse ante hoc biennium migravit ad Dominum. Peractâ itaque illâ hebdomadâ, sabbato vesperascente, cùm nostri fratres cœpissent Mandatum [a] Regulæ præparare more, contigit ut unus ex illis Monachis per eumdem locum ubi hæc parabantur transiret. Certè cùm vidisset prædictum fratrem nostrum nostra consuetudine suos abluere subtulares [b], irâ permotus rupto silentio cœpit dicere: Dic mihi in quo loco sanctus Benedictus præcepit Monachis suos lavare subtulares? Ille nostro more signum ei fecit ut taceret, quia hora erat incompetens. Non enim recordabatur illius quod sapientia dicit per Salomonem: *Qui erudit derisorem, ipse sibi injuriam facit.* & iterùm: *Noli arguere ne oderit te.* Videns itaque sibi non respondisse, efferatus est vehementer, & rabido inflammatus igni, ista cœpit verba evomere: O qui solebas negotiando circuire mundi provincias, nunc venisti nobis prædicare Regulam, & meliorum tuorum corrigere vitam. Jurando, perjurando more accipitris hominum assueveras auferre substantias: & nunc impudenter beatificari à nobis appetis, quasi nescientibus actiones tuas. Non enim serpentem me fecit Deus, ut tuo more debeam sibilare, nec bovem ut debeam mugire: sed hominem me fecit, & ut loquar linguam mihi tribuit. Hæc & iis similia cùm incessanter oblatraret, concito gressu recessit ab eo prædictus frater. Sequenti verò die cùm hæc omnia ad Capitulum fuissent recitata, miser ille non solùm veniam non petiit, verùm se bene fecisse respondit, addens insuper non decere talem personam suum meliorem increpare. Tunc Pater noster super ejus indignatus superbiam, commotus ait: hodie dies dominicus [c] est, ideò nullus contristari debet. Ideo ista discussio suspendatur in crastinum.

Prov 9.

[a] Id est lotionem pedum, ad quam cani solet Antiphona, *Mandatum novum do vobis* Sabbato id fiebat, lavabanturque utensilia monasterii ex Regulæ præscripto in capite 35.

[b] Id est calceos, aliis sotulares, quos singulis Sabbatis abluere solebant Hunc usum sustulit Petrus Venerabilis Statuto 28, superstitionem esse existimans, si calcei quos ob laborem *in pluviis & lutosis viis* exerceri primitus solitum sordidatos abluere necesse erat; dimisso subinde manuum labore mundissimi *duabus aut tribus aqua guttulis*, deinceps aspergerentur.

[c] Itaque die Dominico Capitulum olim celebrari mos erat. quod aliis exemplis probare licet. Nota quod subditur de religione reprehensionis in Dominica. Consentit Synodus Aquisgranensis anni DCCCXVII in cap 72. *Ut is qui noxæ culpâ tenetur, die Dominico remissius habeat, & veniam non petat.* Lege S. Bernardum in sermone.

Factum

Factum est, & post pusillum à Capitulo omnes surrexerunt. Ille autem subitò factus est mutus, atque post triduum sine sermonum absolutione defunctus est. Ecce quantum est virus arrogantiæ. hujus namque mucrone multorum monachorum vitam reperimus hactenùs sauciatam: quia dum putant se scire quod nesciunt, suis propositionibus secundùm Apostolum stulti efficiuntur dicente scriptura [a]: qui non vult esse discipulus veritatis, erit magister erroris. de quibus & Dominus per Amos loquitur: *Reversi sunt ut essent absque jugo, & facti sunt arcus dolosus.* Horum namque imagines procul dubio hi tenere videntur, qui priùs vocitari magistri quàm fiant discipuli nituntur, & antea regiminis arcem subire appetunt, quàm subesse noscuntur. Enim verò necdum tirunculi bravium usurpant victoris, atque indocta manu arma fortissimi militis arripere non verentur, negligentes ea quæ dicit scriptura: Qui regulariter non subest, regularibus præesse non debet. Sed quia legaliter nolunt vivere à legis præcepto non verentur faciem cordis avertere. De quibus per Prophetam Dominus loquitur: *Verterunt ad me terga, & non faciem.* Nam & Nicodemus legislator venit ad Jesum nocte, quia priùs voluit instrui, ut postea alios docere posset. Hujus namque morbi duplex malum est: unum, quod clandestina præsumptione, quasi sub prætextu sanctitatis, auctorem suum ad arcem instigat scandere magisterii: alterum, quòd ipse destructus alios instruere quærit secundùm sectam sui erroris, & (quod sine dolore fateri nequimus) ipsi præcipites, quosdam stantes post se ad præcipitium trahere moliuntur, de quibus per Evangelium Dominus dicit: *Cæci sunt duces cæcorum. Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.* Horum namque conventum potiùs caupona, quàm congregatio nuncupatur: quia ibi unusquisque id agit quod libet, & hoc non agit quod non libet. De talibus namque per Salomonem dicitur: *Massa stupa synagoga peccantium.* Hoc namque monachorum genus teterrimum vocat beatus Benedictus. Eorum itaque conversationem miserrimam dicit esse, atque in tantum miserabilem, ut de ea satiùs taceri censeat, quàm aliquid loqui. Ergo his omissis revertamur ad querelam prædicti monachi, & videamus quid beatus Benedictus præcipiat de rebus monasterii. Omnia, inquit, vasa monasterii, cunctamque substantiam conspiciant velut altaris vasa sacrata, & iterùm: Si quis autem sordidè aut negligenter res monasterii tractaverit corripiatur. Quid enim sunt aliud calciamenta, vel vestimenta fratrum nisi substantia monasterii. Si enim alibi septimanariis iisdem ipse præcipit, ut vasa ministerii munda & sana cellerario reconsignent, quæ videlicet sunt fictilia atque vilia, & officiis coquinæ deputata: quid sentiendum est de calciariis, quæ sunt suo pretio cara, & pavimento ecclesiæ adhærenda? Sed sicut gravis culpa videtur fore monachos sollicitè aliena providere, ita multo magis gravior sua negligere. Si enim dives reprehenditur eo quod quotidie splendide epulabatur: proeul dubio graviter reprehenditur servus Dei qui cotidie encæniare concupiscit; videlicet cum in sexto humilitatis gradu præcipiat beatus Benedictus, ut omni vilitate, vel extremitate contentus sit monachus. Ob hoc enim quis negligens sua non vult lavare calciamenta, ut in quoddam angulum ea projiciat, atque à luti pallore marcescant; & demùm nec sibi, nec pauperibus aliquid valeant, cùm omnia vetusta pauperibus prædictus Pater præcipiat eroganda. Hoc namque dicimus, non quod squalidi aut lucidi more hypocritarum incedant: sed ut omnibus suis vestimentis nitidis utantur & lotis, sicut per quemdam sapientem dicitur.

Qui cupis esse bonus & vitam quæris honestam,
Corporis atque animæ dilige munditiam.

Præcepta enim patrum termini sunt sequentium. de quibus Dominus per

Marginal notes: Ann. Christi CMXLII. Nov. XVIII. — Amos 7. — Ierem. 2. — Ioh. 3. — Matth. 5. — Eccl. 21. — Reg. S. Ben. cap. 1. — ibid. cap. 31 & 32.

[a] In hoc & paullo post sequente loco *Scripturæ* nomine etiam comprehenditur doctrina Patrum, sollemni veterum more.

Ann. Chr. CMXLII Nov. XVIII

Moysen loquitur: *Maledictus quicumque transgressus fuerit terminos proximi sui.* Quem videlicet præcepti terminum dum iste præfatus monachus transgredere non fuit veritus, jure maledictionis sententiam illuc suscepit in quo prævaricatus est. Et hoc est enim quod dives ille qui in inferno sepultus esse dicitur, plus se in lingua, quàm in ceteris membris ardere fatetur. Indè est illud quod per quendam sapientem dicitur: *per quæ peccat, quis per hæc & torquetur.* De quo & Jacobus Apostolus: *Lingua*, inquit, *est ignis universitas iniquitatis, lingua constituitur in membris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam nativitatis nostræ. Lingua est inquietum malum plena veneno mortifero*, & de ipsa Psalmographus ait: *Disperdet Dominus universa labia dolosa & linguam magniloquam.* Similiter & per Ezechiëlem: *Linguam tuam adhærescere faciam palato tuo, & eris mutus.* Et utinam lingua sit mutus & non à fidelium consortio separatus. Quid rogo est excommunicatio, nisi separatio bonorum? Inter cetera namque sua præcepta beatus Benedictus illud sub excommunicatione ligavit quod de silentio dixit, & sub nullius prioris arbitrio reliquit. Qua de re quisquis ad monastica pervenit fastigia, perpendat quod agat, & ab ipsa se excommunicatione alienum reddat. Illud semper corde retineat quod illis duabus contigit virginibus, quæ præceptum beati Benedicti negligenter duxerunt, de quibus beatus Gregorius mentionem facit in suis dialogis. Sed satis in his immoravimus, nunc ad alia transeamus.

LIBER TERTIUS. [a]

1. EOdem namque tempore dum nos Pater noster regularibus disciplinis instrueret, multorum monachorum non dico obitum, sed miserabilem excessum sedula nobis narratione assueverat narrare, ut juveniles in nobis comprimeret motus, & quasi sub timoris virga more pastoris duceret nos ad elisii gaudia. Quadam verò die dùm talia nobis exponeret, succumbens paternitati ejus, cœpi eum rogare ut nobis diceret, si tantum intra Italiæ fines monasticus Ordo corruisset, vel si in Europæ finibus simili modo exeidisset, & quomodo aut qualiter, vel quando hoc evenisset. Tunc ille assumto sermone ista nobis cœpit exponere. Ante hos itaque annos, persistente monastica congregatione apud ecclesiam beati Martini Turonis, cœperunt modum suum, consuetudinesque relinquere, ac propriis voluntatibus vitam suam, propositumque corrumpere. Relinquentes namque nativa & assueta vestimenta cœperunt fucatas, atque fluxas pallioque ornatas circumferre cucullas & tunicas. Calciamenta itaque quibus utebantur adeo erant colorata ac nitida, ut vitreum colorem viderentur assumere. Ad laudes namque nocturnas ne aliquo pede offenderent, cum luce diei surgebant. Ista & harum similia multa contra Regulæ jura faciebant. quibus rebus cùm decrevisset Deus finem imponere, nocte quadam omnes quiescentes, cùm unus ex eis eamdem horam insomnem duceret, vidit duos viros dormitorium ingredi, unum videlicet gladium manu tenentem, cui alius imperabat indice singulatim eos his verbis percutere [b]: Hunc & hunc percute. Cùmque eum qui hæc intuebatur gladio voluisset appetere, emissa voce adjuravit eum dicens: adjuro te per Deum viventem, ut non interficias me, statim percussor gladium contraxit & ipse solus evasit ex omnibus.

Monachorum S. Martini interitus.

2. Rursum interrogavi eum quæ culpa esset in Monacho, qui pura mente quolibet uteretur vestimento. Ad hæc protinùs istud mihi opposuit exemplum. Per illud namque tempus quod Normannorum gladius in nostris

Quàm gravis culpa sit vestes monasticas mutare.

a In ms. Compendiensi, itidemque in Silviniacensi veterrimo, nulla est hîc libri divisio, sed omnia duobus libris continentur.

b Quid de hac cæde sentiamus, dictum est in Elogio Alcuini in parte 1 Sæculi 4. Lege quæ habet idem S. Odo in libello de combustione ecclesiæ S. Martini, ubi in Martinianis Canonicis arguit ingressum feminarum in monasterium, ac vestium pompam.

An. Ch. CMXLII Novem. XVIII

finibus grassabatur, cæpêre multi ex nostro Ordine propria relinquere monasteria occasione hostium reperta, & cuncta usui humano placita repetere quæ pridem abrenuntiaverant. pro consortio namque fratrum frequentiam habebant parentum & amicorum; & pro rebus monasterii substantiis appetebant propriis ditari. Fracta tamdem vestimenta, cum quibus de monasterio exierant, denuo non induebantur similia, sed colorata, quæ nos vulgo dicimus blava. Sub hoc namque tempore frater quidam recedens ab hac peste nostrum petiit monasterium, deprecans ut eum reciperemus. cujus annuentes voluntati, protinus omnia quæ acquisierat abrenuntiavit, & monasterio concessit. cui cùm fratres indixissent ut iret, omnia simul collecta monasterio deferret, respondit: Ille ego, inquit, ut quæ usque modò habui vestræ subjaceant ditioni, requirendi verò ac dimittendi vestræ sit potestati. qua de re de monasterio solus non egrediar, sed cui vobis placet hoc præcipite uni è fratribus requirere. Ego tamen vestræ obtemperans voluntati, ibo cum illo, & ut melius sciero, præceptis illius parebo. Sed sive huc permansero, sive illuc ambulavero, deinceps omnibus rebus nudatus ero. Revera perseverante fratrum sententia, abiit cum fratre illo cui hanc indixerant obedientiam. Factum est autem cùm venissent ad locum in quo antea prædictus frater habitaverat, subitanea est infirmitate addictus, ibique & defunctus. Illo namque in extrema posito, frater qui cùm eo ierat, quanto propinquiorem eum morti cernebat, tanto pro ejus anima instantissimas Deo preces effundebat. Sicque factum est ut utrique istam visionem viderent. Erat enim thronus in excelso positus, super quem videbatur sanctus Benedictus residere, ante cujus conspectum adstabat inæstimabilis exercitus monachorum. Ascensus autem throni illius palliis videbatur esse stratus, in cujus subteriori gradu ceu veniam petens jacebat frater ille infirmus. Dextera namque lævaque prædictus monachorum residebat exercitus: inter utrosque verò vacuum erat iter ascendentibus pervium. Porrò cùm per longum spatium frater ille jaceret prostratus, accessit unus ex assistentibus ad beatum Benedictum, supplicans pro illo fratre, dicensque dignum esse illum sua * visione levare, ut diceret quod vellet. Cui ille videbatur respondisse, hominem se videre, habitum verò non agnoscere. id circò alterius Ordinis hominem non debere nec causam discutere, nec vitam dijudicare. Hæc audiens nostri Ordinis frater exuit se, & vestimentis suis infirmum fratrem induit, eumque ut iterum veniam peteret, in eadem visione coegit. Quo peracto, vox desuper venit quæ ei ut surgeret, & sursum ascenderet præcepit. Tunc evigilans à somno frater noster, mox opere complevit quod in somnis se agere credidit, & quasi jam securus de anima fratris ejus exitum prout valuit orando protexit, & sacra communione munivit. Perpende ergo, fili, Apostoli sententiam dicentis: *Fides sine operibus mortua est*; & sicut alibi scriptum est: *Qui enim dicit Christum se nosse, debet sicut ille ambulavit & ille ambulare.* Similiter qui se profitetur esse Monachum, opere & mente imitari debet patrem Benedictum, quia scriptum est: *Non auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores.* Non enim sufficit monacho mentis tantùm puritas, si defuerint ceterorum operum indicia vel signa, de quo Dominus dicit: *Luceat lux vestra coram hominibus ut videant opera vestra bona & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.* De hoc namque beatus Gregorius in prima parte Ezechielis plenius sermonem facit, ex cujus sermonibus unum proferemus testimonium. Sicut enim duobus modis à Deo receditur, ita duobus modis à Deo apostatæ homines fiunt. Nam unusquisque à Conditore suo aut fide recedit, aut opere. Sicut ergo qui à fide recedit apostata est: ita qui ad ipsum opus quod deseruerat redit, ab omnipotente Deo apostata absque ulla dubietate deputatur, etiam si fidem tenere videatur. Unum sine altero prodesse non potest, quod nec fides sine operibus, nec opera adjuvant sine fide. Ergo nullus abhorreat de eo quod

* f. jussione.

An Chr. XLII. Novem. XVIII.

diximus prædictum fratrem non potuisse veniam recipere, nec meruisse sursum ascendere, priùsquam vestimentorum facta in eo mutatio fuisset. Nulli enim dubium est præceptum esse in lege; quæ & qualia forent filiorum Levi vestimenta, sine quibus sanctuarium ingredi non audebant. Quis enim audeat dicere, quod pro humerali uterentur rationali, vel pro tunica byssina ephod lineo induerentur? quod una quæque suum habet colorem opus ac varietatem. Nam & Jesum Sacerdotem magnum tamdiu adversatus est diabolus, quousque aliis vestimentis ab Angelo fuit indutus. & David cùm super Amalecitarum populum voluisset insurgere, bis Deum consuluit, & responsum eundi non accepit: tertio Ephod indutus est & protinùs sibi imperantis audivit vocem.

Ultio de monachis carnes edentibus.

3. Hæc ait, & post hæc rursum adjecit; Vis ne aliis documentis ostendam tibi, quia perparvum est quod multum dehonestat, atque corrumpit? Cui cùm ita me omni cum desiderio velle respondissem, & in suis auctoritatibus me ardere cerneret, horum mihi exempla exposuit succincta relatione.

His diebus duo fratres ista fuerunt rapidissima rapti morte, non tamen uno in loco, nec uno die. Veniens autem unus ex eis ad domum cujusdam suæ sororis vehementissimè esurire se dixit, & refectionem petiit, cui protinùs soror sua pisces se abundanter habere respondit ut comederet, quales & quâ hora vellet. Ille verò quasi indignans, fastidiri se pisces respondit, eo quod per tot annos indesinenter eos se comedisse adjecit, & non eos jam se posse videre dixit. Respondit soror sua: Ecce inquit in promtu carnem [a] habemus, comede ergo quæ placet. Tunc ille armum sibi assari præcepit cujusdam animalis: sed non ferens assandi moram partiunculam incidit, & in prunas projecit. Deinde vinum sibi afferri jussit, & carnis morsum avidè sumsit; sed hoc quod sumsit, gulam non transiit, nec rejicere potuit, sed vitam cum cibo perdidit.

4. Alter igitur diluculo veniens ad domum cujusdam sui parentis statim si haberent quod ei ad comedendum tribuerent inquisivit. cui cùm respondissent quia nondum hora edendi esset; adjecit cùm indignatione dicens: Hei tota nocte equitando per injunctam mihi obedientiam laboravi & non silui, & nunc jejunare me cogitis? Afferte ergo mihi si aliquid habetis. Cui cùm se pisces habere dixissent, potiùs indignatus est: & fastu repletus arrogantiæ, huc, illucque cœpit oculorum intuitus circumferre. Ibat autem circa pedes ejus grex cornicum, quas nos gallinas vocamus. Tunc quasi furens quoddam bacillum arripuit, & quam ei complacuit percussit, ac furibundo ore dixit: Hæc erit hodie mihi piscis. Ceteri siquidem qui circumstabant, cum quodam rubore cæperunt ei dicere: Fortassis licet tibi carnem comedere, Pater? At ille: volatile, inquit non est caro, volatilia enim & pisces unam habent originem & æqualem creationem, sicut noster hymnus continet. Ad cujus verba conticuerunt omnes. Interea apposita est ante eum quam occiderat jam assata gallina, ex qua offam abstulit & momordit. quem morsum nec evomere, nec glutire potuit, sed eum vita privavit: pugnos tamen & cervicatas pro mercede suæ improbitatis in opprobrium antequam moreretur assumsit. Si autem commovet animus tuus supra mortem horum fratrum duorum, simili modo ut unius superiùs, & nunc tibi exemplo ostendimus, digni fuissent ea morte, qua perplexi sunt pro paucis lenticulæ granis Esau primogenita perdidit, nam & Israeliticus populus dùm cibo mannæ aleretur, reversi sunt corde in Ægyptum concupiscentes ollas carnium quas nuper sub jugo malæ servitutis comederant. De quibus mentionem facit Apostolus Paulus. *Non simus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt.* Isti enim dixerunt fastidiri se pisces: illi verò murmuraverunt dicentes: *Non vident oculi*

[a] Exempla hæc refert, graviterque urget Petrus Venerabilis in lib. 6 epistola 25 ad suos Cluniacenses.

nostri præter manna. Et hoc dicimus, non quod cibis imponamus vitium, sed male utentibus. Unde & Paulus dicit: *Et carnis curam ne feceritis in desideriis.* Quod enim in concupiscentiis denegat, hoc in necessitatibus largitur. Tres namque pueri missi in camino Babylonis ignis, abdicantes regales cibos à tanto igne evaserunt illæsi. Ipse idemque ignis quotquot de Chaldæis reperit, combussit & occidit. Igitur & Nabuzardan princeps coquorum destruxit muros Jerusalem. Ergo neminem moveat quod Elias famis tempore carne alitus est mane & vespere, sed qui requirit cibum consideret ministrum. Sæpe enim dæmones horum alitum figuram tenent. Talis enim cibus corvorum aptus fuit ministerio & ejus saturitas vespere & mane meruit esuriem. At verò quando panem comedit, Angelum delatorem habuit, & in tantum confortatus est, ut per quadraginta dies cibi refectione non indigeret. Hæc omnia diximus, ut pleniùs ostenderemus non esse in cibo vitium, sed in appetitu. Horum tamen interitus multorum exstitit emendatio morum. Sic enim apud nos Ordo Monachorum cecidit: Sicque & correctus fuit & frequenter multis prodigiis corrigitur, ut auctore Deo perseveret. Sed dum vitam, doctrinamque Patris nostri pleniùs enarrare disposuimus, quasi inprovidi quodammodo nolentes in horum incidimus excessibus, & ob hoc à nostro proposito longe digressi sumus: ad quod velociter stilum vertamus.

An. Ch. CM XLII Novem XVIII

5. Fateri autem solent fratres nostri, qui ante nos adstiterunt illi, quòd fuit unus quidam frater ex Patris nostri congregatione: qui licito tempore phlebotomi sibi curationem adhibuisset. Super quo facto commotus est ejus animus, quia quamvis eum necessitas coëgisset, tamen absque ejus licentia hoc non debuit præsumere. Mox verò per quam priùs sanguis effluxerat, disrupta est vena, & quousque redderet animam, à quocumque medicamine non fuit restricta. Addebant insuper, quod sive prospera, seu adversa cuilibet indixisset, nullatenus illis carere potuisset. quod utinam quidam ex nostris in se ipso expertus non fuisset. Sed felices illi, qui ejus præsentiam cernere meruerunt quo ad vixit. Infelix ego, qui nec duobus expletis annis illi merui famulari.

Item de alio cui vena scissa.

6. Appropinquante autem tempore, quo secundùm Dei dispensationem corporali separaremur visione, & ejus absentia quæ fieri debebat, potiorem menti meæ amotis inferret ignem; quadam die dum me cerneret nimiùm tristem, cœpit me blandè consolari suo more. Sed cùm videret miseræ menti meæ nec sic satisfacere posse; more Jacob patriarchæ à præteritis exordium sumens, futura mihi præsago spiritu, ita cœpit exponendo prædicere. Carissime fili, ausculta quæ dico tibi. Gratias ago Deo, quia ex omnibus peccatis quæ à juventute perpetravi, in hac vita jam ultionem recepi, exceptis illis quæ in Abbatem meum commisi: & semper diem illum & tempus exspectavi, deprecans Deum, ut ea non reservaret mihi in futurum. Et nunc credo me esse exauditum, quia quæ in illum gessi, hæc rursum à te recepi. Tibi autem scias non reddi simplicia, sed decupla. Esto namque fortis & patiens, ut ea valeas tolerando quiete portare. Hæc lacrymans dixit, deinde exosculans caput meum, Domino me commendavit. sed tu Domine omnipotens reddenti mihi versa vice CÆSARIO Presbyrero centuplicata ac graviora, misericorditer parce, & si aliqua supersunt meis mœrentibus malis propitiatus averte. [a]

Odonis timor de calpisio Abbatem.

7. Eodem quoque tempore concessit nobis jam præfatus ALBERICUS princeps Monasterium sancti Heliæ, quod Subpentonia dicitur, de quo beatus Gregorius in libro Dialogi [b] mentionem facit. Sed sicut idem beatus Gregorius dicit, durum esse in mente veteri nova meditari; hos quos ibi reperimus

Monachorum in carnes aviditas. [b]

[a] Hic in editis inseruntur ea, quæ in superiore libro referuntur in codice Compendiensi, nempe à num. 14. ad 21.

[b] Nempe in lib. 1 cap. 7. ubi monasterium istud *juxta Nepesinam urbem* locat. *Nepe* in Etruria: quo de monasterio rursus agit Gregorius in capite sequenti.

Ann. Ch. cm xlii Nov. xviii

Monachos, non quibamus eos subtrahere ab esu carnis. Ordinavit autem Pater noster in eodem cœnobio Præpositum unum ex nostris fratribus, nomine Theodardum. Videns autem ille eo quod virtute, nec sanctitate ab eodem vitio eos posset cohibere; cœpit ex finitimis regionibus pisces emere, ut vel sic voluntati eorum satisfaceret. qua etenim re penitùs equi quos ei dimiserat Pater noster, defecerant huc illucque discurrentes. Hanc enim eorum improbitatem, suumque laborem prædictus frater Patri nostro crebriùs studuit innotescere. Inter hæc eo à Domino petente vallis ipsa cui monasterium præeminet atque interjacet, non multum procul junctis invicem monticulis se clausit, & parvissimi torrentis qui per eam defluebat, aditum interdixit. Dehinc multitudine aquarum collecta, lacum ex se produxit, & laborem fratri abstulit, quia pisces illi emere ultra necesse non fuit. Sed hoc factum cujus fuisset meriti, quidam imperiti nescierunt eo quod publice qua ratione sit factum non viderunt, eo quod Patris nostri orationem auditu non audierunt. Hoc enim hypocritarum est non fidelium, videlicet ignorantes qui hæc dicunt illud quod canit Psalmographus; *Desiderium pauperum exaudivit Dominus, desideria cordis eorum audivit auris tua.* & iterum; *Voluntatem timentium se faciet, & orationes eorum exaudiet.* Nam & similiter pridem fecit cùm esset Franciæ apud beatum Benedictum: cujus rei rationem tanto securiùs proferimus, quanto ex ea fideliorem testem eumdem Patrem habemus. Sed priùs fideli sermone proferendum est, quemadmodum prædictum susceperit cœnobium, ut ad ea quæ sunt sequenda quasi per directam lineam stilus noster perveniat.

S. Benedicti Floriacense monasterium ut reformatum.

8. Post finem jam fatæ persecutionis, quæ facta est sub Nortmundo sævissimo Nortmannorum Rege in finibus Galliæ, ut adimpleret Dominus Ecclesiæ suæ quod per Isaiam olim prædixerat, *Ad punctum*, inquiens, *in modico reliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te. In momento indignationis abscondi faciem meam parumper à te, & in misericordia sempiterna miserebor tui;* congregati fratres in idipsum ex cœnobio beati Benedicti, qui hostili metu pridem huc illucque fuerant dispersi, proprium receperunt cœnobium, sed (quod sine dolore dicere non possumus) unita corpora scissis mentibus sanctissimum illum tantum præoccupabant locum. quod succincta locutione transcurrimus, ne in talium vita noster stilus immoretur. Re vera hoc patenter narrare satagimus, qualiter à beato Benedicto vocatus sit atque electus, immò & præordinatus Odo pater beatissimus. Quodam verò die dum prædicti fratres intra claustrum residentes se invicem corroderent, quidam ex eis de obedientia rediens, obvium habuit ante fores monasterii Benedictum patrem: cui mox imperavit, Vade, inquiens, dicito his fratribus, quia non me quiescere sinunt, ecce recedo ab his ædibus, & sciant me non reversurum in hunc locum quo usque ex finibus Aquitaniæ talem virum huc deferam, qui sit secundum cor meum. Quem frater ille cùm de nomine vellet inquirere, respondit hæsitationi ejus: Ego sum scias frater Benedictus, ait, & ire cœpit. Igitur frater ille quæ sibi imperata fuerant nuntiavit: sed miseri tanto patre orbati, non cucurrerunt ad lacrymas & preces, quæ ipsam Domini comminationem sæpius sedare solent: sed ascensis equis, huc illucque cœperunt discurrere ut eum invenirent, inventumque vi aut prece revocarent. Sed cùm neminem invenissent, cœperunt postmodum fratri illi indesinenter illudere. Per illud tempus vir Elisiardus, qui tunc erat Comes illustris, nunc verò in monastico degit habitu, audiens infamiam horum Monachorum, prædictam Abbatiam à Rodulfo Rege Francorum petiit & accepit, acceptamque Patri nostro tradidit. Deinde sumtis secum duobus Comitibus, itidemque Præsulibus, simul cum patre nostro Odone profecti sunt. quorum adventu fratres cognito sumtis gladiis alii ascenderunt ædificiorum tecta, quasi hostes suos lapidibus & missilibus cælorum jaculaturi. Alii muniti

clypeis accinctis ensibus monasterii observabant aditum, priùs se mori fatentes, quàm eos introire finerent, aut Abbatem alterius Ordinis [a] susciperent. Intereà in se reversi dicebant: Ecce videmus quid nobis nuper minatus est beatus Benedictus. Heu prô dolor, quare non credebamus fratri nostro? Omnia nempe quæ nobis dixit, opere complevit. Numquid non iste est Odo Aquitanus ille, de quo frequenter suspicati sumus dixisse beatum Benedictum. Heu quare non priùs nos ad eum misimus, ac sponte invitavimus. Intereà quærebant qua ratione eos possent propellere, vertentes se huc illucque. Erat autem apud eos frater VULFALDUS [b] nomine, juvenis, sed bonæ indolis. Hic enim dum inter eos discurreret, miserunt ei quædam Præcepta regalia, in quibus continebatur, ut nulli ex alia congregatione ullo umquam tempore liceret ejusdem loci prioratum subire. cui Pater noster inquit: Pacificè veni, adeò ut neminem lædam, nulli noceam, sed ut incorrectos regulariter corrigam. His & similibus verbis, licet per internuntios, eorum assiduè mulcebat mentes. At illi cùm viderent suam nullo modo prævalere industriam, vertebant se ad alia argumenta, modò Regem vocabant, modò occidere eum minabantur. Hoc enim fiebat per triduum. At postmodum pater Odo cunctis ignorantibus ascendit asellum, & cœpit ire concite ad prædictum monasterium. Episcopi verò & qui cùm ipsis erant Comites simul cum suis currebant post eum clamantes: Quo is, Pater? an fortassis quæris mortem? anne vides quia parati sunt te interficere? quâ videlicet horâ accesseris ad eos morte morieris. Velisne eis de tuo interitu facere gaudium, & nobis exitialem luctum? has & hujuscemodi voces post eum mittentes. Sed, sicut scriptura ait, *Justus ut leo confidens absque terrore erit*; accepto itinere eum nullomodo potuerunt declinare. Mira dicturus sum. Appropinquante autem illo & agnitus ab his qui eum priùs noverant; hi qui tunc resistebant protinùs commoti sunt & immutati, ita ut procuIdubio dicere possim: *Hæc est mutatio dexteræ excelsi.* Re vera extemplo projectis armis exierunt obviam ei, ejusque sunt amplexati vestigia. Non parva siquidem lætitia eo die omnibus est facta. Patrem igitur Odonem cœnobii receperunt claustra: reliqui omnes redierunt in sua.

ANN. CH. CM XLII Nov XVIII

9. His præterea diebus cœpit eis suadere, ut ab esu carnium recederent, parcéque viverent, nihilque proprium possiderent: id ipsum quod occultè habebant Apostolorum more coram omnibus renuntiarent. Sed quia res Monasterii nequaquam in commune possederant, sed pro posse & libitu suo eas inter se diviserant; cùm viderent sibi ultra jam non licere quod licuerat, maluerunt potiùs suis fautoribus, immo profligatoribus injustè possessas iniquè condonare, quàm jure regulariterque abrenuntiare. Nam solo prodictu id ipsum quod abrenuntiaverant moliebantur mandendo consumere cùm ceteris quæ Pater noster secum tulerat, ut consumta omnia saltem invitis eis carnem concederet, qua de re indesinenter expetebant pisces. Econtra pius Pater cuncta illis impendebat competenter, ut ab uno eos cohiberet. Sicque factum est, ut ille largiendo, ipsique mandendo pene omnia consumerentur. Instabat nimirum Pater noster fide intrepidus, spe securus, caritate munitus, sciens se secundum illud Evangelicum nequaquam deseri promissum: *Nolite solliciti esse quid manducetis, aut quid bibatis, aut quo operiamini.* Interea dum hæc agerentur, cuidam fratri sanctus Benedictus adest in visione, eique inter cetera imperat Patri nostro dicere, ut pro pecuniæ defectu minimè trepidaret; sed nec pro adipiscendis rebus solicitus esset, ait, & post hæc adjecit: Crastina die mittam ei centum solidos, & sequenti hebdomada ei tanta accommodabo diversarum rerum solatia, ut multis temporibus sufficere queant usibus fratrum, quod & factum est.

Esca carnium & proprietas vix resecta.

a Id est alterius monasterii seu congregationis, ut inferiùs explicatur.

b Is post Archembaldum Odonis successorem Abbas fuit Floriacensis, ac demum Episcopus Carnutensis, de quo Aimoinus in lib. 2 de mirac. S. Benedicti num. 14.

Ann. Ch. CM XLII Nov. XVIII Episcoporum, &c. concursus ad Odonem.

10. Prætereà cœpêre quamplurimi ex circumfluis regionibus ad vestigia beati viri concurrere, ejusque magisterio placitæ obedientiæ viam arripere, quo postmodum mererentur polorum scandere sedes. In tantum igitur sanctitatis ejus fama dilatata est, ut non solùm laici seu Canonici ad eum confluerent, verùm etiam Episcopi quidam proprias sedes relinquerent, ejusque se congregationi sociarent. Intereà videres locum illum quasi exculta spinis terra novas soboles, ceu novas fruges proferre, & quasi ex tritura areæ crebris verborum ictibus tunsis sequestratum à vitiorum paleis frumentum conferre ad dominicum horreum.

Factum in sollemnitate S. Benedicti.

11. Alio item tempore appropinquabat dies festus beati Benedicti, complacuit Patri nostro ex quodam monasterio quo tunc erat, ad prædictum proficisci cœnobium, quatinùs ante corpus beati viri nocturnas devotè excubias celebraret. quod & fecit. Nocte verò illa quæ sollemnem præcesserat diem, contigit ut ante lucis ortum matutina laus celebraretur. Nam cùm quidam è fratribus nocturna vigilia fatigatus denuò se sopori dedisset, Benedictus beatus ei apparere dignatus est. Cui cùm se priùs agnitum reddidisset, protinùs subjunxit: Nuntia, inquiens, fratribus, quia in hac nocte non potui cum illis esse, ero pro certo hodie. Et ubi fuisti, inquit, Domine? Et beatus ait Benedictus: In insula Brittannia. At ille: Quid, inquit, ibi fecisti? & ille respondit: Frater Leutfredus qui propter suam superbiam deserens hunc locum transfretavit maria, hac nocte fuit defunctus, & à dæmonibus receptus. Contra quos agonem intorsi, eumque ab eorum potestate liberavi. quo audito cœpit frater ille super hujus rei factum admirari attonitus. Ad quem rursus ait pater sanctus: si super hoc factum miraris, iterum audi. „ Scias pro certo, quia ab illo die quo hoc monasterium fuit constructum, „ quotquot fratres hic fuerunt migrati, æterna requie [a] sunt recepti. Deinde adjecit frater ille: quia Domine dixisti hodie nobiscum te esse debere, quis nobis notam faciet horam adventûs tui, ut occurramus tibi. At ille: Nemo, inquit, sed ego tale signum ostendam omnibus, quod de mea præsentia nullus dubitet. Adjecit frater & ait: Et quali cum apparatu tantum Patrem suscipere poterimus, aut quibus obsequiis adstabimus ei? cui beatus respondit Benedictus: Si pro lautioribus cibis estis solliciti, pisces abundanter habetis. At ille: Nequaquam, ait, Domine. Et sanctus: præcipiatur, inquit, piscatoribus ut nequaquam eant in Ligeris alveum ad piscandum, sed in hac palude, quæ secus influit monasterium. His auditis evigilans à somno frater, cùm tempus fuisset loquendi, omnia quæ sibi fuerant imperata, studuit fratribus innotescere. Certi ergo fratres de adventu Patris & admonitione patris nostri Odonis edocti, unusquisque satagebat spirituali Patri de corde proprio spiritualia offerre munera. Unde factum est, ut ipsum diem cum spiritualibus hymnis, orationibusque transigerant. Intereà famuli monasterii qui piscandi officio erant dediti, nequaquam, sicut eis imperatum fuerat, abierunt in paludem, sed in Ligeris fluvium, à quo fuerant secreti. Unde factum est, ut absque ullo emolumento, licet fatigati, fere hora tertia ad monasterium sunt reversi. qui videlicet requisiti, cur vacui redissent; confusi præsumtione inobedientiæ erubescebant confiteri quod egerant. Sed silentium quod indicebat pudor, hoc reserabat faciei rubor. Quibus ait Oeconomus: Scio enim præsumtionem vestram. Sed quoniam priùs imperata renuistis, nunc secundo in paludem piscandi gratia redite. quod & factum est. Re vera subito tantos in hac piscatione traxerunt pisces, ut pene nullus ambigeret, quod ipse qui in deserti regione ortigometras populo tribuerat, etiam

[a] Ejusmodi privilegiis nimisquam non fidendum. Apprime huic loco ipse sanctus Odo in sermone de S. Benedicto, ubi de Floriaco agit. *Videris ergo quisquis est, cui locus tam multis usquequaque tantum desiderabilis non negatur, quanti habendus sit, quantaque reverentia excolendus. Pondus quippe cujuslibet reatus non solùm ex intellectu gerentis vel tempore, sed etiam ex loco solet pensari. Alioquin quem præsentia tanti Patris ad sui reverentiam non flectit, spiritum Iuda videtur participare.*

tunc

tunc in eandem paludem piſces influeret. Etenim uſque adeo ibidem ſuperabundant, ut videlicet nullo tempore ab ea deficiant. Sicque factum eſt ut palus, quæ ranas prius ebullire conſueverat, deinceps piſcibus abundaret. Hoc miraculum ipſe Pater noſter in libro [a] quem de adventu corporis ſancti Benedicti in Aurelianenſi, eodem ſenſu, ſed non eiſdem verbis cum ceteris perſpicaciſſimè edidit. Convenerat igitur ad eamdem ſolemnitatem ex circumfluis regionibus non modica turba hominum [b], inter quos quamplurimi erant cæci & claudi, ſeu paralytici, atque diverſis languoribus dediti, exſpectantes tempus refectionis: de quibus omnibus imperatum eſt à patre Odone, ut ante tempus Miſſæ nequaquam eis cibum impertirent. Facta autem hora, ingreſſi ſunt omnes ad Miſſam. Tanta enim eſt magnitudo eccleſiæ, ut nullus cogeretur foris ſtare. Enimverò ut angelicum cœpêre hymnum canere, id eſt, *Gloria in excelſis* [c] *Deo*; magno quodam ſtrepitu fores eccleſiæ ſubitò ſunt concuſſæ & reſeratæ, ita dumtaxat ut omnes poſt tergum adſpicerent quodam horrore perculſi. In ipſo autem ſtrepitu omnes qui illic aderant infirmi priſtinæ ſanitati ſunt redditi, ſcilicet cæci viſum, ſurdi auditum, claudi recepere greſſum. Equidem & lampades eccleſiæ omnes fuere illuminatæ. Tunc intellexerunt omnes ibi beatum (ſicut prædixerat) adveniſſe Benedictum. In tantum enim devotio ſpiritualis omnium corda replevit, ut præ immenſo gaudio à lacrymis continere non poſſent. Nomina verò fratrum qui hoc viderunt, innoteſcere mihi renuit pater Odo. qua de re dubium eſt, utrum ipſe an alius fuerit qui hæc viderit. ANN CH. CM XLII Nov. XVIII

12. Inſtante verò jam mortis ejus articulo, cùm piis ejus actibus (ut ſupra retulimus) corona beatæ remunerationis deberetur à Chriſto; Romæ poſitus, acuta & continua febre corripitur, membra dolore franguntur, frigidus ignis ipſas cum carne medullas conſumit, diverſæque & multiplicia genera paſſionum in uno homine ita inſurgunt, ut pro verò eſſet ſe jam jamque à Domino vocari, & terreni hominis indumento exſpoliari. Quid faceret vir ſanctus? nimirum Apoſtoli fidelis imitator & vicarius, jam reſolvi deſiderat, & cum Chriſto vivere votis omnibus exoptat. Percucurrerat enim ſanctorum certamen laborum, ac totius virtutis egregium compleverat curſum, ut meritò per gratiam divinæ pietatis coronam ſibi juſtitiæ repoſitam eſſe in cælis, tota ſpei certitudine confideret. Præterea dum de hac ſua vocatione ſuſpenſus haberetur, deſiderio ſibi fuit, priùs ſuum Martinum, in quo (ut ita loquamur) cum ipſo lacte carnis ardorem inexhauſti amoris [imbiberat,] orationis gratiâ reviſere, & ei extremum ſpiritum cum proprii corporis favilla conſignare. Quia verò Dei omnipotentis clementia piis ſemper votis dignatur adeſſe, affuit mox & in hoc noſtro Odone, quem ſibi alterum vas electionis ſegregaverat à matre. Videt enim Deo dilectus in ſequenti nocte virum quemdam conſpicabilis formæ ſimul & gratiæ, talia ſibi per viſum dicere: O ſancta & Deo dilecta anima, inſtat quidem tua vocatio, & ultima corporis reſolutio: ſed Martinus te precibus differt, & ad patriam reditum & vires miniſtrat. ſed cum illò perveneris, mox tibi vita pro morte dabitur, & beata ſocietas electorum pro tuo pio labore à Chriſto recompenſabitur. Viſioni mox ſigna dant fidem: ægritudo corporis aliquantiſper deficit, ſalus accelerata redit, itineris continuò difficultatem invadit; nec reputans ſenilia & præmortua membra, vicit durum laborem, ob nimium in Martino ardorem, tanto jam devotior in ſpirituali obſequio, quanto ſecurior de præmio. Conſumtâ itaque tanti laboris viâ, Turonis ventum eſt, inſtante jam beati Pontificis celebritate, qua ſpiritus victor migravit à corpore. Fit tunc gemina urbis

Romæ ægrotans, vitæ inducias obtinet. Turonos accedit in feſto S. Martini.

[a] Excidit liber iſte ſancti Odonis, quem librum utinam quis, ſi alicubi eſt, proferat in lucem.

[b] De hac turba loquitur Odo in ſermone de tranſlatione S. Benedicti., quem eo die pronuntiatum exiſtimo.

[c] Non cuivis privato Sacerdoti olim licebat hunc hymnum in Miſſa dicere. Lege Agapiti Papæ epiſtolam in Metropoli Salisburgenſis tomo 1 pag. 150 & Calliſti II. hac de re diploma pro Francone Abbate Trenorchienſi apud Chifflctium, pag. 403.

Ann. CM XLII Nov. XVIII

exsultatio, dum & Martini annua celebritas renovatur, & Odonis concivis diu desiderata præsentis ab omnibus in commune venerabiliter amplectitur. In qua sancta festivitate vir sanctus quàm devotus exstitit, quas preces fletibus mixtas Martino effuderit, quæ etiam contriti cordis sacrificia in ara illa salutari, tamquam vivens hostia mactaverit, non est nostræ facultatis evolvere, quos deprimit stoliditas mentis & rusticitas sermonis. De sua namque vocatione sollicitus, fixus ad Deum erat animus; & terrena jam oblitus, puro mentis intuitu, tanquam verus Martini vernaculus, cælestia tantummodo contemplabatur attentiùs. Suspensus itaque redditur tali exspectatione, tota illa beati Pontificis celebritate: sed (quod contra spem sibi accidit) per triduum differri sibi repromissa munera anxius ingemiscit: cùm ecce quarto die transactæ festivitatis, iterum rediviva febris accenditur, frigidus irrepit mox præcordia sanguis, atque suas consumit acerbo vulnere vires. Tunc sui jam voti compos effectus, & de Dei misericordia certus, spiritus quidem fessus languescit ægroto corpore;

Sed mens læta Deum cernit, suspirat, anhelat,
Ultima vox resonat. Tu, Christe, parce redemptis.
Martinum ingeminat, Martinum suspicit, orat.

Octavâ S. Martini moritur.

Monachos undecumque venientes, & suam vocationem irremediabiliter deflentes, instruit sermonibus, consignat [ill]eo paternis orationibus, protegit benedictionibus, & valedicit piis singultibus. Advenerat verò jam quartadecima dies ante Decembrem, quæ etiam octava Martinianæ celebritatis habetur, cùm beatus ille spiritus, divina illa & salutari pinguedine recreatus, & vivificanti poculo vegetatus, corruptibili carne solutus, liber ad æthera migrat, & Martino duce, sibi crediti talenti multiplicem fructum fideliter repræsentat. A quo percipiens & ipse premium condignum pii laboris, sanctorum cœtibus admixtus, resplendet candore beatæ immortalitatis, per Christum Dominum nostrum, qui vivit regnat in sæcula sæculorum, amen.

ALIA VITA

Auctore NALGODO Cluniacensi monacho Sæculi XII.

Ex codicibus manu-scriptis.

PROLOGUS.

Nalgodus Johannis scriptum reformat.

1. AD describendum vitam beati Oddonis primi Cluniacensium fundatoris ut apponerem extremam manum; religiosa seniorum virorum importunitas me promovit. Nec abnuere potui, quod tam imperiosa caritas exigebat. Sed animo quod jubebant, & novæ devotionis studio perurgente, JOHANNEM qui de illo scripsisse inveniebatur offendi. Legi cum diligentia qua decebat & oblatos ejus apices ex ordine percurri. Tanta erat verborum confusio, tam dispersa prolixitas, ita inordinatus & præposterus ordo narrandi, ut ipsa series relationis vix sibi aut ratione, aut tempore cohæreret. Displicuit mihi valde: & præclara dignissimi viri gesta quia indignè obscuritatis nebulâ premerentur vehementer indolui. Accessit molestiæ meæ major spiritus libertatis, & in gratiam beati viri pia securitate me transferens, sententiam dedi ut scriberem. Scribam igitur meo domestico more loquendi, & ex multiplici agmine illo verborum puram & simplicem conabor eruere veritatem. Nec opus erit, ut futuris profectui labor noster civili elegantia coloretur. Tanta est apud Deum & homines claritas beati hujus, ut si ei urbanæ facundiæ nitor accesserit videatur potius obnubere splendorem ejus, quàm eum facere clariorem. Procedebat in suo habitu gloriosa nuditas gestorum ejus: & piè sensisse, verè dixisse de illo summa illi erit magnificentiæ claritudo. Sanè apud sinistros alieni studii discussores simplex & ex radice caritatis ascendens vestra devotio habeat me excusatum. Non enim gloriæ lucro ductus, sed causâ publicæ utilitatis inductus, incompositæ relationis nubem detraxi, & magnificum solem nostrum, qui

Ann. Ch. CM XLII Nov. XVIII

usque hodie vix comparuerat, legentium oculis reformavi. Sed hic hactenus. Ipse autem Spiritus veritatis huic operi pius cooperator assistat: qui me & in dicendis parcitate succinctum, & in scribendi veritate faciat expeditum.

INCIPIT VITA

S. ODDONIS Cluniacensis Abbatis.

à NALGODO Cluniacensis monacho edita, vitæ simplicis & honestæ viro.

Odo piis parentibus,

2. Venerabilis igitur ODDO ex militari Francorum prosapia carnis originem duxit: sed magis luce fidei quàm natalium claritate resplenduit. Pater ejus ABBO nomine tantæ legitur honestatis atque prudentiæ, ut in laïcali proposito non laïcaliter vivens, apud suos vir consilii & pruvidentiæ haberetur. unde apud domesticos in gratiam multam deveniens; præcipuè apud & VVILLIERMUM Aquitaniæ ducem familiate privilegium obtinebat. Uxori suæ matrimonii lege conjunctus, licet de posteritatis gratia desperassent, nuptiale bonum mira continentiæ sobrietate servabat honestis occupationibus se exercens, in sanctorum vigiliis consueta devotionis frequentia pernoctabat. Ducens itaque noctem Dominicæ nativitatis insomnem, cùm ad partum virginis excubias celebraret, inter lacrymas & singultus, dari sibi filium contrito spiritu deposcit. Qui in multa fide spem suscipiendæ prolis concipiens, emortuum uxoris uterum virili consuetudine suscitavit. Prosperum fecit Dominus desiderium utriusque, & castis eorum petitionibus satisfecit, dans illi filium Oddonem nomine, virtutis non successionis heredem. In quo nimirum jam tunc præludia sequentis gratiæ lucescebant, dum Futurus sobrietatis & sanctimoniæ institutor, ex oratione & continentiæ noscebatur.

cælitus impetratur.

S. Martino puer oblatus.

3. Adhuc infantulus in cunis jacens, nutricis diligentiâ fovebatur: cum secreto die quadam cubiculum pater ingressus, eundem sine custodiis providentia solum invenit. Circumjectis oculis, cùm neminem deprebenderet adfuisse, reverenter manibus aprehensum puerulum elevavit à cunis: quem velut offerendum porigens in sublime, oculos cordis & corpus atollens in cælum; gemma inquit præsulum ô Martine, suscipe hunc puerum: providentiæ tuæ gremio confovendum. Quo dicto. puerum in cunis deposuit: & sum cosio sicut ingressus pater ingressus est. Quod eum instinctu divino potius quam humano fecisse & Oddonis subsequta devotio in Martinum: & Martini gratia in Oddonem luee clarius manifestat.

Sacerdoti committitur erudiendus.

4. Infantulus depulsus à lacte, & nutrioris cunis exemtus cuidam Sacerdoti longiùs commanenti traditur nutriendus. Susceptum puerum blandè ac leniter, sicut ætas infirmior exigebat, Sacerdos instituens, literatoriis etiam rudimentis rudem ejus infantiam jubebat. Gemina circa puerum diligentia Presbyter utebatur, dum ei & honestis viam suis colloquiis inculcaret & in ejus teneram & tenacem memoriam scientiæ fluenta transfunderet. Cujus informationi dum omni studio subserviret, videt in visione noctis Ecclesiæ principes Petrum & Paulum, qui ab eo puerum quasi violenta exactione poscebant. Attonitus Presbyter, quemdam super expostulatione illa stuporis patiebatur excessum. Sciscitabatur voce qua poterat, quid de puero sive in puerum acturi essent: an eum paternæ domui restituere cogitarent. Querenti ex compendio responsum dantes, Non, inquiunt, ad domum patris, sed in orientis extrema puerum adducemus. Sacerdos anxius, & suum spiritum fere non habens; ne sibi puerum commendatum eriperent formidolosâ constantiâ deprecatur: se in causam ducendum, se paternæ gratiæ reum futurum; se apud affines infantuli notandum infamia proditoris, si puer non comparcat; profitetur. Advolvitur genibus Beatorum, preces ingeminat, ut suæ calamitatis miseriam temperare dignentur. Tamdem pissimi exactores. misericordiâ Presbyteri supplicatione permoti, se dimissuros puerum, sed ad tempus in voce misericordiæ spoponderunt. Evigilans Presbyter post quietem, & quod viderat secum admirans, filium reformat patri præmissa, qua commonitus fuerat visione. O discreta benignitas circa ætatem etiam non discretam. Puer nec dum scientiam electionis habens, in sortem electionis Dei, exactione sanctorum spirituum trahebatur. Non est hæc visio Sacerdotis consueta lege somnii metienda. Præmonstrabatur in hac similitudine non spernenda futuræ ipsius expressio veritatis, quibus videlicet actoribus, quorum ducatu & gratia in orientem sanctitatis & justitiæ puer ille fuerat ducendus.

à Petro & Paulo adoptatus.

Clericè vivens,

5. Emenso pueritiæ spatio cum in pleniorem adolescentiæ gratiam formaretur, clericalibus studiis futurus Clericus serviebat. Erat in eo temperata totius corporis habitu statura solidior & in eam pulcritudinem forma proficiens quæ inter collactaneos & cœvos prædicabilis haberetur. Carnalis pater ejus carnem in eo plus diligens, de spiritu minùs curans, in carne juvenis quæ carnis erant naturæ ductus impetu contuetur. Advertit in filio corporis elegantiam, ætatis accessum, plenitudinem virium, firmamenta membrorum. Ad hæc recurrit animo, cogitatione reflectitur, & hæc omnia carnis usibus profutura

ad militarem vitam à patre dirigitur.

ANN. CHR. CMXLII Nov. XVIII

non benè præsagans simulatio paterna blanditur. Jam impatiens animus quasi ex judicii tatione deliberat filium juvenem longe aliis artibus inbuendum : esse minùs conveniens, ut naturâ tam efficax virtus, ita & corpore redundans & animo clericalibus nugis & ocio inserviret molles & remissas manus enervens animos & imbelles litteris admovendos : adolescentem præstantem fortitudine quàm natura commendabilem virtute & gratia : sacramentis militaribus applicandum. Quidquid in eo oculis adverti posset, expostulare militiam, & omnino renuere Clericatum. Sequitur cogitationis suæ judicium paterna stultitia, & filium jam adultum à clerico revocat : VUILLELMO duci dirigit serviturum, processu temporis ab eodem ad militiam promovendum tironicii lege mutata Oddo clericum exuit sæculi vias ingreditur, & propositæ sibi militiæ actu & habitu se confortabat. Operam dare venatui, frequentibus aucupiis occupari, chirothecato pugno campros & accipitres circumferre versum illi fuerat in naturam. Sed manus Domini suum desertorem & transfugam aversata, singulisque agenda temptaverat, successus prosperos abnuebat.

Deo repugnante. Terretur in somnis, urgetur visionibus, revelationibus admonetur, ut spreta cui adhæserat vanitate, ad veram Dominicæ servitutis redeat libertatem. Recens tamen juvenis animus & informis, odore militiæ, quo fuerat semel imbutus evacuari non potuit.

Viso revocatur. 6. Cursu temporis evoluto, sollemnis pius intervenerat Dominici Natalis dies, paternæ invitationis occasio Oddonis incuriam excitavit, ut virginei partus vigilias suis ipse vigiliis honoraret. Profecti sunt ex consensu pater & filius & humilitate qua decuit, cælestibus excubiis incubabant. Suscitata devotio Clericorum Deo nato laudem & gratias personabat : cum bonæ indolis adolescens ex animo se convertit ad virginem cujus partus gloria noctem illam divinis splendoribus illustrabat. Effundit coram Matre Domini cor suum, loquitur ad illam quasi præsens ad ecclesiam ubi esset. Revelat in ejus facie vias suas, delicta juventutis suæ & ignorantias confitetur. Apud misericordiæ matrem locum miserationis & veniæ compunctus juvenis imprecatur. Magni consilii Angelum natum ex ea medium adhibet : inserit advocatum : orate se & desiderio sibi esse, ut ipse ad beneplacitum suum ejus & instruat voluntatem, & dirigat actionem. Cælestibus præconiis nox exacta lucebat in diem : & mysteria lucis ex more devotio clericalis exsolveret. Inter agendum sollemnitas majoris Missæ cum voces modulantium Regi nato in excelsis gloriam frequentarentur, tactus alio spiritu juvenis : in medium jubilantis ecclesiæ prosilivit, & in voce libertatis : primitias laudis suæ filio Virginis offerre cœpit.

Capitis dolore captus, 7. Temerarium præsumtorem è vestigio divina est ultio subsecuta. Capitis dolore concussus extabuit, & non esse speciosam in ore peccatoris & refugæ laudem Dei, acriori pressus molestia, testimonium invitus dedit. Quievit tamen post modicum sedatus dolor, & data in præsumtorem invectio resedisse visa est ad momentum. Evangelica lectione perlecta, simili capitis dolore turbatus evanuit : conciderat totus, & pæne fuerat collapsus in terram, nisi accurrentium suffragio teneretur. Sustentantium manibus deductus domum, fere per triennium durissimo illo doloris incommodo laborabat : conducta pretio medicina nec momentaneæ levitatis remedium, indulgere poterat ægrotanti. Dolor pene continuus urgebat infirmum : & desperandi proximum genus erat, afflictum remediari non posse. Facilis fuerat tamen conjectura, quo merito vel reatu tantis passionibus plecteretur. Apud illos quibus fuit mens sanior verbum erat, Martinum id agere, id moliri, ut reciperet commendatum : hanc esse causam totius dispendii, quia minùs providus adolescens se Martini servitio subduxisset. Martino jus proprium reformetur, & ægroto non deerit gratia sospitatis. Tandem pater suis ipse coartatus angustiis, & Martinum in filio sentiens indignatum, quo ultra evaderet non habebat. Super temeritate quam admiserat satisfecit, & filium ad ecclesiam alienis manibus exportatum Martino deinceps serviturum, tutelæ ipsius gremio resignavit. Sensit infirmus ilico Martinum in gratia sibi

fit Clericus, adesse : & de molestia convalescens, clericalem induit habitum : & apud egregium præceptorem sortitur Canonici dignitatem.

Piè vivit. 8. Promotus in Canonicum prædicabilis adolesens, in tantam animi sublimitatem excrevit, ut gloriam & superbiam vitæ hujus humilitatis pede calcaret, paupertatem spiritus elegit sibi, & eam matrimonii nive desponsavit amator factus formæ illius. Victu & vestitu juxta Apostolum contentus Oddo & de ceteris nihil affectans, ut Deo viveret, suum in Domino jactaverat cogitatum. Noctes orationibus fere continuans : dierum spatia legendi studiis occupabat. Tanto scientiæ ducebatur amore, ut ad legendas nænias poëtarum colorati sermonis elegantia raperetur.

Poëtas & Virgilium tandem respuit. Propositum illius fuit ut Virgilii Maronis librum ex ordine lectitaret. Insecura nocte cum membra solveret inquietem, vidit in visu vas grande mira exterius pulcritudine venustatum, sed interius innumeris serpentibus æstuantem. qui prosilientes ex vase ambiebant eum, licet minimè nocuissent. Evigilans vir beatus, & prudenter considerans visionem, advertit in serpentibus figmenta poëtica, librum Maronis intelligens in vase illo, quod exterius civili facundia coloratum, immundorum sensuum vanitate interiùs sordescebat. Abrenuntians deinceps Virgilio & pompis

ejus, & suo cubiculo poëtis exclusis divinarum scripturarum pasci voluit veritate. ANN. CM. CM XLII Nov. XVIII

9. Parvam cellulam longe à mundi strepitu sibi fecit; in qua solus solitariæ quieti vacans, solis cælestibus inhians, ad odorem spiritualium unguentorum solo Conditoris desiderio trahebatur. Orandi virtutem assiduam, quam sibi summa amicitia sanctitate conjunxerat, summa alacritate & studio sectabatur. Sepulcrum beati Martini, quod ab ejus cellula duobus fere milibus abfistebat, nocturnis orationibus frequentandum pro consuetudine visitabat. Aliquando vir beatus illud orationis iter solus in nocte conficiens, venenatas veteris serpentis astucias in hunc modum expertus est. Vulpecularum exercitus obvius gradiendi viro Dei in faciem ferebatur, ambiebant eum à latere & à tergo, graviter insistebant, eumque ab itinere illo virtutis deflectere conabantur. cui cùm prævalere non possent, horrendum quiddam & insolitum gannientes, in ipsam ejus faciem miserabiliter irruebant. Animadvertens Oddo deceptrices dæmonum versutias inducta vulpecularum specie adumbrari; insistentibus sibi signum crucis obvium intendebat. Lupus etiam qui ad suffragium laborantis accurrit, vulpes illas dato in eas impetu effugavit, & viro Dei usque ad locum orationis socialem solatii securitatem exhibuit. Vir autem Domini cui etiam immites bestiæ serviebant spurcorum fantasmatum vanitates, immotus, eo quo cœperat animo pertransivit. S. Martini sepulcrum adit noctu.

10. Illecebrosos carnis appetitus excludens, pretiosis vestibus abdicatis, ea quæ vix sufficeret fuerat parcitate contentus. Matta superposita ad nudam humum, ambitiosos lectisternii eliminaverat apparatus. Triennio vestitus jacuit tempestivus monasticæ religionis & ordinis imitator. Nihil habens in cellula quod manus æmula furaretur, nullo eam feratum munimine tuebatur. Carnem suam amator jejunii tanta cibi raritate curabat, ut dimidia panis libra suam per dies singulos inediam sustentaret: Necessitatem sitis & faucium aridam siccitatem aquæ sobria perceptione mulcebat. Cum circa se inhumanum, eum in se solum expavescere sævientem. Quod miraculo proximum in illo erat nec animi crebra jejunia, nec in membris ejus candidam venustatem lectisternia dura solvebant: indeficiens sanctitas in viro Dei illæsa in eo & integra membra servabat. Durè vitam agit.

11. His diebus honestus juvenis succensus amore discendi, Parisium adiit primam sedis regiæ civitatem. Ibi REMIGIUS Antisiodorensis, vir prædicabilis, & thesauros scientiæ tunc temporis plures habens, moderandis & regendis studiis insudabat. Florescebant sub eo studia, quæ obsoleverant jam per tempus: quia tunc primum ex ejus magisterio nascerentur. Huic adhærens Oddo, hunc habuit in liberalibus multo tempore præceptorem: per hunc in Dialectica & Philosophiis, præcipuè in Marciano valde proficiens, ad magnæ scientiæ cumulum evolavit. Remigium auscultat.

12. Quadam die (sicut ipse sub persona alterius suo suppresso nomine referebat) maturius surrexit è lectulo, ut conscholatium suorum conventui non deesset. Inhorruerat hyemis tanta asperitas, ut densis etiam pellibus involuti frigoris duritiam temperare vix possent. In atrio ecclesiæ pauperem nudum & miserabiliter algescentem invenit, compassus misero tabescenti, tunicâ suâ latenter se exuens, frigoreticum investivit. Ingressus est ad condiscipulos: sed frigoris inclementiam ultra non sustinens, redire ad lectulum algoris asperitate compulsus est. Jam cubiculi primas partes attigerat, cùm in ejus medio se reponens, repositam auri Libram incurrit. Intellexit cæleste donum, & oblati ponderis quantitatem lætus excepit. O virtus scholaribus disciplinis hactenus inexperta! Philosophus eremita Deum suum, quem ad Socratem & Platonem, inter aureos rationis & eloquentiæ flores non invenerat; nudum in nudo paupere comprehendit. Commodavit Domino ad usuram, & pro vili tunica magnum auri pretium reportavit. Ita consuevit liberalitas Dei nostri, ut ampliùs prereget, quàm fuit erogatum. Solvit mutuum quod pauper acceperat; & ex gratia tantum adjecit, unde scholasticus & sibi consulere, & pauperum subsidiis adesse posset. Hoc in se factum vir Domini sub alterius persona sæpius iterabat: quia hominum gloriam fugiens, gloriæ illius quæ Dei est, verus fuerat appetitor, suorum operum magnus oppressor, alienorum magnificus prædicator, sua quoque aliis adscribebat, evitari favoris gratiam ab eo qui videt in abscondito recepturus. Cujus profectum in scientia & liberalibus scire qui volet, percurrat & relegat libros ejus, & magisterialem illi apicem non negabit. Algenti vestem dat.

13. Regressus à studiis homo Dei scientiæ plenitudini adjecit virtutis altitudinem & profectum. Gratia visitandi vicinæ ad illum multitudines confluebant. Quibus suspensis & adspirantibus ad verba ejus, tantam cælestis doctrinæ copiam instillabat, ut proponens singula quæ singulis convenirent, dulcedinem verbi Dei affluenter ex promtuario divini pectoris eructaret. Inerat abundans gratia verbis ejus, quæ ad ædificationem auditoribus comparatet & eos ad propria remitteret alacriores effectos. Mirabilem loquendi facundiam vita mirabilior commendabat: & meliùs vivens quàm loquens, dignitatem eloquii dignioribus studiis vivendi antehac. Post studia rectiùs vivit.

Eo tempore beatus Oddo ut Moralia in Job quæ nimis in prolixam longitudinem fun- Moralia in

Ann. Chr. CM XLII Nov XVIII. Job abbreviat.

debantur; breviore compendio coartaret, concanonicorum suorum instantia cogebatur. Non esse suarum virium quod petebant & operis egregii famosam iminuere quantitatem sibi non licere respondit. Fraternæ petitiunculam caritatis humilis, & ideo vera caritas excludebat. Piæ importunitatis instantiam responsio benigna frangebat dum illi indesinenter expeterent, & iste petentibus semper abnueret. Controversia pietatis in hunc solutionis terminum se excepit. Nocte quadam dum apud beatum Martinum secretæ orationis studio teneretur, carnis eum lassitudo cogit in somnum, cujus excessum visio subsecuta est finem impositura negotio. Videbat sanctorum cuneos in eamdem ecclesiam descendentes ordinatim per subsellia consedisse: aliquamtulum remoratos unus ex eis quid præstoletur inquirit. Responsum est, proximi Domni Gregorii Papæ adventum suspensam multitudinem opperiri. Quod audiens venerabilis Oddo, curiosos in partes oculos circumflectit, ut videre Gregorium mereatur. Secus adest longè ceteris clarior, & cultûs elegantia, & vultûs egregii dignitate. Assurgitur venienti, benedictio postulata sibi inditur inclinatis. Superior aliis beatus Papa, & loco editiore consistens, Oddonem prostratum in terram alloquitur: Surge, inquit, frater Oddo, ne timeas. Vox benigna jubentis timorem excutit pavitanti, & liberius contemplandi cælestia ministrat audaciam. Oddo se erigit & in vultum loquentis intendens, statum in illo pene angelicum admiratur. Papa detrahit pennam illam, quæ ipsius auriculæ inhærebat: & porrigens eam Oddoni: Accipe, inquit, frater hanc pennulam, & opus tibi à fratribus injunctum aggredere. Liber quippe meus in suo honore & gloria semper erit: tuus autem labor mercedis fructu & premio non carebit. Qua certè visione commonitus Beatus Oddo, librum Moralium infloravit, & intra compendium manualis exceptum illius prolixitatis inclusit.

Fulconi Comiti obtinet sospitatem.

14. Non potuit latere diutius filius accensam; & sanctitas intra cellæ parietes diu conclusa, apud longe positos radiis meritorum emicuit. Comes Andegavensis FULCO effrenæ cupiditatis insania ductus in præceps, ecclesiæ beati Martini de aurea vasa subtripuit, cujus audaciam divino verbere circumcinctus ad extrema deductus est. Ad sepulchrum beati Martini deportari se præcepit: sed indignus Martini remedio nequaquam convaluit. Cælitus illata molestia pæne ultimam illi horam inflixerat cùm ad eum vir Domini obtentu visitationis ingreditur. Languentem duriùs increpat, objurgat extremis passionibus æstuantem, minas promissione demulcet, promittens ei, si reddiderit vasa illa, quod statim à confinio mortis revocetur ad superos. Gratia deflens ex verbis ejus, inter spem & timorem miserum evagantem complicit ad redeundum. Restituit sua vasa Martino, promittens, si periculum illud evaderet, multo maxima se daturum. Ad imperium beati viri languens ante Martini sepulchrum exponitur: ibi statim & culpam satisfactio, & satisfactionem integra sospitas est secuta. Quippe ut claritas beati viri vel tenui sermonis excessit notabilis redderetur, affuit Dominus sponsioni. E vestigio persolvit illud cui se obligaverat vir fidelis: ut dignitatem & gloriam servi sui Dominus servaret illæsam. Comes autem reversus ad propria, de collata in eum divinitus sanitate verbum faciens ad amicos, fatebatur se miram in verbis Oddonis efficaciam persensisse: quæ & obstinatam mutaret in melius voluntatem, & pressuræ ipsius molestiam temperaret. In quo nimirum opere virtus claruit utriusque, dum & Martini meritum in illius salute resplenduit, & Oddonis humilitatem quanti fuerat apud Dominum promissionem ejus comitata veritas patefecit. Utrumque tamen, Martinum videlicet & Oddonem, languenti misero cooperatos credimus in salutem.

Adegrinus ei adjungitur.

15. Signum illud sanctitatis quod acciderat in Fulcone, in aures fere omnium rumore publico ferebatur. Verbum positum in ore multorum ADEGRINUM Militem, qui inter consiliarios prædicti Comitis nobilissimus & magnus erat, latere non potuit, qui ita compunctus est in verbo illo, ut relictâ pompâ curiæ principalis, ad Christi paupertatem se conferret. Abrenuntians omnibus quæ mundi erant, apud beatum Oddonem sese faciens tonsorari, mentem simul comam & habitum bona commutatione deposuit. Induit sibi vestem religionis canonicæ, & socius futurus mercedis in agone Christi militi collaborat. Habitabant simul, & sub eodem cellulæ strictioris articulo tenebantur. Videres divini tirocinii professores, contra spirituales nequitias pugnaturos, paupertatis & continentiæ arma sumsisse. qui licet necdum monachi perfectione clarescerent, summam tamen emulationem consequendæ perfectionis monasticæ jam habebant.

Balmam se recipiunt

16. Non multum spacii fuerat interjectum cum ambo majori ad cælestia desiderio sublevati, ad aggredienda majora devotiori rapiuntur affectu. Vident mundum positum in maligno: & exire de medio Babilonis etiam corpore decernentes, ad tutiora refugia cœnobialis conversationis adspirant. Quidam altius atque divinius speculabantur in ea: quod si affectuose & ex animo sequerentur remotiores mundo, viciniores Angelis haberentur. Procedunt pariter ex condicto per Gallias, domos religionis circumeunt. Monasteria visitant: ut ubi amplior fuerit Ordinis rigor, sui propositi metam figant. Non invento ubi requiesceret pes eorum, hujus negotii gratia Romam ire, si forte in via reperiant ubi

eorum desiderium finem sumat, pari alacritate consentiunt. Iter accelerant, maturant negotium, & ad monasterium, quod vulgo Balma dicitur, in Burgundia Lugduensi perveniunt. ANN. CH. CM XLII Nov XVIII

17. Præerat Balmensi cenobio BERNO Abbas vir in omnibus honeste agens: qui vigorem disciplinæ, quem ab EUTICIO loci fundatore susceperat, successor virtutis illius egregiè sequebatur erat magni nominis locus ille: ubique cœnobialis ordinis & fervere censuram; & mutuam esse habitantium honestatem, sententia communis erat. Suscepti more hospitum exploratores virtutum, qualitate disciplinæ & Ordinis veritatem cum fidelibus oculis, cum veridicis assertionibus hauriebant. Quod palam quærere verecundiæ illis fuit, familiaribus scrutiniis extorquebant. Bona visa est & secreta loci positio. Sed honestas habitantium & censorius Ordinis rigor ipsa positione plus placuit. Utriusque deliberatio data est in consensum, ut ubi perpetuo militaturi, cæleste cingulum sibi assumant. sub Bernone Abbate.

18. Indoluit antiquus hostis, & eum invidens quod jam erant & futuram in ejus gloriam ægre ferens, vires acuit, actus explicat, venena diffundit: & fatalites iniquitatis suæ quosdam ex monachis, ut neophytos illos à proposito revocare nitantur, instigant. Secretè vocati hospites cautissimè deducuntur in partem, & ut consilium salutis suæ patientiùs audiant, simulatio venenata deposcit. Prudentes viros rerum exitus debere meriti: ne si aliqua perversos exitus habituri tentaverint, ignominiosum & turpe sit incœpisse. Difficillimum quod ambiunt, in terra aliena & silvestri. Sub homine barbaro & immiti monachatum induere; quem cum eos pænituerit assumsisse, deponere ipsi non possint. Ita esse inhumanam & crudam Bernonis illius barbariam: ut prædo, non monachus; tyrannus, non pater; gladiatorius & carnifex, non corrector aut nutritius habetetur. Probris verbera, plagas verberibus admovere: nec intendere profectibus filiorum, sed pœnis eorum & mortibus solitum satiari: se in proximo discessuros, quia sub eo locum quietis & salutis invenire non possent. Animadvertit illico venerabilis Adegrinus in verbis astutiæ latentes dolos, & venena serpentis seductionum blanditiis palliati. Mansuetudinem sancti viri, simulatorum objectionibus asperatam, divinis rationibus ad constantiæ revocat firmitatem: domum disciplinæ & Ordinis diu stare non posse: nisi in suis provisoribus & prælatis rigore censorio fulciatur. Si pastor fuerit remissus & negligeus, animos subditorum torpore & incuria dissolvendos: illud in Bernone favore potiùs quàm insania prosequendum, quod à vigore & proposito inflexibilis frangi non posset. non ideo fugiendum ejus jugum, non imperia declinanda: sed firmo potiùs animo viris sap entibus amplectenda. Ita satisfactum est beato viro, & mansuetus spiritus in tempore verborum læsus restituitur sibi ipsi, rationum copia delinitus. à falsis fratribus frustra perculsi.

19. Ingressu precibus impetrato, ad societatem fratrum regulariter admittuntur: & initiali professione præmissa in veram Christi plenitudinem transformantur. Videre erat labore jam emeritos qui pro tempore debuerant magistri esse, usque ad ipsa discendæ virtutis initia descendisse. Instituebantur ab illis, quos meritorum privilegiis ante bant; & virtutum itinera. quæ sæpius ipsi jam triverant, velut inexperta precabantur sibi ab aliis designari. Vivebant al eno more, qui hactenus vixerant more suo & plerumque ab illis quæ bona & utilia esse credebant, seniorum imperiis arcebantur. Imposuerant homines super capita sua: & ideo illis eatenus inconsueta fuerat lege vivendi. Totum eis proficiebat ad meritum, totum cooperabatur ad gloriam: ut quibus rerum inopia virtutis comparaverat meritum, vera & perfecta humilitas gloriam ampliaret. Novitii ut se gerant.

20. Suscepto habitu monachi beatus Oddo; idem fere perseveravit qui fuerat: eadem illi abstinentiæ parcitas, similis vivendi modus: sed puritatis & sanctimoniæ incompatabilis fuerat appetitus. Patientia verò atque humilitas prætet modum hominis illi erat: obedientiæ vigorem perpetuum inconcussa animi stabilitate servabat. In hoc tantùm differre videbatur ab eo qui prius fuerat, quòd perfectionis arcem attingens, altiorem professionis gradum, quo dignus evaderet, non habebat.

21. Quia verò pietate & mundicia specialiùs eminebat visum est Abbati ejus puerilem scholam Oddonis providentiæ posse committi. Injungitur ei officium, nec recusat: & ætatis infirmæ difficilem curam suscipiens, puerorum invigilat diciplinis. quorum unum cum nocte quadam sine proprio lumine ad naturalia deduxisset, credens sufficere commune lumen, quo interiora dormitorii complebantur, loci consuetudinem visus est excessisse. Sequenti Capitulo datur in medium, & communi judicio reus Ordinis [a] condemnatur. Nam sicut monachia pene proprie esse solet ut rebus minimis insolescant, sublatis pariter vocibus acclamant, homini, obtuunt insontem verbis, conviciis lacerant innocentem. Ipse Abbas publicos strepitus gravi indignatione prosequitur nec minus aliis invehitur in Oddonem, ut virilis animi firmitas excocta injuriis clarior appareret. Vir au- Odo scholam regit.

[a] Id est normæ & observationis in congregatione servari solitæ.

ANN. CH. CM XLII Nov. XVIII

tem Domini cujus mens in solido fundata erat, probra vociferantium tanta animi æqualitate sustinuit, ut nec ad illatas injurias moveretur, & injuriantium motionem sua humilitate sedavit. Advertit Berno Abbas in Dei famulo præclarum quiddam patientiæ & virtutis; & prævidens eum in corpore ecclesiæ præcipuum membrorum futurum, deinceps eum habuit reverentiæ & honori.

Vvillelmus mentem suam aperit de condendo cœnobio Cluniaci.

22. Præsidebat tunc temporis regendæ Aquitaniæ dux GUILLELMUS virtute conspicuus & potens armis in quo militiæ splendor & fidei mira similitudinis arce convenerant. Devotio quæ in illo obsederat virile pectus redundabat in pauperes. Consilium fuit illi monasterium construere Monachis, quorum diligentia colligendis & fovendis pauperibus inserviret. Desiderio & fervore pennata devotio ad effectum erumpere gestiebat. Præfixus dies illuxerat, & Berno Abbas Ducis litteris invitatus præsentiam suam intulerat curiæ triumphanti. Festivo conventui sacerdotalis non deerat multitudo: cùm incertus numerus optimatum & procerum frequentaret palatii vastitatem in facie omnium. Dux Guillelmus aperit consilii sui modum, & in auribus assistentium suæ deliberationis exprimit qualitatem. Concepisse se animo nudam & simplicem voluntatem, quæ si eligamdi opere vestiatur, vitæ præmiis non carebit: Mysterium consilii sui esse, ut Monasterium construat in fundo suo: in quo Monachi Domino servientes, sibi pro temporis hujus expensis subsidia mercentur æterna. Dominum erga se aperuisse diutius manum suam, & ex dolio benignitatis beneficiorum copiam instillasse. Excepisse alios sæpenumero mala pro bonis: se frequentius & pene semper de bonorum uberius parte sumsisse. Fines suos operante Domino distensos ad miraculum, dilatatos terminos ad stuporem, & sibi prospera molienti prosperius successisse. Munificentiæque tanta dederat affluenter, responsum operis amodo reponendum. Bonum esse ordinem, ut post curam corporis rerum affluentia ministratam, sua quoque animæ redemptio non negetur: bonum esse ut non omnia caro insufficiens consumsisset, sed, ad solatium necessitatis extremæ sibi aliquid gaudeat reservasse. Favor Episcoporum & totius curiæ assensio prosequitur & attollit principalis consilii pietatem. Dux Guillelmus Bernonem Abbatem in oculis omnium advocat, & in manu ejus Cluniacam vallem cum adjacentiis quæ in territorio Matisconensi alodii jure possiderat, sollemni donatione reponit. Testamentalibus etiam litteris præmissam donationem & ab omni persona tam ecclesiastica, quàm mundana

Privilegium datur.

quietissimam libertatem privilegii more consignat. Acceleratur opus, fundamenta jactantur, ædificia conficiuntur ut desiderii sui post tempora longa complendi vel initia unius adspiciat. Bernonem Abbatem, quoad viveret, futurum Cluniacensi cœnobio constituit provisorem: quo sublato liberam esse Monachis facultatem, quemcumque vellent idoneum regulariter subrogandi. Acta res est publicè septimo Idus Septembris apud Bituricum, in conspectu Episcoporum & Procerum, quos ad sua negotia terminanda Principis dignitas invitarat.

Monasterii initia sub Bernone, & libertas.

23. Anno ab Incarnatione Domini nongentesimo decimo, gloriosus Dux Aquitanorum venerandis Apostolis Petro & Paulo venerab le construxit monasterium in valle quæ dicitur Cluniaca; ibique venerabilem Bernonem designavit Abbatem: cujus cœnobii plenam & integram libertatem & egregius fundator eis in ipsis posuit fundamentis, & felicis memoriæ GREGORIUS a septimus, URBANUS secundus amplissimis privilegiis firmaverunt. In quo moveri se dicunt devotissimi susurrones, qui jacturis episcopalibus verbi gratia condescenduot, sæcularibus & divinis rationibus obvium esse dicentes, quòd pontificales ecclesiæ diocesaneis ecclesiis sibi subditis sui juris dignitate priventur. Quibus duo breviter objecta reponimus: bono Christi odore non debere eos mori, ut libertati ecclesiæ minoris invideant: nec vento elationis inflari ut justitiæ Romanæ sedis præsumtorio spiritu contradicant bonum quippe esse quieti providere bonorum, nisi libeat insanire, non negant; & injustas esse sedis apostolicæ sanctiones, etsi perversè sentiant, proferre in medium reformidant. In primis igitur caveant, ne si ex bono ecclesiæ moriuntur, non boni & impii esse probentur: in altero videant ne si apostolicis decretis dissentiant, hæreticos esse oporteat qui Romanæ justitiæ non concordant. cujus auctoritas principalibus ecclesiis non detrahit, (ut ipsi garriunt) sed bene disponit & ordinat honorem suum. Nam in spiritu rectitudinis minorem ecclesiam aliquando majori sub jicunt: aliquando eam quam subesse contigerat, altiori gravitate superponit. Licuit illi semper quod licebit, quod nulli alii licuit, vel licebit. Omnes aliæ filiæ sunt in matres obtemperantes, non imperantes, vocatæ in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Argumento gemino confutatis, non ipsa conclusio sed inductum conclusionis hoc erit: ut inaniter æstuantes & illicita susurrantes, deinceps conquiescant, & ulterius non loquantur. Nunc ad actorem libertatis nostræ beatissimum patrem nostrum Oddonem humilis recurrat stilus.

a Aliorum Pontificum privilegia præcesserant, ut dictum est in Elogio superiori.

24. Legitimum

24. Legitimum fuerat in Balmensi ecclesia, & quasi pro jure servabatur in loco, ut micas illas quæ discumbentibus superessent, singuli fratrum diligentiùs collectas exciperent, ne fragmenta benedictionis negligentiùs deperirent. Contigit die quadam, ut beatus vir ad mensam sedens tanta dulcedine lectionis traheretur, ut quia ad cælestis harmoniæ sonum in quemdam raperetur excessum, ante positas micas sibi oblitus fuerat pro consuetudine suscepisse. Finis lectionis eum revocaverat ab excessu, cùm ipse videns se antepositas micas expavit. Excipere eas pro consuetudine non licebat. Quid aliud faceret non inveniens, micis pugillum implevit. Versu [a] dicto pro negligentia satisfacturus Abbati, & ejus in testimonium reatus sui communi præsentiæ illaturus, exeuntium de oratorio pedibus sanctus advolvitur: animadversum est eum in aliquo deliquisse. Ductus in præsentiam Abbatis sui, culpam prostrato corpore confitetur, porrigit manum, & negligentiæ signa daturus pugillum aperuit. Quod dictu quoque minus credibile videatur, micas ostensurus protulit margaritas. Extra se facti qui aderant, rei cognita veritate negligentiam mutari miraculo divinis vocibus insonabant. O mutatio dexteræ, sed excelsi! In manu Oddonis vilia quæque & minima vertuntur in pretium, & minutiæ fragmentorum in pretiosos lapides formantur. Verè justus & multæ gratiæ apud Deum, qui dum se conatur ostendere negligentem & reum, justus & innocens teste miraculo comprobatur. Virtus humilitatis ejus expiat in eo culpam, purgat reatum, & fragmenta nullius pretii in admirabiles margaritas mirabili novitate transformantur. Quod miraculum duo nobis innuit non spernenda, & benedictionis reliquias colligendas ne pereant, & viri beatissimi sanctitatem successuris seculis prædicandam. Ipse autem vir Domini contemtor temporalium & appetitor egregius futurorum, ne in præsenti eum aliqua remuneratio gloriæ sequeretur, transferebat in alium quod suum erat. Suppresso quippe nomine personam alterius suæ rationis titulo proponebat, & volente Deo quo studiosius evitavit, ne patrator miraculi crederetur, eo factum est ut in facie omnium operis hujus actor clarissimus haberetur. Abbas verò præmissas ad miraculum margaritas aureo textui jussit affigi, ne tantæ novitatis memoria casu aliquo deleretur.

Ann. Chr. CMXLII Nov. XVIII. Factum de micis.

25. Naturæ violentiâ cogebatur, ut parentibus quos periculis mundi hujus reliquerat innatantes, debitum suæ visitationis offerret. Quærens licentiam impetravit, & accepta benedictione profectus est. Direxit Dominus iter illius, & tantam contulit efficaciam verbis ejus, ut primo collocutionis occursu patrem Monachum [b] faceret, matrem verò Monialium numero traderet sociandam. Virginem quoque cujusdam hospitis sui filiam, cum precibus ejus, lacrymis sese expedire non posset, laudabili furto collegit & rapuit, & suæ virginitatis primitias Domino dedicantem moniali proposito consignavit. Ita virtutis muniter & gratiæ, ubicumque oportunitas se præbebat, religionis profectibus & pudicitiæ delectabatur augmentis.

Parentes ad monasticen convertit.

26. Intuens Berno Abbas in viro Dei virtutum copiam, abundantiam gratiarum, dignum eum altiori gradu pronuntians, decernit officio sacerdotis sacris altaribus applicandum. Reclamantem pro viribus & nolentem extrema obedientiæ necessitate compellit. Advocato Bisuntinensi [c] Archiepiscopo & sollemni consecratione præmissa, sacerdotis induit dignitatem. Diem consecrationis ejus insecuta nox fuerat: in qua vir Domini post quietem evigilans, & suæ consecrationis nec memor, stolam sacerdotalem collo suo reperit circumflexam. Timore diriguit: & tanto verecundiæ rubore suffusus est, ut ipsum claustralis ostii per multos dies revereretur ingressum. In grave etiam lamentum se dedit, & oculis suis non parcens, quia sinistrum ei aliquando accidisset, solvebatur in lacrymas. Tandem occurrit occasio, ut mitteretur ad Episcopum suæ promotionis actorem. Cui secreto loquens, ei mœroris sui causas aperuit, & invectionem Jeremiæ in sacerdotes repetens, quia grave sacerdotii pondus est, mira eloquii facilitate disseruit. Rogatur ab Episcopo, ut ea quæ ibi dixerat, vel quæcumque meliora occurrerent, in libri seriem coaptaret. Tribus libellulis opus injunctum explicuit: ubi spiritus ejus bonus in tantam plenitudinem veritatis erupit, ut Ecclesia libros illos legendos cum amore suscipiat, & omnino gaudeat se legisse.

Sacerdotio initiatur.

Libros tres condit de sacerdotio.

27. Interim Berno Abbas annosa senii gravitate deficiens, exitiali etiam languore correptus decubuit. Urgebatur duplici molestia, ægritudinis & ætatis, atque ad tollendam de medio vitam ejus morbus & senium in eodem corpore compugnabant. Vicinos adsciscit Episcopos, consilii viros invitat, quorum prudentia & responsis & sibi consulat jam migranti, & filiorum provideat disciplinæ. Cum magno gemitu & multis lacrymis deducens in publicum annos suos, præteritum vitæ suæ in negligentia & torpore se ma-

Berno successores designat.

a Id est gratiis post cibum dictis, qua voce utitur S. Benedictus in Regulæ cap. 43.

b Neuter horum auctorum meminit monasterii, in quo Odonis mater velum assumsit: patrem Cluniaci monachum factum fuisse constat ex Johannis lib. 1 num. 35.

c Immo Lemovicensi, nomine Turpione, ut in Elogio probatum est.

ANN. CH. CMXLII Nov. XVIII

niter consumsisse conqueritur. Se fuisse Abbatem nomine, non merito; officio non virtute: se infructuose & diu locum regiminis occupasse. Inde se damnationis obnoxium tormento; quia locum pastoris mercenarius, locum innocentiæ reus implens, dignitatis officium indignis actionibus ministrasset. Spem superesse remedii, ut dum suæ libertatis est animus, abrenuntians cathedræ pastorali, sedem prælationis evacuet, & locum tribuat meliori. Id se optare, id omnimodis se precari, ut ad curam spirituum, ad regimen animarum, submoto infructuoso & sterili, dignior & magis idoneus subrogetur. Pudica libertas ecclesiæ provideat pudicitiæ suæ custodem, qui ejus puritati meritorum & virtutum integritate jungatur. Eligat sibi patrem casta devotio filiorum, cujus sobrietas imitationem, doctrina informationem, magisterium pariat disciplinam. Ipsi sibi præficiant ducem, ipsi sancti præceptorem instituant, sub ejus imperio floreat virtus, revitescat honor justitiæ, & censura totius Ordinis recalescat. Verumtamen nisi à communi sensu ejus sententia dissentiret, videretur sibi ut pastoralis sollicitudinis magnitudo partiri deberet in duos: quorum alter in altero conquiescat, & neuter ponderis intolerantiâ suffocetur. Et ecclesia quidem Balmensis pro consuetudine habeat sponsum suum; Cluniacensi vero filiæ, jam adultæ, jura matrimonii non negentur. Probant singuli quod dictum erat, favent omnes; & in sapiente viro veritatem consilii admirantur. Sacerdotes qui aderant auctoritate, filii supplicatione contendunt, ut ipse ad nutum suum quos idoneos viderit eligat, & geminum matri ac filiæ constituat provisorem. Ipse qui melius probaverat subditorum spiritus an Dei essent, verius poterat indicare, quis tanto officio dignus esset. Certum enim fuerat apud eos, eum cui tanta virtus erat consilium ministrandi, ad faciendum quod dixerat spiritu sapientiæ non carere. Victus seniot sacerdotum reverentia & precibus filiorum, GUIDONEM venerabilem nepotem suum Balmensis ecclesiæ fecit Abbatem; Cluniacensi autem cœnobio sanctum præfecit ODDONEM: Deo pro nobis melius operante, ut domus gratiæ & virtutis, toto orbe postmodum dilatanda, in primo pastore suo sanctimoniæ fundamentum & religionis exciperet firmitatem.

Guidonem Balmæ, Odonem Cluniaci.

28. Assumptus Oddo in Abbatem, fecit sibi promotionem illam profectûs materiam, non defectûs; occasionem gloriæ, non ruinæ. Loco ceteris præeminens, sed gratiâ humilitatis inferior, prælationis officium merito potiùs & virtute, quàm nomine sive potentia Deo carissimus exercebat. Non ad honorem sublimiores gradus attingens, sed ex vertice prælationis suæ ad infima & humillima sese dejiciens, charismata meliora de die in diem apprehendere nitebatur. Dominus autem qui in conspectu suo direxerat viam ejus; ut in conspectu quoque hominum mirificaret, & clarum quoque faceret servum suum, dignanter apposuit operari mirabilia & præclara per ipsum.

Ædificia promota opitulante S. Martino.

29. Cum in exstruendis regularibus officinis diligentiam suam insumeret beatus Oddo, solatia sumptuum defecerunt. Exinanitum omnino ætarium paupertatis, quid in manus largissima daturis refunderet non habebat. Æstuabat animus beati viri, & anxietate duplici torquebatur, dum & operarios inremuneratos dimitteret, & cœptum opus intermittere verebatur. Nec tamen in diffidentiam est elapsus: sed ad nota recurrens præsidia, ex thesauro bonitatis divinæ stipendium benedictionis exspectat. Octavus dies à transitu beati Martini more ecclesiastico colebatur, nocturnas laudes fraterna devotio persolverat, cùm idem Abbas ad stratum rediens, lectulo se recepit, & evanuit in soporem. Videt in somnis virum personalem, matura canitie florescentem, stola etiam puriore vestitum: qui virgam Episcopi manu gestans, pluviali pallio utebatur. Inquisitus cum reverentia quisnam esset, Episcopum illum se esse, cujus festivitatis celebraretur octavum, asseruit. Cœpit etiam circumducere oculos in structuram, & posita ædificia qua ratione sederent visemus intueri. Conversus demum ad eum qui sese eminus prospectabat, videbatur injungere, ut ex præcepto ipsius ad consummanda ædificia quæ cœpta erant, fratrum suorum industriam excitaret: nec sibi sumptus crederent defuturos, quia ipse eis ad conficiendum opus sufficientes ministraret expensas. Româ quippe rediens, per Gotiam & Aquitaniam transitum facturus erat: unde illis benedictionem remitteret copiosam. Expergefactus Abbas, visionem quam viderat fratribus retulit, non omissâ quam consueverat cautelâ nominis supprimendi. Læti fratres de promissione Martini, super visitationis illius benevolentia circa eos majori lætitia triumphabant. Nec distulit bonus promissor, sed sponsioni suæ vicinam subintulit veritatem. Intra breve siquidem spatium temporis, allata sunt fratribus de Gotia circiter tria millia solidorum. Ipsa quoque successio seniorum virorum Cluniacensium quæ pervenit usque ad nos, voce libera referre solet, vix aut numquam deinceps pertransisse sui procuratoris octavam, quin aliquid benedictionis in eos ex Martini beneficio redundasset. Ita per ducentos fere annos optimus provisor noster & in Cluniacensem ecclesiam ostendit gratiæ suæ veritatem, & circa suum alumnum Oddonem, cujus meritis vivimus, amoris sui plenitudinem declaravit.

cujus patrocinium ibi viguit per annos 200

ANN. CH. CMXLII Nov XVIII Ecclesiæ dedicationi necessaria ut suppleta.

Cluniacensis ecclesia jam perfecta, suisque partibus absoluta, consecrationis gratiam postulabat. Vir Domini sacerdotem Episcopum, qui ecclesiam dedicare deberet, invitat. Rogatus Episcopus, sicut moris divitibus esse solet, ut stipatis lateribus gloriosis semper incedant, suam secum copiosam adduxerat clientelam, Concursus uberior & episcopalium insolentia ministrorum exigebat abundantes & splendidos apparatus. Recens Abbas, & vallis aridæ minùs cultæ barbaries, delicias quas hominibus delicatis apponerent non habebant: anxietas & verecundia beati viri animum distrahebant. Refert tamen anchoram spei suæ ad Dominum, cujus munificentia servis suis aliquid deesse non patitur. In crepusculum dies consecrationis eruperat, cum immanis aper proximam silvam egressus, ad monasterium cursu integro pertendebat. Custos ecclesiæ bestiæ illius feritate turbatus, intra ostium se recepit, quod post se clausum admotis repagulis obseravit. Aper autem deposita feritate, & quasi domestico spiritu mansuescens, ecclesiæ portas obsedit, januam pede pulsat, & foribus perseveranter adsistens, suo more loquendi aditum precabatur. Interim episcopalis familia lectis excedens, dum ad officia divina contenderet, jacentem ad portam ecclesiæ aprum incurrit. Insurgunt pariter, acclamant omnes: & vicinis domibus fustibus copularis, ultro se offerentem belluam morti addicunt. Cujus carnes artificio coquorum præparatæ, & deliciis episcopalibus satisfecerunt, & Abbatis verecundiæ mirabiliter subvenerunt.

Caritas in pauperes.

30. Quia Deum timentibus nihil deest, numquam defuit beato viro, unde & fratrum curam gereret, & miserorum inopiam sublevaret. Afflictorum pauperies quasi quidam caminus erat illi, in quo ad pietatem & misericordiam illius viscera conflarentur. Sicut expetere videbatur vel egestas in misero, vel possibilitas in sumtu suo, largitatis suæ sinum petentibus exsolvebat. Nemo vacuus vacuum illum invenit: quippe cui præcipuè fuit in studio supplere vacua, & inania cumulare. Privata eorum susurria qui ejus amplissimam largitatem indiscretam effusionem vocabant, modestiæ verbis & exemplis veterum datis in medium compescebat. Inæstimabilis amplitudo cordis illius formabat sibi occasiones & materias largiendi. Omnibus omnia factus, ut omnibus omnino prodesset votis sollemnibus ambiebat.

Romam petens Dæmoniacam liberat Odo.

31 Consuetæ orationis obtentu aliquando vir beatus Romam ad Apostolorum limina visitanda profectus est. Alpium juga transscenderat, cùm inter illa prærupta, quibus in Italiam fit descensus, mulierem quæ à dæmonio miserabiliter vexabatur, offendit. Impleverat nocivus hospes viscera mulieris insanæ, & quasi ex tribunali regio membra inferiora disponens, prout libebat, subjecto mancipio crudeliter utebatur. Condoluit vir beatus tantæ miseriæ: & præmisso orationis suffragio, captivatorem excussit, & captivam mulierem ab invasione tyrannica liberavit.

Legatus Papæ egenis pe subvenit.

* Sienne.

32. Per idem tempus LEO pontifex Romanæ sedis apostolicæ legationis vicem injunxerat beato viro, ut inter HOGONEM Langobardorum Regem & ALBERTUM Romanæ rei principem bonum pacis componere laboraret. Senam * civitatem deveniens legatus pacis, multitudine pauperum qui panis premebantur inopia, undique cingebatur. Oeconomus viri Dei qui victuale marsupium susceperat in sua fide, cum suis sumptibus vix triginta solidi superessent, quasi rei prospiceret commendatæ, civitatem excedens necessitate pauperum se subduxit. Egeni circumvenerant beatum virum, & ad ostium miserationis ejus sublato clamore pulsantes, misericordiæ ipsius viscera commovebant. Vocatus œconomus respondere non potuit qui non erat. Intellexit illico vir beatus imprudentem dispensatoris cautelam, & emissa manu pauperibus innuit ut prævium se sequantur. Videns etiam tres viros personali præditos honestate, qui & communi premebantur inedia, & mendicare non noverant præ pudore, scutulas baccis plenas, quæ antepositæ illis erant, sub pretii æstimatione suscepit, baccis non egens, sed hac arte cupiens subvenire mendicis. Consecuto œconomo egentibus stipem benedictionis indulsit, & ad viros quos supra tetigimus, baccas cum pretio retransmisit. Demum conquerentibus expensam victualium defecisse: Non deficiemus, inquit, sed sufficiemus ad omnia. Præsto est ei & quasi ad manum, de cujus facultatibus pusillanimes spiritus debent animari. Dixerat, & inantea gressum tendens, Petrum habet obvium sacerdotem; cujus oblationem suscipiens, & fratrum fidem modicam roboravit, & conficiendo itineri larga stipendia ministravit.

Vestes suas dat algenti.

33. Negotium injunctæ legationis absolverat, & per fines maritimos reditum maturabat. Venerat ad locum qui Burianum dicitur, cùm ei pauper obviat semivivus. Gravis inhorruerat hiems, & inter alpes in immensos aggeres nivis excreverat multitudo. Pauper veste carens inter horrida montium niviumque discrimina quo se tueretur inunimine non habebat. Substitit vir beatissimus viso illo, & sociis viæ præmissis exuit se tunica sua; & pauperem induens, nummorum pretium, unde suæ necessitati consuleret, benignus adjecit. Unus ex sociis qui talium cautissimus discussor erat, reflexit pedem, & pauperem percunctatus, ubi ea nocte mansionem acciperet, cùm nullus divertendi

ANN. CH. CMXLII Nov. XVIII

in solitudine locus esset, respondit, ad castrum quod dicitur Pastorale sub luce diei se facile perventurum. Dies verò claudebatur in noctem, & spatium illud itineris quod pauper sub hora una se spoponderat exacturum, toto diei spatio vix ipsi confecerant. Habitudinem & vultum pauperis nec tunc ille de quo dicimus JOHANNES advertere, nec postea (ut ipse referebat) potuit meminisse. Unde illum qui apparuit quiddam majus fuisse quàm hominem, verisimillimum mihi constat.

Bonum pro malo rependit.

34. Cum Langobardorum Rex Romam obsidione vallasset, beatus Oddo qui ad pacem evangelizan suos inter duos tyrannos medium se præbebat, juxta beati Andreæ monasterium, quod dicitur ad Clivum-Scauri, transitum faciens, submisso capite incedebat. Rusticus jactu lapidis opperiebat virum Dei: sed clamore circunstantium & obtentu, libratus in ejus verticem jactus evanuit. Vir autem Domini denariis acceptis, mutuo muneravit immeritum, Scripturæ consentiens, ut redderet bonum retribuentibus sibi mala.

Idem præstat in furem.

35. Aliquando vir beatus Romæ orationis gratia tenebatur. Visum est illi ut super equos suos qui in pratensi planicie pascebantur, aliquis ex fratribus ad custodiam poneretur. Nox erat, & equorum provisores se laxaverant in soporem. Fur advenit, & ascenso equo insistebat ut elaberetur in fugam: sed meritis Oddonis detentus, procedere ultra non potuit. Frater super equos invigilans orationi vacabat: & maluit equum amittere, quàm interrumpere precem, vel silentium violare. Ubi terris dies illuxerat, fur inventus & comprehensus est super equum, Abbatis Judicio condemnandus.quem ad se deductum vir miserationis & gratiæ non solum exemit supplicio, sed etiam laboriosas ejus vigilias quinque solidis muneravit.

Fratris religio.

Medicina ab ægris perperam extorta.

36. In Cluniacensi cœnobio duo fratres adversa valetudine laborabant. Importunius insistentes, cùm à beato viro sumendi potionem licentiam extorsissent; Ite, inquit, & scitote morbum vestrum nulla medicinæ ratione curandum. Ita factum est, ut & diuturna sibi apponerent medicandi remedia, & usque ad proximum vitæ finem incurabiles permanerent.

Frater singularitati studens notatur.

37. Novitius quidam frater initiali fervore succensus, studiis communibus abdicatis, compunctionis & lacrymis vacare decreverat. Secreto exquiritur à viro Dei, cur vitæ communis desereret instituta. Aperit & frater cor suum, & quibus stimulis urgeretur insinuat. Increpat eum senior, & hujusmodi propositum vanitati potiùs quàm justitiæ vicinum affirmat. Non deserenda communia propria pro privatis, sed privata communibus debere supponi. Ita frater in momento illo spiritum suæ compunctionis amisit, ut deinceps gauderet publicis ecclesiæ consuetudinibus occupari. Post dimidium tamen annum ad precem sancti viri qui etiam in spiritualibus potens erat, jam dictus frater amissum spiritum se recepisse confessus est.

Johanni Episcopo consecrationem prædicit.

38. Nolanæ ecclesiæ futurus Episcopus JOHANNES bis Romam venerat gratiâ consecrandi; sed æmulorum oppositis gravem bis fuerat repulsam passus. Tandem confusus & apud se erubescens, contulit se ad virum Dei, replicans ei Romanam sedem sese bis infecto negotio repulisse. Quem vir Domini piè consolans, ut Romam tertio repetat inhortatur, promittens ei consecrationis gratiam non negandam. Factum est ad verbum ejus, & Johannes in Episcopum subrogatus testimonium dedit Oddonem beatissimum prophetiæ spiritu claruisse.

Agonem suorum cælitus discit.

39. Sollemnis dies Assumptionis Dei Genitricis illuxerat; & vir Domini orandi gratiâ monasterium Adventinum ingressus, ut Missam celebrem publicè celebraret, BALDOINI Abbatis precibus urgebatur. Respondit spiritus prophetiæ qui erat in eo, id agere non posse, quia duo ex fratribus ejus in extremo positi vitæ Viaticum præstolarentur ab eo; nuntium præstò esse, qui eum ad fraternas exsequias invitaret. In hæc verba nontius affuit: curritur ad sanctum Paulum, Viaticum datur agentibus in extremo. Præsentialiter alter ex duobus migrat: alter servatur ad vitam, octavo die sequenti quievit in Domino.

Nepotem ex Normannis oratione liberat.

40. Normanorum gens effera Turonorum vastabat provinciam. Regionem Turonicam venerabilis Oddo subierat, cùm ei nepotulus suus, necdum renatus ex aqua & spiritu, cum nutrice sua raptus incursu hostium nuntiatur. Indoluit ex animo, & innocentis animam sine baptismi remedio pereuntem æqualiter pati non potuit. Accumbit precibus, insudat lacrymis, oratione Deum interpellat, quietem suo spiritui non daturus, donec ereptum reciperet innocentem. Octo dierum spatio à Turonis hostes abierant, transeuntes fluvium cum captivis, quem ipsius profunditas evadari sive navigio non sinebat. Nutrix infantuli spiritum concepit audaciæ. Infantem sustulit, medias irrupit acies, fluvium sicco pæne vestigio pertransivit, & in triduo iter dierum octo conficiens, beato viro adductum puerum reportavit. quem susceptum regenerari fecit in Christo, & prece effusa ad Dominum ut post triduum puerulus migraret obtinuit. O miraculum mulris in se novitatibus admirandum! eadem unius orationis virtus tria pariter obtinet, ereptionem corpori, regenerationem spiritui, utrique simul salutis perpetuæ libertatem.

Ann Chr. CM XLII. Nov XVIII

41. Vice quadam beatus Oddo Rhodanum fluvium, qui totus decurrit in præceps, navigio transmeabat. Equus impatiens equum alterum pede tentavit: sed ictus elapsus in navim, locum illum attigit unde ramus erumpere videbatur. Percussionis locum dum planiùs edolare contendunt, ramum funditus absciderunt. Avulso nodo fluvialis incongruentia locum invenit, & ita navis exundavit ad cumulum, ut eam enatare, nec submergi miraculo proximum non negares. Vir Domini stabat immotus, & quòd ejus meritis cimba staret, ipsius constantia testis erat. Delata est ad portum navis, & omnibus emissis ad terram, auctor salutis eorum Oddo ultimus egressus. Navis destituta præsidio, quo salva erat, virum Domini sensit abesse: elementi naturam secuta disparuit, & submersa in momento intuentium oculis se subduxit. Sic enim ratio postulabat, ut cujus imperiis cetera quæque favebant, eidem reverentiæ debitum flumina non negarent. Naufragio subductus,

42. Per Appenninas Alpes beatus Oddo aliquando iter agebat. Tantus ibi nivium cumulus superexcreverat, ut transire volentibus strata viæ publicæ non paterent. Vir Domini horrendum ingressus periculum, cùm post meridiem totus mons ille terra caligine densaretur, in manus Domini se commisit. Præibant socii: solus ex more vir Domini sequebatur. Repentè equus, cui insederat, obliquavit, & continuò discerpendus in immane præcipitium pedes dedit. Remisit habenas vir Dei, palmas erexit in cælum; & invocato nomine Domini, de cælo auxilium precabatur. Nec defuit cæleste adjutorium supplicanti. Inter brachia viri Dei subitò ramus apparuit, cui tamdiu innexus est, donec præcedentes eum vocibus revocati, ipsum ex horrore illo periculi incolumem sustulerunt. Disparuit ilico ramus ille qui priùs apparuerat: & equus ille cui insederat, nusquam inventus est. & præcipitio.

43. Diversis ex causis varios labores itineris subiens vir beatus, huc & illuc urgentibus vitæ negotiis discurrebat. Contigit ut die quadam quadraginta latrones irruerent super eum, qui ad tollenda spolia & discerpendos homines tanta rabie ducebantur, ut nemini parceret eorum immanitas. Qui ceteris præerat, & fuerat major in scelere, vibravit oculos in servum Dei: & in eo vultus reverentiam & orandi frequentiam admiratus, compunctus spiritu ad misericordiam major inventus est. Deindè conversus ad socios: Numquam, inquit, hujusmodi homines recolo me vidisse. Non cederet nobis in prosperum, si in eos adversum aliquid moliremur. Vir enim est inter eos multæ reverentiæ & splendoris, quem cælestibus armis video circumseptum. Ad hæc verba cùm ceteri nullatenùs à suo furore mitescerent, & virum sanctum occidere, sociosque illius in prædam trahere minarentur; Non, inquit, ita fiet, nec capillus ex eis cadet in terram, nisi priùs gladiis me petentes vitam meam cum sanguine fuderitis. Sic ait, & sociis huc illucque dispersis, ipse Sancti pedibus advolutus, sceleri suo deinceps finem imponere se promisit. Latrones convertit.

44. Alius tunc latro corde compunctus, cùm à beato Oddone post repulsas innumeras in Monachum susceptus esset, ad custodiam Cellarii deputatur. qui post tempus tactus molestia corporali, extremo spiritu ducebatur: confitetur viro Dei quod in Monachatu deliquerat. Nudo pauperi tunicam suam sine licentia se dedisse, funem subductum Cellario circumligasse se ventri suo non sine lacrymis protestatur. Nocte præterita sibi per visum personalem Dominam adstitisse, quæ misericordiæ Matrem se vocans, tertia sequenti die eum pronuntiavit in gratutum. Stupefactus vir Domini manum immisit, funem circumvolutum carne & sanie simul avulsit, Deumque mirabilem prædicans in latrone, tertia die defuncti Fratris exsequias celebravit.

45. Romæ apud beatum Paulum, ut libello, quem de vita beati Martini Postumianus & Gallus ediderant, correctoris manum apponeret, Abbatis precibus pulsabatur. Assensum dedit, & insistens operi destinato, obscura loca glossis appositis deducebat in lucem. Vespertina synaxis revocaverat eum à studio, & liber in Claustri angulo derelictus, sequente nocte pluviam, quæ in domo illa copiosiùs exundavit, tanta æqualitate sustinuit, ut margine vix contacta incorrupta littera permaneret. Adnimadversum est sequenti mane enatantis in pluvia, sed intacti libri miraculum: & aliorum quidem favor in Martinum erupit, alii verò miraculum Oddonis meritis adscribebant. Nos autem hoc signum utrique pariter assignamus, ut & Martini providentia servaverit codicem vitæ suæ, & Oddonis virtus effecerit, ne liber pereat commendatus. Liber intactus à pluvia.

46. Quid devotionis habuerit sanctus Oddo, quanto amore incaluerit erga Martinum, vix aut difficile dici potest. Tota mens ejus, tota affectio ex Martini gratia dependebat: ipsum sibi patronum fecerat, ipsum elegerat præceptorem Martinum verbo sonabat & opere; & ei indifferenter adhærens, indiscreta miracula sæpe cum eo visus est operari. Ad cujus memoriam ampliandam, & amorem fidelibus inserendum, sollemnes illas Antiphonas in transitu beati Martini dicendas ipse composuit, quæ ferè per omnem Ecclesiam celebri tripudio frequentantur. Odonis pietas in S. Martinum.

47. Fama religionis, virtutis & fidei, quæ mirabiliter claruerat in Oddone, dilatabatur Monachi

Ann Chr. cm. xlii. Nov. xviii insolentis mors subita.

ubique, & ampliabatur in dies. Conferebant se ad eum Monasteria Monachorum, quæ à sui propositi rigore defecerant, ut per eum ad integritatem vitæ & disciplinæ ordinem formarentur. In quodam ex Monasteriis commendatis ipse cum suis advenerat: vesperascente sabbato regulare Mandatum ex consuetudine parabatur. Vidit unus ex Fratribus loci illius de sociis Oddonis unum, calciaria sua ex Cluniacensi traditione lavantem. Indignè tulit; & spiritum elationis in blasphemiæ verba resolvens, cùm ibi omnia fierent in silentio: Num, inquiens, ablutionem socularium Benedictus umquam aut fieri voluit, aut præcepit? Cumque Frater, cui hæc dicebantur, signo humili responsum daret; ille crudeliter efferatus, conviciis lacessere, & male dicta cœpit evomere in insoniem. Sequenti Capitulo, cùm eum argueret super hoc vir beatus; & ille impatientiùs responderet, quia dies Dominica erat, procrastinavit sententiam, ne in die Lætitiæ aliquis tristaretur. Dominus autem, quem ille in servo suo non timuit provocare, suam minimè distulit ultionem, & contemptorem illum officio linguæ privans, tertia dehinc die sine Confessionis remedio lamentabili morte damnavit.

Item aliorum;

48 Quisquis contra voluntatem Oddonis aliquid præsumpsisset, suum ilico sentiebat excessum divina ultione multari. Frater quidam cùm sine licentia sanguinem minuisset, vir beatissimus ægrè tulit, præsumtorem ilicò pœna sequta est, & vena inordinatè decisa ita derupta est, ut nullo medicamine curari posset, donec Frater spiritum exhalavit. Alius apud sororem suam cùm assari carnem præciperet, eam urgente ingluvie non exspectans, particulam prunis injectam & minùs coctam avidè momordit; sed morsum nec in se trajicere, nec rejicere valens, infelicem vitam misera morte finivit. Alius gallinam, quam ipse occiderat, sibi appositam nimia gulositate tentavit; sed buccellam glutire non valens, miserum vivendi finem excepit.

Vivarium ad pisces obtentum.

49. In loco qui dicitur Suppentonia, Monasterium sibi commendatum exceperat beatissimus Oddo. Fratres admonuit, ut vitæ ordine custodito, secundùm Regulam ab esu carnium abstinerent. Cui cùm Fratres opponerent, pisces apud eos inveniri non posse; meritis beati viri vivarium piscium formavit eis divina pietas in hunc modum. Torrens exiguus defluens per illam vallem quæ Monasterio subjacet, dum non invenit exitum, montibus sibi oppositis collectus in lacum, vivarium effectus est. In quo uno die miseratio duo præclara fecit, dum Oeconomi laborem minuit, & Fratribus murmuris occasionem exemit.

Floriacense Monasterium reformatum.

50. Floriacense Monasterium, in quo sanctum Benedictum quiescere celebris habet opinio, penitùs à cultu Religionis exciderat. Defecerat ibi virtus: justitia recesserat de loco illo in tantum, ut etiam beatus Benedictus relinquere sedes illas, & aliàs se conferre nocturnis visionibus & diurnis manifestationibus monstraret. Quod prudenter advertens vir nobilis Elisiardus, datum sibi manu regia Monasterium Floriacense Oddoni beatissimo tradidit regulariter ordinandum. qui in manu forti Episcoporum & Procerum illuc adveniens, cùm ei per triduum aditus negaretur, tandem solus intrans, præsentem se obtulit, & ex sola humilitatis specie quam gerebat, turbulentam insaniam Monachorum domesticam reddidit & quietam. Pænè omnes ejus pedibus advoluti, ut eis præesse & prodesse vir Domini dignaretur intensiùs obsecrabant. Ita omnibus plena honestate compositis (locus enim omnino incompositus omnino fuerat componendus) filiorum animos adhuc rudes divinis institutionibus exercebat.

S. Benedicti ibidem festum & præsentia.

51. Dies erat, in qua beati Benedicti festivitas votivo concursu & celebri frequentia populorum publicè colebatur. Interetat numerosa languentium multitudo, qui morbis diversis & variis molestiis aggravati, ad beati Benedicti suffragia promerenda confluxerant. Beatus Oddo, qui toti cœnobio Abbatis præerat dignitate, sollemne sacrificium oblaturus ingreditur. Ponit edictum, ut universi qui advenerant, & præcipuè morbis oppressi, jejuni sacrificiis interessent. Ingressis omnibus ad mysteria divina suspensis hymnum angelicum *Gloria in excelsis Deo* venerabilis Abbas imposuit. Concutiuntur ingenti strepitu fores ecclesiæ, seræ solvuntur, munimenta disjecta resiliunt, lampades accenduntur, calamitosi & languidi sospitate integra convalescunt. Fit terror in populo, stupor subitus omnes invasit, & Oddone interprete beati Benedicti præsentiam affuisse cognoscunt. Tanta fuit devotio, tantus gratiæ fervor omnium corda replevit, ut fere nullus à lacrymis temperaret. O dignitas! cælestes animos tanta sibi novitate concilians Benedictus Pater, qui de loco illo sese promiserat migraturum, Oddonis gratia revocatus, signa dedit idonea se venisse. In quo facto Oddonis meritum penitùs elucescit, qui abundantia virtutis suæ, & filiis abdicatis Benedictum in gratiam reformavit, & tanta morborum varietate depressis cæleste levamen obtinuit.

Jejunium ad Missam indictum.

Epilogus.

52. His & aliis magnis operibus seriem vitæ suæ continuans beatus Oddo, multis & necessariis argumentis, & Deo carissimus, & apud homines honore colendus & gratia comprobatur. Ita quippe vixit, ut ei vivere Deus esset: tanta operatus est, ut per eum & in eo Deum operari dubium nulli esset. De quo plurima dicenda restarent, nisi fastidiosa pro-

ANN. CH. CM. XLII. Nov XVIII

[.]xitas prohiberet. Plurima enim operatus est, quàm nostræ relationis ordo contineat, quæ vel ipse suppressit, ut gloriam fugeret, vel humana diligentia prætermisit, ne notam superstitionis incurreret. Pauca quæ diximus, & beato viro ad gloriam, & nobis sufficiant ad exemplum.

Odonis morbus Romæ.

53. Beatissimus Pater Oddo, plenus dierum & vitæ, inter exercitia sanctimoniæ & virtutis consummaverat cursum, & vitam deduxerat temporalem. Aderat tempus, dies instabat, in quo sublatus de exsilio & ærumna, incolarum patria, laborem requie, miseriam gloria commutaret. Romæ positus acri febre corripitur, & inter acutos ignes sævientis accessûs, innocens & reus Dei, duris passionum molestiis agitatur. Alii interpretantur ad libitum, præsentem dolorem successuræ salutis gaudio temperantes. Ille hoc genus solatii ægrè ferens, se in proximo nuntiat dissolvendum. Tangitur præcordiali memoria Martini sui, cujus amorem & gratiam fere cum ipso lacte carnis meruerat ebibisse. Martini sepulcrum visitare disponit, ut cui vixerat, etiam moreretur; & cui dedicaverat spiritum, exuvias carnis & cineres consignaret. Adest & in visu persona conspicabilis, cælestis gloriæ præferens candidatum. Insinuat tempus suæ vocationis instare: sed Martini precibus illud differri. Resumat spiritum, vires exacuet, iter acceleret: ubi se præsentem dederit præceptori, diuturnis ejus laboribus quies dabitur & corona. Signa secuta sunt visum, ut fides accederet visioni. Fit remissior ægritudo, Sanctus animo magis quàm corpore convalescit. Aggressus iter in festo beati Martini Turonis affuit, & diem lætum ex obitu beati Pontificis geminata lætitia reddidit clariorem. Gaudio & lacrymis detinuit diem illum, & vivam hostiam immolans semetipsum, ad horam suæ discessionis ad Dominum, suspenso desiderio adspirabat. Dies quarta post festivitatem illuxerat, cùm rediviva febris incaluit, quæ virum Domini compulit in extrema. Fratres evocat, Monasteria sibi commissa disponit. Cluniacense cœnobium Deo, qui ejus fundator fuit & exstruxit, consilio [a] committit. Capellam solummodò suam ad Missæ celebrationem retinuit, Cluniacum cetera retransmittens. Filios suos qui adsistebant ei, ut in Deo proficerent exhortatur: lacrymas eorum & suspiria compensatione sequentis gloriæ temperabat. Martinum suum mente referens, ore sonans, verbis ingeminans, illud familiarius inculcabat: Tu Christe, parce redemptis. Tandem manum benedictionis emisit in filios, & adstantibus ultimum vale dixit. Ita spiritus ille felix spirituali munitus Viatico, quarto-decimo calendas Decembris, corporis mole deposita, liber excessit ad cælum. Sepultus est autem in ecclesia beati Juliani, quam ipse à fundamentis construxerat: ubi Dominus quantâ sit ab eo gloriâ coronatus, quantâ apud homines reverentiâ excolendus, signis perspicuis declaravit. Migravit itaque gloriosus Pater Oddo anno ab Incarnatione Domini nongentesimo quadragesimo [b] quinto, ordinationis suæ octavo-decimo, apud urbem Turonorum, regnante Domino Jesu-Christo, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

Reditus Turonos.

Verba extrema.

Obitus & sepultura.

Annus mortis. [b]

[a] Idem fere legitur in ejus elogio ex chartario Cluniacensi suprà pag. 126. Quamquam Aymardus jam ante Odonis obitum substitutus ei fuisse videtur, ut inferiùs patebit in Aymardi elogio.

[b] Hunc calculum falsum esse in elogio superiori demonstravimus, & pro anno CM XLV annum CM XLII reponendum, teste Frodoardo & aliis.

HISTORIA TRANSLATIONIS
SS. WANDREGISILI, ANSBERTI ATQUE WLFRAMNI, IN MONASTERIUM BLANDINIENSE.

Ex manu-scripto codice Bigotiano.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. *HUNC de Translatione sanctorum Wandregesili, Ansberti atque Vulframni libellum è manu-scripto codice Bigotiano Rotomagi eruit noster Johannes Garetius, cujus libelli auctor anonymus, ut colligitur ex numero 14, Blandiniensis cœnobii Monachus fuit. De illius ætate etsi nihil certi definire possum, eum tamen annum millesimum & centesimum excessisse non facilè crediderim siquidem num. 21 miraculum arborum, in flores autumni tempore erumpentium, suo adhuc tempore quotannis evenisse attestatur. Quod haud scio an pluribus ab hac Translatione sæculis perduravit, cum illius apud subsequentes auctores nulla mentio reperiatur.*

ANN. CH. CM. XLIV. SEPT. III

Translatio triplex.

2. *Triplex omnino fuit horum Sanctorum Translatio. Prima per Bainum Tarvannensem Episcopum ac Fontanellensem Abbatem (ut etiam narrat auctor miraculorum sancti Vuandregisili à nobis in Saeculo 2 editus) ab ecclesia sancti Pauli, in qua tumulati fuerant, ad ecclesiam sancti Petri anno Christi* DCCIV *facta est. In ea verò sancti Petri ecclesia cùm centum & quinquaginta quatuor annis quievissent, cognitâ Normannorum per Neustriam debacchantium irruptione, Fontanellenses Sanctorum suorum reliquias Bononiam secum transportarunt. Sed cùm furentibus semper Normannis, ad propria redeundi nulla Monachis spes affulgeret. Arnulfus Flandriae Comes reparatum à se Blandiniense Monasterium, ac Gerardo Abbati piissimo concessum, iis tandem sacris reliquiis ditavit, quod anno* CM XLIV III *Nonas Septembris evenisse notat Martyrologium Blandiniense his verbis.* III Nonas Septembris in monte Blandinio Gandavi territorii, adventus sanctorum corporum Vvandregisili Abbatis, Ansberti & Vvlframmi Archipraesulum, & reliquiarum Vvlmari, Ermenlandi, Eremberti, & Condedi, aliorumque multorum pignerum Sanctorum.

3. *Hic locus esset ventilatam olim Fontanellenses inter ac Blandinienses, immo & Abbatisvillae Canonicos, de sancti Vulframni reliquiarum possessione quaestionem solvere, aut saltem expendere, nisi abunde intricata satis haec materia à nobis jam discussa fuisset in Saeculi 3 parte 1. ubi de ejusdem Sancti reliquiis ac miraculis egimus in appendice ad ejus vitam, quae hoc loco revocanda sunt.*

INCIPIT GLORIOSUS A DEO DISPOSITUS adventus in monte Blandinium rite vocato sanctorum Wandregisili Abbatis, Ansberti & Wlframni Archipraesulum, aliorumque pignerum Sanctorum.

1. DOminus noster Jesus-Christus, qui ad nos de sinu Patris venire, & nos in se dignatus est suscipere, ipse in sanctis & electis suis VVANDREGISILO, & ANSBERTO atque VVLFRANNO hodie nos visitare, & nobis in adventu eorum seipsum voluit praesentare. Jure ergo in eis se nobis praesentavit, cum quo illi esse, & per quem semper vivere ambiebant, &c.

S. Vvandregisilus cum sociis apud Fontanellam.

2. Ad hanc ergo tantae felicitatis gloriam, commendata terrae aromatica corporis gleba, felici transitu, beatissime Pater Vvandregisile, scandere meruisti, peractis cum gloria XIX lustris, anno videlicet Verbi humanati sexcentesimo sexagesimo quinto: sanctus verò Ansbertus anno ejusdem Verbi incarnati DC XC V, & inclytus Vvlfrannus DC XC VI eamdem perenniter possessuri gloriam petierunt: ubi Christus Pontifex Pontificum regnat, & eos pontificali diademate coronat. Locum autem funereae quietis apud Fontanellam in ecclesia sancti Pauli Apostoli in unum sortiti sunt; ubi beato Vvandregisilo post mortem hoc ad honorem gratia Dei providit, ut illo domum sepulcri sortiretur, ubi praefati Archipraesules Christi ad dexteram ejus & laevam condendi erant: nec immerito corporeo quoque funere honoratus est ab eis, cujus doctrina & exemplis adepti sunt culmen regni caelestis.

Clarent miraculis.

3. Coeperunt autem ad sepulchra eorum signa miraculorum radiare, Angelorum & hominum frequentia crebrescere, Christum, cui in carne viventes adhaeserunt, defuncti quoque omnipotentem declaraverunt. Quanti essent Altissimo, claritate prodigiorum & terrae innotuit & caelo. Sed quia de incorruptione membrorum non minima divinae laudis materies latebat in tumulis (sicut enim Agnum Dei sequuntur immaculati, sic in sepulcris servabantur incorrupti) placuit Altissimo & hoc mortalium revelare caritati. De qua scilicet revelatione quid digne expediam, Domini & Fratres mei? Aperiam tamen os in laudem Dei. Nam gloria quae ibi in Sanctis claruit, hodiernae festivitatis gaudio alludit. Quod enim tunc ibi glorificatum est, hic hodie nobis donatum est; & cùm idipsum & ibi glorificatum, & hic hodie sit susceptum; dicamus qualis illa fuerit glorificatio, ut cunctis pateat, quae & qualis ista sit susceptio.

Prima eorum elevatio.

4. Hac re igitur de qua loqui incipimus sacratissima revelatio facta est memorata

ANN. CH. CM.XLIV. SEPT. III.

II Kalend. Aprilis, translatis eorumdem Christi Sacerdotum corporibus à memorata ecclesia sancti Pauli Apostoli in basilicam sancti Petri à sancto BAINO Tarvennensis Sedis Præsule & Fontanellensis Cœnobii Rectore. [a] Cui Translationi sollemniter celebrandæ occurrit pari affectu omnis Clerus, omne vulgus, omnis quoque sexus & ætas. Cùmque ad exsequias cælestes tota animi & corporis devotione sese sanctus ingereret Episcopus, præmissis cum thymiamateriis atque lampadibus comministris, ad memoriam Sanctorum cum laudibus accedunt & hymnis. Cunctis adstantibus & in cælum spe & animo erectis sacro-sancti aperiuntur tumuli. Et ecce venerandus Pater Vvandregisilus, ecce venerandi Præsules Christi Ansbertus atque Vvlfrannus cælo noti atque terræ cogniti, in sua gloria gloriam Dei revelantes, cum integerrima carnis suæ substantia, cum incorrupta sacerdotalium infularum materia, mortalium obtuitibus sese offerunt intuendos. Ecce, inquam, dignissimi Angelorum concives in repositoriis suis somno sopotatis simillimi, tam mirabili suæ incorruptionis prodigio, quanta eorum spiritibus maneat in cælestibus gloria ostendentes, tales natura stupente sunt reperti, quales olim in sepulcris fuere reconditi.

5. Quid dicam de emanantia inæstimabilis fragantiæ, suavitatis mirificæ? Sentires odorem tamquam ex balsamo & aromatibus fluentem, nam conspicuum erat Angelorum adesse frequentiam. O beati oculi, quibus illud spectaculum angelicum videre, ô sacræ nares, quibus delectamentum illud cæleste datum est sentire! Ergo omnibus ob tale spectaculum gaudio attonitis, cunctis quoque tam in ecclesia, quam in atrio ecclesiæ divini nectaris odoramento refectis, quid ibi piarum lacrymarum fusum, quid sancti timoris & piæ exsultationis à sancto Spiritu sit suscitatum, quis dignè enarrabit? Pontifex autem & cælestium exsequiarum ministri divino quod agebatur officio conjubilantes, sacra busta divinarum medelarum plena piis ulnis levantes, cum magno psallentium choro ab ecclesia sancti Pauli in basilicam (ut dictum est) transtulere sancti Petri. Quibus in absidam ejusdem basilicæ ad orientem altaris reconditis, omnis populus dans laudem Deo in altissimis, in sua reversus est muneribus ditatus divinis. Sic ergo reconditis apud sanctum Petrum cum incorruptionis gloria pretiosis Sanctorum artubus, quot ab hinc annorum curriculis in hoc tam admirabili permanserint prodigio, cùm soli omnium inspiratori Deo, tum etiam sanctis custodientibus eos notum & compertum creditur Angelis. Quibus ad honorem Dei hoc digne attollendum commendamus: quia naturæ eorum competit quicquid incorruptioni subjacet limpidius penetrare.

Miraculis etiam illustrata.

6. Hæc nobis, carissimi, hodiernæ festivitatis jubilo sermocinantibus, sermonis ipsius ordo lacrymas in nobis suscitare, & hodierna nititur gaudia perturbare. Nam gens barbara circa litus Oceani maris ea tempestate debacchando magno flumini Sequanæ vicinis multùm erat infesta. Unde contigit tumulos Sanctorum proprio despoliari honore, ut in territorio Bononiense ab hujuscemodi declinaretur infestatione. Ergo hujus diei gratia quæque transeamus tristia, quæque adversa, quæ non nobis adversa, sed cuncta genuere læta & prospera. Bononiam igitur ventum est, ut prædictum est. Agebat tunc in sceptris KAROLUS Calvus, filius LUDOVICI Pii, annum XVIII [b]. Ibi quoque divinitùs est revelatum, quanta in conspectu Dei præemineant virtute, cùm circa exanimes exuvias tanta vivens spem evigilaverit potentia. Et ut aliqua divinorum operum magnalia perstringam, ibi,

[a] De prima hac S. Vvandregisili sociorumque elevatione hæc habet auctor vitæ ejusdem Sancti, Sæculo II à nobis editæ: *Translati quoque sunt inde in ecclesiam sancti Apostoli Petri à S. Baino Episcopo urbis Tarvenna & Rectore hujusce Cœnobii, sub anno sui regiminis quinto, qui erat ab Incarnatione Domini septingentesimus quartus ... & dies Translationis sacra constitutus est pridie Calendas Aprilis.* Porro manserunt in dicta S. Petri ecclesia ad annum usque DCCCLVIII, quo vastata per Normannos Neustria, Bononiam deducti sunt, ut narrat Scriptor miraculorum S. Vandregisili ibidem exhibitus.

[b] Eodem Caroli anno, Christi scilicet DCCCLVIII, hanc Translationem accidisse jam Sæculi II pag. 549 contra Chronici Fontanellensis auctorem notavimus, tametsi eo anno currebat Caroli annus XVIII.

Ann. Chr. DCCCXLIV. Sept. III.

ut sic dicam, catervatim cœci visum, surdi auditum, muti linguæ officium, claudi gressum, contracti erectionem, paralytici soliditatem, & fluxum sanguinis patientes concitam manantium venarum obturationem. Omnes diversis languoribus detenti, ex ossibus mortuis cælestem atque vitalem hausere medelam. Quid de expulsione dæmonum clamabo? quicumque amentiam aut phrenesim passi adducebantur, quicumque immundo spiritu vexati, atque legione dæmonum obsessi attrahebantur (laus & honor tibi Christe) absque mora imperium sentiebant divinum. Interdum quoque solo linteorum aut palliorum attactu curati sunt. Ergo eruditus animus ex his medelis corporum & exterioribus perpendat miraculis, quam profluis hi Sancti languentibus animabus obvient beneficiis. Verè enim meritis eorum turbæ dæmonum à cordibus fidelium fugantur, pestes vitiorum pelluntur, mors peccatorum perimitur, & vita animarum per Christum suscitatur. Et quoniam ductu sermonis ad hoc jam pervenimus, ut gloriosus eorum adventus fidelium insonet auribus, operæ pretium censuimus aliqua de loco prælibare, quem eorum patrocinio & sacrosanctis meritis Christus dominus noster elegit nobilitate. De quo loco dicturi fraterna pace & Christiana fide hoc narrare aggredimur, quod posteritati suæ Patrum auctoritas, & fidelis commendat vetustas.

Blandinii montis descriptio. [a]

7. In pago igitur Gandavo mons surgit aureus, & cunctis in edito positus, claro nomine [a] Blandinium nuncupatur: cujus quidem longitudinis tractus à plaga septemtrionali in meridianum, latitudinis vero à plaga orientali in occidentalem porrigitur. Et hinc quidem à climate orientali fluvius Scaldis * nomine, illinc vero ab occidentali alius Legia * dictus, flexuoso meandro nobilem manationis suæ dirigunt cursum. De quo plura in laudem Dei dicturi, ob merita Sanctorum ibi in cubilibus suis exsultantium illud libet Davidicum conclamare: *Mons Dei, mons uber, mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo: etenim Dominus habitabit in finem.* In cujus supremo vertice locus magno fulget decore, quem sermone aggredimur. Hunc ergo locum dilectus Deo & hominibus Præsul eximius olim adiens AMANDUS tempore quo gloriosus Rex DAGOBERTUS honeste agebat in sceptris, Cœnobium ibi construxit in montis vertice: ubi vetustissimum fanum fuit, in quo ex antiquorum more Gentilium ab stulto rusticorum populo Mercurius colebatur. Contrivit ergo idolum, subvertit aram, succidit lucos, atque (ut prælibavimus) ubi fanum destruxit, ibi Cœnobium construxit, cui Blandinium vocabulum indidit, ob quod blanditiis ferocis populi animum delinivit. Cœptum est autem hoc opus ab anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo decimo sub die Kalendarum Octobrium, Indictione prima, qui erat annus præfati Regis Dagoberti quartus-decimus, pontificante sedem Romanæ Ecclesiæ beatissimo Papa MARTINO, ACHARII * autem Episcopi Noviomensis anno septimo. Quod perfectum dedicavit in honore sancti Petri Apostolorum Principis primo Kalendarum Maiarum die, insertis ibidem reliquiis ejusdem Principis Apostolorum, Doctorisque Gentium Pauli, sanctorumque Apostolorum Philippi & Jacobi, aliorumque Sanctorum pignoribus, quæ à Martino Papa impetraverat: in quo & Monachorum congregavit catervam, quibus & præfecit Abbatem nomine FLORBERTUM [b] virtutum ornamentis floridum, tum totius religionis honestate præclarum.

* l'Escaut. * le Lys. In quo destructo idolo, monasterium construitur. * al. Aicari. Sub Florberto Abbate. [b]

8 Et certum tenemus hoc primum esse cœnobiorum omnium, ab eodem sancto Patre nostro Amando ubi ubi fundatorum. Sed ne quis forte spiritu

[a] De Blandiniensi monasterio aliisque à sancto Amando constructis, consule ejusdem Amandi vitam Sæculo 2 editam, maxime pagina 710, & acta S. Gerardi Abbatis Broniensis infra.

[b] Præfuit Blandiniensi cœnobio post S. Amandum Florbertus ab anno DCXVIII ad DCXXXIX, habet Sanderus; aut ad DCXLII, habet hic auctor infra numero 9.

erroris seductus sermonem nostrum à vero æstimet deviare, sciat nos Orthodoxorum jamque in cœlis regnantium cum Christo inniti testimoniis Patrum, quibus derogare nulli fas est Christianorum. Quæ etiam nunc oppottune & competenter hic possent inseri, nisi sermo ab ordine suo vitaret deduci. Respondent quoque his magna auctoritate roborata & prisca & moderna Romanorum testamenta Pontificum, & christianissimorum decreta Imperatorum augustorum [a]. Deo etiam annuente Clericorum Monasterium in eodem pago Gandavo constructum est à beato Amando; ubi die noctuque laus à fidelibus decantatur sub ejusdem sanctissimi Patris & Abbatis Florberti regimonio. Quo audito eumorphus BAVO præclarus Confessor Domini mox futurus, plenissima devotione ante oratorium Domini se prosternens, comam capitis sui abscidi deprecatus est, adeptusque venerandi Pontificis manibus clericatus honorem, meruit fieri consors Apostolorum. Sed nunc cœpti sermonis ordinem prosequamur.

ANN. CHR. CM. XLIV. SEPT. III

9. Beatus igitur Amandus omnibus rite ordinatis, alibi divino flagrans amore migraturus, famulum Dei virum strenuissimum Florbertum (ut superius dictum est) Monachorum gregi Pastorem præfecit atque Abbatem. Qui strenue sancti propositi normam incedens, quod subditos verbo docuit, ipse prior exemplo monstravit. Rexit autem idem hoc Cœnobium sub beato Amando annis XX. Qui DCXLII anno Dominicæ Incarnationis primo Kalendarum Novembrium die, humanis rebus exemptus, ad superos (ut credimus) est evectus, atque in eodem Monasterio tumulatus, attestante etiam marmoris titulo, sculpto litteris tam Græcis quam Latinis hoc modo. *Hic est locus ubi requiescit corpus Florberti Abbatis, discipuli & ordinati Amandi Episcopi, cujus depositio celebratur Kalendis Novembris.* Successit autem ei in regimine vir venerabilis Abba JOHANNES [b], à beato Amando subrogatus. Qui cum juxta nominis sui significationem Dei gratia plenus esset, utpote quem Deus Pastorem gregis proprii elegit, omnibus tam notus quam carus fuit, itaut vulgi ore locus ipse longe per succedentia tempora Johannis Monasterium appellaretur. Quo etiam inter intelligibilia disposito, ex discipulis ejusdem Patris BAUDEMUNDUS vocabulo successit. Sicque succedentibus sibi Rectoribus, ad tempus quod usque inter KAROLUM & Ragenfridum perduellem exortum est, admodum honeste Deo inibi militatum est. Qua tempestate cum vices Christi in sacro regimine CÆLESTINUS Abba ageret, falsa invidorum delatione apud præfatum Principem innocenter laceratus, quasi qui partibus Ragenfridi favisset, ab eodem & ipse exsilio injuria est deportatus, & grex Domini est dispersus. Qui peregrinus obiit, & in Monasterio beati Petri quod Rodnace * situm est, sepultus quievit. KAROLO autem Magno imperante, salus mundum respexit, quæ & hunc locum visitavit. Tetigit enim Dominus cor ejusdem Principis, & gratuita pietate inspiravit, ut viro Dei AGENARDO [c], qui ea tempestate insignis est habitus, idem Cœnobium traderet regendum, à quo mox illustrium Clericorum multitudo adunata, [d] sub umbra alarum Apostolicæ protectionis, hic Dei munere est collecta. Quorum sibique succeden-

quo pie defuncto,

succedit Johannes. [b]

Baudemundus.

Cælestinus in exsilio mortuus.

* Renais

Agenardus [c]

[a] Summorum Pontificum, Imperatorum, aliorumque principum privilegia Blandiniensibus concessa habes apud Sanderum in rerum Gandavensium libro 4 cap. 1.

[b] Abbatum Blandiniensium annos regiminis habes apud Sanderum, qui Johannem, cujus hic mentio, anno DCLVIII, Baudemundum DCC XXX, Ferreum DCC LII, Hattam DCC LVIII, Cælestinum denique, qui à Carolo Martello cum Ragenfrido disceptante in exsilium dejectus, anno DCC LXV mortuus est.

[c] Ainardum eum vocat Ludovicus Pius in suo apud Sanderum diplomate pro libertate ecclesiæ S. Petri Gandavensis concesso, illiusque obitum signat idem Sanderus ad annum DCCC XXXIX.

[d] Ab obitu Cælestini Abbatis, id est ab anno DCC LXV, nulli amplius in Blandiniensi monasterio monachi resederunt ad ejusdem loci restitutionem per Gerardum abbatem hoc sæculo factam, commendato laicis hominibus, ut ex Chronographo Blandiniensi refert Sanderus, monasterio. Hinc Eginhardus, vir suo tempore clarissimus, cum dispersos pluribus annis monachos colligere non posset, clericos eorum loco substituit. De Eginhardo vide plura in Sæculi 4 parte 1, pag. 414.

Ann Ch. CM XLIV. Sept. III

tium industria, idem locus decentissime veneratus, claro sanctæ religionis vigore ubique gentium exstitit floridus.

10. Surrexit illis diebus in regno ex fortissima heroum prosapia BALDUINUS, ob invincibile animi robur & fortia insignia gestorum cognomento Ferreus. Qui accepta JUDITH filia Karoli Calvi, universum regnum inter mare Gallicum & præfatum Scaldem fluvium cum ea Dei gratia sortitus est: unde & locus de quo sermo est, ejus quoque ditioni adjunctus est. Quem eodem tempore venerabilis Abba, nomine ROTBERTUS, ecclesiasticis studiis vitæque honestate omnibus notus, Dei dispensatione regendum suscepit. Cujus laudabilis vitæ merito magnum præbet testimonium, quod piis lacrymis coram Domino fusis, & jugi cordis contritione & carnis maceratione à domino Jesu-Christo obtinere meruit, ut sacratissimum corpus sponsæ & virginis Christi AMALBERGÆ [a] cunctis mortalibus diu absconditum, mira sibi revelatione & primitus ostensum, & cælitus fuerit donatum. Cujus revelationis & adventus tempore tanta meritis ipsius effulsit magnitudo prodigiorum, tanta & animarum & corporum enituit gratia remediorum, ut vix ab ullo mortalium aut numero comprehendi, aut verbis potuerint enarrari. Nec ulli fidelium incredibile videatur, Christum ejusdem virginis sponsum hæc pro ea operatum in terris, quam coram Patre suo & Angelis ejus pudicitiæ & martyrii coronis glorificat in cælis. Facta est autem Translatio corporis ejusdem sacræ virginis anno Verbi incarnati DCCCLXX, indictione III.

S. Vvandregisili ac sociorum translatio facta Blandinium, [b]

procurante Arnulfo Comite ac Gerardo Abbate, [c]

11. Ut autem ad ordinem redeamus, Judith inclita Karoli Imperatoris proles, Balduino peperit filium ei æquivocum: cui ELSTRUDIS, filia Regis Anglorum, magnum genuit ARNULFUM. Hic igitur à sancto ARNULFO, avo scilicet sanctissimi Patris Vvandregisili & nomen traxit & genus à sanguine Romanorum, [b] qui & olim Troianorum; ornatum quoque virturum titulis, & æternæ & temporalis vitæ decus. Hic ergo ille est Arnulfus, qui beatissimum Sacerdotem Domini Vvandregisilum, & claros Archipræsules Ansbertum, atque Vulfrannum hodierna attestante sollemnitate, huc transtulit. Mirabiliter enim & gloriose sanctissimo Patri Vvandregisilo divinitus provisum est, ut ex ejus stirpe is surgeret, qui ejus se obsequio totum devoveret, locumque in quo transferendus erat in melius ordinaret. Tractante autem eo, & consilium super hoc placito à Deo quærente, non est fraudatus à desiderio suo. Ecce enim huic aptus negotio inventus est vir vitæ laudabilis, sanctitate clarus & genere GERARDUS [c] nomine, qui Monachus proposito, Abbas autem exstitit officio, & Apostolicus merito. Huic inclitus Marchisus de ejusdem Monasterii ordinatione, & pristinæ monasticæ conversationis restauratione, conceptum in anima sua de Spiritu-sancto aperiens desiderium, consilium prudenter utile, atque utiliter prudens adinvenit. A quo etiam perductus anno humanati Verbi DCCCCXLI, hanc aulam apostolicam devota Monachorum cohorte comitante ingressus est. Ubi eliminato in primis clericorum grege, dominici scholam servitii à beato olim Amando constitutam restituit; & normam monasticæ Regulæ, ut doctus à Deo, sapienter intendere curavit. Quamplures vero tanti exemplo magistri excitati, cœperunt voro monasticæ disciplinæ hic confluere, cervicem cordis edomare, jugum Domini suave suscipere. Et contigit in

a De Translatione sanctæ Amalbergæ hæc habet martyrologium Blandiniense. *Sexto Kalendas Novembris, in Blandinio adventus corporis sanctissimæ Virginis Christi Amalbergæ.* Et. *Kalendis Maii in Blandinio monasterio translatio corporis sanctissimæ Amalbergæ Virginis.* Vixit S. Amalberga medio sæculo VIII, & de ejus gestis ac variis Translationibus egimus in Sæculi 3 parte 2 pag. 240. & seqq.

b Multi alii Comitum Flandrensium originem à sancto Arnulfo deduxerunt: quos ut fabularum auctores merito rejicit Labbeus, plurésque doctissimi viri.

c Sancti Gerardi vitam inferius exhibemus ad annum CMLIX. cujus opera clerici, qui Blandiniense monasterium centum circiter & decem annis incoluerant, monachis locum fecerunt.

Ann. Chr. CM XLIV. Sept. 11.

brevi, ut hoc Dominici ovilis Cœnobium numero & merito dilatatum, nobilissimis per omnia non ignobilius probaretur cœnobiis. Nec dubium ulli beatum Vvandregisilum & socios ejus piis hoc à Domino precibus obtinuisse, ut idonei præmitterentur sanctæ religionis ministri, à quibus in adventu eorum religiose occurreretur, à quibus etiam digne susciperentur, dignius tractarentur. Si enim usui est mortalibus viantibus diversorii obtentu comites præmittere, hospitium aptum præoccupare, ut venientibus cum gaudio occurratur, ut læta susceptione delectentur: quanto magis tam præclaros superni palatii aulicos ab omnipotentissimo Rege & Domino hoc credimus impetrasse, ut honorandus cum filiis præmitteretur Pater Gerardus, quorum conversatione in adventu eorum locus inveniretur sanctificatus, & in habitatione eorum aptissimus?

12. Jamque tempus aderat transferendorum huc corporum Sanctorum, sicut dispositum erat in consilio eorumdem Sanctorum: ad quod negotium cum sese ut fidelem ministrum Dei Spiritu excitatus magnus aptaret Arnulfus, assumpto secum eodem venerando Abbate cum magno Christi Sacerdotum, Monachorum atque Clericorum collegio, cum instructa quoque fide & spe Christianorum exercituum legione, ad urbem usque properat Boloniensem. Ubi sese cum omnibus humili præsentans devotione Sanctis, quorum illo gratia advenerat, pavimentum solo stratus lacrymis rigabat, quibus se desiderii sui compotem fieri à Deo expostulabat. Vocatus quoque adest civitatis Episcopus, nomine Vvitfredus[a], cum splendido apparatu, & nitidis ecclesiæ officiis. Qui cum in exsequendo nutui divino & Deo digni Marchisi decreto, licet invitus & mentem gravi doloris vulnere saucius ingereret; ecce adsunt cum vulgo innumerabili primores loci zelo insipientiæ armati, & mota seditione dispositioni divinæ moliebantur resistere: cujus seditionis auctor exstitit Stephanus Capicerius. At Christus pax vera, hoc opus pacis pacifice disponens consummare, surgentis scandali incendium hujusmodi compressit miraculo. Intererat conventui illi reverenda quædam matrona nomine Torulla, quæ velut altera Anna die vel nocte non discedebat de templo, jejuniis & obsecrationibus serviens Domino; cui mira Dei revelatione ostensum est, qualiter loculi quibus pretiosa Sanctorum continebantur busta, relictis in quibus tenebantur sedibus, quasi super alas ventorum per inane levati, Abbatis & Monachorum insiderent ulnis. Quod cum circumstantibus clara ederet voce, adjecit: Sciatis per hoc, fratres mei, voluntatis esse Altissimi, ut migrent hinc hi sanctissimi viri, unde Christiana vos fide suadeo, ut favor vester divino respondeat favori, nec tam deifico operi aliqua per vos oriatur occasio scandali. Ad hanc vocem sicut humidus aer nubem solvit, & fumum turbo dispergit: sic placita pax iræ flammas exstinxit, & grata quies horrorem litis proturbavit. Coluber autem antiquus victricis pacis telo perfossus, toxicatum rursus discordiæ spiculum instaurat, ipse mox proprio mucrone feriendus.

Episcopus illam vocem impedire,

assentiri cogitur.

13. Ecce enim in nostrates gravis suspicio oritur, gravior seditio suscitatur, dicentes corpus egregii confessoris Vulmari[b] atque Abbatis à nobis esse sublatum: cujus rei materiem excitabant duo Clerici, quorum alter dicebatur Notgerus, alter Helgerus; unus eorum sancti Vvlmari Præpositus, alterque æditiuus. Ubi vehementer motus in eos Episcopus, sacrilegii eos cœpit arguere, & ignominioso crimine denotare. Gloriosus verò Abbas cùm hanc nec satisfactione, nec contradictione calumniam valeret delere, ad hoc res perducta est, ut sigillo rupto & loculo fracto oculata id fide niterentur explorare. Videns autem Abbas eos sibi nullo-

[a] Sedem Boloniensem seu Tervannensem tenuit Vvicfredus, alias Vvilfridus, ex Præposito sancti Bertini Episcopus, ab anno CM XXXV ad CM LX.

[b] De translato Boloniam sancti Vvlmari corpore diximus in appendice ad ejus vitam Sæculi 3 parte 1, pag. 238.

Ann. Chr. CM. XLIV. Sept. ...

modo acquiescere, neque cœptam pertinaciam deponère, id pro omine imminentis sibi lætitiæ præsagus accepit. Unde & cunctis coram adstantibus dixit: Vere scio, beate Vvandregisile, hic tuam vigilare virtutem pro consociandis tibi collegæ tui Vvlmari sacris artubus, famulis tuis laborem istum impendere. quod & factum est. Aperto ergo sacrosancto loculo corporis sancti Vvlmari, bina membrorum pii Confessoris occulto Dei beneficio promeruit, & unum episcopali benedictione gratias agens Deo suscepit. Et satis forsan congrue, nt quod desuper datum est, daretur duplum, quod verò deorsum subduplnm.

Aliæ etiam reliquiæ transferuntur.

14. His ergo reliquiis gratanter susceptis, & junctis præfatorum Christi sacerdotum sacris exuviis, feliciter transiit in effectum, quod præsago Abbatis sermone est prædictum. Quid frustra niteris invidia diaboli? Ecce unde deturbandum sperabas consilium & opus Dei, inde felicius procedit in ruinam tui. Sit illi gloria, qui technas fraudium quas in electos suos machinaris, per cuncta sæcula in materiem sui transfert honoris. Igitur litigantibus, quia filii pacis intererant, in concordiam reductis, Monachi præeunte Abbate ad sancta sanctorum accedunt, & læti, juxta revelationem divinitus ostensam, in ulnis recipiunt. Et ecce gaudia coronantur gaudiis, cum præfatis Sanctis sanctæ Trinitati ternario numero junctis, innumerus Sanctorum accrescit exercitus, cum eis ad indignos servulos venire paratus. Ut autem clarius in sole prodeat quod dicimus, placuit in primis Deo altissimo, dein Sanctis quos hodie veneramur, ut ipsi non soli, sed cum multitudine Sanctorum locum inviserent, ubi supplices suos piis foverent patrociniis, & fidelibus largis occurrerent beneficiis. De reliquiis supradictorum sanctorum Vvandregsili, Ansberti atque Vulfranni hæc nobiscum detulimus. De casubula sancti Vvandregisili. Capellum etiam capitis ejus, unamque ex caligis ejus, subtalares, sportam, partemque illius crociæ, quam alio ligno inseruimus, & auro argentoque decoravimus. Hæc vero sunt quæ de sancti Ansberti habemus reliquiis. Tunicam ejus & partem ipsius casubulæ, Marsupium vero & anaphum seu pyxidem, atque cultellos. Ex sancti Vulfranni dalmatica, pars est apud nos maxima, & cultellus cum vagina. Præterea dignum duximus patefieri scire volentibus, & alias quas nobiscum detulimus reliquias. De ligno sanctæ Crucis. De spongia unde fuit Dominus aceto potatus. De sepulcro Domini coloris albi, atque coloris rubri. De vestimento Domini, & de tunica ejus inconsutili. De ligamento unde fuit ligatus. De loco ubi crucifixus fuit coloris varii. De monte Calvario, & de monte Oliveti. De lapide super quem stabat Dominus, quando dixit Petro: *Tu es Petrus*. De manna Domini. De pulvere in quo Salvator noster pedem posuit, quando de Jordanis alveo in naviculam ascendit. De ligno trans Jordanem plantato. De vase in quo benedixit Dominus aquam, quam in vinum mutavit. De quinque panibus. De petra quæ est in Golgotha. De ligno ubi Zacchæus sedit. De vestimentis sanctæ Mariæ. De terra oritorii * sancti Michaëlis. De sancto Johanne Præcursore Domini, & de spongia ipsius. De pannis Innocentum aspersis eorum sanguine. De vestimentis eorum. Reliquiæ de sancto Petro atque de lecto & pallio ipsius. Reliquiæ de sancto Paulo, & de pallio ipsius. Reliquiæ sancti Andreæ Apostoli. Reliquiæ de sepulcro sancti Johannis Evangelistæ, & de vestimento ejus. De osse sancti Matthæi Apostoli & Evangelistæ. Reliquiæ sancti Simonis Apostoli. De sancto Clemente. De ossibus sancti Protomartyris Stephani, & de ejus sanctissimo sanguine, & de uno lapide cum quo lapidatus fuit. Reliquiæ de sancto Dionysio, & de sancto Eleuterio. Reliquiæ sancti Laurentii Martyris. De osse sancti Vincentii Diaconi & Martyris. Pyxides duæ ex ebore, quas ferunt à sancto Vvandregisilo ab urbe Roma delatas; de quibus una retinet partem genu sancti Leonis Papæ cum balsamo sacrato, &

* an Oratorii.

altera, in qua est aliqua pars ossium sanctorum Crispini & Crispiniani, quæ etiam continet aliorum reliquias Sanctorum. Reliquiæ sanctorum Mauticii, Exsuperii, Candidi, Victoris, Innocentii. De sancto Victore. Reliquiæ sanctorum martyrum Georgii, Saturnini, & Symphoriani. Reliquiæ martyrum Hyppoliti, Valeriani, & Proti. Reliquiæ sanctorum martyrum Christophori, Leodegarii & Solatoris. Reliquiæ sanctorum martyrum Quintini, Marcelli, Danielis, Silvini, Simeonis. Reliquiæ de septem Dormientibus. Ex sancti enim Kiliani Pontificis & martyris articulis manuum gaudemus habere nobiscum: quas reliquias ERKENGERUS Comes & ARNOLDUS de Germania Bononiensem civitatem deportaverunt. De sancto Timotheo Martyre. De sancto Caroutio Martyre. De sanctis Lorio, Gemino, & Tadasio Senatoribus. De sancto Macchabæo & sancto Martiano. De sancto Marcello & sancto Maureliano. De sanctis Lantberto, Paterno & Desiderio. De casubula sancti Gregorii Papæ, & aliæ de eo reliquiæ, scilicet de cingulo & de cilicio ejus. De membris etiam sanctorum Ermelandi & Ermenberti maximam habemus partem. De sanctis Confessoribus Martino, Audoëno & Verano. De casubula sancti Silvini Episcopi. De barba Domni Dadonis, qui & Audoëni. De villoso unde tectus est. De linteamine super quod transivit, & camisia & nastula. De sancto Friciano Confessore. De pallio sancti Remigii. De sanctis Confessoribus Germano, Sulpicio, & Samsone. De sanctis Confessoribus Marcello, Bertino & Albino. De sancto Stephano Pontifice. De sancto Amatore. De sanctis Fridegerio & Emetorio. De capillis sancti Genardi. De sanctis Gerano & Francoveo. De sanctis Benigno, Maxentio & Maglione. De sanctis Eligio, Vvandone, & Hieronymo. Reliquiæ sanctæ Agathæ Virginis. De tunica sanctæ Agnetis. De capillis sanctæ Aureæ. Dens sanctæ Cæciliæ, & aliæ de ea reliquiæ. De tunica sanctæ Eugeniæ. De sancta Perpetua. De sanctis Anastasia & Susanna. De capills sanctæ Radegundis, & aliæ de ea reliquiæ. De sancta Bathilde Regina, quæ sancto Vvandregisilo multa bona fecit. De sancta Columba. De sancta Margareta. De capillis sanctæ Hildemargæ, ejusque vestibus. De sancta Fide. De sancta Honorina, & de aliis XXVII Sanctis, quorum reliquiarum breves non potuimus legere. Aliæ quoque reliquiæ nobiscum sunt delatæ, quæ olim in aureis atque argenteis capsis fuerunt inditæ: quarum auri argentique pretio distracto Monachi emerunt ex illis victui necessaria, quando à suo Cœnobio Paganorum incursu per provincias fuerunt dispersi. His ergo Sanctis quos etsi incircumcisis labiis nominatim expressimus, ut præcedentia hujus sermonis testantur atque sequentia, hodiernæ diei festivitas honestissime est dedicata. Hinc laus, hinc honor & virtus Deo nostro, decus & imperium Regi nostro per omnia sæcula sæculorum.

ANN. CH. CM. XLIV. SEPT. III.

15. Igitur memoratus piæ memoriæ Abbas & comites venerandi præclaris tantorum Sanctorum ditati patrociniis, & pretiosis exhilarati pigneribus, lætum maturant reditum, lætiorem habituri adventum. Quibus Christo cum Angelis prævio castra moventibus & migrantibus, hi in magna cordis lætitia sublatis in cælum vocibus Deo gloriam canunt, illi in magna amaritudine flebilibus modis luctum cordis aperiunt. Et ecce cum Episcopo patentibus portis omnis Ecclesiæ dignitas, ecce cum inclito Marchiso tota in honore Sanctorum comitatur civitas: nec deserunt concives suos comitantes Angeli, sed præsentem servis suis Regem Christum splendida ambiunt frequentia. Cujus præsentiæ testimonium ad gloriam nominis sui per omnem viam insignia præbuere miracula. E quibus plura prætermittentes, & pauca assumentes, in paradisum Ecclesiæ flores spargimus in odorem suavitatis omnibus hujus diei gaudia colentibus. Cum enim populorum de cunctis finibus commeantium millia ad Sanctorum confluerent suffragia, & densa per omnes campos sese explicarent examina, tanta impediente multi- Sine ullo portantium labore

ANN. CH. CM XLIV. SEPT. III

tudine celerem nequiverant pedibus gressum imperare. Christi autem militum pretiosa gestantes pignera, cum naturaliter veluti sarcinis gravati impeditioris gressus esse debuissent, adeò pii oneris non fatigabantur obsequio, ut eos magis ferri, quam aliquid æstimares ferre. Et cum à Senioribus procedere, & laborantem plebem juberentur respicere, dixere: Ne turbemini Patres & domini, sed Christum hic in Sanctis operantem admiramini: onera quæ ferimus nostros acceleranr gressus, quibus onerati nos fatigari non posse miramur: exonerati vero communi vobiscum labore fatigamur. Quod audientes divina eos sustentari gratia intellexere. Unde magnalia Dei in Sanctis suis tam mirifica, & beneficia in fidelibus suis admirantes tam proflua, altisona voce dixere *Alleluia*. Hæc autem eo acta sunt loco, ubi mons quem dicunt *Vvonesberth*, à radicibus aëra petit. Ab hoc ergo loco pedissequi Sanctorum, qui de vicinis advenerant civitatibus, Sanctis eorum se patrociniis commendantes, & intercessionibus devoventes, ad propria magnis fatigati doloribus sunt reversi. Rogo Domine Jesu-Christe gradere mecum, & viam Sanctorum tuorum calamo depingentem dirige.

Tempestas per eas sedata.

16. A præfato igitur loco plebe (ut dictum est) remeante, & sese in sua recipiente, insignis Pater Gerardus sanctique itineris comites in obsequio Sanctorum tanto apparuere devotiores, quanto à remotæ multitudinis strepitu erant remotiores. Ubi cum tam in equis ad ferenda vivifica Sanctorum busta deputatis, quam & in ceteris commodis diabolus jacturam diversis moliretur modis, divina protectione, & Sanctorum intercessione, nullo subjacere potuere periculo aut dispendio. Qua in re solitam Dei admirantes clementiam, devota mente ei cecinere gloriam. Sole dein ruente, & consummato diei itinere, in villam quam dicunt *Vveretham* diverterunt. Villa autem eadem secus mare sita est. Gratulantibus autem eis & de inventa hospitalitate, & de proflua vicinorum humanitate, inopino aëris turbine & procellosa pelagi concussione omnis lætitia mærore absorpta est. Et nisi sublevaret fixa in patrocinio Sanctorum pretiosa fides, totius salutis proturbaretur spes. Mare enim funditus eversum ita se mole fluctuum subrigebat in altum, ac si divino mox imperio terminos proprios egressurum, & superficiem terræ occupaturum. Quid agerent, nisi in illo cui canitur, *Adjutor in opportunitatibus, in tribulatione*, spem omnem transferrent. ? Fusis ergo ad Deum precibus & lacrymis cum sacrosancta benignissimi Vvandregisili patrocinia fluctuantibus opponerent undis, ecce sedato aëre omnis ira in se resedit pontus, ac si valida Dei dextera suis imprimeretur finibus. Renovantur hic antiqua ejusdem pii Patris miracula. Nam expressis signorum ejus insignibus, memoriæ occurrit, qualiter primo Geroaldus Abbas, secundo autem Grippo Præfectus sævientis pelagi vim perpessi, baratro mortis pæne fuerint absorpti, nisi solita clementia pius adesset Vvandregisilus pulsatus eorum & votis, & lacrymis, & precibus. Sic & nobis mellifluæ dulcedinis Patrone, inter hos mundi turbines peccatorum tempestate naufragantibus, per te cum tabula pietatis occurrat Christus, cujus gratia adspirante nobis aura Spiritus-sancti portum regni intrare perpetui mereamur. Consideremus adhuc Patronos nostros ita in hujus quoque aëris elemento, sicut & in mari gloriosos.

Prohibiti imbres.

17. Inundationis flagellum orbem premebat eo tempore universum. Apertæ cataractæ cæli visæ sunt aquis consumere subsidium anni. Et forte placuit Deo hanc diebus illis plagam inducere, ut translatis & deductis per amplos terrarum tractus Sanctis, cæli misericordiam eorum distillarent meritis; sicque omnibus revelaretur populis, quantum nobis bonum daretur de excelsis. quod & factum est. Nam & cæli clausi, & hanc jussi sunt legem pati, ut & imbres nimios suspenderent, & aërem jucunditate sereni exhilararent. Sicque contigit, ut sicut inventus Protomartyr Domini Stephanus siccitati

ficcitati remedium fuit: ita beatus Vvandregisilus cum sociis Præsulum gemmis translatus Christo eum mirificante inundationi succurreret. Quod etiam intelligentes agricolæ, Sanctis per omnem viam studuerunt occurrere: & tanta mirabilia confitentes, devote erant Deo gratias agentes. Illuxit dies beati Bartholomæi passione festivus: in cujus gloria immolata redemptionis hostia, alveum quem dicunt Nennam Sancti suorum obsequio transvecti. Et ecce gloriosus Marchisus ex improvisu adest, spiritu turbatus, & vultu mæstissimus. Vagabatur enim spiritus mendacii in ore dicentium: Quia Dominus noster Sanctos sedibus suis privavit, ultio eum jam divina invasit. En in sedibus quas Sanctis à se paratas credidit, ipse subsistere non meruit. Hæc vox, vox dæmonum (ut dictum est) videtur fuisse: sentientes enim in Sanctorum glorificatione vires suas conterendas. Nam sicut ad memoriam eorum ab obsessis cum magno tugitu fugabantur corporibus: ita se pellendos præsciebant à fidelium, quas amplius lædere student, animabus: dispositum à Deo adventum eorum aut retardare, aut forte mendaciorum figmentis moliebantur avertere. Quas insidias doctus à Deo venerandus intelligens Abbas, has ordinata per spiritum sapientiæ eloquentia detexit, atque falsiloquo rumori credulas adhibere aures Marchisum prohibuit.

ANN CH. CM XLIV. SEPT. III

18. Incumbentibus autem tenebris villam vocabulo Ogiam hospitio delegere: ubi intermixta turmis fidelium ad memoriam Sanctorum cum hymnis pernoctantium, quædam infirma membris omnibus dolori capitis compatientibus, Deo miserante mox pristinæ sanitati est reddita. Unde ventum est ad castrum quod dicunt Bergam cum magno fidelium concursu & occursu. Et depositis in ecclesia confessoris Christi VUINOCI [a] debito honore Sanctis, pauper quidam ob insequentem se cum armis hostilem cuneum, ad eorum solida fide confugit patrocinium. Ubi cum in eorum aspectu thura precum incendit, & aurum pretiosæ fidei appendit, mox ejusdem ponderosæ fidei merito, palma ei triumphalis elusis & retroactis hostibus arrisit. Inde quoque post biduum egressi, ad alveum venere sermone rustico cognomine *Drulit*, quod nos Latine Trinum-fluentum dicere possumus. Cui scilicet alveo, quia ex more mare exæstuans jam inundare cœpit, comes sancti itineris, inclitus scilicet Marchisus cum omni exercitu, magno equorum & labore & sudore vix transmeabilem habuit. Venerabilis vero Abbas & fratres obsequio sanctorum deputati, memores illius Davidici, *Hi in equis & hi in curribus; nos autem in nomine Dei nostri invocabimus;* non equis fisi aut curribus, sed sola invocatione nominis Christi, secura alacritate tanto sese commisere periculo. Et viam aggressi lymphaticam, senserunt mare Dei nutu miræ dilationis moderamine suum coërcuisse accessum, ut Sanctorum absque difficultate perageretur transitus, & per hoc in eis glorificaretur Deus. Ecce quomodo ornat Deus mundum miraculis Sanctorum. Pro quibus omnibus dicamus cum Psalmista: *Benedictus Dominus Deus Israël, qui facit mirabilia magna solus.* Inter hæc rogo Domine Jesu-Christe, viam qua gradimur adbrevia, & adventum Sanctorum tuorum accelera, ut celerius satisfiat desiderio servulorum, post eos in Spiritu-sancto suspirantium.

Alia miracula

19. Igitur ab amne præfato progressis, ecce BALDUINUS [b] magni Marchisi proles inclita, ecce quoque regia mater ejus, clarissima scilicet ADALA, cum omni comitatu & innumeræ plebis multitudine, devota honestate & honesta devotione sese obviam dedere. Apud quos unius tantùm noctis spatio Sancti cum suis manentes, & viam diluculo carpentes, in villa cui nomen

Sanctorum reliquiis obviat Balduinus.

[a] Sancti Vvinnoci vitam edidimus in Sæculi 3 parte 1, ubi de constructo Bergensi, in quo nunc quiescit, monasterio egimus.

[b] Balduinum III intelligit, qui patre suo adhuc in vivis agente anno CM LXI defunctus est. Adela seu Adelais ejus mater filia erat Heriberti II Veromanduorum Comitis, Arnulfo desponsata anno CM XXXIV, ex Chronico Frodoardi.

ANN. CH. CM XLIV. SEPT. III

Atrecias, hospitio suscipiuntur. Et facto mane, ecce clerus quam plurimus, ecce diversæ conditionis populus duce LEUTHONE Archicapellano cum crucibus & lampadibus, cum hymnis quoque occurrit & laudibus. Quorum obsequio sancta Sanctorum inde locata, cum concentu in aures domini Sabaoth reboante, Bruzzias * sunt delata, atque celebri honore in basilica sancti Donatiani a deposita. Hic quidam BERNADIUS inter suos nominatissimus, cum febricitante socru Petri à Domino visitatus, ex vivificis Sanctorum morticinis vitam hausit medelæ cælestis. Qui Archidiaconatus functus officio in omni episcopio, cum ardentis febris æstuaret incommodo, ad memoriam Sanctorum pro se rogaturus ægra vix trahens vestigia est præsentatus. Ubi cum humi stratus taciram coram Deo funderet precem, profluum lacrymarum imbrem & pii cordis contritionem recuperationis suæ certam fecit redemptionem. Unde conjubilans Deo & Sanctis, adstantes Christicolas in vocem suscitat exsultationis. Qui domi reversus, atque ob celebratum in se Dei beneficium, suis gaudium facturus, ejusdem mox febris incommodo, occulto quidem sed justo Dei est repercussus judicio. Quo languore invalescente, cælestes per se medicos, ut optabat, nequibat invisere. In fide tamen se subrigens, à memoria eorum sibi aliquid summopere flagitabat deferri. Deferuntur subtalares sanctissimi Patris VVandregisili, & scyphus sancti Ansberti. Subtalares alta reverentia suscepit, osculo & oculis admovit, æstuantibus quoque membris opposuit: scypho autem pauxillum aquæ libavit. Nec mora, fugata inclementis morbi malitia, in omnibus membris virtutem persensit antidoti cælestis. Relicto mox doloris lectulo surgit, ad ecclesiam descendit, pios salutis suæ auspices adiit, & vota gratiarum devotissime persolvit. Fit celebre miraculum tum ex loci celebritate, tum quoque ex personæ dignitate. En hic Archidiaconus noster tam merito, quàm etiam pretio gloriosæ fidei, mulieri illi evangelicæ, quæ fimbriæ attactu incolumitatem meruit, per omnia æquandus. Ibidem unus Diaconorum hymnis pernox & laudibus in honore Sanctorum, detestabilis furti fraude familiaris rei damnum perpessus est. Unde repræsentans se Sanctis, inter flebiles querelas preces fudit & lacrymas. Ergo exauditus est non solum damno restituto, verumetiam lucro damni indepto. His miraculorum insignibus tota Flandria & maritima regio nobilior reddita est. Ecce carissimi Patres & domini, dum viam sermone levamus, & miraculorum gaudia spargimus, Gandenses fines intramus, & jam aureum montem Blandinii cum gaudio scandimus. Unde gratias tibi agimus, Domine Jesu-Christe, quod te duce & comite, viam electorum tuorum in tua laude peregimus, & ad locum tua eis promissione præparatum læti cum eis jam venire meruimus. De quorum adventu diu exspectato, diuque desiderato, nunc autem cælitus accelerato, quia nos Christus certos reddit, susceptionis eorum ordinem celebri pompa prosequamur.

* Bruges

Bernadius febre liberatur.

Diacono ablata restituuntur

Sanctorum reliquiæ honorifice exceptæ, b

20. Sancti igitur venerando suorum obsequio à castro Bruzziensi devecti, nec prætergresso absque reverentia Dei Genitricis Mariæ Monasterio Truncinensi b, trans flumen Legiam plaudentibus dulci modulatione turmis sunt evecti. Et ecce citeriores ripæ amnis, & omnes plateæ obviam exsilientium excipiuntur agmine Christicolarum. Omnis patria occurrit, quique pagenses honore mortalibus possibili obviam ruunt: confluit regalis militia & omnis plebs urbana. Horum omnium concentu, vocibus quidem dissono, affectibus autem consono, ad aures domini Sabaoth perveniente, Monasterio Principis Apostolorum, de quo diximus, altisona appropinquant modula-

a Translatæ sunt Brugas sancti Donatiani Remorum Archiepiscopi reliquiæ operâ Balduini Flandriæ Comitis, ac Ebonis Remensis Antistitis: cujus rei meminit Molanus in Natali SS. Belgii ad diem 14 Octobris.

b Perstat etiam nunc hæc Abbatia sub Ordine Præmonstratensi, in pago Mempisco ad fluvium Legiam, *le Lys*, trium fere horarum intervallo à Gandavo, quondam à S. Amando fundata, vulgo *Drongene*. Vide Sanderum pag. 122.

ANN. CHR. CM. XLIV SEPT. III

tione. Et ecce prodit quasi de sinu matris religiosus Monachorum chorus ecclesiasticis infulis admodum honeste redimitus, præcunte toto mentis affectu cum gaudio spiritali venerabili Transmaro Episcopo, & comitante cum suis glorioso præfato Marchiso, super his omnibus singulariter tripudiante, & Deo gratias omnigenas referente. Hac tali & tanta, tam nitida scilicet atque præfulgida fidelium chorea, cum hymnis cælestibus & organis angelicis, cùm thymiamatibus aromaticum vaporem spirantibus Sancti hinc ambiuntur & inde: his sanctæ Crucis stigmata cum vexillis micantibus, illis cereoferalia claritatem diei augentia honorifice gestantibus. Cum hac ergo speciali honoris prærogativa Sancti in hanc apostolicam introducti basilicam, in aulam eis scilicet divina ordinatione & præparatione dedicatam, deponuntur juxta virtutiferum paradoxæ virginis Christi AMALBERGÆ mausoleum, sublata in cælum voce jucunda, hac dulci modulatione: Sacerdos Dei inclite Vvandregisile, ora pro nobis, ut tuis semper precibus piis protegi mereamur, & quandoque digni apparere conspectui divinæ claritatis. Acta sunt anno incarnati Verbi nongentesimo quadragesimo-quarto indictione secunda, MARTINO Papa vices apostolicas in Sede Romana agente, LUDOVICO Francis imperante, TRANSMARO Noviomensi Episcopo præsidente, & Domno GERARDO Abbate hoc cœnobium regente tertio Nonarum Septembrium die. O diem celeberrimum, & omnimodo laudum præconio dignissime efferendum. O diem festum nobilioribus anni festis merito connumerandum: in quo Dominus omne regnum per speciales Patronos Vvandregisilum & Ansbertum atque Vulframnum tanta benignitate prospexit; in quo etiam hunc locum ad æternam salvationem digne in eo manentium tam mira clementia visitavit. Lætare ergo, & diem festum age omne Listrogaugium, & universum Gandense patrimonium sic divina dignatione honoratum. Exsulta quoque & lauda, Blandiniensis ecclesia, egregia videlicet Mater nostra, & supernæ Jerusalem prædulcis filia. Ecce adest Sponsus caritatis tuæ, transferens in te filios dilectionis suæ & patronos miseræ fragilitatis nostræ. Hos tibi hodie consignat in resurrectione justorum à te sibi reconsignandos: his quoque te commendat, ut per eos sancta & immaculata ei occurras. Pro his ergo omnibus omnis Ecclesiæ chorus festive jucundus parili psallat concentu mirabilia tua Domine, dicens: Te benedicat omnis cœtus angelici legio, ô Oriens, qui nos visitasti cum Apostolorum senatu, & Martyrum exercitu, cum Confessorum collegio, & cum Virginum choro: quorum obtentu tibi Christe placeant devotionis nostræ jubila.

anno 944.

21. Miraculum adhuc referam satis illustre, & omnibus sæculis sine exemplo prædicabile, quo & Deus in ipso adventus eorumdem Sanctorum articulo voluit glorificari, & Sancti meruerunt ab ipso mirifice honorari. Autumnalia, ut nostis, sidera tunc exorta, & sol jam in Virgine positus, terram natura auctore nec flores permisit edere, nec germen aliquod parturire. Et ecce totus mons Blandiniensis, mirabile dictu, flores cœpit producere, & hujusmodi honore ob gloriam advenientium Sanctorum sese vestire.[a] Arbores quoque eorumdem florum varietate candescere, viridescere, purpurascere quoque cœperunt, & distinctorum varietate colorum merita declarare Sanctorum; in tantum ut etiam pullulantia fructuum primordia in naturales jam species mirareris formata: vernalis naturam temporis autumnus se suscepisse miratus est. Et quod multum mirabilius est, eisdem arboribus longis postmodum sæculis tamquam legitimum accidit, ut redeunte anni orbita se eodem florum decore vestirent, & hanc Dei gloriam in testimonium tanti miraculi memoriæ mortalium revocarent. Ipsi enim qui hæc loquimur, eos-

Ad eorum adventum terra erumpit in flores.

Deo quotannis reno-

[a] Haud absimile prodigium in relatione corporis sancti Patris nostri Benedicti Floriaci evenisse narrat Diedericus in suo libello, quem in Sæculi superioris parte 1 pagina 341 edidimus.

ANN. CH. CM XLIV Nov. XVIII vante miraculum.

dem flores oculis perspeximus, manibus tenuimus, osculis admovimus, honestis quoque personis & amicis longe manentibus ob honorem Dei direximus: quosdam etiam eorum tactu & odore ab infirmitatibus suis gratuita Christi bonitate ereptos scimus. Quæ mira Dei magnalia fidelium relatu ad Orientales perlata Ecclesias, cum quidam in ecclesiastica hierarchia pollentium læta perciperet aure, alta hæc perpendens intelligentia infit: O ineffabilem Dei gloriam in tam speciali hujus miraculi prærogativa! O diem inenarrabilis lætitiæ, merito diei palmarum consimili officio eo loci conferendum, ubi in adventu Sanctorum tanta Dei gloria oculis apparuit mortalium, præclare & satis congrue dictum. Qui enim sibi Jerosolymam venienti à pueris Hebræorum cum floribus & palmis occurri voluit, ipse in tam glorioso Sanctorum adventu terram florere imperavit: quatenus hujuscemodi revelaretur prodigio, quod cum Angelis coram ipso sicut lilia floreant in cælo. Merito autem adventum eorum Deus florigero honoravit miraculo: quia ipsi viventes in carne, illorum sese florum decore decorare studuere, quibus Christi Ecclesia hujusmodi blanditur eloquio: *Florete flores quasi lilium, & date odorem.* Quorum rursus capta amœnitate, filiis quos Christo sponso genuit lætabunda ait: *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Hi ergo sunt flores qui numquam marcescunt, numquam à suavitate sui deficiunt, quorum odore convalescunt infirmi, reviviscunt mortui. Hos igitur flores cum Sancti quorum florigero gaudemus adventu ex plenitudine agri, *cui benedixit Deus* sibi deflorarent: flos cunctis præeminens floribus se eis obtulit, qui & de virga Aaron processit, & de radice Jesse descendit; qui etiam in canticis suis de seipso ait: *Ego flos campi & lilium convallium.* Quem mox exemplo illius qui thesaurum in agro venditis omnibus emit, calcatis & spretis omnibus mundi deliciis tota sibi aviditate rapuere, & in eo perennes sibi voluptates cum gaudio Spiritus-sancti locavere. Et nos, fratres, carissimi, horum exemplo ut oliva fructifera in domo domini crescamus, ut palma Domini floreamus, ut cedri Libani multiplicemur. Terra hæc quæ apud nos hodie flores protulit, & melliflua suavitate defluxit, sit nobis exemplum spiritaliter germinandi, fructificandi, odorem vitæ spargendi. Immarcessibilium ergo florum suavitate fragremus, fructus honoris atque honestatis producamus, & hos supernis odoramentis misceamus, ut cum Sanctis quorum hodie memoriam agimus, acceptabile Deo sacrificium redoleamus, & juxta illud Apocalypsin phialas aureas plenas odoramentorum in conspectu Agni offeramus, atque illud canticum novum coram ipso canamus: cui est cum Deo Patre & Spiritu sancto una divinitas, æqualis gloria, coeterna majestas & nunc & semper & per immortália sæcula sæculorum.

Blandinii nova ecclesia ædificata.

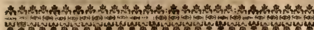
22. Igitur divæ memoriæ Arnulfus atque Marchisus cluentissimus immensam quam erga memoratum locum & præfatorum corpora Sanctorum habuit devotionem in mente, demonstravit in opere. Destructa vero basilica sancti Petri, ad quam tantorum delata sunt patrocinia Sanctorum, quia tam habitationi Monachorum, quàm frequentiæ promiscui sexus pro parvitate sui erat incongrua, funditus in quadam majori elegantia reædificavit, perfectamque opibus ditavit, villas quoque & prædia quam plurima, atque alia utensilia ecclesiasticis congrua ministeriis in auro & argento prona contulit animi devotione: insuper ipsorum corpora Sanctorum honorificentissime inclusit auro & argento.

Sanctorum corpora thecis aureis inclusa.

23. Post autem succedenti tempore transtulit ad eumdem locum corpora Sanctorum GUDUVALI Archiepiscopi, & BERTULFI [a] Confessoris Christi de Bononia civitate, ubi etiam ad præsens requiescunt cum sacratissima virgine Christi Amalberga: in quo orationibus & meritis ipsorum, ceterorumque

[a] De Guduvali atque Bertulfi translatione egit Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii ad diem 5 Februarii, & 6. Junii. Vitam S. Bertulfi habes in Sæculi 3 parte 1 pag. 125.

Sanctorum ibi requiescentium larga fidelibus præstantur beneficia, ad laudem & honorem Salvatoris nostri Domini Jesu-Christi, cui omnis honor, gloria, regnum & imperium cum Deo Patre in unitate Spiritus-sancti per immortalia sæcula sæculorum. Amen.

TRANSLATIO CORPORIS S. HUNEGUNDIS VIRGINIS HUMOLARIENSIS* apud Viromanduos.

Ann. Ch. CM. XLVI. Nov. VII

* de Humbliers

Auctore BERNERO Humolariensi Abbate sæculo X.

Ex manu-scriptis codicibus S. Theoderici & Ioliano, qui modò est Bibliothecæ cathedralis ecclesiæ Parisiensis.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1 SANCTÆ *Hunegundis Virginis & Sanctimonialis Humolariensis vitam exhibuimus in Sæculo 2 Benedictino, eamque* BERNERO *Abbati auctori tribuimus. Id verò constat ex subjecta Translationis historia, quam unius ejusdemque scriptoris fetum esse demonstrant hæc verba num. 9.* His præmissis de vita & actibus sæpe dictæ gloriosæ Virginis, ratum duximus pauca subscribendo describi miraculorum insignia. *Atqui Bernerus translationem litteris mandavit, idque contestatur Anonymus in subsequenti libello de mutatione corporis S. Hunegundis.* Cujus inventionis, *inquit num. 2,* necnon & translationis descriptionem, simulque miraculorum insignia, ibi divinitus declarata, volentibus agnoscere, claro stilo luculentoque sermone studuit elucubrare piæ memoriæ Domnus Abbas Bernerus, qui Deo disponente primus successit locello, &c. *Et sanè idem utrobique stilus ac genius. nisi quòd in translatione ac miraculis, quæ testis auritus aut oculatus scripsit, certior est ejus auctoritas, quàm in vita, quæ trecentis ab Hunegunde annis ab eo scripta est. Antequam plura de eodem Bernero scribamus, nonnulla de Berta Humolariensi antistita primæ translationis auctore prælibanda sunt.* — Bernerus auctor.

2. *Fuit hæc post mariti obitum Remis* sub beatissimæ Dei genitricis tutela, suscepto velamine *Domino consecrata. Id in S. Petri parthenone factum scribit recentior Humolariensis Monachus, qui anno* MDCLXXXI *S. Hunegundis vitam gallico idiomate concinnavit. Inde eductam ferunt ad Humolariensium monacharum regimen, quarum prolapsos mores ægrè continuit. Hinc nata pervestigandi corporis sanctæ Hunegundis occasio. Augendis monasterii sui rebus Bertam graviter insudasse probat Transmari Noviomensis Episcopi diploma, quod hîc, utpote sincerum peractæ translationis testimonium, referre juvat.* — Betta Abbatissa.

Ego in Dei nomine TRANSMARUS, sanctæ ecclesiæ Vermandensis ac Noviomensis indignus Episcopus, notum facio sanctæ Ecclesiæ fidelibus, in nostram venisse præsentiam Domnam BERTAM, Humolariensis monasterii Abbatissam, humiliter deprecantem, ut altare sancti Stephani ecclesiæ, quæ est in eadem villa Humolarias, in cujus ecclesia sedet præfata Abbatia, loco sanctæ MARIAE & sanctæ HUNEGUNDIS daremus ad usus congregationis ibidem Deo militantis. Cujus petitionem insinuando domino LUDOVICO Regi, simulque domno ARTOLDO Archiepiscopo ecclesiæ Remensis, suisque suffraganeis nostris Coepiscopis, præfati Regis imperio, dominique Metropolitani ceterorumque Episcoporum consilio, petitioni tam humillimæ decrevimus libentissime parere. Dedimus ergo ad præfatum locum sanctæ Mariæ & sanctæ Hunegundis præfatum altare congregationi ejusdem monasterii in perpetuum habendum sine ulla contradictione, ea videlicet ratione, ut omni anno duos solidos denariorum persolvat, secundum quod jubet auctoritas, propter honorem cathedræ episcopalis. Et quia corpus sanctæ Hunegundis, tam venerabilis Virginis, hoc anno, Deo volente, coruscantibus miraculis de terra levatum est, præfatum altare dedimus libenter. Jubemus itaque ut defunctâ personâ ante Episcopum adducatur altera, cui idem Episcopus altare præscriptum sine pecunia donet, & curam animarum commendet. Et ut hoc donum inviolabile permaneat & inconvulsum, hanc chartam scribere præcipimus, & signo crucis insignivimus, auctoritateque sanctæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus-sancti excommunicavimus, & à liminibus sanctæ Ecclesiæ omnes illos, qui præfatum altare à loco sanctæ

Ann. Ch. CM XLVI Nov. VII.

Hunegundis vi aut ingenio abstulerint. S. LUDOVICI Regis. S. GERBERGAE Reginae & S. LOTHARII filii ejus. S. HUGONIS Ducis. S. HIRIBERTI Comitis. S. ARNULFI Marchisi. S. ADELELMI Militis S. RAINALDI Militis. S. THEOBALDI Militis. S. HILBERTI Militis. S. BURARDI Militis. S. GERBERTI Militis S. ARTOLDI Remensis Archiepiscopi. S. RODULFI Laudunensi Episcopi. S. TRANSMARI Noviomensis Episcopi. S. ABONIS Suessionensis Episcopi. S. STEPHANI Morinorum Episcopi. S. GERALDI Ambianensis Episcopi. S. INGRANNI Cameracensis Episcopi. S. GILDRICI Meldensis Episcopi. S. EVAGRII Trectensis Episcopi. S. HINCMARI Abbatis sancti Remigii. Actum Lauduno Clavato anno Dominicae Incarnationis DCCCC XLVII, quarto idus Aprilis, Indictione V, Epacta XXVI, regnante Ludovico Rege anno XIII. ODDO Diaconus scripsit & relegit vice & jussu ERCHEMBOLDI Cancellarii domini Transmari Noviomensis Episcopi.

Neminem moveat quòd Transmarus Episcopus asserat hoc anno *dati diplomatis, id est anno Christi* DCCCC XLVII, *Hunegundis Virginis corpus* de terra levatum *fuisse, cùm ipsa Translationis acta annum* DCCCC XLVI *praeferant. His enim verbis Antistes rationem habet non anni Christiani, sed anni revoluti à translatione. In diplomatis hujus subscriptionibus duo notanda occurrunt, nempe illud in publico Episcoporum ac procerum conventu Lauduni concessum fuisse: deinde Episcoporum subscriptiones hic Procerum omnium subscriptionibus postponi praeter solitum morem, forsan quod isti post Regem continua serie unum tenerent instrumenti latus; Ecclesiastici verò eodem ordine aliud occuparent. Ad Bertam revertor.*

Humolariensis coenobii status.

3. *Haud quaquam lates diuturnosve successus habuere piissima Berta Abbatissa studia, qua vergentibus in deteriora Monacharum animis sub idem tempus loco cessit, aut forsan exstincta est. Nam anno* DCCCC LXVIII *evocati è Remigiano apud Remos archisterio Monachi Humolarias subierunt, duce Bernero meliorem loco famam reddituri. Id docent Ludovici Transmarini littera in Saeculo* I *edita, quibus subinde Johannes* XII, *Pontificatus anno* I *adstipulatus est, ut patet ex ejusdem bullis post Ludovici litteras ibidem publicatis. Praefectus Humolariensi coenobio Bernerus, mirum est quantum ei decorem ac bona contulerit. Quippe nobilissimi sub eo viri monasticen amplexi gesserunt, in his Landebertus Quintiniani opidi praefectus, cum vicinis militibus ibidem saeculo valedixit. Auctam à Bernero rem familiarem probat Humolariense chartarium, ex quo catalogus Abbatum apud Sanctamarthanos perficiendus est. Anno* DCCCC LXIV *superstes florebat Bernerus, cum alumnos suos ad Insularum Quintiniani opidi monasterium demisit, qui ejectis malesanis Clericis, monasticas inibi leges instituerunt. Berneri lucubratio de S. Hunegundis Translatione desinit in descriptione miraculorum, qua ante annum* DCCCC LXV. *patrata sunt.*

S. Hunegundis miracula & translationes.

4. *Alia ejus Virginis translatio seu corporis mutatio quarto Idus Januas anni* MLI *à* MACARIO *Humolariensi*, GERARDO *Insulano apud Augustam Veromanduorum*, RAINERO *S. Praejecti &* VVALERANNO *S. Quintini de Monte prope Peronam Abbatibus celebrata est. Rem fusiùs narrat anonymus ejus temporis scriptor, qui Berneri historiam persecutus est. Post hac, id est anno* MCCCC LXXVIII, *duodecimo Kalendas Septembris,* PETRUS *eo nomine secundus Abbas Humolariensis, conflatâ exquisitissimi operis thecâ, S. Hunegundis reliquias in eam inferri curavit per illustrissimum* GUILLELMUM *Marafinium, Episcopum Noviomensem, cui* JOHANNES *Abbas S. Quintini Insulanus.* JOHANNES *Praetiensis, Johannes Aroasianus, Johannes Vermandensis, aliique cùm ex Clero, tum ex militibus viri primarii adstabant. Tum Petrus Abbas Humolariensis unam è S. Virginis costis Ludovico XI Francorum Regi, aliam Guillelmo Noviomensi Episcopo, tertiam denique Decano & Canonicis collegiata S. Quintini ecclesia concessit. Confectum hac de re instrumentum anno* MDC LXXIX. *in ejusdem S Hunegundis theca repertum est, cum Humolariensibus suis redditas sancta virginis reliquias, qua ob bellorum tempestates diu apud Augustam Veromanduorum detenta fuerant, illustrissimus Franciscus Claromontanus Noviomensis Antistes ejusdem anni* VI *Kalendas Julias apertâ thecâ detexit, & habita sollemni concione atque supplicatione populo venerandas exhibuit. Jam Translationis historiam videamus.*

PROLOGUS.

1. MAGNALIA divinae pietatis, quibus omnipotens Deus merita justorum propalare dignatur, dum fideli devotione mens humana scrutatur, à sui torporis ignavia erigitur animus; & quia ejusdem conditionis qua & ipse subsistit, fuisse conspicit quos miratur, quibus nullâ meritorum praerogativâ, sed solâ divini muneris gratiâ, tanta virtutum insignia supernâ concessit clementia, ad haec promerenda fidem ex-

citat, spem roborat, atque circa divini cultus exercitia ad bene agendum forti annisu exerit brachia; tantoque fidentiùs prorumpit ad fortia, quanto gloriosiùs perspicit sexum fragiliorem clara signorum luce splendentem. Aggrediamur ergo modis qualibus valemus quædam perspicua narrare miracula, quæ Dominus in beatissimæ virginis suæ HUNEGUNDIS translatione dignatus est demonstrare. Utile quidem duximus, quatinus lucidiorem reddamus hujus descriptionis textum, ut hujus officii nomina personarum, causas rerum, annorum numerum simul etiam seriem temporum intimemus. sicque fit, ut personarum gravitas levitatis notam abjiciat, certissimæ rationis causa temeritatis maculam diluat; finitus annorum numerus aliquid nobis in eodem numero mysticum innuat, temporum quoque series miraculorum gloriam augeat. ANN CH. CM. XLVI Nov. VII.

2. Erat igitur quædam sanctimonialis femina BERTA nomine, quæ in juventute sua parentibus, ut ferunt, cogentibus cum viro juncta fuerat. Quo ab hac luce subtracto statuit in corde suo non ampliùs mortali servire marito. Nam multis nobilibus & ditissimis viris ad ejus conjugium anhelantibus, vix amicorum manibus elapsa, in urbem Remorum ad beatissimæ Dei genitricis & semper virginis Mariæ tutelam confugiens, capitis velamen [a] devota suscepit. Cui postmodum Deo disponente contigit huic præesse loco, ubi nostris temporibus cunctis imitabilem diutius peregit vitam. Fuit namque miræ abstinentiæ, victricis patientiæ, amatrix paupertatis, devotæ humilitatis, misericordiæ operibus dedita, jejuniis, vigiliis & orationibus convenienter intenta: verumetiam quasdam sanctimoniales, quæ inibi per misera carnalis desiderii lenocinia turpissime volutabantur, crebris exhortationibus ad sui imitationem juxta monita Apostoli, arguendo, obsecrando, necnon etiam increpando, continere invitabat. Sed sicut semper contraria esse solet vita justorum moribus reproborum, gravia eis facta est etiam ad videndum. Unde per multa opprobria & maledicta atque insidiarum jacula quæ ei intorserant, quia amore sanctissimæ virginis HUNEGUNDIS hoc in eodem loco detineri videbatur, de ejus sacri corporis absentia quædam ausæ sunt commentari figmenta. Hujus namque rei gratiâ requirendum tanti corporis sanctissimum thesaurum fidelis intentio provocatur, dicens sibi non eam ibi oportunum esse ampliùs manere, si locus isdem fraudatus esset tam sancta & gloriosissima matre.

Berta sanctimonialis. Humolariensibus præfecta. [a] monita dat salutis, de S Hunegundis corpore sollicita,

3. Igitur anno Incarnationis Dominicæ nongentesimo quadragesimo-sexto, Ludovico regnante, quinto die pridie Nonarum Octobris, post plurima jejunia, post crebras vigilias, post multas lacrymas, eamdem noctem cum his omnibus quos vel quas ad hoc provocare potuit, insomnem ducens per uberes & immensos lacrymarum imbres, omnipotentis Domini clementiam humiliter imploravit, ut ei sanctæ virginis suæ sacratissimum corpus revelare dignaretur: factoque mane post peracta missarum sollemnia, fidelis ac Deo devota femina, pretiosam sacri corporis gemmam studiosè quæsitura, sarculum arripuit: factumque est annuente omnipotentia divinitatis, quæ se in veritate petentibus nihil negare consuevit, ut quod fideliter quærebat, feliciter inveniret. Læta siquidem & gaudens, omnipotenti Domino gratias retulit, qui ei concessit quod cum tanta animi anxietate jam diu postulaverat. Ibat itaque multum hilaris & nimis exsultans, & quasi quadam immensitate lætitiæ absorpta, totius consilii gravitate proposita, superni Regis æternalibus ornamentis perenniter inserendam subitò levare moliebatur cælestem margaritam. Sed affuit divini dispositio consilii, quæ circa beati corporis pignera aliquid inconsideratè vel leviter non esse agen-

anno 946. illud reperit, levare cogitat,

[a] Velamen istud cælibis vitæ peragendæ tessera fuit. sic Gundi femina *veste & velamine sancta Dei genitricis Mariæ* induta dicitur in Placito anni DCCCLXXIV, in lib. 6 de Re diplomatica edito.

ANN. CH. CM XLVI. Nov. VII. à Gisone Presbytero prohibetur, Pontificis auctoritatem requirente.

dam declaravit. Nam mox advenit, non casu, sed Dei providentiâ venerandus Presbyter GISO, sanctorum martyrum Quintini & Victorici pignerum custos idoneus, qui jam dictæ præcipitationi vix finem imposuit, & eorum molimina vehementissima increpatione coërcuit. Non, inquiens, rationabile videtur, ut sine auctoritate & consensu hujus diœceseos Pontificis levari debeat corpus tam beatissimæ virginis: videlicet ne quæ multo jam tempore fama virtutum longè latéque plurimis clara exstiterat, hujus subitaneæ ac velut furtivæ translationis elogio vilescat. Tali verò ordine eorum nisibus terminum posuit, atque per triginta & duos dies ita apertum scrinium in quo beatissimum corpus jacebat, intactum observantes, sacrisque vigiliis die noctuque incubantes, Episcopi adventum præstolati sunt. Non utique sine causa hanc dilationem omnipotens Deus fieri voluit, sed ut quam coram Angelis cunctisque justorum spiritibus jam cum Christo in cælis regnantibus clarificaverat, eam etiam in terris hominibus adhuc carne corruptibili & peccatorum mole gravatis venerabilem designaret.

Apertum triginta diebus sepulcrum.

4. Erat profecto per idem tempus tanta pluviarum innundatio, ut præ nimia aquarum effusione nequaquam valerent agricultores terram excolere, neque sementem nisi cum desperatione jactare. Eâdem verò horâ eodemque momento, ut operculum levatum est de sarcophago, sese per fenestram, quæ sita erat secus locum sancti sepulcri, splendidissimus infudit radius solis, qui mirabiliter effulsit super corpus beatissimæ virginis: sicque fugata omni nubium densitate, cum tanta celeritate rediit serenitas aëris, ac si pro corpore almificæ virginis, alius quasi sol oriri videretur in terris: ac velut sol iste visibilis suis vocibus proclamaret, se non posse ei non ministrare instabilem lucem in terris, cui stabiliter in cælis splendet lumen æternitatis. Tanta denique claritate perfusus est locus sanctissimi corporis, ut incertum foret intuentibus, utrum radio solis istius materialiter fulgeret, an lumine divinæ claritatis. Factumque est cunctis diebus, quibus ita reserato jacuit mausoleo, piè quærentibus conspicabilis, ut numquam omnino recederet vis tanti fulgoris. Nam à pectore & sursum, pro minutiis & sordibus pulveris, nitentia resplendebant fragmina margaritarum; & quibusdam clarissimis scintillis erumpentibus aspicientium reverberabantur obtutus. Cum eodem etiam lumine tanta adspersa est miri odoris fragrantia, ut omnium adstantium nares ineffabili suavitate replerentur. Quæ omni tempore quo ita jacuit, quotiescumque variis infirmitatibus oppressis ad videndam revelabatur (nam quicumque hanc videre poterant, quacumque infirmitate detinerentur, ilico sanabantur) isdem prædictus suavissimus odor sese suavior, & semper in melius reparatus præsentium replebat olfactus. In hac ergo tantæ matris inventione factum est magnum gaudium in omni vicina regione. Lætabatur tellus se tam clarum diu sidus texisse: exsultat aër tantæ virginis gratiâ cæli serena se adeptum fore nubila; gaudet solis radius obsequium præbens sacri corporis artubus; gratulatur supercælestis beatorum turma spirituum, quod videlicet de cujus jam animæ gaudent societate, ejus profecto sacratissima membra, ineffabili lætitiâ in die resurrectionis omnium pro meritis glorificanda, fideliter venerari conspiciunt adhuc in angusta tumuli spelunca.

Virginis corpus solari radio illustratur.

spargit odorem,

infirmos sanat

5. Ad laudes itaque referendas valere credimus omnium conditori, si tradantur posterorum notitiæ, quæ Dominus miracula operari voluit in inventione sanctissimæ HUNEGUNDIS virginis suæ. Nam quidam dæmoniacus per manus amicorum, qui spem curandi eumdem quem ducebant in sancta Virgine firma fide locaverant, adductus, reluctans & proprium iter totis viribus impediens, tandem cum magno labore multis prementibus in ipsius beatæ virginis ecclesiam impulsus est. Qui dum per manus & brachia versus altare traheretur, quanto magis eidem adpropinquabat, tanto majori vesania

Dæmoniacus liberatur

vesania acceptus, impellentium nisibus resistebat. Qui diu luctantes, ad ultimum vesanum superant, & coram altari statuunt. Quem inde promoventes ad aspiciendum sanctissimi corporis tumulum oculos inflectere cogunt. Quorum desiderio subvenire cupiens sæpe dicta sanctimonialis BERTA scilicet, retecto sepulcro videndum velum, quod super sancta membra jacebat, eis copiam tribuit. Quo viso, qui torquebatur, continuò sensui & omni pristinæ saluti est redditus; moxque jam nullo cogente, in terram prostratus omnipotentis Domini per beatæ virginis meritum clementiam exoravit, de recepta salute gratias referens, de futura custodia deprecans: qui ad perfectæ sanitatis indicium, non post multum tempus cum luminaribus reversus sanctæ virgini honorem detulit, atque in testimonium receptæ salutis, plures ex vicinis suis secum adduxit, seque omni anno quamdiu adviveret eumdem locum cum luminaribus & amicorum turba visitaturum promisit.

ANN. CH. CM XLVI Nov. VII.

Berta sepulcrum referante

gratias agit.

6. Hoc quoque intervallo quidam rusticus nomine Lupus, qui adhuc superest, & moratur in castro quod dicitur Parrona [a] accessit cum naturali filia quæ vocatur Afflindis, ambo pro ægritudinis suæ molestia istius sanctissimæ virginis postulaturi suffragia. Nam pater obtusis auribus auditum perdiderat; filia verò per non modicum tempus oculorum corporalium lumen amiserat. Supplices igitur & cum nimia amaritudine flentes omnipotentis Domini misericordiam implorabant, quatinus per meritum beatissimæ virginis eis proveniret remedium sanitatis: quod & factum est. Ab illo namque die & pater auditum, & filia melius habere meruit visum. Eâdem quoque horâ suprascriptæ inventionis, quidam pauper spiritu nomine Adelbodus jacebat omni membrorum officio destitutus, & pro exitus sui vicinio, die transacta, corporis & sanguinis Dominici sacramentis munitus, cunctis quidem videbatur morti contiguus: mox ut audivit signis concrepantibus tanti somatis orama [b] perspicuum, surgit à lectulo, nullum in motu membrorum ostendens infirmitatis indicium, curritque ad templum sanctæ virginis gestiens videre sepulcrum, & arreptam suis unam ex ovibus hanc sanctæ virgini obtulit in munus, & ab infirmitate protinus convalescens, nullam deinceps transactæ molestiæ sensit injuriam.

Cæcus & surda curantur.

item paralyticus.

qui ovem sanctæ offert.

7. Eodem verò adhuc reboante tripudio, quædam vidua nomine Vviburgis jacebat nimis ægrota, quæ paullo ante pro exitus sui exspectatione divinis perceptis sacramentis per pœnitentiam & lacrymabilem confessionem à sacerdotibus divinæ pietati fuerat reconciliata. Hæc populi exsultantis plenas lætitiæ voces persentiens, interrogat quid ille sibi strepitus vellet, vel cujus causâ festivitatis tanta in populo lætitia personaret. quæ statim circumstantium relatu didicit, quod sacri corporis inventione talis in plebe lætitia fit. Illa verò nomine sanctæ virginis audito dictu citiùs caput à lecto erigit, membra componit, vestem induit, ecclesiam celeriter petit. Cumque ad se reversa superna virtute fugatam infirmitatem, & sibi subitò redditam sanitatem, secum tacita volvens miraretur, omnipotentiæ divinæ gratias & laudes retulit, atque ilico unam suæ proprietatis ancillam, nomine Isigildim, beatissimæ Hunegundi pro percepto beneficio sanitatis, multis astantibus tradidit; sicque ab illa infirmitate convaluit, & postmodum diutiùs vixit. His demum peractis, aliisque non paucis miraculorum signis, quibus Dominus declarari voluit gloriam suæ virginis, quæ pro multiplicitate sui incongruum existimo huic pictaciolo ad unguem inseri.

Vidua ægrotans sanatur,

ancillam tradit in gratiarum actionem.

8. Nam omnipotens Deus ut ostenderet cunctis, quantam suæ famulæ concessit gratiam curationis, tantus eodem tempore in hac eadem villa

Multi curantur.

[a] Alias Perona, castrum seu regalis fiscus ad Somenam fluvium, veteri palatio insignis, de quo plura in lib. 4 de re Diplomatica.

[b] Corporis detectionem hic auctor græcizans intelligit.

Ann. Chr. cm. xlvi. Nov. vii.

nimiæ infirmitatis grassabatur morbus, ut nulla pæne remaneret domus, in qua non jaceret infirmus: qui omnes in prædicta sollemnitate tanta sunt celeritate sanati, ut beatissima virgine levata de tumulo, nullus eorum infirmus remoraretur in lectulo. Arcessito denique Rodulfo Noviomensis Ecclesiæ Archidiacono, postea ejusdem Ecclesiæ Episcopo devoto; & ex Congregatione beatissimi martyris Christi Quintini, convocatis Patribus Gisone, Rotberto, aliisque plurimis magna devotione repletis, diu dilatum festinatur ut fiat officium. Peractis itaque Missarum sollemniis, mente humili ac devotis animis acceditur ad tumulum, in ipso adhuc jam dicto divinitus infuso lumine circa caput & pectus beatæ virginis tam clarè radiante, ut præ nimietate sui nequaquam plenirer posset intueri. Levatur autem sanctissimum corpus de sepulcro, septimo Idus Novembris. Nobis autem fratres carissimi, quibus hæc beatæ virginis gesta aliorumque sanctorum perplurima exempla ostenduntur ad legendum, proponuntur ad imitandum, sollerter intuendum, fortiter satagendum est, ne ipsorum expertes operum in illa perenni vita alieni efficiamur à communi lætitia sanctorum omnium. Pulsemus ergo intimi cordis suspiriis aures piissimi conditoris, quatinus ipso nobis donante, quod jubet efficaciter complere valeamus, quod salubriter monet: ut venturus in illo districti examine judicii, non in nobis inveniat quod damnet, sed quod cum suis redemptis misericorditer coronet Jesus-Christus Dominus noster, qui cum Deo patre & spiritu sancto vivit & gloriatur Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Rodulfus Noviomensis Archidiaconus cum aliis convocatus,

Sacrum Virginis corpus tollit è sepulcro.

MIRACULA.

9 His præmissis de vita & actibus sæpedictæ gloriosæ virginis, ratum duximus pauca subsequendo describi miraculorum insignia, quæ Dominus ob tantam sui famulam piè dignatus est operari per gratiam. Nam ea quæ aggressi sumus describere, quibusdam nostræ ætatis referentibus vix valuimus agnoscere: fuerunt etiam innumera virtutis facta, quæ si per incuriam oblivioni tradita non essent, satis dignè litteris mandari potuissent. Unum namque signum quod constat mirabiliter esse factum, consequenter brevi locutione est narrandum. Denique quodam tempore homines perversi sua fortiori potestate fidentes, audaci temeritate silvam ipsius sanctæ virginis, quæ sita est secus fluvium Sambram, in villa quæ dicitur Dediniacus ingressi, eam suis porcis edendam pervaserunt, & censum sive aliquod servitium pro eadem silva eidem sanctæ virgini esse deferendum, nulla ratione consenserunt. Quos per seipsam beata virgo increpare, atque à tanta audacia coërcere curavit. Nam dum liberè tanta silvatum copia læti potirentur, subito eadem Dei virgo pastoribus in terribili specie apparuit, eosque cur sibi fructum subriperent silvæ interrogans, virga quam manu gestabat percussit. sicque omnis illa porcorum multitudo huc illucque diffusa, versus monasterium Humolariense præcipiti cursu iter arripuit. Inde factum est, ut ex quibus domina reditus silvæ habere non poterat, hos postmodum familia ipsius jure quieto possideret. Nam cum magno impetu villam ingressi, circa monasterium per plateas & curtes à se invicem divisi, à nullo umquam postea sunt requisiti. Hujus rei plurimi testes exsistunt, ex quibus quædam mulier nomine Dodisma nuper ab hac luce subtractâ est, quæ se tantæ rei interfuisse, ac ex eis suam portionem percepisse veraci assertione fatebatur.

Silvam Dediniaci villæ vastantes puniuntur.

10. Eodem tempore erat quidam Miles nobiliori genere exortus, nomine Magenerus, qui cujusdam sanctimonialis ejusdem monasterii pulcritudine illectus, nequaquam se abstinere potuit ab ejus illicitis amplexibus. Dum igitur quadam die more solito monasterium peteret, ut suæ & ipsius

Mageneri militis libido repressa,

carnis voluptati satisfaceret, ei sancta virgo HUNEGUNDIS in atrio ejusdem monasterii visibilis apparuit, eumque vehementer increpans quo pergeret requisivit. Qui ad vocem increpantis valde confusus erubuit, & se ab opere nefario conipescens, ab accessu simul & actu nefando ad tempus subtraxit. Prædicta autem sanctimonialis, velut labilis & lasciva, se à vito contemptam putans, dum acerrimo dolore fatigata se abominatam ingemisceret, antiqui hostis insidiis armata, eumdem virum calliditate qua potuit ad se revocare tentavit. Affabilis inquiens amice, cur me spernendam putasti? non te visio quam vidisti, absterreat, quia non fuit præsentia sanctæ Hunegundis, sed aliqua de æmulis meis, cupiens te avertere à me. Ita dato indicio, aliorsum clanculum præparato ostiolo, is spurcissimus vir intermissum nefas iterare temptavit. Cui mox pervigil custos sancta virgo Hunegundis obviam venit, & baculo quem manu tenebat in inguine percussit, qui mox exsanguis effectus corruit, & in manibus elatus coxa ejusdem intumescente eodem dolore vitam finivit; cujus coxa anno integro ante obitum suum in terra computruit. Pro cujus tamen curatione amicorum studio maxima donaria ad offerendum sanctæ virgini præparantur, quæ velut immundissima stercora rejiciuntur. Nam iisdem plurimum nummorum offerentibus turbo cælitus irruit, qui tanta exagitatione prædictam oblationem exsufflans dispersit, ut nulli deinceps mortalium quicquam de ea appareret. Verùm nulli incredibile videri debet, quod sanctam Dei virginem suis hostibus visibiliter apparuisse retulimus, cùm simile quid de beato Petro Apostolorum principe, in libro Dialogorum tertio sub capitulo vigesimo quarto sanctus Papa referat Gregorius. Ait enim quod isdem venerabilis Petrus, cuidam Theodoro suæ ecclesiæ mansionario solito citius surgenti, atque in ligneis gradibus ad refovenda luminaria stanti, deorsum in pavimento stans in stola candida apparuit, eumque cur tam citò surrexisset, increpuit.

ANN CH. CM XLVI. Nov. VII.

iterans etiamen morte plectitur.

11. His breviter tactis, postremo ad ea quæ ad horam intermisimus, quod superest narraturi redeamus. Quidam vir, nomine Guntardus, oculorum lumine privatus, causâ audiendi Missam, ad sanctæ virginis divertit ecclesiam; sed cum Missarum sollemniis ibidem officiosè peractis mediante jam die januas inveniret obseratas ecclesiæ, in porticu foris prostravit se in terram, diutiùs orans adesse sibi Dei misericordiam. Surgens autem post multas lacrymas ab oratione, cœpit oculos manu tergere, testituto visus sibi officio obtentu sanctæ virginis piissimo. Unde & mulieri gressus suos regenti dixit: Mulier dimitte me. nunc enim te trahente non indigeo, quoniam, Deo gratias, recepto lumine perfectè video, quod mihi piè obtinuit intercessio meæ dilectissimæ dominæ sanctæ scilicet HUNEGUNDIS. Itaque ingenti lætitia perfusus, laudando Deum reversus est ad propria.

Cæcus lumen recipit.

12. Est & aliud magnæ virtutis miraculum, quod abscondi silentio non esse congruum existimo. Alius quoque vir nomine Rorbertus, pedum officio destitutus, scabellis, ut moris est talium, subnixus, ejusdem Dei virginis sollemnitati gloriosæ, prout potuit, festinavit interesse. Qui eadem in ecclesia diu remotus, gratiam sospitatis infundi sibi petiit miserabilibus membris. Tandem Deo miserante meritis beatæ virginis & intercessione, perfectæ incolumitati palam cunctis meruit restitui: sicque factum est, ut qui contractis nervis curvus advenerat, eorumdem compagibus satis apte solidatus, postmodum in gaudio remearet. Sufficiat nos pauca narrasse: calamus etiam nostræ descriptionis plura dicere posset, si licentia temporis permitteret, quamvis multa miraculorum opera per incuriæ culpam sint negligenter omissa. Agamus ergo gratias Deo nostro, qui sanctam sui virginem ita glorificavit in mundo, cujus meritis & obsecratione perducat nos Dominus ad gaudia cælestis patriæ, in qua ipsa feliciter exsultat, & cum choris virginum canticum novum Domino cantat. Ipsi gloria, honor & potestas in æterna sæcula.

claudus gressum.

ANN. CH. CM. XLVI. Nov. VII. 13. In narrandis divinæ operationis mirabilibus, ille tota mentis virtute est utique laudandus, cui cantat Propheta gratulabundus: *Benedictus Dominus Deus Israël, qui facis mirabilia magna solus.* (Psal 114. 4) Unde nos totis viribus laudemus & benedicamus eum, qui sibi fideliter servientium gloriam perire non patitur meritorum: sed sicut æternaliter eos gaudiis facit interesse cælestibus, ita etiam temporaliter per quædam mira eorum merita ad memoriam reducit hominibus. (Scriptoris ætas.) Narraturi siquidem quod oculis nostris vidimus magnum miraculum divinæ virtutis, non dubitamus in quorumdam mentibus generari scrupulum dubitationis, quod est prô nefas pessimum genus infidelitatis. Caveant ergo detogatores divinorum operum, ne damnentur cum his de quibus loquitur Scriptura: (Psal. 5. 10) *Sepulcrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, venenum aspidum sub labiis eorum.* Qui cùm viderent Dominum Jesum innumera mirabilia facientem, & ea à notitia populi occulrare non possent, hæc pessima mente calumniari temptabant dicentes: (Marc 11.15) *In Beelzebub principe dæmonum ejicit dæmonia.* Nos verò falsiloquos & mendaciis suis infeliciter vacantes, quorum secundum Apostolum cor insipiens obscuratum est, & evanuerunt in cogitationibus suis, recepturos, nisi forte corrigantur, erroris sui mercedem, postponentes, ad propositum redeamus, & piis ac fidelibus animis quod oculis nostris vidimus, fideliter referamus.

(Anno 964) 14. Anno igitur ab Incarnatione Domini nongentesimo sexagesimo quarto, die octavo calendarum Septembris, festivitate scilicet beatæ HUNEGUNDIS virginis, hoc de quo loquimur divina virtute factum est miraculum. In territorio namque cujusdam villæ quæ dicitur Sasnulficurtis, messores in ipsa festivitate frumentum secabant; quos Presbyter eorum nomine LANTFRIDUS frequenter pro hac temeritate redarguerat, dicens se synodo interfuisse, in qua ab Episcopo Noviomensis ecclesiæ RODULFO hæc festivitas devotissime celebrari jussa fuit. (S. Hunegundis festo à messoribus violato,) Sed ipsi suorum vicinorum errorem secuti, dicebant se solos hanc festivitatem non posse celebrare, dum cunctos suos vicinos viderent suas necessitates operando implere. Unde contigit ut quædam puella nomine Rotgildis, prædicti Presbyteri, sicut ipse nobis retulit, ex sorore neptis, jam dictos messores sequeretur, & spicas quæ eorum manus effugere poterant colligebat. (spicæ sanguinolentæ fiunt.) Cumque se inclinasset ut spicas studiosè colligeret, unam à terra levavit, quam recenti sanguine madidam invenit. Quam mirans unde sanguis ille veniret projecit; aliam nihilominus colligens, eodem cruore madentem similiter projecit; sic tertiam, quartam & quintam, & deinceps usque ad fastidium omnes quas colligere poterat, sanguine plenas videbat. Unde tremens & nimis pavida ad patrem suum, qui tunc forte in campum eumdem advenerat cucurrit, & quid ei contigerat indicavit. Quam pater suus velut puellaris levitatis verba narrantem durius increpavit, & ad opus suum redire ammonuit. sed illa tremente atque ita ut dixerat se rem habere affirmante, eam pater suus per campum secutus est, & ejusdem cruoris plurimas spicas inundatione madentes collegerunt: & quæsierunt si forte in eodem campo aliquis ex messotibus manum sibi aut digitum incidisset, unde sanguis ille profluerer. Quod omnibus stupentibus atque cum magna adtestatione negantibus, quasdam ex eisdem spicis ad ecclesiam detulerunt; & Presbyterum ante altare stantem invenientes, ei spicas sanguine plenas dederunt; & quid eis in campo contigerit per ordinem indicaverunt. Sed Presbyter refugiens tantæ famæ auctor exsistere, dixit: Si super hoc quod dicitis amplius aliquid non videro, populo incredibile hoc prædicare non audeo. Quod dicens grossiores quasi lacrymæ ex summitatibus granorum cœperunt sanguinis guttæ profluere, & ante pedes ejus in terram cadere. (quæ delatæ in ecclesiam amplio-rem emit-tunt sanguinem.) Quo viso Presbyter tanto tremore perculsus est, ut deficiente spiritu vix sese genibus tremen-

tibus super pedes suos teneret: & quod prius timebat indicare, postmodum plus timuit, ne suâ negligentiâ tardiùs ad notitiam populi perveniret. Sicque tactis signis populum ad ecclesiam convocavit, & pro sua inobedientia eos increpans hoc divinum eis miraculum patefecit. Quos pro insolito miraculo nimius timor invasit, & ad pœnitentiam agendam pro sua temeritate promtissimos reddidit. Egressi denique ab ecclesia per campos, per rura, per agros, per viarum exitus circumquaque discurrentes, cunctis vicinis suis nuntiabant, ne ampliùs cœpto operi insisterent; sed ad ecclesiam venirent, & divinum miraculum cernerent. Quibus omnibus nimiùm exterritis, famâ celeriter pervolante, acsi paganos fugientes, ex opere proprio exturbabantur, & ne super se cælitus ira Domini veniret suppliciter precabantur.

ANN CH. CM XLVI. Nov. VII

Hinc secuti agricolæ.

15. Quidam itaque rusticus nomine Rotbertus in eadem villa frumentum in area virga cædebat: qui hoc audiens proprium opus se relicturum promisit, flagellum projecit, sed stultus, quasi hoc levius esset scopam arripuit, & circa aream verrens, frumentum adunare cœpit. quam vesaniam statim ultio divina secuta est. Nam mox ejus brachium diriguit, & divino verbere tactus in terram cecidit, clamans se reum, se miserum, sese sub omni celeritate esse moriturum: quod factum prædictum timorem auxit. Presbyter verò circumquaque discurrens, sanguinolentas spicas in manibus ferens, vicinarum ecclesiarum Presbyteris quod factum fuerat nuntiavit. Qui omnes tantæ novitatis signo turbati, convocatis suarum parochiarum populis, cum crucibus & cereis uno facto agmine, nudis pedibus cum supplicibus votis cum illo cujus brachium diriguerat, & cum puella spicas sanguinolentas in manibus ferente, ad monasterium sanctæ Mariæ & sanctæ Hunegundis celeriter pervenerunt; & suam culpam confitentes, in terram prostrati, ut fratres pro se orarent, humiliter petierunt: quod & factum est. Eant ergo qui non credunt huic signo, & calumniam faciant illi, quod similiter in sanguine factum est in Ægypto sub Pharaone. Nos verò benedicamus eum qui mirabilis est in sanctis suis Deus Israël dans virtutem & fortitudinem plebi suæ. Benedictus Deus in sæcula. Amen.

Rotberti opus non intermittentis brachium diriguit.

consternati ruricolæ ad Monasterium confugiunt

Incipit descriptio super mutatione corporis sanctæ Hunegundis virginis almificæ, miraculoque inibi divinitus patrato anno M L I.

1. SANCTORUM miracula describere, eorumque facta insignia ob posterorum notitiam chartulis imprimere, fidelibus non pigrum judicari ab omnibus adprime debet, honorificum simulque necessarium. Nam fabularum næniæ dum recitando fatuorum auribus in malum pronis ingeruntur, illectus animus torpet, mens hebet, & propria luce relicta deorsum fluit, corruptionis perniciosa lenocinia concupiscens, probitatis tramitem derelinquens; sicque fit ut cor insipientium auditis fatuitatibus per proclivia gradiens, nectat catenam, qua valeat trahi, tartarumque demum immergi. Verùm sanctorum merita dum divulgata in auditum populi proferuntur, virtutesque eorum profectus gratiâ nuntiantur, fidelis mens de mortis somno exsurgens ad vitam, de tenebris infidelitatis exerit brachia ad studia sanctitatis: consurgensque ad prospera, inardescit ad fortia, malignitatis præcipitia præcavet piæ intentionis iter arripiens. Taliterque perditionis nodis absoluta, libero pede festinat ad gaudia cælestis vitæ, quatinus Deum deorum valeat videre in Sion, idest in specula pacificæ visionis. Quocirca vestræ fratres dilectionis caritatem quoddam non pigeat audire miraculum, quod Dominus noster Jesus-Christus in mutatione cor-

Alterius scriptoris prologus.

ANTE CH. CMXLVI. Nov. VII. poris suæ sanctissimæ virginis HUNEGUNDIS sua dignatione voluit demonstrare: de qua videlicet mutatione, quia occasionis articulus è vicino sese nobis obtulit, non fiat tædiosum aliquantisper obtentu reverentiæ immorari, ut qualiter facta, vel consummata sit ipsa mutatio, ad fidelium notitiam litteris licet imperitis queat pervenire. Habet enim mercedem suam piæ devotionis affectuosa intentio.

2. Anno igitur Dominicæ incarnationis millesimo quinquagesimo primo, regni Francorum monarchiam gubernante optimo principe HENRICO, Philippi Regis genitore, Abbate quoque MACARIO [a] Humolariensis cœnobii curam administrante, visum est fratribus beati Benedicti sub regula Domino militantibus, quatenus corpus dominæ suæ Hunegundis, si facultas suppeteret, mutari debuisset, ut cujus scilicet non ambigebant animam inter virginum choros honorari in cælesti thalamo, ejus gloriosum soma non negligerent in terris condere honorabili mausoleo. Erat enim id ætatis sacra margarita ligneo tantum involuta scriniolo, forinsecus aspicientibus vile præbente domicilium; sed intrinsecus servante admodum carissimum thesaurum. Ipsum verò ædificiolum laminis ferreis adeò fuerat circumsæptum atque præclusum, cui introrsus inhærebant ossa devotissima, ut vix aliquibus pateret apertionibus præter admodum paucis artis mechanicæ machinationibus. Eidem quoque aliud majusculum superpositum exstabat scrinium haud quaquam minori sollertia constructum, ligaminibus identidem ferreis & clavis quamplurimis munitum attentius, sagaci cura ac industria altrinsecus vallatum, ne videlicet facile pateret captiosis, fraudulentisve ingeniolis. Prædari quippe minimè cupit, qui sic thesaurum suum occultis atque firmissimis tectis recondit. Tali siquidem modo corpus Deo amabilis virginis Hunegundis fuisse conditum ab his qui viderunt nobisque retulerunt, accepimus à tempore scilicet inventionis atque translationis ejusdem virginis, quæ celebrata est anno Incarnationis Dominicæ nongentesimo quadragesimo sexto, LUDOVICO regnante, BERTA femina Deo sacrata tunc temporis Humolariensem regente Abbatiam. Cujus inventionis necnon & translationis descriptionem simulque miraculorum insignia inibi divinitus declarata, volentibus agnoscere, claro stilo luculentoque sermone studuit elucubrare piæ memoriæ Domnus Abbas BERNERUS, qui Deo disponente primus huic successit loccllo, pulsis ob obscena carnalis voluptatis lenocinia, quæ ibi erant, monialibus. At nos ista interim omittentes, cœptum opusculum prout valemus intendamus.

Mutandi corporis S. Hunegundis consilium ineunt Humolarienses.

veteris capsæ descriptio.

Translationis prioris tempus.

3. Cum igitur cœnobitæ, ut præmisimus, simul cum patre spirituali ad invicem pertractarent, si quo modo ad effectum perducere possent, quod quidem summo affectabant desiderio, nec tamen inchoare præsumebant; fortunâ loci summissius arridente, Dei providentia omnia prævidente contigit quemdam virum de burgo sancti Quintini gloriosi martyris, mercimoniis atque mercationibus vitam suam deducentem, nomine BALDUINUM, causâ devotionis animæque profectu nostrum adiisse cœnobium, quatinus mutuæ dilectionis obtentu fratres dignarentur sibi suam largiri societatem. Quam petitionem Fratres cum Patre libenti animo amplectentes propter illud Domini præceptum quo dicitur: *Date & dabitur vobis; & eadem mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis. &. Omne quod ad me venit non ejiciam foras*, societatem & beneficia loci, ut moris est monachis, ei gratanter impenderunt. Nam vir ille licet sæcularis, religioni erat intentus, misericordiæ operibus operam dans, fidei devotionem cordis intentione servabat, sicut rei postmodum patefecit exitus. Sumpto enim habitu eodem in loco, postea devotus exstitit monachus. Hac denique familiaritate

Balduinus Humolarias accedit,

Matth. 7. 2

Ioh. 6. 37

fit monachus,

[a] Multa præstitit Humolariensi Monasterio suo commoda Macarius Abbas, quæ ex ejusdem loci chartario aliàs Deo dante publicabimus.

mlectus homo, monasterii frequentare curabat claustra, utpote quasi alter Adam factus ex fratribus. Unde accidit ut sæpe veniens fratres susurrare super memorato negotio frequentius animadverteret. Sed quia incipere pavebant, ceu dictum est, ne videlicet juxta Evangelium inluderent eis dicentes: quia hi cœperunt ædificare & non potuerunt consummare; divino, ut est humana opinio, instinctu commotus præfatus homo (cupiebat enim & ipse honorare sanctæ virginis artus) convocavit seniorum cœtum, hujus allocutionis primordia libans. Quoniam, inquit patres venerandi perpendo ex vobis quosdam vicissim ferere colloquia, velle corpus sanctissimæ virginis Hunegundis nostræ dominæ, si facultas subpeteret, lautiori ponere loculo, corde exhilaresco, opemque meam pro posse promitto, opusculum dumtaxat concupitum initiare ne moremini. Sin autem nequaquam tale inceptare auderis opificium, ipse ego super me totum negotium accipio, Deique omnipotentis auxilio fretus ad finem usque perducam, concessa mihi tantum populi oblatione. Quod cum audissent monachi, ultra modum exhilarati, grates Creatori universorum reddiderunt, & in promissione sua virum benedixerunt, divinitatis prærogativam venerantes cum hoc tanto tam repentino tamque inspetato gaudio. Quid opus est verbis? Sumpto siquidem vit ille negotio, componi fecit loculum opere anaglifario, in longum mensurâ duorum semicubitorum, altitudine continua ab utroque fronte cubitali, utrimque ab lateribus semicubitali, reliqua structura in altum decentessime vergente, instar tabularum expressa, cælato atque sculpto elaborata opificio. In cujus superficie opusculi sanctorum Apostolorum atque Prophetarum imagines cernuntur expressæ, perpulcris atque politis tabulatis fulgentis auri & splendentis argenti ter ternis utrobique in ordinem digestis iconibus. Sed & in una frontium imago sanctæ Hunegundis sanctique ELIGII Noviomensis antistitis, ejusdem virginis in baptismo patroni, conspicitur dignius elevata; in altera verò Christi Domini nostri majestas cernitur satis eleganter expressa, cujus regnum & imperium sine fine permanet in sæcula. Quid plura? accelerato denique simulque, ut dictum est, lautè consummato opere, Domnus Abbas Macarius qui ea tempestate, veluti prælibatum est, loci Humolariensis res administrabat, domnum Episcopum Noviomensem invitare curat, vicinosque adsciscit abbates, domnum videlicet GIRARDUM Insulanum, Domnum RAINERUM sancti Præjecti Vicarium [a], atque Domnum BONIFACIUM VUALERANNUM de Monte sancti Quintini, necnon & alios quamplures Vitomandensis territorii satrapas & Milites. Monachos quoque ac clericos huic actui interesse commonet, ne scilicet tam carum pignus absque notitia testimonioque honestarum religiosarumque personarum tamquam furtivum vel ignotum tractari mutarive clanculùm videretur. Ut ventum est ergo ad constituti termini diem, in quo agi habebant hæc, fama volante, quo alter non est velocior nuntius, fit conventus seniorum, occursus nobilium virorum, rusticorum ac feminarum turba cum parvulis confluit gratulabunda. Nec immeritò: existimabant etenim pro reverentia & honore debito tantæ matri impendendo simulque intercessione se patrocinandos, & pro forsfactis suffragia postulantes, veniam se fore consecuturos. Interea loci reseratur gloriosi gazophylacii aditus, sublevantur adhibitis malleis cum cunctis ferreis ligamina sagaci cura innexa, evelluntur opercula, panduntur pretiosi somatis cunabula.

Ann. Ch. CM. XLVI. Nov. VII

ad fabricandum novam thecam patres hortatur.

rem exsequitur.

Thecæ descriptio.

Episcopus Noviomensis invitatur ad mutationem.

item Abbates.

Clerici atque nobiles

sepulcrum reseratur,

4. Ceterùm omnipotens Dominus volens suæ sponsæ honorare membra, occultâ dispositionis suæ prærogativâ differri fecit mutationem ossium felicium diem usque in tertium, hujus apologiæ, id est occasionis eventu

[a] Id est Coadjutorem, si bene interpretor. Abbas Insulanus est S. Quintini de Insula ad muros quondam, nunc intra muros Augustæ Veromanduorum: Abbatia S. Præjecti prope urbem, Abbatia de Monte S. Quintini prope Peronam.

ANN CH CMXLVI Nov VII. Episcopo morante, interim apertum scrinium basibus imponitur.

Episcopus quippe, in cujus diœceseos procinctu situs est locus nomine Humolarias, regio impeditus obsequio atque negotio ad præfatum diem constitutum minimè venit: quam ob rem compulsi sunt eum præstolari per triduum. Collocatur ergo venerandum scrinium, sicut erat reseratum, super geminas bases ligneas intra sancta sanctorum, inter altare videlicet Dei genitricis semperque virginis Mariæ, & altare sanctæ Hunegundis in honore dedicatum. Inter tot denique devotæ multitudinis milia ad tam claram celebritatem concurrentia, plurimi corporea mole debiles nituntur huic sanctæ actioni interesse, utpote rogaturi Domini misericordiam suo quisque pro incommodo. Unde accidit divinâ, quemadmodum fati sumus, voluntate, quamdam puellam nomine Emelinam epileptico morbo invasam, cum amicorum auxilio, spe recuperandæ sanitatis ad monasterium deductam esse, in vico natam qui Herleius dicitur, super Somenæ ripam situs, medius stans inter sancti Quintini castrum & Humolariense monasterium (Epileptiam autem Græci vocant appensionem mentis & corporis, quæ passio, spasmos, idest contractiones membrorum generat, fit autem morbus iste ex melancholico humore, id est ex abundantia fellis fusi per membra, contingit autem per phantasiam.) Ceterùm dum puellula pro sibi reddendo remedio templo fuisset injecta, sistitur coram altario sanctæ Mariæ virginis incomparabilis, quatinus ejus interventu sanctæque Hunegundis intercessu pristinum consequi mereretur sospitatis gradum. Erat enim ipsa, de qua loquimur, puella adeò epilepsi oppressa, ut cujusvis quietis non admitteret moras, vim vexationis corporeo monstrans gestu. Profitebatur enim se præ nimia gravedine morti adpropinquare, spiritumque propemodum exhalare. Qua de re confluentia populi in admirationem conversa, pietate simulque compassione compuncta, lacrymarum imbres fundebat, pugnisque pectus tundens, Omnipotentem cum devota mente implorabat pro miserandæ mulieris liberatione. At puellula inæstimabili pœna multata nec ad momentum cessabat, diris vocibus oratorium spargens, se seque manibus feriens, capite vacillante mirandum cunctis per biduum nulla occurrente requie spectaculum præstans. Plebs ergo fidelium supero afflata spiritu, Abbates cum fratribus exorat, quatinus caritatis obtentu miserandæ mulierculæ darent copiam visendi almæ virginis HUNEGUNDIS ossa, si fortè favente Christi clementiâ aliquo modo mitigatetur incommoditas tanta. Concesserunt igitur eadem & ipsi permoti humanitate. Quid ergo? dicam an sileam? quin immo pandam prædicandæ virtutis evidentiam. Nam statim ut oculus ossa conspexit, intromisso vertice, totius corporis compago recepit optatam salutem, interiit dolor, sopitus est languor, avulsus est luctus, rediit pristinus corporis status. Quod cùm vidissent qui adstabant populi benedicentes gratias persolverunt Domino Deo universorum, qui suos mirificat sanctos sicut vult, & quando vult. Hujus autem divinæ operationis, quam Jesus Christus Dominus & Deus noster dignatus est ostendere per merita gloriosæ virginis HUNEGUNDIS ad laudem & gloriam suam tot revera exstiterunt testes, quot contigit tunc adesse fideles.

Epileptica puella, virginis corpori admota, sospitati redditur.

5. Igitur super hoc facto Abbates cum monachis congaudentes conferebant ad invicem, conveniens non esse mutationem ulterius differri, aut Episcopalem præsentiam præstolari, viso præcipuè hoc tanto dignoque relatu miraculo, ne scilicet populus longâ jam morâ protractus, diutinaque exspectatione jam lassus pascere spes videretur inanes. Communi siquidem consilio atque decreto feruntur beata pignera in cryptam sanctæ & individuæ Trinitatis in honore dedicatam, retro ejusdem ipsius monasterii tribunal fabricatam atque contiguam. Hoc equidem gemina pro causa actitare studuerunt, scilicet ne vel in aliquo casu offenderent sanctitatis munera nimio tumultu sexus utriusque imminente ac premente, vel ne fragmina margaritarum

S. Hunegundis corpus delatum in cryptam.

garitarum coram idiotis atque imperitis hominibus pensare nescientibus homines propter homines contrectarent, eo quòd dicitur: *Nolite sanctum dare canibus, & ne spargatis margaritas vestras ante porcos.* Unde ait Isaias: *Secretum meum mihi, secretum meum mihi.* Obseratis ergo firmiter ostiis quæ à dextris & à sinistris cancelli eamdem cryptam petentibus aditum pandunt, circumdant beata munera pavitantibus animis ob exhibendam reverentiam. Hæsitabant enim, quisnam eorum digniùs contingere haberet à Christo concessa tam pretiosa donaria: sed demum consueti hanc tradere curam administrationem Domno GERARDO Abbati Insulano, quoniam erat natu major, ætate provectior, moribus gravior, religione devotior, piisque actibus proclivior. Ut quid moras innectimus? suscipiens itaque Abbas prædictus cum humilitatis subjectione confratrum imperia, exerit lacertos, seseque præparat sollemniùs adversus votiva officia. Mutantur summâ cum reverentiâ ossa felicia, locanturque decentiori in cuna. O felix virgo, quæ quoniam in cælo fulgida degis in gloria, sic venerans in terrena aula. ô verè felix virguncula, cui sponsus ille cælestis arridens locutus est in Salomonis epithalamio: *Veni soror mea in hortum meum, ut comedas fructum pomorum meorum, sponsa mea, columba mea, immaculata mea, veni de libano, veni coronaberis.* ô fœlix, inquam, virgo, quæ sponso vocanti reciproca voce cum virginum choris adplaudens, respondere meruisti: *Curremus post te in odore unguentorum tuorum*, idest in fragantia tuarum virtutum.

ANN CHCM XLVI. Nov. VII
Matth. 7. 6
Isa. 24. 16.
Gerardus Abbas Insulanus novam in thecam infert.
Cant. 4. 16.
Cant. 1. 4

6. Igitur duo militares viri qui aderant, sollemnia peragunt munuscula. Nam hi summopere efflagitaverant, ut eis concederetur mutationi adesse, sanctaque ossa propriis conspicere oculis. Alter igitur eorum nomine GODEFRIDUS senior, pallium decentissimum sanctæ virgini contulit in munus; alter verò nomine ROTBERTUS, cognomento Anguillula, seipsum ob devotionem per cervinam corrigiam [a] servum obtulit, atque in exhibitione servitutis hortum jure prædii tradidit in villa quæ Marceia fertur. Fratres autem non terrena, sed divina persolvunt officia, & venerationi, ut decebat, satis idonea. Clauso igitur tandem cum diligentia solertiaque honorabili ergasterio, cum cereis & thuribulis & crucibus de crypta erumpunt, lætis adprimè mentibus byssinis poderibus, idest albis, palliatis monachis; more patrum feretrum bajulantibus.

Godefridi & Rotberti Militum donatia.
Sacra theca clauditur,

7. Verùm quia basilicæ capacitas non ad hoc erat sufficiens, ut confluentis vulgi multitudinem recipere posset, in tantum quippe copiosâ utriusque sexus exstabat ecclesia referta confluentiâ, utpote præstolante pro quo venerat sanctitatis dona, quòd nec gestantes devotionis pignera valebant egredi per quæ fuerant ingressi ostiola. Qua de re consilio inter se habito, per ostium ejusdem cryptæ in latere dispositum, quod est pervium euntibus ad capellam sancti Nicolai Episcopi miræ sanctitatis Confessoris, per claustrellum efferunt venerationis loculum; sicque per quamdam posterulam ejusdem claustrelli in maceria factam ejectum per pomerium atque cimiterium fratrum, ad alium identidem aditum ignorante populo perducunt. Sed rursus atrio, quod est pro foribus ecclesiæ, gente rusticanâ redundante, vix cum ingenti luctamine per portam secus capellam sancti Archangeli Michaelis sitam extrahunt. Tandemque impenso multo & grandi labore, jamque defessi in campum cultum prope Xenodochium monachorum jacentem deferunt: quo in loco quâdam providentiâ mensâ ligneâ extensâ, sanctum thesaurum in eum deponere atque locare festinant, cum reverentia tamen ut dignum erat, quatinus ab omni exspectantium, sed & desiderantium multitudine adiri & venerari absque gravedine potuisset. Siquidem

moxque populo irruente
extra ecclesiam defertur.

[a] Servitutis species varias rite distinguit Cangius in Glossario, ubi nobilium pia vota laudantur. Traditionis item instrumenta cum apud eumdem, tum in nostro de re Diplomatica tractatu sæpe notata reperies.

ANN CH. CM. XLVI. Nov. VII. tanta pullularat frequens populatio, quòd nec totius villæ capacitas ad capiendum sufficiens erat, sed circumquaque populi per agros vagabantur incerti, quo pacto vel ingenio, quave ex parte templum adire quirent. Cum ergo dies jam inclinata esset ad vesperum, sole à meridiano fervore tepente, rursus Patres cum fratribus resumtis cero ferariis & crucibus, induti vestimentis albis sicut priùs, gloriosum revisere satagunt loculum. Nam in principio reversi fuerant necessitate cogente, perpaucis inibi relictis, qui feretrum observarent, & eulogias atque oblationes susciperent, utpote populo plurimum gravedinis simulque molestiæ inferente. Sumto igitur cum diligentia pretioso gestatorio, etiam tum vulgo in vota grassante, cum honore digno & hymnidica pompa, non modica turba eos comitante, sanctas reliquias referentes in sanctam Dei ecclesiam inthronizant, ac in sacro peribolo retro altare sanctæ virginis Hunegundis intra pyramidem, quod nos oraculum dicimus, digno eum obsequio componunt, ad honorem Domini nostri Jesu-Christi, qui cum coæterno Patre & sancto Flamine vivit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum.

advesperascente die,

pyramidi retro altare imponitur.

CIRC. ANNI CM L.

DE TRANSLATIONE SS. EBRULFI
ABBATIS UTICENSIS ET ANSBERTI
Monachi in cœnobium Resbacense.

1. *EBRULFI Abbatis Uticensis vitam in Sæculo primo edidimus, Translatione hunc in locum rejecta, quod illa sæculi decimi rebus illustrandis aliquid conferre videretur. Ebrulfi discipulus fuit Ansbertus, & sub illo monasterii Uticensis incola, quem nonnulli perperam cum Ansberto Rotomagensi Præsule confundunt. Sed hunc errorem destruit Ebrulfi vitæ scriptor antiquus, qui Ansbertum sine viatico defunctum, ab Ebrulfo excitatum, & sacramentis munitum fuisse commemorat. Utrique Ebremandum Uticensem quoque monachum & Abbatem adjungit Ordericus Vitalis, ejusque reliquias Genabum Aurelianorum unà cum aliis delatas tradit. quod ipsius verbis suo loco referemus.*

2. *Propius movet Ebrulfi atque Ansberti in monasterium Resbacense translatio, cujus hic rudem historiam, ex monasterii Resbacensis schedis erutam intexere juvat. Hanc ipsam præ oculis habuit Ordericus Vitalis, quam, tametsi minus probatam, maxima ex parte descripsit. Sic igitur anonymus ille Resbacensis monachus, qui narrationem suam ante medium sæculum XI exarasse videtur.*

3. DIcendum nobis est seriatim, quomodo sanctorum ANSBERTI & EBRULFI nobis corpora contigit habere, quibusque diarim noscimur Deo favente famulitium sanctis debitum impendere. Hæc narratio si silentio mandaretur, forsitan aliquis sycophanta nos ipsa non habere cavillaretur: quia nostri compatriotæ non fuisse probantur.

Ortum est aliquando bellum supradicto Regi ROBERTO contra Normannorum barbaricam rebellionem, qui ferociæ suæ confisi (ut Annalibus Regum legitur) numquam Regum Francorum intemerata servaverunt jura fidei: quorum cervicositatem nimiùm claram cupiens Rex jure gladii ad pristinæ jugum subjectionis revocare,

Accelerat missis cunctos accersere sacris
Quos dedicit animis ad martia tela paratis
Bella sitire magis quàm pocula grata falerni.

Convocans ergo veredarios velocissimè, legationis eis mandata injungit:

Tu mihi Santonicas acies deducere cura;
Et dices illis Normannia quos ferat hostes,
Quantaque commoveat inimico milite bella.
Tu Remis propera, regni caput atque corona,
Est ea Metropolis vallans sua mœnia turmis,
Turmis militia quæ nescit terga referre.
Conveniat burgis Burgundia tota relictis;
Atque comata meis intersit Flandria bellis.
Acci tu toto divisos orbe Britannos,
Et tu Vuascones, Aquitanos atque Britones.

Multis ergo legionibus equitum hæc audientibus à legatis stipatus ingreditur Rex Normanniam, non tam bello, quàm sola sui præsentia incutiens hostium cuneis fugam: quia & rebellabant, & manus conserere non audebant. Jussit illius terræ ecclesias, quæ latronum erant conciliabula, solotenus destrui; & quicquid ad easdem pertinebat, igne, ferro, ac omnimoda vastatione pessumdari. Huic jussioni assensi sunt omnes, maximéque RODULFUS quidam ditissimus pariter & nobilissimus omnium Suessionensis urbis civium, cupiens, si eventus sibi Deo favente alluderet, quorumlibet rapere corpora sanctorum. Finis verò desiderii ejus ipsis Sanctis honorem congruum impendere: non quasi partem prædæ vilium sarcinularum sibi abripere & malè tractare.

Quæ mora sit verbis? invenit corpora sancti
Præsulis Ansberti, necnon Abbatis Ebrulfi.

Accipiens denique resolutus in lacrymas præ gaudio, inventum thesaurum jam dictorum sanctorum, in coriis cervinis reposuit; & dum in hoste fuit, prout ratio temporis permittebat, honorificè excoluit, respectans, Cum suo Rege, ut proprios lares attigit, Dragiacum expetiit. Interim ipsa ossa beatorum sub altare posuit, & quoad sibi divina pietas inspiraret quid de eis faceret, custodiam servorum sibi fidorum deputavit. Cum ecce fama, in modum bonorum fragrans unguentorum sparsa sacris odoribus Christi, de cœnobio Resbacensi illic quoque advolavit; & ut ad eumdem locum pignora auro obrizo pretiosiora ferret, Deus ejus cordi velle immisit. Et quoniam procrastinatio semper bonis solet studiis obsistere, participato consilio cum sua conjuge, Resbacis festinanter deliberat pergere, & supra scriptorum reliquias Sanctorum ibidem locare. Audito tam desiderabili nuntio Fratres indicibili gaudio exhilarati occurrunt, rorantes lacrymis flammis cereos accendunt, dominicæ Crucis vexilla triumphalia præferunt, & candidis stolis holosericisque vestibus ornati à Deo sibi destinatos patronos excipiunt. At Christo devotus miles Portum-Alnonis & Bonolium Sanctis obtulit, & ne quid deesset ad eorum componendas thecas, maximam auri & argenti quantitatem donavit.

4. *Quæ hic Rotberto Regi accepta refert hic auctor, indubiè Caroli Simplicis æmulo, anno* DCCCCXXIII *in pugna Suessionica cæso, Ludovico Transmarino tribuit Ordericus Vitalis, quem in ecclesiastica historia lib. 6 Ebrulfi Abbatis sociorumque varias translationes describentem audire juvat.*

5. Nihil de antiquis temporibus post transitum Patris EBRULFI scriptum reperire potui, ideoque præcipuè conabor litteris mandare quæ à senioribus audivi, qualiter corpus sancti Confessoris de loco suo translatum est Ebrulfi. Lectiuncula siquidem reperitur apud Resbacum, quam non satis

Circ. Ann. CML

Orderici alia narratio.

Circ. Ann. CM L. approbo, edita nimirum ab auctore ignaro, cui plenè, ut opinor, non patuit rerum & temporum certitudo. Oportet ergo, ut dum alterius relationi non acquiescam, illud quod à senioribus indigenis Utici didicerim, evidenti scripto detexam, qualiter & quando Francigenæ pretiosam venerabilis Ebrulfi obtinuerint glebam.

6. Anno ab Incarnatione Domini DCCCC XLIII, postquam ARNULFUS Flandrensis Satrapa GUILLELMUM Ducem Normannorum, cognomento Longam-spatam, per proditionem occidit, & RICARDUS Sprotaides filius ejus decennis Ducatum Normanniæ suscepit, hominiumque & fidelitatem cunctorum Optimatum ante humationem patris Rotomagi accepit, LUDOVICUS Rex Francorum, cognomento Ultramarinus, in Normanniam cum exercitu venit, &c. Interea dum Ricardus puer tribus fere annis exsularet, & Rex Franciæ sibi Normanniam penitus subjugatam esse putaret; timens ne HUGO Magnus Aurelianorum Dux Normannos adjuvaret, Oximos & Bajocas cum toto Constantiensi pago usque ad montem sancti Michaëlis in periculo maris eidem donavit, & imperiosè mandavit, ut valida manu rebelles Normannos impeteret, & opida eorum sibi strenuè subigeret. Quod audiens cupidus Marchio exsultavit, fœdera cum Normannis olim pacta libenter rupit, & regiones eorum magno cum exercitu hostiliter invasit. Apud Guaceium propria cum familia ipse Dux hospitatus est, & exercitus illius passim per provinciam diffusus est. Tum HERLUINUS Cancellarius Ducis, & RANULFUS de Dragiaco Uticum diverterunt, & in cœnobio sancti Ebrulfi Confessoris hospitati sunt. Erant ambo religiosi, & in timore Dei studiosi. Tantorum itaque virorum adventu simplices monachi læti sunt, & omne illis officium caritatis pro posse suo benigniter exhibuerunt. Per capellas & oratoria sua atque privatas ædes eos familiariter deduxerunt, philacteriasque suas cum sanctorum reliquiis ad sui damnum illis ostenderunt. Illi quidem tunc secreta monachorum reverenter intuiti sunt, & oblatis muneribus atque orationibus recesserunt: sed paullo post veluti Chaldæi in Hierusalem reversi sunt, & vasa templi Dei, & omnia pretiosa ejus crudeliter asportaverunt, &c.

7. Tunc Herluinus Cancellarius & Radulfus de Dragiaco, ... Uticensis hospitii memores, illuc reversi sunt, & ex insperato cum suis in cœnobium irruerunt. Basilicam quoque, stupentibus & nil mali suspicantibus cœnobitis, cum armatorum manu & violentia ingressi sunt: arcana templi & sacra busta mox adierunt, tria corpora sanctorum EBRULFI, EBREMUNDI, atque ANSBERTI de mausoleis sustulerunt, & coriis ossa cervinis involuta cum aliis Sanctorum reliquiis asportaverunt ..... Uticenses autem in tanta desolatione nimis lugubres .... cum translato Patre sancto peregrinari decreverunt ..... Uticenses utique & clientes eorum modo natale rus deseruerunt, & associati hostibus, plorantes ossa magistri secuti sunt. Omnes quippe tam monachi, quàm famuli eorum ferè triginta erant, qui conglobati Capellanis, pedetentim adhærebant ..... Prima nocte post exitum de Neustria exercitus, in loco, qui Campus dicitur, castrametatus est: & post comestionem cœnæ à quibusdam parasitis cavillatio & incongruus sermo exortus est. Unde quidam mimus Duci jocosè dixit: Notumne vobis domine Dux, quod Herluinus Cancellarius & Radulfus Cubicularius fecerunt? Cadavera quorumdam rusticorum in Normannia effoderunt, & malè delusi sanctas reliquias esse putantes in Capella tua collocaverunt, & secum in Galliam reverenter deferunt. Cumque Dux nomina eorum inquisisset, joculator ait: Ebrulfus, Ebremundus & Ansbertus. Porro Franci, quia minus usitata illis essent hæc vocabula, & nescissent quanta prænominatis viris ante Deum in cælis esset gloria, dissoluti sunt in multa verba otiosa & derisoria. Deinde prima noctis vigilia, ut quies somni mortales

oppressit, altitonans de cælo mirabiliter intonuit, fulmina cum nimiis coruscationibus emisit, joculatorem cum sociis nebulonibus, qui sanctis reliquiis detraxerant, percussit: quibus exstinctis, Ducem & totum ejus exercitum haud modicè deterruit. In crastinum mane Dux omnem exercitum convocavit, Cancellario sancta reverenter deferri ante se corpora præcepit, & omni exercitui jussit, ut antequam de illo migrarent, sanctis reliquiis devotè offerrent. Flebiles quoque monachos cum clientulis suis accersiit, quis & qualis fuerit vir Ebrulfus & socii ejus ab eis requisivit: respondentes & referentes venerabilium gesta virorum libenter audivit, ac ad audiendum optimates Belgicæ alacriter adscivit. Interea maturitatem & simplicitatem Uticensium piè consideravit, instinctuque Dei, qui suorum ubique miseretur, condolens illis dixit: Ossa Patris vestri, quæ sequimini ultro, omni auro & argento pretiosiora habeo. Vobis pro amore illorum faveo, & vestri curam gerens Cancellario præcipio, ut vos honorificè secum habeat: omnesque oblationes quæ sanctis viris offerentur, vobis annuat, donec Aurelianis (quæ Ducatus mei caput est) perveniatis: ibique providebo vobis unde victum sufficientem habeatis.

8 Uticenses itaque inter exteros spe melius habiti sunt, & ingentem quotidie munerum copiam à fidelibus receperunt: affatimque donis, quæ necessitas infirmantium seu bona voluntas devotorum extorsit, opitulante Deo refocillati sunt. Cumque Aurelianis venissent, & prœliatorum turmæ armigeris & equis domos per totam urbem occupassent; monachi cum sanctorum pignoribus in clibanum quemdam diverterunt, ibique necessario prima nocte hospitati sunt. Cives ergo postmodum in honore sancti Ebrulfi basilicam ibidem construxerunt, meritisque sanctorum infirmantibus sanitatum beneficia divinitus plura collata sunt. Herluinus Cancellarius Abbas erat sancti Petri de Puncto, ibique venerabiles reliquias Hugonis Magni collocavit imperio. Tunc Radulfus de Dragiaco hujuscemodi prædæ partem suam requisivit, nec pro quolibet pretio portionem suam indulgere cuipiam voluit. Hic nimirum inclitus erat Suessionensium civis, præcipuus Ducis Camerarius, pollens possessionibus amplis, honoribus & divitiis, fideque clarus & virtutibus aliis. Tanto igitur Baroni nemo audebat injustitiam ingerere, sed communi decreto in conspectu Judicum allatæ sunt & divisæ reliquiæ. Herluinus quidem, quia sacerdos erat & Abbas Canonicorum sancti Petri, & Capellæ Ducis Capellanorum maximus; caput & majorem partem ossium sancti Ebrulfi, librum quoque & arulam argento coopertam, & cambutam atque cinctorium ejusdem, chartasque donationum sibi retinuit; reliquam verò corporis partem Radulfo tradidit. In partitione aliorum ossium nulla difficultas fuit. Aurelianenses enim ossa sancti Ebremundi Abbatis sibi elegerunt: ossa verò sancti Ansberti monachi Radulfo dederunt. Ipse verò cum tanto thesauro Resbacum festinavit, & eidem cœnobio, quia frater & amicus erat, devotè obtulit. Resbacenses autem candidis holosericisque vestibus induti processerunt, cum cereis ardentibus & turibulis fumantibus reliquias tripudiantes susceperunt, & usque hodie reverenter custodierunt. Tunc Radulfus, ut de beneficiis suis ecclesiastica res augmentaretur, Portum-Alnonis & Bonolium donavit: & ne quid deesset ad condiendas eorum thecas, magnam auri argentique quantitatem donavit, pro quibus exeniis idem heros in ecclesia, ut defunctus est, sepeliri meruit.

9. *Nonnulla subdit Ordericus, quo Ansbertum Ebrulfi discipulum ab Ansberto Rotomagensi Episcopo discernat. Tum ait:* Hæc de partitione corporis sancti Ebrulfi veraciter notavi, sicut à religiosis & veracibus silicerniis jamdudum audivi.

10. Defuncto Hugone Magno, HUGO filius ejus in Ducatu successit, *& postea* regnum obtinuit.... Gotfridus, Andegavorum Comitis filius, præfati Hugonis filiolus fuit ..... qui de ossibus sancti Patris Ebrulfi (cujus

CIRC. ANN. CML miracula ſæpe viderat Aurelianis poſitus) ſibi aliquid dari obnixè popoſcit. Hugo autem .... illi partem reliquiarum ſancti Ebrulfi erogavit. Ille itaque Andegavenſibus reliquias ſancti Ebrulfi primus exhibuit, quas in eccleſia ſancti MAIMBODI uſque nunc veneratio devotorum excolit. Uticenſes autem monachi, qui cum corpore ſancto peregrinati ſunt, opitulante Deo, benignum apud externos hoſpites affectum invenerunt, abundantiamque panis & vini piſciumque, quos Ligeris fluvius ſuppeditabat, habuerunt; multimodaſque mobilis fortunæ varietates experti, finem ſuum in Gallia ſortiti ſunt.

Aſcelinus verò ſenex Uticenſem eremum cum paucis pauperibus incolis incoluit, quibus ait .... Corpora ſanctorum perdidimus .... Ceterum quamvis Franci oſſa ſancta tranſtulerint, & libros atque veſtes aliaque nobis neceſſaria diripuerint, ſepulcra tamen & pulverem ſanctiſſima reliquerunt, & alia ſacra quæ ſecum deferre nequiverunt, nobis favente Deo ad magnam conſolationem inviti dimiſerunt. Nos autem non negligenter ea tractare debemus, immo derelicta nobis ab hoſtibus diligenter recondamus, & veneranter ſervemus. Miſerante Deo pilum de barba ſancti Petri Apoſtoli adhuc habemus, quem beato Ebrulfo ad dedicationem eccleſiæ deſtinavit Papa Romanus. Alias quoque pretioſas reliquias novimus, quæ in hac baſilica reconditæ ſunt à priſcis patribus, Laudo ſi placet vobis omnibus, ut univerſa revolventes videamus, & tuto in loco propter ſacrilegos recondamus: donec revelante Deo manifeſtentur futuris cultoribus, Annuentibus cunctis & laudantibus, ſenex Miſſam complevit, factaque Miſſa populum cum benedictione dimiſit; pueroſque ſcholaſticos ad miniſterium thuribuli & candelarum retinuit. Deinde cum cæmentario quodam ad tumulum ſancti Ebrulfi acceſſit, laminam reverenter amovit, ſanctæque carnis pulverem inſtar tortellorum congeſſit. Pyxides verò plures protulit, ac phylacteria, in quibus erant ſacra cum inſcriptionibus ſuis pignora. Deinde pueris ut irent manducare præcepit, & ipſe cum macione & materiis neceſſariiſque miniſteriis reliquias in maceria recondidit, ideoque pueros ut arcanum eos lateret abeſſe compulit. Ab ipſis nimirum poſt multos annos hæc audivimus, ſed certum locum ubi reliquiæ poſitæ fuerint ſcire nequivimus: quia ipſi relatores à collocatione pignorum excluſi fuerunt, ut diximus. Hæc itaque contigerunt RICARDI primi Ducis tempore .... Interea obeuntibus vel abeuntibus incolis Uticus in ſolitudinem rediit, &c.

11. *Poſtea à* GUILLELMO *Eſcalforii domino* reſtauratum eſt Uticenſe cœnobium, & anno Dominicæ Incarnationis MLI THEODERICUS Gemmeticenſis monachus Abbatiæ curam ſuſcepit .... Uticenſes autem monachi corpus patroni ſui non ſe habere doluerunt, & quomodo ſibi redderetur multis modis quæſierunt, nec invenire adhuc valuerunt. Et quoniam totum deſiderium ſuum ſuper hac re nondum impleverunt, jam plures reliquias diverſis modis procuraverunt, variiſque temporibus favente Deo reduxerunt.

12. Fulco præpoſitus Uticenſis eccleſiæ, qui poſtea Divenſis Abbas factus eſt, à GUILLELMO notho Rege Anglorum ad BERTAM Comitiſſam pro privatis cauſis in Brigiam miſſus eſt. Tunc per quemdam Capellanum Comitiſſæ, quem natione Normannum eſſe cognovit, quia familiaris eccleſiæ Reſbacenſis erat, dentem ſancti Ebrulfi obtinuit, ac ad Uticenſem eccleſiam remeans gaudentibus cunctis attulit.

13. Regnante Ludovico Rege quidam Canonicus nomine FULBERTUS Pariſius erat, qui os integrum de ſpina ſancti Ebrulfi habebat, quod Capellanus de Capella HENRICI Regis Francorum ſubtraxerat, eique jamdudum pro amoris pignore dederat. Timens autem pro diverſis cauſis illud habere, Fulcone Preſbytero Mauliæ mediante accerſit Guillelmum de Monſterolo Priorem Mauliæ; eique reliquias tradidit deferendas Uticenſi eccleſiæ,

At ille gaudens munus excepit, & jussa quantocius complevit. In itinere dum festinaret, sancti Patris sensit suffragium. Præfatus enim Prior in cibo venenum nescius manducavit, quod protinus equitantis per membra & viscera sese diffudit. at ille ut mortem cordi vicinam sensit, formidolosus ad Deum exclamavit, & ut sibi per merita sancti Ebrulfi misereretur, oravit: factisque precibus & votis venenum evomuit.... & reliquias Uticensi cœnobio lætus exhibuit, atque easdem argento decenter inclusit. CIRC. ANN. CML

14. Anno ab Incarnatione Domini M C X X X, GUARINUS septimus Abbas Resbacum adiit, ubi medietatem corporis sancti Ebrulfi esse audierat. Cum præfato patre duo monachi profecti sunt. Odo namque de Monsteriolo, & Guarinus Sagiensis, ut sancta Patris sui pignora quærerent, comitati sunt. quibus plurimæ difficultates contigerunt. NATALIS enim Resbacensis Abbas aberat: voluntas conventus, non ut hospites, sed ut hostes eos cavere erat. Par etiam incolarum alienatio verbis desolatoriis ut fugerent, deterrebat. Bonum tamen desiderium quod habebant, crescebat, eosque magis ad effectum pertrahebat. Abbas ergo dimissis duobus sociis apud Resbacum, Prælati schemate deposito, iter arripuit laboriosum, & quasi pauper monachus equitans occursum non erubuit obviantium: sed Natalem Abbatem obnixè quæsivit, ad curiam TETBALDI Comitis adiit Ruginiacum municipium. Secunda verò die ad Abbatem venit, nec quis esset, sed quid quæreret indicavit. Ille autem Claras-valles se ire velle intimavit, & si secum ire vellet annuit. Ambo itaque cum suis famulis Claras valles abierunt, benignè a fratribus illius cœnobii suscepti sunt, qui Regulam sancti Benedicti omnino ad litteram observare satagunt. Domnum verò BERNARDUM illius monasterii Patrem quæsierunt, cum eo locuti sunt, & plurima sciscitantes magnam in eodem sapientiam invenerunt. De sanctis enim scripturis luculenter tractavit, & votis eorum & interrogationibus satisfecit. Causam quoque Uticensium ut audivit, Guarinum Abbatem benigniter adjuvit, litterasque * exhortatorias Resbacensi conventui destinavit. Denique Guarinus Abbas cum Natali Abbate reversus, Odonem & Guarinum invenit alacres, atque Resbacensibus caros & amabiles. Erant quippe ambo maturi, affabiles & modesti, geminaque litterarum eruditione imbuti. Et quamvis facundia ambo pollerent & eruditione, Odo tamen caritativo fervore summopere studebat sibi Guarinum præferre. Guarinus enim gratiam & sapientiam in divinis sermonibus habuit, & per octo dies hospitalitatis, instinctu AMALRICI Prioris, exhortationem omnibus in claustro exhibuit, benevolentiamque totius conventus, non jam ut hostis, sed ut fidelis amicus obtinuit. Guarinus ergo Abbas epistolam venerabilis Bernardi Abbatis protulit; quam Resbacensis conventus libenter suscepit, & audita licentiùs complere decrevit. STEPHANUS Parisiensis Episcopus, & BURCHARDUS Meldensis Episcopus nutu Dei aderant, & Resbacenses ut caritatis nectare Uticenses exhilararent, obnixè admonebant. Igitur annuentibus cunctis, dies ab Episcopis indicitur, quo multorum pignora sanctorum ibi detenta pariter extraherentur; populus terræ hæc visurus congregaretur, & multiplici benedictione confirmatus lætificaretur, ac postmodum Uticenses optata susciperent, & sic propria reviserent.

* Non extant.

15. Porro Natalis Abbas consilium mutat, Uticenses mobilitate versuta turbat, dicens quòd nisi Tedbaldus Comes concederet, numquam ea quæ conventus annuerat, traderet. Igitur communi consilio in Normanniam Odo Uticensis ad Comitem mittitur, qui tunc ad avunculum suum HENRICUM Regem ierat, ut cum eo loqueretur. Obediens monachus difficilem viam arripuit, Comitemque sequens Vernonum venit, suumque secretum priùs Regi, ut juvaret, detexit. Rex verò auxiliaturum

CIR. ANN. CML. se ei pollicetur, Comitemque nepotem pro monachorum negotio precatur. Comes autem precanti avunculo concedit, & per ANDREAM Dapiferum suum Resbacensibus concessionem suam mandavit. qui ad diem quo reliquiæ monstrabantur, non venit, sed apud *Colummers* Comitis castrum remansit. Illuc Uticensis Abbas, & Guarinus Sagiensis, ac Andreas Columbensis ad Andream perrexerunt: quos ut vidit, benignè suscepit, eorum orationibus se commendavit, concessionem Comitis intimavit, seque legarum inde & fidejussorem nuntiavit. Tunc Guarinus Abbas lætus cum sociis Resbacum remeavit, & Natalis Abbas, ut concessionem Consulis audivit, pœnitentia motus, quòd Uticenses malè vexaverat, votis eorum annuit. Amalricus itaque Prior mane conventum excitavit, cum Uticensibus ad ecclesiam duxit, omnisque conventus ordinata processione ad sacrarium vadit. Vas argenteum, in quo beati Ebrulfi pignora clausa erant, frangitur, reliquiæ reverenter extrahuntur, brachium dextrum cum pyxide plena fracturis ossium erogatur. Uticenses itaque in Neustriam redierunt, atque Uticum VII Kal. Junii pervenerunt. Magna multitudo utriusque sexus ferè ad quatuor millia convenit, ac ad suscipienda tanti Patroni beneficia occurrit, & ejus ante Deum suffragia promereri fusis precibus satagit. Ægri diversarum infirmitatum molestia prægravati accurrunt, & remedia suis doloribus ab Altissimo per almi patris Ebrulfi merita deposcunt, & plurimi petita consecuti Deo gratias & laudes devotè concinunt. Multa illic habitantes beneficia Dei sentiunt, meritoque gratulantes in beati patris Ebrulfi meritis tripudiant & confidunt.

16. *Hactenus Ordericus testis ejus rei oculatus. Præter memoratas S. Ebrulfi reliquias, propriis quasque scriniis inclusas, Uticenses nostri partem etiam capitis ejus anteriorem argenteo exquisiti operis capite reconditam ostentant: reliquam verò ipsius capitis partem, quæ & potior, in paraciali Montis-Fortis ecclesia (ubi primùm commoratus Ebrulfus) ab Uticensi monasterio tres dumtaxat leucas disparata servari asserunt. Quæ quidem pignora, qua utrique ratione sint consecuti, ex veterum monumentis nullibi comperimus.*

17. *Capite affectis mederi creditur Sanctus Ebrulfus, hisque adhiberi solent ejus reliquiæ, quas sollemni pompa ad vicinum ecclesiæ fontem deferre mos est. Ex ipso verò fonte qui aquam hauriunt vel epotant, aut certè lavantur ægri, maximè deliquium patientes, frequens levamen sentiunt. Ebrulfi translationem, an reliquiarum ejus relationem Uticenses celebrant ad diem dominicum infra Octavam Ascensionis, quem hic assignare visum est, cum Reliquiarum Ebrulfi receptionis dies Resbacensibus sit ignotus, sanctique sollemnitas apud eos ipsius natali consignetur.*

18. *His attexere juvat litteras de transmissis Resbaco ad Uticenses sancti Ebrulfi reliquiis, ex quibus confraternitas inter utrumque monasterium instituta est.*

NOtum sit omnibus præsentibus futurisque temporibus succedentibus, quod in tempore domni Natalis Abbatis venerunt aliqui Fratres de monasterio venerabilis Patris Ebrulfi cum Abbate ipsorum, exigentes à Fratribus Resbacensibus, ut aliquid liceret asportare sibi de reliquiis ejusdem Patris, cujus veridica fama & nomine & merito noverant eosdem Fratres non in inane gloriari. quorum petitionibus primo quidam paululum renitentes, tandem precibus adquieverunt, ut aliquid postulatæ benedictionis sibi conferre deberent, unanimiter assenserunt. Placuit ergo prædictis Fratribus Resbacensibus ob honorem Dei brachium dextrum donari sancti Patris Ebrulfi, ut fama tanti viri longè lateque perfusa crescat ad laudem Creatoris, de quo sibi adfuit ut promereretur gloriam assecutæ perennis beatitudinis. Fecerunt etiam ejus rei gratia pactionem quamdam ad invicem

invicem super veneratione sancti Agili Abbatis, festum illius esse permittendum omnibus, * & in albis memorialiter celebrandum *S. Agilus fuit Abbas Resbacensis, de quo in Saeculo 2.*

DE S. ELFEGO EPISCOPO WINTONIENSI.

ANN. CH. CMLI MART. XII.

1. ELFEGI *duo saeculo decimo ecclesiam Vvintoniensem * rexerunt, nempe* ELFEGUS *cognomento Calvus, &* ELFEGUS *alter, postea Cantuariensis Archiepiscopus & martyr, Monachi ambo, & quidem sancti: de priori hoc loco, de posteriori in Saeculo sexto agendum.* — Elfegi duo · *Vinchester.*

2. *Post sanctum Svvithunum, cujus elogium in tomo superiori edidimus, ecclesiae Vvintoniensi praefuerunt* Adserthus, Dumbertus, Denevvlfus, Athelmus, Bertulfus, Fritheftanus *&* Birnstanus, *quem* Elfegus *excepit. Eorum tempus accuratè distinguit Chronologia Saxonica.* Anno DCCCC IX Denulfus, qui fuit Episcopus Vvintoniensis, obiit. *Et anno sequenti*, Frithestanus Episcopatum Vvintoniae capessit. *Anno uno ante obitum Episcopatu cessit, nempe anno* DCCCC XXXII. *quo anno* Birnstanus in Episcopum Vvintoniensem IV Kal. Junii ordinatus fuit, tertiamque anni partem tenuit Episcopatum. *Anno sequenti* Episcopus Frithestanus obiit. *Et anno* DCCCC XXXIV Birnstanus ad festum omnium Sanctorum defunctus est. *Tum anno proximo* Alfeagus capessit Episcopatum. *Consentit Simeon Dunelmensis.* Anno DCCCC XXXV religiosus monachus Elfegus, cognomento Calvus, beati Dunstani propinquus, suscepit Episcopatum Vvintoniensis Ecclesiae. *Cujus loci monachus fuerit, veteres non produnt. Bucelinus arbitrario more suo eum facit monachum Vvintoniensem. Verùm in Annalibus Glastoniensibus apud Alfordum ad annum 935 num 7 dicitur* ex monacho Glastoniensi assumtus. *tametsi nulla ejus mentio in Monastici Anglicani tomo I pag. 8. ubi Episcopi & Abbates ad diversas ecclesias ex Glastoniensibus electi enumerantur.* — Vvintoniensium Episcop. series. — Elfegus Calvus ex monacho.

3. *Inter Elfegi praecipua facta illud memorandum, quod Dunstanum propinquum suum, Ecclesiae Anglicanae lumen futurum, ad professionem monasticam adduxit. Factum commemorat Osbernus monachus in vita Dunstani inferiùs edenda. Et Osbertus monachus Vuestmonasteriensis in ejusdem actis*, Dunstanus, *inquit*, malignorum hominum iracundiae cessit, & ad cognatum suum Elfegum Vventanum Episcopum, cognomine Calvum, profecturus, curia regali decessit... Venit ad memoratum Episcopum, & aliquanto tempore degit apud ipsum. Erat autem Episcopus idem magnae in Christo religionis, & apud omnes ibi locorum conversantes magni nominis. Egit igitur industria qua vigebat, ut Dunstanus monachus fieret. — Dunstanum monachum facit.

4. Alio tempore, *ait Vvillelmus Malmesburiensis*, ordinavit pariter ad presbyteratum gradum tres Monachos, Dunstanum, Ethelvvoldum, & quemdam Ethelstanum, qui postmodum monachicae vestis apostata, caelibatu contemto in meretriciis amplexibus vitam effudit. Completis sollemniis sanctae recordationis praesul adhaerentes alloquitur: Hodie coram Deo tribus viris manus imposui, quorum duo pontificalis Ordinis gratiam nanciscentur, unus in civitate Vvigornia, dein in Cantuaria: alter meam sedem implebit quandoque successione legitima: tertius voluptatum volutabro se ingurgitans, miserabilem sortietur exitum. Hic Ethelstanus qui cum pro familiaritate cognationis praesens esset, proterva consultatione Sacerdotem invasit: Num ego ero unus ex duobus, qui episcopali dignitate sublimandi sunt? — Eumdem Presbyterum ordinat. *Vvillelm. lib. 2. de Pont. c. 2.*

ANN CH. CMLI MART. XII

Non, inquit, erit tibi pars, neque sors in eo, quem præfatus sum, ordine, neque permansurus es in ea, qua hominum oculis lenocinaris, veste. Quanta sanctissimæ mentis dignitas, ut evidenter & sine fuco cælorum efferret secreta? Neque enim in terram ceciderunt verba ista, sed omnia rerum solidavit consequentia, quod Dunstanus & Ethelvvoldus angustam viam quæ ducit ad vitam tenentes, insignes in prædictis episcopalibus emicuere: tertius latas sæculi semitas cursitavit. *Hoc exemplo Vvillelmus probat, Elfegum prophetia dono clarum fuisse: sed alterum præmittit, quod etiam adducere juvat.*

Quadragesimæ tempore abstinentiam & continentiam suadet.

5. Dies erat cinerum, & Pontifex pro more pænitentes ecclesiæ liminibus excludebat: ceteros adhortatus est, ut jejunio & castitati vacantes, etiam uxorias delicias abjicerent: illis diebus fructum dignum pænitentiæ esse, si qui multa illicita commiseris, etiam licitis abstineas. Doctrinam reverenter audientibus ceteris, unus joculari voce emissa, aliis risum excussit: non posse se temperare convivio simul & conjugio, ut pariter abstineat cibis & venere. Quin immo uxorem quam cubili aliquamdiu submovisset, in proximo ad usum noctis revocaturum, petulanti & vulgari verbo fatuitatem suam exaggerans. Tum vox Episcopi submurmurantis ab adstantibus audita & intellecta est: Contristas me miser, nesciens quid ventura pariat dies. Duram prophetiam vicina mors nebulonis excepit. Postero enim mane in cubiculo repertus est exanimis, incertum an à diabolo, guttur elisus.

Contemtori prædicit pœnam.

Acta ejus varia.

6. *In Martio Bollandiano varia recensentur diplomata regia, quibus subscripsit Elfegus, cujus nomen variè scribitur. Anno* DCCCCXL *donatio ab Edmundo Rege facta est* venerabili familiæ Vvintoniæ civitatis, quæ habitat in monasterio, quod ibidem dedicatum est Deo & sancto Petro. *Ibi tunc Clerici degebant, quibus Edgarus Monachos substituit sub Athelvvoldo Episcopo, cujus acta inferiùs. Subscribit apud Alfordum Elfegus hoc modo:* Ego Elpheah Vvintoniensis Episcopus triumphalem trophæum hagiæ † crucis impressi. *In aliis* Elfeah & Alfech. *Is est* Alphec *mendosè* Pitaviensis *Episcopus dictus in monumentis Sceptoniensibus apud Harpsfeldium in fine sæculi* X. *Corrigendus annus in diplomate relato in libro Evidentiarum ecclesiæ Cantuariensis col. 2220. cui diplomati* Elfegus Vvintoniensis *Episcopus subscripsit anno* DCCCCXXVII. *ubi legendum* XXXVII, *ut ex superiori calculo de initio ejus episcopatûs intelligitur. Denique sub extremos vitæ dies testamentum condidit, quod Alfordus ex Vvintoniensibus Annalibus refert, & ex eo Socii Bollandiani, in hunc modum.*

Ista est ultima voluntas Elphegi Episcopi. In primis volo, quòd omnes servientes homines, inhabitantes Episcopatum, sciant ac recognoscant, pariterque sint testes pro jure episcopatus & illorum qui in posterum succedent, ac pro me ac consanguineis meis, quod est. Ego ad præsens jus meum hereditarium duplici modo dispono. Terras has apud Tauntune ecclesiæ Episcopatus assigno permanendas: qui per prius mihi ab ipsa ecclesia tradita erant. Et insuper do terras illas apud Crundele post obitum meum Elphego, & post obitum ipsius transeat in jus veteris monasterii Vvintoniæ. Et cognatæ meæ dono terras illas apud ambas Vvardias quamdiu vixerint. Et postmodum soror mea & cognatus meus, uterque habeant apud Cliere cum omnibus aliis terris, quas pater meus de proprio jure tenuit. Insuper illas terras apud Tycheburn trado Vvlfrico Cusinge ad habendas illas toto tempore vitæ suæ, & post ejus decessum transeat in jus Veteris monasterii Vvintoniæ. Et ipsas terras apud Kyngvvoode, secundum quod per prius legavimus, transeat in jus Veteris monasterii Vvintoniæ. Et Alfvvigo concedo ipsas terras apud Cyltingtone post viduæ decessum, & Vvulfrico de Vvixam terras ipsas apud Leteleæ. Et ego præcipio tibi, dilecte mi Elflerhe, ut sis testis amborum meorum cognatorum, quæ sunt eorum terræ: & ne pet-

mittas quemquam istud testamentum alio modo convertere. Si quis enim aliter fecerit, Deus illum destruat, & tam corpus ejus quàm animam diabolus in inferno possideat.

7. *Elfegi obitum Anglicani scriptores passim anno* DCCCCLI *consignant. Omnium instar erit Chronologia Saxonica ad eum annum.* Hic sanctus Alfeagus Episcopus Vvintoniensis festo die sancti Gregorii defunctus est. *Ipso die eam ut sanctum celebrant vetera Martyrologia manuscripta, Gemeticense, Vltrajectinum, & Romanum apud Bollandianos: qui rectè notant à Iohanne Vvilsono Martyrologii Anglicani continuatore ob festum sancti Gregorii remissam sancti Elfegi commemorationem in Kalendas Septembris, quod nostri etiam imitati sunt. Post Elfsinum & Brithelmum Elfegi successores loco præsedit Ethelvvoldus, cujus acta in subsequentibus referemus. Elfegi mentio item recurret inferiùs, ubi de sancta Eadgita Abbatissa, nedum in actis sancti Dunstani.* Obitus ejus & cultus.

DE V. RASSONE COMITE
DEIN MONACHO VVERDENSI APUD BAJOARCOS.

ANN CH. CM LIV MAII XVII

1. IN *monasterio Andecensi seu Monte-Sancto, quod sex horarum intervallo à Monachio Bajoariæ civitate distat, pro sancto habetur* RASSO *ex Comite monachus cœnobii Vverdensis, quod juxta Amperensem lacum ad pedem arcis suæ Razembergensis construxit, ubi Benedictinis collocatis ecclesiam per sanctum Vdalricum Augustensem Episcopum, ad cujus diœcesim pertinebat, dedicari curavit. Eo in loco Rasso votis Deo factis, post obitum sepulturam accepit: sed eversis ab Arnoldo, aliis Arnolfo, impio Bajoariorum Duce, atque ab Vngaris monasterii ecclesia & ædificiis, tres ejus loci relicti monachi, nempe Eusebius, Adalbertus, & Adelberus, fugerunt in proximam arcem, montis Andecensis*, cum reliquiis beati Rassonis, *quæ ibi depositæ sunt, ac demum post multam temporis ex loco incognito cum aliis reliquiis & monumentis effossæ, ut vetus Missale testatur, quod in monasterio Andecensi vidimus, ibidem excepti cum omni humanitate à reverendissimo domino Abbate Mauro, qui monasterium igne cælesti combustum à fundamentis instauravit, & insigni bibliotheca locupletavit. De Rassone porro id tantùm nobis rescire licuit, quod apud Hundium legitur in Metropolis Salisburgensis tomo 3, pag. 223 in hunc modum.*

2. *Damasia, Straboni non incognita, domino Velsero inter Vindonem & Lycum rectè collocata, Vindeliciæ portio seu tractus, Comites olim suos habuit clarissimos & passim decantatos, atque in his inclytum heroëm Rassonem sive Rathonem, nonunquam etiam Razzonem, vulgo* S. Srafrath *dictum. Hic ab Heinrico Bojorum Duce, Ottonis M. sive Imperatoris fratre, contra Hungaros tum gentiles, sub Toxo Rege eorum in Bajoariam irruentes, belli dux factus, binis vicibus feliciter pugnavit, eosque delevit. Post adeptam hanc victoriam peregrinationem suscepit ad terram sanctam, unà cum prænominati Ducis Heinrici conjuge domina Iuditha, Arnulfi Bojorum item Ducis filia, fundatrice monasterii Inferioris Ratisbonæ, in quo sepulta quiescit. Reversus in patriam, religiosam vitam animo concepit. Conquisitis igitur undequaque summi Pontificis licentia ac patrocinio Imperatoris, multis, iisque pretiosis Sanctorum reliquiis, in insula fluvii Ambronis, vulgo* in Vvordt, *in pede sui castri Razzemberg Augustanæ diœcesis, in honorem Salvatoris & beatorum Apostolorum Philippi & Iacobi construxit insigne monasterium* Vverdée *dictum, unà cum ecclesia, quam sanctus Vdalricus Episcopus Augustanus consecravit: & collocatis ibidem tredecim Sacerdotibus è familia sancti Benedicti, ipse Comes Rasso haud multo post relicto magna cum humilitate sæculo, cum eisdem se con-*

junxit; ac religionem divi Benedicti professus, anno Domini CM.LIV, XV. *Kal. Iunii ad superos abiit: sepultusque in eodem templo, multis claruit miraculis. Tantum ex Metropoli Salisburgensi.*

ANN. CH. CMLVII

DE VENERABILI KENEVVALDO EPISCOPO WIGORNIENSI.

1. VVIGORNIENSIS *seu Vviccciorum apud Mercios ecclesia sub Archiepiscopo Eboracensi, complures tulit monasticæ professionis Antistites; quos inter Egvvinus, Sæculo 3 à nobis laudatus. Anno* DCCCC XV *Vvilfretho, qui jussu Alfredi Regis libros Dialogorum Gregorii M. in Saxonicum idioma transtulit, magnæ sanctitatis viro, uti loquitur Simeon Dunelmensis, successit* ETHELHUNUS *seu Athelhunus, quem Godvvinus Abbatem Barkleïensem vocat. Anno* DCCCC XXIV *Athelhuno suffectus est Vvilferthus. Ejus mortem ac successorem Simeon mox laudatus designat his verbis.* Anno DCCCC XXIX Hvviciorum Episcopo Vvilfertho defuncto successit Kinevvoldus. *Nudum hujus nomen habet Vvillelmus Malmesburiensis* Knevvaldus *seu* Keonvvaldus, *alias* Kinevvaldus *appellatur. Id unum de eo addit Simeon post relatum Dunstani ab exsilio reditum ad annum* DCCCC LVII. Excursu dehinc parvi spatii tempore, pastor Vvigornensis ecclesiæ Ceonvvaldus, vir magnæ humilitatis & monasticæ professionis, defungitur. *Idem totidem verbis more suo Rogerius Hovedenus repetit. Ex quo intelligimus*, *Keonvvaldum* monastica professione præditum fuisse.

Kenevvaldus monachus.

2. *Hæc me consideratio ad gesta ejus, si qua superessent, indaganda excitavit. Godvvinus id unum de eo commemorat, quòd ecclesiæ suæ contulerit Odingleiam. Anno* DCCCC XXXIX *cujusdam Vvlhelmi, Dorobernensi Archiepiscopo Vvlfelmo quoddam prædium concedentis, chartæ subscribit* Cenevvaldus Episcopus *apud Scriptores* X *col. 2219. Idem anno* DCCCC XLVIII *diplomati Edredi Merciorum Regis pro cœnobio Crulandensi apud Ingulfum. Hæc tantùm apud Anglicanos auctores de eo reperire licuit.*

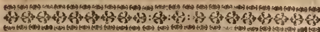
Facta ejus.

3. *Aliud observatione magis dignum nobis suppeditat Goldastus in tomo 2 rerum Alamannicarum, ubi de Fratribus conscriptis monasterii sancti Galli pag. 182. Sic rem narrant vetera ejus loci monumenta.* Anno ab Incarnatione Domini DCCCC XXVIIII, Indict. II, Keonvvald venerabilis Episcopus profectus ab Anglis, omnibus monasteriis per totam Germaniam cum oblatione de argento non modica, & in idipsum à Rege Anglorum sibi tradita, visitatis, in Idib. Octobris venit ad monasterium sancti Galli: quique gratissimè à Fratribus susceptus, & ejusdem Patroni nostri festivitatem cum illis celebrando, quatuor ibidem dies demoratus est. Secundo autem postquam monasterium ingressus est, hoc est in ipso depositionis sancti Galli die, basilicam intravit, & pecuniam secum copiosam attulit: de qua partem altario imposuit, partem etiam utilitati Fratrum donavit. Post hæc eo in conventum nostrum inducto, omnis congregatio concessit ei annonam unius Fratris, & eamdem orationem, quam pro quolibet de nostris, sive vivente, sive vita decedente, facere solemus, pro illo factorum perpetualiter promisit. Hæc sunt autem nomina, quæ conscribi jussit vel rogavit. Rex Anglorum ADALSTEAN, KENOVVALD Episcopus, Vvighart, Kenuun, Conrat, Keonolaf, Vvundych, Keondeud. *Iisdem denuo referuntur ibidem pag. 286.*

Iter in Alamanniam.

4. *Hæc sunt quæ de Kenevvaldo discere potuimus, quæ huc conferre visum est*

quoddam opera pretium, ne ejus memoria penitus apud nostros obliteraretur, qui & ob magnam qua praditus fuit humilitatem commendandus, & ob successorem suum sanctissimum Dunstanum, cui Episcopatum VVigorniensem anno DCCCC LVII *morte sua resignavit, ut inferius ad acta Dunstani ostendemus.* ANN. CHR. CM LVIII.

DE S. VVLFSINO EPISCOPO SCHIREBURNENSI IN ANGLIA.

ANNO CH. CM LVIII Ianu. VIII.

UBI DE ALIIS EJUSDEM SEDIS PISCOPIS,

Præsertim ASSERO & ALFVVOLDO.

1. POST *Aldhelmum Schireburnensem * Episcopum (cujus Elogium ad annum 709, Vitam auctore VVillelmo Malmesburiensi monacho in Appendice prima Saeculi 4 retulimus) eidem apud VVestsaxones ecclesia præfuerunt* Forderus, Herevvaldus, Ethelmodus, Denefrithus, VViberrtus, & Alstanus. Hic tempore Egbrithi Regis VVestsaxonum & Adulfi filii ejus simul & ultra, magnæ in fæculo potentiæ, & ingens in consiliis auctor fuit, *teste eodem VVillelmo in lib. 2 de Pontificibus Anglorum cap. 4.* Quem libenter laudarem, *inquit*, nisi quòd humana cupiditate raptatus usurpavit indebita, quando monasterium nostrum suis substravit negotiis. Vixit in episcopatu annis L. *Totidem annos ei tribuit Asserus in libro de vita Alfredi Regis ad annum* DCCCLXVII, *quo ejus obitum collocat.* Illum subsecuti sunt, *addit VVillelmus*, Eadmundus, Ethelegus, Alfins, Asserus.

Episcoporum Schireburnensium series.

* *Shepton.*

2. *Asserum idem Auctor prædicat his verbis.* ASSERUS ex sancto Devvi evocatus, non usquequaque contemnendæ scientiæ fuit, qui librum Boëtii de Consolatione Philosophiæ planioribus verbis elucidavit, illis diebus labore necessario, nostris ridiculo. Sed enim jussu Regis factum est, ut leviùs ab eodem in Anglicum transferretur sermonem. *Eadem repetit VVillelmus in lib. 2 de Regibus Anglorum cap. 4. ubi* Asserionem *vocat. Alfredus fuit Rex ille, a quo in ejus familiam adscitus, postea in sedem Schireburnensem evectus est Asserus. Adventum suum ad Regem describit Asserus ipse in libro de rebus gestis Alfredi ad annum* DCCCLXXXV. *ubi agens de convocatione eruditorum hominum, VVerfrithi, Plegmundi & Grimbaldi, in aulam regiam, hac de se subdit.* His temporibus ego quoque à Rege advocatus; de occiduis & ultimis Britanniæ finibus ad Saxoniam adveni. Cumque per multa terrarum spatia illum adire proposueram, usque ad regionem dexteralium Saxonum, quæ Saxonicè *Suthseaxum* appellatur, ductoribus ejusdem gentis comitantibus perveni, ibique illum in villa regia, quæ dicitur Dene, primitus vidi. Cumque ab eo benignè susceptus fuissem, inter cetera sententiarum nostrarum famina me obnixe rogabat, ut devoverem me suo servitio, & familiaris ei essem, & omnia quæ in sinistrali & occidentali Sabrinæ parte habebam, pro eo relinquerem: quod etiam majori mihi remuneratione reddere pollicebatur. Respondi ego, me talia incautè & temerariè promittere non posse. Injustum enim mihi videbatur, illa tam sancta loca, in quibus nutritus, & doctus, ac coronatus fueram, atque ad ultimum ordinatus, pro aliquo terreno honore & potestate derelinquere, nisi coactus & compulsus. Ad quod ille ait: Si nec tibi hoc suppetat subire, saltem dimidiam partem servitii tui mihi accommoda, ita ut per sex menses mecum fueris, & tantumdem in Britannia. Ad quod ego taliter ref-

Asserus an Monachus.

ab Alfredo vocatus.

ANN. CHR. C M LVIII. Iann. VIII. pondi, nec hoc suaviter * & temerariè sine consilio meotum posse promittete. At verò cùm illum meum servitium (sed nesciebam quare) desiderare cognoscerem; promisi me iterum ad eum post sex menses sospite vita reversurum, cum tali responso, quod mihi & meis utile, ac sibi placabile esset. *Sed cùm in itinere VVintonia ex febri decubuisset* per duodecim menses & una hebdomada, *Rex mora impatient*, indiluculos *seu indiculos, id est litteras, ad eum misit, quibus festinatò eum revocabat.* Discedenre igitur infirmitate, *inquit*, ex consilio & licentia nosttorum omnium, pro utilitate illius sancti loci, & omnium in eo habitantium, Regi ut promiseram, ejus servitio me devovi ea conditione, ut per sex menses omni anno cum eo commanetem; aut, si simul possem sex menses protelate, aut etiam per vices, ut tribus mensibus in Britannia, & tribus in Saxonia commanerem, & illa adjuvaretur per rudimenta sancti Degui in omni causa. Sperabant enim nostri, minores tribulationes & injurias ex parte Heimeid Regis sustinere: qui sæpe deptædabatur illud monastetium & patochiam sancti Degui, aliquando expulsione illorum Antistitum, qui in eo præessent, sicut ex nobis Archiepiscopum propinquum meum & me expulit. *Hac referre visum est de Assero, quem ex monasterio seu ecclesia episcopali sancti Devvi eductum fuisse inde constat. Sita est hac ecclesia in Pembrochiensi VVallia Occidentalis Comitatu ad Oceanum, sanctis Andrea & Devio sacra, Davidem vocant, qui Episcopus archiepiscopalem sedem ab Isca Legionum huc transtulit. Vtrùm antem eo in loco tempore Asseri exstiterint monachi, fateor mihi nondum compertum esse. Nihilo minus Ingulfus* Asxerum Abbatem Bangotensem *vocat. Quidquid sit, Alfredus, ut eum secum retineret, duo ipsi monasteria tradidit, Amgresburiense & Banvvillense: ac demum illum ad Episcopatum Schireburnensem promovit. Anno* DCCCC X *exstinctum fuisse Asserum docet Chronologia Saxonica post Bedam. Vnde apparet eos graviter errare, qui ejus obitum ad annum* DCCC LXXXIII *cum Godvvino revocant. Illud in primis argumento est, quod Alfredus Rex, cujus vitam scripsit, pervenit ad annum* DCCCC. *Quid? quod Fritheſtanus, eodem die & anno quo VVerstanus Asseri in sede Schireburnensi successor, anno* DCCCC X Episcopatum VVintoniæ capessit, *ex eadem Chronologia. Ex quo intelligitur, Asserum non ante hunc annum obiisse.*

* f. leviter

Asseri successores. 3. *Ante & post Asserum valde perturbata est series Schireburnensium Episcoporum. Apud VVillelmum Assero succedit* Sighelmus *seu* Svvithelmus, *post quem* Etheldus, *tum* Plegmundus, *dein Archiepiscopus Cantuariensis, de quo superiùs, &* VVerstanus *ab eo ordinatus*, Ethelbaldus, Alfredus, *&* VVlsinus, *de quo mox agendum est. Alium ordinem init Matthaus VVestmonasteriensis. Plegmundo Asserum, Assero VVerstanum successisse pro comperto habeo.*

S. Vulsinus. 4. VVlfsinus, *quem alii* VVlsinum *seu* VVlsium *vocant, laudatur apud Iohannem Capgravium, ex quo Iohannes Bollandus ejus vitam refert ad Ianuarii diem 8. verùm hac vita in communes fere locos excurrit.* Sanctum Vulsinum, claris natalibus Londoniis natum, & à parentibus diligenter educatum, Domino Jesu-Christo parentes obtulisse *dicuntur. Praferendus Vuillelmus Malmesburiensis.* Hunc Dunstanus Archiepiscopus, *inquit*, cùm esset Episcopus Londoniæ, Abbatem apud Vvestmonasterium fecerat, instructo ad duodecim monachos cœnobiolo in loco, ubi quondam Mellitus ecclesiam sancto Petro fecerat. Ita commissum sanctè & prudenter administranti honos episcopalis apud Schiteburniam impactus *sub annum* C M X L.

5. *Recens ordinato Vulfsino epistolam scripsit Dunstanus, piis monitis refertam, & antehac quidem ineditam. Hanc in ipsius Dunstani Pontificali secunda manu præmissam ex ipso codice, qui modò est penes eruditissimum Antonium Faurum Doctorem ac socium Sorbonicum, eruimus prout sequitur.*

D Dei [gratia] Archiepiscopus fideli amico Vulfino Episcopo æternæ sospitatis & pacis in Domino Deo salutem. Gratias agamus Deo, qui nos indignos & ultimos servorum suorum prærordinavit ad regimen suæ sanctæ Ecclesiæ in tam periculosis & laboriosissimis temporibus. Et nunc in commune deprecemur omnipotentis Dei clementiam, ut ille nos adjuvet in omni opere bono. Et tu, carissime frater, viriliter fac, & fortiter opus Domini quod habes in manibus, perfice ad mercedem animæ nostræ & ad salutem multarum animarum. Non cesset lingua tua in prædicando, non pes tuus circumeundo gregem tibi commissum, non manus tua à laborando, ut eleemosynæ fiant per te, ut sancta Dei ubique exaltetur Ecclesia. Esto forma salutis omnium, in te sit exemplum conversationis sanctissimæ, in te sit solatium miserorum, in te confortario dubitantium, in te disciplinæ rigor, in te veritatis fiducia, in te totius bonitatis spes. Non te sæculi pompa exaltet, non ciborum luxus enervet, non vestimentorum vanitas emolliat, non adulantium lingua decipiat, non detrahentium adversitas conturbet, non tristia frangant, non læta elevent: non sis arundo vento agitata, non flos auræ tempestatis decidens, non paries ruinosa, non domus super arenam posita, sed templum esto Dei vivi super firmam petram constructum, cujus ipse sit Spiritus paraclitus inhabitator. Mitem te & humilem ad meliores ostende, durum & rigidum ad superbos, omnia omnibus factus, ut omnes lucrari possis; habeas in manibus tuis mel & absinthium, quicquid cui placeat edat ex illis: cui de pia prædicatione vesci libeat, accipiat mel; qui dura invectione indigeat, bibat ex absinthio, ita tamen ut liceat ei mel veniæ sperare, si rosea confessio pœnitentiæ præcedat: omnia vestra honesta cum ordine fiant. Tempus statuatur lectioni, & orario suas habeat horas, & Missarum sollemnia proprio tempore conveniant. Qui diem sapit, Domino sapiat. Sit modesta in conviviis lætitia, sit casta in jejuniis perceptio: lavetur pœnitentia facies, unguatur oleo misericordiæ caput, ut omnia acceptabilia fiant Domino Deo, qui te elegit sibi sacerdotem. Ducem ammone & omnes sæculares principes, ut pietatem & misericordiam in judiciis conservent, munditiam cordis & corporis semper diligant, quia Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Ecclesiam Christi defendant, ut eorum adjutor ac defensor fiat Dominus Ecclesiæ. Viduis & pupillis misericordes, ut illorum misereatur Deus; & in omnes homines mites & benigni, populum Dei congregantes & non dispergentes, pacem inter se habentes, quia Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Et tu, carissime frater, ante oculos cordis semper habeto timorem Dei & amorem, & liber Pastoralis beati Gregorii patris, ubi Dei rectorum subjectorumque vita diligentius discernitur, sæpius ante te legatur, & nostri memoriam nominis habeto in tuis sanctis orationibus, ut Dei omnipotentis misericordia nos defendat, regat atque custodiat, sicut vos velle credo, ut in dilectione Dei & voluntate cursum agamus vitæ nostræ. Et superfluum non æstimes, nec arrogantiæ, ut vos ammonerem; sed intimo caritatis affectu suscipite, quia urbs firma frater qui à fratre juvatur. Te Deus omnipotens salvum conservet in ævum.

Hactenus epistola, quæ Dunstani Pontificali egregio (ut jam diximus) præmittitur absque nomine auctoris: sed quam Dunstani esse aliunde manifestum est. Unde indubitanter Dunstani nomen ei proposuimus prima dumtaxat littera designatum, uti apud veteres in usu erat. Pergit Vuillelmus Malmesburiensis de Vulfsino.

6. Qui confestim in sede episcopali Monachos clericis ejectis instituit, ne in tanta contemporaneorum Episcoporum sedulitate dormitare videretur. Cœnobitis nihil ad victus necessitatem ex Episcopatu largitus, sed ex alieno mercatus, Abbatem quoque instituere cogitavit. Illis reclamantibus, *Monachos Schireburniæ instituit.*

Ann Chr. CM LVIII. Janv. VIII. quòd ejus dulci dominatione, dum adviverent, carere nequirent, cessit invitus, palamque pronuntians, magnarum id calamitatum initium successoribus eorum fore. Cujus sanctitatis documentum cùm in vita sæpe, tum in morte præcipuè manifestatum est. Namque cùm jam proximè mortis januas urgeret, apertis mentis oculis exclamavit in cantum: *Ecce video cælos apertos, & Iesum stantem à dextris Dei.* Quo cantu sine titubantia expresso, inter cantandum defungitur. Sancta & venerabilis anima, quæ dictum primi & beatissimi Martyris mutuari potuit! Beata quæ cælum apertum vidit, & introire meruit. Servatur ibi adhuc baculus ejus, & quædam alia Pontificis insignia, mediocritatis & humilitatis ejus vivum (ut ita dicam) simulacrum præferentia. *Ejus obitum Goduvinus illigat anno* DCCCCLVIII. *Martyrologium Anglicanum 26 Septembris cum laudat sub titulo* Abbaris, *uti & Ferrarius: Menardus* Episcopum & Confessorem *rectiùs vocat* VI *Idus Ianuarii, quem diem ejus vita scriptor assignat apud Bollandum. Quod in Monachorum stipendia præstitit apud Schireburniam Vulfsinus, idem apud Norvvicum fecit Herebertus, cognomento Losinga, ex Priore Fiscamni & Abbate Ramesiæ creatus Episcopus: qui cùm apud Norvvicum* Monachorum congregationem numero & religione percelebrem instituisset, omnia iis necessaria sumptu mercatus est domestico; providens scilicet successorum querelæ, nullas de Episcopio terras Monachis largitus est, *referente Vuillelmo in lib. 2 de Pontificibus Anglorum cap. 2.*

Alfvvoldus. 7. *Idem auctor cap. 4 post Vulfsinum recenset in sede Schireburnensi* ALFVVOLDUM. *Is Vulfsini frater erat,* ex monacho Vvintoniensi Episcopus, qui apud Schireburniam imaginem sanctissimi Svvithuni collocavit, facem venerationis extulit. Constat eum reverendissimæ vitæ fuisse, & inter profusissimos conviviorum apparatus, qui tunc in Anglia à Danorum temporibus exhibebantur, catino ligneo, sine ullo unctiori cibo, & pocillo exiguo aquâ superfusâ, ut omnis sapor cervisiæ dilueretur, semper usum. Audivi ego bonæ fidei Presbyterum, & jam canis sparsum, bona ejus lacrymabili gaudio referentem: quorum illud non excidit, nullum umquam vel ante, vel post obitum ejus, impune potuisse sedem ejus dormitando premere, quin statim terris imaginibus territus resiliret, increpantibus, cur sedem Episcopi usurparet indignus. Id multis nonnullo fuisse spectaculo. Surrexerat inter eum & GODVVINUM Comitem simultas anxia: qua de causa, incertum mihi. Die placito dicta, cùm res non ad pacem, sed ad litigium procederet, discessit Episcopus post altercationem, has minas in Comitem jaculatus: Per dominam meam sanctam Mariam malè tibi erit quòd contristasti me. Domum ergo reversus, vix pedem retræ apposuerat, equitaturam peditatu commutans, cùm ecce satelles Comitis advenit, equo admisso & pulsu ilium cursus celeritatem prodente. Rogare ille miserabiliter genibus flexis affusus ut rediret: dominum suum statim post ejus abscessum æstuare corde, vix linguâ palpitare. Tum inquit Episcopus, nondum sedatâ irâ: Per dominam meam sanctam Mariam væ sibi erit. Sed unanimi orantium prece inflexus, delicti gratiam fecit, benedictionem dedit, ægrum reparavit. *Addit Vuillelmus, eum propensi cultus in sanctum Cuthbertum fuisse, cujus gratiâ Dunelmum profectus,* revulso sepulcri operculo, cum eo quasi cum amico fideliter collocutus, xeniolum in perpetui amoris pignus deposuit, & abiit. Jam verò fatali puncto instante, antiphonam de sancto Cuthberto quam vivens dicere solebat, quamdiu vox suffecit, cantitans, sermone præcluso, ut dicerent ceteri, manu innuit. Ita indicium amoris, quem in sanctum habebat, cum extremo efflatu emisit, *sub annum* DCCCCLXXVIII.

8. *Nuda tantùm ejus successorum nomina habemus usque ad* ELSTANUM, *qui quinto loco sedit in ecclesia Vuiltunensi, quæ post Alfvvoldum cum Salesberiensi iterum juncta est. Elstanus Monachus fuit Abendoniensis; & post Siricium atque Alfricum octavus sedit* BRITVVOLDUS *Monachus Glastoniensis. Sed isti pertinent ad sæculum sequens.* DE

DE S. EBERHARDO PRIMO ABBATE MONASTERII EINSIDLENSIS.

ubi de ALARICO piissimo Eremita.

EBERHARDI *vitam nemo veterum, opinor, litteris mandavit. Certè neque Christophorus Hartmannus in suis Annalibus Eremi Deiparæ matris seu Einsidlensis monasterii, neque Franciscus Guillimannus in Episcopis Argentinensibus, tametsi de sancto Eberhardo disertè tractant, ullam veteris ejus vitæ mentionem faciunt. Primus è nostris post Hermannum Trithemius virum sanctum celebravit: nos, quoad fieri licet, nostro hac in re officio non deerimus.*

Eberhardi vita an scripta.

2. *Atque, ne hic quæ de Meginradi-cella seu monasterii Einsidlensis variis nominibus & origine superiùs tum in actis sancti Meginradi tomo proximo, tum hic de sancto Bennone ad annum* 940 *diximus, repetantur, ab ipsius Eberhardi vita sæculari exordium ducendum est.* Vir illustris *appellatur ab Ottone M. Imperatore in diplomate anni* DCCCCLXV *pro Meginradi-cella. Id facilè suadet Præpositi dignitas, quam in Argentinensi * prænobili ecclesia ante secessum obtinebat. Hermannus vulgatus hunc secessum revocat ad annum* DCCCCXXXIV. Eberhardus Argentinensis Præpositus proximus incola Cellæ-Meginradi venit. *Audiendus hoc loco Guillimannus in Ruthardo XXXIV Episcopo Argentinensi, sub quo id contigit. Eberhardus Præpositus Argentinensis, clarâ & opulentâ familiâ, socios aliquammultos colligit, & cum eis ad Cellam sancti Meginradi; quam Benno quondam, & ipse Argentinensis Canonicus, ut supra ostendimus, multis partibus restituerat, auxerat, & celebrarat, se contulit; magnoque apparatu, cura, & artificum, quos secum adduxerat, copiâ & industriâ, novum monasterium condere instituit. Ac primo quidem ab Hermanno Allemanniæ Duce, propinquo & consanguineo suo (sunt qui fratres fuisse putent, haut improbabiliter) flagitavit, ut totam eam solitudinem & montem redimeret à Comitibus Raperswillanis, in quorum Comitatu erant ea omnia, tum verò suam uti opem, & favorem unà conjungeret, & quocumque posset modo cœpta & destinata adjutaret, promoveret, & tueretur. Cùm omnia Dux Hermannus promisisset, tum verò Eberhardus ædem novam multo ampliorem & augustiorem in honorem Deiparæ Matris, sancti Mauricii, & sociorum exstruere cœpit. In ea sacellum ab Meginrado ab initio ædificatum inclusit, illudque integrum & illibatum servavit. In hac sancta ædicula non semel sacra fecimus sub finem Iulii anni* MDCLXXXIII, *cùm in Germaniam rei litterariæ gratiâ profecti sumus ego sociusque noster Michael Germanus: ubi cum omni humanitate ab illustrissimo Abbate ac Principe Augustino, ceterisque religiosissimæ vitæ asceti excepti, multa inde præclara in usum studiorum nostrorum retulimus.*

Eberhardus illustris Canonicus.

* de Strasbourg.

Monasterium condit.

3. *Constructis ad ecclesiam monachorum ædificiis, loci immunitati consultum voluit Eberhardus, atque rogante Hermanno Duce ab Ottone M. privilegium impetravit in hæc verba.*

Privilegium obtinet ab Ottone.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, OTTO divina auxiliante clementia Rex. Noverit omnium fidelium nostrorum, præsentium scilicet & futurorum sollertia, qualiter HERMANNUS dux deprecatus est nostram clementiam, quatenus pro Dei amore, loco qui vocatur Meginrates-cella, ei à quibusdam suis fidelibus in proprietate tradito, ubi domnus EBERHARDUS eremita ecclesiam in honorem sanctæ Mariæ, & sancti Mauricii, ceterorumque Sanctorum Dei, ipsiusque adjutorio, à fundamentis ædifi-

ANNO CH. CMLVIII. AUGU. XIV. cavit, & cetera ædificia monachis ad habitandum construxit, quem & modò ille nobiliter tegit, & monachis præest Deo ibi sub regulari disciplina militantibus, privilegium nostræ auctoritatis, atque immunitatem, quam & ceteris monasteriis concessam habemus, electionemque concedetcuius. Cujus petitionem benignè suscipientes, ob amorem Domini nostri Jesu-Christi, nostræque mercedis augmentum, jussimus hoc auctoritatis atque immunitatis privilegium conscribi, per quod volumus, firmiterque jubemus, ut post obitum venerabilis præfati Abbatis Eberhardi, monachi ejus qui supervixerint, monachicamque vitam, Deo auctore, in præfata Cella observaverint, ac illorum successores amodo & deinceps firmissimam teneant potestatem eligendi quemcunque inter eos Abbatem voluerint: & ut nullus in judiciaria potestate constitutus, aliquam super eos exerceat potestatem, vel super eorum causas, seu super familias intus, vel foris concessas: sed ejusdem cellulæ Abbas potestativè cum suis monachis ad illorum necessarios usus firmiter possideat absque ullius contradictione; & sub nostra defensione & immunitatis tuitione res illorum perpetualiter permaneant ad illorum, ut supra diximus, necessarios usus. Et ut hæc auctoritas hujus immunitatis & confirmationis nostræ firmior habeatur, & per futura tempora à fidelibus nostris veriùs credatur, & diligentiùs observetur, manu propria subter eam confirmavimus, & anulo nostro sigillari jussimus.

Signum Domni OTTONIS invictissimi regis.

Brun Cancellarius ad vicem Friderici Archicapellani recognovit.

Data VI Kal. Novemb. anno Dominicæ Incarnationis DCCCCLVI, Indict. IV, regnante domino Rege Ottone anno XII. Actum Franconefurt in Dei nomine feliciter, amen.

An Abbas. *Hactenus diploma ex Guillimanno & Hartmanno acceptum, in quo cùm Eberhardus disertè* Abbas *appelletur, mirum est* Thietlandum primum Abbatem loci *dici in vulgatis Hermanni Contracti libris ad annum* DCCCCXLV. *Sed fortasse id ita intelligendum est, ut Eberhardus non tam Abbas, quàm loci institutor censendus sit: Thietlandus primus à concessione privilegii Abbas solemni electione creatus. Dicta porro est* Cella ad Eremitas, *quod primo Eremitarum more locum incoluerint Meginradus, deinde Benno, postremo Eberhardus, qui multiplicatis discipulis monasterium ex eremitorio fecit, tametsi aliquanto post tempore primum nomen retinuit. Et sicut à Meginrado* Meginradi-cella*: sic ab Eberhardo* Eberhartes-cella *nuncupata est ab Ottone M. in diplomate ad Gregorium Abbatem. Hartmannus aliud profert Ottonis diploma, datum* anno DCCCCXLVIII, *quo diplomate* admonitione ac suggestione filii sui Liutholfi ac Herimanni Ducis, *quasdam res juris sui in Comitatu ejusdem Ducis*, in villa Quadravedes nominata, *tradit* sanctæ Dei genitrici Mariæ & sancto Mauricio martyri, ac ceteris sanctis, quorum juge obsequium in silva & in loco Meginrates-cella ab Eberhardo eremita cum ceteris fratribus monastica religione celebratur.

à S. Udalrico invisitur. 4 *Paullo antesuum ipsius obitum Eberhardus in Cellam suam hospitio excepit sanctum Udalricum Episcopum Augustanum, in cujus vita hæc leguntur num. 50. infra.* Inde ad Cellam sancti Meginradi perrexit ad videndum servum Dei sanctum Eberhardum, ejusque necessitatibus sibique subjectis monachis subveniendum in quibuscumque potuit eorum cognoscere voluntatem. Ultima verò vice Eberhardo vivente, cùm inde recedere debuisset, expleta multimodæ amabilitatis locutione, acceptoque cum orationibus in ecclesia permisso, ad vehiculum suæ reportationis egressus est. Cumque paratus esset ad pergendum, & eo die sanctum Eberhardum amplius videre non putaret; subitò post eum quasi festinando veniebat, & oscula caritatis iterans, cum flebilibus oculis aiebat: Ex hac hora ultra me non videbis, donec exemti corporibus in præsentia Dei nos videre merebimur. Cujus verbis respondens

Mortem suam prædicit. Episcopus dixit: Dulcissime Pater, nunc scis me certè citò de hoc sæculo

esse migraturum. Cui ille respondit: Finis adhuc vitæ tuæ tibi non imminet: verba autem quæ tibi nunc dixi, vera esse non dubites. His verbis expletis, Episcopus remeavit: & antequam iterum eamdem Cellam revisitaret, Eberhardus feliciter migravit à sæculo. *Ita Anonymus, ex quo Berno & Trithemius idem mutuati sunt. Nescio an hac ipsa vice (nam locum passim invisere solebat) Vdalricus Eremitario concessit sancti Mauricii brachium argento inclusum, gemmisque à se ornatum, quod à Præposito monasterii Agaunensis auctoritate Manfredi Sedunensis Episcopi dono acceperat.* ANN. CH. CMLVIII. Aug. XIV.

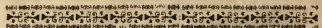
5. *Denique anno* DCCCCLVIII, *ut habet vulgatus Hermannus apud Canisium*, Eberhardus Argentinensis Præpositus cum magno apparatu in Cellam Meginradi veniens, ibique regularem vitam instituens, post ejus introitum vigesimo quinto anno ad Dominum migravit. *In brevibus tamen loci Annalibus* anno DCCCCLVII Eberhardus Pater obiisse *perhibetur. Dies non usquequaque certus. Nam Einsidlenses tabulæ veteres, aliæ habent* XIX Kal. Septembris. *aliæ* XI Kal. ejusdem mensis *apud Hartmannum. In veteri Kalendario Einsidlensi, in quo præter sanctos etiam alii mortui inferuntur, ita legimus:* XVIIII Kal. Septemb. dormitio Eberhardi eremitæ. *Non ergo Idibus Augusti, ut in Martyrologio Vuionis & Menardi.* Sepultus est ante Sacellum Deiparæ prope Bennonem. *Eum* sanctum *vocat Anonymus supra laudatus in Actis sancti Vdalrici, non multo post ejus obitum.* Obitus ejus & cultus.

6 *Inter ejus discipulos præcipuos censendi sunt* THIETLANDUS, *quem primum loci Abbatem, &* GREGORIUS, *quem secundum ponunt vulgata Hermanni exempla. De Gregorio infra. In antiquioribus Hermanni exemplaribus mss. nulla fit mentio de rebus ad Einsidlenses pertinentibus, sic verò in subsequentibus ab annis circiter quadringentis: quorum in uno pro eo quod in vulgatis legitur*, Thietlandus Patuen. primus Abbas loci, *rectiùs habetur adscriptum*, Thietlandus Pater venerabilis. *Censendus etiam inter Eberhardi discipulos Adamus quidam vir præpotens, qui læsæ majestatis reus ad eum se recepit, ab Ottone in gratiam ob id restitutus, ut fidem facit Ottonis diploma apud Hartmannum, ubi hæc verba.* Noverit omnium fidelium nostrorum tam præsentium, quàm etiam futurorum sagacitas, qualiter nos pro remedio animæ nostræ, vel etiam dilectissimæ conjugis nostræ beatæ memoriæ ETGIDIS, quasdam res proprietatis nostræ judicio Scabineorum pro cujusdam viri commissu, nomine Adam, modò verò Dei famuli, nostræ regalitati jure fiscatas, denuo eidem in proprium concessimus, legem etiam vitamque suam pro æternæ remunerationis præmio perdonavimus... Data Kal. Jan. anno Domini DCCCCXLVIIII. *Aliud haud absimile Ottonis ejusdem diploma de Gundramno Comite producit Hartmannus, ex quo etiam hæc delibare juvat.* Noverint omnes fideles nostri præsentes scilicet & futuri, qualiter nos per interventum dilecti filii nostri LUTOLFI, animæque nostræ remedio concedimus atque offerimus ecclesiæ sanctæ Dei-genitricis Mariæ, quæ constructa est in loco, qui dicitur Meginrates-cella, & ibi Deo servientibus Heremitis, quemdam locum Lielah nominatum, qui nobis de rebus Gundramni populari judicio in regiam rectamque venit vestituram... ea videlicet ratione, quatenus servi Dei in loco prælibato conversantes, jam prædictum prædium, quod constat esse in pago Brisachovve, in Comitatu filii nostri Lutolfi, per succedentia temporum curricula securè & quietè fruantur... Data v Idus Augusti, anno verò Dominicæ Inc. DCCCCLII, Indict. x. Discipuli.

7. *Sed inter Eberhardi discipulos non prætermittendus* ALARICUS, *Regulindæ Ducissæ filius, qui relictâ sæculi pompâ in insulam Vfnaugiam* * *cum paucis se contulit, deinde eâ relictâ secessit ad Meginradi-cellam.* REGULINDA *verò ejus mater, altero marito Hermanno Alamanniæ Duce vidua, in eadem insula Deo se consecravit, constructo Oratorio in honorem sancti Martini; ibique quidquid vitæ reliquum fuit, pientissimè traduxit. Morti proxima res suas Alarico filio ejusque monasterio contulit, ibidem sepulta non sine sanctitatis opinione. Haud multò post, relicto custodi* Alaricus. * Vfnavv "

ANN CH. CM LVIII AUG. XIV. *officio, inquit Hartmannus, ad eamdem insulam Adalricus rediit, sive ut majorem basilicam à matre inceptam absolveret, aut (quod magis veri simile) solitudinis majoris desiderio & amore. Hic est Alaricus ille, quem Hepidannus in libro de vita sanctæ Vviboradæ cap. 16 inducit ita loquentem.* Ego Alaricus minimus servorum Christi, decrevi me pro ejus nomine in quadam insula Turicini * lacus solitarium persistere. Ergo me inibi consistente quadam nocte angelico affatu hujuscemodi verbis admonitus sum. In monasterio sancti Galli, cella quadam in montibus constructa, scias quamdam virginem Deo consecratam in ejus servitio fideliter perdurantem. Ad hanc fidelem legatum ista mandata portantem dirigas. Unaquæque arbor, sive fructuosa, vel infructuosa, dum viva terrâ radix tegitur, in viriditate poterit permanere, & fructibus vel frondibus se obducere. At si terram, quæ foveat, abesse contingat, nudata radice necesse est ut arbor arescat. Quapropter à Deo admonita parcas tibi aliquid de nimia abstinentia, quatinus aridum corpus plus aliquid solito reficiens, ejus servitio & laudibus pleniùs insistere prævaleas. *Hac monita ad Vviboradam, cujus acta superius dedimus, perferenda cælitus accepit Alaricus. Deinde Hepidannus Alaricum sic affatur.* Magnam sanè ostendis, Alarice, virginis parsimoniam, cùm Deum prædicas huic allegasse temperantiam. Nam labores Pauli, tegytario Laurentii ostendunt eum posse pati, electos suos multum probari. Sed & tibi non desunt testes, & bis refici jussus Propheta sub junipero, & turba Dominum triduo sustinens, postremo universitas cui educitur panis de terra, ne ei in itinere hujus vitæ desint viatica. Quid si & illud miraculum in testimonium sumatur? Nosti cùm prædictus à te lacus in tantum proluit, ut plurimi dies transirent, quàm navigando eum nullus intrare auderet, & cùm tu jam pæne fame consumtus, ad orationem confugeres, persona quædam tibi apparens, panem vinumque capiti tuo imminere indicavit: quibus refocillatus convaluisti tuo, Frater, arbitratu. Nam scientia veritatis terret Alaricum huic testimonio refragrari: imperfectio verò meritorum dissuadet eum hæc affirmando prædicare. Tuum enim est potiùs hæc annuntiare, maximè cùm ad gloriam Vviboradæ tuæ non parum sint respicientia. *Hactenus Hepidannus; ex quo quanta modestia, quantique meriti fuerit Alaricus, discimus. Mortuus est Alaricus, sub annum* DCCCC LXXIII, *die festo sancti Michaëlis, testante Hartmanno, in sua Ufnaugiensi insula, sepultus in æde, quam ejus mater in honorem beatæ Mariæ inchoarat, ipse perfecerat. Fuerat monasterii custos: itaque vitam instituit, ut viventis defunctique sanctitudinem frequentibus tunc, uti nunc quoque, miraculis testatam voluerit velitque Deus. Ex ejus hereditate magnæ ad Eremitas possessiones pervenerunt, ut non modò inter Divos tutelares monasterii, sed fundatores quoque numerari debeat. Ita fere Hartmannus. In Ufnaugia insula hactenus Einsidlensis Abbatiæ Præpositura est, duarum horarum intervallo distans à monasterio, in lacu Turicino.*

[Margin: * de Zurich — Oraculum perfert ad Vviboradam, — & cælitus pascitur. — Hartman. pag. 83.]

ANN. CH. CM LVIII

DE TRANSLATIONE S. PATERNI
MONACHI ET MARTYRIS IN MONASTERIUM BRAJACENSE AD SEQUANAM.

I. *ACTA hujus sancti Paterni exstant in Sæculi 3 parte 1 pag. 463. quorum in fine actum est de translatione ejus reliquiarum in Cellam Brajacensem * ad Sequanam, diœcesis Senonensis, prout eam refert Clarius monachus cœnobii sancti Petri Vivi. Instituto nostro sufficiebat brevis illa*

[Margin: * Bray.]

narratio: sed quia postea in manus nostras incidit ejus rei diploma Lotharii Francorum Regis, istud hoc loco exhibere visum est ad majorem facti illustrationem. Sic autem habet diploma, ex ipso autographo (quod modò est penes V. C. Robertum Hubertum, ecclesiæ sancti Anniani apud Aurelianos Præcentorem) erutum à nostro Stephanotio. ANN CHR. CM LVIII

LOTHARIUS Dei gratiâ Francorum Rex. Notum fieri volumus fidelibus nostris, quod BURCHARDUS miles, filius ALBERICI Ducis, adiit serenitatem nostram obsecrans, ut quoddam monasterium, quod ipse constituerat de consensu HILDEGARDIS uxoris ejus, & de consilio THEOBALDI domini de Centumliis fratris ejus, super Sequanam fluvium, prope Brajacum in honore Domini Salvatoris, ad collocandum, servandum, & colendum corpora sanctorum Paterni martyris & Pavatii Confessoris, quod ultimum corpus ex Anglia attulit cum aliquibus religiosis, quos avunculus ejus Rex ÆDREDUS ei dederat de cœnobio de Persora, ut stabilirentur & servirent Deo in dicto monasterio sub professione Regulæ sancti BENEDICTI: & nos in perpetuum stabile & firmum fore concederemus, & nostræ majestatis vigore corroboraremus, quæcumque eidem loco largiebatur de bonis suis sine advocatione. Cujus petitioni annuendo, præfatum monasterium in posterum stabile fore statuimus, firmando quoque concessimus, idipsum postulante Domno HILDERAMNO Senonensi Archiepiscopo, ut locus ipse deinceps solutus sit & quietus. Quæcumque verò à præfato Burchardo eidem loco donata sunt, villam videlicet Brajacus & duos molendinos apud villam, quæ dicitur Monsmorencius, & servos, & ancillas, & cetera omnia monachi quietè possideant sine advocatione.

Ego GUIDO Cancellarius ad vicem ARTOLDI Archicancellarii regii scripsi,

Datum in palatio Lauduni Clavati apud monasterium sancti Johannis, x Decembris, anno v regnante Lothario Rege gloriosissimo.

2. *Hactenus Lotharii diploma, cui affixum est sigillum cum imagine Regis in solio sedentis. Monasterium Persorense in Anglia, ex quo educti monachi Brajacenses, situm erat in agro Vvigorniensi. Fundatum est ab Osvvaldo Athelredi Regis nepote sub annum* DC LXXX. *restitutum sæculo* X, *primusque à restitutione loco præfectus est* FOLDBRITHUS *Abbas, de quo in vita primâ sancti Osvvaldi Episcopi Vvigorniensis inferiùs, num.* 8, *ubi* Fudbelthus *appellatur, à Pitseo* Fuldebertus. *Anno* MCCLIX, *dum post combustionem anni* MCC XXIII *ecclesia nova restitueretur, in capella sanctæ Mariæ* ossa Oddæ Comitis, qui Ædvvinus vocatus in Baptismo, *ibidem* monachus effectus est, *sepultusque anno* MLVI, inventa sunt in crastino sanctæ Barbaræ virginis. *Eodem die ac sequente*, inventa sunt etiam in alio plumbo ossa venerabilis Patris Folbrithi primi quondam Abbatis Persoræ, qui, ut scripta tradunt in vita sancti Osvvaldi Episcopi Vvigorniæ, cùm hujus Folbrithi corpus examine componeretur in feretro, adstantibus qui exsequiis invigilabant, revixit & erexit se. cujus à quodam in verbo Domini conjurato spiritu, ut si ex Deo esset, novitatem facti & reversionis causam aperiret, inquit defunctus: Acturus gratias beato Osvvaldo redii, cujus dignitas meritorum in conspectu Domini mihi veniam impetravit delictorum. nam à beato Benedicto in visionem Dei perductus, cùm mihi trepidaret conscientia, accusaret vita; accepi à Domino pro meritis Osvvaldi immunitatem pœnæ, securitatem salutis. Quibus dictis, extemplo siluit, & accepto Viatico Dominici corporis, dimidium diem supervixit: sicque iterato obitu obdormivit in Domino prid. Idus Augusti. *Hæc ex Monastico Anglicano, quæ aliis verbis in actis Osvvaldi referuntur. Ab isto Abbate accepti sunt Monachi, quos Burchardus Brajacum transtulit regnante apud Anglos Edredo Rege, quem Burchardus avunculum suum dicit.*

Persorense monasterium.

Folbrithus Abbas.

ANN CH CM LVIII *Datum est diploma anno quinto Lotharii, id est anno DCCCC LVIII, principatu Eduvii Anglorum Regis: scriptum sub Artoldo Archicancellario, Remorum Archiepiscopo, qui anno DCCCC LXII Odalricum habuit & episcopalis dignitatis, & Cancellaria successorem.*

Adelelmi Militis charta. 3. *Occasione loci, temporis, & persona, scilicet Burchardi, hoc loco referre juvat litteras Adelelmi ejus consanguinei, datas in gratiam cœnobii Floriacensis in hæc verba.*

OMnipotens Dei misericordia plurimum voluit humani generis, *&c.* Ideo ego Adelelmus Miles promptissima devotione offero Domino Salvatori nostro, ejusque eximio Confessori Patrique Monachorum beato scilicet Benedicto, insignem crucem argenteam vultu nostri Salvatoris, qualiter pro nostris reatibus in ea in impietate Judæorum appensus fuit, insculptam. Quin etiam dono ad illuminationem ejusdem vivificæ venerandæque Crucis quoddam juris mei prædium, in pago Senonico situm, vocabulo Villaris * dictum, cum ecclesia honori beatæ Mariæ dicata, cum terris quæsitis & adquirendis, & mancipiis utriusque sexus, silva quoque & pratis, aquis aquarumve meatibus, pro remedio animæ meæ, & senioris mei incliti Francorum Ducis HUGONIS; quin & pro genitore meo ROTBERTO, & genitrice mea, nomine BERTHA, & pro Burchardo seu & aliis parentibus meis... Et ut hæc charta certior habeatur, & in posterum inconvulsa teneatur, manibus eam propriis subterfirmavi, ac seniorem meum inclitum Ducem Francorum Hugonem, ac Burchardum consobrinum meum, pluresque alios nobiles precatus sum corroborare. Actum Parisii in nobilium conventu publico. S. ADELELMI & BURCHARDI, qui hanc donationem fecerunt. S. HUGONIS Ducis Francorum. S. ODONIS Comitis. S. Alberici. S. Emmonis. S. Droconis. S. Anselmi. S. Gualterii. S. Ervæi. S. Gauzberti. S. Rotroci. S. ADELÆ Comitissæ. S. MILONIS Comitis filii ejus. Data VI Id. Septemb. anno XXI gloriosi Regis Lotharii, Indict. III.

* Villiers S. Benoist.

Anno 975.

ANN. CH. CM LVIII

DE VENERABILI ALAVVICO
ABBATE AUGIENSI APUD ALAMANNOS.

Studiorum series apud Augiam, 1. CELEBRE *est in Alamannia, diœcesi Constantiensi, Augiense monasterium ad Rhenum, cujus non semel in superioribus tomis mentionem fecimus, nempe in Sæculi 3 parte 2, ubi de sancto Pirminio primo istius cœnobii auctore, tum in Sæculi 4 parte 1, ubi visio Vvetini ejusdem loci monachi relata est, atque in parte 2 ad acta sancti Meginradi Eremitæ. Floruerunt ibidem non modo virtus & pietas, sed etiam studia litterarum, quas istic sæculo IX excoluerunt* HETTO, *dein Abbas, post Episcopus Basileensis;* ERBALDUS, *ipsius in cœnobiali regimine successor; (sub quo* MEGINRADUS *litteras docuit in cella quadam monasterii ad lacum Turicinum:)* VVETTINUS *monachus, Grimaldi archicapellani germanus;* TUTTO *seu Tatto, quem* VVALAFRIDUS STRABUS, *litteris etiam ibidem clarus, præceptorem se habuisse gloriatur. mortuus est anno* DCCC XLIX *Vvalafridus Abbas: sed qui post eum litteras docuerit, non satis compertum ex Hermanno Contracto, qui præcipuum istius monasterii sæculo XI exstitit ornamentum. Sub Rudhone seu Rudolfo Abbate XVI,* & Abbatum. *anno* DCCC LXXIV Ratholfus Veronensis Episcopus obiit, qui sui nomi-

nis Cellam * juxta Augiensem insulam construxit, *teste Hermanno: ex quo item discimus, Carolum Imperatorem, cognomento Crassum, Augiæ* juxta altare sanctæ Mariæ *sepultum fuisse. Rudolfo Abbati* HATTO successit *anno* DCCCLXXXVIII, *postmodum Archiepiscopus Moguntinensis, qui* Cellam & basilicam sancti Georgii in insula construxit, *ut suo loco videbimus. Hattonem anno* CM XIII *excepit* HUGO *Abbas; cuique anno sequenti* THIETINGUS: *quem secuti sunt* HERIBRACHTUS *post triennium, & anno* CM XXVI LIUTHARDUS: *cui anno* CM XXXIV *suffectus est* ALAVVICUS *eo nomine primus, de quo hîc agere instituimus.* ANN CH. CM LVIII * Rotolfzell

2. *Alavvicum ita laudat Hermannus ad annum jam dictum* CM XXXIV. Augiæ quoque post Liuthardum Alavvicus, venerabilis Abbas XXII, præfuit annis XXV. *Nec plura de eo ante obitum. Eodem anno apud Hepidannum Sancti-Gallensem monachum*, Alvvicus Abba efficitur in Augia: *sed iste auctor quædam addit, quæ mox referemus. Anno* CM XL *Vdalricus, Augustæ Vindelicorum Antistes sanctissimus*, Constantiam civitatem causâ orationis visitavit, & inde ad Augiam insulam & ab Alevvico Abbate caritativè susceptus, non modicam partem de corpore sancti Mauricii & de aliorum multorum sanctorum reliquiis ei donavit, *ut in eius vita legitur cap. 15 infra. Illud verò in primis memorandum, quòd Abbas iste societatem Augiensium, cum sancti Galli monachis anno* DCCC *sub Vverdone Gallensi & Vvalione Augiensi rectoribus initam, renovavit anno* CM XLV, *ut legimus apud Goldastum tomo 2 rerum Alemannicarum pag.* 180. *cujus renovationis formulam hîc exhibere juvat.* Anno Incarnationis Dominicæ DCCCCXLV, anno autem Domni Ottonis serenissimi Regis VIIII, domnus CRALOH hujus loci strenuissimus Abba cum Alavvigo Augensis cœnobii venerabili Abbate, Fratribus utrimque ex utroque monasterio pari voto unoque assensu in idipsum conspirantibus, prænotatum renovando decretum, hoc saluberrimum subsequens pactum inivit, scilicet ut si quando Frater aliquis in utrovis monasterio obierit, corpusque defuncti in ecclesiam, ut moris est, translatum fuerit, antea inde non rollatur, donec omnes Horæ canonicæ tempore statuto decantentur, & omnis celebratio Missarum sive Vigiliarum, seu etiam psalmodiæ pro defuncto persolvatur, & tunc demum sepulturæ commendetur. Ad eamdem autem Missam, quæ primùm pro eo à fratribus in commune recitatur, dicto ter *Sanctus* angelico carmine omnes pavimento prostrati tamdiu jaceant, usque dum à Presbytero *Pax Domini* dicatur, gemitibus & suspiriis, & lacrymarum inundatione animam fratris attentiùs Deo commendantes. Annona verò illi quondam viventi statuta ad anniversarium ejus diem, & inde usque in XXXVII dies pro eo in eleemosynam pauperibus adplene tribuatur. Et quando obitus alicujus de utrovis monasterio ad alterum fuerit indicatus, ipso die, si ita tempus dictaverit, in agendis Vigiliis & Missarum psalmodiæque celebrationibus unanimiter absque dilatione insistant. Similiter, ut ante notatum est, ad eamdem Missam horâ prædictâ fratres se solo prosternant humiliter pro anima defuncti Deo supplicantes. Ab illo etiam die annona, sicut uni è fratribus, datur, pro illo quoque ex integro per totos XXX dies pauperibus tribuatur. Decreverunt etiam ut omnis congregatio fratrum utriusque cœnobii in sex turmas partita, cottidie privatis diebus unaquæque pars eorum die sibi definito Vigilias & Missam cum oblationibus generaliter pro omnibus Fidelibus defunctis peragat, & ad unamquamque synaxim in fine orationis ab omnibus eorum commemoratio fiat. Et ut hæc saluberrima pactio nullo modo à posteris nostris ignorantiâ aut negligentiâ ulterius omittatur, placuit nobis ut in libello Regulæ nostræ litteris commendetur, & frequentius in conventu congregationis recenseatur.

Alavvicus

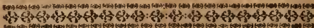
Societas cum sanctis Gallensibus

3. *Sub isto Abbate Augia cum pietate florebant studia litterarum, non solùm in domesticorum, sed & in externorum gratiam. Id docet nos in primis liber de*

Vvolfgangus & Henricus ibidem studentes

ANN. CHR. CM LVIII. *vita Wolfgangi Episcopi Ratisponensis inferius adducenda, in qua hac de eo leguntur.* Quamobrem non contentus in scholis trivialibus aut privatis erudiri, patre deducente eò sibi properandum statuit, ubi tum intra Germaniæ fines maximè florerent studia litterarum. Itaque ad Augiense monasterium se contulit, ubi libenter & comiter exceptus est, quòd fama ingenii ejus jampridem eò pervenisset: brevique tempore tantos fecit in doctrina progressus, ut ipsis præceptoribus, qui acumen ejus jam persentirent, admirationi esset. *Erat ibidem cum eo Henricus, futurus postea Pontifex Trevirensis, uti paullo post in eodem libello.* Per idem tempus eò in loco degebat studii causâ Henricus quidam, illustri Francorum & Suevorum stemmate clarus. *Alios etiam plurimos eo loci tunc litteris operam dedisse indubium est.*

Alawici obitus. 4. *Denique Alawicus vivendi finem fecit anno* CM LVIII, *ut apud Hermannum, vel insequenti, ut apud Hepidannum, qui Alawici extremum morbum collocat anno* CM LVIII *his verbis.* Alwic, Augensis beatæ memoriæ Abba, paralysi morbo ægrotare cœpit. *Et anno* CM LIX. Alwicus Augensis Abba defunctus est: & in ejus locum EKKehardus eidem cœnobio, horto deliciarum prælatus est. *Hic beatæ memoriæ appellatur Alawicus: cujus obitus absque ullo elogio notatur ab Hermanno hunc in modum:* Alawico Augiæ Abbate defuncto, Eggehardus Abbas XXIII præfuit annis XV. qui ecclesiam beati Johannis Baptistæ formoso inibi artificio construxit. *Et ad annum* CM LXXII. Augiæ Eggehardo Abbate, ob res ecclesiæ in paupertatem redactas incusato, & ab Imperatore Ottone privato, Rudmandus Præpositus Abbas XXIV promotus, præfuit annis XXIV, nimisque abbatiam ditavit. *Is est Ruodmannus, cujus sustinctu missi sunt in cœnobium sancti Galli Episcopi & Abbates, ad examinandam eorum vitam & Regulæ observationem, quam ille remissam & solutiorem esse causabatur. Id factum ait Hepidannus anno* CM LXVIII. *atque visitationem illam ad eum annum retulimus superius in Elogio Notkeri. Quod si admittas, Ruodmannum, antequam Abbas esset renuntiatus, hoc præstitisse dicendum est. De Wittegowo ejus successore lege Bruschium.*

ANN. CHR. CM LIX OCTOB. III.

VITA SANCTI GERARDI

ABBATIS BRONIENSIS,

Auctore anonymo sæculi X, aut XI monacho.

Ex manu-scriptis Broniensi & Gisleniano.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vitæ scriptores duo. 1 *ANCTI Gerardi res gestas litteris mandarunt auctores duo, uterque anonymus: quorum antiquior ex solo vita quam hic edimus prologo priore notus, cum orationem grammaticè quidem compositam, non tamen idiotis minusque capacibus satis perspicuam conscripsisset, Anonymus alter Gunteri Abbatis hortatu novum opus, aliis verbis aggressus est, quale hic damus, cùm alterum penitus excidisse credatur. Optandum esset, ut purum putum auctorem primarium reliquisset Anonymus sequior, qui minus aptè subinde loquitur, aliosque loquentes inducit. Integram tamen fidem meretur in factis recensendis, qua tum per se à testibus oculatis, tum ab Anonymo priori accepit. Qualis qualis est, eum genuino stilo, quem Surius mutaverat, hic repræsentamus ex duobus exemplis, quorum unum à viro clarissimo Danièle Papebrochio, alterum ex codice Broniensi accepimus.*

Posterioris ætas. 2. GUNTERUS, *cujus mandato scripsit Anonymus posterior, Abbatis vices Bronii agebat anno* M XXXI, *testante Molano. Suffragatur Fissenus in Floribus Leodiensibus, ubi Broniensium Abbatum exhibet catalogum: in quo post Gerardum* HERIBERTUS *anno* CM XCVIII

CM XCVIII exstinctus, deinde GUINERALDUS, ac tertio loco GUNTARUS locatur his verbis: Gontherus scribendam curavit vitam sancti Gerardi, dicandumque templum anno M XXXVIII, quod angustius ipse construxerat. Obiit anno M LXII. Quædam tamen Anonymi loca huic calculo repugnare videntur, nempe quod de Lietaldo Mosomensi Abbate anno CM XCVII mortuo, tamquam de superstite loquatur num 11. Si cui autem ingerit ambiguitatem, Lietaldum percontetur Abbatem. Eodem trahi debet id, quod legitur num 19 de Rainero II Longicollo Hasnoënsium Comite, qui nunc usque, inquit, exsulat in ignotis regionibus. Nam is ultra annum CM LXXXV vitam produxisse non videtur. Ex adverso Anonymus num. 28 agens de numero monasteriorum, quæ Gerardus ad severiores leges revocavit, ait se id à majoribus accepisse. & num 29 ubi de bellicis tumultibus tempore Gerardi exortis, laudat chronologiam priorum, id est majorum. quæ verba non bene auctori æquali conveniunt. Itaque his expensis veri similius est, hunc scripsisse sub annum M XXXV, & quæ de Lietaldo Abbate & Rainero Comite dicit, hæc in persona prioris Anonymi (quod non rarò ejusmodi interpolatoribus accidit, ut aliàs notavimus) retulisse. ANN CH CM LIX OCTOB III

3. Gerardus ante sæculi noni finem editus est in lucem, utpote qui anno CM XVII, vir jam dudum barbatus, ait auctor num. 9, bello strenuus, gerendisque rebus aptus, legationem obibat. Sequenti anno monachum induit apud sanctum Dionysium, ibique per annos decem sub regulari tramite Deo militavit. Inde sanctorum reliquiis onustus anno CM XXVIII redest in patriam. Fuit hæc pagi Lomacensis * villa, Stablecella * dicta. Hic pagus apud antiquos, quem subinde Lomensem, Laumensem, Lummensem & Lomacensem scribunt, Fossas Vallem, Gemblacum, Bronium, Calvimontem, Cubinium seu Cuvinium atque Covinium, & haud modicam hodierni Comitatus Namucensis partem complectebatur. Appendix Gerardi vitæ hic adjecta docet, Gerardum vitæ comites ex monasterio sancti Dionysii accepisse secundi ordinis personas duodecim ad numerum apostolicum; scilicet bonos doctores, morum informatores, disciplinæ regularis observatores. Ex illorum numero fuisse videtur Lietaldus, primùm quidem * Tinensis, postea Mosomensis Abbas, de quo num 11. LIETALDUM percontetur Abbatem, qui cum eo præsens ad clandestinam tot reliquiarum ex monasterio Dionysiano compositionem seu comportationem demirari solebat, &c. Gerardi vitæ series. * de Lomage * Staves * de Tin.

4. Antequam Gerardus ad conditam ab se Bronii basilicam se conferret, pervenit ad municipium in pago Lomacensi situm, quod appellatur Cuvinium. Hic autem degebant duo monachi ex monasterio sancti Germani, ad quem tunc pertinebat fundus ejusdem municipii, unanimiter excubantes cura pervigili in excubiis sancti Abbatis VENANTII. Forsan hic est vicus sancti Germani in Brabantia, haud procul à monasterio Gemblacensi. Cuvinium villam scriptor translationis sancti Germani sæculo VIII commemorat. Eamdem Carolus Calvus monachorum usibus deputat in partitionis charta, quam in Sæculo 3 parte 2 publicavimus. Hanc sæculo decimo procurabant duo illi Germanenses monachi, dum furentibus bellis à monasterio avulsa est, quod tempore suo factum subindicat anonymus mox citatus. Nullus dubitem, quin recedentes inde monachi sancti Venantii Abbatis corpus secum detulerint in nostrum sancti Germani Asceterium; illud utique ipsum, quod Venantii Turonensis Abbatis nomine hic depositum colimus. Latebat hactenus undenam, quave occasione huc advectum esset sancti Confessoris corpus: sed è Lomacensi pago delatum facile concedet quisquis infelicem Belgii ac propè omnis Galliæ statum tempore Normannicæ pervasionis attenderit, quo sanctorum gleba in varia & quæ tutiora putabantur loca, deportabantur. An autem Venantius Abbas, cujus reliquiis gaudemus, ille ipse sit qui sæculo VI Turonense rexit monasterium, aut qui in oppido cognomine apud Atrebates colitur, alii judicent.

5. Bronio suo redditus Gerardus, constitutos ab se clericos loco cedere persuasit. Monachis ipse præfectus, incredibile est quàm longè lateque virtutum odore fragraverit. Hinc multis in locis expetitus, ut collapsa monasteria resarciret, tantum non exstinctam in Belgio regularem disciplinam revocavit. Plerique omnes cum anonymo nostro cœnobia numerant octodecim, quæ præter Broniense Gerardi cura complectebatur. In his Meyerus in Annalibus Flandriæ recenset Blandiniense sancti Petri, Gandense sancti Bavonis, Tornacense sancti Martini, Marchianense, Hasnoniense, Rotnacense (de quo videndus Baldricus in Chronici Cameracensis lib. 2 cap 44 & pag 453) Atrebatense sancti Vedasti, Turholtense, Wormholtense, S. Richarii, S. Bertini, S. Audomari, S. Silvini, S. Vulmari, S. Amandi, S. Bertæ, atque sancti Amati Duacensis, eo (ut credere par est) fundamento, quod ad Flandricum Arnulfi Comitatum hæc omnia cœnobia pertinuerent. Sed ampliora Gerardi zelo debebantur: ut non immeritò parens alter habeatur rediviva cùm in Belgio, tum in toto Lotharii regno familia Benedictina, quæ ejus studio sacrisque adhortationibus refloruit. Cùm enim Gisleberti Ducis ditioni omnes illa circa Mosam, Scaldis partem, Sabin, Mosellam, & cis Rhenum provinciæ subjacerent; quotquot ejus ditioni parebant monasteria cum pluribus aliis in Francia, secundum Chronicon Mosomense novam a Gerardo formam acceperunt: ex quibus quæ ad Monasteria à Gerardo reformata.

Ann. Ch. CM LIX Octob. 3.

notitiam nostram ab anonymo prætermissa, vel aliter quàm ipse narrat tradita, pervenere; paucis expendenda sunt.

6. *Acherius noster in Spicilegii tomo 7 Chronicon Mosomense vulgavit, in quo hæc de Gerardo nostro leguntur.* Est in Portuensis Comitivæ partibus octo monachorum cum Abbate sibi superposito parvus admodum & pauper loculus, [*Tignus nomine*] quem Frednidis matrona nobilis cum illustri viro suo Comite STEPHANO ædificavit. Hunc per consilium domni GARARDI Abbatis, viri vitæ venerabilis, qui tunc temporis pro merito sui nominis & religiosæ conversationis pluribus in Francia præerat monachorum cœnobiis, inter quæ & monasterii sancti Remigii curam agebat. Hunc eumdem, inquam, locum sancto Remigio ut subjectum haberet, ac procurando servaret, fideli voto tradiderunt. Hic in honore sancti Quintini consecratus, & radicibus Aldiniaci montis adsitus, à rivulo fontis qui inibi exoriens præterfluit Tignus * cognominatur. *Tignensi monasterio Gerardus Lietaldum superiùs memoratum præfecit Abbatem: qui* priori conversatione clericus, posteriori conversus & monachus, *ex monasterio ni fallor, S. Dionysii eductus, postquam Bronii consedisset aliquamdiu, Gerardum secutus Remos, inde Tinum contendit, ubi ad annum* CM LXXI *perseveravit. Tunc Adalbero Remensis Pontifex, pergit Chronicon*, illum Tignensis cœnobioli pauperculum Abbatem, Lietaldum nomine, quam celertime advocat, *& Mosomensi familiæ præponit. Ut autem anonymus noster jam citato num. 12 Lietaldum Gerardi* in cœnobio Mosomensi successorem *legitimè vocare potuerit, dicendum est Gerardum, ab Heriveo Pontifice jussum, reformationi parthenonis Mosomensis incubuisse, aut subrogatis mox Canonicis aliquamdiu præfuisse. Lege quæ de translatione sancti Arnulfi in monasterium Mosomense dicemus ad annum 971.*

* Thin

7. *Quo primum tempore Remigianum adierit cœnobium, haud liquet: neque certiùs quo anno à Gisleberto Duce evocatus sit Ursidungum (quæ & sancti Gisleni Cella) tunc à clericis occupatum. Ejus rei historiam fuse describit Anonymus noster infrà, num. 20 & sequentibus: sed annum haud designat, quem multi recentiores anno* CM XXX, *Vinchantius sequenti illigat. At seriùs id contigisse certum videtur, cùm Gerardus nonnisi anno* CM XXVIII *monachos instituerit Bronii: ubi per aliquot annos consedit cellula inclusus, antequam aliis monasteriis reformandis navaret operam. Rainerus monachus in libello de miraculis S. Gisleni, qui libellus in Sæculo 2 à nobis editus est, cum hoc anonymo non consentit in exponendis circumstantiis, quæ in restitutione disciplinæ regularis per Gerardum apud Gislenianos factæ contigerunt. Utrumque conferat studiosus lector, videatque, num satius sit Anonymo nostro hac in re subscribere, tametsi Raineri libellum legisse videatur ex num. 23. In hoc autem differunt, quòd Rainerus prius Gislenianis restitutum dicat sancti Gisleni corpus, quàm Gerardus ad restituendam ibi monasticam disciplinam evocaretur; & quòd Gerardum tunc multis cœnobiis præfectum asserat: cùm ex adverso Anonymus Gerardum uni Broniensi monasterio tunc præfectum fuisse affirmet, & sancti Gisleni reliquias ab eodem postea recuperatas. Verùm hæc tanti non sunt, ut iis discutiendis ampliùs immoremur.*

8. *Præter ea quæ de restitutis à Gerardo monasteriis nonnullis diximus, revocanda sunt ea, quæ in translatione sanctorum Wandregisili & aliorum leguntur superiùs ad annum 944 de Blandiniensi monasterio: nec prætermittendus locus de cœnobio sancti Bavonis ex Chronic. ms. sancti Vincentii Laudunensis in hæc verba.* Anno Domini DCCC XCV Hebas XIX Abbas sancti Bavonis Gandensis cœnobii obiit Lauduni, in cœnobio sancti Vincentii nunc appellato, IV Idus Decembris, & ibidem cum monachorum mærore sepelitur. Monachi verò Pastore destituti, & in miseria magna, utpote in extraneis constituti, nullam celebraverunt electionem; sed per diversa loca vagantes, miserabiliter fuerunt dispersi per multa annorum curricula, usque ad tempus GERARDI Abbatis, genere & sanctitate venerabilis viri, qui præfato monasterio sancti Bavonis per Transmarum Noviomensem vel Tornacensem Episcopum, & Arnulfum Magnum Flandriæ Comitem anno CM XXXVII in Abbatem ordinatus est. *Addit Sanderus in suo Gandavo lib. 4 pag. 356. sancti Bavonis aliorumque reliquias Lauduno Gandavum relatas, in arce oppidi ad annum* CM XL *cum septem monachis illarum custodibus remansisse, donec reparato cœnobio, ac basilica decentius ornata, in eadem magno populorum concursu reposita sunt. His adde quæ de sancti Landoaldi sociorumque corporibus in Gandense S. Bavonis monasterium translatis seu non semel relatis scribit Henschenius in tomo 3 Bollandiano. Ad Gerardum revertor.*

Gerardi obitus & memoria & elevatio.

9. *Sub extremum vitæ tempus Gerardus ad Bronienses suos se recepit: quorum rebus ut prospiceret, non solum imperiales litteras est consecutus; sed etiam Romam, quantumvis fatiscente corpore, petivit, ut privilegium in Broniensium gratiam à Romano Pontifice obtineret, ut inferiùs videbitur. Demum redux ad suos, cumulatus meritis, Bronii die* III *Octobris anni* CM LIX *decessit. Celebris est apud Bronienses & in toto Namucensi Episcopatu Gerardi memoria, cujus festum diem* III *Nonas Octobris quotannis celebrant, ut refert Molanus in additionibus ad martyrologium Usuardi, & in suo Hagiologio, ubi notat corpus ejusdem sancti è terra anno* M C XXXI *levatum fuisse: quæ elevatio tunc temporis cano-*

nizationis loco habebatur. De eo etiam agunt Romanum & Benedictinum Martyrologium, Bucelinus in Menologio, aliique recentiores. Duplex Gerardi epitaphium habet apud Sanderum in suo Gandavo pag. 299. quod utrumque dubito an Gerardi nostri sit, tametsi primum Abbatis Cellensis titulum praeferat. Nam hujus obitum omnes cum primario epitaphio, hîc ad vitae calcem edito, (quod marmoreo sepulcro incisum narrat Molanus) tertio Nonas Octobris statuunt: illius autem Gerardi Abbatis Cellensis primum epitaphium apud Sanderum notat ultimum ejus vitae diem octavo Septembris Idus: *alterum vero docet Gerardum Abbatem obiisse* Septembri quintas cum sol declinat ad umbras. *Quae omnia in alios cognomines conveniunt. Aliud Gerardi Broniensis epitaphium in ejus tumulo seu mausoleo, quod etiam nunc superest, legitur in hunc modum.* Ann. Chr. CM LIX Octob. III

Clarus ab Austrasia generosa stirpe Gerardus
Sanctus in hoc humili condidit ossa loco.
Gaudeat omnis plebs tali defensa patrono,
Atque suo plaudat Bronia terra Duci.

Obiit anno CM LVIII. (*rectiùs anno sequenti, ut in fine Vitae*) sublevatus in feretrum M C XXXI. *Ex quibus inferas, hoc epitaphium tumulo appositum fuisse, cùm Gerardi corpus in mausoleum reconditum est anno* M C XXXI, *praesente Gedefrido Comite Namucensi, qui Broniensis fundi possessionem liberam pronuntiavit. Ibidem sancti Gerardi corpus hodie quoque religiosè asservatur.*

10. *Situm est Broniense monasterium inter Mosam & Sabim, pari duarum horarum utrimque intervallo, tribus à Namuco, unâ ampliùs à Philippopoli distans, sesquiduabus à Dionanto. Situm est, inquam, in rupe non admodum edita, ad vicum, qui S. Gerardi vocatur, uti & monasterium ab auctore suo, quod tamen priscum etiam Bronii* nomen retinet. Ad pedem monasterii in locum influit rivulus,* Bornom *appellatus in brevi charta ipsius Gerardi, quam ex Miraeo* huc adducere juvat.* Broniense monasterium. * Brogne * Miraeus Notit. p. 94.

EGo in Dei nomine Gerardus, cogitans de aeterna retributione, dono consentiente patre meo STANTIONE, & fratre meo VVIDONE, aliquas res meas ad ecclesiam, ubi cupio construere monasterium, ac meipsum in servitio omnipotentis Dei militaturum, quae est sita in pago Lomacensi, in loco nuncupato Bronium, super fluvium* *Bernom*; dono jus quod habeo in Romerias. Actum in villa de Bronio, anno Domini DCCCC XVIII, anno Karoli octavo Regis excellentissimi. * Bornom

Hoc monasterii condendi primum consilium fuit, (quod nonnisi post decem annos exsecutioni mandatum est, ut diximus supra num. 3) paullo antequàm Gerardus in sancti Dionysii monasterium secederet. Annus Caroli Simplicis octavus numeratur à morte Ludovici Germaniae Regis postremi ex Carlovingica stirpe, id est ab anno CM XI. *quo Rege mortuo largiorem Carolus hereditatem indeptus est. Variam fortunam expertus est locus, monasticis tamen semper addictus institutis, & Abbate regulari gaudens usque ad Philippi II Hispaniarum Regis tempora, qui occasione motuum Belgicorum, Namuci Episcopatum à Paulo IV erectum, confirmatumque à Pio IV ejus successore, primo quidem proventu Abbatiae Floreffiensis, aliisque dotavit: deinde verò pro Floreffiensi mensam (ut vocant) abbatialem Broniensis monasterii, quod extra Episcopi limites erat, eidem Episcopo attribui curavit. Unde gravissimam in egestatem & cetera quae ipsi sunt obnoxia prolapsum coenobium Broniense, vix duos aut tres monachos ferebat, aegre tenui in victu monasticum pensum persolventes. Sic omnia emungebantur in dies, ut locus excidio proximus esset, nisi Christianissimi Regis Ludovici M. nutu ac felicibus auspiciis, sacer hic locus, qui à primo conditu Francico sceptro (quanquam Lotharii regni finibus continebatur) erat subjectus, ut mox dicturi sumus, respirare coepit, erectis denuo regularibus officinis, cooperante regiis ministris R. P. Paulo Hennions Priore, qui sacrorum ibi cultum fovere invicto animo perseveravit. Ab eodem S. Gerardi vitam accepimus, suppetias etiam ad haec illustranda non paucas à nostro Michaële Gurdino.*

11. *Bronium, etsi intra fines Lothariani regni situm, tamen Francorum Regum ditioni tum, cùm Gerardus monasterium condidit, subjectum fuisse patet ex hujus Vitae num 29. ubi Gerardus locum à monachis sancti Dionysii (quibus ab eodem concessus fuerat ex Vita num. 9) Broniensem redemisse memoratur.* Verebatur siquidem non mediocri sollicitudine, quin exterminio succumberet sub tot malorum, *scilicet bellorum*, turbine: praesertim cùm remota à finibus Merovingiae, ad quam pertinebat illo in tempore, in medio sita sit Lotharingiae. *Subdit auctor, eumdem fundum ita redemtum, Episcopi Leodicensis, utpote* Leodicensi parochiae interjacentem, *tutela à Gerardo fuisse commendatum. Et quidem in charta mox relata pro Bronio. Principis sui annos memorans, non alterius meminit quàm Caroli Simplicis, cui proinde Bronium tunc parebat. Ejusdem loci libertatem diplomatibus suis asseruere Francorum Rex, tum Henricus Auceps, Otto M. & ante eum Stephanus Papa. Duplex rescriptum Miraeus refert; unum brevius in Notitia ecclesiarum Belgii pag. 94. alterum prolixius in Diplomatibus pag. 274, sed sine chronicis praeter dictionis notis. Et brevius quidem anno* CM XXIX *consignat, tribuitque Stephano* VII. *prolixius sub anno* CM XLII *Stephano* VIII *assignat. Verùm non duo, sed unicum à Stephano Papa privilegium Gerardus obtinuisse mihi videtur. Nam utrobi-* Francorum Regi subjectum.

ANN. CH CM LIX OCTOB III

que eadem verba, idemque dati diplomatis dies v Kal. Maii. *Deinde Benedictus seu Benno Metensis Episcopus, qui proiixiori subscripsit, anno* CM XXIX *in ordinem redactus, anno* CM XL *exstinctus est ut in ejus Elogio diximus: & Stephanus Cameracensis, unus item ex subscribentibus, anno* CM XXXV *vivere desiit. Itaque Stephanus septimus privilegium Gerardo concessit, non octavus: nec Gerardus tam grandioris avi erat, ut putat Anonymus noster, cum Romam postulandi privilegii causâ profectus est. Quidquid sit, Comites etiam Namucenses Broniensis fundi libertatem agnoverunt, in his Godefridus anno* M C XXXI *qui se loci, non Advocatum, sed Defensorem dicit, profiteturque* liberam & absolutam fundi possessionem. *Nunc tandem Anonymus exhibendus, resectu secundo ejus prologo, qui planè inutilis est.*

INCIPIT PRÆFATIO IN VITAM SANCTI Patris nostri Gerardi, fundatoris & Abbatis monasterii Broniensis.

1. DOmino Patri amanrissimo & Pastori vigilantissimo domno GONTERO, Abbatiæ Bteniensi prælato, quidam professionis monasticæ, nullus autem religione, unà sibi cum commisso grege perennis pascua vitæ. Jubet paternitas vestra, mi Pater dilectissime, immo filiorum vestrorum melliflua compellimur petitione, ut de domni Abbatis vita & virtutibus seu conversatione quemdam quasi nucleum saragamus quomodolibet enucleare: quatenus hac spiritali refectione interiorem hominem vulneratum ipsius Patris amore, estis quippe caritate vulnerati, valearis communiter refocillare. Verùm quæ vel qualia nos absterreant ab hujusmodi cœptis, pandendum videtur: advertite paucis. Extollenda quippe tanti viri præcellentia, calami nostri balbutiens imperitia, æmulorum nihilominus obtrectans socordia, prioris etiam scriptoris oratio grammaticè quidem composita; non tamen idiotis minusque capacibus satis perspicua. Hæc autem omnia posthabemus jussioni vestræ; & licet tantæ impares simus sarcinæ, decrevimus tamen cum detrimento quoque nostri pudoris obtemperare. Nostram etenim pusillanimitatem ille confortat, cujus veridicentia
» salubriter clamat: Vires, inquiens, quas imperitia denegat, caritas fraterna
» na ministrat. Hoc in sermone confidens præsumo inchoare, certus certissimè quod auctoritas jussionis vestræ excusabit culpas imperitiæ nostræ. Pro vestra ergo benivolentia in me supervacua quæso resecare, hiantia supplete, commodè dicta alacriter suscipire, nostrumque munusculum paterna gratia provehire: ita enim & vobis constabit ratio nostri operis, si quæ elicimus ex viri Dei gestis, comprobentur subtili judicio sapientis. Vale vit Dei, & memento mei: valeant benivoli, resipiscant æmuli.

VITA INCIPIT.

S. Gerardi patria & parentes.

2. VIr itaque Domini domnus Abbas GERARDUS, gerendis Domini mandaris mirabiliter aptus, immo sacri principatus hierarchia cælesti per omnia dignus, sicuti veridicorum relatione comperimus, ingenuis atque orthodoxis parentibus apud [a] Stablecellas Lomacensis territorii vicum exstitit oriundus. Claris quidem natalibus enituit, splendidior verò morum probitate refulsit. Pater ejus [b] STANTIUS, ex prosapia HAGANONIS [c] Austrasiorum Ducis prosatus; mater autem PLICTRUDIS nuncupata, domni [d] STEPHANI Tungrorum Episcopi soror traditur exstitisse get-

[a] Stablecellæ vicus est liberrimus ac nobilis inter Mosam & Sabim, vulgo *Staves*, duabus à Bronio leucis.

[b] Stantius seu Stantio, Gerardi pater, adhuc in vivis erat anno 918, in Observationibus prævis num 19.

[c] Is est Hagano Comes, qui pacto inter Carolum *potentem fecerat*, ut ait Frodoardus in Chronico ad annum 920.
Simplicem & Henricum Germaniæ Regem inito subscripsit anno 924 nescio an idem cum Haganone Caroli jam dicti Consiliario, *quem de mediocribus*

[d] De Stephano Tungrensi seu Leodiensi Episcopo, qui anno 920 vivere desiit, sæpiùs agetur infra.

mana. Huic ab ineunte pueritia divinitatis concessit clementia ætate videlicet sensuque proficere, & tam Deo quàm hominibus complacere. Qui quoniam juvenculus esset corpore, juvenum tamen obscœnas confabulationes dedignabatur attendere: quin potius bonorum assuescens interesse conventibus, iniquorum evitabat summopere cœtus; & quem in corpore juventus exornabat, splendida mentis canities condecoraverat sancta. Domus Dei ardentius frequentabat limina, ecclesiastici dogmatis sitiens epotare flumina: cujus salutaria ibidem percipiens pro captu monita, licet laicali esset circumdatus togâ, tenaciori ruminabat memoria. Præmeditabatur adhuc teneriori pectore quæ meruit postea devotus implere.

Horrens amplecti luxus & ludicra sæcli,
Emeruit templum fieri spiraminus almi.

3. Ea tempestate Comes [a] BERENGARIUS Namucensi castro præsidebat, cujus stirpis posteritas ibidem hactenus perstat. Cui hic Atheta Dei officio militari commissus adhætebat, primumque gradum amicitiæ ejus quàm familiariter obtinebat. Is ejus ad arbitrium Comitatus negotia disponebat, sibiquè præ ceteris difficiliora & secretiora committebat: quia (quod perrarum est) & militia valebat, & consulto prudentiori pollebat. Erat namque perspicax in consilio, fidelis in commisso, verax in sermone, facundissimus ore, lætissimus facie, serenissimus mente, dulcissimus collocutione, mansuetissimus conversatione, justus in judicio, strenuus in auxilio: invictissima quoque muniebatur armatura, fidei scilicet galea, justitiæ lorica, verbi Domini framea, æquitatis impenetrabili parma. His vallatus inexpugnabiliter, spirituales nequitias debellabat infatigibiliter: hunc occultabat paludamentum cum Sebastiano, sed monachum demonstrabat frugalitas cum militante Martino. Multa illi circa commilitones benignitas, mira caritas, multa patientia atque humilitas. Proinde eum acsi patrem reverendo venerabantur, acsi dominum venerando reverebantur. Thesaurizabat igitur in cælo, ubi nec tinea demolitur, nec ærugo. Nudos tegebat, egentes alebat, laborantibus assistebat, pusillanimes refovebat, pupillos tuebatur, viduis adminiculabatur, oppressis patrocinabatur, miseris opitulabatur.

militat apud Comitem Berengarium.

Pacis amator erat, litem rixasque fugabat,
Ceu vir apostolicus est omnibus omnia factus.

Enimverò ex tanti viri contubernio Comes non modico tripudiabat gaudio, multoties expertus evidenti indicio Domini Jesu manum esse cum illo: quippe cui, opitulante Deo, procedebant cuncta pro voto. Unde vix valens eius absentiam ferre, à sui præsentia ratius sustinebat abesse. Qui cum unà dierum (ut est consuetudinis nobilium) cum suis procederet venatum, hunc etiam de quo agimus sanctum utile duxit educere secum. Post gratum ergo venationis laborem, & sol jam in centro poli posceebat prandii panem; Comes & sui quærentes refectionem, regredi maturant suam ad mansionem. Ipse verò Dei amicus præponens spiritualia corporalibus, contiguam petiit ecclesiam Bronii sitam impransus, quæ cum quibusdam prædiis adjacentibus ditioni suæ obvenerat à progenitoribus. Amplitudine siquidem prædiorum clarebat, utpote qui suorum virtute majorum non degenerabat. Hoc autem oratoriolum jussu PIPPINI Principis accepimus fundatum, & à domno LAMBERTO Tungrensi præsule dedicatum, ut quoniam in vicinia saltus [b] Marlignæ erat positum, ubi Princeps ipse solebat sæpenumero habere venationis exercitium, audire commodius posset divinum ibidem officium. In quo etiam jucundum perhibetur accidisse

cui est acceptissimus.

Bronii ecclesiam instaurat.

[a] Is Symphorianam duxerat, filiam Raineri cognomento Longi-colli, Hannoënsium Comitis, de quo hic mentio non semel. Porro Berengarius etiam Lomensis seu Lomacensis Comes erat anno CM VIII, ut patet ex litteris Ludovici Regis Arnulfi filii, hoc anno datis Aquisgrani.

[b] Marligna seu Marligua silva Bronio contigua perstat etiam nunc, vulgo *Marlaigne*, non longe à Namuco, Sabim inter ac Mosam posita.

Ann. Chr. cm lix. Octob iii

aliquando miraculum, ex uno videlicet quod sacer Antistes inunxerat saxum per aliquantulum temporis affluenter emanasse oleum. Igitur vir Domini sacerdorem mandans accersiri, ad tractanda scilicet mysteria Christi; interim, ceu decebat servum Domini, orando incumbit divinæ contemplationi: & dum diutius præstolatur sacerdotis adventum, sopot divinitus irruit super eum, ut quod materiali ædificio construxit postmodum, divinitas sibi ostenderet in spiritu orarorii locum & modum.

Cælesti viso recreatus,

4. Vidit igitur in oromate columnas Ecclesiæ, Petrum scilicet & Paulum, sibi adsistere, quorum alter primus in apostolico agmine manum manui ejus visus est innectere, cumque per ecclesiam & atrium familiarius circumducere. Viro Dei requirente quid sibi vellet in hujusmodi deambulatione, cœpit eum commonere de oratorii constructione, eumque edocens locum sibi delegisse, filiolumque suum martyrem Eugenium cooperatorem secum constituisse: Loci, inquit, hujus decrevi fore patronus, postque Deum custos procuratorque benignus. At ille exhilaratus tanta promissione, qualiter res effectum posset habere, ardebat prænoscere. Quonam modo, inquiens, pastor egregie, sancti Martyris sperem potiri corpore? Sub hæc jucundiori facie refert Apostolus: Numquid Deo quidquam impossibile? Deo mihique committe. Hanc ergo basilicam à fundamento dirue, ampliorem atque elegantiorem ne pigriteris reddere, & juxta quod nunc ostenditur tibi, instantius singula comple. Præmonstrabat quippe illi & quantitatem oratorii, & quomodo quæque ibi oporteret aptificari. Jamque sacerdos accersitus advenerat, & ex more compositus Missam celebrare volebat, nec tamen sonitu seu tactu excitare eum audebat, sed potius ut ultroneus expergisceretur silens sustinebat. Expleta tandem visione apostolica, beatus vir à dilecta solvitur somnolentia, & submurmurante presbytero super diutina exspectatione, ita compescuit eum amicabili voce.

Obsecro, serve Dei, super hoc absiste moveri,
Proficuum valde mihi somnum sic subiisse:
Condignas nequeo grates persolvere Christo,
Cujus mira brevi pausans miracula vidi.

Ceterum si quis obloquentium hoc autumat phantasticum, proculdubio condemnat eum in vita domni Benedicti huic simile gestum, qui discipulis dormientibus cunctas ædificandi cujusdam cœnobii officinas designavit: quibus etiam super eodem vigilando hæsitantibus, ut ex revelatione didicerant, complere mandavit. Sic quoque beatus Ambrosius, Mediolanensis Episcopus, sacris assistens altaribus, apud Turonos magni Martini exsequiis legitur interfuisse sollemnibus. Vir verò Domini Gerardus jussionis apostolicæ exsecutor promtissimè, postquam fine tenus injunctum peregerat opus, ad eamdem basilicam devotissimum contulit munus ex copiosis prædiorum suorum redditibus, quod interim sufficeret ibidem Deo servientibus. Adhibuit quoque illic pro tempore clericorum religionem, per datam sibi sapientiam instituens eos vivere secundum canonicum morem.

eum faculratibus ditat.

Talis relligio præcessit tempore primo;
Donec danre Deo monachorum inducitur ordo,
Rebus & officio longè praclarior illo.

5. Constructo igitur vir sanctus oratorio, atque ibidem, ut dictum est, constituto clericorum officio, de divinitus sibi promisso cœpit plurimum cogitare rhesauro, qualiter videlicet potiri posset beati Eugenii Martyris & Episcopi corpore sacrosancto. Circa quod dum crebro ejus versatur intentio, superiùs memorato Comiti Berengario quibusdam ex causis incidit occasio (sic nimirum divina disponebat promissio) ut in Franciam dirigeret lega-

Missus in Galliam ad Robertum Comitem,

Anno Chr. CMLIX Octob. III

tionem inclito cuidam Comiti, nomine ROBERTO [a], quem postea Francorum nobilitas sceptrifero sublimavit solio. Ad se autem adscito Dei athleta, solus soli revelat consilii sui secreta; & ut illuc usque sua proferat missatica, collocutione commendat amica. Nec mora, vir Domini cum suis tramitem init, paucilisque diebus evolutis Parisius venit; & jam inclinata die, cum tardior hora longius prohiberet procedere, nonnullis suorum indicit congrua sibi ad hospitandum diverticula perquirere. Ipse verò cum paucis venerandi Christi martyrum Dionysii sociorumque ejus adiens limina, Deo devota orationum offert libamina, sibique sanctorum exoptanda implorat affore patrocinia. Contigit autem, superna sic providente clementia, ut ipsa eadem hora vespertinam synaxim monachorum decantaret caterva: quorum dulcisonis modulationibus dum vir ecclesiasticus auscultaret attentiùs, ventum est ad eum supplicationis locum, ubi consuevit chorus fratrum speciatim interpellare suffragia sanctorum. Aliquantis ergo nominatim recitatis, subjuncta est etiam commemoratio Eugenii desideratissimi martyris. Quæ vox ut pervenit ad aures Christi Athletæ, non mediocriter cœpit animo vacillare, utrumnam arbitraretur eum forsitan esse, cujus nomen antè didicerat in oromate. *divertit ad S. Dionysium.*

Et cœpit secum tacitus deposcere Christum,
Ut se suspensum celeraret reddere certum.

6. Interea loci completis vespertinalibus hymnis, semotim abductos quosdam fratrum de primis secretim alloquitur istiusmodi verbis. Obsecro, inquit, domini & patres dilectissimi, ut meæ pusillitati intimare dignemini, quisnam fuerit hic martyr, cujus nomen Eugenii modò audivi inter ceteras recitari? At illi intuentes simplicitatem & innocentiam viri, responsum hujusmodi unanimiter referunt illi. Nonne, inquiunt, nostis, pater venerande, hunc Episcopum fuisse urbis Toletanæ? Nonne & iste fuit patroni nostri, domni videlicet Dionysii, auditor & collega ad erogandum gentibus verbi Dei semina, qui etiam diris tormentorum suppliciis spiritum reddidit sui sanguinis imbre perfusus? Quibus auditis, vir venerandus mentis suæ gaudia dissimulare nequit ulteriùs, illisque suum adaperiens desiderium, propensius rogat ne cui pandant mortalium. O, inquit, patres amantissimi Deoque devotissimi, si vestræ complaceret dulcissimæ dilectioni, ut reliquias hujus sancti conferretis meæ tantillitati, condignum talione, credite mihi, sine dilatione rependerem caritati. Qui super hoc stupore perculsi, Quo pacto, inquiunt, vir Dei, quod postulas potest impleri? Vix enim omnia quis referat miracula, quæ multis in hac gallica præstiterit provinciâ, unde omnes ut Angelum sic diligunt Eugenium. Crede nostræ fraternitati, rem difficillimam postulasti. Quibus vir Dei: Nolite, inquit, patres, nolite quæso sic loqui, & fidentiam hujus rei tam cito tollere mihi? numquid invalida manus Domini? numquid est quidquam difficile sibi? ubi divina est voluntas, ibi nulla profectò difficultas: ubi nulla difficultas, necessario consequitur possibilitas. Videntes ergo tantam in responsis ejus prudentiam, hujuscemodi verbis illi suam prosus aperiunt benevolentiam. Eia vir Domini perpaucis, si placet, audi, accipe consilium, si vis attingere votum. Si enim cor tuum compungeret amor divinus, ut hoc in loco fieri peroptares monachus; forsitan tuo satisfaceret desiderio Deus, ut quod tantopere poscis, consequi posses beati Martyris corpus: hæc nostri consilii summa; tu verò quid te oporteat facere pensa. *S. Eugenii reliquias rogat.* *nihil certe promittentibus monachis,*

Post hos sermones abscedunt ad sua fratres,
Sanctus ad hospitium deducitur ante paratum.

7. Igitur consolatoria quæ sibi fratres suggesserunt verba meditatione *de secessu cogitat.*

[a] Alterius Roberti, cognomento Fortis, filius erat hic Robertus, ac Odonis quidem Regis frater, *Remis apud S. Remigium ab Episcopis & abbatibus* contra Carolum *Rex constitutus*, inquit Frodoardus in Chronico ad annum 922, sequenti pôst anno in pugna Suessionica lanceis perfossus.

ANN. CHR. CM LIX OCTOB. III

creberrima revolvens nocte sub ipsa secum, flebilia secum protrahendo suspiria, tandem adversum se prorupit in hujus quærimoniæ lamenta. Quid, inquit, agimus anima? cur adeo diligimus inania? quid mundana juvat gloria? quid humana proderit pompa? nonne frivola hæc & transitoria? nonne recedunt ceu fumus & umbra? Quid sub ambiguo teneris suspensa? mundus transit ejusque concupiscentia. Quæramus quæso permanentia, spernamus transitoria. numquidnum pertonat sermo evangelicus, Nisi quis renuntiet iis quæ possidet, non potest Christi esse discipulus? Renuntiemus ergo, renuntiemus omnibus, ut Christo valeamus inhærere liberiùs. Hæc & his similia dum deflendo conqueritur Dei athleta, diem repræsentans polum purpurat aurora, quæ compellit eum teperere cœpti itineris interstitia. Rebus autem ex sententia succedentibus, non multo post ad eum, cujus missum obierat, Comitem est regressus: qui cum commissa seriatim retulisset internuntia, jamjamque contemplans mente cælestia, sic desiderii sui interserit affamina. Oro, inquit, virorum illustrissime, quem Dominus Jesus principali sublimavit honore, ut benignam petitioni meæ autem digneris accommodare. Diutius sub te sæcularem sustinui militiam: jam nunc exigit tempus ut aliter vivere incipiam. Insignitus ergo habitu monachali deinceps habitare elegi in domo Dei mei, ut expeditus ab omni cura forensi militare valeam Domino soli. Noli quæso meo refragari proposito, quatenus si quid boni cœnobialiter egero, particeps fieri merearis auspice Christo. Inde Comes lacrymis singultim fatur obortis: Numquid, ait, amicorum amicissime, unanimem amicum vis deserere? Quid dilectioni tuæ displicuit in me? eheu incumbebam super te, quiescebam in tuæ unanimitatis tranquillitate: sed ut conjicio, & evangelica eruditur auctoritate, gladius Domini quærit nos ab invicem separare. Quæ nisi à Deo crederem esse, quisnam te vel centimanus gigas à complexu meo posset divellere? Nunc verò, quandoquidem hæc tibi divinitus inspirata, ne temere videar aspernari precamina, voluntas Domini tua & petitio tua.

Comitis ex. petit consensum

Dulcia fraternis tunc imprimit oscula labris,
Edidit & talem mæsto de corpore vocem:
Nostræ pars animæ nostri memor esto valeque,
Atque gemens valde regementem solvit abite.

8. Vir verò Domini inde movens gressum, prospero tramite tendit ad Tungrensem * Episcopum, nomine STEPHANUM; ut quia pastor suus erat post Pastorem summum, ab eo acciperet de hac re licentiam & consilium. Plurimum quippe eredebat profore sibi, si cum benedictione episcopali hostia viva Deo mereretur offerri. à quo susceptus cum debita sibi reverentia, seu pro mutuæ cognationis convenientia, seu pro sua, quam optime noverat, sanctimonia, inter cetera quæ mutuo habuerunt ædificationis colloquia, humiliter insinuat ei cujus rei advenisset gratia. At Præsul venerandus, ut erat in scripturis eruditissimus & verbis eloquentissimus, præmonere eum cœpit compluribus exhortationum disputationibus. Fili, inquit, dilectissime, quem diligo præcordiali amore, non deero devotioni tuæ: sed est tibi cavendum summopere, ne præsumas humero tuo onus imponere, quod deponas postmodum, velis, nolis, cum dedecore. Propositum sane quod habes in mente, vehementer laudabile: verùm perfectioribus etiam viris est formidabile. Numquid clam te sunt versutiæ milleformis satanæ? Quod vix prævalet clericus divinæ scripturæ clypeo munitus, qualiter implebit laicus tali munimine nudus? Ad hæc Christi tirunculus paucis refert sermonibus: Idipsum, ait, mi pater, mecum reputavi frequentius, neque meis viribus confido ullatenus: sed Domino potius committens animam & corpus,

Consulto Tungrensi Episcopo,

* Ante erectum à Pio IV Namuci episcopatum Broniensis ecclesia Tungrensi seu Leodiensi Episcopo parebat, ex dictis in Observationibus præviis n. 10.

gloriolam

gloriolam mundi ſperno cum ſuis oblectationibus. Domnus denuo Epiſcopus: Quoniam quidem, inquit, „fili cariſſime, in hac intentione video te fixum & immobilem eſſe, ne videar diſſuadere quod oporteret me magis perſuadere, ſi quid voviſti Domino redde. Melius enim non vovere, quàm votum non reddere. Et abſolvens eum criminibus cunctis, ſignaculo conſignat ſummæ Trinitatis, datoque oſculo pacis, effundit etiam ſuper eum hanc imprecationem benedictionis. ANNO CH. CMLIX OCTOB. III

Jeſu ſumma ſalus hominum qui reſpicis actus,
Cui nihil occulitur, cui pectora noſtra loquuntur,
Ad bona, poſco, tuum benedicens dirige ſervum:
Ut tua juſſa colat, & te ſuper omnia quærat,
Quatinus æternæ comprendat præmia palmæ.

9. Tanto igitur vir Dei ditatus viatico à domno Pontifice, dilabitur cum ſpirituali gaudio, & Pariſius rediens cum feſtinantia, atque beati Dionyſii beata reviſens limina, probatus in omni patientia, humilitate & pœnitentia, ſicut edocet ſalutifera patris Benedicti Regula, barbæ ſeu capitis cæſarie depoſita, monachicum tandem obtinuit ſchema, traditis videlicet ad eumdem locum quæ ſui juris erant in Lotharienſi provincia. Nolens ergo torpeſcere (otioſitas nempe inimica eſt animæ) ſupplicitet cœpit expoſcere, ut ſibi liceret litteras addiſcere. Super quo fratribus admodum admirantibus, quod vir jamdudum barbatus applicari vellet ulterius ſtudiis litterarum puerilibus; dum id diatim expeteret importuniùs, uni eorum traditur erudiendus. Ut verò plus mireris humilitatem & ſollertiam ejus, litteratim percurrit prima elementa ceu quinquennis puerulus; ſicque ſuum minimè relaxans propoſitum, in paucitate dierum memoriæ totum commendat pſalterium. Nec mirum, nulla namque ad diſcendum mora, ubi Spiritus-ſancti doctrix eſt gratia. Subinde ſacri codices ſibi apponuntur, divino dogmate ubertim debriatur, ut quemadmodum apes florilega pratorum pervolat ampla, ut ſibi dulcifluo componat nectare mella: ſic & iſte ſedulus Dei aſſecla doctorum recitans ſcripta, divini favos eloquii ab eorum melliflua excipiebat doctrina, atque ſagaciter ſacra pectori condebat mandata. Nec interim ad obediendum Regulæ aliquo marcebat tepore, ſed in cunctis quæ videbatur agere, eamdem magiſtram gaudebat habere. Quod Prior [a] & fratres ſub ſilentio contemplantes, & qualis, quantusve foret intelligentes, ne lucerna lateret ſub modii umbra, quærentes idoneum cenſent promoveri ad ſacros ordines. Per quos paullatim permotus, ut in præſentiarum noſtræ narrationis explicat textus; attingere etiam meruit honorem preſbyteratus, utpote quem totius probitatis adornaverat decus. Qui licet reclamans maluerit obſiſtere, indignum ſe vociferans multimoda excuſatione: convictus tamen a fratribus, vel Priore, juſſis eorum compulſus eſt acquieſcere, ne videretur obedientiam deſerere, quæ ceteratum comes virtutum aſſolet eſſe. Anno igitur converſionis ejus ſecundo Pariſius ordinatur Acolythus ab Epiſcopo ejuſdem urbis [b] THEODULFO; a quo etiam Hypodiaconus conſecratur ſubſequente tertio: ſub ejus verò ſucceſſore FULRADO aſcendit gradum diaconii quarto. Anno autem nono ſublimatus virtutum faſtigio, ſublimatur & ſacerdotio ab ipſius Fulradi ſucceſſore ADELHELMO.

redit ad S. Dionyſium,

monachus inſtituitur,

virtutes ejus,

ad ſacros ordines provehitur.

Tale chariſma tuis bone Chriſte fidelibus addis,
Qui mentem ſtolidi prudentem reddere noſti.
Ecce rudis laicus divino dogmate doctus,
Sacris ordinibus reperitur magnificatus.

10. Florebat tum temporis eodem in cœnobio religioſa monachorum

[a] Decanus appellari ſolebat, qui ſub Abbatibus ſæcularibus, qualis fuit Rotbertus, ſpiritualium curam gerebat: Præpoſitus rebus temporalibus providebat.

[b] Theodulfus Pariſienſem cathedram iniit ſub annum 922 ad annos decem, ſucceſſorem ſortitus Fulradum.

ANN. CH. CMLIX OCTOB. III

congregatio, quorum vitam suspirare cælestia virtutum plurima prodebant testimonia. Inter quos ordine novissimus advenerat, sed fieri primus omni bonitate studebat: seniores honore præveniebat, juniores amore fovebat, corpus inedia macerabat, crebrior in oratione pernoctabat, cunctis se inferiorem credebat, in omnibus se sicut Dei ministrum exhibebat, religionis normam tenebat, à rectitudine regulari exorbitare pavebat; quod habitu prætendebat, motibus & vita servabat. In vestibus vilitas, in victu erat parcitas. Promtus ad obedientiam, patiens ad injuriam, corpus curabat humiliare in terris, quatenus anima exaltari mereretur in cælis. Quantam humilitatem erga prælatos exhibuit, quantam benignitatem apud omnes tenuit, quis verbo depromere, quis calamo potest comprehendere? His & ejusmodi floribus virtutum adornatus, tam pusillis quàm majoribus habebatur ex animo carus. Unum exiit inter fratres commune decretum, ut nihil præcipuum absque ejus consilio fieret intra claustrum.

Probatus ab omnibus

Eugenii martyris reliquias denuo petit,

11. Perpendens itaque petitionis suæ opportunum tempus adesse, quo videlicet præfati martyris venerabilem glebam speraret impetrare; congregata cœnobitarum congregatione cœpit eos sibi conciliare hac dulcissima locutione. O, inquit, patres & domini, divinæ religionis cultores eximii, qui quasi senatores cæli commanetis infra curiam terrestris paradisi, quasnam gratiarum actiones rependere possim vestræ in Christo unanimitati, quæ me peccatorem & naufragum sub procellosi fluctibus mundi dignanter excepistis vestri tranquillo portu cœnobii? Nulla mihi profectò ad hæc possibilitas, nulla prorsus suppetit facultas. Verumtamen quod minus potest humana fragilitas, supplere affatim valet largiflua divinitas. Quorsum autem nostræ orationis tendat prælocutio, paucis advertat peto vestræ unanimitatis dulcissima dilectio. Mihi adhuc in sæculari habitu constituto, curisque forensibus plurimum occupato, divina in somnis (vivit Dominus) apparuit visio, quæ sub principis Apostolorum honore, filiolique sui martyris Eugenii nomine in meæ possessionis paupertate oratorium me monuit accelerare. Quod auxiliante Deo consummans tempore parvo, clericorum illic deservientium delegavi officio, prout valui, usibus eorum procurato victus vestitusque stipendio. Et quoniam super hoc martyre talia mihi innotuerunt oracula, annuat eum * filietati meæ suppliciter precor vestræ paternitatis munificentia, præsertim cùm vestra singularis ecclesia tot sanctorum contineat luminaria, unde sufficienter tota illuminetur Francia: quatenus locelli illius paupercula tanto thesauro locupletetur basilica, & vobis ob hoc repensetur supernæ benedictionis gratia & beatæ perennitatis gloria. His contra unanimes exponunt talia fratres. Divino namque afflamine tacti, quod petebat vir Dei nequibant inficiari. O Eugeni clarissima martyrum gemma, quisnam digne tua valeat attollere præconia?

*al. filialitati

Gallia nonne tuis virtutibus enitet omnis?
Nemo tuum petit auxilium, quin impetret ipsum:
Nam cunctis nosti languoribus ipse mederi.

12. Deinde ad virum Dei: Magna quidem, inquiunt, efflagitas pater dilectissime, & quæ cuivis præter te abnegari possent justissimè. Sed quia, veluti refers, voluntatis est dominicæ, & optimè meruit tuæ inter nos imitabilis conversatio vitæ; cum omni benevolentia & alacritate assentimur devotissimæ supplicationi tuæ. Nostra etenim cuncta sunt & oportet esse cunctis communia, magis autem cum fraternitate tua, cujus cunctas facultates nostra possidet ecclesia. Quocirca & hunc [a] quem exposcis voluntarii damus, &

[a] Ægidius à Leodio in lib 1, de Gestis pontificum cap. 40, translatis a Gerardo S. Eugenii reliquiis adit & S. Leodegarii Augustodunensis Episcopi reliquias, una cum lapide super quem S. Dionysius sacrum in carcere celebravit, ab eodem è Dionysiana basilica deportatas. Lapidem istum appendix inferius adducenda *altare itinerarium* vocat, nulla facta mentione translatarum S. Leodegarii reliquiarum. Cave ne integrum S. Eugenii corpus Gerardo datum existimes. nam illud maxima saltem ex parte servabant

de reliquis sanctorum reliquias non negamus. Quo audito vir Dei cujus fuerit mentis seu animi, quisque nostrum affectione simili potest secum reputando metiri. Sed quid verborum prolixiorem agimus cursum? Tandem salutiflua desideratissimi martyris exponitur urna, obrizo pretiosiora illius continens membra, quæ honorificè, ut pat est, aurificio fabrefacta viro Dei contraditur ad sua, ut diutius desideraverat, asportanda. Ceterum numquid à nobis veritati adstipulantia monachorum tunc ibi officialium expostulatis nomina, dum ipsius martyris veridica viritim eos designet translationis pagina? Non solum autem hujus sancti corpus abinde, sed & multorum pignora sanctorum dignoscitur advexisse, quæ fideli repositione sibi collegerat undecumque. Quid quoque (quod vix videtur incredulis credibile) de uno refertur Innocente cum coætaneis succiso, quasi tenerrimo flore, sub Herode crudelissimo Rege, quem certissime istuc advectum hoc eodem procuratore continet certissime sanctuarium Broniensis basilicæ? Si cui autem ingerit ambiguitatem, LIETALDUM [a] percontetur Abbatem, hujus viri Dei in cœnobio Mosomensi successorem, qui cum eo præsens ad clandestinam tot reliquiarum compositionem *, demirari solebat Broniensis locelli angustiis tam mirabilem contineri sanctitatem. Fratres ergo facientes vale, cum suis dimittunt in pace: unde profectus clanculum, ob metum scilicet indigenarum, ne fortè præciperent sibi tantum subripi thesaurum, prospero cursu pervenit ad municipium in pago Lomacensi situm, quod appellatur Cuvinium. Hic autem degebant duo monachi ex monasterio sancti Germani, ad quem tunc pertinebat fundus ejusdem municipii, unanimiter excubantes cura pervigili in excubiis sancti Abbatis VENANTII. Quorum expertæ fidei commendans pignora sancti, utpote qui jam dudum sibi fuerant familiaritate conjuncti, non incongruum duxit adire præsentiam domni STEPHANI antistitis prælibati, ut quoniam tantum advehebat margaritum suæ diœcesi, probabilem audiret sententiam super hujuscemodi.

*l. comportationem

Cuvinium obtentas defert.

Sic decorare suos consuevit Christus alumnos.
Hic spretis opibus ejus mandata secutus,
Unde niter patria, cum merce teparriat ista.

13. Viro Dei indidem digresso, beati Martyris corpusculo ibidem relicto, quid ad laudem nominis sui dignatus sit Dominus per eum operari, incongruum videtur silentio regi. Unus siquidem ex præscriptis fratribus plus solito in potandum quadam nocte dimissus, nocturnas ad laudes redditur tardiusculus, potu utique evictus, nimioque sopore gravatus. Cui sanctus assistens Venantius, vultu severiore corripuit eum & verbis, & verbere: Quid, inquiens, nunc stertis impudens monache? Cur debitos Deo hymnos tricaris persolvere? Quid tu sopore deprimeris Vverembertc? hoc quippe vocabatur nomine. Ecce frater tuus de somnolentia tua conqueritur Ermarus, ad vigiliarum excubias jam dudum expergefactus. Et si te non nostra adeo sollicitat reverentia, cur saltem tibi commissa almi martyris Eugenii non permovet præsentia? num ignoras ejus merita? numquid non fulgent inter * lucida sanctorum agmina, sicut sol inter minora siderum astra? Surge inquam, surge quantocius, & quod debueras maturiùs, matura supplere vel tardiùs. Quæ correptio eo tenus eum correxit, ut ne ad modicum quidem post hæc ab obsequela martyris, nisi humanitatis gratia, uspiam secesserit, quoad usque ejus fidelis creditor depositum fidele reposcit. Ne quis autem incredulorum hoc æstimet forsitan fictum, hoc illius qui pertulit constat relatu relatum. Dum autem vir Domini domino retulisset Antistiti de adventu & nomine Martyris

Vverembertus monachus somno excutitur.

*al. fulgida.

Dionysiani, regnante Ludovico VII, quo rogante alterum S. Eugenii brachium Alfonso Castellæ Regi concessum est. Anno vero 1565 Philippus II. Hispaniarum Rex catholicus, reliquam corporis partem, excepto brachio altero quod Dionysiani servarunt, permittente Carolo IX Francorum Rege, consecutus est, quam Toleti summa cum reverentia deposuit.

a De Lietaldo Abbate superius in observationibus præviis actum est, uti & de villa Cuvinio, ac de sancti Venantii reliquiis.

ANN. CHR. CMLIX. OCTOB. III

egregii, continuò ille, ut erat jucundioris animi subtilioris que ingenii, alludens sacro ejus nomini, verba depromsit hujusmodi.

Impetret Eugenius nobis precor euge beatus,
Quod Dominus digno dignatur dicere servo,
Quando reddit ei cælestis gaudia regni.

Post hæc pias manus attollens & oculos ad cælum dirigens, benedixit Deum in hæc verba gratias agens.

Laus & honor decus atque decor tibi Christe redemtor,
Qui famulis bonus immeritis bona multa rependis.
Quasnam multiplices tibi possim reddere grates,
Qui partes nostras hoc tanto munere dotas?
Martyr hic eximius nostra ad confinia missus,
Credo equidem cunctis apportat dona salutis.

Et conversus ad virum Dei. Quid inquis recrastinas dilectissime fili?

Rumpe moras omnes & nequaquam obsecro cesses,
Donec perficias quod toto corde peroptas.

Ecce à nobis exit edictum per omnem viciniam finium vestrorum, ut utriusque sexus agmen conglobatum certatim properent ejus in occursum, quatenus magnum Eugenium cum magno euge introducant in tabernaculum à Deo sibi præparatum per tuæ devotionis obsequium. Cujus benigna responsione vir Dei vehementer confortatus; & episcopali auctoritate admodum corroboratus, citatim Cuvinium est regressus, repetitum desideratissimi martyris pignus quod inde exportans, iter invadit, ac Bronium versus directo tramite tendit.

Eugenii reliquiæ Bronium deferuntur.

14. Quisnam rogo referat de multitudine plebeia, quos ad se pertrahebat jam nota Martyris fama hac illucque volitans, stare loco nescia.

Multos urgebat, multos properare monebat:
Procurvus fossor venit, & defessus arator,
Cernere bubulcus desiderat, atque subulcus,
Servus & ingenuus permixtim convolat illuc.

Quis enim transeuntis opinionem Martyris audivit, & domi indevotus desesque resedit?

Vix capiunt patuli populorum gaudia campi,
Munera comportant, devota voce salutant,
Oscula perspicuo figunt impressa metallo,
Dulciter hymnidicas plebs omnis concinit odas.

Tollunt voces ad sidera, laudant Dei magnalia. Videres iter istud confici sine labore, cum magna animorum alacritate, cum jucunda lætantium jubilatione; putares cælum arridere suavissima aëris serenitate. Quo comperto ADELHELMUS tunc temporis Archidiaconus, vir morum nobilitate prudentissimus (hæc siquidem agebantur sub archidiaconio ejus) secum sumtis Clericorum ordinibus, crucis vexilla, sanctorumque patrocinia competenter præferentibus, non modico etiam agmine collecto promiscui sexus, ex cœnobio sancti Foillani [a] raptim procedit obvius. Ut autem contigua beati Martyris emicuit libitina, ter ad terram cum suis prosternitur humillimus Archilevita. Prostrati tundunt sua quisque pectora, tundentes commissa fatentur peccamina, fatentes lacrymosa fundunt suspiria, fundentes congrua poscunt remedia, poscentes pœnitentialia Deo vovent libamina; & compunctus spirituali gaudio, Omnes, inquit Archidiaconus, omnimodas agamus gratias Deo: visitavit enim nos oriens ex alto; & qui tenebroso sordebamus vitiorum nubilo, illustravit nos gratuito tanti patroni lumine claro. Quanta verò efferbuerit exsultatio conveniente in unum utroque populo, quisnam scriptorum valeat concludere scripto? Præ nimia nempe

Occurrentibus populis & clero circumposito,

Adelhelmo archidiacono succollante,

a De S. Foillani Fossensi cœnobio lege Sæculum 2. Bened. pag. 305.

lætitia multorum oculi madebant dulci lacryma. Quis namque tam ferinæ mentis, quis tam petrini pectoris, qui sub hoc spectaculo foret expers devotæ compunctionis? Salubri sarcinæ gaudent succedere, gaudent contingere, gaudent convehere, gaudent munerari, gaudent venerari; psallebant alacres, resonabant undique voces, omnes excelsa voce *Kyrie eleison* conclamant: *Gloria in excelsis Deo* decantabant, *Te Deum laudamus* personabant. Nil inibi nisi laus Domini poterat reperiri, ætheris arx reboat concentu, terra resultat, juga montium, concava vallium, densitas nemorum reddunt per echo canticum. Illuximne putas umquam lux lætior usquam? Tali igitur cum jubilo tantoque cum tripudio Archilevitæ humero advehitur tum Bronio. quem decenter inthronizantes in oratorium Principis Apostolorum, à Deo destinatum videlicet locum, denuo donariis oblationum honestant in præsentiarum, sese pollicentes in posterum libentissime frequentaturos ejus patrocinium. Fit autem tam jucunda translatio sub beati martyris Agapiti festo, quod est die mensis Augusti octavo-decimo. Et ut omni anno recolatur cultu celeberrimo, conclamatum est totius cleri populique decreto. His ita completis, cum jucunditate ad sua quisque regrediuntur cum pacis tranquillitate. Quisquis ergo fide non ficta hujus sancti expetit suffragia, absque dilationis mora experitur promtissima, præsertim cùm ab ejus devectionis die lætissima certissimè tota profiteatur vicinia, multa sibi insolita provenisse subsidia. Et quemadmodum quondam in Francia beneficus exstitit per plurima signorum prodigia, uti refert miraculosa gestorum ejus pagina [a]; ita etiam nunc munificus in Lotharingia præstat crebriora virtutum beneficia.

In margine: destinatum in locum transferuntur.

15. Igitur longè lateque famâ Martyris percrebrescente, & virtutum ejus insignia notificante, cœpit ad ejus memoriam unde unde quasi apes ad alvearia plebs plurima confluere, deferentes quisque pro posse munera oblationum cum magna devotione. Fit occursus & concursus è longinquo & proximo, ubertim votiva congeruntur dona piissimo martyri Eugenio tribulatis semper invocando, semper succurrere promto.

Adveniunt multi admissa ob crimina mæsti;
Sed precibus sancti redeunt ad propria læti.

Quod impatienter intuens humani generis inimicus, qui paradisicolam ab æternis detrusit sedibus, per quorumdam circummanentium corda (si fas est dici) Clericorum diffundit invidentiæ virus, adeo ut obfuscare pertentarent modis omnibus tam honorificos beati Martyris cultus. Prô nefas! Præfatum ergo adeunt Pontificem Fossis tunc forte morantem, querulisque sermonibus apud eum evomunt conceptum malivolentiæ putorem. Numquid, inquiunt, Pastor vigilantissime, auctoritatis & voluntatis est vestræ, ut adventitius quispiam sanctus sub episcopatus vestri ditione venerationis cultum accipiat incerta rei veritate? Ecce nuper advectus è Francorum finibus, Bronii colitur nescio qui martyr Eugenius, cui in cereis aliisque oblationibus tanta veneratio exhibetur ab omnibus, ac si credatur ex Apostolis unus. Ubinam textus martyrii ejus? ubinam scriptura continens ejus gesta? Vestram profectò prudentiam oportet summopere perscrutari & investigare si sit à Deo, an non, Eugenius iste. Hæc & his similia pellaciter suggerentes Episcopo, adversus martyrem concitare conantur omnimodo: nunc à nobis dominus Episcopus quantisper conveniendus. Audi, inquam, Episcope, ego auctor hujus pagellæ tibi tacita loquor in aure. Oportet te sollertiùs præcavere & diligentiùs observare, ne quis invidorum malesuado sermone animum tuum valeat inescare. Cur invidiam placare putas virtute relicta?

In margine: Invidentes Clerici

In margine: Stephanum Episcopum interpellant.

[a] Hæc Eugenii martyris gesta, antiqua manu exarata Dionysiani Raimundo Toletano antistiti exhibuere, cùm is à Remensi Concilio, sub Eugenio III celebrato, rediens Parisios, ad basilicam Dionysianam venerationis ergo se contulit.

ANN CH. CMLIX OCTOB. III

putredo os suum invidia, ceu Salomonis indicant verba. Ethnicus quoque in proverbiis:

Invidus alterius macrescit rebus opimis.

Credulus ille obtrectatorum calumniis,

Vapulabis, crede mihi, vapulabis durissime si credideris æmulorum fallaciæ. Noli, quæso, noli acquiescere, ne posterius te pœniteat sera pœnitudine. Quid plura? sicut apostolicæ vocis clamitat tuba, *Corrumpunt bonos mores colloquia mala*; dum plus justo auscultat Pontifex malivolorum mendacia, penitus excidit à memoria quæ sibi fuerat antea de adventu martyris lætitia. Hujus ergo veneni attaminatus pastula, Leodium versus arripit itinera, adnullare desiderans magnifici martyris obsequia. Quem in villa, quam dicunt Mallonia [a]; ibi quippe erat mansio sibi parata, pede non claudo digna consequitur pœna. Ut enim eo loci perventum, nec quidquam suspicatur sinistrum, repente pervasit eum tantus dolor ilium, ut formidaret se protinus exhalare spiritum. Torquebatur itaque gravissimo cruciamine, & ne ad momentum quidem poterat quiescere; unde quasi menceps dentibus stridere, manus contorquere, crura brachiaque huc illuc disjectare. Ab ejus verò facie, quam modò rubescere, modò pallescere, modò videres nigrescere, quanta laboraret ægritudine posses agnoscere, & tandem ad cor reversus commissum agnoscit reatum, hisque querimoniis cœpit objurgare seipsum.

ilium dolore torquetur:

Ah Stephane infelix quæ te sententia vertit!

Ah minimæ fidei de martyre cur dubitasti!

Meritò nunc cæderis, merito hæc pateris, merito jam moreris. Cur invidorum acquievisti mordacibus verbis? cur oblitus es magnum euge Eugenii martyris? Sic se incusabat, sic se gemebundus agebat. Circumstantes verò capellani lacrymarum imbre perfusi, cupientes eum consolari, singultim ajunt illi: Desine nosque tuis incendere teque querelis, Pater amantissime, quin potius super hac incommoditate aliquod remedium præmeditando perquire. At ipse: Obsecro te, inquit ad quemdam sibi fidelem, Frater amantissime, si salus mea tibi est curæ, & me sospitem ulterius vis invenire, juxta longitudinem corporis mei, latitudinemque binas accelerans candelas compone, & pro meæ sanitatis recuperatione beato martyri Eugenio depropera pervehere, cui præcordialiter me profiteor in ea culpa peccasse. Quod si meritis ejus discrimen mortis evasero, veraciter spondeo polliceor & voveo, beneficii accepti non immemor ero. Qui jubentis satagens parere præceptis, prout poscebat vehementis causa doloris, Bronium, ut ita dicatur, pervolat ascenso alipede pernix; ingrediensque oratorium sancti candelas gerit, gerens præsentare martyri gestit, præsentatas accendere quærit, accensas ante mausoleum ejus in modum crucis singultando componit. Res equidem mira visu dictuque notanda.

petitâ à sancto veniâ,

sanitatem recuperat,

16. Denique finem lucendi prendente lucerna, ægrotantem Episcopum è vestigio revisit sospitas expectata. Qui pristinæ incolumitatis statu revigoratus, & beneficentiæ salutiflui martyris neutiquam ingratus, gratum ille decrevit rependere munus, quod quidem memoriale suum cunctis repræsentaret diebus. Evocans etenim æditüum Broniensis ecclesiæ, si bene recolimus, Anselmum nomine, cum Martyris passione Leodii coram se commendat adesse, ut in generali Synodo quæ futura erat proxima sessione, corroboraretur episcopali auctoritate. Quod cum ille gratanti animo complesset, & in plenaria Synodo passionis series recitata fuisset, cunctisque qui aderant complacuisset; communi consilio totius cleri decernitur, ut & martyr digna cum veneratione colatur, & ejus passio rata acceptabilisque in ecclesia deinceps recitetur. Et proloquens Episcopus tamquam testis idoneus quæ sibi obtigerant, immo quæ fuerat passus propalare non erubuit

cultum ejus promovet;

a Mallonia villa nunc Abbatiæ titulo donata, vulgo *Malogne*, Sabi adjacet duabus supra Namucum leucis.

omnibus. Subjungens quoque, Ecce, inquit, fratres cariſſimi, audivit dilectio fraternitatis veſtræ, quanti qualiſve ſit meriti ſanctus iſte, & quàm ſit terribile iram ejus incurrere, quamque ſaluberrimum & optabile gratiam ejus acquirere: & quoniam prono verbere caſtigans caſtigavit me, morti tamen gratia ſua non tradidit me; condecens certe videtur & honorabile, ut cum aſſenſu veſtro & ſtipulatione honoremus eum aliquanto munere: quatenus apud clementiam pietatis divinæ pro noſtris exceſſibus dignetur intercedere. Cujus ſententiam omnibus unanimiter approbantibus, hæc conſequenter dominus proſequitur Epiſcopus. Decreto, inquiens, pontificali confirmatur, & hæc ſancta ſynodus adjudicans fieri adſtipulatur, ut per totam in qua quieſcit decaniam ſollemnitas ejus, acſi Dominica, obſervetur, & eccleſia Bronienſis ab omni obſonio Epiſcopis Leodienſibus debito ulterius immunis habeatur: & ut omni tempore ratum inconvulſumque permaneat, ſucceſſorumque meorum nullus infringere vel infirmare audeat, quid acciderit mihi contra eum ignoranter calcitranti requirens audiat, audiens pertimeſcat, pertimeſcens præcaveat, præcavens hoc illibatum cuſtodiat. Talis ergo decreti prima procuratio conſervandi jure perpetuo commiſſa perhibetur fratri FLODINO *, tunc temporis inde decano.

Anno Ch. CMLIX Octobris

Bronienſem eccleſiam libertate donat.

* *mſ. Ghiſl.* Elodino.

17. Vir verò Domini Gerardus de bonis ad meliora contendens, & Bronienſe ſanctuarium in cunctis provehere volens, Clericorum, quam ibi prius locaverat, eliminavit converſationem, monaſtici Ordinis ſubſtituens religionem. Quibus cum aliquamdiu ſtrenuiſſimi paſtoris prioratu præfuiſſet, & confluentis illuc populi inquietudinem ferre non poſſet, neque ab Epiſcopo, ad cujus diœceſim pertinebat miſſionem impetrare ſperaret; prioribus electis, cum quibus onera ſua partiret, ſecundum quod Domni BENEDICTI diſcretionis Regula jubet, remotiori cellulæ juxta eccleſiam ſe ſingulariter confert, quatenus ibidem divinæ contemplationi peculiarius vacare valeret.

Gerardus Clericos Bronio ejicit, monachis inductis, cellæ recluditur.

Qualiter hic vixit quiſnam depromere poſſit?
Hoſtia fit moriens, necnon & victima vivens,
Victima viva Deo, revera mortua mundo.

18. Hoc in tempore Dux GISLEBERTUS [a] tenebat ducamen Lotharingiæ, vir quidem magni honoris & potentiæ, ſi tamen illud vaticinium Pſalmiſtæ, *Homo cum in honore eſſet, non intellexit*, ſapuiſſet intelligere. Erat nempe gener HENRICI opinatiſſimi Regis, in matrimonium habens ſororem OTTONIS famoſiſſimi Imperatoris. Et quoniam obtulit ſe tantorum mentio virorum, patris ſcilicet ac filii, noſtræ narrationis ſchedulæ (licet ab incœpto videamur digreſſionem facere) operæ pretium eſt ſummatim de eis paucula perſtringere, quatinus qui vel quales fuêre, quia quoſdam novimus eodem nuncupatos nomine, abſque ambiguitatis ſcrupulo ſapere volentes valeant agnoſcere. Iſte, inquam, Henricus non minus prudentia quàm fortitudine redimius, quemadmodum in Chronico [b] legimus, cujuſdam OTTONIS potentiſſimi Saxonum Ducis exſtitit filius, qui regale ſceptrum ſortitus, utpote omni exercitio militari inſtructiſſimus, complures quas edicere novimus, ſtrenuiſſime imperavit nationibus. Verùm ut de multis quæ prudenter fortiterque geſſit ſileamus, magnum quiddam ac præclarum, unde beavit totam quam regebat Auſtriæ monarchiam, ad medium proferamus, quale profecto prædeceſſorum ſuorum feciſſe deſcribitur nullus, nec ipſe quidem, qui totum pæne ſubegerat orbem, CARO-

a Giſlebertus Dux Lotharingiæ,

Henricus Rex. b

[a] Varia fuit Giſleberti Ducis fortuna, qui modò Carolo Simplici, ac Ludovico ejus filio favens, *trans Rhenum tandem profectus prædatum*, inquit Frodoardus, *Saxonibus ſe dum revertitur inſequentibus, in Rhenum lapſus* miſerè periit anno CMXXXIX. Is Gerbergam Ottonis ſororem duxerat, quam poſtea Ludovicus Tranſmarinus ſibi copulavit.

[b] Chronicon iſtud, cujus verba refert anonymus vitæ Gerardi ſcriptor, ante ſæculi decimi finem ſcripſit auctor ignotus, nec uſpiam inter ſcriptores Germanicos apparet. Hunc tamen legerat auctor Chronici Saxonici ſeu Magdeburgenſis mſ. nam plurima ipſius verba ſibi ſumſit.

Ann. Ch. CMLIX. Octob. III.

Constantini lanceam petit,

LUS Magnus. Obtinuit namque lanceam magni Constantini, Helenæ Reginæ procul dubio filii, inventricis, ut legitur & creditur, salutiferi ligni, instar crucis insignitam clavis, mirabile dictu, affixis dominico corpori. Quàm prudentissimè verò meruerit eam indipisci, & quanto observationis cultu fategerit venerari, luculenta oratio omnino cujusdam indicat chronographi, quam ædificationis gratia curavimus interserere huic nostræ descriptioni.
» Henricus Rex, ut erat Deum timens & amator religionis ecclesiasticæ,
» audito RODULFUM [a] Regem Burgundionum tam inæstimabile donum
» habere cæleste, quod & Rodulfus ipse summo amiciriarum dono acceperat
» à SAMSONE quodam Comite, nuntiis directis, tentavit si præmiis aliqui-
» bus id posset acquirere, sibique adversus visibiles & invisibiles hostes arma
» invictissima triumphumque perpetuum præparare. Quod cum Rex Rodulfus
» se numquam hoc acturum ediceret, modis omnibus Rex Henricus, quia mol-
» lire eum non potuit muneribus, magnopere curavit eum pulsare minarum
» terroribus. Omne quippe ejus regnum cæde atque incendiis promisit se de-
» populaturum. Quia verò quod petebatur erat munus, quo terrena cælesti-
» bus, utraque pacificans, conjunxerat Deus; Rodulfi Regis cor tandem emol-
» livit, justoque Regi justa juste petenti [tantum] munus attribuit. Quanto
» autem amore Henricus Rex hoc inæstimabile donum dilexerit, in hoc
» evidentissime patefecit, quod non solum auri argentique muneribus Ro-
» dulfum honoravit, verum etiam Suevorum provinciæ non minimam partem
» donavit. Deus autem inspector cordis ac retributor bonæ voluntatis, quanta
» mercede ob hanc rem æterno in sæculo pium Regem Henricum donaverit,
» quibusdam indiciis hoc etiam in tempore manifestavit, dum contra se in-
» surgentes hoc victorioso præsente signo semper hostes terruit atque fuga-
» vit. Tali igitur occasione, immo favente Dei voluntate, sanctam Rex Henricus romphæam meruit obtinere, quam filio, unde in præsentiarum nobis est sermo, decedens dereliquit cum hereditario regno, non minori veneratione observandam ab eo, sicuti multæ pandunt victoriæ, quas per eam perpetravit orando.

ægre obtinet.

Ottonis Magni præclare gesta, [b]

19. Qualis verò quantusve fuerit hic dignissimus OTTO, [b] idem Chronographus intimat nobis hic maximo in laudem ejus præconio. Iste, inquit,
» iste est Otto principum excellentissimus, cujus potentia mundi partes aquilo-
» naris & occidua reguntur, sapientia pacificantur, religione lætantur, justi-
» que judicii severitate terrentur. Quid hac laude excellentius? quid hoc testimonio evidentius? Fuit & huic frater HENRICUS, patri quidem æquivocus, sed longè distans moribus. Instinctu enim reproborum fratri rebellavit infidus. Et ut mentio fiat quantulacumque de altero fratre ejus Duce atque Archiepiscopo BRUNONE, cujus nimirum memoria est in benedictione, quisnam queat condigna relatione virtutes ejus æquiparare? Sub cujus procuratione sagacissima radicitus amputante improborum spurca vitulamina, tamquam arbor fructifera refloruit Lotharingia pacis & justitiæ abundantia, assevetans ejus tutamine revexisse aurea quondam tempuscula. Cujus rei indicio est RAGINERUS [c] Comes Hainoënsium haud ignotus, cognomento Longicollis, qui quia tyrannicè suis importunabatur comprovincialibus, & noluit resipiscere, semel & secundo commonitus, nunc usque exsulat in ignotis regionibus, procurante industria ambidextra Archipræsulis hujus. Verùm ne prolixior oratio lectori pariat fastidium, deinceps redeundum ad narrandi propositum. Sufficienter enim videtur nostratibus notum, qualiter is Otto constantissimus virorum, ante victoriferum prostratus laba-

Henricus Dux,

& Bruno Archiepiscopus Ottonis fratres,

[a] Rodulfus eo nomine secundus Burgundionibus præfuit ad annum 937.

[b] Plura de Ottone M. & fratribus ejus Henrico Bajoariorum Duce, atque Brunone Archiepiscopo dicemus in Elogio Mathildis Reginæ. Porro Bruno Coloniensi sedi ab anno 953 in annos duodecim præfectus est, de quo in translatione sancti Maurini Abbatis inferius.

[c] Hæc anno 939 contigisse docet præter alios Frodoardus in Chronico.

rum

rum orando, trans Rheni alveum fratris Henrici & præscripti Ducis Gisleberti ac potentissimi Comitis EVERARDI [a] copiosum parva manu effugaverit equitatum, nondum suis militibus transvectis cis Rhenum. Nihilo minus etiam illud notissimum, qualiter idem Gislebertus & ipse Francigena Everardus reparatis multorum copiis militum, & vastata circumquaque provincia Saxonum, multis cum manubiis repatriare cupientes pervenerunt flumen ad ipsum; ibique cum suis interierint per paucissimum Ottonis exercitum, ipso in Alsatiæ partibus præstolante rei exitum, immo divinum implorante subsidium: & ut Chronographi verba ponantur, "Everardus gladiis occiditur, Gislebertus Rheni undis submergitur: quas quoniam exsorbere præ multitudine non potuit, anima recedente defecit." Sicque completur vaticinium Psalmographi qui dicit: *Homo cum in honore esset, non intellexit.* Ob ambitionem quippe regni circa eos istud obvenit. Hæc ergo succinctim intersita, nemini videantur superflua; magis autem non incongruenter addita, non enim cunctis exstant cognita. Jam nunc accingamur differere cœpta.

ANNO CH. CMLIX Octob. III

[a] al. Ebardi.

Gislebertus & Everardus pereunt.

20. Eidem igitur Duci Gisleberto, dum adhuc consisteret in honore suo, Christi confessor GISLENUS, qui requiescit in Hainoënsi territorio, per visum apparuit intempestæ noctis conticinio; cum querimoniis precamina intermiscendo adorsus est hujusmodi sermocinio.

S. Gislenus Gisleberto apparet.

Dormis an vigilas? nimium mundalia curas,
Gisleberte, meam complens attende loquelam.
Da mihi, Dux, unum supplex efflagito scutum,
Quo præmunitus expugnem fortiter ictus,
Quos inferre mihi non desistunt inimici.

Qui heros Gislebertus ita respondit joculabundus: Ad quid tibi bellicus, sancte Dei, clypeus? sacro divinæ protectionis semper & ubique muniris, ideoque nostris non indiges armis. Sanctus ad hæc infit, dubioque obscura resolvit. Ne forte ambiguus tenearis ambigui perplexis ambagibus verbi, contumelias nequeo diutius perpeti quibus me in dies afficiunt Ursidongicellenses Clerici. In meo siquidem cœnobio, quod Christus contulit mihi Argolico, nulla omnino exercetur religio. Omnes quæ sua sunt quærunt, quæ autem ad Deum pertinent nihili pendunt. Corporis mei glebam vehunt & revehunt per patriam, ut per fidelium munificentiam mendicitatis suæ expleant inediam. Non desinunt lacessere, non me sinunt quiescere. Summam dico tibi: nusquam reverentia nostri. Et quoniam penes te versatur procuratio Lotharingiæ, obsecro, posco, precor pro Christi nomine, ne procrastines idoneum pastorem mihi perquirere, sub cujus tuto moderamine pauxillum pausæ possim percipere. Quod quo pacto queas percipere, mentem nostram nunc accipe. Est vicus in pago Lomacensi, cujus vocabulum est Bronii, in quo quidam Gerardus degit verè famulus Domini, theoreticam ducens vitam in angusto conclavi juxta vestibulum monasterii. Hunc igitur mihi assume, cœnobiique mei curam sibi committe, quia nemo mihi videtur ad negotium tale oportunior in hac regione. His ita finitis evanuit ejus ocellis. Ut autem ejus querimoniæ causas explicemus, oratorium habebat & hodie habet beatus Gislenus in mansionili, qui à quibusdam Cella, à quibusdam verò dicitur Ursidungus: quo in loco in famulitium ejusdem sancti aliquot deputati mansitabant clericuli, regularis disciplinæ prorsus ignari; & non ut hodie sunt Canonici, sed erant sicut matricularii, qui partim rei familiaris coacti necessitate, partim morbo laborantes philargyriæ, sacrosancta almi Confessoris membra scapulari superposita libitinæ, consueverant per plateas vicosque cantitando, quin potius mendicando circumferre. Quibus ab hac

Eo monente Dux Gerardum Bronio Ursidungum evocat.

[a] Clericorum Cellæ sancti Gisleni incubantium, qui per bellorum tempestates pulsis inde monachis successerant, pravos mores describit Rainerus in libro de miraculis Gisleni edito in Sæculo 2, pag. 796.

Ann. Ch. CMLIX Octob. III.

præsumtione non resipiscentibus, sed magis perperam agentibus, justissima indignatione commotus inultum manere non pertulit iste beatus. se quidem passus est subripi à furibus ut ita dicatur fidelibus, qui quodammodo ægri pendebant tam grande sancti dedecus, & ut fateamur veriùs, qui plus suis aggaudebant quàm commodis alterius. Quo comperto Ursidongi-Cellenses paramonarii [a] sero recognoscentes offensam reatus proprii, quanto mærore confecti sint, importunum videtur enarrare, & supervacaneum percontari.

21. Gislebertus itaque non immemor visionis ostensæ, accersitis ad se Cameracensi Episcopo TIEDONE [b] atque RAGINERO Hainoënsi Comite, quidquid acceperat in eadem visione, ex amussim studuit ambobus notificare, eoque eos consulente quid fieri oporteret super hac re; Nihil aliud, inquiunt, audemus decernere, quàm quod asseris te exlitus accepisse, præsertim cùm vir iste venerabilis vitæ toti innotuerit provinciæ probitatis opinione. Ast ille: Abeuntes, inquit, ad virum Dei celerrimè cum virga pastoralis curæ, invitum aut sponte regimen ecclesiæ compelletis eum suscipere. Qui quàm mox iter indictum arripiunt, ad locum præscriptum deveniunt: ubi Dei famulum requirentes, in præsignato secretiori tuguriolo latitantem reperiunt, reperientes congruæ salutationis verba præmittunt, præmissis mutua dilectionis oscula figunt. Cui cum exposuissent causas itineris, & quoniam à Deo fieret legatio talis; ille, ut erat columbinæ simplicitatis, istiusmodi responsum reddidit illis. Quomodo, inquiens facere possum, Patres dilectissimi, quod suggeritis meæ modicitati? numquid ego qui abdicavi frivola mundi, cuncta Dei amore sæcularia contemsi, iterato repetam quod omisi? Vos ipsi, quæso, discernentes diligentius intuemini, utrumnam tale quid expediat mihi. Quidnam admonet de talibus Doctor gentium Paulus? *Nemo*, ait, *militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus.* Recedite, quæso, recedite, sinite me peccata mea plangere, indignum fore me pronuntio suscipere quod quæritis. Non sum idoneus quibuspiam præesse, qui nec mihi, nec cuipiam queo prodesse. Vires mihi non suppetunt, sanctitatis opera desunt: regulam innocentis vitæ nequaquam me tenere cognosco, ideo ecclesiasticæ rectitudinis gubernaculum accipere diffido. Adversus apologiam hujusmodi subjunxere viri dicentes hæc: Obsecramus te, Pater benignissime, per dilectionem Dei, ut nobiscum digneris venire, & te sustinentis ecclesiæ regimen suscipere. Num memoriæ excidit quod idem Doctor gentium dicit; *Omnis anima sublimioribus subdita sit?* Nonne recolis & illud Janitoris cæli, *Sive Regi quasi præcellenti, sive etiam Duci?* Non ut religionis cultum omittas quærimus, neque ut lenocinantis mundi repetas luxus, dummodo hanc egrediaris cavernam, qua teneris circumsæptus, quatenus speculum fias fratribus opis tuæ perquam indigentibus. Fortis enim præliator Dei non debet occultari spelio claustrali, sed potiùs ingredi campum certaminis & congredi. Non tua tantùm sufficiat tibi, sed & prospicias fratrum saluti, cum prodesse possis compluribus tam gratia exhortationis, quàm exemplo religiositatis. Nonne mandat & Dominus; *Luceat lux vestra coram hominibus?* &, *Nemo lucernam accendit & in abscondito ponit.* Sed quid multis opus est verbis? certissime pro hac inobedientia rationem te redditurum noveris in die tremendi examinis, nisi nostræ petitioni acquieveris, maximè cum sit divinæ voluntatis, & perurgeat jussio Cunctipotentis. Tunc senior lacrymis evictus fatur obortis. Decreveram quidem singularis degere, meaque commissa lugendo diluere: sed, ut video, nolens volensque propositi rigorem compellor abrumpere. Divinis refragari mandatis non audeo, Ducis edictum,

Frustra refusus ille,

[a] Nomen græcis etiam gentilibus usitatum pro *mansionario* seu custode ecclesiæ.

[b] Legendum vel Stephano qui ad annum 934 Cameracensibus præfuit, vel certè Fulberto proximo ejus successori. Nam Thieddo non ante annum 964 Cameracensem cathedram obtinuit. Stephanum vocat jam memoratus Rainerus in libro de miraculis S. Gisleni.

vestramque precem aspernari non debeo, prout novi & valeo fratrum necessitati subvenire delibero. Vobiscum ergo ire non differam, quod jubetis incipiam. [a] Potens est Deus perficere quod mihi minus possibile. Quo audito venerabiles legatarii congratulamine magno gavisi, baculum pastoralem impingunt protinus illi, animi ejus ægrimoniam delinientes affamine tali. Eia, inquiunt, pastor strenuissime, agalma [b] commissum matura invisere, summique Pastoris fisus juvamine, lupinos rictus satage sagaciter abigere, ne fortè (quod absit) erroneæ dispereant oviculæ. Sicutque istinc abducentes debito cum honore, non tamen sine irremediabili luctu Broniensis ecclesiæ, festina cum celeritate Ursidungum contendunt remanere, & facta sibi ecclesiastica donatione, totius scilicet supellectilis Abbatiæ, secundum scita auctoritatis canonicæ, Abbatem eum illic gaudent constituere. Qui clericorum ibi degentium conversatione non bona diligentius investigata, commodum duxit ab ea exturbare basilica, libertatem habentes suâ quisque exercere negotia, subinde Deo digna subrogans cœnobitarum examina.

S. Gisleni cellæ præficitur.

22. Modica verò temporis transcursa intercapedine, per se perscrutatus almi Confessoris, prô dolor! glebam abesse (sublata quippe fuerat, ceu liquet superiori relatione) procellosa animi tempestate cœpit nimis consternari & fluctuare, omnino ignorans quid actitaret super dispendio tam inæstimabilis margaritæ. Proinde suorum quosdam fidelium ad se evocans, & cujus infortunii angore angeretur indicans, quaquaversum exploratores eos dirigit, & ut id fideliter explorando investigent, & investigando explorent edicens indicit. Quibus incassum circumcirca discursantibus, nihilque ferium exinde renuntiantibus, tandem divinitus, utpote profuturus incidit cogitatus, quatenus hac causa tenderet Melbodium [c] versus: quo dum properasset proficisci, jamque ingrederetur fores oratorii, ab introëuntibus cœpit subaudiri crebrior tinnitus cujusdam tintinnabuli, ignorantibus cunctis quid protenderet rei, ipso etiam (ni fallimur) Dei famulo. Devotissimè verò præmissa oratione, Dominique, ut sanctum suum dignaretur manifestare, flebiliter interpellata benignitate, conversus ad indigenas loci illius vel ecclesiæ, percontando sciscitabatur ab eis cum omni mansuetudine, an aliquantulum hac de re, quamvis parum, conscirent significare. Quibus dejerantibus persanctè sese penitus ignorare, magis autem vehementer stomachantibus ob crimen suspicionis injectæ, vir Dei cum magna animi tranquillitate, Nolite, inquit, filioli, nolite istud molestius ferre: potens est nempe nobis dignatio Christi hoc revelare. Enimverò necesse est adesse divinum, ubi humanum cessat auxilium. Nocte igitur insecuta viro Dei in oratorio pernoctanti, summamque deitatem super hujusmodi obnixius inquietanti, repente sibi ipsius stolati candida effigies enituit sancti, satisfacientis importunæ ejus supplicationi, demulcentisque eum sermone hoc dulci. Cur, inquit, dulcis amice Dei tantum sumis fatigium ob gratiam mei? Accipe nunc certissimum de hoc quod quæritas indicium. Ecce super lacunaris tabulatum quod imminet super caput tuum, ubi scilicet heri advenientes demirati sunt tinnire tintinabulum, indecenter repositum meum latet corpusculum. Volo autem te tuosque posteros nosse, absque Dei voluntate haud quaquam hoc accidisse. Hæc ubi depromsit, cæli fastigia scandit. Qua visione vir Dei oppidò exhilaratus, competentes reddit Deo grates ne videretur ingratus. Ut verò prima poli stellas aurora fugavit, ægrisque mortalibus curas operosa revexit, idem ipse cum suis laquear templi ex-

Sublatas inde Gisleni reliquias.

[a] Hæc tota narrationis series conferenda cum Rainero libro de miraculis S. Gisleni, qui Gerardum jam multorum cœnobiorum Patrem à Gisleberto Duce in publicis provinciæ comitiis Dionantii habitis evocatum dicit. Vide Observationes prævias.

[b] Agalma hic ovile seu caulam significat. Alia ejus nominis significata vide in Glossario Cangiano, & in libro Raineri de sancto Gisleno.

[c] Melbodium, vulgo *Maubeuge*, sæculo 7 ab Aldegunde conditum, de qua in Sæculo 2.

Ann. Chr. CMLIX Octob. III

[a] Melbodii reperit,

templo conſcendit, conſcendens quærit, quærens invenit, inveniens præ gaudio mæret, mærens ſuos in lacrymis ciet; ſicque ſacros artus inde deponit, depoſitos in ſindone munda componit, compoſitis Deo laudes hymnidicas pangit, pangendo lætus iter invadit[a]. Talia cernenti quis ſenſus Melbodienſi? Clerus cum popello confuſus conticeſcit, & viri Dei vultum non ferens præ rubore latibula quærit. Quiſnam fuit ex omnibus qui linguam moveret, buccam aperiret, mutire auderet? O quam congruit hîc illud Davidicum: *Omnis iniquitas oppilabit os ſuum.* Jam hujus rei fama velox apud multos percrebuerat, finitimumque vulgus unde unde conglomerabat. Qui certatim illo confluentes clamitabant pariter omnes: Salve ſancte Dei, cineres ſalvete recepti. Omnimodas individuæ Trinitati gratiaſque referimus tuæ almitati, corporis tui invaſores prodidiſti, verſipelles & ſubdolos confudiſti, tuarum merita virtutum amplificaſti. Quod genus eſt monſtri ſanctos hoc tempore tolli? Ubine illi qui tantum commiſere flagitii? ubinam gentium ſumus? cum ſcorpionibus revera habitamus. Hæc & nonnulla his ſimilia proloquentes & ad invicem colludentes, ob inventionem ſancti gaudentes & alacres venerabili ſarcinæ applaudebant euntes.

inde priſtinam refert in ſedem.

23. Procedebat ergo canora clericorum cum monachis caterva, habentium in manibus crucem & vexilla: ſubſequebantur verò non parva utriuſque ſexus agmina, nihilominus jubilantium Domino in lætitia. Itaque cum maximo cleri plebiſque tripudio per perſpicaciſſimam viri induſtriam, de quo nobis ſermo, almus Confeſſor in ſuo decenter relocatur oratorio: ubi deputatis cœnobitarum excubiis, tempore continuo perſolvitur Jeſu Domino (qui laus eſt Angelorum) laus & jubilatio, ejuſque Confeſſori emerito venerabilis laudatio & laudabilis veneratio. Qualiter autem ſacrilegos examinando diſcuſſerit antiſtes Cameracenſis, quibuſve (ut par erat) lege Synodali convictos excruciaverit modis, non eſt noſtræ narrationis, ut temur, exponere vobis, præſertim dum id dilucident ipſius geſta, ſi seriò ſapere vultis. Ceterum ne Dux GISLEBERTUS, cujus mentionem prætitulavimus, à nobis abſcedat illaudatus & inglorius, circa ejuſdem ſancti locum exſtitit ſatis humanus & valde munificus, quædam ſcilicet prædia ſubtrahens ſibi militantibus, quæ non pauca expenderat beneficii gratia militibus, inibique contradens jure perpetuo cum militaturis Chriſto militantibus. Qua de re unum eſt quod moneo repetens, tibi dico Urſidungi-Cellenſis monache, qui Ducis Giſleberti largiſſima victitas ſtipe; conſiderans diligenter attende, ne quando ejus animæ inveniaris immemor eſſe, ſed potiùs incogitabilem benigniſſimi Jeſu pietatem pulſes importuniſſima prece, quatenus aurea perpetuæ contingat præmia vitæ. Et ne fortè deſperando muſſites rebellaſſe eum adverſus dominum ſuum Principem Romanum; mortis diriſſimum, prô dolor! recepit commercium, & Dominus Jeſus non bis vindicat in idipſum. Nunc redeamus ad propoſitum.

Giſleberti Ducis pietas.

S. Gisleni monachos Gerardus ad pietatem accendit.

24. Venerabilis igitur Abbas Gerardus, paſtoralem (ut dictum eſt) curam indeptus, qualem ſe exhibuerit in omnibus, nullo modo noſter obtuſus prævalet deſcribere ſtilus. Ne tamen inceptæ ſuccumbamus materiæ, peritioribus quibuſque videamur ludibrio eſſe, atque juxta illud lectionis evangelicæ incipiant nobis illudere, *Hic homo*, dicentes, *cœpit ædificare, & non potuit conſummare*; iſtius de quo agimus ſancti ſuffragium inſigne imploramus inſtanti prece, ut ſancti Spiritus gratiæ, cui ſpiritus dedicavit cælibatum mentis ſuæ, quem & nos totiens offendimus peccaminum ſpurcamine, efficaciſſima interceſſione utinam ſatagat nos reconciliare: quatenus hebetudini noſtræ quid debeat elicere, gratuita pietate dignetur ſuppeditare.

[a] Et tamen Rainerus in prædicto libro de miraculis S. Gisleni, ejus corporis recuperationem non Gerardo, ſed Adelhelmo cuidam atque Stephano Cameracenſi Epiſcopo, priuſquam Gerardus Urſidungum accederet, attribuit factam Idibus Decembris. Sed id parum veri ſimile.

Vir ergo Domini apprime eruditus regulari norma, commissis sibi fratribus duplici præerat doctrina. Secundum namque salubertima domni BENEDICTI hortamina, capacioribus discipulis dominica verbis proponebat mandata; simplicioribus verò divina factis suis demonstrabat præcepta: omnia tamen quæ subjectis docebat esse contraria, in suis actibus Prælatus indicabat non agenda, de thesauri sui area proferens nova & vetera, quemadmodum doctissimus scriba, qui qualem habebat doctrinam, talem habebat & vitam. Et quia regendas se suscepisse animas sciebat, ad rationem reddendam se sollicitus præparabat, auream mediocritatem in omnibus tenebat: amore potius quàm timore commissos regebat. Sciens ergo se vices Christi agere, summique Abbatis vocari prænomine, ita se omnibus studebat conformando aptare & aptando conformare, ut cerneres eum mira caritate omnium moribus deservire. Ut verò compendiosius innotescat probitas ejus, excellentioribus pollebat virtutibus, quibus in vita hominis nil censetur utilius, prudentia videlicet insignitus, temperantia redimitus, fortitudine roboratus, justitia locupletatus. Proinde illud Anicii * congruentissime sibi possumus assignare: "Viri sacri corpus virtutes ædificavere." Ad cumulum autem tantæ perfectionis ardentius Missarum insistebat sollemniis, celebrans quotidie memoriam passionis salutiferæ: ut qui mortuus erat terrenis voluptatibus, vivebat verò divitiis spiritualibus, semper dominico corpori concorporatus, antiqui hostis cunctos & debellaret incursus.

ANNO CHRI CMLIX OCTOBRIS

Regula S. Bened. c. 2.

a Boetii

25. Dum ergo una dierum ex consuetudine sacrum celebraret mysterium, & Dominus Jesus jam jamque vellet supponere candelabro candentis lychni cereum, ut omnibus luceret basilicam ingredientibus domum, quædam interfuit mulierum de vico Cellæ contiguo, quem dicunt Buxutum *, quæ jam dudum exstinctis orbibus oculorum deplangebat privatum lumine vultum. quam cùm assistentes interrogarent quid istic sustineret, cujusve rei causa advenisset: Divinam, inquit, præstolor clementiam, & hujus viri Dei Abbatis munificentiam, & ut fiat in te fons aquæ salientis in vitam æternam, quatenus mihi misellæ digneris illam concedere aquam, qua manus diluet servus Christi Gerardus post perceptam Eucharistiam. Quam cum fideliter ut petierat impetrasset, & omnipotentiam Dei fidemque sancti viri flebiliter implorasset, maxima cum devotione pitissando sorbillavit, atque faciem exinde abluens exstinctas etiam ocellorum pupillas liniendo humectavit, & humectando linivit. Quid multa? eadem nimirum hora, ô mira res & jucunda! ab ejus faciecula nox exulat atra, & emicat lux peregrina, & clarissime intuetur intuentes se, viri Dei vestigiis provolvitur cum gratiarum actione: quam ille, ut erat clementioris animi, clementer excipiens erexit, atque hujuscemodi blanda voce corripiens infit. Desiste, quæso filia, desiste cultum tantæ venerationis mihi impendere, & ne velis exiguitati meæ donum Dei imprudenter adscribere. Per fidei enim tuæ meritum & devotæ spei additamentum virtus sacramentorum reparavit tuorum lumen oculorum. vade filia, vade in pace, Dominoque soli grates repende. Sic mulier expulsa cæcitatis incommoditate, quæ prius se indoluerat advenisse altero manipulante, nunc beati viri meritis & intercessione absque alterius adminiculo tripudiat repedare. Cujus famosa jucunditas miraculi longe ateque perecrebuit, ad laudem Dei, venerationemque servi ejus multorum corda excitavit: & ne cui incredulorum videatur incredibile, quomodo inquam poterat non posse, qui semper erat unitus omnipotentis corpore?

mulierem cæcam luci restituit.

b Bessus

O Lux vera Deus cunctorum conditor unus,
Sæcula per cuncta tua fit * promissio vera.
Vos, inquit, sancti, vos estis lumina mundi,
Nec valet in tenebris abscondi lux probitatis.

Ecce nunc Siloicum renovasti collyrium, quo quondam oculasti nativè

Ann. Chr. CMLIX Octob. III

oculis captum, quem sacro prius sputo linitum dignatus es dirigere ad natatorium Siloë lacum: unde & nos eum ipso ante tuum procedentes conspectum, tibique debita referentes præconia laudum, ex intimo fidelique affectu cordium confitemur te Deum verum Dei veri filium.

Arnulfus Flandriæ Comes calculo laborans,

26. Hac igitur tempestate Arnulfus [a] marchio dominabatur Flandrensi provinciæ, vir valde opulentus qualibet rerum possessione, sicuti claret hodieque in posterorum ejus ditiori progenie. qui tametsi nummatus erat & uberioris substantiæ, nullo tamen adhibito sibi medicamine, remedium aliquatenus valebat attingere super gravissima, qua detinebatur, ægritudine: cui utique congruum aptamus versiculum:

Æger dives habet nummos, se non habet ipsum.

Continuis namque cruciatibus macerabat eum calculus, intolerabilis videlicet morbus, qui urinam inhibens nuncupatur vulgo lapillus. Ad quem multi chirurgorum medendi gratia certabant convolare, qui se numquam Pæonio cessisse magistro jactitabant in medicinali arte, sperantes se ab eo quem noverant divitiis superabundantem emolumentum accepturos cum magna dapsilitate. Quibus unanimiter volentibus Hypocratico eum scapello incidere, ita ut demum valerent quo laborabat lapillum elicere; quippe quem ajebant haud aliter posse sospitatem integram recipere: nullatenus audebat ille super hujuscemodi acquiescere, ne forte, dicens, dum quæro indulgentiùs vivere, incipiam moriendo inclementiùs deficere. Porro chirurgi peritiam artis suæ quærentes ostentando extollere, & extollendo ostentare, atque Marchionis animum ob metum mortis pavidum ad id sustinendum confortando animare & animando confortare, sub ejus conspectu eodem morbo confectos bis novem inciderunt, quos quidem omnes, præter unum qui defunctus est, in brevi curaverunt. Et quoniam is sibi medelam incidendi evitandam monstravit, tale quid ulterius auscultare noluit. Tandem divina miseratione reversus ad se, spem quam inconsulte posuerat in homine, cœpit ad Deum competenter reflectere, qui, sicut expertum legimus virginal beatæ martyris Agathæ, universa curans restaurat solo sermone: ut viri Dei bonum olfaciens odorem fama diffundente maxime de cæca muliere, quæ tenebris caruetat ejus intercessione, non distulit humillima peritione per volipedem legatum efflagitare, quatenus ad sui præsentiam usque dignaretur defatigare. Cui cum advenienti honorificè occurrisset, & ut congruebat, eum omni officiositate excepisset; cujus morbi infortunio excruciaretur, lugubriter intimavit, & ut pro sui recuperatione apud omnipotentis clementiam intercederet, suppliciter imploravit. Ad quod vir Domini respondens intulit illi: Crede mihi fortiter, non novi me tantæ virtutis esse vel meriti, ut fiduciam tantæ rei valeas committere mihi. Istud sanè perfectorum est virorum, magis autem carne solutorum, Dominoque semper assistentium. Ego verò quisnam sum, vilissimum Dei mancipiolum, à quo expetas tam difficillimum humanitati subsidium? Si vis perfectam, Domino committe medelam. At Comes Arnulfus hæc ingeminat gemebundus, ut perpendo, pater mi dulcis, occasionem quæris ne debeas præstare quod peteris. Præsume quæso, præsume de Domini bonitate, nec differas mihi opem accommodare; quam ut spero certissima spe dignabitur Deus per interventionem tuam mihi conferre in tanta ægritudinis anxietate. Ne quæso claudas viscera compassionis à me, sed ut divinitus tibi propitietur mihi moribundo propitiare. Vir verò Domini sic obviat illacrymanti. Ne videaris dilectissime inessum à parvitate mea requisisse solatium, jacta semper jacta in Domino cogitatum, tibique nostrum placeat consilium. Est tibi multarum non infima copia rerum. Cujus aliquantulum expendendo necessitatibus pauperum, abolere poteris

incidi recusat.

ad meliora conversus sanatur.

[a] Arnulfus senior seu Magnus Flandriæ Comes, anno 945 vivere desiit. De eo sæpius in his actis, maxime in translationis historia sancti Vvandregisili, supra ad annum 944.

tuorum enormitatem scelerum. Ob peccata enim accidit interdum hujusmodi incommodum. ut dum taliter benignum placaveris Christum, incolumitatis exoptatum valeas recuperare remedium. Debet quippe dives & opulentus ministrare egenis & pauperibus: tu verò Dei gratia dives es & opulentus. Debes igitur ministrare egenis & pauperibus: qui enim minimis administrat fratribus, administer Dei invenitur gratissimus. Marchio cuncta probat quem marcor dirus obuncat. Gratissimum, inquit, est mihi quod suades famule Dei, dum pietas Domini dignetur me miserari. Et quemadmodum ille evangelicus quondam Zacchæus, dimidium bonorum meorum do pauperibus, dummodo sævissimus sopiri valeat morbus, qui pertinaciter meos depascitur artus. Cum ergo obtemperanter viri Dei sententiam amplectens probasset, domesticosque suos id exsequi fideliter imperitasset: ab ipso viro Dei coabstinente triduani abstinentia jejunii consequenter indicitur illi, quatenus uterque tali parsimonia purificati, animo spirituali refectione refocillati, invenirentur condigni accedere mysteriis Christi. Quod ut devotissime, prout res exigebat, expleverunt, sanctorumque suffragia lacrymabiliter interpellaverunt; athleta Dei divinis accingitur armis, celebrans sollemnia Missæ cum consuetis fletuum suspiriis. Cumque mysteriis participasset sacramentorum, & Marchioni inhianter exspectanti reperti sunt ex eisdem participum, pande, pande ô pagina mirum, repente nauseandi appetitus Marchionem impetiit ipsum, moxque congruum petens secessum, sine difficultate urentem emunxit lapillum. Quo pristinæ sanitati mirabiliter restituto, quanti in ejus pectusculo exuberaverit gaudii exsultatio, quanta cunctos sibi fideles obtinuerit Domini collaudatio, quantave circa virum Dei excreverit condecens veneratio, an à nobis exigit vestræ unanimitatis dilectio, dum nostra exilis descriptio, nequeat comprehendere stilo? Hæc tantum sufficiant compendiosius dicta, quoniam tota quæ sibi ancillabatur Flandrensis provincia, & super ejus infortunio antea emarcuerat mæsta, ob ejus incolumitatem quodammodo reviruit læta. Abbas verò reverendissimus in humilitatis arce fundatus, nullomodo suis arrogavit viribus hujus beneficii mirabile munus, sed Eucharistiæ potius omnipotentissimis effectibus. O omnigenis hominum linguis prædicanda Domini Jesu cunctipotentis munificentia. Istiusmodi medicinale malagma quondam adhibuit salutigera vestimenti ejus fimbria, mulieri fluxu sanguinis laboranti per duodena annorum curricula, quæ in medicos sua profusus expenderat patrimonia, nec ab ullo eorum competentia consequi poterat curationis remedia.

ANN. CH. CMLIX Octob. III

27. Comes igitur Arnulfus, beneficentiæ sibi collatæ remunerator, liberalissime virum Dei complucibus peroptans honorare muneribus, non pauca auri vel argenti pondo ejus præsentavit obtutibus, ut quondam Elizeo Eliæ domestico Naaman Syrus, quatenus hoc suis suorumque fratrum asportari juberet usibus. Quod ille omnifariam excusando repudiavit, dignumque memoria verbum indignatus Marchioni objecit. Si nostra, inquiens dereliquimus, quomodo aliena accipiemus? Monachus quærens in terra proprietatem, nullam dignoscitur habere religionem: monachus pecuniosus convincitur esse leprosus. Quid enim aggestus pecuniæ, apud monachos maximè, nisi lepra animæ? Certe frater Gerardus non vult fore pecuniosus. Non igitur fiet Domino miserante leprosus. Sic quippe vir totus Domini servitio deditus metuebat paupertatis suæ securitatem perdere, sicut avari divites perituras solent divitias custodire. Hoc exemplo commoniti caveamus nos monachi philargyriam, immo lepram Giezi, qui postponens præsagia vaticinantis fiedici *, leprosus possessor exstitit pecuniæ Naaman Syri. Sacramentis tamen terribilibus obstrictum Comes vix tandem perurget, ut suarum decimas saltem facultatum acceptaret, easque ut prudens œconomus considerantèr dispensaret, prout Spiritus-sanctus sibi dignanter inspiraret. Et hos

Gerardus ejus munera respuit.

* f. Fatidici

ANN. CH. CMLIX. OCTOB. III

quoque prius humiliter declinavit, ac paullo post non ambitiose suscepit, quas prudentissima consideratione tripertivit, & fidelissima dispensatione dispertivit. Et bissem quidem Deo servientibus cœnobitis pauperibusque erogavit, trientem verò Broniensis ecclesiæ necessario reservavit. Tunc etenim temporis erat Broniensis ecclesia velut arbuscula noviter plantata, necdum ad plene radicata, quæ irrigationis postulans adjumenta, si fortè cesset cultoris industria, inutilis redditur & infœcunda. Sic igitur Marchio spectata viri Dei virtutifera probitate, magisque monastica quæ circumquaque divulgabatur religiositate, Abbatiarum, quotquot habebat sua sub potestate, commodum duxit procurationem sibi commendare.

Quo rursus baculo pastor venerandus adepto,
Mox sibi commissas disponit visere caulas,
Ne lupus incautos vexaret mordicus agnos.

Blandiniense monasterium reformat.

28. Inprimis autem adiens Blandiniense [a] monasterium, ab Amando præsule beato Gandavi fundatum, non solum repperit omni religiositate nudatum, utpote occupatum sæcularissimis clericorum; verum etiam infestatione perversorum ad nihilum pæne redactum; insuper, & quod erat lacrymarum fonte gemendum, excubiis trium qui ibidem quieverant sanctorum multo jam tempore exspoliatum. Porro athleta fortissimus divinitatis ope præditus, nullomodo cessit laborum sudoribus: sed cum beato Joseph tunicam talarem indutus, semper fine bono suos prosperavit inceptus: & eliminata abinde clericorum irreligiositate, licet jactitarent sese ventosa nobilitate, melioratis quibusque cœnobitarum religionem non distulit subrogare, quemadmodum duobus in locis paullo ante meministis cum jam actitasse. Quod illi ægerrimè ferentes, seseque ulcisci deliberantes, hostis antiqui malitia perculsi, studiis viri cœperunt æmulari, ejus quoque conversationi derogare, quosque etiam possent ab illius visitatione compescere. Cumque jam se conspicerent non posse ejus profectibus obviare; sed magis magisque illius opinionem crescere; ad hoc usque perducti sunt succensi facibus invidiæ, ut comminisci præsumerent de sibi inferenda, prô nefas! nece. Sed Domino protegente dum eorum cassarentur insidiæ, & nequirent intercipere animal Dei oculatum undique; quadam die junctis complicibus factionis sacrilegæ valvas irrumpunt ecclesiæ, quærentes eum, quod & dictu nefas est, ante altare unanimiter discerpere sacerdotali etiam infulatum podere. Quibus miram prætendens constantiam, imperterritus procedit in obviam, Deo immolandam sese alacriter opponens hostiam. Sic sic sermo completur veridicus. Permanet intrepidus confidens ut leo justus. Quos arguens, O inquit, cives, quæ tanta exagitat vestras insania mentes, ut adversum me imbellem corripiatis arma rebelles? Inermis quidem terrestribus, armatus sum verò armis cælestibus: proinde non me vestra terrent spicula, neque hæc præsumtio tam flagitiosa. Non equidem recuso bibere pro Domino Jesu calicem mortis, qui pro me dignatus est ferre suo in corpore stigmata passionis. At illi in faciem ejus contemplantes divinum & mirabile quiddam, ingenti pavore concussi, ante ejus præsentiam corruerunt proni in terram. Sicque animo consternati, & ultra modum exanimati, vix valebant verba precantia fari, vestigiis ejus pariter provoluti. Ignosce nobis, inquiunt, pater venerabilis, ignosce erratis nostris, & ne reputes suppliciter petimus quod contra te sic insipienter egimus: miserere lugentibus, indulge pœnitentibus. Quibus clementer elevatis & vehementer anxiatis, ad ignoscendum perfacilis pater ait amabilis: Quoniam quidem, inquit, reatus vestri offensam agnoscitis, pœnitudinemque compuncti ostenditis, benignitas Salvatoris peccata remittentis dignetur ignoscere vobis: ego quoque ita dumtaxat ignoscens acquiesco

Vitæ ipsius Clerici struunt insidias,

malevolis ignoscit

[a] De Blandiniensi aliisque à S. Amando constructis monasteriis egimus ad ejus vitam Sæculo 2. & hic in Observationibus prævis,

supplicationi

supplicationi vestræ, ut quomodo nunc usque fuistis impedimento huic ecclesiæ, sic deinceps sine simulatione satagaris subsidio esse; nunc nunc recedatis cum pace. Quemnam quæso imitatus est in hoc gesto, nisi eum qui passurus abiit Hierosolymam vultu obfirmato, & sub ipso passionis articulo persecutores suos prostravit solius sermonis jaculo? Cum quanta vero lætitiæ & exultationis gratia sanctorum superius memoratorum Vvandregesili, Ansberti atque Vulframni [a] corpora transtulerit, ab urbe Bononia revehens ad propria, angustare refugit nostræ narrationis angustia, præsertim cum hactenus tota idipsum protestetur Flandrensis provincia. Sed nec ab hisce reliquiis ecclesia Broniensis expers habetur & immunis. nam præter cetera à Gandavo istuc delatum ejusdem beati Abbatis Vvandregesili brachium, necnon & quod est precipuum, inæstimabilia pignora primatis Apostolorum. Ut autem brevitati serviamus, & plura omittentes pauca recolamus. quàm strenuê etiam beati Bertini cœnobio [b] aliquamdiu præfuerit reticemus, quamque saporosos disciplinæ regularis inibi protulerit fructus. Sed ne penitus taciturni silentiô supprimamus relata nobis à majoribus; decem & octo cœnobiorum [c] traditur exstitisse procurator vigilantissimus, Domino complente quæ suis promiserat fidelibus hoc & hoc relinquentibus centies tantum in tempore hoc cum persecutionibus. Tantus autem fervor ad colligendas Deo animas accenderat illum, ut sic sollicitudinem gereret monasteriorum, quatenus per habitacula discursando singulorum, ad amorem patriæ cælestis excitaret corda audientium. In qua desudans felici exercitatione, multorum benevolentiam alliciebat familiaritati suæ. E diversis quippe locorum partibus confluebat ad eum ædificationis gratia ordo monachicus, tanti viri pudicos & imitabiles actus sitientes imitari totis virium conatibus. Videres quasi ex diversis alvearibus apes ad hanc florigeram arborem convolare, ut inde favis arentibus nectar mellifui roris possent instillare. Quos ille benigno gratantique animo suscipiens, & monasticæ edulio normæ affluenter reficiens, de discipulis idoneos præceptores, de perfectioribus perfectissimos reddebat doctores. Discedebant alii moribus & religione instructi, accedebant alii nihilominus instruendi. Indesinenter enim quasi nardus miro odore virtutum fragrabat, & scripturarum fontem aperiens arentia mentium prata rigabat. Sic divini pigmentum verbi, cujus vitali redolebat suavitate, fratrum intrinsecus languentium indigentiæ curabat communicare, quod trajiciendo masticantes saporifera ruminatione ab omni vitiorum convalescerent infirmitate, atque gustando mererentur considerare quàm suavis est Dominus sperantibus in se. Ne cui autem legentium videatur incongruum verbis scripturarum aptari tale vocabulum; noverit utique sermonem divinum aptissime appellari pigmentum, qui quo magis ruminando teritur ore sermocinantium, eo magis reddit saporis odorisve oblectamentum, ab animæ languentis stomacho pellens mortale fastidium, qui licet ob sui puritatem mordax sentiatur in ore, suæ tamen virtutis dulcorem salubriter diffundit in corde.

Ann. Chr. CMLIX Octob. III

Corpora sanctorum Gandavum reducit.

Decem & octo cœnobia instaurat.

19. Hoc eodem tempore orta est non parvæ perturbatio guerræ inter summates Austriæ ac Neustriæ, quæ peccatis exigentibus adeo excanduit usquequaque, ut non modò periclitarentur negotia reipublicæ, sed & minimum reverentiæ præstabatur sanctæ Dei Ecclesiæ. Unde verò sit ortum ejusmodi discidium si vis scire ad liquidum, chronographia pandat priorum. Fiebant ergo strages virorum, viduitates mulierum, orbitates parentum, incendia urbium, captivitates plebium, infractiones atriorum, desolationes ecclesiarum.

Sævientibus bellis,

Villarum prædas quis comparet atque rapinas?
Quis creberrimas hinc inde caballicatas?

[a] Hanc sanctarum reliquiarum translationem anno 944, Septembris factam superius exhibuimus.
[b] De Sithiensis monasterii conditione egimus Sæculi 3 parte prima pag. 116 ad vitam S. Bertini.
[c] Monasteria à S. Gerardo meliorem in statum restituta in observationibus prævijs recensuimus.

Ann. Ch. CMLIX Octob. III

Quisve cruorivomas possit perstringere pugnas?

Tali ac tanta inquietudinis procella tunc temporis agitabatur respublica, quam post pusillum pietate insolita divini respectus consolidavit anchora. Hac igitur necessitate coactus divæ memoriæ dominus Abbas Gerardus, Catulliacam [a] beati Dionysii adivit peritus Abbatiam, Broniensem redimens ab ibidem Deo famulantibus ex ea quam sibi togam * erogaverat Comes Arnulfus. Verebatur siquidem non mediocri sollicitudine, quin exterminio succumberet sub tot malorum turbine, præsertim cùm remota à finibus Merovingiæ, ad quam pertinebat illo in tempore, in meditullio sita est Lotharingiæ, quam absque dilatione beati Lantberti contradens majori ecclesiæ, utpote interjacentem Leodicensi parochiæ, domini Faraberti [b] commendavit tutelæ tunc pontificis ex Prumiensi Abbate. Hanc licet parvam quantum magnipendens dilexerit, ipse evidentissima declaravit liberalitate, mutua videlicet vicissitudine recompensans eidem Abbatiæ viginti mansos telluris instauratæ, quos ipsa possidet ecclesiasque hodie in gyro sibi positos solida cum quiete. Amicus verò Domini in omnibus & super omnia Broniensis cœnobii prospiciens utilitati, Broniensis monache audi; audiens verò cave oblivisci: tametsi afforet ævo progressiori, non tamen duxit oneri Romam usque fatigari, quatenus cujus erat fundator oratorii, devotus imploraret patrocinium summi apostolorum principis Petri, atque ab ejus Vicario satageret adipisci de rebus & libertate ejusdem monasterii authenticos apices confirmantis decreti. Quod cum mira alacritate animi dominus Stephanus [c] sanctæ Romanæ sedis tunc Apostolicus jussisset fieri, (ipso consistente viro Dei, immo dictante debentia scribi) plumbeo bullatum sigillo privilegium, quod & *pertungar* [d] appellant, contulit illi, concessa etiam licentia sibi, ut gratia id confirmandi ex præcepto ipsius domini Apostolici omnes subscriberent Episcopi, per quos repatriando speraret ipse reverti. Et quoniam in promtu habentur hujusce scripti monumenta, quippe quæ cum omni diligentia hactenus conservat Broniensis basilica, ne cui lectorum displiceeret prolixius Syrma, supersedimus singula ipsius hic apponere verba.

Bronienfi cœnobio prospicit.

al. tediens.

* erogationem

Romam petit privilegium acceptarus.

à multis Episcopis subscriptum.

30. Ceterum prudens lector perspicacissimam hujus viri Dei demiretur prudentiam, quanta videlicet ingenuitate in ejusmodi scripto libertaverit hanc Abbatiam, & qualem vel quantam subeat æterni anathematis pœnam, si quis temerario ausu, quod absit, infringere præsumat eam. Ut autem ad rem redeamus, & quid relatu dignum divina virtus in eodem itinere fideli suo præstiterit recolamus; ab urbe Roma prosperrime progressus, ad montem qui dicitur Jovis devenerat ipse beatus. Cumque cum suis angusta carperet declivia montis, incaute gradiens unus è sagmariis sarcinatus lapidibus porphyreticis, quos ad sua vir Dei transvehebat causa necessariæ venustatis, deorsum cecidit totatus ad coneava vallis. Quod molestissime ferentibus qui conveniebant comitibus,

miraculum in Alpibus patratum.

Nil adeo motus, sic infit vir venerandus:

Quare pusillanimes vos reddunt talia fratres?

Laus Domino cunctis reddatur pro benefactis.

Et accito quodam ex illis quos dicunt Marones [e], salva mercede jussit ut saltem sagmarii sarcinam perquireret continentem lapides. Ad hos siquidem ma-

[a] Idest Parisiensis agri regale monasterium, quod in Catolaco villa seu vico Dagobertus senior ædificavit in honorem S. Dionysii.

[b] Præfuit Leodicensi ecclesiæ Farabertus sex annis, nempe ab anno 947 ad 953, teste Ægidio in additionibus suis ad Anselmum Leodicensem Canonicum. De eo inferiùs.

[c] De hoc privilegio egimus in Observationibus prævijs. Notandus hic locus de subscriptione Episcoporum absentium, quæ in lib. 2 de re Diplomatica asserta est pag. 154.

[d] Aliis *prongar*. Pancharta seu pantocharta haud dubie intelligenda est, quo nomine quævis charta seu quodvis diploma significatur.

[e] Marrones etiam memorantur in vita S. Odonis superiùs edita, à Mauromonte, qui in Galliæ & Italiæ finibus positus est, sic nominati. Eum quippe montem Saracenicæ gentis reliquiæ quædam incolentes, inquit doctissimus Cangius in Glossario, omnia latrociniis & excursionibus vicina loca infestarant, donec ab Italiæ Principibus tempore Berengarii Italiæ Regis penitus exstincti aut fugati sunt.

gis deflectebat animum ob illud fortasse prolatum: ANN. CH. CM LIX OCTOB. III.

Omne quod est rarum dignoscitur & pretiosum;

Nam quis non exstinctum indubitanter crederet illum? Quis vel corpus ad terram integrum pervenisse autumaret, dum interpositis ubique scopulis discerpi in partibus potuisset? Requisitus autem, non solum vivus, verum etiam incolumis & illæsus repertus est cum lapidibus. Tunc parenter cunctis innotuit, quod ideo lædi non potuit, quia hunc in casu suo oratio Dei viri portavit. Ex hoc autem lapide, ut in præsentiarum est cernere, insignitur hodieque majus altare Broniensis basilicæ.

Sic redit ad propria sacer & venerabilis Abba,
Magnificans Dominum qui dirigit acta suorum.

31. Sacro itaque doctus spiramine prænoscens imminere diem vocationis suæ, quo videlicet & rationem redderet villicationis commissæ; necessarium duxit & utile cœnobia fratrum revisere degentium suo sub regimine, sese que deinceps exuere tot curarum onerosa gravedine, atque idoneum procuratorem sui vice unicuique cœnobiorum substituere. Cum autem arrepto itinere appropiasset villæ quæ appellatur Marcianæ, quam & alluit fluvium Sambræ *, uno ex latere pueri ejus horam vescendi cernentes jam afforе, congruum sibi caballisque petunt diverticulum ab itinere, amœnum que ac herbidum discedentes in locum protinus discumbunt ad convescendum. Vir autem Domini sub quadam accumbens arbore, amicus amicæ inserviebat parsimoniæ. Qui licet à suis rogaretur importunissime, non tamen acquiescebat epulo indulgere. Vos, aiebat, filii cum Dei benedictione diarium nunc nunc percipite, meum non est hac diei hora comedere, cum siquidem desit piscis unde possim reficere. Ad hoc autem tali utebatur excusationis molimine, ut impransus valeret quomodolibet evadere. Illis verò sermocinantibus pieque alternarim contendentibus, ecce ales, agnomine Asperellus, eadem in arbore suos confovens fœtus, piscem non modicum projecit ad pedes ejus. Quo viso viri Dei clientes sic affantur eum reverenter conjoculantes. Eia, inquiunt, pater reverendissime, excusationem paullo ante prætendebas pro non habito pisce; nunc saltem pulmentarium ª cælitus missum noli respuere; nimirum nulla tibi nunc occasio justa. Quid plura? Tandem convictus convictor fit philochristus. Pullis tamen Asperelli de reliquiis mandans superferri; non patiamur eos fame cruciari, ne fortè piscis iste deciderit patri gnatis perferre volenti. Tanta fuit talisque viri compassio justi. Hic illud egregii versificatoris libet inserere.

Ingravescente ætate

*la Sambre.

Marcianas & cetera postremo lustrat.

Avis ministerio pascitur in via.

Nunc bonus Eliæ, qui perfidus antea Noë.

Nam etsi juxta nomen suum asper & indomitus consuevit accipere, modò præter solitum prosper & domesticus didicit tribuere. Expleta refectione cum competenti gratiarum actione, vir Dei prosperiori progrediens calle, singula filiorum cœnobia perlustrabat paterna sollicitudine: quos & super monastica commonefaciens religione, ubertimque imbuens divina eruditione, multifaria exhortabatur eos disputatione, ut adversus jacula tergiversantis satanæ servantes unitatem pacis & concordiæ, quasi armati agonistæ semper starent in acie. Cujus salutaria sitienter verba potantes, ejusque præsentiam corporalem inexplebiliter amplectentes, pectoris ex imo suspiria longa trahentes, ne discederet ab eis supplicabant flebiliter omnes. Quos ille, ut erat mellifluі oris, blandiori conveniens affamine, responsum tale perhibetur eis dedisse. Non sic, inquit, fratres amantissimi atque desideratissimi, non sic oportet fieri. Hereditas enim mea præclara est mihi, ibi requies mea in sæculum sæculi, ibi habitabo, quoniam præ cunctis eam elegi. Omnibus igitur rite compositis, cumque pastoribus Pastori summo ovibus commendatis, beatus pauper-spiritu, cunctis quæ rexerat ditioribus postposi-

vale dicto fratribus,

Broniam se recipit.

ª Pulmentum seu pulmentarium pro ferculo etiam ex piscibus facto sumi aliàs notavimus.

Ann. Ch. cm lix. Octob iii

tis, ad dilectam paupertatem gaudenter remeat monasterii Broniensis. Et hæc quoque Broniensis monache commenda memoriæ. Qui cum & ibidem cuncta disposuisset mira perspicacitate, fratrumque pectora affluenter irrigasset geminæ caritatis limpidissimo fonte, vehementer defatigatus provectiori ætate, in dies cœpit fatiscere corporis graviori imbecillitate: & perpendens adesse sibi jam terminum vitæ, cupiensque dissolvi & cum Christo esse, data cœnobitis circumstantibus pace, suum muniret exitum dominici corporis & sanguinis perceptione. Tum imperans campanam pulsari, quam jussu suo fusam obtinuerat episcopali benedictione sacrari, ô vere pulcri gestum memotabile signi? eadem reboante sonitu dulciori,

ibique moritur.

> Concentu cæli meruit sine fine beari
> Miles, & emeritus meritorum lumine clarus,
> Ad fontem vivum sitiens, plenusque dierum
> Deposito fragilis tandem velamine carnis
> Christi lucifluam Jesu transmigrat in aulam,
> Prænitet Octobris quando lux tertia mensis.

anno ab Incarnatione Domini DCCCCLIX, Indictione II, concurrente V, epacta XX, feria II.

A P P E N D I X

De Altario itinerario.

Delata ab ipso Bronium è Dionysiano monasterio cimelia,

32. Inter cetera divinæ largitatis beneficia, quæ per beatum Gerardum ecclesiæ Broni collata sunt, hoc unum è multis non tacebo, quia non est tacendum. Cùm licentiam & libertatem repatriandi à monasterio Parisiensi sancti Dionysii, ubi sæculum mutaverat sanctus Gerardus, obtineret ut in terra sua majorem utilitatem inferret, gratiam ei contulit Deus. Quicquid ergo postulavit accepit. Accepit secundi ordinis personas duodecim ad numerum apostolicum, scilicet bonos doctores, morum infotmatores, disciplinæ regularis observatores. Accepit libros illius temporis, quorum aliquem ego vidi, quem sancta scripsit & dicavit antiquitas. Accepit corpus beatissimi martyris Eugenii Toletanorum Archiepiscopi, quem Petrus Apostolus baptizavit & docuit, quem beatus Clemens ad prædicandum Hispanis unà cum beato Dionysio qui prædicaret Gallis delegavit. Accepit etiam inter cetera donaria itinerarium [a] altare, quo sanctus Dionysius dum viveret utebatur, in quo celebranti Missam dum esset in carcere Christus ei apparens, seipsum sibi dedit dicens: Accipe hoc care meus, quod mox complebo tibi unà cum patre meo. Erat hoc altarium circumductum argento, quod opere ductili Apostolorum capita repræsentabat. Probabile satis est, quod cum Dominus omnium & summus sacerdos Christus seipsum, sicut erat & est, beato Dionysio triumphaturo super hoc altare ministraverit, virtus in eo non modica remansit. Nec enim potuit sine virtute remansisse, ubi summa virtus insedit. Si sepulcrum Domini, quia corpus Domini inclusum est in eo, digna veneratione colitur; hoc altare Domini similiter colendum est, in quo Dominus seipsum posuit. Item si Patriarcharum altaria tantis virtutibus donata sunt, ut quandoque ministraverit Deus victimas illis & ignem & oleum & gratiam & responsum & angelos, sicut Abrahæ contigit & Jacob & Zachariæ; hoc altare credendum est non inferiori virtutum privilegio insignitum esse, in quo Christus athleræ suo seipsum contulit victimam & sacerdotem. Ergo fides exigit ut communicantes ex eo quod beatus Dionysius accepit, accipiant ut numquam ex hac luce finiant, donec viaticum accipiant, & completum eis fuerit à Christo & à Patre, qui vivit & regnat in unitate Spiritus-sancti Deus. Amen.

Eugenii corpus,

altare portatile,

Vera Christi caro in altari.

[a] Istiusmodi altaria *portatilia* vocant, inter quæ insigne illud, quod in thesauro Monasterii S. Emmerammi ab Arnulfo Rege acceptum vidimus aliquando.

DE VENERABILI BALTRAMNO ABBATE LUTRENSI APUD SEQUANOS.

ANNO CHR. CMLX AUG. XV

1. *ETSI in actis sancti Deicoli, cœnobii Lutrensis * in diœcesi Vesontionensi primi Abbatis & institutoris, relata sunt Baltramni Abbatis facta præcipua; quadam tamen hoc loco ad majorem sæculi decimi notitiam retractare juvat, repetendo verba ex anonymo sancti Deicoli encomiaste, cujus lucubratio à nobis edita est in Sæculo 2. Sic autem loquitur iste à pag. 109, ubi Hungrorum irruptionem & cladem monasterio illatam (quam anno* DCCCC XXXVII *accidisse existimo, quo anno Alsatia & regnum Lotharii, teste in primis Hermanno, ab Hungris vastata sunt) patheticè describit, prosequens alia in hunc modum.* * Lure

2. Cumque & locus beati Deicoli tanti persensisset infortunium dispendii, ut jam nec monachus ibi, nec clericus haberetur; Comes quidam bellipotens de Alsatiæ partibus, nomine HEBERARDUS, qui regnum Burgundionum frequentare erat solitus locum illum invasit, & in hereditarem sibi nefarie vindicavit. Eodem verò decedente, filius ejus HUGO, qui & ipse jam Comes effectus fuit, *eumdem locum retinuit. Ob id tres ejus filii*, HEBERARDUS, HUGO, *&* GUNTRAMNUS *cælitus puniti, & facti* membrorum impotes. *Reatu agnito, ad sancti Deicoli sepulcrum deportati, professionis monasticæ voto cum patre facto*, pristinæ integritati redditi sunt. Lutra diripitur ab Hugone Comite. Hugonis filii puniti, tum sanati.

3. *Post hæc* Hugo Comes & filii ejus, *curiosè* quærere cœperunt per multas eremi cellulas, si usquam invenire possent amicum Christi aliquem & veræ conversationis institutorem, qui & locum paterno more & monastico ordine fulciret, & ipsi sub ejus imperio vexillum sacræ ferrent obedientiæ. Exstitit autem tunc temporis quidam omnipotentis Dei amicus familiaris, nomine BALTRANNUS, vitæ per omnia laudabilis, qui jam tunc per decem quinquennia vitam eremiticam duxisse ferebatur: tantasque jam virtutes per illum Dominus operatus est, ut nec Adriaticus sinus nomen ejus tecludere posset, sed etiam apud Danaos præconium ejus celebre haberetur, nempe pro cælibatûs ejus magnitudine. Taceo de Regibus & terræ Optimatibus: ipse famosissimus Princeps OTTO, qui tunc agebat in sceptro, frequentare illum solitus erat, & maximis donariis locum ejus abundanter extulit. Adeo ut ipse venerabilis Pater, ob frequentiam hospitum, secretum sibi tuguriolum, in quo secum versari posset, construeret: locum autem quem primitus probavit, monasticæ disciplinæ, collectâ non minima Monachorum catervâ, devotè aptaret. *Interim* duo Episcopi eumdem locum cœperunt invadere: quorum alter Mettensis erat ecclesiæ provisor, alter verò Argentinensis exstitit œconomos ovilis. Cumque tales ecclesiarum arietes propter res cælitus coacervatas diu altercarentur (nam unus illorum parrochiæ occasione, alter verò loci subjectione suo juri cedere contendit) vice quadam omnipotentis Dei famulus maxima invalitudine captus, *morti proximus esse videbatur. Ambo Episcopi* viri Dei cellam invadunt, ejusque felicem transitum præstolantur suspecti. *Verùm Baltramnus sospes eos ad sua vacuos remisit, atque ne id in posterum ipsi altive tentarent*, larga manu cœpit omnia, quæ habuit, pauperibus & clericis expendere, volens peregrinationem pro Christo suscipere, & dies sibi concessos apud beatissimum Apostolorum Principem privatus *exigere*. Monachi fiunt. Baltrannus eremita eximius. Episcopos duos patitur infestos.

4. *At cùm id in Hugonis Comitis filiorumque ejus notitiam venisset, virum* Lutram ab Ottone accipit.

Ann. Chr. CM LX Aug. XV *pium adeunt, rogantque obnixè, ut se Lutram recipiat. Induciis acceptis, Baltramnus nepotem suum* VVERDOLFUM *qui locum exploraret, mittit. Cumque ex ejus relatu commodum esse duxisset, eum ab Ottone obtinet. Votis annuit pius Princeps, locumque Baltramno* potestativè contradidit, *ipsumque* RODULFO Duci atque præfatis Comitibus ad custodiendum commisit.

Locum restituit. * id est ecclesiam 5. Tali igitur tenore vir Domini in locum destructum inthronizatus est cum Monachis suis. Tunc monasterium * sanctissimæ Dei genitricis Virginis Mariæ, quod antè permodicum fuit, honorificè ampliavit, exaltavit, & ad perfectum usque perduxit. Officinas pro posse in brevi construxit, ut monastica disciplina, quæ semper apud illum viguit, Monachis custodiri inviolatè posset. Intravit autem Pater venerandus locum eumdem in vigiliis Apostolorum Simonis & Judæ, atque eodem anno in Assumtionis die perpetuæ Virginis Mariæ, sicut illi ante plures annos divinitus præsignatum fuit, plenus Spiritu-sancto obiit, ac sepultus est in dextris altaris mo-
Pie obit. nasterii, quod ipse in melius renovavit. Ibi quippe frequentiùs, cùm fides credentium exigit, miraculis coruscat. Ipso verò regna cælestia petente, in
Vverdolfus successor. regimine monasterii nepos ejus VVERDOLFUS illi successit, qui adhuc superest, & cælibem vitam ipse ducit, & omnibus rectè conversari volentibus ut lampas emicat.

6. *Quæ hactenus retulimus, ex Anonymo sancti Deicoli vitæ scriptore Baltramni æquali desumta paucis illustrare juvat. Et primo quidem inquirendum,*
Baltramni prima sedes. *quo in loco Baltramnus solitariam duxerit vitam: deinde quo anno inde Lutram secesserit. Locum in diœcesi Mettensi exstitisse, sed Argentinensi Episcopo subjectum, docet Anonymus: at loci vocabulum non prodit. Verùm ex sequenti Ottonis diplomate* Analesberg *fuisse intelligimus, quo ex diplomate etiam tempus Baltramni secessûs Lutram, nempe annum* CM LIX, *atque adeo tempus mortis ejus, quæ anno sequenti accidit, colligimus. Ottonis M. diploma ex chartario Lutrensi erutum sic habet.*

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, OTTO divina favente clementia Rex. Notum sit omnibus fidelibus sanctæ Dei ecclesiæ nostrisque, tam præsentibus, quàm & futuris, qualiter legati Abbatis BALTRANNI ejusque congregationis, qui manebant *Alanesberg*, locum Monachorum utilitati valde incommodum, nostram adierunt clementiam proclamationis causa & consilii, ut pro Dei amore animæque nostræ remedio, qualiter ipsum locum aliàs mutare possent, & consilium eis & locum Monachis convenientem concederemus. Nos verò legatione de tali congaudentes, pro statu sanctæ Dei Ecclesiæ, & memores retributionis æternæ, accepto consilio ab Episcopis & Abbatibus, & omnibus nostris fidelibus, qui in Pascha Domini nostri nobiscum *Quintilingaburg* manebant, locum quem accepimus à filiis HUGONIS, HEBERHARDO & HUGONE, Luterhaa vocatum, Monachis aptissimum, eis concessimus, Baltranno videlicet & ejus subditis, modò sub regimine & Regula beati BENEDICTI degentibus, & omnibus per sæcula, qui pro Dei amore prospera hujus mundi cum mundo abrenunciant, & inibi regulæ sequentes præcepta, Deo juncti, sæculo incogniti, sub Abbatis eligunt habitare militia. Aliud quoque donum regalitatis nostræ eidem loco contulimus, prædium scilicet, quod à BOSONE in loco qui dicitur *Vvalvesheim* & *Nirdesheim*, concambiavimus, cum omnibus appendiciis suis. Volumus etiam, sicuti & per plurima loca auctoritas firmat, ut omnia ex priori loco, ubi habitaverunt, tam in prædiis, quàm in aliis rebus, Luthra translato, in honore beati Petri Apostolorum principis & ecclesia fiat constructa, & maneat congregatio eo modo, ut sub mundiburdio deinceps maneat Regum Francorum, & jus proprietatis permaneat Romæ beato Petro principi Apostolorum. Insuper annuatim ex ipso jam dicto loco Lutetha

Romæ censualiter persolvantur x sicli argenti... Ad Abbatem inter se eligendum sine ullius contradictione liberam obtineant potestatem. Et nullus Archiepiscopus vel Episcopus eorum dominetur, præter Romanum Apostolicum, & mundiburdio Regum Francorum. Ut hæc tamen veriùs credantur, hoc præsens præceptum manus nostræ signo & anuli nostri impressione roborari jussimus. Signum Domni OTTONIS invictissimi Regis. LIUTULFUS Cancellarius ad vicem BRUNONIS Archicapellani recognovit. Data VIII Id. Aprilis anno dominicæ incarnationis DCCCCLVIIII, Indict. II, anno verò regni Ottonis serenissimi Regis XXIIII. Actum Quintilingaburg in Dei nomine feliciter, amen. ANN. CH. CMLX AUG. XV

7. *Ex hac temporum ratione inferre licet, duos illos Episcopos, qui Baltramno infesti fuerunt, Mettensem esse Adalberonem, Rutbardum Argentinensem, aut ejus successorem Uthonem. Adalbero quippe ab anno* CMXXIX *ad* CMLXIV *Mettensi ecclesiæ præfuit; Rutbardus Argentinensi ab anno* CMXXVIII *ad* CML. *quo anno Utho ipsi suffectus est.*

8. *In eodem chartario Lutrensi Henricus Imperator, Chunigunda conjugis suæ hortatu,* MILONI *Abbati bona monasterii confirmat* XI *Kal. Iulii anno Christi* MXVI, *regni* XV, *imperii* III. *Item Leo Papa* IX GERARDO *Lutrensi Abbati privilegia confirmat* IV *Id. Februarii, pontificatus anno secundo. Ad hæc Fridericus Imperator, rogatu Beatricis Augustæ,* UDALRICO *Abbati privilegia denuo asserit,* VIII *Kal. Decemb anno* MCLVII, *Indict.* V. *Sub hac Alexander Papa* III *idem præstat in gratiam* GUIDONIS *Abbatis anno Christi* MCLXXXVIII. *Præterea Fridericus* II *Imperator* THEONEM *Abbatem, Principem, & Capellanum suum, & res monasterii suscipit in tutelam suam mense Augusto anni* MCCXXXII. *Eodem sæculo Rudolfus Imperator* PETRO *Abbati dat investituram feodorum regalium, & plenariam jurisdictionem Principatus Abbatiæ Lutrensis prid. Id. Martii anno* MCCXC. *Postea Leopoldus Dux Austriæ* HENRICO *Abbati concedit jus patronatus in ecclesiam sancti Desiderii diœcesis Bisontinensis de consensu Principis Alberti fratris sui, die 7 Maii anno* MCCCLXXIV. *Denique Sigismundus Romanorum Rex* JOHANNI *Abbati privilegia confirmat die* XX *Februarii anno* MCCCCXVII. *Hæc fragmenta referre visum est in hunc locum, ne fortè pereant.* Lutrenses quidam Abbates.

DE VENERABILI ALVEO ABBATE CARNOTENSI, CIRC. AN. CMLX AUG. XVII.

ubi de WLFALDO ejusdem urbis Episcopo.

I. MONASTERIUM *sancti Petri* * *in valle, olim extra muros urbis Carnotenæ situm, incerta est originis. Exstabat ante sæculum* IX. *quo tempore Elias Episcopus locum armata manu invasit,* in ipsius ecclesiæ liminibus multo cruore effuso, dum Monachi priorem statum colerent, atque Episcopum abhorrerent. Unde factum est, ut Monachorum plurimi locum, cui se devoverant, desererent, & in Burgundiæ partibus apud beatum Germanum Autisiodorensem commorantes, præsentis vitæ cursum finierunt... Imbecillis autem turba Monachorum quæ ibi remansit, nescia quò pergeret, à Præsule parcè ac inclementer alebatur. *Idem ab eodem Episcopo patratum in* alterum Sanctimonialium cœnobium, *quod* in Monte, leugarum non longè ab urbe Carnotum elegantissimum situ solo tenus destruxit. *Hæc contigere Ludovico Pio imperante, prout fusius describuntur in chartaceo codice mona-* Monasterium S. Petri apud Carnotas. * S. Pierre en Vallée

CIRC. AN. CM LX Aub. xvii. *sterii sancti Petri, dicto Aganonis, ab Agnanone Episcopo loci instauratore. Elia successit Burchardus, Burchardo Frotbaldus, quo Pontifice à Normannis ingens facta est cædes Carnotis, in qua interemti sunt cum Clericis Monachi non pauci, qui cum eis in ecclesiam confugerant: quos inter* Titulfus Presbyter & monachus *necatus est prid. Idus Iunis anno* DCCCLVIII, *ut legitur in Necrologio ecclesiæ Cathedralis. tametsi annum præcedentem signant Annales Bertiniani. Paulo post* Gisslebertus Præsul munificus, cernens in sancti Petri cœnobio modicum numerum Monachorum, quæ ex rebus angustiis ab Elia relicta fuerant, & à paganorum frequenti infestatione depopulata, bono usus consilio depellere studuit illorum paupertatem, ut libentiùs Domino famularentur. *Sub ejus successore post Gerardum Aimerico legitur* Canonicus sancti Petri Vvinnemarus. *Ast Agano Aimerici proximus successor, monasterium istud* à paganis, *id est Normannis, pene in solitudinem redactum*, à fundamento reædificavit, & canonica institutione clericorum *instruxit: quod tandem Ragenfredus Episcopus Monachis restituit. Haganonis obitus in Necrologio Carnotensi notatur* IX *Kal. Ianuarii anno* CM XLI, *Indict.* XIV. *ubi vocatur* Episcopus & Comes, Leobino beatissimo consimilis.

Alveus Abbas ex sæculari monachus, 2. *Haganone seu Agano* ad consortia sanctorum translato, in Episcopatu ei venerabilis RAGENFREDUS successit, qui quanto amore locum dilexetit, facilè potest agnosci. Nam ejus sagaci ingenio atque suggestione clarus genere & opere ALVEUS, ejusdem loci Abbas, cum Canonicis artam viam cupiens, in Floriacensi cœnobio Cleri, *id est Canonicorum suorum*, nomine, serie * religionis habitu exornans, per triennium normam beati Benedicti sedula intentione didicit: indeque revocante Episcopo Ragenfredo cum suis instructus regularibus disciplinis, ad locum proprium rediit Carnotis, secum sumens alios duodecim Monachos, quos ex congregatione memorati cœnobii maluit eligere.

* f. se rite

Monasterio præficitur. 3. Tempore ergo quo ipse totius triennii se informaverat in sancta religione, ecclesiam ad manendum, claustrumque monachis congruum instanti construxit ope, *scilicet Ragenfredus*. Quibus cum gaudio refectis, & annitente totius populi consensu Alveo Abbate sacrato, victum & omnia necessaria largiente eis accommodavit. Ecclesias verò atque villas, quas antecessores sui usurpaverant, subtrahens sibi, stipendiariis usibus alacriter reddidit. Viridarium quoque quod situm erat juxta cœnobium, terramque contiguam, priscis temporibus ab Episcopis malè retentam, per ingens quoddam turibulum argenteum libens contradidit. Quia verò tam ab Elia, quàm aliis post eum episcopantibus subreptas reddere terras nequivit, sine quolibet recuperationis respectu Militibus in casamento datas, duodecim Præbendas in majori ecclesia Monachis attribuit jure perpetuo possidendas. Itaque Monachos in summa pace degentes agitando, quamdiu vixit, fovere non destitit admonitione paterna, exhortans firmo gressu in sancta religione persistere. *Legitur in prædicto Aganonis libro hæc de re charta Ragenfredi, quæ sub annum* CM L *condita est in hunc modum.*

Ragenfredi beneficia.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis RAGENFREDUS nullis exstantibus meritis sanctæ sedi Carnotinæ sublimatus Antistes. Quotiescumque præcedentium Patrum ad medium deducuntur exempla, sanis mentibus incitamenta sunt virtutum, informatio melioris vitæ, inoffensa progressio viæ mandatorum Domini. Divina autem quia sunt pleraque rationis incapabilia, admirationis nonnumquam subeunt contemplativa. Unde ego Ragenfredus vocatus Episcopus, cùm à sæcularium negotiorum tumultibus, quibus plus necessitate quàm voto implicitus teneor, paullulum animum expediissem; totum me intra me colligens, cœpi in admirationem habere beneficia miserationis divinæ erga salutem stirpis humanæ, quemadmodum quos diligit,

vulnerando

vulnerando medicabili dextrâ medetur, & paterno percutiendo affectu salutis ac sanitatis prospera subministrat. Cujus clementiæ magnitudo licet ubique terrarum se dignanter impendat, ut mihi tamen videtur, præ reliquis nostræ sedis diœcesim suæ dilectionis amore dignam duxit; dum exigente filiorum suorum peccaminum mole, ita eam verbere disciplinabilis correctionis submisit, ut effetam gentem Paganorum quaquaversum cædibus, incendiis, depopulationibus debacchari sine aliqua retractatione permiserit. Nullus honor impendebatur locis, voraci eos indifferenter flamma lambente: nulli dignitati, ætati vel sexui accedebant remedia parcendi, gladio impiissimæ crudelitatis universa metente. Tunc omnia hujus Episcopii destructa sunt, igne monasteria consumpta, ecclesiæ pæne omnes fundo tenus dirutæ. Si qua verò eorum evasêre manus, domesticæ oppressionis, tam privatorum, quàm potentum senserunt detrimenta. Tandem prospiciens de excelso propitiatio superna indoluit afflictorum lacrymis, & gemebundis miserorum querelis: sicque cælis misericordiæ rorem stillantibus, obsidioni pæne protritæ urbis divina se subveniendo indulsit, dum post illorum bellorum validissimam oppressionem, diu optatæ pacis gaudia arridere concessit. Interea non multo post AGANO vir illustris hujus ecclesiæ sublimitatis indeptus Pontificatum, totam animi intentionem in reædificandis monasteriis restruendisque ecclesiis dirigere sategit. Erat in suburbio jam dictæ urbis Carnotis celebre à priscis temporibus monasterium, in honore principis Apostolorum directum, regularibus disciplinis assuetum, sed præmissâ vastatione neglectum, vix dum in parva ecclesia in canonica institutione transductum, cui nostris temporibus præerat venerabilis vir ALVEUS, quamvis sub schemate Canonici amator & cultor religionis: qui persæpe cum præfato Pontifice tractare cœpit, qualiter, quod animo deliberabat, opere ad effectum perduceret. quod supernâ annuente gratiâ, & Antistitis accedente in hoc suadelâ, sui compos effectus est voti. Præparatis siquidem impensis, non parvæ jecit fundamenta fabricæ, & procedente temporis spatio superposuit basilicam quantitatis amplæ, pulcritudinis operosæ, sicut in Præsenti facile est cernere: ilicoque auctoritate pontificali Canonicorum servitia inibi delegavit. His ita se habentibus ultimam vocationis suæ diem Præsule sortito, ego Ragenfredus, quamvis nullius meriti prærogativo in hujus cathedræ fastigiatus sum solio: quo inthronizatus vigili meditatione cœpi animo conferre, si quid acceptum oculis divinæ majestatis valerem offerre, & quod proficuum foret remedio animæ meæ. Ad quod teor non se difficulter obtulit materiei præbitio. Nam pervidens præmissi sancti Petri ecclesiæ Clericos proclive se agentes, & relicta spiritalis militiæ exercitia mente & actu sectari terrea & caduca, etiamque dictu committere nefaria; cum consultu bonæ memoriæ prænominati Alvei, abbatem cœnobii sancti Benedicti VULFALDUM accersivi, in quo salvo discretionis bono artiùs & perfectiùs religionis censura valere prædicabatur ab omnibus. quo adventante cum quibusdam ejusdem ordinis comitibus, unà cum eo in antiquitatis monasticæ observantiam sæpedictum reformavimus locum. Quibus Monachis ne incusandæ egestatis penuria subiret occasio vagandi foras, quæcumque eidem loco à prædecessorum nostrorum aliorumque invasionibus injustè videbantur subtracta, tam ex beneficiis militaribus, quàm ex nostro indominicato, ut se temporis obtulit ratio, reddere studuimus. Quamquam vita comite, si facultas suppeditaverit, pluriora reddere mihi animus suggerit, quorum quædam huic pontificali privilegio, quædam aliis inserere ratum duximus. Reddimus itaque eis terram quamdam à suis antecessoribus priscis temporibus possessam, postea malo ordine subtractam: quatenus illam pleniter possideant, veluti illorum prædecessores eam tenuisse, multorum testimonio comprobatur. Ipsa verò terra conjacet infra & extra muros Carnotis civitatis, juxta portam

Circ. An. CMLX Aug. XVII.

CIRC. AN. CM LX. AUG. XVII.

* La porte Cendreuse.

Cinerosam *. Terminatur verò ipsa terra uno latere, viâ quæ est exitus civitatis, altero verò latere terminatur terrâ sancti Petri Pictaviensis & sancti Aniani. Sed terra sancti Petri Pictaviensis terminatur infra muros civitatis, terra verò sancti Aniani infra & extra, unâ fronte terminatur terra sancti Petri Carnotensis, viâ quæ ducit per medium civitatis usque ad murum, alterâ fronte viâ foris portam quæ vadit ad ipsum Monasterium. Commutavimus etiam pro terra quam habebant in loco Belmontus, alodum Oidolonis juxta supra terminatam terram in ipsa civitate, ante portam claustri sancti Petri, in via quæ vulgo dicitur Merdosa, tantum eis restituimus de terra, unde exeunt solidi decem & octo; non longè à fossa Algisi, vinearum aripennos octo; terram verò ad plantandum juxta æstimationem bonuaria octo. In ipso situ cœnobii dedimus eis hortum cum quindecim aripennis vinearum, & non longe à Luceiaco campum vacuum ad plantandum triginta aripennos. Facta est autem commutatio inter Canonicos sanctæ Mariæ & Monachos sancti Petri ex ecclesiis ipsorum. Dederunt nempe Canonici sanctæ Mariæ ecclesiam Ursivillaris cum uno aripenno de terra ad ipsam ecclesiam pertinente: & acceperunt in Centriaco ecclesiam econtra cum dote; Dedimus etiam ex potestate sanctæ Mariæ in prædicta parrochia Ursivillaris Germinionis-villam in pago Dunensi, cum triginta mansis cultis & incultis. In pago quoque Carnotensi dedimus ecclesiam, quæ dicitur Immonis-villa, cum novem mansis & dimidio. Ecclesiam quoque de Alona dedimus cum tribus mansis & dimidio ad eam pertinentes: item capellam sancti Victoris in villa quæ dicitur Vernus, cum molendino uno, & post obitum Odulfi totam villam: item capellam in Mitani-villari. Has omnes ecclesias reddimus eis, concedentes decimas, & remittentes synodum, & circadas: simul etiam & de ecclesia in Bodasi-villa, quam ipsi omni tempore tenuerunt, ita ut neque à nobis, neque à successoribus nostris, eis umquam ullomodo requiratur. Reddimus etiam eis in pago Carnotino, in villa quæ dicitur Britiniacus, mansos de terra octo cum mansuris, terris quoque cultis & incultis; in Camphiaco mansum unum, cum mansuris, terris quoque cultis & incultis; in Cosentiaco mansum unum, in Emprani-villa & Concretiis, quicquid ex ipsa potestate haberi dignoscitur: in sancta Maria super stratam mansum unum, in Spotineti-villa mansum unum, in Magnerias mansos tres & dimidium, in Gundrevilla mansos octo cum Brogilo & pratis, in Cepido mansum unum, in Fontinido mansum unum cum duobus aripennis de prato in Villeta conjacentibus, in Levisi-villa mansum unum, in Vvadreio quartarium unum, in Tenuasio mansum unum, in Vallis mansum unum cum pratis, aripennis scilicet novem, in Monte-Olrico molendinum unum cum aripennis de prato decem, in Mandri-villa mansum unum, in Lochirio mansum unum cum molendino uno, in Bertoni-villare quartarium unum, in Saxnavilla in eodem pago mansos de terra duos; in pago Stampensi, in villa quæ dicitur Malaredus, mansum unum; in Dunensi pago, in villa quæ dicitur Alpedagnus, ecclesiam unam cum omni terra quæ conjacet ibi ex ipsa potestate. De cetero sub pontificali excommunicatione auctorabili & anathematis condemnatione inevitabili interminamus, tam præsentibus, quàm futuris cunctis insuper venturis sæculis, ut nemo Antistitum, clericorum seu laïcorum, nullus eos in omni molestetur negotio, non in exigendo decimas & circadas, quas alii paratas nominant, non in terrarum invasione ulla sæcularis dignitatis ambitio ejus potestatis homines distringere præsumat; non telonea, non freda extorquere, non quaslibet vel minimas sibi suorumque servientium inrogare injurias: quin potiùs remota inquietudine sollicitudinis tranquillam in Domini servitio & in monachico proposito ducant vitam, memores omni tempore nostri nobisque commissæ ecclesiæ inter suarum tam privatarum, quàm & communium vota ota-

tionum. Quod si quis his episcopalibus decretis obviare præsumpserit aut irrita facere, æternæ maledictionis confodiatur jaculis, & cum Juda proditore, Anna & Caipha atque Pilato & capite eorum diabolo persolvat pœnas perpetuæ damnationis, gehennalibus deputandus flammis, nisi resipuerit & ab hac intentione animum revocaverit. Ut autem hujus privilegii auctoritas inconvulsam perpetualiter obtineat firmitatem, tam nostra quàm Coepiscoporum manibus subter roborandam decrevimus. Actum Carnotis civitate publice. RAGENFREDUS Carnotis civitatis præsul hujus auctoritatis paginam firmavit, ac roboravit, HILDEMANNUS Archiepiscopus Senonensis, GRAULFUS Abbas sancti Carauni, Arduinus archiclavus, Theodericus presbyter, Aucarius presbyter, Adelandus presbyter, Gonzzo diaconus, Ardradus subdecanus, Radulfus presbyter, Bernardus presbyter, Gerardus diaconus, Lambertus Canonicus, Aymo, Vvallerannus, Burchardus Milites subscripti in antea. Postea firmaverunt JOSEPH Archiepiscopus Turonum, CONSTANTIUS Parisiorum Episcopus, GUICHARDUS Ebroicæ Episcopus, MAINARDUS Cinomanicæ Episcopus, MABBO Pauliani Britanniæ Episcopus, NORDOARDUS Redonensium Episcopus, THEDBALDUS Comes, HUGO Archiepiscopus filius Thedbaldi Comitis, ODO Comes. HUGO Dux Franciæ, HUGO filius ejus, LEDGARDIS Comitissa: sequenti tempore, ODO Episcopus Carnotensis, OTHO Comes Burgundiæ, Suggerius Decanus. ChCe. AN. CM LX Auo. XVII.

4. *Hactenus instrumentum Ragenfredi Episcopi, qui duodecim Prabendas superiùs memoratas anno CML concessit aliis litteris, quarum hic tenor.* Ragenfredi donatio Prebendarum.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, ego RAGENFREDUS nullis exsistentibus meritis, sed sola Domini gratuitâ pietate Carnotensis ecclesiæ Episcopus, cœnobium in honore Apostolorum Petri & Pauli dicatum, augustorum donariorum titulis longe lateque resplenduit, ac in multiplici Monachorum numero divina largiente gratia floruit: sed infestationibus Paganorum ingruentibus, cæterisque supervenientibus pressuris pæne ad nihilum rediit; nunc verò adjuvante gratiâ Christi pro modulo nostro renovavimus pristinos religionis usus: ut ibi perenniter laus Dei celebretur in psalmis, hymnis & canticis spiritualibus ritu observandum perpetuo. Ego itaque Ragenfredus Carnotum constitutus Antistes, cui divinitus statera judicii & æquitatis est commissa, unà cum consensu & obsecratione nostrorum fidelium, sicut ipsius cœnobii continetur in archivis, dantes juste reddimus in propriis fratrum usibus stipendiariis, quæ eorum alimoniæ subtracta à nostrorum quodam, nomine ELYA, dominioque episcopali inepta cupiditate sunt detenta, atque in casamen militum cæca mente tradita. Verùm quia minùs ut animus suggerit peragere valemus, ipsis Fratribus cum consensu Monachorum * in nostra ecclesia duodecim præbendas absque ulla repetitionis calumnia dedimus, interminantes pontificali auctoritate & anathematis condemnatione tam præsentibus quàm futuris, ut nemo Antistitum, Clericorum seu Laicorum, sicut in illorum continetur privilegiis, eos in ullo molestent negotio; non eorum terras invadat, non ejusdem potestatis homines distringere præsumat: & quod in alio prætermisimus, omnibus, præter Monachos ipsius loci, in eligendo Abbatem denegamus facultatem. Eligant autem monachi sibi bonorum operum exemplis eum commonentem, Antistiti offerentes dono benedictioneque donandum. Itaque omni sollicitudinis inquietudine remota, tranquillam in Dei servitio ducant vitam, nostri memores inter communium vota orationum. Si quis autem his pontificalibus decretis obviare, aut irrita facere præsumpserit, jaculo damnationis confodiatur æternæ, & cum Dathan & Abiron, quos terra vivos absorbuit, atque cum Juda proditore, nisi ab hac intentione resipuerit, damnandus gehennalibus flammis cum diabolo

* l. Clericorum.

Circ. An. CMLX Aug. XVII. pereat. Ut autem hujus privilegii auctoritas inconvulsa permaneat, tam nostra quàm Coepiscoporum manibus Ducisque subterroborandum decrevimus. Actum Carnotis civitate publice. S. RAGANFREDI Episcopi Carnotensis. NORDOARDI Episcopi Rhedonensis. HUGONIS Archiepiscopi. THEOBALDI Comitis. JOSEPH Archiepiscopi Turonum. GUNHARDI Episcopi Ebroicæ. SUGERII Decani. RADULFI Abbatis.

Ragenfredi obitus. 5 *Quamdiu post has litteras supervixerit Ragenfredus, incertum: at eum ante annum* CMLX *obiisse certum est. Obiit* XIV Kal Augusti, *atque* ecclesiam sanctæ Mariæ mirificè ornasse, & clericis multa bona fecisse *memoratur. Et in Necrologio sancti Petri*, XV Kal Aug. obiit venerabilis Ragenfredus, Carnotensium Episcopus, structor atque reparator hujus monasterii. Ejus gleba corporis in cœnobio supra memorato ante altare beati Petri Apostoli cum choris psallentium simul & flentium honore debito sepulta est, *teste libro Haganonis.*

Arduinus successor. 6. Post obitum denique clarissimi viri Ragenfredi Præsulis, qui hunc locum pio affectu in antiquo gradu desudavit ponere, atque in sancta religione studuit innormare, frater ejus ARDUINUS in episcopatu successit: sed, sicut prædiximus, neque locum coluit, neque locupletare voluit, sed quædam quæ à fratre suo largita fuerant, subtrahere non timuit. Unde de eo quod paginis inseram, nihil aliud habens præter quod inserui, nisi solum opus lamentabile quod priscorum relatione didici, obstrusum videlicet sibi Episcopatûs aditum, quem ut faceret pervium, Abbatiam sancti Martini *in suburbio Carnotensi* de potestate Episcoporum ejecit, Comitumque habendam in perpetuo tradidit potestati. Itaque eo relicto cum AREMBERTO, quem post beati Alvei excessum Patrum congregationi præfecit, ad venerabilem VVIDBERTUM transeundum est, quem VULFALDUS Præsul Abbatem sacravit. *In his verbis plura sunt observanda: sed prius notandum, ipsum Arduinum*, monachos exosos *habentem*, ex duodecim Præbendis, quas frater ejus dederat, medietatem extorquendo surripuisse.

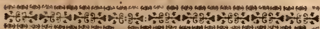
Alvei obitus. 7. *Ad Alveum Abbatem quod attinet, eodem quo Ragenfredus tempore è vivis excessit. Siquidem Arduinus Ragenfredi nepos ac successor, qui brevi tempore sedem tenuit, Arembertum Abbatem Alveo suffecit. In superioris Haganonis testimonio* beatus *Alveus appellatur. In Necrologio sancti Petri*, XV Kal. Septemb. obiit domnus Alveus Abbas structor hujus monasterii. *Et in alio Necrologio*, XVI Kal. Septemb. obiit domnus Alveus Abbas hujus monasterii, qui jacet ante altare beatæ Mariæ: ad cujus anniversarium Præpositus de Boyvilla debet nobis XX solidos. *In superiori Necrologio* GEROARDUS laicus pater Alvei Abbatis VI *Id Iunii laudatur.*

Vulfaldus Episcopus. 8. *Arduinum excepit* VULFALDUS *seu* VULFOLDUS *ex Abbate Floriacensi, sub quo Alveus canonicali habitu deposito in palæstra monastica meruit. Idem Vulfaldus duodecim monachos Alveo Carnutas redeunti comites dedit. Episcopus el... anno* CMLXII, *teste Frodoardo, paullo post Vuidbertum Abbatem post Are...ertum (cujus obitus in Necrologio ponitur* VIII *Kal. Maii) benedixit. Necrologium ecclesiæ cathedralis Vulfaldi perhonorificè meminit his verbis.* VI Nonis Octobris obiit Deo acceptissimus, omniumque laudabilium virtutum claritate decoratus, Abbas primùm, postque Pontifex sedis istius Vulfaldus. *Et tamen in Necrologio sancti Petri ponitur* prid. Kal. Octob. *Ejus meminit Aimoinus in lib.* I *de miraculis sancti Patris Benedicti.*

Vuidbertus Abbas. 9. *Venio ad Vuidbertum Abbatem, Aremberti in regimine cœnobii sancti Petri successorem*, qui quantæ doctrinalis scientiæ vir fuerit, beati Emani passio, quam decenti stilo composuit, declarat: quantæque religionis exstiterit, plurimorum fidelium donaria, quæ chartis inferiùs scriptis (*sic liber Haganonis*) adnotata, demonstrant. Multi enim ejus sanctitatem agnoscentes, ejusque sapientiæ sale, verborum copiâ conditi, terrenas divitias vilipendentes, pro

regni cælestis aditu commutabant. *In his prima est charta Vualteri Comitis Dorcassini de ecclesia sancti Georgii, quam donationem tam sua, quàm Richardi Ducis*, in cujus Comitatu sita erat *ecclesia, roborari curavit*, anno ab Incarnatione CM LXV, Indict. VIII, regnante Lothario Rege anno XI. *In tertia charta nominatur* EIRVEUS, *fortè* Erveus, qui Abbatiam sancti Carauni per largitionem Odonis Episcopi tenebat, *successor videlicet Graulfi Abbatis, cujus superiùs mentio facta est. Octavo loco refertur charta* LEDGARDIS *Comitissa* de Gesciaco regali sede, *ubi postea Prioratus sancti Petri de Gesiaco, cujus loci ecclesiam cum aliquot prædiis concedit Vuiberto Abbate & monachis pro indulgentiâ tam sui, quàm* pro nobilissimi senioris *sui* atque gloriosi Comitis TEDBALDI, & pro anima patris *sui* HEIRBERTI Trecassini Comitis, consentientibus Hugone Archipræsule, *nempe Bituricensi*, & excellentissimo Comite Odone filiis suis, *qui litteris subscribunt, simulque* Odo Carnotensium Præsul, & Emma Comitissa Pictaviæ *cum aliis*. Data nona Februarii die, regnante Hlothario Rege anno XXIV. *In capite 18 legitur instrumentum Rodberti Militis, qui cùm locum* Avrion, *vulgo* Evron, *tradidisset Vuidberto Abbati, & monasterio sancti Petri subjecisset, cum consensu Odonis Comitis, simulque ejus matris Ledgardæ & uxoris Bertæ, postea Vuidberto mortuo*, ipsius successorem Domnum GISBERTUM supplex ac devotus expetiit, ut unum ex suis monachorum benedicendo, in prædicto Oratoriolo Abbatem substitueret, *pacto ut* Avrion locus pro tradendis benedictionibus, vel substituendis Abbatibus, in potestate *monasteris sancti Petri* perpetualiter permaneret: quippe à quo suæ instaurationis summam haberet & principium. *Exstat hoc instrumentum in Gallia Christiana tomo 4 pag. 346. ubi de Ebronio monasterio, quod sæculo VII ab Hadoindo Cenomannensium Episcopo primitus conditum, ut in tomo 3 Analectorum legitur, modò nostræ sancti Mauri Congregationi unitum est. Mortuus est sub annum* CM LXXX *Vuidbertus Abbas, cujus libellum de passione Emanii sociorumque ejus martyrum in codice Colbertino legimus, absque nomine auctoris. Sæculo insequenti floruerunt in cœnobio sancti Petri* ARNULFUS *Abbas &* AREFASTUS *monachus, quos suo loco, Deo dante, illustrabimus.*

Circ. An. CM LX Aut XVII.

DE VENERABILI ANSTEO ABBATE SANCTI ARNULFI,

Ann. Chr. CM LX Sept. VII.

ubi de Adalberone I Episcopo Mettensi.

1. ETsi in *Actis sancti Iohannis Abbatis Gorziensis inferiùs adducendis honorificamentio fiat* ANSTEI *Abbatis, hîc tamen in antecessum de eo agere visum est, ne tam præclari viri memoria cum aliis confusa minùs eluceat. Fuit is percelebris sancti Arnulfi monasterii apud Mettas civitatem Abbas à restitutione secundus, de quo ita Iohannes ejusdem loci Abbas in vita sancti Iohannis Gorziensis num. 66.* Hic in sæculari habitu Domno EINOLDO *seu Agenoldo Abbati Gorziensi* socius, cui & sanguine jungebatur, post aliquot annos rejictis omnibus sæcularibus ex Archidiacono in pauperem Christi verè mutatus est, & in eamdem societatem commigravit, vitâ non inferior ceteris clarüit. Fuit autem linguâ, quantum ad exteriorem sermonem, facundissimus, sed & in scripturis sacris studiosissimus, quamquam & artium nonnulla ei notitia fuerit.... Aliquamdiu ergo in eodem Monasterio Decanus, & Abbatis in omnibus onera strenuè sustentans, vita & verbo omnique sanctæ conversationis exemplo forma gregi dominico factus, ut pæne per ipsum

Ansteus ex Archidiacono Gorziæ Monachus,

cum decanus,

Ann. Chr. CMLX Sept. VII Dein Abbas ad S Arnulfum.

post Abbatem omnia disponi viderentur: tandem viro egregio HERIBERTO apud sanctum Arnulfum, qui primus eidem loco à Domno Adalberone Pontifice, Clericis inde submotis, regulari Monachorum ordine præfectus est, vita decedente, Pastor in Domino profuturus statuitur.

Monasterium S. Arnulfi.

Chron. Episc. Metens. tom. 6 Spicil. p. 657.

2. *Nec leviter hoc loco prætereundum est, quid ADALBERO seu Adelbero in sancti Arnulfi monasterium præstiterit. Antiqua est ejus loci ecclesia, extra muros civitatis Mettensis, sanctorum Apostolorum & sancti Iohannis olim dicta, ante translationem corporis sancti Arnulfi per Goëricum Episcopum istuc factam sub annum DCXL. Monachis ibi successisse tradunt Canonicos, quibus Drogo Episcopus Monachos sufficere cogitaverat: sed morte præventus, id Adalberoni e ns nominis primo exsequendum reliquit, qui Gorziense* cœnobium pæne collapsum fundis & ædificiis restruxit ac muro circumdedit, *ut in Actis Iohannis Gorziensis fusius exponendum est. Illius rei gratiâ Ottonem M. adiit, à quo & privilegium impetravit, id est facultatem substituendi Monachos in ecclesia sancti Arnulfi loco Canonicorum*, qui posthabita canonicæ Regulæ conversatione laico more vivebant, & post creberrimas admonitiones incorrigibiles *esse pergebant. Redamantibus nequicquam Canonicis, sanxit Otto regia potestate*, ut congregata inibi Domino famulantium honesta congregatione, *deinceps* monachica ibi perpetualiter vita ducatur. *Datum Franconofurti* anno Inc. CMXLI Indict. XIV. *Anno sequenti Adalbero ipse litteras hac de re edidit, in quibus hæc leguntur.* Ego indignus Adelbero, sanctæ sedis Mettensium Episcopus, operæ pretium duxi, ut qui diu mihi commissa in corporis negligentia cuncta duxeram, saltem aliqua quæ corrigere valerem, sagaci providerem industria. Itaque monasterium cunctis notum, scilicet beati Arnulfi, in quo videbatur coadunatio clericorum, utque veridicè dicam, & sub testimonio totius Ecclesiæ, acephalorum sub specie Canonicorum Regulæ exsistere; succrevit ardor summi desiderii, ut qui illorum mores & vitam incorrigibilem noveram, (namque & hoc experientiâ diversarum ammonitionum antea cum nostris experieram Suffraganeis) quò potioribus & vitæ præstantissimis ipsius loci præbendam converterem disciplinis. Hujus siquidem deliberationis summa fuit, ut eos inde expellerem, & Deo auctore vitam instituerem monasticam, nisi seipsos sanctæ illi subderent vitæ. Sed hoc quasi despectui babentes, ut erant uniti cœtu, maluerunt esse pares in imperfectionum consensu. Denique consultu nostrorum clericorum, scilicet Abbatum utriusque ordinis, atque fidelium laïcorum, præfecimus ibi Abbatem ARBERTUM nomine, cujus institutionibus in reliquum adventantes, inibi eodem quo definivimus Ordine, scilicet monastico, erudirentur. Quapropter furoris stimulo, veluti de paternis redditibus, accensi, quidam eorum adierunt Regem seniorem nostrum, scilicet Ottonem, vanum super hoc garrientes &c. Actum Metis publice sub die Idus Martii, Indict. XV, concurrente V, anno XIII adeptionis Episcopatus domni & venerabilis Episcopi Adelberonis, *id est anno* CMXLII, *qui Adalberonis anno* CMXXIX *Episcopi creati-tertius-decimus erat. Confer ea quæ superiùs de Bennone ejus præcessore diximus. Exstant apud Meurissium in gallica historia Mettensium Episcoporum hæc instrumenta cum aliis ad eum locum spectantibus.*

Meurisse pag. 304 & seqq.

Abbati Arberto succedit Ansteus.

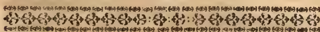
3. *Itaque primus à restitutione apud sanctum Arnulfum Abbas institutus est* ARBERTUS *seu* Heribertus: *cui Ansteus secundo loco subrogatus anno* CMXLV. *Post annos quatuor diploma obtinuit ab Ottone Rege, qui monasterio bona omnia confirmavit.* Ibi, *uti in gestis Iohannis Gorziensis legitur*, brevi ejus industria claruit. Habitacula enim monastico Ordini pulcherrimo schemate construens, locum quem omnino incultum, & nullis ad religionem institutionibus, suscepit, ad omnes usus Domino serviendi aptissimum reddidit.... Ruris quidquid monasterio subjacebat, ita in vineis, pratis, agris, silvisque excoluit, ut cùm rem omnino pauperrimam, & vix paucissimo numero par-

eam nimis stipem promittentem invenerit, post annum exactum (nam is gravis, & quasi pestilentia attactus fuit) in omnem copiam rerum necessariarum Domino benedicente supereffluxerit... Omnibus Dominicis & festivitatibus Sanctorum celebrioribus Missas publicè dixit: ad hoc unaquaque quarta feria privatim. In omnibus misericordiæ actibus non alter eo fuit præstantior. In his quindecim annorum exactis laboribus, in sanctæ perseverantiæ fine cursum consummans, pridie Nativitatis beatæ Dei genitricis decedens, in monumento à se jam olim longe retro à primis annis sui regiminis præparato, plurima devotorum virorum frequentia, Domno & venerabili Antistite Adelberone munus exsequiarum explente, depositus est ex parte basilicæ aquilonari, *anno Domini* DCCCC LX. ANN. CHR. CM LX SEPT. VII

4. *Ansteo non diu supervixit Adalbero, quem anno* CM LXIV *Diedericus excepit. Abbas fuit monasterii sancti Trudonis, cujus basilicam dedicavit. Laboravit etiam ad restituendam in parthenone sancti Petri * apud Mettas regularem disciplinam.* Majus-monasterium ab antiquis dicebatur *ex Ottonis M. diplomate, quod Meurissius refert pag. 313. Istud Adalbero, cooperante germano suo Friderico Duce, in gratiam istius loci Sanctimonialium impetravit,* ut secundùm sancti Patris BENEDICTI instituta sub Regula vel Abbatissa liceret eis militare. *Rex annuit eo pacto, ut dicti loci Abbatissa,* Domna videlicet HAVVIDIS, cum omnibus sibi in præsenti adhærentibus, & in futuro succedentibus, tam prælatis, quàm subjectis, in Monacharum ordine cogantur permanere. Datum III Non. Junii, anno Dominicæ Incarnat. CM LX, Indict. III. Actum Coloniæ. *Mortuus est Adalbero* VII *Kal. Martii, anno Domini* CM LXIV, *& quidem in cœnobio sancti Trudonis, unde ejus corpus primo Gorziam revectum, ibique sepultum, postmodò translatum ad sanctum Arnulfum, ubi Ludovicus Pius aliique ejusdem stirpis Principes sepulturâ donati sunt. De Theoderico seu Diederico ejus successore agemus infra, ubi de translatione sanctæ Luciæ, & de Adelberone secundo, qui Theoderico successit, in Elogio Fingenii Abbatis ad annum* M IV.

Adalberonis alia facta & obitus.

* *Vide* Sacul. 1 p. 61.

VITA SANCTI ODONIS ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS.

ANN. CHR. CM LXI. JULII IV.

Auctore (ut videtur) OSBERNO Monacho Cantuariensi.

Ex manu-scripto codice Thuano-Colbertino.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. *ETSI hujus vitæ scriptor antiquitatem vel ex manuscripto codice sapiat, non tamen ejus nomen ætatemve signat codex Thuano-Colbertinus, ex quo hanc vitam descripsimus. Is auctor mihi videtur esse* OSBERNUS *Cantuariensis Monachus sub Lanfranco Archiepiscopo, qui Osbernus de vita Odonis Cantuariensis Archiepiscopi librum unum scripsisse apud Pitseum memoratur: Incertum est an Vvillelmus Malmesburiensis hunc libellum præ oculis habuerit in concinnando Odonis elogio, quod libro 1 de gestis Pontificum Anglorum inseruit. Dubitandi ratio inde petitur, quòd Vvillelmus in nonnullis rebus, levioris tamen momenti, cum Osberno (sic eum vocare interim liceat) non convenit. Osbernus quippe ait, Odonem suæ electioni in sedem Cantuariensem repugnantem non priùs consensisse, quàm missis Floriacum legatis Abbatem arcessierit, qui eum ad monachatum inditâ cucullâ initiatus fuisset: Vvillelmus habet Odonem, ipsum transito mari apud Floriacum monachi*lia accepisse, *Osberno Gervasius Dorobernensis monachus, Vvillelmo Bromtonus suffragatur. Osbernus addit, Odonem mortuum ecclesiæ custodi apparuisse, ut Elfsinum, in Cantuaria cathedram simoniacè intrusum, verbis suis compesceret: Vvillelmus Elfsino ipsi factum ostentum tradit. Ad hæc quædam Vvillelmus commemorat, ut*

Vitæ scriptor.

à Vvillelmo differt.

Ann. Ch. cmlxi Julii iv.

de sancti Vuilfridi facta per Odonem translatione, aliaque nonnulla, de quibus Osbernus silet. De Osberno plura superius ad vitam sancti Dunstani.

Odonis monachatus.

2. Ambo in id conveniunt, defuncto Vulfhelmo Cantuariorum Antistite, cùm Regis ac populi vota in Odonem concurrissent, hanc constantiùs, ut qui nondum amicisset Monachum, renisum fuisse, ne morem majorum ambitione sua turbare videretur. Nullum enim ad id tempus, nisi Monachili schemate indutum, Archiepiscopum fuisse, inquit Vuillelmus quod aliis verbis tradit Osbernus. Godvvinus sectarius errorem vocat, aitque certum esse, Nothelmum aliosque nonnullos sæculares (ut vocant) Presbyteros Cantuariensi ecclesiæ ante Odonem præfuisse. Verùm nullo argumento id certiùs rescire potest Godvvinus, quàm Odo ipse, aut Vuillelmus primorum temporum viciniores: nec constat Nothelmum monachatûs expertem fuisse. Beda quidem in præfatione ad historiam Anglorum Nothelmum dumtaxat religiosum Londiniensis ecclesiæ Presbyterum vocat: at hoc nomine donare solebant monachi sacerdotes; & Beda ipse in epistola à nobis edita in tomo 1 Analectorum, venerabilem fratrem nostrum Nothelmum Presbyterum appellat. quæ verba monachum designant potiùs, quàm Presbyterum sæcularem. Monachum induit Odo, simulque ipsa monasticarum vestium susceptione professus est sub annum cmxxxviii, quo tempore Floriacense monasterium ad strictiorem Regulæ cultum revocatum fuit operâ Odonis Abbatis Cluniacensis, ut superiùs diximus. Ab eo itaque Odo monasticum habitum susceperit, prætermissis Cantuariensis aliisque Anglicanis Monachis, quorum observantia in tanta opinione tunc non erat. Eadem causa Osvvaldum aliosque Anglos illexit ad cœnobium Floriacense, ex quo Abbo in Angliam missus est non minùs causâ pietatis, quàm eruditionis.

Facta quædam ejus & scripta.

3. Inter alia Odonis facta, quorum in sequenti libello nulla mentio est, præcipuum videtur illud, quod de corporis sancti Vuilfridi Episcopi Eboracensis translatione ab eo Cantuariam procurata legitur tum apud Vuillelmum, ubi de nostro Odone, tum apud Eadmerum in libro de vita S. Vuilfridi, edita in parte prima Sæculi 3 Benedictini, pag. 226 & 227. Addit Vuillelmus curasse Odonem, ut heroico metro Vuilfridi vita texeretur; idque exsecutum fuisse Fridegodum quemdam, cujus poëma magna ex parte retulimus in prædicta parte Sæculi 3. Subdit Vuillelmus Synodalem Odonis epistolam ad Suffraganeos suos tempore Edmundi Regis directam, qua eos hortatur, ut ne tepidè & negligenter in regimine animarum converentur. qua in epistola Odo non mediocre (ut Vuillelmo visum est) litterarum dedit indicium, sed majus pietatis ac sollicitudinis pastoralis. Hæc epistola ab eo scripta est, ut puto, post constitutiones ab ipso latas sub eodem Rege, apud Spelmannum editas, in quibus cavetur de officiis Regis, Cleri & magistratuum. In capite 6 Monachos hortatur, ut in omni humilitate & obedientia die noctuque vota sua adimplere studeant, permanentes in timore Dei in ecclesiis, ubi se voto constrinxerunt. Non sint vagabundi, neque gyrovagi, qui nomen monachi desiderant, officium autem ejus contemnunt: sed secundum exempla Apostolorum, per habitum humilitatis, laboribus manuum, & lectione sacra, & continuis orationibus se exercentes. Ad hæc Eadmerus in prologo ad vitam sancti Vuilfridi memorat Odonis nostri libellum de vita & conversatione ipsius Vuilfridi. Sed libellus iste sine dubio non alius est quàm Fridegodi carmen, cui in codicibus nonnullis præmissa est Odonis epistola. in qua hæc verba. Igitur venerabillimas beati Confessoris Christi Vuilfridi reliquias indecenti sentinosæ voraginis situ marcidas immo (quod dictu quoque meticulosum est) Prælatorum horripilatione neglectas, cùm inde favente Deo, scilicet à loco sepulcri ejus, quidam transtulissent, reverenter excepi, atque intra ambitum metropolitanæ, cui gratia Dei præsideo, collocavi. Itaque tantæ tamque Deo dignæ affinitatis delectatus vicinitate, & editiore eas entheca decusare, & excerptis de libro vitæ ejus flosculis novo opere pretium duxi carmine venustare, id est per Fridegodum. quod tamen Eadmerus, & forsan alii nonnulli, Odoni tribuerunt. Nescio an certiora sint quæ de aliis Odonis scriptis habet Pitseus, qui ei insuper tribuit librum unum ad Floriacenses pro nepote suo Osvvaldo: alium item de reali præsentia corporis Christi in Eucharistia, itemque librum unum epistolarum, & alium diversorum poëmatum.

Sanctus.

4. Quod superest, Eadmerus, Vuillelmus Malmesburiensis, Matthæus Vvestmonasteriensis, aliique Odonem sanctum vocant, & post eos Cardinalis Baronius in tomo 10 Annalium, tametsi in Martyrologio Romano locum non habet Odo. Eum die quarta Julii ad Dominum migrasse ex Capgravio aliisque scriptoribus Anglicis Maihevvius docet, non septima Februarii, qua die de sancto Odone agit Molanus in Additionibus ad Usuardum. Laudatur maximè in sequente vita S. Dunstani per Osbernum.

Odo paganis parentibus relictis,

1. VEnerabili Christi Confessor ODO nobilibus, sed paganis [a] parentibus oriundus, sicut rosa è spinis floruit, vel quasi pretiosum de vilibus vasculis aroma processit. Nam ex impia illa Senatorum multitudine

[a] Nempe ex Danica feritate, ut scribit Vuillelmus, Bromtono natione Danus Severo cognomen tribuunt nonnulli fide digni, teste Maihevvio, sed recentiores, quos inter Pitseus.

fertur

fertur genus habuisse, quæ olim sceleratissimum prædonem Inguarem comitata, navali manu in regnum Anglorum est advecta. Hos ille nativitatis principes sortitus, & eorum accuratissima educatione pueriles annos transla- tus, festinabat Christianorum conventicula indesinenter adire, divinos qui ab illis dicebantur sermones magna animi oblectatione audire; domumque revertens quæ audierat parentum auribus sedulò infundere. Super quibus bonorum studiorum primordiis pater impius impiè irritatus, prohibebat omnino ne Christum nominaret, neve paternas institutiones Christianæ religionis veneratione immutaret. Verum ille prohibentis imperium penitus despiciens, magis ac magis ecclesiæ limina terere, & divini verbi intento animo semina percipere, & quæ ceperat absque pavore domi nuntiare. Hinc iterum pater supra humanum modum exasperatus, gravissima illum correptione affligit, jusque hereditatis, quod ad illum lege primogenitorum venire debebat, subtrahit. Tum puer exsultans in Domino, quòd talem pro ejus nomine proscriptionem subiret in terra, propter quam adscribendum se esse confideret in cælo; dimissis parentibus, parentum divitiis, nudus & omni mundano decore privatus aufugit. ANN. CHR. CMLXI JULII IV.

2. Adito itaque Duce quodam, nomine ATHELMO, qui tempore Regis ELUVREDI & Christianissimus, & inter ceteros Optimates regni Anglorum unus de sublimioribus erat, postulabat se illius potentiâ & auctoritate à parentum suorum furore defendi. qui bona adolescentis indole gaudens, nec dignum aliquatenus esse judicans, ut tale decus paganis ritibus sub patris imperio deserviret; paterno affectu illum suscepit, defensione munivit, auxiliis necessariis simul & non necessariis fovit, deinde Græca ac Latina lingua magistris edocendum tradidit, quarum linguarum pleriśque tunc temporis in gente Anglorum usus erat, à discipulis beatæ memoriæ THEODORI Archiepiscopi profectus; factúsque est in utraque lingua valde gnarus, ita ut posset poëmata fingere, prosam continuare, & omnino quicquid ei animo sederet, luculentissimo sermone proferre. Athelmum adit. litteris studet.

3. Post hac Sacramento baptismatis tenatus, clericali tonsura decoratus, usque ad subdiaconatus ministerium Domini sui admonitione perductus est: in quo gradu per aliquot annos ita sanctitate vitæ & prædicationis sinceritate pollebat, ut quicumque illum agnosceret, Spiritus-sancti Templum esse non dubitaret; omniumque testimonio dignus esset qui ad altiora Ecclesiæ ministeria, licet ætas ejus (quantum ad instituta Canonum spectat) hoc prohiberet, provehi deberet. Unde suasus à domino suo ut ad sacerdotium se sineret transferri, quatinus ab illo divinum quotidie officium audiret, cujus vitam castissimam, manus verò munditiæ plenas agnovisset; ille objecta immatura ætate, quantum potuit obstitit. Postmodum vero ratione simul & antiquorum exemplorum auctoritate victus, religioso desiderio cessit; leviticam stolam humero circumdedit, parvoque tempore elapso summorum quoque mysteriorum sacrator accessit. Ex quo tempore tam ipse Dux, quàm ceteri pene omnes regalis palatii Principes in summa eum veneratione habere: secreta male actæ vitæ ei aperire, & de his emendandis ejus consilio libenter credere. Ordinibus initiatur.

4. Interea Dux Regi suggessit habere se desiderium proficiscendi Romam, & sanctis Apostolis ibidem supplicandi: moxque regia licentia simul ac munificentia donatus, adjuncto sibi venerabili presbytero Odone, cum magno comitatu profectus est. Sed cùm itineris aliquantulum peregissent, acerba tactus infirmitate acriter cœpit ægrotare, adeo ut vix reciproci flatus posset aëra spirare. Cumque per sex continuos dies & languor augmentum, & commeatus acciperet detrimentum; septimo jubet omnem turbam cœpta via progredi, solo Odone secum retento, cujus ope in præsenti periculo maximè indigebat. Quem ad se post relictos illos flebili voce cla- Romam adit cum Athelmo,

Ann. Ch. CMLXI Julii IV. eumque sanat.

matum, orat ut pro sui liberatione Domino preces effundat, referens se indubitanter credere, quod nihil ei divina pietas denegaret, quem à puero magna gratia acceptum haberet. Tum venerabilis Odo animo ad Deum erecto toto corpore terra procumbit, magnosque divinæ clementiæ singultuum imbres effundit; surgensque de solo postulat sibi repletam vino phialam deferri: super quam invictæ crucis signaculum edens, humiliter vinum viro porrexit, atque ut in Domino per omnia confideret fideliter admonuit. Bibit itaque homo quod erat in calice, & eodem momento cum redderet phialam, redditam sibi omnimodam senriebat medelam. Proinde curvatus ad genua Presbyteri, gratias refert, ascensoque equo præmissos comites volucer insequitur, quos celeri cursu viam terentes sequenti die impigro & ipse volatu attingit. Viso autem illo omnes præ gaudio lacrymas fundunt: sed præstitæ salutis auctorem cognoscentes amplius mirantur. Romuleam igitur ad Urbem usque progressi, & inde ad patrios lares feliciter reversi, immensam tum Regi, tum ceteris in palatio degentibus in adventu suo lætitiam præstant.

in Angliam reversus,

Regibus duobus mortuis,

5. Post dies Duce ipso, ac post Ducem præfato Rege de præsenti vita sublato, Eduardus filius ejusdem Regis in regnum successit, & illud pluribus annis prudentissimè rexit: in cujus diebus venerabilis Odo Presbyterii gradum officio simul ac vitæ sanctitate insignis administrabat, Regi notus, & acceptus ei, & omnibus admirandus ad omnes benignitate ac mansuetudine diffusus, omnium moribus juxta Apostolorum se contemperans, ut omnes Christo lucrifaceret. Ubi autem Rex Eduardus huic vitæ modum posuit, Ethelstanus filius ejus regni habenas sortitus est. Vir vero admirabilis Odo vitam (ut diximus) virtutum per omnia agens, magnus ab omni populo habebatur. Nec enim civitas super montem posita, vel lucerna in candelabro lucens poterat abscondi. Hinc processit ut sanctitatis ejus fama quotidie augmentando magnificata, ad aures quoque eximii Regis Etheleftani mira cum laudis exaltatione perlata sit: qui hominem ad se evocatum, & vere Dei famulum esse certissime agnitum, suis eum amicitiis jungit, ac secretorum suorum præ ceteris conscium facit.

Ethelstano fit carus,

tum Episcopus Schireburnensis.

6. Inter hæc sedes episcopalis, quæ tunc temporis *Scireburne*, nunc autem *Seriberic* est, Pastore viduata est. Sciens itaque Rex Odonis vitam Pontificatu omnino dignissimam, eum de suscipiendo Episcopatu interpellare, ac ut ovium Dei Pastor Apostolicus loco defuncti fieri acquiesceret, magno cœpit studio renitentem obsecrare. Quid moror? tandem Ecclesiæ ac regiis precibus victus, quod sibi nimium grave testabatur, pontificale officium in præfata Sciréburnensi ecclesia Pontifex factus administrare consensit. Præsidebat his diebus loco, dignitate, auctoritate, & officio Ecclesiæ Cantuariensi vir bonus & strenuus, Vulfelmus [a] nomine, qui huic Regis, Cleri ac plebis electioni animo libenti consensum attribuens, eum pro suo jure in illam, ad quam electus erat, pontificii dignitatem debito cum honore sacravit. Sacratus autem & insignibus sacerdotalibus sacerdotaliter infulatus, quàm gloriosum Deo habitaculum se præbuerit, quàm erga animarum sibi commissarum lucra sollicitus fuerit, nescio utrum aliquis dignè valeat eloqui, quantacumque sagacitate præditus ingenii. Unde quid de illis simplicitas puræ mentis advertere possit, scribere nolo: tantùm opera miserentis Dei quæ in servis suis placita sibi simplicitate inhærentibus operari in beneplacito suo dignatur, eis consideranda propono.

Anno 938 paganis superiorem præstat Etelstanum.

7. Anno inter hæc Dominicæ Incarnationis nongentesimo tricesimo [b] octavo, regni autem Ethelstani victoriosissimi Regis quarto-decimo, congregatus est adversus regnum Anglorum immensus paganorum exercitus pro-

[a] De Vulfelmo egimus supra in Elogio Plegmundi Archiepiscopi Cantuariensis.

[b] Eodem anno Chronologia Saxonica Bedæ subjuncta reponit hanc pugnam.

sanis legibus suis subjugando coërcere, & enervando volens annihilare sacratissimas quas Angli servabant leges Christianorum: quibus nominatus Princeps valida armatorum manu stipatus occurrens, pugnæ se dedit, & diutissime ac atrocissime pugnatum utrimque est. Duxerat autem secum in aciem Rex sanctum Odonem, ejus meritis se multo maximè quàm militum copiis confidens hostem victurum. Dum igitur hinc inde strages gravissima fureret, & ærumnosa res luctuosa contigit. Quo etenim Rex ipse pugnabat, juxta capulum gladius confractus est, & Regem quasi inermem hostibus exposuit. Inter hæc Odo à pugna remotus longiusculè stabat, ore & corde pro salute Christiani exercitus Christo supplicans, & vultum manus ac lumina cælestibus pro hoc ipso indefessus extendens. Quid itaque Rex vitali eventu facere posset fluctuabat, ut se armaret suorum quemquam exarmare nefas judicabat. Pars igitur adversariorum ubi Regem fracto ense stare adverrit inermem; fugam quam inire cœperat, versis vultibus in pugnam acriori cæde vindicare aggreditur. Tum subitò intonat æther à clamore multitudinis, ut Deus succurreret, & celeri gressu Odo venerandus accurreret vociferantis. Advolat, & quidnam sibi velit Rex à se fieri lassabundus interrogat. Audit, & statim Regi taliter inquit: Quid est hoc? quo intendis? Ensis tuus in latere tuo integer pendet, & tu eum fractum esse conquereris? Redi ad te, ad vaginam manum extende, exsere illum; & ecce dextera Domini erit tecum. Nec formides, quia non priùs continget solis occubitus, quàm adversarios Domini tui, qui contra te insurrexerunt, fuga involvat aut interitus. Ad hæc quique audientium grandi stupore attoniti deflexis luminibus viderunt, quem priùs non viderant, ensem in latere Regis pendentem: quem Rex in Deo confortatus arripiens, dextera lævaque cunctos occursantes, aut debilitavit, aut fugavit, aut morti funditus tradidit. Itaque juxta verbum famuli Dei factum est, ut simul & sol occumberet, & Regi de hostibus victoria proveniret. Quid hinc gratiarum, quid laudum, quid votorum Deo per fidelem servum suum Odonem, per Regem, per victorem exercitum, per totum regnum quo magnitudo istius victoriæ perlata est, sit persolutum quis enarret? Magnificentia facti docebit audientes, quia non facile quisquam. Gloriosus autem Odo magnæ dehinc admirationis apud omnes habitus est, & verè præclarus Israelita comprobatus.

Ann. Ch. CMLXI Julii IV.

8. Post paucos hujus insignis victoriæ annos Ethelstanus bono fine [a] præsentem vitam finivit, & frater ejus EADMUNDUS locum decedentis Rex factus obtinuit. Hinc germani sui vestigia in bono æmulans, bonos quosque summo studio diligebat, & eos sibi familiares effectos, in his quæ Christianum Regem decebant, sincero ac libenti animo audiebat. Præclarè igitur inter alios beatus Odo ejus familiaritate potitus est, & ab eo pura mente dilectus. His diebus VULFELMUS Pontifex Cantuariorum cunctis mortalibus debitum vitæ finem sortitus est. Ne itaque tanta sedes plus æquo pastore careret, reverendum Odonem Rex convenit, suadens quatinus desolatæ ecclesiæ per susceptionem super illam curæ pastoralis subveniret. Obstat ille, nec ullum suadenti præbet assensum. Dicit enim & indignum se tanta re; & si dignitas aliquatenus adspiraret, tamen ne Pontifex ecclesia sua relicta ad aliam migret, Canonum auctoritate fatetur prohiberi. Contra quæ & notam omnibus probitatem illius Rex edisserit, & quod beatus Apostolorum princeps Petrus de Antiochia Romam translatus fuerit, multique alii juxta veterum monumenta librorum sedes suas ratione cogente mutaverint, luculento sermone proponit. & adjecit: Hujus quoque rei exemplum penes nos satis idoneum & clarum habemus, viros videlicet sanctos, MELLITUM

Eadmundo cogente ad Cantuariæ pontificatum,

non acquiescit translationi,

[a] Nempe anno DCCCCXLI, & quidem VI Kal. Novembris, ex Chronologia Saxonica. Non ergo ante annum sequentem contigit Odonis promotio in sedem Cantuariensem, ut superiùs in Elogio Plegmundi probatum est.

Circ. An. CM LXI Julii IV.

dico Antiſtitem Lundonienſem, & JUSTUM Rofenſem Cantuariam ſimili ratione, qua te ſedem mutare ſuademus, fuiſſe tranſlatos. Victus in his Pontifex ſanctus, aliud ſuæ contradictionis argumentum opponit. Cum primi, inquit, patres ipſius Eccleſiæ, qui & Chriſtianitatem regno Anglorum attulerunt, & omnes qui eis ſucceſſerunt uſque in præſens Monachi, ut omnibus conſtat, exſtiterint; ego tam antiquam, tam ſanctam, tam Deo acceptam, & tantorum Patrum auctoritate robotatam conſuetudinem mutarem, infringerem., annihilarem? Abſit, immo noverit tota Britannia, & quæ adjacent inſulæ omnes, me nullo umquam pacto conſenſurum, ut ipſe in clericali habitu conſtitutus per pontificatum eccleſiæ Cantuarienſi præſideam, cui nullus antehac qui Monachus non fuerit, ſcitur præſediſſe. Attamen quia me (ut intelligi datur) non tu ſolus, ſed multi vocant, ut ibi Pontifex fiam, nec meum eſt illis reluctando penitus contradicere, ne eum qui in ipſis habitat Deum offendam; commendans conſcientiam meam ab omni iſtius honoris ambitione vacuam Deo, ſanctum propoſitum monachicæ religionis, quod ab ineunte ætate deſideravi, nec adipiſci variis cauſis impedientibus merui, hac ſaltem, ut interim ita putetur, occaſione aſſumam. Poſtmodum

Niſi priùs ſit Monachus.

vero de Pontificatu, quo de agitis, ipſe cui cuncta cordium ſecreta pateſcunt, agat, & hunc in eo conſtituat, quem idoneum ad hoc ſua ſapientia probat.

9. Hac viri ſententia Rex non modice exhilaratus, laudat ſanctum propoſitum ejus, laudat admirandum & imitandum exemplum magnæ humilitatis ejus, laudat conſtantem virtutem animi ejus. Deſtinantur igitur poſthæc ſub celeritate nuncii ad Abbatem cœnobii ſancti Benedicti Floriacenſis, ſanctæ religionis habitum ad opus Epiſcopi juxta præſcriptum negotium exquiſituri. Fama ſiquidem religioſiſſimæ converſationis, quæ apud Floriacum ipſis diebus, quaque terrarum ferebatur omnimodo fervere; & econtra ſtudium ejuſdem religionis, quod ob multiplices diverſorum eventuum caſus in Anglia uſquequaque cœperat defervere, illuc mitti & inde cupitæ religionis effe-

Monachi veſtem à Floriacenſibus accipit.

ctum perſuaſit expleri. quod & factum eſt. Abbas quippe loci ipſius audito nuncio lætiſſimus efficitur, aſſumtiſque ſecum nonnullis è fratribus ſuis proſpero curſu mare tranſvectus, Angliam ingreditur: Antiſtitem Odonem Deo in cunctis placere ſtudentem alacer adit, & ei quam deſiderabat ſancti propoſiti veſtem devotiſſime tradit. Spectabilis igitur Pontifex Odo Monachus habitu factus, qui jam olim monachicæ vitæ ſactis fuerat actibus decoratus, quin jugum Domini ſuper totam Angliam à Rege & regno invitatus, immo

Fit Archiepiſcopus,

compulſus ſuſciperet, factus Antiſtes Cantuarienſis recuſare ultra non potuit. Qualiter ergo ſuſcepti regiminis officio uſus ſit, qui noſſe deſiderant, ex vita ejus quæ & qualis ante ſacerdotium & in ſacerdotio fuerit paucis ſupra digeſſimus, ſicut æſtimo, poſſunt advertere. Exſtitit enim & ſanctitate laudabilis, & ſapientia admirabilis, & conſtantia ſingularis.

Edredum ungit.

10. Rege autem Eadmundo in domo ſua malitioſè interfecto, frater ejus EDREDUS imperii dignitate functus, à glorioſo Odone Cantuariorum ſummo Pontifice in Regem ſacra eſt unctione perfuſus. His diebus vir præcipuæ probitatis DUNSTANUS, Glaſtonienſis cœnobii digniſſimus bbas, magnus apud Regem, & honorabilis omni populo habebatur. Bea- A autem Odo moribus & ætate grandævus, religione & induſtria pollens, auctoritate & modeſtia præſtans, Chriſtianis legibus totum Regnum prud[illegible]ſſime nobilitabat. Rex ipſe Deum timens, bonos quoſque ſpeciali amoris dulcedine fovens, malos verò ne ſua tyrannide bene agentes conturba-

Euchariſtiæ adverſarios miraculo convertit.

rent fortiter premens, boni Principis mores & actus exſequebatur. Hoc ferme tempore quidam clerici, maligno errore [a] ſeducti, aſſeverare conabantur, panem & vinum quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem in priori

[a] Hæc totidem verbis Maiheuvius refert ex Capgravio, qui proinde hunc libellum jam edidit: ſed Capgravium hactenus nobis recuperare non licuit.

substantia permanere, & figuram tantummodo esse corporis & sanguinis Christi, non verum Christi Corpus & Sanguinem. Quorum enormem perfidiam beatus Odo destruere cupiens, dum quadam die in conspectu totius populi sacrosanctis Missarum sollemniis devotus intenderet, expressis lacrymis Dei omnipotentis clementiam in suo ministerio adfore postulavit, quæ ad depellendos hominum errores substantivam divinorum Mysteriorum declararet proprietatem. Cumque ad confractionem vivifici panis ventum fuisset, ô ineffabilem Dei miserationem, ô præsentem æternæ majestatis ostensionem! confestim namque inter manus Pontificis, fragmenta corporis Christi tenentis, sanguis guttatim defluere cœpit. Stans itaque Pontifex, & præ gaudio uberes lacrymas fundens, innuit adstantibus ministris, ut illi potissimum propius accedant qui nuper in fide titubaverant. Vocati igitur celeriter adsunt, atque in tantarum rerum consideratione perterrefacti pavitanti voce exclamant: O te inter homines felicissimum hodie, cui filius Dei semetipsum in carne dignatus est revelare! Et rursum, Exora, inquiunt, pallulum, Pater, exora Domini majestatem, ut in pristinam formam præsens sanguis commutetur, ne nos propter infidelitatis errorem divina ultio sequatur. Oravit ergo sacerdos; post orationem ad aram respexit; & ubi dimiserat sanguinem, consuetam vini reperit speciem. Sumtis autem cælestibus sacramentis, lætantibus cunctis qui tantis interfuere spectaculis, præcepit Pontifex pro testimonio tantæ virtutis omnes undecumque pauperes aggregari, & sollemne convivium eisdem præparari. Ipse autem cum suis in magna gratiarum actione lætitiam agebat, propterea quòd omnis error de Dominico corpore in pectore suorum abolitus fuisset, nec ultra panem in altari positum verum Christi corpus esse diffiderent, qui verum sanguinem inde manare conspexissent. Ann. Ch. CMLXI Julii IV.

11. Aliud quoque divinum re vera miraculum in Ecclesia cui præerat fecit, immo ipse non fecit, sed qui solus habet divinitatem in illo fecit. Nam tectum ejusdem ecclesiæ, nimia vetustate corruptum, semiruptis per totum partibus pendebat. quod ille renovare cupiens, murumque in porrectiorem celsitudinem exaltare desiderans, congregatis artificibus præcepit, & quod dissolutum desuper eminebat penitus tolli, & quod minus in altitudine murus habebat jussit extolli. Sed quia clerus ac populus absque servitio divino esse non valebat, & tantæ magnitudinis templum non reperiebatur quæ ad capiendam numerosæ plebis multitudinem sufficere videretur; deprecatus est Pontifex Dominum, ut quousque opus incœptum consummatum fuisset, nulla aut infusio imbrium, aut vis ventorum infra parietes ecclesiæ descenderet, quæ eos à divino opere prohibere valeret. Factumque est, ut in tribus annis quibus ecclesiæ muri in altum porrigebantur, tota fabrica desuper pateret, nec tamen, non dico infra ambitum solius ecclesiæ, sed nec intra muros totius civitatis imber aliquando descenderet, qui vel clerum in ecclesia consistentem ab officio præpediret, vel populum ad ecclesiam concurrentem aliquatenus posset ab incœpto cohibere. Erátque res digna spectaculo, cùm videres omnia civitatis pomeria aquis infundi, & ejus mœnia nulla pluviarum inundatione madefieri. Mirum in restauratione ecclesiæ.

12. Cum autem Rex Edredus transitoriam vitam vita perenni permutasset, EDWIS filius supra memorati Regis Eadmundi in Regem electus est. qui moribus & ætate juvenculus, juvenum quos sibi comites atque satellites associaverat, mox cœpit consiliis uti, spretis senibus, quos vita, moribus & ætate magna præditos industria & auctoritate constabat. Unde correptus à fortissimo milite Christi Odone, aliquantisper se temperabat, verens ne si illum omnimodis non audiret, regiæ dignitatis benedictionem ultra votum suum sibi dare differret. At ubi eadem benedictione potitus est, ilico quasi effrenis effectus, omnes eordis sui sequebatur affectus. Factus est igitur Edwium Regem libidinosum.

Circ. An. cm lxi Julii iv.

voluptatum magis quàm Dei, luxuriæ quàm ſobrietatis, libidinum quàm caſtitatis amator. Ibat itaque juxta deſideria cordis ſui, & iniqua gerens à ſuis benedicebatur. Super hæc ea die qua regni coronam in conſpectu totius eccleſiæ in capite geſſit, gravis infamiæ notam tantæ gloriæ & ſibi ingeſſit. Cùm enim poſt officium eccleſiaſticum unà cum Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus, c[illegible]iſque Principibus regni jam pranſus ſederet, ſubitò exſilivit, & relicto conſortio omnium in ſecretiorem ſeſe cameram contulit, duarum feminarum illic eum operientium ſtupri ardore ſucceuſus infandum conſortium expetens. quæ res confidentium mentes magni pudoris mærore dejecit. Habito autem conſilio inter eos quid facto opus eſſet, miſſus eſt ab Archiepiſcopo & primoribus is, cujus ſuperiùs mentio facta eſt, venerabilis Abbas Dunſtanus, Regem ab illicitis amplexibus abſtrahere, & ad regiam ſedem inter Principes revocare. quod & factum eſt. Quapropter Rex vehementi furore turbatus, Dunſtanum ſuis omnibus ſpoliatum exſilio damnavit, & extra Angliam trans mare fugavit. Fecit, & alia innumera mala, quæ quoniam aliàs latiùs, licet non omnia, digeſta ſunt, hic tantummodo paucis ea tetigiſſe ſufficere ratus ſum.

per Dunſtanum,

tum per ſe emen lare conatur.

13. Quæ miles Dei omnipotentis Odo æquanimiter ferre non valens, iniquitatum illius publicus hoſtis effectus eſt. Siquidem ubi eum nec admonitionibus ſuis, nec obſecrationibus ſuis, nec increpationibus ſuis adquieſcere velle ut ſe corrigeret vidit; pontificali auctoritate uſus, unam de præſcriptis mulieribus, quam & amplior potentia, & obſcenior impudentia dehoneſtabat, & notiorem hominibus fecerat, quaque nimium contumelioſis amplexibus Rex frequentiùs abutebatur, miſſis militibus à curia Regis, in qua manſitabat, violenter abduxit, & eam in facie deturpatam, ac candenti ferro denotatam, perpetua in Hiberniam exſilii relegatione detruſit. quæ tamen poſt nonnullum temporis intervallum, jam obductâ in cicatricem corporis formâ, ſed adhuc hiante impudicæ mentis deformitate, relicta Hibernia Angliam rediit, & Gloceſtram cæcati cordis obſcuritate imbuta pervenit. ubi ab hominibus ſervi Dei comprehenſa, & ne meretricio more ulteriùs vaga diſcurreret ſubenervata, poſt dies aliquot mala morte præſenti vitæ ſublata eſt. Erat quippe ſummus Pontifex Odo vir virtutum robore & grandævitatis maturitate ac conſtantia fultus, & omnium iniquitatum inflexibilis adverſarius. Non hunc alicujus gaudii ſæcularis illecebræ, non hominum minæ, non cujuſvis damni perpeſſio poterat à rectitudine deterrere. Quapropter quia nec ſperabat aliquid, nec expaveſcebat, omnium impotentium itam exarmabat.

Eadgaro Rege Dunſtanum faciat.

14. Eadvvio autem Rege (ſi Rex nominandus eſt, qui nec ſe nec alios regere novit) Eadvvio inquam Rege regno pro ſuis criminibus eliminato[a], & miſera morte damnato, EADGARO fratri ejus thronus regius ſuper totam Angliam confirmatus eſt. Hic omnes pæne anteceſſores ſuos morum probitate præcedens, cunctas iniquitates quæ diebus fratris ſui emerſerant compreſſit, evertit, & pro poſſe in nihilum egit. Præterea mox ubi regnum obtinuit, reverendum Abbatem DUNSTANUM ab exſilio revocavit, & eum in Epiſcopatum Vvigornenſem promovit. qui electus Pontifex in gradum ſuſcepti honoris conſecrandus Cantuariam pro more advenit, ſeque ab ipſius ſedis Antiſtite, beato videlicet Odone, ſacrari expetiit. Annuit ipſe libens. Verùm ut ſanctum Epiſcopum Spiritu prophetiæ pollere in dubium nulli veniret, hominem qui ad Vvigiorum Pontificatum promovendus advenerat, in Pontificem Cantuariorum ſancti Spiritus operatione promovit. Super quo à circumſtantibus cur ſic ageret inquiſitus, Scio, inquit, filii, ſcio quid operetur in me Deus. Et hunc quidem Vvigornenſis provincia me vivente Paſtorem habebit, ſed tota Britannia eodem, me defuncto, rectore gaudebit. nec enim lege ſtringitur ſancti Spiritus donum. Quæ prophetia

a Hanc excommunicationem Spelmannus refert ad annum 958.

quàm vera exstiterit, Ecclesia Dei quæ ejus tegimine, sicut prædixit Episcopus sanctus, diu postmodum gloriata est, & usque hodie sacratissima illius intercessione munitur, optimè novit. *Ann. Ch. CM LXI, Julii IV.*

15. Talibus igitur bonorum gratiis spectabilis vir Odo à Domino sublimatus, nequaquam se propter merita operum suorum extulit, sed semper ad meliora proficere studuit: quæ retro sunt oblitus, & in ea quæ antè sunt extensus, sequebatur ad palmam supernæ vocationis Dei, populumque sibi commissum more segetum feracium cælesti doctrina, quasi pluviali gratia, quotidie irrigavit, quousque animam illius Rex in cubiculum suum introduceret, & torrente voluptatis suæ inebriaret. Raptum igitur ex hoc sæculo luculentissimum sidus urbis Cantuariæ Odo, gaudentibus Angelis sedem petiit [a] supernæ ac gloriosissimæ civitatis, ubi sempiterna exsultatione lætatur, & Christi faciem ineffabilis suavitatis dulcedine contemplatur, securus jam de præmio sui, atque de filiorum suorum salute sollicitus. Obiit autem præsentibus universis Ecclesiæ Christi filiis, quibus etiam flentibus promittebat quod bonum illis pastorem post obitum suum Dominus esset provisurus. *Moritur.*

16. Post cujus transitum obtinuit locum summi sacerdotii ELFSINUS Vventanus Episcopus, cognomento Lippe, datâ pecuniâ principibus qui primi erant in palatio Regis Eadgari. Nam & ante Odonem magna ad rapiendum sacerdotium cupidine agebatur, sed bonorum constantia Episcoporum impediebatur. Unde cùm die adventus sui Cantuariam sollemni processione susceptus fuisset, accessit ad sepulcrum viri Dei, stansque super illud ita furialibus verbis defuncto exprobravit, dicens: Inepte, ecce tu mortuus es, & sub tellure putridus jaces, & ego cùm voluero de te potenter triumphabo. Te vivente summus Anglorum Pontifex esse nequivi, te obeunte factus idipsum sum juxta quod olim esse concupivi. Et inde, male ac decrepite senex, nullas gratias habeas, quia si ultra vivere potuisses, nec mihi, nec ulli vel participium habiti honoris tui concedere voluisses. Ita ille palam in præsentia eorum qui aderant dixit, & baculo tumbam sancti percutiens, trisulco furore quo tenebatur accensus inde recessit. Sed eadem nocte dum mortalibus concessa requies esset, apparuit beatus Odo ecclesiæ Salvatoris digno custodi, vultum lacteum habens, vestimentum vero rosei coloris, ita virum alloquens: Dormis an vigilas? Dormivi, inquit ille, senior venerande, sed ecce vigilo te loquente. At ille, Vade, inquit, ad electum sed non à Deo Episcopum Elfsinum, & hanc illi legationem ex meo nomine defer. Hæc mandat tibi servus Christi Odo. Non sum mortuus, sed vivo Regi meo omnipotenti Deo. Atque ut hoc certissimè experiaris, noveris quia sicut tu causa mei adhuc in carne viventis non evaluisti ad Archiepiscopatum Cantuariensem pervenire, ita per me in cælesti Regno nunc viventem invasum honorem in proximo perdes. Audi ergo quæ dico, quoniam hesterno die verbis mihi derisoriis exprobrasti, baculo tuo sepulcrum meum percussisti: prædico tibi quia mare transfretabis, Alpes ascendes, sed nequaquam pallium Patriarchatus sanctæ Dorobernensis ecclesiæ obtinebis, nec umquam in apostolica ejus sede sedebis. Ille autem qui hæc viderat, timens Episcopi sævitiam dissimulabat istâ nuntiare. Sequenti nocte apparuit ei iterum sanctus Dei quæ ante dixerat dicens: sed nec tunc quæ audierat homo nuntiare audebat. Item tertia nocte adveniens vir Dei pontificali dignitate redimitus, increpavit præfati hominis socordiam, dicens: Si vitæ tuæ prosperitatem gnarus retinere desideras, moneo ne quod à me secundo audisti, Episcopo tuo revelare dissimules. Nam si feceris, in pœna tua te bene fecisse probabis. Tum ille experrectus, & admodum perterritus, mane facto perrexit ad Episcopum

Elfsinus simoniacus ei succedit,

qui mortuo insultat.

S. Odo custodi ecclesiæ dat mandata in Elfsinum,

[a] Odonis mortem anno 958 consignant Florentius Vvigorniensis, Rogerius Hovedenus, & Matthæus Vvestmonasteriensis. At præferenda Chronologia Saxonica, in qua *Odo Archiepiscopus obiisse* dicitur anno 961. Confer Notas ad vitam S. Dunstani infra ad annum 988 Odoni Vvillelmus annos XX regiminis, rectiùs quàm Bromtonus, qui XXIV tribuit.

ANN. CH. CMLXI Julii IV

incurvatusque toto corpore ante illum ait. Venit ad me, Pater honorande, speciosus ut Angelus Dei gloriosus Odo prædecessor tuus, qui hæc tibi præcepit denuntiari. Quoniam, inquit mihi die nudiustertiano verbis illusoriis exprobrasti, baculo tuo sepulcrum meum percussisti, prædico tibi quia mare transfretabis, Alpes ascendes, sed nequaquam pallium Patriarchatus sanctæ Dorobernensis ecclesiæ obtinebis, nec umquam in apostolica ejus sede sedebis. Quibus dictis dimisit à se Episcopus telatorem visionis, parvipendens ea quæ audierat verba ineptæ (ut dicebat) comminationis. Sed evolutis aliquantis diebus omnia evenerunt quæ à sancto Dei prædicta fuerunt. Mari namque propter pallium deferendum transito, itinere aliquamdiu prospere decurso, mox ut montana conscendit, nimio frigore resolutus, equos qui in ejus comitatu erant necari præcepit, pedesque suos eorum ventribus immisit, existimans nimietatem frigoris tali posse remedio propelli. Sed non cessante qui illum cruciabat divino furore, Domini majestatem impius blasphemavit, & sic pollutum suum spiritum in mediis ignibus exhalavit. Ita se demonstravit felix Odo Christo vivere, quem penitus mortuum infelix Elfsinus ausus est credere.

qui misere interiit.

17. Hoc ita mortuo BIRHTELMUS, Dorsetensis provinciæ Præsul, homo nimiæ pietatis ac simplicitatis, in Pontificatum Cantuariorum substituitur. Verùm ubi comprobatus est in exercendis ecclesiasticis disciplinis omnino quàm oportebat minus vigere, jussus quod susceperat onus deseruit, & ad suum ovile quieturus humilis rediit. Igitur ut sententia Domini & Prophetia beati Odonis servi sui veritas esse probaretur, Dunstanus, jam tunc Lundoniensis ecclesiæ Pontifex, à Rege & regno eligitur, ac in Patriarchatum totius Britanniæ glorioso Odoni dignissimus successor subrogatur. Cujus Dunstani, & hujus de quo agimus Patris Odonis illud inter alia non parvo cognoscendæ sanctitatis & beatitudinis illorum indicio est, quòd Dunstano in die sancto Pentecostes Missam ad altare Domini Salvatoris Cantuariæ celebrante, Spiritus-sanctus qui super ipsum in specie columbæ apparuit, consumpto sacrificio in australem altaris partem, ubi venerabilis Odo tumulatus jacebat, divertit, & super tumbam ejus multis intuentibus requievit. quæ res in tanta reverentia ab ipso Dunstano habita est, ut numquam post hoc ante sepulcrum illius transiret, nisi genua flecteret. Cognomine quoque boni in materna lingua illum deinceps vocare solebat, videlicet Odo Segode *, quod interpretatur Odo bonus. Quo cognomine etiam usque hodie ab Anglis, sed maximè à Cantuaritis appellatur. His ita descriptis gestæ rei series narrandi finem expostulat, quem hic quidem ponimus, & in eo Deum qui est finis & complementum omnium bonorum, consona voce laudamus, qui nomen suum in omni gente ita glorificat, ut quicumque illum timet & operatur justitiam, acceptus sit illi. Illi ergo sit laus & gratiarum actio per infinita sæcula sæculorum, amen.

Birthelmo remoto,

succedit Dunstanus.

Columba super sepulcrum S. Odonis.

qui Segode dictus

* al. Thegood.

Ut rosa de spinis, sic prodiit Odo paganis,
  Stigmata perfidiæ nulla parente trahens.
Contra vota patrum fidei complexus aratrum,
  Ut bonus agricola cordis arabat humum.
Sanguine sublimis, sublimior ordine morum,
  Clarus progenie, clarior ore fuit.
Vir sceleris purus occursabat sceleratis,
  Summi regna Patris amplificare studens.
Virtutumque phalanx illi præcordia tutans,
  Non in eo vitium passa tenere locum.
Hic precibus fusis hostilia tela fugavit,
  Qui nos dente petit, hic prece cædet aprum.
Qui super astra cluis, pro nobis Odo preceris,
  Multimodæ cladis in regione sitis.

DE VENERABILI SALVO ABBATE ALVELDENSI IN HISPANIA,

ubi de DULQUITO ejus decessore.

1. ILLUSTRE fuit quondam apud Hispanos monasterium Alveldense seu Albeldense, de quo agit Yepezius noster ad annum 950 & sequentem. Ejus situm rectè describit Garsias Loaisa in Prolegomenis ad Concilia Hispanica, ubi de codice Alveldensi agit. Alvelda *, inquit, est hodie parvum municipium in tractu Locroniensi, duabus ab urbe Locronio leucis distans. Olim habuit insigne cœnobium sancti Martini ex instituto D. BENEDICTI, à Sanctio Rege & Toba Regina era CMLXII, id est anno Christi Domini CMXXIV, fundatum, postea collapsum, & translatum in ecclesiam sanctæ Mariæ Rotundæ apud Locronium. Locroniam verò seu Lucroniam, vulgo Logronno, situm est in finibus Navarræ & Castellæ veteris, Oienarto in Beronum & Vasconum confiniis, ad Ebronem fluvium. Chartam erectionis ac dotationis monasterii Alveldensis, à Rege Sanctio factam, in archivo Simancæ sibi visam Loaisa testatur. Alveldense monasterium.

* Albelada

2. Eo in loco magna religione floruit sæculo decimo DULQUITUS Abbas, qui plura monasteria sub suo regimine, quasi generalis Præfectus, habens, ducentis monachis præfuit. Id discimus testimonio Gomesani Presbyteri & Abbatis Hildensis, qui à Gotescalco Aniciensi Episcopo ad exscribendam Hildefonsi Toletani Episcopi opusculum de laude Virginitatis, compulsus, id exsecutus est, scripto codice membraneo, in cujus fine hanc clausulam apposuit. Ego quidem Gomesanus, licet indignus, Presbyterii tamen ordine functus, in finibus Pampeloniæ Abba Hildense in archisterio, infra atria sacra ferens reliquias sancti ac beatissimi Martini Episcopi, regulariter degens sub regimine videlicet DULQUITI * Abbatis inter agmina Christi servorum ducentorum fere monachorum, compulsus à Gotiscalco Episcopo, qui gratiâ orandi egressus Aquitaniæ à partibus &c. Hæc clausula edita est tum à Baronio, tum à nobis ad annum 728, ubi de Theofredo Abbate Calmeliacensi: ex qua discimus, ducentos monachos sub regimine Dulquiti Abbatis vixisse, sive in uno Alveldensi, sive in aliis monasteriis ipsi subjectis. Quippe non solum Hildense Gomesani monasterium, sed etiam alia Dulquito parebant, uti nos docet chartha x ab Yepezio in Appendice Centuriæ quintæ relata: ubi Adica Abbas sanctorum Vincentii & Prudentii cœnobii, cum Fratribus suis numero sex, promta mente, toto corde, tibi, ait, patri spirituali Dulquito Abbâti & Fratribus tecum in amore Christi Albeldæ in cœnobio sancti Martini delitescentibus, contradimus animas nostras simulque corpora, ut vestris orationibus adjuti, adipiscamur vobiscum præmia poli. Deinde hæc subdit Adica, quæ monasterii sui situm ostendunt. Nos enim supra nominati ecclesiam sancti Vincentii & domni Prudentii basilicam, ubi quiescit corpus ejus venerabile, quæ sita est ad radicem montis Laturci, nutu Dei omnipotentis collatam habuimus, & sancitam cum suis adjacentibus terris... cum hereditate Petri Presbyteri, qui fuit collega noster vivens, demumque obiit in opido Leca, & scripsimus nomen ejus in albala, inter nomina offerentium. Tam infra. Et quia hoc regni cælorum causa, & pro salute animarum, & pro ipsius sancti loci illuminatione, jugique dominici corporis & sanguinis sacrificio in ara Dei offerendo, nos memorati Dulquitus Abbas.

* al. Dulquintus

ANN CH CM LXII FEB. X.

puro corde puraque mente domno Martino in honore nominis Christi locum supra taxatum, & cum eo nosmetipsos cognoscimus obtulisse. *Actum era* CM XCVIII. *est anno Christi* CM L. *Subscribunt inter alios* TUDEMIRUS Nagelensis Episcopus, DULQUINTUS Albaldensis Abbas, DIDACUS Siliensis Abbas, Munio de sancta Columba Abbas, STEPHANUS Dercensis Abbas de sancto Emiliano, BELASCO Gitonensis monasterii Abbas. *Hoc sancti Prudentii cœnobium postmodum ab Alveldensi se junctum, atque Cisterciensibus concessum est.* Abbas Domno Salute sancti Prudentii *subscribit diplomati Garsiæ Regis, filii Enneconis, æra* CM XVIII.

Salvius Abbas.

3. *Dulquiti Abbatis successor fuisse videtur* SALVUS *seu Salvius Abbas, cujus elogium refertur apud Moraum in libro de scriptoribus ecclesiasticis post appendicem Felicis Toletani pag.* 102 *sub hoc titulo.* VITA SALVI ABBATIS ALVELDENSIS al. Albaildensis, incerto auctore. *Deinde sequitur Vita in hunc modum.*

SAlvus Abba Albaildensis monasterii, vir linguâ nitidus, & scientiâ eruditus, elegans sententiis, ornatus verbis, scripsit sacris Virginibus regularem libellum, & eloquio nitidum, & fei veritate perspicuum: cujus oratio nempe in hymnis, orationibus, versibus, ac Missis, quas illustri ipse sermone composuit, plurimam cordis compunctionem & magnam suaviloquentiam legentibus audientibusque tribuit. Fuit namque corpore tenuis, parvus robore, sed valide fervescens spiritus virtute. O quanta illius ex ore dulciora super melle manabant verba, cor hominis quasi vina lætificantia! Obiit temporibus Garseani Christianissimi Regis, & Theudemiri pontificis, IV Idus Februarii, era millesima; sana doctrina præstantior cunctis, & copiosior operibus caritatis. Ac sic in prædicto cœnobio juxta basilicam sancti Martini Episcopi & Confessoris Christi est tumulatus sorte sepulcrali. Ad cujus pedes discipulus Velasco Episcopus quiescit in pace.

4. *Ex hoc elogio, quod illorum temporum venam & genium sapit, magnum virum fuisse Salvum intelligimus, ut qui non tantùm diversis, uti ejus præcessor, monasteriis præfuerit; sed qui etiam Virginibus sacris Regulam à se conscriptam tradiderit. Utinam ampliora de eo rescire liceret! utinam libellum ejus de Missis & hymnis sacris recuperaremus. Garseanus Rex in fine elogii laudatus, ipse est Garsias* I, *Aragonum Rex secundus, cognomento Abarca, de quo Hieronymus Blanca pag.* 618. *Theodemirus Episcopus fuit Najarensis, de quo supra num.* 2.

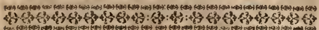
Velasco Episcopus.

5. *De Velascone Episcopo Salvi discipulo major est difficultas. Is videtur esse Belasco seu Velascus illius temporis scriptor, cujus mentio sæpe fit apud Hispanicos scriptores. Johannes Pistorius ejus fragmentum refert initio tomi* 2 *Hispaniæ illustratæ, pag.* 12, *ubi de anno mortis & loco sepulcri Sanctii Regis, quem era* M XXVIII *fato perfunctum, atque sepultum quidam dicunt in Pinnatensi sancti Iohannis cœnobio.* Contra verò Belasco, ejus temporis scriptor, magnopere dissentit, cujus verba in re tam dubia & controversa operæ pretium erit, ni fallor referre *&c. Blanca eadem verba commemorat. Surita Blascum Episcopum Pampilonensem laudat ad annum* 971. *Reclamat Sandovallius. Et tamen diploma Sanctii* II *Aragonum Regis era* M IX *datum legitur*, Blasco Episcopo in Pampilona. *Eodem fere tempore invenio Valascum Legionensem Episcopum apud Sampirum in Sancio Crasso. Nec omittendus* Belascus, *qui codicem monasterii* Sancti Æmiliani cucullati, *nunc in sancti Laurentii Bibliotheca Escuriali asservatum, scripsisse traditur apud Suritam ad annum* 905 *&* 966. *Quis ex istis sit Velasco ille Episcopus Salvi discipulus,* an potiùs *Belasco Girondensis Abbas*, de quo supra, *aliis divinandum permitto.*

* Vigila monachus.

* 6. *Salvi discipulis etiam ad numerandus est Vigila monachus, qui cùm in Alveldensi monasterio vitam ageret, codicem Alveldensem, quo usus est Loaisa*, singulari diligentia scripsit erá M XIV, anno Christi CM LXXVI *Hic codex* habet Concilia LXI, & epistolas decretales C I, à Damaso usque ad Gre-

gorium 1, & opuscula alia, *teste Loaisa. Ex quibus intelligitur, Alveldenses monachos, uti alios Ordinis nostri, describendis antiquis libris egregiam, & reipublicæ Christianæ maximè necessariam operam navasse.*

VITA SANCTI GUIBERTI MONACHI GORZIENSIS, COENOBII Gemblacensis conditoris.

Anno Ch. CMLXII Maii XXIII

Auctore SIGEBERTO Monacho Gemblacensi.

Ex Suriana editione à Lambecio emendata.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vitæ Scriptores.

1 *GUIBERTI seu Vviberti acta scripsit* SIGEBERTUS, *non ignobilis auctor, anno* MCXII *mortuus, idemque monachus cœnobii Gemblacensis, quod Guiberto debet originem suam. Chronicon istius monasterii vulgatum est ab Acherio nostro in Spicilegii tomo 6. ubi etiam Vviberti honorifica (ut par est) fit mentio. Nullus res ab eo gestas videtur scripsisse ante hos duos auctores, id est anonymum illum Gemblacensem Chronographum ac Sigebertum, qui ejus corporis elevandi auctor fuit, idque ab Episcopis obtinuit, porrecto indubiè hoc vitæ libello, quæ quasi canonizationis dispositio censeri potest. Sigeberti libellum edidit Surius, Lambecius ad exemplar Vindobonensis Cæsareæ Bibliothecæ aliquot in locis emendavit, duosque alios addidit, unum de elevatione sancti Guiberti auctore anonymo, alterum de incendio Gemblacensi, quod* GUIBERTUS *Abbas, alio nomine Martinus dictus, litteris mandavit, de quo in tomo 2 Analectorum multa notavimus. Libros de ejusdem sancti miraculis duos Gemblaci asservari scribit Molanus: sed cùm eos mihi in itinere Belgico reperire non licuerit, præmissis contentos nos esse necesse est.*

Lambec. to. 2. Biblioth. Cæsar. pag. 898 & seq.

Memoria & cultus.

2. *Ab hac elevatione per Sigebertum procurata cœpit Guiberto cultus. Hæc contigit anno* MCX, *& quidem die 23 Septembris, qui apud Gemblacenses sacer est, uti & dies 23 Maii obitu ejus insignis. Ante hanc sollemnem elevationem alia facta fuerat anno* MXXV *Olberto Abbate, qui, teste Chronographo,* ecclesiam novam ædificavit, juxta quam antiquâ relictâ, quia parvula erat & cito lapsura, claustrum & omnia transmutare curavit... Postea etiam constructo duplici oratorio, inferius scilicet in honore sancti Johannis Baptistæ & Johannis Evangelistæ, superius in honore sancti Michaëlis Archangeli & Stephani protomartyris, à REGINARDO *Leodicensi Episcopo* dedicari fecit prid. Idus Augusti. Corpora etiam venerabilis & Deo digni fundatoris nostri Vviberti, & trium prædecessorum suorum Erluini, Herivvardi, & secundi Erluini, in hanc cryptam reverenter fecit transportari. *Hæc Chronographus: ex cujus verbis intelligi potest, hanc translationem factam fuisse potiùs ob fatiscentem sancti Petri, in qua primùm Vvibertus sepultus fuerat, ecclesiam, quam ob publicam ejus sanctitatis declarationem. Itaque secunda canonizationis loco censenda est, etsi non accesserit Romani tunc Pontificis auctoritas, ut in Præfatione hujusce tomi exposuimus. Sancti Guiberti mentionem faciunt recentiora Martyrologia duobus prædictis diebus. Petrus Equilinus sub* Giliberti *nomine reponit tum die 4 Februarii, fortasse quod ipsum confuderit cum sancto Gilberto fundatore Ordinis Simpringhamensis, qui ista die colitur. In eumdem errorem impegit Baronius in Notis ad Martyrologium Romanum, Galesinius, & alii nonnulli. Aliud peccatum peccat Petrus Equilinus, ubi non tantum* Gilibertum *pro Guiberto mense Februario notat, sed etiam ubi addit,* corpus ejus ad Gorziam urbem *relatum fuisse: cùm è contrario ex Gorziensi monasterio in Gemblacense revectum fuerit. Ego aliquando sacrum feci ad ejus aram, quæ in inferiore navis parte erecta est.*

Petrus de Natalib. lib. 3. cap. 84.

Gemblacensis monasterii initia & tituli.

3. *Gemblacense seu Gemmelacense monasterium ad amnem* Ornoy, *diœcesis olim Leodicensis nunc Namucensis,* Gemblou *seu* Giblou *vulgo appellatum, in Brabantia situm, sex horarum intervallo à Lovanio, tribus à Namuco. Eo loci ortum existimo Guibertum nostrum,* quem in pago, *id est tractu,* Darnuensi *natum ait Sigebertus, ubi Surius mendosè ediderat* Germiensi. *quod mendum Lambecius correxit. Gemblacum* in Comitatu Lomacensi atque Darnuensi *statuit Ottonis M. diploma, quasi unus idemque esset Comitatus. Ibidem villa* Curtily *ponitur* in Comitatu Darnuensi. *Lomensis * seu Lomacensis Comitatus complectebatur etiam partem hodierni Comitatus Namucensis, adeoque Bronium, in quo sanctus Gerardus*

* de Lomago

ANN. CH. CMLXII MAII XXIII

Abbas, de quo superius, monasterium construxit. Distinctus erat hic Comitatu à Losensi, cujus mentio etiam in prædicto Ottonis M. diplomate, ubi fluvius Fondain in Comitatu Losensi * *memoratur. Darnuensis pagus minor fuisse videtur. Gemblacensis monasterii natales Miræus in sua Notitia Belgica, & in Originibus Benedictinis revocat ad annum* CMXXII, *atque in ejus rei testimonium adducit quoddam distichon recens. Et rectè quidem, siquidem Guibertus anno* CMLXII *mortuus traditur conversionis suæ anno fere* XL, *uti Anonymus initio libelli de elevatione scribit. Locum muris cinxit Arnulfus Abbas* IX, *ad eamque pervenit honorum amplitudinem cœnobium istud, ut Abbas Comitis titulo gaudeat, ac primum inter Proceres sæculares in comitiis Brabantiæ Ordinum obtineat. Viros illustres habuit non paucos, quos inter memorandi veniunt* ERLUINUS, *Olbertus, & Guibertus, cognomento Martinus Abbates, atque Sigebertus libris editis clarus: quos plerosque omnes cum aliis multis vidimus in Bibliotheca Gemblacensi, quam audio miserabili ac litteris exitiali incendio periisse ante duos annos.*

* de Los

Privilegia.

4. *Varia etiam cùm Regum & Imperatorum, tum summorum Pontificum privilegia eidem monasterio concessa sunt. Ottonis M. diplomata duo exstant apud Chronographum & Miræum. In primo se Otto Regem* Lotharienſium & Francigenum *dicit*, & Germanienſium, *atque* quod quidam Vvibertus nomine, à ſæcularibus hujus vitæ tumultibus recedens, contemnens transitoria ut commutaret æterna, vertit ſe ad monasticæ vitæ regulam ſincero mentis affectu, & conſtruere cœpit baſilicam in loco *Gemblans* dicto in honore ſancti Salvatoris Domini noſtri Jeſu-Chriſti. Talis ergo deſiderii cariſſimum nepotem ſuum, Vvibertum præfatum, calore ſuccendi conſpiciens avia ſua GISLA nominata, præſidio conſtructionis ejuſdem Gemblacenſis cœnobii, res eidem nepoti ſuo legali traditione contulit hereditarias, quas ſibi vir ſuus, nomine Rothingus, impendit dotis gratiâ, in Comitatu ſcilicet Lomacenſi atque Darnuenſi, villam ſcilicet *Gemblaus* cum omnibus ad eam pertinentibus. *Non ergo integram possessionem ex propriis habebat Guibertus. In consequentibus Otto hæc subdit.* Domnus interea præfatus Vvibertus de paternis vel maternis rebus ſuæ hereditatis legales faciens traditiones, dedit quicquid jurium viſus eſt habere Fratribus in eodem loco *Gemblaus* ſub regulari viventibus diſciplina, quos ibidem Dei coadunaverat miſeratione, in Comitatu ſcilicet *Bresbant*, in loco *Malin* eccleſiam ac decem manſos de Lietzinis, quos filio ſuo Vviberto mater ſolummodo cum fratre ſuo OILAOLDO legaliter tradidit. *Quædam subduntur de Erluino Abbate primo, quæ postea referemus. Notæ ejus chronica desunt in editis, quas supplet in sequenti vita Sigebertus cap.* II, *dicens id factum Leodii* XII Kal. Octob. anno dominicæ Inc. DCCCCXLVI, Indict. IV. regni Ottonis anno XI. *Alio diplomate idem Otto Lambertum Comitem Lovaniensem monasterii Advocatum constituit anno* DCCCCXLVIII. *Sigebertus etiam laudat Benedicti Papæ privilegium, cujus exordium dumtaxat refertur in Chronico vulgato; sed integrum adducit Lambecius in tomo 2 Bibliothecæ Cæsareæ, eo modo quo sequitur.*

Benedicti 7 bulla.

BENEDICTUS Epiſcopus ſervus ſervorum Dei religioſo Abbati venerabilis monaſterii ſancti Salvatoris Domini noſtri Jeſu-Chriſti ac ſancti Petri noviter ibi conſtituti, ſuiſque ſucceſſoribus in perpetuum. Cum magna nobis ſollicitudine inſiſtit cura pro univerſis Dei eccleſiis ac piis locis invigilandi, ne aliqua neceſſitate jacturam ſuſtineant, ſed magis propriæ utilitatis ſtipendia conſequantur. Ideo convenit nos totâ paſtoralis mentis integritate eorumdem venerabilium locorum maximè integritatem & ſtabilitatem procurare, & ſedulo eorum utilitatibus ſubſidia illic conferre, ut Deo noſtro omnipotenti id, quod pro ejus ſancti nominis honore, etiam ad laudem atque gloriam ejus divinæ majeſtatis, venerabilibus nos certum eſt contuliſſe locis, ſit acceptabile, nobiſque ab ejus locupletiſſima miſericordiâ digna hujuſmodi pii operis in ſidereis conferatur arcibus remuneratio. Igitur quia poſtulaſtis à nobis, quatinus pro Dei omnipotentis amore ac domini OTTONIS præcellentiſſimi Imperatoris, noſtrique dilecti filii, concederemus atque confirmaremus vobis prædictum monaſterium in honore ſancti Salvatoris ac ſancti Petri conſtructum, cum omnibus rebus mobilibus atque immobilibus, quæ ſub eodem monaſterio adjacere ac pertinere videntur, tam manſis quàm etiam caſtris, villis atque caſalibus, tam quæ præſentes ſunt, quàm quæ etiam uſque in finem eſſe debebunt, poſitæ in loco, qui vocatur *Gimblans*, concedimus atque confirmamus Apoſtolica auctoritate, ut de alio monaſterio Abbas ibi non conſtituatur, ſed ipſi ſervi Dei ſecundum Regulam ſancti BENEDICTI viventes, ex ſua propria congregatione poteſtatem eligendi Abbatis habeant, Abbaſque privilegiis ſedis Apoſtolicæ infulis decoretur, ut ſub juriſdictione ſanctæ noſtræ, cui Deo auctore deſervimus, eccleſiæ conſtitutus, nullius alterius Eccleſiæ juriſdictionibus ſubmittatur. Et ideo cujuſlibet eccleſiæ Epiſcopum in præfato Monaſterio ditionis quamlibet habere auctoritatem prohibemus, niſi tamen benedicendi habeat licentiam: ſtatuentes apoſtolica cenſura atque auctoritate beati Petri Apoſtolorum principis ſub divini judicii obteſtatione, ac validis atque atrocibus ana-

Anno Ch. cm [illegible] Maise. [illegible]

thematis interdictionibus, ut nullus umquam nostrorum successorum Pontificum, vel alia pàtva magnaque persona, aliquid de rebus vel possessionibus, ad idem pertinentibus monasterium, auferre vel alienare præsumat. Siquis autem (quod non credimus) nefario ausu pàtva magnaque persona, contra hoc nostrum apostolicum privilegium agere temtaverit, sciat se anathematis vinculo esse innodatum, ac à regno Dei alienum, ac cum omnibus impiis æterno incendii supplicio condemnatum: at verò qui observator extiterit præcepti, gratiam ac misericordiam vitamque æternam à misericordissimo Deo multipliciter consequatur. Scriptum per manum BONIFACII Notarii regionatii ac scriniarii sanctæ Romanæ ecclesiæ in mense Martio, Indictione XI. Benè valete. Datum VIII Kal. Aprilis per manus STEPHANI Episcopi ac Bibliothecarii sanctæ sedis apostolicæ, anno Pontificatus domini nostri BENEDICTI sanctissimi septimi Papæ IX, imperante domino nostro OTTONE à Deo coronato, magno ac pacifico Imperatore, anno XVI, in mense ac Indictione quibus supra. *Hoc privilegium esse Benedicti VII constabit ex iis, quæ dicturi sumus in Notis ad vitæ sequentis caput 12.*

Erluinus Abbas I.

5 *Primus loci Abbas* ERLUINUS *laudatur in diplomate priori Ottonis M. & in Chronico Gemblacensi, ubi statim ab initio vita ejus perstringitur. Eam Richarius monachus ibidem scripsisse dicitur. Erluini excæcationem, ejusque causam describunt Folcuinus Abbas Laubiensis in cap. 26. & Chronographus Gemblacensis. Causa hæc fuit sive occasio, quod Præposituram Laubiensem à Raginero Longi-colli Haginoensi Comite, & Abbate loci sæculari, obtinuisset invitis Fratribus. Folcuinus in eum iniquior est, ut rectè notavit Chronographus Gemblacensis: idemque censendum de eo quod scribit in Ratherium Episcopum Veronensem, de quo inferius. Erluinus anno* CM LVIII *excæcatus, paullo post in regimine Gemblacensi successorem habuit* HERIVVARDUM, *qui ejus frater erat*, & monachus fuit cœnobii sancti Michaëlis de periculo maris, *sed fratri diu convixerat Gemblaci* pro desiderio ferventis ibi sanctæ Religionis. *Erluinus verò supervixit ad annum* CM LXXXVII *testante Sigeberti Chronico. Id unum hoc loco addidisse juverit, Guibertum ab eo ad vitam religiosam conversum, eidemque postmodum Abbati subjectum fuisse. quod sequenti vitæ repugnare videtur cap. 8. ubi Guibertus Gorziæ monachum induisse, ibidemque ad finem vitæ perseverasse perhibetur. Ottonis diploma sic habet.* Siquidem & in hoc habuit doctorem venerabilem Erluinum, qui & ipse canonicam qua vivebat regulam mutavit in monasticam vitam. Ipsum præfatus VVibertus, post ædificatam ecclesiam & officinas claustri, quas simul construxerant, sibi elegit Abbatem, & se eum omnibus quos accersierat monachis commisit regendum *Consentit Chronographus his verbis.* Unde salubri directus consilio, totum se ejus submisit magisterio, eumque Abbatem delegit, & præfecit sibi Fratrumque suorum collegio. *Idem legitur apud Folcuinum in Chronici Laubiensis cap. 26. Verum id cum Sigeberto ita conciliari forsan possit, ut Guibertus, jam conversus à sæculo, sed nondum tamen Monachus, Erluino se subjecerit: postea verò Gorziam humilitatis gratiâ secedens, monasticum habitum susceperit. Tertius Gemblacensis Abbas dictus est* [illegible] ERLUINUS *ex monacho Gorziensi. quartus* OLBERTUS, *vir doctus, Burchardi VVormatiensis Episcopi præceptor. Sed hæc aliàs. Nunc exhibenda est Guiberti vita, quæ in ms. codice Cæsareo in 18 capita divisa est, Suriano capite 15 in tria devisa.*

Guibertus an Gemblaci monachus.

Caput I. Guiberti patria & parentes. * al. Rodingum.

INSIGNIS Pater Guibertus pago Darnuensi feliciter natus, hominibus illius temporis ad exemplum creditur esse datus: cujus avum REDINGUM * & aviam GISLAM, patrem quoque LIETOLDUM & matrem OSBURGAM omnes, qui hujus antiquitatis retinent notitiam, fatentur longam antiquæ nobilitatis traxisse lineam. Porro mater ejus Osburga abutens apostolica indulgentia qua dicitur; *Melius est nubere, quàm uri:* post mortis prioris mariti Lietoldi, de quo susceperat dominum GUIBERTUM & REMUNDEM ejus germanam, dum gaudens polygamia, secundi, tertii, & etiam quarti mariti non refutat copulam, ex multis maritis prolem genuit numerosam: HELLUINUM scilicet, OILBALDUM, RAGINARDUM, DODAM, præter eos, quorum nomina obliteravit oblivio. Quorum longè lateque pullulante prosapia, se pæne tota repleri & nobilitari gaudet Lotharingia. Siquidem ex prosapiæ numerositate accrescebat potestatis eminentia; ex possessionum multiplicitate rerum affluebat opulentia, per quas cumulari & provehi solet mundanæ nobilitatis potentia. Hoc tamen in servo Dei nullus ducat satis prædicabile, cùm secundùm dominicam vocem, non in abundantia cujusquam vita ejus est ex his quæ possidet, & secundùm Apostolum, non est personarum acceptio apud Deum: sed hoc in eo nimis

Ann. Ch. cmlxii Maii xxiii

debet esse commendabile, quia cùm Veritas dicat, *Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm divitem in regnum cælorum intrare:* hic tamquam gibbi sarcina superexcrescente terrenæ nobilitatis & facultatis deposito tumore, hoc hominum impossibile, per pronam animi voluntatem redegit ad possibile.

Guibertus proficit in virtutibus.

II. Hic ergo justus plantatus, & fidei firmitate radicatus in domo Domini, jam inde à teneris annis flores virtutum emittere cœpit, in atriis domus Dei nostri eminens ut palma altitudine nobilitatis, utque cedrus Libani multiplicandus suaveolenti ubertate sanctitatis. At postquam de floribus bonæ ejus indolis pulcritudo & suavis odor pietatis se longè lateque effudit, & tempore primi Henrici, gloriosi & victoriosi Regis, in fructuum gemmas erupit, tandem circa tempus Ottonis primi, quasi oliva fructifera in domo Domini ubertim maturescere cœpit. Qualis autem per prima ætatis incrementa ejus vita fuerit, non est discutiendum nobis. Nam superfluè quæritur de arbore, qualis sit radix ejus, quæ latet humo obruta, cùm ex solo sapore fructus cognoscatur arboris natura. Veritatis etiam voce dicitur, unaquæque arbor ex fructu suo cognoscitur. Non enim de spinis colligunt ficus; neque de rubo vindemiant uvam. Hæc ergo arbor in agro Domini plantata, nec spina, nec rubus fuit: de qua nulla punctionis asperitas, nulla amaritudinis acerbitas processit: sed tanta dulcedo fructus effluxit, ut proventus ejus etiam nunc in Ecclesia Dei fructificet. Siquidem fratribus ejus de carnali posteritatis proventu cogitantibus, solus sanctæ memoriæ Guibertus spiritualis generationis heredes suspirabat, bene monitus ab Apostolo: *Qui sine uxore est, cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo.* Ideo de patrimonio suo non quæsivit carnalis copulæ sponsam dotare, sed matrem suam ecclesiam unico affectu ditare; quæ sibi non fratres brevi victuros aleret, immo cælestis filiationis prolem numquam morituram augeret, quam nec cum dolore pareret, nec cum dolore amitteret, sed quæ eum æternali gaudio filio Dei coheredirarer. Militabat interim mundo specie tenus, sed quantum patiebatur hujus negotii vias, à militiæ vitiis erat extraneus: & ne curram per singula vitiorum genera, à quibus Deo auxiliante destitit; aut per singula virtutum officia, quibus diligenter institit: hoc in eo egregie præter cetera laudabile fuit, quòd cùm hujus generis hominibus familiare sit res alienas, & maximè pauperum & ecclesiarum Dei, insolenter rapere, hic profectò nescivit aliena diripere violenter, qui sua tam hilariter pauperibus & ecclesiis Christi novit distribuere.

Justus.

De abdicando sæculo cogitat.

III. Postquam ergo diu sub chlamyde militaris habitus latuit, quia lucerna sub modio posita diutiùs latere non debuit, nodum & impedimentum divini servitii à se quantocius dissolvit, & militiæ sæcularis cingulum [a] deposuit. Ita mundi veteranus, terrenæ militiæ rude donatus, cœpit esse novus Christi tirunculus, & longævus mundi servus per vindictam divinæ libertatis, factus suus effectus est Dei libertus. Igitur post multiformes spatiosæ viæ anfractus ad angustam vitæ portam directus, ut cantaret nudus viator coram hujus mundi latronibus, deliberavit etiam à cunctis nocivæ possessionis se expedire oneribus. Ne enim post plenam legalium præceptorum observantiam cumulo suæ perfectionis deesset illud unum Dominicæ sententiæ, *Vade & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me, & habebis thesaurum in cælo:* hic omnia sua non quidem vendere, sed fideli debitori Christo commendare ad usuram studuit, gaudens quòd ejus fœnerator exsisteret, de quo non dubitaret, quin sibi fideliter mensuram solveret. Ut enim unus esset illorum, de quibus Apostolus dicit, *Tamquam nihil habentes, & omnia possidentes;* volebat sua habere, & non habere: habere, bene dis-

[a] Non ut mox fieret monachus, nam id postea Gorziæ executus est, ut censet, Sigebertus. Obscure hac de re locutos alios auctores superius vidimus. Apud Folcuinum in Chronici Laubiensis cap. 26, Vvibertus *mundanæ nobilitatis titulis insignitus*, in Gemblacensi monasterio *vero conversus ex mundiali militia* dicitur, Erluino Abbate instituto, *cui ipse pauper Christi regulariter obediret.*

pensando; non habere, avare conservando. Fidelis namque & prudens servus, constitutus à Domino super familiam suam, tam providè & lucrosè sategit locare peculii sui summam, ut cùm nihil sibi de summa decresceret, de mercede tamen fœnoris sumptum eximeret, unde conservis suis in tempore tritici mensuram erogaret. Quid enim lucrosius fideli œconomo, quàm sua in servos domini Dei profundere, quæ ipse Dominus gratanter dignatur refundere? Præterea & alio dominicæ vocis hortatu incitabatur, ut & alios exemplo & auxilio ad bene agendum illiceret, dum non negligenter dictum à Domino recoleret; *Qui recipit Prophetam vel justum in nomine propheta vel justi mercedem Propheta vel justi accipiet.* Et illud Danielis: *Qui ad justitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stella in perpetuas æternitates.* Unde ut mercedem justitiæ multorum acciperet, non satis esse visum est sibi, si ipse solus ad justitiam tenderet, nisi & alios secum currere suo exemplo & hortatu moneret, & ipse causa salutis multorum fieret, & duplicem coronam remunerationis acciperet.

Ann Ch. CM LXII Maii XXIII

IV. Gemblacense monasterium ex rebus suis construit.

Hic fratrum amator, qui ex alto cordis suspirio ad Deum clamare poterat cum Esaia, *A facie tua Domine concepimus & quasi parturivimus, & peperimus spiritum salutis tuæ, quem fecimus in terra:* quod cogitando conceperat, & quasi longo deliberationis æstu parturiverat, piam animi peperit benevolentiam, per quam Deo filios salutis faceret super terram. De proprietate siquidem hereditatis suæ fundum *Gemmelaus** dictum delegit, & Deo, & Apostolorum principi Petro, sanctoque EXSUPERIO martyri glorioso, ad construendum in eorum honorem Monasterium devotissimè delegavit. Hic tabernacula dilecta Deo, & delectabilia hominibus construens Domino virtutum, ut passer humilitatis volatu directus, invenit sibi domum, & turtur zelo castitatis & gemitu compunctionis animatus, posuit sibi nidum, ubi reponeret pullos suos, sub alis matris Ecclesiæ confovendo. Ibi monachorum collectâ catervâ, per eorum obsequium disponebat immolare Deo laudum sacrificia, & reddere altissimo vota sua: qui seminantes ei spiritualia, sua meterent carnalia. Hos ad rectam morum volens informari regulam, ad apostolicæ vitæ dirigi fecit lineam, per quam in initio fidei fundatam primitivam compererat Ecclesiam. In quibus illud præcipuum erat, ut nulla eis propria, sed omnia essent communia: ut quorum conversatio jam erat in cælis, angelicam quodammodo vitam degerent in terris. Porro ipse ad eorum, tamquam ad Apostolorum pedes, ponens omnia quæ habebat, ut usibus eorum ad omnem sufficientiam necessaria suppeterent, sollicita paternitate disponebat. Unde regali traditione tradidit eis villam superiùs nominatam Gemmelaus; & omnia ad eandem appendentia; & alia multa, undecumque in parte vel sorte sua jure hereditatis cedentia.

* Gembl[illegible]

V. adjuvante Gisla avia sua.

Ad hoc opus felici auspicio inceptum animabatur non solùm divinitatis gratia, sed etiam nobilissimæ & Christianissimæ aviæ suæ GISLÆ pia conniventia, quæ dulcissimum nepotem suum videns viam veritatis insistere, collaborabat magnopere, ut amoto ei impedimento à cœpto pietatis itinere, viam mandatorum Dei dilatato corde posset currere. Quia enim non, ut Esau pilosus, venationum vanis aut nocivis exercitiis inserviebat, sed, ut lenis Jacob, domi habitans, simplicitati & innocentiæ studebat, totam se in ejus dilectione transfuderat. quippe quem exemplo fidelis Abrahæ de terra & de cognatione sua jamdudum animo exisse cognoverat, ei terram repromissionis competere credebat: nec tamen volebat suo destituere subsidio, quem perpendebat per omnia dirigi divino auxilio. Ideo salubri reperto consilio, omnes res hereditatis suæ, quas sibi vir suus Redingus dotis gratia impenderat, vel quas ipsi pari æquitatis industria addiderant patrimonio suo, ad præsidium Deo placitæ constructionis contulit [a] legaliter clarissimo nepoti suo. a

Adhæc omnia non parum solatii divinitas fidei suo Guiberto contulerat, VI.

a De hac donatione mentio facta est supra in observationibus præviis num. 4.

ANN. CH. CMLXII Maii XXIII. Erluino etiam adjutore.

quòd in his omnibus doctorem & patronum quemdam venerabilem virum, ERLUINUM nomine, providerat; qui & ipse canonicam, quam vivebat, regulam ad monasticam vitam converterat. Is pio patrono nostro in omnibus utilium rerum consiliis exsequendis, in ecclesia ædificanda, & officinis claustri construendis, in fratribus ad ovile Dei convocandis & regendis aderat adjutor opportunus & unanimis.

XII Vanam gloriam fugiens,

Alii ad perfectionis culmen tendenti sufficere videtur, à malo declinasse, mundi pompis abrenuntiasse, sua omnia pauperibus erogasse. At Domnus Guibertus quæ retro sunt oblitus, in anteriora se extendere nitebatur, semetipsum arguens imperfectionis, nisi argumento dominicæ manus ad unguem expoliretur. Audiens nempe Dominum dicentem, *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me*; totum hoc imperium traxit ad se, abnegans semetipsum tulit crucem mortificationis Jesu in corpore suo, castigans corpus suum, & in servitutem redigens, ne fortè aliis prædicans, ipse reprobus inveniretur. Tulit crucem etiam fraternæ compassionis, quando exutus de cribro diabolicæ tentationis, ipse aliquando conversus confirmabat fratres suos, pro quibus Christus ipse biberat calicem passionis. Igitur accepto rationis clavo, post rerum suarum jactutam nudus enatavit de mundi hujus naufragio, & tandem potitus monasticæ quietis portu, anchoram stabilitatis de alto pectoris sui jecit in claustralis vitæ profundo. Videbat enim, quòd nusquam alibi tutiùs perfugium esset fugienti à mundi periculo, cùm in claustris monasterii, eremi non desit solitudo, & si quem aliquo modo diabolicæ incursionis titillet inquietudo, præsto adsit prompta fraternæ consolationis fortitudo. Videbat etiam, quòd non altius posset asscendere, si posset illum religionis gradum attingere, ad quem omni quidem ordini ecclesiastico, omnique terrenæ potestati liceat accedere, à quo nulli omnino, nulla omnino occasione liceat impune recedere. Præterea vir prudens, ante & retro oculatus, nihil temere & improvide sibi agendum esse attendebat diligentiùs. Ut enim athleta stadium ingressus, sollicitè qualitatem loci circumspicit, ne quod offendiculum sibi pugnanti vel currenti obsit: ita & hic noster athleta opportunitatem & qualitatem loci, ubi propositum suum securè exsequeretur, cautè despexit, scilicet ubi nec indulgeret sibi disciplina remissior, nec pro intuitu notæ nobilitatis male blandiretur sibi honorificentia impensior. Timebat enim ne sibi diceretur à Domino: *Utinam calidus esses, aut frigidus! sed quia tepidus es, incipiam te evomere ex ore meo.* Timebat enim, ne sicut ille, qui contra flantem ventum flores portat, etiam ipse, inanitate elationis inflatus, collectos virtutum flores perderet, & quasi pulveris squalore fœditate apostasiæ sorderet & cæcutiret.

VIII. Gorziam se recipit.

Denique columba Christi, nolens diutius involvi mundanis fluctuationibus, dum non inveniret ubi requiesceret pes ejus, audiit arcam paratam à Deo multorum saluti, claustrum scilicet Gorziensis [a] cœnobii. Id cœnobium olim vir magni nominis, Pipini Regis ex sorore nepos, CHRODEGANDUS Mettensis episcopus construxit, & ad æternum sanctitatis suæ monimentum opibus ditavit, & (quod majus est) religionis gratiâ decoravit. Sed processu temporis crebrescente bellorum malitia, & per hæc crudescente malorum miseria, & quia leges silent inter arma; ideo invalescente quaqua terrarum injustitia, etiam ibi per notam temporis & prælatorum incuriam, disciplinæ regularis cœpit molliri censura: & hæc cælestis iræ permissio tamdiu permansit, donec tandem divinæ miserationis oculus super inhabitantes terram prospexit, qui & infidelitatis tenebras amovit, & lumen veritatis revocavit. Ad hæc inter primos à Deo missus est ADELBERO, primus hujus

[a] De Gorziensi monasterio vide quæ inferius dicentur ad Vitam Johannis Gorziensis Abbatis ad annum Christi 973. ubi de Adalberone ejus cœnobii instauratore, & aliis rebus hic obiter memoratis

nominis

ANN CH. CMLXII MAII XXIII

nominis Mettensis Episcopus, qui nobilium christianissimus, & Christianorum nobilissimus, (erat quippe frater FRIDERICI Ducis) in hoc primum tegiminis sui dedit exercitium, ut & sæculari potentia & episcopali censura exturbaret à sua diœcesi irreligiositatis vitium. Hujus bonæ intentionis oculum intendens primum super monasticam disciplinam, elaborat eam ad apostolicæ vitæ redigere normam. Et incipiens à Gorzia, quæ ceteris monasteriis erat præstantior in sua parochia, ubi institutæ religionis vix ipsa apparebant vestigia, non priùs destitit, quàm monasticæ vitæ professores, à sæculi vanitate retractos, rectæ viæ reddidit, & ante omnia radicem malorum & malum monachorum novercam, scilicet proprietatum concupiscentiam, mucrone pastorali exstinxit, & qui in sæculi compitis patebant luporum morsibus, dominico ovili inclusit. Collaborabat sibi ad hoc pius Gorziensis Abbas AGENOLDUS, restauranda sanctæ religionis adjutor opportunus. Itaque exstirpatis nocivis radicibus de dominici horti areola, Adelberone Episcopo plantante, Agenoldo rigante, Deo autem incrementum dante, crescebant solito uberiùs virtutum plantaria. Quicumque ergo abrenuntiantes sæculo suave jugum Christo tollere volebant, quàm mites & humiles corde exemplo Christi esse deberent hic discebant. Quicumque ex militari habitu in timore Domini fortitudinem suam mutabant, hic quasi in campo divini tirocinii experimentum sui capiebant. Quicumque ex clericali sorte ad altiorem humilitatis gradum optabant ascendere, hîc cum Jacob non in somnis, sed re vera scalam cælos attingentem merebantur videre, per quam Angelos ascendentes & descendentes possunt videre. Cùm ergo hîc tantus sanctæ religionis fervor tam longè & tam latè caloris sui diffunderet flammas; huc ad disciplinam Domini omnis confluebat nobilitas, omnis dignitas, omnis sine personarum discretione professio concurrebat & ætas: nec quisquam vel initium conversionis se credebat arripuisse, cui non contigerat Gorziensi regula initiatum esse. Hic inveniebatur lac, quod parvulus sugeret; hic solidus panis, quem perfectus manderet, & aliquando quasi nutrix in corpus suum trajiceret, ut & alios rudes vel infirmos inde pasceret.

Gorziæ instauratio & felix status.

ubi disciplina monastica vigebat.

Inter eos hic noster patronus Guibertus non ultimæ nobilitatis, immo non ultimæ humilitatis & sanctitatis, spiritu Dei agente est adductus: ut qui jamdudum renuntiaverat suis omnibus, hic etiam sibimetipsi [a] renuntiaret, ut Christo perfectiùs adhæreret. Seipsum ergo & omnes, quos Christo lucrifecerat, venerandi patris Agenoldi committens manibus, adhærebat ei studiosiùs, & ab ore ejus pendebat intentiùs: utpote qui ex doctrina ejus non solùm pasci habebat, sed & de micis ex ea collectis per se Christi pauperibus ferre satagebat. Et ut id ad quod venerat, diligentiùs exsequeretur, singulorum gratias sollerter contemplabatur, & aliquid inde ad seipsum trajicere nitebatur. Erudiebatur illius patientiâ, accendebatur istius orandi instantiâ, alteriùs delectabatur obedientiâ: istius humilitatem, illius imitabatur sobrietatem: in hoc activæ vitæ laborem, in illo contemplationis mirabatur ardorem. Fiebat proinde miro modo, ut dum ipse de singulorum virtutibus aliquid decerpit quod sibi sit pro exemplo, ipse solus omnibus esset exemplo. Ut enim, secundùm Salomonis proverbium, ferrum ferro acuitur: ita alter ab altero ad bene agendum exacuebatur; & ut homo confundit faciem amici sui, ita & eos pia fraternæ æmulationis movebat confusio, nisi alter alterum quiret imitari.

Guibertus ut illic se gessit.

Ipse ergo qui mundi renuntiaverat vanitatibus, timens ne iterum illicere-

[a] Quàm optime quadrat huic loco, quod legitur in Actis sancti Platonis Hegumeni cap. 2. ubi exemplo suo Plato arguit nonnullos, *qui sibi ipsis templa & monasteria erigunt: deinde monasticam amplexam professionem dominantur in propriis, servos atque substantiam variam post se trahentes; heri novitii, & hodie Abbates: qui cùm multis annis debuissent discere, quo modo sit imperanti parendum, atque ita ad regimen alterum ascendere, antequam primi istud didicerint, suo periculo ingerunt posteriori, & quales sunt tales etiam efficiunt sibi subjectos*, apud Bollandianos ad 4 Aprilis.

ANN. CH. CMLXII MAII XXIII

Erluinum Gemblacensi cœnobio præfici curat.

tur voluptatibus, dum sub obtentu disponendarum ecclesiasticarum rerum adhuc ei deservitur specie tenus: ad hoc etiam timens illud apostolicum; doctorem non debere esse neophytum, ne elatus incidat in judicium diaboli; induxit in animum, venienti morbo quantocius occurrendum. Venerabilem, cujus supra meminimus, ERLUINUM, virum Deo [a] placitum, hominibus acceptum, in gymnasio sanctæ religionis laudabiliter exercitatum, lucrandis Deo animabus intentissimum, amicitiis Principum terræ & majorum ecclesiæ gloriosum, exsequendis rebus ecclesiasticis per omnia idoneum; hunc talem virum, utpote patrem & intimum suum, convenit amicabiliter, in eum se rejecit quam familiariter, in eo quasi in reclinatorio animæ suæ tantum incumbit fiducialiter, ei ex ordine velle suum aperiens, ei seipsum magis quàm sibi credens; communicato cùm fratribus consilio, eum Abbatem sibi deligit, & fidelibus Christi adnitentibus, dominico ovili præfici facit. Ille, tamquam bonus paterfamilias, doctus de thesauro suo proferre nova & vetera, sciens se adimplere legem Christi, si alter alterius portet onera; supposuit humiliter humerum ad suscipiendum onus, satis quidem grave, sed Deo sibi cooperante portabile; animatus illo proverbio, quod per Sapientem dicitur: *Frater qui à fratre adjuvatur, quasi civitas qua non expugnatur.* Ita vir sanctus Guibertus, strenuo cooperatori suo Erluino Marthæ ministerio delegato, ipse cum Maria sedens ad pedes Domini pro audiendo ipsius verbo, elegit optimam partem, quæ non auferetur ab eo. Nam ad alvearium monachorum, scilicet Gorziam, regressus, jejuniis, vigiliis & orationibus intentus, contemplationis virtuti vacabat liberius.

X. Gemblacensium bonus odor.

Jam in laude Deo novella plantatio fructificaverat, jam agricola pretiosum fructum terræ exspectans, patienter ferebat, quia temporaneum & serotinum se accepturum non diffidebat. Jam crescebat Christi gloria, jam illorum, per quos benedicebatur nomen Domini, multiplicabatur gratia; quando de Gemmelaus, novellæ scilicet constructionis cœnobio, boni odoris longè lateque exibat fragrantia, quod ibi sanctæ religionis fervente flamma, & justi de virtute in virtutem in dies proficiebant, & injusti ab erroris tortitudine conversi, jam in directum ibant. Ex hac boni odoris suavitate repleta erat tota domus Ecclesiæ, & attigerat jam ipsa culmina imperialis aulæ: ubi cunctis palatinis in ore erat pia nobilissimi viri Guiberti ad Deum conversio, & de ejus conversione non minima in tota Dei Ecclesia ædificatio, quòd ejus exemplo multi renuntiantes sæculo sanctæ religionis se subjiciebant proposito.

b Ottoni M. accusatus sistitur Guibertus.

Sed invidia ubi desit, quæ nec in paradiso deliciarum, nec in ipso quoque cælo defuit? Quidam, qui bona fidelis Christi Guiberti obliquo oculo limabant, aures Cæsaris [b] adversus eum appellant, & invidiosè ei derogantes, contra rempublicam eum egisse accusant, qui Gemmelaus regalem fiscum, majoribus ipsius munificentia imperiali loco beneficii attributum, in partem proprietatis suæ usurpaverit, & injussu Regis, fundato ibi cœnobio, in sortem ecclesiastici juris injuste transfuderit. Quod fieri nullo modo lex publica sinit. Pius constructor & sanctus provisor loci nostri ad causam dicendam est dicto Regis invitatus. Causa proponitur, de injustitia expostulatur; in deliberanda sententia alius alii varie assentitur. Discipuli Evangelii à Domino docti, *Cùm stabitis ante reges & præsides, nolite cogitare qualiter aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini;* non

Causam perorat cum suis.

sophisticam quærunt argumentationem, sed simplicitatis Christianæ prætendunt humilitatem. Scientes enim quia periculosum est contra torrentem
» brachia tendere; nec ignorantes sententiam Apostoli, *Qui potestati resistit, resistit*
» *Dei ordinationi*; pedibus Imperatoris se humiliter provolunt; & ne in se

a De eo ita Sigebertus ipse in Chronico ad annum 948 *Erluinus primus ejus loci Abbas à sancto patre nostro Guiberto electus, in sanctitate & religione fervore claret.*

b Ottonis scilicet Magni, qui suo diplomate constructum cœnobium approbasse infra memoratur.

& in pauperes Christi terrena sua potentia abutatur suppliciter exposcunt, dicentes, gaudendum esse majestati Imperatoris, quòd temporibus imperii sui divina miseratio ostium misericordiæ suæ voluerit patefacere, dum tales aliquot viros dignatur mundo transmittere, qui digni sint exaudiri orantes pro statu reipublicæ: posse Imperatorem de alieno fundamento laudem mereri, si ab aliis in honore Dei constructa loca, sua regali potentia velit tueri: alieno labori eum posse participare, si res ab aliis Deo jure hereditario legatas, dignetur auctoritate imperialis manus corroborare; dignum esse, ut apud imperatoriam censuram plus valeat Deo placita veritatis æquitas, quam susurronum & bilinguium calliditas, vel adulantium dolositas, de quibus Sapientia dicit: *Susurro & bilinguis maledictus; multos turbavit pacem habentes; & lingua tertia* (hæc lingua adulantium intelligitur) *multos commovit.* Hæc & alia in hunc modum locuti, à bona spe, quam in Deum habebant, non sunt frustrati, illud Sapientis dictum esse verum experti, Beatus, qui loquitur in auribus Sapientis. Pius enim Rex Otto, vere ad restaurandam rempublicam & reparandam Dei Ecclesiam directus à Deo, his salutis monitis aurem advertit granter, & petitionem fidelium Christi accepit dignanter. Annuit enim communi Palatinorum consilio, & regali censuit[a] edicto, ut rata & inconvulsa permaneret novella Gemmelacensis cœnobii constructio: & quicquid illi ecclesiæ ab ipso domino Guiberto, vel etiam aliorum venerabilium virorum largitione fuerat concessum, ut nullus infidelium vel aliquis heredum ejus infringere audeat, omnino est interdictum. Insuper permissa est eis potestas Advocatum & regularem Abbatem, cum imperio Regis, eligendi, castellum construendi, mercatum, percussuram monetæ, materiam faciendi. Ipse locus ab omni omnium servitio immunis est redditus in civitate, in castello, in villa, super aquas, in pontibus, in omnibus imperii sui locis, ab omni telonio & tributo est absolutus, sub solo regiæ defensionis munimine subjectus.

An. Ch. CMLXII Maii XXIII

ab Ottone confirmationem obtinet.

XI. item à Benedicto papa VII,

Omnis res jam composita videbatur, omnia jam in tuto esse credebantur, nihil ex aliqua parte metuebatur. De rebus Ecclesiæ traditis, & de libertate ipsius loci charta conscripta, imperiali erat dicto confirmata, & anuli impressione imperialis auctorizata, quæ auctorizatio facta est sollemniter Leodii XII Kalend. Octob. anno dominicæ Incarnationis nongentesimo quadragesimo sexto, indictione IIII, regni domini Ottonis primi anno undecimo, cathedram Trajectensis ecclesiæ regente[b] UHOGONE. Ad hanc confirmationem imperialis potestatis, accessit etiam apostolicæ Sedis auctoritas, dum à BENEDICTO VII hujus nominis Papa decretum est, ut rata esset in perpetuum Gemmelacensis cœnobii prærogata immunitas. Decretum est etiam, ut de alio monasterio ibi Abbas non constituatur: sed ipsi servi Dei, secundum sancti BENEDICTI Regulam viventes, ex sua propria congregatione Abbatem eligendi potestatem habeant, & ut Abbas ipse, privilegiis Sedis apostolicæ, infulis decoretur, & ut ipsum monasterium, sub jurisdictione sanctæ Romanæ apostolicæ sedis constitutum, nullius alterius ecclesiæ jurisdictionibus submittatur, interminando ex auctoritate beati Petri Apostolorum principis sub divini obtestatione judicii ac validis anathematis interdictionibus, ut nulla aliquando vel parva, vel magna persona aliquid de rebus vel possessionibus ad idem monasterium pertinentibus auferre, vel alienare præsumat. Hoc scriptum per manum Bunifacii notarii regionarii atque scriniarii sanctæ Romanæ ecclesiæ datum est

a Hujus rei diploma integrum exstat in Chronico Gemblacensi & alibi, cujus fragmentum habes in Observationibus præviis, ubi privilegium Benedicti Papæ VII.

b Cùm recte omnino conveniant hæ omnes notæ chronologicæ, corrigendus est Aubertus Miræus, qui in suo diplomatum Belgicorum syntagmate asserit diploma illud Ottonis promulgatum esse anno 948. Sigebertus in Chronico confirmationem immunitatis ecclesiæ Gemblacensis eidem anno consignat, fortè memoria lapsus. Nisi si de altera privilegiorum Gemblacensium confirmatione est intelligendus.

c De hoc Ogone seu Hugone Trajectensi seu Leodicensi Episcopo, qui prius Abbas Treviris ad S. Maximinum fuerat, mentio fit inferiùs in Actis Johannis Gorziensis, & alibi non semel.

ANN. CH. CM LXII MAII XXIII

VIII Kalend. Aprilis, per manus Stephani Episcopi ac Bibliothecarii sanctæ Sedis apostolicæ, anno pontificatus domini Benedicti VII Papæ nono, imperante Ottone à Deo coronato, magno ac pacifico Imperatore, anno XVI. qui est annus Domini DCCCCLXXXIII.[a]

XII. Heribrando Gembla censi monasterium se opponit.

Ita aliquamdiu arridente sereno cælo prosperitatis, derepente inhorruit maxima immissio diabolicæ tempestatis. Siquidem HERIBRANDUS de vico *Mavivvelt*, qui inter nobiles Bratuspantium[b] genere & divitiis eminebat, cujus nobilitatem alia nobilitas augebat, ei quippe REMBIDIS, germana nobilissimi senioris nostri Guiberti, nupserat. Hic injustitiæ gladio accinctus, cupiditatis armis confisus, clamat Gemmelacensem fiscum hereditaria lege ex matrimonio uxoris suæ Rembidis sibi competere; affinem suum Guibertum non legaliter egisse, qui sub obtentu religionis uxorem suam, germanam scilicet illius, voluerit injustè exheredare. Contempta ergo imperialis curiæ auctoritate, contempto apostolicæ censuræ anathemate, vinctis sibi complicibus suæ injustitiæ, non timet Abbatiam insolenter invadere, & substantiam fratrum violenter diripere. In officinis claustri equi stabulantur, per loca monasticæ solitudini competentia, sæculares personæ militiæ vagantur, fratres per latibula sanctuarii quomodocumque sese tutantur, & in tantæ tribulationis articulo subsidium divinæ pietatis præstolantur. Videbatur nempe malevolis implendæ injustitiæ opportunum esse tempus, quia ipse sanctus vir Guibertus, mundo jam mortuus, & ab eis longè remotus, excusserat se à cunctis ratiociniis mundani tumultus. Porro Abbas Erluinus recens oculis[c] privatus, restaurandis rebus perditis putabatur esse minùs idoneus. Hic sinister rumor ut perculit aures sancti viri, cujus conversatio jam erat in cælis, quid ei tunc fuerit animi, non opus est exprimere verbis, cui quamvis indignum videretur de stiva dominici aratri oculos retro convertere, & grave esset, se emeritum militia, bello mundanæ sollicitudinis iterum involvere; non distulit tamen pro consolandis fratribus iter accelerare, qui pro illis paratus erat etiam animam ponere. Veniens ergo desideratus ad desideratum locum, qui testimonium erat suæ devotionis, tristes & desolatos fratres confirmat verbis consolatoriis, & quibus potuit armis humilitatis & modestiæ occurrit adversariis, & feritatem, & cupiditatem eorum mitigare laborabat monitis suasoriis. Illi præsentiam sanctitatis ejus aliquantulum reveriti, & aliud clausum in pectore, aliud in lingua promptum habentes, cesserunt ad tempus ejus voluntati, se intuitu affinitatis ejus ab injustitia ista cessaturos polliciti.

XIII. Hungaros quosdam ad fidem convertit.

Sæpe nominatus, & sæpe nominandus nobis dominus Guibertus, tam gratus fuit Deo, ut dignus fuerit etiam apostolicæ prædicationis ministerio. Gens siquidem Hungarorum, quæ quibusdam munitissimis clusis remota, nec ad meridianam, nec ad occidentalem plagam exeundi habuerat facultatem, per ARNULFUM Imperatorem, ruptis clusis emissa; mortuo Arnulfo Imperatore, totam Italiam, totam Germaniam, ut fera tempestas, vario vastationis genere depopulata est per annos circiter quinquaginta. Hæc gens etiam tempore primi Ottonis[d] aggressa Lotharingiam, deducta est à Duce

[a] Locum hunc ita restituit Lambecius, cùm apud Surium legatur, 953. Et necessaria quidem emendatio, sed haud scio an sit ad mentem Sigeberti, qui in Chronico hanc Benedicti Papæ immunitatem revocat ad annum 954. *Immunitas nostra, Gemmelacensis scilicet ecclesia etiam apostolica auctoritate à Benedicto Papa corroboratur anno septimo pontificis ejus.* Verùm eo anno non Benedictus, sed Agapitus Pontifex erat, qui anno 956 Johannem XII habuit successorem. Omnes notæ chronicæ optimè anno 983 conveniunt.

[b] Hic Bratuspantes Bellovacis à Julio Cæsare attributos confundit auctor cum Brabantinis.

[c] Excæcatio hæc contigit anno 958. ac proinde recentius hoc factum. Quamquam Sigebertus exactam temporis seriem hic non servat, ut de sequenti irruptione constat.

[d] Hungarorum irruptionem in regnum Lotharicnse & Galliam Belgicam Frodoardus revocat ad annum 954. quam irruptionem huic loco convenire constat. Laubiensem enim cladem, hic memoratam, eodem anno contigisse colligimus ex Folcuino Chronographo Laubiensi, qui in cap 25, ubi de hac agit, scribit Octavam Paschæ ipso anno incidisse IV Kal. Aprilis, ac proinde Pascha VI Kal ejusdem mensis. quod anno 954 accidit. Corrigendum ergo Sigeberti Chronicon, in quo id anno sequenti refertur.

Conrado usque ad silvam [a] Carbonariam, & virtute Dei apud Laubiense cœnobium ostensa, prohibita ultra prodire, rediit impune. Hungaris ergo & eundo, & redeundo per vicum Gemmelacensem transeuntibus occurrit vir Dei Guibertus, non clypeo aut galea materiali protectus, sed tantùm gladio verbi Dei accinctus, paratus bibere calicem passionis, & ponere animam suam propter salvandas fratrum animas: qua (ut dicit Veritas) non est major caritas. Et primo miles Christi secundùm præceptum Evangelii offerens illis verbum pacis, ingressus est viam prædicationis, & paulatim mitigata eorum rabie, cœpit jam agere de eorum salute. Nec destitit illis idololatriæ spurcitia sordentibus pandere fidei dogmata & Regis æterni mysteria, donec aliquos eorum à regno diaboli abstraxit, eosque abjurantes sacramenta diabolicæ militiæ, transscripsit in novum nomen Christianæ militiæ. Benedictus Deus per omnia, qui Guiberto sub signis suis militanti adfuit, eique civicam coronam tribuit. — Ann. Chr. CMLXII. Maii xxiii.

XIV. Quædam pro concordia statuit.

Prævidens vir Deo plenus, non esse paratum sibi à Deo Patre, ut biberet primum calicem passionis, animum appulit, ut mereretur bibere saltem secundum calicem confessionis: & ideo tentus in hoc, ut consulendo sibi, consuleret etiam aliis, excogitavit opus, quod non sibi solùm, sed etiam aliis prodesset. Nam amplectens super omnia caritatem, quæ est vinculum perfectionis & plenitudo legis, & ob hoc maximè, quòd hoc speciale mandatum est Domini dicentis, *Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis*; cœpit agere cum pluribus devotis & Dei fidelibus, ut per unum mutuæ caritatis conglutinati amorem, fraternalem inter se statuerent societatem: ut cùm omnes unum in Christo essent, unum saperent, unum diligerent, unum in Christo vellent, unum nollent, nihil diabolica æmulatione contractum, odio condignum, vel contrarietate inveniretur diversum, ut verè pacifici mererentur beatitudinem filiorum Dei. Ad hæc etiam, ut secundùm Jacobi præceptum peccata sua alterutrum confiterentur, & orando pro invicem salvarentur, & , sicut Veritas ait, *Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus*; ita loti baptismo alterutræ confessionis, lotis pedibus, quibus non potest sine labe terra calcari, id est expiatis actibus humanæ vitæ, quæ vix aut nullatenus sine nævo peccati potest transigi, per fraternæ orationis auxilium redderentur toti mundi, eleemosynis, jejuniis, psalmis, hymnis, canticis spiritualibus, ad hoc constitutis, ab invicem expiati. Delectabat enim eos illud « beati Augustini, qui in laudem caritatis prorumpens, ait: Dulcis sonus ca- « ritas est, dulcis res & delectabilis caritas est, quæ præsentes & absentes in « unum colligit fratres.

XV. Gorziam reversus.

Sic vir Dei tactus quodam præsagio futurorum, quòd propediem tendendum sibi esset ad supernæ vocationis bravium; prævidit sibi in futurum, ut quando deposito carnis onere ingrederetur viam universæ carnis, aciem hujus fraternæ societatis hinc inde localiter in subsidiis, quæ tartarearum catervarum incursus perturbaret orationum telis. Hujus negotii perficiendi secundas partes relinquens fideli vicario suo Abbati Erluino, cavens sibi per omnia, ne sub obtentu alicujus rei exsequendæ, quantulumcumque iterum implicaretur sæculo, ultimum vale dicens fratribus & amicis, & optabilem pacis & dilectionis memoriam relinquens eis, maturavit viam ad amicam sibi quietem Gorziensis solitudinis. Sicut enim piscis extractus ab aqua non potest vivere, ita ipse timebat de vita animæ suæ, quoties à contemplationis extrahebatur requie. Post tot & tantos labores, dum jamjamque exspectaret sibi à Deo desideratam missionem militiæ suæ, tandem Rex regum lætatus, militem suum diu pro castris suorum viriliter stetisse, tempus esse duxit ei præmia laboris reddere, & capiti ejus coronam laudis imponere.

[a] Carbonaria silva, vulgo *la forest Charbonniere*, Arduennæ silvæ pars, inter Mosam & Scaldim in Nerviis & finitimis pagis, ut rectè monet eruditissimus Valesius in Notitia Galliarum.

Ann. Chr. CMLXII Maii XXIII

XVI. Et jam instante tempore resolutionis suæ, cœpit languescere. Summus enim artifex, qui semper invenit in opere suo, quod adhuc tundat & poliat, electum suum tamquam aurum in fornace probabat, ut excoqueret ad purum scoriam peccatorum ejus. Gemmelacenses ut audierunt dominum & patrem suum ad mortem infirmari, non potuerunt suo temperare dolori. Hunc eorum dolorem nimis exaggerabat, si eum in terra peregrinationis suæ, ipsis absentibus, contingeret obire. Unde qui ex his majusculi esse videbantur, sine mora Gorziam tendunt, & dominum suum viventem inveniunt; & aliquantulum dissimulato dolore, agunt cum eo de reportando ejus corpore. Ille accersito ad se Abbate suo, cui nomen erat [a] Oilbaldus, aperit ei suum suorumque desiderium, & hoc ab eo ultimum experit beneficium, ut liceat suis defuncti corporis sui glebam referre ad Gemmelacense cœnobium. Abbas ex consilio respondit, ut pater filio: Mi fili dulcissime, angustiæ mihi sunt undique. Sanctitatem revereor, animam tuam ad Deum euntem scandalizare vereor: sed timeo ne illi super hoc scandalizentur, qui te ut patrem venerantur, & amorem quem exhibuerunt tibi viventi, vellent exhibere præsentialiter etiam morienti. Ecce voluntatem meam postpono tuæ voluntati, si adspiraverit tibi & tuis voluntas Dei. Si suppetit tuis facultas implendi desiderium suum, non nego meum assensum.

XVII. Tandem vir Dei consummatus in virtutum gratia, quod maius est, quàm si claruisset miraculorum gloria: miraculis quippe nonnumquam virtutes offuscantur, miracula verò solis virtutibus commendantur; x Kal. Junii reddidit spiritum fatigatum, nec victum fructuosis laboribus, ad patres suos appositus: qui seminaverat in benedictionibus, messuit etiam in benedictionibus centuplum, & vitam æternam, secundùm Domini promissionem, est adeptus.

Moritur.

XVIII. Gemmelacenses læti ab invitis Domini sui corpus suscipiunt, & se votivo operi accingunt. Qui præcaventes, ne æstivi caloris nimietas faceret injurias sancto corpori, interiora corporis ejiciunt, ibique terræ infodiunt; cadaver verò sale & variis pigmentorum odoribus conspergunt, quæ putredini corporeæ corruptionis repugnare possunt. Unus autem eorum, nomine Adecho, qui semper familiarius fuerat obsecutus sancto viro, ac per hoc etiam sancto corpori adhuc obsequebatur instantiùs; hic comparato carro cum [b] bobus, superponit sanctum corpus, non quo honore dominum decuit, sed quo amore ipse debuit. Jam processerant longiusculè, & ecce omnis Gorziensium populus exarsit in ira & furore, ægre ferentes corpus illiùs asportari, cujus meritis se credebant à Deo adjuvari. Ergo facto grege, perstrepunt populari more, & paucos multi insequentes conclamant. Ad clamorem concurrentium Gemmelacenses obstupescunt, & tacito cordis clamore auxilium Dei quærunt. Sed qui pro filiis Israël pugnavit contra insequentes Ægyptios, pugnavit etiam pro istis. Subito enim orta tempestate, aër inhorruit, & clara die nox aliena incubuit. Concrepant tonitrua, micant fulgura, cadunt fulmina. Illos tenebræ palpabiles ab itinere revocant; isti uno itinere gradientes, nec ad dexteram, nec ad sinistram declinabant. Ita illi divinitus exterriti retrocedunt, isti adjuti divinitus liberò incedunt. Tam prædicabili miraculo sanctus Dei Guibertus illustratus, cùm multa omnium

Gemblacum corpus ejus refertur.

[a] Apud Bollandum ad vitam S. Johannis Abbatis Gorziensis tomo 3 Februarii pag. 688, hoc ordine recensentur Gorzienses Abbates à restitutione loci per Adalberonem. *Egnoldus anno 940, S. Johannes, anno 960. Giboldus anno 962 Odolbertus anno 970.* Qui verò hic *Oilbaldus* Sigeberto dicitur, hunc Bollandus esse ait *Giboldum*, quæ quidem facilis est litterarum permutatio. Hoc fundamento Johannis obitum, ponit ante annum 962, ut locum faciat Oilbaldo, qui Wiberto ad ipsum annum morienti adstiterit. Verùm Johannem usque annum 973 vitam produxisse constat ex ipsius actis, uti suo loco probabimus. Itaque corrigendus hoc loco Sigebertus, & pro Oilboldo restituendus, vel Eginoldus, vel, si is jam mortuus erat, (quod nondum mihi compertum) Johannes.

[b] Boum frequens apud veteres Francos usus erat in vehendis etiam nobilium carpentis, uti aliàs ostendemus.

veneratione ad Gemmelacense cœnobium est relatus, cum honore debito in ecclesia sancti Salvatoris, sanctique Petri Apostoli sepultus, se cum Deo vivere ostendit invocantibus. Credunt enim se ejus tuitione protegendos perpetualiter omnes, qui invocant eum præsentialiter. Obiit autem hic sanctus Dei anno Dominicæ Incarnationis nongentesimo sexagesimo secundo, decimo Kalendas Junii. *Anno CMCMLXII Maii XXIII*

COMPENDIOSA RELATIO ELEVATIONIS corporis S. GUIBERTI Confessoris.

Ex Bibliotheca Cæsarea tomo 2 Lambeciano.

1. IGITUR sanctus Guibertus quadraginta ferè annorum spatio in bonorum operum consummatus exercitio, apud Gorziam suæ conversionis cœnobium vitâ defunctus, in *Gemmelaus* suæ primæ conversionis loco sepultura est affectus: ubi ab anno dominicæ Incarnationis DCCCCLXII (eo quippe hominem exuit) per annos CXXX tacito nomine jacuit, vix paucis fidelibus per chartas veteres recordantibus umbram ejus sanctitatis. Anno autem dominicæ Incarnationis MXCIX refulsit nominis ejus memoria, novâ signorum gratiâ illum magnificante Dei munificentia, quæ ita mirabilis in eo fuit per XII. annos [a] ante sancti corporis elevationem, ut longè latèque maximum ei ab omnibus comparaverit amorem & honorem. Unde multis nostrorum, multis etiam extraneorum, videri cœpit indignum, quod vir tantæ, apud homines æstimationis; tantæ apud Deum sanctitatis, nullo cultu venerationis honoraretur à nobis. Horum maxima pars erat SIGEBERTUS, antiquæ scientiæ & reverentiæ monachus, hujus nostræ ecclesiæ Gemmelacensis oculus, cui piè invigilabat vita & conversatione & religionis fervore. Tanto namque certior erat de sanctitatis ejus gratia, quanto vitam ejus virtutibus plenam multa stili persecutus est elegantia. Qui ex evidenti miraculorum ostensione, acceptâ explendi desiderii sui occasione, de elevatione sancti ejus corporis cœpit agere apud eos, quorum hæc erat auctoritas.

S. Guibertus miraculis clarus.

Sigebertus de eo elevando cogitat.

2. Denique Domni LIETHARDI Abbatis voluntate consultâ & benedictione perceptâ, ad impetrandam super hoc Episcopi Leodicensis auctoritatem, ipse ab eo suscepit legationem. Currum Dei tum Leodii aurigabat dominus OTBERTUS, ecclesiæ suæ inter prædecessores suos satis commodus. qui ubi bonam bene desiderantium voluntatem audivit, discussa & compertâ rerum veritate, justa petentibus assensum dedit, gaudens tempore suo per Dei misericordiam revelatum, unde omnis mundus à necessitatum pondere se sentiret relevatum. Ab domino HENRICO [b] loci nostri Archidiacono causa defertur FREDERICO Coloniensium Archiepiscopo: conferti ille in synodo generali, quid esset agendum super negotio nobis speciali: & ex consilio libenter annuit, qnod fidelis nostræ partis fautor innuit. Postquam autem per crebra nostræ legationis internuntia diversa de hac re data

Res ad Synodum defertur.

[a] Concordat Leodiense Chronicon tomo 2 Bibliothecæ Labbeanæ, ubi hæc verba. *Anno* MCX *Guibertus, fundator cœnobii Gemmelacensis elevatur.* Sigebertus in Chronico ad eundem annum. *Sanctus Vuicbertus, fundator Gemmelacensis cœnobii, ubi & sepultus requiescit, quem Deus multis & magnis miraculorum signis per annos* XII *longe lateque clarificaverat, auctoritate venerabilis Frederici Coloniensium Archiepiscopi, & assensu generalis Synodi, à Domno Otberto Legiensi Episcopo elevatur, quæ elevatio mirabili concursu & mirabili gaudio populorum celebrata est* IX *Kal Octob.*

[b] Henricum hunc Gemblacensis tractus Archidiaconum appellat hic auctor, quem Chronographus Gemblacensis eodem sensu, licet aliis verbis, ecclesiæ sancti Lamberti, hoc est Leodiensis, Archidiaconum ac Decanum fuisse dicit. Et illa quidem causa fuit ut in concilio Coloniensi Guiberti Elevationem Episcopi sui nomine procuraverit.

Ann. Chr. MLXXII Maii XXIII

sunt & accepta responsa; dominus Abbas Lietharduš jam per se statuit curare, quod aliis totum curandum videbatur commisisse. Ergo licet fractus ætate senili, se ipsum impendens grandioris viæ labori, Leodium properat, quodam (ut ita dicam) alleviatus vehiculo boni desiderii; ubi tam Episcopum quàm Archidiacones, tam Abbates quàm universos ecclesiasticæ reipublicæ conveniens præpositos, petiit ut ab eis unanimiter diffiniretur, quando conceptum fidelibus animis votum compleretur. quod & factum est.

Elevatio solemniter celebratur.

3. Sanè quoniam ad tanta novæ salutis gaudia non facilè posset evocari semota fidelium populorum frequentia, placuit ut IX Kal. Octobrium die elevatio sancti corporis fieret, eo quod pridie in martyrio sanctorum Thebæorum, specialiter nobis sollemni, satis ingens populus & indicti commercii & votivæ orationis causâ in hunc locum conveniret. Domnus Abbas Lietharduš, in his quæ sibi bene vel dicta vel facta sunt, lætatus, hujus lætitiæ participationem ad nostram detulit exspectationem: monuit deinde, ut desiderata boni patroni sollemnia debita nostræ devotionis prævenirent munia. Namque ad prosperandos à Deo hujus rei successus ex Episcopi mandato jejunium indixit, quod ipse unà nobiscum eo devotior, quo sollicitior perfecit. Jamque effulserat dies illa, cælo terræque festiva; cælo pro compare designato, terræ pro Patrono sibi assignato. Aderat utriusque sexus plebs innumerabilis, quos undecumque advocaverat amor & honor sancti Confessoris. Convenerant etiam plures Abbates & Archidiaconi, & alii ecclesiasticæ Religionis tam auctores, quàm discipuli, quos ad cælestis thesauri compositionem incitaverat auctoritas domini Episcopi, & religiositas tractandæ rei. Quorum devotis obsequiis sancti corporis margaritum elevatum de loco sepulturæ in proximam agri planitiem est deportatum, exspectantibus populis demonstrandum. Interea pro re & tempore habito ad populum sermone, cum omnibus satisfactum esset pro sua exspectatione super sancti corporis visione, sanctus Confessor Guibertus ab omnibus veneratus, à pluribus votiva vel spontanea oblatione muneratur. Inde ad loci nostri tutelam & salvationem cum feretro ad hoc fabrefacto in placitam sibi ecclesiæ nostræ Gemmelacensis repositus est mansionem.

DESTRUCTIO VEL POTIUS COMBUSTIO monasterii Gemblacensis, quæ facta est anno MCXXXVII, à prima sui combustione anno XXX, Scriptore GUIBERTO tunc Abbate Gemblacensi.

Ex ejusdem Bibliotheca Cæsarea tomo 2.

Incendium.

1. EXPEDIAM paucis, si tamen præ dolore sufficiam, lacrymabilem causam gemitus & tristitiæ circumvallantis me, hoc est miserabilem ruinam & destructionem ecclesiæ nostræ, in qua fere usque ad mortem periclitatus sum. Oppidum nostrum in confinio Lovaniensis Ducatus & Namucensis Comitatus situm esse dinoscitur, quod ei sæpius factum est in laqueum, & eversionem, & scandalum, & ad insidias sanctificationi, & in diabolum malum. Orta itaque nuper simultate inter Ducem & Comitem, Comes idem improvisè illud cum exercitu suo circumdedit, & immisso igne in munita, idem, quæ foris vallum & murum offendit, penitus depopulatus est. Cum verò nihil tale timeretur, flabris ventorum, qui vehementissimi insurgebant, subvehentibus, favillæ flammantes per cuncta oppidi interiora dispersæ sunt, & ita totum simul & oppidum & monasterium ferventissimo incendio consumptum est, ut in oppido nulla domus præter duas humilimas,

humillimas recenti humo obductas, & in claustro ne una quidem officina inusta remaneret. In qua exustione cùm Missam matutinalem ad altare minus cantarem, nolens aliquid imperfectum relinquere, tardiùs pænè quàm debui, ad tutelam me contuli. Nam sacris exustis vestibus, cùm præ ignibus, latè jam omnia vastantibus, foras erumpere non possem, in vicinius quod patebat, sacrarium ingressus, quatuot ibidem è Fratribus meis mærentes & anxios inveni. Quo in loco præter spem undique vallantibus nos flammis, fumo & calore ita exæstuavimus, & suffocati sumus, ut duo ex his graviter læderentur: sed evaderent; ego & alii duo angustiati, terræ sine spiritu instar mortuorum usque ad vesperum decubaremus: sed me per auxilium Dei & sancti patroni nostri Guiberti superstite, iidem duo socii martyrii mei, post paucos dies rebus humanis excesserunt. ANN. CH. MCXXXVI

2. Sed sicut scriptum est in Prophetis, *Auditus auditui, contritio contritioni & terror terrori superveniet, & residuum locustæ comedet bruchus*, nono combustionis die prædictus Comes Namucensis, adscito sibi Comite Hannoniensi, nepote suo ex sorore, denuo multitudine gravi oppidum circumdedit, & quibusdam in locis dirutis muris intravit utriusque exercitus, & ubique liberrimè discurrens (omnes quippe imparatos, & nihil horum aliquatenus metuentes invenerat) universa quæcumque superfuerant diripuit. In qua direptione nihil nobis, nihil burgensibus vel populo terræ, qui inibi sua convexerat, relictum est. Animalia quæque, & altilia domestica, aut eremata, aut ab hostibus abducta. Nullus sacris vel altaribus honor impensus est, adeo ut in medio presbyterio coram principali altari, & per tota utriusque ecclesiæ spatia, & pedestri, & equestri certamine congredientibus hinc nostris, hinc adversariis, multi interficerentur; monachi ipsi & sacerdotes discinderentur, & spoliarentur. Nullus fratrum prorsus indemnis evasit. Horreo referens; unus letali telo per latera adacto continuo oppetiit: alius ita nudus ab eis relictus est, sicut eum natura ab utero matris in lucem produxit. Sed quid queror de ceteris? Ipsi Abbati cum reliqua veste & caligas detraxissent, nisi à quodam sibi noto vix excussus, per horrentis noctis tenebras nudus & solivagus diffugisset. Et ut cœpta prosequar, nulla in direptione prædicta vel femineo sexui penitus reverentia, quin & ipsæ mulieres nudæ dimitterentur; nulla omnino lactentibus misericordia exhibita est: sed & matres vestibus exutæ, & filii ab uberibus matrum distracti, contra naturæ jura cum maxima parte burgensium in captivitatem traducti sunt.

3. Itaque hostes spoliis nostris ditati, & ad propria cum triumpho & tripudio reversi, læti pro victoria, super miseriis nostris plaudunt hodie, dicentes, quod vix in qualibet ampla civitate tantas se sperarent inventuros divitias, quantæ apud nos inventæ sunt. In hac quoque destructione pejus mihi aliquid contigit, quàm in conflagratione: quoniam & capella, id est apparatus Missæ, quem honestissimum habebam; & reliquiæ, quas super aurum & topazion diligebam, sed & desiderabile oculorum meorum, id est beati Martini vita, in cujus rythmica descriptione aliquantulum desudaveram, & quicquid librorum ab ineunte ætate confeceram, vestes quoque meæ omnes præter eas, quibus indutus eram; & ut brevi multa colligam, cùm propter infirmitatem aliàs quietis gratiâ evectus essem, omnia mea ab hostibus sublata sunt. Nunc cum ceteris tantæ miseriæ sociis sub dio in parietinis instar nycticoracis sine tecto gemens sedeo & fleo, quoniam versus est in luctum chorus noster. In majori ecclesia, ut pote homicidiis profanata, nec legitur, nec cantatur; sed in crypta quadam utcumque divinum explemus officium.

4. Gravabat me quoque vehementius, quia & plurimos mecum inclementiæ cæli & inæqualitas aeris, nunc æstu, nunc frigore, nunc imbribus sævis & crebris, tam die quàm nocte, diversis modis nos affligebant, cùm

ANNO CH. CMLXII MAII XXIII

Auctoris ætas & dignitas.

nulla domorum, quibus ab his protegeremur, igne cremata tecta superessent. Angebar nihilo minùs maximè, quod majus altare Apostolorum Petri & Pauli sollemnitate Missarum carebat à die incensionis templi usque ad introitum meum in Abbatiam, nemine super illud audente divina celebrare, eo quod camera testudinis supervolutæ, ligatura cæmenti propter imbrium infusionem penitus destituta, ruinam suam & mortem subtùs incedentium minari videretur. Hinc etiam non minimum affligor, quod deambulatoria totius claustri pæne omnia, nullum nisi solius cæli tectum habentia, toto brumali tempore limo & cœno plena, possessoribus suis intrandi, sedendi, vel quiescendi oportunitatem nullam præbent. Denique sæculares quidam filii Belial, armis injustitiæ utentes, & nos persequentes, nostra quoque invadentes, & sibi usurpare conantes, ecclesiam impugnabant. Pro cujus bonis tuendis, ut nobis semper moris est, supremo fulti præsidio, non viribus, sed precibus; non jurgiis, sed sanis nos armantes consiliis, æque illis resistimus.

5. Sed quid de externorum vel inferiorum persecutorum inquietatione conqueror? cùm nos summæ potestates & Principes nostri, hi scilicet, qui nos ab illorum infestatione ubique & indesinenter tueri ex debito tenebantur [a], ALBERTUM de Aichadico Episcopum nostrum, & MATHILDEM Ducissam Lovaniensem, dum viro suo Jerosolymis peregrinante, sola dominaretur in terra. Episcopus terram quamdam diu ab ecclesia possessam, uterque autem duarum personatus ecclesiarum, quæ nostræ sunt, ab alio ALBERTO fratre Ducis, ad restructionem claustri nostri, pro guerrâ partis ejus combusti, nobis dudum collatos, auferre summa vi tentantes, tantis nos damnis & cladibus affecerunt, ut cum ipsi magnis æquè cladibus ante mortem confecti, jam exspiraverint, damna ipsa, quæ nobis intulerunt longo nos fatigantes incommodo, per singulos annos adhuc respirent.

Ex continuatore Sigeberti.

6. Discordiæ malum quàm perniciosum sit, plus jam nostris tribulationibus discimus, quàm codicibus legimus. Cum enim monachi cum opidanis, opidani cum monachis non concordarent in substituendi Abbatis electione, ad hoc usque processit malum discordiæ, ut GODEFRIDUS Dux Lovaniensis & Comes Namucensis rupto pacis fœdere, hostiliter inter se concertarent multo tempore. Erat autem cernere miseriam & omnium rerum deprædationem violentissimam: homicidia sæpissime fieri, villas cum habitatoribus concremari, in tantum ut Gemblacensi opido cum parochiana ecclesia combusto, cum maximo habitantium periculo Dei clementia majus monasterium, quod est contiguum, indigne grassante incendio jam succensum, miro restiuxerit modo. Vicini enim fluminis in stagnum collectus alveus, rivo suo omni ex parte subito est evacuatus, ita ut arenæ ejus cernerentur à circumcursantibus, & his qui resistebant hostibus, ejusque aqua superfusa monasterio, in modum pluviæ incendium omne restinxit Dei virtute. Ne cui autem videatur hoc incredibile, multæ hoc hodieque attestantur non solum laicales, sed & ecclesiasticæ personæ.

[a] Ad Gemblacensis cœnobii defensionem tenebantur Episcopus quidem Leodicensis, propterea quod ad ejus diœcesim locus ille pertineret; Dux verò Lovaniensis ob Advocati dignitatem, quæ ab Ottone Magno ipsi concessa est, ut superius notavimus.

ANN. CH. CM LXII DEC. XXIX

DE VENERABILI REGINBERTO
MONACHO ET FUNDATORE COENOBII
S. Blasii in Hercinia Silva.

1. *MONASTERIUM sancti Blasii in Hercinia Silva, diœcesis Basileensis, horrido loco situm ad amnem Albam, unde* Cellæ-albæ *nomen habuit aliquando; locuples, & novis post incendium ædificiis recens instauratum, auctorem agnoscit* REGINBERTUM *: sed quis fit iste Reginbertus, necdum satis compertum habemus. De eo hæc tantùm occurrunt in Chronico Magdeburgensi ms. ad annum* CM LXII. Reginbertus Dei servus obiit. Iste construxit Abbatiam sancti Blasii in Suevia. *Prima hæc verba leguntur apud continuatorem Reginonis, quibus adduntur nonnulla, quasi ad Reginbertum referenda, quæ de Adalberto Rugorum apostolo intelligenda sunt. In Basilea sacra seu Basileensium Episcoporum serie, alia de Reginberto memorantur, quæ vellem certis monumentis approbata. Qualiacumque sunt, bona fide huc adduco.* Reginbertus non satis notus.

2. *Ut his tenebris sua non deessent sidera, felicius auspicium cœpit monasterium sancti Blasii per eremitas nonnullos, qui communicato inter se austerioris vitæ proposito, ab hominum consortio semoti, procul in unam ædiculam concederent: ubi animus curis liber, præter Deum cælumque, nihil spiraret aliud, labore manuum vitæ mortali frugalem victum per intervalla suppetente. Animadverterunt deinde, tutiori via incedere illos qui tritiori. Quare sancti* BENEDICTI *florens institutum amplectuntur. In horum societatem se jungere placuit Reginberto Baroni à* Seldenburen *anno* CM LXIX *(legendum* LIX.) *Erat ille Ottoni Imperatori ab arcanis consiliis, & inter belli pericula fortis. Argumento sit, quod dum manus strenuè cum hoste consereret, in ardore pugnæ gregariis ipse permistus, manuum alterâ truncatus sit. Unde sanctius brevi consilium arripuit, quò, repudiata militari & aulica vita, immortalem obtineret faciliùs, se suasque facultates cœnobio penitus addicens. Quare sancti Blasii fundator nominatur in litteris ab Ottone Imperatore Veronæ datis anno* CM LXIII. *Verba Imperatoris sic habent.* Notum esse volumus, qualiter nos Cellam in silva Schvvartzenvvald à B. Reginberto noviter exstructam Deo & sancto Blasio *&c. Extremum oppetiit diem Reginbertus 29 Decembris anno* CM LXIV, *& ab ipso seriem Abbatum sancti Blasii recenset Urstitius lib. 1 cap. 21. Hæc ex Basilea sacra: at certiorem puto calculum Chronici Magdeburgensis, in quo Reginberti obitus anno* CM LXII *collocatur. Si tamen certa esset nota chronica diplomatis Ottonis mox laudati, in annum* CM LXIV *esset differendus.* Eremitis se adjungit. Ottonis familiaris, mancus. S. Blasii fundator.

3. *Reginberti genus idem adstruit Henricus Murerus apud Bollandi continuatores in tomo 1 Maii pag. 309. Ante centenos aliquot annos inquit, in agri Turicini districtu, vetus ac nobilis familia habitavit, ex Albro monte deducta, non procul à Birmenstorfio opido & fluvio Repsca, in quodam castro* Sellenburen *aut* Seldenburen *nuncupato, unde & titulum ferebant ejus familiæ Principes. Horum unus, nomine Reginbertus, anno* DCCCC XLV *fundavit monasterium sancti Blasii in Silva-nigra, obiitque anno* DCCCC LXIV. *Alius Henricus Murensis cœnobii in Argovia fundationem juvit anno* M XXX. *Ita ille.* Genus ejus.

4. *Vehemens mihi suspicio injicitur, Reginbertum hunc non alium esse à Ramberto monacho, cujus memoriam lego in vetustis Einsidlensis cœnobii monumentis. In brevibus enim Annalibus ad cyclos paschales ita scriptum invenimus ad annum*

ANN. CH. CM LXII DEC. XXIX

CM LXX. Rambertus monachus efficitur. *Et in pervetusto Kalendario*, XII kal. April. Rambertus Presbyter effectus est. *Certè loci & temporis accidentia optimè conveniunt. De alio Reginberto Priore Celsinianensi inferius agetur in Elogio Aymardi Abbatis.*

5. *Saeculo undecimo*, Fratres de Cella sancti Blasii, quæ antea vocabatur Alba, de fluvio qui præterfluit, mutarunt suam priorem consuetudinem, *ut legitur in Actis Murensis monasterii, id est severiorem disciplinam amplexi sunt. Audiens hæc Vvernharius Comes, qui Murensis cœnobii providentiam habebat,* pergens ad supra dictam Cellam-albam, obtinuit ab Abbate illo, qui vocabatur GISELBERTUS, ut mitteret huc Fratres suos, quorum ista sunt nomina, RUPRECHT, qui postea factus est hic Abbas, Oprecht, Heinrad, Rifrid. Tamen antequam huc venirent ipsi fratres, rogatu prædicti Comitis venerunt huc duo Abbates, id est Vvilleberd Hirsaugiæ Abbas, & Sigfridus de Schafhusen, & inspexerunt locum, placuitque eis satis bene locus iste. *Cum tandem Muram accessisset nova colonia in vigilia sancti Martini, Comes loci libertatem asseruit, jussit* libros & omnem supellectilem monasterii super tapete ponere ante altare: interrogavitque fratres, qui sub anteriori consuetudine hic fuerant, si vellent obedire fratribus, quos ipse huc adduxit. Quorum cùm quidam resisterent & contradicerent, dixit eis, ut aut obedirent eis, aut hinc discederent, & sinerent istos quietè vivere. Et sic commendatis omnibus rebus monasterii infra & extra fratribus, qui huc de Cella-alba venerant, ab altari discessum est. Hæc autem omnia facta sunt anno M LXXXII dominicæ Incarnationis, Indict. V. *Postea quibusdam fratribus inde egressis, electus est Rupertus Prior, qui* cùm voluisset benedici ad Abbatem, restitit ei Abbas Giselbertus, dicens, quod sub sua [potestate] cùm voluit esse locum, fecit hic quicquid voluit, aut huc mittendo fratres suos, aut hinc alios tollendo. Eo etiam tempore misit huc suos exteriores fratres cum sororibus: de qua consuetudine etiam adhuc assunt. Rupertus vero monachus cum triennium hic fecisset in Prioris nomine, jussu ejusdem sui Abbatis Giselberti discessit hinc, & rediit in suum claustrum. *Demum Comitis obtentu datus est Murensibus Abbas* LUTFRIDUS è Cella sancti Blasii, *qui* fuit Abbas secundus istius loci, vir valde religiosus, ac monasticæ vitæ institutor probatissimus. *Memoratu dignum est id, quod in consequentibus legitur de fratribus exterioribus, quos modò Conversos appellamus, nimirum* talem vitam laicorum primùm in Cella sancti Blasii oriri cœpisse. Quæ consuetudo, *inquit sæculi duodecimi auctor*, quia jam ubique ad regularia claustra est, ideo oportet & hic eam esse, ita tamen, ut ipsi sub constitutione & obedientia Patris spiritualis sint, ac sine invidia, sine dolo, & sine aliqua controversia vivant in Cella cum monachis.

(Marginalia: pag. 14. — Fratres & sorores exteriores. — Origo eorum. pag. 37.)

CIRC. AN CM LXV OCTOB. V.

BEATI AYMARDI ABBATIS
CLUNIACENSIS TERTII
ELOGIUM HISTORICUM.

1. AYMARDI *res gestas nullus veterum in commentarios retulit, sed pauca dumtaxat aliud agendo nobis reliquerunt Odilo in actis S. Maioli, & Petrus Damiani in Opusculo 33. quibus accedunt nonnulli auctores, qui paucis verbis Aymardum laudarunt. Tria verò de illo prædicat Odilo, nempe eum fuisse* beatæ simplicitatis & innocentiæ filium; *tum* in augmentatione præ-

(Marginalia: Quattuor de Aymardo notanda.)

diorum & adquisitione temporalis commodi studiosum, & in observatione satis devotum*: ad hac patientissimum* in amissione temporalis luminis, *ut ob meritum ejus patientia Deus beatum Maïolum ad monasticum ordinem adduxerit, quod quartum est ejus elogii caput. Hac paucis explicanda, quando plura nos deficiunt.* CIRC. AN. CM LXV. OCTOB. V.

2. *Quo genere, quove ex loco ortus sit* Aymardus, Eymardus, *seu* Heymardus, *aut quando Cluniacum accesserit, planè incompertum.* Engolismensis Comitis filium *fuisse ex Richardi Chronico tradit Petrus de Rivo. Sed uterque deceptus est nominis similitudine, Ademarum, Emmenonis Ecolismensis Comitis filium, cum Aymardo nostro perperam confundens: quem Ademarum Comitem Pictavensem fuisse, numquam Monachum fuisse constat. Aymardus verò noster* humilis quidem genere, sed celsus humilitatis culmine *dicitur in Chronologia Abbatum Cluniacensium, qua tempore Odilonis Abbatis scripta est, & primorum Abbatum Chartario inserta. Vana est censura hujus loci ad marginem in Bibliotheca Cluniacensi, ubi* ex Comitum Engolismensium prosapia *dicitur. Genus ejus nequaquam indicant alii auctores, Hugo Abbas Flaviniacensis:* Successit ei Heimardus vir venerandus. *Chronographus Malleacensis:* Succedit Aimarus humilis Abbas. *& Glaber Rodulfus:* Post Odonis obitum successit Heymardus, vir simplex, in ipsius locum, qui licet non adeò famosissimus, regularis tamen observantiæ non impar custos. *Paullo honorificentiùs Odilo in sancti Maïoli vita.* Huic *Odoni* successit felicis memoriæ Heymardus, beatæ simplicitatis & innocentiæ filius. *Hi omnes, alii que ex eis subsequentes auctores, Aymardum noviſſi mortuo Odoni suffectum fuisse innuunt. Verùm ante postremam Odonis Romanam peregrinationem Abbatem fuisse renuntiatum non una littera probant, condita ab anno quinto Ludovici Transmarini, qui anno Christi* DCCCCXLI *respondet. Nam ipso anno data est charta de villa Noglis pagi Matisconensis in gratiam Aymardi Abbatis: eodemque anno Ingelbertus, frater Sobbonis Archiepiscopi Viennensis*, Hemardo Abbati *res multas tradit*, pro anima genitorum suorum Berlionis & Ermengardis, & filii sui Tetbaldi, Emmelt, & Novianæ. *qua res sita erant in pago Viennensi, in villis Flaviaco*, Crapon, *Monte-martio, Monte-communiaco, Taderniaco, Morcio, & Nicavariaco. Hac donatio facta est* anno IV Conradi Burgundiæ Regis, *id est anno Christi* DCCCCXLI. *Eodem anno Conradus ipse confirmavit donationem ecclesia sancti Martini in villa Landadis ejusdem pagi*, Eymardo Abbati *factam per Ratburnum Vicecomitem & Waldam ejus uxorem.* Aymardus Abbas, Biblioth. Clun. col. 1618

3. *Anno sequente, mense Septembri, quatuor mansi in villa Roliaco, in Comitatu Matisconensi, dantur ecclesia sancti Petri & sancti Pauli, & ceterorum Sanctorum, quorum corpora* & reliquias Cluniacensis continet locus, ubi Eymardus Abbas est, temporibus Ludovici Franciam & Aquitaniam regentis, anno regni ejus sexto, mense Septembri. *Eodem anno prid.* Id. Octob. *conceditur eidem Abbati curtillus & vinea in villa Segia. Ex quibus aliisque instrumentis intelligitur, Aymardum ante obitum Odonis Cluniaco prælatum fuisse, ut Odo ipse vivente Bernone prapositus fuerat, & Maïolus postea superstite Aymardo, itidemque Odilo superstite Maïolo Abbates facti sunt. Immo verò jam inde ab anno* DCCCCXXXVI, *absente ob Romanum iter Odone, ejus vices egit Aymardus, ut colligo ex charta 21 Heymardo Abbati data* anno primo Ludovici Regis, die Dominico, III Idus Martii, *quâ chartâ ecclesia sancti Andrea, sancti Johannis, & sancti Marcelli* in villa Acquiranda *Comitatûs Matisconensis donatur. Item anno tertio Ludovici Regis, quo tempore Odo Roma occupatus erat, Aymardo Abbati & monachis Cluniacensibus dantur quadam res sita* apud Exartum in plano Boranti, & apud Alivertum à BERALDO Abbate. *Itaque per illa temporis intervalla, quibus Odo Cluniaco aberat, Aymardus Abbatis nomine Cluniacensem familiam regebat.*

4 *Quo ritu facta sit ejus electio, sive ante, sive post Odonis obitum, tradit Chronologia vetus Abbatum Cluniacensium, totidemque verbis Petrus de Rivo in* quo modo electus.

Circ An. CMLXV. Octob. V.

* Chevines

* al. obtinente.

Chronico. Fratribus ſuper electione Abbatis agentibus concilium, idem ſanctiſſimus Eymardus à Caviniis * ſua obedientia rediens, equum, ſuper quem ſedere conſueverat, ante ſe ipſe pedes piſcibus onuſtum ducens, concilio eorum admiſcetur, omnibus humilitatem ejus admirantibus. Itaque ejus humilitate obnitente *, Abbas eligitur, & ab Æduenſi Epiſcopo, nomine Rotmundo, regnante Ludovico conſecratur. *Cavinia Decanatus eſt etiam nunc Cluniaco ſubjectus, unius leucæ intervallo à Matiſcone, tribus à Cluniaco diſtans: quo in loco ante duos annos hoſpitati ſumus Cluniaco digreſſi. Exſtat in archivo Cluniacenſi Rodulfi Regis diploma autographum de* villa Cabinienſi, actum Anſa-villa XI Kal. Julii, Indict. III, anno VIIII regnante Rodulfo Rege glorioſiſſimo. *quod* Rotmundus ad vicem ANSUSI Epiſcopi recognovit. *Integrum eſt Rodulfi ſigillum, Regis faciem exhibens converſam ad ſiniſtram intuentis; item monogramma Regis, in cujus medio Y græcum appoſitum eſt.*

Facultates auget.

5. *Sub Aymardo rem familiarem admodum creviſſe demonſtrant varia traditionum monumenta, quæ in ejus gratiam facta leguntur in archivo Cluniacenſi, numero* CC LXXVIII. *Ex his nonnulla delibare juverit, ut ejus regiminis annos certiùs inveſtigemus. Hugo Comes Eymardo Abbati tradit eccleſiam ſancti Martini in villa Romanis pagi Lugdunenſis*, aſſentiente Rege Conrado, anno regni ejus ſexto, IV Kal. Decemb. *qui annus in Chriſti annum* DCCCC XLIII *incidit. Subſcribit cum Hugone Comite Leotaldus Comes. Is eſt Hugo Baugiaci & Sebuſianorum Regulus, cujus hortatu idem Conradus Burgundiæ Rex eodem anno Cluniacenſibus diploma concedit de villa Boliniaco, vulgo* Bouligneux, *apud Sebuſianos, quo in diplomate Conradus Hugonem Comitem & conſanguineum vocat. Editum eſt diploma in Bibliotheca Sebuſiana pag 269 ſub his chronicis notis.* Data IX Kal. Maii anno ab Inc. Domini noſtri Jeſu-Chriſti DCCCC XLIII, anno VI regnante domino Chunrado Rege filio Rodulfi. *Idem Conradus in alia charta teſtatur, quòd item Hugo Comes conſanguineus ſuus rogaverit magnitudinem ſuam, ut* pro remedio animæ ſenioris (*inquit*) noſtri Rodulfi Regis bonæ memoriæ *villam Taſciacum in pago Lugdunenſi Cluniacenſibus largiretur. Subſcribit* Eınricus ad vicem Aymonis Epiſcopi. Datum IX Kal. Maii, anno Inc. DCCCC XLIII, anno ſexto regni Conradi. *Ipſomet Conradi anno, V Kal. Julii editum eſt Placitum ab eodem Rege pro Cluniacenſibus contra Carolum conſanguineum ejus, cognomento Conſtantinum, Ludovici Orbi filium, de quibuſdam rebus, quas Ingelbertus jam laudatus conceſſerat. Placito ſubſcribunt apud Guichenonem in Bibliotheca Sebuſiana pag.* 240 Aymo Epiſcopus *Valentinus*, Vvido Archiepiſcopus *Lugdunenſis*, Sobo Archiepiſcopus *Viennenſis*, Bero Epiſcopus, Hugo Comes, Odolricus Comes palatii, *aliique. Iidem fere, eodem anno ſubſcribunt litteris Lamberti Comitis, quas unà cum Falectrade uxore ſua, ex rebus proprietatis ſuæ, in loco de Ferlinis pagi Valentinenſis*, ut eccleſia S. Marcelli ibi reædificaretur, *donat Oddoni & Daranno Monachis, aliiſque*, qui ad illum locum venerint, *pro filiis ſuis Ademaro & Lamberto. Subſcribunt* Vvido, Sobbo, & & Odolbertus *Epiſcopi*, Hugo Comes & Marchio, Odolricus Comes palatii, Eynricus filius Ludovici, Anſelmus Comes, Odolricus, Anſelmi frater, Oddo Comes, Leutoldus Comes, anno VI Conradi Regis. *qui & ipſe rem Præcepto firmavit Aquis* anno XLVI *regni ſui. Item anno* VII *Ludovici Regis, Aymardus in mallo publico*, ubi reſidebat Maimbodus Epiſcopus *Matiſconenſis*, & Maïolus Vicecomes *cum aliis, interpellavit Rainaldum de quibuſdam rebus in villa Suntiaco.*

6. *Anno* VIII *Ludovici ejuſdem has fermè donationes lego. Maimbodus Epiſcopus causâ permutationis Aymardo Abbati tradit* duos curtillos in villa Roſiaco *prope Cluniacum, ubi* Otardus pater & Maimbodus *avus ipſius pridem habitaverant.* Actum anno VIII Ludovici Regis. *Eodem anno apud Veſontionem* coram reliquiis ſancti Johannis Baptiſtæ, *quidam laici Cluniaco largiuntur*

ecclesiam S. Martini in villa Flagiaco Comitatus Cabilonensis. Anno VIII regni Conradi Sicherus quidam ob interfectum Monasterii servum, se ipse in servum tradit sub hac formula. Ego Sicherus memetipsum & caput meum trado ecclesiæ Cluniacensi, cujus servum unum interfeci: ut dehinc quæcumque conquisiero, ad ipsam casam permaneant, & sine licentia Abbatis non habeam potestatem faciendi, neque eundi absque illius vel Monachorum consilio; & ipsi dehinc habeant de me potestatem in omnibus facere quæcumque voluerint. quæ servi facti formula observatione digna est. Circ. An. CMLXV Octob. V.

7. Anno XI regni sui Ludovicus Rex tria Præcepta in gratiam Cluniacensium dedit, edita in Bibliotheca Cluniacensi: unum de ecclesia sancti Iohannis in suburbio Matisconensi: alterum de Tusiaco villa pagi Lugdunensis super Ararim: tertium de Caroloco monasterio, cella Regniaco, & ecclesia S. Martini, sitis in pago Matisconensi. Hæc anno DCCCCXLVI contigêre. Paullo pòst Sobo quidam, qui Carolilocensem Abbatiam invaserat, facti pœnitens eam Aymardo Abbati restituit, præfatus, istum locum fuisse ex hereditate Rodberti quondam Valentiæ Episcopi, qui construxerat inibi Monasterium, idque in honore beatorum Martyrum Stephani, Felicis, Fortunati, & Achillei sollemniter dedicare curaverat, atque Romanæ ecclesiæ tradiderat: quod postmodum Domnus Oddo, cujus memoria cum laudibus agitur, Hugone Rege ordinante, à Leone Papa VII obtinuerat, Ludovico Rege confirmante, cujus tempore Sobo hanc Abbatiam Aymardo restituit.

8. Anno DCCCCXLVIII Manasses Arelatensis Archiepiscopus Iuliacum cum appenditiis, quæ adjacent Comitatui Cabilonensi, & nonnullas ecclesias, quas omnia Vvarnerius pater suus jure dominationis possederat, tradit pro animabus patris sui & Teutbergæ matris suæ, & pro animabus fratrum suorum Hugonis, Richardi & Bosonis, anno XIII Ludovici Regis. Subscribunt inter alios Ayrardus Vendascensis * Episcopus, & Berta Comitissa. Eodem anno * de Vente. Hildegardis nobilis femina monasterium Celsinianense *, quod Acfridus Comes * de Soucillanges. construxerat, cum consensu Domni Stephani Claromontensis Episcopi, dotat ex rebus suis propriis, quæ ex parte senioris sui Domni Rotberti ipsi provenerant. Ea verò tradit ei loco, ubi Domnus Heymardus humillimus Abba præesse videtur, anno XIII regnante Ludovico Rege Francorum & Aquitanorum. Tunc Leotaldus Comes dedit ecclesiam S. Sulpicii in villa Lasiaco pagi Matisconensis, facitque nonnullas cum Aymardo permutationes, consentiente Richilde uxore & Alberico filio ipsius.

9. Anno sequente Brocardum Lugdunensem Archiepiscopum adierunt duo Fratres Clunienses, scilicet Nonnus Froterius & frater Jacob, missi ab Aymardo Abbate, postulantes remitti servitium de duabus ecclesiis, quas in Rodanensi * pago * de Roanne habebant, nempe de ecclesia S. Martini & de ecclesia S. Abundii in villa Amberta. Idque concessum mense Februario, regnante Conrado Rege Iurense. Ad hæc per Isnardum quemdam confirmatur donatio cujusdem alodi, facta per Ingelbersum in villa Colonia (Colongias alii vocant) Comitatûs Augustodunensis. Actum Cabiloni in conspectu Ugoni Marchionis, Gisleberti Comitis, Rotberti Vicecomitis, anno DCCCCXLVII (legendum XLIX) Indict. VII, die Martis XV Kal. Maii, LITIGANTE REGE HLUDOVICO CUM UGONE nobilissimo Marchione. Eadem epocha Ludovici litigantis cum Hugone Marchione (de qua consulendum Frodoardi Chronicon) legitur in charta Leotardi Levitæ, anno DCCCCXLIX, Indict. VII, die Dominica, III Id. Martii.

10. Anno DCCCCL Ludovicus Rex Aymardo Abbati confirmat donationes, ab Acfredo Comite factas in pago Arvernensi, anno XV regni sui, III Non. Febr. Indic. VI (lege VIII.) Eodem etiam anno Mainbodus Matisconensis Episcopus, rogante Heymardo Abbate, ecclesiam in honore S. Taurini, in villa Cavannis constructam, quam Cluniacenses tempore Rodulfi Regis obtinuerunt, dedicat, eo quod non est congruum, inquit, ut tam gloriosus Confessor & syncellitæ inibi

CIRC. AN. CM LXV. OCTOB. V. commorantes, diu sine benedictione episcopali persisterent. *Heymardus Abbas & quidam ex Monachis suis terras in dotem ecclesiæ conferunt. Non multo post, id est* III Id. Octob. *ejusdem anni*, ante præsentiam Leotaldi Comitis, Maimboldi Episcopi & fidelium suorum, venerunt actores S. Petri Cluniensis, Hildebrandus, Leutbaldus, *& alii, & proclamaverunt adversus Hugonem quemdam pro rebus suis in villis Iggiaci & Domanici, quas res Vuillelmus Comes & Ava Comitissa ejus soror eis tradiderant.*

II. *Anno* XVI *Ludovici Regis Licerius Sacerdos Aymardo Abbati ejusque Monachis concedit villam Albernam in pago Uzetico* *, pro anima Domni Amalrici Comitis & Domnæ Ermengardæ Comitissæ, & senioris *sui* Bermundi Comitis. *Subscribit cum aliis* Tructaldus Vicecomes. *Anno* X VII *ejusdem Ludovici Stephanus Arvernorum Episcopus dedit* sacro cœnobio Celsinanicas, quod Domnus Eymardus Abbas regebat, ecclesiam de Bulnaco & de Furnols, mense Decembri.

* *d'Vzès*

12. *Anno* DCCCC LII *Stephanus pranobilis & uxor ejus Ermengardis Cellam Oydellis, in Augustodunensi pago sitam, Cluniaco assignarunt, confectis hac de re litteris, quæ sic habent.*

DUm in hujus sæculi laboriosa peregrinatione [vivimus], interim dum licet, dumque tempus acceptabile atque dies salutis instare videntur, summopere providendum est, ut si qua agere bona valemus, omni dilatione postposita operari non pigritemus... Igitur ego STEPHANUS indignus peccator, & uxor mea nomine ERMENGARDIS, peccatorum nostrorum enormitatem considerantes... donamus aliquid ex rebus proprietatis nostræ Deo, & sanctis Apostolis ejus Petro & Paulo ad locum Cluniacum, quo domnus EYMARDUS humilis abbas præesse videtur. Est etenim ipse locus in pago Matiscensi situs, & in veneratione beatæ Dei genitricis Mariæ semper Virginis, & eorumdem apostolorum consecratus. Sunt autem ipsæ res sitæ in Comitatu Arvernico, in episcopatu Augustidunense, hoc est curtis indominicata, quæ vocatur Oydellis, cum capella quæ est constructa in honore beatæ Dei genitricis Mariæ, ubi beatus LEOTADUS in corpore quiescit. Donationem vero istam in eo tenore facimus, dummodo vivimus, ego Stephanus & uxor mea Ermengarda teneamus & possideamus, & Rectores loci supranominati teneant ipsam capellam in vestitura, cum omnibus quæ ad ipsam capellam pertinere videntur. Post nostrum quoque utrorumque discessum, quantum ad ipsam curtem vel ad ipsam capellam, quæ inibi est ædificata, aspicit vel aspicere videtur, totum ad integrum Domino Deo, ut sæpe jam diximus, donamus, donatumque in perpetuum esse volumus pro remedio animarum nostrarum, necnon & pro remedio animarum parentum nostrorum, insuper & pro salute vivorum, & requie defunctorum, cum servis & franchisiis, campis, pratis, vineis, silvis, aquis, aquarumque decursibus, molendinis, domibus, ædificiis, cum omni suprapofito mobili, & immobili, exitibus & regressibus, cultis & incultis, quæsita etiam & inquirenda ad ipsam hereditatem aspicientia vel pertinentia, sicut à nobis præsenti tempore regitur & possidetur: quatenus semper Rectores jamdicti Monasterii & inibi Deo famulantes absque alicujus interpellatione in perpetuum firmiter solideque teneant & possideant. Si quis verò (quod futurum esse non credimus) si nos ipsi (quod absit) aut aliquis qualibet consanguinitate nobis conjunctus, filius vel filia, nepos, seu etiam ulla intromissa persona, istius donationis spontaneè à nobis factæ contra jus divinum invasor aut contradictor exstiterit, & res Deo dicatas, sanctisque delegatas in suos usus transferre conatus fuerit; primitus iram Dei omnipotentis incurrat, cujus res temerario præsumserit ausu; vinculo etiam terribilis anathematis innodetur, & nisi resipuerit, omni maledictioni subjaceat, donatio verò firma permaneat.

neat. S. STEPHANI & uxoris ejus ERMENGARDÆ, Heldini, Rainaldi, Roberti, Caronni, Varmeri. Actum apud Oydellis publicè. Boso scripsit & datavit mense Junio, anno Incarnationis dominicæ DCCCC LII, Indictione III, regni autem HLOTHARII Regis anno I, qui de eadem donatione præceptum jussit fieri, & sigillo suo insigniri. Hæc charta jubente domno Stephano lecta est in curte Eniziaco ante Domnum VVILLELMUM Comitem, in præsentia domni STEPHANI Arvernorum Episcopi, die illo quando seniores Arvernici cum Comite supra nominato convenerunt, eique se commendaverunt; & servos & ancillas qui denominati non erant, nominatim scribere fecit. Hæc sunt nomina eorum, Bladaldus, qui est Vicarius de ipsa potestate, cum uxore sua nomine Ermentrude, & filiis & filiabus eorum, & alium nomine Godinum, cum uxore sua & filiis & filiabus eorum, necnon & alios omnes servos, qui ad eamdem potestatem pertinere videntur. Charta autem ista in eodem placito firmata & corroborata est precante ipso domno Stephano, qui fieri rogavit. Signum domni STEPHANI Arvernorum Episcopi. VVILLELMI Comitis, ROTBERTI Vicecomitis, ROTBERTI Abbatis, Girberni, Teutardi, Stephani, Dalmacii Vicecomitis, Heldini, Vvillelmi, Deodati. CIRC. ANN. CM LXV. OCTOB. VI NOTA.

13. *Anno proximo* DCCCC LIII *Aymo Borbonensis dominus, iisdem, qua supra, verbis præfatus, consentiente uxore sua Aldesinde, Cluniaco multa restituit in pago Arvernico, in Vicaria Donobrense in villa Salviniaco, & in aliis villis, nempe Monte-parlo, Batnaco, Moncello, Villena, veteri Salviniaco, Fontanella, Genevrariis: qua quidem* pater ejus Aymardus *Cluniaco dederat, ipse verò* malo ordine retinuerat. Datum anno XVIII regnante Ludovico Rege. *Litteras firmant cum Aymone & ejus uxore* Geraldus & Archembaldus filii *eorum, præter alios. Omnes charta sub Aymardo, numero* CC LXXVIII *exstant in Chartario Cluniacensi.*

14. *In has minutias non descenderem, si adesset aliarum rerum copia, quibus Aymardi elogium texeremus. Sed ne longiùs abeamus, paucis rem expedire juvat ab anno primo Lotharii Regis, qui anno* DCCCC LIV *regnare cœpit, ad annum regni ejus sextum, ultra quem nulla de Aymardo acta invenimus. Ex variis chartis, qua in gratiam Cluniacensium tunc data sunt, una scripta est* feria V hebdomadæ tertiæ Aprilis, anno secundo incipiente, ex quo regnare cœpit Lotharius. *Unde intelligitur, Lotharium regnum iniisse à Martio exeunte, aut incipiente Aprile, nempe cum vivente patre renuntiatus est Rex: quandoquidem ei mortuo successit mense Septembri anni* DCCCC LIV, *ut in lib. 3 de re Diplomatica cap. 26 ostendimus. Nisi dixeris, vocem* incipiente *largiori modo hic sumtam esse. quod aliis æstimandum permitto. Sub hac initia Leotaldus Matisconensis Comes pro salute anima sua & filii sui Alberici, necnon Etolana matris sua, tradit Cluniacensi cœnobio, cui Aymardus tum præerat,* mansum in agro Fusciacensi juxta fluvium Sagonnæ, regnante Lothario Francorum Rege. *qua charta in Bibliotheca Sebusiana edita est. Anno secundo Lotharii Regis* Eldebrandus & Maïolus Cluniensses monachi *mittuntur ab Heymardo Abbate ad Maimbodum Episcopum Matisconensem in Synodo, petituri ab ipso decimas ecclesiarum sancti Andrea in Evranda, & S. Boniti: eodemque anno* Leotaldus Princeps & Comes *Matisconensis,* & filius *ejus* Albericus, *ac* Valterius Vicecomes, *& alii, in Placito quodam Cluniaco restitui decernunt. Anno tertio Aymardo Abbati & monachis Gerberga dat ecclesiam S. Mauricii in Comitatu Cabilonensi in villa Brengis & villa Canna,* sicut Ardradus Episcopus tenuerat. *Item Leotaldus Comes per jussionem Humberti nepotis sui donat de rebus ejus mansum in villa Salliaco. At singulares sunt nota chronica in charta de manso in Villa-clericorum Comitatûs Augustodunensis.* Actum Cluniaco mense Aprili, anno Inc. DCCCC LVI, Indict. XIII, & anno secundo imperii Lotharii Regis filii Ludovici, & ab origine mundi 4909. *ubi legendum,* anno DCCCC LV, *cui Indictio* XIII *conveniebat. Anno quarto*

Circ. An. CMLXV. Octob. V.

Lotharii Regis ecclesia sancti Jengulfi *cum decimis conceditur, Aymardo etiam tum Abbate. Denique Hunaldus Presbyter dedit* ad locum, qui Celsinianas dicitur, qui erat sub ordinatione Domni Heymardi Abbatis, *quasdam res in villa Gigniaco*, Gignac, *in Comitatu Talemdense, & in vicaria Antoïnense*, mense Julio, anno Dominicæ Inc. DCCCCLVIII, Indict. II (*lege* I) anno Lotharii Regis Francigenæ IIII. *Hactenus de chartis donationum scriptis sub Aymardo Abbate.*

Monachi sub eo.

15. *Ceterum quantum eo Abbate crevit res familiaris, tantum etiam auctus est monachorum numerus cum disciplina regulari. adeo ut etiam Episcopi (quod de Odone superius diximus) deposita dignitate ejus sese magisterio subjicerent. Inter alios Geraldus Archiepiscopus se ipse obtulit sub hac verborum formula.* Ego Geraldus Archiepiscopus meipsum offero Deo per sæculi abrenuntiationem & habitûs commutationem, & omnes res meas in cœnobio Cluniacensi, ubi nunc Domnus Eymardus Abbas præest, in quo (si Deus annuerit) meipsum sub ordine regulari mancipare cupio. Res verò meæ sunt in Comitatu Uzetico, in vicaria Caxionense, id est ecclesia S. Saturnini cum appendiciis, Leitacum, Mescenas, *&c.* Geraldus Episcopus subscripsit. Rostagnus Episcopus firmavit, *&c.* Actum apud S. Saturninum publicè mense Augusto, anno Inc. DCCCCXLV, Indict. III. *Item anno* DCCCCXLVIII *Eldegardis Rotberti Vicecomitis relicta, quasdam res suas tradit Cellæ Celsinianensi, ubi* Aymardus humillimus Abbas rector præesse videtur, custodemque loci illius & provisorem subtus se fratrem Raginbertum constituere voluit. Actum anno XII regnante Ludovico Rege Francorum seu Aquitanorum. *Eodem anno Aquinus nobilis vir & uxor sua Doda de consensu filiorum suorum* per renuntiationem sæculi & habitûs commutationem *tradunt se Deo in monasterio Cluniacensi sub Aymardo Abbate, resque suas in villis Maceriis & Neronda super fluvium Graona, consentiente Gisleberto Comite seniore suo. His litteris subscribunt* Letbaldus Comes, Rotbertus Vicecomes, Gildebodus Episcopus, Rodulfus Comes, *cum multis Canonicis. Anno* DCCCCXLIX Indict. VII, die Dominico, anno XIV Regis Ludovici litigantis cum Hugone Marchione, III Id. Maii, *Leotardus Levita factus Monachus dat vineam in villa Basceriacis, Comitatu Cavillonensi. Ipsomet anno, id est anno* XV *Ludovici Regis, Leotbaldus* cingulum militiæ solvens, & comam capitis barbamque detondens, *monasticum habitum Cluniaci suscepit, deditque mansum in Fraxnedo villa, & mater ejus alia quadam in Villa-nova. Sed præ ceteris censendus venit Maiolus, qui sub Aymardi disciplinam se tradidit. Annumerandus etiam* Eilbadus Episcopus & Monachus, *qui subjectis de Maioli electione litteris subscripsit.*

Aymardus in excitate patiens, Maiolum sibi sufficit.

16. *Aymardus tertio loco ab Odilone laudatur, quòd* amissionem temporalis luminis, & quidquid sibi adversitatis accidere potuit, absque omni murmuratione & indignatione patientissimè tulit. *In cæcitatem redactus, de substituendo successore cogitavit, & Maiolum discipulum suum consentientibus Fratribus in sui locum Abbatem institui curavit. Istius electionis modum & formam discimus ex Archivo Cluniacensi, in qua Aymardi littera hac de re scripta leguntur sub hac forma, edita in Spicilegii tomo 6.*

ORdine divinæ dispensationis cùm primùm sacris legibus à Patriarchis & Prophetis, tum etiam humanis consultibus & legibus motus populorum comprimeretur; pòst tempore incarnati Verbi ignea romphæa in ostio paradisi fonte lateris Christi exstinctâ, ut regnum Dei violentiùs raperetur; cœpit status Ecclesiarum ab apostolicis viris piis moribus informari, & demum à sacris viris & Abbatibus in subditorum mentibus regularis ordo disponi; ut per eam currentibus facilis cælestis patriæ videretur ascensus. Sicque fit, ut quanto quis per exempla pietatis paterno cultu se ad excelsa erigens processerit, & subditis ad cælestia sequenti ducatum præbuerit, tanto à remunera-

tore Domino multiplex mercedis & filiationis fenus percipiet. Ex quoniam ad Prælatos respicit quidquid à subditis delinquitur, exemplum pravæ vitæ, & negligentiam subditorum, sententia divini examinis ignis gehennæ inexhaustus vindicat. Quapropter ego HAYMARDUS, sancti Petri Cluniacensis Abba indignus, præsentibus atque futuris omnibus generatim notum esse volo, quia hæc & hujusmodi monte pertractans, ætate defatigatus, officiis quoque corporis imminutus, dum minùs-me pastorali curæ idoneum persentisco, beati BENEDICTI capitularim de constituendo Abbate sollicitudine præmonitus, cum omnibus fratribus meis, filiis & conservis, beati quidem Petri pridem clericum, fratrem ac filium monachis, MAIOLUM religiosum eligimus, & Abbatem esse decernimus, ne insolentiâ nostræ infirmitatis Ordo deterescat, & repulsam in aliquo patiatur Domino propitio semper ad meliora provehendus. Et ne technam alicujus excusationis prætendat, (nam sicut quis indignè ad regimen incautus adspirat, ita si quis dignus refugit, merito constringendus habetur) consilium Episcoporum & Abbatum adhibuimus. Et sicut Cluniacense monasterium Domino auctore à GUILLELMO Duce fundatum, nomine Principis Apostolorum sacratum, privilegiis Romanæ sedis insignitum, regalibus præceptis confirmatum, à reverendis quoque Abbatibus domno BERNONE & ODONE ordinatum constat: cum omnibus Abbatiis, locis & Cellis, ubiubi eorum vel nostro tempore acquisitis, prædicto Fratri ordinandum tradimus, atque tam ad Ordinem servandum secundùm beatum Benedictum & instituta Patrum nostrorum, quàm ad res disponendas, sub omni integritate propitia divinitate vinculis obedientiæ adstringimus, & Abbatem omnes unanimiter proclamamus. Hujus verò electionis & ordinationis ejus seriem per consultum (ut diximus) primatum, Comitis, & etiam nostri Advocati LEOTOLDI, litteris sanciri præcipimus, atque regulariter celebratam ordinationem in Christi nomine confirmavimus, à Patribus & Fratribus nostris scriptis confirmari precati sumus. Acta Cluniacensi cœnobio feliciter, Amen. Ego HAYMARDUS Abba huic electioni assensum præbui. MAINBOLDUS sanctæ Matiscensis ecclesiæ Episcopus subs. CHILDEBOLDUS peccator ipso jubente subs. EILBADUS Episcopus & monachus ipso jubente subs. RODULFUS humilis Abba S. Petri Cavillonnensis subs. RICHARDUS humilis Abba subs. &c.

Circ. An. CMLXV Octob. v.

Centum ac triginta monachi huic electioni subscripti reperiuntur, qui numerus non ex solo Cluniacensis cœnobii collegio, sed etiam ex aliis monasteriis ad ejus normam compositis constitisse videtur. Sicut enim Abbates extranei isti electioni interfuerunt, eamque signo suo confirmarunt: sic etiam monachos aliunde adscitos eidem subscripsisse veri simile est: cùm aliàs passim instrumentis in gratiam Cluniacensis monasterii factis quinque admodum supra viginti, etiam sub Maïolo Abbate, subscripsisse inveniuntur. tametsi forsan soli seniores id præstiterint.

17. *Quo anno hæc electio facta sit, in superiori instrumento non exprimitur: sed ex variis chartis, in quibus Maïolus Abbas nominatur, prima omnium data est* anno XIII Ludovici Regis, *id est anno* DCCCCXLVIII. *quo anno Leotaldus Matisconensis Comes & Richildis ejus uxor perdonant* Maïolo Abbati *& monachis ejus servitium, quod homines de Caviniis debebant. Anno primo Lotharii Regis eidem Maïolo Abbati datur vinea quadam, in pago Matisconensi. Anno septimo ejusdem Regis Bego, idem (ut puto) qui postea Episcopus Arvernensis, largitus est* sacro cœnobio Celsinianas, quod Domnus Maïolus Cluniensis, tam per se, quàm per sibi subditos regebat, ecclesiam sancti Illidii in Comitatu Tolornensi, in vicaria Cunliacensi. *Et tamen pleraque donationes, per id tempus facta, Aymardum Abbatem habent. Ex quo intelligitur, Aymardum non ita regimen in Maïolum rejecisse, ut ipse penitus ab eo recesserit: sed eum adscivisse in Coadjutorem, atque Abbatis nomen retinuisse. tametsi præcipua rerum cura penes Maïolum erat. Certè* anno XI Lotharii Regis *Domnus Maïolus cum consensu* — Maïoli electio que anno.

Circ. An. CM LXV Octob. V. *Fratrum duobus Levitis præstariam facit de quadam vinea, sita in pago Cabilonensi, subtus castrum Brancudunum: cui præstaria Maiolus & Eymardus Abbates subscribunt hoc modo.* Sig. Maïolus humilis Abbas. Sig. Heymardus Abbas.

Aymardi zelus in Cellerarium. 18. *Verùm, ut mox dicebam, præcipua regiminis cura penes Maïolum residebat, idque patet ex Petro Damiani in Opusculo 33 cap. 7. ubi hæc de Aymardo commemorat.* A venerabilis planè Cluniacensis cœnobii fratribus didicisse me contigit insignia duo sanctæ humilitatis exempla, quorum unum non mediocriter quosque Prælatos, alterum valet ædificare subjectos. Aymardus certè, ejusdem Rector ecclesiæ, Maïolum sibimet substituit, & grandævæ jam senectuti suæ quietis otium procuravit. Hic itaque dum privatus in infirmorum maneret ædicula, quadam advesperascente die caseum petiit: quem Cellerarius pluribus (ut fieri solet) intentus, non modò non dedit, sed & duris insuper ministrum ejus reponsionibus fregit. Conquestus est Abbatum turbam, nec posse se tot dominorum perferre molestiam. Quo senex audito, non mediocre scandalum pertulit: & quia lumen oculorum prorsus amiserat, dolor in ejus corde tenaciùs hæsit. Nam quo cæcus à visibus vacat, eo quidquid audierit, in corde subtiliùs versat: & quia per exteriora quæque non spargitur, interiori zeli stimulo truculentiùs inflammatur. Mane verò facto, ministro suo, ut sese ad manum in Capitulo duceret, jussit. Adductus autem talibus Abbatem aggressus est verbis: Frater, inquit, Maïole, non ego te super me ut me persequereris imposui; nec ut tamquam emtor mancipio dominareris, sed ut te vera patri filius compareteris elegi. Et post hujusmodi multa, propemodum commotus adjecit: Esne quæso meus Monachus? Quo respondente, Sum, tuumque me non magis fuisse, quàm & nunc esse profiteor. & ille: Si meus, inquit, es Monachus, protinus cede sedi, & locum quem antè noveras repete. Quo Maïolus audito, repente surrexit, humilem locum, prout jussus fuerat, expetivit. Aymardus itaque quasi postliminio reversus, vacantem occupat sedem, Cellerarium cui fuerat infensus, accusat: quem mox terræ prostratum duriùs corripit; tandemque modum pænitentiæ, qui sibi videbatur, injungit. Perfunctus itaque tam longi tribunatûs officio, præstò derhronizatus assistit: Maïolo ut ad suam sedem redeat, præcipit: ille confestim nil cunctatus obedit. *Hoc exemplo apparet, Aymardum, qui* simplex *fuisse dicitur, non ea fuisse simplicitate præditum quæ rustica est, sed qua Christiana: nescio an magis ejus vigorem eo in facto mirari debeamus, an Maïoli modestiam.*

Aymardi obitus. 19. *Quanto tempore Aymardus post annum* DCCCCLXIV, *quo cuidam chartæ eum subscripsisse diximus, superstes fuerit, nobis incompertum. Vix annum sequentem excessisse crediderim. Annos regiminis tantùm sex ei tribuit Chronicon Lemovicense, quibus exactis Maïolum sibi substituerit. Et hic quidem calculus satis convenit cum iis, quæ superiùs de suffecto Maïolo diximus. at quamdiu vitam ulteriùs protraxerit Aymardus, nulla nos docent monumenta. Johannes Trithemius postquam solito suo more ejus elogium contexuit, scribens,* virum fuisse in scripturis sacris eruditum, moribus conversatione sanctissimum, & lumine oculorum orbatum, velut alterum Job, in medio fratrum suorum exemplar patientiæ & humilitatis enituisse, *subdit eum* claruisse anno DCCCCXXXII (*rectiùs* DCCCCLII) cujus festum, *inquit*, agitur apud Cluniacenses Idibus Septembris. *Nescio id unde acceperit Trithemius. nam nulla de Aymardo mentio est in vetustis Cluniaci Breviariis, nulla mentio in divinis officiis. Immo in Martyrologio Benedictino memoria ejus habetur, non* Idibus Septemb. *sed* tertio Nonas Octobris, *ubi* sanctus Aymardus, *&* sanctitate, & miraculorum gloriâ celebris *prædicatur. Sanctitatem non infitior, tametsi eum Sanctum pronuntiare non ausim: miracula non invenio. In pervetusto Necrologio sancti Benigni apud Divionem* III Non. Octob. Heimardus Abbas *ponitur. Eumdem diem signat Petrus de Rivo in Chronico, additque eum jacere in veteri ecclesia, retro altare beatæ Mariæ. In*

veteri Necrologio Silviniacensi, III Non. Octobris depositio Domni Eymardi Abbatis. *& in libro anniversariorum ejusdem loci*, prid. Nonas Octob. fiat plenum pro domino Haimardo Abbate Cluniacensi. Refectionem faciat Camerarius, ac duodecim pauperes reficiantur. ANN. CH. CMLXVI MARTII XXVIII.

DE VENERABILI FRODOARDO PRESBYTERO REMENSI.

ubi de HEIRICO, REMIGIO, & HUCBALDO magistris, ac de HUCBALDO monacho Orbacensi.

1. FRODOARDUM *Presbyterum Remensem, praecipuum saeculi decimi ornamentum, monachis accenset viri docti non pauci post Sigebertum: quos inter Guillelmus Marlotus in Metropoli Remensi, & Natalis Alexander in historia saeculi X. Istius sententia fundamenta explicabimus infra, postquam de scholis Remensibus, deque Heirico, Remigio, atque Hucbaldo magistris aliqua necessaria praemiserimus.*

2. *In ecclesia Remensi subinde viros doctos, ac proinde scholas exstitisse testantur Frodoardi & Marloti historia. Sed quoniam litteris litterarumque studiis fatales sunt bellorum tempestates, identidem has scholas bellicorum motuum injuriis violatas aut remissas, denuo erigere atque excitare necessum fuit. Id verò Nortmannorum tempore curavit Fulco Remorum Antistes, de quo hac Frodoardus in lib. 4 historia cap. 9.* Praefatus denique Praesul honorabilis Fulco, sollicitus circa Dei cultum & ordinem ecclesiasticum, amore quoque sapientiae fervens, duas scholas Remis, Canonicorum scilicet loci, atque ruralium clericorum, jam paene delapsas restituit: & evocato REMIGIO Autissiodorensi magistro, liberalium artium studiis adolescentes clericos exerceri fecit, ipseque cum eis lectioni ac meditationi sapientiae operam dedit. Sed & HUCBALDUM sancti Amandi monachum, virum quoque disciplinis sophicis nobiliter eruditum, accersivit, & ecclesiam Remensem praeclaris illustravit doctrinis. Scholae Remenses. Praeceptores.

3. *Remigius, Autissidori apud sanctum Germanum monachus, Heirici auditor fuit cum Hucbaldo, contrà quam aliquando scripsi in Praefatione prima Saeculi 4 num.* 80. *Id disertè tradit praeter alios Ademarus monachus in Chronico, in quo* Heiricus Remigium & Ucbaldum Calvum monachos heredes Philosophiae reliquisse *traditur. Errandi occasionem mihi praebuit Remigius ille, quem Lupus* carissimum propinquum *suum* Remigium *appellat in epistola* 116, Fratribus in monasterio beati Germani excellenter militantibus *directa. Sed antequam haec examinemus, studiorum ac litterarum in Gallia per id tempus successio hic exhibenda est.* Remigius Heirici discipulus.

4. *Alcuino in aliis erudiendis successit discipulus ejus Rabanus Fuldensis monachus, ad quem Galli nostrates passim doctrinae gratiâ se conferebant. Ex eorum numero fuit* LUPUS *monachus Ferrariensis, qui Rabanum praeceptorem suum vocat in epistola* 1, *atque ab eo* divinarum scripturarum ingressum *se cepisse dicit. Reversus in Galliam anno* DCCCXXX, *in aulam Ludovici Augusti admissus est, atque post annos duodecim factus Abbas monasterii sui, quod situm est in pago Senonensi. Adalgum* germanum *suum vocat in epistola* 6, *Guagonem* nepotem *in epistola* 91. *ubi Marcuvardum Prumiensem Abbatem* propinquum *suum dicit, & in* 86 consanguineum *Odacrum Abbatem Cormaricensem. Neptem ejus uxorem duxerat Hildegarius Æneæ Parisiensis Episcopi familiaris. Hosita que omnes genere* Lupus.

ANN. CH. CMLXVI. MARTII XXVIII.

Remigius Lupi propinquus.

contingebat Remigius ille cujus, mentio in præmissa epistola 116. *Hæc epistola scripta est sub annum* DCCC LVIII *ex Notatione eruditi Baluzii, qua in epistola Lupus monachis cœnobii sancti Germani Autisiodorensis; ob sibi impensum hospitii liberale officium, per Fridelonem auditorem suum,* & per cariſſimum propinquum Remigium *satisfecisse scribit. An Remigius ille monachus fuerit, non satis inde liquet: sed quo minus idem cum Remigio magistro censendus sit, temporis ratio vix sinit. Quippe eo anno* DCCC LVIII *adultæ ætatis jam erat Remigius ille Lupi propinquus. Atqui Remigius magister annum nongentesimum excessit. Non enim ante hunc annum Parisios reversus est, nempe mortuo Fulcone Archiepiscopo, qui eum Remis detinebat: neque citius Parisios ad Remigii disciplinam se conferre potuit Odo Turonensis tunc Canonicus, quem anno* DCCC LXXIX *natum fuisse superiùs * ostendimus. Deinde Blidulfus Tullensis ecclesiæ Archidiaconus, qui medio sæculo decimo vivebat*, ex ſcholis adhuc ſupererat Remigii, *ut legitur infra in actis sancti Johannis Abbatis Gorziensis. Ipse verò Iohannes in monasterio sancti Michaëlis super Mosam* ad ſtudia moratus fuerat, ubi tunc temporis Hildeboldus quidam grammaticam profeſſus, ex diſcipulis domni Remigii, doctiſſimi ea ætate magiſtri, ſcholas habebat *sub annum* CM XXX. *Ex quibus intelligitur, Remigium ad sæculum decimum pervenisse, & aliquantum temporis in eo vixisse.*

* pag. 116.

Heirici ætas & scripta.

3. HEIRICUS *porro seu Ericus ad id tempus non pervenit, ut qui collectanea sua Heribaldo Autisiodorensi Episcopo nuncupavit ante annum* DCCC LVI, *qui Heribaldi supremus fuit. Paullo ante annum* DCCC LXV *vitam sancti Germani patroni sui versibus cecinit hortatu Lotharii Abbatis ac discipuli sui, Caroli Calvi filii, quem Lotharium ipso anno excessisse constat. Denique acta Episcoporum Antisiodorensium persecutus est nonnisi usque ad Christianum, cujus mors accidit sub annum* DCCC LXXV. *Non ergo Heiricus Remigii auditor esse potuit, immò è contrario, siquidem Remigius Heirico diu supervixit. Heiricus autem, ut id obiter observem, aut in ipsa urbe Autisiodoro, aut prope urbem natus est potiùs, quàm in vico* Airy, *ut aliàs ex falso relatu credideram. Hic enim vicus ab Eirico nomen haudquaquam accepit, qui* Ariacus * *dicitur in vetustis monumentis. Septennis traditus est cœnobio sancti Germani, uti ipse de se testatur sub finem libri sexti de vita metrica sancti Germani.*

* De re diplomat. pag. 150.

Septennem pæne puellum
Sancti ſervitiis me tranſſcripſere parentes.

Præceptores habuit in humanis Lupum Abbatem Ferrariensem, in divinis Haimonem, postea Halberstadensem Episcopum. Id ipse ait in carmine ad Hildeboldum præmisso collectaneis suis ex vetustis auctoribus, quod carmen vulgatum est in tomo 2. Analectorum. Ex ſcholis recens emerſerat, *cum pangendam sancti Germani vitam aggressus est, jubente Lothario Abbate, uti ipse in epistola ad Carolum disertè habet. Ætatem suam signantiùs exprimit sub finem libri sexti his versibus.*

En vitam miſeram jam trina decennia verſant,
Additur his annus ævo gliſcente ſecundus.

Si triginta duo illi ætatis ejus anni ab eo tempore, quo carmen suum Carolo jam Cæſari *nuncupavit, numerentur; dicendum est, eum ante provectam ætatem obisse. siquidem Vvalæ Episcopo, qui vix annum* DCCC LXXX *excessit, superstes fuisse non videtur, utpote cujus acta in suum de Episcopis Autisiodorensibus librum non retulit. Ceterum quanta fuerit ejus pro tempore facundia, fidem facit ipsius præfatio in vitam sancti Germani, Carolo Calvo tum Imperatori inscripta, in qua eum mirificè laudat ob studia restituta, & præceptores undiquaque accitos. Hoc specimen ceterorum loco esto.* Quid Hiberniam memorem, contemto pelagi diſcrimine, pæne totam cum grege Philoſophorum ad litora noſtra migrantem? quorum quiſquis peritior eſt, ultro ſibi indicit exſilium, ut Salomoni ſapientiſſimo famuletur ad votum. Itaque, Cæſar inviĉtiſſime, pæne eſt, ut univerſus orbis novas in te ſtruat controverſias, novis adverſum te declamationibus invehatur:

Ann. Ch. cm lxvi Martii xxviii.

qui dum te tuosque ornamentis sapientiæ illustrare contendis, cunctarum fere gentium scholas & studia sustulisti. Sublatis enim præceptoribus, consine & consequens est, facilè omnium ingenia otio congelasse. Ita namque spretis ceteris in eam mundi partem, quam tua potestas complectitur, universa optimarum artium studia confluxerunt, ut veri simile habeam, jam dudum eas humanæ perosas inertiæ terris penitus excessisse, nisi tuæ integritatis amplitudine tenerentur, in qua etiam unicum suæ professionis culmen ac fastigium, ut palam eminet, mirabiliter collocarunt. Hinc est, quod cùm sit perantiqua sententia, Silent leges inter arma; hæ tamen tam belli, quàm pacis tempore apud te plurimum semper obtinent dignitatis: ita ut merito vocitetur Schola Palatium, cujus apex non minus scholaribus, quàm militaribus consuescit quotidie disciplinis. Quicquid igitur litteræ possunt, quicquid assequuntur ingenia, tibi debent. *Heiricus præter hæc homilias scripsit, ex quibus nonnullæ habentur in Pauli Diaconi vulgato Homiliario.*

Remigii breve elogium.

6. *Talem præceptorem habuit* REMIGIUS, *cujus* virtus & doctrina, *teste Platina*, id effecit, ut Formosi Papæ tempora ne omnino infelicissima haberentur. *Remos vocatus est sub annum* DCCC XC *à Fulcone Archiepiscopo; eoque mortuo Parisios reversus anno nongentesimo, quo Fulco vivere desiit, Odonem habuit auditorem. Docebat autem* Dialecticam, teste Johanne monacho, *non quidem Aristotelis, sed* sancti Augustini Deodato filio suo missam, & in liberalibus artibus Marcianum, *in quem commentarios edidit. Interim sacras litteras non omittebat, uti ejus commentarii fidem faciunt. Alius fuit Remigius sub finem decimi seculi monachus Trevirensis, à Gerberto laudatus non semel. Tres itaque habemus Remigios, præter Remigium Lugdunensem Antistitem, unum Lupi propinquum; alterum celebrem, quo de agimus, scriptorem, monachum Autisiodorensem; tertium Trevirensem. In vetusto Necrologio cathedralis ecclesiæ Autisiodorensis secundus hoc modo notatur:* VI Non Maii, obiit Remigius monachus & egregius Doctor. *Heirici obitum Necrologium sancti Germani ponit* VIII Kal. Julii. *Ericum Sigebertus in cap. 104 de scriptoribus ecclesiasticis memorat ob vitam Germani Autisiodorensis Episcopi* metrico stilo descriptam sex libellis: *at Remigium pluribus laudat hunc in modum in cap.* 123. Remigius monachus Autisiodorensis, nominatus in exponendis sæcularibus scripturis, notificavit se utilius divinas etiam scripturas exponendo. Exposuit enim canonem Missæ, quid à quibus in ea sit positum, vel additum demonstrans. Scripsit librum de divinis officiis: scripsit de singulis festivitatibus Sanctorum. Respondit Gualoni Æduorum Episcopo, interroganti de duabus quæstionibus, una de altercatione Michaëlis Archangeli cum diabolo de Moysi corpore, quod legitur in epistola Judæ Apostoli: altera de eo quod respondens Dominus ad Job de turbine dixit: Ecce Behemoth quem feci tecum, fœnum quasi bos comedet. Scripsit & alia. *In his censendi sunt commentarii in Paulum, sancto Remigio perperam adscripti, & expositio in Matthæum.*

Hildeboldus monachus Elnonensis.

7. *Remigii in scholis Remensibus socius fuit, qui in Autisiodorensibus sub Heirico fuerat,* HUCBALDUS *seu* UCBALDUS *Elnonensis sancti Amandi monachus, de quo ita Sigebertus cap.* 107. Hucbaldus monachus sancti Amandi, peritiâ liberalium artium ita insignis, ut Philosophis conferretur, vitas multorum Sanctorum scripsit. Et quia in arte musicâ præpollebat, cantus multorum Sanctorum dulci & regulari melodia composuit. Scripsit etiam librum de arte musica: & ad Imperatorem Carolum Calvum librum trecentorum versuum in laudem calvorum, cujus omnia verba incipiunt ab una littera id est C. *Calvi cognomentum Hucbaldus inde tulit.*

Frodoardi vitæ compendium.

8. *Remigii & Hucbaldi discipulos in scholis Remensibus præceptores habuit* FRODOARDUS, *quem idem Sigebertus* Flavvaldum *vocat, numquam satis laudatus, nec scio an ulli temporum illorum scriptori secundus. Sparnaco oppido ad Matronam, vulgò* Espernay, *natus est anno* DCCCXCIV. *siquidem anno* CM

ANN. CH. CM LXVI MARTII XXVIII. LXIII *septuagenarius erat, ex ipsius Chronico. Archivum ecclesiæ Remensis ejus cura commissum erat cum crypta seu capella sancti Petri ex historia sua lib. 2. cap. 19. ubi de Ebone agit, his verbis.* Archivum ecclesiæ tutissimis ædificiis, cum crypta in honore sancti Petri omniumque Apostolorum, Martyrum, Confessorum ac Virginum dedicata, ubi Deo propitio deservite videmur, opere decenti construxit. *Ibidem* Gundacrum, *Canonicum (ut puto) Remensem, nutritorem suum vocat. Matris ejus* avunculus *erat* Flavvardus nomine, *qui* duos filios *in sancti Basoli monasterio habuit, unum Tetbertum,* qui Presbyter dudum, *inquit,* apud nos obiit. *Artaldo Archiepiscopo Romam, nescio cujus rei causâ, profectus sub annum* CM XXXVI, *à Leone Papa* VII *perhonorificè exceptus est, Ita enim ipse canit in fine libri metrici de Romanis Pontificibus, ubi de Leone* VII.

Frodoard lib. 2 hist. cap. 3.

Qui me visentem ætherei pia limina Petri
Jocundè excipiens, animo quæsita benigno
Admisit, favitque piè, studuitque modeste.
Famina grata ferens, epulis recreavit utrisque
Corporis atque animæ, benedixit, & oscula libans,
Ac geminans dono cumulatum muneris almi
Pergere lætantem amplexu dimisit honoro.

Multa patitur ab Heriberto. 9. *Anno* DCCCC XL *Hugone Heriberti Vermandensis Comitis filio, ad sedem Remensis Ecclesiæ in locum Artaldi superordinato, Frodoardus factum improbans, peregrinationem ad limina sancti Martini prætexuit, sed ab Heriberto retentus est. Rem narrat iisdem pæne verbis Frodoardus ipse tum in Chronico ad illum annum, tum in historia Remensi. Verba ejus referenda sunt, ut appareat, eumdem utriusque operis esse auctorem. Sic itaque in Chronico habet.* Ego denique disponens orationis gratiâ sepulcrum sancti Martini visere, retentus sum ab Heriberto Comite, clam me quibusdam accusantibus apud eum, quòd sui causâ nocumenti vel filii sui vellem proficisci. Fecitque me sub custodia detineri, ablatis à me rebus, quas de Episcopatu tenebam, cum ecclesia quam regebam in Culmisciaco *. sicque plenis quinque mensibus sum detentus. *Idem in historia lib. 4. cap. 28.* Mihi quoque ecclesiam Culmisciaci vici abstulit cum terra beneficii, quam tunc temporis tenebam. Ego denique disponens orationis gratiâ sepulcrum visere sancti Martini, retentus sum ab ipso, clam me quibusdam personis insimulantibus apud eum, quod sui causâ nocumenti vel filii sui vellem proficisci: & quia renutabam me huic electo nostro committere, nesciens utrum Deo placeret Præsulem nostrum fore. Sicque plenis quinque mensibus apud Fratres nostros, *id est Canonicos Remenses,* ipso Comite jubente sub custodia partim libera sum detentus. *Tum alia inde consecuta subdit, nempe se absolutum à custodia* ipsa die conceptionis & passionis Domini nostri Jesu-Christi, ad urbem Suessonicam *cum suo electo perrexisse, ubi Hugonis ordinatio confirmata est in conventu Episcoporum.* Ibi ergo, *inquit,* Hugo Princeps tunc me per manum accipiens, huic Hugoni nepoti suo ad benefaciendum commisit. quique mihi ecclesiam sanctæ Mariæ dedit in Colrido sitam: terram quoque quam pater suus mihi abstulerat reddidit, & aliam in prædicta villa superadjecit. *Ex his constat, Frodoardo ante annum* CM XL *commissam fuisse curam ecclesiæ Culmisciacensis: ac proinde ante Agapiti pontificatum, qui anno* CM XLVI *sedere cœpit, Presbyterum fuisse. quod quam ob causam hic notem, inferiùs videbitur. Anno* CM XLI *Frodoardus Hugonis* jussu primum de exsilio evocatur.

* Cormicy

* Cory

Synodo Virdunensi interest. 10. *Idem Synodo Virdunensi anno* CM XLVII *interfuit, ut ex eo colligitur, quod post Synodum,* Mansimus, *ait,* cum Rotberto Trevirensi, *nempe ipse & Artoldus. quæ verba utrobique eadem leguntur tum in Chronico ad prædictum annum, tum in historia lib. 4. cap. 35. De eo nihil ampliùs legitur ad annum* CM LXII, *quo anno Hugo Archiepiscopus in ordinem redactus, atque Odalricus ejus loco suffectus est. Chronici hæc verba sunt.* Elegimus ad Episcopum Remensem

Remenſem Odalricum illuſtrem clericum, Hugonis cujuſdam Comitis filium *&c. Denique anno ſequenti* Odalricus Remenſis Archiepiſcopus proceres Franciæ, qui poſſeſſiones quaſdam Remenſis occupaverant eccleſiæ, vocari fecit. Ego verò, *ſubdit Frodoardus*, fractus ætate, & attritus infirmitate, miniſterio me abdicavi Prælaturæ coram eodem Præſule: quique me hoc abſolvens jugo, impoſuit illud per electionem Fratrum meorum nepoti meo Frodoardo ſeptuageſimo ætatis meæ anno. *Hactenus Frodoardus de ſeipſo.*

Anno Ch. CM LXVI Martii XXVIII

11. *Quænam ſit illa* Prælatura, *quam abdicavit, valde obſcurum eſt. Hoc nomine ſine dubio intelligitur, non ſimplex Canonici titulus, ſed vel Præpoſitura eccleſiæ Remenſis, (nam & Præpoſitos, ſaltem monaſteriorum, aliquando* Prælatos *appellatos legere memini) vel dignitas abbatialis. Abbatem quippe, immo & monachum fuiſſe Frodoardum probant argumenta & indicia non pauca. Primo id præciſè tradit epiſtola Adelagi ſeu Adelgagi Bremenſis Archiepiſcopi & apoſtolicæ ſedis Legati ad Frodoardum, qua ipſum conſolatur, quòd ad cathedram eccleſiæ Noviomenſis electus, Fulcherio cedere coactus ſit. Inſcriptio epiſtolæ ſic habet.* Frodoardo Patri Remenſi, verbum pacis. *Fortaſſe legendum*, Presbytero Remenſi. *In hac autem epiſtola quæ omnino ſincera & genuina videtur, Frodoardum* Beneficio depoſito, in ſolitudinem & monaſterii latebram *ſeceſſiſſe teſtatur Adelgagus, qui hanc epiſtolam ſcripſit* anno CM LI, prid. kalend. Octobris. *An tunc Paſtore deſtituta fuerit eccleſia Noviomenſis, non ſatis conſtat ex Frodoardi chronico, in quo Rodulfi Epiſcopi ordinatio ponitur anno* CM L. *& deinde, nulla ejus obitûs mentione facta,* Fulcarius decanus monaſterii ſancti Medardi Noviomenſium Epiſcopus Remis ordinatus *dicitur anno* CM LIV. *Si mendo caret in prædicta epiſtola anni deſignatio, dicendum eſt, Rodulfum anno ab ejus ordinatione proximo* CM LI *obiiſſe: deinde in eligendo ſucceſſore diviſa fuiſſe ſuffragia, aliis Frodoardo faventibus, aliis Fulcario ſeu Fulcherio, qui tandem ſuperior exſtiterit. Nec aliquis dicat, alium eſſe hunc, de quo agitur in epiſtola prædicta, Frodoardum: cùm tempus, locus, ceteraque omnia conveniant. Certè apud Sigebertum, auctorem ejus ſupparem, in cap. 131 de ſcriptoribus eccleſiaſticis*, Flavvaldus Remenſis, qui geſta Pontificum Remenſium ſcripſit, Monachus *appellatur. Et in vetuſto epitaphio gallicis rythmis ſcripto, quod à Bulæo relatum eſt, idem aſſeritur, uti & Frodoardi patria & dignitas abbatialis. En epitaphium.*

an Abbas & monachus.

Si ti veu de Rein ſavoir li Eveque,
Lye le temporaire de Flodoon le ſaige,
Y les mor du tam d'Odalry Eveque,
Et fut d'Epernay né par parentaige.
Vequit caſte Clerc, bon Moine, meilleu Abbé,
Et d'Agapit ly Romain fut aubé.
Par ſen hiſtoire maintes novelles ſauras,
Et en ille toutes antiquité auras.

Quod ita reddidit Bulæus. Si vis noſſe Remenſes Archiepiſcopos, lege Chronicon Flodoardi docti. Is fato functus eſt tempore Odalrici Præſulis, oriundus ex Sparnaco. Vixit caſtus clericus, bonus Monachus, melior Abbas. Ab Agapito Papa factus fuit Sacerdos. Ex ejus hiſtoria multa nova ſcies, & in illa totam antiquitatem hauries. *Belle omnino. Sed tamen verbum* aubé, *quod in ſexto verſu legitur, non id ſignificare puto, quod Frodoardus ſacerdos factus ſit ab Agapito, qui anno* CM XLVI *ſedere cœpit. Nam ante annum* CM XL *Frodoardus eccleſiæ Culmiſciacenſis rector erat, ex dictis num. 9. ac proinde Sacerdos.* Aubé *ſine dubio idem eſt ac latinè* albatus. *Quid autem vocabulum iſtud hoc loco ſignificet non capio. Quidquid ſit, ex his verſibus, qui non longè ab illis temporibus ſcripti ſunt, elicitur, Frodoardum, hiſtoriæ Remenſis ſcriptorem, Monachum fuiſſe & Abbatem. id quod non ſolum Sigebertus, ſed etiam Adelgagi epiſtola conteſtatur, quæ mox integra referenda eſt.*

12. *Unum contra hanc epiſtolam opponi poteſt, nempe quod in ea legitur, Fro-*

ANNO CH. CM LXVI MARTII XXVIII

doardum jam ante annum CM LI depoſuiſſe Beneficium : *cum ex Chronici po-ſtremo loco ſuperiùs relato conſtet, eum non niſi anno* CM LXIV Prælaturam *abdicaſſe. Sed reponi poteſt*, Beneficii *nomine ab Adelgago intelligi curam eccleſiæ Culmiſciacenſis, & titulum quem in eccleſia Remenſi poſſidebat: at* Prælaturæ *vocabulo ſignificari abbatialem dignitatem : quam Odalricus* per electionem Fratrum, *id eſt monachorum, Frodoardi nepoti cognomini impoſuerit.*

Cujus loci ?

13. *Cujus ergo, inquis, monaſterii, ſi uſquam, monachus & Abbas fuit? Marlotus ex communi ſententia ſcribit, eum monaſticen induiſſe apud ſanctam Remigium, Colvenerius ibidem etiam Abbatem fuiſſe. quod utrumque vereor ut verum ſit. Nam in accurato quem habemus indice tum Abbatum illuſtris iſtius cœnobii, tum monachorum, qui ſub unoquoque Abbate devixerunt, nullus reperitur Frodoardus. Et quidem à reſtitutione diſciplinæ regularis ibidem facta, primus Abbas fuit Hincmarus ab anno* CM XLV *in annos* XXII. *quo ex calculo excluditur Frodoardus. Alii ſeceſſum ei tribuunt in monaſterium ſancti Baſoli, ubi Abbas poſtea creatus ſit. Favet quòd ibi duos habuerit conſanguineos, avunculi ſui filios, ut ipſe ait in lib. 2 cap. 3. Verùm illud obſtat, quod anno* CM LII, *ex Chronico, Artoldus Archiepiſcopus* in monaſterio ſancti Baſoli monachos *reſtituit*, expulſis clericis qui ſerviebant ibi, committens illud Hincmaro & Rotmaro abbatibus. *Atqui ante annum* CM LI *Frodoardus jam monachus erat, ex Adelgagi litteris, (ſi tamen vitium in numeros non irrepſit.) Non ergo apud S. Baſolum, ſed potiùs apud Altivillarenſes, ubi Rotmarus Abbas erat. Inter monachos ejus temporis Altivillarenſes unum invenio* Flodoldum. *an hic Frodoardus? Sanè id unum nobis conjiciendum reſtat, quando quidem ſeriùs apud ſanctam Theodericum monachi reſtituti ſunt, ut inferius videbimus. Porro in Altivillarenſi monaſterio Abbatem fuiſſe Rotmarum, cui cum Hincmaro commiſſa eſt cura reſtituendæ apud ſanctum Baſolum diſciplinæ monaſticæ, evincit prædictus index Altivillarenſium monachorum, quem habemus ex pervetuſto codice Remigiano, in quo* ROTMARUS *&* RODULFUS *Abbates recenſentur. Unde conjicere licet, Rotmarum cœnobii ſancti Baſoli curam, favente Hincmaro Abbate, impoſuiſſe Frodoardo monacho ſuo, Sed hæc longiùs nos ferunt.*

Frodoardi obitus.

14. *Frodoardi obitum anno* CM LXVI *contigiſſe docet Appendix ad ejus Chronicon his verbis.* Ipſo anno videlicet CM LXVI, vir vitæ venerabilis & Remenſis eccleſiæ Preſbyter, nomine Frodoardus, honore ſanctitatis venerandus, caſtitatis ſplendore angelicus, fulgore ſapientiæ cælicus, ceterarumque virtutum inſignibus abundanter oppletus, præcedentis libelli, aliorumque dictator egregius, quinta Kalendas Apriles terrenæ peregrinationis relinquens exſilia, civica (ut credimus) adeptus eſt jura. *Frodoardus ipſa die laudatur in Necrologio eccleſiæ Remenſis, teſte Sirmando, ſed ſine tituli gradaſve adjectione. Alius itaque cenſendus eſt* Frodoardus Preſbyter & Canonicus, *qui in Necrologiis eccleſiæ Remenſis & Remigiano notatur* XVI kal. Junii. *In mſ. codice PP. Carmelitarum Excalceatorum apud Pariſios hoc ejus epitaphium quatuordecim libris carminum ab eodem ſcriptis ſubjunctum eſt, ipſo Frodoardo (ut videtur) auctore.*

Hic jacet indignus FLODOARDUS honore Sacerdos,
 Arbiter exſpectans cælicus ut redeat.
Hoc ſibi confiſus veniam miſerante ferendam,
 Sit licet admiſſis obſitus innumeris.
Quiſque legis titulum, ſortis memor ipſe futuræ,
 Expete ſic Dominum propter humi poſitum.
Chriſte tuo ſervo Flodoardo parce benigno,
 Et pro judicio da veniam famulo.

Scripta ejuſdem.

15. *Ad ſcripta ejus quod attinet, non ſatis laudari poteſt Remenſis hiſtoria, quatuor libris ab ipſo eruta & contexta ex vetuſtis illius eccleſiæ archivis, Conciliorum actis, geſtis Martyrum, aliorumque Sanctorum, epiſtolis Pontificum*

aliisque monumentis : quam historiam R. Præsuli , *id est (ut Sirmundus interpretatur)* Rodulfo Laudunensi *nuncupavit. Ejusdem est sine dubio magni momenti Chronicon, sub ejus nomine primo vulgatum à Pithæo, qui an idem esset auctor immeritò dubitavit , ut ex mutua comparatione evidenter supra collegimus , de quo hæc leguntur in Chronico Andegavensi , tomo* I *Bibliotheca Labbeana pag.* 285. Anno DCCCCXVII initium Chronicæ Flodoardi. *&*, anno DCCCCLXV finis Chronicæ Flodoardi. *Duobus annis mutilum est Chronicon in editis. Henricus Bunderius Dominicanus Gandensis , qui anno* MDLV *vixit , in suo indice librorum mss. Belgicorum alia enumerat Frodoardi opuscula his verbis.* Flodoardus Presbyter scripsit de triumphis Italicis Martyrum & Confessorum metricè libros quindecim , manuscriptos Treveris in summo templo : de triumphis Christi & sanctorum Palæstinæ metricè libros tres manuscriptos ibidem ; tertio de triumphis Christi & Antiochiæ gestis metricè libros duos mss. ibidem. *Priores , non quindecim , sed tantùm quatuordecim libri exstant in pervetusto (ut jam dixi) codice , qui modò est PP. Carmelitarum Excalceatorum : quibus ex libris nonnulla de Pontificibus Romanis edidimus in Appendice Sæculi tertii. In his libris integra sunt acta sancti Patris nostri Benedicti & sancti Columbani , aliorumque Sanctorum , quorum Gregorius M. in Dialogis meminit. Columbani vitam hanc metricam dedimus in Sæculo* 2, *& in Appendice carmen de S. Benedicto. Brovverus in Annalibus Trevirensibus fragmentum de Pontifice Leone* VII *refert ex codice Trevirensi , idem nimirum quod superius exhibuimus. Denique Frodoardus versibus etiam cecinit miracula quædam beatæ Mariæ , de quibus agit in historia sua lib.* 3 *cap.* 6. *Ratherius Veronensis Episcopus tanti eum fecit , ut opera sua ipsi emendanda traderet , teste Folcuino in Chronici Laubiensis cap.* 20. *ubi epistolam* Frodoardo Remensi *à Ratherio scriptam in Laubiensis monasterii scriniis suo tempore asservatam dicit.*

Ann. Chr. CMLXVI Martii XXVIII

Annal. Trevir. to. 1. pag. 432

16. *Superest ut Adelgagi epistolam eidem Frodoardo directam , quæ à Colvenerio primùm , deinde ab aliis , etiam à Binio in Bibliotheca Patrum vulgata est , hîc repræsentemus.*

ADELAGUS , miseratione divina Bremensis ecclesiæ servus , FRODOARDO Patri Remensi , verbum pacis. Qui dudum deposuisti Beneficium , ut tecum mundanæ gloriæ contemptorem animum in solitudinem & monasterii latebram deferres , ex voto non ante finem discessurus ; quid jam doles tibi inde non licere egredi ad Episcopium ascendendo , quod subripuit FULCHERIUS ? stas & non stas ? Deo promisisti de stabilitate , ut si aliquando aliter feceris , ab eo te damnandum scires quem irriseris , & jam tamen vacillas ? Esto firmus in via Dei , & à matutina usque ad noctem quæ sunt honoris & dignitatis obliviscere. Orasti : a Suscipe me Domine secundum eloquium tuum & vivam. Eloquium Dei est : Omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quæ possidet , non potest meus esse discipulus. Salvabuntur qui fugerint ab eis , & erunt in montibus sicut columbæ convallium. Vidit Deus boni operis in te affectum , exercendi præstitit facultatem , exaudivit preces : ne dubita , consummandi afferret auxilium. Sed dicis : Negotiari volenti commodat Deus talentum , lucrantes beat. An nescis quanto quis altius evectus est , tanto propiùs esse ne cadat ? Ignoras honoris gradum superbiæ esse irritamentum , esse inanis gloriæ materiam ? Cave ne tibi blandiaris , ne justitiam tuam facere desideres coram hominibus , ut videaris ab eis. Fac te aptum regno Dei , negotiare , lucrare super destinato bravio tuæ vocationis in Christo Jesu. Qui te aptum dicunt dignitati majori , ipsi te frater decipiunt , & viam gressuum tuorum consultore diabolo conantur dissipare. Fateor enim qui prodesse non præesse , qui contradictiones non honores , qui labores non delicias , qui opus non opes Episcopus desiderat , bonum opus desi-

a Benedictinæ professionis formula.

ANN. CH. CMLXVI MARTII XXVIII.

decrare : sed in omnibus interiorem discute animum, & disce Christum non semetipsum clarificasse ut Pontifex fieret. Officium quidem episcopale suscepimus ; sed opus officii non implemus. In affectata praeminentia latet periculum. Horreo notare quod dixit sanctus, rescripsit sanctus : *Nunc essem de numero damnatorum, si fuissem de numero Episcoporum.* Hæc accipe ab eo qui tuus est, & jacta curam in Domino cogitatum : patientia tua non peribit in finem. Fient in desolationem, subito deficient, peribunt propter iniquitates suas qui te oderunt. Cognoscetur Dominus judicia faciens : & in operibus manuum suarum comprehendetur peccator. Ora pro me. Scriptum pridie kal. Octob. anno DCCCCLI.

17. *Hactenus epistola, in qua Bulaeus pro anno* DCCCCLI, *annum* DCCCCLV *reponendum putat, nempe ut id quadret cum anno* CMLIV, *quo Fulcarius apud Frodoardum ordinatus memoratur. Jacobus Vassor in historia Noviomensis ecclesiæ retinet annum priorem. Ceterum nemo (ut spero) molestè feret, quòd de Frodoardi monachatu fusè disseruerim, non tam absolutè de eo pronuntians, quàm alii auctores, quorum nihil interest. Equidem Natalis Alexander, vir doctus, relatâ Adelgagi epistolâ,* Ex hac Epistola, *inquit,* perspicuum est Flodoardum monachum fuisse. *Itaque non immeritò arguerer neglectæ Ordinis nostri dignitatis, si saltem, quæ argumenta tantum virum nobis vindicare quoquo modo possunt, non afferrem in medium, relicto æquis lectoribus decretorio judicio.*

Alex. Natal. to. 15 pag. 308

Hucboldus monachus Orbacensis.

18. *Frodoardum non dimisero, quin priùs ex ipsius Historia & Chronico memoriam fecerim* HUCBOLDI *monachi Orbacensis, de quo id relatu accepit Frodoardus à quodam Presbytero, nempe ethnicos seu Hungaros,* frequenter eum trucidare voluisse, nec carnem ejus incidere potuisse. Deum ergo eum esse, *inquit*, dicere cœperunt. Quidam, ut hic Presbyter refert, nudum eum vidit in medio positum, & sagittis undique appetitum, nec summo tenus, saltem cute præcisa vulneratum. Resiliebant enim ab ejus corpore, ut ab adamante, relisæ sagittæ, nec signum intus ullum ejus apparebat in cute. Sed & gladio cum omni conatu eum nudum se vidisse percuti dicit : ac nihilo minus caro ipsius intemerata permansit. *Idem iisdem pane verbis commemorat Frodoardus in historia lib. 2 cap. 10. ubi addit, Hungaros eum duxisse reveritos secum*, donec redemtus à quodam Episcopo, atque dimissus revertitur. *Id anno* CMXXXVII *contigisse Frodoardi Chronicon docet.*

SANCTI MAURINI ABBATIS ET MARTYRIS CORPORIS INVENTIO & translatio, facta in Coloniensi monasterio Sancti Pantaleonis.

Auctore STEPHANO sæculi X scriptore.

Ex editione Suriana.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Coloniæ monasteria tria.

1. *TRIA exstant apud Coloniam Agrippinam Ordinis nostri virorum monasteria, nempe sancti Pantaleonis, sancti Martini, & Tuitiense. Primum sancti Pantaleonis* ob vetustatem, *inquit Gelenius*, originis notitiâ caret. *Ejus primordia quidam referunt ad sæculum Christi sextum vel septimum, quo tempore beatum* MAURINUM *Abbatem martyrio affectum ferunt: alii ad Brunonem Coloniensem Archiepiscopum, quod mox expendemus. Sancti Martini Abbatia à situ* in Insula, *quia Rheno circumluebatur, & à primis ejus incolis* Scottorum *dicta, si basilicam spectes, neque obscura habet initia: si monasterium, Brunoni instaurationem, Vvarino Archiepiscopo Scottorum monachorum institutionem refert Gelenius, apud quem Vvarinus ibidem monasticum habitum induisse dicitur. At Marianus Scotus ad annum* CMLXXV *aliter sentit, cùm ait, Ebergerum Archiepiscopum Coloniensem, qui Vvarini successor fuit,* immolasse Scotis in sempiternum monasterium sancti Martini in Colonia: quibus primus Abbas præerat MINBORINUS Scotus annis XII. *Lege qua Peligrinus ibidem fecit anno* MXXXV *apud eumdem auctorem, ubi Helias utrique monasterio, nempe sancti Pantaleonis & sancti Martini, præfuisse memoratur. Tuitiensis cœnobii suburbani certiores sunt natales, quos Heriberto Archiepiscopo ab ineunte sæculo XI deberi certum est cùm ex aliis, tum ex Ruperto Abbate, qui locum maximè illustravit.*

S. Pantaleonis.

2. *Redeo ad sancti Pantaleonis monasterium, cujus antiquitatem his ferè argumentis probant. Nempe eo loco veterem ante Brunonis tempora exstitisse sancti Pantaleonis ecclesiam, quæ, sicuti in diplomate Ludovici Pii & Lotharii Augustorum legitur,* ad thesaurum & luminaria matris ecclesiæ Coloniensis *pertinebat,* sed & hospitale inibi ad pauperum receptionem constructum. *Et fortasse monachos illic fuisse, penes quos hospitalis cura erat. Deinde sancti Maurini Abbatis ossa ibidem reperta sunt anno* DCCCCLXVI *cum hac inscriptione:* Hic requiescunt ossa bonæ memoriæ Maurini Abbatis, qui in atrio basilicæ martyrium pertulit sub die quarto Idus Junii. *An non loci Abbas erat? Ejusdem loci monachus exstitisse fertur sanctus Reynoldus martyr, de quo infra. Sed hæc omnia ecclesiam quidem ante Brunonem istic, non verò monasterium fuisse probant. Nam & hospitalis mentio fit in superiori diplomate, non monachorum: & Maurinus aliunde huc venisse potuit, ibique fortè martyrium pertulisse: nec quidquam certi de Reynoldo statui potest. Satius itaque est primam cœnobii originem referre ad Brunonem, de quo hæc leguntur in Chronicô Magdeburgensi ms. ad annum* DCCCCLVI. BRUN Archiepiscopus Coloniensis, frater Regis *Ottonis*, cœnobium sancti Pantaleonis construxit. *Primus loco præfectus est* CHRISTIANUS *Abbas, quem ex Treverensi sancti Maximini monasterio, ubi regularis disciplina tunc vigebat, accitum fuisse conjicio. Ibidem sepulta est Theophania uxor Ottonis secundi Imperatoris anno* CMXCI. Circa hæc tempora, *inquit Trithemius in Chronico Hirsaugiensi ad annum* CMLXXII, Hermannus Saxoniæ Dux construxit monasterium Lunæburgi in Saxonia in honorem sancti Archangeli Michaëlis, in quo monachos nostri Ordinis posuit: quibus præfecit Abbatem primum monachum de cœnobio sancti Pantaleonis Coloniensis assumtum, nomine LUDERICUM, virum moribus & eruditione venerabilem. *Aliud sancti Michaëlis asceterium condidit Bernvvardus Episcopus Hildensheimensis,* commissum ad regendum Abbatis officio GODERAMMO cœnobii sancti Pantaleonis Præposito, *ut in Bernvvardi actis legitur, in Sæculo sequenti.*

3. *Antequam hinc pedem moveo, non ab re fuerit quædam præmittere de Brunone istius Abbatiæ conditore munifico, qui sæculi decimi præcipuum fuit ornamentum. Ejus vitam elegan-*

ANN. CH. CMLXVI — *ti stilo litteris mandavit* ROTOERUS. *qui scriptionem suam Folcmaro Archiepiscopo, Bru-*
nonis successori, nuncupavit hoc exordio. Domino in Christi gratia beatissimo, atque in
OCT. 21. omni splendore sapientiæ perfectissimo FOLCMARO Archiepiscopo, ROTHOERUS
Brunonis Archiepiscopi elogium. servorum suorum ultimus, veræ claritatis gloriam sempiternam. Imposuit sanctitatis
vestræ reverentia super caput meum gravem quidem sarcinam, sed pro captu parvitatis
meæ dulcem admodum & jucundam: videlicet ut vitam mirabilis & magnifici Archie-
piscopi Brunonis, qua potuerim sermonis facultate describerem &c. *Hunc auctorem Surius*
Benedictinum *vocat. Miræus addit* monachum sancti Pantaleonis. *Trithemius ei suffra-*
gatur. Rotgerus ipse id nobis divinandum reliquit, uti & Sigebertus, qui in lib. de scriptoribus
ecclesiasticis cap. 130, Rogerus, *inquit*, scripsit vitam Brunonis Coloniensis Archiepiscopi,
qui fuit Dux & frater Othonis Imperatoris. *Nec plura Ægidius Aurea-vallis monachus,*
in cap. 34 *de gestis Leodiensium Episcoporum. Errant qui Rotgerum hunc confundunt cum*
Rotgerio monasterii sanctæ Crucis seu sancti Leutfredi in Neustria monacho. Gusmundi disci-
pulo, qui integro sæculo post Brunonis encomiasten vixit. Siquidem hic Folcmaro Brunonis
successori librum suum dicat. eumque scripsit. cùm Baldricus Brunonis præceptor, Trajecti ad
Rhenum Episcopus, adhuc in vivis superesset ex cap. 4. Ergo Baldricus Brunonis præceptor
non fuit ille Trajecti ad Mosam Episcopus, uti Chapeavillus existimavit. Siquidem anno
CMLVIII *obiit, septimo anno ante Brunonem Quidquid sit de Rotgero, Bruno litterarum*
studiis optimè excultus, alios etiam plures iisdem informavit. Annos circiter quatuor habens,
cap. 4. liberalibus litterarum studiis imbuendus, BALDRICO venerabili Episcopo, qui
* Vtrecht. adhuc superest, *ait Rotgerus*, Trajectum * missus est. *Prudentium poëtam legere*
amabat. Nullum penitus erat studiorum liberalium genus in omni græca vel latina
eloquentia, quod ingenii sui vivacitatem aufugeret. Libros, in quibus studuit,
cap. 5. aut quoscumque præ oculis habuit, incautè refringi, aut corrugari, vel quomodolibet
minùs diligenter tractari omnino ægerrimè tulit. *Heinrico patre mortuo, ab Ottone fratre*
cap. 6. *jam Rege in palatium evocatus est.* ISRAEL Episcopus Scotigena, sub cujus magisterio
illustrissimus hic plurimùm se profecisse testatus est, de moribus ejus requisitus à quibus-
dam, sanctum eum apprime virum esse respondit. Latialem eloquentiam non in se solùm,
cap. 7. ubi excelluit, sed & in multis aliis politam reddidit & illustrem... Scurrilia & mimica,
quæ in comœdiis & tragœdiis à personis variis edita, quidam concrepantes, risu se in-
finito concutiunt, ipse semper seriò lectitabat: materiam pro minimo, auctoritatem in verbo-
rum compositionibus pro maximo reputabat. Translatitiis usus est scholis, non corpore
quidem, sed mente quietus. Quocumque enim circumagebantur tabernacula aut castra
regalia, bibliothecam suam, sicut Arcam Dominicam, circumduxit, ferens secum &
causam studii sui, & instrumentum: causam in divinis, instrumentum in gentilibus
libris.

cap. 9. 4. Prima dispensatio credita est illi adhuc adolescenti in quibusdam monasteriis, in
quibus degentes cum idoneo ecclesiæ testimonio, partim voluntate, partim vi ad regu-
larem vitam constrinxit, sciens quòd & invitis bona præstantur: ipsaque post paullu-
lum Deo sacrata loca, annuente regia liberalitate, privilegiis & immunitatibus pristinis
reformavit, nihil sibi suisve exinde beneficii jure reservans, nisi quantum cœnobitorum
partes sponte causa caritatis obtulerant. In his exstat *Loresham*, locus Regum munificen-
tiâ nobilis, adhuc in memoriam tanti viri retinens & prærogativam libertatis, & moni-
cap. 11. menta religionis. Abbas *appellatur in Chronico Frodoardi, ubi de Synodo Virdunensi, quæ*
anno CMXLVII *habita est*, præsente Brunone, fratre Regis Othonis. *Vuicfrido Colo-*
niensi Archiepiscopo mortuo, eligentium vota in Brunonem conspirarunt. In ea electione præ-
cap. 19. ter ceteros GODAFRIDUS floruit Episcopus. Bruno anno DCCCCLIII in sede Coloniensi
institutus, de religione primò & cultu Dei secundùm datam sibi sapientiam instituit, ut
multitudinis quæ in diversis congregationibus ad ejus honorabilem sedem pertinentibus
erat, unum cor esset & anima una: ut vestium superfluitas, morum inæqualitas, &
quicquid hoc modo effeminatum & indecens in ejus ecclesia videretur, vera & spirituali
circumcisione diligentissimè abscinderetur: ut divinis mysteriis omnes, quorum id inte-
rerat, intentissime secundum præfixam sibi regulam viverent, nec aliam sibi suæ salutis
cap. 23. causam æstimarent... Synodicam suam epistolam per HADAMARUM venerabilem
monasterii Fuldensis Abbatem Romam ad Agapetum miræ sanctitatis Papam direxit,
Hadamarus seu Hadumarus pallium ipsi retulit, ferens simul reliquias de proprio corpore
sancti Pantaleonis martyris... Properavit in occursum ejus læta civitas, conveniens in
suburbio prope antiquum locum, ubi ecclesia pretiosi Martyris erat inculta adhuc & ruinæ
proxima. Ibi deposita sunt grata onera, deinde suo quæque loco reposita.

cap. 24. 5. Non multo post ibidem, utputa in loco secretiori, & ab urbanæ inquietudinis mo-
S. Pantaleonis monasterium condit. lestia remotiori, Fratres in laude divina pervigiles & sollicitos sub monasticæ regula disci-
plinæ Domino servire instituit: quibus Abbatem præposuit, nomine Christianum, suæ vi-
delicet professionis phoronomum, & in lege Domini, sicut hunc decuit ordinem, appri-

me eruditum. Cui ordinato hoc breve commonitorium, *ait Rotgerus*, de Occidentia partibus scripsit: Ut sis quod vocaris, cura gentilitati ne degeneres. Id serio triumpha, ut non sicut prius antiquetur, sed de virtute in virtutem ut eatur nava. *Erat ergo tunc in Francia Rotgerus, unde Christianum Abbatem monet, ut de augendo rei Christiana & monastica fervore serio cogitet. Hinc monachum fuisse Rotgerum colligere licet, & quidem antequam Christianus regimini sancti Pantaleonis admoveretur, id est ante annum* CM LX. *Facessant ergo qui hunc Rotgerum eumdem esse volunt cum Rotgero Gutmundi discipulo, qui annum* CM LXXX *excessit.*

ANN. CHRISTI CM LXVI. OCTOB. XIII.

6. *Bruno* interea certatim multis in locis per parochias Episcopii sui ecclesias, monasteria, & cetera ædificia *sacra*, quædam à fundamentis erexit, quædam prius fundata nobiliter auxit, alia olim diruta reparavit... Et ut nihil quod divini cultus usui competeret, sagax eorum quæ sunt Jesu-Christi scrutator intentatum relinqueret; si quos aut in suorum ovilium septis, aut extra reperit, qui singulari acie contra diabolum dimicaturi solitariam vitam appeterent, hos cum omni veneratione susceptos, suæ quoque exhortationis caritativa consolatione munitos, per diversas monasteriorum & ecclesiarum cellulas, cum idoneo Ecclesiæ testimonio & religioso (ut decebat) officio, alibi singulos, alibi binos inclusit: quibus tamen ad invicem, nisi sermone tantùm & adspectu, nullus pateret accessus. His sumtus, & quæcumque humanæ fragilitati necessaria videbantur, per fidelissimos suæ administrationis vicarios sollicitè ministravit; & præcipuè per Apostolorum festa, quotquot in anno occurrerent, singulatim eos donis congruentibus visitavit. *Hæc ex Brunonis actis per Rotgerum delibare visum est, tum ad res nostras, tum ad sæculi decimi statum illustrandum. De eo sæpe agit Chronicon Magdeburgense, ut ad annum* DCCCCLIII, *quo Vuicfrido Coloniensi Archiepiscopo successisse dicitur* Bruno frater Regis gloriosus, *qui* totius Lotharienfis regni Ducatum & regimen cum Episcopatu suscepit. Ita cum magna religione usus est officio Sacerdotis, & exigente necessitate functus est virtute magnanimi Ducis. Nemo autem super hac re illum culpabilem dicat: cùm Samuelem sanctum, & alios plures, Sacerdotes pariter legamus & Judices. *Ceterum Remis obiit Bruno anno* DCCCCLXV, *in reditu è conventu Compendiensi, ubi* nepotes suos, *id est Lotharium Regem & Hugonis Magni filios*, ab invicem dissidentes ad concordiam *revocavit. Ejus corpus Coloniam relatum, testante Rotgero his verbis.* Secundum postulationem & desiderium cordis ejus, quo flagrabat in extremis suis, *sepultum est* in monasterio monachorum, quod in honore sanctorum Pantaleonis, Cosmæ & Damiani, atque Quirini extra urbis muros construxit. *Perstat etiam nunc istud monasterium sub Congregatione Bursfeldensi, cum aliis duobus suprà memoratis. Præter duo monasteria, nempe sancti Pantaleonis & sancti Martini, Bruno tertium sancto Andreæ in urbe condidisse memoratur in Chronico Laureshamensi ad annum 921. Gelenius Canonicorum fuisse dicit, nescio an satis certo fundamento. Mihi divinare religio est.*

cap. 32. — Inclusos fovet.

6. *Maurini vitæ scriptor, nomine* STEPHANUS, *non alio se quàm exigui titulo designat. Opus suum nuncupat Christiano sancti Pantaleonis Abbati, qui restituto a Brunone Pontifice monasterio præfuit ad annum Christi undemillesimum. Id non nisi post Folcmari Archiepiscopi Brunonisque successoris mortem ab se inchoatum Stephanus innuit, ubi eum* sanctæ memoriæ antistitem *vocat. Idem de Gerone, Folcmari successore dicendum, quem eodem* sanctæ memoriæ *titulo compellat. Sub Vvarino ergo pontifice post annum* DCCCCLXXX *scribenda inventionis historiæ manum admoverit. Cujus Ordinis aut professionis fuerit Stephanus, nullibi traditum: Colonià tum cùm scriberet abfuisse, satis indicat in prologo, quem hic integrum recudimus. Cùm vero nihil de Maurini vita certum rescirent hic auctor, elogium ejus phaleratis pro tempore verbis contexuit, in quibus id unum docemur quod Maurinum patricii fuisse generis subindicat. At illud unde nam haurire potuit? An verò is alius à Marino Abbate & Martyre, de quo in Sæculi 3 parte 2 pag. 534 egimus?*

Stephanus auctor vitæ S. Maurini.

7. *Christianum Abbatem sancti Pantaleonis Gelenius* beati *titulo cohonestat: sed præter ipsum alium auctorem non vidi, qui Christiano hunc titulum tribuat. Virum pietate insignem fuisse non dubitamus, de quo honorifica mentio facta est supra ex actis sancti Brunonis. Non absimili modo Trithemius in Chronico Hirsaugiensi ad annum* DCCCCLXIV *Christianum Abbatem laudat, ejusque vitam* concordare vocabulo *testatur. Christiani obitum Gelenius anno æræ communis* DCCCCXCVIII *consignat ad* XII *Kal. Aprilis. Unde notas apud Miræum in fundatione Thorensi anno* DCCCCXCII, *pro Johanne Abbate sancti Pantaleonis legendum esse Christianum. Nec plura de eo.*

Christianus Abbas.

8. *Præter Christianum Abbatem, Pantaleonense cœnobium multos tulit Abbates atque monachos pietate insignes, de quibus Lambertus Scafnaburgensis ad annum* MLXXI *scribit* monachos ibi degentes, non homines, sed Angelos terrestres *ab æquis rerum æstimatoribus* ferri. *Eorum elenchum Gelenius in Syntagmate 12 historiæ Coloniensis edidit; cui nonnulla attexere juvat. De Rodulfo ex Abbate sancti Trudonis, ad sancti Pantaleonis regimen evocato,*

Monachi pii S. Pantaleonis.

CIRC. AN. CMLXV OCT. XIII.

notandum in primis, hunc antequam priori loco cederet, à Pantaleonensibus monachis rogatum quod de exacta pro oblatis in Monasterio pueris pecunia sentiret, opusculum edidisse, quod in Analectorum tomo 2 vulgatum est. Is perperam à nonnullis in S. Pantaleonis Abbatiam intrusus dicitur, cùm ejus promotio libera fratrum electione celebrata sit. Intrusus ille, cujus occasione VVolbero tum ecclesiæ custos, postmodum Abbas visum habuit, quo Fredericus Archiepiscopus ob violata monasterii jura in piacularibus flammis gemebat, alius est à Rodulfo, forsan Gerardus, qui tamen res bene ac temperanter gesta nomen ad posteros transmisit.

9. In Pantaleonensi basilica præter sancti Maurini reliquias servari etiam perhibentur sanctorum Albini seu Albani, Reynoldi, uti & Brunonis Archiepiscopi & fundatoris, atque Theophaniæ Augustæ corpora: de quibus plura dicere supersedemus. Fabulosa sunt quæ de Reynoldo martyre & quidem (ut putant) monacho referuntur tum apud Bollandum ad diem 7 Januarii, tum in membranis cœnobii Pantaleonis: ex quibus nihil fere sani elici potest.

PROLOGUS AUCTORIS.

DOMINO CHRISTIANO STEPHANUS exiguus. Imponis, Pater, mihi, quod ferre non possunt humeri. Maurinum præcipis laudare, & ejus opera stylo dare: quorum unum officium est Angelorum, alterum hominum sapientissimorum. Si Martyr invictus, in ore & mente bonorum omnium scriptus, litteras desiderat; habet Colonia Agrippina, secunda (si dignatur dici) Roma, suos Gregorios, habet Hieronymos, quos supernæ civitatis decet scribere consules. Sunt nihilo minùs sub alis tuis educati non pauci, qui indeficientem Nilum viderunt & biberunt, seque huic operi pares ostentant. Quid ergo mihi in silvam ferre ligna? Bruno ille nobilis filius columbæ, sacrarium sapientiæ, te invenit, in quo complacuit animæ suæ. Compertum quantum præstitistis sæculo, cari invicem & noti, & in verbis prudentiæ sæpe admirari. Tui ergo & prædictorum officii est cælitum merita tractare, quibus invidiam promereri est facile. nisi forte admirabili sapientia animi tui hoc Maurini miraculum addere decrevisti, ut ei hominis organo jumentum Balaam deserviat. Pareo hac conditione interposita, ut supremam manum imponas operi, & titulum tuo dedices nomini.

CAPUT I. Summa & vel unica salus est ægris mortalibus, quòd electos suos ita Christus cælis divisit & terris, & spiritus cælesti habitatione dignos superis admitteret, & terræ terrena permitteret. &c.

II. Clarum est, si in eo patricii sanguinis stemma recensemus. Major ei nobilitas est, confratrem esse Martyrum, coheredem Apostolorum, & socium Angelorum. &c.

III. *Maurinus Martyr incognitus ad annum 966*

Peracto beato agonis sui triumpho, egregius Dei athleta Maurinus, locus tumuli cælo tantùm notus, & Angelici tantùm obsequii reverentia veneratus, * habitavit usque ad incarnati Verbi annum nongentesimum sexagesimum sextum, agente tum in sceptris divo OTTONE. Cesserat abhinc anno humanis officiis ejusdem principis divus frater BRUNO archosantistes; & mutata vita, Christorum Domini ante Deum captabat præmia. qui corpore extra muros urbis secundùm desiderium cordis sui reconditus in oratoriolo sanctorum Pantaleonis Cosmæ ac Damiani medicorum Domini, locum quem vivens coluit, mortuus ornabat. * Erat autem oratoriolum pro tenera novellæ conversationis infantia angustum, & magnis meritis magni Præsulis impar. Ruit ergo solo tenùs piissimo divinæ potentiæ effectu sine inhabitantium discrimine, sine familiaris rei damno, & sui ruina occasionem editioris fabricæ præbuit. Cæli quoque inopinatas dederunt copias proventuro operi thesaurum inexhaustum, gemmam diadematis Domini, curam sui & angelici populi. Nam quia non potuit latêre sub modio lucerna ardens coram Domino, dum ponendo fundamento terra effoditur, loculus, gloria tibi Christe, Maurini martyris invenitur, qui Brunoni manum conferret, & in altero latere Pantaleoni adstaret. FOLCMARUS ergo dignus Deo, digni Brunonis

S Pantaleonis ecclesia ruente,

** ab ordinabat.*

Sepulcrum ejus reperitur.

Præsente Folcmaro Archiepiscopo,

Brunonis in sacerdotio successor, vocatus adfuit cælestis doni arbiter, & cælestium exsequiarum minister. Ac primo pervidetur lapis loculum claudens, inscriptus Martyris nomine & officio, & martyrii ejus die & loco. HIC REQUIESCUNT OSSA BONÆ MEMORIÆ MAURINI ABBATIS, QUI IN ATRIO ECCLESIÆ MARTYRIUM PERTULIT SUB DIE QUARTO IDUS JUNII. Circ. An. CM LXV. Oct. XIII.

Amoto lapide, lignea ferro evincta invenitur arcula, carie indicans priscæ passionis tempora. Tota omnibus portis civitas ad spectaculum illud angelicum non potest dici quàm pio ruit affectu: clerus, & sanctimonialium se dedit chorus. Sanctæ autem memoriæ Anristes, cùm reverentiæ obsequia & orationum prælibasset sollemnia, spe & sancto plenus timore reliquias virtutum & medelæ scias detexit, & ostenso in terris Angelorum cive, populum Dei gaudio & gaudii lacrymis satiavit. Renovantur antiqua miracula, hauritur odor, quo electos suos Dominus restatur. Putares balsamis veneranda ossa fluere. Vincitur sermo miraculo: minùs est omne quòd dico, sed qui hodierna agitis gaudia, in æternum eadem vos satiati contingat fragrantia. Jam verò quis non dicam expediet, sed digne mitetur ipsorum pulcram gloriam ossium? Pulcro namque corporis indumento, quanta sit spiritus pulcritudo & munditia, compertum est. Videres brachia nota ferri inscripta, videres ossa passionis grandine quassa, & in toto corpore militaris animi cerneres signa; velut Ducum aut Regum cadavera byssus liliis, aut purpura contendens violis, aut deforti pondera auri. Quid sunt autem hæc ad Maurini collata gloriam? Byssus & purpura, vermium est esca: Maurini cicatrices & vulnera sunt immortalitatis signa. IV. Detegitur. cum Martyris insignibus.

Hic quædam REGINILDIS nomine, sanctimonialis femina, cùm Maria Magdalena prima ad sepulcrum respecta, viventem spiritum in mortuis ossibus invenit & nuntiavit. Hæc in monasterio [a] ancillarum Christi extra urbis muros sito, merito & officio nota, diutino capitis incommodo auditus munere cassata est; simul & oculorum lumine pæne privata. Circa quam cum omnia medicorum defecissent adjutoria, se desperatione recuperandi, sociasque mærorls habitu offudit. Jam ferme bimus situ invaluit dolor, &, ut dicitur, juxta statum capitis, status totius erat corporis. Quamvis autem esset destituta viribus corporis, imbecillos sustentata artus, mediam se populi, baculo sancti desiderii prævio, ad sancti usque bustum injecit se humi, tacitas preces cælo fudit, & Martyri libam fecit lumine cerei, flagrans lumine fidei. Cumque quem mente videbat, carnis oculis, quos pænè amiserat, intueri desideraret, & caput in loculo Martyris reclinaret; utriusque auris meatus sanguine fluxit, & fidei pretio visus & auditus munia redemit, incolumisque officio quod agebatur jubilavit, & quotquot angelico illi spectaculo intererant, in fide subrexit. V. Reginildis sanctimonialis egrat. auditum visumque recipit.

Sanctæ autem memoriæ GERO [b], pòst datus Episcopus dignus Deo, secundo loco beati Martyris meritum agnovit & prædicavit. Cum enim adstante Folcmaro præsule, delectæ secundi ordinis personæ pretiosas sancti corporis margaritas, vino ex devotione baptizatas, novo ordinarent repositorio, officiosa se sedulitate admisit, & egregiè audax, uno Martyrem dente mutilavit. Mira dicturus sum. Mox in ipsa manu rapti reste pœnas dedit, & invisibili igne non ardens arsit. Agnovit eruditus animus cælestem animadversionem, quam solus sensit, sed videre ipse non potuit. Quid ageret? Libenter pignus retineret: sed pœnam sustinens etiam animo majorem, exspectatione fortius, nisi reddidisset, torquebatur. Deducuntur interim pignora Sancti, comitante populo arcam Domini, in voce exsultationis & con- VI. Gero ob Martyri dentem evulsum torquetur.

[a] Quodnam fuerit istud monasterium, discere non potuimus. Videtur fuisse Monasterium Novum beatæ Mariæ, de quo in capite sequenti.

[b] Gero ex Ducibus Lusatiæ Saxo, inquit Gelenius, auctor Gladbacensis cœnobii, ut inferius dicemus in Elogio Sandradi Abbatis.

Circ. An. cmlxv. Oct. xiii.

Vvolvereda Abbatissa dentem recepit

fessionis epulante. Præerat tunc monasterio sanctæ Mariæ Dominæ nostræ, quod dicitur Novum, venerabilis VVOLVEREDA, Virginum Dei Mater & Abbatissa, quæ huic spectaculo intererat, & psalmorum cantica in codice recitabat. Hanc Gero acivit, & cum reverentia in libro sanctum dentem deposuit, complacuitque Martyri quies in acerra thuris davidicá: factumque est unum idemque momentum, dentem posuisse & passionem: demonstrastique, Jesu bone, quanta Martyrem tuum diligentia velis tractari; hujusque rei pretium esse à gehenna liberari. Posita sunt autem debito fidelium honore ossa beatissimi Maurini in oratorio sancti Benedicti sub die tertio Idus Octobris.

Sancti ossa in oratorio S. Benedicti deposita

VII. Thiedo custos S. Severini, tum Episcopus, reliquiarum quoque partem subducit

Magnis majora, gloriosis succedunt gloriosiora. THIEDO a pòst datus Episcopus, tunc in monasterio sancti Severini custodis officium administrabat. Is non dissimili devotionis affectu de sancti Martyris corpore quod occurrit, latenter tulit, sibi suisque domi profuturum. Cum jam nox esset, in familiariori loco posuit. Ecce in diluculum cùm locus ipse, tum proxima quæque tantæ suavitatis completa sunt fragrantia, ut evidens esset cælos eam distillasse gloriam. Res nova, miraculum illustre: ingredientes & egredientes cælesti communicantur beneficio, sed latet causa. Quod in Maurino Deus operatur, sentitur, nil tamen ipsius ibi scitur. Libet hic paullulum immorari, & in miraculo aliud miraculum demirari. Usum hic cum natura odor perdidit. Nam cùm subito processerit, post duas aut tres horas more solito non recessit; nec cum integro die ætatem æquavit; sed fere septem solibus sine exemplo senuit. De agris, de plateis curritur, irruit alter post alterum, facturi quique per seipsos insolitæ novitatis fidem. Rumor & odor vero nituntur, causa neque etiam opinatur, datur tandem gloria Deo, gloria martyri; res namque nobilior de commisso redditur. Thiedo aperuit verbum emissum Patri monasterii, in cujus tuitione * est Martyr; alter post alterum, quisque notum quasi novum nuntiat. Is sicut est divini timoris & amoris apprime scientia eruditus, sciens quia omnia quæcumque voluit Dominus fecit, animum fidei dedit, & totius animi organis alleluia sonuit. Placuit tamen ei duos suæ congregationis fratres mittere, quatenus & eos in cultum sancti excitaret, & filiorum relatione suum suorumque animos indulcaret. Profecti ergo, non solùm ut dicta eis sunt, invenerunt, sed secum fratribus non modicas odoris detulere reliquias. Putares ipsos affectus, & secum quoquo ibant circumferre aromata. Venerabilis autem monasterii rector magnitudine gaudii & dulcedine animi demum attractus descendit, divino animum nectare pavit, & grata vicissitudine thura * laudis Deo litavit. Folcmarus quoque reverendus antistes & ipse adveniens rumorem auxit, & honorem ampliavit. Sanctus namque cum suo odore reliquias in altario beati Severini locavit, & junctos in cælo, in terris sociavit.

* al. Turnone

Is duos ad S. Severinum monachos præmittit,

Sequitur ipse.

* al. jura

Folcmarus Antistes, reliquias in altari locat

VIII. Æger ipse sanatur.

In semetipso quoque idem Antistes expertus est, quanti sit apud Deum meriti Maurinus emeritus miles. Superveniente namque sacratissima paschalis gaudii sollemnitate, vehementi oculorum dolore cœpit fatigari. Vir autem venerandus flagello divinæ admonitionis æquo quidem animo membra substravit: sed mærore amplius deficiebat, ne fortè nobilis Colonia sine episcopali officio sanctum perageret Pascha. Quinta autem feria, quam Indulgentiæ diem nominant, vix magno imbecilli hominis & devoti animi conflictu pontificalia administravit, & usque ad lectum languor invaluit. Sed dum Maurinum animo reducit, consilium Præsul invenit. Denique patrem monasterii, in quo martyrium sancti floret, secreto accivit, cui languoris
„ sui inclementiam paucis aperuit. Semper quidem, inquit, Christiani animo
„ divina desideranda est correptio, quæ semper filiis sit in salutem. Caro enim

a Thiedonis in Notitia Episcopatuum Germaniæ mentio nulla. Nisi si is pro Dodone Monasteriensi Episcopo, qui & Osnabrugensem rexit ecclesiam, accipiendus est.

attrita conſcientiam purgat, ſpiritum emaculat. Ecce devotus porto flagellum, quod miſit Dominus: ſed vides quantus populoſæ civitatis in eccleſia concurſus, vides quantus de remotiſſimis etiam regionibus feſtivitate invitante confluxerit populus: quos omnes in judicium mei ſine fructu laboris, ſine exhortatione ſermonis, ſine viatico benedictionis in ſua dimitto. Naſcitur tamen mihi quædam ſecuritas, quòd ſi quid de memoria ſancti Maurini ad me delatum fuerit, mihi quoque quam omnibus impendit, miſericordiam non denegabit. Tum diſceſſum eſt. Die autem facto, qui Dominica paſſione colebatur illuſtris, denrem beati Martyris ægrotanti præfatus Abbas ad lectum mittit Antiſtitis. Comitatur ſanctum pignus cæleſtis medelæ munus. Nuntiatis enim Monachis, aſſurgit ſacerdos venienti in ſuo pignore Martyri, quaſi audiens, Surge & ambula. Depreſſis alta reverentia luminibus dentem admovit, & quod mulier evangelica tactu fimbriarum Domini accepit, ſe accepiſſe exſultavit. Subitò enim dolor omnis fugiebat, ante ſanctum ſtare non poterat. Sic, inclyte martyr, eccleſiæ Epiſcopum perdonaſti, & Regis tui Paſcha honoraſti. Die autem ſancti Paſchæ cum inter Miſſarum ſollemnia pro jucunditate feſti Præſul verbum faceret, ſermonis ductu ad ſalutis ſuæ migravit auſpicem. Stupentibus cunctis, quibuſdam verò gaudentibus, Maurinum verè ſanctum, Deo carum, quæcumque voluerit impetrare à Deo compotem libera voce pronuntiavit: morbi ſui inclementiam, ſed in adventu ſancti ſubitam edocet fugam. Pontificali deinde ſtatuit edicto, ut dies paſſionis ejus honorabilis celebriſque inter nobiles anni feſtivitates numeretur. Similitudo autem quædam dubii animi Thomæ ſanctiſſimi MEGINHERO cuidam, nomine & officio noto, oborta eſt, quòd ſcilicet Martyr & nomine eſſet obſcurus, & excepto epitaphii verbo, ſcripturæ teſtimonio careret. Pontifex autem reſtis ſui ſententiam fixit, quique dentem ſanctum curatorem ſuum dum advixit ita coluit, ut in modico pignore totum ſe Martyrem habere confideret.

Circ. An. CMLXV Octob. XIII.

Feſtum Sancti ab eo indictum.

IX. Interea ſiccitatis flagello univerſa laborabat regio. Ad nota ergo præſidia ſancta confugit Colonia, precibuſque & ſacrificiis inſtabat iniqui ſereni redimere malitiam. Procedebant litaniæ, exibat clerus, prodibat ſanctimonialium chorus, & longa populorum exanima ſanctæ crucis vexilla & ſanctorum Martyrum deducebant ſuffragia. Sed divina ſententia, forte quia fidem & patientiam in populo ſuo quæſivit, ſpatio duorum fere menſium pluviam ſuſpendit. Erat autem videre mori pro ventura ſpe anni. Squalebant arva pulvere, & flavi ſulci ad aquas hiabant. Superveniente autem ſacratiſſima beati Maurini paſſionis die, eccleſiæ beatæ memoriæ Dei Genitricis & ſemper virginis, & ſanctiſſimi cælorum Clavigeri ſenatorius clerus, & diverſæ conditionis populus duce Meginhero (nam Epiſcopus aberat) ad memoriam Sancti cum litaniis deſcendit. Denique promtus jam dubium ponere animum, pro anguſtia temporis idem Meginherus ad martyrium populo Miſſas facit. Ventum eſt ad ſermonis ſui ordinem, convenientia pro tribulatione dicta ſunt: Cumque ſermonis virtute cor populi erigeret, hæc ita ſubintulit. Ecce, inquit, miſit Dominus verbum in terra, quod non viderunt patres noſtri. Ecce enim populoſa civitas iterum atque iterum ad deprecandum faciem Domini mittit ſenes & juvenes, mittit pueros & virgines, cœtuſque infantium & lactentium nitidos, omnem clerum & univerſum populum; & non eſt qui exaudiatur. Et quæ eſt ſub noſtro ſole civitas hac noſtrâ locupletior Sanctorum? ubi Apoſtolorum patrocinia ſic præſentia? ubi tot in unis * cubilibus Martyrum millia, & tot aurea virginum agmina? ubi ſic præſentes Confeſſores & Epiſcopi, qui genuerunt hunc populum Domini? apud quos rugiebant dæmones, quorum præſentiam portare non poterant, nos pro anima & patria ſupplicantes audire diſſimulant. Sitit dura tellus, languet omnis regio, & juxta Jeremiam, *Non recordatur Dominus ſcabelli pedum ſuorum*

Siccitas in aquas reſolvitur.

* al. imis

CIRC. AN. CM LXV OCTOB. XIV. " *in ira furoris sui.* O inclyta Domini castra, armate animos perseverentia, & " experimini vim facere clauso cælo. Erigere in fide, miles Dei, & nubem " ne transeat oratio oppositam, vel Maurino scinde patrono. Si hunc Domi- " nus satisfcenti revelavit subsidium sæculo, donec hodie hanc nobis quidem " misericordiam, martyri autem suo gloriam, ut sicut hodie pro se hic martyr " sanguinem suum fudit, ita pro eo terris benedictionem pluviæ Dominus fundat. Dixit, & salutarem hostiam immolaturus ascendit. & ecce in serenissimo aëre Elias noster nubila contraxit, tonitru omne cælum mugiit. Sicque largissimam pluviam dedit, ut per aliquot horarum spatium, qui convenerant, extra locum exire non possent. sicque unius dubitatione salus facta est patriæ. Mira dicturus sum. multis postea annis jussi sunt cæli legem pati, & annuum cursum observare hujus diei, ut annua pluvia hoc tanti beneficium signi ad memoriam revocarent: unde & Martyrem vulgus nominant Sanctum pluvialem; nos autem æterna misericordia dicimus liberalem.

X. Varico morbo laborans puer sanatur. Quia cœpi, loquar opera Domini. Puero cuidam morbus, quem dicunt Varicum, densa visum caligine obnubit, & oculorum munus exstinxit. Fluxerat decem annorum orbita, cùm quadam die data manu puellæ, quæ ei dux erat & oculus, ad memoriam sancti Maurini pervenit. Aliquandiu oratum est. tum puella, quæ orbati, ut dictum est, gressus regebat; humi fusum terigit, surgat & abeat præcipit. Tu, inquit ille, abeas, viam quam volueris carpas: mihi opitulatione hujus piissimi patris oculi familiarissimi viæ collati sunt duces. Surgens autem, ex scissione caliginis genas gutta sanguinis apparuit cruentatus, videntes videns, & viæ ducem ulterius non requirens. Coloniæ natus & educatus, facie sed & genere notus, cognatos & affines gaudio, & totam civitatem miraculo, & martyris complevit præconio.

XI. Item inguinaria peste percussus Presbyter. Theusburg nomen est villæ. Hic ante aliquot annos inguinaria Dei permissu debacchata est pestis, & non paucos inopina morte soporavit. Inter alios presbyterum ecclesiæ provisorem morbus invadit, qui hoc consilio mortem distulit. Qui se familiarius curabant, rogat ut amicorum & parentum subvectione Coloniam veniat; ad memoriam, inquit, Martyris, qui ibi recens revelatus, signorum virtute coruscat. Visa sunt verba hæc amentis & deliri, quia toto fere homine mortuum attendebant. Cumque ante oculos & ejus vires, & visitata subinde tum subtractorum ab hac luce ponerent exempla, quasi in sepulcro eum videbant. Is autem confortatus fide, de lecto se super baculum dedit, & stupentibus cunctis pedem trahere post pedem tentabat. Evidenter hic enituit, quia sicut Agnus ubique est, ita & qui Agnum quocumque ierit, sequuntur, ubi fideliter invocati opitulatione præsentes sunt. Nam qui de lecto fere mortuus descendit, mox ad quem tendit sibi adesse martyrem sentit: quoque ulteriùs processit, eo amplius viribus valuit: Et sicut ignis fervore ampliùs calescit, qui vicinius accedit: ita dum civitati appropiat, clementius ægrotat: ubi autem ad memoriam Sancti ventum & oratum est, & sibi & omnibus in præfata villa eodem morbo laborantibus, integerrimam sanitatem fidei auro obtinuit.

XII. Longum est ire per singula, quomodo virtutibus justus ut palma floreat. Sed ecce dum qui prope & qui longè sunt, inter nos fontem salutis hauriunt, timeamus ne nobis sit judicio, si medicum habentes ægrotamus. Loco patris & medici nobis Dominus Maurinum suum perdonavit filium, quem " sibi genuit sponsa formosa sua, columba sua, quam sibi vitæ pretio redemit, " & in sanguine suo lavit. Si leprâ conscientiæ prurit animus, si cælum libero " intuitu non respicit oculus, si in via justitiæ cursum stupens impedit nervus, " si avaritia venarum fila contrahit in manibus; à patre medico filius medelam " parvo mereberis: immo tum filius eris, si mederi quæsieris. Numquam duro " usus est cauterio: imperio morbos exturbat, vulnera oratione lavat, meri-

Circ. Ann. CMLXV Oct. xiii.

tis sota sanat. Cum Elia clausum cælum in pluvias solvit, cum Eliseo ignem cælo dimittit, sed mitior exstinguit. Sicut ipse Prophetarum Dominus fimbriis, sic iste languores pellit reliquiis. Petrus in plateis ejectos umbra suscitat: Maurinus longè positum tenuis famæ aura de lecto desperatum in viam salutis excitat: cum Paulo cæcos lumine vestit, cum Stephano ad tumulum surdorum aures aperit. Non longum est quod dico.

XIII. Gero sacerdos morti proximus sanatur.

Geronem quemdam, sacerdotio & officio clarum, ita gravissimus languor perculit, ut vita in confinio mortis palpitaret. jam ei pollices, jam lingua ligabatur, cùm puerum cum argento ad nostrum medicum mittit; & ut pro se celeriter & fideliter faciat membris morientibus exposcit. Ivit, rediit, & dominum, paullo ante cum morte agentem, in lecto residentem invenit & comedentem. Hic & item ei similes medici præcantare animas noverunt, ne juxta Johannem divini pectoris potatorem, calicem iræ Dei bibant, ut crucientur igne & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum & in conspectu Agni, & fumus tormentorum ascendat in sæcula sæculorum. Hæc hodie Maurinus securus evasit, & in supernam civitatem laureatus intravit. In civitate autem patris debentur filiis jura hereditatis. Age ergo nunc Pater inclyte, pater pie, age cum judicibus sæculi causas nostras: ut & in terris digne te veneremur, & ibi quandoque desideratam tuam faciem contemplemur, ubi epularis & cum Angelis delectaris gloria & aspectu Agni, qui vivit & regnat in sæcula sæculorum, amen.

Ann. Chr. CMLXVI

DE VENERABILI VVIGGERO

ABBATE COENOBII S. MAXIMINI

APUD TREVIROS.

Ubi de restitutione monasticæ disciplinæ in Trevirensibus monasteriis.

S. Maximini monasterii status.

1. *INCLYTUM sancti Maximini apud Treviros monasterium tot præclaros viros, sanctos Episcopos, pios Abbates & monachos decimo sæculo protulit, ut singularem his in Actis observationem mereatur. Antiquissima est ejus ecclesia, sancto Iohanni Evangelistæ primitus sacra, sed quæ à nomine & tumulo sancti Maximini Trevirorum Episcopi postea vocabulum accepit. Hujus sancti Pontificis vitam litteris mandavit anno* DCCXXXIX *Lupus nondum Abbas Ferrariensis, eamque* VVALDONI amico *nuncupavit. Is est qui postea exstitit* venerabilis Abbas Vvaldo, *cui Lotharius Rex diploma concessit anno* DCCCLXVIII *pro Abbatia sancti Maximini, editum apud Zyllesium. In eo libello agitur de sancti Maximini corporis translatione facta per Hildulfum, Clementem, atque Gosbertum. Hildulfus erat Trevirensis Archiepiscopus loco Milonis tyranni, ut post veteres Trevirorum Annales censet Brovverus: Clemens idem atque Vvillebrodus Trajecti ad Rhenum Antistes; Gosbertus forsan Chorepiscopus. Brovverus addit, Hildulfum revocata veteri monachorum disciplina*, centum *ibidem instituisse* cœnobitas. *Cùm prædiis & latifundiis Abbatia multum crevisset, sæcularium cupiditatem labente sæculo nono provitavit, qui Abbatis titulum & redituum maximam partem extorserunt. Giselbertus in primis Dux Lotharienfis monachos non parum infestavit: sed tandem, precibus à monachis ad sanctum Maximinum fusis, ad saniora consilia conversus, damna liberaliter rependit. Quin etiam cùm ecclesia*

Brovver Annal Trev. lib. 7. n. 16.

Ann. Chr. cm lxvi

ſancti Maximini corruiſſet, apud Henricum Germaniæ Regem, cui Aucupi cognomen erat, ſatis egit, ut & ſumtus ad templum inſtaurandum conferret, & monachis liberam eligendi Abbatis facultatem reſtitueret.

Reformatur.

2. *Henricus pro ſua pietate locum antiqua religione venerabilem interire non paſſus, utrumque facilè præſtitit, atque inſuper eccleſiam Theodonis-villæ cum Moſellæ portorio, ceteriſque vectigalibus largitus eſt Maximininis, qui concepto vitæ melioris deſiderio,* OGONEM *ſeu* Hugonem *Præpoſitum ſuum in Abbatem elegerunt. Hæc omnia paucis complexus eſt Chronographus Magdeburgenſis ad annum* DCCCC XXXIV. Eccleſia ſancti Maximini cecidit. Electione ibidem monachis clementia Regis conceſſa, Ougo, ante Præpoſitus, Abbas eligitur: monachi non regulariter viventes expelluntur. *Privilegium eligendi Abbatis monachis confirmavit anno* DCCCC XL *Otto M. dato diplomate, quod* Ogo venerabilis Abbas & reliqui Fratres ex cœnobio ſancti Maximini *ab ipſo impetrarunt. Exſtat apud Zylleſium, qui etiam in eam rem Iohannis Papæ* XV *litteras, Indictione* XV, *id eſt anno* CM LXXXVII *datas poſtea refert,* Ogoni *Abbati inſcriptas. Fuit hic* OGO *alter à ſuperiori, quem anno* CM XLV *creatum Leodicenſem Epiſcopum, poſt biennium deceſſiſſe conſtat. Anno* CM XLII, *nempe* III *Idus Octob. ſollemni pompa dedicata eſt nova ſancti Maximini baſilica à Rotberto urbis Antiſtite & Adalberone Metenſi: cui celebritati, præter Ogonem, interfuerunt Abbates* AGENOLDUS *Gorzienſis,* ERKENBOLDUS *Tullenſis ſancti Apri.* HERIBERTUS *Metenſis ſancti Arnulfi,* FRIDERICUS *ſancti Huberti in Arduenna,* SALACHO *ſancti Martini, ex Brovvero. Hanc baſilicam inſtauraverunt* Ogo Abbas hujus loci poſtea Tungrenſis Epiſcopus, qui hoc monaſterium à fundamentis reparavit, & locum iſtum pæne peſſumdatum renovavit, & numerum fratrum ad LX ampliavit, *ut in Necrologio legitur in menſe Ianuario. De eodem Ogone ita habet Frodoardi Chronicon anno* CM XLV. Richario Tungrenſium Epiſcopo defuncto, idem epiſcopium Rex Otto Hugoni Abbati monaſterii ſancti Maximini, nolenti atque refugienti dedit, eumque ordinari fecit Epiſcopum. *Hugonis ſeu Ogonis elogium breviter complexus eſt Anſelmus Canonicus Leodienſis in cap. 33. ubi poſt Richarium:*

Ogo Abbas.

Zylleſ. parte 3 pag. 15

ibid pag. 26

dein Epiſcopus.

Huic ſucceſſit amor plebis, tremor Hugo potentum,
Clarus avis, clarus ſtudiis, recreator egenrum.

Præfuit Leodienſi eccleſiæ annis duobus & circà menſes ſex. Obiit tertio Idus Aprilis, anno dominicæ Incarnationis nongenteſimo quadrageſimo ſeptimo. *Laudatur inferiùs in actis Iohannis Abbatis Gorzienſis num. 70 & 97. Bruſchius Ogonis, ejuſque ſucceſſoris epitaphia refert, ſed parvi momenti.*

Abbates ſequentes.

3. *Ogoni anno* CM XLV *ſuffectus eſt* VVILLERUS *ab ipſo educatus, deſignatuſque ſucceſſor in regimine monaſterii: quod cùm Rotbertus Archiepiſcopus ſibi vindicare moliretur, Præceptum anno* CM LIII *ab Ottone M. contra ipſum obtinuit Vuillerus, interdicto, ne quidquam moleſtiæ idem Archiepiſcopus, ejuſve ſucceſſores prædictis cœnobitis in poſterum ingererent. Eodem ſpectant litteræ Agapiti Papæ,* reverendiſſimo Abbati Vvillihario *inſcriptæ. De hac controverſia ita legitur in Chronico Magdeburgenſi ad annum* CM L. Rodbertus Archiepiſcopus pro acquirenda Abbatia ſancti Maximini multum laboravit, ſed Deo auctore non prævaluit. *Vvillerum ita laudat liber faſtorum ad Octobrem.* Vvillerus Abbas poſt Ogonem Epiſcopum monaſterium & clauſtrum perfecit, & tabulam auream ante altare poſuit.

Vviggerus Abbas.

4. *Anno* CM LVII VVILLERUS *Abbas obiit, Nonis Octobris: cui ſucceſſit* VVICCERUS *ſeu* Vvickerus. *Itaque Ottonis M. diploma anno* DCCCC LXIII *obtinuit, non* Vvilliherus, *ut apud Zylleſium legitur, ſed* Vviggerus Abbas. *Is anno ſequenti alias ab Ottone juniori litteras obtinuit in teſtimonium miraculi à ſancto Maximino in puerum Adelmannum patrati, quod paucis accipe. Adelmanni parentes* Regino & Engila de Brambach, liberi ex liberis parentibus orti, ſe & unicum filium ſuum Adelmannum ſancto Maximino conſecrarunt, ea condi-

Anno Chr. CM LXVI

tione, ut ipse puer, quamdiu viveret, & posteri ejus qui masculi essent, duos denarios; feminæ verò unum apud altare sancti Maximini die sancti Martini festo persolverent: post mortem verò illorum quod melius haberent in pecoribus sive in vestibus, ecclesiæ cederet. *Interim prædo quidam* puerum insciis parentibus rapuit, & Trevirim per pontem transiens, abducere secum cogitabat. *Sed puer inter hæc, reflexis ad sancti Maximini monasterium oculis sanctum elata voce in auxilium vocat.* Unde iratus miles, cùm puerum pulsasset, mox ultione divina, fracto equi collo, ipse de ponte prolapsus in aquam cecidit, & puer super pontem illæsus perstitit. Sicque puer ad sanctum Maximinum rediit, & Abbati Vuickero rem totam exposuit. Hoc celebre factum, *ait Otto*, cùm mihi Treviris agenti Abbas ipse narrasset, & puerum me coram in conspectum adduxisset, ut testimonio nostro traditionem prædictam pueri confirmarem, & ab omnibus Advocatis eumdem puerum ejusque posteros absolverem, utque nulli beneficiarentur exoravit. *Annuit Otto, chartamque hac de re fieri jussit, eamque sigilli sui impressione signari*, anno dominicæ Inc. DCCCCLXIII, Indict. VI, anno regni tertio, XII Kal. Augusti. *Atque tanti, subdit Brovverus, apud priscos Germaniæ Reges tantillæ rei sanctimonia fuit! Quod huc referre visum est, simul ad probandum tempus Vviggeri prælaturæ.*

Litteræ a. ab Ottone accipit.

5. *Idem Abbas anno* CM LXVI, *teste Chronographo Magdeburgensi, supremum diem absolvit*, haud mediocri, *addit Brovverus*, relicta pietatis & virtutis opinione. *Is sancti Maximini ope ab acuta & inveterata febri, referente Sigebardo ms. liberatus est. Inter cetera, quæ in vita edidit, pietatis opera, ex possessionibus sancti Maximini monasterium apud Tavanam, haud procul à Saræ fluminis ripa, undecim fere supra Treviros passuum millia, viginti eò cœnobitis deductis suscitavit. quod verso jam olim prisca disciplinæ statu, in Præposituram, ut vocant, abiit. Hæc Brovverus in lib.* 10 *num.* 8.

Ejus obitus & alia facta.

6. *Vviggero successit* ASOLFUS, *Asolfo paullo pòst* THIETFRIDUS, OGONIS *secundi præcessor. Sub his & præmissis Abbatibus multi pietate & doctrina, nec minùs rebus gestis illustres viri ex sancti Maximini cœnobio prodierunt. Hos inter primus honoris gratiâ nominandus venit* ADALBERTUS *Russorum Apostolus, dein Magdeburgensis Episcopus primus:* ANNO *&* OTVVINUS *Magdeburgenses primùm unus post alium Abbates, dein Episcopi alter Vvormatiensis, alter Hildenesheimensis: denique Abbates nonpauci ad alia monasteria vel instituenda, vel in melius restituenda vocati, ut* SANDRADUS *ad Gladbacense,* HARTVVICUS *ad Tegernsense, &* RAMVOLDUS *ad Ratisponense sancti Emmerammi: de quibus omnibus inferiùs agemus. De sancto Poppone ejusdem loci Abbate in sæculo sequenti.*

Successores, & viri illustres.

7. *Per idem tempus, ait Brovverus, Monasteria sancti Maximini, Prumiense, & Mediolacense, restituto quasi & cumulato litterarum honore, oculos sustulère: & ad religionis ac disciplinæ normam pronuper, ita nunc ad insignem eruditionis famam simul inclarescere cœperunt. Accurabant scilicet Præfecti monasteriorum liberalitate, fovendis honorandisque litterarum divinarum juxta atque humanarum studiis impartita, ut ne sæculum hoc sterile atque effœtum haberent. Professores alebantur viri ex eadem sancti Benedicti disciplina: quorum auditoria lectissima ejusdem Ordinis juventute stipata, & excellentissimis erant ingeniis referta. quæ ubi ad maturam virtutis doctrinæque frugem effloruissent, inde in alia monasteria diffusi, velutì in colonias quasdam propagabantur, eximio pietatis ubique fructu, atque religionis incremento. Quæ utinam majorum tam præclara instituta, subdit Brovverus, retro luxu & desidia non lapsa fuissent! numquam eas clades ac vulnera in publicam usque perniciem monasticè tolerasset. Hæc ille in lib.* 9 *num.* 113. *quæ ex Hirsaugiensi Trithemii historia possunt illustrari.*

Litterarum studia.

7. *De Prumiensi non habeo quod memorem in præsens, nisi quòd* REGINO *Abbas, libris editis clarus, hunc locum non mediocriter exornavit: & quòd Richa-*

Monasteria alia quo in statu.

ANNO CH. CM LXVI. *rius & FARABERTUS Abbates hoc saeculo ad Tungrensem seu Leodicensem ecclesiam regendam exinde assumti sunt. De Mediolacensi * ad Saravum seu Saram monasterio, quod Trevirensium Archiepiscoporum quodam veluti seminarium fuit, illud commodè hic memorandum occurrit, quod Rotgeri Antistitis operâ pristinam vitae formam recepit. Hic enim profligatam cernens Mediolacensium disciplinam, misit ad Indense sancti Cornelii coenobium, quod prope Aquisgranum tum religione florebat, virum inde postulans, qui Mediolacensibus praefici,& optima veteris disciplinae praecepta tradere valeret. Missus ad hoc* ROTVVICUS, *loco & priscum splendorem, & primam religionis famam restituit. Atque ut doctrinae etiam fructus ibi non deessent, duos ex suis ad Gerbertum eruditionis gratiâ misit, qui deinde reversi litteras probe excoluerunt. Hac ex Brouveri lib. 9 ad annum* CM XLI. *Ex ista schola prodiit* REMIGIUS *ille Abbas Mediolacensis, à Gerberto laudatus non semel, de quo aliàs.*

Mediolacense. * Metl. c.

Epternacense. 8. *Eodem tempore in Epternacensi monasterio, ejectis Clericis, qui illud invaserant, restituti sunt monachi per* RAVANGERUM *Abbatem, qui, favente Ottone M. cum quadraginta probatae vitae religiosis eò se contulit, atque sancti Benedicti instituta strenuè revexit. Videtur is fuisse Abbas Senonensis, de quo infra post Vitam Johannis Abbatis Gorzensis. Ejus epitaphium rem hoc modo exprimit.*

Hunc Otto primus transmisit Cæsar opimus,
Sifridi monitis egregii Comitis.
Misit & hunc talem, qui vitam cœnobialem
Hic reparare pio sufficeret studio.
Nam locus iste bonis hoc tempore relligionis
Factus erat vacuus, rebus & exiguus.

S. Martini. 9. *Sed alia etiam monasteria ad Treviros nos revocant, ubi sancti Martini, itemque sancti Eucharii Abbatiae antiquos spiritus resumserunt. S. Martini coenobium, ad Mosellam amoeno in loco situm, Canonici nuper occupaverant: quibus exclusis Theodericus Archiepiscopus, videns omnia etiam temporalia in deterius labi, suffragante Imperatore, monachos istuc reduxit, eisque* ENGELBERTUM, *rebus monasticis apprime imbutum, praeposuit, libertate electionis à Benedicto* VII *Pontifice impetrata. Aliud fuit sancti Martini in pago Maginensi, Meinfeldense ob hoc appellatum, vulgo* Meinfeldt, *prope Confluentes oppidum: quò sancti Severi corpus à Rotberto Archiepiscopo sub initia saeculi* X *ex Italia translatum est, ut legitur in Historia Trevirensi tomo* 12 *Spicilegii pag.* 218, *& apud Bollandum tomo* 2 *Februarii pag.* 827 *& sequenti. Nunc collegium Canonicorum.*

S. Eucharii seu S. Mathiae. 10. *Egbertus, Theoderici Pontificis successor, non inferiora molitus in sancti Eucharii monasterio, priscorum Antistitum sepulturâ quondam venerando, basilicam augustiori opere excitavit, & repertis sancti Celsi reliquiis illustravit sub annum* CM LXXIX. *de qua inventione & consecutis inde miraculis extant Theoderici ejusdem loci monachi libri duo ad Richardum Abbatem, apud Surium & Bollandum Februarii die* 23. GOTERIUS *Abbas loco praefectus est, accitus ex monasterio Gandensi sancti Bavonis, à Theoderico laudatus in libro* 1 *num.* 8. *qui auctor* GUNDERADUM Abbatem *laudat initio libri secundi & num.* 11. *Perstat etiam nunc, sancti Eucharii monasterium sub titulo sancti Matthiae: at jamdudum ab Ordine recessit sancti Martini Abbatia, uti & sancti Paulini, quae modò Canonicorum est.*

Monasteria virginum. 11. *Praeter haec virorum apud Treviros monasteria, tres etiam fuerunt Virginum parthenones, S. Symphoriani ad urbem prope sancti Martini coenobium, teste Tritbemio, qui ejus exeidium luget: Palatiolense, & Horreense, non longè ab urbe: quod postremum hactenus solum Benedictina instituta retinet, servatque cum multa religione. In libro de miraculis sancti Celsi tres nobiles Horreenses Sanctimoniales memorantur, nempe* Henza, Geila, & Glismoda. *Vide quae de his duobus postremis parthenonibus diximus in Saeculi 3 parte 1, ubi de Adela Abbatissa.*

DE

DE VENERABILI HINCMARO
ABBATE SANCTI REMIGII
apud Remos.

Cœnobii S. Remigii status & Abbates.

1. COENOBIUM sancti Remigii nomine ac tumulo apud Remos insigne, quod Archimonasterium ob excellentiam appellari solet, à medio saeculo decimo religione maximè floruit, aliisque ejusdem provinciæ monasteriis rectè vivendi formam præbuit & exemplum, sub Hincmaro Abbate primo regulari. Ante hoc tempus, id est ab institutione seu restitutione monachorum istic per Tilpinum Archiepiscopum facta regnante Carolo M. qui Archiepiscopus Remensis, idem erat Abbas Remigianus, habens sub se Præpositum monachum, à quo res monasticæ ordinabantur. Quippe ERCHANRAUS sub Tilpino & Vulfario, BERTINGARIUS sub Ebone, ROTFRIDUS sub Hincmaro, THETBOLDUS sub Fulcone, aliique deinceps hoc officium administrarunt. Attamen Ebo junior, is qui postea Gratianopolitanæ ecclesiæ Episcopus creatus est, sancti Remigii Abbas fuit sub Ebone avunculo; & post eum Fulco Chorepiscopus, pulso Ebone Archiepiscopo; ac deinde NOTHO, ambo per novem interpontificii annos. De primo testis est Hincmari epistola apud Frodoardum, ubi Ebonem alterius nepotem laudat, qui religiosus est, inquit, ut audivimus. quippe sicut ab ipsis pæne cunabulis sub religione & habitu regulari nutritus in Remensis ecclesiæ monasterio, ubi requiescit sanctus Remigius: in quo loco religioso suam exegit ætatem, quousque ab Ebone avunculo suo, tunc Remorum Archiepiscopo, ibidem Diaconus consecratus, & Abbas monachorum ibidem ad regularem ordinem tenendum & gubernandum constitutione episcopali est ordinatus. Hæc episcopalis constitutio, non alia censenda est quàm Ebonis Archiepiscopi, cui congruum visum est nepotem suum monachum Abbatis titulo decorare. Fulconem sancti Remigii Abbatem dicit narratio Clericorum Remensium apud Chesnium *: Nothonem denique Concilium Suessionense anno DCCCLXVI celebratum. Verùm tres illi Abbates extra ordinem fuerunt, utpote non ab ipsis electi monachis, nec communi lege instituti, sed primus quidem avunculi sui studio, alii duo ob turbas de abdicatione Ebonis. Sub Fulcone instituta est Suffragiorum ac precum societas inter sancti Dionysii ac sancti Remigii monachos, cujus res exstant litteræ apud Acherium nostrum in Spicilegii tomo 4, datæ anno DCCC XXXVIII sub sanctissimo ac venerabili Patre Fulcone. Consimilis societas facta est anno DCCCC XXIX inter Canonicos Laudunenses & monachos Remigianos, litteris item mandata, quas penes nos habemus. Per illa tempora vigebant nihilo minus apud Remigianos studia litterarum, ut constat ex præclaris codicibus mss. in eorum Bibliotheca hactenus asservatis, quorum multi, nempe antiquiores, Archiepiscopi & Abbatis nomen, simulque Præpositi, quorum tempore scripti sunt, ad calcem habent. Et sanè haud vulgaris fuit eruditio Ebonis monachi, postea Episcopi Gratianopolitani, à quo canones Synodi Valentinæ conditi sunt.

Frodoard. li. 3 cap. 15.

* Chesnii tom. 2. pag. 343.

Monasticæ disciplinæ restitutio.

2. Hic fere status Remigiani monasterii erat ante tempus Hugonis in sedem Remensem intrusi factione patris sui Heriberti Veromandorum Comitis: qui Hugo id unum in ecclesia Remensi laude dignum gessit, quòd monachos sancti Remigii ad severiores leges revocavit. Hoc tentatum videtur primo tempore Seulfi aut Artaldi per sanctum Gerardum Broniensem, qui monasterii sancti Remigii curam egisse dicitur * in Chronico Mosomensi, sive quòd Præpositi officium sub Archiepiscopo habuit,

* Supra pag. 250.

ANN. CH CM LXVII MARTII V

seu quòd corrigendis ejus loci monachorum vitiis adhibitus est. Verùm id tandem perfecit ARCHEMBALDUS seu Ercanboldus Abbas Floriacensis, de quo ita Frodoardus in lib. 4 cap. 32, ubi de Hugone. Advocans denique hic Pontifex Ercanboldum monasterii sancti Benedicti Abbatem, regulam monasticam in monasterio sancti Remigii restituere decertat, constituens ibi Abbatem HINCMARUM ejusdem loci monachum. Archembaldum vocat Aimoinus in tomo superiori * relatus. In ms. codice Remigiano ab eo tempore Abbatum & monachorum ejus loci nomina recensentur sub hoc titulo: Anno ab Incarnatione Domini DCCCCXLV Regula sancti BENEDICTI, quæ dudum defecerat, restituta est in monasterio sancti Remigii, jubente Hugone Heriberti filio, cum consilio Erchamboldi Abbatis sancti Benedicti, ordinato ibi Hincmaro sancti Remigii monacho. Marlotus virum magni nominis appellat; & ad promovendam religionem, quæ novos spiritus susceperat, perquam idoneum. Quod quidem probatur ex variis monasteriis, quæ ille ad meliorem frugem adduxit.

Hincmarus Abbas.
* pag. 360.

3. Inter prima fuerunt Humolariense, & sancti Basoli monasteria. De Humolariensi testes sunt Ludovici Transmarini litteræ, in Sæculo 2 editæ * ad vitam sanctæ Hunegundis, datæ anno CM XLVIII, quo anno, favente Artaldo Archiepiscopo, cum Episcopis Vvidone Suessionensi, & Gibuino Catalaunensi, atque clarissimo Abbate HINCMARO, ejectis ob vitam solutiorem Sanctimonialibus, inducti sunt Humolarias monachi ex cœnobio sancti Remigii, BERNERO ejusdem loci monacho Abbate eis præposito. Paullo post, id est anno CM LII, testante Frodoardi Chronico, in monasterium sancti Basoli Artoldus Archiepiscopus monachos mittit, haud dubiè ex eodem cœnobio Remigiano, expulsis clericis qui serviebant ibi, committens illud Hincmaro & Rotmaro Abbatibus. qui Rotmarus Abbas erat Altivillarensis. Procedente sæculo nono, tempore scilicet Ebonis Archiepiscopi, ejus ordinatione quidam vir religiosus, BENEDICTUS nomine, eximius ille (ni fallor) Anianensis, Abbas constitutus fuerat hujus Abbatiæ sancti Basoli. Sed ut sunt proni ad lapsum mortalium mores, eodem sæculo exeunte, monasticam vitam sæculari commutaverant istius loci alumni: quos tandem Artoldus, hospitii ibidem accepti memor, ad pristina instituta postlimino revocavit per Hincmarum nostrum & Rotmarum Abbates, qui Rotmarus Hincmari discipulus videtur fuisse, numeratus in indice Monachorum, qui Hincmaro Abbate mortui sunt.

Monasteria quædam reformat.
* V. supra pag. 214.

4. In eodem indice Hincmarus monasterio sancti Remigii XXII annis præfuisse perhibetur, mortuus proinde anno CM LXVII, & quidem III Nonas Martii, quo die ejus obitus in Necrologio notatur. HUGO ejus successor duobus annis, RODULFUS Abbas tertius annis XIV hoc officium administrarunt. Sub hoc Abbate Rodulfo ponuntur obitus BERNERI & AIRARDI Abbatum. Bernerus Abbas fuit primus Humolariensis, ex cœtu Remigiano, ut mox dicebam, sicuti & prima colonia Humolariensis: Airardus ex eodem seminario Abbas eductus est ad restituendam apud sanctum Theodericum monasticam disciplinam. Hæc mutatio accidit anno CM LXXII, quemadmodum suo loco * dicturi sumus, ubi de sancti Theoderici elevatione agendum.

Hincmari successores.

S. Theoderici Abbatia emendatur.
* infra an. 976.

5. Anno præcedente, Adalbero idem in Mosomensi beatæ Mariæ ecclesia præstitit, atque Artaldus in Humolariensi, sufficiendo nimirum monachos in locum feminarum licentiùs viventium. Abbas primus Lietaldus ex Tiguensi monasterio, quod tunc Remigianis parebat, eo translatus est volente Adalberone istius operis architecto, qui & Abbatiam sancti Timothei apud Remos sitam beato Remigio ad expensas hospitalitatis concessit. Parva sunt hæc pro tam celebri Archimonasterio: sed quæ tamen non parum conferunt ad ejus splendorem & ornamentum, & ad illustrandam sæculi decimi historiam. De basilica Remigiana dedicatione in Sæculo sequenti.

Mosomensis item.

DE SANCTA MATHILDE REGINA, UXORE HENRICI AUCUPIS Germanorum Regis.

1. MATHILDEM *seu* Mathildam, *&* Mechtildem, *Henrici primi, cognomento Aucupis, uxorem, Ottonis Magni parentem, Benedictinis fastis adscribunt recentiores è nostris plerique omnes: nec immerito. Et si enim piissima Regina regulis addicta monasticis nusquam fuit; quinque tamen propriis sumtibus monasteria condidit; reliquis fere per Germaniam ope & auctoritate profuit semper, & in erecto ab se Quidelingeburgensi sancti Servatii parthenone post viri obitum maximam vitæ partem divinis in laudibus rerumque cælestium jugi contemplatione transegit.*

Mathildis in monasticum Ordinem munifica.

2. *Mathildem debitis laudibus celebrarunt scriptores coætanei Vvitikindus, Liutprandus, Ditmarus, Reginonis continuator, Adam Bremensis, & alii, quos Albertus, Trithemius & Henricus Bodo excepere. Sed omnium instar esse debent anonymus Chronici Saxonici vel Magdeburgensis auctor; itemque alter Anonymus, qui jubente sancto Henrico tum Rege, postea Imperatore, Mathildis ejus proaviæ vitam egregiè descripsit. In hac Vita non pauca legas iisdem omnino concepta verbis, quæ apud Chronici scriptorem referuntur. Unde non levis oritur suspicio, num illa Chronographus ab Encomiaste mutuatus sit. At cùm eximia quædam Mathildis gesta complectatur hoc chronicon, quæ à vitæ scriptore, quantumvis diligenti, sunt prætermissa; certior videtur chronographi auctoritas, quem potiùs vitæ scriptor, aut credita ipsi monumenta consuluisse videtur. Ut ut sit, neutrum hic integrum dare constituimus; sed præcipua dumtaxat capita, quæ cùm ad pietatem informandam, tum ad explicandum Mathildis in rem monasticam studium conferunt, ex chronographo collato cum præcitatis auctoribus, & maxime cum vita à Godefrido Henschenio è Coloniensi ms. codice sancti Pantaleonis edita, perstringemus.*

Vitæ ejus scriptores.

3. MATHILDIS, *inquit Chronographus* VVIDEKINI *egregii Ducis stirpe processerat. Pater ejus nomine* THEODERICUS (Thiadericum *Vvitekindi Monachi codex unus*, Dietericum *seu* Thidericum *Ditmarus, vitæ scriptor* Thietricum, *hoc est* populi principem *appellant*) in occidentali regione Comes gloriosus, *nempe Vvestphalorum Saxonum. Mater ejus* REINILDIS, Danorum & Fresonum germine procreata erat. quorum filiam, mater Theoderici MATHILDIS, Herivordinensis tunc Abbatissa, suscepit nutriendam, ut doceret & sacras lectiones, & manuum operationes. *Theoderici Comitis fratres Vvidikindus monachus nominat* VVIDIKIND, IMMAO, & RAGINBERO. *De illis Ditmarus silet.* Tunc ergo præcepto Ducis OTTONIS THIETMARUS Comes accelerans, adminiculo matronarum ejusdem puellæ jussu Abbatissæ servientium cubiculo clam se inferens, prospexit formam virginis, *&c. Mox* HENRICUS *Ottonis filius aliique*, quasi causâ orationis ingressi ecclesiam, viderunt virginem sedentem, psalterium manu tenentem, honestissimam habitu, reverendam vultu. *Ejus amore captus juvenis, hanc ab Abbatissa petiit in uxorem, quam postridie ductam, accepit. Hæc circiter annum* DCCCCXIII *contigêre.*

Parentes.

Educatio in monasterio.

Connubium.

4. Cooperante Mathilde Regina, *inquit Chronographus ad annum* DCCCCXXI, in omni opere bono, moribus quoque & vita; *Henricus* assiduis profectibus augebatur. *Illa verò*, in publico quidem procedebat ornata gemmis & serico, gestans tamen interiùs pretiosius ornamentum, cor scilicet maternum in subditos; tamque humilis, & in fœdere conjugii tam pudica manebat, ut omnibus esset amori pariter & honori. Noctis tempore se à latere Regis subtrahens, derelicto thalamo orationi intendebat, quasi Rege ignorante: ipse autem intelligebat, sed quasi se nescire simulabat... Sed quia hominum quilibet proclivior est ad labendum, quàm sua natura muniatur ad standum, ut alibi ad terrorem de ipso Heinrico scriptum est; in Cœna Domini quandoque inebriatus, nocte uxori multum repugnanti illicitè conjunctus est: quod humanæ salutis irretitor satanas cuidam bonæ matronæ prodidit. *Inde natus Henricus, postea Bajoariæ Dux, quem præ Ottone primogenito* mater quasi unicum specialiter dilexit. *Atque hinc discidiorum fomes.*

Mores ejus probatissimi.

5. Cum autem, *secundum Chronographum & vitæ scriptorem*, persisterent magna prosperitate pacis, omnipotentis Dei inspiratione desiderabant monasteria construere, &

Consilium de Monasterio construendo.

Ann. Ch. cm lxviii Mart xiv

adminiculum præbere illic commorantibus de regiis facultatibus, quatenus sui suorumque patrum vel nepotum memoria ibidem perpetim haberetur firmissima. Igitur tractantibus, tanti operis fundamentum quonam ponerent loco, Principibus populi in unum convocatis, postulabant sibi consilium dari, in qua parte regionis hæc decenter possent adimpleri. Ad hæc principes responderunt dicentes, intra Vvinethusum esse Sanctimoniales, regulari disciplina carentes, quæ diutius illic commorari non possent, nisi sustentarentur adjuvamine regali: & consilium dabant eas in Quintelingeburch transferri. Posthac Rex abiit Batfelthun *(locus est inter Quindeliburgum & Mansfeldiam) filiumque Ottonem Regem constituit.* Venit & Damot Vvinethusinensis Abbatissa præcepto Regis evocata, & rogata ut suas Sanctimoniales in Quindelingeburch consentiret transponi, Regis petitionem gratanter suscepit.

Mors conjugis.

6. Inde perrexit Rex ad *Vnilebi (alias* Mimlebi*)* secum paucis comitantibus: ibi ejus est iterata infirmitas. Cùm sentiret ergo corporis dissolutionem, Reginam vocans, multis secretis cum illa disputatis, ad ultimum: O inquit, fidissima! nam nullus omnium umquam virorum fide firmiorem sibi mulierem adjunxit. Deo gratias ago; quòd te superstitem relinquo, gratias habeas. Iratum mitigasti, in omni te utili consilium mihi dedisti, revocasti ab iniquitate ad justitiam; sedulò monuisti, ut vi oppresso facerem misericordiam. Nunc te & filios nostros omnipotenti Deo commendamus, & electis Dei simul cum anima jam recessura. Cum haud minus illi Regina gratias egisset, mærore plena ecclesiam intravit. Interea Heinricus rebus humanis excessit. Adaldagus solus ex presbyteris casu adhuc jejunans ad nutum anxiæ Reginæ dominici corporis hostiam pro anima ejus immolavit: cui & Regina duas armillas aureas brachiis suis avulsas dedit, exbibens ei gratiam quamdiu vixit: quin etiam in Bremis ei episcopalem cathedram apud Ottonem Regem impetravit. *Defuncti Regis corpus Quidelingeburgum delatum maximo honore reconditum est in basilica sancti Petri anno* DCCCC XXXVI.

Quindeliburgensis parthenonis constructio.

7. Tunc Regina, *pergit Chronographus*, Demot Abbatissam vocavit, & congregationem ejus illuc transferri admonuit. Illa primo renuit: postmodum imperante Ottone filio ejus consensit. Igitur Regina cœnobium in monte Quidelingeburch sancta devotione construere cœpit; tricesima die congregationem ibi statuit; non viles personas, sed summæ ingenuitatis tirunculas canonicæ institutioni deservituras collegit. *Chronographo praivit Ditmarus his verbis.* Congregationem quoque sanctimonialium in die tricesima in supra memorata urbe statuit; & huic, quantum ad victus & sui vestitus necessaria suppetebat, ex sua proprietate, laudantibus hoc suimet filiis, concessit, & scriptis confirmavit. *Hunc sanctimonialium cœtum familia Benedictina Virginibus constitisse, nemo est qui infitiari possit: ut* canonicæ institutionis *nomine* regularem *intellexerit Chronographus, ex quo parthenonis ejus Regula ac institutum sequentibus annis intelligitur. Exstat Henrici Aucupis diploma, qua Mathilda conjugi sua locum* Quintilingaburg *concedit anno* DCCCC XXVIII. *Aliud item Ottonis M.* congregationem Sanctimonialium *ibidem confirmantis cum libera eligenda Abbatissa facultate anno* DCCCC XXXVII.

Mathildis ibi vivit.

Quanti autem apud Deum meriti fuerit ejus loci constructio, & Mathilda ibi commorantis pietas, testatur Ditmarus in hunc modum. Venerabilis autem Regina Mechtildis constructo, ut prædixi, in Quedlinburg monasterio, congregationeque sanctimonialium ibi collecta, fideli apud Dominum servitio promeruit, quod virtus filii in omnibus floruit. *Quippe, testante Chronographo, cui vita num 14 succinit*, flagrans Christi amore, memor cujusvis disciplinæ, ad misericordiam facilis in omni actu & confabulatione admirandæ dignitatis, tamque honesta perseverabat in pudore; ut virginem crederet, qui fœcunditatem prolis ejus non vidisset. Noctis tempore lecto se collocans, & parumper dormiens; postquam persensit dormire omnes qui erant secum in cubiculo, spreto fulgenti stratu clam surrexit, cubicularem puellam tacita excitavit, ecclesiam intrans suspenso gradu sine turbarum obsequiis sine humano favore, pernox in oratione manebat. Ad altare vacua numquam accessit, nec Rege vivente, nec in viduitate. *Hinc Liutprandus in historia lib.* 4 *cap.* 7 *sic loquitur.* Mathildis ultra omnes quas viderim & audierim matronas, pro delictorum expiatione celebre exsequiarum officium, vivamque Deo hostiam offerre non desinit. *Et vita scriptor num.* 23. Mos quippe fuerat sanctæ dominæ sacerdoti quotidie ad Missam præsentare oblationem panis & vini pro salute & utilitate totius sanctæ Ecclesiæ. *Subdit Chronographus:* Ante galli cantum finierat psalterium, nisi brevitate noctium impediretur. Circa horam matutinalem cum silentio, & nesciente aliquo, iterum se collocavit in lecto, quasi totam noctem dormiendo egisset, ac pedem numquam inde movisset. Dato verò signo surgens, matutinarum laudibus intento corde aderat. Præterea omnibus egressis, sola intus januis clausis spiritum usque ad lucis auroram non relaxabat. Postmodum ingressa cubiculum, paullisper ad dormiendum lassa membra reclinavit, *&c.*

Calumniam à suis passa.

8. *His virtutum studiis intenta Mathildis, suavem ubique spargebat odorem, dum circiter annum* DCCCC XLVI, *referente Chronographo Magdeburgensi & vita scriptore, filiorum*

Ottonis atque Henrici calumnias tulit. Nam ad aures eorum pervulgatum erat, quod innumerabiles pecunias regalium censuum consumsisset: reposcebantur à Rege quæ pauperibus distribuerat: mittebantur exploratores spoliare & contumeliis afficere nuntios eius, qui munera indigentibus portabant. Compellebant eum dotales regiones relinquere, & sacro velamine se consecrare. Ferret verò minus moleste injurias, si Heinricus quem unicè amaverat, fratri non concordasset. Videns autem molestias eorum non minui, sed in dies plus augeri, relinquens quidquid Heinricus Rex in dotem ei dederat, in occidentali regione Angarinensem (*Angria dicitur, vulgo* Engethen *in Ravenspergensi Vvestphalia Comitatu, ubi conditum à Mathilde cœnobium suo loco referemus*) parcens filiis, & non minùs quàm consueverat bona opera exercens. Regi verò supervenere Dei flagella, retroversis victoriæ triumphis, aliisque rebus secundis: Heinricum verò gravis morbus invasit. *Tum Editha Regina Sacerdotum & Principum hortatu Regem ad pœnitentiam adduxit: qui revocata parente, delictorum ab ea veniam petiit, eique ablatos honores restituit. Par quoque fuit Henrici Ducis pænitudo, quem mater nihilo secius amantissime complexa est.*

ANN CH CM LXVIII MART XIV

9. *Ubi pristinum in gradum rediit Mathildis, majorem adhuc operibus piis atque eleemosynis curam impendit. Hinc Ottone filio suppetias ferente,* ecclesias, *inquit vitæ scriptor num.* 17, & monasteria construxit. Tunc ædificavit monasterium in Palidi, illic congregans tria millia Clericorum, quibus larga manu impendebat quæque necessaria. Sed interim contigit piam Edithreginam, perpetuo victricem, præsentem amittere vitam. *Hic Clericorum nomine monachos intelligi probat diploma Ottonis M. qui* in quodam loco Palithi nominato Abbatiam monachorum, in honore sancti Johannis Baptistæ & sancti Servatii constructam, consensu ac voluntate venerabilis HATTONIS Maguntinensis ecclesiæ Archiepiscopi, fieri concessit; *simulque decimas* per parochiam Palidensis ecclesiæ, & nec quædam novalia ejusdem ecclesiæ à Monachis novellata, à venerabili Hattone utili Maguntinensis ecclesiæ recompensatione eidem ecclesiæ concessa *sancivit anno* DCCCC LII. *Postea verò Otto secundus Ecclesiæ Magdeburgensi anno* DCCCC LXXXI *attribuit hoc monasterium, quod in Ducatu Brunsvico situm erat. De aliis monasteriis ab ea constructis inferius.*

Palidense monasterium condit.

10. *Post exactum integro triennio cœlibatum Otto Rex Adelheidem, Lotharii relictam, sibi copulavit, ex qua* procreavit puellam, inclytæ Reginæ MATHILDIS vocabulo dictam, quam conjunxit Quitilingeburc contubernio sanctimonialium juxta matris votum. *Hanc Abbatiali munere postea donatam dicemus ex Chronographo: sed priùs aliqua Mathildis Reginæ gesta referenda sunt.*

11. *Anno* DCCCC LV *Kalendis Novembris Henricus Dux Bajoariorum, Mathildi carissimus cessit è vita. Hac dilectissimi filii mortem tulit acerbissimè:* nam in hac die inquit vitæ scriptor herilia deposuit vestimenta, quæ in viduitate pro ornamento habuit. Post obitum enim memorandi Regis Henrici (*viri sui pridem exstincti*) assiduè induit coximum unius coloris, non in publico, sed sub lineo vestimento, & pro decore ornamenti ante se gessit parum auri. Hoc totum tunc deposuit, & postmodum lugubri veste induta processit. Posthac neminem voluit audire carmina sæcularia cantantem, nec quemquam videre ludum exercentem: sed tantùm audivit sancta carmina de Evangeliis.... RACHBURGAM sibi ministrantem sanctimonialem præcepit diligenter observare, ut nullus præteriret pauperum insalutatus, vel de suis largitionibus non recreatus. Si verò illa negligente aliquis pertransiit egentium, non percipiens alimentum, statim caput elevans de somno, quasi spiritu prophetiæ plena, præcepit currum stare, & egenum qui transierat revocare, præbens illi victum seu aliud necessarium. Post hæc paulisper commota, sanctimonialem salutaribus verbis admonuit, ut deinceps diligentiùs observaret, quidquid suæ fidei commendasset. Mane balneum præparari jussit, & pauperes peregrinosque lavari fecit. Aliquando verò cùm se à populi frequentia abripere potuit, ipsa occultè ingrediens, manibus propriis sordes diluebat singulis: & quæ multis imperabat Regina, pauperibus serviebat quasi ancilla. Singulari honore celebravit sabbatum, primo quidem propter vigiliam Dominicæ resurrectionis, quæ in hac die celebratur per circulum orbis: dehinc quia venerandi Regis Henrici anima in eadem die de corpore soluta est, & (ut speratur) paradisi januam est ingressa. Quamdiu ergo Dei sancta vixit, studiosè observavit incliti Regis octavum, tricesimum, & diem anniversarium.

Henrico filio mortuo ut vitam instituit.

12. *Anno* DCCCC LXVI, *testante Chronographo Magdeburgensi, qui annum* DCCCC LXV *saltem ineuntem scribere debuit,* antequam Rex iret in Italiam, MATHILD unica filia ejus, decus sanctimonialium, communi consensu cleri & populi religiosissimæ congregationis sancti Servatii in Abbatissam electa est, ac præsentibus patre Ottone Imperatore, & matre Imperatrice Athelheida, aviaque sua Mathilde Regina, necnon Ottone fratre suo, cunctisque optimatibus regionis illius benedicta est. *Hanc Vvitikindus Monachus Corbeiensis in Annalium suorum præfationis titulo* Reginam *vocat, eamque* flore virginali, cum majestate Imperii ac sapientia singulari fulgentem *scribit. Ad annum* M VII *Abbatissa vixit;* VIII *Idus februarii, non sine titulo sanctitatis defuncta.*

ANN. CH. CMLXVIII MART. XIV

Aliæ monasteria ædificat.

13. *Palidense seu Poledense & Poldense monasterium à Mathilde constructum superius indicavimus. Aliud Fabricius indicat conditum Memmelebia seu Unslebi aut Mimlebi ad Unstructum fluvium in Turingia, prope ditionem Mansfeldicam, qua de re mox dicemus. Tertium vitæ scriptor notat his verbis num.* 25. Tunc etiam construxit monasterium in civitate Northusanensi (*quæ imperialis est in aquilonari Turingia*) consensu sui parvuli nepotis pro anima Regis Henrici, & sui carissimi filii, cui patris nomen imposuerat, & quem in præfata civitate procreaverat. Illic congregavit tria millia sororum Deo & beatæ Mariæ Virgini famulantium. *Sub hæc Imperator Româ reversus Colonia cum Mathilda matre, Brunone fratre & ceteris fami iaribus colloquium iniit. quod ipsiusmet Reginonis Continuatoris verbis (quem Baronius tum vixisse, & forsitan præsentem fuisse scribit) referre juvat.* Otto tota Quadragesima in Francia commorans, in Ingelsheim Pascha cum magno gaudio celebravit. Inde navigio Coloniam attingens, matrem suam dominam Mathildem, & sororem suam Gerbergam Reginam, filiumque ejus Lotharium sibi obvios condigno amore & honore tractavit, sicque in Saxoniam iter suum direxit. *Sigebertus in Chronico ad hunc annum* DCCCCLV Hatuidem *Gerberga sororem*, uxorem Hugonis Parisiorum Regis, quorum filius fuit Hugo, qui post regnavit in Francia; *Et Vita Mathildis scriptor Henricum quoque juvenem Bajoariorum ducem ejus nepotem huic colloquio scribit interfuisse. tum scribit Anonymus Mathildem* disseruisse filiis & nepotibus suis de constructione monasteriis Northusanensis, *quod inquit*, nostræ ædificationis extremum est opus. Insuper ceteris distribuimus monasteriis possessiones & rerum facultates. *quæ omnia firmari impetravit.* Postea pariter perrexerunt in civitatem Northusanensem, ad videndum ipsam congregationem. Tum Regina sanctimoniales convocari præcepit, & omnes Imperatori commendavit. *Septem diebus ibidem exactis, Imperatori valedixit.* Cum autem peragrasset civitates Saxoniæ regionis, & quæque necessaria singulis impendisset monasteriis, quamquam ægra iterum Northusanensem civitatem adiit, ut videret RICHBURGAM, quam nuper constituerat Abbatissam. Statim autem ut venit, hanc ad se vocari præcepit, multa interrogans de congregatione sibi commissa. Post hæc ipsa monasterium ingressa, diligenter investigavit, quali studio disciplinæ unaquæque fuisset exercitata. Nam ex quo primum monasterium construxit, hanc consuetudinem semper habuit, ut ipsa scholam intraret, & singulorum studia intente perrnosceret. *Nec plura tradit auctor vitæ de Monasteriis à Mathilde constructis: sed eorum numerum Chronographus init in hunc modum.* Hæc piis intenta studiis, ut pauca è plurimis referantur, cœnobium sanctorum Dionysii & Servatii in monte Quidelingeburch situm; alterumque in villa sub honore sanctorum Jacobi Apostoli & Vvigberti Confessoris in curte regia; tertium sanctæ Mariæ Dei genitrici & sanctæ Cruci in Northusen; quartum in Aggeri (*quo injuriis affecta se receperat*) sancto Dionysio; quintum iterum sancto Servatio in Palithi plena religione construxit. Et licet omnium statum ecclesiarum quas vel nuntiis invisere, vel per semetipsam adire poterat, opibus totisque viribus sustentare curaret, hæc tamen quæ prædiximus monasteria, quasi propiori affectu sibi suoque nomini adscripta, singulariter omnigenis commodorum usibus fovere non destitit. *Hinc videas quam parum Fabricio fidendum sit, Memmelensis cœnobii originem Mathildi acceptam referenti. Cur enim illud præ ceteris Chronographus reticere voluisset? Henricus Bodo in ms. Chronico Gandersheimensi Consugiensis seu Cassellensis in Hassia Parthenonis conditricem dicit Mathildam. Frustra hunc enim excitavit Cunigundis, sancti Henrici Imperatoris uxor, ut in ejus vita ad diem Martii tertium Henschenius observavit. De sancti Vviperti Canonicorum Abbatia, quæ Præmonstratensibus postea cessit, exstat apud Joachimum Maderum in Antiquitatibus Brunsvicensibus diploma Ottonis* II, *quo Mathildis Reginæ aviæ suæ rogatu* Canonicis in suburbio castelli Quidelingeburg manentibus *privilegium concedit*, ut liberam inter se Abbatem seu Primicerium eligendi habeant potestatem, sicut in ceteris Abbatiis regiæ dominationi subjectis: simulque prædia quæ prænominata venerabilis Regina Mathildis eidem loco concessit, *rata esse jubet anno* DCCCCLXIV, *regni sui anno* I V.

Piè obit.

14. *Mathildis, ut in ejus vita legitur,* XI Kal. Januarii *anno* DCCCCLXVII discessit de civitate Northusinense, & in Quitilingeburc properabat. Appropinquante autem dissolutionis die, ad se vocari præcepit supra memoratam Abbatissam Richburgam, cui omnia ejus secreta fuerant notissima, *ut omnia ejus bona pauperibus erogaret. Tum Vvillelmus Mathildis nepos, Moguntinus Archiepiscopus, proxime* obiturus visitavit obituram. *Cui illa:* Non dubitamus, inquit, vos nunc ad nos dirigi.... Nunc autem primum audire nostram confessionem, & date nobis remissionem, per potestatem quæ vobis tradita est à Deo & sancto Petro Principe Apostolorum, & nunc intrate ecclesiam, & cantate Missam pro peccatis & negligentiis nostris; insuper pro anima domini nostri Regis Henrici, & pro omnibus fidelibus Christianis, vivis & defunctis. Completa autem confessione, Episcopus intravit ecclesiam, omnia implens quæ Regina desideraverat. Finitâ Missâ rursum intravit cubiculum, & iterando dedit illi remissionem peccatorum.

Postmodum perunxit eam sacrato oleo, & recreavit sacrosancto corporis & sanguinis Christi mysterio. *Deinde exacto quatriduo, abitura Pontifici pallium sepulturæ destinatum tradi jussit, quod ei ante aviam exstinctio adhibitum est. Nepotis mortem à se prævisam patientissimè tulit Mathildis. Tunc sabbato primo post dominicam primam Quadragesimæ, cùm postremum vitæ diem instantem agnosceret,* ad se vocavit suam neptulam Abbatissam Mathildam, filiam Ottonis Imperatoris, salutaria illi dans monita, ut esset pia & humilis, prudens & cauta, ac sibi commissum gregem custodiret; & ut monasterium raro egrederetur, ne sæcularibus dedita, à Christi servitio impediretur. Dedit etiam ei in manu Computorium *id est Kalendarium cum Necrologio conjungi solitum*, in quo nomina defunctorum procerum scripta erant &c. Anno Chr. CMLXVIII Mart. XIV.

15. *Mox quamquam à Pontifice (ut diximus) sacro ima Viatica, extremaque unctionis præsidiis, consolata est Richburgam Northusanensem Abbatissam,* ac præcepit Presbyteros & sanctimoniales propiùs accedere, ut ejus confessionem audirent, & sibi à Deo remissionem postularent. Quo facto jussit Missam celebrari, & corpus Christi sibi afferri, ut per sacri mysterii communionem securiùs evaderet callidi hostis læsionem. His omnibus rectè peractis, sibi adstantes admonuit, ut psalmos vigilanter decantarent, & Evangelium legerent, usque dum anima jussu Dei de corpore discederet. Post hæc nullum verbum protulit: sed oculis elevatis, & manibus expansis animo & spiritu in cælum intendit. Appropinquante autem hora nona, jussit cilicium humi poni, & corpus moribundum supra collocari, propriis manibus imponens cinerem capiti: Non decet, inquit, Christianum nisi in cilicio & cinere mori. Dein sanctæ crucis se muniens signaculo, cùm pace & requie obdormivit in Domino pridiè Idus Martii. Ut rectissimè poterat investigari, anima sanctæ Dei egressa est de corpore in ipsa hora diei, qua semper consuetudinem habuit pauperes recreare in nomine Domini diebus Quadragesimæ. Cùm autem corpus lavissent, & ad ecclesiam detulissent, venerunt nuntii Reginæ Gerbergis, filiæ venerabilis dominæ Mathildis, afferentes pallium auro intertextum, aptum coopertura loculi. Igitur sepelierunt corpus in basilica sancti Servatii juxta sepulcrum Regis Henrici &c. Multorum festivitates sanctorum in ecclesia celebrantur, quorum meritis non impar est, ut speramus, & à quorum societate non separabitur in æterna beatitudine. *Ita vita scriptor anonymus, cum quo in omnibus fere consentit Chronographus Madeburgensis, apud quem hæc leguntur. Ad annum* DCCCC LXVIII, *qui Mathildis supremus fuit.* Domesticos omnes variis artibus, famulos & famulas litteris instituit. Nam & ipsa litteras novit, quas post mortem mariti satis lucidè didicit. *Egregium sanè pientissimæ feminæ exemplum! Sed quid* litteratum *nomine hoc loco intelligit Chronographus? an Latinam linguam? an non potiùs legendi & scribendi artem: nam famulos & famulas latinis eleganter imbutas fuisse haud quaquam verisimile est. Mathildis nomen cum sancta titulo in variis catalogis notatur. In Kalendario Hemmæ Francorum Reginæ, quod Psalterio præmissum est, asservatum in sancti Remigii Bibliotheca insigni apud Remos:* II Idùs Martii obiit Mathildis Regina venerabilis. *Cùm verò ad ejus elogium maximè conducant substructiones monasteriorum, quædam diplomata istuc pertinentia, quorum superiùs fragmenta retulimus, integra hic repræsentare juvat ex Antiquitatibus Brunsvicensibus Joachimi Johannis Maderi, Helmestadii editis anno* 1661.

Diploma Ottonis M.

Quo parthenoni Quedlinburgensi bona quàm plurima donat & confirmat, Advocatum etiam eidem constituens.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitati. OTTO divina favente clementia Rex. Noverint omnes fideles nostri, tam præsentes quàm etiam futuri, qualiter nos ob amorem Dei, omniumque sanctorum, & pro remedio animæ nostræ, ac parentum successorumque nostrorum, congregationem sanctimonialium in *Quidalingaburg* statuere curavimus, quatenus ibidem laus omnipotentis Dei, ejusque electorum ab ea in perpetuum colatur, & nostri nostrorumque memoria perpetuetur. Et ut idem conventus illic certum famulatum obtineat, urbem in Quidalingaburg supra montem constructam, cum curtilibus cunctis ædificiis inibi constructis, & quidquid clericis in eodem loco Domino servientibus prius concessum habuimus, & novam partem ex omni conlaboratu ejusdem curtis: similiter & in locis subnotatis, *Marselena, Hamickeroda, Vvibusen, Uuslava, Rudiburgi, Hadeburge, Brcolstesi Hodebusi, Mabuga, Vvaldesleve, Briendorpe, Salberse, Vvesterhuse*; nec non & totum quidquid in locis sic nuncupatis *Rederi, Hebentothe, Oerthun*, proprietatis huc usque habere visi sumus, atque *Querebeci*, cum silva grossiori & territorio de eadem villa exarato & inarato, familias Sclavanicas XV, & totidem in *Calve*: ac

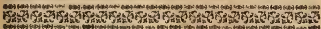
ANN. CH. CM XXXVII. MART. XIV. decimam partem in Rodfelden & S ppenfelden, ex omni venatione in Lugelheim, videlicet de vioeis ad carradas x: ex melle verò fitilos majores XL, nostræ majestati singulis annis persolvendos, ad ejus victum & vestitum perpetuo jure possidendum donavimus. Monasterium itaque *Vvin.Ihabusum* nuncupatum, situm in pago *Harerharge*, in Comitiva DIETMARI, cum omnibus quæ sanctimoniales antea in suum habuerunt servitium, prædictæ congregationi in Quidalingaburg in proprietatem condonamus: & curtem *Salta*, sitam in pago *Lainga*, in comitato Liudgeri, cum universis ad eamdem curtem jure pertinentibus, hoc est familiis & mancipiis, curtibus & curtilibus, ædificiis, cultis & incultis agris, pratis, campis, pascuis, silvis, aquis aquarumque decursibus, molendinis, viis & inviis, exitibus & reditibus quæsitis & inquirendis, mobilibus & immobilibus; & quidquid ARADAARNONIS domino & genitori nostro sanctæ memoriæ HENRICO serenissimo Regi, cum præfato loco Salta, in proprietatem condonavit, ex integro illi in totum concessimus. Et si aliquis generationis nostræ in Francia & Saxonia regalem potestativa manu possideat sedem, in illius potestate sint prænuncupatum monasterium, & sanctimoniales inibi in Domini servitio congregatæ. Si autem alter è populo eligatur Rex, ipse in eis suam regalem teneat potestatem sicut in ceteris catervis, in obsequium sanctæ Trinitatis simili modo congregatis. Nostræ namque cognationis, qui potentissimus sit, Advocatus habeatur & loci prædicti, & ejusdem catervæ. His ita peractis, ut liberam inter se eligendi Abbatissam habeat potestatem concessimus, ea videlicet ratione, ut nulli hominum umquam, nisi tantum nobis, nostrisque successoribus obtemperet, aut quilibet Regum aut Episcoporum personæ aliquot servitium ab ea impendatur. Jussimus quoque hoc præceptum largitionis nostræ inde conscribi, firmiter præcipientes, quatenus eædem catervæ de prælibatis rebus ab hodierna die ac deinceps tali fruantur potestate, sicut & ceteræ sanctimoniales feminæ, quæ simili modo à Regibus, seu ceteris fidelibus ad Domini servitium constrictæ videntur. Et ut hæc nostræ concessionis auctoritas à fidelibus nostris verius credatur, ac per succedentium temporum curricula diligentius observetur, manu propria nostra subtus eam firmavimus, anulique impressione signari jussimus. Signum domini OTTONIS serenissimi Regis. ADELEOLDUS Cancellarius ad vicem HILDIBERTI Archiepiscopi Archicapellani. Data Idibus Septembris anno Dominicæ Incarnationis DCCCC XXXVII, Indict. x, anno verò domini Ottonis invictissimi Regis 1. Actum in *Quidalingaburg* in nomine Domini feliciter, amen.

Ejusdem Ottonis Imperatoris diploma de Poledani monasterii fundatione & dotatione.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. OTTO divina favente clementia Imperator Augustus. Omnium fidelium tam præsentium quàm futurorum piæ devotioni pateat, quod nos ob amorem regni æterni, nostrique imperii stabilitate, nec non & sanctiate nostra, ac dilectæ conjugis nostræ, & dilectissimæ sobolis, atque pro remedio animarum parentum nostrorum, in quodam loco nostro *Palithi* nominato, Abbatiam monachorum in honorem sancti JOANNIS BAPTISTAE sanctique Confessoris SERVATII constructam, consensu ac voluntate venerabilis HATTONIS, Maguntinensis ecclesiæ videlicet Archiepiscopi, fieri concessimus, ac nostra regia vel imperiali munificentia stabilire decrevimus. Ad hujus ergo Abbatiæ præfatæ augmentum & perpetuæ soliditatis firmitatem, tertiam partem curiæ nostræ Palithi, cum omnibus ad hanc rite pertinentibus, eidem ecclesiæ in perpetuum perdurandum donamus; hoc est, areis, terris cultis & incultis, viis & inviis, exitibus & reditibus, quæsitis & inquirendis, agris, campis, pratis, pascuis, silvis, piscationibus, venationibus, molendinis, mobilibus & immobilibus, & in mancipiis utriusque sexus, cunctisque aliis rebus, quæ ad hæc aliquatenus dici vel accommodari possunt, ad eamdem Abbatiam & sustentationem monachorum in eadem Deo famulantium, nostra regia vel imperiali majestate integrè ac perpetualiter tradimus. Ad hæc verò supradicta eamdem supradictam ecclesiam per diversa loca augmentare & honorificè ditare devotissimè curavimus, atque ab omni vexatione seu oppressione liberam permanere decrevimus: unde etiam ecclesias & nova, ad eamdem prædictam curiam rite pertinentes, cum prædiis & novalibus eidem ecclesiæ assignavimus. Placuit verò nihilominus scripto nostro confirmare prædia vel reditus prædictæ ecclesiæ, sive per nos, seu per alios quosque fideles collatos, in his scilicet locis: *Schartfelde*, *Atringenpunrod*, *Runigerod*, *Monickerod*, *Abbaterot*, *Rudesrot*, *Tuserot*, *Amekrod*, *Vvaterod*, *Evvingen*. cum omnibus ad hæc rite pertinentibus, silvis, pascuis, agris, piscationibus, sive aliis quibusque commoditatibus, tertiam partem villæ Palithi, tertiam partem villæ Berxevelb, tertiam partem villæ Hattorf, tertiam partem Bilshusen, in *Herste* ecclesiam & septem mansus, in Mansede sex mansus, in Popfum sex mansus, in Grone capellam regalem & quinque mansus, in Gottingen ecclesiam

siam & telonium & unum mansum, in Seborch unum mansum, in Vvestpalia in *Brakele* & *Thimede* decem mansus, in *Drusmunde* duas acrias, in Culesin unum mansum & quatuor vineas ad sacrificium altaris, in Frisia in Vvicfort, in Unevverde, in Colmerhon, viginti quatuor talenta; in Frankenhusen unum mansum & duas patellas. Hæc omnia vel per nos, vel per alios quosque fideles Palidensi ecclesiæ tradita ad stipendium fratrum, regia vel imperiali munificentia corroboramus. Decimas sane per parochiam Palidensis ecclesiæ, & per quædam nova alia ejusdem ecclesiæ à monachis novellata, à venerabili Hattone Moguntinensi Archiepiscopo nostra admonitione & utili Moguntinensis ecclesiæ recompensatione eidem prænominatæ ecclesiæ irretractabiliter concessa nihilominus sancimus. Statuimus autem ut nullus Comes, nullus miles, nullus judex, nulla prorsus persona, in præfata ecclesia, sive in ejus bonis exinde habeat potestatem exercendi quid velit, vel ejus bona quoquo modo injuste invadere, minuere vel alienare, sed omnia integra consistant, ut ad eorum usus, quorum sustentationi tradita sunt, perpetualiter permaneant. Quod si quis arte aliqua sive dolo, sive violentia quæque bona prænominatæ ecclesiæ minuere præsumserit, anathema sit, & à regno Dei & consortio sanctæ Ecclesiæ nunc & semper segregatus; & sit portio ejus cum satana & angelis ejus usque in æternum. Fiat, fiat. Ut autem hæc nostræ auctoritatis traditio à cunctis fidelibus omni tempore stabilis, firma, & inconvulsa permaneat, hoc præceptum inde conscriptum, sigilli nostri impressione signari jussimus, manuque propria, ut infra videtur, corroboravimus. A N N. CH. CM LXVIII MART XIV

Signum domini Ottonis invictissimi Imperatoris Augusti. Dat. XVI Kal. Maii anno Dominicæ Incarnationis DCCCC LV, anno regni Ottonis Magni XIX. Actum Palithi feliciter, amen.

DE TRANSL. RELIQUIARUM S. LUCIÆ VIRGINIS ET MARTYRIS Syracusanæ in Mettense sancti Vincentii monasterium.

ANNO CH. CM LXX.

1. DEODERICUS *seu Theodericus, eo nomine primus Mettensium post Ada'beronem Episcopus, Ottonis M. consobrinus, sedem iniit anno* CM LXIV. *Post annos quatuor, ecclesiæ & monasterii sancti Vincentii in insula, olim extra, nunc intra urbis muros*, fundamenta *jecit. Id discimus ex brevi Chronico Mettensi apud Labbeum, ubi hæc etiam leguntur:* Anno DCCCC LXX translatio sanctæ Luciæ & aliarum reliquiarum, quas domnus Deodericus ab Italia in hunc locum transtulit. *Occasionem condendi monasterii ex eo deducit Sigebertus, quod cùm ipse exordio episcopatus sui animadvertisset, in catalogo Mettensium Antistitum, primas quorumdam nominum litteras*, alias auro, alias argento, alias viliori metallo pro meritorum qualitate esse annotatas, *vidissetque* etiam litteram sui nominis argento prænotatam; dixisse fertur, se in episcopatu tanta bona fore facturum, ut ipsa nominis sui littera merito deberet auro annotari. Cujus bonæ intentionis, *ait Sigebertus*, initium ostenditur in cœnobio sancti Martyris & levitæ Vincentii, fundato in ipsius urbis insula. *Et sanè magnifica fuit in hac constructione Deoderici pietas: eximia, qua nunc cernitur, sancti Vincentii basilica, qua nulli Mettensium, præterquam cathedrali cedit, sed post eum constructa.* S. Vincentii monasterii origo.

2. *Neque solùm egregiis ædificiis, sed etiam sacris reliquiis hunc locum illustrare curavit, ex Italia acceptis. De hac translatione libellum scripsit Auctor anonymus, oculatus testis, editum in Spicilegii tomo 5, & post eum Sigebertus prosa & versibus. Prosam orationem vulgavit Meurissius in historia Mettensium Episcoporum. Ambo isti auctores reliquiarum translationem anno* CM LXX *factam dicunt, cùm Deodericus in Italica expeditione cum Ottone per triennium versaretur. Inter cetera sanctorum pignora, teste Anonymo*, Romæ dono domini Papæ Iohannis, qui tertius-decimus eo nomine erat, partem non modicam catenæ beati Petri promeruit. Cum ea quoque privilegium monasterii sancti Vincentii, cum dalmatica & sandaliis Abbati ejusdem loci apostolica prærogativa concessis, idem domnus Papa direxit. Hæc omnia Adelbertus clericus cum Conone Comite transtulit. *Ex hoc loco intelligimus, jam inde ab ipsis primordiis Abbatem cœnobii sancti Vincentii fuisse præpositum, tametsi nullus ante Popponem (de quo in Sæculo sequenti) notatur in vulgatis indicibus.* Reliquiarum translatio. Abbati usus dalmaticæ & sandaliorum concessus.

3. *Præter ea beati martyris Vincentii corpus, ex Hispania (uti asserebant) advectum, in*

ANN. CH. CMLXX. *Civitate quadam antiquissima sed diruta, nomine Corduno*, quæ ab Arretio XII millibus distat, *ex monasterio proximo sustulit* Bertraus Diaconus *à Deoderico missus*, comitante secum quodam clerico Episcopi Arretini : *qui etiam non modicam portionem sanguinis beati Stephani protomartyrie dedit. S. Vincentii corpus* AMBROSIUS *Bergamensis*, pro eo quod sedes episcopatus sui in honore sancti Vincentii esset, *asportare paulo ante, sed frustra tentaverat.* Hoc clerici de Monte Romaric tulerunt. *Ad hæc, in Sabinis regione*, non procul ab urbe Roma milliatio fere XL, *sancti martyres Protus & Hiacynthus erant reconditi aliquanto negligentiori custodia. Hos Abbas quidam de monasterio* sanctæ Mariæ, quod dicitur Farfata, *Deoderico, quem causæ suæ apud Imperatorem* sibi fieri intercessorem rogabat, adjecit. *Sed &* pignora sanctarum Dignæ & Emeritæ *cum aliis*, munere domni Papæ Johannis *accepit, quæ per* Vuillardum monachum Mauri monasterii missa sunt. *Item Leontium & Carpophorum martyres ex urbe Vicentia, & quidem* ex celebri & nobili monasterio sancti Felicis, ab Ungris nuper exusto.

S. Luciæ translatio. 4. *Verùm* memorabilis virgo & martyr Lucia Syracusana quo ordine, *inquit Anonymus*, ad religiosissimi Præsidis nostri avidissimam devotionem pervenerit, VVIGARICUS Presbyter noster, tunc Cantoris, nunc Custodis beati Stephani officium gerens, *qui ea sacra ossa manibus ab urna extulit, quem satis* tutæ fidei constat, quibit exponere. *Ea in Corfinio, quæ vetus olim civitas fuerat, nunc tota diruta, quiescebat : ad quem locum de Sicilia eam fuisse translatam à* FAROALDO *quondam Duce Spoletino, verè nobis assertum est.*.. *Cùm jam* Romà, regiis nuptiis ibi ingenti gloria peractis, *nempe Ottonis junioris cum Theophanu*, reditum in patriam disponeremus, venerabilem Præsulem domnus Papa de quatuor portionibus craticulæ sancti Laurentii cumulavit. Eas Vvigericus cum Johanne monacho ab ipsa sacra crate excuderunt. Hæc verò fuerunt capita virgarum, quæ per transversum jacuerant, costis exterioribus infixa. nam virgæ omnes, quæ sex in ea fuerant, jam inde a diversis Apostolicis, à vetusto tempore quibusque Regibus erant dono collatæ : è quibus una, quæ adhuc ante paucos annos supererat, magno Imperatori Ottoni ab Octaviano concessa est. *Hæc carptim ex Anonymo : quem Deoderici seu Diederici vitam cujus hæc narratio pars sit scripsisse colligo ex Hugonis Flaviniacensis parte 2. ubi Fingenii Abbatis priora facta* in vita Theoderici eximii Mettensis Episcopi *contineri ait. Hinc forsan conjiciat aliquis, Fingenium, qui sancti Clementis cœnobii Mettensis Abbas erat, a que sancti Symphoriani, etiam Vincentino præfectum fuisse.*

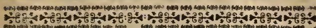
5. *Recepto in sancti Vincentii basilicam beatæ Luciæ corpore*, Deodericus Præsul, *teste Sigeberto*, in obsequium *ejus* ex toto pronus, præoccupavit statim construere Oratorium, in quo decenter reponeret datum sibi divinitus thesaurum. Quo opere laudabiliter consummato, dedicavit sollemniter ipsam basilicam, *id est Oratorium*, in honore gloriosæ virginis Luciæ VIII Idus Augusti, anno IX episcopatus sui, anno vero dominicæ Inc. DCCCC LXXII, præsentibus & cooperantibus sibi suis consuffraganeis Episcopis, GERARDO Tollensi, & VVIGFRIDO Virdunensi, qui olim in aula Imperatoris familiari contubernio sibi adhæserant.

Oratorium ejusdem.

6. Anno posthæc quinquagesimo secundo, *cùm Conradus II* cœnobium in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ, in parochia Spirensis ecclesiæ, in loco qui dicitur Liodiburch construxisset, Gisila conjuge sua sibi cooperante ; *eo mortuo Henricus* III brachium sanctæ Luciæ *à Deoderico juniore obtinuit*, & ad cœnobium Lindiburgense detulit *anno* M XLII, *ut fusius narrat Sigebertus, qui in sancti Vincentii monasterio quondam litteras docuerat. Reliqua mitto ad Diodericum seniorem pertinentia, utpote qui monachus non fuit, tametsi in cœnobio sancti Galli educatus teste Ekkehardo. Mortuus est anno* CMLXXXIV *post annos* XX *pontificatus. De eodem iterum inferius, ubi de Forannano Abbate. Perstat etiam nunc sancti Vincentii Abbatia illustris, quam modo illustriorem reddit Patrum Congregationis sancti Vitoni religio, uti & tres aliæ nostri Ordinis in eadem urbe sitæ, nempe sancti Arnulfi, sancti Clementis, & sancti Symphoriani, de quibus infra. Quinta olim fuit sancti Martini, superiori sæculo excisa, de qua fusius agemus in Sæculo nostro sequenti ad annum 1063. ubi de translatione Sigeberti Regis ibidem primitus sepulti.*

Goldast. to. 1. pag. 18. 89.

ANN. CHR. CMLXXI Julii xxiv

DE SANCTI ARNULFI
MARTYRIS TRANSLATIONE MOSOMUM,
Ubi de Mosomensis cœnobii instauratione.

1. *INTER præcipuos Ordinis monastici benefactores meritò censendus est Adalbero Archiepiscopus Remensis, qui in monasteria suæ diœcesis pleraque monachis destituta antiquam religionem postliminio revexit. Testis Abbatia sancti Theoderici prope Remos, testis de qua nunc agimus beata Maria ecclesia Mosomensis in castro Mosomo* * *ad Mosam. Istic ab antiquo Sanctimoniales, quo tempore incertum, instituta, cùm bellorum procellis defecissent, in earum locum successere Canonici: quorum vita licentiam Adalbero cùm ferre non posset, eò monachos inducere constituit. Hujus institutionis occasio nata est ex translatione corporis sancti Arnulfi ex castro Vuarce* * *(qui locus erat ex eo tempore munitus infra Macerias* * *oppidum ad Mosam) in castrum Mosomum in finibus diœcesis Remensis: de cujus loci possessione quondam inter sanctum Remigium & Archiepiscopum Trevirensem lis orta est. Hæc translatio facta est anno* DCCCCLXXII, *pontificatus Adalberonis secundo, quo eodem anno monachi in cœnobium sancti Theoderici per Adalberonem ipsum restituti sunt. Istius translationis historiam, simulque monachorum in ecclesia Mosomensi institutionem descripsit Auctor anonymus, qui sub medium sæculum* XI *ibidem vivebat. Historia hæc typis vulgata est ab Acherio nostro in Spicilegii tomo 7. ex qua quæ in rem nostram modo faciunt, delibamus, initio petito ab Arnulfi vita, quæ omnino obscura est.*

Adalbero Remensis Archiepiscopus in monachos beneficus.

* Mouzon.

Monachos Mosomi instituit.

* Vuarcq

* Mazieres.

2. *Dicitur verò* bonus adolescens peregrinatione suscepta ad Ultramusanos ac Mosellæ sinus Belgicam Celticamque Galliam petiisse orandi gratiâ, & sanctorum qui in eis sunt frequentandi suffragia ..... Interim Porticensem Comitivam ingressus, prope jam egrediens perlimitabat eam: (*hinc Porticensis pagi termines colligere licet*) *cùm ecce à latronibus* improviso exceptus, in silva quæ cum toto circumposito sibi montuoso territorio *Frigemons* appellatur, usque ad mortem verberibus & plagis dirissimis toto corpore dilaniatus, vix tandem ad villam, quam Gruerias * appellabant, pervenit, & ducente se via, regio (ut dicunt) pervio subsistit. Quem cùm inibi villæ populus diutissime residentem vidisset, fageto & umbrâ silvæ æstimantes obumbrari, ac deinde cùm nullatenus moveretur, putantes speculatorem, accesserunt. eumque fatiscentem vivificis mysteriis refecerunt. Quo post beata vota in morte resoluto, procuraverunt illi honestum sepulturæ loculum, qui viæ regiæ contiguus in promtu est videri transeuntibus.

Arnulfus à latronibus cæsus.

* Gruyeres.

3. Hoc loco positus, ignotum est quamdiu jacuerit. nam sublata omni generatione illa, nomen quoque ipsius oblivioni traditum erat, præterquàm quia fidelis cujusdam peregrini sepultura nota erat, & tumulus desuper aggestus ibi præminebat. *Qua verò ratione Arnulfi nomen posteris innotuerit, mox subdit Anonymus Quippe* unus è vicinis gravi febrium languore vexatus, ex revelatione divina *sancti nomen & martyrii titulum didicit, ad ejus tumulum accessit, & tandem* incolumis remeavit. Hinc infinita multitudine conveniente, & manifesta sentiente remedia, mox vicini consilium habuerunt ut ecclesiolam facerent, in qua cum sepulcro suo sancti Arnulfi corpus transferentes ponerent. Quibus omnibus paratis ecclesiam ex communi faciunt, tecturam superponunt, ad tumulum veniunt ea intentione, ut quia ibi, utpote in via regia, super eum non quibat fieri ecclesia, ad præparatum loculum ferrent arcam sepulcri lapideam cum corpore: sed effosso circumquaque tumulo, & egesto terræ aggere, nulla vi hominum amoveri potuit inde ..... Ecclesia tamen mansit multo tempore distans à sepulcro Sancti, cujus adhuc manent vestigia frutetibus & arbustulis circumsæpta, vetustate & imbrium infusione diruta omni macerie.

Ecclesia constructa.

4. Erat adhuc eo tempore in eadem villa ex majorum successione, quorum juris fuerat fundus ille, prosapia generosi germinis: *ex qua orta contentione quidam Miles, nomine* AIRANNUS, *passus injuriam* FULCHERUM *confodit. Mox facti pœnitens, ac confugium quæritans*, ad virum bellicosum, Comitis GOERANNI *fratrem, qui in villa sui juris, Avia residebat, se recepit: deinde etiam Ottonem Comitem qui Vuarcs* * *habitabat adiens, eidem alodium suum* in villa Gruerias, quam cum cespite suo nobilitat beati Arnulfi in tumulo adhuc quiescentis pretiosa confessio, vendidit. *Tum Comes repertum corpus* transtulit Guilledium, & in ecclesia sancti Hilarii Pictavensis Episcopi posuit aliquamdiu custodiendum,

Arnulfi corpus Vuarcum transfertur

* Vuarc.

Anno Chr. CMLXXI Julii XXIV

donec in castello facta capella, cum majori reverentia *servaret tantum thesaurum.** *Quo ad nutum ordinato, & capella constructa; transfert ibi pretiosa sancti pignora cum multa populorum frequentia.*

Vvarci descriptio.

5. *Ortis inter Adalberonem Remensem Archiepiscopum & Ottonem Comitem dissidiis, Adalbero* præfati Comitis castellum, *pergit auctor*, quod Vvarcum superius diximus appellari, cum exercitu circumvallat, *juvante* GODEFRIDO *Comite fratre suo. Situm ejus sic describit Anonymus.* Mosa fluvius profundissimis inibi gurgitibus, vel equo vel pede non transmeabilis, parte una castrum ipsum præterfluit, parte verò altera veniens Sulmona * flumen non modicum gratanter alluit. Hic loci situs tunc erat, modò turrium altitudine & fortissimo murorum ambitu, præter ipsa fluviorum fundamina, nisi fors altera fiat, robur habet inexpugnabile. *Expugnato castro, flamma ædibus injicitur. quæ ecclesiæ lignea, in qua sancti Arnulfi quiescebant pignora*, propinquabat foribus. *At* vetus tabulatum & arida lignorum materies illæsa inter flammas durat, *dum elato sancti corpore*, sicut ventus irruans, quidquid prius intactum reliquerat, absorbuit. *Mox parata navi corpus impositum jubet Episcopus* perferri Bracas *, ubi Confessor egregius vita & meritis requiescit Archiepiscopus VIVENTIUS. Est enim, *inquit Adalbero*, ibi Canonia duodecim clericorum Remensis parochiæ, quam vita comite, auspice Deo, in votis habeo regulari monachorum proposito honestius ordinare. *Soluta navis adversum flumen aquilæ ducatu secabat. & Guilledio, tum sancti Sulpicii villa, quæ appellatur Pororum, prætergressis, Mosomum appulsa est.* Jam tunc Episcopus intendebat animum hunc locum decussare regulari institutione monachorum, sicut post fecit Remis sancti Theoderici locum, quem de manibus ROTGERI Comitis injuste illum tenentis vi & sagacitate retraxit; & remotis duodecim præbendariis, non Deo & sanctis ejus, sed sibi ipsis & Comiti servientibus, Abbate ex monasterio sancti Remigii accepto, AIRARDO nomine, cum monachis Deo fideliter militantibus religiose restituens ordinavit. Ita etiam ad præsens Braguis optabat fieri propter amorem sancti Viventii. *Ad Terciacum villam appellente navi, mulier luminibus orbata*, corrigiam sibi in collo posuit, ancillatui sancti se subdidit, capitaticum * suum & se, & posteritatem suam post se daturam, si salutem optatam mereretur, promisit; camisilem super corpus sancti posuit, & mox dicto citius, *visum recepit. Ejus rei nuntio Mosomum perducto, sacrum corpus insigni omnium lætitia excipitur, & in beatæ Virginis æde collocatur. Hæc* acta sunt *Adalberonis Pontificis* ordinationis anno secundo, nongentesimo septuagesimo primo dominicæ Incarnationis, Indictione XIV, mense Julio, IX Kal. Augusti.

Adalbero castro incenso corpus sacrum transfert Mosomum

* Braux.

* id est capitis censum.

anno 971.

Mosomensis ecclesiæ status.

6. *Dein Adalbero Mosomensem basilicam meliorem in statum restituere aggreditur; initoque cum suis consilio, agenda rei subsidia quærit opportuna.* Olim locus ille Mosomensis, *inquit Pontifex apud anonymum*, in honore Virginis matris Mariæ sub ordine fuit prætitulatus sanctimonialium; sed turbine sæviente malorum, cum nomine perdiderunt & esse. Nuper autem beatæ memoriæ domnus HERIVEUS hujus sedis pastor & rector fidelissimus, magno religionis affectu hunc diligens locum, sub titulo jam vice altera dilapsorum restituit & ordinavit Canonicorum. Inveniens namque omnibus rebus & ipsa etiam inhabitatione destitutam, ex fundamento reædificavit ecclesiam, quæ flammis eam exurentibus & impluvio, multâque longi temporis negligentiâ detritis parietibus, solitudinem tantum horrendam repræsentabat aspicientibus. Quæ reformata, & in statum pristinum recollectis præbendariis exornata, ab initio sui pro dignitate loci & generosa populositate civium secunda sedes hîc agebatur Remensium. Hujus tituli, scilicet canonicæ non dicam, sed simulati Canonicorum nominis utcumque tenorem servabat antiquum; sed eorum vita nihil à laïcorum differebat cohabitatione. Nuptiis quippe fruebantur, &c. *Locum emendare cupiens Pontifex, de monachis substituendis consilium cepit, suos ita allocutus.* Est in hujus Porticensis Comitivæ partibus octo monachorum cum Abbate sibi superposito parvus admodum & pauper loculus, quem FREDUIDIS matrona nobilis, cum illustri viro suo Comite STEPHANO construxit. Hunc ergo per consilium domni GARARDI Abbatis, (*Broniensis scilicet, cujus acta superiùs*) viri vitæ venerabilis, qui tunc temporis pro merito sui nominis & religiosæ conversationis, pluribus in Francia præerat monachorum cœnobiis, inter quæ & monasterii sancti Remigii curam agebat. Hunc eumdem, inquam, locum sancto Remigio ut subjectum haberet, ac procurando servaret, fideli voto tradiderunt. Hic in honore sancti Quirini consecratus, & radicibus Aldiniaci montis adsitus, à rivulo fontis, qui inibi exoriens præterfluit, Tigous * cognominatur. Sed commanentium inquietudo satellitum, ex castello proximè imminenti, quod ob palustre cœnum, in cujus medio residet, Cantarana * dicitur, frequentiùs urgeretur, molestiasque crebras patiens, contemplationis suæ studium sæpe amittere cogitur. Hunc cum Abbate & fratribus loci sancti Remigii per concambium ex rebus ecclesiæ nostræ volo, si Deus annuat, commutare, mihique legaliter contraditum eum Mosomensi loco unum efficere; ut cum monachis Abbate ibi transposito, ex duobus quamvis minoribus unum aliquid

Adalbero Tino monachos adsciscit.

* Thin le moutier.

* Chantevaine.

Tinum cum sancti Remigii monachis commutat, & Mosomo unit.

ANNO CH: CMLXXI Julii XXIV

fiat majus & melius. *Annuat illi, & Pontificem ut cœpta perſequatur, votis urgent. Mox ille ſancti Remigii Monaſterium expetit, Abbatem Rodulfum aggreditur: tandem ac connitentes reluctantes primum fratres in ſuam ſententiam pertrahit: initur pactum.* Denique ubi omnia quæ præoptaverat Epiſcopus ex ſententia comparavit, iter cum ſuo comitatu Macerias * caſtellum, quod tunc frater ejus GODEFRIDUS Comes conſtabilitabat, arripuit, & illum Tignenſis cœnobioli pauperculum Abbatem, LIETALDUM nomine, quàm celerime advocat, & ſub teſtibus, ſanctique Remigii Præpoſito, ſeu aliis bonæ fidei viris renarrat quod taxatum fuerat. Quid deinde ſe obedienter facere velit privatim mandat; & ut cum ſuis monachis navim conſcenderet, quam ipſe Præſul eis impoſito commeatu apparaverat, & curſum non deflecteret, donec pridie Moſomum veniret, imperat. Quibus ita diſpoſitis, domnus Adalbero conſcenſis equis, negotium quod intenderat perfecturus ad hanc ſuæ ſedis eccleſiam pervenit, & cum bonore ſuſceptus eſt. Tunc priores eccleſiæ appellare cœpit. Craſtino autem mane facto, hora diei quaſi prima, jam Epiſcopus Monachos ſuos in proximo adeſſe ſciebat, in ſecretario clericos omnes coadunari facit, & præſente forti cuſtodia ſui, dedit optionem: eligat quiſque quod ſibi utilius videtur, aut fieri monachum, aut cedendo vacuare locum. Abbas namque cum ſuis fratribus egrediens à navi, nuntiabatur jam eſſe pro foribus. Hic turbatis omnibus (durus quippe ſermo viſus eſt eis de monacho) nulli fuit conſilium præter paucos, quos ſecularis angebat conſuetudo, ſequi bonum quod Præſul Deo dignus ſuadebat agendum. Sic Epiſcopus intromiſſis cum honore congruo Abbate & Monachis in ſanctuarium, inquit: Non fruſtra, neque ſine cauſa fit, quod hîc vos admittimus, quòd mutatione facta ordinem clericorum vobis poſtponimus. ſed penſate quod dicitur, Amice ad quid veniſti? Veſtrum ſit pro nobis orare; noſtrum erit, Deo donante, victualia vobis ordinare. Clauſtra monaſterii & officinales vobis domos metabimur, & procedente tempore opportuna quæque procurabimus. vos tantum cum Deo ambuletis ſolliciti: ſit vobis bonæ imitationis forma & ſpeculum beati Benedicti Regula. Ecce jam de mea menſula unam villam, Oduntem nomine, cum omni banno ſuo ſubtraho &c. *Breveliacum villam, quam RICHARDUS Comes Mettenſis beneficii jure poſſidebat, Moſomenſi cœnobio legaliter conceſſit. Sic Epiſcopus* Abbatem & fratres allocutus, & ut ſui jugiter ſanctè & piè vivendo memores eſſent exorans, *in pace dimiſit.* Hæc VII Idus Novembris anni DCCCCLXXI *geſta ſunt.*

* Maizieres.

Moſomum dotat.

7. *Poſtea natali Domini celebrato Pontifex Legatos Romam dirigit ad* JOHANNEM Papam XIII, cognomento ALBAM GALLINAM. qui à juventutis ſuæ primis annis reverentiæ competentis & dignitatis angelicæ albebat canis. *Nuntiat ſe proximo menſe Maio Synodum indixiſſe; ſedis apoſtolica legatum, huic affuturum poſtulat, Moſomenſiſque cœnobii inſtaurationem apoſtolico roborari privilegio petit. Annuit Pontifex, &* accito notario, & ſecundum Romanæ dignitatis conſuetudinem pataria ſcriptiſque ex papyreo tomo chartis, fecit privilegium, conſtituit decretum, quo Moſomenſem eccleſiam in monaſtico ordine tueretur in perpetuum; ac in ſuo Concilio coram Epiſcopis & generali Synodo recitatum miſit. Itaque ad ſe cum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ apocriſiariis tegraſſis etiam reſponſalibus ſuis, Præſul Deo dignus Adalbero, convocatum undique pro canonibus relegendis, & cauſis ſanctæ Eccleſiæ in melius conciliandis, in pago Tardanenſi, apud Montem ſanctæ Mariæ, collegit menſe Maio Concilium: ubi ordinatis juſteque diſpoſitis quæcumque videbantur neceſſaria & ordinabilia, voti ſui pro quo Romam miſerat, non immemor, coram venerandis Patribus & omni illa ſancta Synodo ſic exorſus dominus eſt Adalbero.

Privilegium à Papa obtinet.

Synodum indicit ad Montem ſanctæ Mariæ.

1. Domini patres ac dilectiſſimi fratres audite, quæſo, & intendite humilitatis meæ preces: quoniam ſicut hîc nos congregavit Spiritus-ſanctus, ita quidquid ex ejus inſpiratione ſentimus, per ipſius etiam infuſionem & cooperationem adminiſtrari per adventum ejus ſuper nos exorantes præoptavimus & conſecuti ſumus. Unum reſtat modicum, in quo auctore omnipotente Deo, etiam veſtrum expoſtulo favorem, conſilium & benedictionem. Moſomus locus quidam eſt diœceſis noſtræ, conſecratus titulo & nomine ſanctæ Dei genitricis Mariæ, olim ab exordio ſanctimonialium congregatione famoſus, ſed mundi crebreſcentibus malis, in quo erat ſtatu durare non potuit: poſtea à Fidelibus Clericorum vel canonicorum jam bis reſtitutus collectione, dum ſua quærunt omnes, non quæ Jeſu-Chriſti, dilapſis rebus & partim ſubtractis, pæne ad nihilum redactus eſt. Unde, ut credo, Inſpiratione Dei viſum eſt mihi, monachorum ordine & diſciplina ſecundum ſancti Benedicti Regulam locum in melius reformare. quod & efficiens, domini noſtri Romanæ ſedis Antiſtitis conſilium atque auctoritatem ſuper hoc facto expetens requiſivi. Unde, ut in præſenti audituri eſtis, præeunte Chriſti gratia & privilegium auctoritatis ſuæ nobis tranſmiſit, & decretum conſtituens ſub pagina ſancti Petri corroboravit, & auſu temerario infringere tentantes anathematis jaculo impetivit, ſicut infra ſcriptum eſt.

Patribus exhibet privilegium confirmandum.

Ann. Ch. CMLXXI Julii XXIV

JOHANNES Episcopus servus servorum Dei, carissimo in Domino fratri ADALBERONI, sanctæ Remensis ecclesiæ dignissimo Archipræsuli, perpetuam in Domino salutem. Si ecclesias longe lateque diffusas divino nutu in sancta religione crescere cognoscimus, Deo omnipotenti laudibus exultare, gratiasque juges referre debemus. Quapropter cognovimus tuâ industriâ stabilitum in Mosomo castro, quod est super fluvium Mosæ, in veneratione Dei genitricis Mariæ monasterium monachorum religione decussatum, tuisque proprietatibus ecclesiæque tuæ terris & ecclesiis dotatum, quod sub pagina beati Petri Apostolorum principis, nostrique decreti te orante benigne suscepimus. Insuper locellum, qui à STEPHANO viro illustri, atque ejus conjuge FREDUINA Thin nomine constitutus, sanctoque Remigio suppositus fuit, quem eidem monasterio Mosomo, quia per se ob exiguitatem rerum stare non poterat, contulisti, collatis rebus in recompensatione beato Remigio, consentientibus fratribus. Ut autem cognoscat universa Ecclesia nos unanimiter assentire, & à te collata vel conferenda, seu à quibuslibet in terris cultis & incultis, vineis, pratis, ecclesiia, mancipiis utriusque sexus, aquis, aquarumque decursibus, in omnibus ad supradictum monasterium pertinentibus, beati Petri Apostolorum principis & nostri firmamus decreto, quatinus sine livore oblatrantium locus quietus & inviolabilis jugiter permaneat. Si quis interea (quod non credimus) temerario ausu contra ea quæ ab hac nostra auctoritate piè & firmiter per hoc nostrum privilegium disposita sunt, ire tentaverit, vel hæc quæ à nobis ad laudem Dei pro stabilitate jam dicti monasterii statuta sunt, frangere & in quoquam transgredi; sciat se auctoritate beati Petri, cujus, quamquam immeriti, vices agimus, anathematis vinculo innodatum, & cum diabolo & Juda traditore Domini nostri Jesu-Christi æterno incendio concremandum. At verò qui pio intuitu observator in omnibus extiterit, custodiens nostri apostolici constituti, ad cultum Dei respicientis, præceptionem, benedictionis gratiam, & delictorum suorum indulgentiam consequatur, & vitæ æternæ particeps efficiatur. Scriptum per manum STEPHANI Scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense Aprili. Data per manus ANDREÆ Episcopi IX Kal. Maii, anno pontificatus domini nostri JOHANNIS sanctissimi & tertii-decimi Papæ VII; imperii autem domni OTTONIS majoris undecimo, Junioris verò quinto, in mense Aprili, Indictione quinta decima.

« Quia igitur domini Apostolici decretum & vidistis & audistis, si placet ut itidem hu-
» jus sanctæ synodi unanimi testimonio, & nostræ humilitatis scripto corroboretur, hoc fa-
» ctum decernite. Itaque omnibus sub uno assensum præbentibus, conscriptione facta sic
» recitatum est.
»

ADALBERO divina propitiante clementia sanctæ Remensis ecclesiæ Archiepiscopus. Notum fiat universis tam præsentibus quàm etiam futuris fidelibus, quondam nobis episcopio gratia & benignitate regia contradito, sanctorum quoque loca quædam in honore integro reperisse plurimum valentia, quædam verò pristinæ dignitatis statu deficiente penitus neglecta. Inter quæ ille etiam Mosomi cœnobialis locus antiquitatis studio certatim constructus, ab exordio scilicet Sanctimonialium vitæ aptatus, postmodum verò canonicali ordine ab HARVAO prædecessore nostro melius informatus, atque in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ dignè consecratus; sed nefandis usibus utrobique negligenter incultus, rebus quidem partim subtractis, partim verò currentibus malis, sinistræ cessit fortunæ. Quo igitur comperto, mens nostra, adhibito fidelium nostrorum diligenti consilio, liquido perpendens eumdem locum pro mundi infelicitate in canonicali ordine stare non posse; æternorum spe, prout oportunum extitit, ibidem monasticæ religionis vitam, ordinato Abbate LIOTALDO constituit, ut ejusdem loci cultores religiosi tam rebus delegatis, quàm etiam forte delegandis utentes, continua vota Deo solventes, sint & pro nobis, & pro posteris nostris, ceterisque ordinibus jugiter exorantes. Quocirca paternitatem loco nostri & vestri subrogandorum in illa caritate Dei enixius imploramus, quò sub divini amoris respectu hujus rei gestæ conducibili negotio consentaneæ pietatis faveant zelo, idque liberalis auxilii indeficienti base dignentur temporum curriculis consolidare atque fulcire; ut ex eo gratiam Dei feliciter adipiscentes, hujus præstantioris emolumenti mereantur fore consortes. Sed & hoc ex decretis sanctorum Patrum sub auctoritate pastorali omnino interdicimus, ne umquam hujusmodi statutum qualibet temeritate ab ullo nostri ordinis violetur: quin potius in reliquum stabile & inconcussum jure perpetuo idipsum venerabiliter conservetur. Nam si per laicos in rem hanc injuria invehatur, in eos procul dubio excommunicationis jaculum cum anathemate intorqueatur. Anno igitur ab Incarnatione Domini nostri Jesu-Christi DCCCCLXXII provinciali Synodo mense Maio constituta, generaliter congregata apud Montem sanctæ Mariæ in pago Tardanensi, hoc decretum sollemniter recitatum est coram veneran-

dis Episcopis, Abbatibus, ceterisque fidelibus, huic nostræ intentioni pio assensu faventibus, immo etiam collaudantibus atque confirmantibus: quorum videlicet primus ego Adalbero jam prædictus Archipræsul eidem Concilio Deo auctore præsidens, manu nostra subscribens, idem roboravi: sed & ceteri haud secus censuerunt manibus impositis solidari hoc ipsum pontificale statutum, Apostolicæ auctoritatis privilegio petitionis nostræ obtentu undecumque suboixum, ac per hoc summo honori omnibus reverenter habendum. Ego ADALBERO sanctæ Remensis ecclesiæ Archipræsul subscripsi & corroboravi. Ego VVIDO Suessionensis ecclesiæ Episcopus. Ego HILDRICUS Belvacensis ecclesiæ Episcopus. Ego THEBALDUS Ambianensis ecclesiæ Episcopus. Ego HADULFUS Noviomensis Episcopus. Ego THEUDO Cameracensis Episcopus. Ego ADALBERO Laudunensis Episcopus. Ego GIBUINUS Catalaunensis Episcopus. Ego CONSTANTIUS Silvanectensis Episcopus. Ego LIUDULFUS Tarvanensis Episcopus. Signum Alberti Remensis Archidiaconi. Signum Leudonis Archidiaconi. Thebaldi Archidiaconi. Erluini Archidiaconi. Hugonis Archidiaconi. Geranni Archidiaconi. Rogeri Archidiaconi. Emmonis Archidiaconi. Signum RODULFI Abbatis sancti Remigii. ODELRI Abbatis sancti Medardi. RATOLDI Abbatis Corbeiensis. BERLANDI Abbatis sancti Vincentii. ADSONIS Abbatis sancti Basoli. | ANN. CHR. CM LXXI Julii XXIV

8. *De anno celebratæ ad Montem S. Mariæ Synodi. & Episcoporum Mosomensi privilegio subscribentium lis est inter eruditos: cui dissolvendæ minus sufficiunt mss. codices, ex quibus Igniacensis annum* DCCCC LXXXIII *signat (cui vereor, ut in apographo Sirmundiano citra una* X *ex scriptoris oscitantiâ sit inserta) alii annum* DCCCC LXXVI, *rectiùs in Spicilegii tomo 7 annum* DCCCC LXXIII. *Cum enim ex Johannis Papæ* XIII *litteris superiùs laudatis, quas Pontifex mense Aprili, Indictione* XV *ante Pascha scripsit, constet missum ab apostolica Sede legatum, qui Concilio ad sanctam Mariam indicto mense Maio interesset; id certè ultra proximè sequentem Maium anni* DCCCC LXXIII *à Paschate incipientis differre non licet. His verò non obstat, quòd in Episcoporum subscriptionibus nonnulli sunt, quos huic anno aptare non licet. Quemlibet enim subjeceris annum, idem recurret anachronismus: unde vel male compactas a quopiam sequiori ejusmodi subscriptiones aliquot, vel certè postmodum insertas à nonnullis Episcopis, synodi decreta confirmantibus (ut alias factum non semel) fatendum est: quod in aliis ad sanctam Mariam conventibus contigisse alias diximus. Mons porro sancta Maria, ubi celebrata Synodus, locus est in diœcesi Suessionica infra fines Remorum, Abbatia Canonicorum regularium S. Augustini hactenus insignis.*

9. *Finita synodo Adalbero* Mosomensem matriculam sæpe per se revisens, sæpe per inter nuntios commonefaciens, piis eleemosynarum suarum largitionibus instanter educans, ecclesiolis, altariis, prout in manu sua videbant, victualia fratrum ordinabat; claustri officinas, ut spoponderat, quas & nos ex parte plurima vidimus, de suo sumtu plenè ac largiter ædificabat. In omnibus igitur, quæcumque hic locus possidebat, fidelis defensor erat. *Advocatum instituit fratrem suum Godefridum Comitem, qui monasterii jura ac prædia tueretur, nullum in eis jus sibi vindicaret. Tandem rebus optimè gestis* X *Kal. Februarii anno* DCCCC LXXXIX *rebus humanis excessit.*

10. *Et* LISTALDUS priori conversatione clericus, posteriori conversus & monachus, *ex Præposito Tenensi primus Abbas Mosomensium*, supervixit octo annis; *anno Incarnationis* DCCCC XCVII *mortuus*, XIII *Kal. Julii: cui mox suffectus* BOSO *Abbas*, *qui biennio post* ecclesiam ampliavit, altare de loco ubi erat removit, & in quo nunc est posuit, & per manus Archiepiscopi ARNULFI dedicari fecit. *Anno* MXXV *idem Boso* fecit fabricari thecam argenteam, in quam translatum est corpus sancti Victoris Martyris, præsente EBALO Archiepiscopo & plurimis Francorum nobilibus: & sequenti *anno obiit ipse Abbas Boso* X *Kal. Julii. Ejus successor exstitit* JOHANNES Abbas tertius, qui & ipse pro viribus & ante Abbatiam & post devota intentione fidelis fuit ecclesiæ. Obiit anno MXXXI. quo defuncto, & legatione pro instituendo Abbate ad Archiepiscopum EBALUM delegata, ipse Gandavo litteras misit, & inde domnum Abbatem ROTULFUM, Mosomensis cœnobii monachum, sed cum benedictione & licentia Abbatis sui JOHANNIS commorantem apud domnum Abbatem RICHARDUM, sanctum omnino virum, religionis gratia Remis devenire fecit, & Abbatem ordinans Kalendis Octobris festo S. Remigii spirituali sanctificatione consignavit anno M XXXI. Ebalus autem obiit anno M XXXIII. Cui successit VVIDO *Archiepiscopus. Hic Chronographus Mosomensis hactenus laudatus desinit: ut ante medium sæculum* XI *exstinctus videatur. Anonymo quædam in prædicto Spicilegii tomo 7 ex apographo Chesniano subjunguntur, ab alio auctore anonymo, qui ad annum saltem* MCCXII *pervenit.* | Abbates Mosomenses.

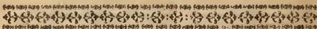
11. Anno, *inquit ille*, Dominicæ Incarnationis MLXV, Indictione III, regnante PHILIPPO Rege Francorum adolescente, anno regni ejus VI, Pontificante GERVASIO Remorum Archiepiscopo, anno sui archiepiscopatus X, domno Abbate BARNERO, | Abbatiæ varii eventus.

Ann. Ch. cm lxxi Julii xxiv

ceterisque sanctæ Mosomensis ecclesiæ fratribus cum summa devotione facientibus, præsente domno Hugone S. R. E. Cardinali, per manus ejus elevatum est corpus sancti Arnulfi Martyris de theca priori, & cum devotis laudibus & hymnis repositum est in aliam sub die ix Kal. Augusti, præsente ipso repositionis die plurima utriusque sexus & ordinis multitudine.

11. Anno Domini mcxx Calixtus Papa cum Cardinalibus Romanis, & totius Galliæ, Angliæ, Hispaniæ, Scotiæque Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus & clericis, necnon & Principibus Franciæ, Mosomi venit habiturus colloquium cum Imperatore Henrico v Cisrhenensi, qui & ipse cum Magnatibus totius Imperii ad idem colloquium veniens, apud Berviliacum villam sanctæ Mariæ Mosomensis cum omni exercitu resedit ix Kal. Novembris.

12. Anno mcc xii factum est incendium Abbatiæ Mosomensis, & cum eadem Abbatia incensa est pars maxima castri Mosomensis, videlicet à mœnibus ejusdem villæ usque ad pontem. *Nec plura Chesnianum apographum suppeditat. Perstat etiam nunc Mosomense B. Mariæ cœnobium, quod Congregationis S. Vitoni Patres meliorem in statum restituunt in dies. Basilica nulli in illis partibus cedit.*

Anno Ch. cm lxxiii Janu. vii.

DE VENERABILI ANNONE
ABBATE MICIACENSI
& Gemeticensi.

Miciaci status sæculo x.

1. *De monasterio Miciacensi apud Aurelianos, ejusque auctore ac primo Abbate sancto Maximino egimus in Sæculo i Benedictino, ubi librum egregium de miraculis sancti Maximini retulimus auctore Letaldo monacho, qui sub finem hujus decimi sæculi vixit. Per id tempus magnopere laxata est cum in aliis, tum in Miciacensi cœnobio vita regularis. adeo ut Abbatia pecunia pretio quibusvis sæcularibus licitantibus cederet. Non defuêre tamen eo in loco viri quidam religiosi, etsi pauci, avitæ religionis retinentes: quos inter* eo tempore florebat inibi

num. 241

vir venerabilis, Gaudebertus nomine, sacerdotali quidem præfulgens schemate, clarus genere, sed clarior spiritualibus rebus: habebatque fratrem junioris adhuc ætatis, Bernerium nomine, qui & ipse postmodum vir egregius factus est, qui communi utilitati nihil præponendum aliquando putavisset. Porro ea tempestate quidam venerabilis Episcopus, nomine Benedictus, à Britanniis adveniens, locum hunc datis triginta denariorum libris ab Episcopo emit. *Huic erat* avunculus, *nomine* Gradilo, potentissimus Britonum, *qui* relictis sæculi pompis ad monasterium, cui Heri insula nomen est, gratiâ conversationis venit. *Benedicto in patriam reverso successit* Jacob quidam Abbas transmaritanus, *qui cùm in pago Biturico conversaretur*, facta cum Episcopo Ermenthæo sexaginta librarum conventione, locum eumdem, parietes vacuos scilicet, sortitus est, *factus postea Episcopus Leonensis.*

num. 28. Anno Abbas succedit Jacobo.

2. Post obitum Jacob Episcopi, oblatis denuo viginti libris, Albertus & Azenerius Annonem venerabilem Gemetici cœnobii Abbatem, suum videlicet fratrem, evocant, & jubente Episcopo Ermenthæo idem vir venerandus locum supra dictum ad regendum sortitus est. *Albertus & Azenerius non videntur fuisse monachi Miciacenses sed seculares, Annonis fratres germani: quorum pactione, citra conscientiam (ut puto) consensumque Annonis, qui procul aberat, Ermenthæus Episcopus viginti libras pro traditione Abbatiæ Miciacensis accepit. Hujus verò Annonis* temporibus, *addit Letaldus*, quasi quidam redivivus æger à longa ægritudine convalescens, idem locus à dejectionis suæ vili-

Regularem disciplinam restituit.

tate resurgere aggressus est. Per hunc enim venerabilem Patrem regularis ordo nostris diebus huic loco primo invectus, sub eo ferventissimè viguit:

& si

& si in rebus adesset paupertas, virtus tamen caritatis & hospitalitatis eam contegens celabat, & liberalis obumbrabat honestas. Toties enim vidimus hospitibus largiter vina propinari, nobis omnibus aquâ contentis: & tamen eâ fieri cautelâ, ut præsentes ipsi hospites hoc omnino nescirent, sed omnes, ut se, vino delibutos æstimarent. Diversis autem modis aderat Dei gratia, quæ necessitati occurreret, & inopiam tam verecundæ caritatis solamine sui suffragii sublevaret, sed & per miraculorum frequentissimam copiam, respectus sui demonstraret præsentiam. ANN. CHR. CM LXXIII JANU. VII.

3. *Postea quibusdam relatis miraculis Letaldus hæc subdit.* Venerabilis Anno Abbas, cui in memoriis piorum maxima portio est, signum usibus ecclesiæ præparari jusserat, quod secundùm quorumdam morem baptizatum, & super tectum ecclesiæ elevatum est. Cumque hi qui extulerant, per tectum ecclesiæ deambularent, quidam clericus incautiùs gradiens (cui nomen Flodonicius adhuc est) non attendit laqueat clavis affixum, leviterque suspensum. *Lapsus super pavimentum saucius ac semianimis*, per interventum Patris Maximini sibi donatus, hodie, *inquit Letaldus*, vivit, cùm fere triginta & ampliùs anni sunt, quo hoc peractum est. *Aliud subjungit miraculum, quod* ejusdem pii Abbatis Annonis temporibus, cùm adhuc infantulus *esset ipse Letaldus, contigisse tradit de eo cujus manus ob violatum sancti Maximini festum* hæserunt fossorio. num. 33. Campanam fieri curat.

4. *Tandem* piæ recordationis Anno Abbas, cùm fere triginta annos idem monasterium piè gubernavisset, Epiphaniorum prima die cum dolore pæne intolerabili omnium superstitum carnis onere spoliatus est: qui nos sua pia caritate destitutos, altero nihilo minùs damno mæstissimos dereliquit. Nam nono ante eum die BERNERIUS decaniæ administrans officium, vir inter præcipuos egregius, vitam laudabilem laudabili fine compleverat. His ergo velut duobus luminibus viduati, in magna cura & sollicitudine reliqui Fratres sunt derelicti. Porro Ermenthæus episcopus hoc comperto mæstissimus redditur: assumtoque clero & quibuscumque nobilibus, necnon reverendo RICHARDO sancti Benedicti Abbate, ad monasterium venit Fratres consolaturus, & sancti viri funeris officia curaturus. Sepelivimus ergo eum in atrio exteriori, quod respicit ad Aquilonem, juxta latus Suthardi viri clarissimi, qui locum hunc purè dilexit, & habitatores ejus miro coluit affectu. num. 38: Obit piè.

5. Post annos verò duodecim depositionis venerandi Annonis, illud atrium, ubi conditus est, veteribus deturbatis fundamentis amplificari, & decentiùs efferri cœptum est. Cùm autem pro jaciendis fundamentis tumulus beati Abbatis, qui ligneus est, à parte capitis egesta humo nudatus apparuisset, accessimus, & aperientes contemplari sumus illum reverendum, corpore & vestibus ita integrum, ac si eo die positus fuisset. Corpus ejus incorruptum reperitur.

6. Sepulto venerabili Abbate, Isaac Decanus est iterùm institutus. Per id tempus ERMENTHÆUS Episcopus, gravi arreptus incommodo desperari cœpit. Cumque minime convalesceret, primâ jejuniorum hebdomadâ ad monasterium deportatus, & monachico schemate vestitus est: moxque convalescens in monasterio degebat; eratque conversatio ejus omnino grata, nulli umquam onerosa. Fratres verò dum eum habere pastorem præoptarent, primò quidem annuit: sed pòst voluntate mutata, quemdam HERMENALDUM sancti Benedicti monachum ut Fratribus præficeret, satagere cœpit. *Reclamantibus apud Ernulfum ejus nepotem ac successorem monachis, creatus est demum Abbas Amalricus sancti Benedicti Decanus, vir simplex & boni testimonii,* cùm locus anno uno & diebus octo Pastore vacasset. Quæ post eum contigerint.

7. *Hæc continuè absque ulla interpolatione ex Letaldo retulimus, dilato in hunc locum quorumdam capitum examine, quorum unum est de tempore, quo Anno Miciaci regimini admotus est, & de anno quo vitam absolvit: alterum, an fuerit* Anno quo tempore Abbas:

ANN. CH CM LXXIII JANU. VII. *Abbas Gemeticensis, quod Arturus in Neustria pia negat. Ad primum quod attinet, ex charta Arnulfi seu Ernulfi Episcopi, Amalrico ejus successori concessa, intelligimus Annonis obitum anno* DCCCC LXXIII *contigisse. Cùm verò ex Letaldo triginta annos Abbatiam Miciacensem rexerit, ejus regiminis annus primus anno Christi* DCCCC XLIII *consignandus est. Arnulfi littera se habent in hunc modum ex nostro Stephanotio.*

ANno incarnationis Dominicæ DCCCC LXXIV, Indict. I, anno sedis nostræ gratissima Dei misericordia tertio, ego ARNULFUS, nullâ prærogativâ meritorum suffultus, sed gratiæ Dei clementiâ Aurelianensis Episcopus, notificamus, quoniam adivit humilitatem nostram AMALRICUS Abbas sanctorum protomartyris Stephani & egregii Confessoris Christi Maximini Miciacensis monasterii, necnon ISAAC Decanus & HUMBERTUS Præpositus, & omnis congregatio deprecantes nos, ut altaria de Cambiaco *, de Gaudiaco, de Bruerogilo, & de sancto Hilario concederemus. quod & fecimus. S. ARNULFUS Episcopus. S. HUMBERTUS Abbas & Archidiaconus. S. ARCHEMBALDUS Archidiaconus, & alii. Datum mense Maïo anno XX regni Lotharii Regis. LETALDUS scripsit ad vicem Roberti Capellani Episcopi.

* Chaingy.

Hæc charta aliquanti momenti est, tum ad stabiliendum tempus Arnulfi pontificatus, quem iniit anno DCCCC LXXII, *siquidem annus ejus tertius ex superiori charta incidit in annum* DCCCC LXXIV. *tum ob concessionem* altarium *eo tempore factam monasteriis: tum (quod ad rem nostram facit) ad annum obitûs Annonis adstruendum. Quippe eo anno, quo is è vivis excessit, Ermenthaus jam Episcopatu cesserat, quandoquidem Fratres ei Ermenthaum tum monachum sufficere cupiebant. Arnulfi annus tertius incidit in annum Christi* DCCCC LXXIV, *Amalrico Abbate. Itaque Anno initio anni superioris decesserat, scilicet prima die Epiphaniorum, hoc est die prima post Epiphaniam, qua est Ianuarii septima. Charta inter alios subscribit* Humbertus Abbas & Archidiaconus. *qui Abbatis titulus in plerisque cathedralibus ecclesiis obtinebat, ut Lugduni, & etiam nunc Augustoduni gemina dignitates Abbatum nominibus gaudent. Sic litteris societatis inter Canonicos Aurelianenses & Cluniacenses monachos inita subscribit ante omnes Canonicos Hugo Episcopus Nivernensis & Canonicus Aurelianensis hoc modo:* Signum Hugonis Episcopi Nivernensis & nostræ ecclesiæ Abbatis & Canonici, *in Spicilegii tomo 6 pag. 454.*

Abbas Gemeticensis. 8. *Hic mihi occurrit Arturus, qui in Neustria pia Annonem Abbatem Gemeticensem fuisse constanter negat. Sed huic refellendo sufficit testimonium Letaldi monachi, qui sub Annonis regimine apud Miciacum conversatus est. Idem etiam refellunt, præter omnes Abbatum Gemeticensium catalogos, libri quidam Gemeticenses, qui Annonis Abbatis tempore & curis scripti sunt.*

VITA SANCTI JOHANNIS
ABBATIS GORZIENSIS,

Auctore JOHANNE Abbate Mettensi, ejus discipulo.

Ex ipso autographo ad Labbeum & Bollandum collato.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. *NON levi rei monasticæ detrimento contigit, ut clarissimi viri* JOHANNIS *Abbatis Gorziensis eo nomine primi acta ad nos usque integra non pervenerint, sive injuria temporum, seu (quod quidem verius existimo) defectu ipsius scriptoris. Certè in codice nostro, qui auctoris ætate scriptus, & quidem unicus esse videtur, numquam absoluta fuerunt acta ista, habentque lacunas nonnullas ob folia quædam in extremis exesa. Auctor Monachus fuit, ipsius Johannis discipulus, idque operis aggressus est, Johanne etiam tum vivente, ex mandato Deoderici seu Theoderici Episcopi, qui ab anno* DCCCC LXIV *ad* LXXXIV *Mettensi ecclesiæ præfuit. Idem auctor Johanni morienti inter alios adfuit, ut ipse testatur in prologo num. 2. ubi se ex alio monasterio Gorziam acceitum dicit. Et quidem sub Ansteo Abbate vixit in Mettensi sancti Arnulfi monasterio ex num. 66. unde Gorziam tunc accessisse dicendus est, jam tum Abbas. Siquidem inter Abbates, quos Johannes morti proximus advocavit, unum se ipse numerat. In elogio Abbatum sancti Arnulfi apud Bollandum, qui hæc acta post Labbeum vulgavit, notisque illustravit, Johannes* Abbas tertius. *Anstei successor, inter alias plures exercitationes dicitur composuisse* vitam sanctæ Glodesindis ac nocturnum de ea officium, *&* vitam inchoasse domni Johannis decessoris sui, *quam* morte præventus imperfectam reliquerit. *In codice nostro vita sancta Glodesindis actis nostri Johannis præmittitur cum hoc titulo:* Prologus domni JOHANNIS Abbatis in vitam sanctæ Glodesindis virginis à se editam. *Dein sequitur historia translationis eodem auctore: ac demum Vita Johannis Abbatis Gorziensis, quam ejusdem esse auctoris non dubito. Hanc in tres partes tribuere statuerat auctor: quarum in prima vitam ejus sæcularem, in secunda monasticam cum regimine abbatiali, in tertia felicem ejus exitum describere animo destinaverat. Verum tertià parte omnino intactà, secundam imperfectam reliquit, nec abbatialem Johannis dignitatem attigit. Porro hæc Vita jussu Deoderici eo nomine primi Episcopi Mettensis scripta est, ac proinde ante annum* CM LXXXIV, *quo is decessit.* Vitæ scriptor.

2. *Gorziensis monasterii, cujus monachus & Abbas fuit Iohannes, primordia retulimus in Sæculo 3 parte 2 ad annum 765. quo anno sancti Gorgonii translationis eò factæ historiam retulimus, ubi quædam ejus loci decora videre licet. At numquam ita effloruit atque hoc sæculo decimo, quo per Adalberonem Mettensem Episcopum restitutus est: cum antea à Normannis eversus, à paucis specie tenus Monachis occuparetur,* quibus diurnæ stipis vix modicum quid inferebatur, *ex subjecta Vita num. 35. Primus à loci restitutione præfectus est* EINOLDUS *seu* Eginoldus *Abbas, quem mirificè laudat non solùm hujus Vitæ scriptor variis in locis, sed etiam Sigebertus monachus in actis sancti Guiberti Abbatis Gemblacensis superiùs adductis, in quibus hæc verba.* Collaborabat sibi, *id est Adalberoni*, ad hoc pius Gorziensis Abbas Agenoldus, restaurandæ sanctæ religionis adjutor opportunus... Huc ad disciplinam Domini tota diffluebat nobilitas, omnis dignitas, omnis sine personarum discretione professio concurrebat & ætas; nec quisquam vel initium conversionis se credebat arripuisse, cui non contingeret Gorziensi initiatum. *Tunc Gorziense cœnobium* à Fratribus Deum timentibus, quasi quibusdam flosculis amœnissimis paradisus suo desiderio fulsisse *legitur in Chronico Senonensi, cujus fragmenta post hanc Vitam referemus. Unde Adalbero secundus, Mettensis Episcopus, qui* Quadragesimæ dies sine monachis, si in patria demorari poterat, numquam celebrabat, *id* præcipuè apud Gurgitenses (*sic Gorzienses appellat ejus encomiastes*) facere consueverat, quòd locus idem sacræ religionis districtione insignis... ad divinos usus & ad divinum servitium perficiendum, placidum quietumque otium exhibebat. *Tot verò tantique primis illis renascentis disciplinæ regularis initiis ibi floruerunt viri illustres, ut si quis eorum* virtutes vellet depingere, utique de singulo quoque eorum proprium condi posset volumen, *infra num. 71. In his præcipui in hac Vita nume-* Gorziensis monasterii status. Viri illustres.

Ann. Chr. CM LXXIII Feb. XXVII.

rantur ODILO vir natalibus clarus, qui post bene adultum sanctæ conversationis robur, petitus reformationi monasterii, quod dicitur Stabulacum, ibidemque promotus, etiam cursum naturæ persolvit. *Sanctum appellat Fisenus in Floribus Leodiensibus, eumque dicit anno* DCCCC LIV *obiisse.* ANGILRAMNUS primo Tulleosis, deinde sanctæ quoque Metiensis ecclesiæ Primicerius, *morte prædicta decessit.* ANDREAS *postquam in sacra militia* plurimam ætatem confecerat, jam senex ad postulationem Papæ Agapiti Romam mittitur *ad restituendam apud S. Paulum monasticam disciplinam.* HUMBERTUS in Fratrum societate pio admodum labore conversatus, donec causâ religionis exinde monasterio beati Apri * Tullo translatus est, ubi & in cura dominici gregis beato fine quievit. ANSTEUS, ex Archidiacono in pauperem Christi verè mutatus, *dein ad regimen Mettensis sancti Arnulfi cœnobii adscitus*, XV annorum exactis laboribus, in sanctæ perseverantiæ fine cursum consummavit. *Lege quæ de Blidulfo ex Archidiacono Mettensis ecclesiæ Monacho, de Frederico, Bernacro, Isaaco, aliisque in his actis memorantur. Istis adjungendi sunt* GUIBERTUS *monasterii Gemblacensis fundator*, MALCALANUS *Vualciodorensis Abbas, quorum gesta suis locis hic eduntur. Hos omnes, aut fere omnes religione imbuit piissimus Gorziæ Abbas Einoldus seu Agenoldus, à quo etiam Senoniense in Vosago monasterium in melius reformatum, ut ex Chronico Senoniensi post hanc Vitam referemus. Ejus regimen ab anno* CM XXXIII *ad annum* CM LX *producit Bollandus: cui suffecit Johannem nostrum in annos duos; eique Odelboldum, mendosè Giboldum; & deinde Odelbertum, quo Abbate hæc Vita scribebatur, ex num. 71. Concilio Virdunensi anni* CM XLVII *interfuit cum Odilone superiùs laudato Agenoldus seu Einoldus, teste Frodoardo in Chronico, qui rursus ad annum* CM LIII *ait, Conradum Ducem, expilata urbe Mettensi, inde recessisse* hortatu (ceu fertur) Agenaldi Abbatis. *quod quidem summam viri auctoritatem probat. Idem etiam auctor fuit mittendi Iohannis nostri in Hispaniam ad Regem Saracenorum: quæ legatio ab Ottone primo procurata est anno* CM LVI *aut insequente. In eodem etiam cœnobio floruit* HODIERNA *reclusa sub Vualone Abbate post medium sæculum* XI, *teste charta Herimanni Episcopi apud Meurissium pag. 370.*

* S. Evre.

Johannis memoria.

3. *Iohannis memoria non exstat in vetustis libris ecclesiasticis, sed in Martyrologiis Gallicano & Benedictino* beati *nomine donatur* III *Kal. Martii.* Domnus *appellatur in titulo autographi, in quo ejus Vita habetur; sanctus & sanctissimus passim in contextu, ut num. 1. & 2. Sunt qui Iohannem nostrum, non Gorziæ, sed sancti Arnulfi Abbatem fuisse opinentur. Verùm iis contradicit ipsius Iohannis Vita, cujus titulus his verbis conceptus est:* Præfatio sequentis historiæ de vita domni Johannis Gorziæ cœnobii Abbatis. *Idem legitur in prologo: immo etiam in actis sancti Cadroæ Abbatis infrà. Sed in re non dubia argumenta congerere superflui fuerit laboris. Neque verò utrique simul cœnobio præfuisse dicendus est, sed qui cœnobium S. Arnulfi rexit, alter fuit Iohannes hujus Vitæ scriptor: quicquid in contrarium afferat vita nostri Iohannis gallicè ductum scripta, quæ farrago hominis parum diligentis in Cancellaria Vicensi reperitur.*

Abbatiale regimen Gorziæ.

quo anno initum.

4. *Quo anno Iohannes Gorziensis cœnobii regimen inierit, ex mutila ejus Vita discere non licet: sed ejus rei testimonia aliunde quærenda sunt. Is in Hispaniam legatus est ab Ottone Rege, permissu Einoldi Abbatis, non ante annum* DCCCC LVI. *Id colligitur ex Annalibus Vuitichindi monachi Corbeiensis, qui Liudulfum Ottonis filium, eodem tempore, quo Otto* plurimos Legatos suscepit, Romanorum scilicet, Græcorum, Saracenorumque, *patriâ cessisse, atque Italiam adiisse scribit:* quo agente annum fere totum, diem extremum obiit. *Atqui Liudulfus obiit anno* DCCCCC LVI *aut insequente, ex Lamberto Scafnaburgensi & Mariano. ac proinde legatio Saracenorum ad Ottonem accidit anno* DCCCC LV. *Porro Iohannes statim post hanc legationem in Hispaniam missus est, ibi per tres annos detentus. Itaque vix ante annum* CM LX *revertisse, nec ante hunc annum Abbas creari potuit. Et quidem anno* CM LX *Einoldi mortem, atque Iohannis successionem consignat Gorziensium Abbatum catalogus, qui annos duntaxat regiminis duos Iohanni assignat, uti & Bollandus ejus fidem secutus: non alio fundamento, quàm quòd Sigebertus agens de obitu Guiberti fundatoris Gemblacensis, quem anno* CM LXII *consignat, Odelboldum tunc Gorziæ Abbatem fuisse tradit. Verùm hac in re Sigebertum esse corrigendum diximus in Notis ad hanc Guiberti vitam, quæ relata est superius anno 962.*

quamdiu.

5. *Certè Iohannem ad annum* CM LXXIII *vitam & regimen produxisse perspicuum est ex ejus Vita num. 3. ubi mortuus dicitur, cùm* quadragesimus in sancto proposito ei annus erat, *id est in monastica vita. Iam verò hæc ab anno* CM XXXIII, *contestante ipso Bollando, inchoata est, quo anno Iohannem Gorziam cum sociis accessisse constat ex Vita num. 43. Ex quo conficitur, eum ad annum* CM LXXIII *pervenisse, qui quadragesimus vitæ ejus monasticæ annus erat. Mortuus est porro die quinta ab* initio sanctæ Quadragesimæ, *infrà num. 1. quod initium à Dominica incundum videtur. Id si ita sit, Iohannis obitus contigit feria quinta post Dominicam primam Quadragesimæ. Sed quo die mensis? tradunt recentiores 27 Februarii. ut qua auctoritate? non liquet.*

6. Eidem Iohanni quidam tribuunt libellum de Vita sanctæ Glodesindis, eamque sententiam sub dubio proposuimus in Saculo 2 pag. 1087, & in Saculo 4 parte 1 pag. 435. At re maturiùs expensa, Iohanni sancti Arnulfi Abbati hoc opus potiùs adscribendum videtur, uti & Vita sequens: maximè cum Iohannes noster ita in scribendo novus esset, ut legatus in Hispaniam animi æstuaret, qualiter Regi rescriberet, quia non satis litteris respondendi usum habebat. *Sed ejus Vitam tandem reddimus cum numericis Bollandi sectionibus: qua Vita hunc titulum prafert in pervetusto codice ms. & quidem (ut puto) autographo.* ANNO CH. CM LXXIII FEB XXVII Scripta ejus.

PRÆFATIO

SEQUENTIS HISTORIÆ

De vita Domni JOHANNIS Gorziæ cœnobii Abbatis.

1. NOSTRUM in omnibus, quæ piæ, probæ vel honestæ vitæ sunt, rari nostra ætate exempli Patrem Johannem, jam pridem, eo adhue superstite, animus erat ad multorum profectum scriptis proponere: & ne tantus vir ex nimia desidia (quod nefas utique, & non sine reatu reputaretur) obscuri nominis fama tectus lateret, litteris qualibuscumque committere. Interea nobis diversa curantibus, & pro otio impeditius forsitan negotium exspectantibus, spes in longinqua male porrectas casus rerum, ut adsolet, repente præcidit mortalium. Nam dum cunctamur, idem vir sanctissimus initio sanctæ Quadragesimæ, prima ipsa die, post horam vespertinæ refectionis, sanè (ut sibi semper moris) parcissimæ, id est panis tantùm & aquæ, acutissimâ febre corripitur, quam post quintam exinde diem exitus est subsecutus. Tum verò aeri per sera suspiria, altius nobis tempora eatenus tam præsentia, ex manibus præerepta ingemuimus, qui utique, quæque dicenda essent de ipso, ab ipso melius, dum advixisset, ad quem scilicet, si quo opus fuisset, facilis esset recursus, disceremus; si tamen quisquam ille intimus ei exsisteret, qui aliqua ex eo extorquere se posse confideret: adeo humanæ semper fugitans gloriæ, quidquid egerat, Deo soli operum ac cordis sui testi committebat. Sed miro modo, ut gloriam quique appetentes, ab ea ampliùs deseruntur; ita econtra, se fugientes ipsa magis insequitur. Unde sancti viri quanto latere desiderant, tanto conspectius, licet inviti, produntur. Hoc igitur casu mente pæne consopita, cùm à tantæ rei, quam dudum conceperamus, exorsu, nos graviter dejecisset; quid rursum jacentes & desperatos paullatim in vires reduxerit, ac deinde jam volentes magis ac magis impulerit, ferme id fuit. Johannis adhuc viventis vita scribi cœpta. Parcitas ejus in Quadragesima.

2. Cùm vir sanctus ex tam valido (ut dictum est) morbo lecto statim decubuisset, festino mox nuntio, qui circumquaque curam monasteriorum habentes sumus inventi, ad se in crastinum omnes contraxit: è quibus, nutu divino, neminem tunc contigit defuisse; additis ex primoribus domus sanctæ sedis beati Stephani [a] viris religiosis, ad hoc minorum quorumcumque turba non modica. Ille singulos accedentium ex lecto ipso, in osculo sancto, vultu admodum gaudente exceptos, ac pro tempore & re causis aliquibus determinatis, tum prætereа cunctis in commune solita sibi semper exhortatione, quantum morbus patiebatur, de infelicitate hujus, de felicitate alterius vitæ pauca locutus, multitudine vale facto dimissa, Patres reverentissimi [b] KADHROE, BERHARDUS, HUDO, ADELMODUS, cumque his ego infimus cum nonnulla parte nostrorum Johannes ægrotans Abbates vicinos ad se convocat, quibuscum adest hujus vitæ scriptor.

[a] Mettensis ecclesia cathedralis beato Stephano protomartyri sacra est.

[b] Cadroë sancti Clementis, Berhardus forsan sancti Vincentii apud Mettas, Hudo seu Odo sancti Michaëlis ad Mosam, Adelmodus forsan idem atque Adelmarus Abbas S. Vitoni apud Virdunum, Humberto suffectus anno CMLXXXI, ex Hugonis Chronico.

Ann. Chr. CMLXXIII Feb. XXVII

sanctorum, exitu illius observando substitimus ibi per quatuor quibus superfuit dies, admixtis pariter loci ejusdem sancti collegii fratribus, qui unico ei famulatu assiduè inhærebant.

anno Johannis quadragesimo vitæ monasticæ.

3. Dum ei tristi admodum officio assidemus, atque ex ejus sacro ore, quo & inter ipsa vitæ mortisque certamina doctrinæ salutaris gratia profluebat, pendemus; varii inter nos edi sermones cœperunt, quomodo summus ille opifex cunctorum dispositor, & ordinatissimus moderator, hunc tanto tempore sibi fideliter famulantem (quadragesimus siquidem in sancto proposito [a] annus ei tunc erat) tam acerrimè circa exitum sineret fatigari; neque enim vehementiori cujusquam aliàs discrimine intremuimus. Pia verò potius unicuique cogitatio æstuabat, si fortè pro attestanda vita ejus probatissima aliquo eum Dominus ad gloriam suam evidentiori declarare dignaretur indicio. Inter hos fluctus animorum, cùm ferè nulla ægris mentibus clarior aura rationis se aperiret, sibi tantùm quisque diffisus, ex dolore nimio reputabat, quid sibi fieret; cum nec illi tantæ perfectionis viro supera parceret dispensatio.

Miraculum nullum.

* l. signorum.

Mortis genus piis nullum obest.

4. Sed hanc temerariam mentis affectionem, ipsa citius ratio reversa compescuit, qui certis utique scripturarum documentis revincebamus, & vitam hominum non in ostentatione corporum *, sed in virtute æstimandam meritorum & morum: nec attendendum quo exitu quisque hinc exeat, sed qualis exeat. Quacumque enim occasione, moriendum omnibus inevitabiliter est, & mors undecumque, pio bonum est. Nec refert innocentem mori naufragio an febre, dummodo innocens sit; & sive hinc, sive inde moriatur, quærendum qualis sit qui moriatur, quo post mortem iturus est; non unde de vita exiturus est. His & hujuscemodi firmamentis liquido satis collegimus, illam examinationem viri justi, quam quidem ipse, ut inter cuncta semper inflexibilis, sapienter & æquo animo tolerabat, non modò laudi illius nihil detrahere, sed ad amplioris quoque meriti fructum accedere; (nam electis qui ad perpetuam vitam tendunt, quid obest si aliquando dure moriuntur?) nec item signorum vel miraculorum novitatem, plerumque differentiam facere sanctitatis, vel inde patenter ostenditur, quod per malos hæc aliquando fiunt; multosque Ecclesia summo honore memoriis studiose exstructis colit, de quibus an uno saltem signo claruerint, reticetur. Jamque ut ceteros taceamus, Johannes ipse quo nemo in natis mulierum major, teste Evangelio, signum fecit nullum; & dum in carcere gladio feriretur, utrum vel extrema qualibet nota à quolibet homicidarum seu latronum distiterit, perpetuo omnium scripturarum silentio consopitur. Proinde frustra aliquid ejusmodi splendoris corporei in commendationem tanti viri desideratur, de quo firma satis & absque cunctatione fides constaret, ea quæ in operibus suis & sancta conversatione atque indefessa usque in finem in bonis perseverantia visa sunt, signis omnibus mirabilibusque præstare, & saluti animarum non sine plurimo fructu conducere.

Vita miraculi loco.

Auctori vitæ scribendæ occasio.

5. Cùm hæc, & multa his similia in eodem sancto conventu mutuis confabulationibus sererentur, universis in eamdem sententiam venientibus, utile nimis & pernecessarium jactabatur, ut ejusdem beati viri conversatio, in quantum vel videri potuerit, vel majorum relatio docuisset, ad multorum profectum, se digna memoria scriberetur. Ego jam inde ab initio tanti negotii avidus, hac consultatione factus accensior, etsi tenuitatis ingenii non immemor eram, ad hoc & mens laboris præsaga, ab aliis ad me revolvendum præsentiret; voce tamen ceteris addita, ut fieret, item itemque ingeminabam. Cum dubiæ cogitationi verus continuo successisset, tumque meque [b] omnes ad hoc potissimum delegissent; inter ruborem & aviditatem,

[a] Hoc est in monastica professione, ut notatum in Observationibus prævus ad hanc vitam, quo sensu hæc vox sumitur etiam infra num. 6 & passim apud auctores.

[b] Hic locus satis intricatus, ita restituendus videtur: *Cum dubia cogitationi verus continuò metus successisset, tumque me omnes ad hoc potissimum delegissent*, &c.

temporis articulo deprehensus, dum, quid deliberarem non facile occurreret, tandem imparientia vicit, meque, ad quod solvendum non sufficiebam, nimium præceps & impudens obligavi. Et plane fateor ut improbum scriptorem me sumpsisse materiam non viribus æquam: sed spes tandem ea solatur, quod miseratione divina quidquid illud erit oneris, meritis ejusdem viri, qui certa fide mea in præsentia claritati Christi assistit, levandum non dubito. Et qui licet immeritum, dum nobiscum esset, sancta familiaritate sua non judicavit indignum; nunc pie operi sui amoris instantem, ope amicæ olim pietatis, pro gratia sua, ut libere præsumo, non deseret. Præterea, cum plurimos sanctorum virorum deinceps ceperim hortatores, accedente præcipue, tamquam pulcherrimo culmine totam fabricam miro lumine venustante, domino & præcellentissimo Præsule, gloria tam divina quam humana clarissimo, DEODERICO [a] nostro speciali patrono, & non modò hortatu, verùm (quod inevitabilius est) jussu me impellente, tantorum mihi suffragia non defutura confido, ut quod ex me est impossibile, per eos quorum voluntati parere desidero, ea, de cujus plenitudine omnes quod habemus boni accepimus, gratia superna supplere dignetur.

[a] jussu Deoderici Episcopi.

6. Quæ igitur à primis gesserit annis, quorum raram admodum ad nos constat pervenisse notitiam, in medium relinquentes, ea tantùm, quibus in virum perfectum assurgens, plurimo videntibus & imitari volentibus emolumento fuit, ut misericordia Christi stilum regere dignabitur, expedire tentabimus. Primo videlicet quanto in sæculari adhuc habitu degens, bonæ actionis germine viruerit; vel qualiter ipsa optima fruge in terra sui cordis uberiùs fructificante, ad monasterialem inde vitam transierit. Deinde quo studio in eodem sancto proposito, quo labore, qua jugiter vigilantia in omni virtutum exercitio, & priùs in contubernio ceterorum, sub majoris imperio, & post modum in regimine substitutus, [b] locum quem semel in acie spirituali ceperat, tenuerit, nec quocumque hostis impulsu gradu excesserit, donec Domino secum certante seque servante victor evaserit. Postremo quis ei finis feliciter consummati certaminis fuerit, cui nos misericordia divina etiam præsentes fuisse concessit.

Pueritiâ omissâ,

Vita in tres partes divisa.

[b]

TEXTUS IPSIUS HISTORIÆ.

PARS I.

7. Præcepta sæcularis doctrinæ, quæ rhetorica dicitur, in personis singulis demonstrandis, inter cetera esse traduntur; ut majores illius, qui prædicandus est, altiùs repetantur, & ita per gradus quasi filo quodam, ad ipsum linea deducatur, tamquam ex illis, ex quibus originem ducit, illustrior esse possit & clarior, comparatione ducta ab arbore, quæ annosa jam in ramis aruerit, ut sterilitatem, inquiunt, ramorum radix fœcunda compenset, & quod in fructu non teneas, mireris in trunco. Fuerit hoc institutum illorum, qui tantùm quæ carnis sunt sapiebant, & non tam de propriis unumquemque clarè vel obscurè gestis, quàm de alienis, famosos reddi vel infames putabant: cùm stet contra ratio, plerosque ex obscuris sæpissime claritatem, ex clarissimis item alios probrosæ vitæ calamitatem mutasse. Longè autem diverso itinere ab his nostra incedit religio, in qua mentium ac morum potiùs ingenuitas, & vera spiritûs dominio vitiorum exuta libertas, quàm carnis vana ac rumens, & in morem fumi vanescens celebratur nobilitas. Apud hanc de pulvere suscitatur egenus, & de stercore pauper erigitur, ut cum principibus cælestis populi sedeat gloriosus. Nec desunt probationi documenta,

Majorum tituli hic neglecti.

[a] Mettensi nempe Episcopo, ab annu 964 in annos viginti, medius inter duos Adalberones. De eo plura superiùs ad annum 971. ubi de translatione sanctæ Luciæ,

[b] Hanc partem morte præventus auctor absolvere non potuit, ut diximus in Observationibus prævus, patetque ex autographu hujus vitæ, quæ desinit in legatione Hispanica Johannis, necdum Abbatis.

Ann. Ch. cmlxxiii bas xxvii — cum David ex paſcuis gregum in regnum ; Petrus cum conſciis paupertatis ex retibus piſcium in orbis totius attollitur principatum : quæque abjecta ſunt mundi & ignobilia, eliguntur ut potentia & nobilia confundantur, dicente autem ipſo hujus Principe inſtituti, *Si vos manſeritis in ſermone meo, verè liberi* (Joh. 8. 37.) *eritis, & veritas liberabit vos*, quod non eſt aliud niſi liberos vos faciet. itemque ipſius Principis præcone, *Ubi ſpiritus Domini ibi libertas* (2. Cor. 3. 17.); cuicumque de tanto munere libertatis gloriari licebit. Fruſtra ei illius antiquitatis enumeratio & nomina cinereſque majorum in laudis titulo conquiruntur ; niſi fortè ſpiritui carnem prætulerimus, cujus caduca nobilitas illi permanentis dedecus ignobilitatis ſuperducere conſuevit.

8. Sed quorſum hæc tam longis anfractibus circumducta? quoniam ſcriptoribus quibuſque, in quolibet, quem dicendum ſuſceperint, talia fere ex more ſumuntur initia, ut qua regione terrarum, ſub quo cæli climate, cujus linguæ vel gentis, qua conditione, cujuſve fortunæ parentibus prodierit, quaſi pro viribus futuræ rationis * primo ſtatim faciant fundamento. Quod ego in hoc noſtro quem tam copioſa ſpiritus generoſitas commendat, ſuperfluum judico laborari : cùm eum tanta conſummatæ virtutis gloria, tot perfectorum retro virorum proſapiæ ſic aut æquet aut proximet, ut quidquid felicium operum dignis de illis laudibus celebratur, in iſto velut mundiſſimo ſpeculo totum reſplenduiſſe monſtratum ſit. Ne cui tamen curioſiori minus feciſſe, & tamquam ex inopia materiæ hanc dicendi partem ſermo ſubterfugiſſe culpetur ; quàm ſuccinctè, ſi qua forte talium inſerere oportebit, comprehenſis melioribus & fructu ſalutari pleniſſimis tempora transferantur.

(* f. narrationis.)

9. Oriundus itaque hic Johannes ex territorio fuit partim Mettenſi, partim Tullenſi, villa olim regia, vocabulo Vinderia*, parentibus utique non nimium obſcuris, ſubſtantiæ ſane locupletioris. Patet provectæ omnino ætatis, ut fere nonagenarius crederetur, inter ſuos in facultate ſufficiens, omnibus æquus & bonus, ac ſine querela habitus, uſque ad infimum quemque cunctis ſe præbens accommodum : dumque ruri intentus, ac regendæ familiæ, quam ſecundum mediocritatem vitæ non minimam procurabat, plura ei ex juſto labore ſuccreſcerent, eſſerque poſſeſſionibus, ſumptibus, pecunia ex benedictionibus Domini admodum auctus ; hoſpitalitati, eleemoſynis, eccleſiæ quoque, prout poterat, honorificentiæ, ceteriſque bonarum fructibus actionum ſtudioſius inſiſtebat. Conjuge denique liberioris generis in ipſo ævo ſenili junioris ætatis ſumpta, hunc Johannem duoſque poſt ipſum procreat.

(Johannes ex territorio Mettenſi. — * Vendiere.)

10. Ipſe in domo paterna eo teneriori cura educatus, quo animus ſenis ; ut ad id ætatis editum, omnem impatiens arcebat injuriam : litterarum tamen primis vix elementis traditus addiſcendis, aliquamdiu non longe à conſpectu patris poſtmodum ; licet ægre, eodem patre ferente, Mettis, eis quæ tunc eſſe poterant ſcholis inſtituebatur. Nonnullo etiam tempore in monaſterio ſancti Michaëlis [a] ſuper Moſam fluvium ad ſtudia moratus eſt ; ubi tunc temporis HILDEBOLDUS quidam grammaticam profeſſus ex diſcipulis domni REMIGII [b] doctiſſimi ea ætate Magiſtri, ſcholas habebat ; cujus doctrina, ut ipſe multoties poſtea fatebatur, incertum incuria an quodam (ut apparebat) ſupercilio, cum tamen à patre ſæpiſſime non mediocriter muneraretur, macram ſatis frugem ſcientiæ eum contigit retuliſſe.

(Litteris vacat.)

11. Patre jam inde brevi deficiente, cum ipſe adoleſcentiam jam videretur ingreſſus, poſt aliqua, matre, utpote juniore, thalamum innovante,

(Patre mortuo familiam curat.)

[a] Hujus monaſterii Chronicon editum eſt in tomo Analectorum : cujus loci Abbas erat Hudo ſeu Odo, de quo in prologo iſtius Vitæ. Floret etiam nunc hæc Abbatia ſub Congregatione S. Vitoni.

[b] De Remigio actum eſt ſuperius ad annum 966. ubi de Frodoardo Preſbytero Remenſi

ſolus

ANNO CH. CMLXXIII FEB. XXVII

solus fratrum totiusque familiæ domesticæ curator relinquitur. In ea parte actualis scientiæ vel rerum omnium domesticarum administratione quàm strenuus, cautus & ingenio ceteris propemodum hominibus præstantiori emicuerit, ut agro, pecore, familia & his instituendis atque alendis substantia non mediocri locupletatus; deinde in artium diversarum, quæ ad variam supellectilem usui sunt, exercitio & dispositione quantum valuerit, ut fere in mundanis negotiis nihil esset quod eum præteriret; de his omnibus silere melius puto, quàm parum digne conscribere: præsertim cum multorum adhuc horum reminiscentium testimonia sufficienter supersint, ex quibus, si quos hæc cura pulsat, facilè possint doceri.

12. Usque ad exactam itaque virilem ætatem in domo propria versatus, diversorum tam sæcularium, quàm & ecclesiasticorum, honestæ dumtaxat vitæ, hominum familiaritati in variis officiis & negotiis per omne id tempus, prout opportunum fuit, adhæsit: ex quorum contubernio optimam sibi formam vivendi, exemplumque conduxit. In domo Comitis RIQUINI [a], præstantissimi ea tempestate & in omni genere agendarum rerum prudentis & sagacissimi, per annos aliquot obversatus, plurimum exinde sibi cepit profectum. Nam & ecclesiam villæ ipsius ex qua ortus est, dono ejusdem Comitis possidebat. DADONIS etiam summi ingenii & famosissimæ sanctitatis, Episcopi Virdunensis, non parvo tempore frequentiâ usus est; qui sibi quoque eum, ob bene meritam indolem, vivaxque in eo perspectum ingenium, perpetuum facere cupiebat. Sed quas ob causas non obtinuerit parum comperimus.

[a] Riquini Comitis dono ecclesiam Vinderiæ possidet,

13. Cuidam deinde nobili viro VVARNERIO, in confinio Tullensi, causâ ecclesiæ sancti Laurentii, in villa Fontaneto eidem civitati adjacentis, se nomine Domini socians, ejus officiis quam familiariter insistebat. Ea occasione Tullo ei tunc temporis frequens recursus, quia cum hac ex proximo, altera quoque, quam simul genitalis soli retinebat, ecclesia ejusdem erat diœcesis. Unde BERNERUM Diaconum ipsius sanctæ sedis, in subjectione ecclesiastica fortitus Magistrum, virum sanè & opinione sanctitatis & litterarum scientia eo loci satis celebratum, studio lectionis apud eum intentiori cura operam tunc cœpit impendere. Altiùs autem sibi eatenus sic tempora prætermisse dolebat, ut de integro rursus scholas innovare cogeretur. Puerulus siquidem in diversa (ut dictum est) præceptoribus ad studia commissus, quamtulumcumque aurem inde vaporatam retulisse visus erat, totum id consequentium curarum mole pæne sopitum amiserat. Sed facilitatem ingenii, gratia juvante divina, ea citiùs damna lucri sequentis felici reparavit successu. Prima itaque elementa grammaticæ, primasque tantùm partes Donati, ex ipso Bernero audivit, eaque introductoria adspersione contentus, divinis se omnino transtulit scriptis; in quibus intra breve tempus tantum intelligentiæ prætulit lumen, ut omnium, novo miraculo, ad quascumque sapientum non difficulter occurreret quæstiones.

& alteram S. Laurentii.

Sub Bernero grammaticam discit,

& sacras litteras.

14. Ecclesiam porro sancti Laurentii, quam diximus, unico amore excoluit; & in ministerio ecclesiastico necessariis, quantum religiosius potuit, exornavit. Quotiens denique vacuum erat, strato ibi locato, per plures dies inde non recedebat, noctesque creberrimas orationibus continuabat: & quamquam sæculo adhuc voluptatem laxare videretur; secretius in oculis Domini pro locis & temporibus spiritualibus inhiabat. Ibi feminam quamdam ex gynæceo domini sui, divinis officiis sub velamine deputavit, quæ ut integra corpore loco sancto est tradita, ita usque sub debito fine naturæ sancta manens carne & spiritu, sub stipe ipsius ecclesiæ, nulla umquam attacta infamia, felix consenuit. Ibidem quoque peregrinum quemdam

Feminam piam ecclesiæ deputat.

[a] Apage Stemmata Lotharingiæ cum suo malæ fidei auctore, qui diplomata hujus Riquini nomine falsò conficta ingerere ausus est, quæ Baronio etiam viro oculatissimo fecerunt fucum.

ANN. CHR. DCCCLXXIII FEB. XXVII

Presbyterum æque pium sibi sociat,

jam provectæ ætatis presbyterum exceptum, dum beato fine excederet, aluit, & omni cura servavit. de quo plura bonæ actionis nobis pater Johannes narrare consueverat. quod scilicet operi divino nocte ac die intentus, nullo fere tempore; præter corporeæ necessitatis curam, limen ecclesiæ excesserat. Psalmos verbis & sensu distinctè, ut pæne syllabas eum recensere putares, assidue ore volvebat. Oratione pura noctis plurimum occupabat, cum ipsis cogitationibus voce ipsa confligens, easque quasi manu diverberans, Abite, inquit, vani & ignavi, non mihi psalmiculum ore subrahite. Ad Martyrem quoque plerumque querula voce clamitans, Laurenti quid hic agis, cur non me ab his vesanis defendis? Dæmones variis præludiis sibi obversari corporeis oculis testabatur, ut sæpe sibi infestissimi usque in quosdam corporis cruciatus dejicerent, lectoque per aliquot dies non consurgeret.

qui Presbyter ex Normannis exemptus, * la Beausse,

15. Hic idem de se referre solitus erat, tempore quo Nortmanni irruptionibus sævis circa Sequanam & Ligerim populabundi excurrebant, se ab eis comprehensum, & in puteo quodam nimiæ altitudinis, quales quæ in patria, quæ Belsa * dicitur, plurimi conspiciuntur (nam inde oriundus erat) dejectum, in nulloque penitus læsum, inde item extractum in alio profundiori præcipitatum, cùm nec sic opprimi potuisset, eductumque gladio ferire decerneret; tandem uno ex ipsis dicente, necdum eum pervenisse in genus terræ, quo mori deberet, divinitus, ut creditur, dimissum; cùm post aliquot horarum spatia, Nortmannis prætergressis, puteo se reptando utcumque exemisset, & iter ingressus fame pæne deficeret (nam triduo jam fere sine cibo manserat) repentè in mediâ viâ tres jacentes reperit panes, ex quibus usque ad prædictam ecclesiam sancti Laurentii pervenit. Is sine ulla cunctatione firmabat psalmorum virtute, quos semper in ore versabat, quos in ipsis etiam puteis consistentem se assidue decantasse fatebatur, de tot periculis liberatum: ab eo idem Johannes se ex multis, quæ fortè leviter gesserat, crebro monitum, & aliquando acriùs redargutum, multipliciter correctum sæpius gratulari solebat.

Psalmorum virtute, Johannem de levioribus admonet.

16. Sed & aliis quampluribus, si quos probatæ vitæ ac doctrinæ comperierat, solitario comitatu, quamquam secretò, interim adhærebat; paulatimque, & quasi per partes, à quibuscumque mundi oblectamentis subducens, castigatioribus se actibus applicare satagebat. Paulo ante dicto BERNERO Diacono maxime delectabatur, eumque honore & officio amplissimo venerationi habebat, pro eo quod non modò doctrina & vita ejus, quæ item vicem gerebat doctrinæ, apud ipsum proficiebat; sed & quod, si qua in se reprehendenda fortè vidisset, nequaquam his vel ad momentum parcere noverat, quin statim severiùs, &, si ita res exposceret, etiam publicè objurgaret. Erat idem Bernerus, inter cetera quæ bono odore de eo fama resperserat, religionis, & præcipue vitæ pudicissimæ à puero insignis, in vitia mordax, ut nec superioribus aliquando cederet personis. Eloquii nihilo minus multa ei venustas, & plurima in exhortando & persuadendo facilitas. Census ei non multum sumtuosus, sed nec omnino abjectus. Simplici enim victu vel tegumento contentus, si quid tamen eorum fuerat lautioris cultus, &, ut pæne notaretur, erat ita vir puri animi, sordium exteriorum attactum prorsus quadam sibi insita natura horruerat: tantumque pudicitiæ virtus mentem ejus totam pervaserat, ut quo fortè loco mulierem sedisse conspexerat, nullo pacto, illa recedente, eodem ipse vel fatigabundus succederet.

Bernerus idem præstat, vir religiosus & castissimus.

Johannes Geisæ sanctimo-

17. Interea Johannes & Mettis monasterio sancti Petri [a], ubi & domum vicinam habebat, sub occasione ecclesiæ quam tenebat, quæ cum villa pro-

[a] Monasterium sancti Petri hactenus incolunt Sanctimoniales Benedictinæ, de cujus origine dictum est in Sæculo 2 in Elogio sanctæ Vvaldradæ primæ ejus loci Abbatissæ.

ANN CH. CM LXXIII FEI XXVII

ptia eidem monasterio subjacet, hebdomadarius sacri altaris adscitus; post aliquod quàm ibidem officium ceperat tempus, tali ordine salutis ei occasio divinitùs providetur. In collegio puellarum ejusdem loci (quod nunc feliciter Domino miserante procedit) erat quædam moribus & conversatione remotior à ceteris, annis admodum puellaribus, nomine GEISA, quam amita eidem religiosa secretiori apud se custodia educebat. Hæc FREDEBURG dicebatur. Ea itaque Geisa cùm ad artiora se cotidie sanctæ conversationis extenderet, inter cetera sancti propositi ornamenta, etiam sub omni veste, cilicii usum addiderat. Johannes ejus instituti adhuc parum vix aut omnino ignarus, dum quadam die, quonam incertum loco, cum ea familiaribus, ut cum ceteris assolebat, sermonibus quædam insereret; à pectore puellæ intra interulam, quæ fuerat subtilior, umbram cilicii ad carnem latentis, sub dubio visu prospexit. Manu protinus ad explorandum quid esset injecta, ubi rem asperior tactus edocuit, stupore vehementi, & toto corpore tremore exhorruit. Quid deinde hic habitus prætenderet, percunctatus, verecundior illa, & rubore vultu adspersa, postquam aliquamdiu obticuerat, Nescis, inquit, nos non isti sæculo vivere, aut deservire debere. Hæc ad quæ plerosque deditos video, vana prorsus & animarum perditionem esse perpendo. Longè alius mihi animus ab his proprii tantum periculi sollicitam cogit exsistere. Plura in hunc modum sancti desiderii verba cùm replicasset, Johannes ab imo pectoris in alta excitatus suspiria, Væ, inquit, misero mihi & ignavissimo, qui tamdiu moras non modò steriliter, sed etiam perditè vivendo protraxi. Me virum, hunc fragiliorem sexum virtute præire oportuit. nam summo probro & contumelia, non solùm non consequor jam ambulantem, sed nec deses & totus inhærens terræ, ullo motu progredior aut coïmitor.

nialis exemplo commotus,

18. His igitur acriùs stimulatus, & supra quam alias antehac cujusquam exemplo virtutis accensus, de perfectioris vitæ institutione fixa mente deliberat. Studium itaque lectionis divinæ cum eisdem ancillis Dei summa vi statim arripuit, & primum sacræ Bibliothecæ [a] historiam veteris ac novi Testamenti percurrens ex integro; deinde quæcumque in divinis officiis certis temporibus in ecclesia frequentantur lectiones libri, qui Comitis [b] dicitur, orationes, & si qua sunt Sacramentarii in usus diversos, regulas supputationum temporalium, quæ coram antedicto Bernero Diacono priùs ex multa parte relegerat, memoriæ veraciter, ut nemo superius, commendavit. Præcepta canonicæ institutionis, hoc est decreta Conciliorum, judicia pænitentum, ordinem actionum ecclesiasticarum: ad hoc & sæcularium edicta legum, ad unum usque (ut ita dicam) verbum corde recondita mire continuit. Homeliarum, sermonum, ac diversorum tractatuum, in lectionibus Epistolarum vel Evangeliorum; sed & gesta sanctorum, si qua sunt, memorabilium, tantam concepit notitiam, ut quotiens postmodum ei opportunitas forte accessisset loquendi, ac si præ oculis liber adesset, à prima usque in extremam sententiam, ex ordine, tamquam visa persequens vestigia, verbis communibus universa revolveret. Cantibus ecclesiasticis sub idem temporis insudare nec erubuit, nec desperavit: & licet nonnulli, ut alieni ori ætate, deludi tacite riderent ingenium; pertinacia boni desiderii, quamvis duro eluctato labore, prorsus evicit.

de vita perfectiori cogitat.

Scripturæ sacræ studet. Canones, jus civile aliaque discit.

19. Hæc ei interim sanctorum negotiorum otia cum prædictis ancillis dei fuere: ex cujus etiam collegii multitudine, plerasque ab infimis delectationibus ad cælestium desideriorum flammas, igne divini eloquii permutavit;

[a] Bibliothecæ nomine hoc loco, ut alibi non rarò, liber sacra Biblia complectens significatur.

[b] Hic Liber Hieronymo in vetustis codicibus tribuitur, exstatque hac de re prævia sancti Hieronymi præfatio ad Chromatium. Idem liber memoratur non semel in testamento & litteris Gennadii Episcopi Asturicensis supra.

ANNO CH. CMLXXIII EID. XXVII

quæ nunc usque testes ordinis vitæ virtutumque ejus exsistunt. Jam verò in ceteris exercitiis spiritualibus, continentia, jejunio, vigiliis, orationum frequentia, vel reliquo labore corporeo, carnisque castigatione quanta se virtute accinxerit, & de die in diem melioribus se præparans, gratiâ Christi comitante in ulteriora semper tetenderit, sequentium attestatione operum forsitan melius demonstrabitur.

Piorum consortium quærit.

20. Ad mundi contemptum, & facultatum renuntiationem ex integro omni desiderio æstuabat: sed quo locorum se conferret, non facile prævidebar. adeo exemplorum copia se ex tota hac regione subduxerat; nec ullum omnino Monasterium in cunctis eis Cisalpinis partibus, sed & vix in ipsa Italia audiebatur, in quo regularis vitæ diligentia servaretur. Quia igitur, quo se verteret, ignorabat; quod solum poterat, virorum quorumdam, quos fama vulgatior à sæcularium conversatione sejungere videbatur, frequens limina obterebat, eorumque actionibus intentus, nec in collaborando inferior, mensem plerumque, aut eo amplius, nunc in istius, nunc in illius contubernio, & quoquo poterat obsequio exigebat. Mettis per id temporis duo continentis vitæ præconio satis celebres habebantur; alter ROTLANDUS scholæ Cantorum in domo sancti Stephani præsidens, & in remotioribus Oratorii sancti Michaëlis, quod erat in superiora ejusdem basilicæ sancti Stephani, orationibus, psalmis, Missarum celebrationibus, noctes diesque continuans: alter VVARIMBERTUS apud basilicam sancti Salvatoris, non longe à claustris clericorum, pari nihilo minus studio in rebus divinis Christo deserviens: quorum vitæ omnibus acceptissimæ testes adhuc multi supersunt; ex quibus, si quis velit, plenius potest addiscere.

Urbis reclusione relicta,

21. His itaque non parvo tempore cohærens, & multo divini operis labore seipsum exercens; etiam apud eamdem sancti Salvatoris basilicam, retrusionis cellulam, in qua perpetuo clauderetur, adorsus est. Sed credo loci incommoditate offensus, utpote medio urbis, & potiùs secreta quælibet silvarum animo meditatus, interim statuit differendum. Audita interea fama viri venerabilis HUMBERTI, qui Virduni reclusus & scientia litterarum Sanctarum, & laudabilis vitæ testimonio clarus, & merito sanctus ab omnibus eo loci habebatur, celeriter ad eum contendit, & brevi mutuis confabulationibus animo inter se coalescentes, aliquot dies cum eo exegit. Omnium [a] ibidem excessuum suorum puram confessionem deponens, ex eodem venerabili viro formam pænitentiæ cœpit. Carnibus, ut putatur, ab ipso tempore omnino abstinuit, & jejunia sibi semper amica infatigato rigore arripuit.

ad Humbertum se confert [a] Confessionem facit.

22. Cùm vero comperisset, & alterum quemdam solitarium in vicinia, ejusdem civitatis, intra remotiora saltus, qui Argonna [b] dicitur, commorari; etiam hunc eadem fervoris instantia adiit, si fortè ibidem desiderio diu concepto de eremi habitatione satisfacere posset. Hic autem solitarius, LANTBERTUS nomine, & moribus & scientia omnino rusticanus erat, & nisi quod multus labor, quo satis superque durissimo, & velut irrationabili seipsum atterebat, eum aliquatenus in rebus divinis commendabat; aliàs stolidus & agrestis totus patebat, ut qui fortè infirmorum eum conspexerat, risum tenere vix posset. Tegendi corporis, etiam & verecundiorum ei cura postrema. Similiterque cibi vel potùs longè ceteris mortalibus usus dissimilis, modium integrum farinæ in unum plerumque panem redegerat, qui mensem aut certe duos ei sufficeret, donec præ nimia duritia, nisi securi non posset effringere; indeque sibi particulam ad pondus cotidie prætriperet.

[b] Lantbertum adit doræ & agrestis vitæ eremitam.

[a] Hoc Confessionis generalis exemplum præcessit confessio sancti Eligii, qui, teste Audoëno in lib. 1 de ipsius vita cap. 7, *metuens, ne aliqua suum delicta pectus frustrarent, omnia ab adolescentia sua coram Sacerdote confessus est acta.* Novitii initio probationis apud Cluniacenses idem faciebant, ex Udalrico.

[b] Argonnæ saltus ac tractus à sanctæ Manechildis oppido ad Mosam usque porrigitur, vulgo *Argonne.*

Item lebetem permaximum, olere ac legumine simul plenum, in unum excoxit, quod repositum cotidie, dum quid residui fuit, ad mensuram aquâ crudâ resolutum percepit. Subito quolibet mentis impulsu ex eremo se proripiens; villas & civitates subintravit, itemque repente cellulâ condidit; noctis plerumque medio Missas exorsus, etiam si sic animus tulit, vesperi aut ante, aut sub lucis crepusculo, post bidui triduive jejunium, ut defectio corporis fuit: non diei, non noctis ullum tempus, in reficiendo servatum est.

23. De cujus conversationis vario proludio Johannes nihil motus, multotiens etiam tantas in imbecillo corpore vires cum quodam stupore secum compensans; (erat enim macie & squalore nimio confectus) cum eo aliquamdiu est commoratus, cellulam quoque sibi ad habitandum compegit. Plures tunc ex vicino civitatis illuc visendi gratia venientes, & quæque necessariis usibus conferentes, non minimum in sancto desiderio accendebantur: inter quos & præfatus Humbertus plerumque accedens, subindeque recedens; nonnumquam & aliquot dies subsistens: & quidam vir natione Brito [a], Andreas nomine, liberalibus apprime studiis eruditus, sed & animi virtute præpollens, & (quod his majus est) in divina admodum studiosus. Hic de patria insula, infestatione Nortmannorum, cunctis ejusdem insulæ incolis, aut occisis, aut fugatis, cum pluribus aliis doctis æque ac sapientibus viris pulsus; à reverendæ sanctitatis Episcopo Dadone, cujus supra mentio facta est, in Monte-falconis [b], cum nonnullis qui cum eo advenerant Britonibus exceptus, & satis liberaliter est procuratus.

Cellulâ inclusus invisitur.

24. Cum his communicato consilio, utrum loco eodem sibi salubre ac frugiferum esset manere, illi utpote, & illius portentuosæ stoliditatis eremitæ morum non ignari, ab ejus cohabitatione omnimodis animum deflexerunt, maxime eodem Humberto suadente, ut Romam, memoriam beatorum Apostolorum, supplicatum priùs adire tentaret; quod iter ipse jamdudum Deo propitio exegerat; & sic demum, vita comite rediens, quod in commune ratio demonstraret, pariter exsequerentur. Mox moras omnes animi fervore disrumpens, sumptu sanè non ignobili facto, iter magna ope maturat. Sociatus est ei Bernacer quidam clericus, multo ante tempore cum Warimberto illo, de quo supra dictum est, Mettis apud ecclesiam sancti Salvatoris versatus, manu libraria ceteris ejus temporis non inferior, canendi disciplina admodum præstans, sed & artis calculatoriæ studiosissimus, ceteroque ingenio in rebus non minimum pollens: tenui quidem re, sed devotione in divina optime cumulata.

25. Postquam verò Romam veniens, vota sancti desiderii circa loca quæque sancta explevit; cupido eum in ulteriora tendendi ampliùs cepit: ibique aliquibus ex comitatu relictis, ipse cum prædicto Bernacro, paucisque quibusdam expeditior, usque montem sancti Angeli cognomine, qui Garganus dicitur, ocius percurrit. Ipso tamen itinere Montem-Cassinum beato Benedicto insignem, & congregatione Monachorum frequentem conscendit: cumque ipsis servis Dei aliquot dies remoratus, sancti propositi vestigia, quæ ibi nonnulla supererant, curiosiùs exploravit. Interiora etiam illa marini finus, quæ civitati Neapoli adjacent, servorum Dei habitacula sub nomine sancti Salvatoris, montem Bebium [c] haud procul perpetuo vapore fumantem miratus, penetravit; eorumque orationibus se commendans, nonnihil

Garganum ac Casinum.

a Arbitratur Bollandus, Andream, de quo hic agitur, ex Britannia Armorica oriundum fuisse. Verùm cùm insulæ nomine indigitari non soleat hæc Galliæ provinciæ, satius videtur de Britannia majore exponere, maximè cùm tunc temporis à Danis, quos scriptores Anglici Nortmannos vocant, infestaretur. Vide infra in vita sancti Cadroæ num. 16.

b De Montis-Falconis monasterio, *Montfaucon*, quod à Monachis ad Canonicos sæculares à pluribus jam sæculis transiit, aliqua diximus in Sæculo 3 pag. 536. ac de eo videndus Frodoardus in lib. 4 historiæ Remensis cap. 39. Dado Episcopus fuit Virdunensis ab anno DCCCLXXX ad DCCCCXX.

c Vesuvium intelligit, qui ab Anastasio quoque Bibliothecario in vita Benedicti II *mons Bebius* appellatur, ut notat Bollandus ad hunc locum.

ANN. CHR. CMLXXIII FEB XXVII

benedictionis *, ex his quæ secum tulit, eisdem servis Dei largitus est.

* id est muneris

Inde redux monachi vitam in propriis ædibus ducit.

* l. satius.

26. Tandem, Christo duce, felici cursu, & cunctis sibi prosperè cedentibus domum regressus; nec mora, monitore suo Humberto convento, consilio ipsius, quia locus desideriis eorum aptus nusquam occurrebat, secum interim domi subsistere, & si qua piæ actionis poterat, ibidem exercere, quamquam admodum ægre spatiis * duxit. Eratque, utpote qui figuram hujus mundi præterire quantocius attendebat, habens tamquam non habens, emens tamquam non possidens, utens hoc mundo tamquam non utens, & jam totus cælestibus flagrans, specie sola res transitorias disponere videbatur. Ceterum vita ejus in quo à Monachi instituto differret, haud facilè quisquam discerneret, ita pernox in vigiliis, orationibus, noctes diesque conjungens, lectionibus sacris, studio vix aliquando interciso, inhærens, omnique castigatione temporis sese coërcens, crucis auctorem satis in sublime cruce levatâ, nisu indefesso cotidie sequebatur.

Ejus jejunia,

27. De tenore jejuniorum ipsius an quid sermo dignè valeat explicare, prorsus non sentio. quæ tanta pertinacia ab ipsis initiis sibi indixit, ut si qui forte erant ex sibi adhærentibus, qui hæc cognoscere poterant, miraculo stuperent ingenti, quomodo vel extremo spiritu respirare in tanta austeritate sufficeret; qui potius, in augmentum admirationis, postquam diem aut etiam biduum plerumque sine ullo cibo ac potu, ut nec modicum quid gustarer, transegerat; incredibili virium integritate & facie lætiori, agilis & constans ad opus quodcumque incederet. Id verò ipsum ex ore ipsius nobiscum confabulante sæpe audivimus, quod in diem alterum frequenter omni cibo vel potu carens, jejunia extraxerit. Fatebatur enim dum quidam fratrum dura aliqua refugientium aquam in potu male sibi conducere quererentur, nemini, æque ac sibi, priùs, præ continuo usu vini, aquæ perceptionem exosam fuisse: adeo inquiens, ut si qua dierum mihi vino fuerat abstinendum, aquam stomacho nauseante, panem etiam ipsum per totam diem, cum omni cibo funditus respuerim.

aliæque virtutes.

28. Præterea quàm celer, & tamquam ne quis se prior irrueret, festinus armaturam cælestem induerit, quoque robore contra virtutes contrarias, bellum Christo ferens susceperit, carneque ac spiritu reluctantibus, cum pars melior de palma semper contenderit; tamen semper periculi metuens redivivi brachia numquam remiserit; utque inter hæc, vitiis hinc propulsis, virtutibus hinc intromissis, ædificium morum optimè compositorum structurâ perpulcrâ erexerit; magnorum ingeniorum vires vix posse expedire existimo: cum certè hæc ad ea, quæ divino munere post in conversatione monasteriali peregit, initia, quædam velut & abjecta valeant reputari. Hæc autem omnia intra abdita domus Deo solo teste, vix aliquibus ex familia consciis, operabatur, cavens omnino scire sinistram quid faceret dextera: & ut teneræ plantationis virgultum, priusquam sufficienti irrigatione radicem defigeret, manus atque ventorum contactum non bene credulum devitabat. His ergo, quoniam ad dicta rebus exæquanda ariditas ingenii minime sufficit, prætermissis, ordinem rerum potiùs exsequamur.

Einoldus Tullensis Primicerius & Archidiaconus. a b

29. Sanctus pater, & unicum in his regionibus postmodum lumen Monachorum, Domnus EINOLDUS [a] ipso tempore Tullo in summo omnium bonorum exemplo vitam ducebat. Is in scientia litterarum, tam sæcularium quàm divinarum, ea tempestate inter suos nulli secundus; cum esset sedis ejusdem primo quidem Primiscrinius [b], postea autem etiam primus Archi-

[a] De Einoldo seu Eginoldo actum superiùs in Observationibus præviis num. 2

[b] *Primiscrinius*, inter spatia versuum propria manu apposuit clarissimus Jacobus Sirmondus in nostro autographo: quæ Primicerii dignitas etiam nunc in ecclesia Mettensi perseverat. De alio Tullensi Primicerio infrà num. 57.

diaconus, cunctarumque opum affluentia dilatatus, amore cælestis desiderii tactus, cunctis quæ habuerat usque ad filiquam (ut dicitur) distributis, tantùm simplici veste retenta & libris ac veste sacerdotali, in cellula claustro clericorum adhærente sese cohibuit: & triennium fere in summa & ardua continentia vitam agens, raro usquam, præterquam ad ecclesiam Missas celebraturus, aut nocturno orationis obtentu processit. Servulo tantùm uno contentus fuit, qui ad quæque forinsecus necessaria mittebatur. Nam nisi quæ Episcopus loci vir venerabilis GAUZLINUS, in misericordiæ operibus sanè memorabilis, aut Religiosorum quicumque misissent, nullis aliis sustentabatur. Clientulus quoque ex clericis unus, qui Missas celebranti assisteret, derelictus. De qualitate indumenti, cibi vel potus, qua cilicii assiduitate, jejuniorum frequentatione, pænitentiæ austeritate, sese damnavit, superfluus esse vereor in dicendo: cùm etiam copiam quamcumque verborum operationis ipsius superet magnitudo.

ANNO CH. CM LXXIII FEB. XXVII Pauperibus sua distribuit.

Cælitus animatus,

30. Hic dum die quadam solus resideret in cellula, vocem de repente, unde aut à quo editam nesciùs, claro omnimodis sono hæc audivit dicentem: Sustollam te super altitudines terræ, & cibabo te hereditate Jacob patris tuì, os enim Domini locutum est hæc. Paullulum inde attonitus, & secum, ut fit, multa animo reputans, postquam misso circumquaque ministro, si fortè puerorum aliqui è scholis vicinis, dum recitant, hoc protulissent, ac neminem toto id temporis spatio in quolibet loco contiguo fuisse renuntiante; vir prudentis ingenii, gratiæ divinæ sibi oraculum, in spem fiducialius deinceps de donis Domini præsumendi, directum fideliter intellexit. quod apud se quidem ipse forti custodia animi servare studuit reconditum; rebus autem postea in ipso omnium eorum fides est subsecuta. Et hoc quidem de initiis tanti viri breviter pro loci negotio inseruimus. Ceterum tanta felicium gestorum ejus exstat materies, ut & proprium opus, doctioribusque merito arripiendum, desiderent, & amplissimo audientibus & imitari volentibus fructu possint exsistere.

31. Cum itaque hic Johannes, & ipse Domnus EGINOLDUS tam propinquis locorum intervallis abessent, alter alterum, nisi facie sola & locutione commoni non noverat, adeo uterque popularis fugitans gloriæ sese tantum testibus fruebatur ac Deo. Cùm interea, casu quodam, supra memoratus Humbertus, è cellula, qua se jamdudum Virduni recluserat, eâ, quo nescitur obtentu, effractâ, eumdem venerabilem patrem Eginoldum ex improviso Tulio convenit. Is enim inter raros alios vitæ ipsius jam pridem conscius fuerat. Viro sancto ad tam insperatam ejus præsentiam stupefacto, præsertim quod fama ad se certo detulerat, lege [a] reclusionis eum intrusum fuisse; causisque egressionis acceptis, inter quas præcipua erat, ob hoc se advenisse, ut eremum potius simul expeteret, ibique molto melius, quam in urbium frequentia, omni hominum molestia liberi domino deservirent: consilio clam inter se conflato, ipsi per se, cunctis arbitris procul, flumine Mosella oppidum ipsum præterfluente trajecto, & specu quodam in saltu vicino reperto, ibidem se, tamquam perpetui eremitæ futuri recipiunt: mox quibusdam religiosis ex oppido virom sanctum requirentibus, & quamvis locum aditu difficilem amore superantibus; ubi eos convenerunt, cœptum hujusmodi (quod nulli utique bono umquam esset probabile) saniori consilio dissiparunt. Tanta siquidem loci iniquitas fuerat, ut nec ipsi cuiquam labori ibi insistere, nec à quoquam facile eis quicquam necessariorum posset conferri. Sed & ipse, ut erat vir consilii, non difficulter meliori sententia flexus, amicam continuo reperit cellulam, Humberto Virdunum ad sua se interim recipiente.

cum Humberto in eremum se recipit.

uterque ad priorem locum redit.

32. Qui dum rursus eum crebrius reviseret, quadam die inter cetera quæ

[a] Quippe non licebat iis qui semel in cellam sollemni more reclusi erant, ex ea umquam egredi, ut aliàs notavimus ex Regula Solitariorum, auctore Grimlaico, in Actis sanctæ Vviboradæ supra.

ANN. CH. CM LXXIII FEB XXVII.

familiaritas illa parere adsolet colloquia, dum si qui fortè alicubi ad id temporis, qui ad sancta desideria adspirarent, exsisterent, vicaria interrogatione percontantur: hunc de quo agimus Johannem, sibi (ut præmissum est) optime notum adduxit in medium, de cujus laudabili conversatione cum plurima replicaret: Hominem, inquit Einoldus, olim cognosco, & ad me crebro venientem usu communi expertus sum: utrum autem harum rerum, quibus nunc prædicatur, ei mens inesset, aut studium, necdum vel tenuiter advertere potui. At ille: Ita, inquit, homo est, non passim cuicumque se, nisi notissimo, aperit, & id non facilè quidem. apud se enim omnimodis latens, vitam, qua in secretioribus sub oculis superni arbitri districtè admodum sese coartat, oculis hominum, ubi in publicum exierit, offerre summa vi atque arte dissimulat. Attamen à vobis evocatus citiùs aderit, & mutua vestri collocutio, me nihil extra quam res est, de eo afferre facile comprobabit. Nuntio mox se eum velle videre, & alloqui insinuans; ita conduxit, ut ipsius staret arbitrio, utrum ipse eum domi, an ille se Tullo conveniret; quidque horum mallet, resignaret. Johannes ad totius probabilis officii semper exsecutionem non segnis; Discipulum, inquit, potius obviam ire decet magistro; ego, ut dignum est, Tullo eum convenio. Ut ergo advenit, Humberto adhuc ibidem eum operiente, quam familiariter sibi alterutrum atque officiosissime adgaudentes, omnibus è conspectu remotis, de causa propter quam illum accersitum miserant, conferre cœperunt: tandemque, ubi post non modicam rerum cælestium confabulationem, desiderii sui alter alteri jam fida secreta refuderat. Consilium exinde sibi vitæ ducendæ, uti quibus sæculo penitus erat animus renuntiandi, cura sollicitiore disquirunt.

Johannem ad se accersit Einoldus.

de sæculo relinquendo cogitant.

PARS II.

33. Sub hoc Johannes causam sibi ratus opportunam accidisse, totius suæ conventionis cum viris religiosis ei seriem pandens, & maximè apud quos Mettis sibi frequens tunc solum erat recursus (nam à cæteris aliorum locorum jamdudum abstinebat) quanta viti ipsi in eamdem sententiam concordia conspirassent, aperuit. Illò quam facile animis ad hoc inclinatis, ut secum ipse eosdem viros conveniret hortatus est. Ita, Humberto tunc propria repetente, ipse post dies aliquot Mettis accedens, & super sancto virorum illorum instituto non modicè delectatus, aliquamdiu etiam apud eos commoratus, interdum verò ad propria suo tempore recurrens, memoria semel acceptæ dulcedinis, quasi moras diutinæ absentiæ ægre ferens, suam eis præsentiam citius revocabat. Erant autem religiosæ illæ, de quibus supra dictum est, apud sanctum Petrum feminæ, Geisa & amira ejus, aliæque nonnullæ, & SALECHO clericus sancti [a] Martini ultra fluvium Mosellæ, & RANDINCUS [b] presbyter tituli sancti Symphoriani extra portam urbis meridianam, apud quem & crebrius, pro loci secretioris usu, conveniebant: & BERNACER Diaconus, comes Johannis jamptidem Romani itineris. nam duo illi, de quibus memoravimus, vitæ præstantioris, ROLANDUS & VVARIMBERTUS, jam vitâ decesserant. Cum his veluti in quibusdam cælestium disciplinarum scholis, sanctorum ingeniorum viribus seipsos cotidie in studiis omnium probatarum virtutum exercentes duo ipsi viri præcipui, aut lectionibus aut orationibus, seu certe mutuis ad cælestia cohortationibus insistebant; ipsosque, cum quibus versabantur, ad majora, sui imitatione, ampliùs atque ampliùs provocabant.

34. Sed & idem venerabilis Einoldus jam & ipsa, ad quæ interdum recurrere videbatur, propria civitatis Tullensis, funditus sibi præcidens, dum cum ipsis tamquam mansionem perpetuam statuit, eosdem pariter omnes ad

[a] Monasterium erat, forsan tunc ad sæculares conversum, sed paullo post monachis restitutum, de quo agendum 10 Sæculo sequenti ad annum 1065. ubi de translatione Sigeberti Regis, istius cœnobii conditoris. *Salecho Abbas* dedicationi ecclesiæ S. Maximini Trevirensis anno 942 interfuisse dicitur apud Brovverum an Salecho iste?

[b] Sic legitur in autographo nostro, non *Randincus* seu *Ransingus*, quo nomine affectus est S. Rodingus, cujus acta dedimus in Appendice tomi superioris.

renun-

renuntiationem quoque rerum omnium impellebat. Unde cum de his instantius consultarent, loca in quibus communem vitam professi pariter habitare possent, sollicite pertractant. Ad hoc, nullo eis, in his dumtaxat regionibus, qui sibi ad ea quæ mente conceperant, opportunus videretur, occurrente, (adeo sæculi macula quædam cuncta fere cœnobia offuscaverat) longinqua quæque & peregrina deligere statuerunt. Hoc cum omnibus uno animo, eademque sententia placuisset; Johannes, superiore profectione sua Italica circa Beneventanas regiones loca se quædam in desertis valde opportuna asserit conspexisse, in quibus labore manuum, ad exemplar antiquorum sanctorum, facili victu vitam ducere possent; quæ utique & vinetis, & situ, & vastitate obductis copiosa, & cetero usu mortalibus per omnia essent accommoda: ad hoc & Montis-Cassini, quem subierat, & propriis visibus exploraverat mentionem adducens, simul & illius abditi intra sinus marinos sancti Salvatoris cœnobii, quod monti-Bebio imminet. Postremo in id omnes assensi sunt, ut quantocius profectionem illuc maturare decernerent. ANNO CH. CMLXXIII FEB. XXVII & de petenda Italia statuit.

35. Cum ecce divinitus, ut certum est, hoc procurato, ad notitiam Episcopi, magni postmodum rerum divinarum recuperatoris, domni ADELBERONIS, hæc omnia perferuntur. Bernacer enim unus ex ipsis, dum ecclesiæ sancti Salvatoris post domnum Vvarimbertum stipe domini ejusdem ecclesiæ, magni & memorabilis viri LANTBERTI deserviret, eodem domino suo secretius evocato, rem omnem ordine aperit: meritisque sanctitatis domni Einoldi atque hujus Johannis, cererorumque, qui cum eis erant, & fervore sanctorum desideriorum eidem plenius intimatis, & qualiter, quoniam in his regionibus non eis aptus occurreret locus, ad serviendum Domino exteras destinarent petere regiones; id ab eo interim accepit responsi, ut quoquo pacto eos retinere tentaret, dum ipse opportunitate temporis capta, Episcopo ea insinuaret. Quod, Domino faciente, citius ex voto cadente; quæque si hi super viris eisdem erant comperta pleniter explicat; addens ad hoc summo utique probro hanc maculam eis omnibus post sæculis inurendam, si hi famuli Christi tanta spatia ejus Episcopi, Deo propitio sic in immensum dilatati, ita sibi causarentur præclusa, ut quia nusquam exciperentur, in longinqua quædam sub cælo incognito properarent; frustraque tot ditionis ipsius esse monasteria, si modò ab his tam brevis numeri homines pellerentur. Adalbero id resciit.

36. Episcopus cum nihil sibi umqnam magis desiderio fuisse respondisset, quàm ut penes se retinerentur; ac vicissim ab ipso Lantberto de loco habitationis eorum exquireret: ille Gorziam monasterium non multum ab urbe longiùs eis optimè posse concedi respondit. Ibi repente viro prudentissimo, quid aliquando, antequam apicem pontificalis honoris attingeret, super loco eodem sibi in voto fuerit, secum animo reputante; nec humano consilio, sed divina cura rem agi considerans, nihil omnino cunctatus firmat sententiam: interim rem taceri jubet, dum tempus eos detur acciri. Erat locus idem, ex qua olim fuerat specie præstantissima, jam longo situ pæne præferens solitudinem, & præter paucos in veste Monachi inibi habitantes, quibus diurnæ stipis vix modicum quid inferebatur, cetera, ornatu omni submoto, fœda locum facies obsidebat. Possessionum quicquid exterius fuerat, ADELBERTUS Comes, vir genere quidem clarus, ingenio autem ferox ac violentus, nec bono cuiquam fere umquam morum probitate probabilis, ex beneficio Episcopi, cui militabat, gratiâ sanè ingratâ tenebat, cognatus ipse jam dicti Lantberti, (nam ejus sororem habebat) iidemque inter se quibusdam animositatibus dissidebant. Ergo idem Lantbertus postquam animos Episcopi ad hoc inclinatos persensit, Bernacro celeriùs refert, ut viris, quantum potest, persuadeat, quo mox coram venientes, quem sibi locum deligere malint, fuerint percunctati, omnibus prætermissis, Gorziam postulent. Gorziæ monasterium eis offert. Gorziæ miserabilis status.

Ann. Ch. cmlxxiii Feb xxvii

37. Dum hæc clandestinis inter hos agitantur consiliis, omninm horum adhuc illis ignaris & de peregrinatione maturanda tractantibus, alius item ipsorum, cui nomen RANDINCO, absque licentia Episcopi, sub quo stipe canonica alebatur, & titulo supra memorato desetviebat, se, vel quibus deputatus esser, deserere, vel quoquam perpetuo posse secedere, non satis inregrum sibi videri suggessit domno Einoldo. quo nullo modo improbante, immo canonicam sic se habere regulam asserente, ad hoc & ceteris, ut ociùs fierer, in commune ferentibus; Bernacro mediante, per virum clarissimum, omniumque apud Episcopum consiliotum intimum Lantbertum, conspectibus Episcopi præsentatur: ubi cum gratia habitûs postulandi, quid reliquis quoque esset in voto ex ejus narratione palam petclaruisset; omnes qui fotrè constiterant, admiratione gaudio intermixto, ne tales ac tanti desiderii usquam dimitterentur, dignaque eis providererut potiùs habitatio, vocibus orabant & precibus.

38. Mox omnibus coram accitis, seque dignè ac teverenter exceptis, post audita ac teddita vicissim colloquia, ubi Episcopus quam promri in eos animi esset exposuit, locum sibi ad votum quocumque in suo Episcopio copiam eis dat eligendi. Illi spatio brevi inter se conferendi petito & accepto, Bernacer, ut clam doctus erat, Gorziam nominat, ceteris incerto nutantibus, eo quod peregrinatio eis multo dulciùs complaceret. Johannes quo majore nemo ardore exsilii æstuabat, astu quodam, tamquam id omnino esset impossibile, Optimè, inquit, neque alter quisquam melius postulabitur, æstimans videlicet, eo sibi denegato, pro eo quod Adelberto nullatenus terra videretur posse extorqueri, uti qui magnitudine, porentia ac ferocitate cum sui, tum fratris BERNUINI Virdunensis Episcopi, acerrimæ pariter mentis viri, plurimum ac pæne in immensum niteretur, sua nihilo desideria remoranda. quod longe aliter, Domino disponente, provenit à consultatione. Namque mox introgressis cùm quid convenisset tetulissent, Episcopus nihil omnino differens, sine ulla cunctatione, ut jam dudum animi fervore conceperat, locum protinus juri eorum contradidit. Nec multo pòst eriam terram eidem Adelberto sublatam querens [a], utique ad vim non minimam spectare videbatur, licet ei præ magnitudine devotionis postrema haberetur, Monachis ex integro teddidit.

Adalbero ubi sepulturam eligit.

39. Quanto autem studio vel ipsos, vel locum unicè præter cetera dilexerit atque coluerit, oculorum magis quàm sermonum fide petendum est. Ut brevi ex illo dudum squalore detertimo, cuncta loci illius habitacula in novam quamdam lucem, & gratam aspectibus resplenduetint venustatem: ubi etiam, ut mox inde ab initio præoptaverat, sepulcro sibi quam longissimè ante obitum collocato, Domino miserante venerabiliter est tumulatus: præstititque ei gratia Christi opere adimplere, quod quondam ante nonnulla ordinationis suæ tempora, tacito sibi in mente voto, obvenerat. Nam tempore VVIGIRICI [b] prædecessoris sui, cum quadam dierum populo admixtus, qui ex urbe ad idem Monasterium, angustia siccitatis compellente, pedibus nudis processerat, ipse quoque ad Martyris [c] ibi quiescentis beati Gorgonii sepulcrum usque venisset, horrentemque loci situm vidisset, ita ut juxta altaria, ipsa vestigia fœda animalium deprehenderet, ubi se ad orandum prostravit; altius præ tanta Prælatorum incutia circa loca sanctorum ingemiscens, in hæc (ut ipse postea referre consueverat) verba inter orandum prorupit. Si indignum me, inquit, ô pietas Christi immensa, & tuum, qui hîc ades testis Domini, pium auxilium, hujus sanctæ sedis tuæ ministrum

[a] Ita legendum ex autographo: malè apud Bollandum, *qua res usque ad . . . non minimam.*

[b] Vvidricus appellatur in historia translationis sanctæ Glodesindis, quæ relata est in Sæculi 4 parte 1. ubi Vvidricus decem annos ecclesiæ Metensi præfuisse dicitur.

[c] De translatione S. Gorgonii egimus in Sæculi 3 parte 2. Chrodegangus Episcopus Metensis ejus auctor anno 765.

umquam promovere dignaberis, hanc loci hujus miserabilem, quam cerno oculis, faciem, in aliam ab hac habitudinem, te mihi adjutore facto propitiò, commutabo. ANN. CH. CM LXXIII FEB. XXVII

40. Audivit Omnipotens, & Wigirico non post multum tempus absumpto, cum ei BENNO [a] quidam, genere Suevus, in eremitica apud Tutegum vastam solitudinem aliquando vita famosus, zelo utique pio optimi tunc principis HEINRICI, Ottonis Cæsaris postmodum gloriosissimi genitoris, successisset, eoque, (quo profundo judiciorum Domini abysso incertum) à pristinæ sanctitatis, & eremo quæsitæ laudis dignitate deservente, ad ultimum lacrymabili rerum serie, à nefandissimis servulis in abditis excæcato, dum se se postea in concilio Episcoporum idem publicè officio abdicasset; ipse Adelbero, præter spem omnium, cùm esset regii quidem paterna simul ac materna stirpe longe retro usque ab hominum memoria sanguinis, sed ob rei familiaris inopiam, qua secundis matris nuptiis laborabat, censu aliquanto tenuior, consensu omnium, publicisque ecclesiæ legitimisque suffragiis in sacræ Mettensis cathedræ pontificium, Domino promovente, sustollitur.

a Benno Episcopatu Mettensi se abdicat

Adelbero succedit.

41. Cujus deinceps actus de die in diem felicius procedentes, ut Christo duce succreverint, & ut in Monasteriorum præcipue reparatione studium præ cunctis transfuderit, nequaquam brevi sermone stringi quisquam quæsierit; neque mihi id, si sapiam, arrogare præsumserim. Et certe res ipsa ita se cunctorum ingerit oculis, ut quicquid dictum fuerit, minus videatur, & multitudo factorum nequaquam exæquari valeat facultate verborum. Ecclesiam siquidem, quam superiorum temporum perturbatione ab omni pæne studiorum bonorum fervore, tam in divinis, quam & humanis detritam susceperat; ita secum Domino operante, ex nullo, ut ita dixerim, in summum repente statum provexit, ut quæcumque diœcesi suæ suberant monasteria, longo jam & veteri morbo ab opere rectitudinis languida & pæne desperata, regularibus disciplinis reddiderit, viros vita & doctrina probatos singulis quibusque locis præficiens, qui mundo perfectè abdicato, ceteris documento & disciplinâ proficerent. Clericorum ipsorum conciliabula, eo quod divisam cum sæculo conversationem non satis probabat, in monachorum instituta muravit. Sanctimonialium habitacula, quòd ea, etsi non re, fama tamen obscurari quàm ægre ferebat, omni sinistræ suspiciònis morsu eripuit, & ad idem, quo Monachos, institutum, & in nullo dispares observationes, pro sexus virtute coërcuit. Nec jam antiquioribus & eminentioribus contentus locis, ipsas quoque cellulas longius ritu vago dispersas, in quibus vix octo, aut certe minoris numeri clerici rurales, nuda verborum reddebant officia, Monachorum habitu & observationibus insignivit; utque tempora resque tulerunt, terras sumptibus eorum necessarias, & quæ locorum erant, restituit, & propriis usibus subtractas, egregia liberalitate additis testamentis contradidit.

Clericis monachos substituit.

Sanctimoniales emendat.

42. Sed quamquam omnium miro studio eum cura tenuerit, Gorzia tamen, ut dixi, unico sibi semper fuit amori, pro eo quod & principium operum ejus exstiterat, & sanctitas prædictorum virorum Einoldi atque Johannis cum præcipue oblectabat. quibus etiam, præ excellentia virtutis fidei & sapientiæ, in omnibus fere deinceps divinis seu humanis est usus consiliis, nec ferme aliquando, quicquid eorum promulgavit sententia, frustra tentatum est; ut contra, si quò extra egressum, sero pænituit.

Gorziam præ ceteris amat.

43. Ingressi sunt autem idem monasterium anno Incarnationis dominicæ DCCCCXXXIII, obtinente partem Franciæ regni quondam Lotharii HENRICO Germanorum Rege, quo gloriosissimus OTTO Cæsar, omnium totu præconia superans, & universo orbi non minus gloriæ, quàm fru-

Johannes eò secedit cum sociis anno 933.

a De Bennone superiùs actum est ad annum 940.

ANN CH. CM LXXIII FEB. XXVII

ctui natus, exortus est: Franciam autem occidentalium partium LODOVVICO [a] filio Karoli, qui bello [b] apud Suessionum civitatem, nota fama, nec victus, nec victor, in custodiam ad mortem usque detrusus est. Ut autem eos pariter superior descripsit conventus, ita omnes sacræ militiæ successerunt, id est ipsi primi & novi duces exercitus, præstantissimaque ejus sæculi lumina, EINOLDUS atque JOHANNES, deinde SALECHO ex clericis sancti Martini citra Mosellam, RANDINCUS Presbyter tituli sancti Symphoriani, BERNACER Diaconus, de quo supra memoratum est: cumque his adolescentuli duo, TEUTHINCUS minister domni Einoldi, & TEUTHERUS, qui adhuc bonæ conversationis, superest cum RANDINCO presbytero, cujus erat nepos, admissus. In vestibus clericorum aliquamdiu incesserunt, donec Episcopo illuc veniente, & more monastico electione de sibi præficiendo Patre petita & accepta, cum institutione vitæ regularis, habitum quoque Monachi commutarunt.

Einoldo Abbate electo professionem emittit.

44. Uno enim voto, & pari sententia, domno Einoldo ab omnibus exclamato, ipse primus omnium Episcopo regularem conversationem ex instituto beati BENEDICTI scripto professus, & cruci dominicæ dedicandus, cucullo induitur: sequentes Abbati ex ordine profitentes, in militiæ cælestis & obedientiæ sacramenta, sub ipso omnes similiter pari modo conjurant.

fit Cellerarius.

Ad res extra curandas domnus Johannes doctus & gnarus earum eligitur: pauci, qui ex vetusta conversatione ibi supererant Monachi, ad exemplum novorum coacti, in communionem vitæ etiam ipsi assensi sunt. Census eis vel substantia primo admodum tenuis fuit, quam tamen interioris animi thesaurus facilè tolerabilem faciebat, fidesque in Deo plena, quæ nescit defectum: religiosos quosque ex locis diversis, in eam tamen primum nascentis gratiæ venustatem excitos, quibuscumque necessariis impendendis, ardore certatim altero alteri irruentibus impellebat.

Monasterio res tradit.

45. Ad hoc ipse Johannes, quæcumque in facultatibus pridem supererant, tamquam fidele Christo mancipium, immo probans in modico, quàm fidelis in majori esset futurus, illuc cuncta contraxit; ita ut ne propinquis aliquibus, vel ipsis etiam carne germanis, quicquam ex quibuscumque possessionibus relinqueret: quin potius ad cumulum gloriarum cælestium ipsos, qui tantùm duo fuerant sibi germani, ad divinum, post modicum temporis, secum subegit servitium, resque omnes tam in domibus, quam in agris, cum vinearum pulcherrima admodum copia, quæcumque partibus erant venturæ, in unum redactas, usibus communibus monasterii delegavit, conditione tamen ea proposita, ut dum ipse adviveret, in jus monasterii retenta, eo decedente, non aliter ab heredibus, si qui fortè proximiores tunc essent, repeterentur, nisi priùs in libris argenti triginta monasterio datis redimerent.

Matrem suam in stipem monasterii suscipit cum aliis.

Matrem quoque, secundo viro viduam, post nonnullum tempus, cum aliquibus ex familia ad se recurrentem, quòd jam provectioris esset ætatis, in stipe monasterii extra suscepit: ubi etiam plures annos ipsa sancta anus postea in bona conversatione, fratribus congregationis ipsius serviens deguit; & quæque in vestibus erant necessaria, ipsa cum suis aliquibus quæ secum in eadem stipe Monasterii manebant, strenuè satis ac fideliter exercebat, ibique in ipso devotionis obsequio diem clausit extremum.

a Ex hoc loco Bollandus arguit eos, qui Ludovici Transmarini regni initium statuunt anno DCCCCXXXVI. At certa est constansque hæc epocha in diplomatibus ipsius Ludovici, ut in Præfatione demonstratum est, nimirum ex Cancellariæ regulis. tametsi quidam historici aliter eam statuunt, sumto exordio à morte Caroli patris, quando in regnum ex jure succedere debebat Ludovicus, qui tunc in Angliam profugit, nec nisi anno DCCCCXXXVI inde reversus est, mortuo scilicet Rodulfo regni invasore.

b Accidit hæc pugna anno 923, teste Frodoardo in Chronico, in qua Carolus occiso Rotberto, qui se Regem ferebat, victor dici potuit: victus autem, quòd nihilo minus ab Hugone Albo, Rotberti filio, fugatus, atque ab Heteberto Viromanduorum Comite captus, trususque in carcerem est.

46. Cùm ad hunc usque locum nisu admodum debiliore evectus, in documentum prorsus hebetatioris ingenii, veluti viribus cunctis effusis, à cœpto tandem segnis, & tamquam multo opere delassatus brachia penitus dejecissem; nec ulterius viam, qua procederem, aut nullam aut difficulter inveniendam mihi superesse sperarem; inopinato studiorum omnium Lux, hac nostra nominandus ætate, & cum usui, tum ornatui rerum omnium totus natus, maximus & inclitus præsul domnus supervenit DEODERICUS, quo videlicet hortatore, atque impulsore, ut in principiis reddidi, unice præter cetera usus, ad hoc opus nimium audax prorupi. Is ubi me casu domi convenit, si quid jussi operis, seu quantum confecerim, requisivit. cui cum verebundus, uti egeni conscius ingenii, nec negare, nec libere quod quoquo modo ineptum & plenum nugarum edideram, offerre præsumerem, atque inter utrumlibet hæsitans trepidarem; ille schedulis sibi deferri jussis, ordine cuncta cucurrit. Tum vero velut eos qui sub luce maligna, diversum ab eo qnod se habet, res intuentur, modo quàm erant dissimili, eum cuncta efferre, & quibusque obviis palam jactare, satis quod mirarer nosse non potui.

Ann. Ch. CM LXX. aut Fer. XXVII.

Auctor à Deoderico & Poppone ad opus prosequendum impellitur.

47. Fortè ibi tunc Trajectensis seu Dabentrensis [a] ecclesiæ pontifex clarissimus, atque in grege doctorum admodum celebratus, domnus POPO adfuerat, festis Natalis Dominici, in communicationem gaudiorum, ab eodem nostro Antistite cum suo, id est ipsius Poponis, genitore, viro in rerum publicarum cura strenuissimo atque Comite Palatino, cui nomen BERNO, adscitus. Ei cùm eadem pariter, verbis non semel sufficientibus, ingeminans extulisset; ad me cum ipso ora conversus, ut cœpta nullo cunctabundus explerem, hortatu magis ac magis ampliore animos addere, & favore quam-plurimo, mihi tamen erubescendo, non desistebat accendere.

48. Quibus cùm in aliquam fortè facilitatem sese animus attolleret, ut pæne jam sibi possibile esse, ad quod tanto plausu instigabatur, promitteret, in semet paululum post tamen relapsus, & virium itidem (ut erant) considerationem remensus, non minus quàm à principio, propriæ inertiæ veternum solo hærere compulerat. Sed, ut citò moras cunctationis disrumpam, cum hæ utcumque animationes excitassent, tum quia imminutionem amor viri, quem suscepimus, nescit admittere: præ omnibus, quidquid vitium mihi posset superesse, superque ipsas vires contendere, sibi coëgit expendere. Itaque reliqua ab ipso religionis habitu accepto, quæ ei conversatio fuerit, quantum scilicet aut ex testibus, cunctis piis ejus actibus adhærentibus, viris utique religiosis, aut ex ipso narrante, ut casus tulit, quod tamen, dum gloriam respuit, tatum fuit, audivimus; vel quæ ipsi, quibus nulla potior fides, persensimus; hinc ut Domini erit misericordiæ prosequemur.

49. Ceterum ne cui seu inrerrupta, aut extraordinaria series videatur; si qua de personis quarum quidpiam eorum, quæ dicentur, interesse videbitur, inserentur, quarum & nonnullas superior propositio intulit, & decurrens alias, pro causarum opportunitate & temporum, sermo plures inducet: de quibus utique prioribus consequentia non reddere ratio ipsa, etiamsi conaremur, resisteret. Simul vir idem longè incomparabilis, cum ita vitam egerit, ut solitarius inter multitudines vixerit, (nam frustra nisus recederet, si quis ejus robore virtutum se posse adspirare confideret) non sibi tamen soli, quæ fecerat, arrogabat; verùm ceteros secum operari, quidquid illud vel secreti solius esset, judicabat, nihilque præ se superius, quàm communis vitæ

Multa de aliis viris piis interit

[a] Dabentria seu Daventria, tunc Trajecti ad Rhenum veluti altera sedes, postea sub Philippo secundo in Episcopatum erecta est, Trajectensis in metropolitanam. Inter hujus Episcopos in vulgatis desideratur iste Poppo, locandus utique inter Baldricum & Folemarum: ex quibus Baldricus Pacto inter Carolum Simplicem & Ottonem Regem anno 921 inito subscripsit, apud Chesniam in tomo 2 pag. 587. Folemarus non ante annum 976 in sedem Trajectensem promotus dicitur.

ANN. CH. CM LXXIII FEB XXVII

actionem umquam alicubi fecerat. Quocirea qui ei pariter versabantur, eorum non immerito gestis ipsius acta interierunt, qui non modò nullam, tamquam superiores, ei invidiam facient; sed illis potiùs, ex tanti viri contubernio, fulgor quodammodo amplior cumulabitur, & claritas crescet & gloria.

50. Antequam ergo ultra promoveam, primo quia non aliàs forsitan magis opportunè se locus offerre videtur, de viris quoque illis venerabilibus, quos textus superior * memoravit, ANDREA atque HUMBERTO, dignum arbitror dicere: quorum uterque his item utrisque Einoldo atque Johanni non imparis sanctitatis incitamenta, & quidam quasi stimuli ad virtutes fuere. Hi enim, ut fama vulgante loco prædicto se viros eosdem recepisse, & plures undique ad eos divinæ servitutis amore compererant festinare; ipsi quoque nullo remorati, etsi non tempore, animo tamen atque intentione pari illuc convolarunt: & monastieam institutionem professi, quibus fuerant prius pravii & magistri, eorum magisterio & ducatui subjiei nec abnuerunt, nec erubuerunt. Et eum Andrea quidem germanus ipsius MAGINFRIDUS, postea etiam alii quidam gentis ejusdem sunt subsecuti: cum Humberto autem puerulus quidam ei ministrans, MILO nomine, susceptus est, bonæ ipse indolis, & non minimo postmodum usui profuturus.

* num. 23.

Andreas monachus Einoldo, & Johanni non impar.

Humbertus monachus quis & qualis.

51. Præterea, quod de eodem viro venerabili HUMBERTO, primò eum narrationi incideret, est pretermissum, hic breviter reddendum videtur, qualiter ipse quoque divino impulsu in habitum religionis transierit. Ex parentibus hic etsi ruralibus, non adeo tamen re familiari subtritis, dum adulescens cum eisdem versaretur; quadam fortè die, uti se vita illa invicem retinet privatorum, non aliqui vel affines in domo eorum venerant convivare. Illis ut fortè hora tulit, ibi nocte retentis, cubitumque petentibus, lanceolas, quas de more bajulantes attulerant, fœni acervo, quod propter fuerat, verso sursum ferro apponunt. Casu idem adulescens paulo ante acervo conscenso ibidem obdormierat: ad multam fere noctem somno excitus, eum extrà, nescio quò ante condixerat, egredi vellet, per acervum se sensim dimittens, inter erectos cuspides vicino nimium est illisus periculo, ita ut veste corpori adhærente comprehensa, ferroque terebrata per hastile usque ad terram decurreret. Hastili subacto, & re palpatu sollicitius explorata, stans, & eam presentem circa se Dei custodiam, etiam prava molientem, considerans, gradum ab incœpto, jam meliora deliberans, retinet, atque in reliquum Deo servire mente tota pertractat.

à presenti periculo Dei ope liberatus,

52. Nec multo post, licet patre plurimum obsistente, rebus cunctis posthabitis, Romam proficiscitur: & in id perlustrationis tempore non parvo exacto, reversus cellulam reclusoriam Virduni sibi constituit: ubi diuturna abstinentia, ceterisque bonorum operum studiis, pluribus visus est profuisse. Lectioni quoque assiduè operam dans, brevi non modicum scientiæ thesaurum sibi comparaverat. In quo illud miraculo fuerit, quod ante horum fere expers, Spiritu tantum magistro, sapientibus repente non dispar, certè superior in multis apparuit. Ibi per idem tempus duæ oppidi ipsius religiosæ feminæ, cellulâ seorsum remotæ, ab eo instituebantur, & ex fenestra tantùm cellulæ Verbum doctrinæ seu ceteræ institutionis sumebant. Aliæ item duæ apud eamdem urbem, ejus sunt exbortatione accensæ: quarum altera mater plurimarum ancillarum Christi postea facta est in territorio Tunlensi, loco qui Buxerias dicitur, ubi Monasterium ab Episcopo bonæ memoriæ GOZLINO ex novo [a] constructum, postquam hæ duæ primum sunt intromissæ, multiplex deinde ex diversis mundi lateribus sancti fervoris se ibidem examen infudit, ut usque hodie novâ quadam gratiâ inter cetera

post Romanum iter cellâ se recludit.

Spiritu sancto magistro doctus evadit.

Reclusas informat.

a Nempe anno 962 ex Chronici Senoniensis lib 2. cap. 12. ubi *Posseria* mendosè locus appellatur. De Gozlino plura in fine hujus tomi, ubi de monasterio S. Apri, *S. Evre*, suburbii Tullensis.

ANN. CH. CM LXXIII FEB. XXVII.

resplendere videatur. In ea itaque cellula reclusoria multos agens annos, postquam, ut supra memoravimus, gratia domnum Einoldum visendi, Tullo veniens, domnum Johannem ei innotuit, indeque propria repetiit: mox certæ ut sedis ipsorum famam percepit, cum eis & ipse habitaturus accurrit. In qua societate de reliquo, pio admodum labore est conversatus, donec causâ religionis exinde Monasterio beati Apri Tullo translatus est, ubi & in cura gregis dominici beato fine quievit.

moritur Abbas S. Apri.

53. Andreas quoque & ipse, postquam in eadem sacra militia plurimam ætatem confecerat, jam senex, & mentem candore capitis referens, Romam ad postulationem Papæ AGAPITI mittitur, qui litteris cum Nuntio quodam idoneo viro multum à domno Einoldo efflagitaverat, aliquos sibi Religiosos, quos in monasterio [a] beati Pauli, quod tunc ad monasticum Ordinem transferre moliebatur, cum auxilio Regis ALBRICI [b] collocaret, transmitti. quo cum altero quodam fratre, qui ex monasterio Luxovio Gorziam ante aliquot annos advenerat, perductus, regulari institutione loco informato, non multo pôst receptus ad Dominum, ibidem est tumulatus.

Andreas petente Agapito Papa monasterium S. Pauli emendat.

54. Et quia mentione duorum, augmentum congregationis ejusdem tangere cœpimus, de aliis quoque, quæ memoratu dignæ successerunt personæ, quam succinctè res patientur, mox inferre non inconsequens arbitramur. Ita enim plano quodammodo spatio, de viro, quo proposuimus decurrer narratio libera atque omnibus expedita, si his primùm absolutis, soli tantùm proposito continuus & nullo intercisus labor incumbat negotio. Ut ergo suave fragrans odor in qua Christus recubuerat domûs, ibique juxta vel procul respersus est, fideles quique eo attracti mira celeritate undique cœpere concurrere: nec solum qui sancto desiderio jam dudum accensi, vel spiritu occultiùs inspirati, vel lectione divina excitati, quis eis viam rectæ conversationis ostenderet, exspectabant, mox tota aviditate quod oblatum cernebant, amplexi sunt: verum alii quoque, qui eatenus frigidi torpuisse videbantur, horum exemplis concitati, tamquam carbonibus vivis sibi admotis calefacti, ad eorum consortium ardentissimè festinabant.

55. Neque hi fere quicumque de trivio, sed urbanarum deliciarum, gloriæque, & sumptuum fuere non ignobilium, quorum etiam opibus non modica supellectile locus est auctus. In his patruus jam dicti venerabilis domni Adelberonis fuit FRIDERICUS, qui infantulus cuidam monasterio sancti HUMBERTI [c] fuerat mancipatus; sed simili ceteris loco eorum morbo pallente, ipse, quemadmodum majorum ducebatur exemplis, indifferenter sæculo convivebat, eratque ad id temporis, quia jam admodum ætate processerat, & magnorum, quantum ad sæcularia, sensuum, virque industrius videbatur; Episcopo adhuc tunc junioris ætatis adhærens: cujus & consultu pleraque tunc in Episcopio agebantur. Animis præterea, ut vere patruus, severioribus à pluribus quàm sæpe non necessariis juvenilia molimina revocabat. Hic tandem aliquando secum retractans, cum tantam eorumdem virorum Dei videret instantiam, corde compunctus, cunctis quæ se male illexerant posthabitis commodis, ociùs eis accessit. Nec multo post loci ipsi Præpositus post Abbatem statuitur, ac domnus Johannes ei solatio supponitur: Postea autem rogatu Episcopi Leodicensis RICHARII [d], monasterio pro-

Fridericus Gorziæ monachus.

postea Abbas S. Huberti.

[a] Et tamen S. Odo Abbas Cluniacensis illud jam in meliorem statum restituerat, uti exposuimus in Elogio ipsius Odonis supra, pag. 137. Et Marinus Papa postea illud commiserat Abbati Casinensi Balduino, teste Leone Marsicano in lib. 1 Chronici Casin. cap. 58. qui Balduinus ut monachus Cluniacensis sæpe laudatur in actis sancti Odonis.

[b] De Albrico item qui Romanæ urbis monarchiam tenuisse memoratur à Liutprando in lib. 2 cap 13 multa leguntur in actis ejusdem Odonis, maxime pag. 168

[c] Lege Huberti, quod monasterium olim *Andaginum* vocabatur, de quo egimus in Sæculi 4 parte 1. ubi translationem S. Huberti retulimus ad annum 814 De Friderico item infra num. 74 & 98. ubi *S. Huberti* in autographo legitur

[d] Richarius ex Abbate Prumiensi assumtus, præfuit Leodiensi ecclesiæ ab anno 922 ad 944.

ANN. CH. CMLXXIII FEB. XXVII apud S. Maximinum sepultus.

ptio sancti Humberti testitutus, & regulari ordine Abbas præfectus, usque in finem laudabili conversationis rigore tem divinam optimè monastico tenore continuit. Situs est Treviris in monasterio sancti Maximini, quo dum sollemnitas [a] dedicationis eum invitat, morbo repentè pervasus; diem extremum ingressus est, novaque novæ fabrica ecclesiæ, novo hospiti novum primo sinum aperuit.

Odilo post Abbas Stabulensis.

56. Simili modo Virdunensis ecclesiæ primus ab Episcopo curam gerens ODILO, vit natalibus clarus, facultate sufficiens, in tebus agendis admodum strenuus, &, si Clericnm forte non impediret, nullo quæ mundi fert ambitus, loci sui cuiquam impat, cunctis illis mordacibus curis tejectis, huic sanctæ paupertati pauper spiritu factos se contulit, exigunmque ac vile stipendium cunctis sæculi opibus gloriosius & sufficientius æstimavit. Is quoque post bene adultum sanctæ conversationis robur, petitus, reformationi monasterii, quod dicitur STABULAEUM, ibidemque [b] promotus, ad rectitudinis lineas, quæ prava fortè invenerat, Christo auxiliante, correxit, ubi etiam cursum naturæ persolvit.

Angilramnus Gorziensibus accedens, multa largitur.

57. Ad idem ferme tempus specimen (ut ita dicam) & flos ejus, quod tunc cælestis compingebatur serti, jucundissimus atque aspectu dignissimus ANGILRAMNUS, primo Tullensis, deinde sanctæ quoque Mettensis ecclesiæ Primicerius, nobilitate & opibus ea ætate (quodque consequenter satis esset gloriæ) præstans, moles secum auri atque argenti, ceteræque cumulos supellectilis trahens, instat primitivi illius apostolici populi, in usus pauperum redigenda, sanctam illam societatem expetiit; prædii quoque non ignobilem quantitatem monasterio sub testamento perpetuo obtinendam contradidit. cujus quæ post modum fuerunt conversationis insignia, quantaque fortitudine robur structuræ ejus in reliquum se tenuerit; gratius forsitan audietur, si prius quo paululum initia ejus impulsa visa sunt vacillasse, breviter perstringetur: cùm præsertim concussus non statione penitus sit exturbatus, eoque firmius postea pedem fixerit, quo ad tempus sese negligentius locum, quem cœperat, observasse doluerat.

Indulgentiùs tractatur.

58. Is itaque ubi cum eo quo diximus sumptu susceptus est, eo quod ampla erat persona, & ex deliciis, cunctisque ipsorum ante notissimus, mollius ceteris tractabatur, atque honorabatur. nam & ex ejus clientibus aliqui ad idem se propositum contulerant. Ipse interea, uti qui necdum quam semel male admiserat gloriam perfectè eorde dispulerat, nequaquam æqua aliis pati, & pro his quæ loco contuletat, paulo incontinentius elevari. Jamque, quod consequens, increpationibus obstrepere, correptionibus non acquiescere, & uti qui se minores eunctos attenderet, quasi de superiori loco sententiam ferre: sed & si qui forte infirmioris animi sibi pro moribus accessissent, eos contra majorum prolata pro libitu contueri. Ad hæc pater Einoldus, ceterique jam perfectæ in Christo ætatis, multa pro rebus & temporibus reclamare, hortari, obsecrare, &, prout ætas pateretur, paulo severius objurgare. quibus tamen nonnumquam fere acerbiora in facie referens, vix contumeliis temperabat.

aliquando correptus monasterio vult abire.

59. Quid plura? cum tempore hæc tracta plus opere longiore ingrata nimium tædia peperissent, quadam forte dierum, dum pro simili, nescio qua, insolentia acrius argueretur, majorem in modum animo concitato è

[a] Hanc dedicationem ad annum 94a revocat Brovverus in Annalium Trevirensium lib. 9. atque ipsi interfuisse ex Episcopis Adalberonem Mettensem, ex Abbatibus, præter Fridericum S. Huberti, Agenoldum Gorziensem, Erkenboldum Tullensem, Heribertum sancti Arnulfi, & Salachonem sancti Martini, eum scilicet, cujus superius mentio facta est num. 43.

[b] Odilo Abbas, nempe hic Stabulacensis, anno 949 Synodo Virdunensi cum Agenoldo Abbate interfuisse traditur in Chronico Frodoardi, laudatus in libro de miraculis sancti Remacli, cujus acta relata sunt in Sæculo a, ubi de istius monasterii origine diximus. Odilonem san . . . vocat Fissenus in Floribus Leodiensibus, atque annum ejus mortis assignat 954, sed non diem. Notcherum, qui postea Leodiensis Episcopus factus est, ex monasterio S. Galli ad suos erudiendos evocasse dicitur.

conspectu

conspectu Abbatis & ceterorum pariter assidentium sese proripuit; & male jam sæculo, nisi Christus obvius repulisset, revolvendus claustrum egressus est. Fratres tristes ac pavidi insecuti, cùm eum in porticu exteriori, in qua exiens resederat, invenissent; ejus genibus advoluti, modis omnibus quibus poterant aggrediuntur: & nunc divini nominis obtestatione, ne faceret obsecrare, ne quod bene cœperat bonum male amitteret; nunc perpetuam, quæ se apud sæculum consequeretur, ignominiam objectare: reminisceretur magis ante exacti laboris, quem tam turpiter in medios conatus desereret; reminisceretur ad ultimum districti examinis, cui forsitan senex jam jamque se cerneret propinquare. Astutias insuper diaboli præcaveret, qui fructum totius laboris ei gestiret præripere. Multa in hunc modum replicantes, cum ille adhuc inflexibilis, sua tantùm sibi redderentur (se deinceps quid de se fieret satis curare) repeteret: illi majoribus instare, & pro viribus, quæ mensuram nesciunt, caritatis, animos viri in diversa versare, sermones sermonibus, preces precibus instaurare. ANN. CH. CM LXXIII FEB XXVII. Monachi instant ne id fiat.

60. Nec prorsus, Domino cooperante, loco discessum est, donec oculus ille miserationis antiquæ, ut tunc Petrum, ita & hunc modò respiceret, atque in quemdam alterum, ut ita dicam, hominem commutaret. Nam & iste in amaras profluens lacrymas ilico redit, & corpore nudato, fascibus virgarum manu prælatis, pœnam clamoribus postulans, pedibus Abbatis prosternitur, non modò gemitibus, verùm totius gestu corporis, doloris magnitudinem protestatus. Quis putas ibi lacrymas tenuit? quis eam caniciem se vestigiis omnium intuens provolventem, non corde solutus est? Quis cum lacrymosis ille vocibus inclamaret, Cædite reum, cædite rebellem, ne parcite, quæso, superbo, & væcordi, & contemptori; non gaudio mixto fletibus in ejus veniam proclamavit? pœnitens denuo recipitur.

61. Tandem Pater plenus pietatis assurgens, aliique cum eo, manibus caritatis suppositis solo erigunt, & cunctis elementer, ut tanta dejectio merebatur, indultis, in numerum tota alacritate recipiunt. Is verè dies in tantum ei exstitit salutaris, ut quisquis illum deinceps attenderet, vix aliquid in eo viri, qui priùs fuerat, recognosceret. Summa etenim vi, quantum in se fuit, abjectionem sui, & quæque extrema semper appetiit, delicias & mollia omni genere respuens, difficilia & austeriora magis amplexus est, honorem impensum miro pudore non ferens, gravabatur potius quam oblectaretur. Parcitatem cibi vel potus ea arte quasi callidus quidam observator assumpsit, ut de singulis quæ apponebantur, quotidianis momentis paulatim quiddam subtraheret, donec ad minimam quamdam quantitatem rediret. Interdum etiam, quibusdam penitus, tamquam obessent, abstinebat: nunc quidem piscem omnem minoris generis, dum grandiores rariùs posse conquiri æstimat, respuens; nunc eos ipsos, quos magis appetere videbatur, dum undecumque quæsiti offerrentur; post non multum temporis quodammodo fastidiebat: tantaque, ut ita dicam, obstinatione victor sui, quod semel animo statuerat, custodivit, ut pulticulis tandem farinæ contentus esset. quamquam inter hæc creberrima, quæ etiam dum in sæculo viveret, diebus jejuniorum fortiter perferebat, panis tantum & aquæ jejunia exerceret. Ut enim multorum fide percepimus, adhuc in sæculo ei biduum totum sine ullo cibo & potu omnino transire quasi nihil videbatur. Ejus humilitas & abstinentia.

62. Illud autem stupori videntibus erat, quòd vigor corporis ei tam vividus perseverabat, ut nihil de opere fratribus consueto prætermitteret, coquinam, vestium ablutionem, horti communem operam, calceamentorum lavationem: Missæ hebdomadam, Ordinem omnem claustri & Oratorii, vivido robore adimpleret; vultusque ei hilaris & gaudens continue superesset: tantùm post aliquod temporis intervallum à pristina corpulentia ven- Sedulitas in omnibus.

ANNO CH. CM LXXIII FEB. XXVII

ter ei subsederat. Orarionum & vigiliarum ejus instantiæ teste illud fuit tugurium, quod penes tumbam domni CHRODEGANGI[a], tamquam cellam solitariam usque vocarionis suæ rempus incoluit: in quo, mox synaxi fratrum expleta, solus ostio se occluso recipiens, gemitibus & planctibus & infinitis genuum inflexionibus noctes diesque continuabat; & cùm plerumque fratrum vigilias præveniens plurimum noctis in precibus occuparet, finitis eisdem vigiliis, quantumcumque noctis hieme vel æstate superesset, somnum deinceps nullatenus noverat, nisi ob sanguinis forte (quod vix tamen fiebat) minutionem; sed toto deinceps usque horam secundam & tertiam spatio, in ea sancta contritione, & cælestis januæ pulsatione perseverabar.

Orationes & vigiliæ

Silentium.

63. De continuatione silentii quid prædicem, nescio, cum ipsa quoque licita colloquendi invicem tempora fugiens, in psalmorum potiùs melodiam commutaret, & si forte compellaretur, breve quiddam reddens, ad solita & amica silentia protinus recurrebat, curis quibuslibet corporeis, balneisque & ceteris recreationibus communi usu Regulæ indultis, cilicium, vilitatem vestium, & ceterum cultum horridum præferebat. Extremum quidem fuerit quod dico, animi tamen ejus virtuti comprobandæ permaximum. Dum fratres sabbato ante Mandatum, vel feria quarta, ex more antiquo quidem, sed tunc noviter nobis tradito[b], calceamenta sibi abluerent; ille cuilibet ex improviso pòst veniens, dum frater unum abluendum manu teneret, alterum quodammodo invito violenter subripiens abluebat. Item dum faciem mane, vel manus pransuri lavarent: nunc quidem ad vas illud ex qno aqua quibusdam forulis, fratribus ministrabatur, præcurrens, & obicem illum quo forulum illud obstruitur, dum frater lavaret, tenens, nunc linteum quod ad tergendum dependet, offerens, voluntate cordis ardentis ministrabat.

Obsequium in Fratres.

64. Plura in hunc modum obsequiorum ejus studia in omnes serviebant, & cùm hæc & his similia humilitati cordis ejus fuerint documento, ad hoc & locum ordinis sui in choro, quem superiorem tenebat, tamquam infirmitate impediretur, non ferens, in ultimum usque commutavit. Revera enim post tantam austeritatem viribus defatiscens, non jam vel ad standum in choro, vel ad ceterum laborem sufficiebat. Quanta autem & vitæ puritas fuerit, ex fine perclaruit. Nam non longè ante obitum, nocte quadam nescio quid divini audiens, nulli quicquam dicens, mane in fenestra prædicti tugurii exaravit sic, V. ID. SEPTEMBRIS SOMNIAVI ME MORITURUM, fides his citius facta est. Nam post paucos dies febre correptus, mense plus lecto decubans, ad præfixum usque diem languore valido perductus est, totumque id spatium absque ullo omnino permanens cibo, solâ tantum aquâ sustentatus est. & ita usque in Nativitatem sanctæ Dei Genitricis perdurans, quam in crastinum beati GORGONII[c] Martyris, cujus corpore idem monasterium percelebre est, dies consequitur, quo tunc maxima diversis ex partibus religiosorum virorum turba confluxerat, plerisque eorum eum invisentibus, per totam fere diem, nunc hoc, nunc illo ad se introeunte, verbis salutaribus communicans, integra mente & sermone ante mediam fere noctem decessit. Funus multitudo quæ convenerat, decenter digneque tanto viro curavit.

mortem suam prædicit.

quæ monacho revelatur.

65. Eadem denique nocte, & (ut conjici potuit) ipsâ horâ qua obiit, cui-

a Chrodegangus, teste Paulo Warnefridi in lib. de gestis Pontificum Mettensium, *obiit pridie nonas Martias, in diebus Pippini regis, requiescitque in Gorzia monasterio, à se constructo*

b Ex hoc loco intelligitur, hunc auctorem aliquando Gorziensem monachum fuisse, quippe qui morem calceamenta lavandi in Gorzia recens receptum, sibi traditum, ac cum ceteris Gorziæ cœnobitis sibi communem fuisse testatur, haud dubiè ex Cluniacensium imitatione. Confer vitam sancti Odonis suprà pag. 276.

c S. Gorgonius colitur die nona Septembris, postridie Nativitatis B. Mariæ.

dam congregationis ipsius, ADELGERO nomine, in monasterio quod dicitur SENONIAS [a] in partibus Vosagi cum fratribus quiescenti, quidam in somnis apparens, Surge, inquit, & quia domnus Angilramnus defunctus est, campanas pro eo facito concrepare. Experrectus ille, & quibusdam excitatis, dum signo tantùm innueret, nec certo intelligeretur quid vellet; luce data eadem referens, nec adhuc creditus, tertia die epistolâ ejus obitus allatâ, noctem & horam nullo diversam fuisse compertum est.

ANN CH. CM LXXIII FEB XXVII. a

66. His super hæc, quæ omittenda non erant, commemoratis, quoniam de omnibus illius sancti collegii, qui singuli fere digni memoratu pro merito egregiæ conversationis essent, longitudine obstante non sufficimus, Patrem nobis [b] in monasterio sancti Arnulfi postea datum domnum ANSTEUM [c] fas non est præterire. Hic item in sæculari habitu domno Einoldo socius, cui & sanguine jungebatur; post aliquot annos relictis omnibus facultatibus ex Archidiacono in pauperem Christi verè mutatus est, & in eamdem societatem commigrans, vita non inferior ceteris claruit. Fuit autem linguâ, quantum ad exteriorem sermonem, facundissimus, sed & in scripturis sacris studiosissimus, quamquam & artium nonnulla ei notitia fuerit, corporis quoque gratia quædam virtutem ejus animi insignibat, vultu ac statura decentissimus. Vox ipsa virium plena, grato, ut nihil supra, modulamine in sacris concentibus aures implebat. quod tamen, quantum in se erat, cælestium desiderio famulabatur, & ædificationi audientium serviebat. Verbo gratiâ multâ redundans, exhortationi, & animis undecumque movendis, ad omnem facultatem, in quolibet dicendi genere, ut rhetorem diceres, sufficiebat. Ad hoc & architecturæ non ignobilis ei peritia suberat: ut quicquid semel disposuisset, in omnibus locorum & ædificiorum symmetriis vel commensurationibus non facile cujusquam argui posset judicio.

Ansteus Gorziæ monachus eruditus, b c

architecturæ non ignarus.

67. Aliquamdiu ergo in eodem monasterio Decanus, & Abbatis in omnibus onera strenuè sustentans, vitâ, verbo, omnique sanctæ conversationis exemplo forma gregi dominico factus, ut pæne per ipsum, post Abbatem, omnia disponi viderentur. Tandem viro egregio HERIBERTO apud sanctum Arnulfum, qui primus eidem loco à domno Adelberone pontifice, clericis inde submotis [d], regulari Monachorum ordine præfectus est, vita decedente [e], Pastor in Domino profuturus statuitur. Ibi brevi ejus industria claruit. Habitacula enim monastico ordini pulcherrimo schemate construens, locum quem omnino incultum, & nullis ad religionem institutionibus, suscepit, ad omnes usus Domino serviendi aptissimum reddidit: & cùm interioribus exstruendis sine intermissione operam dederit, non minùs exterioribus, quæ item miserè ubique locorum delapsa fuerant, reficiendis, strenuus & prudens incubuit. Ruris quicquid monasterio subjacebat, ita in vineis, pratis, agris, silvisque excoluit, ut cum rem omnino pauperrimam, & vix paucissimo numero parcam nimis stipem promittentem invenerit, post annum exactum (nam is gravis, & quasi stipilentia * attactus fuit) in omnem copiam rerum necessariarum, Domino benedicente, superefluxerit, cunctisque intrinsecus fratrum habitationibus intra quadriennium expletis, muro in modum castri forinsecus cuncta circumdare animum intendit. quod, opem undique præbente eodem venerabili Pontifice, quatuor mensibus laboratum,

mortuo Heriberto fit Abbas S. Arnulfi. d e

Monasterii ædificia reparat.

Rem familiarem auget.

* f. pestilentia.

a De Senoniensi monasterio, vulgo *Senones*, actum est in Sæculi 3 parte 2 pag. 469. De eo iterum post hanc Vitam.

b Hinc apparet, auctorem istum, qui se Gorziæ monachum fuisse innuit suprà num 69, eo tempore quo hæc scriberet, vixisse Mettis in monasterio S. Arnulfi

c Hunc mendosè *Austeum* recentiores scribunt. De eo supra in proprio Elogio.

d Accidit hæc Clericorum ex ecclesia S. Arnulfi expulsio anno 941. ut constat ex dictis, ubi de Ansteo Abbate.

e Et quidem sub annum 945, post quatuor circiter regiminis annos, quod colligitur ex eo quod Ansteus ejus successor anno 960 (ut infra dicitur) defunctus, per sexdecim annos S. Arnulfi monasterio præfuit.

Anno Ch. cm lxxiii Feb. xxvii pæne ad summam esset perductum, nisi infausta regni dissensio, quæ inter domnum & gloriosissimum tunc adhuc Regem, postmodum Cæsarem OTTONEM, & filium ejus LIUTULFUM, & generum CUONRADUM exorta, usque ad gentis inimicæ Deo Ungrorum in nos eruptionem desævit, impedisset; proxima tamen æstate Domino cooperante ocius peractum.

Exterioribus vacat sine dispendio spirituali. 68. Cumque horum extrà perpetua sollicitaretur cura, nihil tamen de his, quæ vel ad vitæ, vel conversationis puritatem, vel ad pastoralis sollertiæ vigilantiam pertinebant, est aliquando prætermissum, quin quotidie solitum pensum orationum, psalmorum, vel lectionum sanctarum expleret. Omnibus Dominicis & festivitatibus sanctorum celebrioribus Missas publice dixit. Ad hoc unaquaque quarta feria privatim [a]: in quibusquantis gemitibus & lacrymatum victimis seipsum conficeret, ne referri quidem potest. Et ut fiducialiter efferam, in visceribus pietatis & simplicitate cordis, & mansuetudine animi, condescensione infirmorum, recreatione miserorum, & omnibus omnino misericordiæ actibus, non alter eo fuit præstantior. In his sexdecim [b] annorum exactis laboribus, in sanctæ perseverantiæ fine cursum consummans, pridie Nativitatis beatæ dei Genitricis decedens, in monumento à se jam olim longe retro à primis annis sui regiminis præparato, plurimâ devotorum virorum frequentiâ, domno & venerabili Antistite Adelberone munus exsequiarum explente, depositus est, ex parte basilicæ aquilonari, anno Domini DCCCCLX.

Mitis & misericors.

[b] moritur an. 960.

Blidulfus vir nobilis & doctus, [c] 69. Sanctæ Mettensis ecclesiæ Archidiaconus BLIDULFUS [c] jam in processu loci, eisdem servis Dei non sine magno multorum miraculo sociatus est. Vir enim cum & nobilitate generis, & rerum copia non mediocri fultus, & multa in quamcumque partem arte animi callens, (prudentiane ea dicendi sit, an astutia?) ad hoc & litterarum ceteros ejus loci præiret scientia, (quippe qui ex scholis adhuc superestat REMIGII) tum sæcularibus ita deditus videbatur, ut vix cujusquam in eo religionis vestigia viserentur. *In extremis habitum monasticum sumit.* Is, ut dicitur, morbo repente præreptus, venerabilem Einoldum citiùs advocans, Monachum profitetur, statimque habitum sumens æger monasterio devehitur; ac post paucos dies integer Deo propitio redditus, mentis meliore integritate felix, & multis deinceps exemplo futurus convaluit, atque in sancta conversatione fere inferior nulli apparuit. Is post plures annos majori calore virtutis tactus, eremum altero quodam, cui GUNDELACH vocabulum fuit, sibi sociato, in remotioribus Vosagi expetiit, ibique in illa divinæ contemplationis suavitate acerba admodum corporis castigatione, & mundo verè, ut veracium qui eum noverunt fert sententia, mortuus, decem aut eo amplius annos exigens, felix decessit, atque in ejusdem cellulæ suæ Oratorio ab eodem socio suo viro æque sanctissimo sepultus, eumdem ibi reliquit vitæ vel rerum pauperculæ heredem.

Eremum petit cum Gundelach.

In qua moritur.

[d] 70. Porro idem socius ejus ex monasterio FULDA [d] olim retro ante complures annos flore juvenili conspicuus, Treveris apud sanctum Maximinum, ob insignem religionis conversationem, commigraverat: deinde domni Eginoldi fama accensus, Gorziam veniens, ei individuus fere comes per aliquod tempus adhæsit: donec eodem jubente cum prædicto venerabili Blidulfo in monasterio sancti viti OGONIS [e], magni & præclari priùs in sancto Maximino Abbatis, & post Leodicensis ecclesiæ egregii Pontificis dele-

Ogo Abbas S. Maximini, & Episcopus Leodicensis. [e]

[a] Non ergo singulis diebus, quantumvis aliàs religiosus, sacris operabatur, quamquam alii viri pii ante id tempus id fecerunt, ut alibi notavimus.

[b] Labbeus male XV quod patet tum ex autographo hujus Vitæ, tum ex regimine Heriberti Anstei decessoris, qui ibi Abbas anno 941 institutus est, tum ex anno 960 quo Ansteus decessit.

[c] Blidulfus, cujus hic mentio, alius videtur à Blidulfo Mettensi Primicerio, de quo post hanc Vitam ex Chronico Senoniensi.

[d] De Fuldensi Germaniæ illustri monasterio actum est in Sæculi 3 parte 2 in Actis S. Bonifacii & S. Sturmii Abbatis, atque in Sæculi 4 parte 2, ubi de Eigile ejusdem loci abbate.

[e] Hugonem vocant acta Leodiensium Episcoporum & Frodoardus in Chronico, ut superius vidimus pag. 342. De eo iterum infra num. 97.

(Ann. Ch. CMLXXIII Feb. XXVII)

gatus; post obitum ipsius domni Ogonis, utrique inde in Gorziam regressi, mox brevi ad ea, quæ prædixi, etiam remotiora pari consensu secedunt, &, ut dictum est, ipsi domno Blidulfo succedens, locellum ipsum usque in finem vitæ incoluit, doctrinaque & vitæ puritate clarus, ibidem quievit.

71. Virdunensis etiam ecclesiæ vir religiosus ISAAC, in vita canonica satis decenter conversatus, jam canicie ipsa reverendus, cum alio bonæ spei tunc juniore, nunc Domino auspicabiliter provehente, ejusdem sancti collegii patre domno ODOLBERTO, fere post duos, quàm superior Blidulfus venerat annos, susceptus est. quique ut erat magnæ simplicitatis, & totus interioribus animæ bonis deditus, sine querela, & innocentissima actione conversatus, etiam finem sui divino meruit præscire responso. (Isaac ex canonico monachus, cum Odolberto, postea Gorziæ Abbate.) Quiescentibus namque quadam nocte fratribus domnus Einoldus vigilans, repentè vocem producto sono ter inclamantem audivit sic: Isaac, Isaac, Isaac. Qui cum mane eodem accito, finis sui eum commoneret, & quid audisset ediceret: Et ego, inquit ille, easdem voces audivi, & vocationem meam adesse cognosco. Ilico autem morbo tactus, brevi decessit. (ultimum suum diem revelatione cognoscit.) De his igitur qui quodammodo eminentiores in ea congregatione viguerunt, hæc commemorasse sufficiat. Non quod omnia quæ digna memoratu essent, de eis dicta sint, cùm utique de singulo quoque eorum proprium condi possit volumen: sed & plurimi [a] in eodem sancto collegio magnarum virtutum viri exstiterunt, qui merito in exemplum scriptis & laudibus efferendi essent.

72. Sed à proposito, quo aliquamdiu divulsi sumus, jam quodam clamore revocamur. Unde his quæ præteriti indignum censuimus expediti, ad viri venerabilis Johannis acta, cui hic proprie stilus sudat, Domino misericorditer præeunte, recedamus. Primum quæ ei institutio conversationis & animi virtus fixa ab ipsis principiis in finem usque ductu continuo fuit, ut in neutram partem mirabili vigore deflexerit, in quadam veluti brevi tabella describere cupio. (B. Johannis virtutes.) quod sicut à me expleri posse non mihi prorsus arrogaverim, ita vix umquam à quoquam, quamvis disertissimo, æstimem comprehendi. Nec vero penitus reticendum, ne ipsa parva, quæ dicentur, si pigro sudario defodiantur, quos possent, lucris dominicis subtrahant. Subjectionem Patri & obedientiam tanta pertinacia tenuit, ut quicquid semel ore ille impetans emisisset, hic tamquam famulus verberum metuens sine dilatione arriperet. (Obedientia & subjectio.) Et in ipsis statim principiis, dum pater EINOLDUS credito sibi regimine loci vehementer angeretur, si sibi exteriora curanda essent, qui longè alia divinæ speculationis meditabatur; idem domnus Johannes ei accedens, Non horum Domine, inquit, curâ sollicitemini, ego hoc vos fasce levabo. Interioribus tantùm, ut cupitis, animum intendite. quicquid exteriorum est, ego Christi gratia & meritis vestris adjutus mihi susceperim. Cum itaque ita omnia ei commiserit, & ipse in solo Deo vacationem assumpserit, non tamen quid umquam parvum vel majus idem domnus Johannes, nisi eo conscio, aut consilio ejus & voluntate egit: & horum ipse domnus Einoldus, si quando ita intererat, testis erat. Numquam, inquiens, mihi inobediens fuit, nec fuit aliquando qui me & illum in pacem reduceret.

73. Nec destitit prudens & sagax in utramvis partem domnus Einoldus eum diversis exercere mutationibus. (in mutatione officiorum probata.) Nam plerumque ab exterioribus de industria eum revocans ad interiora, etiam ad infimum quodque reduxit officium: in quo ne nutu quidem aliquando visus est tenuisse. Jussus Præpositus paret continuo. Præpositurâ depositâ, esto Decanus: jugum quietus admittit. Eo abiens, cellarium cura: manum ilico profert. alio ibi succedente, vestes fratrum serva, nihilo plus reluctatur. Sic hospitibus, sic (si ita

[a] Ex eorum numero fuit Rambertus Abbas postea Senoniensis, de quo post hanc Vitam agemus ex Chronico Senoniensi.

Ann. Chr. CMLXXIII Feb. XXVII

in reddendis rationibus diligentia.

contigit) infirmis, sic quibusque aliis imperatis summa cum alacritate moræ nescius ministravit. Quæcumque nummis, vel quibuslibet aliis rebus expendit, summam eorum in breve notatam Abbati post hebdomadam aut mensem reddidit: nec minus quæque extrinsecus de ratiociniis quibusque illata recepisset. Cumque domnus Einoldus hæc audire fastidiens, quia nihil superfluo eum expendere satis sciret, non ultra sibi hæc referri interdiceret; nihilo minus tamen ipse cuncta usque ad siliquam, ut dicitur, annotata servabat.

Humilitas & caritas.

74. Patientiam, humilitatem, seu abjectionem, &, quæ omnia superat, caritatis in Deum, & in omnes fervorem, incredibile dictu est quanta fortitudine servaverit. De quibus singulis quibus frequenter documento fuerit si recensere velim, nimium scripta ferentur in longum. Unde saltem simplicia annotamus. Præposituram monasterii vir venerabilis FRIDERICUS, de quo supra * meminimus, & sub eo hic domnus Johannes gerebat. Ille, ut superior, hunc gravibus verborum contumeliis persæpe, etiam publicè, & præsentibus sæcularibus, irritabat. Illo diurius perstrepente, hic tantùm item itemque ad satisfaciendum terræ se sternens, perpetuum tenebat silentium: cùm ille crebro eadem clamore ingeminans irâ fessus, jam & in verba deficeret, Johannes acsi simulacrum sine voce diu immotus persisteret; ad ultimum columnam vel parietem tangens, & ut eis potius verba, quàm sibi faceret, dicens, è conspectu se proripiebat. Ille eo, tamquam contemptus, incensior, quolibet fortè residebat. Inde post paululum motu subsidente, ubi placidior ad se mente redierat, secretius eodem Johanne abducto, pedibus ejus advolutus, Occidisti me, ajebat. cui Johannes: Ego? in quo? Patientia tua me, dicebat, occidit. Non ita, inquit iste, sed animositas vestra vos occidit. Nec pluribus, lites ilico tumpebantur. Nam idem vir reverendus hoc uno dicer esset notabilis, cetera egregius, & ut magno natu conspicuus & insignis omnibus habebatur, & hos ipsos motus animi, quos vetus adhuc conversario integrabat, prudens citiùs compescebat, doloribusque ac planctibus uberrimis postmodum sese conficiens condemnabat.

* num. 55.

Patientia in Fridericum.

75. Nec dissimile huic est quod inferimus. Cellarium ipse Johannes; BERNACER autem jam antedictus vestiarium sive cameram fratrum servabat. Is quadam die cellarium ingressus, vas quoddam, quod imapum [a] dicunt, guttulæ excipiendæ vasi vinario suppositum invenit. eo arrepto, questibus Johannem aggressus, & vas quod sui ministerii esset cur ita perditum dedisset, multa congeminans; illeque nihil læsum assereret, Pro carraria, inquit, vini non sic attaminatum vellem. Cui Johannes: Decem, ait, vascula hujusmodi carrariâ unâ vini possunt acquiri. Iis domnus Einoldus superveniens, & altero jam abeunte, dum extrema, quæ vixdum finiens Johannes illi loquebatur, audiisset, Quid hoc inquit est? an contenditis? Illo protinus terræ prostrato: Non, inquir, præter panem, aquam & salem quicquam percipias, dum licentiam dedero. Jussa suscipiens, nec ipsi quid referens, nec cuiquam verbum inde ullo modo faciens, triduo continuo abstinuit. Et fortè tunc ferventissimi & ipsa æstate dies fuerant longissimi: nec ob id soliti quicquam operis prætermisit, quin alacrior & celer ad universa discurreret. Nam valetudo corporis ei justa, & in neutram partem nimia, facili motu pet gratiam cælestem ad quæque agenda sufficiebat.

in pœnitentia item imposita.

in maledictis etiam tolerandis.

76. Ab infimis quoque probra multoties infinita sustinuit. Alii eum hypocritam, alii avarum, alii tenacem, alii fraudatorem publicè appellabant: nonnulli non eum sæculum reliquisse calumniantes, in oculis familiam domus suæ, quæ cum matre monasterio serviebat, ingerebant, dicentes: Tua

[a] Hanc vocem sibi non satis notam fatetur Bollandus ad hunc locum, subodoratus mendum aliquod in textum irrepsisse, tametsi ita in autographo legitur. Cangius in Glossario putat scribendum esse *hanapum*, quod verbum, ex Saxonico *hnep*, pateram seu calicem significat. Sed vas majus dolio suppositum hic designatur.

huc subdolus contraxisti, ut liberiùs ea hic possideres, & melius, quàm domi sufficeres, hic procurares. Ecce gynæceum claustrum Monachorum fecisti. Hæc & plura in faciem dum jacularentur, ipse ut rupes immota manebat. Nec umquam fuit (quod quidem à quoquam rescire ipse potuerim) qui ex ore ejus contumeliosum verbum retulerit. Et hoc sane silentium inter clamores tenebat. Irarum nihil ibi, præterquam terræ stratus veniam tacitus postulabat[a]. quod & ipsis, qui longè ultimi ordine erant, eum frequenter fecisse percepimus. quippe qui ad hoc animum dederat, ut nihil tam esset abjectissimum, quo non se ultroneus inclinaret: unde & ipsas latrinas fratrum eum frequenter purgasse non dubiæ fidei virorum relatione cognovimus. *Ann. Chr. CM LXXIII Feb. XXVII*

77. Si quando, ex more communi, hebdomadam vicis suæ susceperat in coquinam, & ex consequenti munditiarum faciendarum; non fere aliquando, nisi gravis eum occupasset utilitas, vicarium[b] requisivit. Ipse aquam à puteo hausit, humero coquinæ illatam igni suspendit: legumina vel olera lecta vel manibus propriis concisa infudit, lavit, coxit & apposuit: vasa refectorum item solus elavit; nec in pedibus fratrum abluendis, quod erat finitimum, alteri mandavit officium. Et hoc quidem commune cum ceteris. Illud autem ex ore ejus ipsi percepimus, quod farinam, ad usus totius congregationis, duorum vel trium modiorum solus ipse, uno tantùm puerulo aquam infundente, commiscuit, fermentavit, in massam subegit, sudore nimio in formulas panum expressit, dum pistoribus opera reliqua succederet; & hoc multi, quamvis in conclavi clam omnibus id egerit, notâ quadam nimiæ parcitatis inurebant: cum ille fidele Christo mancipium, ne quid rerum monasterii deperiret, pervigil observaret, & (quod majus ac verius est) causa sudoris sui præmiis cælestibus numerandi. *Coquinæ ministrat.*

78. Sui ipsius curam quàm minimi duxerit, ex his satis potest perpendi. Cibos lautiores, vestes splendidiores, calceamentorum nitorem, strati mollitiem, balnearum fomenta, medicamentorum in morbis quibusque ingruentibus adhibitionem, & quicquid omnino ad corporis aliquam delectationem accedere præter inevitabilem necessitatem perpenderet, hæc velut crimini ducens penitus respuebat: cùm tamen nulli alii usu eorum, quibus fortè opus fuerat, interdiceret. Et hæc magna in eo erat discretio, ut cùm ipse sibi austerus & pæne indiscretus videretur, aliis nemo misericordior esset. Ipse jejunans alios ad cibum cohortabatur; ipse vigilans aliis somnum indulgebat; ipse laborans alios quiete remittebat: ipse dum balneis penitus abstinens, ab ipso conversionis suæ tempore numquam eis usus fuisse diceretur, nisi fortè aliquando post gravem ægritudinem lecto resurgens; si quibus tamen aliis competeret, numquam damnavit, vel interdixit; à perceptione cibi vel potus ante horam, vel postea, in perpetuum sibi obstrusâ. Nullum, si causa infirmitatis expetiit, suspendit, quin & ægrotantibus usum carnium ultro ipse obtulit, & non rogatus ingessit. Sic in vestibus, calceamentis, stramento lectuli, cum ipse sibi viliora, abjectiora, parciora, & duriora semper elegerit, ceteris ad omnem copiam, & quantum professioni non minùs obstaret, elegantiora & molliora exhibuit. *Severitas in se, benignitas in alios.*

79. Fallaciam vitiorum in his vigilantissime observabat, in quibus non facilè cuiquam, etiam si esset superior, cessit: sed mox vitio, aut fraude quemlibet aliquid petere sensit, omnimodis denegavit. Cùm enim, ut dictum est, sub motibus irarum ita mutus quodammodo exsisteret; ubi corrigendi locus advenerat, ibi linguam excandescere, & in verba acriter pungentia vehementi quodam terrore videres effundi; nec omnino adulatio (quo *Zelus in arguendis omnium vitiis.*

a Ad mentem sancti Patris Benedicti, qui in Regulæ suæ cap 71 statuit, ut *si quis à quocumque priore suo correptus fuerit quolibet modo, tamdiu prostratus in terra jaceat, usquedum benedictione sanetur illa commotio.* Quamquam hæc S. Benedicti institutio ad inferiores erga superiores, suos non vice versa pertinet.

b S. Benedictus in Regulæ suæ cap. 35 providet, ut *habeant omnes solatia secundum modum congregationis, aut positionem loci.*

ANN. CH. CM LXXIII FEB. XXVII

NOTA.

communi, prô dolor! morbo plerique laboramus) in eo quod foveri posset, habebat: in quo simul & mendacii maculam, ut capitale quiddam horrebat, ut si in gratiam potentium aliqua eum aliquando dicere necessitas loci aut temporis compulisset, ita inter utramque viam cautus verbo incederet, ut & eos, quantum satis esset, attolleret, & veritatis limitem non excederet. Præterque communem hodie hominum observantiam, illo apostolico eum insignem, vel solum quantum humana paterentur esse persensimus: *Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir.*

Iacob. 3. 2.

Vigiliæ, ac jejunia.

80. Vigilias ac jejunia in eo prædicare si cœpero, omnium, qui eum noverunt, ora me oppriment, cùm vix quempiam hujus ætatis qui ei in his æquari potuerit exstitisse, concordi omnes miraculo clament. Cumque perpetua pene lex ei esset, post vigilias quantacunque profunditate noctium actas, somnum in lucem usque nescire; audires illum in illo, quod mos habet monasticus, inter nocturnum & matutinale officium [a] intervallo vario huc illucque perreptare curriculo, & in morem apis psalmos tacito murmure continuè revolvendo, nunc circa altaria genua flectere [b], nunc paululum residendo mox exsurgere, & aliquamdiu stare; itemque egressus, cælo tempus noctis inspicere, deinde lucernis aut emungendis, aut reficiendis assistere, tum etiam scholas canentium revisere [c]; interdumque retibus texendis, quod noctis superesset, expendere, sæpissime ipsas communes præveniens vigilias, & lucernas dormitorii, tamquam hæc sibi specialiter cura esset indicta, plerumque etiam, ut videbatur, ex superfluo cum clare lumen effunderent, corrigens; mox Oratorium quàm latenter posset ingressus, & coram altari prostratus diutius planctibus & suspiriis, ut custodes audirent, cum multo lacrymarum flumine sese conficiebat.

Officiorum divinorum modus Gorziæ qualis.

81. Inde aliquando ipse signum ad vigilias concrepans, nihilo segnius cum ceteris psalmorum, orationum, vel lectionum communium opus exsequebatur. Quæ tunc temporis utique, ut ferventibus conversationis initiis, & numero, & longitudine, & mora dicendi multiplicius extendebantur; quæ post modum pusillanimitas imbecillium in nonnullis compulit coartari. Nam & orationes noctu ternæ, mox signo dato ad vigilias multo prolixiores fiebant: & post ipsas omnibus pariter in choro residentibus, triginta psalmi à centesimo decimo-nono usque in finem psalterii, in ternas orationes denis distributis psalmis singillatim silentio dicebantur: erantque primi decem defunctorum, medii familiarium, extremi generalium. Brevioribus æstivis noctibus, & festis diebus, quindecim tantum Cantica graduum, terna similiter oratione distincta. Lectiones hiemalibus vigiliis ita producebantur, ut Prophetis, qui Kalendis Novembribus ponuntur, duabus fere hebdomadibus expensis, aut denuo à quocumque eorum repeterentur, aut alia quædam adderentur. unde & eumdem virum sub una quondam lectione Danielem totum, dum tertius lecturus [d] assurrexisset, explevisse percepimus. Item post dies natalitios Apostolus, & à Septuagesima Eptaticus usque ad dies Passionum, & in ipsis Jeremias integre ad vigilias legebantur, quorum nunc plurimum ad mensas [e] suppletur.

Lectionum prolixitas.

[a] Matutinale officium intelligit auctor cum S. Benedicto hanc officii partem, quam *Laudes* modò appellamus: quæ pars ex Regulæ præscripto à Vigiliis seu Nocturnis etiam tunc separata erat.

[b] Vigebat etiam hæc pia consuetudo apud sancti-Gallenses, ut quod supererat temporis Vigilias inter & Laudes, illud frequentandis monasterii oratoriis seu altaribus impenderent, ut constat ex Capitulis in eodem S. Galli monasterio circa annum 817 editis, capitulo 31. Vide Sæculi 4 partem 1 pag. 742. Confer epitaphium Walæ, ibidem pag. 471.

[c] Ita decernit S. Benedictus in Regulæ cap. 8. *Quod verò restat post vigilias, à fratribus qui psalterii vel lectionum aliquid indigent, meditationi inserviatur.* Porro locum huic meditationi seu studio destinatum, canentium scholas hic auctor vocat.

[d] Hinc patet, (quod etiam ex aliis intelligitur) singulas lectiones à singulis fuisse lectas in vigiliis nocturnis. Unde singulæ benedictiones dantur, aliàs una fuisset dicenda, siquidem unus quatuor continuè recitasset.

[e] Nempe ex Abbatis voluntate olim pendebat, lectiones breviare. quod S. Benedictus permittit in Regulæ suæ cap. 11. ut *si fortè tardius* fratres *surgant, aliquid de lectionibus aut responsoriis breviatur.* Unde neminem movere debet, quod Gorzienses diminutis

82. Et

ANN. CHR. CMLXXIII FEB. XXVII

82. Et super hoc post reliquum cursus Nocturni, vel psalmorum consuetudinalium usque ad signum crepusculi, à pluribus plerumque psalterium singillatim ex integro dicebatur. In quibus cum ceteri aliquando quid remissionis expeterent, hic ita infracto robore somno repugnans, ad nullam fere cedebat lassitudinem, ut & toto (quantum id protenderetur) pervigil staret intervallo; & matutino officio, vel primæ horæ, quæ continue subsequitur, cum psalmis septem pœnitentiæ & litania expleto, mox lectioni accederet. ubi cùm ei aliquando, ipsâ vincente naturâ, somnus obreperet, à codice se statim excutiens, huc illucque, psalmi quid semper demurmurans, spatiabatur: maximumque æstivis matutinis hujusmodi in eo cernere erat spectaculum, quibus aut raro illum, aut numquam lectulum repetisse, nisi minutio sanguinis intercesset, cognovimus. Nam noctu vel intervallis, hieme vel æstate, si ita forte intempestivè vigiliæ longæ ante lucem explerentur, ut nimia fatigatio compelleret, paululum se lecto reclinans, tam festinus ilico resurgebat, ut nec obdormisse quidem crederetur. Illud autem sæpe ex ore ejus ipsi audivimus, quod ab ipsis conversationis initiis, hoc adversus somnum matutinis horis continuum traxerit bellum, quod numquam superare valuerit, quin iisdem horis semper sibi rediret infestior. Ex veteri, inquiens, sæculi consuetudine hunc mihi blandum hostem nutrivi, quia noctibus vigilans, mane somno usque in multam diem indulgebam. unde huc usque, etsi non videam crepusculum, tamen adesse ipse quotidie somnus pronuntiat.

Johannis devotio in officiis divinis.

Somnus post vigilias.

83. Ad superiorem scientiam, ante conversionem, usum lectionis, in quibuscumque divinarum litterarum libris tanto studio adjecit, ut eminentissimorum Doctorum fere nullus eum præterierit; donec Spiritu-sancto prævio, ad omnem quantum mortalibus fas est, notitiam scripturarum perveniret. In his primum Moralia beati Gregorii ordine quàm sæpissime percurrens, pæne cunctas ex eo continentias sententiarum ita memoriæ commendavit, ut in communibus exhortationum sive locutionum confabulationibus omnis ejus oratio ex eisdem libris decurrere videretur. Nec minor ei Augustini, Ambrosii, Hieronymi, & si quis antiquorum ad manus venisset, lectio erat. Et qui ad id temporis, utpote studiis frigentibus, pæne nec ipsi codices inveniebantur; Augustini in Johannem & psalmos, & de Civitate Dei integrè perlegit. Postremum in libris de Trinitate multa intentione sudavit: in quibus cùm de dialecticis rationibus quædam offendisset, maximè ubi propter demonstrandam relationem Patris ad Filium, & Spiritus ad utrumque, eam quæ dicitur ad aliquid categoriam introducit, ejusque occasione de omnibus quoque decem prædicamentis strictim quædam commemorat; Scholasticam mox super his sibi aperiendis expetens ab ipsis introductionibus Isagogarum laborem arripuit lectionis. in quo cùm diu, ingenita sibi vivacitate ingenii, &, ut in rebus ceteris quas umquam arripuerat, indefatigato robore luctaretur; repente domnus Pater Einoldus medios præcidit conatus. Is enim rerum earumdem jam olim studiosissimus, & quanto labore ea constarent expertus, tempora in his frustra eum nolens expendere, brevi prohibitione avertit, & ut animum potiùs sacra lectione occuparet, ubi satis superque & scientiæ, & (quod majus est) ædificationis ei doctrina suppeteret. Ille qui obedientiæ limitem non transgredi semel juraverat, mox incœpto renuntiat, & in divina, ut à principio, se totum transponit. Præterea Gregorii in Ezechielem multo usu detrivit, ut pæne memoriæ commendasse videretur. Ad summam, ejusdem quæcumque essent beati Gregorii, unicè præter cetera amplexus est.

Sedulitas in lectione Patrum.

Augustini de Trinitate libris insudat.

ad sacram scripturam ab Abbate revocatur.

Gregorio addictus.

aliqua ex parte vigiliis, quod sacrarum scripturarum reliquum erat, ad mensæ lectionem reservarent. Quanta esset lectionum prolixitas, vetera Lectionaria probant. Aurelianus in hac Regulæ suæ præscribit, ut ad Nocturnos tres fiant lectiones: & pro singulis *si minute scriptus sit codex, aut majori forma, ternas paginas; si minor, quatuor* legantur, interposita inter singulas lectiones oratione seu meditatione.

ANNO CH: CM LXXIII FEB XXVII Sanctorum Vitas studiosè legit.

84. Quamquam non inter hæc, vitæ conversationes, vel dicta quorumcumque sanctorum peculiari stilo de eis conscripta non eum præterierint. quippe qui ex ipsis in usum propriæ conversationis normam sibi assumpserit Antonium, Paulum, Hilarionem, Macharium, Pachomium, & reliquos eremi sectatores; tum Martinum maximum & sanctissimum episcopum, Germanum ad hoc, & quoscumque austeriotis vitæ perlegerat, si tempora paterentur, forsitan attentare moliretur. quod utique ex ea, quam arripuerat, castigatione dabatur conjicere, quem tamen, etsi in laboribus corporeis disparem, in virtutibus animæ non fere alium magis ipsorum æmulum, nostram vidisse ætatem certo proferre non trepidaverim. Johannis cujusdam Alexandrini Patriarchæ, quem Eleymonem cognominant, actus pæne memoriæ retinens, in omnibus fere sermonibus eum grata & amica dulcedine reducebat, audientesque ex eo multa attentionis suavitate retinebat.

Nihil remittens ex rebus externis.

85. Et quia de singulis persequi operosum nimis videtur, quorum non minor eum scientia, vel imitatio assuefecerat; illud miraculo omnibus erat, quod cùm in iis tantùm exercitii haberet, nihilo tamen, quæcumque in rebus exterioribus agenda essent, remittebat. quin circa diversa discurrens, & singulis ordinandis præcepta constituens, omnem totius Monasterii in tam multiplicibus artibus vel officiis tem strenue procuraret. Cumque possessionum monasterii universa in eum cura recumberet, rarus tamen illi ad eas processus: poriusque de ipso monasterio quæque foris agenda essent, dictabat, brevique sub tempore ministris evocatis, mensis aut ampliùs quod ipsi expletum referrent edicebat. Cùm eminentior quælibet causa eum extraxisset, & ad causas agendas residere eum necessitas impulisset; id quanto citius negotia rerum patiebantur acceleratum, festinus, interdum quoque nec pransus, monasterium repetebat. Si quando foris manere res aut tempus exigeret, in quantum poterat cibi vel potus mensuram monasterio solitam continebat. Nam stratus numquam regulam commutavit, ut plumam sibi ullarenus, præter capiti tantùm, substerni permitteret: quod ex ipso magistro suo domno EINOLDO, qui ex ipsis initiis hoc in finem usque domi forisque servavit, ut verè discipulus doctori regenerans, pedibus est subsecutus.

Cellerarius, ut se gerit.

NOTA:

in sæcularium conversatione.

86. Sed & in ipsis prandiis sæcularium causâ plurimum gravabatur: non tamen ut quisquam eorum hoc vel leviter persentiret. Nam ad omnem copiam eis, quantum vellent, non deerat; & ipse cum eis multa jucunditate & condescensione sese gaudentem & comem in omnibus exhibebat. Sed dum postmodum spiritualibus quibusque colloqueretur, dolendo ingeminabat, se numquam ita sæcularium conversationi, vel ad breve posse interesse, quin aliquid de consueto sibi modo conversationis deperderet; insuper & rerum fratrum plura invitus expenderet. Nam ita familiariter dicebat, dum sermocinatio aliquando incideret de fratribus res foris curantibus, quod non tam crebro eos per se ea agere expediret, & verbo potiùs ministris laicis „ mandarent, ipsique claustro se cohiberent. Nemo, inquiens, aliquando me „ magis caninus exstitit, & qui plus tenaciæ argueretur; & revera qui parcior „ foris esset, dummodo Monasterio totum, ut opus esse cernebam, convehe- „ retur: sed nunquam, inquit, tantam adhibere potui diligentiam, ut quotiens „ cum eis comedi, non fere tanta expenderem, quanta fratribus diario con- „ sueto sufficerent. Cum enim quilibet, inquit, viantes, privatorum seu ma- „ jorum, si qui in illa vel illa possessione quæ esset monasterii, ex Monachis „ adesset, perquirerent, & fortè me ibi comperetant; specie salutandi diver- „ tentes, non congruè inrogari mensâ poterant ablegari. & sic utique non po- „ teram observare, ut quæque fratrum foris erant, vel quæque quoquo inge- „ nio acquirebantur, integre, ut animus erat, monasterio inferrentur.

NOTA.

Tenacitatis falsò culpatus.

87. In ipsis judiciis, etsi ab aliquibus notaretur, rectitudinis vel justitiæ

limitem nullatenus excedebat: ubi superbia vel contumacia quosdam supinos vel effrenes reddiderat, dum æquata forte ceteris colla refringeret, etiamsi potentiorum patrocinia sibi parare contenderent, nullo poterat inclinari. Ad id demum tota sibi spectabat intentio, quicquid justitia acquireret, totum fideliter monasterio inferre: & illud optimè cavit, ne sacculus monasterii qualibet umquam doli vel miserorum fraude vel calamitate contaminaretur. Æstimaverit quisque quod velit: hoc certa fide libere pronuntiaverim, illum & semper odisse iniquitatem, & cavisse; & Domino gressus ejus secundum eloquium dirigente, non eum illi, quantum humana patiebantur, dominatam fuisse. qui usuris eum inservisse, &, sub specie monasterii necessitatum, lucra undecumque æstimant congessisse, ex suomet illum ingenio metiuntur; non quod in eo tale quid aut viderint, aut certo didicerint. ANN. CHR. CMLXXIII. FEB XXVII.

88. Commodabat equidem plurima, & recipiebat, cautus ne quo dolo debitorum falleretur. & secundum illud Persii*, Sine fœnore commodata repetit.

Doctus & ad calicem vigilanti stertere naso. * Immo Juvenalis Sat. I v. 57.

Quod iste meliori mutaverat arte, ut prudens dispensator dominicæ substantiæ, summâ industriâ observabat, ne quid rerum monasterii deperiret. Illud sæpe de dictis beati Gregorii ad quemdam Diaconum res ecclesiasticas curantem commemorans. Res, inquit hæ nec meæ sunt, nec tuæ. ita age, ut de his ei, cujus sunt, rationem redditurus. si frumentum, vinum, sal, vel quæcumque ad cibum pertinentia, similiter ad vestitum commodabantur; ejusdem mensuræ vel quantitatis reposcebantur, ut nihil supra exigeretur. Argentum pondere justo vel commodabatur, vel commutabatur: nec ipsum, quod moneta jure extorquet, ullatenus petebatur; sed quantum quis accipiebat aut dabat, æqua lance refundebatur.

89. Nam ex laboribus agrorum vel vinearum, in quibus summa arte præcellebat, summoque studio erat assiduus, in tantam supellex monasterii copiam, ei divina cooperante gratia, exuberaverat, ut nulla eum inopiæ causa ad aliquid eorum impelleret, quin potius ex ipsis laboribus, cùm fratribus abundanter superessent plurima venundata, quibuscumque rebus vel in præsentibus, vel in futurum proventuris sufficiebant. Inde & res omnis familiaris alebatur, & ornatui multa suppeditabant. Nec alia erant ei rerum temporalium lucra, quàm opus ruris strenuè exercere, salinasque, quæ una tantùm parte regionis ipsius, quæ Vicus * dicitur, habentur, exstruere: ut in loco eodem plures, quas dicunt, patellas, partim ex integro cum ipsis sedibus emtas, partim quæ juris monasterii erant, reparatas, multo usui in posterum profuturas paraverit, cum molendinis, fluminibus, causa piscium occludendis, piscinis privatis parandis, gregibus armentorum, pecudum, avium domesticarum seu agrestium, tum quoque ferarum alendis instare; ut quibuscumque usibus fratrum aut infirmorum, extrinsecus quoque vel præsentium, vel supervenientium, ad omnem semper copiam superesset. Ægros &c. peritè administrat. * Vic

90. Magistris artium diversarum undecumque conductis, primum claustrum muro, in modum castri, undique circumsepsit, quod hodieque non modum munitioni, sed &, si opus sit, oppugnationi adesse perspicitur. Deinde officinis intrinsecus necessariis, quoniam antiquarum ruinæ patebant, dum ex novo resurgerent, institit indefessus. Tum demum decori domus Dei in diversis Ornamentorum generibus studium adjecit. Pallia diversorum generum, velamina in usus sacros, varia indumenta, ut sacerdotalibus ministeriis nulla deessent, cum & vasa usibus sacrorum, ex argento omnia opere solido atque eleganti paravit. Inde & tumbam Martyris * aggressus, tam ipsam, quàm quæcumque in diversis oratoriis erant altaria, laminis argenteis auro decenter insignitis; ad hoc & ambonem Evangelio recitando operuit, & durabili robore compegit. Taceo coronas tam luminoso fulgore à laquearibus dependentes, lampades locis & ordinibus tam diversas, candelabra tan- Claustrum ac ceteras officinas instaurat. Ornamenta sacra auget. * Gorgonii.

ANNO CH. CM LXXIII FEB. XXVII

torum ponderum ac specierum; simul cum his vasa pæne sine nomine, omnia argento solido perfecta, ad ultimum campanarum eam, quæ visitur, & numerositatem & enormitatem, ceteraque operum ejus insignia, quibus peritissimum ejus, ut erat in omnibus fere artibus, enituit ingenium.

91. Quæ utique & memoriam prælerlabuntur, & si quæ succedere possunt, persequi tentavero, nec prorsus ad explendum sufficiet pauperrimi sermonis angustia, & in tantam ea exuberant copiam, ut etsi ab aliquo forsitan possent explicari, non ædificatoriam oblectationem, sed, ut nostræ mores scio ætatis, tædiosam omnino facerent lectionem. unde ad alia censeo transeundum. Sed ne fortè quis supra quàm res se habeant, in hujus viri favorem ferri nos tacitè denotet, & hæc, quæ huic adscribimus, magistri potius cuncta fuisse; id nequaquam abnuimus, immo ita esse planè asserimus. Ejusdem enim patris & magistri domni Einoldi jussionibus & ordinatione cuncta perficiebantur: nec aliquid hic aliquando temere arripiebat, nisi quod ore illius primo exiisset. Verùm citiùs his occurritur, quoniam facta discipulorum in laudes redundant magistrorum. Et nec ipse domnus Johannes ad se umquam quicquid egerat replicabat: sed sic ipse, inquiens, jussit, ita & exsequor. sed non ob id iste expers operum eorumdem merito dicetur, cui labor totus sudavit, illo dictata tantummodo dante. Quid verò inter quosquam hinc frustra causa contrahitur, cùm inter ipsos neuter neutri quid aliquando disconveniret invenerit? Pater suum esse quod filius; filius quicquid ipse congruè egerat, patri reputabat: nec conjunctiora à sæculis, Christo teste, paria sibi convenisse fatebor. Si creditur, fidei merces certa; sin minus, nobis quod certo cognovimus, certo & proferre nemo obstiterit: cùm mens multa suggerat, & ad specialia ac singularia quædam ipsius tangenda jam impatiens non retinear.

Sine Abbatis jussu nihil tentat.

92. De lege jejuniorum, quam sibi indixerat, quia supra pæne præterieram, quàm breviter potero priùs perstringere cupio. In ipso mox conversionis initio totum deinceps tempus, exceptis festis diebus, vel occasione alicujus inevitabilis curæ corporis, vel infirmitate, seu hospitum condescensione, jejunio disposuerat dedicare, quod & aliquamdiu & robore adhuc juventutis, & pristinæ olim in sæculo fiduciâ castigationis vivaciter tenuit, & tamquam nihil omnino gravaretur, ut leve quiddam nec fere sentiens, agili corpore, corde, vultuque lætiore peregit. Hisque diebus nihil præter panem sumebat & aquam, & in ipsis quoque omni parcitate adhibita: ut non fere plus medietate panis, qui integer librâ appenditur, caperet; aquæ quoque similiter, ultra medium mensuræ quæ fratribus apponitur; vini vix quicquam adjiceret; salis, herbarum virentium, aut alicujus talium, quæ abstinentibus non interdicuntur, quidquam penitus, nec attingebat. Hoc & ipse domnus Einoldus, dum ipse seipsum experiretur, interim permisit. post aliquod deinde tempus cùm eum valde perspiceret defecisse, nec tamen à cœpto cessare, sed ultra vires contendere; moderatè compescuit, & ut magis quod ferre posset, eligeret, monuit. In tantum namque jam sese confecerat, ut die quadam cum fratribus ad hortum egressus, dum operi enixiùs incubuit, corde repente deficiens, citiusque claustro se festinans recipere, in media via prolapsus sit, atque inter manus deductus.

Jejunat pane & aqua contentus.

Abbatis permissu.

cujus jussu postea modum imponit.

93. Itaque regulam tolerabiliorem assumpsit, ut duas tantum Quadragesimas in anno perageret, unam ante Nativitatem dominicam, alteram ante Pascha. priorem quidem ab Idibus Septembris, cùm nonâ horâ fratres prandium [a] repetunt, incipiens: sequente mox ab octavis Epiphaniæ; Dominica, tertia, & quinta, communem ceteris tenens refectionem; reliquos quatuor abstinebat dies, pane tantùm & aqua, lege ipsa contentus quam diximus. Sin verò festus quilibet dies incidisset, aut hospites supervenissent, eos-

Duas Quadragesimas retinens.

[a] Ergo antea tres observabat, quarum tertia erat ante Nativitatem sancti Johannis Baptistæ.

dem quoque refectione mutabat. In sanguinis quoque minutione, quam plus mensse differre vix poterat, curam corporis non respuebat. Ideo autem tanto priùs tempora prævenïebat, nec propinquiora ipsis sollemnitatibus exspectabat, ut si fortè quemcumque dierum dispositorum alicujus talium casus prærip eret, superesset ei in reliquum, quo eosdem dies recompensare sufficeret. Unde multotiens cùm ita contigisset, ut ex prædictis occasionibus aut aliis quibusque accidentibus, tota sibi hebdomada, aut forte duæ, vel amplius voto explendo impedirentur; mox optata redditus libertate, numerum prætermissorum dierum continuatâ binis, aut amplioribus hebdomadibus continentiâ, Dominica dumtaxat vacante, cunctis qui videbant stupentibus vel dolentibus, instaurabat. Itaque ne ex votivis quadraginta diebus, illo vel illo tempore quisquam præteriret, callidus nimium observator invigilabat. Plerumque cernere erat, illum ipsa quoque præscire futura, cùm talem continuationem jejunii, tamquam ex improviso, arripere videbatur. Nam ita sæpenumero adversum est, quod cùm sic omnis remissionis ignarus ferveret, subsequenter aut nuntio, aut aliqua inevitabili necessitate monasterio progredi cogebatur. Nam quamdiu foris erat, humani diei [a] latrocinia sollerter attendens, secreti sui, cujus Deo tantùm mercedem servabat, sæculares arbitros esse cavebat. Quamquam igitur & aliorum temporum certa jejunia, aut quatuor anni temporum & sollemnitatum sparsim per annum ... . occurrentia, strenuè, si tantùm secum res ei esset, peregerit. Nam etsi gloriæ semper fugitans, itinere vel hospite sæpe resolvit; hæc tamen duarum in anno quadragesimarum vota fere numquam præteriit.

Ann. Ch. CM LXX U Ita XXVII.

quas diligenter observat.

[a] insciis quibuscum a ebat sæcularibus.

94. Reliquo anni tempore, quando scilicet fratrum bina refectio tenditur, communiter sine aliqua adjectione vel diversitate convixit, ciborum quicquid parabatur, nullam faciens differentiam, nec viliora sibi affectans, nec lautiora detrectans. Qualitati coctionis, qua ceteris ministratum, est, usibus suis numquam aliquid adjici vel mutari permisit. Panis æqualis & similis, vinum ejusdem mensuræ & saporis, nullo universalitati diversum aliquando fuit. Festis diebus, quibus, quàm lautiùs & exquisitiùs fraterna jucunditas in honorem Domini vel sanctorum potest, apparare consuevit, quæcumque apponebantur, liberè sumebat. Hoc non utor, illud affer vel para, numquam ex eo auditum, ita in nullo aliquando cibo vel potu notabilis apparebat. quin & ipse, ut talium apprime peritus, parari hæc quàm lautissime his diebus faciebat, & nullo apparente typo sumebat. Corpus ei pæne naturali semper insolubilitate duruerat, ut difficile cibus in eo decoqueretur Inde potiones herbarum, aut plerumque, quæ ad id facerent vel conducerent, pigmentorum libenter sumebat. His tantum admissis, reliqua Medicorum tam diversa arte confecta recusabat. Illud certè summo nisu servatum est, ut vix aut numquam in ebrietatem[b] aut crapulam ex quamlibet præter solitum sumpto cibo vel potu, deduceretur, vel unde quidquam consueti operis rei divinæ noctu vel interdiu intermittere cogeretur. Ita & foris communiter ceteris convivari videbatur, & in ipso convictu sibi statutam percipiendorum alimentorum mensuram non excedebat. In illud Apostoli, *Scio esurire & satiari*, eum præ ceteris hujus temporis summa arte, & quadam veluti disciplina institutum & consummatum palam enituit. Nec enim esurie dimissior, nec refectione umquam apparuit elatior. Ad summam, pænitentiæ rigorem eumdem usque ad finem vitæ mira perseverantia tenuit, quodque tantum superexcellit, ut à nobis quolibet sermone expleri non possit. Unde his modo imposito, ad ea quæ de exterioribus ejus gestis scire potuimus, stilum vertamus: in quibus partim prudentia sagacis ingenii, & robur animi virilis gratiæ supernæ adjuti, partim sola divinæ virtutis ope-

Singularitatem fugit.

Oblatis cibis utitur,

[b] Servata semper parcitate.

Philip. 4, 12.

[a] Id est vanæ gloriæ aut humanæ laudis, quæ dies hominis à Jeremia dicitur, & à Paulo dies humanus.

[b] Ebrietas nonnumquam pro satietate sumitur, uti apud Johannem in Evangelio cap. 2. *& cùm inebriati fuerint, tunc id quod deterius est.*

ANN. CH. CM LXXIII FEB. XXVII

tario, ubi humana adesse non poterant auxilia, sunt demonstrata.

Gorzienses numero aucti penuriam patiuntur.

95. Cùm primo, ut superior textus docuit, ibidem sancti viri prompta domni Adelheronis Episcopi voluntate ad locum Gorziam jam dictum convenissent; aliquamdiu quidem ópe ejus in primis sustentati sunt, quia necdum facultas ei fuerat, ut de possessionibus Monasterii, quæ jam abhinc longè retro beneficio sæcularium cesserant, eis aliquid restitueret. Inde cùm aliqui divinitus inspirati famâ bonæ opinionis illuc confluere cœpissent, & sanctæ congregationis augesceret multitudo; res vixdum tenuis exiguum præ ea quæ tunc non tanta, nedum ad eam quæ pòst futura sperabatur in dies magis magisque augendam numerositatem pollicebatur stipendium. Ad hoc & idem vir sanctus ADELBERO, regno tunc diversis perturbationibus concitato, circa plurimas curas distentus, minùs eis solito prospicere poterat. Inde compulsi jam aliena solatia pæne quærere destinaverant: & quia sub idem ferme tempus OGO * præpositus tunc sancti Maximini, felicis postmodum exempli, à sæculari conversatione se restrinxerat, & ope Ducis GISLEBERTI [a] idem monasterium ad regularem conversationem reduxerat; ejusdem pio molimine Præpositi illo se transferre aliquantisper assensum [præbuerunt.

* v. num. 70.

& ad S. Maximini monasterium migrare deliberant.

Einoldi exhortatione ad novum fervorem excitantur.

* Adalberonem.

96. Verùm] inter hæc domnus EINOLDUS rem fluctuantem saniori comprimens ratione, quadam die inter cetera exhortationis verba omnes sic alloquitur. Scriptura, inquit, asserit, quia cum placuerint Domino viæ hominis, inimicos quoque ejus converter ad pacem. Negligentiam ergo nostram hinc advertere possumus, quia si eo, quo oportuerat, studio mens nobis in divina intenderet, facilè Domino fuerat virum hunc * flectere, & nobis comem & beneficum reddere, & cor ejus, ad quod nobis expediret, convertere. Pluribus deinde quæ ad ea conducerent eos exhortatus, & ut novitatis suæ conversionis memores qui eis tunc fervor fuerit retractarent; & ne quid nunc languidiùs, frigidiùs, ac negligentius apud se ageretur cautè perspicerent, ac si quid horum sentirent, omni vigilantia instaurare contenderent; tantos repente eis animos reddidit: ut nunc singuli, nunc omnes in novam quamdam conversationis pugnam acriter conspirarent. Ad consueta quisque & regularia, majora & productiora adjicere, ipsa licita sponte sibi subtrahere, cibo potui, somno, linguæ, seu cuilibet corporis requiei minimum quiddam indulgere, ut tunc primùm quasi conversationis initia viderentur arripere.

Adalbero Episcopus Johanni irascitur.

97. Cùm interim prædicti OGONIS Præpositi sancti Maximini, Ducisque GISLEBERTI suasio de migrando eos stimularet; & jam ferme triennio Episcopus loco abstinuisset; fortè pro viro quodam juris monasterii, qui rebus quibusdam episcopalibus præerat, Johannes Mettis advocatur: blande primùm ab Episcopo convenitur, ne sibi quod peteret, denegaret. Vestra, inquit, petitio jussio est. Virum illum, inquit, mihi cedas deposco. Ille paulo commotior, ut cui mens longe alias intendebat; Exemplo, inquit, fabulæ David nunc utimini, ubi dives innumeris quas habebat ovibus parcens, hospiti supervenienti unicam pauperis ovem vi abstractam jussit apponi. Sic cùm infinitâ reliquorum copiá abunderis, unum hunc nobis pauperibus præripitis. Adducto supercilio, cùm se ille vix aliqua animi commoti verbo signans indicia avertisset, Johannes se è conspectu proripuit. Fridericus Monachus sancti Hucberti, cujus supra * mentio facta est, sub ipsa ferme hora ingrediens, & ex vultu dejecto animum perpendens; Quid, inquit, supercilia vobis sic video dependentia? (Nam hunc, ubi commotior esset, habitum velut naturalem sibi induerat.) Ab hoc, inquit, insano Johanne, ut numquam antehac à quoquam ita contemptus sum, ut nec pro homine uno

* num. 55.

[a] Hujus Lothariensis Ducis crebra fit mentio apud Francicos scriptores, qui mortuus anno 939 perhibetur in Chronico Frodoardi. Vide infra num. 104.

apud eum intercedere valuerim. Ille conscius quæ extra conflabantur consiliorum, Nisi, inquit, providebitur, proxime cunctis eis carebitis. nam cum Duce & Præposito, quia à vobis parum sibi adest auxilii, eos jam dudum consciviisse cognovi, utque in sancto Maximino traducantur ocius maturatur. Concite Johannes revocatus, & cur injussus abiisset rogatus, cum silentium tremebundus teneret; Non te, inquit Episcopus, tam animosum credebam, nec in re tam fere nulla ita difficilem æstimabam. Peto igitur hominem vel usque ad aliquas inducias mihi cedas. Ille quid in causa esset intelligens (nam pactio pecuniæ intererat) Quantumcumque, inquit, jubetis? Ad quadraginta, inquit, dies. & ille: Etiam ad annum, si placet.

& placatur.

98. Non diu post hæc Episcopo quiescenti, persona quædam terribili ac minaci vultu apparens, hæc sibi cum quadam auctoritate dicere videbatur: Bonum bene cœpisti, sed à cœptis nimis cito defecisti. [Vide ne hæc] defectio majorum tibi causa sit ruinarum. repara quæ cœpisti, ne in deteriora procumbas. Experrectus, & secum multa pertractans de opere à se cœpto Religionis, & tanto tempore neglecta, hanc esse commonitionem non sine acri dolore perpendit. Cubiculario mox, cui Matzilino cognomen, accito, Summa, inquit, maturitate Gorziam proficiscere, & Abbatem Einoldum huc continuo adesse jubeto. Ipsam forte noctem Abbas Mettim egerat, ac diluculo reditum parabat: moxque Matutinis dictis abscedens, cùm portæ civitatis accessisset, clavesque ibidem opperiretur; ecce nuntius ad se accersiendum missus approperat, eoque viso & salutato, Labore, inquit, me relevastis. nam ad vos huc evocandum mittebar, dominusque vos continuo sibi jussit adesse.

Visione territus Einoldum advocat.

99. Illo mox adveniente, reque tam repentina Episcopo stupefacto, ut ingrederetur jubetur. Salutatione invicem data & reddita, Diu, inquit Episcopus, est quòd rebus aliis obstantibus Gorziam non veni: sed Deo volente, animus mihi esset illuc veniendi. Cum maximo, inquit, vos videbimus gaudio. Præcedite, inquit, vos, & quo die ut eam videbitur resignate. Erant tunc dies jejunii quatuor temporum mensis secundi [a] in crastinum, & eis exactis ut fieret, dixit. Non opus est, inquit Abbas, ob hanc causam differri, sed ipse hodie præcedam, & cras vos, hora qua videbitis, exspectabimus. Hora, inquit, tertia veniam. Crastina profectus cum jam monasterio propinquare cœpisset, loco qui dicebatur ad Crucem, equo dejectus ac discalceatus, sic usque ad monasterium pedes incedit. Exceptus, oratione facta, conventu advocato, vestigiis eorum supplex prosternitur, neglectum sui circa eos ad id usque temporis accusat; spe de se meliori eos deinceps recreans, veniam summissus exorat. Eâ facile impetratâ, villam quondam juris monasterii, quam etiam tunc germanus ipsius Gozilinus [b] in beneficio retinebat, quæ Vvaringis-villa [c] dicitur, eis continuo contulit, dans mandata ministro, ut nisi omnes reditus integre Abbati assignaret, si quid fraudis ibi machinaretur vel doli, maledicto Dathan atque Abiron sub Christi præsentia multaretur.

Gorziam venit.

Veniam petit, ac Vvaringis-villam restituit.

100. Post horam jejunii, refectione exhibita, omni cum alacritate Episcopo abscedente, mox in crastinum Abbas cum senioribus quibusdam ad villam proficiscitur possidendam. Cum obiter ad castrum, quod Scarponna * dicitur, pervenissent hora fere tertia, equus Johannis claudicare cœpit. Quid, inquit Abbas, equus ille sic claudicat? Ferro, ait, perdito dolet. Non ultrà procedas, inquit, donec imponatur, nos hic interim oppe-

cujus villæ fructus percipit Johannes,

* Charpeigne.

a Id est mensis Maii, annum incipiendo ab Aprili.

b Plures fratres habuit Adalbero Episcopus, quos inter recensetur apud Frodoardum in Chronico ad annum 912 Fredericus Dux Lotharingiæ. vide infra num. 110.

c In epistola 10 Frotharii Episcopi Tullensis ad Drogonem Mettensem Episcopum fit mentio cellæ sitæ in Vvaringisi villa, quam cellam à monachis Gorziensibus, apud quos adoleverat Frotharius, jam tunc occupatam fuisse dicit, ut notavit Bollandus.

ANN. CH. CMLXXIII FAB. XXVII

tibimur. Cùm ad forum concitus declinasset, quidam fortuito quo tenderet requisivit. Ille paululum cunctabundus, Proderit, inquit, si me non celabitis. Unde ait, tu es? Ex villa Portus, inquit. erat autem hæc etiam prædictæ possessionis. Illuc, inquit, imus ex jussu Episcopi eam possidere. Paucis me, ait, audite. Census totus pecuniæ adhuc ibi retinetur. Nam cùm proximè cum ministro Episcopi is qui collegerat attulisset, quia quinque forte solidi defuerant, nisi simul totum acciperet, recusavit. Sed & annona anni præteriti adhuc recondita jacet; ipseque minister partem non modicam suis usibus sequestravit.

101. Johannes celeriter equo ferro imposito rediens, & in autem quæ didicerat Abbati locutus, ministrum Episcopi hora circiter quinta conveniunt, qui tunc fortè apud prædium nomine Lasium cum Comitissâ EVA [a] tunc vidua, cujus ipse tunc Advocatus erat, morabatur, qui ALBULFUS vocabatur. Is mandato Episcopi accepto; Hodie, inquit, hic quæso manete, cunctaque præbebo necessaria, donec præmittam, & condigno vos ibi honore excipiam. Quibusdam assentientibus, Johannes profectionem sine dilatione instimulat, senioribus quibusdam dicentibus, puerilia hæc esse consilia, & potiùs ea die ibi quiescendum, frustraque esse absque ullo opere laborare. Abbas, Satius, inquit, est properemus. Johannes celeriùs præcurrens, (nam non plus leugas tres aberant) refectioni habilem domum in villa ipsa præoccupat, ceteraque ad id diligentissimè præparat: moxque horreum ingressus callidus omnium explorator, ut sibi erant prædicta, ordine cuncta invenit. Census collectorem continuo advocans, ne quid ex tota quam penes se adhuc retinebat summa prorsus sit diminutum, usque in præsentiam Abbatis & ministri Episcopi, vehementer ex auctoritate interminatur Episcopi. Interea Abbatem cum suis advenientem lautissimè excipit. Ministro in crastinum exspectato, ab eo sub noctem clam nuntius missus, censoremque conveniens, ut sibi pecuniam quam pridem attulerat domino suo deferendam daret: ille interdictum sibi ex verbo Episcopi dicens, vacuum remisit. Condicto in crastinum, minister cuncta, ut jussa erant, exsequitur, & juri eorum integrè possessionem, quæ tota centum mansuum quantitate protenditur, incolis sacramento addictis assignat.

non sine jurgio.

102. Albulfus tacitè nuntium Abbati dirigit, ut quædam quæ ex suo contractu ibi habuerat, sibi reddi juberet. Cumque scitum esset nihil prorsus ejus ibi esse, sed cuncta usibus domini cedere; consilium forte fuit, ut solidi decem aut quindecim pro bona ejus exsecutione darentur. Nuntius, nisi libras duas acciperet, recusans, dominoque renuntians, Stultè, inquit, egisti, quod offerebatur rejiciens. nam forte jam nec ad assem pervenit. Ipse postmodum jam aperta fronte, sua... nisi reddantur, Episcopum ob injurias conventurum. Johannes, Et nos, inquit, non diffugimus, forsitan res ejus non damnis angebitur. Ille conscius retro commissorum; Domini mei, inquit, eleemosynæ in nullo obniti vel obstare cupio. Tanta ego aliàs gratia ipsius mihi collata retineo, ut facile his, etiamsi plura essent, amotis ipsius gratia carere, quin & mei juris hereditarii, si quid competat, ultro velim adjicere. Ita re cuncta sedata, partem aliquam fructuum ei cesserunt, & pro bona ejus postmodum in se pace ac gratia, & ut, sicubi opus exsisteret in sui defensione, eo deinceps uterentur: ex argento similiter aliqua largiti sunt.

Quædam cedit Episcopi advocato.

103. Similì modo non multo pòst dum fratres pro quadam proxima sibi possessione frequentibus pulsarent precibus, difficilisque omnino pateret effectus, remque jam desperatam divino solo referrent auxilio; repente Epis-

alia bona Gorziæ largitur jussu S. Petri.

[a] Eva hæc relicta erat Hugonis Comitis, mater Odalrici postea Archiepiscopi Remensis, consanguinea Adalberonis, ut legi in diplomate autographo ejusdem Evæ & Odalrici filii ejus pro cœnobio S. Arnulfi de villa Laio, *Lay*, ubi S. Arnulfus natus est.

copus

copus Abbate accito, Quod tanta, inquit, importunitate eluctatum, tandem habere quod poscitis, nec mihi gratiam ullam, sed beato Petro, qui me nocte vehementer perterruit, & ut facerem coëgit, rependite. *Anno Ch. CMLXXIII Feb. XXVII*

104. Tempora dissensionibus nimiis, regnum hac illuc quoque sibi trahente, fluctuabant. OTTO, maximus pòst rerum Augustus, post genitorem strenuum per omnia Regem HEINRICUM, prima regni tunc auspicia ceperat: sub quo GISLEBERTUS Ducatum regni Lotharii; EVERARDUS [a] Franciæ, Austrasiæ, & quorumdam trans Rhenum tenebat Locorum. Transrhenana interim quieta manebant, nostra variè infestabantur, nec jugum facile admittebant. Inde BOSO [b] quidam, filius dudum Principis Burgundionum RICHARDI, partem aliquam regni sibi evindicans, castrisque se continens munitissimis, dominatum cujusquam prorsus respuerat, Victoriacum [c] Campaniæ castrum obtinens, inter reliqua circumpositorum possessiones quasdam monasterii Gorziensis, ac si jure hereditario, usurparat. Ad has reposcendas, si fortè apud talem virum, & pro divino timore locus precibus ullus esset, Johannes ab Abbate & fratribus est destinatus. *Regnorum perturba-*

105. Ille cui obedientia cuncta difficilia, vel impossibilia, facilia & possibilia reddiderat, per infesta latrociniis loca, & quæ multitudini quoque essent formidanda, uno tantùm comite ex familia sibi assumpto, iter aggressus est. Dum ex improviso advenisset, Comiti nuntiatus, & quidnam ferret incertum, coram intromissus, ubi legationem Abbatis & servorum Dei pro re qua mittebatur, absolvit: illo in iram concitato, Quis te, inquit, maleficus huc adduxit? Ubi custodiæ illæ meorum, ut eas sic pertransieris, adfuerunt? Quomodocumque, inquit, adductus sim, huc perveni, & mandata & preces servorum Dei ad vos affero, ut quæ de rebus ipsorum invasistis, propter amorem Dei & timorem, vel reverentiam sanctorum ejus restituatis. Interrogaquæ essent, & audiens, omnimodis abnegat, & ut se cito summoveat imperat. At ille: Ego, inquit, summoveri possum: alii item multo nostrorum sunt plures & potentiores, qui suis vicibus succedere non cessabunt, nec à latratibus eorum requiem, dum vivetis, habebitis. Quæ mihi, inquit, cura latratus eorum? Clamabunt, inquit, assiduè. Ad quem rogo? num ad Regem nescio quem tuum? num ad Ducem tuum illum Gislebertum, quem ego, ac si servum meum, reputo novissimum? Pari modo & de Episcopo tuo est Adelberone, quem ipsum utique, quantum mihi virtus fuerat, juvare decreveram, qui de vitrico quoque ejus RICHIZONE, ejus causa, vindictam sumsi. Sed quia nunc contra me ad Gislebertum defecit, viderit quid ei ex hoc commodi cesserit. Tunc Johannes, Clamabimus, inquit, ad Deum, qui æque personam nostram accipiet ac vestram. *Johannes à Bosone bona monasterii repetit.*

106. Ille commotior, Non hinc, ait, caballum referes vel jumentum. Potestati vestræ, ait, hoc erit, & quando aliud non erit consilii, pedes redibo. non ceteros tamen ob hoc deterrebitis. Ille jam magis accensior; Membris jam ipsis quoque, inquit, multaberis. At ille, vobis, ait, id facile efficere; mihi autem non minùs pœnæ.... utique non satis dolebo. Si oculis privabitis, magnis me curis & laboribus levabitis, quia sedens quietus psalmis & orationibus intentior esse valebo. Cum de vitilibus ille minaretur, Maxima me, ait, sollicitudine securum reddetis. Jam fere arripi jusserat, cùm conjux, prudens sane mulier, intervenit, & ne tali se infamia dehonestaret, supplex monet, ne jam nec monachis vel servis Dei parcere diceretur: & *Male habitus,*

[a] Arnulfi Bajoariæ Ducis filius cujus, interitum ad annum 941 Sigebertus revocat, at prœlium in quo cæsus est, anno 939 commissum refert Frodoardus in Chronico.

[b] Fuit hic frater Rodulfi, qui Rodulfus capto Carolo Francorum Rex in sancti Medardi Suessionensi cœnobio coronatus, ad annum 936 superstes fuit.

[c] Frodoardus ad annum 930. *Herbertus Victoriacum Bosoni reddit.* Locus est ad Isaunam in pago Pertensi, vulgo *Vitry le Brulé.* Plura de eo Frodoardus anno prædicto.

Ann. Ch. cm lxxiii Feb. xxvii accepto ab ejus uxore duce ac viatico,

quia postulata negabat, saltem illæsum abire permitteret. Ita dimissus, & à Comitissa, quæ satis compte eum exceperat, quiddam viatici percipiens, dato sibi ab eadem duce quodam, qui usque ad loca à latronibus obsessa libere eum tuto perduceret, iter festinus arripuit.

107. Circa horam fere tertiam, villam quamdam ingrediuntur, ubi mercatum ea forte die habebatur: & ecce multitudo per totum forum diripientium, vendentibus atque ementibus æque spoliatis, mortem insuper, si quid oblatrarent, minitantium. Johannes comitem quem ex monasterio sumpserat, clypeum ferentem intuitus, Hic, inquit, clypeus damnose nobis advectus est, quia nec tu eo, ut expedibit, uteris, & ipse in nos fortsitan impetum concitabit. Quia tu ille, inquit, supra ceteros mortalium solus ita confidentissimus incedis, & merito dignaque morte peribimus. cùm repente, dum hæsitant, quemdam sibi notum dux, quem Comitissa dederat, conspicatur: eo accito, causaque dicta, Maximo, inquit, huc periculo advenistis, & an vos hinc quoquo pacto expedire possim ignoro. Johannes ad hæc, vel trans silvam usque, quæ proxima conspicitur, nos perducere possis, cetera Dominus procurabit. Ita turbam prætergressi, gradu pacifico ac temperato ad silvam usque procedunt. Freno captato, stimuli acrius subsequuntur, ac præpeti cursu saltu transmisso, libero jam gramine quodam cibum sumturi descendunt.

108. Johannes panis, casei, ac piscis quiddam ex subsellaria pelle producens............ post tergo sui soluto ducem ad sumendum cibum hortatur. Inter edendum dux producto suspirio, Tres aut certe quatuor, inquit, menses sunt, quibus nullo juste acquisito cibo vel potu usus sum, præter quo nunc utor; nosque omnes, væ nobis miseri, nonnisi præda & calamitatibus vescimur miserorum. Ad hæc Johannes salutarem ingressus doctrinam, juvenem multis adversus hæc hortabatur, multoque melius inopiam, famem, sitimque ferendam, quæ Deus utique ut avibus vel vermibus sublevaret, quàm iis quibus Deus offenderetur insistere. Tandem ad hoc sermo processit, ut ab ea die se ab his temperaturum promitteret. Refecti, juvene dimisso, Johannes dum vespertinæ synaxi signum daretur, Gorziam pervenit.

post paucos dies à Bosone ægrotante revocatur.

qui restitutis prædiis sanitatem recuperat.

109. Non multi interfuerant dies, ecce nuntius Comitis Bozonis Gorziam veniens, anxio dolore dominum gravi ægritudine lecto nuntiat decidisse, ac pæne desperatum jacere, summaque prece Monachum, qui pridem à se recesserat, sibi mitti postularet. Protinus Johannes, Abbate jubente, celer progreditur, Comiti nuntiatur adesse. Dum coram venisset; Quando, inquit, proximè hinc digressus es, non tam prope mihi æstimaveram finem vitæ posse subripere. Habeto ecce prædia quæ postulaveras, tantumque patronum me rerum earumdem efficite, & quicquid exinde vobis deperierit, ego auro probato rependsabo. His dictis vel actis, dum è conspectu abiisset, & hospitio quo satis humanè curari jussi fuerant se recepissent; Comes somno quo jam per plures dies vel noctes penitus carens nimia tabe defecerat, ita repente opprimitur, ut ab hora nona usque in subsequentis diei horam fere tertiam non evigilaverit. At tandem expergefactus, conjugem nomine sæpius iterato inclamitat, sibi aliquid quod sumat asportet, cujus itidem jam pluribus actis diebus, nulla ei copia fuerat assumendi. quo satis delectabiliter sumpto, iterum usque horam fere nonam obdormiens, expergefactus Johannem advocat, cumque salutis suæ recuperatorem testatus, honore multo deductum & pro quibuscumque voluit præbe..:..

Per Abbatem aliqua repeti ab Episcopo curat.

110. Possessio erat Monasterii longo jam retro tempore beneficii nomine ad Comitem quemdam palatii HAMEDEUM devoluta, qui simul bonamonasterii sub precaria vel præstaria (quam dicunt) obtinebat. Eodem obeunte in eadem possessione, quia proxima erat monasterio, necdum funere elato, quod Mettis fuerat deferendum, ut in basilica beatæ Virginis Mariæ,

quæ dicitur ad Xenodochium, humaretur, Johanni Gorziæ est renuntiatum. Casu tunc ibi Episcopus advenerat: Johannes cito Abbatem causam commonet, ordine edocens Episcopum interpellet. Abbas mox introgressus, & gravitate illa sua paulum cunctabundus, post aliqua, An, inquit audieritis? Hamedeum vestrum dicunt defunctum. Et ego, inquit, audieram. Abbas subjunxit: Is quiddam juris monasterii sub precaria detinebat, id nobis recipere liceat petimus. Omni, ait, illud libertate recipite. Abbas re Johanni relata, Quid, inquit, postulastis? Precariam, inquit. Ego, inquit, ex hoc nihil commonui. nam istud gratis nobis rediret, sed beneficium ut repeteretis suasi. Protinus Abbas Episcopum repetens; Dicit, inquit, frater Johannes, me nihil utile apud vos effecisse. Quid igitur? ad eum intendit. Res, ait, quasdam mensæ fratrum proprias detinebat, quas ut reposcerem stimulavit. Episcopus vultu toto demutatus; Vos, ait, numquam quicquam eorum tenuistis, & omni tempore beneficio sunt deputata. Causa vero erat, quod in his difficilis videbatur, quod fratres ei plures ex matre erant, & eis, usque ad id temporis, parum consulere potuerat, pluribus res Episcopii retinentibus, quos privare nec jus, nec consilium erat. Tanto robore ex superioribus Episcoporum rebus fractis nitebantur: & ideo hac vel qualibet occasione ipsis germanis quo quid largiretur exspectabat.

Ann. CM. CMLXXIII Feb XXVII

Adalbero-nis fratres plures, quibus ea destinabat.

111. Huic tamen intentioni aliàs probati, & in rebus divinis spectati sancti viri miro ordine divinitus est refragatum. nam Abbate responso ejus pæne ab omni ulteriore......................conventu quo pridem valde oblecta.............. & satis jucunde eis fuerat convivatus, ivit quidem, sed parum ore libans protinus rediit: moxque dicto completorio, stratu se locat multa secum versans, medium fere noctis insomnio fatigatus. ubi nullo somnum datur adsciscere pacto, ut moris sibi erat, surgit, & orationi incumbere tentat: sed ea adsolitis intentionis viribus ita ei resolutior fuit, ut stratum accidiosus repeteret. Ibi diu somni cupidus diverso lateris motu defatigatus, nec ullo effectu ejus potitus, surgit, arcam Martyris * petit, culpam coram stratus fatetur: voto res quibus de agebatur spondet reddendas, baculum insuper altari superponit, Hoc inquiens, Martyr sancte, tuum tibi restituo. Genibus flexis orationem intentiorem numquam prætera se neque valentius fudisse professus est. Oratione assurgens, stratum petiit, in somnum concite solvitur, & pervigilia prius inquieta, ordine post naturali compensans, in nonnullam auroræ partem somnus protrahitur.

o Ab hoc facto revocatur.

Restitutionem tandem promittit.

* Gorgonii.

112. Jam sole rubente experrectus, & hymnorum sibi solito solvendorum memoriâ perturbatus, satisque causam secum retractans, tandem laudes surgens explevit. Mox Johannem jubet acciri. quo præsente, Mala me, ait, nocte confecisti. I, & baculum altari impositum cape, & possessiones quas postulaveras posside. Ille pedibus provolutus, Non, inquit, domine, ita convenit. vos paululum ut defatigatus requiescite; & interim horæ primæ signo dato & celebrato, conventum fratrum adire, & non uni, sed omnibus quod omnium est, dono gratuito restituite. Ita fiat, inquit.

113. Ecce solito maturius turba suorum diversis ex locis convenit. Nam ipse ibi, ut sibi morem fecerat, duobus vel tribus clericis totidemque cubiculariis contentus, mox monasterii januam penetraverat, cunctis se comitantibus ablegatis sæcularium, extraneus morabatur. In his qui convenere, erat germanus............ Ecclesiæ custode quodam incauto.............. rectà cubiculum Episcopi quiescentis perebant........... celerius comperit, festinus in occursum venit, & quia infra...........religio fuerat, signo ut se sequerentur dato, januam eos longe...............custodi in aurem susurrans ut statim à tergo januam occludat. Ibi eos diversis allocutionibus illis parum jucundis aliquantum detentos, & Episcopum, quia noctis incommodo dormire nequiverat, tunc tandem quiescere dicens, ut quippiam cibi

Ann. Ch. CMLXIII Feb XXVII

interim (nam æſtatis erat tempus) capiant monet. Illis recuſantibus, nec niſi colloquium Epiſcopi ſe quippiam velle dicentibus, Satius, inquit, id eſt, dum ipſe jam ſolitis ſibi rebus expletis copiam ſe conveniendi exhibeat. Ita eos demoratus, & concitè parata guſtatione implicitos, ipſe intro regreſſus ſignum pulſat. Prima dicta pſalmiſque ſollemnibus, in Capitulum Epiſcopus invitatur. Nonnulla, pro tempore, fratribus exhortatione facta, fratres rem jam partim edocti, poſtulationem rerum faciunt prædictarum: quibus in nullo abnuens, baculumque prætendens; Habeat quod ſuum eſt Martyr beatus, voſque mei memores haberote.

114. His peractis, mox qui convenerant irrumpentibus, vehemens ſibi à germano fit ſuper rebus eiſdem vexatio. Jam monachis ea reddita reſponſo, multis ille inſuper inſtare, & Monachis omnia undique abunde ſufficere, ſuis magis eum debere conſulere. Ubi nihil proficit, & Epiſcopus cibo cum fratribus ſumpto progreditur; iterato ab ipſo limine monaſterii per totam viam uſque vadum fluminis ſuper his ſermo repetitur. Jamque vadum ingreſſurus, cum multo jam tædio afficeretur, Fruſtra, inquit, nitimini. Verè ſi mediam partem Epiſcopatus ipſis monachis conceſſiſſem, nec paſſum pedis eis propter quempiam veſtrum auferrem. Plura ſunt alia, quæ quoties opportunitas tulit, Johanne interveniente, monaſterio multis jam temporibus abalienata recepta ſunt .... endum accedamus.

a Legatio Regis Maurorum ad Ottonem.

115. Legatio Regis[a] .... inſigniumque factotum in gentes diverſas, tunc jam magni ....domni Ottonis perciti, fortè cum muneribus pro regia munificentia .... Legati, quibus Epiſcopus quidam præerat, dignitate ſollemni pro tanta Majeſtate excepti, diuque retenti. Inter moras Epiſcopus, qui Legatis præerat, mortem obit. Dum à noſtris qui item eò remittantur diſquiritur; poſt nonnulla aliquamdiu tracta conſilia, id demum convenit, ut quia idem Rex ſacrilegus & profanus, utpote Sarracenus, & à vera Fide prorſus eſſet alienus; quique, quamvis amicitiam expeteret Principis Chriſtiani, in litteris tamen quas miſerat, blaſphema nonnulla in Chriſtum evomuerat, cum ſcriptis imperialibus quæ ferrent, vocem quoque ſuam ipſi aperire, & ſi quo pacto divinitus daretur, immutare poſſent perfidiam.

cum epiſtolis conviciorum plenis.

Legati duo, ambo Gorzienſes monachi, eliguntur.

b

116. Fortè ſub ipſos dies, Adalbero noſter ſacræ memoriæ palatium adierat. Bruno[b] magno ac felici poſtmodum futurus uſui & decori, germanus Regis, ſapientiâ & prudentia cum rerum publicarum, tum omnium liberalium eruditione diſciplinarum ita apprime eruditus, ut ſui temporis omnes ſuperaret, & antiquos pæne æquipararet; cui inſuper & græcæ lectionis multa acceſſerat inſtructio; omnium tunc temporis publicè ac privatim agendorum communicator, ac prudentiſſimus erat conſultor, eique imperialium data provincia litterarum. Is, varie ceteris conſultantibus, noſtrum Adalberonem ſacræ memoriæ nominat Epiſcopum, nullique aptius id negotii ſic addit poſſe injungi: quia ipſe plurimos perfectorum virorum haberet, quos humanis nequaquam ceſſuros terroribus ſatis conſtaret, utpote ſæculo jam defunctos, & libero pro Fide coram quibuſlibet poteſtatibus ore locuturos. Convenitur continuo Epiſcopus, & ut duos ſuorum idoneos legationi Hiſpaniarum paret, imperatur. Mandatis acceptis, Abbatem Eginoldum advocat, regia mandata inſinuat, ſuorum duos diſquirat qui imperata perficiant. Lecti primum duo Angilramnus & Vvido, regiæque .... ſumptus, & copiæ parantur itineris, ad hoc & quo ...... partium Hiſpanarum qui eos juſſus erat deducere mora ..... cùm ecce præfatus Vvido, alter delectorum, die quadam pro qua neſcio negligentia in conventu fratrum in-

a Is eſt Abderramen ſeu Abderrahmanus, qui apud Mauros in Hiſpania regnare cœpit anno Arabum trecenteſimo, id eſt æræ Chriſtianæ 912.

b Bruno, Ottonis Imperatoris I frater, primum Abbas, quo nomine ſubſcripſit Synodo Virdunenſi anno 947 apud Frodoardum in Chronico, dein Epiſcopus Colonienſis atque Dux, ex eodem, ad annos 954 & 957. De Brunone ſæpius ſupra, maximè pag. 333.

crepitus, in tantæ asperitatem proterviæ tam in Abbatem, quàm in universum erupit collegium, ut ad ultimum cum tumor nimiæ animositatis & insaniæ in eo nequaquam reprimi valuerit, nec regularem pati disciplinam aliquatenus acquieverit, demptus cucullo, monasterio [a] pelleretur. Id Imperatori continuo nuntiatur: jussum illum abradi, aliumque pro eo adscribi. *Ann. Ch. CM LXXIII. Fab. XXVII.* *quorum uno extra monasterium ejecto,*

117. Cum diu is quæreretur, omnesque prorsus refugerent, nec in tanta congregatione quisquam inveniri posset, qui se id aggredi ullomodo posse fateretur; Johannes repente nihil cunctabundus se ultroneus offert. Abbate aliquantulum ægre ferente, quod, in eum tota te Monasterii incumbente, grata quiete ipse potiebatur, eo numquam, si esset possibile, abstinere pateretur: vicit tamen perfectio caritatis, quæ non quærit quæ sua sunt, sed potius quæ aliorum; simul quia videbat virum cupidum esse martyrii, si fors ita tulisset, Christo potius transmittere, quàm suis optavit necessitatibus retinere. Ita assensus Imperatori, ex legatione Episcopi Johannes dirigitur. Imperator multo hoc ampliùs delectatus, quem ætate & prudentia ad id negotii omnimodis idoneum advertebat, mandata eum litteris seu muneribus Imperatoris ei committit, prædictumque Virdunensem, cui nomen erat ERMENHARDO, socium ob locorum regionumque notitiam facit. cui munera tradi Johannes expostulat: ipse litterarum tantum bajulus fit. Rediens Gorziam iter ocius accelerat, posthabitisque socii procrastinationibus, ipse litteras secum habens, omnium sanctorum precibus commendatus & votis, proficiscitur. Sumptus omnis ex monasterio ei factus: ministri Monachus tantùm unus, GARAMANNUS vocabulo, ordine Diaconus, bonæ per omnia indolis ad......: quinque sunt delegati. socius........ vico quodam non multum à Tullo distante, qui inde..... *Johannes sese offert spe martyrii.* *Acceptis epistolis proficiscitur.*

118. Insequitur hinc Lingonas, Belnam, Divionem, Lugdunum, [& Viennam] versus intendunt. ubi sarcinis navi impositis, Rhodanoque usque ad certum locum vehendis, dispendium perpessi non modicum (nam navibus invasis plura suorum amiserant) post quædam recepta, Hispaniam tendit. Barcinonam venientes, quindecim diebus morantur, donec nuntius Tortosæ missus est. Ea prima Regis Sarracenorum erat. Dux continuo eos properare resignat, exceptosque mense integro detinet, atque ad omnem copiam procurat, donec velocius Regi Cordubæ nuntiari de exceptione eorum per singulas civitates vel loca digne regia mandatum est honorificentia. Tandem Cordubam regiam urbem deducti, à palatio domus quædam duobus fere millibus distans eis est delegata: ubi regifico luxu, omnibus etiam præter usum exhibitis, per nonnullos dies coacti sunt remorari. *arrepto per Gallias itinere,* *Cordubam venit.*

119. Cùm jam morarum tæderet, eurque præsentia Regis tamdiu retinerentur, ab his qui se procurabant, disquirerent; dictum est, quia nuntii prius missi à Rege nostro, triennio erant detenti, se ter tantùm, id est novem annos, condictum esse aspectu regio abstineri. Interea quidam ex palatio illuc viros visum venientes, causamque adventus eorum percontantes, dum callide cuncta explorant, nihilque ab eis certi acciperent, qui sibi nisi præsenti Regi mandata cuiquam edicere fas nullo modo esse dicebant. Illi jam cuncta se percepisse jactabant, & quia contra leges ipsorum litteras Regi afferrent, ultimumque eis sine dubio instare periculum, quia & ipsæ jam litteræ in notitiam Principum devenissent. & revera, quamquam dolo contigerit, ita erat. Nam à civitate Tullo nostræ provinciæ, comitem Episcopi legati defuncti, de quo dictum est, quemdam secum presbyterum assumpse- *Non statim ad Regis colloquium admittitur.*

[a] Vigebat hæc apud veteres monachos consuetudo ut incorrigibiles, aut etiam contumaces è monasteriis expellerentur. S. Benedictus in Regulæ suæ cap. 28 *de iis qui sæpius correcti non emendantur*, statuit, ut in eos *utatur Abbas ferro abscissionis; ne una ovis morbida omnem gregem contaminet.* & de Præposito cap. 65 *si quietus & obediens non fuerit, de monasterio expellatur.* Quamquam Synodus Aquisgranensis eam legem ad carcerem redegit anno 817.

ANN. CH. CMLXXIII FEB XXVII. tant, qui toto deinceps itinere eis in omnibus communicans, cum Tortosam, quæ prima erat regni Sarracenorum, venissent, metuens vitæ, sicum comes legari defuncti..... fido sibi poscens monstrari citius excip........ Augustæ & reliquis civitatibus, ubi rer ...... remorantibus, ipse Cordubam præcedit cum litteris....... notuerint parum cognitum fuit. Ceterum rumor optima....... lumque commovit.

120. Itaque primates inter se consilio habito, & utrum in notitiam Regis ea jam venerint disquirentes, ubi parum id compertum habent, per se Regem statuunt super hoc perquirendum. Lex enim tam improvocabilis eos constringit, ut quod semel antiquitus omni ei genti præfixum est, nullo umquam liceat modo dissolvi; pariqua modo Rex populusque tenentur innexi, omnisque transgressio gladio feritur. Si quid ab inferioribus, Rex; si quid Rex ipse commiserit, cunctus in eum populus animadvertit. Eis in legibus primum dirumque est, ne quis in religionem eorum quid umquam audeat loqui: cujus, si sit extraneus, nulla intercedente redemptione, capite plectitur. Si Rex ipse audierit, & in crastinum gladium retinuerit; ipse morti addicitur, nec ulla intervenire potest clementia. Primoribus ergo illis palatium perenribus, cum Regi super hoc per nuntios suggessissent, (nam accessus ad eum ipsum rarissimus, & nisi maximum quid ingruerit nullus: tantùm litteris per Sclavos Cubicularios omnia perferuntur) ille nihil eorum ad se perlatum rescribit: amici legatos sibi missos, eosque filium suum in domo propria percepisse, necdumque, si quid afferrent, rescisse. ita tumultus illorum sedatus est. Nam pro certo jam rumor ad eum venerat, & missis clam nuntiis vera esse compererat: sed timore suorum taliter rem omnem suppresserat.

Saracenorum leges populos simul & Reges obligant.

Prima est de religione.

121. Rex undique meticulosus anceps que, periculum sibi posse imminere considerans, artibus omnis generis quæ evadat pertentat, & primo quidem Judæum quemdam, cui nomen HASDEU, quo....... se vidisse aut audisse nostri resta........ qui de omnibus ab eis ipsis penitus exploraret. Is....... dispersum fuerat, regii eum bajulum esse mandati..... timo, quo sollicitabantur metu eum erigit, nihilque mali quemquam eorum ibi passurum, sed cum honore patriæ remittendos edicit. Multa de ritu gentis, & qualiter se coram eis observare deberent commonuit. Ipsi juniores à quibuscumque vanis lascivis moribus, locutionibusve compescerent, nihil tam parvum fore, quod non mox regiæ notitiæ perferretur. Si copia sibi egrediendi pateret, ne qua scurrilitate feminis, saltem nutu, se applicarent: nullam sibi pestem truculentiorem futuram: legem sibi propositam nullatenus excedetent, quo nullo observatiùs notarentur, deprehensique nihili penderentur. Johanne ad ea, prout competebat, respondente, atque acceptissime monitorem ferente, suosque ex contrariæ partis homine suffundente, post plura invicem conserta, pedetentim Judæus causam ingreditur. quid missi ferant sollicite disquirit. Dum paululum cunctari videt Johannem, (nam tunc secreto inter eos agebatur) sui dat fidem silentii, immo, si opus sit, tuti opem consilii. Johannes cuncta ordine digerit, dona Regi missa, epistolam præterea auribus Regis inferendam: absque ea neque dona exhibenda, neque præsentiam sibi Regis fas esse conveniendam; sententiam simul epistolæ verbis aperit. Periculosum, inquit Judæus, cum hac Regem videre: cauti certe sitis, quid nuntiis vobis missis Regi respondeatis. Legis enim severitatem jam vobis innotuisse non dubito, eique declinandæ prudenter oportet consulere.

Quæ apud Saracenos cavenda.

122. Illo tunc discedente, post aliquot menses, Episcopus quidam JOHANNES ad eos missus est, qui post multa mutuæ confabulationis rogata & reddita (ut fit inter Fideles) colloquia, mandatum Regis subinferr, ut cum muneribus solummodo in conspectu Regis adveniant. Quid ergo, Jo-

Episcopo suadenti ut Epistolas Ottonis supprimat, resistit.

hannes ait, de litteris Imperatoriis? Nonne earum maxime causa directus sum? quia ipse blasphemas præmisit ...... destruentibus confuteтur. Ille ad hæc temp........ ait, sub qua conditione agamus, peccatis ad hæc devo......... ditioni. Resistere potestati verbo prohibemur Apostoli tantum...... solarii quod in tantæ calamitatis malo, legibus nos propriis uti non prohibemur..... diligentes, Christianitatis viderint observatores, colunt, & amplectuntur, simul ipsorum convictu delectantur, cum Judæos penitus exhorreant. Pro tempore igitur hoc videmur tenere consilii, ut quia religionis nulla infertur jactura, cetera eis obsequamur, jussisque eorum, in quantum Fidem non impediunt, obtemperemus. Unde tibi multo satius nunc de his reticere, & epistolam illam omnino supprimere quàm scandalum tibi tuisque, nulla instante necessitate, perniciosissimum concitare. ANNO CHRISTI DCCCLXIII FEB. XXVII

123. Johannes paululum commotior, Alium, inquit, quam te, qui videris Episcopus, hæc proferre decuerat. Cùm sis enim Fidei assertor, ejusque te gradus celsior posuerit etiam defensorem; timore humano à veritate, prædicanda nedum alios compescere, sed nec te ipsum oportebat subducere; & meliùs omnino fuerat hominem Christianum famis grave ferre dispendium, quàm cibis ad destructionem aliorum consociari gentilium. Ad hoc, & quod omni catholicæ Ecclesiæ detestabile est & nefarium, ad ritum eorum vos audio circumcisos, cùm fortis sententia Apostoli reclamet: *Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.* itemque de cibis, quos gratia communionis eorum abominamini: *Omnia munda mundis*, &, erunt doctores vaniloqui & seductores docentes illa & illa, & inter cetera *abstinere à cibis, quos Deus creavit percipere cum gratiarum actione fidelibus.* & , *sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* Ar ille: Necessitas, inquit, nos constringit: nam aliter eis cohabitandi nobis copia non esset. quin & à majoribus, longeque antiquis traditum observatumque ita tenemus. Numquam, Johannes inquit, id approbaverim, ut metu, amore vel favore mortali transgrediantur statuta....... deflexos nobis nunc pio auctori....... vobtes fuerir consensus cum dolore non neque am......... qua amorem facere videmini regni cælorum, quoniam eis vos....... fatemini mihi procul his necessitatibus. Christi gratia libero fi,....... miserante stat animus, quod nullo terrore, allectione vel gratia ab his quæ Imperatoriis suscepi mandatis deflectar. Nam nec sine epistola imperatoria, nullis inde demptis vel commutatis usque ad unum apicem litteris, eum conveniam: & si quid contra ea quisquam oblatraverit, quæ sanæ & catholicæ Fidei ferimus, & diversus ad hæc asserta obvenerit, palam resistam; nec ipsius amore vitæ, ab attestatione veritatis diffugiam.

Objurgat quod Saracenorum ritus sequatur.

Galat. 5. 2.

Tit. 1. 15.

1. Tim. 4. 3.

124. Hæc Regi clam nuntiantur. Nam necdum illa publicè à Rege, quibus item publice responderet, mandata directa fuerant: sed Episcopus ille disquirendi tantum gratia advenerat. Rex callidis, quibus omnibus mortalibus præstare dicebatur, consultationibus, mentem hominis modò hac, modò illac attentare excogitat: & tamquam muro prævalido diversa arte impulsis machinis, ita firmitatem pectoris ejus, si quo pacto daretur, certat concutere. Cumque post mensem aut sex vel septem hebdomadarum spatium, ei regii nuntii mitterentur, atque ex ipso quid apud se præfinierit quærerent, nihilque immutatum à primis initiis renuntiarent: Rex miraculo tantæ constantiæ in diversa agebatur; & primo quidem terrere eum plus metu Christianorum, qui regno ejus libere divinis suisque rebus utebantur posse credens; die quadam, quæ Dominica erat, ei epistolam plenam minarum misit. His enim tantùm diebus Dominicis, aut si quæ festa nostræ Religionis erant, maximè Natalis Domini, Epiphaniorum, Paschæ, Ascensionis, Pentecostes, sancti Johannis, Apostolorum, aut nominatorum erant sanctorum, ad ecclesiam

Rex eum variis modis tentat.

Hispaniæ Christianis interitum minatur.

ANNO CH. CM LXXIII FEB. XXVII

proximam, quæ erat in honore sancti Martini, permittebantur accedere: custodibus hinc inde duodecim, quos sagiones vocant, se deducentibus. Cum ergo eâ Dominicâ ad ecclesiam processisset, in ipso itinere epistola ei porrecta est, & quia chartæ magnitudo, (nam quadra pellis vervecis erat)........ ne sacrorum quo tendebat avocaretur, interim distulit......... ad diversorium remearent. Ut revolvit, tertentia quædam.......... possent invenit, nec umquam aliàs ita se ullis terroribus percitum.....

125. Post multa, quæ ei nisi jussis Regis assentiretur, comminabantur, quibus tamen nullo modo se motum fuisse testatus est; ad hoc ultimum insertum est, quod si ipsum interimeret, nullum in tota Hispania Christianum vitæ relinqueret; sed omnes gladio trucidaret. Addens, Hoc cogita, inquit, quot animarum propter te interfectarum apud Deum reus eris, qui nisi contentione tua, à quo pacem & salutem magis sperare debuerant, nullo alio reatu peribunt. quique pro eis quæcumque velles obtinere à nobis posses, si non tanta obstinatione nobis adversus persisteres. His in ipsa, quâ ab ecclesia hospitium repetebant, viâ tacitè perlectis, dum magnis animi æstibus aliquamdiu agitatur, ut vel quid contra ea consilii caperet, vel qualiter ad hæc Regi rescriberet, quia non satis litteris respondendi usum habebat, repente sententiæ illius cælitus, ut sæpe nobis fatebatur, memoria menti terrorem omnem metumque protrivit: *Jacta*, inquit, *in Domino curam tuam.* & alterius: *Quis fecit os hominis? nonne ego?* (Psalm. 54. 23.)

Sed irrito conatu.

126. Mox hospitium ingressus, frater Garamanne, inquit, ociùs pellem, in qua quicqnid eloquar adscribas, para. Illo statim exhibente, quadram exsectam ut sumeret imperavit, calamoque parato sedenti exorsus scriptoris velocitatem tanta verborum copiâ vicit, ut sæpenumero scriptor, dum plurima jungerentur, se non posse excipere quereretur. Erat enim idem Garamannus cjus artis elegantissimus, atque assuetissimus. Primò ordine ad singula respondit: se legatum missum præceptis Imperatoriis fidem inviolatam servare; non sibi fas esse, ut cui tanta Majestas litteras suas, & eas non signatas crediderit, sine his faciem ejus, cui directus sit, videat, aut absque ipso in Regis, cui missæ sunt, recitentur conspectu. si sic patiatur, se in nullo regio honori defuturum: quia.......... aliter universa potiùs se....... quam extra ea quæ sibi indicta essent, vel quantum ea...... excessurum. Et sicut superioribus jam se itidem terrentibus respond...... si etiam particulatim cuncta sui corporis membra, à minimis articulis usque ad summa vitalia, quotidianis refectionibus decerperentur. Nam non majorem umquam cruciatum inferri posse, quàm si hodie hoc articulo digiti, cras altero, inde per dies singulos singulis, inde brachio, armo, post femore, crure, pede præcisis, postremo truncus reliquus fodiatur: non eo tamen se territum aliqua ratione cessurum; se quoque satis compertum habere ex relatione anteriorum sibi missorum, ipsum Regem jam advertisse, quod mori non nimis ipse timeret. ideoque superfluum esse eo se velle terrere, quod ipse levissimum reputaret. Jam quod scripserat, ipso interfecto, nullum in tota Hispania reliquum facere Christianum, sibique reatum tantæ stragis à Deo imputari: id longè aliter se habere, nec se causam esse cædis ipsorum; sed malitiam, crudelitatemque iræ ipsius, ipsoque pœnas interfectorum luente, sibi cum ipsis interemptis, Christo propitio, vitam meliorem succedere. Cum tamen id quoque Deo facile esset commutare: & sicut Mardocheus quondam mandaverat Hester, Si nolueris nunc intercedere, forsitan per aliquam occasionem liberabuntur Judæi, & tu & domus tua peribitis: ita & nunc Deum facere nihilo minus posse, ut postquam omnia ab ipso Rege essent promulgata, jamque ipsis cervicibus gladiis, novo & inopinato ordine, suis Dominus subveniret. Quocirca hujusmodi se minis vel terroribus nosset nullatenus permoveti; quia qui Mardocheum à superbia Aman constantiæ

Johannes semper immoto.

tenacem

ANN. CH. CM LXXIII FEB. XXVII

tenacem miro ordine eripuerit, ipse sibi, quia non protervię sed obedientiæ causâ interesset, quoquo pacto sibi placitum videretur, non deesset. Hujusmodi sententia verbis plurimis aucta, atque testimoniorum competentium robore hinc inde præfulta, paginæ totiùs campum implevit, nec prius ori dicenda defecerunt, quàm scriptor impletâ membranâ nihil superesse confessus est.

117. Hæc Regi perlata non in iram, ut prius mente........ Jam pridem enim à suis, quibus res nostræ jam fuerant pervulgatæ, absti....... Imperatori nostro obluctari tentaret. Eum bellicosissimum multarumque gentium victorem........................... injurias omnes præcipuè legatorum, quo numquam aliàs severiore animo repetiturum, ac plurimorum copiis regnorum coactis, Hispaniam totam, postquam variis calamitatibus vastavisset, fortè tandem jure victoris sibi subjecturum. Pluribus ita jactatis, quidam fortè suggessit, ut quia vix ille tantæ videbatur constantiæ, ac non minoris arbitrari posset prudentiæ, quem etiam tanti temporis mora in lege sua tam fixum monstrasset, ac proinde nihil fidem mortalibus non denegaret: is ipse super hoc, quid facto sibi opus esset, consuleretur. Ita nuntiis se convenientibus, postquam ultima hæc mandata percepit, Tandem, inquit, sapientiore consilio rem tractastis. si mox initio id esset quæsitum, non tantas vobis & nobis tædii & anxietatis molestias tot spatia temporum protraxissent. Nunc citum id facile exstat consilium: mittatur domino nostro Imperatori legatio à Rege vestro, ut mihi qui de commissis agere debeam describat: ejus litteris iterum visis ad universa obediam.

consulitur Johannes quid facto opus sit.

Censet ad Ottonem legatum mittendum.

118. His Regi nuntiatis, acceptoque consilio, ut à prudente suggesto, quæri jubetur, quis iter tantum vellet assumere: cum rarus, aut fere nullus palam se proferret, propositumque esset, ut quisquis illuc iret, honore quovis petito, & cujuscumque generis muneribus, rediens potiretur. Tandem exstitit inter palatina officia RECEMUNDUS[a] quidam adprime catholicus, & litteris optime tam nostrorum, quàm ipsius, inter quos versabatur, linguæ arabicæ instructus. qui tantum in regia habebat officii, ut diversorum pro necessitatibus, ad palatium concurrentium, causis extra auditis, (quia litteris omnes ibi querimoniæ vel causæ signantur & resignantur) hic notata inferret, itidemque responsa scripta referret; pluresque eidem alii erant officio delegati. Is trepidationem ceterorum advertens, sibique tempus forte oblatum nonnulla adipisc.......... quæ erat merces viro qui vendi..... nam ita sollemne eis verbum, ut quoties summo quoli....... quis destinatur, ita ei dicatur: Vende mihi animam tuam. si sospes exierit, quàm amplissime muneratur. Hoc Recemundo quærenti respondet, quicquid postulatum ab ejusmodi esset conferendum. Ille tantum veniæ sibi dari petens, ut cum nuntiis conclusis sibi copia esset loquendi, post utrum tentare deberet, ediceret.

Recemundus Episcopus id muneris suscipit.

119. Hoc ei concesso Johannem conveniens, mores & instituta patriæ nostræ sollicitè disquirit; Imperator cujus esset clementiæ, quantæ moderationis in suis, utrumne præceps in iram, & an in semel prolatam irrevocabilis sententiam; multaque ejusgeneris: tandem si sibi esset fiducia regiam ei legationem proferre, ne fortè vicem tanti temporis, quo ipse Johannes ibi detentus fuerat, ipse qui mittebatur exsolveret. Johannes omnia bene processura cito respondens, omni liberum reddit trepidatione atque formidine, gaudiis & gratulationibus obviis magis ubique excipiendum confirmat: se

a Recemundum, hunc Bollandus esse censet Raimundum sive Ragemundum, Liberitanum seu Illiberitanum Episcopum, cui suam historiam rerum ab *Europa Imperatoribus & Regibus* gestarum dedicavit Liutprandus Ticinensis ecclesiæ Diaconus, qui tunc in Germania apud Ottonem exsulabat, cum Recemundus eò à Mauro Legatus venit.

ANN CH EM LXXXIII FAB XXVII epiſtolam Abbati ſuo miſſurum qui illum magnificè exciperet, & tempore quanto cuperet teneret, atque curaret, donec Epiſcopo exhibitum, aut cum ipſo, aut cum legatione ejus ipſe Abbas imperatoriis eum conſpectibus cum pace & gratia præſentaret. His ille allectus palatium repetens, ſe, ſi ſibi quæ poſtulet dentur, itineri devovet. Eccleſia forte aliqua vacua recens erat Epiſcopo: hanc munus ejus petit laboris. Facile obtentum: atque ex laico Epiſcopus repente proceſſit.

130. Inde ſumptu regio ac litteris inſtructus, Gallias ociùs petit, atque in decem ferme hebdomadibus Gorziam venit. Ibi gratulantibus cunctis exceptus, ac per multos dies in urbe à ſancto Pontifice Adelberone invitatus, & aliquot cum ipſo manens diebus, jucunde admodum habitus eſt. Inde loca quæque ſua cum eo inviſens, quia menſe Auguſto jam præcipiti venerat, autumnum & hiemem ſecum tranſegit, donec Dominici Natalis feſto tranſacto, qualiter Imperatori dirigeretur eſt ordinatum.......... interim procuran da manſerunt. Inde circa feſtum ſanctæ [Epiphaniæ] ad eodem venerabili Pontifice comitante ſimul Domino...... honorifice in palatio Francone furdæ ſuſcipitur, ... fide Legati, atque conſtantia ſummo laudata præconio litteræ mitiores....... nantur: Johanni de prioribus ſupprimendis reſcribitur, tantùm cùm donis procedat, amicitiam, pacemque de infeſtatione latrunculorum Sarracenorum quoque pacto conficiat, reditumque maturet edicitur. Novis denuo muneribus perferendis atque mandatis, Virdunenſis quidam, cui DUDO vocabulum, deſtinatur. Ita Hiſpanus Gorziam redit...... ibique ſacræ Quadrageſimæ majore parte exacta, circa Palmarum diem cum legato Imperatorio proficiſcens, Junii menſis principiis Cordubam venit. Cumque mox cum novo nuntio regiam vellent irrumpere, Rex, Nequaquam, inquit, ſed qui litem tanto tempore protraxerunt, cum prioribus primum procedant muneribus vel mandatis. Inde ſecundi ordine inferantur. Nec hi omnino faciem meam videbunt, niſi priùs Monachum illum tanti temporis pertinacem adeant, & patriæ carorum, Regis ſui, mandatorumque ipſius oblectatione lætificent.

Ab Adalberone benigne excipitur.

Johannes nova mandata accipit.

131. Ita cunctis expletis, Johannes [trium] jam fere annorum clauſtris ſolutis, regiis mandatur apparere conſpectibus. Cum à legatis ei diceretur, ut crine detonſo, corpore loto, veſte lautiore ſe appararet, uti regiis conſpectibus præſentandum; illeque renueret: rati illi non ei veſtium mutatoria ſubeſſe, Regi nuntiant. Ille mox decem libras ei mittit nummorum....... quibus decenter oculis Regis indueretur, conquireret. Non enim fas eſſe gentis, ut vili habitu regiis aſpectibus præſentaretur. Johannes primo cunctatus utrum ſuſciperet, tandem cogitans uſui pauperum id melius eſſe expendi, gratias munificentiæ regiæ reddit, quod ſui tam ſollicitus eſſe dignatus ſit. Deinde reſponſum Monachi dignum ſubjunxit: Regia, inquiens, dona non aſpernor, veſtes verò alias præter quam qu........ prorſus me...... coloris .... aliquatenus....... Hoc Regi relato......... conſtantem animum cognoſco. Sacco quoque indutus ſi veniat,................ videbo, & amplius mihi placebit.

Regem convenit, ſolo Monachi habitu indutus.

132. Poſt hæc die præfixa, qua præſentandus erat, apparatus omni genere exquiſitus ad pompam regiam demonſtrandam exſeritur. Viam totam ab hoſpitio ipſorum uſque ad civitatem, & inde uſque ad palatium regium, varii hinc inde ordines conſtipabant. Hîc pedites haſtis humo ſtantes defixis, longe inde haſtilia quædam & miſſilia vibrantes, manuque criſpantes, ictuſque mutuos ſimulantes. Præter hos mulis quidam cum levi quadam armatura inſidentes; deinde equites calcaribus equos in fremitu & ſubſultatione varia concitantes. Mauri præterea in forma inſolita noſtros exterrentes, ita variis proludiis, quæ noſtris miraculo arbitrabantur, itinere nimium pulverulento, quem per ſe ipſa quoque temporis ſiccitas (nam ſolſtitium erat æſti-

honorifice ad Regem jacentem deductus.

vum) sola concitaret, ad palatium perducuntur. Obvii proceres quique pro cedunt : in ipso limine exteriori, pavimentum omne tapetibus pretiosissimis aut palliis stratum erat. ANN. CH. CM LXIII FEB. XXVII

133. Ubi ad cubiculum, quo Rex solitarius, quasi Numen quoddam, nullis aut raris accessibus residebat, perventum est, undique insolitis cuncta velaminibus obtecta, æqua parietibus pavimenta reddebant. Rex ipse thoro, luxu quàm poterat magnifico, accumbebat. Neque enim more gentium ceterarum soliis aut sellis nituntur, sed lectis sive thoris colloquentes vel edentes, cruribus uno alteri impositis incumbunt. Ut igitur Johannes coram advenit, manum internè osculandam protendit. Osculo nulli vel suorum, vel extraneorum admisso, minoribus quibusque ac mediocribus nun........ foris summis, & quos præstantiori excipit pompa, palmam mediam aperit osculandam. Osculatus manum coram eo sedet.

134. Inde sellâ paratâ, manu ut sedeat innuit. Longa deinde utrique silentia. tunc Rex prior, Tuum, inquit, cor mihi plurimum diu cognosco fuisse infensum, quamdiu te demum aspectu meo suspendi. Sed tu ipse penitus nosti, quod aliter fieri non potuit......... tes sapientia............ distulerunt, sed quod nunc........ id faciunt, volo cognoscas............ Verùm de quibuscumque postulaveris impetrabis. Johannes ad hæc, sicut nobis referebat, aliquid fellis tam diutino angore contracti in Regem........ tam placidus repente effectus est, ut nihil animo ipsius umquam æquabilius esse potuisset. Inde ad singula respondit, se quidem negare non posse primo tot acerbitate nuntiorum fuisse permotum : inter ipsa tamen tacitum crebrius cogitasse, simulatis potiùs quàm veris minarum intentionibus hæc erga se agitari. Postremo quoque cuncta dilationum obstacula ex superioribus totius triennii actis vel dictis rescisse : nec esse quicquam reliqui, quod merito odio sui factum suspicari deberet. unde si qua ea essent, se penitus animo depulisse : gratiæ tantum, quam tam clementi magnificentia obtulisset, gratulari, & quod regii pectoris in hoc & robur constantiæ & moderationis mediæ pervidisset temperamentum satis egregium. Rege his in multam gratiam delinito, pluribusque eum compellandi parante, munera imperatoria primum excipi postulavit. quo facto, reditûs indulgentiam è vestigio obsecravit. Rex admirans, Quomodo, inquit, hæc tam repentina fieri possit divulsio, tanto temporis spatio alterutrum expectati ? modò vix visi, ita abrumpemur ignoti ? Nunc interim mutuo semel conspectu potiti, parum quoddam cognitio mentium se utrumque aperuit, iterum visi jam ampliùs, tertio tota jam plenitudo notionis vel amicitiæ confirmabitur. Inde domino tuo remittendus, digno eo, teque deduceris honore. His Johanne assentiente, secundi legati jubentur intromitti, eoque præsente munera quæ deferebant oblata. Offert munera.

135. Tunc demum utrisque ad hospitia remissis, post aliquantum tempus Johannes à Rege revocatus, familiaria multa cum eo conseruit de nostri Imperatoris potentia atque prudentia, de robore & copia militum vel exercitus, de gloria & divitiis, de bellorum industria & successibus, multaque id generis : sua econtra jactare, quanto......... Reges excelleret.......... posset civitates............... Illud verè fateor, regentem hoc........ nosse qui nostro Imperatori terra armis aut equis possit æquari. ac cum eo familiariter colloquitur.

136. Rex autem............... Merito, inquit, Regem tuum celebras, verane an falsa sint. Ille inquit: Licet experiri. Rex autem, cetera utrumque approbaverim : unum, est in quo illum non satis providum esse constiterit. Quid, inquit, illud est? Quod potestatem virtutis suæ non sibi soli retinet, sed pass. ubere quemque suorum propria potestate, ita ut partes regni sui inter eos dividat, quasi eos sibi inde fideliores habeat, & subjectiores. quod longe est. Exinde enim superbia & rebellio contra eum nutritur Rex arguit Imperatorem de nimia procerum potestas.

ANN. CH. CMLXXIII FEB. XXVII a

atque paratur; ut nunc in genero[a] ipsius actum est, qui filio ei per perfidiam subducto, publicam tyrannidem contra eum exercuit, ad hoc ut gentem externam Ungrorum per media quæque regnorum suorum depopulandam transduxerit.....

DE BLIDULFO, VVILLELMO, ET ACHERICO MONACHIS PIISSIMIS, & RAMBERTO Abbate Senoniensi.

1. *GORZIENSIBUS monachis piissimis adjungendi sunt* BLIDULFUS, VVILLELMUS, *&* ACHERICUS, *qui eodem tempore, & forsan ex eadem palæstra in Lotharienſi regno pietate floruerunt. Johannes Abbas Mettensis in superiori Iohannis Gorziensis vita num. 69 egit de* Blidulfus. *Blidulfo Gorziensi monacho ex-Archidiacono Mettensi, qui suscepto in extremis monastico habitu, cùm convaluisset, in eremum Vosagi se recepit, adjuncto sibi socio æque sanctissimo Gondelacho: ibidemque sancto fine mortuus sepultusque est, uti & ejus socius, qui Fuldâ Gorziam accesserat. Dubium est, an Blidulfus iste idem sit cum Blidulfo Mettensi Primicerio, qui relictis omnibus quæ habebat, secessit in solitudinem Lebracensem, ut legitur in Chronici Senoniensis lib. 2 cap. 9 in hæc verba.*

2. Eodem verò tempore exstitit quidam Mettensis Primicerius, BLIDULFUS nomine, vir justus & prudens, qui relictis omnibus quæ possidebat, appetens locum suæ conversioni aptum, quærere decrevit. quem diu quæsitum, tandem in valle quæ *Lebrath* dicitur, intra montes inclusam adiit valliculam, in qua in clivo montis ad meridiem cellam erexit, & eam Bellummontem appellavit. Qui ibidem ecclesiam ædificavit, & in ea novem altaria cum cancellis & cryptis instruxit. Officinas enim circa illam & claustrum pro positione loci ad usum monachorum erexit. Aliquantos verò redditus ibidem acquisivit; & adunatis fratribus Deo devotus cælibem duxit vitam. Audientes verò multi sanctitatem viri Dei, ejus se conversationi sociare studuerunt. Inter quos exstiterunt duo genere & fide nobiles, VVILLELMUS & ACHERICUS, qui etiam ambo ipsius loci fundatori meritis coæquari potuissent. Unus nempe duorum tam evidentibus & in vita, & post vitam claruisse fertur miraculis, ut ejus sacrum corpus de loco sepulturæ in scrinio transferretur: cujus reliquiæ postea in theca nova, argento & auro ornata, tempore cujusdam Sacerdotis, HESSO nomine, repositæ adhuc in ipsa ecclesia reservantur. Alter verò Achericus, ejusdem Vvillelmi successor, aliquamdiu ipsam rexit ecclesiam & locum: qui tantâ exstitit famâ, ut ipsum, dimisso nomine Belli-montis, quo prius nominabatur, Achericum appellarent locum. quod adhuc eo nomine ipsa villa nuncupatur. In qua postea nobiles exstiterunt viri, quorum diebus argentariæ fossæ repertæ sunt, in quibus multum argentum esse fertur effossum: de quorum nobilium progenie postea exierunt viri, qui temporibus nostris in ipsa valle *Lebrath* castrum construxerunt, quod nomine supradicto *Acherich* vocaverunt. Ille verò sanctus Achericus plenus dierum migravit ad Dominum: cujus corpus in medio chori

Vvillelmus & Achericus.

a Nempe Conrado Duce, de quo hæc Sigebertus ad annum 952. *Ludulfus filius Ottonis Imperatoris, instinctu Conradi Ducis, cum eo contra patrem suum rebellavit.* & ad annum, 955. *Ludulfo ad gratiam patris reducto, Conradus Dux ad Ungaros se conferens, usque ad Carbonariam silvam perduxit* &c. Adi Frodoardum. Alius fuit Conradus, Rodulfi Comitis filius, cujus rogatu Otto II insigne diploma Gorziensibus anno 982 concessit, editum in lib. 6 de re Diplomatica.

in ista ecclesia ante altare beatæ Mariæ sepultum videtur. Ipsa deinde cella *Acherich* Mediano-monasterio olim per dictos viros fuit attributa. In qua Cella Monachi Medii-monasterii fere usque ad tempora nostra feruntur habitasse: modò verò ecclesia parrochialis per negligentiam monachorum est effecta. In ipsa etiam valle, in inferiori loco, quia spatiosior erat, famosissimus Imperator CAROLUS Magnus Cellam in honore beati Dionysii ædificavit: in qua corpus sanctissimi Papæ Alexandri & martyris à Roma delatum collocavit, & eam magnis redditibus ampliavit. Cujus etiam ecclesiæ pavimentum diverso colore marmoreo artificiosè, sicut hodie in aliqua parte sui apparet, substravit. quæ adhuc Cella ad monasterium beati Dionysii Areopagitæ pertinere dignoscitur. ANN. CHR. CM LXXIII

3. *In hoc contextu magna apparet discrepantia inter Blidulfum, de quo in Vita Iohannis Gorziensis, & Blidulfum Chronici Senoniensis. Blidulfus quippe ille dicitur* Mettensis ecclesiæ Archidiaconus, *hic Primicerius: ille ex Archidiacono factus primùm Gorziensis monachus, dein eremita; ille ex Primicerio mox eremita: hic denique socium habuisse unum Gondelachum, ille duos Vvillelmum & Achericum. Hæc quidem me movent, quo minus unum & eumdem esse existimem. tametsi nihil obstat, quin unus & idem dictus sit Mettensis ecclesiæ Primicerius simul & Archidiaconus, quod de aliis non semel legimus. & forsan Chronographus Senoniensis, qui longè ab ea ætate scribebat, (scribebat verò sæculo* XIII) *in nonnullis verum non est assecutus. Sed interim duos esse Blidulfos concedamus, dum major nobis lux istuc affulgeat. De Cella Lebraha, qua hic* Lebrath, *in Alsatia, dictum est in Elogio Fulradi Abbatis ad annum* 784.

4. *His adjungendus est* RAMBERTUS *Abbas Senoniensis, qui ex monasterio Gorziensi, ubi sub Agenaldo seu Einoldo Abbate, superius tam sæpe laudato, monasticam hausit disciplinam, in Senoniense reversus, ibidem lapsam observationem regularem restituit, ut legitur in eodem Chronico, nempe in ejusdem lib. 2 cap. 18.* Rambertus Abbas.

5. His ita se habentibus, cum ecclesiam istam Senoniensem alii post alios Abbates rexissent feliciter, contigit quemdam ADELHARDUM, qui quartus-decimus à primo fundatore erat, hujus nostri Monasterii gubernacula suscepisse. qui felicibus infelix succedens, hujus loci bona, redditus, terras, proventus suâ negligentiâ dissipavit: immo (quod deterius est) spiritalium, Ordinis scilicet & religionis, & Religiosorum exstitit perversor; ut in loco qui usque ad tempora ejus, quasi quidam hortus deliciarum tam in spiritualibus, quàm in temporalibus floruerat, minime Deus coleretur. Quicumque res ecclesiæ rapiebat, sine repulsa detinebat. Monachi non Ordini, sed perversitati insistebant: ad ludos citiùs, quàm ad ecclesiam conveniebant; refectorium, dormitorium, claustrum, quasi interficientium arma, devitantes, impudicis se actibus, comessationibus, ebrietatibus, ac ceteris mundi delectationibus implicabant; nec erat qui corrigeret. Quid ultra? Grex dum lupis exponitur, caulæ ovium Dei dissipatæ non valent eas retinere. Ita Abbas Adhelardus ecclesiam sibi commissam cum grege sibi commisso gubernabat. Videntes monachi omnia sibi licere, licet non omnia expedirent; statuunt sibi vivere, non Christo. Quæsivit quisque sibi domunculam, ubi non regulariter, sed voluntate propria sibi conversari quiret. Fit congregatio taurorum in vaccis populorum, gloriantes in malitia sua: & ideo renuit eos superbia, confusi sunt, nec compuncti, subsannaverunt multis subsannationibus. Et quia maledictus qui ponit carnem brachium suum; quia de carne tantùm curabant, non speraverunt in Domino: sed divina contemnentes officia, operti sunt iniquitate & impietate sua; & ita transientes in affectum cordis sui, perierunt propter iniquitatem suam. Victu quippe deficiente & vestitu, decreverunt more rusticorum agricultores fieri, ut ita saltim possent inopem defendere vitam. Tali etenim congregatione, immo certè segregatione hæc nostra Senoniensis ecclesia pluribus (prô dolor!) annis

ANN. CHR. CMLXXIII fuit frequentata. Quid plura? Abbates Abbatibus succedentes, nec se ipsos, neque subditos ab hac misera conversatione corrigere curarunt.

6. Hæc etenim Fratrum miserrima conversatio temporibus sex Abbatum incorrecta perduravit, usquequo Deus omnipotens, quia tempus miserandi venerat, misereri voluit. Receperat enim duplicia pro peccatis suis. Destinavit enim ei quemdam juvenem, RAMBERTUM nomine, hujus tamen loci monachum, qui aliorum non consentiens ludibrio, sanctæ conversationis studium quæsivit. Erat enim in Episcopatu Mettensi quoddam monasterium, Gorzias nomine, quod à Fratribus Deum timentibus, quasi quibusdam flosculis amœnissimus paradisus suo desiderio fulgebat. Hanc Fratrum congregationem frater Rambertus hujus loci monachus, evadens naufragium, Deo donante melior futurus aggredi disposuit. qui ab Abbate & Fratribus loci benignè est receptus, & tamdiu tamque religiosè ibidem est conversatus, ut omnibus carus haberetur, & præcipue ejusdem monasterii Priori, qui Agenaldus dicebatur, vir quippe vitæ laudabilis & honestæ conversationis. Rambertus enim, quem divina instruebat benignitas, considerans ordinis & religionis circumstantiis, atque ipsorum fratrum Gorziensium mores laudabiles & actus, consuetudinem loci & modum tam sagaciter retinuit, ut idem Prior & Fratres ipsum gratanter, si voluisset, pro suæ humilitatis & modestiæ statu retinuissent. Sed ille quem Deus suæ ecclesiæ Rectorem præviderat, ad revisendum locum istum & Fratres, quos in tam pravo statu (ut superius dictum est) reliquerat; accepta à Priore & Fratribus licentia, ad monasterium Senoniense repedavit. Quem dominus RANGERUS, qui tunc huic loco præerat, suscepit, & eum, quia prudens erat & modestus, post pauca monasterii Præpositum ordinavit. qui suæ obedientiæ agendas tam strenuè gubernavit, ut ab omnibus amaretur. Rangero itaque hujus loci Abbate ab hac vita non multò pòst decedente, eoque prout debuit condecenter sepulto, totus Fratrum conventus Rambertum Præpositum sibi elegit Abbatem. Qui ab Episcopo Mettensi temporalia, ab Episcopo verò Tullensi curam suscepit animarum. Cùm igitur Rambertus Abbas ad Monasterium remeasset, Fratres alloquitur, eis verbis benignissimis quod Gorziæ didicerat indicavit, & ut more illorum Religiosorum viverent, admonuit. Qui, quia consuetudo altera est natura, responderunt se non aliter velle vivere; sed, sicut consueverant, orabant ut eos victitare permitteret. Videns verò Rambertus Abbas se nihil proficere, Episcopum Mettensem censuit consulendum. Episcopus verò videns eum zelo Dei duci, ad ejus bonam roborandum voluntatem, dictum Priorem Agenaldum Gorziensem sua fultum auctoritate eidem Abbati dedit adjutorem. Venientes igitur ad nostrum hoc monasterium prædicti Abbas & Prior, Fratres satis aptè sunt allocuti: nunc quidem blanditiis, nunc verò terroribus, ut à sua dissolutione recedendo, se disciplinæ regulari submittere maturarent, hortabantur. qui omnino nec prece, nec minis, vel demum nec districtione Regulæ moti, irati ad contumelias devenerunt. Quod cum viderent Abbas & Prior, scilicet ipsorum pertinaciam & duritiam cordis, proposuerunt eis unum è duobus eligendum: aut obediendo mandatis Regulæ, Deoque serviendo in monasterio disciplinatè viverent: aut de monasterio exeuntes, quamcumque vellent viam sibi vivendi assumerent. Quod illi audientes, quidam ipsorum, qui simpliciores erant, se Abbatis directioni subdiderunt: quatuor verò qui aliquantulum scioli videbantur, alii in sua scientia, alii in sua stoliditate tumentes, alii in sua juventute confidentes, totam viam quæ ducit ad mortem, relicto claustro, sunt aggressi: reliqui verò Abbati suo & Ordini se committentes, Deo potius quàm sæculo servire decreverunt. Ordinatis denique fratribus, & ordini ac disciplinæ regulari restitutis, ac rebus monasterii sagaciter ordinatis, dictus Prior Agenaldus valedicens Abbati ad propria est reversus. Rambertus

tus autem locum tam feliciter rexit, ut se amabilem cunctis exhiberet & honorabilem.

7. *Hæc omnino cedunt in laudem Eginoldi, qui hîc* Agenaldus, *seu Einoldi Abbatis Gorziensis: pro quo* Adalbero *legitur in editis primo loco, sed mendosè, ut ex subsequentibus patet, & ex superiori Vita Iohannis Abbatis. Rangerus Abbas Senoniensis, Ramberti decessor, nescio an sit Ravengerus ille, de quo supra pag. 344, qui Epternacense monasterium ad meliorem statum revocavit.*

VITA SANCTI UDALRICI EPISCOPI AUGUSTÆ VINDELICORUM*

Ann. Ch. CMLXXIII Julii IV.

* d'Ausbourg.

Auctore GERARDO Presbytero, ejus familiari.

Ex editione Velseriana & codicibus mss.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. AUCTORES *antiqui (nam recentiores interim silemus) omnino tres, qui sancti* UDALRICI* *Episcopi Augustensis gesta posteris tradiderunt, inveniuntur, omnes à Marco Velsero, reipublica Augustana Duumviro clarissimo, typis vulgati. Primus sub Anonymi titulo: secundus* GEBEHARDUS, *Udalrici in eadem sede successor quartus: tertius* BERNO *Augiensis Abbas. quos Ekkehardus junior suppressis nominibus laudat in lib. de casibus monasterii sancti Galli cap. 5, ubi quædam ab eis prætermissa refert. Præter hos Ditmarus, Chronicon Augustanum, aliique rerum Germanicarum Alamannicarumve historici de Udalrico honorifice agunt; inter recentiores illustrissimus Cardinalis Baronius. At de primis vitæ scriptoribus hic præcipuè dicendum.* Vitæ scriptores tres. * S. Ulric.

2. *Qui primus Udalrici acta litteris consignavit, Anonymus à Velsero ceterisque dictus, pluribus in locis se Udalrici æqualem ac familiarem fuisse indicat, ut num. 18.* Ea quæ vidimus non decet totum omittere. *& num. 54.* Hæc verò nemine dicente comperiebam, sed propriis oculis in quàm plurimis peracta conspiciebam. *Udalscalcum esse quidam opinati sunt: sed quis sit Udalscalcus ille non satis explicant. Unus fuit eo nomine monachus Augustanus ad sanctam Afram, seu ad sanctum Udalricum, is qui de dissidio, inter Henricum Episcopum & Eginonem Abbatem exorto, librum insignem scripsit, in tomo 2 Henrici Canisii editum, ubi quædam sancti Udalrici miracula commemorat. Idem postea ejusdem loci Abbas fuit ab anno* MCXXVI *ad* MCXLVIII. *Udalscalcus alter fuit Episcopus Augustensis post medium sæculum duodecimum: sed uterque longè ab Anonymi nostri ætate. Hunc ecclesiæ cathedralis Canonicum exstitisse patet ex libro de miraculis (quem unius ejusdemque auctoris esse existimo) huic Vitæ subjecto. Nam cap. 28 relato quodam miraculo, ad sancti Udalrici tumulum in ecclesia S. Afræ patrato, addit exinde concursum populi factum in principem seu episcopalem ecclesiam sanctæ Mariæ.* Inde in civitatem, *inquit*, ad ecclesiam sanctæ Mariæ venientes, hæc nobis annotaverunt. *Primi istius auctoris nomen ignorasse videtur secundus vitæ scriptor Gebehardus, qui primam de sancti Udalrici gestis lucubrationem,* à quodam illustri viro compositam, *in prologo suo dicit. Sed tandem istius Anonymi nomen in itinere nostro Germanico didicimus ex vetusto codice Ratisponensis monasterii sancti Emmerammi, ante annos quingentos scripto: in quo prima hæc Vita peritur sub titulo post capitulationes ita expresso:* In nomine Domini incipit Vita sancti Udalrici Episcopi & Confessoris Christi, edita à Gerhardo, qui ab eo fuit Presbyter ordinatus. *Gerardum itaque in posterum licebit appellare Anonymum, qui nescio an idem sit cum Gerardo Udalrici Capellano, de quo in vita num. 63. seu præposito, de quo num. 70, atque Presbytero, num. 83.* Gerardus

3. *Binos Gerardi libros de vita & miraculis Udalrici cùm simplici stilo scriptos legisset* GEBEHARDUS *Episcopus, eos novo orationis genere expolire aggressus est, uti ipse in Prologo suo testatur; sed morte præventus, opus perficere non potuit. Fuit is ab Udalrico Augustensis Episcopus quartus, utpote qui post Henricum Udalrici successorem, anno* DCCCCLXXXII *postque Ethicum anno* DCCCCLXXXVIII *exstinctos, successit Liutolfo post septem regiminis annos, atque ipse anno post millesimum secundo è vivis excessit. Gebehardi lucubratio imperfecta* Gebehardus.

Anno CM. CM LXXXIII Julii IV

Berno.

desinit in lauda activa & theorica Udalrici vita, ab initio ejus pontificatus.

4. *Paullo post ipsum* BERNO *à Fridebaldo, monasterii sanctæ Afræ apud Augustam Vindelicorum Abbate quarto, rogatus, Anonymi scriptionem alià item formâ exornandam suscepit, idque re vera exsecutus est ante annum* M XXX, *qui Fridebaldi Abbatis supremus fuit. De Bernone Hermannus ad annum* M VIII. Ipso anno, *inquit*, Heinricus rex, cognita tandem post duos annos Immonis crudelitate, remoto eo, BERN, virum doctum, & primo Prumiensem monachum, Augiæ constituit Abbatem. qui gratanter susceptus, Fratres dispersos recollegit, & à Lamberto Constantiensi Episcopo Abbas ejusdem loci XXIX consecratus, magna insignis scientia pietateque præfuit annis XL. *Obiit anno* M XLVIII. *Ejus elogium alias Deo dante referemus. Ex his tribus auctoribus unum hîc damus Gerardum, propterea quod ex aliis nihil fere scitu dignum, quod ab ipso non acceperint, discere liceat. Prologos tamen Gebehardi & Bernonis post duos Gerardi libros repræsentare visum est. Anonymi porro, id est Gerardi, commentatio primum typis excusa est, ac Notis illustrata ab ornatissimo viro Marco Velsero Augustæ Vindelicorum anno* 1595. *ex quo sequentem editionem adornavimus.*

Udalrici vita monastica.

5. *Sed antequam eam exhibeamus, quædam in antecessum ad ejus illustrationem præmittere juvat. Et primo quidem inquirendum, an monachus fuerit Udalricus, quem alii* Vodalricum *seu* Othalricum, *alii* Vvolricum *appellant. Monachum ante episcopatum fuisse negant auctores vitæ sanctæ Vviboradæ apud S. Gallum reclusæ, cui cùm suum de ineunda monastica professione consilium aperuisset, aliud à Deo statutum de ipso fuisse significavit, nempe futurum Episcopum ecclesiæ Augustensis, ut in ejus Actis superius ad annum 925. Sed autem ejusdem ecclesiæ Canonicum fuisse testis est Ekkehardus junior in loco mox citato. Etsi verò Udalrico esse monacho non licuit, veste tamen monastica Episcopus usus est, addictus, quatenus episcopalis dignitas ferebat, sancti Benedicti Regulæ, cujus elementa in sancti Galli monasterio educatus didicerat. Sic enim Gerardus loquitur num.* 17. Semper cuti suæ laneum apponens vestimentum, & Regulam sequens monachorum. *Berno addit eum a carnibus penitus abstinuisse. Quia verò severum illud silentium de nocte præscribit sanctus Benedictus, id maximè in Quadragesima servandum sibi proposuit Udalricus:* quo tempore omne colloquium, nisi com Deo & sanctis, usque ad alterius diei Primam peractam, omnino devitavit. *Denique cùm episcopalis oneris sarcinam in Adalberonem nepotem suum sub extremum vitæ suæ tempus rejicere animo destinasset,* Episcopus indumento more monachorum formato induebatur, quorum antea Regulam multimodis virtutibus sequi consueverat, *apud Gerardum num.* 62. *Et in Synodo Ingelheimensi Gerardo capellano suo jussit consilium suum de relinquendo sæculo exponere. quod ipse Gerardus præstitit his verbis:* Excellentissimi Imperatores & religiosissimi Antistites, desiderium domini mei est relinquere sæculum, & secundum Regulam sancti Benedicti sanctam inire vitam, & in contemplativa vita diem exspectare obitus sui. In indumento pro certo habitûs exterioris potestis cognoscere voluntatem animi interioris. *Ita Gerardus num.* 63. *Non visum est Patribus Udalrico id licere, sed tamen in habitu semel suscepto ipsum decessisse jure affirmare possumus: atque adeo non immeritò eum inter nostros computamus. Trithemius in Historia Hirsaugiensi asserit, eum in cœnobio sanctæ Afræ ab eodem constructo Monachum factum fuisse ante obitum.*

Vitæ paralipomena ex Ekkehardo.

6. *Udalricus quædam ante pontificatum gesta à tribus auctoribus omissa, quæ hîc præmittenda sunt ex Ekkehardi cap.* 5. De sancto Vodalrico autem qualiter nobiscum egerit, dicta patrum quædam audivimus, quæ quidem in vita ejus vel tertio jam scripta non invenimus. De nobilibus enim ille, ut & ab aliis jam dictum est, natus, apud nostrates educatus est & doctus. Hîc viam, quâ in cælos volavit, subvolare didicit: hîc virtutibus quas nunc operatur, præludium fecit. Sanctorum enim nostrorum Galli & Otmari, quos puerulus patres elegit, se monachis jungens cum sanctis sanctissimus, & cum electis ingreditur electissimus. HARTMANNI enim junioris discipulus divina præ omnibus Spiritu-sancto prælibarus hausit. In refectorio coram patribus, ubi vel in puncto peccare capitale erat, lector inoffensus creber erat, quamvis Canonicus. quod tamen illi progenitorum suorum indultum est gratia. Vvidoradam inclusam, coævulis se licentiâ datâ ad ludos parantibus, feriatis diebus furtim visitare assolitus, divinis ab illa interdum verbis & exemplis instructus est pagnis. Nam quadam die cùm illum ante fenestellam clausulæ stantem levissimo videret cingulo præcinctum, de suo ei paratum offerens; Castitatis, inquit, fili mi, tibi cingulum hoc laneum meum à Deo accipe, continentiæque stropheo (id est cingulo virginali) ab hac deinceps die per Vviboradam tuam te præcinctum memento. Cave autem, me tibi à Domino meo edictum ferente, ne ullis abhinc colloquiis vanis muliercułis miscearis; & si, ut facillime fit, aliquo carnis igne incensus fueris, loco in quo fueris mutato, *Deus in adjutorium meum intende. Domine ad adjuvandum me festina*, mox cantaveris. Sin autem sic pacem aliquo alio lapsu tuo vetante non habueris, titionem seu candelam ardentem, quasi aliud aliquid agas quærens, digitum vel leviter adura, eodemque versu dicto securus eris. Sic magistra præ jurata discipulum sanctissimum

ANN. CH. CMLXXIII Julii IV

mum futurum, ut ipse patribus narrabat, contra ignem igne prædnraverat. Multa sunt quæ de doctrina outricis suæ (sic enim etiam vetulus eam nominate solebat) patribus ille dixerat, quæ quia austera hujus temporis sanctis videri possunt & impossibilia, ne quid eis suboleat, prætetimus. De cilicio etiam, quo ipsa utebatur, cujus hodie asperitatem pro reliquiis id habentes horrescimus, pulvillulum filio suo, ut & ipsa eum nominabat, in abstinentiæ diebus utendum conneverat: quod interdiu in sinu gestans, noctibus ille maxillis lapide supposito aptare solebat. Tali ille lectisternio pro delieiis usque coram janvis ecclesiæ nocturnorum sonitum aut in sedili, aut nudâ quidem exspectare terrâ solebat. His & aliis similibus eum à pueritia assuescentem, cùm & feminarum alloquia, & solita sociorum fugitasset ludicra, sanctolum illum derisoriè jam ab inde cœperunt vocitare...... Figuratis & interdum etiam risum moventibus, non tamen falsis & inanibus, erebro usus est verbis..... Idipsum etiam sibi pro reverentia soi, ut nobis Canonicus Evangelium legeret, concessum. Nam Frater conscriptus tum vocis pulcherrimæ graniam habebat. *Et quidem inter Fratres conscriptos sancti Galli apud Goldastum in tomo a pag. 185 legitur* OADALRICH Episcopus. *Addit Ekkehardus.* Diurius autem quàm ceteri coævi sui nim pro Vviborada sua scholis inhæserat. qoas tamen tandem relinquens, suique juris in possessionibus factus Augustæ, ubi Canonieos ab infantia erat, in virtutum exemplis clarissimus. Gallum suum erebrò visitabat, Fratres suos conscriptos ter in anno ipse minister pavetat. *Deinde miraculum refert de vase vinario, quod vehiculo è ponte lapso integrum superfuit.* Egerat quidem aliquando in loco sancti Magni etiam diem sibi semper amabilem, reliquiasque ejus, ut mos nohis est, cappa aquil-fera indutus, vespere diei sancti ipse domum reportabat: & cùm infirmus tunc esset, ut sæpe quidem erat, paralyticus quidam adjutorio suorum in viam se, ut ipse super eum graderetur, prostraverat. At ille homini appropians, quasi de obstaculo indignatus, Surge, ait, quia & ego pedibus infirmus super te progredi nequeo. At ille tamquam ad increpantis verbum velocissimè surgens incolumis abiit, secutusque Fratres sine ullius adjutorio sancti Magni ecclesiam cum ceteris sanus introiit. Et Episcopus capitio cappæ imposito cùm anhelus stetisset, & de via lassus, audiens sanitatem hominis, acriter in dicentes invectus, super cancellos tandem innititur; signumque tam manifestum ab se excutiens, sancti Magni virtutem quam manibus gerebat, hanc esse adstantibus prædicans asseruit: neque tameo sic eis, ut hominem ab ipso sanatum esse discrederent, persuadere quidem ullo modo potuit. Hæc de pluribus, quæ apud sanctum Gallum commanens gessit, tribus vitæ ejus scriptoribus non præjudicantes scripsimus. Neque enim miramur eos cum quibus in sæculo versatus est, ea quæ cum spiritalibus gessit, quia minus sciverant, non scripsisse: sed plura eos quæ de eo concinnantur vulgo & canuntur, tacuisse. cum infima quædam ejus magna fecerint, etiam miramur. *Et post nonnulla de facetis Vdalrici dictis, & de obsidione Augustæ per Vngros, (quod postremum in Notulis referemus) Ekkehardus hæc subdit.* Huoo etiam quidam, regii generis homo primarius, propter sororem viri Dei virginem sacram, incestu agnitam ab ipso, quia sæpe inclinatus est, insolenter ei inimicus quadam die carri vehiculo, ut erat infirmitatis suæ, occurrit invecto. quem cùm milites Episcopi præcessores, uti ei non occurreret, præmonerent; Carrucarium, inquit, illum ab itinere meo numquam declinabo. Quod ille à dicentibus pòst audiens; Carrucæ, inquit, vehiculo seitote, filii mei, ipse plus, " quàm ego, indigus erit. Nec post multum nocte quadam sopori se tradens, cùm evi- " gilasset, lumbos in quibus peccaverat, acertimè dolens, in inferioribus ab illa nocte ita decreverat, ut præter cutem & ossa gracilia nihil haberet. Sicque longævitatis tempora, numquam cogi valens ut pacem à viro Dei peteret, perduxerat. Ipsa autem sanctimonialis illa sanctorum exemplorum postmodum visa est femina: quippe quam frater novis fenteotiis dum vixit, annuatim puoiverat. Ungris autem à se recedentibus, cùm Buchovvam illos ubi soror ipsa erat, partesque nostras, ubi Vviboradam matrem sciebat, invadere velle comperisset, orasse fertur: Domine mi, feram * istam adhuc impunitam mihi dona, " * f Servam. ut gladio non pereat. sed & illam gladio semper paratam, ut palmam martyrii mereatur, " confortans robora. Cellam quoque Galli tui integram eum famulantibus piè & misericors conserva. Atque ita precibus ejus sanctis effectum Deus undique dedit. *Hactenus ex Ekkehardo* " " "

7. *Augustam Vindelicorum, ad Lycum * fluvium sitam, complures rexerunt Episcopi ex nostris, quos hic certo designare haud facile est, deficientibus nos idoneis argumentis. Simpertum jam laudavimus in superiori tomo pag* 553. *Hunc Carolus M. Rex* constituit Episcopum in ipsa civitate *Augusta, teste Ermenrico Elevvangensi sæculi* IX *monacho*, restituitque omnia, quæ ab antecessore suo Pippino illoc tradita fuerant, insuper & addidit plurima. Suscepto Episcopatu Sintpertus profectus est ad Augustam Vindeliciam & per annos fere triginta rexit ipsa monasteria, *nempe Campidonense, sancti Gallo, & cellam sanctæ Afræ*, construens basilicam sanctæ Afræ, & restaurans cœnobium sancti Magni,

Augustæ Episcopi monachi: * *ls Lec.*

Ann. Ch cm lxxiii Jun. iv.
* Fuessen.
* V. num. 46 hujus Vitæ.

nempe Faucensi *, de quo egimus in Sæculo secundo. ubi de sancto Magno. Defuncto autem Sintperto, Hanto (sic legendum, non Lanto, ut postea patebit) Episcopatum suscepit, ipse in Bajoatia natus. Transactis post acceptum Episcopatum septem annis, successores ejus, qui in ipsa ecclesia constituti sunt, primus Nitkarius cœpit à fundamentis ecclesiam sancti Magni construere: ceteri verò Præsules eum subsequentes, prout potuerunt, similiter construxerunt. Tamen non fuit aula basilicæ ad perfectionem operis perducta, donec, Domino annuente, à gloriosissimo Rege Ludovvico, filio Ludovvici clarissimi Imperatoris, Lanto ipsam sanctam sedem adeptus est. Hinc corrigendus Bruschii catalogus, qui Hantoni Vvaltherum primo, secundo Adelgerum, ac tertio tantùm loco Neodegarium substituit: tùm ex adverso Ermenricus, auctor illius temporis, Hantoni proximè Nitkarium, qui cum Neodegario idem est, subjicit. Ermenrico suffragatur vetus index Augustensium Episcoporum, in fine hujus vitæ editus, in quo Episcopi hoc ordine recensentur. Sintpertus, Hanto, Nidger, Odalman, Vvigger, Lanto, Adalpero, Hiltine, Oudalricus. Lanto basilicam sancti Magni quinto anno episcopatus sui perfecit, ejusdemque sancti Magni corpus in decentiorem locum transtulit, consilio inito cum Archiepiscopo Magontiacensis ecclesiæ Otkario, & ceteris Episcopis suis suffraganeis. Hæc fusè describit Ermenricus qui præsens aderat, apud Goldastum in tomo 1 rerum Alamannicarum pag. 315. ex quo potiora in Elogio sancti Magni delibavimus. Lantonis obitum Bruschius consignat anno DCCC LXXVII. quo anno Vdelmannum ei subrogat. Vdelmanno Vvidgarius seu Vvidogerus Abbas monasterii Uttenburani *, eximiè doctus & humanissimus, successisse dicitur anno DCCC LXXXVIII. Vidimus insigne istud diœcesis Augustanæ monasterium, in amœno loco situm ad Gunzium * amnem, elegantissimis ædificiis instructum: cujus loci basilica sanctis martyribus Alexandro & Theodoro, quorum reliquiæ istic habentur, dedicata est. Primus loci Abbas Totto, quem pro sancto habent, tametsi anniversario huic officio quotannis parentant. De eo in Kalendario Uttenburano: XIII Kal. Decemb. Totto noster Abbas, qui corpus sancti Alexandri huc attulit, & cujus parentes locum illum fundaverunt. Et in brevi Chronico ad cyclos paschales: Anno M C LXIII Totto sepelitur, id est transfertur, & principale altare dedicatur. Fundatum est monasterium anno DCC LXIV. Huic Udalricus libertatem restituit, ex sequentis Vitæ cap. 25. Porro, ut ad propositum redeam, Vvidgarius anno DCCC XCVIII, ut notat Bruschius, Helvetiorum reliquiis, gentilismo etiam tunc infectis, Christianam veritatem prædicasse memoratur, ob id Helvetiorum Apostolus appellatus. Vvidgarium anno DCCCC II excepit Adalbero, quem monachum Elevvangensem, atque Abbatem ejusdem loci simul & Episcopum fuisse Bruschius testatur. Fuit vir, inquit idem auctor, eximiè doctus, excellens musicus, San-Gallensis monasterii liberalissimus benefactor, sancti Ulrici seu Vdalrici alumnus & informator. Adalberonem sancti Galli fratrem conscriptum beneficentissimum exstitisse tradit Ekkehardus cap. 5. probatque libellus de Fratribus conscriptis tomo 2 apud Goldastum pag. 181. ubi Adalbero anno CM VIII ad sanctum Gallum in vigilia ipsius sancti venisse dicitur, juncto sibi mitissimo Sebonensis ecclesiæ (Sabionensem * alii appellant, nunc Brixinensem) antistite Meginberto; ac locum variis donis locupletasse. Eo sedente Vdalricus anno CM IX Romam profectus, ejus mortem didicit à Pontifice: à quo cùm ad suscipiendum Episcopatum induci non potuisset, Hiltinus interim substitutus est: qui anno DCCCC XXIV mortuus, tandem locum fecit Vdalrico, quem præ manibus habemus. Is si quid humani in studio erga nepotem suum Adalberonem, quem successorem designavit, passus est, indubie ante mortem doluit, cùm ipsius nepotis præmaturam mortem in pœnitentiæ remedium convertit.

* Ottenbeur.
* Guntz.
* Seben v. Metrop. Salisb. p. 439.

Udalrici cultus & canonizatio.

8. Ceterum Vdalricus statim à suo ipsius obitu meritò sanctus dictus, creditusque est. Nam præter ejus vitæ scriptores, Hartmannus in actis sanctæ Vviboradæ superiùs adductis, æqualis auctor, sanctum Vdalricum; Ditmarus, anno M XVIII mortuus, sanctum patrem Othalricum vocat in lib. 1. & in lib. 3 Othelricus gemma Sacerdotum ab eodem appellatur. Nec mirum sanè, cùm anno DCCCC XCIII, id est ab ipsius obitu vigesimo, in sanctorum album relatus sit à Johanne Papa XV. cujus hac de re litteras post Vitam & miracula referemus: Liudolfus autem Episcopus, qui Pontificis jussu corpus sancti Vdalrici tumulo extulit, oratorium in ejus honore construxit, teste Chronographo Magdeburgensi. Et hic sanè honor eo majori consideratione dignus est, quòd sollemnis iste canonizandi (ut loquuntur) ritus à sancto Vdalrico initium cœpisse videatur, ut in hujusce tomi Præfatione exposuimus, præhabita inquisitione de ejus vita & miraculis, quæ in duobus sequentibus libris proferuntur. Illud etiam observatione non indignum, quòd Gregorius Papa VII Henrico Aquileiensi Episcopo, qui antea Canonicus Augustanus fuerat, usum pallii concedit, præter alias, in festivitatibus beati Udalrici Confessoris Christi atque Pontificis, & beatæ Afræ martyris, ut legitur in lib. 6 epistola 38. Ita verò Vdalrici nomen celebre evasit, ut vocabulum & titulum primum indiderit ecclesiæ ac monasterio sanctæ Afræ apud Augustam perinsigni, quod modò sancti Udalrici * & sanctæ Afræ nuncupatur ob ejus in eo loco sepulturam ac venerationem. Hunc locum monachis Benedictinis anno M XII concessit Bruno Episcopus Augustanus, præposito Abbate primo Reginbaldo, quem Bernardus Hersfelderus monasterii Prior sanctum vocat in sua Basilica sanctorum Vdalrici &

* S. Vlric.

Afra, & ex Kiburgensibus Comitibus, id est Udalrici gente, oriundum. Regimbaldo Abbati ANNO CHR. CM LXXIII
successit DEGO anno M XV. Degoni post triennium GODESGENUS, & post biennium Fri- JULII. IV.
deboldus anno M XXX mortuus: quo postulante Berno tertiam de sancto Udalrico scriptionem aggressus est. In eadem basilica asservantur sancti Udalrici reliquiæ, magna ex parte sub ejus ara, in qua sacrum facere nobis datum est, recondita, præter caput, aliaque nonnulla peculiaribus scriniolis inclusa, quorum ectypum exhibet Hertfelderus, uti & calicis, casulæ, stolæ & manipuli, atque Dalmaticæ, quibus vir sanctus usus est. In monasterio Murensi item ejus stola Reliquiæ.
& quædam reliquiæ servantur. De ipsius inventione post librum miraculorum agendum.

9. De quibusdam scriptis, quæ Udalrico tribuuntur, dubia admodum & incerta sunt con- Scripta.
jectura. In his est sermo Synodalis parochianis presbyteris in synodis enunciandus, quem Marcus Velserus Udalrici esse existimavit, propterea quod pleræque interrogationes, quas Udalricus Presbyteris in ejusmodi synodis facere solebat, teste Gerardo in sequentis libri cap. 6, prædicti sermonis (qui in tomo 9 Conciliorum Labbeano editus est col. 803) interrogationibus respondeant. Verum dici potest id genus interrogationum capitula ab Udalrico accepta fuisse ex vulgari formula sermonis, qui in hujusmodi synodis haberi solebat. Et certè idem sermo, paucis immutatis, Leoni Papæ IV adscribitur in tomo 8 Conciliorum col. 35. Similis est item Ratherii sermo synodicus in Spicilegii tomo 2 pag. 256. Alius Udalrici sermo ad populum refertur in sequentis Vitæ cap. 9. Ad hæc quædam superiori sæculo Udalrici nomine venditata est epistola ad Nicolaum Papam: cui auctoritatem conciliare conati sunt Novatores ex Æneæ Silvii Apologia ad Mayerum, ubi Pontificem ab Udalrico de concubinis reprehensum dicit. At purum commentum censet Velserus: tum quia nullus toto Udalrici tempore Nicolaus Papa ecclesiæ Romanæ præfuit: tum quia hæc Æneæ verba in aliquibus codicibus non leguntur, absuntque ab editione Romana anni 1584. Præterea Gerardus nullam hujus reprehensionis mentionem facit. Tametsi non injuria dici potest, id cadere posse in Johannem XII, quem flagitiis deditum Otto M. in frequenti Synodo exauctorari curavit, cùm frequenter admonitus resipiscere noluisset.

10. Sed jam tandem referenda est Anonymi seu Gerardi lucubratio, quam Baronius ceteris meritò prætulit ob simplicitatem, quæ veritati magis consentanea est, laudatque Marcum Velserum, apud Augustanos Duumvirum celeberrimum, qui hanc scriptionem jam oblivione sepultam, typis cudendo & Notis illustrando, revocavit ad vitam. Ita vir illustrissimus ad annum 924.

PROLOGUS

In vitam Sancti Udalrici Episcopi.

1. AURES plurimorum cùm fama miraculorum Christi, quæ per servum suum sanctum UDALRICUM in honorem suæ sanctissimæ genitricis MARIÆ fieri concessit, frequentissimè pulsaret, & adhuc mentes eorum dubitatio occuparet; missis ad me legatis rerum veritates ex meis responsionibus cognoscere cupiebant, rogantes me, ut ea quæ ego in veritate scire potuissem, lucida descriptione eis manifestarem. Cumque interrogantium tanta pluritas me undique interrogationibus cinxisset, ut omnibus singulariter responsa scriptis dare me non posse æstimarem; cogitare tacitus cœpi intra memetipsum, ut cùm tacitâ experientiâ experiri studuissem originem ortus ejus, ut descripto ejus ortu, vitam subsequentem & obitum veraci relatu interrogantibus & legere volentibus omnibus in commune notum facere potuissem, non meis antecedentibus meritis confidens, nec sagacitati mentis meæ, sed in Dei misericordiam omnipotentis sperans qui dixit, *Aperi os tuum, & ego adimplebo illud*: ut per merita præfati Episcopi irrigatione Spiritus-sancti & divini ignis fervore sensum meum dirigere dignetur, ut id quod ad excogitandum mihi inspiravit, ad perficiendum vires non subtrahat, nisi prædestinata animo idoneâ taxatione edere concedat, ut diligentibus Deum exempla ædificationis anteponant, & Dei præcepta spernentibus conversionis emolumentum, vel damnationis interminationem adaugeant. Ista pro certo in amore Christi legentibus auxilium Dei omnipotentis adesse confidimus, ut per servum suum sint in isto sæculo freti, & eo juvante fiant ad æterna gaudia perducti. Udalrici

2. Oportet in primis ne reticeamus tanti talisque viri Spiritu-sancto nominis interpretatio.

ANNO CH CMLXXIII JULII. IV.

juvante nominis interpretationem. Teuticâ itaque linguâ hereditas à proavis derelicta *Alt-vodal* dicitur, *Ric* divitias sonat. Ideo non incongruè [a] Vodalricus à paterna hereditate dives interpretari potest. nam æterni Patris hereditate ditatus floret, de quo Patre quotidie in oratione nostra dicimus, *Pater noster qui es in cælis*, & reliqua. Ad cujus hereditatis sanctus Paulus possessionem in Dei voluntate perseverantes consolatur dicens, *Heredes quidem Dei, coheredes autem Christi.* de qua etiam hereditate scriptum est, *quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit, quæ præparavit Deus diligentibus se*; cujus compendio non solùm sibimet fruitur, verùm etiam plurimos multimodis beneficiorum consolationibus in hac peregrinatione vivens traxit, & nunc melius vivens, multimodis juvaminibus & continuis miraculis ad hanc introducet, sicut in sequentibus reperitur.

INCIPIUNT CAPITULA.

[a] Aliæ aliorum etymologiæ sunt Aventinus in Nomenclatore *Vlricus, Hildericus, Childericus* pro eodem nomine accipit, & amorem regni sive divitem regni interpretatur. Ita Velserus. Sed Aventini confusio mihi suspecta est.

XXVII. *Qualiter Episcopus die nativitatis sancti Johannis Baptistæ ultimam Missam celebraret.* ANN. CHR. CM LXXIII

XXVIII. *Qualiter* HEINRICUS *successor ejus ad Episcopatum venit, & qualiter interiit.* JULII. IV

CAPUT I. *De ortu sancti Udalrici, & qualiter hebdomada duodecima ablactatus est : & ubi ad scholam commendatus est ; & quomodo Episcopatum accepit ; & de visione Ramberti Presbyteri.*

3. Beatæ * igitur memoriæ sanctus Udalricus, excelsâ prosapiâ Alamannorum ex religiosis & nobilibus parentibus ortus, patre scilicet HUCPALDO [a] & matre THETPIRGA * nuncupata : qui solito more lactatus & summo studio nutritus, quamvis statura corpusculi elegans, tali tamen macilentia confectus erat, ut nutritoribus verecundia esset, si aliquis ignororum faciem ejus inspexisset. Mirantibus verò patre & matre, quare tanta tenuitate & informitate corporis occuparetur, & sæpe inde cogitantibus, hebdomada interim duodecima ejus nativitatis, quidam ignotus clericus casu adveniens supplicabat, ut ab eis aliquantos dies in hospitium reciperetur. qui benignè susceptus, & cum eis in atrio domus suæ horâ refectionis sedens, audiebat in cubiculo infantulum vagientem ; sciscitabatur quis aut cujus esset : præ pudore verò maciei illis nolentibus indicare, dixit : Si salvum illum esse cupiaris, celeriter ablactetur. qui parvipendentes ejus locutionem, eum lacti non subduxerunt. Altera verò die iterum audiens eum, dixit : Quare non fecistis secundum consilium meum ? qui adhuc contemnentes ejus consilium non crediderunt ei. Tertia autem die audiens vagitum ejus infirmiorem quàm antea, dicebat ad eos : Pro incuria vestra perditioni traditur infantulus iste. pro certò sciatis quia si uberibus non subtrahitur, in ista nocte morietur. Si autem subtractus salvabitur ; in posterum à Domino aliquid magnum in eo manifestabitur. Tunc demum ei obtemperantes, aliis eum escis sustentare cœperunt. qui statim recreatus de die in diem proficiens, talem corpus formositatem accepit, ut ipsi sui parentes gratantes eum intuerentur, & aliis ostenderent. Qui laudantes Dominum die noctuque pro sospitate pueri, & pro eo quod talem ad eos direxit hospitem, qui istius rei discretionem cognoscebat, & illis innotescebat.

* al. Bonæ memoriæ

* al. Dietpirch.

4. De præteritis ergo futura credentes, tractaverunt ubi vitam religiosissimam & docendi studiosissimam invenire potuissent : acceptoque consilio commendaverunt eum ad sancti Galli Monasterium, quia ibi nobilium Dei servorum multitudo, & religiositas discendi docendique studium tunc temporis habebatur. Commendatus verò cuidam religioso viro grammaticæ artis edocto, VVANING [b] nuncupato : à quo benè procuratus quotidianam religionis atque lectionis doctrinam accepit, & in intimis sui cordis inseruit, adeo ut paullatim Fratres in eo doctrinæ fructificationem nimis proficere sentirent, & ob hoc eum in suæ fraternitatis consortium flagitando assumere conatentur. Horum itaque petitionibus sæpe commonitus, in-

[a] Udalricus *clarissima Ducum & Comitum Alemanniæ prosapia* oriundus dicitur à Gebehardo in secunda vita. Patrem Comitem Kiburgensem ferunt, matrem Burchardi Sueviæ Ducis filiam. An is Burchardus Alamanniæ Dux eo nomine primus, quem in conventu suo, orto tumultu, anno 911 occisum tradit Hermannus apud Canisium ? Certè Udalricus noster Burchardi secundi nepos dicitur infra num. 7. Theodpaldum Comitem fratrem habuit ex num. 18, & Manegoldum num. 66. Nepotes Adalberonem ex sorore Liutgarda num. 25, & Reginbaldum num. 45, Hupaldum etiam Comitem filium fratris sui Manegoldi num. 67. Fuit & alter Manegoldus frater jam dicti Adalberonis ex eodem num. 67. *Tietpirga mater sancti Udalrici* XI Kalendas Aprilis notatur in Necrologio monasterii ejus. Udalrici nativitas incidit in annum 893. siquidem octogenarius obiit anno 973.

[b] Ekkehardus junior Hartmannum Udalrici præceptorem vocat, hic in Observatione 5. Fortasse alium habuit grammaticæ Vvaningum, alium aliarum disciplinarum institutorem Hartmannum. Vvaningum lego Cralonis Abbatis monachum & capellanum : sed Udalrici præceptorem natu majorem fuisse oportet.

Anno Chr. CMLXXIII Julii IV

ducias respondendi postulavit. Tunc itaque ad quamdam ibi commorantem inclusam VVIBERAT [a] nominatam consilium quærendo accessit. quæ respondens dixit: Post triduum ad me veniens, si Deo placet, meum potetis animadvertere consilium. Inde illo recedente, ipsa devotæ orationis studio Dominum flagitabat, ut statuto die certi veracisque consilii indicium sibi manifestare potuisset. Cumque ille responsum accepturus advenisset, „ dixit illi: Ultra hæsitatio tuam non occupet mentem, quia istius cœnobii „ spiritualis Pater à Deo decretus ad regendum nullo modo constituêris: sed „ in orientali parte, ubi quidam fluvius [b] duas dividit regiones, in futurum „ episcopali ministerio Deo militare debebis, & in eodem loco multa talia per„ pessurus es laboriosa, qualia numquam antecessores tui sustinuerunt à paga„ nis & malis Christianis. quæ tamen omnia Deo juvante in ultimis decentissi„ mè superabis.

5. Hæc audita secretissimis Fratribus intimavit, & eorum suasionem suavi colloquio mitigavit, totamque spem pristinæ destinationis in sua mente deposuit: & ob hoc tamen discendi studium non omisit, sed inibi cum omnibus caritativè versabatur; donec congruo tempore duplici sagina scientiæ ac religionis repletus, communi omnium oratione consolatus, & fraternitatis amore fretus, parentes suos amativè dimissus revisitavit. Qui tunc sapienti capto consilio, eum præsulis Augustensis ecclesiæ ADALBERONIS [c] dominio subdiderunt, quem multa tunc temporis sapientia repletum, musicaque arte præ ceteris præditum, gubernaculaque regni pæne omnia cum Rege disponentem agnoverunt. Ipse verò propter nobilitatem parentum, & bonam ejus indolem, & formositatem, læto animo suscipiens, ministerium Camerarii [d] sibi commendavit. quo suscepto, & aliis secundum suam dignitatem beneficiis, sicuti præcoquus erat, in omnibus prosperè agens, de die in diem proficiebat.

6. Interim verò libuit eum limina visitare beatorum Apostolorum Petri & Pauli. Cumque illuc pervenisset, à venerando Papa MARINO [e] bene susceptus est, & ab eo interrogatus, de qua provincia vel civitate esset nativus. Qui respondens dixit: De provincia Alamannia, & de civitate Augusta oriundus sum, versorque in servitio Adalberonis ejusdem civitatis Episcopi. Ne turberis, inquit, animo ô frater. ille de quo mihi dixisti senior tuus Adalbero migravit à sæculo, & Deo jubente te ejusdem matriculæ decet esse pastorem. Eo quidem renuente, infit: Cur recusas destinationem Dei? si nunc inconcussam & indesolatam accipere & gubernare refragaris in tranquillitate, inantea verò destructam & deprædatam in perturbatione accipies, & cum labore gubernabis & reædificabis. Altera verò die sine licentia Papæ, propter tristitiam defuncti domini sui, & ne ab eo plus verbis constringeretur, exivit è Roma, Augustamque revisitavit: & invenit ita sicut præfatus Papa prædixit. Tunc HILTINE successor Adalberonis effectus est: qui tamen tantæ non fuit celsitudinis, ut suo se vellet applicare servitio. Interim verò patre ejus defuncto, rediens suscepit procurationem matris suæ, recordans præcepti Domini dicentis: *Honora patrem tuum & matrem &c.*

a S. Vviboradæ acta superiùs exhibuimus ad annum 925. Vide Observationes huic Vitæ prævias num. 5.

b Lycus scilicet, qui Sueviam & Bajoariam discriminat, & præterfluit Augustam, cujus urbis Episcopus Udalricus.

c Adalbero sedit ab anno 887 ad 909, regnante in Germania Ludovico quarto Arnulfi filio, munificus in S. Gallum, ut in Observatione 7 dictum est. Hepidannus tamen in Annalibus ejus obitum revocat ad annum 910. Hic cùm Abbatiam Laureshamensem teneret, eam in gratiam Abbatis regularis dimisit, teste Chronographo Laureshamensi.

d Camerarii officium in ecclesiis cathedralibus est vestes dispensare &c. infra num. 21. Confer num. 72.

e Non fuit Romæ Pontifex Marinus anno 909, quo hoc contigit, sed Sergius tertius, cui in breve tempus successerunt Anastasius & Lando, ac postea Johannes x in annos sexdecim. Marinus primus anno 884, ante Udalricum natum; secundus anno 946 sedere cœpit. Et tamen charta quædam Aulæ nobilis matronæ pro Faucensi Bajoariæ monasterio data legitur *anno Domini* DCCCCXIX *sub Papa Marino, sub Rege Heinrico &c.* An Marinus per ea tempora improborum Pontificum, quasi Vicarius Papæ, res administrabat, atque ob id Papa appellatus?

Ann. Chr. CMLXXIII. Julii IV. a

7. Tanta itaque eam diligentia & omnia sua custodivit ac disposuit, prout ei vires à Domino concessæ suppetebant. Post quindecim [a] annos defuncto Hiltine Episcopo, machinatione nepotis sui BURCHARDI Ducis & aliorum propinquorum suorum, HEINRICO Regi præsentatus, ejusque sublimitati nota facta est decessio Episcopi, supplicatumque est, ut præfato domino Udalrico episcopalis potestas ab eo concederetur. Rex verò intuens herilitatem staturæ illius, & comperiens doctrinæ suæ scientiam, petitioni eorum assensum præbens, regio more in manus eum accepit, munereque Pontificatus honoravit. His verò ita peractis hilari animo de Rege revertentes, & ad Augustam pervenientes, secundùm Regis edictum potestativa manu investituram Episcopatus sibi perfecerunt. Succedente verò tempore Nativitatis Domini, in die [b] sollemnitatis Innocentum, consuetudinario ritu ordinatio ejus peracta est. b

8. Inde verò prospero reditu domum veniens, conspiciensque muros ecclesiæ undique depositos, omniaque ædificia nimis dilapsa, sicut sub priori antistite igne sunt consummata: nimia tunc mentis anxietate fluctuans, cogitabat, qualiter convenientissimè tam penitus destructa reædificare potuisset, quia maxima pars familiæ à paganis fuerat occisa, & opida exusta & deprædata; pars autem familiæ quæ remanserat, in magno egestatis labore erat afflicta. Acquisitis tamen architectis, & multitudine congregata familiæ, cœpit sagaciter diruta restaurare, satisque sensibiliter ordinare, magnoque animi fervore studens ut cœpta perficere non desisteret. Cùm verò vir magnæ suavitatis inchoatum opus, quamvis pressa suppellectile, divino tamen fetus adminiculo ardenter implevit: omniaque ipsius templi interiora omnigeno, quantum valuit, decoramine ornare contendit: necnon etiam frequenter sagaci oculorum acie intus & forinsecus positiones ecclesiæ cautè perlustrans, parvitatem non lucidæ cryptæ vilitatemque sibi nimis displicere conquestus, seque professus est competentius decentiusque, si Deus annueret, positurum. Cumque opus cœptum satis crescere videretur, Ramberto cuidam fratri in ecstasi mentis videbatur, se sicut solebat cum illo psalmos decantare debuisse, & interim ADALBERONEM Episcopum in aquilonari parte cryptæ missarieo apparatu vestitum, sibi apparentem, annuentemque, ut ad se veniret. Sed ille ancipiti timore septus viventis atque defuncti domini, cœpit oculis pavens in eum conspicari: interrogatusque ab eo, Quare « sic oculis in me inflecteris? At ille respondens dixit: Ecce video seniorem « meum Adalberonem episcopaliter paratum ad Missam, meque vocantem ad se. At ille, Festina, inquit, jussionem suam implere. Cui venienti ad se dixit ad eum: Ramberte, dic domino tuo Episcopo, mercedem à Domino accepturum pro orationibus & eleemosynis, quas mihi fideliter transmisit. & hoc signum dicito illi, quòd FORTUNATUS [c] & ego in proxima Cœna Domini, Domino concedente, cum illo chrisma sanctificabimus, & quòd operatio hujus cryptæ est ruitura: ob hoc tamen non debet omittere, quin studeat in posterum stabiliter perpetrare. Fratres quoque recordari moneto, quod sine vi & sua sponte, sedula & assidua oratione pro me laborare spoponderunt, & quod sic non fecerunt: & si hoc emendaturi non fuerint, c

[a] Mendosè Bruschius, *quindecim menses*. Non tamen integri censendi sunt anni xv.

[b] Anno scilicet 924 desinente. Hermannus ad hunc annum, ubi Udalricus *mira pietate & religione* præditus, annis 1. Augustæ Vindelicæ præfuisse dicitur. Qui in annum 925 ejus ordinationem differunt, ut Conradus Urspergensis, novum annum pro veteri more ineunt. Et tamen anno 924 Innocentum dies in feriam tertiam incidebat, non in Dominicam, quæ Episcopis ordinandis ex Canonum præscripto assignata est.

[c] Velserus id refert ad Fortunatum Pictavorum Episcopum, quem Augustæ aliquando fuisse Paulus Vvarnefridi testatur in lib. 2 cap. 9, aliis 13. improbatque editor nonnullos, qui Fortunatum quemdam Augustanum Episcopum produnt, quod ex catalogis Episcoporum probari non posse dicit. Verùm omnibus catalogis prævalere debet hujus Vitæ auctoritas, quæ Fortunatum Udalrici *antecessorem* vocat infra num. 10. An tantùm Chorepiscopus? an verò Lanto, seu quivis alius, Adalberonis decessor, binominis erat?

Ann. Christi DCCCCLXXIII Julii IV. sciant se esse de hoc in conspectu Domini rationem reddituros. Et tu quotidie unum pro me psalmum cantabis, sine cautela, & hoc te emendare monebo. Ipse verò Episcopus interim regiis occupatus obsequiis, cursum direxit ad curtem [a]: ibique apud aulicos digno honore diu retentus, tandemque requisita salubri licentia domum repedavit, opusque cujus effectum se se cernere speravit, totum penitus dilapsum reperit ac subversum, secundum prædictam relationem præfati Ramberti. Tum verò cautioribus fundamentis positis, stabiliter perfecit.

II. *Item de visione ejusdem Ramberti.*

9. Alia autem vice cùm in opido, Vvaringa vocitato, primo mane consuetudinario more psalmodiam cum eodem Ramberto studuisset explere, idem cœpit reflexis oculis timidè moveri. Interrogatusque ab eo respondebat dicens: Ecce video seniorem meum Adalberonem eodem modo, sicut antea eum vidi, præcipientem mihi, ut illi ministrem ad Missam. Qui statim surgens retractis foribus recessit de ecclesia, donec hæc visio finiretur. Aliam verò visionem quam de multis Fratribus in veritate dicentibus accidisse didicimus, oblivioni nos tradere non oportet: quia cum religiosus vir die sancto Paschæ ministerium Sacramentorum studiosè perficere decertaret, multitudine clericorum adjuvante, & quodam Heilrico * Presbytero Cantore existente, apparuit dextera cum dextera Episcopi Sacramenta sanctificans. Expleta verò Missa, ille præfatus Heilricus sequens eum in cubiculum suum, cecidit ad pedes ejus, & incautiùs quam debuisset in præsentia laicorum hanc visionem explanavit. Cui ille respondens dixit: Utilius tibi fuisset ista reticere quam loqui. De hac verò responsione stupefactus recessit ab eo, & in scena *, quæ ante cubiculum ejus est sita, consedit, & statim oculi ejus magna nimietate cœperunt lacrymas effundere, & in ea effusione permanserunt, usque dum in totum præsenti lumine privati sunt.

* al. Henrico.

* porticu.

III. *De visione sancti Episcopi, & de obitu Regis & de Adalberone, & consuetudine suæ servitutis.*

10. Alio tempore in nocte antecedente diem sanctum Cœnæ Domini, quasi in somnis audivit vocem sibi loquentem: Udalrice Episcope, scias te hodie hospites esse suscepturum. Et expergefactus à voce, qui essent illi hospites cœpit tractare. Cùm autem dormiret, loquentis sibi verba audivit: Orationes tuas & eleemosynas tuas oculi Domini conspexêre, & ideo binis antecessoribus tuis, Fortunato & Adalberoni, es commendatus, ut tibi hodie & posthinc in istis sacris sollemnitatibus sacra mysteria celebranti adsistant, & ea tecum benedicant.

11. Mane autem facto aliis (sicut mos est) peractis ministeriis, circumstantibus ministrorum ordinibus, cùm sacramenta consecraret, ipse & quidam de circumstantibus devotiores viderunt dexteram Domini cum eo Sacramenta consecrare, & signum crucis imponere, quibus, quia per spiritum eos sciebat, cùm Viaticum ab eo accepturi accederent, digitum ori superposuit, ut de visione tacerent. quibus etiam postea ad se vocatis, quæ ei in nocte dicta sunt secretò nuntiavit, & præcepit ut eo vivente neque visa, neque ab eo secretè audita alicui manifestarent, si præsentem adhuc vitam habere voluissent.

12. Majoris etiam visionis sibimetipsi manifestata miracula sub silentio recondendum bonum esse non æstimo. Quia quadam nocte cum corpus lectulo ad dormiendum collocasset, vidit sanctam Afram in magna formositate

a *Curtem Regis*, infra num. 13. Nos *curiam* vocamus.

pulch-

pulcrâ tunicâ indutam atque succinctam, stantem ante ipsum dicentemque sibi: Surge & sequere me. Et hæc dicens eduxit eum in campum, qui vulgò dicitur [a] *Lechfeld*. Ibi enim sanctum Petrum principem Apostolorum invenit cum multitudine magna Episcoporum & aliorum Sanctorum, & eorum quos ille ante non videbat: & eum nutu Dei cognoscebat bene, Synodale colloquium cum eis facientem, & magna & innumerabilia disponentem, ARNOLFUMQUE [b] Ducem Bavarorum adhuc viventem, de destructione multorum monasteriorum quæ in beneficia laicorum divisit, de multis sanctis accusarum legaliter judicantem, & enses duos valde heriles, unum cum capulo, & alterum sine capulo sibi ostendentem, & sic loquentem: Dic Regi Heinrico, ille ensis qui est sine capulo, significat Regem qui sine [c] benedictione pontificali regnum tenebit; capulatus autem, qui benedictione divina regni tenebit gubernacula. Finita itaque Synodo præfata Dei martyr monstravit illi loca castrorum, ubi postea OTTO Rex adhuc manens regalem locutionem cum populis diversarum provinciarum habuit, ubi Rex PERENGARIUS [d] de Longobardia, & filius ejus ADALBERTUS, cum multis Episcopis se præsentaverunt, & suo dominio subdiderunt. Indicavitque ei venturam supergressionem Ungarorum, & loca belli, & quamvis laboriosè, tamen victoriam Christianis concessam esse nuntiavit. Hac visione peracta, reductum eum in lectulo collocatum dimisit. Ipse verò ad se reversus cogitabat, reverenter in recordationem suam ducens illud illustris verbisatoris rapti ad secreta tertii cæli dicentis, *sive in corpore, sive extra corpus*, & reliqua. Hæc verò visio ab eo paucis prudentibus ac sibi familiaribus manifestata est.

13. Postea autem curtem Regis adiens, solito more servitio ejus subdebatur, usque dum Rex Heinricus præsentem vitam * finiret. OTTONI itaque filio ejus in regnum sublimato, eamdem quam patri sedulitatem servitii & fidei firmitatem in cunctis impertiri studebat. Tunc verò temporis habebat Episcopus Udalricus filium sororis suæ LIUTGARDÆ bonæ indolis, ADALBERONEM nomine, cuidam doctissimo magistro BENEDICTO [e] monacho ad erudiendum scientiam grammaticæ artis & aliorum librorum commendatum. Cumque ille ab eo in omnibus profectibus bonæ scientiæ & disciplinæ doctus atque educatus in virile robur devenisset, statim de schola exemtus, ab avunculo suo Episcopo Imperatori præsentatus, & in manus ejus misericordiæ commendatus, regali servitio tam studiosè atque decenter insistebat, usque dum Imperatori ejus ministerium in ecclesiasticis & sæcularibus bene placuisset. De hac pro certo sedulitate ejus servitii quotidiani concessum est ejus avunculo sancto Udalrico Episcopo, ut præfatus Adalbero in ejus vice itinera hostilia cum militia episcopali in voluntarem Imperatoris peragerет, & in curte Imperatoris ejus vice assiduitate servitii moraretur, ea videlicet causa, ut præfato Præsuli Dei servitio, & custodiæ gregis commendati, & utilitatibus Ecclesiæ, & orationibus & eleemosynis secundum suum desiderium immorari licuisset [f].

* anno 936

14. Ille verò quantum sæcularibus curis se absolutiorem esse persensit,

[a] Ex nomine decurrentis fluvii, ait Berno, nempe Lyci. nam *feld* germanicè significat campum. Nomen retinet hactenus jucundissima planities, quæ ad septem octove leucas supra Augustam latè porrigitur. In ea sacellum beatæ Mariæ, Fidelium concursu celeberrimum, in quo nos aliquando sacra fecimus.

[b] Hinc Otto Frisingensis in lib. 6. cap. 18 *Hic est Arnolfus, qui ecclesias & monasteria Bajoariæ crudeliter destruxit, ac possessiones eorum militibus distribuit.* Obiit anno 1136 ex Hepidanno.

[c] Gebhardus alter Vitæ scriptor, & cum eo Otto Frisingensis, hîc Arnolfum intelligunt: Ditmarus verò lib. 1 Henricum Aucupem, quod vero propius est. Is enim regiâ se coronâ sollemniter insigniri præ modestia non tulit.

[d] Id anno 952 contigisse docet Hermannus *Synodus XV Episcoporum, magnus que totius regni Principum conventus apud Augustam Vindelicam coadunatur; ibique Beringarius Ottoni Regi ad deditionem venit, eique subjectionem promisit.* Consentiunt Witichindus, Ditmarus, & alii.

[e] Quis iste Benedictus, nondum addiscere potui. An Benedictus Abbas Wessepruncusis in Bajoaria ante medium sæculum X.

[f] De Adalberone plura inferiùs à num. 61. Obitus ejus num. 63.

ANN. CH. CMLXXIII JULII IV

tantum seipsum in Dei voluntate facere nitebatur obligatiorem. Cursus scilicet quotidianus cum matricularis [a] in choro ejusdem matriculæ ab eo cautè observabatur, quandocumque ei domi manendum aliæ occupationes consenserunt. Insuper autem unum cursum [b] in honore sanctæ Mariæ genitricis Dei, & alterum de sancta Cruce, tertium de omnibus Sanctis, & alios psalmos plurimos, totumque psalterium omni die explere solitus erat, nisi si eum impediret aliqua inevitabilis necessitas. Missas autem [c] tres vel duas aut unam, secundum spatium temporis, cantare quotidie non desiit, si infirmitas corporis aut aliquod studium bonum ei non subtraxit.

15. Multis temporibus carne abstinuit, sed tamen aliis cum eo manducantibus abundanter donavit. In quotidianis refectionibus, quando cum suis ad mensam sedebat, prima appositio panum atque ciborum, ex maxima parte per aliquem clericum, cui hæc commendata sunt, pauperibus dividebatur: exceptis his mancis atque debilibus, qui in grabatulis & in lectulis & in scamellis ambulantes, & in sphærulatis lectulis, quotidianum victum in ejus præsentia acceperunt de optimis escis & potibus. Aliorum autem nemo qui in sua præsentia, sive notus fuisset, sive ignotus, cibum sumserunt, esuriens aut sitiens recedebat, nisi aliquando incuria aut tenacia ministrorum contigisset contra Episcopi voluntatem. Hospites autem cùm ad eum devenissent, tripudio & tanta hilaritate vultus & animi suscepti sunt, & in omnibus procurati, veluti eis optimè conveniebat, sciens in eis Christum se suscepisse, illo dicente, *Hospes fui, & suscepistis me.*

*al. Vasalli autem ejus in propria ab eo

16. Vassalli * autem Imperatoris ab eo pergentes vel ad eum redeuntes, summo honore suscepti & in tantum sunt opulentati, ut in nullo eos aut jumenta eorum ulla indigentia fatigaret, acceptisque secum stipendiis itineris eorum necessariis, læti ab eo redirent. Monachos autem atque clericos & Sanctimoniales eum visitantes more filiorum amavit, & spiritualibus eos atque corporalibus escis abundanter recreavit, & eum illo manere concessit, quamdiu eorum voluntati complacuit, & congruo tempore in omnibus hilaratos ire dimisit. Clericos autem suos ex familia, vel liberos, medioeres, vel nobiliores, summâ diligentiâ nutrire & docere præcepit, & quoscumque inter eos honore dignos cognovit, ministeriis & congruis beneficiis ditiores fecit. Laici autem suæ dominationi subjecti semper cum eo omni honore & lætitia commorabantur, nullam deceptionis fraudem ab illo fieri timentes, sed firmiter credentes atque certè scientes, quidquid eis promiserat, hoc Domino annuente compendiosè perfecerat. De familia autem ei commissa quicumque ante eum venerat, se exclamando injustè esse oppressum vel exspoliatum, aut aliquo modo injuriatum de domino proprio, cui in beneficium concessus erat, sive de conservo ejus, vel de alio aliquo, ad rationem ejus cautè auscultavit: & ubi cognovit injuste contra eum factum fuisse, firmiter confestim præcepit, ut iniquitas ei facta cito emendaretur, & non omisit donec perficeretur. Legitimum verò jus totius familiæ, quo pro antecessoribus suis utebatur, firmiter eam tenere concessit, & nullius potestatis hominem sub suo regimine degentem hoc ei tollere permisit: & non nisi rectum censum de omnibus locis aliquem suorum ministrorum ab ea exigere non consensit.

17. Otio inani nullo tempore animum suum subjacere patiebatur, nisi aliquid utilitatis excogitaret, aut perpetraret, sive de ecclesia, quam undi-

a Matricularii sunt clerici in ecclesiæ matricula seu in ecclesia matrice inscripti, infra num. 19 *ecclesia matricula*.

b Hoc primùm sæculo officium parvum beatæ Mariæ frequentari cœpit, ut in Præfatione dictum est.

c Missas plures uni Sacerdoti quotidie celebrare olim licuit ex Walafrido Strabo cap 2. Confer epistolam Leonis M. ad Dioscorum cap. 2. Concilium Salegunstadense anno 1022 vetuit cap. 5 ne quis trium numerum excederet. Alexander II qui obiit anno 1073, ad unam id revocavit cap *Sufficit* de consecr. D. 1. Casus quidam, quibus duas celebrare licet, excepti, præter Natale Domini, in quo tres; & Natale sancti Johannis Baptistæ, in quo duæ olim celebrabantur ex num. 73.

quæ dilapsam invenit, vel de ejus ornatu, vel de paraturis altarium & clericorum, & de disciplina Canonicorum & de Schola, & de sustentatione & salvatione familiæ, & qualiter civitatem, quam ineptis valliculis & lignis putridis circumdatam invenit, muris cingere valuisset: quia in his temporibus Ungarorum sævitia in istis provinciis mote dæmoniorum grassabatur. Hæc verò omnia cum exterius suorum fidelium consultu pertractaret, æstu tamen interius divini amoris succensus, vigiliis & orationibus & jejuniis & eleemosynis Deo se sociare studiosissimè festinabat, semper cuti suæ laneum [a] apponens vestimentum, & Regulam sequens Monachorum. Post Completorium numquam propter ullius hominis petitionem escam vel potum delectationi corporis suæ consentiens sumpsit. In mollitia plumatii non dormivit, sed psiathio [b] & sago aut tapetiis suppositis requievit. In nocte primum sonante signo surrexit, & prædictos cursus maxima cautela complevit [c]. NOTA

IV. *Qualiter Quadragesima tempus celebraret, & tempus indulgentiæ, diemque Cœna Domini, & deinde usque ad finem paschalis hebdomadæ.*

18. Tempus verò Quadragesimæ quanta devotione celebraret, sermo mihi non sufficit ad narrandum: sed tamen ea quæ vidimus, non decet nobis in totum omittere. Matutinis namque laudibus expletis, aurora diei prima illucescente, aliis orationibus expletis psallere psalterium cœpit: quo expleto & Letania expleta, aliis orationibus firmiter insistebat, usque dum signum ad vigilias defunctorum sonaret, quo audito statim surrexit, & cum fratribus vigiliam celebravit & Primam. Primâ verò expletâ, fratribus solito more crucem portantibus, ipse remanens in ecclesia codiculum breviatum ex psalmis cum aliis orationibus interim decantavit, usque dum fratres cum cruce redirent, & Missam sacrificationis celebrare cœpissent: ipse primum devotè Deo sacrificium [d] offerens, manum Sacerdotis humiliter osculans. Expletâ verò Missâ, Tertiam cum fratribus explevit: fratribus verò ad Capitulum pergentibus, ipse solito more in ecclesia remansit, donec signum ad Sextam sonaret. Sexta autem hora expleta, altaria circuibat cum venia *, cantans *Miserere mei Deus*, & *De profundis*. tunc demum ad cubiculum rediit ad lavandam faciem suam, & ad Missam se præparandum. Missarum autem celebrationibus expletis & Vesperis decantatis, ad hospitiolum pauperum pervenit, & XII pauperum pedes lavit, & unicuique eorum de aceolo [e] pretium unius denarii donavit. Inde rediens ad mensam pransurus consedit: ibi lectio non defuit, nec prædictorum pauperum multitudo copiosa. Apposita cum gaudio sumpsit, & cum eo manentibus maxima hilaritate distribuit, recordans illud Apostoli: *Hilarem enim datorem diligit Deus.* Unicuique enim præbebat quod cum libentissime sumere æstimabat. Cibo verò consumto, & omnibus cum eo commorantibus lætificatis, congruo tempore Comple-

* *id est cum genuflexione.*

a Berno, *Seipsum verò, ait, nimia maceratione castigavit, ita ut carnem non manducaret, & intrinsecus super nudam cutem laneam vestem portaret.* Et infra: *Et ut brevitatis compendio utar, sic exterius gerebat officium Sacerdotis, ut interius non omitteret religionem monasticæ conversationis.*

b Storea, teges, à græco ψιάθιον Notum ex Cassiano & aliis.

c Berno addit. *Sæpius sperantibus quod cum illis manducaret, ipse abla à carnalium epularum mensâ surgens ad ecclesiam perrexit, Missarum sollemnia celebravit. Unde adhuc quasi recenti sit album memoria, ore multorum refertur. quod dum quadam die ipse venerandus Pater cum* CONRADO, *divæ memoriæ Constantiensis ecclesiæ Episcopo, ad prandium apud sanctam Afram martyrem comedisset; postquam consumtis cibis ab utrisque discessum est. quædam causa exstitit, qua prædictus Pontifex ad virum Dei mittere debuisset. Ad quem cùm legatus ipsius venisset, invenit eum sacro altari adstantem hostiam Domino immolantem. Quo peracto nuntium audivit, atque absolutum redire ad dominum suum permisit. Cumque reversus interrogaretur, cur tam diu moratus fuisset, respondit, quia virum Dei tamdiu exspectasset, donec ter Missarum sollemnia peregisset,* &c. Alius congressus, cum Conrado fabulosus refertur, in quo Dux Bajoariæ sanctis viris aliud cogitantibus frustum carnis exhibuisse dicitur. quod à nullo fide digno acceptum est, sed ab incerto auctore.

d Id est oblationem ad sacrificium, uti colligo ex sequentibus verbis, *manum sacerdotis osculans.*

e Iterum obscura hæc vox redit infra num. 21. an de marsupio, an legendum de *sacculo*?

ANNO CH. CM LXXIII JULII. IV.

torium recitavit; insuper aliis orationibus peractis, secreta cubiculi cum silentio repetivit, & omne colloquium, nisi cum Deo & sanctis ejus, usque ad alterius diei Primam peractam, omninò devitavit. Hoc modo dies Quadragesimæ explevit, usque in diem Indulgentiæ, quem dicunt Pascha palmarum.

19. Eo die mane diluculo ad sanctam Afram [a] veniebat, si in præterita nocte ibi non manebat: Missam de sancta Trinitate [b] cantabat, & ramos palmarum diversarumque frondium benedicebat, Evangelioque & crucibus & fanonibus *, & cum effigie sedentis Domini super asinum, cum clericis & multitudine populi ramos palmarum in manibus portantis, & cum cantationibus ad honorem ejusdem diei compositis, & cum magno decore pergebat, usque ad collem qui dicitur *Perleich*: ibique obviam ei veniebat chorus Canonicorum cum pulcritudine magna, & cum civibus qui in civitate remanserant, & qui de opidis circumjacentibus ipsis se jungere voluerunt, ibi ad imitandum humilitatem puerorum ceterorumque populorum, ramis palmarum & vestimentis suis viam sternentium. Iis expletis vir sanctus congruentissimam admonitionem de passione Domini ad omnes fecit, eousque sæpe ut ille fleret, fletuque suo multos flere fecisset. Admonitione peractâ, omnes simul Deum laudantes ad ecclesiam matriculam pervenerunt, ibique Missam cum eo celebraverunt, & inde omnes in sua redierunt.

* id est vexillis.

20. Postea autem his tribus diebus contiguis Synodale colloquium habere consuevit, eo quod canones [c] bis in anno Episcoporum Concilia fieri præcipiunt, unum XV Kal. Octobris, & aliud quarta hebdomada post Pascha, hoc in isto tempore perficere decrevit, ne in antea ei aliquod obstaculum illud perficiendi impedimentum faceret, & ut in Cœna Domini cum eadem multitudine clericorum & populi plenius & honorificentius chrisma & oleum sanctificaretur. Eo verò die hora tertia omnes clerici sollemnissimis paraturis induti venerunt in ecclesiam: & ipse suo more gloriosissimè ad Dei servitium paratus, cum eis sacrum mysterium agere devotissimè cœpit: perlectoque Evangelio & admonitione facta ad populum, & confessione populi accepta, indulgentiam humillimè eis fecit, & tota Synodo oblationem offerente secundum ordinem cautissimè implevit usque ad benedictionem chrismatis & olei. Hoc fecit magna reverentiâ sibi apportari, cum crucibus & cum pueris portantibus sub palliolo occultatis, & ceteis, cum versibus ad hoc ministerium compositis formosissimè decantatis, & cum processione duodecim Presbyterorum, qui cum eo usque in finem Missæ in suo ministerio perseverare debuerunt. Rite autem sibi allato, humillimè suscepit, & totam Synodum rogavit, ut quando ille crucem benedicendo super illud faceret, & ipsi cum eisdem Presbyteris qui in processione erant, & sibi assistebant, benedicere non desisterent, ceterumque populum *Pater noster* cum magna humilitate decantare rogavit. Quo benedicto, & populo sacro Viatico [d] recreato, vesperaque expleta, ad sacrarium venit chrisma & oleum clericis dispensandum.

21. His dispensatis, ad hospitium pauperum venit, & eis solito more ministravit. Inde autem in ecclesiam ambulavit, & ante sacrarium venit, ibique

a Nunc S. Udalrici & sanctæ Afræ ecclesia, monasterio nostrorum celebris, ut dictum est supra: quæ muris urbis tunc non continebatur, infrà num. 24 sic verò in præsens.

b Iterum infra num 22. Missa de Trinitate die sancto Paschæ. Eadem num. 51.

c Ita statuunt canones relati Dist 18. c. 4. Primum post tertiam hebdomadam Paschæ, ut in quarta compleatur: secundum Idibus Octob. Unde apparet hic XV *Kal. Oct.* sumtum pro *die* 15. *Octob.* ut apud alios quosdam auctores minùs Latinos. Ita fere Velserus Exstat Concilium Augustense anno 952 celebratum, præsidente Friderico Archiepiscopo Moguntino, præsente Ottone Rege, in quo undecim Canones conditi sunt.

d Ita suprà num. 11 *Viaticum* pro communione, & infrà num. 42 'Fideles olim hoc sacro triduo communicari mos erat. De Communione Parasceves num. 21. Sabbati verò num. 22. ubi corporis Christi, ac nulla sanguinis mentio. Adde diem Paschæ ex num. 23. Adi Consuetudines Cluniacenses.

ANNO CH. CMLXXIII JULII IV.

à Camerario allatis vestibus novis, duodecim pauperes vestivit, & acervulum aceoli aliis dispensavit, & eo die nullum ab eo vacuum abire dimisit, quamvis eorum multitudo magna adesset. Postea ad cibum venit: cibatisque omnibus cum eo manentibus, exemplo Domini pedes discipulorum suorum lavare cœpit. Lavationeque cum antiphonis congruentibus & versibus & lectionibus decentissimè peracta, pocula optima in suis cellariis recondita cum magna caritate & humilitate sufficienter porrexit, & Completorio expleto, membra in Dei servitio fatigata quieti lectuli commendavit. Die autem Parasceve horis secundum ordinem caute expletis, omissis aliis Cursibus, sicut in Cœna Domini, nisi ad eumdem diem pertinentibus, mane diluculo psalterium explere festinavit, & sacro Dei ministerio perpetrato, populoque sacro Christi corpore saginato, & consuetudinario more quod remanserat sepulto, iterum inter ecclesias ambulando psalterium explevit decantando, & vespertina hora sine mensa atque mensalibus in cubiculo suo pane & cervisia se recreare cœpit, & unicuique qui secum erant, panem & cervisiam juxta eorum voluntatem exhibere præcepit. NOTAE

22. Sanctissimo autem Sabbati die expletis nocturnis officiis & amando psalterio perlecto, præparatum sibi balneum intravit, quo numquam uti solebat eo tempore, nisi in Sabbato ante Quadragesimam, & in media Quadragesima, & eo die. Lavatione autem corporis peracta, & præparatione vestimentorum induta, ad sacrum officium sollemniter se præparavit, & totum clerum hora diei nona cum eo paratum esse destinavit, statimque perlecta trina letania, ceteroque sanctificato, lectionibusque & tractis consummatis, cum quina Letania & cum omni honore ad Baptismum consecrandum ad ecclesiam sancti Johannis Baptistæ pertexit: baptizatisque ibi ab eo tribus pueris cum septena Letania, regressus est in sacrarium ad Missam se præparandum, clero interim psallente in choro. Missatum vero sollemniis sollemniter cum vespera peractis, corporeque Christi dispensato, & factis vestibus depositis, eo die mensa apposita ad refectionem cum magna multitudine consedit: & omnibus abundanter refectis, cum gaudio ad mansiunculas redire permisit.

23. Desiderantissimo atque sanctissimo Paschali die adveniente, post Primam intravit ecclesiam [a] sancti Ambrosii, ubi die Parasceve corpus Christi superposito lapide collocavit, ibique cum paucis clericis Missam de sancta Trinitate explevit. Expleta autem Missa, clerum interim congregatum in scena * juxta eamdem ecclesiam sitam solemnissimis vestibus indutum antecessit, secum portato corpore Christi & Evangelio & ceteris & incenso, & cum congrua salutatione versuum à pueris decantata, per atrium pertexit ad ecclesiam sancti Johannis Baptistæ, ibique Tertiam decantavit: indeque cum antiphonis ad honorem hujus diei congruentissimè compositis, ad tuomum [b] formosissima processione binis & binis secundùm ordinem simul ambulantibus Missam celebraturus pervenerat. Missa itaque devotissimè, religiosissimeque decantata, sanctisque sacramenta Christi accipientibus & in sua revertentibus, ille ad cibum accessit: ibi mensas tres omni decore præparatas invenit, unam cui ille cum quibus volebat adsedere solebat, & aliam matriculis [c], tertiam congregationi sanctæ Afræ. Sanctificato itaque cibo, carnes agni, & particulas lardi [d] inter Missarum sollemnia benedicti, omnibus dispensavit, & tunc demum cibum cum eis omni gaudio sumpsit. Tempore autem

* porticu.

a Istius ecclesiæ nullam superesse mentionem dicit Velserus, quam prope cathedralem exstitisse rectè conjicit, patetque ex asservato ibi Christi corpore quod scilicet in Viaticum reservatum ex consueto loco transferri solet hoc triduo.

b Editor notat superscriptum fuisse: *ad summum*: & Germanicum ecclesiæ cathedralis nomen esse *thuom*. Unde apud Mediolanenses, *le Dome*, atque etiam Saltzburgi.

c Id est Canonicis ecclesiæ cathedralis: Clerici verò per id tempus ecclesiam sanctæ Afræ obtinebant.

d In vetustis Sacramentorum libris invenitur *benedictio lardi*, quod à Paschate comedi incipiebat. Vide responsionem Zachariæ ad Bonifacium Sæculo 3 parte 2. pag. 78.

ANNO CM LXXIII JULII. IV. statuto symphoniaci venerunt, quorum tam copiosa multitudo fuit, ut pæne intercapedinem aulæ secundùm ordinem stando implevissent, & tres modos symphonizando perfecerunt. His ita gaudiis multiplicatis, Canonici præcipiente Episcopo caritatem accipientes & rogantes, unum responsorium de resurrectione Domini interim decantaverunt. Ex hac caritate expleta, ad alteram mensam congregatio sanctæ Afræ similiter fecit. Appropinquante verò vespera, ille sibi & secum sedentibus lætanter pocula porrigere præcepit, & tertiam caritatem omnes caritative bibere rogavit: acceptaque ea caritate, tertium responsorium omnis cletus simul cum lætitia decantavit. Quo decantato, hymnum decantando Canonici surrexerunt, ut aptè præparati ad vesperam devenire potuissent. Vespera autem peracta, Episcopus cum hospitibus & militibus ad suam ædem omnes exhilarandos revertebatur.

24. Mane verò, quod est die Lunæ, clerus totus ad sanctam Afram congregabatur, ut Episcopum venientem formosissimis paraturis indutus honorificè suscepisset: quia ejus consuetudo erat, ut eo die ibi sacrarum sollemniis Missarum Deo militaret, & post peracta sacrarum Missarum sollemnia multitudinem populi illuc congregati sacro chrismate confirmaret. Et his ita peractis ad civitatem rediit, & ibi totam paschalem hebdomadam devotissimè celebravit.

V. *Qualiter per loca sua pergere consuetus esset.*

25. Finita paschali sollemnitate, cum alicujus rei necessitas popościsset, ut ad alia loca vel ad monastena pertinentia ad Episcopatum legitimè pergere debuisset, Vvhtinuvanc, Stapheuse [a], Fauces, Vvissintesteiga, Heuvibach, quæ numquam in beneficium laicorum concessit, nisi de exterioribus locis ad eadem monasteria pertinentibus alicui de isto pago, in quo monasterium situm est, concessisset, ut ibi Advocatum monasterii habere potuisset, ut ecclesiasticæ ab eo res defenderentur: sed ad suam potestatem optima quæque detinuit, ea videlicet causa, ut facultatem ea visitandi & ibi manendi, & quæ necessaria erant corrigendi in stipendiis habuisset. Sedebat itaque in solio super carpentum composito de humerulis plaustri in ferro pendente, & cum eo unus clericus de capellanis ejus, qui cum eo totos dies psalmos decantasset. Non ideo quando in primis tali modo pergere cœpit, nisi * adhuc caballicare potuisset: sed ut à populis sequestraretur, ne à cantatione psalmorum eorum colloquiis ineptis impediretur. Comitari verò semper cum illo aliquos suos Presbyteros prudentissimos, & de capellanis tantùm ut quotidie servitium Dei decotè perficere potuisset, præcepit. Similiter & de vassallis suis semper secum aliquos sapientissimos habere voluit, si ei aliquod negotium de ecclesiasticis rebus vel sæcularibus ad tractandum devenisset, ut eorum consilio cautè tractare & regere sempet paratus esset. Fuerunt etiam electi de familia sempet, qui trahentibus bubus [b] ductores fuissent, & eum ante & retro, ad dexteram & ad lævam cautè observassent: quibus ille quotidie tantam annonæ copiam per se ipsum & per ministros ejus dari fecit in præsentia ejus, ut triplici numero virorum sufficere potuisset. Amantissimus quoque comitatus pauperum semper cum eo inter sua loca ibat, qui virtutem caballicandi habebant in cautissimis ambulatotibus per-

* quod non.

[a] Alii codices habent. *Staphense. Vvisintesteiga, Hovvibach, Snichvvans.* alius *Scaphense, Vvisintesfibia. Hovvibach, Fauces, Snichvvanc* De Faucensi monasterio in Observationibus prævii num. 7. & infra. num. 85. fusiùs in Sæculo 2 pag. 109. De Staphensi hic num. 66.

[b] Mos olim erat, ut magnatum, immo & Principum carpenta bobus veherentur. Id patet ex Gregorii Turonensis Episcopi lib. 3. cap. 5. de Deuteria matrona Theodeberto sociata, quæ in basterna posita *indomitis bobus conjunctis*, de ponte præcipitata est. Huc spectat quod Eginhardus tradit de postremis Merovingicæ stirpis Regibus, quorum currus per boves trahebantur. Udalricus curru usus est ob infirmitatem, testante Ekkehardo in Observationibus prævius num. 6.

gebant, alii autem his vehiculis in quibus soliti erant pergere, cum carpentis episcopalia ministeria portantibus perrexerunt: quorum verò mansiunculas & totas procurationes ipse per aliquem suorum fidelium quotidie cautè disposuit. ANN. CH. CMLXXIII JULII. IV

26. Numquam verò in aliquo prædictorum monasteriorum otiosus manebat, nisi in ædificiis ecclesiæ, vel claustrorum, vel aliorum ædificiorum, vel murorum antea præparatis & collectis supellectilibus laborasset. Vitam verò in eodem monasterio Deo militantium Monachorum sive Canonicorum, & stipendia eorum, omninò regere & componere studuit, & jus familiæ dissolvere omni modo non concessit. Dona etiam sancti Spiritus tradere, ubi necessitas fuit, cum confirmatione chrismatis non omisit.

VI. *Qualiter diœcesim visitavit.*

27. Gratum autem & necessarium iter populis, cum quarto [a] anno secundùm constitutionem canonum ministerium suum adimplendum, causâ regendi & prædicandi atque confirmandi diœcesim sibi commissam visitare decrevisset, eodem modo, sicut superiùs diximus, in solio carpenti superposito sedebat, psalmosque solito more decantabat, Eunuchum illum imitans, qui legens Esaiam prophetam super currum suum sedens per viam pergebat, cui præcipiente Spiritu-sancto Philippus adjunctus est, qui ab eo prædicatus & baptizatus fidem sanctæ Trinitatis accepit. æstimans pro certo quantum se colloquiis humanis subtraxisset, ut tantum se divinis propinquiorem facere potuisset. Ad loca autem illa cum pervenisset ubi concilia sua denuntiata fuerant, cum Evangelio, & aqua benedicta, & sonantibus campanis, & tanta honorificentia susceptus est, quantum illis, qui ibi congregati sunt, virtus suppetebat. Statim verò Missâ celebratâ, in concilio considens populum ante se vocari fecit, prudentioresque & veraciores sacramento interrogare præcepit, quæ in illa parochia emendatione digna fuissent, & contra jura Christianitatis perpetrata peccata, ut ei veraci relatu nota fierent facta. Ut autem ab eis aliqua normam rectitudinis supergredientia cognita audivit, sine perceptione personarum, secundum judicium clericorum, ad tramitem rectitudinis, quantum omnipotente Deo juvante potuit, retrahere festinavit, & malè pullulata surcula vitiorum falcastro verbi Dei studiosissimè resecare, ne virgulta malorum germinum segetem Christi sibi commissam suffocare licentiam habuissent, & morbis vitiorum aptissima fomenta emendationum opposuit, sed tamen secundum verbum Dei dicentis, *Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Ea verò quæ difficilia & insuperabilia ministris suis esse ab eis comperit, in præsentia sui omnium cum eo manentium adjutorio, percauta directione finiri contendit. Quæ autem ab eis sine obtrectatione aliorum in statum rectitudinis converti persensit, eorum regimini perficiendum firmiter commendavit. Ille autem sequens regulam sui ministerii, Spiritus-sancti donum populo ad hoc illuc congregatu, sacræ unctionis confirmationem studuit imponere. Si autem his adhuc imperfectis nox solito more subrepens advenit; ne aliqua pars ovium sibi commissarum detrimento privationis cælestis doni gravaretur, incensis luminaribus in nomine Domini cœpta perficere decertavit.

28. Interdum autem cum de refragatoribus justitiæ tanta contentio excrevisset, ut decedente die tenebræ noctis funderentur in mundo, ne pro eo concilia inibi ventilata remanerent incorrecta, luminibus incensis regulas canonicas legere præcepit, ut setis justitiæ ora refragatorum oppilarentur, & justis judiciis omnia in Dei voluntate consummarentur.

[a] Velserus suspicatur legendum, *unoquoque anno*, forsan *quoque anno*, (quod idem est) Canones enim annuam diœcesis visitationem Episcopis præscribunt.

Ann. Ch. MCLXXIII Julii. IV

29. Cùm autem completo concilio vel confirmatione ad mansiunculas rediit, corpus reficiendum non priùs prandium gustavit, quàm pauperibus eleemosynæ ab eo clerico, cui illa obedientia erat commendata, erogabantur. Debilibus autem cum eo advenientibus in sua præsentia collocatis, abundantem refectionem apponi præcepit.

30. In quibusdam autem diebus capitula cum clericis habere disposuit, in his locis ubi hæc aptissimè fieri archipresbyteri putaverunt, & ubi eum ab aliis mundanis conciliis absolutiorem esse arbitrabantur. Congregatis ante se clericis, Archipresbyteros & Decanos, & optimos quos inter eos invenire potuit, cautè interrogavit, qualiter quotidianum Dei servitium ab eis impleretur, & qualiter illis populus subjectus ex eis regeretur in studio prædicandi docendique; quantaque cautela infantes baptizarentur, infirmi visitarentur & ungerentur; defunctorum etiam corpora quanta compassione sepulturis traderentur; qualiter de decimis & oblationibus fidelium pauperes & debiles recrearentur, viduis & orphanis in universis necessitatibus subvenirent, quantoque studio in hospitibus & advenis Christo ministrarent. Si subintroductas mulieres secum habuissent, & inde crimen suspicionis inciderent; si cum canibus vel accipitribus venationes sequerentur: si tabernas causâ edendi vel bibendi ingrederentur; si turpes jocos in usu haberent, si ebrietates & comessationes supra modum amarent, si rixis & contentionibus & æmulationibus deservirent; si nuptiis sæcularibus interessent; vel si aliqui eorum ministeria indecentiâ in consuetudine haberent: si per Kalendas more antecessorum suorum ad loca statuta convenirent, ibique solitas orationes explerent, suasque ecclesias ad tempus reviserent: si obedientiam eorum magistris præbuissent, & in toto suo ministerio devoti & apti manere studuissent. Responsione autem de interrogatis factâ, & ratione veritatis percepta, stantibus in tectitudine dulcissimæ consolationis gratia gratificavit, & ut deinceps à normula justitiæ ne deviarent suavi colloquio admonuit: errones autem per devia incedentes fratres dignis terruit correptionibus, & ut postea consueta vitia omitterent præcepit.

VII. *De confirmatione ecclesiarum.*

31. Horum autem qui in suo Episcopatu proprietates habebant, quisquis religiosorum propter amorem Christi ecclesiam componere cupiebat, & cum concessa licentia ab eodem sancto Episcopo eam ædificaverat, consecrationemque habili tempore ab eo fieri flagitavit; aptissimè uniuscujusque petitioni præbuit assensum, si confestim ille consecratæ ecclesiæ legitimam dotem in terris & mancipiis in manum ejus celsitudinis dare non differret, in conspectu civium suorum & testium veridicorum, ne postea gestæ rei veritas offuscaretur, ea etiam ratione ut aliis circumjacentibus ecclesiis jura earum in nullis rebus propter illam novam minuerentur. Consecrationeque peracta, doteque contradita, comprobato illic Presbytero altaris procurationem commendavit, & ecclesiæ advocationem firmiter legitimo heredi panno imposito [a] commendavit. Alicujus oblationem muneris non exposcebat, nisi Presbyter ejusdem ecclesiæ aliquid propter honorem suum & bonam voluntatem suam sponte eum accipere impetraret.

VIII. *Qualiter in Albegovve ecclesiam consecravit.*

[a] vulgo Algoïa, Algovv.

32. Jesu verò quodam tempore præceptis obediendo, cùm in pago Albegovve nominatum ministerii sui officium implere decrevisset, venerunt quidam homines de eodem pago ad eum lamentando dicentes: Patres nostri in

[a] Observa ritum tradendæ advocationis ecclesiæ, de qua in Præfatione prima Sæculi tertii sub finem.

sua

Ann. Chr. CMLXXIII. Julii IV.

sua proprietate quam nobis reliquêre, de lapidibus & cæmento & lignis ædiculam construxerunt, quam Deo & sanctis ejus dedicari voluerunt, & ut ipsi ibi sacrorum Officiorum celebrationem audire meruissent: quia locus iste in magna vastitate eremi est situs, sed propter difficultatem viæ & paupertatem substantiæ eorum, numquam Episcopum ad consecrandam præfatam ædiculam introducere potuerunt. His auditis Dei servus hilari vultu dicebat: Potestis nunc ad tempus quæ consecrationi ecclesiæ sunt necessaria acquirere? Qui amicorum consolationibus freti responderunt: Possumus. Quibus ille infit: Cautum mihi viæ ductorem dimittendo antecedite, & quæ sunt ordinanda ordinate. ecce vestræ subveniendum necessitati illic perveniam, & Deo juvante ecclesiam consecrabo. Die verò altera consecratione peracta, cives ipsi secundùm suam facultatem munera offerentes ante eum veniebant. quæ videns, subridens dicebat: Non propter amorem alicujus muneris, sed ut vestræ necessitati consulerem, & servitium Dei in hoc loco multiplicaretur huc veni. Hæc nobis oblata vestræ utilitati servantes, & in Dei servitio crescentes, manete in pace. Hæc dicens recessit, & de scrupulo viæ nullam nisi quasi lætando querimoniam fecit.

IX. *De multiplici ejus admonitione; & de ratione octo vitiorum, & de timore in die judicii, & de consolatione justorum.*

33. His verò bonorum operum studiis insistens, omnes apud eum commanentes exhortatione benignissima spiritualiter recreavit, docens non solùm in verbis, sed etiam in operationibus, ut unusquisque Dominum ex omnibus viribus perfectè diligeret, & ejus amori nihil præferret, & proximum tamquam se ipsum: partem & matrem honoraret, insuper omnes bonæ voluntatis homines, de quibus angelica canit multitudo dicens, *Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis*; malignis autem in omnibus eorum malis actibus resistere secundum sanctum Prophetam David dicentem, *Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus, timentes autem Dominum glorificat.* Quod quisque sibi noluisset, alteri non faceret; ecclesias Dei cum devotione mentis & humilitate & cum oblationibus crebrò visitaret, ibique cum effusione lacrymarum & pro remissione peccatorum suorum, & pro omnibus justis suis necessitatibus Deum flagitare satageret. Inimicis insuper indulgentiam postulare monebat, secundum orationem Dominicam dicentem, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* & secundum Evangelium, *Sic & Pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.* & iterum, *Dimittite & dimittemini.* Decimas omnium laborum suorum Domino & sanctis ejus ecclesiisque, quibus sunt terminatæ, ne reatum Cain fratricidæ inciderent, cum magna cautela præsentare festinarent. Dominicas etiam dies & ceteras sollemnitates in anno, non solum in abstinentia servilium operum, sed & omnium vitiorum devotissimè venerari monuit. Eucharistiam quemque assiduè accipere, atque ante acceptionem purgatum se exhibere, & post acceptionem mundum se custodire certaret. Dies Quadragesimæ, ceteraque jejunia antiquitùs constituta, & noviter cum consensu inventa, omni monuit devotione ab omnibus custodiri; abnegationem sui facere, & Christi vestigia sequi; corpus castigare, delicias non amare, esurientes & sitientes escis & poculis recreare, nudis vestimenta præbere, infirmos & in angustiis constitutos visitare, egenis & vagis mansiunculas concedere, & quæ sunt necessaria propter amorem Christi præbere; pupillos & viduas in tribulationibus visitare, atque in cunctis eorum necessitatibus subvenire; malitias in corde non retinere, & verbis aliquem ad iracundiam non provocare; iram deponere, vindictamque Domino concedere; nulli malum pro malo reddere, nec aliqua læsione exacerbare; maledicentes se non remaledi-

An. Ch. CM LXXIII. Julii IV.

cere; sed magis benedicere, & persecutionem pro justitia sustinere; discordantes & inimicitias inter se habentes ad unanimitatis concordiam revocare; Deo resistentibus resistere, & sibi cum fide militantibus juvamina præbere; nullo octo vitiorum principalium, quæ omne genus hominum infestant, scandalo laqueari.

54. Quærentibus autem quæ essent octo [a] vitia principalia, respondit non solum illis, sed & his qui adhuc in hæsitatione manent quæ sint octo vitia, dicens: Primum est Gastrimargia, hoc est ventris ingluvies, cum sua prole commessatione & ebrietate. Secundum est fornicatio cum sua prole turpiloquio, scurrilitate, ludicris, quæ etiam sunt stultiloquia. Tertium est philargyria, hoc est avaritia sive amor pecuniæ, cum sua prole, mendacio, fraudatione, furto, perjurio, turpis lucri appetitu, falso testimonio, violentia, inhumanitate, voracitate, ac rapacitate. Quartum ira cum sua prole, homicidio, clamore, & indignatione. Quintum tristitia cum sua prole, rancore, pusillanimitate, amaritudine, desperatione. Sextum accidia cum sua prole, otiositate, somnolentia, importunitate, inquietudine, pervagatione; instabilitate mentis & corporis, verbositate & curiositate. Septimum cenodoxia, hoc est vana gloria cum sua prole, contentione, hæresi, jactantia, ac præsumtione novitatum. Octavum superbia cum sua prole, contemtu, invidia, inobedientia, blasphemia, murmuratione, detractione, inimicitia. Beatum verò dicebat qui in istis vitiorum pedicis non offendebat.

55. Octo verò notissimas beatitudines à Deo in Evangelio enumeratas, auribus cordis cautè percipere, & intimis cogitationibus firmiter inserere, ut in tempore tentationis malignis spiritibus eas evellere virtus non concedatur, sed unusquisque ad spem cælestium desideriorum eorum consolationibus sublevetur, Agno verò omnipotentis Dei Christo tollenti crimina mundi semper die noctuque multiplices laudes & gratias totis desideriis & omnibus viribus referre, quia dignus est sua incarnatione, & nativitate, & baptismo, & crucifixione, & sepultura, & resurrectione, & ascensione solvere signacula septem libri signati, in visione sancto Johanni Apostolo in Pathmos insula ostensi. Intentè autem & subnixè omnium in commune benevolentiam postulavit: Si qui essent qui in semetipsis segetem aliquarum virtutum excrevisse sentirent, non suis meritis, sed omnipotentis Dei misericordiæ applicarent, ne subitò jactantiæ grandine in eis necaretur, sed tempestiva maturitate protegente Spiritu sancto, in horreis Christi collocaretur. Os [b] à malo vel pravo eloquio custodire, lectiones sanctas libenter audire, mala sua præterita cum gemitu & lacrymis quotidie in oratione Deo confiteri & deinceps emendare, desideria carnis non perficere, voluntatem propriam frangere, sacerdotum præceptis obedire, etiam si ipsi (quod absit) aliter agant, eos imitantes de quibus Dominus dicit, *Dicunt enim & non faciunt.* Castitatem amare monuit, nullum odire, invidiam & zelum non habere, contentiones non colere, elationem odire, venerari seniores, diligere juniores, timorem Domini in corde & animo sine intermissione habere, credere oculos Domini omnia videre, & aures ejus omnia audire, Psalmista dicente: *Ecce oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum, vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.* Diem verò obitus sui & diem extremi judicii, in quo dicturus est Dominus his qui eum recreare & vestire & visitare in suis pauperibus quotidie festinant, qui ab auditione mala non timebunt, illud, *Venite benedicti Patris mei*, &c; illis autem hæc negligentibus & Deo in suis membris non ministrantibus, *Discedite à me maledicti in ignem æternum qui preparatus est diabolo & angelis ejus*, ante

a Octo capitalia crimina distinguit cum aliis antiquus Cassianus, tum in Institutis, tum in Collationibus.

b Pleraque ista desumta sunt ex Regula sancti Benedicti cap. 4. ubi de instrumentis bonorum operum.

ANN. CM LXXIII. JULII IV.

oculos semper suspectam & timidam habere, & pœnas maledictis præparatas oculis mentis sæpissimè intueri, & locum pessimum qui semper est sine refrigerio, & sine splendore, & sine dulcedine, & erit sine fine, ubi vermis eorum non moritur, & ignis non exstinguitur, ubi fletus & stridor dentium sine intermissione semper auditur, ubi urens flamma machinationibus diaboli semper renovabitur, ubi consolationis spes omnino non habetur, sed de hora in horam tristitia augetur, quia finem manendi invenire non possunt, sed cum his quibus in hoc sæculo ministravere, in angustiis sine fine perseverant. Dei autem benedictis & in ejus dextera collocatis quanta gaudia atque tripudia maneant, semper quantum humanis mentibus possibile est cogitare oportet, de quibus scriptum est, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus diligentibus se; ubi hymnidici Angelorum chori inenarrabili claritate fulgebunt, ubi celsitudo Patriarcharum digno honore remunerata gaudebit, ubi verax Prophetarum ordo prophetiis suis in toto expletis Deo gratias agere non cessat, ubi judex Apostolorum chorus accepta ante promissa mercede perenniter exsultabit: ubi Martyres palma martyrii eorum coronati, consolatione perfruuntur æterna: ubi Confessores præmiis suis multiplicatis in Dei laudibus perseverant: ubi Virgines centesimi fructus retributione abundant, & viduæ sexagesimi fructus restitutione honorantur: ubi Monachi ex resignatione sæcularium omnium, cum esurientibus & sitientibus justitiam Dei, expletis eorum desideriis satiati, Dei laudibus insistere non cessabunt: ubi pœnitentes depositis delictorum suorum oneribus sine fine Deum laudantes congaudent: ubi pueri agnum in albis sequentes sub throno Angelis concordantes Deum laudare cantando non cessant: ubi gloriosissima Virgo Dei Genitrix Maria super choros Angelorum exaltata, inæstimabili claritate & formositate omnes hilarans conspicitur: ubi justi sicut sol fulgebunt, & omnes sancti Creatorem suum & omnium creaturarum, in sua claritate facie ad faciem gaudendo videbunt, ab eis auferentem omnem metum, & omnem mærorem & tristitiam, atque omnem adversitatem. In illo regno lux solis & lunæ & stellarum non est necessaria, fames & sitis nulli nocebunt, frigus vel æstus nullum fatigabunt, infirmitas & dolor nulli adveniunt, venturæ senectutis miseria non timetur: sed sicut in die judicii corpora mortuorum in mensura ætatis plenitudinis Christi resurgent, in ea possibilitate & pulcritudine permanebunt. Nuptiæ ibi non celebrabuntur, & progenies hominum postea non multiplicabitur: sed completus numerus justorum non minuitur, sed sine fine in gaudio servabitur. Insidias diaboli ultra non timet, indulgentia peccatorum ultra non indigebit: sicut Angeli in primæ conditionis possibilitate permanebunt, sic & homines post resurrectionem æquales Angelis, in sobrietate & incommutabilitate perseverant in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus ædificata, quæ dicitur duodecim lapidibus pretiosis esse ornata atque fundata, quorum nomina & ordinem sanctus Johannes Apostolus & Evangelista in Apocalypsi enumerat, ubi jaspidem in primo fundamento positum dicit, quem dicunt omnia phantasmata fugare, in quo fidei viriditas designatur: sapphirum in secundo qui spem cælestis beatitudinis designat; calcedonem in tertio, qui flammam in ternæ caritatis figurat: in quarto smaragdum, qui ejusdem fidei fortem inter adversa confessionem figurat: in quinto sardonichum sanctorum inter virtutes humilitatem significantem: in sexto sardium, in quo sanctorum Martyrum eruor exprimitur: in septimo chrysolitum, in quo spiritualis inter miracula prædicatio figuratur, in octavo beryllum, in quo prædicantium perfecta operatio significatur in nono topazion, in quo eorumdem ardens contemplatio monstratur: in decimo chrysoprasum, qui beatorum Martyrum opus pariter & præmium significat: in undecimo hyacinthum, qui cælestem ad alta sublevationem, & propter

An Ch. CMLXXIII Julii IV.

„ humilem ad humana deſeenſionem figurat: in duodecimo amethyſtum, qui „ cæleſtis ſemper regni in humilium animo memoriam deſignat. Hæc poſitio „ duodecim lapidum figurat firmitatem Apoſtolorum, qui in fundamenro Ec- „ cleſiæ ſunt poſiti, ſieut Salvaror mundi beato dixit Petro, *Tu es Petrus & ſu-* „ *per hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Hæc dieendo ad Petrum, omnibus „ notum fecit Apoſtolis, quod ſuper eos eſſet Eccleſia ſua ædifieanda, quo- „ rum ſonus in omnem terram exivit, & in fines orbis terræ verba eorum. Si „ Apoſtoli fundamentum domus Dei ſunt, & omnis Chriſtianitas ædificatio „ ejuſdem templi manere debet dieente Apoſtolo, *Templum Domini ſanctum* „ *eſt, quod eſtis vos*, & *Dei ædificatio eſtis*, & reliqua; ſtudeamus omnes totis „ viribus nos ædifiearori & inhabitatori conjungere, ut doctoribus noſtris in „ fundamentum poſitis, eo donante ſuperædificari mereamur, ut inter electos „ lapides poſiti, & præfatis ordinibus juncti videamur, ut Crearorem & Re- „ demtorem noſtrum judicem vivorum & mortuorum facie ad faeiem viden- „ res, cum eis laudare mereamur per infinita ſæcula ſæculorum, amen.

X. *Qualiter inter* LUITOLFUM & HEINRICUM *diſcordia oritur.*

36. Longè lateque eùm fama ejus boniratis dilatarerur, & diabolus eum in hoc culmine virrutum ſtanrem videret; omnigenis maliriæ ſuæ aſtutiis nitebatur in aliquam diffieultatis voraginem immergere, & ab incæptis bonis impedire. His verò temporibus Liutolfus filius Ottonis glorioſi Regis Dux [a] erat Alamannorum, cui pater ejus antea gentes omnes regionum ſuæ ditioni ſubjectarum ſacramento poſt finem vitæ ſuæ ſubjugaverat. Patruus autem ejuſdem Liutolfi HEINRICUS, frater Regis, Dux exſtitit Noricorum; qui verò inter ſe propter confinia regionum ex ſuaſione malignorum hominum rixas & contentiones exercere cœperunt. Cumque eos Rex nullatenus ad concordiam & pacem revocare potuiſſet, objecit ſe filio, & in adjutorium fratris convertitur. Cum autem filius ejus cum univerſis quos congregare potuerat, ei reſiſtere niteretur, atque extorrem regalis potentiæ agere molitetur; Heinricus præfatus Dux, commendata civitate Ratiſpona totaque regione Noricorum ARNOLFO [b] palatino Comiti & ceteris inſuper ſuis fidelibus, perrexit ad Regem. Moram autem illo ibi faciente, præfatus Arnolfus cum multitudine populi fraudulenter Ratiſponam cum ceteris urbibus & cum frequentia populorum, & eum omnibus quibus potuit, Liutolfi poteſtati ſubegit. Quibus compertis Rex eum fratre ſuo Heinrieo Bajoariam hoſtiliter invaſit ad reſtituendum eum in honorem prioris poteſtatis. Præfatus autem Antiſtes Udalricus, cujus fidelitatis firma ſtabilitas numquam ab adjutorio Regis ſeparata eſt, hæc comperiens, dimiſſa parte in Auguſta civitate vaſſallorum ſuorum, ceteriſque rebus collocatis, cum quibus potuit omiſſo vehiculo carpenti, equitando in ſervitium Regis in regionem Noricorum ſagaciter venit, carmulaque [c] prolongata, poſſibilitatem redeundi aptè non potuit habere.

37. Arnolfus autem prædictus interim accepta multitudine Auguſtam adiit, & deſpoliavit rebus omnibus, quas ſecum abducere potuit; comprehenſoſque quoſdam milites Epiſeopi ſecum Bajoariam revexit. Rex autem cum de regione Bajoariorum revertiſſet, & Epiſcopus in ſua redire voluiſſet, non confidebat ſe in Auguſta civitate poſſe cum multitudine parva defendere, quia totum pæne Epiſcopatum in beneficium extraneorum dividebatur

[a] Hunc Ducatum adeptus erat Liutolfus matrimonio inito cum Ida, Hermanni Suevorum Ducis unicâ filiâ. Ita Vvitichindus, Ditmarus, Liutprandus; ita omnes, ex quibus diſſenſionis cauſas narrat Vvitichindus in lib 3.

[b] Is erat Arnolfus, Arnolfi Bajoariæ Ducis ſuperiùs memorati filius.

[c] Id eſt ſeditione. Hæc vox item recurrit infra num. 82.

[d] Auguſtani annales urbem anno 953 captam produnt.

à Liutolfo & sequacibus ejus: milites autem Episcopi quidam comprehensi, quidam verò sollicitatione iniqua divisi ab eo, quidam deprædationibus in pauperiem deducti, ita ut ei secundum suam voluntatem in adjutorio esse non potuissent. Hi autem qui cum illo remanserunt, suis colloquiis roborati salubre consilium inierunt, ut relicta Augusta civitate castellum quod dicitur *Menichingen* * [a] ædificare, & ab adversariis eorum ibi se defendere studuissent. Tum verò una tantummodo nocte in Augusta civitate manebat inclusus: altera die statim perrexit ad prædictum castellum, quod erat in toto interius exteriusque sine ædificiis desertum. Quamvis certè hiems dura fuisset, tamen in illo loco in tabernaculis & in tuguriis festinanter compositis exspectavere, donec congregata familia castellum ligno circumcinxère, & intus secundum possibilitatem eorum ædificia apta composuère.

ANNO CH. CMLXXIII JULII IV.

* *Mendingen.*

38. Arnolfus itaque & omnes qui cum eo erant, regiæ potestati undique contradicentes, hæc comperientes legationes miserunt, si sospitatem sui suorumque habere voluisset, potestati Liutolfi se sine dubio subdere non distulisset, & ut prædictum castellum cum suis componere deseruisset: quia eo tempore in tota regione Suevorum nullus in Regis adjutorio remanebat, nisi ADALPERTUS [b] Comes cum sibi subditis, & THEODPALDUS * frater religiosi Episcopi; & ideo æstimabant ut eorum decreto virtutem resistendi nullomodo acquirere potuisset. qui sapienti cum suis utens consilio, diversis promissionibus & humillimis responsionibus, & interdum obsidibus datis iterumque receptis ad se, eorum iras & obsidiones omnimodo mitigavit, donec ædificato castello, vallibusque renovatis, in munitione ejusdem loci ab eorum cum suis sævitia se posse defendere æstimaret. Cum verò induciæ rationibus respondendi ultra prolongari non potuissent, tunc manifestè confessus est, se, sicut cœpit, in voluntate Regis velle perdurare.

* *al.* Dietpaldus

39. Tunc præfatus Arnulfus filius Arnolfi Ducis, congregata multitudine eorum infaustorum qui antea Augustam civitatem deprædati sunt, & aliorum in quorum tunc confidebat adjutorium, voluit obsesso castello venerandum Episcopum vi coactum cum suis ditioni subdere Liutolfi. Hac re comperta, Episcopus econtra legatis missis, multa pecunia promissa, flagitabat ut revertentibus eis illi licuisset in pace subsistere: sin autem pace contradicta redire noluissent, præcepit eisdem legatis suos parochianos banno Christianitatis constringere, ne loca sanctæ Mariæ in suo Episcopatu sita ullo modo invadere præsumerent. Qui verò pecunia contradita, bannoque Christianitatis postposito, malè incœpta omittere noluerunt, sed ad internecionem eorum ea Dominica [c] in qua mos est clericorum ante Quadragesimam carnes manducare, & deinceps usque ad sanctum tempus Paschæ devitare, hostiliter invaserunt prædium sanctæ Mariæ, & Episcopum obsederunt. Qui verò die noctuque in Dei servitio studiosè permanens, timore abjecto in Deum confidens, obsessiones eorum pro nihilo ducens, in prædestinatione inita firmiter perseveraverat. Hæc verò obsessio ut comperta fuisset Adalperto Comiti & Theodpaldo fratri Episcopi, congregata phalange populi, prima die quadragesimalis temporis, quod est dies lunæ, mane diluculo castra inimicorum invaserunt. Sed illi hæc antea posse fieri non putantes, imparati ad bellum inventi sunt, & repentino timore perculsi, relictis spoliis fuga inimicos evadere studuerunt. Illi autem eos sequentes, Hermannum fratrem Arnolfi apprehenderunt, quosdam in castris ceciderunt,

a Mandichingam vocat Hermannus apud Canisium ad prædictum annum:

b Genealogia Kiburgensium Comitum, inquit Editor, Albertum vocat alterum fratrem Udalrici. quod nescio quàm verum sit. Ex hoc sanè loco id colligere non licet. Theodpaldum *Comitem* appellat Hermannus ad annum 953 Comitatus plures habuit ex num. 44 infra.

c Id est Dominica Quinquagesimæ; quæ Dominica *Carnisprivium Sacerdotum* appellatur apud veteres, ut apud Vvillelmum Neubrigensem in lib 5 cap. 10. Vide Glossarium Cangianum in *Carnisprivium*.

Anno Ch. CMLXXIII Julii. IV.

quosdam verò ulterius subsequentes interfecerunt. Maxima autem parte eorum interfecta, ceterisque fugatis, nullus eorum ad se defendendum fiduciam accepit, nisi unus, nomine Egilolfus, fugiendo brachio Adalperti Comitis modicum vulnus infecit, de quo etiam vulnere mortuus est: vulnerator etiam ejus statim occisus est à Liutperto vassallo ejusdem Adalperti. Paucissimi autem eorum ictibus contusi ac diversis modis vulnerati, periculum tamen mortis equis eorum eos asportantibus, eo die vix evaserunt: quidam verò eorum, gelu miserabiliter adstringente, nudi in desperatione vitæ proprias mansiunculas repetierunt. Corpus verò Adalperti, in Dei voluntate occisi, reverendus Episcopus ad Augustam civitatem vexit, & animam honorificè Deo commendans, in ecclesia sanctæ Mariæ sepelivit. Nullus enim eorum qui antea sibi spolia Augustæ civitatis in contrarietatem sanctæ Dei Genitricis Mariæ vindicaverunt impunitus evasit, nisi qui se suis propriis rebus cum indulgentia reverendi Episcopi redimere non distulerunt.

XI. *De his qui Augustam prædati sunt.*

40. Manus proprias unus ex his lacerando, vicinis suis in veritate dicentibus, perdito sensu spiritum exhalavit. Alius autem cum ablato de Augusta civitate libro [a] caballum sibi bene placentem comparavit, & secum adduxit in domum suam, uxorique suæ monstravit & dixit: Melius mihi placet istum formosum caballum habere, quàm librum, cum quo hunc comparavi, in Augusta relinquere. Cujus verbis respondit uxor ejus dicens: Utile tibi forte fuisset, si manus tua hunc librum injustè non tetigisset. Interim verò ille levigando manu in posteriora tangebat caballum, & statim ab eo percussus mortuus est. Novis & improvisis his cladibus & aliis multis formidolosis rebus in reis peractis à multitudine populi compertis, timor magnus invasit eos qui se esse reos cognoverunt de prædicta prædatione Augustæ civitatis, non solùm in eos qui illuc pervenerunt, sed & qui aliquid de injustè acquisitis ab eis acceperunt: & ideo ad pænitentiam & lamentationem conversi, digna emendatione & restitutione abstractarum rerum & cum efflagitatione indulgentiæ Episcopi, studuerunt se cum Christo & cum sancta Maria matre ejus pacificare. Non post multum verò temporis præfatus Arnolfus, qui se præsumsit tes sanctæ Mariæ hostiliter invadere, & incorrigibilis sine pænitentia perduravit, obsessa Ratispona civitate paratus ad prœlium exivit, & statim in articulo tumultus, occisus [b] est. Quidam etiam homo de Episcopatu qui dicitur *Eihstetten* *, partem vilissimi mensalis inde ad suam proprietatem portavit: & statim à dæmonio occupatus, nullum abscondendi locum ab eo invenire potuit, neque in ecclesia neque extra ecclesiam, neque adspersus aquâ benedictâ, quin juxta eum semper videretur manere: donec Augustam regrediens, injustè inde rapta reportavit, & Episcopum cum scopis ei flagella imponere pro Christi nomine postulavit, & insuper indulgentiam præfati delicti condonare; sicque liberatus à dæmonio salvatus recessit.

* al. Eichstetten

XII. *Qualiter sanctus vir & Hartbertus Ottonem & filium ejus pacificarunt; & de occisione Ungrorum.*

41. Ne diu me ab incœpta taxatione subtraham, libet stilum retrahere ab enumeratione ex utraque parte obsessarum urbium & bellorum undique furentium, & vicissitudine stromatum * diversorum; sed potiùs quomodo Do-

* Stratagematum.

[a] Hinc æstimare licet, quanti tunc temporis libri constarent.

[b] Et quidem anno 953 teste in primis Hermanno.

minus omnipotens per merita servorum suorum, suum dignaretur populum liberare, libet recensere, ne diaboli machinationibus ad suum perveniret exitium. Cum Rex Otto in Alamannia, propter eos qui cum Liutolfo filio ejus ditioni suæ regalis potestatis contradicere voluerunt, cum exercitu conversaretur juxta flumen quod Hilara vocatur, in campo opidi quod dicitur Tussa [a], & ibi sæpedictus filius ejus Liutolfus cum alio exercitu obvius ad pugnandum contra eum deveniret, & cum tanta vicinitate conjuncti essent, ut nulla ambiguitatis spe detenti manerent in utrarumque partium multitudine, ni bellum ab eis committeretur; tunc amabilis Deo Udalricus Episcopus in Deum tota fiducia confidens, assumto Curiensis Ecclesiæ HARTBERTO religioso Episcopo, legationes inter eos facere cœpit, & ad pacis concordiam exorare, & ne populus qui à Deo illis commendatus est ad regendum, pro eorum reatu duceretur ad perditionem. Deo autem annuente duræ amborum mentes, patris scilicet Ottonis & filii ejus Liutolfi, de proficua admonitione & doctrina venerandorum Episcoporum in mollitiam versæ, pactum pacis inter se placitaverunt, & turbine belli mitigato, in sua cum pace redierunt. ANN. CH. CMLXXIII JULII. 19

41. Tantis autem tunc præfatis tumultuum fatigationibus superatis, æstimaverunt se aliquod spatium temporis in pace posse quiescere. Altero pro certo statim anno, quod est anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi DCCCCLV, tanta multitudo Ungrorum erupit, quantam tunc temporis viventium hominum nemo se antea vidisse in ulla regione profitebatur, & Noricorum regionem à Danubio flumine usque ad Nigram silvam, quæ pertinet ad montana, simul devastando occupavit, & cum Licum transscenderet, & Alamanniam occuparet, ecclesiam sanctæ Afræ concremavit, & totam provinciam à Danubio usque ad silvam deprædavit, & maximam partem usque ad Hilaram fluvium igne combussit. Augustam autem civitatem obsedit, quæ tunc imis sine turribus circumdata muris, firma ex semetipsa non fuit. Sanctus autem Antistes magnam valde multitudinem optimorum militum secum intra sæpta civitatis collocatam habebat, ex quorum agilitate & audacia civitas fortiter firmata Deo juvante consistebat: qui ut exercitum Ungrorum ad expugnandam civitatem circumdare viderunt, eis obviam exire voluerunt. Sed hoc Episcopus eis non consentiens, portam ubi maximus aditus intrandi manebat, firmiter occludere præcepit. Porta autem orientalis plagæ unde itur ad aquam, sic à densitate Ungrorum bello occupata est, ut ipsi æstimarent se statim posse intrare. Milites enim Episcopi ante portam viriliter pugnantes eis resistebant, usque dum unus Ungrorum, qui ceteros pugnando antecedebat, & ex cujus ductu & antecessione maximam prœliandi in illa hora confidentiam habebant, occisus occubuit; ceteri denique cùm eum terra tenus mortuum cadere viderunt, magno clamore & lamentatione eum rapientes ad castra reversi sunt. Hora verò belli Episcopus super caballum suum sedens, stolâ indutus, non clypeo, aut loricâ, aut galeâ munitus, jaculis & lapidibus undique circa eum discurrentibus intactus & illæsus subsistebat. Bello verò finito regrediens circuivit civitatem, & domos belli in circuitu civitatis congruenter ponere, & in tota nocte eas ædificare, & vallos, quantum tempus suppetebat, renovare præcepit. Ille autem totum spatium noctis in oratione pernoctans, religiosas mulieres in civitate congregatas concitabat, ut una pars earum cum crucibus ad Dominum devotè clamando intra circumiret; & altera pars clementiam sanctæ Dei genitricis Mariæ pro defensione populi, & pro liberatione civitatis, studiosissimè pavimento prostrata flagitaret. [b] Ipse autem minimam particulam noctis ante matutinam

* Jacobeam vocant.

[a] *Tiffen* cis Hilaram, prope *Tietenheim*, quod ultra est. Confer Hermannum ad annum 953. Pacem anno sequenti componunt Marianus & Reginonis continuator. Cum his consentit auctor iste, ut patet ex num. sequenti. Rem paullo aliter narrant Vvitichindus & Ditmarus: sed hic res accuratiùs exposita

[b] Ekkehardus addit cap. 5. *Imminente irruptionis*

ANN. CH. CMLXXIII JULII IV

horam corpus requiei soporis indulsit, ut matutinis laudibus expletis, aurora primùm irrumpente salutaris sacrificii hostiam Deo libare licuisset. Ministerio sacro peracto, Viatico sacro [a] omnes recreavit, humilique admonitione persuasit, ut in fide recta persistentes, spem suam in Dominum componere non dubitarent, indicens eis omnigenam sponsionem consolationis, & annuntians psalmigraphi David verba dicentis, *Si ambulavero in medio umbræ mortis non timebo mala, quoniam tu mecum es.*

43. Salutari autem admonitione Episcopi peracta, cum jubar radiantis solis primum latitudinem telluris irradiaret, exercitus Ungrorum inenarrabili pluralitate ex omni parte ad expugnandam civitatem circumcinxit, diversa ferens instrumenta ad depositionem murorum. Cumque undique parati essent ad bellum, & cuncta propugnacula civitatis repugnantium plena fuissent; quidam Ungrorum flagellis alios minantes ad pugnandum coëgerunt, & illi tantam multitudinem in propugnaculis resistentium eis videntes, mutis se conjungere à Deo perterriti non audebant. Interim cum interius exteriusque parati essent ab bellum, BERCHTOLFUS, filius Arnolfi, de castello *Risinesburch* vocitato, venit ad Regem Ungrorum, adnuntians ei adventum Ottonis gloriosi Regis. qui ut hoc audivit, suum classicum omni exercitui notum clangere præcepit: de cujus sonitu exercitus totus pugnam civitatis omisit, & ad colloquium eorum Regis se conjungere festinavit. qui cùm eis autumatione facta Deo donante à pugna civitatis cessabat, & in occursum gloriosi Regis ire cœpit, ea ratione, ut illo cum suis superato, victor rediens civitatem & totum regnum liberè habere potuisset. Regi Ottoni venienti DIETPALDUS Comes frater Episcopi, cum ceteris [b] qui in civitate erant, nocte exiens in occursum venit. Rex igitur cùm tantum exercitum Ungrorum perspexisset, æstimavit non posse ab hominibus superari, ni Deus omnipotens eos occidere dignaretur; in cujus adjutorium confidens, suotumque consolationibus Principum roboratus, bellum viriliter cum eis agere cœpit: & cum mutua cæde utrobique cecidissent, & his interfectis qui ad occisionem à Deo prædestinati erant, gloriosa victoria Ottoni Regi à Deo, cui nihil impossibile est, data est, ita ut exercitus Ungrorum in fugam versus, virtutem prœliandi ultra non haberet; & quamvis incredibilis numerus illorum occisus fuisset, tantus tamen adhuc exercitus eorum remanebat, ut hi qui de propugnaculis Augustæ civitatis eos venire conspexerunt, non pugna lacessitos eos redire æstimaverant, donec prætereuntes civitatem ulteriora Lyci fluminis littora festinando repetere cognoverunt.

44. Rex autem cum suis eos sequens, & quibus se conjungere potuit, occidens, vespertina hora diei ad Augustam pervenit, ibique cum Episcopo illam noctem ducens, eique magnam consolationis relevationem faciens, de Dietpaldo fratre ejus qui in bello occisus [c] est, & de aliis ejus propinquis ibidem interfectis, RICHVVINUM filium Dietpaldi Comitatibus patris honoravit, Episcopique fido adjutorio, in quibuscumque ejus desiderium cognovit, dignam mercedem restituit. Manc autem facto fugitivas barbarorum acies sequendo, regionem Bajoariarum revisit, festinisque legatis missis,

illorum jam facili introitu. infantules urbis universos, ab uberibus matrum rapt..., circa se coram altaribus nudâ terrâ jactari jusserat. vagitu usque illos in lacrymas cum ejulatibus miscens, infestissimos illos alter Ezechias abegerat hostes. Nam nulla, nisi talium precum, exstiti ... causa, effert illi urbe relicta, ad alia dispersi sunt loca. Id anno 955 contigisse tradit præter alios Frodoardus in Chronico.

a Rotgerus in actis sancti Brunonis Archiepiscopi Coloniensis ait, Ottonem in vigilia sancti Laurentii indici statuisse jejunium pro felici pugnæ eventu: & Ditmarus, Ottonem ipso die sancti Laurentii pugnaturum, vovisse eidem sancto dedicare Episcopatum Mersepugensem.

b Inter quos Udalricus. nam Otto ante pugnam *communionem ab egregio porrectam Othalrico Confessore suo*, dein clypeum & lanceam sacram sumsisse, perhibetur apud Ditmarum. De hac Ungrorum strage lege præterea Vvitichindum, Hermannum, Ottonem Frisingensem, & alios.

c Hermannus adstipulatur ad annum 955. *Conradus Dux bellicosus & pius gener regius, & sancti frater Episcopi Theodpaldus, sororis ej... filius, Reginaldus Comes, avi mei Perth... patruus, occubuere.* Reginboldus filius sororis suæ Liutgardis, de qua num. 13, laudatur num. sequenti.

tota

tota remigia & vada fluminum observare præcepit ad occisionem eorum. quod & ita factum est. Illi autem nocte illuc venientes, quidam eorum ab his qui in navibus erant fluminibus immersi sunt, quidam occisi sunt: qui autem adlitus pervenerunt, ab his qui litora observabant interfecti sunt. Nulla eis via, & nullum devium ab eis inveniri potuit, quin in omni loco vindicta Domini super eos manifestè maneret, ita etiam ut non post multos dies Reges eorum & Principes [a] comprehensi & ad Ratisponam perducti, in ignominiam gentis eorum, cum aliis multis eorum comprovincialibus, eculeo suspenderunt *:

ANNO CH. CMLXXIII JULII IV.

* l. suspenderentur.

XIII. *De reversione Regis ad Saxoniam, & de ædificatione ecclesiæ sanctæ Afræ.*

45. Rex autem Otto potentiam in Deo tenens, HEINRICUM fratrem suum potestativa manu in regnum [b] confirmavit, & ipse in Saxoniam victor, sicut solebat, revertebatur. Venerandus autem Episcopus Udalricus cum Rex ab Augusta discederet, abiit ad loca ubi bellum peractum est, quærens prædictum Dietpaldum fratrem suum, & nobilem Reginboldum filium sororis suæ, & inveniens eos ad Augustam perduxit, & in ecclesia sanctæ Mariæ ante altare sanctæ Vualpurgæ virginis in sede unius taphi * ambos fideliter sepelivit. His ita, sicut prælibatum est, peractis, Episcopus quamvis multis adversis fatigatus fuisset, sicot optimè omni speranti in Deo decet, bonæ consolationis effectum assumens cum suis pertractare cœpit, qualiter imminentia damna aptissimè superare potuisset.

* sepulcri.

46. In primis qualiter deprædatam congregationem clericorum sustentaret, ad implendum quotidianum ministerium servitii Dei in Ecclesia. Sciebat enim eos cibaria non habere, & ideo cum his quæ ipse sic deprædatus habere potuit, & quæ à benevolis populis ei transmissa sunt & oblata, assiduè in sua præsentia eos secundùm suam facultatem mandere & bibere fecit, & omnimodis adjutoriis stabilivit, eo usque dum ex semetipsis deprædationis miseriam temperaverunt, & loca eorum ex iterata laboratione sustentationis subsidium attulerunt. Sua autem loca ignibus exusta & consumtis frugibus in desolationem redacta studiosis laboribus in agris & in ædificiis renovare præcepit. Strenuitas autem familiæ jussioni ejus parendo sic inchoabat, & congruo tempore utilitatis usu, quantum possibilitas sufficiebat, restituit. Ecclesiam autem sanctæ Afræ, quæ à paganis fuerat cremata, adhuc reædificata non erat: sed tugurium glossibus * tectum altaria ab imbribus & intemperiebus defendebat. Sepulcrum SIMPERTI [c] Episcopi in choro juxta gradus situm, adhuc sine tecto remanebat, de cujus operimento in visione admonitus, lignis more operculi arte conjunctis tegebat.

* f. pro scandulis.

47. Non post multum verò temporis decursum, iterum admonitus, ut domum sanctæ Afræ reædificare non tardaret. De cujus instauratione cum sæpissimè tractaret, qualiter congruentissimè fieri potuisset, & qualiter sub positione cryptæ orientalem plagam ecclesiæ convenientissimè decoraret, & nullus certitudinis effectus ei animo irrepsisset, continuis orationibus & jejuniis cum domesticis & religiosis Presbyteris, devotissimè misericordiam Dei secretò deprecari cœpit, ut ei monstraretur locus, in quo corpus sanctæ Afræ collocatum fuisset, & si cryptam in eo loco ubi voluntas ejus complacuit, fas componere maneret. Ut orationem ejus & jejunium ad aures Domini pervenire dubium non esset, secundum cantationem sancti David Prophetæ,

[a] Ita etiam Hermannus *patibulis suspensos* fuisse eorum Reges dicit. Confer Vuitichindum.

[b] Otto Heinricum ante pugnam Ungaricam in Bajoariæ Ducatum restituit, post victoriam autem in Saxoniam abiit, teste Vuitichindo.

[c] Simperti elogium retulimus in superiori tomo à pag. 553. Confer Observationes prævias hic num. 7. In Necrologio sancti Udalrici monasterii laudatur III *Idus Octob. Simpertus Episcopus.*

ANN. CH. CMLXXIII JULII. IV

Ecce oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum, quadam nocte in visu ei sancta Afra apparuit, & locum collocationis corporis ejus, sicut in scriptura passionis ejus est scriptum, ab Augusta civitate in secundo milliario [a] in ecclesia monstravit. Cryptam autem in prædestinato loco fieri prohibuit, propter Sanctorum reliquias quæ in illo loco in requie exspectare debent diem judicii. Hac revelatione perdoctus quid sibi esset faciendum, muros ex maxima parte ab ignibus depositos cum magna festinatione reædificare fecit, & priori altitudini mensuram unius cubiti superposuit, cryptaque congruenti occidentalem partem ecclesiæ decoravit, super ædificia in sua præsentia cautè mensurata, summo studio incidere & adducere præcepit: & non tardavit donec imbricibus eam ex toto cooperuit, & interius ædem ecclesiæ laqueariis vestivit, & lucidâ decoravit, & ornamenta ecclesiæ, quæ propter barbaros in civitatem fuerunt deportata, & in picturâ matrici Ecclesia servata, restitui fecit.

XIV. *De hortulano ejus; & de itinere ejus ad Romam; & visitatione Eberhardi solitarii.*

48. Quàm in magna observatione Dei ille locus orientalis partis ecclesiæ semper maneat certis sit indiciis manifestatum, hic mihi congruum videtur innectere. Quidam hortulanus nomine, Adelpoldus, ibi deambulando inter gramina speluncam invenit: in quam intrans formosam ædiculam sub terra muratam conspexit, & veniens nunciavit Episcopo dicens: In hoc loco possum olera mea & alia necessaria reponere. Cui ille respondit denuntiando, dicens: Si hoc facis, sensum & sospitatem membrorum tuorum te perdere dubium non est. Hortulanus autem verbis Episcopi non credens, sine ejus scientia præfatas res in eamdem speluncam congregare cœpit; hoc faciendo sensum cum auditu & visu perdidit. Hoc autem cum Episcopo nuntiatum fuisset, jussit adduci sibi hortulanum & dixit ei: Quare occupare voluisti illum sanctum locum spernendo meum præceptum? Cui ille quamvis sensu careret, Non infitior, ait, scio enim quod pro illo reatu quod mandatis tuis non obedivi, istam tribulationem incurri. Cujus tribulationibus benevolus Episcopus condolens, indulgentiam ei cum benedictione donans, Deo concedente, sanitati restituit. Mirabile dictu ille hortulanus postea illam speluncam nullo modo invenire potuit.

49. Postea autem Episcopus pollinctoribus accersitis, in australi parte exterioris muri ecclesiæ sepulcrum sibi fodere, & exterius muro cingere, & perrupto muro ecclesiæ arcum muratum desuper curvare præcepit, & arcam aptam componere ad cooperiendum corpus in sepulcro, & insuper tabulatum densum longo tempore imputribile cauta conjunctione vinctum superponi decrevit. His præparationibus exsequiarum suarum perpetratis omni hebdomada de hinc ipsum locum die Veneris visitare, & ibi hostias immolare consuetus erat, si alia aliqua ei occupatio vel absentia impedimentum non fecit. Interea verò, Dei donante clementia, istas regiones concordia pacis illustrabat, & benevolas mentes turbo persecutionum à servitio Domini non prohibebat. Ideo ipse Romam pergere decrevit, & illuc feliciter pervenit, liminaque beatorum Apostolorum Petri & Pauli devotionis studio humiliter visitavit, ibique precibus profusis, eleemosynarumque largitate pauperibus dispensata ab ALBERICO [b] Principe Romanorum honorificè susceptus est, frequentique ministerio & oblatione cumulatus, aliquantos dies ibi perduravit. Cumque ibi morando reliquias Sanctorum se velle com-

[a] Autographum, ut testatur Velserus, hic alia manu ad oram habet, *in loco ubi passa est*.

[b] De hoc Alberico sæpius dictum in Actis superioribus, maximè sancti Odonis Abbatis Cluniacensis.

parare indicasset, quidam clericus ad eum veniens, perduxit eum in silentio noctis, ubi caput sancti Abundi Martyris in quadam ecclesia altari inclusum servabatur: cujus passionem ei ostendens & caput præsentans, sacramento firmitatem fecit super reliquias quas Episcopus secum attulerat, ejusdem Abundi caput esse, cujus passio præsentialiter fuit perlecta. Cùm autem sacramentum peractum audisset Episcopus, placitam mercedem clerico donavit, caputque sancti Abundi accipiens, ad Augustam secum reportavit, ibique ad consolationem multorum gloriosè inclusit.

50. Monasterium verò sancti Galli, ubi ille scientias litterarum fuerat perdoctus, assiduè visitavit, ibique Deo militantibus cœnobitis convivium fecit, & inde ad Cellam sancti Meginradi perrexit ad videndum servum Dei sanctum [a] EBERHARDUM, ejusque necessitatibus sibique subjectis monachis subveniendum, in quibuscumque potuit eorum cognoscere voluntatem. Ultimâ verò vice Eberhardo vivente, cùm inde recedere debuisset, expleta multimodæ amabilitatis locutione, acceptoque cum orationibus in ecclesia permisso, ad vehiculum suæ reportationis egressus est. Cumque paratus esset ad pergendum, & eo die sanctum Eberhardum ampliùs videre non putaret; subitò post eum quasi festinando veniebat, & oscula caritatis iterans cum flebilibus oculis aiebat: Ex hac hora ultra me non videbis, donec exemti corporibus in præsentia Dei nos videre merebimur. Cujus verbis respondens Episcopus dixit: Dulcissime Pater, nunc scis me certè citò de hoc sæculo esse migraturum. Cui ille respondit: Finis adhuc vitæ tuæ tibi non imminet: verba autem quæ tibi nunc dixi vera esse non dubites. His verbis expletis Episcopus remeavit, & antequam iterum eamdem Cellam revisitaret, Eberhardus feliciter migravit à sæculo.

XV. *De itinere ad Burgundiam pro reliquiis Sanctorum.*

51. Regionem quoque Burgundionum tempore alio [b] adiit, & ad Agaunensium locum, ubi sanctus Mauricius cum suis sequacibus propter nomen Domini martyrium sumsit, magnæ humilitatis studio visitavit. qui antea à Rege Burgundiorum promissionem accepit, ut unum de sanctis Martyribus ex ejus datione & adjutorio inde ad Augustam referre mereretur. Et cum illuc die sabbati perveniret, Monasterium noviter à Sarracenis [c] exustum invenit, & nullum de habitatoribus ibi conspexit, nisi unum ædis ædilem combustum monasterium custodientem. Cumque ille sacram noctem in Dei laudibus ibi permaneret, & manè cum radius solis primùm latitudini terræ lucem diffunderet, Missam de sancta Trinitate celebravit: qua expleta, cum alteram statim venerationi diei Dominici congruentem celebrare cœpisset, duodecim clerici cum multitudine populi advenientes, ministerii sui celebrationem audientes persisterunt. Quo peracto sanctus Episcopus eosdem fratres salutavit & muneribus honoravit, & ob quam rem illuc deveniret notum fecit. Qui hilaritatis ejus dulcedinem & sanctitatis religionem persentientes, ne delectabili desiderio privatus abiret, apertâ collocationis Sanctorum speluncâ in scopulo exciso, plurima parte sanctarum reliquiarum donarum lætificaverunt.

52. Cum verò optabili licentia clericorum, & amantissima dimissione populi inde rediret, Constantiam civitatem causâ orationis visitavit, & inde ad Augiam insulam venit, & ab ALEUVICO [d] Abbate caritativè susceptus, & omni-

[a] De eo superiùs actum, ac de sancti Meginradi Cella, nempe ad annum 958.

[b] Nempe anno 940, ut ex Frodoardi Chronico colligit Baronius.

[c] Id contigisse anno 940 docet Frodoardi Chronicon, & ex eo Baronius ad eum annum, ubi hunc locum ex Velsero adducit.

[d] De Alevvico seu Alavvico Abbate Augiensi, ejus nominis primo, dictum est superiùs ad annum 958.

ANN. CH. CM LXXIII JULII. IV.

modis commodis bene procuratus est. Cumque amabili colloquio inter se sermocinarentur, omnia quæ ei in itinere acciderunt nota fecit. Benevolentia autem Abbatis, cum audiret eum pro amore sanctarum reliquiarum exire, desiderio ejus satisfaciens, non modicam partem de corpore sancti Mauricii & de aliorum multorum Sanctorum reliquiis ei donans, lætum abire permisit.

53. Augustæ verò civitati cum appropinquaret, præmissis nuntiis demandavit ut ad optivum * donum sanctarum reliquiarum quod secum attulerat, honorificè clerici cum populo, & cum crucibus & incenso pigmentorum, aquaque benedicta occurrerent, & suscipiendo gloriosè, cum laudibus & melodiis congruis perducerent honorificè cum illo in ecclesiam in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ consecratam. Illuc cum perductum esset, ab Episcopo cautè collocatum est in arcam auro & argento coopertam ad laudem Dei omnipotentis, & in auxilium populi advenientis in nomine Domini nostri Jesu-Christi, cui est honor & gloria per infinita sæcula sæculorum, amen. Talibus & his similibus studiis semper in Dei voluntate serviens, decertavit qualiter Episcopatum, quem ad regendum suscepit, omnigenis honoribus sublimare potuisset, & servitium Dei & sanctæ Mariæ Dei genitricis amplificare indefessus laborabat, & ideo ubique gratia Dei præventus, sicut in psalmis scriptum invenitur, *Voluntatem timentium se faciet & deprecationem eorum exaudiet, & salvos faciet eos*: & secundum Apostolum dicentem, *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*, & reliqua. Multiplicibus enim Dei magnificentiis honoratus, & firma fide confortatus, desideria voluntatis ejus percipiens, multis in suis necessitatibus profuit, & possibilitatis suæ potentiam, quantum potuit, humiliter celavit, quia multi qui caduco morbo vexabantur, sanctitatis ejus benedictione percepta, sospitati restituebantur, si pro qua re benedictionem expetivere non indicavere: qui autem necessitatis eorum afflictionem manifestè nuntiaverunt, benedictione subtracta, causa humilitatis abire
» permisit, dicens: Ego non sum dignus de hac infirmitate vos posse libe-
» rare.

* optatum.

XVI. *De oleo à sancto viro sanctificato.*

54. Sanctificatum verò oleum in die Cœnæ Domini ab eo tam salubre effectum est, ut multi in infirmitate positi, ab eo uncti celeriter sanitati restituerentur, & multi caliginem oculorum habentes, & præsentis luminis se in hoc sæculo munere carentes putavere, à tactu hujus olei serenitate oculorum iterum uti meruerunt. Hæc vero nemine dicente comperiebam, sed propriis oculis in quamplurimis peracta conspiciebam.

Auctoris ætas.

55. De ipsius autem Episcopi recuperatione non oportet reticere, quia cùm quodam tempore de Monasterio sancti Galli redire ad Augustam civitatem decrevisset, Campidonam [a] veniens tam gravi infirmitate detentus est, ut ex se sine adjutorio aliorum ambulare non potuisset: & cibum ad recreationem corporis sumere vires non sufficerent; missis nuntiis celeriter ad Augustam civitatem, oleum ab eo consecratum sibi inde reportare præcepit. Cumque in vigilia Pentecosten [b] nuntiis revertentibus hora diei nona, cùm adhuc congregatio Monachorum sollenni officio Missæ interfuisset, & ipse intra cubiculum sacrum mysterium auditum habuisset, oleum ei repræsentaretur; peracto sacro mysterio Monachi ad eum introducti sunt, præsentibus clericis qui cum eo illuc devenerunt, & cantatis pro ejus infir-

Unctio infirmi.

[a] Campidona, celebre etiam nunc Benedictinorum apud Suevos monasterium, vulgò *Kempten*, ad Hilaram fluviolum, cui Abbatiæ aliquando præfuit Udalricus, uti vetus instrumentum inferiùs docebit.

[b] *Pentecosten* absque ulla flexione veteres scribebant passim, uti hoc loco.

mitate septem psalmis, Letaniaque devotè expleta, quemdam sanctum Monachum, HILTINE nominatum, ad claustrum revertentes Fratres ad ungendum eum oleo sancto cum suis duobus Presbyteris dimiserunt. Unctione verò peracta secundum doctrinam Jacobi Apostoli, *Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyterum Ecclesiæ* & reliqua; dixit Episcopus Præposito: Istis unctoribus meis cum ceteris meis comitibus, in mea vice servitium congruenter exhibete, cum his bonis quæ nobis hodie concessit Deus. Cùm verò ad mensam prandendum consedissent, & adhuc prandium peractum non fuisset; nuntius de Episcopo venit dicens: Læto animo estote & recreamini cum gaudio, quia Dominus noster Episcopus, quamvis hebdomada præterita vel buccellam panis ad refectionem accipere non potuisset; nunc Deo donante se reficit, & reducta sanitate est melioratus: qui audito delectabili nuntio, omnes simul Deum laudantes & Deo gratias dicentes hilares effecti sunt. Vespertina autem hora adveniente, & signo vespertinali in primis sonante, statim surrexit, & ad ecclesiam ambulavit, & ibi in Dei laudibus infatigatus permansit, donec vespertinalis laus à Fratribus secundùm cursum Monachorum prolixè perficiebatur: & postea de die in diem confortatus, ex integro pristinæ sanitati citò restitutus est. O quàm magna multitudo dulcedinis Dei, qui illi hoc tanta velocitate ad remedium concessit, quod ille aliis ad medicinam & ad indulgentiam peccatorum præparavit, ut cum ejus fide perfectà ceteris plurimis fides confirmaretur. | ANN. CH. CMLXXIII. JUL. IV.

XVII. *Qualiter super Vinditem & in Danubio liberatus est.*

56. Tradere huic quoque me aliam rationem in hoc loco oportet, quam Herevvigo capellano ejus dicente comperi. Quadam die cùm pro aliqua utilitatis causa super fluvium Vindicem [a] nominatum caballicare debuisset, & ipse ab illuvie elevatus fuisset, & comites Episcopi universi vadum rectitudinis devitarent, & alia vada aptiora quærerent, & idem ipse prænominatus Herevvigus solus cum eo remaneret; ipse vadum quod alii omiserunt, sine trepidatione transcendit, soccis de sago factis indutus propter frigus, quia hiems erat. Præfatus verò Herevvigus flumine transgresso, ex cingulo deorsum, quamvis super altiorem caballum sederet quàm Episcopus, udus effectus: & prospiciens in vestimenta Episcopi si aqua infunderentur, sed nec in soccis unum pilum humidum conspexit, & ad Episcopum dixit: Ego uditate perfusus sum, & tuæ celsitudinis pilus in soccis non est madefactus. Cui dixit Episcopus: hæc quæ vidisti me vivente, nemini dicere præsumas.

57. Alio verò tempore, cum ad colloquium Ottonis Imperatoris ad Ratisponam civitatem navigando per Danubium venire decrevisset, quodam die nautis incautè ante se conspicientibus, navis cuidam ligno importunè conjuncta, aquis repleta immersionem omnibus minabatur. Perturbati verò omnes & timore perculsi, ad litus magno studio navem perducere festinarunt: Navi verò aridæ adducta, quæ intra erant ad litus portaverunt, illius verò Episcopi in posteriori rostro navis sedentis obliti sunt. Unus verò clericorum, Mesi nominatus, magno stupore attonitus dixit: Heu nobis miseris, quia senioti nostro in isto periculo adjutores non fuimus! Et his dictis currens, per profunditatem aquæ quæ in navi fuerat congregata, assumtis brachiis Episcopi super humero ejus, evexit eum extra navem. Omnibus itaque expositis, & illo novissimè egresso, navis in posteriori parte profundita-

a Vulgo *Vuerten*, qui item *Vindex* appellatur infra in lib. de miraculis cap. 25 & 26. Vindonem appellavit Fortunatus in lib. 4 de vita sancti Martini, *Pergis ad Augustam, quam Vindo Lycusque fluentant.* Ekkehardus aliud refert cap. 5. *Sed & Hettinum Camerarium, in effuso Lico flumine jam mergi visum, ad se festinanter vocavit, fluctusque illum coram pedibus suis in litus ejecit.*

Anno Chr. CMLXXIII Julii IV. ti demersa est. Quid mirum si navis onusta eo in sedente mergi non potuit, sed eo jubente super aquam stetit, qui beato Petro apostolo undas maris ad superambulandum propria voluntate firmavit? sic non ex sua conditione, sed ex meritis in ea sedentis navis interim super aquas natare cogebatur, donec cunctis stipendiis & oneribus relevaretur; postea verò immersa nuntiabatur.

XVIII. *Qualiter* Tar [a] *fluvium transivit.*

58 Romam visitare, itaque cum quodam tempore æstuanti animo desideraret, & fluvium nomine *Tar* cùm perveniret, tam periculosum ex inundatione aquarum factum invenit, ut nullus ex utraque parte advenientium eo die vel alio se posse venire super eum speraret: Sanctus Episcopus in Deum confidens, paraturâ missaticâ [b] se indui festinavit, & in litore fluminis cum suis comitibus Missam devotè celebravit, & post Missam præfatum fluvium tanta commoditate transivit, ut nulli ejus Comitum aliquid adversitatis adveniret, sed omnes salvi & incolumes Deum laudantes gaudendo ibant per viam.

XIX. *Qualiter una Sanctimonialis infirmabatur & sanata est.*

59. Multimodis Christi servitiis cum ferventissimè insisteret, & undique amplificare studuisset, Deo donante excogitavit, propter cujusdam Sanctimonialis religionem, EMOZA * nominatæ, ad ecclesiam sancti Stephani [c] protomartyris Sanctimonialium congregationem componere, & regulæ sanctitatis subdere, & sancto velamine Christo Deo desponsatas conjungere. Quod cùm factum fuisset, quædam mulier cum consensu connubia mariti despiciens, eidem congregationi ob futuræ beatitudinis mercedem, obedientiam professa se admiscuit. Litterarum verò scientia ad perfectionem docta non manebat, ad exteriora autem necessitatis opera strenuitatem magnam habebat: & ideo aliæ Sanctimoniales eam Cellerariam facere voluerunt, qua renuente, Episcopo nuntiatum est & supplicatum, ut cum sua potestate ministerium Cellarii commendaretur. Episcopus verò supplicationi assensum præbens, præfatam Sanctimonialem Cellerariam esse præcepit. Illa autem præcepto Episcopi non obedivit, sed in pristina refragatione conata est persistere. Sequenti verò nocte in somnis audivit vocem dicentem sibi: Quia non obedisti præceptis Episcopi, ideo usu ambulandi privaris, tamdiu donec ab eo absolveris. Expergefacta autem dissolutam membris ita se esse persensit, ut nullum ambulandi effectum habere potuisset. Hac infirmitate ligata, laboriosè exspectabat adventum Episcopi. Interim verò appropinquabat tempus synodalis colloquii, & Episcopus ad Augustam revertebatur. Hoc cùm infirma Sanctimonialis audiret, rogavit se portari in ecclesiam sanctæ Mariæ, & obtutibus ejus repræsentari. Cumque ad ejus præsentiam veniret, humillimis precibus ejus misericordiam deprecari cœpit, ut ab affligentibus alligationibus infirmitatis ab eo absolvi mereretur. Audita ejus deprecatione Episcopus de inobedientia eam increpavit, & munere benedictionis simul & indulgentiæ donatam dimisit. Cumque ab ea reverteretur Episcopus, statim sanitati restituta currendo præcessit Episcopum, antequam ille perambularet ecclesiam, & ante celsitudinis ejus præsentiam prostrata, Deum pro reddita sanitate laudando, promisit de inobedientia ultra se se fore emendaturam, & ad proprias mansiunculas læta rediit.

* al. Hicila vel Lucila.

a Tarus Plinio & aliis, Italiæ Cispadanæ fluvius.

b Id est ornamentis ad Missam adhiberi solitis, infra num. 73.

c Bruschius circiter annum 956 conditam dicit, eique præfectam Abbatissam Eleusiniam, Udalrici consanguineam. Berno ait hanc ecclesiam *extra urbis muros* sitam fuisse. Nunc intra muros continetur, ubi ex Benedictinis Sanctimonialibus Canonicæ evaserunt, *abjecto jugo disciplinæ*, ut legitur in Chronico Augustano.

XX. *De constructione ecclesiæ sancti Iohannis Baptistæ.*

60. Hymnizans sanctus Dominum Episcopus, habili tempore postea ecclesiam in cœmeterio sanctæ Mariæ in modum crucis ædificare cœpit, & ædificatione peracta, altaribusque quinque in ea compositis, in honore sancti Johannis Baptistæ dedicavit, & dolium baptizandi de petra excisum in ea constitui fecit, & dote legitimatam, Presbytero ad procurandum in divinis officiis commendavit, & præcepit ut matricularii in omni hebdomada die Sabbati, & in aliis sollemnibus festivitatibus, cum Evangelio & crucibus, & cereis, cum Dei laudibus reverenter visitarent; & in Paschali hebdomoda, quam dicunt infra Albas, quia tunc consuetudo est tres cantare psalmos ad vesperam, remanentes duos illuc deambulando cum antiphona & tono formosa modulatione perpsallere: & ipse persæpe ibi salutares hostias Deo immolare consuevit.

XXI. *De itinere ejus ultimo ad Romam.*

61. Zoam [a] in ultimis temporibus suam salvare cupiendo, animo decrevit, quamvis vires corporis de die in diem decrescere sentiret, ut limina Apostolorum Petri & Pauli devota intentione laborasset visitare. Cumque aliquantulum itineris peregisset in carpento, & ad difficiliores vias perveniret, non potuit ultra iter peragere, antequam in lecto collocatus equis superpositus pergere cœpit: sicque pergendo, quamvis comitibus ejus ubique periculosum videretur, Deo juvante & sancto Petro Apostolo, sine periculo pervenit ad Romam. Votorumque ibi antea dispositorum & promissionibus devotissimè expletis, & gratissimorum emolumentorum & indulgentiarum donis acceptis, permissoque salubri à sancto Petro & Vicario ejus Pontifice, ceterisque Deo ibi & sancto Petro militantibus honorabiliter accepto, felicem reditum iniit, & Ravennam visitare disposuit. Illucque cum appropinquaret, Imperatorem gloriosum OTTONEM cum Imperatrice ADALHAIDA ibi manere comperit, & ante se misso nuntio, adventum ejus illi indicavit, & ille statim nuntium sequendo ad ostium cubiculi Imperatoris pervenit. Imperator verò cum eum in tanta vicinitate manere agnovisset, uno pede calceato, & alio adhuc incalceato, causâ humilitatis & flagrantiâ divini amoris, eum ad suscipiendum amabiliter festinavit. Cumque in cubiculo accersita Imperatrice suavi colloquio fruerentur, & alternis locutionibus diversarum rerum proventus terminarent, vir sanctus Imperatorem cum auxilio Imperatricis flagitare cœpit, ut filio sororis suæ [b] ADALBERONI procurationem sui Episcopatus, regimenque super familiam & omnia negotia sæcularia ad eum pertinentia, fideliter firmiterque commendaret, & ut à celsitudine ejus Imperialis potentiæ promissum consolationis accipere mereretur, ut post ejus discessum cathedram episcopalis potestatis ei donaret, ut sibi majoris otii ad studium orationis & ecclesiastici regiminis & Christianitatis stabilitatem facultas concederetur. Cujus petitioni gloriosus & benevolus Imperator assensum præbens, sæcularium negotiorum commercia Adalberoni commendavit, & Episcopalis honorem cathedræ post vitam Episcopi, si Deus vellet, ei donare promisit, & insuper multis libris auri Episcopum donatum, amabiliter abire permisit, & ejus mansiones cum alio servitio necessario, cum suis fidelibus usque ad finem illius provinciæ cautè disposuit.

[a] Zoam pro vita, vitam pro anima usurpavit, ut rectè Editor monet.

[b] Nempe Liutgardæ, de qua suprà num. 13. ubi de Adalberone.

Ann. Ch. CM LXXIII Julii. IV.

XXII. *De reversione ad Augustam.*

62. Episcopus autem & præfatus Adalbero, cum lætabundi ad Augustam reverterentur civitatem, honorificè, sicut decuit, suscepti sunt, & omnes qui ibi inventi sunt, comperta eorum prospera reversione, & honorificatione ab Imperatore eis facta, valdè lætificati sunt. Tunc verò præfatus Adalbero congregatis militibus Episcopi, desideravit ut ei sacramenta fidelitatis jurarent. quod & fecerunt in præsentia Episcopi, similiter & familia per totum Episcopatum fecit. Nota. Episcopus autem indumento more Monachorum formato induebatur, quorum antea Regulam multimodis virtutibus sequi consueverat. Cumque hæc ita agerentur, propter quorumdam clericorum æmulationem, qui se æstimabant post obitum sancti Episcopi, Imperiali celsitudine concecedente, Episcopatum posse acquirere, ferulam episcopalem publicè portare præsumsit, ut eis tota spes acquirendi Episcopatus adimeretur.

XXIII. *Qualiter synodus Adalberonem degradari voluit.*

63. Postea verò revertentibus de Italia Imperatoribus, patre scilicet & ipsius prole ad Franciam, facta est synodus[a] in loco qui dicitur *Ingilunheim*, ad quam Archiepiscopi cum ceteris suis suffraganeis sanctum Udalricum cum suis legatis honorificè invitaverunt, Adalberonemque ejus nepotem cum eo venire decreverunt. Illuc verò cum pervenirent, & Antistites ibidem congregati Adalberonem baculum episcopalem publicè portare cognovissent, irati sunt contra eum, & dicebant, ut contra canonicæ rectitudinis regulam in hæresim lapsus fuisset, & quod pontificalis honorem sublimitatis vivente Episcopo sibi plus justo vindicaret, & ideo ultra eum Episcopum ordinari non deceret. Quibus ille auditis, prima die synodale colloquium intrare devitavit, & in alia domo cum ceteris Clericis Episcopi remanebat: Antistes autem cum paucis suis capellanis Synodum intravit. Cumque inter se Pontifices colloquia habere cœpissent, uniuscujusque rationem per latinitatis locutionem voluerunt terminari. Cumque causa sancti Udalrici fuisset ventilanda, & ille pro infirmitate, tam sonora voce, ut tota synodus audire potuisset, rationem proferre non posset, advocabatur unus suus clericus, nomine[b] Gerhardus, qui extra synodum cum Adalberone remanebat, ut pro eo desiderij sui rationem per latinitatis locutionem manifestaret. Cumque vix pro densitate multitudinis, in præsentia Imperatorum & Episcoporum præsens stetisset, interrogabatur quid desideraret dominus suus. Quibus interrogationibus multiplicatis, dixit: Non debeo interrogationibus vestris respondere pro domino meo, nisi illo præcipiente. Cui dixit Episcopus: Frater, bene tibi notum est desiderium meum, enarra hoc, & obsecra ut eorum consiliis & permissionibus Deo juvante expletum fiat. Tunc præfatus clericus Gerhardus in præsentia omnium dixit: Excellentissimi Imperarores, & religiosissimi Antistites, desiderium domini mei est relinquere sæculum, & secundùm Regulam sancti Benedicti sanctam inire vitam, & in contemplativa vita diem exspectare obitus sui. In indumento pro certo habitus exterioris, potestis cognoscere voluntatem animi interioris. Istis & aliis rationibus in voluntate domini sui in finem deductis, terra tenus cecidit ante pedes Imperarorum & Antistitum, obsecrans ut petitionem domini sui secundùm Dei vo-

[a] Hermannus ad annum 972. *Synodus apud Ingelenheim ab Episcopis collecta est, ibique beatus Episcopus Udalricus & Adalbero sororis ejus filius, transgressionis canonum accusati causâ suâ dictâ & excusatâ, absolute revertuntur.* Eodem anno Ottones ambo ex Italia reversi sunt. Alia habita est anno 948 ex Chronico Frodoardi. Lege librum de miraculis sequentem cap. 16.

[b] Fortè is est Gerardus hujus libri scriptor, nescio an diversus à Gerardo Præposito, de quo infernis num. 70, & à Gerardo Presbytero, num. 83.

luntatem

luntatem implere non dedignaretur. Qui simul respondendi inducias usque in crastinum diem postulaverunt; & postea in er se æstimaverunt, qualiter causa Adalberonis terminaretur. Ann. Ch. CM LXXIII. Julii iv

64. Quidam verò Episcoporum adjutores Adalberonis fuerunt, ne prorsus à spe Episcopalis ordinationis post vitam avunculi sui excluderetur. Hæc cùm inter se prolixè sermocinarentur, ultima in unum ratione coadunati, omnes simul firmaverunt, nisi Adalbero se sacramento excusaret, quòd non sciret* hæresim manere", quia episcopalem potentiam cum baculo arripuit; " nullo modo ulterius legaliter Episcopus fieri potuisset. Altera verò die cùm " Episcopo etiam Adalbero synodali interfuit colloquio: & cum ei prædictum crimen imputaretur, multis objectionibus diversorum colloquiorum cum suis adjutoribus à prædicto crimine se defendere statuit. Hoc cùm ei adunatio omnium Episcoporum non consentiret, secundùm prædictam destinationem Episcoporum Sacramentum perfecit, per nomen Patris & Filii & Spiritus-sancti super quatuor Evangelia. Tunc iterum Episcopus Udalricus petitionis suæ responsa, quæ pridie procrastinata fuerunt, per prædictum suum clericum expetivit, quia desideravit ut prædictus suus nepos Episcopus ordinaretur, & ille secundùm regulam sancti Benedicti, in monasterio cum eorum consensu deservire mereretur. Episcopi autem, quamvis eis ex toto non placeret, apertè ei in Synodo contradicere noluêre petitionem suam: sed sapientissimi ex ipsis, cum consilio aliorum extra Synodum eum ambulare cum illis postulaverunt, ibique cum eo & cum suis clericis sapientissimis secretam locutionem habuere, dicentes. Reverende Pater, cui nota est omnium ecclesiasticorum librorum normula, qui semper callem rectitudinis ambulasti non deviando, non decet ut nunc istam viam quam semper tenuisti omittens, seminarium ex te sumat talis error, ut alius in loco tuo te vivente ordinetur: quia si ex te talis consuetudo incipit perpetrari, in posterum multis reverendis & bonis Episcopis, ab eorum nepotibus & clericis talia desiderantibus, multa concrescunt adversa. Melius tibi est, ut in eo ministerio, in quo cœpisti Deo servire, permaneas quàm tuam voluntatem sequens aliis plurimis scandalum facias: quia ex te Canonici, & Monachi, & Sanctimoniales, & ceteri Christiani ad rectitudinis statum debent constringi, qui ex semetipsis per climata cadere festinant. qui autem incautè ambulando ceciderunt, ex te Deo juvante erigi posse sperandi sunt. De nepote autem tuo Adalberone tuæ voluntari satisfaciendo in commune firmamus, ut nullus alius à nobis post tuum discessum ad illum locum, in quo tu pastor exsistis, eo vivente ordinetur nisi ipse. His consiliis consentiens sanctus Episcopus Udalricus, cum eis in Synodum regrediebatur: & tunc cum consensu aliorum Antistitum, fecit ab Imperatore Adalberoni commendari in eorum præsentia, procurationem sui habere, & sub ipso totius Episcopatus cautam dispositionem in omnibus adimplere. Taliter verò istis terminatis, finita Synodo Episcopus & Adalbero cum suis ad Augustam revertebantur.

XXIV. *Qualiter Adalbero vitam finivit.*

65. Prædicta verò Synodus in autumnali tempore peracta est; & inantea Paschali tempore adveniente, & sancta hebdomada finita, Episcopus & Adalbero, amabiliter vocante Rinvuino * Comite, Dietpoldi fratris Episcopi filio, ad castellum Dilinga nominatum venerunt, ut ibi aliquantos dies caritativè cum eo, & cum femina * ejus Hiltegart nominata manerent. Paucis itaque diebus transactis, Adalbero ibi cum phlebotemo sibi phlebotemando sanguinem minui fecit, & postea cum Episcopo ad cænam consedit, & de cæna surgens in lectum se ad requiescendum deposuit. Cumque unusquisque ad suas divertisset mansiones, eadem nocte subitanea morte

* al. Richvvino nom. 44. * uxore, infra n. 77.

ANN. CH. CMLXXIII JULII IV.

a

* al. Perevvicus.

Adalbero [a] defunctus est. Herevvingus * ejus Presbyter, cùm ad nuntiandum hoc Episcopo cubiculum ejus intraret, Episcopus sermonem ejus præveniens, dixit illi: Ecce Adalbero defunctus est. Cui ille respondit: Ideo ego huc intravi ut tibi hoc nuntiarem, nullus alius me præibat ad te; & quomodo hoc scire potuisti? Cui ille respondit: Vade & suscita Riuvinum & omnes qui nobiscum sunt, ut citò præparent vehiculum, ut corpus ejus ad Augustam ducamus civitatem. Episcopus autem missis ad Augustam legatis, præcepit ut in ecclesia sanctæ Afræ sepulcrum ejus juxta ipsius sepulcrum præpararetur. quod & sic factum est. Ille autem cum his qui cum ipso erant, imposuit corpus carpento, & antepositis equis vexit ad Augustam cum frequentia populi. Matricularii autem cum crucibus, & aqua benedicta, & cereis, & incenso, & cum magna multitudine familiæ, ceterique populi appropinquanti occurrerunt, & honorificè suscipientes, cum congruis orationibus & modulationibus perduxerunt ad locum sepulcri: & ibi expletis vigiliis, & salutaribus pro ejus anima Deo oblatis hostiis, Episcopo animam omnipotenti Deo commendante, corpus devotissimè sepelierunt. Commendatione autem corporis peracta, & Episcopo cum tristitia redeunte, universi fletu & lamentatione & magna mæstitia in suas reversi sunt mansiones; pro eo quod ex nobili genere ortum & formosum, & grammaticæ artis bene doctum, & in Dei servitio studiosum, & in bonis operibus strennum, & in eloquentia dulcisona cautum, in donando largum, in adversis aliorum tristem, multarum virtutum opulentiâ cumulatum, in adjutorio miserorum festinum, multimoda benevolentia ornatum virum, tam citò depositum amiserunt.

XXV. *Qualiter Utinburam abbatiam reddit.*

66. Religiosus autem Antistes, misso legato nuntiavit Imperatori obitum prædicti nepotis sui, & abbatiam Utenbura nominatam, quæ ipsi à sua imperiali potentia concessa erat, postulavit sibi donari, non causâ avaritiæ, sed ea intentione, ut cœnobitis ibidem Deo servientibus deliberationem, quam ille eis antea conscriptam & sigillatam ab eodem Imperatore donari impetra-
b vit, restituere [b] potuisset. Imperator autem per eumdem nuntium Abbatiam concessit & consolationem magnam, & multimodam salutem remandavit. Nuntius autem cum reverteretur, invenit Episcopum in loco qui dicitur Staphense, & hæc prædicta narravit.

67. Paucis verò diebus postea revolutis, adhuc ipsi in eodem loco manenti,
c per nuntium quemdam, orationis suffragia pro anima Imperatoris [c] poscentem obitus ejus illi annuntiabatur. Inde verò cum ad Augustam rediret, venerunt nepotes sui, Riuvinus Comes filius fratris sui Dietpaldi, & Hupaldus Comes filius fratris sui Manegoldi, & rogaverunt illum ut pergeret ad opidum quod nominatur Vvitesfelinga *, & illis monstraret ecclesiam ibi sitam, ubi corpora suorum parentum * terræ commendata fuerant, de qua ipse sæpe eos antea præmonuit ut eam meliorarent, & eadem corpora in illam concluderent, ne ultra à pluviis domatum infunderentur, ordinare, & quantæ ma-

* al. Vvitegislinga.
* consanguineorum.

a Hermannus anno 973. *Cùm beatus Episcopus Udalricus apud Dilingam castrum cum Riehvvino Comite fratris sui Theotvvaldo filio Pascha ageret; Adalbero clericus, futurus post eum, ut sperabatur, Episcopus, ibidem phlebotomatus, subito morte perit; Augustaque in basilica sanctæ Afræ ab avunculo Episcopo sancto sepultus est.*

b Ejus rei meminit Hermannus ad annum 973. *Ipse beatus Episcopus, inter alia bona, Abbatiam Utenburam, sibi sanctam, libertatis privilegio ab Imperatore absolvi impetravit.* Berno: *Inter cetera misericordiæ bona, quæ pro requie animæ sui nepotis agebat, etiam abbatiam, Utenbura dictam, quam ille, dum viveret, in beneficium tenebat, sibi adquisivit, & tamdiu tenuit, quousque ejus studio donata est libertatis privilegio.* Ejusmodi privilegium ostentant nostri Uttenburani, quo monasterium ab omni etiam temporali onere eximitur. De Uttenbura dictum supra in Observationibus præviis num. 7. De Attone recluso infra num. 72. ac de Ruperto Abbate pissimo in libello de inventione S. Udalrici num. 6.

c Ottonis Magni, eo nomine primi, anno 973. mortui: cui successit filius ejus Otto.

gnitudinis eam facere debuissent. Sanctus verò Episcopus, quamvis certissimè sciret in proximo manere sequestrationem corporis & animæ suæ; tamen pro divino amore, & pro eorum amabilitate illuc perrexit, & provida ordinatione eamdem Ecclesiam super præfata corpora amplificari perdocuit, ibique cum nepotibus suis aliquantis diebus moratus est, & inde ad castellum Sunnemotinga * nominatum, propter petitionem MANEGOLDI fratris prædicti Adalberonis pervenit.

* al. Sunnemootinga.

68. Cumque in itinere, antequam illuc pervenirent, in campo propter herbam juxta villam, quæ dicitur Gerilehova, castra metati fuissent, cùm sol occasui radios suæ lucis inserere cœpisset, venit quidam homo qui dixit, CHUNRADUM Episcopum certissimè defunctum fuisse, & nominavit diem obitus sui, & diem collocationis corporis ejus in sepulcrum. Hac fama audita, clerici & alii comites ejus stupefacti effecti sunt, & statim æstimaverunt nuntium ad Augustam mittere, ut pro ejus anima solitæ orationes explerentur. quibus sanctus Episcopus blando sermone infit, certissimè rei veritatem sciens: desistite adhuc nuntium mittere, mane diluculo comperietis, « qualiter circa Episcopum maneat. Crastina verò die diluculo quidam de « Constantia venit, & de obitu Episcopi veraciter contradixit, & ejus possibilitatem secundùm suam consuetudinem esse nuntiavit. Sanctus autem Episcopus Udalricus cœptum iter peregit, & ibi quasi ad convivium vocatus, post expletionem salutaris hostiæ, quam quotidie per se, quamvis viribus corporis valde esset destitutus, Deo persolvere satagebat, cum convivantibus quotidie ad mensam sedebat, & nullum corpori cibum exhibuit, nisi micas panis aquæ infusas in os misit, quas etiam sæpissime aquis exspoliatas de ore rejecit: haustibus verò aquæ interdum corpus, cùm adhuc ad mensam sederet, reficiebat.

Missa quotidiana.

69. Consummatisque ibi rebus pro quibus illuc vocatus est, abire cœpit, altera die ad locum qui dicitur Utiuntiga * pervenit, & ibi ad se convocatis Monachis de monasterio Uttembura nominato, autumare cum eis & cum suis fidelibus providè cœpit, quomodo deliberationem, quam eis antea sicut prædixit ab Imperatore impetraverat, restituere potuisset, & dixit eis: Eligite ex vobis unum ad Abbatem, qui in Dei servitio utilis & vestris necessi- « tatibus possit cautus inveniri. Si illum eligitis qui mihi ad hoc placet, com- « mendabo illi Abbatiam usque in præsentiam domini mei Imperatoris: sin au- « tem alium nisi mihi placentem elegitis, non illi commendabo. Qui respon- « dentes dixerunt, Nominet nobis sanctitas tua, hunc qui tuæ dominationi placitus sit ad electionem nostræ unitatis. Tunc dixit eis: RUDUNGUM [a] fratrem vestrum ad hoc nominabo ministerium. Quibus auditis fratres inducias postulaverunt, donec omnes simul loquerentur, si hæc electio cum omnium fratrum consensu fieri potuisset. Cumque in loco destinato collecti fratres colloquia inter se habere cœpissent de præfata electione, quibusdam fratribus placuit, quibusdam displicuit: sed tamen cum consilio amicorum roborati, Episcopi voluntati parentes, in unum coadunati Rudungum ad Abbatem elegerunt, & cum eo ad Episcopum regredientes, unitatis eorum electionem ei nuntiaverunt. His auditis Episcopus, assumto baculo commendavit Abbatiam præfato Rudungo usque in præsentiam Imperatoris, qui tunc in Imperio patri suo æquivoco successerat, & illum commendavit suis nepotibus & aliis suis fidelibus, ut eum celsitudini Imperatoris præsentarent, & illis cum fide ei juvantibus ab eo hæc confirmarentur. His ita expletis, propriam sui Episcopatus revisitavit sedem.

* al. Otinga.

[a] *Ruodingum* alii scribunt, alii *Rupertum*, Bruschius *Rudungum*: sed electionem anno 972 malè illigat, cùm sequenti conveniat.

Anno Chr. CMLXXIII Julii IV.

XXVI. *Quam formosè obitum suum in Augusta exspectaret.*

70. Mœnia autem Augustæ civitatis introgressus, magna tristitia sæptus est pro morte Adalberonis sui nepotis, & pro obitu Imperatoris, cui semper fidem in omnibus servavit: cujus etiam amor pectori ejus firmiter conglutinatus est. Pro requie verò animarum amborum multas eleemosynas largitus est pauperibus, & multas orationes & preces ad Dominum quotidie effudit, ut eis misereri dignaretur: Missarum verò officia quotidie celebrare non desistebat, quoadusque vires corporis sic subtrahebantur, ut nullo modo ultra per se stare potuisset. Ad mensam verò sedebat, & sedentibus cum eo convivium faciebat: & ille quasi jejunus abstitebat, & postea in Ecclesia, vel in cubiculo suo dulci cantatione psalmorum, vel auditione lectionum sacrarum recreatus est. Vires verò corporis cùm ei ita defecissent, ut per se Missam cantare non potuisset; quotidie in ecclesiam introductus devotissimè eam audire, & interim orationibus intentis insistere non desistebat. Pro certo post Missam expletam cùm cubiculum intraret, repausationi lectuli se non commendavit ante horam vespertinam: sed super sedile suum calceatus sedit, & interdum se super pulvillum in dexteram partem reclinavit, interdum ad sinistram, & interdum sedens ad dorsum super posteriora sedilis, in quo sedebat, reclinavit. Et post expletionem cursus & totius psalterii, legente Gerhardo Præposito * sacrorum lectiones librorum audivit, & interdum cum eo inde dulci eloquio fruebatur. Cuidam verò eloquio inter ipsos finito præfatus clericus interrogavit eum dicens: Habes spem pro ista infirmitate, Domine, obitum tuum tibi imminere? Cui ille, quasi cum in-
» crepando, respondit: Quare sic dixisti? non spero, sed certissimè co-
» gnosco diem obitus mei non post multos dies mihi evenire. De qua re Presbyter contristatus, indulgentiam postulavit & dixit illi: Domine, quem Episcoporum præcipis vocare ad commendationem corporis tui? Cui ille
» respondit: Eo tempore quando anima mea derelictura est hoc corpus, non
» potestis ullum eorum huc advocare, quia comprovincialis meus Chunra-
» dus Episcopus tanta infirmitate detentus est, ut huc venire non possit: Episcopi
» verò Bauvariorum ad regale colloquium ad Franciam sunt congregati. At ille
» inquit: Domine, quid tunc facere debemus? Cui sanctus Episcopus dixit:
» Nostis corpus hominis terræ commendare? At ille ait, Si talis persona esset super quam commendatio nostra fieri debuisset, timorem inde non haberemus. Cui Episcopus dixit: Facite de hac re, cùm tempus advenerit, sicut
» optimè potestis: Dominus commendatorem corporis mei providebit. Et his
» dictis præfatus Presbyter iterum lectionis usum assumsit, & in ea, sicut solitus erat, usque dum sonante signo vespertinalis laudis hora annuntiabatur. Lectiones verò fuerunt Vitas [a] sanctorum Patrum, & liber sancti Gregorii, quem Dialogorum vocant, cujus ultimus liber disputat multum de his, qui de corpore rapti in spiritu multa viderunt, & iterum ad corpus redierunt.

Missa quotidiana.

* v. num. 65. & 83.

71. Taliter verò conversando formosissimè exspectabat diem obitus sui, & interdum in spiritu plurima videbat, de quibus pauca his qui cum eo erant narravit. Interea verò Vverinhario Abbati de monasterio Vulta [b] nominato, causâ visitationis ad eum venienti, inter alia dixit: Tu
» post me hic deberes Episcopus fieri, omnes te elegerunt nisi duo, hi verò
» duo si aliis concordarent, electio tua sine dubio perfecta fuisset. Et his dictis manus Attelini tunc Vicedomini & manus Hiltini Camerarii compre-

a Sic *Vitas* efferre solebant sine flexione, de quo Glossarium Cangianum.

b Id est Fulda. Vverinharius sancti Udalrici materteræ filius erat, testante Brouvvero in Antiquit. Fuld. lib. 4 pag. 285. laudatus iterum i. fra num. 78.

Ann. Chr. CMLXXIII Julii XV.

hendens, suæ fidelitati commendavit, & cum caritate eum abire permisit. Altera verò vice quadam die quasi de gravi somno expergefactus, ei assidentibus & hæc audientibus ait: Heu heu quod illum nepotem meum Adalberonem " umquam vidi, quia pro eo quod ei secundum suum desiderium consentie- " bam, nolunt me impunitum in suum recipere consortium. Et his dictis " statim tacuit. Virtus verò corporis de die in diem decrescens, in tantum deficiebat, ut ecclesiam intrare nisi à duobus sustentatus non potuisset.

72. Cum verò in die natali sanctorum Marci & Marcelliani, quod est XIIII Kal. Julii, ecclesiam introduceretur ut Missam audiret, peractâ Missâ ad sanctam crucem tapetium sibi deponi præcepit, & se super illo prosternebat. Ibi verò cùm quasi dimidiam horam jacuisset, surrexit, & camerarium [a] Liutpaldum Presbyterum ad se venire fecit, & cunctas suas res, quas ille in ministerio habebat, in præsentiam sui portare præcepit, & ponere ante altare, nisi unam paraturam domus & mensarum, & unum coopertorium mardrinum ad servitium sui successoris dimisit. Cum verò ante eum posita fuissent, & ille ea conspexisset, dixit: Quid mihi hæc omnia nunc debue- " runt? Quamvis verò illi plurima viderentur, numerus eorum major non " fuit, nisi pauca camisalia, & septem vel octo mensalia, & duo sarcilia, & decem solidi argenti, quos in manum Gerhardi Præpositi commendavit statim ad erogandum pauperibus. Cetera verò omnia disposuit dividi inter clericos ejusdem loci. De vestimentis suis misit ANTONIO [b] venerando viro, quem ille antea ad Utenburam in Dei nomine inclusit. Cuidam etiam Ruozoni *, mobilitate membrorum carenti nisi de brachiis sursum, cui domicilium in cœmeterio Campidonensis monasterii more lectuli à terra sublevatum ædificatum erat, ut ea quæ ab eo digesta fuerant terratenus cadendo à domicilio separarentur, vestimenta transmisit; quia antea cùm Episcopus in eodem monasterio * moraretur, prædictum pauperem per se ipsum sæpe visitavit, & ejus locutionis dulcedinem libenter audivit, quia idem ipse prædictus pauper clauso ostiolo semper in Dei laudibus & orationibus die ac nocte morabatur. O quæ lingua virum tantæ benignitatis enarrare potest, qui in ultimis positus tanto spatio interposito Christum vestire non omisit! pro eo certè quia ei semper aderat, qui ab eo sua membra vestiri volebat. His verò prædictis dispensatis, præcepit Vicedomino ceterisque quibus voluit suis fidelibus ac ministris, ut in cunctis locis ad suum servitium pertinentibus, cuncta quæ in eis inventa fuissent in tres partes dividerentur, & tertia pars Presbyteris pauperibusque provida dispensatione statim eo vivente donarentur. quod & factum est. Pro certo quamvis corpus gravi infirmitate detentum fuisset, sensus & animus & voluntas occupari non potuerunt, nisi piis insisterent intentionibus.

a Distributio bonorum.

* al. Ruozoni.

* supra n. 55.

XXVII. *Qualiter die Nativitatis sancti Iohannis Baptistæ vltimam Missam celebravit.*

73. Die itaque sancto Nativitatis sancti Johannis Baptistæ, hora diei prima, quasi repentè de somno beatus Udalricus suscitatus, dixit Camerariis suis: Induite me vestimenta mea & calceamenta. Qui hæsitantes propter " magnam ejus infirmitatem, si hæc in ecstasi mentis vel in capacitate sensus eis præciperet; implendo tamen præceptum ejus, induerunt eum vestimenta ejus & calceos. Statim autem paraturâ se missaticâ indui præcepit. Cumque paratus fuisset, perambulavit matricem ecclesiam, & ad ecclesiam sancti Johannis Baptistæ, quam ipse antea ædificaverat & in honore ejus consecraverat,

a Ergo is erat Camerarius Episcopi, Hiltinus numero superiori Camerarius ecclesiæ cathedralis. tametsi plures Camerarios habebat Udalricus ex num. 73.

b HATTONI alii legunt, quod magis probat Velserus. De illo nihil apud Bernonem.

ANNO CHR. CMLXXIII JULII IV. pervenit: ibique Missam quam anniversariis sollennitatibus mane diluculo consueverat cantare, potenter & cautè explevit, illaque finita statim publicam Missam iniit, & devotissimè Deo juvante in finem stando gloriosè peregit: ambas Missas cum stando sine adjutorio aliorum cum benedictionibus decenter ad finem perduceret, consedebat & adstantibus sibi clericis dicebat: Hæc ministeria quæ nunc Deo donante peregi, ex possibilitate corporis mei non assumsi, sed ex præcepto, hodie enim cum in lecto quasi sopitus somno jacerem, steterunt coram lectulo meo duo viri juvenes formosissimi adspectu, è quibus mihi unus dicebat. Quare non surgis? debes enim hodie ad sanctum Johannem Baptistam Missam celebrare. Cui alter respondit, Quomodo potest hoc fieri, quia pro impossibilitate corporis primam adhuc non explevit? At ille qui antea locutus est ad me, dixit: Surge & secundum meum sermonem Dei ministerium in præfata ecclesia implere festina, quia hodie præter te nullus alius ibi Missam cantabit. His verò dictis ad cubiculum regressus est.

74. Cumque diem obitus sui devota mente & læto animo, & secundum verba psalmographi David dicentis, *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus*, exspectaret; quamvis verbis non dixisset, factis tamen manifestavit quod de hoc sæculo se migraturum esse in vigilia Apostolorum Petri & Pauli putavit. Eadem die antequam vespertinalis laus inciperet, & cum à custodibus omnes simul campanæ ad sonandum moverentur; balneatus, & paraturâ, quam ad obitum suum conservatam habuit, indutus, se quasi defuncturum deposuit. Finita autem vespertinali laude, aliis juvantibus se à terra levavit, & quasi secretò dixit: O sancte Petre, nunc non fecisti sicut ego æstimavi. Et quasi animo aliquantum de hac re mente consternatus manebat. Præfatus autem Presbyter Gerhardus dixit ad eum: Domine noli contristari, sed recordare quia aliis sanctis Episcopis similiter contigit. uni enim dictum est, circa natale Apostolorum de hoc sæculo ad requiem es perducturus, is cum speraret se in natale Apostolorum obiisse, induciæ ei prolongabantur usque in octavum diem, & tunc defunctus est. Cassio Narniensi Episcopo per quemdam Presbyterum ab Angelo flagellatum dictum est: Non cesset manus tua, non cesset pes tuus, age quod agis, operare quod operaris, natali Apostolorum venies ad me. Episcopus autem æstimans in sollemnitate Apostolorum, quæ tunc proxima erat, sibi obitum suum imminere, in quibuscumque potuit ad depositionem corporis sui præparare se studuit. Sollemnitate itaque adveniente, sanus permanebat, & incolumis, & sic mansit, donec curricula septem annorum præterirent: & tunc in eodem die, sicut ei dictum est, multis bonis præmissis, & sacro ministerio expleto, feliciter migravit à sæculo. His auditis sanctus Episcopus vera esse recordatus est, & respondit ei dicens: Bene dixisti, frater, & relevatus mente bono animo manebat, & cum eo manentibus dulcem & commodum se exhibebat, nullum objurgans, nullum increpans, nulli iratus, nulli molestus, nulli adversus, nullum verbum alicujus lamentationis ab eo audiebatur; sed bona omnia, quæ tunc potuit, præsentibus & absentibus fecit. Nemini indulgentiam negavit, gratia suæ benedictionis omnes consignavit.

Greg. lib. 4. Dial. c. 56. & hom. 37 in Evang.

75. Prædictus vero RICHVVINUS Comes nepos ejus, adhuc de regali locutione non revertebatur. de quo interdum dicebat: O Richvvine, utinam me vivente venires ut te viderem. Eo anno sollemnitas Apostolorum Petri & Pauli Dominica die eveniebat, de qua optimis moribus, sicut prædixi exspectabat, donec dies quintæ feriæ pertransisset; in illa nocte, antea quam aurora sextæ feriæ bene cognosci potuisset, adsperso cinere in modum crucis, & aqua benedicta aspersa, se deponi fecit, & sic jacebat usque dum

a Recte, nam littera dominicalis E convenit anno 973. Characteres sequentes optime concordant.

aurora cunctam latitudinem orbis illuminaret. Tunc Richuvinus de palatio rediens intravit, & legationem Imperatoris eo audiente recitavit. Eo scilicet viso legationeque audita, oculos levans secundum suam possibilitatem gratias agebat Deo omnipotenti, qui secundum dicta David Prophetæ: *Voluntatem timentium se faciet*, &c. Richvvino autem exeunte, statim eadem hora clericis Letaniam devotè canentibus animam Deo commendans, anno Incarnationis Domini nostri Jesu-Christi DCCCCLXXIII, ætatis LXXXIII, ordinationis autem L, quarto [a] die Julii, IIII Non. ejusdem mensis, die Veneris, felici obitu quasi somno suavi soporatus, ergastulo corporis exemtus migravit ad requiem. Pro certo sanctum corpus cum ad lavandum more solito denudatum fuisset, suavi odoris fragrantia nares omnium ibi manentium replevit, & tamdiu permansit, quoad usque corpus lavatum, prædestinatisque vestibus indutum, & feretro impositum, in ecclesiam portaretur.

ANN. CH. CMLXXIII Julii IV.

76. Clerus nempe cùm audiret quod Episcopi Bauvariorum de prædicto colloquio redirent ad suam provinciam, misso Legato voluerunt Archiepiscopum * FRIDRICUM ad commendationem sacri corporis vocare. Cùmque ad illum nuntius perveniret, invenit eum tanta infirmitate febrium detentum, ut nullo modo advenire potuisset. Misso autem cum tristitia inde revertente, audivit quòd venerandus Episcopus VVOLFGANGUS [b] ad locum qui dicitur Nordilingga venire voluisset: in occursum ejus festinavit. Ad eum certè cum pervenisset, salutatus ab eo audivit quod Augustam civitatem pergere voluisset, visitare sanctum Dei servum Udalricum in infirmitate detentum. Cui ille respondit: Dominus sanctitati tuæ præcepit visitare eum, & ego ad hoc veni ut nuntiarem tibi quia defunctus est, & de omni congregatione ibi Deo militante te flagitare, ut festinè venires & sanctum corpus Deo commendares. quo audito sanctus Episcopus magna mæstitia sæptus est. In eadem nocte diluculo surrexit & ad Augustam pergere cœpit. In itinere verò cùm cognovisset quod ad congruum tempus illuc pervenire non valeret, præmisso eodem legato nunciavit adventum ejus. Interim verò corpus in ecclesia sanctæ Mariæ à congregatione die noctuque cum orationibus & Missarum celebrationibus, cautè & devotè custodiebatur usque in diem Dominicam. Die verò Dominica post primam Missam pro ejus anima celebratam, congregato clero & sanctimonialium congregatione adveniente, & magna de provinciis multitudine populi, Presbyteri levaverunt corpus, & ad sanctam Afram, ubi antea sepulcrum ejus præparatum fuerat, portare cœperunt. Cumque venirent ad collem, qui dicitur *Pereleich* *, præfatus nuntius venit, & adventum VVolfgangi Episcopi nuntiavit. Illi autem perducentes corpus in ecclesiam sanctæ Afræ, & item Missam sacrificalem cum omni devotione pro requie ejus animæ celebravêre. Episcopus verò cum adhuc non veniret, & hora diei non tardaret, nisi tempus celebrationis publici Dei ministerii immineret, & hoc cum omni devotione à congregatione clericorum perficeretur, venit præfatus Episcopus. qui cum honorificè susceptus fuisset, & orationi finem imposuisset, salutatis à se Fratribus dixit: Quid vobis videtur? an hodie sacrum corpus commendamus, vel ad alterum diem procrastinemus? Cui Fratres respondentes dixerunt: Si tuæ sanctitati placet, nobis bonum videtur si omnibus qui nunc hic in præsentia sunt annunciatur, ut mane congrua hora huc ad commendationem sacri corporis conveniant, & à te salutaris hostiæ munus nobis sacrificantibus pro requie ejus animæ Deo offeratur: quia congrua hora præterita est, & tu es magna lassitudine sæptus. Quibus auditis Episcopus consilio eorum libentissimè assensum præbens, alterum diem exspectavit.

* Saltzburgensem.

* al. Pereleich.

[b] In Necrologio sancti Galli IV Non. Junii notatur *obitus Vvolrici Episcopi Augustani*. idem dies notatur à Ditmaro in lib. 3 & in variis Kalendariis atque Necrologiis.

[c] De sancto Vvolfgango Episcopo Ratisponensi inferius agendum suo loco.

ANNO CH. CM LXXIII Julii IV. 77. Ea verò nocte HILTEGART uxor præfati Richvvini Comitis, quamvis nupta, tamen satis religiosa, venit, camisaleque cera perfusum attulit, & sublimissimos clericos petiit, ut sacro corpori cautè secretò circumdaretur, ne sacerdotalis paratura, qua indutus erat, citò à terra consummaretur: quia ipse adhuc vivens præcepit, ne tabulatum ligneum corpori ejus
NOTA. suppofuissent, sed puræ terræ imponerent, & ligneo operculo cooperirent. Qui secundùm ejus petitionem camisale corpori sacro circumdederunt. Mane autem facto magna multitudine populi adveniente, & clericis sanctimonialibusque ibidem Deo militantibus congregatis, sed & de provinciis multis, sacris officiis utentibus adjunctis, Antistes, cunctis pro ejus anima sacrificantibus, magna contritione cordis & humiliatione salutarem obtulit hostiam Deo. Insuper etiam publica Missa expleta, omnes in commune sobrio & cauto sermone admonuit, ut pro illa sancta anima intima intentione cordis devotè exorent, ut ab omni vinculo delictorum absoluta, Deo donante, perenni gaudio in ævum cum sanctis & electis Dei perfrui mereretur. Oratione autem secundum verbum ejus ab omnibus peracta, Episcopus corpus [a] sepelivit, & animam omnipotenti Deo devotissimè cum lacrymis commendavit. Ministri autem, sicut prædictum est, operculo ligneo corpus cooperuerunt, & super hoc gradibus murati sepulcri densum ligneum tabulatum superposuerunt, in superficie autem terræ cum lapidibus conjunctis firmiter clauserunt. His ita peractis, Episcopus ad Augustam causâ orationis perrexit. Orationibus multipliciter consummatis, à Fratribus per caritatem rogatus, paratumam missaticam, quæ fuit sancti Udalrici, quarum opulentiâ ille vivens abundabat, propter ejus sanctitatem suscepit: & honorificè, sicut optimè dignus erat, dimissus, Deo comite ad propria reversus est.

XXVIII. *Qualiter* HEINRICUS *successor ejus ad Episcopatum venit, & qualiter interiit.*

78. Post obitum sancti Udalrici Episcopi, HEINRICUS filius PURCHARDI Comitis successor ejus effectus est, non providè in ovile ovium intrando, sed aliunde ascendendo. quia PURCHARDO [b] Duce Alamannorum, qui filiam materteræ ejus habuit uxorem & aliis plurimis, sed & quibusdam militibus qui ab eo beneficia sua augeti astuta arte cupiebant, consiliantibus subtili cœpit consilio æstimare, qualiter prædictum locum sibi potuisset usurpare; quamvis in ejus scientiam deveniret quod VVERINHARIUS Abbas * in quadam invisibili carnalibus oculis congregatione, ubi sanctus Udalricus in ecstasi mentis adjunctus audivit, Si duo aliis concordatent, ab omni illa congregatione ad hoc ministerium fuisset destinatus ut ejus successor efficeretur, sicuti antea prædixi. Quidam clerici, Advocato & aliis quibusdam militibus de eodem Episcopatu secum comitantibus, ad curtem Imperatoris baculum Episcopalem ferendo iter agere cœperunt. Cumque ad Vvormacensem civitatem ad monasterium sancti Cyriaci venirent, invenerunt ibi Purchardum Ducem cum uxore sua in infirmitate occupatum. Cumque ei indicarent studium itineris sui, quibusdam machinationibus callida ratione ab eo illusi sunt, quia dixit eis Imperatorem his diebus propè in ultimis finibus regni ejus morari, & in ea via quam pergere debuerunt, omnia supra modum cara, & herbam undique in defensione manere, & ideo se metipsos & eorum caballos nulla commoditate posse sustentari. Non post multos dies Imperator noster vult regale colloquium habere ad locum

* Fuldensis supra n. 71.

[a] Alius ergo fuit sive Ulricus, seu Ardericus, cujus corpus Mediolani in basilica Apostolorum inventum legitur in lib. 5 de vita S. Caroli Borromæi cap. 6 auctore Carolo à Basilica-Petri.

[b] Eo nomine tertio, qui in Sueviæ Ducatum Liudolfo successit anno 957, teste Hermanno, obiitque anno 973. Is uxorem primo Liutgardem, Udalrici sororem, deinde Hedvvigem, filiam Henrici Bajoariæ Ducis, habuit.

qui

qui dicitur *Erinstein* *, illuc facilè potestis ire. Ideo revertimini nunc, & quando meus certus nuntius vobis prædictæ locutionis diem nuntiaturus advenerit, illuc venire ne dubitetis. ibi enim me invenietis firmum vobis fore adjutorem, & in electione episcopali fine ambiguitate me sciatis vobis concordari. His verbis auditis, vera esse æstimantes, & consiliis ejus consentientes reversi sunt. ANNO CH. CM LXXIII JULII. IV. * al. *Eristein*

78. Non post multum verò temporis nuntius Ducis venit, & regale colloquium in prædicto loco manere indicavit, eosque illuc venire admonuit, qui statim aliis fratribus secum sumtis ad præfatum locum pergere festinaverunt. Cumque appropinquassent ad locum qui ad Balneos nominatur, quidam nuntius eis obvius dixit: Hainricus filius Purchardi, quem Imperator cum suis fidelibus & Dux Purchardus ad Augustam Antistitem esse decreverunt, nunc citò occurret vobis. Hac ratione audita contristati fratres, eo quod de prædicta electione Episcopi privari debuerunt, ultra non sunt progressi: sed revertentes in loco opportuno exspectaverunt, usque dum præfatum Heinricum inde comitarentur.

79. Eo statim die, cum ad castra venirent milites qui de Duce Purchardo cum Heinrico venerunt, adjunctos sibi clericos rogare cœperunt, ut Hainricum in commune Episcopum esse comprobarent in eodem loco. qui inducias petierunt usque in communi capitulo domi cuncti fratres in unum se coadunarent. Cumque milites hoc refutarent, & longa inter se locutione contenderent; reversi ad Hainricum cum quibusdam clericis, elegerunt eum super se esse Episcopum: quidam verò eum non eligentes ad Augustam pervenerunt ad ceteros fratres. Cumque ad Augustam pervenirent sic sequestrati in electione ejus, venit quidam Comes, WOLVERADUS nomine, cum aliis quibusdam hominibus, quasi legationem ab Imperatore ferendo ad congregationem, dicens: Imperator demandavit vobis gratiam & misericordiam & omnia bona, & postulavit ut istum dominum Hainricum, quem ille cum suis fidelibus decrevit in isto loco esse Pastorem, ut & vos ob amorem sui Antistitem vobis eligere unanimiter non renuatis. Legatio autem hæc fraudulenti consilio composita erat. Cui respondentes dixerunt: Veniat ille cum vobis ad Capitulum nostrum ad audiendum responsa nostra. Cumque vix obtinuissent ut in Capitulum intrarent, legebant lectiones canonicas de electione Antistitum. Præfatus Hainricus cum audisset de lectionibus in præsentia recitatis, quod in potestate esset Canonicorum eum eligere vel refutare, cum venia humiliter postulavit, ut eum Episcopum eligere non dedignarentur, promittens eis, si ejus postulationi consentirent, in posterum omnigenæ commoditatis impensionem. Qui ejus promissionibus credentes, quidam verò sponte, quidam verò dissensiones vitando, omnes tamen in commune decreverunt eum esse Episcopum. Hæc verò electio eum in ecclesia militibus & familiæ nota facta fuisset, sonantibus campanis ab omnibus confirmabatur. Tunc demum præfatus Heinricus assumptis quibusdam Canonicis perrexit ad Imperatorem & in præsentia ejus aliorum testimonio roboratur, de electione ejus nuntiavit, humiliter flagitans, ut à celsitudine ejus Imperialis potestatis Pontificium prænominatum ei concederetur. Imperator autem ejus petitioni non contradixit, neque continuo adimplevit: sed promisit ut post quinque dies in sollemnitate sancti Mauricii ejus petitioni assensum præberet, sicut & fecit. Postea verò statuto tempore ad Maguntiam venit, & à RUDPERTO a Archiepiscopo & suis suffraganeis benedictionem episcopalem accepit.

80. His verò temporibus OTTO filius Liutolfi, filii Ottonis * Imperatoris, Dux fuit Alamannorum, & HEINRICUS filius Hainrici, fratris ejusdem Imperatoris, Dux Bauvariorum erat, qui quamvis ex vicina propinquitate caritate conjuncti fore debuissent, ex machinatione malè suadentis * Ottonis.

a De Rudberto Hattonis secundi successore vide Serarium pag. 710.

ANN. CH CM LXX.II JULII IV.

sarance invidias & dissensiones [a] inter se exercere cœperunt. Heinricus itaque Episcopus æquivoco suo Duci aptior mansit in omnibus, & ipsius consiliis plus consentiens, quàm Ottoni Duci, quamvis civitas Augusta in suo Ducatu sita maneret. Pro hac verò re Otto Dux contra eum iratus esse cœpit, & cum fidelibus suis consiliari, ut ei in quibuscumque potuisset adversaretur, quod & fecit. Insuper Episcopus quibusdam militibus nepotibus sancti Episcopi Udalrici, MANEGOLDO & HUCPALDO, voluit beneficia abstrahere, propter quorumdam consilia, sine illorum reatu. Ipsi autem quia Episcopo sancto Udalrico adhuc vivente ab eo missi sæpe in auxilio Imperatoris cum hostili multitudine militum venerunt, & in ejus servitio voluntatem ejus strenuè in omnibus adimplentes, tamdiu permanserunt, usque cum illius gratia muneribus honorari redire dimissi sunt. Regina etiam profitebatur eorum se esse propinquam; ideo beneficia accepta Episcopo contradixerunt, & in eorum potestate eo nolente tenuerunt. Episcopus itaque his & aliis multis adversis fatigatus, tristis effectus est. Quodam tempore cum Imperator Otto gentem Sclavorum cum exercitu invadere voluisset, & Otto qui tunc Dux erat Alamannorum & Bauvariorum, Heinrico deposito, in adjutorium ejus venire cum Alamannis & Noricis paratus esset, Hainricusque Episcopus ire se cum illo promitteret; exspectavit cum suis militibus donec recederet exercitus, &, sicut antea consiliati sunt, occupavit cum militibus suis civitates quas potuit & ipse in Nuvvingburg * intravit. Heinricus autem, qui antea Dux fuit, Pazovvam * civitatem intravit, ea ratione, ut Ottone cum exercitu recedente, provinciam sibi adjutorio nepotis sui Episcopi subjugaret.

* al. Nuenburg, Nevvburg.
* Passavv.

81. Hoc itaque consilium cùm Ottoni Duci notum factum fuisset, reversus est cum exercitu ambarum provinciarum, & obsedit eum in præfata civitate Pazovva. Imperator autem Otto cum Dei clementia liberatus à Sclavis, venit post eum ad eamdem civitatem in obsidionem ejus. Cumque obsidione finita & carmula mitigata, Imperator ad Saxoniam reverteretur, postea statuto tempore Heinricus filius Hainrici, & æquivocus ejus filius Pertolfi, ad colloquium Imperatoris vocati sunt: cum quibus etiam Heinricus Episcopus ad Imperatorem se ad excusandum de prædicto reatu venit, ut restitutus gratiæ ejus ad propria redire mereretur. Peracto itaque colloquio Heinricus & æquivocus ejus in exilium missi sunt: Heinricus autem Episcopus ad Vurdinam [b] ubi sanctus requiescit LIUTGERUS, Abbati ad custodiendum commendatus est. Cumque ibi de Pascha usque post Nativitatem sancti Johannis Baptistæ cum magna cautela custodiretur, factum est Imperiale colloquium in opido quod dicitur Trutmanna. Illuc venerunt duo Presbyteri Gerhardus & Anamotus de Augusta, & cum interventu Ottonis Ducis & Episcoporum ibi inventorum, supplicaverunt non solùm de semetipsis, sed de omnibus clericis & laicis in eodem Episcopatu habitantibus, ne diu Episcopali custodia privarentur. Imperator autem petitioni Ottonis Ducis & aliorum suorum fidelium præfatorumque clericorum satisfaciens, Episcopum de exsilio reduci præcepit, & in præsentia sua iterato fidelitatis suæ sacramento, cum gratia sua ad Episcopatum suum redire concessit.

an. 977. Contra ∫ti vetus editio.

82. Restitutus autem in suum locum Episcopus, tractare in animo suo cœpit, pro quibus reatibus ei tam diversa adversa sic frequenter accidissent, qui à Duce multipliciter plus quam antecessores sui injuriabatur. Et quia Principes militum beneficia sua contra voluntatem ejus habere præsumebant, & electissimi de paterna sua familia ministratores diverso modo repentè interierunt, secretò à familiaribus clericis interrogavit, si sanctus Udalricus de VVerenhario Abbate diceret, ut successor ejus fieri deberet, sicuti ei antea dictum est.

[a] Hæc discordia accidit anno 977 teste Hermanno,

[b] VVerthinense appellatur, ut in Actis sancti Liudgeri diximus in Sæculi 4 parte 1 pag. 17.

Cumque in veritate verum esse cognovisset, quod antea credere noluit, expavit se vehementer, sed publicè non manifestavit: pro eo plus expavit, quia tunc frequenter signa magna & mirabilia ad sepulcrum sancti Udalrici Episcopi Deo concedente fiebant. Tunc demum in meliora multipliciter mutatus, cum Deo se pacificare conatus est, & matricem ecclesiam novo tecto cooperire præcepit, & super Licum fluvium ad sanctam Afram pontem composuit, & ut nullus ex familia de ponte teloneum aut ullam tedhibitionem acciperet præcepit, sed in eleemosynam ejus, quicumque voluissent, sine contradictione & occupatione pergerent. ANNO CM. LXXXIII. JULII IV.

83. Postea autem Romam & limina sanctorum Apostolorum Petri & Pauli pro remissione delictorum suorum visitavit. Et antea quam illuc pergere cœpisset, proprietatem quam pater suus Putchardus in Geisinhausa * habere visus est; & quam ETICHONI fideli suo sub testimonio contradidit, ea videlicet ratione, ut eam illuc firmiter transfunderet, ubi eum filius ejus Heinricus Episcopus rogaret; tunc pro certo Etih *, postulante Episcopo tradidit cum manu ejus præfatam proprietatem legitimè secundùm legem Noricorum, sanctæ Mariæ super altare ejus in Augusta civitate situm, & super capsam deauratam lapidibusque inclusis decoratam, cum ecclesia & totis ædificiis, cum agris, pratis, pascuis, molendinis, aquis, aquarumque decursibus, viis & inviis civitatibus, silvis tonsis & intonsis, quæsitis & adhuc inquirendis, & cum familia & cum omnibus ad eamdem proprietatem jure pertinentibus, nisi xx hubas [a] extra traditionem dimisit, & eas servituti sancti Magni ad Fauces decrevit, Canonicisque placitavit ut potestatem haberent, si vellent, easdem hubas xx cum x in ista provincia in bono loco sitis hubis concambire, in manum Vverinharii advocati, & in manum Gerhardi Præpositi pro remedio animæ suæ & patris matrisque suæ, & materteræ suæ, ceterorumque propinquorum & parentum suorum in eam placitationem, ut in jure & potestate Canonicorum perpetualiter in oblatione permaneat, salvo in omnibus eorum quotidiano stipendio: & ut ipsi pro requie ejus animæ annis singulis ante anniversarium diem ad horam vespertinam vigiliam plenam devotè celebrent, & in anniversario die iterum vigiliam expleant, & celebratâ Missâ altaris, hostiæ oblationem omnes in commune Deo offerant, & insuper centum pauperes sufficienti stipendio edendi & bibendi procurent, & ex eis duodecim vestiant in uno anno lineis vestimentis, & in altero anno laneis induant, & caligas, calceamentaque præbeant. Si autem aliquis successor ejus Antistes hanc placitationem irrumpere tentaverit, & prædictam proprietatem Canonicis auferendo in suam utilitatem aliquo modo redigere conatus fuerit, & ista ratione ei comperta statim non restituerit; heredes ejus legitimi liberam habeant potestatem, tres ponere super altare denarios, & eamdem proprietatem inde redimere, & in jus proprium possidere omnibus in futurum generationibus. Actum in Augusta, in ecclesia sanctæ Dei Genitricis Mariæ ante altare, Episcopo Haintico perpetrante in præsentia Canonicorum coram frequentia populi & coram testibus subnotatis. Signum Etih, qui hanc traditionem fecit. Signum Adalbero. Signum Jacob. S. Marahuvrat. S. Vvillehalm. S. Huuurid. S. Engilmar. S. Vvezzi. S. Pilgirim. S. Gundachar. S. Cadolt. Isti de provincia Noricorum. Isti autem de provincia Alamannorum. Signum Vverenhere Advocatus qui hanc traditionem cum manu Gerhardi Præpositi accepit. S. Hiltipold. S. Gotebold. S. Reginhar. S. Suidger. S. Aribo. S. Urolf. Anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi nongentesimo octuagesimo, indictione VIII, IIII Nonas Octob. [& xx] die Jovis. Ego igitur Gerhardus [b] indignus Presbyter notavi diem & annum.

Marginal notes: * Gisinhausa. — * al. Ethich. — NOTA. — & xx delendum videtur.

[a] Huba seu Hoba Germanis, idem quod Gallis colonica, mansus; latinis villa rustica, ut vulgo Glossographi censent: at potius mansi partem, & forte tassle jugerum terræ saltem hoc loco aliisque signifi cari ex contextu manifestum. Adi glossarium Cangianum in voce Huba.

[b] Hinc quidam non ineptè conjecerunt, Gerardum qui his verbis chartæ subscribit, esse hujus Vitæ

ANNO CH. CM LXXIII Julii. IV.

84. His ita, sicut prædixi, expletis ad Romam perrexit, & votis suis peractis sanus ad propria venit. Adhuc autem intus magna angustia mentis angebat, pro eo quod à Duce Ottone, quamvis exteriùs pacificati essent, plus cogebatur, quàm antecessores sui ei servitium facere de rebus sanctæ Mariæ, & pro eo quod quidam milites beneficia ecclesiastica ad illius potestatem jure pertinentia contra ejus voluntatem possidebant. Quia ille ex nobilibus parentibus ortus est, & Grammaricæ artis aliorumque librorum magnam scientiam habebat, suavique colloquio & benesonante loquela valde congruè exuberabat, in sanctis sollemnitatibus in Dei servitio & in prædicatione studiosus fuit. Herili servitio ad mensam suam utebatur, & cum eo manentibus copiam manducandi atque bibendi hilari vultu & placida mente porrexit. Familiæ autem plus justo sævior exstitit, eorum jus tollendo, & in quibusdam locis novum censum creando. Tunc demum cognoscebat, quòd prælibata adversa nisi Deo adjuvante, & Imperialis celsitudinis gratia machinanre superare non potuit, & toto nisu servitio Imperatoris se innectere studuit, ut acquisitione ejus gratiæ, omnes contrarietates ei ab aliis undique imminentes, cum ejus clementia & cum ejus præceptis mitigarentur. Ideo igitur sæpius cnm Imperialibus muneribus eum visitavit, & drudes[a] suos donis congruis sibi complacare satagebar, & insuper hostilia itinera cum eo pergebat, taliter sicuti ei optimè æstimabat placere. Anno Itaque Incarnationis Domini nostri Jesu Christi DCCCCLXXXIII[b] Imperator cum exercitu Calabriam provinciam adiit: illuc etiam Episcopus Hainricus cum eo pervenit. Cumque ibi pugna cum Sarracenis ageretur, plurimis ibi ex utraque parte occisis, heu dolor, sive captus, sive occisus, etiam ibi remansit. Supra modum est lamentandum perditio ejus: quia locus ejus à clericis suis & propinquis, & cognatis, & amicis inveniri & visitari non potest. Periculosum est valde, decretum Dei per suos sanctos revelatum supergredi, & prophetias spernere, dicente Scriptura: *Spiritum nolite exstinguere, prophetias nolite spernere.* Vverenharius autem postea ab Imperatore interrogatus, si Episcopatum accipere vellet, sicut sanctus Udalricus antea decrevit. qui cnm adhuc esset sanus & incolumis respondit, se ultra hunc Episcopatum non velle accipere. Post contradictionem autem Episcopatus, ut à ministris ejus comperi, paucis horis interpositis infirmari cœpit, & ad Luggam * vitam finivit, & corpus ejus portatum est usque ad sanctum Domninum *, & ibi honorificè est sepultum. Otto autem Dux etiam ad Luggam defunctus est: & à suis super montana * portatus, & usque ad *Aschaffenburg* perductus, cum magno honore & nimia lamentatione ibi terræ commendatus est.

* *id est* Lucæ *in Hetruria.*
* opidum S. Domnini prope Parmam.
* *id est* trans Alpes, *ex Italia nim. in Germaniam.*

LIBER DE MIRACULIS S. UDALRICI.

scriptorem. Confer Observationes prævias, & superiorem num. 63.

a In uno exemplari superscriptum erat, *gratos*, in alio *consiliarios*. id est fideles, à voce Germanica *Draut* seu *Drut*, quæ fidem significat.

b Ita etiam Marianus, qui *Idibus Iulii*, & Lambertus Scafnaburgensis, qui III *Idus* prælium commissum dicit. Corrigendus ergo Hermannus, qui annum præcedentem notat, asserens Heuricum Augustensem Episcopum *interceptum disparuisse*, Ethicum verò ei successisse.

ANNO CHR. CMLXXIII. JULII. IV.

CAPUT I. *Qualiter tapetium sepulcro superpositum, ignis non tangebat.*

POst commendationem pretiosi thesauri sacri corporis Udalrici, tapetium sepulcro superponebatur, & assiduum lumen appositum sine intermissione ardebat. Quidam autem custodum ardentem cereum incautè posuit juxta sepulcrum, quo recedente cereus cecidit in transversum super tapetium sepulcri, & ardens permansit donec illa pars cerei quæ super tapetium jacebat ab igne consumebatur, & cum anteriori parte tapetii quæ sepulcro eminebat conjunctus arderet, & flammam sursum per tapetium emitteret. Custos advenit, & hoc videns tremefactus obstupuit, & quod adhuc remanebat de cereo timens abstulit, tapetiumque sollicitè inspexit si ab igne aliquid læderetur: vestigium ignis de minimis micis cerei invenit, unum verò pilum in superficie & in latere sepulcri in tapetio exustum invenire non potuit. Hoc miraculum cum magistro suo & Fratribus nuntiaret, & vestigium cerei monstraret, & tamen tapetium illæsum ostenderet, admiratione & gaudio repleti Deum omnes glorificaverunt & S. Udalricum.

II. *De Reginvvaldo sanato.*

Quamvis adhuc nullum inibi apertè fieri miraculum competeretur, utriusque sexus familiæ multitudo jugiter pavimento prostrata, positioni sancti corporis adjuncta, necessitatis suæ suffragia precabatur: deprehendensque ei multa omnigenæ commoditatis auxilia inde evenire, frequentiùs eumdem cœpit visitare locum. Itaque cum ab assiduitate visitantium, Domino concedente, plurimis ille commendaretur locus, venit quidam homo de provincia Noticorum, nomine Reginvvalech, qui integro anno febre fatigatus ad nimiam infirmitatem deductus, ad Vvicfredum Præpositum ejusdem loci venit, interrogans eum si aliquod liberationis suæ medicamentum ei indicare potuisset. qui respondens dixit: Vade & acquire tibi baculum, & porta eum ad sepulcrum domini mei sancti Udalrici pro sospitate tua. Qui ambulans inde concidit sibi baculum de ligno bidullaneo, & portavit eum ad præfatum præpositum. qui ambulans cum eo duxit eum ad sanctum sepulcrum,& monstravit ei baculum ponere super illud. Oratione etiam clericorum fretus, & doctrina eorum in fide confortatus, eadem hora à febre liberatus sanitati manifestè redditus est.

Ann. Chr. CM LXXIII Julii, IV

III. *De multitudine à febribus liberatorum.*

Eodem verò tempore in istis regionibus incredibilis multitudo populorum febribus fatigabatur. qui cum audirent præfatum hominem ad sanctum sepulcrum, sicut prædixi, fore liberatum, quidam cum baculis, quidam etiam additis aliis oblationibus, festinaverunt pro sanitate sua sanctum visitare sepulcrum. qui omnes undecumque venirent celeriter sanitari restituebantur.

IV. *De Hisenhardo à febre fatigato.*

Quidam de familia sanctæ Mariæ, Hisenhart nomine, unum de baculis qui ad sepulcrum de infirmis portabantur, tulit, & eum in manu portando inde ambulare cœpit. Cumque ad collem qui dicitur *Perileich* * veniret, à febre acriter fatigari cœpit. Tunc persentiens pro quo reatu infirmitati concederetur, regressus ad sepulcrum, baculum restituit in locum ubi eum tulit, votumque fecit, ut ultra nullum inde auferre præsumeret: votoque peracto à febre dimissus est.

* al. Perleich, Berleh.

V. *Qualiter Aldalger bacellos à sepulcro tulit.*

De congregatione sanctæ Afræ Presbyter unus, Adalger nominatus, tulit de sepulcro duos bacellos speciosos ad videndum, & aptos in manibus ad portandum; & sui oblivifcens portavit eos in domum suam, ibique cùm sedisset, invasit eum oscitario crebra & obripilatio cutis maxima, & omnia membra tædio occupata sunt, ita ut virtutem sedendi, neque ambulandi, nec saltem jacendi aptè non potuisset habere. qui intra semetipsum æstimare cœpit, pro qua re tam subita solutione membrorum gravaretur: & surgens venit ad Vuicfredum Præpositum, & nuntiavit ei eventum rei. Cui ille dixit: Tune istos bacellos de sancto sepulcro tulisti? Qui dixit, Ita feci. Festina, inquir ille, reponere eos in locum suum. Hoc cum factum fuisset, omni incommoditate corporis fugata, Presbyter confestim sanitati pristinæ restitutus est.

VI. *De his qui de apportatis baculis in ecclesia tollere præsumebant.*

Nota. Quicumque etiam de multitudine vulgi de apportatis baculis in manus suas acceperunt, ut inter sacra mysteria se super eos inclinarent, ut faciliùs finem mysterii exspectarent, repentina invasione febris quassati sunt, compertaque causa eventus, rejectis baculis eadem hora liberati sunt.

VII. *De baculis multiplicibus.*

His casibus divulgatis, & in notitiam undique omnium deductis, nullus præsumebat vel minimum bacellum sine licentia inde auferre: & ideo tanta multitudo baculorum excrevit, ut facile dinumerari non potuisset, nec sine impedimento in angulis ecclesiæ collocari. unde factum est, ut super trabes ejusdem exedræ, ubi sepulcrum situm est, ponerentur. Mansionarii itaque, præcipiente eorum magistro, frequenter eos ad focum portant, & eis ardentibus ceram in mollitiem redigunt ad candelas multiplicandas ad servitium Dei. Super trabes tamen plurimi semper remanebunt, & hi qui eos conspiciunt non putant numerum eorum in aliquo minorari. Sustentacula eorum qui gratia Dei concedente per merita sancti Udalrici à diversis infirmitatibus ibi

sunt liberati, plurima pendent, & aliorum analogiæ secundum membra diversa infirmantium figuratæ etiam plurimæ ibi videri possunt. Vehicula etiam eorum qui carris superpositi multimoda debilitate membrorum manci illuc veniebant, & in omnibus membris perfecta sanitate donabantur, relictis ibi carris cum tuguriis, pedestri itinere læti redierunt, ante fores ecclesiæ conspici possunt. Ann. Chr. CM LXXIII. Julii. IV.

VIII. *De Sanata filia cujusdam mulieris.*

Cujusdam verò mulieris filia in brachio in totum debilis facta in pago *Geltenstein* *, cui quadam nocte in somnis dictum est, Quare filiam tuam cum lucerna * non perducis ad sepulcrum sancti Udalrici pro sanitate sua? Quæ expergefacta somnium nuntiavit filiæ suæ, & ut celeriùs potuit, eam illuc cum candela perduxit, & perfecta sanitate recepta, eam inde lætam ad propriam possessionem revexit.

* al. *Geltenstein.*
* *id est* candela *seu* cereo.

IX. *De quodam viro auditum recipiente.*

De eodem vero pago de opidulo Toningevve * vocato, quidam homo cui aures clausæ sunt ut nihil audire potuisset, & lingua ligata, ita ut numquam ullum verbum proferre potuisset, ad sepulcrum sancti Udalrici à fratribus suis deductus est, & ibi prostratus diu jacuit lacrymas fundendo, elevatus autem à fratribus per altaria deductus est. Cumque ambulare cœpisset, & perveniret ante altare sancti Donati, quod est situm ad occidentalem partem ecclesiæ, audivit sonitum canentium in choro clericorum, & infirma adhuc voce dixit fratribus suis: Ecce audio & loqui possum. Qui cum peracto Dei ministerio hæc clericis annuntiarent, & ipsi veraciter hæc ita esse cognoscerent, campanas sonare fecerunt, & ipsi in commune Deum laudare cœperunt, laudationeque finita cum perfecta loquela & integro auditu donatus præfatus infirmus abire promeruit.

* *Toningevve.*

X. *De Liutnoto, similiario Henrici Episcopi.*

Ex familia Episcopi Hainrici similatius [a] quidam Liutnot nominatus, tectu proprio gratiam Domini sui perdidit, pro eo quia farra per loca Episcopi sibi commendata, magna incautela dissipavit. qui cum à ministris Episcopi vehementer territus maximum timorem incideret, ad sepulcrum sancti Udalrici pro liberatione imminentis angustiæ nudis pedibus accessit, & ibi diu cum lacrymis adjutorium ejus postulavit. Inde autem cum reverteretur, paucis diebus interpositis, faciliùs quàm credere potuisset, gratiam sui domini recepit. Deinde in auxilium ejus firmiter ubique confidens, in recreatione sua pro amore ejus [b] frequenter bibebat, & alios bibere postulare consuevit.

XI. *De eodem, quomodo de vulnere ereptus est.*

Idem Liutnotus quadam die ad domum Razonis, qui tunc potens minister Episcopi fuit, in opido Pobingga * venit, & ibi cum eo prandium sumsit. Qui cum saturatus abire voluisset, præfatus Razo cogebat eum plus ad bibendum. Cujus petitioni ille contradicere non audebat, sed vas quod illi

* al. *Popinga.*

a Pistor panis primarii ex simile farinæ.

b Id est sancti Udalrici. Similes compotationes in caritate S. Emmerammi apud Arnolfum in lib. 2 cap. 7. Alias item in *amore* Sanctorum notavimus in superiori tomo pag. 376. Vide hic infrà capita 11 & 12 & 15. Ekkehardus Junior in lib. de casibus monasterii S. Galli cap. 3 pag. 41. *Amore, ut moris est, osculato & epoto latabundi discedunt.*

ANN. CHR. CMLXXIII JULII IV.

Porrigebatur accepit, dicendo. Istam ficeram bibere pro caritate sancti Udalrici, per cujus adjutorium de maximis angustiis liberatus sum, volo. Cumque poculum hausisset, & vas eum manu deorsum verteret dixit: Cum ista caritate signatus, certus sum quia nullius adversitatis pravitas mihi hodie poterit nocere, sed neque gladius corpus meum vulnerare. Cui Razo dixit: Da mihi digitum tuum, ut videam si cultellus meus tuum possit vulnerare membrum. Qui statim magna fide digitum suum ei porrigebat. Ipse autem apprehenso ejus digito, alia manu cultellum de vagina extrahere conabatur, ad vulnerandum digitum prænominati pistoris, propriæque sui manui cum eodem cultello grande vulnus infecit, digitumque apprehensum simul & cultellum festinè dereliquit, & suam manum vulneratam lamentari cœpit, pistor autem in fide confortatus sanus recessit.

XII. *De Adalhardo qui caritatem sancti Udalrici bibere recusavit.*

Alius autem ex familia, nomine Adelhardus, cùm de Augusta civitate ad suam mansionem, quæ sita est in opido Eitinge * nominato, pergere voluisset, ante portam civitatis quidam homo eum cum aliis bibere rogavit. Cumque bibere cœpissent, quidam ibi manentium pro caritate sancti Udalrici postulavit eos potum accipere. Præfatus autem Adelhardus sordidum verbum ex ore suo emisit, & poculum rogatæ caritatis accipere renuit. Cumque paululum inde recederet, in planitie viæ equo suo cadente crus ejus fractum est, & ita ad suam domum cum labore deductus longo tempore debilis permansit. Postea verò votum ad sepulcrum sancti Udalrici vovit, & Deo donante sanitati est redditus, & deinde caritatem quam antea sprevit, alios frequenter bibere postulavit.

* al. Eitingen.

XIII. *De Vualdkero qui etiam caritatem contemsit, & mortuus est.*

In præfata villa Eitinga quadam die cùm multi ex familia simul ad bibendum in unum congregati fuissent, fuit inter eos unus nomine Vvalterih, discipulus Vvicfredi Præpositi de sancta Afra, qui cùm audiret ibi postulare sancti Udalrici Episcopi caritatem, profano ore quasi insaniendo stultissimè locutus est: Quid mihi prodest caritas illius Episcopi, quia ille signa facere non potest plusquam unus canis? Illo verbo emisso, diabolo concessus loquelam hominis amisit, & more canis furendo sonare cœpit, & ganniendo atque latrando parvo tempore evoluto heu miserabiliter vitam finivit.

XIV. *De Herevvunso sanato.*

In civitate Augusta quidam faber Herevvnsus vocatus, longo tempore magna infirmitate totius corporis detentus ita ut ambulare non posset nisi aliis adjuvantibus, & interdum cum duobus sustentaculis sustentatus, propè terra tenus inclinato capite ad necessaria corporis vix pervenit. qui cum audisset multos infirmos ad sepulcrum sanctum sæpe sanari, cœpit illuc ultra vires repere, & mane diluculo de mansione sua exire, & illuc ante horam diei tertiam vix pervenire. Cumque hoc frequenter fecisset, quodam tempore in Quadragesima die Veneris, cùm ad portam, cui capella sancti Michaelis est superposita, veniret, ultra modum lassus & universis viribus destitutus, subsistit dicens: Domine Deus, pater omnipotens, cognoscere dignare quanta difficultate nunc istum adii locum, & per merita sancti Confessoris tui Udalrici miserere mei. Et aliquantulum pausatus repsit usque ad sepulcrum. Finita ibi oratione, dum acceptis sustentaculis adjuvante comite suo surgere voluisset, unum

unum sustentaculum in pavimento lapsum est; & ipse ad terram iterum dejectus est, & in dejectione genua ejus retro in contractione nervorum more fractorum malleorum sonitum fecerunt, & crura per pavimentum extensa sunt. Comes autem illius cùm solito more eum levare voluisset, dixit illi: Exspecta paullisper, ut mihi videtur ex me ipso surgere possum & ambulare. His dictis, dimissis in pavimento sustentaculis, surrexit & ambulavit. qui statim ibi accepta [a] cruce, clericis civibusque ceteris cum eo comitantibus, sine baculo potenter ad sanctam Mariam in Augustam civitatem perambulavit, ibique Dei laudibus in commune peractis, eadem hora ad sanctam Afram crucem portando regressus est. ANN. CH. CMLXXIII Julii. IV

XV. *De Hiltibaldo illuminato.*

Nativus quidam pauper de opido quod dicitur Messlinga *, Hiltibaldus nomine, cæcitate perculsus est, & in illa cæcitate duos annos perduravit. Tertio autem anno quidam homines de eodem pago, pergere decreverunt ad Augustam civitatem causâ orationis. qui invenerunt eum in eodem itinere cum duce suo victum per opida quærentem, & dixerunt ei: Perge nobiscum ad Augustam civitatem & ad sepulcrum sancti Udalrici, forsitan ibi misericordiam consequi poteris. Quibus ille respondit: Stipendia mihi & ductori meo, & oblationes ad illa sancta loca deferendum non habeo. Qui respondentes dixerunt: Si nobiscum ieris, quantum possumus auxiliatores tui sumus. Quorum consentiens suasionibus cum eis perrexit ad Augustam, & eadem nocte juxta sanctum sepulcrum foris ecclesiam diem exspectavit futurum. Mane autem facto, infra ecclesiam ad sepulcrum deductus devotè oravit, & antea amissum lumen oculorum Dei gratia donante recepit: levataque cruce, comitante eum eo magna multitudine populi, ad sanctam Mariam pervenit, & qualiter sit illuminatus, civibus suis ei testimonium dantibus recitavit.

* al. Messingen.

XVI. *De quodam Rutperto sanato.*

Quodam tempore cum sanctus Episcopus ad Synodum Ottonis Imperatoris in Ingilunheim congregatam pergeret, quidam pauper de opido *Affelterbach* Rudpret vocatus juxta viam ei conjunctus est, ilia sua de ventre prolapsa in loco umbilici portans in sinu suo: cumque ea aperto sinu Episcopo ostenderet, præcepit ei denarium dari, & dixit illi: In pace Dei perge. qui non multo post tempore meliorari de die in diem cœpit, & sanato ventre de prædicta infirmitate liberatus est. Postea autem idem ipse claudus factus est, ita ut nisi scamellis sustentatus ambulare potuisset, utilitate etiam dexteræ manus in lineamentis totus privatus est. Hac infirmitate cum quatuor annis detentus mansisset, desideravit venire ad sepulcrum sancti Udalrici, & comparavit ceram quam secum ad sepulcrum deferret: comparatâ autem cerâ virtus ei in sustentaculis baculorum dimissis scamellis, ambulandi concessa est. Illuc autem taliter cum perveniret, manus ejus & genua sanitati restituta munia sua receperunt, ita ut idem homo sine sustentaculis erectus gradiens tripudiando rediret.

XVII. *Qualiter quidam Liutharius visum recepit.*

De regno etiam Lotthetii quidam Luteticus qui multo tempore luce ocu-

[a] Mos erat usitatus, ut sanati in basilica sanctæ Afræ ad tumulum S. Udalrici, inde accepta cruce in ecclesiam cathedralem comitante populo progrederentur. Confer Udelscalcum tomo 2 Canisii pag. 225.

Anno Chr. CMLXXIII Julii IV.

lorum caruit, ad ſanctum ſepulcrum venit, & orationibus peractis clarum viſum recepit.

XVIII. *De quodam clerico ſanato.*

Clericus quidam qui in Auguſta civitate ſtudio diſcendi ſæpe inter ſcolares morabatur, cum ad propinquos ſuos reverteretur, mutus effectus. Cumque ab eis ad ſepulcrum ſanctum deductus fuiſſet, emiſſis de ore ſuo duobus denariis ſuper ſepulcrum, loquelam quam amiſit, recepit.

XIX. *De cæco qui lumen in via recepit.*

* al. Smuturam, Schmuturam.

Cæcus quidam cum valde parvulo ductore ad ſanctum locum hiemali tempore ſtuduit pergere. qui cùm Smutturam * fluvium tranſgrederetur, & ad longum rivulum de fonticulis congregatum ſuper viam decurrenrem veniret; ductor ejus ei auxilium præbere non potuit, ſed de frigore & laſſitudine defectis viribus cecidit. Cæcus autem ductore cadente, magna cura & triſtitia per decurſum rivuli cum baculo undique palpando ambulavit, & magna voce clamando ad ſanctam Mariam & ſanctam Afram, & ad ſanctum Dei ſervum Udalricum, adjutorium & miſericordiam ſibi dari intenta mente flagitavit. Cumque ſic palpando & clamando pæne uſque ad finem rivuli perveniret, Dei donante clementia ſubito, apertis oculis lumen adſpexit, & regrediens ductorem ſuum levavit, & uſque ad ſanctum ſepulcrum omnipotentem Deum & ſanctos ejus laudando, portavit; ibique manifeſtè clericis & omnibus præſentibus quæ ei in via acciderant recitavit.

XX. *De matrona ſanata.*

Fuit quædam matrona in Francorum provincia prædives & nobilis, quæ arrepta à diabolo nimiè laborabat: ad cujus ereptionem quinque Epiſcopi cum aliis plurimis convenerunt. qui cùm diabolum orationibus & conjurationibus artarent ut obſeſſum corpus dimitteret; clamans & ejulans dixit: Niſi aliquid de rebus Epiſcopi Udalrici huc venerit, propter veſtrum præceptum poſſeſſum vas non dimitto. Cumque iterum atque iterum eadem reſponſa iteraret, æſtimare cœperunt, ut Legatos ad Auguſtam mitterent, ut aliquid acquirerent de rebus Epiſcopi. Interim verò cum hæc inter ſe arbitrarentur, clamavit diabolus per os matronæ: Væ mihi, væ mihi, hìc in vicinitate eſt Preſbyter unus qui habet humerale quod fuit præfati Epiſcopi. quamvis non ſponte ſed Deo jubente nominavit Preſbyterum, & locum ubi habitavit. Cumque accerſitus Preſbyter cum humerali veniret, antequam domum intraret, dæmon dixit: Væ væ, nunc venit humerale Epiſcopi. His dictis, clamando & dolendo corpus matronæ valdè fatigatum reliquit. Interrogatus autem Preſbyter unde ei humerale veniret, reſpondens dixit: Epiſcopus aliquando ad regale colloquium pergendo, ad noſtram eccleſiam venit, & nos ſibi Miſſam cantare rogavit. Cumque albâ nos indui ſine humerale [a] velle videret, dixit: ubi eſt veſtrum humerale? Cui ego reſpondi, Non habeo humerale. Tunc ille iſtud humerale juſſit mihi donari. Matrona autem à dæmonio liberata, & ſenſui ſanitatique reſtituta, tota veſtimenta ſua quibus eo die induebatur, cum caligis & calceamentis ad ſepulcrum ſancti Udalrici per nuntios miſit: quibus etiam præcepit ut ibi nuntiarent, qualiter Domino concedente per ejus merita eſt liberata. Vvicfridus ejuſdem loci præpoſitus, qui etiam & cuſtos eccleſiæ eo tempore manſit, de froco [b] ejuſdem

[a] Hinc patet *humerale* vocari, quod nos modo *Amictum* vocamus.

[b] Frocus genus panni ſubtilioris, unde cucullis ex eo factis inductum frocci nomen.

mattonæ dalmaticam fieri fecit, & alia ejus vestimenta sicut ad Dei servitium compoſuit, ut hoc signum misericordiæ Dei frequentiùs posteris in recordatione maneret. ANN CH. CM LXXIII JULII. IV.

XXI. *De filio Vvolezlavi * Ducis.* * al. Vvoleslavvi.

In regione Sclavorum filius VVOLEZLAVI [a] Ducis in valetudinem incidit, & in tantam infirmitatem deductus est, ut pater ejus & mater, ceterique præsentes amici, præsentem vitam eum ulterius habere posse desperarent. Cumque pater in his angustiis versaretur, admonitus est de matre pueri & de aliis quibus notum fuit, quàm multipliciter multi per merita sancti Udalrici de diversis angustiis liberati essent, continuò votum vovit, si filius ejus ad vitam rediret, ut missis Legatis sepulcrum sancti Udalrici cum oblationibus visitaret. Eodem verò die filius Ducis conversus ad vitam, consolationem patri non minimam obtulit. qui cognoscens misericordiam Dei in filio, nuntios statim mittere, & votum ejus implere studuit. Qui venientes ad sepulcrum obtulerunt v libras argenti, & aureos quàm plurimos, & de cera quantum unus fortis saumarius * portare potuit: mater [b] etiam pueri seorsum aureorum denariorum bonam partem pro filio misit. Legati etiam altare sanctæ Mariæ cum auro & aliis oblationibus, sicut eis præceptum est, devotè visitaverunt, similiter & altare sanctæ Afræ, & narraverunt pro qua re missi sunt, dicentes antequam ipsi exirent de sua provincia, ut filium Domini sui ambulantem & sanum dimitterent.

* equus sarcinarius.

XXII. *De Minchone vulnerato.*

Alio quoque tempore quidam Dux Vvandalorum [c] MISICHO nomine, cum sagitta toxicata in brachio vulneratus est. qui cum sentiret se venenose nocivo esse percussum, & sibi imminere mortis interitum eadem hora putaret, cum magna fide & constantia votum vovit, ut brachium argenteum cum manu, quantociùs potuisset, ad sanctum Udalricum mittere non differret. Qui statim post votum relevatus à periculo ad domum suam rediit, & brachium secundum suum votum componere præcepit. Cumque fabri brachium fabricare cœpissent, & manum in eo fingerent; Dux continuò de imminenti periculo liberatus surrexit, Deum laudans, qui eum per merita sui sancti Episcopi de mortis periculo liberavit, votum suum perficiens, mittendo brachium cum manu ad viri Sancti sepulcrum.

XXIII. *De muliere à dæmonio vexata.*

Quædam mulier de Curiensi Rætia, relicto proprio marito, cuidam viro de pago Albegeuve Durinc vocato in matrimonium juncta est. Cumque cum illo aliquantulum temporis maneret, à dæmonio obsessa est, & ab eo nimiè vexabatur. quæ cùm in multis sanctis locis liberationis suæ adjutorium quæreret & non inveniret, consilium accepit ut ad sepulcrum sancti Episcopi Udalrici veniret, quod & fecit. Cumque appropinquaret Augustæ civitati, & ecclesiam sanctæ Afræ bene adspicere potuisset, clamans & fremens cecidit in terram, & facta est quasi mortua. Præfatus autem Durinc cum co-

a Boleslai cognomine Pii Boëmiæ Principis, cui Boleslaus cæcus filius fuit ex Hemma uxore. Vide Du-Bravium lib. 6.

b Alia Hemma, uxor scilicet Lodovici II. Imp. Vvitgario Episcopo Augustano Episcopo zonam misit, quæ hodie quoque in ecclesia cathedrali servatur. Vvitharius obiit anno 851. teste Reginone.

c Idest Polonorum, quorum Dux Misicho, aliis Michovio, Miesca, Miesco, & Miezulaus, ultimus Ducum ejus gentis, primus Christianam religionem in eam intulit, persuasus ab uxore sua Dubrava, quæ prædicti Boleslai soror fuit. Obiit anno 992, ex Ditmari lib. 4.

ANNO CHRISTI CMLXXIII JULII IV.

mitantibus sibi studuit levare eam : levata autem, reddito sensu à dæmonio est liberata.

XXIV. *De eleemosynaria Episcopi Abrahæ sanata.*

Eleemosynaria quædam ABRAHAMI[a] Frisingensis Episcopi civitatis, de villa quæ dicitur Camera, cui maxilla pectori fuit inserta, & loquela in toto negata, cui etiam manus brachiis replicatæ & conglutinatæ erant, ut figuræ digitorum vix cognosci potuissent; cum veniret ad sanctum sepulcrum, & inde reverrendo super pontem Lici fluminis ambularet, quidam homo ei obvius venit, & interrogavit eam unde pergeret. Cui illa respondere non potuit, sed verrebat se inclinando ad ecclesiam sanctæ Afræ, ut ei monstraret unde pergeret. Cum autem se ad illam verteret, maxilla de pectore solvebatur, & loquela ei ad respondendum concessa est.

XXV. *De cæco quem ductor spoliatum remisit.*

Quidam cæcus cùm perveniret cum ductore suo ad fluvium qui dicitur Vindex; interrogavit eum si adhuc videre potuisset civitatem & Monasterium[b]. Cumque audiret in proximo fuisse sanctum locum, abstrahere sibi fecit caligas & calceamenta, ut nudis illuc perveniret pedibus. Ductor autem ejus raptis calceamentis & aliis rebus ejus, furtivè recessit ab eo: qui æstimans ut pro aliqua necessitatis causa opidum juxta situm intraret, & statim sibi in adjutorium rediret. Cumque diu exspectaret, vociferando eum nominare cœpit ut veniret. Interim etiam quæsivit zabernas & calceamenta, & non invenit. Tunc persensit à ductore suo se esse spoliatum, flendo & orando clamare cœpit ad sanctam Mariam matrem Domini, & ad sanctam Afram, & ad sanctum Udalricum, ut sibi aliquod consolationis supplementum eveniret. In hac cum prolixæ afflictionis tribulatione laboraret; subito ignotum conspexit oculis lumen, & statim cruciculа de viminibus facta eumdem denotavit locum, & tunc lætus destinata visitavit loca, gratias omnipotenti Deo & sanctis ejus agens pro perceptione luminis. Cives autem de Hovarchusa * in eodem loco ubi cruciculam monstratam invenerunt, majorem crucem pro signo posuerunt.

* al. Hovarahusa, nunc Oberhausen.

XXVI. *De puerulo qui de ponte cecidit in amnem.*

Quodam tempore cùm populus undique concurreret ad Augustam in vigilia Nativitatis sanctæ Mariæ, ut sanctum diem ibi sollemniter celebrarent; quædam mulier inter alios cum puerulo suo parvulo, studuit & illuc venire, ut illum ad sepulcrum sancti Udalrici cum oblationibus ibi præponderaret[c] pro sua sospitate. Cumque super pontem Vindicis carpento superpositum puerulum cum aliis rebus ducere voluisset, pro inæqualitate pontis carpento inclinato, puerulus cecidit in amnem: qui pro nimia illuvie vehementer elevatus, universis super eum meantibus exitium minitavit. Cumque mater tristissima in perniciem sui in amnem post puerum cadere voluisset, & vix à circumstantibus comprehensa teneretur; populi in utraque parte fluminis in ripa festinaverunt in adjutorium infantis. qui cum à nemine eorum adjuvari potuisset, flumine submersus ab oculis omnium occultabatur. Mater autem ab amne vi abducta, & quantum possibile fuit consolatione recepta,

[a] Abrahamum anno 992 obiisse scribit Hundius in Metropoli Salisburgensi. Eleemosynaria hic stipendiaria intelligitur, infra cap 29

[b] Id est ecclesiam sanctæ Afræ, quæ tunc clericis parebat, postea monachis Benedictinis ab anno 1012 ex Observationibus prævиis.

[c] Sic olim ceram, aliasve oblationes ad pondus ægrotantes aut malè affecti afferebant.

Ann. Chr. CM LXXIII Julii IV

flendo & lamentando adjutorium ſanctiſſimæ Dei genitricis Mariæ in primis quæſivit, & poſtea ad ſepulcrum ſancti Udalrici cum oblationibus, quas antea pro ſoſpitate filii ſui illuc referre decrevit, & eas pro requie animæ pueruli eum bona fide donavit. Sequenti verò nocte cùm triſte corpus mulieris ſopor occuparet, quidam valde venerabilis ſenex in veſtitu epiſcopali apparuit ei dicens: Pœnitetne te mulier valde infantulus tuus? Quæ reſpondit, Etiam Domine. Cui ille: Mane diluculo, inquit, vade ad fluvium, & ubi ultima vice in amne videretur quære eum in ripa fluminis inter frutices. Quæ expergefacta venturum cras vix exſpectans, cum adjuvantibus ſibi ripam fluminis adiit, & ſecundum verbum Sancti viri, infantem ſuum ſanum & incolumen invenit. Tunc læta Deum laudans rediit, & rem geſtam in civitate & ubique publicè recitavit.

XXVII. *De eo qui feſtum non celebravit.*

Quidam verò homo juxta Danubium, cum cunctus populus ſua ſponte natalitium ſancti Udalrici ſollemniter celebraret, fœnum cum raſtellis congregavit in cumulos, diem ſanctum ſpernendo. qui cum altera die cum plauſtris veniret ut hoc in fœnarium ſuum duceret, exteriùs formoſum invenit: cùm autem bidenti ligno interius rangeret, totum in favillas immutatum invenit, & diem ſanctum quem antea celebrare non voluit, poſtea præ timore contemnere non audebat.

XXVIII. *De muliere cui manus contractæ ſunt.*

Eodem verò tempore ancilla cujuſdam matronæ, Gerbire nuncupatæ, telam ſuam dum in texendo laboraret, ſubitus dolor cœpit contrahere manus ejus. quod cum lamentando aliis diceret, reſponderunt ei: Depone textile ferrum, quia pro reatu hodierni operis hic labor tibi accidit. quæ vix manibus de ferro abſolutis lectum intravit. Cumque ibi requiem non haberet præ contractione manuum, conſervæ ejus nuntiaverunt dominæ ſuæ: illa verò præcepit ut mane diluculo duceretur pro liberatione ſua ad ſepulcrum ſancti Udalrici. Cumque in itinere laſſæ circa horam nonam in planicie Lechfeldici campi ad reficienda corpora conſediſſent, dolor cœpit minui in manibus laborantis, ita ut antequam de ipſo loco ſurgerent, uſui prioris rectitudinis redderentur. Quæ tunc lætæ pervenerunt ad prædeſtinatum locum: & inde in civitatem ad eccleſiam ſanctæ Mariæ genitricis Dei poſt veſperam venientes, hæc, ſicuti geſta ſunt, nobis annuntiaverunt, & lætæ ad propria redierunt.

XXIX. * *De claudo cui caballus in pedibus vitiatus eſt.*

* *Quæ ſequuntur, in duobus codd. non habentur.*

Nobilis quædam matrona de Burgundionum provincia, dum decreviſſet pergere ad Auguſtam civitatem cauſa orationis, quemdam claudum eleemoſynarium præcepit comitari ſecum: cujus caballum duobus miniſtris ſuis commendavit, ut pedes ejus, ſicuti mos eſt pergentibus, ferro munirent. qui fraudulenter pedes caballi cum clavis vulneraverunt, ne delator eorum in itinere actuum ſuorum pro fidelitate dominæ ſuæ, ſicut ſolitus erat, maneret. Dixeruntque claudo: Caballus tuus claudicat, & ideo hic te neceſſe eſt remanere. Quibus claudus reſpondens dixit: Quamvis caballus claudicet, tamen non conſentio hic me remanere, qui omnia poteſt Deus omnipotens, etiam me valet, ſicuti ſibi placet, ad loca perducere deſtinata. Cumque cum aliis pergere cœpiſſet, ſano & apto caballo ad Auguſtam pervenit. Cumque ibi ad ſepulcrum ſancti Udalrici devotam orationem prolongaret, & firma

Anno Ch. cm lxxiii Julii. iv. fide pro sospitate sua clementiam Dei imploraret, in præsentia multorum sanitati redditus est. Hoc videntes præfati homines qui impedire iter ejus in caballo voluerunt, ceciderunt terra tenus, confitentes clericis ceterisque qui in præsentia aderant, delicta sua, veniam postulantes, quòd eum claudum impedire voluerunt ne perveniret ad locum, ubi Dominus per merita sancti Udalrici eum sanare dignatus est. Et accepta pœnitentia secuti sunt claudum

Nota. sanatum crucem portantem, uterque saxum tantæ magnitudinis portans quantum levare potuit, usque in ecclesiam sanctæ Dei genitricis Mariæ, quæ est sita in civitate: ibique peccata sua lamentabantur multum cum lacrymis veniam postulantes. Cumque hoc signum in præsentia omnium recitatum fuisset, clerici *Te Deum laudamus*, & populi *Kyrie eleison* cantantes gratias, & laudes Deo referebant.

XXX. *De infirmo qui contra voluntatem portantium de lecto exsilivit.*

Quidam homo juvenis, cujusdam filius Comitis, tanta infirmitate est detentus, ut nec in lecto, nisi ab aliis adminiculatus, in aliud se vertere potuisset latus, nec cibum multo tempore valeret accipere, nisi paucis oblatis refocillaretur. Cum verò immani labore fatigaretur, à fidelibus suis in lecto ad sepulcrum sancti Udalrici deductus est, oblationibus oblatis lacrymabiliter ibi misericordiam deprecatus est. Cumque eum in lecto ad sanctam Mariam portare cœpissent, in medietate viæ cœpit rogare portantes ut deponeretur ad ambulandum. qui non credentes eum posse ambulare, noluerunt deponere. Ad portam verò civitatis iterum rogavit ut deponeretur, dicens se posse ambulare. qui iterum ei non consenserunt. Ad gradus verò atrii ecclesiæ cum perveniret, in nomine Dei omnipotentis omnes in commune flagitavit, ut deposito lecto eum ambulare dimitterent. Ipsi verò in fide hæsitantes, petitioni ejus assensum non dederunt. Ille autem ut cognovit infirmitatem ab eo esse separatam, & virtutem nutu Dei concessam, exsilivit de lectulo & inde strenuo gressu ad ecclesiam pervenit, & sospes ad propria rediit.

Hæc pauca prælibata miracula sufficiant studiosis ad bona exempla Lectoribus, ita ut etiam tardis & segnibus nimii nausii fastidium non inculcent. Quomodo si cœpero cuncta beneficia adeuntibus ad sepulcrum sancti Udalrici & inde revertentibus, vel juxta sepulcrum infirmis atque debilibus à Deo concessa singillatim enumerare? nullius adjutorio nisi solius Dei, qui omnia potest, possum perficere. In tantum namque multiplicia sunt, ut sensibilitas humanæ agilitatis dinumerare ea non possit: quia quibusdam post vota devotè peracta illuc cum oblationibus veniendi, statim in laribus suis donata sunt; quibusdam illuc appropinquantibus, quibusdam illuc pervenientibus, quibusdam inde redeuntibus compendiosè adimpleta sunt. Quorum auditus bono rumore non solùm propinquas, verum etiam longè sitas regiones advolavit, quod frequens frequentia adventantium undique populorum sæpissimè manifestat, indicans in istis locis, in suis regionibus multa magnalia Dei per merita sancti Udalrici facta, quorum vera cognitio nos propter nostras necessitates ad ista loca veniendum incitavit. His auditis, eia nos qui inquilini hujus ecclesiæ sumus, & tanti patroni faciem sæpissimè vidimus, & ejus doctrinam, benedictionemque sæpissime accepimus, & in eo optima exempla conspeximus, & nunc in retributionem ejus bonorum operum assidua miracula & diversa signa in liberatione multorum videmus & audimus, cur non expergiscimur, & tædium nostri desidii non deponimus? Eum verò de quo loquimur, quantum Deo donante possumus imitantes, ejus adjutorio iter rectitudinis ineamus, per quod pervenire mereamur ad eum qui in tribus personis in Divinitatis æqualitate unus, incommutabilis, omnipotens Deus permanet sine fine in sæcula sæculorum, amen.

BULLA CANONIZATIONIS S. UDALRICI Episcopi, ad fidem manuscripti exempli restituta.

JOHANNES Episcopus servus servorum Dei, omnibus Archiepiscopis, Episcopis & Abbatibus, in Gallia & Germania commorantibus, salutem in Domino, ac apostolicam benedictionem. Cùm conventus esset factus in palatio Lateranensi pridie Kalendas Februarias, residente Johanne sanctissimo Papa cum Episcopis & Presbyteris, adstantibus Diaconibus & cuncto Clero, surgens reverendissimus LIUTOLFUS Augustæ Episcopus inquit. Domine sanctissime Præsul, si vobis placet, & omnibus Episcopis & Presbyteris hic residentibus, libellus quem præ manibus habeo coram vobis legatur, de vita & miraculis venerabilis Udalrici sanctæ Augustanæ ecclesiæ dudum Episcopi, & quid libitum vobis fuerit decernatur: quia Spiritus-sancti testatur præsentia & congregatio sacerdotum, certum esse quod legimus, quia nec potest veritas nostra mentiri, cujus in Evangelio ista sententia est, *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi & ego sum in medio eorum.* Quod cum ita sit, (nam nec huic tam brevi numero Spiritus-sanctus deest,) quanto magis eum nunc interesse credamus, quando in unum convenit turba Sanctorum? sanctum namque est pro debita veneratione collegium. Cumque perlecta esset Vita prædicti sanctissimi Episcopi, ventum est ad miracula, quæ sive in corpore, sive extra corpus gesta sunt, videlicet cæcos illuminasse, dæmones ab obsessis corporibus effugasse, paralyticos curasse, & quàm plurima alia signa gessisse, quæ nequaquam calamo & atramento illustrata sunt. Quæ omnia lepidâ satis urbanitate expolita recepimus, & communi consilio decrevimus memoriam illius, id est sancti Udalrici Episcopi, affectu piissimo & devotione fidelissima venerandam: quoniam sic adoramus & colimus reliquias Martyrum & Confessorum, ut eum, cujus Martyres & Confessores sunt, adoremus: honoramus servos, ut honor redundet in Dominum qui dixit: *Qui vos recipit, me recipit.* ac perinde nos qui fiduciam nostræ justitiæ non habemus, illorum precibus & meritis apud clementissimum Deum jugiter adjuvemur. Quia divina saluberrima præcepta, & sanctorum canonum ac venerabilium Patrum instabant efficaciter documenta, omnium ecclesiarum Dei pio considerationis intuitu, immo apostolici moderaminis annisu, utilitatum commoditatem, atque firmitatis perficere integritatem, quatenus memoria Udalrici jam præfati venerabilis Episcopi divino cultui dicata exsistat, & in laudibus Dei diutissimè persolvendis semper valeat proficere. Si quis interea (quod non credimus) temerario ausu contra ea quæ ab hac nostra auctoritate piè ac firmiter per hoc privilegium constituta sunt, contraire tentaverit, vel hæc quæ à nobis ad laudem Dei, pro reverentia jam dicti Episcopi, statuta sunt refragari, aut in quoquam transgredi; sciat se auctoritate beati Petri Principis Apostolorum, cujus vel immeriti vices agimus, anathematis vinculo innodatum. At verò qui pio intuitu observator exstiterit, benedictionis gratiam à misericordissimo Domino Deo nostro multipliciter consequatur, & æternæ vitæ participes efficiatur. Scriptum est per manum Stephani Notarii regionarii & Scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in mense Februario, indictione sexta, anno nongentesimo nonagesimo tertio.

Ego JOHANNES sanctæ Romanæ catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ Episcopus, huic decreto à nobis promulgato consensi & subscripsi. JOHANNES Episcopus sanctæ Anagninæ ecclesiæ consensi. BENEDICTUS Episcopus sanctæ Pipernensis ecclesiæ consensi: DOMINICUS Episcopus sanctæ Ferentinæ ecclesiæ consensi. CRESCENTIUS Episcopus sanctæ Sylvæcandidæ ecclesiæ consensi. ANNISO Episcopus sanctæ Cerensis ecclesiæ consensi. BONIZO Archipresbyter & Cardinalis sanctæ Luciæ consensi.

Ann. Chr. cm lxxiii Julii iv.

Benedictus Presbyter & Cardinalis sancti Stephani consensi. Leo Presbyter & Cardinalis sancti Nerei consensi. Johannes Presbyter & Cardinalis sancti Damasi consensi. Leo Presbyter & Cardinalis sancti Sixti consensi. Johannes Presbyter & Cardinalis sanctorum Apostolorum consensi. Johannes Presbyter & Cardinalis Sanctorum quatuor Coronatorum consensi. Johannes Presbyter & Cardinalis sancti Clementis consensi. Crescentius Presbyter & Cardinalis sancti Calixti consensi. Benedictus Archidiaconus, Johannes Diaconus & oblationarius, Benedictus Diaconus, Johannes Diaconus. Hi omnes consenserunt & subscripserunt. Data tertio [a] Kalendas Februarii, per manum Johannis Episcopi sanctæ Nepesinæ ecclesiæ, & Bibliothecarii sanctæ sedis apostolicæ, anno pontificatus domini nostri Johannis sanctissimi xv Papæ octavo, mense dicto, & Indictione sexta.

[a] Hic vel legendum *tertio Nonas*, vel si *tertio Kalendas*, id eo modo intelligendum, quo supra in Notatione 3 pag. 428. ut sensus sit, *tertio die post Kalendas*. Siquidem Synodus habita est *prid. Kal.* & bulla data *in mense Februario*.

PROLOGUS.

Gebehardi Episcopi Augustensis in secundam vitam S. Udalrici.

1. Amantissimi Patris nostri discendæ vitæ desiderio diu multumque suspirans, hanc tandem reperi à quodam illustri viro non inconvenienter quidem compositam: sed ita nominum virorum ac mulierum, villarum etiam confusione fuscatam, ut non solum (si in pace dicere liceret) prudentioribus studium, sed pæne videretur puerile ludibrium. Cujus insuper operis increvit adeò diffusa pluritas, ut potius bellorum eventum, Regum, Cæsarumque historiam, quàm propositum videretur ordinare negotium. Quod nequaquam improbando, vel per hoc mea (quod absit) præferendo dixerim: sed vir sanctæ simplicitatis, & meriti non aliter dictis suis æstimavit accommodari fidem, nisi tot nominum sibi conscisceret velut adstipulationem, nec veritatem subsistentium rerum judicavit plus propriè, quàm facillimè ac simpliciter exprimi posse. Opusculum ergo istud aggredientes, superfluis quibusque postpositis, obscura prolata clariùs & competenter enodare; prolixius verò digesta, quantum congruere videtur, abbreviare contendimus: quatenus lectori compendiosius pateat, quidquid virtutum Christi confessoris scire vel imitari delectat. Schedula utraque præ manibus, quid quis nemine urgente vel improbante deliberare poterit. Sed illud meritò dignitate præstabit quod jam libitina sacravit.

Udalricus nobilis,

INCIPIT VITA.

2. Beatissimi Patris & Domini nostri conversatio si altius ab incunctis ætatis serie quæritur, clarissima Ducum & Comitum Alemanniæ prosapia oriundus exstitisse dignoscitur: quorum licet potentia sæcularis ubertim emineat, religiositatis tamen prærogativa apud religiosos incomparabiliter ac supernè præponderat. Hoc igitur talique religiosæ propaginis surculo succrescente in medium pretiosior palmes, lignum secus decursus aquarum plantandum jam divinum redolens quiddam præmaturæ virtutis spirabat opobalsamum. In baptismate ergo vocabuli sui nomine Udalricus adepto, ignoto quodam clerico superveniente, vagientisque pueri meritum per spiritum deprehendente, femineis etiam uberibus pasci (nihil enim his spectatæ, &c.

PROLOGUS

PROLOGUS

Bernonis Abbatis Augiensis in tertiam vitam S. Udalrici.

1. Reverendissimo Patri Fridebolдо, ac vero sanctæ matris Astæ alumno, Berno * Dei Matris mancipium, cum omni contubernio Augiensium fratrum, summum & indeficiens bonum. Miræ caritatis virtus, ex dulcifluo pectoris tui emanans fonte, id exiguitati meæ injunxit officii, ut libellum de vita ter quaterque beati patroni nostri Udalrici, veraci quidem, sed simpliciori quàm oportuit sermone editum, cultiori stilo reddam luculentum. Pius quidem jubentis affectus est, sed non æquè facilis parentis esse poterit effectus: quippe cùm tarditas ingenii & exteriorum curæ, amaro (ut sic dictum sit) sapore conditæ, me prohibeant tam arduum opus aggredi. Accedit etiam, quod venerandæ memoriæ Gebehardus, qui post beatum virum quartus ejusdem Vindelicæ Augustæ ecclesiam rexit, nulli modernorum Doctorum secundus, idem negotium corrigendi studio attentavit, sed infectum, morte præventus, dereliquit. cui si ipse manum extremam imposuisset, parvitas mea omnino super hoc digitum oti imposuisset. Id ipsum tamen quod composuit, licet eloquii venustatem redoleat, tamen ita verborum ac sententiarum sublimitate se in altum extollit, ut vix aliquis exinde aliquid percipere possit. Alterius verò oratio, etsi rerum veritate subnixa, sic tamen pæne videtur humi jacere, ut quisquis sapientium semel hinc potuerit quiddam gustare, pigeat se ulteriùs ad hanc inclinare. Quocirca, venerande Pater, tibi tuisque placuit hujusmodi onus mihi imponere, ut inter utrosque medius incedens, talem moderato sermone materiam componam, ut ex utraque parte ad se venientes, media caritate constrata, & parvuli lac quod sugant, & fortes valeant invenire cibum quem comedant. Quod ego omnimodis horrerem, nisi scriptum esse scirem: *Melior est obedientia quàm victima.* Nunc verò si data intercessionis tuæ manu, manui meæ ducatum præbere spoponderis, adjunctis tecum beati viri meritis, omnipotentis Verbi, quod aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit disertas, fretus auxilio, obedire tentabo, initium narrandi ab ipsius viri Dei infantia sumens, ac orationis cursum ita ad finem usque perducens, ut nihil de propriis addam, præter exempla antiquorum Patrum, atque sententias sanctarum scripturarum, quæ suo decore solent dictorum seriem venustare. Hoc tamen solum mihimet ex proprio sudore injunxi, ut latius diffusa, modesta brevitate artiùs coerceam; strictiùs digesta, moderata prolixitate dilatem; minus regulariter prolata, ad rectitudinis lineam corrigam. Quæ tamen omnia tui examen judicii exspectant, ut te benigno judice valeant rata consistere. Opto, Pater beatissime, ut in Christo valeas, meique memor semper exsistas.

* al. Bern

a In ms. codice Coloniensi hic sequuntur capitula XLII. Exemplum præ manibus habemus accurata | cum beneficio religiosi viri Vvillelmi Vvlstati quondam Prioris ad S. Pantaleonem.

VITA INCIPIT.

2. Egregius Christi Confessor Udalricus, ex Alamannorum prosapia exstitit oriundus. cujus parentes Hupaldus scilicet ac Teotbirga, ambo quidem secundum sæculi hujus dignitatem clari & nobiles, sed fide atque divina religione multo clariores atque nobiliores, &c.

Ann. Chr. MCLXXXIII. Julii IV.

DE INVENTIONE ET TRANSLATIONE *Corporis S. Udalrici.*

1. ANno Dominicæ Incarnationis MCLXXXIII, Indictione prima, XVI Kal. Julii circa horam nonam, cùm nimius esset æstus, fabrica quædam in valle posita vicinas domos, & inde omnes officinas, tandem claustrum & ecclesiam sancti Udalrici & sanctæ Afræ mira celeritate in favillas redegit, ita ut proxima cœna nec panis ad victum superesset, nec tugurium in quo proxima nocte fratres quiescerent. Dispersi ergo per civitatem fratres, præ nimia afflictione spiritus tædebat eos vivere, donec resumtis viribus, domicilia cœperunt ædificare, in quibus ad divinum servitium & ad cultum religionis peragendum se pro posse receperunt. Sepulcrum etiam beati Udalrici trabibus desuper cadentibus confractum, & à sanctissimo ipsius corpore vacuum inventum est, nisi quòd quatuor tabulæ, sicut solent fieri in loculis mortuorum, aromaticum habentes odorem ibidem repertæ sunt. Unde opinamur, quod in illis reconditum fuisset sacratissimum corpus ejus quando à sæculo decessit. Pro eo igitur quod non est inventum corpus ejus in sepulcro, dubietas magna cœpit oriri, & mæror maximus tenuit animos omnium.

Crypta effoditur.

2. Ex præcepto autem & consilio HARTUIGI [a] Episcopi, quæsitum est corpus beati Udalrici pæne per duas septimanas, & inventa est specus murata quadris lapidibus, & sub illa alia specus murata, minor tamen superiore, & utraque tamen erat vacua. quæ res auxit dubietatem & mærorem, adeo ut plerique dicerent corpus beati Udalrici in illo loco non haberi. Tandem quando placuit sancto Confessori, in anniversaria nocte sancti patris sui Hupaldi voluit revelari, in tertia videlicet specu murata, quæ & minima & sub duabus superioribus erat. Cessatum est igitur usque ad diem sancti Laurentii: in quo ad præceptum memorati Episcopi vocato Præposito sancti Georgii & aliis religiosis, & clausis ecclesiæ janius, inducti sunt biblii & cæmentarii Confessione & flagellis *curati. Per totum igitur diem laboraverunt ut locum mundarent, & lapides quadros admodum magnos de illa magna profunditate ejicerent; & vix imminente nocte opus compleverunt. Quid ibi miraculi Dominus per merita sui Confessoris ostenderit, operæ pretium scribere est. Cùm lapidem quadrum miræ magnitudinis cæmentarii ad superiora funibus traxissent, funibus ruptis lapis ipse ruit super quemdam bonæ indolis adolescentem, nomine Conradum, in inferioribus stantem, & eum ita prostravit, ut jam non solum mortuum, sed etiam per membra & per articulos totum dissipatum & confractum esse crederes. HEINRICUS qui tunc Prior cœnobii erat, & alii Religiosi ad pedes sancti Udalrici in fovea stantes, & psalmis operam dantes, mente consternati sunt, & omne consilium ab eis penitus recessit. Porro viri qui in superioribus stabant, præcipites saltus in foveam dederunt, ut jam non corpori, ut sperabant, sed exanimi & colliso per membra subvenirent. Mira dicturus sum, avulso lapide adolescens quasi in ecstasi vivus inuenitur, ac de terra sublatus sanus & incolumis, cum pausare aliquantulum juberetur, ipse indefessus ad opus rediit, & mærorem gaudio commutavit. Benedictus Deus qui est in sæcula.

* vulgo disciplina.

Miraculum.

3. Ipsa die Episcopus solo pane & aqua contentus, rei exspectabat eventum. Imminente autem nocte purgatis omnibus, & aditu patefacto ad sepulcrum, vocatus venit cum paucis in ecclesiam. Episcopus sacris vestibus indutus, cum magna reverentia nudis pedibus dimissus est in foveam, & ibi stans su-

Corporis detectio

a Hartvigus sedit ab anno 1167 ad annum 1184.

per sanctum sepulcrum, oratu Prioris cœnobii sub anathemate interdixit, ne quis furtim de tantis quippiam subtraheret reliquiis. Inventum est igitur corpus sanctissimi Confessoris super aurum & ropazion pretiosum, cum quibusdam particulis pontificalium induviarum necdum vetustate consumptarum; & in dextro latere ad caput pyxis argentea admodum nitens in sacello holoserico, & in pyxide (ut quidam dicebant) sanguis Domini, & alia sancta continebantur. Inventa est etiam cistella serata ad modum magna, quæ omnia plena erant & referta reliquiis sanctorum. Corpus igitur beati Udalrici cum universis reliquiis ostro involutum, in gestatorio ligneo reclusum est, donec aliud gestatorium cupreum ex toto firmum factum est, in quo sanctissimum corpus diligenter est reconditum, pyxide argentea ad caput posita cum ceteris reliquiis. In ipso sepulcro Episcopus os quoddam de costa sancti Confessoris temerè surripuit, & in frusta comminutum indecenter pro reliquiis marsupio imposuit. Per omnia etiam animo immutatus, valde infestus loco exstitit, & quod reliquiarum sancti Udalrici pro sua voluntate compos exsistere non potuit, congregatione sanctæ Afræ vehementer renitente, persecutionem magnam adversus locum movit. unde & Dominus eum eodem anno vita privavit, sicut in consequentibus parebit.

Anno Chr. CM LXXXIII Julii IV.

Episcopi pœna.

4. Quidam Udalscalci famulus, Præpositi majoris ecclesiæ, qui postmodum Episcopus factus est, à quo & hoc ipsum quod narramus audivimus, vidit beatum Udalricum in visu, quasi turbatum & ira commotum. Cui inquit: O sancte Udalrice, quid causæ exstitit quod sic in mærore & non in vultus tui hilaritate videris? Ad hæc beatus Udalricus: Super Episcopo illo qui os de costa mea arroganter comminuit, & cum aliis reliquiis corporis mei temere & indignè egit, moveor & movebor, & tamdiu divinitati conquerar, donec ipse pœnas exsolvet. Non multo post cùm sanus & incolumis esset, subitò arreptus febribus infra paucos dies defunctus est; & post mortem vitis religiosis sæpius apparuit, exponens quali judicio subderetur, & quibus tormentis afficeretur, pro eo quòd in sanctum Udalricum peccavit, & locum ipsius ac Fratres sæpius infestavit, frequenter monens & rogans, ut ab ipsis indulgentiam consequi posset. Qui fratres intuitu misericordiæ, sicut pro inimicis jubemur orare, sæpius veniam optant, & pro ipso preces fundunt.

5. Libet etiam inserere quod Præposito sancti Georgii in ipsa inventione corporis sanctissimi, ut ipse nobis testatus est, accidit. Dum sibi innotum foret in adjutorio & testimonio esse prædictæ inventioni sancti Confessoris, omni desiderio æstuabat, ut majorem digitum pedis pio quodam subtraheret furto: & fratres sui eodem desiderio laborantes, sacculum holosericum, in quo reconderet easdem reliquias, sibi præstabant. Igitur dimissus in foveam & ruinam passus, suum articulum in pollice pedis, secundum quod ipse sancto Udalrico voluit furto subtrahere, magnum passus dolorem confregit, unde ipse hodie, sicut asserit, debilitatus est. Marsupium etiam quod habuit clam collo dependens, palam amisit, unde adeò verecundatus est, quod pæne doloris oblitus est. Non sunt tamen fraudati à desiderio suo idem Præpositus & venerabiles sui fratres, quia de sacrosanctis cineribus & dentem unum fratres cœnobii sancti Udalrici pro reliquiis contulerunt. Interim longè latèque fama percrebuit corpus sancti Udalrici inventum, & cœperunt exstruere & dedicare ecclesias & altaria in honore ipsius, quibus etiam de sacrosanctis reliquiis, quantum ausi sunt prædicti Fratres cœnobii, intuitu caritatis dispertiti sunt. Concursus etiam tam de longinquis, quàm de vicinis locis tantus factus est, ut dictu sit incredibile[a] &c.

[a] In Chronico Augustano auctore Sigismundo sanctæ Afræ monacho hæc adduntur parte 1 cap. 12 *Anno Incarnationis* M C LXXXVII. *præsentibus Electoribus & Principibus Imperii, ac Metropolitano Moguntinensi, aliisque Episcopis, videlicet* PERCHTOLDO *Archiepiscopo Trevirensi*, UDALSCALCO *Augustensi*, HARMANNO *Monasteriensi*, OTTONE *Arcátensi, qua modò Eysta dicitur, qui diver-*

Anno Ch. cm lxxiii Julii iv. a

6.ᵃ Erat in pago, Uttenbura dicto, temporibus felicis memoriæ Ruperti[a] Abbatis, quidam dæmoniacus, qui universa fratrum commissa in eodem loco commanentium, quodam occulto Dei judicio prædicto Abbati revelabat: siquidem & ipse Abbas quadam potenti virtute imperabat dæmonibus. Quadam ergo die dum prædictus dæmoniacus mitius se haberet, & altera die juxta solitum torqueretur, ille beatus Abbas ubi heri fuerit percunctabatur. At ille: In Orientalem, inquit, regionem properavimus, quemdam de corpore exeuntem, & innumeris obrutum flagitiis excipere volentes: sed Udalricus Augustensis Antistes & Vitus Lucanus qui discurrunt per omnem terram, magnum nobis impedimentum in acquirendis animabus facientes, etiam hunc monachali habitu per quemdam religiosum investientes, nostræ subtraxerunt potestati. Hoc quia piè credenti nihil obest, sed magis fidem & spem in Deum & sanctum ejus auget, in fine signorum quæ uno & eodem anno Dominicæ Incarnationis M C X L V facta sunt, annotavimus, quia & ipsum veraci relatione ab iis qui audierant & viderant agnovimus. De iis ergo quæ dicta vel dicenda sunt, nullus dubietatis anfractus cuiquam in corde resideat, quoniam auditus & visus nos minimè fefellit. &c.

7. Anno Dominicæ Incarnationis M C XLVI, præsidente Abbate Udalscalco, ecclesia beatorum Udalrici & Afræ multis divinæ gratiæ illustrata est beneficiis, pro quibus testimonio non eget nostri styli officium, dum non solum Augustensis provinciæ, sed & totius Germaniæ populi, qui supersunt nostræ ætatis, horum meminerint. De illis ergo pauca narrabimus, ut omnes noverint quàm sacer sit iste locus, in quo tantæ virtutes exuberant, &c.

8. Est verò & alia quasi miraculosa contra prædictos subventio glires, in toto pæne orbe promulgata. Terra namque (quæ sancti Udalrici dici consuevit) in qua sanctum ejus corpus mediantibus sacris vestibus (quæ omnes inconsumptæ, omnique sine læsione cum eo inventæ fuerunt) humatum fuit, si cui fidelium donata, ab eoque dignè ut Sanctorum Dei reliquias decet, venerata fuerit, mox omnes ac si pestem fugientes habitationem relinquunt, & eidem nequaquam deinceps appropinquare audent. Hæc toties ubique terrarum vera esse inventa sunt, ut numerum excedere videantur. Nonnumquam etiam complures proprias relinquere voluerunt habitationes, seu igni cremare, propter maximam prædictorum infestationem animalium, qui prænominata acquisita terra devotè eam venerantes, auxilium Dei omnipotentis per meritum sui Confessoris impetratum sensere, adeò ut eorum deinceps nullus approximare audere visus sit muribus, &c.

CHARTA UDALRICI EPISCOPI AUGUSTANI, qua Campidonensi monasterio eligendi Abbatis libertatem restituit.

OMnibus spem vitæ gerentibus, & adhuc in posterum nascentibus notum sit, quod primo Ortone principatum regni procurante, sanctissimæ memoriæ Vodalricus Augustensis civitatis episcopus, Campidonensis monasterii ovile de manu prædicti Principis suscepit, & ad ipsum, non avaritiæ vel austeritatis causâ, sed pro augendo sanctæ Mariæ servitio, paterna provisione procuravit. Per id tempus duobus electis fratribus in eodem monasterio militantibus vir venerabilis sui laboris pondus commendans, Moysen legiferum vatem imitatus est, qui frequentiâ populi fatigatus, Aaron & Hur adju-

sa altaria consecraverunt, & Ottone Frisingensi, qui capellam sancti Bartholomæi consecravit, positum est corpus sancti viri in eo loco, qui nunc colitur.

a Rupertus electus anno 1104, præfuit ad annum 1145, quem Uttenburani nostri ut sanctum habent, tametsi de eo sit tantùm anniversarium sollemne. In brevi chronico ad cyclos paschales: *Anno M C X L V obiit digna memoria Rupertus confessor, miraculorum & in corpore, & extra magnificus operator, Abbas loci hujus annis X L, VII Id. Novemb. ordinatus, vitâ vivens centum viginti ferme annorum. Huic successit Isingrinus Abbas.* Et in Kalendario XVIII Kal. Septemb. *obiit pia memoria Abbas Rupertus, totius loci pater egregius, miraculorum operator insignis.*

torio sublevatus. In eadem vice sanctus Vodalricus unum nomen habentem LIUTERICH infra claustrum fratribus Deo servientibus Decanum & Magistrum fieri destinabat: alterum IRMINHART vocatum in præpositura sæcularis negotii desudare præcipiebat. Huic Irminhardo in exterioribus rebus prudenter conversanti, & dignis meritis suis bonam famam in contiguis partibus & in Regis foribus promerenti, placuit ut aliquod remedium suæ animæ præpararet, & ut in honore Dei basilicam fundotenus construeret. quam ut mente disposuit, Dei adjutorio & optimi Episcopi consilio operis expletione perpetravit, & hanc ipsam ecclesiam in pomerio fratrum honorificè constructam Deo dignus Vodalricus Episcopus in honore sanctæ Crucis & sancti Herasmi & sancti Nicolai confessoris VII Idus Maii dedicavit, & coram multitudine Cleri & populi episcopali sententia decrevit, ut unus ex fratribus, qui in regulari vita, morum excellentiâ dignus fuisset, eamdem ecclesiam quotidiano obsequio provideret, & quotidie sui videlicet Episcopi annonam de cellario fratrum pleniter acciperet; dedicatoque altari vir sanctus, omni pietate circumsæptus, in legitimam dotem unum mansum in *Ivonsngevve*, & dimidium in Lietenbere, & tertiam partem in *Hemirtsugen* donans, & adhuc ex tali paupertate ecclesiam non posse procurari existimans, unum mancipium, quod vocabatur, *Matelbreth*, cum novali quod primus ex viridi silva in monte *Chnebez* cœpit, adjunctâ manu SALECHONIS advocati in hoc altare contradidit. Dehinc sacerdotali veste indutus, coram populo publicè dixit: Si qua persona huic ecclesiæ vel altari aliquid horum, quæ dedimus, abstrahat, huic æternæ vitæ januam intrare non liceat, & ab hac luce sequestretur, quam in conspectu Dei omnis justus feliciter contuetur. ANN. CHR. CM LXXIII JULII IV

NOMINA EPISCOPORUM AUGUSTÆ civitatis.

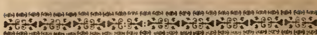
I. ZOzimus. *Aliquis recentiori manu præposuit*, S. Dionysius martyr.
II. Perevvelf,
III. Tagepertus,
IV. Manno
V. Vvicho
VI. Pricho
VII. Zeizzo
VIII. Marchman
IX. Vvichterpus
X. Tozzo
XI. Simpertus
XII. Hanto
XIII. Nidger
XIV. Odalman
XV. Vvigger
XVI. Lanto
XVII. Adalpero
XVIII. Hilrine
XIX. S. Oudalricus
XX. Heinricus
XXI. Euticus
XXII. Liutolth
XXIII. Gebehart
XXIV. Sigefridus.
XXV. Pruno
XXVI. Eberhardus
XXVII. Heinricus
XXVIII. Embrico. Hic primo ordinationis suæ anno, qui est ab incarnatione Domini M LXIV, datis ab antecessore ejus L talentis, ecclesiam sanctæ Afræ à fundamentis destruxit; & repertum est corpus sanctæ Europæ in plumbeo sarcophago prid. Kal. Maii: corpus verò sanctæ Afræ in lapideo sarcophago miræ magnitudinis integrum, & quodam cæmento obductum repertum est IV Nonas ejusdem mensis.

Hactenus prima manus: quæ sequuntur, secunda manu adjecta sunt.

XXIX. Sigefridus
XXX. Hermannus
XXXI. Vvaltherus
XXXII. Kondradus
XXXIII. Hartvvicus
XXXIV. Oudalschalcus
XXXV. Hartvvicus
XXXVI. Sifridus
XXXVII. Syboto
XXXVIII. Hartmanus
XXXIX. Sifridus
XL. Vvolfardus
XLI. Degenhardus
XLII. Fridericus

Confer ea quæ de Episcopis Augustanis dicta sunt, tum in observationibus præviis num. 7, tum ad Vitæ cap. 1. Dionysium ex catalogo Episcoporum Augustensium expungit Velserus in Notis ad conversionem sanctæ Afræ sub finem.

Ann. Ch. CM LXXIV.

DE RATHERIO EPISCOPO VERONENSI.

I. *ETSI* RATHERIUS *inter Scriptores sæculi decimi potiùs, quàm inter Sanctos locum habere mereatur; quia tamen rerum sui temporis pars magna fuit, ejus Elogium hoc loco referimus, ut, quoad fieri potest, minimum desit ad illustrandam istius sæculi historiam. Ipsius itaque facta ex variis illius ævi auctoribus, pro more nostro, depromemus, præcipuè ex ipsomet Ratherio, & ex Folcuino Chronographo Laubiensi, tametsi infensi in eum animi fuisse videatur. Sic verò iste Ratherii gesta ordiatur in cap. 19.*

Spicil. tom 6. pag. 563.

2. Floruerunt his temporibus apud nos studia litterarum: quibus ediscendis operam dantes opinatissimi fuerunt SCAMINUS, THEODUINUS, & perspicacissimus horum RATHERIUS. qui videlicet Ratherius partibus Hilduini favens (*is de Episcopatu Leodicensi cum Richario contendebat*) illi inseparabiliter adhæsit. Hilduinus enim fraudatus Leodicensi Episcopatu ab Hugone Rege Italiæ, apud quem fecerat confugium, usu stipendiario promeruerat Veronense Episcopium, promisso Regis manente, quod ubi illum altiùs promovendi emergeret tempus, Ratherius Veronensibus daretur Episcopus. quod quomodo factum sit, vel quantas in Episcopatu illo pertulerit adversitates, ex ipsius scripto lector melius cognoscere poterit, in epistola quam summo Pontifici & universali Papæ conquerens de his hujusmodi scripsit, *Summo, &c.*

Ratherius Laubiensis monachus doctus,

fit Veronensis Episcopus.

3. *Ratherii in sede Veronensi institutio ad annum* CMXXVIII *refertur à Sigeberto, à quo* vir miræ simplicitatis, sed experientiâ liberalium artium nominatus *dicitur: & à Liutprando* ob religionem, septemque liberalium artium peritiam Veronæ Episcopus *creatus. Modum quo hæc creatio facta est, ipse describit in epistola ad Iohannem* XII. *Quippe* Notgero faustæ recordationis, *inquit*, Episcopo meliora (ut remur) petente, datum est episcopium meo domino Hilduino jure stipendiario, promisso Regis, qui me tunc oppido (ut credebatur) diligebat manente, quod ubi illum altiùs promovendi locus emergeret, ego petentibus darer Episcopus. Inthronizato Mediolani eo, ut se instabilitas mundanæ sæpe continet volubilitatis, longè aliter atque promiserat, Regi placuit, cupienti potiùs (ut fama erat) unum è tribus; aut Aquitanum, aut quemdam GARAFRIDUM, aut MANASSEM Arelatensem Archiepiscopum, citra jus licet canonum. Inter agendum revertor à Romana sede, peracta legatione, ferens pallium pro jam dicto domino meo actum cum archiepiscopali pallio. Allatæ cum his sunt & litteræ domini Papæ tunc temporis Johannis gloriosæ indolis, quibus continebantur preces ejusdem totiusque Romanæ ecclesiæ, uti ego Veronensibus daret Episcopus. Displicuit hoc non parum Regi contraria molienti: sed obtinuit deprecatio apostolica, instante rogando meo jam dicto cum primoribus regni domino. Ego semivivus pæne jacebam infirmus: persuasum est Regi, puto, à me diligentibus, quòd non evaderem. Hac spe pellectus consensit, satisfacere gestiens tam domino Papæ, quàm ceteris, quos inconveniens videbatur offendere rogantes. Evasi, ordinatus sum ego: iratissimus redditur ille, juravit per Deum, nec est mentitus, quod diebus vitæ suæ de ipsa ordinatione non essem gavisurus. *Hac tota series ordinationis Ratherianæ, primaque illius fortunæ ac vexationis occasio. Hic notare juvat, non tam Hugone (ut scribunt Folcuinus*

Liutp. lib. 3 cap. 11.

& Sigebertus) quam Johanne XI *agente Ratherium fuisse creatum Episcopum: cùm Hugo ipsi perpetuo adversatus sit contra promissum. Deinde hanc creationem non anno* CM XXVIII, *ut Sigeberto placet, contigisse, sed sub annum* CM XXXI, *quo Iohannes* XI *pontificatum adeptus est in annos* V. *Pergit Ratherius describere vexationes sibi ab Hugone Rege illatas.* ANN. CH. CM LXXIV.

4. Misit ergo in pitaciolo certam quantitatem stipendii, quod tenerem de rebus ecclesiæ: de ceteris exigens jusjurandum, ut diebus suis filiique sui LOTHARII amplius non requirerem. Ego intelligens quanta absurditas hoc consequeretur, non consensi. Quid magis? Adhibuit undique persecutores & adversarios, qui aut deterrerent me ut effugerem, aut irritarent ut in illum excederem, & ut expellendi me inveniret occasionem. Nactus est: cepit me, retrusit in custodiam in quadam Papiæ * turricula, non dico sine mei culpa, sed citra legem ita hæc egit, & sine audientia. Duobus annis & dimidio, nisi fallit recordatio, priorem pertuli persecutionem, & totidem carcerulæ supplicium. Sed cùm per Dei misericordiam ego quidem eo invito fuissem liberatus, ille verò per Dei justitiam regnandi honore privatus, sedit animo illum adire, ejusque calamitatem omnibus diebus obsequio solari. *Hugonis abjectio contigit anno* CM XXXIII. *Sed ecce nova rursus Ratherii vexationes.*

Multa patitur ab Hugone.

* Pavia.

5. Veniebam, *inquit ille, scilicet ad Hugonem:* comprehendit me BERENGARIUS *Hugonis amulus*, instinctu Manassæ sanctissimi (*sic ironicè loquitur*) Archiepiscopi, & qui jure locum obtinebat Ambrosii. Tribus & semis mensibus sub custodia retentus, indeque emissus, Veronamque perductus, & à Milone dolo receptus, (*is Ratherio ejecto subintrusus*) ut scilicet Manassem expelleret, ne pœnitentia ductus juvaret quem plurimùm (ut ferunt) nocuerat avunculum Regem, *scilicet Hugonem, cu us Manasses consanguineus erat.* Quod martyrium versutiis ejusdem Milonis per biennium pertulerim, satagam si referre historiam puteris. Summam tantummodo ut brevissimè comprehendam, omnes clericos, milites, colonos, & famulos, ipso contra me patrocinante, non Synodum agere, non capitulo clericorum interesse, non aliquid quod emendandum esset audebam solummodo commemorare, statuere quidlibet vel destituere; nusquam aliquid quod scite vellet loqui poteram, quod non continuo sciret. Hoc adeo processit, ut quadam die dum Ordines ecclesiasticos agerem, Archidiaconus cum omni clero exiens, me solum in ecclesia relinqueret, & alteram sibi contra me vindicaret. Et ô tempora, ô mores, ô legis canonicæ publica conjuratio! Arelatensis Archiepiscopus *Manasses* tendens insidias Veronensi Episcopo, consecravit Episcopum quemdam suæ diœcesis in titulo ecclesiæ Veronensis. *Et relatis contra hoc factum canonum sanctionibus:* Sed hæc ad illos, *inquit*, qui unius sedis sunt Archiepiscopi. cui verò quinque licet episcopiis præesse, nullique prodesse, quid poterit non licere? *His verbis tangit Manassen Arelatensem Archiepiscopum, qui favente Hugone Rege & Vuilla ejus uxore, in Italia varios Episcopatus invaserat. Tum subdit Ratherius.* Horum vero omnium cùm incentor Milo esset & auctor, mei tamen & videri & dici ambiebat advocatus & tutor. Itaque callidissimè me affligebat, ut rarissimus esset in regno, qui non æstimaret amicissimum eum esse mihi omnino. Ego verò miser eram diebus noctibusque, ira confectus & anxius, ut tæderet me vitæ meæ, & mallem in Vualberti, ut quondam, turricula, quàm sedere in Veronensi cathedra: esurire sub Hugone, quàm epulari cum Milone.

item à Milone.

6. Biennio & hoc tolerato, gravissimo omnium, quas antea & pòst pertuli, miseriarum carcere, dum ad vespertinalem pergerem synaxim, affuit missus domini Regis Lotharii præcipientis, ut urbe decedens darem locum Manassæ sedem meam invadendi: adjiciens amicale satis consilium, melius scilicet esse ut secederem, quàm Milonis dolo aut exmembrarer, aut interficerer, aut (quod levius his multo, sed gravissimum mihi esset futurum)

Verona decedit.

Anno Chr. CM LXXIV.

comprehensus, quò minime vellem abducerer .... Feci jussus quod antea libentissimè fecissem injussus, nisi interdixisset quod ait in Evangelio de mercenario Dominus: sed non potui agere impune. Lupi illi gregem non quærebant invadere, sed pastorem: persecutusque in una civitate, fugere potui in aliam.

In Provinciam & Laubias secedit.

7. *Tunc temporis Ratherius concessit in Provinciam, & quidem sub annum* C M X L I. *ubi cujusdam viri nobilissimi filium, nomine Rostagnum, litteris informavit, atque ob istud officium Episcopatu in illis partibus honoratus est, ut ex Folcuino inferiùs ostendemus. Verùm Laubiensem secessum huic Episcopatui præferens, adiit Richarium Leodicensem Episcopum:* à quo favorabiliter receptus, Laubiis est habitare permissus. *Interim, mortuo paullo post Lothario, Ratherius in curiam ab Ottone M. advocatur, ut Brunonem, futurum Coloniensem Episcopum, erudiret. Post obitum denique Faraberti Leodicensis Episcopi, isti ecclesiæ* in emolumentum magisterii, *ut scribit Folcuinus,* magnâ Brunonis instantiâ Ratherius est incardinatus *anno* C M L I I I. *quo etiam anno Bruno sedi Coloniensi admotus est. Sed tandem post biennium hac dignitate cedere coactus est Ratherius ob turbas Balderici, qui eam demum factione validiori obtinuit. Hæc fusiùs postea explicanda inserere huic loco visum est ad illustrandam seriem eorum, quæ Ratherio acciderunt: quæ autem inde consecuta sint, ex prædicta ipsius ad Iohannem* X I I *epistola audiamus.*

Papam appellat.

8. Interjecto dehinc tempore cùm gloriosissimus atque piissimus, cunctoque celebratissimus orbe Rex noster *Otto M.* Italiam introisset, affui cum ejus clarissimo filio, tentans, si daretur optio, ut meo restituerer loco. Sed impedivit quòd alterum illic institutum Rex invenit, Milonis scilicet nepotulum: ne difficile sit conjectare, cujusce rei causâ tanta mihi intulerit mala. Cui quidem Manasses sedem vendiderat: sed fautores ejusmodi ordinationis licentiam se accepisse gloriantur ab apostolatu vestræ dominationis. Cedere igitur tam apostolicæ vestræ auctoritati, quàm illius regali majestati, quàm reprehendere si quid decevisset tutius fore credens, statueram carceribus & exsiliis per Dei misericordiam exemptus solitudinem monasterii petere, & ibi exspectare Deum .... Sed rursum cogitans in quali ordine illic quoque deberem esse, Episcopi scilicet an Presbyteri, an alterius, an nullius ordinis ..... veridicoque pòst & hoc insperato percipiens relatu, mihi ab æmulis quædam objici, pro quibus non vi, sed jure, ministerio sacerdotali me asserant privari; verens ne hæc mei cessio vel patientia alicujus alterius, præsentis scilicet aut futuri, fiat depositio à dignitate propria ..... ad pedes apostolatus vestri me prosterno, & quis è nobis duobus .... Episcopus sit, audire cupio. Si ego: Veronensis ergo. Si ille: repulsio mea non furtiva esse debet, sed publica .... Coram apostolatu vestræ sedis ad certamen canonicum provoco, eo etiam (si vestræ dominationi placet) tenore, ut sive pro me, sive pro illo lex obtinuerit, episcopium cui vobis visum fuerit tribuatis, tantùm in Domino. Præesse enim ulteriùs non concupisco, si prodesse, ut antea, nulli valeo .... Verùm, ut in breviloquio comprehendam quod opto, aut Veronensium esse convincar, aut nequaquam Episcopus. Universalem namque me Præsulem esse non consequitur ullatenus, & tædet me in hoc vel errare, vel errandi aliis causas præbere diutius.

9. *Quis sit Iohannes iste, ad quem hæc Ratherii epistola scripta est, intelligere licet tum ex eo quod initio dicit, se tunc omni calamitatum genere* per annos jam viginti *fatigatum*, ad otas senectutis *pervenisse: tum ex eo quod in Italiam ait se revertisse cum filio Regis sui, scilicet Ottonis, cum* hic Italiam introisset. *Ratherius verò sub annum* C M X X X I I *factus Episcopus, parvo tempore absque vexationibus fuit. Otto prima vice Italiam adiit anno* C M L I. *Non ergo ante hunc annum ista epistola scripta est. Cùm autem nullus Pontifex Iohannes nomine occurrat ante annum* C M L V, *qui Iohannis* X I I *primus fuit; hinc eam epistolam Iohanni* X I I *inscriptam fuisse evincimus, non autem Iohanni* XIII, *qui anno* CM LXV *sedere*

dere cœpit, quo tempore jam præcesserant anni fere triginta, non tantum viginti, à primis Ratherii procellis. Eòdem spectant alia e usdem epistola, nempe secunda, Domino sanctæ Romanæ sedis, quicumque est, apostolico & universo Senatui, *contra Milonis invasionem, data* Kal. Augusti. *Ex his verbis*, quicumque est Apostolico, *innuitur tunc dubium fuisse Pontificem. adeoque existimo hanc epistolam annum ad* CM LXIII *referendam esse, cùm exauctorato per Ottonem Iohanne* XII *Leo intrusus est in sedem Romanam. Quarta ejusdem argumenti epistola directa est* dominis Patribus & reverendissimis compræsulibus per universam Italiam, Galliam, atque Germaniam in Domino constitutis. *Encyclica est hæc epistola, qua* Concilium *appellat. Et re quidem vera in sedem suam* præcepto Apostolici, qui tunc Romanæ præerat sedi, & judicio Episcoporum synodaliter *restitutum se fuisse asserit ipse in Itinerario suo, quem locum fusiùs postea referemus num.* 14. In Synodo Papiensi *se proclamatum fuisse Episcopum Veronensem ait in libro Apologetico. Nunc quadam brevius, quàm par erat, superiùs ad consequentiam dictorum & eventorum delibata, accuratiùs expendere juvat.* — ANNO CHR. CM LXXIV. — pag. 232

10. *Et primo quidem duplicem Ratherii Laubias secessum distinguere necesse est, unum sub annum* CM XLI *cùm relictâ (ut diximus) Provinciâ in Laubiense monasterium receptus est, favente Richario Episcopo Leodicensi post annos duodecim factus Episcopus istius ecclesiæ post Farabertum. Deinde sede ista cedere compulsus, de Veronensis restitutione cogitavit, idque assecutus est gratiâ & patrocinio Ottonis M. & Brunonis ejus fratris, cujus is præceptor exstitit, teste Folcuino. Restitutio hæc post biennium ab ejus è sede Leodicensi ejectione contigit, teste Folcuino, cujus verba num. 13 adducemus, ac proinde sub annum* CM LVII. *nam Baldericus Leodicensem cathedram quietè possedit ab anno* CM LVI, *ut in Spicilegii tomo 6 pag. 514 legitur, & apud Sigebertum in Chronico.* — Laubias bis redit. — Episcopus Leodicensis quo anno.

11. *Antequam ad cathedram Leodicensem Ratherius esset designatus, in curiam ab Ottone M. evocatus est ad erudiendum Brunonem, quod ejus benevolentiam sibi conciliavit. Id ex Folcuini cap. 22. sic accipe.* Otto tunc potentissimus Austrasiis & subactæ Italiæ imperitabat: cujus frater Bruno, unicum & singulare in Christi Ecclesia decus futurum, velut pretiosissimus lapis, multiplicibus Philosophorum poliebatur argumentis. Advocatur Ratherius, & habetur inter palatinos Philosophos primus. Quid multa? non destitit, donec regiam illam & mirificam indolem in omnibus disciplinis perspicacissimam reddidit & perfectam. *Hæc aliquot annis ante Brunonis episcopalem dignitatem accidêre, atque adeo antequam Otto* Italiæ subactæ imperitaret: *quod tamen anticipato ei tribuit hoc loco Folcuinus. Quantâ exinde benevolentiâ Ratherium Bruno complexus sit, ex Rotgero hujus encomiaste discimus in cap.* 4. — Brunonis præceptor.

12. Ratherius Veronæ, quæ civitas est Italiæ, ordinatus Præsul, cùm ex quadam levi suspicione, ut mos est gentis illius, ab honore sedis illius esset expulsus, Leodiensi cathedræ vacanti magnâ ejus, *id est Brunonis*, industriâ secundùm statuta canonum incardinatus est. Quod quidem propter abundantem doctrinam & eloquentiam copiosam, quâ inter sapientissimos florere visus est, non eidem ecclesiæ solum cui præfuit, sed & multis aliis circumquaque valde proficuum fore putatum est: simul quia in illis partibus per zelum & contentionem, unde fieri solet inconstantia & omne opus pravum, quidam etiam Sacerdotes Domini plerumque (quod dictu nefas est) terrenæ plus justo confisi potentiæ, populum imperitum scandalizabant: sæpe dictus dominus Bruno Coloniensis Archiepiscopus, cui jam totius regni dispensandi cura imminebat, ratus id, quod verum fuit, hunc ejectum ante hac & neglectum, hoc tanto beneficio ad illud fidei & veritatis fœdus adduci, ut à nemine posset reduci, ita demum os loquentium iniqua obstruere posse credidit, si nulla occasio scandali posset in eorum Episcopo reperiri. Sed ad suam perniciem pars sinistra prævaluit. Quid multa? erratum est, sævitum est, nec — Leodiensi ecclesiæ imponitur. — iterum rejectus.

ANN. CH. CM LXXIV. cessatum est, donec expulsione ejus crudelitati suæ & nequitiæ satisfacerent. Ablata est omnis spes restitutionis ejus. Conspiratio enim gravissima facta est, quæ, nisi & hic penitus amoveretur, & eumdem locum Baldricus, qui erat de magnatum terræ illius prosapia oriundus, subrogaretur, sedari non posse visa est. Cessit igitur ne vinceretur à malo, sed vinceret in bono malum: cessit adversantium voluntati, ut suo eos gladio jugularet: sibi obstricti sunt sacramentorum fide spontanei, ut si accipere mererentur Episcopum quem petebant, invicta exinde firmitate auctoritatem Ecclesiæ & jus Imperatorium tuerentur. At ne quid in hujusmodi negotio imperfectum restaret, quod curiosis alienarum rerum investigatoribus scrupulum commoveret; cum Imperatore germano suo id effecit, ut Ratherio Episcopo, bis jam destituto, antiqua sedes Veronensis ecclesiæ redderetur.

Veronæ restituitur.

13. *Rem iisdem, atque Rotgerus, verbis commemorat Folcuinus Chronographus Laubiensis in cap. 23. ex Rotgero, an Rotgerus ab ipso acceperit, incertum. Audiendus idem Folcuinus ex cap. 24, ubi commemorata Leodicensium in Ratherium conspiratione ad* Nativitatem Domini *factam, ejusdemque discessione, hac infit.* Exacto igitur in hac destitutione sua Ratherius fermè biennio, deficiente ab eo militari copia, Italiam revertitur: ac ne quid in ejusmodi negotio imperfectum restaret, quod curiosis alienarum rerum investigatoribus scrupulum commoveret; cum Imperatore germano suo prædictus Bruno id effecit, ut eidem jam bis destituto antiqua sedes Veronensis ecclesiæ restitueretur. Scripsit per idem tempus librum, quem appellavit PHRENESIM, eo quod quasi phreneticus nimis austerè & ultra modum in Baldricum inveheretur. Scripsit & alium, quem appellavit PERPENDICULUM, necnon & alium quem appellavit SYRMAM, in quo in eumdem Baldricum invehitur, pervasorem (ut ipse nominat) suum. *Primum opusculum (ni fallor) desideratur: duo sequentia exstant cum aliis in Spicilegii tomo 6. Unum inscribitur* volumen perpendiculorum, *seu* de contemtu canonum ad Humbertum Parmensem Episcopum, *pag. 161, divisum in duas partes: alterum*, Conclusio deliberativa Leodici acta, sive Clymax syrmatis *pag. 194. De triplici sua ejectione ipse lusit hoc versu:*

Veronæ Præsul; sed ter Ratherius exsul.

Tertio appetitur.

14. *Restitutus tertiùm usque Ratherius in sedem Veronensem, iterum procellas à suis clericis patitur. Eas declarat cum in libello de sua discordia pag. 217, tum in suo Romano Itinerario pag. 265. in quo hæc verba.* Omittam quippe ter me contra canones exsulatum, millies injuriatum, episcopium mihi inlegaliter ademptum, alium super me adulterum adductum receptum. Iterum eo misericordiâ piissimi Cæsaris, præcepto Apostolici, qui tunc Romanæ præerat sedi, judicio Episcoporum synodaliter restitutum, ab eodem invasore (vobis non penitus tantùm ignaris, neque eidem contrariis, ut mille non defuerint, qui vos pæne omnes nedum consensisse, hoc crediderint machinasse) postea comprehensum, pulsum, injuriatum, exspoliatum, custodiæ mancipatum. *Quæ fuerint istius divortii causæ, exponit ipse in duobus libellis mox laudatis. Ex priori patet eam potissimum fuisse causam, quod Clericorum suorum*

pag. 219. *intemperantiam graviter objurgaret.* Te ergo, *inquit*, contra legem Dei faciente, ego qui ad te corrigendum à Deo sum institutus, non debeo saltem latrare? Te consuetudinem illorum, quos inermus sine dubio detinet, statutis illorum qui cum Deo in cælis consistunt præferente, ego neque ausus sim saltem mutire? Quid ergo faciam, dum cum quibusdam miseris mihi te quoque dicetur præsente: Non ascendistis ex adverso, & neque opposuistis murum pro domo Israël &c. *Deinde addit, occasionem hujusmodi rixandi ortam esse etiam ex epistola ad Hubertum Parmensem Episcopum directa, in qua quædam suis clericis* non vi tamen sequenda, *sed* ratione perpendenda *proponebat. Et*

pag. 221. *infra.* Monstravi illis auctoritatem canonicam, illi contrà consuetudinem

usitatam... Per omnes sanè sermones, quos populo Quadragesimâ istâ feci, monere mecum omnes non destiti, ut tedire non differremus ad pacem, sed quam prô dolor numquam tenuimus, Christi. *Addit se beneficiis suis eorum perfidiam auxisse, cùm ablata ecclesiæ suæ restituit, faciens de quibusdam insuper scriptum quoddam, quod nominant* judicatum, id est decretum, pauperioribus clericis ejusdem ecclesiæ, non ut ipsi fideliores, sed in servitio Domini promptiores, & cessante paupertatis occasione studiosiores in Domini diebus ac noctibus fierent servitute. *In sequenti libello Apologetico significat se accusatum, quod ecclesiæ suæ facultates impendisset instaurandis ecclesiis, quæ passim aut incendio paganorum, aut incuria pseudoepiscoporum dirutæ fuerant: ad idque opus duas ex quatuor bonorum ecclesiæ partibus*, portione clericorum victuque Pontificibus delegato exceptis, *insumsisset, cum nec* fames *pauperes* opprimeret, & plures essent qui alere valerent, *quàm qui* eleemosynaliter ali indigerent. — Ann. Ch. CM LXXIV. pag. 223. pag. 224. pag. 229.

15 *Quo tempore illa discordia contigerit, intelligimus ex dictis, nempe post obitum Iohannis* XII, *cujus jussu restitutus fuerat: ac proinde post annum* CM LXIV. *Demum cùm Ratherio quieto esse non liceret; Laubias reversus est Folcuino Abbate, qui Chronicon monasterii sui scripsit. Quo in statu res Laubienses tunc essent, ex eodem Folcuino sic accipe. Baldrico Leodicensi Episcopo mortuo, quod anno* CM LIX *contigit*, Euracrus ex Bonna Decanus Brunone concedente efficitur Episcopus, vir ingenuarum artium litteratus. Hic ALETRANNUM undecumque doctissimum, & in lege Dei exercitatum, ac eloquentem, volentibus omnibus Lobiis præfecit Abbatem: ubi ita vixit, ut servum decuit Domini. Nam cùm ante eum permissa Fratribus rerum peculiarium & tricliniorum sollummodo impunitate, de cetero honestè quidem & in commune viveretur; hic quomodo instructus fuit; omnia ad Regulam correxit: ad cujus supplementum domnus Euracrus juvit plurimum.... Hac diu desiderata pace jam tandem serò potita, citissime ecclesia nostra est destituta. Nam domnus Bruno, in quem rei summa recumbebat, diem clausit VI Idus Octobris: & domnus Abbas, postquam bienni paralysi dissolutus est, postque quinquennium quàm præesse cœperat, in magna spe futuræ gloriæ defunctus est III Nonas Novembris, anno uterque DCCCC LXV dominicæ Incarnationis. Post hæc domnus Euracrus Folcuinum vere peccatorem, (*sic ipse de se sentit*) sed & ætate juvenem Lobiensibus præfecit Abbatem... Ratherius adhuc Veronæ erat: qui pertæsus civium insolentiâ, simulque suspectam habens innatam illis & peculiarem perfidiam, de reditu cogitabat, proponens illud, quòd in aliena patria, sæpe quidem bene vivitur, sed male moritur. Mittit igitur ad Abbatem *Folcuinum* librum, quem prætitulavit, CONFLICTUM DUORUM, pro eo quod in eodem disputans, utrum reverteretur necne, anxius fluctuaret: simul & rogans, ut mitterentur ei equi & comites, quo expeditius ad eos iter accelerare posset. Factum est, missum est. venit ille, afferens secum auri & argenti non dicam pondera, sed (ut ipsius verbis utar) massas & acervos: ex quibus à Hlothario Rege est mercatus sancti Amandi abbatiam. qua vix una nocte potitus, eam (ut erat miræ levitatis vir) derelinquens, Alnam revertitur villam, quam munificentiâ domni Episcopi promeruerat. Inde quoque simili modo monasterium, quod Altum-montem nominant, dato magno pretio comparavit: ubi quidquid præcipuum sibi in ornamentis & vestimentis ecclesiasticis fuerat, quæque antea ipse ecclesiæ nostræ largitus fuerat, sed postea resumpserat, facta donatione congessit. Hoc quoque derelicto Alnam denuo revertitur. Dederat autem ei & Abbas consensu Fratrum villas Stratam, & Gosiniacus, & abbatiolam sancti Ursmari, & aliam, quam Vvaslare-monasterium vocant. Sed ipse locum nostrum semper exsecrans, Abbati insidias machinabatur, instigantibus eum ad hoc nonnullis. Quid multis moror? ad hoc res evenit, ut Abbas cederet loco, sciens sic — Laubiensis monasterii status. Ratherius eo se recipit. Ut se gesserit.

ANN. CH. CM LXXIV. quoque Episcopum velle. Nam de eo nihil nostrum aliud est dicere. Ratherius ut ostenderet prioris inimicitiæ causas, locum invadit: & metuens Abbatis animositatem, simulque cognationem ejus, quæ non erat infima, claustrum in modum castelli cingit. Quid plura? annus ille sic ductus est, usque dum defunctus est EVACRUS Episcopus, *quod anno* CM LXXI *accidit*, & in loco ejus NOTKERUS successit. cujus animi dotes & virtutum summam si pergam dicere, quoniam adhuc superest, adulari videbor. Unum pro certo dicendum est, quòd vir sit, in quem Spiritus Dei donum singulare contulit veritatis & fidei. Qui nolens primordia sua levia aut præcipitata haberi, evocatis Abbatibus Vverinfredo videlicet à Stablaus, & Heriberto ab Andagino *seu sancti Huberti*, cum aliquibus Fratribus primùm conspirationis exordia quærit, inventa trutinat & discutit, discussa demum judicio utitur. Ubi perspexit omnia esse frivola, Fratres Abbati reconciliavit, ipsum restituit. Ratherius Alnam revertitur: ubi uterque, ipse videlicet & Abbas, sibi reconciliatus de reliquo deguit. qui postea apud Namucum, cùm ibi fortè cum Comite moraretur, vita decessit. Cujus corpus ad nos delatum, pontificalibus exsequiis sollemniter celebratis, honorificè est tumulatum in ecclesia sancti Ursmari ad partem aquilonarem. *Ecclesia hæc est locus cæmeterii Laubiensis, modò parœcialis, ubi omnes istius cœnobii viri illustres sepulti sunt, in valle sita, ad cujus pedes stat monasterium ad Sabim. Ratherii obitus anno* CM LXXIV *contigit, teste Sigeberto. Epitaphium ipse suum uno hoc versiculo composuit:*

Moritur.

Conculcate pedes hominum sal infatuatum.

Ab objectis purgatus.

16. *Hæc omnia retuli continenter, ut lector intelligat simultates, quas Ratherius cum Folcuino Abbate & chronographo habuit. Hinc enim non levis suspicio est, Folcuinum, quantumvis modestè loqui videatur, infenso in Ratherium fuisse animo; nec leviter ei fidem adhibendam, cum sentit Ratherium Abbatiam sancti Amandi, deinde Altum-montem dato pretio acquisiisse. quod sanè non facilè crediderim. Ex aliis enim ejus factis, quantum simoniam aversatus sit, intelligimus. Illud inter cetera exemplo sit, quod cùm ex abbatiola quadam Veronensi ecclesiæ subjecta, quæ* Magonzianus *vocabatur, Abbatem ob pravos mores, qui* incenso ab Ungaris cœnobiolo, *solus illic residebat, expulisset; is Ratherium* Geziacâ leprâ per internuntios conatus est inficere, hoc est, ut acceptâ ab eo pecuniâ *sineret eum ibidem consistere.* Utrimque cùm fuisset discussum, *subdit Ratherius*, hæsit animus quid agere possem. *non ut pecuniam acciperet, sed qua ratione locum illum ordinaret.* Si enim ego, *ait*, possessiunculam Dei Genitrici collatam meliùs quasi dispensaturus mihi retinerem, aut meorum alicui datem; ne successorum aliquis meorum meo similiter faciens exemplo eleemosynam illorum bonorum *fundatorum* destrueret, nonnihil vetebar. Si verò propter unum falsum cucullum, Abbatem appellatum, hæc *in malos usus* permitterem expendere, imprudentis dispensatoris non minùs pœnam quàm infidelis vetebar incurrere. *Repulit ergo pseudoabbatis simoniacam oblationem Ratherius, ne* Geziacâ leprâ *inficeretur. an idem ipse tentaturus fuisset, ut abbatias dato pretio sibi compararet? Certè id nequaquam veri simile videtur. Sed forsan id hausit Folcuinus ex adulantium relatu, quod ipse in Ratherium offensus non ægre credidit, & litteris mandavit. Sanè idem Folcuinus ob similem causam in Erluinum Abbatem Gemblacensem non satis æquus fuit in cap. 263. ut suo loco ostendemus. Neque Ratherio etiam objici ejus ejectio frequens, sed potius malevolis imputari debet, quemadmodum præter alia probant Acta Remensis Synodi sub Gerberto in cap.* 44. Item quæ circa Ratherium Veronensem Episcopum usu vel consuetudine provenerunt, ab omnibus abrogata sunt, *nempe quia* nec abdicationis porrecto libello, nec sacerdotalibus depositis insignibus successorem acceperunt. *Quod attinet ad præmissa monasteria, de Abbatia sancti Amandi dictum est in ejus Vita: de Altomonte* * *verò in actis sancti Madalgarii & sancti Ansberti in Sæculo 2. Alna* *

Spicil. to. 2 pag. 236

* Haumont
* Alne

modò est monasterium Ordinis Cisterciensis percelebre ad Sabim: Vvastare abbatia erat à sancto Vrsmaro constructa in Teorascia: cui loco Dodonem præfecerat, ut in observationibus ad Vrsmari vitam diximus in Sæculi 3 parte 1. Cetera quæ ad Ratherium pertinent, absolvamus.*

ANNO.CH. CM LXXIV.
* la Sambre

17. *Varia scripta & opuscula condidit Ratherius, ex quibus aliqua jam commemoravimus. Pleraque exstant in Spicilegii tomo 2, præter epistolam ad Patricum* de corpore & sanguine Domini, *quæ in tomo 12 vulgata est. Primum est* Perpendiculum de contemtu Canonum, *distinctum in duas partes. Secundum est* Clymax syrmatis, *seu* conclusio deliberativa Leodici acta. *Tertium est* Qualitatis conjectura, *ubi varia sibi objecta enumerat. quod postremum ejus opus esse reor. Quartum est liber* de discordia inter ipsum & clericos suos. *Quintum,* Apologeticus liber, *quem sequitur libellus consimilis* de clericis sibi rebellibus. *Sextum est scriptum* de Abbatiola Magonziana. *Septimum, tractatus brevis* de nuptu cujusdam illicito. *Sequuntur ejus epistolæ quinque ad diversos, quibus sexta ad* Patricum *ex Spicilegii tomo 12 addenda est: tum* Synodica ad Presbyteros, *&* sermones quatuor ex aliis pluribus quos ipse composuit. *In Synodica & in sermone de Quadragesima jejunium tantùm ad nonam usque horam præscribitur, præterquam in Sabbato sancto, contra veterem morem jejunandi ad vesperam, qui tempore sancti Bernardi Abbatis Claravallensis in usu erat; & contra morem Orientalium, qui* longiorem & austeriorem, quàm nos, *inquit Ratherius,* faciunt Quadragesimam. *In eodem sermone de Quadragesima reprehendit eos, qui horam comedendi prævenientes,* Quid aiunt, *nocet*, si ante nonam comedam, cùm non nisi semel in die manducans jejunium faciam? *Ad quod Ratherius:* Quid profuit Adæ, quòd nisi semel de fructu ligni vetiti manducavit, postea ab eodem abstinuit? nonne ipsa inobedientia divini præcepti reum illum in perpetuum fecit? Qui autem illum de ligno eodem comedere prohibuit, ipse tibi jejuniorum diebus usque ad horam nonam abstinere præcipit. *Alia scripta persequamur.*

Ratherii scripta.

Quid de jejunio sentiat.

18. *Desiderantur in editis Liber* Phrenesis *contra Baldricum Leodicensem Episcopum, atque* Meditationes cordis, *de quibus ita Folcuinus in cap. 20.* In illo sanè quo se Ratherius positum dixit exsilio, vacans episcopio edidit librum, quem appellavit AGONISTICON, cui & talem præposuit titulum: MEDITATIONES CORDIS *cujusdam Ratherii Veronensis quidem Episcopi, sed Laubiensis monachi.* quamvis ex digestis schedulis VOLUMEN censuit appellari PRÆLOQUIORUM, *quod vocatur* AGONISTICON quem librum ad relegendum sive ad probandum eruditissimis quos noverat misit, Sobboni videlicet & Vvidoni Archiepiscopis, Godescalco & Aurelio Præsulibus, necnon & Brunoni & Rotberto Galliarum Archiepiscopis nobilissimis & in philosophicis studiis eruditissimis, ad extremum Frodoardo Remensi, missis unicuique epistolis, quæ continentur in ecclesiæ nostræ scriniis. *Epistolæ istæ etiam desiderantur. Nescio an de Perpendiculo, an de alio libro Liutprandus, Ticinensis eo tempore Diaconus, mentionem faciat, ubi sic loquitur in lib. 3. cap. 4.* Quo discedente, *nempe Milone*, Hugoni Regi mox civitas redditur, & Ratherius ejusdem civitatis Episcopus ab eo captus Papiæ exsilio relegatur: in quo faceta urbanitate de exsilii sui ærumna librum componere cœpit. Quem si quis legerit, nonnullus ibi hac sub occasione res expositas inveniet, quæ legentium intellectui non minùs placere possunt quàm prodesse.

"
"
"

19. *His Ratherii scriptis Folcuinus in eodem cap. 20. hæc addit.* Libellum etiam vitæ sancti Vrsmari, cum Cumis exsularet, ibi reperit, quem solœcismis refertum emendavit, nobisque transmisit. Postea cùm in parte Burgundiæ, quæ Provincia dicitur, mansitaret, filium cujusdam viri ditissimi, nomine ROSTAGNUM, ad imbuendum litteris postulatus recepit: ad quem librum de arte grammatica conscripsit, quem librum gentilitio loquendi more Sperá-dorsum *vocavit, pro eo quod qui scholis assuesceret puerulus,* dorsum

ANN. CH. CMLXXIV. à flagris servare posset. Ob quæ ei ibi episcopatus datus est, quem relinquens, Laubias revertitur. Richarius tunc adhuc supererat: à quo favorabiliter receptus, Laubiis est habitare permissus. Nec multo pòst Richarius decessit, postquam in episcopatu XXII annos peregit. *Hujus loci explicatio ex superioribus perspicua est.*

20. *Denique Folcuinus in cap. 24 tribus Ratherii opusculis, nempe Phrenesi, Perpendiculo, & Syrmate, ita ut præmissum est, commemoratis, hæc subdit.* Est & ejusdem libellus contra Antropomorphitas, qui Deum, hoc est ipsam invisibilem deitatem, per membrorum lineamenta depingunt. Synodica quoque ejus ad diœcesanos Presbyteros, & Conjectura vitæ ejus, Itinerarius quoque ejus Romam pergentis: sed & Sermones quamplures, in Pascha scilicet & in Cœna Domini, & in Ascensione Domini, & die Pentecostes, necnon festivitate beatæ Mariæ, & alia quamplura. *Hæc omnia, ut diximus, in prædicto Spicilegii tomo 2 vulgata sunt, præter sermonem de beata Maria. Quæ sint illa* quamplura *scripta, quæ Folcuinus non recenset, nobis divinare non licet. Sigebertus Ratherio præter enumerata tribuit librum unum de* Prædestinatione, *& alium* de Corpore & sanguine Domini. *Sed vereor ut Ratramni libros Ratherio imputet.*

Synodica qua occasione scripta pag. 271.

21. *Qua occasione Synodicam scripserit, docet Ratherius ipse in suo Itinerario, ubi de Clericis suis conquestus*, Sciscitatus, *inquit* de Fide illorum, inveni plurimos neque ipsum sapere Symbolum, qui fuisse creditur Apostolorum. Hac occasione Synodicam scribere omnibus Presbyteris sum compulsus, in qua continetur primitus ita suasum. Moneo igitur paternaliter, & præcipio pastoraliter, ut dicentis Apostoli reminiscentes, *quia* sine fide impossibile est placere Deo, *hoc est sine credulitate, quæ* nobis per Apostolos eorumque successores tradita... Ipsam Fidem, id est credulitatem Dei, trifarie præparare memoriter festinetis, hoc est secundùm Symbolum, id est collationem Apostolorum, sicut in Psalteriis correctis invenitur: & illam, quæ ad Missam canitur, & illam sancti Athanasii, quæ ita incipit, *Quicumque vult salvus esse.* Quicumque vult ergo Sacerdos in nostra parochia esse, aut fieri, aut permanere; illas tres memoriter nobis recitet, cùm proximè à nobis huc vocatus fuerit. Istud cum & mediantem Quadragesimam illis scribenda, atque memoriæ mandanda dedissem, & inobedientes exstitisse vidissem; dum quid inde canonice agere possem inquirerem, metus illorum quosdam tantus invasit, ut promisso mihi ad iter carpendum auxilio, pollicerentur se deinceps descriptionem beati Athanasii cantaturos, & reliqua inibi descripta juxta possibilitatem suam facturos. *Et ita quidem animo comparatos fuisse ait* titularios omnes & illos de plebibus, *id est beneficiatos & parœciarum rectores, contra* verò Cardinales, *qui scilicet in ecclesia cathedrali incardinati erant. In illo Itinerario corrigendus est locus aliquanti momenti pag. 278, ubi particula negans haud dubiè restituenda est in hæc verba.* Et vide quanta hic continetur adversitas. Oblata enim non permitteris consecrare, si te peccasse confiteris: salutem non consequeris si te peccasse [non] confitearis. *Hoc enim loco supplendam esse negationem consequentia probat, uti & verba quæ sequuntur.* Quid igitur de vobis faciam, fratres & compresbyteri mei? Si peccata vestra non confitemini, timeo ne non salvemini: si confitemini, oblata nisi contra vetitum consecratis. *Ubi forsan legendum*, nonnisi.

Ratherii mores. pag. 100

22. *Legendum aliud ejusdem Ratherii scriptum, nempe* Qualitatis conjectura, *in quo sibi objecta refert, quæ quidem maxime ad ejus facta illustranda spectant. In illis hæc notanda, nempe quia erat pauperrimus, nolle ministrum vel capellanum habere. Mores, lectionem, & cantum carpere clericorum. Inlegale conjugium vocare adulterium. Legem tenendam contra consuetudinem. Opus servile interdicere Dominica die. Omnes carpere, & aliorum vitia scriptis mandare. Vestibus & calceamentis incomtis uti, nec quibusvis pretiosis. Filium esse carpentarii; ideo tam*

pronum esse ad basilicas struendas vel restruendas. Servilibus occupari: frequentiùs decumbere humi vel in scamno: quoslibet ad mensam adhibere. Regem aut magnates non adire, nihil ab eis petere, munera etiam respuere. Nolle at pedem ipsius quisquam osculetur. Libris legendis totum esse, frequentiam odisse, solitudinem diligere, lædos aversari. Non curare si quis de eo malè loquatur, ut duodecim nummos cuidam convicitori dederit. Iejunare ad Nonam, ut pœnitentiam pro aliis agat. In summa, volenti ejus mores perspectos habere, librum confessionis ejus præsto esse, qui eos explicet. Hoc porro opusculum, scilicet quod inscribitur QUALITATIS CONJECTURA, *ex postremis esse colligitur ex his verbis:* Quadraginta jam fere sunt anni, ex quo ambire potentiam cœpi, *id est Episcopatum.* Numquam valui illam adipisci, aut si sum eam adeptus, permanere mecum nequivit diutius morituro. Nunc mihi si daretur, quid rogo conferret, cùm ea mihi frui nec anno liceret? ... Cum verò in hac patria, *id est Italia,* sumtum quem requirunt pompaticum aliquis adipisci non valeat sine peccato maximo.... nonne essem dementissimus, si de animæ perditione aliis divitias acquirerem meæ? De me enim scio, quod debeam terrena despicere, & amare cælestia. *Ita sentiebat Ratherius sub extremum vitæ suæ tempus, quadragesimo initæ dignitatis anno, id est anno* CMLXXII, *aut insequente, qui ejus vitæ penultimus fuit, ex Sigeberti calculo. Lege quæ de primis Veronensibus Episcopis ex Ratheriano codice retulimus in Analectorum tomo* I.

"Anno CN.CM LXXIV.

VITA SANCTI CADROÆ

ABBATIS WALCIODORENSIS, dein Mettensis.

Circa An. CMLXIV Mart. VI.

Auctore REIMANNO vel OUSMANNO ejus æquali.

Ex Martio Bollandiano.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. HUJUS *vitæ scriptor, quem alii* OUSMANNUM, *alii* Reimannum *appellant, monachus fuisse videtur Walciodorensis, aut certè Gorziensis cœnobii: quem, licet ex aliorum dumtaxat relatu (quod in prologo fatetur) hæc acta conscripserit, tamen ad Cadroæ ætatem accessisse constat tum ex num. 29, tum vel inde maximè quòd opus suum* IMMONI *Abbati, cujus jussu susceptum erat, dedicavit. Duos enim hoc Immonis nomine Abbates, quibus Cadroæ vitam litteris mandandi cura esse potuerit, ambos ipsi æquales reperio, quorum alter Walciodoro post Forannanum Cadroæ successorem circiter annum* M; *alter Gorziæ ad annum* MVI *præfuit. At utri nuncupata sit hæc Vita, divinare non licet. Favet Immoni Walciodorensi, quod sanctus Cadroes secundus ejusdem loci Abbas fuerit: Gorziensi vero non solum diuturnior Cadroæ apud Mettas commoratio, verùm etiam intima cum Gorziensibus familiaritas suffragatur. Hinc sub judice ponenda litis definitio, donec certiora suppetant argumenta.* Vitæ scriptor.

2. *Sancti Cadroæ (quem alii* Kaldroem & Kadroëlem *dicunt) festum à quingentis & amplius annis in sancti Clementis monasterio, quod olim sancti Felicis appellabant, peragi solitum fuisse docet Chronicon Walciodorense ab Acherio nostro in tomo* VII *Spicilegii editum, ubi legitur* Cadroëm ob dignitatis suæ reverentiam à majoribus altare constructum *suo tempore, hoc est sæculo* XII *ad annum* L *provecto,* jam habuisse, quo singulis annis dies depositionis ejus sollemniter celebrabatur. *Porro etsi in nova, quæ nuper exstabat, sancti Clementis basilica nullam peculiarem aram habuerit, illius tamen memoria quotannis ibi recolitur, his verbis in Martyrologio prænotata:* Mettis ad basilicas natalis sancti Cadroæ Abbatis; Cultus.

CIRC. AN. CM LXXV MART. VI.

Quin & ejus reliquiæ, præter caput, quod in loculo separatim reconditum est, unà cum aliorum sanctorum ossibus in capsa cuprea inaurata asservantur. Cadroæ mentionem faciunt Bartholomæus Fisenus in Floribus diœcesis Leodicensis, ac Balduinus Walsfotus in Hagiologio Belgico, & alii rerum Lotharingicarum scriptores.

Patria

3. *Inter sanctos Hiberniæ Cadroëm numerat Colganus, illumque popularibus suis vindicare nititur quinque aut sex argumentis, quæ apud eumdem legere est in actis sanctorum Hiberniæ pag. 506. Colgano refragatur Henschenius, & Cadroem in Scotia Albiensi natum potiori jure existimat. Qui enim apud Hibernos editus Cadroes est, quem ejus vitæ scriptor, studiorum gratia in Hiberniam missum à parentibus, apud Ardmacham litteris vacasse tradit? infra num. 10. Huc enim mitti non poterat, qui eatenus apud patruum Beanum educatus, in nativo Hiberniæ solo remansisset. Ad hæc si Cadroæ in Galliam venientis vestigiis insistamus, illum Eboraco, Londino, ac per Cumbrorum terram pedestre iter habuisse ex hujus vita num. 16 colligemus: quæ loca non Hiberniam, sed Scotiam Caledoniam relinquenti obvia fuerunt. Errandi occasionem Colgano dedit, Scotiæ nomen ambiguum, quod etsi passim apud antiquos Hiberniam significet, sæculo tamen decimo ex tunc, vel etiam post undecimi nascentis initia pro Scoto Britanniæ usurpari hic potuit, quod alias factum Hibernorum nemo, nedum Colganus ipse poterit inficiari.*

Abbatialis dignitas.

4. *Cadroës ut solvit in Galliam, recto itinere ad Peronam Scottorum insigne monasterium sanctique Fursei limina se contulit. Verum ubi pristinos mores sensit immutatos (quippe loco à Danis pessumdato, Clerici monachorum sedes occupaverant) Hersindis Comitissæ ductu ac suasu commodiorem sibi duodecimque sociis locum assecutus est, ad S. Michaëlis fanum in Tirascia, ubi nonnihil moratus, commigravit ad sancti Benedicti Floriacense monasterium, ibique ex acto tirocinio, cùm monasticæ vitæ dedisset nomen: Erkembaldi Abbatis permissu reversus ad Maccalanum, peregrinationis suæ socium, jamque Walciodori abbatem, eidem se adjunxit: tum Præpositi munere aliquamdiu perfunctus, abdicante Maccalano, Walciodorensibus Abbas præficitur. His quæ ex subjecta vita num. 21 & 24 certissima sunt, adversatur Chronicon Walciodorense, cujus auctor præmisso Forannano, quem (ut infra dicturi sumus) primum Walciodori Abbatem perperam scribit, Maccalanum Cadroæ successisse putat. Verùm hujus vitæ scriptori æquali potior habenda fides quàm Chronici concinnatori, cùm is post sæculi XII medium scripserit, pluresque operi suo mendas adsperserit, puta dum Maccalani obitum anno CM XC consignat, quem anno CM LXXVIII mortuum tradit illorum temporum scriptor, qui Frodoardi Chronico annorum duodecim seriem attexuit. Vide quæ de eodem Maccalano inferius referemus.*

5. *Administrato aliquot annis Walciodorensi cœnobio, Cadroes sancti Clementis monasterii regimen suscipere coactus est ab Adalberone Metensi Episcopo, cujus* precibus, *inquit subjecta vita num. 24,* aliorumque supplicantium evictus consentit, & locum non longè ab urbe Mettensi positum, & multorum Sanctorum corporibus & reliquiis inclitum, sed tunc jam ad nihilum redactum, suscepit commendatum. Et quia curam susceperat animarum, quosdam secum à Walciodoro adduxit, & his qui remanserant, secundum voluntatem illorum patrem præfecit. *Porro quantum temporis huic Metensi cœnobio Cadroes præfuerit, etsi non satis pro comperto habetur; cum tamen ante annum CM LIII à Walciodoro recessisse haud dubium est, cùm ex charta, quam hoc eodem anno datam referunt Sanctæ marthani, ecclesiam S. Andreæ cum suis juribus S. Clementis monasterio attributam Cadroes jam tum ejusdem loci Abbas acceperit.*

6. *Quo anno sanctus Cadroes obierit, pro certo definire non sinit veterum de eo silentium. Auctor Chronici Walciodorensis annum CM XCVIII, Henschenius CM LXXXVIII signat, neuter, mea sententia, satis accuratè. diploma siquidem Ottonis III monachis sancti Clementis anno CM XCI concessum (quod in lib. 6 de re diplomatica exstat num. C XLV) cum jam defunctum supponit sic enim in eo diplomate loquitur Imperator:* Talem defensionis tuitionem donamus, qualem noster beatæ memoriæ pater Otto invictissimus Cæsar tempore sanctæ memoriæ Cadroëlis Abbatis jam dicto monasterio concedere dignatus est. *Rariùs verò* beatæ memoriæ *hominem in vivis adhuc agentem appellare solent. Ad hæc, (quod & Henschenii sententiam refellit) cum ex hujus vita numero 37 constet sanctum Cadroëm suæ in Gallia peregrinationis anno circiter trigesimo mortuum esse, etiam ab anno CM LIII (ut supra vidimus) Metensi cœnobio præfuisse: consequens videtur illius obitum ad annum CM LXXV aut CM LXXVI, ac in Galliam accessum ad CM XLV aut XLVI revocandum, octo scilicet annis antequam abbatialem Mettis dignitatem assequeretur, cum non minus octo annorum spatium exigat in sancti Michaëlis monasterio diuturna sancti Cadroæ commoratio, emissa apud Floriacum post annuam probationem professio, ac susceptum consequenter Walciodori tum Præpositi cum Abbatis officium; quæ omnia deinceps munia sanctus Cadroe jam exsecutus est. Denique si Deodericus Mettensis Episcopus quem sancto Cadroæ supervixisse ex dictis supra numero 34 certo colligitur, anno CM LXXXIV defunctus est, ut re vera illum hoc anno defunctum fuisse asserit Sigibertus in Chronico, qui potuit sanctus Cadroes ad annum CM LXXXVIII pervenire? Hæc sane inter se minime cohærent, standumque illi potius, quem assignamus, anno: qui, ut allata momenta demonstrant, si non certus, at vero proximus est.*

PROLOGUS.

EPISTOLA AD IMMONEM ABBATEM.

1. *Venerabili in Christo Patri* IMMONI..... *omne bonum in summo bono.* Cum me tibi, Pater, obedire sponderem, tale quid imposuisti, quod nisi ad ultima quæque promisissem, digne recusarem: jussisti enim, ut aliquid de actibus felicis viri Kaddroë describerem, quasi aut disciplinarum quippiam consecutus sim, aut ita Viro illi familiaris fuerim; cum neque ingenium suppetat, neque gestorum ejus aliquid sciam præter audita. Huc accedit, quod me rusticum inter Rhetores, verba cogis facere: materia aliquibus profutura, styli grossitudine multos offendet. Verum quoniam inter nos schedulam te comprimere promisisti, parui ut potui. Si autem incurrerit manus aliquorum, stylum excusabit materia, quæ licet inter æmulos, sicubi forte fuerint, omni carebit invidiâ, cum & ipse bono animo acceperim, si quis eam in melius commutatam augmentaverit. Ceterum in situ insularum [a] & nomine regionum minus nos reprehendat, ne inertiam alterius monstrando, suam insipientiam ostendat, legat potius historias, ut nos vera dixisse cognoscat. Hic & in æternum, Pater beate, vale.

PROLOGUS AUCTORIS.

2. Pietas omnipotentis Dei, sciens humanam naturam assiduè inhiare ducatus, ut tandem valeret aspirare mansuris, ex incomprehensibilis & æterni jure consilii ordinato tempore apparuit cum gratiâ erudiens nos: ut abnegantes impietatem & sæcularia desideria, sobriè & justè, & piè vivamus, & tersâ caligine vetusti erroris, portas vitæ cum exultatione intremus. Nec verò in eremo hujus exulatus, quis patriam petens, deficeret, Venite, inquit, ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Et ne ignotum quæratis iter, Ego, ait, sum via. Quid autem præmii euntem maneat, ostendit, Per me, inquiens, si quis introierit, salvabitur. Hujus ergo pactionis promissor, quò ad spem vitæ animaret, consortes fragilitatis mortalitatisque nostræ ad iter salutis excitos, debilitati infirmorum speculum exempli assiduè proponere voluit: quorum multi ad justitiam verbo erudientes plurimos, jam fulgent ut stellæ in perpetuas æternitates: plurimi exemplo suorum actuum, ad portum beatitudinis alios appulêre, atque in domo Dei, qui ubique pro se laborantibus hilaris remunerator occurrit, ut eorum quisque potuit, insudavêre. Christus suo & sanctorum exemplo nos docet.

3. Verùm quia nostri jam ævi inertia, quibus ex iniquitatis abundantia refriguit caritas, usque adeo detorpuit, ut non modo non collaboret aut laborantes attendat, sed nec olim in vineâ nostri patrisfamilias laborantium actus, qui nobis solatio conscripti sunt, perscrutari curet; indeficiens largitas Dei semper invenit quos proferat: ut, si priorum negligimus lectionem, præsentium excitemur visione. Quorum videlicet monumentum bonorum operum, etsi raros imitatores habet, decorum est habeat scriptores: quia manus Domini non erit invalida, ut per id aliquando aliquos suæ servituti adjiciat, in hoc insistentibus mercede æternæ remunerationis salvâ: quam multi appetentes, ad profectum nostrum, in quos fines sæculorum devenerunt, non tantum visa, sed audita transmittentes, in domo Dei aurum, argentum, lapides pretiosos obtulerunt: & nos, qui pilos caprarum vix consecuti sumus, adhoc applicuerunt, ut, si imitando sequi tardi sumus, tamquam si cæcus iter monstrare velit, aliquem, qui imitari debeat & possit, describere audeamus, & si

[a] Harum insularum descriptionem, ac Scotorum originem, quam satis fuse hic auctor numero 3 prosequebatur, resecuimus, utpote instituto nostro inutilem, ac doctis viris parum acceptam: etsi eam Colganus ex integro ediderit.

Circ. An. CM LXIV Mart. VI. Cadroæ genus.

dignè non valemus, olim volentibus & valentibus ſtyli materiam præbeamus.

VITA INCIPIT.

4. Regii igitur ſanguinis, opibus eximiis vir quidam nomine Focher-tach fuit, qui divitiis & nobilitate ſimilem ſibi ſortitus eſt conjugem nomine Baniam, quæ in flore juventutis ſuæ ex priore viro filios ſuſceperat, ſed poſt huic conjuncta, ſterilis permanebat: unde poſt multa Sanctorum ſuffragia, quæ ad piiſſimas omnipotentis Dei aures admoverat, beati Columbani cum viro ſuo adivit merita; nec ſuo voto eſt fruſtrata. Namque cum ad ſepulcrum ejus cum jejuniis & orationibus pernoctaſſent, vix obdormierant, & ſingulas ſe tenere candelas cum lumine indiſſimiliter videbant. Quas cum lætantes attenderent; ſubito in unum lumen compactas mirabantur: & ecce vir præclari habitus apparuit: Tuæ, inquiens, mulier, meam infecerunt ſtolam lacrymæ, & in conſpectu Dei aſtiterunt preces, & qui oranti Annæ conceſſit Samuelem, petentique Jacob conceptum dedit Rebeccæ, juſſit, ut concipias & parias filium nomine Kadroe futurum lumen Eccleſiæ, qui juxta nominis ſui virtutem bellator in caſtris Domini invictus aſcendet, ex adverſo opponens murum, paratus ſtare in prœlio pro domo Iſrael. Somno itaque exciti, cum gratiarum actione congratulabantur viſioni, nec incerti de promiſſa miſericordiâ, domum cum exultatione redeunt, quod talem ſuſcepturi eſſent prolem, fit commune gaudium.

Nutrici divinitus educandus traditur.

5. Interea concepit mulier & peperit filium, cui juxta Domini mandatum, Kaddroë impoſuit vocabulum. Fama nati pueri finitimas repleverat nationes; ut moris eſt patriæ, accurrit vulgus nobile, diverſum ſexu & ætate, unuſquiſque avidus puerum educare. Mater ergo tantorum nobilium, petentium ſcilicet cavens inimicitias; cui Deus juberet dari, reſpondit ſe ſubtrahere non poſſe. Forte ſtratu decubuerat, cum illi inter tantos ſomnus obrepſit, vixque leniter per membra diffuſus, videre fecit quaſi domum circumvolaſſe accipitrem, & omnibus ſemotis, matronæ cujuſdam vertici inſediſſe. Expergefacta dehinc circumſtantibus quid viderit narrat. Tunc verò communi omnium conſultu, matronæ nutriendus traditur: qui ſublatus in domum mulieris atque ablactatus eſt. Cujus pater jam in tenerâ indole futuram præſentiens induſtriam, ſæcularibus rebus innutrire tentabat.

Beani pro eo ſollicitudo.

6. Erat autem puero patruelis Beanus nomine, ab ineunte ætate Chriſti gaudens ſervitute, pervigil in orationibus, eleemoſynis intentus, ſervator ſui qui ſi fieri poſſet, omnes ad Chriſtum trahere volens, converſus ad Deum pro pueri ſalute totis incubuit precibus. Mox clementiſſima Divinitas affuit, atque in viſu ſenem [alloquens] à patre, puerum ad ſcholas repoſci juſſit. Paruit ſenex, & virum ſuper negotio convenit. abnegat ille & ſenem quaſi errantem riſit. Denuò rem repetere juſſus, patrem pueri repetivit, mandata pandit, utque puer ei qui dederat reddi debeat, inſiſtit. Tunc homo ægrè ferre ſe à viro importune infeſtari, quæ nolebat repoſci, ſenem errare judicio, non poſſe ſe amittere filium ſibi per repromiſſionem in ſenectute matris generatum, baculum ſenectutis parentum, quem tanta familia expectabat Dominum.

7. Itaque ſene recedente ſine effectu, viſitavit Dominus matrem pueri, concepitque iterum, & genuit filium nomine Mattadanum: adjecitque Dominus admonere ſenem. Vade, inquiens, dic patri pueri: Age homo, repeto abs te puerum juſſus à Deo, qui tibi ſubſtituit alterum illius loco: qui ſi noluerit, dic illi imminere iram divinæ animadverſionis. Nec mora, virum adiit, pro re allocuturus; cui renuenti, Acquieſce, inquit, ne contradicentem te invadat diſtrictio ſupernæ ultionis. Quod ſi me non juſſum ex meo dicere adſcribis; imminentis tibi iræ indicio, equus, qui tibi melior eſt, moritur. Mira velocitas: adhuc volvebantur in ore ſenis verba, cum puer

ſtabularius equi interitum ountiat. Quo audito irruit viro terror, diriguitque, & calor oſſa reliquit; tandem verò illacrymans, licet invitus cum matre pergens ad tumulum B. Columbani, infantem Deo, qui petebat, offerens, ſeni prædicto outriendum tradidit. Suſceptum igitur puerum ſenex curavit, atque in divina lege, ut potuit, erudivit. Jam infantiâ emerſerat & adoleſcentiæ proximus, acris ingenii acie coævos præibat. Circ. Anr cm lxxv Mart. vi

8. Interea quidam peſtifero ſpiritu agitati nutritores olim infantis devaſtabant, qui virium reſiſtendi inhabiles, adoleſcentulum adeunt, ſuæ miſeriæ querimoniam pandunt: moris namque eſt patriæ, ut ſi quis nobilium infantem nutriat, deinceps non minus genitoribus ejus in omnibus auxilium exquirat. Ut autem juvenem in ſui adjutorio incenderent: Cum te, inquiunt, nutrivimus, ſi oves vel equos levaſſemus, harum lacte paſti equorum vehiculo melius hoſtium rabiem declinaremus, qui te præſente prædæ & vaſtitati ſuccumbimus. Forte Beanus aberat, cum juvenis commotus arma corripuit & ſocios inclamaos, hoſtes inſequi deliberavit. Jamque ripæ fluminis inundantis, trans quem hoſtes erant, aſtiterant & navium uſus exquirebatur; & unus ex numero comitum ordine Clericus, cuſtos Juveni deputatus, ſeni reverſo renuntiat. Tum verò complosis manibus in lacrymas reſolutas bonum te, ait, cuſtodem juvenis dereliqui. Nutricia bona vi repetere prohibetur.

9. Cumque ille non potuiſſe ſe reſpicere ſatisfaceret: Moras, ait Beanus, rumpe; & ut me præſtoletur, coge. At ille cum adoleſcentem cœptis non deſtiturum omnino diceret; ſenex proferens, quo ſolebat uti, Evangelium: Hoc, inquit, defer, & me ut opperiator coteſtare. Præcedit Clericus mandata ſenis cum ſigno deferens, & licet lacrymantem & contradicentem in ripâ ſtare compulit. Sequitur Beanus & cauſam iræ adoleſcentis exquirit: ille verò rem retulit, nec ſibi aiebat eſſe poſſe integrum, ut dolorem nutritorum pateretur mœrere inultum. At ſenex ejus efferos animos mitigabat. Illi autem non acquieſcenti ait ſenex: Super hoc ergo exquire ejus voluntatem, cui promiſiſti fidem: & ut ſcire valeas, aperit librum, quem ab eo receperat; & verſum, quem primum invenit, arripuit. Erat autem: Si quis quod tu m eſt tulerit, ne repetas. Hoc autem cum ei non ſatisfaceret, denuò revolvit ſententiam, & incurrit juveni contraria, quæ erat: Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt. Tertioque revolventi occurrit: Serve nequam omne debitum dimiſi tibi quoniam rogaſti me, nonne ergo oportuit & te miſereri conſervi tui, ſicut & ego tui miſertus ſum. Cumque his contradicere non poſſet, in pace cum viro Dei reverſus, lectioni & orationi vacabat attentius.

10. Quadam autem die, feſſa ſenex membra ſtratulo collocaverat, & Kaddroë cum ſociis haud procul quieſcebat; cum homini Dei Virgo apparuit, fulgore vultus fulgorem ſolis vincens, adeo annoſa, ut non putares eam noſtri temporis, licet videretur juvenis, ſeptiformi veſte induta, cui quidquid dici & cogitari poteſt intextum erat: quam ſenex miratus, quæ, & unde eſſet, inquiſivit. Tunc illa, Ego, ait, ſum Sapientia, quæ habito in conſiliis, & eruditis interſum cogitationibus, & hunc veni mihi aſſumere juvenem. Viſio evanuerat ab oculis intuentis, & juvenis amore corripitur diſcendi: quem niſi ſæcularibus tradatur ſtudiis, moriturum putares. Intellexit Vir Dei, quod viderat, & paratis quæ viæ & ſcholis erant neceſſaria, adoleſcentem Hiberniam mittit[a]; qui apud Artmacham in piſtrino diſciplinarum ſe recluſit, non veritus poſt dogmata divina, mundanas litteras quærere, ut his lucidius elimatus, quæ olim didicerat melius poſſet examinata proferre, cùm legeret Platonem gentium philoſophum fama Jeremiæ accitum Ægyptum petiiſſe, atque cum eodem Propheta collatis verbis unum ſuper omnia Deum, quem antea ignorabat reperiſſe. Hiberniam ſtudiorum cauſa adit.

[a] Hinc rectè contra Colganum concluditur, Cadroem ex Hibernia oriundum non fuiſſe, cum illuc ſtudiorum gratia miſſus fuerit, ut ſupra in Obſervationibus præviis jam annotavimus.

Circ An. CM LXXV Mart. VI. unde redux aliorum fit magister.

11. Instruitur itaque, & coævos contubernalesque suos longe præcedens, gymnasium sapientiæ ipsâ ductrice angulatim percurrebat. Quid ultrà? quod Poëta cecinit & Orator dixit, quidquid Philosophus cogitavit, expertus est: nihil illum fugit, quidquid numero, mensurâ, & pondere, tactu & auditu à quoquam vestigatum est ebibit, ad ultimum, astrorum occultos tractus & cursus tadio doctius Egino, quo nescio an aliquis in cæli hierarchiâ probatior sit, designavit: taliterque edoctus, æquore remenso, ad Beanum rediit; & per totam Scotiam conservis suis triticum sapientiæ sibi creditum, fideliter erogavit. Licet enim Scoti multa millia pædagogorum habeant, sed non multos patres: in disciplinis enim artium hic illos genuit. Unde quia labia ejus erudierunt plurimos, non sociabitur ei afflictio. Nam à tempore adventus sui nullus sapientium mare transierat, sed adhuc Hiberniam incolebant. Lætabatur senex juvenem proficere, & ad cuncta, quæ tentabat, neminem similem habere.

Beanus de monastica Cadroæ professione cælitus admonetur.

12. Interea præteribat tempus: utque Dominus adolescentem in viam salutis dirigeret, homo Dei deprecabatur: nec longinqua Dei miseratio fuit, quæ se in veritate invocantes semper audit. Cumque una noctium vigiliis fatigatus, post hymnos membra lectulo collocasset, ut sæpè manè inceptus & læsus est, somnus subierat senem: neque plenè obdormierat, nec plenè vigilabat, sed quamdam in exstasim raptus, vidit magnorum virorum fieri conventum; quos admirans, aliquid magni acturos sperabat. Tum illorum unus ceteris reverentior, Militiam, inquit, regis æterni à sæculis ordinatam augere expedit, Vosque, ait ad reliquos, ut ex his qui hic quiescunt juvenibus quosdam ascribatis, qui in conspectu Imperatoris saltus dare debeant. Ille, qui venit saliens in montibus transiliens colles, direxit: huicque, qui nos aspicit, quid transilire debeant, ostendere præcipit. Ducitur itaque Beanus, & videt tres terræ defossos specus, quorum primus, & secundus non parvæ erant quantitatis, tertius altitudine nimii horroris, immensæ latitudinis: hujus ulterior ripa plena splendoris erat & gaudii.

13. Quid sibi hæc vellent, non cunctatur senex inquirere; responsumque est, hos debere juvenes transilire, si gratiam Imperatoris vellent habere. At verò seni periculum Kaddroë timenti, Ne inquit, magnificus vir ille, paveas: transiliens enim, licet dispariliter; sed iste felicius præcedet, cui magis times. Et ne cassam jussionem existimes, quid specus significent attende. Primus itaque terum est spontanea amissio, secundus patriæ relictio, tertius monasticæ vitæ exercitatio. Porro ripa illius exultationis vitæ perennis perceptio. Disparuit ergo visio, & senex excutitur lecto. Non multi post fluxerant dies, & ipsi à Domino dicitur Kaddroë: Exi de terrâ tuâ & de cognatione tuâ, & de domo patris tui, & veni in terram quam monstravero tibi, & constituam te ducem populi mei, atque sustollam super altitudinem nubium, & cibabo hereditate Jacob patris tui.

Cadroes patriam deserit.

14. Expergefactus juvenis, amore corripitur peregrinationis, & relictis omnibus, viam peregrinandi ingreditur. Fama rem vulgaverat, & cunctos divites & pauperes mæror & luctus invasit. Accurrit omnis ætas & omnis conditio, & velut exitium & vastitas totius Scotiæ appropinquaret, fit omnium lacrymabilis acclamatio. Cur nos Pater deseris, aut cui laboris tui fructum derelinquis? Quare tibi peregrè ire placuit, cum omnes advenæ apud Deum simus & habitatione cedar incolatum nostrum (te docente) plangamus prolongari. Aspice, quæsumus, fructum quem tantos docendo facere potes, & quibus necesse est opem scientiæ impertire. Numquid in Johannis visione non attendis Patris æternum Verbum quid te moneat? Qui audit, inquit, dicat veni. Motus ergo his fletibus, aliquantisper ibidem moratus, in semetipsum ipse insurrexit. Propter manabat amnis cursus validissimi, juxta quem, ut crebro contingit, succreverat moles cujusdam arboris.

Noctibus itaque solo Deo teste illuc accedens, exutus vestibus, in maximi horrore frigoris se mittebat in flumen: & ne vi fluctus in præceps rueret, manu tenebat quem arbori circumligaverat funem; & tamdiu ibi stabat quamdiu compleret à centesimo octavo decimo, centesimum trigesimum tertium psalmum.

Circ. An. CM LXXV Mart. VI.

15. Interea ruente hieme æquora detumebant, & propositæ peregrinationis denuò aggreditur viam. Tunc verò mæror & luctus iterum totam occupavit regionem; atque accurrentibus omnibus, Rex, qui præerat patriæ, CONSTANTINUS nomine, hominem retenturus accurrit. Parte itineris jam emensâ, B. Brigiddæ Kaddroë oraturus subintraverat ædem, cum e diversis partibus accitum vulgus nobile & rusticum complevit Ecclesiam: unum omnes petunt, ne deserat patriam. Ad quos ille conversus, Regi & omnibus hoc tantum respondit: Vos, inquit, non deseram, dum, ubicumque fuero, vestram habebo memoriam. Tunc clamor populi attollitur, & sanctorum reliquiis ante eum positis, eorum obtestationi ut acquiesceret, rogabant. Ille vero si ad hoc, ait, sanctorum reliquias attulistis, ut me à voluntate propositâ compesceretis, mecum eorum suffragia petite, ut utrum viam salutis aggressus sim, dignentur ostendere. Christus enim cum relinquentibus patrem & matrem, fratres & sorores, sua præmia proponeret, nihil consilii vestri subintulit. Abrahæ quoque, quia obediens Deo, exivit de terrâ suâ, & de domo patris sui, reputatum est ad justitiam. Frustrà itaque Regi cum plebe laboranti, & maxima quæque promittenti dum non acquiescerer; parentes ejus moti, tumentesque cum jurgio: Si, inquiunt, precibus non valemus, ferreis vinculis & carcere cohibebimus. Hoc, ait, vestræ est potestatis; verum quamdiu in vinculis ero, nullo modo bibam vel manducabo.

Constantino Rege & parentibus frustra renitentibus.

16. Fortè cum rege Abbas quidam, nomine MAILEDARIUS advenerat; qui, ut æquus erat consilio, Si, air, virum hunc à voluntate proposita non valemus avertere, prout quisque porest auxilium viæ impendamus; ut remunerationis ejus laborum consortes esse valeamus. Tunc omnes certatim auri & argenti, vestium & equorum adjuroria impendentes, cum benedictione Dei dimiserunt, & Regis ipsius ducamine, venit usque terrâm Cumbrorum. DOVENALDUS [a] Rex illi præerat plebi, & quia erat propinquus viri, cum omni gaudio occurrit, & secum aliquamdiu retinens conduxit usque Loidam [b] civitatem, quæ est confinium Normannorum [c] atque Cumbrorum; ibique excipiturà quodam viro nobili GUNDERICO, à quo perducitur ad Regem ERICHIUM [d] in Euroacum * urbem: qui scilicet Rex habebat conjugem, ipsius domini Kaddroë propinquam. Unde egressus, Lungdinam * civitatem expetiit, atque à quodam sene, Hegfrido nomine, susceptus mansit.

Itineri necessaria accipit.

a
b
c
** York.*
** Londres.*
d

17. Noctu itaque per incuriam urbs ipsa incenditur, & maximâ jam parte consumtâ, quod supererat victrix flamma lambebat. Tunc vero Deus, quid Kaddroë apud se haberet meriti, declarare voluit. A sene igitur rogatut, ut orando pereunti urbi succurreret. Qui confisus in Domino, inter ignem, & quod residuum erat currens, conversus ad Dominum, dixit: Tibi, Domine, omne quod est famulatur: Jube ergo terrores æstuantium cessare flammarum. Hæc breviter dixit, elevataque manu, retro abire jussit incendium. videres flammam velut viventi retortam paulatim deficiendo, emoti. Sic læ-

Londini incendium extinguit.

a De eo agit Matthæus Vvestmonasteriensis ad annum CMXLVI, eumque Dummailium appellat.

b Henschenius ad hunc locum notat ex Cambdeno, in Northumbriæ finibus trans murum Picticum, ad Tripalli fluvii borealem ripam, ingentem silvam exstare, vulgo *The forest of Lowes*, hoc est Loydæ silvam appellatam, quod nomen ex urbe olim celebri huic loco forte remanserit.

c Normanni hic intelligendi sunt Dani, qui per Angliam effusi, plura tunc temporis cum Anglorum Regibus bella gessere.

d Hunc Iricium Vvillelmus Malmesburiensis lib. 2 cap. 7, Eiricum Rogerus Hovedenus appellat, genere Danum ac ultimum Northumbrorum Regem.

Circa An. CMLXXV Mart. VI.

tantibus omnibus civitas liberata est. Tua sunt hæc opera, Deus, qui gloriosus in virtutibus tuis, ad gloriam tui nominis, qui olim in populum murmurantem exortum incendium, orante Moyse, absorberi jussisti; nunc per famulum tuum Kaddroë flammis urbem liberasti.

Navim conscendens, tempestate repellitur.

18. Fama tunc transvolans, & totam replens regionem ad Regem usque, qui in Vvindecastra [a] civitate erat, HEGMUNDUM nomine, devenit. qui continuò accersitum hominem ad se venire petit, & aliquamdiu secum esse togans, ejus colloquiis delectatus per Archiepiscopum ejusdem urbis, OTTHONEM [b] nomine, in portum usque, qui Limen [c] dicitur, deduxit. Ibi igitur conscensis navibus cum in altum irent vento excito littori revocantur: iterumque mare tentantes, pæne cum naufragio, littori sunt restituti. Putasne lector & auditor Deum nolle, ut homo iste mare non transiret? nonne Paulus ad coronam Romam navigans, naufragium, hiemem, & famem vix evasit?

Bononiam appellit.

19. Turbatis omnibus, Kaddroë mærot invasit: irruensque nox clauserat diem, & ipse mærore & j junio confecta membra in lectum compulit. Assistens ergo vir, eum ita affatur: Hi, inquit, omnes qui tecum sunt, mare transire non poterunt, ne tibi in via Dei quam intrasti, molestiam inferant. Nepotem itaque tuum & aliquos secum redire suade; & tunc mari emenso, ulterior te lætum ripa excipiet. Exsurgens igitur visionem sociis retulit, & juvenem dictum, dato vehiculo & sumtibus, redire præcepit: Sicque solventes navim plenis velis portum Bolomiensem appulsi sunt, & per terram iter agentes Patronam monasterium advenerunt; ibique domnus Kaddroë Domini clementiam & beati Fursci [d]; merita implorat ut sibi commorationis locum ostendat. Nocte autem veniente adest ei in visu B. Furseus. Quem cum ille, quis esset, inquireret; nomen edicit: se ab eo invocatum venisse pandir, &, ut locum mutare debeat, præcipit. Non longe erat matrona HERSENDIS [e] nomine, nobilitate & opibus inclyta, sanctæ devotionis ardore plena. Et quia erat sterilis, si quos inveniret sanctæ peregrinationis viros, suscipere cogitabat, eisque benefacete, propter nomen Domini Salvatoris.

S. Fursci sepulcrum visitat.

ab Hersinde exceptus.

20. Audito itaque peregrinorum adventu, mox adest exorans & suadens, ut ad se dignentur venire. qui cum se locum à sæculo eis paratum dixissent quærere, ubi labore manuum suarum viventes Domino possent servire; gavisa illa ostendit eis locum in silva Theorascense sacrum B. Michaëlis [f] ex nomine. Quem cum habilem suæ voluntati dilexissent, & à matronâ ecclesia ampliatâ domibusque constructis manerent; communi consilio, erant enim tredecim, statuere, ut domnum Kaddroë sibi dominum & patrem eligerent. Ad quod cum nullomodo cogi posset, conjunctis secum aliis, MACHALANUM [g] virum summæ bonitatis, & suæ socium peregrinationis, ut sibi imperare debeat, efficiunt. Ibique diu sic habitantes, matronæ prædictæ beneficiis aliti sunt. Intereà devotionis desiderio crescente, monasticæ Religioni cœperunt aspirare. Unde cum voluntate Dei, domina illa Machalanum Gorziam, scilicet disciplinatui venerabilis AGENALDI [h]; Kaddroë verò Floriacum

a Vvigorniam *Vvorchester* interpretatur Colganus; melius Henschenius Vvintoniam, *Vvinchester*; hæc milliarium fere 122 à Londino, illa 2. circiter intervallo distat

b Errat hic vitæ scriptor, qui Otthonem Vvintoniensem Archiepiscopum appellat, cum nullus umquam in ea civitate Archiepiscopus fuerit. Odonem, Cantuariensem intelligendum putamus, cujus Odonis vitam supra retulimus.

c Celeberrimum hunc portum fuisse notat Cambdenus, donec eum arenæ quas mare evomit, obstruxissent. Antoninus, & Auctor notitiæ imperii Portum Lemanis appellant, triginta passuum millibus à Londino, octo à Cantuaria distantem.

d De beato Furseo egimus in Sæculo 2 ad annum Christi 650.

e De Hersinde vide quæ infra dicemus in Elogio sancti Maccalani, ad annum Christi 9 8.

f Perstat etiamnum sancti Michaëlis cœnobium sub religiosa sancti Vitoni Congregatione.

g Machalani seu Maccalani obitum ad annum 978 refert Appendix ad Chronicon Frodoardi, quo anno de eo agemus.

h De Agenoldo Gorziensis cœnobii instauratore sermo est superius in actis B. Johannis Gorziensis post eum Abbatis.

ubi ERKEMBALDUS [a] vir magnæ religionis præerat, direxit. Ambo ergo quod cupierant assecuti, Machalanus apud patrem Agenaldum monachum professus est: Kaddroë vero die conversionis Pauli Apostoli apud Floriacum coram domino Erchembaldo habitum & animum monachalem induit. *Circ. Ann. CM LXXV Mart. 25 Floriaci monachum induit.*

21. Emenso itaque tempore sæpe dicta matrona Gorziam misit, omni affectu domnum Agenaldum orans; ut Machalanus ad locum olim electum posset regredi reversusque locum, quem susceperat, gubernabat. Erat autem locus supra Mosam fluvium prisco vocabulo Vualciodorus * nominatus. Huc illum advocans, monasticum Ordinem instituit, domnumque Kaddroë à Floriaco reductum, omni conamine renitentem, Præpositum ordinavit. Multi non fluxerant dies, cum videret Machalanus utriusque loci curam vires suas excedere, salubri consilio multorum petitionem sibi jungens, domnum orabat Kaddroë, ut nomen Patris in loco Vualciodoro non recusaret suscipere. Expavit homo stupore vehementi, & ultra quàm credi potest, reluctans abnuit. Illis autem insistentibus, ne pro humilitate scandalum fratribus faceret, Rege tunc, post Augusto, Ottone cogente, vix acquievit, ut susciperet nomen Abbatis. *tum fit Abbas Vualciodori.* ** Vuasor.*

22. Præconio igitur sanctæ conversationis nomen ejus longe lateque crebrescens, multos ad agonem sanctæ Regulæ advocabat. Gaudebant multi ex naufragio sæculi portum monasterii contingere: inter quos ad Christum nobilis, GIRBERUS nomine, confugiens, militiæ cingulum solverat, & Monachum professus in monasterio militabat. Moris est Monachorum sibi sub caritate devotè invicem servire. Unde iste cum socio suo coquinæ officio jussus fuerat insudare. quod cum libenter exciperet, ut aliquid operis ageret, cultrum qui propter jacebat, arripuit, moxque spiritu nequitiæ se admiscente, manum suam feriens, gravi vulnere cruentavit. Currens ergo, & ad patris Kaddroë vestigia provolutus, damnum, quod fecerat, manum cruentam ostendens, indicavit. cui Pater compassus, super locum vulneris signo crucis edito, ad officium injunctum abire præcepit. At ille cum benedictione discedens, recedente dolore, manum subitò mutatus est pristinæ redditam sanitati, reversusque pro adepta sanitate gratias referebat: sed vanæ gloriæ inimicus, ne cui diceret, imperavit. *Monachi vulnus sanat.*

23. Prædicta præterea matrona sancto ardens desiderio, exceptis his, quæ commemoravimus locis, locum quemdam Bucceleum [b] nomine, à fundamentis in honore B. Petri erexerat, atque ad Deo serviendum, Virginum chorum ibidem aggregaverat; inter quas spiritus erroris unam præsumsit & agitabat. Ut fera igitur corripitur & in vincula conjicitur. Causa exstitit quâ pater Kaddroë locum visitaret: occurrunt cum gaudio & susceptum patrem venerantur, atque inter cetera sororis infortunium pandunt, utque captivæ subveniret precantur. At ille audiens, graviter doluit, & contra antiquum hostem fidei scutum arripuit. Interea sole ruente, dies clauditur, & ei stratus in quo quiesceret, in domo juxta ecclesiam ab ancillis Dei præparatur. Sene ita que quiescente, sano consilio misera adducitur, & in domo illa ponitur. Spiritus autem nequam, se poni, quo nolebat dolens, cellam clamore per os puellæ compleverat; cum pater Kaddroë excitus, & inquietudine commotus, increpansque spiritum; Discede inquit, funeste, discede, & plasma Dei agitare desiste. Mirum dictu! vix vir Dei verba compleverat, & spiritus impurus dato rugitu per fœdas corporis partes fluxus ventris expulsus, fætore intolerabili cellam replevit. Quid est, maledicte dia- *sanctimonialem dæmonio liberat.*

[a] Erchembaldus Abbas Floriacensis, sancti Benedicti cœnobio ad Ligerim, post sanctum Odonem Cluniacensem, qui an 10 943 decessit, præpositus est, quo in regimine XV circiter annis perdurasse videtur. De eo superius.

[b] De hujus monasterii erectione, vulgo Bucily, quod Præmonstratensibus jam cessit, consule Chronicon Vualciodorense tomo 7 Spicilegii, pag. 522.

CIRC. AN. CM LXXV MART. VI. bole tu super astra cæli tuum exaltares solium, qui super terram loquentem ferre hominem non audes, vermem & cinerem futurum! Bene tibi contigit, ut qui gloriabaris tuo consilio hominem deceptum à patria exsulare, peregrinorum à pervasis sedibus Verbi ejiceris potestate.

Ab Adalberone accitus Mettas, 24. Rumor igitur ubique nomen ejus detulerat, & de virtutibus viri omnes gentes narrabant. Adalbero [a] Præsul nobilis nobilem Mettensium nobiliter gubernabat cathedram. Cumque è diversis partibus multa ad eum perferret fama, hujus quoque viri nomen detulit: & ut erat amator Religiosorum, venerabiles viros AGENALDUM & ANSTEUM ad se advocatos, de viro interrogavit, & quomodo ad eum perveniat, inquirit. Venerabiles jam igitur dicti viri, desiderio domni Pontificis rescito, sæpè virum Dei super eo alloquuntur. Sollemnis erat dies, quâ B. Martyris Gorgonii [b] agebatur festiva memoria, & undique confluentibus populis, ipse quoque homo Dei Kaddroë advenerat. Nacti itaque locum, ei Præsulis voluntatem exponunt, & suas preces ante eum prosternentes, ut secum dignaretur manere, exposcunt. Sed quis eorum non diligeret in terris societatem, qui in cælestibus cum (S. Clementis monasterio præficitur,) jam meruerant æternam dignitatem. Precibus ergo supplicantium evictus consentit, & locum non longè ab urbe Mettensi positum [c], & multorum sanctorum corporibus & reliquiis inclytum, sed tunc jam ad nihilum redactum, suscepit commendatum.

Vvalciodoro relicto. 25. Et quia ut jam diximus, curam susceperat animarum; quosdam secùm à Vvalciodoro adduxit, & his, qui remanserant secundum voluntatem illorum Patrem præfecit [d]: qui licet postea à via rectitudinis exorbitaverit, non multum ad illum pertinuit: nam Dominus, cum per Ezechielem de non conversis impiis loqueretur, ait: Fili hominis speculatorem dedi te domui Israël, audies ergo ex ore meo verbum: & annuntiabis eis ex me. Si autem tu annunciaveris impio, & ille non fuerit conversus à via sua impia, ille quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti. Suscepti igitur loci curam agebat, [quem ut ex] ruinis cineribusque elevaret, ut poterat, satagebat. Visitabatur in dies à civibus, accurrebant viri cum mulieribus; quibus ille, ut erat in Domino diffusus caritate, verba vitæ, consilium animarum studebat impertiri. quis enim ad eum mæstus venit, & lætus non redivit? quis ejus bonitatis suavitate non usus est? clericorum, monachorum virginumque chori hunc, ut patrem colebant, venerabantur, amabant. quo enim illorum in via salutis scandalizante, dolore compassionis non ustus est? sollicitudo illi quanta erat pro periclitantibus, & infirmantibus cura? Damno alterius illum affici putares, cum gaudio alieno velut proprio tripudiaret.

Jejunium in via servat. 26. Interea contigit, ut Vvalciodorum visitaret, & labente tempore, B. Gorgonii Martyris annua remeabat dies, utque ipse occurrere posset cum VULTMARO [e] Gandensis cœnobii, cumque ALEDRANDO Gemblacensis [f] monasterii Abbatibus repedabat. jamque Brieum castrum præteribat, & maturiùs quam senex soleret, ad epulum suadebant: quibus cùm vir Dei non consentiret forte locum amœnum herbis aquisque irriguum peragrabant. Si inquiunt hinc jejuni eximus, aquæ penuriâ diutiùs jejunabimus. Ad quos

a Primus scilicet ejus nominis, qui erga sancti Benedicti ordinem mirificè propensus, Gorziam, aliaque cœnobia ad strictiorem observantiam auctoritate & beneficentia reduxit.

b Apud Gorzienses sollemnis erat Gorgonii cultus v Idus Septembris, ut jam annotavimus in Sæculi 3 parte 2. ubi historiam Translationis ejus edidimus.

c Ecclesiam scilicet sancti Felicis seu Clementis, quæ tunc extra urbem posita, dilatato postea pomœrio, intra civitatis mœnia conclusa est. Vide infra num 32.

d Hic ille est, ni fallor, Godefridus, quem male post Immonem collocat Chronicon Valciodorense, qui Godefredus ex Remensi sancti Remigii monasterio assumtus, ob superbiam pravumque regimen à monachis suis Abbatiali dignitate dejectus est.

e Vvomarum appellat sancti Bavonis Chronicon, ejusque regimen assignat ab anno 955 ad ann. 982. Obiit vi Kal. Septemb.

f De Gemblacensi cœnobio, vide quæ supra diximus in observationibus præviis ad vitam S. Guiberti, ad annum 962.

Dei

Dei homo conversus, fratres, ait, scriptum est: Væ terræ, cujus Rex est puer, & cujus Principes manè comedunt. Aquæ hic & ubique in manu Dei sunt, qui timentibus se, nihil promisit, defuturum. Consentiunt inviti & aliquantisper eunt jejuni. Ciac An. cm lxxv Mart. vi.

27. Hora refectionis aderat, & partem cujusdam prati subintraverant. Tunc vir sanctus, ut erat vultu hilaris: Ecce, inquit, domini & fratres, locus nostris usibus habilis. Cumque se aquæ usus non habere quererentur, sciens homo fidere: Nolite, ait, desperare; potens est manus Domini servis suis aquam dare, qui querimoniosæ plebi in solitudine inaquosam rupem siccam aquam jussit manare. Propter jacebat scirposus cespes, quem vir domini adiens circum fossum jussit levari, parentibus itaque qui aderant, & cespitem eruentibus, aqua secuta est. Sed cùm prædicti viri inferius sedentes, sanctum Domini exspectarent, & quod fecerat ignorarent; jamque in hoc essent, ut manus & quæcumque necesse erant, vino diluerent, murmure delabentis ad se rivi commoti, aquæ abundantiam sunt mirati. Qui fons usque hodie permanens, testatur quid Kaddroë apud Deum meriti habear. Ad socios ergo reversus, cum mirantes factum laudarent, Dei, ait, Omnipotentis clementia hanc vestræ caritati misit aquam, ut noverimus Christianam paupertatem semper esse divitem. Sumtis igitur epulis, iter cœptum explent. Fontem mirabiliter educit.

28. Præterea loci commissi causa exigebat, ut comitatum [a] adiret, ac FREDERICUM [b] tunc Ducem alloqui deberet: qui cum à viro Dei in designato loco quæsitus & inventus esset, venienti cum omni humilitate exsurgens, ut servo Dei occurrit. Viro autem sancto se officiosissimè resalutante, cum in mutuis amplexibus ruerent, putans homo Dei se aliquem suorum sequi, baculum, quem manu tenebat, retrò porrexit: quem cum nullus esset, qui susciperet, per fenestram lucebat, ut solet contingere, radius solis, qui videlicet tuentem baculum, velut elementum aliquod solidum suscepit & sustinuit, ut videres elementa ipsa Kaddroë velle famulari. Quid verò mirum, si amico Dei creaturæ serviant, cum ejus inimicos, terræ semina pascant, quæ cælis veniens pluvia nutrierat. A sæpe dicto etiam loco Vvalciodoro scilicet Mettin pergebat, & secum juvenem, quem ipse nutrierat, comitari jusserat. Qui cum ferè in medio itineris oculum graviter dolere cœpisset, ab eo signo crucis super se edito, dolorem mox sanus effugisse lætatus est. Alia miracula.

29. Idem quoque juvenis febribus quatiebatur, & ferè emenso anno, vi adversæ valetudinis toto jam corpore effæto, laborabat, nihil misero febris præter speciem hominis reliquerat; consumtis carnibus, ossibus cutis adhæserat. Interea vir sanctus, ut in Domino semper misericordiæ visceribus affluebat, compassus juveni, fortè sibi illum considere jusserat, & manu pateram cum potu tenebat, ex qua cum hausisset quidpiam, reliquum juveni porrigit, &, ut in nomine Domini securus bibat, præcipit; moxque ut infirmus ille potum hausit, febribus fugatis, redditus sanitati est, atque adhuc testis est [c] factæ in se clementiæ. Lazarus quoque Scotigena monachus, cum viro Dei in monasterio habitabat. Hic infortunio gravissimo tactus ad extrema tendebat: quâdam autem die cum nimio febris æstu ureretur, dolore ad præcordia redeunte, in ultimo spiritu positus, non jam vicinitatem, sed præsen- Febrim pellit.

[a] Hic perperam, meo quidem judicio, per *Comitatum* intelligit Henschenius Ducatum Lutzemburgensem, qui solo Comitatûs nomine tunc gaudebat. nec verisimilior Colgani sententia, qui de Barrensi Comitatu circa annum 970 institui cœpto interpretatur. quis enim eo simpliciter verbo castrum nullius eatenus nominis denotaret? propius ergo fidem est ut aula Principis per *Comitatum* hic denotetur, quo sensu apud auctores passim hæc vox usurpatur.

[b] Hunc Fredericum Lotharienfibus præfecit anno 959 Bruno Coloniensis Archiepiscopus, ac Ottonis Magni frater, ut narrat Frodoardus in Chronico ad eumdem annum.

[c] Hic manifestè ætatem suam vitæ auctor denotat, qui juvenem à sancto Cadroë educatum & febri liberatum, adhuc superstitem, dum hæc scriberet, fuisse dicit.

CIRC. AN. CM LXXV MART. VI

tiam mortis se evadere desperabat. Cum sanctus vir accurrit; terræ cubantem reperit; quid ageret, inquisivit. At ille virtute, quâ potuit, se morti proximum respondit; quem Sanctus, manibus contrectans, & signo crucis muniens, ut lectulo parum quiesceret, imperavit. Nec mora, æger convaluit, & robore recepto, in pedes ante mirantium ora incolumis assurgit, & quam propinquæ benignissimi JESUS aures precibus Kaddroë essent, ostendit. nam, ut Scriptura ait, Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet. Quid enim vir iste nisi voluntatem Dei faceret: cui tantum Christus in ore, pax semper in corde erat.

Ejus virtutes ac præcipue caritas.

30. Humilitatem in eo laudare necesse non est, pro quâ jam Dei consecutus est gratiam. Quantæ sobrietatis fuerit, nulli mandamus sermoni, quia stilus materiæ victus succubuit. parcitas ejus frugalitatis raros fortè imitatores habebit. patientia ei ultra humanum modum fuit. Ceterum caritas, quæ est juxta Apostolum vinculum perfectionis tanta in eo resplenduit, ut nisi videris, non credas. Ut autem ex hac aliquid sub exemplo dicamus: JOHANNES [a] Abbas Gorziensis cœnobii columna in templo Dei (cujus mortem, sicut nescio quis ait, Pœnos gemuisse leones, montesque, feræ, silvæque loquuntur) gravi inæqualitate corporis correptus lectulo decubabat: & quia erat vir inenarrabilis abstinentiæ, aridis cibis, ut solebat sanus, imbecilles artus, cogente spiritu, excruciabat. Pater Kaddroë, hoc audito, caritate ducente Gorziam pervenerat, & nesciente homine, quod cum Ecclesiæ filiis reddere posset, carnium scilicet edulium parari jusserat, & veniente horâ refectionis posita est coram eis mensula. Cumque illatos cibos Johannes horteret attingere, sciens Kaddroë quia caritas non quærit quæ sua sunt, qui jam olim parcitatis amore saltem ovum non contingere statuerat, carnes suscipiens, comedebat. Quod cum vir Dei Johannes vidisset, jam non valens ejus jussui contraire, infirma membra, quoad convalesceret, refocillavit. Quid ergo? nonne caritati Christi in hoc quoque Kaddroë deservivit? inde ad monasterium reversus, rigore abstinentiæ contra spirituales nequitias scutum recepit.

cum Johanne Gorziensi Abbate ægrotante. [a]

carnes sanus manducat.

Signo crucis dæmonium fugat. [b]

31. Est locus Mettis sacer nomine B. Petri [b] in quo multitudo virginum Domino pro posse suo servit. His præerat Mater nomine Helvidis omni actu & conversatione ab ipsis cunabulis pænè incomparabilis. Sub hujus beatâ curâ, quædam erat domina occultâ dæmonis infestatione vexata, quæ, ubicumque eam apprehendebat, in terram elisa, stridens dentibus, & spumans arescebat. Contra hanc igitur nequam spiritus infestationem jam dicta illarum sororum Mater auxilium B. Kaddroë invitat. qui paratus omni petenti se tribuere, cum domino UDONE qui ad se tunc venerat, ad locum vadit. Cum verò in Virgine erroris spiritus non posset cohiberi, medicus ille in Deo fisus, ad lectum patientis cum illo familiari suo, in crucis nomine accessit. Et quia id genus inimici non nisi in jejunio & oratione valet ejici, ut Kaddroë jejuniis & orationibus armatum vidit, ab ancillâ Dei exiens ingemuit, & eam ultra repetere non tentavit.

Adelberoni succedit Theodericus: [c]

32. ADELBERO opinatissimæ sanctitatis Præsul cum post triginta quinque annorum curricula, cursu suæ administrationis expleto, cælicas recessisset ad sedes [c], THEODORICUS vir Imperatorii generis, ingenii singularis, ad Episcopatus cathedram, ut erat jam à Deo ex nomine vocatus, communi omnium acclamatione accessit: qui ut nobilitatem sanguinis morum

[a] Illius vitam exhibuimus supra ad annum 973.

[b] De beati Petri monasterii primordiis diximus in Sæculo 2. ubi sanctæ Vvaldadæ elogium texuimus. Porro Helvidis, de qua hic sermo, alia videtur ab altera cognomine, quam ad annum Christi 1160 referunt Sancta-marthani; nisi fortè in assignanda hujus Helvidis ætate error ipsis obrepserit, quod non raro accidit, maxime quia ex Necrologiis, in quibus solus obitûs dies annotari solet, catalogos suos consarcinarunt, ut plurimum, sicut notat Henschenius

[c] Obiit Adalbero Mettensis Episcopus anno 964, cui, ut habet Sigebertus in Chronico, *Deodericus consobrinus Ottonis Imperatoris. Episcopus subrogatus est.*

honestate vinceret, licet occupatus sæculi negotiis (neque enim aliter poterat tantæ consulere urbi) intentionem sui animi circa sanctorum memorias, locosque construendos & restaurandos verterat: quare undecumque poterat, sanctorum corpora & reliquias in suam diœcesim transferebat: servorum Dei amabat colloquia, consortia diligebat. Unde amore Dei, dominique Kaddroë qui eum unicè dilexerat locum B. Felicis, [a] his, quibus hodie usque in eo Christo militantes utuntur, beneficiis auxit, & prædiis, ipsumque beatum virum ac si Patrem venerabatur, atque ad se crebrò vocatum, quia spiritum consilii virum sciebat habere, audiebat, & ejus caritatis orationibus se attentius committebat, quas Deo placere, tantarum virtutum testimonio comprobarat. *qui ob sancti amorem multa monasterio largitur.*

33. Ex quibus jam multis satisfecisse putaremus, nisi curiosorum, qui sanctitatem in virtutum æstimatione ponunt, scandalum vitaremus. Neque verò deesset de viro hoc unde eis satisfieri posset: sed pauca de pluribus ideo loquimur, ne lectoris fastidio arguamur. Caritas compulsit hunc virum Dei, ut jam dictam virginum Matrem apud locum, qui Corruptala dicitur, moratem visitaret: qui eum improvisus advenisset, & Dei jam nominata ancilla se usibus hominum, qui eum tanto viro venerant minus in promtu carnes habere diceret; virque Dei eam super hoc angustari comperisset, ad se vocat; Confortare, inquit, in Domino & in potentia virtutis ejus; eique confitere, qui aperit manum suam, & replet omne animal benedictione: potest namque dare, quod deest nobis, in se fidentibus, qui olim querelosam domum Jacob in deserto coturnicum saturavit carnibus. Cum verbis viri sancti canis cervam insequens rupe, quæ contigua est monasterio, deturbavit, sicque fractis cruribus, usibus viri Dei servitium exhibuit, & ancillam Dei præsenti angustiâ liberavit.

34. His itaque & talibus refulgens virtutibus & quotidie dissolvi & cum Christo esse cupiens, non longè sui obitus diem fore à Domino audivit. Intereà Adeleidis Augusta [b], invicti Ottonis Augusti genitrix, sancto accensa desiderio, ut omnes, quos Religioni amicos noverat, hunc quoque beatum virum sincero amore diligebat. Italiam igitur petens, ad locum in ripa Rheni fluminis situm, & Neheristeim appellatum advenerat. Unde legatos Mettim dirigens, virum Dei Kaddroë ad se venire caritatis gratiâ exorabat. Conventus sæpius à legatis atque à Domino DEODERICO [c] Præsule coactus; licet finem dierum suorum non ignoraret, ob caritatem, quæ scilicet omnia suffert proficisci non recusavit; bonum vitæ suæ finem se consequi æstimans, si caritati inveniretur deservire. In viâ verò positus fratres quosdam secum comitantes advocat, & sui resolutionem imminere denuntiat: quos cum gravis mæror invaderet, quia omne consilium perderent; consolans, ait; Magni consilii angelus vos, fratres, non deseret, nisi eum fortè vos relinquatis. Mandata Dei omni aviditate suscipite, opere explete, & ille vos diriget in viam salutis æternæ. Ceterum corpusculum meum, si quis apud vos est locus mearum precum, ad monasterium referte, ibique sepulturæ mandate: si autem Augusta me aliquantisper retinere tentaverit, vos quæso, ne fiat adversate. nam si contigerit illa præsente me de vinculis carnis exire, jam sciat caritas vestra corpusculum meum monasterii sepulturâ privari. De cetero post excessum meum, si quid cum consultu agere vultis, sunt apud vos viri

Adeleidis Cadroen ad se accersit.

Is obitum suum prædicit.

[a] Monasterium sancti Felicis, quod nunc S. Clementis dicitur, non Felici Nolano Presbytero, ut opinati sunt Sanctamarthani, sed Felici tertio Metensium Episcopo sacrum fuit, in cujus etiam ecclesia eum tumulatum fuisse tradit Meurissius in historia Episcoporum Metensium.

[b] Fuit hæc filia Rodulfi Regis Burgundionum, & dominæ Berthæ Reginæ, ut habet Abbas Urspergensis in Chronico, quæ Lotharii (is filius Regis Hugonis erat) relicta, Ottoni magno ob magnas animi dotes anno 951 nupsit.

[c] Episcopatum tenuit Deodericus ab anno 964 ad 984, ut diserte scribit Sigebertus in Chronico: unde patet longius à vero recedere eorum sententiam, qui sancti Kaddroë obitum ad annum usque 988 aut etiam 998. differunt. quo tempore jam dudum decesserat Deodericus, quem tamen, ex hoc loco, sancto Kaddroë supervixisse evidens est.

Circ. An. cm lxxv Mart. vi. boni consilii, quos semper consulite: & matrem Helvidem ne obliviscamini, quia, juxta sensus mei, parvitatem, in sexu illo numquam ei similem reperi. Domnum Pontificem, & ceteros amicos ex me salutate pro caritate Christi, ut apud Deum pauperi animæ meæ succurrant exorate.

ab Augusta excipitur. 35. Venit interea ad Augustam: quæ cùm virum advenire audisset, cum ingenti lætitia accurrit, & susceptum officiosè salutavit. Vir autem Dei cum Augustam inquireret, dicens: Nosti, domina, quare huc venerim? illaque respondeter: Pater, caritatis amore advenisti. Homo Dei; ut erat jucundi vultus, subintulit: Caritas quidem cum me huc compelleret, ipsa quoque necessitas, ut licentiam veniens peterem, imperavit. Quæ videlicet licentia, quid vellet, ille quidem noverat, sed Augusta minime advertit. Cum verò quatriduum vel amplius cum Imperatrice fecisset, & femina sanctæ devotionis eum dimittere nollet, sed ut secum aliquamdiu maneret suis & Episcoporum præsentium precibus exigeret, conversus ad fratres: Eia, inquit, fratres agite, & quia corpusculi mei resolutio propè est, exire satagite: nolite acquiescere precibus, si meum ad monasterium vultis referre corpus. Jam quatriduum fluxerat, & Augusta, ut secum adhuc biduo maneret, insistebat. consenti tigitur invitus licet, utque petitus fuerat, biduum explet. fit ingens gaudium, quod ad hoc usque Dei compulissent virum. prandii venerat hora, & regni Proceres cum Imperatrice ad epulas discumbebant. Cum inter prandendum ibi ignis accenditur plurimus, ne quid forte discriminis fieret incendio, multi tectum & laquearia subierant domus.

reditum in monasterium urget.

hominem ex alto lapsum sanat. 36. Ecce autem unus incautè tabulato innixus, lapso pede ad terram ruit, ubi tanta erat fabricæ altitudo, ut non modo crura frangere, sed toto corpore dissipari potuisset. Exortum itaque tumultum Augusta compescuit, utque homo in domum in qua Kaddroë hospitabatur, portaretur imperavit. Illatus itaque, & à viro Dei signatus, ut potum ab eo meruit, integerrimæ est redditus sanitati. Percrebuit apud Palatinos sermo, & viri Dei nomen per ora tollitur omnium. Quod homo Dei comperiens, molesteque ferens, ne inde quisquam amplius loqueretur, vix obtinere potuit. Et expleto biduo, cum ad monasterium regredi vellet, jamque Augustæ licentiâ longe aliquantulum discessisset, repente febre corripitur, & mox viribus corporis destituitur. convocatisque fratribus, iter accelerare imperat, ut si fieri possit, monasterium vivens repetat. Sed Deo jubente, qui constituit terminum hominis, qui nullo modo præterire poterit, jam senex emeritus, post septuagesimum vitæ & trigesimum annum peregrinationis suæ, cæleste capitolium, hominem exuens, à remuneratore laborum suorum perpetuò coronandus, intravit.

In itinere moritur.

post mortem cuidam apparet. 37. Componitur, ut moris est, in feretro; & nescio quæ occasio ejus corpus verterat in latus: propter fratet quidam fessus accubuerat, cui apparens: Frater, ait, cur me, quam negligenter in lectulo positus sim, non attendis? Expergefactus ille cum perquireret, ut diximus, ita, jacens corpus reperit, ut petitus fuerat, emendavit. Fratres, comites scilicet ejus itineris mærore pleni, ad urbem lamentabilem nuntium dirigunt. Credi non potest quis mæror totam urbem corripuit: procedunt certatim, & obviam corpori, innumera multitudo ex urbe, opidis, & vicis, & agris ruit: una vox mærentium pariterque plangentium. Et licet scirent virum illum non esse lugendum, qui post longa hujus vitæ certamina in gaudium Domini sui introierat, tamen memoria ejus bonitatis effectum extorquebat lamentationis. Ab eo autem loco, quo transierat vir beatus, exeuntibus, qui corpus portabant, fratribus, vir quidam diutinâ febre laborans, accessit; moxque, ut loculum tetigit, populo teste, sanus abscessit. Advehitur intereà Mettim, & ab immensâ, quamquam mærenti, clericorum, monachorum, virginumque & populi promiscuâ multitudine, quæ ex vicinis undique convenerat locis, excipitur,

Tacto loculo febricitans sanatur.

& ad locum usque sepulcri, cum maximo, non dico funeris, sed triumphi apparatu perductus, sepultus in B. Felicis ecclesia, vivit cum Christo in æterna sæcula. Amen.

DE VENERABILI BRUNONE
EPISCOPO VERDENSI.

Circ. An. CMLXXV Martii VIII.

1. INTER Corbeiæ novæ cœnobitas, qui sub Folckmaro Abbate vixerunt, BRUN Episcopus *apud Meibomium memoratur. Fuit is cognatus Herimanni Saxoniæ Ducis, successitque Amulungo seu Amalungo consanguineo suo in Episcopatum Verdensem*, (Fardensem *veteres appellant*) *situm in Orientali Saxonia ultra Visurgim amnem. Brunonis promotionem Chronographus Magdeburgensis describit his verbis.* Anno DCCCCLXII Amalungus Fardensis Episcopus obiit, frater Herimanni Ducis: eique Bruno Corbeiensis monachus cognatus ejusdem Ducis, successit. *Nominis æquivocatione falsus est Bruschius in catalogo Episcoporum Verdensium, ubi Brunonem nostrum, ipsum esse Ottonis Magni ex Liutolfo nepotem, & postea Papam Gregorium V ab Ottone tertio designatum perperam existimavit, ut postea ostendemus.* Bruno cognatus Herimanni Ducis.

2. *De Brunone nostro fit mentio non semel apud Ditmarum, totidemque verbis apud jam dictum Chronographum Magdeburgensem, ex quo hæc describimus ad annum* CMLXXIII. Herimannus ibi, *id est apud Quidlingeburg*, tandem moriens, Imperatoris gaudia turbavit. Hujus corpus dum ad Luneburg à filio suimet Bernhardo deferretur, contigit ibi Brunonem, Fardensis ecclesiæ Antistitem, in proximo esse. Hic quia Herimannum, dum vixit, banno constrictum tenuit, supplicitet rogatur à filio, ut solutionem saltem defuncto impenderet, ut in ecclesia eumdem sepeliri liceret. Sed is quod postulat nequaquam impetrat. Fuit hic Bruno consanguineus præfati Ducis, novæ Corbeiæ monachus, & ob venerationem sui Imperator eumdem Amulungo successorem statuit Episcopo. Qui ecclesiam in Ferdun cui rationabiliter postmodum præfuit, de lignis egregiam fecit, quia lapis illi defuit, magnitudine & qualitate ceteris præcellentem, & benedixit, & in senectute bona proficiens obiit III Nonas Maii. Sed dum senio & infirmitate assidua gravaretur & tardaret, rogatus à Cæsare ut Herimannum suum Capellanum Folcmari Episcopi fratrem pro filio nutrire, & ad juvamen & heredem voluisset sibi eligere; hanc legationem lugenti animo suscipiens ita respondit: "Curam quam mihi dominus meus indigno committere dignatus est, studiose hactenus rexi, & quamdiu hic degere debeo, sine aliquo tali juvamine degere concupisco. Humilitatis ac superbiæ non est æqua societas, nec umquam consortem patitur potestas, quodcumque in alio placet seniori meo devotus implebo. Non spes juveni in morte senis decrepiti quia peccatum est. Reminiscatur quod sæpe pendet rudis vituli pariete pellis. Talia dicens ad ecclesiam Christi virginis Cæciliæ se portari jubet, humoque prostratus se indignè ei servisse sic effusis lacrymis queritur: A Deo & à te repudiatum me infelix agnosco, cum alienus mihi præponitur, & servituti tuæ ut dignior assumitur. Unde hinc tristis nunc abscedere volo, & Christi gratiam & tuam intercessionem sanctam exspectare volo. Vellem ut sicut ego injustè aliena non appeto, ita nullus umquam de meo gaudere præsumeret detrimento. Nunc à Deo quid sibi placeat, & ecclesiæ meæ prosit supplex exoro. Finita hac oratione surrexit, & discedens tamdiu in sua morabatur parochia, quoad usque de nece supra memorati juvenis certus efficitur: & tunc convocatis in unum sociis dixit. Do-

Herimannum mortuum absolvere recusat.

Ecclesiam construit.

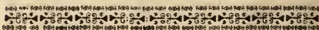
Coadjutorem recusat.

Anno Ch. CM LXXV Martii VIII.

» minum non habetis novum, me ad monasterium meum deferte, diem judi-» cii ibidem absque omni vagatione exspectaturum. Discite vos mortales omnia » quæ vobis sunt salubriter profutura. Non volentis nec currentis sed miserentis » est Dei. Simus vobis in exemplum quod nemo confidens in Deum desola-» tur, nec in se sperans utiliter exaltatur. Ponite, Filii, in Deo spem vestram, » & cum auxilio Unigeniti ejus & Paracleti consubstantialis vincite timorem no-» xium: propitium rogate Deum, ut quod ego in vobis vel vos in me umquam » humana fragilitate deliquimus, emendetur deinceps in melius, & ut post » me Deo casum & vobis utilem habere possitis seniorem, & tempora pro-» spere arridentia. Post hæc verba ad prædestinatum perveniens locum, quamvis multa senectutem ejus circumvenirent incommoda, tamen affabilis & laudandæ fuit conversationis. *Hactenus ex Chronographo Magdeburgensi, quæ totidem (ut dixi) verbis habentur apud Ditmarum in lib. 2 pag. 23.*

Obit.

3. *Hæc sunt quæ de Brunone Verdensi ex illius temporis tenebris nobis eruere licuit. Ejus obitus accidit anno* CM LXXV, *teste Ditmaro, & post eum Chronographo Magdeburgensi.* Bruno Fardensis Præsul supra memoratus VII Idus Martii obiit: & Erp Præpositus Bremensis intercessione Atheldagi Archipræsulis ordinatur. *Hinc manifestè convincitur Bruschii erratum, Brunonem nostrum confundentis cum altero Brunone, qui Papa creatus est anno* CM XCVI, *post annos viginti à morte Brunonis Verdensis. Erat ille Ottonis Ducis filius, Imperatoris Ottonis tertii nepos, id est consanguineus, ut ex Ditmaro intelligimus: idemque* marcam Veronensem servabat, *ex Chronographo Magdeburgensi, cum Pontifex electus est.*

Anno Ch. CM LXXV Julii XI.

VITA VENERABILIS TURKETULI
ABBATIS CRULANDENSIS IN ANGLIA.

Ex historia Crulandensi auctore Ingulfo Abbate.

1. T*URKETULUM Abbatem Crulandensis cœnobii, de cujus origine in actis sancti Guthlaci initio Sæculi tertii egimus, hoc loco præterire religio est, utpote præcipuum sui Sæculi ornamentum. Ejus gesta descripsit Ingulfus Abbas Crulandensis, ex quo sequentia carptim delibavimus.*

Godrico Abbate mortuo:

2. ATHESTANUS Rex Abbatem *Croyland* GODRICUM adhuc superstitem, sed longo senio gravatum, ceterosque confratres suos tunc ad numerum septenarium de viginti octo diminutos in suam curiam assumens, monasterium Croylandiæ restaurare proposuit: sed præpropera morte præventus fratribus suis suum propositum perficiendum reliquit. Anno ergo XVII regni sui obiit & Malmesbitiæ sepelitur...... Eodem anno Godricus Abbas Croylandiæ obiit; infraque mensem obitus sui duo senes eum secuti sunt, idest frater Svveinus, & frater Osgotus: remanseruntque tum quinque senes, idest frater Chatembaldus *, frater Svvarlingus, frater Thergarus, frater Brunus, & frater Aio. Quorum duo isti ultimi, cernentes Regem Athelstanum suum patronum, ac Abbatem suum Godricum in fata cessisse, de monasterii sui relevatione, ac spiritualium filiorum successione penitus desperantes, relicto fratrum suorum contubernio, prior monasterium Vvintoniæ, secundus monasterium Malmesbiriæ adiens, uterque & in eorum conventum receptus, & aliquot annis detentus est. Verùm trium fratrum in monasterio Croylandiæ remanentium sancta trinitas semper in Domino confidebat,

* al. Clarembaldus. Locus fere desertus.

quòd aliquando memor misericordiæ suæ, mitteret eis aliquem salvatorem........ ANNO CHR. CMLXXV. JULII. XI

3. Cumque illustrissimus juvenis Rex EDMONDUS etiam Croylandiam alicui potenti viro, qui sanctæ religionis exsisteret amator, proponeret...... occisus est.... Cui successit frater suus EDREDUS tertius filius EDVARDI Regis.... Ipse...... diligens Cancellarium suum, nomine TURKETULUM, virum quippe prudentissimum, & omnis honestatis ac æquitatis sectatorem, sibi etiam carne propinquum, & cognatum (filium scilicet CILVVARDI quondam patrui sui) in dictaque ecclesia Eboracensi pinguissimam præbendam obtinentem, de fidelitate sua continenda sibi & regno suo instanter ac amicabiliter commonebat. Transiens itaque venerabilis Cancellarius.... regali sanguine generosissimus..... sexaginta munerariorum dominus, divina gratia disponente viam suam, versus Eboracum per monasterium *Croyland* iter assumsit. Quod cùm pertransire disposuisset, occurrentes ei tres dicti monasterii venerandi senes, multa supplicatione, advesperascente jam die, ad eos intrare compulerunt: & ducentes eum ad orationem in oratoriolum suum, quod in angulo ecclesiæ dirutæ construxerant, reliquias sanctissimi GUTHLACI confessoris ostendentes, omnem historiam suæ desolationis exposuerunt. Ille verò inæstimabili pietate miseratus, universa devotissimè auscultavit. Deinde senes in suum hospitiolum tam nobilem hospitem summa cum humilitate ac humanitate suscipientes, omnia victualia quæ habebant, ministris suis & cocis pro domini sui cœna præparanda, licet minùs idonea, & tantæ familiæ permultum insufficientia, cum animo liberalissimo (sua duo minuta) offerebant: solliciti pro viribus & supra vires suum sanctum hospitem lætum reddere ac jucundum, & ad tantam benevolentiam inducere, quatenus penes dominum Regem intercessor dignaretur exsistere, & reædificationem ecclesiæ suæ, quam germanus suus inclitus Rex ETHELSTANUS, si ei vita comes fuisset, animo aliquando intenderat, aut aliquod aliud beneficium ex sua eleemosyna pro merito suæ animæ procurare. Venerabilis Cancellarius & miseriæ tanti monasterii multum compassus, & senum curialitatem intimis visceribus amplexatus, illorum precibus assensum præbens, & intercessionem concessit, & aliquod adjutorium ex proprio peculio compromisit.

Turketulus Regis Cancellarius,

loci desolatione commotus,

opem pollicetur.

4. Summo ergo mane recedens, præcepit servis suis victualia sufficientia usque ad reditum suum senibus relinquere, & pro aliis necessariis emendis jussit centum solidos erogare: tandemque valefaciens, cum multis lacrymis se eorum orationibus commendabat. Ab illo namque die animus ejus dictis senibus ac Croylandensi monasterio tam intimo ac individuo amore conglutinatus est, ut per totam viam suam quotidie quibuscumque occurrentibus, tam in diversoriis, quàm in viis, Croylandensium senum humanitatem exponeret, sanctitatem extolleret, caritatem prædicaret, calamitatemque deploraret. Ab ipsoque tunc primitus processit, quod Croyland *Curteyse* * cognomen accepit.

Inde discedit.

* al. Curtesy

5. Perveniens itaque Eboracum venerabilis Turketulus, cùm domini sui Regis mandatum multa sollicitudine ac prudentia penes Archiepiscopum, & universum civitatis populum peregisset prosperè, revertendo per Croylandiam rediit, & sancto ductus spiritu, ad prædictos senes hospitaturus cum sua familia iterum declinavit. Susceptus ipse immenso gaudio, iterum de sustinentia consolatur; & manum Dei semper ad adjuvandum suos potentem & promtam prædicans, auxilium divinum in proximo affuturum pollicetur: datisque viginti libris argenti dictis senibus, ad dominum suum Regem summo mane reversus est. Cumque Regem de responso Archiepiscopi Eboraci, ac totius populi civitatis illius instruxisset, tandem invocato sancto Spiritu, de ruina Croylandensis relevanda monasterii sermonem sagacissimè induce-bat. Porro prædicationis suæ de hac materia in auribus Regis cum ejus Can-

Iterum eò reversus dat bona verba cum munere.

Regi statum loci exponit.

Ann. Ch. CMLXXV Julii XI.

cellarius ac præcipuus consiliarius finem fecisset, gratuito consensu Rex assensum præbuit: sed cùm bellum ferocissimum, quod tunc in manibus habebatur, opitulante divina gratia, prosperè peregisset, tunc namque vacaret hujusmodi devotionibus insistere, & Christi ecclesiam ubique per regnum pro » viribus promovere. Ad quod Cancellarius: Domine, prædecessores vestri » strenuissimi Reges, domini mei, duo germani vestri, multa bona ad hono» rem Dei, sanctæque matris Ecclesiæ exaltationem operati sunt in diebus suis; » & Dominus Deus justissimus judex pro hujusmodi bonis operibus & dedit » eis victoriam de omnibus inimicis, & abundare fecit etiam omnibus bonis. » Ita & vos (si mihi creditis) per opera meritoria dignissima recompensatione » Deum vobis obligabitis, & sic protecti sanctorum precibus, & adjuti su» perûm favoribus, securiori conscientia, cum placuerit, ad vestra prælia procedetis. Hæc & plura talia cùm venerabilis Cancellarius collatione amicabili coram Rege sæpius retexisset, tandem dominum suum Regem ad hoc induxit, ut illud evangelicum illi diceret: Habere vos custodiam, & senes illos & locum illum custodite sicut scitis. nam manus mea in omnibus erit vobiscum, si adjutorio meo in aliquo egeatis.

Eum ad ejus restitutionem inducit.

Turketulus ibi monachum se vovet.

6. Istud responsum accipiens ille tamquam divinum oraculum, & de sacrario Cancellarius sanctus procedens, theoricum verbum non secus intelligens, mox se monachum ibidem futurum palam promisit, & regium favorem suo proposito affore animo devotissimo requisivit. Rex hæc audiens, supra modum admiratus, id fieri omnimodis dissuadet. maximè cùm jam in senium vergeret, & nutritus in deliciis, rigorem religionis in usu antea non haberet: præter hoc in regni negotiis urgentissimis, cùm omnia in ipso pendeant ac ipsius auxilio & consilio, regnum periclitari non immerito for» midaret. Et Cancellarius: Domine mi Rex, dominis meis fratribus vestris » & vobis debita fidelitate (Deo teste qui novit omnia) pro viribus militavi: » Jam pro merito animæ vestræ patiatur vestra clementia, me Domino Deo » saltem in senio militare. Quippe consilium meum & omne auxilium quod » paternitas mea poterit, quamdiu in hoc meo corpusculo vita comes fuerit, » vestris negotiis incunctanter aderit: sed certissimè de cetero scire velit dig» natio vestra, quod manus mea arma bellica à modo non tractabit. Audiens hoc piissimus Rex, graviter ferebat, cernensque quotidiè sanctum ejus desiderium in Domino crescere, metuensque sanctum Spiritum exstinguere (prout erat præ cunctis Regibus prædecessoribus suis purissimæ conscientiæ) quadam die in secretum cubiculum eum advocat, & provolutus pedibus servi, quatenus sui misereatur, & non derelinquat eum in die tribulationis suæ, etiam cum multis lacrymis supplicat & exorat. Videns verò Cancellarius dominum suum, Regem videlicet Angliæ, suis pedibus super terram pervolvi, & ipse ruit in terram, & quatenus sui misereatur, suspiriis & singultibus innumeris rogat: & tandem per sanctum Paulum (cui Rex specialem devotionem semper habebat) corditer adjurans, superat, & impetrat quod exoptat. Ambo ergo surgentes à terra, diem statuerunt, quo Croylandiam adirent, ac sanctum votum suum securissimo ac honestissimo modo, quo possent, invicem consummarent.

Rege ægre concedente, rem exsequitur.

debitis prius persolutis.

7. Evolutis itaque paucis diebus, Rege consentiente, voce præconaria venerabilis Cancellarius Turketulus per medias Londonias fecit proclamari, ut, si cui aliquo debito teneretur obnoxius, paratus erat certo loco & die designato ad plenum persolvere: & si cui aliquam injuriam irrogasset, promisit in triplo, tamquam alter Zachæus, satisfacere, ac juxta omnem juris exigentiam damna inita restaurare. Omnibus ergo creditoribus ac debitoribus universis pacatis, sexaginta maneria sua domno suo Regi contulit, decimum semper manerium Domino suo Christo reservavit. Reservavit itaque sex maneria sua de sexaginta, quæcumque scilicet habebat ad Croylandiam

diam propinqua, situque viciniora, videlicet *Mendlingburough, Elmington, Morthorpon, Kotenham, Nokington* & *Beby*: cetera verò dedit Regi. Et veniens cum Rege ad Croylandiam in vigilia Assumtionis beatæ Mariæ: mox ad Wvintoniam & Malmesbiriam pro duobus fratribus, scilicet Bruno & Aione, ex Regis nomine nuntios misit. Qui audientes Dominum de cælo Croylandiam respexisse, gaudentes & alacres ad suum monasterium regressi sunt: & intrantes in vigilia beati Bartholomæi patroni sui ad fratres suos, cum ingenti gaudio sunt recepti. Erant namque ambo viri litteratissimi, & moribus multum honesti ac religiosi. In crastino ergo, scilicet in festo sancti Apostoli, quum venerabilis Turketulus deposito habitu sæculari inter prætactos senes quinque monachicum schema suscepisset, etiam baculo pastorali à Rege donatus est, & à Cedwvulfo Episcopo Dorcacistrensi diœcesano tunc præsente more ecclesiastico benedictus. Eodemque die de Regis arbitrio ac jurisperitorum consilio, ut in posterum contra iniquorum violentias fortiori consisterent fundamento, venerabilis Abbas Turketulus prætactique quinque senes monachi sui universum monasterium suum cum omnibus terris ac tenementis bonis & catallis ei pertinentibus in manum domini Regis funditus & sponte resignabant. Rex autem suscipiens omnia in manus suas, in crastino carpentarios ac cæmentarios conducens, deque propria familia quemdam clericum nomine EGELRICUM, genere sibi propinquum, cognatumque domini Turketuli Abbatis operariis & universo loco præficiens, expensas de fisco assumendas, ligna & lapides de proximis silvis & lapidicinis, tunc regali manerio suo de *Castre* pertinentibus, in omni copia assignavit. Qui diligentissimè operi invicto insistens animo, in brevi ecclesia fabricata, claustroque cum ceteris necessariis officinis ædificato, & gratias à Rege, & benedictionem à Domino meruit pro labore.

ANNO CHR. CMLXV Julii xi.

Abbas mox factus.

Rex cœnobium instaurat.

8. Statim verò, cum Rex ipse singulis operibus singulos operarios deputasset, & prædictum fidelem clericum suum prædictis operariis præfecisset, cùm dies concilii appropinquabat, quod tenendum in proximo Londoniis pro publicis regni negotiis statuerat, assumto secum venerabili Turketulo Abbate cum duobus senibus monachis suis, scilicet Turgaro & Aione in festo sancti Augustini Episcopi & egregii doctoris Londonias repetebat. In festo ergo nativitatis beatæ Mariæ cum universi magnates regni per regium edictum summoniti, tam Archiepiscopi & Episcopi ac Abbates, quàm ceteri totius regni proceres & optimates Londoniis convenissent ad tractandum de negotiis publicis totius regni, consummatis omnibus, coram universis, domino Turketulo Abbati, domnique suis accersitis Rex Edredus dedit monasterium *Croyland* per chartam suam, dictatam ab eodem Turketulo Abbate, jamdudum Regis Cancellario, consiliarioque familiarissimo & conscriptam in his verbis.

In Synodo dat privilegium.

PAx in summæ Trinitatis nomine, Patris & Filii & Spiritus-sancti, « Amen. Ego EDREDUS Rex terrenus sub imperiali potentia Regis « sæculorum æternique Principis, magnæ Britanniæ temporale gerens impe- « rium, universis Christianis tam præsentibus, quàm posteris, salutis benefi- « cium in auctore salutis. Vobis liqueat omnibus, quod per devotam sugge- « stionem, & frequentem provocationem dilecti clerici & cognati mei TUR- « KETULI mihi factam super reparatione, restauratione, ac libertate sacro- « sanctæ ecclesiæ, & monasterii Croylandensis; in quo reconditæ sunt reli- « quiæ sancti Guthlaci confessoris & anachoritæ, non modicum condolui & « compassus sum, tam pro depopulatione sanctæ matris Ecclesiæ, quàm pro « minoratione beneficiorum spiritualium, pro animabus progenitorum meo- « rum per opera misericordiæ multipliciter & frequenter impensorum, reco- « lens ibi cœnobium nigrorum monachorum Ordinis sancti Benedicti à no- «

Anno Chr. CM LXXV Julii xi.

» bili Rege Merciorum, Ethelbaldo nomine, quondam Alvvionis filio esse fundatum, afflu nter ditatum, & regalibus privilegiis sufficientet munitum, ut pet inspectionem chartarum ejusdem Erhelbaldi ad securitatem dictorum monachorum compositarum, satis erat consilio meo declaratum. Sed post multorum remporum curricula per paganorum exercitum erat devastatum, & cum omnibus ornamentis & monumentis complutibus igne crematum & consumtum. Ubi prædictus Turketulus juxta Psalmistæ vocem propheticam, *Odit ecclesiam malignantium, & dilexit decorem domus Domini*, pio stimulatus desiderio dictum cœnobium reparare & reædificare summopere molitur. Hic homo divinæ caritatis zelo in tantum accensus est, ut corde ac corpore se ovili dominico ibidem mancipare indesinenter adoptat. Unde quinque monachi senes in eadem insula latirantes, de quibus duo à dispositione * regressi de ejusdem Turxetuli, & aliorum jurisperitorum consilio informati, quasi graviter formidantes, jacturas & dispendia varia, futuris tempotibus inopinate emergentia, totam Abbatiam cum possessionibus obtentis, & ejusdem Turxetuli sollicitudine recuperatis, meo etiam favote acquisitis, cum sex maneriis de prædiis suis hereditariis in manum meam funditus & sponte resignarunt, ut per meam redonationem de firmiori & liberiori ex tunc & in posterum gratulentur possessione. Sed cùm fœdus verbo solummodo initum, dum à memoria fuerit devolutum, in mareriam contrahitur litigiosam, nisi rei gestæ perennis scripti patrocinium suffragetur, hinc est quod sæpe dictum Turxetulum, cum præfatis monachis jam in habitu adunatum, grato meo consensu & assensu Abbatem ejusdem monasterii constituo: & tam Abbatiam, quàm omnes possessiones sic tecuperatas, & mihi resignatas, ex dono meo regali de cetero in perpetuam & puram eleemosynam illis monachis & omnibus successoribus eotum sub eadem Regula & eodem habitu sancti Benedicti ibidem Deo servientibus trado, dono & confirmo, & in hunc modum per singula declarare dispono. In primis totam insulam Croylandiæ pro gleba ecclesiæ, & pro situ separali ejusdem monasterii cum his limitibus distinctam: videlicet à ponte de Croyland triangulo per aquam de *Meland* versus *Spaldeling* usque ad *Asendich*, ubi Asendich cadit in aquam de Meland ex Boreali parte crucis lapideæ per prædictum Turxetulum ibidem affixæ..... nbi primus Abbas à fundatione ejusdem monasterii, nomine Kenulfus, posuit crucem lapideam pto limite inter Croyland & *Deping* &c. anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi nongentesimo quadragesimo octavo, in præsentia Archiepiscoporum Episcoporum & procerum regni mei subscriptorum. † Ego Vulstanus Archiepiscopus Eboracensis devotus subnotavi. † Ego Odo Dorobernensis Archiepiscopus consilium & consensum meum ad istud dedi. † Ego Alfredus Schireburnensis Episcopus affectavi. † Ego Kinsius Lichfeldensis Episcopus consensi. † Ego Kinevvaldus Vvigorniensis Episcopus istud factum corroboravi. † Ego Ceolvvlfus Dorcacistrensis Episcopus desideravi. † Ego Athelvvoldus Abbas Abendonensis approbavi. † Ego Dunstanus Abbas Glasconiæ multum adoptavi. † Ego Oslake Dnx ad instantiam Domini mei Regis collaudavi. † Ego Brithnodus Dux commendavi. † Ego Alcinus Comes favi. † Ego Aigulfus Comes consignavi. † Ego Radbonus Comes consensum dedi. † Ego Bingulf Vicedominus consului. † Ego Alfer Vicecomes audivi. Ego Harceus * minister interfui. † Ego Sigeus minister auscultavi. † Ego Athelvvardus minister aspexi. † Ego Turketulus, licet minister inutilis, finem cernens mei propositi, ob hujus rei gratiam æternum Deum laudo per omnia, & licet serò veniens sub habitu monachali, & animo contrito jugo regulari memetipsum submisi; ut saltem sic senectutis meæ fæces Creatori meo cogar immolare. Magnificat ergo anima mea Dominum, & vos fratres magnificate Dominum me-

* al. dispersione.

* al. Farceus.

cum, ut in sanctitate & justitia coram ipso servientes, semperque mundi principe triumphato, sic curramus in præsentis vitæ stadio, ut in futuro ad divinæ speculationis bravium pertingere mereamur. Amen. "An. Chr. CMLXXV "Julii xi "

9. De gestis hujus venerabilis patris nostri Abbatis Turketuli aliqualem notitiam nostris posteris tradituri, nostræ narrationis exordium decet ut altius assumamus: quatenus tam generosi ephebi florida juventute cognita, secundum chronicorum fidem, & prout patres nostri narraverunt nobis, sanctam senectutem successisse verisimili evidentia facilius demonstremus. Circa ergo ultima tempora Regis EDVVARDI, defuncto ETHELVVARDO germano suo, filius suus primogenitus Turketulus noster paternam hereditatem à patruo suo prædicto Rege Edvvardo adeptus est. Cui cum generosissimas puellas, Ducum, Comitumque suorum filias, multoties Rex in matrimonium obtulisset, & ille nullomodo nuptiis acquiescens, omnes amore castitatis prima fronte repudiaret; arguens Rex prudentissimus per hujusmodi sancta principia, virum virtutis ipsum futurum fore, studuit ad dignitates ecclesiasticas & episcopatus apicem eum aliquando exaltare. Unde plurimis Episcopis in fata cedentibus, ut sua sanctitas innotesceret universis qui in domo Domini sunt, si super candelabrum poneretur, Rex sæpissime satagebat in majoribus ecclesiis totius Angliæ ad gradum episcopalem præ cunctis ceteris clericis suis promovere. Ille verò variis excusationibus omnes hujusmodi honores subterfugiens, tamquam tendiculas satanæ ad animas subvertendas, omnibus vitæ suæ temporibus penitus abhorrebat. Obtulit enim ei prædictus Rex Episcopatum Vvintoniæ defuncto DINEVVLFO Episcopo ejus: sed ille minus se idoneum tantæ dignitati protestans, FRIDESTANUM collactaneum suum, quatenus dignaretur accipere, supplicabat & obtinebat. Factusque est Fridestanus Episcopus Vvintoniæ. Eodem etiam momento PLEIGMUNDO Archiepiscopo Dorobernensi suggerente, Dorcacistrensis Episcopatus ei à Rege oblatus est. quem cum pari pertinacia refutaret, & CEOLVVLFUM presbyterum suum Regi offerret, dictus Ceolvvlfus Episcopus est factus. Semper itaque sic terrenæ dignitatis gloriam refutabat, sic transitorios honores omnibus diebus suis abjiciebat.

Turketuli vita.

Genus, & conjugii fuga.

Episcopatus recusati.

10. Cognoscens tandem Rex quorsum cordis sui sanctissima desideria inclinabant & propendebant, (scilicet illum dignitates & divitias non amare, suis terris ac stipendiis tantum contentum esse, aliena non appetere) Cancellarium suum eum constituit, ut quæcumque negotia temporalia vel spiritualia Regis judicium exspectabant, illius consilio & decreto (tam sanctæ fidei & tam profundi ingenii tenebatur) omnia tractarentur, & tractata irrefragabilem sententiam sortirentur. Consilio ergo illius multa bona opera Rex effecit, ac inter cetera septem ecclesiis septem Episcopos uno die dedit, videlicet præfatum FRIDESTANUM ad episcopatum Vvintoniæ, præfatum CEOLVVLFUM ad Dorcacistriæ, VVHERSTANUM ad episcopatum Schireburnensem, ATHELSTANUM ad Cornubiensem, ATHELMUM ad Fontanensem, & ALDULFUM ad Cridiensem, ac BERNETUM australibus Saxonibus præponens, cujus sedes est apud....... omnesque uno die unoque loco à præfato Pleigmundo Archiepiscopo consecratos.

Cancellarius creatur ab Edvvardo.

11. Complevit itaque dies suos inclitus Rex EDVVARDUS, ETHELSTANUSque filius ejus successerat. Contra quem cum ANALAFUS, filius SITRICI, quondam Regis Northanhumbriorum, insurgeret, & bellum ferocissimum multorum viribus moliretur, conspirantibusque cum dicto Analafo CONSTANTINO Rege Scottorum, & EUGENIGO Rege Cumbrorum, ac aliorum Regum Comitumque barbarie infinita, omnes cum subjectis nationibus ad *Brunford* in Northanhumbria contra Athelstanum regem convenissent, artissimo fœdere conjurati, & dictus Rex Anglorum cum suo exercitu occurrisset; licet præfatus barbarus infinitam multitudinem Danorum, Noregano-

Adelstani regnum turbatum.

Ann. Ch. CM LXXV Julii xi. tum, Scottorum, ac Pictorum contraxisset, vel vincendi diffidentia, vel solita gentis suæ versutia maluit nocturnis tenebris insidias tendere, quàm aperto prælio dimicare. Irruit ergo subitò super Anglos nocturno tempore; peremtoque quodam Episcopo, qui præcedente vespere ad exercitum Regis Athelstani accesserat, cùm clamor morientium longiùs personaret, ut Rex ipse, qui plus uno milliari à loco distabat, suusque totus exercitus, qui circa illum in tentoriis sub dio dormiebat, evigilans atque intelligens citius armarentur aurora jam illucescente, ad locumque cædis appropinquans paratus & promtus fieret ad invadendum contra barbaros qui tota nocte laboraverant, & jam lassos & laxatos ab ordine offendentem contigit Regem Ethelstanum, qui Westsaxones omnes ducebat, contra aciem Analafi occurrisse, ac Cancellarium suum Turketulum, qui Londonienses & omnes Mercios trahebat, contra aciem Constantini obviasse. Cessantibus ergo ferentariis armis, pede pes, & cuspide cuspis, umboque umbone pellebatur. Cæsi multi mortales, confusaque cadavera Regum & pauperum corruebant. Cumque diutissimè ac dirissimè dimicaretur, & neutra pars cederet (tanta erat paganorum multitudo), Cancellarius Turketulus assumtis secum paucis Londoniensibus, quos fortissimos noverat, & centurione Wicciorum, Singino nomine, quisque pectata fortitudine pollebat; ipse præ cunctis & statura procerus, ossibus & nervis solidus & cordatus, ac inter omnes heroes Londonienses viribus robustissimus, pervius ipse involat in adversos, penetransque cuneos hostiles prosternit à dextris & à sinistris. Jam Orcadensium ac Pictorum globos pertransierat, silvamque jaculorum & telorum, quæ thorace fidelissima sufflaverat, in se projectam circumferens, jam cuneos Cumbrorum ac Scottorum cum suis sequacibus perforabat. Tandem multo sanguine ad ipsum Regem perveniens, equo dejecit, dejectumque cum vivum capere omnimodis conaretur, & Scotti constipati Regem suum totis defendere viribus insisterent, & plures in paucos niterentur, præcipueque omnes unum Turketulum appeterent, prout sæpius postea fatebatur, tunc primùm temeritatis suæ pænitebat. Jamjamque opprimendus erat à Scottis, & Rex è manibus ejus eripiendus, cùm Singinus Centurio gladio confodit eum. Sic Rege Scottorum Constantino peremto, Scotti se retrahentes, viam apertiorem Turketulo, suisque militibus concedebant. Cognita ergo morte Constantini per universum exercitum Analafus fugam facit, fugiuntque universi. Cecidit ibi paganorum copia inaudita. In tam duro certamine sæpius se gloriabatur à Domino conservatum Turketulus, & se felicissimum & fortunatum, quòd numquam hominem occiderit, neminem mutilaverit, cùm pugnare pro patria, & maximè contra paganos licitè quisque possit.

Turketuli virtus in prælio.

12. Hac itaque victoriâ per universam Christianitatem citius ventilatâ, desiderabant omnes Reges terræ cum Athelstano Rege amicitias facere, & quocumque modo sacra fœdera pacis inire. Misit ergo legatos Henricus Imperator Romanorum pro una sororum suarum Ottoni filio suo in uxorem ducenda. Misit etiam Hugo Rex Francorum pro alia suo filio tradenda. Misit & Ludovicus Princeps Aquitanorum * pro una sibimet assumenda. Allata sunt per eorum nuntios tot eximia regalia, qualia & quanta per plurima ante sæcula Anglicis fuerant incognita & invisa. Præter odores aromatum, præter honores gemmarum, præter equos cursorios aureis ephippiis phaleratos, & onychina vasa pretiosissima, & alia donaria plurima & pulcherrima, missa est pars crucis Dominicæ crystallo decentissime inclusa, portiuncula etiam spineæ coronæ Christi similiter crystallo contecta; ensis Constantini Magni, cujus capulo super crassas auri laminas clavus affixus erat unus ex quatuor, quibus Redemtor noster nos & omnes suos salvavit: vexillum quoque beatissimi martyris Mauricii, & lancea Caroli Magni non apud Francos exigui pretii. Quibus donariis magnificus Rex Ethelstanus ita

Athelstani sorores nuptui datæ.

* Francorum.

Munera ipsi concessa

immensum delectatus, & sorores præfatis principibus concessit, ac inter delegatos, qui virgines transducerent, primum & præcipuum Cancellarium suum Turketulum, eo quod prudentissimus, & in omni negotio sanctissima fide probatissimus, propinquus etiam genere dictis virginibus haberetur, indubitata confidentia deputavit. Vadunt ad litora cùm Cancellario quatuor viragines, quæ castitatis honore Dianam vincebant:...... Completa itaque dicta legatione, Cancellarius Turketulus, magnis onustus muneribus, cum tota familia multis donariis ad ultimum quemlibet puerum ditata, prospero navigio in Angliam est reversus. Ann. Chr. cmlxxv. Julii xi. Turketulus ad Reges legatus.

13. Triumphatis ergo omnibus hostibus, suisque sororibus dignissimè maritatis, ad exaltandam Ecclesiam Christi ubique per regnum suum (Cancellario suo Turketulo semper illud suggerente) intentissima devotione animum totum dedit. Restaurat ergo monasteria, ædificat ecclesias, ac sanctis altaribus offert pretiosissima ornamenta. Malmesbiriam maximè (ubi duos cognatos suos, filios scilicet Ethelwardi patrui sui, Elwinum & Ethelstanum, cæsos à Danis in prælio Brunesfordensi sollemniter sepelierat) speciali diligentia diligit & exaltat, ac multis privilegiis præ ceteris monasteriis magnificat & honorat: & demum suos annos atropo ante tempus abscindente defunctus, ibidem sepultus pausat. Cui (ut prædictum est) frater suus Edmundus in regnum successit. Adelstani pietas. Mors & sepultura.

14. Ejus enim tempore cùm sanctus Dunstanus tunc regii palatii Presbyter, ac Cancellario Turketulo à secretis familiarissimus, & confessionum suarum communicator confidentissimus, quibusdam æmulis persequentibus, per ipsum Regem de palatio pelleretur, Turketulo Cancellario procurante, suamque sanctitatem plurimum prædicante, & pro sua gratia studiosissimè Regem deprecante, revocatus, & monasterio Glasconiæ donatus est. Dedit tunc sancto Dunstano Cancellarius Turketulus pulcherrimum calicem, qui adhuc ad hæc Normannorum tempora, ibidem & calix Turketuli cognominatur, conservatus. Sex autem annis & dimidio in regno completis, cum Rex Edmundus esset interemtus, Edredus tertius frater in regnum successit. Cujus anno secundo Cancellarius Turketulus, cum adhuc ante suam conversionem in suo sancto desiderio neophytus exsistens, gratiam domini sui Regis votis suis bene respondentem in omnibus obtinuisset, quadam die cum summa celeritate de Londoniis Croylandiam advolans, præfatos tres senes in dicta insula latitantes devotissimè visitavit, & supra quàm dici potest aut excogitari, revelato suo sancto proposito in immensum lætificavit. Receptus ergo in eorum fraternitatem, chartas fundationis monasterii ac alia ejus monumenta relegens, universam insulam Croylandiæ cum dictis senibus, qui carpento vehebantur, & familia sua, quæ adhuc illum Cancellarium grandi numero comitabatur, de angulo ad angulum circuibat. Hoc interserendum est, quod circa hæc tempora tanta siccitas per totam Angliam erat, quod triennio non plueret super terram, & siccitas Eliæ à plurimis diceretur. Edoctus itaque Cancellarius Turketulus de limitibus Croylandiæ, & ejus terminis universis, jussit cruces lapideas terminorum innovari, & longius à ripis fluviorum in proxima solida terra infigi, ne fortè lapsu temporis per aquarum alluvionem in flumina corruerent, prout antiquas cruces in eisdem limitibus per Kenulfum, monasterii Croylandiæ primum Abbatem, ibidem aliquando appositas intellexerat corruisse. In australi namque ripa dictæ insulæ posuit tunc Turketulus crucem lapideam, quæ tunc distabat à *Southee* per sex perticatas, & in boreali parte dictæ insulæ tunc posuit aliam crucem lapideam, quæ tunc distabat ab *Asendich* cadentem in *Meland* per tres perticatas. Terminos etiam mariscorum, tam *Alderlound* in australi parte aquæ de *Meland*, quàm *Goggisland* in parte boreali dictæ aquæ adiens, & limites eorum, prout chartæ fundationis monasterii demonstrabant, Edmundus succedit. Edmundo Edredus. Turketulus Crulandenses visitat. Cruces ad terminos restituit.

Anno Ch. cm lxxv Julii xi.

annotans, jussit similiter crucibus lapideis designari; sicque salutatis dictis senibus fratribus suis, & iterum datis viginti libris argenti ad eorum sustentationem, cum chartis & monumentis monasterii ad Regem Londonias est reversus.

Prædia amissa recuperat.

15. Alloquitur ergo ibidem quadam die Comitem Levvinum, qui *Spalding*, *Cappelade*, & *Sutterton* terras olim monasterio *Croyland* dependentes occupabat; quadraginta marcas auri coram præfato Rege præfato Comiti contulit, & prædictas villas in suam possessionem, tamquam atturnatus [a] dictorum senum, eorum nomine tituloque recepit. Composuit etiam tunc cum Comite Alfero, & datis ei decem marcis auri, *Draiton* Croylandiæ restituit. *Staudon*, & *Badby*, datis similiter decem marcis auri Comiti Athelvvoldo Croylandiæ recuperavit. Eodem tempore de Comite Alvvino, cùm esset Juvenis piissimus, & eleemosynis multum deditus, villam de *Morburne* ad Croylandiam acquisivit. Tunc etiam *Bokenhale*, & *Halington*, & *Lindesey* de Duce Oslaco datis duodecim marcis auri Croylandiæ restauravit. *Langtoft* autem & *Baston* tunc regali fisco pertinentes Rex Edredus gratis & sponte reddidit. *Deping* verò, cùm Langferus, quondam Regis Beorredt Panetarius, cui dictus Rex dictum manerium aliquando donaverat, jam longævo senio gravatus obierat, nullo herede masculino relicto, ad duas filias ejus transibat: quæ diu in cœlibatu permanentes, neque cum Turketulo voluerunt componere, nec juri suo prece vel pretio renuntiare. Exspectabat itaque diutius venerabilis pater Turketulus tempora meliora: sed quamdiu vixit, vixerunt & illæ in eadem pertinacia. *Kirketon* autem & *Kimerbi* ad *Croxton*, cùm Dux Osbrithtus tenaciter retinebat, & chartæ donatorum perierant, nec aliqua regia confirmatio dictas terras continebat; Turketulus cùm semel & secundo oblato justo pretio repetiisset, nec auditus esset, ad alia tenementa redimenda tota vigilantia indulgebat. Revocavit tunc *Glapthorn*, *Thirming*, *Laithorp*, *Kirkbie*, *Peikirke*, & utramque Adingtonam, *Repingale*, Suttonam, & Stapilronam.

Monachus efficitur & Abbas.

16. Tandem adveniente festo beati Bartholomæi Apostoli, in præsentia Regis Monachus factus, & statim baculo pastorali à Rege donatus, & ab Episcopo benedictus, universum monasterium cum omnibus ejus possessionibus in manum Regis resignavit. Qui apud *London* in communi concilio coram Archiepiscopis, Episcopis, & totius terræ magnatibus dictum monasterium cum omnibus terris ejus, tam ab antiquo ei pertinentibus, quàm ab eodem Turketulo noviter datis ac acquisitis, dicto domino Turketulo Abbati, monachisque suis reddidit, & cum charta sua (prout præmissum est) liberum & solutum ab omni terreno servitio in perpetuam eleemosynam confirmavit. Antiquam verò loci impunitatem vel immunitatem nullo modo consensit acquirere, ne sceleratis & impiis refugium à publicis legibus videretur in aliquo præbere, & cum hujusmodi maleficis compelleretur vel in aliquo contra conscientiam suam cohabitare seu consentire. Secuti sunt eum ad monasterium multi litterati viri, quorum decem secum schema monachicum susceperunt; ceteri rigorem religionis abhorrentes, adhuc in sæculari habitu permanebant: at nihilominus secum in monasterio habitabant, quia

Multos litteratos trahit.

præsentiâ ejus nullo modo carere poterant. Quorum quidam gradum sacerdotalem obtinebant, quidam in clericali adhuc officio ministrabant. Hos omnes, cùm multi fuerunt, in cella sanctæ Pegæ Virginis, ad orientalem partem monasterii manere jussit, & unicuique eorum, sicuti uni monacho ministrari quotidie de victualibus imperavit: fabricansque illis ibidem capellam, Horas regulares, tam nocturnas, quàm diurnas, tempore quo monachi persolvebant, & ipsos persolvere jussit. Fiebat autem hoc ex præcepto Tur-

[a] Atturnati in Jure Anglico & Normannico dicuntur Procuratores, qui aliena negotia ex speciali mandato agunt. Vide Glossaria, maxime Cangianum.

ketuli Abbatis, ut ipso usu fierent aliquando monachicis observantiis aptiores, qui sæcularibus hactenus dediti lascivis, à regulari vita longius erant devii & discordes. Habitum etiam omnibus uniformem indixit, scilicet chlamydem nigram, vestesque talares, ac omnes nigri coloris. Præter continentiam & obedientiam nihil aliud religionis noverant; unde vix vel numquam contigit aliquem illorum ad sæcularem vomitum revertisse, tam larga exhibitione procurati, tam laxa regula sunt contenti. Abbas Turketulus Præpositum illorum Priorem dicebat, quem ab ipsis omnibus electum ille confirmabat. Quidam illorum ibidem sanctissimo fine quieverunt, & in eodem loco sepulti sunt: quidam præcedente tempore ad religionem monachicam conversi, & in ea sanctissimè conversati, etiam ad Abbatis officium assumi postea meruerunt. Isti fuerunt duo EGELRICI, qui de genere & cognatione sua sibi satis carne propinqui, sed spiritu multo propinquiores jam effecti, successive post illum Abbatis officio ambo strenuè functi, & in eodem defuncti sunt.

Ann. CM. CMLXXV Julii XI. Clericorum ibidem habitus & institutum.

17. Cum autem circa ultima tempora Turketuli Abbatis sub inclito Rege EDGARO inciperet Ordo monachicus in multis monasteriis ubique per totum regnum restauratis, & quibusdam noviter fundatis copiosissimè reflorere, rariùsque solito venientibus ad conversionem clericis, ferè omnes Presbyteri Pegelandiæ sunt effecti monachi Croylandiæ. Unde Pegelandia fere personis destituta, cœperunt pauci Clerici relicti Abbatem Turketulum multa instantia pulsare, quatenus complaceret vel sacerdotes sæculares eis conducere, vel monachum de monasterio suo, qui divina eis quotidie celebraret, aliquem assignare. Sæcularis autem aliquis veniens ad conversionem, cujuscumque gradus fuerat vel conditionis, illorum priùs collegio deputatus est, & apud Pegelandiam probatus, succedente tempore, prout Pegelandenses de ipso testabantur, receptus vel repudiatus est. Abbas ergo Turketulus prudentissima providentia neutram petitionem Pegelandensium acceptans, nec omnino damnans, concessit pro memoria sanctæ Pegæ Virginis, & constituit ibidem divinum servitium perpetuandum; non tamen amodo aliquod collegium regularium vel irregularium, quod aliquando fortè fieret monasterio suo injuriosum vel onerosum, ibidem ullo modo statuendum. Ordinavit itaque unum sacerdotem, & cum totius conventus sui consensu communi chirographo sui capituli confirmavit in perpetuum, qui perpetuis temporibus pro monasterii fundatore Rege ETHELBALDO, & pro ejus restauratore Rege EDREDO, ac pro Turketulo Abbate, ceterisque loci benefactoribus celebraret, ac ut unus monachus conventualis in refectorio exhiberetur, quotidie post Prioris servitium de eadem qualitate tam in prandio, quàm in cœna victualia sua suscepturus, sive domi fuerit, sive foris: ad alia verò necessaria sua mediam partem oblationum, quas fideles Christi in dicta capella soliti sunt offerre contra sacristam, per æquales portiones amodo recepturus. Sed hæc constituta sunt circa ultima tempora Turketuli Abbatis, tempore videlicet Edgari Regis, primusque sacerdos positus ibidem per Abbatem Turketulum ad hujusmodi officium peragendum vocabatur REINFREDUS, vir multæ litteraturæ ac ingentis honestatis. Edredus verò Rex (ut prædictum est) regnavit.

Positisque, apud Pegelandiam clericis suis, venerabilis pater Abbas Turketulus DUNSTANUM quondam sibi familiarissimum ad Archiepiscopatum Doroberniæ promotum, OSKETULUMque cognatum suum, Archiepiscopum Eboracæ pariter effectum, Londonias semel adiens, cum quanto gaudio ab utroque sit susceptus, non est facile notare: cùm alter suus nutritius, & antiqua beneficia recordatus; alter ei carne propinquus, & pro cognatione generis amplexatus, uterque jam in castris Domini militem emeritum affectione intima veneratus sit. Obtinuit etiam tunc à Rege Edgaro, videlicet octavo anno regni sui, prædictis Archiepiscopis inter-

Edgari privilegium.

ANN. CH. CM LXXV Julii XI. cedentibus, chartam regiam de confirmatione Croyland Monasterii sui sub hac forma.

» IMperante Domino nostro Jesu-Christo super omnes cælos, & super om-
» nia regna orbis terrarum principatum tenente, qui tollit Reges & trans-
» fert regna, tractatque suo nutu mundi climata universa; ego EDGARUS
» ejusdem Dei nostri largiflua munificentia possidens totius magnæ Britanniæ
» monarchiam, statui mecum ab initio regni mei pro modulo meo sua benefi-
» cia compensare, & de transitoria mammona providere, beatorum taber-
» nacula mihi, perque caduca bona promerere sempiterna gaudia. Cùm ergo
» de relevatione Ecclesiarum Christi & monasteriorum restauratione frequen-
» tissimè mihi suggererent spirituales patres mei Pontifices & Prælati, teste
» Deo cordium inspectore, sollicitus eorum petitionibus semper apertis auribus
» acquievi. Cùm verò sanctissimi Archiepiscopi mei DUNSTANUS Do-
» robernensis & OSKETULUS Eboracensis apertiùs insinuassent, quomodo
» celebre monasterium Croylandense quondam ab inclito Rege Merciorum
» ETHELBALDO fundatum aliisque Merciorum Regibus, successoribus
» ejus multis & magnis donariis & dignitatibus ditatum, insuper immunitati-
» bus & immensis privilegiis ampliatum & magnificè confirmatum, demum
» nefandissimis Danis totam terram opprimentibus; ab iisdem dictum mona-
» sterium fuerit igne crematum & devastatum: Sed postea tanta cessante pro-
» cella, per industriam venerabilis patris TURKETULI, cooperante sibi
» gratia piissimi Regis patrui & prædecessoris mei EDREDI, resurrexit
» restauratum, & iterum in sanctorum habitaculum ædificatum, & regio chira-
» grapho confirmatum: gaudio magno gavisus sum, & crescenti quotidie con-
» valescentique in dies temporibus [nostris] per totam Angliam cultui Chri-
» stiano totis animi præcordiis (Deo teste) congratulatus, prædicto viro venera-
» bili, Abbati Turketulo, quondam patris mei patruorumque meorum patricio
» potentissimo, ac omnium hostium Anglici regni triumphatori strenuissimo,
» jamque patriæ cælestis amore servorum Christi sanctissimo pastori & prælato,
» concedo de regalibus silvis meis suo Croylandensi monasterio magis vicinis
» & propinquis scilicet de *Ancarigwood*....... arbores & meremium ad ædifica-
» tionem sui monasterii prædicti quot & quantum placuerit accipere........ prout
» Edredi patrui prædecessorisque mei chirographa & monumenta..... decla-
» rant...... Concedo etiam quod dicti monachi possint includere..... croftos
» circa pontem separaliter..... Concedo etiam..... quod habeant omnes con-
» suetudines liberas cum omni illo quod appellatur Socha, Sacha, Tol & Tem,
» Infangthef, Vveif & Stray...... Contra ergo hujus nostri chirographi pro-
» positum quicumque dictum Turketulum Abbatem... vexare præsumserit.....
» à sanctorum congregatione segregatus..... Sancitum est hoc in anno Domi-
Anno 966. » nicæ Incarnationis nongentesimo sexagesimo sexto...... † Ego EDGARUS to-
» tius Albionis monarcha istud chirographum cum signo sanctæ crucis confir-
» mavi. † Ego DUNSTANUS Archiepiscopus Dorobernensis hoc chirographum
» cum trophæo hagiæ crucis corroboravi. † Ego OSKETULUS Archiepiscopus
» Eboracensis devotè collaudavi. † Ego ATHEVVOLDUS Episcopus Vvinto-
» niensis multum procuravi. † Ego OSVVADUS Episcopus Vvicciorum com-
» mendavi. † Ego ALFVVOLDUS Episcopus Donevoniæ subscripsi. † Ego
» ALSTANUS Abbas Glasconiæ consilium dedi. † Ego ETELGARUS Abbas novi
al. Vulsinus ut infra. » monasterii Vvintoniæ consensum præbui. † Ego VVLFIUS * Abbas sancti Petri
» Vvestmonasterii extra *London* subnotavi. † Ego MERVVENNA Abbatissa de
» Rumsege signum sanctæ crucis feci. † Ego ORDGARUS Dux Donevoniæ
al. Elfegus. » consignavi † Ego ELFECSUS * Suthamtoniensis Dux approbavi. † Ego OSLAC
» Dux assui. † Ego BRITHNODUS Dux aspexi. † Ego ALVVINE Dux con-
» sensi. † Ego ALFERUS Dux interfui. † Ego ERNULFUS minister vidi. † Ego
RINGUHUS *

RINGUHUS * minister vidi. † Ego ADELVVARDUS minister audivi. † Ego VEIF minister auscultavi.

An. Chr. CMLXXV Julii XI

* f. Ringulfus.

18. Venerabilis autem Abbas Turketulus contra pericula brachii sæcularis impetrato ab Edgaro Rege tali munimento, etiam pro spiritualis auxilii clypeo utrumque Archiepiscopum Dunstanum & Osketulum instanter deprecatus est contra filios Belial (si fortè in monasterium suum instinctu diabolico insurgerent in futurum) hujusmodi censuram ecclesiasticam in suprascriptorum regiorum chirographorum violatores, (videlicet Edredi & Edgari) & in omnes contra venientes, & contra procurantes eodem tempore apud Londonias impetrabat sub istis verbis.

Aliud privilegium.

UNiversis posteris christianam fidem profitentibus DUNSTANUS Dorobernensis, & OSKETULUS Eboracensis Archiepiscopi, ATHELVVOLDUS Vvintoniæ, OSVVALDUS Vvigorniæ, & LEFVVINUS Dorcacestriæ Episcopi, salutem in Domino sempiternam. Cum naturaliter Ægyptii pastores omnes ovium exsecrantur, & filii tenebrarum filios lucis furore implacabili persequuntur (semper enim Madian prodere populum Domini machinatur) cupientes ideo in futurum contra sceleratos & sacrilegos sanctam matrem Ecclesiam jugiter infestantes murum defensionis opponere, & quicumque se divino servitio mancipaverunt, & in castris Domini quocumque modo militaverunt, reddere ab hujusmodi persecutoribus securiores, & in domo Domini tutiores: attendentes etiam sanctissimam devotionem, qua piissimi Reges nostri temporis, scilicet ENREDUS quondam Rex, & inclitus Rex EDGARUS nunc superstes, inspirante sancto Spiritu, conceperunt ad restauranda sacra servorum Christi monasteria, & ecclesiam Dei ubicumque relevandam; chirographa eorumdem Regum benignissime concessa venerabili patri Turketulo Abbati Croylandensi (qui pro patriæ cælestis amore divitias multas & magnas dignitates fortissime reliquit) de confirmatione sui monasterii sibi confecta nos auctoritate divina confirmamus, ratificamus; ac omnes qui timore Dei postposito, possessiones dicti monasterii diripere tentaverint, vel pacem dictorum monachorum contra intentionem ac voluntatem prætactorum regiorum chirographorum perturbaverint, aut perturbari procuraverint arte vel ingenio, consilio vel favore, quocumque colore sua machinamenta homo seminaverit inimicus, & filius iniquitatis sua fuderit argumenta, ex tunc excommunicantes, nomina illorum de libro vitæ tollimus, & à consortio Sanctorum separantes, ac à limine portæ cælestis longiùs repellentes, nisi condigna satisfactione citiùs sua errata correxerint, infernalibus incendiis cum Juda traditore damnandos pro suis demeritis irremissibilibus deputamus. Insuper spiritualitatem totius insulæ Croylandiæ, villæque adjacentis, prout à fundatione monasterii sui dicti monachi hactenus habuerunt, videlicet quidquid attinet ad Archidiaconatus officium, omnibus correctionibus ad instantiam partis, vel quocumque modo infligendis, pro quibuscumque delictis vel criminibus per quamcumque personam commissis vel committendis ibidem, præfato venerabili Abbati Turketulo, & omnibus successoribus suis Abbatibus in eodem monasterio futuris, & eorum officialibus ad hoc officium vice sua exsequendum substituendis, cum consensu Agelnothi Archidiaconi procurantis istud fieri, concedimus & assignamus; excommunicantes & exterminantes à facie Dei, & à glorifica visione vultus sui in die magni judicii omnes, qui dictum patrem Turketulum, vel aliquem successorum suorum super hoc de cetero inquietaverint, vel aliquod præmissorum violarint, vel violari procuraverint quocumque modo, in perpetuum eos sathanæ sine fine tradentes, nisi citius resipuerint, & cum condigna pænitentia prædicto monasterio satisfecerint pro patratis. Istud privilegium sancitum est, & immutabiliter decretum ad honorem Dei & sanctæ

Anno Christi DCCCCLXVI. Julii II. Anno 966.

» matris Ecclesiæ elevationem, ac sancti Guthlaci Confessoris reverentiam in » præsentia Regis Edgari, Prælatorum, Procerumque suorum, anno Dominicæ Incarnationis nongentesimo sexagesimo sexto apud *London* collectorum. » † Ego Edgarus totius Albionis monarcha istud privilegium sanctæ crucis » indicio confirmavi. † Ego Dunstanus Archiepiscopus Doroberniæ prædictam censuram ecclesiasticæ animadversionis in regiorum chirographorum » violatores irrevocabiliter fulminavi. † Ego Osketulus Archiepiscopus » Eboraceæ perpetuam damnationem in sanctæ matris Ecclesiæ adversarios inter Prælatos istam sententiam corroboravi. † Ego Leofvvinus Dorcacistrensis Episcopus consensi. † Ego Alstanus Londoniensis Episcopus commendavi. † Ego Osvvaldus Vvigorniæ Episcopus consensum dedi. † Ego Alfvvolnus Episcopus Donevoniæ consensum præbui. † Ego Kinseus Lichfeildensis Episcopus adjuvi. † Ego Alfricus Episcopus Estangliæ procuravi. † Ego Godvvinus Episcopus Roffensis acquievi. † Ego Athelstanus Episcopus Cornubiensis consilium dedi † Ego Vverstanus Episcopus Sehireburnensis annui. † Ego Agelnothus Archidiaconus favi. † Ego Elstanus Abbas Glasconiæ consensum dedi. † Ego Ethelgarus Abbas novi monasterii Vvintoniæ consensum præbui. † Ego Vvlfinus Abbas sancti Petri Vvestmonasterii extra *London* subnotavi. † Ego Osvvardus Abbas Eveshamensis ratum habui. † Ego Mervvena Abbatissa consignavi. † Ego Vvlvvina Merhamensis * Abbatissa communivi. † Ego Ordgarus Dux constitui. † Ego Ailvvinus Dux constabilivi. † Ego Brithnoous Dux aspexi. † Ego Oslacus Dux assui. † Ego Alferus Dux interfui. † Ego Elfegus Dux audivi. † Ego Frithegistus * minister vidi. † Ego Ethelvvard minister vidi. † Ego Ethelmund minister auscultavi. Acta sunt hæc in octavis Pentecostes in ecclesia sancti Pauli cathedrali.

* al. Mercamensis.

* al. Eriflegistus.

19. Confirmato itaque monasterio suo, & contra omnes adversantes tam pontificali, quàm regali auctoritate sufficienter suffulto, & fortissimo effecto, venerabilis pater Abbas noster Turketulus jam senior ætate, plenusque dierum, deinceps in sæculum non exibat: sed inter seniores monasterii quotide conversatus, de statu & observantiis antiqui monasterii inquirere & audire summopere affectabat. Dum namque Aionem, qui jurisperitus monumenta monasterii veteris optimè noverat; dumque Thurgarum, qui ab infantia utriusque monasterii veteris & novi devastationem & restaurationem oculis viderat, ceterosque seniores, quæcumque de suis senioribus in adolescentiori ætate audierant, assignans eis fratrem Svvetmannum; debita diligentia exciperet, quatenus suis posteris tam memoranda de monumentis veteris monasterii, quàm de regularibus observantiis ejus studiosè traderent, instantissima vigilantia deprecatus est. Ediderunt tunc illi seniores historiam istam, continentem majora memoranda domus nostræ cum paucis incidentiis regni Merciorum, & Vvestsaxonum à nostra prima fundatione per Ethelbaldum Regem, usque ad quartumdecimum annum regni incliti Regis Edgari.

Historia hæc ex quibus accepta.

20. Quo etiam tempore venerabilis pater noster Abbas Turketulus, antiquis observantiis veteris monasterii Croylandensis pleniùs auditis, examinatis, & integrè intellectis, statuit & decrevit, subsequentia in suo Croylandensi monasterio perpetuis temporibus inviolabiliter ab omnibus observanda. Dividens enim totum conventum in tres gradus, ut quilibet gradus suum statum agnosceret & teneret, statuit, videlicet quod juniores ab ingressu monasterii usque ad annum vigesimum quartum in Ordine, subeant omnia opera chori, claustri & refectorii, canendo, legendo, serviendo, & omnes regulares observantias secundum magistri sui doctrinam custodiendo; quæ officia quicumque tam pro seipso, quàm pro sociis suis studuerit diligenter & devotè peragere, ubique majorem favorem à superioribus suis me-

Crulandensis monasterii disciplina.

Ordo primus juniorum.

rebitur obtinere. Si quis autem (quod absit) inflatus superbia, vel elatus alicujus artis scientia, vel confisus litterarum copia, vel conductus parentum suorum aut alicujus alterius amicitia, susurro seu detractor, contentiosus, seu quocumque modo seniorum suorum contemtor eruperit in monasterio; tamquam veniens ab inferis Alecto, ab omnibus cautiùs evitetur, nec aliquam gratiam in capitulo, nec licentiam in refectorio, nec solatium in infirmitorio usque ad vitii sui emendationem de superioribus consequatur: sed sicut bos cornupeta domi recludendus, de leunculo ne leo evadat indomabilis, in ipso initio per Priorum discretionem debitè castigetur. Qui verò affabiles & faceti, casti & pacifici, mites & modesti, obsequentes & obedientes fuerint; omni favore digni frequentius solatia sortiantur. ANN. CH. CMLXXV Julii XI.

21. Porro qui viginti quatuor annos à conversione sua compleverint, per sexdecim annos sequentes medium gradum tenebunt. Isti sunt absoluti ab officiis parvis, Cantariæ, Epistolæ, Evangelii, & à ceteris minoribus laboribus: sed cùm onera alia chori, claustri & refectorii fecerint in cursu suo circulari, supportationem frequentem à junioribus habebunt, ut bis vel saltem semel in hebdomada pro bono obedientiæ ipsius sua officia faciant; in ceteris diebus à junioribus adjuventur. Et cùm istis magnitudo negotiorum, & providentia consiliorum, ac totius loci sollicitudo specialiter incumbit, decet, ut secundum suos labores præter divinam remunerationem, quam monachi maximè exspectant, vultum Superiorum suorum sentiant rigidum vel benignum, affabilem vel austerum, cum onere recipiant honorem, & juxta sua merita gratiam vel gravamen. Ordo secundus provectorum.

22. In gradu namque tertio qui quadragesimum annum attigerint, usque ad quinquagesimum annum in Ordine seniores appellentur, absolvendi ab omni onere chori, claustri & refectorii, præterquàm à cursu Missarum, quæ cum nota canuntur: in quibus Missis juniores de primo gradu, & medii de secundo gradu quotidie se devotè offerendo sua onera supportabunt. Anno etiam quadragesimo secundo completo erunt isti excusati ab omni officio forinseco, scilicet Provisoris, Procuratoris, Cellarii, Eleemosynarii, Coquinarii, Operarii & Pitantiarii, nisi aliquid officiorum præmissorum Abbas alicui seni ex urgente necessitate decreverit assignandum. Isti, tamquam milites emeriti, qui portaverunt pondus diei & æstus in servitio Dei, & pro statu monasterii sui carnem & sanguinem suum expenderunt, omni honore digni sunt, & nullius indigentiam patiantur. Hoc omnimodis in isto gradu attendendum, quod hujusmodi dispensationis gratiam illi dignissimè consequantur, qui à primo ingressu in monasterium usque ad illam ætatem de nullo crimine convicti fuerint, pro quo pœnam gravioris culpæ sustinere publicè meruerunt. Ordo tertius Seniorum.

23. Quinquagenarius autem in ordine, Sempecta vocandus, honestam cameram in infirmitorio de Prioris assignatione accipiat, habeatque clericum seu gartionem suo servitio specialiter attendentem, qui exhibitionem victualium recipiet de parte Abbatis modo & mensura, quibus ministratur gartioni unius armigeri in Abbatis aula. Huic Sempectæ unum fratrem juniorem commensalem tam pro junioris disciplina, quàm pro senioris solatio Prior quotidie assignabit: quibus, tamquam infirmis, de coquina infirmorum victualia ministrentur. Ipse verò Sempecta pro sua voluntate & arbitrio ingrediens & egrediens chorum, claustrum, & refectorium, & dormitorium, ac alias officinas monasterii, cum frocco vel sine frocco, quomodo & quando voluerit, intrabitque & exibit. Nihil triste de negotiis monasterii in ejus audientia recitetur. Nullus eum in aliquo audeat offendere; sed summa pace animique quiete finem suum præstoletur. Licentiam habeat & potestatem quotidiani capituli monachorum pænitentias injungere, & injunctas, prout viderit vultum pænitentis contritum & compunctum, minuere vel augere.

Ann. Ch. cm lxxv Julii xi. Omnes etiam licentiæ refectorii, omniaque solatia infirmitorii ejus descriptioni & arbitrio committantur: & prout hactenus solitum est ministrari, tam de victualibus, quàm de aliis necessariis, sive domi sive foris fuerit, eodem modo in perpetuum ministretur, nisi convictus de aliquo crimine inveniatur: quia tum admonitione de sua emendatione (prout sancta Regula nostra dictat) procurante... Qui Prioratus officium in Croylandia semel obtinuerit, usque ad obitum suum Prior perpetuo permanebit: & quia in medio fratrum rector eorum in honore, præter inclinationes, omnis honor ei & reverentia exhibeatur. Præcentori tabularum, ac ejus assignatoribus in choro tam Abbas & Prior, quàm tota cetera congregatio humiliter obediat.

Turketuli alia donaria. 24. Officio etiam Sacristæ tunc in augmentum portionis suæ officium Archidiaconatus super totam parochiam Croylandiæ assignavit, dum sine acceptione personarum, cum timore Dei rationabiliter & canonicè suum officium exsequatur. Dedit tunc officio Sacristæ calicem aureum, & duas phialas argenteas & deauratas, ac in formam duorum Angelorum opere cælatorio fabrefactas, & duas pelves argenteas miri operis & magnitudinis, pulcherrimè cælatas cum militibus armatis. Quæ vasa universa Imperator Almanniæ Henricus aliquando contulerat, & usque ad illud tempus semper in sua capella reservarat. Item officio cameræ monachorum tunc assignavit manerium suum de *Beby* cum ecclesia ejusdem villæ, divinam maledictionem imprecans, quicumque dictum manerium & ecclesiam ejusdem dicto officio immutaverit in damnum conventûs, vel procuraverit immutari.

Extrema ejus facta. 25. Hæc sanctissima statuta venerabilis pater noster Abbas Turketulus in suo Capitulo publicè promulgata, & ab omnibus acclamata, & obedientissimè acceptata fecit scribi, & in fine Regulæ sancti Benedicti jussit apponi, ut omnes cùm vellent, valerent legem suam legere, & ne contingeret aliquem per ignorantiam contraire. Edita itaque à prædictis quinque Sempectis ista præmissa veteris monasterii historia, statutis etiam venerabilis Abbatis Turketuli prætactis, per dictos Sempectas longo libramine digestis, & in Regulam scripto redactis; præfatus pater jam senio fractus, & præcipuè vulneribus plurimis, ac laboribus immensis in ætate fortiori susceptis multum debilitatus, quotidie metam suæ mortis exspectabat, & tamquam bonus operarius à Domino suo denarium pro fideli administratione ad vesperam recepturus, finem fieri sudorum suorum, vesperumque venire retributionis æternæ affectu desiderantissimo suspirabat, frequentius & ferventius invigilare sanctis meditationibus, & afflictionibus vacare, omnes pauperes de suis indigentiis relevare, mendicantibus & egenis omnibus victualia præstare, ceteris etiam caritatis operibus insudare, in dies vitam præsentem fastidire, & indesinenter futuram appetere, regularium observantiarum nihil negligere; se tamen inutilem servum dicere, & totis animi præcordiis Christi misericordiam concupiscere, devotioneque infatigabili, quasi diligentia manuali, quotidie paradisi portas pulsare, ac regni cælestis aditum omni Christiano titulo vindicare. Infantes ac filios nobilium monachandos, & apud Pegelandenses clericos ad erudiendum litteris deputatos, ne fortè in aliquo negligentius tractarentur, saltem semel omni die visitans, lectionem & laborem uniuscujusque considerabat; & afferente secum aliquo servitore ficus vel uvas passas, vel nuces, vel amygdala, vel sæpius poma & pira, vel alia talia munuscula, bene laborantes remunerabat præ ceteris, ut omnes ad diligentius insistendum suis lectionibus, non verbis tantùm vel verberibus, sed sæpissimè precibus, & præmiis provocaret. Sempectas autem monasterii, qui verbo vitæ ipsum ad Dei servitium genuerant, semper in summa veneratione habebat, quotidie consolatus familiari alloquio, & de mensa sua aliquo invisens speciali xenio.

26. Cumque primus prædictorum Sempectarum & ætate decrepita, & ordinis conversione diuturna ceteris multo senior dominus CLARENBALDUS completis annis vitæ suæ centum sexaginta & octo *, infirmatus, jam de manu Domini tam longissimi laboris in suo sancto servitio præmia percepturus, lecto decumberet, carnis depositionem in proximo præstolatus; ipse venerabilis Pater Abbas Turketulus, servitoris fungens officio, die noctèque non recedebat, sed juxta recubans, regulare servitium in auribus ægroti decantabat *; & omnia officia more paratissimi juvenis propriis manibus peragebat. Tandem inunctum ac defunctum, in medio choro, cum sollemni exsequiarum officio, tumulabat. Anno proximè sequente obiit dominus SVVARLINGUS completis annis vitæ suæ centum quadraginta & duobus. Quem venerabilis pater Abbas Turketulus simili diligentia ægrotantem custodivit, & defunctum juxta dominum Clarenbaldum cum simili sepulturæ reverentia tumulo commendavit. Sic dominum BRUNUM, sic dominum ARONEM, omnesque tres intra unum annum, qui erat incliti Regis Edgari annus decimus quartus, similiter & simili ministerio sepelivit. Tandem anno proximo ultimus omnium obiit dominus TURGARUS, venerabilis senex, completis vitæ suæ annis centum & quindecim. Isti quinque senes Sempectæ utrumque monasterium videtant, & vetus quod à Danis destructum fuerat, & novum quod nuper restauratum fuerat.

ANN. CHR. CM LXXV. JULII XI. Monachis morientibus assiduus. *al.* CXLVIII

* *id est recitabat.*

27. Anno Dominicæ Incarnationis DCCCC LXXV, qui erat Edgari Regis decimus sextus & ultimus, celebrato cum multa devotione festo Apostolorum Petri & Pauli, venerabilis pater noster dominus Abbas Turketulus ex ferventissima illo anno canicula febrem incurrens, ultra solitum modum per triduum fortissimè laborabat. Quarto die lecto decumbens, totum conventum, monachos scilicet quadraginta septem, & quatuor laicos fratres in cameram suam convocavit: & coram omnibus dominum EGELRICUM, tunc provisorem suum, statum domus tam in thesauris, quàm in jocalibus aliis jussit ostendere, & de universis post obitum suum per indenturam [a] conventui respondere. Thesaurus monasterii prolatus palam, tunc ad summam decem milium librarum ferè pertingebat. Reliquiæ verò plurimæ fuerunt & pretiosissimæ, quas Imperator Almanniæ HENRICUS, Rex Francorum HUGO [b], Princeps Aquitanorum LUDOVICUS, aliique multi Duces & Comites, Proceres & Prælati, Regum Anglorum benevolentiam & amicitiam captare cupientes, dum regii Cancellarii officium gerebat, ei crebro contulerant. Inter quas præcipuè colebat pollicem beati Bartholomæi Apostoli, ita ut illum semper super se gereret, & cum illo in omni periculo & tempestate & fulgure se signaret. Dux Beneventanus Imperatori illum dederat, cùm eum baltheo militari primò juvenem accinxisset: Imperator autem illum ei adhuc Cancellario contulerat. Item de crinibus sanctæ Dei genitricis Mariæ, quos Rex Franciæ ei inclusos in aurea pyxide dederat. quoddam os de sancto Leodegario Episcopo & Martyre per Principem Aquitaniæ donatum; ac aliæ multæ, quarum quædam distractæ sunt, quædam adhuc ad hæc nostra Normannorum tempora conservantur. Vasa verò aurea & argentea multa, quæ omnia integra in necessitatem monasterii sub provisoris & procuratoris custodia deputaverat conservanda. Erant enim ambo EGELRICI, cognati sui secundum carnem, & fratres secundum Deum religiosissimi & devoti, alter monasterii provisor, alter procurator: provisor in temporalibus tractandis prudentissimus; procurator vir scholasticus, & omnium litterarum scientia profundissima imbutus. Isti consiliarii Abbatis fuerunt præci-

Turketulus morti proximus quid statuerit.

a Id est chartam indentatam, quæ in modum dentium à medie chartæ recisa, aliam habebat ejusdem tenoris in alia parte descriptam. Vide lib. 2 de re diplomatica caput 2.

b Hic allucinatur auctor, legendumque, *Dux Francorum Hugo*, nempe Magnus, qui anno 926, mortuo patre, Ethildem, sororem Adelstani Anglorum Regis, uxorem duxit. Unde corrigendus auctor num. 12. Confer Vvillelmum Malmesburiensem in lib. 2 de Regibus Anglorum, capp. 5 & 6.

Anno Christi DCCCLXXV Julii XI.

Piè obit.

pui, Priorque AMFRIDUS, quamdiu vixit; ac fine illorum consilio nihil magnum aut minimum faciebat. In dies ergo crescente febre, & ad extrema deducente, communicatus Christi* sacris mysteriis, crucem, quam de ecclesia ante conventum ministri attulerant, datam ad osculandum ambobus brachiis amplexatus, quantis suspiriis, quot lacrymis, quibus singultibus, & quàm frequenter osculatus fuerit, paucis non potest explicari. Tam devota verba ad singula Christi vulnera dixit, quod omnes circumstantes fratres ad lacrymas uberrimas commoverit, & à multorum dictorum fratrum cordibus, quamdiu postea vixerunt, ejus devotionis memoriam deinceps non recesserit. Pridie ante obitum suum, ad fratres suos, qui aderant, brevem sermonem faciens de Ordinis observantia, de caritate fraterna, de negligentia tam in temporalibus quàm in spiritualibus cavenda, & de ignis nostri diligenti custodia (sive caritatem supponebat, sive combustionem loci significabat, quam præcaveri cupiebat: tum istud verbum, *Ignem vestrum optimè custodite*, frequenter & quasi prophetice commonebat) tandem dimittens se omnium orationibus commendabat, omnibus ultimum vale dicens, & pro omnibus Deum rogans. Cumque virtus vitalis deficeret, & languor magis & magis violentior ingravesceret, quinto Nonas* Julii, idest in Translatione sancti Benedicti patris & patroni sui, officio regulari completo, complevit & ipse in ipso Completorio dies suos, transiens ex hoc mundo ad Patrem, de sudoribus Abbatiæ ad sinum Abrahæ; sepultusque est in ecclesia sua, quam à fundamentis construxerat, juxta magnum altare, in ejus latere dextro, à convicinis patribus ADULFO Burgensi; & GODMANNO Thorniensi Abbatibus, anno ætatis suæ LXVIII, & monachatus sui XXVII.

*die Translationis S. Benedicti, al. Idus.

Egelricus Abbas successor.

28. Cui successit ad Abbatis officium electione omnium EGELRICUS senior cognatus ejus, & sub ipso provisor monasterii totius, vir religiosus valde, & in temporalibus tractandis vir excellentis industriæ; ac in omnibus sæcularibus negotiis prospero fine tractandis, experientiæ immensæ prudentiæque mirandæ. Duci namque Merciorum ALFERO carne propinquus, & multa familiaritate præcarus, sub præfato Rege EDVVARDO, qui patri Edgaro successerat in regnum, cùm monasteria multa gravissimè affligerentur, nullum damnum passus est, nec in minimo molestatus. Ipse quidem domini Turketuli Abbatis ultimis annis functus sub eo totius monasterii Provisoris officio, multa bona opera faciebat. Stimulavit enim & induxit dominum Turketulum Abbatem Londonias adire, & chartam Edgari Regis, ac censuram ecclesiasticam in violatores ejus ab Archiepiscopis DUNSTANO Dorobernensi, & OSKETULO Eboracensi, cum confirmatione spiritualitatis super totam parochiam Croylandiæ impetrare, quo paci & quieti totius monasterii providetur, & contra violentias tam spirituales, quàm temporales totum cœnobium validissime roboratur. Audito etiam quod sanctus ATHELVVOLDUS Episcopus Vvintoniæ insisteret penes Regem Edgarum monasterium de *Medeshamsted* in vicinio situatum, adstatum pristinum restaurare, dum adhuc vicinæ silvæ in manu Regis fisco applicatæ manerent; utens licentia regiæ chartæ, arbores & meremiam de dictis silvis ad monasterium Croylandiæ curribus & carpentis, carris & plaustris, omnique genere vehiculorum cariari fecit. Unde postea in monasterio Croylandiæ pulcherrima ædificia facta sunt, & pulcherrima ligna multa numero valde ad quoscumque casus in tempus futurum pro monasterii necessitatibus conservata. De namque illo meremio, adhuc domino Turketulo Abbate superstite, consummata est navis ecclesiæ, turrisque ejus longissimis trabibus fortissimè suffulta & compacta. Post etiam obitum domini Turketuli Abbatis fecit ipse de eodem meremio plurima pulcherrimaque ædificia..... Omnia hæc, præter Abbatis cameram & capellam, quæ claustrum contingebant, & prædictum diversorium pauperum, quæ domi-

Ejus facta.

ANN. CH. CM LXXV JULII XI.

nus Turketulus lapidea fecerat, erant lignea.... Fecit & fieri duas magnas campanas, quas *Bartholomæum* & *Bettelmum* cognominavit, & duas medias, quas *Turketulum* & *Tatvvinum* vocavit; & duas minores, quas *Pegam* & *Begam* appellavit. Fecerat fieri anteà dominus Turketulus Abbas unam maximam campanam, nomine *Guthlacum*, qua cum prædictis campanis composita, fiebat mirabilis harmonia; nec erat tunc tanta consonantia campanarum in tota Anglia. Decemque annis in officio pastorali consumtis strenuissimè, obiit Abbas Egelricus pridie Nonas Augusti anno Domini DCCCC LXXXIV. Obitus.

29. Cui successit ad Abbatis officium de eadem cognatione alter EGELRICUS dictus Junior........ Dedit iste Abbas communi bibliothecæ claustralium monachorum magna volumina diversorum Doctorum originalia numero XL, minora verò volumina de diversis tractatibus & historiis, quæ numerum centenarium excedebant........ induitque omni anno totum conventum cum secta sua de tunicis, omni altero anno de cucullis, & omni tertio anno de froccis, præter illa quæ dominus Turketulus assignaverat conventui, singulis annis de ecclesiâ & manerio de *Beby* capienda. Cumque octo annis optimè monasterium rexisset, obiit Nonis Martii anno Domini DCCCC XCII....... Sepulto verò Abbati Egelrico in capitulo juxta alterum Egelricum, successit ad Abbatis officium dominus OSKETULUS Abbas, sub domino Turketulo & utroque Egelrico Abbatibus post Amfridum Priorem Prior longo tempore........ Accidit ergo, quamdam magnam dominam villæ quæ *Elnophesbiry* vocatur, Lefvvinam nomine, sororem scilicet ex parentum propagine domini Osketuli Abbatis Croylandiæ, ad *Mitlesey* tunc villam suam venire, & secum sacras reliquias, scilicet sacratissimam glebam sancti NEOTI Confessoris de *Elnophesbiry*, quia minus honorificè jacuerunt, ac Danorum deprædationi patuerunt, in scrinio ad hoc aptato deferre. Quæ dirigens celerem nuntium ad fratrem suum dominum Abbatem Osketulum, supplici postulabat supplicatione, quatenus cum congruo fratrum suorum comitatu Vvitlesiam placeret accedere, & dictas reliquias sancti Neoti Confessoris secum in suum monasterium cum digna reverentia [a] deportare. Ille gaudens & exsultans, assumtis secum quibusdam fratribus, Vvitlesiam adiit, & dictas sanctas reliquias cum debita honorificentia & psalmorum melodia ad Croylandiam transtulit, ac juxta sanctæ Dei genitricis Mariæ altare cum devotione debita collocantur.

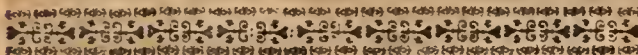
Egelricus junior succedit.

Osketulus post eum.

S. Neoti reliquias obtinet.

a

[a] De hac translatione actum est in tomo superiori pag. 337.

DE ELEVATIONE CORPORIS
S. THEODERICI ABBATIS REMENSIS.

ANNO CH. CM LXXVI. APRIL XX.

1. *VITAM sancti* THEODERICI *Abbatis retulimus in Sæculo* I *auctore anonymo: aliam breviorem postea reperimus, quæ antiquioris videtur auctoris, in qua Tendericus ad discrimen Tenderici Regis* Teuderio *appellatur. De ejus elevatione hic agendum, quam mirum fortasse videbitur tamdiu fuisse dilatam: cùm sancti Theodulfi ejus discipuli corpus ante hoc tempus tumulo elatum fuerit, atque Remos deportatum. Verùm illud inde accidit, quòd sancti Theoderici corpus maluerint ejus alumni secreto loco penes se propter Nortmannorum metum reponere, quàm Remos delatum amittendi periculo exponere. Hujus verò elevationis occasio nata est ex restitutione monachorum in cœnobio sancti Theoderici, quod in monte* Or *duabus ab urbe Remorum leucis situm esse aliàs diximus.*

Canonici sæculares apud S. Theodericum.

2. *Cùm locus iste bellorum temporumque injuriis fere attritus esset, laxata regulari disciplina monachi ex regularibus facti sunt sæculares. Id contigisse putat Marlotus sub ultimis*

ANNO CH. CMLXXVI. APRIL. XX.

Synodus ibidem.

Regibus primæ stirpis. Equidem sex Canonici *sancti Theoderici nominantur anno* DCCCLXXXII *in libello supplici Cleri Remensis pro electione Fulconis. Accessit ad miseriarum cumulum, quod Hungari idem monasterium sæculo decimo flammis combusserunt, teste Frodoardo in Historia lib. 1 cap. 25 Anno* CMLIII, *ex ejusdem Chronico*, Synodus quinque Episcoporum apud sanctum Theodericum in territorio Remensi celebratur, Arroldo Archiepiscopo præsidente. Ad quam vocatus Ragenoldus Comes ob res ecclesiasticas ab eo pervasas, venire noluit: sed deprecatus est Regem, ne excommunicaretur, ut ad Synodum mitteret. cujus excommunicatio tunc Rege petente intermissa est. *Postea tamen, id est anno* CMLXVI, Odelricus Archiepiscopus Ragenoldum Comitem excommunicavit pro villis ecclesiæ Remensis, quas pertinaciter detinebat. Et ipse Comes loca quædam ejusdem Episcopii cum suis pervadens, rapinis incendiisque devastat. *Ragenoldus iste Comes erat Rociacensis * primus, qui multa bona ecclesiæ etiam sancti Theoderici invaserat, sepultus in ecclesia sancti Remigii apud Remos, prope Gerbergam Reginam.*

* *de Roucy.*

Monachi ibidem restituti.

3. *Anno* CMLXX *Adalbero Odalricum Remorum Antistitem excepit, cui nihil antiquius fuit, quàm monasteria suæ curæ concredita in meliorem statum reformare: id quod de Mosomagensi & sancti Theoderici exsecutus est. Chronici Mosomensis verba retulimus superiùs, ubi de sancti Arnulfi translatione actum est, ex quibus hæc repetere juvat ad consequentiam dictorum.* Jam tunc Episcopus *Adalbero* intendebat animum hunc locum decusare, *id est ornare*, regulari institutione, sicut pòst fecit Remis sancti Theoderici locum, quem de manibus Rotgerii Comitis *Rociacensis* injuste illum tenentis, vi & sagacitate retraxit: & remotis duodecim præbendariis, non Deo & sanctis ejus, sed sibi ipsis & Comiti servientibus, Abbate ex monasterio sancti Remigii accepto, AIRARDO nomine, cum monachis Deo fideliter militantibus religiosè instituens ordinavit. *Ad hæc pia opera motus est Adalbero, tum quia in Gorziensi monasterio institutus à puero fuerat, tum quia per ea tempora sanctus Theodericus miraculis coruscabat, teste Frodoardo. Hæc monachorum restitutio contigit anno* CMLXXII. *Sic enim in brevi Chronico Remensi legimus apud Lubbeum.* Anno CMLXXII restitutus est Ordo monachorum in monte Or. *Rem fusiùs narrat Auctor anonymus in libello inedito de elevatione sancti Theoderici, quo ex libello quædam hic delibamus, ubi Adalbero Remensis Archiepiscopus Adalberoni Mettensi Episcopo* consanguinitatis propinquiori linea conjunctus fuisse *dicitur.*

Frodoard. in Chron. an. 951.

Airardus Abbas.

4. *Qui primus loco præfectus est Abbas*, dictus est AIRARDUS ex nomine, *ex cœnobio sancti Remigii*, ubi tunc religionis studium florebat. *Is* olim ex clerico monachus effectus, jam quoque eximia vitæ conversatione plures excellebat & sanctitate *Ibi* dum vixit, & in loci reparatione, & in Fratrum spirituali ædificatione attentiùs laboravit *Porro* plures *monachorum ejus* studio beatè vivendi animati, abrenuntiato sæculo huc diebus illis confluebant. Crebro etiam visitandi gratia domnus Adalbero huc veniebat; *eisque monita salutis dabat.*

Lotharii diploma.

5. *Neque hoc contentus Adalbero, factum suum regiis litteris confirmari curavit, obtentis à Lothario Rege litteris, quas Marlotus in tomo 2 retulit. In iis litteris Rex proloquitur, fidelem suum Adalberonem Archiepiscopum, accedente etiam rogatu Emmæ Reginæ, sibi supplicasse, ut diploma largiretur* super quadam Abbatia cœnobii tertio milliario ab urbe disparata, in honore beati Bartholomæi, beato disponente Remigio sub divina revelatione constituti, in quo venerabilis confessor requiescit Theodericus, primus ejusdem loci ab eodem sancto Dei Pontifice monachorum Abbas institutus: *qui locus, cùm à monastico Ordine defecisset in canonicalem*, procurante eodem Adalberone, in pristini Ordinis dignitatem est reportatus. *Rem probat Lotharius Rex, confirmans bonorum restitutionem, quæ eidem monasterio ab eodem facta est. Diplomati subscribunt præter Adalberonem Remensem* ADALBERO Laudunensis, WIDO Suessionensis, THEOBALDUS Ambianensis; GILLEBERTUS, WIDO, MANASSES, ALBERTUS, & ROTBERTUS *Comites.* Actum palatio Compendii sub die VII Kal. Junii; anno Incarnationis DCCCCLXXIV, Indict. II, vigesimo anno regnante gloriosissimo Rege domno Hlothario.

S. Theoderici elevatio

6. *Rebus ita ordinatis & firmatis, consilium initum est de sancti Theoderici corpore è terra efferendo. Id factum anno* CMLXXVI, *& quidem* XIII *Kal. Maii, quo die ita legitur in Martyrologio loci.* Inventio corporis beati Theoderici à domino Adalberone Archiepiscopo, qui ordinatione beati Remigii primus Abbas exstitit in monte Or, ubi incorruptus plus ferme quàm trecentis quinquaginta annis requievit: & translatio ipsius atque sancti Theodulfi in capsam argenteam. *Annum assignat breve Chronicon Remense apud Lubbeum.* Anno CMLXXVI sanctus Theodericus levatus. *Prolixam hujus elevationis historiam scribit anonymus, cujus hæc summa. Effossa humo*, apparuit derepente quidam sarcophagus, in quo nihil aliud repertum est præter terram, quæ putrefactis laterum compagibus intro plurima ceciderat. Et hoc quidem fecerat provida hominum industria, qui sarcophagum vacuum inter tumulum interposuerant, *ne* quispiam furtim sacrum pignus *auferret. Altius defossa humo, tandem* inventum est corpus beati Confes-

soris

ſoris holoſericis veſtibus involutum, ſtola ſcilicet circumquaque lento auro deducta, & pleraque pariter reperta ſunt pretioſa indumenta.

Ann Chr. CMLXXVI April. XX.

7. *Interea Epiſcopus rem Lothario Regi deferendam ratus*, juſſit corpus in terra relinqui *pallio ſuperinjecto*. Hæc autem facta ſunt anno Dominicæ Incarnationis DCCCCLXXVI, menſe Aprili, videlicet XII. Kal Maii, inter ipſa Quadrageſimæ ſollemnia; nec tamen uſque in Decembrem menſem à loco ſepulturæ remota ſunt beati viri pignera. Quærebat interim Epiſcopus ex induſtria opportunitatem, quo Rex Lotharius, qui illis temporibus regno præerat, expeditius accerſiri poſſet ad ipſam elevationem. quod ad effectum uſque non pervenit juxta votum ejus, quia ferme toto illius temporis curriculo immorabatur Rex pro quibuſdam reipublicæ negotiis circa extremas partes regni. *Demum accidit, ut prædicto menſe*, infra ipſos dies quibus agitur obſervantia Dominici Adventus, ut Remorum finibus Rex appropinquaret, habiturus quidem apud metropolim palatium cum optimatibus ſuis. *Rex ab Epiſcopo invitatus ad celebritatem, non renuit adeſſe, ſed* mox cum uxore ſua Emma & exercitu copioſo eô iter acceleravit. *Adalbero* miſſa legatione *interea vicinos Epiſcopos & Abbates* convocavit. *Omnibus adunatis, Archiepiſcopus ſacrum corpus è tumulo efferre conatus, ſed fruſtra; Regem obſecrat, præbeat manum; Theodericum regiis humeris in tumulum elatum, ex eodem nolle abſque regiis manibus efferri. Appoſita Regis manu, ſacrum corpus facili negotio eductum eſt* III Idus Decembris, *atque decenti in loculo repoſitum*. Ipſo die Rex cum Regina beato Confeſſori pretioſa ornamenta obtulerunt.

Regi hæc nuntiantur.

8. Præterea beatæ memoriæ Epiſcopus *locum ampliùs illuſtrare cupiens, corpus beati Theodulfi, quod tunc* Remis in majori eccleſia quieſcebat, *ad priſtinam ſedem reportari curavit: ut ſcilicet* ex his duobus patronis uno in loco ſociatis virtus divina *copioſiùs oriretur*, quæ finitimos ad pietatem excitaret *efficaciùs. Reclamantibus civibus, dies nihilo minus conſticuta eſt. Adalbero ſacram ſarcinam cum ſuis comitibus* uſque ad locum, qui Mons Remenſis dicitur, *detulit: ex quo monachi eamdem ſuis humeris gaudentes ad ſuam eccleſiam extulerunt. Hæc paucis ex Auctore illo anonymo, poſt cujus libellum varia ſancti cùm Theoderici, cum Theodulfi miracula referuntur, quæ partim ſancti Theoderici actis ſubjuncta ſunt in Sæculo I.*

S. Theodulfi relatio.

9. *Horum omnium auctor fuit cum Adalberone* AIRARDUS *Abbas, qui primus loco præfuit poſt reſtitutam inibi monaſtica vitæ diſciplinam. Mortuus eſt ante annum* CM LXXXIII. *ut colligitur ex indice monachorum, qui mortui ſunt ſub unoquoque Abbate Remigiano. nam ſub Rodulfo Abbate tertio ponitur obitus Airardi Abbatis, & Chriſtiani ejus ſucceſſoris. Rodulfus verò non exceſſit annum* CM LXXXIII. *cùm novisſi annos* XIV *Archimonaſterio præfuerit poſt Hugonem, qui annos duntaxat duos Abbas fuit poſt Hincmarum anno* CM LXVII *defunctum, ut in ejus Elogio ſuperiùs diximus. In Necrologio Remigiano* Airardus Abbas ſancti Theoderici *notatur* V Kal. *Junii*. Chriſtianus XIII Kal. Februarii.

Airardus Abbas auctor.

VITA SANCTI RUDESINDI

EPISCOPI DUMIENSIS MONASTERII

Cellæ-novæ in Callæcia conditoris.

Ubi de ILDUARA Confessa ejus matre.

Auctore STEPHANO, Cellæ-novæ sæculo XII monacho.

Ex Martio Bollandiano.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Rudesindi Vitæ & miraculorum scriptores duo.

1. ANTE annum MCLXXI, quo Hyacinthus Cardinalis, postea Cælestinus III, Apostolici Legati munus obibat in Hispania, scripta erat Rudesindi Dumiensis Episcopi, & Cella-nova conditoris vita, quam is attentè perlegit, antequam corporis ejus elevationem, accitis totius Callæcia, vicinarumque provinciarum Episcopis procuraret. A quo primùm scripta sit hac vita, ambigunt auctores. Hanc Godefridus Henschenius cum miraculorum parte maxima Stephano Cella-nova monacho tribuit auctori; quem deinde Ordonius ejusdem loci monachus ab illis num. 31 verbis: Quia verò longum est scribere omnia &c. exceperit. Ab Henschenio dissentiunt Hispanici scriptores, maximè Morales cum Aguirra nostro: quorum prior in lib. 16 Chronici Hispanici cap. 36 asserit facta & miracula sancti Rudesindi in volumine antiquo, & aureis fere exarato characteribus adservari in monasterio Cella-nova; ac librum de vita ejus conscriptum attribuit Ordonio, alterum de miraculis Stephano. Alii utrumque auctorem vitam & miracula pariter scripsisse volunt. Henschenio favet vita titulus, qui sic habet in ms. Cella-nova. Facta, & miracula sancti Rudesindi Episcopi Dumiensis, Abbatis, fundatoris & Domini monasterii Cellæ-novæ, scripta per reverendum patrem magistrum fratrem Stephanum in eodem cœnobio monachum, & professum. Titulus recentior: at non propterea fallax. Porro unum eumdemque auctorem vitam, & miraculorum saltem priorem partem scripsisse duobus libellis constat ex Prologo, ubi auctor quadam ait, se tum ex scriptis aliorum tum ex alieno relatu accepta in litteras retulisse. Monachus is fuit Cella nova * post obitum Pelagii Abbatis, id est sub medium sæculum XII. Gravis tamen, pro tempore auctor, qui in scribendis miraculis subinde testes citat. Morales Ordonium exeunte sæculo XII Cella nova Priorem fuisse arbitratur, à quo etiam liber Expomonogeron conditus sit, veluti quoddam Rationale divinorum Officiorum, in cujus fine legitur hoc distichon. Ordonius librum per Christum condidit ipsum, Bis denis annis septem supra mille ducentis. Alii præterea scriptores Hispani & Lusitani vernacule Rudesindi res gestas persecuti sunt, ex quibus omnibus Antonius Yepez ipsius elogium texuit, quale initio tomi 5 Chronicorum exhibetur.

* Vide Mirac. n. 15.

Rudesindi genus.

2 RUDESINDI (quem alii Rodesindum, vulgus Rosendum appellat) genere nihil illustrius. Is regia stirpis patrem habuit Guterium Menendes seu Mendes de Arias, avum Hermenegildum, Alfonsi Magni consanguineum. & forsasse proavum Rudesindum Guterium, qui inter Alfonsi M. Comites apud Sandovallium numeratur. Ermenigildus, inquit Sampirus ubi de Compostellana ecclesia dedicatione, aderat Tudæ & Portugallæ Comes, & Arias filius ejus in Minio Comes. Rudesindi mater Ilduara, vulgo Aldara, non minus pietate illustris quàm natalium splendore: Hac Comitissa dicitur in ejus avi monumentis, maritus & socer subinde Comites ac Duces nuncupantur in diplomatibus ab Yepezio relatis: quorum omnium instar erit hac Alfonsi V Privilegii epocha: Post obitum verò supradicti Regis Adefonsi confirmavit filius ejus Rex dominus Ordonius ad præfatum Ducem Ermenegildum: Post obitum verò domini Ordonii principis confirmavit eam Rex dominus Ranimirus ad Ducem dominum Gutierrem Ermenegildi filium &c. Rudesindo fuere duo fratres Munius seu Nunnus Guterius & Froila Dux, ex diplomatibus noti: dua item secundum Yepezium sorores; Adosinda, qua testamento ipsius subscripsit, & Ermesenda. Et ne his diutius immoremur, jam laudatum Alfonsi V privilegium ordinavit magnus Comes & Dux Menendus

Ann. Ch. CM LXXVII Mart. 1.

Gundisalviz, ex semine supra nominati Herminigildi Comitis, & neptus supradicti Pontificis sancti Rudesindi. *Hac omnia utuntur tabulis seu diplomatibus ab Tepezie prolatis in Appendice Centuria 5. qua quidem instrumenta, tametsi in Ærarum designatione alicubi vitiosa errore typographico, fide dignissima sunt: novis utique prelis hic committenda, nisi brevitate consuleremus.*

Vitæ series & testamentum.

3. *Non tamen penitus omittendum Rudesindi duplex testamentum, ex quo, uti & aliis monumentis, vita ipsius, initi pontificatus, & Abbatialis dignitatis series, quâ licebit, repetenda est. Anno* CM VII *editum ferunt in lucem, quà septuagenarius ad* CM LXXVII *potitus est. Post exactos sub sanctissima matris disciplina puerilia annos, litteris operam sedulo navavit, atque tantos in brevi sub Savarico magistro progressus fecit, ut accedente non impari sapientia pietatisque fama, nondum exacto duodevigesimo ætatis anno, Dumiensis creatus sit Pontifex, si qua fides huic vita, cæterisque post eam scriptoribus habeatur. Rei novitate, motus Ambrosius Morales, pro decimo octavo, annum duodetricesimum substituit: quem Tepezius ad mss. codices & veterum traditionem emendare curavit. Nil tamen hac de re certum tabula, neque adeo testamenta definiunt. Savarici vel Sabarici Dumiensis Episcopi (quem Rudesindus suum ipsius* pattem spiritalem *vocat) nulla mentio post annum* CM XIV. *Ad* CM XX *pertingere potuit. Nam Rodricus ipsius successor, non nisi anno* CM XXII *innotescit.*

Cellæ-novæ primordia.

4. *Triennio post electus fuerit Rudesindus, cujus tamen episcopatus prima notitia anno dumtaxat* DCCCC XXXV *petitur ex diplomate pro conditione monasterii Cellæ-novæ, quod hic velut primum Rudesindi testamentum delibare juvat.* Adeo ego Rudesindus Dumiensis Episcopus, cum peccatorum mole depressus..... in quibus ab ineunte ætate versavi..... construi monasterium ad calcem montis Leporarii, olim dictus Villari, nuper autem Cellæ-novensse nomine perhibetur. Et ita gestum patratumque est, quod totum per manum famuli Dei FRANQUILANI Abbatis, hæc oblatio offerre nissus sum, quem elegi Patrem & rectorem super ipsam domum vel commorantes in ea. Ideoque ex successione genitorum meorum GUTIERRIS & ILDUARÆ offero monasterio sancto, & fratribus ibidem habitantibus per veram humilitatem, & caritatem dignam, per jugem orationem, & piam sanctitatem vibentibus, id suot Villas &c. Observetur deinque à fratribus & Dei cultoribus Cellæ novæ degentibus..... ut omni tempore studeant in memoria sancti Patris mei spiritalis SABARICI Episcopi festa sancti ROMANI monachi persolvere functionem, proprii genitoris mei Gutierris, munimentum in sancti VINCENTII Levitæ, reddatur obsequium pro genetrice mea ILDUARA sanctorum ADRIANI & NATALIÆ: faciant obsequelam sanctorum PRIMITIVI & FACUNDI natale pro peccatore RUDESINDO exerceant opus simile &c. *Aliud testamentum paullo ante mortem scripsit, in quo hac leguntur.* Suscipe quæso humillimam precem tui, licet indigni, famuli RUDESINDI, prolis GUTIERRIS & ILDUARÆ..... Cunctis manet notissimum..... monasterium esse fundatum..... Cellæ-novæque usu locutionis humanæ vocitatum, ibidemque hominum piè & castè & religiosè.... congregatio seu monachorum cœtus degentium & per antiquorum Patrum normam viventium..... Post per annorum spatia monasticam normam adeptus, & actualem vitam cum pluribus servorum Christi pari glutino adscitus, prævidens dies vitæ meæ quotidie expletæ, robor corporis marcescere .... institruo vobis Patrem hunc filiumque meum spiritalem MAMILANUM Abbatem, & post ipsum qui vicem Christi agere videretur sapientia eruditus, vitæ probatus, & omni collatione prælectus &c. *Cetera vide sis apud Tepezium.* Regula sanctorum Patrum, *de qua his in litteris mentio, laudatur etiam in sequenti Vita num. 6. ubi id auctor de Regula S. Benedicti interpretatur. Confer ea qua hac de re pro Hispania notavimus in prima parte Saculi 4. pag. 734. & in secunda parte, pag. 585. Denique Rudesindum inter præstantes Benedictina familia heroas, qui decimo Christi saculo Hispanias illustrarunt, Henschenius ponit.*

sub Regula S. Benedicti.

5. *In Cellæ-novæ monasterii conditione Rudesindus, ab Ilduara matre adjutus est, ut inferius patebit. Quo loco ab initio primùm Dumiensi pontificatu ad hunc annum, id est* CM XXXV, *consederit, haud liquet: at nonnisi post conditam Cellam-novam subscribit* Rudesindus Episcopus Dumiensis, sedis Cello-novensæ, *alias solam Dumiensem exprimit: qui locus prope Bracaram situs erat, ubi Episcopus quondam fuit Martinus ille sanctissimus, de quo in Saculo primo actum est. Vastato Dumiensi loco, nec satis tuto ad quod decessores confugerant Mindonio, Rudesindus in Cellam-novam ab se conditam se recepit: ubi monasticis addictus disciplinis, post Franquilla mortem Abbatis munus episcopali conjunxit. Antequam Abbatis gereret nomen, non alios videtur habuisse clericos, quàm Cella-novenses ascetas, quibuscum, ait ipse in posteriori testamento,* ad actualem vitam, *seu episcopalia munia,* cum pluribus servorum Dei adscitus, *onera partiebatur. Quod etiam Gennadium in Asturicensi ecclesia, & alios Hispania pontifices tunc temporis in suis sedibus usurpasse, non immerito scribit Tepezius. Redacto in ordinem Sisnando Iriensi seu Compostellano Episcopo, suffectum Rudesindum tradit hic auctor, quod sic accipiendum recte*

Ann. Ch. CCCLXXVII Mart. 1.

menes Tepezius, ut incarcerati Sisnandi vices & munia Rudesindus obierit, ne hac ecclesia paganorum incursantium morsibus pateret: non quod alteram hanc sponsam retenta vel dimissa priore Dumiensi susceperit. Nam ubique Dumiensem se, nullibi Iriensem aut Compostellanum antistitem indigitat. Et caso tandem Sisenando successorem dari procuravit. Publicis conventibus seu regni comitiis, in quibus regia precepta condita sunt, itemque basilicarum dedicationibus interfuit Rudesindus, cujus nomen inclitum in publicis instrumentis ubique conspicitur.

Cultus & translatio.

6. *Rudesindum celebrant martyrologia, non solum Benedictina Vuionis, Menardi, Dorganii, Bucellini: sed etiam Hispanica: ejusque festum sub ritu duplici agunt Mindonienses & familia Benedictina, semiduplici Irienses seu Compostellani & Lusitani. Castella Ferrerus in historia Compostellana scribere non veretur, se post S. Jacobum præreliquis cælitibus maxima animi propensione erga sanctum Rudesindum ferri. Hyacinthus Cardinalis circiter annum* MCLXX, *elevando corpori S. Rudesindi Kalendas Septembres delegit, quo die sacras ejus reliquias digniorem in locum transtulit. Factus postea Romanus pontifex, anno initæ sedis* V, *Christi* MCXCV *eum sollemni pompa sanctorum albo inscripsit. Anno* MDCI *Claudius Tenorius Abbas Cellæ-novæ S. Rudesindi corpus unà cum S. Torquati Episcopi reliquiis, quas olim Rudesindus ipso monasterio intulerat, pretiosam in capsam recondidit, eodemque anno utriusque ossa duo Compostellanis data sunt, aliquot item partes Auriensibus, nec non etiam Mindoniensibus concessa; ut S. Rudesindi pignoribus sacris nobilissima Callaciæ regni provincia ditarentur. Superest ut aliquid de Ilduara ipsius parente dicamus.*

Ilduara Rudesindi mater.

7. *Ilduaræ sanctitatem satis probat angelica visio, qua filium se concepturam præmonita fuit. Precum ejus instantiam, nudipedium, sacrorum curam & alia pietatis opera commendat auctor Rudesindi vitæ, cui suffragari debet Cellæ-novæ monasterii constructio, cujus illa cum filio princeps auctor fuit, quod ipse testatur in litteris ad Tepezio relatis. Ilduaræ texuit elogium in tomi 5 cap. 4. Tepezius, eamque inter sanctas & illustres feminas Ludovicus* dos Anjos *recenset: at majoris momenti est ipsius epitaphium in ecclesia Cellæ novæ à Rudesindo filio lapidi sepulcrali impositum. Sic autem habet.* Degit hic humatum Ilduaræ Confessæ sanctum corpus, conditum à Rudesindo Episcopo prole sua, tertio-decimo Kalendas Januarii CM LXXX, *qua incidit in annum Christi* DCCCC LXII. *Hanc Castella Ferrerus ait sepultam in arcu parieti Oratorii sancti Johanis Baptistæ imposite.* Confessæ *nomen quo donatur in epitaphio, sanctimonialem aut feminam Deo sacratam in monasterio designat: uti Confessi & Confessoris nomen sæpius viris tributum in Hispanicis Conciliis, qui abdicatâ sæculi pompâ insigne confessionis ac pœnitentiæ schema monasticum induebant, obedientiæque legibus se mancipabant. In admonitione, quæ orationi secundæ pro Cleri variis ordinibus, in die sancto Parasceves recitari solita præmittitur, oratio dirigitur pro Episcopis & aliis majoribus minoribusque Ordinibus, tum* pro Confessoribus, Virginibus, viduis, *ubi Confessorum nomine Monachos intelligi existimo. Sic apud Tepezium in appendice tomi 5 leguntur,* Vitisani præpositus & Confessor, Trasonius Confessor, Adolinus Confessor, Ariester Confessor, Leovegildus Confessor, Senta Confessa &c. *Confessas istius modi Conversas vocant Tepez & Anjos sed alio planè sensu, quam à modernis Conversæ nomen usurpatur. Non enim Matronæ illæ, plerumque nobilissimæ, & ob præstita monasteriis beneficia commendatæ, exterioribus aut ancillaribus, uti modò, deputabantur officiis; sed Confessæ dicebantur, sive ob earum distinctionem à Virginibus, quod conjugatæ fuissent, sive ob rerum abdicationem, quibus illæ, juris sui factæ, publica concessione munium remittebant. Incertum quo loco Ilduara Christo nomen dederit, an in Cella-nova aut in Villa-nova proximo parthenone, cui Adosinda ipsius filia præerat Abbatissa. Ut sit, Benedictinæ familiæ connumeranda est, quam gemina proles suisque ipsius consecratione nobilitavit. Nunc Rudesindi vita exhibenda.*

PROLOGUS AUCTORIS.

MIRABILIS Deus in sanctis suis, dixit Propheta David: sed multis modis mirabilis in sancto suo Rudesindo fuit. Nam mirabilis fuit in ejus conceptione, mirabilis in baptismo, mirabilis in vita, mirabilis in morte, mirabilis post mortem. Ideo visum est mihi, postquam miracula ejus legi, alia à videntibus audivi, alia à personis honestis accepi, illa omnia in codice scribere, & in duobus libris dividere; ita ut quæ in vita sua fecit, in primo inveniantur, & quæ post mortem in secundo.

VITA INCIPIT.

1. Rudesindus ex regio genere à proceribus nobilitatis Galleciæ & Portugalliæ originem traxit: pater ejus Gutierre Menendez, mater ejus Ilduara vocatur. Isti in Galleciæ partibus & Portugalliæ prospere & abundanter procedebant: unus tamen dolor angebat, quòd nati filii statim post baptismum moriebantur. Factum est autem ut dum Comes Gutierre in bello contra Agarenos contra Colimbriam*, ut Dux, moraretur, Ilduara eleemosynas daret, ecclesias visitaret, jejunia faceret, preces multiplicaret postulans cum lacrymis à Deo filium benedictionis. Ecclesia fundata erat in altitudine montis Cordubæ [a], dedicata sancto Salvatori, & distabat duobus miliaribus à villa Salas [b], in qua Comites palatium suum habebant. Illa, ut hanc ecclesiam visitaret, & divina officia audiret, in eam fine comitatu, nudis pedibus per iter asperum, cum singultibus & lacrymis assidue veniebat. Quadam die, Spiritus-sancti gratia fervens, fessa ex itinere, ad altare procidens & orans obdormivit. Angelus autem Domini ei apparuit, ac eam consolabatur dicens: Ilduara gaude: preces tuæ coram Deo auditæ sunt: concipies & paries filium, qui apud homines erit magni pretii, & apud Deum magni meriti. Illa expergefacta gratias Deo reddidit, & statim misit nuntium ad virum suum, ut veniret ad se: qui de revelatione certior factus, gratias etiam cum magna lætitia reddidit Deo. Post aliquot dies Ilduara concepit, menses gravedinis sine fastidio complevit, & vigesima sexta die mensis Novembris peperit filium, quem vocavit Rudesindum. Parentes ob reverentiam nativitatis ejus magnas eleemosynas distribuerunt pauperibus, libertatem servis dederunt: & dies illa, quæ fuit vigilia sanctorum martyrum Facundi & Primitivi [c] apud eos toto tempore vitæ læta & festiva fuit. Immo ipse Rudesindus in testamento suo [d] præcepit monachis Cellænovæ, ut omnibus futuris temporibus diem illum peculiaribus eleemosynis quotannis celebrarent.

Rudesindi genus regium.

* *Coimbra*

Ortus ex-litus prædictus.

2. Meminerat Ilduara bonum nuntium se ab Angelo accepisse: ideo à die conceptionis filii, ecclesiam juxta Salas cœpit ædificare: deinde Episcopos ad consecrationem vocavit, & eam sancto Archangelo Michaëli & omnibus Angelis dedicavit. Concurrentibus autem consanguineis & amicis ad baptismum pueri, placuit parentibus ut in ecclesia sancti Salvatoris super montem Cordubæ baptizaretur: quia mater ejus ibi de conceptu revelationem acceperat. Quæsierunt ergo magnum fontem lapideum, & posuerunt super plaustrum, ut ad hanc ecclesiam sancti Salvatoris deferretur. Cum verò boves traherent fontem lapideum, plaustrum pondere confractum est: Dumque servi novum plaustrum præparant; fons baptismalis intra ecclesiam sancti Michaëlis nuper ædificatam inventus est. Omnes videntes prodigium, mirati sunt valde; parentes autem infantis cognoverunt voluntatem Dei esse, ut in ecclesia sancti Michaëlis baptizaretur; & ita factum est. Lapideus verò fons baptismalis usque hodie in ea ecclesia servatur.

Baptismus in ecclesia S. Michaëlis.

3. Rudesindus ab infantia non curabat de ludis puerorum, nec de vanitatibus mundi; sed legem Dei meditabatur die ac nocte, quam usque adeo studuit implere; ut de eo possimus dicere quod nulli animum voluptati dedit, sicut magnus Gregorius dixit de sancto patre Benedicto. Litteras ac liberales artes faciliter didicit, & in sacra scriptura multum profecit: in juvenili autem ætate judicium senis ostendebat. Eloquium ejus dulce & suave

Pueri gravitas & mores.

a Alii Cordovam scribunt, quam etiam nunc Montem-Corvam appellant.
b Sita est villa hæc Salas in confinibus Calleciæ & Lusitaniæ, vulgo *Val de Salas* dicta.
c Celebres apud Hispanos martyres Facundus & Primitivus, quorum festivitas die 27 Novembris recolitur. De cœnobio ipsis dicato inferius
d De Rudesindi testamento actum est in Observationibus prævius, num. 4.

ANN. CH. CMLXXVII MART. I.

mulcebat & attrahebat: verbum in ore ejus potens & efficax omnia perficiebat. Erat modestus, maturus, & gravis sine molestia, lætus & jucundus sine levitate, vultu placidus, statura mediocris. Adhuc in adolescentia tantum virtutibus excelluit, ut fama ejus per totam Hispaniam divulgaretur. Nota enim erat castitas ejus, modestia, misericordia in pauperes, munificentia ad amicos, pietas ad Deum, caritas ad omnes. Episcopatus Dumiensis vacavit; Clerus & populus sine dissentione Rudesindum, ut speculum virtutum, in suum Episcopum elegerunt. Ille renuebat, dicens, se indignum tanta dignitate, & tantum onus non posse sustinere: quia vix compleverat decimum octavum ætatis [a] annum. Sed instante clero & populo, à Deo admonitus est ut susciperet onus episcopale. Positus in episcopatu, ut luminare magnum super candelabrum, illuxit Ecclesiæ Dei. Pauperibus & peregrinis tamquam pater erat, viduis & orphanis solatium: curam adhibuit in docendo & prædicando verbum Dei & in corrigendo pravos mores: ecclesias augmentabat, collapsas reædificabat, Clerum animabat, omnes avertebat à vitiis, & attrahebat ad servitium Dei. Jamjam sanctus Episcopus fessus mundi pompis & solitudinem appetens, totum se Deo tradere ex corde desiderabat. Interea aliqua monasteria construxit, ad quæ tamquam ad portum securum aliquando veniebat, & postquam in illis se dederat spiritualibus exercitiis, ad episcopatus curam revertebatur. Ita temperabat contemplativam vitam cum activa, ut aliquando Mariæ, aliquando Marthæ se daret.

Adolescens Dumiensem episcopatum inire cogitur. — *Monasteria construit.*

Sisnando Compostellæ Episcopo substituitur.

4. Ecclesia apostolica Compostellana per SISNANDUM Rudesindi consanguineum regebatur. Hic Sisnandus ludis, excessibus & vanitatibus attendens, officii sui curam parvipendebat: immo flagitiosus populo, clero & Procenbus & Regi SANCIO infensus erat. Rex post admonitionem Sisnandum incarceravit, & annuente clero & populo Rudesindum substituit, ut consanguinei sui defectus suppleret. Ille novum episcopatum accipere nolebat: sed Rex cum magnatibus contendit, quousque consensit & accepit. Hoc tempore, absente Rege, Gallecia à Normannis invadebatur, & Portugallia à Mauris devastabatur. Rudesindus, exercitu congregato, confidens in misericordia divinâ magis quàm in illo, repetensque versiculum Psalmi, *Hi in curribus & hi in equis; Nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus*, Normannis & Mauris obviavit; Normannos favente Deo ex Gallæcia expulit; Mauros sic repressit, ut intra terminos suos contineri coegerit. Victor à Compostellæ civibus communi gratulatione receptus est. Post pauca Sancius [b] Rex moritur; quo cognito, Sisnandus vincula confringens è carcere fugit, & ipsa nocte Nativitatis Domini nostri Jesu Christi Rudesindum cum Canonicis pausantem aggressus est. Gladium strictum manu portabat, quo mortem minabatur, nisi Episcopatum relinqueret & civitatem desereret. Rudesindus ponderosis verbis temeritatem arguit, prophetans mortem violentam Sisnando citò eventuram; quæ ita contigit, sicut ei fuerat à Rudesindo prædicta [c]. Ille sine mora ex Compostella exivit, & lætus confugit ad monasterium S. Johannis [d] de Cabero, quod ædificaverat.

Psal. 19. 8. *Normannos & Mauros repellit.* — *Sisnando mortem prædicit.*

Secedit in solitudinem.

5. Sanctus Vir Rudesindus solitudini, orationi & contemplationi totum se dedit in istis temporibus, in tantum ut orans pernoctaret. Dum ergo instantius in monasterio Caberi contemplationi vacaret, mundi pompis & vanitatibus renuntiare decrevit. A Deo oranti revelatum est, ut in opido Vil-

[a] De anno initi à Rudesindo Pontificatus vide observationes prævias.

[b] Sancii Regis obitus ad annum 967 referendus.

[c] Sisnandi cædes anno 970 contigit secundum Sampirum, cujus hæc verba: *Normanni Rege Gunderedo Gallaciam ingressi, strages multas fecerunt, & in gyro sancti Iacobi Apostoli Episcopum loci ipsius gladio peremerunt, nomine Sisnandum.*

[d] De eo Yepezius ad annum 953, quod in Mindoniensis Episcopatus profunda valle situm ad Canonicos Regulares transiit.

ANN. CH. CMLXXVII MART. I.

lare[a] prope Limiam coenobium aedificaret: & consecrans sancto Salvatori, in eo monasticam vitam ageret. Hac revelatione accepta Sanctus Episcopus ad Villare venit, ut locum sibi assignatum à Deo videret. Postquam vidit, gavisus est: quia hoc Villare fuit hereditas avorum suorum, situmque erat in amoena valle plena fontibus & rivulis, aptaque floribus, fructibus & herbis producendis, nec non & arboribus pomiferis. Statim inceptum est aedificium monasterii, quod Rudesindus Cella-nova vocavit: & ex tunc Villare amisit nomen suum, & Cella-nova ab omnibus vocatum est vocabulo monasterii.

[a] Cellae-novae monasterium condit.

6. Octo annis constructa sunt omnia monachis necessaria, videlicet ecclesia cum sacristia, claustrum cum cellis, capitulum & refectorium. Omnibus his constructis, vir Dei congregavit multos monachos ex diversis monasteriis, eligens meliores, gradientes juxta normam sanctorum Patrum, voluntatemque habentes bonam in ea. FRANQUILLAM[b] Abbatem S. Stephani vocavit, ut novum monasterium regeret, à quo ipse sanctus vir episcopali pompa deposita, habitum religiosum suscepit, & Regulam sancti BENEDICTI professus est. Hic Franquilla erat vir sanctissimus, & speculum omnium virtutum. Sollicitus & attentus ovibus suis de illarum profectibus spiritalibus valde curabat. Hoc magistro, mirum est quantum Rudesindus excelluit in caritate, obedientia, humilitate & paupertate: mirum est quomodo se totum tradidit negationi suiipsius, mortificationi voluntatis suae, vigiliis & orationi. Et quia cognovit hoc suum monasterium ad hoc fuisse electum à Deo, ut multi in illo à laqueis peccatorum liberarentur, & à potestate satanae; ideo voluit ut omnes fratres in illo viventes ad culmen evangelicae professionis properarent. Ipse verò vir sanctus exemplo & doctrina omnes antecedebat, intentus psalmodiis, vigiliis & obedientiae sub Franquilla Abbate, cui in omnibus obtemperabat, quamvis super partes Gallaeciae regias vices imperando exerceret, multa monasteria à fundamentis extruxit, alia reaedificavit, alia correxit, & ad primum suum statum restituit: ad quae Abbas Franquilla magnum adjumentum erat cum aliis fratribus sanctae vitae & conversationis.

[b] sub Franquilla Abbate monasticam vitam ducit.

7. Peractis jam multis diebus, quadam die Episcopo cum Abbate Franquilla, ut asseritur, consedente, visa est ei ab ore Abbatis species columbae, saepius exire, atque iterum introire. Cui Episcopus: « Abba, video columbam ab ore tuo regredi simul & ingredi. » Ad quem Abbas: « Quod asseris, Pater, me nescire plane profiteor. » Cui iterum Episcopus: « Scito Abba, quod columba haec nihil aliud est, nisi nuntius Dei, qui te in proximo invitat ad regnum. » qui non multò post, ut Episcopus dixerat, glorioso fine clausit terminum vitae. Cui peractis exsequiis sanctus Episcopus Rudesindus à monachis Abbas eligitur; Abbatiales vices possidens, Episcopales non amittens. Porrò quantae sanctitatis fuerit, quàm pius, quamque benignus erga omnes exstiterit, caritas non tacuit. Cum justum ut melius proficeret, sacri verbi lenitate instruebat; & commotum seu superbum, ut emendaretur legis suavitate & gehennae terrore mitigabat, juxta illud Apostoli: *Argue obsecra increpa in omni patientia & doctrina.* Ad cujus mirabile exemplum hinc Episcopi dignitatibus episcopii spretis, hinc Abbates honoribus Abbatiae abjectis, hinc turbae populorum, tam nobilium quàm ignobilium, ejus mundi divitiis derelictis, veniebant omnia sua seque dedentes: sed & nonnulla Monachorum ac Monialium monasteria[c] sub ejus dulcissimo imperio submittebantur,

Eo mortuo Abbas eligitur.

2. Tim 4. 2.

Multi sub ejus disciplinam confluunt.

[a] De Villaris seu monasterii Cellae-novae conditu egimus in Observationibus praeviis.

[b] Antequam Franquilla Cellae-novae praeficeretur à Rudesindo, Silense S Stephani monasterium regebat, non longe ab Auriensi urbe, quod Ordonii II apud Yepezium diploma testatur. Is subscripsit aera Hispanica 972, Christiana 934, litteris pro Samonensi monasterio, de quibus infra in Mirac. num 20.

[c] Inter illa monasteria Yepezius censet Lauredanum S. Vincentii ad ripam fluvii Minii, & aliud innominatum prope flumen Sorgam.

ANNO CHR. CMLXXVII MART. 1.

Monasteria ei subjecta.

quæ in Limiæ & Gallæciæ seu Portugalliæ provincia constructa esse videbantur: cujus melliflua doctrina satis educabantur.

mortuos duos revocat ad vitam.

8. Factum est autem, sicut plerique testantur, ut quadam die apud Portugalliam unum monasterium ex his, nomine sanctus JOHANNES DE VENARIA [a], ab ipso visitaretur; & à Senorina [b] ejusdem cœnobii Abbatissa, & ipsius (ut dicitur) consanguinea, officiosissimè susciperetur. Cumque sederent, & inter sacrum colloquium ei munusculum ab illa exhiberetur, & præ sacro amore sese frequenter intuerentur; duo operarii, qui super domum operiendi causa cum aliis operabantur, inter se malè de eis senserunt. Quos statim immundi spiritus iniquè invaserunt, & in terram absque anima, justo Dei judicio projecerunt. Tunc quidam qui adstabant quamvis perterriti eorum corpora susceperunt, & intra ecclesiam ante altare deposuerunt. Rudesindus post hæc Episcopus almus tam à Senorina, quàm à cunctis qui aderant ad tempus exoratur, quatenus suis sanctis precibus eis salutis beneficium præstare dignaretur. quorum precibus vir Dei compulsus, Deique pietate confisus, oratorium ubi mortui jacebant ingressus, flexis genibus sic ad Dominum loquitur: Domine Deus cæli & terræ, qui Lazarum quatriduanum & viduæ mulieris filium, ac Principis Synagogæ filiam suscitasti, hos quæsumus famulos tuos ab inimici nexu libera ac excita: ut viventes tibi demus laudes in sæcula. Cumque diutius peroraffet, oleum benedictum accepit, & per eorum ora, seu per oculos in modum crucis cum pollice superunxit, & ait: In nomine sanctæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus-sancti à mortis somno sani & liberi surgite. Qui protinus ad hanc sancti Rudesindi Pontificis vocem tam ab immundis spiritibus quàm à morte incolumes surrexerunt. Et hoc quod retulimus, sicut eis evenerat, proprio ore patefecerunt.

Angelos audit Missam canentes.

9. Item alio tempore, cùm à Concilio ad quod iverat, reverteretur, & post horam tertiam à Fratribus exspectaretur; Angelicæ voces in medio itineris ab eo sunt auditæ ad modum canentium officium Missæ. Descendit Episcopus igitur, & orationem faciens fixis genibus, donec ei visum esset audire, *Ite Missa est*, jacuit prostratus: deinde surgens monasterium ingressus est. Cum autem monachi se præpararent ad celebrandum Missæ officium, convocatis omnibus ad Capitulum, & quod sibi visum fuerat post quam dixit dicere: ut post Canonicas horas nemo, quamvis gradu celsior, præstolaretur, sed officium Missæ in constitutis horis celebraretur, tali revelatione monitus firma sanctione instituit.

Aragontis Reginæ obitum prædicit.

10. Accidit eodem tempore, ut Regina ARAGUNTI [c] (quæ sanctam vitam ducebat, & monasterium quod Saliceta vocatur ædificavit) magno teneretur languore. Hæc autem cum infirmaretur, ad consobrinum suum Episcopum nuntios direxit; quatenus ejus præsentia sanctis orationibus visitaretur. Quod audiens Episcopus, fusis ante Dominum precibus iter aggressus est. Cum autem montem, qui *Sandin* dicitur, ascenderet; & Angelorum voces, *Gloria in excelsis Deo* cantantium, suavi modulatione audiret; in terra prostratus & iterum sursum elevatus, secum euntibus sic est orsus: Revertimini fratres ad Monasterium: quia Regina jam hujus vitæ terminavit cursum, & à Deo meruit obtinere triumphum. Qui reversi nuntium miserunt, & ita repererunt, sicut Episcopus dixerat. Post non multum verò tempus vir Deo deditus, cùm jam videret se ærumnas hujus sæculi terminare, & post hoc peregrinationis exsilium propriam hereditatem recuperare; convocatis in unum Fratribus, eos sic sancto Sermone & melliflua locutione ad-

Morti proximus suis consulit.

[a] Aliis *de Vieira* dicitur, ad Bastim opidum diœcesis Bracarensis postea translatum.

[b] De S. Senorina, quæ in Actis dicitur Rudesindi *cognata*, agemus inferiùs ad annum 982.

[c] Hæc Ordonii II altera uxor; eodem quo nupta est anno 922 secundum Sandovallium abjecta, dicitur à nonnullis *amita* S. Rudesindi; *consobrinam* vocat auctor noster.

monui-

monuit : En Fratres nexibus hujus carceris & de periculo exsilii præsentis jam liberor. Quam ob rem sanctæ professioni, Deo adjuvante regulariter servitis, hoc cœnobium cum hereditatibus & servientibus Deo, cui dignè militatis, & vobis, qui eo protegente sanctam vitam duceris, ab omni parte, tam regia, quàm episcopali, sive à qualibet liberum relinquo. Servos & liberos, nobiles & ignobiles ex qualicumque regione, sanctam hujus professionis vitam cupientes ducere, quot videlicet monasterii substantia potuerit sufficienter capere, in hoc cœnobio ritu perpetuo jubeo recipere. Non enim Deus personarum prosapiâ congratulatur, sed contritione cordis & obedientia in omnibus delectatur. Cumque valde à languore urgeretur, sumptis mysteriis, astantibus cunctis Fratribus cum Episcopis qui aderant, cœperunt unanimiter dicere cum lacrymarum suspiriis : Domine Pater, provide & considera de tantorum agminibus quos acquisisti, nutristi & erudisti; cui nostri curam commendare debeas, aut quem Patrem vel tutorem eidem ecclesiæ restituas. Scis enim domine, quia sæpe per spatia annorum mutantur omnium rerum actiones. An. Chr. CM LXXVII Mart. 1

11. His verbis commotus, & evangelica eruditione instructus, necnon etiam canonum decretis compulsus, hæc eis flebili voce respondit : Confidite, ô filioli & domini, & spem vestram in Domino ponite : quia non vos relinquam orphanos. In primis commendo vos Creatori meo Domino Jesu-Christo, cui vos acquisivi, & in cujus amore hunc locum construxi; & ad Regem, qui in urbe Legionensi in apice regni unctus fuerit ad salvandum & tuendum potiùs quàm ad imperandum. Et instituo vobis Patrem hunc filiumque meum spiritualem MAMILLANUM Abbatem : & post ipsum, qui vicem Christi agere videtur, semper tantùm à monachis secundùm sancti Patris BENEDICTI Regulam pro Abbate eligatur, sapientia scilicet eruditus, vita probatus, & omni collatione prælectus. Itaque scitote, quia ego vobis ero auxiliaturus, locumque istum protecturus, & à malefactoribus semper ulturus. His dictis, quadragesimo secundo anno ab initio, quo cœnobium cœpit ædificare; septuagesimo [a] autem post ejus sanctam in monte Corduba promissionem, ex quibus decem in Episcopatu, viginti verò in Abbatia exegit, die Kalendarum Martii, quinta [b] videlicet feria, exsistente Completorii hora, adstantibus omnibus de ejus absentia valdè plorantibus, sed de ipsius felici gloria lætantibus, Rege Ramiro, supradicti Sancii Regis filio imperante, cum Sanctorum agmine, immarcessibili trabea & indeficienti corona à remuneratore omnium bonorum feliciter in gloria est coronatus. Eadem verò hora, ut asseritur, qua sanctus vir Rudesindus obiit Episcopus, beata SENORINA, cujus superius mentionem fecimus, dum Completorii officium pariter perageret cum suis monialibus audivit psallentium voces in cælo & dicentium, *Te Deum laudamus.* At illa eas curavit interrogare, si earum aures voces illæ percuterent. Quæ dixerunt : Minimè. At ipsa, quadam puellâ ad se accitâ; oratione præmissâ interrogat, si aliquid audiret. At illa : Audio voces quasi in cælo, sed quid sit prorsus ignoro. Quæ respondens ait ad omnes : Scitote dominum nostrum Rudesindum Episcopum migrasse à sæculo, & nunc Angeli cum hymnis & laudibus deferunt in excelsum. Quæ Cellam-novam miserunt; & ista die & hora sanctum virum obiisse invenerunt, sicut eis dixerat beata Christi ancilla : Sepultus verò est honorificè propè ecclesiam sancti Petri in lapideo sarcophago, ubi poscentibus præstantur beneficia Dei ad honorem & laudem nominis sui : qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat per infinita sæcula sæculorum, amen.

Mamillano successore designato moritur.

Senorina Angelicum concentum audit.

[a] Henschenius ex Hispanico rectè legendum monet, *Septuagesimo anno post ejus activitatem & pro decem in Episcopatu* restituendum *triginta anno*.

[b] Hi characteres in annum 977 conveniunt, quo anno littera dominica is erat G.

LIBER SECUNDUS.

De miraculis S. Rudesindi Episcopi.

a b Elvira Infans monachis infesta. c

1. IN tempote namque Regis ADEFONSI[a] filii Regis FERNANDI, sicut à reverendis Cellæ-novæ Fratribus didici, Infans JELVIRA[b] ipsius Regis germana, in hac morabatur provincia: quæ Abbatem PELAGIUM[c] bonæ memoriæ, qui modò propè ecclesiam sancti Michaëlis quiescit, multis modis afflixit, & hereditatem monasterii sævissima damnatione oppressit. Abbas verò coactus cum paucis ejus tyrannidem fugiens, in insulas de Evigio, ut saltem ibi Deo quiere serviret, profectus est. Interea Infans Jelvira PETRUM GUNDI SALVI apostatam & sæcularem ducentem vitam huic præposuit monasterio. Decrevit ergo supradictus Petrus monachos claustro expellere, & intra cellas, quæ ante ecclesiam sancti Michaëlis sunt, includere, & jam dictam Jelviram cum militibus & matronis, seu cum aliis in claustro & in refectorio sive in Fratrum dormirorio permanere. quod firmum & ut in sequenti die fieret sancitum, priusquam completum est; monachi, cùm eis ad cœnam, à solita porrione ab eo aliquid subtraheretur, eadem hora cum lacrymis & singultibus ante sepulcrum sancti Rudesindi se prostraverunt nudis genibus. quorum unus jam decrepitus, erecto baculo quo sustentabatur, percutiens monumentum[d] magno ejulatu sic conquéritur: Cur nos Rudesinde, hic congregasti? cur nos sub specie religionis, quam nunc in te falsam fuisse comprehendimus, decepisti? cur nos avulsos à propriis sedibus (ubi, ut licebat, vivebamus) ad serviendum non Deo, ut prædicabas, sed tyrannis præbuisti? Si Sanctus es, libera nos. Cumque orationes Fratres complessent, ipso die serò post cœnam jam dictus Petrus in thoro quiescens, magno sonitu crepuit medius, & statim obiit peregrinus. Ad cujus interitum memorata Jelvira surrexit, & concito gressu absque ulla jumenti sublevatione, præ nimio sancti Antistitis Rudesindi pavore, Villam-novam[e] devenit. quæ per se Abbatem Pelagium expetit, & ad monasterium honorificè reintegratis omnibus, transducit, ut asserunt omnes sancti viri, qui præsentes fuere, & mihi retulerunt.

Petrum Abbatem intrudit, cujus interitu resipiscit.

Contumeliosus miles morte plectitur.

2. Quemdam militem Regis, qui Nunio-Velati vocabatur, infirmum in hoc monasterio Comes dimiserat RAYMUNDUS. Hunc autem in hoc cœnobio honorificè tractabant, & quæ necessaria erant, ei administrabant. Sed cum quadam die ille superflua quæreret, & à Cellerario quæ quærebat, quia nimis erant, non impetraret, & eum malè & inhonestè tractaret; ante promtuarium in impetu furoris consedit, & cuidam Æthiopi, ut portas frangeret, imperavit, ut quæ vellet, inhoneste mulcato monacho, si contradiceret, inde traderet. Quod postquam compertum est monachis, tam illi quàm Cellerarius ad sepulcrum sanctissimi viri Rudesindi concurrerunt, & ut domum suam quam ipse pauperibus dederat, non militibus, una defendat, multis cum lacrymis postulant. Eadem verò hora effectus est mutus, & in sequenti die defunctus.

Cæca bis visum recipit, f

3. Quodam itaque tempore in partibus Camporum[f] quædam femina

a Alfonsus VI Castellæ Rex & Legionensis Ferdinando patri successit anno 1072, & ad 1109 principatum tenuit.

b Aliis Elvira & Geloira, quæ postea Cabræ Comiti nupta fuit.

c De Pelagio & aliis Cellæ-novæ Abbatibus consule Yepezium in Centuria 5. Dicitur Abbas fuisse ab anno 1140 ad 1156. De eo iterum infra num. 20. confer num. 30.

d Simile factum in libro de miraculis S. P. Benedicti Sæculo 2 pag. 382 & in actis S. Fructuosi pag. 581. confer Tortarium in tomi superioris pag. 391. vide infra num. 9 & 40

e Dicitur *Villa nueva de los infantes*, parvâ leucâ à monasterio Cellæ-novæ.

f Hæc ditio procul à Cella-nova distat versus Orientem.

amisit lumen oculorum. quæ dum cæca per multa tempora maneret, & multorum sanctorum limina lacrymis perfunderet; in somnis est admonita, ut S. Rudesindi festinaret adire sepulcrum. Ipsa verò quia numquam aliàs audiverat, multos percunctando, & paulatim de patria in patriam incedendo, demum partes intravit Limiæ. Cùm autem incolas ejusdem patriæ percunctaretur; ab eis, Cellam-novam peteret, admonetur. Ingressa itaque Cellam-novam, ante sancti Viri monumentum peregit vigiliam. Mane itaque lucescente, ipsa quæ cæca fuerat, jubar solis cœpit videre. Recepto igitur lumine in propria revertitur. Et post annum cum puero à dæmone vexato, ipsa siquidem ut antea cæca, quia vigiliam S. Rudesindi, ceu voverat, non observavit, ante sepulcrum sancti Rudesindi reperitur. Peractis itaque vigiliis, ipsa iterum illuminatur, & puer à dæmone liberatur. ANN. CHR. CMLXXVII. MART. 1 Dæmoniacus sospitatem.

4. Item in temporibus Abbatis PETRI, quemdam cæcum multi qui adhuc supersunt, sanctam vitam ducentem viderunt. qui, ut strictiorem vitam duceret, & peccata sua jejunio & oratione, necnon & carnis maceratione diutius fleret, ferreis circulis accinctus est. Cùm autem carne supercrescente armillæ ferreæ, quibus brachia circumdabat, jam penitus cooperirentur, & circulus [c] quo venter cingebatur, ob ulcera ex fractione carnis tumentia, non videretur, magno & intolerabili dolore cruciabatur: quippe cùm nec medicina foveri, nec alicujus instrumenti poterat auxilio consolari. Visis itaque (nam propè monasterium morabatur, & monachis, ut poterat, famulabatur, quæ per sanctum virum fiebant miraculis, ante illius tumbam nocte tota excubans, aurora superveniente jacuit semivivus: sole verò jam oriente ligamina ferrea fracta sunt, S. Rudesindi medicina superveniente, & ipse sanus factus coram sepulcro Dominum laudans à monachis est inventus. Pœnitentis ligamina ferrea confracta.

5. Postea verò cum supradictus cæcus ligaminibus ferreis per sanctum Rudesindum solutis, solitariam vitam in monte, qui *Sandin* dicitur, duceret, uxor ejus cæca effecta est. Hæc autem dum quotidie ante sarcophagum sanctissimi viri preces funderet, officiaque diei ac noctis diligenter audiret; die appropinquante manus ante basilicam * solito more cœpit abluere. Cum verò proprias manus videret, timens ne malignus spiritus eam illuderet, domum reversa est. Sed cùm ex consuetudine ad ecclesiam nocte veniret, & orationem ex more Deo cum lacrymis funderet; accersito sacristano, se videre confessa est. Ipse autem inquiens, Vade, & Deo gratias redde. Jam ad sextam horam sole ascendente, nono anno suæ cæcitatis per B. Rudesindum illuminata, cunctis præbuit manifestum miraculum. Uxor ejus illuminata. * al. fontem basilicæ.

6. Eodem ferè tempore cùm quædam mulier juxta parietem dormiret, peccatis exigentibus, à serpente invasa est: quæ, cum valido dolore torqueretur, & vicinarum ecclesiarum ante limina prosterneretur; tandem ante sepulcrum S. Rudesindi præsentatur. Itaque monachorum adjuta precibus, & S. Rudesindi coruscantibus virtutibus, serpens ore ipsius projicitur: & cum fugeret, ab adstantibus sibi, qui paulo ante me audiente recitaverunt, tenetur & interficitur. Alia serpentem ore vomit.

7. Item alio tempore quidam puer qui extra hoc monasterium (erat enim famulus) morabatur, cum pecora custodiret, fuste projecto, ut fit, post pecudes, cecidit inter vepres. qui dum incautè nihil suspicans, ut stipitem acciperet, se inclinasset, fortè serpens non magnus per os ejus saliens in ventrem descendit. Ejus utique parentes hoc postquam viderunt, ante tumbam S. Rudesindi eum præsentaverunt; & ut proprium famulum liberaret, cum conventu monachorum eum rogaverunt. Expulso itaque & per os ejecto colubro, puer sanus redditur parentibus. Item famulus.

8. Accidit quodam tempore, sicut veridicis coram verbis * recitantibus, * al. vobis:

c De ejusmodi pœnis ob homicidium impositis actum est in Præfatione Sæculi 2 num. 41 & in sequentibus tomis sæpius.

ANNO CH. CM LXXVII MART. 1. Miraculum de nave. qui se illos, quibus hoc evenerat miraculum, vidisse aiebant, didici; ut propositum iter ingrederentur duo viri, qui cùm post solis occasum, nocte imminente, ad litus Cadam venissent, & navem trans fluminis alveum conspexissent, & domum vel aliquid hujusmodi ad hospitandum nusquam vidissent; interiùs dolore commoti, exteriùs verò timore perterriti, super amnis oras sederunt. Cum verò inter se quid agerent, diu volverent; accidit, ut à miraculis sancti Rudesindi caperent sermonem. Cùm autem miracula quæ per ipsum Deus fuerat operatus, multa narrassent; una voce clamaverunt: Sancte Rudesinde, si vera sunt quæ de re soliti sumus audire, nobis succurre; & ut sani transmeemus, curam de nobis habe. Quod postquam dixerunt (quod mirum est dictu) lembum venientem viderunt: & cum portum Deo remige, teneret, ipsi festinanter intraverunt, & sic S. Rudesindo nauta, sani & incolumes transmeaverunt.

Energumena liberata. 9. Mulierem ab immundo spiritu vexatam, & per longi temporis spatium cruciatam multi, qui adhuc supersunt, viderunt. Hanc siquidem malignus spiritus ita furoris vesania repleverat, ut ni catenis teneretur, in ignem aut flumina, aut in aliqua præcipitia cum mortis periculo præcipitaretur. Parentes verò ejus, cum jam prolixi temporis afficerentur tædio (quippe qui eam custodiebant tota die simul & vigiliis macerabantur nocte) ut eam jam dimitterent, habuerunt pro consilio. Sed rerum omnium factor & factorum gubernator, laborantium sublevator, omnium bonorum recuperator, quod fecerat noluit derelinquere. Igitur divina revelatione præmoniti parentes, catenatam, quam genuerant, ducentes ante S. Viri sepulcrum, cum in nocte super suam filiam vigilarent; hujusmodi preces cum lacrymis fuderunt: S. Rudesinde, Christi Confessor, qui lepore non delectaris verborum, sed suspiria & gemitus consideras intentionum; vide nostram afflictionem: & ut attendas miseram nostri conversationem S. Rudesinde, vel huic miseræ nostræ filiæ finem vitæ impone; vel ab hoc nequam spiritu, tuo juvamine defende. Hac simplici oratione finita in terram cecidit puella velut mortua. Tunc spiritus qui ei dominabatur, ululans exivit ab ea. Ipsa verò cum parentibus domum sospes revertitur.

* Deza. 10. Nuper etiam in partibus Deciæ *, sicut à monachis didici, quidam homo injuste oppressus in potestate cujusdam militis tenebatur vinculis alligatus.
Captivus educitur. Cum autem eum tortores jussu domini vehementer affligerent, & ab eo quod non habebat, sub quæstione quærerent, intempestæ noctis silentio, sic locutus est: S. Rudesinde Christi Confessor vide cruciatum & corporis passionem, quam injuste patior: Libera me, Pater sanctissime. Ego enim jam proposueram præsentiam tuæ sepulturæ visitare. Hæc postquam dixit somno gravatus, aliquantulum dormire cœpit, atque in ipso somno sanctum Rudesindum sic loquentem meruit audire: Surge homo, surge, nihil timeas, sed securus incede. Verumtamen quod vovisti operibus comple. A somno igitur expergefactus, S. Rudesindo manum ejus tenente, inter vigiles tutus exivit. Non post multum verò temporis ad sepulcrum S. Rudesindi veniens cum cereis & oblationibus, hæc ut ei evenerant ordine narravit.

Raptor boum morte plexus. 11. Factum est autem, ut quadam die (sicut ab his qui in tempore PETRI Abbatis viderunt didici) quidam Miles, nomine Munio Folgar, boüm Cellæ-novæ greges temerè invaderet, atque sub sua ditione transmearet. Quod postquam Monachis non ignotum est omnibus, ante S. Rudesindi tumbam flexis poplitibus hujus rei defensorem atque ultorem obnixiùs tam singultibus implorant quàm precibus. Cùmque ea die eidem una ex iis ad edendum præpararetur, positaque mensa de ea ab ipso gustaretur; valido languore Dei ultione corripitur: qui propè se infelicem considerans ait suis, ab intimo corde deplorans: Cunctis & integris bubulis domino meo Rudesindo Episcopo munus ex nostris facultatibus quantociùs deferte, quoniam qui-

dem ejusdem ita coarctor validissimè. Quamvis autem secundum quod dixerat, adimpleretur; tamen eadem hebdomada illius corpus in ipso cœnobio sepulturæ impenditur. Anno Chr. CMLXXVII MART. I.

12. Sud eodem jam dicti Abbatis tempore miraculum gestum est aliud mirabile quod à quodam venerabili monacho me recognosco novisse, qui se ab altero qui viderat, memorabat audisse. Fatebatur enim, quod quadam Dominicæ Nativitatis sollemnitate, URRACA [a] Regina cum non minima militum multitudine Cellam-novam devenisset, quatenus tantæ sollemnitatis officia debita veneratione in tali loco plenius posset auscultare; & ob hoc à Deo majorem animæ sublevationem impetrare. Inter hæc autem cùm à monachis nocturnale officium celebraretur; conrigiturpro necessariis quæ ad tantum diem pertinere noscuntur, thesauri domus à Sacristâ peterentur. Cùmque in ipsius assensu itineris quidam miles ejusdem Reginæ consederet cum aliis; illius oram clamydis, casu accedente pedibus conculcavit: moxque adversus Dei servum maximo furore infremuit, ac contumeliosis verbis malè tractavit: qui protinus Dei judicio, invasus ab inimico, ab imo pavimenti ad excelsum inter officia celebrantes projicitur, & huc illucque pessima vexatione à cunctis agitari conspicitur. Itaque cum quomodo vel quare id actum fuerat, perterritis omnibus, divulgaretur; summa reverentiâ Dei potentiam pertimescere videbantur. Ad ultimum autem illum aliquanti ex monachis una cum populorum turba ad S. Rudesindi tumulum in ulnis deferunt, & ut ei auxiliari dignaretur, suis precibus exposcunt, à quo statim gloriose à dæmone liberatur; & id in quo deliquerat, satisfaciendo emendavit, & monasterio de proprio censu grata munera, Deo omnibus dicentibus gratias, pro restituta incolumitate donavit. Dæmoniacus liberatus.

13. Alio namque tempore (sicut à quodam honesto laïco viro cognovi qui se vidisse asserebat) quidam rusticus ex superioribus Camporum partibus lumine oculorum caruerat: pro quo per Sanctorum oracula cum orationibus peragravit; eo quod diu nonnulla medicis erogaverat, & nihil utilitatis impetraverat. Qui cùm septem annis cæcus videretur permanere, in somnis demum admonetur, quod luminis apicem nullatenus ab alio, nisi per S. Rudesindum posset impetrare. A somno igitur expergefactus, eo quod de tanto viro nusquam audierat, præ admiratione cœpit pavere, & sollicitè quamplures interrogare: cujus tamen sanctitatem sciebat apud Deum nimis valere. Cui demum à quibusdam dicitur: Scias planè, hunc beatissimum virum nequaquam in istis partibus, sed in Limiæ finibus apud Cellam novam quiescere; qui etiam latè coruscat virtutibus. Quo audito, iter subito contra Occidentalem plagam arripuit, quo usque Cellam novam devenit. Qui oculorum lumen ad sancti sepulchri tactum consequitur: & ad proprium solum incolumis, Deum laudans, revertitur. Cæcus curatur.

14. Item alio tempore à valida rabie quædam mulier vexabatur; quæ tam ipsa quàm ejus vir monasterio servitutis causâ, pariter subjiciebantur, sicut à supradicto laïco agnovi, qui se vidisse confitebatur. Cumque ei nulla medicina auxiliaretur, qua videlicet ab imminente morte liberaretur, funibus tamen alligatur, quibus à suo viro ad S. Rudesindi sarcophagum perduceretur. Quod cum factum fuisset, & de petra sancti tumuli rasa, ab ipsa potaretur: Ita pristinæ sanitati reddita est, ac si malum numquam sensisset. Item rabida.

15. Occultandum etiam illud non est necesse, quod cum in primo teneræ [b] ætatis flore, litterarum studiis à parentibus traderer; præ tanti studii sudore, seu virgarum (sicut solet fieri in pueris) percussione eis abrenuntiarem, insuper loci silvarum occultis ob hoc sæpiùs occultarer. Inter hæc autem cùm nullatenus acquiescerem, quamvis vinculis alligatus, divino nutu magi- Scriptor vitæ ad studia conversus. [b]

[a] Urraca Regina primo nupta Alfonso IIII Castellæ Regi, cognomento Bono, qui obiit anno 1157.

[b] De hoc Scriptore, quem Henschenius Stephanum vocat, actum est in Observationibus prævijs.

Ann. Chr. CMLXXVII Mart. 1.

ster meus S. Rudesindi sepulcrum petit, candelam accendit, flexis genibus orationem fundit: quatenus si apud justum judicem in clericatus gradu essem prædestinatus, ipse me suo virtutis ligamine constringeret, & ad discendum cor dignaretur aperire. Quod sicut posteà ab eo multoties audivi, plus acquievi: & non multo post in eodem cœnobio monasticæ professionis habitum libenter accepi.

Quidam impotens sanatur.

16. Nequaquam ergo & illud silendum est, quod me planè fateor vidisse. Quidam ejusdem cœnobii famulus, nomine Johannes, membris omnibus, nescio qua causâ infirmitatis, penitus est exemtus. Itaque cum nec videret nec audiret, neque aliquid sentiret; à parentibus me præsente ante S. Rudesindi tumbam deductus est. qui tamdiu ibi jacuit, quamdiu corporis incolumitatem recepit.

17. Cum verò quisque in tribulatione cujuslibet rei positus S. Rudesindum sincero corde flagitaverit, satis potest consequi, secundum quod poposcerit; cum plerosque videamus petiisse, & sine mora accepisse. Unde ex his unum explicare volo, quod credentibus sufficere credo. Quidam ergo Monachus, qui se S. Claudii Legionis Abbatem asserebat, fortuitu Cellam-novam devenit; ibique quantum licuit permansit, sicut hi qui supersunt, mihi retulerunt; & in præteritis tribus annis, quia non intereram, factum esse annuunt. Interea cum quemdam monachum sibi incognitum in equo suo, nescio qua legatione misisset, fugisse credidit, cùm statuto die minimè venisset. Interim ejus vestimentum à quodam alienigenâ est sublatum. qua de re nimis se ipsum animi vexatione cruciare cœpit: quid tamen ageret se nescire dixit. Demum S. Rudesindi sepulcrum appetit; eique ac si cum altero alloqueretur, ait: S. Rudesinde, quid tibi aut tuis umquam malefeci? Quare me penes te exspoliare voluisti? Si sanctus es, redde quæ abstulisti, cum ea non custodisti. Porro cum quidam monachus noster monachus ab itinere, quo missus fuerat, reverteretur, Dei nutu latronem longè à Monasterio reperit, vestimentum abstulit, eique detulit. Sicque factum est, ut eo die, quo S. Rudesindum invocaverat, vestem, & in tertio, equum incolumem reciperet.

Ablata restituuntur.

18. Testantur enim Monachi, qui præsto sunt, quod in transactis quinque annis, quidam puerulus, Johannes nomine, me tamen absente, arripitur à dæmone, & cum diu talem vexationem pateretur, à matre ad ecclesiam deducitur; & per altaria Missam celebrantibus submittitur. Ad ultimum cum nihil salutis consequeretur, illius genitrix à quibusdam Monachis admonetur, quatenus ab ea ante S. Rudesindi tumbam puer deduceretur. quorum præcepto confestim obediens coram tumulo projecta, talia proloquitur: O S. Rudesinde, iste quidem filius meus est, sed servus tuus est: amodo illum tibi trado, atque relinquo, & quidquid placuerit facito. Et hæc dicens, cœpit abire. Mira res! Dæmon protinus cum magno sonitu recessit: puer surrexit, matremque vocavit: cujus vocem mater audiens, concito gressu rediens, natum sanum recepit, Deo gratias referens.

Puer abrepticius liberatur.

19. A monasterii didici Præposito. Quædam mulier à dæmonio vexabatur, quæ cùm ejusdem patriæ esset indigena, S. Rudesindi præ tanto dolore exposcit beneficia. Dæmon siquidem talis erat, ut cum illam vexaret, loquebatur, quamvis eum nullus interrogaret: ibique aliquantisper celebratis vigiliis, ab inimici salubriter eripitur angustiis. Factum est autem, ut cum istam relinqueret, ipsius sororem invaderet. Ambæ itaque ferè post dies octo cum oblationibus Cellam-novam deveniunt, & quod gestum fuerat referunt. Dæmon autem ante S. Rudesindi sarcophagum præsentatur: ubi protinus per puellæ os inimicus talia fatur: Foras me educite; quoniam quidem præ S. Rudesindi virtute nullatenus possum quiescere. Ad quem sæpius monachi: Exi, miser, exi infelix; quia Deo juvante nullo modo hic permanebis. Demum ad beati Antistitis sepulcrum quibusdam noctibus cum excuba-

Item feminæ duæ.

rent in vigiliis, ad propria pariter redeunt cum salutis gaudiis. *Ann. Chr. CMLXXVII Martii I*

20. Cunctis liquet, quod Rex FERNANDUS [a] Legionis natus ADEFONSI Imperatoris, per omnia constat mirabilis. Qui cùm regni gubernacula, quod sibi impendebat, per genitoris sui obitum pacificè obtineret, sic se omnibus piè ac justè exhibebat, ut ferè in nulla parte exorbitaret. Quem Portugallensis Rex ADEFONSUS [b] in quibusdam opprimebat, eo quod quosdam illius milites, qui natu majores esse videbantur, callidè deceperat: eorumque animos non modico censu averterat, seu offuscaret, quatenus tam consilio quam opere ejus vices occultè sustentarent; suumque dominum minimè adjuvarent. In hac ergo persecutione nonnullæ ecclesiæ præ suarum rerum direptione maximam læsionem sunt adeptæ: inter quas monasterium Cellænovæ prædiorum depressione ferè ad nihilum redactum est sub tam iniqua subjugatione. Denique in primis supradictus Rex Portugallensis quoddam ipsius cœnobii opidum, Sandinum [c] nomine, quod propè fluvium consistit [d] Arnogiæ, valido cum exercitu obsedit. quem Rudesindus beatissimus Episcopus intolerabili tonitrui cælestis coruscatione mirabiliter pepulit. Siquidem altera jam dicti Monasterii opida Comes ipsius Regis VELASCUS, videlicet sanctæ Crucis & Montis Leporarii, fraude sibi rapuit. Insuper illius suasione Rex præfatus S. Rudesindi virtutem parvipendit: cum Birretum * castrum, intra monasterii septum, delatis lapidibus firmiter ædificavit, eique tradidit: qui etiam eunctam ferè supradictam cœnobii hæreditatem militibus ad sibi serviendum erogavit. His ita gestis, PELAGIUS * Abbas sobrinus FICANI Abbatis, cum aliquantis monachis cœnobium ob tantam persecutionem deserit, Regem Fernandum petit, qui illum honestè tractavit, ac ei Samonense [e] Monasterium tradidit. Interim verò cùm ædificandi causâ jam dictum castrum præpararetur, facta est contentio inter monasterii homines ac Regis famulos, eò quod segetes ad equorum opus secarentur. Ad hoc autem quidam rusticus, Garsias nomine, Regis jussu cum plerisque ad suos venit defendendum: magnoque fastu elata voce se cum B. Rudesindo dixit pugnaturum. qui in eadem pugna lancea percussus obiit peregrinus, & eodem die monasterio est delatus, & in sequenti sepultus. Quo igitur signo sancti Antistitis potentia eunctos, qui audierant, valde perterruit: sed ipsius Regis, sicuti Pharaonis, ad majorem cumulum suæ damnationis cor obduravit, quatenus maris, id est magni populi, absorberetur fluctibus; aut cum Simone sublevatus, lapidis frangeretur percussionibus; sicuti postea rei probavit eventus. Prævalebat siquidem circumcirca iniquitas, & multorum refrigescebat caritas: ita ut opprobrii causa tam Portugallenses, quàm Limienses dicerent: S. Rudesindum, eo quod se de his non ulcisceretur, more pagensium apud nidum moras innectere, ad salem deferendum. Inter hoc autem quidam miles, nomine Menendus, vidit per soporem cum candidatâ turbâ B. Rudesindum assistentem. Cumque eum eo quod ex adverso staret deprecaretur, ut sibi pulcram illius faciem ostendere dignaretur, retulit, se propter hereditatem, videlicet ripam Minei, quam à Comite præfato possidebat, adversus eum iratum: & tam de Rege, quàm de Comite citò ultorum. Quidam deinceps rusticus, cùm perditum bovem in Toreni partibus per montes videretur quærere, beatum supradictum Antistitem valdè rutilantem conspexit cum dealbato cuneo honestè incedere. Qui eum unum ex his, qui esset in-

Margin notes: a — b *Monasterii bona bello Lusitanico amissa.* — c — d — * *Berredo.* — * *V. num. 1.* — e — *Auctores puniti.*

a Fernandus Posterior Alfonsi Boni seu Imperatoris filius, cui Legionis & Calleciæ regna paruerunt, cum Castilla ejusque appendices Sancium primogenitum haberent Regem.

b Is primus Lusitaniæ regium nomen intulit, quam prius Henricus Adefonsi pater Comitivæ titulo regebat.

c Positum est Sandinum ad occidentalem plagam, tribus leucis à Cella-nova.

d Arnogia non procul inde in Minium defluit.

e De Samonensi sancti Juliani monasterio lege Yepezii tomum 5. & Sandovallium post Sampyrum à pag. 138 fuse disserentem. Rudesindus æra 972, id est Christi 934, subscribit litteris Adelphii Abbatis Samonensis pro isto monasterio, ubi *Sancta Regula* viguisse dicitur, ibidem pag. 147.

ANNO CHCMLXXVII MART. I.

terrogaret, S. Rudesindum affirmavit esse, qui sua ab hostibus properat eruere. Similiter & quidam miles, nomine GUNDISALUS, uti mihi est protestatus, dum cum uxore suâ quiesceret, expergefacta dixit; se à jam dicto beato Præsule monitam, quod in octavo ipsius diei Portugallensis Rex caperetur, & sui cœnobii hereditas reintegraretur. quod postea sanè ita actum esse comptobatur. Sicque factum est, ut ex eo tempore, quo præfatus Rex monasterium Cellæ-novæ lædere tentaverat, semper per omnia male se habuit. siquidem opidum jam relatum & citò factum, quod malè impetraverat, ipso præsente perdidit, & cælesti flamine omnipotens Deus Regi Fernando tradidit. Præterea cum Pacensem [a] civitatem oppugnaret; clam super eum Rex Fernandus, Sarracenorum legatione * cum exercitu devenit, illumque nimis sauciatum justo Dei judicio, fracto femoris osse, longè ab ipsa civitate cepit, ac sub custodia ferè per duos menses retinuit, usquequò universa, tam Limiæ, quam Toroniæ opida, quæ fraudulenter arripuerat, ab eo impetravit. Nam cùm idem Rex priùs caperetur à quibusdam, ut asseritur, S. Rudesindus conspicitur: ipse autem Rex, quamvis solutus à vinculis, tamen usque ad ultimum diem animæ suæ egressionis è suo corpore permansit inutilis. Post hæc autem Birreti castellum quod per biennium ex quo cæpit ædificari exsistere perhibetur, jussu Fernandi Regis destruitur, omnisque Cellæ-novæ hereditatis à supradicto Abbate jus plenariè recipitur. In quo videlicet opido, quamdiù permansit, ipsius Monasterii signa, uti priùs vel postea sunt audita, nullus audire potuit. Velascum verò Comitem qui tam perversæ rei auctor exstiterat præmaximus, non multò post cum sibi complicibus dejectum vidimus, ubi caput reclinaret minimè habentem. Cujus etiam Major Domus *, nomine Adefonsus Boz, qui multa mala intulerat, diù ante * crepuit medius. Per omnia benedictus Deus, qui superbos humiliat, & confidentes in se ab omni pressura liberat: qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat per omnia sæcula sæculorum, amen.

al. legione. — Adefonso Rege capto, — bona recuperantur. — **al.* Majorinus — * *al.* divina justitia.

Incarceratus evadit.

21. Cùm enim persecutionis asperitate Limia nimis devastaretur, & sese incolæ noctis silentio occultè invicem persequerentur, ita ut sua diriperentur, atque ex utraque parte aliqui caperentur; factum est ut monasterium Cellæ-novæ ab Auriensium [b] fortitudine in aliquo comptimeretur. Quamobrem cum ab ejusdem cœnobii procuratore invaderentur; unus ex eis Johannes nomine, unà cum aliorum spoliis ab eodem capitur, & inter monasterii septa in vinculis studiosissimè concluditur. qui cum Francigena esset, & tam parentela, quàm censu cujus munimine redimi potuisset, se proculdubio destitutum per omnia non ignorasset, atque præ angustia, lacrymis ac suspiriis valde se afflixisset; ad ultimum Dei inspiratione ab imo cordis pectore, sic S. Rudesindi auxilium imploravit dicens: Peto, sancte Rudesinde, quatenus si sanctus es, me perplexum injustè, solita virtute illæsum abire permittas. Cumque ad hæc obdormisset; ecce S. Rudesindus apparuit ei dicens: Vocasti enim me, ecce adsum. Nunc surge & perge securus: quia jam ab istis vinculis es absolutus. qui statim surgens, custodes transiit, & ad propria incolumis rediit. Sed non multo post ille rediens sancto viro gratiam referens, hoc quod retuli, me præsente cunctis dixit.

Johannes Episcopus male de sancto sentiens, punitus emendatur.

22. Episcopus quoque Lucensis, JOHANNES [c] nomine, beato viro Rodesindo verbis contradicere solebat. Quadam verò die solito more cùm illum assereret virtute divina carere; subito à perterrita mula, super quam sedebat, in terram cecidit, & ejus brachium super quod corruit, de loco suo exiit, & ferè sine aliquo sensu diu semivivus jacuit. qui postea in sensu

[a] Yepezio Pacem Augustam, *Badajoz*, in confinibus Castellæ-novæ & Lusitaniæ.

[b] Auriensis civitas Episcopalis, *Orense* indigenis, Cellæ-novæ satis vicina.

[c] Is Samensis aut Samonensis Abbas fuerat, interfuitque translationi reliquiarum S. Rudesindi circiter annum 1170. Alius codex non Johannem, sed Ill. Episcopum Lucensem notat.

suo

suo paullatim rediens, tacito ore præmissa oratione sic sanctum Rudesindum interpellabat, dicens: O beate Rudesinde, si potes, mihi quæso accommoda incolumitatem, & me amodo tuæ sanctitatis habebis laudatorem. Eadem quippe die sospitatem consequitur, sicuti ab iis qui hactenus ab eo hoc audivere, me tecolo agnovisse. ANN. CH. CMLXXVII MART. I.

23. Silentio non est tegendum quod nostris temporibus plerisque manet cognitum. Quidam Canonicus Jacobensis ecclesiæ *, PETRUS nomine, cum Legionis atque Portugallis Regum Legatione fungeretur, fortuitu jam infirmus Cellam-novam ingressus est, ubi etiam ita à languore perurgetur, ut ulterius convalescere nullatenus putaretur, à quo tamen monasterii Abbas multis exoratur precibus, quatenus ante S. Rudesindi tumbam præsentari mereretur. Qui continuò ad Abbatis imperium quorumdam manibus sustentatus, ab ecclesiæ sacristia est coram beato viro delatus: moxque ante illius sepulcrum prosternitur, & præ tanto dolore brachiis monumentum, ventre simul adherente amplectitur: quo usque singultu ac prece diutina peractis vigiliis per somni soporem à sancto Rudesindo sanitatem consequitur, uti ab eis, qui hæc adhuc ab eo audiere, didici. * Compostellanæ. Petrus Canonicus convalescit.

24. Reticendum penitus non est necesse quod nuper Archidiacono Cellæ-novæ PELAGIO cunctis liquet accidisse. Nam cùm quædam in ejus naribus infirmitas, quæ vulgo spunlia dicitur, nasceretur, præ tantæ pestis deformitate tribulabatur, ac nimis verecundabatur. Ob hoc si quidem duabus vicibus Cellam novam venit; & pestis locum S. Rudesindi sepulcro multoties confricando, adhæsit, ac cum magnis singultibus psalmos recitavit, in quorum fine taliter infit: O beate Rudesinde, mihi, quæso, peccatori miserando subveni, vita mortis periculum dona salutis adminiculum. Verùm enim verò cum in ipsa hebdomada se ad Officium Missæ celebrandum præpararet, sicuti postea ab illo audivi, ita pestis illa ad tactum aquæ, quam abluendi causa per manus faciemque fuderat, radicitus abstrahitur, quatenus pristinæ sanitati, Dei virtute, per S. Rudesindum redderetur. Pelagii Archidiaconi pustula sanata.

25. Apud Portugallem in monasterio fontis Archadiæ quidam monachus, Munio nomine, valde à quartanis urgebatur febribus. Nam cùm per unum annum neque per ecclesiarum visitationem, neque per medicorum operationem sublevaretur; demum in somnis à sancto Rudesindo admonetur, quatenus si in ejus honore flexis genibus Dominicalis oratio à cunctis monachis Deo funderetur, continuò sanitati redderetur. Quod ita factum est, sicut à quodam honesto nostri monasterii agnovi monacho: qui illuc positus, tam ab eodem, quàm ab omnibus hæc audisse fatebatur. Monachus febricitans curatur.

26. Pelagius quidam Cellæ novæ monachus, cùm adhuc prius esset in laïcali habitu positus, à validis tenebatur febribus. Porrò cum diu ab eisdem cruciaretur, quatenus præ lassitudine de loco in locum nullatenus moveretur; in equo suo ante S. Rudesindum præsentatur, ibique per unius noctis spatium excubans, dum omnes quiescerent, quasi per terram rependo, ad beati viri sepulcrum accessit, & illius petram cum dentibus radendo deglutiens obdormivit. Facto itaque mane ita sanus redditur, ut si propriis pedibus remeare vellet, uti ab eo audivi, penitus potuisset. Item alius.

27. Homo quidam non longè à Minci flumine morabatur, qui vigilia Ramorum [a] post meridiem divinis negligenter officiis derelictis, in propria vinea operabatur. Cumque peracto opere ad mensam sederet, fumus pulmenti quod ante eum positum fuerat, uti ei visum est, ita per illius faciem expanditur, ut ejus os obliquum faceret, & unum oculum tumidum redderet. Ad hoc autem ecclesias expetit; preces fundit: nihil salutis accipit. Sarcophagum denique S. Rudesindi poposcit, ibique triduum mansit, ac Dominicæ religionem violans punitus.

[a] Nempe à Vesperis in vesperam olim festa observabantur, ut in Sæculo 2 & alibi observavimus.

ANN. CH. CMLXXVII MART. I.

vigilias celebravit. Quarto verò die, cum se sanum adspiceret, beati Viri sepulctum annuatim visitaturum spopondit. quod postea negligendo infirmitatem quam amiserat recepit: ubi denuò remeavit, & à dolore emundatus recessit. Sic sacrista qui ei in quibusdam adminiculum exhibuit, modo protestatur.

Illuminatur cæcus.

28. Infantulus quidam, Martinus nomine, cùm à matre sua nutriretur, præ infirmitate caruit oculorum lumine. Parentes autem ejus propter pignoris sui cæcitatem sese animi anxietate cruciabant, quidve facere deberent, ignorabant. Per sanctorum oracula cum luminaribus incedunt, medicinas apponunt; nihilque proficiunt. In his igitur cum nihil utilitatis impetrarent, & casso labore deficerent; ad S. Rudesindi tumulum deveniunt, ac beneficii auxilium suppliciter exposcunt. Celebrata itaque una nocte vigilia; facto mane cùm pariter quo venerant reverterentur, puer cœpit videre. Sequenti namque die cum oblationibus ad S. Rudesindum recurrunt, & quod factum fuerat, cunctis referunt. Quod si alicui hoc incredibile fortasse videtur: ecce puer & pater ac ejus mater in testimonio habentur.

Energumena liberatur.

29. Matrona quædam, ex Limia indigena, nimis impellebatur, à dæmonis potentia. Ob id autem cum oblationibus nonnulla poscit ecclesiarum limina, instantissimè precibus ac singultibus implorando salutis beneficia. Ad ultimum cum in his, quæ flagitabat se frustratam conspiceret, Cellam-novam devenit, ubi orationem ante sancti Rudesindi tumbam, non minimam fudit: peractaque totius noctis vigilia, prece monachos aggregavit. cum quibus exorando, à Deo per S. Rudesindum sospitatem recepit, sicuti ab ejusdem ecclesiæ custode, qui ei in quibusdam servitium exhibuit, affirmatur.

Monachus navi sponte mota mare pertransit.

30. Factum est autem, ut quidam ex Cellæ-novæ monachis, Munio nomine, maritimas partes propter pisces fratribus deferendos peteret: ubi Abbatem suum PELAGIUM [a] FICARIUM casu reperit, cujus comitatui adhæsit, quatenus securiùs, atque per omnia melius haberet. Cumque Abbas cum aliquantis ex altera maris ripa qua erat iturus, à ministris cujusdam clerici, qui eum honeste in hospitium susceperat in vehiculo transportaretur, jam dictus Munio cum quibusdam Abbatis famulis fortuitu remanere videtur. Nautæ verò reversi, & non invento domino suo, qui propter negotium longè recesserat, nec prece, nec pretio eumdem monachum cum reliquis transportare, sicut illorum dominus præceperat, voluerunt, sed in alterâ ponti orâ recesserunt, & in vehiculo dormire cœperunt. Hoc autem cum vidisset monachus, præ animi angustia coactus (quippe qui in illo loco illud vehiculum aliàs reperire non poterat) ceteris qui cum eo erant, talia narrat: Oportet nos nunc toto animi conamine S. Rudesindi auxilium attentius flagitare, quatenus pro cujus fratrum utilitate tantum ferre laborem non dedignor, ipse noster fiat in hac necessitatis horâ pius adjutor. Mira res flexis genibus fusisque precibus; ecce vehiculum quo nautæ dormiebant, sine alicujus ducentis manu ubi ipse assistebat accessit. Quod cùm aliis simul cum piscibus ingressus, uti ab eodem cognovi, cum uno tantum remige est in alteram partem transvectus. Per cuncta benedictus Deus, qui tanta meritis sanctissimi Rudesindi miracula operatur.

Vociferus à dæmone invasus.

31. Quia verò longum est scribere omnia, quæ per suum servum mirabilia Deus dignatus est operari; aliqua tamen de multis huic opusculo dignum duximus inserenda [b], quæ à pluribus & viris religiosis audivimus, qui se propriis oculis vidisse fideliter testabantur. Vir ergo quidam peccatis exigentibus diù possessus à dæmone, venit ad monasterium Cellæ-novæ ubi corpus B. Rudesindi in beatæ Mariæ Dei genitricis ecclesia requiescit. Qui

[a] An alius qui supra Pelagius Abbas, Ficarii sobrinus, num. 20.

[b] Sequentia miracula Godefridus Henschenius Ordonio scriptori tribuit.

cum ante ipsam ecclesiam devenisset, & se citò arreptum, à quo solitus erat, dæmone cognovisset; accepit cultrum quem in vagina tenebat, & pueris circumstantibus dedit, dicens: Custodite hoc, & ducite me ad fores ecclesiæ, ubi jacet corpus S. Rudesindi, & observate me, quia sine dilatione sum à solito dæmone invadendus. Quo dicto, & pueris fugientibus præ timore, statim quod dictum fuerat opere adimpletur. Arripitur, in terram prosternitur, conteritur graviter & vexatur. Quod videntes pueri qui priùs fugerant perterriti, occurrerunt tam ipsi, quàm alii. Supervenientes autem monachi deferunt illum ad tumulum B. Rudesindi, ejusdem auxilium attentius implorantes, ut eidem dignaretur misero misericorditer misereri. Sicque tenentes & constringentes illum, ne penitus discerperetur à dæmone, comminabantur ei, modis quibus valebant, ut exiret, & ab eo discedere debuisset. Cumque sic diù teneretur, & ab ipsis monachis interrogaretur, quam ob causam ipsum hominem ingrederetur; cœpit loqui & dicere, audientibus omnibus, qui adstabant: Pro nulla re alia hominem sum ingressus, nisi pro voto quod vovit B. Mariæ, ut iret ad domum ejus, & facere non curavit. Sed & dum egressus fuero, ab illo (nam egrediar), nisi statim iter arripuerit, & votum solvere festinaverit; mox iterum arripiam, & quasi proprium possidebo. Si autem votum exsolverit, potestatem in eum ulterius non habebo. Cùm verò iterum interrogaretur, qualiter vel qua hora deberet exire, sic respondit: Cùm fuerit tempus Missæ celebrandæ, apprehendite illum per pollicem digitum, & per nares ipsum fortiter constringentes, tenete; & sic ab eo recedam, numquam ad illum de cetero reversurus, quod factum est. Nam cùm ad Missam campanæ pulsari, & se monachi cœperunt ad ejus officium præparare; monachi qui aderant, apprehendentes eum, sicut ipse dixerat, & collum ejus stolâ beati Pontificis circumdantes, cum tempus accessit ab eodem dæmone prænotatum, clamans atque discerpens confusus exiit & discessit. Sicque homo per sancti Pontificis merita liberatus, ad votum beatæ Virgini persolvendum sanus & incolumis se præparavit: & ita per Dei misericordiam liber cum magno gaudio ad propria remeavit.

Ann. Chr. CMLXXVII Mart. I

Stola sancti adhibita liberatur.

32. Quædam monialis, sicut à quodam Religioso didicimus, à partibus Galliæ veniens, dicebat jam longo tempore à maligno spiritu se possessam quæ causa liberationis propriæ multorum Apostolorum & plurimorum Sanctorum asserebat se limina visitasse, numquam tamen se senserat melius habuisse. Cum autem post multum temporis spatium, esset multipliciter his etiam incommodis & cruciatibus fatigata, divina miserante gratia audivit, & divina eam revelatio monuit, ut ad sepulcrum S. Rudesindi Episcopi quantociùs deveniret, & ibi per ipsius suffragia reciperet à Domino sanitatem. Quid plura? Venit Galleciam, quæsivit monasterium, invenit locum: pulsavit & intravit, ibique per dies aliquot in orationibus & vigiliis perseverans salutem, quamdiù optaverat, gloriosi Rudesindi meritis impetravit, & sic operante Christo incolumis ad propria remeavit.

Monialis item Gallicana.

33. Alio etiam tempore cùm turba ad festum S. Rudesindi, quod fieri solet in Kalendis Martii, more solito convenit; puer quidam in turba foris extra oratorium ab immundo spiritu graviter invaditur & torquetur. Nùtu verò divino cunctis mirantibus cursu rapido ad ecclesiam veniens, super beati Pontificis tumulum concitò se projecit, & mox dulci pressus sopore, suaviter obdormivit. Cumque monachorum conventus, qui tunc foras in processione ad honorem gloriosi Præsulis laudes Deo decantabat, ad ecclesiam jam rediisset, compatientes eidem puero, illud Responsorium, *S. Rudesinde*, cœperunt devotè adstantes ante sepulcrum unanimiter decantare. Finito Responsorio & Oratione, sancti meritis atque suffragiis, ab immundo spiritu, & à somno lætus & hilaris exsurrexit, sic deinceps liber ab illo incommodo, multos postea vixit annos.

Alius quoque.

Ann. Chr. [illegible] Mart. [illegible]

Cæcus puer lumen recipit.

34. Alter quidam puer cæcus de terra Canderte, ductus est ad monasterium Cellæ-novæ, subsidium luminis à Domino per S. Rudesindi merita petiturus. Sed dum à parentibus & monachis fuisset ad sepulcrum sancti corporis intra ecclesiam deportatus, facta oratione pro eo ad Dominum, quasi dormiens paululum requievit. Aliis verò eventum rei exspectantibus, eidem puero, exteriori carenti lumine, apparuit quidam Episcopus, ut ipse postea testabatur, dicens illi: Surge in nomine Domini & vade cum salute. Ad quam vocem illuminatus protinus surgens puer, cum circumstantibus glorificavit nomen Domini Jesu Christi qui per sanctos suos tam magna mirabilia dignatus est operari. Et ita, ut in illa visione supra præceptum fuerat, ad propria reversus est cum salute.

Spina piscis gutturi infixa ejicitur.

35. Homo quidam, Petrus Nunionis nomine, de Milmanda, cum aliquando comederet piscem qui Turta ab omnibus nominatur; accidit ut os piscis in ejus gutture versaretur; quod cùm diu vi vel aliquo ingenio non posset extrahi nec degluriri (quia pro posse in multis palam adversabatur monasterio Cellæ novæ) tandem venit ad sepulcrum B. Rudesindi necessitatis angustiâ coarctatus, confisus tamen posse ipsius beneficio per Dei gratiam sanari. Dumque ad idem monasterium venisset, rogavit monachos, ut illum introducere dignarentur, ubi erat corpus jam dicti beatissimi Confessoris. Cui cùm præsentatus fuisset, dictum est ei ab aliquibus, qui adstabant: Amice, recordare quia isti loco fuisti multoties adversatus. quapropter pœnitere primum; deinde promitte fideliter quod de cetero emendaberis: & verè credimus quod per B. Rudesindum dabit tibi Dominus sanitatem. Quibus dictis, culpam cognovit; emendationem promisit, & cum adstantibus pro merenda sanitate pariter exoravit. Cumque in oratione aliquando permaneret, dixerunt ei quidam: Tussito, si modo potestis. Cumque hoc faceret, exivit spina quæ illum graviter affligebat; & ita sanus effectus à Domino per beneficium S. Rudesindi, rediit in domum propriam à malitia & inquietudine, quam prius monasterio exhibebat, de cetero emendatus.

Inflata curatur.

36. Puella quædam habens in facie gravissimum apostema, venit ad monasterium, Dei pietatem per S. Rudesindi merita implorare: cujus facies ita jam erat inflata, ut ab inflatione illa oculi clauderentur, & caput ac tota facies in tanta rotunditate intumuerat, quod accedentes vix poterant illam præ horrore nimio intueri. Excreverat etiam in ipsius faciei parte, sub uno oculorum quidam tumor ad instar parvi pomi, qui videbatur quasi initium totius inflationis. Quæ puella cùm ad beati Confessoris Christi tumulum esset ducta; & sancti anulus qui in ejus translatione ab ipsius digito receptus fuerat, in ipsa tumenti facie poneretur, paulatim cum dolore cœpit decrescere tumor ille, & sic est usque ad quintum diem per Dei gratiam & sancti ejus famuli auxilium minoratus, quòd vix posset in ipsa muliercula doloris illius vestigium inveniri Pro quo Christo & ejus sanctissimo Præsuli laudes referens plurimas, ad propria rediit cum salute.

S. Rudesindi anulus.

37. Quidam clericus in Limia, villâ Larcitos * manum habebat, reflexis in palmam utrisque digitis, penitus inutilem & contractam. Qui cum famam miraculorum sancti Rudesindi auribus percepisset, recuperandæ sanitatis fide concepta, venit ad ejus monasterium & sepulcrum, sed cùm ad Beatum fuisset præsentatus, Monachi qui aderant, sancti Pontificis anulum & ipsius alias reliquias deducentes, in ipsam manum clausam super inflexos & nimis adstrictos digitos posuerunt, & facta oratione pro eo, illum ante Sancti tumulum reliquerunt. Cum autem ad eum redierunt post aliquod diei spatium, invenerunt digitos illos mobiles, qui paulo ante in palmam defixi, ut diximus & aridi tenebantur. quos cùm tentantes tetigissent absque ullo dolore, primo pollicem levaverunt, deinde alii ipsum subsequentes extensi atque dire-

* S Pedro de ta Rea.

Manus contracta curatur.

cti, anulus cum capsula argentea in qua est, planè in palma manus mirabiliter est inventus. Quo viso miraculo cuncti qui aderant cum ipso sancto clerico, Deo & sanctis ejus pro tanto beneficio dignas gratias retulerunt. ANNO CH. CM LXXVII MART. I.

38 Aliud quoque miraculum, quod multis qui supersunt est cognitum, non duximus reticendum, ut quamvis indigni & peccatores; per nos tamen ea quæ à certis testibus audivimus, cognita & probata Dei mirabilia prædicentur. Erat igitur homo quidam, nomine Michaël, cujus crura & tibiæ à juventute ita erant junctæ pedibus & curvatæ, ac si fuissent ad invicem ingenio aliquo ex industria glutinatæ. Unde per multum tempus sic mansit inutilis, & ipse pænè membris omnibus destitutus, quod de salute corporis quasi jam penitus desperaret: sed inspiratione divina, quæ nomen sancti sui Confessoris volebat apud homines ampliùs confiteri, intravit cor matris ejus, ut duceret illum ad monasterium S. Rudesindi. Cumque ductus fuisset, & ad Beati sepulcrum intromissus, fuit ibi per dies aliquot persistens in orationibus & vigiliis. Quadam verò die cum more solito manè ante tumulum alienis manibus duceretur, ibique solo inter columnas monumenti jactaretur, accidit, ut à conventu Missæ officium ageretur. Quod cum fieret, miro modo cœpit angustiari nimium & magnis vocibus acclamare dicens: Succurrite, fratres, succurrite, quia torqueor & crucior, sicut à canibus devoratus. Et hæc durissimis vocibus inclamando cœpit surgere & tenere columnas ipsius sepulcri. Et accurrentibus undique fratribus, viderunt illum stantem pedibus & clamantem, & audierunt stridere ossa ejus firmiter, & viderunt currere ab eo sanguinem de juncturis. Et sic per merita & intercessionem sancti Confessoris & Christi misericordiam extensus est, & redditus sanitati. Item contractus.

39. Aliud quoque miraculum quod à duabus Monialibus, satis religiosis feminis & honestis apud monasterium de Tormino * veridicâ relatione didicimus contigisse, huic opusculo credimus inserendum: quæ domino FERNANDO tertio Abbati Cellæ-novæ, demum universo conventui, prout accidit, retulerunt. Igitur in partibus de Toronio quidam miles de Cerbaria cum hominibus suis cepit quemdam sibi (ut ipse dicebat) hominem inimicum. quo capto, præfatum monasterium hospitandi gratia intraverunt: & ibi eum macerare & male tractare coram monialibus & coram omnibus; percussionibus & pœnis aliis gravare inceperunt. Quem accipientes, ligatis pedibus & extensis brachiis in lancea subtus tunicam ad modum crucifixi; dure & acerbe in solo projecto, se super brachia ipsius & super lanceam projecerunt. Videntes autem sanctimoniales omnia quæ fiebant, coram altari, quod ibi constructum erat in honorem B. Rudesindi Confessoris, se cum magnis fletibus & singultibus prosternentes, auxilium divinæ misericordiæ qui nullum in se confidentem deserit, devotissimè exorabant, ut intercedente beatissimo Confessore, miserum illum hominem, mortem manè procul dubio exspectantem, divina clementia liberaret. Quarum etiam una præ cordis amaritudine pannos qui erant sub ipsum altare, volens ab eo arripere sic aiebat: O beate Rudesinde, nisi nobis digneris succurrere, & illum miserum hominem liberare, altare tuum penitus denudabo. Quod cum illi homines cognovissent, quidam ex eis spiritu superbiæ concitati, impetu furoris & crudelitatis sic dicebant: Pono in superbiam Deo ª & S. Rudesindo: quod hac nocte homo iste non effugiat vel evadat. His dictis, per beatum Confessorem suum Rudesindum sic hominem illum Dei misericordia liberavit, quòd tunica, qua indutus erat ad modum crucifixi, ut diximus, cum prædictis ligaminibus in lancea remanserit. Expergefacti itaque manè non invenientes hominem, confusi de monasterio recesserunt, dicentes

* Teminne

Captivus morti eripitur.

Crucifixi species.

ª Hispanicè, *Hago unas apuestas*, deposito pignore certo cum Deo &c.

Ann. Chr. MLXXVII Mart. I.

tes cunctis qui ibi aderant: Custodite benè reliquias sancti Rudesindi. Tunc sanctimoniales cum omnibus qui aderant & videbant, ubertim præ gaudio flentes, Deo & sanctissimo Pontifici gratias & laudes multimodas cecinerunt, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum.

40. Nostris quoque temporibus vidimus quemdam monachum Sancium nomine, qui apud monasterium sancti Facundi [a] longo tempore habitavit, vir venerabilis, & à primævæ ætatis circulo valde religiosus, petita ab Abbate suo licentia & obtenta, cœnobium petiit Cellæ-novæ. Cumque ibi diutius moraretur, & satis sacris moribus prævaleret; contigit eum linguæ officium amisisse taliter, quod omni locutione penitus privabatur. Verumtamen cum mutus longo temporis spatio permansisset, nimis affligebatur præ tristitia & dolore, volens multoties cum baculo, quo sustentabatur, percutere monumentum S. Rudesindi: quo per hoc insinuaret, quod ipse beatus Confessor, si vellet, sibi redderet sanitatem. Unde factum est, cum conventus monachorum in ecclesia Deo gratias reddidissent, à choro exire volentes, ad tumbam sancti Pontificis Rudesindi incipientem quoddam Responsorium invenerunt, quod mox eo incipiente, omnes pariter cantaverunt, & Deo gratias egerunt, qui tot beneficia præstat mundo per beatum Confessorem.

Monacho muto loquela redditur.

Prov. 15. 1.

41. Legimus dicente Salomone: *Filius sapiens est gloria patris*. Propterea venerabile valde est & mirabiliter gloriosum, in tam sapiente filio, beato scilicet Rudesindo, Dei Patris sapientiam collaudare, & ejus semper gloriam exaltare: cujus filii sapientia apparuit manifesta, cum semetipsum templum Deo sapientissimè dedicavit, juxta quod ait Apostolus: *Templum Dei vivi quod estis vos*. Cujus templi sapientia, sanctitate, virtute, miraculis, signis & prodigiis illustrata, multa languentium membra variis languoribus detenta (non sicut unus in piscina Evangelica salvatur) integrè restituit sanitati. De quo unum parvum juxta magnitudinem aliorum in medium proferamus ad Dei Patris gloriam & honorem. In Limiæ partibus in loco, qui vulgò Ginzum nuncupatur, quædam mulier, præ infirmitatis magnitudine privata lumine oculorum, longo tempore mansit cæca. Cumque multa sanctorum loca frequentius peragrasset & ecclesiarum limina visitasset, tandem admonita est à sacrista Cellæ-novæ, qui de terra illa fuerat oriundus, quatenus sepulcrum sancti Rudesindi cum devotione & oblationibus visitaret. Quo audito mulier non differens, sed quantocius complere opere properavit. quæ veniens Cellam-novam, ab eo sacrista est in ecclesia coram sancti Confessoris sarcophago præsentata: quæ manu palpans columnas quibus S. Rudesindi tumba sustentabatur, flendo & ejulando fletibus accingebat. Quæ sic per triduum vigiliis celebratis cœpit aliquantulum videre; velut ille evangelicus, qui videbat homines tamquam arbores ambulantes. Verumtamen per dies aliquos clare lumine recepto, incolumis ad propria repedavit.

1. Cor 6. 16.

Cæcæ visus.

42. Quia ea quæ nostris temporibus fiunt, magis delectant & meliùs memoriæ commendantur; ideo de miraculis B. Rudesindi nonnulla huic operi inserere dignum duxi. Tempore igitur claræ memoriæ illustrissimi FERNANDI [b] Regis, genitoris gloriosissimi Principis Regis ALFONSI, Princeps quidam illustris & potens, nomine FERNANDUS RODERICI DE CASTRO, cùm magna rapina de terra & patrimonio beatissimi Rudesindi venit ad monasterium Cellæ-novæ, fractisque januis apothecæ, cùm cuncta bona monasterii violenter surripere cogitaret, ipso cum militibus suis circa magnum ignem in hospitali dicti monasterii quiescente, monachi omnes congregati ad

Fernandus spoliaturus monasterium punitur à dæmone.

[a] De Sahaguntino Martyrum Facundi & Primitivi cœnobio fusè agunt Sandovallius & Yepezius, qui Abbatem illum Sahaguntinensem, qui translationi S. Rudesindi interfuisse dicitur inferius, GUNDISALVUM vocat, postea Zamorensem Episcopum.

[b] Ferdinandus Legionis & Gallæciæ Rex anno 1188 Alfonso filio regnum moriens reliquit.

tumbam convenerant beatissimi Rudesindi: rogantes ut eos & sua, ut promiserat, defensaret. Quorum quidam amaro animo ipsum monumentum panno pretioso, quo opertum fuerat, detegentes in hæc verba cum lacrymis proruperunt: O Rudesinde sanctissime, exsurge, quare obdormis domine? exsurge, & ne repellas in finem. Quare faciem tuam avertis? Oblivisceris tribulationem nostram? Exsurge domine adjuva nos, & libera nos. Recordare testamenti & promissionis tuæ, qua promisisti à male factoribus nos defensare. Ecce enim jam non sufficit tuam patriam & patrimonium dissipare; sed etiam hic sub alis tuis non dimittimur Domino deservire. Hæc & his similia dum Monachi dicti monasterii dicerent lacrymantes, prædictum Baronem diabolus arripuit; ipsumque in ignem invitis & retrahentibus militibus suis, misit. Cumque ipsum spumantem & strepentem iidem milites ab igne extraherent, diabolus ex ore ejus loquens, sic dicitur è circumstantibus adhuc viventibus respondisse: Permittite me comburere deprædatorem sanctissimi Rudesindi, Dominus enim me constituit ultorem & majorinum ipsius. Terram enim ipsius temere deprædatus est: & nunc etiam hic irreverenter veniens in umbra sua, monasterium quod ipse sanctus construxit, ausus est invadere, & bona ipsius atrociter dissipare. Milites igitur accipientes prædictum Principem strepentem, ut supra dicitur, & spumantem, ipsum circa B. Rudesindi tumbam in ecclesia posuerunt: ibique tota nocte illa jacuit semivivus. Mane autem facto ipsum iterum diabolus arripuit. Cumque interrogaretur à circumstantibus, quo pacto ipsum dimitteret, sic respondit: Nisi primum cunctam rapinam restituat, & homagium faciat ipse & milites ejus, quod numquam terram & monasterium istud ingrediatur, ut noceat; ipsum aliquatenus non dimittam. Milites igitur vocantes Abbatem & monachos cum Principe prædicto, pro eo fecerunt homagium supradictum. Quo facto, sanus & incolumis factus est eadem hora: restitutisque rapinis integris, omnes cum magno timore à Monasterio recesserunt. Per omnia benedictus Dominus, qui beatissimi Confessoris sui sic dignatus est injurias vindicare, Amen.

Anno Ch. CM LXXVII. Mart. I.

A diabolo obsidetur.

ACTA TRANSLATIONIS EX HISPANICO

Antonii de Yepez, Latine edita à Tamaio Salazario.

1. Præteritis temporibus celebris fuit miraculorum fama, quæ Deus optimus maximus ad sancti Rudesindi sepulcrum continuò patrare dignatus fuit, in plurimis febricitantibus, qui peregrinationis ergo, aut devotionis spiritu, aut favoris recipiendi fide conveniebant. Igitur inter alios qui ad hujus monasterii Cella-novensis in Gallecia limina visitanda pervenerunt, unus fuit Hyacintus S. R. E. Cardinalis, & per totius Hispaniæ circulos sedis Apostolicæ Legatus, qui postea creatus fuit summus Pontifex titulo Cælestini III. Qui magnalia omnipotentis Dei ad tumulum sancti Abbatis exaudiens, in monasterium quo ejusdem sancti Præsulis sacra pignora jacebant, perrexit anno Domini M C LXX vel circiter: & speculatis omnibus quæ audierat, & summa deliberatione pensatis, & ad oculum examinatis, cognoscens veraciter majora esse in effectu, quàm in opinione miracula quæ probaverat, quàm quæ audierat, protinus sacrum corpus ex illo humili tumulo, quo erat sepultum, in sublimiorem, capsa lapidea inclusum, altera mirificè lignea affabre facta & deaurata desuper imposita, super quatuor marmoris columnas intra capellæ angulum quæ ad claustrum tendit, transferre curavit.

Rudesindi corpus per Hyacintum solo elevatum.

2. Quod ut perfectius perficeret, primò de multorum Præsulum consilio,

Anno Chr. cm lxxvii Mart. 1. prævio vitæ examine, & miraculorum frequentia, S. Rudesindum inter sanctæ Ecclesiæ Catholicæ Beatos adnumeravit: deinde totius Galleciæ & Portugalliæ Episcopos convocavit, ut ei in illo sancto opere calendis Septembris assisterent. Denique translationem eadem die populorum circumjacentium concursu, Episcoporum jubilo, Optimatum devotione, Abbatum & fratrum adstantium fervore, & ipsius Cardinalis pietate, ipse propriis manibus perfecit, Indulgentiis indictis bis, qui actui interfuere, & ceteris absentibus, quos die commemorationis festivitatis illius quotannis celebrandæ interesse contigerit. Quarum omnium rerum ne memoria temporum lapsu deperiret, in publicum diploma & authenticam scripturam describi præcepit: in qua illustriora ejus sancti Præsulis vitæ exercitia, insigniora miracula, & quidquid in hujusmodi translatione præceperat & ordinaverat, aut quæ in ejus actu evenerant scribenda censuit.

3. Hujus Beatificationis exsecutio ad hunc finem perducta est, instantibus CEREBRUNO Tolerano, & PETRO [a] Compostellano Archiepiscopis, GUNDISALVO Overensi, JOHANNE [b] Legionensi, PETRO, Cauriensi, SANCTIO Zamorensi, ANTONIO [c] Ulyssiponensi, RODERICO [d] Palentino, GUNDISALVO [e] Seguntino, GUNDISALVO Segobiensi, & MARCO Visensi Episcopis; necnon Abbatibus, Sabaguntinensi, Superadensi, Caracetensi, & Melonensi; item Prioribus sanctæ Crucis * & Ecclesulæ, cum aliis Principibus, Equitibus, Consiliis civitatum & populorum, ad Dei gloriam, qui semper est gloriosus in sæcula.

*Conimbricensis.

Miraculum recens.

Surdus & mutus sanatus. 4. Nostris temporibus, anno millesimo sexcentesimo primo; hanc domum gubernante Patre Magistro Fratre CLAUDIO de Tenorio, filio professo S. Claudii civitatis Legionensis, vivebat igitur in loco, qui vulgo *Freyme* nuncupatur, in domo cujusdam mulieris, quæ vocabatur Leonor Suaria, puer quidam qui à nativitate surdus & mutus erat. Cum igitur veniret ad hoc monasterium, & preces ex intimo corde ante B. Rudesindum funderet, post quintum diem, quem in vigilia præoccupaverat, sanitatem consecutus est, & coram omnibus cœpit loqui & audire, gratias referens Deo & beato Confessori Rudesindo; per cujus merita illam assequi valuit: & ne hoc futuris sæculis incredibile videretur, de ordine Abbatis claro & authentico testimonium fixum apparuit.

a Dicitur aliis Petrus Helias, quò à Petro Suares & aliis cognominibus pontificibus distinguatur.
b An Johannes superiùs Lucensis dictus, num. 22
c Rodericus da Cunha in historia Ulissiponensi Alvarum vocat.
d An Ardericus inter Palentinos antistites recensitus.
e Henschenius Goscelinum seu Joscelinum restituit.

DE

ANN. CH. CM LXXVII. JULII XXV.

DE TRANSLATIONE CORPORIS SANCTI JUDOCI PRESBYTERI & Confessoris.

1. IN *Saculo 2 ad annum 668, ubi sancti Iudoci acta retulimus, paucis descripta est ejusdem translatio ex Auctore anonymo, qui vitam ipsius in litteras retulit post alium anonymum antiquiorem sub hoc titulo:* Dominis & Patribus, sub patrocinio sancti Judoci consistentibus, vester benivolus, nomine tacendus, Regi regum sic militare, ut sit dignum triumphantes coronare. *Scribebat auctor iste Rotberto regnante,* cujus adhuc imperium, *inquit,* viget vigeatque optatò multos, Deo concedente, per annos. *Nullus dubito hunc esse* ISEMBARDUM *Floriacensem monachum, de quo ita Ordericus Vitalis in Historia sua lib. 3 pag.* 497. Floriacensis Isembardus HERBOLDO Abbati, instigante Adelelmo monacho, describit, quod anno ab Incarnatione Domini DCCCC LXXVII, tempore Lotharii filii Ludovici Regis Francorum, corpus sancti Judoci sic inventum sit. *Et in fine:* Hæc omnia Floriacensis Isembardus gesta temporibus Hugonis Magni & Rotberti Regis, Adelelmo rogitante descripsit. Isembardus istius translationis scriptor.

2. *Ordericus duplicem sancti Iudoci translationem memorat: unam ex Isembardo, quæ scilicet in ejusdem Sancti monasterio facta est anno* DCCCC LXXVII. *alteram ex Vuillermo Merulensi, monacho & Sacerdote, qua ex prædicto sancti Iudoci monasterio primo in opidum Gomercium, deinde in Parnensem ecclesiam peracta est Philippo primo regnante: quo tempore ecclesia de Parnis *, sita in pago Vilcassino,* Uticensibus monachis commissa est, in honorem sancti Martini Turonensis antiquitus constructa. *De utraque translatione ex Orderico carptim hic agendum.* Translatio duplex.

* de Parnes.

3. *Post Iudoci obitum* duo nepotes ejus VUINNOCHUS & ARNOCHUS ibidem ei successerunt, & sanctum corpus, quod diu incorruptum mansit, frequenter aqua lavare & condere consueverunt. DROCHTRICUS Dux HAIMONIS successor hoc audivit, sed credere dubitavit. Hoc igitur procaciter explorare volens, vi sacrum sepulcrum aperiri fecit, & intus irreverenter intuitus, & mox exterritus ait: Ah sancte Judoce! Statim surdus & mutus factus est, & usque ad mortem omni corpore debilitatus est. Uxor autem ejus infortunio viri territa ad Deum ingemuit, & pro salvatione animæ duas villas, Crispiniacum & Netrevillam, sancto Judoco dedit. Hæc itaque tempore DAGOBERTI filii LOTHARII magni Regis Francorum gesta sunt.

4. Floriacensis ISEMBARDUS HERBOLDO Abbati, instigante Adelelmo monacho, describit, quòd anno ab Incarnatione Domini DCCCC LXXVII, tempore LOTHARII filii LUDOVICI Regis Francorum, corpus sancti Judoci sic inventum sit. Rusticus quidam, nomine Stephanus, qui ex officio molendini victum quæritabat, in somnis à quodam clari habitus viro admonitus, ad locum sancti Judoci venit, & relicta uxore cum filiis clericus factus est. Corpus verò sancti Judoci, quod tunc à cunctis mortalibus ubi esset ignorabatur, ut per visum instigatus fuerat, intra ecclesiam quærere cœpit, & insinuante Pridiano * Sigemano, ad dexteram altaris sancti Martini sarcophagum invenit. Cunctis indè gaudentibus, & Deo laudes canentibus, defossum est cum sancto corpore mausoleum, & à terra sublatum. Hoc

* id est ædituo.

ANN. CH. CM LXXVII Julii XXV. fama passim divulgat, copiosa plebs undique properat, ut sancti corporis levationem videat, & ei vota cum muneribus offerat. Multa ibidem facta sunt miracula, & multarum curata sunt infirmitatum genera. Tandem VIII Kal. Augusti corpus sancti Judoci veneranter positum est super altare sancti Martini.

5. Ipso anno ibidem monasterium à fundamentis cœptum est, & monasticus Ordo reparari cœptus est, & reverendus Abbas SIGEBRANDUS constitutus est. Quadam nocte dum corpus sancti Judoci servaretur in ecclesia sancti Petri, septem cerei ante reliquias erant, quorum unus tantùm ab æditou incensus erat: reliqui verò sex custodibus dormientibus cælitus accensi sunt.

6. Sic alia vice in ecclesia sua corpus sancti Judoci erat: præsente Sigemano lumen, quod vi ventorum & inundatione pluviarum exstinctum est, divinitus illuminatum est.

7. Dominico dum Pridianus Missam sollemniter celebrabat, quidam vassus HILDUINI Comitis, nomine Guarembertus, mala voluntate plenus erat, cupiens de rebus sancti quæ vellet violenter auferre, & Sigemano depulso alterum suis moribus consentientem subrogare. Cùm ergo in Evangelio legitur, Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris? cœpit miser alte vociferari, invisibiliter percussus: tertio vexatus, divinitus tandem impulsus corruit, & sanguinis coagulum ab ore evomuit. Post Missam jussu Sigemani æditui foras asportatus est, & in crastinum meritis sancti Judoci sanam mentem recepit. Hoc tempore HUGONIS MAGNI contigit.

8. A veracibus viris Adelelmo & Richerio monacho narratur, quod dum à Stephano reliquiæ sancti Judoci pro constructione basilicæ ad monasterium sancti Richarii deferrentur, inclita BERTSENDIS jam nubilis, filia ALSINDIS, passione tenuum ad pedes per biennium est prægravata: ita ut nusquam ire, nec etiam movere sine bajulo sese posset. Fusa verò prece cum fide à matre & filia ante reliquias sancti Confessoris, ægra sanata est: & mater visa filiæ sospitate admodum gavisa est, & pallium pretiosum veloci archiatro largita est.

9. Rodbertus quidam dum solus meridie iter faceret, viso spiritu erroris in specie hominis penitus cæcatus est. Qui post longum tempus sanctum Judocum expetiit, & se coram VVIDONE Abbate servum contradidit: inundante ab oculis ejus sanguine ipso die lumen recepit, & ad Vesperas monachos in scamnis residentes se vidisse palam asseruit.

10. Rodbertus Tarvvarnensis dum meridie solus in æstate agri sui operam reviseret, subito à dæmone arreptus est, & in tantum vexatus, ut pæne incessanter homines devorare, & quæque perfringere ab hoste stimularetur. Tres itaque fratres sui jejunio quatuor temporum in Junio ad tumbam sancti Judoci vinctum perduxerunt: ibique à quarta feria usque ad sabbatum permanserunt. Exinde quietius se cœpit æger habere; & integra recepta sospitate perpetualiter in servum sancto Judoco tradidit se. Hoc eodem rogante, in festivitate sancti Johannis Baptistæ VVIDO Abbas ambonem ascendens populo narravit, ipsumque præsentem & casus suos palam protestantem ostendit. &c.

11. Hæc omnia Floriacensis ISEMBARDUS gesta temporibus Hugonis Magni seu Rodberti Regis Adelelmo rogitante descripsit: sed postea beatus Judocus multa petentibus magnalia (quamvis per incuriam scripta non sint) agere non desistit.

12. Mutatis regni Principibus, & sese proceribus mutuo perturbantibus, iterum corpus sancti Judoci pro timore hostium terrâ coopertum est: & tamdiu ita jacuit, donec omnibus mortuis qui abdiderant, communis ignorantia involverit. Tempore HENRICI Regis Francorum, monachis sæpe con-

querentibus, quod ignorarent ubi patronus eorum requiesceret Judocus: cuidam simplici laico divinitus sanctum corpus insinuatur; quo detegente, Abbatis fratrumque studio sollemniter levatur. Deinde monachi repertorem reliquiarum ad monachatum susceperunt, & custodem sacri fomitis eumdem constituerunt, & oblationes fidelium ei commiserunt. Defuncto autem Abbate successor ejus non, ut decuit, æditruum dilexit; nec ut antecessor ejus eum amicabiliter tractavit. Unde graviter commotus, sanctum corpus noctu assumsit, secumque in Galliam asportavit. GOISFREDUS autem Gomercii municeps eumdem cum thesauro quem ferebat honorificè detinuit: & magistratum castellanæ ecclesiæ, ubi quatuor erant Canonici, usque ad mortem ei concessit. Post aliquod tempus Henricus Rex Francorum, ortis quibusdam bellorum tumultibus, Gomercium obsedit, & viribus Gallici exercitus Goisfredum expugnavit, & opidum incendit. Dum verò basilicam & castri ædificia edax flamma consumeret, & terribilis clamor impugnantium & expugnatorum (ut in talibus motis est) undique personaret; Canonicus quidam ossa sancti Judoci de feretro sustulit, & festinanter de incendio aufugit. Huic fortè satelles regius super pontem obviavit, suffaciatum quid ferret interrogavit; fatenti quod sacra vestimenta, codicesque suos gereret, cuncta violenter abstulit, & secum ad Parnense territorium hujusmodi thesaurum detulit. Idem vir Rodbertus vocabatur, & *Meslebren*, id est miscens furfurem, cognominabatur, eratque de clientibus RANULFI de Caldreio, qui tunc temporis inter præcipuos milites habebatur in exercitu Gallico. Miles itaque præfatus tali præda valde gavisus est, & in ecclesia sancti Martini à Presbytero & parochianis studiosè collocatum est. Jamque ibidem plusquam LXX annis venerabiliter servatum est. Innumera inibi super infirmos miracula facta sunt, & usque hodie promerente petentium fide (ut tota vicinitas attestatur) frequenter fiunt. | ANN CH. CM LXXVII JULII. XXV.

13. De translatione sacri corporis, quam breviter hîc modò tetigimus, & de plurimis quæ Parnis provenerunt infirmorum sanitatibus, Merulensis VVILLERMUS venerabilis monachus& sacerdosegregium dictamen edidit, in quo veraciter & luculenter de mitis eventibus ad sacra ossa gestis disseruit.

14. PHILIPPUS Rex Francorum biennio febricitavit, nec ulla medicorum arte sanari potuit. Unde post biennium Parnas venit, aquam tactu reliquiarum sancti Judoci sanctificatam bibit, & binis noctibus ante sanctum corpus in orationibus pernoctavit, ibique sanitatem dolore cessante recuperavit. Sanatus autem Rex quinquaginta solidos Pontœsiensium sancto Judoco obtulit, & nundinas feria tertia Pentecostes celebrari singulis annis ibidem in honore sancti Judoci annuit, & regalis auctoritatis præceptione constituit.

15. Præterea meritis sancti Judoci multa Parnis miracula facta sunt, quotidieque fiunt, quorum nonnulla scripta sunt; & plura per incuriam scientium seu per imperitiam videntium vel expertorum silentio occultata sunt. Nos autem quamvis alia referre festinaremus, pauca de te, sancte Judoce, perstrinximus, & charismata tibi cælitus data huic opusculo inseruimus: & pro modulo parvitatis nostræ devote attollimus. Oramus itaque, gloriose fili Regis Britonum, & consors Angelorum, ut nos Deo commendes tuorum efficacia meritorum, obtineasque nobis societatem sanctorum, cum quibus contemplantes in decore suo Creatorem cunctorum, læti collaudemus per omnia sæcula sæculorum, amen.

16. *Ecclesia sancti Iudoci de Parnis* * *(sic modò appellatur) sita est, ut dixi, in pago Veliocassino, haud longè à Magniaco opido: qua in ecclesia quadam portio sancti Iudoci reliquiarum populo exhibetur feria secunda post Pentecosten: maxima pars (si non totum corpus) hactenus in ipsius sancti Iudoci monasterio apud Morinos à nostris hactenus asservatur.* | * *de Parnis.*

ANN. CH. CM LXXVIII JANU. XXI.

BEATI MALCALENI ABBATIS WALCIODORENSIS ET S. MICHAELIS in Terascia

ELOGIUM HISTORICUM.

I. MALCALENUS, *aliis* Malcallinus, *seu* Malchalemnus, *&* Maccalanus, *quem Colganus ex Hibernia, nonnulli ex Scoto-Britannia oriundum rectius putant; primus fuit Walciodori Abbas, ac monastica Regula apud sanctum Michaëlem in Terascia restitutor. Est autem sancto Michaëli in Terascia antiquum & non ignobile ordinis sancti Benedicti cœnobium, quod à Petronilla de Roceio, relicta Radulfi Comitis Veteris-villa erectum, ut observatur lib. 1 cap. 3 Annalium Hannoniæ num à pristino statu temporum injuriâ penitus defecisset*, EILBERTI *Comitis, (qui Heriberti Comitis Viromanduensis frater major natu fuit) munificentia ac liberalitate instauratum est. Rem pluribus verbis exponit auctor Chronici Walciodorensis ab Acherio nostro tomo 7 Spicilegii editi, ex quo hac pauca delibare visum est.* Pulsatus igitur talibus tantisque eventibus, infortunium diversorum casuum corporis & animæ timere cœpit venerandus Comes, prisca reminiscens conversationis enormitatem, & antiquorum contagiorum præteritam actionem; quid egerit diuturna meditatione cœpit meditati, & se reum voce lacrymabili ex transactis facinoribus confiteri. Cumque jugi mœroris anxietate filii defleret destitutionem, suæ intentionis actionem suppliciter ad Deum convertit, & in studio istius bonæ voluntatis, ex sui juris proprietario unà cum sua clarissima conjuge HERESINDE, Archangeli Michaëlis ob honorem in Tirasce basilicam condidit, eoque in loco sub tramite beati BENEDICTI Deo militantibus coadunatis fratribus, ipsis Abbatem præficiens, ad usus quotidiani victus stipendia constituit non modica, locumque illum sub ditione & ordinatione Laudunensis ecclesiæ Antistitis constituit. Venerabilis autem Hersindis conjux ejus, Christo in eodem famulantibus se subjiciens, pietatis gratia ipsum frequentare cœpit...... ac in eo non multo post, carne depositâ, sepulturæ conditorium suscepit.

Monasterii S Michaëlis instauratio.

2. *Maccalanum cum beato Cadroe aliisque sociis ad Hersindem Comitissam circa annum* CM XLV *aut* CM XLVI *accessisse prater allata in observationibus praviis ad vitam sancti Cadroa argumenta, probat insuper diploma à Radulfo Laudunensi Episcopo anno* CM XLV *concessum, in quo factam ab eadem Hersinde ecclesia sancti Michaëlis in Terascia instaurationem confirmat. Hujus quippe ecclesia reparationem, sancti Cadroa in Galliam adventum non diu pracessisse, ex ejusdem Cadroa Vita non obscurè colligitur. En auctoris aqualis verba, quibus totam utriusque, Maccalani scilicet ac Cadroa, peregrinationem describit.*

Malcaleni adventus.

3. Solventes navim portum Boloniensem appulsi sunt, & per terram iter agentes Parronam monasterium, *à sancto Furseo Scoto quondam adificatum*, advenerunt; ibique domnus Cadroe Domini clementiam & beati Fursei merita implorat, ut sibi commorationis locum ostendat. Nocte autem veniente, adest ei in visu B. Furseus; quem cum ille quis esset inquireret, nomen edicit: se ab eo invocatum venisse pandit, & ut locum mutare debeat præcipit. Non longe erat matrona, Hersindis nomine, nobilitate & opibus in-

clita, sanctæ devotionis ardore plena. & quia erat sterilis, si quos inveniret sanctæ peregrinationis viros, suscipere cogitabat, eisque benefacere propter nomen Salvatoris. Audito itaque peregrinorum adventu, mox adest exorans & suadens, ut ad se dignentur venire; qui cum se locum à sæculo eis pararum dixissent quærere, ubi labore manuum suarum viventes Domino possent servire; gavisa illa ostendit eis locum in silva Teorascense sacrum beati Michaëlis ex nomine: quem cum habilem suæ voluntati dilexissent, & à matrona ecclesia ampliata domibusque constructis manerent; communi consilio (erant enim tredecim) statuêre, ut domnum Cadroe sibi dominum & patrem eligerent. Ad quod cum nullo modo cogi posset, conjunctis secum aliis, Maccalanum virum summæ bonitatis, & suæ socium peregrinationis ut sibi imperare deberet, efficiunt: ibique diu sic habitantes matronæ prædictæ beneficiis aliti sunt. ANN. CHR. CMLXXVIII Janu XXI.

4. *Hæc vitæ scriptor anonymus: ex cujus relatu, quamdiu apud sanctum Michaëlem Maccalanus sociis suis necdum monachis præfuerit, non constat. Pergit deinde.* Interea devotionis desiderio crescente, monasticæ religioni cœperunt adspirare. Unde cum voluntate Dei domina illa Maccalanum Gorziam, scilicet disciplinatui venerabilis Agenaldi; Cadroe verò Floriacum, ubi E R C H E M B A L D U S vir magnæ religionis præerat, direxit. Ambo ergo quod concupierant assequuti, Maccalanus apud patrem Agenaldum monachum professus est: Cadroe vero die conversionis Pauli Apostoli apud Floriacum coram domino Erchembaldo habitum & animum monachalem induit. Emenso itaque tempore, sæpe dicta matrona Gorziam misit, omni affectu domnum Agenaldum orans, ut Maccalanus ad locum olim electum posset regredi; reversusque locum quem susceperat, gubernabat. Erat autem locus supra Mosam fluvium prisco vocabulo VValciodorus nominatus. Huc illum advocans, monasticum ordinem instituit, domnumque Cadroe à Floriaco reductum, omni conamine renitentem, Præpositum ordinavit. Multi non fluxerant dies, cum videret Maccalanus utriusque loci curam (sancti Michaëlis scilicet, & VValciodori) vires suas excedere, salubri consilio multorum petitionem sibi jungens, domnum orabat Cadroe ut nomen patris in loco VValciodoro non recusaret suscipere. Expavit homo stupore vehementi, & ultra quam credi potest reluctans, abnuit. Illis autem insistentibus ne præ humilitate scandalum fratribus faceret, Rege tunc, post Augusto, Ottone (nempe primo) cogente, vix acquievit ut susciperet nomen Abbatis.

Monastica professio.

& Abbatialis dignitas apud S Michaëlem & Valciodorum.

5. *Hactenus ex sancti Cadroe actis Maccalani in Galliam adventum, monachatum, Abbatialemque dignitatem, tum apud VValciodorum, tum apud sanctum Michaëlem in Terascia susceptam repræsentavimus. Verùm ab his longissime recedit auctor Chronici VValciodorensis, qui Maccalano tertium tantummodo Abbatis VValciodorensis locum assignat, illiusque etiam obitum ad annum* C M X C *differt.*

Alia de eo sententia.

6. Surrexit deinde, *inquit*, (*post Forannanum scilicet & Cadroem*) ex eodem contubernio comitum vir vitæ laudabilis M A C C A L A N U S, qui cum assensu omnium, annuente Mettensi Episcopo, in VValciodorensi ecclesia Abbas constituitur, ibique regulariter inthronizatus, à Leodiensi benedicitur. Et quia testimonio suæ vitæ hoc commeruit, etiam in basilica beati Michaëlis sub eodem tempore regimen animarum, & curam omnium, ibidem pertinentium cultu dignæ venerationis, Abbatis nomen sortitus obtinuit. Ipse etiam in conversationis bonæ actionis degens, & super custodiam suam inhianter vigilans, recto principalique spiritu normam justitiæ viriliter regebat, & ne callidus hostis detrimentum sibi ex creditis ovibus faceret; suas suorumque subjectorum actiones Domino commendabat. Tali se studio exercens, ignis ille divinus meditatione sua in eo vehe-

Ann. Ch. CM LXXVIII Janu. XXI. menter accendebatur, de quo dicit summa Sapientia, Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi ut ardeat? In hoc ergo fidei ardore comprehensus, ultimus labentis diei cursus eidem clauditur anno Dominicæ Incarnationis CM XC. ex hoc mundo in basilica beati Michaëlis transivit, & in eadem à fratribus ejusdem loci conditorio sepulturæ honorificè constructo, cum summa diligentia sepelitur. Interea ex Walciodorensis ecclesiæ conventu subrogatus eisdem ecclesiis regulariter domnus Immo præficitur.

7. *Verùm potiorem præ chronici Scriptore meretur fidem vita sancti Cadroa Auctor, non modo quòd æqualis fuerit Maccalano, à cujus ætate circiter trecentos annos abfuit chronici concinnator; sed etiam quòd chronici sententia cohærere nentiquam possit tum cum Frodoardi Appendice, tum etiam cum Forannani Gestis, in quibus cum Forannanus à Benedicto* VII, *qui anno* CM LXXV *summus Pontifex creatus est, Abbas factus dicatur, qui potuit Maccalanus post Cadroem S. Forannano succedere, cùm enim anno* CM LXXVIII *defunctum esse, ex Frodoardi Appendice certissimum sit?*

An S. Vincentii apud Laudunum Abbas. 8. *Præter administrata à S. Maccalano Walciodori & S. Michaëlis monasteria, illum etiam sancti Vincentii Laudunensis cœnobio Abbatem præfuisse verisimile videtur. quippe cum per bellorum maximè civilium licentiam casis dissipatisve monachis ad summam etiam egestatem redactum esset sancti Vincentii monasterium, ut scribit auctor Chronici ejusdem S. Vincentii, ac post Adelini Laudunensis Episcopi, obitum, qui duodecim ibidem Canonicos Monachorum loco constituerat*, crebrescentibus diversarum cladium malis pæne ad pristinum relapsum esset dissolutionis detrimentum; Rorico tunc Episcopus id non æquanimiter ferens (maximè quia Episcoporum, Canonicorum, nobilium atque laicorum habebatur sepultura) accito generali conventu, ipsius consilio deliberavit in antiquum (ut fama erat) monasticæ conversationis statum reformare, ac quantulumcumque monachorum ibidem numerum aggregare. qui Episcopus evocatis à monasterio sancti Benedicti super Ligerim sito, duodecim monachis, venerabilem eis MELCALANUM præfecit Abbatem. *qui Melcalanus ab eo, de quo agimus, Maccalano alius non videtur, sive nomen, sive regiminis tempus consideres, quod ad annum* VII *Lotharii Regis Christi* CM LXI *refert diploma Roriconis Episcopi, à Marloto editum, in quo hæc inter alia.* Evocatis igitur à

Marlot. to. 2. Metrop. Rem. pag. 9. monasterio sancti Benedicti supra Ligerim sito duodecim monachis, eis venerabilem MELCHANUM præfeci Abbatem, eumque cum ceteris monachis in eodem cœnobio ad Deo serviendum constitui. quibus inter cetera beneficia à me collata, secundæ Sedis Episcoparus dignirarem ab antecessoribus nostris antiquis eidem ecclesiæ concessam approbans confirmavi, &c. *Conjecturam auget tum Maccalani quæ celebris tunc erat fama, tum etiam monasterii sancti Michaëlis vicinitas: quod monasterium, cùm à Lauduno leucis haud amplius tredecim distet, & ad ejusdem urbis diœcesim pertineat; facilè Roriconi Episcopo in mentem venire potuit, ut monachorum, quos è Floriacensi cœnobio recens eduxerat, curam ei committeret quod tamen in medio relinquimus, donec certiora ejus rei suppetant argumenta.*

Mors ejus & memoria. 9. *Ultimum Maccalani diem anno* CM XC *consignat auctor Chronici Walciodorensis,* CM LXXVIII *Appendix Frodoardi his verbis.* Anno nongentesimo septuagesimo octavo vir Domini Malcallanus, natione Hibernus, in vigilia sancti Vincentii Levitæ & martyris, vitam transitoriam, quam habebat exosam, deseruit, & cum Deo vivo, cui indesinenter, dum adviveret, servivit, vivere feliciter inchoavit. qui præfatus Abbas in corpore humatus quiescit in ecclesia beati Michaëlis Archangeli, cujus abbatiam, dum corporaliter in hoc sæculo vivens mansit, pio moderamine rexit. *Hujus Appendicis auctoritas Walciodorensi Chronographo posteriori, qui Malcaleni obitum serius differt, haud dubie præferenda est. Porro observandum, in editione Pithœi, loco* vir Domini, *ad marginem adscriptum fuisse*, forte Virduni, *quæ verba recentio-*

ribus Martyrologis, apud quos Maccalani mentio est, occasionem dederunt, ut eum Virduni Abbatem fuisse existimarent. Sic enim inter cetera habet Martyrologium Anglicanum. Virduni in Francia depositio S. Malcallini Abbatis & Confessoris, qui gente Hibernus, nobili ortus genere in Franciam trajecit; ibique monasticam vitam complexus, factus deinde sancti Michaëlis Virduni Abbas, vitæ sanctitate omnique virtutis genere, præsertim religiosæ disciplinæ observatione eluxit, atque in senectute bona sub annum Christi CM LXXVIII spiritum Deo reddidit. Corpus in eodem Monasterio conditum, ubi magna veneratione adservatur. *Idem error manu recentiori adscriptus est in Necrologio sancti Remigii apud Remos, ubi prima manu legitur ad* XII *Kal. Februarii:* Obiit Malchalamnus Abbas. *Sic etiam Philippus Ferrarius in novo Sanctorum catalogo ad hunc diem*, Viroduni sancti Malcallani Abbatis, *& post pauca*, In Lotharingia sancti Michaëlis. Ibidem sancti Makalani Abbatis. *duplici errore, Malcallani à Makalano, alterum Virduni, alterum apud sanctum Michaëlem Abbatem distinguens, ut scite animadvertit Menardus noster libro 1. observationum in Martyrologium Benedictinum. Quamquam dubitare videtur Menardus num aliquando monasterio sancti Michaëlis in Lotharingia Maccalanus non præfuerit. quod abunde satis ex dictis refutatum manet, atque etiam ex Chronico istius monasterii à nobis edito in tomo 2 Analectorum, ubi nulla Malcaleni mentio. Non minùs allucinatus est Saussaius in suo Gallicano Martyrologio, dum sanctum Michaëlem nescio quem eatenus ignotum, cujus monasterium Maccalanus rexerit, in Lotharingia Confessorem fingit*, cujus nomen, *inquit*, cœnobio & oppido hujus tractus non ignobili jam pridem inditum, meritumque claram perennat apud incolas memoriam, & incutit specialem pro patrocinio venerationem. *Cùm è contrario constet hoc monasterium à Vvolfando Comite anno* XIII *Childeberti Regis, eo nomine postremi*, in honore sancti Michaëlis Archangeli, vel ceterorum dominorum sanctorum *fuisse ædificatum ut probavi tom. 2 Analectorum pag. 4:5. Melius ergo Raissius in auctario ad natales Molani 30 Aprilis:* In Therascia, in cœnobio sancti Michaëlis, natalis sancti Macalani, tertii Valciodorensis ad Mosam Abbatis. *quæ ex Chronico Valciodori à nobis superiùs laudato descripta sunt. Porro Malcalenum Valciodori nullo publico cultu honorari testatur Bollandus. quod etiam de Teorascensi sancti Michaëlis monasterio, ubi ejus corpus sepultum est, dici posse opinor.*

TRANSLATIO S. HILARII

Ann. Ch. CM LXXVIII Mart. 1.

EPISCOPI CARCASSONENSIS & Confessoris.

1. *CARCASSO, Volcarum Tectosagum civitas, provinciæ Narbonensis, Hilarium inter Episcopos secundum recenset. Is monasterium Saturnino Martyri sacrum in territorio Carcassensi ad Laucum amnem erexit, ibique demum terra mandatus est. Ignotus loci status ad Carolum M. Imperatorem, cujus imperii anno* III *Placitum Carcassona habitum est, in quo Ermenardus, filius Amelii*, Nitolarias cellam in pago Russinonensi *monasterio S. Hilarii* vuerpivit. *Judicium ipsum à* VVILERANNO sedis Carcassonæ Episcopo, necnon AQUIFREDO Comite, SIGFREDO Vicecomite, SUNIFREDO Abbate, MIRONE Abbate, *aliisque Judicibus est sancitum, quale à nobis in lib. 6 de re Diplomatica publici juris factum est.* Monasterium S. Hilarii.

2 *Monasterio tunc præerat* RECAMUNDUS *Abbas. qui decessorem habuit* CASTELLANUM, *ibidem laudatum: cujus jussu* GLODESINDIS *Hilarianus monachus prædictas Nitolarias seu S. Stephani cellulam commutavit. Ab hoc Castellano (dum superiorum notitia suppetat)* Abbates.

ANNO CH. DCCCLXXVIII MART. I.

incipiendus Abbatum catalogus, quem à Namphione Recamundi successore ducit V. C. Stephanus Baluzius in novissima Capitularium editione. Is post annum DCCCXII Carolo superstite monasterium regebat, cui MONELLUM, ÆGSOONEM, LEONINUM atque ANAM successisse Ludovico Pio & Carolo Calvo regnantibus, edita apud eumdem Baluzium diplomata tria commonstrant. Anam quis exceperit, haud liquet: nec ullus desinente sæculo IX notus est Hilarianus Abbas ante Benedictum, quo procurante subjecta corporis S. Hilarii Translatio anno DCCCLXXVIII facta est. Reliquos ejus loci Abbates jam laudatus Baluzius ad annum M CCC LXXXI persequitur: quibus nihil est quod addam præter Raimundi Comitis instrumentum, à Stephanotio nostro ex autographo erutum, quo ipse Comes Vallevesiam alodem Hilariano monasterio concedit. Litteras referemus post S. Hilarii historiam translationis, quam ex ejus cœnobii monumentis in sacra theca repertis idem Stephanotius noster eruit eo modo, quo sequitur.

Baluz. Capitul. tom. 2. col. 1102, 1409, 1429, 1462.

Translationis narratio.

3. ANno Incarnationis dominicæ DCCCLXXVIII, Kaleod. Martii, apud Provinciam Karkassensem imperante ROGARIO Comite, ejusdem provinciæ præsulatûs etiam decus regente Præsule FRANCONE, in cœnobio almi HILARII præsidente BENEDICTO Abbate, ab eorum nutu vel providentia actum est consilio inito cum provincialibus Episcopis & Abbatibus, sanctissimi Præsulis & in mirabilibus clari domni Hilarii artus, qui humo tegebantur à tellure, subreptos post altare, quod ipse olim egregius sanctusque Hilarius unà cum bicenis * circumquaque commanentibus Episcopis consectaverat, cum honore tumularent. Quam ob rem in præstito die Kaleodarum Martii conglobati sunt pariter prædicti proceres, id est Rogerius Comes cum conjuge sua ADALAIS, & domnus Episcopus Franco, & Abbates VVARINUS & BENEDICTUS, ceterorumque tam Procerum, quàm etiam illustrissimorum virorum, & Clericorum insignis turma, necnon & pagensium utriusque sexus copiosa plebs, in prædicto cœnobio.

* l. vicinis.

4. Adduxerat autem præfatus Abbas secum à radicibus Pyrenæi montis, exque Arcisterio Coxiano in honore agii Straticous urani * constructo structorem miri laboria letum *. Hic cum trepidare cerneret ad tangendum sancti viri locellum, non solum Clericos, sed etiam Abbates atque Pontificem, fideliter accessit, & mausoleum cum calibe dissolutum patefecit. Cumque ipse artifex, & plurimi qui circumstabant perspicacibus oculis, beati viri vellent videre corpusculum, quia apertum erat vas per unius fere horæ spatium; ita vacuum viderunt sepulcrum, ut nihil in eo nisi solum saxum inspicerent. Unde mæstificati omnes qui aderant cum magno gemitu flectentes genua, cœperunt Dominum enixius exorare. Ut autem sæpius ipse artifex obtutus cœpit reducere ad vas, ilico sanctum conspexit corpus, & Deo gratias clamavit, addens & dicens: Ecce sancti Hilarii corpus hic habetur totum. quod omnes audientes aspexerunt, & ita, ut ipse clamabat, viderunt.

* id est ducis militiæ cælestis scil. S. Michaëlis.

* l. virum.

5 Exinde dum cum laudibus defertur super altare à Pontifice & ceteris fidelibus, odor suavissimus emanavit de sancto corpore, & extemplo cæcus quidam qui aderat illuminatus est. quo viso Episcopus una cum Abbatibus ceterisque fidelibus magno cum gaudio laudes cœperunt in altissimis reboare Domino. Apertis denique ejusdem basilicæ januis, qui præ foribus erant intrantes & miracula aspicientes, Dominum laudabant gaudentes. Dehinc Missâ à Præsule celebratâ, & post excubias totam per noctem expletas dies altar inluxerat, in qua plebs innumerabilis ex urbibus circumadjacentibus advenerat. Cumque à Præsule, ut decebat, recineretur Missa, statim ut benedictionem dedit super populum, puerulus quidam à suo patre adductus, qui à matris alvo fuerat cæcus, apertis oculis, luminis hujus cœpit aspicere decus. Quanta autem sint tunc in plebibus gaudia facta, nullo modo potest effari humana lingua. Sed quid dicam? Tanta tunc temporis facta sunt miracula per sancti Hilarii gloriosa merita, quæ nia per hominum ora nequeunt loqui hæc labra. Posuerunt autem ut decebant, beatissimi viri membra post altaris arulam in saxea arca, & in utroque latere, duorum suorum alumnorum BENEDICTI, CELSI, que indiderunt corpora, in quo loco Dominus per sancti Hilarii sociorumque ejus merita insignia quotidie non desistit patrare miracula.

6. Hoc autem statuimus non esse omittendum, quod prædictus Rogerius Comes spoponderat ante sanctissimi Hilarii sepulcrum; ut numquam permitteret populari in publicum omnem reditum, quod ab antiquis Comitibus seu à se fuerat in eodem cœnobio quolibet modo impositum, nullatenus ab aliquo vel à se deinceps esse exicodum. quod & factum est. Nam cum ossa sancti viri essent super altare reposita, præfatus Princeps sua cum con-
" juge accepto libello Regulæ, remisit in manibus Episcopi & Abbatum ita dicens. Ab
" hora hac nullum censum, nullumque servitium hoc reddat monasterium, sed secundum
" Regulam sancti BENEDICTI, post hujus Abbatis obitum eligant sibi nihilominus Ab-
" batem; & nullus Comes, neque Episcopus de ordinatione illa audeat accipere servitium:

sed

ſed neque de Abbatibus, neque de rebus ejuſdem monaſterii andeat quislibet aliud tangere contra voluntatem Abbatis vel Monachorum. Spopondit autem & privilegium atque præceptum eidem cœnobio acquiſiturum, & duodecim Monachos omni anno veſtiturum. Cujus rei teſtes ſunt tam Epiſcopus, quàm Abbates, & ceteri qui aderant utriuſque ſexûs vel ordinis. Hanc autem ſcripturam cenſuimus, qui adſumus, in ſepulcro beati Hilarii eſſe ponendam poſcentes eum, ut ipſe pro nobis Dominum exoret, quatenus cum illo vitam perfruamur æternam per cuncta ſæculorum ſæcula Amen. An. Ch. M LXXVIII Mart.

7. *Quis iſte* VVARINUS *Abbas ſuperiùs laudatus, diu multumque inquiſivi. Coxianenſem ſeu* Cuxanenſem *ſancti Michaëlis fuiſſe Abbatem ut credam facilè adducor ex hiſtoriæ contextu; eum ipſum qui in Petri Ducis Venetiarum vita, quam hic damus,* Guarinus *dicitur, Oliba deceſſor. Illud movebat in contrarium, quod Olibam inter atque Guarinum Abbatem Aſterus legitur anno* M XVII *medius interpoſitus: qui quidem anno is Borello Roteuſis Epiſcopi decreto electionis interfuiſſe perhibetur in Capitularium Baluzianorum tomo 2. Oliba verò ſaltem ad annum Henrici Regis quartum, Chriſti* M XXXIV *ſuperſtes fuit, ut ex litteris Raimundi Comitis mox patebit. Verùm Oliba Guarino Abbati ſucceſſor datur, ab auctore vitæ Petri Urſeoli, non proximus, ſed interpoſito Aſtero ſecundus, cujus Aſteri mentio nulla facta eſt, quòd ille nihil ad Petri Ducis illuſtranda facinora contulerit. Hac pluribus inferiùs ad ejuſdem Petri vitam obſervationes prævias.* Vvarinus Abbas quis.

8. *De Benedicto Celſoque alumnis B. Hilarii, quos hic quoque tranſlatos, ſacroque ejus corpori adjunctos diſcimus: ſilent Occitanicarum rerum, quos quidem legerim, ſcriptores. Hilarianos fuiſſe Monachos, & quidem obſervantiæ regularis auctores, ibidem à ſancto Pontifice inſtitutos, facilè crediderim.* Benedictus & Celſus diſcipuli S. Hilarii.

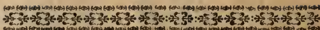
9. *Quod pertinet ad Rotgerium Comitem, ſub quo hæc tranſlatio facta, & privilegio illuſtrata eſt, fuit is ejus nominis primus à Catello numeratus Carcaſſonenſium Comes, ſuperſtitem filium cognominem fortitus. Quod autem hic* accepto libro Regulæ *unà cum conjuge Adelaida donationem monaſterio factam* in manibus Epiſcopi & Abbatum rem iſſe ſe tradidiſſe *memoratur, ex variis Monaſteriorum chartariis auctoritatem accipit: in quibus S. Benedicti Regulam cum aliis donationum inſtrumentis notatam invenimus. Lege ſis hanc in rem obſervata in Gloſſario Cangiano, & in libris tertio & ſexto de re Diplomatica. Reſtat ut Raimundi litteras pro Carcaſſonenſi S. Hilarii monaſterio ſuperiùs promiſſas in fine hic apponamus.* Rotgerius Comes tranſlationis auctor.

EGO RAIMUNDUS donator ſum Domino Deo & ſancto HILARIO, cujus corpus requieſcit in eccleſia, quæ eſt conſtructa in honore ſancti Saturnini Martyris, qui eſt in pago Carcaſſenſe, juxta fluvium Leuco. Ego igitur præfatus Raimundus donator ſum ſupraſcripto cœnobio, & OLIBANO Abbati, Monachorumque catervæ alodem quem habeo in Comitatu Reddenſe, in villa quæ vocant Vallevecia, propter amorem Dei, & propter remedium animæ meæ & genitori & genitrix mea, & mulieris meæ nomine BELIARDI, & propter ipſam pugnam, quam habeo in caſtrum Redda cum ARNALDO Giberto propter mortem filii ſui, quia fecit me Deus vincere ipſam pugnam per interceſſionem beatiſſimi Hilarii Confeſſoris ſui & aliorum ſanctorum, qui in ſupradicto cœnobio requieſcunt, &c. Facta carta iſta donationis & ſcriptura hæc XV Kal. Septemb. anno IV regnante Ænrico Rege. Sig. RAIMUNDI qui hoc donum fecit & firmare rogavit. Sig. BELIARDI uxoris ejus. *& aliorum.*

10. *Ex his litteris diſcimus, monaſterium à S. Hilario prope Carcaſſonem erectum in honorem S. Saturnini Martyris, etſi Ludovico Pii Principatu jam S. Hilarii nomine cenſebatur, ut docet ipſius præceptum à doctiſſimo Baluzio editum: non tamen adeo conſtanter tuliſſe hanc appellationem ut etiam Sæculo* XI *S. Saturnini baſilica non audiret.*

Circ. An. CM XXC Apr. LXIX.

DE S. GEROLDO EREMITA
ET BEATIS CUNONE ET UDALRICO FILIIS EJUS
EINSIDLENSIBUS IN RHETIA MONACHIS.

Geroldi vitæ scriptores.

1. *NULLA Geroldi Eremitæ memoria occurrit apud Benedictini martyrologii scriptores Vvionem, Menardum atque Bucelinum: ipse tamen Bucelinus in chronologia Rhætiæ sacra & profana, anno* MDCLXVI *edita; Geroldi res gestas ad annum* CM LXXVIII *perstringit. Clarissimi ejus viri nemo ante Albertum Bemstatensem, Einsidlensis monasterii Decanum, ex instituto scripsit, qui Geroldi, atque Cunonis & Udalrici filiorum vitam anno* MCCCCIV *latino sermone exaravit. Nusquam exstat hæc Alberti lucubratio, quæ cùm postmodum Teutonico idiomate donata esset Abbatum Einsidlensium studio, inde sæpius recusa, & maxima ex parte rerum Alamannicarum aut Helveticarum chronicis sacris inserta est. Hanc compendio referunt lectiones sancti propriæ, quales ex Curiensi Breviario publicavit ad Aprilis diem 19 Daniel Papebrochius, ex quo præcipua delibare juvat.*

Vitæ synopsis.

2. Geroldus, *inquit ille*, ex Saxoniæ Ducum stirpe & familia oriundus, ejusque gentis Dux trigesimus octavus, spretis mundi vanitatibus & illecebris, eo loco proposuit vitam agere eremiticam, in quo deductus secum asellus cum sarcina consedisset. Qui cùm in vallem Drusianam, usque ad locum Friesa dictum, ad quercum antiquam pervenisset; ibidem suo domino, quo institutum suum perficere posset, sub onere quiescens, locum ostendit. Quem postea ibi commorantem duo filii, CUNO & UDALRICUS, summo revisendi patris desiderio ducti, longo post temporis intervallo diu multumque quæsitum, tandem miraculis & vitæ sanctitate celebrem, reperêrunt, idque magno suo bono. Patris enim exemplo sancto provocati, eamdem sibi vivendi rationem indixerunt, ibidemque mundi curis omnibus proscriptis, totos se vigiliis precibusque manciparunt. Quos tres Dei servitio ita simul addictos, OTTO Jagbergæ Comes, ex Montfortium Comitum familia, quondam in venatione canum indicio repertos summè admiratus, amicissimeque complexus, in singulari deinceps habuit veneratione. Cujus etiam liberalitate Geroldus monasteriolum ibidem, hodie ex sancti nomine Præpositura sancti Geroldi nuncupatum, condidit. Cum autem sanctus Geroldus persensit appropinquare sibi vitæ terminum, evulsis aliquot terræ quam incolebat cespitibus, & in peram conjectis, comitantibus filiis ad domum divæ Virginis, vulgo Einzidel concessit; & ad altare Deiparæ se, liberos, & fundum de quo cespites erant deportati, sedemque dedit & dicavit: brevique Friesam, unde venerat, reversus, ibidem vitam circa annum nongentesimum septuagesimum octavum, decimo tertio Kalendas Maii, terminavit, eodem loco sepultus. Filii postea in eremo, habitu sancti Benedicti sumto, non absque sanctitatis fama mortui, Friesæ uterque, Udalricus quidem in æde paterna, Cuno verò in sacello divi Antonii sepultus est. *Hactenus Curiensis Breviarii lectiones.*

patria.

3. *Multa peccavit Albertus, seu quisquis est ejus historiæ primus auctor, circa Geroldi natales, quem Saxonum Comitem ordine tricesimum octavum ineptè finxit. Papebrochius Geroldum existimat è domitis Saxonibus, quos Carolus Magnus in variis locis dispersit, ortum traxisse, cujus parentes vel avi sive in loco Sax ad ripam Lanquarti amnis, sive in* Hoensax, *monte ad occiduum Rheni latus posito,*

consederint, & à nativo solo Sax nomen (quod & alibi factitatum) loco indiderint. Conjectura favet quòd uterque hic locus non plus una dieta remotus est à Friesa, ubi Geroldus sedem fixit: ut eo minori negotio se conferre, itemque à filiis & ab Ottone Comite deprehendi potuerit. Qui detectus ab Ottone Iagberga Comite sit Geroldus, Einsidlensis Breviarii lectio VI docet his verbis. Cœpit postea ædiculam exstruere, in qua adeo sanctè & innocenter, tantaque in terum exteriorum penuria vixit, ut Angelorum frui non solum aspectu, sed beneficio etiam meruerit, acceptis ab eis non raro vitæ necessariis. Credidit porro tam illustris lucerna sub modio se latere; sed OTTONI Jagbergæ Comiti insperatò illuxit, cum doctus à venatoribus suis fuisset, ursum à canibus agitatum ad sancti viri pedes accurrisse, & solo baculi quo utebatur signo à morsu latratuque canum momento tutum fuisse. Quare accurrens Comes, eum artissimè complexus & magna veneratione prosecutus est, data illi non exigua agri sui portione, ad excitandum hominibus Dei domicilium; quod erexit Geroldus, adjuvante in primis urso, quo ad convehenda ferendaque ligna & lapides ceu famulo deinceps utebatur. *Hac Einsidlenses ex populari traditione, cui fidem faciunt Geroldina præpositura veteres pictura & vitrea fenestra sæculo decimo quinto confecta. In his Geroldo (quem militari habitu cum ducalibus pingunt insignibus) Cuno & Vdalricus filii adjunguntur, uterque sancti titulo donatus, radiisque cinctus caput: quorum alter post parentis obitum apud Einsidlanam eremum Decani, alter Thesaurarii munus gesserit. Hinc illi secundum Papebrochium Benedictina familiæ accensendi, non pater; quòd is eremiticam dumtaxat vitam Freisæ duxerit. Verùm aliter de Geroldo sentiet, qui temporum illorum mores, cum ejus gestis, non nisi post annos quingentos ab ejus obitu collectis comparaverit. Quippe sæculo* IX *exeunte, vel circa decimi initia, cùm intestinis bellis & barbarorum incursionibus attrita esset res Christiana, plerique nobiles scelerum pertæsi, nascentis familiæ Cluniacensis exemplo, de sæculi fuga cogitare cœperunt. In his Geroldus cum utroque filio se suaque Einsidlensi monasterio sive Eremo mancipavit. Hinc cum bona Abbatis fratrumque venia Friesam, datum à se prædium, commigrans, eremiticæ vitæ; cujus apud Einsidlam rudimenta posuerat, studiis addictus, ad similem cultum liberos provocavit. Exstincto patre, Cuno & Vdalricus meritis insignes, quò pluribus prodessent, Einsidlam revocati, prima post Abbatem munia obierunt: sed amore solitudinis pristinâ Friesam denuo subeuntes, ibi vitæ finem atque sepulturam acceperunt. Hac inquam temporibus illis non infrequentia, vero proximiora sunt iis, quæ ex Alberti scriptione nupera Curienses breviario suo inseruerunt. Tantum igitur abest, ut ob eremiticæ vitæ cultum Geroldus à Benedictina regulæ professione fuerit alienus: ut vel inde monachis accensendus sit, quòd anachoresim coluerit in Einsidlensis Eremi seu monasterii cella, quod ab ipsa conditione Benedictinis institutis paruisse nemo negaverit.*

4. *Perstat etiamnum hac S. Geroldi Cella Einsidlensis, Præposituram vocant, sub Arula monte, qui Rhaticis Alpibus versus Brigantinum locum procurrentibus adjungitur. Ejus loci situm in Atlante Blaviano accuratè expressum habes, quem Helvetiæ tabula non aliter quam Closterlin, hoc est monasterioli nomine designant. Ibi sex Ascetæ Einsidlenses commorantur; eòque sæculo superiori aliquot Abbates confugium fecerunt adversus Helveticos Zuinglianæ hæresis sectatores, qui Einsidlam variis calamitatibus afficiebant. In his Adamus resignatâ Abbatiâ, secessit in S. Geroldi præposituram, in qua anno* M D LXXXV supra sancti fundatoris corpus curavit exstrui elegans ex secto lapide mausoleum, quod devotionis causa homines ingredi possent. Tandem post septem *ab obitu Geroldi* sæcula, *pergunt Einsidlani breviarii lectiones,* corpus ejus à Placido, hujus nominis primo, Einsidlensi Abbate, è veteri sepulcro levatum, & in Eremum delatum, atque auro gemmisque decenter ornatum, anno gratiæ MDCLXIII, ipso sancti hujus anniversario, insigni pompa & maximo circumvicini populi accursu, in novam præpositturæ ecclesiam tevectum est. *Nec defuere duo miracu-*

Circ. Anno CMXXC April. XIX.

la, quæ eodem anno & sequenti in pueri ac feminæ curatione patrata, Iosephus Dietrichus Einsidlensis monachus in epistola ad Papebrochium missa descripsit. Antiquiora sancti miracula lege sis apud Christophorum Hartmannum in Annalibus Einsidlensibus.

5. Quo die vitam finierint Cuno & Vdalricus Geroldi filii; quove ritu & auctoritate beatis accenseri cœperint, haud liquet. Ex paterni tumuli consortio, sanctitatis nomen in picturis Geroldinis, & in Kalendariis eodem ac pater die memoriam accepisse facile crediderim. Non tamen humo levata sunt eorum corpora: sed non ita pridem à loci Præposito eorum sepulcra in modum tumbæ non nihil elevata sunt.

6. Postquam hæc scripta fuerant, ad Helvetos profecti deprehendimus Geroldi memoriam in pervetusto Kalendario Bibliothecæ Murensis, olim ad usum Sanctimonialium concinnato, & quidem ante annos fere sexcentos: quo in Kalendario Geroldus alia, quàm apud Papebrochium, die laudatur his verbis: IIII Idus Aprilis beatus Geroldus obiit. *Quod etsi de Geroldo nostro dictum non dubito, nolim tamen eum loco movere absque ad ampliorem inquisitionem. Saltem ex hoc loco non leve de antiqua ejus veneratione argumentum eruitur.*

Anno Chr. CMXXCI Junii II.

HISTORIA RELATIONIS
CORPORIS S. WALARICI ABBATIS
in Monasterium Leuconaënse

Auctore Anonymo, qui sæculo XI vixit.

Ex mss. & Aprili Bollandiano.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Relationis scriptores duo.

1. *POST editam in secundo Sæculo Benedictino sancti Vualarici Vitam, in manus nostras venit membraneus codex sexcentorum circiter annorum, in quo, præter eum quem retulimus de sancto Vualarico libellum, relationis quoque ejusdem reliquiarum historia metro & prosa oratione descripta habetur, cùm scilicet ex cœnobio Sithiensi seu sancti Bertini, quò per Arnulfum Seniorem, Flandriæ Comitem, cum sancti Richarii corpore asportatum fuerat, indidem in proprium, id est Leuconaense monasterium relatum est. Prosam à nobis communicatam socii Bollandiani in suo Aprili ediderunt cum metricæ narrationis fragmentis, quæ narratio posterior est. Vixit Poëta anonymus in sancti Vualarici monasterio Leuconaensi procedente sæculo XI, ut ex capite ultimo intelligitur, ubi Bernardum Abbatem Theodini successorem alloquitur. Theodinus Adhelelmo ante annum M LII successit, quo anno Vualo, ejusdem loci post eum Abbas, sancti Bertini elevationi interfuisse perhibetur in Sæculi tertii parte I, ubi de sancto Bertino actum est. Prosam hîc reddere satis fuerit.*

Vualaricus regnum Hugoni promittit.

2. *Hugoni Duci, quo relationis auctor fuit, factum à beato Vualarico de futura regni Francici consecutione oraculum perhibent. id quod auctores ambo, prosaicus & metricus, uti & Hariulfus in historia relationis sancti Richarii eodem tempore facta, contestantur. Apud metricum auctorem hæc verba sunt Vualarici ad Hugonem Ducem.*

Et nihil intrices, nos nostras denique sedes
Cum susceperimus, per nostros scito precatus
Suscipies regnum, Rex dictus Francigenarum,
Heredesque tui, simul unus, bis quoque terni.

id est ad septimam generationem. Idem asserit Hariulfus in historia de relatione sancti Richarii, sic enim in illa historia. Quod si hæc imples, promitto tibi ex Dei jussu, per sancti pia merita Richarii & meas preces, te prolemque tuam fore Regem Francigenarum,

ſtirpemque tuam regnum tenere uſque ad ſeptem ſucceſſiones. *Quia utraque relatio per Hugonem Capetum facta ſit, dubitari non ſinit tum iſtorum auctorum teſtimonium, tum maxime Ingelramni Abbatis, teſtis oculati, qui relationem ſancti Richarii verſibus cecinit, nulla tamen iſtius oraculi facta mentione, quoniam forte ad ſolum Vualaricum pertinebat.*

3. *Relationi corporis ſancti Vualarici ſubjungenda eſt narratio de relatione ſancti Richarii eodem tempore facta. Hanc primus carmine deſcripſit* INGELRAMNUS *ſeu* Angelrannus *Abbas Centulenſis teſtis oculatus, qui vitam & miracula ejuſdem ſancti tribus libris premiſit, ut in Sæculo 2 vidimus. Eamdem relationem poſt annos centum proſa reddidit* HARIULFUS *monachus primum Centulenſis, dein Abbas Aldenbergenſis in Chronico, cique narrationi librum de miraculis ſancti Richarii conſecutis ſcripſit. Ingelramni carmen ſufficere viſum eſt cum libro miraculorum auctore Hariulfo, qui deeſt in Chronico Centulenſi, atque etiam apud Bollandianos.*

1. ANNO nongenteſimo octogeſimo primo incarnationis Filii Dei, relatum eſt corpus ſancti Confeſſoris Vualarici in pagum Vvimnacenſem, in locum qui dicitur Legonaus, ubi ipſe vivens regularem vitam duxit: & relatum eſt à pago Teroanenſi, à monaſterio ſcilicet ſancti Bertini, in quo longo tempore jacuerat. Qualiter vero ibi fuerit tranſlatum, & inde in Legonaum locum relatum, futurorum memoriæ tradere curamus &c. Regebat monaſterium ſancti Vualarici, ſupra mare ſitum in pago Vvimnacenſi, quidam Clericus Herchemboldus nomine: qui cùm debuiſſet canonica inſtitutione de virtute in virtutem conſcendere, & ſibi ſubditos ad cæleſtia provocare deſideria; vulneratus corde diabolico mucrone, cœpit animo tractare, qualiter Vvimnacenſem pagum & Legonaum locum privaret ſancti patris Vualarici corpore. Adiit itaque Arnulfum [a] Flandrenſis regionis Principem ditiſſimum, cui prodidit mentis doloſæ conceptum, ut expleret rantæ nequitiæ votum. cui præfatus Princeps ait: Cum multis hujus mundi divitiis, ô Herchembolde, affluam; unum eſt quod cupio, ditari Sanctorum corporibus, ut à me impenſis ditentur honoribus, & ego eorum ſanctis interceſſionibus cælorum merear innecti civibus. Et cum hæc cordis revolvo arcana ſacratiſſima, beati Vualarici corpus habere peropto, ſi adeſt auxilium tui ingenii noſtræ voluntaris propoſito. Cui reſpondit clericus: En conſiliator adero, & adjutorium præſtabo. Et Princeps: Satis, ait, meo facies deſiderio, ſi adimpleveris quod opto. Noſcas itaque me plurima illi exhibiturum famulamina, eumque à me ditari gaza non minima. At ille: Si hanc habere margaritam quæris, de quibus à te donabor gazis? Nemo, inquit Princeps, in mihi commiſſa regione, te præcedet opum ditatione, auri quoque & argenti innumerabili munere. At ille: Adimple quod promittis, & ego tibi deferam corpus Sancti. Sicque factum eſt, ut quod optavit Principis humilitas, perfecit clerici cupiditas.

Anno 981. facta relatio.

Præmittitur narratio de furto per Arnulfum.

2. Illis ſiquidem diebus iſdem Princeps præfatus litem non modicam cum Rege habebat. Vallatus etenim catervis militum, fretuſque, ut erat prædives, ſuorum auxilio, Monaſteriolum * caſtrum, quod prope finibus ejus ſitum eſt, Regi auferens ſibi uſurpavit. Igitur, ut præmiſimus, accepta à Comite pecunia, præfatus proditor feſtinat implere quod promiſerat facere ſumenſque ſecum exercitum Principis cum eo venit clam ad monaſterium ſancti Vualarici. Sicque everſo caſtro, deprædato populo, interfectis multis viris cum feminis, detulerunt corpus ſancti Vualarici in locum qui dicitur *Sithiu*, ubi requieſcit beati Bertini venerabile corpus. Sicque Vvimnacenſis pagus, & Legonaus locus, peccatis populi præpedientibus, privatus eſt tanto pignore, videlicet beati patris ſui Vualarici corpore.

*Montreüil.

3. His ita peractis, orta eſt inter fratres dubia quæſtio de corpore præfati Confeſſoris; utrum ipſe eſſet, an oſſa ſæcularis viri ibi eſſent delata. Tunc

[a] Arnulfus ſenior mortuus anno 965 Balduinum filium habuerat, qui ante patrem decedens, nempe anno 961, Comitatum reliquit filio Arnulfo, ſub quo hæc relatio contigit.

ANN. CHR. CM XXCI JUNII. II. consilio Abbatis & monachorum, delatum est in Capitulum, in quo jacebat beatus Vvalaricus, scrinium. Expleta itaque lectione Regulæ, & finito sermone à monasterii Patre, ab eo, *Benedicite*, dicitur; & à fratribus, *Dominus*, respondetur. Tunc Abbas subjungit: Dicitur, fratres, à vobis hic requiescere corpus sancti Vvalarici: quod utrum verum sit, sciendum est à nobis. Aperiatur locellus: & si ibi sit corpus videamus. Laudatur à fratribus quod ab Abbate dicitur. Cumque hoc vellent opere complere, & locellum aperire, subito est ab eorum oculis ablatus, angelicisque manibus evectus est, & super altare positus. Quo facto, stupore fratres attoniti à capitulo egressi, & oratorium ingressi, viderunt super altare locellum in quo jacebat corpus sancti Vvalarici: & lacrymis profusis, cœperunt cantare *Te Deum laudamus*, vocibus excelsis. Quid mirum si Dominus ossa servi sui de medio dubitantium abstulit, qui Israëlitico populo in fide nutanti, manna retraxit, & Eliam de medio peccantis mundi curru igneo per turbinem in cælum transtulit? Voluit autem Dominus hoc facere præsente Eliseo, ne forte mens ejus ambiguæ infidelitatis cuspide perforata, pravis cogitationibus occuparetur marcida. Portatur Elias per turbinem curru igneo in cælum; defertur Vvalaricus per serenum aërem super altare Domino sacratum. Clamat Eliseus: Pater mi, currus Israël & auriga ejus; cantant monachi in laudem Dei altissimi, *Te Deum laudamus*. Deflet Eliseus absentiam Eliæ; gaudent monachi præsentia tam præclaræ margaritæ, ibique per multa annorum curricula custoditur corpus beati Vvalarici, & veneratur à fidelibus populis.

Relatio exponitur. 4. Qualiter ad proprium locum relatum fuit corpus beati Vvalarici, audiat conventus fidelis populi: nam Deo proprium est peccantibus misereri, & aures suæ pietatis eorum præbere clamori. Certè cum pietate judicat, & post mæstitiam, lætificat quos corripit & castigat. Recordatus est ergo populi sui, & misertus est plebi Vvimnacensi, super absentiam patris sui tam graviter dolenti. Illo itaque in tempore, mortuo Ludovico Rege, sublimatus est in solio dignitatis paternæ LOTHARIUS Rex, in nullo inferior patre: sub cujus dominio, inclitus Dux HUGO gubernabat strenue partem Francigenæ patriæ, in divino cultu devotus, Dei & Sanctorum cultor humillimus. Hic cum moraretur in Lutetia urbe Parisiorum, quadam nocte cum esset sopore depressus, eum beatus Vvalaricus per somnium his verbis est affatus: Quid agis? Quem intuens Dux, tremens multumque pavidus, respondit: Vigilo: sed quis sis penitus ignoro. Tunc sanctus Vvalaricus: Blando alloquio te alloquor, & obnixe precor, & nomen meum retineas, & quod postulabo impleas. Ego nempe sum Abbas Vvalaricus, quondam vivus & post defunctus, incola super maris litus: nune quoque mutata patria, in alia terra, cum sancto sacerdote Richario detineor captivus. Sed nunc annuente Deo, advenit tempus ut ad proprias sedes, & carissimas soboles redeamus. Dignum est ut populus olim nobis commissus, de nostro lætetur reditu, qui tempore tam longo tristatur abscessu. Et cum me in meam reduces ecclesiam, projice ab eâ clericorum spurcitiam, & aggrega in ea regularem catervam. Scis etenim Monasteriolum castrum à Comite Flandrensi violenter Francorum dominatui subreptum & subtractum. Et ut noveris me certa dixisse, te illic adire, & castrum absque capitali damno mortisque ullius detrimento, prædico recipiendum fore. Accelera petitionem nostram. per nostras enim orationes, Rex effecieris Galliæ, & postea heredes tui usque ad septimam generationem, possidebunt gubernacula totius regni. Tunc Dux expergefactus, & de visione certus, congregavit exercitum non modicum tendens ad Monasteriolum Castrum: & ut à sancto prædictum fuerat ita patrata cuncta monstrantur. Is autem qui ad servandum castrum ab Arnulfo relictus fuerat, turpiter fugiens, locum cum victoria cessit

Duci & suis. His peractis lætus Dux, & de visione certior redditus, cœpit cogitare, qualiter sanctos Dei ad propria loca posset reducere. Accepto itaque consilio à viris religiosis & optimatibus suis, legatos ad ARNULFUM Flandrensem Comitem direxit, & ut Sanctorum corpora redderet, humillime expetivit. Quibus Arnulfus respondit; Ego non eos à suis sedibus avulsi, aut huc adduxi; sed antequam mihi cederet monarchia, ab avo meo translati sunt in hanc terram, in qua nunc venerantur, & honorantur, & excoluntur. Hæc audientes nuntii celerrimo gressu sunt reversi; & quæ ab Arnulfo audierant in mandatis, referunt Duci eisdem verbis. Continuo Dux congregata multitudine sui exercitus, iter arripuit versus fines patriæ Flandrensis. Cum autem venisset in confinibus regionis illius, & hoc audiisset comes Arnulfus, lacrymabili voce ait suis primatibus: Heu mihi misero, pretiosa corpora duorum Sanctorum perdituro! Continuo accersitis nuntiis precatoria verba dirigit, mandans Duci; Ne Dux longius veniat, neminem nostrum noceat: corpora Sanctorum reddam; non sum dignus eorum præsentia, qui dum advixero, eorum tristabor absentia. Tunc Dux annuit precibus Comitis. Hinc idem Comes jussit ex argento purissimo fabricari locellum in quo beati Vvalarici collocavit corpusculum; scriptique sunt in capite scrinii, hi duo versiculi: ANN. C M. C M XXC Junii. 15.

Interius sanctus requiem capit hic Vvalaricus:
Arnulfus præpotens pretio cælestia sumens.

5. Hoc itaque expleto opere, accipiens corpora Sanctorum, cum nimio dolore, suptadicto Duci occurrit citissime. Cernens Dux venientem Arnulfum cum Sanctorum corporibus; profusis lacrymis, poplitibus flexis, cum omnibus militibus suis gratias Domino egit, quod Sanctorum corpora recipere meruit. Hinc pacifice Dux & Comes ab alterutro divisi, Arnulfus Flandris rediit, Dux Sanctorum corpora propriis sedibus restituenda asportavit. Referunt gratias summo Patri Vvimnacenses & Pontivi *, læti recipientes Patres, quorum præsentia per multa annorum spatia fuerant immunes. Recedunt Flandrenses tristes, tam splendidis margaritis extorres. Et cum venisset præfatus Dux in pagum Pontivum, psallentibus turmis undique præcedentibus & subsequentibus agminibus, ipse beatus Princeps ait suis: Properate, ô vos boni milites, pedetentim cum beato Richario; & ego quamvis immeritus, sanctum Vvalaricum ad proprium reducam locum; inde vero revertens, sanctum Richarium in pristinum restituam statum. Hinc propriis scapulis imponens corpus sancti Vvalarici, circumseptus undique innumera multitudine populi (qui venerant non solum à finibus Ambianensis urbis, verum etiam à vicis & opidis sitis super litus maris, & ab omni pago Rotomagensi) non longe à Legonao pervenit. Nititur ingredi arenosum Somenæ * alveum, quem omni tempore bis in die, quod vicinum est, operit mare. Dumque vellet ingredi vadum, cernunt præcedentium & subsequentium turmæ accedere mare, ut solitum erat, magno fragore, undique tumescentibus vadum replere, ingentemque sonitum dare. Clamatur à turbis, Ne ingrediamini, milites invicti, ne tumidum mare vobis inferat periculum mortis. Tunc duo viri nobiles, videlicet BURGARDUS Parisiensis comes, & ORLANDUS Vvimnacensis vice-comes dixerunt, ad alterutrum: En videbimus, si hic habemus sanctum Vvalaricum. Accipientes igitur locellum, in quo jacebat corpus sanctum, accinctis tunicis fidei, more Petri super mare ad Deum pergentis, fluctus tumescentis maris fiducialiter sunt ingressi. Mox tumidum mare à dextris & à sinistris visum est stare, donec Dux transiret cum sancti Vvalarici corpore, & cum subsequentium agmine. Vere mirabilis Deus in Sanctis suis! Meritis igitur sancti Confessoris renovavit miraculum antiqui sæculi. nam exeuntibus filiis Israël de Ægypto, secumque corpus Joseph deferentibus, qui eos eripuit à penuria famis; clamante ad Deum

* le Ponthieu

* la Somme.

Mare divisum.

Ann. Ch. CMXXC Junii. 15.

Moyse quasi pro muto mare stetit & transitum populo Dei præbuit. Quid enim sanctus Vvalaricus, nisi Joseph; & quid Dux nisi Moysen; & quid plebs Vvimnacensis, nisi Israëliticum populum designat? Illi post transitum maris Ægyptios se persequentes mortuos viderunt; isti Flandrenses ad propria confusos redire vident. Cecinit Maria cum mulieribus, Cantemus Domino: reddidit Dux cum monachis & clericis omnique populo immensas gratias Deo altissimo.

Miracula.

6. Tunc præfatus Dux, magna sollicitudine procurans sancti Vvalarici locum, abjecit ab eo sæcularem congregationem [a] Canonicorum, & aggregavit in eo regularem Ordinem monachorum: misitque Bellovagus ad monasterium sancti Luciani, & inde sibi quemdam monachum, nomine RESTOLOUM [b] adscivit, quem in monasterium sancti Vvalarici præfecit Abbatem & spiritualem patrem. Non enim erat immemor promissionis sancti Vvalarici, scilicet si eum ad proprium locum reduceret, quod rex Francorum fieret, & in eadem regia dignitate filius ejus cum progenie nascitura succederet. Mox, ut scripsimus, Dux cum corpore sancti Coufessoris, militibusque suis mari transito, venit in locum qui dicitur Firmitas, ibique quievit paullulum, & post quietem ait suis: Eamus, & Sanctum Dei in locum suum restituamus. Et ecce homo quidam, nomine Hildegarius, qui per multos annos fuerat contractus, ita ut aliter incedere non posset, nisi quod scabellulis se adjuvans totum corpus per terram traheret; ibi cum magno labore, jam properante Duce cum sancto corpore, advenit; magnisque vocibus clamare cœpit: O sancte pater Vvalarice cur hic me dimittis, qui te cum tanta debilitate quæsivi, & usque huc totum corpus per terram repens, perveni? &c. Ilico vocem tantæ promissionis subsecuta est gratia sanitatis. Surgit sanus, vadit cum aliis lætus, cantat plebs devota Deo laudes in excelso. Et isdem contractus jam sanus factus, sanctum corpus in ulnis usque ad monasterium portavit, & dum advixit in obsequio fratrum permansit: nam post annorum spatia defunctus, juxta oratorium beati Vvalarici est sepultus.

[b] Restoldus Abbas.

7. Multa quidem miracula Dominus fecit meritis sancti Vvalarici, tempore domini Abbatis Restoldi: quo defuncto successit FULCRADUS, ejusdem loci monachus: in cujus tempore ostendit Deus multa miracula, quæ per incuriam sunt neglecta &c. Æquinoctium erat, vigilia scilicet sancti Benedicti, qua ab humanis migraverat, & cœpit firmamentum mugire, tonitrua resonare, discurrere fulgura, pavere terra; sed aëriæ potestates, omissis omnibus, cœnobium sancti Vvalarici audent impetere jaculis flammantibus, nulli ut eo se possent conferre. Forte Abbas Fulcradus in choro jacebat, & pro suis & aliorum criminibus Christum appellabat. Subitò bidental * juxta eum cecidit, adeo ut froccum ejus lingens minime exusserit, nec ei tamen, nec aliis ullo modo nocuit. Mulier vero quædam religiosa in templo orabat, quæ, si fas est credi religiositati, veraciter affirmabat, quod tria candelabra quæ in gradibus stabant, quasi cum cereis flammantibus videtur exsurgere, & ignem cælitus venientem congrediendo repellere. Hæc illa asseruit nobis, & verosimile videtur de consequentibus, etiamsi ipsa non viderit. Petræ enim, tamquam ex maceria, pariter ceciderunt; quæ unde venerint, nulla umquam vestigia in templo apparuerunt: sed talis lapidatio, sicut & multa pericula

Fulcradus Abbas.

* fulminis genus.

[a] Canonicos *Gregoriano Ordine* ibi vixisse ait Poëta his versibus.

Ordine Dux Hugo vacuans mox Gregoriano,
Templum. normalem statuit normam monachilem.

In quadam charta Hugonis Episcopi Nivernensis, tomo 6 Spicilegii relata, alii *Canonici beati Silvestri Regulam tenentes* sæculo insequente appellantur.

[b] Benedictus Papa VII diploma concessit *Restoldo religioso Abbati, vel omni congregationi in monasterio sancti Vvalarici, quam Hugo gloriosissimus Comes in Regula S. Benedicti noviter congregavit*; sanxitque, ut sub jurisdictione Romanæ ecclesiæ jugiter permaneat, datis litteris *anno* VII *pontificatus Ind.* IX, id est anno Christi 981, *Kalendis Aprilis*, paullo ante relationem istam. tametsi auctor iste eam præponit. Monachi antea Normannorum tempestate fugati fuerant.

ejusdem

ejusdem Abbatis temporibus, sancti Vvalarici repulsa est merito. ANN. CH. CMXXCI

8. Et hoc de mundo transito, successit ADHELELMUS, sancti Vedasti monachus; in cujus tempore quædam mulier erat, Betta nomine, quæ per debilitatem membrorum, quia in tantum contracta erat ut calcanei ejus hærerent clunibus, à viro suo fuerat derelicta. Hæc adducta manibus parentum, ad sanctum pervenit sepulcrum, ibique longo tempore persistens, exspectabat à Deo meritis sancti viri recipere sanitatem. Cumque jam nequiret ampliùs exspectare, decrevit non adepta sanitate in crastinum ire, & tristis basilicam adiit, & oratione finita, alta voce dixit: O sancte Vvalarice æstimabam te potentem in reddenda sanitate. modo quia non est tibi cura, vadam, sicut veni, contracta. Hæc audiens quædam Dei famula, quæ erat cuidam honorabili viro conjugio sociata, cœpit eam confortare dicens eam misericordiam Dei & virtutem Sancti exspectare debere. Illa, ut audivit, in oratione Deo se obtulit: cumque auxilium Dei imploraret, apparuit ei in veste candida quidam pulcherrimus puer, attrectans membra ejus leniter: & mox se erigens, nullumque dolorem sentiens, sanitatem recepit in omnibus membris: & post modum sacrum velamen suscepit, & peregrinum iter arripuit.

Junii II. Adhelelmus successor.

9. In ejusdem quoque, idest Adhelelmi Abbatis tempore, anus quædam ex vico Melnaco venit, ita contracta & curva, ut penitus non valeret sursum respicere, nec nisi artificio scabellorum incedere: quæ aliquanto ibi commorans tempore, vidensque sibi sanitatem differri, quadam die allocuta est sanctum Dei tali voce: Qualis, inquiens, sanctus Dei tu es, qui nullam in me misericordiam habes, &c. Hæc & alia fante anu cœperunt fratres Vespertinalem synaxim: factumque est ut nervi mulieris ita mirabiliter extenderentur, ut ipsa gemens fratres psallentes inquietaret. Itaque sana atque erecta, quæ ante curva atque confusa, surgit quæ exprobrarat, Deum laudans voce clara; surgit quæ erat tristis, benedicens Deum dulcibus hymnis, acceptoque cereo, ad tumulum sanctum currere cœpit, positaque candela in orationem se dedit. Mirantur fratres, quid eventum esset ignorantes: nam agnoscunt sanam quam antea viderant ægrotam; agnoscunt directam, quam antea viderant curvam. Interrogata namque quæ esset, ait: Quid miramini? ego enim sum anus quam vestræ alebant manus: ego sum misella quam vestræ caritatis potabat ampulla. Non enim est mirum, si me sanctus Vvalaricus fecit sanam, qui vestram semper fovet catervam: neque mirabile est quod me fecit directam, qui vestrarum culparum secat habenam. Referunt itaque fratres gratias Deo; necnon & sancto extollentes hymnum Vvalarico.

10. Defuncto itaque præfato Abbate Adhelelmo, successit Abbas THEODENUS, monasterii sancti Dionysii monachus, tempore cujus quidam civis, nomine Vvarnerus, natione Britannus, fratrem habebat, nomine Hildinum. qui Romam pergentes, & inde redeuntes, venerunt ad fluvium nomine Taronium: & cum transire vellent, Vvarnerus undis implicitus obiit; Hildinus vix cum his quæ portabat evasit; & ejulans pro morte fratris, venit intra terminos Corbeiæ monasterii, ubi à latronibus exspoliatus, his quæ habebat perditis, Belvacum usque pervenit. Inde egrediens, & ad fines sancti Vvalarici venire volens, ut eum cogebat necessitas itineris, cum Somenam transisset, & post transitum se indueret, ecce subito quædam nigra avis eum in capite alis percussit. Qui ilico arreptus à dæmone, cœpit per concava vallium atque per abrupta montium sine discretione discurrere, veniensque ad fluvium voluit se necare: detentus autem à populo, deducitur ad oratorium sancti Vvalarici vinctus. Qui antequam ingrederetur altis cœpit clamare vocibus: Cur me ad Vvalaricum ducitis; si enim ad eum pervenero, de hominis hujus habitaculo exire compellar. Cumque ante fores

ANN. CH. CMXXCI JUNII II.

monasterii fuisset adductus, interrogavit eum quidam ex monachis, nomine Petrus, Quo nomine censeris? Respondit: Runcinellus vocor. Tunc monachus, hujus nominis etymologiæ non ignarus, iterum interrogavit; Cur ita vocaris? Respondit; Peccatorum animas duco per runcias & spinas. Iterum interrogatus à monacho, cur non aperiret oculos, respondit: Tenebras amo, & lucem odi. Tunc compellitur à monacho & à circumstante populo monasterinm ingredi: sed viribus quibus poterat, ne ingrederetur, obstabat. Tandem introductus in ecclesiam, à fratribus oratione facta, aqua benedicta perfunditur; & clamans magnis vocibus, fœrore relicto putenti, ab eo dæmon exivit: & ille qui fuerat à dæmone possessus, in terra prostratus, videbatur quasi mortuus. Post unius denique horæ spatium in se reversus cœpit clamare: Sancte Vvalarice adjuva me; jam à dæmone ereptus sum. Qui per aliquantum tempus serviens, sanus ad propria remeavit. Tunc fratres nimio repleti gaudio, gratias referunt Deo, cantantes *Te Deum laudamus.*

11. Fuit in tempore ejusdem Theodini Abbatis, quidam homo, nomine Berengerus, natione Francus, qui causâ peregrinationis atque paupertatis de finibus propriis exiens, ad nostrum properare festinabat cœnobium. qui dum appropinquaret solus gradiens, obviaverunt ei duo nigri homines, teterrimos equitantes equos; qui interrogantes eum quo iret, respondit: Ad cœnobium sancti Vvalarici. Qui, inquiunt, Non recto vadis calle. Ilico vero ex utraque parte alapas illi dantes prostratus est in terra semivivus. Tunc unus ex illis, tulit festucam, & in duplo plicatam in aures ejus impinxit. Hoc facto evanuerunt: ipse vero surdus remansit & mutus. Qui tamen surgens, iter aggressum perficere cœpit: veniensque ad villam deductus est ad cœnobium sancti Vvalarici, & inter eleemosynarios deputatus, accipere cœpit eleemosynam. Nec multo post creverunt in auribus ejus vermes teterrimi atque pilosi, & in capite ejus scabies tam magna, ut fronte ulcerosa, & naribus ita deformis appareret, ut nemo eum aspicere posset. Sic miser jacens non valebat esum percipere nec potum. Quadam autem die hospes ejus, illi condolens, ait: Hic est unus puteolus, quem sanctus Vvalaricus propriis effodit manibus; si ad eum properare potuisses, ut caput tuum de ejus lympha lavares, credo quod merito Sancti nostri melius tibi esset. Qui consurgens, ut valuit, festinus eò pervenit: sicque lavato capite, aliquid cœpit audire. Cum autem audiret campanam matutinalem, illucescente die, rogat se in oratorium deduci. Qui ductus, dum binis vicibus vellet nomen sancti invocare, nequivit; sed vix primam verbi syllabam protulit. Interea vero maximos sanguinis globos ex auribus & naribus & ore emittens, clamavit alta voce: Sancte Vvalarice adjuva me. Qui sanus atque integer redditus, aliquamdiu ibi permansit. Cumque corde tractaret ut ad patriam parentesque rediret; quadam nocte, cum ad matutinorum sollemnia pergit, diabolus ei in via obvius fuit; qui ait ad eum: Quo vadis? Respondit, Ad ecclesiam. Et diabolus, Et ego similiter, sed veni post me, & ego te ducam. Qui sequens eum venit usque ad ripam fluminis, & ingressus in aquas usque ad renes, sciensque se à diabolo eludi, signo sanctæ crucis se munivit; & tunc inimicus evanuit. Reversusque citissimo cursu, ut erat aqua madidus, ad ecclesiam venit, eventumque rei fratribus narravit. Quibus interrogantibus, quid agere vellet, respondit: Voluntas mea erat in patriam redire: sed video quia non vult sanctus Vvalaricus, eroque in perpetuum illius servus [a].

[a] Hic in Aprili Bollandiano subjicitur delatio corporis sancti Vvalarici ad repetendum prædium Fulcherense, quod miles quidam, Gillebertus nomine de *Drusencurt* injuste occupaverat, Rainaldo ecclesiæ beati Vvalarici advocato, qui hanc delationem frustra impedire conatus est, portis urbis clausis, sed cælitus reseratis.

RELATIO S. RICHARII ABBATIS EX SITHIENSI MONASTERIO in Centulense.

Auctore INGELRAMNO Abbate Centulensi.

Ex ms. codice Centulensi & Aprili Bollandiano.

I. *Metricè* RICHARII *descripta Relatio sancti.*

HACTENUS antiqui retinet quæ pagina libri
Carmine prout valui cecini miracula Sancti.
Hinc ea complectat proptius quæ vidit ocellus.
Ingenio validus, magnis opibus quoque fultus
ARNULFUS patriam possedit Marchio nostram.
Hanc etiam fraude ut per plura solebat adeptus,
Transtulit hinc [a] Sanctum, cupiens tam nobile lucrum
Cum quisdam sanctis propriæ regionis habere.
Hic jam longævus deponens tegmina carnis,
Filius ut nati jussit fieri suus heres,
Præsentabat auum proprio qui nomine tantùm.
Post Regem primus regni tunc jura tenebat.
Vir humilis cunctis, cunctis pius atque benignus,
Filius HUGONIS Magni, Dux inclytus HUGO:
Postea regali qui sublimatus honore
Rexit Francorum miro moderamine regnum.
Hic graviter tolerans fraudem suprà memoratam,
Restituit patriæ quæcumque erepta fuêre.
Utque magis celebris fieret regressio [b] Sancti,
Præcipit immensam populi glomerare catervam.
Nec solùm nostræ convenit concio terræ:
Quin etiam ex multis facta est collectio Francis:
Relliquias Sancti posthæc mandat sibi reddi.
Accipiens cujus præcepta puer * memoratus,
Efficitur mæstus tanto pretio cariturus.
Sed reputans si despiciat non esse salubre,
Reddidit invitus, veritus ne fortè coactus.
Jam tandem præclara dies i.luxerat orbi,
Qua debet fieri tam grata receptio Sancti.
Procedunt partes, gaudentes & lacrymantes.
Namque illi tradunt quod semper habere volebant,
Isti suscipiunt sine quo nec vivere curant.
Postea primores populi jurare rogantur,
Quidquam ne non desit penitùs de corpore Sancti.
Quo facto, nostri festinavêre reverti.

Arnulfus senior S. Richarii reliquias aufert. a

b

Arnulfus junior Hugoni restituit. * Arnulfus junior.

[a] Ad oram Chronici Centulensis ms. legitur, *Anno Domini 952 ablatum corpus, & IV Kal. Septemb. beati Bertini cœnobio illatum*, nempe Centulensi Abbate Fulcherico, & clericis ibidem existentibus, ut apud Hariulfum in lib 3. cap. 12.

[b] Hanc restitutionem instaurato Centulensi monasterio restitutisque monachis factam fuisse, sub Ingelardo Abbate Fulcherici post Hugonem Ducem successore, tradit ibidem Hariulfus. Eodem Abbate contigit translatio sancti Vigoris Episcopi, & Madelgisili confessoris, testante eodem auctore.

Anno Chr. CMXXXI Junii xii. O memoranda dies, ô lux votivè colenda,
Fines dignatur [a] patrios quæ visere Sanctus.
[a] Hujus lætitiam vix enarrare diei
Sufficiet quisquam, quisquam vix gaudia tanta,
Adventus Sancti quæ concutiebat ubique.
Ad quascumque etenim venit processio villas,
Obvia cunctorum procedit turba colonûm,
Ac præ lætitia gemitus ad sidera jactant.
Antè sed ad templum, quantum est spatium prope leugæ,
Quàm pervenissent, Dux jam præfatus equino
Descendens dorso, nudis incedere plantis
Incipit, & propriis scapulis portare feretrum,
Et secum plebis qui visi nobiliores.
Illud tamque diu portat lacrymis madefactus,
Altari donec gaudens proprio imposuisset.
Sed jam Divina quid sit virtute peractum
Miracula. Perpendat Lector. Sancti meritis sociatis
Hæc quam prædixi facta est regressio Sancti
Tempore quo plenis campus flavescit aristis.
Sed tot militibus quæ sufficerent quia tecta
Non fuerant, cultos sese sparsêre per agros.
Dicere quis poterit fuerit quàm diruta messis
Pæne omnis, pedibus dum conculcatur equorum
Pars quædam, quædam dum pars depascitur ore?
Usta est pars etiam stabilita ardente culina
Partibus in multis, coctâ radicitùs herbâ.
Tandem discedunt, nuda tellure relicta.
Mira loquar: paucis transactis fere diebus,
Ecce incredibilis cœpit succrescere messis
Fructifera, ac demum cùm tempus & hora metendi
Instaret, totos videas flavescere campos,
Ac si nil damni regio perpessa fuisset.
Hæc cernens meritis patrata fuisse Richarî,
Ad laudes Domini populus se contulit omnis.

II. *Quòd lapsi in puteum vixerunt vir mulierque.*

In Sancti mirum fuit & virtutibus illud,
Ipsius festum quia plebs dum multa adiisset,
Fortè secus templi introitum puteus fuit, ex quo
Jamdudum laticis penitùs defecerat unda,
Os cujus veteri fuerat de vimine clausum.
Ignari super hunc dum vadunt vir mulierque,
Ipsius in magnum lapsi cecidêre profundum.
Quis dubitaret eos mortis discrimen obisse?
Cernuntur tamen à putei convalle reducti,
Non solum vivi, toto sed corpore sani.

III. *Quòd vescens quidam piscis glutivit aristam.*

[b] Exercebat ovans ex consuetudine [b] Palmas

[a] In Chronico Centulensi ms. exstat diploma Lotharii regis, rogante Hugone Duce Abbate concessum, quo villæ monachis ab eodem *in pago Targonensi* assignatæ confirmantur, nempe Botritium & Rolleni-curtis. *Actum Compendio palatio, anno XXI Lotharii. Adalbero Regis Notarius ad vicem Adalberonis Remorum Archiepiscopi & summi Cancellarii recognovit.*

[b] Hariulfus: *Dominica Palmarum, quam vulgus Pascha floridum vocitat, ex ecclesiastica traditione celebratur; cum ipsa die quidam clericus,* &c.

Plebs Domini, quidam sumens cùm clericus escam
Cum monachis, ortus non vili stirpe parentum,
Unius incautus piscis glutivit aristam.
Angorem cujus sentiscens vespere facto
Tentat rejicere hanc valeat si fortè vomendo.
Sed quia non potuit, gravior fit luce sequenti.
Tertia namque dies prætendit deteriora,
Ac demum in quarta tractat de morte futura,
Disponens etiam fuerant quæ congrua visa.
Abbas & Fratres veniant se visere mandat:
Quis ad se ingressis tantùm de morte locutus;
Poscit cum monachis sepeliri quò mereatur.
Pro Domini Cæna, quinta sed luce verenda
Hunc Sancti ad templum deducit turba parentum.
Tempore quo Fratres celebrant sollemnia Missæ:
Suffultusque viris dextrâ lævâque duobus,
Jam ferme exspirans sanctam conscendit ad aram.
Cui postquam imposuit quosdam pro munere libros,
Nititur ut valuit retro deflectere gressum.
Sed vix conversus nutu tangente superno
Sensit aquâ tepidâ perfundi corpore toto
Semet, & exclamat quia nil angoris habebat.
Ex hoc nos etiam tamquam de morte reducto
Lætamur, Domino porrectis laudibus alto.

IV. *De fabro templi tecto qui corruit alto.*

Ingelvinus erat lignorum cæsor apud nos,
Qui templi solitus sarcire ruentia tecta,
Ardua præsumens etiam conscendere plura.
Hic Paschæ in feriis templi campanar adivit
Signi disruptum funem religare rogatus.
Injuncto officio sibimet sed rite peracto
Conatur tecti quoddam obturare foramen.
Sed deceptus spe quâ se bene posse tenere
Credidit, à celso dilapsus culmine templi
Concidit, ac penitùs horrendam mortem obiisset,
Parietis in partem nisi vis divina tulisset:
Cujus porrecti lapides sic fortè fuere,
Ut per circuitum posses incedere templi
Tutiùs utque per hos valuisset figere gressus,
Desuper adjunctum munimen erat podiorum, &c.

V. *Quòd vixit templum scandens insana puella.*

Unius in rabiem fuerat mens versa puellæ,
Quæ sensu pravo stimulante errabat ubique.
Hæc villæ triviis peragratis tempore noctis,
Dum Matutinos vigiles essemus ad hymnos,
Ut mos est, portas templi adspiciens patefactas,
Intrat vociferans ac frendens horrida verba.
Ad vocisque sonum torquens vestigia nostræ,
Offendit scalam quæ transmittebat ad alta.
Ejus per gradus conscendere nescia cœpit:

ANN. CH. CM XXCI JUNII III

Sed postquam ipsius cœpit contingere summum
Per porrectarum sic discurrendo petrarum
Fracturas sicut mos est incessit amentûm
Cui dubium est illam mortis subiisse ruinam?
Quod tamen & fecit, mortis nec damna subivit.
Quin etiam vadens ac discurrendo pererrans.
Venit ad introitum cochleæ qua culmina templi,
Alta petebantur, quàm longa est scandit & ipsam.
Post hæc quid fecit, cujusquam dicere lingua
Vix dum sufficiet. Non cessat denique voces
Edere terrificas, per gyrum & currere templi.
Nullus & à quanto fuerit servata periclo
Cognoscer penitùs, nisi qui loca viderit ipsa.
Nos verò stupidi & formidine sollicitati
Ipsius casu ne templum pollueretur.
NOTA. Sed nondum fuerat quia tempus & hora loquendi;
Adstanti turbæ certatim significare
Cœpimus, ascendant, rapiant, secumque reducant.
Nemo sed insanam præsumpsit tangere sanus.
Sponte sua tandem gressus rediit per eosdem.

a

VI. *De Sancti famulis à vinclis sponte solutis* a.
VII. *A Sancto frater sanatur fratre rogante.*
VIII. *Quod Sancti in festo pluvia cessaverit unda.*
IX. *Pradones Sancti nequeunt accendere lignum.*

Est quodam in pago Ambianense vocatus
Mons Desiderii *, vicus cui subjacet unus,
Ecclesia est cujus sancti sub honore dicata.
Contra hoc castellum, bellum cepere Royenses:
Pluribus & villis popularis, vicus aditur,
Qui, sicut dixi, templum Sancti retinebat.
Hunc furia accensi prædones aggrediuntur,
Non dubitaturi templum violare profani.
Forte secus templi sed stabat cereus aram:
Hunc præsumentes rapere, asportant abeuntes.
Sed postquam ad proprias sedes potuere reverti,
Quam secum tulerant tentant accendere ceram:
Appositum sibi sed prorsus sic reppulit ignem,
Ac si in materiam lapidum conversa fuisset.
Quod rursum tentant, rursumque frustra laborant.
Pænitet hoc pacto Sancti violasse secreta
Illos, ac celeres templo sublata remittunt.
Hæc à nonnullis sic gesta fuisse feruntur,
Externus quamvis nobis locus ille fuisset.

* Mondidier.

a Hæc tria miracula, quæ nihil singulare continent, videre licet in Aprili Bollandiano.

LIBELLUS.

DE MIRACULIS S. RICHARII FACTIS POST EJUS RELATIONEM.

Auctore HARIULFO monacho Centulensi.

Ex ms. codice Centulensi.

PROLOGUS.

HACTENUS quamquam stilo imperito veritatem harum exsecuti sumus rerum, ea tamen nos constat posuisse miracula, quæ fidelium relatione testium nequaquam scrupulum dubietatis cuilibet devote legentium credimus afferre. Nunc deinceps ea ponenda sunt quæ coram positi vidimus in quibus extrinsecus persona testimonii non quæritur, propria nos conscientia in omnibus instruente. Exsistunt etiam quædam his inserta, quæ diversis in locis exstitere patrata, eo modo vel tenore nobis veraciter relata, ut eorum dictis ita animus solidatur, ac si nobis fuissent præsentibus acta.

Miracula à se visa aut ab aliis accepta auctor prosequitur.

Eo tempore quo Flandrensium Comitatum agebat BALDUINUS, Barbati BALDUINI filius a, erat in regione Tornacensium vir vitæ non mediocriter honestæ, ordine clericus, graduque Sacerdos nomine ODFRIDUS. Hic Gallicanis studiis informatus plenariam litterarum scientiam habuit, atque cordis benignitate admodum præditus in bonorum operum exercitio acceptum Deo, & probabilem hominibus se præbuit; qui etiam in corripiendis hominum nequitiis severus fideliter, & modestus alacriter Domino lucrum animarum reportare studebat. Hic itaque quamdam ecclesiam in honore sancti Patris nostri Richarii priscis temporibus consecratam, sitam in pago Menpisco, propria industria adquisitam cum adjutorio domnæ ADELÆ Comitissæ, quæ quidem ROBERTI Regis filia, & supradicti comitis Balduini erat uxor, restaurare, ampliare, & in eadem fratres regulariter viventes aggregare studuit b: & ibidem Prioris vel Præpositi functus est officio. Acceptis ergo secum quibusdam suorum fratrum, adiit venerabile quondam sanctumque beatissimi Richarii monasterium, istud scilicet Centulense: & supplici prece rogavit sibi aliquid dari sancti Richarii reliquiarum; ut scilicet illam quam recenter meliorare inchoarat ecclesiam de eisdem beatet. Ceterum quia præter altare vel scrinium aliæ ejusdem sancti reliquiæ non habebantur apud nos, nihil ei collatum est. Quapropter ille tristis repedavit ad propria, & quiddam passus humanum, nec valens comprimere motum animi, indignando decrevit sanctum illic Richarium non amplius nominare, non amplius venerari: sed abraso penitus nomine illius, beati nomen Nicolai ibidem celebrari & invocari statuit. Cæmentariis itaque & lapidum cæsoribus vel ceteris operariis qui eidem loco ædificando insudabant, mandavit ut omnia quæ operabantur in laudem & nomen sancti facerent Nicolai, & non in sancti Richarii. Quod dum illi observare tentarent, nihil prosperum eisdem succedebat. Quid faceret vir ille dudum ab omnibus sanctus æstimatus, qui sanctum Nicolaum sibi non auxiliantem in beati Richarii repulsionem sentiebat? à multis redargutus, à plerisque detestatus: consensit in hoc ut locus ille in amborum honore, id est beatorum Richarii & Nicolai construeretur. Fuerat ibidem antiquaria consuetudo ut solemnitas beati patris Richarii concurrente populo Menapensis vel Tarvennensis territorii festivè in eodem loco coleretur. quod ille de quo agitur Odfridus in sancti sollemnia Nicolai retorquere satagens numquam prævaluit. Tandem post alia multa bona opera quæ exercuit, licet in hoc errorem passus decernatur, vocatus à Domino diem clausit extremum, cum & pro prædicatione verbi Dei & pro utilitate fratrum monasterio abesset: obiitque decimo Kalendas Decembris in quodam vico non longe à castro quod vocatur Ganda-

CAP. I.

Odfridus ob despectum S. Richarii cultum punitur.

a Balduinus hic, Pius dictus, anno MLXVII defunctus est superstite Adela conjuge sua, quæ velo postea ab Alexandro Papa suscepto, in monasterio Messinensi, non longè ab Ipris à se constructo, deo cessit.

b In ms. chronico Vvarinensi, qui est bibliothecæ Dunensis cœnobii in Belgio, legi Ermengerum Abbatem Bergensem pro altari *Lédvingehem*, ecclesiam Guarinensem concessisse domno Odfrido, cujus cessionis confirmationem ab Adela Flandrensi Comitissa idem Odfridus obtinuit. Fuit autem Vvarinum, vulgo *Vuatten*, Canonicorum Regularium quondam præpositura, quam modo occupant Anglicani Patres Societatis Jesu, de qua infra.

Ann. Chr. MXXCI Junii XII.

vum. Monachi autem ecclesiæ sancti Petri audientes transitum ejus, convenerunt alacriter cum summa devotione ad efferendum corpus in suam ecclesiam, quatenus condignam ibidem reciperet sepulturam: sed antequam ad id veniretur quo terra ad sepulchrum foderetur, non dormientem, sed vigilantem matricularium monasterii isdem Odfridus aperta visione conveniens, designavit ei in ipsius ecclesiæ cimiterio locum dicens: Vade frater, & tali in loco nostram sepulturam aperire insinua. Et ille: Quis, inquit, es senior? Ego ait sum peccator Odfridus, qui Domini imperio die hesterna carnis ergastulum exivi & ejus voluntate in hoc loco hodie habeo sepeliri. Post hæc dicta disparuit. Custos autem ille satis expavescens retulit fratribus hoc mandatum, & illi in loco designato fodere facientes, invenerunt sarcophagum novum & candidum atque mundissimum; ac si recens ex lapide esset excisum. Igitur peractis officiis cum jam deberet corpus illud in sepulcrum deponi, affuit lux cælestis ad easdem exsequias: & divinæ majestatis favor indicio clari luminis in modum sphæræ prætensi se adesse manifestavit. Non multi post hæc fluxerant dies, & ille idem vir sanctus cuidam honestæ virgini caste Deum colenti per somnum apparuit. cui illa: Tune es inquit dominus meus Odfridus, quem dudum defunctum credebamus? Tunc ille respondit: Corpore quidem defunctus sum, sed spiritu mundanis colluvionibus exuto beatiorem vitam recepi. At illa dixit: Et quomodo tecum in illa vita ubi vivis hactenus factum est? Tum ille cum gravitate vocis prope modum gemebundus ait. Inenarrabilis fuit pœna ignisque quibus castigabar. Illa adjiciens: Et ubi ait, fuit auxilium sancti Nicolai, cui tantum honoris impendisti? si te tunc non adjuvit, vel quis in tanta necessitate posito, tibi intercessor vel patronus occurrit. Ille, ait, quem despexeram, quem expuleram, quem quasi mediocrem, aut potiùs minimum sanctum putabam, magnus & potens confessor Richarius, ille mihi adjutor, ille mediator, ille tam in judicio quàm etiam in tormento indesinens affuit protector: & cum in medium ignis examinandus projicerer, ille numquam recessit, nusquam abiit: sed semper mihi assistens, & robore suorum meritorum ignes abjiciendo propellens, hoc egit ut tolerabilior me pœna amburet, donec suo caro atque Deo amicabili interventu omni pœna me eximens in requiem beatam transferret. Unde volo ut vadas ad fratres nostros Gautenenses*, dicque eis ut omnem loci, ædificii, vel nominis laudem & honorem in beatum referant Richarium, quia sicut in me, ita in ipsis, si non correxerint, judice Deo non poterit esse inultum. Ut autem ubi credant, hæc & hæc secreta quæ non nisi ego & ipsi sciebant, illis ex me pro signo enarra. His ergo dictis evanuit. Tunc eadem venerabilis femina Canonicis Gautenensibus hæc retulit mandata: illi hæc ovanter amplectuntur, & in pristinam beati Richarii devotionem se reformant. Post parum temporis apparuit itidem cuidam clerico pedibus debili, qui manebat in ipsa villa Gautenea, & ei omnia hæc mandata intimans, & ad fratres ea deferri præcipiens, adjunxit sic dicens. Vis inquit sanus fieri? At ille se libenter hoc velle respondit. Adstabant illic duo magnifici viri precio è accurati quos cum interrogasset qui essent, respondit ei domnus Odfridus: Isti sunt duo sancti Confessores, Donatianus Brugiensis, & Ansbertus Gandavensis. Si tu sanari vis: venies ad sanctum Donatianum Brugis, & ille gratia mei te sanabit. Et conversus, dixit ipsi sancto. Domine si venerit ad te Brugis quæso ut sanetur. At ille blande annuens ait, ita fiet post hæc discesserunt. Mane facto clericus ille debilis canonicis ecclesiæ sancti Richarii omnia intimavit, à quibus Brugis deductus promissum repetivit, feliciter accepit, & fideliter Dei gratiam omnibus declaravit.

ejusdem apparitiones.

* f. Gautenenses.

II. Bona sancti Richarii defraudans fit cæcus.

Leodium vel Leggia eadem una civitas est, à qua haud longè villa consistit nuncupata *Merimont*, in plaga orientali, quæ ab antiquis temporibus jure proastii subjacet cœnobio patris Richarii, juxta quam fuit quidam collimitaneus habitator, qui avaritia dictante suam terram inardescens augere, & sibi proximam sancti Richarii terram minorem facere, venit ante loci Judices vel Scabinos & declamavit quod domestici sancti Richarii terram suam præripuissent, & hanc sibi judicio legum reddi debere. Respondentibus nostris quod nullius umquam terram sibi usurpassent, & quod salva veritate justitiæ Dei scabinorum examen non devitarent, sed potiùs probi homines de circummanentibus eligerentur, quorum fideli judicio terra illa circumdaretur: facta est utrorumque electio clamantis & respondentis. Eligitur de multis unus finium gnarus, qui in ceterorum conspectu deambulans limites utriusque terræ calcando divideret, & sic utrique parti quod suum justè assignaret. Ergo electus ille ambulans post avaritiam, declinavit à semita justi, & corruptus pondere præmii cœpit super terram sancti iniquo vestigio calcando deambulare, & ita studebat alieno dominio hereditatem Dei & sancti subjugare. Sic faciens, & tantam nequitiam perficere satagens, subito cæcatus est, steteruntque sibi comæ, vox faucibus hæsit. Stetit igitur fixus, & tenebris obvolutus, non valens gressum movere. Dicunt ei Judices & Scabini. Explica moras, dirige gressum, quò citius peragatur negotium. At ille cum gemitu prorupit in vocem & ait, Væ mihi misero qui iniquo munere præventus, ultore Deo cæcus sum factus: Prævalet ecce hic sanctus Richarius, cujus justitiam ipse, ut sentio,

ANN. CHR. CMXXCI JUNII. III.

ſentio, defendit Chriſtus. Sed jam properet qui mihi manum det, nam ego lumine carens quid ſim, ubi ſim, omnino neſcio. Tunc timor gravis præſentes omnes invaſit, ita ut nequaquam poſſent ſubſiſtere: Sed potius in terram lapſi ſunt. Tantæ autem virtutis fama mox perculit urbem, & multiplici populos ſermone replevit. Tunc venerandus Epiſcopus HERILSNUS fama attractus convocavit illos qui inter fuerant judices vel ſcabinos & conjurans illos exegit ſibi referri omnem geſtæ virtutis ordinem. Audiens autem gaviſus eſt plurimum, & intulit excommunicationis ſententiam ſuper eos qui minuere niterentur ibi ſitam ſancti Richarii poſſeſſionem.

III. tempeſtas ſedata.

Eo tempore quo omnis terra feſtinabat venire in Jeruſalem, ut adorato Dei Filio in locis ubi corporaliter voluit converſari, contra impios Turcos ceteroſque barbaros arma ferrent, quibus Hieroſolymitanæ eccleſiæ pacem pro poſſe reſervarent, & impetus infidelium diatim refrenarent: fuit quædam trieris magna & fortis quæ plena hominibus armatis curſu volveri tendebat properare in Hieruſalem ut Chriſtiano exercitui auxilium ferret, & ſanctæ Eccleſiæ vaſtatores repримeret. Erant autem in ipſa maxima navi, diverſarum homines nationum, Francorum ſcilicet, Burgundionum, Aquitanorum, Vvaſconum, Hiſpanorum, Italicorum, Siculorum, Calabridum, ſed & aliarum nationum, inter quos multi potentes & divites, multi audaces & alacres. Dum verò navigium illud ſecundis flatibus diebus non paucis ageretur, & nautarum voces, lætum celeuma perſonarent: facta eſt; de repente nimia turbatio maris fluctuum, & undarum gravis colliſio: ut tota illa multitudo ſibi mortem adeſſe formidoloſè paverent. Aderant ibi clerici multi, quidam monachi: ad quos converſa cetera multitudo importune exigebant, ut pſalmorum cantibus atque ſupplicationum vocibus attentius, inſiſterent divinam iram flectere, ac ſupernam miſericordiam advenire. Tunc inſimul adunati tam monachi, quàm clerici, flebiliter ac devotè exorabant concinentes pſalmorum & lætaniarum quicquid in tanta neceſſitate utile ac conveniens poterant excogitare. Illis tot ac tanta concinentibus & denuo ac iterum flebilia cantica repetentibus crevit procella, intumuerunt undæ, furebat mare, & omnia mortis plena cernebantur. Tunc illi qui videbantur principari, facto ſilentio intulerunt. Ecce non placet Domino, ut generalis Sanctorum invocatio nos ab iſto queat ſalvare periculo, invocemus unuſquiſque quos in propriis locis peculiares habemus, & certemus per eorum ſuffragia iſta tam gravia evadere pericula. Tale edictum laudaverunt omnes, & cœperunt Franci invocare ſuum Dionyſium, Pictavienſes Hilarium, Turonenſes Martinum, Aurelianí Anianum, Lemovicenſes Martialem, Toloſani Saturninum, Autiſiodorenſes Germanum, Remenſes Remigium, Vermandenſes Quintinum, & reliqui cives prout noverant conclamabant nomina notorum Sanctorum. Horum verò laudes antiphona præcedente & propria collecta ſubſequente cum enixius extuliſſent, ut pote magnorum & verè in Deo potentium, dilata eſt tamen populi ſperata ſalvatio, fortaſſis quoniam necdum concordabant cæleſti conſilio. Adfuit ibi quidam de pago Pontivo civis Centulenſis, nomine Siguinus, qui videns omnes fatigari & anxiari exclamavit. Viri nobiles & prudentes, placeat vobis quæſo audire conſilium meum. In terra nationis meæ veneratur quidam præcipui meriti ſanctus qui omnibus ſe invocantibus velox & fidus auxiliator aſſiſtit. Placeat vobis illum modo in iſta cauſa interpellare, & ſpondeo quod ſi fides adſit, continuo nos adjuvabit. Requiritur nomen ſancti, quod ille grato ore edicens, ſanctus, inquit, Richarius fortis Pontivorum patronus & gentium non paucarum glorioſus Apoſtolus. Tunc univerſi clamaverunt, ſancte Richari ſuccurre, ſancte Richari quæſumus auxiliare. Illis ita vociferantibus miſertus eſt omnipotens Chriſtus, & ſtatim requiem indixit ventis ac tempeſtatibus & facta eſt tranquillitas magna retunſis undarum fragoribus. Sic ad invocationem ſancti Richarii faciem miſericordiæ ſuæ prætulit Dominus deſperatis, & ut hunc glorioſum confeſſorem ſuum in exteris nationibus notum faceret, periclitantibus diſtulit reddere tranquillitatem, donec illorum ſenſibus infunderet hujus ſervi ſui beatiſſimam ſanctitatem[a].

In Epiſcopatu Tornacenſi habetur vicus vocabulo Credena, ubi ex antiquo ſancti Richarii exſiſtit eccleſia: de qua cum multa referantur miracula, illud ad demonſtrandam ſancti Patris pietatem potius deſcribimus, quod cum moderno tempore reficeretur, & cæmentarius qui præerat operi ſuper excelſa parietum ſtans faſtigia quiddam operis perCompleret; repentè diſruptis machinis ad terram cecidit eum aliis & maxima pars maceriæ ſubito deſilivit, ita ut homines infra, lapides verò ſupra homines corruerint. [a] X.

.... Cuſtode &c.. [b] Juſſu verò Abbatis aut rogatu monachi loci cuſtodis adveniens: nihil [b] XI.

[a] Hic ſex capita omiſſa, quorum tria prima ab Ingelramno ſuperius relata ſunt nempe capitibus 3, 4 & 8. alia tria minoris ſunt momenti.

[b] Hujus capitis initium ac præcedentis ultima verba deſunt, eo quod in manuſcripto, quo uſi ſumus, hic unum avulſum erat folium. Porro agitur in hoc XI capite de Advocatis Civinocurtis, à quibus plura ſemper & ab aliis advocatis paſſi ſunt incommoda Centulenſes. Eſt autem Civinocurtis, vulgo *Chevincourt*, vicus diœceſis Belvacenſis prope urbem Compendium ad Iſaram, de quo loco legitur privilegium Ludovici in Chronici Centulenſis libro 3 cap. 13.

ANN. CH. CM XXCI JANII III. ampliùs judicet aut faciat aut colonos concutiat: nisi proquanto voluntas Abbatis sive monachi custodis consilium exstiterit. In silvas ejusdem ruris veoandi vel ligna cædendi nullam potestatem habebit. Totius territorii Civinocurtis terras nec arabit, nec arandas cuiquam dabit. Mariscum nec depascet nec ad pascendum tribuet. Alnidum non cædet nec cædeodum tribuet. Præter cultas terras in circuitu ex omni parte, triginta perticas in pascuarum vastitatem recta mensura conservabit, & villanos non arguet nec angustiabit obsonium, vel pastum ab eis numquam requiret. Servitium muri vel fossati faciendi non exiget, nec pro vuerra sua extra Civinocurtem umquam illos ejiciet vel educet. Postqnam tota pacis stabilitas inita & descripta est, jubente Rege relecta est in auribus totius Curiæ & ab omnibus eidem pacto acclamatum est. Fiat stabile, fiat perpetuum. Tunc benignus Rex jussit cunctis præsentibus Episcopis & Abbatibus & universo clero in sententiam anathematis proferrent in ANSELMUM vel in suos successores si umquam præterirent vel immutarent statum hujus pacti. Quod factum est prævio GUIDONE Remensi Archiepiscopo, prosequentibus Episcopis in palatio constitutis, & ab omni clero à Rege vel cœtu nobilium dictum fuit, Amen, fiat fiat. Itaque Anselmus advocationis officium sortitus, quoad vixit defensionem illius villæ prout debuit optime asservavit.

XII. Advocatus bonorum rapiens morte afficitur. Post cujus obitum successit filius ejus nomine RADULFUS, qui impetu aoimi ceu pullus indomitus nec seipsum capiens, sub nomine advocationis, ausu temerario ejusdem villæ opibus ac colonorum servitio assiduè usus est, tamquam si Civinocurtis non defensor sed hereditarius possessor esset constitutus. Gemebant rustici, & durissimo jugo eos compressi, ut aufugerent cogitabant. Sæpè admonitus, sæpe redargutus, bannitus quoque, canonico ordine segregatus, numquam voluit adquiescere æquitati: Denique accidit, ut multitudo militum illi supervenirct, quibus hospitium & cœnam parare & sua nobilitas & mos ioolitus exigebat. Non habens ergo nnde cœnam exhiberet, misit turbam satellitum præcipiens ut curtem sancti Richarii in Civinocurte violenter effringerent, & quicquid manducabile ibi invenirent, ad Cosdunum velocius deportarent. Respooderunt satellites: In vacuum veniemus nisi vos præcedatis. quoniam villani ipsi in curte adunati, andacter ac mordaciter nobis resistere non timebunt. Venite nobiscum & in vestra præsentia nullus audebit mutire. Qui ait: Parate mihi caballum. Tunc ascensis equis cum plurimo raptorum comitatu venit ad atrium ecclesiæ sub honore sancti Richarii ibidem antiquitùs constitutæ, & jussit sibi atrium vel curtem actutùm aperiri. Tunc monachus loci custos, ALGISUS, misit, ei responsum dicens, noo esse causam adventus ejus, nec sibi velle aperiri: quoniam contra regale decretum id fieret. At Radulfus videns oon sibi tam facile successurum, emissa voce instigavit satellites. Tunc ad vocem ejus impetu veloci ferociter irroperunt atrium, fractisque foribus cellarii frumentum & vinum, panes vel caseos, carnes quoque salitas abundantet acceperunt, & ad Cosdunum celeriter detulerunt. Aliqui verò suorum per villam debacchantes rapuerunt juvencas, frescingas*, anseres, ova etiam numerosa tulerunt. Ipse quoque equitando subsequens, jussit ut carnes coquereotur, volucres assarentur, sapores coolicerentur. Interea dum ille apparatus sollicite accurararetur, ipse Radulfus secessum naturalem petiit, assumto quolibet clientulo & cum jam sedisset, dixit eidem: Vade, voca ad me dapiferum, ut cum eo tractem de causis meis. Ille quidem dominum non reliquit, sed stans in ostio clamavit dicens, Tu talis, adesto. Festinus ille convenit & cœperunt vicissim ratiocinari; utrum præda de Civinocurte allata sufficeret illi cœnæ vespertinæ. Dumque in his edicendis aliquantisper morarentur, jam coctis carnibus, jam cum ferculis compositis saporibus, subito Radolfum horror intolerabilis invasit, & à gutture usque ad virilia interstina omnia in latrinam dejecit. Oculi elati & cupidi clausi sunt, caput superbum inflexum est, lingua protetva conticuit, ille color & elegaotia formosi corporis protinus emarcuit. Videntes qui adstabant horribilem mortem sui domini citius aufugerunt, & omni familiæ nuntiaverunt. Non crediderunt ita factum, donec submissis lucernis cuniculum latrinæ scrutati sunt, & cor ejus cum totis visceribus in squalore illo effusum perspexerunt.

* porcas porcorum:

Ultio Richarii Radulfo contigit illi.
Interitum similem formidet qui facit idem.
Abbas vel monachus non credat quod sit inultus.

XIII. alius miserè decedit. Huic Radulfo successit filius HUGO, qui patris interitum formidolose metuens, decrevir ipsum advocationis officium à se penitùs removere, ne fieret sibi occasio mortis æternæ. Uni ergo de vicinis militari viro, nomine GOLVINO, ipsam advocationem accepto pretio vendidit, ut quasi culpam vitaret, si alius rem sancti male tractaret. Is itaque Golvinus nimis insolenter cœpit urgere homines de Civinocurte, qualiter sibi deservirent nocte dieque. facundus verò cum esset, & gnarus legum causidicus, villanos sophisticæ locutionis ignaros multoties decipiebat, ac sic tamquam laqueis irretitos argumentose gravabat. Hic itaque tam malus ac pessimus cum pluribus annis colonos

ecclesiæ multipliciter tormentasset, tandem vindice Deo corruit in gravissimam ægritudinem. qua ad mortem properans, mentem & mentis rationem in toto perdidit, Confessionem negligens, Viaticum non requirens, sed amens & vesanus protensa lingua usque in pectus misertime obiit. Sed dum adhuc vitalem flatum palpitanti pectore trahere videretur, coniux ipsius MARTHA nomine, cupiens cernere exitum viri sui à cubiculo arcebatur, nec ad illum ingredi sinebatur, donec illa animo efferata violenter introivit, & tormentorum atque calamitatis ejus testis astitit. Sed ilico horripilatione maxima apprehensa continuo foras fugit, & non condolendo, sed improperando vociferata dixit: Heu heu iste non homo sed diabolus est, qui sic moritur amens, ore patenti, lingua protensa. Erat quippe mirum, sed plus miserum, hominem cernere lividum, trucem ac terrum, & omni calamitate conspertum. Miserrimo fine hic periisse visus est, qui beato Richario, vel rebus ejus injuriosus fore non horruit.

XIV. Alius mente captus, post satisfactionem ad mentem redit.

Isto denique non sepulto sed obruto, uxor ejus domina Martha alium sortita est maritum, nomine HUGONEM, natione Normannum, qui quoniam privignum cum uxore habebat patri æquivocum, utebatur functione advocati, donec adolesceret privignus patri successurus. Per id tempus fuit custos in *Civinord* monachus, nomine BERNARDUS, qui advertens & impatiens quæ & quot mala inferret rebus vel hominibus sancti Richarii Hugo Normannus, non palpando vel blandiendo, sed acriter increpando arguebat eum, unde sibi hoc homo externus in rebus & hominibus sancti aliquam dominationem affectasset. Exasperatus ille tali affatu, multas verborum contumelias in monachum evomuit, quin etiam arrepto baculo eumdem ferire non timuit. Flagellatus monachus verbere baculi & plurima contumelia oris magniloqui, abiit & prostravit se ante altare sancti Richarii, implorans ex dolore animi emendationem hujus commissi. Ille autem qui dicit, *Mihi vindictam & ego retribuam*: ipsum monachi percussorem convertit in amentiam & cordis errorem, in tantum ut per dies aliquot extra se factus non haberet sensum rationis alicujus, sed velut porcus multa vorans & vorando semper esuriens, inhabilis atque inutilis permaneret semper amens. Post hoc quidam amicorum ejus agnoscentes peccatum ejus vel pœnam peccati, humili supplicatione flagitaverunt à monacho, ut indulgentiam daret percussori suo à Deo percusso. At ille sentiens fortem à Domino sibi impensam vindictam, gratanter tribuit veniam verborum & verberum, quæ multipliciter temensa fuerant patratori eorum. Sed isdem Hugo ab illata amentia numquam perfectè eximi potuit, donec amicorum ductus amminiculo ad vestigia Bernardi nudus & discalciatus procidit: & ita Dominus concessit illum ex toto sanari, quando vidit eum ex corde humiliari.

XV. Sanctorum Angelorumque Chori sancti Richarii sepulcrum visitant.

Sanctus quoque Richarius nostratis loci dominus, illis diebus magna voluit ostendere miracula, ut & hoc quoque indicio sibi placitum indicaret Abbatem [a], cujus tempore revelabat suæ virtutis cognitionem. Nam quidam frater ex sæculari conversus militia, nomine HUÈN, honeste in monachico habitu se agebat. qui quadam nocte nocturnos præveniens hymnos post impensam orationem in scamno chori residebat; cùm repentè audivit à parte occidentali ipsius basilicæ, ubi est sancti Salvatoris altare, voces mellifluas excelsè modulari, in quibus, ut postea ipse retulit, voces virorum ac puerorum distincta soni qualitate poterant facile discerni. Quo audito perculsus, oculos illò convertit, putans aliquas adesse illic personas, quæ tam suaviter celestia cantica resonarent. Veraciter enim sanctorum Angelorum sanctorumque Innocentium præsentiæ, sanctissimam, quæ ibi est, Salvatoris memoriam, ac eorumdem Innocentium reliquias, à domno ANGILBERTO quondam ibi collocatas, sollemniter inviserant, sed eorum species jam dictus frater videre non potuit. Verùm cum intentissimè carmina eorum auscultans, ineffabiliter mulceretur, vidit fusam lucem totam turrem replesse quæ se dilatans totum buticum basilicæ cœpit implere. At monachus videns oculis cælestem lucem eò tendere, quo beatissimi Richarii corpus quiescit; & tali visu valde permotus ocius surrexit, & tantæ gloriæ volens testem habere, concitus dormitorium ivit, & quem primum offendit accivit fratrem, innuens ut cito surgeret, seque sequeretur. Cumque ambo aditum ecclesiæ repetiissent, viderunt divino lumine totam completam basilicam, vocesque dulcissimè decantantes audierunt: & ingenti pavore concussi intrrogredi non præsumserunt, sed deforis, stantes dulcifluo canore eorum corda, quæ territa erant, recreabantur. Sed & venerabilis GERVINUS id ipsum expertus est. Nam cum solito more altaria orando circumiens venisset ad eamdem sancti Salvatoris memoriam, ibique sacrificium laudis victimaret, subito lux emissa de cælo, totam ipsam turrem respersit. At ille tremore tam novæ visionis concussus aufugit, & usque ad memoriam sancti Stephani protomartyris vadens cœpit subsistere, suspectus quidnam Deus facere vellet: cum ecce

a Gervinum intelligit, cujus etiam in hoc capite fit mentio Hariulfus in Chronici Centulensis lib. 4. cap. 30. inscripsit. *Visio Hugonis Monachi*, ac sequenti capite quædam sancti Richarii miracula se descripturum in indice promittit, quæ in editis desunt.

ANN. CH. CMXXCI JUNII. III.

inspicit eamdem lucem concurrere ad honorabilem memoriam sancti Richarii. Cumque ipse sacer, quo beatissimi Richarii corpus pausat, locus cælesti lumine esset repletus, & jam per cetera basilicæ loca se dilataret lumen supernum, venerabilis Gervinus nimio pavore constrictus, ivit citiùs & suscitavit unum de matriculariis, qui religiose se tunc temporis agebat, volens ut secum tantæ gloriæ claritatem intueretur, & ipse de nimio horrore qui eum invaserat illius consortio respiraret. Venerunt itaque ambo, & Abbas quidem coram beati Richarii altare figens genua, & palmas protendens cum lacrymis exorabat: æditu us verò in inferiori chori parte stans hauriebat oculis ineffabilem gloriam. Hanc tantam Domini magnificentiam cernentibus eis, postmodum talem senserunt odorem, ut in comparatione tantæ suavitatis omnia humano studio composita fœtor putarentur pigmenta. Visæ sunt autem & quædam cælestium corporum species quæ corpori sancti Richarii amicabiliter valdè se jungebant, sed omnia exprimere refutamus, ne inassueta dicentes fastidium incredulis pariamus. Illud veraciter comprobatur: quia priusquam cælestes excubiæ memoriæ Salvatoris & sanctorum Innocentium reliquiis honorem detulissent, ad beatum Richarium properabant: de animæ gloria jam exstante, & de futura corporis immortalitate gaudium & honorem delaturi. Sed hæc occulta & velut mystica seponentes, ad apertiora veniamus.

XVI. Incendium restinguit.

Ab aquilonari plaga monasterii ejusdem confessoris domni Richarii, quadam vice orto pergrandi incendio, fratres perterriti tanto imminentis Vulcani excidio, laborantes intendunt solum in exportandis sacrosanctis pigneribus & ecclesiæ thesauro. Jam enim, quod dictu mirum est, ignis plusquam centum locis se per ecclesiam sparserat, jam plumbum superante igne liquescens defluebat, exportatisque omnibus pæne ornamentis, excepta sacri corporis beati VIGORIS [a] capsa: nil aliud exspectabatur quam desolatio loci, & exustio quæ in præsentiarum videbatur. Jamque humanæ fragilitatis solatio decumbente, pietas Dei signum præbuit ad manum succurrentis clementiæ. Unus enim ministrorum ecclesiæ qui ad excutiendum ignem, si posset, ascenderat, male tenaci suspensus, manu lapsus præceps ruit ad terram, eademque hora ubi se non læsum immo magis mortuum per se stupuit, resiliens Dei gratia & beati Richarii meritis in pedes stetit. Ignis autem veluti sedatur in stipulis ubi vires non habet, ita Dei gratia eodem confessore Richario mediante absque humano auxilio exstinctus est.

XVII. Cæco visum, & amenti mentem restituit.

Quidam etiam Tornacensis pagi oculis cæcatus dum moraretur Corbeiæ, ubi multam sanitatum gratiam per merita sanctorum loco patrocinantium Dominus eo contulit tempore, per visum, ut perhibebat, à quodam formoso sene est ammonitus ut cœnobium sancti Richarii adiret quantocius, quia ibi adepturus esset recuperationem visûs. Ille monitori obtemperans, duce sorore jam nubili cœnobium adiit sancti Richarii; quodque raro evenit alicui, ad vesperum venienti nullus præbuit humanitatem hospitii. Sicque compulsus est inhospitate tectum paradisi *, ubi in duro lecto cubans per noctem inclamat pietatem sanctissimi Confessoris. Mane intromissus reseratis templi valvis assedit, & cum populo adstante divinis officiis (quadragesimale enim tempus tunc fuit) & ipse quoque devotus adstitit. Interea ergo, ut sibi videbatur, quem Corbeiæ viderat faustus monitor formosus senex affuit, utraque ejus supercilia manu vellit, potentique medentis imperii verbo & nocivum sanguinem per ora patientis elicit: & visum diu peroratum suo obedienti iuficit & reficit. Ergo medicatus assurgens magna voce inclamat, accurrentes lætos rei relatione facit, fratrum vero grex Deo sanctoque patrono suo Richario laudum præconia intonat. Detentus ergo aliquamdiu, tandem cum sorore non tamen duce redit, non æque felici calle. Nam à latronibus despoliatus & cruciatus est: ablata quoque quam ipse ducebat comitem sorore. Quibus discedentibus, ille amens factus quò impetus fugæ ferebat præceps graditur, tandemque ad monasterium sui Sanatoris iterum sanandus uti male se habens fertur. Cui in visu Pater pius iterum medicam manum intulit, suique compotem factum ad propria conducit.

* le parvy.

XVIII. Alter tertio à cæcitate liberatur.

Alter quidam ex quadam ægritudine hebetato visu penitus excæcatus dum aliàs tendit, quo divinam pietatem operari didicit, in somnis admonetur ut super recuperatione sui beatum Richarium petat, seque ejus curationi cælitus datum ut hoc sibi conferat. Ille paruit, venit, affuit: perunctusque ora ex aqua de scrinio sancti tacta, videns adstitit, nimisque festinus necdum sumta licentia recedit, sed ad portas ecclesiæ iterum in tenebras ruit. Quid miser faceret? quem pium reperit pium repetit, importunusque orator lumen levitatis suæ culpa, immo Dei dispositione ablatum exposcit. Nocte igitur quadam in sopore decubans videt ecclesiæ sanctuarium ceu quorumdam candidatorum totum caterva vestitum, eorumque splendore totum monasterii spatium quasi festiva illustratione illuminatum. Tum nimirum apparuit, quot seu quantis sanctorum pa-

[b] De sancti Vigoris à Neustria in Centulæ monasterium translatione agit Hariulfus in Chronici sui libro 3 cap 28, & libro 4 c. 30.

trociniis hic locus Deo dicatus consistit. Hac vero felici visione ille luce recepta, gaudens iterum parat malesanus ire ad propria, sed occurrentibus tenebris iterum ad medicum cæcus redire cogitur. Cui cum se voto adstrinxisset quod in omni deinceps sua vita, si mereretur sanari, sui capitis respectum annualiter ei referret: Sanus & clarè videns cum omnium fratrum gaudio & benedictione discessit. Nec tertio obviavit tenebris, quem perfectæ sanitati commendaverat beatus pater cultor sanctæ Trinitatis.

Quidam etiam puer scholis addictus ut litteras disceret, Dum scholam refugiens in agro puerili fatuitate obdormisset, ægritudinem incurrit, unde auditum quoque perdidit, tribusque continuis annis in lecto elanguit, postque sex annis tremulo capite, nec integro auditu permansit. Hic ergo ter ammonitus ut cœnobium sancti Richarii adiret, ibique invocato eo sanitatem reciperet, advenit, oblatoque ex voto fidei cereo, ubi coram altare Salvatoris peroravit, sanguis è naribus auribusque prosiliens illum in clamorem egit, quo exciti fratres plebsque fidelis occurrunt, & jam sano rem ex ordine audiunt: gaudentesque de tanta visitatione Dei per pium Patronum suum, laudes in excelso attollunt. XIX. Surdus auditum recipit.

Quodam verò tempore cujusdam rei opportunitate beati Patroni nostri sancti Richarii factum corpus comitantibus fratribus ad villam Assiacum ferebatur. Cumque in eundo per Buxudem villam nostram transitus haberetur, contigit ut in una domuncula moribunda jaceret quædam mulier, ante plures annos membris omnibus dissoluta. Dum verò per eamdem casam sanctus Domini transferretur, dumque de contra jacentis venisset grabatulum: illicò mulier exsiliens cœpit clamare & dicere. Laudo & benedico Dominum omnipotentem, qui mihi per domini mei sancti Richarii præsentiam, integram reddidit sanitatem. Hoc itaque miraculum illi beatissimi BENEDICTI miraculo comparandum videtur, quo vincula coram se positi rustici solo aspectu dissolvit, nisi quod amplius stupendum est hominem Deo jam sociatum, tantopere humanæ infirmitatis compassionem habuisse ut sola suorum ossium præsentia ægrotam erexerit, quam illum, qui, quamvis sanctissimus, adhuc tamen carnis obsepes, miseris hominum concurrere ipsa rerum importunitate trahebatur. Verumtamen hæc dicentes non eminentia beati Benedicti merita contrahimus, sed istius Patris nostri factum admirabile pro posse prædicamus. Jam verò quis enumerare queat quanti vinculati & catenati dum illum invocarent exstiterunt liberati. Hæc itaque interim sufficiat nos dixisse, quia quæ sine fine quamdiu mundus steterit gerenda sunt, litterarum ingenio à nobis circumcludi non poterunt. XX. Mulier membrorum usum recuperat. plura alia miracula.

DE SANCTO ADALBERTO

ANN. CH. CM XXCI JUNII XX.

ARCHIEPISCOPO MAGDEBURGENSI PRIMO,

Ubi de origine monasterii ipsius urbis, & de erectione metropolis ejusdem.

I. ANTEQUAM *Adalberti gesta exponamus, juvat hoc loco præmittere originem civitatis & monasterii Magdeburgensis: quod utrumque metropoli ejusdem urbis principium dedit. Otto Magnus totius negotii auctor, qui devictis Slavis, Saxoniæ ad Albim populis, religionem Christianam persuadere cupiens, non aliud huic rei magis salubre consilium invenit, quàm erigendo præsidio simulque monasterio nostrorum, quod Fidei Christianæ seminarium esset & asylum. Itaque anno* CM XXXVII, *Editha pissima conjugis suæ instinctu, prout in Chronico Magdeburgensi legitur*, Magadaburgensem ædificare cœpit civitatem, ad quam reliquias Christi martyris Innocentii cum magno adduxit honore. Nam urbem hanc ob æternæ remunerationis gratiam, patriæque communem salutem, & adquisivit, & construxit. Juvit cum ad hoc beatæ memoriæ Edith quibus potuit: quæ innumera virtute prædita, ut signis post obitum claruit, inducias viæ istius sibi concessas, Deo hominibus- Magdeburgensis urbis & monasterii primordia.

Ann. Ch. cm xxci Junii xx. que accepte perduxit. Decrevitque idem Rex eodem anno IX Kal. Octobris, hoc est in proximo die post festum sancti Mauricii, congregationem Monachorum fieri in eadem urbe ob amorem Dei, & patris suæque animæ, & sanctissimæ conjectalis suæ, & Rodolfi Regis *Burgundiæ Transjuranæ*, qui ad eum sanctum transmisit Innocentium, omniumque debitorum suorum remedium, construens monasterium in honore sancti Petri Apostolorum principis, & sancti Mauricii atque Innocentii: tradens ad eumdem locum prædia multa in diversis locis, & ipsum locum Romano subjiciens mundiburdio, Fratribus concedens liberam electionem Abbatis; peragens omnia cum consilio Friderici Mogontini, & Adaldagi Bremensis Archiepiscopi, aliorumque Episcoporum complurium.

2. *Hæc omnia fusè commemorantur in ipsius Ottonis litteris apud Meibomium post Vvithichindi Annales, quod privilegium secundum est Magdeburgensi ecclesiæ datum anno Dominicæ Inc.* DCCCCXXXVII, *Indict.* XII, *anno verò Ottonis piissimi Regis* II. *Tertium sequitur privilegium, quo prædia item multa tradit* ad sanctum Petrum Apostolorum principem, & ad sanctum Mauricium, atque ad sanctum Innocentium, ad nutrimen Monachorum in loco, Magdeburg dicto, Deo servientium, quem ipsum locum Romano subjicit mundiburdio, *in proprium dans*, quod à Bernhardo Halberstadensi Episcopo *commutatione acceperat. Diploma datum est* in Magdeburg anno Dominicæ Inc. DCCCCXL. *quæ urbs alio nomine.* Parthenopolis dicta *est*.

Abbates primi. 3. *Primus Magdeburgi Abbas fuit* Anno, *qui post Richgovvonem Episcopum in sedem ecclesiæ Vvormatiensis evectus est anno* DCCCCL. Otvvinus, *ejusdem loci Abbas secundus, itidem ad Episcopatum promovetur anno* CMLIV. *quo anno hæc leguntur in Chronico Magdeburgensi.* Thiethardo Hildensheimensi Episcopo defuncto, Otvvinus Parthenopolitanus Abbas, decimus Episcopus ordinatur. qui pluralem utilitatem suæ ecclesiæ per triginta annos providit, specialiter tamen curtem Gisenheim in usum Fratrum adquisivit. Vinum etiam in summis festivitatibus per XVI dies instituit. Ipse etiam aurum pretiosum, & gemmas, & lapides, & margaritas in constructionem calicis & patenæ collegit: sed infirmitate præventus, sub sigillo & fide Christi successori suo reservavit. Ipse etiam Vvendelgarda defunctâ, Gerbergam Abbatissam in Gandersheim ordinavit. *Denique Otvvino in regimen Magdeburgensis Abbatiæ successit* Rechartus, *quo Abbate cœnobii translatio facta est, ut postea dicemus. Huic verò successisse videtur* Riddagus, *cujus egregia mentio fit in eodem Chronico Magdeburgensi ad annum* CMXCV. *ubi Cunigundis, Sigifridi Comitis de Vvaldbike uxor, flagitante fratre suo altero Sigifrido Comite,* nuntium ad Abbatem Riddagum misisse *perhibetur*, ut filium suum Sigefridum, ad sanctum Johannem in Magedaburh sub habitu monachico degentem, acceptâ licentiâ reduceret. Hic quia vir valde prudens fuit, cunctis sollicitè perquisitis injustæ legationi restitit; & propter curam à Deo sibi creditam quod hoc facere non præsumeret, respondit. *Digna sanè bono Pastore animi constantia!* Nuntius autem, ut ei jussum fuerat, ad Ekkihardum, qui tunc custos ecclesiæ sancti Mauricii & magister scholæ fuit, veniens, ut filium suum Thietmarum ob rem necessariam matri remitteret, supplex rogavit. Qui cum laicali habitu, quo inter piratas conversari debuit, profectus est, *nempe ut fuit à captivitate liberandis auxilio esset. Sed hæc extra lineas.*

Slavi devicti. 4. *Cum Otto M. Slavos variis impressionibus attrivisset, demum anno* CMLX universos Slavorum populos suo imperio subjecit, & quos pater ejus uno grandi bello domuerat, ipse tanta deinceps virtute constrinxit, ut tributum & Christianitatem pro vita simul & patria gratanter susciperent: baptizatusque est totus gentilium populus, ecclesiæ in Slavonia ædificatæ; monasteria etiam virorum ac mulierum Deo servientium plurima constructa. Tunc

Slavonia in duodeviginti pagos dispertita est, qui dicuntur ad Christianam Fidem omnes, exceptis tribus, fuisse conversi. *Hæc ex Chronographo Magdeburgensi mʃ. ex quo etiam sequentia desumta sunt.* ANNO CH. CM XXCI Junii xx. divisi in pagos 18.

5. *Anno* CM LXII *cùm Otto à Iohanne Papa* XII *Romæ Imperator acclamatus esses, Archiepiscopalem sedem Magdeburgi ab eodem institui curavit. tametsi res ad effectum non ante annum* CM LXVIII *perducta est. Iohannis Pontificis Litteræ in prædicto Chronico mʃ ad marginem relata sunt in hunc modum.* Magdeburgensis metropolis institutio designatur.

JOHANNES Episcopus servus servorum Dei, reverentissimis confratribus, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Monachis, Primatibus, omni Clero & populo, in Gallia, Germania, Bauvaria constitutis. Quotiens ad profectum novæ Christianitatis, concessionis firmitatisque privilegium à sancta Romana ecclesia, cui Deo auctore deservimus, exposcitur, totiens omni diligentia omnique amore impertiri operæ pretium duximus: ne quod erga pia desideria propensiùs impendi convenit, callidi hostis invidia ob desidiam indeficienter subripiat. Totis ergo viribus, carissimi Fratres, certandum est, ut Christianitatem, quam Deus omnipotens per servos suos cælesti trophæo cottidie extendit & provehit, nostro quoque per eum adjutorio, in eodem solidetur & maneat. Nunc verò Dei operante clementia carissimus & Christianissimus filius noster OTTO, devictis barbaris gentibus, Avaribus scilicet aliisque quàm plurimis, ut ad defensionem sanctæ Dei Ecclesiæ triumphalem, victoriæ imperii culmen, per nos à beato Petro Apostolorum principe susciperet coronam; summam & universalem, cui Deo præsidemus auctore, adiit sedem. quem paterno affectu suscipientes, ob defensionem sanctæ Dei Ecclesiæ in Imperatorem cum beati Petri benedictione unximus. Cumque in ecclesia beati Petri Apostoli de statu & regimine totius Christianitatis tractantes, quæ utilia sunt, utiliter secundum Deum tractarentur, præfatus piissimus Imperator Otto, qualiter Sclavos, quos ipse devicit, in catholica Fide noviter fundaverat, nostræ innotuit paternitati, deprecans & obnixè postulans, ne oves, quas ipse in Christo adquisierat, ob Pastoris defectionem antiqui serpentis versutia dominaretur. Ad hanc itaque petitionem, assensum, Fratres carissimi, meritò præbuimus. Totis ergo medullis cordis, prout dignum est, ut novella hæc plantatio super verticem montis in petra, quæ Christus est, fundetur, intendamus: dabit vires qui neminem vult perire. Cujus annuente clementia volumus, & per hanc privilegii paginam jubemus, ut Magdaburgense monasterium in regno Saxonum juxta Albim constructum, quod prælibatus sanctissimus Imperator ob novam Christianitatem construxit, quia vicinius id locorum gentibus est, in archiepiscopalem transferatur sedem, quæ per subditos Suffraganeos totum Dei gregem regere & gubernare valeat. Volumus & per hanc privilegii paginam jubemus, ut Mersburgense monasterium, quod ipse piissimus Imperator, quia Ungros prostravit, futurum Deo devovit, in episcopalem evehatur sedem, quæ Magedaburgensi sit subdita sedi: quia tot gentes sub uno Pastore regi minimè possunt. Volumus & per nostræ auctoritatis privilegium censemus, ut censum, & decimationem omnium gentium, quas idem piissimus Imperator baptizavit, vel per eum suumque filium æquivocum Regem successoresque eorum Deo annuente baptizandæ sunt, ipsi successoresque eorum potestatem habeant distribuendi, subdendi Magedeburgensi, Mersburgensi, vel cuique velint futuræ sedi. Volumus etiam, carissimi Fratres, & & ex beati Petri Apostoli jussine præcipimus, ut Moguntiensis, Treverensis, Coloniensis, Salzeburgensis, Hammaburgensis Archipræsules, Magedaburgensis monasterii in archiepiscopalem, & Mersburgensis translationem in episcopalem sedem totius cordis corporisque viribus consentanei fautores persistant. Cùm vero Deus omnipotens per prætaxatum servum suum invic-

ANN. CH CM LXII JUNII XX. tissimum Imperatorem, suumque filium Regem, successoresque eorum, vicinam Slavorum gentem ad cultum Christianæ Fidei perduxerit, per eos in convenientibus locis secundùm opportunitatem Episcopatus constitui, & eidem per consensum prædictorum, & Archiprasulum successorumque eorum, ab Archiepiscopo Magdaburgensi Episcopos consecrari volumus suffraganeos. Sed tamen si præfati filii nostri piissimi Imperatoris, suique filii æquivoci Regis successores eorum statuta frangere temptaverint, aut prædictarum ecclesiarum ceterarumque Præsules successoresque eorum Magedaburgensi Archiepiscopo suisque successoribus, eorumque suffraganeis & eorum successoribus, adjutores consentaneique non fuerint; anathematis mucrone feriantur, à summoque retributore damnationem sine fine recipiant. Omnipotens itaque Deus serenissimo Imperatori Ottoni, suoque nato æquivoco Regi spiritualibus filiis nostris longævam tribuat vitam: quatenus in hoc sæculo tranquille viventes, in futuro immarcessibilis gloriæ percipiant palmam. Scriptum per manum Leonis scriniarii sanctæ sedis apostolicæ in mense Februario Indict. v. Data II. Id. Februarii per manum Georgii secundicerii sanctæ sedis apostolicæ, anno Deo propitio pontificatus Domni Johannis summi Pontificis & universalis Papæ VII, imperii domni piissimi Augusti Ottonis à Deo coronati magni Imperatoris anno I, in mense & Indictione prædictis.

Slavi à Corbeiensibus conversi. 6. *Hactenus diploma Iohannis* XII *pro erectione monasterii Magdeburgensis in metropolim, & Merseburgensis in sedem episcopalem. At res effectu caruit, ut mox dicemus, ad annum* CMLXVIII. *Quibus autem ministris Slavi seu Rugi ad Fidem conversi sint, traditione acceptum refert Helmodus in historia Slavica lib.* I *cap.* 6, *idque revocat ad tempora Ludovici secundi Imperatoris: cujus temporibus* egressi de Corveia Monachi sanctitate insignes, Slavorum salutem sitientes, impenderunt seipsos ad subeunda pericula & mortes pro legatione verbi Dei: peragratisque multis Slavorum provinciis pervenerunt ad eos, qui dicuntur Rani sive Rugiani, & habitant in corde maris. Prædicantes itaque verbum Dei cum omni fiducia, omnem illam insulam lucrati sunt: ubi etiam Oratorium fundaverunt in honorem Christi, & in commemorationem sancti Viti, qui est patronus Corveiæ. *quem Slavi in idolorum cultum denuo lapsi*, pro Deo, *inquit*, venerantur.

Adalbertus Rugorum apostolus. 7. *Id si factum est Ludovico secundo imperante, idem iterum tentatum sub Ottone M. per Adalbertum Corbeia nova in Saxonia monachum, quem Otto Apostolum in illas gentes transmisit. Hujus* ADALBERTI *seu* Adelberti *acta reperire nobis non licuit, nec scio an ab aliquo veteri auctore in commentarios relata sint. Faciemus itaque de eo pro more nostro, ut collecto ex veterum monumentis ejus elogio,* Adalberti plures. *facta ipsius ab oblivionis tenebris pro modulo eruamus. Hunc Adalbertum illustrissimus Cardinalis Baronius rectè distinguit ab Adalberto Pragensi Antistite ejus discipulo: sed non bene ab Adalberto primo Archiepiscopo Magdeburgensi, quem unum* Baron. ad ann. 971. *eumdem esse cum Adalberto Rugorum Apostolo constabit ex iis, quæ jam dicturi sumus.*

Rugi dicti Russiæ populi. 8. *Qui de Adalberti nostri rebus gestis agunt, alii ad* Rugos, *alii in* Russiam *missum perhibent. Rugos hodie quoque appellamus eos, qui nunc oram Balthici maris incolunt, Pomeraniæ modò attributi, & Rugorum insulæ, vulgo* l'Isle de Rugen, *vocabulum indiderunt. Sed ne Adalbertum ad Rugos istos directum existimemus, vetat Helena Regina nomen, quæ recens sacro lavacro regenerata, Fidei Christianæ præcones ab Ottone M. postulavit. Atqui hæc Russiæ Regina erat, ante baptismum* OLGA *dicta, quæ Constantino Leonis filio imperante profecta Constantinopolim. Christiana facta, Helenæ nomen in baptismo accepit. Lambertus Scafnaburgensis, qui ante quingentos annos Chronicon rerum Germanicarum scribebat, auctor est. anno Christi nati* CMLX *Russiæ gentis legationem ad Regem Ottonem primum venisse, orantem, ut sibi Episcopus aliquis, qui Religionem Christianam apud se prædicaret,*

ANN CH. CM XXCI Junii XX.

caret, mitteretur; missumque fuisse Adalbertum, qui vix manus eorum effugerit. Sed Martinus Cromerus initio libri 3 de rebus gestis Polonorum allucinatum ait Lambertum, ratus, Adalbertum in Rugiam missum esse, non in Russiam, quæ à Basilio Imperatore C P. Episcopum & Fidei Christianæ Græcanicos ritus acceperit. Verumtamen non solus Lambertus, sed alii illorum temporum auctores Adalbertum in Russiam directum contestantur; & qui Rugos appellant, addendo Helenæ Reginæ nomen, id de Russia interpretandum satis innuunt. Inter primos Ditmarus, homo illius ætatis, Adalbertum Russiæ Præsulem *ordinatum tradit in lib. 2. Chronicon Hildensheimense consentit ad annum* CM LX. *Nec minoris est momenti Reginonis annalium Continuatoris auctoritas, qui Helenæ precibus hanc missionem tribuit cum Chronographo Magdeburgensi. Continuatoris hæc verba sunt ad annum* CM LIX Legati Helenæ Reginæ Rugorum, quæ sub Romano Imperatore C P. Constantinopoli baptizata est, ficte (ut pòst claruit) ad Regem *Ottonem* venientes, Episcopos & Presbyteros eidem genti petebant. *Eadem verba habet Chronographus Magdeburgensis, nisi quod rectius scribit*, Episcopum & Presbyteros eidem genti ordinari petierunt, *additque*: quos ille benignò suscipiens, & multum gavisus, consensit deprecationi eorum, ordinavitque ad hoc venerabilem & catholicum virum LIBUTIUM, *id est designavit. nam Libutii ordinatio facta est anno sequenti* CM LX, *teste eodem Chronographo præter Reginonis Continuatorem.* Rex Natale Domini Franconovord celebravit, ubi LIBUTIUS ex cœnobitis sancti Albani à venerabili Adalgago Archiepiscopo Bremensi Rugorum genti ordinatur Episcopus. *Libutium hunc fuisse insignem religione & pietate virum vel ex hoc facto intelligimus, tametsi nihil de eo rescire nobis licuit præter obitum, quem anno* CM LXI *contigisse docet idem Chronographus. cum Reginonis appendice.* Libutius priori anno quibusdam dilationibus ab itinere suspensus, XV Kal. Martii obiit anni præsentis: cui ADALBERTUS ex cœnobitis sancti Maximini Trevirensis, machinatione & consilio Vvillehelmi Archiepiscopi *Moguntini*, licet meliora in eum confisus fuerit, & nihil in eum umquam deliquerit, peregre mittendus in ordinatione successit. *Nimirum Vvillelmo, Ottonis M filio, forsan invidiam faciebat Adalbertus*: quem piissimus Rex solitâ sibi misericordiâ omnibus quibus indigebat copiis instructum genti honorificè destinavit.

Rugorum legatio

Libutius eò missus,

& eo mortuo Adalbertus,

9. *Quid ex hac peregrinatione consecutum sit, docent iidem auctores anno* CM LXII. *Quippe* eodem anno Adalbertus Rugis ordinatus Episcopus, nihilque in his propter quæ missus fuerat, proficere valens, & inaniter se fatigatum videns, revertitur: & quibusdam ex suis in redeundo occisis, ipse cum magno labore vix evasit, & ad Regem veniens caritativè suscipitur, & à Deo amabili Vvillelmo Archiepiscopo pro retributione tam incommodæ ab eo sibi machinatæ peregrinationis bonis omnibus & commodis, quasi frater à fratre amplectitur, & sustentatur. Missis etiam pro eo ad Imperatorem litteris, reditum ipsius in palatio operiri jubetur. *Sic tandem invidia virtuti cessit facili humanitate Vvillelmi optimi Principis. Ceterum ex hujusce missionis eventu patet fictam fuisse Legatorum Rugorum (quod prælaudati auctores observarunt) petitionem.*

Revertitur.

10. *Post annos tres, id est anno* CM LXVI, Erkanbertus Vvicenburgensis cœnobii Abbas obiit: & Imperator, electione Monachorum Adalbertum, Rugis ordinatum Episcopum, eidem monasterio præfecit. *Insigne est istud in diœcesi Spirensi monasterium, cujus originem ad Dagobertum referunt, sancto Petro sacratum: cui jus electionis restituit anno* CM LVII *Otto M.* studio sanctæ religionis, & virum venerabilem GELLONEM eidem cœnobio Abbatem præfecit. *Anno* CM LX *mortuum Geilonem excepit* GERRICUS, *cui anno* CM LXIV *suffectus est* ERKEMBERTUS *ejus frater, & post biennium huic Adalbertus, uti discimus ex Chronico Magdeburgensi, ex quo corrigenda vulgata Reginonis continuatio, in qua pro* Vvicenburgensi *perpetuò legitur* Vvirtzburgense *monasterium.*

Abbas Vvicenburgensis.

Ann Cn cm xxci Junii. xx.

11. *Sed quoniam Adalberto non sufficiebat exigua hac patranda virtutis materia, post duos Vvicenburgensis regiminis annos, sedi Magdeburgensi tandem impositus est. quod argumentis demonstrandum, ut non alium à Magdeburgensi Adalbertum Rugorum Apostolum, quod Baronio visum est, sed unum eumdemque exstitisse appareat.*

Magdeburgensis Antistes creatur.

Primus nostræ sententiæ auctor occurrit Ditmarus, cujus hæc verba sunt in lib. 2 pag. 20. Imperator vocavit ad se RICHARIUM, Magdeburgensis ecclesiæ Abbatem tertium. nam ANNO & OTVVINUS tunc Episcopi præfuerunt, & volens hunc dignitate sacerdotali decorare, visâ quadam epistolâ quæ clanculum sibi deferebatur, omisit, Adelbertumque Trevereosem, professione mooachum, sed Russiæ prius ordinatum Præsulem, & hinc à gentilibus expulsum, ad Archiepiscopatûs apicem, inclitum patrem, & per omnia probatum, anno Dominicæ Inc. CM LXX; XV Kal Novembris apostolica auctoritate promovit. Tunc misit eum ad sedem suam cum magno honore, præcipiens universis Saxoniæ Principibus, ut proximum Natale Domini cum eo esseot. *Ex his manifestum est, Adalbertum, Russiæ seu Rugorum Apostolorum, non alium esse ab Adalberto Pontifice Magdeburgensi. Idem probatur ex Chronico Magdeburgensi, cujus eadem est, atque Ditmari, narratio, quæ paullo altiùs repetenda est, nempe ab anno* CM LXVIII, *quo Adalberti promotio facta dicitur in Chronico Magdeburgensi, non anno* CM LXX *ut apud Ditmarum. Sic igitur factum Chronographus commemorat anno prædicto* CM LXVIII.

Magdeburgensis metropolis erectio.

12. Imperator *Otto M.* audita morte matris & filii, ceterorumque principalium virorum, judicavit ab expeditione Fraxineris abstinere. Urgebat ad hoc eum timor mortis propinquæ: & quod Deo io rebus promisit anxiis, oportuno tunc tempore complere studuit. Electum namque à cuncto sanctæ Halberstadensis ecclesiæ clero & populo Hildivvardum Præpositum, & à domino suo Bernhardo ad hoc præsignatum Romam ire præcepit, cumque eodem quod diu latebat secretum mentis revolvit, scilicet facturum se in urbe Parthenopolitana Archiepiscopatum semper studuisse ob spem remunerationis æternæ defeosioois cælestis patriæ, seque ad omnia quæcumque umquam ab eo expetisset, promisit paratum, si consentiret sibi, hoc perficere votum. Hic autem, ut erat vir sapiens, petitioni piæ annuit, partemque parrochiæ, quæ sita est inter Aram & Albim & Bodam fluvios, & insuper viam quæ Friderici dicitur, Deo concessit, sanctoque Mauricio ac Imperatori. Iosuper caritativè rogatus ab eodem Augusto Cæsare, dedit Deo sanctoque Laureotio parrochiam jacentem inter fluvios Vvillerbici & Salsum mare & Salam ac Unstrod & Helmana, & foveam quæ est juxta Vvalehusen. Tali muneri Imperator arridens, per manus suscepit eumdem, curamque ei cum baculo comitrens pastoralem, Accipe, inquit, precium patris tui. Hunc enim, ERICUM nomine, cum ceteris (sicut superiùs dictum est) in Quidelingeburch in Pascha eum occidere conantem, decollari præceperat. His ita transactis Imperator vocavit ad se RICHARIUM, Magadaburgensis ecclesiæ Abbatem tertium (nam antecessores ejus ANNO Vvormatiæ, OTVVINUS Hildensheim Episcopi præfuerunt) volens hunc dignitate sacerdotali decorare. Sed visâ quadam epistolâ, quæ clam deferebatur, omisit, ADALBERTUM que Treverensem, professione monachum, Rugis prius ordinatum Præsulem, & hinc à gentilibus expulsum, ad Archiepiscoparus promovit apicem, inclitum Patrem & per omnia probatum. quem & Romam pro pallio à Domno Papa suscipiendo direxit. Domnus autem Papa Johannes illius nominis XIII, & prius Narniensis Episcopus, justis petitionibus annuens, nihilque tardiratis impendens, privilegio apostolicæ auctoritatis eum dignum Archiepiscopum decernens, pro amore beati Mauricii & Innocentii, & sanctorum qui Magadaburch requiescunt, & prædicti Imperatoris, pallium ad Missarum sollemnia celebranda dedit anno Domioicæ Incarnationis

DCCCC LXVIII, Indictiooe XII, XV Kal. Novembris, hoc est in festivitate sancti Lucæ Evangelistæ, anno pontificatus ipsius domni Johannis universalis Papæ quarto. Tunc Imperator misit eum ad sedem suam cum magno honore, præcipiens universis Saxoniæ Principibus, ut proximum Natale Domini cum eo essent. *Eidem Adalberto Vvizenburgensem Abbatiam retinere concessum est litteris apostolicis & imperialibus, quarum summam Meibomius refert.* Ann. Ch. CMXCI Juni. xx.

13. *Paullo aliter hoc factum memoratur apud eumdem Meibomium pag. 108. ubi ista Magdeburgensis metropolis erectio facta dicitur in Concilio Ravennensi: at in alia narratione, qua ex altero Chronico Magdeburgensi ms. eruta est, primo hac erectio in Synodo prædicta concepta dicitur anno* CM LXVIII. Quibus peractis Cæsar lætatus, accersito RICHARIO, Magdeburgensis cœnobii Abbate tertio, coram Annone Vvormatiensi & Othvvino Hildensheimensi Episcopis secum tunc fortè commorantibus, volebat illum officio Episcopatus fungi in ipsa sedis suæ mutatione: sed impedierunt quidam occulto consilio, & Imperatori pro secreto hoc delatæ litteræ. Qui dum se tanto honore privatum intelligens, minus æquo animo ferret, ac impediendo tam sancto proposito Imperatori quoquo pacto obviare proponeret; brevi pulsatus valetudine, terrena mutavit cælestibus, successitque in ipsa sedis mutatione Herdiggus. Erat tunc quidam magni nominis & meriti ADELBERTUS, qui dudum Treveris de cœnobio sancti Maximini monachus abstractus, & Episcopus consecratus, ad prædicandum Rugis fuerat destinatus. Sed populus exasperatus, dura fronte & indomabili corde expulit illum de finibus suis, contemnens evangelizantem Evangelium pacis, quia Dei providentiâ in terra nostra illi populus committendus erat novæ acquisitionis. Hunc ergo de Vvissenburgensi Abbatia, quam interim regebat, assumtum per omnia dignum & probatum Cæsar prædictæ ecclesiæ Magdeburgensis Sacerdotio promovit, illumque Romam pro pallio ab apostolica sede suscipiendo cum litteris suæ auctoritatis direxit. Sedit eo tempore in Clavigeri cælestis cathedra gratia & nomine Johannes Papa nominis illius tredecimus, in ordine verò Romanorum Pontificum centesimus tricesimus sextus. Hic igitur benignè illum suscipiens pro prostudio gloriosissimi Imperatoris, quod in amplificatione divini cultus habebat, gaudens, ideoque justis ejus petitionibus annuens, illum apostolica auctoritate Archiepiscopum fore, ejusque successores decrevit: cui & pallium ad Missarum sollemnia celebranda dedit, & ipse nimia dilectione commotus, XV Kal. Novemb. id est in festo sancti Lucæ Evangelistæ, ordinavit, & privilegio apostolicæ auctoritatis sanxit ac confirmavit, cum in omni ordine ecclesiastico primatum habere omnium ecclesiarum Archiepiscoporum, qui in Germania sunt ordinati: in Gallia quoque, Coloniensi, Moguntiensi, Trevirensi Archiepiscopis per omnia honore similem esse, crucis signaculum ante se ferre, & inter Cardinales Episcopos Romanæ sedis consortium habere. Præterea duodecim Presbyteros, septem Diaconos, viginti quatuor Subdiaconos cardinales ad morem sanctæ Romanæ ecclesiæ ordinare, qui ad principale altare ministrantes quotidie, excepto jejunio, dalmaticis, festis verò sandaliis uterentur: & Presbyteri & Abbates sancti Johannis Baptistæ tunicis induerentur: & ut his exceptis Episcopis super altare in honorem beati Petri Mauriciique dedicatum Missam celebrare aliquis nullo modo præsumeret. Præterea statuit eum esse Metropolitanum totius ultra Salam & Albiam Slavorum gentis tunc ad Deum conversæ, vel convertendæ; & ut secundum desiderium Imperatoris in his civitatibus, in quibus olim barbari ritus maxima vigebat superstitio, id est Cizi, Misoi, Merseburg, Brandenburg, Havelberg, Poznam, in honorem Dei Episcopi fundarentur, quorum Pastores secundum canonicam auctoritatem Magdeburgensi Episcopo fidem & subjectionem debendo sociarentur. His & aliis,

Richarii Abbatis obitus

Adalberti missio Romam.

Privilegia ei concessa.

Suffraganei.

ANN. CH. CM XLI JUNII XV. quæ privilegia adhuc inibi conservata testantur, Synodali decreto ordinatis, & interminatione Dei & apostolici nominis confirmatis, præfatus Archiepiscopus cum Legatis Romanæ ecclesiæ, VVIDONE scilicet Episcopo Bibliothecario, & Benedicto Cardinali, qui illum cum Hildivvardo Halberstadensi Episcopo sedi suæ inthronizarent, dimissus, ad Imperatorem temeavit lætus. quem Imperator nihilominus gaudens, ut pote beati sui desiderii compos, cum litteris commendatitiis Magdeburg destinavit. Illuc ergo ex præcepto Imperatoris Episcopi, Marchiones, & reliqui Saxoniæ Principes convenientes, ipsum honorifice susceperunt, & vocum acclamatione manuumque elevatione electum cum præfatis apostolicæ sedis Legatis celebri titu inthronizaverunt. Adfuit omnis sexus & ætas gaudentium: fuit prorsus generale tripudium. Ubi ad confirmationem sui idem Archiepiscopus in præsentia eorumdem Nativitatem Domini secum celebrantium, BOSONEM * monachum Merseburgensi, BURCHARDUM Misnensi, HUGONEM Cizensi ecclesiis primos Episcopos ordinavit. DUDO quoque Havelbergensis, & DUDELLINUS Brandenburgensis Episcopi, prius quidem Moguntino Archiepiscopo subjecti, sed tunc agente Imperatore à debita sui obedientia absoluti, Magdeburgensi ecclesiæ & ejus Archiepiscopo cum præfatis confratribus fidem & subjectionem promisere. *Hactenus erectio metropolis Magdeburgensis ex codice Meibomii.*

* de eo supra pag 112.

14. *His Episcopis, quos Magdeburgensi Archiepiscopo subjectos voluit Imperator*, JORDANEM Poznanensem *addit Chronographus Magdeburgensis ad annum* CM LXIX. Adalbertus Archiepiscopus à clero & omni populo magnifice susceptus, in his festivis diebus consecravit Bosonem Mersburgensis ecclesiæ Pastorem primum, Burchardum Misnensis ecclesiæ Provisorem primum, Hugonem Cicensis ecclesiæ primum Episcopum. His confratribus coaptavit Imperator tres prius consecratos, hoc est Dudonem Havelbergensem, Dudelinum Brandeburgensem, & Jordanem Poznanensem, omnes subjectionem Episcopo, suisque successoribus promittentes. Monachi autem qui prius ibidem conversabantur, transpositi sunt in monte, qui dicitur ad sanctum Johannem in suburbio ejusdem civitatis v Idus Augusti, hoc est in vigilia sancti Laurentii martyris. Qui multis retro annis ob devotionem & recordationem ejusdem transpositionis, nudis pedibus eadem die facere solebant processionem in urbem, suppliciter implorantes sancti Mauricii ceterorumque Sanctorum patrocinia. Permansit autem, talis institutio usque ad adventum Hirsaugiensis Ordinis, *id est reformationis.* Quo autem anno hæc transpositio facta fuerit, certum non tenemus: nisi quod legimus Imperatorem tradidisse ad idem Monasterium anno Dominicæ Incarnationis DCCCC LXV, Indictione VIII, anno imperii sui IV, regni autem XXX, omnem decimam mellis de provincia Slavorum, Nizizi nominata. Si in eodem anno, an in superioribus factum sit, in dubio est.

Abbatiæ translatio.

15. *Eodem anno* CM LXIX *Herimannus Saxoniæ Dux Magadaburgi*, susceptus est ab Archiepiscopo *Adalberto*, manuque deductus est ad ecclesiam, accensis luminaribus, cunctisque resonantibus campanis. *Re per Heinricum Comitem de Stadhe accepta Otto, qui tunc in Italia versabatur, & nuntio accepto, quomodo Hermannus Dux* in medio Episcoporum ad mensam loco Imperatoris sederet, lectoque dormiret; ob hoc masculabile succensus, Athelberto mandavit Archiepiscopo, ut tot sibi equos mitteret, quot Duci campanas sonare, vel quot coronas accendi præceperat. Imperatoria Archipræsul peragens edicta, quibuscumque valuit modis se per legatos suos excusare contendit. *Anno* CM LXX *defuncto Bosone Merseburgensi Episcopo*, intercessione Annonis Vvormatiensis Episcopi Imperator Gisilero, moribus & natura nobili, Episcopatum dedit. *qui Gisilerus* consecratus est in Madagabuth ab Athelberto Archiantistite Junio mense.

Adalbertus Ottonem placat.

Gisilerum Episcopum consecrat.

16. *Anno* CM LXXII Imperator multa Sanctorum corpora ab Italia ad Magadaburh per Dodonem Capellanum suum transmisit, *ut cum sacris pignoribus ibi feliciter quiesceret. Nam anno sequenti cùm apud Miminleven in Saxonia obiisset idem Otto, ejus filius æquivocus* transtulit corpus patris in civitatem, quam ipse magnificè construxit, vocabulo Magdaburh. Ibi honorabiliter atque lacrymabiliter susceptum, marmoreoque imposito sarcophago, sepultum est ab Archiepiscopis Gerone Coloniense, atque Athelberto Magdaburgense, ceterorumque auxilio Episcoporum, & plebis totius. Otto junior piæ genitricis suæ instinctu, cujus gubernaculo vigebat, Miminleve, ubi pater suus obiit, justo adquisivit concambio, decimasque quæ ad Heresfeld pertinebant: & congregatis ibi Monachis, liberam fecit Abbatiam, datisque rebus necessariis apostolico-confirmavit privilegio. Insuper licentiam Archiepiscopum eligendi confratribus Magdaburh Deo famulantibus præcepto imperiali, præsente Athelberto Archiepiscopo, dedit, & cum uno libro, qui hodie ibidem est, in quo sua & Imperatricis Theophanu imago auro splendet formata, munus affirmavit. quod gratiâ Cæsaris & in præsentia ejus Archiepiscopus præparatus ad Missam, cùm peracto Evangelio more solito optimè prædicasset, recitato coram præcepto imperiali, quo electio continebatur, ostendit, eumque qui temerarius hoc umquam auderet infringere, terribili damnationis excommunicatione cunctis prosequentibus Amen, fiat fiat, consolidavit.

Ann. Ch. CMLXXXI Junii XX.

Reliquias accipit Ottonem M. sepelit.

Miminlevensis cœnobii origo.

Privilegium de eligendo Archiepiscopo Magdeburg.

17. Anno Dominicæ Incarnationis DCCCCLXXVIIII Imperator Natale Domini in Franconevord, Pascha in Trotmannia celebravit. Accusatus apud Imperatorem GERO Comes de Alesleve à VVALDONE, & in loco qui Sumeringe dicitur, captus, hortatu Athelberti Archipræsulis & Theoderici Marchionis, & SIGEFRIDO Comiti & LOTHARIO fratri ejus, filiis Lotharii de Vvaldebike, firmiter est commissus. Deinde convocatis in Magdaburg cunctis regni principibus, congressi sunt hi duo judicio, in insula quadam, singulari certamine. Vulneratus Vvaldo bis in cervicem, ardentius insequitur hostem, percutiensque icto valido in caput, prostravit eum. Interrogatus autem Gero Comes ab eo, si plus posset pugnare, coactus est confiteri quod jam defecisset. Vvaldo egressus aquâ refocillatur armis depositis, & post tergum mortuus cecidit. Tunc Gero jussus est decreto judicum & voce Imperatoris à carnifice quodam decollari III Idus Augusti. Hæc pugna nulli, nisi tantum Athelberto Archiepiscopo & Theoderico Marchioni, placuit. Correptus est quoque Imperator ab Ottone Bauvariorum duce, filio Liudolfi, eodem die veniente, & à Comite Bertoldo, quòd ob tam vilem causam tantus vir umquam damnari debuisset. *Geronis obitum Liudolfus nova Corbeia Abbas ecclitus agnovit, ut in ejus Elogio dicemus.* Pro hujus, *id est Geronis*, memoria, soror ejus TETTA & conjux ejus ATHELA monasterium in loco, qui Alesleve dicitur, ubi ipse requiescit, construentes, decimam partem totius suæ hereditatis tradidere Deo, ejusque Præcursori dilecto, hoc privilegio imperiali præcepto ea ratione firmantes, ut Abbatia ibidem liberaliter facta Imperatoris suorumque successorum potestatem ac tutelam respiceret. Comitis præfati corpus post tres annos, cùm juxta illud contectalis sua poneretur, integrum unà cum vestimentis inventum est. Filia ejus ATHELA nupsit Sigefrido filio Heinrici Comitis de Stathen, qui genuit ex ea LIUTGERUM Comitem, & IRMINGARDEM & BERTAM Abbatissas de Alesleve. Ipsa Comitissa Athela prædia contulit Magdaburgensi ecclesiæ pro redemptione capitis patris sui: insuper duobus monasteriis, scilicet in Alesleve & Hersevelden constitutis; dedit bona quæ sunt Trebenezi. *Hæc tametsi ad Adalberti facta non omnino pertinent, visum est referre ad rei monasticæ illustrationem.*

Duellum.

Gero Comes decollatur.

Alesleveensis parthenonis conditio.

18. *Denique anno* CMLXXXI Athelbertus Magdeburgensis primus Ar-

Adalberti obitus.

Ann. Ch. CMLXXXI Junii XX

chiepiſcopus, *ut in ſæpe laudato Chronico Magdeburgenſi legitur*, Imperatore Romæ commorante, XIII ſuæ ordinationis anno, ſuos docendo & confirmando, & Giſileri Præſulis *Merſeburgenſis*, quia tunc cum Cæſare fuit, diœceſim perluſtrans, XIII Kal. Julii in Merſeburh Miſſam celebravit. Proximam verò noctem cum Hatmzone venerabili laico in Crovvate lætus duxit: craſtinoque die exſurgens triſtis nimium, capitis queritur dolorem, & tamen non abibat. Cumque Citmini villam ad Frexenleve pergere cupiens præteriſſet, ni citò à ſuis ſuſtentaretur, ex equo paullatim declinans, in terram cecidiſſet. Is verò tapeto ſuperpoſitus, completiſque omnibus quæ à clericis dicenda erant, fideliter migravit ad Chriſtum XII Kal. Julii. Hujus corpus ad Givixinſtein delatum, atque ſacerdotali apparatu veſtitum, navigio ad Magadaburh uſque deductum eſt, flebiliterque à confratribus, & maximè à Monachis ſuſceptum eſt. Commendatum verò eſt ab egregio ſanctæ Halberſtadenſis eccleſiæ Epiſcopo HILDEVVARDO, favente ſibi HARTVVIGO Abbate, in medio eccleſiæ, coram altari Apoſtolorum Philippi & Jacobi.

Sepultura.

Sollicitudo ejus & pietas

19. Quanta ſollicitudine idem Archiepiſcopus ſibi commiſſis invigilaverit gregibus, lector attende. Sæpenumero ad ovile ſancti Johannis Baptiſtæ ſanctique Mauricii noctis ſilentio venit, duobus tantùm comitantibus, qualiterque confratres ad matutinas convenirent, vel qui in dormitorio remanerent, ex improviſo proſpexit: & ſi bene fiat, Deo gratias egit: ſin autem culpabiles, digna caſtigatione redarguit.

Ochtricum ſibi ſucceſſorem deſignari non patitur.

20. Sed clerus & populus tanti Patris funere turbatus, OCHTRICUM confratrem, & tunc Imperatori fideliter ſervientem, communiter elegerunt in dominum & Archipræſulem: quamvis hoc nullo modo poſſe fieri, dum adhuc viveret, beneque valeret, multis ex eorum numero publicè prædiceret. Cùm enim Epiſcopus & Ochtricus numquam convenirent moribus, magna fratrum & hoſpitum caterva bene elaborata, quia Magiſter ſcholæ fuit, maluit inde exire, quàm in monaſterio permanere. Huic Cæſar cùm apud Archiepiſcopum licentiam ſibi ſerviendi vix impetraret, contigit in die ſanctæ reſurrectionis Epiſcopum ad Miſſam paratum, Subdiacono, ut moris eſt, ſanctam crucem tenente, ambabus eam complectens manibus, ut OCHTRICUS & Ico ſedem ſuam numquam poſſiderent, lacrymis profuſis poſtulat. Peracto autem divino pleniter miniſterio, cùm idem ad menſam ſederet, præfatos numquam ſibi ſucceſſuros præſentibus cunctis innotuit. qualiter autem hoc ſibi revelatum fuerit, non aperuit. Poſt mortem quoque ſuam Vvalthardo ſibi dilecto, qui & Todico dicebatur, ut ipſe pro vero narravit, in ſomnis idem cuncta, quæ in hac re vivus prænuntiaverat, compleri talibus affirmavit. Hic in lecto poſitus in diceſſu mentis, vidit Archiepiſcopum in eccleſiæ auſtrali janua, quæ cimiterium reſpicit, ſtantem; & eumdem quaſi Romam cum baculo ſuo pergere cupientem, his exaſperavit verbis: Mi Todico, ut quid alii meum præbetis honorem? Qui reſpondens ait: Nonne in triſti meo habitu non voluntatem, ſed obedientiam ſolum, ſenior cariſſime, vales conſiderare? Ad hæc Archiepiſcopus proſequitur dicens: Pro certo ſcias, Ochtricum ſedem meam numquam poſſeſſurum. Univerſus autem clerus & populus, ut ſupra memoravi, completa electione miſerunt EKKIhardum, qui dicebatur Rufus, cum conſortio aliorum Fratrum & Militum, qui hanc Imperatori nuntiarent, & de promiſſis admonerent. qui cùm Italiæ partes, ubi tunc Impetator erat, itinere attingerent, GISILERI Merſeburgenſis Epiſcopi ſuffragium, qui apud Imperatorem tunc plurimum valebat, implorantes, legationis ſuæ ſecretum ei aperiunt. Promiſſa eſt his ab eo fidelis interceſſio, completurque proxima ſibi in omnibus benivolentia. Namque ut audita Cæſaris auribus inſtillavit, pedibus ſupplex advolvitur, promiſſa & diu exſpectata longi laboris præmia poſtulans,

Giſilerus ſuccedit.

Deo hoc consentiente protinus impetrat. Egressus autem interrogatur à nuntiis, & maximè ab Ochtrico, qui se fidei ejus firmiter commendaverat, si quid in sibi creditis proficeret. respondit quòd vix in suis necessitatibus in hoc subveniret. Corruptis pecuniâ cunctis optimatibus, maximeque Romanis judicibus, quibus omnia venalia sunt, qualiter ad Archiepiscopatum aliqua ratione veniret, primùm secretò revolvit: deindeque palam domni Papæ BENEDICTI septimi, qui sic vocabatur ex numero præcedentium æquivocorum, obnixè petit auxilium. quod cum totius consilio senatus, si posset impendi, paratum se fore & hic promisit. Positum est Romæ Concilium generale: sapientissimi conveniunt: impleturque illa Jeremiæ prophetia, *Quomodo obscuratum est aurum, &c.* Nam cùm judices ab Apostolico interrogarentur, si liceret Gisilerum promoveri ad Archiepiscopatum, qui certam non haberet tunc sedem, sed ab Episcopo Hildivvardo injustè, ut semper questus sit, ablatâ caruisset hactenus quam possederat: tunc auctoritate canonica jure meritoque hoc percipere verbis affirmabant & exemplis, Davidica transgredientes monita, *Rectè judicate filii hominum.* & illud:

Corruptus judex nescit discernere verum.

Piget atque pudet hoc verbis exponere, quod hi ad præsentem futurumque pudorem noluerunt omittere. Merseburh, quæ usque huc libera dominabatur, episcopali sede destructa Halberstadensi ecclesiæ subditur, & Gisilerus ejus non pastor, sed mercenarius, ad majora semper tendens, desiderata IIII Idus Aprilis percepit. (*Ditmarus, qui eadem iisdem verbis in lib. 3 commemorat, habet* Septembris.) Oehtricus verò Beneventum postea veniens infirmatur: viditque, uti Husvvardus, qui tunc aderat, postea retulit, Atellexen Præpositum quondam Magadaburgensem, sed tunc defunctum, sibi assistere, atque annonam sibi sancti Mauricii eminus porrigentem. Et expavescens ad hanc visionem, Cernis, inquit, Frater aliquid? Et exponens ei cuncta per ordinem dixit: Væ mihi misero & peccatori, quòd umquam monasterium meum & obedientiam ob ambitionem dereliqui. & si Divinitas aliquam mihi sanitatem concedere dignatur, supplex illuc veniam, & numquam inde recedam. Talia prosecutus, infirmitate validiori opprimitur, & post paucos dies in præfata civitate Nonis Octobris moritur ac sepelitur, nullum sapientiâ atque facundiâ relinquens sibi similem. Gisilerus autem acceptâ ab Imperatore licentia Magadaburh II Kal. Decembris Theoderico Metensis ecclesiæ Episcopo comitante venit. *De divisione ab eo facta Episcopatus Merseburgensis superius actum est. Porro Otricum fuisse monachum, ex jam dictis intelligitur, utpote quem in extremis relicti monasterii & obedientiæ ob ambitionem prætermissæ pænituit.*

ANN. CH. CMXXCI JUNII. XX.

Otrici obitus.

21. *Redeo ad Adalbertum, quem* summæ sanctitatis *virum appellat Adamus in cap. 60, ubi Magdeburgensis Archiepiscopatus fines accuratè distterminat.* Sanctum *Adalbertum vocat Crantzius in lib. 4 de Saxonia cap. 28. Illud maximè in nostri Adalberti laudem cedit, quòd alterum Adalbertum, futurum postea Pragensem Episcopum instituit tum per se, tum per Otricum Scholasticum Magdeburgensem, de quo mox agebamus. Confer acta junioris Adalberti inferiùs edenda.*

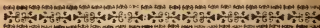
Adalberti sanctitas.

22. *Hoc loco non prateream id, quod de Eppone monacho Magdeburgensi in Chronico ms. legitur ad annum* M. Fuit iisdem temporibus in urbe Parthenopoli quidam Decanus, nomine EPPO hilaris homo, valde utilis in Monasterio, & maximè in choro. qui cùm jam senex & in cunctis actibus suis maturus esset, paralysi subitò percussus obmutuit: sed postmodum auxilio summi Medici psalmos optimè potuit cum Fratribus canere; ad cetera verò parum valuit adspirare. Et in hoc laudanda virtus Christi est, qua sibi servienti fideliter vires suggerere probabatur. Cumque hic venerabilis pater in relicto habitu monastico se nimis peccasse facta confessione ingemuisset, idque hortatu Fratrum in receptione ejusdem emendare voluisset;

Epponis monachi exitus.

ANNO CH. CM XXCI JUNII XX

non longè pòst obiit, sepultus ad sanctum Johannem cum ceteris Fratribus, cum quibus vivere debuerat, si sic humana fragilitas fieri sineret. *Ex his intelligitur, quosdam sancti Iohannis Magdeburgenses monachos non raro in cathedralem transferri solitos alicujus dignitatis gratiâ, vel etiam docendi: quos inter unus est etiam Otricus, de quo suprà num.* 19. *Post superiora Chronographus de Ekkihardo, cognomine Rufo, qui* arte grammaticus, & Magister Scholæ, *Vualthardo Præposito res suas distribuendas commisit moribundus: tum de Husvvardo, ac de Marquardo quodam Canonicis Magdeburgensibus: ex quibus Marquardus in somnis admonitus dicitur, se in pœnas post mortem præcipitandum cum Rothulfo, nisi is* in limine Liudegeti, *id est in monasterio Helmenstadiensi à sancto Liudgero constructo*, conversus staret. Ambo enim hi fuerant Monachi in monasterio Confessoris prædicti, qui locum Helmanstide vocatum de sua proprietate construxerat tempore Karoli Regis: eratque frater Hildegrimi Catalaunensis Episcopi, primi Halberstadensis ecclesiæ Rectoris. qui (Liudgerus) primus Mimigardensis Episcopus à Karolo effectus, locum quoque, qui Vvirdina dicitur, ex propriis impensis construxit. Prædictus autem Presbyter eodem anno quo hoc vidit, habitum pristinum resumere & obedienriam novit, & non longè pòst obiit. Hæc de confratribus meis, *inquit Chronographus*; non arguendo, sed ut cauti simus, & bonos imitemur obsecrando, locutus sum. *Et ista quidem occasione Adalberti Magdeburgensis Archiepiscopi primi, cujus obitum Baronius ad annum* CM LXXXIII, *id est biennio serius, uti & ejus ordinationem revocavit.*

ANN. CH. CM XXCII APRIL XXII

DE S. SENORINA ABBATISSA BASTENSI IN PORTUGALLIA.

Basti situs

1. INTER *fluvios Durium & Minium in Portugallia, diœcesi Bracarensi, exstat vicus quidam de Basto dictus, ubi antiquitus monasterium fuit, modò ecclesia parochialis, sancta Senorina nuncupata. Istic sæculo decimo vixit eadem Sancta, cujus vitam ex ms. Legendario Conimbricensi retulit Tamaius Salazar in Martyrologio Hispanico, & ex eo Godefridus Henschenius in Aprilis tomo* 3. *Eadem acta prestrinxit in suo tomo* 5 *Antonius Yepezius, & post illum Menardus noster in Observationibus ad Martyrologium Benedictinum. Quæ habet Salazar, tanti non videntur, ut ea integra referamus. Res non satis probatas satius est compendio retulisse.*

Senorinæ Acta non authentica.

Vitæ compendium.

2. *Senorina illustri genere orta, patrem Adulfum Comitem, Tarasiam pari nobilitate matrem habuisse dicitur. Orbata matre, Godina matertera, in cœnobio sancti Iohannis de Vieira Ordinis sancti Benedicti Abbatissa, educanda tradita est. In matrimonium à quodam Comite magnis votis quæsita, numquam acquiescere voluit, sponsum præferens Christum. Proinde velo & habitu religioso suscepto, post mortem Godinæ Abbatissa, in ejus locum successit. Cœnobium ex loco Vieira Bastum transtulit. Consanguineum habuit Rudesindum Episcopum Dumiensem, cui valde familiaris fuit, ut in Rudesindi actis superiùs vidimus. Multa mira patrâsse fertur. Assidua in lectione librorum sacrorum, magnum inde fructum retulit. Cùm aliquando Completorii officio interesset, audivit angelicas voces, quibus Rudesindi exitum designari intellexit. Piam mortem obiit die* 22 *Aprilis, anno Christi* CM LXXXII, *cùm esset annorum octo & quinquaginta. Corpus juxta Gervasii & Godinæ tumulum in ecclesia sepultum, Pelagius Bracarensis Antistes ante annum* MCXXX *è terra extulit in sublimiorem loculum, hoc illi inscribens epitaphium, si Tamaio credimus.*

Hic

Anno Ch. cm lxxxii April. xxii

Hic Senorina jacet, Christi sponsa, & fide plena,
Quæ innumeros vivens tunc respiravit odores,
Et moriens plurimos quoque nunc per secula spirat.
Hæc fuit illustri, ut memorant, de sanguine creta:
Sed magis illustris dicta est pro stamine vitæ.
Illius agnoscens Pelagius agmina Præsul
Virtutum, posuit vovens in tabulis almam:
Qui inscripsit quoque lapidis hoc in regmine metrum.

3. *Inter alia miracula, illud ab omnibus celebre reputatur, quod Sanctius, primus hujus nominis Lusitaniæ Rex, qui ab anno* MCLXXXV *ad* MCCXII *regnavit, pro salute Alfonsi filii sui primogeniti obtinuit. Cùm enim extremo vitæ periculo defungeretur, Sanctius pater facto ad Virginis tumulum novendiali voto, salutem filio impetravit: in cujus rei monumentum plurima cœnobio beneficia præstitit, dato diplomate, quod Henschenius refert in hæc verba.* Miraculum in Regem. Sanctii privilegium.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Patris, & Filii, & Spiritus-sancti. Ego Rex D. Sanctius, memor humanæ conditionis & mortalium casus, peragratis quibusdam partibus regni mei causâ orationis, veni ad locum, ubi corpus beatissimæ virginis Senorinæ requiescit: in quo preces nostras, prout decet, Domino Deo fundens, ipsam virginem gemitibus & suspiriis pulsavi, quatenus ipsa à Domino Deo suo precibus suis, salutem filio meo D. Alfonso Regi impetraret. Qua dicta promisi me erecturum munitionis lapides, quos Cautum vocant, in circuitu loci sanctissimæ Virginis, si potita salus orationem secura foret. Imminebat enim periculum mortis; sed orationibus gloriosæ Virginis expulsum est. Igitur considerato termino loci per gyrum, pedibus meis ipsa loca perambulavi, & ut competere vidi, petras erigere jussi per manus D. Gonsalvi Menendi, qui tum temporis Princeps erat. Primus lapis erectus est, ubi intrat in Basto rivulus ille de Moses.

4. *Rodericus de Cunha Bracarensis Archiepiscopus, postquam in tomo* 1 *Historiæ Bracarensis cap.* 116 *totam S. Senorinæ vitam cum præmisso diplomate retulit, addit, Alfonsum Sanctii filium, accepti beneficii memorem privilegium concessisse æra* MCCLVIII, *qua dictam ecclesiam ab omni servitio exemtam recepit in clientelam suam. Hujus verò filium Alfonsum* III *duo alia scripsisse eidem ecclesiæ privilegia. Denique Petrum Portugalliæ & Algarbiæ Regem, æra* MCCCXCVIII *ad honorem Dei ac Matris ejus, necnon sanctæ Senorinæ tradidisse jus patronatus in ecclesiam sanctæ Mariæ de Saltu diœcesis Bragensis, ea conditione, ut Abbas pro tempore teneatur semper alere Capellanum, qui quotidie Missam dicat ad altare, quod in eadem ecclesia de Basto exstruxit Agnes de Castro, istic ubi est corpus S. Gervasii: & ut continuo tres ardeant lampades in eadem ecclesia, una ante Crucifixum, altera ante loculum S. Senorinæ, tertia ante sepulcrum S. Gervasii. Tamaius* Sanctos *Gervasium & Godinam commemorat die* 1 *Octobris, secutus Martyrologium Lusitanicum P. Iohannis Lupi. Porro S. Gervasium ait vulgo censeri fratrem S. Senorinæ. Sed homini levioris auctoritatis non satis tuta fides.* Alia privilegia.

Ann. Ch. CMXCII April. XXX

VITA S. FORANNANI EPISCOPI ET ABBATIS WALCIODORENSIS.

Auctore ROBERTO monacho sæculi XII.

Ex Aprili Bollandiano.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vitæ scriptores.

1. *PRIMUS S.* FORANNANI *gesta in litteras retulit Anonymus quidam, de quo mentio est in sequentis Vitæ num. 6, auctore* ROBERTO *monacho Vvalciodorensi, qui eadem acta sæculo* XII *amplificavit. Idem præst ete Chronographus Vvalciodorensis, alius à Roberto Abbate, qui ad annum* MCLXXIV *superstes fuit: cùm Chronici primus scriptor in Godescalcho Abbate, hoc est in anno* MLXXX *desierit. Robertus monachus vitæ scriptor idem mihi esse videtur, qui postea Abbas fuit Vvalciodorensis. Quippe scriptionem suam censuræ subjicit Vviboldi Stabulensis* Abbatis, cujus regimen apud Fiscmum ab anno* MCXXX *ad* MCLVIII *prorogatur. Roberti epistolam cum Vviboldi responso, quoniam ad Forannani acta illustranda conducunt, huc referre juvat in fine harum observationum.*

* de Stavelo

Vvalciodori origo & primi Abbates.

2. *Chronographus Vvalciodorensis sui monasterii originem fuse describit in suo Chronico, quod Acherius noster typis vulgavit in Spicilegii sui tomo 7, ubi S. Forannani Vita paullo diversa ab editione Papebrochii in suo Aprili. Differt etiam Chronographus ille in nonnullis à Roberto. Ejus fragmenta post Vitam se quentem adducemus. Vvalciodorensis monasterii originem ad annum* CMXLIV *Chronographus refert: sed in eo videtur errasse, quòd primum loci Abbatem statuat Forannanum. Constat siquidem ex Actis sancti Cadroæ superiùs ex auctore æquali allatis, Maccalanum sub annum* CMXLVI *Vvalciodoro præfectum; atque eodem superstite sanctum Cadroen suffectum fuisse: donec ipse postea eligendi Abbatis facultatem Vvalciodorensibus resignavit.*

S. Forannani cultus & reliquiæ.

3. *Forannanus prisco apud Vvalciodorenses cultu honoratus est, sed aliquando ex quorumdam religione intermisso. Eum in Martyrologiis laudant recentiores Andreas Saussaius, Hugo Menardus ac præ aliis Molanus qui in Natalibus sanctorum Belgii hæc in summa tradit, nempe sanctum Forannanum anno* CMLXXXII *mortuum,* in læva basilicæ Vvalciodorensis *sepultum fuisse:* cujus natalis cum officio canonico, *inquit,* celebris fuit *usque ad annum* 1526. *Tunc autem Reformatores Bursfeldenses eum ex albo Sanctorum expunxisse,* quòd non exstaret relatio ejus per ecclesiam Romanam in numerum Sanctorum. *quæ ratio quibusdam Vvalciodorensibus cum displicuisset, eo* quòd multi sancti celebrentur qui non sint in curia Romana canonizati, *sancti Forannani cultum restituendum censuerunt. Sacrum ejus corpus, addit idem auctor, excepto brachio, (Gazetus in historia Belgii caput dicit) quod in sacrario asservatur, in tumulo compositum terræ sinus fovet, exstructo desuper monumento, cum sancti titulo & invocatione. In eodem sacrario asservatur etiam integra ipsius stola, quæ à rabiosis canibus morsos curat. Nunc Roberti monachi epistola ad Vviboldum Abbatem cum hujus responso, deinde Vita ipsa exhibenda est.*

Roberti epistola de vita Forannani.

INclyto, totiusque prudentiæ fulgore insigni domino VVIBOLDO Abbatum egregio, frater ROBERTUS suorum utinam clientum ultimus, quicquid præceptori subditus. Non, ô rector inclyte, vestræ auctoritatis indignetur magnificentia, quod in conspectu vestræ dignitatis, nostræ audeamus manifestare schedulas exiguitatis. Verùm nec temeritatis supercilio id factum existimet vestræ pietatis esse dignatio. Non ergo hoc in opere luculentæ verbositatis investigare ornatum, atque animadvertere ab imperito velitis qualiter enucleatum. Ut igitur hoc examinationis roboretur judicio, de vestræ magnificentia confidens pietatis, vestris obtutibus repræsento, quo vigeat in aliquo vestri, si displicet, arbitrii correptio, vestraque, si placet, roboretur adminiculationis decreto.

FRater Vviboldus Dei gratia Stabulensis ecclesiæ servus, domino THEODERICO venerabili Valciodorensis ecclesiæ Abbati, & reverendo Fratrum conventui, divinis semper invigilare studiis & provehi muneribus. Gratias agimus, dilectissimi, conditoris omnium inæstimabili gratiæ, qui universalis Ecclesiæ suæ pulchritudinem certis temporibus miro ordine magnis auctoribus ipse novus semper & perfectus artifex condecorare non desinit: ut una quæque per orbem ecclesia quæ maris undas interdum patitur, litoris tamen firmitate aliquando gaudeat, discipulis in navicula Christum dormientem excitantibus, & Christo fluctibus imperante. Christum* utique, fratres, & vos Apostolico exemplo in vestra navicula excitatis*, dum vestris, quibus ecclesia vestra regitur patronis, honorem & devotionem exhibetis, dum ea quæ in eis ipse operatur miracula, ad multorum notitiam & ædificationem perducere desideratis. Scripsistis nobis per fratrem nostrum & filium vestrum ROBERTUM vitam & miracula beati Pontificis & Abbatis Forannani, ipsius non parvipendendo studio composita, ea, ut ipse nobis retulit, intentione, ut si qua minus* viderentur composita vel superflua, nostra parvitas elimaret aut detraheret, & totum corpusculum operis nostra cooperatio roboraret, quod opus si necessarium inspicerem fore, quæ injunxit & vos injungitis, aggredi non recusarem plane. Sed quia per omnia probatur laudabile, [ipsum vobis intactum remittimus] de cetero præceptis vestris cupio obtemperare, (*adesse scilicet corporis sancti Forannani, quam Vvalciodorenses præmeditabantur elevationi, ut ex sequentibus patet*) si labores nostri pro Ecclesia, si regni quibus obligamur negotia prosperos habeant exitus, & nobis aliquod, sepositis curis, aliquando indulgeant otium. Vos interim eo quo cœpistis studio beati Confessoris miracula amplectimini, & memoriæ tradere curate: quia si vestra perseveret devotio, si studium non lassescat, si religio accrescat; glorificationem sacri corporis videre corporeis merebuntur oculis, quibus tantùm manifesta datum est videre miracula. cujus temporis felicitati nostra utinam interesse mereatur præsentia nostra subservire parvitas, ut sacrorum cinerum glorificatio sit nostræ fidei de spe resurrectionis confirmatio, sit in præsenti tempore de tribulationibus nostris consolatio, de exilio ad patriam, de morte ad vitam translatio.

Ann. Chr. CMXCII Apr. LXXX. Vviboldi responsum.

* al. Christus

* al. excitavit.

* al. nimis

PROLOGUS AUCTORIS.

1. QUONIAM in culmine candelabri, ne videatur obfuscari sub latebra modii, erigenda est lucerna Christi; virtutes venerabilis viri FORANNANI, haud composito quamquam sermone, decerpere disposui. Sed quoniam imbutamento artis philosophiæ minus fulti, verbis has enucleare nequimus venustis; more puerorum magis maluimus balbutire, quàm notitiam miraculorum sancti viri sub obscuritatis velamento occultare. Attamen hoc enucleandum opus, qua intentione arripui, quantumvis clareat cunctis, manifestè pandere decrevi. Est itaque in nostræ habitationis cœnobio quidam exsistens in provectæ ætatis senio, qui antiquæ rememorationis intellectu, antiquarum rerum monimenta in suo prudenti pectusculo prudenter locaverat. Ab hoc ergo antiquitatis relatore sumta materia; antequam morte præventa laberetur humanitatis fragilitas, & tanta Patroni nostri miraculorum coruscatio, omnia studui comprehendere brevitatis sub articulo. Interea est alius nostræ narrationis intentus. Residentibus in solita conciliabula nostris majoribus, factaque mentione de nostri Patroni virtutibus, sacer valde conquestus est conventus, quòd maximo pollentes ingenio, atque sub hujus vitam ducentes suffragio, has peritissimi viri in obscuritatis reliquêre latibulo. Qua propter hujus conventus animatus monitione, has editas schedulas cupio commendare, quatenus in futuro legentibus, hæ posteris clarerent succedentibus. Sed quoniam absque divinæ gratiæ adminiculo hoc in opere efficax exsistere non valeo, almi Spiritus flatum flagito, quatenus ipsius afflatus spiraculo, veritatem cum consono queam intimare verbo.

Auctor ab aliis accepta narrat.

VITA INCIPIT.

Forannani genus, & patria.

2. GLoriosus igitur Domini Sacerdos FORANNANUS, nobili ex Scotinensium [a] prosapia ortus, primos arcendo lasciviæ impetus, decrevit postponere mundum propriis cum actibus; suamque insignibus nobilitatem exornans virtutibus, seipsum Deo dignum devotus præparare studuit sacrificium, ipsius adminiculatione fultus. Intra deinque pueriles annos positus sub scholasticæ eruditionis norma litteris imbuendus, à magnificis parentibus honorificè est traditus: in qua divina clementia præeunte, quæ sibi eum vas electionis futurum præviderat fore, omnium disciplinarum arte repletus est, brevitatis sub tempore. Qualibus si quidem incrementis, divinis meditationibus inhærendo, factus juvenis gratissimam juventutem augmentaverit; qualiterve procellas turbulenti maris, id est, mundanas tribulationes, divina fretus suffragatione, calcaverit; qualiterque miserorum spes, orphanorum pater, pauperum recreator, viduarum, lugentium, omniumque piè viventium pius consolator exstiterit; finis ejus consummationis evidenter monstravit, quia sicut per quemdam sapientem dicitur.

Studia.

Præmia justorum pendent in fine laborum.

Psalm 118. 96.

Et propheta David intonat dicens: *Omnis consummationis vidi finem.* Vidit quippe omnis consummationis finem Christi clarissimus Confessor Forannanus, qui diligendo Deum suum studuit diligere proximum: quatenus verò latum videretur servare mandatum, sincero corde totaque mentis intentione propter Deum, necnon amplectendo, suum studuit diligere inimicum.

fit Episcopus

3. Quapropter retributor omnium bonorum, qui secundùm unius cujusque meritum pro talenti reportato lucro unumquemque remunerat largiendo præmium, venerabilem Antistitem nostrum dignis muneribus esse volens honoratum, dispensatorem suæ domus constituit idoneum: quatenus à tritico ventilata palea, id est, à vitiorum spurcitia proximorum cordibus purgatis, mensuram tritici, sacrarum scilicet pabula doctrinarum erogaret. Quid multa? exigente igitur nobilitatis magnificentia maximæque puritatis innocentia, à populorum electus caterva, in civitate, quæ eorum barbarica sermocinatione *Domnachmor* [b] nuncupatur, quæ est metropolis totius Hiberniæ, in basilica Genitricis Dei, quam propriis ex redditibus possessionibusque fundaverat [c], sublimiter in pontificali [d] collocatur cathedra: quatenus qui sine pondere regiminis prius in humilitatis rectitudine vigebat, multis postmodum cum magisterio sacræ eruditionis fieret & norma. At ubi ad honoris pervenit fastigia, sui prolongationem incolatus indesinenter deflebat, istius psalmi versiculum commemorans, heu mihi! quàm valde prolongata est peregrinatio mea.

Ecclesiam instaurat.

V valciodorum venit.

4. Cumque diutina cogitatione talia suo volveret in pectore, antiquorumque Patrum cuperet sequi vestigia, longè faciendo seipsum à cogitatione sua; admonitus est cælitus visione divina, quatenus culmen relinquens honoris, ad locum pergeret Speciosæ-vallis [e], quo in venerationem Genitricis Dei basilica fundata est, cœtus Apostolici, super ripam unius fluminis, quod Mosa nuncupatur sermone vulgari. Hac itaque cælestis visionis percepta ad-

a Hiberno-Scottos intelligit auctor, qui Scottorum nomen apud veteres saltem ad sæculum usque decimum retinuerunt.

b Notat hic Bollandus in suo ms. exemplari malè scriptum fuisse *Domino einer* pro *Domnachmor*, quæ vox non urbem Scotiæ metropolim, quæ Ardmacha est, sed templum seu majorem ecclesiam significat: *Domnach* enim Hibernis ecclesiam, *Mor* majorem sonat.

c Ecclesiæ Cathedralis Ardmachanæ instauratorem ac quasi fundatorem esse potuisse Forannanum hinc probat Colganus, quod ipsamet civitas à Nortmannis sæpius sæculo decimo capta, ac signanter anno 914 igne cremata sit.

d Cujus Ecclesiæ Episcopus fuerit Forannanus, non ausim definire. Fatetur siquidem Colganus apud Bollandum in ms. Ardmachanorum pontificum catalogo à quingentis fere annis exarato Forannani nomen non exstare.

e Id est V valciodori, quod nomen ex Valle-decora seu speciosa etiam deducit auctor Chronici Valciodorensis, de quo supra.

monitione, infimæque ambitionis posito honore, mandatum sacratissimæ jussionis cupiens explere, venerabiles duodenos comites elegit: quatenus cum his veniens ad locum præfatæ habitationis, armipotens veluti miles summi Imperatoris, hoste cum invisibili, visibilique decertans, bella præliaretur Domini. Igitur linquentes propriam, quærere cælestem cœperunt patriam, atque angelico freti ducamine ad marina pervenere litora. quo respicientes circum circa, nautica minimè reperere suffragia. Sed qui sub Mosaica deductione Israëlis populo rubri maris arenam siccavit, quo sicco vestigio, altivada pelagi mirabili ductus itinere populus transmearet, quique sub Petri vestigiis liquidum calcabile præbuit elementum, ipse huic nostro venerabili Patrono, ad suorum ostensionem meritorum, suis cum comitibus simile iter, quo ad portum quietæ salutis valeret pertingere, sua præbuit mira dispensatione.

ANN. CH. CM XXCII. APRIL. XXX

Mari transmisso sine navi.

5. Ecce enim quatuor ligna crucis in modum pariter compacta, ante eorum intuitum repente apparuerunt: super quæ convocata Dei virtute, almæ crucis vexillo se munientes, ascenderunt hoc ordine. Divisis itaque comitibus, atque in quatuor stabilitis partibus (ternarius enim quatuor ductus duodenarium efficit numerum) super quatuor partes crucis ascendere eos jussit; ipseque crucis in medio positus, hilari mente claraque voce decantans, aiebat: *In mari via tua, & semita tua in aquis multis.* Igitur cum tali navigio atque admirabili venerandæ crucis vexillo, ducens per avia, hos protexit dignè Dei munita tuitio: quoniam, quo crucis ejus bajulatores viderentur, se ipsos abnegarunt, atque propriam linquentes voluntatem, sub alterius magisterii imperio cursum sui certaminis peragere decreverunt. Tandem linquere marinos, carpereque calles cœperunt terrenos: atque sectantes quo eos traxerat almus Spiritus paraclitus, quo antecedens ibat, pariter ambulabant. Cum verò haud procul à præfatæ habitationis forent loco, ejusdem structori inclyto nobilissimoque Comiti obviaverunt EILBERTO [a]: à quo, quo gressum figere vellent requisiti, velle se respondarunt adire locum Speciosæ vallis, super ripam situm Mosæ fluminis. Et ille respondens, Feliciter, inquit. nunc interim gressus vestros post me dirigere sectando satagire: vos enim ego deducens, præfati loci vestris obtutibus manifestabo mansionem. Cumque in suæ peregrinationis fatigatione, de tanta nobilitatis magnificentia tam benignum consolationis suscepissent responsum, cum cordis affectu ad cælum direxerunt corporis intuitum, atque Dei laudantes magnalia, ad diu concupita unà pervenere habitacula.

Psalm. 76. 20.

Ab Eilberto Comite susceptus. [a]

6. Quo autem in monasticæ eruditionis instituerentur proposito, ducti sunt Romam à Comite supradicto: ubi cum præsularis honoris dignitate nomen suscipiens Abbatis prædictus Christi Confessor, tale mandatum à domino BENEDICTO [b] (qui in totius mundi gubernatione, à cælestis regni clavigero acceptam spei anchoram in agnitione hujus nominis fixerat septimus) suscepit, quatenus remeando ad propria, ad monasterium diverteret, quod nuncupatur Gorzia [c]; atque ibidem cum suis in divinis institueretur mandatis. Etenim sub norma monasticæ religionis colla decreverant subigere: obtemperatoresque apostolicæ institutionis gestientes existere, ad monasterium superius nominatum una pervenere. Quo brevissimo in tempore divinis in institutionibus pleniter roborati, quod diu concupierant sunt adepti: quoniam sicut sacra beati Gregorii testatur sententia, nulla ad discendum mora

Romam cum eo petit,

ubi Abbas à summo pontifice creatur. [b]

[c] Gorziæ fit monachus.

a Fuit hic frater natu major Heriberti Viromanduorum Comitis, ac in turbando regni statu socius & adjutor primùm, mox antea[illegible] vitæ pœnitentiâ ductus septem monasteriorum [illegible]ditor. Consule fragmentum Chronici Walciodorensis, quod infra exhibemus.

b Cum unicum Forannani Romanum iter referatur tum in hac vita, tum in actis sequentibus; prope fidem est illud à Forannano ante monachatum non fuisse susceptum, sed aliquanto post adeptam Walciodori administrationem, ut describit Chronographus Walciodorensis. Benedictus VII sedere cœpit, anno 975. Papebrochius hæc referre mavult ad Johannem XIII, qui Pontifex fuit ab anno 965 ad 972.

c De Gorziensi monasterio actum est supra in actis S. Johannis Abbatis Gorziensis ad annum 973. de sancto Eloquio in Sæculo 3 ad annum 9[illegible]5.

Ann. Ch. cm xxcii April. xxx

est, ubi Spiritus-sanctus Doctor adest. His itaque tractatis, maxima cum petitione Comes antedictus erga Laudunensem Antistitem obtinuit, quatenus memorabile pignus venerabilis Christi Confessoris Eloquii daretur sibi: quod ut mœnia prædictæ habitationis penetravit, recensita memoria Dominicæ Passionis à beato Forannano plurimarum sanitatum virtutes sunt operatæ. quæ quoniam in ejusdem gestis [a] pleniùs sunt enucleatæ, pro nimia prolixitate distuli memorare.

S. Eloquii reliquiis donatur.

Miraculis claret.

7. Quid igitur aliud ista, dilectissimi, signabant, nisi quod super rutilos lapides insignes gemmæ è mundi partibus advenientes, intra unius domus Dei spatia claro virtutum jubare emicabant? Ut autem de pluribus pauca referam, inter alias spiritualis gratiæ dotes, hæc in eo sanitatis virtus eminebat, quod morsu si quis rabidi canis lupive fuisset attrectatus, locoque in cicatricis fimbria stolæ suæve manipulæ fuisset locata, mox recuperata sanitate cum gaudio remearet. O mira dispensatio Dei? Qui etiam quondam per fimbriam vestimenti sui in muliere fluxum restrinxit sanguinis, ipse nunc simili modo in laudem sui Confessoris, per fimbriam infirmantibus opitulationem contulit sanitatis. Quid plura? nullus denique à calamitate pressus infirmitatis ægrotus ad eum venit, qui non post susceptæ benedictionis suffragium sacratissimique olei liquoris contactum remearet cum gaudio, suscepto sanitatis consilio. Hæc & his similia virtus Divinitatis in eo manifestavit operaiquæ quoniam scriptoris articulo non sunt exarata, nobis sunt incognita Deoque nota.

Moritur anno 982.

8. Quia verò felici cucurrerat gressu, fidemque ecclesiasticæ institutionis servaverat indefessus, contraque spiritualis nequitiæ arma fortis exstiterat in sui certaminis cursu, utpote pro bonæ dispensationis ministerio à pastorum Pastore vocem clementissimæ mansuetudinis auditurus. *Euge serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini Dei tui*; de suæ remunerationis spe securus exstitit. Igitur humanæ posito corruptionis pondere, in nongentesima octogesima secunda ab Domini Incarnatione annualis circuli revolutione, pridie Kalendarum Maiarum, sub

* *n.* secundi

Ottonis Romani principis tempore, de corruptione ad incorruptionem, atque de via ad vitam promeruit transire, cui temporanea mors vita, atque ad cælorum palatia præsentis exitus extitit via.

9. Ut autem ejus corporis detumulatio sacra, seorsum in læva monasterii fuit facta, è contubernio Fratrum nonnulli crebrò adiere ejusdem almiflui sepulcrum, suorum flagitantes suffragia scelerum. Quo loco dum plurimæ sanitatum opitulationes ab eisdem fieri viderentur frequenter, communi tractato consilio, capitales ecclesiæ decrevere, pro honoris reverentia, sanctissimi corporis glebam loco excelsiori transferre. Dum verò hoc in opere efficaces exsisterent, tumbam sarcophagi in sanctuarii ingressu statuentes, vase incomposito, lympham de torrente in structione tumuli incautè detulere: atque in ipso memorabile sanctissimi corpus reposuere. Tandem se quietionis somno dum nocte quadam pro corporis vexatione dedissent, illam translationem summa fore factam cum diligentia existimantes, atque quid accideriti ignorantes, uni è fratribus qui stabilitus erat in solicitudine erga ecclesiastica, venerabilis Confessor Forannanus apparuit; illique monens imperavit, ut quoniam illo luculento in tumulo in quietionis pace, præ fœtoris injuria, jacere nequibat; Fratribus imperaret, quo sui transferrent corporis aliorsum reliquias. Ille verò primæ visionis revelationem occuluit, atque hanc manifestare negligens usque in tertia visione conticuit. In tertiæ igitur noctis tempore, cum maximæ comminationis furore memorato fratri se iterum dignatus est manifestare, atque prædixit, quod nisi Fratribus sui referret monita præcepti, in gravissimæ incideret judicium ultionis.

Corpus ejus in Sanctuarium transfertur.

a De iisdem antiquis actis mentionem facit Chronographus in fine fragmentorum infra.

b Id est homines censuales ecclesiæ seu monasterii Vvaciodorensis

10. Ut igitur poli caligo coruscante solis jubare evacuata est, memoratus frater fratres advocat, ac quidquid perspicaci intuitu animadverterit intimando revelat. Illi itaque causam negligentiæ illius relatu perpendentes, aliud cum summæ sollicitudinis diligentia, devotionisque honorificentia sepulcrum, juxta altare beati Nicolai, ædificavêre, illumque, è loco illo ejicientes, in nitidoque involventes linteamine, ad illud transtulere. Accidit præterea, quatenus quædam matrona nobilis à gravi dæmonis infestatione vexata, à suis clientulis in sui adduceretur præsentia tumuli, suique pro sua domina rogarent affore divinitus sibi sanitatis suffragia. Dum in hac igitur jugi permanerent supplicatione, se divina miseratio dignata est manifestare. Nam binos luculentos vermiculos in sui purgatione nasi emittens, pristinæ sanitati est restituta: atque cum sanitatis remedio suisque cum servulis ad propria salubriter est regressa. ANN. CHR. CMXCII. APRIL XXX. Aliò transfertur. Miracula.

11. Aliud divinæ miserationis miraculum, non sub terra latibuli nigredine occulendum, immo quemadmodum ab ipso venerabili Forannano est manifestatum, omnibus censuimus fore declarandum, quatenus in suis virtutibus enarretur mirabilis Deus. Erat enim quædam mulier in pago Famenensi [a] quam ullo sine remedio per septena tempora circumvallaverat gravissimi ergastuli ægritudo: cui almifluus Forannanus apparuit jubens, quatenus pro sui munere voti cordam unam, manibus allatam propriis, super sui poneret tumbam sepulcri. Cumque illa timoris perturbatione abjecta, ab illo suæ locum quietionis investigando requireret diligentissimè, talia ab eo promeruit signa recipere. Veniens, inquit, in villa quæ Vallis nuncupatur decora, in dexteraque monasterii parte portam ingressa, recto itinere proprios ante obtuitus gradere, sursumque respiciens, juxta unam aram mei invenies sepulcri mentionem. Illa igitur sacratissimæ revelationis jussionem adimplere concupiscens, votum suum maturè explicito opere complevit; sineque adminiculo alicujus ducaminis ad locum usque pervenit. Cumque ante fores templi ejusdem officiales reperiens, valvas ecclesiæ tacitè penetraret, juxta præceptum Antistitis recto tramite suos gressus direxit; atque secundùm signa quæ acceperat, Sancti sepulcrum reperit. Quæ dum pro optatæ salutis beneficio vota sua repræsentans, ab oratione surrexisset, sanitatis salutem suscepit: & monasterii manibus egrediens, revelationem miraculi omnibus evidenter manifestavit. His itaque gestis, Salus humanæ salutis aliud glorificandum ad sui nomen Confessoris mirabile miraculum addidit, quo solis jubar quemadmodum mundum rutilans irradiat, sic hæc insignis gemma, diversis polita signorum coruscationibus, partes mundi illuminaret diversis virtutibus.

12. Fuit igitur in pago Lomaco, [b] in villa quæ Calvus-mons nuncupatur, sub senioris præfatæ habitationis constitutione, ejusdem exercens negotia terræ, quidam bubulcus, Warnerus nomine, qui à gravi dæmoniacæ legionis infestatione vexatus, in grave inciderat periculum infirmitatis. Hunc cum illius inquietudinem pro perversæ atrocitatis crudelitate circummanentes nequirent ferre (graviter enim laniabat quos poterat attingere) diversis vinculis ligavere, immensoque oneratum ferri pondere ad sancti tumulum adduxere. Dum verò divinæ miserationis præstolantes suffragium, suæ ecclesiæ custodes ante Sancti jacerent tumulum, unius christi Confessoris dies natalitius accidit; in quo dum debitæ servitutis solitum redderent fratres pensum, finitâ recitatione duodecimæ lectionis, istius modulatio responsi, *Magnificavit eum in conspectu regum*, à rectore incœpta est chori. Dum autem ejus-

[a] In Arduenna silva situs est hic pagus, cujus caput *Marcina*, vulgo *Marche en Famenne* nominatur, inquit Bollandus. quod etiam nomen Cæsari cognitum putat libro 2. de bello Gallico ubi Condrusos; Eburones, Cæræsos, Fæmmanosque (malè in editis Pæmanos) inter Belgicæ populos numerat.

[b] De pago Lomacensi, *Lomage*, in Brabantia, actum est in actis sancti Gerardi supra pag. 249 Calvus-mons. *Chaumont*, situs est Florinas inter ac Philippi-Villam.

ANN. CHR. XCCII APRIL XXX

dem finis advenit, inchoationem versus subsequentis, mirabilem edens vocem dæmoniacus, arripuit; & quasi in istius modulatione jugiter fuisset eruditus, cum cantore finem fecit cantus. Mirares! ille qui in articulatæ vocis cantu vexationem boum relevare consueverat, vocis articulatæ modulationem quasi pleniter instructus resonabat. Quid igitur? Venit dies: in qua dum celebratio majoris Missæ solenniter ageretur, super Sancti tumbam caput suum reclinans dæmoniacus obdormivit: atque post finem ejusdem sanus effectus surrexit, & qui cum aliorum robore fuerat adductus, recessit liber à vinculis absolutus.

13. Talibus ergo fulta suffragiis concio nostri cœtus, cum plebe devota magnificet Deum, quod infirmitatis nostræ patronum præclarum, edidit quem Scotia, magnificum Forannanum, humilitatis cum respectu Gallia devotissime suscepit. Lætetur necnon Christi sponsa Vvalciodorensis ecclesia, quæ talem amicum Sponsi, à finibus terræ venientem audire sapientiam Salomonis, intra sui retinuit muros templi, &c.

14. Accidit interea quatenus ex exiguo viculo, qui nostro proximus adjacet cœnobio, Porinaque * nuncupatur in vocabulo, quidam langoidus, nomine Berengarius, pressus diversis infirmitatibus, dum super alias à caduco graviter fatigaretur morbo, ante Sancti advenit sepulcrum, sperans illic affore sibi divinitatis præsidium, matureve sui doloris terminum fore ponendum, quod ita contigit. Cumque sanctissimæ præsens adesset tumbæ, ad Sancti conversus patrocinium, taliter cœpit orare. Te obsecro, inquiens, Christi Confessor Forannane, quatenus ex hac præsenti si nequeo liberari infirmitate, proprio vestigio ex hujus ecclesiæ nullomodo queam introitu exire. Cumque terminum fecisset orationis, capite posito cum ipsa spiritum exalavit.

* Poren.

15. Quid ergo? numquid, ut ait Apostolus, iniquitas est apud Deum, qui per suæ virtutem potentiæ cum præsenti vita isti sanitatem non restituit? Absit. Verum quoniam occulta sunt ejus judicia; istius desinentes trutinare mortem, divino illius examinandam relinquamus judicio, &c. Quapropter ad divinæ virtutis enucleandas operationes, quas Christus in eo dignatus est manifestare, aliud nostræ narrationi congruum non prætermittam miraculum: nam dum sub ferula subjacerem præceptoris, ipsum proprio intuitu accidere animadverti.

Monachus dolore capitis levatur.

16. In hujus videlicet ecclesiæ conventu quidam Monachus, nostratum scholarum didascalus, vocatusque nomine LAMBERTUS erat, qui frequenter capitis patiens dolorem, dum ab ipso graviter fatigaretur, quadam nocte, ad suum conversus Patronum, cœpit remedium flagitare; sed quatenus ejus miræ simplicitatis manifestaretur intentio, per totam sequentis noctis quietudinem est vexatus ex ipso: simplex enim valdè in moribus, sed in litterali scientia exstitit efficacissimus; cumque matutinale Fratres nocturnali sollicitudine perciperent signum, mutuò se cohortantes ad peragendum solitum pensum se paravere, atque in trinæ Deitatis nomine more solito ternas ad orationes pariter concurrêre. His peractis, dum à fratre memorato pristina chori præoccuparetur statio, ipsius repentè caput memoratus graviter circumdedit dolor; chorique deserens stationem, sacramque postponens debitæ servitutis sollicitudinem, ante Sancti adveniens iterum se projecit memoriam a. Dum verò diutinâ præstolatione quo sui doloris afforet finis, flagitaret intentè; à memorato fatigatus dolore, nimiam per simplicitatem, Christi Confessorem talibus cum verbis cœpit exprobrare: Mortuus dum jaces in pulvere, quali tu nobis posses remedio subvenire? Verùm multis quoniam opem videris ferre, illorum ductus exemplo, tuas, surde senex, ad ob-

a Id est sepulcrum, alii memoriam appellant. Similiá huic facto exempla sæpius retulimus, ut in miraculis S. Benedicti Sæculo 2.

curatas

turatas clamitans aures, adveni, subsidiumque quæsivi, aliis subvenire qui consuevisti; & hactenus per te nullum, prô dolor! sensi levamen. Hæc horumque similia capitis erecta cerviee proferens, tumbam sacram super almiflui ossa corporis aptatam ingenti cum sonitu percutiens, surrexit; atque ita cum ictu memorato concupitæ remedium sanitatis gaudens suscepit, quatenus nullam ulterius assereret sentire ruinam posterioris doloris. Isque cum contubernalibus junctus iterum foret vocibus fratrum, divinis præoccupatorum in meditationibus, quis propter Sancti sepulcrum fuerit sonus auditus, qui eorum voces compescuit, ab eo investigare cœpere nonnulli: ipseque quid acciderit, & erga Confessorem memoratum qualia protulerit, qualiterve, quam diutinâ præstolatione poposcerat sanitatem, obtinuerit, suis investigatoribus evidenter patefecit. *Ann. Ch. CM XXC I ApRIL XXX*

17. Quædam opidanea gravem cum capite dentium patiens dolorem, jugiter crebrâ vexatione pulsabatur. quæ cum situ terrarum à suis confinibus foret disjuncta (illa ut potè ex Boviniensi * opidulo in magnam *Gostarath* [a] civitatem fuerat adventata, quo sui remedium quæreret doloris) ab omni est consolatione privata. Tandem quoniam auditu, memoratis in finibus, famam gloriosi Confessoris perceperat, votum illi vovens candelam spopondit quod in propria dum repatriata fuit, receptâ sanitate libenti animo tribuit. Ea itaque grandi eum candela adveniente, ingentem eam intuens ejusdem custos ecclesiæ, Theodoricus nomine, concupivit; maturéque concupitam, arripuit, arreptamque more solito, solitum carpens iter, solito in loculo reposuere disposuit. Verùm quoniam promissum fuerat ab ejusdem subministratrice, se præfatam candelam non ablaturam; ipse talis conscius sponsionis hanc accipiens, binosque in gradiendo dirigens passus, repentè à capitali dolore graviter corripitur. Nam in memoratæ præsentia adoptavit evenire suo capiti similem dolorem, si quis hauc niteretur auferre. Quapropter ingenti cum festinatione accito clientulo, jam dictam candelam iterum accendit, accensamque reposuit, repositamque à se iterum proclamavit; & quam usu temerario suam per violentiam perdidit, sanitatem, ipso opitulante, confestim suscipere meruit. *Mulier item capite, dentibusque laborans sanatur* ** Bovines.* *a*

18. Diebus Lotharii Imperatoris ex Saxoniâ nati, ALEXANDRO [b] Præsule cathedram Leodicensium gubernante, fuit quidam frater Goselinus nomine, qui annos intrabat pubertaris, officium gerens Levitici ordinis, à pueritia in hac domo nutritus sub protectione Dei Genitricis, & postea Dei gratia Sacerdos factus, ista retulit, quod singulis annis ex multo tempore in mense Maio, gravem infirmitatem & dolorem dentium & capitis patiebatur, itaut noctes duceret insomnes. Hic admonitus est à præceptore & magistro suo RICHERO, & à ceteris fratribus & dominis, qui ejus compatiebantur doloribus, & quibus datum erat videre miracula stupenda, quæ per beatum pontificem & confessorem Fotannanum operata sunt divinitus, ut misericordiam ipsius rogaret, quatenus de instanti malo & infirmitate, ejus sanctissimâ intercessione ab omnipotente Deo, veluti quamplures, liberaretur. Ast ille nihil dubitans, sed fideliter credens omnia possibilia esse credentibus, ad sepulcrum egregii Confessoris concitè cucurrit cum lacrymis & precibus; apprehendensque linteamen, quo tegebatur lipsanum venerabile, circa suum caput & faciem cum amore & reverentiâ cœpit adstringere, talia orans. O beate pater Fotannane! ô amice Dei dilectissime, columna & provisor hujus ecclesiæ, mihi ultimo servo tuo miserere, & laboranti in ardore & anxietate digneris subvenire: nam, ut sentio & ut ait quidam, Sanè dolor capitis dure eoquit omnia membra. Gloriose, si me sanum *Alium monachum caput dolentem sanat,* *b* *post votam candelam*

a Quæ sic illa urbs *Gostarath*, incertum. Papebrochius hic errorem putat irrepsisse, & Constantiam ad Rhenum intelligendam esse suspicatur.

b Bartholomæus Fizen Alexandri regimen episcopale per septem annos ab anno 1127 ad 1135 deducit, quo tempore Lotharius imperabat

Ann Chr. CMXCI April XXX

reddideris, votum voveo, quod amodo reddam tibi candelam tantæ longitudinis nocte tuæ depositionis, ut caput meum in circuitu præcingere possit. Oratione completâ, nullum dolorem vel ardorem in seipso recognovit: & sic surgens eadem horâ, laudans & glorificans Deum, in conventu fratrum incolumis rediit, referens quomodo sanatus fuerit. Illi hæc audientes, Dominum benedixerunt, & sanctum Confessorem magnis laudibus honoraverunt.

quam semel oblitus offeire.

19. Sic sanus effectus, per annos quatuor votum quemadmodum voverat Deo, sanctoque persolvit; & semper in sanitate pristina permansit. Quinto verò anno contigit ut nocte denominatâ, oblitus suæ sponsionis, gratiâ cujusdam festivitatis profectus in quamdam villam suæ nativitatis, quæ à monasterio duobus miliaribus aberat, non interfuerit. Qui cum adveniente horâ vespertinali staret in ecclesiâ ante altare Dei Genitricis, subitò eum dolor maximus, & cruciatus capitis & dentium arripuit, ita ut jam non valeret super pedes stare; sed incurvatus præ nimiâ anxietate, agnoscens reatum suum, & se esse coram Sancto mendacissimum, hujusmodi prece oravit ad Dominum: Domine Jesu Christe, succurre mihi per famulum tuum beatum Forannanum, gloriosissime Deus, ea quæ in eo deliqui fideliter ulterius corrigam, & ut ad locum nostrum regressus fuero, te largiente votum meum reddam. Et cum fletu caput suum adstringens, & sanctum Confessorem invocans de terra surrexit; & confestim dolor omnis & cruciatus aufugit. In crastinum ad monasterium reversus, cunctaque ei acciderant fratribus enarravit, gaudium gaudio cumulavit, votum persolvit, sospes permansit, Dominum in omnibus & super omnia magnifice operantem benedixit. Hæc ita esse nemo dubitet: nam ab eo qui ista passus est, ad laudem Dei & Confessoris istud verissimum digestum est.

denuo cruciatur,

ac tandem sanus efficitur.

20. Est quoddam opidum in Saxoniæ partibus trans Rhenum, quod barbarico sermone illius gentis *Rhees* [a] habet vocabulum, in quo loco memoria istius sancti veneratur à multis, talibus manifestata indiciis. Quædam reclusa nomine VVALBURGIS, apud nos unicum habens filium monachum, inibi solitariam vitam ducit: quæ quondam amore sui filii aliquantis diebus nobiscum manens, multa & stupenda miracula fieri vidit à Sancto & audivit. Quæ regressa ad propria & vitam amplectens contemplativam, quæ viderat & audierat, & quantæ virtutis esset sanctus Forannanus, amicis & propinquis & ceteris, ad locum in quo reclusa erat confluentibus, denuntiavit, & ut ipsum invocarent in periculis, fidelis mulier admonuit. Inter quos quidam nepos ejus mercator loquentem eam audivit, qui veno & empto insudabat & curis hujus sæculi. Hic sumtis opibus & diversorum ornamentorum varietatibus, mercandi gratiâ mare Anglicum cum aliis est ingressus. Continuo mare conturbatur, & navis conteri periclitatur, at illi in timore, & anxietate, & augustiâ mortis quæ imminebat constituti, clamare cœperunt vocibus magnis, & unusquisque peccata quæ fecerat, confiteri. Illis vociferantibus subitò navis demergitur, & non tantùm pereunt navis & onus, sed etiam homines quotquot erant, præter hunc solum de quo sermo est habitus.

21. Quomodo autem evaserit, vel cujus adjutorio ab illa dira morte ereptus fuerit, ipse reversus ad patriam, hoc ordine postea retulit. Cum, inquit, navis periclitaretur, & nos omnes, qui intus eramus, timore vicinæ mortis æstuaremus; ego tandem memor verborum ancillæ Dei, quæ audieram de virtutibus & miraculis beati Forannani ecclesiæ Vvalciodorensis, coram omnibus lacrymatus exclamavi, ô beate Forannane, si vera sunt ea quæ de te audivi, te deprecor, ut ab hac morte me liberare digneris, & ego votum pro salute meâ dabo tibi, candelam videlicet secundum longitudinem cor-

Mercatorem à naufragio liberat.

[a] Idem nomen hactenus retinet Rhesa Cliviæ opidum, situm inter Vvesaliam & Embricam.

potis mei, in loco ubi requiescis. Adhuc me talia per plurima orante, navis demergitur, & cum aliis in profundo maris tristis & gemens sum dilapsus. Deinde ut fuit voluntas Dei, super aquas confestim resiliens, & ea, quæ cœperam, clamans, S. Forannane succurre mihi, tunc ecce onus proprium, in quo omnia mea colligaveram quæ habueram in navi, inter brachia mea devenit. quod cùm tenuissem meum esse cognoscens, & adjutorium Dei, & Sancti super me sentiens, ex insperato ad spem redii, & sic natando pedibus, tenens onus inter manus, ad litus usque perveni, laudans Deum, & Sanctum benedicens in salvatione mea in mirabilibus maximis. Talia ille homo de seipso referens, votum quod voverat ad locum nostrum non multo post per fidelium manus transmisit, à quibus ea quæ narravimus ita esse facta à Sancto, audivimus.

22. Hæc sunt divinæ operationis prodigia, quæ Christus nobis per dilectum famulum suum Forannanum, condecorando suæ mansionis habitaculum indesinenter manifestat: quæ si omnia scriptoris articulus exararet, dies antequam sermo clauderetur. Igitur venerabilis cultor Dei Forannanus dignè venerandus est ab omnibus, quoniam sicut cujusdam idonei didascali narratione fideli percepimus, terra suæ nativitatis eximiis per eum decoratur miraculis & honoribus. Retulit enim ille nobis, quemadmodum habitator loci, quod maximæ honorificæque in Christi, ejusque nomine in ipsius provinciæ confinio, de qua egrediens ad nos pervenit, conditæ sint basilicæ, in quibus fidelis Christo deservit monachorum clericorumque chorus quotidie. *In Hibernia colitur.*

23. Veneremur igitur, dilectissimi, nostrum venerabilem patronum, totaque mentis intentione amplectendum Forannanum: quoniam hujus mundi spernens appetitus, lucernam accendit, non sub modio ut in præfato compendiose prælibavi proæmio, sed super candelabrum figens, & spargens in domo radios sui splendoris, toto innotuit mundo &c.

F R A G M E N T A

Ex Chronico Vualciodorensi.

1. COMES EILBERTUS, nobilium actuum super omnes sui generis coævos aggrediens conamina, industrius, strenuus, & vir bellicosus effectus est, in tantum, ut ex suo proprio, ad evitandos casus incertos, adhuc primævus septem exstrueret castra, ... Post hæc variis pulsatus infortuniis, reminiscensque juvenilis conversationis excessus, suæ intentionis actionem ad Dominum suppliciter convertit; & in studio istius bonæ voluntatis, ex sui juris proprietario, unà cum sua clarissima conjuge HERINSINDE, Archangeli Michaëlis ob honorem in Tirasce basilicam a condidit, eoque in loco sub tramitte beati BENEDICTI Deo militantibus coadunatis fratribus, ipsis Abbatem præficiens, ad usus quotidiani victus stipendia constituit non modica, locumque illum sub ditione & ordinatione Laudunensis ecclesiæ Antistitis constituit. Venerabilis autem Herinsindis conjux ejus Christo in eodem loco famulantibus se subjiciens, pietatis gratiâ ipsum frequentare cœpit, & non segniter secundùm suæ probitatis sublimitatem eidem studuit res necessarias providere. Et quia præconabatur mansiunculam proprii corporis sibi ibidem fieri, haud procul ab eodem loco virginum monialium monasterium construi à præfato Comite summa sollicitudine curavit: quatenus ipse, qui principali præposito cæli ductorique animarum sancto archangelo Michaëli sacræ ædis erexerat fastigium; beato Petro paradisi clavigero, suo adnisu proprioque labore componeret venerabile templum, quo Christi famulæ suarum orationum frequentia, piacula suorum præteritorum facinorum expiarent. Coactus itaque ejus deprecatione, nec non beati Petri veneratione, à monasterio recenter ab hoc constructo, in spatio duorum milliarium in loco dicto *Bocileis* b fundamenta jecit; erigensque, structuram peracto opere statuit templum

Monasterii S. Michaëlis instauratio.

ac Bocilli constructio ab Eilberto, ejusque conjuge.

a De reparato ab Hersinde sancti Michaëlis in Terascia cœnobio, egimus supra ad Vitam sancti Maccalani ejusdem monasterii Abbatis.

b Hic Bocilliensis parthenon, quem modo occupant Præmonstratenses, jam sæculo duodecimo ad Cluniacenses sancti Martini de Campis monachos transierat, ut fidem facit R. Vitomandorum Comitis ad Bartholomæum Laudunensem Episcopum epistola, cujus exemplar in chartario S. Martini à Campis reperitur.

ANN CHR. CM XXCII APRIL XXX

in quo ab eodem constituitur virginum monialium congregatio, & quidquid talium ordo exigit. Constructis autem per ordinem mansionibus plurimis, eisdem dato pastorali baculo Abbatissam præfecit, eumdemque locum, veluti superiorem, sub regimine Laudunensis ecclesiæ Præcessoris * constituit. Igitur veluti sacra profert sententia, Justus quo magis justificetur de virtute in virtutem crescere studet, ad opera misericordiæ iste venerandus Comes totum se contulit, patrimoniumque suum tuto in loco constituere nitens; locupletis honoris dignitate misericordiæ matri, beatæ videlicet Mariæ, egregiam construxit basilicam, villamque *Humblires* *, quo fundata fore videbatur, eidem monasterio subjiciens, magnis illud ditavit prædiorum bonoribus. Ex prædicto sane patrimonio suo eodem tempore tria cum superioribus monasteria construxit quibus tantum de prædiorum redditibus delegavit, quantum ad usus necessitudinem sufficienter sufficere videbatur, in eisdem pensum sui famulatus Deo exhibentibus.

* *id est* Præsulis

Beneficia eorumdem in Humolarium.

* *Humblieres supra pag* 213.

tria alia condita cœnobia, quibus præficiuntur Abbates.

2. Ordinans tandem monasteriis atque regulariter secundum institutionem divi Benedicti vivere paratis, in eisdem coadunatus fratribus; ut in rigore sui renoris norma justitiæ magis convalesceret, eadem loca sub ordinatione & protectione Abbatum juris dans definitiva privilegia fore constituit; sicque idoneis successoribus & filiis spiritualibus, qui sua valerent metere carnalia & sibi serere spiritualia, dereliquit copias hereditarum. His secundum quantitatis suæ dominium, & magnificæ auctoritatis principatum, ac honorem (sicut decebat suæ nobilitati) congruè & prudenter omnibus compositis borum operum finem fecit, & se totum divinæ contemplationi serviens Deo subdidit. Tempore illo dum die quadam in castro quod Florinis * construxerat resideret, suæ actionis transactum tempus rememorari cœpit, & tacitus intra se revolvens, quid ex Remensi sanctæ Mariæ a basilica actum sit, illud temerarium facinus non parum borescere cœpit. Enim verò rememorando cœpit meditari, ob septem castrorum propugnacula, sempiterna sibi fieri municipia maledictionum. Deliberavit quoque ut hæc maledictionis structio per benedictionis antidotum remediaretur: construxerat enim septem maledictionis domicilia, ex quibus septem benedictionis & Spiritus-sancti habitacula facere deliberavit. Et quia plerumque in sacro eloquio designatur universitas septenario numero, ut non particulariter, sed plenariè legem divinam videretur implere, & ex rivulo septiformis Spiritus stillicidium spiritualis innovationis, gratiâ ejusdem Spiritus-sancti, mereretur in se multiplicare; senario numero constructarum ecclesiarum, septimam, ob honorem Genitricis Dei, & in recompensam destructæ Remensis ecclesiæ adjecit.

* Florennes

Vvalciodorensis monasterii constructio.

3. Descripturi verò loci qualitatem, in quo structura esse dignoscitur, primo videamus ex silvestri & nemoroso qualis factus fuerit, & ex informi & obliquo in quantam venustatem transierit. Tempore autem illo locus iste erat inhabitabilis, excepto quod domus Comitis inter densitatem nemoris paulo minus constabat invisibilis, quo secundum discretionem sui corporis remotis à se plebibus frequenter morabatur solitarius. Habitatio enim generalis in loco dicto Prireriis *, tunc erat, ubi ecclesia habebatur, & communes habitantium necessariæ res prudenter & congruè more opidi erant compositæ cultu honorabili. Castrum autem ejusdem opidi non longè ab eodem loco erat circumseptum congruis munitionibus, quibus cuneus adversæ partis procul pelleretur plenariè, si ejus habitatores infestatione alicujus moverentur, sicut municipatus ejus, quo stetisse dignoscitur, usque in præsens tempus monstrans vestigia. Congregatis itaque manualium operum artificibus, nemus propter domum ejus suo præcepto eo tempore succiditur, & paulatim ex obliquo & inhabitabili, decoratus locus redditur atque salubris. Hinc ut res exigebat, omnibus prudenter acquisitis quæ necessitudinibus forent apta succedentis operis, coadunansque lapidum atque lignorum gnaris artificibus, juxta domum suam templum construxit, circa quod commodæ habitationes artificum industriâ componuntur, & spiritualium Fratrum habitaculum claustrale compaginatur.

* *al.* Prieperiis.

Anno 944 jacta fundamenta.

4. Anno siquidem ab Incarnatione Domini nongentesimo quadragesimo quarto, anno regni OTTONIS primi nono, à Comite Eilberto jacta sunt supradicti templi fundamenta, & in spatio trium annorum venusto opere consummata sunt omnia. Cumque regulariter omnia per ordinem consummasset, quo nunc cœmeterium fratrum esse videtur, ecclesiam in S. Patricii honore construxit, & sic prudenter & honestè cum opere memorato cetera consummavit. Constructo tandem secundum nobilitatis suæ quantitatem templo, utilitati succedentium Fratrum prodesse desiderans, castrum superius memoratum diruit, & villam quæ in suo confinio erat sita, & sibi subjacere videbatur, exindè jussit auferri, & juxta monasterii habitationem iterum reparari. Tempore autem illo sollicitè meditari cœpit, qualibus incrementis Ecclesia per eum & quomodo multiplicaretur, & religionis cultus in ea dilataretur, & sui juris libertatem retineret, & sempi-

a Miserum Remensis ecclesiæ statum post intrusum Hugonem Heriberti Comitis (qui Eilberti frater erat) filium puerum quinquennem deplorat Frodoardus tum in Historia sua, tum in Chronico; quippe *Episcopatus Remensis*, inquit ad annum CM XXV, *Heriberto Comiti commissus est sub obtentu filii sui.*

Ann. Chr. CMXCII Apr. XXX

ternæ benedictionis sibi nomen acquireret. Tandem salubri inito consilio, Regem memoratum adiit & ei consilii sui secreta pandens, & totam suæ actionis intimans intentionem, gratiæ suæ auxilium in præsenti negocio affore precatus est sibi. Itaque mutua ordinatione Regis pariter & Comitis decretum est, ut quidquid ab utrisque partibus donationis & muneris supradictæ ecclesiæ conferretur, Regis protectione & auxilio tueretur à die illa & deinceps; & non solum rerum præsentium donativum, verum etiam quicquid ei succederet oblatione fidelium.

Ottone approbante.

5. Constitutâ autem ecclesiâ sub Romanæ Majestatis imperio, ab eodem Romano Rege donum investituræ ipsius loci & Abbatiam præfatus Comes accepit: & designatis rebus quæ ab eodem ecclesiæ conferebantur (sequens enim sermo hæc omnia declarabit) providentiam ejus, urgente Regis censurâ per viginti tres annos sustinuit [a]. Deinde ordinatione mutua, quicquid in Antina & Heidra pater suus Comes Ebroïnus à rege Ludovico feodali dote acquisierat posuit in præsentiâ ipsius Regis, prædictorum feodorum se spolians dignitate, eâ conditione, quatenus uterque consensus Regis & Comitis, hoc est Regis concessio & Comitis datio, regali decreto firmaretur, & hæc liberalis commutatio sine scrupulo transiret in legitimam potestatem, perpetuamque possessionem ecclesiæ Vvalciodorensis. Ipse verò Comes quæ eidem Abbatiæ ab eodem conferebantur ibidem replicavit, & designatis nonaginta quinque terræ mansis, culturis decem & novem *, & pratis plurimis, & villis decem cum magnis redditibus & ecclesiis earum, & cum ingenti familiâ, & ea quæ propter difficultatem computandi (quoniam alias pleniter annumerata continentur) referre distulimus, ostendit, & omnia sub Regalibus Testamentis assignavit. Deinde non mediocriter circà locum curiositatem suæ actionis apposuit, sed & monile [b] superius memoratum, quod seditionis & controversiæ quondam causa fuit, & pro quo multa incongrua acciderunt, dedit eidem ecclesiæ, & inter alia ornamenta, ipsum in ea præcipuum & excellentius præcepit in perpetuum per succedentia tempora non segniter custodiri.......

Dotatio monasterii.

* al. decem.

6. In [c] tempore illo Comitissa Herinsindis, piis operibus insistens, & in sanctâ conversatione de die in diem proficiens, memoratæ basilicæ B. Michaëlis Archangeli assiduè frequentando adhæsit, in qua haud multo post carne depositâ sepulturæ conditorium suscepit. Post mortem verò ejus venerandus Comes, die & nocte in lege Divina meditans, & pretiosas basilicas sapientia sua Deo dicatas frequentando circumiens, & ex consilio suo adminiculationem & solatium illis impendendo administrans, adhærere Deo ipsique servire toto mentis affectu disposuit, & agonizando certamen contra invisibilis hostis versutiam arripuit, sibique propugnacula, quibus fraus & deceptio tentatoris invidi demolitetur, composuit, caritatem videlicet & quæ ex ejus radice prodeunt virtutum insignia. Cum verò talibus hostiis diuturna meditatione seipsum mactando, sacrificaret Deo, surrexit adversus eum proximorum multitudo, qui impetu uno simul congregati ei suggesserunt terras ejus nulla eos ratione pati posse exheredari. Cum igitur importunitati eorum quodammodo cedere cogeretur, competentem genere & dignitate illi quæsierunt uxorem cui iterum conjugali contubernio adhæsit. Verum deliberatio humani moliminis, nil valet contra decretum consiliumque divinæ majestatis: eademque conjuge sterili permanente, vixit absque liberis.......

Hersinde conjuge mortua.

alium ducit Eilbertus.

7. Transacto [d] viginti trium annorum curriculo, ex Scotiæ partibus angelica jussione admonitus venerabilis Archiepiscopus FORANNANUS proprium relinquens solum, locum Decoræ vallis ab Angelo sibi designatum quærens, cum duodecim comitibus advenit, adveniensque venerabili Comiti obviavit; à quo requisitus, quo tenderet, ei mox angelica designavit indicia, & sic cum maximo honore ab eodem Comite in jam prædictum deducitur habitaculum. Ejus sane adventum susceptionisque obsequium in quanta vene-

Forannani adventus in Galliam.

a Graviter hic erat auctor, qui rejecto priorum Vvalciodorensium Abbatum, Maccalani videlicet ac Cadroæ, post Forannani obitum regimine, Eilbertum laïcum & uxoratum huic cœnobio per viginti & tres annos quasi præfuisse finxit. Et si non negaverim hunc Eilbertum, pro conditoris hujus monasterii jure, illius curam omnino non dimisisse. quod fortasse tantùm hic Chronographus voluerit.

b Thesaurum appellat Chronographus Vvalciodorensis apud Acherium nostrum tomo 7 Spicilegii pag. 516, eumque ita describit. *Thesaurus autem iste desiderabilis compositus est in similitudinem insignis monilis, quem S. Eligius venerabilis Episcopus .... precepto nutuque incliti Lotharii regis Francorum manibus propriis operatus est. Lapis siquidem Beryllus in medio positus sculptum retinet, qualiter in Daniele Susanna à senibus judicibus male criminata sit, qui varietate sui operis diligentiam ostendit artis, & diligentia venustatem locupletat honoris.*

Egregiæ gentis rex Anglicus hunc dedit illi
Quem fore speravit gratum dans plurima gratis
Inter quæ dantis prosit sibi portio talis.

c Totum hunc numerum 10, qui in editis apud Acherium post subsequentes locum suum habet, ideo præmittendum cum Bollando duximus, quod Hersindis mortem, quæ ante Forannani adventum contigit, referat.

d Hos viginti & tres annos à perfecto Vvalciodori monasterio, hoc est ab anno CMXLVII numerandos esse constat, eo siquidem tempore quo Forannanus Abbas constitutus est, Maccalanus ac Cadroe Vvalciodoro, jam præfuerant.

ANN. CH. CMXCI APRIL XXX

a Fit Abbas, Comite investituram deponente.

b

ratione à Comite & ab omnibus patriotis a habitum sit, qui pleniter ambit cognoscere, librum gestorum ejus legat, ibi enim sufficienter hujus rei indaginem reperiet. Ingressus enim habitaculum haud multo post uterque, Comes & vir Dei, præsentiam Regis adiere, quo Comes donum & investituram Abbatiæ deposuit, & precibus apud Regem obtinuit quatenus ex jam dicto dono, Dei cultor ab eodem Rege investiretur. Cognitâ autem sanctitate vitæ ipsius & morum integritate comperta Rex libens annuit Comitis petitionem, & suppliciter devotèque sancto viro præsidium sui obsequii & consilii affore pronuntians, necnon & se in orationibus ejus undique commendans, Palatinorum donum & Abbatiam ex procerum decreto tribuit[b], & decretis regalibus statuit ut eadem Abbatia absque scrupulo alicujus controversiæ omni deinceps tempore regali & imperiali protectione tueretur. Et ut hæc constitutio fixa & inconvulsa & immobilis permaneret in sempiternum, de villâ scilicet Heidrâ & ex indominicatis beneficiis nonam sibi retinuit, & in monumentum regalis decreti, ne per succedentia tempora Abbatiæ deesset imperialis protectio, in Aquensi ecclesiâ quotannis jussit persolvi. Qua propter decretum ibi est judicio procerum de curia, in ejusdem Regis præsentiâ, quatenus Major domus videlicet Præpositus de ecclesia S. Mariæ quæ est Aquisgrani cum ceteris valentioribus Canonicis, pro eadem Abbatiâ tempore tribulationis ejusdem Abbatiæ causidici assurgant; & importunitatem ejus, sicut & suam, in præsentia Regis & Principum, ubicunque præfatus Rex fuerit, perferant. Tandem regressus à Rege Dei cultor, cum suis comitibus locum cœpit incolere, & secundum angelicum responsum Vallem decoram nominare quod nomen sicut usque nunc vulgariter permanet, quidam malè opinantur tractum à quodam Tisiodoro, qui (ut aiunt) ipsam vallem inhabitaverit. Sane non ex Tisiodori nomine Vvalciodorus dictus est, sed ex angelico præconio, qui eum Vallem decoram appellavit, Vvalciodorus scilicet quasi vallis decora nominatur, quippe quæ olim inculta arborumque & veprium densitate obruta erat, præfati Comitis Eilberti industriâ sic specioso decore donata. Ab ipsis enim Scotis, secundum idioma linguæ suæ & nostræ, ipsum nomen non potuit aptari; sed, sicut dictum est, ipsum Vvalciodorum idest, quasi Vallem decoram nominaverunt, secundum proprietatem utriusque linguæ.

Diedericus Mettensis Episcopus.

8. In diebus illis in Mettensi ecclesia pontificatus infulam quidam DEODERICUS, vir honestæ vitæ & morum elegantia egregius, regebat. Regibus patri & filio, patri scilicet HENRICO, & filio OTTONI ob sui nominis religionem, & sanctitatis excellentiam ita carus esse videbatur, ut consilio, discretione, prudentiâ in omnibus rerum suarum negotiis uterentur. Hic autem propinquitatis consanguinitate Comiti adhærebat Eilberto, & plerumque uterque fruebatur mutuæ partis alloquio. Cum autem ad invicem sermocinarentur, & inter utrosque ex pluribus verba sererentur, ex eventu contigit habere sermonem Comiti ex Vvalciodorensi ecclesiâ in quâ, ut ipse aiebat, curæ pastorali inserviebat quidam Religiosus, qui ob Christi famulatus amorem cum proprio solo dignitatem sui honoris reliquit, & ibi recenter cum nobilibus comitibus ductu angelico advenit. Venerabilis autem Pontifex sanctitatis & justitiæ normam egregii præsulis Forannani cognoscens relatione illustrium virorum, & ipse ei adhærere toto animo desiderans, supplex Comitem rogavit ut hunc secum adduceret ad Palatium. Cum verò ibi veniens alterutrum se viderent, mutuo se salutaverunt, & benedictionis donum alter ab altero humiliter petiit, in hoc officii genere se invicem prævenire rennuentes. Sed quia B. Forannanus, ob duplicem cælestis gratiæ honorem, Archiepiscopus erat & Abbas & idcirco in hac parte superior cognitus est; venerabili viro religiosoque Episcopo acquievit, & manu elevatâ, ex triumphali vexillo sanctæ crucis prædicti Antistitis cum capite totum corpus munivit. Deinde residentes atque sacrarum paginarum revolventes mysteria, mutuo potiti sunt alloquio; & post multimoda sacrorum proverbiorum colloquia, ad orationum suffragia se contulerunt. Factum est autem cum hæc tractarentur, quatenus ex Vvalciodorensi loco verbum ab utrisque partibus communiter fieret, & Episcopus ex Hasteriensi[c] Villâ in medium proferret sermonem, accepta occasione ratiocinandi ex prædicto verbo.

cum Forannano init amicitiam.

c

a Qui sint hi patriotæ à quibus gratanter Forannanus susceptus est, cum non dicat Chronographus, non sine fundamento de Maccalano ejusque sociis, qui tum apud sanctum Michaëlem, tum apud Valciodorum degebant, possumus interpretari.

b Si vera sunt quæ hic auctor narrat, dicendum est hæc contigisse eo tempore quo Godefridus sancti Remigii Monachus ac sancti Cadroæ successor, ob pravos mores à Valciodurensibus abbatiali regimine cedere coactus est. Quamquam facilius crediderim hæc à Chronographo excogitata fuisse, incerto quonam modo res sese habuissent per illud XXIIII Annorum spatium, quo nullum Vvalciodorensibus Abbatem præfuisse male opinatus est.

c Duplex est Hasteria, *Hastieres*, altera cis, altera trans Mosam fluvium. quæ trans Mosam, Abbatia est uno milliari à Vvalciodoro distans, cujus originem ad Vvidericum Comitem tempore S. Sigeberti Regis refert Bollandus in notis suis ad hunce locum. Unde inferas Hasteriensis cœnobii conditorem non nisi improprie, melius reparatorem dici debuisse Adalberonem, qui anno CMXXVIII electus Mettensis Episcopus, XX & VI annis ecclesiam suam administravit.

ANN. CH CM XXCII APRIL XXX

9. Cum igitur Comes prædicti Antistitis voluntatem cognosceret, quod per Hasteriensem, Vvalciodorensem domum vel Abbatiam ad Mettensem ecclesiam vellet transferre; cœpit mente revolvere quomodo salvo honore Ecclesiæ, secundum quod factum fuerat, ex manu regia posset erui. Hasteria enim quia prope in confinio Vvalciodorensis cœnobii sita est, Comiti visa est fore congrua & proficua Vvalciodorensi ecclesiæ. Sed quia ea ecclesia esse constructa cognoscebatur à domino ADALBERONE Mettensium Præsule prædecessore suo, & ab eodem data S. Glodesindi & monialibus ibidem Deo servientibus, & testamento confirmata; hæsitare cœpit Comes; & ab eodem quærens consilium interrogavit quomodo hæc fierent, salva dignitate utriusque partis. Cumque Comitis hæsitationem Episcopus intelligeret, hanc ilico ab ejus pectore removere studuit, & seriem subsequentis rationis, quomodo posset fieri, aperuit. Deliberata namque commutatione quæ pro Hasteria monialibus S. Glodesindis assignaretur, propositum suum illi insinuavit, & sic titubationis obstaculo ab eodem remoto, procedere Comitem in propositâ ratione suasit. Inito tandem consilio pari consensu Regalem magnificentiam adierunt, & consilii sui B. Forannano intimantes actionem, concordis voluntatis deliberatione ad curiam pervenerunt. Deinde mutuâ voluntate decretum est, ut sanioris consilii Capitales Curiæ, sui propositi fautores haberent, & sic mota ratione, fretique adminiculatione Principum, Regalis auctoritatis consilium & assensum ex prædicto negotio investigarent.

cui Hasteriense monasterium subdit.

10. Audiens autem Rex venerabilis Deoderici Mettensium Pontificis petitionem & beati Forannani nihilominus perpendens devotionem, Comitis necnon animadvertens bonæ voluntatis sagacitatem ob profectum ecclesiarum, rei utriusque causam sciscitatus est. Unde & ab eodem Pontifice, & à ceteris regalis curiæ Principibus planè edoctus est, quomodo salva dignitate regalis censuræ, transmutatio fieret regalis decreti, & donum curiæ legitimo jure assignatum avelli posset. Qua propter decretum est cum consilio quatenus profectus ecclesiarum sub Imperialis auctoritatis protectione maneret, & commodum Curiæ Regalis haberetur, ita dumtaxat ut [a] ad nutum ipsius cuncta penderent. Ut autem istius constitutionis edictum à Principibus Rex intellexit, continuo voluntati religiosi viri Forannani & petitioni venerabilis Pontificis Deoderici, & Comitis Eilberti acquievit, & à supradicto dono prædictæ Abbatiæ se conditionaliter spolians, secundum anterioris conditionis sponsionem legali decreto sub potestate Mettensis ecclesiæ donum & Abbatiam Vvalciodorensis Ecclesiæ constituit. Constitutio autem hæc quomodo auctorisata fuerit in subseqnentibus aperiemus. Venerabilis enim Pontifex commutationem quam monialibus sanctæ Glodesindis pro Hasteria assignaverat in præsentia principum, Regi ostendit, sicque supradictam Hasteriam cum omnibus appendiciis, consensu & deliberatione conventus S. Glodesindis, & Majorum Mettensis Ecclesiæ, ad usus Vvalciodorensis ecclesiæ in Regis potestate & manu posuit, & liberaliter decreto principum ab eodem Rege & Pontifice ac Majoribus ecclesiarum Mettensium B. Forannano assignata est; quatenus ipse, quemadmodum Abbas ejusdem Vvalciodorensis ecclesiæ, sine scrupulo & controversiâ, & motione contrariâ eam teneat, & successores sui, qui regimen ejusdem Ecclesiæ tenuerint in sempiternum per succedentia tempora, & ipsa sub regimine ejusdem Vvalciodorensis ecclesiæ in perpetuum permanens tueatur. Ne autem istius Regalis & Imperialis decreti compositio, & majestatis ejusdem deliberatio molimine aliquo nefarii ausus, ab aliquo clerico vel laïco, nobili vel ignobili violando irritetur, auctoritate & judicio principum, testamento Imperialis munificentiæ confirmatur; sicque Hasteria juri & dominationi Vvalciodorensis ecclesiæ famulatura supponitur, anno ab Incarnatione Domini nongentesimo sexagesimo nono, Indictione XIII, regnante Ottone primo, anno regni sui XXXIIII.

Rege concedente.

ac Vvalciodoro in jus Episcopi Mettensis transeunte

11. Sed ne aliquando Vvalciodorensis ecclesia motione alicujus hominis vexaretur, ob protectionem, advocatiam, & defensionem prædictæ Vvalciodorensis Abbatiæ *, donum superius memoratum, conditione retinuit supradicta, & hoc ordine definito concessit, quatenus Mettensis ecclesia contra Vvalciodorensem [b] recto tramite incedens, ab omni ecclesiastico jure illi justitiam faciat; & ne recedens ab eadem justitia, contra eam enormiter, sanxit, ut si ab eadem Mettensi ecclesia vel ejus Episcopo scrupulus alicujus controversiæ ex eadem Hasteria Vvalciodorensi ecclesiæ oriretur, ad pristinum Vvalciodorensis ecclesia reverteretur gradum, & de manu Regis prædictum iterum sumeret donum. Istius autem emancipationis utilitas & utriusque rei deliberatio, ex dono Vvalciodorensis Abbatiæ, ex regia manu subtracto, & ex villa Hasteriensi cum omnibus rebus instantibus & succedentibus, & omnibus appendiciis suis, Vvalciodorensi cœnobio subju-

* al. Ecclesiæ.

a Acherius has duas voces habet, ut *ex respectu* id est *par respect*, ut ipse interpretatur, nutu illius cuncta &c.

b Codex Acherii qui in multis à Bollandiano aliquando recedit, pro *contra Vvalciodorensem, Vvalciodorensi*, & pro *contra eam enormiter*, legit *cum ea enormiter*.

Ann. Ch. cm xcii April xxx

Hasteriense puellarum cœnobium à S. Glodesindis cœnobio pendens.

Aliud in eodem loco virorum constituitur.

gata, decreto curialium principum sub regalibus testamentis auctorisata legitur, & D. Deoderici ac B. Forannani & Comitis Eilberti & capitalium virorum de curia testimonio confirmatur. Tempore sanè illo Hasteriensem villam moniales sanctæ Glodesindis tenebant, & in ecclesia ejusdem villæ, sub imperio & regimine Decanæ, quædam earum in eadem cella Deo servientes vivebant, & sub jugo & obedientia Abbatissæ S. Glodesindis, omnes pariter incedentes regebantur. Nutu deinde Abbatissæ suæ regressæ ad monasterium suum, locum reliquerunt; & sic postea unusquisque quod sui juris fuit detinens, ex eo secundum arbitrium proprium disposuit. Itaque inito consilio, in eadem Hasteriensi Ecclesia à B. Forannano & Comite, nutu Imperatoris, & ejus consilio, Sacerdotes quatuor constituti sunt, qui eamdem ecclesiam, ex officio divini famulatus, secundum suum ordinem, multis diebus rexerunt.

a

Forannanus Romam profectus.

* al. & ordinem.

12. Intereà decretum est ab utrisque partibus à B. Forannano & Comite, nutu [a] Imperatoris & ejus consilio, ut pondus rationis per * ordinem, & præteriti negotii actionem Romano Pontifici innotescerent, & ex supradictis rebus auxilium consilii sui, & munimentum suæ protectionis quærerent. Huic definitioni actionem apponentes, laborem assumserunt, & statutis comitibus & quæ itineris necessitudinibus forent apta paratis, accelerato itinere Romam pervenerunt. Venientes namque ibi honorifice ab eodem Papa & viris ecclesiasticis suscepti sunt, qui causam itineris sciscitantes, & qui essent, & cur tanti itineris vexationem assumsissent percunctantes, cognoverunt eos esse viros morum probitate pollentes; unde & morigeratæ conversationis vultus intuentes, majoris dignitatis veneratione sunt habiti, & cultu digniori promoti. Tandem revelato sui animi proposito, & causam sui itineris declarantes domino Benedicto Papæ [b], qui septimus in agnitione istius nominis pontificatum Romanæ ecclesiæ eodem tempore gubernabat, suæ auctoritatis tutelam & munimentum quæsierunt. Cumque probitas vitæ & laudabilis conversatio B. Forannani illi innotuisset atque edoctus fuisset, qualiter proprium relinquendo solum honorem Archiepiscopatus deseruisset angelico jussu, & ad denominatam sibi ab Angelo habitationem pervenisset, maximo honore à præfato domino Papa, & etiam universo clero affectus est. Audito tandem eo, voluntati & petitioni ipsius assensum præbuit, non solum propter regiæ auctoritatis interventionem & inclyti Comitis deprecationem, verum etiam ob suæ sanctitatis ac religionis venerationem.

& à Benedicto VII susceptus.

b

privilegium obtinet.

13. Itaque declaratis rebus pro quibus negotium agebatur, censura Romanæ curiæ, omnia quæ sunt in præsenti & in futuro succedere possunt Vualciodorensi ecclesiæ, in protectione ejusdem Romanæ majestatis constituuntur. Et ut hæc constitutio per succedentia tempora firmiter conservetur, & apostolica auctoritas cum regali & imperiali firmitate validius convalescat, statuit ut Hasteriensis villa, cum omnibus rebus & appendiciis suis instantibus & subsequentibus, ecclesiæ Vualciodorensi famuletur, & ei sine scrupulo, sicut una de suis ceteris curtis, subjaceat in perpetuum. Ne igitur istius institutionis Romanæ majestatis firmitas, & apostolici decreti munimentum aliquando ab aliquo hodie in quocumque ordine constituto laico vel clerico, rege vel Episcopo, vel alia qualicumque persona, temerario ausu violetur, religiosorum virorum de curia decreto statutum est, ut à die illa & deinceps, quicumque definitum constitutionis prædictæ munimentum ausus fuerit infringere, perpetuæ excommunicationis vinculo subjaceat, nec ab aliquo sacerdote vel Episcopo pro qualicumque conditione absolutionem accipiat, excepto Romano Pontifice, qui reatus illius ea conditione faciet absolutionem, si satisfactione condigna pœnituerit, & quod male usurpavit restituens, à detrimento ecclesiæ cessaverit. Deinde utriusque deliberationis decreto, videlicet domini Papæ & Religiosorum de curia sancitum est, ut recedens ab eis B. Forannanus privilegium sui Archiepiscopatus in omni officio & actione, cultuque divino retineret; necnon ut regimen curamque animarum sibi injunctarum curamque pastoralem in monasterio suo sollicitus exerceret, & id m monasterium sub protectione apostolicæ auctoritatis in æternum firma stabilitate tueretur. Ut autem testamentum tantis testimoniis auctorizatum fixum & inconvulsum rationabiliter conservetur in perpetuum, privilegium Romanæ ecclesiæ, per B. Forannanum remittitur [c].

c

Eilbertus alteram conjugem ducit.

14. *Cum sicuti prænotatum est superius, post Herinsendis Comitissæ mortem, Eilbertus Comes*, proximorum suasione & consilio, *rursus esset* vinctus carnali connubio, *secunda*

a Deest apud Acherium *nutu Imperatoris*

b Ea est horum Actorum ac præcedentium sæpe diversitas, ut ex eorum collatione vacillet potius aliquando rerum fides, quàm stabiliatur. Prioris vitæ auctor Romanum Forannani iter monasticæ professioni præmittit, Chronographus è contra eum jam pluribus annis Abbatiali munere functum iter suscepisse scribit. Sic turbato primorum Abbatum Vualciodorensium ordine, cuncta quæ sequuntur dubia sunt & incerta. Crediderim tamen Forannanum aliquanto post susceptam Vualciodori administrationem, & quidem sedente Benedicto VII. Romam perrexisse, cum S. Cadroe anno CM LXXV mortuus, ac Gerbertus non multo post expulsus, jam ipsi locum fecissent.

c Post hæc verba sequitur in Chronico Historia Translationis sancti Eloquii, quam exhibuimus in Sæculo 2 ad annum 675.

hac conjugē sterili permanente vixit absque liberis. Nihilominus tamen vivens legaliter cum ea, divinæ servitutis obsequiis se subdidit, prout sibi licebat per exigentiam suæ conditionis & vocationis. Hæc autem nobilis mulier ex alio anteriore marito, binos bonæ indolis adolescentulos pariens nutrierat: qui Comiti more filiorum & non privignorum familiariter adhærentes, per studium diuturnæ servitutis ministerialiter ei se subjecerunt: deinde per obsequium sui famulatus filialem quodammodo ei dilectionem ostendentes, non sicut vitrico, sed sicut proprio patri ministrabant. Factum est autem tempore illo, quatenus ex eventu curiæ regali cum his juvenibus Comes interesset; qui cum pedibus æger esset, adeo ut absque sustentatoribus incedere nequiret, quocumque pergere volebat horum auxilio adminiculoque, uti solebat, super utriusque humeros innitendo. Cumque in conspectu Regis [a] & Principum tali ministerio ei se subjicerent; cœpit rex sedulitatem servitutis juvenum intueri ac multipliciter collaudare: præterea eorum morigerata conversatione investigata, voce omnium Principum extolluntur. Cum autem ante Regem stans, super utrumque adolescentem Comes inniteretur; ex quantitate juvenum Rex causam cognoscere volens, nomina, seriem progeniei, & qui essent, & quanam de causâ ei tam familiariter adhærerent, investigando percontatus est. Ille vero ex ordine Regi puerorum prosapiam aperiens nomina designavit. Et ideo eorum constantiam benigni famulatus Rex considerans, dixit; Vere, Comes, merentur à te digno remunerari præmio: quippe qui hactenus deserviunt tibi fideliter tali famulatus obsequio.

20. Animatus igitur comes, ex hoc regali consilio in conspectu ejus & principum, ambos privignos de dextera lævaque sua semovens, & ante Regem statuens, inquit: Rectori sæculorum & tibi, domine Rex, gratias ago, quod sensus vestræ discretionis in hac actione conjungitur sensui meo, & dignitas vestræ benignæ moderationis hæc agere suadet nostræ humanitati. Quapropter tibi GODEFRIDO & fratri tuo ARNULFO, ob gratiam domini mei Regis, quam benignè vobis demonstrando aperuit, & etiam remunerationem vestræ servitutis, quam mihi fideliter diuturno labore exhibuistis, in testimonio ejus & nobilium de curiâ, pagum Florinensem cum integro suo banno, & indominicatum beneficium ex eodem banno liberaliter trado. Et ut hæc libere & legaliter, & sine adversâ motione cuncta possideatis; castrum ibidem à me constructum cum suis municipatibus, & opidum concedo vobis, & etiam quotquot paterna successione in eo, jure & nobiliter mihi subjacuerunt, vobis subjacere constituo; excepto quod jura Walciodorensi ecclesiæ à me designata ex Florinensi banno, à vobis & successoribus vestris, sine scrupulo & motione contraria conservabuntur. Sepulturam autem vestram vos & successores vestri eidem loco benefacientes, perpetualiter in eodem monasterio à me constitutam vobis esse cognoscentes, hancque constitutionem ob Genitricis Christi honorem & nostram memoriam, quicumque dominus fuerit Florinensis domûs, inconvulsam reservabit per omne succedens tempus, ne subjaceat perpetuæ maledictioni, cui subjacebunt qui fraudem fecerint eidem ecclesiæ de redditibus suis, à Christi fidelibus ibi constitutis.

Florinensem pagum Walciodorensibus tradit.

21. Decrevit autem ibi in præsentiâ Regis & principum, & in conspectu prædicti Godefridi & fratris ejus Arnulfi, in testimonio eorum, quatenus Major de Walciodoro, Abbas videlicet vel Præpositus cum fratribus suis spiritualibus, à die illa & deinceps, secundum suam voluntatem quando ei placuerit, pro suo jure in Florinensi castro resideat, & cum ministerialibus ejusdem castri, villico scilicet atque scabinis, rationem suam judicialiter ventilando producat; & sine alicujus violentia usque ad rebellionem & contradictionem rusticorum, liberè cum suis, & cum ministerialibus supradictis, judicia sua exerceat, de rebus suis. Constituit præterea quatenus ex his duabus partibus & potestatibus, quasi gens una & populus unus, sibi invicem familiæ hærerent, & sine exactione contrariâ, & bathinodii quæstu, Florinensis homo ex Walciodorensi potestate mulierem sumens legitime, sicut sibi parem ducat; sicut versa vice similiter Walciodorensis de Florinensi potestate mulierem sumendo, faciet. Si vero quis homo vel mulier Florinensis ad Walciodorensem, vel Walciodorensis ad Florinensem transierit potestatem, protegatur à rectore potestatis illius in qua elegerit habitare; ita planè ut capitalia jura, & secundum decreta suarum legum, quod cuique debent potestati, certis temporibus & assignatis non negligant reddere. Ut autem istius constitutionis decretum fixum permaneat, regalis auctoritatis & palatinorum Procerum judicio, testamentis regalibus confirmatur, & nobilium juvenum assensu, & concessione propositæ actionis definitio, sacramento etiam regalis dispositionis & honore sui juris, hereditatis & nobilitatis, &

Ac jus sepulturæ.

Ann. Chr. CM XXCIX April. XXX

[a] Ottonis scilicet, qui fortasse necdum Imperator coronatus fuerat. Attamen si aliquem in concinnando suo Chronico ordinem auctor servavit, dicendum est *Regis* nomen pro *Imperatoris* nomine, quod non raro evenit, usurpatum fuisse, cum aliqua retulerit quæ longè ante acciderunt quàm Otto Augustus salutaretur, quod anno tantum CMLXIII actum est.

ANN. CM. CM XCII APRIL XXX

à se & à successoribus suis conservanda, terminatur. Ex immensitate autem tanti beneficii fratres prædicti dignas gratias, juxta modulum suæ facundiæ, Comiti reddiderunt, & suæ servituti toto vitæ suæ cursu fideliter adhæserunt, ob magnitudinem honoris, quo sublimiter ab eo sunt promoti.

Sepulcrum pro tota familia Eilbertus ædificat.

a in quod parentum corpora transfert.

22. Deinde regressus à Rege, Vvalciodorensi ecclesiæ, frequentando adhæsit, & sepulturam in ea suorum familiarium, & fidelium amicorum maximo studio præparavit. Ipse namque ab ingressu chori usque ad altare turris terram aperiens eamque effodiens, duos in ea muros construxit, & altitudinem utrorumque ad mensuram duorum cubitorum, & latitudinem in mensurâ unius & dimidii cubiti composuit. Ibi ergo nobilium corpora virorum ea prosapia sua cum patre, & matre, a & filio BIRNERO & fratre BOSONE iterum honorificè sepelivit. Ipsa siquidem corpora præfata à locis ipsis in quibus antea fuerant sepulta, sua solertia translata sunt ob dilectionis fervorem & mutuæ consanguinitatis propinquitatem. Exhinc cum divini famulatus medicationi assiduè inhæreret, & divinæ contemplationis eloquium libenter perciperet, non parum proficiebat, in via Domini: unde fiebat ut nonnumquam oculus esset cæco, & pes claudo, & ostium ejus viatori pateret, reddebat sanè quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo: & ita ex industria sua mundanas artes deludendo conculcabat, ut non oblivisceretur qualem Creatori suo deberet subjectionem: sicque in dextera sua fidei lumen accendebat, ut lucerna simplicis oculi ejus, opacitate sinistræ cogitationis non extingueretur: Itaque residuum suæ vitæ cursum in sancta conversatione de die in diem proficiendo, peragens, tanquam strenuus Agonotheta ad certamen se indefessè præparabat, & per hoc callidi tentatoris insidias repellebat: unde & in agone istius certaminis viriliter decertabat, ut non veluti dormitans inveniretur in occursu Domini sui. Proinde pulsanti Judici & Domino suo introitum nitebatur præparare, ut non in porta inimici sui confusionem ei facerent. Intendens igitur votis præcordialibus in Creatorem suum, dissolutionem suam per continuas orationum victimas illi commendabat, precabaturque quotidie divinæ miserationis & consolationis adfore sibi subsidium, ut cum fidelibus suis mereretur audire: Veni, dilecte mi ad me: instat enim tempus ut ex tuo labore mercedem recipias perpetuæ retributionis & inæstimabilis gloriæ. gloriam itaque suam, Christum videlicet, amplectendo sequebatur, & in mandatis ejus juxta modulum suæ conversationis meditando currebat. Nactus siquidem ex legitimo certamine & excursu felicis consummationis suæ coronam immarcessibilem, more solito loca sancta circuibat, & sibi commissum margaritum Christo jugiter commendabat.

ac totus Deo vacans.

pie moritur.

23. Contigit igitur dum die quadam usque ad basilicam beatæ Mariæ in *Humblires* gratiâ visitationis disponeret properare, ut à Vvalciodoro exiens usque ad vicum qui dicitur Fleruz b perveniret, ibique sicut in proprio causa hospitii ingrederetur. Ingresso autem eo, gravi morbo correptus est, & invalescente in dies ægritudine, ad mortem usque pervenit. Cumque vocationis suæ tempus proximum adfore cerneret, è vestigio à se nuntio directo in Vvalciodorensi cœnobio, B. Forannanum ad se accersivit: & per eum dissolutionem suam, expletis divinorum mysteriis quæ huic congruunt vocationi, Domino commendavit. Sic itaque cursu fideliter peracto, ex hoc mundo migravit ad Christum, recepturus perfecto opere, suæ mercedis denarium. Igitur B. Forannanus, directis undique vernaculis, ex cœnobiis ab eo constructis, Abbates ad hoc funerale obsequium convocavit. Ex auditu quoque istius rumoris congregata est non minima multitudo Monachorum cum clericis & Monialibus: innumerabiles etiam catervæ proximorum & nobilium virorum, cognita ipsius morte conveniunt, planctum & gemitum emittentes; adeo ut eorum mœroris affectus dolorem faceret ceterarum gentium nationibus. B. igitur Forannanus, cum turbis monachorum, clericorum & nobilium virorum, & cum innumerabilis sexus utriusque multitudine, venerabile corpus egregii Comitis, à loco illo transferens, usque ad basilicam Vvalciodorensis cœnobii deduxit, & ibi eum in condigno loco honorificè sepelivit: in eo videlicet quo se disposuerat sepeliri.

honorifice tumulatus à Forannano.

qui monasterii bona auget.

24. Itaque B. Forannanus, anno ab Incarnatione Domini nongentesimo sexagesimo nono, ordine supradicto de terra sua exiens, in istius habitationis ingressus est monasterium: quod secundum ecclesiastica jura cum Comite regulariter ordinans, magnificè decoravit in omnibus, ut nostri ingenioli inertia manifestando conscripsit. Septimo autem anno post ejus adventum, ordine memorato Comes venerandus hominem exuens, ex hoc mundo transivit anno ab Incarnatione Domini nongentesimo septuagesimo septimo, indictione quinta, anno domini Ottonis Imperatoris secundi tertio, quinto Kalendas Aprilis.

a Eilberti patrem EBROINUM, matrem ZUMARTAM appellat Chronographus initio sui operis, ubi Eilberti genus recenset. quod unde hauserit, mihi incompertum. De Bosone fratre idem Chronographus asserit eum in Vvalciodorensi ecclesia suam elegisse sepulturam, ac Calvum-montem Eilberto in gratiam Vvalciodorensium cessisse.

b *Flerus* quoque hodie vocant quinque leucis à Florinis, à Bavaco duodecim distans.

Dehinc post hæc accidit ut in Mettensis Episcopatus confinio villam unam *Graiben* beatus Forannanus industria sua ecclesiæ Vualciodorensi acquireret, & ne vini penuriam ejusdem ecclesiæ habitatores paterentur, eam eidem ecclesiæ ad usus vini assignavit: domum vero in eadem civitate cum duabus vineis acquisivit; & unam ex his, in memoriam Vualciodorensis ecclesiæ Vualciodorum appellavit: ex eo enim tempore usque nunc ipsa illud nomen sibi retinens eadem vinea, Vualciodorus appellatur. Et quia à die qua Vualciodorensis ecclesia Mettensi supposita est, ordinatione regalis censuræ & principum, definitum fuerat, ut Abbas ejusdem Mettis conveniret singulis annis in inventione B. Stephani, ob honoris cultum præstandum eidem ecclesiæ, & debitam subjectionem reddendam, quam eadem Vualciodorensis cognitione sui dominii exhibere debebat; ne in ipsa præfatus Abbas penuriam hospitii pateretur, domum ei præparavit, & sufficienter ad usus advenientium redditus eidem domui assignavit. Nullam enim exactionem contrariam aliam, nullumque aliud servitium Mettensis ecclesia à Vualciodorensi exigere debet, nec Vualciodorensis Mettensi reddere, nisi præfati diei præsentiam, quo domino suo, Episcopo videlicet, prædictus Abbas suos prosperos successus fateri, & amfractus periculosos motionesque contrarias conqueri debet. Et si Episcopus absens fuerit, die eodem in eadem Mettensi ecclesia vices ejus agere debet, serviendus per omnia more Episcopali, exceptis episcopalibus insigniis. His vero ex more completis, de statu ecclesiæ suæ Abbas requirendus est ab Episcopo, perceptâque responsione ejus, ex sua felicitate gratias reddere Deo; de tribulatione autem ejus dolere debet, & idoneum procuratorem illi committere. Nam pro eadem tribulatione, sicut pro sua, causidicus assurgere debet, & pro quacumque necessitatis occasione, sicut pro sua, esse sollicitus. ANN. CHR. CM XXCII APRIL. XXX

25. Deinde egregius Antistes Forannanus, feliciter in sancta conversatione præsentis certaminis studens cursum consummare, talentumque sibi creditum cupiens multiplicare, armis justitiæ se præcingendo, invisibilis hostis versutias deludebat; atque ut verus & fidelis ratiocinator non tantum sibi studebat prodesse; verum de sua aliorumque salute sollicitus, pro sibi creditis ovibus divinæ misericordiæ subsidium implorabat. His & hujusmodi meditationibus inhærens, Domino se subdebat; & toto mentis desiderio divina contemplando, totam mentis suæ intentionem in Deum jactabat, cupiens cum Paulo Apostolo dissolvi, & esse cum Christo. Cumque violentiâ tali intimitum regni cælestis appeteret. Exemplo & operatione, & pia egenium miseratione per cordis sinceritatem quærebat quem tota aviditate dilexerat. Igitur, sicut dictum est, per quotidianam compunctionem, in lecto suo omni tempore eum quem ita dilexerat requirens, diuturnâ supplicatione vocavit: sicque quærendo atque vocando, adeptus hereditatem felicitatis æternæ jungitur cælestibus choris, exutus humanæ fragilitatis tegumentis. Attamen vitam ejus qui evidentius cupit agnoscere, codicem gestorum ejus & depositionis studeat legere. Ibi namque insignia miraculorum ejus quæ in eo Christus ante depositionem & post ejus transitum dignatus est operari; tempus etiam illius exitus, quo ex hoc carnis ergastulo exivit, reperiet. ac post sancto fine quievit.

DE V. HARTVVICO ABBATE TEGERNSENSI IN BAJOARIA, ejusdemque loci restitutore.

ANNO CHR. CM LXXXII AUG. VIII.

1. INTER *viros illustres complures, qui hoc sæculo ex Trevirensi sancti Maximini monasterio prodierunt, non inferiorem locum obtinere debet* HARTVVICUS, *qui ad sarciendam in Tegernsensi apud Bajoarios cænobio regularem disciplinam inde eductus est. Hujus cænobii primordia retulimus in Sæculi 3 parte 1, ubi de sancti Quirini martyris, qui ibidem colitur, translatione: sed locum ipsum in itinere nostro Germanico nobis coram inspicere licuit. Situs est in superiori Bajoaria inter Isaram & Oenum fluvios, in faucibus Alpium, quæ Tirolensem regionem à Bajoaria dirimunt. In ipso Alpium aditu occurrit in convalle angusta lacus Tegernsensis, qui unius horæ longus intervallo, nomen dedit monasterio, quod in capite lacus, inter ardua montium juga positum, non inamæ-*

ANN CHR. CMLXXVIII. ABB. VIII.

num in loco horrido secessum præbet. In ecclesia visuntur circum altare majus tres loculi, ex marmore ad parietem ordinati, quorum unus est sancti Quirini, alter sancti Chrysogoni martyris, tertius sancti Castorii, unius ex quatuor Coronatis martyribus. In media navi cernitur Otkarii & Adalberti tumulus, sed ab annis tantum ducentis ex marmore compositus. In eadem navi ad altare sancti Viti exstat sepulcrum Ellingeri Abbatis, quem beatum dicunt, tametsi nullo publico cultu honoratur. Is monasterium Benedictoburanum ad meliorem frugem revocavit sæculo XI. In medio choro est tumulus Casparis Abbatis, qui auctor fuit reformationis Tegernsensis ante annos ducentos. Ad Hartvvicum revertor.

Tegernsensis monasterii ruina & restitutio.

2. *Postquam in primævo splendore Tegernsense monasterium per unum alterumve sæculum perstitisset, venit porro in prædam Arnolfi Ducis, aliorumque laicorum, qui nedum prædia & possessiones, sed etiam* claustrum & officinas monachorum *occuparunt, &* cum uxoribus *suis insederunt, uti Otto secundus in subjecto diplomate conqueritur. Unde stipendiis monachorum ereptis, cùm*, spurcitia & nefariis rebus invalescentibus, tota ibi religiosa vita deperiisset, mox cælesti vindicta monasterium & omnia ejus ædificia cum libris & ecclesiastico cultu concremata *sunt. Huic infortunio mederi volens Imperator hortatu* dilectissimi nepotis ac fratris *sui* Ottonis Ducis, *locum restitui curavit, atque ejus rei gratiâ Hartvvicum monachum, Treveris accitum, eidem loco præfici curavit. Istius facti memoriam expressam invenimus in quodam folio, quod veteris Evangeliorum libri operculo affixum est, in quo hæc leguntur.* Anno DCCCCLXXVIII, IV Nonas Martii, cœpta est regularis conversatio in hoc monasterio à venerabili monacho Hartvvico de sancto Maximino. *Tum*, anno DCCCCLXXVIII ab Ottone Imperatore secundo idem Hartvvicus baculum & privilegium recepit, & à venerando Episcopo ABRAHAM Frisingensi benedicitur, & Monachi Regulam professi sunt. *Ottonis hæc de re diploma huc referre juvat ex Hundii Metropoli Salisburgensi tomo 3 pag. 395.*

Hartvvicus Abbas

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, OTTO divina favente clementia Imperator Augustus. Quia Regum vel Imperatorum pia consuetudo semper fuerat ecclesias Dei, ob æternæ retributionis præmium, suis condonationibus exaltare vel renovare; idcirco & nos prædecessorum nostrorum religiosam devotionem sectari studentes, propter salutis æternæ mercedem & statum regni ac imperii nostri, ecclesias & sumtus Deo militantium libenter præaugmentare cogitamus. Unde & notum esse volumus universitati fidelium nostrorum, tam præsentium quàm futurorum, qualiter carissimus frater noster OTTO, Allemanorum ac Bavarorum Dux, serenitatis nostræ intulit auribus, esse quoddam in Bavaria sui Ducatus provincia cœnobium Tegarinsee dictum, quod duo germani fratres & illustres Comites, in suo & de suo patrimonio, temporibus Pipini Regis Francorum, ipsius permissu condiderunt, & regio mundiburdio commendaverunt, & à sancto Papa Zacharia ipsi germani fratres ADALBERTUS & OTGARIUS, quos supra delibavimus, corpore beati Quirini martyris impetrato, venerabile reddiderunt: ubi omni patrimonio suo contradito, ipsi comâ capitis depositâ, monachico habitu suscepto, unus de duobus fratribus, Adalbertus nomine, in eodem loco centum quinquaginta Monachorum primordialis exstiterit Abbas. Hæc nempe principalis & regia exstitit Abbatia & religiosis Abbatibus quam pluribus insignis, privilegiis antecessorum Regum, Pipini videlicet & Caroli Magni, Ludovici, Carolomanni, roboratâ & ab omnium districtione personarum immunis: donec laïcorum tradita dominio, claustrum & officinas Monachorum cum uxoribus habitare cœperunt, & sordebant canibus claustra sacrata domus, ex quo Monachis stipendiis suis ereptis, tota ibi religiosa deperiit vita, & spurcitia atque nefariis rebus invalescentibus, mox cælesti vindicta monasterium & omnia ejus ædificia, cum libris & ecclesia-

stico cultu igni concremantur. Nos ergo imperiali miseratione huic loco hactenus prolapso succurrere volentes, per interventum dilectissimi nepotis ac fratris nostri Ottonis Ducis, supradictorum Regum & Imperatorum authoritatem sequentes, ipsi cœnobio, Tegarinsee dicto, in pago Sundergoe, & in Comitatu Liutpoldi Comitis sito, & in honore Apostolorum Petri & Pauli atque Quirini Martyris dedicato, secundum regularem vitam, HARTVICUM nomine præfecimus Abbatem, quem etiam cum loco illi à nobis commisso in mundeburdium nostræ deffensionis suscipientes, sibi & omnibus huic loco succedentibus Abbatibus sub regia & imperatoria tuitione manere, hac nostra auctoritate concessimus; ita ut ipse præfatus Abbas suique successores, sub regia & imperiali defensione, rectitudinem illius monasterii deinceps habeant, omnesque res ad prædictum monasterium jure modo aspicientes, vel quas Deus illuc in futuris amplificare voluerit, in pratis & alpinis, pascuis, silvis, aquis, aquarumve decursibus, piscationibus, molendinis, viis ac inviis, cum decimatione totius Abbatiæ, & præsenti ac futura silvarum exstirpatione, sub Abbatis ejusdem loci potestate, absque ullius personæ contradictione, perenniter subsistant. Insuper etiam Monachis præsentibus ac futuris inter se eligendi Abbatem, nostræ Majestatis imperio, potestatem concessimus, & ubicumque eorum naves, sive carri, vel sammarii advenerint, absque telonei exactione pertranseant. Et ut hæc nostræ concessionis auctoritas firma in futuris temporibus & inconvulsa permaneat, hoc nostræ Majestatis præceptum inde conscribi, & manu propriâ subtus notatum sigilli nostri impressione jussimus insigniri. Ann. CM LXXXII Aug. VIII

Signum domini OTTONIS invictissimi Imperatoris.

HILDEBOLDUS Episcopus & Cancellarius ad vicem Vuillegisi Archicapellani recognovi.

Data IV Idus Junii, anno Dominicæ Inc. DCCCC LXXIX, Indict. VI. anno verò regni secundi Ottonis XIV, imperii autem II. Actum Bruomadæ feliciter.

3. *Non diu post hoc privilegium supervixit Hartvvicus, quem anno* DCCCC LXXXII *ad superos abiisse intelligimus ex præmisso folio, ubi hæc verba.* Anno DCCCC LXXXII bonæ memoriæ idem Hartvvicus Abbas obiit VI Idus Augusti. *Quædam ejus epistola, non magni momenti, cum aliis aliorum Abbatum epistolis habentur in codice Tegernsensi, num.* 1008. *ubi etiam exstat ejusdem Hartvvici epitaphium, quale hic apponimus.* Ejus obitus.

Hic lapis eximium corpus tegit ecce pusillus
  HARTVVICI monachi, qui fuit Abba loci.
Cujus & officium gessit Pastoris opimum
  Perplacitum Domino, Fratribus, & populo.
Defecit cultus monachilis mœnibus istis
  Annos tam plures, quòd sumus immemores.
Post hæc commiserans divina potentia regnans,
  Treveris hunc nostris miserat auxiliis.
Hic erenim Fratres docuit perdiscere mores,
  Quos Benedictinam constat habere viam.
Omnibus acceptus, cui nullus amore secundus,
  Corripuit monachos, ut decuit, placidos.
Moribus & duros facit ipse benigne benignos,
  Paulus & ut monuit, omnibus omne fuit.
Heu vix pervixit quinquennia, moxque recessit.
  Nos dedit orbatos, & petit ille polos.
Sexta Idus rapit hunc Augusti, atque æthre locavit.
  Hanc animam petimus suscipiat Dominus.

4. *Hartvvico successit* GOZBERTUS *ex monacho Ratisponensi, cujus varias*

epistolas ex superiori codice descripsimus, aliquando Deo dante edendas. Gazpertum anno M L *mortuum excepit* Godehardus *seu* Gothardus, *& ipse Abbas Altahensis atque Hersfeldensis, ac demum Hildeszeimensis Episcopus sanctus, cujus Acta in Sæculo sequenti referenda.*

Ann. Chr. CMLXXXIV. August. I.

VITA S. ETHELVVOLDI EPISCOPI WINTONIENSIS.

Auctore (ut videtur) Vvolstano monacho, ejus discipulo.

Ex ms. codice cœnobii Uticensis in Gallia.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vitæ scriptores.

1. Quod *priscam ecclesiastica ac monastica rei disciplinam restituere sæculo* x *conata est Anglicana ecclesia, id maximè debet pietati ac studio trium illustrium Episcoporum, scilicet Ethelvvoldi, Osvvaldi, & Dunstani, qui, cooperante in primis Eadgaro Rege, abusus in Ecclesiam invectos sustulerunt, & Monachos vitæ strictioris in pristinas sedes postliminio revocarunt.* Ita his tribus viris agentibus, quasi triformi lumine Ecclesiam serenante, densæ vitiorum tenebræ *evanuere, ait Vvillelmus Malmesburiensis in lib. 2 de Regibus cap. 8. De Osvvaldo superiùs actum est, de Ethelvvoldo hic agendum, & inferius suo loco de Dunstano.* Ethelvvoldum, *qui &* Athelvvoldus, *plures auctores celebrarunt, quorum primus videtur* Alfricus *Abandoniensis, qui anno ab Edelvvoldi obitu vigesimo res ab eo gestas litteris breviter mandavit. Ejus lucubrationem invenimus in ms. codice Fiscamnensi. Proximè post eum idem præstitit scriptor alter anonymus, quem hic damus: cujus ætas ex prologo & ex cap. 39 intelligitur. Testatur quippe se ea referre, quæ* præsens viderit, & quæ fideli seniorum relatione didicerit. *Hæc scriptio absque auctoris nomine habetur in codice Uticensi seu sancti Ebrulfi, ea ætate scripto: sed ejus auctor non alius mihi videtur quàm* Vvolstanus *Monachus Vvintoniensis, de quo hæc Vvillelmus Malmesburiensis in lib. 2 de Regibus Anglorum cap. 8, ubi de Ethelvvoldo.* Hujus vitam Vvlstanus quidam Cantor Vvintoniensis, discipulus ejus scilicet & alumnus, composuit stilo mediocri. *Ut verò hanc esse putem Vvolstani lucubrationem, hæc fere me movent, nempe quòd ætas apprime conveniat, geniusque auctoris poëta, qui nonnullos versus huic vitæ inseruit: deinde relata quædam à Vvillelmo in lib. 2 de Pontificibus Anglorum, ubi de Ethelvvoldo, quæ non ab Alfrico, (qui ea prætermisit, nec scio an Vvillelmo notus fuit tamquam Vitæ S. Ethelvvoldi primus auctor) sed ab auctore nostro accepit, haud dubiè Vulstano, quem unum laudat vitæ sancti Ethelvvoldi scriptorem. Porro Alfrico Vvolstanum idcirco prætulimus, quòd hic eadem omnino, & quidem iisdem sæpe verbis referat, quædam verò adjiciat, quæ apud Alfricum desiderantur, referunturque (ut dixi) à Vvillelmo, ut suo loco notabimus. Alfrici prologum huc referre juvat.* Alfricus Abbas, Vvintoniensis alumnus, honorabili Episcopo Kenulfo & Fratribus Vvintoniensibus salutem in Christo. Dignum ducens denique aliqua de gestis Patris nostri & magnifici Doctoris Athelvvoldi memoriæ modò commendare, transactis videlicet viginti annis post ejus migrationem, brevi quidem narratione mea, sed & rustica, quæ apud vos, vel aliàs à fidelibus didici, huic stilo insero, ne fortè penitus propter inopiam scriptorum oblivioni tradantur. Valete. *Alfricum seu Elfricum laudat Pitseus ad annum 1015. ubi ait, eum ad Episcopatum primo Vviltunensem, dein ad metropolim Cantuariensem promotum fuisse. Alios auctores, qui de Ethelvvoldo egerunt, Rogerium Hovedenum, Henricum Huntindoniensem, Matthæum Vvestmonasteriensem, Johannem Bromtonum, Harpsfeldium, Thomam Matthæum indicasse sufficiat: quibus adde auctores, qui facta sanctorum Osvvaldi & Dunstani scripserunt. Fallitur in his Bromtonus, qui Ethelvvolfi gesta confundit cum factis Alfvvolfi Episcopi Schireburnensis, de quo superiùs ad annum 958 dictum est, ubi de beato Vulfsino.*

Ethelvvoldi merita de re monastica.

2. *Quid in rem monasticam præstiterit Ethelvvoldus, probant monasteria Abandoniense, præsertim duo Vvintoniensia, Vetus ac Novum: in quorum altero Monachi ejectis clericis juſ-*

ANN. CH. CM LXXXIV AUGUST. 1.

fecti, in altero institutis sunt, ut pluribus dicitur non solùm in sequenti Vita, sed etiam in actis Osvvaldi & Dunstani, apud Vvillelmum Malmesburiensem, in Monastico Anglicano, & alibi. Audiendus hac de re Vvillelmus Malmesburiensis in lib. 2 de Regibus Anglorum cap. 8. Quantum efficax fuerit sanctitas & probitas discipulorum suorum, *nempe Dunstani*, indicio est Athelvvoldus ex monacho Glastoniensi Abbas Abendoniensis, idemque post hæc Episcopus Vvintoniensis, qui tot & tanta Monasteria fecit, quòd vix modò credibile videatur, ut talia fecerit Episcopus urbis unius, qualia vix posset Rex Angliæ totius. Fallor, & præcipiti sententia pecco, si non palam fit quod dico. Quantula sunt cœnobia Eliense, Burchense, Torniense, quæ ille à fundamentis suscitavit, & suâ industriâ perfecit? quæ cùm semper exactorum vellicet nequitia, sunt nihilo minùs habitatoribus suis sufficientia. *Tum laudato Vvulstano ejus vita scriptore, ac deinde Osvvaldo, qui Vvigornia monachos pro clericis posuit, hæc subdit Vvillelmus.* Expulerat antea regali jussione Ethelvvoldus Episcopus clericos de Vvintonia, qui cùm data à Rege sibi optione, ut aut regulariter viverent, aut loco cederent; magis vitam mollem elegissent. *Vvillelmo suffragatur Ordericus Vitalis in historia sua lib. 4 pag. 517. ubi hæc verba.* Tunc cœnobium Medeshamstede, quod pridem tempore Vulferi Regis Merciorum Sexvulfus Pontifex construxit, Adelvoldus Præsul sub Edgaro Rege, in vico qui Burg dicitur, restauravit; & basilicam in honore sancti Petri Apostolorum principis editam magnis opibus ditavit. Deinde Tornejense, Elgense & alia multa monasteria pluribus in locis fabricata sunt: & conventus in illis Monachorum, aut Clericorum, aut Sanctimonialium sollerter locata sunt. Copia redituum singulis monasteriis largiter impartiebatur, unde sufficiens victus & vestitus theoricis administraretur: ne pro penuria rerum necessariarum in divino cultu aliquatenus vacillantes fraugerentur. Sic in Anglia monasticus Ordo renovatus est, &c. *Quid in Vvintoniensibus monasteriis Veteri ac Novo actum sit per Ethelvvoldum, carmine persecutus est Vvolstanus, jam superiùs laudatus, in epistola ad Elsegum Vvintoniensem Episcopum, præfixa duobus libris metricis ab eodem Vvolstano scriptis de vita & miraculis sancti Svvithuni Antistitis ejusdem Vvintoniensis, de quo in superiori tomo egimus. Hanc epistolam post hanc Vitam referemus. Hoc Vvolstani carmen non laudat in superiori loco Vvillelmus, qui præter librum de vita Ethelvvoldi aliud opus de harmonia ei tribuit his verbis.* Fecit & aliud opus de tonorum harmonia valde utile, eruditi Anglici indicium, homo vitæ bonæ & eloquentiæ castigatæ. *Eam eloquentiam negligere visus est in Vita S. Ethelvvoldi, quæ* mediocri stilo *re vera scripta est. De novo monasterio lege quæ diximus suprà in Elogio S. Grimbaldi.*

Thornejense monasterium.

3. *Pulcra sunt quæ de Thornejensi monasterio per Ethelvvoldum exculto scribit Vvillelmus in fine libri 4 de Pontificibus Anglorum.* Ibi solitudo ingens ad quietem data Monachis, ut eo tenaciùs hæreant superis, quo castigatiùs mortales conspicantur. Femina ibi si visitur, monstro habetur: maribus advenientibus quasi Angelis plauditur: ceterum ibi nullus nisi momentaneè conversatur. *Ethelvvoldus* jam à principio episcopatûs eremiticam ibi exercere vitam *cœpit*, libabatque ut poterat futuræ quietis primitias diebus quadraginta in remotissima, quam ipse construxerat, ecclesia solus Deo vacans. Idcircoque non tantum terrarum illic, quantum alibi congessit: sed quantum sibi & duodecim Monachis satis esset. Corpora sanctorum, qui olim in illa eremo diversati fuissent, necnon & aliorum per Angliam tot advexit, ut omnes pæne anguli ecclesiæ pleni sint. *Ceteris propter nominum stridorem omissis, Vvillelmus unum memorat Benedictum Abbatem Vviremuthensem, venerabilis Beda nutricium, cujus* Benedicti corpus magno coëmtum pretio Adelvvoldus Thorneiam advexit, & obscurioribus sanctis lucifluum jubar invexit. *Torneia insula*, Thornig *hic in cap. 24 appellatur, sita prope urbem Eliensem, in Comitatu Cantabrigiensi. De eo lege Monasticum Anglicanum in pag. 242. ubi ecclesia pars aquilonaris S. Benedicto sacrata fuisse dicitur pag. 243.*

Ethelvoldi cultus.

4. *Ethelvvoldi memoriam in rebus sacris jam inde ab ejus obitu celebravit Anglicana ecclesia, ut præ aliis testatum facit Missa hic edita, qualis in ms. codice Uticensi pervetusto habetur. Ejus mortis diem Alfricus assignat tertio Kalendas Augusti, (si non fallit apographum nostrum) Vvolstanus aliique post eum Kalendis ipsis. Sic enim legitur non solum in cap. 41, sed etiam in ipso Vita ejus titulo, qualem mox referemus.*

Scripta.

5. *Pitsius in libro de illustribus Angliæ scriptoribus Ethelvvoldum nostrum commendat, eique tribuit opuscula nonnulla, nempe* de sua in Presbyteros potestate ad Iohannem Papam XIV lib. 1. Contra Presbyteros fornicarios & eorum concubinas lib. 1. De Abbatibus Lindisfarnensibus lib. 1. De Regibus, regnis, & episcopatibus totius Angliæ lib. 1. De tempore Regum Britannorum lib. 1. De suis visitationibus lib. 1. De planetis & mundi climatibus lib. 1. & alia non pauca. *Sed an & quæ verè ipsius sint, non facile est definire, cùm ea opera non sint in promtu. Non tamen dubitem librum* de Abbatibus Lindisfarnensibus *haud alium esse quàm carmen Ethelvulfi monachi Lindisfarnensis de isto argumento, à nobis editum in tomo superiori. Addit Pitseus librum* de visitationibus *opus esse Ethelvvoldi monachi Vvintoniensis. Cetera, forsan præter duo primo, aliena etiam videntur.*

Ann. Ch. CMLXXXIV August. 1.

INCIPIT PRÆFATIO

De vita gloriosi Patris Athelvvoldi Episcopi, cujus sacra memoria celebratur in Kalendis Augusti, qua die feliciter ad regna migravit cælestia.

POSTQUAM mundi Salvator Christus humano generi per aulam virginalis uteri incarnatus apparuit, & expleta suæ pietatis ac nostræ salutis ineffabili dispensatione, ad paternæ majestatis sedem cum triumpho gloriæ est regressus, multa per universum orbem diffudit apostolicorum luminaria Doctorum, qui evangelicæ fidei illustratione perfusi, cæcas ignorantiæ tenebras ab humanis cordibus effugarent, & ut credentium mentes igne superni amoris inflammarent, & elongata diuturnæ mendicitatis esurie, populorum turbas æternæ vitæ epulis satiarent. Ex quorum collegio beatus pater & electus Dei Pontifex ADELVVOLDUS, velut lucifer inter astra coruscans, suis temporibus apparuit, multorumque cœnobiorum fundator & ecclesiasticorum dogmatum institutor, inter omnes Anglorum Pontifices solus singulariter effulsit. De cujus ortu gestis & obitu scire cupientibus, aliqua narrare dignum duximus, & ne tanti patris memoria penitus oblivioni traderetur, ea quæ præsentes ipsi vidimus, & quæ fideli seniorum relatione didicimus, in his scedulis summatim perstrinximus, illius sanctis confisi suffragiis, hoc & nobis qui scripsimus, & eis qui lecturi vel audituri sunt profuturum.

INCIPIUNT CAPITULA
Sequentis libelli

XVII.

INCIPIT VITA SANCTI ADELVVOLDI Vvintonienſis Epiſcopi & Confeſſoris.

ERANT igitur parentes ſancti Pontificis ADELVVOLDI ex ingenua Chriſtianorum propagine oriundi, Vventanæ civitatis urbani, temporibus ſenioris EADUARDI Regis Anglorum florentes, in mandatis & juſtificationibus Domini ſine querela fideliter incedentes. Qui dum quotidianis bonorum operum pollerent incrementis, eximio Dei munere decorati ſunt, quo talem mererentur gignere ſobolem, cujus eruditione & exemplis non ſolum populi præſentis ævi, ſed etiam futuri pervenirent ad notitiam veri luminis: ut exuti caligine tenebroſi erroris, gloriâ fruerentur æternæ claritatis. CAPUT. I.

Nam hactenus ea tempestate non habebantur Monachi[a] in gente Anglorum, ANN. CH. CMLXXXIV
nisi tantùm qui in Glestonia morabantur & Abbandonia. AUGUST. 1

XIX. Deinde cùm prædicti Fratres in Veteri cœnobio regularis vitæ normam servare cœpissent, & illuc multi ad Dei famulatum senes conversi, juvenes adducti, & parvuli oblati confluerent; ex invidia Clericorum datum est Episcopo venenum bibere in aula sua cum hospitibus prandenti, omnemque eis humanitatem exhibenti, quatinus illo exstincto servos Dei expellerent, rursumque in unum congregati pristinis liberè frui flagitiis potuissent. Erat namque ei moris statim post tres aut quatuor offulas modicum quid bibere: bibitque nesciens apportatum sibi venenum totum quod erat in calice, & statim in pallorem facies ejus immutata est, & viscera illius nimiùm vi grassantis veneni cruciabantur. Surrexit autem vix à mensa exiens ad lectulum, serpsitque venenum per omnia membra ejus, jam instantem minitans sibi mortem. At ille tandem recogitans, cœpit exprobrare semetipsum, dixitque ad animum suum: Ubi est modò fides tua? Ubi sunt cogitationes sensus tui? nonne verba Christi vera sunt & fidelia, quibus in Evangelio pollicetur dicens: *Et si mortiferum quid biberint credentes, non eis nocebit?* Nonne ipse qui hæc loquitur præsens est divinitate, licet absens sit corpore? Ipse procul dubio, ipse hoc veneni virus in te evacuare potest, qui semper omnia potest. His & hujuscemodi verbis accensa fides in eo, omnem letiferum haustum quem biberat exstinxit, fatentisque veneni dolore fugato surrexit, abiens ad aulam hilari vultu, nulla penitus signa palloris se intuentibus ostendens, nec quidquam mali suo venefico reddens, sed ei quod deliquit ignoscens. Sicque Dei virtute dissiparum est malignum consilium Clericorum, qui videntes suam nihil prævalere nequitiam, tamdiu per diversas generis Anglorum provincias huc illucque dispersi sunt, quousque vitam finierunt.

Exinde Christi aquila Antistes Adelvvoldus expandit aureas alas suas, XX.
& annuente rege Eadgaro Canonicos expulit de Novo monasterio, illucque Monachos introduxit regulariter conversantes. EDELGARUM autem discipulum suum ordinavit illis Abbatem, qui postmodum provinciæ australium Saxonum Episcopus, ac deinde sancto Dunstano ad cælestia regna translato Cantuariorum Archipræsul effectus est.

In Abbandonia verò OSGARUM pro se constituit Abbatem, ditatusque est locus ille sexcentis & eo amplius cassatis, insuper & æternæ libertatis suffultus privilegiis, divina simul & regia auctoritate conscriptis: quæ laminis aureis sigillata, inibi usque hodie conservantur. XXI.

In tertio quoque Vvintoniensi Cœnobio, quod anglicè *Nunnamenster* appellatur, in honore semper Virginis Mariæ Deo consecratum, mandras sanctimonialum ordinavit, quibus Matrem, de qua superius paullulum retigimus, Etheldridam[b] præfecit, ubi regularis vitæ norma hactenus observatur. XXII.

Nec solùm in finibus occidentalium Saxonum, verùm etiam in remotis partibus Britanniæ, sanctus Antistes Adelvvoldus ad Dei omnipotentis servitium Monachos aggregare curavit. Est enim quædam regio famosa in provincia orientalium Anglorum sita, paludibus & aquis in modum insulæ circumdata, unde & à copia anguillarum quæ in eisdem paludibus capiuntur, *Elige* nomen accepit. in qua regione locus omni veneratione dignus habetur, magnificatus nimirum reliquiis & miraculis sanctæ Etheldridæ[c] Reginæ XXIII.

[a] Spelmannus in tomo 1 Conciliorum pag 434, ubi similia refert, id interpretatur de Monachis regularibus, non de sæcularibus seu vitæ solutioris, quos in aliis locis exstitisse, & pro Canonicis sæcularibus habitos fuisse constat, ut de Gallicanis in monasterio S. Dionysii & de Martiniano alibi observavimus.

[b] S. Edburgæ filiæ Eduardi Regis corpus sacrum ibi requiescere legitur in Monastici Anglicani tomo 1 pag 35.

[c] S. Etheldritæ acta dedimus in Sæculo 2 ad annum. 679. ubi de Eliensi monasterio actum est.

ANN. CH. CMLXXIV AUGUST I. & perpetuæ Virginis ac sororum ejus: sed in ipso tempore erat destitutus & regali fisco deditus. Hunc ergo locum famulus Christi pro dilectione tantatum Virginum magnopere venerari cœpit, datoque pretio non modicæ pecuniæ emit eum à Rege Eadgaro, constituens in eo Monachorum gregem non minimum. Quibus ordinavit Abbatem BRITHNODUM Præpositum suum, & ejusdem loci situm monasterialibus ædificiis decentissimè renovavit, eumque terrarum possessionibus affluentissimè locupletatum & æternæ libertatis privilegio confirmatum omnipotenti Domino commendavit.

XXIV. Alterum quoque locum in regione Girviorum pretio obtinuit à Rege & nobilibus terræ, positum in ripa fluminis *Nen*, cui lingua Anglorum quondam *Medeshamstede* [a] nomen imposuit, nunc autem consuete *Burh* appellatur, cujus loci basilicam congruis domorum structuris ornatam & terris adjacentibus copiosè ditatam, in honore beati Petri principis Apostolorum consecravit, ibique simili modo catervam Monachorum coadunavit. EALDULFUM [b] verò Monachum suum eis præfecit Abbatem; qui post excessum domini OSVVALDI Pontificis ecclesiæ Eburacensis archiepiscopatum suscepit. Tertium nihilominus adquisivit pretio locum, juxta crepidinem prædicti fluminis situm, qui propter spineta circumquaque succrescentia *Thornig* [c] solito nuncupatum anglicè vocabulo, quem pari conditione Monachis aptissimum delegavit. Rectorem quoque illis & Abbatem GODEMANNUM præposuit, constructumque monasterium in honore Dei genitricis & virginis Mariæ dedicavit, & bonorum omnium possessione gratulanter ditavit.

XXV. Erat autem vir Dei Adelvvoldus ad secreta Eadgari incliti Regis sermone & opere magnificè pollens, in plerisque locis ecclesias dedicans, & ubique Evangelium Christi prædicans, juxta admonitionem Esaiæ Prophetæ dicentis: ***Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & adnuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.***

XXVI. Cujus prædicationem maximè juvit sanctus Antistes SUVITHUNUS, eodem tempore cælestibus signis declaratus, & infra templi regiam gloriosissimè translatus, ac decentissimè collocatus. Ideoque gemina simul in domo Dei fulsère luminaria, candelabris aureis superposita: quia quod Adelvvoldus salubri verborum exhortatione prædicavit, hoc Suvithunus gloriosa miraculorum exhibitione ad laudem nominis Christi mirificè decoravit.

XXVII Sic que factum consentiente Rege, ut partim Dunstani consilio & actione, partim Adelvvoldi sedula cooperatione, monasteria ubique in gente Anglorum quædam Monachis, quædam sanctimonialibus constituerentur sub Abbatibus & Abbatissis regulariter viventibus. Circumivitque famulus Christi Adelvvoldus singula monasteria, mores instituens, obedientes ut in bono proficerent verbis admonendo, & stultos ut à malo discederent verberibus acriter corrigendo.

XXVIII. Erat namque terribilis ut leo discolis & perversis; humilibus verò & obedientibus se quasi agnum mitissimum exhibebat, ita serpentinæ prudentiæ temperans severitatem, ut columbinæ simplicitatis non amitteret lenitatem. Quem si quando zelus rectitudinis cogeret, ut jura disciplinæ subjectis imponeret; furor ipse non de crudelitate, sed de amore processit; & intus paterna pietate dilexit, quos foris quasi insequens castigavit. Pater erat & pastor Monachorum, pervigil procurator Sanctimonialium & protector

[a] De hoc monasterio agri Huntindoniensis lege Vvillelmum Malmesburiensem in lib 4 de Pontificibus, ubi de Episcopis Dorcestrensibus, & Sæculum 2 Benedictinum pag. 756.

[b] De eo vide Observationes prævias ad acta S. Osvvaldi Episcopi infrà.

[c] De Thornetensi monasterio actum est supra in Observationibus præviis.

Virginum;

virginum; Viduarum consolator, peregrinorum susceptor, ecclesiarum defensor, errantium corrector, pauperum recreator, pupillorum & orphanorum adjutor. quod plus implevit opere, quàm nostra parvitas sermone possit evolvere [a]. Ann. Chr. CMLXXXIV August. I

[a] XXIX. Accidit enim quodam tempore, ut acerba fames universam Brittanniæ regionem vehementer premeret, & inopiæ magnitudo plerosque dira clade exstingueret. Vir autem Domini misertus super turbam fame valida pereuntium, omnem pecuniæ portionem quam habebat, in usus pauperum expendit. Cùmque pecunia deficeret, tolli jussit ornamenta quæque & argentea vasa perplurima de thesauris ecclesiæ, eaque præcepit minutatim confringi, & in pecunias redigi. Intimo cordis suspirio sic protestabatur, se æquanimiter ferre non posse, muta metalla integra perdurare, hominem verò ad imaginem Dei creatum, & pretioso Christi sanguine redemtum mendicitate & inedia perire. Emtis ergo cibis sustentavit innumerabilem multitudinem egenorum, qui periculum famis evadere cupientes, ad eum undique confugerant: & eos qui semineces in plateis & compitis omni solatio destituti jacebant, refocillando sublevavit, ab ipsis faucibus mortis eripiens miseros, præbens quoque cibaria quotidiana singulis: donec misericordia Dei de cælo in terram prospiceret, & humano generi solita pietate subveniens malum inopiæ temperaret. In cujus pietatis opere sectatus imitabile exemplum beati Laurentii Levitæ & martyris, qui instante persecutionis tempore thesauros & facultates Ecclesiæ dispersit deditque pauperibus, ut justitia ejus maneret in sæculum sæculi, & cornu ejus exaltaretur in gloria. Nota.

XXX. Verùm quia Dominus, sicut Scriptura dicit, quem diligit corripit, & omnem filium quem recipit flagellat; vir Dei infirmabatur frequenter in visceribus, morbumque tumoris sustinebat in cruribus. Noctes plerumque ducebat insomnes præ dolore; & in die, licet pallidus, tamen quasi sanus & nil molestiæ sentiret ambulabat, memor apostolicæ consolationis qua dicitur, quia *virtus in infirmitate perficitur*, & rursum: *Quando enim infirmor, tunc fortior sum & potens*, & iterum: *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.* Et quamvis acri pulsaretur molestia, minimè tamen esu carnium quadrupedum aut avium usus est, nisi semel, cogente maxima infirmitate per tres menses: (quod & fecit jussu Dunstani Archiepiscopi) & iterum in infirmitate qua obiit.

XXXI. Dulce namque erat ei adolescentes & juvenes semper docere, & latinos libros anglicè eis solvere, & regulas grammaticæ artis ac metricæ rationis tradere, & jocundis alloquiis ad meliora hortari. Unde factum est, ut perplures ex discipulis ejus fierent Sacerdotes, atque Abbates, & honorabiles Episcopi, quidam etiam Archiepiscopi in gente Anglorum.

XXXII. Placuit inter hæc omnipotenti Deo, ut cælesti etiam monstraretur indicio, quod ei beneplacitum esset habitare in sancto suo. Nam cùm iter quoddam facer Antistes ageret, ut in agro dominico semen verbi Dei spargeret, contigit [b] clericum ejus, cui sanctum chrisma fuerat designatum, minùs olei quàm necessitas poscebat accepisse, & hoc parum quod acceperat in ipso itinere perdidisse. Cumque Christi famulus ad destinatum pervenisset locum, post Missæ celebrationem, postque dulcia sanctæ prædicationis alloquia, jussit ex more ad confirmandos pueros oleum sibi exhibere. Sed clericus qui [b]

[a] Post hæc Ælfricus, omisso sequenti capitulo, ita subdit. *Infirmabatur sæpe in visceribus & cruribus, insomnes noctes ex dolore ducens, & in die, licet pallidus, tamen quasi sanus ambulans. Minime tamen esu carnium quadrupedum aut avium usus est nisi semel* &c. ut infra in capite 30. At hujus capitis 29 summam refert Willelmus Malmesburiensis, qui proinde hoc auctore usus est

[b] Ælfrico, *Contigit aliquando clericum ejus, cui designatum erat ampullam ejus ferre, minus olei accepere &c. qua nec modicitatem antea habuerat.* Mos erat quondam Episcopis, ut numquam sine chrismate proficiscerentur. Concilium Arausicanum I can. 2 *Nullus ministrorum, qui baptizandi recipit officium sine chrismate usquam debet progredi.* Lege Præfationem Sæculi I num. 101.

ANN. CH. CM LXXXIV AUGUST. I. ampullam se secum ferre æstimabat, repentè quod eam perdidisset agnovit. Turbatus ergo celerrimè repetiit iter unde venerat, & diligenter huc illucque circumspiciens, invenit ampullam chrismatis in via jacentem oleo plenam, cujus medietas quidem paullo ante quidquam liquoris habuerat. Qua assumta, cum timore & gaudio magno reversus est sancto Antistiti satisfaciens, & cælestis stillicidii miraculum veraci relatione pandens. Quod Dei nutu gestum esse probatur, ut qui Spiritus-sancti gratiâ perfundebatur, ejusque unctione corda & facies multorum exhilarabat; ipse non solùm interiùs, sed etiam exteriùs oleo supernæ lætitiæ remuneraretur.

XXXIII. Quidam Monachus [a] sub ejus magisterio degebat, qui dæmonico in-
[a] stinctu furti reatum perpetravit. Unde & omnem congregationem magna tristitia dolor invasit, dum quisque subjectus ab altero fratre geri putaret, quod se nequaquam fecisse procul dubio scivit. pro qua re sanctus Antistes in conventu Fratrum modestam correptionem mandavit, ut si quis furti illius sibi conscius esset, rem quam abstulerat quantocius cum Dei benedictione redderet, aut in tali loco eam projiceret, ubi inveniri potuisset. Ille verò frater obstinato corde seipsum induravit, & mandatum viri Dei servare neglexit. Transactis itaque tribus diebus & tribus noctibus, cùm res furata minimè esset inventa, locutus est vir Sanctus in Capitulo coram omni multitudine Fratrum,
» terribili indignatione & comminatione inquiens: Noluit sacrilegus ille pe-
» cuniam quam furatus est reddere cum benedictione sicut jussimus; reddat
» eam modò cum Dei omnipotentis maledictione, & sit ipse ligatus non so-
» lùm in anima, sed etiam in corpore nostra auctoritate. Quid multa? dixerunt fratres, Amen, & ecce Monachus ille sedens invisibiliter ligabatur, brachiis sibi invicem adhærentibus sub cuculla sua, mansitque stupidus, cogitans quid agere deberet. Omnia tamen reliqua membra sua mobilia & ad usum apta habebat, exceptis brachiis, quæ vir Sanctus auctoritate sibi à Deo collata ligavit, & inutilia reddidit. Tandem finito Capitulo surrexit miser ille sic ligatus, & exiens post sanctum Episcopum confessus est ei secretò se fuisse reum, seque latrocinii perpetrasse reatum; nihil tamen ei de ligatione, qua tenebatur adstrictus, indicans. Episcopus autem videns eum nimio terrore correptum, sicut ei moris erat pænitentibus & flentibus clementer ignoscere, & misericordiæ visceribus condolere, blando sermone
» respondit: Modo saltim bene fecisti, licet serò confitendo peccatum tuum:
» habeas nunc nostram benedictionem. Et statim soluta sunt brachia illius Episcopo nesciente. At ille exiens inde vehementer gavisus est, narravitque per ordinem de sua ligatione & solutione cuidam fratri nomine Vulfgaro *, qui admonuit hoc magis silentio esse celandum, & congruo postmodum tempore detegendum. Qua ex re datur intelligi, cujus meriti vir iste fuerit ante Dominum, qui solo sermone tantam virtutem, licet nesciens, ostendit. Nam quia pastoralem sancti regiminis curam fide & moribus dignè custodivit, profectò beati Petri principis Apostolorum vicem, ligando atque solvendo obtinuit.

* al. Vulfsaro.

XXXIV. Igitur cùm vir Dei magno conamine veterem renovare decrevisset ecclesiam, jussit Fratres frequenter laboribus unà cum artificibus & operariis insistere. quibus certatim laborantibus, opus ædificii paullatim in sublime excrevit, plurimis hinc inde suffultum Oratoriis, in quibus Sanctorum venerantur suffragia, cunctis fideliter accedentibus profutura. Contigit autem quadam die, dum Fratres starent ad summum culmen templi cum cæmentariis, ut unus eorum, Godus nomine, caderet à summis usque ad terram. qui mox ut terram attigit, incolumis surgens stetit, nil mali passus de tanta ruina; seque crucis signaculo benedixit, admirans quid ibi ageret, vel qualiter illuc

b *Ælfricus. Quidam Monachus sub eo degens, Eaduuinus nomine, marsupium cujusdam hominis instinctu dæmonico furatus est &c.*

venerit. Et cunctis qui aderant videntibus ascendit ad locum ubi antea steterat; & accipiens trullam, operi quod inchoaverat, diligentiùs insistebat. Cui ergo hoc miraculum adscribendum est, nisi illi, cujus jussu ad opus obedientiæ exivit? qui idcirco lædi non potuit, quia hunc in casu suo viri Dei meritum portavit, & à periculo ruinæ incolumem protexit. Ann. Christi CM LXXXIV August. 1.

Tempore quodam hiemali cùm Fratres secundùm Regulæ edictum temporiùs ad vigilias surgerent, & nocturno intervallo psalmodiæ & lectioni inservirent; quidam Monachus, nomine Teodricus, ad Dei hominem perrexit, volens indiciis de quadam necessitate ei indicare, eumque luminis candelabrum manu tenentem reperit & legentem, & sedula agilitate palpebrarum seniles obtutus acuentem: ibique diutius stetit, attendens quam studiosè oculos paginæ infigeret. Surrexit tandem vir sanctus à lectione, & ille frater residens accepit candelam, cœpitque legere, probans utrum & ipse posset oculos suos sanos ad legendum tam diligenter acuere, sicut Episcopum suos caligantes fecisse viderat. Sed illa temeritas non impune evenit illi. Nam sequenti nocte cùm membra sopori dedisset, apparuit ei quidam vultu incognitus, terribili comminatione dicens ad eum: Qua temeritate præsumsisti exprobrare Episcopum præterita nocte in legendo? Cumque tremefactus se hoc fecisse negaret, ille torvis in eum intuens luminibus; Non potes, inquit, me fallendo ludere, sicut æstimas: sed hoc signum tuæ præsumtionis habeas. Et hæc dicens incussit violenter ictum oculis ejus digito suo, statimque dolor oculorum validus secutus est, qui eum multis diebus vehementer affligebat, donec satisfactione culpam deleret, quam in sanctum virum incautè commisit. XXXV. Regulæ S. Bened. cap. 11.

Item accidit cùm famulus Christi nocturno tempore lectioni operam daret, eum ob nimiam vigilantiam obdormisse, & candelam ardentem de candelabro super librum in quo legerat cecidisse. quæ tamdiu ardens super folium jacebat, donec unus frater, nomine Leofredus, adveniret. qui festinus accepit candelam adhuc flammantem de libro, & intuitus aspexit favillas ipsius candelæ per multas lineas jacentes, & exsufflans eas invenit paginam illæsam. Qua in re meritum sancti viri patuit, quia ardentem candelam flamma consumsit, & tantum vim virtutis suæ ne paginam læderet amisit. XXXVI.

Hæc Christo largiente breviter retulimus, ut & præsentes & futuros quosque fideles ad amorem & reverentiam tanti Patris humili devotione incitaremus. Ceterum non facilè nobis occurrit explicare, quanta vel qualia sanctus Adelvvoldus sustinuerit pro Monachorum defensione pericula, aut quàm benigno diligebat affectu studiosos & obedientes Fratres, aut quantum in structura Monasterii elaboraret ecclesiam reparando, aliasque domos ædificando; aut quàm pervigil erat in orationibus, & quàm devotè hortabatur Fratres ad Confessionis remedium, aut quàm multa milia animatum diabolo subtraxerit, easque Deo redditas cælo intulerit. Sed ex his paucis plura cognosci possunt, quæ à nobis enarrari nequeunt [a]. XXXVII

Oportebat namque impleri somnium, quod sacer Dunstanus ille gloriosus & angelicus Anglorum gentis Archiepiscopus olim de eo se vidisse perhibebat. Nam cùm esset Abbas monasterii Glestoniensis, & sub ejus regimine militaret omnipotentis Dei famulus Adelvvoldus, sicut supra narravimus, vidit in somnis extra dormitorium positus, quasi quamdam miræ celsitudinis arborem, quæ ramos suos expandere visa est ad orientem & occidentem, septentrionem & meridiem, super universam Britanniæ regionem vasta longitudine & latitudine extensa. cujus arboris rami innumeris erant majoribus atque minoribus cucullis [b] onusti, ipsa verò arbor in summo ca- XXXVIII

a Id commemorat Vvillelmus Malmesburiensis in lib. 2 de Pontificibus Anglorum.

b Ælfricus inde ceteris omissis Sancti obitum ita perstringit: *Obiit autem vigesimo secundo anno sui episcopatus, tertio Kalendas Augusti, regnante Æthelredo Rege Anglorum, sepultusque in ecclesia beatorum Petri & Pauli &c.*

ANN CH CM LXXXIV AUG. I. cumine gestabat unam prægrandem cucullam, quæ manicarum velamento supereminens protegebat ceteras, & ingenti proceritate supergrediens universas, ipsum contingebat cælum. Vir autem Domini Dunstanus super tali visione vehementer attonitus, interrogabat hæc sibi demonstrantem canis angelicis decoratum Presbyterum dicens: Quæso, venerande senior, quæ est hæc robusta & sublimis arbor, cujus rami longè lateque expansi tam innumerabiles cucullas sustinere cernuntur? Cui ille respondit: Arbor hæc quam vides, Abba Dunstane, situm designat hujus insulæ: magna autem cuculla, quæ in hujus arboris summitate erigitur, ipsa est monachi tui Adelvvoldi, qui in hoc monasterio devotè Christo famulatur; reliquæ verò cucullæ, quibus hi rami videntur onusti, multitudinem designant Monachorum, qui ejus eruditione sunt instruendi, & undique in hac regione ad omnipotentis Dei servitium congregandi; ejusque ducatu perventuri sunt ad gloriam regni cælorum, & ad societatem cum Christo regnantium spirituum beatorum. quo accepto responso vir sanctus evigilat, visionem tacitus secum considerans, eamque postmodum fideli relatione fidelibus indicans. Quæ succedente tempore fama vulgante multis innotuit, & tandem ad nostræ quoque parvitatis notitiam pervenit.

XXXIX. Nec minùs & aliud oportebat impleri somnium, quod ipse vir Dei sanctus Adelvvoldus de se nobis quadam vice referebat, inquiens: Putabam me stare juxta litus maris, ubi mihi videbatur adesse quædam maxima navis, in qua multitudo copiosa piscium, & maximè anguillarum conclusa tenebatur ab imo usque ad summum. Cumque mecum tacitus cogitarem, quid sibi vellet hoc somnium quod videbam; repentè audivi vocem meo nomine me vocantem, mihique dicentem: Adelvvolde, Adelvvolde hoc tibi mandatum cælitus à Deo missum est. Excita hos pisces quibus hæc navis quam cernis impleta est, & orationibus tuis effice, ut sint homines, sicut antea fuerunt. Cujus jussioni mox ego obtemperans, steti pro eis ad orationem, & lacrymarum imbre perfusus, ingemiscens dixi: Domine JESU, cui nihil est impossibile, respice propitius ad animas diabolica fraude deceptas, quæ à sensu humanæ rationis alienatæ sunt, & more bestiali in lubrico hujus sæculi cæno miserabiliter involvuntur. Ne quæso, bone Jesu, permittas, ut de eis triumphans glorietur humani generis inimicus, sed per tui sancti nominis omnipotentiam resuscitentur ad vitam, ut somnium æternæ mortis evadentes, te verum & unicum mundi salvatorem cognoscant, & deinceps semper ad tranquillum salutis tuæ portum confugientes, ab omnibus mundi perturbationibus immunes existant, & sub tua gubernatione securæ permaneant. Tuum est enim, Christe, mortuos vivificare, & imaginem tuam quam creasti, in decorem suum pristinum reformare, qui venisti in hunc mundum peccatores salvos facere; & dira mortis supplicia passus in cruce, dignatus es fundere sanguinem tuum pretiosum pro salute omnium nostrûm. Cùm hæc & his similia orationis verba compuncto corde & spiritu humilitatis effunderem, ecce quos antea pisces in luto fæcis & in lacu miseriæ videram involutos, subitò homines effectos & à morte resuscitatos video: surrexitque de navi & perrexit festinanter ad terram copiosa hominum multitudo, quorum multos specialiter agnoveram: inter quos unus retrorsum cadens, iterum in anguillam versus est, ille videlicet Adelstanus, qui mecum Presbyter quondam fuerat ordinatus, quem deinceps nullo modo excitare, nec ut homo fieret poteram efficere. Reliqui verò omnes unanimiter levaverunt vocem in cælum, manibus plaudentes, & gratias omnipotenti Deo referentes, quia per ejus ineffabilem clementiam & per meæ parvitatis adventum meruerunt à morte ad vitam revocari, & humanæ rationi quam amiserant restaurari. Ego autem gaudens in Domino, & congratulans illis evigilo, hancque visionem vobis, ô filioli mei, idcirco refero, ut & vos

cum bonorum operum cultu perseveretis in sancto proposito, quò per gratiam Dei possitis in eorum numero computari, qui mihi licet indigno commissi sunt, ut de sæculi hujus cænulenta voragine libenter & in æterna beatitudine sine fine salventur. Hæc quæ notavimus somnia tunc quidem visa sunt: sed ex eo tempore usque hodie impleri non cessant, dum quique divino ferventes amore, festinant mundum relinquere, & cœnobialem vitam ducere; & dum populares quique satagunt à malo declinare, & bonum facere, & humiliter Regi regum Christo colla subdere: quatinus & Monachi simul & laici sequentes sancti patris Adelvvoldi vestigia, cælestis regni sempiterna mereantur adipisci gaudia. Ann. Chr. CMLXXIV Auctore 1

XL Anno 980 renovatum Vetus monasterium.

Anno dominicæ Incarnationis nongentesimo octogesimo, renovata & constructa est ecclesia Veteris cœnobii, novem Pontificibus eam sollemniter & cum magna gloria dedicantibus: quorum primi & præcipui atcem tenebant DUNSTANUS Archiepiscopus, & ipse sanctus Adelvvoldus Episcopus, sub die XIII Kalendarum Novembrium, in præsentia Regis ADELREDI, & in conventu omnium pæne Ducum, Abbatum, Comitum primorumque Optimatum universæ gentis Anglorum, qui eamdem biduo cum omni gaudio celebraverunt dedicationem: de qua & nos in Domino congratulantes, hoc carmen cecinimus.

Præsul Adelvvoldus sacro spiramine plenus.
Fecit ovans opera multa Deo placita.
Istius antiqui reparavit & atria templi
Mœnibus excelsis culminibusque novis.
Partibus hoc Austri firmans & partibus Arcti,
Porticibus solidis arcubus & variis.
Addidit & plures sacris altaribus ædes,
Quæ retinent dubium liminis introitum.
Quisquis ut ignotis hæc deambulat atria plantis,
Nesciat unde meat, quove pedem referat.
Omni parte fores quia conspiciuntur apertæ,
Nec patet ulla sibi semita certa viæ.
Huc illucque vagos stans circumducit ocellos,
Attica Dedalei tecta stupetque soli.
Certior adveniat donec sibi ductor, & ipsum
Ducat ad extremi limina vestibuli.
Hic secum mirans, cruce se consignat, & unde
Exeat attonito pectore scire nequit.
Sic constructa micat, sic & variata coruscat
Machina, quæ veterem sustinet ecclesiam.
Quam Pater ille pius summa pietate refertus,
Nominis ad laudem celsitonantis Heri
Fulcivit, texit, dotavit, eamque sacravit;
Et meruit templi solvere vota sui,
Regis EDELREDI facie præsente modesti,
In regni solio qui superest hodie.
Illic Pontifices adérant terni ter ovanter,
Complentes sanctum rite ministerium.
Quorum primus erat, vultu maturus & actu,
Canicie niveus DUNSTAN & angelicus.
Hunc comitatus ovans Anglorum lucifer adstat,
Domnus ADELVVOLDUS corde benignivolus.
Post alii septem, quorum hic sunt nomina scripta
Carmine versifico cum pede dactylico.
ELFSTAN, EDELGARUS, rursumque ELFSTANUS & ÆLFVVIG

ANN. CH. CM LXXXIV AUGUST. I

ÆLFEH, EDELSINUS, hîc & ATHULFUS erat.
Et tandem decimus POCA venit Episcopus illuc,
   Nulla laboris agens, pocula multa bibens.
Pòst alii plures aderant Proceresque Ducesque,
   Gentis & Anglorum maxima pars Comitum.
Quos è concilio pariter collegerat illo,
   Quod fuerat vico Regis in *Andeveran*,
Idem Pastor ovans ac sæpe canendus Adelvvold,
   Sicut ei Domini gratia contulerat.
Et celebrant cuncti sollemnia maxima templi,
   Plaudentes Domino pectore laudifluo.
Lætanturque bonis super omnibus ille benignus,
   Quæ statuit cunctis Præsul opima dari,
Fercula sunt admixta epulis, cibus omnis abundat,
   Nullus adest tristis, omnis adest hilaris.
Nulla fames, ubi sunt cunctis obsonia plenis,
   Et remanet vario mensa referta cibo.
Pincernæque vagi cellaria sæpe frequentant,
   Convivasque rogant ut bibere incipiant.
Crateras statuunt, & dulcia vina coronant,
   Miscentes potus potibus innumeris.
Sicque dies alterque dies processit in hymnis,
   Et benedixerunt omnia corda Deum.
Omnibus expletis tandem sollemniter hymnis,
   Quos in honore Dei vox sonuit populi.
Unusquisque suas alacer remeavit ad oras,
   In Domino gaudens pectore & ore canens.
Numquam tanta fuit talisque dicatio templi,
   In tota Anglorum gente patrata reor,
Qualis erat Vventâ celebrata potenter in urbe
   In sancti Petri cœnobio Veteri.
Quod Deus omnipotens sic protegat immaculatum,
   Hoc ut eo dignum juge sit hospitium.
Et quicumque humiles hoc ingrediuntur asilum
   Exsultent plenæ participes veniæ.

Hæc de renovatione & dedicatione veteris ecclesiæ edita, hîc inserere opportunum duximus. Exinde superna pietas sancto Pontifici tantam contulit gratiam, ut sublimes illi sæcularium potestatum principes, Duces Tyranni, atque judices, & omnis qui ei hactenus contrarii & in via Dei resistere videbantur, subitò velut oves ex lupis efficerentur, & eum miro affectu venerarentur; ejusque genibus colla summittentes, ad dexteram illius humiliter exosculantes, orationibus se viri Dei in omnibus commendarent.

XLI. Eodem verò tempore quo sanctus Antistes Adelvvoldus de hac mortali vita erat exiturus, & laborum suorum præmia à Deo percepturus, venit ad villam quæ consueto nomine *Beaddingtun* appellatur, sexaginta milibus ab urbe Vvintonia distans. Ibi ergo cùm aliquamdiu moraretur, acri cœpit infirmitate gravari; & sacrati olei liquore perunctus, Dominici corporis & sanguinis perceptione exitum suum munivit. Sicque valefaciens, & dans pacem filiis suis, inter verba orationis spiritum cælo reddidit in Kalendis Augusti, anno Dominicæ incarnationis nongentesimo octogesimo quarto, episcopatûs autem sui vicesimo secundo, regni moderamina gubernante Ædelredo rege Anglorum. Testati verò nobis sunt qui ibi præsentes aderant, exanime corpus sancti Viri subita immutatione fuisse renovatum, lacteo candore perfusum, roseoque rubore venustum, ita ut quodam mo-

Obiit anno 984.

do septennis pueri vultum prætendere videretur, in quo jam quædam resurrectionis gloria per ostensionem mutatæ carnis apparuit. Jam verò dici non potest, quanta ad exsequias ejus hominum multitudo convenerit. Undique certatim ex vicinis opidis & castellis simul in unum divites & pauperes, ultimum vale Pastori suo dicturi confluxerant. Omnes cum dolore & amaro animo sequebantur feretrum, incomparabili thesauro pretiosum, sacrosanctis Evangeliis & crucibus armatum, palliorum velamentis ornatum, accensis luminaribus & hymnis cælestibus atque psalmorum concentibus hinc inde vallatum. quibus sequenti die Vvintoniam ingredientibus obviàm corpori tota simul civitas unanimiter occurrit. Hinc ejulantes turbas conspiceres Monachorum, inde pallida agmina virginum; hinc audires in excelso voces psallentium clericorum; inde gemitum flentium pauperum, & ululatum vociferantium egenorum, qui pastoris sui præsentiâ se privari non sustinentes, dabant infinitos lacrymarum clamores ad cælum. Perductus est ergo vir Dei cum cælestibus exsequiis in ecclesiam beatorum Apostolorum Petri & Pauli ad sedem suam episcopalem, & expletis vigiliarum missarumque sollemniis sepultus est in crypta ad australem plagam sancti altaris, ubi eum requiescere debere, sicut ipse vobis retulit, olim sibi cælitus ostensum est.

ANN. CH. CM LXXXIV AUGUST. 1

XLII. Anno duodecimo post obitum gloriosi Pontificis Adelvvoldi, placuit supernæ dispensationi illum per cælestia signa revelari, ejusque ossa de sepulcri munimine levati: ut lucerna quæ ad tempus sub modio latebat, super candelabrum poneretur, quatinus luceret omnibus qui in domo sunt. Est enim civitas quædam modica, commerciis abunde referta, quæ solito *Vvealingaford* appellatur, in qua vir strenuus quidam morabatur, cui nomen erat ELFHELMUS qui casu lumen amittens oculorum, cæcitatem multis perpessus est annis. Huic in somnis tempore gallicinii sanctus Adelvvoldus Antistes adstitit, eumque ut maturiùs Vvintoniam pergeret, & ad ejus tumbam gratiâ recipiendi visûs accederet admonuit, dicens: Idcirco te in stratu tuo recubantem visito, & quæ tibi ventura sunt prænuntio, ut per tuæ salutis signum manifestetur, quia me oportet levari de tumulo in quo jaceo. Qui hæc audiens, & vocem secum loquentis agnoscens, sancto Patri gratias egit, quòd eum visitare dignaretur; & quia ubi sepultus esset, penitus ignoravit: qualiter sepulcrum ejus scire & adire potuisset diligenter inquisivit: cui protinus vir Dei nomen alumni & Monachi sui innotuit, cujus hactenus homo ille nesciens exstitit, eique dixit: Cùm festinus Vvintoniam perveneris, & Veteris cœnobii ecclesiam intraveris, accersiri fac ad te monachum quemdam VVLFSTANUM, cognomento Cantorem. Hic cùm ex ore tuo verba meæ legationis audierit, te mox indubitanter ad meum perducet tumulum, ibique recipies lumen oculorum tuorum. Quid multa? credulus vir ille verbis & promissionibus sacri Pontificis, Vvintoniam citiùs adiit, ecclesiam intravit, Fratrem prædictum accersivit, accersitumque postulavit, ut missatica beati patris impleret; narrans ei & cunctis adstantibus ordinem visionis. Erat enim vespera, In qua Nativitas sacratissimæ Dei genitricis & perpetuæ virginis Mariæ, per totum mundum sollemniter & dignissimè celebratur. Ille verò frater admirans, inter spem & timorem se medium posuit, & vicino obedientiæ pede jussis sancti Pontificis humiliter obtemperans, ad antrum sarcophagi perduxit cæcum. qui pernox ibidem in oratione permansit, & mane facto jam ampliùs ductore non indigens, ad propria cum gaudio reversus est videns, corde & animo Dominum benedicens.

XLIII. Hæc revelatio longe lateque divulgata est, quæ tam evidenti miraculo fuerat comprobata. Exinde famulus Christi prædicto fratri Vvlfstano, & plerisque aliis per nocturnam visionem manifestus apparuit, illisque per hæc &

ANN: CH. CMLXXXIV AUGUST. 1

hæc indicia aperuit, quia supernæ complaceret voluntati eum de tumulo transferri, & digne in ecclesia collocari Venerandus ergo pontifex ELFEAGUS successor ejus animo sagaci talia secum pertractans, humillimas alacri corde omnipotenti Christo gratias reddidit, eo quod suo tempore dignaretur cælestibus signis Sanctum suum mirificare. Nec mora Fratrum cleri, plebisque multitudine congregata, reliquias sancti Præsulis Adelvvoldi sub die quarta Iduum Septembrium honorificè transtulit, easque in choro ecclesiæ collocavit: ubi in magna veneratione habentur usque in præsentem diem: ubi etiam nobis intuentibus cælestia sunt perpetrata miracula, è quibus duo breviter ad firmitatis indicium perstrinximus.

XLIV. Erat eo tempore in Vventana urbe puella quædam parvula, cujusdam Adelvvardi domestici filia, quæ nimis infirmabatur, & usque ad mortem pæne torquebatur. Hæc à matre deducta ad Viri Dei tumulum, obdormivit paullulum. Protinus evigilans sana surrexit, & gaudens cum genitrice domum rediit.

XLV. Puer etiam quidam parvulus, Ælffini cujusdam mansueti & modesti viri filius, in ipsa infantia lumine est privatus, & maternis ulnis ad venerandi patris Adelvvoldi sepulcrum perductus. Mirum dictu, mox caligo cæcitatis abscessit, & oculos pueri veniens splendor lucis aperuit, omni populo congaudente, & tota devotione Christo, qui cuncta potest fideliter gratias agente.

XLVI. Nec silentio prætereundum est, quod prædictus sancti Viri successor Elfagus Antistes. quemdam furem pro multiplici reatu flagellis cæsum, mitti jussit in cippum acrioribus suppliciis cruciandum. Cumque diu sic in pœnis jacuisset damnatus, quadam nocte venit ad eum in visione, sanctus Dei pontifex Adelvvoldus, & ait illi: Miser, cur tantò tempore sic in trunco jaces extensus? At ille recognoscens sanctum Virum, quem sæpe viderat in vita mortali, respondit: Dignas, domine mi, sustineo pœnas & justo judicio Episcopi sic torqueor, quia frequenter in furtis deprehensus sum, & ab eis non cessavi; sed mala quæ feci, iterum atque iterum repetivi. Tum sanctus; Cessa, inquit, vel modò miser à furtis, cessa, & sis solutus à nexu compedis hujus: Surrexit ilico miser ille absolutus, & exiens inde venit, & procidit ante pedes Ælfeagi Episcopi, narravitque ei rem gestam circa se per ordinem, & ille pro honore tanti Patris sivit eum abire indemnem. Constat ergo Sanctum hunc æternæ vitæ conjunctum virtute meritorum suorum, posse nos à peccatorum nostrorum vinculis solvere, & ad cælestia regna perducere, cui adhuc in carne degenti cælitus concessa est potestas ligandi atque solvendi, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Deo coæterno Patre & Spiritu-sancto vivit & regnat Deus per infinita sæcula sæculorum, Amen.

INCIPIT HYMNUS IN HONORE S. ADELWOLDI præsulis editus elegiaco & paraeterico carmine per alphabetum compositus.

Lma lucerna micat, lumen populoque ministrat
Præsul Adelvvoldus, alma lucerna micat.
Belliger iste Dei victricia bella peregit,
Acer in arma ruit Belliger iste Dei.
Cujus ab ore sacro fluxerunt dogmata vitæ,
Hausimus omne bonum cujus ab ore sacro.
Dulcia corde pio resonemus cantica patri,
Carmina cantemus dulcia corde pio.
Ecce coruscat apex tibi pontificalis abunde,

Hinc

Ann. Chri
ex lxxxiv
August. 1

Hinc illincque tuus ecce coruscat apex.
Fons & origo boni te verba ferente cucurrit,
In te manavit fons & origo boni.
Gloria perpes erit tibi nunc ideoque per ævum
Quam merito retines, gloria perpes erit.
Hujus amore gregis sprevisti spicula mortis,
Pellens hinc fortes hujus amore gregis.
Inclitus atque potens te Rex adamavit EADGAR,
Te monitore vigens inclitus atque potens.
Castra Dei reboant te constituente celeuma,
Davidicumque melos castra Dei reboant.
Laudibus innumeris tibi turba monastica plaudit,
Conjubilatque tibi laudibus innumeris.
Mœnia celsa domûs tua cura levaverat hujus,
Hæcque dicavit ovans mœnia celsa domûs.
Nocte dieque sacrum celebrasti pectoris hymnum,
Solvens officium nocte dieque sacrum.
Omnibus inque locis sparsisti semina lucis,
Expuleras tenebras omnibus inque locis.
Pervigil esto tuis, petimus, defensor alumnis,
Protector famulis pervigil esto tuis.
Quæque nocent reseca, quæ sunt & commoda præsta:
Quæ bona sunt revoca, quæque nocent reseca.
Rector Apostolicæ felix & janitor aulæ
Hujus & ecclesiæ rector Apostolicæ,
Solve tuos famulos Petri vice, solve ligatos,
Nos à peccatis solve tuos famulos.
Te duce stelliferi scandamus ut atria cæli,
Participes regni te duce stelliferi.
Versibus hymnidicis hæc carmina pangimus, & te
Patronum colimus versibus hymnidicis.
Christicolas animas quia multiplicare solebas,
Ad cælos revocans Christicolas animas.
Ydra nocens fugiat, ne nos per devia ludat:
Nos tua dextra tegat Ydra nocens fugiat.
Zelus obesse nequit, Christo superante malignum:
Christus adest victor, zelus obesse nequit.
Aspice sancte Pater quæ nos adversa fatigant:
Quæ mala nos lacerant, aspice sancte Pater.
Mitis adesto tuis tibi qui famulantur alumnis,
Qui te collaudant, mitis adesto tuis.
Eripe pastor oves, animo quas semper amasti,
Et quas nutrieras eripe pastor oves.
Nomina nostra notet quo Christus in arce polorum
Cum sanctisque suis nomina nostra notet. Amen.

HYMNUS VESPERTINALIS SAPHICO METRO
endecasyllabo editus, Adonium quarto continens in loco.

Inclitus pastor populique rector,
Cujus insignem colimus triumphum:
Nunc Adelvvoldus sine fine lætus
Regnat in astris.
Qui pater noster fuit & magister,
Exhibens sacræ documenta vitæ,
Et Deo semper satagens placere
Corde benigno.
O diem sanctum, celebrem, coruscum,
Quem Dei nobis pietas sacravit,
Ut Patri tanto mereremur almum
Promere cantum.
Nunc eum nisu rogitemus omni,

ANN. CH. CMLXXXIV AUGUST. I

Abluat nostrum pius ut reatum,
Et sua sancta prece nos ad altum
Ducat olympum.
Sit Deo soli decus & potestas,
Laus in excelsis, honor ac perennis;
Qui suis totum moderans gubernat
Legibus orbem. Amen.

CÆli senator inclite, sancte pater ecclesiæ
Adelvvolde supplices, tuos exaudi servulos.
Jam sidus inter sidera, resplendes super Æthera;
Nobis benignus impetra Paracliti charismata.
Pronis rogamus mentibus hic coram tuis artubus;
Nostris adesto precibus serenus ac propitius.
Ut tuis necessariis protecti patrociniis,
Ad cælorum perpetua perveniamus gaudia,
Præstet nobis Ingenitus hoc atque Unigenitus
Sanctus amborum Spiritus, trinus & unus Dominus;
Amen.

Oremus.

DEus qui præclari sideris sancti Pontificis Adelvvoldi illustratione, novam populis Anglorum tribuisti lucem hodierna die clarescere: suppliciter implorantes clementiam, ut cujus magisterio totius religionis documenta cognovimus, illius & exemplis informemur, & patrociniis adjuvemur. Per.

Ad Missam.

DEus qui hodiernam diem beati confessoris tui Adelvvoldi Episcopi transitu nobis honorabilem dedicasti: concede propitius, ut cujus eruditione veritatis tuæ luce perfundimur, ejus intercessione cælestis vitæ gaudia consequamur. Per.

Secreta.

OBlata servitutis nostræ munera tibi Domine quæsumus annua sancti Patris nostri Adelvvoldi Episcopi sollemnitas commendet accepta: ut ejus pia supplicatione muniti, cunctorum nostrorum remissionem peccaminum & beatitudinis sempiternæ mereamur obtinere consortium. Per.

Præfatio.

V. D. Æterne Deus, quoniam adest nobis jocunda & votiva præsentis diei lætitia, quam Apostolici culminis honore sublimem, roseoque martyrii cruore sollemnem, gloriosi pontificis Adelvvoldi moderna celebritate consecrasti, & spem nobis tantæ fiduciæ contulisti, ut nos paternis ejus suffragiis, & à peccatorum nostrorum nexibus solvas & ad cælestia regna perducas. Per Christum.

Postcommunio.

REfectos Domine vitalis alimoniæ sacramentis, sancti Confessoris tui Adelvvoldi intercessione gloriosa nos protege, & ad æternum cælestis mensæ convivium pervenire concede. Per.

Alia.

GRegem tuum, Pastor æterne, pii suffragatoris Adelvvoldi patris nostri defensione guberna, quæsumus Domine: ut cujus benivolentia provocati superni amoris dulcedine pascimur, ejus interveniente patrocinio, & à temporalis vitæ perturbationibus eruamur, & mansuris supernorum civium gaudiis inseramur. Per.

IV. Idus Septembris.

In translatione Sancti Adelvvoldi.

Deus qui nobis sanctum pontificem tuum Adelvvoldum salutis æternæ doctorem tribuisti: concede propitius, ut cujus annuæ translationis sollemnia colimus, ejus semper meritis adjuvemur & precibus. Per.

Super oblatam.

Sacrificium nostrum tibi Domine quæsumus sancti patris nostri Adelvvoldi Episcopi commendet oratio: ut nobis eo suffragante fiat sanctæ majestatis tuæ propitiatio, & peccatorum nostrorum exoptata remissio. Per.

Præfatio.

Votivam beati pontificis Adelvvoldi translationem pia veneratione celebrantes; teque cernua devotione exorantes, ut ipsum nos apud clementiam tuam sentiamus habere patronum, quem tua gratia largiente salutis æternæ meruimus suscipere magistrum. Per Christum.

Post-Communio.

Ut hæc communio nos domine tibi dignos efficiat, beatus pater noster Adelvvoldus suffragio, quæsumus, piæ intercessionis obtineat. Per.

De horis peculiaribus.

Præterea beatus pater Adelvvoldus Horas regulares & peculiares sibi ad singulare sera virium instituit, quas in tribus cursibus ordinavit: humillima diligentia quosque subjectos admonens, ut hoc secreto famulatu ignitis satanæ tentamentis vigilanter resisterent, & ea per Dei gratiam resistendo superarent, & ut fides quæ per nostri Creatoris & piissimi Redemtoris incarnationem luce clarius enituit, instante futuræ persecutionis tempore quæ jam vicinis antichristi temporibus ingruit, nullo modo (quod absit) titubando vacillet, sed his divinis roborata præconiis integra jugiter & inviolata permaneat. Est enim primæ psalmodiæ cantilena ad laudem beatæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ procurata. Secunda autem ad honorem beatorum Apostolorum Petri & Pauli omniumque nostri Salvatoris humanitati præsentialiter famulantium. Tertia verò ad suffragia omnium sanctorum postulanda, ut eorum pia intercessione protecti, multiformem versipellis antichristi & membrorum ejus fallaciam expugnare, & Christo remunerante cælestium præmiorum palmam mereamur accipere. quæ videlicet Horæ plerisque in locis habentur adscriptæ, & ideo in hoc codicello sunt prætermissæ.

Tropi.

Patris adest votiva dies, cantemus ovantes. *Statuit ei.*
Pontificem templo sibi quem sacravit in isto. *& principem.*
Inter Apostolicos stola splendente Hierarchos. *Ut sit illi.*
Adelvvolde pia prece nos defende misellos. *in æternum.*
Præsul Adelvvoldus quia fulsit in ordine magnus. *statuit ei.*
Constituens illum hodie super æthra polorum. *& principem.*
Gloria, splendor, honor, decus & veneratio perpes. *in æternum.*

Ann. Chr. 984. Augusti 1.

VVOLSTANI MONACHI VENTANI
LIBER DE VITA S. SWITHUNI.

Incipit ad dominum ſpecialis epiſtola Patrem,
ELFEGUM, Vventâ reſidet qui Præſul in urbe.
De ſancti Patris Svvithuni inſignibus, & de
Baſilicâ Petri, reſerat qui limen Olympi.

Vates Elfego ſe commendat.

DOMINO Pontifici, Vventanam Principe Chriſto
Qui regit eccleſiam, proſpera cuncta canam:
Conferat ÆLFHEGO regni cæleſtis honorem,
Qui dedit hunc omni Pontificem populo.
Ipſe tibi pacem tribuat ſine fine perennem,
Eſt qui Sanctorum gloria pax & honor.
Hoc cupit ore pio, cupit hoc animoque benigno.
Ultimus Anglorum ſervulus hymnicinum *.

* id eſt Cantorum

Sit licet ægra mihi ſine dogmatis igne loquela,
Nec valeam tanto ſcribere digna viro:
Hoc tamen exiguum quòd defero munus amoris,
Commendare tibi, magne Pater, ſtudui:
In quo perſtrinxi quæ fecit Rector Olympi
SVVITHUNI meritis cælica ſigna patris:
Per quem magna ſuis miracula præbuit Anglis,
Millia languentum corpora ſacrificans.
Hæc etenim cecini magnalia paupere cantu,
Præſumendo boni de bonitate Dei,
Grandia de minimis eſt qui penſare ſuetus,
Suſcipiens viduæ bina minuta libens.
Qua non paupertas, ſed erat penſata voluntas,
Quæ victum ſprevit & ſua cuncta dedit:
Hæc igitur commendo tibi munuſcula Patri,
Quæ vovi Domino reddere corde pio:
Ut tua dignetur hæc corroborare poteſtas,
Hæc & ab infeſtis protegere inſidiis:
Dignus apoſtolicâ reſides qui Præſul in aulâ,
Inſtruis & populum dogmate catholicum.
Hocque monaſterium variis ornatibus ornas,
Intus & exterius illud ubique levans.
Quod quondam renovavit ovans Antiſtes ADELVVOLD,
Sollicitudo cui nocte dieque fuit

Ethelvoldum laudat Veteris monaſterii inſtauratorem.

Chriſticolas augere greges, atque ore paterno
Hos eum lacte ſoli lacte nutrire poli.
Qui ſtruxit firmis hæc cuncta habitacula muris,
Ille etiam tectis texit & ipſa novis.
Et cunctis decoravit ovans id honoribus, huc que
Dulcia piſcoſæ flumina traxit aquæ:
Seceſſuſque laci penetrant ſecreta domorum,
Mundantes totum murmure cœnobium.

Eccleſiam deſcribit.

Iſtius antiqui reparavit & atria templi,

Mœnibus excelsis culminibusque novis. ANN. CHR. CM LXXXIV AUGUST. I.
Partibus hoc Austri firmans & partibus Arcti.
Porticibus solidis, arcubus & variis,
Addidit & plures sacris altaribus ædes,
Quæ retinent dubium liminis introitum.
Quisquis ut ignotis deambulat atria plantis,
Nesciat unde meat, quovè pedem referat.
Omni parte fores quia conspiciuntur apertæ,
Nec patet ulla sibi semita certa viæ.
Huc illucque vagos stans circumducit ocellos;
Attica Dedalei tecta stupetque soli:
Certior adveniat donec sibi ductor, & ipsum
Ducat ad extremi limina vestibuli.
Hic secum mirans cruce se consignat; & unde
Exeat, attonito pectore scire nequit.
Sic constructa micat, sic & variata coruscat
Machina, quæ hanc matrem sustinet ecclesiam;
Quam Pater ille pius, summâ pietate refertus,
Nominis ad laudem celsitonantis Heri
Fundavit, struxit, dotavit, & inde sacravit, cujus dedicatio facta coram Aluredo Rege.
Et meruit templi solvere vota sui,
Regis ÆDELREDI visu cernente modesti,
In regni solio qui superest hodiè.
Illum Pontifices sequebantur in ordine plures,
Complentes sanctum rite ministerium.
Quorum summus erat vultu maturus & actu;
Canicie niveus DUNSTAN & angelicus.
Hunc sequebatur ovans Anglorum lucifer idem per Episcopos octo,
Præsul ADELVVOLDUS, corde benignivolus.
Post alii septem, quos nunc addicere promtum est.
Carmine versifico cum pede dactylico,
ÆLFSTAN ÆTHELGARUS, rursumque ÆLFSTANUS & ÆSCVVIG;
ÆLFHEAH, ÆTHILSINUS, hic & ADULFUS erant.
Post alii plures aderant Proceresque, Ducesque,
Gentis & Anglorum maxima pars Comitum;
Quos è concilio pariter collegerat illo,
Quod fuerat vici Regis in Andeferan,
Idem pastor ovans & sæpe notandus Adelvvold,
Sicut ei Domini gratia contulerat.
Et celebrant cuncti sollemnia maxima templi,
Plaudentes Domino pectore laudifluo.
Lætanturque bonis super omnibus ille benignus
Quæ statuit cunctis Præsul opima dari.
Fercula sunt admixta epulis, cibus omnis abundat.
Nullus adest tristis, omnis adest hilaris.
Nulla fames, ubi sunt cunctis obsonia plenis,
Et remanet vario mensa referta cibo;
Pincernæque vagi cellaria sæpe frequentant,
Convivasque rogant, ut bibere incipiant.
Crateras magnos statuunt, & vina coronant,
Miscentes potus potibus innumeris.
Fœcundi calices, ubi rusticus impiger hausit
Spumantem pateram gurgite mellifluam:
Et tandem pleno se totum proluit auro,

Ann. Chr. CMLXXXV August. 2. Convivio subsequente.

Setigerum mentum concutiendo suum.
Sicque dies alterque dies processit in hymnis,
Et benedixerunt omnia corda Deum.
Omnibus expletis tandem sollemniter hymnis
Quos in honore Dei vox sonuit populi:
Unusquisque suas alacer tepedavit ad oras,
In Domino gaudens pectore & ore canens.
Numquam tanta fuit talisque dicatio templi
In totâ Anglorum gente patrata reor:
Qualis erat Vventa celebrata potenter in urbe,
In sancti Petri cœnobio Veteri.
Quod Deus omnipotens sic protegat immaculatum,
Ut juge dignetur ipse habitare in eo:
Et quicumque humiles hoc ingrediuntur asylum,
Exsultent plenæ participes veniæ.

Ethelvvoldus Novum cœnobium inchoat,

His super Antistes sacro spiramine plenus
Adhibuit Domino plurima vota suo.
Nam fundamen ovans à cardine jecit eorum,
Porticus ut staret ædificata Deo.

* non perficit,

Erexitque novum * jacto fundamine templum:
Ne tamen expleret raptus ab orbe fuit,
Pro meritis superam dignè translatus in aulam,
Quorum multiplices nec numerantur opes:
Altithronum primo quibus exhilaravit ab ævo,
Donec Christo animam redderet ipse suam.

Sed Elfegus successor.

Vestra cui statim successit in arce potestas,
Et cœptum vigili pectore struxit opus:
Insuper occultas studuistis & addere cryptas,
Quas sic Dædaleum struxerat ingenium:

Cryptarum descriptio.

Quisquis ut ignotus veniens intraverit illas,
Nesciat unde meat, quovè pedem referat.
Sunt quibus occultæ latitant quæ hinc inde latebræ,
Quarum tecta patent, intus & antra latent,
Introitus quarum stat apertus, & exitus harum:
Quas homo qui ignorat luce carere putat.
Nocte sub obscurâ quæ stare videntur & umbræ:
Sed tamen occulti lumina solis habent.
Cujus in exortu cùm spicula prima resultant,
Lucifer ingrediens spargit ubique jubar:
Et penetrat cunctas lucis splendore cavernas,
Donec in Hesperium sol ruat Oceanum.

Ara superior.

Machina stat quarum, sacram subportat & aram,
Sanctorumque pias ordine reliquias,
Multiplicique modo manet utile culmen earum,
Exteriora gerens, interiora tegens.

Organa musica.

Talia & auxistis hic Organa, qualia nusquam
Cernuntur, gemino constabilita solo:
Bisseni supra sociantur in ordine folles,
Inferiusque jacent quatuor atque decem.
Flatibus alternis spiracula maxima reddunt,
Quos agitant validi septuaginta viri.
Brachia versantes multo & sudore madentes,

* Hæc tam clare atque indubitanter à Vvolstano referuntur de conditione Novi cœnobii Vvintoniensis, ut ea Ælfredo Regi tribui non possit, uti expendimus suprà ad annum 903. ubi de S. Grimbaldo egimus.

Certarimque suos quique monent socios: ANN CM. CM LXXXIV Aug. 1.
Viribus ut totis impellant flamina sursum,
Et rugiat pleno capsa referta sinu:
Sola quadringentas quæ sustinet ordine musas,
Quas manus organici temperat ingenii.
Has aperit clausas, iterumque has claudit apertas,
Exigit ut varii certa camœna soni.
Considuntque duo concordi pectore fratres,
Et regit Alphabetum rector uterque suum.
Suntque quater denis occulta foramina linguis,
Inque suo retinet ordine quæque decem.
Huc aliæ currunt, illuc aliæque recurrunt;
Servantes modulis singula puncta suis.
Et feriunt jubilum septem discrimina vocum,
Permixto lyrici carmine semitoni:
Inque modùm tonitrûs vox ferrea verberat aures,
Præter ut hunc solum nil capiat sonitum.
Concrepat in tantum sonus hinc, illincque resultans,
Quisque manu patulas claudat ut auriculas,
Haud quaquam sufferre valens propiando rugitum,
Quem reddunt varii concrepitando soni:
Musarumque melos auditur ubique per urbem, S. Petrus patronus.
Et peragrat totam fama volans patriam.
Hoc decus ecclesiæ vovit tua cura Tonanti,
Clavigeri inque sacri struxit honore Petri.
Insuper excelsum fecistis & addere templum, Templi descriptio.
Quo sine nocte manet continuata dies.
Turris ab axe micat, quo sol oriendo coruscat,
Et spargit lucis spicula prima suæ.
Quinque tenet patulis segmenta oculata fenestris,
Per quadrasque plagas pandit ubique vias.
Stant excelsa tholis rostrata cacumina turris,
Fornicibus variis & sinuata micant.
Quæ sic ingenium docuit curvare peritum:
Quod solet in pulcris addere pulcra locis.
Stat super auratis virgæ fabricatio bullis.
Aureus & totum splendor adornat opus.
Luna coronato quoties radiaverit ortu,
Alterum ab æde sacrâ surgit ad astra jubar:
Si nocte inspiciat hunc prætereundo viator,
Et terram stellas credit habere suas.
Additur ad specimen stat ei quod vertice gallus Gallus in turre.
Aureus ornatu grandis & intuitu.
Despicit omne solum, cunctis supereminet arvis,
Signiferi & Boreæ sidera pulcra videns.
Imperii Sceptrum pedibus tenet ille superbis,
Stat super & cunctum Wintoniæ populum.
Imperat & cunctis evectus in aëra gallis,
Et regit occiduum nobilis imperium.
Impiger imbriferos qui suscipit undique ventos,
Seque rotando suam præbet eis faciem.
Turbinis horrisonos sufferrque viriliter ictus,
Intrepidus perstans; flabra, nives tolerans,
Oceano solem solus vidit ipse ruentem;

Ann. Chr. CMLXXIV August. 8

Auroræ primum cernit & hic radium.
A longè adveniens oculo vicinus adhæret,
Figit & adſpectum diſſociante loco.
Quo feſſus rapitur viſu mirante viator,
Et pede disjunctus lumine junctus adeſt.
Plura quid his addam? tota virtute laboras
* Ut decores totum undique cœnobium.

Dedicatio per Episcopos octo.

Cujus nuper erat encænia rite peracta,
Et celebrata ſatis ordine mirifico:
Octo quod egregii Domino ſanxere Hierarchi,
Quos ſimul hic pietas fecit adeſſe Dei.
Primus erat quorum SIGERICUS onomate pulcro,
Victor honore potens, victor in arce nitens:
Ante retroque micans, habitu venerandus & actu.
Cujus ab eloquio dulcia mella fluunt.
Quem Deus è cælis tueatur ubique ſupernis:
Anglorum populis ſervet & incolumem.
Hunc ÆLFSTANUS ovans, alter comitatur & ELFSTAN.
Pontifices ambo, plenus uterque Deo.
ÆLFHEAH adeſt, ORDBIRHTUS adeſt, VVILFSINUS & ÆLFRIC
Splendentes cuncti jure ſacerdotii.
Incipiuntque omnes modulata voce canentes,
Pax ſit huic domui, pax ſit & hic fidei:
Pax fiat intranti, pax & fiat egredienti:
Semper in hocque loco, laus ſit honorque Deo.
Sic in laude Dei reſonant nova mœnia templi,
Omnis & in Domino lingua reſultat ovans.
Hinc adſtant Proceres, pueri hinc, juveneſque, ſeneſque,
Et celebrant ſancti gaudia cœnobii.
Sic optata diu data nunc memoranda per ævum,
Votis plena piis fulſit in urbe dies;
In quâ promeruit ſua gaudia cernere Paſtor,
Officioque ſacro reddere vota Deo.
Hinc te Pontifices circumdant, inde miniſtri.
Te totum cingit, hinc honor, inde favor.
Et ſimul hymniſona fratrum coeunte coronâ:
Quiſque tuum votum, quâ valet arte, canit.
Cimbalicæ voces calamis miſcentur acutis,
Diſparibuſque tropis dulce camœna ſonat.
Inſuper & Cleri jubilat plebs omnis & infans;
Et Deitatis opem machina trina tonat.

Convivium

Lætitiæ augmentum quoniam cumulatur in omni
Iſtius antiqui parte monaſterii.
Lætanturque cibis omnes epuliſque refecti,
Potibus & variis omnibus atque bonis.
Sic hujus ſancti nituit celebratio templi,
Nomine apoſtolico ſanctificata Deo.

SS Petrus & Paulus patroni.

Hæc eſt aula pii fulgens in onomate Petri,
Qui ſolet excelſos clave ligare polos:
Qui præſtante Deo ſolvitque ligamina mundo,
Et reſerat cunctis cælica regna piis.
Hæc quoque Paule tibi committitur, aula tuenda,
Qui mundi cunctos ore domas populos.
Exſiſtatis ut hic ſpeciales ambo Patroni:

Eſt

Est quibus unus apex, gloria parque polo. ANN. CH. CM LXXXIV AUGUST. I
Exaudire Deum rogitetis & omnipotentem,
Dignetur populi vota precesque sui.
Quisquis ut hoc templum beneficia poscere quærit,
Impetret à Domino gaudia plena pio.
Qua vir apostolicus jacet almus & ille BIRINUS Sancti quorum ibi reliquiæ.
Has lavacro gentes qui lavit occiduas.
Signipotens in ea pausat quoque demate * SVVITHUN * l. corpore.
Qui precibus cunctum sublevat hunc populum.
In medio templi fulgent BYRNSTANUS & ÆLFHEAH,
Jure Sacerdotii cultor uterque Dei.
Summus & Antistes, patriæ decus, altor egentûm,
Spes peregrinorum, splendor honorque Patrum;
Noster ADELVVOLDUS pastor, pater atque magister, S. Adelvoldi elogium
Cujus in æternâ luce coruscat apex.
Cujus in Anglorum micat omni limine nomen,
Inque monasteriis, pluribus inque locis.
Quæ vovens Domino construxit, eique sacravit,
Centenos in eis accumulando greges;
Qui inter Pontifices minimus nullatenùs exstat,
Cujus doctrinæ splendet ubique jubar:
Inter apostolicos sed lucet in axe Hierarchos;
Per quem signa facit jam manifesta Deus,
Illustrans oculos tetrâ caligine mersos,
Et revocans nervis languida membra suis.
Ad cujus sacrum veniunt quicumque sepulcrum,
Cum precibus plenam percipiunt veniam.
Quique fide pleni quærunt beneficia Christi,
Munera quæ cupiunt cælitus inveniunt.
Comperit hoc nuper quidam vir nobilis ÆLFELM,
Insomnis tumbam jussus adire sacram;
Cujus erant oculi nimio glaucomate clausi,
Nec valuit phœbum cernere nec radium.
Qui mox huc veniens, Sanctus mandavit ut idem
Percepit clarum luminis intuitum,
Et nullo ducente redit, miratur & in se
Qualis erat veniens, qualis & hinc rediens.
Sic etiam quædam nimis infirmata puella.
Ducitur ad tumulum matre gemente sacrum.
Protinus obdormit vigilans sanissima surgit,
Incolumisque domum cum genetrice redit.
Talia quid mirum rutilant quod signa per illum,
Et quòd post mortem clarus in æthre micat?
Cujus vita fuit virtutibus undique plena:
Qui jugiter studuit corde placere Deo;
Temporibusque suis clara atque exempla futuris
Præbuit, altithronum semper amando Deum,
Multiplici jubilo gaudens feliciter: unde
Exsultat Christi nobilis Ecclesia.
Est quoniam Dominus mirabilis & metuendus,
Qui facit in sanctis signa stupenda suis.
Sunt alii plures etiam hinc atque inde locati,
De quibus est scriptum quod canit Ecclesia:
Corpora Sanctorum sunt hic in pace sepulta,

ANN. CHR. CMLXXXIV. AUGUST. I.

Et vivunt eorum nomina in æternum.
Quorum facta sequens & dicta fideliter implens,
Sedulus injunctum perficis officium.
Lumen apostolicum populis tua lingua ministrat,
Et verbum Domini te referante patet.
Pauperibus victum, nudis largiris amictum,
Dividis & miseris munera larga pius:
Ut commissa tibi duplicata talenta reportans,
Introëas Domini gaudia vera tui.
Suscipe, quæso, tibi quæ defero munera patri,
Atque ea quæ meritis debita solvo tuis.
Hæc tibi vita diu togo prospera cuncta ministret,
Luxque futura tibi prosperiora ferat.
Hic Domino multos solvas pia vota per annos,
Ut tibi commissæ multiplicentur oves.
Et subeas regnum grege te comitante supernum
Cum sanctis semper lætus in arce poli.
Quod tibi concedat qui cuncta elementa gubernat,
Unus ubique potens in Trinitate Deus. Amen.

EXPLICIT *ad dominum specialis epistola Patrem*
ÆLFÆGUM, Vuentam qui regit ecclesiam.

INCIPIT *ad cunctos generalis epistola Fratres,*
Qui bajolant inibi suave jugum Domini.

FRatribus æternæ crescant augmenta salutis
Omnibus, in Christo magna famulantibus urbe,
Nomine quæ proprio Vvintonia dicitur, & quæ
Conlustrat turrita suos hinc inde colonos;
Omnibus Occiduis caput & Saxonibus exstat,
Clavigeri in Petri degunt qui principe Christo
Cœnobio Veteri, vitam sectando beatam.
Quam pius ille pater sanctissimus atque magister
Instituit, toto BENEDICTUS in orbe coruscans.
Vita, salus, pietas, splendor, pax, gloria, virtus,
Multiplicetur eis, per eum qui trinus & unus,
Continet imperium super omnia regna per ævum.
Magna, pii Patres, miracula cælitus acta,
Finibus in cunctis Europæ nota patescunt.
Quæ Deus omnipotens, hominum sator, atque redemtor,
Gentibus Anglorum direxit ab arce polorum,
Mirificare suum voluit quo tempore sanctum
SVVITHUNUM, innumeras sanans à clade catervas.
Sed reor indignum, beneficia tanta latêre
Ætatem, ventura foret quæ in margine sæcli.
Unde, mihi quantum Dominus concesserit, ipse
Eloquar, & modico percurram magna relatu.
Et licet extremus hominum atque abjectio plebis
Sim, quia sermonis me nulla scientia fulsit,
Nec misero meritum probitas mihi conferat ullum:
De Christi pietate tamen confisus, & almis
Sanctorum nitens precibus, parendoque vobis,
Hinc canere incipiam, velut & de gurgite stillam

Ann. Chr. CMLXXXIV August. 1

Marmoris exiguam sic ista canendo restringam.
Qua propter Dominum prius invoco mente supernum,
Quatenus ad meritum miseri non tendat iniqui :
Sed magis affectum, velit ut pensare jubentum.
Vos quoque vos servo precibus succurrite vestro
Ne flatus per falsa quæat me fallere fallax.
Interitus enim curis & deditus imis
Haud animus quicquam poterit dignoscere veri :
Ni prius errorem terræ caliginis omnem
Expulerit sanctus donorum Spiritus auctor.
Et quia per modicum sapit hæc quæ volvitur ætas :
De variis signis & de virtutibus illis
Quæ sacer hic precibus vivens in corpore gessit,
Scribendi studio quamvis neglecta fuissent;
Articulum revocemus ad hæc cælestia, quæ sunt
Ejus post obitum miracula sæpius acta ;
Non solùm quo sacra jacent sua busta sepulcro,
Verùm etiam multis Anglorum gentis in oris :
Idcircoque pias accessimus edere causas,
Hujus & insignis laudes evolvere Patris,
Est quoniam laudare Dei beneficia dignum,
Isque ea qui ignorant laudando edicere justum,
Et reticere eadem contra atque silendo negare est
Impium & indignum, mutilatoque ordine stultum.
Quin etiam naturâ animi sic condita constat,
Ut si sanctiloquos peragraverit ordine libros,
Auditu sacros patrumque didicerit actus ;
Inspirante Deo cordis perversa relinquat,
Execret & rabiem, lacerat quæ vulnere mentem,
Et flexus vitam ducat pietatis amicam,
Secteturque humilem virtutum mente magistram,
Quæ per descensum solet altum scandere cælum.

Svvithuni Vita ignota.

Post hæc sequitur prolixa Præfatio hic omissa, in qua nihil notatu dignum, præter annum translationis S. Svvithuni DCCCC LXXI, qui inferiùs etiam notatur. Ex sequentibus quædam observavimus in tomo superiori, ubi de S. Svvithuno. Tria hic addere satis fuerit. Primo in lib. 1 cap. 3 Vvolstanus ait corpus S. Iudoci requievisse in monasterio Novo. Sic enim filium patri suo, civi Vvintoniensi loquentem inducit.

Visne, ô care parens, quo te portemus ad almum
Cœnobium, quod quisque Novum modò nuncupat, in quo
Sacra Sacerdotis requiescunt ossa Judoci ?
Quem Deus innumeris quotidam clarescere signis
Fecit, *&c.*

Secundum est in lib. 2 cap. 11 de Præposito Abbandunensis monasterii, cæto qui nomine Birferth.

Dictus erat proprio, perviderat hicque fidelis
Rura monasterii, pulcro quod onomate quique
Albandum vocitare solent, quod jure paterno
Rexerat Osgarus, jam tunc venerabilis Abbas :
Nunc etiam pietate Dei moderante superni
Moribus egregiis est cui prælatus & almis,
Qui noto cunctis Niger est agnomine dictus,
Mente sed irradiat Vvlfgarus & ore coruscat,
Commissumque gregem monitis precibusque tuetur.

Tertium est in cap. 19 de Elgifva Regina, matre Eadgari Regis ;

Ad cujus capiunt ægrota sepulcrum
Corpora cælestem Christo medicante salutem.

Hæc in Sceptoniensi parthenone sepulta fuerat, de quo vide Monastici Anglicani tomum 1.

Ann. Ch. CM LXXXIV Sept. XVI

VITA SANCTÆ EADGITHÆ

SEU EDITHÆ EADGARI ANGLORUM REGIS FILIÆ & Sanctimonialis Vviltoniensis.

Auctore (ut videtur) GOTSELINO monacho Cantuariensi.

Ex tomo 9. Surii, qui stilum nonnihil mutavit.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Goscelinus vitæ scriptor.

1. GOTSELINVS seu Goscelinus *Monachus, cujus de sancto Augustino Anglorum Apostolo lucubrationem in Saculo 2 retulimus, inter plures alias Sanctorum Vitas, acta* sanctæ Eadgathæ *Virginis scripsisse dicitur in catalogo scriptorum Britanniæ, & apud Vvionem, & Possevinum. Hanc non dubito esse* EADGITHAM *seu* Edgitham Edithamve, *Eadgari Anglorum Regis filiam, cujus Vitam stilo nonnihil mutato Surius in lucem protulit. Eamdem hic exhibemus, adscribendo loca seu testimonia Vvillelmi Malmesburiensis, qui eamdem virginem laudavit non semel, tum in lib. 2 de Regibus Anglorum, cap. 13. tum in lib. 2 de Pontificibus Anglorum cap. 4. Eamdem celebrat Harpsfeldius in Saculo x cap. 10; præter Johannem Bromtonem, Matthæum, & alios rerum Anglicarum scriptores.*

Vviltunense monasterium.

2. *Eadgitha monasticam professa est in cœnobio Vviltunensi apud occidentales Saxones.* Vviltuna, *teste Vvillelmo Malmesburiensi de Pontificibus Anglorum lib. 2 cap. 4,* est vicus non exiguus supra Vvile fluvium positus, tantæ celebritatis, ut totus pagus ab eo vocetur, *olim episcopalis sedes. Asserus in libro de vita Alfredi nominat montem* Vvilton, qui est in meridiana ripa fluminis Guilou. *Ibi Eadgitha vixit piissimè inter Sanctimoniales, & sepulturâm accepit.* Jacet in eadem ecclesia, *inquit idem Vvillelmus,* mater ejus Vvilfrith, quam non Sanctimonialem, sicut opinio vulgaris delegat *, sed subito timore Regis suo tantum consilio velatam constat, abrepto velo regio cubili subactam. Unde ille, quod feminam attigisset, quæ vel umbratice sanctimonialis fuisset, à sancto Dunstano redargutus, septennem exegit pænitentiam. Illa quoque partu explicito voluptati frequentandæ non inhæsit: sed doluit potius & sprevit, sanctaque pro vero asseritur & creditur. *Hanc post vim sibi à Rege illatam Vviltoniæ monasticum habitum suscepisse legitur in Vita sequenti.*

Vvilfrith Eadgithæ mater.

* al. delirat.

Eadgithæ cultus.

3. *De Eadgitha sanctitate dubitare non sinit nos Vvillelmi in prælaudato loco testimonium.* Habetur ergo, *ait*, in plurimis locis Angliæ festum ejus venerabile, quod nemo impune temerare præsumat. *Cnuto Rex apud Anglos Danus, quòd per jocum sanctam non reverens, ejus sepulcrum reserari jussisset, vix mortem evasit, ut idem Auctor ibidem tradit cum Vitæ scriptore. Ad ejus sepulcrum Theodericus, qui ob Natalis Domini religionem stupro & choreis violatam cum aliis saltus punitus fuerat, ad sanctæ Virginis tumulum sanitati restitutus est. Harpsfeldius factum fusè commemorat ex Brunone Tullensi Episcopo, qui postea summus Pontifex, Leo IX dictus est*

Edithæ aliæ tres.

4 *Eodem ævo tres aliæ Editha regiæ virgines in Anglia vixisse dicuntur præter Editham Ottonis M. uxorem una Ethelvulfi Regis filia, Alfredi Regis soror, quæ sanctæ Moduvennæ Abbatissæ (de qua in sanctis prætermissis Saculi IV) tradita est: altera Editha, Eaduvardi senioris filia, Æthelstani soror: tertia Edmundi Regis filia, Eadgari soror: omnes sanctæ, & quidem Sanctimoniales in cœnobio Pollesvvortensi, quod juxta silvam Ardenneam in Cestrensi diœcesi est. Prima laudatur in actis sanctæ Ositha apud Surium die 7 Octob. & sanctæ Moduvenna Abbatissa Streneshalensis apud Capgravium, quæ Moduvenna Pollesvvortensi monasterio à se condito Editham, Alfridi Regis sororem, præfecisse perhibetur. Locus postea dictus est sanctæ* Edithæ Pollesvvorth *seu* de Pollesvvorda, *ut fidem faciunt vetera monumenta in Monastico Anglicano tomo 1 pag. 179. Altera Edita, Eaduvardi filia, Sithrico Northumbrorum Regi ab Æthelstano fratre in conjugem data, sed ab eodem postmodum repudiata, Pollesvvortum secessit, ibique reliquum vitæ religiosè exegit, testante Matthæo Vvestmonasteriensi ad*

annum DCCCC XXV. *Tertia est Editha, Eadmundi Regis filia, Eadgari soror, neptis Edvvardi senioris, cujus filiam fuisse Editham secundam diximus. Thomas Maihenvius ad diem 15 Iulii, ubi de his tribus simul agit, suspicatur secundam & tertiam non esse diversas, nec aliam quàm Edvvardi senioris filiam: nam nullam Editham Eadmundi filiam, Eadgari Regis sororem inveniri. Verùm in Vita sequentis cap. 1. laudatur Editha, Edgari Regis soror.*

ANN. CH. CM LXXXIV SEPT. XVI.

5. *Hujus tamen difficultatis solutio non ita pendet ex sequenti Vita, ut nullum inde dubium relinquatur. Nam si ejus auctor Gotselinus, qui ineunte sæculo XI florebat, ex ejus sententia rem certo definire non possumus. Fuit is, teste Vvillelmo Malmesburiensi in lib. 4 de Regibus Anglorum cap. 1,* Monachus de sancto Bertino, qui cum Hermanno Episcopo Salisberiæ venerat, insignis litterarum & cantuum peritia. Is multo Episcopatus & Abbatias perlustrans tempore, præclaræ scientiæ multis locis monumenta dedit in laudibus Sanctorum Angliæ post Bedam secundus. Musicæ porro palmam post Obernum adeptus. Denique innumeras Sanctorum recentium vitas stilo extulit: veterum vel hostilitate amissas, vel informiter editas comtiùs renovavit. Felix lingua, quæ tot Sanctis servierit: felix pectus, quòd tot vocales melodias emiserit, præsertim cùm in ejus conversatione certaret honestas doctrinæ. *Hactenus Vvillelmus.*

Gotselini elogium.

1. BEATA virgo EDITHA, filia fuit EDGARI Regis, & VVLFTRUDIS regii Ducis filiæ, quam quidem Vvlftrudem Rex sibi perpetuo regni consortio conjungere statuerat, sed illa à partu absoluta deinceps continenter vivere, quàm illecebris servire maluit, Christi amore eam invitante. Itaque monacharum habitum apud Vviltoniam è manibus sancti ETHELVVOLDI Episcopi accepit, exemplisque & virtutibus proficiens, virginibus mater spiritalis præfecta est. Porro beata Editha sub matris cura relicta, tandem Rege assentiente, in eodem monasterio monasticam vestem induit. Eam verò mater non auro non monilibus, non multivario ornatu, sed litterarum ac virtutum splendore instruxit. Inter multa autem sanctorum hominum exempla, quæ tum in codicibus lectitabat, tum coram intuebatur, aut auditione discebat, cognatorum præsertim & propinquorum suorum vehementius accendebatur virgineæ integritatis palma sanctissimæ amicæ suæ EDITHÆ, quæ Edgari Regis & patris ejus germana soror erat, & in monasterio Pollelvvortensi provinciæ Vvervvici, meritorum signis, perinde ut ipsa Vviltoniæ, clarebat.

Edithæ parentes.

monasticæ vitæ institutio sub matre.

2. Sororibus quidem Marthan, Christo verò se Mariam exhibebat, erga omnes officiosam se ministeriis impendendis præbebat. Hospites omnes in Christi visceribus complectebatur, ita abstinentiæ dedita, ac si epulis interesset: ita ad epulas accedens, ut à frugalitatis studio non deflecteret. Terrenos favores prorsus devitans, morbidis ac humana ope destitutis sese impendebat, liberisque regiis leprosos anteferebat: & quanto quisque videbatur morbis deformior, tanto illa propensiori animi commiseratione erga illum humanior & ad inserviendum promtior erat. Rectè ea dici poterat cæcorum oculus, debilium adminiculus, indigentium vestis & alimonia, desolatorum omnium solamen.

Virtutes ejus

3. Cilicio asperrimo ad nudam carnem utebatur, interim nitidis vestibus extrinsecus induta. Cumque beatus ETHELVVOLDUS quandoque vidisset eam ornatiori habitu ingredientem, ait ad eam: Non his, filia mea, indumentis itur ad Christi thalamum, nec externo cultu corporis delectatur sponsus cælestis. Illa verò interni conscia habitatoris, ita respondit: Crede mihi, Pater, nequaquam deterior mens, Deo adspirante, sub hoc tegmine[a] degit, quàm sub pelle caprina. Habeo Dominum meum, qui non tam vestem quàm mentem attendit. Sensit ergo vir Dei in virgine gratiæ auctoritatem, nec ausus fuit in ea contristare summum judicem Deum. Lætabatur potius

Cilicium ac vestes

[a] Rectè hic notat Surius id ab Editha factum & dictum, ut vestis suæ, interioris, idest cilicii asperitatem dissimularet. Ethelvvoldi Acta supra, in quibus prætermittitur hoc factum, quod Vvillelmus Malmesburiensis memorat tum in lib. 2 de Regibus Anglorum cap. 13, tum in lib. 2 de Pontificibus cap 4.

Ann. Chr. CMLXXXIV Sept. XVI. Dominum in sanctis suis omnia pro sua voluntate moderari, puramque mentem & in purpura, & in sacco placere Deo.

Crucis amor. 4. Ubicumque Editha ingrediebatur, crux Christi illi comes aderat: crucem in fronte, in pectore, in itinere, omni opere suo præferebat. Cùm aliquando escas suo more in disco efferret, in sinu pauperis condendas, à latere puer accurrit eleemosynam petens. Porrexit ea eum solito crucis signo: mox ille puer disparuit, ita ut prorsus ab illa non videretur. Quindecim annos natam pater ejus Rex Edgarus tribus monialium monasteriis Vvintoniensi, Berckingensi, & tertio cuidam Abbatissam præfecit: sed ea ab illa domo, in qua Deo servire cœperat, avelli non potuit. Effecit autem ut singulis illis monasteriis spirituales Matres tamquam magis idoneæ præponerentur, mallens matri subesse, quàm aliis præesse; potiusque timere Matrem, quàm aliis imperare.

Abbatissæ dignitas recusata.

Mors fratris prævisa. Defuncto autem patre Edgaro, & succedente ei filio Edvvardo adhuc infantulo, in somnis vidit sancta oculum suum dextrum sibi excidisse, idque sororibus referens simulque exponens: Videte, inquit, mihi videor hanc visionem fratris mei Edvvardi portendere casum. Nec diu post Edvvardus, dum cupit invisere fratrem suum Ethelredum, à filiis iniquitatis, ut in ejus historia videre licet, occisus est. Cumque regni Proceres virginem sanctam è monasterio extrahere, & in paterno solio, uti plerisque nationibus feminæ dominantur, collocare vellent, & randem etiam vim intentarent; adeo illa non assensit, ut facilius saxa in plumbum verti, quàm virgo Christi à suo proposito & Dei servitio abduci posse videretur.

Mors ejus à Dunstano prædicta. 5. Cum autem in honorem beati Dionysii ecclesiam condidisset, & sanctum Dunstanum ad ejus dedicationem invitasset, vidit is sanctus Pontifex sacram virginem crebro pollicem dextrum extendere, & eo signum crucis pingere in fronte sua. Quo ille delectatus, apprehensa dextra manu virginis dixit: Numquam putrescat hic digitus. Paullo post inter Missarum sollemnia in lacrymas vir sanctissimus prorupit, rogantique Diacono suo, cur fleret; suspirans, & ab imo pectore trahens vocem: Hæc, inquit, Deo dilecta anima, hæc gemma sidetea, ad patriam Sanctorum ab illuvie terrena & hac ærumnosa vita rapietur. neque enim flagitiosus hic mundus, tantæ lucis præsentia dignus est, tertio & quadragesimo ab hinc die occidet nobis hæc stella luculenta. Ecce autem ex ergastulo nostro sanctorum lumina, & nos in tenebris & umbra mortis sedemus. Nos pigros senes damnat ætas immatura, dum nobis dormitantibus, illa cælos penetrat.

Edithæ obitus. 6. Appropinquante verò hora, qua de mundo erat migratura ad Dominum, adest sanctus Dunstanus, & exhortationibus atque precibus animam ejus communiens, à corpore excedentem manibus Domini commendavit. Interim soror quædam trepida, è sancti Dionysii ecclesia, ubi sancta virgo obiit, ad monasterium currit, auditque in choro tamquam psallentium magnam frequentiam. Itaque hærenti ei occurrit quidam eleganti vultu & habitu insigni, atque ad eam: Noli huc propius accedere, Angeli enim sancti Godam puellam (ita enim majori gratia eam appellabat, quæ patria voce Bona cognominabatur) hinc secum adsportaturi sunt ad gaudia sempiterna, ut cum hac melodia cælestis exercitus in aulam perpetuæ jucunditatis ingrediatur. Sicque anno vicesimo tertio ætatis suæ, decimo sexto Kalendas

anno 984. Octobris, migravit ad Christum, circa annum Domini nongentesimum octogesimum quartum: sepelivitque eam beatus Dunstanus in ecclesia sancti Dionysii quam ipsa exstruxerat. Hunc autem locum præsaga mente virgo sancta crebrò inviserat, dicens: Hic locus est requietis meæ: eumque assiduo lacrymarum imbre irrigans. In ipso autem atrio monasterii xenodochium, in quo hodieque tredecim pauperes reficiuntur, instituit.

Xenodochium.

Apparitio ejus. 7. Porro tricesimo ab obitu suo die, apparuit virgo sancta matri suæ

a Et hoc ipsum refert in duobus præmissis locis Vvillelmus, quod omittunt Acta Dunstani inferius.

ANNO CH. CM LXXXIV SEPT. XVI.

Vvlftrudi, formosa valde & hilaris, atque lumine ficut vestimento amicta & splendida, dixitque illi se Regi suo bene caram in gloria sempiterna: satanamque ipsam coram illo accusasse, sed sanctorum Apostolorum patrociniis se contrivisse caput ejus, & cruce Domini Jesu eum se prostravisse, atque ex illo triumphasse. Eodem tricesimo die nata est ex illustrissimis parentulis infantula, de qua ante ejus obitum rogata beata Editha, ut eam è sacro fonte susciperet, respondit se suscepturam, quemadmodum Domino visum foret. Sed cum ipsa prius nata esset cælo, quàm puella mundo: allata est puella ad ecclesiam, & sancto ELFEGO illam baptizante, & cereum ei offerente atque dicente, Accipe puella lampadem, cum qua introeas ad nuptias Domini: subitò quasi sancta Editha illam puellam tenente, palmulam tenerrimam porrigens, cereum suscepit ac tenuit. Mox verò sanctus Episcopus Elfegus intellexit admirandum hoc esse divinæ electionis præsagium, atque parentibus puellæ: Hanc infantulam soli Deo desponsandam nutrite, & post ablactationem, monasterio eam tradite. Ea puella BRITHGINA [a] appellata est, & apud Vvilthoniam postea Abbatissa effecta, in sanctitate vitam suam finivit.

« Brithginæ baptismus

8. Post decessum sanctæ Edithæ tredecim elapsis annis, illa beato Dunstano Archiepiscopo apparuit, dicens: Reminiscens Dominus miserationum suarum, assumsit me, placeréque ineffabili bonitati illius, ut apud homines in salutem fidelium ejus honore afficiar, cùm ille me apud angelicos cives in cælis honorarit. Ito ergo, Vviltoniam, divinaque jussa capessens, corpus meum è terra elevato. Ne dubites, nec ullo te phantasmate deludi putes, hoc enim veritatis erit signum, quod præter officia membrorum, quibus in puellari levitate abusa sum, putà oculorum, manuum pedum; reliquum corpus meum uti illibatum, ita & incorruptum invenies. Libidinis enim & crapulæ expers semper fui. Pollicem quoque dextræ manus, quo mihi assiduè sanctæ Crucis signum impressi, illæsum videbis, ut appareat clementia Domini in parte servata; & paterna castigatio in parte assumta. Dunstanus ergo cùm apud Sarum prope Vviltoniam pernoctaret, per visum transfertur in ecclesiam Vviltoniæ usque ad tumulum sanctæ virginis: & ecce videt angelica claritate sanctum Dionysium altari assistere, & virginem Editham luce & candore conspicuam, dilectum patronum hisce compellare verbis: Scis, Pater, quid de me divinæ gratiæ placeat. tu ergo summi consilii interpres, & divinæ voluntatis legare, huic advenæ, qua fide & auctoritate ipsum huc invitaverim, expone. Sanctus Dionysius ait: Animadverte, Frater, visionem quam nuper vidisti, veram esse de hujus dilectæ dominæ declaratione. Digna est enim quam terrigenæ venerentur, quæ inter cælicolas meruit coronari; dignum est honore hoc corpus, hoc templum virginalis pudicitiæ, in quo amator virginitatis regnavit Dominus Rex gloriæ. Ejus etiam Christo gratissima suffragia mortalibus sunt necessaria. Ita ergo tertio nonas Novembris corpus sanctum è terra levatur, & omnia, sicut prædictum erat, inveniuntur.

Edithæ corporis elevatio.

9. Monachus quidam Glasconiæ, EDULFUS nomine, collectam temere in rugam à corpore sancto tunicam præscidit, simulque sanctum corpus ferro percussit; confestim sanguis inde copiosus, perinde ut solet ex vena incisa, prorupit, atque in vestes & pavimentum manavit. Territus frater temerarius, ferrum cum sacra rapina projiciens, in faciem ruit, admissum facinus lacrymis expiare contendit; surgens inde, nullum prorsus cruorem vidit. Itemque Soror quædam, ut conata est de vitta sacri capitis partem abscin-

a Brithina vocatur ab Harpsfeldio in Sæculi X cap 10, ubi Theoderici cujusdam curationem ad sanctæ Edithæ tumulum sub hac Abbatissa factam commemorat ex Brunone Tullensi Episcopo, qui postea Leo Papa IX.

ANN. CHR. CMLXXXIV. SEPT. XVI.

dere, miro modo impedita est, vitali capite se attollente, & temerariam minaci indignatione deterrente.

10. Clerici Pictorum in capsa circumferebant sanctum confessorem JUVIUM, atque in sanctæ virginis cœnobio honorifice suscepti, in altari beatæ Edithæ sacras reliquias deposuerunt. Cumque inde recedere vellent, tanto pondere reliquiæ illæ altari inhæsere, ut nulla ratione possent amoveri. Plorant igitur advenæ, ejulant, vestes scindunt, capillos vellicant; tandem re desperata, receptis duobus millibus solidorum à VULFTRUDE Abbatissa, in sua tristes abiere.

Canutonis Regis cachinnus punitus.

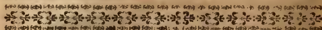
11. CANUTUS Rex in sacra Pentecoste apud Vultoniam inter edendum crebro cachinnum sustollens; numquam se crediturum aiebat, Editam filiam Regis Edgari sanctam esse, cujus patet libidini semper ac tyrannidi addictus fuisset. Contradixit autem illi EDNOTUS Archiepiscopus qui tum aderat, statimque virginis tumulum aperuit. Illa verò cingulo tenus se erigens, in contumeliosum Regem impetum facere visa est. Tum ille præ metu consternatus animo, humi ceu exanimis corruit. Tandem autem respirans, lætus cruduit, suæque temeritatis veniam poscens, sanctam virginem deinceps in multo honore habuit: ortaque quandoque in mari tempestate, eam invocavit, & serenitate reddita ad portum optatum appulit. ALDREDUS quoque Eboracensis [a] Archiepiscopus, in mari Adriatico in magnum conjectus discrimen, sanctam virginem invocavit, ea que mox visibiliter ei apparens; Ego sum, inquit, Editha, & quam primùm tranquillitas restituta est.

Aldredi invocatio.

Prædo dat pœnas.

Usurpaverat quidam terram sanctæ Edithæ, & morte obrutus sine pænitentia decesserat è vita. Paullo post autem surgens dixit: succurrite amici, subvenite omnes fideles Dei. Ecce sanctæ Edithæ indignatio intolerabilis, ab omni plaga cæli & terræ hanc infelicem animam excludit, suique juris invasorem nusquam consistere permittit, & neque in hoc corpore durare, neque mori me sinit. Reddita autem terra quam abstulerat, confestim animam exspiravit.

[a] Ex monacho Vvintoniensis Antistes, idemque simul Eboracensis, teste Vvillelmo in lib. 3 de Pontificibus Anglorum. Floruit medio sæculo XI.

CIRC. AN. CMLXXXV.

DE SANCTIS EADBURGA SANCTIMONIALI WINTONIENSI, & MEREVVINNA Rumesiensi Abbatissa,

1. EADGITHÆ has virgines, utpote tempore proximas, subjungimus, tametsi diversis in cœnobiis vixerint, Eadburga quidem in parthenone Vvintoniensi, Merevvinna in Rumesiensi, quod paucis exponendum.

Eadburga regia filia & monacha.

2. *Alhsvvida seu Alhsvvita, Alfredi Regis uxor, ineunte sæculo decimo Vvintoniæ monasterium Sanctimonialium, cui præfecit Etheldridam, construere cœpit, quod Edvvardus Alfredi filius tandem absolvit. Id patet ex Rogerio Hovedeno, aliisque monumentis in Monastici Anglicani tomo I relatis pag. 212. De eodem Alfredo, ejusdemque monasterii conditione apud Vvillelmum Malmesburiensem hæc leguntur in lib. de Pontificibus Anglorum cap. 4 sub finem.* Præterea construxit, supradictus Rex in eadem urbe Vvintonia Sanctimonialium cœnobium: sed posterioribus annis per beatum Ethelvvoldum ampliatus est locus ille, quibus præposuit ETHELRITHAM virginem anum, quæ ad conjecturam somnii, quod mater ejus de aquila viderat aurea, multa de ipso prophetavit. Fuerat ibi

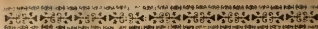
ibi ante hunc monasteriolum, in quo Edburga, Regis Edvvardi senioris filia, conversata & defuncta fuerat, sed tunc pæne destructum. Edburga vix dum trima esset, spectabile futuræ sanctitatis dedit periculum. Explorare volebat pater, utrum ad Deum an ad sæculum declinatura esset pusiola: posueratque in triclinio diversarum professionum ornamenta; hinc calicem & Evangelia, inde armillas & monilia. Illuc virguncula à nutrice allata, genibus parentis assedit; jussaque utrum vellet eligere, torvo aspectu sæcularia despuens, promtè manibus repens Evangelia & calicem puellari adoravit innocentia. Exclamat cœtus assidentium, auspicia futuræ sanctitatis exosculatus in puella. Pater ipse artioribus basiis dignatus sobolem, Vade, inquit, quo te vocat Divinitas, sequere fausto pede quem elegisti sponsum. Ita Sanctimonialium habitum induta, cunctas sodales ad amorem sui sedulitate obsequii invitavit. Nec resupinabat eam prosapiæ celsitudo, quod generosum putaret in Christi inclinari servitio. Crescebat cum ætate sanctitas, adolescebat cum adulta humilitas, in tantum, ut singularum soccos furtim noctu surriperet, & diligenter lotos & inunctos lectis rursus apponeret. Devotionem ergo pectoris ejus & integritatem corporis miracula in vita & post mortem commendant plurima, quæ custodes templorum viva voce meliùs pronuntiant. *Hæc Vvillelmus.*

3. *Eadem iisdem omnino verbis scribit in lib. 2 de Regibus Anglorum, ubi Edburgæ matrem nominat his verbis.* Edvvardus senior, de quo superiùs multa retuli, suscepit ex uxore Elsgiva, *aliis* Ethelsvvita, filias multas, inter quas & Edburgam: quæ dum trima esset, spectabile futuræ sanctitatis dedit periculum, &c. *Et in fine:* Denique devotionem pectoris & integritatem corporis ejus miracula in vita, & post mortem commendant plurima, quæ templorum ejus æditui Vvintoniæ & Perscore nescientibus viva voce pronuntiant. *Idem Vvillelmus in lib. 4 de Pontificibus Anglorum cap. 1. ubi de cœnobio Perscorensi diœcesis Vvigorniensis:* Perscore fundavit & perfecit cœnobium tempore Regis Edgari Egelvvardus Dux Dorsatensis, minimè parcus animo, sed effuso in largitatem studio, *&c. Ejus monasterii historia legitur in Monastici Anglicani tomo 1 à pag. 203. ubi Magelgerus Episcopus Vvigorniensis* festum sanctæ Eadburgæ *ibidem celebrasse dicitur.* Habentur hic aliqua felicis Edburgæ ossa, celebranturque instanti reverentia, quòd frequentiori, quàm aliàs, miraculorum meruit gloria. *Sunt qui sororem ei* ELFREDAM *itidem Sanctimonialem adjungunt. De Edburga mentionem facit Petrus Equilinus in lib. 11 cap. 69. inter eos scilicet, quorum certus dies ignoratur. At Molanus in Additionibus ad Usuardum die 15 Iunii eam reponit. Ejus vitam Osbertus Clarentius, aliis de* Stoc-Clare, *Monachus Vvestmonasteriensis, circiter annum* M C XXXVI *scripsisse à Pitseo dicitur sub hoc initio:* Fidelibus in Christo sororibus.

4. *De* MEREVVINNA *hæc habet Vvillelmus Malmesburiensis in lib. 2 de Pontificibus Anglorum sub finem cap. 3.* Apud Rumeseiam, quod cœnobium præcellentissimus Rex Edgarus instituit, novi jacere duarum virginum corpora, Merevvinnæ & Elfædæ: quarum gesta, quod nescio, non tam prætereo, quàm ad majorem scribendi diligentiam reservo, si fortè cognovero. *Nec plura Simeon Dunelmensis.* Anno DCCCC LXVII Rex Anglorum pacificus Eadgarus in monasterio Rumesige, quod avus suus Rex Anglorum Eadvvardus senior construxerat, Sanctimoniales collocavit, sanctamque Merevvinnam super eas Abbatissam constituit.

Circ. An. CM LXXXV

Merevvinna.

Circ. An CM LXXXV Aug. XXIV.

DE B. SANDRADO ABBATE GLADBACENSI.

1. PRÆTER tria illa Coloniæ monasteria, quæ superius in Observationibus ad historiam translationis sancti Maurini Abbatis commemoravimus, celebria duo per id tempus constructa sunt à duobus Coloniensibus Archiepiscopis, unum Gladbacense primitus in diœcesi Leodicensi à Gerone; alterum Sigebergense in Coloniensi ab Annone Archiepiscopo sæculo XI institutum. De priori hic agendum, de posteriori in Sæculo sequenti. Anno DCCCCLXV mortuo Brunone Archiepiscopo, quem sancti Pantaleonis monasterii auctorem diximus, suffectus est Folmarus, huic autem Gero anno DCCCCLXX, cujus Geronis obitus contigit post annos quatuor, id est anno DCCCCLXXIV. Is avunculos habuit duos, GERONEM Marchionem, SIGEFRIDUM; matrem HIDDAM nomine, eorum sororem. Fratrem verò Thietmarum Marchionem, cum quo partem hereditatis suæ contulit monasterio sanctæ Dei Genitricis in Thancmaresfelden, quod postea aliò translatum est. Gero morte unici filii sui Sigefridi Romam pergens emeritus jam senex, coram altari principis Apostolorum Petri arma victricia deposuit; & apud Domnum Apostolicum brachium sancti Cyriaci impetrans, ad Deum cum omni hereditate sua confugit, construens monasterium in saltu, quod suo signatur nomine: & nati sui viduam prius velatam à Bernardo Episcopo Halberstadensi statuit ibi Abbatissam, & firmatis omnibus XIII Kal. Junii feliciter migravit ad Dominum anno DCCCCLXV. Hujus frater Sigefridus partem hereditatis suæ tradidit sancto Vito, construens ei monasterium in loco, qui dicitur Gronigge. Soror eorum Hidda nomine, sancta mulier, quæ causâ orationis Jerosolymam petens, ibidem obiit, genuit Thietmarum Marchionem & Geronem Coloniensem Archiepiscopum, qui in prædio suo juxta Salam fluvium Abbatiam construxerunt in honore sanctæ Dei Genitricis, & sancti Cypriani martyris, imperante secundo Ottone.

Geronis Comitis pietas.

2. Si hoc loco agitur de monasterio Gladbacensi, quod quidem in honorem beatæ Mariæ & sancti Cypriani (ut mox dicemus) conditum est, pro fluvio Sala scribendus est Nersa *, à quo non longè distat Gladbacum, situm in pago Attnariorum diœcesis tunc Leodiensis, postea Coloniensis, inter Mosam & Rhenum, in quem Nersa fluvius influit, Vvachtenduunm, Gelram caput comitatus cognominis, Goch, aliaque Clivensium opida prætergressus. Gladbacensis cœnobii originem litteris mandavit anonymus ejusdem loci Monachus, in Spicilegii tomo 12 editus, ex quo SANDRADI Abbatis primi gesta præcipua desumemus, postquam de Gladbacensibus primordiis tractaverimus. Tradit itaque Anonymus, Geroni Folemari in Coloniensi ecclesia successori, cùm de construendo monasterio cogitaret, divinitus revelatum fuisse, quod in colle consito nemoribus, rivulo præterfluente, Deo & sancto Vito monasterium construere deberet. Ideoque virum consciviſſe strenuum prælibato operi præponendum, disciplinis regularibus apprime eruditum, nomine Sandradum; & placuisse in commune, ut locum aptum deligerent. Dein multis Saxoniæ locis curiosâ indagine circumspectis, exploratores Leigelmgen devenisse, ad fluvium Vvisseram * prope fluentem. Porro locum eis arrisisse, adeo ut incunctanter monasterii officinarumque spatium vallo cinxerint. Subdit Auctor, portento conditionem impeditam, aliaque translatam cœnobii construendi sententiam. Nec prætereunda est temporis nota, quo id accidisse

Gladbacensis monasterii initia.

* *Neers.*

* *le Vezer.*

Circ: An. CM LXXXV Auo. XVIV.

dicitur, nimirum interveniente obitu Ottonis Magni Imperatoris. qua observatio necessaria est ad annum conditi cœnobii Gladbacensis assignandum. Dum verò scrutatores locum aptum disquirerent citra Rhenum, & multa prætereuntes ultra terminum diœcesis, appropiaverunt Molensium fines: *ubi* mons erat incultus, nemorum densitate opacus, ecclesiæ veteris ostentans ruinas, *quàm à* BALDERICO *quodam ex regni primoribus tempore Caroli M. fabricatam tradebant, & Sanctorum reliquiis dotatam, qua ob Hungarorum incursiones* in grandi cavato lapide *reposita sint. Hunc itaque locum* vir religiosus Sandradus *explorans*, dum rivulum cerneret præterfluentem ad radices montis, vallemque fontibus undique scaturientibus habilem piscinis, *ibidem consistendum esse intellexit. Rivulo indubiè nomen erat* Glad. *unde compositum vocabulum* Gladbac, *quod* bac *rivulum significat. Triduano demum præmisso jejunio, reperta reliquia sanctorum martyrum Viti, Cornelii, Cypriani, Chrysanti & Barbaræ: coadunati* undique Fratres spiritu ferventes, *quibus Gero* jam pridem probatum Abbatem ordinavit Sandradum: *consecrata ecclesia* in honore Salvatoris mundi, sanctæ Mariæ, ac Sanctorum Viti, Stephani protomartyris, Georgii, Gangolfi, Cornelii, Cypriani, Chrysanti & Barbaræ. *Hæc contigere (ut mox notabam) statim post obitum Ottonis M. quem anno* DCCCCLXXIII *accidisse constat. Nec verò diutius differri potest Gladbacensis cœnobii origo: cùm anno sequenti Gero ejus auctore vivis excesserit. Nunc ad Sandradum, cujus gratiâ hæc præmissa sunt, veniamus.*

3. *Gladbacensis Historiographus cap. 2. scribit, Saudradum à Gerone accitum fuisse* de cœnobio sancti Maximini, unde tunc temporis monasticæ vineæ, botros virtutum germinantis, odor longè lateque spargebatur floridus. *Eo in loco restituta est anno* DCCCCXXXIV *monastica disciplina, ut superiùs diximus in Elogio Vviggeri Abbatis, ubi multos viros illustres, qui ex illo seminario tunc prodierunt bene multi, recensuimus. Hos inter merito censendus est Sanderadus, de quo hîc agere instituimus.* Sandradus monachus S. Maximini Trevirensis.

4. *Geroni in sedem Coloniensem successit anno* DCCCCLXXIV *Vvarinus, cujus aures cùm detractorum lingua assiduè pulsarent*, prædictum Abbatem Sandradum vehementi odio insectari *cœpit, quasi ab eo* plus servitii Episcopo Leodiensi, quàm sibi *impenderetur*. Locus enim tunc temporis Leodiensis exstitit diœcesis. Abbas autem venerandus, utpote quem virtutum omnium mater erudierat discretio, utrique sine querela jure subdebatur proprio. *Sed tandem prævaluit* æmulorum obtrectatio, persuasitque Episcopo, ut ejus in loco non æquè dignum quemdam sine consecratione subrogaret MAGINHARDUM. Sandradus Gladbaco pulsus.

5. Venerabilis itaque Sandradus non victus à malo, sed vincens malum patientiæ bono, invidiæ cessit, & ad Imperatricem Adelheidam, cui etiam conjunctus erat confessionis familiaritate, secessit: à qua benignè susceptus, monasterio est Vveissembergensi promotus. *Postquam verò huic loco per aliquod tempus fideliter ac prudenter præfuisset, prioris cœnobii desiderio teneri cœpit: atque ejusdem Imperatricis favore atque auctoritate* honorabiliter ab Agrippinensi Metropolitano revocatus, in locum & gradum est pristinum restitutus. *Verùm eo absente, dum mercenarius loco præsideret*, ovium Domini facta fuerat luctuosa dispersio, rei familiaris, librorum, reliquiarum, prædiorumque distractio: *sed* Abbate reverso coadunataque congregatione, in maxima licèt penuria, servierunt Domino sine murmuratione. *Sic itaque* vir ille devotus in mundi hujus incolatu pressuris variis & tribulationibus in fornace probatus, cælo reddidit spiritum cum sanctis æternaliter gavisurum. *Hæc de Sandrado vetus auctor Gladbacensis, qui in Fulrado Abbate ejus successore desinit.* VVARINO *mortuo suffectus est in ecclesia Coloniensi Evergerus, qui Gladbacense monasterium à præcessore suo Gerone in Leodiensi diœcesi constructum esse indignum ratus, monachos inde cum Fulrado Abbate* in monaste-

Adelheidhæ favore Vveissemburgo præficitur. restituitur.

Circ. an. CM LXXIV Aug. XXIV. tium sancti Martini, quod est Coloniæ, *transferre constituit, & Gladbacensium* prædia suis militibus distribuere *cœpit. At visis deterritus, locum* in pristinum statum *revocavit, & ad suam diœcesim, facta cum Episcopo Leodicensi pactione, reduxit. Gladbacensis monasterii originem Trithemius Geroni tribuit, referens ad annum* DCCCCLXXIV *in Historia Hirsaugensi, atque Gladbacum* uno dumtaxat milliari *distare ab oppido Nuissia* *, *quod* Nuissense *vocat. Gladbacum distat à Nuissia milliaribus ampliùs quinque. De Sandrado verò hæc habet*

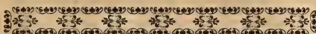
* *Nuits*

Sanctus colitur. *Trithemius.* Primus ejusdem cœnobii Abbas fuit Sandradus, vir sanctissimæ vitæ, & regularis disciplinæ tam in se, quàm in subditis suis maximus cultor: qui multis virtutibus & signis clarus in vita, & post mortem Sanctorum catalogo insertus est: cujus dies festus IX Kal. Septembris agitur. *Et quidem ipsa die laudatur in Martyrologio Benedictino, ut sanctus, atque apud Fisenum in Floribus Leodiensibus ex Molano.*

6. *Hunc facilè crederem esse Sanderatum, cujus meminit Ekkehardus Junior in libro de casibus S. Galli cap. 16. nisi Sanderatus ipse se* Coloniæ Abbatem *reliquisse diceret apud Ekkehardum. quibus verbis se potius sancti Pantaleonis monachum fuisse innuit, quàm S. Maximini apud Treviros, unde Sandradus Gladbacensis assumtus est. Verùm illud me movet, quod hic Ottoni M. notissimus, ille Adelheida ejus uxori fuit, ut unus idemque esse videatur. Lector ex sequentibus capiet conjecturam.*

Sanderatus Ottoni Aug. familiaris. S. Galli monasterium lustrat. 7. *Sanderatus Ottoni M. in primis familiaris & carus, ejus auctoritate multa monasteria ad meliorem frugem revocavit. Id colligere licet ex Ekkehardo Iuniori, qui tamen in Sandratum iniquior, eum* despectibilem *vocat. Judicii hujus causa pendet ex eo; quod Sandràtus ab Ottone missus ad restituendam sancti Galli disciplinam, quædam ibi animadvertit. quæ censura monachis haud accepta fuit. Ruodmannus Abbas Augiensis, seu invidiâ in sancti-Gallenses, ut tradit Ekkehardus, seu recti ordinis studio Ottonem adduxit, ut Sandratum dirigeret ad S. Gallum. Eerant quidem non pauca eo loci correctione digna ut vel ex actis visitationis ab Episcopis & Abbatibus paullo antè facta (de qua in Elogio Nokeri suprà) intelligimus. tametsi monachorum disciplinam Visitatores probasse videantur. Eò venit ille in pervigilio sancti Galli, & quidem Notkero (ut habet Ekkehardus) Abbate, qui anno* CMLXXII *Abbas effectus est, teste Hepidanno, eodemque anno Ruodmannus apud Augiam. Sandratus Ottonis litteras Abbati resignat. Abbas* Sandratum ad instituendam Regulam missum gratanter jubet recipi, *non sine dolo. Egregium verò hominem, inquiunt, qui se* Episcopis & Abbatibus prudentiorem *putet. Quippe sancti-Gallenses* nuperrime in Regula sancti Benedicti stabilitos reliquerant. *Reponit Sanderatus, se neque sponte sua, neque precario istuc accessisse, sed jussu Ottonis. Illi Sandrato,* Angelo (*ut vocant*) Imperii, *improperant, quòd viveret sine Abbate & Decano.* Coloniæ, *inquit ille* Abbatem meum carissimum reliqui. *Tum demum* in Capitulo confidens, pluta sibi displicere, maximè autem in ecclesia exaltationes vocum gloriosas, & nequaquam monachicas, & alia quæ pòst diceret vellet: porcini autem liquaminis odorem nares suas ferre non posse, carnesque se omnibus & liquamen infirmis & sanis edicto Regis interminari. *Sancti-Gallenses ipsum meri bibacem, clanculum carnium manduconem dicunt. Sic ventum ad verba, ac demum ad verbera. Querela de eo ad Ottonem delata: qui, si Ekkehardo his in rebus omnimodam fidem adhibemus, præconceptam de Sandrati meritis opinionem abjecit, Adelheide Regina atque Ottone filio conspirantibus. In hac narratione, quam ex Ekkehardo in pauca contuli, quædam falsa veris partium studio permista non dubitem: nec facilè credendum putem eis qui Sandratum criminantur. Hunc (ut jam dixi) ipsum esse Sandratum Abbatem Gladbacensem existimo, tametsi Abbatem suum Coloniæ se reliquisse dicit. Neque enim hic unus locus ita rem evincit, ut cùm nomen, tempus, disciplinæ zelus, Principum familiaritas, ceteraque omnia in unum utrobique conveniant, duos Sandrados distinguere nos cogat: quorum unus ex Treverensi, alter ex Colo-*

*uicusi monasterio eductus sit. Et forsan Sandradus Abbatem suum Trevirensem ad instruendum Coloniæ novum sancti Pantaleonis monasterium reliquerit : immo ipse unus sit ex illa colonia, id est ex illo agmine Monachorum, qui ad incolendum ipsum sancti Pantaleonis cœnobium missi fuerint sub Christiano Abbate primo, quem ex sancti Maximini asceterio à Brunone Coloniensi Archiepiscopo accitum fuisse superius * conjiciebam. Adde Sandradum ab Ekkehardo* Galliæ *accenseri. quod Trevirensibus Galliæ Belgicæ primæ incolis convenit, non Coloniensibus.* * pag. 333.

DE V. ALIGERNO ABBATE

ANN CH. CM LXXXVI NOV XXIII

CASINENSI, ET MANSONE EJUS SUCCESSORE.

Ubi de S. NILO juniore græcanici ritus Hegumeno:

1. INTER *seculi X nebulas, ortum est Casinensibus lumen Aligernus Abbas, qui & violatum à Saracenis montem sacrum divino cultui postliminio revocaret, & collapsas Archisterii sui res ædesque invicta constantia resarciret. Qualem is se gesserit, ex Leone potissimum Marsicano, & reliquis ejus ævi monumentis referendum est.* Post transitum, *inquit Leo in Chronici lib. 1 cap. 60 editionis postremæ,* supradicti Abbatis *Majelpoti*, cum convenissent in capitulo monasterii Capuani domnus ADELPERTUS egregius Præsul ecclesiæ Capuanæ, & Domnus ARDERICUS Episcopus, LEO quoque venerabilis Abbas sancti Martyris Christi Vincentii, necnon & nobilissimi Judices prædictæ civitatis, ARECHIS & SALNEFRIN & ATENULFUS Castaldeus VIII Kal. Novembris, omnibus unanimiter annuentibus atque laudantibus, electus est ab universis fratribus, cum maximo gaudio atque lætitia in Abbatem domnus ALIGERNUS, Præpositus tunc monasterii hujus, vir venerabilis, & valde honestus, & tam divinâ, quàm sæculari prudentia præditus. *Ejus electionis annum Leo reticuit, sed* DCCCC XLIX *statuendum esse, ducta rerum ab antecessore Maielpoto gestarum ratione Camillus Peregrinius & Angelus de Nuce consentiunt. Pergit Leo initio libri* 2. Aligernus Abbas septimo ac vicesimo loco à beato Benedicto in hoc monasterio feliciter ordinatus, sedit annis triginta & septem. Fuit autem temporibus primi & magni Ottonis Imperatoris, de quo supra diximus, & filii ejus secundi. Principum vero Capuanorum LANDULFI & PANDULFI filii ejus, cui cognomen *Caput ferreum* fuit, & fratris ejus LANDULFI & item filii LANDULFI: Romanorum quoque Pontificum à Johanne XII, usque ad Johannem XV. A quibus ferè omnibus diversis temporibus nihil negligens, tam privilegia, quàm præcepta recepit. Inter quæ XV Papa Johannes ad honorem & reverentiam hujus loci hoc in suo privilegio super ceteros auctoritate apostolica addidit; interdicens omnibus Episcopis ut nulli liceret ab universis populis huic monasterio subjectis, vel ab omnibus ubique terrarum sibi pertinentibus ecclesiis decimas, vivorum aut defunctorum oblationes per quamlibet occasionem auferre.

Aligernus ex Præposito Abbas.

2. Hic itaque Neapolitanus genere, in monasterio S. Pauli apud Romam sub prædicto Abbate BALDOINO Monachus factus est: postmodum autem ab eodem Abbate huc translatus, atque post transitum Majelpoti (ut supra dictum est) de Præpositura hujus loci Abbas effectus, super id quod LEO

antea Monachus Romæ,

Ann. Ch. CMLXVI Nov. XXIII Casinum instaurat

atque Johannes monasterii hujus Abbates olim inceperant, testaurare cœpit hunc locum; qui nimirum à tempore Abbatis Bertharii, quo à Saracenis incensus est, per septem & septuaginta circiter annos usque ad se neglectus ac destitutus, & quasi desolatus penitus fuerat. Jam tamen paullo ante, sub Baldoino scilicet Abbate, monachi nostri, qui eatenus primò ad Teanum, postmodum verò apud Capuam commorati fuerant, præcepto Agapiti Papæ II ex parte reversi erant, sicut jam suprà relatum est. Non tantùm autem monasterium, sed & cuncta in circuitu ipsius planiries ita tunc erat Saracenorum infestatione destituta, ut rarus, immo ferè nullus inveniretur, qui servis Dei ibi degentibus aliquod obsequium exhibere deberet.

Monasterii res vindicat.

3. Super hæc præterea Teanenses Comites usque ad monticulum monasterio proximum, qui Torocelus dicitur, res ejusdem monasterii invadendo pervenerant. Aquinenses verò à quibus Adenulfus quidam, cognomento Megalu *, in Castaldeum præerat, ab ipso ferè Casino, qui non integris duobus millibus à civitate S. Germani abest, totam (ut vulgo loquar) Flumeticam cum universis adjacentiis retinebant. Cœpit igitur prudens Abbas monasterii possessiones, quas antiquitus possederat, ubique terrarum, & maximè contiguas quasque & in vicinia positas sollerter exquirere, & ab his, qui bellicis eas temporibus diripuerant, inventis atque ostensis concessionibus ac præceptis eorum, qui hîc illas dudum tradiderant, conamine toto repetere. Sed cùm videret se nullis precibus, nullis rationibus irrationabilium latronum posse ad ea restituenda animos inclinare, Capnano Principi Landulfo super ista conqueritur. quo cognito adversarii, & ejus studio ac diligentia vehementer offensi, cernentes se cum illius sollicitudine non posse quiescere, meditabantur in dies qualiter vel eum caperent, vel certe illi molestias, quas possent, inferrent. Agebantur autem hæc omnia nutu ac dispositione Dei, qui ejus captionem ac dedecorationem ad loci ejus providebat fieri restaurationem.

* al. Megalii.

Male tractatus ab Adenulfo.

4. Cùm igitur quadam die in construenda Rocca, quæ Janula nuncupatur, & ecclesiæ B. Germani desuper imminet, operam daret, subito præfatus Adenulfus, qui & Megalu, cum militibus aliquot superveniens, eumdem Abbatem vi cœpit, atque Aquinum veluti prædam maximam asportavit. Ibi verò in spectaculo publico ursino illum tergore vestiens, canes ei undique sicuti revera urso ad circum latrandum immisit, & injuriis plurimis virum honorabilem vir nequissimus dehonestavit. His prædictus Princeps auditis, & plurimum super tanti viri tanto dedecore indignatus, mandat protinus Adenulfo, ut Capuam vadat, coramque se legali judicio Abbati justitiam faciat. Ille verò prospiciens se legaliter ob hoc morti debere succumbere, rebellare magis elegit; & de Aquinensi satis munitione confidens, ad Principis curiam ire contemsit. *Ita Leo libri 2 caput 1 absolvit; qui & capite 2 deinceps persequitur.*

Princeps Capuanus de injuria pœnas repoScit.

5. Princeps itaque tum suam & Abbatis ultum ire injuriam statuens, Aquinum venit, ejusque prætorium, in quo præfatus rebellio se muniverat, obsidione ac machinis circumdedit. Videns igitur Adenulfus, se non posse Principis manus evadere, funem in collum misit, & per manus conjugis suæ ad Principis pedes se trahi præcepit. quo facto statim eum Princeps, ita ut erat ligatum, Abbati cum omnibus suis deliberavit, ut tam de ipso, quàm & de omnibus rebus ipsius quidquid vellet efficeret. Ita Adenulfus cernens se captivum in potestatem captivi sui justo judicio Dei venisse, mox cartulam renuntiationis de universis, quas retinuerat, monasterii possessionibus sponte satis ac libentissimè faciens, in manibus Abbatis remisit. Sicque post hæc cum omnibus suis libertati propriæ ab eodem Abbate gratuito restitutus est: atque tali occasione res suas dudum invasas Pater Benedictus paullatim recuperare ac recipere cœpit. Namque non multo post Teanenses quo-

que Comites divinitus acti, similia de his quæ retinebant, renuntiationis scripta eidem Abbati fecerunt. Nihil itaque moratus idem Abbas, & tempus acceptabile minimè negligendum ducens, statim à prædicto Principe Landulfo necnon & Pandulfo filio ejus, præceptum libertatis, ac confirmationis totius ex integro Abbatiæ expetiit, & accepit, secundum terminos scilicet superiùs scriptos, quos GISULFUS Dux tempore PETRONACIS primò statuerat; & postmodum Carolus Imperator tempore Theodemat imperiali præcepto firmaverat........ Non tamen supet omnia hæc, quoties dabatur occasio, quiescere valebant veritatis adversarii; sed nunc quidam de Aquino, nunc de Pontecurvo, necnon & de Teano, de finibus hujus monasterii contendere nitebantur....... Eo quoque tempore idem Abbas ad Principes jam dictos accedens, rogavit ut darent Cellæ nostræ Cinglensi locum foris portas S Angeli, ad monasterium construendum Ancillis Dei ibi manentibus, &c. *Deinde caput tertium ejusdem libri Leo sic aggreditur.* ANN CH CM LXXXVI Nov XXIII

6. Porro demum prudens Abbas à vicinis terris, quæ vastatæ non fuerant, agricolis mox evocatis, in possessiones illos monasterii quotquot cultoribus indigebant, cum universis eorum familiis habitaturos induxit: placito tam cum eis quos ibi invenerat, quàm cum eis quos ipse conduxerat, libellari statuto, ut de tribus totius ejusdem terræ redditibus, hoc est tritici & ordei ac milii, partem septimam; de vino autem tertiam annualiter monasterio darent, cetera in suis suorumque usibus possiderent. quod usque hodie stabiliter ac perenniter observatur. Tali ergo modo habitatoribus diversarum partium hujus monasterii terra ex maxima parte repleta atque disposita, ad reparandas sive meliorandas monasterii officinas, quemadmodum à prædecessoribus suis Leone atque Johanne jamdudum inchoatum fuerat, animum posuit; ecclesiamque primitus totam, quam prædictus Johannes construxerat, novis trabibus ac lignis cypressinis contignans, tegulis cooperuit; parietes verò illius undique satis pulcrè depinxit, pavimentum etiam ante altare beati Benedicti multimoda lapidum varietate constravit. Ipsum quoque altarium argenteis tabulis in circuitu decoravit, necnon & anteriorem faciem altaris beati Johannis argenteam fecit. Fecit etiam & crucem argenteam deauratam non modicam, & textum Evangelii undique contextum argento inaurato, & smaltis ac gemmis; coronas argenteas tres, calices quoque & thuribula &. varia ecclesiastica ornamenta, necnon & codices plurimos ac diversos. Interea & habitacula nonnulla ejusdem loci restaurans, ac si alter Petronax cœpit juxta tenorem Regulæ, & priscam monasterii consuetudinem cum Fratribus conversari. Apud Capuanum verò monasterium cùm ornamenta ecclesiastica nonnulla, & campanas, atque codices aliquot effecisset, in ecclesia etiam titulum cum confessione sua à parte occidentali factis decorum adauxit atque depinxit. *Omitto varia Ottonum Imperatorum præcepta, quæ hortatu Aligerni Abbatis in Casinensis monasterii gratiam concessa refert Leo Marsicanus capite 4. Multas item donationes seu bonorum commutationes aut recuperationes missas facio, quas idem auctor cap. 6 & sequentibus enumerat.* Aligerni alia facta.

7. *Eodem Aligerno Casinatibus præsidente, Nilus junior eximiæ sanctitatis Hegumenus, quamquam græcanicis addictus ritibus, Casinum venit: ubi perhumaniter acceptus & vicino Vallis-lucii donatus monasterio, ibi quindecim exegit annos, ut testantur ejus acta à contubernali ejus discipulo græcè scripta, quæ Io. Matthæus Caryophilus Archiepiscopus Iconiensis latinitate donavit. sic autem ille pag. 124 & sequentibus.* Nilum juniorem excipit.

Cum venisset Capuam [NILUS] acceptusque esset à Pandulfo tunc temporis Principe, & nobilibus viris, ita ut de eo in Episcopum sibi eligendo cœpissent consilium, (quod etiam successisset nisi Princeps morte præ-

Ann Ch. CM LXXXVI Nov XXIII ventus esset:) tunc vocato ad sese S. Benedicti Præposito Montis Cassini (sanctissimus hic erat Haligernus) injunxerunt, ut beato viro concederet monasterium, quodcumque ipse vellet, è monasteriolis sancti Patris nostri Benedicti. Cum verò profectus esset sanctus Pater ad visendum inclitum illud monasterium, processit illi obviam usque ad radices montis tota Monachorum caterva, Sacedotibus & Diaconis eorum sacto habitu indutis, ut fit diebus festis, cereos & thuribula manu ferentibus: & hujusmodi pompa beatum virum ad monasterium duxerunt; nihil aliud se putantes audire & videre, quàm advenientem Alexandriâ magnum Antonium, vel excitatum à mortuis magnum patrem Benedictum, sacrum legislatorem & magistrum eorum. Et sanè rectè judicabant, nec fefellit eos opinio. Nam quotquot inter ipsos aut corporis aut animi morbo laborabant, omnes curati sunt; & congruentia omnes accipiebant ab eo, studiosi doctrinam, actuosi ducatum, peccatores emendationem, virtute præditi adhortationem, incolumes continentiam, ægrotantes medelam; atque ut uno verbo dicam, sicut olim manna Israëlitis ad corporis cujusque habitudinem & appetitum transmutabatur, quapropter in eorum tribubus non erat infirmus; ita his etiam vir admirabilis se accommodabat.

Nilus infirmis sanitatem, omnibus dat monita.

8. Itaque illis à Deo missa sua præsentia perfectè sanatis, spiritalique lætitia repletis, cùm & ipse vicissim admiratus esset egregiam illorum disciplinam, & bene ordinatam vivendi normam, collaudassetque instituta eorum plusquàm nostra; deducebatur rursus ab Abbate præcipuisque fratribus ad monasterium, in quo cum suis filiis commoraturus erat. S. Michaëlis id erat, nomine Vallelucium. Tum Præpositus & fratres rogarunt, ut unà cum suis fratribus universis ascenderet in maximum monasterium, & græco sermone officium caneret in ecclesia eorum; ut fiat, inquit, Deus omnia in » omnibus. De quo etiam Propheta vaticinatus erat; *Leo & bos simul pascen-* » *tur, & catuli leonum simul erunt.* At venerabilis Nilus primo quidem abnuere » præ humilitate dicens: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena*, qui nunc humiles sumus in universa terra propter peccata nostra? Ut simul tamen consolatio susciperetur per eam, quæ communis est, fidem, & magnum Christi nomen glorificaretur, tandem assensus est; & compositis hymnis de fructu labiorum suorum in sanctum Patrem nostrum Benedictum, quibus cuncta vitæ ejus admiranda opera comprehendebantur, & convocatis universis fratribus (erant autem supra sexaginta) in monasterium Cassini ascendit, & pernoctavit egregiè modulando. Habebat enim apud se fratres acris ingenii, apte legentes & canentes, quos ad utrumque ipse satis instruxerat.

Casini græco more peragit rem sacram.

S. Benedicto hymnos dicit.

8. Peracto officio convenerunt ad ipsum omnes Monachi Abbate suo permittente (nam ad hoc usque disciplinam servant) & admirantes fulgorem spiritus de vultu ejus emicantem, cupiebant verba quoque audire de ore ejus. Exinde illi quæsita hujusmodi continuata serie proponebant: Dicito nobis, Pater sancte, quod est opus Monachi; & quomodo misericordiam „ consequemur? Aperiens autem beatus pater os suum, latinè dixit. Mona- „ chus est Angelus: opus autem ejus est misericordia, pax, sacrificium laudis. „ Nam quemadmodum sancti Angeli Deo quidem perpetuum offerunt sacrifi- „ cium laudis; inter se verò mutua caritatis pace conjuncti sunt, & miseran- » tur homines, opemque illis ferunt quasi minoribus fratribus: ita & verus » Monachus debet in minores & advenas fratres esse misericors, amare æqua- » les in pace, proficientibus non invidere, fidemque minimè fictam & spem „ habere in Deum & in spiritalem Patrem. Hæc tria qui possidet, vitam agit „ in terris angelicam: contraria qui habet, hoc est incredulitatem, odium & „ inhumanitatem, omnium malorum fit habitaculum, & planè in dæmonem „ transit. Nam ubi quis Monachi habitum induerit, non ampliùs in eo est ut

Monachis dat responsa spiritalia.

 "An. Chr. "dcccc "lxxxvi

fit homo: sed duorum alterum, aut Angelus aut dæmon videbitur. De vobis autem fratres confido meliora & viciniora saluti.

9. Hæc & alia, quæ scriptis mandare nimium esset, cùm vir sanctus disseruisset, compuncti sunt corde. Respondens autem quidam ex iis: Cur, inquit, dictum à Davide est: Cum sancto sanctus eris, & cum electo electus eris, & cum perverso perverteris? Et magnus Pater. Hoc dixit Propheta cum Deo loquens, non cum homine. nam quod sequitur, Deo convenir, non homini: Quoniam tu populum humilem salvum facies, & oculos superborum humiliabis. Audiverat enim David dicentem Deum: Vivo ego Dominus: si recte mecum ambulaveris, & ego rectè ambulabo tecum. & rursus scriptum est ad obliquos, perinde enim est ac dicere perversos: Obliquas vias mittet Dominus, & non homo. Ceterum hominibus præceptum est, ut inimicos diligant, benefaciant eis qui oderunt eos, & malum pro malo non reddant. Deinde interrogavit alius; quid sibi velint illa Habacuc Prophetæ verba: Requiescam in die tribulationis meæ, ut ascendam ad populum peregrinationis meæ. Respondit vir sanctus. Hæc autem omnia in figura contingebant illis; scripta sunt autem ad correptionem nostram: ego totam scripturam in me ipsum interpretor. Audiens quippe Adam, & Cain, & Lamech, & omnes qui peccando Deum offenderunt, existimo illum me esse & non alium. Hoc igitur Prophetæ dictum viro cordato congruit, sedenti in his inferioribus, in sæculi fæce, secumque cogitanti, ac dicenti: Quo usque Deum oro, nec intelligo quæ loquor? tumque infert. Observavi & conturbatum est cor meum, hoc est, consideravi & meditatus sum orationem labiorum meorum, oro autem hoc pacto: Si reddidi retribuentibus mihi mala, hæc & patiar: &, Judica me Domine secundum justitiam meam, & secundum innocentiam meam Deus. Et, Deus manifestè veniet & non silebit, ignis in conspectu ejus exardescet, & inflammabit in circuitu inimicos ejus. Hæc & similia dum proferri per os meum considero, & à me fieri contraria video, timuit cor meum, & contremuerunt ossa mea, & robur genuum meorum subter conturbatum est, ita ut stare non queam. In hac igitur afflictionis meæ die video, non alia ratione me posse quiescere tremoteque ac timore liberari, nisi ascendendo illuc, ubi est populus peregrinationis meæ, ubi sunt omnes advenæ & peregrini, quorum conversatio in cælis est, & qui proprii nihil habent, & omnia possident. nam ficus mea, olea mea, & vinea, & jumenta mea nihil mihi proderunt in die afflictionis, neque post mortem mihi fructum afferent. Porro si faciam quod cogitavi, tunc in Domino gaudebo & exsultabo in Deo salutari meo.

Nov xxiii — Hebr. 6. 9. — Psalm. 17. — Levit. 2. 6.

10. Hac morali & tropologica explanatione data, sanctum virum interrogavit alius: Si me mittat, venerande pater, Abbas ad ministerium, ex quo non mediocri læsione afficior, jubente Regula parendum est nihil dijudicando, nescio utrum mihi præferendum sit. Respondit Pater: Obedite, inquit Apostolus, Præpositis vestris, & subjacete eis: ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Vos igitur ubi vestro Abbati aperueritis omnia cordis vestri arcana, judicio ejus totum permittaris. Post hæc alius dixit: Si semel per totum anni curriculum indulsero corpori meo, & carnem comedero, quid tandem hoc erit? Et sanctus Pater: Etsi per totum tempus bona utens valetudine, unâ horâ præceps cadas, & crus frangas, quid mali erit? Hæc & plura de Scripturis cum quæsivissent, interrogarunt etiam de jejunio sabbati. Ille verò brevi responsione contentus, hoc modo se expedivit. Qui manducat, non manducantem non spernat; & qui non manducat, manducantem non judicet; Deus enim utrosque assumsit. Tu autem quare judicas fratrem tuum? Sive igitur comedimus nos, sive jejunatis vos, omnia in Dei gloriam agimus. Quod si adhuc reprehenditis, quod Sabbato non jejunamus, cavete, ne sanctis Patribus adversari videa-

De carnium esu. — De sabbati jejunio.

An Chr. DCCCC LXXXVI Nov. XXIII. » mini, Ecclesiæ columnis, Athanasio, Basilio, Gregorio, & Johanni Chrysostomo, aliisque innumeris, & sacris Conciliis; à quibus quod non observatum, nec etiam lege cautum est. Quin etiam Ambrosio Doctori vestro, de quo legitur in ejus vita, tota hebdomada jejunare solitum excepisse sabbatum ac diem Dominicum. Ego verò nec ipsum S. Silvestrum arbitror jejunium hoc sanxisse præter consuetudinem sanctorum Patrum. Nec enim potestis de hoc proferre rationem, aut canonem, nisi totum ejus vitæ scriptorem; cui facilè nemo crediderit, quia nihil affert unde demonstret. At nos omissa verbositate (jejunare enim malum non est) dicamus illud Apostolicum, quòd esca nos Deo non commendat, & quæ sequuntur. Utinam verò miseri quoque Judæi crucifixum Dominum adorarent, & vel ipsis diebus Dominicis jejunarent: nihil mihi curæ de hoc esset. Dixerunt illi: Et die Dominico jejunare non est peccatum? Respondit: Et si peccatum est, quomodo S. Benedictus diebus quoque Dominicis & festis jejunans, ignorabat etiam quo die Pascha esset? Unde pro certo habendum, omne quod fit propter Deum, bonum esse & non improbandum, nec ipsam occisionem hominis, ut Phinees & Samuel ostenderunt. Et nos igitur bene facimus sabbato non jejunantes in detestationem abominabilium Manichæorum eo die lugentium, & calumniantium vetus Testamentum, quasi à Deo non datum: non tamen abstinemus ab operibus, ne fiamus similes Dei interfectoribus impiis Judæis. Et vos necessario jejunatis, præpurgantes vos ad sanctum resurrectionis diem. His & pluribus aliis Monachi utilitatem & voluptatem capientes, omnes stupebant, & mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ejus. *Hactenus Nili vita scriptor, cujus iterum mentio recurret. Ad Aligernum revertor, de quo Leo caput 11 libri 2 absolvit in hunc modum.*

Aligerni frater Leo. 11. Eisdem ferme temporibus, frater hujus Aligerni Abbatis, Leo nomine, Monachus professione, portionem ligni Dominicæ crucis non parvam, auro, gemmisque pretiosis ac margaritis circumdatam revertens à Jerosolyma detulit, & huic sancto cœnobio devotissimus obtulit die Nonarum Novembrium. Depositus est autem prædictus Abbas nono Kal. Decembris, & sepultus juxta ecclesiam S. Benedicti. *Id anno* DCCCCLXXXVI *contigisse probat Camillus Peregrinius, eumque secutus Angelus de Nuce, qui ejusdem Aligerni Abbatis epitaphium ex codice Casinensi num. 153 publicavit in hunc modum.*

Epitaphium.

Hic Pater egregius ALIGERNUS pausat humatus,
Pignere vivifico resiliturus item.
Nativa bonitate cluens, sed & inclitus orbi,
Urbe Neapoleos satus & altus erat.
Ast Domini præcepta librans, patriam quoque linquens,
Quò caput orbis habet, pervolitabat ovans.
Ecclesiæ Doctoris enim delegit asylum,
Sub Patre BALTHUVINO subdere colla Deo.
Dogmate normali virtutum culmina postquam
Attigit, hoc sacrum regere gymnasium
Promeruit, quo cuncta micant spiramina lucis,
Per mare, per terras, per juga, perque chaos.
Quod quia frustratum fuerat tum temporis, ille
Nisibus omnigenis enceniatat hians.
Tigna novans, tegulasque locans, dissepta resarcit,
Picturamque ibidem fecit habere domum.
Quid valeat, quid non, quò virtus, quò ferat error,
Noverat ipse sagax, propositique tenax.
Non persona potens fuerat, quæ temneret illum,
Quæ placeatque regas, quo dare cuncta queat.

Gravis erat moribus, monachorum specula exstans, | ANN. CH. CM LXXXVI Nov. XXIII
Cuncta gerens placido ingenioque pio,
Jam meritis Pater ille pius talibusque refertus:
Lætus ab æthereis sumitur ecce choris.
Conditur his sæptis ter ternis ritè Kalendis
Romulei mensis ipse December adest.
Hoc piè cœnobium ter denos rexerat annos,
Septenosque simul: sic aditque polum.
Nunc monachile decus titulum cum legeris istum,
Dic, & in æternum nunc habeat requiem.

12. *Aligerni nomen in Martyrologio Benedictino locum non habet. quamquam inter sanctos Casinenses à nonnullis recensetur. Hunc etsi sanctitate præditum, rebusque piè gestis ex vita Nili superiùs delibata commendabilem, beatum dicere vereor, Venerabilem appellare contentus, dum publica Ecclesiæ accedat auctoritas.* Sanctitas.

13. *Aligernum excepit Manso longe dissimilis animi Abbas, quem Vita Nili scriptor æqualis carpit in hunc modum.* Defuncto celeberrimo Aligerno, qui bene sanctèque administraverat monasterium S. Benedicti, successit in eo Hegumenus, qui beatum Nilum, qui vir esset, ignorabat, immo verò dici potest, & Deum ipsum. Planum id fiet per hoc, quod paucis narrabo. Cum beatus vir profectus esset ad ipsum aliquando, fortè illum invenit in inferiori monasterio, ubi sanctissimo Germano situm est templum, aquarum circumfluentium copia & amœnitate pulcherrimum. Invenit autem eumdem Hegumenum cum primariis monasterii lotum, & prandentem in cœnaculo. Cum igitur vir sanctus illum exspectaret in ecclesia unà cum sociis fratribus, audit ingressum esse citharistam fidibus canentem in cœnaculo, tum ad socios beatus Nilus: Mementote, inquit, verbi mei fratres: non tarda in hos homines veniet ira Domini. Surgite abeamus hinc. Et hoc dicto discessit. Nondum elapsus erat annus, & Hegumenus à Principe detentus, ut conjurationis socius, oculorum orbatione mulctatus est: Monachi gravi morbo oppressi usque ad mortem afflictati sunt; quidam etiam è vita cesserunt; citharista verò ille cùm isset furandi causâ, captus est; & post multa tormenta tandem ipsi quoque oculi effossi sunt: & omnes juxta senis vaticinium calicem iræ Domini biberunt. Verùm hæc postea. Mansonis ejus successoris mores.

14. Ceterum B. Nilus commoratus in monasterio Vallelucii titulo ad quindecim annos, postea quàm crevisset numerus fratrum, & necessaria superabundarent, & monasterium esset amplum, & ejus opera celebre factum, cùm antea tale non esset; videbat fratres remissiùs affectos erga spiritale ministerium, & exactam Regulæ disciplinam, quam ab initio susceperant, & latâ viâ gaudentes, concertantesque quis eorum esset major. Ad hoc etiam contulit illis memorati Hegumeni levitas, quippe qui muneribus oblectabatur, & exosa illi erat pietas. Hæc postquam perspexit beatus vir, sciens rerum copiam plerisque causam esse dissolutionis, plenæque in tuenda religione relaxationis, surgens inde abscessit, pervagabaturque locum quærens angustum, & cum labore suppeditantem necessaria corpori; ut saltem penuria victus tamquam freno ad monasticæ vitæ studium pertraherentur idiotæ...... Hanc viri justi prudentiam quidam fratres non percipientes, immo latè patentem viam angustæ præferentes, perstiterunt in dicto monasterio, alligati commodis loci, & sancti Patris severitatem ægrè ferentes. Nec tamen frui quiete potuerunt cunctis diebus, quibus illud inhabitarunt; nec defuit ibi inordinatio & confusio, angor & futilitas; donec tandem omnino ejecti exturbique sunt. Nili discessus à Casinatibus. ob rerum copiam.

15. *Hæc quidem Nili junioris encomiastes, quæ nonnullis acriori calamo perstricta videbuntur, immo deteriorem in partem detorta, quatenus Mansonis orbationem* Mansonis censura expenditur.

Ann. Chr. CMLXXXVI Nov. XXIII

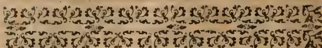
affitiunt, quæ ex invidorum ejus non proprio scelere patrata est, ut in Chronici lib. 2 cap. 16 exponit Leo Marsicanus, ex quo Mansonis gesta delibare juvat. Sic igitur ille cap. 12. Manso vicesimus octavus Abbas sedit annis undecim. Iste fuit consobrinus Pandulfi Principis, qui cum eo tempore quo Aligernus Abbas defunctus est, monasterio S. Magni juxta Fundanam civitatem posito præesset, propinquorum Principum fretus solatio, non autem omnium hujus loci monachorum consensu, cœnobii hujus Abbatiam indeptus est: unde factum est ut nonnulli de prioribus hujus monasterii fratribus potius hinc egredi, quàm manere sub illo elegerint. E quibus JOHANNES Beneventanus, qui postmodum Abbas exstitit, unus fuit; alter verò THEOBALDUS nihilominus postmodum Abbas effectus; domnus etiam LIUTIUS de religiosis hujus loci monachis ac prioribus unus; necnon & quinque alii, quorum nomina non recoluntur, ex quibus omnibus tres priores Jerosolymam profecti sunt. Quinque verò alii in Lombardiam; quos cùm ob maximam hujus loci devotionem HUGO Marchio nimis reverenter suscepisset, ex ejus largitione atque concessione quinque monasteria in illis partibus construxerunt, ibique juxta traditionem hujus monasterii omnem ordinem posuerunt. Ex cujus etiam Marchionis dono duæ hic argenteæ coronæ habentur. *Tribus proximè sequentibus capitibus Leo oblationes seu libellos ab Ottone tertio, Romano Pontifice, aliisque primatibus in Monasteriis sui gratiam acceptas commemorat quæ omnia sagacem Mansonis in ordinanda re familiari curam studiumque commendant. Verum is cum in Capuanorum odium incurrisset, deceptus ab eis, atque oculorum acie destitutus est. Facinus istud Leo capite 16 describit in hunc modum.*

16. Præter multa igitur illius strenuè, & quodammodo, ut suppressius de tanti loci Patre loquar, sæculariter gesta, cùm & equites sibi plurimos, & non paucos sericis indumentis indutos famulos paravisset, & ultramontani Imperatoris curiam nihilo segniter frequentaret, præcipuè ob supradictæ arcis constructionem, maximum sibi invidiæ atque odii fomitem in universo Principatu accendit: adeo ut non multo post, fraude invitatus à Capuanis, captus atque cæcatus sit, quòd quasi non solum Abbatiam, sed etiam Principatum sibi vendicare satageret. Accessit ad hanc invidentiam etiam ALBERICI Marsorum Episcopi nequitia, qui videlicet dum filio suo, quem de quadam meretrice susceperat, tradidisset Episcopatum, ad hujus loci Abbatiam adipiscendam, si quo modo posset, animum dederat. Comperiens itaque prædictum Abbatem ob ea, quæ supra diximus, valde Capuanis infestum, locutus primo cum quibusdam nequissimis Monachis, postmodum verò cum aliquibus Deum ignorantibus civibus Capuanis, pactus tandem est, centum se libras Papiensis monetæ illis daturum, si illi, cæcato prius Abbate, Casinense sibi monasterium contraderent, quod deinceps eorum fultus auxilio, sine alicujus contradictionis obstaculo possideret: ita videlicet, ut medietatem ipsius pretii ad præsens illis per suos necessarios mitteret; medietatem verò alteram tunc destinaret, cum Abbatis oculos in manu sua conspiceret. Quod cùm ita inter eos firmatum fuisset, cœperunt utrique, hic de pecunia, illi de nequitia pro posse studere. Congesta igitur pseudoepiscopus ille undecumque pecunia, misit quemadmodum pollicitus fuerat: quam illi suscipientes, illos quidem qui detulerant in quibusdam abditis abscondetunt. Ad Abbatem verò venientes dolosè precantur, ut Capuam adeat, & si quam adversus illorum aliquem querelam haberet, legalem inde justitiam sumat. Abbas autem, quoniam illorum invidiam jam dudum compertam & malitiam suspectam habebat, negat illuc posse se aliquatenus ire. Tunc illi Deum negare parum quid æstimantes, & eum qui universorum inspector est, fallere se posse credentes, mox adhibitis Evangeliis jurant, quod salvum illum & incolumem Capuam ducant, & incolumem ad sanctum Be-

nedictum reducant. Hoc illi jurantes, fraudulenter in mente sua statuerant, ut postea quàm Capuam illum duxissent, ad Ecclesiam S. Benedicti, quæ in eadem civitate est, eum deducerent, ut quasi hoc fraudis ingenio perjurium devitarent. Deceptus itaque hujusmodi fraudibus Abbas credidit, & Capuam una cum illis, nihil suspicans mali pertexit. At illi, qui jamdudum conceperant dolorem, pepererunt tandem iniquitatem: moxque ut in Capuanum monasterium illum introduxerunt, quemadmodum disposuerant, capiunt, ejusque oculos sine mora evellunt, atque diligenter linteolo involutos, clam, ut domino suo ferrent, Episcopi nuntiis mittunt. Quos illi suscipientes, & valde hilares effecti, festinantes ad dominum suum reverti cœperunt. Sed ô numquam dormitans divini judicii oculus! Jam illi prope Marsiam in campo Mezio pervenerant, ibique jam securi subsistentes, cibos ab itinere fatigati percipiebant; cum ecce subito peregrinus quidam superveniens, ac perquisitus ab eis, juxta quod viantibus consuetudo est, aliquid novi: Episcopus, ait, hujus terræ defunctus est. Qua illi voce vehementer attoniti, eumque fallacem atque impostorem cum aspernatione nimia esse dicentes, prorsus credere dubitabant. Sed cùm ille rem certo certiùs atque instantiùs affirmaret, & diem horamque illius obitus diligenter notatam eis referret; confestim illi in eodem loco defossis oculis, quos jam frustra ferebant ad domum Episcopi, quæ non longiùs aberat, conscensis equis pernici ter advolant, atque reperiunt eadem hora vita privatum Episcopum qua prædictus Abbas lumine privatus fuerat oculorum, quæ videlicet dies XVIII Kal. Decembris exstitit..... Huic porro Abbati successor ejus JOHANNES ecclesiam sancti Martini juxta Vulturnum..... contradidit, ut ibidem suo arbitrio, quamdiu adviveret, honorificè conversari valeret. *Dum ad ecclesiam S. Secundini orbitatem suam lugeret Manso Abbas, Casinense Monasterium adiere clarissimi viri Adalbertus Sclavorum Episcopus, Romualdus Abbas, & Oliba Comes, cujus secessum & monasticæ vitæ occasionem in Petri Vrseoli elogio mox referemus. Cladi sua haud diu superstes vixit Manso, quem anno* DCCCC XCVI *cessisse è vita perspicuum est.* Depositus est autem prædictus Abbas, *inquit Leo cap.* 19, VIII Idus Martii, & in claustro hujus monasterii *Casinensis* reverenter reconditus. ANN. CH CMLXXXVI Nov. XXIII

16. *Hactenus de Aligerno & Mansone. In superiori Sæculo prætermissa est memoria sancti Salvii monachi Casinensis, de quo Leo Marsicanus in lib. I. cap. 45. ubi* ecclesia sancti Clementis in Plumbata, & sancti Salvii ibidem *memoratur.* Qui videlicet Salvius ex Campania natus, hujus monasterii exstitit monachus, & tenuit prædictam ecclesiam sancti Clementis in obedientiam; ubi cum defunctus fuisset, multa mirabilia Deus ad sepulcrum illius est operatus. *Hæc tantùm.*

Ann. Chr. DCCCC LXXXVIII Maii XIX.

VITA SANCTI DUNSTANI
ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS.

Auctore OSBERNO Cantuariensi monacho Sæculo XI.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Dunstani laudatores.

1. *INTER eximios Anglicanæ Ecclesiæ per sæculum x Pontifices nescio an primum locum meretur S. Dunstanus, quem egregia vitæ sanctitas, ait Baronius, sacerdotalis immota constantia, claritudo miraculorum, & omnia Spiritus-sancti charismata illustrarunt, quibus etiam adde splendorem natalium. Inde in ejus laudes quasi certatim excurrunt Britannicæ insulæ scriptores, æquales, suppares, subsequentes, ac recentiores. Ex æqualibus* alii, *teste Osberno*, etsi satis eleganter, non tamen satis diligenter, sed quantum ad nocturnorum festivitatis officium satis esse judicantes, sermocinandi ad populum modo scripsere. Alii autem dum nimis diligenter, quemadmodum quæque res acta sit, explicare conarentur, elegantiam perdiderunt, atque in illud dicendi genus, quod suffultum Romanæ Princeps eloquentiæ vocat, inciderunt. Qui verò in utraque parte dicendi elaboraverunt, ut essent festivi pariter atque secundum gestas res bene ordinati; horum scripta in illo incendio consumta sunt, quod ante hos annos sancta Dorobernensis ecclesia cum magno suarum rerum detrimento perpessa fuisse dignoscitur. *Triplex istius ecclesiæ incendium commemorat Gervasius. Primum*, quando beatus martyr Elfegus à Danis captus est & martyrio coronatus, *nempe anno* M XX. Secundum, cùm Lanfrancus Cadomensis Abbas archiepiscopatum Cantuariensis ecclesiæ suscepit regendum, *id est anno* M LXX. Tertium verò tempore Richardi archiepiscopi & Odonis Prioris, *scilicet anno* M C LXXIV. *quod postremum Gervasius Dorobernensis monachus graphicè depingit. De secundo intelligendus est Osbernus, quem sub Lanfranco floruisse constat. Subdit Osbernus post præmissa*: Sed ab his, inquiunt, aliqua in patrium, id est Anglicum, sermonem translata supersunt: ex quibus vel id petimus elicere, & in latinam denuo linguam transferre.

Primus B.

2. *Ex omnibus ergo scriptis, quæ de Dunstano statim post ejus mortem condita sunt, superarant tantùm Osberno scribente primi ac secundi generis lucubrationes, quæ vel ad nocturnum officium* sermocinandi modo; *vel ineleganter, tametsi accuratè, factæ fuerant. quæ verò accuratè simul & eleganter scripta, eas secundum illud Dorobernensis ecclesiæ incendium consumserat. Secundi generis auctorem reperi in ms. codice monasterii Vedastini apud Atrebates, cujus auctoris scriptio adeo salebris scatet, ut mihi luce indigna videatur: maximè cùm non integra, sed mutila sit in codice Vedastino, qui in obitu Dunstani deficit. Ejus orationis specimen esto Prologus, Albrico seu Alfrico Elfricove altero post Dunstanum Cantuariensi Archiepiscopo nuncupatus in hunc modum.* Perprudenti domino Arconti ALARICO, omnium extimus Sacerdotum B vilisque Saxonum indigena, alta polorum gaudia. Te quidem, Pastor præcelse, ob enormitatem divulgatæ peritiæ, perque magnificam placidam privilegii dignitatem, ad insuperabilem mihi tuitionem ceteros quosque, quamvis sint doctrinâ perspicui, excipiendam secernam, qui quodam luculento competentis facundiæ calamo, decentis Æditui, almi scilicet Dunstani, merita monumenta protelare conarer, in incœpta gloriosæ vitæ ipsius procemia omnem hujus opusculi dispositionem degeneri vitiorum stilo, ut cernis, attaminando fœdarem. Quapropter primus præ ceteris hujuscemodi dedecus patula protestatione tuæ serenitati profiteor, neque adeo more aligerorum, qui se priusquam professionis vocem emittant, alarum plausibus flagellare videntur, propriis verborum verberibus, tuis provolutus genibus, exonerans affligo, &c. *Hic ille stilus boni Oratoris, quem esse Bridferthum cœnobii Ramesiensis Monachum conjicio, tum ex B. litteræ nominis initiali, quam præfert Vedastinus codex, tum ex ætate Bridferthi, quem Abbonis discipulum fuisse Pitseus tradit, atque sub annum* DCCCC LXXX *vixisse. Certè quisquis tile est B. hujus strobiliginis auctor, Dunstano æqualem fuisse intelligitur ex his verbis, quæ*

sub finem vitæ leguntur. Æquum tamen esse arbitror, ut ea saltim quæ vel egomet vidi, vel audivi, justa Dei admonitione stimulatus proposse cæsaris enodem. *Denique scripsit sub Ælfrico Archiepiscopo, qui anno à Dunstani obitu secundo Cantuariensi ecclesiæ præesse cœpit. Unde non est contemnenda ejus auctoritas in singularibus factis expendendis, quæ ab eo identidem mutuabimur, & in Notulas referemus. Redeo ad Ælfricum Archiepiscopum, quem Gervasius tertium à Dunstano constituit, nempe post Athelgarum & Siricium: Vuillelmus Malmesburiensis Ethelgaro, quem anno uno sedisse dicit, proximè substituit. Unde mirari subit, Godvvinum ita fuisse allucinatum, ut dicat Alfricum à Vuillelmo prætermissum in suo Archiepiscoporum Cantuariensium catalogo. Vuillelmi hæc verba sunt.* Hoc de medio facto, *scilicet Ethelgaro*, sedit annis XI Vviltunensium prius Episcopus ÆLFRICUS, qui & ante Abbas Abendonensis fuerat, de quo quod quidam dicunt, eum Cantuariæ Monachos proturbatis clericis posuisse, veri simile non videtur. Constat enim Monachos in ecclesia sancti Salvatoris fuisse à tempore Laurentii Archiepiscopi, qui primus beatissimo Augustino successit, *&c.* Post eum Siricius, *&c.*

Ann. Ch. DCCCCLXXXVIII Maii XIX

3\. *Post B. vitæ S. Dunstani primarium scriptorem, nullum reperio ante Osbernum Cantuariensem Monachum, de quo ita Vuillelmus in lib. de Regibus Anglorum cap. 8, ubi de Dunstano.* Plura & non contemnenda de viro volentem dicere revocat Cantuariæ Cantor Osbernus, qui ejus vitam Romanâ elegantiâ composuit, nulli nostro tempore stilo secundus, musicâ certè omnium sine controversia primus. *Osberni lucubrationem, non eam esse, quæ à Surio edita est, tametsi à Baronio aliisque sub Osberni nomine laudata, sed eam esse constat quam nunc primùm damus ex ms. codice Thuano-Colbertino, in quo exstant Osberni libelli duo, unus de vita, alter de miraculis S. Dunstani. Horum libellorum stilus apprime respondet elogio, quod Vuillelmus auctori tribuit. Osbernum porro sub Lanfranco Archiepiscopo floruisse intelligitur ex libro miraculorum, ubi jubente Lanfranco prædicatoris officium etiam obiisse dicitur.* Hunc scriptorem vitæ venerabilis *appellat Vuillelmus in lib. 2 de Pontificibus Anglorum cap. 2. ubi totidem ejus verba de Algaro refert, qualia hîc habes in sequentis libri num. 41.*

Osbernus.

4\. *Alium rerum à S. Dunstano gestarum præconem Surius exhibuit sub nomine* OSBERTI *Monachi Cantuariensis. Sed vereor ne (ut Trithemius) pro Osberno ingesserit nomen Osberti, eique tribuerit Vitam ab se editam, quoniam Vitæ S. Dunstani scriptorem Osbernum ex Vuillelmo aliisque forsan didicerat. Osbertum tamen appellabimus hunc auctorem, non Osbernum, ut Mabeuvius, & plerique alii perperam, existimantes eum non alium esse ab Osberno, quem apud Vuillelmum legerant. Osbertum verò, seu quisquis est Vitæ Surianæ auctor, non anno* M XX, *ut apud Surium legitur, sed potiùs anno* M C XX *scripsisse intelligimus ex libro miraculorum ab eodem condito, & à Surio multis omissis in compendium redacto, quem integrum ex ms. codice Compendiensi habuimus. In eo siquidem libro mentio fit de nonnullis rebus tempore S. Anselmi patratis, quas suo loco referemus, contenti ea proferre, quæ apud Osbernum aut non ita explicata habentur, aut penitus desiderantur. Hunc autem librum ejusdem esse auctoris persuadet brevis prologus, quem ei præfixum in consequentibus leges.*

Osbertus.

5\. *Præter hos Auctores, qui datâ singulari operâ de S. Dunstano scripsere, inveniuntur etiam alii qui satis prolixè de eo egerunt. Hos inter præcipuè sunt ex antiquis Vuillelmus Malmesburiensis in libris tum de Regibus, tum de Pontificibus Anglorum, Gervasius Doroberuensis Monachus in libro de actibus Pontificum Cantuariensium, Rogerius Hovedenus in parte priori Annalium, Ælredus Abbas Rievallensis, Johannes Bromtonus: ex Chronologis, Saxonicus post Bedam, Matthæus Vvestmonasteriensis, Trithemius in lib. 3 & 4 de viris illustribus Ord. S. Benedicti: ex recentioribus scriptoribus Baronius, Harpsfeldius, Thomas Mabeuvius, & plerique omnes Historici Anglicani. Falsus est Ditmarus, qui Dunstanum cum Elfego ejus successore quarto confudit in Chronici lib. 7.*

Auctores alii.

6\. Dunstanus, *teste Vuillelmo in lib. 2 de Regibus Anglorum cap. 8*, priùs Abbas Glastoniæ, postea Episcopus Vvigorniæ, *tum simul Londinensis*, mox Archiepiscopus Cantuariæ, multæ in sæculo potentiæ, magnæ apud Deum gratiæ, illic Martham, istic exhibebat Mariam. *Quod præter scita canonum de sede in sedem translatus, quòd simul Vvigorniensem & Londinensem cathedram occupavit, id non viri optimi cupiditati aut ambitioni, sed eximiæ ejus sanctitati, Regum urgentissimæ voluntati, atque adeo Ecclesiæ Anglicanæ necessitati tribuendum est, factumque repugnante semper Dunstano.* Ipse, *addit Vuillelmus*, artium liberalium in tota insula post Regem Alfredum excitator mirificus; ipse regalium locorum reparator munificus: in Reges & delinquentes insonare terribile; pauperes & mediocres justè sustentare, in tantum & in frivolis pacis sequax: ut quia compatriotæ in tabernis convenientes, jamque temulenti pro modo bibendi contenderent, ipse clavos argenteos vel aureos vasis affigi jusserit, ut dum metam suam quisque cognosceret, non plus subserviente verecundia vel ipse appeteret, vel alium appetere cogeret. *Hoc postremum in Dunstani actis non legitur, sed zelus ejus contra delinquentes inde maximè illustratur. Hîc quid regalibus locis, id est monasteriis, quid artibus reparandis contulerit, paucis investigandum.*

Dunstani dignitates.

ANN. CH. DCCCC LXXXVIII MAII XIX.

Monasteria per ipsum restituta.

7. *Cùm Dunstanus in Anglia lucem prodiit, usque adeo monachismus defecerat à tempore Danorum, ut vix in paucissimis cœnobiis vita monastica reliqua esset.* Nondum in Anglia, *inquit Osbernus num* 6, communis vitæ ratio colebatur, non usus deferendi proprias voluntates hominibus affectabatur. Abbatis nomen vix quisquam audierat, conventus Monachorum vix quisquam satis noverat: sed cui fortè id voluntatis erat, in peregrinis vellet transigere vitam, is modò solus, modò paucis ejusdem propositi comitatus, patrios fines egrediebatur. *Id ita explicat Osbernus ipse in superiori Vita S. Odonis Archiepiscopi, ut dicat,* studium religionis ob multiplices diversorum eventuum casus usquequaque cœpisse defervere, *ob idque Odonem à Floriacensibus postulasse sancta* religionis habitum. *Perseverabat tamen quibusdam in locis monastici status nomen, nempe (ut Crulandense monasterium aliaque omittam) Cantuaria in ecclesia cathedrali, quod disertè attestatur Gervasius ejus loci Monachus, qui relatis Osberni verbis Cantuariensem ecclesiam excipit. Sed ita eo in loco deformata erat religio, ut Monachi* more Comitum potius, quàm Monachorum *ibi viverent, teste Osberto in Miraculis S. Dunstani. Cetera fere loca occupabant Clerici solutioris: quæ clades non solum Danis tribuenda est, sed etiam Edwio flagitiosissimo Regi, qui in Dunstani odium Monachos è cœnobiis deturbavit. De Malmesburiensi auctorem habemus Vvillelmum loci Monachum in lib. 2 de Regibus cap. 7.* Ipsum Dunstanum Monachorum principem in Flandriam propellit. Ea tempestate facies Monachorum fœda & miserabilis erat. Nam & Malmesburiense cœnobium, plusquam ducentis septuaginta annis à Monachis inhabitatum, Clericorum stabulum fecit. *Non tulit hanc cladem Dunstanus, quin ab exsilio revocatus fugientem religionem in claustra revocavit. qua de re ita Osbernus.* Aucta est religio per Angliam in tantum, ut quadraginta & octo Monasteria Monachis vel Sanctimonialibus instituerentur, cooperantibus beato Dunstano in hoc viris venerabilibus, Osvvaldo videlicet, qui primo Vvigorniensis, postea fuit Episcopus Eboracensis, & Athelvvoldo Episcopo Vvintoniensi. *quorum acta hic consule. Ejus rei gratiâ edita est Eadgari Regis nomine, Dunstano haud dubie procurante, immo & dictante, Concordia de uniformi ritu servando in Monasteriis omnibus Anglicanis, quæ ad quinquagenarium numerum adaugere prius Rex volebat, cujus rei præcipuus incentor fuit Dunstanus. Hæc Concordia integra exstat apud Clementem Raynerum in Appendicis pag. 77, & apud Seldenum imperfecta.*

Glastoniense.

8. *Et quidem in primis Glastoniense seu Glestoniense monasterium, ubi priùs solitariam vitam duxerat vir sanctus, postliminio restituit Monachis. nam antea Glestonia regiis* stipendiis addicta, monasticæ religionis prorsus erat ignara, *teste Osberno num 6. Locus est apud Vvestsaxones in Episcopatu Vvellensi, pago Somersetensi, qui tres virorum Abbatias habebat, Glastoniensem, Adelingensem, & Mielaniensem. De his agit Vvillelmus in lib. 2 de Pontificibus Anglorum cap. 5. & de Glastoniensi quidem in hunc modum.* Glastonia est villa, in quodam recessu palustri posita. quæ tamen & æquo pede aditur, nec situ, nec amœnitate delectabilis. Ibi primo Rex Ina consilio beatissimi Aldelmi monasterium ædificavit, multa illuc prædia, quæ hodieque nominantur, largitus. Et varia quidem vicissitudine temporum, sed indeficientibus successionibus, congregationibus Monachorum splenduit locus usque ad Danorum sub Elfredo Rege adventum. Tunc enim, ut cetera, desolatus, aliquantis annis notos desideravit incolas. Porro quicquid turbo bellorum obtriverat, reparavit egregiè Dunstanus, qui priùs eo loci vitam solitariam Monachus actitarat. Postmodo verò liberalitate Regis Edmundi omnia quondam appendicia, & iis multo plura nactus, Abbatiam composuit, qualis numquam in Anglia fit, fuerit-ve, &c. *Mitto quæ de Glastonia dicuntur in Monastico Anglicano: sed vita Dunstani scriptor B. nonnulla addit hoc loco minime prætermittenda.* Erat autem quædam regalis in confinio ejusdem præfati viri, *Heorstani Dunstani patris*, insula, antiquo vicinorum vocabulo Glestonia nuncupata, latis locorum dimensa finibus, piscosis aquis stagnans, atque circumdata fluminibus, & plurimis humanæ indigentiæ apta usibus; atque sacris (quod maximum est) dicata muneribus. In ea siquidem ipsius loci primi catholicæ legis neophytæ antiquam Deo dictante repererunt ecclesiam, nulla hominum arte constructam, immo humanæ saluti cælitus paratam: quam postmodum ipse cælorum fabricator multis miraculorum gestis multisque mysteriorum virtutibus hanc sibi sanctæque genetrici suæ Mariæ consecratam fore * demonstravit. Huic etiam aliud addiderunt Oratorium, quod Christo ejusque sancto Apostolo dedicaverunt.... Contigit ergo hujuscemodi causis prædictum virum Heorstanum, comitante secum beato puero Dunstano, transire Glestoniam: & cùm inibi causa orationis pernoctarent, ecce suavissimi soporis felicem obtexit pausatio puerum, viditque mentis excessu quemdam senem niveo candore vestitum, per amœna se sacri templi atria ducentem, ac monastica ædificia, quæ pòst per ejus pastoratum ædificanda fuerant, demonstrantem, eo ordine quo nunc statuta referuntur fuisse. *Confer sequentem Vitam, & ea quæ de Ina Rege in Sæculi tertii parte 1 diximus.*

* id est esse.

Vvintoniense & alia.

9. *Præter ea, quinque alia Monasteria Dunstanus erexit ex rebus, quæ sibi ex hereditate obvenerant, apud Osbernum num. 16. Ad hæc Monachos in Novo monasterio Vvintoniensi instituendi*

tuendi auctor fuit Dunstanus, ut dictum est superius in actis S. Æthelvvoldi, qua tu consule. Atque ad Dunstanum pertinet id quod de cujusdam Vvintoniensis ecclesiæ dedicatione legimus apud B. Interea religiosi Vvintoniensium cives invitaverunt eumdem Dei Pontificem ad quamdam novæ ecclesiæ dedicationem, quam in sua civitate Vvintonia, quâ regimen præsulatûs ipse tenebat, pro summi Numinis reverentia condiderant in parte meridiana popularis plateæ, quæ nunc ecclesia occidentali parte omnibus ecclesiis vicinior perhibetur esse. In cujus consecratione affuit inter alios plures cum Pontifice etiam Dunstanus cum præcipuis unus; qua dedicata, coëgerunt more humanitatis virum venerandum cum suis ad parata caritatis convivia lætum diem pro tanti viri veneratione proque consecrationis ducentes celebritate. Pontifex autem post gratiarum actionem, cum suis imminente jam nocte surrexit, & data benedictione ad propria remeavit. Et venerunt incedentes per viam ad ecclesiam beato Papæ Gregorio consecratam: ibique subsistens Episcopus dixit B. Dunstano: Compleamus hîc apud Oratorium sancti Patris nostri Gregorii nostram Completorii horam. Et accesserunt post voces orationum, jungentes capita sua in unum, quo confessiones suas solita consuetudine vicissim proderent. *Notandus hic locus de confessione ad Completorium.* Qua peracta, dum daretur ab Episcopo delictorum remissio, lapis permagnus ab alto aëre irruit, & parcente Domino inter utriusque capita vehementi lapsu in terram corruit: tantumque taugens capillos utriusque capitis, nullum eorum læsit. quem, ni fallor, ille malignus cujusque justi operis inimicus ex improbitatis suæ jaculis furiendo dejecit, quasi geminam iram in utrisque foret ultutus. *Hæc resecanda duxi hoc loco, quòd apud Osbernum & Osbernum desiderentur.*

ANN. CH. DCCCC LXXXVIII MAII XIX
Omissa quædam ab aliis auctoribus.

10. *Simile quiddam ipsi Dunstano item accidit in funere cujusdam fratris sui germani, cui curam Glestoniensis res familiares ipse Abbas commiserat.* Erat namque (*sic narrat B.*) huic eidem vero Dei ex humana parentum propagatione quidam germanus frater, nomine Vvlfvvinus, quem sibi forinsecus in villarum suarum negotiis potentem Præpositum, ne vel ipse, vel quispiam ex monastica professione foris vagaretur inepta rei sæcularis discursione, constituit. Hic nempe post emensum temporis sui spatium lœtali conditione præventus, temporalem necem obiendo subibat. Hac de causa contigit omnes præscripti templi Monachos ad funus ipsius exisse, nullumque, excepto Abbate solo parvoque scholastico, qui postea Pontifex effectus hæc nobis intimavit, domi remansisse, ut cum sacris exsequiis exanime corpus ad Monasterium, quo tumulaturum erat, perducerent. Interea Abbas cum eodem scholastico ambulabat ad videndum, ut autumo, si jam Fratres cum defuncti corpusculo propinquassent: & dum semper ex more psallentes incederent, venit ex improviso ultra antiquam ecclesiam quoddam missile saxum vehementi volatu conans beati Patris caput collidere: sed Deo defendente nequibat. Verumtamen pileum, quo caput velabat, procul quasi perticam unam à capite decussum projecit. qui conversus dixit secum incedenti scholastico: Accelera ergo, & cape quantocius hoc rotabile saxum, ut deferas eum conspiciendum ad me. quod cùm ille nimis ponderosum ex jussu Patris vix elevando reveheret, ait venerandus pater Dunstanus: O adversans inimice, jam diu ex industria maligna hujus mihi lapidis ictum insidians præparabas. Non enim erat testimonium multorum hujusmodi lapides admodum magnos vel modicos in his Sumersetensium finibus [reperiri] nisi fortè in quibuslibet lapideis operibus. Et idcirco palam patuit, de cujus improba manu emissus prosiluit. Verumtamen post hæc jussit ipsum saxum, licèt in sui detrimentum missum fuisset, custodiæ invectum quasi pro testimonio reservari. *Hæc referre quoddam opera pretium duxi, tum ut Dunstani cautio pro Monachis appareat, quos à sæcularibus negotiis liberos curabat: tum ut notus fiat ejus frater Vvlfvvinus, de quo nulla alibi mentio. Habemus itaque regale Dunstani genus, patrem Herstanum, matrem Kynedridum; fratrem Vvlfvvinum, patruum Athelmum Pontificem Cantuariensem, & consanguineum Cynevvium Episcopum: de quibus agetur in Vita sequente, uno excepto Vvlfvvino, quem ex uno B. auctore discimus.*

Vvlfvvinus Dunstani frater, Præpositus monasterii sæcularis.
in monasterio sepultus.
Dunstani genus.

11. *His omnibus monasteriis addendum occidentale S. Petri apud Lundoniam. Dunstanus quippe cum ibi Archiepiscopus esset,* Abbatem apud Vvestmonasterium fecerat Vvlfinum *teste Vvillelmo Malmesburiensi in lib. 2 ubi de Episcopis Schireburnensibus,* instructo ad duodecim monachos cœnobiolo, ubi quondam Mellitus ecclesiam *S. Petro fecerat. Lege quæ inferius suo loco dicturi sumus de Vvlfino Episcopo Schireburnensi.*

Vvestmonasterium.

12. *Non solum porro rem monasticam, sed etiam litterariam in Anglia restituit Dunstanus. constante non solùm Vvillelmo, sed etiam Ælfrico apud Spelmannum in tomo 1 Conciliorum pag 618. ubi legitur à tempore Ælfridi Regis usque adeo litterarum studium defecisse,* ut Sacerdos nullus Anglicus epistolam nosset vel latinè edere, vel è latino interpretari, usque dum Archiepiscopus Cantuariæ Dunstanus & Episcopus Æthelvoldus hanc in Monasteriis resuscitarent cognitionem. *Plura & Dunstanus ipse scripsisse dicitur apud Pitsium, nempe* formulas benedictionum Archiepiscopalium, tractatum parvum in Regulam S. Benedicti, item de regula vitæ monasticæ librum unum. *ad hæc* contra malos Sacerdotes, de Eucharistia,

Litterarum restitutio per ipsum.

ANN CH. DCCCCLXXXVIII. MAII XIX. Festum.

de Decimis, de occulta Philosophia, de ordinatione cleri, epistolas varias, *quarum nonnulla adversus Edvvinum quæ omnia ut pro veris habeantur, imperare nolim: sed tamen quædam vera esse fatendum est. Et primo quidem ipsius fœtus est Decretum pro concordia seu uniformi vivendi ratione monachorum, sub nomine Eadgari Regis conditum, de quo superiùs num. 7. & forsan is est* liber de regula vitæ monasticæ *à Pitseo laudatus. Deinde certum est quod de eo legitur in sequentis Vita num. 34, nempe ipsum vacasse non solùm lectioni, sed etiam codicibus emendandis: quo in genere sancti Benedicti Regula operam impendit. Ex ejus epistolis unam invenimus Vulfsino Vuigorniensi Episcopo scriptam, quam superiùs in ipsius Vulfsini Elogio retulimus ex ms. Pontificali ante annos sexcentes scripto, quod modò penes eruditissimum Antonium Faurum Doctorem ac socium Sorbonicum servatur. Eidem Pontificali præmissa est Johannis Papæ* XIII *epistola Dunstano inscripta pro pallio: cujus titulus in ms. codice observandus est. Sic autem habet.* Incipit epistola privilegii, quam jubente Johanne Papa suscepta benedictione ab eo Dunstan Archiepiscopus à suis manibus accepit, sed pallium à suis manibus non accepit, sed eo jubente ab altare sancti Petri Apostoli. *Hanc epistolam Baronius partim edidit ex Vvillelmi Malmesburiensis libro (uti ad marginem notat) de Pontificibus: quam tamen apud Vvillelmum non reperio. Quidquid sit, eam integram hîc referimus ex membranco codice, maximè cùm nec in nova Conciliorum editione integra reperiatur.*

JOHANNES Episcopus servus servorum Dei, confratri DUNSTANO Dorobernensis Ecclesiæ Archiepiscopo vitæ tuæ tantummodo permanentiam in Christo salutem. Si pastores ovium solem geluque pro gregis sui custodia die ac nocte ferre contenti sunt, & oculis conspectant vigilantibus, ut ne alia quidem ex ovibus aut errando pereat, aut ferinis laniata morsibus rapiatur: quanto sudore, quantaque cura debemus esse pervigiles ob salutem animarum, qui dicimur Pastores earum? Attendamus igitur nos officium exhibere erga custodiam dominicarum ovium, & ne quasi lupo veniente territi fugiamus: ne in die divini examinis pro desidia nostra ante summum Pastorem pro negligentia nostra excruciemur, unde modò honoris reverentia in sublimiori arce ceteris dijudicamur. [* Primatum itaque tuum, in quo tibi ex more antecessorum tuorum vices apostolicæ Sedis exercere convenit, ita tibi ad plenum confirmamus, sicùt beatum Augustinum ejusque successores præfatæ ecclesiæ Pontifices habuisse dignoscitur.] Pallium autem, fraternitati tuæ ex more ad Missarum sollemnia celebranda commendamus, quod tibi non aliter, ecclesiæ tuæ privilegiis in suo statu manentibus, uti concedimus; nisi solummodo in Nativitate Domini, & in Epiphania, atque in Resurrectione, & Ascensione Domini, ac Pentecosten, pariterque in Assumptione Dei genetricis Mariæ, seu in nataliciis Apostolorum; verùm etiam in consecratione Episcoporum atque in natalis tui die, nec non & in die consecrationis ecclesiæ, quem usum antecessores nostri providerunt. Neque tuus * usus hoc incognitum habet vel cujusque, quoniam * indumenti honor moderatione actuum tremendus erit. Honestati morum tuorum hæc ornamenta conveniunt, quatinus auctore Deo possis esse conspicuus, ita ut vita tua filiis tuis sit regula; & in ipsa, si qua fortitudo illis inest, dirigatur, dum in ea quod imitentur aspiciant; in ipsa semper considerando proficiant, ut tecum Deum per hoc quod bene vixerint videre mereantur. Cor ergo tuum neque prosperis quæ temporaliter blandiuntur extollatur, neque adversis dejiciatur. Quicquid illud fuerit adversi, virtute in Christo patientiæ à te devincatur. Nullum apud te locum favor indiscretus inveniat, in omnibus discretionem alii in te cognoscant. Insontem apud te culpabilem suggestio mala non faciat, nocentem gratia non excuset, remissum te delinquentibus non ostendas, nec quod illis non profuerit hos perpetrare permittas. Sit in te & boni pastoris dulcedo, sit & judicis severa districtio; unum scilicet quod innocentes foveas, aliud quod inquietos feriendo à pravitate compescas. Sed quoniam nonnumquam Præpositorum zelus, dum districtius malorum vindex est, transit in crudelitatem, correctionem in judicio refræna, & censuram disciplinæ discute, ut & culpas ferias, & à dilectione perversorum quos corrigis non recedas. Misericordiam prout virtus patitur pauperibus exhibe, oppressis defensio tua subveniat, opprimentibus modesta ratione contradicas. Nullius faciem contra justitiam accipias, nullum quærentem justa despicias. In custodia æquitatis excellas, ut nec divitem potentia sua apud vos aliquid extra viam suam de accusatione audias, nec pauperem faciat humilitas tua desperare quatinus Deo miserante talis possis existere, qualem sacra lectio præcipit dicens: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse. Sed his omnibus uti salubriter poteris, si magistram caritatem habueris, quam qui secutus fuerit, à recto aliquando tramite non recedit. Ecce, frater carissime, inter multa alia ista sunt sacerdotum, ista sunt pallii jura, quæ si studiosè servaveris, quod foris accepisse ostenderis, intus habes. Sancta Trinitas fraternitatem vestram gratiæ suæ protectione circumdet, atque ita in timoris sui viam te dirigat, ut post vitæ hujus amaritudinem, ad æternam simul

* Hæc desunt in ms.

* al. tua prudentia.

* al. quantum.

pervenire dulcedinem mereamur. Et hoc scriptum est per manus LEONIS scrinialis sedis apostolicæ in mense Octobri, Indictione quarta, datarum die XI Kalendarum Octobris, anno duodecimo summi Pontificis Johannis.

ANN CH. DCCCC LXXXVIII MAII X.X.

Apud Baronium iidem chronici characteres leguntur, nisi quod non XI Kal. Octobris, sed primo Kal. datum diploma legitur. Baronius rectè mendum advertit in anno Pontificis, legendumque putat. anno VI Johannis duodecimi *qua sanè restitutio cum Indictione IV optimè quadrat. Si legendum est* XI Kal. Octob. *tantumdem erit atque die undecimo a Kalendis. nam diploma* in mense Octobri *datum est. Huc spectat quod apud Rogerum Hovedenum in parte priori legitur.* Anno CMXL sanctus Dunstanus ad Romuleam urbem profectus, Indictione tertia pallium à Johanne Papa suscepit, sicque per pacis itinera ad patriam remeavit.

Festum & reliquiæ.

13. *Postremo in legibus ecclesiasticis Canuti Regis anno MXXXII editis festum sancti Dunstani XIV Kal. Junii præcipitur cap. 24. Ejusdem memoria est in Martyrologiis deinde editis. Hic ex Harpsfeldio monendus lector, ut si fortè incidat in commenticia (sic ipse vocat) illa scripta, quibus significatur reliquias beati Dunstani à Cantuaria Glastoniam delatas ad annum Domini MXII, ne facilè circumveniatur. Eadmerum quippe in Vita sancti Anselmi commentum illud prorsus explodere, scribentem se puero corpus sancti Dunstani inventum cum tiara, annulo, pallio, & aliis pontificiis ornamentis, & lamina plumbea, qua declarabat illius esse corpus: illudque in novum à Lanfranco exstructam basilicam illatum. Denique anno MDVIII Guilielmum Vvarhamum Archiepiscopum curasse aperiri sepulcrum, in quo caput cum omnibus ossibus & prædicta lamina repertum est. Anselmus piam de sancto Dunstano orationem composuit cum recordatione miraculorum ejus, quæ exstat in nova editione pag. 297. Nunc tempus est ut Osbernum audiamus.*

OSBERNI EPISTOLA SEU PRÆFATIO.

1. UNIVERSIS catholicæ matris Ecclesiæ filiis confrater eorum, per eam quæ in Christo est regenerationem OSBERNUS pacem bonam ac perpetuam salutem. Multorum sæpe ac venerabilium Patrum veneranda mihi auctoritas imminuit, ut vitam magnifici Patris DUNSTANI Litterarum monimentis traderem; atque ad Dei laudem hominumque utilitatem ecclesiæ deberem auribus insinuare. Quibus dum ego pro facienda excusatione illud & verum obtenderem esse, plura à plerisque non ignobilis usquequaque scientiæ viris de hac re conscripta, vererique me hominum reprehensiones, qui fortè mimos nos aut certè temerarios vocare possent, dum non tam nihil satis nos habere, quàm nihil nobis satis esse posse contenderent: contra illi magis nihil satis se habere, quàm nihil satis esse posse retulerunt, & hoc probabilibus rationum firmamentis velle se adstruere dixerunt. Nam eorum inquiunt quorum præcipuam interfuit hujus rei diligentiam habere. alii, etsi satis eleganter, non tamen satis diligenter, sed quantum ad nocturnum festivitatis officium satis esse judicavere, sermocinandi ad populum modo scripsere. alii autem dum nimis diligenter, quemadmodum quæque res acta sit explicare conarentur, elegantiam perdiderunt, atque in illud dicendi genus, quod suffultum Romanæ princeps eloquentiæ vocat, inciderunt, quod facilius tædium legentibus quàm aliquod audientibus emolumentum gignere consuevit. Qui verò in utraque parte dicendi elaboraverunt, ut essent festivi pariter atque fecundum gestas res bene ordinati, horum scripta in illo incendio consumta sunt, quod ante hos annos sancta Dorobernensis ecclesia cùm magno suarum rerum detrimento perpessa fuisse dinoscitur. Sed ab his inquiunt aliqua in patrium, id est Anglicum sermonem, translata supersunt: ex quibus vel id petimus elicere, & in Latinam denuo poterislinguam Deo suffragante transferre.

Occasio scribendi post alios.

2. Itaque his sive rationibus, sive rationum auctoribus ad scribendum traductus, malebam alienæ voluntati bene dicendo obtemperare; quàm propriæ serviens voluntati à bene dicendo temperare. Verùm ad hoc audiendum non finè quadam pudoris suffusione accedo, propterea quod omnium ora in me esse existimo, veluti in hominem more Lælii novas dicendi victorias pollicentem, & quasi ea quæ ab aliis commodè dicta sunt commodiùs

Auctoris modestia.

ANN. CH. DCCCC LXXXVIII MAII XIX

ſe dicturum præſumentem. Sed ego neque illos minùs commodè dixiſſe reprehendo, neque me commodiùs dicturum promitto: ſed ſive id dignum fuerit, ſive pro tanta rerum materia digno contrarium; quod intendo illorum meritis aut culpæ adſcribo, quorum imperio atque importunitate victus hæc ſcribo. Quamvis & mea voluntas tantum devotionis erga eumdem patrem & dominum noſtrum obtinere debeat, ut ſi nulli vellent iſta à me expetere, ego pro perſona mea non dubitarem ingerere. Ita namque cùm in

Operis diviſio.

alios me vidente, tum in meipſum me ſentiente ejus merita valuere. Sed non fuit conſilium quid vel in alios me vidente, vel in meipſum me ſentiente hoc in libello dicere: in alio verò qui de ſignis ad ſepulcrum ejus perpetratis ſcribetur, dicere conſilium fuit. Nunc autem primordia nativitatis ejus, proceſſum ætatis cum augmento gratiæ cæleſtis, commutationem mortalis ſæculi pro immortalitate æterni ſæculi quàm veriſſimè conabor abſolvere, omiſſis omnibus his quæ ita fuere mirabilia, ut infidelibus videantur incredibilia. Ac me quidem his enarrandis imparem ſcio, ſed in ejus nomine in quem ipſe fideliter credidit, & cui ipſe fidele operis miniſterium exhibuit, iſta aggredi tentabo.

INCIPIT VITA SANCTI DUNSTANI Cantuarienſis Archiepiſcopi & Confeſſoris. XIIII Kal. Junii.

Dunſtani parentes nobiles ac pii.

3. REgnante magnifico Anglorum Rege ETHELESTANO, anno[a] quidem imperii ejus primo, adventus verò Anglorum in Britanniam quadringenteſimo nonageſimo ſeptimo, cùm idem Rex hoſtibus circumquaque ſubactis, pace & concordia regnum tueretur, natus eſt puer Dei Dunſtanus Weſſaxonicis Angliæ partibus, magnis quidem pro ſæculi[b] dignitate parentibus, ſed ad religionem quæ Chriſtianos decet longè majoribus. Tanta ſiquidem virtutis ratione viventes animum colebant, tot piis operibus laborantes inſudabant, ut communem mortalibus viam ingreſſi, angelicis ſpiritibus mererentur aſſociari, ſicut eidem filio ſuo poſtmodum divina revelatione innotuit. Quod non alienum eſt divinitatis conſilio factum conjicere, ut videlicet tantus infans tales parentes haberet, qui cum ipſi bene viverent, tum bene vivendi formam naſcituro ex ſe filio tradere poſſent. Magnum quippe Deus illum futurum prævidebat, quem ibi dulcedinis ſuæ benedictionibus præveneræt, ubi omnes filii Adam nativæ maledictionis ſententiam excipiunt, ſi non per aſſumptam à Filio Dei hum ni habitus formam ad priſtinam reformentur beatitudinem. Magnum inquam Deus illum futurum prævidebat, cui tantum muneris donatum eſt, ut ante mundo ſignis innoteſceret, quàm hunc in mundi hujus lucem mater fudiſſet. Atque ut cetera dilucide & ordinate procedant, hinc dicendi initia conſtituam.

Cereis lux cælitus reddita.

4. Maternis igitur finibus ſacro puerperio intumeſcentibus dies Purificationis ſanctæ ac perpetuæ Virginis Mariæ illuxit feſtivus. Cumque vicinus undique populus ad eccleſiam eidem Virgini in Gleſtoniam dicatam conflueret ut devotionis ſuæ miniſterium in tanta ſollemnitate Regi regum Chriſto perſolveret, contigit patrem pueri HERSTANUM cum conjuge ſua KYNEDRIDA advenisse, accenſiſque lampadibus ſacris Miſſarum ſollemniis interfuiſſe. Jamque plurimam diurni ſervitii partem clerus abſolverat, jam quemadmodum puerum Jeſum in templum parentes inducerent recitari cœperat, cùm repente majeſtas Domini in templo apparuit, quæ omnia omnium luminaria exſtinxit totamque domum tenebroſa caligine obtexit. Hinc gelidus omnium membra pavor perſerpit, rigent comæ, genua

a Ethelſtani annus primus componitur cum anno Chriſti DCCCC XXV in Chronologia Saxonica, eodemque anno Dunſtanus ibidem natus dicitur. At iſte annus eſt tantùm octingenteſimus ſeptuageſimus ſeptimus ab adventu Anglorum in Britanniam inſulam, quem adventum ad annum CCCC XLIX refert Beda in lib. 1 cap. 15. Idem erratum erravit Oſbertus in in fine hujus Vitæ, ubi de morte Dunſtani.

b *Regia ſtirpe conſanguinitatis jure devinctis*, infrà num. 6.

collidantur. Stabant quippe sensu hærentes, & alternis obtutibus stuporem indicantes. Sed ut omnibus clarum fieret quid hac in re ea quæ apparuit majestas intenderet; extemplo lux cælitus emissa in templo resplenduit, & eum quem puerpera manu tenebat cereum accendit. Si ante populus de amisso lumine miratus est, nunc majori admiratione simul & exsultatione detinebatur. Exsultabat namque præsentem se Dei gratiam vidisse, sed mirabatur hanc sibi per fœminam provenisse. Huc itaque ab omnibus perrectum, & hinc lumen omnibus porrectum. Habemus ergo novum de nova Elizabeth Johannem, habemus nostri temporis Jeremiam: quorum alterum Deus, alterum Archangelus Dei in matris utero sanctificatum asseruit. Atque ut excellentiorem gratiam adverras, qua die filius Dei à matre Virgine in templo est præsentatus, ea nimirum puer Dei in matris utero ad templum est deportatus. Lumen ad revelationem Gentium; & gloriam Israel sanctus Simeon exultando proclamabat: lumen nihilominus in terra Anglorum exortum Christus qui verum lumen est lumine declarabat.

5. Postquam autem edendi partus tempus advenit, mulier genuit [a] filium quantitate quidem corporis parvulum, sed ea qua præventus fuerat gratia Dei immensum. Inde statim secundæ generationis honore potitus, futuram fidei illius soliditatem jam tunc divinitus præfiguratam in nomine sortitur Dunstanus, quod petræ firmitatem sonat, parentum suorum annotatione vocitatus. Deinde dum teneros annos infantiæ sequens ætas exclusisset, & in apertos sonos linguam jam formare cœpisset, ad templum nascentiæ illius miraculo quondam insigne cum oblationibus hostiarum defertur, immo ipse hostia viva sancta Deo placens offertur. Ibi illis in oratione pernoctantibus apparuit vir æthereos habens vultus, & locum dixit non multo post tempore sublimandum; puerum ibidem Deo relinquendum, & beatum illum per sæcula prædicandum. Tum mensoris funiculum per plana atrii extendens. Sic, inquit, ædificabitur locus iste ad præparanda corda illorum Domino qui in hoc loco per hunc puerum Deo credituri sunt. Qua illi revelatione vehementer gavisi, immensas omnipotenti Deo laudes persolvunt, commendantes puerum in templo, ut esset Levis Domino, & portio illius Dominus exsisteret, quemadmodum Moysi dictum est, cùm divideret Judæorum per tribus singulas incolatus. *Non erit tribui Levi sors inter fratres suos dicit Dominus, quia Dominus Deus, pars illorum est.* Unde Petrus ostendens se portionem in Deo habere, non in sæculo, *Argentum*, inquit, *& aurum non habeo, sed quod habeo hoc tibi do: In nomine Iesu Nazareni surge & ambula.* Hoc est, Aurum non est portio mea, argentum non est portio mea: portio mea Christus est. Hoc nomen munificum, hoc nomen mihi est fructuosum. Talis ergo portionis fructum tirunculus Christi in timore sancto assecutus, assidua ministratione Domino serviebat, proficiens quotidie tam in scientia pietatis, quàm in virtute sanctitatis.

Dunstani nativitas & baptismus.

6. Ea tempestate Glestonia regalibus stipendiis addicta monasticæ religionis penitus erat ignara. Nondum enim in Anglia [b] communis vitæ ratio colebatur, non usus deserendi proprias voluntates hominibus affectabatur. Abbatis nomen vix quisquam audierat: conventus Monachorum non satis quispiam viderat: sed cui forte id voluntatis erat, in peregrinam vellet transfigere vitam, is modò solus, modò paucis ejusdem propositi comitatus patrios fines egrediebatur, & qua opportunitas vivendi licentiam d. bat, illic alienigena vitam agebat. Hicque mos cùm plerosque, tum vehementer ad-

[a] Dunstanus prope Glastoniam natus est, ut patet cum ex Osberno, tum ex B. in octava observatione prævia.

[b] Iisdem verbis loquitur Gervasius monachus Dorobernensis, nisi quod post hæc verba interponit, *præterquam in Cantuariensi ecclesia*, Dicere nusquam fuisse antea Monachos in Anglia. Sed ita loquuntur isti Auctores habita ratione illius temporis, quo Monasteria fere omnia ad Clericorum sortem transierant. Eodem modo locuti sunt quidam tunc temporis scriptores Gallicani.

Ann. Chr. DCCCCLXXXVIII. Mai XIX.

hunc manet Hibernos; quià quod aliis bona voluntas in consuetudinem, hoc illis consuetudo vertit in naturam. quorum multi atque illustres viri divinis ac sæcularibus litteris nobiliter eruditi, dum relicta Hibernia in terram Anglorum peregrinaturi venissent; locumque habitationis suæ Glestoniam delegissent, propterea quod esset, & à civili multitudine sequestratus, & humanis usibus accommodus, & (quod maximè affectabant) peregrini Patricii [a] religiosa veneratione gloriosus, qui olim evangelizando regnum Dei illuc perveniens, vita, doctrina, signis & mirabilibus multipliciter claruisse, & post omnia hæc ibidem in Domino quievisse perhibetur. Cum ergo hi tales viri talibus de causis Glestoniam venissent, nec tamen quicquid sibi necessarium erat, sufficientissimè in loco reperissent; suscipiunt filios nobilium liberalibus studiis imbuendos, ut quod minus ad usum loci ubertas exhiberet, eorum quos docebant liberalitate redundaret.

Morbo correptus mira facit Angelo duce.

7. Adest ergo nobilissimus in Christo puer Dunstanus inter alios unus, immo præ aliis solus ubi paullo diligentiùs quàm imbecilla ætas ferre posset, litterarum studio intentus acerrimo in tenello corpore languore fatigatur, adeo ut per aliquot dies nec quid ageret, nec quid ab aliis ageretur intenderet. Flebat autem scholasticorum coætanea turba, flebat tota domus, familia ipsa, Doctores recordantes modestiam pueri, ingenium, nobilitatem, educationem. Cumque jam in limine mors adesse putaretur, nihilque aliud quàm funeris obsequium meditaretur, ecce intempesta nocte cælestis illum medicina revisit, quam ei per angelicum ministerium Christus exhibuit. At ne qua salutis innecteretur mora, ubi divina provenerat medicina; confestim de lectulo surgens doloris, ad templum Deo gratias acturus moderata velocitate currit, habens illum in itinere ductorem, quem in ægritudine habuit salvatorem. Stupefacti de magnitudine facti qui in domo erant, qui ægrotantis illius curam gerebant, lento pede pereuntis vestigia terunt, finem rei curiosa agilitate explorantes. Necdum itineris medium confecerat, cum malignus spiritus sive ejus saluti invidens, seu futuram religionem suspectam habens, latrantium canum multitudine stipatus occurrit, viamque eunti intercludere contendit. Exclamat itaque puer Christum pavore conterritus, sed ductoris sui præsidio vallatus, virgam arripit; quam in faciem obsistentis simulacri vibrans, ipsum cum omni comitatu in fugam compellit. O sanctum & terribile Christi nomen, sapientibus absconditum, parvulis revelatum! ecce draco quem initium figmenti sui finxit Deus ad illudendum ei, non solùm ab Angelis Dei illuditur, verùm etiam à puero parvulo superatur. Verè detracta est ad inferos superbia ejus, in profundum laci concidit cadaver illius. Sed in quo ista noster potuit parvulus, nisi in illo qui cum sit Deus super omnia benedictus in sæcula, parvulus de Virgine natus est nobis, filius à patre datus est nobis. Dunstanus igitur ad portam templi veniens, sed eamdem repagulis obseratam inveniens, scalam cui inniti solebant, qui superiora templi sarciebant, ignoranter & quasi per excessum mentis ascendit. Inde ad alteram tecti partem, qua nullus erat descensus, progrediens, angelicis manibus ad solum deponitur, & in interiora templi non patentibus claustris inducitur. Orta autem luce, dum per vicinas domos quæstio de puero facta fuisset, repertus est in templo cum his qui nocturnas custodias agebant leni sopore offusus. Rogatus ut tam mirabilis eventus modum exponeret; non esse hoc in sua conscientia respondit, & ignorantium mentes majori ambiguo deduxit. Sed hi quos explorandi gratiâ puerum secutos fuisse prædiximus, de omnibus quæ usque ad

a *Et maximè ob beati Patricii junioris honorem qui sanctus ibidem in Domino quievisse narratur.* Non ergo magnus ille Patricius, B. Germani Autissiodorensis Episcopi discipulus, ut opinatus est Willelmus Malmesburiensis in lib. 2 de Pontificibus cap. 5. Patricius iste Junior videtur esse senioris filiolus, qui ejus vitam scripsisse dicitur à Jocelino, qui item Benignum (cujus ossa Glastoniæ servata dicit Willelmus) aliosque duos ejusdem vitæ scriptores laudat.

suprema templi fastigia contigerant, claro & probaro sermone restificantur: cerera verò, quoniam illos & puerum latuerunt, solius Dei potentia mirabiliter parrata fuisse claruerunt. Magno igitur timore concussi omnes qui audierunt, cogitabant quidnam esset quod puero contigisset, dicentes ad alterutrum: Quid sibi vult pner iste, cui tot & tam sancta praeconia attestantur? qui antè beatus quàm natus, antè virtus prodidit gloriosum quàm ætas probaret adultum. Singulari hunc gratia præditum videmus, quem Angelus ægrotum sanavit, diabolus sanatum contremuit, ecclesia signata excepit. Et denuo orantes, Augeat, inquiunt, Deus meritum pueri ad gloriam sui. At ille regentis se Christi spiritu repletus, aures quidem corporis à suis laudibus averrebat, sed in secreto pectusculi Deum benedicebat. Ab illo itaque die in tanta admirarione habitus est, ut plurima illum utriusque sexus multitudo, quamvis adhuc delicatum, videre cuperet. Ipse verò quanto excellentiora audiebat, tanto de se minora sentire.

ANN CH. DCCCLXXXVIII. MAII XIX

8. Jamque vernans ætas adolescentiæ decus induerat, cùm eum parentes sui factos ordines rogarent suscipere: ut qui fuerat à primæva ætate Domino electus, per hujusmodi gratiam eidem conjunctus adhæreret. quorum ille voluntari humiliter parens minores gradus [a] & habitu suscepit & vitæ honestare servavit. Tum verò quod illi ætati non parvo ornamento est, certabat omnes officio superare, gratia & affabilitate omnes anteire; servare pudicitiam, fugere lasciviam; appetitor honesti, turpitudinis exsecrator, majorum natu colloquiis adesse, juvenum ludicra declinare; ciborum abstinens, somno temperans, incessu gravis; neque facile moveri loco, neque abrupte loqui; magnæ fidentiæ ad incipiendum bonum, constantiæ ad perficiendum; principium bene agendi Deum semper habere, finem vero eidem commendare. Moribus quoque bonis accessit studium sacræ lectionis, cujus exercitio & viriorum importunitates evitabat & virtutum augmenta nutriebat. Et quoniam studium parvam habet efficaciam, ubi naturale ingenium non suggerit intelligentiam: auctore Deo sic utraque præditus erat, ut & facilitate ingenii quamlibet rem acutissime intelligeret, & occuparione studii quodcumque intellectum fuisset firmissime retineret. Ex quo brevi factum est, ut neque præceptoribus suis imperitior, & condiscipulorum peritissimis multo esset ipse peritior. Philosophorum scientias, quas earum rerum quæ sunt, & quæ aliter esse non possunt, cognitionem veritatis vetustas esse diffinit, ut sunt magnitudines, & earum aliæ manentes motuque carentes, aliæ verò quæ mobili semper ratione vertuntur, nec ullis temporibus adquiescunt, multitudines quoque, & earum nihilo minus aliæ per se, aliæ in relatione positæ. Horum inquam scientias diligenti excoluit ratione, magnam in his & constantem perspiciens esse perfectionem: & quamvis omnibus his artibus magnificè polleret, ejus tamen multitudinis quæ Musicam instruit, eam videlicet quæ instrumentis agitatur, speciali quadam affectione scientiam vindicabat, sicut David psalterium sumens, citharam percutiens, modificans organa, cymbala tangens, sed non sicut hi quorum inertiam & luxuriosum otium noster Propheticus increpat armentarius: *Qui dormitis*, inquit, *in lectis eburneis, & lascivitis in stratis vestris, qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti, qui canitis ad vocem psalterii sicut David, putaverunt se vasa cantici habere bibentes in phialis vinum.* Nec eo ista commemoramus, quo his opus esse ad perfectionem tendenti arbitremur: sed ut multiplices Dei grarias in juvene commendemus. Nam omnibus sæcularibus studiis præferebat scientiam pietatis, quæ in evangelicis & apostolicis continetur litteris, dum sua semper ingenia

Ordines minores suscipit.

Lectioni & scientiis dat operam.

[a] B. *Videntes itaque parentes prænominati tantam sui excellentiam filii, dignum sui clericatus imposuere consuram officii, inque famoso Glastoniensis ecclesiæ sociaverunt cœnobio, quatenus ibidem die noctuque Deo Deique genitrici deserviret Maria*, &c.

Ann. Chr. DCCCLXXXVIII. Maii XIX

ſanctorum Patrum auctoritati contradens, & ambas res ad eaſdem litteras conſerens, fidem veram, morum diſciplinam, & (quod unum ac ſolum præ omnibus rebus quærendum eſt) vitam æternam ſe inveniſſe gaudebat. Sicut David ergo noſter ſymphoniſta vaſa cantici habuit: quia uſum illorum non niſi in divinis laudibus expendit. Præterea manu aptus ad omnia, poſſe facere picturam, litteras formare, ſcalpello imprimere, ex auro, ex argento, ære & ferro quicquid liberet operari.

Ab Athelmo traditur Regi Ethelſtano.

9. Tunc audita fama venerabilis viri Cantuariorum Archiepiſcopi ATHELMI [a] cujus ipſe erat nepos & filius fratris, permiſſu parentum ſuorum proficiſcitur ad eumdem, quatinus tanti parentis & cognitionem haberet, & vitæ illius exemplo juveniles mores informaret. Lætabatur itaque Epiſcopus nimis in adventu nepotis, conſiderans in illo venuſtatem corporis, animi vigorem, ac totius honeſtatis eminentiam. Unde eo quo afflatus eſt Dei ſpiritu vas illum electionis futurum prænoſcens, potiori gradu decorare, & Regi ETHELSTANO familiari conteſtatione eum ſtuduit commendare. Hunc, ait, juvenem mihi quidem plurimum, regiæ verò ſtirpi nonnullo conſanguinitatis jure devinctum, veſtræ excellentiæ commendo, ut ſtet jugiter in conſpectu veſtro, audiatque verbum ex ore domini mei Regis. Experiar in illo gratiam veſtram, quam multiplicem in maximis ſæpe rebus expertus ſum, & deinceps ampliùs experturum me confido. Quod Rex prompta cordis alacritate accipiens, oblatum juvenem gratiſſimè excepit, unicè dilexit, poſt hæc neceſſariis quoque rebus regia vice præeſſe conſtituit. Dunſtanus igitur terreno degens in palatio, egrediebatur & ingrediebatur ad imperium Regis, & proſperatum eſt in manibus ipſius quicquid operis ipſe cœpiſſet. Et nunc quidem ſurgens ad orandum Deum, nunc ſedens ad dijudicandas cauſas hominum, ita ſe ſapienter ac circumſpectè agebat, ut & Deo per omnia placeret, nec aliquem piè viventium ſua culpa offenderet, Dominus enim cum illo erat, & omnia opera ejus dirigebat. Iterum cùm videret dominum Regem ſæcularibus curis fatigatum, pſallebat in tympano ſive in cithara, ſive aliquo quolibet muſici generis inſtrumento; quo facto tam Regis quàm omnium corda Principum exhilarabat.

Cithara ex ſe ictus dat ſonum.

10. Tunc cujuſdam matronæ [b] frequenti ac religioſo rogatu compellatus eſt, ut ei ſtolam ſacerdotalem artificioſa operatione perpingeret, quam poſtea ad divinos cultus aurifactoria imitatione figuraret. qui aſſumta in manibus cithara in pariete ſuſpendit, opus ad quod venerat diligenter inſtituit. Cumque manum operi, cor autem atque labia Deo præpararet, apparuit in domo gloria Domini, quæ illum jocunda ſuavitate reficiebat, ceteros vero inſolita admiratione exterritos reddebat. Nam cithara [c] illius quam parieti affixam fuiſſe diximus, ita ut erat pendens in paxillo, abſque ullo moventis dumtaxat hominis impulſu, conſuetam omnibus hujus antiphonæ melodiam acutiſſima ſimul ac diſcretiſſima modulatione perſonuit: *Gaudent in cælis animæ ſanctorum qui Chriſti veſtigia ſunt ſecuti: & quia pro ejus amore ſanguinem ſuum fuderunt, ideo cum Chriſto gaudebunt in æternum.* Exſiliunt itaque obſtrepentes puellulæ, materfamilias, omniſque domus clientela vociferans hominem nimium eſſe ſapientem, amplius eum quàm quod expediat ſcire. At ille mundiſſimo mundiſſimi cordis intuitu cæleſtem muſicam illam intendens, admoneri ſe intelligit ut vias duriores arripiat ut Chriſti veſtigia propiùs ſequatur, ut ſanguinis ſui effuſionem non metuat, ſi Dei regnum & vitam delectat habere æternam. Audivimus olim rudentem aſinam verba ediſſe, citharam verò ſine humano pulſu ſenſualiter cecinisſe numquam audivimus. Illa inſidentem ne moreretur retinuit: iſta ne mors timeretur admo-

[a] De eo actum eſt ſuperiùs ad Elogium Plegmundi Archiepiſcopi Cantuarienſis.

[b] Ethelvvinam appellat B. qui hoc factum refert proximè ante mortem Ethelſtani

[c] B. *Quam lingua paterna hearpam vocamus.*

nuit.

nuit. Illa angelicos vultus pertimescens subsedit: ista ad aspectum Dei & Angelorum illius omnes audientes invitavit. Sed hæc tua sunt, Christe, magnalia, quæ in tuo Dunstano operari & per nostrum ministerium prædicari hominibus voluisti. Ann. Chr. DCCCC LXXVIII Maii xix.

11. Accensus igitur furore diabolus quod tam sanctis principiis juvenem niti conspiceret, in invidiam aliquorum eum conatus est adducere, ignorans malam voluntatem suam Deo famulari ad perficiendam Dei bonam voluntatem in homine, quem ad congaudendum & conregnandum ipse prædestinaverat. Inflammat itaque invidiæ stimulis operarios iniquitatis, qui confictò mendacio opinionem juvenis apud Regem lædant, asserentes illum malis artibus imbutum, nec quicquam divino auxilio, sed pleraque dæmonum præstigio operari. Advertens autem Dunstanus faciem Regis non esse sicut heri & nudiustertius, palatio discedere parat, malens Regem sponte[a] sua deserere, quam ipse à Rege invitus derelinqui. Quod ubi compertum est ab his qui probitatis illius improbissimi æmulatores exstiterant, insidiis iter obsident, socios disturbant, illum equo dejiciunt, suppliciis affligunt, postremo vinculis irretitum in cisternam quæ juxta erat, depellunt. Cum interim horrendo molossorum agmine defensus, à quibusdam hominibus invenitur, quorum studio ac pietate ad vicum fovendus transfertur. Tum ille ex profundo cordis suspirio ingemiscens ait. O sæva propinquorum meorum vesania in caninam sævitiam ex dilectionis humanitate mutata. nam irrationalis canum natura dilectionem mihi humanitatis blandiendo exhibuit: propinquitas verò humanitatem oblita, infestantium me canum severitatem ostendit. Intellexit ergo hoc esse principium certaminis, ad quod illum divinus Citharœdus præmonuit.

Dunstanus Aulicorum invidiam fugit.

12. Profectus autem inde cognatum Pontificem adiit ELFEGUM[b], qui tunc temporis Wventanæ præsidens ecclesiæ vitam virtutibus decorabat. à quo frequenti supplicatione rogatus, ut Monachum indueret: quatinus qui angelicæ conversationis initia haberet, perseverantiam in habitu demonstraret. Respondit ille, excellentioris gratiæ esse qui in sæculo consequit, & tamen quæ Monacho digna sunt fecit, eo qui se monasterio dedit, nec quicquam aliud præter quàm quod sibi statutum est post hæc facere potuit. Alterum, inquit necessitatis est, alterum verò libertatis. Ad hæc Episcopus. Omnibus, ait, in commune summa necessitas est, ut qui ignem gehennæ voluerit effugere, ignem concupiscentiæ studeat extinguere. Ignis verò concupiscentiæ non multum exstinguitur, si fomenta illius humanis sensibus non subtrahuntur. Sicut enim ligna ad ignem, sic ea quæ sensibus subjacent ad concupiscentiam. Sed nulla erit fomentorum subtractio, si sæcularium negotiorum non fuerit renuntiatio. Ex quibus omnibus id elicitur, ut si ignem gehennæ volueris effugere, sæculo studeas renunriare. Ad hæc quod præcipue in mundo appetitur, libertas est hominis. Hac enim omissa, cetera possideri nequeunt: quod si possidentur, illa non desinit habere. Quapropter quamdiu illam retinueris, illud Deo non dedisti quod maxime dilexisti. Ut ergo des quod maxime diligis, illa desinat habere. Cum igitur his & hujuscemodi verbis per singulos dies Episcopus insisteret, & Dunstanus aut veris, aut verisimillimis rationibus insistentem differret; quadam vehementer die hoc cogitationis ambiguo pulsatus est, ut quid in vita quàm maximè appetendum fuisset, virtus an voluptas, uxor an virginitas, magnopere deliberaret. quem sub tali ambiguo positum gravissima febris[c] invasit, atque ad desperationem vitæ perduxit. Jacebat itaque sine

Elfego Episcopo hortante.

dein morbo accedente.

a B ait Dunstani æmulos falsa quadam objectione à Rege impetrasse, *ut ab eorum consortio pelleretur;* eumque ejectum *in lutulenta palestrium loca* ab ipsis projectum fuisse: occasionem criminandi ex citharæ miraculo accidisse ait tertius Auctor

b Idem B Elphegum cognomine Calvum, atque Dunstani propinquum vocat; additque Dunstanum conjugii desiderio à vita religiosa primùm fuisse abstractum.

c B. *Turgentium vesicarum dolor intolerabilis omne corpus ipsius obtexit, ut elephantinum morbum se pati putaret.*

Ann. Chr. DCCCCLXXXVIII. Maii XIX.

exspectatione salutis ægrotans, nec ullum intuentibus viventis sensum præbens. Tunc ex insperato revalescens, hîc, ait, legibus voluptatis renuntio, hîc me sempiternum sibi adversarium promitto. Nil cum uxore fœderis paciscar: sola me virtus militem habebit. Insanum quippe est illam animi mei dominatricem sustinere, quæ nec viventes reddit sanatos, & morientes relinquit desperatos. Virginem me Virginis Filius huc usque servavit, virginem me virginum regina Maria habebit. Confestim accito ad se Episcopo, postulat sibi dilatæ religionis benedictionem dari. Episcopus immensâ lætitiâ pro salute simul & conversione juvenis perfusus, celeriter illum [a] monachali & sacerdotali gratia promovit, attitulans [b] ecclesiæ beatæ Mariæ virginis, cui eum ab initio parentum suorum sponsio dicavit.

fit Monachus & Presbyter.

13. Consummatis autem primis inceptæ conversationis diebus, cùm eum Episcopus adversus insidias diaboli & sermone instruxisset, & auctoritate roborasset; dimisit illum proficiscentem ad locum suæ generationis principium, ibique in ecclesia præfatæ Virginis mansitabat, operans ea quæ piæ religionis norma exigebat. Cui etiam adhærentem cellam, sive destinam [c], sive speleum, sive alio quolibet nomine rectiùs nominari potest (non enim invenio qua id appellatione quàm proxime vocem) cùm non tam humani habitaculi, quàm formam gerat sepulcri, propriis laboribus fabricavit. Ut enim de re quam ipse vidi testimonium feram, quantum mea fert æstimatio, longitudo ejusdem cellæ non amplius quinque [d], latitudo verò duos semis pedes habet: porro altitudo staturam exprimit hominis, si quis in defossa terra constiterit. Aliter enim neque satis ad pectus porrigitur: ut sicut dixi, magis mortui videatur sepulcrum, quàm viventis habitaculum. Unde manifestum est illum neque jacendo somnos cepisse, & stando semper Deum orasse. Ostiolum autem idem est quod paries. Quod enim ingredienti ostium, idem ingresso paries fiebat. Neque verò in tantillo opere ostium nisi in toto fieri valebat. Medium ostioli fenestrellas aperit, per quam lumen operanti irradiavit. Miserum me ac peccatorem fateor inspexisse sanctum sessionis ipsius locum, vidisse quædam etiam manuum illius opera, peccatricibus manibus contrectasse, oculis apposuisse, rigasse lacrymis, & flexis genibus adorasse. Recordatus namque sum, quàm sæpe clamantem me in periculis exaudierit, quàm misericorditer anxiatus fuerit: & idcirco neque lacrymis temperare, neque (si fieri potuisset) inde recedere volebam. Hæc juveni domus, hic lectus, hoc de toto mundo spectaculum. Sed his angustiis ampla & spatiosa urbium mœnia comparari non possunt, cum per easdem angustias hodie & febricitantes salutem obtineant, & dæmonum furores quiescant, & plurima invalitudo convalescat.

Glastoniæ in angustam cellam includitur.

14. Verùm ne paupertatem illius diabolus miserari videretur, quem ante non sinebat habitare in palatio, eum nunc nititur depellere tugurio. Fallax ergo fallacem hominis adopertus imaginem, sub obscuro vespere cellam petit adolescentis, immisso capite fenestræ incumbit, cernit illum fabrili opere occupatum, postulat sibi quippiam operis fabricari. Dunstanus autem neque ejus calliditatem advertens, neque importunitatem ferens, operi quod postulabatur animum intendit. Interim ille perversa compositione verba facere, mulierum nomina inserere, luxurias commemorare; deinde

Diabolum egregiè excipit.

[a] B. *emendatum Domino Monachum consecravit*, sine ulla sacerdotii mentione. Auctor tertius id ait factum *legitimo tempore per canonicas sacrorum Ordinum successiones*.

[b] Ergo monachi non sine titulis ordinabantur, id quod discimus ex Concilio Calchedonensi tit. 6 apud Crisconium in cap. 196. ubi prohibetur Presbyterum, Diaconum, aut quemlibet in gradu ecclesiastico ordinari *absolutè*, id est sine titulo: nisi specialiter ecclesiæ civitatis, aut *possessionis*, *aut martyrii*, *aut* MONASTERII *qui ordinandus est pronuntietur*. Itaque monasteria inter titulos computabantur. Titulum paupertatis Mendicantes invexêre. Legi in Archivo Mosomensis cœnobii litteras dimissorias ad titulum Monasterii, datas ante annos quingentos.

[c] Destina appellatur suffulcimentum ædificii seu ecclesiæ, apud Bedam in lib. 3 cap. 17.

[d] Osbertus etiam sibi visam dicit, eamque *nihil ultra quatuor pedes in longitudine, nec plus quàm duos ac semis in latitudine*, altitudine *staturam hominis* habuisse.

religionem ostendere *, & denuo eadem repetere. Tum verò Athleta Christi quis esset intelligens, tenacula quibus ferra tenebat fortiter ignire, suppressis labiis Christum invocare. Cumque per summos fines eadem tenacula candentia videret, sancto actus furore celeriter ea de igne rapit, larvalem faciem tenaculis includit, & totis viribus renitens monstrum introrsum trahit. Jam stando vires sumebat Dunstanus, cum is qui tenebatur à nullo pariete, tenentis se manibus aufugeret, tales immani rugitu fremens ululatus : O quid fecit calvus iste, ô quid fecit calvus iste. Tenui namque sed formosa cæsarie erat, & ea re talia de homine clamitabat. Mane autem facto congregata est ad eum non parna propinqui populi multitudo, sciscitans quisnam ille clamor fuisset, qui tanta eos vehementia dormientes terruisset. Dæmonis, ait, fuit ille furor, qui nusquam me vivere sinit. E cella quoque tentat ejicere. Caute vos agite ab illo, quia si vocem irati ferre non potuistis, societatem damnati quo pacto sustinebitis? Post hunc diem Dunstanus quasi in procinctu belli manere, virtutibus diabolum ad certamen lacessere, corpus inediâ macerare, animam orationibus decorare, sciens in nulla re magis diabolum superari posse, quàm in ea quam Dominus dicebat jejunio & oratione. Unde cum pudicitia corporis tantam cordis munditiam obtinuit, ut vix eum latere posset, quicquid sinister spiritus molitus fuisset. Fama itaque nominis ejus universam percurrit regionem, quæ ad visendum hominem Dei omnium corda accendit. Omnis ætas, uterque sexus, clarus, ignobilis, tenuis & pecuniosus, privatus & cum potestate, omnes omnino Dunstanum loquuntur, sapientiam prædicant, virtutem magnificant.

ANN. CH. DCCCC LXXXVIII MAII XIX

* *s.* offendere.

15\. Mulier quædam, nomine ELGIFU[a], regali exorta progenie, magnarum divitiarum, quæ omne semen regium materno semper affectu dilexerat, foverat, nutrierat; innixa manibus suorum ad hominem Dei accessit, sanctissimo illius colloquio perfrui desiderans: quæ cùm ex ore illius verbum audisset, adeo delectata est dulcedine vitæ æternæ, ut ulteriùs neque domum repetere, neque loco discedere, sed cum beato Dunstano manere, vivere, mori deligeret. Proinde habitationem sibi in affinitate sacri templi constituens, audiendo verbo Dei sedulo adesse, famelicis stipem dare, vestem algentibus, ipsa multæ continentiæ operam dare, prorsus ad omne opus justitiæ promtissima exsistere. Circa venerationem beatæ Virginis MARIÆ ita fervens erat, ut in templo illius quam plures sacri Ordinis viros locaret, quibus ipsa quæcumque necessaria forent sua liberalitate exhiberet. Qua de re in tantum apud eamdem Virginem ejus merita valuere, ut si quando necessitate coacta quippiam postularet, vix aliqua intercedente morula ab eadem susciperet. Ut enim sine tædio legentium aliquantulam ab incœpto digressionem faciam, (neque enim à re quam tenemus multum deviat) dum quodam tempore præfatus Rex propter loci religionem Glestoniam venisset, illa veterem servare volens consuetudinem, qua Regibus ministrare solebat; orat eumdem, ut ad se divertat, prandium quod sibi paraverat dignanter suscipiat. quod Rex non sine verecundia annuens, (non enim ignorabat quid in pauperes Christi ipsa expenderet) præcepit regiæ ministrationis provisoribus, ut scirent si omnia commodè ac moderatè parata fuissent. Illi autem circumspectis omnibus abunde omnia esse renunciant, si ejus tantummodo potus, qui mellis[b] ac myrti aspergine conficitur, sufficientiam haberent. Quibus illa : Non patietur, inquit, domina mea mater Domini mei Jesu-Christi Maria, ut in omnibus rebus quæ regiam decent magnificentiam, deesse quippiam valeat. Et accurrens in templum beatissimæ Virginis, ro-

Matrona regia ad Dunstanum accedit.

B. Mariæ devota.

Regem recreat ope Deiparæ.

a B appellatur *Cevvelfleda*, Osberto *Elgiva*, aliis Ælfleda. Hæc *ad occidentalem templi partem* in casula habitasse dicitur apud B. qui eamdem Ethelstani Regis *neptem* vocat.

b B uno vocabulo medonem appellat hunc potum, itemque Osbertus, qui addit, *quo Angli quàm maximè uti solebant.*

Ann. Ch. DCCCCLXXXVIII. Maii xix. [a]

gat per ejus largifluam bonitatem augeri quod in regali ministerio minus videbatur haberi. Sedit itaque Rex [a] multo stipatus satellite, hauriunt ministri modicum illud confecti liquoris: ita vasculum permansit imminutum, ut mulieris Sareptenæ, vel hydriam farinæ, vel lecytum olei putares. Denique tota die de vasculo hauriunt, tota nihilominus die inexhaustum reperiunt. Ad quod factum Rex mente immutatus: Peccavimus, ait, nimis in famulam Dei, multitudinis nostræ superfluitate eam aggravantes. Ita dixit, post dictum faciem avertit, via qua cœpit profectus est.

Ægrotans res suas disponit in manus Dunstani.

16. Sed jam ut id quod instituimus attingamus, transacto laborum suorum glorioso certamine, gravi corporis infirmitate cœpit hæc eadem laborare. ad quam dum mærens Pater Dunstanus intraret, post uberrimas alterutrarum lacrymarum inundationes, post humillimam piæ confessionis devotionem, post dulcissimam de beata spe & adventu Domini salvatoris consolationem, hortatur illam ut nudam se ab omni mundana specie faciat, ne in transeunte quicquam suum princeps mundi inveniat. Cui illa: Neminem, inquit, in mundo sicut te carissimum habeo, propterea quod te præcipuum salutis meæ scio auctorem, salvo eo quod Deum omnipotentem totius bonitatis principatum tenere credo. Illum ergo rerum mearum heredem facio, te verò hereditatis tutorem constituo, ut quicquid illum cognoveris velle, tui arbitrii sit effectui mancipare. Quod beatus Dunstanus audiens, & quamvis invitus ejus voluntati morem gerere volens, universas gazas ejus, quæ in rebus mobilibus superesse poterant, extemplo pauperibus erogabat: cetera autem ad ecclesiarum sublevationem reservabat. Jam sol vergebat ad occasum, & Dunstanus nocturnas fugiens tenebras ad suum remeat ergastulum: & ecce dum ostium ecclesiæ psallendo præteriret, erectis ad cælum oculis omnipotentis Dei Patris, & Filii coæternum Spiritum in columbæ specie videt descendentem, cujus corpus omni candore nitidius, alarum verò remigia scintillantis ignis splendorem per aëra spargebant. quam ille tunc vere beatus pia mentis aviditate contemplatus, penetrale illud morientis matronæ subintrantem conspicit. Concitè igitur unde venerat regressus, videt domum divini splendoris fulgore spendescere, audit feminam infra septa oppansi veli gratias agentem. Miratur colloquium, ac dicendi finem patiens auditor exspectat. Deinde levato velo penetrale subintrat, stelliferi illius nomen requirit, nuntium interrogat. Illa excellenti quadam gratia vultus perfusa, modeste arridens ait: Tu stelliferum antequam huc venires vidisti, & nunc cui sum locuta interrogas? Ipse est qui tibi ad ostium ecclesiæ psallenti apparuit, qui & me de pavore imminentis mortis conterritam visitationis suæ gratia consolari dignatus est. Annuntio itaque omnibus amicis meis tristandum de morte mea non esse, quoniam morientem me æternæ vitæ claritas suscipiet. Tibi autem clarissimo ac singulari amico uberes gratias refero, propterea quod tuis semper instructa admonitionibus, & adjuta orationibus ecce ad Deum vado. Unum tibi & ultimum (si ausim dicere) facio præceptum, ut summo diluculo sacri unguinis [b] ac Dominici corporis participem me facias: quatinus his vivificis munita mysteriis, non confundar in porta, dum ibi fuero inimicis meis locuta. Cujus imperio venerabilis pater Dunstanus annuens abiit, mane juxta condictum redit; itaque omnia peregit, ut finitâ fere Missâ, cum ipsa corpus & sanguinem Christi suscepisset, animam pariter Christo tradidisset. Quâ honorificè in ecclesia beatæ Mariæ sepulta, Dunstanus cùm de illius, cùm etiam de sui ipsius [c] patrimonio sollicitus, (nam uterque pa-

qui mobilia dat pauperibus.

Illa Spiritus sancti adventu recreata,

Unctione ac Viatico munita obit. [b]

Dunstanus hereditatem convertit in ecclesias & monasteria. [c]

[a] B. ait id factum *post precum Missarumque celebratione*.

[b] Sic olim Unctionem infirmorum Viatico præponi mos erat, ut dictum est in Præfatione Sæculi primi. B. solius communionis meminit, sed ante Missam & communionem ait præmissum à matrona balneum ad corporis lavationem. Osbertus cum Osberno convenit. & *cum Sacramento sacræ inunctionis Viaticum Dominici Corporis* ab ea postulatum scribit.

[c] Idem tradit Osbertus. Hinc patet Monachis in Anglia tunc temporis relictam fuisse potestatem hereditates adeundi, ut aliis in locis.

rens obierant, nec præter eum alium heredem reliquerant) primo quidem eamdem ecclesiam vicinioribus atque uberioribus terris, quæ in omni patrimonio erant, munceravit: ceteras verò fundandis quinque Monasteriis pro situ terrarum ab invicem sejunctis reservavit. Quæ Monasteria sequentium Regum temporibus in tantum per ejus industriam aucta sunt, ut singulis complurium Monachorum turbæ inessent, qui omnes secundum Regulam ab eodem patre institutam viverent. *Ann. Chr. DCCCC LXXXVIII. Maii XIX.*

17. Exinde sanctus vir majoribus sese virtutum profectibus dedens, deprecatus est Dominum ostendi sibi gloriam justorum: ut qui eam per fidem bene creditam haberet, per manifestationem cognitam dulciùs amaret. Talia ex corde meditanti, assistit juvenis [a] decore insignis, quem puerum olim in corpore ipse puer agnoverat, & sancta semper familiaritate dilexerat, referens ea quæ sunt æternæ vitæ gaudia. Illum verò in hoc sæculo plura passurum, dæmonum insidias, malignitates hominum; post hæc omnia ad summos gradus perventurum, multa hominum millia Deo lucraturum; cumque his cæli regna scansurum. Sed cùm ille propter cautelam dicenti assensum non dedisset, apprehensum illum juvenis atrium templi induxit, ostendensque locum eatenus inconvulsum, ait: Ut nulla te credendis his quæ audisti dubietas attingat, ante triduum Presbyter quidam hic sepelietur qui nondum infirmatur. Exsurgens autem mane ab oratione Dunstanus, convocatis in unum clericis, ad locum venit, positoque signo ait: Si vera sunt quæ mihi nocturno tempore ostensa sunt, ante tres dies Presbyter quidam hic sepelietur, & nondum infirmatur. Vix illis ab invicem digressis, supervenit ejus feminæ, quam proximè laudavimus, curialis quondam Presbyter, qui facta cum clericis conventione præfatum locum in sepulturam obtinuit, dicens: Cùm me Deus è corpore migrare jusserit, hoc in loco meas precor reliquias sepelite. Recessit igitur Presbyter vesperâ sanus, noctu rediit ægrotus: decubuit, agonizatus est, defungitur, & in loco beato Patri signato sepelitur. Stupor ingens circumdedit omnes, propterea quod idem vir tam mira de loco, tempore ac persona prædixisset, quæ omnia postbæc vera ipsi & manifesta vidissent. Ipse autem de ostensa ac promissa sibi vitæ æternæ gloria lætissimus efficitur: de ceteris verò non parum tristis atque sollicitus redditur. *Arcana cælitus discit.*

18. Defuncto autem Rege ETHELSTANO [b], frater ejus EADMUNDUS imperii monarchiam suscepit. qui cùm sciret quanta olim virtute venerandus pater Dunstanus in palatio fulsisset, quàm justis operibus & rectis consiliis præditus fuisset, ac per hoc fraterno semper amore illum dilexisset; directis ad eum nuntiis orat dignetur ad se venire, ut quem omnipotenti Deo noverat acceptum, eum inter regios proceres & palatinos principes [c] summum faceret tenere principatum. At Dunstanus sive præceptis apostolicis obedire volens, quibus omnis anima potestati sublimiori subdita esse debere præcipitur; sive regnum justitiæ, quod ex magna parte obsoleverat in terra Anglorum exaltare cupiens, regiis petitionibus assensum tribuit, consistens pro temporum vicissitudine in palatio, & tam ipsum Regem, quàm omnes Anglorum principes justitiæ legibus summittens. Sed cùm fere fiat, ut ex *ab Eadmundo in palatium accitus.* *iterum inde protruditur.*

a Osberto, *ad nutum Patris Dunstani sub regularis vita custodia militarent.* B. rem explicat his verbis. *Osculatus est illum Rex, ducensque ad sacerdotalem cathedram, & imponens illum in eam dixit: Esto sedis istius princeps potensque insessor, & præsentis ecclesiæ fidelissimus Abbas: & quicquid tibi ad divini cultus augmentum vel ad sacræ Regulæ supplementum de propria adminiculatione defuerit, ego illud regia largitate devotè supplebo. Igitur post hæc servus Dei Dunstanus jam dictam dignitatem jussu Regis regendi gratiâ suscepit, & hoc prædicto modo saluberrimam S. Benedicti sequens institutionem primus Abbas Angliæ nationis enituit* &c.

b Apud B. *Contigit autem iisdem temporibus quemdam Glastoniensis ecclesiæ Diaconem, nomine Vulfredum, mortem subisse temporalem, qui B. Dunstano tempore dum viveret præclarus pariter exstitit & familiaris amator. Hic ergo non admod. in longo tempore post discessum apparuit ei, pandens multa de calestibus incognita* &c.

c Nempe anno DCCCC XL teste Vuillelmo Malmesburiensi.

ANN. CH. DCCCC LXXXVIII MAII XIX

aliorum industria aliorum crescat invidia; cumque ad quam virtutem pessimus [a] quisque non valet assurgere, eam in assurgente conetur expugnare: iterum sicut olim à plerisque nobilium, in prosperos Dunstani successus est offensum, & Regi, ut à consortio illorum pelleretur falsa criminatione suggestum. Rex autem plus honesto falsis favorem attribuens, Dunstanum & rebus & regiâ gratiâ privatum, curiâ proturbari jubet [b]. Sic primo, sic secundo die transitum. Jamque tertia lux advenerat, & Rex cum suis venatum ibat. Nemus autem quod venandi gratia intraverat, mons Cedrorum * perexcelsus concipit, qui medio sui interruptus, ingens baratrum & immane præcipitium de summo spectantibus ostendit. Igitur Rex per devexa montis frœna laxare, & per devia quæque fugientem cervum insectari. Fatigantur utrique Rex pro cervo, cervus pro seipso. Omni tandem fugiendi libertate negata, bestia præcipitium petit, ruit, ac in partes minutissimas conscissa deperit. Sequentium canum similis interitus, ultimum Regem sonipes advexit, qui viso comminus quod præ se fortuna pararat, retraxit habenas, vectorem quoque reflectere nisus, cum repente ruptis frenis, & de manu porro rejectis, voluceri cursu sessorem Regem equus asportat. Quid plura? omnino de se diffidens, de Dei verò misericordia nonnihil confidens, cæleste auxilium implorat, sicque confitendo orat. Deus Rex omnipotens, qui cùm sis super omnia excelsus, humilia respicis, & alta semper à longe cognoscis, adesto nunc non Regi, sed homini ceteris mortalibus simili, inque supremo mortis periculo consistenti; nec reminiscaris injuriarum fideli tuo Dunstano per me illatarum: quoniam si me ipsius meritis à præsenti morte eripueris, quoad vivam devotum me tui nominis & illius laudatorem habebis. Nec dum plene verba finierat, & (quod dictu est incredibile, sed Deo nihil impossibile) quasi divina manu retentum animal in summo voraginis fixum manebat. At ille corde pariter & ore excelsas Deo gratias referens, Dunstanum suæ liberationis auctorem accersiri jubet, & quæ per illum divinitas operata sit, coram omni Principe exponit: & apprehensa dextera viri osculatus est eam & dixit: Agnosco virorum sanctissime, quid in te commiserim mali, non per fidem meam quòd ego voluerim, sed quòd à pessimis hominibus coactus id fecerim. Gratias ergo clementiæ Dei, quæ non modò debitum mihi supplicium non inferre, verùm etiam indebitum voluit beneficium prærogare, dum me à præcipitio mortis eripiens, longioris vitæ spatia in tuis nominibus concessit. Sit ergo deinceps inter nos perfectæ familiaritatis perpetua integritas, sit disponendis in palatio rebus libera semper tibi facultas, sit in toto Anglorum imperio judicandi inter virum & proximum ejus summa potestas. Atque ut animi mei affectum circa te cognitum habeas, illum tibi locum in quo te genitum, educatum, conversatum accepi, perpetuo jure possidendum trado, ut quodcumque de illo velis statuere, tui arbitrii sit considerare. Quod si id cordi tuo potissimum sederit, ut ejus Ordinis viros, cujus tu habitum geris, ibidem aggregare placuerit; quicquid eis in quacumque re defuerit, ego ob gratiam tui regia liberalitate supplebo [c].

*Sed Rege ex præcipitio erepto. * B Ceodrum.*

honorificè revocatur,

concesso ipsi solo natali.

Glestoniæ monasterium celebre reddit.

19. Igitur Dunstanus accepta potestate super regiam mansionem quæ Glestonia vocabatur, post paucos dies augustioris ecclesiæ fundamenta jacere, officinas secundum exemplar olim sibi ostensum construere, & consum-

a Edgarus Rex in oratione, quam ad Episcopos habuisse dicitur apud Ailredum & Harpsfeldium, ita loquentem inducit patrem suum Edmundum. *Tu mihi, Pater Dunstane, de construendis Monasteriis, de ecclesiis ædificandis consilium salubre dedisti: tu mihi adjutor in omnibus & cooperator exstitisti* &c.

b B. hæc interponit. *Erant autem apud Ceoderum, ubi hæc facta fuerant viri, venerabiles, regni videlicet Orientis nuntii, cum Rege tunc hospitantes. quos ille quasi jam exsilio deputatus, aliud sibi ignorans consilium, adgressus est. id orans, ne se relictum à Rege ipsi desererent, sed secum ad patriam, quamvis ad incolatum, perducerent. At illi mæstitia ipsius compatientes, spoponderunt et quaque regni sui commoda si secum comitatus adiret.*

c Vuilleimus in lib. 2 de Regibus cap. 7 integrum privilegium refert datum anno DCCCC XLIV, *litteris aureis in libro Evangeliorum scriptum*, quem Rex ipse dedit.

matis omnibus magnum pariter atque egregium Monachorum agmen ibidem coadunare: quibus ipse primus Abbas effectus, ad tantam perfectionem justitiæ omnes cohabitantes adduxit, ut quasi cæli luminaria ad effugandas totius erroris nebulas, & peccatorum tenebras viderentur. Tunc ad omnes circumquaque ecclesias ex eisdem Monachis Pontifices eligi, tunc Abbates assumi, tunc denique diversorum officiorum præpositi institui: propterea quòd essent & religionis merito præcipui, & doctrinæ sapientiâ clarissimi, & ad catholicæ Fidei defensionem præstantissimi [a]. Sed tantæ religionis spiritus dæmonis malus impatiens, quo pacto virum à statu rectitudinis dejiciat, quantis valet insidiis elaborat. cujus oculis in cubiculo quadam nocte orantis immanem se lupum ingerit, iterumque post paullum vulpem blandientem confingit, quam ille specierum varietatem subridens, O te, inquit, per omnia similem tibi! ô formas tuæ actioni congruas! dum in altero cruentum, in altero te comprobes fraudulentum. Vade jam inimice, quoniam in ejus nomine te vincam in lupo & vulpe, qui te in leone & dracone superavi. Cernens autem se magnam à dæmonibus invidiam pati, nec suis aut filiorum suorum viribus satis confidens, adhibuit vitæ suæ patronum Andream Apostolum, ut esset fidus interpres apud Deum, assiduus in terra comes, atque in omnibus hujus mundi turbinibus custos indeficiens. Hujus ipse assidua protectione quasi muro vallatus, securus infra cellam agebat ætatem, excelsa mente universa mundi transcendens, & in amore divinitatis jugi meditatione requiescens. Unde suavissimis supernorum spirituum concentibus sæpe interesse promeruit, bonam futuræ mercedis spem Deo tribuente: ut qui Angelorum conversationem agebat in terra, illorum societatem agnosceret in cælo. Denique cum præfato Regi Eadmundo filius nasceretur, nomine EDGARUS, puer videlicet pacis ac justitiæ bajulus futurus, audivit idem beatus beatos in cælo Angelos gratulantes, & cum magna gratulatione psallentes [b]: Sit pax, sit magna Anglorum ecclesiæ lætitia, quamdiu puer natus regnum tenuerit, & noster Dunstanus mortalis vitæ metas transegerit. Quod dictum quanta sit rerum veritate subnixum, congruus ordo præsentis lectionis faciet manifestum.

Ann. Chr. DCCCCLXXXVIII. Maii xix

Dæmonis eludit terticulas.

S. Andreæ se committit.

Angelis familiaris,

Edgari fortem discit.

20. Ea etiam tempestate Vir Dei precibus regiis devinctus, Bathensem ecclesiam divinis cultibus instituendam invisere pergit: ubi dum facta refectione solitarius oraret, repente ad superna raptus, cujusdam discipuli nobiliter à se apud Glestoniam educati animam innumera Angelorum frequentia hinc inde stipatam, atque immensi luminis fulgore perfusam ad cæli palatium provehi conspicit. Moxque in manus divinæ pietatis eam commendans, dominos quoque loci ad commendandum invitat. Stupentibus quidem omnibus, & vix fidem dictis exhibentibus, velocis cursoris [c] testimonio, & mors & mortis hora secundum viri testificationem vera probatur.

Absentia videt.

21. Regressus autem à loco ut Regem loquendi sibi cupidissimum adiret, diabolum scurræ simillimum coram equitantibus deprehendit saltantem, & quasi de futuro aliquo lucro gloriantem: cujus præsentiam dum coëssenti populo [d] indicasset, formamque omnium conspectibus horribilem ex imperio denudasset; requisitus postea quid ejusdem monstri tam petulans lætitia portenderet, illo mortem Regis regnique mutationem proximam esse de-

Regis mortem prænoscit.

a Huic loco aptat Osbertus portentum de cereo illuminato, suprà num. 4 ut *sicut ex cereo matris Dunstani totius ecclesiæ conventu lumen amissum recuperavit: ita ex hoc loco, ipsius Dunstani doctrina & instituto omnes ecclesias Angliæ constat vera religionis lumen sumsisse.*

b Hæc apud Vvillelmum in lib. 2 de Regibus cap. 8.

c B. ait Ceolvvium Præpositum, qui res monasterii cum Dunstano tractaturus advenerat, rem comprobasse.

d B. unum memorat Ælfstanum, Dunstani itineris comitem, qui cum dæmonis præstigias non videret, orante Dunstano cernere meruerit. Eadmundi Regis cædes accidit anno DCCCCXLVI à latrunculo perpetrata, nomine Leof, apud Vvillelmum in lib. 2 de Regibus cap. 7. Sub idem tempus, id est anno DCCCCXLVIII, Dunstanus Abbas subscribit diplomati pro Crulandensibus apud Ingulfum.

ANN CH DCCCC LXXXVIII MAII XIX.

nuntiat. cui mox prophetiæ rerum veritas contestata respondit. Nondum enim sol septies diem creaverat, & Rex occiditur, & regnum mutatur. Ex quo satis est advertere, quanta hujus viri pectus gratia Dei regebat, qui invisibilem hostem tam facilè deprehendere, & ejus præstigias tam veraciter posset denudare. Translatæ autem sunt exsequiæ Regis Glestoniam, ibique à beato Dunstano sub magna lugentis populi frequentia terræ commendatæ.

cujus Corpus Glastoniæ sepelit. Edredo successori carus.

22. Successit in regnum jure fratris EDREDUS, egregius vir, homo cultor justitiæ ac pietatis, Deum valde diligens, & ipse à Deo multum dilectus, ac per hoc paterno verbere quasi bonus filius crebro ab illo flagellatus. In hujus conspectu venerabilis Pater Dunstanus adeo erat pretiosus, ut eum omni generi humano præferret, Principem testamentorum[a] statueret, thesauros ei delegaret, animam, corpus, & regnum committeret: nec quisquam in toto Regno Anglorum esset, qui absque ejus imperio manum vel pedem moveret. Proinde Dunstanus quasi Rex & Regis Imperator effectus, virgam æquitatis, virgam regni Dei per omnes Anglorum fines extendere, ecclesias quas aut ipse fundaverat, aut ab aliis fundatas egestas oppresserat, amplis hereditatibus munerare, prorsus magnam populis lætitiam in sua potentia facere, dum pax & justitia in mutuos amplexus converterent, & osculandi munus pro invicem libarent.

Elfego mortuo sedem Vvintoniensem recusat

23. Dum hæc ita geruntur, ELFEGUS[b] apud quem illum olim conversatum fuisse prædiximus, ad vitam spiritualis sæculi dispositus est. Existimans autem Rex tempus se opportunum accepisse, quo majoris honoris Dunstanum compotem faceret; aggreditur rogare illum, ut ecclesiam pastorali solatio destitutam ipse Pastor suscipiat. Sed cùm videret se quod persuadebat persuadere non posse, Reginæ matri EADIVÆ * verbum imposuit suadelæ. Scio, inquit, carissima mater ac totius Imperii Anglorum Regina, quod te communis noster amicus Dunstanus præcipuè inter homines diligat, in tuis quàm maximè operibus delectetur, dum quicquid pro consilio vitæ æternæ ipse tibi præceperit, sive id esset in sustentatione pauperum, sive in muneratione ecclesiarum, tu sedula semper exsecutione implere non cessaveris. Qua de re magna animus meus spe detinetur, ut si quid ab eo quod me atque illum deceat postulaveris, nulla tibi ratione denegare velit. Decere autem utrumque nostrum, ut summum ipse attingat sacerdotium omnibus manifestum est, qui omnes honores vita & sapientia illius scimus esse inferiores, & Regem Anglorum multis ceterarum terrarum Regibus noscimus potentiorem. Aggredere igitur mi dulcissima, hominem feminali facundia, & hortare ea qua apud illum niteris gratia, ut tibi consentiat, quatinus ex hoc Deo familiariùs adhærere, & nos potentiùs valeat à peccatorum vinculis absolvere. Paret itaque Regi filio mater Regina, Dunstanum adsciscit convivio, demulcet alloquio. Sed ille juxta etymologiam

** B Ælpvvolduy.*

» nominis sui ut mons persistens immobilis, Nolo, ait, domina, illud à me
» expeti, quod vel concessum meos animos perturbet, vel non concessum tuos
» offendat. Neque enim nescio quàm difficulter suam quisque ante tribunal
» Christi causam agat, nedum alienæ causæ cognitor aut judex exsistat. Quod
» si ista rationum maxima non esset, illa nimirum à suscipiendo Episcopatu
» multum me cohiberet, quòd dominum Regem constanti video languore peri-
» clitari, nec multum me ab eo separari posse, cum me tam sui patrem, quàm
» totius regni dominum ipse statuerit. Cumque illa testirantem suis adhuc rationibus tenere voluisset, motus ille aliquantisper, Certissimum, inquit, habeto in diebus filii tui pontificali infula me non esse sublimandum. Inde

Viso argui-tur.

a B. rem explicat. *Commisit illi Rex optima quæque supellectilium, quàm plures scilicet ruales chartulas, etiam veteres præcedentium Regum thesauros, necnon & diversas propria adeptionis sua gazas sub munimine monasterii sui fideliter custodiendum.*

b *Eathel.* .:. *Chyrdienensis ecclesia Præsul dicitur* apud B. Vvintoniensem fuisse pater ex superiori num. 18. idemque probat hoc loco Osbertus, qui Elfinum pro Dunstano ordinatum addit.

fluctuantes

fluctuantes animos gerens cubiculo se dedit, ibique secum multa volventi somnus obrepsit: & ecce adsunt principes regni Dei & judices sæculi, venerabiles Christi Apostoli Petrus & Paulus cum sancto Andrea, quasi de urbe Roma eidem egredienti occurrentes, & ad Montem-gaudii sibi se adjungentes. à quibus gratiosissimè salutatus, videbat singulos in singulorum manibus gladios enitere, quos omnes officiosa benignitate sibi obtulere. Cumque visum per extensos ante se gladios duceret, hanc in gladio beati Petri legebat scriptutam aureis litteris intextam: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Ceterorum verò gladii propria tenentium illos nomina habebant inscripta, Pauli Paulus, Andreæ Andreas. Interea Andream exhilarato vultu aspicit conniventem & evangelicis verbis audit præcinentem: *Tollite jugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris.* Tunc à beato Petro jussus lævam extendere, modicum crepitantis ferulæ ictum excepit, hoc ab illo audiens: Hoc tibi sit & pœna abjecti & signum ulterius non abjiciendi pontificatus. Ad cujus virgulæ tactum à somno evigilans, divinitus se intelligit visitatum: agit gratias Deo cujus munere ita se conspicit honoratum. Cumque die illucescente Regi quæ viderat enarrasset, miratus ille tali enodatione visionem absolvit. Quoniam per arma apostolicæ benedictionis potestas exprimitur pontificalis, noveris te, proeo quod hesterno die jugum Domini contemseris, increpatum, ac divina electione futurum Pontificem designatum. Porro quod in principio erat Verbum gladio beati Petri Apostoli inscriptum vidisti, cum Verbum Dei sit unigenitus filius Dei, Deus, apud Deum semper, homo autem pro hominibus inter homines factus; profecto scias te ejus sedis principem futurum, quæ Christi nomine in urbe Cantuariorum ceteris ecclesiis insignior celebratur. Hoc signo divinæ prænuntiationis Dunstanus est glorificatus, & hac regiæ interpretationis conjectura pontifex designatus. O signum insigne! O gratiam gratis homini datam! O cordis ejus sinceram puritatem! Adhuc summus Anglorum pontifex ODO in humanis rebus vitam agebat, & Dunstanus in oculis superni inspectoris summus pontifex erat. Mirandum valde quod ipse adhuc terrigena angelicis concentibus admisceretur in cælis, mirandum nihilominus quod eum cæli cives frequentabant in terris. Quid cui præponam hominem cælicolis adjunctum, an cælicolas homini destinatos, non satis comperio: nisi quòd in altero felicior, in altero erat ille securior. Stupeant alii diversas diversarum virtutum donationes quibusdam hominibus divinitus collatas: ego nihil ita magnipendo, quomodo hominem in hujus mundi turbinibus consistentem, universa mundi animo transcendentem, & in amore Conditoris quiescentem, Martham videre ministerio, Mariam desiderio, fidem operantem, caritatem ardentem. Sed nihil diximus, nisi ea quæ reliqua sunt dixerimus.

24. At Rex EDREDUS letali morbo [a] correptus decidit in lectum, nec ullam evadendæ mortis spem medici promittebant. Celeriter itaque nuntios legat, qui patrem vitæ suæ Dunstanum accersiant, ut sit ultimi arbitrii testis, confessionum susceptor, & fidelis apud Deum intercessor. Contristatus ergo ad animam Dunstanus quanta velocitate potuit, amicum Regem invisere pergit. Videns autem Deus illum & cordis dolore affligi, & corporis laborem pati, non est passus ut ultra illum afflictio tangeret, quin & dolorem lenivit, & laborem imminuit. Nam cùm esset in itinere tendens ad palatium, & membra jejuniis confecta infatigabiliter fatigaret, vox de summo

Edredi Confessor.

[a] B. *ita ut refectionis tempore cibum rejiceret pro stomachi debilitate.* Ejus mors incidit in annum DCCCC LV. Willelmus Malmesburiensis in lib 2 de Regibus cap. 7. ita de eo *Ipse interea Sanctorum pedibus acclivis, Deo & Dunstano vitam devoverat: cujus monitis tortiones crebras corporis patienter ferre, orationes continuare, prorsus palatium suum gymnasium virtutum facere. Decessit magno luctu hominum &c.*

ANN. CH. DCCCC LXXXVIII. MAI XIX. mortui funus curat.

æthere delapsa insonuit: Ecce Rex Edredus obdormivit in Domino. cujus vocis emissione equus cui insidebat percussus interiit, comites tremuerunt, audientes quidem fragorem tonantis, sed quid tonaret non intelligentes. Quibus ipse rem aperiens, commendat animam defuncti Regis in manus æterni Regis, statimque deferentibus nuntiis audit quod ante sibi de cælo Angelus absolvit. Ingressus ergo palatium Dunstanus, contemplatur dilecti hominis cadaver jacere, comitum turbas, qui aurati olim solebant assistere, procul recedere: miratur commutationem, miseratur conditionem. Deinde fidem qua viventem dilexerat, defuncto quoque impendere studens, corporis involucrum in sua suscepit, debitumque sepeliendi officium debito illi honore persolvit.

Edvvii Regis ob malos mores,

25. Post hunc surrexit EDVVI filius Edmundi Regis, ætate quidem juvenis, & nulla regnandi gratia pollens, qui neque ipse sapiens, neque sapientium consilio acquiescens, sed alter Roboam despectis majoribus natu puerorum consilia sectabatur. Hos ille perniciosissimos satellites nanctus, & eorum non tam consiliis quàm insaniis fretus, optimum quemque rebus exspoliare, locupletes proscribere, exheredare ecclesias, detrahere religioni, multiplices in civitatibus exactiones exercere. Nec solùm alienis ab ejus cognatione illius obfuit crudelitas, verùm etiam Neronis more in homines sua stirpe oriundos, in ipsam quoque Regum matrem Reginam Eadivam, sua dementia debacchari. Præter hæc libidine ardens, sine intermissione æstuabat ad coitum. Quibus rebus venerabilis pater Dunstanus graviter offensus, frequenter eum simul & acriter in locis opportunis increpare: ille increpantem ridere, simulque illi multa mala minari. Postquam autem industriam suam nihil videt prævalere, omnio decernit ejus colloquio abstinendum.

ab eo recedit.

Glastoniæ piè degit.

26. Itaque relicto illo, Monasterio recipitur, ibique in tanta celsitudine religionis deguit, ut mensuram sancta excederet devotio[a]. Hoc in loco turris exstructa erat, quam necdum ulla in supremo cacumine tectura claudebat. Cumque populus trabem totius operis sustentatricem summis muris applicare contenderet, repente ruptis funibus eadem trabes deorsum ruere cœpit. Clamor ingens totius populi Dunstanum iteratis vocibus perstrepentis. Advolat itaque ocior sanctus, elatam dexteram machinæ opponit, è regione crucem depingit. Necdum sancta manus sanctos contraxerat digitos, cùm ea quæ vergere cœperat trabes, non vinculis adstricta, non machinis levata, non denique ullo humani ingenii apparatu sustentata ad locum de quo ruere cœperat revehi videbatur. Si tantæ gloriæ malignus spiritus non invideret, cui invideret? si tunc virus malignitatis suæ non effunderet, quando effunderet? Nihil ergo dubietatis ulteriùs de viro Dei habens, semel atque simul omnes insidiarum suarum laqueos illi intendere statuit. Translatus itaque in speciem ursi, consimilem hianti rictu orantem [b] aggreditur, injectisque ungulis pastoralem, quam manu tenebat virgam, complectitur, atque ad se trahere conatur. At divinus Dunstanus divinitatis spiritu fortiter roboratus, retractum ad se baculum erigit in sublime, fugientem belluam dirissime cædit; nec priùs monstrum cædendo desistit, quàm flagellum in tergo illius tribus in partibus comminutum apparuit[c].

Regis amores insectatus,

27. Victus ergo in se diabolus, in aliis victorem suum vincere quærit. Neque enim rerum occasiones longe abfuerant, quibus id quod perversè

a Osbertus hic inserit mortem Elfii monachi, qui cum Dunstano monasterii officinas circumiens, ter de cælo vocatus est, tum subdit Osbertus. *In ipso itaque loco, in quo Dunstanus vocem audivit, oratorium in modum turris ædificavit sub patrocinio B. Iohannis Bapt.*

b B. Scribit id accidisse oranti *ante altare martyris Christi Georgii.*

c Osbertus addit Dunstanum fecisse sibi alium scipionem *er ff m ro e m*, ac illius summitatem argento circumposito decorasse, quod in modum concavæ sphæræ superne formatum, dentem beati Andreæ Apostoli gestabat inclusum, tum ad munimen contra dæmones, tum ob amorem in Apostolum.

moliebatur, in usus malignos transferret. Nam Rege præfato eodem quo consecratus fuerat die in turpes concubitus publice devoluto, ac per hoc omni senatorio ordine offenso, nemine tamen ejus lasciviam redarguere auso, pari ac communi omnium voto Dunstanus ª compellatus qui Regem constanter adeat, regium stuprum divina humanaque ratione compescat, mulieris adulteræ meretricium suspendii comminatione percellat. Fecit hoc ille, & parum est hoc. Repertum insuper cum adultera simul & filia illius Principem à mæchali thoro violenter abstraxit, positaque in capite corona ejus ante summum pontificem ODONEM adduxit. At ganea sanguineos intorquens oculos, Tu, inquit, mortis me suspendio addixisti, ego te membrorum decore privatum sempiterno exsilio damnabo: cujus invectionis tenore spiritus nequam arreptus, ultionem de viro Dei nefandæ meretricis impulsu exspectat. Itaque mulieris animum diabolus instigat, Regis iram mulier ᵇ exaltat, ambo exilium Dunstano intentant. Et primo quidem urgente Regis edicto omnes monasticæ religionis ecclesiæ suis rebus spoliabantur; ut quæ præcipuæ semper viro fuere lætitiæ, nunc eidem quam maximo fierent mœrori. Deinde cum ventum fuisset Glestoniam, & descriptis omnibus ipse proscriptus fuisset, inter lacrymas Monachorum ejus manu nutritorum, inter lamenta venientium ad se ex omnibus locis amicorum, inter gemitus pauperum, consuetis stipendiis per singulos dies ab illo recreatorum, audita est in atrio templi vox plaudentis diaboli, quasi vox juvenculæ acriter atque minutè cachinnantis quem Sanctus severa fronte suspiciens, Nihil, ait, super exsilio meo gratuleris, quoniam plus est quod me redeunte doleas, quam quicquid me exsulante lætari valeas. Ad quod dictum pallidi regni pallidus minister abscessit. Dunstanus autem non immemor quid sibi divinus olim Citharœdus præcinuerit, immo Dominicæ memor promissionis, qua beatos fore qui pro justitia persecutionem patiuntur, Christus asseruit, marinis se fluctibus tradit, contrarium littus in gente Flandritarum attingens ubi eminenti coram Principe terræ illius gratia inventa, manebat in monasterio sancti Petri quod situm est Gandavi, propterea quod illud ceteris illius regionis Monasteriis & professione virtutis, & Philosophiæ documentis excellere videbatur. Nec tamen cessat vesana furentis mulieris insania, quæ omnibus qui virum Dei tempore suæ recessionis hospitio foverant, perscrutatis, proscriptis, damnatis, ipsius quoque oculis eruendis malignos transmitteret ministros. Verùm, miserante divina clementia cujus numquam auxilio destituebatur, ante illum Gallia susceperat, quàm æquoreos servi Jezabelis fluctus attigissent. Exsulat itaque sanctus nulla exsilii per gratiam Dei damna deplorans; dum suis meritis ita sibi omnes devinciret, ut patriam esse exsilium putaret. Super hæc illum amici Apostoli consolatio fovet, qui nullius rei quam ipse expeteret eum indigere permisit ᶜ.

ANN CH. D.CCCC LXXXVIII. Maii XIX

ª

ᵇ

in exilium agitur.

apud Gandavum degit.

ᶜ

28. Respiciens ergo Christi clementia Anglorum populum tanto patrono destitutum, suscitavit corda virorum ab Humbre fluvio usque ad flumen Tamisium, supra quod urbs Lundonia est fundata, adversus impium Regem EDVVIUM: qui omnes quasi in unum hominem translati, non modò regnum ipsius abjicere, verùm etiam ipsum regno expellere moliti sunt, propterea quod in commisso regimine insipienter egisset, sapientes disperderet, ignaros boni suis consiliis adsciscerer, prorsus libidine atque arrogantia præceps

Edvvio Rege fugato,

ª B. *Et cùm vi esset summus Pontificum Odo Regis petulantiam maximè in consecratio. in sua die, ... ais Coepiscopis suis, & Principibus suis: Eant oro quelibet ex vobis ad educendum Regem, ... ad extremum verò elegerunt duos, quos animo constantissimos noverant, Dunstanum scilicet Abbatem, & Cynesvinum Episcopum ejusdem Dunstani consanguineum.* Osbertus Kinsvinum vocat.

ᵇ B. *Æthelgyua. Sic erat nomen ignominiosum mulieris.* Chronologia Saxonica hoc Dunstani exsilium refert ad annum DCCCC LV.

ª B. addit quosdam persecutores frustra conatos eum avellere à Monasterio, idque viso significatum Dunstano. Osbertus rem explicat, atque fuisse quosdam è Fratribus Glestoniensibus, qui eum ab istius cœnobii prælatione deponere volebant, quod Deus avertit.

ANN. CH. DCCCC LXXXVIII MAII XIX [a]

abiret. Coacti itaque in turbam Regem cum adultera fugitatentem, atque in inviis sese occultantem armis persequi non desistunt. Et ipsam quidem juxta Claudium[a] civitatem repertam subnervavere. Deinde qua digna fuerat morte multavere. Porro Regem per diversa locorum semetra deviantem ultra flumen Tamisium compulere. Deinde accito fratre illius optimæ indolis adolescente, nomine EDGARO, quem futurum Regem cælesti quondam oraculo designatum fuisse prædiximus, dum pacem regnique salutem suis ac Dunstani temporibus Angeli prædicarent, statuunt illum Regem super omnes provincias ab Humbre magno flumine usque ad flumen Tamisium: quo flumine amborum regnum ab invicem dirimebatur. Ita regnum quod unum fuerat, in duos Reges divisum gravibus aliquantisper conflictibus bellorum sudabat, impletâ tunc veridicâ illâ Salvatoris sententiâ, qua omne regnum in se ipsum divisum asserit destruendum, & domum super domum esse casuram. Edgarus quotidie erat proficiens, ut David, pietate ac fortitudine, atque, ut Salomon, sapientia, divitiis & gloria: domus autem Edvvii in dies decrescere, cum ipse in flagitiis cresceret non desisteret.

Edgarus regnat.

Dunstanum ab exsilio revocat.

29. Post paucos autem electionis suæ dies præcepit Edgarus diarcha totius regni sui concilium celebrari, in quo annihilatis omnibus quæ à fratre ejus iniquis fuerant legibus decreta, ac restitutis omnibus quæ violenta illius fuerant damnatione ablata; Dunstanum quoque venerabilem Abbatem in magna gloria de exsilio[b] revocavit, & majore, quàm ab omnibus ante Regibus honoratus fuisset, gloria sublimavit. Cui etiam ut Pontificale decus susciperet vehementi petitione imminuit; nec ante à precibus quiescere voluit, quàm illum à sententia ad consentiendum retraheret, & ecclesiæ Vvigorniensi, quæ sub honore beatæ Virginis Mariæ pollebat, Pontificem præficeret. qui dum Doroberniam sacrandus adveniret, & recitata petitione cleri ac populi summus Dei sacerdos Odo gaudenter annuisset; mirabile dictu! ceterum consecrationis ministerium, non quasi super Antistitem Vvicciorum, sed sicut super Archiepiscopum Cantuariorum mirabiliter atque hilariter absolvit. Qua de re à circumstante clero reprehensus, quòd contra Patrum decreta ageret, qui unius ecclesiæ duos prohibent esse Sacerdotes, nec per jus hereditatis fieri electionem successionis; tale fertur responsum dedisse: Si divinis humana non cederent, jure mihi hominum auctoritas prætendi posset. Nunc verò quoniam auctor omnium Deus est, non possum illud non facere quod faciendum Spiritus Dei dignatus est præcipere. Erit namque beatus iste proximus post mortem meam hujus sedis Archiepiscopus, & adversus mundi principem fortissimus præliator. Hac ille summi Pontificis ratione defensus procedit ad populum, summus & ille pontifex Cantuariorum prætitularus, gestans insignia Aaron, non legis velamineadumbrata, sed divinæ propitiationis munere per gratiam Christi insignita. Inde ad ecclesiam quæ sibi fuerat consignata reversus, atque in cathedra Pontificali sublimatus, recordatus est quid olim exsultanti diabolo promisisset, cùm illum regalis impietas exsilio adscripsisset. Itaque obviis in illum manibus insurgere, membra ejus Evangelico gladio dividere, & oves quæ circumquaque errabundæ ferebantur, ad Dominicum ovile revocare.

Vvigorniensis ecclesiæ Episcopus ordinatur sub titulo Archiepiscopi Cantuar.

b Osberto, *juxta civitatem Glavvorniensem*, vulgo, *Glecester*.

a Nempè anno DCCCC LVII ex Chronologia Saxonica, non anno DCCCC LIX, ut apud Spelmannum & alios. Quod verò de Dunstani ordinatione subditur, eodem fere modo legitur supra in Vita S. Odonis Archiepiscopi Cantuariensis. Id factum in conventu *apud Bradanford* ex B. ubi Dunstanum ait primò ordinatum fuisse *ad Episcopum*, ut Regi esset à consiliis; dein admotum Vvigorniensi ecclesiæ mortuo Cynevvaldo. *Postea factus magnus sapientium conventus in Brandanford, & eo in loco omnium ex electione ordinatus est Dunstanus ad Episcopum, eatenus maximè, quo regali præsentia propter provida prudentiarum suarum consilia frequenter adfuisset.... Deinde pastor Vvigorniensis ecclesiæ, utpote Cynevvaldus morte mortalium cursuque vitæ temporalis educto succubuisset, & susceptus beatus Pontifex Dunstanus constituitur à Rege hanc eamdem ecclesiam* &c. Ita B. qui Regis amitam ab exsilio cum Dunstano revocatam dicit. De Kenevvaldo superius.

30. Interea mortuo impiissimo Rege [b] EDVVIO, atque in sortem malignorum spirituum translato, Dunstanus in ecclesia cui præerat Deividis meditationibus inserviebat, nihil sciens quid de Rege actum fuisset: & ecce tartarea cohors sub ejus aspectu exsultando quasi chorum ducere, & veluti de capta præda lætas victorias agere. Perscrutatur itaque sanctus causam lætitiæ, audit Regem obiisse, animam illius gehennalibus statim incendiis tradendam: sed prius hoc Dunstano ex divino imperio nuntiandum. Motus itaque pietate Dunstanus solo tenus prosternitur, largifluus ex oculis lacrymarum imber producitur; pulsat Deum precibus, nec ab illo orando quiescit, quousque spiritum Regis liberatum agnoscit. Brevi autem morula peracta redit tristis legio infernalis, magnoque clamore in has voces erumpit: O te hominem hominum, ô fidei alienum, ô nostris beneficiis semper ingratum! nos detulimus obsequium, tu nobis retulisti supplicium: ad ulciscendas injurias tuas de regione tenebrarum venimus, & ecce adversis imprecationibus tuis confusi redimus. Cumque ille depromendæ veritatis præceptum dæmonibus indiceret, agnoscit animam Regis angelica virtute illis sublatam ad statutum terminum sub signaculo servatam: nihil juris in illam dæmones habere, sed in sortem pænitentium animarum eamdem cedere. Tum ille exsultans in Domino, furores illorum tali ratiocinatione compescuit. Quid, inquit, injusti actum est vobis? Si peccavit homo iste, in Christum & in me peccavit. Sed quoniam meas propter Christum dimisi injurias, dimisit & suas Christus, cum ejus ego clementiam deprecatus sum. Quod ergo Christus & ego dignati sumus clementer indulgere, eos qua temeritate audetis improbe reprehendere? Qua sententia tetri spiritus quasi parthica percussi sagitta, muscarum modo à vento raptarum dissiliunt.

ANN. CH. DCCCC LXXXVIII. MAI XIX.[a] Edvvii animam à pœnis liberat.

[a] liberat.

31. At Edgarus totius imperii monarcha effectus, cogitabat beatum virum super omne regnum constituere; nolens in regno sine illo crescere, quem ante regnum præ ceteris studuerat familiariùs diligere. Unde apposito patribus suis Lundoniensi Episcopo, rogatu Regis ac Principum Dunstanus successione donatur, annuentibus quoque omnibus ejusdem urbis habitatoribus, & importunis vocibus illius nomen acclamantibus. Audierant namque quàm fuerat à primæva ætate Deo acceptissimus, quàm in illa cui præerat ecclesia sollicitus, quam denique in omni re bona & optima probatissimus: & ea re noluerunt habere alium cum possint habere lectissimum. Neque illum juvit excusatio Canonum auctoritate prætensa, qui sicut ecclesiam unam duobus esse Episcopis contradicunt, ita duas ecclesias uni Episcopo fieri posse non permittunt: Cùm Johannes, inquiunt, dilectus Domini septem ecclesiis atque Episcopis earum præfuerit, & beatus Paulus omnium ecclesiarum sollicitudinem simul & magisterium habuerit. Talibus beatus Pontifex rationum testimoniis victus, Lundanæ urbis Antistes inthronizatur, non relinquens eam quam ante habuerat ecclesiam, sed utrique præsidens, utramque regens, utriusque verus ac proprius pontifex exsistens. Habes ergo, sanctissime pater, gladium Pauli, quem tibi cælitus destinatum olim ipse detulerat, & ad dividendos Ecclesiæ inimicos habendum tradiderat. Et quamvis prior tua pontificalis potestas non absque vigore evangelicæ disciplinæ administrata sit; non tamen eam aut gladio, aut personâ præsidentis præmonstrari oportuit, propterea quod neque virginem gladius decet, viros autem decet: neque mutando locum mutasti obsequium; cùm à Virgine Matre Domini transires ad Apostolum Domini, à Vvigraciastra ad Lundoniam. Accingere ergo, bellator fortissime, accingere gladio potentiæ Dei, factus potens per eum qui supra femur quoque est potentissimus, ad dimicandum adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in

Lundoniæ sedem accipit.

[b] Ejus mortem revocant ad annum DCCCC LIX. Vvintoniæ in novo Monasterio tumulatus est, teste Vvillelmo in lib. 2 de Regibus Anglorum cap. 7.

Ann. Chr. DCCCCLXXXVIII Maii XIX

cælestibus. Divide illos qui per nefarium scelus illicito abutuntur matrimonio, nec te revocet ab inferenda ultione aut regalis potestas, aut Romani Pontificis singularis sublimitas. Da sententiam in populi seductores argentarios, & non prius ad sacrum altare die Pentecostes oblaturus procedas, quàm & illos vindicta feriat, & populo Dei justitia proveniat. Ubique tuarum signa virtutum relinque, ubique Dominicæ crucis tropæa erige. promereberis etenim post modicum gladium Petri, in quo innumera, sicut Petrus, omnium generum animalia occides, & in corpus Ecclesiæ manducando trajicies. Promereberis, inquam, gladium Petri, insignitum nomine omnipotentis Filii Dei, ut in omni Anglorum latitudine ligandi solvendique potestas per illum tibi augeatur, nec valeat in ovile intrare ovium, qui te ductore non ascenderit per ostium. Quam merito ostium horrei Dorobernia sonat, ut horreum sit amplitudo imperii Anglorum, ostium verò principatus Ecclesiæ Cantuariorum.

Odone mortuo, [a] itemque Elfsino,

32. Excessit ergo humanis rebus, deductus Angelorum manibus ad paradisum princeps Sacerdotum ODO, vir clarus sapientia, & virtute laudabilis, & nisi Dunstanus succederet, ab omni Anglorum orbe [a] semper deflendus. Post cujus obitum, cum Rex Dunstanum adjuraret, ut princeps fieret sacerdotum, nec ille adjuranti ulla ratione assensum accommodaret; assistunt quidam, quorum manus Vventoniæ Episcopus ELFSINUS impleverat, postulantes confirmari illi summum sacerdotium. Hic enim & ante Odonem summum sacerdotium ambierat: sed custos ecclesiæ suæ Christus ambitionem illius impediebat. Itaque Rex eos qui muneribus-Pontificis corrupti fuerant, nihil suspiciens, & ob hoc simplici eos animo exaudiens, orbatam pastore ecclesiam eidem tradidit gubernandam. Sed cum Romam profectus fuisset, ut pallium à sede apostolica susciperet; gravi inter Alpes frigore correptus miserè interiit, digna sibi ultione divinitus recompensata: ut qui ab amore cælestium friguisset in corde, per frigoris asperitatem periret in corpore, & qui alienos honores ambire præsumsisset, ipse in aliena regione mortuus, honorem pariter & vitam amitteret. Iterum preces de archiepiscopatu Dunstano funduntur, nec quicquam in animo illius confessionis operantur. Quapropter deligitur ad patriarchatum Cantuariensis ecclesiæ BERTHELINUS Dorsacensium Episcopus, homo mansuetior quàm industrior, & qui suæ magis quàm alienæ vitæ nosset consulere. Is post paucos susce[p]ti pontificatus dies, cognitus quod ad tantam rem minus esset idoneus, jussus à Rege & omni populo, Cantuariâ discedit, atque ad relictam nuper ecclesiam suam non sine verecundia redit. Dominus namque agebat pro Dunstano, ut impleret verbum suum, quod promiserat in manu principum regni sui. Advertens autem Rex Edgarus horum reprobationem, melioris esse vocationem, solumque in omnibus hominibus esse Dunstanum, cui nemo conferri, immo omnibus posset præferri: tertio illum precibus fatigatum, tandemque cum sui ipsius, tum omnium Episcoporum importunitate superatum, primæ metropolis Anglorum primatem ac Patriarcham [b] instituit. quem statim ob robur apostolicæ fidei vel auctoritatis ad Romuleam urbem profectum, Romanus Pontifex [c] videre promeruit, eumque sacris pontificalibus decoratum, quasi Angelum Domini exercituum, ad exhibendam divinæ Legis scientiam, aut quasi columnam lucis ad illuminandam faciem terræ, genti Anglorum transmisit. Ecce quemadmodum impleta sunt, quæ per gladium verbo Dei inscrip-

Berthelino ejecto. Cantuariam transfertur. [b] [c]

[a] Huc pertinent Vvillelmi verba in Odone. *Quantulum autem est testimonium quod ei perhibet Osbernus, qui eum dicit pro sanctitate sua & industria ab omni Anglorum orbe semper deflendum nisi Dunstanus suc[cessor] esset.*

[b] Anno DCCCCLXI Odonem mortuum, & Dunstanum ei subrogatum fuisse docet Chronologia Saxonica, quam aliis auctoribus in Odonis actis prætulimus. De pallio actum supra in Observatione 12.

[c] B. addit Dunstano commeatum ob nimiam victualium erogationem, in itinere defecisse, sed murmurante procuratore, Abbatem quemdam subvenisse.

tum, ac beata principis Apostolorum Petri legatione exhibitum, tanto ante prænuntiata fuerunt. Sed quid sibi vult quod de manu tertii Apostoli tertium gladium acceperit, cùm in ecclesia quæ sub ejus nomine apud Roveciftram venerabilis habetur, pontifex nequaquam sederit? Sedit plane potestate, etsi non corporali sessione: sedit, inquam potestate, imperio sedit, defensione sedit, beneficiis sedit. Ann. Chr. DCCCC LXXXVIII Maii XIX

33. Sed ne virtutum illius gratia urbs Cantuaria esset privata, aut augmentum suscepti honoris diminutio præteritæ videretur fuisse virtutis; dignatus est Spiritus-sanctus novis quibusdam gratiæ suæ principiis ita virum in ecclesia Salvatoris clarificare, ut mirabilis ipse extra hominis naturam videretur esse. Nam cùm die adventus sui primo sacris altaribus assisteret, & populo Dei vivificum panem distribuendo porrigeret; repente contecta nube domo, columba in Jordane à Johanne olim visa iterum apparuit, quæ quo usque sacrificium esset consumtum super illum mansit. Cumque consumtum esset sacrificium, requievit supra memoriam beati Odonis, quæ ad australem partem altaris in modum pyramidis exstructa fuit: ex qua die ita pontifex meritum ejusdem hominis Dei reveritus est, ut numquam pertransiret nisi genua flecteret, bonumque illum vocaret, ita dicens: Hic requiescit Odo bonus. Columbâ inter sacra illustratur.

34. Per idem tempus quidam magnus videlicet & potens Salvatori ædiculam instituit, ad quam sacrandam, & jure proprio possidendam venerabilis pontifex Dunstanus invitatus accessit: ubi cùm ad ministerium dedicationis aqua defuisset, ac per hoc invitatori verecundia accessisset, ad vocem viri, quam per naturam non habuit, per gratiam Dei arida rupes aquam profudit quæ de eadem rupe usque hodie manans [a], ac salutiferum fidelibus poculum præbens, Dunstani nomen celebre facit. Aquam ex rupe elicit.

Dunstanus igitur candidâ apostolatus sui stolâ à Romano (ut diximus) Pontifice infulatus, & universæ Anglorum genti, necnon & aliis reginnibus Anglorum regno suppositis Patriarcha destinatus, festinabat singulas regionis digredi civitates, ut si quibus nomen fidei incognitum fuisset prædicaret, & domesticos fidei Apostolica traditione ad bonum opus instrueret. Nec facile erat quempiam auditorum ejus non esse docibilem, propterea quod tanta illi rerum subtilitas inerat, tanta dicendi facultas, ut nihil esset aut inventu sapientius, aut dictu ornatius, aut auditu jocundius. Cum autem à forinsecis rebus requies data fuisset, tunc conjunctius cum Deo manere, sacris vigiliis insistendo, divinas Scripturas legendo, aut earum codices emendando: summumque studium erat ut numquam à divinis operibus vacaret. Sed nunc verum judicium inter virum & virum discernere, nunc impacatas hominum mentes placido sermone tranquillare, horum inepta dissolvere [b] conjugia, illorum hæreticam refutare opinionem; hîc neglecta renovare, illic nova construere; neque superfluas ædificationes aut aggredi, aut necessarias prætermittere; viduis, orphanis ac peregrinis ex justis ecclesiæ reditibus subvenire; pecuniam non lucri æstimatione, sed pietatis acquisitione habere: totam operam suam patriæ impendere, & magis repellere ejus excidia, quàm propria pericula. Proinde Rex consilio ejus, ut vitæ suæ credens, & omne quod ab eo diceretur, quasi ab Omnipotentis ore prolatum fuisset suscipiens, quæcumque statuenda erant statuit, quæcumque damnanda damnavit. Hoc consiliario omnes diabolicæ malignitatis ministros, fures, sacrilegos, perjuros, fidei violatores, veneficii compositores, libidinis appetitores; ad hoc quicumque contra patriam conspirassent, qui in parentes manus extendissent, mulieres etiam quæ adulterina fraude viros suos interfecissent, postremo omnes quos irato Deo vivere sciebat, ex omnibus regni sui finibus perturbatos, diuturno aut perpetuo relegavit exsilio. Hujus Angliæ statum reformat. Codices emendat.

a Idem asserit Vvillelmus Malmesburiensis, perennes rivos decurrere ad hanc diem.

b Quid in Comitem egerit, qui illicito conjugio addictus erat, vide Osberti fragmenta infra.

ANN. CHR. DCCCC LXXXVIII. MAII XIX

quoque consilio omnes ecclesiarum ministros, qui spreto professionis suæ ministerio, aut venandi studio [a] intenti, aut quæstuosis negotiis dediti, seu concumbendi insolentia deturpati, ætatem agere solebant; omnes hos aut districta animadversione decrevit coërcendos, aut eita subversione de ecclesiis expellendos. Ex quo factum est, ut quarumdam clarissimarum ministri ecclesiarum, dum in eligendo quodcumque deliberarent, voluptatem honestati præferrent, regali sanctione de eisdem ecclesiis [b] expulsi, melioribus se & alterius Ordinis hominibus sua loca relinquerent. Propter hæç igitur sanctissimæ instituta disciplinæ tantus in regno Anglorum divinitatis cultus excrevit, ut & nobilissimi quique, atque in sæculo potentissimi, spretis omnibus mundi pompis, ad divina confugerent servitia; & hi quos ecclesiasticus Ordo admiserat, de virtute contenderent, scientes neminem ad honorem posse pertingere, quem non virtutum merita juvarent. Ob hujus quoque disciplinæ excellentiam, tanta pacis constantia, tanta rerum exstitit opulentia, ut omnia mundi elementa, ipsum quoque elementorum creatorem Deum regiis temporibus arridere putares. Sic pontificis sapientia dictabat Regis justitiam, Regis justitia obtinuit Dei misericordiam, Dei autem misericordia omnium rerum præstitit abundantiam.

Regem ob violatam virginem septennni pænitentiæ addicit.

35. Sed hæc communia totius Ecclesiæ gaudia cupiens disturbare malignus, accendit animum christianissimi Regis in amorem Deo devotæ virginis [c], ut quem à tramite justitiæ Dunstanum dejicere non potuisset, eum quem præcipuè Dunstanus diligebat, & super quem totius religionis vigor incumbebat, dejicere tentaret. Perpetrato itaque in virginem velatam peccato, atque ad publicam populi audientiam perlato, Dunstanus tam pro culpa, quam pro infamia Regis, gravissimo dolore affectus, mox illum veluti alterum David cum Bethsabee dormientem, alter ille, sed longe severior Nathan, intrepidus adiit, furibundus ad eum introiit. Assurgens autem Rex venienti obviam Pontifici extendit manum, ut eum ad regium deduceret thronum. qui renuens manum dare, oculos cum quadam animi indignatione in illum
» torsit, & ait, Tu pontificis manum audes contingere, qui virginem Deitatis
» munere arratam non timuisti præripere? Sponsam Conditoris tui adulterasti,
» & amicum sponsi aliquo tuo obsequio existimas posse placari? Nolo amicus
» esse cui Christus fuerit inimicus. Territus ergo verborum tonitruo Rex, objurgantis se pedibus pontificis prosternitur, extemplo scelus flebiliter fatetur, veniam humiliter precatur. quod ut vidit pontifex expavit, perfusumque Regem lacrymis, lacrymis & ipse madens, tellure levavit. Deinde cum magnitudinem peccati per amplificationem exposuisset, & paratum illum ad omnem satisfactionem reddidisset, septennem ei pænitentiam indixit, ut in toto hoc spatio coronam regni non gestaret, jejunium in hebdomada biduale transigeret, avitos pauperibus thesauros largè dispergeret. Super hæc sacrandis Deo virginibus Monasterium aliquod fundaret, quatinus qui unam per peccatum Deo virginem abstulisset, plures ei per plura sæculi volumina aggregaret. Clericos etiam male actionales de ecclesiis propelleret, Monachorum agmina introduceret, justas Deoque acceptas legum rationes sanciret, sanctas conscriberet, conscriptas per omnes fines imperii sui populis custodiendas mandaret. Nihil ergo residuum erat quod minus aut segnius Rex impleret, quam à rectore vitæ suæ præceptum fuisset. Septimo autem anno, cum redeunte quasi Jubileo termino, pænitentiæ tempus exactum fuisset, sacer Pontifex, accitis omnibus imperii Anglorum principibus, Episcopis, Abbatibus

c Venationem die Dominica etiam Regi interdixit Dunstanus ex Osberto infra.

a Chronologia Saxonica anno DCCCC LXIV. *Hic Edgarus Rex sacerdotes civitatis*, scilicet Vvintoniensis, *expulit de veteri & novo Monasterio, & de Chateries, & de Middeltuna, & cum Monachis constituit: & Ethelgarum Abbatem in Abbatem novi monasterii constituit, & Ordbyrhtum Chaterica, & Cynevvardum Middeltu a.* Lege acta S. Ethelvvoldi Episcopi Vvintoniensis suprà.

b De hac virgine lege Osbertum in Appendice hujus Vitæ.

&

& universis Ecclesiæ dignitatis Ordinibus, imposuit Regi corônam coram omni multitudine populi Anglorum, lætantibus cunctis, & ineffabilibus jubilationis vocibus Deum in Dunstano laudantibus. ANN. CH. DCCCC LXXXVIII MAII XIX.

36. Interea tanta clericalis Ordo quibusdam in locis confusione agebatur, ut non solùm à vita sæcularium excellentius nihil haberet, verùm etiam improbis actibus longe inferior jaceret. Qua de re Pastores ecclesiarum turbati, Dunstanum ut proprium Primatem adeunt, res male gestas exponunt, correctionis consilia perquirunt. At ille in homines nefandos suæ auctoritatis proferens sententiam: Aut canonice, inquit, est vivendum, aut ecclesiis exeundum. Ex quo factum est ut compluium ecclesiarum clerici, dum contemnerent proposita conditione corrigi, auctoritate Pontificis sint expulsi. qui Rege [a] adito, vel quos Regis gratia proximos effecerat, Dunstanum injuriarum accusant, se virtutis amatores pronuntiant, ut in præsentia Regis conveniatur orant. Dunstanus itaque his quæ quasi rationabiliter postulabantùr contraire nolens, coacto Concilio Wentoniam venit, ubi ex sententia totius Concilii de adversariis victoriam cepit. Cumque ex jure nihil sibi superesse conspicerent, usi auxilio Regis & Principum, ad preces se vertunt, quibus Episcopum flagitant, quatinus intromissæ personæ de ecclesiis expellantur, expulsæ restituantur. Dubitante igitur viro Dei, nullumque ad rogata responsum porrigente, res mira & sæculis inaudita, ecce Dominici corporis forma vexillo crucis infixa, atque in editiore domus parte locata, humanos exprimens modos, omnium compescuit voces dicens: Absit hoc ut fiat, absit hoc ut fiat. Ad quam vocem Rex, omnesque majores natu fere usque ad exhalationem perterriti, clamore pariter & Dei laudatione aream complent. Et his quidem adversariis viventibus cessatum est à contentionibus, quousque per successionem filiorum prior discordia renovata est. qui abeuntes, & iniquitatis suæ defensorem HEORNELINUM Scotorum Pontificem assumentes, hominem videlicet tam ingenio, quàm loquacitate fere insuperabilem, ad hominem Dei in villam, quæ vocatur Kalne, tendunt, turgenti spiritu scandalum proponunt. Dunstanus autem longo quidem senio & magnis Ecclesiæ laboribus effractus, jam præter orationem post tergum omnia posuerat. Attamen ne pars iniqua divino quondam miraculo victa, nunc de adipiscenda gloriaretur victoria, hoc in hostes responsionis jaculum vibrat. Quoniam, inquit, tanto tempore elapso calumniæ ansam non prætendistis, nunc autem senescentem me ac taciturnitati operam dantem, antiquis querelis deservire contenditis; fateor, vincere vos nolo, Ecclesiæ suæ causam Christo judici committo. Dixit, & quod dixit, irati Dei censura firmavit. Mox etenim concussa domus, cænaculum sub pedibus solutum, hostes solo præcipitati, ac ruentium trabium pondere oppressi: ubi vero cum suis sanctus accubitabat, ibi nulla ruinæ suffusio fiebat.

Clericorum ejectorum querelas refringit.

37. At Rex Edgarus immatura morte præreptus, EDWARDUM filium suum & regni, & morum heredem reliquit: in cujus electione dum quidam principes palatini adquiescere nollent, Dunstanus arrepto crucis vexillo, quod præ se ex more * ferebatur, in medio constitit, Edwardum illis ostendit, elegit, sacravit, patrisque ac magistri affectum quoad vixit, ei impendit: versùmque in gaudium est omnibus quod paullo ante triste putaverant, existimantes juvenem Regem inhumanum futurum, consilia sapientum non curaturum, sed pro libidine omnia acturum: sed postquam secus esse cogno-

Regum obitus.

* NOTA.

[a] Wintoniensibus Canonicis quid hac in causa acciderit, lege Osbertum. Willelmus rem describit in lib 2 de Regibus Anglorum cap. 9. ubi ait, Elferium quemdam *omnia pene Monasteria, quæ reverentissimus Ethelwoldus monachus & Wintanus Episcopus construxerat in provincia Merciorum*, insolenter evertisse ut Dunstano insultaret. Concilium Wintoniense ad annum DCCCC LXX revocat Baronius, idque generale totius Angliæ dicit, & quidem jussu Johannis Papæ XIII convocatum: id quod ex actis S. Oswaldi probat, de quo infra. Circa idem tempus Dunstanus variis diplomatibus pro cœnobio Crulandensi subscribit apud Ingulfum.

ANN. CH. DCCCCLXXXVIII MAII XIX.

vêre, secus & ipsi rem tenuêre, & displicuisse sibi Regem vehementer displicuit. Sed illo post triennii tempus novercali fraude [a] occiso, ETHELREDUS frater ejus regnandi sceptra obtinuit. Quæ res quamvis infesto fieret Dunstano, vel quia per effusionem sanguinis innocentis ad regnum perveniret, vel quia parum prudentiæ ac fortitudinis illi inesset, non erat tamen consilium resistere, propterea quòd filius Regis, & proximus tunc heres videretur esse. Attamen in die consecrationis suæ, post impositam coronam, fertur Dunstanus hoc illi prædixisse: Quoniam adspirasti ad regnum per mor-

Regni mutatio prædicta.

" tem fratris tui, quem occidit ignominiosa mater tua, non deficiet gladius
" de domo tua sæviens in te omnibus diebus vitæ tuæ, interficiens de semine
" tuo, quousque regnum tuum transferatur in regnum [b] alienum, cujus ritum
" & linguam gens cui præsides non novit. Nec expiabitur nisi longa vindicta
" peccatum tuum, & peccatum matris tuæ, & peccatum virorum qui interfuêre consilio illius nequam.

Athelvvoldi & aliorum mortes prænuntiatæ.

38. His temporibus contigit ATHELVVOLDUM [c] Vventanæ Ecclesiæ Antistitem cum alio quodam Rofensi Episcopo Cantuariam venire, magnumque Dunstano de adventu suo gaudium præstare, propterea quod ejus curâ alti, docti, ac per varias virtutum disciplinas ad summos Ecclesiæ honores fuissent provecti. Plerisque ergo diebus in mutua sermocinatione simul & & exsultatione peractis, egreditur Archiepiscopus de civitate volens ad locum Christi ecclesiæ Mansionarium proficisci. Illi verò comitabantur deducentes eum, quousque illos via dirimeret, quæ unumquemque ab altero separatum ad locum quo ire disponebat dirigeret. Cumque imminente jam vespera procul adhuc à loco jam distarent, (tardiusculè enim quàm hora postulabat de urbe exierant) deprecatur Archiepiscopum Rofensis Antistes, ut ad vicinum ecclesiæ suæ patrimonium divertat, nocturnum tempus secum transigat, mane verò, si ita placuerit, migrationem faciat. cui ille postulationi dignanter annuens ait: Si confrater noster Athelvvoldus mecum venire voluerit, in me nulla veniendi mora erit. Assentiunt ergo Pontifices in eodem, pariterque paratum sibi habitaculum subeunt. Jam aurea lux noctis fugaverat umbras, cùm beati illi in viam progressi collem ascendunt, inde ab invicem vicaria pacis relatione dividendi. Extendens autem manum summus Dei sacerdos, ut coëssentes secum minores pontifices benediceret, atque dimitteret; extemplo erupit in fletum, fletum adeo magnum, ut vix de sancto pectore vocem valeret efferre. Expavescunt ad factum Pontifices insolitum, fletuum causas solliciti perquirunt, & post modicum hoc ad quæsita responsum accipiunt. Ea, inquit, re fleo, quoniam vos in proximo morituros scio. Cumque illi referrent, Noli, sanctissime pater, tam dira nobis prophetia occurrere. non enim moriemur, sed iterum atque iterum pariter nos incolumes videbimus. Tali quod dixerat responsione firmabat: Quod dixi necesse est fieri. Moriemini namque huic sæculo, sed vivetis Deo: moriemini in hac vita diutius non mansuri, sed ad Deum vadetis æternaliter cum illo victuri. Divertunt ergo Pontifices ab invicem mærentes pro invicem, magis tamen pro se quisque pio timore sollicitus. Sed Rofensis Episcopus abiens in civitatem suam, mox ut intravit vehementer ægrotavit, postque paucos dies, prout veriloquus prædixerat vates, è sæculo migravit. Athelvvoldus verò priusquam ad propriæ sedis urbem veniret, ultimo corporis languore correptus, cælestis sedis habitationem suscepit. Super cujus mor-

[a] Elfreda vocatur à Vvillelmo, qui in lib. 2 de Pontificibus cap. 1 ait Elfridam uxorem Regis Edgari ædificasse monasterium Varevellæ in honore sanctæ crucis, *cum neciam privigni sui Evvardi necis insigne, cujus ipsa censcia & auctor fuit.* Johannes Bromtonus tradit Dunstanum ante decessum suum absolvisse Alfridam Reginam, *quæ postea*, inquit, *cunctis diebus vitæ suæ in castitate vivens, vitam in Domino feliciter finivit.*

[b] Id factum tempore Danorum paullo post obitum Dunstani, ex ejus translatione infra.

[c] Ejus vitam retulimus suprà ad annum DCCCCLXXXIV, quo ejus obitum reponit Chronologia Saxonica.

te venerabilis pater admodum contristatus, sive quod sanctissimæ semper religionis fuerit, seu quod magnam de substituendo sacerdote litis occasionem viventibus dereliquerit, deprecatus est Dominum desertæ ecclesiæ benignum fore provisorem. Cui mox deprecanti adsistit familiaris suus Andreas Apostolus, precibus ejus Deum dicit annuere. Bathensem Abbatem, nomine ELFEGUM, monet adducendum, & ex Divinitatis consilio Wentanæ ecclesiæ Antistitem præficiendum. Ita quicquid rerum ipse desideraffet, per interpretem Apostolum confestim à Deo consequebatur. Sed & ille vicem honoris Apostolo persolvens, in omni obsequio illi studebat deferre, basilicas in ejus nomine fabricare, fabricatas muneribus decorare. ANN. CH. DCCCC LXXXVIII. MAII XIX.

39. Dum ergo quodam tempore præfatus Rex propter quasdam dissentiones civitatem obsideret Rofensem, & facta capiendi illam difficultate, patrimonium beati Apostoli devastando invaderet; mandavit eidem beatissimus Pontifex ab stultitia quiescere: Andream sicut ad præstandum facilem, sic ad ulciscendum virilem in promtu esse, ut potentiam illius ipse experiatur, si hereditatem illius vexare non destiterit. Contemtus à Rege Dunstanus iterum currentibus nuntiis eadem suggerit, insuper argenti pondo centum transmittit. qui accipiens recessit ab obsidione. Quod simul atque Pontifici renuntiatum fuisset, miratus cupiditatem hominis, hoc illi scribere curavit. « Quoniam prætulisti pecuniam Deo, argentum Apostolo, meæ voluntati tuam cupiditatem, velociter venient super te quæ locutus est Dominus mala, qualia non fuerunt, ex quo gens Anglorum regnare cœpit usque ad tempus illud. attamen vivente me ista non erunt, quoniam & hoc locutus est Dominus. Quæ omnia ita contigisse: & in annalibus legere, & nostris temporibus est videre. *Rofensis obsidio.* *Regis avaritia punita.*

40. Sed ut jam beatum illum, de quo loquimur, fidentiùs pro obseqnio alloquamur, & sic ad felicem ejus transitum madentibus oculis transeamus; quantæ illud contemplationis est, pater mirabilis, pater inæstimabilis, quantæ illud contemplationis est, quàm excedens omnium mortalium mentes, quòd vel Dei Genitricem in hac mortali vita, vel tuam genitricem in æterna videbas vita! In cælum namque deducebaris, inteteras beatis agminibus, illis oblectabaris modulationibus Angelorum eamdem genitricem tuam quasi nuptiali thalamo æterno Regi copulantium, & suave *Kyrie eleison* [a] modulantibus organis resonantium. Cumque de tuæ taciturnitatis silentio arguereris, quòd inter tanta vitæ æternæ gaudia solus tu à divinis laudibus cessares, cùm præcipue tibi pro honore parentis gaudendum fuisset; referresque hujus tantæ suavitatis inscium te esse; quàm breviter, quamque dulciter à civibus civitatis illius edoctus in has voces cantando erupisti. *O Rex Dominator gentium, salva genus Christianorum in terra adhuc perigrinantium, ut & ipsi post inimicitias ad gratiam revertantur, & angelica ruina per illos damna reparentur.* Jam verò quibus exsultationis labiis edicam, quòd Matrem Domini Salvatoris, Reginam mundi, Dominam Angelorum, virgineis oculis vidisti, non vestali choro circumdatam, sed virginali corona circumfusam! Felices oculi tui qui illam videre potuerunt, cujus castissima viscera cæli & terræ opificem portare meruerunt! felices oculi tui, quibus datum est illam videre, quam speciosam super filias Jerusalem Angeli venerantur, homines desiderant, pavescit tartarus, & omnis creatura heram miratur. Nec inde solummodo felix, quod illud singulare totius orbis decus videre potuisti: potuisti etiam mellifluas ejus voces audire, quibus socias virgines ad collaudandum Regem sæculorum ex sua carne temporaliter procreatum hortabatur, concinens illud viri sapientis ac Senatoris Sedulii: *Matrem suam in cælis videt,* *& B. Mariam.*

Cantemus Domino sociæ, cantemus honorem.
Dulcis amor Christi personet ore pio.

a Id accidisse *in aedicula almi Patris Augustini* scribit B. Vide Osberti fragmenta infra.

Ann. Ch. DCCCC LXXXVIII Maii XIX.

Cumque ab aliis virginibus hoc fuisset exceptum, aliæ qui sequuntur versus pronunciabant.

Primus ad ima ruit magna de luce superbus :
Sic homo cùm tumuit, primus ad ima ruit.
Unius ob meritum cuncti periere minores :
Cuncti saluantur unius ob meritum.
Sola fuit mulier, patuit quâ janua leti :
Ex qua vita redit, sola fuit mulier.

Atque in hunc modum totius carminis bini ac bini versus procurrebant, illis semper repetitis qui primi à Matre Domini dicebantur.

Cantemus Domino socia, cantemus honorem
Dulcis amor Christi personet ore pio.

Auctoris apostrophe.

Hæc tu, Pontificum dignissime, acutissima vi corporalium oculorum in spiritualem potentiam translatorum videre potuisti: hæc tu intime cælestium arcanorum perscrutator audire potuisti: his tantis tamque stupendis rebus interesse potuisti. O sancta animi tui puritas, & pura sanctitas, quam sic honorat supernæ civitatis suprema dignitas! ô decus ac præmium virginitatis, qui sic aggaudet naturæ virgineæ simul atque angelicæ dignitati. Sed ecce supra vires viventium est viventis tui in corpore laudibus immorari: quanto minus transeuntis tui, & cum Christo æternaliter regnantis condignas laudes valebimus effari. Præstet omnipotens Deus per potentissima merita tua, ut vel finem vitæ tuæ, quantulumcumque laudabili valeamus sermone describere: quatinus quem semper nobiscum corporaliter viventem non licuit habere, liceat saltem ex consideratione pretiosissimæ mortis sempiternam tui vitam agnoscere, agnoscendo diligere, & diligendo beatæ mercedis aliquid per te piissimum patrem à Deo obtinere. Discant interim devoti tantorum mirabilium auditores exemplo tui sobriè vivere, sacras frequenter excubias celebrare, castis orationibus inservire: quoniam & tu idcirco talibus tantisque gaudiis interesse meruisti, quod aliis dormientibus ipse in sanctis desideriis vigilasti, orasti, horamque ultimam sine intermissione cogitasti. Nec tamen sufficiens erat in secreto cubiculi tui ista operari, nisi etiam nocturnis frigoribus ædem beati Patris Augustini [a] frequentares, & inde ad vicinum præfatæ Virginis templum hanc gloriam Dei visurus procederes.

Anno 988.

41. Anno igitur Verbi incarnati duodecim minus à millesimo, adventus Anglorum in Britanniam quingentesimo sexagesimo tertio, sanctissimus, Deoque dilectissimus Dunstanus transitoriam præsentis vitæ deferens lucem, ad lucem beata atque æterna jocunditate præditam pervenit, ubi sicut sol ex claritate Dei resplendet, & diem æternum æternaliter possidet, anno patriarchatus sui tricesimo tertio [b], nativitatis autem circiter septuagesimo, cùm jam esset omni virtutum charismate plenus, & Deum videndi desiderio fatigatus. Cujus venerabilis transitus tam à se, quàm ab aliis multiplici revelatione præscitus, sibi gaudium, aliis gravem ingessit mærorem. Sibi gaudium, quoniam quod per spem in vita iocundius habebat, id per rem se visurum, & eo perpetuo fruiturum gaudebat: ceteris mærorem, quoniam qui similiter divinis & humanis rationibus excelleret, neminem deinceps in terra apparituram existimabant. Sed nos multiplicium revelationum multimoda relatione postposita, eorum quæ proposuimus singula singulis tantùm rationibus demonstrabimus. Dies ergo Ascensione [c] Christi festivus diem

[a] Rectè annum Dunstani obitûs signat Osbernus, nempe DCCCC LXXXVIII. sed falsus est hic, ut initio Vitæ, in assignando anno adventus Anglorum in Britanniam, qui non anno CCCC XXVIII, ut ipse putavit, sed anno CCCC XLVIII accidit, teste Beda. Concordat dies Ascensionis hic notatus.

[b] Immo vigesimo septimo, ut legitur tum apud Vvillelmum, tum in historia ejus translationis infra. Odoni quippe Dunstanus successit anno DCCC XLI, ex Chronologia Saxonica.

[c] Hæc verbatim refert Vvillelmus in lib. 2 de Pontificibus Anglorum cap. 2 ubi de Episcopis Helmonensibus, inter quos quintum recenset Algarum, cujus sanctitatem ex hoc loco infert.

clarificationis beati Dunstani præcessit tertius. Tantæ itaque diei surgente aurora, sacerdos quidam, nomine ALNARUS *, doctrinæ & actionis merito præcipuus, quem postea nobilem in Helmeham Episcopum claruisse accepimus, dum sacros dominicæ Ascensioni honores in ecclesia Salvatoris pervigil impenderet, & mentem ad cælestia contemplanda extenderet, seipso & omnibus hujus mundi rebus transscensis, Dunstanum pontificali throno conspicit præsidentem, & clero jura canonica dictantem: & ecce per omnes ecclesiæ januas irruentium Angelorum infinita ingrediuntur agmina, stolis candidissimis fulgentia, coronis aureis rutilantia, Cherubim atque Seraphim *Sanctus* proclamantia, & quasi divinum nuntium deferentia. qui dum coactis Ordinibus sedenti adstarent Pontifici, hoc illi salutationis alloquium persolvunt. Salve, inquiunt, Dunstane noster, si paratus es veni, & gratiosus nostro utere contubernio. Dunstanus respondit: Scitis, ô sancti Spiritus, hodie Christum cælos conscendisse, nostrique officii esse tam verbo, quàm sacramento populum Dei reficere, ideoque venire hodie nequeo. Dixerant itaque sancti Spiritus: Paratus esto die sabbati hinc nobiscum Romam transire, & ante summum Pontificem *Sanctus* æternaliter canere.

ANN. CH. DCCCC LXXXVIII. MAII XIX. præmonentia dantur de morte Dunstani
* al. Elfgarus.

42. Postquam ergo dies æternæ retributionis est indictus, & Dunstanus divina fide ad consentiendum inductus, confestim qui apparuerunt Angeli disparuerunt. At sacerdos qui rerum tam evidens contemplator exstiterat, exitum earum stupidus simul & tacitus explorator observabat. Cumque inter sacrosancta ejusdem diei gaudia illa Evangelii lectio recitaretur, in qua Dominus noster Jesus-Christus post resurrectionem suam discipulis apparuisse, & exprobata incredulitate illorum atque duritia cordis, mandatum legitur dedisse, ut in toto mundo Evangelium regni prædicarent, fidem ac baptismum annunciarent, salutem proponerent credentibus, non credentibus minarentur condemnationem; cumque ad hæc confirmanda signorum illis faciendorum potestatem delegaret, dæmonum ejectionem, linguarum novitatem, tollere serpentes, mortiferæ potionis virus exstinguere, & super omnem ægritudinem salutiferam manuum impositionem. Cum ergo ista Evangelii lectio pronuntiaretur, & post hæc, quemadmodum videntibus illis quibus hæc potestas delegata est Christus in cælum ascenderet, subjiceretur: processit Pontifex de sacrario latiùs hæc eadem in populo tractaturus, & memoriam misericordiarum Dei cordibus eorum artiùs impressurus. Locutus est ergo qualiter numquam fuerat antea locutus, ostendens qua ratione Filius Dei carnem induerit, cur humani generis salvationem non nisi moriendo compleverit, quemadmodum resurgens à mortuis mortis principem superaverit, & famulantibus Angelis cælum ingressus fuerit. Deinde sanguinem Christi incomparabiliter omnibus creaturis docuit esse præstantiorem: tantamque fiduciam in effusione sanguinis illius mundum habere posse, ut si unus aliquis totius mundi peccata haberet, neque de multitudine, neque de magnitudine criminum illi esset desperandum, si mediatorem Dei & hominum haberet Advocatum. Inter hæc felicia felicis sponsionis gaudia Pontifex ad aram reducitur, transferens omnipotentissimis Domini verbis speciem panis & vini in veram substantiam carnis & sanguinis Christi. Jamque hora benedicendi populum advenerat, & iterata vice beatus ille ad populum procedebat, volens illis abscessum suum denuntiare, sed amore dulcedinis filiorum revocabatur. Proinde exhortatus est omnes, ut illuc tota mentis intentione tendant, quo caput nostrum principiumque Jesus-Christus eadem die præcesserat: dataque super illos suæ auctoritatis benedictione, orabat Spiritum-sanctum illis adesse quemadmodum Filius Dei promiserat, cùm redeuntem illum ad Patrem cælestis nubes suscipiebat. *Ego*, inquit, *mittam vobis Spiritum veritatis, ut maneat vobiscum in æternum.* Cum his igitur differendis beatissimus Pontifex diutius immoratus fuisset, videbant faciem ejus

Ascensionis die festo verba facit ad populum vir sanctus.

Christi corpus consecrat.

Ann. Chr. DCCCCLXXXVIII Maii XIX

tamquam faciem Angeli Dei, ut verè ac visibiliter esset agnoscere, quod is quem invocabat Spiritus-sanctus majestatis suæ præsentiam dignatus fuerit demonstrare. Volente autem illo ad altare converti, suspirabat populus post eum desiderans adhuc desiderabiles vultus ejus videre, & colloquio perfrui, perinde quasi ejusdem Spiritus-sancti magisterio edocti, quod illum ulterius in carne non essent visuri. Quibus io amore æternæ Trinitatis tertio coofirmatis, post libatum pacis & caritatis suæ osculum, non valuit imminentem sibi gloriam diutius cootegere: sed rogat ut sui memores exsistant, dicit vocationis suæ diem instare, nec se ulterius in hoc mundo cum illis manere. Tunc tantam lugentis populi videres confusionem, tam permistam lacrymis cleri conclamationem, viduarum ac pupillorum miserabilem perturbationem, ut diem judicii adesse, & omnia sæcula in supremam horam coïsse putares. Sacerdos etiam qui tam mirabilem in ecclesia ecstasim viderat, cognito quod non in imagine, sed in rerum veritate eamdem sustinuisset, palam omnibus, & cum magnis gemitibus quæ viderat absolvit. quorum mæstitiam pater pretiosissimus, prout potuit, benignè consolatus ad altare redit, susceptoque vitæ æternæ epulo, tam se quàm omnes sibi commissos æterno Pastori consignavit.

Mortem suam suis edicit.

Cibo reficitur,

43. Inde refectionis domum lætabundus ingrediens, omnes ad se confluentes & cibo corporis & spiritualis vitæ alimonia saginavit. Post prandium verò vel magis ultimam cœnam, denuo cum fratribus, ecclesiam Christi ingreditur, signatoque sepulcri sui loco, omnibus ad altare Christi ascendentibus conspicuo cœnaculum pro modo æstivi temporis requieturus ascendit. Circumdat pausantem luctifica ecclesiæ familia, quæ sive metu sui, seu morte illius turbata, horrendos lacrymando questus insonuit. quos illo sanctissimis ut semper rationibus fovente, atque ad spem futuri sæculi diligentiùs informante, conspiciunt virum invisibili quadam Dei virtute è terra moveri motum ad suprema domui fastigia tolli. Hi autem qui paullo ante propinquiores adstiterant, miraculi insolentia territi, relictis sedibus devolant omnes. Stant tamen innixi parietibus, & maceriarum liminibus de longe sursum aspicientes, exitum rei videre cupientes. Existimabant namque aut sicut Heliam eum carne eum transferendum, aut alio quovis & insolito modo ab eis tollendum. Sed mox ea qua subvectus fuerat suavitate depositus, convocat omnes qui fugam inierant, tali eos allocutione demulcens. Vidistis, ait, filii, vidistis carissimi, quo me Deus vocat, quo Dei ioeffabilis misericordia invitat. Semita itineris mei præ oculis ostensa est vobis, ut nullus vestrum de præmio capiendi cæli diffidat, qui vitæ meæ diligens sectator exstiterit. Non erebi sedes animam meam tenebit, non fæda facies profunditatis animam meam tenebit, non ignis inexstinguibilis, & vermis non moriens animam meam tenebit. Sursum est quod amplector, sursum quo gradior. Estote ergo vitæ imitatores, si itineris mei cupitis esse sectatores. Discite voluntatem Dei semper nosse, & cùm eam noveritis nihil ei velitis præferre. Quod si ab ejus voluntate facienda quantulumcunque vos exorbitasse cognoveritis, statim ad deprecandam ejus clementiam convertimini, ne dum minorem quàm oporteat reverentiam exhibueritis, non solùm prævaricatores, verum etiam infideles judicemini. Nolite boni videri, sed esse, nec tam mali non videri, quàm non esse. Hoc enim maximum inter homines malum est, quod omnes cupiunt boni videri & esse nolunt; nulli volunt mali videri, & nolunt non esse mali. Pacem semper sectamini, nec prius ab illa sectanda deficiatis, quàm illam in cælo apprehendatis. Atque ut hanc efficaciter attingere valeatis; illum semper in animo dulcissimum habete, illi contiouo gratias agite, illius præceptis humiliter obedite, qui singulare pro omnibus sacrificium immolati voluit, in quo complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliari omnia, in ipso pacificans per sanguinem cru-

rapitur è terra.

Orationem habet ad suos.

cis ejus, sive quæ in terris sunt, sive quæ in cælis. Prædico etiam vobis Anglorum gentem dira ac diuturna mala ab exteris gentibus esse passuram, sed in fine dierum miserationem Dei super eam stillaturam. Vobis autem commodum erit horum verborum reminisci, ut sive hæc ad peccatorum emendationem, seu ad perficiendam virtutem contigerint, animas vestras divinæ semper dispositioni subjiciatis, ne sicut mali filii diligatis blandientem; erudientem (quòd à vobis remotum sit) contemnatis. Profectò nullius hominum vel tam grave supplicium, vel tam excellens est meritum, quo Dei omnipotentis visio, visio beatæ æternitatis, visio æternæ veritatis, Patris, & Filii, & Spiritus-sancti valeat promereri. Magis autem si naturalem clementiæ suæ bonitatem Deus non attenderit, nihil homo patitur quod sibi justo Dei judicio ex sua culpa non debeatur.

An. Ch. DCCCC LXXXVI Nov. XXIII.

44. In his verbis sentit beatissimus Pater vires corporis paulatim deficere, cùm spiritus ab integritate sui deficere nesciret. Ita namque facie serenus, sensu sobrius, docendi locutione assiduus toto illo die ac sequenti feria sexta permanebat, ut quicumque se commendaturi, & benedictionem tanti Patris postulaturi advenissent, recreatos se, & multipliciter in amore divinitatis confirmatos assererent. Et jam promissæ beatitudinis sabbatum illuxerat, jam tempus requiescendi ab omnibus laboribus suis Dunstano instabat, cùm ecce multiplex filiorum caterva currit, filiorum quos ipse infra gremium matris Ecclesiæ tenerius nutrierat, atque ad excellentiorem spiritualis gratiæ perfectionem adduxerat, clamoribus, & nimiis ejulatibus querirans, quòd se derelictis recederet, nec illis liceret commori. At ille in manus Dei omnipotentis eos commendans, & gratiosa benedictione confirmans, jubet sanctæ Communionis mysterium ante se celebrari: quod cùm protensis manibus de cælesti mensa porrectum suscepisset, hac oratione Deo supplicare cœpit. Gloria tibi, omnipotens Pater, qui timentibus te Panem vitæ de cælo dedisti, ut memores simus mirabilium tuorum, quæ in medio terræ operatus es; mittendo nobis Unigenitum tuum, verum hominem de vera Virgine natum: Tibi sancte Pater [illegible]ritas referimus grates, qui & nos dum non eramus creasti; & dum peccatores essemus, hujus gratiæ participes effecisti per eumdem Filium tuum Deum, & Dominum nostrum, omnia tecum & Spiritu-sancto facientem, gubernantem, & per infinita sæculorum sæcula regnantem. Inter quæ verba ex omnibus animæ medullis ad Deum quem semper desideraverat effusa, videt illos qui se ad cæleste convivium invitaverant beatos Angelos assistentes, & cæleste illi obsequium præparantes. Quorum venerando cœtui felix anima illius gratulata, læta egreditur de habitaculo sanctissimi corporis, proficiscens cum illis ad contemplandam claritatem æterni conditoris. Ecce quomodo honoratus est, quem Deus honore dignum judicavit! ecce quomodo in gaudium Domini sui intravit, qui in commissa sibi doctrinæ pecunia fidelis erogator exstitit! O viscera misericordiæ Dei, quæ sic semper dulcia expertus fuerat iste homo Dei! ô cor viri ad voluntatem Dei semper parati; qui potuit dicere, Paratum cor meum Deus, paratum cor meum! Ecce nunc psallit in gloria sua illustratus lumine visionis gloriæ Dei.

Viaticum accipit.

ab Angelis in cælum deducitur.

45. Suscipiunt autem venerabiles Domini sacerdotes venerabile corpus summi sacerdotis, deferentes illud in basilicam magni basilei Domini Salvatoris, sub immenso murmure lugentium populorum feretrum densissime ambientium, facies suas dissecantium, palmis se ferientium, atque amaris vocibus, Heu, heu carissime pater, clamantium. Ibi in loco[a] quem ante biduum dictaverat, cum omni diligentia sepultus, & post hæc eminentioris operis structura decenter opertus, flebilem simul & amabilem cunctis, sive in choro psallentibus, sive per gradus ad altare ascendentibus sui memoriam dereliquit. Flebilem ideo dixerim, quòd ejus quotidie monumentum præ oculis

Sepelitur.

a Objetto, qui fuit ante gradus, quibus ad altare Domini Christi ascendebatur.

Ann. Ch. DCCCC LXXXVIII Maii XIX. Eventa post ejus mortem.

haberent, cujus venerandos aspectus videre non possent. Amabilem, propterea quòd licèt ejus visibili præsentia carerent, invisibilem tamen & incorporeum ejus spiritum in cælesti fide gaudere, & pro eis apud Deum misericordiam enixius orare sciebant.

46. Post cujus mortem, si mors dicenda est cui vita æterna successit, ita omnes res contrarium motum sumsere, ut Dunstani mortem omnia deflere, nec ejus absentiam se ferre posse viderentur. A summa quippe pace fit commutatio ad bellum intolerabile, ab immensa lætitia ad enormem tristitiam, ab omnium rerum abundantia ad omnium rerum indigentiam. Denique aër ipse immutatus est, naturales temporum vicissitudines diffidebant invicem: cælum non exaudivit tellurem, nec tellus ea quæ seminabantur in ea hostilis incursio fœdam ubique faciem dereliquit, dum eorum irruptione urbes diruerentur, ecclesiæ spoliarentur, suffoderentur altaria, & sacerdotes Domini interficerentur. Ex quibus vir virtutum ELFEGUS, qui quartus erat à magno Dunstano Cantuariorum Archiepiscopus, cùm multam hostium multitudinem ad Christianam religionem convertisset, & eos quos ab infidelitatis errore convertere non posset, quotidiana invectione reprehenderet, tentus ab eisdem, post dirutam illius urbem, post cruentam innocentis populi cædem, post templi sacri exspoliationem simul & combustionem, vinctus adductus est, & per septem menses variis tormentorum cruciatibus vexatus, & post hæc omnia, eorumdem manibus lapidatus spiritum cum triumpho direxit ad cælum. Sic ergo impleta sunt, quæ vel de rerum prosperitate Angeli Dunstano, vel de adversitate earum Dunstanus Regi ATHELREDO prædixerunt. Sed in his tam gravibus tumultuantis populi angustiis non defuit supernæ miseratio pietatis, quæ tanta coruscantis gratiæ prodigia ad memoriam illius ostendit, ut & reprobis terrori, & afflictis essent consolationi. Neque enim aliter cælestis ejus spiritus operatus est, quàm si in terram redivivo corpore suo quotidie veniret. Verùm nos non omnia quæ de illo sunt propter infinitatem dicere poterimus: nec ab omnibus abstinendum putamus, ne nulla esse videantur quæ dicamus. Et quædam quidem de libris miraculorum ejus qui nunc minime super sunt excerpsimus, quædam vero nostra ætate, aut in alios facta vidimus, aut in nos patrata ipsi experti sumus. Sed hic libelli hujus fit finis, ut quod intendimus ab alio principio sumi possit.

Justus homo, nudus vitio, sedes subit almas,
 Ex quibus expulsam se dolet atra cohors.
Iste polum petit, illa rogum stygis ardua moles
 Deserit, atque levis gleba natare solet.
Mansio diversa, diversaque præmia, quantum
 Ortus solaris distat ab occiduis.
Imperat huic Agnus circumdatus agmine læto:
 Illi cum prava pluto cohorte præest
Utitur illa gelu, nive, grandine perpetuali:
 Vernos ista dies mansio semper habet.
Hæc generosa duce jocundo cive decora,
 Carmine festiva, pace quieta jugi.
Tu venerande piis mixtus, Dunstane, catervis,
 Exerces hilares hac regione jocos.
Quanti sis meriti, plebs indicat astricolarum,
 Quæ famulata tuam vexit ad astra animam.

INCIPIT

Ann. Ch. DCCCC LXXXVIII Maii XIX

INCIPIT LIBER MIRACULORUM EJUSDEM.

Auctore eodem OSBERNO Monacho.

1. DIximus in superiori Libello, quibus parentibus venerabilis pater Dunstanus ortus claruerit, quorum Regum tempora nobilitaverit, quos processus virtutum habuerit, & quemadmodum ad cælestia regna gloriosus migraverit. Nunc autem propositum habemus ea narrare, quæ post depositionem corporalis sarcinæ felix spiritus ejus in hoc sæculo dignatus est operari: ut omnes futuri temporis Angligenæ populi agnoscant, quid tanti nominis viro hooris ac reverentiæ debeant. Verùm quoniam eorum quæ scribenda sunt, pleraque ac fere omnia nostris temporibus facta cognovimus; pauca verò aliis quidem temporibus facta, sed nobis verissima verissimorum virorum relatione exposita accepimus: hac ratione omnes qui hæc dignabuntur legere, ad credendum invitamus: ut sicuti sibi credi volent, si fortè aliqua suis temporibus facta scribere voluerint, ita nobis credant, cum audierint ea narrari, quæ à nobis potuere videri. Quam enim de se veri æstimationem à sequentibus haberi velint, eam rectè præcedentibus concedere debent. Quod si nulla quæ scribi debeant, suis temporibus fieri contingant; non ideo oos statim falsitatis arguant, quasi quod alio tempore occulta Dei providentia non fit, alio tempore pro corrigendis vel corripiendis hominibus fieri oon possit: cùm semper opportunitatem rerum & temporum exigat gratia miraculorum. Num enim iccirco minus credendum est priocipem Apostolorum Petrum ad portam templi speciosam claudum sanasse, quòd nostris temporibus istud non fecerit: aut ideo beatus Evangelista Johannes venenum sine læsione non bibit, & qui veneno deperierant non resuscitavit, quòd ista nescio quis impostor & calumniator noo viderit. quasi si quis nauclerum, vel aurigam laudari audierit, quòd hic navim in procella gnaviter regere, ille equos artificio sciat in cursum ducere; supra humanam naturam hoc esse contendat, ideo quòd ille fieri non posse credat. Non itaque hoc admittendum, sed quòd noa quæque res tempus & ordinem spectet credendum. Dignentur ergo credere qui hæc dignabuntur legere, ut quemadmodum merito fidei nostræ qua credebamus, vera esse quæ non videramus, actum est ut aliqua videre possemus: ita illi præmium fidei habeant quandoque videre posse, quod narrantibus nobis indubitata fide potuerunt credere. Jam ad proposita transibimus, & quo ordine quæque res acta, quantum possumus, breviter ac dilucide narrabimus.

Auctor fidem à lectoribus exigit.

2. Vicus est urbi Cantuariæ vicinus, ***Leoham*** ab incolis dictus. Hunc quidam vir inhabitabat, quem longa oculorum cæcitas gravabat. Admonitus ergo in somnis est, ut patrem patriæ Duostanum adeat, commissa mala deplaogat, futurum esse ut amissum lumen per eum recipiat. Narrat suis homo quæ viderat: favebant, & auctores illi itioeris procurabant. Ingreditur itaque cæcus ecclesiam Christi, orat sibi pernoctandi ibidem licentiam dari, Tale, inquiens, præceptum suscepi. sequeoti verò & media nocte cœpit de tumulo viri Dei omne genus odoramentorum sentiri, & cæcus interim gravissimis oculorum punctionibus gravissime torqueri. Clamavit itaque fortiter, sanatus est mirabiliter, laudavit Deum, & Dunstanum hilariter.

Cæcus videt.

3. Tres etiam mulieres in una domo commanebant, simili ex loogo tempore cæcitate percussæ, & onere paupertatis oppressæ. Has magnus ille Duostanus, dum in corpore vixisset, inter ceteros ecclesiæ stipendiarios pauperes alere solebat. quæ accepto rumore patrati miraculi alterois se hortabantur sermonibus. Quid hinc, inquiunt, sedimus, quæ patrem vitæ nostræ

Item tres cæcæ.

ANN. CH. DCCCC LXXXVIII. MAII XIX

revivifcere audimus? eamus ad illum, calamitatem deploremus, auxilium flagitemus. Qui nostram suevit depellere paupertatem, dignabitur corporis nostri profligare cæcitatem: compatietur fame morituris, ut reddita luce gratiam præstet pauperculis, operibus manuum suarum deinceps victuris. Dixerunt, & rectore baculo viam quæ ducit ad civitatem pergere cœperunt. Cumque ad portam ecclesiæ venissent, junctis ad invicem manibus ingressæ sunt, procidentesque ante memoriam viri, hac mærorem supplicatione depromunt. Pater sancte, pater serene, ad has tuæ misericordiæ stipendiarias intende, ut aut solito more victum eis tribuas, aut lumen oculorum per quod vitam transigere possint restituas. Et iterum dixerunt: Piissime, potentissime, his tuis misellulis miserere. Sic oraverunt, & inter orandum clarè viderunt, magnumque gaudium populo præstiterunt.

Sacerdos paralyticus curatur.

4. Sacerdos quidam Folcanensium Præpositus, nomine Ceovvlfus, vir locuples valde erat, multaque nobilitate inter suos pollebat. Hic per multos annos ita omnium membrorum paralysi dissolutus fuerat, ut neque vicinas possessiones adire, neque ecclesiæ limina contingere, nisi in grabato deportatus, valeret. Suasus itaque ab intimis suis, ut ad memoriam domni Dunstani miserum cadaver sineret transferri, primo quidem verecundia distulit homo dives, dedignans consortium paupertatis, ex omnibus locis propter spem recuperandæ salutis illuc confluentis. Sed cùm jam præ doloris magnitudine sibi ipsi esset intolerabilis, jussit feretralem equorum lateribus machinam coaptari, seque in ea positum ad ecclesiæ januas, ubi memoratus sanctus requiescit, pertrahi. Ibi clientium suorum humeris sustentatus intro illatus est, prosequente illum non parva multitudine agnatorum, flebilibus vocibus Dunstani nomen invocantium. Secunda autem die factus in agonia ægrotus sensit quasi manum hominis per totum corpus discurrentem, omnesque totius corporis nervos distinguentem. Inde vociferans è terra exsiliit, in pedibus suis constitit, & restituta ad integrum sanitate exclamare cœpit: Benedictus Filius Dei viventis in bono servo suo Dunstano, & benedictus bonus servus ejus Dunstanus in illo. Verè pius, verè omnipotens Christus, qui servos tam potentes tantaque pietate præditos habet. Mox hymnis & laudibus devotissimè Domino persolutis, qui alienis manibus fuerat deportatus, suis pedibus cucurrit, equum ascendit, & cum omni comitatu gaudens & hilaris recessit. Sed post paucos dies facto convivio in domo sua, convocavit omnes amicos & notos, ut sibi de adepta sanitate congauderent, & congratularentur. Cumque in magno gaudio convivarentur, cœperunt Deum laudare & glorificare, qui cùm sit potens, potentem non abjecerit, sed cum pauperibus suis pœnitentiæ ei spatia concesserit. Super quo ille indignatus

Ingratus recidit in morbum & exspirat.

respondit: Num me inter ceteros pauperes computatis, quia inter eos sanatum asseritis? Non ita est, quoniam etsi Dunstanus non fuisset, ita mihi contigisset. Ad hanc vocem toto corpore intremuit, itaque uno momento eadem, quæ illum dimiserat, infirmitate percussus est, ut nihil in omnibus membris esset, quod ab hac percussione intactum remaneret. Vociferabatur ergo miserabiliter, & post paullum exspirabat infeliciter.

5. Ex illo die multus timor, multaque circa sanctum Dei veneratio excrevit, restitutis ad integram sanitatis perfectionem nunc unis, nunc pluribus per singulos dies ægrotis, ex diversarum regionum longinquitate porro ad-

Invalido sanitas redditur.

ductis. Inter hæc multorum cervicibus impendens juvenis ferebatur, formosa quidem facie, sed à nativitate fandi impotens, ut quindenis annorum temporibus nec caput sursum erexerit, nec deorsum gressum direxerit. Quem super capita illorum celsiùs elevatum his precibus fletu permixtis sancto obtulerunt. O Christe, inquiunt, salus & creator omnium, qui homines hac etiam in parte ceteris animantibus excellere voluisti, quod loqui possint, & erecto capite incedere; reforma in hoc filio nostro vel quod natura

informatum reliquit, vel quod formatum inimica saluti ægritudo corrupit. Solius enim tui est ex eo quod non est in id quod est perducere, & quod est in quascumque volueris formas mutare. Exaudi ergo preces supplicantium propter temetipsum, & propter Dunstanum dilectum tuum. Tunc demissus ex humeris bajulantium se ægrotus, ut ad memoriam sancti vicinius applicari deberet, mox ut tumbam tetigit, in pedibus suis constitit, caput cum scapulis sursum erexit, & resoluta lingua quæ numquam antea fuerat locuta, excelsa voce clamare cœpit *Gloria in excelsis Deo, alleluia.* Sicque perseveravit in integritate susceptæ locutionis, ut usque ad finem vitæ non solum expeditè, verum etiam diserte omnia loqueretur. ANN. CH. DCCCC LXXXVIII. MAII XIX.

6. Paupercula etiam cum cetera multitudine advenit ferens in ulnis triennem natam ex utero suo sine lumine natam. quæ cum per aliquot dies orationi pro salute filiæ suæ sollicita incubuisset, nec exauditam se aliquatenus sentiret, deprecata est omnem clerum auxilio sibi apud Dei sanctum fore, confidens eos tanto citius impetraturos quod vellent, quanto ei præ ceteris hominibus familiarius serviunt. Affecti itaque pietate Monachi [a] pro dolore matris & languore puellæ, cœperunt instantissima prece sanctum deposcere, ut earum afflictioni solita bonitate dignaretur subvenire. Decima autem die dum fortè materno gremio puella incumberet, subito apertis oculis clarè omnia videbat, & præ gaudio exsiliens dicebat: Mater mi, quæ sunt hæc pulcra quæ video? Cui illa: Vidésne, inquir, mi cara? Quæ dixit pulcher homo ille jussit me hæc pulcra videre. Clamatum est itaque per totam ecclesiam puellam à nativitate cæcam à magno pontifice Dunstano illuminatam. Fit concursus omnium matrem cum filia constipantium. Sed cum aliqui ex clero credere non possent, quod patentibus oculis acumen visionis inesset, volentes indagandæ veritatis signum videre, jactant poma, sicut pueris alludi solet, per pavimentum ecclesiæ, ut experirentur si absque errore infantula posset ea sequendo comprehendere. Quæ confestim de sinu matris exsiliens, totantia poma per diversos anfractus insectabatur, eisque apprehensis celeri cursu ad matrem revertebatur. Tunc deprehensum est puellam patentibus oculis posse videre, qui antea sine lumine videbantur patere. Cæca nata lumine donatur.

7. Item anus quædam ad memoriam sancti Pontificis perducta est, ut quod in juventute perdiderat, in extrema ætate lumen oculorum reciperet. Vacans ergo orationi, nec ulla salutis remedia consequens, egreditur de civitate, volens ad locum unde venerat remeare. Jamque pontem fluminis Sturæ ascendere cœperat, cùm fortè ductoris sui auxilio destituta clamabat: Dunstane, Dunstane, nec speratum à te lumen obtinui, & ductorem nunc perdidi. Mirabile dictu, & malefidis difficile creditu, protinus illa juvenes per medium pontis ligna ferentes clarissimè vidit, quibuscum in civitatem rediit, & quid factum sit omnibus indicavit. item anus cæca.

8. Quid de Clemente Teutone dicam, cui magis aptum nomen est demens, quam Clemens, quem sacerdos pro culpa voluptatis & contumaciæ, in interitum carnis satanæ tradiderat, & ita maledictionis sententia septem annis devinxerat, ut non solum in eodem loco toto corpore tremendo, verum etiam de loco ad locum cursitando instabili ferretur motu. In basilica verò Salvatoris ante memoriam magni Dunstani præsentatus, cùm fortè ad nocturnas vigilias responsoriorum, *Videte miraculum*, inciperetur, saltum in sublime dedit, dæmonium cum sanguine evomuit, & post hæc omni tempore secundum omnimodam sensatorum qualitatem quietus & loco & corpore mansit. Excommunicati pœna & salus.

9. Aut quo modo factum in te miraculum, Elvvarde, narrabo; hominem giganteæ magnitudinis, si repentem te in tota tetra mole corporis per Repens erigitur.

[a] Ergo Monachi etiam tunc Clerum ecclesiæ Cantuariensis constituebant. Vide num. 16 & 21, & fragmenta libri miraculorum ex Anonymo

ANN. CH. DCCCC LXXXVIII MAII XIX

triginta annos pondus non premeret gravissimæ infirmitatis: postea verò caro patri Dunstano oblatus, atque ab eo mirabiliter sanatus, non solum cunctis factus es amabilis propter adeptæ sanitatis miraculum, verùm etiam admirabilis propter corporeæ quantitatis spectaculum. Tu musicus in conviviis didicisti post hæc convivantium animos carmine demulcere, & inter cantandum tibiis carmen modificare. Sed inde tibi excelsi honoris insigne accessit, quòd universitas hominum concordi voce Dunstani te hominem servulumque vocavit.

Loripes tandem rectum incessum recuperat.

10. Sed & illud non parva dignum est admiratione, quòd quodam venerabili sene, & in omni religione probato referente agnovimus. Ait namque eumdem patrem & dominum nostrum cuidam loripedi in somnis apparuisse, atque ut ad requiem corporis sui sanandus veniret præcepisse. Qui ad locum veniens, nec quicquam per multos dies orando salutis inveniens, tædio sive desperatione fractus recessit, itinere quo venerat redire tentavit. Jamque mediam pæne viam peregerat, cùm is qui dudom dormienti apparuerat, vultu severus, veste decorus occurrit, sciscitans unde veniret, vel quo pergendo tenderet. Recuperandæ, inquit, salutis gratia jussus ad sanctum Dei Dunstanum perrexi, sed nihil proficiens ad domum meam redeundum putavi. Tum ille. Ego, inquit, sum Duustanus, omnium servorum Dei conservus, necessariis quibusdam causis occupatus, non poteram his diebus requiem corporis mei visitare, nec præsentiam meam filiis ibidem manentibus exhibere. Nam ecclesiam Dei ELFRICUS, cognomento Bata, exheredare tentavit, sed me tutore nihil efficere potuit. Nunc autem confecto negotio ad locum requietionis meæ vado. Vide ergo ut illa die & hora ibi te inveniam, quatinus per te gratiam meam meis civibus ostendam. Regressus est itaque languidus in civitatem, narravit omnibus quæ audierat, indictum diem patienter exspectabat. Stupendum valde, die & hora qua sanctus sese venturum prædixerat, de suscepta sanitate loripes gaudebat, & ineffabili totam urbem lætitia replebat. Hactenus ea quæ aliorum testimoniis ad nostram notitiam perlata sunt enarravimus: nunc his quæ nostra ætate facta sunt enarrandis operam dabimus.

Auctor jam visa narrat.

Virgo lucis expers lucem aspicit.

11. Virgo quædam Deo devota orationis gratiâ in civitatem venit, inde misera, quòd ex quo nata est hujus mundi lucem non viderat, sed ex hoc beata quòd æternam lucem ardenti semper desiderio quæsiverat. Et cùm forte natalitius dies sancti Confessoris Christi AUDOENI Episcopi instaret, in quo pariter & aliorum omnium, quotum reliquiæ in ecclesia Salvatoris continentur, præcipua veneratione memoria celebrabatur; postulabat illa à custodibus ecclesiæ, ut sibi liceret eadem nocte vigilias ibidem celebrare. quod dum facile propter vitæ religionem obtinuisset, remansit in ecclesia juxta requiem beati patris Dunstani stans, totaque nocte vigiliis & orationibus vacans. Jam nocturnas laudes incœperamus, jam octavum responsorium *Sint lumbi vestri præcincti*, modulatis vocibus concinebamus, cum virgo Dei vehementem in facie sustinens pruritum, artissima digitorum impressione cœpit oculos perfricare. Inde statim sanguis ubertim exiens, in suppositum capitis sui velamen defluxit, modesteque illa circumstantibus innuens: Præbete, inquit, mihi vas sanguinis susceptorium, ne terra sancta ejus colluvione maculetur. quod postquam illi fecissent, lympham quoque lavandis oculorum orbibus præbuerunt. Interim nos pueri vultus illuc dirigere, oculis subaspicere, iterumque ad invicem mutuis [a] aspectibus simul ac nutibus lætitiam significare. Suspicati namque sumus (quod res erat) bonum patrem nostrum boni aliquid operatum fuisse. Jam cantus de præcinctione lumborum, & ardentium lucernarum gestatione secundo terminabatur; jam à Can-

a Hic silentium innuitur, tum ob temporis nocturni causam, tum ob loci sacri religionem. Nam in ecclesia loqui nefas erat, ex Osberti fragmentis num. 2. Vide infra num. 13.

totibus gloria sanctæ & individuæ Trinitati reddebatur; & ecce illa quæ lumbos suos castitate semper præcinctos habuerat, ad gloriam Dei lucernas in ecclesia ardentes in magna cordis lætitia videbat. Mirata est ergo de omnibus quæ videbat. Ostendebantur ei laminæ aureæ, cruces, bacculia, claves ecclesiæ, omnia mirata videbat. Ipsas quoque hominum figuras cum ingenti stupore considerabat. Videres ergo omnes in ecclesia lacrymas exprimere, & cum vocis modulatione cordis jubilatione Deum laudare. Orto autem mane forte ad magistros intravimus, vapulaturi pro culpis quas commiseramus. Et ecce de transverso vir bonus Godricus furibundus irrupit, ita clamitans. Vos hic homines crudelitatem in innocentiam evomitis, & dulcissimus pater noster Dunstanus suavitatem misericordiæ suæ in nos peccatores ostendit. Exite. Prærogativam miraculi quondam à Salvatore in cæco nato celebratam iterum celebrari videtis, & aliquid crudeliter facere audetis? Exite. Ita impias manus evasimus, & post hæc ecclesiam ingressi sumus. Tunc pulsato signo beatissimi patris nostri, quod ipse manibus suis olim fecisse dicebatur, quo nullum dulcius, neque ad commovendos hominum animos flebilius, concurrit universa civitas, volens oculis videre quod fama referante audierat. Cœpimus itaque excelsis vocibus simul & lacrymabilibus Dominum Deum nostrum laudare, qui per beatum servum suum Dunstanum tantis lætitiis nostra tempora dignatus est beatificare. Et cum multa populorum millia in ecclesia starent, neminem inter omnes videres qui non præ gaudio pie ac dulciter fleret.

ANN. CH. DCCCC LXXXVIII. MAII XIX.

12. Vigilia beatorum Christi Apostolorum Petri & Pauli erat, & inclinata jam die vespertinas orationes clerus in ecclesia agebat. Fortè ego cum alio puerulo coætaneo meo ad altare Christi ministraveram, consummatoque ministerio per gradus descendere incipiebam: & ecce in occursum nostrum vetula quædam cum filia bene adulta obviam se dedit, procumbens gradibus simul & clamitans: Miseremini mei pueri Dei, ut Deus omnipotens misereatur nostri, profectum virtutis concedens, & ætatem puerilem ad maturos annos feliciter perducens. Nos autem, ut id ætatis pueri, facto feminæ expavescentes, hæsimus loco, miseriæ causas flebiliter sciscitantes. Tum illa, hanc, inquit, quam videtis filiam meam, à summis humeris usque ad extremos manuum articulos collisam, obstetricis suæ nescio aut furor, aut negligentia fœdam atque inutilem reddidit. Audivi magnam quamdam in hoc loco Dei virtutem esse, & ideo ad supplicandum ei longo itinere tentavimus huc venire: vos nobis quid agendum sit edicite. Aspiciebamus interim manus sine forma manus, juncturæ juncturis non cohærebant, sed quædam discors deformitas informem quamdam ossium concretionem faciebat, pollices retrorsum deflexi immobilem gerebant sensibilitatem. Ceterorum namque digitorum figura nulla, sed radices quædam de palma prominentes introrsum curvabantur, quæ in vola confixæ unguibus eam perforabant. quæ res intolerabiles patienti angustias inferebat. Avertimus ergo oculos hoc solum dicentes: Non nos, bona mulier, non nos quid agendum sit consulere velis, juxta est qui & tibi consulere, & filiæ tuæ salutem valet procurare: solet namque secundum fidem suam omnibus illum invocantibus subvenire. Tum illa comprehensa lacinia vestis filiæ suæ traxit eam ad locum, moxque toto corpore in terram prostratæ adorant sanctum ambæ, fletibus & ejulatibus illius bonitatem pulsantes. Et verè pulsabant, quibus tam cito misericordiæ illius viscera patebant. Necdum enim phœbus marinis fluctibus caput intulerat, & illa quæ morbo contracta fuerat, ruptis venis brachia extollebat, manuum articulos omnes extendebat; & quæ ab annis puerilibus digitos movere non poterat, expeditè jam omnia contrectabat. Itaque accurrimus, vidimus, flevimus, & facto mane cum exsultatione totius urbis Dominum Deum nostrum laudavimus.

Auctor testis miraculi de puella curata.

Ann. Chr. DCCCC LXXXVIII Maii XIX. Contractus erectus.

13. Epheborum aliquis prope civitatem manebat ita à puero debilitatus, ut à lumbis ac deorsum per totum emortuus duobus bacillis innireretur, totius corporis post se trahens medietatem. Hic ea die in qua Filius Dei in assumta carne dignatus est mori, ejus ecclesiam ingressus, vexillum crucis, in qua moriens mortem nostram destruxit, cum cetera multitudine adorabat, & futuræ festivitatis gaudia juxta corpus venerandi Patris Dunstani manens exspectabat. Adveniente autem hora in qua Dominus noster Jesus-Christus triumphato diabolo à mortuis resurrexisse creditur, clamor in ecclesia factus est magnus tumultuans adolescentem rectum toto corpore stare, qui à multis annis inferiores corporis partes post se consueverat trahere. quod quamvis clerus sciebat, patienter tamen simul & lætanter solis ortum exspectabat. Mane verò Dominicæ Resurrectionis convenit infinita totius urbis multitudo in ecclesiam, videre quid in hominem divina potentia operata fuisset, quem antea in infirmitate bene cognitum habuissent. Viderunt itaque, & Deo gloriam dederunt clamantes bono Domino Dunstanum in vita servisse, cui post mortem non solum contigit beatiùs vivere, verùm etiam beneficiorum suorum gratiam hominibus præstare.

Alia miracula

14. Puerum quoque omnibus membris contractum per eumdem Dei sanctum vidimus sanatum.

Novitiis pœna remissa. a

15. Quadam etiam die [a] dum plus solito Magistrorum furor in pueros desæviret, nec spes intercessionis uspiam ulla suppeteret; hoc unum & solum superesse remedium crediderunt, ut ad memoriam dulcissimi Patris Dunstani confugium facerent, illumque non tam intercessorem, quàm adversus impietatis ministros defensorem exhiberent. Conferunt itaque se summo diluculo ad illum, multis lacrymis ejus clementiam postulantes, sedentibus per diversa loca Magistris, qua transitus puerorum esse deberet, exitumque illorum de ecclesia multiplici diligentia aucupantibus: & ecce lacrymantibus illis apparuit pios vultus gerens pius pater Dunstanus, tangensque virga quam manu gestabat unum illorum apertis oculis videntem, sed movendi se omnino impotentem, ita adorsus est fari. Jam desitum sit, pueri, à fletu, quoniam nullum vobis hodie molestum esse permitto. Idcirco enim veni invitatus lacrymis doloris vestri. ecce nunc ibo, & Magistros egressum vestrum explorantes gravissimo somno soporabo. Tu verò puer qui me loquentem cernis & audis, cum vos meo munere liberatos esse cognoveris, in hoc mihi gratiam præstabis, si hujus ecclesiæ Præposito ex meo nomine præcipias, ut initiatum infantulum hunc, qui juxta me nuper conditus est, filium Comitis HAROLDI [b] foras projici faciat. Indecens namque valde est, ut ibi paganorum corpora sepeliantur, ubi divina quotidie mysteria celebrantur. Quod si ipso aut metu aut incredulitate præceptum meum neglexerit, noverit in hac ecclesia nihil prosperum processurum, quamdiu hoc meum præceptum opere non fuerit impletum. Hæc dicens sepulcro receptus est. Is autem qui hæc viderat, tum quidem puer, nunc verò reverendæ ætatis senior, quique ut ista sublato nomine illius scriberentur, sollicitè nos ammonuit, statim sui compos effectus, innuit sodalibus dicens: Num patrem Dunstanum vidistis? num quid loquutus fuerit audistis? narravitque omnia seriatim, hæc inquiens: Hæc & hæc loquutus est. Surgentes ergo pueri ut intrarent domum Martyrii [c], transierunt ante primos Magistros, dormierunt;

Pagani cadaver ex ecclesia projici jubetur. b

c

a Osbernus *Instabat dies festa Nativitatis Christi. Mors autem antiquitus tuerat in Monasterio ipso, quinto die ante eisdem pueros, qui in scholis sub disciplina exercebantur, gravibus & immoderatis verberibus cruciari: qui cruciatus miseris non pro commissis culpis, sed pro usu inferebatur* &c.

b Martyrii hæc domus ea sine dubio vocatur, in qua pueri pro erratis pœnas dabant.

c Haroldus iste Danorum Rex fuit, cujus filius Sueno seu Suenus in Angliam irrupit, regnante Ethelredo seu Adelredo, ubi *inter pia impiis diu conversatus, morte tarda deprimitur, ibidem sepelitur*, ex Ditmari lib. 7 pag. 94 Idem pag. 95 commemorat, Haraldum & Canutum Suenonis filios anno M XVI denuo in Angliam expeditionem fecisse, de qua intelligendum Dunstani vaticinium in fine Vitæ, supra.

transiernnt ante secundos, dormierunt; transierunt ante tertios & quartos, dormierunt. Post paulo verò evigilantes, & derisos se graviter dolentes, versi in furorem statuunt sævissimam tertia diei hora de pueris ultionem sumere, quos protegente Dunstano mane non potuerunt contingere. Talis enim mos in Ecclesia tunc temporis erat, ut quos prima diei hora sine vindicta servaret, eos hora tertia duriùs puniret. sed Dunstanus, semper & ubique fidelis, ita præfatos eadem hora à se magistros divisit, ut non tam de puerorum læsione cogitare, quàm de sua liberet confusione tractare. Ita pueri periculum diei illius evasere, atque in crastino vigilias Dominicæ Nativitatis gaudenti animo videre. At is qui legatione patris fungebatur, quæ audierat Præposito fideliter nuntiabat, sed ille infideli mente nuntiata parvi pendebat. Ann. Chr. DCCCC LXXXVIII. Maii XIX.

16. Quoties etiam in nocturna visione visus est fratribus de ecclesia exire? Quem cum exeuntem retinere vellent: Non possum, inquit, ibi manere propter fœtorem pagani pueri licet initiati in hac ecclesia sepulti. Nec multo post ecclesia Salvatoris igni combusta est, parietes ceciderunt, nec quicquam ex omnibus Monasterii officinis incombustum remansit, præter duas domos sine quibus Monachi remanere non possent, dormitorium scilicet & refectorium, tantamque claustri partem sub quanta absque imbrium infusione ab una domo in aliam possent introire. Ex quo satis videre fuit, quantam nostri curam Pater Dunstanus habuerit. Sed horum ruina in melius commutata est veniente venerabili viro LANFRANCO [a] Archiepiscopo, & omnium qui nostra ætate in terra fuerunt sanctissimo simul ac sapientissimo. qui cùm fundamenta construendæ novæ ecclesiæ ponere vellet, neque hoc absque translatione corporum infra ambitum ejusdem ecclesiæ quiescentium facere posset, indixit jejunium omni populo, quatinus sanctorum voluntas fieret, ut eorum corpora ad alia loca transferri deberent. Die verò huic negotio constituto, orante omni populo, clero cereis & aromatibus, omnique genere gaudiorum occurrente, paraverunt se sacerdotes, ut thecam sancti patris Dunstani absque contrectatione corporis illius è terra levarent, & ad locum cum omni diligentia præparatum deferrent. Quam cum in humeris accepissent, retinetur à quibusdam ecclesiæ militibus, qui pacem Regis VVILLERMI nuper infregerant, occisis duobus equitibus, nepotibus videlicet SCOLLANDI, qui erat Abbas monasterii sancti Augustini extra urbis muros constituti. Timebant autem ne mors occisorum morte sua solveretur, & ideo evitandi hujus mali causa neque à sancto recedere, neque thecam ejus dimittere voluerunt. Vocati sunt itaque tam Abbas, quàm omnes hi quorum interfuit vindictam donare: negaverunt, nec mortem occisorum sine vindicta remittere voluerunt. Quid ergo? deductum est sacrum corpus infecto negotio, atque in oratorio beatæ Virginis Mariæ collocatum. Summo autem diluculo, nobis adhuc in stratis quiescentibus, irrupit in ecclesiam Abbas stipatus parentum catervis, postulat fratres celerius excitari, dicit se necessario illis loqui velle. Qui cum venissent, accessit ad corpus sancti, genua flexit atque in hæc verba lacrymabiliter erupit: Peccavimus in te, sancte Dei, nolentes tibi in conspectu populi exhibere honorem obsequii. Ecce nunc & injuriam donamus, & de mentis nostræ obstinatione veniam imploramus. Nos autem mirantes tam subitam rerum mutationem, cognovimus illos per visionem

Ea re neglecta quid secutum.

S. Dunstani translatio.

Ditmarus post hæc Elfegi Dunstani quarti successoris martyrium refert, quod Dunstano falso relatu aut memoria lapsus tribuit.

[a] Apud Osbertum *Lanfrancus Cadomensis cœnobii Abbas, vir præstanti sapientia pollens, Cantuariensem pontificatum regendum suscepit qui more electi Antistitis Cantuariam XVIII Kal. Septembris veniens, susceptus est à clero & populo, sicut Patrem sancta sedis & virum ingentis famæ suscipi erat æquum. Hic adeptus pontificali benedictione, quam IV Kal. Septemb. Cantuariæ suscepit, ecclesiam Salvatoris, quam tum præfatum incendium, tum vetustas inutilem fecerat, funditus destruere, & augustiorem facere cupiens &c. Levata sunt corpora pretiosorum Pontificum Christi, Dunstani atque Elfegi.*

ANN. CH. DCCCC LXXXVIII MAII XX.

à sancto Dei fuisse perterritos, & vix noctem illam transegisse vivos, propterea quòd presbyter quidam aspectu terribilis, qui ex figuratis imaginibus Dunstano visus est simillimus, gravibus eos cruciatibus vexasset, diuque vexatos ardenti rogo concremandos violenter pertraxisset. Ita illi quam sponte noluerunt, coacti injuriam donaverunt.

Lanfrancus faventem sibi sentit Dunstanum in causa temporali,

17. His temporibus conflictum iniit LANFRANCUS Archiepiscopus adversus majores natu regni Anglorum, præcipuè adversus Episcopum Bajocensem, nomine ODONEM, qui erat frater Regis, & Comes Cantiæ, de jure ecclesiæ Christi, & quibusdam terris inde ab antiquis temporibus injustè ablatis Sed nihil de viribus suis confidens (erat namque sicut omnibus sapientia imcompatabilis, ita in conspectu Dei præ omnibus semper humilitate admirabilis) deprecatus est beatum Dunstanum auxilio sibi fore ad defendendam causam ecclesiæ suæ : & oblata pro exauditione hostia salutari, quietus sedebat in loco, exspectans advocationem causidicorum, simul ac meditans quid vel ipse adversariis obiicere, vel qualiter ad objecta quæque posset respondere. Tunc interim excessum mentis patienti apparuit sanctus Dei, stans in medio duorum aliquorum angelica dignitate præditorum, angelicos & ipse vultus habens, atque in vultu quamdam frontis & oculorum conniventiam Lanfranco ostendens. Ex qua visione de capienda victoria securus ille effectus, concilium malignantium intrepidus adiit, munitiones illorum torrente rationum funditus dissipavit. Ita enim cunctos Christi ac suos devicit adversarios, ut & quæ sui juris erant, ecclesiæ Christi integerrimè restituerentur, & hoc non humana sapientia, sed divina factum fuisse virtute idem Domini servus gloriaretur.

& in gravi morbo.

18. Post aliquot dies Lanfrancus corporali infirmitate gravissimè tactus, omnino à medicis desperabatur. Cumque finem vitæ jam jamque adesse putaret, missa legatione mandat fratribus ecclesiæ Christi quæ circa se agebantur : exoptat seniorum præsentiam, quatinus si in corpore diutius vivere non liceret, defuncti (ut verbis utar illius) cadaver ad urbem secum transveherent. Nam in quodam ecclesiæ patrimonio procul ab urbe distante, quod Ealditune * vocatur, idem Pater venerabilis ægrotabat. Veniunt itaque illi ad locum : inveniunt omnia lacrymis repleta, plorant cum plorantibus, nolentes hominem morte videre finiendum, cui similem post hæc sciebant non esse inveniendum. At ille, sivè suas angustias, sivè filiorum suorum miserias non ferens, (sicut enim mater unicum filium, ita singulos nos unice diligebat,) convertit faciem suam ad parietem, divinam quantis posset suspiriis clementiam deprecaturus. Confestim autem sursum raptus, videbat quasi exercitum virorum candidatorum, lucifluas sicut sol facies habentium, albos equos cum phaleris aureis comtos insidentium, & liberales jocos jocunda quadam suavitate ad invicem exhibentium. quos ille prætereuntes lætabundis oculis intuens, sciscitabatur cujusnam ista profectio esset. Dictum autem est hanc domni Dunstani esse, illum verò non longe abesse. Exspectabat itaque Lanfrancus explorans singulorum transeuntium vultus, cupiens illum præ ceteris agnoscere, à quo præ ceteris remedia spetabat salutis accipere : & ecce beatissimus Pater Dunstanus venerabilium seniorum cuneis hinc inde stipatus veniebat, similem per omnia ceteris habitum gerens, nisi quòd ab humeris & sursum, celsior cunctis eminebat. In cujus occursum Lanfrancus humiliter progrediens, jungensque se ad latus equitantis, illius amplexatus est pedem simul cum ascensorio cui videbatur inniti, atque ad se osculandi gratia trahere conatus est. At Dunstanus quasi ad factum expavescens, sivè Lanfranco honoris gratiam exhibens, constricto genu utraque manu pedem ad se videbatur retrahere. In hac beata certaminis lucta Lanfrancus ad id quod fuerat redit, & ita se sanum reperit, ut nullum infirmitatis vestigium in toto corpore remansisset. Agit itaque gratias Deo, cujus dono

* al. Ealdintune.

dono & Dunſtanum videre, & cupitam ſalutem illo potuit donante ſuſcipere. Vocatis ergo his qui propiùs accumbebant, narrat ex ordine quæ viderat, ſimul ſe convaluiſſe aſſeverat. Illis verò exiſtimantibus quod alienata mente loqueretur: Præparetur, inquit, mihi altare. videbitis namque illum ſacrificium Deo offerentem, quem paulo ante videbatis vix labia moventem. Deinde accitis qui nuper advenerant ſenioribus, Hic dies, ait, erit vobis boni nuntii dies. Dominum & patrem noſtrum Dunſtanum hic fuiſſe, & me ab omni corporis moleſtia ſanaſſe ſcitote. Regredimini ergo ad eccleſiam, portas ejus ſuper vos obſerate, ad memoriam ſancti accedite, genua flectite, ac pro reddita mihi ſanitate uberes gratias referte. Nolo etenim per me ipſum modo venire, ne exiſtiment me homines aliquid eſſe, quaſi qui potuerim Dei ſanctos videre. Faciunt illi imperata, magnumque fratribus de morte Patris ſuſpectis gaudium præſtant. — Ann. Ch. DCCCC LXXXVIII Maii XIX.

19. Quidam capellanus Preſbyter Archiepiſcopi adeo gravi febrium vexatione per octonos menſes cruciatus fuerat, ut conſumtis carnibus vix infirmis oſſibus pellis hæreret. Hic eo momento quo Archiepiſcopus ſalvus effectus eſt, optatam à Deo ſalutem, & ipſe conſecutus eſt, & mane ad Archiepiſcopum lætabundus ingrediens, (didicerat namque illum convaluiſſe) requirebat modum receptæ ſanitatis, & audiebat. Rogatus etiam ipſe, ut quemadmodum ſeſe haberet ediceret, Planè, inquit, optimè valeo, quoniam is qui te in mortis periculo miſerando reſpexit, mihi quoque ob gratiam tui in hac nocte ſalutem conferre dignatus eſt. Jacebam namque in ſtratu meo, quod ligneus ſolummodo à ſtratu tuo paries dirimit, videbamque in viſione beatum Dunſtanum ſollemnes in eccleſia Salvatoris Miſſas agentem, meque illi in miniſterio ſubdiaconatus ſervientem. Cumque perlecta à me fuiſſet Epiſtola, ad pedes illius ex more deoſculandos acceſſi, benedictionem petii, & ita cum ejus benedictione recedens convalui. Audiens hæc venerabilis Pater Lanfrancus, erumpens in gaudium ſic ait, Non potuit quicquam infirmitatis in loco remanere, quem ſanctus Dei viſitationis ſuæ gratiâ dignatus eſt illuſtrare. — & in morbo Capellani.

20. Ea quoque tempeſtate duæ quædam res apud nos contigerunt, quas non magis beato Dunſtano, quàm ceteris ibidem quieſcentibus ſanctis adſcribendas putavimus. Ex præcepto ſiquidem Bajocenſis Epiſcopi quidam vir in vincula conjectus fuerat, propterea quòd cervum in ſilva illius à canibus inſcitatum, ſeſeque in occurſum ejus præcipitem dantem, emiſſâ ſagittâ occidiſſet. Habitus ergo in vinculis in civitate Cantuaria, diebus ac noctibus eccleſiam frequentare, lacrymas pro peccatis effundere ſuis, magnumque populi affectum ex ſonitu ſtridentium catenarum circa ſe excitare. Cumque hoc per duos annos indeſinenter feciſſet, quadam die, cùm ante altare dominicæ Crucis proſtratus jaceret, videntibus cunctis qui circumſtabant, catenæ diruptæ ſunt, boïæ in quatuor partes comminutæ, clavi in minutas partes confracti. Ipſe verò quid de eo divinitus agebatur penitus ignorabat. Surgente autem illo ab oratione, ceciderunt vincula de pedibus ſuis. quæ tollens in manibus ſuis, per medium fratrum omnipotentem Chriſtum pro miraculo laudantium perrexit, eaque ſuper altare Chriſti poſuit, offerens Deo pro munere quod ſibi fuerat pro onere. Poſt paucos dies dum rem iſtam LANFRANCUS Archiepiſcopus cuidam præpotenti viro narraſſet, ille vicaria relatione, Et ego, inquit, tale aliquid veſtræ excellentiæ narrare valeo, quod non minoris admirationis apud te fore exiſtimo. Tertius namque dies eſt hodie, ex quo ſedecim naves piratarum validiſſimo vento actæ, ad ripam maris ſunt jactatæ: homines autem qui intus fuerant, partim maris fluctibus ſunt immerſi, partim à regiis exactoribus comprehenſi, cum principe ſuo nomine Baraba compedibus adſtricti ſunt. qui idcirco Baraban ſe ap- — Catenato noxii solutio. Factum contrarium.

ANN. CH. DCCCC LXXXVIII MAII XIX

pellari voluit, quoniam nimiæ semper crudelitatis fuisset, multamque hominum turbam manu sua occidisset. Evadens autem de compedibus viam quæ ducit Cantuariam arripuit, sciens se neque vita, neque membris cariturum, si ecclesiam Christi contingere posset asylum. Sed cùm jam prope civitatem fuisset, mox ut pinnam Ecclesiæ, & Cherubin aureum vidit, quasi cælestis Cherubin virtute repulsus ultra progredi non potuit. Nititur itaque totis viribus contra vacuum aërem, & semper eum quasi murum ferreum sentiebat. Hæsit verò stupens, & iterum resumtis viribus prioris luctæ certamen assumsit; sed ea qua ante virtute repulsus, majore quàm antè spatio resiliit. Tentabat si unde venerat regredi posset: currere poterat quantum volebat. Si verò quo disponebat, progredi vellet, mox ut ecclesiam videbat, pedem movere non poterat. Desperans ergo de salute sua & de misericordia Dei. Manifestum est, inquit, cum damnatis me sortem habere, cui ecclesiam Christi non licet videre. Quid ergo prodest crudelem Christum invocare, à quo non sit misericordiam impetrare? Ut fortuna volet, eat, ego deinceps fugam non inibo, sed unde veni moriturus redibo. Hæc dicens, præcipiti cursu redit, quæ sibi contigerant multis millibus hominum narravit. Post hæc condignas factis pœnas solvit. His acceptis Lanfrancus vocato me præcepit ista in populo prædicari, adjungens ideo hunc ab ecclesia terribiliter repulsum, quod ficto corde ad eam accesserit: illum verò alium ea re in ecclesia mirabiliter liberatum, quòd ad eamdem quotidie devoto animo tetenderit.

Monachus recedere volens impeditur.

21. Sed & illud perpetua dignum est memoria [a], quod circa Edvvardum urbis Lundoniæ Archidiaconum ejus clementia mirabili modo operata est. qui cùm esset in sæculo deliciis pollens, conspiciens omnia sæculi bona esse angusta, contulit se ad unum incommutabile commune sufficiens bonum Deum, suscepta sanctæ religionis veste in ecclesia Caotuariensi, sub regimine præfati gloriosi viri LANFRANCI Archiepiscopi; ubi per aliquot annos honestè conversatus, magnam apud omnes cohabitantes gratiam obtinuit. Sed post hæc malignus Spiritus ejus conversioni simul & conversationi invidens, occultis quibusdam & importunis suggestionibus animo illius tædium religionis ingerebat, cupiens illum ad hanc mentis insaniam perducere, ut ad sæculum, unde venerat, repetito vomitu sordium rediret. Immittebat namque diabolus in cor ejus sæculi voluptates, amplexus feminarum, amplas domos, amicorum societates; nec permittebat illum cogitare, quàm dulcis est Dominus gustantibus eum, quàm magna domus Dei, & ingens locus habitationis ejus, quam beata societas Angelorum Deum in sæculum sæculorum laudantium. Victus tandem importunitate tentatoris, exitum de ecclesia moliebatur, & paratis omnibus quæ ad hoc sacrilegium explendum idonea videbantur, ingreditur ecclesiam [b], à sancto Dunstano licentiam exeundi & ad sæculum revertendi petiturus, sciens procul dubio quod nihil ei prospere procederet, si illo offenso discedere non timeret. Et surgens ab oratione ut ostium ecclesiæ egrederetur, reperit in ostio Dunstanum cum virga stantem, non talem tunc qualem illum viderat Lanfrancus, sed terribilem vultu, oculis minacem, & mordacibus labiis hæc infrementem: Regredere miser, regredere, omnipotenti Domino te prosterne, conceptumque diaboli venenum de corde tuo evome. Cumque ille pavens ac tremens hæreret, Dunstanus elevata contra illum virgâ, ait: Non exibis, sed hic morieris. Hoc dicto qui loquebatur dispatuit, & cui loquebatur graviter ægrotavit. Mox itaque lectulo receptus, duobus mensibus in magnis angustiis vixit, & post hæc vitam consummavit. Sed eum ad hoc ventum fuisset ut animam reddere

a Hoc miraculum distinctius refert Osbertus infra.
b Nempe dum *Fratres meridiana horâ in lectis pausabant*, apud Osbertum qui ait id factum esse inter *duas festivitates Assumtionis & Nativitatis S. Mariæ.*

deberet, accersitis his quos primos in amore fraternitatis habuerat, universa per ordinem quæ vel male disposuerat, vel bono suo viderat, in magna cordis contritione narrabat. Hæc eadem alius quidam frater bonæ indolis adolescens, nomine Adrianus, coram omnibus confessus est, dicens se & conscium consilii & consentaneum operi.

Ann. Ch. DCCCC LXXXVIII Maii xix.

22. Ante hos dies cùm in insula Tanatos essem, gradiebar juxta litus maris cum milite, qui me pro defensione sui invitaverat, considerans ea quæ ibi sunt mirabilia Dei, & materiem boni sermonis exinde eliciens. Inde sermo ad patrem Dunstanum protractus est, quoniam maximum semper lucrum reputo quoties loquendi de illo occasionem reperio. Tum miles idem memorato hoc nomine totus expalluit, ac veluti dolorem ex intimo suspirans, Væ, ait, mihi ingrato, qui tantorum beneficiorum huc usque immemor exsisto. Tum ego: Et quid, inquam, hi tam molesti anhelitus. Nosti, ait, quantum mihi infestus Abbas sancti Augustini, dum adviveret exstiterit, dum diripere cuperet quæ ad me hereditate venissent. Novi, inquam. Num & illud nosti quod non modo nihil ejus immoderatio obfuit, verùm etiam ad majoris mihi gloriæ cumulum excrevit? Nec hoc, inquam, latet: sed quorsum ista commemores ignoro, Scies, inquit. nocte siquidem, quæ diem statuti inter me & illum placiti præcedebat, memorans cùm essem in domo mea quæ prope est, quod frequenter patrem Dunstanum tuis rationibus extollere consueveris, Nunc, aio, experiri habeo, si ut accepi, ita ille laudabilis exsistat. Flexus ergo in oratione, Deus, inquio, patris Dunstani, fave hodie nostræ parti. Inde corpusculum requiei dedens, video in somnis urbem Cantuariam, basilicam Salvatoris, memoriam Patris. cui quasi incumbens, aspicio virum juxta stantem, decorum forma, veste speciosum, lampadem lucis manu tenentem: ad cujus imaginem perterrefactus, Quisnam, inqoam, es tu hominum pulcherrime. Idem, inquit, ille, cujus tu paullò ante auxilium precabare. Pape, inquam, quàm citus es ad miserandos miseros! Nosti quid Dominus minatur? Nihil, ait, ejus minas pertimescas, nec magni eas omnino pendas. Ita miles ille oravit, post hoc versus ad me ait: Jam cetera tu nosti, quemadmodum ego & tu convenerimus, contenderimus, convicerimus. Signum, inquam, grande in illa die dedit sanctus, propterea quod dum illi plures, & elimato acumine fuerint, à paucis & minus acutis victi abierint. Tum ego respiciens ad eos qui præsentes erant ostendi verbis, quod nunc prodo litteris.

Dunstanus invocanti propitius.

23. Nunc ad ea quæ meam proprie attingunt personam, ut minùs fortasse sapiens, transibo, & sic ori silentium ponam, manibus quoque otium indicam. Quodam tempore quidam homines gravi me odio infestabant, nec prius ab infestando quiescere volebant, quàm magnis injuriis affectum gravioribus minarentur afficiendum. Eorum verò qui agendæ causæ nostræ judices dati fuerunt ita animus sive gratia, sive importunitate adversariorum à me alienatus est, ut neque oratione inflecti, neque ulla possent ratione moveri. Desperans ergo de subventione hominum, solius Dei ac beati istius auxilium duxi quærendum esse. Itaque nocturno tempore soporatis omnibus, ejus memoriam in magna confidentia adii, & multitudinem miserarionum illius gemebundis vocibus ac lacrymabilibus oculis pulsavi. Demum mente fessus, luctu anxius recessi, secretum petii, dolorem cordis requie corporis, ut interdum fit, lenire desiderans. Necdum satis ad pausandum composueram corpus, dum animo cuncta excedens, viderer mihi in atrio templi domum videre, cujus magnitudo mirabilis, pulcritudo inæstimabilis, ad quam nemo nisi per quamdam aquarum colluvionem poterat transire. Verùm ista transeuntibus lex erat, ut quanto magis ad introitum domus appropinquarent, tanto minus easdem sentirent aquas. Transibam ego cum transeuntibus, ac rarescentibus aquis ad ulteriora alvei litora perveniebam: moxque domum

Auctor de se narrat visum.

ANN. CHR. DCCC. LXXXVIII. MAII XX

ingrediens, videbam totam illam majori quàm solari claritate fulgentem, cœtum quasi sanctorum ineffabili quadam suavitate lætantium circumsedentem; & quamdam decoris subtilitatem, quæ modò crystalli pervideri posset oculis intuentium, prætendentem. Considerabam diligentius, volens deprehendere, unde etiam immensæ lucis claritas coruscaret, & videbatur mihi quod non aliunde quàm de corporibus sanctorum idem splendor exiret. Interroganti autem mihi quæ hæc essent, edoctum est hunc esse clerum magni Dunstani, illum verò paullo ante affuisse, divina Sacramenta celebrasse, & necdum Communionis Antiphona decantata recessisse, atque ut illum exspectaret qui ad requiem illius decumbebat præcepisse. Cogitabam itaque ne fortè ego ille essem. Cumque hoc in animo volverem, consurgentes viri illi apprehensum me statuerunt in medio sui, alterutris vocibus sese cohortantes: Eia fratres, Missas terminemus, quoniam is adest, cujus gratiâ ista dilatio facta est. Cœperunt itaque dulcissimis ac modulatissimis vocibus psallere, & me ad organizandum quod psallebant invitare. *Dico autem vobis amicis meis, ne terreamini ab his qui vos persequuntur.* Ad quas voces experrectus confestim, ad sepulcrum sancti cucurri, medium illud utrisque brachiis amplexatus sum, vociferans ac nimia cordis exsultatione proloquens: Affuisti, pater carissime, affuisti, affuisti in angustiis laboranti, & gratiam tui humiliter postulanti. Verè sanctus Dei es, & quodcumque vis ab illo impetrare potes. Jam securus judices adibo, nec minas cujuspiam hodie formidabo. Venientibus ergo judicibus, quorum interfuit causam terminare, accesserunt hii qui me turbare moliti, accessi & ego calumniam de adversariis movi. Itaque, Deo adjuvante & Dunstano patrocinante, omnes mihi adversantes devicti, ut & ipsi propria sua ratione caderent, & ego non solum factam mihi injuriam non effugerem, verùm etiam in mea defensione simul & exsultatione plurimùm exultarem.

Auctor multa prætermittit.

24. Satis esse ista existimo, domini & patres carissimi, vel ad insinuandos temporales sancti viri labores, vel ad ejus sempiternam gloriam catholicæ Ecclesiæ fidelibus commendandam: non quo plura non sint, & fortasse his majora, quæ ad hæc narrari valeant: sed quòd ea solummodo voluerim narrare, quæ fidem (sicut prooemio dixi) non viderentur excedere. Quis namque statim mihi credulitatem accommodaret, si dicerem aut vestem illum in columna lucis suspendisse, aut extremam cognati parentis egestatem ad summas divitias nummi dimidio perduxisse? Cujus animum horror non percelleret, si audiret Monachum Jerosolymam [a] properantem, ab exercitu Imperatoris Constantinopolim circumventum, ad solam sancti illius invocationem ab eorum molestissima irruptione liberatum? Quem, inquam, stupor non apprehenderet considerantem, vel furem à sancto perterrefactum res à requie illius exportatas in atrio templi illibatas reliquisse; vel civem Cantuariæ contra oppositam sancti auctoritatem substantiam ecclesiæ Christi subripientem, post paucos dies pœnam suæ temeritatis solvisse? Videtis quibus abstineo, propterea quòd æstimationem audientium supergredi nolo. quæ tamen si commemorarem, incredibilis esse non deberem, propterea quod nihil est difficultatis, ubi Dominus Christus auctor est operis. Deinde more cantorum in conviviis agentium fecimus, qui dum pulcherrimum est, medium carmen recidere assolent, quo & tædium audientibus tollatur, rursumque audiendi oblectatio major excitetur. Ad postremum verò dicendi præceptis vel in fine hujus orationis parere voluimus, qui commotis animis auditorum finem ponunt officiis Oratorum. Nam lacrymâ, ut Tullius ait, nil citius arescit. Quod si ego, sicut oportuit, officium peregi, grates obsecro omnipotenti Deo mecum exsolvite, cujus ut peragi posset actum est miseratione. sin verò minus appositè dixi, non ideo minùs is de quo dixi debet appre-

a Hoc miraculum refert Osbertus, infra. Aliud ab aliis prætermissum memorat Villelmus de fure suspenso, quem Dunstanus incolumem servavit.

tiari, propterea quod nihil est indignius, quàm propter vitium scribentis virtutem minuere bene promerentis. Potius in illo Deum magnificemus, nomenque illius certatim invicem exaltemus, agentes ei gratias, qui illum ante mundi constitutionem in æterna sua sapientia elegit, & Anglorum tempora per ostensionem corporalis præsentiæ illius beatificare voluit. Veneremur quoque illum in Deo, ejusque merita summis honoribus attollamus, certi quod ad Dei gloriam pertineat, quicquid in ejus veneratione nostra devotio informat. Amemus illum ex omnibus cordium nostrorum medullis, ac per illum quicquid à Deo fideliter petierimus, nos recepturos speremus: propterea quod nihil nobis Dei clementia poterit denegare, si quem ille diligit, nos studuerimus & animo diligere, & obsequio venerari. Gloria omnipotenti Deo Patri, qui illum fecit: gloria unigenito Dei Filio qui illum redemit: gloria Spiritui-sancto qui illum sua gratia illuminavit; uni soli vivo & vero Deo laus & gratiarum actio per infinita sæcula sæculorum, amen.

ANN. CH. DCCCC LXXXVIII MAII XIX

Quem genus insignit, virtus attollere certat,
Huic dare nostra cohors munera laudis habet.
Dunstanus pater eximius venerandus in orbe.
Post hyemem, veris tempora læta subit.

FRAGMENTA EX ALIA VITA

Auctore Osberto Monacho sæculo XII.

XXVII. POST HÆC Edgarus partem regni, quam diximus Eduino remansisse, obtinuit, regnumque sui unitatem recepit, bellis ac seditionibus, quæ ex ejus divisione emerserant, quaquaversùm sedatis. Exin defuncto Episcopo Londoniensi, quæsitum est, quis in Episcopatum dignè succedere posset: Et cùm in hoc aliquantulum temporis expenderetur, nec decens persona & idonea reperiretur, tandem electio omnium super Dunstanum versa est, & ipse pontificatum prædictæ ecclesiæ suscipere communi cunctorum conclamatione coactus est. Utraque igitur Ecclesia, Vvigorniensis videlicet & Londoniensis, eo præsule gloriabatur, quandoquidem ipse summa necessitate compulsus, utrisque Pontifex per nonnullum temporis spatium erat, utrique sollicitudinis suæ curam impendens, utramque intùs & extrà sua defensione contra omnes æmulos muniens, in utraque officium pontificale opportuno tempore sedulus exsequens. En visio, quam supra descripsimus in gladiis Apostolorum, partim impleta est, cum in Episcopatu Londoniensi, qui ex nomine beatissimi Pauli celebris habetur, confirmatus est. Profectò namque gladium ipsius Apostoli ipsi ecclesiæ prælatus accepit, quia verbum Dei, morem illius sequutus, subditorum cordibus infudit excellenter; & potestate, quâ ille in virtute Domini Christi gloriatus est, ipse ad terrendum impios, ad demulcendum pios circumquaque usus est. Quod & in Ecclesiâ Vvigorniensi strenuus egit, quam in gladio beati Petri regendam suscepit. siquidem Episcopatus idem per id temporis in honorem ipsius Apostoli gloriosi fundatus habebatur. Sed OSVVALDUS vir sanctus & religiosus, quem in regimen ipsius ecclesiæ beatus Dunstanus Cantuariensis Antistes effectus, sibi succedere fecit, quia clericos ibi degentes nec à pravitate sua convertere, nec indè, eò quòd nobiles juxta sæculum atque potentes erant, quibat eliminare; construxit penè contiguam ipsi ecclesiæ ecclesiam beatæ Dei genitrici Mariæ, in qua ipse cum Monachis, quos se proposuerat adunaturum, Christo serviret. quod & factum est. Religio itaque Monachorum contemtum clericis peperit, & vulgi conventum ab eis alienatum, sibi assiduum fecit. Quid plura? Numerus clericorum passim minuitur, monachorum conventus in dies augetur. Quidam insuper ex ipsis clericis conversi, numero illorum additi sunt. Hoc modò sedes Pontificalis mutata est in ecclesiam beatæ Mariæ semper Virginis.

Vvigorniæ Monachi locati.

XXVIII. Memorato itaque Odone Archiepiscopo Cantuariorum ad perennis vitæ gaudia translato, immensum omnibus Anglorum Ecclesiis luctum suus transitus intulit, & innumeros populos acerbo mærore percussit. Postulatus Dunstanus Odoni in patriarchatum sedis Anglorum succedere, abnegat, suscepti regiminis onus satis grave sibi ad portandum, etiamsi majus non reddatur, protestans. Unde Belsinus *, Vventanæ civitatis Antistes, per regni Principes, quorum alios re præsentium, alios spe munerum futurorum ad hoc

* l. Elfinus.

Ann. Chr. DCCCLXXXVII. Ma.. xix

ſibi fautores effecerat, Archiepiſcopatum, Rege annuente, obtinuit. qui poſt aliquot adeptæ dignitatis dies Romam pro Archiepiſcopatûs ſtola petens, in Alpibus nimia frigoris aſperitate correptus, ultimum flatum ibidem emiſit. Poſt quem ſubſtitutus eſt in ſummum eccleſiæ Dorobernenſis pontificatum Bixtelinus * Dorſetenſis populi præſul, vir totus ex manſuetudine, humilitate & modeſtia factus. Verùm ubi comperium eſt, nihil in corrigendis vitiis, nihil in exercendis eccleſiaſticis diſciplinis, neque virtutis ſeu conſtantiæ in eo eſſe ad tuendos bonos, vel coërcendos malos, ad eccleſiam ſuam rediit: & ita ſedes Cantuarienſis à Pontifice aliquantis diebus vacua ſtetit. Itaque unanimis omnium electio Dunſtanum inclamitat, &c.

* l. Brithelmus

XXIX. Poſt hoc, temporis opportunitate accepta, beatiſſimorum Apoſtolorum Petri & Pauli limina petiit, & eum ſummæ ſedis Pontifex magno ſinceræ dilectionis affectu illò venientem excepit; ſecumque poſteà familiariùs agens, & agendo templum ſancti Spiritûs eſſe cognoſcens, magnificè illum honoravit, ac ſtola ſui Apoſtolatus, pro qua venerat, decentiſſimè decoravit, &c.

XXX. Inter hæc viſionem, quam ſibi in Apoſtolicæ armaturæ oblatione dudum apparuiſſe deſcripſimus, mente revoluens, & eam jam in adminiſtratione regiminis duarum eccleſiarum, Wigornienſis videlicet & Londinenſis, ferme impletam conſpiciens, dicendum exiſtimo, per quid Archiepiſcopatus Cantuarienſis, qui hos dignitate præcedit, & in quo ipſe excellentius ſedit, ei præſignatus, &c. Quis ergo in cunctis, quæ religioni competunt, Dunſtanus fuerit, videlicet cujus virtutis ad omnes omnium perſonarum injuſtitias deprimendas, atque bona opera fovenda & munienda exſtiterit, uſque hodie tota Anglia canit, nec opus eſſe arbitror, ut me illis ſcribendis fatiget grandis labor. Nonnulla tamen, quæ ab illis, qui ex ejus tempore uſque ad nos per ſucceſſus ætatum fluxêre, accepimus, compendioſo relatu ſubjiciam quatenùs indè percipiatur veritas verborum, quæ propoſuimus.

XXXI. Comes ob illicitum conjugium ab eccleſiæ aditu prohibitus, Rege repugnante

Comes quidam præpotens cognatam ſuam illicito ſibi matrimonio copulaverat, & à Dunſtano ſemel, ſecundo & tertio redargutus, inceſtum ſuum divortio expiare nolebat. Quapropter gladio Spiritus-ſancti à viro Dei percuſſus, à liminibus eſt ſanctæ Eccleſiæ ſeparatus. qui typho tactus ſuperbiæ, Regem adit, Donſtanum immoderatæ & impiæ ſeveritatis accuſat, regia ſanctione ſe ab ejus tyrannide liberum conſtitui querulâ voce precatur & obſecrat. Cujus verbis Rex acquieſcens, Dunſtano mandat, ut hominem cum ea quam duxerat, in pace manere ſinat, & à quibus ipſum ſuſpenderat liminibus ſacris reſtituat. Miratur ille ad audita, & dolet religioſum Regem per mendacem hominis linguam, ante rei inquiſitionem & examinationem eſſe ſeductum. Ponit tamen hominem ad rationem, & tam pro commiſſo crimine, quàm & propter injuſtam ſui criminationem, apud Principem terræ factam, paullo duriùs increpat, cupiens eo modo ad pænitentiam & correctionem cor illius emollire. At ubi vidit ipſum non ſolùm verbis ſuis non conſentire, ſed inſuper contumaci ſpiritu contra ſe furere, minarique, ſupra id quòd eum ab ingreſſu domûs Dei ſuſpenderat, ut dixi, omnem ei communionem fidelium, donec à ſua pravitate diſcederet, interdixit. Tunc ille ſeipſo deterior effectus, immani eſt furore correptus, & nihil eorum, quæ poſſidebat, alicujus eſſe momenti reputans, ad hoc ſolum ſe totum ſtudebat impendere, ut Dunſtano excitaret ſcandalum, & Chriſtianæ legis jugum, quo à ſua libidine coërcebatur, ſibi faceret alienum. Legatos itaque ſuos Romam deſtinat, & talibus aſſueta quorumdam Romanorum corda & ora in ſuam cauſam largo munere largiori ſponſione permutat. Quid deinde? Præſul apoſtolicæ ſedis Dunſtano, peccatori homini condeſcendere verbis ac literis mandat, & eum Eccleſiæ gremio integrè conciliare monet, hortatur, imperat. Ad quæ Dunſtanus ita reſpondet: „Equidem cùm illum, de quo agitur, ſui delicti pænitudinem gerere videro, „præceptis domini Papæ libens parebo: ſed ut ipſe in peccato ſuo jaceat, & immunis ab „eccleſiaſtica diſciplina nobis inſultet, & exinde gaudeat, nolit Deus. Avertat etiam „Deus à me, ut ego cauſâ alicujus mortalis hominis, vel pro redemtione capitis mei „poſtponam legem quam ſervandam ſtatuit in ſua Eccleſia idem Dominus meus Jeſus-Chriſtus filius Dei. Hæc ſibi relata ille audiens, & Dunſtanum ab his quæ certò diceret & inflexibilem eſſe certiſſimè ſciens, & excommunicationis ſuæ pæna cùm pudore hominum conſtrictus, tum timore periculorum quæ talibus nonnumquam accidere ſolent, perterritus, obſtinationem ſuæ mentis depoſuit, & abdicato illicito conjugio, pænitentiæ ſibi cultum impoſuit. Dunſtano namque generale totius regni Concilium de obſervantia Chriſtianitatis celebrante, ipſe ſuimet oblitus, nudis pedibus, laneis indumentis corpus amictus, virgas manu ferens, Concilio ſeſe medium ingeſſit, & ante pedes Dunſtani gemebundus & ejulans corruit. Quo viſo, moti ſunt omnes qui aderant ad pietatem, & ipſe pater omnium, majori præ ceteris pietate motus eſt. In vultu tamen ſervato diſciplinæ rigore, ut pote hominem Deo reconciliare deſiderans, lacrymas ejus ad horam ſeverus ſuſtinuit; ac demum à toto Concilio poſtulatus, lacrymans & ipſe,

excommunicatur.

Romanum Pontificem captat.

Dunſtano in propoſito perſiſtente,

tandem pænitentiam ſubit.

culpam indulsit. Itaque ab excommunicationis vinculo absolutum, communioni fidelium, gaudentibus cunctis, eum restituit. ANN. CH. DCCCC LXXXVIII. MAI XIX.

XXXII. Monetarios falsos puniri jubet in die festo.

Alio tempore monetarii tres, qui in potestate viri erant, cum falsa moneta capti, ad subeundam pœnam, hominibus per totum regnum promulgatam sunt adjudicati. quæ res Dunstano abscondi non potuit. Die ergo Pentecostes idem pater Missarum sollemnia celebraturus, percontatur, utrum Dei populo statuta justitia de ipsis monetariis facta fuerit, an non. Respondetur, eam, ob reverentiam tanti diei in alium diem esse dilatam. Nequaquam, inquit, ita fiet, Monetarii namque, qui falsos ex industria denarios faciunt, fures sunt, & eorum furto nullum esse nocentius cognosco; nam in falsa moneta quam faciunt, totam terram spoliant, seducunt, perturbant. Ipsi divites, ipsi mediocres, ipsi pauperes in commune lædunt, &, quantum ad eos pertinet, omnes aut in opprobrium, aut in egestatem, aut in nihilum redigunt. Quapropter noveritis, quia ego hodie ad sacrificandum Deo non accedam, nisi primo illi qui deprehensi sunt, eam quam in seductiona totius populi promeruerunt subirent pœnam. Si enim in ultione tanti mali, cùm negotium me respiciat, Deum placare supersedeo, quomodo illum de manibus meis sacrificium suscepturum sperare queo? Sed hoc licet crudelitati possit adscribi, Deo tamen patet intentio mea. Lacrymæ, gemitus, atque suspiria viduarum ac pupillorum, clamor quoque vulgi totius mihi incumbit, & correctionem hujus mali deposcit. Quorum afflictionem, si, quantum in me est, mitigare non intendo, & Deum qui gemitibus eorum compatitur nimis offendo, & alios ad idem malum exercendum promtiores & audaciores facio. Dixerat, & pro pœna illorum qui manus erant perdituri pietate motus lacrymas manat, ut satis esset videre, de quo fonte procedebat edictum quod nonnullis videbatur crudele. Ubi verò audivit præstitutam justitiam factam surrexit, ac lota facie ad oratorium exhilarato vultu abiens ait: Quia Dominum obediendo statutis, justitiæ, legibus audivi hodie, confido quod & ipse per misericordiam suam sacrificium de manu mea suscipiet hodiè. Cujus confidentiæ effectu privatus non est. Eo quippe inter sacrosancta Missarum sollennia sacras manus extendente, & Deum Patrem omnipotentem, ut Ecclesiam suam catholicam pacificare, custodire, adunare & regere dignaretur toto orbe terrarum interpellante, nivea columba multis intuentibus de cælo descendit, & donec sacrificium consumtum esset, super caput ejus expansis alis & quasi immotis sub silentio mansit. Inter hæc quid animi gereret servus Dei, quo amore, quâ dulcedine, quo desiderio putas in Deo pascebatur, qui ex præsenti gratia Dei, tali visitatione fovebatur? Consumto sacrificio, columba eadem in australem altaris partem declinavit, & super tumulum beati ODONIS, cujus suprà mentionem fecimus, se reclinavit, alis suis hinc inde illum complexans, & quasi rostro deosculans. Quod beatus Dunstanus intuens, & exinde meritum jacentis appendens, in tanta eum deinceps reverentia habuit, ut quoties sepulcrum ejus transiret, genua flecteret: cognomine quoque Boni in materna lingua post hæc semper eum nominare consuevit; videlicet, *Ode segode*, quòd latinè sonat, Odo bonus. Quo cognomine ex eo tempore usque ad hanc nostram ætatem solet ab Anglis, maximè tamen in Cantuariitis, nuncupari. Percantata Missa, Dunstanus ab altari digreditur: ministris autem eis pro signo quod acciderat, his & illis innuentibus, & alios ex fratribus ministerio Pontificis affuturos suspicantibus, ipsi se in diversa tollunt, ac virum immensis adhuc hæc præsentia gratiæ Dei lacrymarum imbribus madentem, solum relinquunt. Et ecce dum casulam quâ inter sacra vestiebatur deponeret, nec ullus adesset qui eam susciperet, disponente Deo, suspensa pependit in aëre, ne cadens in terram servum Dei à sua turbaret intentione.

Colamba sacrificanti adest.

XXXIII. Fontem elicit è rupe.

Per id ferme tempore rogatus à quodam viro nobili & religioso, dedicavit ei ecclesiam unam, quam ipse in fundo suo construxerat: ubi ad ministerium aqua deficiente, & ob hoc homini nonnulla mæstitudine subripiente, famulus Dei præmissa prece terram baculo percussit, ilicoquè fons limpidissimus erumpens, omnes qui præsentes erant non modicum lætificavit. qui fons usque hodiè manans, Dunstani nomen & meritum celebre facit. Idem Pater à Cantuaria in remotiores villas suas opportunis spatiis hospitia sua disponens, apud Magaveldam, sicut & in aliis hospitiorum suorum locis, ligneam ecclesiam fabricavit. quam ipsemet dedicans, dum ex more circumiret, & eam ad æquinoctialem solis ortum minimè versam perciperet, fertur quòd transiens humero suo illam aliquantulum pressit, moxque mutatam à proprio statu in medium Orientis tramitem pro voto convertit. quod ipsum facilè potuisse efficere nemo ambigit, nisi qui verbis Domini Christi quibus fidem sicut granum sinapis habentibus promittit, quod etiam montem dicto transferent, credulus exsistit.

Ecclesiam ad orientem vertit.

XXXIV. Exercitia ejus.

Inter hujusmodi opera Dunstanus Deum semper in mente habere, Deo quicquid boni perficiebat non sibi adscribere, magnum humilitatis, minimum elationis cor per omnia & in omnibus possidere. Cùm autem à sæcularium negotiorum occupationi-

Ann. Chr. DCCCLXXXVIII Maii XIX

bus ei quies atridebat, modò contemplationi divinæ & orationibus incumbebat, modò sacrarum Scripturarum lectioni & earum expositionibus intendebat, modò fratrum exhortationi seu librorum emendationi sedulus operam impendebat. In compunctione verò lacrymarum tantâ gratiâ prædirus erat, ut quoties eum sacris altaribus sisti, vel aliquo officio pontificali fungi conspiceres, Spiritus-sancti fervore mentem ejus accendi, & quæ ipse exteriùs administrabat, illum interiùs operari per indices ex oculis illius decurrentes lacrymas non dubitares. Hæc inter sibi & successoribus suis competentia, tam intra muros urbis quàm & in quibusque villis ad Archiepiscopatum pertinentibus, ædificia construi, vel constituta, si qua exparte diruta essent, renovari faciebat, se scilicet in istis non modò sibi, sed & multorum utilitati natum vivereque perpendens. Præterea cunctarum ecclesiarum totius Britanniæ adjacentiumque insularum sollicitudinem strenuus gerebat, & earum causas quæ ad eum sicut ad primatem & patriarcham quotidie ferebantur disponebat. Et quia vigilanti studio Domino Christo per omnia famulabatur, sæpe civium supernorum gaudiis atque concentibus Angelorum ad quos suspirabat miscebatur, aliquando corpore vigilans, aliquando sancto sopore quiescens: quodque fortassis non minùs stupeas, per visum quædam à spiritibus didicit quæ postea in servitio Dei canenda suos edocuit.

XXXV. Visum de ejus matre.

Quadam etenim nocte, cùm membra quieti dedisset, per visum in superna raptus est. Conspexit itaque, & ecce mater sua cuidam Regi potentissimo in conjugium sub immensa confluentium magnatum lætitia & exsultatione copulabatur, resonantibus undique hymnis ac laudibus in gloriam ejusdem Regis, organis quoque ac diversis melodiis concrepantibus in his regalibus nuptiis. Quibus dum ipse magnificè delectatus intenderet, atque ad ea totum sui cordis affectum arrigeret; accessit ad eum juvenis quidam candidissimo rectus amictu dicens illi: Cùm videas & audias istos lætantium ac jubilantium choros, cur te illis non copulas? cur laudibus eorum non commisces laudes tuas? Et quidem si in desponsatione matris tuæ à voce laudis & exsultationis cuncti silerent, tu silere non deberes, nedum illis non tacentibus solùs tacere. Ad hæc verba, quid in laudem tanti Regis cantaret ignorare se respondet. Sciscitatur ergo juvenis, an à se quod decenter canere posset, instrui vellet. quod cùm sibi acceptissimum fore profiteretur, docuit eum antiphonam istam. *O Rex gentium, dominator omnium, propter sedem majestatis tuæ, da nobis indulgentiam, rex Christe, peccatorum, alleluia* quam pater per visum sæpius repetens, & in laudem præfati Regis frequentiùs canens, mira jucunditate pascebatur. Expergefactus autem à somno, surrexit gemens, eò quòd à tantis gaudiis tam subitò se in hujus mundi ærumnis invenit. Antiphonam verò statim, ne oblivioni daretur, scribi præcepit, eamque à suis postmodùm cantari sæpius in sua præsentia fecit. Ex qua etiam magnæ suavitatis fervor ob recordationem gloriosæ visionis ipsi generabatur, & grande desiderium pertingendi ad tantum bonum in animo illius multiplicabatur. Hanc visionem, quæ præter illam qua olim patris sui & matris animas inter choros angelicos vidit, ei apparuit, quidam qui ante me de istis [a] scripsit, vult mysticè referri ad matrem Ecclesiam, quæ Christo summo regi per bona opera desponsatur, & ex qua Dunstanus & quisque fidelium per sacri baptismatis undam renatus alimentis pascitur atque nutritur. Quòd autem Dunstanum Angelus docuit à dominatore gentium petere indulgentiam peccatorum, ostendit quid Pontifices agere debeant, quoties ad exorandam majestatem Dei pro suis populique delictis Sancta sanctorum introëunt.

XXXVI.

Alio quodam tempore Rex in die Dominica mane venatum ivit, & Dunstanum, qui tunc fortè secum erat, Missam suam, donec veniret differre petivit. Appropinquante ergo hora tertia, vir Dei ad ecclesiam procedit, & indutus sacris vestibus Regem (sicut ei promiserat) exspectabat. Stabat ergo cubitis innixus altari, orationi ac lacrymis deditus. Tum subito sopore leviter pressus in cælum rapitur, & beatis angelorum agminibus associatus audit eos summæ Trinitati in laudem modularis vocibus decantantes, *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison.* quorum melodiam cælestium contemplator edoctus, ad se reversus est, & conversus ad suos interrogat, Rex ne venerit, an non? At ubi eum nondum venisse accepit, ad suas preces sese convertit: factoque non grandi intervallo, iterum extra se ductus audivit in cælis altisona voce dici: *Ite Missa est.* quòd cùm, *Deo gratias*, responderetur: accurrentes clerici regis regem adesse vociferantur, sacerdotem ut festinantiùs Missam celebret, obsecrant. At ille versus ab altari, Missam se habere pronuntiat, & aliam se ea die celebraturum abnegat. Depositisque vestibus sacris, à suis de re inquiritur: quod latebat aperitur. Ex hoc itaque sumto sermone, regem in diebus Dominicis deinceps à venatu prohibuit. *Kyrie eleison*, verò, quòd in cælestibus didicit suos docuit, idque multis in locis hodiè sancta Ecclesia inter Missarum

Venationem Dominica interdicit.

solemnia [b] canit.

[a] B. scilicet qui hanc visionem explicat de Ecclesia universa, dein de propria Cantuariensi ecclesia.

[b] Idem habet Vvillelmus, quod intelligendum de cantu, non de cantico ipso, quod longè antè in usu erat.

Moris

Moris erat viro loca sancta, quando Cantuariæ morabatur, uno tantùm fideli socio comitatus, noctu peragrare, & sese ibi per compunctionem & contritionem cordis Deo mactare. Quadam igitur vice ad monasterium beatissimorum Apostolorum Petri & Pauli, in quo beatus Augustinus & alii nonnulli de patribus ecclesiæ Christi Cantuariensis tumulati sunt, ex more circa mediæ noctis silentium perrexit, ibique Deo se diutius in oratione prostravit. Egressus verò, ad Oratorium beatæ Dei genitricis & perpetuæ virginis Mariæ, quod in orientali ipsius monasterii parte situm erat, eadem facturus divertit. cui appropinquans, audivit intus voces psallentium atque dicentium: *Gaudent in cælis animæ Sanctorum, qui Christi vestigia sunt secuti: & quia pro ejus amore sanguinem suum fuderunt, ideò cum Christo regnabunt in æternum.* Ad hæc ille obstupefactus, adstitit ostio, ac per rimas illius introspiciens (erat enim obseratum) intuetur Oratorium totum immensa luce splendere, & quemdam cuneum candidatarum personarum ipsam antiphonam lætis concentibus resonare. Alio item tempore præfata Pastorum ecclesiæ limina simili hora pari voto requirens, ubi inde discessit, memoratam sacratissimæ Virginis ædem, preces Deo illic fusurus, adire cœpit. Ecce autem ipsa beatissima virginum Virgo, comitata numeroso virginum choro, venienti viro occurrit, & summo cum honore susceptum ad suam Ecclesiam, quo tendebat, ducere cœpit, præcinentibus duabus de choro puellis illud Sedulii carmen, atque dicentibus:

ANN. CHR. DCCCCLXXXVIII. MAII XIX.

XXXVII. S. Augustini monasterium adit de nocte.

Cantemus socia Domino, cantemus honorem:
Dulcis amor Christi personet ore pio:

Quos versus cum chorus virginum resumendo percantaret, prædictæ binæ præcentrices binos, qui sequuntur in ordine, versus persecutæ sunt:

Primus ad ima ruit magna de luce superbus:
Sic homo cùm tumuit, primus ad ima ruit.

Sicque donec vir Dei in oratorium perductus esset, virgineus chorus primos, & virgines binæ binos, juxta quod series hymni sese habet, versus modulatæ sunt. Propter hæc & horum similia insignis Pater Dunstanus quanti honoris, quantæ reverentiæ vel magnificentiæ apud omnes bonos exstiterit, æstimo, quòd qui talia Dei dona amplecti novit, magna ex parte & me silente videbit. At his, qui potiùs in malitia, quàm in bonitate vitam agere satagebant, horrorem atque terrorem vultus ejus incutiebat, ut ab eo fugere, quam ad eum accedere mallent. Omnes verò, qui perversa acta sua deserere, & ad recta opera cupiebant transmigrare; veræ pietatis ac misericordiæ visceribus eum redundare sentiebant, & ultra humanam æstimationem consilium simul & auxilium suæ salutis in eo reperiebant. A remotis itaque terrarum partibus ad eum passim currebatur, & quo illum præminere notum erat, Spiritus-sancti consilium ab eo petebatur. Sed ad ista si diaboli odium & invidia sæviebat, nulli mirandum. Sed quia se in perturbatione viri nihil posse, nisi quòd jam certo ignominiam sibi, & illi majorem gloriam adferret, sciebat, ab ea, qua illum sæpe fatigare solebat, impugnatione sese cohibuit. Verùm, ut eum conturbatum redderet, Edgaro regi, quem multùm pro sua reverentia diligebat, laqueum miserandæ deceptionis tetendit, & irretitum gravis peccati nexu involvit.

Quadam enim vice idem rex in monasterium virginum, quod Vviltoniæ situm [a] habetur, venit, ibique captus specie cujusdam puellæ, quæ de nobilibus Anglorum nata, inter Sanctimoniales non velata nutriebatur & custodiebatur, eam suo colloquio adduci secretiùs jussit. Illa cùm duceretur, timens pudori suo, raptum ab una Sanctimonialium capiti suo velum imposuit, eo modo se protegi sperans, si fortè Rex quid inhonesti à se exigere vellet. quam ipse velatam intuens: Quàm subitò, inquit, Sanctimonialis effecta es? Arreptumque velum detraxit capiti ejus, illa conatu quo poterat, frustrà obnitente. Abusus siquidem ea est, & gravi scandalo quippe per Angliam religiosi ex hoc mente vulnerati sunt. quod scandalum eo vehementius fuit, quòd Rex idem legitimam uxorem habebat, ELFLEDAM videlicet, cognomine Candidam, ORDINERI præpotentis orientalium Anglorum Ducis filiam, de qua & sanctum EDUARDUM genuerat. Ubi verò res Dunstano innotuit, acerbo mærore percussus est. Igitur cùm in re non segnis ad Regem veniret, & ille venienti pro more occurreret, eumque per manum ad solium suum perducere vellet; manum Dunstanus turbato vultu retraxit, nec ejus ab homine contingi passus est. Ad quod ille attonitus (non enim illum scire

XXXVIII. Regem ob violatam virginem, [a] manus suæ tactu prohibet:

[a] De hoc parthenone agit Vvillelmus in lib. 2 de Pontificibus Anglorum, mihi fol. 143 verso, eumque statuit in pago Vviltensi supra Vvilam fluvium. Virginem quæ inde à Rege abstracta est, Vvlfrith appellat Vvillelmus, eamque sanctam dicit, tridemque Editham, Regis Eadgari filiam, de qua in Sæculo sequenti. *Jacet in eadem ecclesia*, inquit, *mater ejus* VVLFRITH *quam non Sanctimonialem, sicut opinio vulgaris delirat, sed subito timore Regis suo tantum consilio velatam constat, abrepta velo regio cubili subactam. Unde ille quod fœminam attigisset, quæ vel umbratim Sanctimonialis fuisset, à S. Dunstano redargutus, septennem ei egit pœnitentiam. Illa quoque partu explicito non optato frequentanda non subegit: sed doluit potiùs & floruit, sanctaque pro vero asseritur & celebratur.*

Ann. Ch. DCCCC LXXXVIII. Maii XIX.

putabat, quod clanculò à se factum existimabat) cur manum sibi non dimitteret, inquisivit. Ait: Tu postposito omni pudore, adulterium commisisti; tu despecto Deo, signum castitatis non veritus, virgini suam integritatem præripuisti: & cur manum, summo Patri Virginis Filium immolantem, impuris manibus non tradam, quæris? Lava prius per pœnitentiam manus tuas à sordibus suis, & tunc demum, quò gratiæ Dei reconcilieris, honora & amplectere manum Pontificis. Territus ille ad hæc, terræ procumbit, pedes antistitis petit, se peccasse, gemitu verba interrumpente, contestans. Quod Dunstanus videns, tantum in Rege humilitatis exemplum vehementer amplectitur. Velociùs ergo illum erexit, & pacato vultu cum eo familiariter, quæ salutem animæ ejus operarentur, loquens, septennem ei pœnitentiam injunxit. At ille pontificali absolutione potitus, omni studio injunctæ sibi pœnitentiæ operam dare, & multa, quibus Deum placaret, pietatis opera ipsi pœnitentiæ, instinctu & consilio patris sui, sollicitus cœpit superaddere. Ipse præterea omni ordini hominum in suo regno consistentium legibus sibi in Christiana religione sancitis uti præcipiebat: ipse secùs agentes indicta vindicta corripiebat: ipse in pravitate persistentes condigno examine puniebat. Exempli causa, Ordo clericalis ea tempestate plurimùm erat corruptus; & Canonici cum presbyteris plebium, voluptatibus carnis plus æquo inserviebant. quod malum Dunstanus corrigere cupiens, auctoritate JOHANNIS apostolicæ sedis Antistitis apud Regem obtinuit, quatenùs Canonici, qui castè vivere nollent, ecclesiis quas tenebant, depellerentur, & monachi loco eorum intromitterentur.

Septenni pœnitentiæ addicit.

Monachi Canonicis substituti.

XXXIX. Athelvvoldus id in sua ecclesia præstat.

Præsidebat ea tempestate Vventanæ ecclesiæ præsul ATHELVVOLUUS, vir eximiæ sanctitatis, & educatione patris Dunstani non parum insignis. Hic cognita de Canonicis ecclesiæ suæ, qui nimiùm sæculares exsistebant, voluntate Dunstani, monuit eos semel & sæpius mores & actus mutare, correctioris vitæ semitas, relictis feminis, arripere. At in præsentiarum quidem id sibi possibile esse negantes, voce corvina semper in crastinum correctionem sui pollicebantur. quod ipse gnarus non diù sustinuit. Paratis namque quamplurimis Monachorum cucullis, die, quo Communio: *Servite Domino in timore*, cantabatur, chorum intravit, vestes quas paraverat, secum deferri faciens: & projectis illis in medium, Canonicis ait: Animadvertistis, quid modò cantaveritis? Animadvertimus inquiunt. Igitur, inquit, si servire Domino in timore, & ei vultis exsultare cùm tremore, apprehendite disciplinam, vestem videlicet monachalem, ne pereatis, sicut cantastis, de via justa. Ad quod illi obstupefacti, more solito inducias petunt, id se facturos in futuro promittunt. Tunc ille: Mihi credite, ampliùs non credam huic vestræ sponsioni corvinæ; sed aut disciplinam in præsentia apprehendetis, aut loci istius beneficiis & conversationi, hinc eliminati, jamjamque cedetis. Itaque nonnulli ex illis statim, abjecto clericali habitu, Monachi facti sunt, ceteris verbo pontificis de ecclesia eliminatis. Ceterum quia isti, qui ita noviter fuere conversi, regularis disciplinæ normam sine aliorum magisterio doctè servare nequibant, Monachi de Abendonia illuc ab eodem Pontifice adducti sunt, qui monasticæ institutionis tramitem ibi docerent. Clerici verò, qui ejecti sunt, citato gressu Regem adeunt; judicium atque justitiam sibi de expulsione sui fieri postulant. Refertur negocium ad audientiam Dunstani, & ipse eos æqua postulare pronuntiat. Igitur ex præcepto Regis & Archiepiscopi coit Vvintoniam nobilitas regni totius, & Rex cum sua conjuge adest ad determinandas querelas negocii hujus. Surgunt hincinde lites, quas Dunstanus propositis rationibus destruit omnes. Rationabiliter quippe cunctis ostendit, clericos, qui à sorte Dei incorrigibiliter per pravitatem vitæ suæ dissiliunt, nil per rectitudinem sibi vindicare posse ex iis, quæ ecclesia data sunt ad subsidium eorum, qui in clericatu pura conversatione sese custodiunt. Quibus auditis, omissa omnis controversia est, & Rex atque ex Principibus plerique, clericorum precibus ad pietatem usque permoti, Dunstanum interpellant, quatenus hac sola vice parcat, & clericos jam, quid amodò, si se non correxerint, incursuri sint, re ipsa edoctos, de ecclesia sua revestiat. Silet ille ad ista, quidque potissimum de negocio sit agendum, demisso capite, mente pertractat. Silentium ingens occupat omnes, & suspensi ad responsum Pontificis erigunt aures. Tunc subito crucifixi Dei imago, signo Crucis in edito domûs affixa, audientibus cunctis, dixit: Non fiet, non fiet, judicâstis bene, mutaretis non bene. Tremefacto in his simul universo conventu, intulit pater Dunstanus, & ait: Quid ampliùs vultis fratres mei? Divinâ sententiâ definitum audistis negotium præsens. Aiunt: Audivimus verè. Resederunt ergo Monachi Vvintoniæ securi, & quoad clerici ipsi vixerunt, qui eos super causa ista inquietaret, nemo fuit.

Canonici Regem appellant.

XL. Illis autem huic vitæ subtractis, filii eorum cupientes recuperare quæ perdiderant in parentibus suis, in Scotiam miserunt, & inde quemdam prægrandis (ut fama ferebat) eloquentiæ virum, BARNALINUM * nomine, magno conductum precio, in tuitionem suæ causæ contra Dunstanum adduxerunt. Conglobati ergo sub uno clericorum filii, Ro-

* al. Heornelioum.

gem, atque Dunstanum apud villam, quæ dicitur Calve, in quodam cænaculo consi- Ann. Chr.
stentes reperiunt, & armati rhetore illo, cui suæ victoriæ spes maxima erat, antiquæ DCCCC LXXXVIII
calumniæ coram eis jurgia promunt. Ad quæ Dunstanus his verbis brevi respondit: Ca- Maii XIX.
lumniam istam, quam movetis, divino ore olim definitam novimus, nec eam novo conflictu ampliùs in medium revocandam existimamus. Ego quoque grandævus sum, & vitæ meæ residuum, quòd pauci temporis esse non nescio, in pace, si licuerit, transigere cupio. Laboravi dum potui, amodò totius laboris impatiens, Domino Deo causam ecclesiæ suæ contra insurgentes hostes tuendam committo. Dixit, & ecce solarium sub pedibus eorum, qui adversus virum convenerant, è vestigio cecidit, omnesque pariter præcipitatos, in suo casu non modicùm læsit: ubi verò Dunstanus cùm suis consistebat, nullâ ruina domûs, nullus emerserat casus. Hoc ergo modo calumnia clericorum est sopita, & usque hodiè Monachorum conversatio in ipsa ecclesia stabilita. Ejecti nihilominùs per id temporis, & alii complures clerici horum similes de suis ecclesiis sunt, & Monachi in locum eorum substituti. Aucta est igitur religio per Angliam in tantùm, ut quadraginta & octo monasteria Monachis vel Sanctimonialibus instituerentur, cooperantibus B. Dunstano in hoc viris venerabilibus, Osvvaldo videlicet, qui primò Vvigornensis, posteà fuit Episcopus Eboracensis, & Athelvvoldo Episcopo Vvintoniensi, quorum suprà meminimus. Vitam itaque Dunstani & actus formidabant omnes, qui incedere volebant juxta vias adinventionum suarum.

Inter hæc sopito negocio, quod regem Edgarum, ne regio more coronaretur, detinuerat, Dunstanus adunatis Episcopis, Abbatibus, & ceteris Principibus cùm tota regni ingenuitate, coram eis adstante innumera populi multitudine, imposuit illi coronam regni, gaudentibus cunctis & jubilantibus Deo in voce laudis & exsultationis. Ipso autem post biennium, quo hæc facta sunt, immatura morte prævento, Edvvardo filio suo totum regnum hereditario jure reliquit. Qui Edvardus cùm in regem consecrari deberet, nonnulli de principibus terræ contraire, ne Rex fieret, nisi sunt: tum quia morum illius severitatem, qua in suorum excessus acriter sævire consueverat: tum quia matrem ejus, licet legaliter nuptam, in regnum tamen non magis quàm patrem ejus, dum eum genuit, sacratam fuisse sciebant. Sed Dunstanus discretione & industria confisus adolescentis, unum non metuens & observato paternæ hereditatis & testamenti jure aliud contemnens, arrepto sanctæ Crucis vexillo, medius constitit, & per rationem cunctis, quæ objiciebantur, elisis Edvvardum regem constituit, & constituto paternum affectum, consilium & auxilium in omni negocio, dum vixit, exhibere curavit. Rex quoque ita mores suos in omnibus, & per omnia componebat, ita totum regnum sanctis legibus disponebat, & ut actus ejus Deo placerent, & eò, quòd in suscipiendo regno ei contradixerant, sibimet ipsis quoque displicerent. Sed illo post aliquot annos per fraudem novercæ suæ interfecto, Ethelredus filius illius malæ mulieris, in regnum substitutus est, matris ignominia magis, quàm patris sui solertia præditus. Cujus provectio non usquequaque sedit Dunstano, ideò tamen, quòd proximus regni heres exsistebat, complevit ei ejus regimen, sciens se inoffensis legibus terræ atque principibus id non posse transferre in quemquam alium. Attamen illum solio regali potitum severo quodam verborum tonitruo, quia per sanguinem fratris sui regnum obtinuerit, increpavit, & quòd in sanguine victurus, & posteri illius crudeli Barbarorum incursu devastandi, tota etiam terra per plurima sæcula sævo illorum dominatu foret depopulanda, prædixit. Quæ licet se vivente eventura negarit, eventurâ tamen, omninò esse, nimis veraci, ut & in Chronicis legimus, & hodiè videmus, prophetiâ asseruit. Accelerabit, cùm sibi placuerit, omnipotens Deus quam subsecuturam promisit liberationem per tanti vatis sui merita & intercessionem. Et quidem illum spiritu Prophetiæ claruisse, non tantùm hinc, sed & ex nonnullis aliis, quæ constat eum veraciter prædixisse confirmamus, & id subjecto exemplo probamus. XLI.

Quodam tempore venit Cantuariam suprà memoratus Athelvvoldus Vventanus Episcopus, & aliquot diebus ibi detentus est. Detentus est etiam Roffensis Episcopus, qui illò simul venerat, detinente utrumque patre Dunstano caritativa affectione, dulciflua vitæ perennis contemplatione, divini verbi collatione, & sanctorum morum exhortatione & instructione. Cùm autem ipse pontificum pater, comitatus ipsos duos Episcopos, Cantuaria decederet, & pariter longiùs remotos quemque ab altero destinati hospitii via dirimeret, ambo Pontifices à Dunstano benedici petentes, ab eo divertere & suum iter cupiebant accelerare. Verùm ipso manum extendente ad benedicendum, subitò in lacrymas acerbas erupit, cœptæque benedictionis verba singultus subsequens interrupit. Illis verò grandi ad rem stupore perterritis, quidnam haberet, quòd tam anxiè fleret sciscitati sunt. Respondit: Fleo, quia vos, quos modò sanos & alacres video, in hac vita non ampliùs me visurum admodum doleo. nam in proximo estis morituri; & ad gaudia regni cælestis transeuntes, me in hujus vitæ miseriis relicturi. Cui cùm ipsi dicerent, Ne, Pater, oramus, de nostra morte ita loquaris. Fixum, ait, quod dixi, tenete; XLII.

Ann. Ch. DCCCC LXXXVIII. Maii XIX Æthelvvoldo mortuo

quoniam sic est, & non est mutabile. In his dato altrinsecus osculo pacis, ab invicem divisi sunt. Igitur Antistes Roffensis mox, ubi sui pontificatûs civitatem ingressus est, elanguit, & evolutis in infirmitate diebus paucis, defunctus est. Vvintoniensis verò, priusquàm ad sedem suam venire posset, languore corripitur, & juxta verbum viri Dei, non longa mora interveniente, finitur. Ex cujus obitu gravis mæror Dunstanum corripuit, tum quia tanti viri ingens solatium amiserat: tum quia cui potissimùm tenetæ adhuc statum ecclesiæ gerendum committeret, dubius fluctuabat: quos fluctus ingerebant animo ejus, hinc Monachi nuper intromissi, hinc clerici ab ecclesia illa ejecti. Monachi quippe suæ professionis virum habere Episcopum peroptabant, clerici verò sui ordinis hominem sibi præfici desiderabant: illi videlicet per monachum in ecclesia sibi collata cupientes solidari; isti per clericum ecclesiæ sibi ablata sperantes info mari. Sed

Succedit Elfegus Abbas.

hæc providens sapientia & sapiens providentia Dei citius determinavit. Nam per B Andream Apostolum, cui speciali quodam dilectionis affectu Dunstanum adhærere Deus concesserat, Dunstano mandavit, quatenus nil hæsitans Elfegum Abbatem Bathoniensem constitueret Vventanæ ecclesiæ summum sacerdotem. Lætatus est Dunstanus in istis, & reddita Deo gratiarum actione pro suis beneficiis, in Elfego perfecit, quod ei per Apostolum suum Deus ipse præcepit.

XLIII. Multa de hoc viro, juxta quod multorum non spernenda testimonia ferunt, ad hoc literarum memoriæ veraci stilo commendare possemus: verùm ne incultæ narrationis prolixitate quemquam gravemus, prætermissis illis ad sacrum ejus obitum enarrandum cor & linguam præparemus, &c.

F R A G M E N T A
EX LIBRO DE MIRACULIS S. DUNSTANI

Auctore Osberto Monacho Cantuariensi.

E x ms. codice Compendiensi, in quo nomen Auctoris deest.

1. Nonnulla quæ de vita B Dunstani vitæque decessu aut scripto, aut ab his qui ab ejus tempore usque ad nos per successus ætatum fluxere accepimus, in quantum Deus illius intervenientibus meritis concedere dignatus est, succincte digessimus. Nihilo ergo minùs succinctè digerere placuit, quæ vel ad sacratissimum corpus ejus, vel ad beatam memoriam beati nominis ejus partim scripto, partim veracium virorum relatu, partim proprio visu gesta didicimus.

2. Cæcus quidam propè civitatem Cantuariam habitabat, &c.

Scollando splendor apparet.

16. Alio tempore idem Abbas [cœnobii S. Augustini Scollandus] in vigilia festivitatis ejusdem nobilissimi Patris fortè in viridiario suo vespertina hora sedebat. Dum itaque considentibus fabularetur in ecclesia Dei Salvatoris, in qua quiescit venerabile corpus ipsius beati sacerdotis, ad nocturnas vigilias omnes campanæ pro usu loci simul pulsari cœpere. Tunc Abbas erectis ad cælum oculis vidit ingentem splendorem inde super ecclesiam ipsam descendere, eamque de superioribus penetrare. Quo viso & suis qui hoc secum videre merebantur ostenso, pio affectu suspirans ait: Verè pius pater Dunstanus jam ad suam festivitatem vadit, interesse volens obsequio, quod sui filii hac in nocte Deo & sibi exhibituri sunt. Quod ita, sicut dixerat, actum esse, experti sunt fratres qui ipsi festo meruerunt interesse. nam ex dulci sanctoque affectu quo in Deum & famulum ejus jocundati sunt, sanctam præsentiam ejus sibi adesse persenserunt.

Diaconus inter sacra à dæmone arreptus.

17. Quid verò circa juvenem quemdam, Egelvvordum nomine, in ipso Monasterio gestum sit, istis annectere cordi fuit. Juvenis idem ejusdem Monasterii monachus erat, & una dierum vocatus ad Missam Lanfranci Archiepiscopi, Evangelium legerat. Hic cum dicta oratione dominica patenam Pontifici ex more offerret, vidit coram se quosdam teterrimos & horridos malignorum spirituum vultus: ad quorum aspectum nimio pavore perterritus, Antistitem inter manus sacra tenentem, utrisque brachiis strictim amplectitur, horrido clamore vociferans ac dicens: Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat. Conterriti sunt omnes qui aderant, & arreptum juvenem milites de ecclesia in pontificis cameram rapiunt; postque fratribus in capitulo adunatis Lanfrancus pater ingreditur, & juvenis jam dæmone plenus à pluribus fortissimis viris constrictus in medium ducitur. Prout petebat negotii tenor, conseritur sermo de illo, & fit oratio communis pro eo. Mox sano sensui (ut dabatur intelligi) redditus, ac deinum

ANN CH. DCCCC LXXXVIII MAII XIX

pro agendis gratiis sepulcro patris Dunstani ab Archiepiscopo & conventu præsentatus, tota die illa inter fratres mansit, quasi nihil vesaniæ passus. Lætantur fratres in hoc, & lætitia futuri mœroris prænuncia modum excessit. Jam dies in vesperam declinabat, & horam Completorii monachi in choro psallebant. Tunc ille stationis suæ subito loco relicto, ad Priorem ecclesiæ, HANRICUM nomine, cucurrit, & impetu facto manus illi injicere voluit. At ille porrectis econtra brachiis patientis manus arripuit, strinxit, ac in dormitorium ducto, noctem illam ante lectum ejus residens insomnem super eo sollicitus duxit. Tunc subitò circa mediæ noctis silentia rupit silentium fratrum; ac in immoderatos clamores erumpens, confusis vocibus omnia inquietabat. Turbati fratres nec tam grave malum diu ferre valentes, lectis exsiliunt, furiosum arripiunt, & ad tumbam confessoris Christi Dunstani omnimodo reluctantem coactis viribus pertrahunt. Furit ibi sicut primo, & in Christum ac famulum ejus horrendas blasphemias jactitat, nec ab eis destitit, donec sequens dies illuxit. Nil ergo remedii consecutus, mane fertur in domum infirmorum, ubi per multos dies adstrictus loris & funibus miserabili cruciatu torquebatur. Inter quæ contingebat quodam mirabili modo, ut cùm quidam ad eum accederent, ilico si quid gravis peccati, de quo necdum confessi erant, in cordis secreto habebant, detegeret; & illos sibi in pœnis perpetuis socios fore futuros gaudens & hilaris pronunciaret. Ex hoc dum nonnulli gravem contumeliam incurrissent, ipsi semetipsos graviter erubescentes, remedium sibi puræ confessionis adhibuere. Confessi ergo, & pœnitentia cum absolutione peccatorum à præsidente suscepta, iterum se præsentaverunt dæmonioso. quos ille ex transverso intuens, nec eos sicut primo cognoverat recognoscens qui fuerint, onde venerint, quo lavacro loti tam subitam purgationem meruerint, quidve rei contigerit, quod suam societatem sic cito alterati amiserint, furibundus spumans & ejulans mirabatur. Et hæc quidem, ut re ipsa clarum fuit, Christus provida suæ miserationis dispensatione faciebat propter Monachos ipsius ecclesiæ, in istis videlicet eos ad correctiorem [a] vitam erudiens, quos à tempore Danorum qui B. Elfegum occiderunt, cessante disciplina in sæculari videbat conversatione ultra quam debebant fuisse. Inter hæc proficiente novo opere cœptæ ecclesiæ, res exegit residuum vetusti operis, ubi memorata Sanctorum corpora erant locata, subverti. Parato igitur refectorio fratrum, ad divinum officium inibi celebrandum, omnes cum festiva processione illuc à veteri ecclesia perreximus, præferentes cum honore & reverentia gloriosos ac dulcissimos patres nostros Dunstanum atque Elfegum: & ecce dæmoniosus ille, toto corpore fortissimis funibus lecto strictim colligatus, à multis delatus est, & e regione ostii per quod sancti inferri debebant, cum lecto depositus. quos ipse eminùs intuens, horrido clamore infremuit, & (quod dictu forsitan alicui incredibile videbitur) cum lecto exsiliens erexit se, fugere volens præsentiam Sanctorum quos horrebat. Sed illatis sanctis intra domum, illatus est & ipse, ac positus in medio eorum. Erat itaque infelicem miseriam videre. Jacebat captivus in lecto supinus undique constrictus, nec in se sui juris quicquam habens. Cernebatur dæmon, qui eum possidebat, in ventre ejus hac & illac discurrendo vagari: ut putares illum modò per os, modò per inferiores partes corporis fugam parare. Quibusdam verò qui circumstabant manus ad discursum inimici protendentibus, & quod in modum parvuli cati discurreret Francigenâ linguâ dicentibus, ille contra qui linguæ ipsius omnimodis inscius erat, subridens, eadem lingua similiter verbo diminutivo consonanter respondebat dicens; Non ut catulus, sed ut catellus. Interim hora refectionis advenit. Manducante ergo conventu remansit unus ex senioribus, ELFEVVINUS nomine, cum pastore domum observans. Hic ab infantia sua B. Dunstano dulci quadam & officiosa dilectione semper solebat adhærere, ac pro posse suo in ejus obsequio assiduus exsistere. qui miseratus jacentis infelicitatem, & non parum confisus de B. Dunstani pietate, constantior crucem quam ipse pater in corpore degens coram se more summi pontificis ferri faciebat, accepit, eamque super dæmoniacum posuit, devota mente, lacrymosa voce clamans & dicens: Care domine sancte Dunstane, miserere. Mirabile dictu! ilico fugato dæmone æger levatis piè sursum oculis & perfusus lacrymis ait; Gratias tibi ago piissime pater, gratias & tibi carissime frater, quia tuis meritis, sanctissime domine, & tua, frater caritativa intercessione hostis qui me vexabat discessit, perterritus diutius manere non potuit. Quod monachus audiens, gaudio gavisus est magno, & persolutis debitis gratiis pro Dunstano, vincula quibus erat irretitus absolvit. Cum itaque fratres post refectionem illo intrassent, & quem furiosum reliquerant, leni sopore quiescentem reperissent; obstupefacti immensas Deo & ejus servo Dunstano gratias intimo corde persolverunt. Mansit ergo post hæc inter fratres per multos annos

Henrico Priori insultat.

Inconfessos denuntiat.

[a]

in translatione S. Dunstani liberatus.

[a] *Monachi Cantuarienses*, inquit Vvillelmus in Lanfranco, *sicut omnes tunc temporis in Anglia, secularibus haud absimiles erant, nisi quòd pudicitiam non facilè proderent.* Eos verò emendavit Lanfrancus, de quo in Sæculo sequenti. Unde *sunt hodie* (sic Vvillelmus) *ampliori quàm usquam Angliæ, ut decet, numero, religione Cluniacensibus non impares.*

ANNO CHR. DCCCCLXXXVIII. MAII XIX. Monachorum conversio inde secuta.

ab illa infirmitate sanus & incolumis, expleto ut cursu vitæ præsentis sancto fine quievit. Quantum autem percussio istius valuerit ad correctionem eorum qui in ipso Monasterio monachi erant, facilè est videre omnibus, qui unde ad quid Ordo monachicus ab eo tempore illic profecerit sciunt. Sciunt quippe quia qui priùs in omni gloria mundi, auro videlicet, argento, variis vestibus ac decoris, cum pretiosis lectisterniis, aut diversa musici generis instrumenta, quibus sæpè oblectabantur, & equos & canes & accipitres, cum quibus nonnumquam spatiatum ibant, taceam, more Comitum potiùs quam Monachorum vitam agebant, hoc flagello cooperante misericordia Christi & sagacitate boni patris Lanfranci Archiepiscopi ad id provecti sunt, ut omnibus illis abrenunciarent, ac in veram Monachorum religionem transeuntes, cuncta quasi stercora reputarent. Et nos quidem qui qualiter ea tempestate res agebantur novimus, indubitanter fatemur, quia nequaquam processisset tam subita & salubris rerum mutacio, si præ oculis non fuisset ostensa crudelis illa & quæ cunctos terruerat sæva examinatio.

18. Circa hæc fermè tempora Comes Cantiæ, qui & Episcopus Bajocensis, Odo nomine, promisit fratri suo Regi VVILLELMO copiosam pecuniam eo pacto, ut sibi liceret movere quasdam calumnias super terras & consuetudines Ecclesiæ Cantuariensis, & inde adversus Lanfrancum Archiepiscopum pro more ac legibus terræ placita inire. cui cum Rex acquievisset, ille de cunctis Comitatibus totius Angliæ prudentiores & juxta usus ac leges regni doctiores viros Cantuariam statuto die fecit venire, præcipiens eis ut nil hæsitantes se rursus armarentur ad impugnandum libertatem nominatæ ecclesiæ. Jam nox prævia statuti placiti instabat, & LANFRANCUS quid regno super se ruenti responderet, sollicitus cogitabat, &c.

19. Post hæc idem Antistes gravissima corporis infirmitate perculsus desperatus est. Mittens itaque præcepit majores fratrum personas ad se venire, nolens in absentia eorum, quos paterno affectu diligebat, & in quibus magnam suæ liberationis fiduciam posuerat, vitam finire. Decumbebat autem in villa sua quæ Ealdintune appellatur, & nihil de eo nisi ultimam horam confluens multitudo præstolabatur. Verùm cum à suis videlicet monachis, clericis, & aliis hominibus hora qua decederet noctu observaretur, leni sopore circa ortum auroræ fessus opprimitur. &c.

Monachus apostatare volens.

20. Inter hæc jam monachica religione in ecclesia Salvatoris Christi quoque fundata, circumquaque boni clerici cœperunt illuc ad conversionem venire, & Monachi fieri. quos inter Eadvvardus quidem nomine, vir in scientia litterarum strenuus, & Lundoniæ civitatis Archidiaconus, veniens honorificè susceptus ad Ordinem est. qui novo conversionis suæ tempore religiosæ vitæ in suis moribus indicia præferens, post annum quo monachus factus est, secretarii[a] officio functus est. in quo officio constitutus, dum aliquantum majori libertate cæteris poriretur, cœpit à religione paullatim tepescere, & in quibusdam negligentiùs agere. Cùm igitur ab his qui eo scientia & ordine videbantur inferiores, modò privatim, modò publice corripeteretur, molestè ferebat; & quam priùs amaverat religionem fastidiebat. Quid plura? proponit animo de Monasterio fugere. Quæ itaque fugitivis necessaria sunt, sibimet & cuidam juveni quem fugæ suæ socium adsciverat de rebus ecclesiæ parat. Jam noctem fugæ destinatam dies præibat, & fratres meridianâ horâ in lectis pausabant. Ille verò in Oratorio quasi pro suo officio vigilans, de hoc quod se facturum cogitat, animo fluctuabat. Statuit tamen penes se præter licentiam patris Dunstani se discessurum minime fore. Itaque ad tumbam ejus sese confert, & stratus pavimento, querula voce illos & illos injuriarum sibi illatarum accusat, atque ut sua benedictione propositum iter ejus comitetur obsecrat, pollicens quocumque pertingeret ipsius sese futurum. Deinde ecclesiam exiturus post chorum venit, ibique Monachum quemdam reverendi vultus decore conspicuum super se vividos oculorum radios dirigentem, virgâ quam manu tenebat se sustentantem, stantem invenit. Quo viso, nec quis esset ullatenus agnito expavit, eoque relicto, quo disposuerat pergere voluit. At ille opposita virga sciscitatus est: Quo vadis? Ille sciens moris non esse Monachos in Oratorio loqui, digitis innuit, ipsum ibi nequaquam loqui debere. Cui Monachus: Si loquor, nihil ad te, sed tu ad ea quæ interrogo mihi responde. Dic quo vadis? Dare, ait, operam his quæ mea intersunt. Respondit: Nihil est. redi magis ad sepulcrum ubi modò fuisti, & mutata voluntate tua intentiùs ora. Stupefactus ille reversus est ad tumbam sancti viri, modum primæ orationis oratione secunda non mutans. Inde rediens & Monachum ubi primo habuit obvium habens, secundo quo tenderet ab eo requisitus est. Ille animosior factus, quid hoc ad eum? paullulum durè interrogavit. Multum inquit ad me: quod & si tu te non correxeris, in proximo experiere. sed nunc vel secundo admonitus redi, muta mentem, muta precem. Cumque ille potiùs transire, quàm redire conaretur; is qui Monachus videbatur, virgam contra vibrando erexit, atque ad requiem sancti illum reverti coegit. Grandi ergo pavore percussus incumbit precibus, quibus jam incu-

à B. Dunstano impeditur. NOTA.

[a] Æditum seu sacristam vocamus. Lege Consuetudines Cluniacenses

bnerat duabus vicibus. Post hæc ad locum rediens, sed virum minime reperiens, jam se bene fecisse ratus est, & ad ostium quo claustrum intratur properavit: ubi virum turbato vultu contra se stantem, & quo iret solito interrogantem offendens, turbato & ipse spiritu quis ille, vel cujus potestatis esset, qui eum tanta auctoritate constringeret inquisivit. Ait: Quæris quis? audi. Ego, ego nimirum sum Dunstanus provisor & proprius Archiepiscopus loci istius, amator atque adjutor omnium illorum, qui verè filii sunt ecclesiæ istius. Sed tu voluntate perversa vis contra morem filiorum bonorum deserere ecclesiam matrem tuam, vis deserere Deum patrem tuum, & ad id peragendum petis suffragium meum. Stulta cogitasti, dum in his me tibi suffragaturum existimasti, nec enim tali via perveni ad Deum. at semel monui & secundo, quatinus te corrigeres, & noluisti. Nunc igitur scias, quia meâ licentiâ numquam hinc exibis, sed velis nolis hic remanebis, hic morieris. Propterea tamen quod monentem exaudire contemsisti, in pœna tua ecce probabis quod non bene fecisti. Quibus dictis virgam levavit, & eum tertio acriter percussum in terram prostravit, & disparuit. Remansit igitur frater graviter debilitatus, & demum à fratribus in domum est infirmorum delatus. facta sunt hæc inter duas festivitates Assumtionis & Nativitatis S. Mariæ. Fuit igitur in infirmitate quotidie proficiens, & semper sequenti die præcedente deterius habens. Quæ infirmitas talis erat, ut qualitas ejus dinosci à nemine posset, nec ipse ulli volebat exponere unde processisset. Tandem languor vitalia subit, & morti propinquus inunctionem & communionem corporis Christi suscepit. Illuxit dies festivitatis S. Martini, & ille juxta quod putabatur, in suprema hora constitutus, ad terram super cilicium positus est. Accurrentes fratres septem psalmos pænitentiales & letanias pro obitu ejus ea more decantabant. Igitur in letaniis cum dicerent, *S. Dunstane intercede pro anima ejus*, & id ipsum pro spe subventionis, quam in ipso dulcius habent, iterarent; cœpit æger pæne defunctus respirare, & in circumstantes pio intuitu oculos dirigere. Incurvavimus nos qui propinquiores stabamus ad illum, volentes nosse quid vellet. At ille: Ponite me quæso, inquit, super lectum nostrum, quia modò mori non possum. quod & factum est. Deinde accersito HANRICO Priore, cujus suprà meminimus, ei rem totam, sicut eam retulimus, ea ordine pandit, ac pro mala voluntate quam habuerat discedendi à Monasterio pænitentiam egit, absolutionem ac veniam petiit. Asseruit quoque se nullatenus mori posse, donec & rem eatenus cunctis incognitam denudasset, & remedio pænitentiæ reatus sui potitus fuisset. Quod Prior audiens, admiratus misericordiam Dei est, & pænitentia morienti injuncta de peccato quod fuerat confessus eum absolvit. Tunc ille mente exhilaratus, & quod nihil peccati unde confessionem pænitentiamque non fecerit in se cognosceret, Deo gratias agens, quatinus sibi jam de corpore liceret egredi postulavit. Ad quod Prior ait: Proficiscere cum benedictione Dei omnipotentis, comitetur iter tuum beatus & pius pater Dunstanus, & suscipiat te in regnum suum filius Dei Dominus noster Jesus-Christus. In his verbis, antequam lecto deponi posset, emisit spiritum. Cùm igitur in conventu fratrum ecclesiæ ipse Prior hæc omnia seriatim enarrasset, juvenis quem fugæ (ut diximus) sibi socium Eadvvardus delegerat, surrexit, & humi stratus, lacrymisque perfusus se in fuga quidem homini consensisse, sed quod tali modo à patre Dunstano retentus fuerit illuc usque nescisse confessus est.

Ann. Ch. DCCCCLXXXVIII. Maii XIX.

Moribundo unctio datur ante Viaticum.

Confessus & absolutus obit.

21. Alius quidam ipsius ecclesiæ monachus, nomine Egelvvinus, cupiens ire Jerusalem accepta licentia ab Archiepiscopo & fratribus, profectus est, commendans se, & pollicens B. Dunstano quia si iter suum prosperaret, pallium unum quam melius posset rediens ei deferret. Hoc siquidem quod nunc scribo, factum fuit eo tempore quo monachi Cantuarienses, ut habita superius mentio est, magis more Comitum quàm pauperum, & proprii nihil habentium Monachorum vitam agebant. Profectus ergo frater, ut dixi, prosperrimo itinere pervenit ad sepulcrum Domini, & inde rediens per Constantinopolim emit ibi quod B. Dunstano deferret pallium unum pretiosum valde & pulcrum: qui ubi pertransita Apulia & Roma venit in Longobardiam, obviavit expeditioni Imperatoris. quem plures honorati viri de exercitu cum honore & seculi pompa proficisci conspicientes, & magnum aliquem esse conjectantes, humiliter salutatum benedicere sibi postulavere. Verùm cùm inter ultimos & ignavos multitudinis homines devenisset, ipsi considerantes mulam viri diversis sarcinis digniter oneratam rati sunt eum magna & multa pretiosa portare. Monachum igitur cum sociis vie dimittentes, mulam invadunt, rapiunt, abducunt. At ille, utpote in aliena patria, metuens ne plura perderet, si eos insequens sua repeteret; substitit, & intuens bestiam cum suis rebus longiùs abductam vehementer indoluit. Occurrit interim animo quid de ecclesia sua exiens promiserit S. Dunstano. Descenso igitur animali cui insidebat, terræ procumbit, Dunstanum ne pallium suum quod asportabatur perderet, precatur & obsecrat. Mirabile dictu! necdum precem finierat, & ecce mula inter manus abducentium se cœpit quasi insanire, ore & pedibus in eos qui sese tenebant mordendo & feriendo desævire. Cumque illi eam exonerare, & sic à se dimittere voluissent, illa rejectis pedibus

Alius in reditu è locis sacris à militibus vindicatur.

Ann. Ch. DCCCC. LXXXVIII. Maii XIX. hunc & illum graviter lædens, quæ credita ſuſceperat integra conſervabat, tandem de manibus illorum rupto freno elapſa, rapidiſſimo curſu poſt dominum ſuum cucurrit, ſemper ſubſiliens, & ſe ab inſectantibus fortiter defendens. quod monachus eminus intuens exhilaratus eſt, receptoque animali cum omnibus rebus ſuis patriam lætus reviſit, ac patri Dunſtano pallium quod promiſerat obtulit.

Alia miracula. 21. Quid faciam, ſi cuncta quæ de iſto glorioſiſſimo patre hoc tempore mira narrantur deſcribere velim? prius mihi tempus quàm materia ſcribendi deficiet. Omiſſis igitur multis in quorum ſilentio ſcio me nonnullos offenſurum, duo tantum quæ nuper acciderunt & celebri fama feruntur, brevi referam, ſicque cœpto operi finem imponam. Illud tamen quod homunculo cuidam, Lamberto nomine, qui in camera venerabilis ANSELMI ſucceſſoris glorioſi Lanfranci Archiepiſcopi miniſtrare ſolebat, oculos quos fermè amiſerat reddidit, & item quod uni clerico Capellano ejuſdem Anſelmi, nomine & natione Normanno, equum quem peſtis, quam camoriam vocant, ad mortem fere afflixerat, incolumem reſtituit, & plura hujuſmodi in numero miraculorum tanti patris hac vice computare minimum judicavi. Unum igitur de duobus quæ ſpopondi me relaturum, hoc eſt.

S. Dunſtani planeta. 22. Planeta qua ipſe Pater Dunſtanus inter Miſſas frequenter fuerat uſus, in Abbatia B. Petri, quæ in occidentali parte Lundoniæ ſita eſt, abſque ullo auri apparatu exſiſtens habebatur. Matrona verò quædam Lundonienſis gravi infirmitate detenta, ſanitatem ſe amplius recuperaturam nulla ratione credebat. Huic ſicut putabatur jam & extimplo morituræ per viſum vir Dei Dunſtanus apparuit, ſciſcitans utrum ab illa infirmitate convaleſcere vellet. qua & maxime quidem reſpondente, intulit: Tolle aurifriſium quod in arca tua reconditum habes, & pone illud in caſula mea quæ habetur apud Vveſt-monaſterium, & convaleſces. At illa mox facto mane miſit, & caſulam deferri fecit. quam deoſculans, & aurifriſio ſicut erat admonita perornans, ilico integerrimè convaluit, & deinde pluribus annis incolumis vixit. In quo illud quoque admirationi nonnullis fuit, quoniam idem aurifriſium planetæ appoſitum, nec majus, nec minus inventum eſt, quàm veſtis ipſius menſura petebat.

Feſti ejus violator punitus. 23. Aliud ſponſionis meæ miraculum in Glavvornæ civitatis provincia ab eodem ſancto nuperrimè factum accepimus. Inſtabat beata ſollemnitas ipſius beati famuli Dei, quæ pro depoſitione ejus colitur XIIII Kalendas Junii. Eſt autem in præfata provincia villula quædam Sarprintune dicta, & in ea eccleſia non adeo magna in honorem B. Dunſtani antiquitus conſecrata. Dominico igitur die ipſam ſollemnitatem præcedente, injunxit parrochianis ſuis plebeïus preſbyter imminens feſtum celebrare, & ab omni opere manuum ſicut in dominico die vacare. quod præceptum unus ruſticorum nihili pendens, junctis bobus ſummo mane feſtivitatis agrum ſuum colere cœpit. Arguentibus autem illum pro audacia notis ſuis, ſubſannando reſpondens ait: Quid pro Dunſtano de Sarprintune ego culturam meam intermitterem? ſtulta opinati eſtis, cùm hoc vos mihi perſuaſuros æſtimatis. Adhuc verba ſub lingua volvebat, & ecce unus oculus ei de capite in terram decidens, dedit ei intelligere, quod in laborando terram die illa non benefaciebat. Una quoque ex vaccis quæ juxta aratrum vacua ibat, eodem momento veſania capta ſuper boves efferata eſt, ita ut eorum nonnullos perderet, ſi concurrentis multitudinis manibus non ſtatim interfecta fuiſſet &c.

ADMONITIO

In ſequentem tranſlationem S. Dunſtani.

EX præmiſſis auctoribus Osberno & Osberto manifeſtum eſt, B. Dunſtani tranſlationem factam eſſe à Lanfranco Archiepiſcopo ſub annum M LXXII. ac proinde ſacrum ejus corpus in eccleſia Cantuarienſi uſque ad id tempus reſediſſe. Et tamen Glaſtonienſes perſuadere conati ſunt, B. Dunſtani corpus in eccleſiam ſuam tranſlatum fuiſſe anno M XX. Quæ tametſi dubiæ fidei videntur, hîc tamen ad hiſtoriam Sancti illuſtrandam referendam viſa ſunt, permiſſo lectori judicio hac de lite, quæ ſane in hoc rerum Anglicarum ſtatu nullius momenti eſt.

TRANSLATIO

ANN. CH. DCCCC LXXXVIII MAII XIX.

TRANSLATIO SANCTI DUNSTANI in monasterium Glastoniense.

Ex ms. historia monasterii Glastoniensis.

1. BEATUS Dunstanus infirmitate attactus & sacri olei liquore perunctus Dominici corporis & sanguinis perceptione exitum munivit, & dans pacem filiis suis inter verba orationis spiritum reddidit Kalendis Augusti, anno Domini 988. beatus verò Dunstanus transiit ad patres suos anno ætatis suæ LXIV, ab ordinatione sua in Archiepiscopum XXVII: Incarnationis verò Domini DCCCC LXXXVIII in ecclesia Christi Cantuariæ condigno honore conditus est. Sed qualiter Glastoniam translatus sit postea, est subjungendum. Abbas autem SEGEGAVUS cùm præfuisset XXVIII annis, obiit, & successit ei BERTHREDUS anno Domini millesimo. huic Rex EGELRED dedit Fisenere & Estunc XX hidas, & Havandone.

2. Igitur Dunstano mortuo supervenerunt Dani quasi in quolibet Angliæ portu in multitudine maxima, ita ut nesciretur ubi illis posset occurri. quorum infestatione coactus est Rex Egelredus ad tributum sexdecim millium librarum anno Domini MXX, conregnante simul cum patre suo Egelredo propter ejus impotentiam, immò potius propter ejus ignaviam illustri EDMUNDO, patriâ linguâ Isrocide nuncupato. Advenientes Dani in Orientales Angliæ plagas, totius Cantiæ fines in suam redigebant potestatem: à quibus multi propria dignitate privati, multi à patria eliminati, multi crudelissima sunt morte trucidati: sicque usque ad civitatem Londoniensem, non gradui, non ætati, vel sexui parcentes, homicidiis, rapinis, incendiis divina æque ut humana exterminabant. S. ELFEGUS Archiepiscopus propriæ dignitatis sede propulsus est ab eis martyrizatus, atque ejus prædia devastaverunt, & possessiones diripuerunt. Post hæc ingressi sunt sceleratissimi Metropolitanam Anglorum ecclesiam, in religiosos Christi famulos irruentes, & (quod dictu horrendum est) à domo Dei singulos eliminantes, omniaque incendio consumentes. Contigit eisdem temporibus præfatum Regem Edmundum Glastoniam advenire, commoratusque illic aliquamdiu, Brithredo Abbati & fratribus ejusdem loci tantæ calamitatis ex ordine retulit historiam, memorans eisdem Cantuariensem ecclesiam succensam, & habitatoribus ac religione penitus viduatam. Quibus auditis Abbas totaque congregatio ita sunt contristati, ac si singulorum animas gladius pertransiret. Inter cetera etiam eximii patris sui Dunstani virtutes præcelsas recitabant, qui dum viveret, amplis possessionibus, donis, libertatibusque magnificis, & (quod pluris est) regularibus institutis Glastoniam mirificè insignivit. De his silere præter religionem æstimantes, precibus uberrimis opem consiliumque Regis simul implorant, quatenus reliquias gloriosi viri ad loca transferrent religiosa, ubi quondam religionis lacte nutritus ad tantas virtutes excreverat, ut non solum gregem Glastoniensem, sed & totius Angliæ provincias sua posset doctrina illustrare. Quibus auditis Rex eorum desideriis pio occurrens affectu, quod petierant celeri decrevit effectui mancipare.

3. Nec mora memoratus Abbas voti jam compos, quatuor ex suis commilitonibus hujus legationis injunxit officium, ut adjunctis sibi sociorum auxiliis Cantuariam properantes, ad Glastoniam ossa sanctissimi transferrent Dunstani. Jussionem patris suscipiunt filii devotissimi, paratisque tanto itineri necessariis, ac benedictione secundum regularem observantiam susce-

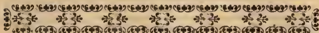
ANN. CH. DCCCC LXXXVIII MAII XIX. pta, sibi injuncta devotione alacri Dei misericordia, simulque ope dicti sancti plurimum confisi prosequuntur. Ipsorum autem fratrum nomina hæc fuerunt: SEBRITHUS, ETHELBRITTUS, BURSIUS, ADELVVARDUS, cognomento Quadrans. Iidem autem monachi beato Dunstano in carne degenti dudum adhæserant, capellæ suæ complentes officium, qui etiam corpus ejus, anima in quietas sedes translata, sepulturæ tradiderant: postea etiam cum successore suo, sancto videlicet ELFEGO Archiepiscopo, usque ad ejusdem remanebant martyrium. Complacuit namque præfatis Pontificibus de cœtu Glastoniensi collaterales individuos habere, tum propter prærogativam caritatis, qua nutriculam amplectebantur præcipue: tum ut eorum familiari conturbernio exemplariter inflammati, à priori vita, quam cum eis agere solebant in cœnobio, non deviarent. Igitur memorati fratres Cantuariam venientes, sicut à Rege audierant, locum omni habitatore nudatum inveniunt, & continuò sepulcrum sanctissimi viri à se optime recognitum adeunt, utpote qui eumdem in mausoleo locaverant. Quo aperto, ossa sancti Dunstani super aurum & topasion pretiosa reperiunt, carne tamen diuturni temporis spatio resoluta; eaque reverentia qua decebat non sine lacrymis recolligunt. Anulum etiam digito sancti cùm sepulturæ traderetur impositum, quem & ipse ætate teneriori fecisse dicitur, recognoscunt. Ostenditur autem dictus anulus in thesauraria Glastoniensi usque in hodiernum diem.

4. Patratis ergo omnibus, pro quibus venerant, prosperatori itineris sui gratias rependentes immensas, Glastoniam revertuntur cum gaudio, pretiosissimas reliquias secum deportantes. Venientibus ergo prope Glastoniam tanti thesauri portitoribus ad locum dictum Lahavvete, contigit conventum pæne refectum ad mensam sedere, & ecce (mirum dictu) campanellæ in refectorio pendentes, & aliæ etiam campanæ Monasterii, omni humano cessante officio, sonitum satis celebrem dederunt. Quo facto stupefacti singuli, Priore annuente, qui hoc divinitus fuisse patratum limpidiùs ceteris animadvertebat, in ecclesiam processerunt, post refectionem Deo [a] gratias exhibituri: ubi nuntius festinus occurrens eos exhortatur, ut reliquiis eximii patris sui Dunstani obviam veniant loco superiùs memorato. Quod audientes Monachi, prægaudio fusis ubertim lacrymis & effusis in cælum laudibus cum debita reverentia & gratiarum actione ad locum processerunt, ac gloriosissimum patrem suum Dunstanum cum lætitia ineffabili devotissimè susceperunt.

5. Facta est autem hæc Translatio anno Domini M XXII, post interfectionem sancti Elfegi Archiepiscopi secundo, post dormitionem ejusdem sancti Dunstani vigesimo quarto. His ita patratis, immensis Dei beneficiis fratres refocillati, crebris insistebant colloquiis, tractantes qualiter memoratum thesaurum tutiori custodiæ mandarent, non immeritò formidantes, ne hostili rabie sedata, Cantuariensique ecclesia in pristinum statum reformata, Archiepiscopus auctoritate potentiaque præeminens, easdem sibi ablatas revocaret reliquias; & sic quanto beatiores fuerant ipsarum acquisitione, tanto miseriores fierent posteriori privatione. Communicato demum consilio decreverunt, ut duo ex fratribus senioribus in commissis sibi arcanis fideliores, loco secretiori ossa sancta absconderent, nullique, quoad viverent, tanti secreti cognitionem participarent, sed tantum in extremis laborantes locum alicui fratrum maturiori & sapientiori designarent. qui similiter in mortis articulo alicui, sicut & sibi fiebat, rem patefacerent, ita ut currente tempore propter varios eventus idem locus permaneret omnibus incognitus, uno duntaxat conscio veritatis, quousque placeret altissimo, ut

a Nempe olim in Monasteriis nostris post cibum Deo gratiæ in ecclesia persolvebantur, uti alias notatum.

lux non lateret sub modio, sed super candelabrum posita luceret omnibus in domo Dei exsistentibus. Consilium igitur sic initum duo fratres ad hoc electi ducunt ad effectum. Locellum namque ligneum ad hoc satis decenter compositum interiùs depingunt, ac in dextero latere locelli S̄. cum titulo, in sinistro verò D̄. cum titulo inscribunt, quibus litteris nomen sancti Dunstani innuere volebant. Inferentes igitur præfatas reliquias in locellum, sub lapide ad hoc exciso recondunt in majori ecclesia secus aquam benedictam, in dextra parte introitus Monachorum, omnibus aliis locum penitus ignorantibus: ibidem verò centum & septuaginta duobus annis latebat absconditus, unius tantùm cognitioni successivè modo præscripto commissus. Sed qualiter hæ reliquiæ iterùm repetiebantur, inferiùs declaratur.

VITA SANCTI JOHANNIS

Circ. An. cm xc Junii xx.

ABBATIS PARMENSIS.

Auctore monacho anonymo subæquali.

Ex antiquo ms. codice ecclesiæ Placentinæ.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Scriptoris ætas.

1. P*ARMA, civitas episcopalis in via Flaminia. Ravennati olim, nunc Bononiensi metropoli subdita, patronis suis Johannem accenset, monasterii sancti Johannis Evangelistæ* juxta muros *Abbatem primum, cujus hic acta needum edita publicamus. Eorum auctor Parmensis monachus fuit, qui ætatem suam variis in locis designat: ut si Johannem minimè vidit, saltem discipulis ejus atque contemptoribus æqualis fuerit, a quibus Johannis se gesta didicisse contestatur. Cùm enim num. 3 ejus sanctitatem expertum se dixisset, num. 4 narrat Johannem* aliquantos illic optimos coadunasse clericos, quos non multum post tempus nimio confectos senio, *ibidem ipse* religiosos viderit monachos. *Deinde postquam num 6 Christophori monachi digitum ab Johanne sanatum retulit, hæc addit:* quem digitum longo post tempore idem ipse frater prædicti monasterii jam Præpositus, nobis demonstravit, atque ea quæ retulimus narravit *tum num 7.* Hæc verò quæ retulimus, quodam ex ipsis Fratribus Gandulfo referente audivimus, qui ad mensam cum ceteris Fratribus *&* *Johanne* residebat. *Plura hanc in rem addere superfluum fuerit. Johanni tamen haud parum superstes vixit anonymus iste, qui non ante Hugonis Parmensis Episcopi tempora scripserit ex num. 17. qui Hugo anno* MXXVII *Henrico successit in annos decem & novem.*

2 *Idem anonymus monasterii sancti Johannis conditorem ingerit Sigefridum Episcopum, procul dubio nominis ejus secundum. quod hic paullo attentius disquirendum est. Sigefridos duos sæculo decimo tulit ecclesia Parmensis, quorum alter, cùm prius Hugonis Italiæ Regis Cancellarius fuisset sub Beato Archicancellario, eidem ecclesiæ præfuit ab anno circiter* DCCCC XXIX, *ad annum plus minus* DCCCC L. *Alter verò post Hubertum sive Humbertum, rebus gestis clarissimum, sub finem anni* DCCCC LXXVIII *pontificatum iniit, vitamque saltem ad annum* M III *perduxit, ut ex Henrici Regis litteris ab Ughello relatis discimus. Idem ipse Ughellus ab auctore nostro dissentit in designando Parmensis monasterii conditore, quem Hubertum dicit, eam scilicet ob causam, quod Johannis obitum anonymus noster ad annum* DCCCC LXXII *referre videatur. quo quidem tempore Parmensibus Hubertus non Sigefredus præsidebat. Verùm longè alia mens fuit vitæ hujus scriptori,* qui quidem quo tempore piissimus Otto secundus clementissimè Romanum gubernabat imperium, fuisse *Johannem*, & ex optimo genere originem duxisse. *initio lucubrationis asserit. quod etiam in fine repetit his verbis:* Fuit tempore piissimi Ottonis II..... qui Romanum gubernabat imperium anno DCCCC LXXII. *sed annus ille ad initum ab Ottone principatum referendus, non ad Johannis obitum. qui tum quidem vivebat, sed needum monachus, nedum Abbas erat, ut ex scriptionis contextu evidentissimè comprobatur. Jam conditi monasterii tempus studiosè investigandum est*

CIRC. AN. CM XC JUNII XX Monasterii origo & Johannis præfectura

3. Constat ex infra referendis in vita num. 14 Johannem Parmensi cœnobio annos dumtaxat septem præfuisse, Sigifredumque Episcopum eidem loco Johannem alterum, ex Canonico Parmensi Ticinensem in Cælo-Aureo monachum, cum bona Azonis Abbatis venia præfecisse. Azo iste decessor Uberti fuit, qui, referente Ughello, loci ejus præfecturam anno M VIII *suscepit. sed quamdiu vixerit Azo, nullibi compertum. Restaldum quoque, Johannis nostri discipulum meritisque conscium, Pistorienses Episcopum habuere; qui anno* M XVIII, *cùm sanctorum Baruntii & Desiderii translationi interfuisset, anno sequenti vivere desiit. At nil inde præsidii ad Johannis præfecturæ epocham stabiliendam. Rem propius afficit Johannis, ex Archidiacono Parmensi translatio ad episcopalem Mutinæ cathedram, anno (secundum Ughellum)* DCCCC XCIII *facta. Cùm enim ex subjecta vita num. 9 Johannes tum Archidiaconus cum Abbate nostro Romam petierit, id circiter annum* DCCCC XC, *certè non seriùs anno* DCCCC XCIII *ènunte contigisse manifestum est. Ex his non incongruè Johannis præfecturam septennem intra* DCCCC LXXX *&* DCCCC XC *annum concludimus. Aliud ejus rei argumentum suppeditat Anonymus vitæ scriptor, cùm Synodi Ravennatis & privilegii ibidem obtenti, atque à sancto Maïolo confirmati meminit num. 4. Etsi enim in editis Conciliis Ravennatense nullum intermedium legatur inter illud quod anno* DCCCC LXVII *celebratum prodit Reginonis continuator, & aliud quod anno* DCCCC XCVII *Gerbertus ibidem tenuit; certè Honestus ex Monacho & Abbate Classensi Ravennensis Episcopus, referente Ughello, post Marzaliensem synodum anno* DCCCC LXXIII *coactam, aliam quoque Ravennæ celebravit ante annum* DCCCC LXXXIII, *qui vitæ ejus postremus fuit. Honestum verò paullo ante sui ipsius obitum Synodum hanc, cui Sigifredus Parmensis Antistes, Ravennæ suffraganeus interfuit, cujusque decretum, de libera Abbatum sancti Johannis Evangelistæ Parmensium electione editum, Maïolus Cluniaci Abbas roboravit, tenuisse docet Maïoli series Italicorum itinerum, infrà in ipsius Elogio referenda, quorum postremum huic anno rectè convenit, cùm ab eo cetera longo dissentiant temporis intervallo.*

Johannis dies festi, & translatio.

4. Johannis natalem diem tabulæ Parmenses, Arnoldus Uvion, & Martyrologium Benedictinum XI *Kal. Junii constituunt. Translatio ad diem* VIII *Idus Maii refertur ab iisdem. Hæc*
» *anno* M D LXXXVIII *in Comitiis generalibus Casinensium monachorum, sub Paulo Orio Veneto*
» *Præside celebrata est. Ejus historiam composuit domnus Andreas Leucci S. T. Doctor Messa-*
» *nensis Siculus, inquit Uvion, ac hujus congregationis monachus, Decanus, & tunc temporis in eodem monasterio Lector. Elegiam de eadem decantavit Constantius Pasolinus, monachus ejusdem Congregationis, qualem inter opera Prosperi Martinengii Franciscus Zannetti Romæ anno 1588 typis edidit. Andreæ Leucci narrationem videre non licuit. Nonnulla delibare juvat ex Pasolini poëmate, quod ita incipit.*

Quæ nova turritæ miramur gaudia Parmæ,
Atque alacres tota fundier urbe choros?

tum multis interpositis:

Hos inter claro se tollit nomine sanctus
Pastor Johannes, relligionis honor.
Qui quondam accensus miro pietatis amore
Addixit trino se puer ipse Deo.
Sanctaque Nursini sectans præcepta Magistri,
Sanctior evasit fratribus ac melior.
Unde Abbas factus, divina mente regebat
Rite sodalitium cœnobiumque suum,
Ceu probus œconomus, non quæ sibi profore norat,
Sed Domini quærens emolumenta sui.
Instituensque piis commissum legibus agmen,
Complures celsi vexit ad astra poli;
Multiplici ornatos virtute, & moribus almis,
Queis mage pollebat dotibus ipse pater.
Tandem confecto claudens sua tempora cursu,
Mortales liquit corporis exuvias.
Sic superis felix heroibus additus, astra
Accolit, & precibus rite vocatus adest.

Addit Pasolinus non pauca de sanctis Martyribus Ferentinis, Vitale, Miniate & Stephano, simul cum Johanne translatis, eosque duplici hoc disticho simul complectitur.

Horum membra diu exigua jam sede reposta
Servavit pietas relligiosa patrum:
At modò squalenti rursus translata sepulcro,
Excipiet tumulo pulcrior urna novo.

Johannis Abbatis cum laude meminerunt Rerum Italicarum plerique scriptores, Antonius Maria Gerosalus in sanctuario Parmensi, Bugiannes, Sansovinus, & alii passim. Iam exhi-

bonda est Vita piissimi Abbatis, quæ ex antiquissimo codice ms. ecclesiæ Placentinæ eruta est per Dominum Alexandrum Parmensem Monachum cœnobii sancti Iohannis Evangelistæ anno Domini M D XXXVII, *atque ab eruditissimo Paschasio Quesnelio ex schedis Iacobi Morini nobis communicata sub hoc titulo, quem vetus codex præfert.* Circ. An. CM XC. Junii XX

INCIPIT VITA ET OBITUS CUJUSDAM Sancti Viri religiosi nomine Johannis, qui primus fuit Abbas Monasterii sancti Johannis Evangelistæ Parmensis, super foveis Civitatis Palmæ fundati, qui post mortem matris prædictus sanctus Johannes vivus fuit extractus de corpore ejus, & oriundus Parmensis anno Dominicæ Incarnationis DCCCC LXXII.

1. TEMPORE quo piissimus OTTO secundus clementissimè Romanum gubernabat Imperium, fuit vir quidam venerabilis in civitate, quæ vocatur Parma, JOHANNES nomine, qui ex optimo genere originem duxit. Nobilitatem tamen illam mentis, quæ plus omnibus amanda est, coluit magis, quàm carnis. Et merito iste vir Johannes vocatus est. interpretatur enim gratia Dei, vel in quo est gratia. Verè quidem gratiam Dei in isto viro esse cognovimus; quia ab infantia Deum timere cœpit, atque virginitatem suam mente & corpore, Dei cooperante gratia, pariter custodivit. Hujus mater cùm conceptu utero gravida teneretur, & tempus jam parturientis appropinquaret; exanima difficultate partus antequam filium enixa esset, de hac mortali vita sublata est. quæ cùm peracto ipsius obsequio, sicut mos est defunctorum, in sepulcro poneretur, à vicinis mulieribus uterus ejus cæsus, & inde vivus elegansque puerulus evulsus est. Qui cum ablactatus esset, à parentibus suis decenter, ut oportuerat, enutritus est; atque cum jam septennis esset, sacris litteris imbuendus est traditus, necnon post hæc in sancta Parmensi ecclesia ab ipsius sedis Præsule Canonicus ordinatus est.

Johannis ortus & patria. *Matris defunctæ utero eductus,* *Parmensis ecclesiæ fit Canonicus.*

2. Sed cùm jam ibidem Deo deservire adhuc puer inciperet, atque aliter quàm illa ætas permitteret, in divinis rebus operam daret, factus juvenis cœpit mente pertractare, quomodo vel qualiter sæculum cum suis oblectationibus derelinqueret, & Christo Domino, cujus se servitio subdiderat, perfectè placere potuisset. Cumque hoc diu tacite pertractaret, dedit operam ut patriam parentesque velut Abraham Patriarcha, relinqueret, & orationis causâ sanctorum loca perquireret, atque ad sepulcrum Domini usque visendum Jerosolymis peragraret. Quod cùm hoc vir Domini sedulè peregisset, non est nostræ facultatis evolvere, quantos ibi pro Christo labores sustinuerit, vel quanta lacrymarum flumina in sanctis ac venerabilibus locis ubertim fuderit.

Relicta patria, *Sexies tendit Jerosolymam,*

3. Cumque jam sexta peracta vice idem venerabilis vir suum desideratum fecisset iter, & in monastico habitu, quem in sancta Jerosolymorum urbe à sanctis viris acceperat, in suam urbem reversus esset; vir reverendissimus supradictæ sanctæ Parmensis ecclesiæ Præsul, SIGIFREDUS [a] nomine, cùm cœnobium in sancti Johannis Apostoli & Evangelistæ ecclesia, quæ est juxta & foris supradictæ urbis muros, construere jam decrevisset; cœpit huc illucque discurrere, & ubi virum Deo dignum inveniret sollicitè perquirere, quem suæ Abbatiæ, quam jam Christo fundaverat, Abbatem constituere posset. Sed cum permulta, ut diximus, discurreret, & secundum suæ mentis insitam qualitatem virum ad hoc opus strenuum non inveniret; eligit hunc sanctissimum virum sibi & suis omnibus bene notum, castum, sobrium, be-

Monachum ibidem induit. *à Sigifredo [a] Parmensi Episcopo.*

[a] Eo nomine secundus. Unde redarguas Ughellum, qui hanc loci conditionem Huberto seu Humberto adscribere non debuit.

Circ. An. CM XC Juni xa

dignum, qui etiam ab ipsis (ut ita dicam) cunabulis Christi vestigia est secutus: & cum consilio Clericorum & populi, consentientibus etiam aliquantis jam illic congregatis Fratribus, dignum, sui cœnobii, ut experti sumus, consecravit Abbatem.

Consecratur Abbas.

4. Præsul itaque prælibatus tantum in sui cœnobii exarsit amorem, ut non solum illic congregatos veneraretur ac diligeret Fratres; verum etiam ubicumque in sua diœcesi religiosos reperiebat clericos, sollicitè ac diligentissimè invitabat, ut factum in suo cœnobio acciperent religionis habitum. Verùm cùm in hoc facto diu multumque laboraret, aliquantos illic optimos coadunavit clericos, quos non post multum tempus nimio confecti * senio in præfacto cœnobio religiosos vidimus monachos, atque ab ipsis audivimus, quæ de sancto viro scribere conamur. Insuper etiam Ravennam perrexit, atque ibi in sancta Synodo subter confirmante Archiepiscopo cum ceteris Coëpiscopis, decretum in prænominato monasterio tali ordine conscripsit: ut si quis umquam ex decessoribus suis jam in dicto cœnobio per pecuniam aut aliunde Abbatem constitueret, anathematis jaculo feriretur, atque cum Simone mago & Juda proditore damnaretur. Quod decretum etiam sanctissimo viro Maiolo, ad confirmandum tradidit: cujus quidem mellifluis admonitionibus in prædicto cœnobio multa ad cœnobialem usum apta constituit. Iis verò omissis, ad ea quæ de sancto viro inchoavimus succinctè pergamus.

*l. confectos.

In Synodo Ravennensi

Abbatum electioni prospicitur, adnitente Maiolo Cluniaci Abbate.

Johannis Abbatis virtutes.

5. Ordinatus autem iste vir beatissimus, regiminis curam officio renuit, moribus implevit, & in tantum amorem conditoris sui exardescere cœpit, ut illum ultra humanum modum transscendere crederes. Erat enim in sermone verax, in judicio justus, in opere castus, fide catholicus, aspectu angelicus: spe patientissimus, misericordia plenus, humilitate præcipuus, atque ita in elemosynis largus; ut in tota urbe prædicta vix inveniretur vidua, pauper, indigens, orphanus, cui sanctus vir, misericordiâ, ut diximus, plenus, de sibi collatis bonis non subveniret. Cumque jam magna conversatione polleret, se seque à malis operibus funditus abstineret, & carnem suam à vitiis abstinendo domaret, atque oviculas sibi commissas verbo simul & exemplo ad recti itineris tramitem perduceret; cœpit etiam miraculis coruscare, ut lucerna super candelabrum posita, omnibus qui in domo sunt luceret.

Monachi scriptoris digitum sanat.

6. Igitur dum quodam tempore quidam ex suis discipulis, Christophorus nomine, arte scriptoria peritus, ex ipsius visu quemdam codicem scriberet, atque membranam ob istiusmodi gratiam incidere vellet: ita suum vulneravit digitum, ut os continuo ipsius denudatum esset. qui cùm ab eo cur non scriberet requisitus esset, dixit se non posse propter vulnerati digiti dolorem. Cumque sancto viro vulnus ostendisset, mox vir Dei saliva linivit, ac ita sanum reddidit, ut mirum in modum vix signum vulneris umquam ibi appareret. qui ilico resedit, & magna cum exultatione cordis scribere cœpit. Quem digitum longo post tempore ipse Frater, prædicti monasterii jam Præpositus, nobis demonstravit, atque ea quæ retulimus naravit.

Vinum miraculo auget.

7. Alio quoque tempore, dum à quodam venerabili viro Johannes nomine, sanctæ predictæ ecclesiæ Archidiacono (qui postea in sancta Mutinensi ecclesia pontificalem cathedram rexit) vas unum permodicum, potionis plenum, quod nos monachi *justitiam* [a] vocamus, huic sancto viro transmissum esset; atque refectionis hora, ipso benedicente, omnes Fratres ex eo sufficienter biberent; ita incredibili facto opus est subsecutum, ut quindecim & eo amplius ex eo biberent Fratres, & ita vas plenum semper repertum est, ac si intactum post primam permanserit impletionem. Hæc verò

[a] De justitia, quæ vini portio est monachalis, vide Consuetudines Cluniacenses apud Acherium nostrum in Spicilegii tomo 4. Dicitur alio nomine Justa. Vide in utroque verbo Cangii Glossarium.

quæ retulimus, quodam ex ipsis Fratribus, Gandulfo nomine, referente audivimus, qui ad mensam cum ceteris fratribus resedit, atque potionis benedictionem cum aliis suscepit. In quo facto Eliseo eum similem decrevimus æstimandum, qui de paucis herbis plurimos in longum pavit artifices. Circ. An. CM XC Junii XX

8. Sed neque silendum hoc prætereo, quod à supradicto domno Christophoro Præposito narrante cognovi. Dum quadam die in quoddam cœnobium Brixilli [a], positum, pro quibusdam causis idem vir beatus advenisset; tanta coruscationis & fulguris atque tonitrui virtus, tantaque inundatio grandinis erupit, ut pæne omnes segetes vel vineæ atque arbores fructiferæ viderentur consumi. Tunc vir sanctus sub axe cæli nudo, prout erat piissimus, exivit, palmas ad cælum tetendit, lacrymas fudit, totamque metuendam illam coruscationis & grandinis inundationem mox orando in tranquillam serenitatem perduxit. Quo facto Domini Christi virtutem est secutus, qui in navi & ventis imperavit & mari, factaque est tranquilitas magna. Nec mirum, si Magistri virtutem iste vir beatus est imitatus: quia ipse Dominus noster in Evangelio discipulis suis pollicitus est dicens: *Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & majora horum faciet.* Verè quidem iste vir sanctus Veritatis discipulus factus, ita veri Magistri secutus est iter, ut quod sibi commissos verbis docuit, opere ipse priùs impleverit. Tempestatem sedat.

9. Neque illud taceam quod ejus prædictus discipulus Gandulfus nomine, narrare consueverat. Huic sancto viro consuetudo erat, ut per singulos annos Romam pergeret, & ad limina Apostolorum suarum precum vota Domino redderet, atque ibi multa lacrymarum flumina contrito corde ubertim ex divina inspiratione funderet. Cumque ex more quodam tempore hoc in itinere perambularet, in domum cujusdam matronæ cum supradicto JOHANNE Archidiacono se hospitio recepit. Sed cùm prædicta matrona à sancto viro pro quodam inhonesto opere humiliter reprehenderetur, & ne amplius illud flagitium committeret admoneretur, ita contra eumdem venerabilem virum in gravem iracundiam exarsit, ut multis etiam conviciis & opprobriis sancto viro contrasistere non timeret. Vir autem Domini miræ humilitatis & patientiæ munere repletus, cùm hanc nimium furentem conspiceret, non solum illius probra patienter sustinuit; verùm etiam suos contra eam ob sui vindictam furentes, ne ullam ei inferrent molestiam magna cum gravitate compescuit. Cumque prædicta mulier in sanctum virum multum, sicut diximus, nefanda verba injiceret, & quasi jam à labore fessa quiescere vellet, mox magno cum clamore cœpit sancto viro veniam postulare, atque ex gutturis dolore jam se morti propinquam esse anxiè pronuntiare. Et cum diu se ream esse, & ob meritum sancti viri hoc sibi evenisse cum lacrymis clamitaret, illico ad sancti viri vestigia deducitur, atque lacrymis fusa prosternitur. Cumque diutissimè socio jam dicto Archidiacono cum ipsius sancti Viti fratribus ipsum ut sibi misereretur cum lacrymis exoraret, & sanctus vir se indignum, ac tanti facti non esse idoneum pronuntiaret; tamen ob petitionem illorum ilico est misericordiâ motus, atque pro illa preces fundere non est dedignatus. Nam cum signaculum sanctæ Crucis in ejus guttur imprimeret, & Domini pietatem pro ea enixiùs imploraret; ad ejus jussum continuo ut excreavit, quoddam sanguineum ac fœtidum in modum nucis ex ore projecit: moxque à terra sana surrexit, Deum quoque cum magna cordis exsultatione laudare cœpit.

Romam quotannis petit, ab increpita muliere injuriis affectus, afflictam sanat.

10. Fixum nunc paullulum teneamus ingressum, & ut in laudem tanti viri aliquantulum possumus, mente pervigili cogitemus. Stemus interim & videamus, si iste vir beatus in hoc suo facto Domini præcepta sit secutus.

[a] Brixillum, insigne castrum ad Padum amnem, Episcopo Parmensi subditum, cujus castri vassallus est, inquit, Ughellus, Dux Mutinæ: ibi olim sedes episcopalis, jam pridem Parmæ restituta.

Circa An. cm ec Junii xx.

Dicit enim ipse in Evangelio: *Orate pro persequentibus & calumniantibus vos.* Verè iste sanctus pro hac muliere oravit, quando maledicenti se non remaledixit, sed è contrario benedixit, atque ejus convitia patienter sustinuit; & non solum patienter sustinuit, verum etiam pro ea Domini misericordiam imploravit, atque ad pristinam usque sanitatem orando perduxit. In quo facto nos desidiosi & male viventes confundimur, qui nec unum quidem verbum pro Christo sustinere volumus: quando verò ab aliquo Fratre conviciamur, pro uno verbo mille convitia reddimus. Et si ad tempus post furorem vel vindictam Fratris aliquando taeemus; quasi aliquid magnum nobis fecisse videmur: cum iste vir beatus mille sustinuerit convitia, & non solum, sicut diximus, vel ad modicum non est contristatus, sed etiam pro sibi convitiantis sanitate preces fundere non est dedignatus. Nos quidem volumus præmia vitæ habere cum sanctis, sed nolumus pro Christo pati & sustinere eum illis. Nunc ergo Fratres festinemus patientiæ virtutem acquirere, ut à Christo Domino præmia illius mereamur accipere dicentis *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Nunc ista dicta sufficiant. Ast verò nunc ad ea, quæ de sancto viro inchoavimus, revertamut.

Exundantem fluvium sicco vestigio permeat.

11. Alio quoque tempore, sicut idem frater prædictus referebat, cum iste vir beatus idipsum iter peragere vellet, pervenit ad quemdam fluvium nomine Arnum [a]. Cumque idem fluvius inundatione facta, cursus sui alveum egressus esset, & omnibus transvadandi iter denegaret, ac multa populorum turba propter transuadandi difficultatem ibi turbata permaneret; vir Domini prædictus in Christo confisus, signo se sanctæ crucis armavit, & cum suis omnibus velut athleta per medium furentis fluvii alveum transire promeruit. Et cùm ipse fluvius in tantum crevisset, ut vix ibi navigii cursus adesset; vir sanctus ita cum suis recto tramite, adjutus Christi gratia securus equitando transivit, ut nec etiam unda furens eorum pedes madefactaret. Sed cùm gens equitatura, quæ ad hoc spectaculum cum alia populorum innumerositate ibi permanebat, præsumtuosè similiter equitando transvadare vellet, & vir sanctus magno cum clamore illis ne hoc facerent prohiberet, atque ipsi è contra sancto viro resistendo in fluvium temerè introirent; ita vim suam aqua contra illos extorsit, ut statim in ipso fluvio pæne necati essent, nisi vir sanctus orationibus suis protegendo, & per semetipsum eos adjuvando cito succurreret. Quo stupefacti miraculo universi qui affuere, magnificas laudes Christo reddiderunt, & manibus in cælum erectis, diutissimè Deum glorificaverunt, qui ita quotidie suos magnificare non desistit sanctos. O quam dulcis est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum; ô quàm sunt mira Deus tua portenta! Iste vir sanctus fluctivagos sæculi ornatus fortiter resistendo atque dimicando illæsus calcavit, & contra se tumidum sævientemque fluvium omni eum fiducia transire promeruit.

Idem tentantes alios periculo eximit.

Christophorum præpositum à serpentis incursu cavere præmonet.

12. Sed neque illud silendum æstimo, quod à multis referentibus audivi. Dum quadam die jam dictus domnus Christophorus, qui curam famulorum illo in tempore habebat, suos vellet diluculo invisere famulos, eum quo tenderet vir Dei requisivit? Cumque quo pergere deberet ipsi indicasset; vir sanctus continuo adjecit dicens: Cave frater, ut locum illum juxta condensa spinarum cautè perambules: ne forte à serpente, quem ibi repereris, aliquam molestiam patiaris. quod cùm Frater ille à sancto viro audisset, & secum hæc tacitè in via pertractaret; mox ut in prædemonsttatum sibi pervenit locum, ibi miræ longitudinis serpentem invenit. quem mox ut vidit, nimium exhorruit: sed signaculo sanctæ crucis munitus, atque orationibus sancti viri adjutus, illæsus in claustrum Monasterii ad suos Fratres est reversus.

a Arnus in confinio Romandiolæ provinciæ ortus, in mare Tyrrhenum delabitur. De eo Rutilius & alii plures.

Nam

Nam cùm prædictus frater hoc quod sibi evenerat indicaret, prophetiæ hunc habere spiritum crediderunt. *Citat. Ammian xx. Jani xx. Diabolum oranti sibi infestum eludit.*

13. Preterea cùm idem vir beatus nocturno silentio in oratorio beati Columbani [a], quod majori ecclesiæ contiguum fuit, suarum precum humilium vota Christo Jesu assiduè redderet, aliquando quinquagenos, sæpe etiam centenos psalmos, nonnumquam verò ex ordine psalterium, ante nocturnalem consummans synaxim, exceptis dumtaxat horarum spatiis, quibus orationum lacrymarumque ac creberrimorum fundebat preces singulruum: & cùm diabolus, qui est nostræ salutis invidus, cerneret hunc beatum virum in divinis laudibus (sicut diximus) quotidie pernoctare, cœpit inquirere, qua arte posset eum à divinis laudibus inquietare. Nam cùm vir beatus oraret, ipse antiquus hostis qui mille assumit artes, ut Dei servos inquietet, modis omnibus quibus poterat, inquietare illum non desistebat. Verùm cum intempesta noctis hora in ecclesia beati Columbani, sicut præfati sumus, solus ad Dominum, preces funderet, sæpe diabolus in specie pulcherrimæ mulieris ante eum saltando ludebat: aliquando etiam sibi lucernam exstinguebat, atque post hæc, sicut ipse Fratribus referebat, illic audiebatur rugitus leonum, murmur ursorum, binnitus equorum, rugitus onagrorum, stridor porcorum & murium, latratus canum, maulatus cattarum, sibilus serpentium: ut vel sic viri Dei animum ab orationis studio removere posset. Cumque Vir Dei sentiret has dæmonum insultationes, non solùm immobilis permanebat, atque animum à Dei laudibus non revocabat, verùm etiam signo sanctæ crucis munitus, inimicum sicut fumum evanescere faciebat. Sunt & alia multa laude digna quæ de sancto viro scribere possumus: sed jam nunc ista dicta sufficiant. Qualiter verò ad Dominum de hac vita migraverit, scire volentibus, Deo juvante scribere studeamus.

14. Igitur dum tempus apropinquaret, quo Dominus ac Salvator noster hujus sancti viri labores remunerare vellet, & gregem sibi commissum per septem irreprehensibiliter regeret annos; traditus est infirmitati, & ad extremum usque perductus. Cumque diem exitus sui jam apropinquare sentiret, & duo ex Fratribus monasterii, GANDULFUS, quem nuper præfati sumus, & Restaldus [b] (quem sanctæ Pistoriensi ecclesiæ postea præsulem vidimus) ejus lectulo assisterent, hoc illis locutus est dicens: Jam nunc Fratres pergite, & cum ceteris fratribus, qui nunc cœnaturi sunt, cibum sumite. Sed cum alios ibidem adesse non cernerent fratres, quos ibi relinquerent; & hoc quod jusserat implere dubitarent; iterum dixit illis: Nolite de me, Filioli, nunc esse solliciti, sed sicut jussi festinanter hinc abite, cellulæque ostium post vos claudere curate. Cumque subito, sicut dixerat, cellâ exissent, & ostium cellæ post se clauderent, non sicut præceperat ad cœnam perrexerunt, sed ante cellæ ostium tacitè foras perstiterunt. Et ecce subitò lux emissa cum magna odoris fragrantia, omne illius cellæ spatium implevit, & splendor tantæ claritatis circa illos emicuit, ut corda eorum inæstimabili pavore perstringeret. Tunc sanctus vir subito viribus receptis, magna cum exsultatione cordis clamare cœpit: Gratias non modicas ago vobis, pro eo quod me servum vestrum visitare dignati estis. Ipse etenim scitis, quòd semper vos multum dilexi, atque mente sedula, pro ut potui, vobis fidelitatem servavi. Nunc autem vestris dignis orationibus me adjuvate, atque ut ante tribunal tremendi examinis securus assistere possim, ipsum judicem universitatis enixiùs pro me exorate. Cumque hoc crebrius supplex diceret, atque post hæc quasi sub silentio vocem comprimeret, paullatim lux quæ fuerat emissa, subtracta est: sed is qui subsecutus

Morti proximus. Præsentes abire jubet. Cælesti odore recreatur. Apparente Dei para Virgine.

[a] Columbanus postquam in Gallia potissimus evasit, à Brunichilde pulsus transiit ad Italos, ubi conforatis hæreticis, & disseminato Dei verbo clarus abiit ad superos. Hinc apud Parmenses etiam Sæculo x memoria ejus celebrata.

[b] De Restaldo vide superius notata in Observationibus præviis.

Circ. An. CM XC Junii XX.

fuerat odor remansit. Nam cum fratres illi qui ante fores cellæ persistebant, jam secum aliquibus sociatis fratribus ad illum audacter introirent, eum sine mora percontati sunt, cum quibus nullo ibi remanente, locutus fuisset. Quibus ille ait: Domina mea Maria, quam semper dilexi, sociatis secum aliis virginibus, me visitare dignata est, atque subito me de hac vita migraturum manifestavit. Sed jam nunc Fratres omnes convocate, atque in hora exitus mei, quæ vicina est, Domini misericordiam pro me peccatore enixius implorate. Cumque omnes fratres unà cum præfato Præsule simul & Clero convenirent; psallentibus omnibus & flentibus, accepto Viatico cum per septem, sicut diximus, honestissimè cœnobium rexisset annos, menses tres, dies octo, undecimo Kal. Junii suum consummavit agonem, atque exutus carnis ergastulo animam cælo reddidit.

Viatico munitus obit.

15. Quo defuncto ita subito tota urbs repleta est luctu, ut vix inveniretur in tota civitate domus, in qua lamentum non audiretur & planctus. Nam & venerabilis hujus sancti cœnobii præpositus nomine REIMPRANDUS, sæpe narrare nobis consueverat dicens: In illis diebus cum adhuc in paterna domo manerem, quidam presbyter nobis vicinus, cùm à supradicta urbe ipsa die regressus esset, & à vicinis nostris quid boni in civitate vidisset vel audisset interrogaretur, tale nobis dedit responsum dicens: Certe ad multorum obsequia mortuorum Regum, Pontificum, Ducum & Marchionum, atque Abbatum interfui, & numquam tam grandem luctum, tamque grave lamentum audivi, sicut hodie in transitu domni Johannis Abbatis in nostra civitate prospexi. Ubique luctus audiebatur & planctus: & vix inveniebatur in tota urbe domus, in qua lamentum non audiretur. Undique per plateas divites & pauperes, viduæ simul & orphani flendo concurrebant, ut ad obsequium sancti Patris occurrere potuissent. Flebant igitur nimium Monachi, eo quod tantum ac talem amisissent pastorem: flebat etiam Pontifex simul cum populo, pro eo quod tali carerent patrono: lugebant insuper & pauperes in destitutione tanti Patris, à quo quotidie eleemosynis recreabantur. Sepultus est autem idem venerabilis pater à dicto Pontifice, & fratribus intra claustrum monasterii, juxta majorem ecclesiam, in locello marmoreo. In quo loco ad ostendendam sancti viri virtutem multa Dominus beneficia inibi petentibus largiri est dignatus.

Mortuum tota luget civitas.

Sepultus est in claustro.

16. Igitur cùm jam prænominatus Antistes de transitu talis viri simul & destitutione cœnobii tristis mærensque permaneret; divino tamen afflatus spiritu, cœpit cum magna sollicitudine perquirere, ubi Monachum, quem dignum sui monasterii constitueret Abbatem, invenire potuisset. Cumque hæc devotè perageret, interveniente beato Johanne Apostolo & Evangelista, atque Prætextati viri sancti meritis, invenit quemdam venerabilem Monachum in cœnobio sancti Petri, quod cognominatur Cælum aureum, JOHANNEM nomino, olim prædictæ suæ matris ecclesiæ strenuissimum canonicum, quem Domini pietas de hac sæculi voragine ad monasticum transmeare fecit habitum; castum, sobrium, humilem, & longa jejunii maceratione castigatum, eleemosynis largum, atque à domno AZONE prædicti monasterii Abbate regulariter receptum, cum consensu & permissione ipsius Abbatis, atque à monachis electione facta, & subter confirmata, atque ab ipso Episcopo roborata, omni cum honore dominum prædictum Johannem consecravit Abbatem.

Johannis Successor ex Cælo aureo.

cujus loci Azo tunc Abbas.

17. Sed neque hoc prætereundum dignum esse reor, quod Dominus ob hujus sancti viri meritum nostris temporibus ostendere est dignatus. Temporibus namque HUGONIS Pontificis qui tertius post SIGIFREDUM Præsulem in præfacta ecclesia Episcopus fuit, cum hujus sancti viri ossa in nova ecclesia, ubi nunc sepulcrum ejus cernitur, Fratres transmutarent, & accensis luminaribus cum crucibus apparatis & thymiamatibus

Translatio sub Hugone Episcopo.

omnes in altum psallerent; repente tintinabulum unum prægrande, quod cum ceteris tintinabulis sonabat, cum ipso trabe, in quo supra turrim pendebat, ab alto cecidit, atque unum laterem, super quem corruit, in frusta comminuit, ipse autem illæsus ab omni fractura permansit. C IRC. AN. CM XC JUNI. XX Mira tunc facta.

18. Item ipso die, cum quidam urbicus ultra fluvium qui juxta murum civitatis fluit, & ipsius vocatur præ nomine [a], transire voluisset, dum super pontem ipsius fluminis perambularet, repente cultellum, quod secum ferebat, in medium fluminis alveum cecidit. Cumque spes requirendi ferramentum nulla esset, jam talem ad Deum fudit orationem: Deus omnipotens, per merita & intercessionem hujus sancti viri cujus hodie ossa tumulantur, redde mihi meum cultellum. Cum verò hanc orationem complesset, mox de ponte descendit, & juxta marginem alvei cultellum in aqua jacentem invenit.

19. Item cum in illis diebus alius quidam urbicus, ipsius sancti viri propinquus, cum à quodam fure equus suus sibi ablatus fuisset, ad sepulcrum illius usque pervenit. Nam cum viri sancti ibi adjutorium diutius imploraret, nocte superveniente apparuit illi idem vir Domini in visione nocturna, eique locum in quo suus equus à fure custodiebatur ostendit, atque cum magna securitate equum inde deducere præcepit. Cumque diluculo surrexisset, concitè secundum viri Dei admonitionem orationis causâ ad ecclesiam perrexit, atque mox ut ad præmonstratum locum pervenit, equum cum fure, sicut sibi prædictum fuerat, invenit: quem cùm audacter comprehendisset secundum viri admonitionem, absque humano opere à compede ferri solutus est: & sic intrepidus atque securus latrone propiùs aspiciente lætus de suo equo domum remeavit.

20. Genitrix insuper mea cum quadam die ad me visitandi gratia ad monasterium pervenisset, petiit, & accipere meruit particulam de hujus sancti viri tumba, atque ita cum gaudio remeavit ad propria. Quæ cùm infirmantibus de ipsa tumbæ particula ad potandum tribueret, ita cooperante Christi gratia in sua patria actum est, ut omnes ex ea potantes sani & incolumes à quacumque detinebantur infirmitate redderentur. Tumbæ sancti frustulum morbis medetur.

21. Nostris quoque temporibus, quod obtutibus nostris conspeximus, ignavia quamvis pressi, occultare non debemus. Ignaviæ namque decernitur esse, quod Dominus noster Jesus-Christus per suos famulos non desistit quotidie operari, si nos sileamus. Verùm ad cumulum laudis quotidie votis fidelium crescit efficacia sanitatum, gratiâ largitoris omnipotentis donorum: quia unde Deum mirabilem in sanctis suis prædicamus, virtutum continuationem nobis examussim exageramus. Monachus quoque in nostro cœnobio consistens, Isimprandus nuncupabatur, Levitæ ministerio fungebatur, in dextera cujus manu cancri morbus crudescebat; ita ut nulli esset dubium, quin festinantiùs nisi opitulatio omnipotentis Dei cito affuisset, cito raperetur ad occasum. Defecerat quoque archigenis cataplasma, cesserat quoque omnis medicantis incassum industria; cum referente prætitulatus frater concito gressu exsurgens à contubernio Monachorum, in refectorio veluti moris est, cibariis consuetudinariis vescentium; adiens mausoleum quo sanctissima Johannis Abbatis occulebantur ossa, lacrymis perfusus, beatissimi Johannis Abbatis auxilium in sui adjutorium sic devotè invocans dicebat: O sancte Johannes, qui omnibus aliis argumenta incolumitatis clementer impertiris; quæso uberibus lacrymis, mihi miserrimo salutiferum sospitatis antidotum celerimè conferre digneris. Ad hanc vocem, subito conticuit, & somnus ejus artubus desideratissimus celeriter ipsum occupavit, qui statim obdormiscens, & postmodum festinato exspergiscens, nactus est manum dexteram ita à can- Isimprandi monachi manus cancro infecta sanatur.

[a] Parmæ civitati nomen suum Parma fluvius indidit, quam mediam interfecat, ubi Cingio amniculo, & Laganza flumine auctus est.

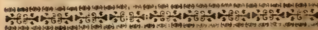
Circ. Ann. cm xc Junii xx

cro eruderatam, ut nullarenus pristinæ incommoditatis pænè inveniretur vestigium. Quo facto congaudens, omnipotenti Deo laudes rependit innumeras, & sancti Johannis beneficium agnoscens, piissimo ac benignissimo Salvatori omnium devotissimè cùm exsultatione magnificas laudes & gratias assiduè sedulus minister lacrymans referebat. Accedens quoque ad confratrum colloquium, omnes unanimiter conglomeravit in unum, obsecrans tandem ut in cunctorum retributorem bonorum recenserent tam salubris amminiculationis laudis suffragium. Nos quoque qui hæc obtutibus conspeximus, tanti cœnobii miraculum ad posterorum memoriam (ut cautiores Dei famulantes exsistant) intimare dignum duximus; ut sciant omnes qui invocant nomen Domini orationes ipsorum minime sperni.

alia ejus miracula.

22. Sunt verò & alia multa commemoratione digna, quæ per eum à Christo cognoscuntur operata, ut si litteris scriberentur, forsitan antea nobis tempus quàm sermo deficeret, maxime cùm ad sepulcrum ejus quotidie febricitantes aut aliquibus infirmitatibus laborantes nobis cernentibus perveniant, & hausto oleo de locello marmoreo obliti, omni infirmitate sani, ad propria cum gaudio revertantur. Nos itaque, Fratres carissimi, Domini omnipotentis collaudare studeamus magnalia, qui talem nobis condonare dignatus est pastorem, cujus exemplis informamur, miraculis coruscamur, orationibus apud Dominum nostrum Jesum Christum adjuvamur. [Qui, ut supradiximus, beatissimus Johannes Parmensis, & Abbas dignissimus sancti Johannis Evangelistæ de Parma fuit tempore piissimi OTTONIS secundi clementissimi Imperatoris, qui Romanorum gubernabat imperium anno Domini nonagenresimo septuagesimo secundo] præstante Domino nostro Jesu Christo, cujus & imperium sine fine permaneat in sæcula sæculorum, amen.

Johannis ætas.

Ann. cm. cm xc Aug. xv

DE VENERABILI LIUDOLFO

ABBATE CORBEIENSI IN SAXONIA.

Ubi de aliis ejusdem ævi ibidem Abbatibus.

1. POST VVARINUM *Corbeia nova in Saxonia Abbatem, de quo in translatione sancti Viti ad annum 836 actum est, eidem cœnobio præfuit* ADALGARIUS *ad annos* XX. *hoc est ab anno* DCCC LVI *ad* LXXVI. *Hunc exceperunt* THANCMARUS *per octo menses*, AVO *ad triennium*, BOVO *hujus nominis primus in annos duos, sub quo* LUDOLFUS *Episcopus vixit. Post Bovonem* GODESCHALCUS *in annos decem: tum* BOVO *secundus per annos* XVI, *sub quo* BOVO *Episcopus. Bovo Abbas secundus res gestas sui temporis descripsit, teste Adamo, qui ejus fragmentum refert in cap. 33. quod est libri 2. caput 35. Hanc historiam intercidisse Letznerus scribit.*

Bovo 2. Abbas.

Folcmarus.

2. *Boveni secundo suffectus est* FOLCMARUS, *qui annos* XXV *locum rexit, sub quo* BRUN *Episcopus memoratur. Hic est Bruno, consanguineus Herimanni Saxonia Ducis*, novæ Corbeiæ monachus, quem ob venerationem sui Imperator Amulungo successorem statuit Episcopo, qui ecclesiam in Ferdun de lignis egregiam fecit, *ut legitur in Chronico Magdeburgensi ad annum* CM LXXII, *& apud Ditmarum in lib. 2. Folcmarus Abbas, sub quo is apud Corbeiam vixit, à Sigifrido Comite Saxonico possessiones quasdam in pago Halberstadensi sitas acquisivit, ubi cœnobium condidit in loco* Vvestergroningen *dicto ad Bodam fluvium*,

qui locus à cœnobio nomen accepit Clostergroningen. *Littera hac de re exstant apud Meibomium, data* CM XXXVI. Ann. Ch. CM XC Aug. XV.

3. *Folcmarum sequitur* BOVO *tertius, quem laudat Vvitichindus, & ipse Corbeiæ novæ Monachus, in lib. 2, ubi agens de expeditione Ottonis M. contra Hugonem Francorum Ducem pro Ludovico Rege, Ottonis responsum refert ad ferocius Hugonis dictum in Saxones, nempe* sibi esse tantam multitudinem pileorum fœninorum, quos ei præsentari oporteret, quantum nec ipse, nec pater ejus videret. Et re vera, *subdit Vvitichindus*, cùm magnus esset exercitus, triginta scilicet duarum legionum, non est inventus qui fœnino non uteretur pileo, nisi Corbeius Abbas, nomine Bovo, cum tribus sequacibus. Hic erat vir sapiens ac clarus, à Deo nobis ostensus, non concessus. *fortè quod frequens esset in Ottonis comitatu.* Hujus Patris avus Bovo, græcas litteras coram Chuonrado Rege legendo, factus est clarus: & huic ejusdem nominis avus erat, ut natu major, omni virtute ac sapientia potior. Sed & ipse nepos erat Vvarini, qui ex Milite factus est Monachus, & primus omnium apud novam Corbeiam regulariter electus est in Patrem. qui cum esset admirandæ sanctitatis, ad augmentum virtutum suarum, beatæque memoriæ, Saxoniæ pretiosum attulit thesaurum, reliquias videlicet pretiosi martyris Viti. *Eadem omnino in Chronico Magdeburgensi leguntur ad annum* CM XLVIII, *quo Bovonis tertii obitus collocatur: nisi quod pro* fæninis *pileis semel & iterum legitur* femininis, *nescio an rectiùs ad sensum.* Bovo 3.

4. GERSMUS *ab anno* CM XLVIII *Abbas fuit in annos* XXVII. *quibus exactis successit* LIUDOLFUS, *qui uno minùs anno eum locum administravit. Ita utriusque annos regiminis assignat Chronicon Corbeiense apud Meibomium. at in Chronico Magdeburgensi, ubi Bovonis tertii obitus ponitur anno* CM XLVIII, Gerbernus *(ita legitur, non* Gersmus) *anno* CM LXV *obiisse memoratur, ac Liudolfus successisse. Is anno* CM LXVIII *mortem Vvillehelmi Moguntini Antistitis absens didicit, tum postea Geronis item Coloniensis obitum, teste Ditmaro in hæc verba:* Apparuit autem mox Liudolfo Abbati dicens: *Requiem æternam* nobis cantare; & evanuit *ab oculis ejus. Eadem in Chronico Magdeburgensi ad annum* CM LXXIV. *Uterque auctor iisdem omnino verbis, Geronis Comitis cum Vvaldone singulari certamine relato, de Liudolfo hæc subdit, Chronographus quidem ad annum* CM LXXIX, *Ditmarus verò in lib. 3. pag. 29.* Libet paucis exponere Liudolfi novæ Corbeiæ Abbatis meritum, cui multum vigiliis jejuniisque laboranti plurima Deus dignatus est revelare. Hic in die præfati certaminis, cùm diluculo Missam humiliter & timoratè, ut semper solebat, celebraret; vidit super altare caput Comitis Geronis, finitaque hac, aliam pro defunctis cantavit, exutisque sacerdotalibus vestimentis cum silentio exivit, & congregatis Fratribus obitum eius indicavit; orationemque communem pro eo fieri suppliciter exoravit. Gersmus. Liudolfus. Ditmar. lib. 2 pag. 19. id lib. 3 pag. 28.

5. *Anno* CM XC, *ex Chronico Magdeburgensi*, Liudolfus Corbeiensis Abbas obiit, vir venerabilis, cui multum vigiliis jejuniisque laboranti plurima Deus dignatus est revelare: quorum unum proferam, quod frater meus Brun Episcopus, in nova Corbeia educatus, & ejusdem altaris servus mihi indicavit. Erat quidam juvenis, germanus ejusdem Abbatis, & regularis Monachus in eadem congregatione, qui cùm in commisso sibi officio moraretur, & reliquias pretiosiorum martyrum Crispini & Crispiniani solito more secum veheret, incurioseque tractaret, persensit in pœna subsequenti celeriter quod peccavit in Martyres Christi, nam subitò moritur corporaliter, qui sanctis Dei neglexit servire spiritualiter: & ipsi Martyres sancti ut hoc prædicto Abbati venerando innotescerent, nocte ante januas ecclesiæ exeunti obvii fuêre. Quos ut vir clarus primùm aspexit, timore magno perculsus modestè substitit, silentiumque servavit. cui illi dicunt: Cur venerande Pater, non interrogas qui simus, aut quare venerimus? auditoque ab illis nomine eorum

ANN CH. CM XC. ·10 XV.

& causa adventus, ob negligentiam fratris illius, & quod hæc noxa non relinqueretur inulta, mox abierunt. Discedentibus his; Abbas hæc Fratribus indicavit dicens: Mortuus est ille juvenis, qui in nostra nunc erat Obedientia, ob incustoditam sanctorum quos secum habuit reverentiam. Heu mihi talia umquam consentienti! Nec longo pòst venit nuntius, qui hæc vera esse affirmaret, & corpus ejusdem adduci intimaret. Venerabilis autem vir nec huc obviam exire voluit, nec fratres more solito illud suscipere sivit, sed
» iratus ad truncum corporis talia fatur. Quare tu protervè, eos, qui cum
» unigenito Dei vivi Filio in magno honore habentur, negligenter tecum du-
» cere, vel post tale facinus huc ausus es absque supplici interventu ullatenus
» venire? Decanus autem defunctum fratrem pro sua possibilitate excusans,
» tale à Patre responsum accepit. Mi frater amate, scis quæ hic servus ad ocu-
» lum in tuo aspectu egerit, quid verò absentialiter fecerit ignoras. Ego au-
» tem optimè perpendo & intimè ingemisco, quia hunc in tormentis gravibus
» cruciari intelligo. Nunc igitur pia intercessione nostrorum patronorum sup-
» plex peto, ut per hos divina pietas meæ humilitati innotescat, quando ei à
» se laxato liceat mihi peccatori absolutionem facere, & communionem dare.
» Enimvero asperum nimis aculeo recalcitrare, & hominibus indecens, qui-
» bus divina majestas irata est, indulgentiam exhibere. Post hanc vocem, pius Abbas ad oratorium, speciale suum in rebus anxiis asylum, nudis pedibus venit, & more solito in se & in aliis humanam fragilitatem deflens, placavit Deum, & solvit reum: & protinus cum multis gratiarum actionibus exsurgens, per divinam potestatem, coram Fratribus cunctis defuncto crimen remisit, & Ecclesiæ communionem, & corpori sepulturam dedit.

6. *Liudolfi mortalis dies in Chronico Corbeiensi notatur* Idibus Augusti. *Successores habuit Thietmarum, Hosedum, Vvalam, & Drutmarum: de quo in Saculo sequenti agemus. De Liudolfo & Drutmaro id mihi significavit noster Adolfus Overhamus, litteris Corbeiâ datis anno 1670.* Anno M C Liudolfus & Drutmatus Abbates translati sunt, & miraculis claruerunt. Marcvvardus Abbas Corbeiensis translatis à se Divis hoc monumentum posuit.

Istic translatos Patres gaudete beatos
Istius ecclesiæ, quam congruè rexit uterque.
Tempore distincto dictis & cum bene facto,
Drutmarus dextra (Lector non negligat ista)
Abbas præclarus jacet hac in parte LUDOLFUS.
Et sic in sanctis Deus aspice cor reverentis.
Patris Marcvvardi, simul artificis GODEFRIDI,
Quorum devota prece complaceant tibi vota.

Vidi egomet, *ait ille*, anno M DC LXIII horum Sanctorum corpora levari, cùm vetus templum hic dirueretur, reponenda in templum novum, quod modò felicibus auspiciis consurgit. *Hæc de Liudolfo habui quæ scriberem, utinam potiora.*

VITA SANCTI OSVVALDI

ANN CH. CM XCII FEB. XXIX.

EPISCOPI WIGORNIENSIS ET ARCHIEPISCOPI Eboracensis,

Auctore anonymo incertæ ætatis.

Ex Capgravio & Bollando.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vitæ scriptores.

1. *EX tribus illis, quos sæpe laudavimus, eximiis Angliæ Episcopis, Dunstano, Ethelvvoldo & Osvvaldo, alios duobus supervixit* OSVVALDUS, *nempe* quinque annis Dunstano, decem Ethelvvoldo, *inquit Vuillelmus Malmesburiensis in lib. 3 ubi de Pontificibus Eboracensibus*; tantamque sui admirationem Angliæ præbuit, ut solus eos exhibere videretur, auctoritate illum, efficaciâ istum, ambos sanctimonia. *Ejus vitam scripsisse dicitur* SENATUS *Bravonius, quem Vuigorniensium monachorum præfectum sub annum* M C LXX *floruisse ferunt. Sed alium quempiam auctorem antea id præstitisse constat: quos inter Fulcardus* sancti Bertini Sithiensis monachus, *quem Guillelmus Rex, teste Orderico Vitali in historia ecclesiastica lib.* II, *circa annum* M C VIII Torneiæ præposuit. Hic affabilis & jocundus fuit, *addit Ordericus*, atque caritativus, grammaticæ artis ac musicæ peritissimus. unde pretiosa peritiæ suæ monumenta reliquit in Anglia futuris generationibus. Nam plures tractatus memoriâ dignos edidit, & sancti Osvvaldi Guigornensis Episcopi, aliorumque Sanctorum, quorum propago de Albione processit, delectabiles ad canendum historias suaviter composuit. *Nescio an sit ejus hæc scriptio, quam primus typis vulgavit Capgravius, Surius expolivit, Henschenius in nativum stilum restituit. Aliam ejusdem Sancti Vitam nancti sumus in ms. Chronico Ramesiensi, à confratribus nostris Anglicanis Patribus Benedictinis nobis communicato, ex quo ea quæ ad Osvvaldum & ad Ramesiensis cœnobii primordia pertinent, huc referemus post fragmentum ex Orderico Vitali. Ejusdem sancti Vita Saxonice scripta residere dicitur in bibliotheca Vuestmonasteriensi.*

Ramesiense monasterium.
* Ramsey.
Vvestbiriense.
Vvigorniensis cathedralis Monachorum.

2. *De monasterio Ramesiensi *, cujus auctor Osvvaldus, fundator Dux Ailvvinus, Aimoinus Helelguinus, multa leguntur in actis sancti Abbonis Abbatis Floriacensis inferiùs exhibendis, & apud Vuillelmum in lib. 4 de Pontificibus Anglorum, ubi de Episcopis Dorcestrensibus, atque in Monastico Anglicano à pag. 231. ubi Ailvini Ducis genealogia profertur. Ethelstanus ejus pater,* Semirex *dictus, Glastoniæ monachus factus est. Monachorum duodecim colonia Ramesiam deducta est anno* DCCCC LXXI *ex Vvestbiriensi monasterio, quod itidem Osvvaldo originem suam refert acceptam. Sed præ ceteris illustre fuit monasterium sanctæ Mariæ ab eodem conditum apud Vvigorniam prope ecclesiam cathedralem, quæ hac arte ad Monachos facilè transiit. Hinc Vuillelmus Malmesburiensis in lib. 2. de Regibus cap.* 8. Sedem episcopalem Vvigorniæ, clericis non vi expulsis, sed arte sancta circumventis, replevit Monachis regularibus. Expulerat antea regali jussione Ethelvvoldus Episcopus clericos de Vvintonia, &c. *Angliæ Reges tres unà cum Dunstano coronavit, Eadgarum anno* DCCCC LXXIII, *Edvvardum biennio post, atque Ethelredum anno* DCCCC LXXVIII.

Osvvaldi mors & memoria.

3. *De morte S. Osvvaldi ista tradit Florentius Vvigorniensis.* Sanctus Osvvaldus Archiepiscopus Indict. V, prid. Kal. Martii, feriâ secundâ transiens ex hac vita, regni cælestis gaudia conscendit, & Vvigorniæ in ecclesia sanctæ Mariæ, quam ipse à fundamentis construxerat, conquiescit. *Hæ nota chronica coincidunt in annum* DCCCC XCII, *qui bissextilis erat, ac proinde eo anno Februarius constabat diebus viginti novem, quorum extremus Osvvaldi supremus fuit. Hunc annum ejus obitu insignem tradunt Anglicani scriptores, ex quibus corrigendum Monasticum, in quo refertur ad annum sequentem. De sancto Osvvaldo fit mentio in recentioribus Martyrologiis* VII Kal. Martii. *Molanus eumdem laudat ad diem* 15 *Octobris, & Thomas Maihenvius, qui ea die de sancto Osvvaldo se acturum promiserat, hunc diem ejus translationi attribuit. Verùm prima ejus translatio facta est* prid. Id. Maii, *ut mox*

ANN. CH. CM XCII FEB XXIX. *dicemus. Henschenius alium sanctum pro Osvvalda in diem 15 Octobris intrusum fuisse scribit.*

Ejus elevatio. 4. *Osvvalda in sedem Eboracensem successit* venerabilis Abbas Medeshamstedensis, id est Burgh, Aldulfus, qui *& ipse, sicut prædecessor ejus sanctus Osvvaldus, concedente Rege* Adelredo, Vvigornensem episcopatum in manu sua habuit, *teste Thoma Stubbsio.* Ipse duodecimo episcopatus sui anno, congregatis coëpiscopis, Abbatibus, multisque religiosis viris, sancti Osvvaldi Archiepiscopi ossa anno Regis Adelredi XXV, Indict. XV, VII (lege XVII) Kal. Maii, feria IV è tumulo levavit, & in scrinio quod paraverat, honorificè collocavit: & non multo pòst, id est prid. Nonas Maii, ipse defunctus est, & in ecclesia sanctæ Mariæ Vvigorniæ sepultus. *Florentius Vvigorniensis eadem habet ad annum M II, quo hæc elevatio facta est. Utrque exscripsit Simeonem Dunelmensem in lib. de gestis Regum Anglorum. Ejusdem elevationis meminit Vvillelmus Malmesburiensis in Episcopis Eboracensibus.* Tunc, *inquit*, in ecclesia B. Mariæ sepultus, post duodecim annos signis divinitus ostensis à terra elatus est. Quid sanè miraculi sit, quod toto corpore in pulverem assumto, stola sacerdotalis, quâ fuerat amictus, corruptelæ usque ad hanc diem damnum non sentiat, Domini reservetur examini. *cum de Aldulfo*: Successit ei in utraque sede Aldulfus ex Abbate Burchensi, sanctus (ut perhibent) vir, & reverendus. Ipsi pro sanctitate ignoscitur, quod contra regulas canonum duas sedes tenuerit: quòd scilicet non hoc ambitione, sed necessitate fecerit. Vulstano non ita, qui sanctitate discrepabat & habitu. *Hic in Malmesburiensem indignatur Godvvinus secta Anglicana, quod Aldulfum duarum ecclesiarum Episcopum probet Vvillelmus, contra id Vvolstano pro scelere imputet. At legitimam causam hujus discriminis affert, nempe in Aldulfo sanctitatem ambitionis expertem, & necessitatem Ecclesiæ: quæ in Vvolstano non inerant.* Jacet Aldulfus Vvigorniæ, *subdit Vvillelmus*, etiam Floriacensi monasterio pro copia xeniorum, quibus Osvvaldi munificentiam æmulari sategit, prædicandus. *Lege alia S. Abbonis. Osvvaldi stolam sacerdotalem* purpuream, auro & gemmis ornatam, ac prisca pulcritudine fulgidam, *in Beverlacensi ecclesia servatam sua tempore fuisse Thomas Stubbius tradit.*

Osvvaldus Vvintoniæ Canonicus & Decanus, 1. SANCTUS OSVVALDUS Archiepiscopus, nobilissima progenie ortus, eleganti forma enituit. Hic puer factus, pueriles ineptias devitare, & ad sanctitatis opera semetipsum informare cœpit. Frater enim patris sui erat sanctus ODO Cantuariensis Archiepiscopus, discretione sublimis, moribus gravis, justitiæ cultor, & omni actione sua circumspectus. Huic enim nepos suus Osvvaldus doctrinis imbuendus, & bonis exemplis & moribus instruendus à parentibus commendatur. Sæculari demum scientia & scriptura sacra ad plenum informatus, à S. Odone apud Vvintoniam Canonicus effectus, cùm ceteri spreta institutione Ordinis sui, desideria cordis sui sequerentur, institutionem vitæ Canonicorum indefessus exsequebatur. Decanus itaque in brevi factus, maculatam senum vitam emendare, & pueriles eorum sensus studio disciplinæ cælestis evacuare adhuc ipse juvenis curavit. Illi verò magis antiqua pravæ consuetudinis itinera tenere volentes, nullo pacto illum in talibus se audituros affirmabant.

alios frustra corripit.

Floriacum secedit. 2. Quo intellecto, spreta sæculari pompa necnon divitiis, Floriacum, ubi corpus sancti Benedicti requiescit, pergere decrevit. Missis enim à sancto Odone commendatitiis litteris, & donis plurimis, juvenem dicto commendavit & facto. Idem verò sanctus Odo in juventute constitutus, mari transito habitum monasticum apud eumdem Floriacum susceperat. Suscepto itaque habitu [a] sacro, qui ab aliis doceri venerat, talem se exhibuit, ut satis in eo quod docerent, quod imitarentur haberent. Erat enim somno parcus, cibo sobrius, in loquendo discretus, in oratione assiduus. Quàm patiens, humilis, benignus, mansuetus exstiterit & benevolus, ex sincera caritate, qua supra æstimationem humanam enituit, perpendi potest. Secretum ab Abbate in ecclesia accepit locum, in quo Deo familiarius adhæreret. Illic enim ora-

a Vvillelmus, *Apud Floriacum*, inquit, *alteratus est in Monachum, familiari per id tempus Anglis consuetudine: ut si qui boni æstus essent desiderio, in beatissimi Benedicti monasterio cœnobialem se ciperent habitum, à quo religionis hujusmodi manavit exordium. In hoc ergo loco juventutis fregit lubricum, multis anni religioni & litteris serviendo.* Osvvaldus Floriaci habitum monasticum suscepit, non à Vulfaldo Abbate, qui initit regimen anno DCCCCLXII, sed ab ejus decessore Archembaldo, de quo lege Aimoïni lib. 1 de miraculis S. Benedicti num. 13 & 14 & Notas ad Aimoïnum in tomo superiori.

tioni

tioni, meditationi, contemplationi vitæ perennis, ab aliorum inquietudine remotus, operam dare solitus, magnum humani generis hosti fomitem livoris & odii ministrabat. Ann. Ch. CM XCII Feb. XXIX.

3. Una nocte quadam dum contemplationi & orationi vacaret, affuit spiritus malignus, & sonos horrificos edens ut cœpto desisteret, & segnius aut nullatenus talia attentaret hominem Dei terrere moliebatur. At ille fidei scuto protectus, non magis ad fremitum leonis, vel sibilum serpentis, quàm ad balatum ovis exterritus est. Harum & aliarum bestiarum ei improbus ille voces ingessit: sed imperterritus cuncta cum suo auctore derisit. Quod dæmon advertens disparuit: sed in Angelum lucis è vestigio transfiguratus, eidem sancto apparuit. sed vir Dei signo crucis se munivit, sciens exinde Angelum lucis non irritandum; Angelum autem tenebrarum eminus effugandum. Et factum est ita. nam malignus tentator viso crucis signaculo, velut fumus ab oculis ejus evanuit. Dæmonis astus eludit.

4. Audita tandem sancta conversatione nepotis sui Osvvaldi, immensas omnipotenti Deo gratias egit sanctus Odo, & missis diversis muneribus Abbati & monachis, pro suo nepote gratias exsolvit. Indicavit etiam illis se illius præsentiâ magnopere velle potiri: tum quia senio fessus mortem sibi propinquam sciebat: tum quia regulari conversatione suæ gentis viros per eum instituere disponebat. Quo audito, gravi mærore dejecti, non audentes tamen voluntati Antistitis obviare[a], parent, & debito cum honore ad nutum Præsulis dirigunt. Antequam tamen Cantuariam venire potuit, sanctus Odo debitum carnis humanæ exsolvit. Præsidebat illis diebus Dorceſtrensi[b] ecclesiæ quidam OSKETILLUS nomine, qui audito nepotis sui Osvvaldi adventu benignè suscepit illum, & sincerè dilexit, & sui secreti conscium fecit. Assumto tandem ad Archiepiscopatum Eboracensem Oskettillo, sanctus Dunstanus Osvvaldum Regi Edgaro commendatum familiarem effecit, & jussu Regis Vvigorniensi[c] ecclesiæ præfecit. Angliam repetit. a b Vvigorniensi ecclesiæ præficitur. c

5. Congregavit autem Osvvaldus duodecim Monachos in villa, nomine Vvestbyri[d]; quos frequenter visitare, monita salutis æternæ ministrare & consiliari, & jejuniis, vigiliis & orationibus solebat operam dare. Monachos Vvestbiri congregat. d

6. Accidit etiam ut AILVVINUS Comes diurno ac laborioso cruciatu podagræ pedum suorum multis laboraret annis: & cùm piscatorum quidam, nomine Vvalgit, cum navicula sua aquam, Ramesmere nuncupatam, piscandi gratia ad usum domini sui Comitis ingressus esset; & diu frustra laborans, nimio tædio fatigatus, tandem obdormire cœpit, cui sanctus BENEDICTUS apparens dixit: Aurora cùm surrexerit, tuum ejice tragum, & multitudini copiosæ voti compos obviabis piscium. Captorum quoque piscium majorem, Haket idest Lucium vocatum, Ailvvino domino tuo mea ex parte offerens, dices ei, ut meam donationem benignè suscipiens, piæ matri misericordiæ Mariæ, mihi, omnibusque sacris virginibus monasterium in hac insula Monachorum sine dilatione studeat fabricare; scitetturque quomodo nocte in insula animalia sua incumbunt, & ubi taurum surgentem dextro pede viderit, terram Ramesiense monasterium construitur.

a Vvillelmo. Et licet ab Archiepiscopo invitaretur, crebris restitit ei illis, prætendens causam novitatis in veste: teneris dum in religione: nec nisi tardè venit, nuncio ægro jam discumbentis avunculi perculsus. Jam ergo Dofris appulsus, ut defunctum audivit, minimum abfuit quin se in Floriacum rediret. Sed admonitu sociorum necessitate parentum non negligenda, post justa sancto Archiepiscopo soluta, ad Archiepiscopum Eboracensem Osketillum, quem proximo consanguinitatis gradu attingebat, venit: ejus dulcedine captus, non paucis annis religione & contubernio ejus fruitus est. Odo Archiepiscopus Cantuariensis mortuus est anno DCCCLXI, quo proinde anno contigit Osvvaldi reditus in Angliam, cùm Archembaldus Abbas Floriaco præesset, ut mox notabam.

b Dorceſtrensem etiam Episcopum vocat infra Chronographus Ramesiensis: Vvillelmus Eboracensem. Utrique sedi successivè præfuisse ex eodem Chronographo probatur.

c Infrà ad annum DCCCCLX referunt, Simeon Dunelmensis & Rogerius Hovedenus, qui Odonis mortem anno DCCCCLVIII consignant, quæ triennio serius accidit, ut probatum est ad Vitam S. Odonis. Non ergo ante annum DCCCCLXII promotus est Osvvaldus in sedem Vvigorniensem.

d De Vvestburiensi monasterio agri Vvigorniensis lege Monastici tomum 1 à pag. 125.

Ann. Ch. cm xcii Feb. xxix.

percutere, ibi aram erigere festinet: utque certius meis credat mandatis, hunc tuum tibi exteriorem incurvo digitum, quem & ipse mox à nexu podagræ solutus, tibi erigatteparandum. Evigilans autem copiosam piscium multitudinem conclusit, majoremque domino suo ex parte sancti obtulit, quæ viderat & audierat replicans: ut digitum suum incurvatum erigat obnixè rogavit. Tunc Ailvvinus digitum viri manui hærentem erexit, & ad insulam ut potuit properavit. Cumque in insulam ingressus à suo morbo perfectè curatus fuisset, taurus de medio animalium exsurgens, terram pede percutiendo locum altaris construendi divinitus significavit. Comes ergo Deum laudans, confestim truncatis lignis capellam ibi construxit. Non multo verò pòst Comite Ailvvino [a] amplas possessiones concedente, S. Osvvaldus infra quinquennium ædificavit insigne ibidem Monasterium, & anno Domini nongentesimo septuagesimo quarto sollemniter dedicavit, Ednothum monachum Abbatem constituit.

anno 974.

Concilium pro cleri reformatione.

7. Per idem tempus auctoritate Johannis Papæ Dunstanus Archiepiscopus coacto generali Concilio [b] statuit & decreto firmavit, ut omnes Canonici, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi aut caste viverent, aut ecclesias quas tenebant dimitterent. Habebat autem Regem Edgarum in hoc negotio fidelem adjutorem & firmum defensorem. Hujus enim decreti exsecutio Osvvaldo Vvigorniensi Episcopo & Ethelvvoldo Vvintoniensi Episcopo commissa est. Beatus ergo Osvvaldus septem monasteria in sua diœcesi ejectis Clericis insolenter viventibus construxit, & Monachos introduxit, & Abbates eis præfecit.

Fudbertus Abbas revivisicit.

8. Interea Abbas Persorensis quem instituerat, nomine Fudbertus [c], morigeratus & fervens religionis monasticæ zelator, scilicet in subditos, quod valde in eo reprehendebatur, nimiæ & indiscretæ severitatis fuit. Is ad extrema perductus, & huic vitæ sublatus, & in feretro locatus, recepto spiritu trepidantibus cunctis erexit se dicens, à beato Benedicto in visionem Dei se perductum fuisse, & Deum sua peccata meritis dilectoris sui Osvvaldi indulsisse, atque ad intimandam sanctitatem ejus se revixisse asseruit. Quo dicto conticuit, & accepto Viatico Dominici corporis dimidium diem supervixit, & vitam obitu iterato finivit.

Viatico sumto obit.

Monachis datæ ecclesiæ.

9. In aliis enim Angliæ partibus insignes ecclesias ob præfixam causam clericis evacuavit, & eas viris monasticæ religionis sublimavit, quorum hæc nomina sunt: Ecclesia S. Albani, S. Etheldredæ virginis in Hely, & ea quæ apud Beamfledam constituta honorabilis habebatur. Instituit enim in ecclesia S. Albani Elfricum Abbatem [d], qui ad Archiepiscopatum Cantuariensem postea sublimatus fuit, in ecclesia Elyensi Brithnotum Abbatem, Beamfledensi ecclesiæ Godmannum constituit Abbatem. Monasteria quæ ædificaverat circuire, verbo simul & opere, quæ salutis erant paterno quodam affectu ministrare curavit.

Abbo Ramesiæ prælatus.

10. Posuit quoque in monasterio Rameseie Abbonem Floriacensem monachum, morum sanctitate præclarum, litterarum scientia excellenter instructum, qui Monachos doceret, scholas tegeret, & in disciplina regulari & scientia litterali prodesset. Dunstani insuper hortatu passionem B. Edmundi Regis & martyris idem Abbo laudabiliter scripsit. Postea Floriacum regressus & Abbas effectus, à Monachis [e] suis occiditur.

Vvigorniæ construitur B. Mariæ cœnobium.

11. Cum autem monasterium in Vvigornia infra ipsam sedem episcopalem

[a] De Ailvvino Comite in alia Vita. Osvvaldus duodecim Monachos de Vvestbiri Ramesiam misisse dicitur in Monastico pag. 231.

[b] De hoc Concilio vide acta S. Dunstani supra.

[c] De eo apud Pistorium ad annum 980. ubi eum Fuldebertum vocat. De eo & de Pershoren'si monasterio lege dicta superius pag. 641.

[d] Fuit & alius Alfricus seu Elfricus Abbas Abendoniensis post S. Ethelvvolfum, cujus Vitam Alfricus ipse scripsit, ut superius vidimus. Godmannus Thorneiensis Abbas fuit, ex secundæ Vitæ & ex actis S. Ethelvvoldi.

[e] Non à Monachis, sed à servis monasterii Regulæ tumultuantibus, infra in ejus actis.

construere cœpisset, in quo cum Monachis conversaretur, non longè ab opere ipso quidam lapis quadrus jacebat ad operis fabricam omnino necessarius: quem cùm artifices levare vellent, quasi radicitus terræ inhæsit, & nullo conatu moveri potuit. Stupor ingens omnes occupat, mandatur de negotio Patri Osvvaldo: qui veniens, & multitudinem magnam circa lapidem casso labore sudantem aspiciens, miratus est & attonitus stans, Deumque silentio deprecans, aspexit in lapide illo Æthiopem quemdam sedere, & obscœnis motibus laborantes subsannando deridere. Et statim contra dæmonem signum crucis intorsit, & territum illum fuga sibi consulere compulit. At lapis quem octoginta movere nequibant, à paucis hominibus facillime levatus in opere collocatur. Perfecta itaque ecclesia in honore B. Mariæ, & congregatis ibidem quibusdam Monachis, clerici in sede episcopali nonnulli, spreto sæculo monasticum habitum susceperunt: & ab Ecclesia B. Petri ad ecclesiam B. Mariæ à Clericis ad monachos episcopalis sedes translata est.

Ann. Christi CMXCII. Feb. XXIX.

Canonici S. Petri in Monachos mutati.

12. Mortuo Eboracensi Archiepiscopo [a], cogentibus Rege Edgaro & sancto Dunstano, omniumque clericorum assensu, ad Archiepiscopatum assumtus est. Er ne Monachi quos instituerat, aliqua, ultra quàm ferre valerent, tentatione concurerentur, si pastorali cura destituti, non haberent quo niterentur; auctoritate S. Dunstani Episcopatus Vvigorniensis curam unà cum Archiepiscopatu [b] sollicitè rexit.

Osvvaldus simul cum Vvigorniensi regit ecclesiam Eboracensem.

13. Cùm autem monachi Rameseiæ Episcopo Osvvaldo in ripa stante, aquam navigio transire vellent; navis nimis onerata mergi cœpit. Turbati monachi, & mori metuentes opem sancti Pontificis implorabant. quod videns sanctus signum crucis edidit, & navis ab aquarum profunditate emergens, quasi nihil oneris ferret, ad ripam prospero lapsu evecta est.

Naufragium avertit.

14. Cum enim nuntiaretur ei, quemdam Monachum Eliensem ab opere ecclesiæ præcipitatum subita morte occubuisse, vehementi mærore turbatur. noverat illum non usquequaque vitam duxisse felicem. Convocatis autem Rameseiæ Monachis rei eventum retulit, & ut pro anima defuncti Dominum studiosiùs orarent, admonuit. Vigiliis igitur vacant, psalmis & lacrymis, & ad januam misericordiæ Redemtoris pulsant: & ecce nocte quadam Episcopo orationibus insistenti idem defunctus visibiliter apparuit, & percontatus quis esset, illum se esse pro quo Deum rogaverat respondit. At ille respirans, Qualiter, inquit, frater tibi fuit, vel qualiter nunc est? Hactenus, ait, valde male, nunc autem valde benè. Tuis quippe meritis & precibus à pœnis quibus cruciabar per Angelum suum me die hesterna eripuit Dominus. quod & tibi insinuando veni gratias agere, &, quoniam gratiosus pro hoc & aliis jure debeas Deo exsistere merito, insinuare. quo dicto non comparuit.

Monacho defuncto propitius.

15. Diœcesim suam opportunis temporibus peragrans, quidquid elicere poterat in moribus suorum oculos summi Dei offendere, paterna castigatione corripere atque corrigere satagebat. Hæc agentem contigit vice quadam venisse Ripum, ubi beatus quondam VVILFRIDUS [c] nobili constructo monasterio meruit sepeliri. Locus tamen ille à barbaris olim magna ex parte dirutus, latibulis tamen ferarum fuit accommodus. Illic enim pervigil in orationibus noctu persistens, divina revelatione didicit ipso loco sanctorum corpora condita esse: quæ investigans cum nominibus singulorum procul dubio invenitet. Facto autem mane cum terram foderent, sanctorum corpora cum tabula hæc continente reperta sunt. HIC REQUIESCIT SANCTUS VVILFRIDUS ANTISTES EBORACENSIS; ET REVERENDI ABBATES TILBER-

S. Vvilfridi & aliorum corpora detegit.

a Osketello scilicet, superiùs laudato. cujus mortem anno DCCCCLXX assignant Ingulfus, Simeon Dunelmensis, Rogerius Hovedenus, Florentius Vvigorniensis, & alii

b Hujus facti causam suggerit Radulfus de Diceto, quia Dani Northanimbriam vastaverant.

c Vvilfridi senioris acta retulimus tum in prima parte Sæculi tertii, tum in Appendice Sæculi quarti, ubi de Ripensi monasterio actum est.

Ann. Chr. cmxcii Feb. xxix.

tus, Botvvinus, Albertus, Signedus atque Vvildenus. Reliquias autem repertas interim loco apto collocavit. Postmodum verò corpus sancti Vvilfridi [a] in feretro decenter aptato cum reverentia condidit, ut pote quem magno Vvilfrido illius loci fundatori consanguinitate junctum noverat. Corpus namque majoris Vvilfridi à S. Odone Cantuariensi Archiepiscopo dudum translatum fuerat. Locatis itaque in feretro reliquiis, Vvigorniam cum magno honore transmisit.

Panem benedicit qua virtute.

16. Vir quidam potens valida febre correptus, per nuntium viro Dei se infirmari insinuavit. At ille benedicens panem, eique transmittens, ut cum fide sanitatis consequendæ comederet jussit. quod cum fecisset perfectè saluti se restitutum sensit. Sedens autem ad mensam Episcopus & panem benedicens, & considentibus distribuens, forte micas decidentes sorex superveniens avido morsu colligere cœpit, & statim suffocatus periit, & quod in ore voraverat, nullatenus evomere quibat. Et ne suæ laudi quivis hoc adscriberet, exanimem bestiam à conspectu intuentium abjici vir sanctus jussit.

Locus sessionis ejus sacer.

17. Monachus quidam post balneum, in loco ubi Episcopus frequentiùs sedere consueverat, somnum capere cœpit. Et ecce adstant illic plures spiritus teterrimi, & ab eo districta examinatione perquirunt, cur in loco tanti Pontificis quiescere non timeret; ipsum invadunt, torquent, laniant, hac & illac trahunt; ab imo sursum rapientes, desursum ad ima dejicientes, horrido tandem clamore vociferans, quid sibi contigerat, omnibus palam enarravit.

18. Singulis diebus, præter alios, quos quotidie innumeros alebat, duodecim pauperum pedes abluere, deosculando crine & linteo tergere, manibus aquam fundere, denarios præbere, cibum & potum apposita mensa ministrare, in Pascha vestibus novis indutos, per aliquot dies in curia sua secum habere consuevit. Nulla eum infirmitas corporis ab istis retardabat: sed quo se corpore sentiebat debiliorem, eo sibi ad serviendum eis vim validiorem ingessit.

19. Die quadam cum suis oratorium egressus, & sub aëre stans, acies oculorum cælo intentissime fixit, Christum ad quem anhelabat pio corde, & ore intentius orans. Nec erecta lumina, ut fit, citò deflexit: sed quasi aliquid novi ac delectabile contemplaretur, ubi ea fixerat, diutissime fixa tenebat. Sciscitatus autem quid vidisset, ait: considero quo tendo, & cras vobis & me tacente res ipsa notabit. Salus etenim æterna, pro qua huc usque laboravi in terra, instat, nec ante transibit crastina dies, quàm me in eam Dominus meus, sicut pollicitus est, introducat. Et regressus in Oratorium, convocatis fratribus, hortatur eos, impendere sibi ministerium sacræ unctionis [b] cum viatico Dominici corporis.

Mortem suam prædicit.

Unctionem & Viaticum petit.

20. Nocte sequenti, languoris sui oblitus, ecclesiam intrans officium explevit, & residuum noctis spatium divinis laudibus expendit. Mane autem solito more, linteo præcinctus pedes pauperum lavit, & osculans eos & tergens quindecim psalmis, quos inter ipsum ministerium psallere solebat decantatis, subjunxit: *Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto.* Et cùm pauperes solitas gratias assurgentes exsolvissent; ipse dicendo *& Spiritui sancto*, ante pauperum pedes in manus Christi spiritum [c] emisit. Cumque ad ecclesiam quam erexerat deferretur corpus ejus, nivea columba de cælo descendens, expansis alis lento volatu protegere corpus Antistitis visa est. Igneam quoque sphæram instar scuti de cælo lapsam super feretrum intuebantur. De-

Obit.

[a] De Vvilfrido juniori lege carmen de Episcopis Eboracensibus in Appendice Sæculi tertii, de hac verò translatione Gervasium Monachum, & Chronicon Johannis Bromtonis.

[b] Unctio infirmorum ubique per id tempus Viatico præmittitur, ut aliàs diximus.

[c] Dominicâ tertiâ Quadragesimæ ejus obitum accidisse tradit infrà Chronographus Ramesiensis: sed feriâ secundâ alii, & rectiùs, ut dictum est in Observationibus prævii.

posito autem coram altari corpore sancto, visio quæ apparuit quasi locum designans sepulturæ, in australem ecclesiæ plagam prope altare divertit, & ab oculis intuentium evanuit. AILVVINUS [a] verò Comes post obitum sancti viri nimia cordis angustia & dolore pressus, universæ carnis viam ingrediens Rameseiæ cœnobio sepultus est. ANN. CH. CM CXII FEB XXIX.

21. Cum autem S. Osvvaldus in juventute sua in cœnobio Floriacensi vitam monasticam in omni duceret sanctitate, juxta locum in quo orare solebat, erat crypta quædam, præ foribus cujus duodecim pauperes conversantes, quotidianum victum à ministerio percipiebant, de quibus viro Dei sacras hostias offerenti unus ministrare solebat. Quadam enim die dum Sanctus post Evangelium oculis in cælum erectis orationem præmitteret, vidit minister ejus reverendi vultus personam candidissimum panem, sed quantitate modicum, inter manus, quas usque ad caput suum porrectas habebat, digno cum honore tenentem: & licet nimio terrore perterritus obstupuisset, sustinuit tamen, nec subitam arripere fugam voluit. Verùm cum eumdem panem secundum sacerdotis in missa processum paullatim crescere ac insolitæ magnitudinis crescendo fieri conspexit; ultra residere non ausus, extra ostium fuga lapsus est. Remansit itaque presbyter solus, & qui videbatur in dextra stans Angelus ejus. Minister verò per vices ostio caput ingerebat, & quid circa altare gereretur, trepidus explorabat. Cumque Dei servus, *Per omnia sæcula sæculorum*, & alia diceret, nec ullatenus respondere auderet; audivit Angelum ad singula respondentem & obsequium ei deferentem. Peracta autem missà minister introspiciens, & Angelum non videns, trepidus ad virum Dei accessit, & causam fugæ suæ ei exposuit, sciscitans ab eo utrum & ipse Angelum vidisset. Et ille, Bene, inquit, vidi & quæ dicis audivi. sed benedictum sit nomen Dei omnipotentis: quia licet à te sim relictus, in sacro tamen Dei mysterio non sum ab eo desertus. Interdixit enim ei modis quibus potuit, ne dum viveret cuiquam rem illam innotesceret. Obiit autem S. Osvvaldus anno gratiæ nongentesimo nonagesimo secundo, & Episcopatus sui trigesimo [b], pridie Kalendas Martii. Obitûs tempus.

22. Post obitum verò ejus anno duodecimo ALNULFUS [c] Eboracensis Archiepiscopus revelatione divina admonitus Vvigorniam, ubi S. Osvvaldus sepulturam elegerat, properans, ossa sancti Antistitis de terra levavit, & in scrinio cum maximo honore collocavit. Aqua verò eum qua ossa lavata sunt, cæcis visum, surdis auditum, claudis gressum, & quibuscumque debilibus sanitatem restituit. Vestimenta enim omnia integra & illibata in sepulcro odore suavissimo fragrantia reperta sunt.

23. Monachus quidam Rameseiæ cancri ulcere in maxilla ita percussus erat, ut consumta cute & carne nuda mandibula, nudi dentes cum gingivis apparerent. Hic in festo S. Osvvaldi de scypho, in quo idem sanctus bibere solebat, cum magna devotione & fide bibens, & sumto potu vas vacuum tabescenti maxillæ statim apposuit, & strictius junxit: & amoto post modicum à maxilla vasculo ita totius morbi sanies atque putredo vasi adhæsit, ut redintegrata à languore maxilla nullum præteriti mali indicium deprehendi posset in illa. In testimonium autem tanti miraculi & virtutis Dei, maxilla illa paullò semper rubicundior erat altera. Cancer curatus.

24. Quidam mutus ab infantia in quadam S. Osvvaldi festivitate vidit quemdam sibi ignotum reverendi vultus hominem, decora canitie fulgidum, sacerdotali veste amictum, baculum manu gestantem, quasi à loco sepulcri sancti Episcopi ad se properantem: cui coram se transeunti dum caput humiliter inclinaret, ipse levato baculo eum in collo percussit & disparuit. Ad Muto vox restituta.

[a] De Alvvini obitu atque rebus gestis fusiùs in libro sequenti.

[b] Ergo anno DCCCC LXII aut sequenti ordinatus est Episcopus Vvigorniensis, ut superiùs præstriximus.

[c] Istius translationis seu elevationis mentio facta est suprà in Observationibus præviis

Ann. Chr. CM XCII Feb. XXIX.

quem ictum ille territus, ilico magna coagulati sanguinis massa ex ore illius in terram cadente, clamare cœpit: succurrite, quæso, succurrite, & ne sanguine meo ecclesia Domini violetur, hinc me festinanter ejicite. Eductus extra ecclesiam ubertim sanguinem emisit, & modum suæ curationis circumstantes edocuit.

Ignis repressus.

25. Votaci flamma urbem Vvigorniæ vice quadam conflagrante, mox ut ad feretrum Sancti flamma accessit, ignis elanguit, nec ulterius aliquid assumturus in se defecit. Stabat enim pauperis cujusdam domus arundine tecta, à sui medio integra & sana altera ejus medietate, quasi ad perpendiculum à summo usque in terram conflagratâ.

26. Alio in tempore memorata ardente urbe, cùm monachi feretrum sancti ad villam deferrent, occurrit quidam qui nuper domum pulcram ædificaverat, & exclamans dixit. O sancte Pater & Pastor Osvvalde, ecce domum meam voracibus flammis obnoxiam tibi dono, & jure perpetuo possidendam sub tuo dominio pono: tu eam si placet à præsenti periculo liberare digneris, introducto itaque in domum illam feretro ex domo vicina igne penitus consumta, aula patri Osvvaldo commendata nec ab igne contingi potuit, nec ullum vestigium ignis in ea resedit.

Pestis sedata.

27. Sæva pestilentia Vvigorniensem provinciam vice quadam depopulans, viros ac mulieres, juvenes & parvulos interitu repentino involvit. Ambulantes quandoque aut stantes subito cadebant, & impœnitentes inconfessi exspirabant. Monachi verò cum feretro sancti Antistitis per circuitum urbis litanias cantantes pro salute populi devotè supplicabant; & ecce confestim pestilentia tota non solum Vvigorniam penitus reliquit, sed & villas circumjacentes, de quibus incolæ opem sancti implorantes advenerant.

FRAGMENTUM DE SANCTO OSWALDO

Ex lib. 4 Orderici Vitalis pag. 517.

DUM præfata itaque desolatio perduraret, & Cassinus mons cultoribus careret; Floriacensis domus volente Deo ditata est pretioso corpore præcipui Patris BENEDICTI: cujus translationem Cisalpini cœnobitæ singulis annis sollemniter & devotè celebrant V Idus Julii. Illuc Osvvaldus reverendus adolescens accessit ut Monachus fieret, & monachilem normam edisceret, suamque vitam secundum voluntatem Dei salobriter coërceret, aliosque hujus Ordinis amatores per Apostolorum vestigia supernæ vocationis ad bravium pertraheret. quod ita factum est.

Post aliquot annos Osvvaldus à Floriacense Archimandrita benigniter rogantibus Anglis redditus est. Et quia multiplici jam sagacitate, quàm bonitate pollebat, omnibus Angliæ cœnobiis præpositus est. Venerabiles quoque viri Dunstanus atque Adelvoldus eum summopere adjuverunt, & Glastoniam ac Abendoniam primitus institutis regularibus instruxerunt. His doctoribus fideliter obedierunt Reges Anglorum Adelstanus, Ælredus, Edmundus, & præcipuè Edgarus Edmundi filius. quo regnante Dunstanus Dorobernıæ Metropolitanus factus est, ac Adelvoldus Guentoniensis Præsul inthronizatus est; Osvvaldus autem prius Guigornensem Episcopatum, ac postea rexit Eboracensem Archipræsulatum. Horum precibus Floriacensis Abbo, sapiens atque religiosus cœnobita, missus est trans mare, & monasticum usum docuit Ramesiæ, *&c. ut in Vita S. Abbonis infra.*

ALIA VITA

ANN. CH. CMCXII. FLA. XXIX.

Ex I parte chronici mſ. cœnobii Rameſienſis.

I. *Oſvvoldi parentes & educatio.*

1. BONÆ igitur indolis juvenis OSVVOLDUS, parentibus Danicis, tam nobilitate generis, quàm opum cumulo ſplendidiſſimus, ſed in Anglia (ut dicitur) priùs incognitam ſanctæ Trinitatis fidem profeſſis, procreatus, cuidam viro FRITHEGODO nomine, qui omnium ſui temporis putabatur in Anglia tam ſæculari, quàm divina ſcientia peritiſſimus habebatur, traditus eſt inſtruendus. cujus cùm ille acri animo & alacri ſtudio adprimè diſciplinam attigiſſet, ſupradicto ſancto ODONI, cui eum fratrem ſanguinis vena conjunxit, commendatus eſt educandus: ad cujus inſtitutionem in anteriora liberè ſemper ſtudia ſanctitatis extendens, vernantis juventæ florem tenerum diſtrictis maturæ moralitatis coloribus adornabat. Cernens ergo beatus Odo manifeſto futuræ veritatis auſpicio nepotem ſuum humani favoris fugaces auras & ſæcularis pompæ inanes ventos omnium ſtudio declinare, exſultationes Dei in gutture ejus ſonuerunt. Aures itaque divinæ pietatis continuis ſollicitabat precibus, ut novellæ plantationis ſuæ primordia in eo conſecrare dignaretur, quatenus conceptæ ſpei dignus fieret exſpectatione proventus.

II. *Osvvoldus ſuper canonicos Vvintoniæ Decanatus magiſterium ſumſit.*

2. Mittitur itaque floridæ ætatis adoleſcens cum auctoritate pontificali Vvintoniam, ſi quid diſciplinæ regularis inter Canonicos civitatis addiſcere poſſet probaturus: quorum ille inſtitutionem creſcente ſanctitatis meritò tranſcendens & mores, Decanatus eis eſt prælatus officio: ut diſſolutioris converſationis eorum normam artius informans, ſenum canitiem vitiorum infectione puer ipſe defæcaret. Verùm dum illi ad ſolita ſemper ſuſpirarent, & nil ab eis præter honeſtatem excludi, nulla præter virtutum vias poſſet præteriri; ne membrorum corruptio in caput commigraret, & in perniciem paſtoris ovium peſtilentia deveniret, relictis illis, patruum ſuum adiit, communicato ei cordis ſui propoſito perficiendi conſilium accepturus.

III. *Idem Floriacum miſſus ibidem religionis habitum accepit.*

3. Utrorumque ergo concurrente voto pariter & affectione, recens ille flos paradiſi floribus interſerendus, Floriacum cum condecenti tam litterarum quàm munerum commendatione deſtinatur, floridi loci floribus virtutum ſuarum flores admiſturus. Suſcipitur cum omnium alacritate & gaudio; & quem diu deſideraverat monaſticæ inſtitutionis habitu ſuſcepto, poſt paucorum intervalla temporum, per diſpoſitos ſacrorum Ordinum gradus, ſacerdotalis honoris culmen conſcendit. Quanta humilitate, honeſtate, & religione gradum ſuum decoraverit, quot crucibus corporeæ afflictionis carnis ſuæ incentiva edomaverit, quàm crebras in Dei obſequela excubias protelaverit, quot denique virtutum ſignis ſanctitatis ſuæ opinionem circumquaque volens dilataverit, legenti vitam ejus clariùs conſtabit.

IV. *Beatus Osvvoldus de Gallia revocatur.*

4. Emenſo deniquè aliquot annorum ſpatio, cùm jam dictus ſanctus Odo longævæ cœpiſſet ſenectutis incommodo fatigari, & debilitas continua cum viciſſitudinaria ægritudine ſpem ei vitæ diuturnioris adimeret; dilecti nepotis ſui præſentia pariter & alloquio confractam laboribus ſenectam recreari, & ſuſceptum deſiderans ſuum exitum communici, nuntium cum xeniis & litteris tranſmiſit. quibus ſuſceptis dominus Abbas cum fratribus tanti Viri mandato contraire indignum judicantes, venerabilem alumnum ſuum abire permittunt, iter ipſius dolore & lacrymis proſequentes: quibus & ipſe mæſtitiæ & fletuum viciſſitudinem rependens, cum Angliæ litora navigatione votiva attigiſſet, audiens beatum virum à quo totius ſolatium laboris erat accepturus, improba jam fatorum neceſſitate adventum ſuum præveniſſe ſperato gaudio dolorem inſperatum flebili commercio commutavit. Quibus & quantis mæroribus anxiabatur ſpiritus ejus, ex ipſo propriæ affectionis motu poterit quilibet æſtimare. Demum ergo ſalubri ſecum excogitato conſilio, venerabilem virum Osketelum Dorcaſtrenſi eccleſiæ tunc temporis Epiſcopi jure

Ann. Ch. cm lxii Feb. xxix. præsidentem expetiit, eum propinqui gratia sanguinis propensiorem sui curam sperans habiturum. qui cognatum suum cum multa alacritate excipiens, dolorem qui ei super tam miserabili sperati proventus dispendio accidisset, blandæ consolationis impendio delinivit, fortunæ melioris gratiam spondens futuram. Deinde brevi tempore lapso Eboracensis ecclesiæ Pater VVLFSTANUS in fata concessit: ad cujus sedem memoratus Osketelus favente Rege & populo acclamante sessor[a] accessit. qui postea Romani Pontificis præsentiam pro pallii adiens susceptione, beati Osvvoldi sanctitatem contra maris injurias, intemperiem aëris, prædonum insidias, & totius itineris suspecta pericula sibi tutus valituram, eum viæ socium habuit, consortemque laboris. Cumque pacto ad votum negotio læti revertentes Galliarum fines attigissent, ad Floriacense cœnobium patres & coalumnos suos salutaturus sanctus Osvvaldus, licentiâ patris & benedictione percepta divertit, ubi dum aliquamdiu morarentur, è sociis GERMANOS nomine, Vvintoniæ ortundus, loci pulcritudine & rigore Ordinis delectatus, ad ejus monitionem veteris hominis depositis exuviis, ovilis illius gregi sociatus, viro Dei repatriante ibidem propter tenera adhuc novæ militiæ rudimenta est relictus. Prospero igitur itinere B. Osvvoldus in Angliam regressus, ad memorati propinqui sui Oskereli nota præsidia convolavit, penes eum latentem super se divini consilii altitudinem aperiens adimplendam.

V. *Quomodo sancto Dunstano ad sedem Cantuariæ promoto, S. Osvvoldus ad Episcopatum Vvigorniæ, & sanctus Æthelvvoldus ad Ecclesiam Vvintoniæ regendam sunt assumti.*

5. Igitur sancto Odone (ut supra meminimus) de peregrinatione carnis ad patriam assumto, S. Dunstanus de Abbate Glastoniæ, Vvigorniensis & Londoniensis Episcopus, Deo ordinante, & voto totius cleri & populi cum favore regio consonante, metropolis Cantuariæ Archipresul subrogatur. qui Romæ ab JOHANNE Papa accepto pallio, Angliam reversus est. Sancti Osvvoldi quæ per universam jam regionem latè percrebruit, opinione comperta, magnifico Regi ÆDGARO, ejus sanctitatis insignia suggessit, & ipso favente ad pontificatum Vvigorniæ ipsum sibi successorem consecravit. Eadem quoque tempestate vir notæ sanctitatis Abbas Abbendoniæ ÆTHELVVOLDUS, sancti Dunstani alumnus, BRITHELMO Vvintoniense Episcopo humanis rebus exemto, ejusdem sedis dignitatem volente Domino est adeptus. Hæ ergo tres lucernæ clarissimæ Dunstanus, videlicet Osvvoldus, atque Æthelvvoldus, per tria candelabra Dorobernæ, Vvigorniæ, atque Vvintoniæ Domino disponente collocata, tria orbis Anglici climata, à vera luce mutuati luminia fulgoribus adeò irradiarunt, ut ipsis quoque firmamenti sideribus contendere, & merito propter insolitam quibusque illius temporis tantæ sanctitudinis eminentiam præsentibus miraculo fieri viderentur.

VI. *Quomodo Rex Eadgarus per S. Osvvoldum & alios illius temporis celeberrimæ sanctitatis viros Ecclesiam Anglorum ad pristinam libertatem reduxit.*

6. Magnificus igitur Rex Eadgarus, regiæ strenuitatis specimen singulare, prudentiæ decus venerabile, & magis pro insitivæ virtutis industria, quam pro successivæ dignitate prosapiæ suo tempore admirandus, germano suo Eadvio, avitæ gloriæ abortivo, fatali sorte sublato, jus totius Anglici principatus (ut supra retulimus) est adeptus. qui nulli umquam locum dans ignaviæ, plus prudentis animi sagacitate, quàm fremitu armorum vel stridore lituorum rempublicam pacificè gubernabat. Exteros namque regalis munificentiæ artificio, domesticos verò qui vigorem regni non enervarent, innatæ benignitatis lenocinio ad amoris sui & pacis inclinavit affectum; & hac calliditate fere usque ad remota orientis terrorem virtutis suæ & amorem pariter liberalitatis dilatavit. Sub hoc itaque Rege præmemorati quatuor, EATHELVVINUS videlicet advocatus noster, & tres fratres ejus, militabant, omnes gloriosi, omnes insigni regio condigni, omnes tam exercitatione bellorum, quàm vivacitate sensus, & consiliorum acres & ex parte probati viri. Non eos ab agendis timor inertiæ cohibebat, nec ad temeritatem aliquam præceps audacia stimolabat. His igitur quatuor commanipularibus Rex Eadgarus gloriosus & felix forensia quoque disponebat, horum virtute hostium gladios terrebat, horum industri providentia; & provida industria amica jocundæ pacis tranquillitate pollebant. Tres autem supradicti reverendæ sanctitatis Pontifices ad eamdem monastici cultus infantiam, per memoratum Regem Eadvvinum jamdudum in tota fere regione palpitantem, animi regalis devotionem monitionum suarum stimulis sollicitabant. Cumque piis studiis pontificum & persuasionibus

[a] Hinc patet, Osketelum, seu Oskctillum duabus illis sedibus, id est Dorcicastrensi & Eboracensi successivè præsedisse. Successivè inquam, nam eo superstite Lafvvinus Dorcicastrensem ecclesiam regebat sub annum DCCCC LXXIV, infra. De Osketilli obitu Chronographus hic agit num 2.

persuasionibus favor regius consentiret, utrorumque triumphis cœpit Ecclesia Angliæ liberari, virtutibus adornari, magnificentia sublimari: & quanto plus terroris pravitati intulerunt, tanto religiosi plus exhibuerunt caritatis. Cœperunt clerici passim de Monasteriis expelli, Monachi prius dispersi denuò congregari, & caput æneum statuæ aureæ malignorum opificio indecenter affixum conteri & deponi; antiquæ religionis cultus renovari, Hebræi ditari Ægyptii spoliari. Tunc Ordo monasticus caput paulò ante depressum erexit, & quasi languore aliquo malorum gluten contabuit. Monachis orta est securitas ex timore, & ad veri solis radios præcedentis adversitatis nebulâ dissolutâ, toti jam Ecclesiæ Anglorum desiderata tranquillitatis serenitas arridebat. Dulce fuit nobis virorum istorum Dunstani videlicet Cantuariæ, & Æthelvvoldi Vvintoniæ pontificum memoriæ diutiùs immorari, eorumque exemplis morum nostrorum duritiem emollire. Sed quia apud suos eorum vita mirabilis, & virtutes quibus in provehendo sanctæ religionis cultu multos piorum sudores operum insumserunt, luce clarius digestæ habentur; aliàs ire pergentes his supersedendum duximus, ne perplexitate ipsa materiæ vel prolixitate lectionis lectori nauseam generare videamur. Ann. Ch. CMXCII. Feb. XXIX.

VII. *Quomodo S. Osvvoldus apud Vvestbiri viros religiosos congregavit, & eos regulariter ibi Deo servire perdocuit.*

7. In tempore illo ecclesia Vvigorniæ juxta veterum institutionem pro Monachis Canonicos sæculares habebat: inter quos B. Osvvoldus Episcopus quasi stella matutina refulgens in medio nebulæ, totam diœcesim suam pia sollicitudine salutaris doctrinæ radiis illustrabat. cujus sanctitudinis eminentiam quasi summi jubar luminis super se cælitus emissum, ambulantes in tenebris, conspicientes, tamquam apes ad alvearis sui foramina, ita ad eum certatim undique confluebant, & jam sæculum nauseantes, ipsius institutionibus erudiri & exemplis cupiebant ad cælestia informari. Erat enim vir Dei alacer alloquio, acer ingenio, providus in consilio, in divinis rebus sollicitus, potens in opere & sermone promtus ad omnia, quibus debet sancti viri industria collaudari. Erat tam in ecclesiasticis, quàm in sæcularibus negotiis efficax, & acceptus omnibus sui temporis pastoribus, necessarius ad omnem ab ovili Dei & gregibus lupinæ voracitatis ingluviem reprimendam: pluribus ex his qui ad eum confluxerunt sanctæ religionis tradidit amictum, cælestibus eos prædicationibus informans, & monasticis imbuens disciplinis: inter quos affuit quidam sacerdos venerandi vultus & habitus, qui tam propter vitæ honestatem, quàm propter ætatis vel sapientiæ maturitatem, EADNOTHUS senior ab omnibus dicebatur. Considerans itaque vir beatus, quia ad corroboranda novellæ plantationis suæ auspicia prona favoris publici concurrerunt vota, missis nunciis, venerabilem monachum GERMANUM, quem olim (sicut superior sermo non tacuit) ipse à Gallis Angliam rediens, apud Floriacum reliquerat, accersivit: congregatisque messionis suæ manipulis, in cellula apud diœcesis suæ vicum, Vvesthiri nomine, ipsum ibidem priorem ad docendum subditos monasticæ institutioni normam, memoratum verò Eadnothum ad gerendam exteriorum sollicitudinem præpositum instituit. Igitur exceptis pueris defæcatis moribus puris; qui inter eos ad regularis disciplinæ observantiam informabantur duodenum numerum compleverunt. quibus sanctus Episcopus sufficientem victus & vestitus corporalis providens alimoniam, spiritualem nihilominus verbi divini & sacræ exhortationis stipem ex frequenti eis suæ visitationis impartiebat accessu.

VIII. *Quomodo S. Osvvoldus & dux Ailvvinus mutuas inter se amicitias contraxerunt.*

8 Inter ea Anglia placido tranquillæ pacis otio feriante, contigit ut in quadam sollemnitate paschali universi totius patriæ majores, tam clerici, quàm laici utriusque ordinis & professionis, gratiâ festivitatis celebrandæ ad Regis curiam ab ipso vocati convenirent, regiis ab eo muneribus honorandi. Divinis mysteriis eum omni alacritate & gaudio celebratis, ad reficienda corpora palatio omnes accesserunt. Continuatis aliquot diebus personat regia plausibus aula, fremit discursibus platea. nullus omnino regali munificentiæ sentit repulsam, omnes diversi generis & pretii donariis in vasis, vestibus, vel equis optimis magnificè munerati. Jamque cœperat solvi conventus, cùm ecce juxta quod scriptum commemorat, Extrema gaudii luctus occupat, quidam miles cui multum splendoris & gratiæ tam innata prudentia, quàm probatissimus in rebus bellicis, corporis vigor cum generositate natalium apud Regem contulerat, corporeæ valitudinis gravedine tactus, & mox diem claudens extremum, gaudium mærore, citharam ploratione, organum voce planctus commutatur. Sicque quàm nulla sit, quàm caducea, quàm variabilis vitæ presentis gloria, ejus casus omnibus peroravit. Rex militis dispendio admo- Magnatis funus Glastoniæ.

Ann. Chr. CMXCII Feb. XXIX.

dum contristatus, corpus examine Glastoniam ad tumulandum deportari, & quosdam Episcoporum, Comitum & Baronum eo usque feretrum prosequi cum honore imperavit. Interfuere igitur comitatui funereo præsul sanctissimus Osvvoldus, & dux inclytus Ailvvinus, nomine tantùm sibi eo usque cogniti, occasione funeris pignoratrices vitæ amicitias venaturi. Erat autem Dux memoratus domi religione, foris virium exercitatione & disciplinæ militaris usu percelebris, scilicet nobilitatem quam natales contulerant, morum venustate perornans, jocundi vultus & hilaris aspectu, reverendus urbana facundia, comis sermone, verax & blandus, communis officio, carior affectu, vultu & moribus haud dissimilis, nullo etiam cultu mundissimus, fide constans & gravis, devotione sincerus, in consilio suasor recti causam rei & actoris sententia dirimens æquitatis, amorem Dei in aliis persuadens, quo pii pectoris ejus penetralia plena tumebant, in quo dispendium veritatis non admittebat puritas voluntatis, prudenti animo modum in omnibus servans, ne præceps affectio præjudicium aliquando ingereret rationi. Tanta in viro sæculari & illiterato apparebat congeries gratiarum, ut utrum laudanda magis sit meritò ambigeres, an miranda. Is igitur Episcopum sanctum ad defuncti inferias jugi psalmorum psallentio cernens intentum, demisso vultu maturè incedentem nonnullis faciem lacrymis irrorantem, statim juxta id cujusdam sapientis, gaudent singula cum sui similibus, convenire complacuit sibi in illo, anima ejus statim imis pii cordis medullis ipsius concepit affectum. Hoc enim habet animus humanus moris & vitium, ut alieni nidoris quo se conditum sentit, inhalationes hauriens, perfacilè sui similis capiat sine indice notitiam, moxque gaudens ad talem alienum affectum inbibit, infundit suum.

Ailvvini cum Osvvaldo colloquia.

9. Funeris itaque officiis ritè consummatis, alter Cornelius ad Petrum alterum, non Angelo, sed devotione mentis invitante, non tunc primo fidei rudimentis imbuendus, sed monita salutis accepturus accessit: comiterque salutato dixit: Olim, pater sancte, optaveram, ut aliqua impendendi tibi obsequii occasio arrideret, unde novæ inter nos amicitiæ argumenta orirentur: optaverem jocundo sacri sermonis tui alloquio recreari, qui efficaciam habere dinoscitur plurimam corda audientium rerum puta erudire, & eruditionis suæ suavitate aures demulcere. Ego enim homo sum sub alterius potestate, super alios potestatem exercens, quem ingenuitas generis, quem opum copia terrenarum, quem peccatrix sapientia mundi & gratia laborum, quem demum indifferenter tam pauperum, quàm divitum favor publicus attollit: & quia omnis potestas à Deo est, timeo ne potestate ista in animæ meæ videar abuti perniciem, sciens proculdubio, quanto mihi plus est commissum, tanto amplius à me exigendum.

10. Audiens sanctus Antistes fidem viri, quam Dominus in illo Centurione evangelico tanta laude commendavit, admiratus est, & familiarem sibi spiritum hauriens sereno vultu ita respondit. Placet mihi admodum amicitiæ tuæ contractus, virorum nobilissime, placet animi devotio contrahentis, placet meræ liberalitatis affectio, qua omne meum præveniens meritum, antequam mihi accessisset petendi fiducia, caritatis intimæ exhibes affectum; gratior insuper Deo, cujus in te sationis semina fœcundo. jam fructus promittentia conspicio germinare. Unde & tua interest totis semper viribus constantiæ studere, ut illam propheticæ vocis insultationem caveas dicentis: Immatura perfectio germinavit. Laudabile principium spem ingerit futurorum, non securitatem. Perpendat igitur prudentia tua, carissime, quia quanto altius aliis in potestate sæculari præeminemus, tanto perspicaciùs vitam nostram & opera universi contemplantur: & licet alius alii præferamur, omnes tamen æquale habemus vivendi principium, eamdem sortimur legem moriendi. Omnes æquè in dolore nascimur, & in calore viventes, in dolore itidem vitam terminamus, eumdem omnibus occasum & ortum prudens natura constituit, quos sola vitii ac virtutis apud Deum distantia discernit. Quid enim prodest generositas natalis, cui vitia dominantur? Ille verè ingenuus est, qui virtute animi & morum claritate refulget: degener autem est, quantumlibet genere clarus, in cujus mente ratio ancillari, concupiscentia laxa voluptatis frena regere comprobatur. Et in omni scriptura divina pauperies commendari, divitibus invenies derogari, his dico divitibus, quorum avidæ cupiditati nulla opum congeries satis est, nulla sufficit eminentia potestatis. Utile quoque est & licitum habere divitias, sed ut non ab eis habearis: licet aliis dominari, sed ut animo ipse tuo priùs memineris dominandum: præesse inquam licitum, sed tutiùs est subesse. Omnia enim ardua & alta casui exposita sunt graviori. Cumque innatum arboribus robor validum ab imis radicibus evertet vis ventorum, & celsas turres ab ipsis fundamentis subvertat machina bellatorum; arundo flexibilis non frangitur, myrtica humilis non movetur. Augustum perpende Cæsarem, qui totum orbem virtute martia subjugarat, cujus fere ipsos mundi terminos potestas excesserat; in pulverem jam solutus angusto nunc tumulo continetur. Macedonem similiter Alexandrum, qui universas nihilominus terras bellis detrivit, qui per loca serpentosa & humanis gressibus inderrita usque ad secretiores superioris Indiæ partes avidus gloriæ penetravit, duo-

decim annis, tantum illicita tyrannide fatigatum, alieni soli parvissima urna inferiis excepit peregrinis. Ut autem quod dico notiore confirmem exemplo, en illum qui in tota domo Regis clarus habebatur & insignis, ad cujus nutum etiam animus regius inclinari videbatur, qui paullo ante sericis vestitus & ostro, in curia nobiscum regiis obsoniis vescebatur *, en inquam illum nunc intulimus in sepulcrum: omnia ejus transierunt præter bonorum si quos collegit manipulos meritorum. Ann. Chr. cm lxxii. F. a. xxix.

11. Ad hæc verba Dux in fletum erumpens ait: Quid igitur de me fiet Pater sancte? qui sicut peroravit sermo superior, sub potestate sum, quem etsi bonis fortè juvat aliquando studiis implicari, improbus contrariæ necessitudinis non permittit accessus: siquidem frequenter me seu angariarum regalium, seu exercitationum bellicarum, seu distribuendorum militibus stipendiorum, seu causarum judicialium, seu exercendæ in reos animadversionis, seu aliorum quorumlibet negotiorum forensium, in quibus difficile, vel numquam potest offensa declinari, importuna vexatio defatigat. Cui sanctus Episcopus: Omnes, inquit, istæ quibus implicaris occupationes terrestres, carissime, incrementum tibi præstant justitiæ, si servaveris in omnibus æquitatem, si superexaltaveris misericordiam judicio, si oculum tuum simplicem, id est intentionem rectam, contigerit inveniri. Ceterum autem quia falsa rectitudinis specie etiam bonæ intentionis nonnumquam acies adumbratur; eleemosynarum largitionibus & pauperum misericordiis excessus hujusmodi memineris redimendos. Ut autem evidentioris consilii habeas incitamentum, animadvertat prudentia tua, quoniam qui sæculo renuntiasse, & voluntariam pro Christo paupertatem amplectari videntur, illi soli liberi, soli quieti sunt, & ab eo cui nos expositi sumus terrenæ sollicitudinis periculo singulariter alieni. Horum meritis commota nonnumquam superni Judicis compescitur ira, sententia mutatur, salubriter conceditur aër, provenit copia frugum, fames & pestes refugæ cedunt, regnorum respublica gubernatur, patescunt carceres, solvuntur vincti, naufragi relevantur, curantur ægroti, debiles convalescunt, & (ut totum comprehendam) divina licentiis, immo vesaniis abutens patientia, tota universaliter per eos perdurat fabrica mundi. Si igitur, carissime, in aliquo juris tui territorio locum monasticæ religionis professoribus haberes idoneum, ibi ad honorem Dei Monasterium construendum, & ad obsequium divinum viros sanctos laudarem congregandos, quorum precibus & defectus suppleri, & peccata tua possent expiari. Ego nempe & cooperationi vires impenderem, & impendio adjicerem facultates.

12. Comes ad hæc. Habeo ait, venerande pater, hereditarii juris mei fundum quemdam qui Ramesia à compatriotis primo nuncupatur, palustri uligine circumseptum, talium quales memoras virorum habitationi (ut æstimo) satis congruentem, nam & ab hominum frequentia alienus, & solitariæ conscius est tranquillitatis. Est autem locus diversarum arborum genere saltuosus, in quo jam sinu suo fœcundæ cæspitis gratam habens planitiem, denso graminum pastu, vellere pecorum detundendo vestitum. Olim quidem nulla in eo habitatio, nullum ædificium habebatur, præter sola stabula armentorum meorum, quæ ibidem crassioris glebæ beneficio alenda constitui. Ante paucos verò annos cùm gravissimæ valetudinis ardore decoquerer, & nihil aliud nisi fati beneficium, quo languor ingravescens terminaretur, opperirer, ex insperato per vicariam interpositæ personæ visionem à B. Benedicto Monachorum patre promissionem sperandæ sanitatis accepi, adjuncto in mandatis, ut in honorem Dei & ejusdem patris memoriam Monasterium ibidem statim recepto vigore corporis aggrederer fabricare. Cùmque visionis fidem promissæ sanitatis probasset accessus, intra dies paucos cellulam * ibi de scemate ligneo interim feci compaginari, donec opportunitatem, & viribus receptis, ampliorem ecclesiam cum officinis valeam ædificare. In qua etiam jam nunc tres viri cunctis (ut videtur spretis spurcæ carnis oblectationibus sibi cohabitant, monasticæ sanctionis normam, si adesset qui ostenderet, ardenter nosse cupientes. Consilium de condendo cœnobio Ramesiensi. * f. capellam.

13. Narravit igitur Dux illustris sancto viro totam seriatim visionem, sicut in privilegio Eadgari Regis exarata continetur. quæ cùm audisset, gaudens & Deo gratias agens, ait sanctus Oswoldus: Si igitur, vir illustrissime, cælesti tibi, ut asseris, hæc oraculo imperata sunt & ostensa, expedit ut quod justum est, devoto animo exequaris, sciens proculdubiò divinæ propositum voluntatis, utpote jam vicinum operi non posse immutari. Porrò si consilio vel auxilio indiges alieno in alterutro, vires meas labori tuo & piæ sollicitudini quicquid potuerint solaminis noveris præbituras. Hoc ipsum quippe mihi studii fuit semper & voluntatis, loca scilicet religioni congrua quærere, viros sanctos ad Dei servitium congregare, congregatos confovere, eorumque necessitatibus in omnibus pro posse providere. Unde & in quodam diœcesis meæ vico habeo hujusmodi vitæ viros ad duodecim congregatos, incolatum istum fastidientes, & cælestis desiderii calore æstuantes. Horum autem profectibus mundi malitiam me defuncto invisuram, & successoris mei gratiam timeo defuturam. Siquidem in alicujus personæ sæcularis electionem amore & desiderio

ANN. CH. CMXCII FEB. XXIX.

sæcularitatis vota fortassis & favor eligentium convenient, qui episcopalis hujus honoris culmen adeptus, novellam plantationem meam exstirpare potiùs, quàm propagare studebit. Difficilè namque cuilibet & insolitum ejus Regulæ habere diligentiam, cujus non novit disciplinam. Quapropter ad inspiciendum ipsum de quo loqueris fundum tecum convenire mihi quoque non erit oneri: tuæ tamdiu placeat nobilitati; & si inter nos devotione mutua roboretur unitas voluntatum, & paritas studiorum alterius laboribus, aderit profectò provectus pariter & profectus. Ad hæc Dux inclitus alacri voce, & fronte serena respondit: In omnibus quæ perorasti, sanctissime Antistes, votis meis quam maximè concordas, & affectum meum tua sibi affectio consortavit. Id ipsum enim quod à sanctitate tua petendum decreveram, votum meum ultro provide præveniens, desidiamque reputans præveniri, humiliter expetisti. Conveniit itaque ut sibi alterutro alterutrius conscientia concurrat, & ad honorem Dei utriusque propositi argumenta lucidiùs innotescant. Ad locum igitur arbitrio tuo exponendum pariter si placet accedamus, & ex his & illis, quas ambo memoravimus, omnibus unum unius curiæ pastoris committendum ovile constituamus ex alterutris alternæ sedulitatis impendiis, tam pastori, quam gregi pabula providentes.

14. His dictis, sociis Episcopis & Baronibus valedicentes, versus Ramesiam iter pariter ambo acceleraruni. quo cum pervenissent, Dux venerabili viro, Ecce, inquit, Pater mi, locus, in quo sanctus Benedictus per vicariam (sicut superius retuli) fidelis viri manum domum sibi monuit fabricari. Ingredere insulam, inspice loci situm, totius negotii curam tibi suscipe in expedito collocatam. Tuum erit quod voles imperare: in me nulla obediendi mora reperietur. Videns ergo vir sanctus locum mariscorum paludibus undique cinctum, & multis commoditatibus opportunum, & ab accessu populari sejunctum, futurorum præscium attrahens spiritum, Hic est, inquit, alter Elysius viris summo paradiso destinatis ab æterno provisus; in hoc loco fidei tuæ & devotionis speculum, ô amice, viventem æternæ memoriæ tuæ imaginem speculantibus exhibens per successiva futuræ generationis sæcula resultabit; hæc requies tua in sæculum sæculi, hoc fato functus habitabis, quoniam elegisti eam. hujus loci ædificandi occasio aucupata perpetuæ inter nos amicitiæ fedus continebit: per temporalem ejusdem ædificationem æternæ nihilo minùs domus nobis. si fidei defectus non obstiterit, præparabimus mansionem. Sicut ergo dum candet ferrum, crebris ictibus malleorum in quem voluerit mallleator extenuatur usum; sic utique dum adhuc in nobis conceptæ calet igniculus devotionis, opus est propositi operis exordium maturetur, ne fortè intercedente dilatione alicujus occasionis, ex diaboli invidia tepor progrediens actioni, intentionis principium fini prohibeat adæquari. Ego itaque si tuæ placet celsitudini, ad propria cum festinatione revertar, quemdam virum fidelem & in talium exercitio negotiorum probatum transmissurus, cujus ordinatione & consilio refectorium parvum cum dormitorio venturis fratribus interim præparetur, donec nos denuo convenientes super constituendæ basilicæ forma & quantitate consilium simul accipiamus. Tuæ autem interdum sollicitudinis & operæ erit, & ad laborem vires, & ad impendia colligere facultates. Cui placito Duce alacriter connivente, unanimitatem suam humilitate mutua paciscentes, & alterutrum devotè salutantes, ab invicem discesserunt.

15. Veniens ergo Vvigorniam vir beatus, venerabilem virum EADNOTHUM, cujus meminit sermo superior, super injuncto negotio commonitum, & benedictione Patris communitum, fidem dictis socians Ramesiam transmisit. quo perveniens vir probatæ experientiæ, multimoda loci commoditate delectatus, conductis statim artificibus capellam quam invenit, in ampliorem statum erexit, officinas quoque necessarias juxta modum & formam à sancto viro sibi præmonstratam pulcro schemate construxit. Omnibus igitur intra breve tempus ad votum actitatis, familiaris quoque silva, quam intra ambitum insulæ densa stipitum testudine consertam diximus, vicino beneficio quicquid ligneæ materiæ artificum industria expetiit, conferebat. Transmisso ocius nuncio id Patri venerabili intimare maturavit: ad cujus nuncii fidem, Præsul sanctissimus maximo exsultans gaudio, prosperatori studiorum suorum Deo immensas gratias egit, & tempus autumni quo fruges reconderentur utile ratus opperiri, quatinus scilicet horrea hinc recedens vacua non relinqueret, & huc veniens plena reperiret. Futuræ interim perfectioni necessarios componebat apparatus: at demum veniente tempore votivo, libros & ornamenta divino cultui congruentia manticis imposuit, ac præmemoratos duodecim fratres de Vvestbiri tamquam novellas duodecim plantationes, de territorio Vvigorniæ ubere humo Ramesiæ inserendas secum emigrans, venerabili viro Germano pariter assumpto profectus est.

16. In die itaque decollationis B. Johannis, eximii illius eremiticæ professionis viri prosequente se inclyto Duce Ailvino, qui ei ibidem juxta condictum vocatus gratanter occurrerat, eremum nostram ingressus, in caulas noviter fabricatas, suæque visitationis gratia sancti-

ficatas, pusillum gregem cum hymnis & laudibus introduxit: ubi cum lætitia sollemni divinis mysteriis celebratis, ordine quo supra Germano interiorum, Eadnotho exteriorum administratio commissa est gerenda. quibus ritè ordinatis, sanctus Episcopus pariter & Dux illustris votis suis divinam clementiam publicum videntes præstitisse favorem, publice eamdem laudis exhibitione prosecuti, filiis suis & fratribus ad solamen victus & vestitus, quo usque in prædiorum & possessionum redditibus utilius eis providerent, certum de communi utrorumque marsupio singulis mensibus numerandæ pecuniæ pondus statuerunt. ANN CHR. CM XCII FEB XXIX.

17. Inito deinde consilio tota hieme sequenti quicquid provida cæmentariorum ars, tam in ferreis, quàm in ligneis instrumentis exquirebat, & omnia quæ futuro videbantur ædificio necessaria præparabant. Emensa denique hieme, cùm jam consitum floribus ver caput exsereret, fit congestorum distractio thesaurorum, exquisiti conducuntur artifices, construendæ basilicæ longitudo & latitudo mensuratur, fundamenta altiùs propter uliginem undique vicinam jaciuntur, & crebris arietum ictibus in solidam superponendo oneri fortitudinem fortiùs contunduntur. Operariis igitur tam devotionis fervore, quam mercedis amore laborem continuantibus, dum alii lapides comportant, alii cæmentum conficiunt, atque alii hoc & illud rotali machina in altum subministrant, Domino incrementum præstante opus in dies altiùs consurgit. Duæ quoque turres ipsis tectorum culminibus eminebant, quarum minor versus Occidentem in fronte basilicæ, pulcrum intrantibus insulam à longè spectaculum præbebat: major verò in quadrifidæ structuræ medio columnas quatuor, porrectis de alia ad aliam arcubus sibi invicem connexas, ne laxæ defluerent, deprimebat, juxta eam, qua vetus illa antiquitas utebatur ædificandi formam, spectabile satis ædificium. Igitur ecclesiâ ad summam manum evectâ, eo loci Deo devotorum virorum numerus paullatim augebatur, in quorum moribus amor divinus cum mundi odio, ipsa etiam sidera æmulatione sancta perstringere videbatur.

18. Nec fuit sanctus Dei famulus Osvvoldus horum tantùm contentus sedolitate laborum, sed etiam ecclesiam sanctæ Mariæ Vvigorniæ ab ipsis fundamentis ad summum tecti fastigium devotione sancta asperos fallens labores perduxit: ubi ex favore regio, & summi Pontificis Dunstani auctoritate proposita Canonicis, sæcularibusque civitatis illius deliberatione, ut aut præbendis suis renunciarent, vel habitum religionis alterius arbitrio minatum susciperent, quidam eorum usitatæ conversationis vetustatem pluris habentes quàm propositæ vitæ novitatem, cedendum elegerunt, & certas sedes deinceps non habentes, vagi per patriam ferebantur. ceteri verò quibus & sensus inerat & ætas maturior, sancti viri consilio se dedentes omnipotentis Dei tirocinio sunt addicti: quorum unus novissimus nomine, qui ceteris & dignitate generis & opum copia insignior habebatur, sæculo renuncians, & habitu monastico amictus Ramesiam missus est, regularis ordinis disciplina instruendus ac instituendus: ac deinceps inde revocatus ad Vvigornensem Prioratum est promotus. Et ibi ergo novello Deo famulantium grege congregato, utrique S. Osvvoldus ovili vicissitudinariæ visitationis solatia impendens, & sanctæ exhortationis pabula ministrans, illi quidem Pontificis, huic verò Abbatis jure præsidebat: in cujus argumentum veritatis schedæ quædam in Ecclesia nostra hodieque reperiuntur, professiones virorum temporis illius in præsentia ejus celebratas continentes. Vvigorniæ Monachi instituti.

19. Per idem quoque tempus apud celebre monasterium Vvinchecumbæ a clericos loci illius similiter sanctæ calliditatis arte circumventos cedere coëgit, eorumque loco monasticæ religionis professoribus congregatis venerabilem virum GERMANUM Priorem Ramesiæ, EADNOTHO seniore ei in Prioratum subrogato, in Abbatem ordinavit. & Vvinchecumbæ.

20 Deinde quoniam fere omnis litteraturæ studium & scholarum usus per Angliam in desuetudinem venerat & soporem, transmisso S. Osvvoldus ociùs nuntio, quemdam virum nominatissimum ABBONAM, qui liberalium artium notitiam imis hauserat medullis, de cœnobio Floriacensi vocatum, apud Ramesiam scholas regere, & novellas recentis horuli sui insitio es doctrinæ suæ rore rigare constituit. Is ex mandato summi Præsulis Dunstani, apud quem tam prudentia litterarum, quàm morum virtute plurimum contraxit & amoris, passionem sancti Eadmundi Regis & martyris laudabili stilo prosecutus, totius orbis Anglici notitiæ commendavit. Deinceps verò aliquot annis elapsis, ad suam denuò ecclesiam Floriacensem cum honore evocatus, Abbatis eidem officio est prælatus, ac post plurima adimpleta opera pietatis in Gasconia, indomitæ gentis illius circumventus factione; pro justitia tandem interemtus, momentanea morte vitam interminabilem commutavit. Abbo Ramesiam vocatus.

21. Post hæc igitur cùm OSKETELUS Eboracensis ecclesiæ Pater vitæ metas excess- Osvvaldus Eboracensis Episcopus.

a. Monasterium istud Kenulfus Rex Merciorum primitus construxit in pago Vvigorniensi; idemque cùm *tempore Regis Edgari, ole fere nomine* staret, per beatum Osvvaldum Archiepiscopum nonnihil resuscitatum est, teste Vvillelmo Malmesburiensi in lib. 4. de Pontificibus cap. 2, ubi de Germano Abbate agit, qui factus ibi Abbas, magno adjumento fuit.

Ann. Christi 974. Feb. xxix. [a]

fisset, Rege Eadgaro ad Archipræsulis Duostani admonitionem favente, & cleri voce vota populi consonante, ad summum Archipræsulatus ejusdem apicem inthronizatur Osvvoldus: qui eodem anno Romam Pontificis JOHANNIS [a] pro pallio adiens, præsentiam voti compos læto peregrinationis proventu ad sedem suam remeavit. Sed cum ei tantæ gloriæ ad votum favor arrideret, nequaquam tamen veteres erga ecclesiam Ramesiensem affectiones novæ immutavit majestas dignitatis, nec labiles adepti fastigii divitiæ ingenuæ detriverunt primitias liberalitatis suæ: immò communicato cum inclyto Duce Ailvvino consilio, ambo de communium impendio facultatum aucupato tempore opportuno, ecclesiam sollemniter dedicari statuerunt. Competentibus itaque tam celebri negotio apparatibus procuratis, illius diœceseos Episcopus ALFNOTHUS in adminiculum votivi laboris advocatur. Conveniunt populi, scopantur pavimenta, verruntur parietes, tota rerum suppellex exportatur, altaria spoliantur; & quasi recens baptizandus puer, ecclesia omni ornatu denudata, nongentesimo septuagesimo quarto dominicæ Incarnationis anno, sexto Idus Novembris, ad Virginis virginum patrocinium, & sancti BENEDICTI nomen, & omnium virginum memoriam à beato Osvvoldo sollemniter Christo annuente dedicatur. Nec dubium fidelium suorum ea die votis divinam gratiam affuisse, cum devotissimi elementum aëris serenitate votiva in favorem eorum conspirare, & sol eorum devotionis salutis radiorum crinibus applaudere videretur. Igitur vir Domini Osvvoldus & gloriosus Dux Ailvvinus dignationem divinam publica gratiarum actione prosecuti, quod pios exhibitæ sedulitatis suæ labores ad felicem votum proventus finem perduxisset, novam nuptam utriusque irrigui, hic inferioris, ille superioris donatio dotaverunt. Siquidem Dux venerabilis non de his quidem quæ sibi in finibus hereditariæ sortis cecidisse videbantur, ne successoribus suis conquerendi adversus ecclesiam præberet occasionem, sed de his quæ veno exposita seu publica cambitione, seu domestica marsupii familiaris emunctione libero juri suo accesserant in prædiis, redditibus, piscariis, pratis & molendinis, multa & præclara contulit ecclesiæ beneficia. Sanctus quoque Osvvoldus ejus fidei congratulans & devotioni, primò locum ipsum orationum suarum & meritorum patrocinio perpetuæ deinceps valituro ad superioris irrigui felicitatem communivit. Deinde verò quasdam terras, quas à Rege Eadgaro, vel prece adquisierat, vel manifestæ commutationis suæ legitimæ emtionis quæsto obtinuerat, munificentia liberali adjecit. Has donationes universas cum aliis aliarum venerabilium personarum donariis [b] postea collatis, suo loco singulas in chartis collatorum expressè & appositè qui legerit, inveniet exaratas. Cùm igitur omnia devotione celebri fuissent consummata, pii Patris sedula exhortatione in fide confortati, & benedictione confirmati, post refectionem corporalem, quæ omnibus universaliter illa die abunde satis & splendidè ministrabatur, singuli in propria cum gaudio rediere. His utrimque peroratis, quasi densitate dumeti & spinarum, non absque difficultate penetrata, locum tandem respirandi adepti, primi hujus textrini operis hîc telam succidimus à donationibus benefactorum nostrorum, cum competenti gestorum relatione sollicitatorio calami secundæ portionis fila compositurii.

Ramesiensis ecclesiæ dedicatio, anno 974.

Donationes factæ ab Episcopo & Comite.

Ex Parte secunda ejusdem Chronici.

22. Nunc igitur per planiorum quidem, sed tamen difficiliorum anfractus & semitas viarum, ad declaranda diversorum temporum diversa à diversis personis ecclesiæ Ramesiensi collata donaria ingressuri, ab eo qui via est & veritas petimus dirigi gressus nostros, ut vestigia relationis propositæ metas veritatis non excedant. Sæpe quidem contingit, ut possessiones & prædia, quæ viris ecclesiasticis & religiosis à sæcularibus in eleemosynam conferuntur, per simplicitatem aut injuriam tam prælatorum, quàm subditorum violentia calumniantium prævalente ab ecclesiis alienentur. Hujusmodi autem mali enormitatem ne quid religiosorum patientiæ videretur deesse virtutis, præsentium maximè dierum malitia; suscitavit cum paternæ devotionis calumniatores filii accedunt, & avitæ impudenter derogantes pietati, viros foro judiciali insuetos calliditate circumveniunt sæculari, vocantes in jus, quicquid sit hujusmodi jus penitus ignorant. Impugnant qui debuerant oppugnare, calumnias instruunt, quorum erat potius calumniatoribus obviare. Plerumque igitur vincit potestas, & deprimitur paupertas, paucitas occumbit, & prævalet multitudo: justitia prætεritur, innocentia condemnatur; sicque religionem fati-

[a] Simeon Dunelmensis præfert Benedictum eo nomine VI, qui anno DCCCC LXXII die 20 Decembris electus, anno DCCCC LXXIV in carcere strangulatus est. Sed fortasse retinendus Johannes XIII, mortuus anno DCCCC LXXII, Septembris die 6.

[b] Lefvvinum instaurando cœnobio Ramesiensi etiam operam contulisse tradit Ingulfus mihi fol 506. ubi de Osvvaldo, *qui adjutus*, inquit, *per Comitem Ailvvinum, & Episcopum Dorcacestrensem Lefvvinum, monasterium Ramesiense refundaverat* Ailvvinus vocatur infra num. 59 Ælfnothus Dorcensis Episcopus subscripsit litteris Eadgari Regis pro Ramesiensi cœnobio, in Monastico pag 236.

patam his diebus sæcularium affligit ambitio, ut singulare miseriæ sit remedium usus sufferendi. Ubi tamen Dei tenitente clementia non prævalent filii penitùs abripere quæ patres contulerunt, ibi nihilominùs alterius utuntur genere infestationis, dum triplicata seu quadruplicata annui commeatus frequentatione, quasi debitam sibi ex patrum beneficiis hospitalitatis per ipsas ecclesias exigentes pensionem, per partes absumunt, quòd simul & semel totum nequeunt obtinere. Verumtamen quamlibet proficiat vel deficiat versutia filiorum, patrum devotio meritum vel memoriam non amittit. Quapropter præsenti hujus operis distinctioni universa quæ memoratæ ecclesiæ à prima ejus fundatione collata sunt beneficia, tam servata, quàm amissa, vel publica cambitione commutata, cum benefactorum nominibus duximus inferenda: quatinus licet ipsa nobis aliqua perierunt occasione, memoria tamen eum justorum laudibus perseveret. ANN CHR. CM XCII FEB XXIX

I. *Inclyti Regis Eadgari donaria quibus ecclesiam Ramesensem insignivit.*

23. Cùm igitur prima hujus basilicæ jacerentur fundamenta, illustris Rex Eadgarus, prece & instantia sancti Archipræsulis Osvvoldi provocatus, in necessarios incœpti ædificii sumtus quinque hidas apud Brcevvelle liberalitate regali largitus, scripto suo eidem ecclesiæ perpetuo possidendas confirmavit. Itemque idem Rex ad petitionem ejusdem sancti Pontificis in devotionis suæ memoriale æternum dedit ecclesiæ Ramesensi & fratribus ibidem Deo servientibus, & per successiva tempora servituris ecclesiam de Guthmunecestria cum tribus hidis terræ, & regalis munificentiæ donum scripto, quod hodieque apud nos habetur, confirmavit. Qualiter autem hæc ecclesia cum memorata turis portione à nobis alienata sit, in sequentibus nosse cupienti curabimus indicare. Perpendens præterea jam dictus Rex christianissimus sæpe memoratam Ramesensem ecclesiam in divina religione succrescere, & gregem ibidem Deo famulantium tam merito, quam numero adaugeri; ad devotionis suæ cumulum pro pace & firmitate regni sui, dedit eis etiam unam hidam terræ, quæ fuerat cujusdam viri, Tutremanni nomine, in Sinecleia, & duas campanas viginti librarum pretio comparatas.

II. *Donationes quædam S. Osvvoldi.*

24. Deinde vir Domini Osvvoldus calliditatis & malitiæ quam hac nostra ætate contra simplicitatem veterum & fidem turgescere videmus, præscius & judex, missis nuntiis ad JOHANNEM Papam, qui tunc temporis Romani pontificatus arcem tenebat, privilegium suum in libertatem & munimentum ecclesiæ noviter constructæ & dedicatæ adquisivit. a Idem autem Præsul sanctissimus, ne successoribus suis calumniandi occasio arrideret, nihil de Episcopii jure, sed quæ familiaris loculi emunctione in jus suum transierant veno exposita, seu quæ legitima cambitione fuerant adquisita, hæc sola ecclesiæ quorum vel fundator exstiterat vel patronus, liberiùs & quietiùs possidenda conferre studuit & confirmare. Emerat igitur à Rege Eadgaro villam, quæ Vviddingevvorthia, incompetentia pretii commutatione, multis scilicet & pretiosis reliquiis, quæ in duabus crucibus de sexies viginti marcarum auri pondere fabricatis continebantur: pro qua iterum villam de Vvistovve, quia ecclesia Ramesensi vicinior accessu magis competens erat & recessu, à memorato Rege in excambium accepit, acceptam Deo & sancto Benedicto in perpetuam solleniniter tradidit hereditatem. Provida autem antecessorum nostrorum sagacitas suspecta prudenter præcavens pericula, prædictam villam de Vvildingvvorthia pro commutatione memoratæ ecclesiæ & trium hidarum de Guthmuncestria Ecclesiæ Ramesensi in funicularem hereditatis perpetuæ sortem redemit. Sicque quemadmodum eadem ecclesia, & terra in alienæ jus potestatis usque hodie concessit.

25. Dedit præterea vir sanctissimus Osvvoldus quinque hidas apud Burevvelle, alias ab illis, quas piissimum Regem Eadgarum superiùs retulimus nobis contulisse. Hæc est illa terra quam (sicut in vetustissimis schedulis Anglicè scriptum reperimus) vir quidam EADVVINUS nomine, filius OTHULFI, venerabili antea concesserat Archiepiscopo Odoni, pro mercede sollicitudinis & laboris, quo Regem EADREDUM ad consensum inflexerat, ut ei liceret filiam cujusdam viri VULFI, quam concupiverat, maritali sibi federe copulare. Hanc autem donationem cum presbyter quidam EATHALSTANUS prædicti Archipræsulis Odonis germanus inficiari conatus, ejusdem terræ medietatem suo juri legitimè competere allegasset; pacificus Christi vernula AILVVINUS Aldermannus b, facultatum suarum dispendio semper Ramesensis ecclesiæ obvians detrimento, datis ei in mutuam commutationem pro eodem agello octoginta marcis auri, sub testimonio Regis EADGARI & DUNSTANI Archipræsulis, & ALFERI & OSTATI Comitum, omnem calum- b

a Hoc caput relatum est in Monastico Anglicano pag. 2,3.

b Id est Princeps. Ita magnates & principes aulici appellabantur apud Saxones.

ANN. CH. CMXCII FEB. XXIX. niæ viam obstruxit, & jam dicto viro posterisque ejus perpetuum, ut putabatur, super hoc silentium indixit. Postea vero quia in rebus humanis nil solidum, nil diu quietum; pussimo Rege Eadgaro vitæ præsenti exemto, quidam VVINSIGUS a præfito O hulfo longam consanguinitatis lineam trahens, ex sola successionis hereditariæ fiducia, sine ulla auctoritate judiciali, memoratas quinque hidas sibi vindicavit, mansumque suum in eis constituit. Unde vir illustris Ailvvinus nobilis animi indignationem nobilis iræ stimulis urgens, tantæ temeritatis præsumtionem ferro vindice ulcisci spirat: & profecto conceptum tumentis pectoris opus explesset, nisi cujusdam fratris Ramesiæ, Eadnothi nomine, prudens & provida discretio obstitisset. qui cùm homicidium in damnum ecclesiæ Ramesensis factiosa contrariæ partis terminatione redundare posse manifesta affirmaret ratione; pacatum prudentis viri animum à proposito revocavit: deinde communicato idem frater Eadnothus salubriori consilio, majores & prudentiores de Comitatu Cantebrigiæ convocavit, quorum opera & industria ad hoc memoratum Vvinsigum induxit, ut quamdam terram de Selfingetona in mutuam jam dictæ terræ de Burevvelle cambitionem gratanter acciperet. Sicque eadem terra in jus Ramesensis ecclesiæ redit, ab omni tam ipsius Vvingisi, quàm totius posteritatis suæ calumnia soluta penitus & quieta. Cujus laboris proventui quidam vir Alfgarus nomine, Aldermanni familiaris & à secretis, congratulans, prædictæ terræ ab omni reclamatione jam libetæ, domos suas & curtim, tres quoque hidas cum quadraginta acris, & unam prætetea virgatam & ecclesiam de Burrevvelle, cujus fuit Advocatus, pro sua prædecessorumque suorum animabus mera liberalitate adjecit.

III. *Donatio Æthelgina.*

26. Quædam a quoque matrona, nomine Eathelgina, aliorum provocata devotione & exemplo, dedit Deo & sancto Benedicto Ramesiæ in eadem villa quadraginta acras & unam virgatam terræ, quæ fuerat Guthredi; & octo hidas apud Exving. Fratres quoque Ramesiæ favorem divinum cum gratia sibi temporis arridere cernentes, plurimas ibidem terras tam in campo arabili, quàm in villæ mansis multi æris pretio comparaverunt.

IV. *Prædicti Vvinsigi donatio.*

27. Sæpe dictus etiam Vvinsigus læsam præcedentis temeritate facti Dei & ecclesiæ Ramesensis gratiam pleniùs sibi gestiens reformare, dedit sub testimonio Aldermanni & uxoris suæ & filiorum dimidiam hidam in Sivecle, cujus occasione Fratres Ramesiæ postea dato cuidam filio ejusdem Vvinsigi competenti pretio, aliam bidam integram in eadem villa justo emtionis titulo possederunt.

V. *Hic annotantur donaria, quibus inclitus Dux Ailvvinus ecclesiam Ramesensem dotavit.*

28. Hæc verò sunt quæ piæ recordationis Dux Ailvvinus, tamquam pater filiæ maritatæ, dedit ecclesiæ Ramesensi in jus patrimoniale perpetuo possidenda. Primo scil cet insulam ipsam, ubi Xenodochium constructum est, cum adjacentibus maris & stagnis: Deinde terram de Opirode, quam à Rege Eadgaro regalis munificentiæ largitate, cum vicinorum gurgitum piscariis ad eam pertinentibus fuerat assecutus. Ibi tamen aulam suam & curiam tanti viri nobilitati in vita sua habuit congruentem. Quia enim locus & nemoribus consitus & mariscorum paludibus erat vicinus; frequenter ibi in venatu & aucupatione spatians morabatur. Dederat ei præterea idem Rex Raflam illam, quæ propinquior prædictæ villæ de Vpvvode adhæret, quam ipse itidem Deo & sancto B. nedicto cum dominio & debito hominum servitio in perpetuam hereditatem concessit.

29. Dedit etiam totum quod juri suo in Saltretha competebat, nam pater EATHELVLEDÆ uxoris suæ, cùm adhuc viveret, & quamdam ejus ruris portionem legitimo patrimonii jure possideret, dedit eam cuidam viro, Eathelstano nomine, Aldermanno, in mutuam alterius cujusdam terræ, quæ ei erat acceptior, permutationem. Postea vero eadem Eathelfleda patre suo prædicto & eodem Eathelstano alea fatali delusis, super terra memorata calumniam instituens ordine judiciario, eam in hereditariæ sortis suæ jus revocavit, revocatam deinceps Deo & sancto Benedicto Ramesiæ cum funere corporis sui conferens in redemtionem peccatorum suorum & pretium sepulturæ. Idem præterea verus Israëlita Ailvvinus terram de Helingeia, quæ undique aquis accincta est & profunda uligine mariscorum, dedit Ramesiæ cum Resbervevico suo, quod foris insulam habetur, & molendino adiacente. Medietatem quoque piscariæ ejusdem loci dedit ecclesiæ: alteram verò partem filiis suis. Dedit etiam quinque hidas apud Vvalsocne & dimidium piscariæ

a Et hæc tria sequentia exstant in Monastico à pag. 234.

suæ,

suæ, quæ eum in Vvellea contingebat. postea verò terminum vitæ positurus, alteram medietatem reliquæ adjiciens portioni, totam simul piscariam Ramesensi ecclesiæ contulit, cum mancis & costis piscatorum. Terram quoque de Briumtona, quæ post patris sui obitum; & decem hidas, quæ post decessum matris in hereditariam sibi sortem ceciderunt, dedit Ramesiæ pro sua & utriusque parentis salute. Hæc est illa terra de Vvellona, quam (sicut supra in prima hujus opusculi distinctione retulimus), Rex Eadgarus dederat eidem EALFIRANNÆ matri Comitis, pro ea quam in cunabulis impenderat sedulitate nutrituræ. ANN. CH. CMXCII. Ibb. XXIX.

30. Dedit etiam idem vir Deo devotus Ailvvinus decem hidas apud Griddinge & Vvedetoum, quas sub Regis & optimatum testimonio appenso cuidam viro OTHENOARO non modici æris pretio justo possederat titulo emptionis. Nec in his quoque fervoris devotionis suæ terminum ponens dedit septem hidas apud Stinecle, & quamdam partem decem hidarum quas habuit apud Teste pro anima jam dictæ Eatbelfledæ uxoris suæ, pro alia verò illarum hidarum parte, ut integræ omnes cederent ecclesiæ Ramesiensi in possessione, à fratribus ejusdem loci accepit in escambium terram quamdam de Lintona, quam vir quidam, Vvlfhunus nomine in liberam eis contulerat eleemosynam, quando sæculo renuncians collegio eorum sociatus est. Porro terram de Acleia prædictis donationibus suis vir fidelis adjecit, quam quidam presbyter, Lineraundus nomine, vivendi finem faciens, multis testibus ei in testamento reliquit. Dedit etiam sex hidas in Vvammafordia, quas postea fratres Ramesiæ per posterorum calumniam sibi ablatas numeratâ pecuniâ redemerunt. Pratum præterea apud Honctonam, & molendinum quod à quodam cognato suo Sirico, dato ei non modico probatæ monetæ pretio, comparaverat, eidem ecclesiæ in jus perseverabile concessit. Terram quoque de Hemmingfordia, quæ oppido Huntedunensi ex opposita parte fluminis habetur vicinior eidem ecclesiæ, in fidei suæ & devotionis monumentum contulit sempiternum. Hanc autem terram, quia accessu propiore sibi erat acceptior, in publicam & legitimam acceperat permutationem à sancto EATHELVVOLDO Vvintoniensi Episcopo pro terra de Hatfeld, multis à præfato Episcopo precibus sollicitatus, triginta scilicet hidas pro quadraginta, fertilitatis fortè vel vicinitatis gratiâ pluris reputans pauciores.

V. *Quomodo duos martyres, Eathelredum atque Eathelbrictum, Ramesiam transferri fecit.*

31. Sub eadem tempestate duo gemelli fratres, EATHELREDUS atque EATHELBRICTUS[a], ex ingenuo antiquorum Regum stemmate oriundi, & post obitum patris cùm ad debitam sibi aviti beneficio sanguinis regni adolescerent dignitatem, Edati cujusdam nebulonis livore innocenter jugulati, apud [ædes] venerabilis Aldermanni, VVACHERINGÆ nomine, antiquitus habebantur in ecclesia consepulti. quos cum pietas divina martyrii gloria sublimatos nonnullis signorum indiciis declarasset, visa est eidem Aldermanno minùs eis ibidem honoris & reverentiæ quàm deceret exhiberi, eorumque pignora fecit cum devotione condecenti Ramesiam transferri ecclesiam, ipsam & omnium donationum suarum consummationem duarum pretiosarum gemmarum illustratione perornans.

VI. *Quarumdam personarum commendatio quæ plurima Ramesiensi ecclesiæ terrarum donaria in plena corporum sospitate facto testamento cum chirographis suis provida dispensatione contulerunt.*

32. Dignitas conditionis humanæ à primæva suæ originis radice cupiditatis mundanæ obelo sauciata, per traducem successivæ generationis lineam eo usque suæ corruptionis morbum transfudit, ut nostri nunc novissimi temporis viri & mulieres, quibus divitiarum ad votum affluit copia terrenarum, etiam in extremis agentes vix earum pondus deponant & amorem. Unde nonnunquam contingit, ut plerique dum sibi spatium vitæ diuturnioris promittunt, ægrotantes spei suæ augurio decepti, flebiliter decedant intestati. Sed non est salubris consilii pro spe caduca & incerta, certa & æterna subire dispendia. Proinde antiquorum plurimi quos meliora secula procrearunt, & quibus uberior inerat virtutum vigor & gratia; nulla adhuc valetudine tacti, sed dum propensiùs eis mundanæ prosperitatis cum plena corporum sospitate favor arrideret, de rebus suis quid cuique religiosorum locorum post se pro animarum suarum salute cedere debuisset, incertæ vitæ certa fallentes dispendia providè disponebant: testamentum quoque suum contra futuræ gene-

a Vvillelmo Malmesburiensi *Egelredus & Egelbrictus, quos filios patrui sui Egbertus Rex Cantuariorum in spem regni adolescere metuens, aliquamdiu circa se habitos, tandem ab aulæ frequentia removit, consilium suum eis invidens. Accessit regia malignitati minister funestus nomine Thunor, quod tonitruum sonat, qui eos quotidianis deceptos blandimentis, inter amplexus ipsos pugione confodit.* Cetera legesis apud eumdem Vvillelmum in lib. 4. de Pontificibus Anglorum cap. 5.

Ann. Christi CMLXXII Feb. xxix.

rationis malitiam litteris commendabant, quatinus authentica scripta exquisitam posteris publicæ attestationis exhiberent veritatem. Nihilo minùs tamen eorum aliqui ea quæ alienis deputabant, propriis quoad viverent usibus reservabant, scientes juxta apostolicæ sententiæ fidem, testamentum in morte solummodo testatoris confirmari, vivente verò testatore non valere. De qualium numero quarumdam hîc personarum mentionem cum beneficiis, quæ nobis hoc modo contulerunt, & beneficiorum chirographis dignum duximus annotare.

33. Igitur VVILFGINA Comitissa, præfati Aldermanni legitima[a] uxor, viri fidem æmulans & devotionem, dedit Deo & sancto Benedicto Ramesiæ regiam villam de Bramcestria, quæ supra mare sita est in Northfolchia, ad vestimenta fratribus procuranda, & meræ liberalitatis suæ donum hoc chirographo suo quod de Anglico latinum fecimus ad posterorum notitiam confirmavit.

VII. *Chirographum Vlfgiva Comitissa, qua dedit Bramcestriam.*

34. In nomine Domini ego Vlfgiva Comitissa omnibus notum facio hoc quod omnipotenti Deo concedere volo, post dies meos pro anima mea, villam scilicet de Bramcestria, do Deo & sancto Benedicto Ramesiæ, hoc volo ut firmiter stet, & à nullo hominum immutetur. Hoc scriptum fuit in tribus partibus divisum, quarum una remansit in manibus EATHELSTANI Episcopi, alteram mecum retinui, tertiam apud Ramesiam. Deus optimus custodiat omnes quicumque hoc custodire voluerint, & qui hoc immutare attentaverit, Deus illum ad justitiam & emendationem revocet, amen.

NOTA.

VIII. *In hac scriptura continetur, quomodo Eathelgiva Comitissa pro anima sua salute dedit ecclesia Ramesiensi Stovve, & alia quadam donaria in auro & argento, sicut Anglicè scriptum invenimus.*

35. Ego EATHELGIVA[b] Comitissa do & concedo ecclesiæ Ramesiensi ad honorem Dei & sancti Benedicti, & ad animæ meæ subsidium sempiternum, terram meam de Stovve & de Brunne, ita liberè & quietè possidendam, sicut ipsa eam umquam liberiùs & quietiùs possedi; & novum molendinum, & unam marcam auri: cujus medietas in usus Monasterii necessarios cedat, de altera verò medietate refectio fratribus procuretur: & duos scyphos argenteos de duodecim marcis ad pondus hustingiæ Londinensis ad serviendum fratribus in refectorio: quatinus dum in eis potus edentibus fratribus ministratur, memoria mei eorum cordibus artiùs inculcetur. Estote, fratres carissimi, memores mei erga eum cujus gratia indigeo: Deus autem sit nobis propitius, & ego vobis fida soror ero, quamdiu duraverit tempus meum.

IX. *In hoc scripto quod de anglico latinum fecimus, declaratur, quomodo Eathelstanus Mannessunt in vita sua de possessionibus suis & terris disposuit, & hoc Ailvvino Aldermanno & ceteris amicis suis notum fecit, & quid post ejus obitum inde factum sit.*

36. In primis Eathelstanus Mannessune concessit sancto Benedicto Ramesiæ terram de Caterice pro animæ suæ salute, cum dominio & hominibus, cum gurgitibus & piscariis, sicut ipse & pater suus ea umquam meliùs & pleniùs habuerunt: & terram de Vvalde sanctæ Eathdritæ de Ely; & per omnes terras suas de triginta hominibus numeratis tredecim manumisit, quemadmodum eum sors docuit, ut in quadrivio positi pergerent quocumque voluissent. Uxori verò suæ dedit in dotem Olopham & Gravelle & Vvetreste & Elesvvorthe, quatinus scilicet has terras in vita sua possidendas; post mortem verò ejus us remanerent sancto Benedicto pro sua utriusque salute. Medietatem quoque terræ de Cnapivelle dedit eidem uxori suæ, & alteram medietatem Lesfio cognato suo. Concessit etiam memoratæ uxori suæ facere quod voluisset de terra de Ovvta & de Halivvella: filio autem suo concessit terram de Coteham, si amicorum consilio adquiescere voluisset; sin autem in dispositione Ailvvini Aldermanni eadem terra remaneret. Dedit præterea primogenitæ filiæ suæ terram de Granradene, quam EATHELSNATHA mater ejus spiritualis, quæ eam de sacro fonte levaverat, ei concesserat; & sorori ejusdem duas hidas apud Hetteleiam, & Alfvvennæ juniori filiæ suæ quamdam terram de Slepe, & terram de Haggethonne: & post mortem puellæ decrevit eamdem terram ecclesiæ Ramesensi venire in possessionem; si verò heredem haberet in vita sua, eamdem terram heres teneret, posteà Ramesiensi ecclesiæ pro sua & antecessorum suorum animabus remansuram. De-

[a] Nempe tertia, ex Monastico pag. 231. ubi aliæ duæ priores Ailvvini uxores, Ethelfleda & Ethelgiva memorantur. de Ethelgiva in capite sequenti.

[b] Hæc secunda fuit uxor Ailvvini, ea mox dictis.

Ann Ch. CM XCII Feb. XXIX

dit etiam Lesfio reliquam terram de Hettenleia. & filio fratris ejus terram de Potune post mortem Affesi erga eam dirationare posset, quod ipsa eam cuiquam dare non deberet. Itemque præfatæ uxori suæ dedit medietatem totius piscariæ de Vvelles, & consuetudinalium præsentationum; alteram medietatem filio suo & duabus filiabus.

37. Post obitum igitur ejusdem Eathelstani uxor ipsius, parentum inducta suggestione, huic testationi omnino contradixit, conventionem quamdam excogitatam prætendens, quam (ut dicebat) inter se habuerant ipsa & vir ejus dum adhuc viveret. Rogavit itaque mulier Fratres Ramesiæ, ut ei liceret libere possidere terram de Elesvvorthe, ut quicquid de ea disponeret ratum esset & stabile tam in vita, quàm post mortem ipsius, & ipsa eo pacto totum reliquum stare permitteret, sicut superiùs scriptum est. Tunc Fratres communicato ad invicem consilio, animam defuncti, fide quam viventi promiserant nolentes defraudari, quia in eis spem habuerant, quod liberos suos post mortem suam adjuvarent, concesserunt mulieri terram quem petierat, ea tamen interposita conditione, quod terra de Slepe post dies prædictæ Alfvveonæ filiæ ejus tota simul Ramesiensi ecclesiæ remaneret, sivè haberet liberos, sive non. Mulier igitur placito adquiescens, hoc totum affidavit in manu S. Osvvoldi Archiepiscopi cognati sui, fide jussoria insuper præstita cautione. Hoc totum factum fuit apud Slepe, in die qua præfati Æthelstani anniversaria commemoratio agebatur, sub testimonio Eathelsii filii Eathelstani Aldermanni, & Leofrici filii Eath-lvvoldi Aldermanni, Eadrici, Leofrici, Lefvvini filii Eatholfi, Alfnothi de Aifricbeseia, Osvvoldi presbyteri, & aliorum multorum, qui conventioni huic interfuerunt. Judicet altissimus eum qui hoc immutare præsumserit, quod ipsi cum vadio & fidejussoribus inter se confirmaverunt.

X. *Istud est chirographum Alfelmi & Affa uxoris ejus de terra de Pottune & de Hettenleia, quarum priorem (sicut in superiori scriptura continetur) Eathelstanus Mannessune dederat Leaffio cuidam cognato ejusdem Alfelmi; posteriorem verò cuidam filio fratris sui, si erga camdem Affam eam dirationare posset. sed quia non potuit, idcircò eadem Affa eam dedit Ramesiæ, sicut inferiùs scriptum continetur.*

38. In nomine Domini, ego Alfellmus & Affa uxor mea, notificamus præsentis scripturæ indicio Ailvvino Aldermanno & multis amicorum nostrorum, eum eo nos pro animarum nostrarum salute dedisse & concessisse Deo & sancto Benedicto Ramesiæ terram de Hettenleia, & terram de Bottune cum omnibus ad easdem terras pertinentibus, in liberæ eleemosynæ munus æternum. Et ut hoc apud generationem nascituram ratum habeatur & firmum, præsentis paginæ munimine sub eorum omnium testimonio apud Vvathamstede devotionis nostræ donationem roboravimus.

39. Piæ memoriæ Alfvvoldus. Ailvvini Aldermanni [a] germanus, qui celebribus quatuor causis prudentia, scilicet sæculari, probitate militari, generis nobilitate & morum venustate apud omnes sui temporis clarus habebatur & insignis, fraternæ fidei æmulans devotionem, dedit Deo & sancto Benedicto Ramesiæ Riptonam quoque cum Vveninstona Bithernæ & Elintonam, Honctonam & Vvittonam, nobili ingenuæ mentis largitate, æternalis in eodem loco memoriæ fructum & decus sibi egregium comparans sepulturæ. Ipso tamen rogante & fratribus Ramesiæ ejus placito convenientibus, Alfild legitima ejus conjux omnes memoratas terras, præter Honctonam & Vvittonam, in vita sua nomine ecclesiæ tamquam usu fructuaria possedit, post fata ipsius in possessionem ejusdem ecclesiæ justo præfatæ donationis titulo redituras.

XI. *Istud est chirographum præfatæ Alfildæ Comitissæ uxoris supramemorati Alvvoldi Comitis, in quo continetur, quomodo in fata concessura resignavit ecclesiæ Ramesiensi Riptonam, & Vveninttonam, & Elintonam, & Bithernam.*

40. In nomine Domini Dei summi, ego Alfild notum facio omnibus amicis meis, quomodo disposui de rebus & possessionibus meis, quas vir meus Alfvvoldus Comes, frater Ailvvini Aldermanni, mihi & liberis meis concessit. In primis igitur concedo Deo & sanctæ Mariæ & sancto Benedicto Ramesiæ terram de Ryptona, & terram de Vveenintona, & terram de Clintona, sicut prædictus vir meus Alfvvoldus eas, adhuc vivens, viva voce eidem ecclesiæ concessit. Concedo etiam Eadnotho filio filiæ meæ, ut si Fratres Ramesiæ eum in monachum suscipere voluerint, terram de Bytherna simul cum eo cedat Ramesiæ in possessionem; quod si noluerint, nihilominùs concedo eamdem terram præfatæ ecclesiæ pro animæ meæ salute. Concedo præterea Almaro capellano meo terram de Cloptona in diebus suis liberè tenendam: post dies verò ejus remaneat simul cum ce-

a Lege Ailvvini genealogiam in Monastico pag 231.

AN. CH. CM ACII, Fs. XXIX.

teris terris ecclesiæ Ramesensi. Rogo autem Deum omnipotentem, ut quicumque vel parentum meorum, vel hominum ceterorum contra hoc venire præsumserit, vel quicquam horum immutere, iram judicis æterni cum saprobis Angelis incurrat, nisi vivens delictum suum digne emendaverit. Amen.

41. Iste quem supra memoravimus Eadnothus, prædictæ Alfildæ ex filia nepos, sicut à plerisque conjicitur, fuit ille quondam Slepensis prælatus Præpositus, qui cum divinæ placuisset pietati sancti Ivonis a sociorumque ejus ossa revelari, relatæ sibi visionis temerè fidem irridens, ipsum sanctum sutorem vocavit, à quo etiam in temeritatis ultionem perseverantis usque in finem valetudinis, ocreas accepit, quatinùs videlicet crediti hujusmodi sathanæ in interitum carnis in die Domini spiritus salvari mereretur.

42. Vir quidam dives, Godricus nomine, æternæ vitæ adipiscendæ desiderio tactus, dedit ecclesiæ Ramesensi in pretium salutis æternæ totam terram sui juris in Gretona, sub testimonio BRITHNOTHI & GERMANI Abbatum, EATHNOTHI Præpositi & omnium fratrum Ramesiæ, & Vvlnothi de Stowe, Æsnothi filii Godrogi, Lefsii filii Gode & aliorum proborum hominum plurimorum.

43. Sub eodem quoque tempore erat vir quidam in territorio Eboracensi, EARULETIL nomine, cum uxore sua VVLFROUN generis & patriæ notitiam nominis indicio declarans. qui ambo venustate morum natales ingenuos perornantes, & in incerto divitiarum nullam sibi penitus fiduciam statuentes, ex assensu communi decreverunt, ut terra sue de Hitelinge & de Rimildetune post obitum suum in redemptionem peccatorum suorum ecclesiæ Ramesensi cederet in possessionem. Quod ut ratum apud posteros haberetur sub subscripto chirographo suo hoc confirmaverunt, & ecclesiam exinde saisierunt.

XII. *Chirographum Earnketeli & Vvlfroun uxoris suæ.*

44. Ego Earnketel & Vvlfroum uxor mea Eathelredo Regi domino nostro, & omnibus suis de Eboraco & de Notingeham, notum facimus nos concessisse & præsenti chirographo confirmasse Deo & sanctæ Mariæ & sancto Benedicto de Ramesia post dies nostros terram nostram de Hitelinge, & terram de Riuldetune, cum firma & servitio, sicut habetur in dominio nostro. Volumus autem ut post dies nostros corpora nostra ibidem (si Deo placuerit) sepulta requiescant: & ubicumque alter nostrum vitam finierit, Fratres Ramesiæ venientes cum custamento tam suo, quàm amicorum nostrorum, corpus defuncti Ramesiam deferant tumulandum. Et ego Earnketel volo quod in pretium sepulturæ meæ, & animæ salutem, proveniant ecclesiæ Ramesensi quindecim libræ de argento, & auro, & & catallis, quæ die defunctionis meæ apud me contigerit inveniri. Pro salute verò animæ præfatæ uxoris meæ, & corporis sepultura remanebit eidem ecclesiæ terre de Lochamtona, cum catallis omnibus quæ in ea invenientur. Ego autem Vvlfroun singulis annis vitæ meæ ad festum S. Benedicti, quod est in æstate, decem mittas de brasio, & quinque de grut, & quinque mittas farinæ triticeæ, & octo pernas, & sexdecim caseos, & duas vaccas pingues de terra mea Hitelinge pro respectu decerno eidem ecclesiæ procurari; in capite verò quadragesimæ octo isicios. Quicumque ergo hanc donationem infringere præsumserit vel permutare, animadversionis æternæ in die judicii coram Deo reus exsistat, nisi condigna pœnitentia temeritatem suam correxerit. Nec liceat cuiquam Episcopo, vel monacho has terras pro auro, vel argento permutare, sed sint semper in possessione ecclesiæ, cui eas per hoc chirographum studuimus confirmare.

His patre & matre natus est bonæ indolis puer EATHSISTANUS, quartus postea Ramesiensis ecclesiæ Abbas.

XIII. *Quod non omnes donationes, quæ sub eodem tempore ecclesiæ Ramesensi sunt collatæ; hic annumeratæ sint.*

45. Hæc igitur quæ prætaxavimus in diebus illustrissimi Regis Eadgari ecclesiæ nostræ collata sunt terrarum donaria, quæ vetustissimis schedelis, cartarum seu chirographorum formam prætendentibus, universa ferè anglicè scripta invenimus, inventa in latinum idioma transferre curavimus, translata huic libello seriatim cum rubricarum annotationibus ad notitiam lectorum inserentes. Notandum verò quod nullis eædem schedulæ sigillorum impressionibus sunt munitæ: quia videlicet universæ hujusmodi figuratum facies, quæ crescenti cum dierum malitia altioræ hominum calliditati nostris nunc temporibus opponuntur, simplex illa antiquitas non habebat. Nonnullæ quippe aliæ donationes

NOTA.

a De hujus sancti Ivonis inventione agit Vvillelmus Malmesburiensis in lib. 4 de Pontificibus Anglorum cap. 5. atque *ex ipsis mausolei Slepensis anfractibus*, ubi repertum Ivonis corpus, erupisse fontem *dulcem potui, accommodum omnium valetudini: adeo ut nullus sit in Anglia sanctus Ivone vel exoratu facilior, vel effectu efficacior.*

ab aliis eodem tempore memoratæ ecclesiæ donatæ sunt, quarum cartæ, vel chirographa, quia vel vetustate consumta sunt, vel per injuriam perierunt, nostro eas stilo declarare supersedimus, maximè quia in subscripto præfati Regis Eadgari privilegio commemoratas & confirmatas, ad veterum fidem & devotionem commendandam & præsentis tempestatis malitiam refellendam, valere satis arbitramur. ANN. CH. CMXCI. Fer. XXIX.

XIV. *Quomodo viri Deo devoti, S. Osvvaldus, & dux Ailvvinus Regem Ælgarum de confirmandis per suum privilegium universis scriptis donationibus adeuntes convenerunt.*

46. Post hæc ergo sanctissimus Archipræsul Osvvaldus, & urbanissimus dux Ailvvinus, ante suspecta hujus vitæ instabilis dispendia, insumtos piorum sudores operum blanda consummatæ perfectionis manu extergere gestientes, communicato consilio, sæpedictum Regem Eadgarum adeunt, familiarique eum ausu taliter allocuti sunt. Invictissime principum & Regum specimen terrenorum, regiæ benevolentiæ tuæ favorem, quem nobis huc usque ad votum arrisisse gaudemus, multarum prosequimur actionibus gratiarum. Porro numquam alicujus malignantis delatio serenitatem tuam nobis obduxit, nec mendacium aliquod lumen nobis gratiæ tuæ obfuscavit. nec mirum, nam personas quas justitia & honestas videntur commendare, nullius objectione criminationis vilescere, nullo apud excellentiam tuam patrocinio certum est indigere. His etenim duabus virtutibus facilè favorem præstans non rogatus, quarum altera te in decus admirationis, altera omnibus universorum undique Regibus regnorum in formam proposuit imitationis, prudentia tua & probitate tota jam Anglia tranquilla pace lætatur, nulla bellorum suspicione sollicitatur, ærugine arma exterorum consumuntur, silent litui, gladii hebetescunt, domesticæ quoque fraudis incentores rarescunt, alienæ possessionis expilatores conquiescunt, matronalis seu virginalis hostes pudicitiæ delitescunt, omnis denique iniquitas conculcata tabescit, victrix justitia ad omnem liberè conatum convalescit. Monasteria nempe quæ quondam clericorum sæcularium invaserat ambitio, dehonestaverat conversatio, fœdaverat luxus; tuis jam liberata triumphis, tam ordinis regularis per civitates & castella, quàm observationis monasticæ proventu votivo gaudent & provectu. Sed quoniam in rebus humanis nil solidum, vel quietum, ubi aër communis nunc pluvialis est, nunc serenus est, post tranquillitatem, suspecta præcavenda est tempestas, post coruscationem ictus grandinis declinandus. Adhuc siquidem simultatis velo adumbrata spirat iniquitas, & in obitu tuo vires sibi redivivas obdurata malignitas reservavit. Ea propter majestati tuæ fiducialiter supplicamus, quatinùs ecclesiam quæ in insula Ramesiæ nostrorum studiis laborum & impendiis faculiatura, cum regiæ tuæ munificentiæ adminiculo constructa, & Deo & sanctæ Mariæ sub Benedicti patrocinio dedicata est, in tuæ recipias custodia protectionis, & ad nominis tui memoriale sempiternum, omnes donationes beneficio fidelium eidem collatæ, privilegii tui auctoritate, & tuæ imaginis impressione titulum perpetuitatis & robur perpetuæ securitatis assequantur. Solent enim privilegia Regum, testamentorum vice, à morte testantium perseverantiæ statum obtinere: & contrahere firmitatem. Hoc autem dixerunt viri providi & prudentes, quia (sicut supra taxavimus) impressiones nondum antea passim in usum venerant sigillorum. NOTA.

47. Respondens ergo voce hilari Rex ait. Congratulor, ô fideles mei, devotionis vestræ successibus & proventui laborum: vos inter summos amicos majestati meæ, alter in divinis rebus, alter in humanis à secretis adstitistis, quorum fidem plurima bonorum operum argumenta commendarunt. Per vos regni mei status solidatur, disponuntur jura, tractantur negotia, & ad votum prosperantur universa. Sed, sicut sermo vester pernotavit, post bona mutabilia, malorum timendus est accessus. Nulli etenim mortalium semper successit feliciter, nemo umquam de prosperitate votiva vel lætabitur continuè, vel lætatus est. Quapropter, carissimi mei, dignum est vestræ annuere petitioni, & providentia salutari suspectæ præpedire calamitatis eventum. Conversusque Rex ad Ducem Ailvvinum, Nosse, ait, & audire desidero, quod fama de te, amice carissime, celebrat, utrum verum sit nec ne. Ferunt siquidem nonnulli beatum Benedictum, qui Ordinis monastici dicitur institutor, per vicariam interpositæ personæ tibi injunxisse visionem, ut hoc ei templum in loco quem memoras, construere deberes, cujusdam miraculi exhibitione visionis affirmasse veritatem. Cùm igitur Regi gratanter auscultanti Comes cælestis oraculi seriem & rerum gestarum ordinem retulisset; accito Rex notario jussit omnia litteris in privilegio [a] suo ad futuræ generationis notitiam commendari; ecclesiam quoque Ramesensem, omnesque donationes eidem collatas, eodem privilegio & valituro

[a] Exstat hoc Eadgari privilegium apud Spelmannum in tomo 1 Conciliorum Angliæ pag. 432, sed non integrum, & absque ista de S. Benedicto narratione, quæ legitur in Monastico Anglicano pag. 235. ubi privilegium istud integrum habetur.

Ann. Chr. 1002. Fla. xxix.

in ævum multarum venerabilium personarum, quarum nomina ibi taxantur, anathemate communiri.

48. His ita gestis, post jocundæ prosperitatis insignia, quibus tunc temporis Anglicana sub tanto Principe claruit ecclesia, ne eam successus votivi insolentem dejicerent, vel vacatio longa exigeret in contemtum; cribrari eam tamquam triticum expetente satana, divinæ complacuit dispensationi, quatenus & intellectum vexatio auditui importaret, & humilitatem tribulatio custodiret. In sententia ergo vigilum securitas radicem arboris præproperè missa est succidendæ, dum illustris Rex Eadgarus, postquam orbis Anglici principatum sexdecim tantùm annis plus quatuor virtutum moderamine quàm exercitio tyrannidis martiæ laudabiliter & pacificè tenuerat, valitudinis corporeæ tactus est aculeo: quo urgente naturæ debitum solvens, vivendi simul & regnandi finem fecit. Regales exuvias Glastoniensis ecclesiæ Pater & Fratres, cum sancto multorum venerabilium virorum conventu præclaris (ut decuit) inferiis exceperunt: quatinus templum quod ipse magnificentia regali constructum possessionibus ampliaverat, nobilitaverat honoribus, pignore corporis sui excellentiùs nobilitaret. Lucernâ ergo tanti luminis exstinctâ, plurimæ pristinæ malignitatis statim tenebræ emerserunt. Tunc etenim malignantium factio horam & potestatem tenebrarum aucupata veteris audaciæ cornu tabidum erexit: quanto diutiùs explendi sui famem desiderii protelatam doluit, tanto vesaniùs accepta in oves dominicas demum opportunitate lupina rabie debacchata. Tunc clerici quorum jam magnatorum filiorum Belial armati favoribus, Monasteria expulsis Monachis denuò invadentes, redivivam temeritatis præsumtionis suæ violentiam per loca exercuerunt. Tunc Monachi potentioribus humiliter cedentes, recidivam calamitatis pristinæ miseriam incurrerunt. ò quàm callida aleatrix mors, quàm incerti jactus tesserarum! ò quam varius rerum eventus! tessera mortis quam infida! Tota ergo Anglia in obitu Regis perturbata, cùm verteretur in luctum chorus Monachorum, organa in vocem flentium; viri Deo devoti dux Ailwinus & ejus frater Alwoldus zelo fidei armati, sanctorum patrum instituta convelli doluerunt, manuque valida congregata principibus malitiæ audacter resistentes, partes Occidentalium Anglorum viriliter defensarunt, sicque Deo volente Ramesensis ecclesia integritatem tam morum, quàm rerum suarum conservavit indemnem. ubi verò nullo resistente potentes potuerunt, defecerunt imporentes, quantum tunc laboris & doloris Monachi illis diebus pertulerunt, nec ipsa prolixitas permittit expedire.

Ecclesiæ Anglicanæ status post Eadgari mortem.

XIV. *Quomodo de ecclesia Vvinchecumbe expulsis Monachis, Abbas loci Germanus Floriacum expetit, & exinde denuo Ramesiam à sancto Osvvaldo revocatur.*

49. Inter alia quoque Monasteria quæ tot malorum adversitas tunc temporis profligavit, ecclesia de Vvinchecumbe tanti turbinis ictum non evasit. ubi cum Monachi plus potestate quàm æquitate expellerentur, vir venerabilis Germanus, quem de Ramesia assumtum loco eidem Abbatis jure prælatum sermo superior affirmavit, transito mari Floriacum, ubi quondam monasticæ institutionis rudimenta susceperat, expetiit: fratres verò qui cum eo de Ramesia Vvinchelcumbam ad confirmandas ibidem novarum plantationum teneritudines advenerant, aliam refugii locum non habentes, nota prioris incolatus præsidia petierunt, sociatique duo greges quadragenarii numerum unum compleverunt. Exacto deinceps triennio, misso Floriacum otiùs nuntio, B. Osvvoldus prædictum Germanum inde Ramesiam advocavit, ubi usque ad decessum Aldermanni inter fratres in sancta conversatione semper proficiens demoratus est.

XV. *Quomodo S. Dunstanus & S. Osvvaldus cum coepiscopis suis Edvvardum, filium Edgari, Regem consecraverunt.*

50. Intereà duo Metropolitani Dorovernensis & Eboracensis cum Vvintoniensi & ceteris coepiscopis, coacta cœtu virorum timentium Dominum, super sedanda regni turbatione consilium communicantes, duorum filiorum Eadgari Regis, majorem natu Ædvvardum sensu vegetiorem & viribus, consecratum de more & diademate regni insignitum promoverunt in Regem: qui patrinorum studiorum æmulator, bonis in blandimentum pacis, malis in terrorem timoris adolescens, illorum gratiam, horum in se odium excitavit. Unde factum est, ut cùm quinquennio regnum strenuè gubernasset, perfidæ gentis proditione, vitali innocenter aura privatus, regnum cæleste, pro terrestri commutaret. Ex hujus mera donatione duas hidas in Bronchtona fide hereditaria usque hodiè possidemus.

XVI. *Quomodo frater Ædnothus unam hidam terræ in Bronctona, & aliam hidam in Bottintonia ecclesiæ Ramesiensi adquisivit.*

51. In tempore quoque ipsius, frater Ædnothus, quem Præpositi vice rerum exteriorum apud Ramesiam gerere diximus administrationem, unam hidam terræ in villa præfata ab Æthelvvoldo Episcopo Vvintoniensi legitima cambitione pro ecclesia de Vvilburgeham, & pro quadraginta acris, quas ibidem Vvlfhunus monachus (cujus supra meminimus) nobis dederat, in jus Ramesiæ adquisivit. Eadem nihilo minùs tempestate cùm cujusdam negotii difficultas inter prædictum Vvintoniensem Episcopum *Eliensis ecclesiæ patronum, & Ramesiensis ecclesiæ advocatum Ailvvinum diutiùs protelaretur; memoratus frater Ædnothus, fratrum Eliensium precibus inductus, eidem sancto Episcopo plurimum honoris impendit; & Aldermanno ad consensum emollito, jam dicti negotii desideratum eum sortiri fecit effectum: in cujus vicissitudinem beneficii fratres Elienses & eorum primus Abbas Brithnothus dederunt jam dicto fratri Ædnotho unam hidam in Bottintune sub testimonio Æthelsii avunculi ipsius Aldermanni, & Ælfgithæ & liberorum ejus. Providus itaque vir Ædnothus & prudens, quatuor cespites cum gramine viridi de ipsa terra assumtas in scripta * Ramesiæ super altare B. Gregorii, providentiam ejus multorum oculis cum favore prosequentibus, in hujus meræ donationis argumentum collocavit.

Brithnothus primus Abbas Eliensis.

Nota * f in crypta

XVII. *Æthelredus frater Ædvvardi regni jura suscepit.*

52. Igitur Rege Edvvardo (ut fides tenet fidelium, & ipsa divinitas miraculorum declarat indicio) cætui martyrum per martyrium sociato, junior frater ejus Æthelredus, vir vegetus corpore, & animo prudens, ad regiæ dignitatis fastigium in funiculo hereditariæ successionis sublevatus est. qui Emmam Normannentium specimen feminarum, senioris Richardi Normannorum Ducis filiam, in conjugem accipiens, duos ex ea filios Ælfredum & Ædvvardum postea Regem procreavit. Rex igitur Æthelredus patris sui Ædgari fidem imitatus & devotionem, inter alia liberalitatis regiæ diversis ecclesiis pro incolumitatis suæ statu & regni collata beneficia, dedit Deo & sancto Benedicto Ramesiæ novem hidas in sæpedicta villa de Bronctona, litterisque suis eamdem donationem ad futuræ posteritatis notitiam commendavit.

53. In diebus illis fratres Ramesiæ dispendio pecuniarum possessiones suas semper dilatare solliciti, & successorum suorum providè utique venantes utilitatem, terram quamdam apud Steilesvelle veno propositam à quodam viro Leomanno sub oculis & testimonio copiosæ multitudinis qui affuerunt, viginti librarum pretio comparaverunt.

XVIII. *Quomodo quidam presbyter Osvvardus decem sibi hidas apud Slepe usurpavit, & quomodò super eisdem à fratribus Ramesiæ implacitatus, cum eis tandem concordatus est.*

54. Sub eodem quoque tempore fuit quidam presbyter Osvvardus, propinquus Alfvvennæ uxoris Athelstani Mannesone, de cujus donatione villam de Slepe nobis accessisse supra meminimus, qui ausu propinquitatis decem hidas in præfata villa usurpatas possedit: super quibus fratres Ramesiæ contra eum calumniam machinantes, & multis eum placitorum gravaminibus infestantes, tandem mediantibus amicis taliter cum eo transegerunt. Habuerunt tunc temporis fratres prædicti ex justo antiquitatis vetustæ beneficio octodecim hidas apud Bernevvelle, quas rerum statu postea variante tempore variato, & aliorum diversis ex causis ad alios jure devoluto, dubiæ fidei titulo possederunt. nam in vita Regis Eadvvardi, protestata super eis lite & causa sæpiùs ventilata, cum demùm apud Northamptoni jam totius curiæ concors sententia eas Regis dominio adjudicasset, de benignitate tamen Regis usque ad hæc tempora fratres sic penduli permanserant in possessione. Lefvvinus igitur filius Comitis Ælvvini, eisdem diebus calumniavit adversus quendam filium ipsius Osvvardi decem hidas in Vviclea, & octo in Acleia, quas juri suo competere arbitrabatur. Cumque filius Presbyteri expensarum in placitando diutiùs dispendia pateretur, & spes certa optinendi nulla ei ad votum arrideret; presbyter damnosis filii laboribus compatiens, simul & memoratas decem hidas de Slepe contra calumniam Monachorum retinere se posse desperans, rogavit Lefvvinum, ut supradictas octodecim hidas de Bernevvelle pro decem hidis de Slepe in possessione sibi à fratribus Ramesiæ commutaret & filio suo memoratam terram, super qua vexabatur, liberam dimitteret & quietam. Cui placito Lefvvino conveniente, fratres Ramesiæ suspecti damni prævenientes accessum, ne quando easdem hidas de præcedenti judicio Rex sibi saisire præciperet, eo libentius eas memorato Lefvvino precibus presbyteri in permutationem liberam

Ann. Chr. CM XCII Feb. XXIX.

decem hidarum de Slepe concesserunt, quo eum Regi amicum, & Regem in ejus gratiam proniorem cognoverunt. Frater quoque Ædnothus suspectis provide ubique periculis obvians, dedit insuper præfato Lefvvino duas hidas, quas habuerat apud Hitvinge, eum dominio & consueto hominum servitio in hujus cambitionis monumentum; quatinus fratribus Ramesiæ nulla deinceps super hoc reclamatio otiretur. Cumque hoc factum Regis auribus relatione aliquorum innotuisset, Rex rei inquisita diligentiùs & agnita veritate, prudentiam Monachorum, quod sic alieni juris mercimonio proprium coemissent, collaudans, sæpedictas decem hydas de Slepe ab omnium tam præsentium quàm futurorum calumnia liberas, pro sua suorumque salute Deo & sancto Benedicto concessit & confirmavit. Memorato verò Lefvvino, qui carus ei erat & familiaris, terram quam receperat de Bernevvlle tenere permisit, pro qua ejusdem quantitatis terra de Vvicleïa & de Acleïa, quam de jure ipsius Lefvvini fuisse prædiximus, filio presbyteri ablatam in dominium suum permutavit. sicque volente Domino, & Regis gratia ultim favente, Monachi quod suum erat obtinerunt: presbyter verò & filius ejus juste quod injustè possederant amiserunt.

XIX. *De terra quam frater Ædnothus emit apud Stapelfordiam.*

55. Erat eodem tempore vir quidam Alfitanus, habens duas hidas apud Stapelfordiam, quas necessitate aliqua compulsus venalitati exposuit. Has frater Æthnothus, utilitatibus ecclesiæ semper invigilans, numeratis eidem centum solidis argenti optimi reliquis quæstibus suis in possessionem ecclesiæ adjunxit.

XX. *Quomodo fratres Ramesiæ eamdem terram pro terra quadam de Suafham Alvvoldo fratri Aldermanni in excambium dederunt, & quomodo inde deinceps vexati sunt.*

56. Nobilis autem vir Alfvvoldus, frater Aldermanni, cujus sæpiùs supra mentionem fecimus, habuit terram quandam in Suasfham, quam non modico probati æris pretio ab Æthelvvoldo cognato Vvlstani de Delham in jus suum sub multorum testimonio permutaverat. Hanc, quia ecclesiæ Ramesensi commodior esse videbatur, rogatus à fratribus in mutuam eis pro prædictis duabus hidis de Stapelfordia tradidit cambitioni. Sed quia semper vel clam, vel palam exercendæ suæ locum malitiæ iniquitas aucupatur; post lapsum dierum memorato Alfvvoldo fatorum sorte sublato, quidam Alfnothus filius Godingi eamdem terram contra ecclesiam improbè calumniatus, fratrem Ædnothum, utpote loci ejusdem præpositum & provisorem, cum aliquot fratribus super ea responsurum apud Vvendlesbiri coram judicibus apparere coëgit, cui foro Ailvvinus Aldermannus, & Ædricus Regis præpositus judices præsidebant. Lite igitur inchoata, & rationibus hinc inde auditis, ex consilio magnatorum qui affuerunt, triginta sex Barones de amicis utriusque partis pari numero electos ipsi judices constituerunt, qui causam judiciali inter eos sententia dirimerent. quibus ad decernendum exeuntibus & rem diutiùs examinantibus, interim idem Alfnothus coram judicibus fratrem Ædnothum interrogavit, & Alvvinum monachum qui cum eo venerat, quanam ratione & cujus donatoris nomine eamdem terram possedissent. Cui frater Ædnothus constanti voce respondens, illustris viri qui eam quiete & absque omni calumnia tenuerat, & liberè donare poterat, justo meræ donationis titulo se eam possedisse affirmavit. quem cùm calumniator interrogaret, si assertionis suæ veritatem corporalis præstatione sacramenti cum præfato monacho socio suo probare auderet, ut omnis deinceps omnino controversia terminaretur; frater Ædnothus de puritate conscientiæ securus consensit. Omnibus itaque sententiam approbantibus, solus Aldermannus, vir probatæ prudentiæ & discretionis, viros professionis monasticæ coram potestate seculari juramentum præstare debere abjudicans, prorupit in medium: se Ramesensis ecclesiæ Advocatum, se possessionum ejus tutorem, se fraternæ donationis & fidei testem, ad se hujus juratoriæ cautionis exhibitionem pertinere allegans. Videntes igitur omnes constantiam viri & fidelitatem cognoscentes, propter reverentiam tam sublimis personæ & propter clarescentia veritatis indicia, præstandæ jurationis necessitatem exemerunt præfati Alfnothi pro falsa calumnia, & religiosorum virorum vexatione injusta, universa tenura & omnibus catallis Regiæ misericordiæ adjudicatis. Sed Ædrico Regis præposito, & ceteris qui aderant magnatis operam dantibus, idem Ælfnothus successuum suorum dispendium prævidens, si tanti viri indignationem erga se consenescere permisisset; eadem terra publicè abjurata, & fide coram omnibus interposita, quod numquam ulteriùs aliquid calumniæ super ea præsumeret machinari; taliter ejus gratiam sibi se conciliasse gavisus est. Verumtamen infidi procedentis variatio temporis nos de proventu votivo nequaquam diutiùs permisit exsultare. postea siquidem sustentationis nostræ baculo in excessu beati Osvvoldi confracto, & profectionis nostræ cornu in obitu Aldermanni contrito, idem Alfnothus opportunitatem nactus, nefariò redivivæ temeritatis ausu con-

Nota.

juramentum

tra joramentum & fidem suam vertens, eamdem terram violenter nobis ablatam in suam convertit possessionem, semper deinceps veteris iracundiæ adversus utilitatem ecclesiæ juxta posse stimulos urgens. Ann. Chr. cm cxii. F.b. xxix.

XXI. *Quomodo villa de Laushella, & terra de Halsftede & Risebi in possessionem Ramesia devenerunt.*

57. Ailfvvinus quidam filius Brixii, cui terrenæ possessionis & pecuniarum affluentia plurima arridebat, spiritu (ut creditur) tactus divino, ipsas pecunias cum sæculo naufians, apud Ramesiam comam deposuit, & in conversionis suæ pignus dedit Deo & sancto Benedicto villam de Laushella cum omnibus pertinentiis suis, & terram de Halsftede, & terram de Risebi, nomini sui memoriam meræ donationis titulo posteris commendans æternam. Ad precem verò & voluntatem S. Osvvoldi Archipræsulis concessit memoratus Aifvvinus monachus & totus fratrum conventus viro cuidam, Vulfrieo nomine, terram de Ris.bi pro certa annui census præsentatione nomine ecclesiæ in vita sua tenendam. Ita autem inter eos mediante sancto viro convenit, ut si aliquando idem Vulfricus aliquam fraudem faciens, à pacto fortè resiliret, statim fratres absque omnium placitorum litigio & arbitrio judicum, jus suum oullo obsistente resaisirent: quamdiu autem fidem fratribus de statuto censu annuatim solvendo integram servaret, eamdem terram quiete possideret: eo quoque decedente sopita omnium heredum suorum calumnia in dispositionem fratrum libera & quieta rediret. Hoc totum idem Vulfricus sub oculis molrorum qui aderant, in manu viri Dei qui pro eo intercessor accesserat, affidavit, & fideliter quoad vixit observavit.

58. Vir quidam moribus & genere nobilis in territorio Vvigorniæ oriundus, nomine Berrreus, vitæ hujus brevitatem & novissimi examinis districtum judicium animo revolvens, pro salute animæ tam suæ, quàm Ethelrici filii sui, dedit Deo & sancto Benedicto Ramesiæ optimam partem possessioonum, quas à divina largirate fuerat assecutus, terram scilicet de Stura cum dominio & firma totam integram liberam & quietam, sicut fuit die qua simul spiravit & exspiravit. Hæc autem donatio facta est sub testimonio sancti Osvvoldi & totius curiæ tam Ramesinsis, quàm Vvigorniensis, & Ailvvini Aldermanni, & Ailvvardi Comitis filii ejus, & Ailriei Chile.

XXII. *Hoc est chirographum quod de anglico convertimus in latinum, quo S. Osvvoldus successiva posteritati declarare curavit, quomodo ad petitionem suam fratres Ramesiæ concesserunt ei prædictam terram de Stura in vita unius hominis, cui eam assignare voluisset, in vita sua tenendam.*

59. Ego Osvvoldus Dei gratiâ Eboracensis Archiepiscopus, præsenti scripto notum facio, tam tibi carissime amice dux Ailvvine, quàm toti curiæ Vvigorniensi, & omnibus amicis meis, quòd dilecti filii & fratres mei de Ramesia concesserunt mihi terram de Stura sub gratuita conditione, qua pacificè inter nos potuit convenire, hoc est spatio vitæ hujus hominis, cui eam tenendam dimittere voluissem, cum instauramento & rebus ad eam pertinentibus. Quapropter, carissime Dux, sub tuo & omnium vestrorum testimonio concedo eamdem terram Osolfo cognato meo in vita sua tenendam, ita planè ut post ejus obitum cum instauramento quod in ea invenerit, & omni melioratione quâ eam in vita sua meliorare potuerit, ad honorem Dei & sanctæ Mariæ & omnium Sanctorum pro meæ & suæ & ejus qui eam primo eidem ecclesiæ Ramesiensi in testamento reliquit, animarum salute, in dispositionem fratrum & possessionem libera redeat & quieta. Quicumque igitur hoc imminuere tentaverit aut immutare, à consortio civium segregetur supernorum, & cum Angelis satanæ sit commoratio ejus in inferno, nisi in vita sua condigna satisfactione præsumtionem temeritatis suæ studuerit emendare, amen.

XXIII. *Donatio Godvvini.*

60. Erat sub eadem tempestate quidam vir Godvvinus nomine, fide & opibus dives, qui ex labiliom mercimonio rerum nomini suo memoriam & animæ suæ æternam mercaretur salutem, dedit Deo & sanctæ Mariæ & sancto Benedicto Ramesiæ totam terram de Hecham, quæ sui juris erat, præter trium tantum hominum tenuram Æthelvvoldi scilicet Dapiferi sui, Lestrici Aurifabri, & Vulfgari. His etenim annuentibus fratribus tenementa sua libere possidere concessit, tali proposita conventione, ut quilibet eorum moriturus terram suam ab omnium posterorum calumnia liberam ecclesiæ Ramesiensi consignaret ad victuale subsidium ibidem Deo famulantium Monachorum. Terram præterea de Horingeherthe, quam pater uxoris suæ in extremis agens ei in testamento reliquerat,

ANN CH. CM XCII EDD. XXIX post obitum ejusdem conjugis suæ, ipsa coram multis testibus faveote pro sua utriusque salute in possessionem sæpe nominatæ ecclesiæ cedere concessit.

XXIV. *Quomodo Alfvvara dedit Ramesiæ Halivvelle & terram quamdam apud Elesvvorthe cum ecclesia ejusdem villa, & Kinneram, & terram de Beorleia cum aliis donariis multis.*

61. Quædam nihilominùs matrona ALFVVARA, genere nobilis, sed fidei devotione nobilior, novissima sua crebrò memorans & vitæ humanæ conditionem, in pretium salutis suæ dedit Deo & sancto Benedicto Ramesiæ terram de Halivvelle & ecclesiam de Elesvvorthe cujus erat Advocata, cum quadam ejusdem manerii portione: dedit etiam eidem ecclesiæ prædium quod dicebatur innora & cum Ædnotho quodam cognato suo, qui vitam ibidem mutavit, totam terram de Beorleia præter unam hidam quam cuidam servienti suo Alfiio in vita sua concessit possidendam, post fata ipsius in dispositionem fratrum, cum terra reliqua concessuram. Dedit insuper eadem mulier casulam unam & albam, & cetera omnia sacerdotalia ornamenta, & quinque marcas auri probatissimi ad hæc omnia deauranda, & unam crucem optimam, & pulvinar unum de palleo; duas quoque pelves argenteas, duas cortinas, & unum baucale, & sellam suam cum omni equestri apparatu, fidei suæ fervorem posteris suis proponens imitandum.

XXV. *Donatio Gode Presbyteri.*

62. Gode prætetea quidam presbyter de Hallivella totam terram quam tenuit simul cum ecclesia sua post dies suos Ramesensi cœnobio assignavit.

XXVI. *Quomodo & qua de causa ipsa Ramesensis ecclesia solo tenus subversa est, & denuo in melius readificata.*

63. Intereà cum fratres Ramesiæ in novitatis suæ teneritudine tam votivis florerent successibus, & in utilitatem eorum communem prona favoris publici vota convenirent; ne religionis aut profectuum suorum detrimentum continuæ prosperitatis paterentur accessu, placuit divinitati supernæ otium eorum interrumpi & quietem, quatenùs in merito felicitatis temporaneæ fiduciam certam addiscerent non habendam. Una igitur dierum cùm mane surrexissent; ecce aspicientibus apparuit in pariete turris eminentioris fissura dehiscens à summo usque deorsum, quæ toti reliquæ adhærenti ei totius ecclesiæ moli ruinæ magnæ casum minitari videbatur: cujus detrimentum perditionis, vel ex debilitate operis accelerati, vel ex infirmioris fraude fundamenti per improvidentiam cæmentariorum certum est accidisse. Nimio ergo fratres timore perterriti, quid faciendum sit deliberant, grave capitibus suis cernentes periculum imminere. Id ergo consilii omnibus complacuit, ut domnus Germanus, cujus superius mentio habita est, & probatæ prudentiæ frater Ædnotus ad inclitum Ducem Ailvvinum, patrem & patronum suum, dirigerentur, ei ingens hoc infortunium & fratrum desolationem indicaturi, & consilii simul remedium petituri.

64. Euntes itaque communis perturbationis modum & causam fidenter & fideliter Comiti indicaverunt. quo audito Christi miles fortissimus demisso vultu paullulum conticuit, ponens videlicet ori suo custodiam, ne alto dolore stimulatus verbum præceps & impatientiæ index proferre cogeretur. Conferebat tacitè cum conscientia sua, quomodo beatum Job satan ex permissione divina, tam liberorum, quàm rerum suarum dispendio ad impatientiam impellere conatus est; & deinde tantæ mæstitudinis nuntiis sic ait. Obmutui ad hæc nuntia, carissimi filii, & humiliatus sum, quia labor meus renovatus est. Sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum. Senectutis plurimæ jam gravatus accessu, confracta laboribus membra opportuna requie statueram sublevare. Sed ecce in perniciem meam veluti conjurata hæc duo conveniunt, veterum scilicet laborum dispendium & accessus novorum. Accedit tum ad solatium quod adhuc (Deo gratias) vegetus sum corpore, & effœtis in visceribus viget sensus vegetior. Porro casus hujusmodi malum desperationis nonnumquam importarunt, si detrimenta præsentium viris bonis ad proventum non proficerent æternorum. Sed adquirendæ mercedis supernæ securitatem divina mihi dignatio præstare videtur, quia tam adversi casus injurias patientiæ compensat certitudo. Lætus itaque & alacer vir fide plenus quod ex altitudine dispositionis divinæ ad incrementum meritorum vexationis sibi renovandæ occasio attrisisset, morarum impatiens, jussit manum præparari, simul cum his qui ad se venerant, viris venerabilibus ad insulam properans, laboris & operæ præteritæ jacturam visurus, & mæstificata super tam miserabili eventu fratrum corda solaturus. Venienti patri totus fra-

trum cœtus obviam ruit, divinis concentibus aëra gratificantes, & præcedentis mæstitiæ lacrymas succedentis lætitiæ solatio evacuantes. Intrat ecclesiam Dux venerabilis comitante psallentium caterva, & oratione præmissa denuò exiens, turrim ipsam terribili jam ruinæ expositam intuitus est, intuentis animum pars inclinata terrore concussit. Quæritur cæmentariorum sententia: asserunt omnes fraudem fundamenti mollioris causam fore læsionis; non posse disjunctum solidari absque totius temeratæ molis dejectione.

Ann. Chr. CMXCII. Feb. XXIX.

65. De communi tamen assensu sanctissimo patri Osvvoldo, qui eo tempore confectus senio protractos diutius piorum labores operum apud Eboracum placida quiete solabatur, decrevit vir illustris, transmissis ociùs nunciis negotium intimandum, ejusque super hoc consilium expetendum. Quo facto vir Domini Osvvoldus carissimi amici in tanto discrimine condolens angoribus, & angustiis fratrum medullitus compatiens, altum tamen cordis dolorem, ut desperationis ab eis arceret periculum, hilaritatis exhibitione dissimulavit. demandat ergo protinus Duci inclito & toti fratrum congregationi, ut spe meliore confortati, nulla prorsùs super hoc casu tristitia absorberentur: vasa figuli fornacem probare, homines autem justos tentationem tribulationis, robur mentis humanæ nonnumquam continuatione prosperitatis enervari. Vicissitudinariæ verò turbationis accessu virtutem memorans solidari, timiditatem omnem proinde propulsandam, vires non segniter exercendas in benedictione sua & confidentia meritorum, quassum opus solo tenus diruendum, fundamentum altiùs perscrutandum, & crebris arietum contusionibus in solidiorem statum confirmandum, & totam denique structuram ad Dei gloriam in melius renovandam. Audito hoc nuntio Aldermannus, & transmissa viri sancti salutationis honorificentia cum benedictione reverenter suscepta, vocatis ad se fratribus ait: En, ut cernitis, longævæ senectutis incommodo defatigor, & tot tolerantiam laborum pristinorum virium defectus non admittit. Dubiis me jactibus fatalis alea deludit, & inconstans tesseræ casus spem mihi vitæ diuturnioris abrumpit. Vobis igitur quibus inest vis virtutis præstantior, & penetrativæ lux prudentiæ acutior, vobis inquam incumbit instantium subire pondus laborum, operarios conducere, antequam vicina mors maturum jam mihi titubantis demetat florem ætatis. Celeritatem negotii commoditatis propriæ stimulis maturate: ego verò de opibus quas hactenus ad crumenas corrogavi, sufficientiam vobis omnem ad expensas munificus ministrabo. Accepta igitur licentia fratres, conductis operariis, turrem ipsam à recto aggrediuntur, & contumacia quadam vires laborantium reparante, lapidem in ea super lapidem ad solum usque non relinquunt. Tantæ perditionis causam perquirentes, egesta altius humo fundamenti fraudem deprehendunt; deinde lapidum congerie, arietum tunsionibus cum cæmento tenaciori durius conserta, abyssum ipsam denuò construunt, & super ædificantes quotidiani laboris votivo gaudent proventu.

XXVII. *De Ædnotho juniore, qui senescente altero Ædnotho curam exterioris pro eo accepit administrationem.*

66. Erat tunc temporis quidam Christi tirunculus ad differentiam senioris Ædnothus junior adnominatus, qui tradente sancto Osvvoldo in cœnobio Ramesensi susceperat monachatum, & eodem ordinante subdiaconatus jam & Diaconatus conscenderat gradum. Is ab ipso rudimentorum tirocinio gremio matris Ramesiæ exceptus, lactatus uberibus, monasticæ scientia disciplinæ decenter imbutus, majorum ultra ætatem æmulans virtutes, fausto pede calcem triverat sanctitatis, ingenuitatem natalium, venustatem formæ, peritiam litterarum, morum elegantia perornabat. Fervescentis siquidem devotionis à puero stimulis incitatus, plus jam puero adultus in ampliora semper conabatur. De hoc juvene plurima in sequentibus ex materiæ copia relaturi, ipsius hîc memoriam nequaquam censuimus omittendam, quia ex accessu profectuum quos ei processus temporis ministravit, evidens claruit indicium altitudinem divinæ dispositionis à juvene super eum latuisse. Ædnoto igitur seniore multis ab adolescentiæ annis laboribus fatigato, de communi consilio Ædnothus junior, eximiæ virtutis adolescens & prudentiæ castigatæ, in sollicitudinis solatium ei sociatur. qui præpositura super operarios administratione suscepta, coævos juvenes cotidie post primæ horæ psallicium ad laborem invitabat: & sic floridæ pubertatis vires diurnæ vexationis exercitio extenuantes, necessaria nocturnæ quietis vicissitudine easdem reparabant, ore psalmodiam ruminantes, cæmentariis muros pulcro schemate construentibus lapides cum cæmento pendolis brachiis ministrabant exercitatione. Itaque alternæ sollicitudinis impulsu continuata structura, ipsa post casum firmitate melior & aspectu gloriosior surrexit; paullatimque succrescens intra tempus non diuturnum ad consummationem clave conclusionis evecta est. Comes super celeritate prosperati operis admodum gavisus & lætatus, aculeo nobilis animi perurgens devotionem, tabulam ligneam in fronte eminentioris altaris fabrefieri præcepit, quam ad honorem Dei & S. Benedicti, & ad decus ecclesiæ, amplis & solidis argenti laminis cum varii tam coloris,

Ann. Ch. cm xcii Feb xxix. Organa.

quàm omnis generis gemmis insigniter perornavit. Triginta præterea libras ad fabricandos cupreos organorum calamos erogavit, qui in alveo suo super unam cochlearum denso ordine foraminibus insidentes, & diebus festis follium spiramento fortiore pulsati, prædulcem melodiam & clangorem longiùs resonantem ediderunt. Omnibus itaque votivo ordine compositis, quia dedicatio prior cum veteri ædificio in ventos abierat, visum est universis novum opus nova dedicatione debere consecrari.

XXVIII. *Comes ad dedicandam denuo ecclesiam sanctum Osvvaldum invitat.*

67. De assensu igitur fratrum communi venerabilis Aldermannus sancto Archipræsuli Osvvaldo legationem mittit in hæc verba. Honorificentiam salutationis sanctitudini tuæ Pater exhibere dum timor prohibet & indicit affectio; hæc tandem fortior prævalens illum evacuat, & loquendi suggerit ausum. Excellentiæ ergo tuæ præsentium constat indicio, basilicæ Ramesiensis ædificium, quod ante non multum temporis temeratum & nunc audisti expositum, juvantibus suorum suppetiis meritorum, in statum longè meliorem votivo jam consummationis fine restauratum. Ea propter piæ paternitati tuæ censui supplicandum, quatinus dum alealis tabulæ tessera nutat, dum vicinum jam mortis terminum vivi adhuc & mundi opperimur, tremula ex accessu senilis incommodi membra ad dedicandam denuò ecclesiam vexare non pigriteris, ut omnibus ad votum consummatis, optato alternæ sedulitatis fine tædiosæ jam ipsius vitæ terminum gaudentes invisemus. Non multis igitur oneratus precibus facies cum hilaritate quod rogatur, quia incitamenta vota spontanea non requirunt.

68. Susceptis & auditis his vir Domini Osvvaldus, amicissimo sibi viro talia rescribit nil moratus. Lætatus sum in his quæ mihi ex nomine tuo dicta sunt, Dux illustrissime, & exsultationes Dei in gutture meo sonuerunt. Jam quoniam replevit in bonis Dominus desiderium meum, renovata est ut aquilæ juventus mea. Veniam igitur, nec difficultatem itineris, nec aëris intemperiem, nec ipsius injurias longævitatis ullatenus expavescens Angelus Domini bonus omnia ante faciem meam aspera complanabit, & quas ætas denegat, ipsa mihi devotio sancta vires ministrabit. Præparentur interim universa tantæ celebritati officio necessaria, donec ipse & vires nutriam, & corrogandas colligam facultates.

69. Acceptum miles Christi hujusmodi lucri sancti mandatum lætus ipse & hilaris mox fratribus communicans, omnes pariter inedicibili gaudio recreavit. nam ante pendula variabilis hujus vitæ discrimina patrem suum prædilectum videndi simul & alloquendi longa diutiùs & dilatione crescentia protraxerant desideria. Ut igitur paucis plurima expediamur, omnibus citissime præparatis, vir Domini Osvvaldus longioris viæ fatigationem dietarum brevitate consolatus, juxta condictum advenit. Adventus ejus fama præcurrens ocior omnes hilares reddit & lætos: omnes sollemnibus ornamentis redimitos venienti obviam impellit. Titubantes ex accessu senectutis gressus baculo sustentans Dux ipse cum ceteris gaudenter accurrit: porrectis fratres in altum votis & vocibus, his aëra pulsant, illis cælos onerant: his aures humanas demulcent, illis divinas sollicitant. Præterita igitur oratione pater & filii in mutuos amplexus conveniunt, osculorum vicissitudinem grata dulcedine libant, labores præteritos & infortunia multimodæ felicitatis interpositæ recordationibus consolantur. Omnibus itaque divini verbi pabulo satiatis, conversus sanctus Osvvoldus ad Ducem Ailvvinum ait: Licet debilitatis pariter & ægritudinis plurimæ incommodo graver, amice venerabilis, ad evocationem tamen tuam propter causam quam honestas commendat, proficisci & venire non refugi. Novissima quippe mea instare non ignoro: tu quoque tua eisdem stimulis noveris perurgeri; hanc quoque piorum operum nostrorum bonam fore censui consummationem, si filios nostros, in hoc sacrum ovile congregatos, ab omni post nos malignorum inquietudine securos, & ovile ipsum à timore incursionis lupinæ alienum relinquamus & immune. Alioquin pulvere ventos pavisse videbimur, in loco uberioris pascuæ sine securitate ovibus collocatis. quin immò hoc erit non eis salubriter providisse, sed eas potiùs periculo exposuisse. Quapropter id consilii absque præjudicio sanioris reor admittendum, ut ad dedicationem istam sollemnem omnes benefactores ecclesiæ qui adhuc vitalem hauriunt auram & adesse possunt, convocentur. Aliæ quoque honorabiles, tam ecclesiasticæ personæ, quàm sæculares, coram quibus ipsi de fide & pace ecclesiæ conservanda & de donationum suarum firmitate omnimodam præstent securitatem, ad cautelæ abundantiam invitentur. Duce igitur & omnibus ea quæ sanctus sermone peroraverat castigato approbantibus, discurrunt nuntii, & omnes die statuto, tamquam à Deo vocati, nullam omnino excusationis causam prætendentes advenerunt, præter Orientalium Anglorum primos magnos viros, & potentes Cantebrugeschira de Hertfordeschira, de Bedefordaschira, de Hunteduneschira, de Hamtoneschira & de Kestenева. Viri quoque sancti-

tu[illegible]inis plurimæ & auctoritatis AILVVINUS Episcopus Dorcastrensis, BRITHNOTHUS Eliensis, ALFRICUS sancti Albani, ALDULFUS Burgensis & GODEMMANUS Thornensis Abbates, omnes pari devotione affuerunt. Ann. Ch. CMXCI Feb. XXIX.

70. Dispositè igitur omni in unum circumsedente corona, Dux è medio surgens A sciriro diœcesano Episcopo, Abbatibus & Baronibus totiusque multitudinis universitati ait. Gratias sanctitudini & nobilitati vestræ, patres & commilitones mei, quòd ad laboris nostri solatium unanimes in Domino convenistis. Ut novit universitas vestra basilicam hanc dominus Archipræsul Osvvoldus & ego operosa sollicitudine & pecuniæ multæ impendio jam denuo construximus, denuò eam dedicare statuentes: à cujus prima fundatione multa eidem, tam ab illustrissimo Rege Ælgaro, quàm à nobis, vel aliis plerisque fidelibus, quorum quidam adhuc viventes nostro nunc præsentes intersunt collegio, quidam verò in Domino dormierunt; in pagis & vicis, in bosco & plano, in molendinis & piscatiis, in ecclesiis & divinorum obsequiorum ornamentis collata sunt donaria, quæ fere universa authentico ejusdem Regis privilegio confirmata, & expavescendo sæculis multarum ac venerabilium personarum anathemate communita habentur. Ut ergo eidem ecclesiæ vos in vita vestra firma pacis compage teneamini, posteritas quoque nostra nullam omnino per tempora successiva adversus eam malignandi venari possit occasionem; condecens est & opportunum memoratum prædicti Regis privilegium, priusquam celebrandæ dedicationis inchoetur officium, in auribus vestris recitari, donationes etiam post fata ipsius collatas notitiæ vestræ pariter declarari. Quo facto si aliquis vestrûm in aliquo eorum quæ memorabuntur, aliquid calumniæ se putaverit habere, sine omni contentione benignos auditores habiturus jus suum coram omnibus poterit allegare: nos verò auditis diligenter ejus rationibus, & jure cognito, rem calumniatam & judiciali præsentium sententia evictam, vel prece ab eo, vel competenti pretio obtinere conabimur; aut si neutrum horum valuerit, calumniatori suum absque altercatione & litigio ultrò dimittemus.

71. Omnibus itaque ea quæ Comes peroraverat approbantibus, jam dictum privilegium universis gratanter audientibus distinctè & apposi è recitatur: donationes omnimodè demonstrantur, donatorum devotio ab omnibus collaudatur, nullo universaliter de causa universo nobilium virorum collegio horum quicquam calumniante. Diutiùs igitur conticescentibus universis, & ad confirmandas potiùs quàm ad exstirpandas virorum eleemosynas assentationis publicæ votis convenientibus, maximo Aldermannus fluctuans gaudio omnibus ait. Universitatem vestram fidelem coram Deo & sanctis ejus testem invocamus, quod publicè hodie præbuerimus copiam audientiæ, si qua laica vel ordinata persona aut eorum quispiam, qui patriâ linguâ Trocifhende vel Troihende nominatur, aliquam adversus ecclesiam hanc voluisset calumniam machinari: & cum omnes tacuerint vestro, ô viri boni & sapientes, decernendum committitur arbitrio, utrum post hanc taciturnitatem ulterius præsentium quisquam debeat calumniator admitti. Igitur potentes viri & auctoritatis plurimæ qui affuerunt, post datam cuique loquendi copiam, omnem universis ipso suo silentio deinceps abjudicarunt actionem.

72 Tunc reverendæ sanctitatis Abbates Brithnothus Eliensis, Aldulfus Burgensis & Godemannus Thornensis commoditatis suæ aucupari de hac occasione locum nacti, exigentes se sciscitati sunt quæstione simili, utrum quisquam eorum adversus ecclesias quibus præsidebant, vel etiam adversus cœnobium Croilandiæ vel monasterium de Enolfesviri, quod nunc sancti Neoti dicitur, quorum tunc temporis Comes Ailvvinus patronus habebatur & custos, quicquam reclamationis habere se æstimaret: factoque silentio & nullo penitus obloquente, communi omnium sententia decretum est, universa prænominatis ecclesiis pertinentia omnibus in posterum sæculis rata & inconvulsa permanere.

73. Deinde ne quicquam quod omnimodæ securitati abundantiorem cautelam posset contrahere, intentatum relinqueretur, miles Christi Aldermannus S. Osvvoldi & aliorum qui affuerunt virorum venerabilium piâ admonitione decrevit, præsentes universos nobiles & potentes corporalis sacramenti juratoriam præstare cautionem, quod verbo spoponderant, omni se vitæ suæ spatio fide & opere servaturos. Sacrorum ergo Evangeliorum textu coràm posito, primus ipse Dux ut ceteros callido provocaret exemplo, dexteram extendens, juratus devovit se tam Ramesiensem, quàm omnes vicinas quas memoravimus ecclesias cum universis pertinentiis earum semper, dum viveret, omni nisu, tamquam proprii domicilii utilitatibus inserviendo protecturum, & nec per se, nec per cujuslibet personæ interpositionem quicquam malignitatis, vel doli eisdem scienter illaturum. Pòst hunc ipsius & alii juxta ordinem dignitatum vicissim accedentes, eodem juramento & indissimili verborum schemate ultronei se omnes pariter obligarunt: & sic data universis bonæ fidei securitate, omnem habendæ cuiquam deinceps pravæ suspicionis necessitatem exemerunt. Sacrosanctis itaque Evangeliis in pignus præstitæ jurationis super

ANN. CH. CM XCII FEB XXIX.

majus altare coram Deo collatis, Abbates & Monachi pro vicissitudine impensæ sibi liberalitatis in commune beneficium & fraternitatem ecclesiarum suarum eos receperunt. Ut igitur fratres Ramesiæ exterioris jam ad votum irrigui felicitate donati, domesticæ etiam tranquillitatis & sociæ pacis interius irriguo potirentur; à sancto Archipræsule Osvvoldo & illius simul diœceseos Episcopo Ascirio decretum est, ut si fortè eorum quisquam contra Regulam & statuta majorum recalcitrans, turbulentus in congregatione & inquietus inveniretur, tertiâ juxta Regulæ sanctionem correptione nil emendatus, à communione loci & consortio ceterorum exsors ipse fieret & alienus, nullum postmodum, nisi emendationis vitæ commercio, reversionis aditum mercaturus.

74. Omnibus itaque in pacem ecclesiæ & fidelitatem pia, ut prædictum est, illustris viri Aldermanni calliditate fœderatis, vir Domini Osvvoldus in sæpedicto Ascirio Episcopo tanti laboris propter senium partiens pondus, cum copiosæ multitudinis alacritate votiva ecclesiam ipsam eodem quo priùs fuerat consecrata titulo sollemniter dedicavit. Divino ergo officio de more celebrato, post laborem votivum, quem in tardiorem diei horam protraxerant, omnes simul ad reficienda corpora convenerunt. quàm splendidè, quàm affluenter, quàm opiparè eos Dux venerabilis in variis tam ferculorum, quàm potionum generibus procuraverit, narrare supersedemus, ne abstinentium nausiam provocare, vel edacium videamur appetitum inaniter irritare. Mane sequentis diei pii Patris petita benedictione & accepta, in sua singulis cum gaudio remeantibus, sanctus Archipræsul remansit cum filiis carissimis familiarius colloquium habiturus: quos ante se convocatos vir beatus, assidente sibi Aldermanno, novissima hac oratione allocutus est.
» Alumni mei & filii in Domino carissimi, pater noster dominus Aldermannus & ego à
» contractæ olim inter nos mutuæ dilectionis exordio alter alterius sollicitudinem enixissimè
» juvantes, locum hunc multi laboris impendio ædificare curavimus, à territorio quoque
» Vvigornensi ablatos in hac vos humo uliginosa tutiùs & utiliùs collocavimus, & patro-
» nali vobis vice præsidentes, quæcumque seu corporaliter, seu spiritualiter necessaria
» videbantur & commoda, exactissima sedulitate & quæstu operoso studuimus providere.
» Et nunc Deo gratias & merito & numero succrescentes temporalium vobis copiam bo-
» norum & visu cernitis & utilitate sentitis sufficienter arridere possessiones & prædia, prata
» & nemora, piscarias & molendina, beneficio fidelium collata, tam eorumdem chirogra-
» phis, quàm magnifici Regis Ædgari privilegio ad vestrum vestrorumque successorum sub-
» sidium loco huic confirmata possidetis. Vestra igitur interest singulorum, ut corporaliter
» ditati spiritualem à nobis inopiam bonorum operum exercitiis propulsetis. Quo modo au-
» tem & quibus armis hostes spirituales, qui spiritualibus viris numquam desunt, repelle-
» re debeatis. satis ut arbitror in turri David collocati didicistis, in qua mille clypei pen-
» dent & omnis fortium armatura, non modò ad intuendum proposita, sed exposita ad
» tollendum. Studete itaque, fratres carissimi, studete Ordinis observationem, reddite
» gratulanter vota quæ labia vestra distinxerunt, vacate orationibus, paci mutuæ, & di-
» lectioni operam date. incentiva lasciviæ carnis vigiliis & parsimoniæ fræno edomate, ani-
» mos vestros (ut decet sanctos) à terrenorum cupidine cohibete, bona quæ habetis transi-
» toria in usu, non in affectu possidete; illam quam extrinsecus habitu prætenditis, intrin-
» secus religionis veritatem moribus exhibete. Talibus etenim mercimoniis divinam vobis
» gratiam stabilem & firmam conciliabitis, quæ omni semper malignantium fraude delusa,
» collatorum vobis bonorum indemnitatem conservans, plura his & ampliora nobis defi-
» cientibus munifica cumulabit. Post decessum autem meum unum quempiam de collegio
» vestro, quem divina vobis provida pietas dignabitur declarare, concordi omnes voto
» assensuque uniformi, juxta tenorem privilegii quod ad petitionem meam vir venerabilis
» JOHANNES Romanæ sedis Pontifex summus huic indulsit ecclesiæ, in Abbatem vobis
» eligatis. In electione verò illius ambitionis vitium, discordiam & invidiam summopere
» caveatis, ne quis vestrum communem utilitatem privatis affectibus proponat: sed illum
» omnes omni contentione remota assumant, quem sanioris partis dictata à spiritu Sancto
» sententia judicaverit ordinandum. Nos siquidem, ut cernitis, segni jam senio labora-
» mus, vitalis spiritus seniles jam deserit artus, prolongatum diutiùs incolatum suum con-
» querens anima familiarem jam incipit carcerem nausiare. quorum omni edoctus præsagio,
» neutrum nostrum ulterius vobiscum diu permansurum prædico. Ego quippe ad sedem
» meam revertor, corporis vos oculis resolutionis meæ ibidem diem oppetiens non visurus.
» Ad Ducem autem conversus, sic quoque, ait, Amicissime virorum, fata tua eisdem no-
» veris stimulis agitari, eadem te sententia ad solutionem debiti naturalis memineris perur-
geri. Ad quem venerabilis heros: Hactenus, sanctissime pater, inquit, dulce mihi fuit tecum vivere, prosperam in hoc mari procelloso habere me ratus te remige navigationem. nunc verò ad portum te festinante, naviculam meam longo navigandi usu jam quassam inter tumentes sine gubernaculo versari diutiùs undas non arbitror expedire. Si igitur mihi non datur anteire remorantem, detur utinam sine dilatione saltem subsequi

præcedentem. Cui ſanctus, En ait à te nunc corpore digredior, animo tibi ſemper inſolubiliter fœderatus. Cùm me ab ergaſtulo carnis exiſſe didiceris, tunc in brevi carnulæ tuæ compagines diſſolvi, omnemque dubiæ navigationis ultra tibi tolli ſcias neceſſitatem. At cauſam * in ſubeundo portum, ubi applicantes gravioti oborta tempeſtate ſcopulis nonnunquam & cautibus invenitur, quæ & navi & Hoven * propter tabularum diſtractores meminneris providendum.

Ann. Chr. CM XII Feb. XXIX.

* ſ. Caſui.
* ſ. Homini.

75. Hæc & ſimilia cùm vir ſanctus prophetico plenus ſpiritu perorаſſet, multa utrimque fuſa ſunt fletuum ſuſpiria, multum ſuſpiriæ inſumtum cordibus ſingulorum, una omnes voce ſe rogant non deſeri, deſolatos ſe dilecti patris præſentia non fruſtrari: ſuſpecta prætendunt pericula, locum à ſe ſanctificatum exceſſu ſuo honorari, & triumphalibus ſancti corporis exuviis præſentialiter flagitantes communiri. Sed conſilium divinum quod Vvigornenſem eccleſiam tanti luminis fulgore diſpoſuerat illuſtrari, nulla humana potuit ratione mutari. Benedicens ergo pius pater & gratam ſingulis oſculorum gratiam libans, triſtis & mœrens receſſit, triſti grege recedente, paſtorem uſque ad fores eccleſiæ cum lacrymis proſequente: ubi converſus flens largiter, eiſque denique benedicens, hoc eis noviſſimum verbum dixiſſe memoratur: Conſocier nos Chriſtus in paradiſo. Quo dicto mœſtus abiens, mœſtos revertentes dimiſit. Dux quoque propter rei curam familiaris longiùs à vicinia recedens circa proximæ initium Quadrageſimæ eos ſe ſpopondit Deo volente reviſurum.

XXIX. *De viſionibus quæ poſt viri Dei diſceſſum quibuſdam ex fratribus oſtenſa ſunt.*

76. Igitur Eadnotho juniore ad conſilium domini Germani & Eadnothi ſenioris, ſicut ſanctus ordinaverat, exteriorum curam gerente, reliqui fratres quo certiùs utriuſque patroni diſpendium juxta quod audierant, ſibi imminere crediderunt, eo ferventiùs diſciplinis monaſticis & militiæ divinæ exercitiis vacare ſtuduerunt. Deinde cum tranſiſſet rigor brumalis, & verni temporis inciperet tepor arridere; illis frequenter de his quæ à ſancto audierant inter ſe ſermocinantibus, ſicut animæ dolenti & curis multis laboranti nonnulla per nocturnas viſiones oſtendi ſolent futuræ veritatis auſpicia, una noctium cuidam fratri ſoporato viſum eſt quaſi utramque eccleſiæ turrim, unam poſt alteram, cum fragore magno corruiſſe. Item quoque alii duo longius à Monaſterio nocturnæ indulgentes quieti ſonitum horrificum, quaſi tota ſimul eccleſia uno fulminis ictu cecidiſſet, audierunt. quo terrore excitati æſtimabant univerſum fratrum collegium eadam ruina involutum: recurrenteſque cum feſtinatione, omnes incolumes, Deumque laudantes repererunt. Iterumque cum fratres quadam die in horto ſpatiando deambularent, tumultu magno, quaſi ex ictibus arietum & lapidum colliſione intra eccleſiam facto, partem murorum ruiſſe putaverunt: ſed intro currentes, omnia ſana cum admiratione conſpexerunt. Talium ergo prodigiorum cauſis fratribus ſollicitatis, & ſuſpectæ ſignificationis eventum præſtolantibus, ecce poſt dies paucos tranſmiſſo à Vvigornia lacrymabilis nuntii bajulo, ſanctiſſimus Archipræſul & Deo amiciſſimus Oſvvaldus illâ Quadrageſimæ a Dominicâ, qua *Oculi mei ſemper ad Dominum* decantatur, quæ tunc pridie Kalendas Martii habebatur, ex hoc mundo ibidem feliciter migraſſe nuntiatur. Quomodo autem exceſſerit, & quàm laudabilem vivendi finem ibi ſortitus ſit & ſepulcrum, legenti libellum vitæ ipſius ſatis conſtabit. cujus tonitruo rumoris univerſi ad una cordium penetralia perculſi, id ipſum ſtatim venerabili Aldermanno, qui ſuperioris promiſſionis ſuæ fidem abſolvens, eodem tempore in partes illas redierat, nuntiare ſtuduerunt: quo præter ætatis memoriam cum lacrymis non ſegniter advolante, pulſant ſigna, officium de more celebrant, pſalmodiam cum fletu ruminant, plangunt, & ejulant omnes; cum tamen gaudendum potiùs aliqui non ignorarent, ſed intemperantia doloris perſuaſionem prævalere non ſineret rationis.

XXX. *Venerabilis Aldermannus fata ſua inſtare intelligens, ultima hac allocutione filios adhortatur.*

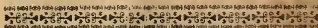
77. Ex hinc coadunata ante ſe Princeps illuſtris tota fratrum cohorte, ita eos præſentibus duobus filiis ſuis viris nobilibus, Ælfvvino atque Æthelvvardo, allocutus eſt: En filii mei cariſſimi, en virga correctionis & baculus ſuſtentationis veſtræ in unius caſu, ſicut cernitis, perſonæ utraque contrita ſunt. en lucerna ad cujus intuitum dirigebantur greſſus noſtri, non dico exſtincta eſt, ſed caliginem induit abſconſionis. en inquam ex lacrymali unius turrium noſtrarum ruina, juxta fidem oſtenſæ aliquando alicui veſtrum viſionis, alteram certiſſimè ſcire poteſtis citò ruituram. Sed & juxta viri ſancti vaticinium,

a Id eſt Dominica tertia, in qua hæc Antiphona ad Miſſam cantatur. Quamquam non ipsâ Dominicâ die, ſed feria ſecunda obiit Oſvvaldus ex dictis in Obſervationibus præviis.

Ann. Ch. cm xcii Feb. xxix.

postquam hinc ille ablatus est, depositionem tabernaculi mei agilitate fatali agitari non dubito: quinetiam ipsa senecta effeti jam & curvi corporis vires attenuans, votum mihi diutiùs hic morandi penitus abrumpit. Jam enim olim venustæ formæ gratiam rugæ mihi seniles deformarunt: amara tussis punctionibus crebris anhelum pectus defatigat: pallidus mihi color est & exsanguis; difficilius solito odores jam discerno; minùs sapiunt quæ gestu sumo; titubantes gressus vix fuste confirmo; tremulis manibus firmiùs vix aliquid teneo: sicque jam & valitudine confectus & annis, totus mihi senectutis furto subtractus sum, ut totum me transeuntibus furtiva successione diebus videar amisisse. Quæ ergo habenda est in conditionis humanæ labilitate fiducia? Jocundum sit mori, cui vita tædiosa esse comprobatur. Quapropter, dilectissimi mihi in Domino filii, delicta mea & ignorantias meas in præsentia vestra divinæ confiteor pietati, nec præter dispositionem cælestem vitam mihi diuturniorem servari, sed potiùs exitum meum mueiti, & peccata mea orationibus vestris desidero & meritis expiari. Cumque corporeæ pugnæ arma deposuero, vos sedulitate filiali paterno funeri honestas in loco isto inferias procurantes, & memoriam mei deinceps continuam habentes, posteris quoque vestris intimate.

78. Hac voce] discriminis præsaga & indice tactus, beatum Ælfegum, tunc Vvintoniensis ecclesiæ venerabilem pontificem, qui illis in diebus quasi à Deo, ut viri justi deserviret exsequiis, missus, infra terminos viciniæ præsens habebatur, accersiri fecit. Ad cujus interrogationem præsentibus senioribus Ramesiæ cum multis aliis qui aderant venerabilibus personis, articulos catholicæ Fidei, quos semper vita & moribus tenuerat, publica attestatione est confessus; ac deinde ejusdem ministerio sacrati olei unctione delibutus, eodem quoque tradente indeficiens dubiæ peregrinationis Viaticum porrexit. Deinde verò usque ad diem sibi peremtoriè præfixum jugi psalmorum, quos ipse didicerat, psallicio exitum suum cum fratribus præmuniens, cùm denique *omnis spiritus laudet Dominum* voce flebili & lingua palpitanti tertio repetisset, manu læva sibi ipse oculorum cilia componens, dextrâ vivificæ se crucis signaculo armavit: sicque ex diuturni fatigatione cntius fessus jam & anhelus spiritus, octavo Kalendas Maii relictâ corporis glebâ ad requiem (ut creditur) bravium percepturus feliciter evolavit. Cujus corpus cùm Ramesiam ad tumulandum deferrent exanime, copiosa totius ferè viciniæ turba viri venerabilis exsequias comitatura convenit, divites laborum suorum solatium, pauperes verò & inopes se vitæ suæ subsidium in ejus excessu gemitu lacrymoso querebantur amisisse. Ita ergo in domo quam summa dictante sapientia sapienter sibi ædificaverat venerandæ sapientis architectoris exuviæ, prædicti sancti præsulis Ælfegi ministerio in memoria justorum æterna venerabiliter depositæ, diem extremum operiuntur resumendæ.

Ann. Ch. cm xciv Maii xi

SANCTI MAIOLI ABBATIS

CLUNIACENSIS QUARTI

Elogium Historicum.

I. *Ejus Vitæ scriptores, ejusque laudatores.*

Elogium cur hic datum.

1. E*A est primorum Cluniacensium Abbatum celebritas & factorum gloria, ut quamquam de illis plures scripserunt auctores, ea tamen nec pro dignitate explicent, nec pro votis nostris. Quapropter quod in sancto Odone jam præstitum est à nobis, idem etiam in Maïolo aliisque duobus subsequentibus, Odilone scilicet atque Hugone, præstandum est, ne eorum memoriam neglexisse videamur, si eam segniter illustremus. De Maïolo quidem jam multa retulerunt socii Bollandiani in Maii tomo 3, ab antiquis auctoribus accepta: sed multa de eo dicenda restant ex archivis Cluniacensibus, quorum copiam habere nobis licuit.*

Vitæ scriptores.

2. *Tres verò Maïoli præcones nobis exhibent Bollandiani, nempe* Nalgodum, *quem Maïoli discipulum putant, ac primæ vitæ scriptorem: alteros,* Syrum & Aldebaldum, *itidem coævos, qui conjunctis studiis alteram de Maïolo lu-*

cubrationem

cubrationem condiderunt: tertium S. ODILONEM, *Maïoli in Abbatiali dignitate successorem. De his omnibus hic in limine agendum, antequam ulteriùs progrediamur.* ANN. CH. CM XC V MAII XI.

3. *Primus Maïoli encomiastes omnino censendus est Syrus monachus, cujus puram putam scriptionem ex ms. codice sancti Martialis ecclesiæ apud Lemovicas accepimus à nostro Petro Trellio, unà cum epistola Syri ad sanctum Odilonem Abbatem Vitæ præfixa, in qua facti sui rationem reddit auctor. Ait quippe id operis à se susceptum fuisse flagitante* VVARNERIO sanctæ recordationis *monacho, qui Syro misso in Italiam ante perfectum opus, ipse in Alsatiam directus, opus imperfectum detulerit. Postea verò mortuo Vvarnerio, cùm opus istud, quale ab ipso relictum fuerat*, Odilo in Morbacensi cœnobio (*ubi forsan mortuus Vvarnerius*) *reperisset; Syro demandata cura ut id perficeret. quod ipse tandem exsecutus est, non eo tamen modo, ut numeris omnibus absolutum aliis visum fit. Quapropter statim post Syri obitum Aldebaldus supremam operi manum imponere aggressus est. At sanè quæ is supplevit, ornatûs admodum vicem præstant, hoc est quadam non necessaria, quibus Syri narrationem illustrare, atque connectere sibi visus est. Rem explicat Reimbaldus monachus, qui breve carmen communi huic Syri & Aldebaldi scriptioni præposuit, ex quibus hæc referre non ab re fuerit.* Syrus. Cum socio Aldebaldo.

Hunc ubi gavisum fore credimus archimagistrum,
Cujus in hoc parvo retinentur gesta libello
Pauca, velut pratis flores carpuntur amœnis:
Ad Christi laudem quæ VVARENNERIUS antem
In cunctis vitæ monachus nimiùm reverendæ
Persuasit domno supplex multa prece Syro
Scribere communi cunctorum commoditati,
Ne Patris tanti possent pia facta recondi.
Qui tandem precibus & amore sui superatus,
Discere quæ potuit narrantibus, edere cœpit.
Tegmina sed carnis solvens pet debita mortis,
Hoc opus eximium dimisit semiperactum,
Mox ALDEBALDUS quod supplevit studiosus,
Congrua subnectens, &, ut aspicis, ordine jungens.
Certus in hac opera meruit sibi præmia digna.

Sed ut intelligat lector, quod cu, as fit; totam de Maïolo narrationem tribus libris complexus est Syrus, at eo tempore defertus, nonnullis carminibus hinc inde narrationi insertis. Aldebaldus verò suum singulis libris prologum aptavit, carmina multis in locis adjecit: Sed nullum factum retulit ab Syro prætermissum, nisi quod initio libri primi narrationem instituit de Saracenorum impressione in cænobium Lerinense, quæ ad Maïoli facta nihil pertinebat. Communem illam Syri & Aldebaldi lucubrationem ediderunt Socii Bollandiani: nobis puram Syri scriptionem hic repræsentare visum est, suo loco referendis iis, quæ de clade Lerinensi Aldebaldus explicavit.

4. *De Aldebaldo atque Vvarnerio, cujus rogatu Syrus operi manum admovit, nihil legimus, nisi quod Vvarnerium oportet fuisse Monachum religione celebrem, utpote quem* sanctæ recordationis *virum Syrus, & Raimbaldus* Monachum Vitæ nimium reverendæ *appellat. De Syro id unum discimus, quod Iotsaldus* (*in editis mendosè* Lotsaldus) *in Actis sancti Odilonis sub finem memorat apud Bollandum in hæc verba.* Verùm plurima quæ in prima fronte dicturus sum, ipse non vidi: sed duobus monachis ejus, Petro videlicet monasterii sancti Maïoli, quod apud Papiam est, Præposito, viro scilicet religioso; & SYRONE cujusdam Monasterii Abbate, per adnorationem Fratris Bosonis, miræ simplicitatis & innocentiæ monachi, sicut rogaveram, dum hoc opus inciperem, referentibus agnovi. Fuerunt autem prædicti Fratres probabiles viri, patris Odilonis admodum familiarissimi, secretorum etiam illius in pluribus conscii,

Ann. Ch. cm xciv Mati xi

& itineris vel laboris per multa tempora socii *&c. Diu anceps fui, num in lib. 2 de Vita S. Maioli per Syrum cap. 23, ubi de reformatione agens Ticinensis Monasterii ita habet*, ibique suum ordinavit Abbatem, *legendum sit* Syrum *pro* suum. *Sed obstant mss. codices cum vulgatis.*

Odilo

5. *His auctoribus, Syro videlicet atque Aldebaldo, accessit Odilo eorum Abbas sanctus, qui non tam novum de Maïoli vita commentarium, quàm orationem laudatoriam composuit, lectorem ad alios remittens scriptores, qui priùs de illo egerant. Ita enim legimus in cap. 2 apud Bollandianos.* Quanta per eum Dominus & ante & post transitum ejus ostendere dignatus est miracula, testantur volumina à doctissimis viris ordinata, sensu catholico, calamo conscripta rhetorico, & in quibusdam locis metro variata dactylico. *Libellum suum Odilo inscribit Hugoni, postea ejus successori, & Almanno Monachis, præmissâ epistolâ, quam in ejus Elogio aliquando referemus.*

& Nalgodus.

6. *Postremus omnium Nalgodus Cluniacensis monachus itidem sancti Maïoli gesta illustrare aggressus est, Petro venerabili Abbate: quo tempore Vita sancti Odonis ab eodem expolita, & in compendium redacta est, qualem superiùs suo loco retulimus. Ex his omnibus unam Syri scriptionem huc adducere visum est, in hoc Elogium referendo, si qua ab aliis Auctoribus singularia dicta sunt, omissis etiam duobus miraculorum libellis, in quibus paucissima observatione digna memorantur: & quæ facilè consuli possunt in Bibliotheca Cluniacensi, in cujus Appendice hæc leguntur, & in Maïo Bollandiano. Ceterum hi duo miraculorum libri in ms. codice Lemovicensi, ex quo Syri lucubrationem accepimus, ipsius Syri tribus de Maïoli vita libellis continenter subjiciuntur: in quorum prologo innuit Auctor, se vitam sancti Maïoli scripsisse, cùm ita præfatur.* Gloriosa virtutum opera, quæ omnipotentis Dei providentia per beatum suique dilectorem Maïolum dignata est operari, dum fragile sui ipsius corporis indumentum vivificaretur vitalis spiritus additamento, compendiosa, prout scire potuimus, descripsimus ratione *&c.* Nunc deposito carnis onere in cælis lucidum & sanctissimum sidus renitens, ampliatarum virtutum eructat cumulos. Hos ex parte aliqua, pro paterno imperio Domni ac reverentissimi Odilonis Abbatis; obedimus mandare scriptis. *Unde quis inferat, Syrum esse istorum miraculorum scriptorem, tametsi ejus stilum penitus assequi non videntur. Ut ut sit, si qua in eis notatu digniora erunt, in fine hujus Elogii referentur.*

Auctores alii.

7. *Præter hos auctores, multi de sancto Maïolo honorificam fecerunt mentionem, quorum verbis commodè in subsequentibus utemur. In his sunt Petrus Damiani in Opusculo 33, Glaber Rodulfus variis in locis, Vincentius Bellovacensis, Petrus Equilinus Episcopus in lib. 4. cap. 153, Iohannes Trithemius, & plerique chronographi. In Appendice Bibliothecæ Cluniacensis exstat etiam brevior Maïoli Vita, cum Syri lucubratione in compendium redacta. Iam ad Maïoli facta veniamus.*

II. Maïoli patria, parentes, studia, & vita canonicalis, Archiepiscopatus Vesontionensis ab eo recusatus.

Maïoli natale solum. * La Provence. * Valensolle * Riez. * Manosque.

8. *Etsi eum patriâ* Provincialem, *id est ex Provincia ortum fuisse liquet, non tamen de ipsius natali solo constans est & unanimis veterum ac recentiorum consensus. Valentiola * (quod opidulum diœcesis Regiensis, medio Regium * inter & Manoscam * intervallo) natum communis fert Cluniacensium traditio, præeunte Petro de Rivo, cui inscriptio ecclesiæ sancti Martialis apud Avenionem Cluniaco subjectæ adstipulatur, ab Honorato Boucheo relata in chorographia Provinciæ pag. 232. Et quidem locum hunc ex Maïoli hereditate fuisse constat: sed an ejus natalis fuerit sedes, merito dubitare licet ex Syro, qui Maïolum* ex Avennicorum opido, *id est Avenionensi *, prodiisse tradit, quod totidem verbis in communi Syri & Aldebaldi scriptione legimus. In alia Vita, breviori quæ exstat in Appendice Bibliothecæ Cluniacensis*, opidanorum Avennicorum alumnus *dicitur. Provin-*

* Avignon.

ciam eidem patriam tribuit Nalgodus, de natali ſolo tacet: utrumque præterit Odilo. Mihi religio fuerit diſcedere à Syri & Aldebaldi auctoritate. ANN. CH. CM XCIV MAII XI.

9. *Mirari verò ſubit, cur ex omnibus illis qui de Maïolo ſcripſere auctoribus, nullus parentum nomina vel dignitates præmittit, quos fuiſſe ſplendidiſſimos fas habuerunt dicere, quaſi ſub illo verborum involucro ad nos integra eorumdem memoria pertingere deberet. In primis Syrus,* Clarus, *inquit*, ortus natalibus, ex Avennicorum opido parentibus ſplendidiſſimis eſt procreatus, Provincialis quidem genere, nobilium Gallorum clarus generoſitate. *Odiloni*, præclaro ſtemmate ortus, & à nobilibus parentibus pervigili cura enutritus. *Nalgodo*, Provinciæ regionis indigena, uſque ad ipſos Galliæ Proceres affinitatis ſuæ terminos dilatavit, & à linea ſanguinis Gallicani magnum ſibi nobilitatis apicem comparavit. *Ampulloſa hæc verba ſunt, ſed fere inania, niſi quod prænobili genere Maïolum progenitum oſtendunt. Sed ubi parentum nomina & dignitates? Quamquam illud eo tempore in more poſitum erat, ut nobiles quique raro ſua dignitatis titulos præferrent, præterquam Reges, Duces, ac Comites. Ceteri fere nudo nomine cenſebantur. Nihilo minùs* Militis *nomen pro nobili ſæculo* X *in uſu eſſe cœpit, ut patet cùm ex aliis, tum ex charta Traſmari Noviomenſis Epiſcopi pro cœnobio Humolarienſi, ſuperiùs relata ad tranſlationem ſanctæ Hunegundis: cui charta multi* Milites *ſubſcribunt. At ſanè vix excuſari poteſt eorum indiligentia, qui parentes eorum, quorum facta deſcribere volebant, intactos præteriêre. Unus tamen ex Maïoli præconibus Odilo in fine elogii ſui, quaſi fortuito, Maïoli patrem* FOLCHERIUM *nominat, eumque* Militem *appellat.* Fuit eodem tempore, *ait*, quidam Miles in illis partibus, nomine FOLCHERIUS, in armis ſtrenuus, jure hereditario ceteriſque bonis & divitiis ditiſſimus, & (ut de nobiliſſima ejus prole diximus) ex utroque parente gemina nobilitate coruſcus; vir magni conſilii, prudentis ſagaciſque ingenii, pater videlicet iſtius ſanctiſſimi Patris noſtri, de quo loquimur Maioli. *Eumdem etiam Fulcherium nominat Episome edita in Appendice Bibliothecæ Cluniacenſis.* Fulcherius pater.

10. *Verùm etſi hanc Odiloni gratiam non haberemus, integrum nobis Fulcherii nomen ſervaſſent tabulæ Cluniacenſes, in quibus non ſemel legitur, necnon Fulcherii ampliſſimæ donationes, quæ eum ex locuplete familia ortum fuiſſe demonſtrant. In primis Fulcherius Cluniaco donat* alodum ſuum in pago Regenſi, in Comitatu Atenſi villas Auſnanam & Serulionem; & in Comitatu Aquenſe villam Reglanam, item villam Pinetum cum ejus eccleſia ſub titulo ſancti Siffredi; item in eadem valle villam Paludem; & in Comitatu Secuſtironenſe Alairacum cum eccleſia ſancti Petri, item villam Adducellum; & in Comitatu Regenſe villam Abiacum cum eccleſia ſanctæ Mariæ, villam Pauliacum, Valentiolam cum eccleſia ſancti Maximi, eccleſiam & villam ſancti Tyrſi, villam & eccleſiam ſancti Stephani de Margis, villam & eccleſiam ſancti Johannis de Ardas; in valle Mixenis eccleſias ſancti Stephani, ſancti Martini, ſancti Petri, item villam Fabricas, villam Narbonam, cum eccleſiis, Fagentiam cum eccleſia, Dragonianum, villam Arcus, & medietatem Centumclavis vallis, villas Locatum, Surigerias, eccleſiam beatæ Mariæ, Bonolas villam, *omnia hæc cum appendiciis ſuis. quæ idcirco minutatim retuli, ut appareat, quàm amplæ fuerint Fulcherii facultates; quibus in locis ſitæ, nempe in pagis Regenſi, Atenſi ſeu Aptenſi, Aquenſi, & Secuſtironenſi; tum quanta ejus munificentia in loca ſacra; ac demum, quàm illo ævo laicis familiare fuerit plebanas poſſidere eccleſias, eaſque monaſteriis tradere. quod ſexcentis exemplis (quorum multa in ſuperioribus Bernonis, Odonis, & Aymardi elogiis vidimus) probari poteſt. Quo anno facta ſit hæc Fulcherii donatio, in charta non exprimitur: at certum eſt eam factam eſſe priùs quàm Maïolus ſæculo nuntium remiſiſſet, quippe non niſi mortuis parentibus Cluniacum ſeceſſit, ut poſtea exponemus. In ea porro donatione mentio fit de Valenſiola traditione, quam Bouchetus retulit ad annum* DCCCC XC, *eam-* Familia locuples.

Ann. Ch. cm xc v Maii xi.

quæ à Comitibus Provinciæ Cluniaco primùm factam putavit. In Maïoli chartario legitur in charta sexta Vvillelmi, data regnante Conrado Rege, Vvillelmum ipsum donasse Cluniensi monasterio & Maïolo Abbati ex rebus quas ipse Maïolus Abbas & Clunienses Fratres ei ad vitam dederant, villam Valentiolam. Post Maïolum Almeradus Regensis Episcopus Odiloni Abbati remittit quædam annua debita, quæ Valentiola Episcopo pendere solebat. Inter Cluniacenses ecclesias ex Provincia recensetur in Bibliotheca Cluniacensi Decanatus de Valensoliis Reiensis diœcesis, ubi debent esse Decano computato quinque Monachi, & unus Presbyter commensalis, & debent ibi celebrari quotidie duæ missæ.

Fulcherius avus, Cyricus frater.

11. *Ex archivo Cluniacensi non solum discimus Maïoli patris nomen, sed etiam ejus avi ac fratris, quorum alterum itidem Fulcherium, alterum Cyricum dictum fuisse inde intelligimus. Id patet ex Maïoli charta* 344, *quæ præstaria est Arnulfo Episcopo Atensi à Maïolo facta, de quibusdam rebus cœnobii Cluniacensis, sitis in pago Atensi. Has litteras huc integras referre juvat.*

IN nomine Domini..... Ego Maïolus favente Christi clementia Cluniensis cœnobii Abbas. Notum fieri volumus omnibus fidelibus Christianis, tam præsentibus, quàm succedentibus, quod Domnus ARNULFUS Episcopus Atensis nostram expostulando adiit præsentiam, quatenus ei concederemus loco precariæ res quasdam juris sanctorum Apostolorum, Petri videlicet & Pauli, supradicti cœnobii Cluniensis. Inquisita itaque voluntate Fratrum nostrorum, eisque rationabiliter assensum præbentibus, decrevimus prælibati Domni Episcopi precibus obtemperare. Concedimus itaque eidem Domno Arnulfo Episcopo atque consanguineo ejusdem TEOBERTO, res sanctis Apostolis Petro & Paulo dicatas, quæ sunt in pago Atensi sitæ, in villa Lausnana, & in alia villa, quam vocant Soldo, usque in montem Clavaniacum, & in alio loco, ubi dicitur Trabalio, & in alia villa quæ vocatur Bassus, & in alia villa quæ dicitur Siciago, & in alia villa quæ dicitur Borcio, & in alia quæ dicitur Soricarias, & in alia quæ dicitur Leocola, & in alia quæ dicitur Valle, & ipsum alodum quem avus meus FULCHERIUS comparavit de Bernardo, & in alia villa quæ vocavocatur Jocadas, & in alia quæ vocatur Cariaras, & in alia quæ vocatur Serulias. Ista omnia mihi & fratri meo CYRICO ex successione nostrorum parentum nobis evenerunt: nos verò ego videlicet Maïolus, præfati cœnobii Cluniensis Abbas, & prædictus frater meus pro remedio animarum nostrarum, nostrorumque parentum, omniumque fidelium Christianorum, Deo & sanctis ejus Apostolis Petro & Paulo in Cluniaco cœnobio tradidimus. Omnia itaque jam denominatis villis conjacentia, sive quantum avus meus Fulcherius & genitor meus ejusdem nominis in Comitatu Atensi tenuêre, vel conquisiêre, totum prædicto Episcopo & ejus consanguineo Teoberto concedimus, in ea scilicet ratione tradente Domno Episcopo res suas, quæ sunt sitæ in pago vel Comitatu Atensi, in villa Lausnana, Deo & sanctis ejus Apostolis Petro & Paulo in prælibato cœnobio Cluniensi, eo videlicet tenore, ut quamdiu ipse Episcopus & ejus consanguineus vixerint, teneant & possideant, & festivitate S. Martini in censu solidos quinque ad Cluniacum persolvant: post obitum verò utrorumque res omnes supra scriptæ cum omni melioratione ad præfatum Cluniense cœnobium absque ullius contradictione proveniant. Ut verò precaria ista illibata inviolabilisque omni tempore permaneat, manu nostra firmavimus, & Fratribus nostris corroborandam porreximus. MAÏOLUS peccator & humilis Abba, Adiblamos, Jacob, Fulcardus, Stephanus, Andreas.... S. Durantni, Teoderici. Ego frater Clemens scripsi. Actum apud S. Saturninum, anno vigesimo tertio regnan. Conrado Rege. *Ex hac præstaria intelligimus, præter superiorem Fulcherii*

Maïoli patris donationem, aliam ab ipsomet Maïolo & Cyrico ejus fratre Cluniacensibus factam de rebus, quas his litteris in precariam tradit Arnulfo Episcopo Atensi: cujus consanguineus Teutbertus in alia charta vir illustrissimus *dicitur, laudaturque* Raimodis *ejus uxor & filius* Ulricus. *Sed & alias res memorat alia charta, quâ Vuillelmus nobilissimus Comes & Lucia ejus uxor Cluniacensibus sub Odilone Abbate restituunt* hereditatem sancti Maïoli, *scilicet* Diliodam & Septem fontes in Episcopatu Regensi. Actum apud Podii Odolinum monasterium anno Inc. M XXXVI, Ind. V, Chunone Imperatore regnante anno X. *Unde iterum perspicuum efficitur, quàm diti stirpe procreatus sit Maïolus, cujus parentes tot prædiis ac possessionibus Cluniacum auxerunt absque gravi (ut credere par est) dispeadio rei familiaris. Hæc mihi consideranti dubitatio succurrit, num Folchertus Maïoli avus fuerit ille* Folcratus Dux Arelatensium, *quem Lotharius unà cum aliis Comitibus rebellare molientem, in deditionem accepisse, eoque facto* Provinciam ordinasse *memoratur in Annalibus Fuldensibus anno* DCCC XLIV.

Anno Chr. CM XCIV
Maii XI

Matisconem confugit.

12. *Postquam Maïolus integris intaminatisque moribus pueritiam in patria exegisset,* cùm eum jam sibi vindicaret adolescentia; parentibus humana sorte præventis (*ita scribit Syrus*) prædiisque barbarica invasione in solitudinem redactis, divina disponente providentia natale solum coactus est deserere, ac Burgundiæ partes expetere: veniensque in urbem Matiscensem, susceptus est ibi in hospitio à quodam suo propinquo, qui inter reliquos ejusdem urbis Proceres nobilitatis gerebat decus. Cumque aliquamdiu in ejus moraretur diversorio, ejus fultus adminiculo, uti cœpit ejusdem civitatis Episcopo: qui eum liberali cernens ingenio valere, Canonicorum studuit collegio copulare. qui etiam eum secretiùs summâ hortabatur instantiâ, ut se virginem conservaret. *Matisconensi ecclesia tum præerat Berno, cujus in Cluniacenses munificentiam varia monumenta contestantur.*

fit Canonicus.

Provinciæ clades.

13. *Quænam verò sit illa clades, de qua hic agit Syrus, haud usquequaque exploratam. Duo hostium genera Provinciam per id tempus infestarunt, Hungari & Saraceni. Hi piratico more ex Hispania in Italiam fortè delati, Fraxinetum arcem ad Alpes Cotias occuparunt anno* DCCC XCI, *eamque per multos annos cum maximo Lombardiæ & Provinciæ detrimento tenuerunt: donec Hugo Italiæ Rex maritimo eos ac terrestri exercitu adortus, illorum navibus græco igne combustis, plerosque Fraxinetum relinquere, & in Montem-maurum se recipere coëgit anno* DCCCC XLI. *Eos autem obsidione cinctos Hugo in suam potestatem facilè redegisset, nisi Berengarium adversarium timens, ab illorum oppugnatione destitisset, fœdere cum eis ita percusso, ut pars illorum in montibus Italiam ab Suevia dirimentibus consideret, & Berengarium ex Suevia per eos montes exercitum trajicere molientem impediret. Isti eo loco positi quoscumque postea ad Apostolorum limina visitanda illuc iter facientes, aut penitus spoliarunt, aut inhumaniter peremerunt. Eodem sæculo Hungari ex Germania in Galliam atque Italiam sæpius effusi, funestas clades tulerunt. Hi ductu Berengarii Regis, quem Langobardi expulerant, anno* DCCCC XXIV *Italiam depopulati, teste Frodoardo, postea per abrupta Alpium juga transeuntes, in Galliam irruperunt. quos Rodulfus, Cisalpinæ Galliæ Rex, cum Hugone Viennensi* inter angustias collium Alpinarum *conclusit: unde inopinato per devia montis evadentes, Gothiam impetierunt, ibidem à prædictis Rodulfo & Hugone subacti. Paullò pòst, idest anno* DCCCC XXXIII, *dum Hugo Rex Italiæ Romam obsidet, Saraceni meatus Alpium occupant, atque vicina quaque loca deprædantur. Biennio peracto, Hungari per Burgundiam diffusi, prædis, incendiis & cædibus debacchantur. Tot & tam frequentes clades indubiè Maïolum in urbem Matisconem perfugere coëgerunt, dum Provincia, id est patria ejus, tot cladibus infestaretur.*

Lugduni studia.

14. *Interea temporis is Canonicus Matiscone factus, Lugdunum in scholas abit, ubi Antonio præceptore usus, homine in Philosophia erudito,* cujus multum convaluit (*Syri hæc verba sunt*) non modò doctrina, verùm moribus & vita.

Ann. Ch. cm xc v Maii x.

Lugdunensis academiæ antiquitatem rectè probat Hericus Autissiodorensis monachus in libro 1 *de miraculis S. Germani, ubi differit de temporibus Constantii Lugdunensis, id est de sæculo quinto. Ea, inquit*, tempestate Lugdunensium civitas prima ac præcipua Galliarum, professione quoque scientiæ artiumque disciplinâ inter omnes extulerat caput. Ibi, quas dicunt, liberalium disciplinarum peritia, quasque ordine currere hoc tempore fabula tantùm est, eo usque convaluit, ut quantum ad scholas publicum appellaretur citramarini orbis gymnasium. Et ut aliquid rationis afferre videar, eo id argumento colligimus, quòd quisquis artium profitendarum afficeretur studio, non ante Professis inscribi merebatur, quàm hinc exploratâ diligentiá examinatus abiret, *ubi* Professorum *nomine eos intelligit gradus, quos magisteris & Doctoris nomine censemus. Ex eorum numero erat procedente sæculo* x *Antonius*, quem virtus & religio *insulæ* Barbarensis præfecerat cœnobio, *ex Syro. Erat hic locus in meditullio Araris supra Lugdunum, celebris quondam Ordinis nostri Abbatia, nuper sæculari veste donata: in cujus indicibus Abbatum numero adscribendus est Antonius, cùm id Syrus disertè contestetur.*

Archidiaconus Maiolus.

15. *E studiis reversus Maïolus*, per cunctos gradus conscendens ecclesiasticos, cùm Levitarum potiretur officio, ad ejusdem usque arcem, doctrina id exigente, ab eodem est sublimatus suprascripto Pontifice, *id est ad* Archidiaconatus officium, *uti Syri verba explicat Odilo. Ea in dignitate mores ad doctrinæ formam componens, Christianis virtutibus, maximè in pauperum caritate excelluit. quod ipsi omnium existimationem comparavit. Verùm is laudes fugiens, ac popularem tumultum, identidem secedebat* in oratoriolum, quod ipse reædificaverat, sancti Michaëlis, trans Ararim, *ubi* in orationibus pervigil, divino famulamini manciparetur attentiùs. *Inde in aliorum profectum se extendens, ex diversis ad se partibus clericos convenientes* gratis libenterque *erudiebat. Tum hominis famâ quaquaversum diffusâ*, Vesontionensi Archiepiscopo viam universæ carnis ingresso, tam ipsius terræ Principis, quàm totius Cleri consensu & populi, ad ejus culmen suscipiendum Pontificatus beatus Maïolus impulsus, *haud quaquam assentire voluit: quin immo eò magis ad declinandam (quæ fugientes sequi soles) gloriam ardentior factus, de sæculo fugiendo sedulo cogitare cœpit. Sed ut accuratiùs tempus, quo id contigit, investigare liceat, quadam Maioli tum Archidiaconi facta hic commemorare juvat. In his reperitur charta quædam, quâ* Acbertus vir præcelsæ nobilitatis *à Maymboldo seu Maimbodo Episcopo Matisconensi (quem nonnulli* Maguboldum *mendosè vocant) ecclesias quo ad viveret, obtinet in fundo suæ proprietatis, qui dicitur Scociacus* *, *ubi principalis ecclesia est in honore sancti Andreæ, insuper capella sancti Iohannis, & altera sancti Marcelli. quibus litteris manu propria subscribunt* Maymbodus Episcopus, Ado Abba, (*dignitas ecclesiæ Matisconensis*) *&* Mayolus Archidiaconus, *anno tertio Ludovici Regis, Christi* DCCCCXXXIX. *Item anno ejusdem Regis sexto idem Maimbodus* nobili viro Achardo *terram suæ ecclesiæ*, sitam in pago Forense, *locat: ejusque rei instrumento inter alios manum ac signum apposuit* Mayolus Archidiaconus *ante Adonem Abbatem. Itaque ad id usque tempus Archidiaconus esse perseveravit Maïolus, nempe ad annum Ludovici Regis sextum, qui Christi annus* DCCCCXLII *erat, idemque primus Aymardi Abbatis Cluniacensis post mortem Odonis.*

* Escuzolles.

Vesontionensem Archiepiscopatum recusat.

16. *Cùm* ejusmodi moribus polleret *Maïolus, Vesontionensi Archiepiscopo* viam universæ carnis ingresso, tam ipsius terræ Principis, quàm totius Cleri consensu & populi, ad ejus culmen suscipiendum pontificatûs impellitur. *quod ipse præ modestia constanter recusavit. Id à Syro & Nalgodo memoriæ proditum est, nec mirum si prætermissum ab Odilone, qui etiam de recusata summi pontificatus dignitate siluit. quippe qui Maïoli breve elogium potiùs excurrendo adornavit, quàm vitam accuratam composuit. Maïoli loco electus est in sedem Vesontiensem Gerfredus, cujus decessorem penitus perspectum non habeo.*

III. Maïoli conversio ad vitam monasticam, Abbatialis electio.

16. *Aymardo Abbate Maïolus Cluniacum frequenter accedebat*, & cum Fratribus frequens habebat colloquium & spiritale contubernium, *referente Odilone, quibus in votis erat*, ut eum possent sibi acquirere fratrem, quem postmodum mererentur habere & Patrem. In hujus verò conversionis obsequio multum valuit venerabilis viri Hildebranni dulcis collocutio & spiritalis suggestio. Hic cùm esset ex prioribus Cluniacensibus monachis & ejusdem monasterii Præpositus, bis invitatus est ut officium Abbatiæ susciperet, sed noluit: quia semper plus obedire quàm præcipere, & magis subesse quàm præesse voluit. *Hanc verò Maïoli conversionem non solum in Hildebrannum Priorem, sed etiam in Aymardi* meritum patientiæ & innocentiæ vitæ, *ob quam* tanto talique à Christo ditatus est munere, ut ejus tempore ad amorem monastici Ordinis auctor nostræ salutis beatum Maïolum dignatus sit accersere. Maïolus monachus.

17. *Monachus factus*, singulari præ ceteris præeminebat virtute, *ait Syrus: eumque Aymardus* Bibliothecæ præficiens, Apocrisariatus officium eidem injunxit, *de cetero à Virgilii aliorumque profanorum auctorum lectione abstinens, aliosque Fratres ab ea deterrens*. Apocrisarius est qui custodit ecclesiæ thesaurum, & in cujus manu est quicquid à popularibus ad altaria offertur. *Udalricus auctor in lib. 3. Consuetudinum Cluniacensium cap. 12. Ad idem officium pertinuisse videtur, ut si qua negotia foras exsequenda erant, eorum gratiâ mitteretur Apocrisarius, ut apud Romanos. Maïolus quippe aliquando missus est Romam ab Aymardo negotiorum causâ; eoque in itinere Yporediæ* * (*quæ urbs est episcopalis sub Archiepiscopo Taurinensi*) *Heldricum monachum ægrotantem sacri olei unctione sanat Fuerat is* quondam in Italia inter ceteros palatinos honorabilis: *qui* uxori cum magna rerum temporali copia abrenuntians, deposito cingulo Cluniacum se conferens, beati Benedicti se subdidit proposito, & *quidem Maïoli fama impulsus, ut tradit Syrus in lib. 2. An is sit Heldricus, qui sancti Germani apud Autissiodorum Abbas fuit, inferiùs expendemus.* Unctionis sacramentum *appellat Nalgodus eum ritum, quo Heldricus à Maïolo sanatus est. Huc spectant ea quæ diximus in Præfatione Sæculi primi de ejusmodi unctionibus.* Bibliothecarius & Apocrisarius. Quædam ejus facta. * Yvrée.

18. *Prædictum Apocrisarsatûs officium item probant alia quædam negotia, quorum exsecutor Maïolus monachus fuit: Nam anno* XI *Ludovici Regis* Hildebrandus & Maïolus placitarunt *coram Leotaldo Comite, Walterio Vicecomite, aliisque horum* fidelibus (*alibi* Primates *appellant*) *pro quibusdam terris Cluniaco datis, quæ à nonnullis occupabantur. Item anno secundo Lotharii Regis* Eldebrandus & Maiolus monachi Clunienses *mittuntur ab Abbate Eymardo ad Maimbodum Episcopum Matisconensem in Synodo exsistentem, petituri ab eo decimas ecclesiarum sancti Andreæ in Evranda, & sancti Boniti. Hæc aliaque facta apprime demonstrant, Cluniacensem Præpositum, qualis erat Hildebrandus, atque Apocrisiarium curam gessisse de temporalibus causis. Deinde collatione factâ prioris istius facti, quod anno* XI *Ludovici Regis à Maïolo jam monacho gestum est, cum alio superiori, cui idem tum Archidiaconus anno sexto ipsius Ludovici subscripsit, manifestè colligimus, Maïolum sæculo nuntium remisisse anno septimo vel octavo regni Ludovici, id est anno* DCCCC XLIII *vel insequente.*

IV. Ejusdem electio in Abbatem Cluniacensem: acta sub ejus regimine.

19. *Neque id obscurè indicat tempus, quo Aymardus eum sibi successorem allegit. Maïolus enim jam inde ab anno* XIII *Ludovici Abbas dictus est, ut ex quibusdam instrumentis in Elogio Aymardi ostendimus. Atqui* sexto anno (ut fertur) conversionis suæ à sæculo *Aymardi vicarium ac successorem designatum fuisse Odilo tradit. Itaque si ab anno Ludovici tertio decimo detrahas annos sex, remanebit* Abbas quo tempore electus.

ANN. CH. CM XCVI MAII XI

annus septimus, quem Maïoli conversione illustrem fuisse proinde existimare licet. At quo minùs ejus electionem sub Ludovico Transmarino reponamus, illud obstare videtur, quod anno secundo Lotharii Regis, Ludovici filii ac successoris, quo anno Maïolus cum Hildebrando ad Maimbodi Synodum pro decimis Evrandæ & sancti Boniti missus est, ipsius nomen in eburta Eldebrando postponitur, neque Abbas, *sed tantùm* Monachus *appellatur. Verùm prater ea quæ ad prius illud probandum in Elogio Aymardi adducta sunt, occurrit & aliud argumentum ex litteris donationis Maytrami cujusdam, qui* ad locum Celfinianas & Domno Maïolo Abbati *dedit villam de Becedas* mense Februario, regnante Ludovico Rege Francorum. *Unde consequens est, Maïolum regnante Ludovico jam* Abbatem *audisse. At quoniam Aymardus non ita regimen in eum rejecerat, ut primis annis nihil omnino gesserit, ut in Elogio Aymardi à nobis dictum est; contigit, ut Maïolus, qui potiùs Coadjutor censebatur, aliquando* Abbas *à sæcularibus in publicis instrumentis, aliquando* Monachus *appellaretur, maximè in iis actis, quæ curante Aymardo gerebat. Id innuere videtur Chronicon Malleacense, ubi Maïolus dicitur,* anno DCCCC LXI, sexto anno ordinationis suæ suscepisse curam Cluniacensis cœnobii, *id est integrum regimen in se suscepisse anno sexto à sua electione, tametsi ex dictis dicendum esset anno* XII. *Ejus porro litteras electionis in ipsius Aymardi Elogio retulimus, quarum fragmentum etiam Syrus refert; ibidemque ex Petro Damiani factum insigne retulimus, in quo Maïoli modestiæ egregium specimen apparet. Nam ab Aymardo privatam sedem repetere jussus, assensit non gravatè, idemque Abbatis cathedram (increpito per Aymardum Cellerario, qui in ipsum petulanter locutus fuerat) eadem facilitate repetiit.*

Acta sub communi Aymardi & Maïoli regimine.

20. *Per id communis administrationis tempus, alterutrius Abbatis nomine instrumenta publica insignita erant, qualia in Elogio Aymardi observare licet. His addo in præsens chartam Girberga, ecclesiam sancti Munricii in Comitatu Cabilonensi in villa Breugis & villa Canna concedentis, sicut Ardradus Episcopus tenuit, anno tertio Lotharii Regis. Addo etiam chartam Gauzberti cujusdam, qui alodum suum*, cui vetusto vocabulo latina rusticitas Petrafixa nomen indidit, situm in suburbio Brivatensi, Heymardo Abbati; *ac monachis Celsinianas incolentibus, perpetuo jure dedit* pro remedio animæ suæ & senioris sui Bertrandi ac Stephani filii ejus. *Actum est hoc apud Celsinianas* mense Januario, anno quarto regnante Lothario Rege, ab Incarnatione Domini DCCCC LVIII. *Eodem anno mense Decembri* Maïolus Abbas *quasdam terras in pago Matisconensi, in villa Materiaco aliisque emit* pretio CCCC solidorum. *Biennio post Adalradus res suas in villa* de Persezeel, *vicaria Teiomensi, tradit* sanctuario, quod dicitur Celsinanias, instituens heredes Monachos, ibidem Deo nocte ac die servientes, quibus moderatur reverens paternitas domni Maïoli præcipui Patris. Data in mense Februario, XI die ipsius mensis anno Dominicæ Incarnationis DCCCC LX, anno autem imperii Hlotarii Regis Francigenæ IV. (*legendum* VI) secundæ * Olympiadis. *Anno superiore Lotharius Rex, postulante Gerberga Regina matre sua, monasterium sancti Amandi in Comitatu Trabesino, (Nantuense vocant) quod* absque rectoribus veluti in inhabitabilibus locis *situm erat, Cluniaco subjicit*, ut in quantum Deus suppeditaverit consilium, illud construatur in habitabilibus locis. Datum IX Kal. Decemb. anno V Lotharii Regis, Indict. III, *in* Divionensi palatio. *Sed hoc loco in memoriam revocanda est superiùs edita præstaria Maïoli Abbatis in gratiam Arnulfi Atensis Episcopi de quibusdam rebus suis hereditariis in Provincia sitis, facta anno* XXIII *Conradi Regis, qui annus Christi anno* DCCCC LX *respondet. Dein anno* DCCCC LXII *Albericus Comes, Leotaldi filius, Maiolo Abbati & monachis ejus multa donat in pago Matisconensi* anno VIII Lotharii *Regis. Præterea anno decimo ejusdem Amblardus Lugdunensis Pontifex ipsismet Maïolo & Fratribus dat ecclesiam sanctæ Mariæ de Cantu-merula* in pago Arvernico *& in Vicaria Randerensi, & vineam cum silva apud Vetreriam*, & in pago Claromontense *villam*

lam Luxiacum. Ejus litteris subscribunt Stephanus Episcopus *Arvernorum*, *&* Rotbertus Abbas *anno* XI *Lotharii.* Maïolus humilis Abbas & Heymardus Abbas *subscribunt cuidam præstariæ, duobus Levitis factæ, de rebus sitis in pago Cabilonensi. Ab eo anno nulla ulteriùs mentio est Aymardi Abbatis, sed omnia instrumenta solum Maiolum Abbatem præferunt. Quædam commemorare operæ pretium puto.* ANN CH. CM XCIV MAII 21

21. *In Cluniacensi archivo inveniuntur plura diplomata Ottonum Imperatorum. Unum est Placitum datum* in civitate Papia, in caminata salæ domûs Lietefredi Ticinensis Episcopi, post capitium ecclesiæ sancti Cyri Confessoris, ubi ejus corpus sanctum quiescit, residente Otberto Marchione Comite palatii, ut justitiam inter homines discerneret cum aliis judicibus. *Ad cujus præsentiam* domnus Maïolus Cluniacensis Abbas venit, & repræsentavit duo monimina *seu instrumenta, unum nomine Ottonum Imperatorum* datum XVI Julii anno VI regni in Italia, *continens, quomodo Gaidulfus filius Petri judicis quasdam terras emisset, ubi erat* capella una in honore sanctæ Mariæ juxta Papiam seu etiam sancti Michaëlis, easque cum capella Maïolo Abbati dedisset, ut monachi sub norma sancti Benedicti viventes ibi in perpetuum habitarent, & orarent pro anima Liutardi Cumani Episcopi: *alia item* monimina *donationum aliquot eidem factarum: postulavitque ut contra invasores sibi confirmarentur. quod & præstitum est tempore regni* duorum Ottonum patris & filii anno VI regni Italici Ottonis Junioris, Indict. X. *lege* Ottonis majoris, & junioris anno I. *Hæc Cella postea S. Maïoli dicta est. Idem qui suprà* Otbertus Marchio & Comes palatii *monasterio* quod Clugnes dicitur, *donat quæcumque habebat super fluvium Padi infra castrum Vicopiculo &c. anno senioris Ottonis* X, *Iunioris* IV, *Ind.* XIV. *Præter ea invenio Ottonis primi diploma duplex, unum in quo hæc leguntur:* Recipimus Oddonem Abbatem sub nostri tuitione mundiburdi cum Abbatia sancti Sabini, in loco qui dicitur Tuscana. *Datum* VIII *Id. Iulii anno Inc.* DCCCCLXIX, *Ottonis* VIII, Indict. XII. Actum in Plista. *Quis sit Odo iste Abbas, quodve ejus monasterium, non capio. Fortasse id in Italia situm erat. Idem Otto ad preces conjugis suæ Adeleidis monasterio sancti Petri Ticinensi concedit vineam, quæ fuit cujusdam Presbyteri de cardine Ticinensis ecclesiæ, & ad jus regni sui tunc pertinebat. Ad hæc* anno sexto regnantibus in Italia Ottone & Ottone filio, *Ingelbaudus quidam, filius Ansegisi, vivens* lege Saliga, *donat quædam prædia in Comitatu Viennensi* ad monasterium Cluniacum, per cultellum, festucam nodatam, per vuantonem & vuasonem terræ in manus Domni Maïoli Abbatis. Acta sub Maïolo.

22. *Anno* XXXVI *Conradi Regis Maïolus Abbas in precariam nonnulla tradit Hugoni filio Lamberti Comitis, in hæc verba.* Notum sit omnibus sacri cœnobii Cluniensis Abbatibus atque monachis quibusque futuris, quod ego frater Maïolus prædicti cœnobii licet indignus Abbas, unà cum consensu Fratrum, res juris nostri cuidam nobili viro Hugoni, Almodi ejus uxori, & Stephano eorum filio, atque ejusdem primogenito (*nos hodie ad tres vitas diceremus*) villam Ambariacum concedimus *&c. Subscribunt* Maïolus humillimus Abbas, Vivianus *Prior*, Ermenfredus Episcopus, Balduinus, *deinde alii monachi numero* XXV. *Hæc anno* DCCCCLXXIII. *Per idem tempus Iohannes Papa* XIII *monasterium Cluniense*, cui sapienter, *inquit*, & beatè præest carissimus filius noster Domnus Maïolus Abbas, *commendat Episcopis Galliarum, Stephanum Arvernensem Episcopum compellans, ut pro insita sua bonitate Amblardum fidelem suum ad restitutionem Celsinianensi cœnobio faciendam compellat: Adonem etiam Matisconensem Antistitem obtestatus, in hunc modum.* Res quoque exigit ut tibi aliqua dicamus, frater carissime & amande Domne Ado Episcope, quem licet non viderimus, ex nomine novimus in omni spirituali bonitate. Efflagitamus itaque benignissimam tuæ paternitatis dulcedinem, ut quo vicinior esse videris præfati Monasterii scholæ, eò tua protectio pro tuo posse

ANN CH CM XCV MAI. XI. celerior Fratrum necessitatibus occurrat, qui te ex abundanti caritate diligunt, & ulnis totius amoris perfectissimè ambiunt & amplecti desiderant. Quocirca Cluniensis monasterii semper esto protector, sicut B. Petri es fidelis amator. *Hac bulla caret notis chronicis in Bullario Cluniacensi.*

23. *Anno* XX *Lotharii Regis Albericus Comes Matisconensis & Ermentrudis ejus conjux Cluniacensibus sub Maïolo dant multa prædia in villa Aponiaco* *. • *Apegny.* *Anno verò* DCCCC LXXVIII, *Indict.* VI *Lugduni coram populi multitudine Amblardus Episcopus Lugdunensis* dedit res suas in pago Arvernico Fratribus Cluniensis monasterii, ut Cellam ædificarent in villa Nisiaco * in agro Tyernense, in vicaria Dorarense, hoc est villam Genretam, Montem-briosonem, *&c. Legimus ejusdem Amblardi hac de re instrumentum, in quo ait se hæc Deo & sanctis Apostolis Petro & Paulo donare*, quatenus monachi Cluniacensis loci in Nisiaco Cellam Deo dicatam sibi construerent in honore beati Petri principis Apostolorum, sub Regula sancti BENEDICTI monachorum Patris Deo militantes; *præcipuque vadiatoribus suis, id est testamenti sui exsecutoribus*, (Eleemosynarios *alii appellant*) *ut chartam de hac donatione faciant. quod quidem continuò præstant* Andreas Præpositus, Ornadus Decanus, Gundramnus Abbas, Hugo Abbas, (*Dignitates ecclesiæ Lugdunensis*) Augendus Canonicus, Stephanus Diaconus, Pontio Canonicus, & Hugo Laïcus. *Nisiaci hactenus est Prioratus Cluniacensis.* • *Nizy.*

24. *Benedictus Papa* VII ordinandum tradidit Litinense monasterium Maïolo Abbati Cluniacensi, *ut legit noster Stephanotius in tabulario Lirinensi. Exstat ejus rei pontificium diploma in Bullario Cluniacensi, datum* anno IV pontificatus Benedicti VII, imperii Ottonis anno XI, mense Maïo, Indict. VI. *In ea bulla fit mentio etiam de Arluco * monasterio, modò destructo: quod sanctus Honoratus pro Sanctimonialibus construxerat in monte peramano ad litus maris & ad ripam fluvii Siagna *, ubi Angarisma præerat sancto Aigulfo Abbate. Sed insignis est præ ceteris charta. Rodulfi Cabilonensis Episcopi, in qua* Ageus Canonicus adiit nostræ, *inquit*, munificentiæ serenitatem, rogans, ut Cluniensibus monachis & Domno Maïolo Abbati domum cum area juxta muros urbis ex una parte, ex alia juxta claustra Canonicorum cum Canonia quam ab ineunte ætate obtinuerat, æterna liter daret. *quod ait se ultro facere ex consensu clericorum suorum*, maximè cùm tanti viri *Maïoli* gloriam ab ipso Domino mutuaram & aure percipimus, & intuitu proprii luminis nihil in ejus dilectione conniventes quotidie perspicimus. Ille enim ut verè est Galliarum jubar ad tempus exortum, nostris sæculis admirandum, &, si potis est, omnibus imitandum. *quo elogio luculentius nihil afferri potest de homine vivente: neque ullam invenio ante id tempus datam Cluniacensibus Præbendam* (*quam vocant*) *Canonicorum, plures postea sub Odilone & Hugone Abbatibus. Subscribunt isti chartæ post Rodulfum* Adalais Comitissa, Hugo filius ejus, Rotbertus *Vicecomes, cum Canonicis, anno* XXVI *Lotharii Regis.* • *S. Estienne d'Arluc.* • *la Siagne.* Maïoli præclara laus.

25. *Anno* XXXIV *Lotharii Regis, id est anno* DCCCC LXXX, *Gaufredus Comes atque uxor ejus Adeleïdis donant ad locum Cluniacum, ubi Maïolus erat Abbas, res suas sitas in pago Cabilonensi, in fine jemulacensi, villa Fusciaco. Subscribunt* Gaufredus Comes, Adeleidis *ejus* uxor, *&* Hugo filius *eius, nempe Adeleidis ex Lamberto Comite, priori ejus conjuge. Anno* XXVI *Lotharii* Vvido Vicecomes Arvernicæ civitatis & Ausenda ejus conjux *dant ecclesiam sanctæ Mariæ de Bello-monte in pago Cabilonensi sub Maïolo item Abbate.*

26. *Anno* DCCCC LXXXI *Milo Episcopus Matisconensis ecclesiam sancti Germani in villa Rofeio, & ecclesiam sanctæ Mariæ in villa Pedrono in synodo sua Maïolo Abbati ejusque monachis concedit cum decimis & omnibus ad eas pertinentibus*, salvo servitio synodali, paratis, & eulogiis. *Anno* XXVIII *Lotharii Regis* Lambertus Comes & Adeleis *ejus uxor dant Cluniaco ecclesiam sancti*

Martini de Ingheto in pago Augustodunensi. Præterea multas alias ecclesias, quas tum Burcardus Lugdunensis Archiepiscopus cum consensu Præpositi & Abbatis Hugonis, *tum Rodenus homo laïcus in diœcesi Lugdunensi regnante Conrado ab anno regni ejus trigesimo ad quadragesimum; tum Walterius Æduensis Episcopus anno* XXIX *Lotharii Regis, aliique Cluniacensibus monachis contulerunt: ex quibus Walterius dedit ecclesiam de Monte-melardi, & ecclesiam sanctæ Mariæ in villa Vallis, & ecclesiam sancti Germani in villa Tirinaco*, ubi prædicti Monachi, *inquit*, in obedientia quotidie assistunt. ANN. CHR. CM XCIV MAII 11.

27. *Anno* XXX *Lotharii Regis, id est anno* DCCCC LXXXIV, *Maïolus Cluniacensis & V A L O N G U S Luxoviensis Abbates aliqua inter sese commutant in villis Salustriaco & Danaico pagi Matisconensis: ubi antea Aymardus Abbas cum* GUIDONE *Abbate item Luxoviensi quædam permutaverat. Eodem anno Aynus Matisconensis Archidiaconus Cluniaco dat vineas sitas in pago Cabilonensi, villa Fusciaco: confirmant* Rotdulfus Episcopus, Gauzfredus Comes, & AdeleisComitissa.

28. *Anno* DCCCC LXXXV *Lambertus Comes Valentinensis tradit locum ad construendum Monasterium in honorem sancti Marcelli. Littera hæc de re confecta sic habent prologo & nonnullis omissis.* Ego Lambertus & uxor mea Falectrudis donamus aliquid de res nostras proprias Deo, & S. Marcello, & monachis istis, id est, Odoïno atque Duranno, & ad illos qui ad locum B. Marcelli venerint, & ibi in unum communiter habitaverint, pro remedio animarum nostratum, & pro filiis nostris Ademaro atque Lamberto, & ut ecclesia B. Marcelli reædificetur, monasteriumque ibi faciatur, nullique loco ipsa ecclesia nec ipse locus subjectus sit, nisi ad S. Petrum principem Apostolorum: omnique tempore ad Romam monachi ibidem pariter habitantes ad quintum annum quinque solidos in censum reddant. Abbatem enim in locum B. Marcelli, quæ dicitur Fellinis, non habeat qui Regulam S. Benedicti non teneat, & secundùm eam non vivat: nullique Monachi ibi habirent, qui fraternam & communem vitam bene non custodierint. Si enim aliquis homo aut aliqua persona propter aurum, vel propter argentum, aut propter aliquam facultatem Abbatem in locum B. Marcelli mittere voluerit; omnes Sancti sint ei contrarii, & B. Benedictus cum grege Monachorum suorum..... Sunt ergo ipsæ res sitæ in Comitatu Valentinense, hoc est mons quæ appellatur Alavinea, & mons quæ vocatur Media-luna ... Donamus, donatumque in perpetuum esse volumus in alimonia & stipendio monachorum, & susceptione hospitum, & peregrinorum & orphanorum, in jam dicto loco sub Regula jam dicti Patris Benedicti servientium, pro remedio animæ meæ, necnon & pro remedio patris mei Guntardi, & pro matre mea Ermengarde, *&c. Subscribit inter alios* Richardus filius *Lamberti. Hanc donationem confirmat Conradus Rex anno* XLVI *regni sui. Ademarus Comes & uxor ejus Roteldis Odiloni Abbati iterum eum Prioratum restituerunt anno* M XXXV. *De eo Prioratu vide Bibliothecam Cluniacensem col.* 1727.

29. *Anno* DCCCC LXXXVI, *qui obitu Lotharii Francorum Regis praditus est, Maïolo* ejusque monachis datur vinea apud Noglas villam pagi Matisconensis, anno primo Ludovici Regis, *qui Lotharii filius ac successor fuit. De eodem Ludovico Rege interpretanda est charta, qua Canonicus quidam Aniciensis ædes suas igne consumtas, infra claustra Canonicorum sitas restituis, donatque Maïolo & Cluniacensibus*, anno quo Ludovicus Rex in adolescentia vitam finivit. datum v feria III Id. Augusti. *In quodam brevi chronico Regum Franciæ, quod manu exaratum habetur in Bibliotheca Patrum Carmelitarum Cantoënnensium apud Clarummontem, de postremis secundæ stirpis Franciæ Regibus eorumque annis regni ita legitur.* Chlotharius XXXI Ludovicus I. Karolus frater ejus VI mensibus. Hugo alienus IX. *Hic filius Hugonis Comitis* Parisiensis ex Havvide sorore Othonis cœpit regnare anno Domini DCCCC LXXXVII, & regnum usurpavit. *Et in alio.* HLudovicus Ultramarinus genuit HLotharium, HLotharius Regum Francorum epochæ.

Ann. Chr. CM XCVI Maii XI

genuit HLudovicum, qui adbuc puer BLANCHIAM cepit in uxorem, in quo etiam Reges de familia Karoli Magni defecerunt. Huic quoque ex alia familia successit Hugo in tegnum, Hugonis Magni filius: cui successit Rotbertus filius ejus in regno. Huic autem successit filius ejus Aintricus, qui modò Deo protegente, ptout potest, tegnum Franciæ gubernat. *Hæc ex nostro Stephanotio accepimus. Charta quadam, numero 326 in Chartario Maïoli, notatur* anno v Hugonis Regis, Karolo ttuso in carcete, *qui Ludovici patruus erat, Dux Lotharingiæ.*

30. *Anno* DCCCC LXXXVIII *Maïolo & Cluniacensibus à quodam Clerico, nomine Richardo, datur ecclesia sancti Andreæ* in pago Uapinse *, *cum ipsa villa Rosanis, castro Risone, villis Sorbaria, Gemma &c. tum in* Comitatu Uasinse *, infra terminos *castri Malancena sex mansi, medietas castri Minson &c.* ut ibi, *id est in prædicta ecclesia,* perpetuo degant Monachi.

* de Gap.
* de Vaison.

31. *Hucusque res actæ sub Maïolo solo Abbate, qui anno* DCCCC XCI *Odilonem sibi substituendum curavit. unde pleraque acta Odiloni soli adscripta sunt, ut dicemus in sequenti capite 8. Sed priusquam hinc discedo, memoranda sunt reliqua acta duo per Maïolum Abbatem, notis chronicis destituta, quorum unum est de concessione cænobii sancti Marcelli apud Cabilonem, de qua sic charta Tetbaldi Comitis Cabilonensis. ex chartario S. Marcelli & ex Bibliotheca Cluniacensi col. 314.*

EGo in Dei nomine TETBALDUS Comes Cabilonensium omnibus filiis sanctæ Ecclesiæ in Domino salutem. Audivi à prædecessoribus meis & vicinis antiquis viris, quod nobilissimus Comes GAUFREDUS, qui post mortem præstantissimi & Christianissimi Comitis avi mei LAMBERTI accepit ejus conjugem aviam meam ADHELEIDAM Comitissam, accessit ad beatæ tecotdationis Abbatem Maïolum, & commendavit illi Monasterium in suburbio Cabilonensium civitatis à Guntramno nobilissimo & religioso Rege magnificè constructum, ubi tequiescit corpus B. Marcelli martyris, eo tenore, ut religionem monastici Ordinis, quæ pæne ibi abolita fuerat, tefotmaret, & terram & possessiones ad ipsum locum pertinentes excoleret, & ut ipse & successores ejus Cluniacenses Abbates Monasterium perpetualiter habetent & possidetent. Hanc autem commendationem sive donationem fecit suptadictus Comes Gauftedus domno Maïolo cum consilio conjugis suæ Adeleidis & filii ejus HUGONIS, tunc Clerici, postea Episcopi, adjuvante & laudante HENRICO Duce. Postea vetò tegnante serenissimo Rege Rotberto avunculus meus domnus Hugo Comes & Episcopus, præsente ipso Rege & Comitibus & Episcopis istius patriæ, Monastetii donum tradidit domno ODILONI Abbati, successori Abbatis Maioli, ut ipse jute antecessotis sui locum haberet, tenetet, ac possideret. Ego vetò gratiâ Dei Comes Tetbaldus quod antecessores mei & parentes Deo & sancto Petto & loco Cluniacensi dederunt, laudo, volo, & fitmo, & uxori meæ & meis fidelibus laudare & firmare facio &c. Signum Tetbaldi Comitis, S. Ermentrudis ejus conjugis &c.

32. *Alia charta est Maïoli Abbatis, quâ Humberto de Bellojoco quasdem Obedientias commendat sub hoc titulo.* Notitia commendationis, quam venerabilis memoriæ Maïolus fecit HUMBERTO de Bello-joco de his obedientiis, Algoïa, Pola, Scotiolas, Atpajaco, ita dicens.

COmmendo tibi has suptanominatas Obedientias ad custodiendum ac defendendum à malis & petversis hominibus, in loco satisfactionis & emendationis pto innumeris malis, quæ nobis fecisti, pto quibus te excommunicare debebamus: ita tamen, ut paupetibus nostris teddas quæ tu eis tulisti. Facio autem hanc commendationem tibi, non ut aliquem censum per

confuetudinem requitas in his obedientiis. quod cum ſumma diligentia & animadverſione interdico & excommunico, niſi tantùm ſi tranſitum habuetis juxta obedientiam cum VI aut X militibus; & Monachus ſpontanee te admonuetit, teficias, & poſt tefectionem viam tuam teneas, nec præſumas ibi jacere. S. ALBERICI Comitis qui hanc notitiam laudavit. *Ubi vides* Obedientiæ *vocabulum jam ſumtum ſaculo x pro miniſterio ſeu Cella, cui unus pluresve Monachi prafecti erant. Hactenus inſtrumenta pracipua ſub Maïolo facta retulimus, qua omnia non Maïolo ipſi, ſed vel monaſterio Cluniacenſi, cui Maïolus praerat, vel Monachis, vel certè in manus Maïoli Abbatis facta dicuntur, uti & quævis aliæ donationes Monaſteriis factæ. quo magis mirari ſubit nonnullos homines, qui Abbati non Monachis quaſlibet donationes factas fuiſſe audent affirmare, contra certam & exploratam veterum traditionem. Omnes chartæ ſub Maïolo condita ſunt numero* DCCC LIX.

Ann. Ch cm cxiv Mart xi.

VI. Monaſtetia per Maïolum refotmata.

33. *Poſtquam varias donationes Cluniaco factas retulimus, nunc de ceteris ejus factis agendum eſt: quo in genere multa de ejus virtutibus tradit Syrus, quæ hoc loco repetere non juvat. Nonnulla retuliſſe ſufficiat, quæ illuſtratione indigent. In primis commemoranda venit ejus familiaritas cum Ottone Magno ſeu primo ejuſque filio Ottone ſecundo, & cum Adheleïde Auguſta prioris uxore, qua cum ad reſtituendam in multis Monaſteriis regularem diſciplinam adhibuit. De Ottone Magno hac Syrus memoria prodidit in lib.* 2. Magnus OTTO, qui tunc tempotis tempublicam gubetnabat, tanti viri vittute plutimotum relatione comperta, ejus ptæſentiam atdentiùs cupiebat. Hic enim vit, licet impetiali potitetur faſtigio, magna tamen erat illi citca monaſtetia devotio: quia nequaquam ſe feliciter Imperium ſperabat tenere, niſi ſummo Regi ſtudetet non diſplicere. Et ideo ſæpius ingemiſcebat, dum qui per teligionis habitum Deo ſe devoverant, ſæculati intentos negotio ire per abtupta cetnebat. *Et infra.* Huic conjunx ADHELEIS inhærebat, quæ Deo amabilis & omnibus diligibilis, ita tegali copulabatur thoto, ut mentem caſtam omni cuſtodia Regi ſervaret ſuperno. *Subdit Syrus, Maïolum veniſſe in amborum notitiam præſertim ex relatu Heldrici inter palatinos præcipui. Unde factum eſt, ut Otto Maïolum accerſeret:* quem adeò pro ſalutari dilexit doctrina, ut quæ in Italia ſibi ſubdebantur & Germania, ejus otdinationi vellet committere. *In his* beati Apollinatis cœnobium, quod per viginti quatuot ſtadiotum ſpatium à Ravennate urbe fettur ſepoſitum, ad beati Benedicti inſtituit (*id eſt reſtituit*) tramitem, ibique ſuum otdinavit Abbatem. Prætetea Impetaticis non contemnendæ petitionis tunc exoratus inſtantiâ, juxta Ticinenſem utbem deſudare cœpit in fabtica. *Id accidiſſe puto anno* DCCCC LXVI, *quo Maïolus Ticini erat, ex dictis ſuprà num.* 21. *Claſſenſe appellabatur ſancti Apollinaris Ravennenſe monaſterium: de Ticinenſi ita ſcribit Odilo in lib.* 1 *de vita Adalheidis Imperatricis.* Poſtmodum in Italia juxta Ticinenſem utbem Monaſterium à fundamentis incœpit, & ad honotem Salvatoris mundi imperiali auctotitate & ſua latgiſſima donatione perfecit; ac jam dicto Maïolo ordinandum regulariter *tradidit. Monaſterium in Calo-aureo interpretatur Nalgodus, quod longè ante id tempus à Liutprando conditum fuiſſe diximus in Sæculo 3, ubi de translatione S. Auguſtini & de Vita S. Appiani. Maïoli etiam operâ uſus eſt Sigefridus Parmenſis Antiſtes, qui* mellifluis *ejus* admonitionibus multa ad cœnobialem uſum apta conſtituit in *Parmenſi* cœnobio *ſancti Iohannis Evangeliſta, ut ſuperiùs vidimus in actis ſancti Iohannis primi ejus loci Abbatis.*

Maïoli familiaritas cum Auguſtis.

& cum Auguſta.

Italica monaſteria per eum refotmata.

34. *Per idem tempus Maïolus* Romam venturus (*ſic rem memorat Petrus Damiani in Opuſculo* 33.) ptæcepit cuidam Ftatri ut ſecum petgeret, quia ſicut rogatus fuerat, eum in monaſtetio ſancti Pauli Priorem conſtituere decte-

Inobedientia deſignati Prioris ut punita.

ANN. CHR. CM XC V MAII XI. visset. Ille verò nonnulla difficultatis obstacula reluctatus opposuit, & modò hoc, modò illud, tandem obstinatus obedire contemsit. Maïolus autem inobedientiam Fratris æquanimiter tulit, eoque relicto, itinere quod decreverat commeavit. Cumque frater in Monasterio per inobedientiam remansisset, & reliqui Fratres in eum vehementer inveherent; tandem ad cor reversus, post Maïolum festinanter acceleravit. *Mox* ad quemdam fluvium pervenit, cujus vir Domini jam vada transierat, & super ripam adhuc alteram consistebat. Cùm itaque Monachus in citeriori se fluminis crepidine figeret, quoniam absente navigio transitum non haberet, videns procul adstare Magistrum, quod solum potuit, præstò corruens in terram se humiliter stravit: & quia veniam deprecans per oris organum fortè non posset audire clamorem, de toto corpore linguam fecit. Quod dum Maïolus eminus aspexit, quid hoc esset incunctanter agnovit: moxque misso remigio transferri ad se Monachum fecit. quem præstò vir Dei ad quid venisset inquirit. At ille simul & de præteritis veniam deprecatur, & impleturum se de ceteris quicquid injungeret pollicetur. Tum ille: Vis, inquit, absque dubio pœnitentiam. quo respondente, volo; protinus addidit: Huic igitur osculum præbe. nam casu tuberosæ cutis illic leprosus adstabat. Ille confestim in ejus osculum ruit, moxque lepra mundati corporis prorsus evanuit. *Ex his ita infert Petrus Damiani.* Sic sancta obedientia fructum suæ humilitatis invenit, dummodo veniam se corrigendo promeruit. Sed & signum insuper tam perspicuæ virtutis ostendit: & cui superbia pæne potuit apostaticam inferre perniciem, humilitas dedit Apostolicam exhibere virtutem.

Germanica. 35. *Redeo ad restitutam per Maïolum in monasteriis etiam Germanicis disciplinam, ex quibus nulla Syrus aliive signanter euuntiant, nisi quòd Syrus Aldebaldum in epistola vitæ præfixa, missum in Germaniam, secum asportasse dicit Maioli vitam, quam postea Odilo in cœnobio Morbacensi repererit. quod argumento est, istum locum suscepisse normam monasterii Cluniacensis. De Paterniaco, quod in diœcesi Lausanensi situm est, ita S. Odilo in vita Adalheidis Augustæ.* In patris verò

Paterniacum. Ruodolfi videlicet & nobilissimi Regis, & Domini Chuonradi fratris, regni loco, videlicet Paterniaco, ubi matrem Reginam vocabulo Bertam, Deo in omni humilitate devotam, sepulturæ tradidit, in honorem Dei Genitricis Monasterium condidit, & sanctissimo Patri Maïolo suisque successoribus suâ munificentiâ, & fratris sui Chuonradi Regis præcepto ordinandum perpetuo commisit. *Sed hoc nova institutionis erat, non reformationis, de quo rursus in actis sancti Odilonis.*

Gallicana. 36. *At nullibi Cluniacensis disciplina tam latè propagata est atque in cœnobiis Gallicanis, quorum non pauca Maïolus Abbas in meliorem statum revocavit. In eorum numero præcipua sunt Maius monasterium, Autisiodorense sancti Germani, Reomaense sancti Iohannis, Divionense S. Benigni, Fossatense sancti Mauri, aliaque de quorum nonnullis in superiori capite jam dictum est.*

Majus monasterium. 37. *Quid in Majori monasterio apud Turonos Maïolus præstiterit, docet in Bibliotheca Cluniacensi fragmentum ex gestis Abbatum ejus loci, alibi ex integro editis. Ibi quippe legitur, Odonem Comitem, suggerente uxore sua Hermengarde, à* Cluniaco tredecim bonæ vitæ & opinionis Monachos *obtinuisse, & in locum Clericorum secularium, qui apud Majus monasterium tum degebant, substituisse: ex quibus* unum ex tredecim, Stephani Papæ & Regis Roberti vigente imperio, in Abbatem sibi elegerint. *Sed allucinatur auctor in Stephano Papa, siquidem nullus eo nomine Pontifex Maïolo Abbate sedem Romanam gubernavit. Stephanus enim* VIII *anno* DCCCCXLIII *decessit: & Stephanus* IX *nonnisi anno* MLVII *pontificatum iniit. Subdit auctor, Pontificem* in monachum benedixisse ODONEM Comitem, *& privilegii sui auctoritate liberam concessisse eligendi Abbatis facultatem, à Cluniaco absolutam, Rotberti Regis auctoritate ap-*

probatam , & Maïolum quidem principio restitisse ; sed tandem auditâ privilegiarum mentione acquievisse. Quæ ut vera sint , vereor , ut omnia ad Maioli tempus referri possint. Nam è contrario Maïolus initio Abbatis nomen eo in loco tulit , ut docet charta Herlanni Levitæ : & sui vice postea Gislebertum Abbatem institui curavit , ut aliàs dicemus. Idem asserit Chronographus Malleacensis , qui Cuitbertum primum Majoris-monasterii Abbatem post Maïolum vocat ad ann. 994. *Ad reformationem hanc pertinet Gerberti epistola Abbati Majoris-monasterii scripta , in qua hæc verba.* Servat natura vices , terraque bona , non suo judicio diu infœcunda , flores fructusque parturit. Ecce enim beati Martini cellula Monachorum agmina jam dudum emortua resuscitat , Martini virtus in suis discipulis dinoscitur. E quibus beatæ conversationis alumnum , tamquam exemplar vitæ & morum , accepisse Osulfum gaudemus. *Hæc epistola in editis hunc titulum præfert.* Adalberto Archiepiscopo Abbati Majoris-monasterii. *Sed legendum puto ,* Adalbero Archiepiscopus , *ut hæc epistola scripta sit à Gerberto in persona Adalberonis Remorum Archiepiscopi , uti & alia quadam.* — ANN. CH. CM XCIV MAII XI. — Chesni to. 2 pag. 836.

38. *Venio ad Autissiorense sancti Germani monasterium , de quo hæc legimus in historia Episcoporum Autissiodorensium capite* 47 *in Heriberto Episcopo his verbis.* Hujus ergo pontificatus tempore , Dux Henricus ejus frater , ut erat totius religiositatis amator , monasterium beati Germani Domno Maïolo commisit Abbati , qualiter videlicet regularis normæ tramitem inibi constitueret , sicut per multa loca tam in Italia , quàm in Gallia dignoscebatur fecisse monachorum. Longo enim jam transacto tempore , locus ibidem absque Abbate à præpositis regebatur. Qui gratanter illum suscipiens, regulari districtione quæque repererat devia, ad unguem correxit. Postmodum verò vir sanctus ac venerabilis Maïolus præfecit ibidem virum honorabilem HELDRICUM Abbatem, qui & ipse prædictum locum ad regularis beati Benedicti tramitis informavit callem. quem prædictus Episcopus, necnon & frater ejus Dux Henricus nimio cum suis dilexerunt amore. *Sic legitur in tomo* 1 *Bibliotheca Labbeanæ , ubi item edita est historia de gestis Abbatum sancti Germani Autissiodorensis , in cujus capite primo hæc fusius referuntur ; atque Heldrici Abbatis ibidem institutio facta dicitur* anno Domini DCCCC LXXXIX. *qui Heldricus* propter suam sanctitatem & religionis fervorem multis nobilibus carus fuerit : *in cujus gratiam* venerabilis Deo digna Ducissa Gersendis , sæpedicti Ducis *(Henrici)* uxor à viro suo petiit , & obtinuit monasterium sancti Leodegarii , quod Campellis dicitur , eidem committi , sperans illud per eum ad regularis vitæ normam posse reduci. Idem enim monasterium à bonæ memoriæ THEODRADA * Regina (scilicet filia Caroli M nam filias Regum *Reginas* dici mos erat) restauratum fuerat , & monastico Ordini mancipatum : sed jam peccatis exigentibus à plusquam ducentorum annorum spatio ab hujus sancti propositi lumine funditus exstinctum. *Exstat hac de re diploma Rotberti Regis in lib. 6 de Re Diplomatica pag.* 578 , *ubi corrigenda notatio de cœnobio sancti Leodegarii Campellensi. quod non de Campellensi diœcesis Parisiensis , sed de alto cognomine diœcesis Lingonensis intelligendum est , ubi hactenus exstat prioratus prædicto sancto Germano subjectus. Mitto alia multa quæ in jam dicta historia Abbatum sancti Germani de Heldrico leguntur , cujus obitus post annos circiter* XXI *regiminis contigisse dicitur* XIX Kalendas Januarii. *Is videtur Heldricus à Syro laudatus in sequentis vita libro* 2 , *apud Ottonem Magnum* in laicali potentia præcipuus , qui quondam in Italia inter ceteros palatinos exstitit honorabilis : *qui* uxori cum magna rerum copia abrenuntians , deposito cingulo Cluniaco se conferens , beati Benedicti se subdidit proposito. *In prædicta sancti Germani Abbatum historia legitur , Heldricum eo tempore , quo Rotbertus Rex Autissiodorum expugnabat , cum Odilone Cluniacensi Abbate se transtulisse* ad aliud Monasterium suæ ditioni subditum , quod Reomaum * vocatur. *quod Monasterium Maïolo Abbati paruisse docet historia Reomaensis , Roverio auctore , sed non ita* — Autissiodorense S. Germani. Reomaënse — * al. Theogradam. — Reomaënse

ANN. CH. CMXCV MAIXI us *Cluniaco* subjectum *esset eo modo, quo postea sub Hugone hac subjectio se habuit.*

Divionense S. Benigni. 39. *Idem in Divionensi sancti Benigni asceterio Maïolus præstitisse perhibetur in Chronico Benigniano. Bruno siquidem Lingonensis Antistes locum su melius reformare volens, Maïolum adiit ejus rei gratiâ:* cujus precibus flexus reverendus Abbas Maïolus dedit ei XII Monachos, disciplinâ sanctæ religionis instructos, divinâ & humanâ sapientiâ doctos, nobilitate carnali claros. His Abbatem præfecit Vuillelmum nomine, & Patrem spiritualem sibi poscentibus filiis petiit. *Sed de eo plura in hujus Vita in Sæculo sequenti.*

Fiscamnense. 40. *Ejusdem negotii causâ Fiscamnum arcessitus est à Richardo Normannorum Duce Maiolus, ut in locum Canonicorum Monachos istuc restitueret. Id verò aggredi noluit vir sanctus, ni Richardus tributum*, quod pasnagium dicitur *, *subditis suis relaxaret. quod cùm Duci non placuisset, res ad Vuillelmi Abbatis mox laudati tempus dilata est.*

* Sæc. 2 Bened. pag. 975.

Fossatense. 41. *Sed illustris in primis fuit reformatio cœnobii sancti Mauri Fossatensis prope Parisios, latè descripta in actis Burchardi Comitis, quam in Sæculo proximo referemus. Ibi quippe legitur, istius cœnobii statum Magenardo Abbate eo prolapsum fuisse, ut Abbas ipse nobilis quidem, sed vitæ solutioris*, depositis monachalibus indumentis, pretiosarum pellium tegumentis exornaretur, calamantumque optimum pro capitio humili capiti imponeret. *qui ritus & in aliis monasteriis Gallicanis in usum venerit. Burchardus loci conditionem miseratus, Adico monacho instigante Regem Hugonem interpellavit, ut sibi restituendæ inibi disciplinæ provincia committeretur. Annuente Rege Burchardus ad Maiolum perrexit, qui tandem ægre acquiescens*, acceptis perfectioribus sui cœnobii Fratribus, *istuc accessit. Solutioribus Monachis data optione vel cum Maioli discipulis commanendi, si regulariter conversari vellent: sin minùs, abeundi quo vellent; plerique vias* cordis proprii *prælegerunt; ipseque Abbas Magenardus*, nobilis progenie, *quippe* ex sanguinitate Ansoaldi divitis *civis Parisini*, in cœnobium sancti Mauri, quod Glannafolium dicitur, *tunc Fossatensi subjectum*, transmissus est. *At sanctus Maiolus prædictum locum* cum suis suscipiens Monachis, districtionem regularis Ordinis districtè observare cœpit. *Ejus rogatu Hugo Rex in alimoniam fratrum concessit villam Mansiones, dato diplomate, quod exstat in lib. 6 de re Diplomatica, pag.* 576, XII Kal. Julii Indict. II, anno II regnante Hugone Rege, *id est anno Christi* DCCCCLXXXIX, *non præcedense, ut Odo Monachus in Vita Burchardi Comitis, aliique malè interpretati sunt. Verùm Maiolus Cluniacum regredi coactus, locum commisit* cuidam religioso viro, nomine Teutoni, quem Cluniaco secum adduxerat. *Hugone Rege mortuo cum Maiolus eò reverti cunctaretur, Rotbertus ejus filius* consilio & hortatu Comitis eidem Teutoni donum Abbatiæ isdem Rex dedit, eumque Abbatem ordinare præcepit. quod cùm ad aures Cluniacensium pervenisset, valde tristes effecti sunt, quia cupiebant sibi ipsum locum in Cellam redigere. *At Teutonem (de quo plura inferius) curante Maïolo Abbatem ibi institutum puto. Neque enim dum apud Cluniacenses vigebat mos ille Abbatias redigendi in Cellas: sed Coabbates instituebantur sub Cluniacensi Abbate, præterquam in minoribus monasteriis, quæ tunc* Abbatiæ, Cellæ, *&* Obedientiæ, *nunc Prioratus appellantur. Sed hac de re fusius in Præfatione dictum est. In majoribus verò cœnobiis ubi vivere desierat is, quem sui loco Abbas Cluniacensis tum instituerat, redibat ad Monachos ejus cœnobii proprium Abbatem eligendi facultas.*

Floriacense. 42. *Tale erat Floriacense monasterium, quod ab Odone Abbate ad regularem vitam reformatum, postea varias turbas sustinuit in eligendo post Oylboldi (ut puto) mortem Abbate. Nam cùm superbus quidam Monachus* per factionem *intrusus*

Floriacenses turbæ de electione Abbatis. *fuisset in ejus loci regimen, pii quique uti pro domo Dei se opposuerunt, in primis Gerbertus, cujus plures hac de re epistolæ exstant. Una est nonagesima quinta ad Fratres Floriacenses ex persona Remensium Abbatum.* Non immeritò, *inquiens*, uos

nos unius collegii esse profitemur, qui vestra felicitate erigimur, vestro infortunio etiam opinione clarissimorum hominum humiliamur. Hanc sanctissimam societatem castissimamque amicitiam quorumdam fœdat ambitio lasciva, detestabilis audacia, dum per factionem is vobis præficitur Pater, quem verissimi non metuant damnare Patres: & quomodo una est Ecclesia catholica, cunctorumque Fidelium una societas; à sententiis eorum non deviare decrevimus, qui in Ecclesia Domini, velut clarissimæ stellæ, relucent in perpetuas æternitates. An non lucidissima est stella reverendus Pater Maïolus? an non præfulgidum sidus Pater Egberdus? Alter in epistola quam Patri nostro venerabili Adalberoni Archiepiscopo nuper direxit (quærebatur enim ejus sententia de prælatura Patris vestri) inter cetera sic dicit: Persona quidem vobis jam olim infami conversatione erat famosa *&c. Cujus fuerit hac epistola, Maïoli, an Egberti, (nam uterque consultus fuerat) inde non liquet. Gerberti epistola* 88 *scripta est* ex persona Adalberonis Archiepiscopi Abbati Maïolo Cluniacensi, *ex qua colligere licet, Maïoli eam epistolam esse, cujus verba in epistola* 95 *referuntur. Maïolum quippe arguit Adalbero, quòd in hac causa aliter scribat quàm se gerat.* Præclara quidem, *ait*, exhortatio vestra in pervasorem: sed cùm scriptum sit, Quæ cœpit Jesus facere & docere, cur diversa imperia, diversa cæli climata prætenditis, ut ei quem reum statuistis, aliis non communicantibus communicetis? Detestamini ergo pervasorem, sentiat vos sibi non favere, non sibi communicare, ac per vos non solùm quosque Religiosos vestri Ordinis, sed etiam, si fieri potest, Romani Pontificis se maledictis urgeri. *Sed & alia ipsius Gerberti ad Maïolum epistola* 70 *eodem tendit.*

A. N. CH. CM XCIV MAII XI.

ETsi vigilanti cura super vestro grege occupati estis, propensioris est tamen caritatis, si alieni gregis contagio interdum medemini. Floriacensis cœnobii propter reverentiam Patris Benedicti summum locum penes Monachos, ut aiunt, pervasor occupavit. Si vos tacetis, quis loquetur? hoc incorrecto, quis improbus similia non sperabit? Nos quidem hæc zelo divini amoris dicimus, & ut nostro examine, si probus est, recipiatur; si improbus, omnium Abbatum ac monastici Ordinis societate ad pœnam suæ damnationis privetur. quod vobis ratum, litteris vestris nobis fiet acceptissimum. *Ex hac epistola intelligimus, quod superiùs dicebamus, Floriacense monasterium Maïolo fuisse* alieni gregis, *ac proinde Cluniaco haudquaquam subjectum, tametsi per sanctum Odonem, qui & ibidem Abbas fuit, ad regularem vitam restitutum.*

43. *Quis fuerit Egbertus seu Ebrardus Abbas ille, ad quem Gerbertus, tamquam ad alterum monastici Ordinis* sidus, *de eodem argumento scribit, non satis explicatum est. Tres ad eum Gerberti leguntur epistolæ, nempe* 81 *&* 89 *contra invasorem Floriacensem, &* 44 *de re litteraria. Hæc ita inscripta est:* Egberto Abbati Turonensi, *alia* Egberdo, *& ad marginem alia est adscripta lectio,* Evrardo & Ebrardo. *Scriptæ sunt hæ epistolæ, ut mox dicemus, sub annum* DCCCC LXXXVII, *quo tempore Bernerius Majori monasterio præerat, sancti Iuliani cœnobio* Evrardus, *quem ipsum esse puto, cui istæ epistolæ directæ sunt. In laudem ejus fere tota est epistola* 89. Quæ morum gravitas vobis insit, quàm integer vitæ actus, quàm purum eloquium, litteræ vestræ palam fecerunt. Itaque studium pietatis ac severitatis vestræ movit nos ire in vestram sententiam, virque ille Deo plenus, ad quem multam fidem habemus. Summovebimus ergo illum perfidum à societate nostra, nostrorumque judicio tantorum Patrum: isque nobis habebatur hostis, qui in sententiam reverendi Patris Maïoli, & colendi Patris Egberdi dicere non dicenda attentabit. Quod si divinitate propitia favorem Principum obtinebimus, ad hæc utilia majora jungemus. *Hic Principum nomine intelligi videntur Hugo & Rotbertus Francorum Reges, quorum*

Egbertus Abbas.

Ann. Ch. 994. Maii xi. *anno primo hæ turbæ motæ videntur, mortuo Oylboldo Abbate. Tunc enim cùm pars Floriacensium in Abbonem conspiraret, alii* huic electioni pervicaciùs renisi sunt, *ut scribit Aimoinus in Vita sancti Abbonis infertùs referenda. Sanè Gerberti epistolæ, quæ has proximè antecedunt sequunturque, post Lotharii Regis obitum scriptæ sunt, tametsi in epistolarum serie haud accurata est temporis ratio. Sed non diu supervixit invasor ille, à Maiolo & Egberto rejectus, quâ de re Gerbertus Constantino Floriacensi monacho gratulatur in epistola* 142. Congratulamur tibi, dulcissime frater, pervasore atque hoste monasticæ religionis ad multorum salutem humanis rebus exemto. Insta ergo, & si jam Patrem tua ac fratrum dilectione dignum habes, habeamus & nos præsentem tuâ operâ proximè in festo beati Remigii. *Hac prolixiùs exponenda fuêre, tum quòd in Maïoli & Egberti gloriam redundent, tum quia sancti Abbonis actis præferunt lucem.*

S. Dionysii monasterium. 44. *Sed jam tempus est, ut hoc caput de monasteriorum facta per Maïolum reformatione absolvamus, observando ea quæ sub finem vitæ ab eo facta sunt pro cœnobio sancti Dionysii.* Eadem siquidem tempestate, *inquit Syrus*, Regis Francorum impellebatur nimia importunitate, ut secundum beati Patris Benedicti magisterium beati Dionysii disponeret monasterium. qui ut opus bonum ad finem vitæ usque perduceret, licet finem dierum suorum jam jamque adfore non ignoraret, proficisci tamen ob istiusmodi causam minime recusavit. *Verùm in itinere Silviniaci morte interceptus est. Ex his omnibus intelligitur verum esse quod Syrus de Maiolo scripsit in lib. 2, nempe eum* regularis vitæ disciplinam, quæ jam pæne deciderat per veterum negligentiam, in pristinum statum restituisse; *ac per* diversas mundi partes perplura Monasteria à regulari tramite devia, tam per se, quàm per suos quos Abbates ordinaverat, monastico ordini subdidisse, *id est restituisse.*

VII. Maïoli captivitas sub Saracenis: Romanus Pontificatus ab eo recusatus, reconciliatus Otto II cum matre, Romanæ ejusdem peregrinationes.

Saracenis Maïolus traditus. 45. *Initio libri tertii Syrus agit de captivitate Maïoli sub Saracenis, qui tunc Peninas alpes insidebant jam inde ab eo tempore, quo ex Hispania in Italiam effusi, Hugoni Italiæ Regi adversus Berengarium suppetias tulerunt. Idipsum de Maiolo commemorat Glaber Rodulfus in lib. I cap. 4. ubi ejus epistolam ad suos Cluniacenses pro suo lytro refert, & factum duplex à Syro aliisque prætermissum. Nempe Saraceni* cum ei horâ prandii obtulissent cibos, quibus vescebantur, carnes videlicet panemque admodum asperum, & dicerent, Comede, respondit: Ego verò si esuriero, Domini est me pascere: ex his tamen non comedam, quia non mihi usui fuerunt. Cernens enim unus illorum viri Dei reverentiam, pietate ductus, exuens brachia simulque abluens, & clypeum, super quem etiam in conspectu venerabilis Maioli satis mundissimè panem confecit. quem etiam citatissimè decoquens, ei reverentissimè detulit. Ipse quoque suscipiens illum, atque ex more oratione præmissa ex eodem reficiens, Domino gratias egit. *Aliud factum ejusmodi est.* Alius quoque Sarracenorum eorumdem cultro deplanans ligni castulam, posuit incunctanter pedem super viri Dei codicem, bibliothecam scilicet, *id est codicem bibliorum*, quam ex more secum semper consueverat. Dumque vir sanctus intuens ingemuisset; aliqui minùs feroces ex ipsis perspicientes, suum increpuerunt comparem, dicentes, non debere magnos Prophetas sic pro nihilo duci, ut illorum dicta pedi substerneret... Præterea, ut B. Maïoli sanctitas claresceret, is qui ejus volumen pede calcaverat, eodem die pro quavis occasione, re vera judicio Dei, ceteri furiosè irruentes in eum, eumdem ei truncaverunt pedem. Plures enim jam ex ipsis erga eum cœperunt mitiores ac reverentiores exsistere. *De hac Maïoli comprehensione S. Odilo pauca hæc habet.* Inter cetera mala quæ populus ille nefan-

dissimus gessit, beatissimum Patrem Maïolum, à liminibus Apostolorum redeuntem, fraude & insidiis cepit, rebus omnibus exspoliatum alligavit, fame & siti afflixit. Ille verò divinitus absolutus, ad postremum Monasterii sui pecuniis redemtus, de manibus illorum Domino protegente evasit illæsus; & ejus injusta captio, expulsionis illorum & perpetuæ perditionis fuit occasio. Sicut verò post passionem Christi Judæi sunt à suis exsulati: ita post captionem servi illius & fidelissimi ejus famuli Maïoli, Saraceni à finibus Christianorum sunt expulsi, & sicut per Titum & Vespasianum Romanorum Principes Dominus de Judæis vindictam exercuit: ita per Vuillelmum illustrissimum virum & christianissimum Principem, meritis B. Maïoli, jugum Saracenorum ab humeris Christianorum deposuit, & multa terrarum spatia, ab eis injustè possessa, ab eorum tyrannica dominatione, potenti virtute eripuit. *Hæc sub annum* DCCCC LXXIII *contigêre.* ANN. CH. CM XCIV MAI XI

45. Non longa post tempora, *inquit Syrus*, Romana sede proprio viduata Pastore, idem Dei famulus, Ottonis secundi juncta cum matris prece, Italiam repetere à partibus est coactus Galliæ. A matre tunc & filio honore susceptus dignissimo, ad culmen apostolicæ dignitatis precibus impelli cœpit continuatis: sed cui magis abjectio, quàm expeteretur elatio; nullatenus ad se promovere potuit sublimitatis ambitio. *Hanc itaque dignitatem constanter recusavit: Nalgodus id accidisse tradit*, cùm navis Ecclesiæ Rectoris præsidio destituta, in hujus vitæ fluctuantis incerto diversis molestiis pulsabatur. *Henschenius, qui Nalgodum Maïoli discipulum existimavit, id retulit ad illud tempus, quando Benedictus Papa* V S *anno* DCCCC LXXIV *conjectus in carcerem, ibique strangulatus est à Francone quodam nefario homine, qui sub Bonifacii* VII *nomine* « *tyrannicè sedem invasit. quo Constantinopolim pulso cùm Donus Benedicti* VI (*ut* « *Henschenius putat*) *successor, non* (*quod aliis videtur*) *decessor, legitimè institutus, cùm* « *circa finem Octobris anni* DCCCC LXXV *decessisset, Bonifacium Antipapam* « *reducere conantibus, Otto à Romanis de electionis libertate ipsis conservanda interpellatus, Maïolum in Germaniam evocaverit, quasi cum eo super tanti momenti* « *negotio consultaturus, priusquam legatos suos Romam mitteret interfuturos electioni. Verùm Maiolus non in Germaniam, sed* in Italiam *arcessitus est, testante Syro:* « *neque verò ante annum* DCCCC LXXX *eò profectus est Otto post obitum patris. At neque toto illo triennio, quo in Italia reliquum vitæ peregit Imperator, ad annum scilicet* DCCCC LXXXIII, *qui vitæ ejus supremus fuit, vacavit Romana sedes: cùm Iohannes nonuisi anno subsequente mortuus sit. Itaque facilè concesserim, Syrum hoc in loco memoriâ lapsum pro Germania posuisse Italiam; & re quidem vera Maiolum adiisse Ottonem* SI *in Germania tum cum matre commorantem: à quibus numquam persuaderi potuit, ut oblatum per eas turbas pontificatum susciperet.* Romanum pontificatum recusat.

46. Sub eodem tempore *Syrus subdit accidisse, ut Otto* II *in Adelaidem piissimam matrem suam commotus*, in eam quasi in rei publicæ dilapidatricem *exarserit; nullumque Principum, tametsi Augusta innocentiam probè agnoscerent*, crimen à sancta matre avertere *ausum fuisse. Tum verò Maïolus ab ipsis ejus rei gratiâ Papiam accitur: isque oratione sua Ottoni, ut cum matre in gratiam rediret, persuasit. Maïolum ab Ottone ipso invitatum Odilo scribit in libro de vita ipsius Adalheidis, quæ* filium diligens, auctores discordiæ, *quam quidam viri iniqui inter matrem ac filium disseminabant*, ferre non valens, secundùm Apostoli præceptum dans ad modicum iræ locum, paternum decrevit expetere regnum. ubi à fratre, scilicet Chuonrado, & nobilissima Mathilde ejus conjuge, *qui in Provincia regnabant*, benignè & honorabiliter est suscepta. Tristabatur de absentia ejus Germania: lætabatur in adventu ejus tota Burgundia: exsultabat Lugdunum, quondam Philosophiæ mater & nutrix, necnon & Vienna nobilis sedes regia. Postmodum verò Cæsar Otto ductus pœnitentiâ, direxit Regi avunculo legationem, & sanctæ recordationis Patri Maïolo sub celer-

Ann. Ch. cm xciv Maii x. rima festinatione, obnixiùs deprecans, ut gratiam matris, quam propriis exigentibusculpis perdiderat, eorum interventionibus promereri posset: orans iterum & obsecrans, ut quantocius possent, unà cum Augusta matre Papiam ei studerent occurrere. Tantorum enim virorum usa consilio, apud Papiam tempore constituto occurrit mater filio: quo cùm mutuo se cernerent, flendo & lacrymando toto corpore solo prostrati, humiliter se salutare cœperunt. Affuit in filio humilis pænitudo, erat in matre liberalis remissio; permansit in utrisque de cetero perpetuæ pacis connexio. *Annales Saxonici seu Magdeburgenses mss. discordiam Ottonis cum matre reponunt anno* DCCCC LXXVIII. Adelheidis Imperatrix cum filia Athelheide Abbatissa in Italiam profecta est propter quasdam discordias inter se & filium factas. *At non in Italiam, sed in Provinciam secessit Adeleïdis, referente Odilone Adeleidis familiari: qua reconciliatio cùm facta sit Papia, in annum* DCCCC LXXX, *quo Otto in Italiam abiit, revocanda est. Et quidem anno insequenti Pascha Roma Otto celebravit* præsente matre, *ex Annalibus Saxonicis mss. quem paullo post ipsam reconciliationem mortuum fuisse idem Odilo affirmat.*

Italica Maioli itinera. 47. *Ut ea qua hoc in capite aliisque de Maïolo diximus, magis dilucidè intelligantur, varia ejus Romana Italicave itinera distinguere opera pretium puto. Primo Monachus Romam ab Aymardo Abbate negotiorum causa missus est, nempe sub annum* DCCCC XLV, *ex dictis num.* 17. *Deinde jam Abbas Papia versabatur anno* DCCCC LXVI, *cùm quadam capella juxta eam urbem ad Cellam construendam ipsi concessa est, suprà num.* 21. *Syrus duo miracula ab eo Papia facta commemorat in lib.* 3. *cap.* 13 *&* 16. *His adde qua Wdricus Abbas Tullensis in actis sancti Gerardi Episcopi commemorat de mutuo conspectu & colloquio ejusdem Gerardi cum Maïolo. Gerardus quippe Romam proficiscens* Papiam ingreditur, ubi viros magnificos, sanctum scilicet Abbatem Maiolum, necnon Adalbertum pòst Martyrem se reperisse est ineffabiliter collætatus. Pendebant singuli invicem ab alterno ore. In hac mutua confabulatione longum diei transigentes spatium, simul tres sancti convivæ resident ad prandendum. *Gerardo aquam postulanti, & vinum ex aqua cælitus factum accipere* nolenti, Desine, inquit Maiolus, sancte Pontifex, in hoc facto aliis succensere: sed percipe cum gratiarum actione, quod tibi rerum creator sua contulit benedictione. *quod ad secundum Maïoli Romanum iter referendum videtur, id est ad annum* DCCCC LXVI, *qui Gerardi Episcopi tertius ordinationis erat. Post hac, id est anno* DCCCC LXXIII, *Romà cum reverteretur Maïolus, Ottonis Magni obitum prædixit, ex cap.* 10. *qua tertia minimùm est ejus peregrinatio Italica, quo tempore à Saracenis in reditu captus est. Quarta sub annum* DCCCC LXXXII, *cùm Verona positus, Ottoni secundo mortem prænuntiavit. Ejus devotionem in visitandis Roma sanctorum basilicis explicat Syrus in lib.* 2.

VIII. Odilonis substitutio in locum Maïoli Abbatis: hujus obitus, cultus, reliquiæ.

Odilonis electio. 48. *Cùm Maïolus senectute jam grandævus, obitum suum præsentisceret, Odilonem sibi substituendum curavit eum admodum, quo Odo in locum Bernonis adhuc viventis, Aymardus in locum Odonis, & Maiolus ipse in locum Aymardi substituti fuerant. Hoc factum reticent Syrus, Odilo, Nalgodus, & alii: immo apud Nalgodum Maïolus Cluniacum* sine Pastoris cura, sine Provisoris diligentia reliquisse *dicitur. Nihilo minus Odilonis electionem Maiolo vivente factam esse docet non solum instrumentum de ipsa electione, sed etiam veteres chartæ, qua Odilonem Abbatem præferunt ante obitum Maïoli. Electionis instrumentum editum est in Spicilegii tomo* 6 *pag.* 425, *iisdem conceptum verbis atque charta de ipsius Maïoli electione, quam superiùs suo loco repræsentavimus. Quapropter postrema tantùm verba, qua in Odilonis instrumento electionis leguntur, unà cum subscriptionibus*

referre sufficiat. Hujus verò electionis & ordinationis ejus seriem per consultum (ut diximus) Primatum, Comitis etiam, & Advocati nostri HENRICI Ducis, necnon & OTTONIS, litteris sanciri præcipimus, atque regulariter celebratam ordinationem in Christi nomine confirmavimus, & à Patribus ac Fratribus nostris, scriptis confirmari precati sumus. Acta Cluniacense cœnobio feliciter amen. Ego MAÏOLUS Abbas huic electioni assensum præbui & subs. RODULFUS Rex subs. BURCHARDUS Archiepiscopus (*Lugdunensis*) subs. HUGO Episcopus Genevensis subs. AYNRICUS Episcopus Lausanensis subs. HUGO Episcopus (*Matisconensis.*) TEUTO Abbas (*Fossatensis*) subs. RICHFREDUS Abbas. ERMENFREDUS Episcopus. BURCHARDUS Comes. LAMBERTUS Comes. ADALBERTUS Comes. LEOTALDUS Archiepiscopus, VUALTERIUS Episcopus (*Æduensis.*) Hugo Abbas. VUAGO Abbas. THEOBALDUS Abbas. VUAREMBERTUS Abbas. VUILLELMUS Abbas. Maiolus Præpositus, Vualrerius Præpositus, Gundulfus, David, Aynricus, Sendelenus, *& cum eis Monachi centum septuaginta septem.* ANN. CHR. CM XCIV MAII 11.

49. *Mirabitur fortasse nonnemo, cur tot ecclesiastici ac sæculares viri huic electioni interfuerint, immo etiam electioni Odonis, Aymardi, & ipsius Maioli. Verùm mos ille quibusdam in locis obtinuit in electione Abbatum, finxitque ex S. Benedicti Regula in cap. 64. ubi de ordinando Abbate agens, vicinos Episcopos, Abbates, & Christianos in testimonium admittit contra electionem vitiosi Abbatis. Ut autem hi aut illi convocarentur, id erat in eligentium potestate, aliquando etiam à fundatoribus jure inductum. Sic Gregorius Papa VII, postulante Adaleide Comitissa, sanxit atque constituit, ut electioni Abbatis beatæ Mariæ de Pinarolo interessent Abbates Fructuariensis, Bremetensis, S. Solatoris Taurinensis, Clusinus, & alii earum partium Religiosi, apud Guichenonem in tomo I de Principibus Sabaudiæ pag. 17. Sic in eligendo Abbate Lezatensi locum olim habebant* nobiles terræ viri, *ut constat ex vetustis monumentis.* Episcopi & Magnates cur his electionibus interfuerint.

50. *Quod verò Cluniacenses Abbates sibi successorem eligere principio soliti sunt, inde procul dubio usu venit, ut hoc pacto extraneis intrudendi Abbatis via præcluderetur. Electus autem Abbas, ut in superioribus observatum, ita Coadjutoris vices agebat, ut ea tantùm curaret quæ sibi à superstite Abbate demandabantur. Ita quippe sanxerat Concilium Cabilonense sub annum* DCL *in cap.* 12. Ut duo Abbates in uno Monasterio esse non debeant, ne sub obtentu potestatis simultas inter Monachos, & scandala generentur. Verumtamen si quilibet Abbas sibi elegerit successorem, ipse qui eligitur, de facultatibus ipsius Monasterii ad regendum nullam habeat potestatem. *Ita persæpe accidit, ut acta publica nomine prioris Abbatis conderentur; aliquando tamen posterioris, ut in Aymardi Elogio advertimus.* Abbas electus ut se gerebat.

51. *Quo tempore Odilonis electio celebrata sit, non exprimit superius instrumentum: sed ex chartis ejus nomine inscriptis eam anno* DCCCC XCI *contigisse intelligimus. Itaque ante eum annum ad conversionem venit, tametsi ipso anno eam reponat Hugo Flaviniacensis in Chronico, qui ejus ordinationem remittit in annum* DCCCC XCIV, *uti & Chronicon Cluniacense, nempe post obitum Maioli. In primis censenda est charta Humberti Episcopi Gratianopolitani, qui Cluniacensi cœnobio,* ubi, *inquit,* domnus Odilo Abbas præest, *medietatem castri de Vrsilia cum toto burgo atque ecclesia sanctæ Mariæ, aliaque largitur* anno Incarnationis DCCCC XCI, tertio Rodulfi Regis: *cui chartæ subscribunt* Fredeburgis mater ejus, Vvigo frater ejus, & Humbertus Episcopus de Valentia, nepos ejus. *Aliunde anno* VI Hugonis Regis *Maiolus Abbas acquirit per commutationem quasdam ecclesias in Comitatu Augustodunensi. Abbatis nomen haud exprimit eodem anno data charta Vualterii Æduensis Episcopi, largientis* Cluniensi cœnobio, speciali sibi præ ceteris amore conjuncto, ubi pollet religio, *quidquid ad se vel ad Archidiaconos pertinebat in ecclesiis suæ diœcesis Cluniaco attributis, exceptis synodalibus eulogiis. Subscribunt* Elinardus Abbas, *& post Præpositos &* Odilonis electio quo tempore.

ANN. CH. CM XCIV MAII XI.

Cantorem Etpertus Abbas, Ugo Abbas, *fortè dignitates; deinde Archipresbyteri & Canonici. Anno sequenti, id est septimo Hugonis Regis, invenitur charta, in qua Bernardus vir nobilis servos aliquot manumittit* ad preces Viviani Præpositi Cluniensis cœnobii & Monachorum, *& dicitur* vverpivisse querelam illam adversus dictum *Cluni* locum, cui Domnus ac reverentissimus Pater Odilo præest jussione sanctissimi Patris Maioli. *Item* anno VII Hugonis Regis *Maiolo Abbati conceditur ecclesia sancti Desiderii: eodemque anno quidam Beraldus clericus Cluniacensibus*, ubi Maiolus est Abbas, *dat medietatem silvæ* Adrolt. *Hæc postrema sunt acta Maioli nomine insignita anno Hugonis Regis septimo, desinente in annum Christi* DCCCC XCIV, *qui Maioli vitæ supremus fuit.*

Maioli dispositio ad mortem.

52. *Huc spectat id quod de Maiolo Syrus scribit, nempe eum* biennio priusquam obiret, *à publico penitus abstinuisse, atque* in monasterio aut in quadam Cellula *se continuisse, ut ibi aut* Fratres solerti studio corrigeret, & ad meliora paterna admonitione proveheret; aut sæpius remotis omnibus solus soli Deo inhæreret, atque frequenti alternatione aut lectioni, aut orationi vacaret. *Per id tempus contigit id quod de eo refert Vvidricus Abbas Tullensis in actis sancti Gerardi Episcopi, qui cùm anno eodem quo Maiolus, & quidem Aprilis 23 die obiisset*, eadem tempestate beatus Maiolus Cluniaco aderat; & in hora qua venerandus Pastor sæculo eximebatur, à Fratribus divino impleto officio tempus refectionis advenerat; ipseque Maiolus ad esum convocando Fratres, monastico more cymbalum insonabat. *Tunc obitu Gerardi divinitus comperto, eum Fratribus nuntiavit, atque ipsius animam eis commendavit, ut superius de Gerardo retulimus.*

53. *Etsi verò à publico Maiolus prorsus abstinere animo statuisset, nihilo minus ab Hugone Francorum Rege de reformanda in sancti Dionysii Parisiensi cœnobio regulari disciplina sollicitatus*, licet finem dierum suorum jam jamque adfore non ignoraret, *iter arripuit per territorium Arvernense*, ibique in quadam sua Cellula, Silviniaco * scilicet, nunc loco celeberrimo, ultima ægritudine exerceri cœpit, *ac demum* dormivit cum patribus V Iduum Maiarum, sepultusque est in basilica sancti Petri, ubi sanctissimis ejus meritis multa præstantur beneficia. *De ea re ita sanctus Odilo.* Adeo magnificatus & glorificatus est beatus Maiolus, Domini præveniente gratia, in conspectu Regum & Principum coram omni populo, ut possimus dicere de eo sine dubio, quod de Moyse Dei famulo Ecclesiasticus replicat sermo; Glorificavit illum in conspectu Regum, & ostendit illi gloriam suam. HUGO Rex Francorum quotiens illum vidit, humili devotione suscepit, & cum magno honore tractavit. Tempore verò suæ vocationis ad se venire rogavit ea intentione, ut monasterium S. Dionysii ejus consilio & adjutorio meliùs, quàm tunc erat, ordinari posset.... Ad illud negotium peragendum gaudens iter suscepit, usque ad locum Silviniacum pervenit, ubi se Deo vocante plenus dierum & sanctitatis ex hac vita obiit V Idus Maii, illucescente feria sexta, post celebrationem ipsius sacratissimæ sollemnitatis, quâ Christus Jesus Dominus noster, subacto mortis principe, ad dexteram Patris ascendit, & fideli suo Maiolo ascendendi post se iter ostendit. *quæ omnia conveniunt anno Christi* DCCCC XCIV, *quo Pascha in diem primum Aprilis sub littera Dominicali G incidebat, feria sexta post Ascensionem Domini in diem* XI *Maii. Hunc diem & annum disertè exprimit Nalgodus, qui Maiolo annos* XLI *regiminis adscribit ab anno suæ ordinationis. Errat itaque Lambertus Scafnaburgensis, cum Maioli obitum ponit anno* DCCCC XCI.

* Souvigny.

Obitus.

Funus & miracula.

54. *Pergit Odilo.* Post cujus transitum supradictus Rex HUGO adventus sui præsentiâ & regalibus donis exsequias ejus honoravit & tumulum: ubi præstante Domino multa patrata sunt & patrantur miracula, & plurimis plurima præstita sunt & præstantur beneficia, quorum numerositatem & magni-

tudinem non sufficit per ordinem omnium nostrorum enarrare memoria : sed ut brevissima utar conclusione, ad sepulcrum istius sanctissimi viri, de quo loquimur, & cujus vitam & merita caritati fidelium commendare nitimur; gratiâ & misericordiâ Christi à quacumque infirmitate detenti, multi sanati sunt & sanantur infirmi. Ibi paralytici eriguntur & claudi, ibi febricitantes sanantur & cæci, ibi à dæmonibus possessi mundantur; & nescimus cujus generis igne terribiliter & miserabiliter adusti liberantur : & quisquis ibi devotus adveniens de quacumque necessitate fideliter auxilium expetit, voti sui compos effectus redit ad propria sospes & lætus. *His consentanea scribit Glaber Rodulfus in lib. 3 cap. 5.* Nam ad illius famam sanctitatis confluxère ex universo Romano orbe viri & mulieres utrorumque ordinum plurimi, exinde referentes diversarum infirmitatum gratias sanitatis. Desæviebat eodem tempore clades pessima in hominibus, ignis scilicet occultus, qui quodcumque membrorum arripuisset, exurendo truncabat à corpore. Plerosque etiam in spatio unius noctis hujus ignis consumsit exustio. Sed cùm in plurimis Sanctorum memoriis hujus tremendæ pestis sint inventa remedia; maximus tamen concursus factus est ad trium sanctorum Confessorum ecclesias, Martini scilicet Turonorum, atque Odolrici Bajoariorum, necnon & istius venerabilis Patris Maïoli: optatæque salutis inventa sunt remedia. *Hanc miraculorum frequentiam ad tempora Petri Venerabilis perseverasse auctor est ipse Petrus in lib. 2 de miraculis cap. 31. ubi referens miraculum de puero* per sanctum Maiolum *à morte suscitato*, Is etenim Sanctus, *ait*, sicut pæne cunctis Galliarum populis notum est, ut magnus vitâ, sic miraculis, & dum mortalis viveret, & post mortem maximè insignis exstitit. Hac miraculorum gratia in tantum jam per centum LX & duos annos, hoc est à tempore mortis suæ, claruit, ut post sanctam Dei genitricem nullum sanctorum in tota Europa nostra in hujusmodi operibus parem habeat. *Nec defuêre subsequentibus temporibus beati Maioli miracula, de quibus testimonium præbent Clemens Papa* IV, *Honorius* IV *& Clemens* VI *in bullis suis.*

55. *Hinc factum est, ut Maïolus statim post suum ipsius obitum sanctus habitus cultusque sit. Unde Adalesdis Imperatrix, testante Odilone*, ipso tempore quo instabat sibi dies supremus, (*anno scilicet millesimo*) beatissimum Patrem Benedictum, *id est Floriacense monasterium*, licèt exiguis, tamen propriis visitavit muneribus : necnon & beatæ recordationis Patrem Maïolum, cælesti gloria jam coronatum, quem dum in hac vita subsisteret, præ cunctis mortalibus illo ordine diligebat. *Et quidem jam inde ab ipsius obitu sanctum dictum fuisse probat charta* 145 *in ejus chartario, in qua hæc leguntur.* Ego Arleis dono Deo & SANCTO MAÏOLO, ut per merita ipsius valeam adipisci præmia æterna, & ejus Monachis partem de Medio-Planto in pago Matisconensi, villa Maziaco, loco ad Tribladam, anno VI Rotberti Regis. *Festum ejus inter præcipuas anni sollemnitates censetur apud Udalricum in lib.* I *Consuetudinum Cluniacensium cap.* 11. *& in cap.* 54 *ecclesia S. Maïoli apud Cluniacum tum fuisse, & ad eam processionem fieri solitam ait in Ramis Palmârum. In plerisque Kalendariis ab anno millesimo scriptis sancti Maïoli memoria invenitur, nedum in recentioribus Martyrologiis Romano, Gallicano, Benedictino, aliisque.*

56. *S. Maioli corpus non statim atque is pro sancto honorari meruit, è tumulo levatum est: sed primo super illud erectum est altare à Beggone Arvernensi Episcopo, qui ritus erat quondam sanctos in canonem redigendi; ut in Præfatione observatum est. De istius altaris consecratione lege qua in fine hujus Elogii referemus. Post annos fere centum ex tumulo elatum est sacrum corpus. Ejus rei auctorem invenio Urbanum Papam* II, *cujus litteras Joellus Remensis Archiepiscopus recognoscit in Bibliotheca Cluniacensi col.* 309, *ubi hæc Pontificis verba ad Silviniacenses.* Quoniam supernæ benedictionis dignatione multimoda actum est, ut nos ipsi Monasterium vestrum, & beati Maïoli corpus intra ecclesiam ad locum alium

ANN. CH. CM XCIV MAII XI.

Sanctitas declarata.

Festum.

Altare supra corpus ejusque Elevatio.

ANN CH. CM XCIV MAII XI. transferre meruerimus, dignum duximus, cum Cluniacensis cœnobii, cui tamquam membra capiti singulariter inhæretis, dilectione præcipua, tum religionis vestræ reverentia, vos & locum vestrum specialiùs sedis apostolicæ protectione munire..... Datum apud Monticulum..... Idib. Octob. Indict. III, anno Dominicæ Inc. M XCVII. *Subsequitur bulla Clementis IV, ita loquentis.* Cùm itaque, sicut ex vestra insinuatione accepimus, propter merita gloriosa sanctorum Confessorum Maïoli & Odilonis, quorum corpora in vestra ecclesia requiescunt, mirabilis Deus in Sanctis suis multa quotidie miracula operetur ibidem, propter quæ ad eamdem ecclesiam de diversis partibus Fidelium multitudine confluente, corpus prædicti sancti Maïoli ad alium locum ipsius ecclesiæ magis venerabilem & decentem intenditis cum debita veneratione transferre; nos.... omnibus verè pœnitentibus & confessis, qui ad dictam ecclesiam die translationis Sancti ejusdem, unum annum & quadraginta dies hac vice; illis autem qui infra octo dies immediatè sequentes & in anniversario die translationis ipsius venerabiliter & devotè accesserint, centum dies de injunctis sibi pœnitentiis relaxamus. Datum Viterbii prid. Id Martii, pontificatus nostri anno tertio, *seu anno* M CC LXVI. *Alias Indulgentias ibidem concedunt Honorius* IV *& Clemens* VI. *S. Maïoli tumulus, ad unctum habens sancti Odilonis, visitur in navi ecclesia Silviniacensis.*

Indulgentiæ

Reliquiæ. 57. *In hunc usque diem reliquiæ S. Maïoli asservantur Silviniaci, nempe ejus ossa præcipua in capsa ex argento & cupro, posita super ejus altare ad odium ad aquilonem; scrinio sancti Odilonis ad aliud latus posito: utrinsque caput in scrinio peculiari. S. Maïoli scapulare, longum ulnâ unâ, latum tertiis ulnæ partibus, cui simile aliud Cluniaci habetur; ejusdem item pedi pastoralis summa pars ex ebore, scyphusque corneus itidem Silviniaci visuntur. Gaufridus Choleti Prior sæculo* XV *reliquiaria fecit: quæ ante eum Ildricus Supprior & Sacrista inchoaverat. Hactenus Silviniacum religione & Maïoli cultu celebre est, de quo egimus in Elogiis Odonis & Aymardi.*

IX. Maïoli præcipui discipuli, cultores & miracula.

Maïoli discipuli. 58. *Etsi nonnullos Maïoli discipulos in superioribus exhibuerimus, hîc tamen in unum locum conferendi sunt saltem præcipui, ut ex discipulorum qualitate magistri meritum intelligatur. In his duo præcipui fuerunt* ODILO *&* VVILLELMUS, *ille Maïoli successor, hic Abbas Divionensis, qui multa monasteria ad meliorem frugem revocavit. De hoc agens Odilo in libello de actis sancti Maïoli*, Et ut pace spiritualium artificum, *ait*, in eadem fabrica cælesti laborantium dicam, unus præcipuè refulsit, qui nuper rebus humanis excessit, & qui plus nobis omnibus laboravit, domnus videlicet Abba Vvillelmus, de cujus clarissimis actibus & vita laudabili & mirabili conversatione parvitas nostra non sufficit quod sentit ad plenum referre. *De eo ac de Odilone ipso agemus in Sæculo sequenti. His adjungendi* TEUTO *Abbas Fossatensis, &* HELDRICUS *Autissiodorensis jam à nobis laudati. De Teutone multa præclara commemorantur in libello de vita Burchardi Comitis. Inter cetera*, religiosus Abbas Teuto jejuniis & orationibus, vigiliarumque pernoctationibus assiduè intentus *fuisse*, ac Deo semper placere fideliter desiderasse *perhibetur.* Cùm ergo in loco sibi commisso arduam, ut cupiebat, vitam ob pastoralis custodiæ curam minimè servare posset, Remensis urbis pagum ad habitandum sibi elegit. Habetur siquidem illuc quædam possessiuncula, quam gloriosus Rex Carolus Calvus ecclesiæ Fossatensi Abbatique Godofredo refugii causâ propter Nortmannorum persecutionem dedit, in qua etiam corpus S. Mauri multis annis traditur conservatum. Illuc ergo jam dictus Abbas arduam pro Christo peragens vitam, multo tempore conversatus est. quo pergens, ibidemque permanere desiderans, baculum curæ pastoralis per sui servitii ministrum, nomine Vvalterum,

quem

quem ipse in Domini timore nutriverat, Fratribus transmisit, mandans ut sibi secundum Christi voluntatem dignum Pastorem eligerent. *Postquam eo in loco arduam ac solitariam vitam Teuto egisset, Fossatenses revisere animo destinavit. At illi obstitère, allegantes, suffecto alio Abbate jam* non debere eum recipi, quia animarum curam penitus reliquerat. *Ille hoc responso turbatus, Cluniacum se recepit, ubi* feliciter obiit sub die Iduum Septembrium: ad cujus sepulcrum, ut referre audivimus, *inquit auctor*, multi infirmi postea sanitatem receperunt. *De Heldrico Abbate actum supra in cap. 7. Inter Maioli discipulos etiam censendi sunt plurimi alii Abbates, quos ad varia Monasteria reformanda instituit: ex quibus unus mihi videtur esse* E G B E R T U S *seu Evrardus ille Abbas Turonensis, quem ex Gerberto superiùs laudavimus. Neque praetereundi* S Y R U S *&* A L D E B A L D U S *vitæ sancti Maioli scriptores, neque* V I V I A N U S *sub eo Præpositus Cluniacensis post Hildebrandum, cui Maïolus præcipuus auctor fuit sæculo nuntium remittendi. Denique inter primos numerandus venit* V V I L L E L M U S *Provinciæ Dux*, Pater patriæ *appellatus, de quo hæc Odilo in Vita sancti Maioli.* Quantum illum Vuillelmus rector Provinciæ coluit, vita illius & finis ostendit. Per ejus quippe meritum & fidele obsequium, beati Benedicti percipere meruit habitum. *Nescio an id contigerit in extremo illo morbo, quem Syrus commemorat in lib. 3. Hunc Vuillelmum Cluniaci sepultum fuisse non satis apertè exprimit charta Leodegarii Cluniacensis monachi, in qua legitur, hunc Cellam & ecclesiam in honorem sancti Marcellini Papæ & martyris atque sancti Saturnini, quam Regimbaldus Arelatensis Archiepiscopus dedicaverit, construxisse in villa Sarrianis*, quam Vuillelmus quondam Dux Provinciæ, Pater patriæ, sanctorum Apostolorum Petri & Pauli monasterio Cluniensi, & loco in quo se sepeliri rogavit, & beato Maïolo adhuc in carne viventi & vivens delegavit, & moriens donando attribuit. *quod argumento est, eum in extremis habitum suscepisse pro more illorum temporum.*

59. *Odilo sub finem libelli de Maïoli gestis multos laudat catholicos & honorabiles clericos, religiosos Monachos & reverendos Abbates, qui* illum venerabantur *sanctos & sapientes, qui* tractabant illum ut sanctissimum fratrem; *Imperatores & Imperatrices, Reges & mundi Principes, à quibus* Senior appellabatur & dominus; *Pontifices apostolicæ sedis, à quibus* honorabatur ut princeps religionis monasticæ. *Tum subdit.* Ille divus Cæsar & maximus O T T O eum diligebat pectore toto: & diligebat eum ejusdem Cæsaris conjux diva A D A L E I D A Imperatrix Augusta, caritate sincerissima & devotione carissima. Diligebat cum eorum filius humili devotione Imperator O T T O; affectu & non dissimili voto C O N R A D U S, supradictæ Imperatricis frater nobilis & pacificus, ejusque M A T H I L D I S nobilissima conjux, quanto frequentiùs faciem ejus cernebant, tanto ampliùs in ejus amore crescebant. Quid dicam de nobilissimo viro H E N R I C O Burgundionum Duce? quid de L A M B E R T O illustrissimo viro & nobilissimo Comite? quid de V V I L L E L M O, quid de R I C H A R D O Aquitanorum & Normannorum fortissimis Ducibus? quid de Italicis Principibus & Marchionibus? Quantum illum V V I L L E L M U S rector Provinciæ coluit, vita illius & finis ostendit. Per ejus quippe meritum & fidele obsequium B. Benedicti percipere meruit habitum. A R C H E N B A L D U S etiam, Silviniacensis loci Provisor fidelissimus, inter suos clarissimus, & adjacentis patriæ pater, & pauperum tutor fortissimus, quantum & qualiter exstitit B. Maiolo devotus, supradictus multimodè prædicat locus, ab eo & ante & post transitum semper dicendi Patris ædificiis & divitiis, & diversorum ornamentorum speciebus ornatus & nobilitatus: ita ut deceret, si tale quid fecisset aliquis ex Regibus. Iste verò qui nunc superest, honoris ejus heres & nominis, bene tractat locum illum; nullum etiam infert habitatoribus damnum.

Magnatum in Maïolum veneratio.

60. *Restat ut pauca dicamus de duobus miraculorum libris, quos exhibet eum*

Miracula

Ann. Chr. DCCCXCIV Maii XI

Henschenio Bibliotheca Cluniacensis appendix. In istis libris memorantur curationes facta damoniacorum, cæcorum, contractorum, mutorum, mancorum, amentium, & sacro igne affectorum. Duo tantùm hac refero, quorum primum continet erectionem altaris ad caput sancti Maïoli, qui primus gradus fuit ad ejus canonizationem. Postquam igitur primo beati Maïoli corpus cum maximo honoris & reverentiæ cultu est sepultum, & ad sanctissimum ejus caput altare quoddam est constructum; Fratres Deo inibi servientes commune ac salubre tale invenerunt consilium. Ad Episcopum namque, in cujus diœcesi isdem erat locus, transmittunt, ut altare illud consecraret. Unde veniens domnus Beggo Arvernensis sedis Episcopus, altare illud cum magna consecravit reverentia. *Beggo iste Arvernis praerat regnante apud Francos Hugone. Subdit auctor contracti & duorum amentium sanationem; postridie puer quidam de Cavannis* * *villa pagi Matisconensis, manum habens aridam restitutus est.*

* Chevines.

61. Quoddam etiam miraculum adjungimus, de quo non solum vulgarem populum testem deducimus, sed etiam ipsum Regem Hugonem, Comitemque Burchardum, filiumque ejus domnum Rainaldum Parisiensem Episcopum. Hic igitur Rex ad sancti Maïoli expetendum auxilium veniens, super infirmitatis suæ gravitudinem invenire promeruit aliquantulam levigabilitatem. qui uno dierum post peracta orationum sollemnia ab ecclesia progrediens, quemdam cæcum in eodem loco illuminatum audivit: quem ad se adduci jubet, ut ab eo veritatem retineret. Dum namque in pauperem talem virtutem factam esse pro certo cognovit, præ gaudio, sicut vir magnæ dulcedinis, cum supradictis personis profluos lacrymarum rivulos effudit: sicque cum multa turba populorum collaudans Deum, sanctumque venerans Maïolum, & cæcus illuminatus ad propria redit, & Rex magnificus lætior in Franciam viam assumsit.

62. *Subjicitur miraculum de alio cæco qui natus erat in* Enguiliuensi silva, *ubi* est sancti Arnulfi ecclesia. *quod intelligendum de ecclesia sancti Arnulfi in silva Aquilina* *, *diœcesis Parisiensis. Subsequitur curatio Viviani, (qui unus erat è* Fratribus Cluniacensis monasterii, *nescio an Præpositus suprà laudatus) articulari morbo laborantis; & paullo pòst Bernardi Clerici Carnotensis contractione laborantis. Hac satis de miraculis: Syrum audiamus, cujus lucubratio in ms. codice collegiata sancti Martialis Lemovicensis, ex quo eam eruit noster Petrus Trelius, hanc prafert inscriptionem.*

* *Forest d'Iveline.*

EPISTOLA DOMNI SYRI
ad domnum Odilonem Abbatem directa.

SPIRITUALI Patri domno ODILONI Abbati, SYRUS Monachorum infimus, quidquid in Christo felicius. Sæpe mihi multumque cunctanti beati Maïoli venerabiles actus stili prosequi officio, cùm ad id operis sanctæ recordationis VVARNERII importuna perurgeret petitio, multa se objiciebant, quæ ne id conarer non modica me formidine deterrebant. Vir quippe ille qui divulgàri petebatur, sic virtutis sectantium exstitit imitator, ut earum omnium indefessus esset operator. Unde ei gesta digerere absque cunctarum virtutum conjectura quempiam est impossibile. Rectè verò disputare non prævaler de virtutibus, quisquis his fuerit vacuus: quoniam mens cui caret intelligentia, id discere nequit scientia. Hæc idcirco aggredi cunctabar, quibus me nulla virtute dignabar. Rerum denique magnitudo laborque difficilis me rursus movebat, quòd multiplices miraculorum actusque virtutum dum mens contemplabatur, suamque scien-

Vvarnerio instigante cunctabundus Auctor, id tandem suscipit.

tiam scrutabatur, veritatis territa sententia incipere non audebat quæ ingenii parvitate consummare diffidebat. Temeritatis insuper non immerito argui verebar, si audacter præsumerem, quæ me perspicacioribus vel ingeniosioribus committenda fore non ignorabam. Sed hæc mihi de me cognita præfatio quamlibet verò sæpius pro excusatione foret opposita, ille........... Sub eodem temporis articulo me ad Italiam, illumque vobis dirigere placuisset ad Alsatiam; opus quod relinquebam imperfectum, secum ipse detulit per schedas dispersum. Post ejusdemque lacrymabilem transitum, cùm vestræ præsentiæ in Morbacensi cœnobio fuisset oblatum, injunctum mihi est ex vestra sententia, quo studerem quæ deerant addere, & scriptorum vitio depravata ad statum pristinum relegendo corrigere, quod inchoans ut potui pro vestra jussione perficere studui, & utinam tam efficaciter, quàm libenter, atque ut debui vestro imperio parui. Ideo........ præsumtio contra redargu.........

ANN. CH. CM XCIV MAII XI.

INCIPIT VITA SANCTI AC VENERABILIS Abbatis MAIOLI.

CAPUT. I.

Laudabilis Dei nostri virtus & sapientia ætatis & generationis succedentia sibi tempora mirabili præordinans sæculorum dispensatione, nullum tempus relinquit vacuum bonitatis suæ. Unde sanctæ suæ Ecclesiæ fideles per aquam salutis & regenerationis in filiorum numero adnumeratos bono exemplo meliorationis tam præcedentium patrum, quàm & præsentium semper confirmat, & ad consequenda æternæ hereditatis gaudia invigilare insinuat. In hoc igitur ultimo ætatis termino verum suique fidelem certissimum beatum MAIOLUM divina pietas mundo protulit, qui claris ortus natalibus, ex Avennicorum opido parentibus splendidissimis est procreatus, Provincialis quidem genere, nobilium Gallorum clarus generositate. Hic ab ipsis infantiæ rudimentis studiis litterarum traditus, superna providente clementia ita in domo Domini lucerna ardens elucens refulsit, ut de eo illud Mosaicum possit dici: *Novi te ex nomine.*

Nam Maïolus, ut jocundo lætemur interprete, quasi magnus videtur dici oculus. Convenienti etenim futurarum rerum præsagio, tali nomine donatur illa veritatis & justitiæ columna: quoniam quidem per quadrifida terrarum spatia magna extendit suæ beatitudinis lumina. Pro operibus enim iterato præscitæ & dispositæ sibi divinitus vitæ tale ei nomen conveniebat habere, quod in sui memoriale bonum Christi odorem in cordibus fidelium faceret redolere: ut secundùm Apostoli testimonium, Christi bonus odor mererentur fieri, qui vitæ & conversationis ejus voluissent vestigia imitari. Hic etenim beatissimus pater Maïolus pro sanctitatis & pietatis suæ fructibus inundandis Christi bonus odor permansit, & permanet in his qui pereunt, & in his qui salvi fiunt. Sanctificatum namque thymiama unguentorum suorum secundùm Cantica canticorum multos & innumerabiles post se traxit, qui zelo sanctitatis accensi, igne perfectionis fervidi, abjectâ inveterati corporis & pigredinis rugâ, in adolescentiorum irruerunt fortitudinem. Qui tympanizant illud monachilis perfectionis opere, quod S. Pater Benedictus edocuit divino dogmate, ut relictâ superfluæ curiositatis sarcinâ, transvolent pennis fidei & libertatis ad æthera.

II. Maïolus ex nomine laudatus.

Hic etenim beatissimus ac dilectissimus Maïolus divino præventus munere, qualia itinera laudum & virtutum sequeretur, prædicebat omine: & in infantilis ætatis tempore, quasi quoddam præmonstrabat maturioris ætatis irreprehensible decus, scienter nescius vitæ suæ primordia cælesti discipulatui, & sapienter indoctus adquirens sibi magistrale decus in novello dierum numero. Sic igitur cælestis pietas in ipsius ætatis termino coaptans eum sibi

III. Puer dat specimina virtutis.

Ann. Chr. CMXCIV Maii xi.

ad electionis futuræ privilegium, scholaribus disciplinis ipsum subdi voluit, per quem postea abundans divinæ largitatis thesaurus pleniter mundo aperiretur: multi quoque adjuvante Redemptoris benignitate meliorarentur, qui ipsius sanctitatis laudabili affabilitate fruerentur. Multiplicibus denique virtutum adornatus donis beatus pater Maiolus, vitâ operibusque laudabilis, suæ ætatis infantilem teneritudinem maturioris animi firmitate reddidit perfectam. Cui in initio viarum suarum prædivinabanr coætanei non deesse ei in futurum quoddam magnificentiæ magisterium, eum quoque, ut eorum scire manebat, favoribus magnis extollebanr & laudibus.

IV. Matisconem accedit,

Processu itaque temporis decursâ pueritiâ, cùm eum jam sibi vindicaret adolescentia: patentibus humana sorte prævenris, paternisque prædiis barbarica invasione in solitudinem jam redactis, divina disponente providentia naturale solum coactus est deserere, ac Burgundiæ partes expetere; veniensque ad urbem Matisconensem susceptus est ibi in hospitio à quodam suo propinquo, qui inter reliquos ejusdem urbis proceres, nobilitatis gerebat decus. Cumque aliquamdiu in ejus moraretur diversorio, ejus fultus amminiculo, uti cœpit ejusdem civitatis Episcopo, quem liberali cernens ingenio valere, Canonicorum studuit collegio copulare. Qui etiam eum secretiùs summa hortabatur instantia, ut se virginem conservaret, & velut vas electionis, in Ecclesia dignus Deo fieret. Sed Virginis filius jam olim castitatis amore pectus ei afflaverat, ut ne puncto quidem temporis ab ejus intuitu pateretur divelli. Dulcorem Domini hic à tenero imbiberat: & ideo pudicitiæ nitor in eo incanduerat, auxeratque largitrix gratia pectus infantis muneribus geminis; quodque assolet esse duobus gratum & sufficiens, hoc præcumulaverat uni.

ibique Canonicus castè vivit.

V. Lugduni litteris vacat.

Per idem tempus Lugduni ANTONIUS quidam bonis pollebat moribus, in philosophia satis eruditus, quem virtus & religio Insulæ barbarensi præfecerat cœnobio. Hoc vir Dei quorumdam relatione comperto, quia nimio discendi fervebat desiderio, Lugdunum perrexit, ejusque magisterio se ad erudiendum commisit: cujus multum convaluit non modò doctrinâ, verùm moribus & vita. Prædicta quidem tunc civitas omnes excellebat sibi propinquas tam religione virtutum, quàm studio liberalium artium. Offensa namque sapientia, quæ propter se ipsam tantum appetenda est, quorumdam lucris turpibus, multorum indisciplinata vitâ, omnium postremo tepide se appetentium inhonesta desidiâ, præceptorum inopia intercedente priorumque studiis collapsis, hujus nostræ exitialiter perosa regionis, Lugduni sibi aliquamdiu familiare consistorium collocavit. Ibi quas dicunt disciplinarum liberalium peritia, quasque ordine currere hoc tempore fabula tantum est, eo usque convaluit, ut quantum ad scholas, publicum appellaretur citra marini orbis gymnasium. Et, ut aliquid rationis afferre videar, eo id argumento colligimus, quod quisquis artium profitendarum afficeretur studio, non ante professis inscribi merebatur, quàm hinc explorata diligentia examinatus abiret. cui rei Satyricus quoque adstipulatur qui ut exempli circumstantia res eluceat, primo sui operis libro acriter diuque in impudicos invectus, fert eos conscientiâ frequentati sceleris perinde pallescere,

Ut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram [a].

In ea itaque urbe, ut diximus, cum philosophos virosque audiret ecclesiasticos, divina inspirante gratia omnes suos præcessit æmulos sapientia. Facunditas eloquentiæ gravitati tunc componebatur sapientiæ. Ex materia hujusce compositionis, vas esse cœpit electionis.

VI. Virtutem jungit studiis.

Cumque jam vestiri cœpisset vernantibus juventutis floribus, ita suam adolescentiam bonis instruxit moribus, ut eo tempore jam putaretur Mona-

[a] Strabo in Geographiæ lib. 4. postquam egit de templo ibidem à Gallis Augusto erecto, *aderat*, inquit, *& ara cum titulo gentium sexaginta*, notante Henschenio.

chus. Integrum se & sincerum omni custodia ab his observabat vitiis, quibus contaminari solent homines hujus ætatis. His enim imbui timebat, ne tenera in ætate his infectus esset quibus cùm vellet carere non posset, juxta illud quod scriptum est. *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.* Bonorum virorum & maxime prudentium contubernio potitus, turpitudinis sectatores exosus. ANN. CH. CM XCIV MAII XI. *Prov. 22 5.*

Jam verò per cunctos, prout moris est, gradus conscendens ecclesiasticos. cùm Levitarum poriretur officio, ad ejusdem usque arcem, doctrina id exigente justitiæ, ab eodem est sublimatus jam prædicto pontifice. Officio igitur ministrationis acceptæ cùm cultui vineæ mancipraretur divinæ, ut hujus se assignaret colonum, commune utile multorum magis quærebat quàm proprium. Cunctis benignus, omnibus æquus, nemini nocebat: quibus poterat prodesse studebat. Sana quippe ei doctrina inerat: quia suæ conditioni quod competebat, illud sollerter agebat, propter illud Apostoli: *Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum, sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros.* VII. Archidiaconus creatus. *2 Cor. 6. 3.*

Legerat mortem per fenestras ingredientem: & per easdem domum interiùs penetrantem. Ideoque suas sic studuit aures oppilare prudentiæ pessulo, ne penetral illideretur cruentæ mortis jaculo. Nam una quæque sui potiens officii, fieri cogebatur alieni. Taliter ejus intuitus à concupiscentia deductus, sincerus reddebatur & purus. A lingua verò carente mendacio procul distabant adulatio & detractatio. Opportunitas tamen si exegisset, severa non deerat correctio. quoniam quidem si hic est vir perfectus qui in lingua non offendit; nullatenus habetur deterior, qui quempiam fratrum videns peccantem ammonendo, exhortando, increpando, juxta Apostolum, ad viam veritatis reducit. Et quia nec linguâ, nec oculis facilè delinquere volebat, rectè illud ei congruere videtur quod dicitur. Quoniam aspectu & auditu justus erat. Sanctis etiam & modestis sermonibus indirus, obscœnis & turpibus omnino intercludebatur auditus, propter illud quod scriptum est: *Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam.* Jam pedes à spatioso mundi itinere retrahebantur, & arduum callem cælestis patriæ jam proficisci nitebantur. Doctrinâ quidem qua fovebatur justitiæ, sibi prudenter ingerente, beatius fore dare quàm accipere; suas ipsius manus sæpe contractio capacitati, sæpius tamen & facilius extensio habebat largitati. VIII. Sensus refrenat. *Eccl. 28. 28.*

Caritatis equidem affluens visceribus, pro pauperibus semper erat sollicitus; Christum verò totis diligens visceribus, dum sicut Martha corporaliter non valebat, in egenis illum quotidie reficiebat, suo ipsius testimonio qui ait in Evangelio. *Pauperes semper habetis vobiscum, me autem non semper habebitis.* Unde idem ipse suis dicturus est in fine: *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Sic igitur in pauperum susceptione Christo suo lætabatur manifeste: sed ad opus exercendæ misericordiæ illa quamvis impelleretur beatitudine, quæ inter ceteras in Evangelio Domini denuntiatur voce, *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*; ordinatæ tamen caritatis qua stringebatur vinculo, non ad luxuriam, sed necessitatem, prout cuique opus erat, singulis petentibus subveniebat. IX. Munificus in pauperes. *Joh. 12. 8.* *Matth. 25 40.* *Matth. 5. 7.*

Quodam igitur tempore cùm rerum victualium fertilitas more solito non proveniret, totamque regionem alimentorum indigentiâ fames acerba constringeret; ad virum Dei plus solito venire cœpit pauperum multitudo. Quorum importuna precatio dum quotidie miserabiliter insisteret, ut suæ inopiæ viri Dei pietas subveniret, caritatis perfossus cuspide, nimia cœpit cogitatione æstuare. Larga enim habendi copia in magna penu jam defecerat in similia dispertita opera. Hinc eos qui tuendi curâ sibi domesticâ fuerant alendi, necessitas; istinc omnibus indigentibus subveniendi sollicitabat voluntas: cuncta quibus humanæ vitæ continetur actio, abesse videbantur cel- X. In publica necessitate,

ANN CH. CM XCIV MAII XI. Secedit in S. Michaëlis oratorium

lario, suæque domus præposito protestante, sibi suisque parva quæ superfuerant non suppeditare, nedum tot petentium quivisset penuriam sublevare. Tunc vir Dei oratoriolum quod in honore sancti Michaëlis ipse trans Ararim reædificaverat, & ad quod propter popularem tumultum sese à civitate contulerat, quo secreta quiete pervigil in orationibus divino famulamini manciparetur attentiùs, ingressus; pauperum miseratione commotus, cœpit Dominum enixiùs exorare. Cumque pronus in terram sese cum lacrymis prosterneret, ac largiter flens diu in oratione persisteret, ut oculos à terra subduxit, ante se septem solidos aspexit, quos quidem tangere noluit, quia sibi metuit, ne aut phantastica illusio, aut alienum damnum esset, & culpam velut exactione pietatis perpetraret. Egressus ab oratorio solidos quos repperit per omnes huc adventare solitos direxit, eosque qui perdidisset percontari præcepit. Omnibus negantibus se denarios perdidisse, suosque qui reperti fuerant asserentibus non fuisse, non ad usum proprium, sed eos ad alimenta deputavit pauperum.

Solidos 7 reperit in pauperum usus.

XI Alios docet.

Porro divinorum præceptorum sicut avidus erat indagator, ita studiosus operator, semetipsum ad pietatem exercebat, & quos poterat, ad eamdem trahere procurabat. Adolescentiam suam ut contemni posset à nemine, sic in bonam quam assecutus fuerat doctrinam satagebat informare; ut ceteris esset exemplum bonæ vitæ in verbo, scientiaque, conversatione. Apostolum quia legerat promittentem, quod illi qui bene ministraverint gradum sibi bonum adquirent, & multam fiduciam quæ est in Christo Jesu, sic ministerio sibi credito attendebat, ut suis omnibus profectus esset manifestus, omnibusque prodesset se audientibus. Doctrinam quam secundùm sibi concessam gratiam fuerat assecutus, ut ad usuram commodaret pluribus, ne de talento sibi credito, torpente damnaretur cum servo, de diversis ad se partibus clericos convocabat: & quos dociles cernebat, eos gratis libenterque docebat. Hoc autem studebat cupiens facere propter illud Danielis prophetæ: *Qui docti fuerint fulgebunt sicut splendor firmamenti, & qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.* Et hoc ideo, ut non solus, sed suis ipse cum auditoribus inseri sidereis dignus inveniretur splendoribus.

1 Tim. 3. 13.

Dan. 12. 3.

XII Vesontionensem Archiepiscopatum recusat.

Vir igitur Dei cum talibus & hujuscemodi polleret moribus, ejusque nomen fama celebri divulgaretur; Vesontiensi Archiepiscopo viam universæ carnis ingresso, tam ipsius terræ Principis, quàm totius cleri consensu & populi, ad ejus culmen suscipiendum Pontificatus beatus impellebatur Maïolus. Sed ejus animus robore licèt firmatus auctoritatis, ac erectus foret culmine virtutis; sub hujus tamen specie ne mundi lucrum cogeretur expetere, & ad mundi gloriam quam mente spreverat, per sæculare negotium delectabiliter tendere, grave pondus procellosi culminis per custodiam refugit humilitatis, Creatoris omnium sequens exemplum, qui cùm ante sæcula regnaret in cælis regnum percipere vitavit in terris: scriptum quippe est: *Iesus cùm cognovisset, quia venturi essent ut raperent eum, & facerent sibi Regem, ascendit iterum in montem solus orare.* Quocirca beatus Maïolus æterni Regis magisterio edoctus, qui oblatam gloriam culminis fugit, & postea sponte venit ad patibulum crucis: quatinus ejus membrum fieret, omnem spem suam in eo collocavit: hoc studuit opere adimplere quod ille præcepit sermone. Hoc enim præceptum est in Evangelio: *Qui vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Ita vir Dei per cælestis studii disciplinam mundi labilem contemsit gloriam, & supernæ vitæ tactus dulcedine, quæ à mundi amatoribus concupiscuntur, omnia à se funditus temperavit abscidere. Igitur cœnobium in collis valle quæ Cluniaca dicitur, cui vir vitæ venerabilis HEYMARDUS præerat, pro morum honestate & virtutum studiis appetiit, ibique secundum beati BENEDICTI Regulam ab eodem viro jam præfato conversationis habitum petens, ut susciperetur rogavit.

Ioh. 6. 15.

Luc 9. 23.

Cluniaci fit Monachus.

ANN. CHR. CM XC V. MAII XI

XIII Obedientiæ deditus.

Spretis itaque omnibus terrenæ possessionis stipendiis ob spem futuræ repromissionis, habitum sanctæ conversationis sumsit; sicque deinceps alieno vixit imperio, ut in nullo deviaret à sanctæ conversationis proposito. Hic enim procul à se remotis hebitudine & murmure, singularis præ ceteris obedientiæ præeminebat virtute, implens illud in fratribus quod præcipit beatus Benedictus: Obedientiæ bonum non solum Abbati exhibendum est, sed etiam sibi invicem obediant fratres. De Abbate verò apostolico instruebatur exemplo. *Obedite*, inquit, *Præpositis vestris.* Enimverò beati Benedicti cujus subjacebat discipulatui imitator exsistens, induta parvuli humilitate, stulto philosophorum neglecto dogmate, sapientem Dei stultitiam est adorsus, juxta quod præcipit Apostolus: *Si quis vult inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens.* Unde qui priùs doctor Grammaticorum, discipulus pòst cœpit esse simplicium virorum.

« Reg. S. Bened. c. 71. Hebr. 13, 17. 1 Cor. 3. 18

XIV. Bibliothecarius & Apocrisiarius.

Haud secus enim ac Philosophi ad syllogismorum argumentatora se conferunt mentis instantiâ: ita se contulit ad ea dicenda, quæ quotidianum per usum in monasterio sunt explenda. quibus omnibus sollerti sibi cura cognitis, & experimento memoriæ commissis, videri jam cœpit doctior cunctis. Hunc ergo ut in monachico ordine ita prudentem jam dictus Pater intellexit, Bibliothecæ præficiens, Apocrisiariatus officium eidem injunxit. Quod ministerium tanta auctoritate tantaque adimplevit sollicitudine, ut omnibus secum conversantibus exemplo fuerit & terrori. Legerat isdem vir Domini libros olim antiquorum philosophorum, Virgiliique mendacia, quæ nolebat nec ipse jam audire, nec alios legere. Sufficiunt, inquiens, divini poëtæ vobis, nec egetis luxuriosa Virgilii vos pollui facundiâ. Regulari quidem contentus conversatione, sic studebat parsimoniæ, ut differre nullatenus videretur à societate communis vitæ. quorum vitia dum conspiceret reprehendenda, hoc exquisito quod unicuique competebat virio priùs in uno quoque laudanda canebat: dehinc velut ignarus reprehendenda carpebat. Cunctos tamen sæpius ammonebat ut tales se Deo exhiberent interius, quales humana opinio pro religionis habitu ferebat exterius. O virum cui semper summa debentur, qui amore vitæ æternæ voluntariam amplexus paupertiem totum Christo dedit quod in ara cordis invenit, nihil suis meritis tribuens.

Auctores profanos rejicit. Monita dat optima.

XV. Romam missus, * Yvrée. Socium oleo sancto sanitati restituit.

Quodam tempore pro Monasterii utilitate beatum Maïolum cum altero fratre Romam dirigi contigit ab Abbate. Qui expleta legatione dum redirent, ut Ypotediem * ad hospitium venerunt, frater qui eum comitabatur, nomine HELDRICUS [a], febrium correptus langore, fatigari cœpit acri ardore. Verumtamen ægritudine ingravescente, cùm toto jam pateretur corpore, de vita desperatus, circa mortem tenebatur sollicitus. Vir autem Dei qui nihilo minus quàm qui patiebatur de fraterno cruciatu tristabatur, duplicato tunc afficiebatur infortunio: quia hinc eum fratris mæstificaverat ægritudo, inde paterna quæ incœpta pendebat legatio. Sed quid ageret nescius, divinam clementiam exorare cœpit attentius. Tribus tandem diebus peractis, post matutinas laudes cùm se sopori dedisset; quidam vir canitie reverendus ei visus est dicens: Quid ignavo mærore deprimeris? quid à memoria excidit quod frater meus Jacobus de infirmantibus præcepit. *Tristatur aliquis vestrûm, oret æquo animo, & psallat. Infirmatur quis in vobis inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; & oratio fidei salvabit infirmum, & allevabit eum Dominus.* Hac visione aliquantulum sublevatus animo, statim ut surrexit è somno, celeri actione duxit ad effectum, quod apostolicâ fuerat revelatione compertum. Res mira & vehementer stupenda! eadem quippe die

Iac. 5. 41.

[a] Fuerat is apud Ottonem Magnum in aula præcipuus, ut legetur infra in lib. 2 cap. 22 postea Monachus tum Abbas Autissiodorensis, supra in Elogio num. 6.

ANN. CM CM CXIV MAII XI. qua sanctificationis oleo qui patiebatur est delibutus, ita sanitati pristinæ restitutus convaluit, ac si nullam molestiam corporis pertulisset. Altera die Domini gratulantes virtute, conati sunt iter cœptum perducere ad effectum. quoniam quidem beati Jacobi voce sanari testabatur infirmus fidei oratione: ideo luce clarius patet beatum virum hoc suis obrinuisse precibus, quòd iste tam citæ sanitati est redditus. Hoc plane miraculum fratribus fideli relatione cùm fuisset agnitum, deinceps in magna veneratione habere cœperunt beatum Maïolum, quem jam ita Deo ptoximum noverant effectum per signa virtutum.

XVI Humilior inde factus. Sed vir beatus gloria laudis abjecta, plus despici quàm venerari in hac cupiens vita, quo fratrum devotione attentius honorabatur, eo magis omni se vilitate & extremitate dignabatur. Omnium licet caritate diligeretur, munditiam tamen cordis ne jactantia fœdaret, à nemine se laudari volebat. Et ideo hominibus fugiens esse in pretio, sua se conscientia carum Deo exhibebat. Christi quin etiam indutus tunicâ, cujus sequebatur vestigia, miraque ornatus patientiâ meliora secundùm Apostolum sectari semper studebat charismata. Ideoque vitia avetsando, de virtute in virtutem proficiendo, per obedientiæ quadruvium ad humilitatis usque supremum conscendit fastigium. Sed quia obedientiam nemo valet bene imperare subjectis, nisi hanc ipse didicerit priùs exhibere prælatis; ideo hunc longo tempore Dei dispensatio statuit subesse, ut sub alterius magisterio disceret, quomodo sine errore aliis postea præesse posset. At ego hic ab efflorationis opere paullulum respirabo, ut debitum finem hic liber accipiat, indigna quamquam cogi brevitate queratur.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

CAPUT I. Abbas designatus. CErnens interea vir Domini HEYMARDUS beatum Maïolum virtutum pennis ad alta subvehi, terrena cuncta despicere, mundi gloriam declinare, verbis pluere, miraculis obscurare, ac toto conamine de virtute in virtutem velle proficere: at contrà se infirmum, lumine privatum, senio fessum, atque emeritæ militiæ jam veteranum; convocatis in unum fratribus, his eos » compellare cœpit affatibus. Me privatum lumine vobis utiliter præesse de» cernitis minime posse. Ideoque talem ex vobis ipsis eligite, qui tutor & cu» stos sit vobis in Dei famulamine. Illis autem hæsitantibus, & nihil ad hæc respondentibus; quod mens conceperat divina inspiratione, allegavit sermone, beatum Maïolum ut eligerent adhortans, solum hunc esse ad id officium idoneum affirmans. Unus omnium consensus, nec dispar fuit affectus. Cernere erat omnes in consona vota ruentes. Namque agmina Monachorum & Clericorum nobilibus viris conserta ruunt, plebs rustica plebi concinit urbanæ, par est sententia cnnctis, vox eadem, studiisque ardent communibus omnes Maïolo titulum decernere Pastoris. Hunc clarum meritis, hunc nobilitate legendum, dogmate præcipuum, generoso pectore primum, Princi- Sed assentiri nolens, pibus notum & nonnulla parte verendum. Sed assensum ut præberet cùm nullis flecteretur precibus, Abbas bono usus consilio, quod sibi denegabat possibile, ei qui omnia potest studuit committere. Quocirca post singularum determinationem horarum, super hac petitione prostratis in terram fratribus, octogesimus sextus decantabatur psalmus. Hocque dum fieret per triduum, tale Dei pietatis intulit indicium.

II B. Benedicti monitis tandem acquiescit. Vir namque Dei nimiâ sollicitus curâ, cùm sequentem noctem fere jam mediam duxisset insomnem, longa tamen cogitatione fessus, cùm sopor ita inrueret, ut adbuc quasi vigilantem se putaret; quidam religionis habitu comtus, venusta facie decorus, visus est sibi adstare & dicere: Securus esto frater. ne titubes in suscipiendo tegiminis honorem, quia ad hoc peragendum officium

officium divinum tibi non deerit auxilium. Tunc libellum quem fortè manu gestabat prætendens, Hunc, inquit, tu comitem habeto, ejusque testimonio quæ agenda sunt agito. Hæc autem qui fabatur, non alius sibi quàm B. BENEDICTUS videbatur. Itaque hac visione aliquantulum recreatus, titubare nequivit se ad hoc opus divina cogi dispensatione. Jactans ergo in Domino curam suam, totumque suum posse in ejus ponens velle; facto mane in conventu Fratrum, corpore in terram prostrato, tam Abbati, quàm omnibus fratribus satisfecit in Capitulo, arguens se culpæ, talique eos conveniens sermocinatione. O Patres, ô fratres, hoc contumaciæ deputare nolite, « quòd obstinato animo vestræ jussioni distuli obedire. Animarum enim regiminis dum vim & magnitudinem mente pertracto, meæ imbecillitatis conscius, ad hoc suscipiendum minimè me fore idoneum sentio; & ideo fuit obedientiæ dilatio, quia tanti ponderis sub mole ruinam perpeti formido. Nemo enim alter alteri sic est notus ut sibi. Unde si me ut ego nosceretis, ad id officium nullatenus cogeretis. Sed quia vestra urget jussio, cui contradicere non audeo: nunc in eo qui lenire aspera, relevare valet gravia, superare valet adversa; omni spe posita, vestra mutor ab immutata sententia. Hoc fratres audito omnes gratulabantur Deo, cujus benignissima miseratione exaudiri meruerunt in sua petitione. Tunc domnus Abba multitudinem convocans Nobilium, Pontificum & Abbatum, adhibuit consilium, in quorum præsentia hæc prorupit in verba. Vestram minimè latet industriam, « quia ad Prælatos respicit, quicquid à subditis delinquitur. Quapropter exemplum pravæ vitæ, & negligentiam subditorum ignis gehennæ inexhaustus vindicat. Idcirco ego HEYMARDUS, sancti Petri Cluniacensis cœnobii Abba indignus, præsentibus atque futuris omnibus generatim notum esse volo, quia hæc & hujuscemodi mente pertractans, ætate defatigatus, officiis etiam corporis imminutus, dum minùs me pastorali curæ idoneum persentisco, beati Benedicti capitulatim de constituendo Abbate sollicitudine præmonitus, cum omnibus fratribus meis filiis & conservis, beati quidem Petri pridem electum fratrem ac filium MAÏOLUM reelegimus, & Abbatem esse decernimus, ne insolentiâ nostræ infirmitatis ordo deterescat, & repulsam in aliquo patiatur, Deo propitio semper ad meliora provehendus. Nam sicut quis ad regimen incautus adspirat; ita si quis dignus refugit merito constringendus habetur. Et sicut Cluniacense monasterium Deo auctore à VVILLELMO Duce fundatum nomine Principis Apostolorum sacratum, privilegiis Romanæ sedis insignitum, regalibus præceptis confirmatum, à reverendis quoque Abbatibus domnis BERNONE & ODONE ordinatum constat: ita cum omnibus Abbatiis, locis, & Cellis ubi ubi, eorum vel nostro tempore adquisitis, prædicto Fratri ordinandum tradimus, atque tam ad ordinem servandum secundum beatum Benedictum & instituta patrum nostrorum; quàm ad res disponendas sub omni integritate, propitia Divinitate, vinculis obedientiæ adstringimus, & Abbatem unanimiter omnes proclamamus. Post hæc denique verba, electione conscripta, & universitatis consensu roborata, impositaque antiphona ducitur in ecclesiam, benedicitur, & in sua sede omnibus gratulantibus levatur.

ANN. CH. CM XCIV MAII XI.

Ut speculi fieri solet inspectione, ita se interiùs divina considerabat lectione, & ex hac mentis ornatus componebatur; deformitatis verò si quid deprehendebatur, justitiæ moderamine corrigebatur. Ideo divinorum præceptorum plus delectabatur eloquiis, quàm dapium ditissimis ferculis: quia ex his & suos mores componere, & sibi commissos instruebatur docere & corrigere. Cunctis tamen seipsum bene vivendi præbebat exemplum. Et ideo sicut in ordine, ita primus studebat ut esset in opere, juxta illud Evangelistæ: *Cœpit Iesus facere & docere.* Adeo lectioni semper erat deditus, ut in itinere positus, libellum sæpius gestaret in manibus. Itaque in equitando reficiebatur animus legendo.

III Scripturæ sacræ lectione se & alios regit.

Act. 1. 1.

ANN. CH. CM XCIV MAI XI

IV Profanos ut legit. Philoſophos verò ſæcularisque ſapientiæ libros quando legebat, illud ſagaci ſectabatur induſtria, quod ad Legiſlatorem divina vox in Legis ſecundatione * præcipit de captiva, quæ ſumto calvitio, unguibus præſectis, pilis abraſis, omnibus purgata ſordibus, ejus à quo capta fuerat tranſibat in amplexus. * id eſt Deuteronomio. Hac quippe ſimilitudine, quæ in Philoſophorum libris reperiebantur utilia, hæc ſuâ dignabatur memoriâ: quæ verò ſuperflua, de amore ſcilicet rerumque ſæcularium cura, hæc quaſi venenata radebat & mortifera, his calvicium inducebat, hæc unguium more ferro acutiſſimo deſecabat. Ex lectionis ergo aſſiduitate, Scripturarum informatus auctoritate, ita in canonicis ac monaſticis valebat inſtitutis, ut nulli videretur ſecundus in legum decretis, ac philoſophicis argumentis.

V Erga ſubditos ut ſe gerit. Tum virtute & ſapientia compoſitus, fandi quoque honeſtiſſima copia ditatus, ita ſe coaptabat ſingulis, ut omnibus eſſet diligibilis, implens illud Apoſtoli: *Omnibus omnia factus ſum, ut omnes lucri facerem.* Quicquid 1 Cor. 9 22. loquebatur, ſapientiæ gravitate componebat. Sermo ejus ſale conditus, quo virtutis pondere brevis & rarus, eo prudenti ſuavitate habebatur pretioſus. Ideo quotieſcumque ad ædificationem moralem faciebat ſermonem, ut diſertiſſimus, ita habebatur gratiſſimus. Gregem ſibi commiſſum provida regens pietate adverſus peſſimum ſanctis omnibus inimicum, concordi ſanctoque certamine ammonebat certare. ut eorum quiſque quod poſſet, operari bonum non deſiſteret, ne tunc vellet, quando non liceret. Illis etiam B. Pauli ſæpius inferebat monita, qui in ſua ait epiſtola: *Pacem ſequimini cum omnibus & ſanctimoniam ſine qua nemo videbit Deum.* Vetus enim proverbium eſt, parem pari facile congregari. Ideo perpetuus virginitatis cuſtos nullius turpitudinis ignominia maculati patiebatur ſibi ſubditos. Peccantes verò zelo pii amoris coram omnibus arguebat, ut ceteri timorem haberent. Sed & verba quæ ſub increpatione proferebat, quaſi ſtimuli dura videbantur & Eccl. 12 11 aſpera, juxta illud: *Verba ſapientis quaſi ſtimuli & quaſi clavi in altum defixi.* Quin etiam paterno more quos aſpera redarguebat invectione, mirum eſt referre, quàm ſanctè, quam piè eos poſtmodum demulcebat, prout cuique expedire videbat, proferens de theſauro cordis ſui nova & vetera: alios 2 Tim. 4. 2. quidem blandimentis, alios ammonitionibus, alios terroribus, & ita omnibus omnia factus juxta Apoſtolum, prædicans verbum, inſtans opportunè, importunè, arguens, obſecrans in omni patientia & doctrina. Verùm quia caritate replebatur Chriſti, qui omnes homines vult ſalvos fieri & ad agnitionem veritatis pervenire; omnium bonorum ut propriis gratulabatur provectibus, malorum ingemiſcebat iniquitatibus: miſerorum verò, haud ſecus ac ſi ipſe pateretur, afficiebatur calamitatibus.

VI In palatiis quàm cautè ſe habet. Auguſtorum verò ſeu Regum palatia cùm per diverſas partes frequenter adiit, in eis non quæ ſua ſunt, ſed quæ Jeſu-Chriſti quæſivit, ut ex eorum ſcilicet familiari collocutione, ſubveniret oppreſſis ſua interventione, aut certè aliquos ex ſæculari vel clericali habitu Deo lucrifaceret, ut juxta Domini præceptum propria relinquerent, & ſæcularibus curis ſemoti, Deo in tranquillitate ſervire ſtuderent. Itaque licet ſæpius in terreno converſaretur palatio, animus tamen in nullo ſe flectebat à cæleſtis vitæ propoſito. quoniam humanis cæleſtia præponens, ideo à cæleſti Rege ſeparari non poterat, cui tota mente adhærebat. Deinde ut obſcœni rumoris nulla de ſe fabula, ſed bene vivendi exemplum ex ſua procederet continentia; in inceſſu, in omni corporis motu, tali ſe perornabat habitu, ut omnis ejus actio, omnis locutio doctrina Apoſtolorum eſſet & inſtitutio. Os ejus ita replebatur ex cordis abundantia, ut in eodem ore pæne nihil aliud niſi lex reſonaret divina. Apocal. 22. 17. Et quia Scriptura jubet, *Qui audit dicat, Veni*; ideo quoſcumque poterat, à ſæculi nequitia ſuadendo ſubtrahebat: & ſicut cæleſte per deſiderium totis ipſe viribus ad ſupernum regnum anhelabat: ita ſecum pergere omnes

ANN. CH. CMXCIV MAII XI. Multos convertit à sæculo.

homines, si fieri posset, exoprabat. Sed nullatenus est fraudatus à desiderio, quod in se conceperat vera dilectio. Ille enim qui caritas est, qui se timentium complet voluntatem; viri Dei ferventem affectum perduxit ad effectum. Ad ejus quippe monita multi quæ possederant relinquentes, regulari se disciplinæ subdiderunt, & beati BENEDICTI sequentes vestigia, semetipsos abnegantes, vero Regi totis viribus militaverunt. Partibus namque ex diversis ad ejus cœnobium multitudo confluxit innumerabilis: sed nationibus licet diversi, mente tamen ita erant uniti, ut illud ad litteram in eis impletum videretur, quod de initio nascentis Ecclesiæ in Apostolorum Actibus legitur: *Erat illis cor unum & anima una.* (*Act.* 4. 32) Lætabatur pastor in sui gregis augmento, magisque gaudebat, quòd omnes instabant operi proposito. Verùm quia super gregem sibi commissum sollerti vigilavit cura, divinâ promeruit gratiâ, de fructu laborum suorum in hac gaudere vita. Nam regularis vitæ disciplinam, quæ jam pæne deciderat per veterum negligentiam, prout B. Benedictus eam composuit, in pristinum statum corrigendo restituit, (Monasteria reformat.) ac per diversas mundi partes, perplura monasteria à regulari tramite devia, tam per se, quàm per suos quos Abbates ordinaverat, monastico Ordini [a] subdidit. In hoc verò gaudens gratulabatur Deo, quòd eorum quos sua sub cura educaverat, ad monasticum regendum Ordinem fore multos idoneos videbat.

VII Discretione utens in cibo,

Si quidem, ut discretissimus Pater, omnibus quæ agebat discretionem præferebat; & tali discretione communis vitæ utebatur ratione, ut & abstinentiæ supra ceteros studeret, & ex eadem tamen abstinentia se laudandi materiem nemini præberet. Regulari enim præcepto concessis ita utebatur & licitis, non ut voluptas aleretur, sed ut corporis necessitas brevi sumtu aleretur. Apostoli obtemperans præcepto, vino utebatur modico. sic sanctis & moderatis jejuniis corpus semper attenuabatur, sic adulantium lingua vitabatur, sic à mente jactantia pellebatur.

VIII In mensis divitum,

Nobilium mensis quotiens coactus intererat, sic apposita libabat, ut & superstitionem fugeret, & continentiam reservaret: quoniam quidem mensura ubique est laudabilis. Rebus enim in omnibus, etiam in bonis, est vitium quicquid excesserit modum. Ita sibi competens & moderatus erat habitus, ut nec nimium speciosus aut nitidus, nec plurimum videretur abjectus. Ex his enim sæpius se solent homines vel insolenter jactare, vel indiscretè abjicere. Quocirca discretione usus, inter utrumque incessit medius, ut nec jactantiæ argui possit pretiosis de vestibus, nec simulatæ sanctitatis de nimium abjectis & vilibus. Disertis quoque viris quoties jungebatur, & de (In colloquiis.) Scripturis (fieri ut assolet) aliquid proponebatur, libenter audiebat, prudenter & verecunde respondebat, libenter ac laudabiliter suscipiebat. Prava verò si quæ proponebantur, non acriter, sed ingenuo pudore confutabatur, non callida argumentatione disputantem contra se superando, sed per venerabilium Doctorum exempla benigne docendo. Tunc dicta Orthodoxorum trahebat ad medium cum Evangelicis & Apostolicis tonitribus, atque in hunc modum & eruditissimus declarabatur, & eruditionis jactantiam fugere videbatur.

IX. Secessui & lacrymis deditus.

In diversorio ut in itinere, per singulos dies, ubicumque esset, secretum sibi adhibebat locum mæroris amicum, ut remotus ab hominibus Deo jungeretur propiùs. sed dicere non possumus, quantis tunc gemitibus, quantis afficiebatur fletibus. Plerumque terra ante oculos ita lacrymis videbatur irrigata, ac si foret undâ perfusa. Si quæ levia contingerent, quæ pro humana fragilitate solent evenire in cogitatione, tali hæc eadem plorabat mærore,

a Id est restituit, severiore disciplina inducta. Sic infrà cap 2·. B. Apollinaris cœnobium ad B. Benedicti dicitur *instituisse tramitem*. Ex hoc verò loco patet, Abbates, non Priores fuisse præpositos cœnobiis Cluniaco adjunctis, idque variis exemplis jam probavimus.

ANN. CH. CM CXIV MAII XI. ut gravissimorum criminum eum crederes reum. Porro quia justus in principio accusator est sui, ipse sæpius se accusabat, se reum esse clamabat, illud
Iob 31. 4. beati Job frequenti memoria replicans: ***Nonne cognoscit Deus vias meas, & cunctos gressus meos dinumerat?*** In itinere positus, sæpius iter carpebat ab aliis semotus. Orationi dum insistebat, aut lectioni dum incumbebat, suorum
Ibid. 29. 24. nullus eum aggredi præsumebat quia juxta illud beati Job, ***Subditus erat tremendus, & lux vultus ejus non cadebat in terram.*** Omnem intentionem suam ideo fore volebat in occulto, ne qua laudandi daretur occasio, ex qua mentis subrepere potuisset elatio. Sed quo minùs petebat gloriam, eo illum magis sequebatur, quoniam ut Augustinus ait, » Melior est virtus, quæ humano » testimonio contenta non est, nisi conscientiæ suæ. Vera enim est virtus quæ ad eum finem tendit, ubi est bonum hominis quo melior non est. Et ideo virtutes habenti magna virtus est contemnere gloriam: quia contemtus ejus in conspectu Dei est, judicio autem non aperitur humano.

X. Virtutes ejus quot & quales. Diversi namque fideles viri diversis laudantur virtutibus: beatus tamen Maïolus non in una, sed in omnibus est laudandus. Verum nos eas in eo laudare debemus, quas tota novit Italia, non ignorat Germania, in quibus tota exsultat Gallia, restaurationem scilicet cœnobiorum, pacem ecclesiis redditam, Regum & Principum concordiam, intemeratam Regulæ observantiam, lucrum animarum, quas (ut quondam David) manu fortis à sævissimis ursorum brachiis abstraxit, & à cruentis leonum faucibus eripuit, easque
Id. 29. 17. Domino ita restituit, ut cum justo viro dicere posset: ***Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.*** Toties enim ex iniqui, hoc est diaboli, dentibus prædam tulit, quoties ex erroris morsu animam prædicando diripuit. A multis quippe dæmonia expulit, quos præripiens diabolo, Christi servitio subjugavit. Perpluribus quoque veneno serpentis tumidis per
Animarum suscitatio. antidotum subvenit suæ exhortationis. Infirmos in bono opere per manus impositionem perplures sanavit, dum suæ operationis exemplo illorum vitam roboravit. Leguntur plurimi miræ sanctitatis viri, qui suis obtinuerunt precibus, ut ad corpora hi qui olim suppliciis deputati erant infernalibus redirent: sed si hoc est mirabile, cùm anima per dissolutionem ad hanc vitam resuscitatur corruptibilem; illud est mirabilius & gloriosius, cùm ad suum revocatur auctorem, ejusque à quo alienabatur perverse agendo, ita postea ut unus cum eo sit spiritus, adhæret bene vivendo. Multos enim mortuos mente, beatus resuscitavit Maïolus ad gaudia æternæ vitæ, & submersos in fluctibus magni maris retibus suæ prædicationis ad litus traxit firmæ soliditatis. Mortuorum ergo suscitatoribus nullatenus inferior beatus decernitur Maïolus: sed sagaci mente si quis vult indagare, quis umquam valet enarrare, quot in tenebris & umbra mortis sedentibus viam rectam ostendit, & ad civitatem habitationis, cælestem scilicet Jerusalem ut irent, edocuit; qui in bono claudicabant opere, illos salutare iter docuit currere. Verùm sunt nonnulli qui eos tantum efferunt, quos signa fecisse visibilia audiunt: operatores verò invisibilium quæ perpendere nesciunt, minoris fore meriti contendunt. Quocirca exteriora perpetranda beatum Maiolum ut compotem fuisse monstremus, pauca de multis quæ mirabiliter gessit dicemus.

XI. B. Mariam Anicii adit. Quodam tempore ut supplici devotione misericordiæ deposceret Matrem, Dei scilicet Genitricem, aggredi studuit Vallavorum civitatem. Tota tunc civitas tripudiat, ejus visione uterque sexus indiscreta ætas gaudebat. Omnes petunt benedictionem, audire exoptant ejus sanctam sermocinationem, occurrunt proceres, properat promiscua plebes, tum sacer ecclesiæ denso ruit agmine clerus. Laudibus hi plaudunt, persultant plausibus illi, & commune decus parili pietate salutant. Exin multiflua comitante turba iter dirigit ad sanctam ecclesiam, sternitur, & Christum solito prostratus adorat, rigat lacrymis solum, vocat planctibus Christum, cui lacrymæ fecêre viam super astra volanti.

Postquam itaque spiritali suavitate in Christo debriatus jucundissimis se virtutum dapibus explevit, diversorium repetens, occurrit mendica manus, stipemque petebat, docta & sufficiens alienâ vivere quadrâ. Inter quos occurrit unus, qui multos jam per anoos lumine fuerat privatus, dum ceteri corporeum sublevamen, ipse solus petebat lumen: Apostolorum à Principe scilicet sibi testabatur revelatum fuisse, ut si ex unda qua vir Dei manus ablueret, oculos lavaret, expulsis tenebris oculorum lumen ipse recuperaret. Cumque ab eodem aspera fuisset increpatione repulsus, expetere id tamen non destitit à sibi famulantibus. Hoc idem comperto eis interdixit sub interminatione, hoc facere caverent temeraria præsumtione: sed lumine qui carebat eadem quin peteret quiescere nesciebat. Denique sua sæpius frustratus petitione, cum quod quærebat in civitate non posset impetrare; virum Dei suæ egressionis in itinere sua tentabat improbitate lacessire, illi per omnia similis in petendo, de quo Dominus ait in Evangelio: *Et ille si perseveraverit pulsans, dico vobis, etsi non dabit illi surgens, eo quod amicus ejus sit, propter improbitatem tamen ejus surget & dabit illi quotquot habet necessarios.* In locum, qui Mons-gaudii vocatur, quod hinc Christi matri ecclesiæ spectat, tunc virum Dei præcessit ejus operiens adventum; & equum venientis per frenum arripiens renuit, atque cum juramento dixit: Hunc equum non dimittam, etiamsi vapulavero, nisi priùs quod deprecor impetravero. Aquam quoque, ne exinde aliqua excusandi surriperetur occasio, secum ille deferebat in vasculo sibi pendente à collo. Tunc vir Dei in multa sollicitudine constitutus, tandem flectitur ad misericordiam petentis pietate compassus. Descendens itaque, aquam more ecclesiastico exorcisavit, ac ipsi salutare signum dominicæ crucis infudit, & super cæci oculos eadem de aqua salutare signum imposuit, de sua nihil virtute præsumens, nec tamen in fide hæsitans, dum cum, cujus nomen super aquam vocavit, & ex hac salutare lignum lavit, lumen posse cæco reddere nullatenus dubitavit. Et quia hoc fideliter credidit, effectu suæ fidei minime caruit. Nam flexis dehinc in terram genibus cum his qui secum tunc aderant fratribus Matrem misericordiæ fusis cœpit lacrymis postulare. Mira res! ille qui privatus fuerat lumine, antequam vir Dei surgeret ab oratione, tenebris evacuatis lumen [a] recepit veritatis; quique gressum figere solebat dirigente altero, lætus rediit ad sua, nullo ductus auxilio. Cujus vocem à clamore vir Domini compescens, hoc in mandatis dedit, Vade, inquit, in pace in domum tuam, & narra quanta tibi fecerit virtus B. Mariæ Virginis. Hoc miraculum noo aliunde commendatum, verùm ex eorum qui iotersuerunt sincera relatione ioserrum est.

ANN. CH. CMXCIV MAI XI.

XII. Cæcus illuminatus.

XIII. Aliud quoque haud dissimile virtutis indicium per eumdem novimus operatum opificem omnium Dominum. In Viennensi pago, quadam in villa, quidam rusticus filium quem habebat lumine privatum flebat. Ad eamdem (quia sui juris erat) domnus pater Maïolus cum suis ad hospitium venerat. Rusticus ergo sumta fiducia lumen filium posse consequi, si aquâ qua vir Domini manus abluerat, ejus abluerentur oculi, quia virum Dei super hoc convenire timuit, hoc ab ejus ministro clam petere studuit. Acceptâ ergo latenter aquâ, mox, ut filii oculos abluit, lumen quod amiserat recipere meruit. Hoc vir Dei ut comperit, quia humanæ laudis gloriam fugiebat, aquam deinceps, qua manus abluerat, ante se spargere faciebat: sed ex hac furtum sæpius factum laudabile, multos looga debilitatis infirmitate lætos optata reddidit sospitate.

Item alius.

XV. Quodam verò tempore cùm iter ageret, frater qui secum comitabatur, immensis cœpit agitari febribus, qui ita nimio irriguerat algore, ac si funditus

Febricitans sanatus.

a S. Maïoli festum ejus miraculi causâ in ecclesia Aniciensi celebrari solitum tradit Odo Gissejus in historia Deiparæ Podiensis, ubi hoc miraculum ait contigisse anno DCCCC L. at serius accidit. Lege donationem à Canonico Aniciensi Maïolo factam in Elogio num. 29.

ANN CH. CMXCV MAII XI.

vitali careret calore, Fratres qui aderant suis eum vestimentis tegebant: ipse tamen calere nullo modo valebat. Tunc vir Dei suâ se tunicâ exuit, qua eum induens sic collocari præcepit: ipse verò ad solitum orationis accessit confugium. Sed quid Christus non operetur in sanctis? extemplo enim sancti viri tunica frigoretici corpus ut obtexit, ilico per ejus qui patiebatur membra placidus se sopor infudit, & sudoris inundatio totum corpus quod nimio prius inhorruerat algore, resumto operuit optato calore. Post modicum intervallum ut surrexit à somno, ita pristina usus est sospitate, ac si nulla prius opprimeretur infirmitate. Ex qua re potest animadverti, ejus anima quid virtutis intus, quidve haberet meriti, cujus vestis exterius sanitatem restituit infirmanti.

XVI. Maioli devotio in itinere Romano.

Illud verò quis explicet dignè, quoties ad Apostolorum limina iter dirigeret, qua devotione illud iter explebat? Cuncta sanctorum loca, sancto itineri contigua, spiritali visitabat studio: ibique fundens lacrymarum flumina, sibi eos quo succurrerent orationis deposcebat instantia. Pauperum quos in via reperiebat neminem sine consolatione transire sinebat: fidelem per ministrum cui hæc cura commissa fuerat, singulis subveniebat; & quidquid in eos contulerat, in Christum se contulisse gaudebat. Apostolorum ad sepulcra cum perveniret, dici non potest, quot lacrymarum, quantumve gemituum, quid ibi doloris effunderet: corporis ejus ut hic esset dissolutio, illic vili quo tegeretur mausoleo omni exposcens desiderio. Romæ dum aderat, cordis in lætitia plus solito exsultabat, & nimio præ gaudio (sicut ipse fatebatur) sibi sæpius gloriosos Principes quasi præsenti cernere intuitu videbatur, hac de re festiva sibi & celeberrima dies ducebatur accessionis: expers verò gaudii & plena mæroris deputabatur recessionis.

XVII Arpertus Curiensis Episc. * Curr.

Aliquando vero iter illud cùm ageret, & Cotiam * per Penninas Alpes transiret; prædictæ civitatis Episcopus, virtute venerabilis ARPERTUS, gravi peste percussus, acerrimis indesinenter cruciabatur doloribus. Qui viri Dei adventum populi rumore ut comperit, ut ad se visitandum pergeret precibus obtinuit. qui morbo ingravescente jam desperatus de vita sua, ei studuit confiteri delicta, in multis se confitens offendisse, maximè in elatione; & quod boni egerat, per inanem gloriam se perdidisse timebat. Dum hæc & alia eidem confiteretur maximo cum mærore, ab immenso quo torquebatur dolore aliquantulum sublevari se sensit beati viri visitatione, & ideo per ejus meritum se sanitati credidit reddendum. Et quoniam paschalis dies jam appropinquaverat, & dies qua sanctum chrisma conficitur jam imminebat; cùm ad altare non posset accedere, & debitum obsequium persolvere; ideo Dei famuli clementiam obnixius cœpit deposcere, quatinus sibi virtutis ab omnipotente Deo sua ipsius deposceret deprecatio, quantum ea die sufficeret, qua more ecclesiastico sanctum chrisma conficeret. Sed totus qui possidebatur à pietate, quod justè petebatur, nescivit negare. Mox Oratorium petiit, seseque cum lacrymis in orationem dedit, & oratione in brevi completa exiit. Antistitem ægritudo deserere cœpit, præfata nimirum die, pro qua petebatur, se lætatus est tantam virtutis sumsisse constantiam, ut ægritudinis in se nullam sentiret molestiam. Gaudere denique cœpit, quòd Maïoli precibus ex infirmitate convaluit: sed ex hoc plus, quod præscripto vitio (sicut ipse fatebatur) magna ex parte caruit. Inde datur intelligi non tam pro corporis sospitate, quàm pro salute animæ beatum virum libentius Dominum exorasse.

prævia confessione,

à morbo recreatus.

VXIII Oeconomi punita tenacitas.

Romæ quondam dum moraretur, ad B. Pauli limen, placuit ut orationis causâ proficisceretur. Ad egregii Doctoris ædem ut venit, ante sepulcrum sese cum lacrymis in oratione solo tenus stravit. Surgens verò ab oratione, ejusdem loci Monachos fraterno visitavit amore: quibus verbum dum faceret, & eorum mores ut pius pater instrueret; suis quo subveniret ne-

ceſſitatibus, agere ipſi cœperunt cum precibus. Tum ille, ut ſemper miſericordiæ viſceribus affluebat, diſpenſatori præcepit, ut eis argenti libram tribueret. Sed diſpenſator, parvam quantitatem quia fore ſciebat in ſumtibus, medietatem tantum libræ conceſſit, ut providus. Mox vero ut ad B. Petri baſilicam repedavit, vir quidam affuit, qui ei decem ſolidos obtulit. At ille ſuſcipiens hæc: Hæc cape, miniſtro dixit, (ANN. CH. CM XCIV MAII XI.)

ac te ſuccumbere noxæ
Diſce, quòd in fratribus fraudem meditatus egenis,
Malueris eſſe tenax nam ſi quod tradere juſſi
Ceſſiſſes, ſolitò, Chriſto tribuente, refuſos
Viginti caperes hodierno fœnore ſoldos.
Invadit formido hominem ſecreta reatûs
Maïolo patuiſſe ſui, non ſane putato.
Hoc mirum, bone vir, tanto quòd clauſa Prophetæ
Cordis hiant: plenus qui ſancti numine flatus.
Jam Deus eſt, jam divinos ſortitur honores.

Alio quoque tempore cùm iter carperet, pauper in itinere eſt repertus pede nudus, cucullo vacuus. Super quem miſericordiâ vir Dei motus eum induit veſte qua tegebatur exutus. Ad hoſpitium quo tendebat ut venit, ejuſdem compoſitionis & ſimilitudinis ſibi meliorem ejuſdem civitatis Epiſcopus obtulit. Hanc vir beatiſſimus ut ſumſit, ſuos affari taliter cœpit: Illi hæſitare noſtra non debemus impendere, qui abundantius tam citò quæ tribuimus valet reſtituere. XIX (Nudus veſtitus)

Hujus igitur ſanctitatis opinio, mira per eumdem patrante omnipotente Deo, cum apud hominum notitiam magis ac magis innoteſceret, ejuſque nominis fama longe lateque ſe ſpargeret; Magnus OTTO qui tunc temporis ſtrenue rempublicam gubernabat, tanti viri plurimorum relatione comperta, ejus præſentiam ardentiùs cupiebat. Hic enim vir licet imperiali potiretur faſtigio, magna tamen erat illi circa Monaſteria devotio: quia nequaquam ſe feliciter Imperium ſperabat tenere, niſi ſummo Regi ſtuderet non diſplicere. Et ideo ſæpius ingemiſcebat, dum qui per religionis habitum ſe Deo devoverant, ſæculari intentos negotio ire per abrupta cernebat. Nam regiminis ad cultum ita videbatur idoneus, quatinus nulli non modò ſecundus, ſed (ut planius dicatur) primis & ſummis conferendus videretur. Nihil leve moliebatur, quia gravitatis eum modeſtia comitabatur: verùm quidquid incipiebat, efficaciâ nullo modo Deo auctore carebat. Huic conjux ADELEIDIS inhærebat, quæ Deo amabilis & hominibus diligibilis, ita regali copulabatur thoro, ut mentem caſtam omni cuſtodia Regi ſervaret ſuperno. Pauperibus ſubveniebat, ægrotos & debiles ſine intermiſſione fovebat. Gaudebat cum gaudentibus, flebat cum flentibus, ſpes miſerorum, ſolamen lugentium: quo regali nobilis ſtemmate, eo per omnia pollebat nobilior ſanctitate. XX (Ottonis Auguſti opinio de Maïolo) (& de Monachis.) (Ottonis elogium.) (& Adalaydis.)

Virtutum in culmine poſita, cùm ſuperbiendi non defuiſſet materia, ita ſe humilitatis protexit cuſtodiâ, quatinus nullius jactantiæ exemplum ex ſua deprehenderetur continentia, illud mente pertractans quod Salomonis loquitur ſapientia: *Rectorem te conſtituerunt? noli extolli, ſed eſto in illis quaſi unus ex illis.* Si enim, juxta Apoſtolum, vir infidelis per mulierem fidelem, & infidelis mulier per virum fidelem alterno fidei bono ſalvabuntur; multo magis hi in Chriſto copulati, qui ſunt per fidem juſtitiam operati, ipſius teſtimonio repromiſſiones quas repromiſit qui non mentitur Deus, ſunt ſine dubio adepti. Ambo enim Evangelii auditores, & quia auditores, ideo operatores, quoniam quidem ex Evangelio didicerant, *Qui recipit juſtum in nomine juſti, mercedem juſti accipiet*; ideo quos in Dei famulamine cernebant devotiores, eos ſibi habebant cariores. Sed illi præ ceteris diligebantur, qui XXI (Eccl. 32. 1.) (1 Cor. 7. 14) (Matth. 10. 41.)

Ann. Chr. cm xiv Maii xi.

falsa abrenuntiantes gaudia, beati BENEDICTI sectabantur vestigia, devotione promtissima.

XXII Maïolus per Heldricum utrique carus. * Lib. 1. c. 15.

Itaque (ut prælibatum est) B. Maïoli fama plurimorum relatione competta, haud secus ac perfrui vitâ, ejus potiri delectabantur notitia. quorum adimplere non distulit desiderium, qui fide pulsantibus beatæ vitæ pandit ingressum. Enimvero HELDRICUS, cujus supra * meminimus in laïcali potentia præcipuus, qui quondam in Italia inter ceteros Palatinos exstitit honorabilis, uxori cum magna rerum temporalium copia abrenuntians, deposito cingulo, Cluniaco se confetens, B. Benedicti se subdidit proposito. Hujus quippe familiaritas gignere diffamatur causam qua Romanus princeps habuit sancti viri notitiam. Per hunc enim eum sibi accersivit, quem adeò pro salutari dilexit doctrina, ut quæ sibi in Italia subdebantur & in Germania, ejusdem ordinationis committere vellet Monasteria. Imperatrix verò, acsi ancillarum ultima, impendere cupiebat ei devotionis obsequia, quoniam beati Maïoli per preces abundantiori se visitari divinæ præsentiæ sperabat gratia. Cuncti eum venerabantur optimates, cunctique diligebant principes. Hunc Imperator habebat auricularium, hunc à secretis fidum internuntium. Si quis apud Imperatorem aliquod haberet negotium, mediatorem beatum quærebat Maïolum.

Monasteriis reformandis præpositus.

XXIII Per idem tempus beati Apollinaris cœnobium, quod per viginti quatuor stadiorum spatium à Ravennnate urbe fertur sepositum, ad B. Benedicti instituit tramitem, ibique suum ordinavit Abbatem. Præterea Imperatricis non contemnendæ petitionis tunc exoratus instantiâ, juxta Ticinensem urbem sancti Salvatoris a desudare cœpit in fabrica. Interim vero jam debitum finem secundus hic liber postulat, ut ea quæ restant, tertius, signis evidentibus, ad finem usque perducat.

INCIPIT LIBER TERTIUS.

CAPUT. I. Maïolus Cluniacum revertens,

VIr itaque Domini (ut supra diximus) Imperatricis animis satisfaciendo, longo temporis spatio jam evoluto, cùm Cluniacensi deesset monasterio, accessit libitum quo Fratres pergeret visitatum. Cunctis igitur in via necessariis præparatis, laborem aggreditur itineris. Magna tandem cum difficultate laboriosi itineris cùm jam cacumina Alpinæ præteriissent altitudinis, ad villam usque descendunt quæ prope Dranci * fluvii decursum posita, Pons-Ursarii quondam vocitari erat solita. Nam rivulus qui descendit è montibus, cùm flexuosos revolvendo per globos inter Alpes decurrit, sua ibi revolutione tantum planitiei porrigit, quantum prædictæ villæ occupare positio possit. Multi enim ex diversis regionibus tunc B. Maïolum comitabantur, quia ejus sanctitate se liberari posse arbitrabantur. Ad hunc igitur locum cùm sine discrimine pervenissent, eumdemque rivulum transissent, mox inter ipsos artæ viæ, difficiles reflexus, qui parvo intervallo se præbent descendentibus, subito eos invasit perfidæ gentis Sarracenorum exercitus. Subita itaque incursione turbati, & conantes plurima frustra, omnique spe meliori deposita, fugæ consulunt sed nequicquam. Vesana enim impiorum turba calle citato hos persequens, omnes quos comprehendere potuit, in vinculis conjecit. Cumque unus ex illa impiorum turba ab alta rupe unum ex viri Dei famulis telo appeteret, ut famulus eriperetur, vir Dei venienti jaculo caritativam manum opposuit: in qua quamdiu postea vixit, inflicti vulneris cicatrix apparuit. Nihil verò de sua morte formidans, pro reliquis tamen exæstuans, altius tunc ingemiscebat, dum his quos impiorum crudelitas turbabat, subvenire nequibat. Evadendi itaque cùm non deesset facultas, hunc tamen im-

* Dransa.

à Saracenis capitur.

a Nalgodus: *Iuxta Ticinum, id est Papiam, in honore S. Salvatoris construxit ecclesiam, & Monasterium, quod vulgo Cella-aurea dicitur, & collapsum pene fuerat in ruinam, restauravit ad unguem.*

mobilem

mobilem mentis tenebat caritas: quia eos pro quorum dilectione animam optabat ponere, etsi non poterat ab impiorum manibus eripere, magno tamen dolore convictus nolebat relinquere. Apostoli interim reversus ad exemplum, qui dum pateretur naufragium, salvavit oratione animas omnium secum navigantium, cùm eos humano auxilio ab imminente nequiret liberare periculo, hoc suis apud Deum promeruit precibus, ut ex illa miserabili turba nemo moreretur inter hostium tela. Feroces itaque barbari peracto scelere ad suas latebras dum redirent cum captivorum multitudine, beatum Maiolum cernunt à longe solum sedentem in lapide. Celeres ad eum tunc pedites accesserunt, & sceleratas manus in Sanctum injecerunt: eumque tenentes, cum ceteris captivis duxerunt. Tunc B. Maiolum qui ceteris habebantur præstantiores, honorare, qui vero leviores illudere, Christianæque fidei cœperunt detrahere.

II. ob Christum prædicatum religatus,

Protinus ergo beatus Maiolus belligerator optimus, scutum fidei arripiens, cuspide verbi Dei perfodiebat inimicos Christi, Christianæ religionis cultum approbans, & eum quem Deum colebant, nec se à supplicio liberare, nec illos in aliquo posse adjuvare, certis & evidentissimis aggressus est rationibus demonstrare. Quo audito barbarorum jactantia furore inflammata vesano, sanctos pedes compede constringentes ferreo, abscisso rupis sub antro, horrendo claudunt ergastulo. Sanctus itaque Domini ut eos in sui perniciem conspicit dira frementes,

Martyr ut emeritam certamine sumere palmam,
Utque sui posset perfundi fonte cruoris
Optat, & intrepido profundit talia vultu.
Quod satis est, supraque satis, huc viximus usque.
Nunc faciem penetrare cupit cùm spiritus ardens
Christe tuam: tædetque viæ, tædetque laboris.
Qua breviora patent tecti compendia callis,
Ire juvat, via sit trepidis nimis ardua quamquam,
Propere sidereos dabitur contingere campos.
Sanguinis effusi si nos vestigia ducant,
Martyrii titulum tensis complectimur ulnis,
Et sponte expetimus pulcram per vulnera mortem.
Tu modò nos dignare tuo pro nomine testes.
Hæc dicens, animumque neci, collumque parabat
Carnifici: sat fixa viro sententia mortis
Intrepido: sed Christe tuis mundissima castris
Lilia cum rosis pariter candentia vernant,
Nec te martyrii constantia sola meretur,
Nec fuso quisquam tantum sit sanguine Martyr.
Sæpe etiam multis peperit pia vita coronam:
Estque sacerdotum confessio munda tuorum
Grata tibi, quos justitiæ perfectio vestit.

III. Se liberandum cælitus intelligit.

Ergo (ut prælibavimus) vir Domini ferreis adstrictus vinculis, horrendo in antro tenebrosi carceris pro confitendo nomine Divinitatis, suffragia est expertus divinæ pietatis. Nocte igitur subsecuta, cùm sopori dedisset membra nimio mærore confecta, talis sibi visio divinitus est ostensa. Apostolicis insignitus vestibus Romanus Antistes videbatur adstare circa se, cum odore thymiamatis turibulum deferens. Hac denique visione certior redditus, per Apostolorum interventum ab impiorum manibus se intellexit liberandum. Ad hoc itaque quod vidit per somnum, aliud accessit magis evidens indicium. Pro dilectione Matris misericordiæ, libellum quem de ejus Assumtione beatus [a] edidit Hieronymus, sæpius gestare sanctis solebat manibus. Hunc,

[a] Hunc libellum non Hieronymi, sed tamen pervetusti auctoris esse eruditi norunt, qua de re contro-

ANN. CHR. CMXCIV MAII XI

meritis B. Mariæ

dum ceteros facros codices cum omnibus quæ hîc habebat perdidit, Virginis (ut fatebatur) tuitione fibi falvari meruit. Quem veftis fub tegmine dum fe fentiret habere, quot dies fupereffent ab hinc ad eamdem Affumtionem Matris mifericordiæ, follicitâ nifus eft mente difcutere. qui numero fubputati viginti quatuor funt inventi. Tunc eam fua interventione hoc apud fuum Filium orat obtinere, ut ipfe eripiatur ab hac captivitate; quatenus divina fibi pietas inter Chriftianos concedat cum fuis concaptivis tantæ follemnitatis potiri celebritate. Hac finita oratione ut ad rupem caput convexit, è veftigio præ mærore fopor irrepfit. Poft paullulum vero expergefactus, fe ferreis repperit folutum compedibus. Mane autem facto, hoc barbari ftupentes miraculo, quod eum cernebant compede divino folutum numine, ulterius ut vinciretur aufi funt nullomodo præfumere, fed ferocitate paullifper mitigata, venerari deinceps cœperunt, quem priùs in derifum habuerunt.

IV Cluniacenfibus pro fua liberatione fcribit.

Tunc vir Domini annuentibus fibi barbaris per Monachum qui fecum captus fuerat, epiftolam manu propria confcriptam direxit fratribus. Textus autem epiftolæ hæc continebat. " Dominis & fratribus Clunienfibus Maïolus " mifer captivus & catenatus. Torrentes Belial circumdederunt me, præoc- " cupaverunt me laquei mortis. Redemptionis pretium, fi placet, mittite pro " me & his, qui unà mecum capti tenentur. Hæc epiftola Clunienfi perlecta in Capitulo, omnem illam ftirpem quæ ejus doctrinâ & exemplo hactenus læta fructificaverat in Chrifto, mæftitia exemplo fuo confecit auditorio. Exprimere valet nullus, quantus tunc ibi omnium gemitus. Ubique inter eos luctus, una vox omnium plangentium, unus audiebatur clamor lugentium, atque dicentium: Verfa eft in luctum cithara noftra, & gaudium noftrum in mærorem: quia juxta illud Jeremiæ lamentum, Chriftus Dominus captus eft in peccatis noftris, cui diximus: *In lumine tuo vivemus.* Ecce enim profanæ gentis irretitus eft laqueo; cujus in Deo gloriabamur documento. Cujus interea ifti afficiebantur de vinculis, hunc Dei dignatio magnificabat miraculis. Eorum namque, quos ad Chrifti cultum viri Dei perfuafit difputatio, poftquam chriftianæ profeffioni à ritu fe contulerunt barbarico, ficut jurejurando proteftabatur affertio, dum quiefcerent immites nocturno tempore milites, & vir Dei debitas Regi regum redderet laudes, multorum fecum canentium fæpius audiebant voces. quas quidem quia nemo fibi hominum familiare tunc præftabat contubernium, ipfi procul dubio Angelorum fore afferebant cum eo pfallentium. Itaque ut erat ftatutum, infiniti ponderis pecunia, vel ex his quæ ad ufum neceffaria, vel Monafterii hactenus ad decorem fervabantur infignia, five bonorum virorum largitate in unum congefta, ceteris qui præftantiores videbantur Fratres, cum multorum thefaurorum copia, die accurrerunt ftatuta. qui prædonibus omnia quæ follerti congefferant indagine, præbuerunt, omnefque priùs vinculis qui trudebantur, noviffimè poft hac quem diligebant, ab impiorum manibus traxerunt: factumque eft fuperna gratia difponente, ut unius captivitate multi donarentur libertate: & ficut fuperni Regis à piiffima Matre petiit; ita inter fidei domefticos, ipfius Virginis interventu Affumtionis feftivitatem celebrare promeruit.

Thren. 4. 20.

Quofdam convertit.

Pretium dat barbaris.

V. Maïoli patientia hinc probata.

Enimvero quia nihil in terra fine caufa fit, Scriptura tefte, divinæ providentiæ non ab re credimus placuiffe, quatenus vir fanctitate præcipuus ideo volveretur tot cafibus, ut exinde & vir Dei preffurâ attritus proficeret, & mortalibus beneficium divino munere conceffum proveniret. Vitæ namque hujus in converfatione, licet humanis contraheret ex affectibus, unde diceret, *Dimitte nobis debita noftra noftra* (*fi enim dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipfos feducimus;*) ab hoc tamen fæculo, prout potuit, immaculatum fe cuftodire ftuduit. Sed totus quamlibet videretur mundus, juxta

verfia fuit fæculo IX inter Hincmarum Archiepifcopum & noftros Corbeienfes, qui iftum libellum Hieronymo abjudicabant, tefte Frodoardo in lib 3 hiftoriæ cap. 23.

dominicam tamen sententiam illud fateri cogimur, quòd negare non audemus: quia adhuc indigebat quo summus sibi Magister pedes lavaret, ut in eo illud impleretur quod dicitur: *Qui sanctus est, sanctificetur adhuc.* Propterea hæc viro Dei tribulatio, patientiæ fuit probatio: quoniam, ut ait Augustinus, nullus hominum tantâ est justitiâ præditus, cui non sit necessaria tribulatio tentationis, vel ad perficiendam, vel ad confirmandam, vel ad probandam virtutem. Sed justo Dei judicio, unde venerabilem patrem probatio, inde se tribulantes justa consecuta est damnatio. Angustos namque inter Alpes obsidentes aditus, insperato insidiabantur Apostolorum limina petentibus: sed ab eisdem dum capitur qui ab Omnipotente quam plurimum diligebatur, ejus sanctitatis ex merito comminus super eos divina se contulit ultio. ANN. CH. CM XCIV MAI XI *Apoc.* 22. 11. Barbari puniti.

VI Pro ulciscenda siquidem injuria viri Dei clade inter eos surgente, paullatim cœperunt viribus deficere, adeò ut divino se puniri verbere ore proprio faterentur intelligere. Verùm nobilissimis viri Dei ditati spoliis, magis ac magis cotidiè dum laborarent incommodis, ad Fraxinetum per consueta devia expetere propria aggressi sunt cubilia. Tum verò à Christianis itinere eorum exploraro, iter securi per Alpes dum more tenerent solito; super se cum impetu venientium auribus à longe exceperunt sonirum, à clamoribus venientium & clangore tubarum consonat omne nemus, strepitu collesque resultant. Extemplo barbaris gelidus per dura cucurrit ossa tremor. qui divina perculsi formidine, nullum senserunt auxilium præter fugæ præsidium. Certamen tunc magnum erat Christianis cum barbaris fugientibus, & ideò resistendi mente divinitus absente secedentibus, post principia certabant nuda prætendere terga. Fugam tamen dum facerent, multi capti, perplures verò sunt neci mandati. Hi vero qui effugerunt ad tempus dilatam mortem, cujusdam promontorii supercilium tutaminis sibi elegerunt præsidium. Sed decentius occumberent, si hostium inter tela ruerent. Illud itaque promontorium ita vastis rupibus circumcirca videtur subductum, ut præter unam partem lateris devexi, undique facultatem deneget commeandi. Hanc denique partem Christianis obsidentibus, cùm nullus adesset eis fugiendi aditus, nulloque nostrates munere à sui obsidione quivissent avertere; humilem locum explorant, quo ad ima se saltibus deponant. Consequens enim erat, ut ipsi peterent ima, super quos superna incubuerat ita.

VII. Vertitur interea cælum, & ruit Oceano nox involvens umbra magna terramque polumque. Conticuêre omnes: sed nulla miseris quies; ociùs accelerate cupiunt negotium. Denique impediente se satana locum sibi exploratum minime adierunt: sed ab eminentis rupis vertice in imum se profundum tota nocte præcipitaverunt. Nostrates autem, jam die lucescente, cælestis victoriæ stupentes magnitudine, ei gratias libuit referre, cujus forti numine prostratum cernebant agmen hostile. Quosdam tamen eorum qui demersioni se subtraxerunt, in remotiori quodam montis latere offendentes comprehenderunt. Qui salutari se ablui deposcentes lavacro, (hos enim, sicut superiùs diximus *, vir Dei de Christo verbis edocuit salutaribus) corpori matris uniti Ecclesiæ, quantâ inter barbaros gratiâ servum suum omnipotens illustravit, soliti erant referre. Optima tunc spolia colliguntur, æquèsque per partes inter Christicolas distribuuntur. Ast beatum Maiolum, corpore licet absente, meritis tamen in fugandis hostibus præsentem, ejus distributionis cuncti qui aderant, expertem fore dignum nullatenus judicant. Hujus namque pro ulciscenda injuria hostes pessumdatum iri cælesti testabantur in victoria. Propterea sacros codices, quos barbari rapuerant beato viro, sua pro parte miserunt. Sic Omnipotens sui famuli meritis præcipitatis impiis, eliberavit cunctis viam Romani itineris. * Cap. 4. Maïolus recipit codices.

VIII Non longo verò pòst tempore Romana sede proprio viduata Pastore, Romanum pontificatum recusat.

ANN CH. CM XCIV MAII XI

idem Dei famulus OTTONIS secundi junctâ cum matris prece, Italiam repetere à partibus est coactus Galliæ. A matre tunc & filio honore susceptus dignissimo, ad culmen apostolicæ dignitatis precibus impelli cœpit continuatis. Sed cui magis abjectio, quàm expeteretur exaltatio; nullatenus ad se promovere potuit sublimitatis ambitio. Pusillum gregem nolebat dimittere, quem Christo placuit sibi committere: & cum ipso volebat in paupertate vivere, qui in paupertatem descendit à cælesti culmine. Sed ab utraque cùm cogeretur potestate, excogitandi dilationem studuit postulare. Tunc ad orationis se contulit præsidium, quò sibi concederetur divinitus, quid agendum, quidue tantæ potestati esset respondendum. Ab oratione ut surrexit, apostolicæ lectionis codex casu sub oculis huc affuit. quo aperto, illa se in prima marginis fronte obtulit lectio, cujus se divinitus instrui credidit documento. Insertum quoque quod reperit, sibi adhærentibus legere cœpit. *Videte ne quis vos decipiat per Philosophiam & inanem fallaciam secundùm traditionem hominum, secundùm elementa mundi, & non secundum Christum.* Agere se oportere fatetur suis omni studio quod divina suggerit lectio. Imperatoris & sanctæ matris iterum precibus alternis ad ipsum flagitatur successibus: cum nobilibus qui aderant Antistites, insistebant; imperialis quò fieret petitio supplicabant. Ast ille divinâ illustratus gratiâ, sollerti se studuit excusare prudentia. Ea, inquit, mihi abesse cognosco, quæ viro conveniunt Apostolico: nec videor idoneus ferre quo possim tantæ magnitudinis pondus; nec decet quemquam hanc præsumere sarcinam, cujus non potest vitare ruinam. Postremo ego & Romani, sicut divertimur regionibus, ita minime convenimus moribus: & si ipsi morigerabor, monastica professione privabor. ideoque alium vos adquirire, quia indubitanter potestis scire, me ad culmen apostolicum hac in vita non accessurum, gregemque mihi commissum numquam dimissurum. Hac quidem ex re liquido possumus colligere, hunc Dei famulum multæ humilitatis fuisse, qui rogatus à summo terrenorum Principe, ad culmen apostolicum distulit ascendere. Sed quod ille distulit rogatus, multi longè inferiores, quos nec litteratoria professio, nec honestæ vitæ provehebat conversatio, se, si possent, ultro ingererent, omni se despectui multiplicatis precibus subderent: postremo tantæ dignitatis quo sublimarentur culmine, magno promisso munere se damnari sua sponte simoniaca non spernerent peste. Ast vir Dei quem interius virtutum magistra docebat humilitas, in cujus spiritu evangelica regnabat paupertas; quamquam polleret eximiæ conversationis præconio, ideo tam sublimati refugit temporali fastigio, quo sæculari remotus negotio, firmius insisteret Omnipotentis obsequio, & longinquus mundo; proximus semper fieret Deo.

Col 2 8

Secreti cupidus sancto vir numine plenus,
Non magis externos doctus vitare favores
Quamque ministrorum solatia crebra suorum,
Voto detulerat latebramque fovere perennem,
Immunemque aulæ quam longa est ducere vitam.
Inconvulsa manet magni sed sponsio Jesu,
Montibus impositam non abdi visibus urbem:
Quemque tegit meritis absistens gloria pulcris,
Indicat egregiis illustrans gratia signis:
Et quaquà tulerat facilem per compita gressum
Urbibus & vicis raptim promiscua sese
Obvia turba dabat præclaris excita factis,
Et quamquam longi facile secura laboris.

IX

Imperatorem de jurgio in matrem arguit.

Sub eodem tempore prædictus Imperator matrem zelabatur, quia apud se falso crimine deferebatur; in eamque tunc quasi reipublicæ dilapidatricem, & sui ab ea expulsatricem, per falsos delatores tali stimulabatur jur-

gio, ut eam versa vice propellere minaretur regno. Suorum Principum nullus eum convenire, falsumque crimen à sanctissima matre tentabat avertere. Ipsi eam defendere negligebant à crimine falsitatis, quos illa extulerat ad summos gradus dignitatis. Hanc omnes excusationem prætendebant, quòd imperiali majestati contradicere non audebant. Ecce ferebantur precibus mandata coactis cunctorum, quiqui fuerant ex parte piorum, iret quantocius, ac dilectissimæ sibi Imperatrici succurreret: nullam jam illi restare salutem, nisi ut rebus amissis etiam regno discederet, periculo vitæ in dubio his vocibus iras excitat, impatiensque moræ mox arma reposcit arma celer, notisque artus induitur armis. Voverat ille suum fidei pro nomine pectus, in quamcumque daret casus incumbere mortem. Ast ubi venit, mox Imperatori in faciem resistit, & eum publice coram omnibus increpavit. Aspice, « inquit, sublimatus transitoriæ dignitatis, cur præcepta aspernaris veritatis? « Potens est te redigere ad minima, qui ad mortalium te sublimavit fastigia. « Tunc Imperator hac audita comminatione, subito contremuit, & supplici sermone respondit, & in quo præcepta veritatis contemneret, humiliter requisivit. Cui vir Dei: Parentes, inquir, honorare illius est jussio, qui cum « Deus esset, virgineo editus ex utero, matri se subjicere dignatur in Evange- « lio. Sic enim ait Evangelista: *Descendit cum illis Nazareth, & erat subditus* « *illis*. Si matri se subjecit qui per potentiam divinitatis omnia fecit, te ab « illo vili formatum ex luto in matrem superbire cur elata persuasit præsumtio? « Ad hanc Imperator vocem irarum flammas temperans, immanissimum furorem deposuit, patrisque Maioli per omnia se obtemperaturum jussis perhibuit. Pro jussione tandem sanctissimi Patris ante matrem ut venit, suis se vestigiis projecit, & ei obsequens ut matri filius in nullo eam offendisse deinceps est inventus. Hunc itaque qui inter mortales summus Princeps eminebar, quem ad matris concordiam convenire nullus audebat, ab hoc scelere, quod facile potuit, compescere, matrique satisfacere, & ei ut consequebatur obedire solo jussu coëgit; liquido claret, hunc magno mentis culmine potestati inhærere supernæ, qua præditus illud facere potuit jussione, quod nullus aggredi ausus est supplicatione. Quòd enim illi inhæserat, cui nihil est impossibile; ideo ab eo meruit accipere, ut hujus sui dominaretur jussio, cujus terrarum Principes subjiciebantur dominio.

Inter cetera siquidem miracula, quæ Dominus operabatur ad ostendenda servi sui merita, spiritu prophetiæ dignatus est erudire, ut ventura sæpius prædiceret, & absentia præsentibus, quasi præsentia, denuntiaret. Quodam tempore dum Romà rediret, fratribus cum quibus iter carpebat, suspirans eum lacrymis dixit: Hac nocte per somnum leonem videbam immanissimum qui clausus in cavea catenà constringebatur ferreà. & ideo indubitanter sciatis quia OTTO Imperator hoc anno rebus excedet humanis: quod ita rei probavit eventus. In proximo enim Provinciam reversus, ibique in quadam sua cellula paucis diebus commorans, legatus ex Alemaniæ partibus advenit, qui præfatum Imperatorem ab hac vita migrasse detulit. Sed sicut vir Dei absentem rem tamquam præsentem tunc fratribus retulit, quoniam Imperatoris magni, licet longè positi, mortem innotuit: ita postea ipsius filio, cujus supra retulimus, sicut contigit, Veronæ de suo obitu prædixit. Nam manus Imperatoris utrasque suis complectens manibus tenuit, cjusque vultum complectens ait: Fratris Maioli consilio si aurem præberes, hinc unde venis re- « tro redires. Pro certo enim scias, quia si Romam perrexeris quo ire disponis, « Nativitatis regnum numquam amplius videbis sed Romæ quo pergis, sepul- « crum habebis. Hoc quoque quod Dei prædixit famulus, rei postea proba- « vit eventus.

In Alemanniæ partibus quodam tempore cùm moraretur, ejus adventus rumore diffamato, ad eum cujusdam Comitis concita pervenit legatio. Ex

Margin notes: ANN. CH. CMXCIV MAII XI. — eique matrem reconciliat. — X Ottonis I mortem prædicit, — dein secundi. — XI Comitem sanat.

ANN CH. CM XCIV MAII XI. longo namque tempore prædictus Comes nimia deprimebatur ægritudine, quæ cotidie per augmenta succrescens noxia, ita totum corpus infecerat, ut nec de lecto surgere, nec ex uno in aliud se latus potuisset vertere. Cibus & potus ita erant fastidio, quod corpus nimio simulactum videretur jejunio. Ideo ad beatum virum directa legatione, ejus pietatem supplici postulavit devotione, quatinus ex his quæ ad victum proprium Dei parabantur famulo, suæ imbecillitatis subveniretur incommodo. Hac itaque legatione ab eo qui visceribus affluebat misericordiæ, panem quo vescebatur cum amigdalis & » odoriferis suscepit pigmentis. Tunc Dei famulus ad suos conversus: Fami- » liaritate, inquit, nostra fisus hoc iste suis deposcit precibus, quatinus omnipo- » tens Medicus ei nostris subveniat orationibus. Ideo flagitanda est Dei clementia, » quo sublevari mereatur corporis molestia. Potens est enim ille qui Reguli » filium sermone sanavit imperiali, hunc nobis absentibus pristinæ restituere » sospitati. Mox itaque ut vir Dei cum fratribus se orationi dedit, extemplo qui aberat meliorari cœpit. Reversi verò qui fuerant directi, ea hora qua à viro Dei recesserunt, meliorari cœpisse suum dominum cognoverunt. Posthac munere viri Dei se cibavit, & adeo integra sospitate convaluit, ut paucis interpositis diebus, ipse ad beatum pergens, ejus vestigiis advolutus immensas pro beneficio gratias retulerit.

XII Alia miracula. * *de Viviers*

In Vivarensi * climate quædam nobilis matrona longa afficiebatur ægritudine. Hæc in sancti Saturnini cellula virum Dei morari ut comperit, mox eum sua legatione deposcere studuit, aquam sibi ad hauriendum ut benediceret, & ad ungendum olei liquorem, suæ dexteræ signo sanctificatum dirigeret. Hæc quæ petiit à viro Dei percipere ut meruit, ilico recedere corporis molestia & ad pristinum officium ita reparari cœperunt membra languentia, ut depulsa ægritudine sic proximo tempore toto valeret corpore, ac si antea nullius ægritudinis inficeretur peste.

XIII Sed & illud supprimi non decet silentio, quod ejus quem sospitate donavit, beati viri visitatio hactenus celebri diffamatur testimonio. Vocatur hic nomine proprio Hildebrannus, & ab officii agnomine Monetarius. Officium namque quod agebat, plus suis sodalibus ne deterioraretur custodiebat. Et quoniam bonis pollebat moribus, ideo beato viro cœpit esse cognitus. Hic languore correptus corporeo, laborare cœpit multo incommodo. Qui dum se cerneret à languore non sublevari, sed crescente corporis molestia magis ac magis se sentiret prægravari; ut solent divites facere, qui suo se munere arbitrantur redimere, multa per medicos & sacerdotes, multa per Monasteria erogavit, & pauperes. Sed his licet offensorum sublevaretur pondere, nimia tamen deprimebatur ægritudine. Jam morte sollicitari cœperat, cui languor nimius vitæ desperationem ingesserat. Ultima se interea præveniri dum cogitaret sorte, beatum sibi Maïolum fama præcurrens Papiam * denuntiat advenire. Cujus adventum prævenire studens sua legatione, eum poposcit sua se dignari visitatione. Ad hæc beatissimus misericordiâ repletus, petenti desideratum non denegavit adventum. Mox æger ita gaudio repletus est beati viri præsentiâ, ac si manifesta fuisset sanitas ingressa: statimque vir Domini ad ægrum accessit, & corpus ægritudine debilitatum nimia, tangere non despexit medicabili dextra. cujus salubrem tactum longa sentiens infirmitas aufugit, & sanitas ita mox festina cucurrit, ut qui diu æger lectulo decubuerat, die tertia quocumque vellet sospes effectus pergere potuisset.

* *Pavie*

XIV. Illud quoque nunc placet inseri, quod constat relatum fama vulgante celebri. Quidam domini proprii præsentiam fugiebat, quem graviter offenderat. Suum namque compatrem ex industria neci addixerat, & ideo in senioris sui gratiam revocare eum nemo hominum poterat. Multifariè igitur quærebatur à domino, ut dignum & ipse persolveret emolumentum socio. Qui

mortis periculum ut evaderet, nullo fisus in loco dum diversa percurreret, ad locum quo vir Dei fortè degebat, accidit ut veniret. Quem Dei famulus cùm petentem stipendium militiæ cerneret idoneum, tunc ab eo cur errabundus pergeret percontatur, sinus ipsius dominus cognoscitur, causa cur diversa percurreret detegitur. Cui vir Dei compassus, & hospitalitatis consolationem impendit, & sui domini gratiam adepturum promisit. Erat autem sinus ipsius dominus vir in armis strenuus, temporalibus præpotens in rebus, & à sententia quam animo disponebat, nequaquam se amovere propter difficultatem quemquam sinebat. ideoque difficile placabatur, quotiescumque irascebatur. Proximo post hoc in tempore eum vir Dei convenit, & suo famulo quo indulgeret eum blande rogare cœpit, qui ad vocem Dei famuli ita extremuit perterritus, & vox ita hæsit faucibus, ut quid responderet minime haberet. Mox autem prostrato corpore se in terram dedit, ejus vestigiis advolutus suis se commendavit orationibus. Hunc siquidem antè commilitones rogaverant, majores & inferiores ad eum preces copulaverant, atque omnes ad famulo parcendum flectere non potuerant: sed pro B. Maioli merito ita eum coram omnibus prostravit Dei dignatio, ut haud secus indulgeret famulo, quam servi Dei decreverat jussio. Hoc ergo Dominus cotidie in sui fidelibus operatur, quod sacræ auctoritatis pagina testatur, dum prudentiam prudentium reprobat, & se glorificantes glorificat. Ad beati viri miser quia confugit auxilium, duplicatum ab eo promeruit beneficium, quod & domini donatus est gratia, & reatum delevit pænitentia. ANN. CH. CM XCIV MAII XI.

Quodam tempore iter per quamdam silvam dum carperet, & ceteris more solito præmissis solus incederet, sopor illi inter lacrymas & crebra irrepsit suspiria. Eadem proinde qua pergebat via cujusdam arboris ita impediebatur ruinâ, ut ejus sub robore equitans facilius læsionem incurreret, nisi humiliato vertice se cantè protegeret. Ad hanc itaque equus cui insederat ut venit, sic hæsit immobilis, ac si stipiti fuisset vinculis impeditus. Egregio tunc vultu puerum contemplabatur per somnum, qui equum ne pergeret tenebat per frenum. Evigilans verò ut arborem sensit præ oculis, clementiam veneratus est Omnipotentis, cujus per Angelum mortis se gaudebat evasisse periculum: sed separatus ab aliis quia hostiam se Deo exhibebat in lacrymis, ab hoc ideo protegi ne læderetur meruit Angelo, à quo ejus ante Deum lacrymosa deferebatur oratio. XV.

Illud etiam quod contigit, dum Papiæ moraretur, prætereundum silentio pessimum videtur. Multitudinis intuitum quo declinaret, & per hoc mentis oculum à jactantia purgaret, in nocturno silentio horas canonicas præveniebat, atque piissimi confessoris beatissimi Syri [a] adiens ecclesiam, profusis lacrymis ante januam, orationis sibi studio postulabat indulgentiam. Quadam itaque nocte ad consuetum opus dum surgeret, & more solito ad ecclesiam proficisci disponeret, eum si posset fraudulenta conatus est infestatione terrere, qui bonorum actibus solet invidere. Inundatio quippe pluviæ, ut fieri solet in hieme, iter tunc reddebat difficile: nube insuper opposita, micantia tegebant sidera. Tunc tentator ante mentis ejus aciem, & tenebrarum densitatem, & itineris reducere cœpit difficultatem. At vir Dei maligni spiritus suggestiones protinus agnovit, & iter dispositum sine dilatione arripuit. Malorum tamen auctor viro Dei in ipso itinere multis modis insidiari studuit: sed quia hunc in nullo lædere potuit, lumen quod ante ipsum in laterna ferebatur exstinxit. Turbati cum viro Dei qui aderant, lumen quo peterent nesciebant: sed vir Dei bonorum invisorem hujus facti fuisse non dubitavit auctorem; qui suos à timore signo repressit, certus ac XVI

[a] S. Syrus primus Papiensium Episcopus, idemque Patronus ecclesiæ principalis, cui præclaram donationem facit Otto Comes, Arduini Regis filius, anno M IX. quam lege sis in Bibliotheca Sebusiana pag. 234.

ANN CH. CM XCIV Maii XI. fidens quod ille cujus assistebat ante januam, reilluminare exstinctam sibi posset candelam. Verùm quia plus de beatissimi Syri, quàm de sua virtute confidit; quod fide credidit, effectu mox consequi meruit. Mox enim ubi ab oratione surrexit cum fratribus, igne divino candelam viderunt ardere, quam suam ad perniciem diabolus est ausus exstinguere. Hoc verò miraculum multum fratribus contigit ad profectum, quoniam justi deprecatio quod multum valeret dum intellexerunt, ad orationis studium majori eum devotione seipsos dederunt.

XVII S. Dionysii liber ab igne illæsus. Hierarchias quoque beati Dionysii [a] Areopagitæ quodam tempore cùm legeret, & more solito quæ die legerat, sui pectoris bibliothecæ nocturna meditatione eadem deponeret; subrepente somno contigit, ut candela quæ lumen suggerebat legenti, supra paginam rueret quam legebat. Sed quid Christus non operetur in sanctis? Edax flamma candelam consumsit, sed folium super quod ardebat, torrida damna non sensit: virtutem flamma habuit ad candelam comburendam, quam ad paginam perdidit lædendam. Protinus excusso somno vir Dei consternatus est animo, quòd librum qui vix alicubi reperiri possit, consumtum esse incendio putavit: sed excussa favilla cùm in superficie nullius læsionis appareret macula, immensas ei gratias retulit, cujus potentiâ suæ naturæ vim ignis amisit, dum arida nutrimenta quæ super candelam consumsit, in nullo lædere potuit.

Ratus.

XVIII Vvillelmum Provinciæ Ducem adit. Cum VVILLELMUS Proviocialium Princeps prægravari se ultima sentiret sorte, Maïoli se meritis salvari posse ab animæ credidit morte. qui sibi ad Avennorum * accersitus opidum, ut multitudinis vitaret conventum, in insula quæ Rhodanum sub præfato castro scindit fluvium, sibi ponere jussit tentorium. Sed ejus adventus rumore circumcirca diffuso, undique ad eum concurrere cœpit innumerabilis multitudo. Quisque tunc alios præcedere, & prior quisque in navigio ad virum Dei certabat transire. Affuit tunc navis adeo vetusta, quæ rimis patentibus submergi facilè irruenti posset sentina.

* Avignon

Naufragantes liberat. Hanc utriusque sexus oneratam multitudine ut ad virum Dei navigandi gnari tentant dirigere, inundans decurrentis fluminis impetus eamdem submersit in mediis fluctibus. Res visu mirabilis, quod hi periclitabantur naufragio, qui Maïoli se tutari petebant orationum præsidio, viros cum mulieribus, & mulieres cum parvulis, quos adhuc alebant uberibus, in profundum jam involvebat fluvius, cùm ad viri Dei aures tale pervenit facinus. Sed Christus qui clamantes ad se exaudit, sibi dilectum Maïolum magnificare non distulit. In ipsius præscripti Rhodani ripa ab antiquis beati Martini constructa fuerat ecclesia. Ad eam namque vir Domini, aquâ submersos tegente, cùm neminem eorum conspiceret, oculos cum lacrymis pius levavit, & tristem ad terram vultum deinceps inclinavit. Sed licèt adstantibus tunc ignotum fuisset quod ille paullisper tacitus oravisset; efficaciter tamen adipisci meruit, quod mente pia quæsivit. Crucis enim signum ut edidit, & cernuo vultu paulisper (ut diximus) oravit; diversi sexus & ætatis mox nantes apparueruot in gurgite, quos unda difficilis contorsit sub flumine: undarum pueri deferebantur summitate, mulieres in flumine diffusa rotabantur veste, & viri ripam natatu conabantur appetere. Ad quos periti nautæ currentes cum carabis, omnes traxerunt ex voragine fluminis. Sed & illud videtur mirabile, quòd ad virum Dei sex panes à Comite dum suus deferret famulus, eodem licèt cum ceteris captus naufragio, sic tamen directi muneris cum defendit delatio, ut ipse non modò illæsus exiret, verùm ex panibus tres inractos aqua abstraheret.

XIX Maïolus morte instante ferventior. Igitur Maïolus senectutis tempore, quo solent ceteri remissius vivere, acri se labore in Domini studuit servitutem redigere. & quasi tunc novus ac-

[a] S. Odilo id accidisse scribit, cùm Maïolus *esset aliquando in monasterio sanctissimi Dionysii*. Helgodus addit, *distributâ in Monachos substantiâ verbi Dei, & sermone ad eos habito*.

cederet,

ANN. CH. CM XCIV MAII XI.

cederet, ac juvenilis vigor in toto corpore ferveret, ita incredibili mentis fervore divino famulamini insistebat. Corpus namque defatigatum senio nullo modo quiescere sinebat ab opere consueto. Biennio itaque priusquam obiret, corpus plus solito viribus cœpit destitui, & ex hoc vocationis suæ tempus appropinquare deprehendit. Ideoque ad publicum jam procedere nolebat: sed aut in Monasterio, aut in quadam suarum cellula pro Fratrum utilitate immorari cupiebat: ut ibi & Fratres solerti studio corrigeret, & ad meliora paterna ammonitione proveheret; aut sæpius remotis omnibus solus soli Deo inhæreret, atque attentius frequenti alternatione, aut orationi, aut lectioni vacaret. quod ei quamquam omni vita sua speciale fuerit studium, præsertim tamen ad hoc desudavit præcipuum circa mortis confinium. Sæpius lugebat dum spiritales viros ad memoriam reducebat, quos in divina religione florere, ac pro defensione Ecclesiæ sanctæ viderat viriliter decertare. Eorum quidem recordatione omni se in hoc mundo destitutum fore deflebat solatio: & ideo solamen sibi sola divina præbebat lectio. Ideoque modis omnibus dissolvi, & esse optabat cum Christo. Ea siquidem tempestate Regis Francorum impellebatur nimia importunitate, ut secundum beati Patris BENEDICTI magisterium beati Dionysii disponeret monasterium. qui opus bonum ut ad vitæ finem usque perduceret, licèt finem dierum suorum jamjamque adfore non ignoraret, proficisci tamen ob istiusmodi causam minimè recusavit: bonam hanc virtutum suarum consummationem existimans, si Ordinis monastici professores in justitiam & sanctitatem sibi socians, caritatis unitos vinculo dimitteret. Arrepto itinere territorium Arvernense expetiit, ibique in quadam sua Cella, Silviniaco scilicet, nunc loco celeberrimo ultima exerceri ægritudine cœpit. Sensit ilico prudentissimus virorum suæ resolutionis tempus supremum. Tum verò mæror & luctus omnium, vox una plangentium. Cumque à Fratribus fuisset percontatus, gregem sibi commissum cui [a] committeret, taliter eos fuisse dicitur affatus: "Jesum summum pastorem hunc habebitis protectorem. "Peregrinationis ergo quia deferebat exsilium, & ad proprium lætus pergebat domicilium; ideo gaudens hos frequentabat versiculos: *Domine dilexi decorem domus tua & locum habitationis gloria tua.* &, *Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum, concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.* &, *Elegi abjectus esse in domo Dei mei magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum.* Ita Deo protegente, omnibus sui corporis membris integris atque illibatis, præclaro scilicet visu puroque auditu, sanâ memoriâ, sicut fuerat integer à corruptione carnis, nesciens labem nivei pudoris, pervenit ad exitum, immortale adepturus compendium. A Fratribus an aliquid doleret interrogatus, respondit nihil se habere molestiæ, sed omnia quieta & tranquilla perspicere, & videre bona Domini in terra viventium. Tunc ante ipsum in terram prostrati, eum taliter cœperunt deprecari. Nos tibi commissos, Pater beatissime, paterno more absolve, sanctissimis tuis orationibus tuere. Fides enim tua & opera te Christo sociant: & ideo quidquid ab eo postulabis, præsens faciliùs impetrabis. Quos ut absolvit, & sanctissimis orationibus confirmavit, à communi locutione cessavit. Jam humana despiciebat & sursum oculos ad cælum erigebat, eosdemque versiculos usque ad exspirationem animæ repetebat, ut aure apposita vix audiri posset quod dicebat. Signum verò sanctæ crucis sæpius dextrâ sanctâ sibi depingebat.

S. Dionysii monasterium Rege volente reformare aggreditur.

Silviniaci obit.

Nec patitur Christus carum per sæcla clientem
Vel torquere diu, partove absistere regno:
Martyrium cui vita fuit. quin mole laborum
Defessum invitat superas moderator in arces.

[a] Et tamen jam ante triennium Odilo Abbas designatus fuerat ex dictis in Elogio De protectore itaque ac patrono intelligendus hic locus. Sic Archembaldus dicitur ab Odilone *Silviniacensis loci Provisor.*

Ann. CM-XCIV Maii XI.

Spiritus artatis ardens emergere vinclis
Emicat, & liquidas liber transfertur in auras,
Hymnizante polo lætumque alalagma canente.
Sæpferunt comites miro splendore superni,
Victoremque ferunt trans ignea sidera lætum,
Et sistunt solio summi per sæcula Regis.

Dormivit verò cum patribus suis V Iduum Maïarum, sepultusque est in basilica B. Petri, ubi ejus sanctissimis meritis multa præstantur beneficia, regnante in perpetuum Domino nostro Jesu-Christo, cui est cum Patre & Spiritu-sancto honor virtus & gloria per immortalia sæculorum sæcula. Amen.

APPENDIX

DE SANCTO PORCARIO ABBATE Lerinensi ejusque sociis Martyribus.

Ex ADALBALDO *monacho, qui Syri lucubrationem versibus auxit.*

1. IGITUR in partibus Galliarum, ex ingentibus caosis cùm disponeret Dominus affligi geous hominum per sævitiam paganorum; nefandæ gentis exercitus Saracenorum vaginam suæ habitationis egrediens, ac maritima quæque ultra citraque peragrans & peragrando demoliens, in Provinciam venit, nominis Christiani impugnandi gratiâ, & suo eam dominio subjugandi: cujus incolas occulto Deus judicio, ejus mucroni tradidit feriendos. Quæ gens longe lateque suæ cædis extendens crudelitatem, ita in solitudinem pæne totam redegit regionem, ut in eremi vastitatem loca priùs desiderabilia versa viderentur. Unde inter cetera facinora sua Litinensem insulam, religione pollentem, depopulans rebus omnibus, inhabitabilem reddidit; servos Dei, qui inibi inter reliquos & præ ceteris sanctitatis ac vigiliarum primas tenebant, millies seipsos immolantes, gladio trucidans fere quingentos & eo ampliùs. Fertur enim (quod minime reor prætermittendum) quod antequam classis Saracenorum illò adventaret, Angelus Domini sancto PORCARIO a Abbati per visum apparens, evidenter prædixerit & tempus & diem & horam, certumque omnibus imminere exitium die abhinc septimo illucescente. Qua de re maturato consilio commonet, ut unum de duobus eligant, aut fugæ consulant, aut palmam martyrii incunctanter rapiant. In eorum arbitrio & potestate posuisse Dominum hoc donum tam bonum, tam optimum tamque præcipuum, utrum velint aut nolint brevi sanguinis commercio hoc immortale acquirere compendium. Facto itaque mane beatus Porcarius convocatis Fratribus cuncta quæ viderat & audierat refert. Ex quibus quidam paventes, quidam non credentes, universi tamen re inopinata & ancipiti sunt turbati periculo.

2. His ita variè inter se diffidentibus, exspectata dies advenerat, noctis tantum intercapedine divisa. Jamque instante vigilia, matutina clara luce, è speculis in longum dirigentes obtutus, vident hostile agmen adventare, oppansis velis, æquata fronte, in obliquum deductis cornibus, totumque adlabi classibus æquor. Extemplo turbati animis disjectique à proposito. Cumque cuperent malum evadere, non patebat usquam locus effugii: jam enim & hoc per spiritum prævidens beatus Porcarius naves omnes à portu clam longius abduxerat, interdicens nautis, ne intra præfinitum sibi tempus ullo modo redirent. Ergo cùm vidisset athletas Dei immenso certaminis pondere fatigari, ingemuit tam triste nefas fortissimus heros, dextro socios deducere cornu, invictamque manum quondam sine cæde perire. Tunc vexillum sanctæ crucis, quod in agmine primo dux bonos præferre consueverat, defixa cuspide ponens, instaurat animos dictis mordacibus. O, inquit, fortissimi milites! ô instructissimi divini prœlii bellatores. quo ruitis? cui colla datis? quis furor insanas agitat caligine mentes! State precor, state; neve velitis flavam manu recentes retrospicere. Prô pudor. vincimur heu segnes, nec nostra potentia profert vim

a Hunc Porcarium non alium esse reor ab eo, quem sæculo octavo passum diximus ad annum 731. Henschenius putat, eam cædem, de qua hic agitur, non posse cum illa subsistere, ratus hanc accidisse circa annum 990. quod an ita sit, ex sequentibus conjiciendum relinquo.

Ann. Chr. CM XCIV Maii XI.

solitam. Quin potiùs, ô nimium dilecta juventus, hortor & moneo resides attollere animos, ne nos tamquam imparatos praeoccupent. Olim devotas animas, ultro properantes, subdamus pretiosissimae passioni. Experimento jam cognoscetis quantus illis ex nostra constantia timor, quanta nobis proveniat gloria. Talia Senior perorabat, nomine quemque vocans; simulque acrimoniam, quam gestabat corde, frontis praeferens digni[t]ate. Quibus verbis incaluit virtus: paullatimque timore depulso maduerunt corda repentia, repentino Spiritus-sancti rore perfusa, suda redit facies, veluti si videas purpuream clarescere lucem sine nube diei. Agmina sancta super vultum sensere Tonantis, gaudentque hilares Christum suis victoribus arces aetheris ac patrium famulis aperire profundum. Itaque alacres & de victoria securi procedunt castris portis patentibus, omnes ornati, omnes albis induti, tamquam agni immaculati & incontaminati Jesu-Christi, praecogniti ante constitutionem mundi. O quali gaudio tunc ille tripudiavit angelicus coetus, tantis beatorum Martyrum occurrens agminibus! Nulli dubium omnem caelestem Jerusalem tunc exsultasse ineffabili laetitia, tuncjucundatam esse inaestimabili caritate, tuncque cum omni gratulatione obviam processisse, eosque ingenti lumine circumfulsisse, & usque ad thronum, olim sibi etiam ante mundi constitutionem paratum, cum laudibus & hymnis perduxisse.

Hac igitur caede patrata, simulque vastitate subsecuta, & multis effluentibus annorum [a] curriculis, ex Avennicorum venerabilis vitae MAIOLUS splendidissimis parentibus est procreatus &c.

[a] Vel hinc patet, Adalbaldo antiquam visam fuisse hanc Saracenorum in Provinciam impressionem, adeoque haud diversam esse ab ea quae accidit saeculo octavo, utpote quae multis annis MaYoli nativitatem praecesserit.

VITA SANCTI VVOLFGANGI

Ann. Chr. CM XCIV Oct. XXXI.

EPISCOPI RATISPONENSIS,

Auctore Anonymo ejus familiari.

Ad ms. codicem Einsidlensem restituta.

OBSERVATIONES PRAEVIAE.

1. *NTER illustres saeculi decimi viros sanctus* VVOLFGANGUS, *quem vulgus* VVOLFANGUM *appellant, merito censendus est. Is quippe litteras & Christianos mores variis in locis restituit, nempe apud Trevirenses ope & instinctu Henrici Archiepiscopi, (cum quo litteras & bonos mores in Augiensi monasterio didicerat) & in ecclesia sua Ratisponensi, ubi Canonicos ad communem vivendi normam. Monachos & sanctimoniales ad severum institutum revocavit. Parochianos etiam Presbyteros qui in pagis morabantur, salutaribus monitis informavit, ab eis studiosè perquirere solitus, quo studio, quave cautione subditos baptizarent atque docerent quâ etiam curâ & diligentiâ vasa ad usum sacramentorum destinata, itemque Missarum vestes, atque libros, & chrisma tractarent, ante omnia diligenter eis inculcans, ut castitati studerent. Monebat etiam eos qui lapsi erant, ne (quod solebant) ad sanctissima mysteria auderent accedere, donec paenitentiâ animam suam expiassent. Sed nihil ampliùs cor ejus commovit quàm pessima consuetudo, qua factum erat, ut ob vini penuriam quidam ex aqua vel alio potiùs genere sacrificium offerrent. Quod ubi vir Dei comperit, tantam profudit lacrymarum vim, ut corporis malam valetudinem contracturus videretur. Atque ut omnem de penuria vini excusationis speciem tolleret,* jussit ad se singulis mensibus duodenos venire Presbyteros atque ex ipsius cella vinaria vinum accipere, & aliis distribuere. *Haec idcirco praemitto, ut appareat, quantum de republica Christiana meritus sit vir sanctus, & vita ejus quàm digna sit lectu & observatione.* Vuolfgangi facta eximia.

2. *Res ab eo gestas in litteras retulit quidam ejus familiaris, ut patet ex capite 30. ubi se* multa ab ore ejus *accepisse testatur. Confer num. 34. Stilum mutavit Surius, sed eum ex ms. codice Einsidlensi restituimus, exemplum nobis inde suppeditante religioso viro Placido Re-* Vitae scriptores.

Ann. Chr. cm xciv Oct. xxxi

dinge. Præter hunc Anonymum ARNOLPHUS *ex Comite sancti Emmerammi monachus, de quo superiùs in Tutonis Episcopi Ratisponensis Elogio diximus, tandem vitam dialogo perfecutus est, inserendo acta Ramuoldi Abbatis ejusdem loci, prout ea suo loco ex Arnolfo referemus. Porro ex recentioribus Raderus in Bavaria sancta, & Hundius in Metropoli Salisburgensis tomo 1 pag. 193 etiam res à Vvolfgango gestas explicavit: ubi in notis relatum est poëma de sancto Vvolfgango, quod Philippus Menzelius medicus voti causa cecinit, ejusdem sancti sacram in Alpibus Noricis ædem quotannis invisere solitus. Ex his omnibus unus sufficit Anonymus, quem Arnolfus passim ad verbum sequitur.*

Studium in rem monasticam.

3 *Quale fuerit Vvolfgangi in monasticam disciplinam studium, probant ea quæ fecit Ratispone erga monasterium sancti Emmerammi virorum, & duo Virginum, Superius & Inferius: quod utrumque ex Canonico instituto ad monasticum (uti priùs fuerat institutum) reduxit, constructo suis sumtibus in eadem urbe S. Pauli parthenone, qui aliis duobus ad exemplum præluxit. Rursus ad Canonicam vitam prolapsa sunt semina monasterii superioris, itidemque inferioris: quid de S. Pauli cœnobio factum sit, Hundius silet.*

Vvolgangi ordinatio & obitus.

4. *De anno Vvolfgangi obitus disceptant auctores, aliis eum ad annum* DCCCC XCIX, *aliis ad annum* DCCCC XCIV *referentibus. Baronius primam opinionem sequitur, alteram Hundius, quæ sane vera & germana est. Hunc quippe calculum adstruunt breves Annales Einsidlenses à nobis editi in tomo 4 Analectorum, ubi hæc leguntur* Anno DCCCC LXXXI Vvolfgangus monachus ad Ungaros missus est, qui secundo anno Radasponensis Episcopus ordinatus est. *Et infra:* Anno DCCCC XCIV Vvolfgangus Radesponensis ecclesiæ Episcopus obiit: Gevehardus successit. *Idem annus in aliis ejusdem loci Annalibus signatur, itidemque apud Lambertum Scafnaburgensem.*

Canonizatio & cultus

5 *Leo Papa* IX *anno* MLII *Ratisponam profectus*, sanctum Vvolfangum ejusdem urbis Episcopum de tumulo levavit, *ut in Annalibus Saxonicis mss legimus. quod canonizationis loco tunc temporis erat. Ejus tumulus hactenus visitur in navi ecclesiæ sancti Emmerammi ad meridiem: corpus in crypta occidentali asservatur; casula verò in sacrario. Obiit Puppinga ad Danubium, inter Patavium * & Linzum, sed propius Linzum. Colitur prope Ischelum, in finibus diœcesis Saltzburgensis. Nescio an de hoc loco intelligendi sint Menzelii sequentes versus.*

* Passavv
* Lintz.

Ipsa etiam cautes veteris vestigia facti
Admiranda, hodie spectantibus obvia, servat
Insignita tui capitis, manuumque cavata
Appressu, diæque crucis victrice tropæo
Altè inscripta, oculos pascens, animosque legentum.
Nec procul inde lacum quà mons Falconis Abernum
Despicit, erigitur frondosus in aëra vertex,
Unde manu ancipitem stans celsa in rupe bipennim
Correptam quatiens (fundandi illustre sacelli
Augurium) es vacuas quondam jaculatus ad auras. &c.
Quid loquar ante fores, templique in limine primo
Marmoreæ rupis molem, indubitataque monstra?
Forte fatigatos somnus tibi longior artus
Presserat...........
Ecce autem res mira manus, plantasque, pedesque
Accipit immersos nativum oblita rigorem.
Nuda silex.

De Vvolgango Matthæus Cardinalis Gurcensis in Itinerario suo, ubi de S. Emmerammi ecclesia, hæc habet. Sancti Vvolfgangi illic quoque corpus est, sed miraculis non claret, ut alibi cui dicatum templum est, fabulam referunt. Ingressurum enim B. Vvolgangum urbem aiunt vulgo interrogavisse, utrum corpus, an miracula post obitum mallent. Cives corpus elegisse arbitrantes absque corpore miracula nullibi fieri posse. Illic ergo cùm ejus ossa remanserint, miracula alibi translata sunt. *Hæc Cardinalis.*

CAPUT I. *Vvolfgangi patria & nativitas.*

BEATUS igitur VVOLFKANGUS, natione Suevigena, ex ingenuis parentibus, &, ut sibi Salomon optat, nec divitias, nec paupertatem patientibus, sed mediocriter, tecteque viventibus est procreatus. qui nimirum ab ipsis infantiæ rudimentis divinum fontem vitæ sitiens, & caduca quæque despiciens magna meritorum prerogativâ cœpit eminere, multisque virtutibus studuit fulgere. Fertur etiam, quod ejus matri visum

fuerit ſtellam in gremio portare. Quod ſcilicet præſagium conveniens erat præclaris filii virtutibus. nam unus illorum extitit, de quibus Scriptura ſacra dicit : Qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti, & qui ad juſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. ANN. CH. CM XCIV OCT XXXI.

II. *Relatio de nominis ejus memoria.*

Natus ergo puer non multo poſt baptiſmi gratiam adeptus, Vvolfcangus eſt appellatus, quod videlicet nomen ille per ſemetipſum eſt interpretatus. Nam in quodam armario, quod ipſe conſtrui præcepit inter reliqua, ſicut erat peritiſſimus poëmatum compoſitor, ita ſcripſit:

Iuſſerat adiculam mandrita Lupambulus iſtam.

Verumtamen pro nulla ſuæ malitiæ nota hoc nomen ei imponebatur, ſed quadam conſueta ſuæ cognationis appellatione; quia & nomina beſtiarum in utramque partem adverti poſſunt. Leo etenim interdum ſignificat diabolum, ut ibi : *Sobrii eſtote & vigilate, quia adverſarius veſter diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret.* Chriſtum etiam nihilo minus deſignat, ut eſt illud : *Ecce vicit Leo de tribu Iuda.* & ovis in bono ponitur, ut illud : *Nos autem populus tuus, & oves paſcuæ tuæ.* & in malo, ut ibi : *Sicut oves in inferno poſiti ſunt.* item Patriarcha Jacob ad Filium ſuum : *Benjamin lupus rapax ;* & Poëta de perſona ſancti Pauli ita ſcribit :

O lupe Paule rapax, quid jam remanebit in orbe,
Quod non ore trahas?

Hinc itaque apparet, quod nullus juſtificatur, vel reprobatur ex nomine.

III. *Quanta aviditate ſcholis traditus litteraturam ceperit.*

Creſcente autem puero, Spiritûs-ſancti gratia augebatur ſimul in illo. Nam cùm jam circiter ſeptennis eſſet, parentes ejus illum pro diſcendis litteris cuidam commendaverunt clerico, hoc veluti religioſi præmeditantes, quod & poſtea experti ſunt gaudentes, ut per jnges interventus filii inſtructi, funes peccatorum, quibus ſemet circumplexos ſentiebant, ſolverentur. Idem verò pretioſæ indolis puer tantâ aviditate ac memoriâ litteras cœpit capere, quo paucis annorum decurſibus tranſactis non ſolùm hiſtorici ſenſûs ſuperficiem penetrarit, verùm etiam intimas myſteriorum medullas inveſtigarit. Quamobrem in privatis jam minimè contentus eſt diſcere locis : ſed ubi tunc in Germaniæ partibus maximè pollebat ſcholare ſtudium, patre ducente birhalaſſum adiit, id eſt, Augenſe cœnobium. ubi, quod ejus fama ingenii pridem audiebatur, gratanter eſt ſuſceptus, brevique tempore delapſo, magiſtris, qui illius capacitatis acumen ſenſerant, efficitur ſuſpectus. Verumtamen nullo deſpectionis faſtu ex hujuſmodi eminentia intumeſcebat, ſed cum omnibus in domo Domini ambulabat cum conſenſu.

IV. *Quia cum quodam Heinrico ſibi familiariſſimo diſcendi cauſa ad* Vvrciburg *convolaverit.*

Per idem tempus fuit in loco privato propter ſtudium ſcholare quidam HEINRICUS, eximia Francorum Snevorumque proſapia genitus, qui ſupra dictum juvenem maximo ſibi adnectens amore, rogavit unicè ut ſecum ad Herbipolim, quæ à ruſticis *Vvrciburg* vocatur, veniret. Hoc autem ideo propenſius ſuadebat, quod frater ejus, POPPO nomine, monarchiam illius Epiſcopii tenebat, & quemdam STEPHANUM de Italia ſcholaris doctrinæ causâ conduxit, qui omnibus ibidem diſcere cupientibus ſatisfacere poſſit. Cumque idem Heinricus in hujuſmodi precibus perſiſteret, omnemque hu-

ANN. CH. CM XCIV. OCT. XXXI. manitatem, quæ discendi ac peregrinandi necessitas exigit, promitteret, petenti tandem acquievit. Venientes ergo simul ad prædictam urbem, scholarem adeunt magistrum, & sub ejus disciplina commorantes aliquantis diebus habuere propitium.

V. *Quomodo ob quædam obscura in Martiano dicta, conscholasticis à se enucleata, à Magistro Vvirciburgensi sit repulsus.*

Cùm autem quadam die in Martiano de nuptiis Mercurii & Philologiæ legeret, quomodo utriusque nomen rhythmi profunditate conveniret, & non satis diligenter exprimeret; juvenes, ut soliti fuerunt, ad perspicacioris sensûs virum Domini Vvolfkangum venerunt, & ut numeri difficultatem explicaret, unanimiter postulaverunt. At ille, sicut erat benignus & edoctus, non solum quod rogaverant, verum etiam omnem hujus sententiæ scrupulositatem aperiens insinuavit. Quo comperto, Magister privatus ità commotus, ne ulterius suæ interesset lectioni sub interminatione prohibuit: sicque malignus hostis invenra hac occasione tam per se, quàm per suos complices famulum Domini suffocare remtabat. Sed nimirum sicut flamma flatibus [illegible]enti agitata validius accendi solet, ita divini sensus ardor qui in pectore Vvolfkangi à pueritia coaluerat, nullo tentationis imbre potuit exstingui. Ex illo itaque tempore, sicut ipse fatebatur, cujus omnia verba sunt credenda, de nullo carnali demonstratore Scripturarum apprehendit penetralia, tantoque sibi postea exstitit amplius ingenium, quantum distat inter hibernum solem, & æstivum.

VI. *Quod vir Dei renunciare sæculo decreverit, sed amici sui Heinrici precibus distulerit.*

Hujusmodi igitur profectibus vir Dei maturascens, cotidie se ipso robustior virtutibus succrescebat, etiam in corde suo quasdam de convalle lacrymarum ascensiones facete disponebat. Nam nisi amici precibus Heinrici, cum quo familiare habuit contubernium, retraheretur, omnimodo sæcularibus renuntiaret desideriis. Sed assiduè tractans, quia caritas non quærit quæ sua sunt, sed quæ alterius, ad tempus distulit, quod postea devotus implevit.

VII. *Quomodo Heinricus Trevirensis Episcopus factus, S. Vvolfkangum secum ire petierit, & ei omnem pro se Episcopatus dignitatem subdere voluerit, sed ille hæc renuens vix pueris docendis præesse consenserit.*

Brevi de hinc evoluto tempore Heinricus ab OTTONE Magno Trevirensem suscepit Archiepiscoparum, & ut secum illuc adveniret obnixè flagitavit beatum Vvolfkangum. At ille aliquamdiu resistens, cùm bene non posset, malè noluit esse rebellis. Profectus est ergo cum amico. Tunc venerabilis Antistes internæ dilectionis vim, quam erga virum Dei habuit, explere cupiens, beneficiis & dignitatibus tantis voluit eum honorificare, quatinus per omnem Episcopatûs sui potestatem secundus post se, ceteris prælatus haberetur dignitate. Servus autem Dei cenodoxiam fugiens, semperque præ oculis illud apostolicum habens, *Nihil intulimus in hunc mundum, sed nec quid auferre possumus*; &, *Qui cupiunt divites fieri, incidunt in laqueos diaboli*; tali honore se dicens indignum, tandem consensit, scholasticos juvenes sibi commendari, prudenti usus consilio; ut scilicet ingens doctrinæ talentum sibi à Domino traditum aliis exhibendo, sicut dispensator fidelis fructificaret. In quo labore nihil lucri, nihil mercedis sibi more sæculari, sed ut alios lu-

crifaceret decrevit operari. De nullo namque discipulorum, sicut plerique solent Doctores, illum Satyricum clamantes versum: Ann. Chr. cm xciv Oct xxxi.

Nosse volunt omnes, mercedem solvere nemo;

causâ remunerationis aliquid exigebat, quamvis à pluribus cogeretur. Nondum verò Presbyter ordinatus, à carne tamen se abstinuit, nec pretiosa vestimenta quæsivit, vigiliis quoque & orationibus, jejuniisque deditus, corpore solummodo, non mente, sæcularibus negotiis erat implicatus. Juvenes etiam, quos ad erudiendum suscepit, non solùm liberalibus exercebat doctrinis, verùm etiam moralibus informabat disciplinis. Ut autem quantæ discretionis esset aliquantum inspiciamus, sicut discipulis ejus narrantibus audivimus, adeo se temperavit inter alumnos, ut, cùm quibusdam capacioribus artium vel auctorum difficilia quæque & profunda enodaret; mox ad idiotas simplicioresque se vertens, & nutricis more, quasi lacteum historiæ cibum præcoquens suppeditaret. Præterea quicumque pauperes, & humanis destituti solatiis in ejus discipulatu morabantur, carnali non minùs quàm spirituali alimento ab eo refovebantur.

VIII. *De eo quod Episcopus Heinricus auditâ conversatione sancti viri cœnobium aliquod sibi committere studuerit.*

Hac igitur tam laudabili conversatione partim visa, partim comperta, Heinricus Archiepiscopus tam per se ipsum, quàm per suos familiares Dei famulum aggreditur, rogans ut aut clericale, vel monachile cœnobium aliquod regendum susciperet. Tunc ille per humilitatis excusationem solitam omni sublimitate se clamans indignum, tandem pet obedientiæ subjectionem compulsus consensit ut esset Decanus clericorum. Hoc primatu licèt invitus vindicato, inreligiosis terrori, ceteris fuit amori, quos scilicet omnes tam minis quàm suasionibus, quos ante non consueverant, fecit simul cibum capere, & dormire; in Claustro lectionibus intendere, &, ne intima vel spiritualia neglegerent quibus carnalia suppeterent, delectabiliter admonuit; in omnibus his se præbens exemplum, adeo ut jam cunctis diceretur non esse Clericus, sed Monachus.

IX. *Quomodo Heinrico Præsule in Roma defuncto, S. Vvolfkangum ad se evocaverit Episcopus Coloniensis Bruno.*

Interea Præsulem Heinricum contigit Cæsaris Ottonis jussione expeditionis causâ Romam pergere, ibique cum aliquantum tempus moraretur, nimis ægrotare. Sed cum se desperaret convalescere, vocavit ad se Cæsarem, & exposuit ei beati Vvolfkangi qualitatem, obsecrans ut Treviris litteras mitteret, cum quibus ne à nullo idem Dei famulus injutiaretur interdiceret. His precibus gestis, persolvit debita mortis. quâ famâ Treveris auditâ, sanctus Vvolfkangus primò nimiùm contristatus, deinde consolari cœpit, quoniam quæ diu de sæculi contemptu cogitarat, tunc peragere licebat. Cumque jam confirmata mente repatriare vellet, Archepiscopus Coloniensis Bruno, qui & Ducatum tenuit Lutringensem *, fecit eum ad se venire, ac promittens illi omnem humanitatem, necnon Pontificatûs honorem, conatus est secum detinere. Hæc sanctus renuit, quia semet in ardua fixit. Aliquamdiu tamen cum illo conversatus est: unde & frequenter postea retulit, quia eidem Brunoni Episcopo similem in omni probitate rarò viderit. Notandum autem merito quantæ perfectionis vir iste fuerit, cui tanta prosperitas sæcularis promissione egregii Præsulis arrisit, plurimaque quæ scribi fastidiosum est, nec tamen adhæsit. Magni enim constat meriti hæc omnia relinquete, seque in hoc sæculo mendicum facere.

* Lotharingensem.

Ann. Chr. cm xciv Oct. xxxi.

X. *Quemadmodum vir Dei à Brunone Episcopo dimissus patriam reviserit, & ad monasticam vitam tetenderit.*

Gloriosus ergo Archiepiscopus Bruno virum Dei sentiens attiotis vitæ conversationem aggredi velle, cum amabili tripudio dimisit eum juxta placitum abire. At ille domum veniens, ab omnibus cognatis & amicis amabiliter est susceptus, obviamque habuit (ut ita dicam) Syrenes velut alter Ulyxes. Tunc omnis parentela, omnisque cognatio meliorem substantiæ hereditariæ portionem pollicentes, plures quoque amici flagitantes ne se desereret, dicunt: In te omnis domus inclinata recumbit. Non defuerunt etiam qui adderent, quia Scriptura præcipit parentibus obsequendum. Agonitheta autem Domini contemnens omnia, ipsius Domini nostri Jesu-Christi opposuit verba dicentis: *Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus.* Legebat forsitan quod sanctus Hieronymus ad quemdam scribit amicum: (Hieron. epist. 1. ad Heliod.) » Licèt parvulus in collo pendeat nepos, licèt sparso crine scissisque vestibus ubera quibus te nutrierat mater ostendat, licèt pater in limine jaceat; percalcato [a] patre citiùs perge, siccis oculis ad crucis vexillum evola; summa pietas est in hac re esse crudelem. Intuebatur etiam Johannem Baptistam, cui quamvis sancta fuerit mater, & sacerdos pater; tamen utrosque relinquens, ne cum hominibus habitans pollueretur, in eremum secessit. Hujusmodi igitur exemplis incitatus, parentes seorsum convocans dixisse fertur. » Rerum substantialium portionem, quam mihi disposuistis dare, inter vos dividite. Est namque quidam præpotens ac dives dominus, qui grande patrimonium mihi, si illi fideliter servire volo, promisit, in quo pars hereditatis meæ: & ipse est, qui restituet hereditatem meam mihi. Credo etenim quia daturus est mihi tam sufficiens beneficium, ut & vobis aliquod præbere possimus adjutorium. Quapropter rogo ne tanti beneficii promissa lacrymabili interrumpatis querimonia, sed parate quæ sunt ad hæc necessaria. Non enim quærit neglegentem, sed studiosum servitorem dominus talis. Mox alacriores effecti parentes, nomen & locum quo vellet ire investigant. quibus ille dixit: Modò scire non potestis, postea verò scietis. Deinde sciscitantibus eis, si aliquem suorum habere dignaretur in comitatu, prorsus contradixit. Paucis verò diebus transactis, tulit secum duos juvenes, & spiritalem Isaac, suum scilicet votum: quod offerre Domino volens in holocaustum, venit ad Monasterium solitariorum * (* Ensidlen.) in tenebrosa silva constitutum. Illuc nempe propter artiorem Regulæ disciplinam, quæ ibi noscitur esse, Dei famulus elegit tendere. In illis autem diebus cœnobitis loci ipsius spiritalis præfuit Pater Anglorum gente procreatus, nomine Gregorius, qui juvenilibus annis patriam, parentes, feminam quoque sibi desponsatam relinquens, ad monasterium convolavit. cujus vitam religiosissimam, quia non opus est hîc retexere, prætermittimus, ne à proposito deviemus. Hujus ergo Abbatis magisterio servus Christi Vvolfkangus se commendans, veterem cum suis actibus hominem deposuit, & novum monasticæ conversationis habitum induit: in qua quanto rigore, qualique observantia vixerit, & virtutum suarum exitus, & multarum salus animarum ostendit. Transacto itaque tirocinii sui tempore, multi vicinorum monasteriorum probitatis ejus fama respersi ad illum venerunt: quos omnes, acceptâ Abbatis licentiâ, inauctoralibus simul & artificialibus doctrinis, & (quod his eminet) moralibus ædificavit disciplinis.

[a] Præferenda hæc lectio vulgatæ quæ habet, *per calcatum*, &c.

XI. *Qualiter*

Ann. Chr. CM XCIV Oct. XXXI.

XI. *Qualiter S. Vvolfkangus à beato Vdalrico Presbyter sit ordinatus.*

Eodem tempore beatus Antistes Udalricus, cujus sanctitas per totam redoler Europam, visitandi fratres causâ ad illud solito more Monasterium devenit: & cum aliquot ibi dies moraretur, cognita sancti Vvolfkangi qualitate, magno caritatis affectu eum studuit amplecti & venerari. Non multo post etiam, quamvis renitentem, ordinavit Presbyterum. Tunc vir Dei sacerdotii dignitate sublimatus, implere desiderans quod est appellatus, omni humilitatis sarculo suum scopebat spiritum; sicque per vota quæ sua distinxerunt labia, holocausta fideliter obtulit medullata: & quia contritione tali semet Domino cotidie offerre studuit, divinæ visionis gratiâ sublimari meruit.

XII. *Ubi viro Dei S. Otmarus per visum apparens, quod Præsulatûs regimen esset accepturus, quantisque id annis foret dispositurus prædixerit.*

Nam cum pro sua aliorumque salute jugiter exoraret, & hujusmodi preces sanctorum suffragiis intentissimè commendaret; beatum Christi Confessorem Otmarum, cui se suaque frequentissime commendabat, sibi in somnis adstare videbat. quem jussus intendere, ab eo hujusmodi accepit verba: Quia rogatus à te ut intercederem pro te, manifesto nunc tibi quædam futura, quæ tibi provenient intercessionis meæ curâ. Pauper & inops de hac provincia egredieris: sed in alia, in qua pro amore Domini exsulaberis, Episcopatum caducis rebus satis locupletem prædestinatione divinâ suscepturus eris. Cujus in administratione, si fidelem te exhibueris, expleris viginti duobus annis, vitam transitoriam eris exiturus, & æternam ingressurus. Et hoc procul dubio scito, quod animam Conditori redditurus es in loco, ubi sub nomine Christi à Christianis memoria mea veneratur & colitur, quo me in hora exitûs tui de Ægypto hujus mundi spero adventurum cum ceteris, quos de civibus supernis ad te venturos consolatores habere metueris.

XIII. *Quomodo ex revelatione divina incitatus, prædicandi causâ Pannoniæ petierit confinia, sed à Piligrimo Pataviensi Episcopo sit revocatus.*

Hujusmodi ergo visione perceptâ, eo ampliùs, quo certiùs intendebat aciem mentis in speculum divinæ contemplationis, reputans jugiter secum, qualiter in salutem aliorum sibi concessum duplicaret talentum. Hujus rei gratiâ Abbatis sui licentiâ monasterium, & non monachum deserens, immo secundum Apostolum majora charismata æmulari cupiens, per Alemanniam devenit exul in Noricum. ad cujus orientalem plagam cum humili comitatu pergens, prædicandi gratiâ Pannoniæ petit confinia. Ubi cum veterum frutices errorum exstirparet, & steriles squalentium cordium agros evangelico ligone proscinderet, frugemque fidei inseminare frustrà laboraret, à Piligrimo Pataviense * Pontifice ab incœpto revocatus est opere. dolebat enim idem Pontifex tantum colonum in sulcis sterilibus expendere laborem. Cumque ab eo revocaretur, omnique humanitatis studio susciperetur, apud illum rogatus commorabatur aliquot diebus.

* de Passavv.

XIV. *Quomodo ejusdem Episcopi effectu Ratisponensis ecclesiæ Præsulatum susceperit.*

Quo commorationis tempore idem Episcopus optimè usus, utpote qui erat sagacitate omnimoda plenus, juxta quod Apostolus docet, *Probate spi-*

Ann. Ch. cm xciv Oct. xxxi

ritus si ex Deo sint : clandestina & manifesta divini servitii observatione, ac assidua sacræ Scripturæ indagatione satis probavit, hunc quem susceperat peregrinum non esse gyrovagum, sed stabilem veræ fidei domesticum. Unde & quosdam de suis familiariter alloquitur dicens : O quàm felix ecclesia, quæ Domino volente isto donabitur sacerdote ! Ergo necessarium valde videtur mihi & utile, ut huic famulo Dei petam regimen Ratisponensis Episcopii : quia optimè convenit, sicubi abundat bona voluntas, ut eam etiam ad bona opera procedere faciat bene collata facultas. Donum quippe, quod hic vir seminate voluit induratis cordibus paganorum, & salutis obsequium, quod repulit cæcitas illorum, quandoque fortassis, hoc eodem agrum dominicum excolente, dabit fructum suum in populis Christianorum. Ad hæc quidam respondentes dixerunt : Qui fieri potest, ut iste pauper & ignotus ad honorem tanti Episcopatûs mereatur perringere ? cùm jam nonnullæ celebres cognitioresque personæ hunc sibi apud Imperatorem digniùs valeant acquirere. Quibus ille dixit : Divina & humana inter se valde probantur distare judicia. Scrutator namque cordium & renum ab initio mundi elegit contemtibilia & ignobilia, ut confunderet fortia : è contrario verò mundus quod suum est superbe ad horam extollit, sed imbrem cum confusione distollit. Unde operæ pretium censeo, ut cum auxilio Marchicomitis, cujus consilio multa solet facere Imperator, petam, ne per ambitionem quemquam ad prædictum Episcopatum assumat, sed ob æternam remunerationem quemcumque humilem & modestum ac eruditum invenerit, necnon officus ecclesiasticis aptum esse probaverit, hunc, cujuscumque sit conditionis vel parentelæ, promovere faciat ad culmen ecclesiæ. Quid plura ? Per legationem Episcopi ac suggestionem Marchicomitis Imperator Otto secundus suæ & ecclesiasticæ utilitati prospiciens, immo (quod veriùs est) nutu Dei, in cujus manu cor Regis, admonitus, omnes qui pro eodem Episcopatu adipiscendo laborabant avertit, & se totum ad electionem venerandi viri Wolfkangi convertit. sicque legatos celeriter misit, ut idem famulus Dei in locum cathedræ episcopalis eligeretur ; deinde vellet, an nollet, ad *Franconofurt*, ubi Imperator Natalem Domini celebraturus erat, deduceretur. Legati verò, ut jussi fuerant, pergentes, invenerunt eum cum prænominato Episcopo commorantem, sed jam ad patriam repedare cogitantem. Ignarus enim erat rerum pro se gestarum, & idcirco animum intendit aliorsum. Cumque legati quare venerint ei indicarent, primum recurrit ad secretarium cordis, se suaque Deo commendans in intimis : dein Episcopo Piligrimo, cujus carita-
» te illic detinebatur, causam legationis exponens dixit. Hoc novum, quod
» mihi per Nuntios Imperatoris venit, caritas tua ut arbitror fecit. Sed licet
» meæ parvitati timorem incutiat ; præmium tamen bonæ voluntatis, quá tan-
» ta excogitasti, pietas tibi divina rependat. Tunc arrepto itinere cum his qui missi fuerant ab Imperatore, perrexerat ad civitatem Ratisponam, ubi clerus & populus, ut Imperator petiit, secundum morem ecclesiasticum unanimiter sanctum Wolfgangum elegerunt ; sicque eum cum universali legatione ad curtem regiam miserunt. Cumque in præsentiam Cæsaris esset delatus, ante pedes ejus venialiter prostratus, se dixit indignum, indoctum, ignobilem sub Monachi professione degentem, sine licentia sui Abbatis nihil accipere debere, postremo ne sanctum locum sua fœditate violaret imploravit. Imperator autem videns deificè renuentem, magis de probitatis ejus dignitate certus, quod in eo speciale quiddam agnovit, quamvis reluctanti, multumque gementi, Episcopatum commendavit. Deinde cum comitatu fideli multorum remissus Ratisponam est ingressus, in qua cum canticis lætitiæ, & exsultationis voce suscipitur : atque more Pontificum [a] inthronizatus à clero, & à populo summo Pastori commendatus, necnon à

[a] Addit Arnulfus, quod *Imperialis potentia per pedum pastorale honorem ei dederit pontificalem.*

FRIDERICO Archiepiscopo * illiusque suffraganeis post aliquot dies in Sacerdotem apostolicum ibidem est consecratus. Quam ille consecrationem nolens vacuo secum portare vocabulo, die noctuque pontificale studiosissimè excoluit officium. Non enim ob episcopale fastigium murare voluit monasticum habitum, sed quam intus habuit humilitatem, foris ostendit per operum bonorum claritatem. Memor etiam sententiæ quæ dicit, *Principem te constituerunt, noli extolli, sed esto in illis quasi unus ex illis*; non dominari quærebat in clero, sed forma esse studuit gregi dominico, tractans assiduè quod per Ezechielem Prophetam contra malos Pastores dicitur: *Væ pastoribus qui pascebant semetipsos, & non greges meos.* ANN. CH. CM XCIV Oct. XXX.

* Salisburgensi.

XV. *Qualiter in urbe prædicta monasticæ vitæ incuriam prospiciens doluerit, & pro hujusmodi emendatione Ramvoldum in S. Emmerammi cœnobio Abbatem constituerit.*

Perspectis ergo & cognitis rebus Episcopii, beatus Præsul Vvolgangus cum vidisset in civitate Ratispona monasticæ vitæ inreligiositatem, crebro suspirans dicere fertur: Si Monachos haberemus, reliqua satis suppeterent. « Cumque sui familiares quidam responderent, per multa loca monachos superabundare; dolens & lacrymans dicebat. O quam defecit sanctus? ô quam « diminutæ sunt veritates à filiis hominum? Quid prodest sanctitatis habitum « sine operibus gestare? Regulares monachi beatis æquiparantur Angelis, sæculares verò monachi apostaticis. Hæc autem ideo locutus est, quod cernebat Monachos in beati Emmerammi martyris cœnobio constitutos Abbate carere, & quasi oves errantes sine pastore. Per multa namque tempora consuetudo fuit in Ratisponensi ecclesia, ut qui Antistites, iidem essent & Abbates. Sed hoc inde accidit, quia dum Præsules cœnobium prædictum ab Imperatoribus & Regibus obtinentes in potestatis suæ arbitrium redigerent; obeunte illo quem invenerunt, nullum deinceps Abbatem substituere curaverunt, verentes scilicet, ne fortè, si Monasterio juxta regulatis vitæ usum Pastor & Rector præficeretur, ipsorum abusiva potestas vel obsequium minueretur. Cum igitur eo modo Episcopi monasterii bona retinerent atque distraherent, nec Monachis necessaria providere curarent; dabant eis licentiam undecumque possent acquirere, quibus in victu & vestitu egerent. Quæ scilicet omnia sanctus Præsul dolens & emendare volens, misit ad Treverense monasterium, in quo beatus Maximinus corporaliter requiescit, & inde quemdam in regulari disciplina strenuum, nomine RAMVOLDUM *, advocavit, qui quondam sub Heinrico Archiepiscopo ejus Concapellanus fuit. Hunc itaque assumens, in primis Præpositum constituit, dehinc Abbatem in sancti Emmerammi cœnobio ordinavit. * De eo in Sæ. ulo seq.

XVI. *De eo, quod quidam indignè ferebant, quia prædicto cœnobio Abbatem præfecerit.*

Quod quidam de consiliariis ejus indigne ferentes, dicebant: Ut quid tibi & successoribus tuis perdis bona ad sanctum Emmerammum pertinentia? laudant te multi, sed in hoc non laudant, immo vituperant. utere ergo Pontificis ac Abbatis officio, sicut antecessores tui facere consueverant usque modò, ne carerent quarumdam rerum emolumento. Hnjusmodi quippe insipientia est sapientiæ sale condienda. Quibus ille respondit dicens: Non erubesco insipiens & stultus dici propter Dominum. Nam novi illud « apostolicum: *Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum.* Hoc autem scite « vos volo, quia numquam mihi imponam onus, quod portare non valeo, « Episcopi scilicet & Abbatis nomen mihi vindicando. Sicut enim, beato Gre- « Greg. regist. lib. 5 ep. 11

An Ch. MXCIV Octob. XXXI.

» gorio attestante, indecorum est ut in corpore humano alterum membrum
» alterius fungatur officio: ita nimirum noxium simulque turpissimum, si sin-
» gula rerum ministeria personis totidem non fuerint distributa. Sufficit nam-
» que Episcopo, ut summâ vigilantiâ insistat pastorali officio: & Abbati satis
» laboriosum providere Fratrum salutem, resque monasterii sui per omnia bene
» procurare. Unde etiam & ipse distribuere debet inter fratres officia, ut le-
» viget onera sua. Ceterum, ut prosequar quæ proposuistis, beati Emmeram-
» mi martyris bona, quæ me pessumdare conquesti estis, perdere nolo, sed
» illi cui tradita sunt, ac servorum Dei usibus omnimodis conservare volo.
» Ita etenim mihi optime famulantur, si illis, quibus deputata sunt, quique ex-
» inde providendi constant, abundanter exhibentur. Cumque hæc atque hujusmodi verba plurima retulisset sanctus Vvolfkangus, ita obstructum est os loquentium iniqua, ut ea quæ prius vituperabant, laudarent dicentes: Humanis divina, ut justum est, prætulisti; rationis nostræ nugacitatem, & sapientiæ tuæ excellentiam ostendisti. quid jam nobis restat agendum, nisi ut pariter collaudemus Dominum, qui Ecclesiæ suæ donavit te Præsulem talem & tantum? Jure quidem Dominum per te laudamus in ævum: jure tibi totis paremus ad omnia votis. Constituto itaque Ramvoldo Abbate, non passus est beatus Vvolfkangus eum vel sibi commissos Monachos penuriâ ullâ rerum victualium angustiari: sed eo modo, ut animarum, ita & corporum curam habens, talia tantaque prædia Monachorum usibus possidenda contradidit, de quibus absque dubio non solum iidem Monachi, sed etiam hospites & pauperes, servitoresque cœnobii sustentari ac procurari sufficienter possent.

XVII. *Qualiter etiam sanctimonialium monasteria in prædicta urbe constituta ad monastica vitæ Regulam perduxerit.*

Post hæc quoque alia duo monasteria Virginum in urbe Ratispona constituta, id est Superius * & Inferius * monasterium, ad regularis vitæ normam studuit perducere. Hæ enim quomodo sub canonicæ vitæ institutis degebant, & pro licito * sæcularibus negotiis sese ubique injungebant: atque occasione hujusmodi plurima inter eas spiritalis vitæ damna contingebant. Quæ omnia cum beatus Præsul jugiter attenderet, & pro his corrigendis diu frustra laboraret; cogitavit ut in aliquo sui juris loco professionis monasticæ Virgines constitueret. Cumque eas sibi subditas ad vitam perduceret regularem, aliæ facilius ipsarum exemplis ad eamdem incitarentur religionem. quod & ita factum est. Nam in ipsius municipio civitatis ad sanctum Paulum congregationem aptavit sanctimonialium: ex quarum consideratione ceteræ quoque mutari cœperunt. Porro ipse sanctus Præsul pro his Domino jugiter supplicans, tam divina revelatione, quàm humana auctoritate roborari meruit. Sed revelatio divina super Inferiori monasterio, ut accepi, contigit ita. Solebat namque prædictus Præsul tam nocturnis, quàm diurnis horis universa cœnobia in urbe posita sæpius adire, ibique & orandi causâ, simul & explorandi quomodo Domino divinum servitium illic ageretur, aliquamdiu commanere. Cumque hoc modo in monasterio Inferiori, ubi sanctus Herhardus * corporaliter requiescit, nocte quadam consisteret; subito sopori dedito idem sanctus Herhardus ei quasi veste humida indutus apparens dixit: Precum tuarum, quas Domino jugiter pro communi salute studes offerre, scias me fautorem esse. unde sicut ego tuis, ita quæso tu meis in hoc loco satisfacias votis. quod enim me veste humida cernis indutum, scito ex hoc evenisse, quia à commorantium hic sanctimonialium lacrymis quidem assiduis, sed ita prô dolor frustratis, perfusus sum, ut per multum jam

* Obermunster.
* Nidernmunster.
* f. libito.

* Idem legitur in actis S. Erardi Episcopi Ratisponensis apud Bollandum ad diem 8 Januarii.

tempus nihil semet emendent, nihil ab his vitiis, pro quibus easdem lacrymas precesque suas ad me effundunt, abstinere curent. Quamobrem jura canonicæ vitæ, ex cujus occasione hactenus tanta neglegentia hic exstitit, destrue, & monasticæ vitæ disciplinam instrue. Ex qua visione sanctus Vuolfkangus certior factus, ad instituendam ibidem religionem monasticam summa se devotione accinxit. Ann. Chr. CM XCIV. Oct. XXXI.

Quale autem idem venerandus Præsul cælestis oraculi prodigium acceperit, eum in Superiori virginum monasterio monachicam vitam institueret, subsequentia verba declarant. Illuc ergo more solito adveniens, & ad celebranda Missarum officia se præparans, quasdam sanctorum reliquias, quæ ibidem celeberrimè habebantur, sumpsit, & in illius altaris, in quo celebraturus erat Missas, cornu sinistro posuit. Deinde in orationem se prosternens, precibus intimis à Domino poposcit, ut, quia sæcularem vitam sinistra, spiritalem vero signat pars dextra; si sibi placeret, illic canonica institutio, quæ utique neglegentes quosque sinistrorsum trahit, permutari, & monastica vita, quæ dextrorsum currit, institui; ita dignaretur revelare, ut antequam Missas celebrandas consummaret, easdem reliquias à sinistro in dextrum altaris cornu suæ gratiæ nutu transferret. Completa itaque hujusmodi oratione, Missas cœpit celebrare. Interea verò juxta preces viri sancti reliquiæ sanctorum prædictæ, absque ullo tactu humano, de sinistra ad dextram altaris partem videntur cælitus transferri. quo miraculo viso gratias egit Domino, indubitanterque etiam ibidem vitam instituit monachilem.

Sic ergo beatus Vuolfkangus pro institutione virginum monasticâ edoceri meruit revelatione divina. Cui videlicet revelationi adjutorium quoque humanum cooperando ita affuit. Per idem namque tempus quo gerebantur prædicta, HEINRICUS Cæsaris HEINRICI genitor, Ducatus monarchiam tenebat in Pagoatia. Hic igitur cùm esset sollicitus cultor divinæ Religionis, id officii beato Vuolfkango commisit, tam petendo quàm jubendo, ut in monasteriis puellarum supradictis disciplinam vitæ monachilis institueret. Tali ergo auctoritate vir Domini undique roboratus, tanto studiosiùs quanto licentiùs instabat, ut in omnibus virginum cœnobiis, quæ vel sub aliena, vel sub sua ditione in urbe erant posita, (nam illa duo supradicta Duci, tertium vero, id est sancti Pauli cœnobium, Episcopo subdebatur) unam eamdemque sanctitatis regulam ac disciplinam institueret. In tantum autem gratia divina largiente, & beato Vuolfkango corrigente, in eisdem sanctimonialibus convaluit castitatis religio, & regularis vitæ professio, ut ipse Dux præfatus divino compunctus amore, filiam suam, vocabulo BRIGIDAM, earum jungeret collegio. Sed & usque in diem hodiernum meritis ipsius suffragantibus tali vigent incremento virtutum, ut inter sanctimoniales ceteras videantur fore speculum. Idem quoque de sancti Emmerammi Monachis fas est dicere, quousque Abbatem Ramvoldum, quem ipse præfecit illis, contigit præesse. Post ejus vero discessum illorumque quos ipse instituerat, tunc peccatis exigentibus, sicut quondam Joseph mortuo filii Israël dura servitute carnali in Ægypto comprimebantur, ita & sancti Emmerammi cœnobitæ multis pseudopræpositis succedentibus, omnimoda spiritualis vitæ destructione contriti sunt. Sed hæc omittentes ad proposita redeamus.

XVIII. *Quomodo Canonicorum jura providere studuerit.*

Cum ergo hoc quo jam dictum est modo sanctus Vuolfkangus desudasset super institutione monastica, non minori quoque studio sese accinxit ad instituenda ordinis canonici jura: quem quia propter antecessoris sui MICHAELIS Episcopi invaliditudinem destitutum invenit, omni sagacitate & industria

ANN. CH. CM XCIV OCT XXXI. emendare studuit; primum quidem ut sufficientiam victûs & vestitûs Canonicis affatim exhiberet, deinde ut post se custodes idoneos provideret. Disposuit etiam ut in refectorio simul comederent, simul dormirent: ne claustrum incongruis horarum spatiis egrederentur, ne silentii statuta frangere conarentur. Juniores, ut scholaribus studiis intenderent, præcepit: seniores verò ut psalmodiis vel lectionibus aut orationibus vacarent decrevit. Ut autem adolescentes in capiendis scientiæ liberalis initiis forent agiliores, frequenter voluit tabulas eorum cernere dictales. Plerosque etiam eorum proficiendi causâ beneficiis incitavit: qui autem desides erant & negligentes increpavit.

X I X. *Quanta prædicationis gratia refulserit.*

Monasticis ergo & interioribus rebus rationabiliter ordinatis, discretus Dei cultor nequaquam exteriora omisit providere: sed sicut urbanis, & cœnobitis documenta dedit, ita etiam totam perlustrans suam diœcesim, cunctos salutiferæ prædicationis odore adspersit. Quapropter cum Missarum sollemnia celebrasset ex more, in tantum plebem assuefecit ecclesias frequentare, ut per dies sollemnes vix domi remanere viderentur custodes. Ad prædulcem enim tanti Pontificis exhortationem certatim sexus utriusque turba confluere solebat, quam illuc fragrantia cælestium aromatum adduxit, apium videlicet instar, quas post se trahere videtur mellis odor. Quibus Pater pius summopere desiderans esse aptus & utilis in disputatione regni cælestis, perplexis ac sophisticis minimè utebatur sententiis: sed sic melliti oris dulcedinem per quamdam ineffabilem temperabat austeritatem, ut simplici & optimo genere locutionis tangere videretur intima cujusque cogitationis, talique arte ex nonnullorum oculis lacrymarum eliceret imbres. Hanc siquidem à Spiritu sancto acceperat gratiam, ut hi, qui prædicanti assisterent, eumque intentè audirent, rarò aut numquam abscederent ab ejus prædicatione sine lacrymarum effusione. Quo pergrandi bono à largitore omnium bonorum concesso, per malitiam suam sauciatus humanæ salutis inimicus invidiam, quam semper habebat, quibus poterat viribus contra illum exercebat.

X X. *Quod viro Dei prædicante, diabolica fraus discurrere populum fecerit.*

Nam die quadam cùm in urbe Ratisponensi ad populum solito more concionaretur, diabolus subito concitavit turbinem, & cum turbine tumultuosam turbationem, ac nihilo minus cum turbatione confusum murmur populi & clamorem; necnon super tectum ecclesiæ fragorem dedit ingentem; & intra ecclesiæ receptacula pulverem dispergens ac nebulam, aliquorum obtutibus caliginem infudit tenebrosam. Quibus ex improviso visis & auditis populus perterritus, immo (quod pejus erat) pæne mente alienatus, cœpit concurrere & discurrere, incertus in quam partem se tutiùs ac rectiùs posset convertere. Interim audiebantur voces hinc dicentium, In urbe grande sævit incendium; inde clamantium, Ecce seditione factâ multorum gladiis cæduntur jugula. Cumque pro clamoribus hujuscemodi sedandis multum, sed incassum, fuisset laboratum; tandem qui erant tantis inimici machinationibus ludificati, ita gregatim eruperunt de ecclesia, ut vix pauci remanerent in illa. Tunc Episcopus, quem tantæ commotio tempestatis propellere nequivit, clamavit & dixit: Domine Jesu-Christe, solitâ fidelibus tuis gratiâ concede, ut hodie videant gloriam nominis tui, & confusionem diaboli. Quæ verba secuta est serenitas aëris, & serenitatem recursus in ecclesiam plebis: cui venerabilis Antistes, mox factæ doctrinæ verba effundens, adeo illa die, sibi

Spiritus-sancti gratiâ dulcedinem sermonis instillante, profuit, ut manifestè inimicum vicerit vel fugaverit, qui perturbationis nimietate ad horam pæne omnibus nocuit. Unde & postea fidelium devotio hanc consuetudinem pro lege cœpit habere, quò per stationes Episcopum turmatim prævenirent & sequerentur, ac prædicationis erogationem summa affectione amplecterentur. Ann. Chr. CM XCIV Oct. XXXI.

XXI. *Qualiter eum stolidus quidam tacitè despiciens, mox terrore ac infirmitate fuerit correptus, sed postea sanitati restitutus.*

Alio quoque tempore beato Vvolfkango in basilica sancti Pauli Apostoli celebrante Missarum sollemnia, plebs more solito aderat multa. Cumque eum ex adstantibus quidam miles stolidus veste humili adspiceret indutum, atque dehinc sacerdotalibus vestimentis videret infulatum; plebeiâ stoliditate despexit, & cordis ore murmurans, dixit: O quàm insipiens fuit Imperator illo tempore, quo pannosum istum ac despicabilem in pontificali promotione prætulit potentibus personis, quæ abundant in regionibus suæ ditionis. Quam murmurationem qui novit cogitationes hominum, eodem momento & clementer increpavit, & evidenter ad emendationem bujus vitii manifestavit. Nam ut in Evangelio ad cogitata respondit Dominus, ita hujus hominis cogitatam murmurationem ad tempus non abscondit, quo & in præsentiarum corrigeretur, ac murmurationis malum in futurum ab aliis devitaretur. Nimio quippe terrore subitò correptus, adstantium sustentatione vix residere potuit. quem cùm videret dominus suus tremebundum & pallidum, ilico accurrens sciscitatus est quid haberet vel quid pateretur. Tum ille sacerdotibus adhibitis confessus est, quia contra virum Domini malè cogitaverit, & ob hoc periculoso timore perculsus sit. quo audito idem dominus ejus putans illum remedio facili posse curari, profectus domum vexit secum, & aliquot diebus retinens, curam exhibuit. Sed cum nullatenus ibidem posset curari, reduxit eum in civitatem Ratisponam, ubi & illi contigit hujusmodi infirmitas. Ibi ergo ad Episcopum veniens, cùm vellet ægroti hominis ærumnam, & suam exponere querelam; vir Domini præveniens illius sermonem dixit: Tace, scio quid velis. Et conversus ad Vicedominum TAGININUM * ait: Frater tolle aquam benedictam juxta lectulum meum sitam, ac sparge super hominem pro foribus cubiculi stantem. qui parens jussis, respersit aquâ virum benedictâ. Ipse verò Episcopus contra ostium crucem faciens, verba quædam salutifera tacitè protulit, & sanatus est homo in illa hora.

* V. infra cap. 1.

XXII. *De cotidiana illius conversatione.*

Videtur jam dicendum, quali conversationis usu cotidie constrinxerit semetipsum. Tantâ siquidem observantiâ vixit, ut pro exempli materia jure propalari possit. Quamvis enim universa illius gesta nesciamus, & quæ scimus digne proferre nequeamus, pauca tamen è pluribus utcumque exprimere tentamus. Postquam igitur Præsulatus apicem suscepit, non melioribus vestimentis, non delicatioribus cibis, non mollioribus lectisterniis quàm antea fuit contentus. Vigiliis quoque & orationibus, quibus antea solebat, Præsul factus persistebat. Nam sæpius circa mediam noctem tam latenter de lecto surrexit, ut eorum aliquis, qui coram ipso dormiebant, raro sentiret: intransque in ecclesiam ita obseravit illam, ut quid intus ageret nullus hominum intelligere posset. Ibi ergo usque matutinas vigilans permansit ad horas: finitis vero matutinalibus canticis, si nondum lucescebat, pro lassis artubus recuperandis, vestitus parum dormiebat, & hoc totum, ac si fuis-

ANN. CH. CM XCIV OCT XXXI. set in claustro, agebat cum silentio. Cumque necessarium foret, ut post Primam loqueretur, (priùs enim lectioni vacabat) alloquio communi fuit gratissimus, & in tractandis ac disponendis rebus acumine consilii providus.

Quanta etiam observatione corporis & sanguinis Dominici Sacramenta celebraverit, quantisque suspiriis, & lacrymis per spiritum contribulatum summo Sacerdoti se mactaverit, impossibile nobis est teplicare. Porro refectionis tempore non solùm se, sed etiam convivantes, ne se per temulentiam ingurgitarent, observabat; ceterisque avidè manducantibus ipse parcius gustabat, intendens magis lectioni, quam suæ semper interesse voluit refectioni.

Mendici & pauperes, quos ipse vocabat dominos & fratres, coram se residebant in subselliis, ut caute perspiceret quomodo ministraretur illis. In his utique se credens Christum suscipere, omnimodo solebat eos venerari & reficere. Si fortè plures adessent, pauperrimi introducebantur. Nullus tamen eorum qui foris remanebant, absque eleemosynæ donis vacuus discedebat: quia omnium escarum, quæ ad mensam ejus deferebantur, portio tanta reservabatur, ut non solum pauperes deforis remanentes, sed etiam circumquaque in habitaculis commorantes recrearentur. Surgens autem de prandio, reliquum tempus consumsit legendo. Vespertinis verò laudibus expletis, ni legitimum interrumperet jejunium, propter commanentes cænabat. Ingens ibi reverentia, vanitas nulla ibi habebatur. Post Completorium nisi orando nihil prorsus loquebatur. Talis itaque erat ei consuetudo cotidiana.

XXIII. *Quomodo Sacerdotes pagenses admonuerit, ut se observarent.*

Inter hæc etiam egregius Pastor pagenses Sacerdotes qua cautela populum Domini baptizarent, & docerent subditos, sollicitus investigavit, sacramentalia vasa, missalia vestimenta, libros, chrismatis observationem quali tractarent industria disquirit, & præ omnibus ut castitatem sequerentur
» milies inculcavit, subjungensque inter cetera dixit: Quidam ita diabolicis
» falluntur deceptionibus, ut credant, quamvis in peccatis jaceant, illius
» sacrosancti cibi ac potûs perceptione se purgandos. Testimonium quoque in-
» tulit propheticum dicens: *Dilectas meas in domo mea male operatus est, num:*
» *quid carnes sanctæ mundabunt eum?* & illud: *Operiebatis lacrymis altare meum,*
» *ait Dominus, sed non respiciam ad sacrificium, nec accipiam quid de manu vestra.*
» Quisquis igitur in sordibus est, det honorem Deo, & non præsumat ad ejus
» sacramentum impudenter accedere, donec lavet per pænitentiam maculas
» immunditiæ.

XXIV. *Quanta sollicitudine emendaverit, cum quosdam ob vini penuriam Missas cum aqua celebrasse audiret.*

Sub ejusdem sancti Præsulis temporibus accidit, ut vini penuriâ quidam cum aqua vel aliis potuum generibus Missarum celebrarent sacramenta. quod vir Dei comperiens, tantum effudit lacrymarum imbrem, ut crederetur sui corporis amittere sospitatem. Cum autem acutis verborum tedargutionibus eos qui talia præsumebant feriret, & illorum defensiones licet inanes, quod non possent acquirere vinum, audiret, mox omnes vitii hujus occasiones abscidit hoc modo. Præcepit namque, ut per singulos menses XII Presbyteri venirent, & de cellario suo vinum acciperent, aliisque dividerent. cujus caritativæ distributioni convenienter aptatur ille Psalmistæ versiculus: *Dispersit dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi.*

XXV. *Quod ita alienis, sicut sibi subditis misericordiam exhibuerit.*

Cum igitur spiritualis Pastor tali super gregem sibi commissum custodiâ vigilaret, in eos etiam, qui sub aliorum Præsulum tutela fuerant, misericordiæ viscera exhibebat. Si enim à quoquam illorum indicaretur sibi, quòd aliquod vel in divinis, vel in humanis rebus pateretur dispendium, non aliter, quàm qui sustinuit, condolens, verbis & rebus impendebat auxilium. Qua de re familiaribus suis frequenter mussitantibus cur ita faceret, quia unumquemque suus rector providere debuisset, dedit responsum dicens: Eleemosyna græcum est vocabulum, apud nos autem interpretatur opus misericordiæ: omnia quippe bona opera, quæ in hac præsenti vita quique fideles operantur, hoc uno nomine compaginantur. Convenienter enim opus misericordiæ exercet, qui primò semetipsum, & alios sibi subjectos in Domino placita conversatione non finit egere: deinde, sicut ait Apostolus, Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, suos non cessat proximos adjuvare.

XXVI. *Quanta industria multos famis tempore procuraverit.*

Quodam tempore cùm famis acerbitas multos mortales premeret, & propter hanc necessitatem infinita populi turba ad beatum VVolfgangum veniret; ille convocatis Præpositis jussit, ut unicuique de longinquis regionibus venienti quantum vellet darent, eo tamen tenore, ut cùm domum repedarent, dimidiam ipsius annonæ partem pauperibus erogarent; ipsosque dispensatores, ne munera super hac erogatione acciperent, artissimis obligavit juramentis. Cùmque in eadem famis tempestate quidam negotiatores, coëmendi causâ frumenti, cum carpentis præteriissent, ubi sanctus Præsul mansitabat; mox comperientes ibidem esse eumdem Præsulem, speciosa elegerunt vasa, cum quibus propinando ministratur, & pro oblatione ei miserunt. Ille verò, sicut erat læto vultu, vascula quidem suscipere jubebat, sed cibis & potibus referta cum gratiarum actione remittebat. Deinde triticea largitione consolatos ea quæ superiùs dictum est ratione gaudentes dimittebat.

XXVII. *De paupere quem pro furto comprehensum excusavit, eique vestimenta exhibere jussit.*

Ut autem sancti Præsulis major adhuc benignitas cognosci queat, unum ejus memorabile factum patefiat. Quando ergo semper pauperes in ejus vicinitate commorabantur, unus eorum cubiculum intrans, de cortina quæ pendebat ad lectum ejus, partem abscidens non parvam, festinanter aufugit. Unus autem de inquilinis quod factum est videns, pedetentim secutus est reum, & apprehendens, quia flagellare non ausus est, illum beato viro præsentavit. Quo facto, circumstantes ut ille reus diris castigaretur verberibus, flagitando insistebant. At ille mansuetus, cui derelictus est pauper, & qui semper orphano fuit adjutor, per quasdam rhetoricas defensiunes asserens majorem culpam esse eorum qui observare cubiculum debuerant, reum excusavit. Deinde conversus ad pauperem, cur ita fecisset interrogavit. Pauper verò tremebundus, utpote metuens pœnis magnis implicari, indumenti inopiam se questus est pati, hocque nuditate probavit. Tunc Vir Dei per viscera misericordiæ commotus, omnimode excusavit eum dicens: Si bene vestitus fuisset, nequaquam hoc furtum fecisset. Quapropter ex nostra munificentia, licet seriùs, accipiat vestimenta: & si ulterius, cum vestes suppetunt,

Ann. Ch cm xciv Oct. xxx.

tale quid perpetraverit, tunc demum luat commissa. Quibus dictis non solum iracundiam accusantium mitigavit, verùm etiam animos eorum ad eleemosynæ largitatem provocavit.

XXVIII. *Quomodo hereticum, verba quadam erroris arte dialecticâ proponentem, eadem arte mirificè confutaverit.*

Aliquo modo jam dictum est, quantæ pietatis & compassionis sanctus iste fuerit: nunc verbis subsequentibus agnoscatur, quàm perspicacis ingenii foret contra hæreticam pravitatem. Nam sicut ab initio nascentis Ecclesiæ non defuerunt, per quorum os malignus hostis contra Fidem catholicam latrando locutus est vanitatem: sic Domino disponente non defuerunt defendentes Fidei sanctæ veritatem. Quidam igitur hæreticus, Andabatarum more, quod Verbum caro factum est oppugnans dixit: Si verbum, non est factum; aut si factum, non est verbum. Cum autem hoc multâ intonaret eloquentiâ, accidit ut sanctus Vuolfkangus illò adveniret, & à Cæsare Ottone rogaretur talibus
» respondere. At ille, sicut erat in spiritu humilitatis, Quando, inquit, in
» habitû sumus monachico, contendere non licet. Quo dicto, ille hæreticus,
contumaciâ plenus, iteravit prædicta verba. Tandem Christi propugnator
» coactus ait: quia non per spiritualem, sed per carnalem medicandus es
» antidotum; dic quid sit accidens. Ille vero multum arroganter, Accidens
est inquit, quod adest & abest præter subjecti corruptionem. Rursumque
» Præsul: Quot formarum sit accidens edicito. At ille protinus, sicut credimus, Dei omnipotentis confossus sagitta conticuit. Theologus autem à Cæ-
» sare simul & ab aliis efflagitatus, quamvis multum renuerit, pro eo quod
» erat impeditioris linguæ, succinctè disseruit. Accidens est, inquit, quadriforme.
» Unum quod nec accidit, nec recedit, ut acilus, & simus: aliud quod accidit &
» recedit, ut saturitas & dormitio: tertium quod non accidit, & tamen recedit,
» ut infantia & pueritia: quartum quod accidit & non recedit, ut senectus & ca-
» nities. Hac ergo similitudine Filius, qui est virtus & sapientia Dei Patris, cui ni-
» hil impossibile, pro redemtionis nostræ causa induit, quasi per inseparabile
» accidens, humanitatem, non amittens divinitatem. Sed hæc omnia cum ocu-
» lis fidei perspicienda sunt: quia, sicut beatus Gregorius dicit, Fides non ha-
» bet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. His & aliis salubribus verbis audientium corda in tantum condivit, ut ille filius Belial pro errore satisfaciens, ab egregio Doctore veniam postularet. Vir autem Domini promtior ad ignoscendum, quàm ad puniendum, aliquam ei pænitentiam injunxit, & ne ultra profanum illud reciprocaret verbum, sub testimonio Christi, & sub anathemate interdixit.

XXIX. *Qualiter à Cæsare Ottone rogatus consensit in Poëmia Ratisponensi ecclesiæ subdita fieri Episcopatum.*

Inter tanta pietatis studia videtur pandendum, quid etiam famulus Dei egerit super gente Poëmorum. Hæc namque gens noviter per Christianam imbuta Fidem, sacrilega idola, licet tepidè, abjecit: sed quomodo Catholicam exequeretur Religionem, quando caruit Pastore, prorsus ignoravit. At medius Otto Cæsar, divinæ cultor præcipuus religionis, à glorioso Duce Heinrico ceterisque fidelibus est interpellatus, ut quod apud ipsam gentem inchoatum esset, pro Domini amore regali potestate perageret. Talibus igitur petitionibus Cæsar libenter assensum præbuit. Sed quod Poëmia provincia sub Ratisponensis ecclesiæ parrochia exstitit, peragi non potuit, nisi ipsius Antistitis præsidio. Unde Rex, legatione missa ad Episcopum, petiit, ut acceptis pro parrochia prædiis in Poëmia, sibi liceret Episcopatum efficere.

Tunc vir Dei nimium lætatus in his quæ dicta sunt, sibi primares suos convocavit, exquirens ab eis consilium, quomodo Cæsari conveniens redderet responsum. Illis autem ne petitioni tali consentiret unanimiter consiliantibus dixit: Pretiosam igitur margaritam sub prædictæ latentem provinciæ terra « conspicimus, quam ni venditarum comparatione rerum non acquirimus. « Ideoque audite quæ dico. Ecce ego me meaque omnia libenter impendo, « ut ibi domus Domini per corroboratam scilicet ecclesiam stabiliatur. Hæc « ergo memorans, consensurum se Cæsari remandavit. Cumque tempus peragendi concambii venisset, tantâ favit alacritate, ut ipse privilegium componeret.

ANN. CH. CM XCIV OCT. XXXI.

XXX. *Quia prophetiæ spiritu claruerit.*

Sed neque hoc silemus, quia aliquando per prophetiæ spiritum ea quæ ventura erant quasi præsentia vidit. quod maxime in provectibus liberorum præcipui Ducis Heinrici patescit. Cùm enim ad eum, sicut sæpe solebat, causâ benedictionis duceretur speciosissima illius proles, HEINRICUM, qui postea Dei nutu Rex est effectus, prænominavit Regem: fratrem verò ejus BRUNONEM a appellavit Antistitem; sororem eorum majorem, Reginam; alteram autem quam baptizavit, & de sacro fonte suscepit, Abbatissam nuncupavit. Hæc itaque, & multa alia, quæ ex ore ejus audivimus, sicut ipse prædixit, impleta cernimus.

XXXI. *Quomodo Legatus sancti Præsulis, qui ablato equo ejus jussa ambulando implere studuit, subito equum sellatum invenerit.*

Alio quoque tempore cùm idem beatus Vvolfkangus inclinato jam die in vicum venisset quemdam, qui vulgo *Egilolfesheim* dicitur, legatario cuidam jussit, ut in die sequenti omnes circumquaque habitantes, qui opus haberent Confirmatione, quantocius venire intimaret. qui legatarius mox implere jussa cupiens, & ad equum sternendum currens, reperit eum furtim sibi sublatum. Quamobrem nimium tristis & dolens quid facturus esset ignorabat. Amor enim simul & timor compellebat eum celeriter implere jussa, sed implendi facultas erat nulla: quia nec spes in caballo altero requirendo, nec vires fuerant, ut tanta velocitate legationem sibi indictam perficere posset ambulando. Præterea terra imbre tunc nimis irrigata, pediti itinera præbuit ingrata. Hujusmodi igitur angustiis aliquamdiu hæsitans quid faceret, tandem confisus in Domino elegit ut ambulando jussa perficeret. Cumque in nocte tenebrosa huc illucque progrederetur, & in via lutulenta sæpius laberetur, clamare cœpit: Miserere mihi Domine, miserere mihi & tu mi senior Vvolfkange, attendens quantum laborem modò patior, per tua jussa discurrendo & labendo. Cumque hæc aliquotiens gemebundus diceret, prospexit comminus caballum quemdam cum freno, sellâque impositâ adstare. Arbitratus autem eumdem caballum non sine aliquo ascensore ibidem commorari, cœpit diligentius intueri, si quis fortè cujus esset prope maneret, pariterque vociferans interrogavit, si aliquis ibi adsit. Sed illo diu vociferante & interrogante cum nullus responderet, vel adesset, ascendit ipsum equum, implevitque Domini sui præceptum. Factâ autem die multisque qui vocati sunt ad Confirmationem in vicum supradictum convenientibus, inventum equum legatus obtulit coram omnibus, exquirens ab eis diligenter, cujus idem foret equus. Verumtamen nec nunc, nec postea inventus est ullus, qui hunc diceret esse suum. Ex qua re & legatus ipse, &

a Bruno Episcopus fuit Augustensis; soror natu major nomine Gisela, Stephano Hungariæ Regi nupsit: altera, quæ fuit Abbatissa, videtur esse Brigida, de qua supra in cap. 17.

Ann. Chr. xciv Oct xxxi. alii sentiebant, quantam gratiam Dominus sancto Præsuli Wolfkango concesserit, qui se invocantes etiam absens adjuvare potuerit.

XXXII. *Ubi in Cæsaris Ottonis expeditione, multis ex fluvii cujusdam inundatione periclitantibus, ipse securus fluvium transiit, aliosque transire fecit.*

Cum Cesar Otto medius propter injuriam sibi factam Francorum partes invadens hostili manu, usque Parisium perveniret, in redeundo venerat ad quendam fluvium* sui crepidinem alvei tumescentibus undis exsuperantem. Multis autem ibi periclitantibus, & vitam in aqua perdentibus, verus Dei cultor cum suis appropinquavit, videnſque tam ingens periculum, respexit in cælum, & se suosque fideliter benedicens, ipsum intrepidè monuit transire fluvium. Adhuc verò illis præ timore cunctantibus, & Francis à tergo acriter impugnantibus, ille primus sui comitatus per nomen Domini, quod semper in ore sonuit, fluvium transiens sequentes prosperavit, nullusque suorum quicquam periculi sustinuit. Tunc omnes præ gaudio mirantes & Dominum laudantes, vir humillimus ne pro miraculo hoc eum publicarent obnixè rogavit.

* nempe. Axonam. V. Sigeb. ad ann. 978.

XXXIII. *De clerico, cui maledicendo oculorum dolorem ingessit, sed postea benedicendo sanitati pristinæ restituit.*

Aliud ejus mirabile factum, ut subjecti præpositis subjaceant videtur inserendum. Quadam namque die, cùm de divina (ut solitus erat) religione necessaria quædam tractaret cum clericis suis, quidam illorum, cui vocabulum erat Buozzo, minùs cautè respondit. Sanctus verò famulus Domini velut ex conspersione paullulum irâscens, devotando suppliciter suis maledictum oculis ingessit. Mox hujusmodi maledictione finitâ, ille prædictus homo gravem passus est oculorum dolorem. Cumque postea beatus Præsul videret eum in choro sedentem cooperto capite, sicut mos est ægrotantium in oculis, misericordia motus accessit ad eum, & quid doloris pateretur exquirit. At ille dolorem oculorum questus, humiliter ab eo benedictionem postulavit. cujus doloti compatiens sanctus Vir, oculos ejus signavit, sicque sanitati pristinæ restituit. Sed ne pro hoc signo divulgaretur, quasi pro medela faciem lavare jussit.

XXXIV. *De muliere dæmoniaca curata.*

Cum idem Præsul tempore quodam sederet juxta cæmentarios apud sancti Pauli monasterium, mulier quædam ab immundo vexata spiritu ante illum deferebatur. Sed mox ut ante præsentiam ejus venit, cadens in terram miserabiliter cœpit fatigari. Sanctus autem Domini famulus suspirans, ad nos
» qui secum tunc fueramus dixit: Si dignus essem quicquam ab omnipotente
» Domino impetrando accipere, pro nulla re libentius Dominum deprecarer,
» quàm ut suum plasma dignaretur à maligni hostis incursu liberare. Hoc au-
» tem illis qui digni sunt à Domino exaudiri relinquentes, nos vel aliquos
» psalmos compatiendo interim dicamus. Tunc psalmodia imposita, lacrymabiliter pro ea orationem fudit. At illa jacens quasi dormiendo per omnia membra contremuit. Interea nobis quid facturus esset intendentibus, ille suspiciens, Tollite inquit eam, domumque reducentes, si possit, aliquid reficite. Quâ sublatâ & refectâ, nos eam liberatam esse comperiebamus, sed nemo nostrum ausus est diffamare.

XXXV. *Item de alia muliere dæmoniaca curata.*

Item alia mulier à dæmonio obsessa coram illo deducta est. Vir autem Domini favores humanos fugiens, ad eos qui ferebant dixit: Quid mihi vestros advehitis infirmos? ducite eam in ecclesiam orantes pro illa: forsitan in hoc Deus vos exaudiet. Et quoniam tempus erat congruum, mox sequens Missam celebravit. Quâ celebratâ, qui aderant omnes præter infirmam exiebant. Unus autem de capellanis sub faugmario abscondens se filtro, quid acturus esset diligentiùs intuebatur. Porrò sanctus vir brevi oratione completa egredi cœpit. cui eadem mulier dæmoniaca obviam stans, solito more bacchata est. At ille confidens in Christum, quasi percutere eam vellet, palmam extendit, occulteque dixit: Exi nequissime. Tunc sicut ille qui absconditus erat fatebatur, intolerabilis fœtor sentiebatur. Deinde mox liberata cecidit, & Domino gratias egit. Beatus autem Præsul egressus dixit qui adstabant ministris: Ite citiùs, & mulierem illam de ecclesia ducite, & si velit, date illi manducare, pariterque ne ulteriùs pro hac causa ad nos veniat interdicite. Quibus verbis satis declaratur, quantâ sollertiâ, qualique industria omnem fugerit intentionem cenodoxiæ, malens interdum se immitem simulare, quàm hominibus placere.

XXXVI. *Qualiter Vicedominum suum, tonitruum fulgurumque terrore moribundum, sanitati reddiderit.*

Inter hæc etiam quid Vicedomino suo, cui nomen TAGINE, cujus quoque superiùs * mentionem feci, contigit, non prætereundum videtur. Is etenim præcipuè sancti viri Vvolfkangi familiaritate fungebatur, & meritò, quando per omnem fidei profectum ejus se subdebat obsequio. Dum igitur essent Vveltinopoli [a] in æstatis tempore, quadam die, sicut æstivis solent temporibus, tonitrua cum coruscationibus mugire cœperunt. Qua de re Episcopus, & qui secum fuerant perterriti, cum omni precum diligentia se munierunt. Cumque nimio tonitruum coruscationumque terrore afficerentur, tandem gravis ictus tempestatis tremendæ intonuit, ut ipsius habitaculi murus ex magna scinderetur parte. Tunc & prædictus Vicedominus ita exanimis effectus corruit, ut omnes qui aderant existimarent eum aut mortuum, aut cito moriturum. Præsul autem manu comprehendens eum erexit, & ut viriliter ageret, & in Domino cor ejus confortaretur admonuit. sicque semivivum reddidit sanum. Ipse etiam Vicedominus postmodum serenissimi Regis Heinrici munificentia Parthenopolis * Archiepiscopatus [b] sublimatur dignitate.

* cap. 21.

* Magdeburg.

XXXVII. *De quodam Rubilocensis ecclesiæ ægroto per ejus benedictionem sanato.*

In territorio Rubilocensis [c] ecclesiæ quidam homo contrariâ valitudine per tempus diuturnum adeo tabefactus est, ut pæne per annum integrum fastidio edendi laboraret, & alimentorum solatia, quæ sospitatis gratia exposcit, percipere non potuisset. Hic itaque ad sanctum Vvolfkangum legationem mittens, ut ab ejus pietate remedium aliquod consequeretur suppliciter exorat. Quo audito vir Dei omnimode excusavit, dicens se non tanti

a Vveltinopolis, *Vorlteinburg*, ad Danubium, inter Ingolstadium & Ratisponam.

b Is ab Arnulfo monacho laudatur à probitate, eleemosynis, castitate, & vestitus mediocritate. *Non enim*, inquit, *verrebat terram, sicut multi faciunt solent, tenuitis & pelliciis magni pretii acquisitis.* Hujus corpus septimo post obitum anno integrum fuisse repertum idem Auctor tradit.

c Concilio Ravennatensi sub Johanne Papa XI subscribit, *Regnoldus Rubilocensis ecclesiæ Episcopus.*

ANN. CH. CM XCIV OCT. XXXI. Infirmi communio — esse meriti, per quod hujusmodi virtus possct adipisci. Cumque diu tractaret popularem effugere favorem, & ægroti adimplere petitionem, velut ob aliam causam Missas celebravit: & per fidelem presbyterum infirmo corpus Dominicum transmisit. Quo accepto paullulum obdormiens, deinde cibi potusque refectionem suscipiens, iterum quietis usus est supplemento. Sicque mentis & corporis sanitate recepta, Deo gratias agens surrexit, & postea incolomis permansit. Ad hæc etiam si retexere volumus, quibus manum pro benedictione imposuit, & quot gustato pane quem benedixit ab infirmitate liberabantur, tædiosum forsitan lectori videbitur. Unde his omissis, ad ejus transitum properemus scribendum.

XXXVIII. *Quomodo per Danubii decursum in orientalem Pagoariæ plagam profectus, corporisque molestiâ præventus, ibi obierit.*

Igitur post multa pietatis & æquitatis opera, quibus Domino servire studebat, quibusque ecclesiam sibi commissam regebat sæpe nominatus sæpiusque nominandus venerabilis Præsul VVolfangus, cùm Ratisponæ constitutus rerum necessitate poscente in orientalem Pagoariæ regionem iter suum destinaret, febricitare cœpit. Quam corporis molestiam vir Domini non solum vigiliis & orationibus, sed etiam eleemosynis quasi præscius futurorum præveniens, totum quod habere potuit per manus pauperum in gazophylatium Christi transmisit: sicque partes orientis petiturus, illi qui nescit occasum, sedulis precibus vitæ suæ commendavit excursum. Cumque per Danubii decursum ventum esset ad locum qui dicitur Puppinga *, ultra tendere non valebat, quia tempus resolutionis instabat. Ibi ergo supernâ se visitante gratiâ, cognoscens cito fore complenda quæ sibi per visionem olim fuerant revelata, jussit ut in oratorium beati Otmari, quod ibi situm erat, portaretur, & ante altare ejus deponeretur. Quod cum factum esset, aliquantulum ex infirmitate convalescens resedit, & per Confessionem [a] primum se expiavit. Deinde omnes qui aderant, pro fide, spe, & caritate satis luculenter admonens, eos ac universos sibi commissos cum intimis suspitiis Domino sanctisque ejus commendavit: sicque Viatico sumto, humo tenus se prostravit. Tunc ædituі sive cubicularii ejicere tentabant de ecclesia omnes, exceptis familiaribus secum ex more commanentibus. quos vir Dei prohibuit dicens: Reserate ostia, nullum qui velit introire prohibete. Non enim nos, qui sumus mortales, erubescere debemus nisi ex malis operibus, cum mortis debitum necessario exsolverimus: quandoquidem Jesus-Christus qui nihil morti debuit, nudus mori non erubuit in cruce pro generis humani salute. Adspiciat quisque in morte nostra, quod paveat & caveat in sua. Dominus misereri dignetur & mihi misero peccatori mortem nunc subeunti, & cuique eam timidè ac humiliter adspicienti. Hæc cùm dixisset, reverenter oculos clausit, ac velut in somno pausans, in pace quievit. [b]

* Pupping.

Confessio & Viaticum.

Sic animam sacris cælorum reddidit astris.
Si quæris tempus lector quo contigit istud;
Anteriore die fuit ingrediente Novembre.

XXXIX. *Qualiter post sancti viri obitum præsul Hartvvicus, & Aribo Comes advenientes, una cum reliqua plebe corpus ejus ad Ratisponam urbem devexerunt, ibique in sancti Emmerammi ecclesia sepelierunt.*

Cum hæc omnia nocturno tempore finirentur, sequenti mane funereas ex-

[a] Arnulfus monachus, *& oratorium accipiens*, ait. *per Confessionem primum se expiavit.*
[b] Nimirum *prid. Kal. Novemb.* ut in veteri Necrologio S. Emmerammi, quo die *bonæ memoriæ VVolfgangus Episcopus* obiisse dicitur, uti etiam exprimitur in versu sequenti.

sequias parantes cœperunt anxiari, unde possent Episcopum acquirere. Interea venit Juvavensis * Præsul venerabilis. HARTVVICUS & ARIBO Comes quidam, viro Domini inter laïcos carissimus. Hos quoque illò adventuros nocte præterita venerabilis Præsul Vvolfkangus innotuit, post longa silentia, & corporis molestiam relaxatam, ad adstantes subitò dicens: Mundate domum, parate hospitium, quia hodie ad nos venient hospites boni. Et ut credatis quia verum dico, hoc erit vobis signum. Navis in qua ferebantur bona domni Hartvvici Archiepiscopi, & Aribonis Præfecti naufragium in Danubio perpessa est, sed per misericordiam Dei homines salvi facti sunt, & iidem domini mox post obitum meum huc adventuri erunt. Factumque est ita, & ab eisdem advenientibus unà cum populo fidelium copioso corpus beati Vvolfkangi susceptum in die à transitu illius septimo ad civitatem Ratisponam honorificè est perlatum. ubi cum apud sanctum Petrum [a] fuisset susceptus, ac vigiliarum Missarumque celebrationibus Domino foret commendatus, sustollentes cum magna reverentia, portabant eum per singula urbis monasteria, novissimè verò ad ecclesiam beati martyris Emmerammi, cujus honorem, dum vixerat, intimo affectu excolebat. quâ Missarum sollemniis, & exsequiarum officiis ritè peractis, magnificè atque honorificè ibidem sepultus est, in ordine Pontificum [b] duodecimo, satis congruè numero sacro in tali viro defuncto: in quo Dominus miraculis variis postea manifestavit, quia hunc cum principibus populi sui collocavit.

ANN. CHR. CMXCIV. OCT. XXXI. * i.e. Saltzbourg.

XL. *De dæmoniaco, qui à cæmentariis ad locum ubi sanctus Vvolfkangus obiit deductus, mox sanus factus est.*

Post felicem sancti Præsulis Vvolfkangi excessum, plurimas virtutes, & signa ostendere dignabatur gratia divina per illum: quorum quædam neglegentia, & oblivione faciente ad cognitionem nostram minime pervenerunt, quædam verò relatione fideli comperta, prout possumus, explicare tentabimus. Et hoc in primis dicendum, quia cùm provinciales unà cum civibus loci ipsius, quo sanctus Præsul defunctus est, convenirent, ut meliorem & majorem basilicam construerent, (nam de lignorum materia prior erat ædificata) quadam die murali insistentibus operi, quidam adductus est energuminus. quem artifices miseratione divina moti apprehendentes, in illum locum, ubi sanctus Dei famulus spiritum exhalavit, prostraverunt: ubi mox per sancti viri merita sanitatis recepit gaudia. Deinde etiam locus ille à diversis languentibus frequentabatur, & multi restitutione sospitatis sibi consolabantur, quia, ut beatus Gregorius dicit, plerumque accidit, ut majora ibi quo sanctorum reliquiæ non habentur proveniant miracula, quàm ubi eorum recondita sunt corpora. Greg. lib. 2 Dial. cap. 38.

XLI. *De eo, qui ferro constrictus, ad ejus sepulcrum venit, sed absolutus rediit.*

Homo igitur pauperculus quidam, qui ob criminum multorum perpetrationem circulis [c] ferreis in utroque brachio fuit constrictus, & ex hoc gravissimis cotidie suppliciis afflictus, cùm multa sanctorum loca pro ejusdem cruciatus remedio, commissisque sceleribus abolitione perlustrasset; divina tandem miseratione respectus, ferri ligamen, quod in uno gestabat brachio,

[a] Id est in ecclesia cathedrali, quæ S. Petro dedicata est.

[b] Eumdem numerum habet Arnolfus, qui & Episcopos singillatim recenset. Hundius Vvolgangum tertio decimo loco numerat. Lege quæ de Tutone Episcopo diximus ad annum 931.

[c] De ejusmodi pœnitentiæ genere lege Præfationem Sæculi 2. num. 41. & similia exempla passim occurrunt his in actis. Vide superiorem tomum pag. 72 & 215.

ANN CH. CM XCIV OCT XXXI per sancti viri ADALPERTI [a] merita amittere meruit. Deinde etiam quoniam sancti Vvolfkangi famam per longinquas audivit regiones, ad Ratisponam veniens, ibique ante sepulcrum ejus orationi insistens, alterius circuli cruciatu absolutus est.

XLII. *Quomodo Regi Heinrico in visione apparens, per senarii numeri descriptionem imperialem designaverit dignitatem.*

HEINRICO Rege necdum Cæsaris vel Imperatoris dignitatem obtinente, apparuit sanctus Vvolfkangus in somnis visione tali. Visum namque est ei, quod manens in sancti Emmerammi ecclesia, accederet orandi gratiâ ad beati Vvolfkangi sepulcrum in ecclesia eadem situm. Cumque ibidem Dominum, sanctumque Vvolfkangum precibus intimis conaretur exorare, subitò videbatur ei ipse sanctus adstare, & hujusmodi verbis eum appellare. » Intuere diligenter litteras in muro, qui est secus tumulum meum scriptas. Erat autem ibi, sicut videbatur, solummodo scriptum: POST SEX. Evigilans vero Heinricus Rex tractatione diuturna secum revolvit paucissima hujus visionis scripta. In primis ergo arbitratus quod post sex dies esset moriturus, multa dispensat pauperibus. Cum autem sex dierum numerus præteriret, & nil in se corporalis molestiæ sentiret, putavit ad sex menses pertinere, & eadem cœpit timere. Transacto verò & hujus numeri spatio, nihilque eo infirmitatis passo, arbitratus est hunc numerum ad sex annos pertinere: ideoque quæ & supra cœpit timere. Cumque sex annorum numerus integer pertransisset, & septimi anni dies revolutus venisset, Cæsaris dignitatem per apostolicam suscepit consecrationem. Tunc tandem sentiens qualis esset sua visio, gratias egit Domino, sanctoque Vvolfkango, qui sibi talem revelare dignatus est dignitatem.

XLIII. *De quodam cæco illuminato.*

Quidam homo cæcitate multatus, ad sepulcrum beati Vvolfkangi accessit. Cumque ibi preces uberrimas effudisset, subito visu recepto exauditus, Domino, sanctoque Præsuli gratias egit.

XLIV. *De muliere debili apud ejus tumulum sanata.*

Alio quoque tempore mulier quædam debilis pro spe recuperandæ salutis deportata est à suis in ecclesiam beati Emmerammi martyris. in qua dum ante altaria reptando magis quàm ambulando petitione sedula sanctorum exquisisset suffragia, tandem ex labore vel ægritudine fatigata, secus tumulum sancti Præsulis Vvolfkangi resedit humi. Cumque misella corpore ac mente inclinata, ejus precibus & meritis se adjuvari exoraret; subito lateris ceterorumque membrorum contractio nodosa est soluta, ac tam vehementer disrupta, ut sanguinis effusio difflueret in pavimento. Tunc mulier primum exterrita præ timore cœpit clamare: deinde exsiliens sana, grates reddidit Deo, sanctoque Vvolfkango.

XLV. *Item de quodam ægroto per ejus merita sanato.*

Homo quidam nimis ægrotus orandi gratia venit in beati Emmerammi ecclesiam. ubi dum se sanctorum meritis postularet liberari ab inhærente sibi diutina ægrotatione, demum decubuit juxta sancti Vvolfkangi tumbam: ibique feliciter soporatus, quemdam virum staturâ procerum & canicie vene-

[a] Pragensis forsan Episcopi, cujus acta inferiùs post hanc Vitam.

randum

randum adstare vidit, atque ab eo dictum audivit: Ut quid tu hic? aut cujus rei gratia advenisti? At ille respondit: Domine propterea huc miser veni, ut saner à languoribus, quibus jam per annos plures laboravi. Tunc venerabilis heros virga pastorali, quam gestare videbatur, tangens eum dixit: Surge citius: ecce enim sanus factus es. Mox qui jacebat quasi mortuus, per merita Præsulis Vvolfkangi à somno ægritudinis excitatus exsilivit, & præ gaudio clamans in quantum potuit, Dominum sanctosque illius laudavit [a].

[a] Præter auctores laudatos in Observationibus prævits, quidam Monachus S. Emmerammi sub annum M LXV, forsan Othlonus, S. Vvolfgangi vitam emendasse & scripsisse dicitur in libello, qui editus est in tomo 4 Analectorum.

EXPLICIT.

CIRC. AN. CM XCV.

DE VENERABILI MARIA
ABBATISSA PRAGENSI,

Ubi de erectione ejusdem urbis Episcopatus, deque DIETMARO primo Episcopo.

1. NON prætereunda hoc loco est memoria MLADÆ seu MARIÆ, *Pragensis Abbatissæ, Boleslai Boëmorum Ducis, cognomento Pii, sororis, cui Pragensis Episcopatus institutio tribuenda est, uti discimus ex Chronico Magdeburgensi ms. ad cujus eram hæc leguntur.*

2. Anno Dominicæ Incarnationis DCCCC LXVII, Idus Julii, Dux Boëmiæ, cui agnomen SÆVUS BOLIZLAUS, malè mercatum fraterno sanguine, scilicet beati martyris Vvenezlai, Boëmiæ Ducatum cum vita amisit. Cui filius ejus æquivocus suus in principatu successit, multum dissimilis patri moribus bonis & conversatione spirituali. Erat enim vir christianissimus, Fide catholicus, pater orphanorum, defensor viduarum, & clericorum, & peregrinorum, præcipuusque ecclesiarum fundator. Nam, ut in privilegio ecclesiæ sancti Georgii in Praga legitur, XX ecclesias erexit, & eas omni ecclesiastica utilitate ampliavit. Hujus fuit soror, nomine MLADA, virgo sacra, litteris erudita. quæ cùm orationis causâ Romam venisset, & à Papa Johanne XIII hujus nominis benignè suscipitur: ibique aliquamdiu degens, monasticis disciplinis imbuitur. Dehinc Papa consilio Cardinalium, immo volens novæ ecclesiæ subvenire, consecrat eam Abbatissam, mutato nomine MARIAM, dans ei sancti BENEDICTI Regulam & abbatialem virgam. Quæ Pragam rediens, & à fratre suscepta, obtulit ei litteras Apostolici, quarum formula hæc fuit.

JOHANNES servus servorum Dei, Bolezlao catholicæ Fidei alumno, « apostolicam benedictionem. Justum est benivolas aures justis accommo- « dare petitionibus, quia Deus est justitia, & qui diligunt Deum justificabun- « tur; &, Omnia diligentibus Deum cooperantur in bonum. Filia nostra so- « ror tua, inter ceteras haud abnegandas petitiones, cordi nostro dulces intu- « lit ex parte tui preces, scilicet ut nostro assensu in tuo Principatu, ad Dei « laudem & gloriam Ecclesiæ, liceret fieri Episcopatum. Quod nos utique « læto animo suscipientes, Deo gratias retulimus, qui suam Ecclesiam semper « & ubique dilatat, & magnificat in omnibus nationibus. Unde apostolica aucto- «

Johannis XIII litteræ de instituendo Episcopatu Pragensi.

CIR AN. CM XCV. „ ritate & sancti Petri potestate, cujus, licet indigni, tamen Vicarii sumus, „ annuimus & collaudamus, atque incanonizamus, ut ad ecclesiam sancti Viti „ & sancti Vvenezlai martyrum fiat sedes episcopalis: ad ecclesiam verò sancti „ Georgii martyris sub Regula sancti BENEDICTI, & obedientia filiæ nostræ „ MARIÆ sororis tuæ, constituatur congregatio Monialium. Verumtamen „ non secundùm ritum aut sectam Bulgaricæ gentis, vel Ruziæ, aut Slavonicæ „ linguæ: sed magis sequens constituta & decreta apostolica, unum potiorem, „ ad placitum ecclesiæ totius, eligas in hoc opus Clericum, latinis adprime „ litteris eruditum: qui uti vomere, novalia cordis gentilium scindere, „ & triticum bonæ operationis serere, atque manipulos frugum vestræ justitiæ „ Christo reportare sufficiat. Val.

Statim, ut jussum fuerat, consilio Ducis & Abbatissæ ecclesia sancti Viti decernitur futuro Episcopo; & ecclesia sancti Georgii martyris ad præsens datur Abbatissæ, sorori Ducis, Mariæ. Igitur quidam de Saxonia, vir eloquens ac litteratus, Ordine Presbyter, ac professione monachus, nomine DIETMARUS, olim causâ orationis venerat Pragam. qui Duci cognitus, & amicitiam ejus adeptus, præsertim quia Slavonicam linguam perfectè sciebat. Hunc per Legatos evocat. Tunc Clerum, & primates terræ, ac populum convocans, precibus & monitis efficit, ut eum sibi in Episcopum eligant. Qua re, postera die peracta, ad Imperatorem Ottonem eum direxit, orans per litteras, ut in Episcopum Boëmiis ordinaretur. Quod Imperator consilio Principum & Præsulum consulens Christianæ novitati, fieri jussit. Qui à Mogontino Archiepiscopo consecratus, in civitate Praga, modulante Clero & Duce, populoque concinente susceptus, ecclesias à Fidelibus in multis locis constructas consecravit, & multos gentiles baptizavit.

Dietmarus Episcopus.

3. *Ex his intelligimus, quantum Ecclesia debeat Maria studio in rem Christianam; quantum eidem Ordo noster, cujus hac in Boëmia veluti antesignana censenda est. Æneas Silvius* Miladam *vocat, Dubravius* Mladam, *ut Chronographus Magdeburgensis. Ille Ditimarum, qui primus ecclesia Pragensis creatus Antistes,* natione Saxonem *dicit eodem in libro, scilicet Historia Boëmica cap. 16. hic* Dethmarum è Saxonia oriundum, in eademque Saxonia sacris & religione apud sodales Magdeburgenses initiatum, *nempe in sancti Iohannis monasterio, cujus proinde Monachus fuit Ditmarus.*

4. *De ejus obitu hac lego ad marginem Chronici Magdeburgensis sub anno* CMLXXXIII. His temporibus mortuus est Thietmarus, Pragensis ecclesiæ primus Episcopus. Interea rediens philosophiæ de castris, ubi decem aut plus militaverat annis, non modicam librorum copiam referens, aderat spectabilis heros, nomine VVOGTEH, qui postea dictus est ADALBERTUS, adhuc Ordine Subdiaconus. qui velut tener agnus inter oves, de sui Pastoris morte mærentes, sedulus exhibebat exsequias funebres, orationibus diurnis instans & nocturnis, & largis eleemosynis. Quem Dux BOLEZLAUS & ejus Optimates in tam bono opere devotum cernentes, juvenem nimis renitentem rapiunt, & adducunt in medium dicentes: Nolis, velis, noster Episcopus eris. Facta est autem hæc electio non longè ab urbe Praga, in opido Levigradeo, XI Kal. Martii, eodem anno quo obiit Thietmarus Episcopus, qui IIII Nonas Januarii decesserat. Ea tempestate rediens de bello Sarraceno, adiit Veronam Imperator OTTO secundus: ad quem Slavonica manus cum electo pergit Episcopo, ferens à Duce legationem, & Cleri ac populi petitionem, quò eorum confirmet electionem. Igitur serenissimus Imperator eorum annuens petitioni, III Nonas Junii dat ei anulum & pastoralem curam *: & VVILLEGISUS Mogontinus Archiepiscopus, qui ibi fortè aderat, & cujus suffraganeus erat, jussu Imperatoris consecrat eum in Episcopum, vocans eum Adalbertum. Nam Archipræsul Magdaburgensis ADALBERTUS olim eum chrismate confirmans, hoc nomine vocitaverat. Consecratus III Idus Junii,

Adalberti electio.

* f. virgam.

venit in civitatem Pragam nudis pedibus, & omni plebe modulante episcopalem cathedram insedit. Hujus praeclari Pastoris consilio, & sororis suae Mariae interventu, Dux Bolizlaus quidquid Praesul Pragensis hodieque possidet, vel quidquid Abbatissa Maria optavit dari suo coenobio, gratuita utrisque pietate concessit, & Canonum auctoritate confirmavit. Sciendum quòd Cosmas Pragensis ecclesiae Decanus, cujus haec verba sunt, hanc electionem & consecrationem anno Dominicae Incarnationis DCCCCLXXIX asscribit: cùm conventus ille post bellum Sarracenorum, Veronae ab Ottone secundo habitus, cujus ipse in eodem loco meminit, Dominicae Incarnationis DCCCCLXXXIII acciderit. *Hactenus vetus auctor, qui hac scripsit ante annos quingentos.*

4. *In hac narratione observanda est Adalberti pietas in Dietmarum defunctum: quem alter ejusdem Adalberti vita scriptor* ab nigris spiritibus ad tartareum chaos *portatum dicit, idque Adalberto compertum fuisse. At certè immeritò. quando quidem Adalbertus ipse* orationibus diurnis & nocturnis, largisque eleemosynis *ei parentavit, ab his officiis temperaturus, si de perpetua ejus damnatione certus fuisset. Istius Anonymi sententia inde orta videtur, quòd Dietmarus morti proximus prolixa oratione errata sua (qui mos est hominum etiam piissimorum) exaggeravit, teste priori Auctore. quod Auctores illi nimis crudè interpretati sunt. Certe longè aliter de eo sentit Aeneas Silvius ex communi Boemorum traditione, apud quem* Ditimarus opinione sanctitatis insignis *praedicatur. Porro* Tetharatus *vocatur Dietmarus ex lectione Bollandiana apud priorem illum auctorem: ubi Adalbertus dicitur consecratus fuisse Episcopus in festo Apostolorum Petri & Pauli. Non ergo* III Id. Junii, *ut praemissus Chronographus scribit. Quamdiu supervixerit Maria Abbatissa, nobis non liquet.*

VITA GUIDONIS II EPISCOPI ANICIENSIS, MONASTERII S. PETRI eadem in urbe conditoris.

CIRC. AN. CM XCV.

Ex Gallia Christiana & tomo 2. Bibliothecae Labbeanae.

OBSERVATIONES PRAEVIAE.

GUIDONES seu Vuidones duos ecclesia Aniciensi saeculum nonum ac decimum peperere. Prior anno DCCCLXXVI *Concilio Pontigonensi subscripsit, & paullo post in Caroli Calvi diplomate à nobis in tractatu de Re Diplomatica edito memoratur. Alter Fulconis Boni seu Pii Andegavorum Comitis filius, Gaufridi Grisagonellae frater dicitur his in actis, quod etiam Andegavensium Consulum gestis consentaneum est, ubi haec lego.* Fulco tres habuit filios, primogenitum Gosfridum: alter Guido Episcopus Podii; tertius Drogo. *Quidam hic, loco* Grisagonellae, Martelli *agnomen perperam substituunt. ut ex Andegavensium Comitum serie manifeste colligitur.*

Guidonis acta hic recudimus, non eaquidem adducti ratione, quod eum inter caelites adscriptum uspiam legerimus: sed quia in Monasterii S. Petri conditione, & in charta de Treuga & pace *à nobis in libro de Re Diplomatica edita, pietatis insignis, & animi ad Deum conversi exempla suppeditat. Ante adeptum episcopatum Cormaricensis coenobii monachus fuisse dicitur, ejusdemque loci postmodum Abbas, uti & Villa-Lupa, Ferrariensis, & S. Albini apud Andegavos monasteriorum. Ejus meminit Gregorius papa V in Concilio Romani fragmento veteri canonem quartum exhibente. in quo Pontifex* Stephanum, *Stephani Comitis Gabalitani & Adelbaida sororis Guidonis nostri filium*, sanctae Vallavensis ecclesiae dictum Episcopum, ut omni

Circ. An. cm xcv.

ordine sacerdotali careat, auctoritate apostolica indicit, eo quòd à Vvidone vivente Episcopo, avunculo & prædecessore suo, sit electus sine Cleri & populi voluntate; ac post ejus mortem contra Cleri & populi voluntatem à duobus tantum Episcopis non Comprovincialibus sit ordinatus. *Huic tamen rei videntur obstare Gesta Consulum Andegavensium. Cum enim Guidoni nostro juniorem fratrem, Drogonem nomine, addidissent, de illo sic ferunt.* Drogo à Fulcone nimis dilectus, quia eum in senectute genuerat, peritia litterarum & artium liberalium eloctus, benignitate Hugonis regis in episcopatum Podii fratri successit. *Hoc enim ut constet, oportet Guidonem nostrum non solum Drogonem fratrem, sed etiam Stephanum sororis filium episcopos ante mortem designasse. quod tamen non advertit, nedum suppune tulisset Papa Gregorius. Ad hæc Theodardus ex monacho Aureliacensi cathedram Aniciensem tenebat anno* cm xcviii *ex Synodi Romana præscripto. cujus Theodardi Silvester papa II meminit. Dicendum ergo Drogonem ante Concilium Romanum male parto episcopatui nuntium remisisse, Stephanum verò fidentiorem à Synodo fuisse rejectum. quæ sane Guidonis nostri sanctitatem haud multum commendant. Nescio an nebulis istis ne involveretur Odo Gissëyus, utrumque fratrem Aniciensium Episcoporum albo inserere refugerit. Similem forte ob causam ab aliis quoque prætermissos notant Sammarthani, qui & Guidonem post annum* cm xciii *decessisse, & in condito ab se S. Petri monasterio quievisse subnotarunt. Ignotus depositionis ultima dies.*

Guido Abbas Cormaricenus,

1. FUIT vir quidam ex nobili Francorum progenie ortus, GUIDO nomine, qui providentia Dei disponente traditus à parentibus litterarum studiis, relictis sæcularibus pompis, Monachus factus in cœnobio quod vocatur Cormaricum, viriliter militans ibi sub Regula sanctissimi Benedicti. Patre verò illius monasterii migrante ex hac luce, fratrum concordante consensu, Abbas ibidem eligitur, atque juxta morem canonicum benedicitur. Sublevatus autem ita bonis fulsit moribus, ut etiam fama bonitatis ejus perveniret ad aures Regis Franciæ, cujus Rex idem innixus consilio disponebat quod beneplacitum erat Deo, & utile populo.

tum Episcopus Aniciensis,

2. Quo in tempore Aniciensis ecclesia viduata suo Antistite, à clero & populo ipsius civitatis unanimiter legati mittuntur ad Regem, ut daret illis utilissimum pastorem, præfatum scilicet Abbatem, cui erat frater germanus nobilissimus Comes GAUFRIDUS, cognomento Grisogonella. Unde Rex nimium gavisus, convocans electum virum, multa prece monuit, tunc ut pergens ad Podium, fieret ibi animarum pastor sibi, & populo fidelissimus procurator. Hæc ille audiens, nec citiùs consentiens, Rege cogente, velit, nolit, fratribus valedicens, sumtis inde sociis ad eum missis Aniciense iter aggreditur. Hoc factum audientes PONTIUS & BERTRANDUS nepotes, Aquitaniæ clarissimi Consules, cum matre eorum ADELAIDE sorore ipsius venerunt ei obviam, se & sua ei dantes: cum quibus Podium ingressus, fit magna processio clericorum, fit grandis exsultatio laicorum, quod Deus eis talem patronum dedisset.

Ecclesiæ res vindicat.

3. Pontificali igitur cathedra sublimatus, cogitans assidue de tenenda pace, de rebus ecclesiæ, quas vi abstulerant raptores hujus terræ, jussit ut omnes milites ac rustici de Episcopatu convenirent in unum, auditurus ab eis quale sibi de regenda pace [a] darent consilium. Ipse verò apud Brivatensem vicum nepotibus suis mandans congregare exercitum, omnibus de pontificatu suo ordinatis in unum in prata sancti Germani, quæ sunt prope Podium, quæsivit ab eis ut pacem firmarent, res pauperum & ecclesiarum, nonas, primitias ablatas redderent, ut sic, sicut decet fideles Christianos, ita se haberent. quod illi dedignantes, jussit exercitum suum à Brivate tota nocte venire, mane volens eos constringere, ut pacem jurarent, & pro ipsa tenenda obsides darent, rura & castella beatæ Mariæ, & res ecclesiarum quas rapuerant dimitterent. quod factum fuit Deo auxiliante.

Canonicos communi vitæ adstringit.

4. Postquàm vero Deus omnipotens cuncta sibi subjiciens, dedit ei tranquillam & serenam pacem, convocavit majores ecclesiæ, dicens eis voluntatem suam esse, ut clerici ibidem Deo servientes haberent communiter victum

[a] Inde ejus charta de treuga & pace, edita in libro 6 de re diplomatica pag. 577.

& vestitum sufficienter. Hac de causa bipartita oblatione altaris beatæ Mariæ, dedit unam partem Canonicis Deo & ejus Genirrici die ac nocte servientibus: alteram verò reservavit suis usibus. Præterea cum Truano Decano, optimo viro, magno ingenio fecit incidi rupem, quam vocavit Aculeam, in cujus cacumine ædificavit ecclesiam in honore beati Michaëlis Archangeli [a], quam similiter, prius tamen à se dedicatam, cum magnis appendiciis dedit prædictis Canonicis. CIRC. AN. CM XCV.

5. His ita compositis, divina inspirante clementia, dum idem dominus Guido, sanctæ Vallavensis Ecclesiæ superno nutu Episcopus, sollicita investigatione mentis arcana secum discuteret, qualiter pastorali officio à Deo sibi commisso ad utilitatem suarum ecclesiarum seu cœnobiorum, atque animæ suæ profectum, & ceteris quæ præsulari curæ congruere videntur, die nocteque invigilare deberet, semetipsum erga id officium pontificatus in multis Deum offendisse referens in terrâ, Judicis Christi examinatione perculsus, Domini benignum cœpit implorare auxilium, ne universæ carnis iter perficeret, priusquam quicquid deliquerit pro posse satisfaceret. Unde Dei gratia succurrente, cùm studiosè secum tacita cogitatione revolvens, qualiter [peccatorum] fasciculos Deo propitio deponere potuisset, sibi [memotiæ] accidit, quod ut Ecclesiæ decus augeretur, per multas civitates sint Monasteria: ipsa verò Aniciensis cui præesset tali religione viduata manebat. Quocirca decus Vallavensis ecclesiæ augmentare contendens, ut peccaminum molem sibi internus Judex remitteret, in Aniciensi urbe cœnobium constituere Deo largiente disposuit. Suam igitur dispositionem suæ sorori ADELAIDÆ Comitissæ, suisque filiis, videlicet PONTIO & BERTRANDO ejus nepotibus, & cunctorum Canonicorum collegio manifestavit. Cunctis hoc laudantibus, in prædicta Aniciensi urbe pro animæ suæ omniumque Episcoporum, qui ante se in eadem urbe pastoralem curam rexerunt, & suorum successorum, necnon STEPHANI sui cognati, Adalaidæ sororis, eorumque filiorum Pontii & Bertrandi, & omnium Aniciensis ecclesiæ Canonicorum animarum redemptione, suorumque peccatorum remissione, quamdam ecclesiam sub nomine Monasterii ædificavit, quam in beati BENEDICTI honore, & in Christi nomine ædificavit. Posteà verò quadam die ipso domino Guidone Episcopo jam prædicto in Capitulo Aniciensi personaliter exsistente, dictis Canonicis ad hoc specialiter vocatis, ex quorum numero erant venerabiles viri GUIGO Præpositus Aniciensis & Valentinæ ecclesiæ Episcopus, Truanus Decanus, PETRUS sancti Petri Abbas Vivariensisque * ecclesiæ præsul, GUITARDUS etiam Vivariensis * ecclesiæ Archidiaconus, & Abbas Robertus, qui tunc sanctæ Aniciensis ecclesiæ erant Canonici, cum ceterorum Canonicorum collegio in Capitulo residentium, per ferulam sui pontificatus indagatricem tradidit prædictæ ecclesiæ seu cœnobio prædicto de sanctæ Mariæ Aniciensis terra, cunctis Canonicis consentientibus, in territorio * Vincenensi quamdam villam, quæ dicitur Isla, cum omnibus juribus & appendiciis suis, quæ ad Episcopi partem pertinere videntur, excepta dumtaxat capella quæ in ipsa villa est ædificata, atque in honore beati Cypriani Episcopi & martyris consecrata, vivente Truano Decano: post cujus obitum similiter dedit ipsam capellam cum toto dominio suo, sive cum universa hereditate quæ ad ipsum pertinere videtur, quæ est in ipsa villa Fustessina de vinea, & in villa de Thauliaco mansus unus. Rursus de proprio prædio in Vivariensi territorio, in villa nomine Gimellis mansos duos, quos acquisivit de Guidone Desiderii nepote. In alio autem loco, in territorio Vellaico, in villa quæ vulgo nominatur * Citracius, totum quod modò ipse dominus Guido Episcopus in dominium tenere videtur, videlicet prata, vineas, campos, silvas & appendatias duas: & in eodem Vellaico, in villa quæ

Monasterium construit Anicii,

in honorem S. Benedicti,

* al. Vincenciensis illudque docet.

* al. Vincenciensis.

* al. Vivariensi.

* al. Cunatius.

a Ad eam c c x x gradibus ascenditur.

CIRC. AN CM XCV

Lanciacus dicitur, mansum unum, quem Roffredus Canonicus in beneficio tenebat in villa sancti Germani, unam appendariam ad gallinas nutriendas: & in eodem Vellaico, in pago quem vocant * Fiver, unam ecclesiam in honore sancti Juliani dedicatam, suo Episcopio Aniciensi subjectam, à suis nepotibus Pontio & Bertrando accepit, eo quod jam præfatum Guigonem Præpositum captum violenter à beatæ Mariæ Aniciensi ecclesia Minate duxerunt. In ipsa autem civitate, cui præesse videtur, unum molendinumquem nonaginta solidis Petrus sibi vendidit, & unum furnum quem ab Hugone ARCARDI * Abbatis nepote, ob canonicam pro pretio sexaginta solidorum accepit; & in ipsa civitate de terra illa, quam vulgus proprie terram sanctæ Mariæ nominat, quam Episcopus ipsius loci in propriis usibus tenere semper solitus est, totam sepulturam, & in Alverneo quoque territorio clausum unum, quem de Gomberto presbytero centum solidis comparavit.

* al. Fimes.

* al. Aicardi.

Decimam oblationum tradit.

6. Insuper pro cunctorum utilitate laborare contendens, & ut sui successores indeficientem à totius bonitatis Largitore mercedem pro temporali dispendio accipiant, ex omnibus quæ in ecclesia cæterarum Vallavensium matre, quæ cunctis sibi subjicientibus pontificali cathedra excellenti eminet, Christo Dei & hominum mediatori pro requie defunctorum, & salute vivorum oblata fuerint, decimam partem jam prædicto cœnobio tribuit, ut ita cœnobitæ sub beati Patris Benedicti Regula in eodem monasterio Christo famulantes, decimam partem sub futuris Episcopis ex eorum semper medietate accipiant. Super hæc omnia unam integram canonicam ex quadraginta dedit: ut omnes Canonici, tam præsentes, quàm præteriti & futuri, sic in ipsa societate perenne, Deo concedente, bonum valeant adipisci. Hæc autem omnia quæ supra descripta sunt, sic leguntur eo tenore, sicut ipse dominus Guido Episcopus prædicto cœnobio tradidit: ut cœnobitæ ibi degentes Christo Domino pro salute vivorum & requie defunctorum servientes, proprietario jure ita habeant, teneant, firmiterque possideant, ad suorum ipsiusque cœnobii utilitatem dispensent: quatenus meliorando in ipsa semper ecclesia maneant, & numquam nisi ad Ecclesiæ & eorum utilitatem ab ipsa recedant. Canonicorum verò congregatio ut partem sempiternæ remunerationis à Deo accipiant, pro ejus rogatu promiserunt, se talem securitatem pro stabilitate hujus prædicti Monasterii post mortem ipsius Guidonis Episcopi à futuris Episcopis ipsius loci petere, & hoc pro consuetudine ac lege teneri laudaverunt, qualem pro sua parte altaris & communia *. Sic enim futuri Episcopi ipsius loci omnia, quæ Canonici ex eadem Aniciensi ecclesia in in sua parte habent & habere videntur, & jurejurando conservare promiserunt: ita res hujus Monasterii supradicti, ut quæ Deo propitio ibi donatæ fuerunt, nullomodo à semetipsis & Episcopis minorari jurejurando promittant.

* Sic.

Charta id firmatur.

7. Denique pro certiori securitate & stabilitate, ut certius credatur, & firmius teneatur à se & à suis successoribus, hanc chartulam in præsentia Canonicorum præfatus dominus Guido Episcopus scribere rogavit. quam manu propria inferius litterarum apicibus roborans, cunctis sanctæ Aniciensis Ecclesiæ diversorum ordinum Canonicis, quorum nomina inferiùs descripta habentur, propriis manibus firmare præcepit. Nimis enim inhonestum & indecens, atque omnibus bonis motibus & operibus contrarium videtur, ut quod ordinatum est ad ecclesiasticam utilitatem, alter quærat perperam fundere; & quod suo debet studio crescere, perniciosè tentet pervertere. Quapropter si instigante diabolo aliquis inquietare tentaverit hujuscemodi ordinationem, non ad dexteram Dei Patris omnipotentis collocari mereatur, sed cum Datan & Abiron quos terra deglutivit vivos, accipiat partem hereditatis mortiferæ, & cum Juda pessimo mercatore: adveniant super eum universæ maledictiones,

Circ. An. cm xcv.

quæ scriptæ continentur tam in novo quàm veteri testamento. Actum est autem hoc in Aniciensi civitate Idus Aprilis, luna xvii, anno Incarnationis dcccc xciii, Indict. vi, epacta... concurrente vi, feliciter. Hanc cartulam firmaverunt Truanus Decanus. Guigo præpositus, Valentinensis Ecclesiæ Episcopus. Petrus Abbas Vivariensis Episcopus Canonicus, Ademeus * Abbas Canonicus, Guitardus Abbas Canonicus, Theothardus Canonicus, Rofredus Canonicus, Arnaldus Canonicus, Robertus Custos ecclesiæ Canonicus, Adenan Canonicus, Vibernus Canonicus, Serva Canonicus, Odolricus Canonicus, Agærinus Canonicus, Petrus Canonicus, alter Petrus Canonicus, Rohandus Canonicus, alter Bertrandus Canonicus, Hugo Canonicus, Isterius Canonicus, Arricus Canonicus, Beraldus Canonicus, Agitori Canonicus, Ganclinus Canonicus, Strocardi Canonicus, S. Adalaidæ, S. Pontii, S. Bertrandi, S. Agni Vicecomitis, S. Adegerii, S. Guilielmi, S. Bertrandi, S. Stephani, S. Prædentis, S. Ricomerii, S. Hugonis.

* al. Ademarus.

DE S. GEBEHARDO EPISCOPO

CONSTANTIENSI AD RHENUM.

Ann. Ch. cm xcv Aug. xxvii

Episcopi Constantienses ex monachis.

1. EPISCOPATUS *Constantiensis ad Rhenum complures tulit Episcopos ex Ordine sancti Benedicti, præter Johannem sancti Galli discipulum, omnes tum ex Augiensi, tum ex sancti Galli monasterio: quod nonnullos ex his beneficos, quosdam sibi infestos expertum est. Cùm enim principio Constantienses Episcopi iidem fere sancti Galli essent Abbates; factum est ut eorum successores cœnobium istud jure perpetuo sedi suæ subjicere tentaverint: cujus rei inquisitio inter chartas seu formulas a Goldasto editas reperitur num.* x c vii. *Post obitum sancti Othmari Abbatis sancti Galli à restitutione primi.* Johannes monachus Augensis, *teste Ratperto*, Constantiæ Episcopus ordinatus, amborum regimen suscepit cœnobiorum. *Abbatem Sancti-Gallensem fuisse ante pontificatum colligitur ex charta* xliii, *quæ data est* anno x regnante domno Pippino. *Nec prætereunda est inter alias charta* xii, *inscripta* Johanni Episcopo & Abbati unà cum Monachis suis sub norma Sanctæ Regulæ beati Benedicti constitutione degentibus. *Data anno* xii regente Karolo. *Quod observare visum est ad revellendam quorumdam suspicionem de alia Regula eidem loco post restitutionem imposita: quam suspicionem alii etiam Auctores, à nobis aliàs memorati, abunde refellunt. Post Busonem Johannis secundi successorem, Constantia sedem obtinuit* Erenfridus *Abbas Augiensis. Hunc excepit* Sidonius *ejusdem loci monachus, Sancti-Gallensibus infestus: Sidonium* Johannes *tertius, & ipse Abbas Augiensis: cujus tempore Augienses & Sancti-Gallenses à Carolo M. eligendi Abbatis libertatem obtinuerunt. Mortuo Egino Johannis successore, Constantiensem ecclesiam rexit* Vuolfleos *ex sancti Galli monacho, cujus monachi charta exstat ordine* xxvi, *data* anno xv Ludovici Regis. *Post eum sederunt Salomon* i, *Patecho, Gebehardus* i, *& Salomon* ii. *quos monachos fuisse non video. Salomoni secundo successit Salomon tertius, Abbas sancti Galli primum sæcularis & Frater conscriptus, deinde monachus, ac demum Episcopus Constantiensis, mortuus anno* dcccc xix. *Ejus successor Notingus anno* dcccc xxxiv *locum fecit Conrado Episcopo,* Gebehardi *secundi decessori, quem Gebehardum Vuion. & Menardus nostris adnumerant.*

Johannes 1. Erenfredus & Sidonius Johannes 3. Vvolfleos. Salomon 3. an Gebehardus 2.

2. *Sed antequam de eo dicere incipio, mibi videtur observanda formula, quâ Conradus inter Fratres conscriptos sancti Galli receptus est. Formula hæc apud Goldastum ita habet in tomo* 2. *pag.* 183. Anno post incarnationem Verbi divini dcccc lxviii, Indictione xii, imperante serenissimo Cæsare Ottone i, exspectabilis excellentiæ vir domnus Chunradus Pontifex Constantiensis ecclesiæ venerandus, venit ad monasterium sancti Galli, cui tunc Abba probatæ sanctitatis Purchardus præfuit, causâ orationis, & pro redintegranda conditione divinæ ac fraternæ dilectionis, quam pridem cum Abbate ejusdem cœnobii Thietone, & postmodum cum religioso successore ejus Cralone fecit, Fratribus uniformi conspiratione concordantibus, ut ob amorem ejus ac multimoda munificentiæ suæ beneficia, tum privatis specialiter, tum in commune bonum universaliter collata,

Conradus inter Fratres conscriptos S. Galli.

Ann. Chr. cm xcv Aug. xxvii

tam ſingulari, quàm generali oratione ſemper ejus memoria ab omnibus frequentetur: annonam quoque Fratribus conſtitutam pro ſalute corporis atque animæ ejus pauperibus cottidie erogandam, quouſque vitæ hujus conſummaverit curſum. Et poſtquam Deo vocante exutus, terræ corpus, cælo ſpiritus reddatur, ad anniverſarium & inſuper trigeſimum depoſitionis ejuſdem firma ratione devoverunt. quod uſque hodie Deo gratias expletum,& indefugabili devotione obſervandum tenetur. Tempore verò prænotato, id eſt ſabbato ante Dominicam Indulgentiæ, idem eximius Præſul eumdem ſanctum locum ingrediens, honorificè ſuſceptus, ut dignum erat, craſtinum diem crucem cum ramis palmarum tollendo, Dominum ſequendo, Miſſas ſpiritaliter celebrando, quàm plures de Monachis & de clero diverſis gradibus ſalubriter ordinando, viam mandatorum Dei cunctis generaliter mitra ac paterna doctrinæ prædicatione oſtendendo, innumeros etiam utriuſque ſexus unctione chriſmatis ſanctæ Fidei aggregando, in divinis laudibus lætus exegit. Die autem tertia congregatis ad collationem Fratribus, ipſe invitatus eo, ſtetit in medio Fratrum, memorans, licet bene recolentibus, qualia & antea polliciti ſunt: & ut denuo fraternitatis communio renovetur, petiit ut in oratione, quæ omni die fit in baſilica ſancti Petri ab omnibus pro Imperatore, pro ceteris benefactoribus & tutoribus noſtris, ei ſpecialiter pro vinculo caritatis pſalmus c xlii canatur; & in eadem Miſſa, quæ ibi fit pro defunctis, tres miſſales orationes illo tamen vivo, quaſi eſſet defunctus, agantur. *Hactenus formula, in qua duo conſideranda ſunt. Unum, Ordines ſacros in Dominica Palmarum, qua* Indulgentiæ *vocatur, à Conrado fuiſſe collatos. quod nuſpiam legere memini. Alterum, tres orationes de defunctis pro eo adhuc vivente.* quaſi eſſet defunctus, *in Miſſa quotidiana recitatas. De eodem Conrado facta eſt mentio ſupra in Actis ſancti Udalrici Epiſcopi Auguſtani.*

Duo notanda.

Gebehardi acta.

3. *Conrado ſuffectus eſt* Gebehardus, *quem Hepidannus* Kebehardum *vocat.* Anno dcccc lxxxv Kebehardus Epiſcopus efficitur. *At præferenda videtur ſententia Hermanni, qui Gebehardi pontificatum ſex annis prævertit his verbis:* Anno dcccc lxxix Conſtantiæ Gamenolfus Epiſcopus obiit: eique Gebehardus nobilis & venerabilis Præſul ſuccedens, xvi annis eccleſiam rexit. qui baſilicam ſancti Gregorii in ripa Rheni, Abbatiamque ſuis ex prædiis conſtruxit. Jam dicitur Petri-domus *. *Et hanc quidem cauſam eſſe puto, quod Gebehardus in faſtos noſtros relatus ſit, nempe ob conſtructionem Abbatiæ Ordinis noſtri. nam in tota ejus Vita nihil de monaſtica ipſius profeſſione legitur, neque apud alios idoneos auctores. Hæc Vita duobus libris à Felice Manilio,* ex antiquorum relatione & traditione anno Domini m d xi *conſcripta eſt, qualem eam ex chartis mſſ. monaſterii Petershuſenſis anno* m dc iv *publicavit Henricus Caniſius: quæ denuo in Chronico Conſtantienſi à Johanne Piſtorio recuſa eſt anno* m dc liv. Gebhardus nobiliſſima Alamannorum ſtirpe, patre [illegible]zone Rætianorum Comite oriundus *dicitur. A beato Conrado Conſtantienſi Epiſcopo educatus, poſt Gaminolfum Conradi ſucceſſorem (quod ſanctus ejus alumnus ei prædixerat) in ſedem ejus eccleſiæ provectus eſt.* Anno Dominicæ Incarnationis dcccc lxxxiii, epiſcopatus autem ſui iv, ſuis ex prædiis monaſterium ſancti Gregorii Papæ in ripa Rheni fluminis juxta Conſtantiam civitatem conſtruxit, deputatis illic duodenis Fratribus. Situs autem templi ad occidentalem plagam verſus eſt, ſecundùm formam baſilicæ Principis Apoſtolorum Romæ conſtructam formatum eſt: propter quod eumdem locum Petri-domum appellavit. Decimo anno eccleſiam in honore ſancti Gregorii dedicavit, eamque multiplicibus & magnificis ſanctorum reliquiis cumulavit: inter quas etiam brachium ſancti Philippi Apoſtoli ab Ottone tertio Imperatore ſibi cum aliis plurimis condonatum, ſummo ſtudio ibidem collocavit. *Poſtea Romam profectus, à Johanne Papa* xv *impetravit libertatis privilegium, quod refertur in eadem Vita, ex qua hæc carptim depromſimus. Quin etiam* caput ſanctiſſimi Papæ Gregorii *ab eodem Pontifice obtinuiſſe dicitur. Sed uno antè ſæculo Anſegiſus Archiepiſcopus Senonenſis iſtud à Johanne* viii *acceperat, teſte Clario in Chronico ſancti Petri Vivi, in tomo 2 Spicilegii pag. 716.*

* Petershuſa.

Monaſterii S. Gregorii conditio.

4. *Ad hæc quædam de iſtius cœnobii conditione referuntur in Chronico Conſtantienſi: ubi Gebhardi Canonici donatio adducitur, eccleſiæ Conſtantienſi facta ex rebus ſuis: cujus rei charta ſic habet.* Noverint omnes tam præſentes quàm futuri, quod ego Gebhart ſanctæ Conſtantienſis eccleſiæ frater indignus, cogitans pro remedio animæ meæ.... cum conſenſu fratrum meorum & Advocati mei Udalrici (*ſic in ejuſmodi donationibus Alemannicis interveniebat Advocati facultas*) juris mei proprietatem, quam parentum ſucceſſione in locis Oberndorf.....dignoſcor habere, trado ad ſanctæ prædictæ Conſtantienſis eccleſiæ cœnobium, Fratribus Deo ibidem aſſiduè famulantibus, cui vir ſummæ religionis & doctrinæ Conradus Epiſcopus regimine ſpeciali præfectus eſſe videtur: ea tamen conditione, ut ego eamdem ad me recipiens proprietatem, vel alius ejuſdem fraternitatis, quemcumque voluerit cenſum inde perſolvat ſingulis quibuſque adhuc in poſterum annis feſtivitate ſancti patris noſtri ac venerabilis Papæ Gregorii prædictis Fratribus, ſicut canonica monſtrabit regula, ſumat. Acta Conſtantiæ iv Idus Martii, præſente & confovente

prædicto

prædicto Advocato Udalrico, necnon & aliis testibus, *&c. Ubi vides magnam Gebehardi in Gregorium M. venerationem. Addit Chronographus, Gebehardum re vera hæc prædia in beneficium recepisse, quæ postea Episcopus factus eidem ecclesiæ restituit, ea conditione*, ut ter in anno cum sollemni processione ipsum monasterium adeant, singulisque vicibus pro ejus anima Missam cantent; & insuper in festo sancti Gregorii publicam de eo festo Missam decantent. Monachique chorum regant, & ad altare ministrent, atque à Clericis ea die de supra dictis prædiis duo talenta & quinque solidi ad servitium dentur. *In ecclesia monasterii* cryptam fecit ab occidentali, in qua aquæ puteum fodit, & altare sancti Martini in ea collocavit, quod postea Gebhardus tertius destruxit. Super cryptam sanctuarium fecit, ubi altare principale in sancti Gregorii honore constituit, super quod ciborium nimis speciosum fabricavit. Cùm igitur columnas quatuor de ligno ilicis fecisset, & figuram vitis in eo fabricari disposuisset, *oppidanos Constantienses induxit ad ferendas suppetias in earum ornatum. quod & fecerunt. Unde* columnas argento vestivit, easque super bases lapideas decentissimè sculptas constituit: supra ipsasque columnas arcus quatuor posuit, quas à parte una exaurato argento, ex altera autem deaurato cupro vestivit. Super arcus autem & columnas tabulam posuit magnitudinis tantæ, ut totum operiret ciborium, in medio fenestram habens rotundam, & ipsam in circuitu intrinsecus aurato cupro opertam: inferius autem marginem habebat prominentem, quam argento vestivit. Ipsa autem tabula erat per totum ex inferiori parte aurato cupro decenter operta, habens quatuor Evangelistarum imagines claro * opere in transversum; cui per quatuor partes erant laminæ affixæ argenteæ, & in unoquoque latere conscriptus erat versus unus aureis litteris descriptus qui sequitur. — Ciborium. — * f. cælato

Hoc opus exiguum diversis artibus actum
Fert tibi, Gregori, supplex devotio servi
Præsulis indigni, quem tu cum plebe fideli
Conjungas summis precibus, Pater alme, supernis.

Ædificia quoque plurima fecit hic venerandus Antistes admodum pretiosa, tam in choro, quàm in ecclesia & circa altare, quæ per quosdam Abbates postea immutata sunt, quædam etiam vetustas auferebat. Præsertim enim muri basilicæ erant ex omni parte pulcherimè depicti, ex sinistra veteris testamenti materias habentes. Venetiarum namque Episcopus modium plenum graici coloris, qui Lazurius dicitur, contulit: quam picturam Conradus Abbas ex toto deleverat, quoniam antiquitas jam abstulerat decorem. *Hæc fusiùs retuli ex prædicto Chronographo Constantiensi ad exhibendum eorum temporum ornatum ecclesiarum.*

5. Obiit sanctus Gebehardus, *inquit Chronographus*, VI *Kal.* Septembris anno DCCCCXCVI, sepultus in basilica sancti Gregorii à se constructa. *Eosdem annum & diem Manilius: at Hermannus annum præcedentem assignat his verbis:* Constantiæ Gebehardus Episcopus venerabilis obiit, & in basilica sancti Gregorii Papæ à se constructa sepultus quiescit: eique LANTPERTUS, habitu & professione monachus, in Episcopatu succedens præfuit annis XXIII, qui templum sanctæ Mariæ ex parte diruens ampliavit. *Hæc sufficiant de Gebehardo conditore insignis monasterii Gregoriani, cujus prima colonia, teste Bruschio, ex Cella-Meginradi educta est sub Beringero primo Abbate. Hanc coloniam ex eo loco submisit sanctus Gregorius Abbas, de quo mox agendum.* — Gebehardi obitus.

V. GREGORII ABB. EINSIDLENSIS — ANN. CH. CM XCVI Nov. VIII

ELOGIUM HISTORICUM.

1. MAGNOPERE *dolendum est, quod hujus Abbatis* GREGORII, *quem in superioribus non semel laudavimus in Bennone & Eberhardo, nemo veterum ad posteros transmiserit. Nam ex reliquis istius ævi monumentis apparet magnum virum fuisse, cujus acta multum profuissent ad documentum & exemplum posterorum. Sed hoc dispendium utcumque sarcire conabimur, contexendo ejus Elogio ex priscis monumentis, quorum bonam partem Christophorus Hartmannus in Annalibus Eremi Deiparæ Matris accuratè retulit.* — Vita non scripta.

2. *Sed principio quædam præmittenda sunt de* THIETLANDO *Abbate ejus* — Thietlandus decessor ejus.

ANN. CHR. DCCCC XCVI Nov. VIII.

decessore, qui Eberhardum Abbatem primum excepisse memoratur. Etsi enim Hermannus Contractus in vulgatis libris Thietlandum primum dicat, aliud tamen nobis persuadent Ottonis litteræ suo loco à nobis memoratæ, in quibus Otto Eberhardum Abbatem vocat. De Thietlando ita legitur in Chronico Hermanni Contracti, prout à Canisio vulgatum est, & in veteri codice ante annos trecentos scripto: Anno DCCCC XLV Tietlandus Patuen. *id est* Pater venerabilis, primus Abbas loci. *Fortasse hunc sibi viventi substituit Eberhardus, ne qua fraus in eligendo post suum obitum successore intercederet. quod aliis in locis passim isto sæculo actitatum. Idem Auctor ad annum* DCCCC XLVII. Thietlandus Abbas monasterii Eremitarum, qui fecit glossam super epistolas sancti Pauli. *Burchardi Alemanniæ Ducis fratrem Hartmannus appellat, idemque refert Ottonis diplomata duo post Eberhardi mortem Thietlando concessa: quorum primo Rex* quasdam res juris *sui* in Ducatu Alamannico, in Comitatu Burckardi Ducis, Turgovve nuncupato, io villa Aschinza * talem proprietatem, qualem Gundramus Comes in ipso loco obtinuit, sibique ob perfidiam sui reatus justo judicio publicè in jus regium est dijudicata, ad monasterium Meginrades cellam io proprietatem condonat, VIII Id. Janu. anno Inc. Domini DCCCC LVIIII Indict. I. Actum Polithe. *Gnutramnus iste majestatis damnatus erat, quòd Liutolfo, adversus Ottonem patrem rebellanti, adhæsisset. Aliud Ottonis diploma rogatu Burchardi Ducis, eximii post Hermannum Monachorum Einsidlensium fautoris, confirmat libertatem eligendi Abbatem, Eberhardo nuper concessam. In eo autem diplomate locus vocatur primum* Erberhardes-cella, ubi idem prædictus Domnus Eberhardus heremita ecclesiam in honore Dei genetricis Mariæ & sancti Mauricii, ceterorumque Sanctorum Dei à fundamentis ædificavit, ac cetera ædificia monachis ad inhabitandum coostruxit. LOTOLFUS Cancellarius ad vicem Vvilhelmi Archicapellani subnotavit III Non. Febr. anno Dominicæ Inc. DCCCC LXI, Indict. IV. Actum Ratisbona. *Thietlandus obiit anno* DCCCC LXIV.

* Eschanz.

Gregorius Anglus nobilissimus.

3. *Venio ad Gregorium, qui apud vulgatum Hermannum, anno* DCCCC XLIX *ad Cellam-Meginradi venit.* Nobilissimus *ibidem appellatur. quo titulo Regum filii non rarò ab antiquis insigniti sunt. Et quidem Gregorium ex regia Anglorum stirpe progenitum ferunt, Adelstani Regis fratrem & Etgidis, quæ Ottoni M. primis nuptiis locata, Liutolfum peperit. Trithemio in Chronico Hirsangiensi* filius Regis Angliæ *appellatur. Sanè* ex Anglorum stirpe *procreatum memorat anonymus scriptor in libro de vita sancti Vvolfgangi Episcopi Ratisponensis superiùs relatus: cujus auctoris egregium testimonium hoc loco adducere opera pretium est. Ait itaque auctor iste, Vvolfgangum adjunctis sibi duobus adolescentibus concepisse desiderium vitæ religiosæ.* Quod ut Deo præstare posset, propter artiorem monasticæ disciplinæ observantiam, ad Monasterium Solitariorum, in Hercinia silva habitantium, profectus est. Ei monasterio tum præerat religiosus & spiritalis Pater, ex Anglorum stirpe procreatus, GREGORIUS, qui in juventute patriam, parentes, & feminam ipsi desponsam reliquerat, & monasticum vitæ genus complexus fuerat: cujus vitam virtutibus ornatissimam, ne ab instituto deflectamus, hîc pertexere nolumus. *Utinam id præstitisset Anonymus ille! cui certè magnam habemus gratiam, quòd Gregorii patriam, stirpem, conjugium, & virtutes paucis verbis nobis indicavit. Ut verò Gregorio genus regium tribuamus, cum tamen Adelstani fratrem haud fuisse constat ex omnibus Scriptoribus Anglicanis; quorum plerique quatuor tantùm filios, præter filias, Edvvardo Adelstani patri assignant, Adelstanum ex Egvvina concubina; Edvvinum, Eadmundum, atque Edredum ex Edgiva. At Vvillelmus Malmesburiensis monachus, ceteris accuratior, tres Edvvardi uxores numerat, & quinque ex eis filios, nempe Ethelstanum seu Adelstanum ex Egvvina; Ethelvvardum atque Edvvinum ex Elfleda, ex Edgiva Eadmundum & Edredum, nulla Gregorii mentione facta: cujus neque fortuna, uti nec nomen, ulli prædictorum convenit. Quid-*

Trithem. ad ann. 956.

quid sit, Gregorium Anglum, & quidem nobilissimum fuisse ex prædictis constat, & se in Einsidlense monasterium recepisse anno DCCCC XLIX, *postquam Romæ in Cælio-monte monasticam vitam instituisset, ut postea dicemus.* Ann. Chr. CMXCVI Nov. VIII.

4. *Ex omnibus Gregorii factis ea sola rescimus, quæ ex variis instrumentis ab Hartmanno relatis colligere possumus. Nam ut ne quid dicam de litteris Leonis Papæ* VIII *de consecratione ecclesiæ Einsidlensis, insigne mihi videtur Ottonis diploma primum in commendationem Gregorii, qui vivens vocatur* sanctissimus vir, cunctis virtutibus pollens. *Ita enim Otto loquitur.* Noverit omnium fidelium nostrorum sollertia, qualiter BURCHARDUS Dux nostram deprecatus est clementiam, quatenus pro Dei amore, loco qui vocatur Meginrades-cella, ubi Domnus Eberhardus eremita ecclesiam in honore sanctæ Mariæ sanctique Mauricii, ceterorumque sanctorum Dei, Hermannique Ducis adjutorio, à fundamentis ædificavit, & cetera ædificia Monachis ad habitandum construxit, cui priùs præerat beatæ memoriæ vir illustris Eberhardus, quem & modò sanctissimus vir, cunctis virtutibus pollens, Gregorius nobiliter regit, & Monachis Deo ibi sub regulari disciplina militantibus præest, privilegium nostræ auctoritatis, quam ceteris Monachis concessam habemus, electionemque concederemus. *Annuit Imperator, jubetque*, ut post obitum venerabilis præfati Abbatis Gregorii, Monachi ejus qui supervixerint, monachicamque vitam Deo auctore in præfata Cella observaverint, ac illorum successores, amodo & deinceps firmissimam habeant potestatem eligendi quemcumque inter eos Abbatem voluerint. Data x Kal. Febr. anno Dominicæ Inc. DCCCCLXV, Indict. VIII, regnante Domno Rege Otrone anno XXII, imperatoriæ autem potestatis anno II. Actum in Sindliezesovvo. Varia privilegia impetrat.

5. *Eodem anno & die, cum crescente Monachorum numero, loci facultates alendæ multitudini non possent sufficere; pietate & religione mota Adelheidis Augusta Ottoni auctor fuit, accedente etiam Burchardi Ducis & Hartberti Curiensis Episcopi suffragio, ut sufficientes reditus suppeditaret, conferendo Uffenouvam * insulam, lacui Tigurino vicinam, cum aliis prædiis adjacentibus. Sed quia insula hæc juri & dominio Antistitæ Seckingensis subjacebat, solumque usum-fructum à Bennonis tempore Eremitæ isti Einsidlenses perceperant; alia prædia Seckingnensibus Otto regia liberalitate refudit, uti testatur ejus diploma, in quo hæc leguntur.* Noverit omnium fidelium nostrorum .... industria, qualiter dilecta conjunx nostra Adelheida nostræ sereniratis excellentiam deprecata est, quatenus ecclesiam sanctæ Mariæ, in Cella Meginradi eremitæ constructam, Deoque dicatam sublevaremus: hujusmodique precibus assensum præbentes, ipsius interventu & Purchardi nostri Ducis, necnon Haritpetti Antistitis nostri consolatu *, ob æternam remunerationem & remedium animæ nostræ, quasdam res juris nostri prælibatæ ecclesiæ Abbati Gregorio, ceterisque servis Dei secum nunc & in posterum per succedentia tempora in præfata Cella Deo militantibus, ex integro condonavimus, cum omnibus ad easdem res Uffenovvâ justè & legaliter pertinentibus in Ducatu Allemannico, in Comitatu Zurichgovve..... Hæc videlicet præscripta loca, quadam proprietatis nostræ curte in Comitatu Adelberti Rhætia vocato, Scana dicta, cum ecclesia & omnibus pertinentiis ejus, necnon in eodem Comitatu Portum Rivanum, navigium cum naulo, per concambium legitimæ transmutationis de Abbatia Seckchinga perpetualiter commutavimus.... Data x Kal. Febr. anno Inc. Domini DCCCCLXV, Indict. VIII. Actum in Augia. *Ottonis Magni memoria sollemnis ob benefactorum recordationem apud Einsidlenses agitur* VIII *Idus Maii, tametsi Nonis excessit è vivis.*

* Ufnavo.

* id est consultu.

6. *Alia diplomata, numero undecim, Gregorio ab Imperatoribus Ottone secundo & ejus filio æquivoco concessa, producit Hermannus: quorum aliis antecta donationes confirmantur, aliis nova conferuntur. Primum est confirmationis, datum* XIX Kal. Septemb. anno DCCCC LXXIII, Indict. XV. Actum in sancti Galli monas-

ANN. CHR. CM XCVI Nov. VIII.

terio cisalpino. *Secundum est exemtionis à vectigalibus* in Turego civitate *persolvi solitis*, Actum Augiæ insulari XVI Kal. Septemb. *ejusdem anni. Hac duo vivente patre, ubi se coimperatorem dicit. Tertium est confirmationis*, Actum Eristein VII Kal. Janu. anno DCCCC LXXV, Indict. IV. *Quartum est confirmatio liberæ electionis Abbatis, datum ibidem eodem die & anno. Quinto confirmantur donationes ab Ottone patre facta in Quadravedis cum nova accessione*, XVIII Kal. Feb. anno DCCCC LXXIX, Indict. VII. Actum in Eristein. *Sextum est confirmatio commutationis, datum ibidem eodem die & anno. Septimi argumentum est nova donatio ab Ottone facta de Berovia, Vangensi capella & aliis prædiis: ubi notanda hæc verba in Gregorii commendationem.* Omnibus... patere volumus, qualiter nos divinæ retributionis præmia prospicientes, ob petitionem & interventum Gregorii cujusdam Abbatis religiosi monachi, ad Abbatiam suam, cui ipse regulari vita & imitando digne exemplo præsidet, in loco qui dicitur Meginrades-cella *&c.* Data IV Kal. Feb. anno DCCCC LXXX, Indict. VI. Actum in Helpite. *Hactenus diplomata Ottonis secundi. Octavum, quod est Ottonis tertii primum, rogatu Theophana ejus matris & Conradi Alamannorum Ducis concessum, ratas habet anteriorum Imperatorum largitiones, apud* Ingilenheim, VI Kal. Novemb. anno DCCCC LXXXIV, Indict. XIII. *Nonum est confirmatorium, datum* IX Kal. Febr. anno DCCCC XCII, Indict. V. Actum Franconvurti. *Decimo rata habetur commutatio facta inter Hildebaldum Episcopum Vvormatiensem & Gregorium Abbatem.* Data V. Id. Decemb. anno DCCCC XCV, Indict. VIII, *ibidem. Undecimum denique, Ottonis tertii quartum, solito Adelheidis aviæ & Conradi Ducis favore indultum*, prid. Kal. Novemb. anno DCCCC XCVI, Indict. X. Actum in Broxole, *id est Bruxellis. Ex quibus omnibus liquet, quanta fuerit Gregorii apud Imperatores auctoritas, quanta in res monasterii sui sollicitudo. Utinam tantam curam de rebus ab eo piè gestis habuissent posteri, ut non esset necesse nos in his minutiis, cum meliora desint, occupari.*

Gebehardo coloniam suppeditat.

7. *Inter hæc pia facta censenda est informatio cœnobii sancti Gregorii prope Constantiam, ita, ut superiori anno diximus, fundati à Gebehardo Episcopo, de quo hæc leguntur ex ms. codice apud Hartmannum.* De Cella quoque sancti Meginradi, quæ dicitur ad Solitarios suos, monachos sanctus Gebehardus normam vivendi & regimen habere decrevit, quoniam monachi illius cœnobii tunc temporis fuerunt famosissimi. *Coloniam istuc ex Cella-Meginradi sub primo Abbate Beringero eductam fuisse Bruschius tradit. Tres ejusdem loci Abbates, Vvaltariam, Sigifridum, & Adelbertum, indidem acceptos fuisse ex Actis Gebehardi Hartmannus commemorat. Ex eodem Meginradi cœnobio acciti sunt Monachi primi, qui Murense monasterium instituerunt sæculo sequenti, ut in Murensi historia legitur, Spirembergii edita anno 1618. Inde etiam eodem sæculo accepti sunt Monachi ad celebrem reformationem monasterii Hirsaugiensis, quam Trithemius memorat in Chronico suo Hirsaugiensi.*

Vvolgangum suscipit.

8. *Sed nihil magis Gregorium commendat, quàm susceptio & in monasticis institutis eruditio Vvolfgangi Episcopi sanctissimi, qui* artioribus regulis implicari desiderans, in Suevia apud cœnobitas, qui Solitarii vocantur, monachum professus est, *uti Arnolfus ex Comite monachus tradit, & nos ex eo & ex Anonymo supra, ubi de sancto Vvolfgango. Hoc factum aliaque, quæ hactenus attigimus, paucis comprehendit codex Einsidlensis, ex quo Hartmannus ista depromsit.* Gregorius de Anglorum Regibus ortus, nuptiis sibi paratis, nocte à conjuge sua pro Dei amore aufugit; & Romæ in Cælio-monte monachus factus, & diu inclusus, Angelo tertiò sibi præcipiente, omnibus incognitus huc advenit; & postea hîc Abbas effectus, & angelicam vitam ducens hîc obdormivit. Sub quo etiam sanctus Vvolfgangus Ratisbonensis Episcopus hîc eremiticam vitam duxit, & istic Decanus exstitit, & causâ prædicationis ad Bavarorum conversionem ab eodem suo Abbate missus est.

9. *Gregorii obitum paucis explicat Hermanni Contracti vulgatum Chronicon ad annum* DCCCC XCVI. Gregorius sanctus Abbas obiit *Eo quidem VI Idus Novembris, ut in epitaphio ejus cecinit Virandus successor, VI Kal. Ianuarii institutus, qui ad Gregorii sepulchrum in fornice concamerato pone sancti Mauritii altare hos versus inscribi curavit.* ANN CH. CM XCVI Nov. VIII. Obiit piissimè.

Abbas GREGORIUS laudum splendore coruscus,
Flos Angla stirpis, præcipuus meritis,
Idibus in senis animam reddendo Novembris,
Spiritui cælum, ossibus hunc tumulum
Promeruit, digna factis mercede repensa.
Nunc fruitur summo lætus ovansque bono.
Creditur angelicus psyche * subvecta ministris *id est anima.
Gregorii patris sedibus æthereis.

10. *Postea quam hæc scripseram, contigit nos in Germaniam rei litterariæ causâ (ut jam dictum est) proficisci, atque adeo in monasterium Einsidlense, religione, & fama celeberrimum, in quo centum religiosissimæ vitæ monachis præest illustrissimus Abbas, idemque Princeps, Augustinus Redingus, libris editis non minùs, quàm genere clarus. Ibidem exstat Bibliotheca insignis, libris referta exquisitis, cum editis, tum manu exaratis, sub doctissimo custode Placido, Principis germano fratre, qui nos ad sanctum Gallum multa cum humanitate deduxit. Inter varios codices unum vidimus, in quo continentur Annales brevissimi ad cyclos paschales: quibus ex Annalibus referenda sunt quæ sequuntur ad nostrum institutum.*

DCCCC LVII Eberhardus Pater obiit.

DCCCC LXVIIII Gregorius Abba effectus est. Rambertus monachus efficitur. *De Thietlando Abbate nihil. Rambertus verò, cujus hic mentio, is est, de quo in veteri Kalendario:* III Kal. Aprilis Rambertus Presbyter effectus est.

DCCCC LXXXV Ruodman Abba obiit. Vvitegovvo Augiæ Abba præficitur.

DCCCC LXXXVI Cellæ beati Meginradi basilica aucta est.

DCCCC LXXXVII Erich Augustæ civitatis Episcopus obiit. Tuto Episcopus successit. Hilteradus & Albericus monachi obierunt. Regilo Comes obiit.

DCCCC LXXXVIII item Regilo, filius ejus, Comes obiit.

DCCCC XC Landoldus Comes obiit. Manegoldus Comes obiit. Etchanbaldus Episcopus obiit. Bernharius monachus obiit.

DCCCC XCI nascitur Berchtoldus Herimanni filius, qui in beati Cella Meginradi baptizatus, & ab Abbate GREGORIO fonte susceptus est.

DCCCC XCIII Hadevig Dux obiit.

DCCCC XCIV Henricus Dux Bavariorum obiit: filius ejus Henricus successit. Vvolfxangus Episcopus obiit. *Hic desinunt isti Annales.*

Ex alio codice item ad cyclos paschales juvat adnotare subjecta.

DCCCC LXXII Vvolfgangus monachus ad Ungaros missus est, qui secundo anno Radesponensis Episcopus ordinatus est.

DCCCC LXXX Gamenolfus Episcopus (*Constantiensis*) obiit: & Gebehardus à Fratribus electus ordinatus est.

DCCCC XC Adalbertus Renaugiæ Abba miserabiliter occisus est. Hug. Vviziburgensis Episcopus obiit.

DCCCC XCIV Vvolfgangus Radesponensis ecclesiæ Episcopus obiit: cui Gevehardus successit.

DCCCC XCV Gevehardus Constantiensis Episcopus obiit: cui Lantbertus monachus successit.

DCCCC XCVI GREGORIUS divæ memoriæ Abba obiit. *&c.*

10. *Hæc ex vetustis Einsidlensibus monumentis eruere visum est, ad faciendam*

Ann. CM XCVI. Nov. VIII. *fidem vulgato Hermanni Contracti chronico, cujus exemplaria mss. variant. Nam in exemplari scripto anno* M CCC LVI *leguntur ea, quæ de monasterio Einsidlensi, ejusque Abbatibus habentur in vulgatis apud Canisium libris, nusquam verò in antiquioribus eadem offendimus. Nescio an etiam hæc reperiebantur in eo exemplari ad cujus modum ille descriptus est, nisi fidem facit inscriptio, codicis initio præmissa in hunc modum.* Istum librum fieri procuravit Hermannus genere de Arbona, Abbas hujus monasterii Fabariensis, anno Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo sexto, scriptum in eodem monasterio. Et ego frater Henricus Dei gratia humilis Thesaurarius monasterii Heremitarum, eodem anno accommodaveram eidem venerabili Abbati exemplar istius libri ad describendum, & retinuit vetustissimum nostrum librum, & dedit nobis istum novum. *Hæc admonere visum est, si tanti.*

Ann. CM XCVII Apr. XXIII.

VITA S. ADALBERTI EPISCOPI PRAGENSIS ET MARTYRIS,

Auctore Monacho anonymo contemporaneo.

Ex Canisio & Bollandiana editione cum aliis collata.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vitæ scriptores.

1. ADALBERTUS, *Boëmorum & Prussorum Apostolus, Leoni Marsicano* Adelbertus, *Sclavonicè* Vuoytech *primùm dictus à Boëmis*, Guichcht *Sigeberto in Chronico, quod nomen* Consolationem exercitus *sonat, non unum, sed plures vitæ suæ scriptores sortitus est. Primus res ab eo præclarè gestas paullo post ejus mortem litteris commendavit anonymus cœnobii Romani sanctorum Bonifacii atque Alexii monachus, imperante Ottone III. quod ipse testatur his verbis :* Erat ipsis diebus Romæ Imperatrix Theophania, mater ejus, qui modò regnat, tertius & Deo juvante maximus Otto. *Is sæpe cum Adalberto conversatus in eodem monasterio, non magis ab aliis accepta, quàm ab se visa commemorat. Falluntur itaque qui hanc vitam Cosmæ Pragensi Decano tribuunt, homini sæculi* XII, *cujus Cosma Chronicon in anno* M C XXV *desinit*

2. *Anonymum hunc proximè secutus est alter itidem Monachus, qui suam de Adalberti gestis lucubrationem regnante sancto Henrico, postmodum Imperatore, adortus est, ut indicant sequentia ejus verba num.* 1. Patrem ejus (*Adalberti*) contingunt Reges linea sanguinis; quem longè lateque juxta dantem hodie tremit populus, a quoque HENRICO Regi accessit proximus nepos. *Hæc scriptio, quamquam alterâ paullo recentior, ab eo tamen auctore profecta est, qui Adalbertum viderat, eique, vel certè comitibus ejus, familiariter advixerat. Præcipuus inter illos fuit Vuillico, qui cùm esset Pragensis ecclesiæ Præpositus, Casini monachum induit. Posteriorem hunc scriptorem Casinatem quoque fuisse ex his ejus verbis forsan quis cliceret :* Vuillico cujus testimonium nos legimus, cùm ad Abbatem nostrum hoc scripto filius mandaverat. *Verùm Romani cœnobii potiùs monachum exstitisse probarent sequentia ejus verba :* Adalbertus, *dum Romæ ad sanctum Alexium degeret*, acutissimè interrogavit de scripturis sanctis, sedulò percunctatus de vitiorum vel virtutum naturis : sed ad hæc, quod ante nescivit, quærenti illi rectè Abbas respondit, ut ipse non semel ad nos ait, *&c: Tum*, Memini dicentem, cùm causâ ædificationis aggressus essem, Johannem Abbatem. *Dein*, Hoc anno maximi fratris mors est subsecuta. *Denique*, aiunt, *inquit*, qui illo agoni interfuerunt. *quos inter insignis Radla clericus, Adalberti* Pappas, *tum monachus, quem se* audisse loquentem *testatur, addens num.* 22. Memoriam verò viri (*Radla*) sæpe pono, cujus relatione hæc scribo, quem Martyris servum agnosci volo. *Scilicet Radla à sancto relictus in Hungaria, eidem superstes vixit. Et hæc quidem satis evincunt, anonymum hunc Monachum Romæ in Alexiano vixisse monasterio : at illuc videnda prioris Vita (quam ferè ad amussim sequitur, & variis in locis interpolat) causâ diversatum, & Boëmicii*

alicujus monasterii, puta Brenno-viensis, quod Adalbertus ipse condiderat, aut Germani cujusdam fuisse alumnum facilè adducor ut credam. Sanè Benedictini instituti fuisse probat sancti Benedicti ejusque Regulæ mentio frequens, qualis etiam in priori aliquando occurrit. ANN. CH. CM XCVII APR. XXIII.

3. *Tertium Adalbertinæ vitæ scriptorem Italici quidam scriptores Gerbertum suggerunt, hoc est Silvestrum II, cujus hac de re libellum ex Casinensi bibliotheca erutum Bzovius publicavit. At ipsissima est auctoris primi lucubratio; quæ quoniam forsan hortatore Silvestro Pontifice inchoata, ejusque nomine inscripta, eum habere auctorem malè a nonnullis credita est, ut Godefridus Henschenius in commentario ad S. Adalberti vitam prævio scitè advertit. Alia S. Adalberti Acta idem vir doctus, & quidem triplicia, ex Bohemia accepit: quæ ob frivolas interpolationes seu depravationes omittenda censuit. Neque potior habenda fuit ratio eorum, quæ ex monumentis & annalibus archivii Vvarmiensis in Prussia, & ex majorum traditione collecta, ipsi à Mathia Sarbivio Vilnâ submissa sunt, in quibus multa ad libitum conficta referuntur, quale est illud de gestatione capitis sui ab ipso Martyre per quindecim milliaria Germanica, aliaque meram fabellam redolentia, quæ à primigeniis Actis absunt. Hoc tamen portentum ex rudi aliqua traditione (quæ similes sancti capitis gestationes Martyribus capite plexis tribuere solet) ab Hieronymo Camaldulensi refertur in Vita sancti Romualdi Abbatis, ubi dicitur* corpus sancti Adalberti virtute divina erectum; & accepto proprio capite in manibus, eadem via qua venerat in Poloniam reversum, ac in civitate, quæ Guesna dicitur, à Fidelibus honorificè tumulatum. *Præterea vitæ Adalberti compendium, ex primis Actis fideliter desumtum, ex ms. Ultrajectino jam laudatus Henschenius accepit: quale nos quoque nancti sumus, unà cum officio proprio regni Poloniæ, anno 1637 Antuerpiæ excuso, quod demtis nonnullis, priori vitæ mox edendæ omnino consentaneum est. Satis igitur visum est, si priorem de sancto Adalberto Monachi Alexiani libellum hoc loco recudamus, in Notulis referendo, quæ in posteriori diversa, vel addita sunt, aut sanè in fragmenta, quæ post priorem Vitam ex Henscheniana editione exhibebimus. Addemus etiam fragmenta cum ex ms. Chronico Magdeburgensi, tum ex Chronico Ademari monachi Ecolismensis, apud quos Adalberti præclara mentio est.*

4. *Adalberti factum in Episcopatu identidem dimittendo, non solùm probavere quotquot ejus acta litteris mandarunt; verùm etiam Petrus Damiani in epistola de renuntiando Episcopatu, id in exemplum trahit, ut quò cassò labore duras subditorum cervices ad Christi jugum flectere non possunt, dimissâ vitiosorum curâ saluti suæ consulant.* Adalberti fuga Episcopatus.

5. *Post relictos Boëmos Adalbertus cùm Casini aliquamdiu vixisset, Romæ consedit ad sanctum Bonifacium, ibique saltem integro quinquennio monachum professus est. Id de se ipse apertè testatur in priori Vita, ubi barbaros sic alloquitur num. 41.* Sum nativitate Boëmus, nomine Adalbertus, professione Monachus, ordine quondam Episcopus, officio nunc vester Apostolus. *At inquies, cujus Ordinis, Basiliani, an Benedictini normam secutus est? Benedictina Adalbertum Regula dedisse nomen in Bonifaciano cœnobio, (ubi Latinis permisti erant Græci ritus monachi) fatebitur, quisquis alterum Vitæ scriptorem hac de re loquentem expenderit. Sic enim ille num. 15.* Meliùs conveniunt tibi cum quibus agas, monachi Latini. Redeas Romam...... Fecit ut homo Dei dixit: ad sanctum Bonifacium monachalem vestem accepit: sub Abbate, quo dixit, Regula duce militavit; pedem junxit obedientiæ imperio; & si quis quid præcepit, eo magis lætus, quo plus vile erat servitium omne, libens facit cuncta humilia, &c. *ut in fragmentis, quæ ex hac posteriori Vita post priorem referemus. Et hæc quidem antequam ad Episcopatum redire cogeretur. Resumtâ verò iterum Romæ monasticâ vitâ,* secretos, *pergit idem auctor num. 17,* monasterii sinus, caram requiem intrat...... Usus verò sibi maximus erat, colloquia quærere spiritualium & seniorum, qui crebro illuc pro caritate Abbatis (Leonis) plures confluxerunt. Græci, inquam, optimi veniunt, Latini similes militarunt; superioribus quatuor prius BASILIUS, inferioribus quatuor magnus BENEDICTUS dux sive rex erat. Inter quos medius incedens, Deum sitiens Adalbertus, verba vitæ sumit & glutit, rapiusque in altum cum fratribus, contemplatur dulcem Dominum. O quantoties obortis lacrymis memini dicentem, cum causa ædificationis aggressus essem JOHANNEM Abbatem: Ubi sunt, inquit, margaritæ meæ? ubi sunt cibi animi mei? Cùm convenirent sancti viri, pluebant ibi sermones Dei, accensæ sententiæ mutuo cursabant: arsit ignis super terram cordis: testabatur Deum præsentem unda compunctionis. Hoc Gregorius Abba, hoc erat pater Nilus, hoc Johannes bonus infirmus, hoc simplex Stratus, & super terram Angelus unus: hoc ex domo majoribus Dei sapiens Johannes, hoc silens Theodorus, hoc Johannes innocens, hoc simplex Leo, psalmorum amicus & semper prædicare paratus. *Hæc sanè quadrijuga Græcorum atque Latinorum comparatio, quibus intermedius relinquitur Adalbertus, nonnullos moveat, ut eum Græcis fortè annumerent, ut rem ipsam sequentia auctoris verba declarabunt. Quippe iterum Boëmos adire jussus,* reliquit monasterium *Adalbertus, & lustratis Floriacensi atque Glannafoliensi cœnobiis,* duos fratres, quos cogitat fortiores sacro bello, & aptiores portando Evangelio, itineris comites assumsit, priùs tamen (ut mater Regula docet, & viva verba Patrum lingua monent) oratione fratrum voluntatem Dei exquisivit. Monastica professio.

ANN. CHR. CM XCVII. APR. XXIII.

Sed qua tandem illa mater Regula? *Benedictina procul dubio, in cujus prologo praescribitur, ut quidquid agendum inchoatur bonum*, à Deo perfici instantissima oratione deposcat *Monachus. Sed ne pluribus morer, rem conficit secundus Auctor num. 26. ubi* Romae in monasterio sanctus Ipse philosophia BENEDICTI Patris nutritus *memoratur. Hac est ipsa Regula, quam Boëmis in condito ab se non longè a Praga Breunoviensi cœnobio servandam intulit, uti postea exponemus. Porro in illo sanctorum Bonifacii & Alexii monasterio Romano, quod in Aventino monte situm erat, Sergius Metropolita Damascenus sedem habuit ex concessione Benedicti VII eoque Monachos collegit, ut legitur in ipsius epitaphio apud Baronium ad annum CM LXXVII, quo ejusdem obitus accidit. Sed (quod mirere) non Graecos homo Graecus, sed Latinos ibi instituit Monachos, aut certè, quicumque illi fuerint, Regulae Benedictinae servantes. Epitaphii versus hic appono.*

Cœnobium sancti BENEDICTI condidit ipse,
Primo qui statuit nostrae certamina vitae.
Quatuor hic annos vixit sub tramite recto.

Non mirum proinde, si Adalbertus Latinus idem ibidem institutum sectatus est. Aliud epitaphium cujusdam Crescentii civis Romani praepotentis refert Baronius ad annum 996, eodem in loco sepultum, qui in extremis monasticum habitum suscepit.

Martyris cultus.

6. *Mox ut martyrium complevit Adalbertus, redempto a Prussis ejus corpori Boleslaus honorem haberi voluit: quod illatum in cathedralem Gnesnae ecclesiam, & insigni mausoleo decoratum est. Id cùm postea Boëmorum incendio deformatum esset*, Martinus Archiepiscopus, *inquit Damalevicius*, anno Domini M XCIV, majorem (ut vocant) chorum patrocinio S. Adalberti martyris assignavit, mausoleumque in medio ecclesiae, extra chorum, eleganti & artificioso opere caementario ac marmoreo ad magnificentiam elaboravit. *Sed longè prius* Stephanus Rex Hungariae, *quem ille sacris undis tinxerat*, audita caede Martyris, primus in ejus honorem templum in arce Strigoniensi condidit. *Haud segnior in Adalberti promovendo cultu Otto III Imperator, qui referente Chronico Aquisgranensi* sancti Adalberti templi, quondam mœnibus exclusi, nunc iis circumsepti, in rupe adjacente sacratissimus Caesar primum fundamenta stravit. *Id anno millesimo contigit, quo istic Otto Pentecosten celebravit* Henricus *verò* secundus Noricorum Dux, Romanus Imperator, aedificium consummavit, collegium canonicae institutionis ibidem fundavit, *ut patet ex ipsius litteris* anno M XVIII, Indict. I, regni XVII, Imperii V, *Aquisgrani datis. Nec dispar Ottoni Bambergensi Episcopo studium fuit erga S. Adalbertum, cujus nomini, dum Pomeranos aggrederetur, plures sacras aedes erexit, inter quas Julinensis ab igne partim intacta, conversioni Julinensium atque Stetinensium, qui ad idola denuo prolapsi erant, occasionem dedit. Praeterea Tremesnae, ubi primùm sancti corpus depositum: & in aliis circa Gedanum & Prussiae locis, ubi martyrio est affectus, varia ei dicata sunt templa, quorum Prussici atque Polonici scriptores passim meminere.*

Reliquiae.

7. *Non minùs fervet apud Boëmos sancti Adalberti cultus, de cujus corporis possessione hi cum Polonis decertant. Aiunt quippe inclitum Boëmorum Ducem* BRECISLAUM, *Oldrici Ducis filium, ingenti collecto exercitu expugnasse Gnesnam, ubi sancti Martyris corpus à Boleslao Polonorum Duce repositum fuerat. Deinde verò sacrum pignus inde exportasse una cum corpore sancti Gaudentii, ejusdem urbis Gnesnensis Archipraesulis, qui carne & spiritu Adalberti germanus fuit, atque etiam cum reliquiis aliorum quinque ejus fratrum, a furentibus Boëmis caesorum, quae reliquiae in eadem ecclesia quiescebant. Haec translatio, apud Cosmam Pragensem latè descripta, anno Domini M XXXIX facta dicitur. Contra verò Poloni corpus sancti Adalberti Gnesnae asservari contendunt, eique superstructum insigne mausoleum ostentant. Ambarum partium momenta videsis, tum apud Baronium, qui Polonis favere videtur, tum in Aprili Bollandiano, ubi Bohuslai Balbini Soc. Jesu edita est Dissertatio in gratiam Boëmorum.*

Cultus in officiis sacris.

8 *Utrique festivo cultu sanctum Martyrem celebrant, immo etiam Silesii Moravique: ejusdemque memoria inscripta est Martyrologiis, cùm novis, tum antiquis, Romano Ducis Altempsii, Casinensi, Trevirensibus, Coloniensibus, aliisque, praeter Boëmica & Polonica. Sancti Adalberti caput ostendunt Aquisgranenses: brachium Otto III Romano sancti Alexii monasterio concessisse fertur. Adalbertum laudant Æneas Silvius in Historia Boëmia cap. 16, Dubravius lib. 6, aliique rerum Boëmicarum, Polonicarum, immo & Germanicarum scriptores.*

Breunoviensis cœnobii conditio.

9. *Breunoviensis cœnobii prope Pragam conditionem Adalberto tribuit, praeter alios Dubravius, cujus haec verba sunt in lib 6.* Ceterum idem Adalbertus majore honore à Boleslao excipi non potuit, quàm est post reditum *Româ secundum* exceptus, locoque suo & bonis quibusdam paternis restitutus. Ea ille bona paullo post in officia pietatis distribuit, & unà cum Boleslao Principe cœnobium, quod Breunoviam vocant, aedificavit, ac munificentissimè dotavit, deductis in contubernium sodalibus, quos ex Italia secum adduxit: illique

Anastasius Abbas I. *de eo seculo sequenti.*

nomine Abbatis praeposito ANASTASIO, qui posthac apud Hungaros Strigoniensem

egit

git Pontificem, viro tantæ sanctitatis & virtutis, ut mortuum discipulum precibus suis à morte excitaverit. Sæpius in hoc contubernio Adalbertum, quàm in domo sua pontificali reperisses. adeo moribus & natura cum sanctis illis Patribus congruebat. Sed nec Boleslaus à consuetudine illorum abhorrebat, sponte veniens (ut bonis mos est) ad bonorum convivia, quæ à precibus illi incipiebant, & cum precibus finiebant, magna cum modestia & disciplina atque abstinentia ciborum. Atqui hic rursus odium impiorum adversus utrumque recruduit. *Hactenus Dubravius, qui præmiserat, Adalbertum Româ secum sex Fratres contubernales adduxisse, qui ei semper adhæserint ad mortem usque: ex quorum numero fuit Gaudentius ejus frater, de quo in Vita sequentis num. 21. qui postea Gnesnæ apud Polonos Archiepiscopus fuit.* Ann. Chr. CM XCV. Apa XXIII

10. Præter Anastasium autem & Gaudentium, *inquit Dubravius*, alios insuper sex contubernales Breunovia habuit, uti vitæ sanctimoniâ celebres, ita celebritate hominum minime gaudentes. Illi igitur desiderio solitudinis (cum in grandi ex Boiemia in Poloniam cœpissent) occiso Adalberto, ad Gaudentium diverterunt, cupidissimum illos penes se retinendi, nisi quòd secretius illi secretum sibi dari ostendique petebant. Evictus precibus Gaudentius, deduci illos in locum plane solum, longeque ab hominibus semotum jubet. Nacti illi quem optabant secessum, in eo tuguriolum, & juxta sacellum ex lignis coagmentatum sibi constituunt. Nomina contubernalium: MATTHÆUS, BENEDICTUS, JOHANNES, ISAAC, CHRISTINUS, BARNABAS. Frugalitatis omnium istorum, innocentiæque & continentiæ, atque vigiliarum indicium hoc fuerit, quod non solum ab injuriæ noxa, sed ab omni prorsus specie mala abstinuerint: quòd famem sæpius pane solo, raro olere adjuncto, quod sua sibi manu severant legerantque, explebant; sitim autem aqua semper sedabant: quòd à pecunia possidenda ita temperaverint, ut ne teruncium quidem in zonis suis, aut marsupiis suis possidere vellent: quod denique stratis humi in matta scirpea corporibus cilicio vestitis, somnum ante mediam noctem interruptum habuerint, & quasi jam aurora illis illuxisset, reliquum noctis diei que perpetuo in hoc vigilaverint, ut Deum peccatis hominum offensum, assiduis deprecationibus placarent. Nam ipsi ita propitium illum habebant, ut morbo impeditos homines, aut à malo dæmone obsessos, sola oratione percurarent liberarentque. Quoniam autem rumor jam pridem de bona istorum vitæ consuetudine, ad MESCHONAM Principem Poloniæ pervenerat, invasit eumdem Meschonem cupido videndi & alloquendi viros ex rumore sibi laudatos. Ubi igitur ad latebras eorum pervenit, summotâque assectantium turbâ, ipse cum paucissimis sacellum, in quo sacros psallebant hymnos, introiit; offusâ subitò oculis & animo sua religione, perinde est permotus, atque si introiisset penetrale numinum, non hominum. Denique illos velut præsentia numina veneratus est, tractavitque liberaliter à pecunia, quam abiens illis etiam invitis reliquit, præsidium futurum inopiæ, quam summam adesse cernebat. Sed enim illi qui non adumbratam, non coactam, sed solidam atque ultroneam colebant paupertatem & continentiam, magisque pietatis officiis, quam ullis divitiis ditescere quærebant; accersito Barnaba, quem panis & olerum dispensationi præfecerant, tollere eum exitialem pecuniam, & ad Meschonem continuò referre jubent. Abeunte Barnaba supervenîunt latrunculi quidam, & in tugurium nocte irrumpunt, quæsitâque inibi, & non inventâ Principis pecuniâ, iram & furorem in cædem insontium virorum convertunt. Occisi ad unum omnes, ac solus Barnabas per absentiam incolumis est servatus, cum magno animi sui dolore, quod præsens eamdem cum interfectis martyrii palmam assecutus non fuerit. Nihilo minus sui similis permanens, vitam quam cœpit colere puram inculpatamque, ad fatalem usque exitum non desiit. Post quem in turba Gnesnæ, in quam ante se interfecti sodales elati sunt, conditus est. *De his satis: jam Adalberti acta videamus.* Breunovicnles monachi martyres.

1. EST locus in partibus Germaniæ, dives opibus, præpotens armis ferocibusque viris, quem incolæ Boëmiam cognomine dicunt. Hujus maxima pars infidelitatis errore præventa, creaturam pro Creatore, lignum vel lapidem pro Deo colunt: plerique verò nomine tenus Christiani, ritu gentilium vivunt, quibus causa periculi, fit res salutis. Nonnulli tamen ex eadem gente & bene credunt, & pro spe futuræ mercedis bona opera agunt. Boëmiæ status.

2. Igitur in illis finibus, ubi Christianitatis religio pulcherrima floruit, erat vir SLAVVINC [a] nomine, potens in honore & divitiis, amore justi- Ibi Slavvincus ejusque uxor Dei cultores [a]

[a] Aliis Slavvinx (mendosè Slavenich) Dux seu Comes Lubicensis, uxor Strezislava, seu Strzezislava dicitur in altera Vita. In margine Chronici Magdeburgensis antiqua manu hæc adscripta sunt ad annum CM LXXXI. *Mortuus est hoc anno Dux Slavnic, pater S. Adalberti Pragensis Episcopi, qui omni vita sua*

ANN. CHR. CM XCVII. APR. XXIII. tiæ, ac operibus misericordiæ perrarus civis, vir magnus inter ejus terræ habitatores, auro & argento locupletissimus, inter delicias fidus custos divinæ legis, ambulans sollicitè juxta præcepta Sacerdotum, carus toti populo, sed propriè amicus pauperum. Hic accepit uxorem dignam generis sui, & ipsam honestis moribus plenam, quæ audiendo verba vitæ plus sitivit, eademque operando famem non explevit, nec delectabatur matronarum pompis, nec auro lapidibusque pretiosis, omnia pro minimo ducens, quæ stulti maxima putant. Sancta [a] erat moribus, sancta sermonibus, fortis (ut dicunt) in jejunio, familiaris Deo in oratione; mater lugenti pupillo, peregrino & viduæ gratissima soror. Pro his ergo & his similibus, quas ambo egerant virtutibus, honoraverunt eos nobiles & divites, & coluerunt maximè pauperum turba.

Vvoytiecum parentes sæculo destinant. [b]

3. Itaque cum de tam prænobili conjugio sancta proles merito foret nascitura, inter magnanimos juvenes, quos procreaverunt, natus est illis puer speciosior cunctis, cui post in sacri Baptismatis lavacro datum est nomen VVOYTIECH [b]. Iste quantus esset futurus cùm ignoratum fuerit, parentes pepererunt formæ ejus, & præ nimia pulcritudine quam habuit, destinaverunt eum sæculo. Quidquid autem pius error, vel mala venia parentum in hoc deliquit, mox culpæ proditor cælestis iræ gladius correxit. Cernentes namque infantuli corpusculum subita magnitudine excrevisse, & præ nimia inflatione ventrem toto corpore majorem. Sic in horas dolore majore, periculum mortis imminere cœpit. Turbantur parentes, decurrunt ubertim lacrymæ patris; & curvis unguibus lacerat ora pallida nutrix; stant mæsti fratres, sævit dolor inter viscera matris; nec vox, nec animus, nec color certa sede manent. Tandem sub ipsa morte confugiunt ad pium & misericordem Dominum, & quæ pro hominum necessitate plus omnibus sanctis succurrere solet, Matrem Domini appellant. Inde veniunt ad templum cum magna humilitate ac dejectione cordis, ponentesque puerum supra altare sanctæ Mariæ, votum placabile voverunt cum Domino.

Ægrotantem Deo vovent & B. Mariæ.

Sanatur.

4. His ita factis aversa est indignatio Dei, & extenuato ventre, puer pristinæ redditus pulcritudini. Parentes verò qui causa erant, pænitentia ducti, glorificaverunt Dominum, qui pro melioratione hominum iræ suæ flagella disponere novit. Puer autem proficiens ætate & sapientia, ubi tempus erat, Christianis imbuitur litteris; nec egressus est domum patris, donec memoriter didicit psalterium. Proinde pro discendis liberalibus studiis misit eum pater ad Archiepiscopum ADALBERTUM, qui ab eo, quod verbis docuit, moribus & vita nusquam recessit. Præerat autem idem sacræ urbi, quæ latinè Virginum civitas, græcè Parthenopolis vocatur, urbs quondam nota populis, & una ex magnis urbibus, dum primus Otto sceptra regalia rexit: nunc autem pro peccatis semiruta domus, & malefida statio nautis.

Litteris imbuendus, Adalberto archiepiscopo commendatur.

Confirmatus nomen mutat. [c]

5. Ipso tempore erat magister scholarum OHTRICUS [c] quidam Philo-

tempore feliciter vixerat, honestate & justitia, prudentiaque & pietate insignis. Hujus metropolis fuit Lubic, sita ubi amnis Cidlina nomen suum perdit in fluvium uberioris aqua Labera. Habuit principatus sui hos terminos, ad Occidentem contra Boemiam, rivulum Surina, & castrum situm in monte Osecn, juxta flumen Insam ad austrum, contra Teutonicos orientales, has urbes habuit terminales, Hunon, Duplebi, Netolici, usque ad mediam silvam: ad solis ortum, contra Maraviam, castrum sub silva situm, nomine Lutomisl, usque ad rivum Sustava, qui est in media silva: ad Aquilonem, contra Poloniam, castellum Cradzeo, situm juxta flumen, nomine Nizam. Hæc ibi. Pater Henrici Imperatoris *nepos*, Mater *ex gente Boemorum* dicitur in alia Vita.

a Ejus obitus in Chronico Magdeburgensi ponitur anno 987. *Strezislava mater sancti Adalberti, Pragensis postmodum Episcopi: obiit, venerabilis ac Deo acceptabilis matrona, digna tanta sobolis mater dici, & esse.* De Adalberti fratribus infrà num. 18.

b In codice monasterii S. Cæciliæ in urbe, quem Baronius legit, habetur, *Vventius*: rectiùs in aliis VVOYTIECH. *Quod nomen interpretatum sonat, Consolatio exercitus*, inquit alter vitæ scriptor. quæ legitima interpretatio non convenit nomini Adalberti, quidquid dicat scriptor miraculorum recentior. Bertus enim clarum & illustrem significat.

c Alio nomine, nescio an corrupto, *Othricus*, *Stericus*, *Asticus*, Immo & *Diethericus* dicitur, de quo superiùs in Elogio Adalberti Archiepiscopi Magdeburgensis: & in fragmentis ex altera Vita. Annos decem in schola Magdeburgensi perstitit Adalbertus, Eo missus est sub annum CM LXXIII.

ANN. CHR. CM XCVII APR XXIII.

ſophus, ſub quo turba juvenum & liberorum copia multa nimis creſcente ſtudio floruerunt. Ergo Archiepiſcopus ille, puerum cum magna caritate ſuſcipiens, dat ſibi confirmatione ſacro-ſancti chriſmatis, & ſuo nomine Adalbertum appellans [a], tradidit ſcholis. Aderat ſibi diſcenti ſpiritus ſemper individuus comes, & currunt divite vena ingenium, ratio, & ſenſus. Toto autem tempore ſcholaris ſtudii, non æmulatus fuerat facientes iniquitatem, non ſtetit in conſilio eorum, quibus erant inutiles actus, & puerilia negotia: ſed mox ubi longius aliquo poſitus magiſter ei locum præbuit, occultis itineribus ad ſanctorum Martyrum domicilia confugit, ubi ſecundum menſuram temporis, orationum vota perſolvens, rurſum ante occurſum magiſtri loco ſuo reſedit. Noctibus quoque, ut opus ſuum bonum ab humanis laudibus occultaret, circuit pauperes, debiles, & cæcos, quibus ſecundùm modum miſeriarum amica ſolamina præſtat. Verùm ne à bonæ operationis ſtudio ceſſaret, pater & ejus optima mater omnia ſufficienter dederunt, quin & magiſtro ſuo aurum & argentum, & quæcumque oculis hominum digniſſima erant, offerentes, cari filii doctrinam magno pretio emerunt. Ille verò indeſeſſo curſu ad omne virtutum exercitium ſemetipſum ſemper extendens, inter ſuos collegas pulcherrimus proceſſit. Receſſu magiſtri quando ceteri inanibus ludis & ioco laborem legendi minuerunt, ille Davidici nectaris mella deguſtans, ſpirituali riſu ſe ſolatur: quando illi prandentes in angulis ſcholæ, dulcia obſonia magiſtro furantur, ille furtivas orationes Dominæ ſuæ mittens, angelicam dapem ſibi mercatur.

Virtutibus ſtudet.

Lectioni item ſacræ & orationi.

6. Videamus nunc, inter alias virtutes, quas habuit, ſanctæ ſimplicitatis quàm ditiſſimus erat. Quadam die dum iret de ſcholis, unus qui erat ſocius itineris, prætereuntem puellam humo proſtravit, de cauſa ludi eum deſuper projecit. Concurrunt ſcholares, & quidnam foret acturus, cum ingenti cachinno exſpectant. Ille autem quia veſtitam virginem tetigit, (ô bona ſtultitia!) jam ſe nupſiſſe veriſſimè credidit. Inde erigens ſe, dein viſa virgine, dedit ſe bene ſimplex puer in amariſſimas lamentationes, atque continuo imbre oculos humectans, Heu me miſerum, inquit, & criminis machinatorem digito monſtrans, hic me nubere fecit.

& ſimplicitati.

7. Hæc & ſimilia his Deo plenus infantulus jam tunc agendo, multorum oculos in ſe defixit, mirantium ejus acta ac dicentium: Benedicens benedixit hunc puerum Deus, qui infra limina pueritiæ adhuc poſitus, ad optima quæque ſic arduus ſurgit. O ter quaterque beatus, ſi hæc humanitatis ſtudia tota devotione adimpleverit, & arrepti operis curſum congruo exitu terminaverit. Quibus verò cognitus erat pater & ejus mirifica mater, Non eſt, mirum, aiunt, ſi tantus eſt de tantis parentibus ortus: patris juſtitia floret in eo, & maternæ pietatis imago in purpureo pectore vernat. Quot annis ſtuduit, incertum eſt [b]: ſed quia ſæcularis Philoſophiæ ſcientiſſimus erat, novimus omnes. quem Dominus, credo, ad hoc humanæ philoſophiæ ſtudere voluit, ut poſt divinæ ſapientiæ montes faciliore greſſu ſcandere poſſet, aut potius ſæculi amara parvulus potare debuit, ut poſt vir factus, Dei dulcia avidiore animo hauriret.

Philoſophiæ vacat.

8. Poſt hæc magiſter ſcholarum [c] Imperatoris ſervitio adſcriptus, acceſſit in regiam curtem. At archimandrita Adalbertus debitum naturæ perſolvens, ex hoc pelago ad litora ſempiternæ beatitudinis tranſvolarat. Alumnus autem ille, patriam caroſque propinquos reviſens, ſub ſacræ civitatis Pragæ Epiſcopo [d] arma Chriſtianæ militiæ militaturus aſſumſit. Nec multo poſt cepit lan-

Adalberto mortuo patriam revifit.

a Quæ hic auctor de mutato in Adalbertum Voytechi pueri nomine ſcribit, leguntur item apud alterum Vitæ ſcriptorem: qui Adalbertum per ſubreptionem bis chriſmate unctum fuiſſe tradit, infra in fragmentis.

b Poſterior vitæ ſcriptor Adalbertum *per annos ter ternos in arena ſtudii palæſtram exercuiſſe ingenii* commemorat.

c Videlicet Otricus ſuperius memoratus, qui obiit anno 981 aut inſequenti, ex dictis in Elogio alterius Adalberti.

d Bollandianus textus addit hoc loco, *nomine* TETHMARATUS, quem alii Dethmarum ſeu Diethmarum vocant. De eo actum ſupra.

ANN. CHR. CM XCVII. APR. XXIII. Pragensi Episcopo mortuo,

guor pessimus eumdem Episcopum, & detestabili fine clausura vitam venit ei ultima dies. Nam in extremo anhelitu, cùm tamen adhuc magna pars animæ superstes foret; adstantibus, quorum ille adolescens unus erat; hanc fabellam ægra voce retulit. Heu mihi qualis eram, & quantum mutatus ab
„ illo! qualem me nunc esse vellem! Heu miserum! perdidi dies meos; jam
„ pænitentiæ fructus nusquam. Perii. ubi nunc honor meus, & inanes divitiæ?
„ O caro putribilis, & esca vermium! ubi nunc gloria & pulcritudo vanitatis
„ tuæ? Decepisti me, decepisti fallax sæculum; promittens mihi annosam ætatem;
„ & ecce insperatæ mortis gladio male interemisti animam meam. Sed
„ meum scelus utcumque veniabile erga pium Dominum foret, nisi quòd commendatæ
„ plebis scelera ad cumulum miseriarum accedunt. Voluptates enim
„ & desideria eis pro lege erant: nec prohibui furentem, nec prohibere potui
„ sponte pereuntem populum, qui adhuc hodie nil sciunt vel faciunt, extra
„ quod digitus satanæ in eorum cordibus scripsit. Væ mihi, quia silui! Hoc est
„ quod doleo, dolebitque in ævum. Nam ecce diræ mortis victima, in infernum
„ recta via proficiscar, ubi vermes mei non moriuntur, & ignis meus
„ ardebit in æternum, & ultra. Sic ait, & citius obdormivit, factusque est planctus magnus super eum. Timuerunt autem timore magno; sed præ omnibus adolescens Adalbertus, qui his diebus deliciosus miles erat. Nocte eadem sacco indutus cilicino, & caput cano cinere respergens, singulas circuit ecclesias, pauperibus quoque quæ habuit, large dispergens, se & causam suam precibus Domino commendavit. Ipsi autem Episcopatus honorem jam tunc aliqui tacitis promissionibus, nonnulli publico sermone promiserunt.

Adalbertus eligitur.

9. Post mortem verò Episcopi non longe ab urbe Praga factus est conventus desolatæ plebis, unà cum Principe illius terræ [a]; & fit diligens inquisitio quem pro illo ponerent. Responderunt autem omnes uno ore: Et quis alius, nisi indigena noster Adalbertus, cujus actus, nobilitas, divitiæ, ac vita cum honore concordant? Hic quo ipse gradiatur optime novit, hic etiam ducatum animarum prudenter administrat. Eodem die Dominico, quando hæc electio facta est, quidam validissimo dæmone captus, fertur in ecclesiam, ubi sedes episcopalis est, & cœpit palam confiteri mala sua, quorum sibi conscius erat. Tunc convenerunt ministri dominicalis mensæ, orantes pro eo, & sacris verbis inimicum prosequentes. Exclamavit autem per os illius impurissimus dæmon, dicens: Quid mihi & vobis? venistis detrudere me de hoc habitaculo meo? Quid prodest vos jactare inania verba? Ego illum, qui sessurus est in ista sede, valde timeo: cumque illum video vel audio, non ausus sum stare. Et continuo spumans dæmon murmura & horrisona verba ingeminat, & diris dentibus diu infrendens, ad ultimum exivit, homine sano [b]. Die postero ante ortum solis venit nuntius dicens, quia heri dominus Adalbertus consensu publico electus est in Episcopum. Concurrunt populus cum clero glorificantes, & gratias agentes Domino, quia volens nolensque nequam spiritus confessus est electionem illius.

Ottone ejus electionem confirmante.

10. Rediens interea de Saracenico bello, adiit Veronam Imperatorius apex, scilicet OTTO secundus [c], cui fuit manus in prœlio fortis, in parvo corpore maxima virtus. Augustus melior bono patre, & (ut fama meminit)

a Is erat Boleslaus Pius, Sævi filius, in consequentibus sæpe laudatus, qui Boleslao Sævo successit anno 967 supra pag. 834. ubi hæc electio XI Kal. Martii facta memoratur, & quidem anno CM LXXXIII. Adalbertus tunc subdiaconus erat. Ejus electioni annuens Otto, Adalberto anulum dedit eodem anno III Non. Junii, ex Chronico Magdeburgensi. Consecratus III Idus Junii ibidem dicitur: sed præferenda hæc Vita, in qua id factum dicitur in festo Apostolorum Petri & Pauli quod in feriam sextam incidit anno 983.

b Id à Vvillicone clerico traditum refert alter vitæ scriptor, in fragmentis ex num. 8. Plura de Vvillicone inferiùs.

c Longè aliter de Ottone II sentit posterior Adalberti encomiastes num. 9 & sequentibus, ubi variam ejus fortunam ac mores describit, eo planè modo, quo defunctorum Principum gesta graphicè depingi solent ab auctoribus securis, inferiùs in fragmentis.

ANN CHR. CM XCVII APR. XXIII

per omnia Cæsar christianissimus. Idem tunc victor, & victus, pro recolligendo milite huc venerat, volens ultum ire damna victoriæ; sed nesciens, quia mors eum proxima pulsat. Ad hunc ergo Sclavonica * manus perrexit, ferens legationem de parte Ducis, & obtulit electum Episcopum; rogans ejus manu popularem confirmari electionem. Non minus Imperator eorum dignæ petitioni adquiescens, dat ei pastoralem virgam, & cujus suffraganeus erat, Magontino [a] Archipræsuli in Episcopum direxit consecrandum. Consecratus ille festo amicorum Domini Jesu Petri & Pauli, multo comitatu equitat in dulcem patriam. Equus autem, cujus tergo insederat, non more frementium equorum, nec properis cursibus gradiebatur, neque auro & argento portat fulgentia frena, sed in rusticum morem torta cannabe ora strictus incessit ad arbitrium sedentis.

* Bolland. Boëmica.

Consecratur.

11. Ventum est ad sanctam civitatem Pragam, ubi Dux præcluis VVENEZLAUS [b] quondam regnum tenuit, ac in Dei servitio vivere suum egregiè perduxit: postea verò sub impii fratris ferro, nobile martyrium consummans, manifestis indiciis ac ingentibus hodie usque miraculis sua merita probat. Ibi novus ille Pontifex vincula pedum solvens, nudo pede intrat urbem. Hinc humili & contrito corde orationis jura persolvens, magno gaudio civium episcopalem cathedram obsederat. Erat autem cunctis diebus pontificatus episcopii sui pie ac fideliter serviens Domino, sed multo ac in proficuo labore Christianitatis normam exercens in populo. Res ecclesiasticas sub æqua divisione distribuit in quatuor [c] partes. Primam partem pro necessariis vel ornatibus ecclesiæ, secundam Canonicorum commoditatibus adscripsit: tertiam verò in agmina pauperum proflua miseratione expendens, ultimæ partis summulam pro suis usibus servat.

Pragam ingreditur nudipes.

Ecclesiæ bona dividit in quatuor partes.

12. Præterea omni die festo plurimos pauperes ad misericordiæ opera vocat, quæ eis necessaria erant, affluente copia ministrans. Item quotidianis diebus ter quaternos habere solitus erat, quos in apostolici nominis honorem dape & potu satiat. Raro autem, extra festum aliquod, vidit eum meridianus sol manducantem, & numquam media nox somno indulgentem. Stat lectus altis plumis & ostro rigidus, die oculos hominum pascens, nocte verò aut habuit fratrem [d] GAUDENTIUM, aut cæcum natum, (extra quos suo cubili amicissima familiaritate junctos, & se tertium, nemo quartus recubuit in una domo:) ipsi verò nuda humus vel leve cilicium, & lapis pro capitis sustentaculo somnum dabant. Numquam saturo ventre ivit dormitum, & nondum expleto sopore surgit ad solitæ orationis convivia. Corpus verò, & corporis incentiva acerrimis attrivetat jejuniis, nec ulli umquam voluptati animum dare volebat. Parva quies oculis, & nulla venia est defectis pedibus. Lustraverat enim carcerem, & in carcere positos, quorum longa series & infinitum agmen erat. Nulli plus nota propria domus, quàm sibi erat, quis, quo nomine, & in qua parte cubaret infirmus, aut quot capita rediviva salus vitæ, quot fatalis hora mitteret leto: quorum omnium post pia obsequia, si seminis tempus erat, ad campos decurrit; & satione peracta, unde viverent propriis manibus se laborasse gaudebat. Hinc viator in-

Pauperes mensæ adhibet.

Rigidè vivit.

In carcere positos visitat.

Labore suo pauperes alit.

[a] Vvilligiso, cujus nomen suggerit alia Vita num. 9, & Chronicon Magdeburgense, cujus verba superiùs retulimus in Elogio Mariæ Abbatissæ Pragensis. De eo iterum infrà, num. 25

[b] De Venezlai seu Vvenceslai Ducis cæde per Boleslaum fratrem facta lege dicta superiùs pag. 833 Boleslao cognomen Sævo inde meritò tributum. Regem eum vocat Vviticbindus in Annalium lib. 3, & Frodoardus ad annum 950. Boleslaus postea facti pœnitens, non solùm Vvenceslai cultum ceu Martyris toleravit, sed etiam filium suum Ztrahquazum Deo in sancti Emmerammi Ratisponensi monasterio consecravit, inferiùs ex fragmentis Chronici Magdeburgensis.

[c] Hæc canonica Ecclesiæ bonorum divisio: quam secundus Auctor paullo aliter explicat num. , ut prima pars pauperibus, secunda ecclesiæ, tertia captivorum redemtioni, quarta Episcopo, ejusque ministris & clericis assignata sit

[d] Gaudentius Adalberti *carne & spiritu duplex germanus* dicitur infra num 21. Alii fratrem spiritualem dicunt: sed præferenda Vitæ hujus auctoritas Archiepiscopus Gnesnæ primus ab Ottone tertio institutus anno M, ex fragmentis Chronici Magdeburgensis. De eo infra num. 16, 21, 38, 42 & seqq.

ANN CH. CM XCVII APR XXIII. Orationi sæpius, silentio de nocte vacat. causas finit Sacra facit &c.

trepidus aderat, sacris ædibus sæpius Domino precator importunus cælestes fores pulsat, nunc longis genuum flexionibus orationem pertrahit, nunc ægra suspitia cordis multo flumine rigat. De Completorio usque ad Primam non exiit sermo de ore ejus, & ad instar monasticæ professionis, nocturna silentia servat. Post Primam pastoralibus causis studia sua impendit, audiens diligenter, quid cum prædato paupere peregrinus, & vidua ejularent. Quando autem exteriore cura vacabat, usque ad Missæ celebrationem Davidicis utitur colloquiis, homini non locutus est verbum, quamdiu Dominicæ mensæ infulatus adstitit, & supra sancta sanctorum immolat angelicum panem. Post, aut opera manuum laborat, aut cum caris capellanis sacræ lectioni cibaria degustat. His otiis longum diem, talibus negotiis totam ducere noctem: hi sibi mores, hoc studium, hæc erat meta vivendi.

Pauperi dat pulvinar.

13. Post Completorium cum solitis orationibus incubaret, quidam pauper, cui nihil præter vitam & membra impius latro reliquit, miseris ululatibus templi ostia pulsat. quo audito, cùm de erogatis opibus nullæ superfuissent, cœpit curiosius excogitare, quid illi dare posset: & cum nihil aliud occurreret, ingressus cubile, quod solum habuit, tulit inde sericum pulvinar, cui abstrahens sericum, plumas circumquaque per domum respersit. Deinde ad jacentis mendici clamorem recurrens, inanem purpuram in rugam complicuit, & per coeuntium januarum foramina emittens, hoc fertili dono manum pauperis accumulavit. cujus furti auctor cùm lateret, & VVILLICO domus suæ præpositus hoc inter pueros asperiùs inquirere vellet, prohibuit „ eum, dicens: Nequaquam inimicus homo hoc fecit, sed qui indigens erat, „ forsan pro explenda necessitate assumsit.

Prædicationi dat operam.

14. Inter hæc sancta opera non desierant pluere prædicationis pulcræ verba: nec sibi solum bonus, sed cum pluribus cælestium gaudiorum particeps esse voluit; singulis compassione proximus, & præ cunctis in contemplatione suspensus: sic alta petens, ut proximorum infirma non despiceret; sic infirmis proximorum congruens, ut alta petere non desisteret; sic discretionis artem servare novit, ut esset in eo & justè consulens misericordia, & piè sæviens disciplina. Ipsi autem contraria voluntate ad carnalem sensum relapsi, bonum pastorem sequi noluernnt. Novo quippe modo cùm essent cælestibus bonis pasti, peccatorum fæcibus explebantur. Ille spiritalibus adjutoriis causas suas præmunire instat: illi destruere quod fecit diabolicis impugnationibus festinant. ille à captivitate dæmonum, & vitiorum populum liberare parat; illi eo artius se in omni peccato obligare non cessant. Vidit ergo Episcopus, quia divinis legibus adversum ire, omnibus modis festinaverunt: vidit, quod obdurato corde in Deum grandia quæque & nova scelera adimplere meditantur: vidit optimæ gubernationis frustrari lacertos; plus etiam obesse sibi, quàm populo prodesse. Deflet ergo peccatum, & amarissimo luctu prosequitur damna perditæ gentis. Ad ultimum cogitat melius esse relinquere [a], quàm in cæco & sponte pereunte populo operam perdere. quod maximè de tribus causis actum esse dicunt, qui hujus rei ordinem, ipso narrante compererunt. Prima, & velut principalis causa, propter plures uxores unius viri; secunda propter detestanda conjugia Clericorum; tertia propter captivos & mancipia Christianorum, quos mercator Judæus infelici auro emerat, emtosque tot Episcopus redimere non potuit. In somnis quoque apparuit ei Dominus suscitans eum, & de lento sopore sur- „ gere jubens. Inquit ille: Quis es tu tam imperiosæ auctoritatis, vel cujus rei „ gratia quietem frangere jubes? Respondit: Ego sum Jesus-Christus, qui venditus sum, & ecce iterum vendor Judæis, & tu adhuc stertis? Ille expergefactus secum tacito corde pertractat quidnam hæc visio vellet. Admonet

Subditos contumaces deserit.

ob tres causas.

[a] Adalbertus ante suum discessum cogitasse de substituendo sibi Zerabquaze monacho, Boleslai Sævi filio, discimus ex Chronico Magdeburgensi, cujus fragmentum inferiùs: sed eum acquiescere noluisse.

ANN. CHR. CMXCVI. APR. XXIII.

ſolvendæ quæſtiunculæ ſocium, elegantem virum VVILLICONEM. Hic honore præpoſituræ præerat ceteris. Hunc vir ſanctiſſimus conſiliorum ſuorum participem fecit. cui cùm ſuam viſionem exponeret, reſpondit in propria verba & cogitationes ille mitiſſimus heros: Quando venduntur Chriſtiani Judæis, hanc venditionem patitur Jeſus-Chriſtus, cujus nos ſumus corpus & membra, à quo movemur & ſumus.

Papæ eas exponit.

15. Hæc ſanctus Epiſcopus æqua lance perpendens, & ab imo cordis longa ſuſpiria trahens, ampliùs ſtare timuit; ſicque conſilio doloris accepto, venit Romam, & apoſtolicæ ſedis Pontificem [a], quid in tanto ſuo populique diſcrimine agendum foret, gemebundis quæſtionibus inquirit. Commendatus, inquiens, mihi grex audire non vult, nec capit ſermo meus [b] in illis iniquorum pectoribus: dæmoniacæ ſervitutis imperia regnant; & ea regio eſt, ubi pro juſto virtus corporis, pro lege voloptas dominatur. Ad hæc Apoſtolicus: Fili, inquit, quia te ſequi nolunt, fuge quod nocet. Operæ pretium eſt enim, ſi cum aliis fructum facere non potes, vel te ipſum non perdas. Quare in eo conſilio arripe tibi otia contemplationis, & ſede inter eos, qui vitam quietam in ſtudiis dulcibus & ſalubribus agunt. Hac itaque velut divina reſponſione animatus, cum ad futura Sanctorum gaudia ardenti deſiderio anhelaret; ſtatuit ſecum, natale ſuum ſolum, notioreſque populos derelinquere. Vult pro Domino peregre proficiſci, atque velut ſub alio ſole, inopem ducere ſenectam. Omnia dura & aſpera pro dilecto Jeſu dulcia ſibi viſa ſunt; pro divite Chriſto anguſtam pauperiem pati, non tam labor, quàm ingens amor erat. Poſt hanc ſuæ mentis deliberationem, argentum pauperibus largè diſtribuens, epiſcopalem cameram evacuavit.

Eo ſuadente nuntium epiſcopali dignitati remittit. Pauperibus omnia tribuit.

Jeroſolyma profecturus, Auguſtæ dona egenis dat.

16. Erat ipſis diebus Romæ Imperatrix auguſta THEOPHANIA [c], mater ejus, qui modò regnat, tertius, &, Deo juvante, maximus OTTO; cui pia cura circa pauperes cum ſummatibus viris; & bene quærentibus Chriſtum ſinceriſſima dilectio fuit. Hæc comperto quod gratiâ orationis exſulans ille uſque Jeroſolymam pergere vellet, clam venire illum fecit, & argenti [d] tantum, quantum juvenis GAUDENTIUS vix levare poſſet, pro viatico accipere fecit. quod eadem conſequenti nocte pauperibus fideliter diviſit, atque ab uno denario totum expendens, nil ſibi retinuit. Deinde pueris remiſſis in patriam, mutat habitum, & aſinum pro portandis oneribus mercatus, cum tribus numero fratribus ſanctum iter aſſumſit. Habens itaque animum Jeroſolymis ſepulcrum Domini inviſere, venit ad montem Caſinum [e], in cujus cacumine monaſterium ſedet, quod hoc in loco primus conſtruere cœpit beatiſſimus Pater Monachorum flos & gloria BENEDICTUS. Ibi quoque (ut Gregorii mellifluum os ſonat) ultimam vitæ partem deguit, & veræ religionis exemplar omnibus, qui in Chriſto piè vivere volunt, digito conſcripſit. Hic tum licet agnitus non fuiſſet, tamen Domino quod futurum erat providente, honorificè hoſpitio ſuſceptus eſt.

Caſinum adit.

ab itinere Jeroſolymitano revocatur.

17. Poſt paucos autem dies cum iter cœptum agere vellet, acceſſit ad eum

a Johannem xv, qui ſedit ab anno 985 ad 996. Adalberti receſſus ad annum 989 referendus eſt, ut perſpicuum fiet conferenti Notas ad num. 10 & & 15

b Formula loquendi ex Johannis Evangelio cap. 8 verſu 37. οὐ χωρεῖ, id eſt non habet locum.

c Theophaniæ nomen in authenticis Ottonum ſecundi ac tertii litteris, utroque in mſ. Magdeburgenſi Chronico *Theophanu* abſque flexu perpetuo ſcribitur.

d *Maſſam argenti ingentem* dicit alter vitæ ſcriptor.

e Adalberti ad monaſterium Caſinenſe adventum Leo Marſicanus eodem fere modo deſcribit in lib. 2 cap. 17. *Beatus Adelpertus Sclavorum Epiſcopus, relicto Epiſcopatu ſuo ex licentia Romani Pontificis ad hoc monaſterium venit, cupiens Ieroſolymam ire. Sed cum à prædicto Abbate* [*Manſone*] *& à nonnullis hujus loci prioribus dehortatus inde fuiſſet, quaſi divinitus datum ſibi conſilium ſumens, ſtatuit tota vita ſua hic degere, & nuſquam amplius alio procedere. Sed cum quadam die quidam de prioribus hujus monaſterii affectuosè cum ipſo loquentes, dixiſſent. Bonum eſt, Pater, ut hic nobiſcum maneas, hic monaſticum habitum induas, hic Deo placitum vivere ducas; quoniam cùm ſis Epiſcopus, & eccleſias noſtras dedicare, & noſtros clericos ad gradus eccleſiaſticos promovere diligentiſſimè poteris. Hoc ille verbum ſatis moleſtè accipiens, mox deſcendit, atque ad virum ſanctiſſimum Nilum, quem tunc apud Vallem-Lucis cum aliquot Græcis fratribus religioſiſſimè converſari perceperat &c.*

AN. CH. CMXCVI APRIL. XXIII

illius loci Abbas, & cum ipso admodum illustres viri, hæc consilia velut à divina arce ferentes. Via, inquiunt, quam beatitudinis acquirendæ causâ cœpisti, longe est à recta via, & ab illa quæ ducit ad vitam. Perplexitatibus quippe fugacis sæculi carere magnanimi est; sed quotidie loca nova mutare minus laudabile est. Sicut enim hiberni maris inconstantia malum nautis; ita vagatio de loco ad locum periculum suis sequacibus minatur: state autem loco, & supernis usibus eo liberiùs persui, non nos, sed præcepta majorum, virorumque fortium exempla tibi dicunt. Quod consilium providus heros non secus, quàm divinitus datum accipiens, ibi finem laboris & cetera errabundæ vagationis ponere cogitavit.

Ibi manere recusat

18. Hæc eo cogitante frustratur eum Deus, volens dilecti hominis desideria aliquantulum dilatare, ut quanto nunc amara primum & labore parata, tanto post dulciora fuissent. Nam cùm ibi monastica lege vivere vellet, cumque à minimo usque ad maximum omnes hoc libentissime vellent, repente attonitas terribile verbum transverberat aures. Et bonum est, inquiunt, ut stes nobiscum, hîc monachicum induas habitum, hîc Deo placiturum vivere ducas; nostras quoque ecclesias novo opere constructas, eum sis Episcopus, sacrare potes. Quo audito ille heros jam dudum intra se turbatus, hæc ira dictante reddidit: Utrum me hominem vel asinum putatis, ut cum amota filiorum cura Episcopus esse desisterem, nunc sub nomine Episcopi vestras domos consecrarem?

Nilum Abbatem convenit.

19. Nec mora ivit deorsum per montis convexa, & quasi duorum dierum itinere acto, ad magnum virum NILUM [a] perrexit, cujus nobile meritum in monastico ordine, velut novus lucifer in æthereo axe refulget: sub quo etiam duce ac divinæ artis magistro discipulorum plurima manus Deo militarunt. Hi verò omnes propriis manibus victum quærentes, secundum Regulam sancti Patris nostri BASILII cælestibus vestigiis innituntur. Hac fama ductus aggreditur sanctum senem; & provolutus genibus diu profudit lacrymas, quærens ab illo responsa, & amica solatia. Quem intuitus domnus Abbas Nilus, cujus meriti in conspectu Domini viveret, jam in primo sermone cognovit; qui & usque hodie ita amore Christi ferventem non meminit se vidisse, aliquem juvenem. Et recepissem te, inquit, dulcis nate, nisi hæc susceptio mihi meisque nocitura, tibi tamen minime esset profutura. Etenim ut iste habitus & barbæ pili testantur, non indigena, sed homo Græcus sum; terra autem quantulacumque est, quam ego & mei mecum incolunt, illorum, quos tu bene fugis, propria est. Sed si quod Deo volente nimis vellem, unà nobiscum cohabitaveris; tollunt illi quæ sua sunt; ergo cum caris filiis expellor totus; tu de incerta re plus incertus eris. Quin immo accipe Patris consilium, & unde digressus es, repete urbem Romam; quo cum Angelo bono te ducente perveneris, dominum Abbatem LEONEM nobis amicissimum ex nostra omniumque persona salutes, atque epistolam nostram feras in hæc verba: ut aut apud se (quod plus volo) retineat, aut si ei difficile apparet, ad Abbatem sancti Sabæ mea vice commendet. Hac spe conformatus regreditur ad sacratam arcem urbium dominam & caput mundi Romam.

Mittitur ad Leonem Abbatem Romæ.

Probatus ab eo admittitur.

20. Inde cui monasterio Abbas Leo præfuisset, diligenter inquirens, ad sanctorum limina Bonifacii & Alexii, monstrante populo, perductus est. Postquam ingressus est, & cum Abbate copia datur fandi, obtulit salutationem & litteras, quas miserat Abbas Nilus: quibus perlectis, ut ex longo usu spiritum probare doctus erat, priusquam recepisset illum, arguta arte cuncta explorat. Primùm incœpit indignationem simulare, quis qua mente præditus esset, averso vultu indagare, aspera & dura illi prædicens, cunctaque arcana mentis ejus sagaci ingenio perquirens. Justum verò ac tenacem pro-

[a] De Nilo juniore magni nominis Hegumeno superius aliqua delibavimus, ubi de Aligerno & Mansone Casini Abbatibus dictum est: ejus Vitam integram, sanè lectu dignissimam, hic edituri, si licuisset.

positi

positi virum nec dura hominis responsio frangere valuit, nec venientium tentationum minæ à semel arrepta voluntate revocare potuerunt. Abbas verò Leo ubi non solùm avertere à suo proposito, sed etiam dira prædicando plus accendere poterat, acceptutum se fore illum pollicetur. Statuit autem domnum Apostolicum cum humiliato Antistite priùs convenire; ut quidquid agendum foret, tanti Patris sententia, suorumque Cardinalium consilia deliberarent. Post hæc rite peractis omnibus, qua die Dominus discipulorum suorum pedes lavit, ac linteo extersit, monachalem habitum sanctus ª ille Episcopus accepit. Sabbato sancto, quando baptizati catechumeni criminalibus vinculis solvuntur, soluta est & ipsi capite pendens cuculla. Hinc secundum Regulæ morem, fratrum numero addictus, quærendum angusto calle cœpit ardentius cupere Christum.

ANN. CHRI. CM XCVII. APR. XXIII.

cum Papæ venia,

monasticum habitum induit,

21. Duo autem ex fratribus qui cum eo erant, jam dudum videntes, quia se monachum facere vellet, non bene relicto clypeo fugam dederunt. Solus verò GAUDENTIUS, exemplo constantis viri, remanens cum beato viro, monachicam atque probabilem conversationem consecutus est: qui etiam sibi carne & spiritu duplex germanus, & ab infantia semper fidissimus comes adhæsit. Ipse verò omni obedientia ac humilitate ambulans inter fratres, contra bella tentantium vitiorum intrepidus tiro accingitur; in cogitationibus suis ad humilem confessionem semper confugiens, quassatæ mentis arcana spiritalibus viris pandere non cessavit. Cessante verò tentationum imbre, in novam messem virtutum refloruit; ac post victoriam solito clarior eluxit. Processit ergo ut lux splendens, & crevit usque ad perfectum diem. Obedientia, qua donavit eum suus Abbas, hujusceemodi erat, ut coquinæ fratrum aquæ administratorios usus humero apportaret, manibus quoque eorum lavandis simile obsequium ageret: sic se cunctis fratribus servire lætatur.

cum fratre suo Gaudentio.

Qualem se exhibuerit in monasticis rebus.

Humilibus officiis vacat.

22. Nec moratur interea æmulus hostis, nunc aperto bello, nunc latentibus insidiis hominem Dei impugnaturus. & cùm testacea vasa, nunc aquâ, aliquando vino plena portaret, prædictus hostis callido astu lapsus parat, ac ut confracta in partes spargerentur efficiens, sacri viri faciem ingenti rubore perfudit. Hæc dum multoties fierent, & ipse tot vicibus veniam prostrato corpore peteret, tandem ultor ejus confusionis respexit ad hæc negotia Deus. Nam una dierum cùm fratrum mensæ apportaturus foret merum, offenso pede corruit ipse super vas, & vas ingenti cecidit super marmora lapso. Audit à longe Pater monasterii, cunctique fratres per ordinem, quomodo labitur ille heros, nescientes quia hunc casum prosperrima adversitas comitaretur; ita enim vas sanum, & vini potrio non minuta reperitur, ac si nulla facta foret ruina.

Lapsus veniam petit.

23. Item nobilis quædam femina monasterium * hoc causâ orationis ingreditur, & cum caritatem ibi facere jussa foret, jam septem annis panem se non gustasse profitetur. Ille verò hunc abstinentiæ morem pro infirmitate ei adhæsisse recognoscens, allato pane salutiferæ crucis signaculum impressit, ac deinde prandenti matronæ apponens, In nomine Domini mei Jesu-Christi, " filia, inquit, manduca panem. Non licet tibi sanctam caritatem violare. Pro " ejus enim amore hoc parum prandii accipere jussa es. Ad hanc vocem cre- " dula mulier, panis munera degustans, cum gratiarum actione regreditur in domum suam. Exhinc ergo communi cibo usa est, rem novam sibi contigisse civibus narrat, ac glorificat vox omnium Dominum Deum.

Mulierem ægram dato pane benedicto sanat.

* id est ecclesiam.

24. Nec prætereundum est, qualiter cujusdam JOHANNIS filiam, qui nunc urbis præfectus esse dignoscitur, atrocissimus febrium dolor vexare cœpit. quam cùm homo Dei sacratissima sua manu tangeret, omnis languor corporis ejus imperio abscessit.

Febricitantem puellam sanat.

ª In Chronico Magdeburgensi ad annum 990. Sanctus Adalbertus Roma ad sanctum Alexium, infere | Abbate quis esset, factus est Monachus &c. inferius post hanc Vitam.

Ann. Chr. CMXCVII Apr. XXIII. Mogantino Archiepiscopo agente,

25. Archiepiscopus verò Magontinus [a] beati Præsulis gregem sine Pastore ire conspiciens, misit legatos [b] cum litteris, per quos dominum Apostolicum de sancti viri reditu interpellat. Facta est Romæ Synodus [c] pro hac causa, & oritur utrimque litigium grande, ex una parte eorum, qui Monachum perdere timuerunt; ex alia eorum, qui Pastorem suum cum auctoritate quærebant. Cumque invicem pugnantibus sententiis utraque pars diu decertarent; randem dubiam nuntiorum primas [d] vix promeruit victoriam. Hic ipse primas frater erat Ducis, cujus terræ qui exigebatur Episcopus præfuit. Tum Apostolicus non tam voluntate, quàm jure Dei permotus, talia respondit: » Reddimus, quod justè quærunt; quamvis de bono Patre jam degenerassent » filii, & dabimus eum hac lege: si audierint eum, teneant cum Dei benedictione, faciantque sub ipso fructum centuplum. Si autem à consueta iniquitate sua recedere nolunt, hic noster absque periculo sui capitis malorum consortia declinet.

à Papa Pragam remittitur.

Festivè excipitur à suis.

26. Hæc ubi dicta dedit, finita est Synodus, & soluto cœtu redierunt quisque in domum suam. Abscedunt legati, Monachis tristibus, læto animo ac magna exsultatione. Cumque emenso itinere Pragam venirent, eunt ei obviam omnis ætas & sexus, & quasi cum ingenti gaudio acceperunt eum: dant manus ac promittunt omnia, velut qui de sua reversione oppidò gauderent, & secundum ejus præcepta priorem vitam plenissimè emendare vellent. Sed paullo post cœpit eos ignava mollities: & neglectis prædicationibus itur in omne nefas. Veterum quippe vitiorum recordationibus præventi, in carnalem partem relabuntur, & pereunt labor pastoralis, & diligens cura boni patris.

qui paullo post ad pristina vitia relabuntur.

Mulier adulterii convicta, ad eum confugit.

27. Inter hæc luctuosum & miserabile crimen exoritur. Mulier cujusdam nobilis cum clerico adulterasse publicè arguitur. quam cum more barbarico parentes dedecorati conjugis decapitare [e] quærerent, fugit illa per celeres auras, donec voce & cursu usque ad optatum pervenerat Episcopum. Volens autem de illorum manibus mulierem liberare, clausit eam in monasterio Sanctimonialium, quod sub vocabulo & veneratione sancti Georgii consecratum firmissimis mœnibus vallatur; clavim verò ecclesiæ custodi fideliter commendat: credens, ut femina inter feminas solatia doloris, & sub altaris defensione vitæ securitatem haberet. Crimen quoque in se referre voluit, ut se sceleris auctore magnum aliquid fieret, scilicet ut pro pænitentiæ fructibus, aut illam vitæ servaret, aut ambo simul jussi morerentur. Qua voluntate, quia martyrii coronam exposcens erat, adimpleret utique quod voluit, nisi eum prudenter dominus VVILLICO * prohiberet.

Hanc ille monasterio includit.

* Bolland. Vviollitona.

Hinc à furentibus impetitur.

28. Impia manus interea absconsæ mulieri ferrum necemque parans, armato milite episcopale forum irruperunt. Quærunt minis & contumacibus Episcopum dictis, qui contra fas & legalia jura adulteram defendere vellet. Quod ille divinæ contemplationis otio vacans, ubi aure percepit, cùm velut divisæ noctis hora esset, dicto versu fregit silentia, & in quo clausus erat, » exivit de templo. Deinde qui secum erant fratribus pacis oscula libans; Be- » ne valete, inquit, & pro me misero ferte pia vota Christo. Inde totus ardore martyrii flagrans, non tardiore desiderio & cursu, quàm qui fugit hostem, » sponte venit in hostem, ac medium agmen intrepido gressu incedens: Si me

a Vvilligisus scilicet, qui Moguntinæ ecclesiæ præfuit ab anno 977 in annum 1011. Factum hoc ei tribuit ms. codex apud Serarium pag. 720. De eo supra ad num. 10.

b Legati isti fuere viri sancti papas Radla frater Ducis Boleslai, & ZrahEvvaz monachus, ut in fragmentis.

c Nempe anno 994 ex ms. codice mox laudato. Johannes XV Synodi auctor. Adalberti reditus Pragam contigit, cùm *annis quinque* in monasterio vixisset, ex alia Vita

d In alia Vita RADLA appellatur, & quidem *sancti viri papas*, infrà

e Adulterii pœnam à Germanis statutam refert Tacitus de moribus Germanorum cap. 19. nempe *accisis crinibus nudatam coram propinquis expellebat domo maritus, ac per omnem vicum verbere agebat.*

AN. CH. CM XCVII. APRIL. XXIII.

quæritis, inquit, præsto sum. Unus autem ex illis, cui cum bonis semper læva voluntas erat, omnium ore talia respondit: Cassa spes martyrii te tenet, & nobilis gloria leti. Errat pro certo hæc sanctitas, quæ nostrum vult fieri peccatum; non implebitur tua voluntas, sed agitur aliquid, quod plus dolet: quia nisi hæc meretrix nobis citiùs reddatur, habemus fratres [a] tuos, in quorum uxoribus, prole, & prædiis hoc malum ulciscamur. Hæc dum furens Sclavus contra Episcopum delatravit, ecce corruptus auro proditor adest, qui excerpens eos clam de agmine vocat, seque itineris ducem præbens, domum in qua clausa erat, domusque custodem manifestat. Custos verò tentus ab illis, nunc minis, amicis nunc affatibus, ut illam in manus eorum redderet, diu probatur. Ad ultimum mortis timore perterritus, sic sibi creditam cruentis hostibus prodidit feminam. Rapitur illa infelix, frustra pressis altaribus, & sub manu conjugis capitalem jussa est subire sententiam. Quod cum ille velut vir justus facere nollet, sub gladio vilis vernulæ truncata pœnas male usi corporis capite exsolvit.

Mulier exrepta capite plectitur.

29. His atque horum majoribus popularis nequitiæ studiis cùm sermo docentis Episcopi contraire nequiret, flet bonus pastor, quia in morbido grege signa salutis nulla inesse conspexit. Hinc prospectandis sequentibus malis oculos claudere volens, dulcis Romæ mœnia revisit [b], & navi monasterii mutat pastoralia frena. Congaudent illo redeunte monasticæ plebis sacra collegia, ac sanctitatis suæ amore pariter & utilitate perfruuntur. Dilexerunt eum omnes, sed præ omnibus Abbas suus; qui & post se toris cohortibus Fratrum præfecerat illum. Ille autem omni vilitate [c] & extremitate contentus, quanto magnus erat, tanto se cunctis inferiorem præbuit: quanto spiritualibus divitiis dives, tanto in oculis hominum parvus, pauper, & despectus esse cupiverat. Dicunt autem Abba & fratres ejus de eo, quia in omni virtute ad unguem perfectus est, & extra martyrium verè sanctus erat. sic de die in diem semper novus & se ipso robustior succrescens, ad divinæ contemplationis fastigia velut castissima turtur evolaverat. Volens autem Dominus ostendere servo, cujus meriti viveret in conspectu suo, monstrat ei per visum duos ordines in cælo, unum purpureo, alterum niveo amictu: quibus sub diversa specie singulare meritum, & propria merces; ambobus tamen esca & potus erat laus perpetua Creatoris. Et facta est vox ad eum dicens; Inter utrosque est tibi locus, convivatio mensæ, & aptissimus honor. Cujus rei visionem Abbati suo cùm exponeret, non hoc de se, sed, velut sanctissimus Paulus, revelationis suæ mysteria de alio homine narrat. Scio, inquit, hujusmodi hominem, cui Dominus per visum talia ostendit, & hæc ipsa donaturum se promitrit.

Adalbertus Romam iterum petit, [b]

ubi letus ad monastica redit exercitia [c]

Cælesti viso recreatur.

30. Hoc ipso tempore iter [d] agit Romam Rex Francorum OTTO tertius, pulcri Cæsaris pulcherrima proles, decursis quippe puerilibus annis, cùm jam velut lanugine barbæ floreret tempus, & virtus major annis Imperatoriam sibi exposceret dignitatem. Roma autem cum caput mundi & urbium domina sit, & vocetur, sola Reges imperare facit; cumque Principis sanctorum corpus suo sinu refoveat, merito Principem terrarum ipsa constituere debet. Summus ipsis diebus Pontifex acerrima febre correptus, corpus terræ, animam

Otto Papa mortuo Romam adit. [d]

a Eorum nomina refert Chronographus Magdeburgensis, nempe *Sobebor*, *Spitimur*, *Dobrazlau*, *Poreisaslau*, de quibus vide fragmenta post hanc Vitam. Quintum addit Auctor secundus num. 21 infra in fragmentis Gaudentium, de quo supra num 12, videtur sextus fuisse. Quinque fratres nominat Dubravius hoc modo: *Sobrovorium*, *Spetimirum*, *Prebislaum*, *Boritam*. *Czaslaum* qui quintus natu major, in obsequio Ottonis Imperatoris existens, omnium postremus necatus est, ex alia Vita.

b Quid in hoc secundo reditu contigerit, ampliùs explicat Auctor alter num. 17 in fragmentis.

c Hæc verba desumta sunt ex Regulæ sancti Benedicti cap 7. ubi sextus gradus humilitatis in eo consistere dicitur, ut monachus *omni vilitate vel extremitate contentus sit*: septimus, ut se cunctis *inferiorem* pronuntiet & credat.

d Nimirum anno 996, quo Johannis Papæ XV obitus contigit, qui successorem habuit Gregorium V, de quo infrà. Quid in illo Ottonis itinere erga Adalbertum acciderit, discemus ex ultimo fragmento de translatione sancti Abundii, quod huic Vitæ subjiciemus.

Ann. Chr. xcvi Apr. xxiii. Legatos de successore eligendo audit.

cælo, utraque in sua dimisit exordia. Rex autem Otto Alpium nives multo milite transmeans, juxta sacram urbem Ravennam regalia castra metatus est. Ibi in ejus occursum veniunt epistolæ cum nuntiis, quas mittunt Romani Proceres & Senatorius ordo; primo illius adventum, velut toto tempore paternæ mortis non visum, totis visceribus desiderare, ac debita fidelitate pollicitantur exspectare. Deinde in morte domni Apostolici tam sibi, quàm illis non minimam invectam esse partem incommodorum annuntiant, & quem pro eo ponerent, regalem exquirunt sententiam.

Brunonem ad summum Pontificatum evehit.

31. Erat tum in capella Regis quidam clericus Bruno, sæcularibus litteris egregiè eruditus, & ipse regio[a] sanguine genus ferens, magnæ indolis, sed (quod minùs bonum) multum fervidæ juventutis. Hunc quia Regi placuit, à majoribus electum, Magontinus Archipræsul Vuilligisus & suus collega Adelbaldus Episcopus adduxerunt Romam. Proinde à Romanis honorificè acceptum ad hoc ordinati Episcopi apostolico honore promulgarunt. Superveniens etiam Rex Romano more egregiè accipitur. Deinde magno gaudio omnium Imperatorium attigit apicem. Lætantur cum primatibus minores civitatis, cum afflicto paupere, exsultant agmina viduarum, quia novus Imperator dat jura populis, dat jura novus Papa.

Vuilligisus Adalbertum in Bohemiam iterum revocare satagit.

32. His temporibus christianissimus ille Cæsar, cui circa servos Dei maximum studium semper & diligens cura fuit, crebro alloquitur sanctum Adalbertum, & habebat eum sibi familiarem, audiens libenter quæcumque sibi diceret. Archiepiscopus verò Vuilligisus veterem querimoniam canens[b] interpellat, congeminat vota cum votis, & ut reportaret illum omnibus modis instat. In apostolica quoque Synodo[c] canonum testimonia revolvens, coram omnibus se justè petere clamat: peccatum esse singulis ecclesiis maritatis solam Pragam viduari: justa poscentibus benevolam aurem viduæ ecclesiæ maritum suum præbere libera mente postulans erat. Rursum ex itinere, quo reversus est ad patriam, continuis litteris hoc idem reiterare non cessat, nec dimisit prius, donec pollicitus est domnus Apostolicus facturum se esse quæ vellet. Tristatus est autem homo Dei, quia linquere cogitur Monasterium: præsciebat enim, quia populum, cui pastoralem curam debuit, à via sua mala nemo flectere quisset. Sed tristem ejus animum hoc valde solatur; quia si in commissis sibi animabus dignos fructus agere nequisset, extraneis & non baptizatis prædicator missus fuerat.

Annuit Pontifex.

Adalbertus Moguntiæ dat monita Imperatori.

33. Ergo multis lacrymis dulce Monasterium linquens, cum summæ discretionis viro Notherto[d] Episcopo ultra Alpes proficiscitur. Cumque velut duorum prope mensium iter agerent, venerunt Magontiam, ubi regressus ab Italicis oris Imperator commoratus est. cum quo vir Dei mansit bonum tempus, quia familiarissimus sibi erat, & nocte pariter ac die, velut sanctissimus cubicularius, imperiali cameræ adhæsit. Hoc autem non sic, velut sæculi aliquo amore captus: sed quia dilexit ipsum, & dulcibus dictis ad amorem cælestis patriæ accendere voluit. Nam die sive nocte, cum turba
» locum dedit, sanctis alloquiis aggreditur illum, docens ne magnum putaret
» se Imperatorem esse; cogitaret se hominem moriturum, cinerem ex pulcher-

a Chronographus Magdeburgensis ad annum 996. *Rex in Italia jam positus, præmissis quibusdam Principibus, sub eo consensu & electione fecit ordinari Apostolicum suum nepotem Brunonem*, Ottonis *filium, qui Otto marcam Veronensem servabat, imposito nomine Gregorii.* Hermannus etiam Ottonis Ducis filium vocat Bruschius, & quidam cum eo, insigni lapsu cum Brunone Episcopo Verdensi istum confundunt. Alia Vita num. 18 *Ipse capellâ suâ tractum posuit Papa Gregorius*, scilicet Ottonem, *Cæsarem benedixit*

b Henschenius explicandi causâ addit: *Domnum Apostolicum de Sancto eodem.*

c Hæc est illa Synodus, in qua novem Imperatoris electores à Gregorio v instituti à nonnullis dicuntur, aliis non immerito repugnantibus. Adi Baronium ad annum 996.

d In Chronico Magdeburgensi ad annum 995. *Et cum viro summa discretionis* Nothario *inter lineas additur Præsule, adivit Archiepiscopum in palatio, rogat experiri, si suum jam grex recipere vellet, Quo facto quid ille grex responderit, aut quam ob causam eum non receperit, vel ad quas gentes inde transierit, quanta frugalitate omnibus diebus Episcopii sui fuerit, quanta morum honestate micuerit, scire poterit qui ejus Vitam legerit.*

An. Chr. CMXCVII April. XXIII

rimo, putredinem & vermium escam esse futurum: viduis exhibere se maritum, pauperibus & pupillis monstrare se patrem; timere Deum, ut justum ac districtum Judicem; amare, ut pium veniæ largitorem, ac misericordiæ fontem; sollicite pensare, quàm angusta via quæ ducit ad vitam, & quàm perpauci qui intrant per eam: bene agentibus esset ut per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum justitiæ erectus. Ad hunc modum plura subnectens, monet carum filium præsentia vitæ bona despicere, æternitatis electionem desiderare; mansura quærere, in temporalibus rebus & transitoriis fiduciam non habere. Cunctis qui in regia domo erant, velut servus omnium, sic eorum vilissima quæque manibus tractat; & omni humilitate eorum servitia facit. Noctibus quoque cum carpserant somnum, calceamenta eorum componere cura fuit, à janitore usque ad principem regiæ domus omnium caligas aquâ lavit, & purgatis sordibus eas suo loco restituit.

Humilibus vacat.

34. Ad hunc modum plurima servitia egit in camera; quanto quæque vilissima erant, tanto libentiùs ea pro humilitate ministrat. Sed serviminis auctor diu incognitus latuit, donec quidam VVOLFARIUS regius imperialis minister, & sibi dilectus cubicularius, sanctum prodidit furem. Vidit quoque ibi somnium nocte una, quod hujusmodi erat. Putabat se fratris sol curtem adire, & media curte stare domum, cujus structura adspectu erat delectabilis, parietes & tecta nivei candoris; intus duo lecti, unus sibi, alter fratri suo deputatus. Erat utique scilicet (ut decuit) multum honoris gerens, sed lectus suus omnem gloriam alterius longè præcellens, totus purpureo splendore, & sericis ornamentis amictus; ad caput verò aurei staminis linteo pulcherrimè redimitus, sursum verò in capite erat aureis litteris scriptum: MUNUS,[a] hoc auctentum filia sponsatur. Cujus visionis ordinem cum aliquibus narrando exponeret, Vide, inquiunt illi, quia Christo secundante Martyr eris futurus. Regis filia, quæ dat tibi regia dona, hæc est domina cæli sacratissima Virgo Maria. Hoc audiens ille factus est lætissimo animo, & ingressus cubiculum cordis, egit gratias sanctorum Sancto, Angelorum Domino & omnipotenti Christo. Hinc Matrem gratiarum, quæ Regis solio proxima sedet, prona cervice & gavisæ mentis jobilo adorat: Gratias tibi, inquiens, Virgo, maris stella, quæ me, ut pia domina, humillimum servum tuum respicere dignata es.

Viso cælesti ad martyrium animatur.

35. Hac ipsa tempestate adiit Turoniam; quærens auxilio sanctum senem Martinum[b]. Nec præteriit Floriacum, quæ beatissimum corpus[c] confessoris nostri & patris BENEDICTI suo grege collocare meruit. ubi etiam quis ille sit, cæcorum visus, claudorum gressus, & cælestium miraculorum multa millia protestantur. Horum duorum carissimorum Patrum sacris confabulationibus pastus, læto animo regreditur ad imperiale domicilium. Inde quid sibi mente foret, quæ volente Deo agere vellet, sub lucem proferens, cœpit cum dilecto Cæsare familiarem & extremum sermonem habere. Finita locutione pacis oscula invicem libant, & ampliùs numquam sociandos non absque dolore separant amplexus. Vir ergo sanctus ejus caram vitam carissi-

Inde Turones & Floriacum adiit.

mox reversus ad Imperatorem,

a Henschenio, *Munus hoc donat filia sponsa tibi*, aliis *filia Regis*. Quid sit *auctentum* non capio, nisi sit idem atque *authenticum*.

b Addit vitæ secundus auctor: *Parisius quoque pedester venit (Adalbertus), ubi sanctus & pretiosissimus martyr Areopagita Dionysius fuso sanguine corpore requiescit.* Ubi notare convenit, Dionysianam basilicam, tametsi ab urbe Parisiaca leucis duabus disparatam, hîc non aliter designari, quàm si in ipso urbis meditullio posita fuisset. Ut frustra Johannes Launoius ob similem loquendi modum à Gregorio Turonensi & Audoëno usurpatum, locum hunc tanti Martyris tumulo decoratum intra civitatis pomœrium includere tentaverit.

c Locus insignis ad probandam præsentiam corporis sancti Benedicti in monasterio Floriacensi, præsertim ab auctore Italico. Idem in alia Vita num 19. *Hunc caput inclinans*, id est sancto Dionysio, *ad Floriacum, Monachorum ingens cœnobium, avido cursu velat, ubi corpore jacet & miraculis fulget magister mundo morientium & tota mente Deum quærentium, felicior re & nomine* BENEDICTUS. Tum additur Adalbertum etiam adiisse Glannafolium. *Nec dimisit ubi corpus discipuli quievit, ubi & primus Monachorum gregem rexit Abbas* MAURUS, *signo sanctitatis, & miraculorum dulcedine magistro simillimus.*

ANN CH. CM XCVII. APR. XXIII

denuo Boëmos revisere parat.

nuntium de fratrum ac propinquorum cæde accipit

mo Jesu multum commendans, secundum placitum Archipræsulis sui ad apostatricem gentem pergere cœpit. Sapuit ipse, quia consilio suo non obaudirent; sed ne inobediens esset, jussum iter adimplere maluit. Hoc etiam ejus animo magnam spem tribuit, quia si non in filiis, in alienis & in barbarismo animarum lucra congregare potuit. Erant enim multæ nationes per circuitum, per quas aut sibi martyrium, aut eis baptismi gratia conferri potuit. Gens autem hæc sceleratissima, ad quam redire compulsus est, in odium sui nominis grande nefas commiserunt. Nam parentes suos nobiles & præclaros viros misero vulnere prosternunt, fratres fratrumque filios, masculum unà cum femina omnes morte sævissima damnarunt: civitates quoque eorum igne ac ferro devastantes, omnia eorum bona in captivitatem redegerunt a.

* al. Belaniorum.

Declinat ad Boleslaum Ducem.

* Bol. petiit. Boëmorum tentat animum.

36. Unus ex suis fratribus, dum hæc mala domi geruntur, cum Bolezlao Bolaniorum * Duce in expeditione Imperatoris erat: Dux verò ille pro amore sancti fratris magnis promissis & amicis opibus eum solatur. Ergo pro his sceleribus aditum sibi clausum iter putans ille sanctissimus heros, noluit frustrati adventum suum; sed declinavit ad præfatum Ducem, quia sibi amicissimus erat: & si recipere vellent, per ejus missos explorare potuit *. Quo facto, econtra illi magna indignatione remittunt ei iræ & furoris plena verba dicentes: Sumus peccatores, populus iniquitatis, gens duræ cervicis; tu sanctus amicus Dei, verus Israëlita: & tibi omnia cum Domino. Talem ac tantum non portant cohabitationes & consortia iniquorum. Et tamen unde hoc genus, ut toties repulsos toties abjectos, non unius, sed diversarum mentium requirat Episcopus? Agnoscimus, agnoscimus, ingeminant, quid sub colore pietatis mendosum tinniat hæc sanctitas. Nolumus eum, quia si veniet, non venit pro nostra salute; sed pro puniendis malis & injuriis, quæ de fratribus suis fecimus, & fecisse juvat. Non est qui recipiat eum, non est usque ad unum.

à quibus repellitur.

de ethnicorum salute agitat.

Prussos aditurus Gedanum appellit.

multos baptizat.

37. Hæc & his similia audiens illusus Episcopus, tanto lætitiæ risu exuberat, ut pæne à solito rigore magnum aliquid excederet. Dirupisti, inquit, vincula mea, tibi immolabo gloriam & sacrificium laudis, quia pastoralis curæ funes & vincula de collo meo ipsorum refutatio liberavit. Fateor me hodie, ô bone Jesu, totum esse tuum: tibi Dominator virtutis æterna laus, honor & gloria. Noluisti eos, qui te nolunt, & qui à via veritatis in desideria declinant. Inde adversus diram barbariem, profanosque idololatras, gladium prædicationis acuens & aptans, cum quibus primum, cum quibus post dimicare oporteret, animo deliberare cœpit; utrum Liutieenses b, quos Christianorum præda, miserorumque hominum damna pascunt, an Pruzzorum fines adiret, quorum deus venter est, & avaritia juncta cum morte est. Tandem alternanti potior sententia successit animo, ut quia hæc regio proxima, & nota fuerat Duci prædicto, Pruziæ deos & idola iret debellaturus. Dux verò cognita voluntate ejus dat ei navem, & ipsam pro pace itineris ter deno milite armat. Ipse verò primo adiit urbem c Gidanic, quam Ducis latissima regna dirimentem maris confinia tangunt. Ibi divina misericordia adventum ejus prosperante, baptizabantur hominum multæ catervæ: ibi Missarum sollemnia celebrans Patri immolat Christum: cui non

a Multa hic vel inseruntur, vel explicantur in alia Vita, à num. 22. quæ vide in fragmentis, tum ex posteriori Vita, tum ex Chronico Magdeburgensi, in quo cædes Adalberti fratrum anno CM XCV accidisse dicitur.

b Liuticenses seu Liutici, extra Boëmiam erant, utpote quos Boleslaus Boëmiæ Dux contra Misconem Poloniæ Ducem in auxilium vocavit, ex Chronico Magdeburgensi post hanc Vitam. Crantzius initio lib. 5 de Saxonia Luticios eosdem existimat cum Lusatiis, quæ pars est Silesiæ, Marchioni parens Brandeburgensi, ex præfatione libri 1. At *Leuticios* alio nomine *Vuslcos* appellat Adamus in cap 66. Sunt autem Vvilsi Slavorum populi, citra & ultra Panem Cassubiæ seu Pomeraniæ fluvium habitantes, teste Cromero sub finem libri tertii de rebus Polonorum.

c Gedanum, aliis Dantiscum, *Dantzich*, Prussiæ emporium ad ostia Vistulæ celeberrimum.

post multos illos dies seipsum pro hostia fuerat oblaturus. Quidquid verò serò superfuit de eo quod ipse, & novi baptizati communicarunt, colligere jubet, & mundissimo panno involutum sibi servavit pro Viatico deportandum. ANN. CH. CM XCVII APR. XXIII. & sacramenta adhibet.

38. Postera autem die, salutatis omnibus, imponitur carinæ & pelago, & tollitur ab eorum oculis numquam postea videndus. Hinc nauticum iter velocissimo cursu peragens, post paucos dies marinum litus egreditur, & reversa est navis cum armato custode. Ipse autem pro præstitis beneficiis gratiam vectoribus & vectorum domino agens, remansit ibi cum geminis fratribus, quorum alter Presbyter BENEDICTUS; alter dilectus, & à puero sibi comes frater GAUDENTIUS erat. ubi litus appulit.

39. Tunc magnâ fiduciâ Christum prædicantes intrant parvam insulam, quæ curvo amne circumvecta formam circuli adeuntibus monstrat. Venientes verò loci possessores eum pugnis expulerunt eos: & quidam arrepto naviculæ remo adstitit Episcopo propiùs; & ut forte Psalmos in libro decantaverat, ingentem ictum inter scapulas dedit. Excussus manibus volat in diversa codex, & ipse extenso capite & membris jacet humo prostratus: sed exterius afflicto corpore, quid pia mens intus ageret, risus cordis per vocis organum mox patefecit. Gratias tibi, inquit, Domine, quia etsi amplius non erit, saltem vel unum ictum pro Crucifixo meo accipere merui. à paganis dirè exceptus fuste percutitur.

40. Transiens verò in aliam partem fluminis, stetit ibi sabbaro. Vespere autem facto dominus villæ divinum heros Adalbertum transduxit in villam. Congregat se undique iners vulgus, & quid de illo foret acturus, furibunda voce & canino rictu exspectant. Tunc sanctus Adalbertus, quis & unde esset, vel ob quam causam illuc veniret, interrogatus, talia econtra miti voce respondit: Sum nativitate Sclavus *, nomine Adalbertus, professione Monachus, ordine quondam Episcopus, officio nunc vester Apostolus. Causa nostri itineris est vestra salus, ut relinquentes simulacra muta & surda, agnoscatis Creatorem vestrum, qui solus, & extra quem alter Deus non est, & ut credentes in nomine ejus vitam habeatis, & in atriis immarcescibilibus cælestium gaudiorum præmia percipere mereamini. Hæc sanctus Adalbertus. Illi autem, jam dudum indignantes, & cum clamore blasphema verba adversus eum proclamantes, mortem sibi minantur. Exemplo terram baculis percutiunt, fustes capiti ejus apponunt, & infrendunt dirè dentibus in eum. Magnum sit tibi, inquiunt, quod huc usque impune venisti, & sicut celer reditus spem vitæ, ita tibi parvæ moræ necis damna creabunt. Nobis & toti huic regno, cujus nos fauces sumus, communis lex imperat, & unus ordo vivendi. Vos verò qui estis alterius & ignotæ legis, nisi hac nocte discedatis, in crastinum decapitabimini. Ipsa nocte naviculæ imponebantur, & retro ducti manserunt quinque dies in vico quodam [a]. Ductus in villam. « * al. Boëmus. contumeliis afficitur & expellitur.

41. Hæc dum in illa geruntur parte, ecce in monasterio [b] ubi ille talis nu- [a] Johannis Canaparii visio de eo. [b]

[a] Hoc loco posterior vitæ scriptor narrat, *Athletam Christi videntem nullum fructum animarum sequi, & desideratæ mortis spem auferri ... dixisse fratribus: Pressi magnis adversis, quod consilii capiemus? quo vertamur nescio. Habitus corporum & honor vestium, ut video, paganis animos non parum nocet. Unde, si placet, vestimenta mutemus clericalia, pendentibus capillis surgere sinamus tonsa barba truncas comas, & prodire non prohibeamus. Forsan non agniti melius hominis salutem operari, similes eorum effecti familiariùs cohabitabimus, alloquemur & convivemus, laborando quoque manibus propriis victum quæremus.... Ergo visa consilio meliora sperans..... ad ferocium Lutizorum idola surda prædicationis equos flectere placuit, quorum linguam cognovit, & quos necdum visus, mutata veste & habitu, fallere potuit. Hoc tamen ingenio, hoc bono dolo cogitavit, aut Imperatoris filio reperire novum populum, aut longis desideriis ponere finem.* Hactenus vita secunda num. 25.

[b] Alia Vita num. 26. *Romæ interea in monasterio, quo sanctus iste philosophia* BENEDICTI *Patris nutrimenta sorbebat, revelatio divina hæc dicta dedit. Inter plures visiones, quas rapta mente sæpe leva ni vidit crucifixus mundo Johannes monachus & Abbas, venerunt à cælo usque ad terram descensu delectabili, adspectu pulcro duo lintheamina &c.* Itaque Johanni Abbati *Canapario* cognomen erat, non Campanatio, ut apud Henschenium.

ANN CH CM XCVI APR XXIII

tritus fuerat, cuidam converso Johanni Canapario talia Dominus per visum
ostendit. E summo cælo velut volantia deorsum veniunt usque ad terram duo
linteamina, alba sicut nix, & munda absque omni sorde & macula: ambo sua
onera, singulos quidem viros de terra levant; ambo felicissimo cursu nubes
& aurea sidera transnant. Unius nomen, extra ipsum qui hæc vidit, admodum
paucissimi sciunt: alter verò erat, ut adhuc hodie meminit, domnus
Adalbertus, cui Angelus minister jam cælestis mensæ convivia præparavit.
At Pater Nilus ignotum est, quid de eo viderit; sed dulcibus scriptis eum-
» dem virum ira alloquitur: Scias dulcissime fili, quia amicus noster Adalber-
» tus ambulat cum Spiritu-sancto, & beatissimo fine præsentem vitam erit ter-
» minaturus.

Aliud fratris Gaudentii visum.

42. Item fratri Gaudentio, quæ opere futura erant, nocturna quies tex-
tis ambagibus dixit. Expergefactus ergo si vellet audire somnium suum, in-
terrogat dilectum Patrem. Respondente autem ipso, Dic si quid habes; Vidi
» inquit, in medio altaris calicem aureum, & hunc vino semiplenum, custos
» verò ejus nemo erat. Me itaque volente bibere merum, opposuit se mihi mi-
» nister altaris, & audacibus meis cœptis, velut quadam imperiosa auctorita-
» te, contradixit, qui nec mihi, nec alicui hominum licentiam dare vellet pro
» eo, quod tibi in crastinum pro mystica refectione foret servatum. Hæc eo lo-
» quente fugit somnus ab oculis, & occupat trementia membra torpor ingens.
» Deus, inquit, fili prosperet hunc visum: fallaci somnio neminem credere
» oportet.

Adalbertum pagani intercipiunt.

43. Jam exsurgente purpureo die cœptum iter agunt, & Davidico carmine
viam sibi adbreviant, & dulcis vitæ gaudium continuò appellant Christum.
Inde nemora & feralia lustra linquentes, sole adscendente ad meridiem,
campestria loca adierunt. Ibi fratre Gaudentio Missam celebrante, sanctus
ille Monachus communicavit, & post sacram communionem pro alleviando
labore itineris pauxillum obsonii accepit: & dicto versu & sequenti psalmo,
surgit de gramineo cæspite, & quantum jactus est lapidis vel missus sagittæ,
progressus loco resedit. Hic tum cœpit eum somnus; & quia diutini labore
itineris fessus erat, pleno cornu perfudit eum soporifera quies. Ad ultimum
pausantibus cunctis affuit paganicus furor, & irruerunt super eos impetu
magno & injecerunt omnes in vincula.

44. Sanctus verò Adalbertus stans contra Gaudentium & alium fratrem
» ligatum; Fratres, inquit, nolite contristari. Scitis quia hæc patimur pro no-
» mine Domini, cujus virtus ultra omnes virtutes, pulcritudo supra omnes de-
» cores, potentia inenarrabilis, pietas singularis. Quid enim fortius, quid eo
» pulcrius? quàm dulce est pro dulcissimo Jesu fundere vitam! Prosilit ex fu-

Hastis eum confodiunt.

ribundo agmine igneus SICCO, & totis viribus ingens jaculum movens,
transfixit ejus penetralia cordis. Ipse enim sacerdos idolorum, & dux conjuratæ
cohortis, velut ex debito prima vulnera facit. Deinde concurrunt
omnes, & vulnera miscentes iram exsaturant. Profluit purpureus sanguis
per foramina utriusque lateris: ille oculis ac manibus stat orans in cælum.
Exiit rubeus amnis divite vena, & extractæ hastæ septem ingentia vulnera
pandunt. Ille vinculis solutis extendit manus in modum crucis, & suppliciter
fusis precibus pro sua & persecutorum salute ad Dominum clamat. Sic
illa sancta anima carcere suo evolat, sic nobile corpus protenta cruce terram
occupat, sic quoque multo sanguine vitam fundens, beatis sedibus & semper
carissimo tandem perfruitur Christo.

Caput palo defigunt.

45. O sanctum & beatissimum virum, cujus in vultu angelicus splendor,
in corde semper Christus erat! ô pium & omni honore dignissimum, qui crucem,
quam voluntate semper in animo, tunc etiam manibus & toto corpore
complexus est! Accurrunt undique armis dira barbaries, & nondum expleto
furore auferunt corpori nobile caput, & separant exsanguia membra.

Corpus

Corpus verò loco dimittentes, caput palo fixerunt, & læto clamore sua scelera laudantes reversi sunt unusquisque ad proprias sedes. Ann. CM. CM XCVII

46. Passus est autem sanctus & gloriosissimus Martyr Christi Adalbertus nono calendas [a] Maii, imperante rerum domino Ottone tertio, pio & clarissimo Cæsare, feria sexta, scilicet, ut qua die Dominus Jesus-Christus pro homine, eadem die homo ille pro Deo suo pateretur, cujus est misericordiæ in sæculum, honor, laus & imperium in sæcula sæculorum, amen. Apr. XXIII Caput palo defigunt. Martyrii tempus. a

---

FRAGMENTA

EX ALIA VITA.

NASCITUR purpureus flos Boëmicis terris; major filius ex parentibus magnis, aureum pomum exivit è nobilibus ramis. Progreditur pulcra facie, sed pulcrior fide Vuoytiech puerulus. quod nomen interpretatum sonat, Consolatio exercitus. Pater suus, nomine SLAVVINTZ, magnus & præpotens erat. Substantia ejus integra, possessio diffusa est.... Cùm esset dominus terræ, fuit tamen mediocris homo. Oratio rara, sed habitabat secum misericordia bona, neglecta * castitas, & larga pauperum cura. Mater ejus, nomine STRZIEZISLAVVA, ex genere Boëmorum erat, nobilissima claro, digna jugalis juncta digno marito: marito videlicet, qui Regum tangit lineam sanguinis: quem longe lateque jura dantem hodie tremunt, HANRICO Regi accessit proximus nepos, &c. ex num. 1

Lacte plenus interea parvulus homo febricitat, mortem vicinam parentibus minatur.... Dixerunt territi parentes tremula voce: Non nobis, Domine, non nobis vivat puer iste, sed Clericus in Dei Matris honore portet jugum tuum pulcra cervice. Sic dicunt, ponuntque super altare Virginis, &c. ex num. 2

Decursis itaque rudis infantiæ balbutientibus annis,.... traditur ad ingenuam Parthenopolim, Teutonum novam metropolim, liberalibus disciplinis imbuendus. quam urbem Rex maximus, primus trium Ottonum Imperator, in magnum Archipræsulatum erexit, &, ut hodie cernere est, in pulcro litore Albis fluminis sancto Mauricio pulcherrimam domum prope construxit. Urbis Episcopus tunc erat ADALBERTUS, ipse & primus, qui quem suo nomine Adalbertum vocavit, bonæ indolis puerum Vuoytiech sancto chrismate linivit. Hæc cùm facta essent, parentes non norunt. Postea quando finito scholæ duello domum rediit, recordata est mater pueri, quia Pruziis Episcopus gentium positus idem Adalbertus, cùm super regnum patris iter ageret, deductum fuisse filium cum ungendis pueris, ut primo chrismate liniretur. Ecce prudens lector in peccato cognosce latens mysterium, ut in peccato David & in aliis fortè erratibus bonum figurat vetus Testamentum. Bis, dum Presbyter, dum fit Pontifex, unctus; homo mortuus [b] quatuor dies unguento Salvatoris ad vitam suscitatur. Baptizatus ter, dum mente Christum induit, dum mente Monachum, dum sanguine Martyrem facit, summæ Trinitati invisibili Deo aptus servus præparatur. Sumo baptisma ter factum, quaternam unctionem semel errantem, & colligam in sacrum septenarium, &c. ex num. 4 b

Igitur ad fontem scholæ hospes processit....Scholis præerat tunc OTTRICUS quidam facundissimus, ætate illa quasi Cicero unus: cujus memoriale clarum usque nunc intra Saxoniam habetur: quem quantus foret, discipulorum facies inspecta sine lingua sonat, & ex num. 5

a Eumdem diem signat cum aliis Chronographus Magdeburgensis, infra. Hic dies in feriam sextam incidebat anno CM XCVII, qui litterâ c præditus erat. Glaber Rodulfus in lib. 1 cap. 4. *Eodem imperante* Ottone secundo *venerabilis Pontifex Adalbertus ex provincia, quæ lingua Sclavorum vocatur Behem*, (sic legendum, non *Bethem*, ut in editis) *in civitate Braga regens ecclesiam sancti martyris Vuitsclodi, egressus ad gentem Bruscorum, ut eis verbum salutis prædicaret. Dumque apud eosdem plurimam egisset prædicationem, multique ex eis converterentur ad Fidem Christi, prædixit suis, quoniam in eadem regione martyrii coronam esset accepturus: ac ne paverent, eis pariter indicavit, quia præter eum ibidem nemo erat periturus. Contigit enim ut die quadam, præcipiente eodem Episcopo, quædam profana arbor sita juxta fluvium, cui etiam superstitiosè immolabat universum vulgus, videlicet excisa convelleretur: constructoque ac sacrato in eodem loco altare, Missarum sollemnia per se Episcopus ex plebe paravit. qui dum in ipsis Sacramentis peragendis esset constitutus, ictibus jaculorum ab impiis perfossus, itidemque sacrum sollemne peractum, simulque præsentis vitæ imposuit terminum. Denique discipuli ejus accipientes corpus sui domini, illud secum ferentes, in propriam sunt reversi patriam. Cujus etiam meritis usque in præsens largiuntur hominibus plurima beneficia.* Hactenus Glaber.

b Id est, duplex ista unctio, itemque duplex confirmatio, significant ipsius resurrectionem à peccato, quæ per Lazari quatriduani suscitationem à Christo factam designatur.

Ann. Chr. CMXCVII. Apr. XXIII. per vicinas urbes circomquaque diffusa sophia digito monstrat. Hoc autem asserunt mirabile in eo, si fortè magister amoveret pedem, ut est proprium vagis puerorum animis, aliquando pereunte ludo totum consumserat diem. Cumque perlecta lectione nec verbum saperet, & bene iratus magister flagellare inchoasset; Dimitte me, inquit, legam. a Et dimissus, ut rem notam omnibus legit. Dicunt etiam tribus linguis [a] prò una locutum..... Auditoribus enim tunc usus erat latialiter fari, nec ausus est quisquam coram magistro linguâ barbarâ loqui.

ex num. 6 Annos ser ternos in arena studii palæstram exercet ingenii..... Pòst Capella Regis magistrum tulit.... Repatriat novo nomine jam adolescens Adalbertus... Hoc toto tempore adeo lascivus erat, ut homo, incubat terrenis deliciis, &c.

ex num. 7 b Moritur Boëmiæ provinciæ Episcopus, & sicut coram adstantibus desperata voce testatur, ab nigris spiritibus ad tartareum chaos [b] incautè portatur. Præsens erat tunc Adalbertus:. .... quem, ut ipse pòst Abbati in monasterio dixit, visionis illius magnus horror invasit, & ad primam salutem direxit. Exinde emendare mores, frena ponere animis, desideria carnis igne divini amoris excoquere cœpit.

ex num. 8 Conveniunt Dux terræ & major populus, & pro levando Pastore varias sententias dicunt. Omnes tamen ad ultimum manus levant, non habere meliorem nec similem, quem oporteret esse Episcopum, sicut indigenam Adalbertum.... Hac ipsa die ubi accepit Episcopatum, audientibus multis locutum est dæmonium.... Cui rei qui illâ horâ præsens erat VVILLSCO, quidam bonus & sapiens clericus, testimonium asserebat, & nos legimus, cùm ad nostrum Abbatem hoc scriptum fikus mandaverat. Ipsum Episcopus Adalbertus suæ ecclesiæ Præpositum habuit: post super cordis arida flante Spiritu-sancto, nobilem Monachum mons Casinus recepit.

ex num. 9 Igitur electus Episcopus auricomam Italiam vadit: quem Clusæ artas vias egressum prime civitas Verona recepit, quæ in fauce regni pulcrè levat caput. Ibi eum pastorali virga investivit Otto secundus, qui tum loco patris rapidis cruribus montem Imperii scandit: sed non dextro omine, nec vivo maturæque sapientiæ signo rem publicam rexit... Ergo archimandrita Maguntinus, gravis homo VVSLLSGSSUS, Adalberto, cui Deus interiori gratia benedixit, venerabile caput oleo unxit, & in præsentia Imperatoris ad Sacerdotis altitudinem provexit. Ea tempestate effrena gens, Lutici pagani, jugum Christianitatis deponunt, & cum quo errore adhuc laborant, post deos alienos erecto collo currunt, & qui fugientes fugere nequeunt, Christiaoi multi gladio ceciderunt. Tunc peccato Ottonis multa mala surrexere, maxima ubique & miserrima emerserunt naufragia. Respublica turpitudines passa de solio descendit, Christiana Religio lacera iram Dei sensit.

ex num. 10 Actum est bellum cum Polonianis: Dox eorum MISICO arte vicit, homiliata Teutonum magna anima terram lambit, OTTO pugnax Marchio laceris vexillis terga convertit. Alia hora congregatus & optimus populus, & exercitus grandis valde nimis, congrediuntur cum Carolinis Francis. Cedunt hostes non ferentes virorum fortium impetum fortissimum: sed dum vino ventrique colla flectunt, regnante Ottonis infortunio, victores in turpem fugam desinunt. Ultimum & lacrymabile bellum confecit cum nudis Saracenis, quorom dum ultra credibilem modom numerus excrevit, cæde cadaverum lassa dextera defecit, & bellantium heroum virtus fracta succubuit. Stratos ferro occidit flos patriæ purpureus, decor flavæ Germaniæ, plurimum dilectus Augusto Cæsari; qui cum stupentibus oculis nefas exhorret, tandem pudet quia mulierem audivit; tandem serò pænitet, quia infantilia consilia secutus sententias majorum projecit..... Ergo Rex puer, cernens caros ablatos, optimates occisos, nescius quò se vertat, irato Domino quò vadat, in maximam desperationem filiam criminum impegit; illud post miseriam sequens, quod quidam jacens in marmoreis hortis cantat.

Virgil. 2. Æneid. Una salos victis nullam sperare salotem.

Emisso equo dedit se in mare. Nat sonipes; ubi lassus est cessat: ipse Rex nandi peritus super undas diu natat, donec obvia navis Græcorum fessum levat, & extra spem caræ conjugi, & superstiti populo incolumem reddit. Erat in eo, ut accepimus, vivida virtus, fervida & effrena juventus: manus promta bello, sed raro umquam com consilio. Multa bona fecit, sed ætas lubrica errare fecit, & plura præcipitatione peccavit. Prope semper perdidit diebus suis, ubi prœlium cœpit: extra Teutoonum consuetudinem, pugnantibus eis secutum omne infortunium est: cujus efficiens caosa erat Regis contra Dominum tacita offensa.

ex num. 11 Retro sumit iter sanctus Episcopus: venit in terram suam, pulcrè regens animam propriam, & pòst bene pascens optimis pascuis subditam plebem. De rebus autem Episcopii primam partem in agmina pauperum, secundam pro restauratione matris ecclesiæ, tertiam

a Nempe, Latina, Boëmica, & Teutonica.

b Hæc Balbinus apud Henschenium improbat, aitque planè impossibilia esse. Vide quæ superiùs de hoc Dietmaro diximus.

pro captivorum redemtione disposuit, quartam ipse cum suis cohærentibus ad necessarios sumtus recepit..... Populus autem duræ cervicis servus libidinum factus, miscebantur cum cognatis, & sine lege cum uxoribus multis. Mancipia Christiana perfidis Judæis vendebant: dies festos confusa religione observabant; dies verò jejuniorum, voluptatibus vacantes, omnino non curabant. Ipsi clerici palam uxores ducebant: contradicentem Episcopum iniquo odio oderant, & sub tutela quique suorum contra ipsum majores terræ excitabant, &c. Ann. Ch. CM XCVII Apr. XX 18

Itaque ad sanctam civitatem, ubi memoriale sanctum, ubi sepulcrum Domini est, pedestre venire affectans; matrem Martyrum, Apostolorum domicilium, auream Romam venit. Ibi tum pulcrum lutum, Græca Imperatrix Augusta, quæ jam longos dies mortuum flevit, sepulti conjugis memoriam reparat, dulcem Ottonem eleemosynis & orationibus cælo commendat. Non enim diu supervixit ille, postquam reipublicæ talem errorem gemuit, tot Christianorum mortibus paganorum animos satiavit. Mira res! in tantis adversis illum circumfluentibus non resipiscit; quid contrarium ministro æterni Imperatoris egerit, quid pio Laurentio peccaverit, non recognoscit. Episcopatum [a] quem pater in suum honorem pretiosissimo Martyri erexit, ambitione suorum in peccatum ductus filius destruxit, non faciens ordinatè, sed quasi qui aquam in mare fundit. Episcopatum dejecit, ut plenum divitiis Archiepiscopatum ditaret. Tulit optimo Laurentio, posuit Parthenopoli Archipræsulem sancto Mauricio. Factum est scandalum in Ecclesia Dei propter hoc peccatum, donec novus Rex veterem errorem correxit, & venit post tres Ottones secundus Henricus Christianissimus.... Sed peccatum quod vivens neglexit (Otto secundus.) mortuo marito emendare uxor superstes instabat. Legatos mittit, eleemosynas & orationes multorum, quos per propitium Redemtorem appellaret, peccatorem Regem ab incendio liberaret. Hæc cum ubi sanctum virum adesse cognovit Adalbertum, nominatissimum Episcopum, quem Jerosolymam properare audivit, clam ad se vocat, oransque ut pro anima Senioris oraret, massam argenti obtulit ingentem, &c. ex num. 12

Casinum usque pervenit, ubi beatus Benedictus caram sedem postremo posuit.... Ibi Abbatis & Fratrum piis monitis hortabatur, ne inutili vagatione vitam expenderet, sed loco staret: ita meliùs virtutum fructus congregaret..... Animadvertit...... ita esse ut dicunt. Montem festinus descendit: & quem in philosophia Christi perfectiorem discipulum invenit, Patrem NILUM calida spe accensus petivit, sub quo parvulus factus jugum Christi ferre, & obedientiæ aureas litteras parare satagebat. Amplexus genua senis, in hoc firmus hærebat. Non negat pater Nilus: Ast, inquit, homo ego sum Græcus. Meliùs hæc conveniunt tibi cum quibus agas Monachi Latini. Redeas Romam nutricem sanctorum filiorum: quære nobilem Abbatem amicum nostrum LEONEM: dic me misisse te rudem discipulum ad talem magistrum.... Fecit ut homo Dei dixit: ad sanctum Bonifacium monachalem vestem accepit: sub Abbate quo dixit, Regula duce militavit &c. ex num. 13

Quinquennio plenus miles in monasterio erat. ex num. 14

Pòst populus terræ Episcopum suum revocant: viri sancti pappatem [b] RAULAM, qui frater carnis suo Duci erat, & Christianum Zrahkvvas monachum, eloquentem virum in hoc opus eligunt. Hi duo cum litteris Metropolitani Romam veniunt, de reditu Pastoris Papam appellant, populo pœnitenti Patrem suum quærunt.... Amborum, Papæ & Abbatis, imperio parens, fracto suo libito, flens Episcopus ad Episcopatum redit. pro cujus regimine virgam, pro cujus pignore anulum, dante Apostolico, accepit. Dominica die veniens venit demum ad unam civitatem, ubi ipsa die erat mercatus magnus. quæ visio non parum adduxit tristitiæ sancto viro. Ad eos verò qui se reportarunt, improperando ait: Hæc est vestra promissio bona? Pœnitentes vestri nec feriantur hac die sacra? Stetit tamen in Episcopio suo, pascens mactum populum divino pabulo. Verùm nova religio citò dorsum vertit, antiqua consuetudo superiorem manum tenuit....* Unde cogitans Episcopus, quod nec sibi, nec illis cassus labor profuisset, animæ verò suæ talis statio obesset, Pappati suo ait: Scias certum, aut ubi ego sum venies, aut ampliùs me numquam videbis..... Non tacendum, quòd juxtà positis Ungaris nunc nuntios suos misit, nunc seipsum obtulit: quibus etiam ab errore suo parum mutatis umbram Christianitatis [c] impressit. ex num. 15 / * ex num. 16.

Ergo divinus heros ascendit equos, dulcem Romam revisit.... Hic secretos monasterii sinus, caram requiem intrat.... Usus verò sibi maximus erat colloquia quærere spiritua- ex num. 17

a Merseburgensem scilicet, sancto Laurentio sacrum, quem permittente Ottone II Gisilerus Episcopus evertit, translatus in metropolim Magdeburgensem, supra pag. 583

b Differunt *Pappas* & *Papas*, ut *papas* sit pædagogus, ut in hac secunda Vita Adalbertus dicitur *papas morum & magister sensuum*, num. 3. *Pappas* verò pæ discipulus. De Zrahkvvaso monacho infra ex Chronico Magdeburgensi.

c Id factum sub Geisa Duce, cujus filium Stephanum, Hungarorum postea Regem, baptizavit Adalbertus. Confer acta sanctorum Zoërardi & Andreæ in Sæculo sequenti.

Ann. Ch. CM XCVII Æt. XXIII

lium & seniorum, qui crebrò illuc pro caritate Abbatis plures confluxerunt. Græci, inquam, optimi veniunt, Latini similes militarunt: superioribus quatuor pius BASILIUS, inferioribus magnus BENEDICTUS dux sive rex erat. Inter quos medius incedens, Deum sitiens Adalbertus, verba vitæ sumit & glutit, raptusque in altum cum Fratribus, contemplatur dulcem Dominum. Quoquotiens obortis lacrymis memini dicentem, cùm causâ ædificationis aggressus esset JOHANNEM Abbatem: Ubi sunt, inquit, margaritæ meæ? ubi sunt cibi animi mei? Cùm convenirent sancti viri, pluebant ibi sermones Dei, accensæ sententiæ mutuo cursabant: arsit ignis super terram cordis: testabatur Deum præsentem unda compunctionis. Hoc GREGORIUS Abba, hoc erat Pater NILUS, hoc [a] JOHANNAS bonus infimus, hoc simplex STRATUS [a] & super terram Angelus unus: hoc ex donis majoribus Dei sapiens JOHANNES, hoc silens THEODORUS, hoc JOHANNES innocens, hoc simplex LEO, psalmorum amicus, & semper prædicare paratus.

• ex Surio. * Hunc Episcopum, quo dignum non fuit sæculum nostrum, cum sine baculo iter agens Ravennam veniret, cur sine virga pastorali vir tantus incederet, optimè cautus Dei servus Durans interrogavit. Respondens verbum memorabile ille homo, qui verè potuit loqui:
» Vivit Deus, inquit, in cujus conspectu sto, facile est gestare pedum, sed difficile
» reddere rationem, cùm venerit ad judicium qui non errat Judex vivorum & mor-
» tuorum.

ex num. 20 Hinc ad Imperatorem redit..... Ibi sopora nocte parum molli lecto requiescens, vitæ suæ desiderabilem terminum adspexit, nescius tamen ipse, quid sibi somnium vellet, donec tactus Spiritu alienigena hoc revelavit.... Erat autem in superiori parte, panno ca-
» pitali aureis litteris inscriptum: MUNUS hoc donat tibi filia Regis. Quod somnium coram Rege cùm quibusdam familiaribus exponeret, quidam, cui vivax ingenium natura dedit, & pulcra facundia insignem fecit, LEO palatii Episcopus, pulcrè alludens ait:
» Homo tibi contrarius, cito invenies quod quæris: dono Virginis procul dubio Martyr
» eris. Nec minùs quod vidit de lecto fratrum, partim ante se, partim hoc anno esse completum, sic collige mecum.

ex num. 21 Quinque fratres habuit, quorum omnium animas gladius pertransivit. Ex quibus major frater servitio Imperatoris in adjutorium profectus, paganorum expugnationes adivit: ubi & cum BOLESLAVO Polonorum Duce amicitiam junxit, querelas Imperatori fecit, quod mala quæ nulla promeruit, Dux Bohemorum BOLESLAUS sine misericordia sibi suisque fratribus plura ingessisset. Hujus usque in adventum & seros reditus relicti domi quatuor fratres pacem impetrarunt, & ex parte Ducis securitatem & sacramenta acceperunt. Prò divinam humanamque fidem! Numquid non est Catholicus melior pagano! Væ homini, cui in cordis vena malus dolus salit. Heu nostra infelicia tempora! Sapientem vocamus, cui fallere ingenium calet: cui in ore mel, in corde fel latet. Ecce Judas qui per pacem didicit facere bellum; promittit vitam, ut inferat mortem: dat Boleslaus fidem, ut inopinato occidat fratres. Nec longe quæras exemplum: in eadem linea sanguinis frater suus sanctissimum VVENCESLAUM occidit. Inter hæc quis non deploret squalores miseriæ nostræ? quis non exhorreat cæcum natum hominem nostrum? Dum nescit cavere currens peccatum, cadit in majorem foveam: dum non vult quærere oculorum ductorem, nascitur de peccato peccatum maximum. Ita & nunc, ô homo, dum nescis cavere perjurium, incurris homicidium, nec ante desinis hoc dicto ad tuam fidem, antequam impleas illud propheticum: *Appone iniquitatem super iniquitatem*, & mox sequitur illud evangelicum: Sanguis qui effusus est sit super te, & super filios tuos. Igitur sacramento fidunt, quod Christiani darent; quando fratres Christicolæ Adalberti pacem putarent; liber populus per campum ambulat. Non enim data fide bellum cogitat: stat proxima periculo civitas secura. Nam & ecce hostes ex improviso veniunt, diffusa multitudine civitatem circumcingunt, in vigilia pretiosi martyris Vvenceslai bella incipiunt, nihilo minùs & ipso festo oppugnare certatim insistunt. Nec juvat quod urbani diem sanctum venerari petunt: contra quos forenses verba superbiæ jaculantes, Si vester, inquiunt, sanctus Vvenceslaus, noster utique Boleslaus. Et quamvis pòst caperent civitatem, pœnas dedit asperum verbum. Civium namque gladio die illo ceciderunt hostium capita multa, & omnes qui in illo consilio fuerunt, aut mortui quiescunt, aut cæci & dispersi malè vivunt. Cessit pavida civilibus bellis civitas, miserabili exsilio familiæ distractæ, bona in manus inimicorum cuncta cesserunt. Inundat planctus mulierum; stuper mortua facies puerorum, geminatis dextris virorum: stat silentium spectantium clericorum: sancti viri fratres quatuor, strenui bello, & nescii cedere loco, dum, de quo jam diximus, clericus Radla consilium dedit, patum valentia arma dimiserunt, & quam prœliando pulcram mortem putarunt, confugiendo ad ecclesiam (ut est in humanis oculis)

Psal. 68. 28 — Matth. 27. 25.

[a] Hi sunt quatuor Græci monachi insignes, de quibus suprà; & qui sequuntur, quatuor Latini, ad sanctum Bonifacium Romæ cum aliis suis sodalibus degentes. Nilus hic laudatus, an Rosanensis, cujus superiùs meminimus: Leo verò, an qui Nonantulanus Abbas, de quo suo loco.

turpem fugam acceperunt. Nam falso data est spes vivendi, & dum exeuntes ecclesiam sponte in manus hostium vadunt, fefellit dextera Senioris, & in conspectu omnium pulcra corpora subierunt capitalem sententiam. Hæc tunc: sed quando digna indigni scribimus, est mortuus furente gladio frater maximus, completa est pii Adalberti visio tota, dum ante se bis duûm fratrum, post hoc anno maximi fratris mors est subsecuta: quorum mortibus mora sua quàm præstantior foret, quorum lecto lectulus suus quàm pulcrior emineret, omnis intelligit, qui ipsum causa Dei, illos causa sæculi, & defendendæ vitæ cecidisse cognoscit. Ann. Ch. CM XCV.I Apr. XXIII

Vidit etiam in monasterio & aliam visionem, quam non de se, sed quasi de aliquo alio reverentissimis viris ita exposuit. Agnosco hominem cui duos ordines in cælo Deus arridens digito præmonstrat: unum splendoris purpurei, alterum ultra quam dici potest nivei candoris. Inter hos & illos blanda vox ait: Manet te locus & certa sedes. Ergo quem suo labori adjutorem Deus præparavit, Ducem Polonorum, servorum Dei patrem, Boleslaum, rerum dubius petit: cujus auxilio nuntios suos miserat ad insolentem uxorem, si vel strupata ab amatoribus multis, priorem maritum accipere vellet. Interim in hac regione cum Duce nuntiorum adventum exspectat; qui cùm redeunt, qualem Episcopus amavit, plenam contumeliis legationem referunt. Bene venias, inquiunt, ad non semel refutatam mulierem. Miræ res! ad uxorem sponte venis, quem semper invitum vocare, & necesse erat tenere. scimus quæ cogitas homo. Omnino nolumus, nec est tibi locus in populo tuo, qui vis vindicare occisos fratres vulnere magno. Accipiens ille libellum repudii, ex superborum consiliis non minùs lætus efficitur, quàm homines, cùm, sicubi non sperant, læta verba & honorum oblationes accipiunt. Dirupisti, inquit ille, vincula mea. Hoc est quod exspectans exspectavi, desiderio desideravi. Ablatum est meum periculum. Quid! responder in faciem. Qui me non vult quomodo possum regere gregem? Euge non timeo revocantem amplius Papam, nec tristia ferentem Metropolitæ immitis epistolam; qui antehac paganicis operibus in fugam me excitaverunt, ecce palam verbis, Nolumus te, dicunt. Miserat his diebus ad Ungarorum Seniorem magnum, immo ad uxorem suam, quæ totum regnum viri manu tenuit, & quæ erant viri ipsa regebat, qua Duce erat Christianitas cœpta: sed intermiscebatur cum paganismo polluta Religio, & cœpit esse deterior barbarismo languidus ac tepidus Christianismus. ad quam tunc pervenientes, illuc nuntios in hæc verba epistolam misit. Paparem meum, si necessitas & usus postulat, tene: si non, propter Deum ad me mitte eum. Ipsi verò clam chartam alia mente, aliâ sententiâ misit. Si potes, inquit, cum bona licentia, bene: si non, vel fuga fugiens tenta venire ad eum qui te desiderio concupiscit Adalbertum tuum. Ipse autem venire non potuit, vel ut homo noluit. Ut enim hodie ipsum audis dicentem, quem nunc sicut sitiens anima frigidam aquam totis visceribus flagrat & amat, ardua scandentem semper tunc fugiebat. Ipse tamen jam erat monachus, & (ut dicunt qui tunc temporis norant) pulcher & bonus. Ex hujus ore fateor me audisse unam rem, quam satis amo: ipsum sanctum asserit loquentem: Numquam aliquid feci propter vanam gloriam. nam ut non pulset, hoc est extra hominem: utrumque tantum à me miserrimo omnium retro posuit pedem, à me minimo gentium longè fugit in æternum exsilium. Memoriam veru viri * sæpe pono, cujus relatione hæc scribo, quem servum Martyris agnosci volo. num. 22

* Radlæ.

F R A G M E N T A

ex Chronico Magdeburgensi ms.

ANNO CM XC sanctus Adalbertus Romæ ad sanctum Alexium, inscio Abbate quis esset, factus est Monachus. Nam videns quòd grex sibi commissus semper in præcipitium iret, nec eum ad rectam viam convertere quiret: timens ne & ipse cum pereunte plebe periret, non ausus est cum eis amplius stare, nec passus est suam ulteriùs incassum prædicationis operam perdere. Sed cùm jam Romam iter arripere vellet, fortè ipso tempore ZTRAHQUAZ *, filius BOLESLAI, qui sanctum VVENZESLAUM fratrem suum interemerat, atque ad placandum hunc, de quo loquimur, Abbati sancti Emmerammi Martyris Ratisponæ imbuendum voverat & contradiderat. Qui veniebat cum sui Abbatis licentia de Ratispona post multos annos visere patriam, & cognatos, & fratrem suum Boëmiæ Ducem. Cum quo vir Dei Præsul Adelbertus secretum petiit, & multa conquestus est de infidelitate & nequitia populi, de incesta copula & illicito dissidio inconstantis conjugii, de inobedientia & negligentia Cleri, de arrogantia & intolerabili potentia Comitum. Ad ultimum intentionem sui cordis aperit, quòd vellet Romam Apostolicum consultum ire, & ad gentem apostatricem numquam redire. Inter

Adalbertus ad S. Alexium Monachus.

Ztrahquaz Monachus, * vide supra

Episcopatum recusat.

AN. CHR. CMXCVII. APRIL. XXIII

hæc & ad hæc addidit: Et bene est, inquit, quod tu frater nosceris esse Ducis. Te plebs ista mavult dominari, & tibi magis obedire quam mihi. Tn consilio & auxilio fratris superbos comprimere, negligentes arguere, infideles increpare, inobedientes corripere poteris. Tua dignitas & scientia, tui habitus sanctimonia multum concordant ad hæc regimina. Quod ut fiat, ego tibi cum Dei voluntate & mea potestate concedo, & ut liceat me vivente ut sis Episcopus, apud Apostolicum votis omnibus intercedam. Et quem manu fortè tenebat, episcopalem baculum ponit ei in sinum. Quem ille quasi furibundus in terram projecit, & hæc insuper verba adjecit: Nolo dignitatem in mundo; Episcopatu me indignum judico; pastorali curæ non sufficio. Monachus sum, mortuus sum, mortuos sepelire non possum. Ad hæc Præsul respondit: Scias, Frater, scias, quod modò non facis cum bono, facies postea, sed cum malo tuo. Post hæc Præsul, ut proposuerat, Romam iter arripit, & gentem suis præceptis inobedientem reliquit. Eo tempore MISECO Polanorum, & BOLSZLAUS Boëmiorum Duces invicem sibi plurimum nocuerunt. Bolizlaus Luticios, suis parentibus & sibi semper infideles, in auxilium sui invitat: Miseco autem Theophanu Imperatricis auxilium postulat, &c.

Adalberti fratres necati.

Anno CMXCV post discessum beati Adalberti à Boëmia, quia Dux Boëmiæ non erat suæ potestatis, Ducis comites versi in Dei odium, patrum iniquorum pessimi filii, valde iniquum facinus operabantur. Nam quodam die festivo irrumpunt urbem Lubic, in qua fratres sancti Adalberti & milites urbis universi, velut oves innocentes, adsistebant sacris Missarum sollemniis. Et veluti lupi immanes masculum & feminam usque ad unum interficientes, quatuor fratribus sancti Adalberti ante ipsum altare decollatis, urbem incendunt, plateas sanguine perfundunt, & prædâ onerati hilares recedunt. Interfecti sunt autem quinque [a] fratres sancti Adalberti, quorum nomina sunt hæc: SOAZBOR, SPITIMUR, DOBRAIZLAU, PORSIKASLAU. His ita peractis, Dux Bolizlaus inito consilio

a
Adalbertus revocatur.

cum clericis, Mogontinum Archiepiscopum his sollicitat verbis: Aut nostrum Pastorem Adalbertum ad nos revoces, quod magis volumus; aut alium nobis ordina. Tunc Archiepiscopus sollicitus, ne populus nuper Christo adquisitus, in antiquum relaberetur ritum, mandat Apostolico, ut aut Pragensi ecclesiæ suum Antistitem remitteret, aut alium ordinari sineret. Et quia in cœnobio sancti Alexii vir sanctus manebat, hunc domnus Papa & suus Abbas sic alloquuntur. Frater amantissime, per caritatem Dei te deprecamur, ut ovium tuarum regimen dignanter recipias. Si te audierint, Deo gratias: si non, fugientes te fugias, ne cum pereuntibus pereas; & ad exteras nationes prædicandi licentiam habeas. Exhilaratus Præsul de data sibi docendi exteras gentes licentia, non sine magna Fratrum mæstitia discessit; & cum viro summæ discretionis, nomine NOTHARIO, (Præsule) adiens Archiepiscopum in palatio, rogat experiri si suus eum grex recipere vellet. Quo facto quid ille grex responderit, aut quam ob causam eum non receperit, vel ad quas gentes inde transierit, quantæ frugalitatis omnibus diebus episcopii sui fuerit, quanta morum honestate nituerit, scire poterit qui ejus vitam legerit. Tunc ZTRAHQUAX [b] frater Ducis, de quo supra meminimus, videns hunc quasi regulariter repudiari, tumido fastu exarsit in Episcopatum. quem populus nequam statim in episcopalem levat cathedram, mente tumidum, veste compositum, oculis vagum, verbis vanum, moribus hypocritam, totius erroris mandritam, atque in operibus malis iniquorum archigerontam. Ventum erat ad Mogontinum Archiepiscopum: ubi peractis omnibus quæ agenda erant, dum choro melodiam modulante Archipræsul infulatus procumbit ante altare, & post hunc inter duos suffraganeos Ztrabquaz prosternitur in medio; atroci arripitur dæmonio, & quod illi vir sanctus clam prædixerat, palam fit coram clero & omni populo. Hactenus hæc inseruisse sufficiat.

Ztrahquax superbia castigata.
b

Adalberti martyrium.

Anno CMXCVI postquam signifer Christi Præsul Adelbertus retibus Fidei cepit Pannoniam simul & Poloniam, ad ultimum dum in Pruciam seminat verbum Dei, cuspide perfossus VIIII Kal. Maii capitis abscisione optatum semper martyrium solus ex suis percepit absque omni gemitu, ut in somnis in ipsa nocte vidit, suisque fratribus prædixit. Putabam, inquiens, me Missam celebrare, solumque communicare. Sed nefandi sceleris auctores eum jam exspirasse credentes, ad augmentum sui sceleris divinæque ultionis corpus beatum pelago miserunt, caput sude conviciando figentes, ac exsultando redeuntes. Quod BOLIZLAUS Dux Poloniæ comperiens, datâ pecuniâ mercatur incliti Martyris cum capite membra. Imperator autem Romæ certus de hac re effectus, dignas Deo supplex retulit laudes, quòd suis temporibus talem sibi per martyrii palmam assumsit famulum.

Thietdagus ejus successor.

Anno CMXCVII sæpe memoratus Dux Boëmiæ BOLIZLAUS videns Pragensem ecclesiam Pastore desolatam, misit ad Imperatorem legatos, rogans ut Boëmiensi ecclesiæ Epis-

a Modò *quatuor*: sed quintus ad tempus evaserat, ex secundæ Vitæ num. 21, supra. Et tamen tantum quatuor hic nominantur.

b Idem contestantur Æneas Silvius in Historiæ Boëmicæ cap. 16 & Dubravius lib. 6. ubi *Straguiquatus* appellatur, Æneæ *Straliquas*.

copum meritis dignum daret, ne grex noviter Christo mancipatus redeat ad pristinos vanitatis ritus & iniquos actus. Quippe profitetur non haberi in tota Boëmia tunc temporis clericum Episcopatu dignum. Fortè tum aderat in regali curia Capellanus, nomine THIETDAGUS, magnæ virtutis & scientiæ, genere Saxo, perfectè sciens linguam Slavonicam. Hunc omnes Palatini, & ipse Cæsar valde lætificatus in Pontificem Pragensis ecclesiæ elegit, & mittens ad Moguntinum Archiepiscopum, quòd eum in Episcopum consecraret mandavit. Ann. CM XCVII. APR. XXIII.

Anno CM XCVIII THIETDAGUS Episcopus consecratus Nonis Julii, à Clero & populo Pragensis ecclesiæ honestè recipitur, atque cum magno gaudio ad cornu altaris sancti Viti [a] inthronizatur. Gaudet Dux Bolizlaus, quia Pastor bonus gregi suo arridet, & grex lætus novo Pastori alludit.

Anno M Imperator auditis mirabilibus quæ per dilectum sanctum martyrem Deus fecit Adalbertum, orationis causâ eo pergere festinavit. Cumque ad Cicensem venisset urbem, ab HUGONE ejusdem urbis Episcopo decenter suscipitur. Deinde recto itinere ad Misnensem tendens civitatem, à venerabili EIDO ejusdem civitatis Episcopo, & à Marchione EKKIHARDO, qui apud eum inter præcipuos habebatur, honorabiliter excipitur. Decursis tunc Mileini terminis, BOLIZLAUS Dux Poloniæ ad Diedesi pagum venienti Imperatori parato in loco, qui Ilna dicitur, suo hospitio multum hilaris occurit. Qualiter autem ab eo honoraretur, & per sua usque ad Gnesin deduceretur, dictu incredibile est. Videns autem à longe civitatem desideratam, nudis pedibus suppliciter advenit, & ab Episcopo civitatis UNGERO venerabiliter susceptus, ecclesiam introducetur & ad Christi gratiam sibi impetrandam Martyris Christi intercessionem profusis lacrymis invitat. Nec mora fecit ibi Archiepiscopatum, ut spero, legitimè. sine consensu tamen præfati Præsulis & sui Metropolitani, cujus diœcesi omnis hæc regio subjecta est: committens eumdem prædicti Martyris fratri, qui & GAUDENTIUS, subjiciens ei REINBARNUM Salsæ* Colberiensis Ecclesiæ Episcopum, POPPONEM Cracuensem, JOHANNEM Vvortzlaensem, UNGARO Poznaniensi excepto: factoque ibi altari, sanctas in eo honorificè condidit reliquias. Perfectis omnibus Imperator à præfato Duce magnis muneribus decoratur, & (quod maximè placuit) trecentis militibus. Dispositis igitur in Slavia septem Episcopis, à Bolizlao usque Magdaburh comitatu deducitur egregio, ubi Palmarum sollemnia celebriter peracta sunt.

Ottonis iter ad Martyris tumulum.

Gnesnæ Archiepiscopatus instituitur.

* f. Sanctæ.

FRAGMENTUM

EX CHRONICO ADEMARI MONACHI Ecolismensis

De S. ADALBERTO *& de S.* BRUNONE *ejus coapostolo.*

1. EA tempestate Ottone secundo mortuo, Otto filius ejus, tertius actu & nomine, imperio potitus est, qui philosophiæ intentus, & lucra Christi cogitans, ut ante tribunal Judicis duplicatum redderet talentum, Dei voluntate populos, in circuitu idolis deditos, ad Dei cultum convertere studuit. Etenim erant ei duo reverentissimi Episcopi, sanctus videlicet ADALBERTUS Archiepiscopus de civitate Praga, quæ est in provincia *Bevehem*; sanctus etiam BRUNUS Episcopus de civitate [b] *Osburg*, quæ est in provincia Bajoariæ, consanguineus ejusdem Imperatoris. Nam sanctus Adalbertus parvus staturâ, sanctus Brunus procero corpore erant: & quandocumque sanctus Adalbertus in aula Imperatoris interetat, nocte intempesta solus ad silvam abiens, ligna propriis humeris pedibus nudis deferebat, nemine sciente, ad hospitium suum: quæ ligna vendens victum præparabat sibi. Quod cùm post multos Imperator comperiens dies, eum pro sancto duceret, die quadam solito locutus cum eo dixit jocando: Talis Episcopus, sicut vos estis, debuisset pergere ad prædicandum Sclavorum gentes. Mox Episcopus pedes Imperatoris deosculatus, ait se hoc incipere: nec postea eum Imperator avertere potuit ab hac intentione; & rogante ipso Episcopo ordinatus est pro eo in urbe Praga Archiepiscopus quem elegerat ipse; & libenter Imperator

a Cathedralem Pragæ ecclesiam sancto Vito nuncupavit Tuto Ratisponensis Episcopus, suprà pag. 111, Glaber Rodulfus in lib. 1. cap. 4 vocat *ecclesiam sancti Martyris Vitiscledi*, si non est mendum in editis.

b Brunus seu Bruno, non fuit Episcopus Augustanus ante Udalricum, ut videbimus in Sæculo sequenti.

Ann. Ch. CM XCVII. Apr. XXIII.

assensit. Tum præparatis omnibus necessariis, pedibus nudis abiit in Pollianam provinciam, ubi nemo Christi nomen audierat, & prædicare cœpit Evangelium. Quod exemplum ejus secutus Bruno Episcopus petiit Imperatorem, ut pro eo juberet consecrari in sede sua Episcopum quem elegerat, nomine ODOLRICUM. Quo facto & ipse humiliter abiit in provinciam Ungriam, quæ dicitur Alba-Ungria, ad differentiam alterius Ungriæ nigræ, pro eo quod populus est colore fusco velut Æthiopes.

2. Sanctus denique Adalbertus convertit ad fidem Christi quatuor istas provincias, quæ antiquo paganorum errore detinebantur, scilicet Pollianam, Sclavaniam, Vvaredoniam, Cracoviam: quas postquam fundavit in fide, abiit in provinciam Pincenatorum, ut eis prædicaret Dominum. Illa gens nimium idolis effera, post octo dies quàm ad eos venerat, & Christum eis annuntiare cœperat; nono die reperientes eum orationi incumbere, missilibusque ferreis confodientes, Christi Martyrem fecere. Deinde secto capite, corpus ejus in lacum magnum demerserunt: caput autem bestiis in campum projecerunt. Angelus autem Domini accipiens caput, posuit juxta cadaver in ulteriorem ripam: ibi immobile & intactum & incorruptum permansit, quousque negotiatores navigio per illum lacum preterirent. qui auferentes sacrum thesaurum, patefecerunt que Sclavaniam. Quo comperto Rex Sclavaniæ, nomine BOLASLAVUS, quem ipse sanctus Adalbertus baptizaverat, datis magnis muneribus, caput & cadaver excepit cum honore, & monasterium in ejus nomine maximum construxit, & multa miracula fieri cœperunt per eumdem Christi Martyrem. Passus est autem sanctus Adalbertus vigesimo tertio die mensis Aprilis, id est nono Kalendas Maii.

3. Sanctus autem Brunus convertit ad fidem Ungriam provinciam, & aliam quæ vocatur Russia; Regem Ungriæ baptizavit, qui vocabatur Geiz, & mutato nomine in baptismo, STEPHANUM vocavit. quem Otto Imperator in natali protomartyris Stephani à baptismate excepit, & regnum ei libertime habere permisit, dans ei licentiam ferre lanceam sanctam ubique, sicut ipsi Imperatori mos est, & reliquias ex clavis Domini, & de lancea sancti Mauricii ei concessit in propria lancea. Rex quoque supradictus filium suum baptizare jussit, & sanctus Bruno imposuit ipsi nomen, sicut sibi, Stephanum. Postea verò ipsi filio ejus Stephano Otto Imperator sororem Henrici postea Imperatoris in conjugio dedit. At verò sanctus Brunus cum ad Pincenatos properavisset, & Christum prædicare cœpisset illis, passus est ab eis, sicut passus fuerat sanctus Adalbertus. Nam Pincenati diabolico furore sævientes, viscera omnia ventris per exiguum foramen lateris ei extraxerunt, & fortissimum Dei Martyrem perfecerunt. Corpus ejus Russorum gens magno pretio redemit, & in Russia monasterium ejus nomini construxerunt, magnisque miraculis coruscare cœpit. Post paucos dies quidam Græcus Episcopus in Russiam venit, & medietatem ipsius provinciæ, quæ adhuc idolis dedita erat, convertit, & morem græcum in barba crescenda, & ceteris exemplis eos suscipere fecit. Odolricus autem qui sancto Bruno successerat, ad Dominum migrans magnis virtutibus clarere meruit, ideoque monasterium foris civitatem *Osburg* ejus nomini construxit Episcopus item BRUNUS successor ejus, frater Henrici Imperatoris. Eadem verò urbs apud Romanos vocabatur Valentina ab Imperatoris nomine, qui eam condidit primus.

4. Quibus diebus Otto Imperator per somnium monitus est ut levaret corpus CAROLI Magni Imperatoris, qui Aquis humatus erat: sed vetustate obliterante ignorabatur locus certus ubi quiescebat: & peracto triduano jejunio, inventus est eo loco, quem per visum cognoverat Imperator, sedens in aurea cathedra, intrà arcuatam speluncam infra basilicam beatæ Mariæ, coronatus corona ex auro & gemmis, tenens sceptrum, & ensem ex auro purissimo, & ipsius corpus incorruptum inventum est, quod levatum populis demonstratum est. Quidam verò Canonicorum ejusdem loci Adalbertus, cùm enormi & procero corpore esset, coronam Caroli quasi pro mensura capiti suo circumponens, inventus est strictiori vertice, corona amplitudine sua vincente circulum capitis: crus proprium verò ad cruris mensuram Regis dimetiens, inventus est brevior, & ipsum ejus crus protinus divina virtute confractum est, qui supervivens annis quadraginta, semper debilis permansit. Corpus verò Caroli conditum in dextro membro basilicæ ipsius, retro altare sancti Johannis Baptistæ, & crypta aurea super illud mirifica est fabricata, multisque signis & miraculis clarescere cœpit. Non tamen sollemnitas de ipso agitur, nisi communi more anniversarium defunctorum. Solium ejus aureum Imperator Otto direxit Regi Bolislavo pro reliquiis sancti Adalberti Martyris. Rex autem Bolislavus, accepto dono, misit Imperatori brachium de corpore ejusdem sancti, & Imperator gaudens illud excepit, & in honore sancti Adalberti martyris basilicam Aquisgrani construxit mirificam, & ancillarum Dei congregationem ibi disposuit. Aliud quoque monasterium Romæ construxit in honore ipsius Martyris.

ALIUD

ALIUD FRAGMENTUM
EX LIBELLO DE TRANSLATIONE SANCTORUM
Abundii & Abundantiani.

His omnibus adjicere visum est aliud item fragmentum ex libello quodam Romæ edito apud Franciscum Zanettum anno 1584 quo in libello nonnulla referuntur, quæ illustrandis Adalberti actis aliquid conferre possunt.

Post multos autem annos, pace Ecclesiæ reddita, imperante domino nostro piissimo & æterno Augusto OTTONE III magno Imperatore, anno primo sanctissimi ac beatissimi apostolici summi Pontificis SILVESTRI Papæ urbis Romæ, extitit quidam Episcopus Adelbertus nomine, omnium artium peritiâ & litterarum imbutus, & Deo amabilis, & populo prædestinato Christi vestigia imitatus, & dominicum præceptum qui dixit, *Qui reliquerit domum aut agros, aut uxorem, aut filios propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* Hic dum in Sclavonia esset Episcopus, & eos ire per abrupta vitiorum cerneret, Episcopatum deseruit, & monasticum habitum concupivit. Mansit autem in ecclesia beati Bonifacii in urbe Roma dies plurimos, & ibi regulariter vitam duxit. Denique cum domnus Otto Romam venisset, quid ille vir tantus faceret inquisivit, & eum ad se venire fecit, & ei Episcopatum restituere curavit dicens; non esse bonum suam sponsam relinquere, & filios, quos Christus adoptaverat, orphanos deserere. Qui cùm invitus esset ad suum Episcopatum adductus, & à suis non esset receptus, ipse quoque quis esset apparuit, quia lumen in tenebris latere non potuit. Antiquorum præcedentium Patrum exemplum imitatus, desideravit ad palmam venire martyrii. Abiit autem in aliam Sclavoniam, in qua erant gentiles; ut eos ad Christi fidem revocaret, & relicto eorum errore Deum vivum, qui in cælis est, adorarent & colerent. Qui cùm illum audire noluissent, interfecerunt eum: & ita bonus pastor per palmam martyrii migravit ad Dominum.

Quo audito Rex, ardorem tanti Martyris non ferens, cum senatu Romano & Episcopis & clericis extra montes in Sclavoniam pergit ad educendas Romam reliquias beati martyris Adelberti. Qui manus ejus auferens, auro & gemmis mirè exornavit, & ecclesiam nomini ejus inter duos pontes fabricavit, & magnæ dignitati tradidit; necnon ortum ejus, actus, & passionem mira arte composuit, & in libello scribi fecit.

Tum cœpit inquirere corpora sanctorum Martyrum, & præcepit ut ubicumque inventa fuissent, ad ecclesiam beati Adelberti deportarentur. Et nuntiatum est illi, quod in ecclesia beati Abundii & Abundantii martyrum, quæ est juxta montem Soractis, erant plura sanctorum Martyrum corpora. Qui misit suos nuntios Episcopos & Clericos, & Monachos, ut cum omni honore & diligentia & hymnis Dei ad ecclesiam beati Adelberti ea deferrent. qui protinus abierunt, & cœperunt inquirere, ubi essent tumuli eorum. Et invenerunt in uno tumulo corpora beatorum Abundii & Abundantii posita, & in alio corpus beatæ Theodoræ, quæ in prædio suo eos sepelierat. Invenerunt etiam inter eos sanctos Martyres, qui habebant inauratas vestes, & mirè exornatas, & super altare eorum mensam sculptam & nimis decoratam. Et deportata sunt omnia secundum jussum Imperatoris ad ecclesiam beati Adelberti martyris.

Circ. An. CM XCVII. Jan. X.

VITA B. PETRI URSEOLI

DUCIS VENETIARUM ET DALMATIARUM,

tum Monachi S. Michaëlis de Coxano in Catalania.

Auctore anonymo incertæ ætatis.

Ex mſ. codice Rivipullenſi.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vitæ ſcriptores.

1. *PETRUS Urſeolus ex Duce Venetiarum ac Dalmatiæ Monachus Coxanenſis ſeu Cuxanenſis, vitæ ſcriptores ſortitus eſt duos, præter Petrum Damiani, qui in Romualdi Abbatis vita Urſeoli geſta, obiterque praſtringit. Primi vita ejus ſcriptoris lucubrationem, ex mſ. codice Rivipullenſis monaſterii erutam, nobis communicavit eruditiſſimus vir Stephanus Baluzius, ex qua nihil certum de auctoris ætate licet elicere. Sæculo integro Petro juniorem haud fuiſſe quis conjiciat ex his verbis num.* 17. Multa quidem mira per eum Deus egit, quæ nobis ſunt incognita, quia non ſunt ſcripta, nec oratione illorum qui eum viderunt relata. Omnes enim qui ejus præſentiam viderunt, jam à ſæculo migrarunt. *Quæ ſanè verba nonniſi homini, qui Petri Ducis contemporaneos videre potuit, reſtè conveniunt. In hac lucubratione nonnulla ſunt, quæ à Petri Damiani ſenſu diſcrepant, multa etiam prætermiſſa, quæ ab illo commemorantur: ut Petri Ducis famæ conſulturum ſe putaverit auctor anonymus, ſi prava quædam ejus facinora diſſimularet, quæ tamen in re ſcriptores rerum Venetiarum nonnullos fautores habuit. Ejus fetum antequam edamus, præmittere juvat quæ de eo Petrus Damiani retulit in Romualdi vita: ſed in antecessum de poſteriore Petri Ducis encomiaſte agendum.*

2. *Fuit is* FRANCISCUS *Camps S. T. D. Eleemoſynarius & Prior monaſterii beatæ Mariæ de Arlei, ordinis S. Benedicti, ac ejuſdem Ordinis pro Tarraconenſi & Cæſaraguſtana provincia Romæ Procurator generalis, qui ex mſſ. codicibus bibliothecæ Aniciana & Collegii Gregoriani domus S. Benedicti de Urbe anno* MDCXXII *tractatum de vita, morte, & miraculis beati Petri Urſeoli concinnavit. Opus iſtud ut publicaremus, tanti non eſt viſum, quòd nihil præter auctoris noſtri verba expolita, & cum Petri Damiani textu collata, aliquando alienum in ſenſum detorta, contineat. Satis igitur fuerit aliqua in notis marginalibus exhibere, ſive ut nominem fallat ejus ſcriptoris auctoritas, ubi à vero recedit; ſeu ne quid, quod ad Petri Ducis hiſtoriam ſpectat, intactum relinquamus. Jam Petrum Damiani audire juvat.*

Petri Damiani de Petro narratio.

3. Eodem verò tempore PETRUS, cognomento URSEOLUS, Dalmatiei Ducatus gubernabat habenas. qui videlicet ad hujus faſtigium dignitatis aſcendere idcirco meruerat, quia deceſſoris ſui, VITALIS ſcilicet Candiani, peremptoribus fautor extiterat. Cur autem ille à ſuis exſtinctus ſit, non ab re eſſe arbitror, ſi ſervatæ compendio brevitatis exponam. In conjugium namque germanam HUGONIS magni illius Marchionis acceperat, & æmulatione leviori ſuadente, multos ex Longobardiæ & Tuſciarum partibus milites pecuniarum ſtipendiis acquirebat. Hoc autem Venetiarum incolæ non ferentes, clam iniêre conſilium, ut repentino impetu Ducis palatium armati violenter irrumperent, eumque cum omni domo ſua in ore gladii abſque ulla retractatione necarent. Hujus denique conventiculæ conjuratione comperta, Vitalis Dux nocturnis diurniſque vallatus excubiis, hoſtiles inſidias ad nihilum redigebat. Illis autem hæc & illa tentantibus, ſed ad inceptæ factionis effectum attingere non valentibus, tandem viſum eſt, ut domum Petri, quæ Ducis palatio adjacebat contigua, priùs incenderent; iſtoque modo & Ducem caperent, & univerſa ejus domeſtica concremarent. Iſtius verò rei experiendæ conſenſum à Petro, qui eorum conſilii particeps fuerat, flagitantes, hujus tandem mercedis fœdere pacti ſunt, ut pro una ejus domo, quam igne conſumerent, totam illius ditioni Venetiam ſubderent; & deleto illo, quem exoſum habebant, Ducem hunc loco ejus protinus ſubrogarent. Hoc igitur modo Petrus Dalmatici regni adeptus eſt principatum, qui poſtmodum ambitionis ſuæ jam voluptate potitus, reſpectu divinæ gratiæ demum cor-

Ciac. An. CM XCVII. Jan. X.

de compunctus eſt. Quidam autem venerabilis Abbas, GUARINUS nomine, ex ulterioris Galliæ finibus orationis gratiâ per diverſas mundi regiones peregrinari ſolitus erat. Hic quoque ad Ducem veniens, ab eo protinus, ut ſibi ad evadendum tanti reatus periculum conſultum præberet, exactus eſt. Accerſitis igitur MARINO & ROMUALDO, hoc ſibi commune jubetur ſententia, ut ſeculum ſimul cum ipſo, quem per nefas invaſerat, Ducatu relinqueret; & quia ad alienæ dominationis arcem injuſtè proruperat, ipſe ſe alienæ poteſtatis dominio ſubjugaret. Ille autem, homo nimirum in poteſtate poſitus, quia converſionem ſuam manifeſtè facere auſus non eſt, rurum putavit hoc utendum eſſe conſilio. Imminente igitur feſtivitate ſancti cujuſdam Martyris, ex cujus vocabulo baſilicam in propria poſſeſſione adhuc privatus habuerat, illic pridie uxorem ſuam præmiſit, ipſe quaſi mox ſecuturus, hoc ei præcipiens, ut & ornatum eccleſiæ accuratiſſimum provideret, & ſecum venientibus ſumtuoſas epularum delicias in craſtinum præpararet. Ipſe autem poſt conjugem remanens, his de ſuis theſauris, quæ ſibi videbantur, ablatis, cum quodam ſuo familiari, JOHANNE videlicet Gradenico, qui præfatæ conjurationis conſcius fuerat, & cum tribus illis beatis viris, quos præpoſuimus, navem aſcendit, deinde in Galliam ad monaſterium Abbatis Guarini magnus converſus aufugit. Petro igitur & Johanne Monachis in ſancti Michaëlis cœnobio factis, Marinus & Romualdus non longe à monaſterio degentes, ad ſingularem vitam, cui adſueti fuerant, revertuntur. Quibus etiam ipſi jam dicti fratres, peracto vix annuo ſpatio, ad perferendam ejuſdem ſolitudinis diſtrictionem aggregati ſunt......... Per continuum quippe annum Romualdus nihil aliud in cibum habuit, niſi tantùm per ſingulos dies ex uno pugillo elixi ciceris vixit. Tribus verò annis ipſe & Johannes Gradenicus ſarculis terram frangentes, & triticum ſeminantes, ex manuum ſuarum labore vixerunt. qui nimirum dum agriculturam exercebant, pondus jejunii duplicabant........ Contigit autem, ut aliquando librum de Vita Patrum legens, in illum locum incideret, ubi continetur, quod quidam fratres per continuam hebdomadam ſingulariter jejunantes, ſabbatorum die pariter convenirent, ipſoque & Dominico die jejunii rigorem interponerent, & remiſſiùs victitarent. Quem vivendi ordinem ſtatim Romualdus arripuit, & in eo quindecim fere annis, vel eo amplius, continua auſteritate permanſit. Petrus autem Dux, quia multis educari deliciis ſolitus erat, jam jam ſub tam diſtricti jejunii pondere ſuccumbebat. Unde ſe ad pedes beati Romualdi humiliter ſtravit. Juſſus verò ut ſurgeret, neceſſitatem ſuam cum verecundia coactus aperuit: Pater, inquit, quia magnum corpus habeo, pro peccatis meis ex hac paximatii medietate ſuſtentare me non poſſum. Romualdus igitur fragilitati piè compatiens, conſuetæ menſuræ quadram paximatii ſuperaddidit: & ſic labenti jam fratri, ne omnino deficeret, miſericordiæ manum tetendit, & ad peragendum bene vivendi iter, quod cœperat, confirmavit. Hunc filius ejus ſibi æquivocus, vir valde ſecundum ſæculum prudens, aliquando viſitavit. Cui pater, neſcio utrum prophetiæ ſpiritu ſeu revelatione aliqua, quæcumque ſibi eſſent eventura prædixit. Novi, inquit, fili mi, proculdubio quia Ducem te conſtituent, & proſperaberis. Tu autem modò ſatage, ut & eccleſiis Chriſti ſua jura conſerves, & erga ſubditos alicujus amore vel odio à juſtitia non declines..... Poſt hæc autem Romualdus...... dum adhuc in Galliæ finibus moraretur, familiarem ſibi quemdam habebat..... Hujus vaccam Comes quidam ſuperbus & tumidus, miſſis paraſitis, impetu barbarico rapuit........ Alius quidam Comes, OLIBANUS nomine, in eiſdem Galliarum partibus erat, ſub cujus jure monaſterium quoque prædicti GUARINI Abbatis fuerat poſitum. qui ſublimi quidem culmine terrenæ poteſtatis erectus, ſed multis erat peccatorum molibus aggravatus. Hic aliquando Romualdum gratiâ viſitationis adiit, & ceteris extra cellulam manentibus, ſolus cum ſolo geſtorum ſuorum ſeriem narrare, quaſi per confeſſionem, cœpit. Cui vir venerabilis, his quæ ab eo referebantur auditis, reſpondit, aliter eum ſalvari minimè poſſe, niſi mundum relinquens, ad monaſterium convolaret....... Tunc Comes, ſemotis omnibus, hoc cum beato Romualdo ſecreto valde conſilio pepigit, ut ad Caſinum montem ſub prætextu orationis pergeret, & in monaſterio ſancti BENEDICTI divino ſe ſervitio irrevocabiliter manciparet. Interea Sergius pater Romualdi monachus efficitur: ſed aliquanto poſt ſuadente diabolo, factæ converſionis pænitens, in Ægyptum redire conatur. quod protinus..... Romualdo indicare per nuntium ſtuduerunt. Hac ille ſiniſtra relatione perculſus, neceſſarium eſſe decrevit, ut Guarinus Abbas & Johannes Gradenicus, unà cum Comite ad ejus converſationem pergerent; ipſe verò pereunti patri quantocius ſubveniret. Petrus autem Dux extremum jam diem feliciter clauſerat. His itaque duobus Comitem in eorum fide commiſit, utrique quidem, ſed Johanni præcipuè, qui ei ſubditus erat, per obedientiam ſpecialiter mandans, ut etiam ſi Guarinus abſcederet, ipſe ſe nuſquam à Comite ſepararet......... OLIBANUS autem Comes ſua relinquens filio, cum multa divitiarum copia, quindecim ſcilicet onuſtis theſauro ſagmariis, comitantibus eum Guarino & Johanne, ipſo quoque MARINO, ad beati BENEDICTI ſe monaſterium contulit, & valedicens his qui ſecum

Circ. An. CM XCVII. Jan. X.

venerant, nihil tale de eo usque tunc suspicantes, multis gemitibus & amaris se fletibus affligentes, ad propria remeare coegit...... Brevi post tempore Guarinus, orationis causâ discurrere solitus, Johannes verò fratris exemplo ad idem religionis officium provocatus, Jerosolymam commeare pari consilio decrevêre. Hoc igitur Olibanus cognito, tristis & flens obsecrare devotissime cœpit, ne se violata fide desererent..... Illi autem ..... relicto tandem Olibano, peregrinationis iter arripiunt...... Et inter agendum Guarini equus furioso rotatus impetu, in aliam partem invito sessore divertit, & Johannis tibiam ferrato calce percutiens fregit..... Deinde illuc unde venire cœperat, rediens, cellam sibi ædificari prope monasterium petiit, ibique per triginta fere annos, quamdiu vixit, in sancta conversatione permansit.

Notanda in illa narratione.

4. *Hactenus Petrus Damiani. in cujus tractatione nonnulla consideratione digna occurrunt. Illud in primis movet, quod Petri Urseoli decessorem Vitalem Candianum vocet, præter receptam aliorum omnium sententiam, qui communi ore, non Vitalem, sed Petrum Candianum eum appellant: Vitalem verò, Petri Candiani filium, Urseolo substituunt. Unde stare minime potest quod inferiùs ab Urseoli encomiaste subditur, nempe Urseolum fugam meditantem ambobus filiis, Johanni ac Petro, Venetiarum & Dalmatiæ principatum asseruisse. Jam verò quod subdit Petrus Damiani, Guarinum Abbatem* ex ulterioris Galliæ finibus *peregrinatum esse, occasionem doctissimo Johanni Bollando dedit, ut eumdem Monasterio S. Michaelis in Eremo, quod situm est in ultimis Pictonum finibus, præfectum existimaret. Verùm Petrus Damiani* ulterioris Galliæ fines *dicit respectu citerioris, in qua degebat: & Cuxanense sancti Michaelis cœnobium, quamquam in Catalania positum, in Galliæ finibus rite locatum est. quandoquidem Barcinonensis tractus, Ceritania, aliique ad Lubricatum amnem Comitatus, jam pridem Gallicæ ditioni accesserant. Petri Urseoli encomiastes nescio quo pacto silet Marinum atque Romualdum à Petro accersitos fuisse, ut pium ejus deserendi sæculi propositum juvarent. Hinc ipsum inter ac Petrum Damiani de Petri fuga sociis non constat. Nam Petrus Urseolo Marinum, Romualdum atque Johannem Gradenicum socios adjungit: anonymus verò scriptor* optimates suæ regionis, Johannem cognomento Maurocenum generum ejus, Johannem Gradinicum, ac Romaldum. *qua in re anonymo præferenda est Petri Damiani auctoritas, cum Romaldus anonymi ipse sit Romualdus; & an Petro Urseolo gener fuerit Johannes Maurocenus aliusve, meritò quis infitiari posset. nam à plerisque Petrus Urseolus non alios ex Felicia conjuge liberos quàm filium æquivocum tulisse refertur. Item ab anonymo vitæ Petri Urseoli scriptore dissentit Petrus Damiani, cùm Petrum inducit æquivoco filio Venetiarum Ducatum præsagientem. quo etiam nomine Petrus Damiani superior evadit. Nam Petrus Urseoli filius non continuo post patris abscessum, at sexdecim dumtaxat post annos, exstinctis Vitale Candiano, Memoque, Ducatum obtinuit. Incertum est quot annis Petrus Dux in Cuxano monasterio degerit. Decem & novem assignant Franciscus* Camps, *Arnoldus* Vvion, *aliique recentiores, idque ex anonymo id hausisse videntur, qui eum* reddito fructu XVIIII, *scilicet annorum, decessisse scribit. Hoc loco diem* IV Idus Januarii, *notat anonymus: ast vitæ initio* III Idus *præfigitur. qui postremus dies certior videtur. utpote communi aliorum omnium suffragio ejus depositioni consecratus.*

5 *Petrum Urseolum Sabellicus, Petrus Justinianus, & fere omnes scriptores Italici miraculis* illustrem *prædicant.* Sanctus *dicitur à Vvione, Tepezio, Dorganio. Andrea Saussaio.* Beatum *vocare malunt Ferrarius, Hugo Menardus, Mireus, & alii, quibus subscribimus, dum melior de recepto ejus in Ecclesia cultu notitia habeatur. In ducali Venetorum Principis palatio Petri Urseoli cernitur effigies cum hoc disticho.*

Ecclesiam sancti Marci prior ædificavi:
Deinde & Monachus factus miracula plurima egi.

* de Cusan.

*Jam de Coxano sive Cuxano * monasterio ejusque Abbatibus nonnullis agendum.*

Coxanensis monasterii origo

6. *Ridiculo auctor noster loci ejus denominationem à* coxa vaccæ *desumit, quòd ejusmodi pensum seu munus annuum olim prisco loci domino persolveretur. Si Antonio Tepesio & Vincentio Domenecio fides est, non ibi prima monachorum sedes, quæ in loco Confluentinæ vallis,* Exalado *dicto, juxta fluvium Techim consistebat: sed primam loci conditionem referunt ad annum Christi* DCC XLV, *quo septem Vrgelitanæ ecclesiæ sacerdotes, annuente Pippino Majore Domus Franciæ, locum Deo in honorem Andreæ Apostoli consecrarunt. Perstitisse volunt hoc monasterium usque ad annum* DCC XCIX, *quo fluminis eluvione prostratum sit. Non multo post, inquiunt, Protasius Vrgelitanæ sedis Archidiaconus illud juxta Coxanensem ecclesiam denuo excitavit, atque S. Germano Autisiodorensi Episcopo nuncupavit hortatu Caroli M. cujus diploma de loci immunitate & concessis ab eo S. Germani, sanctique Amatoris reliquiis adhuc perseverat. Tepesius addit servari etiam nunc ejusdem Protasii postea Abbatis testamentum, anno* I *Ludovici Imperatoris exaratum, in quo Mironis Comitis mentio fit: quem ille Mironem sibi prorsus incognitum fatetur. Protasium, inquit idem ipse, Humbertus, Adasimundus, Ademarus, Contida, Blandericus, Adalardus, Ainardus, Rainardus, atque Godefredus Abbates excepère. Porrò Godefredus ab Agapito Papa* II *immunitatis privilegium obtinuit, successorem*

nactus Pontium, cujus in restituendis monasterii ædibus prædiisque comparandis cura enituit. Circ. An. CM XCVII. Jan. X *Sed antequam ad ulteriora (quæ certa videntur) pergamus, ad incunabula revocare juvat, quæ de utriusque loci, Exalatensis videlicet atque Coxanensis, origine mox estati Domenecius atque Tepezius scripserant.*

7. *Ut vera esse, quæ ab illis tradita sunt, minimè credamus, facit indubitatum Caroli Calvi diploma in Spicilegii tomo 8 pag. 349 editum; itemque alterius fragmentum à Ludovico Pio concessi, quod in lib. 6 de Re Diplomatica pag. 506 publicavimus. Ex priori enim constat, sacerdotes diœcesis Urgelitanæ septem, Vviticam, Protasium, & ceteros, cum* hominibus liberis Attila. BARONE & Leu lomiro secessisse ad locum qui dicitur Exalada, juxta fluvium Tete, in capite vallis Confluentis, *ibique monasterium* in honore sancti Andreæ Apostoli *& aliorum Sanctorum construxisse. Id* MIRONIS *Abbatis operâ præstitum fuisse docet Ludoviciani præcepti fragmentum qui Miro non alius videtur à Mirone illo Abbate, quem Placito de Nitolarii monasterio S. Hilaris restituendis interfuisse legitur in lib. 6. de Re diplomatica pag. 506.* Abbates Exaladenses. *Loci situm, cui Miro præfuit Abbas, Ludovicus pius* in territorio Elenense, super fluvium Taïdum *designat, qui Taïdus fluvius haud alius à Tete Caroli Calvi censendus est. In eodem Ludovici Pii fragmento commemoratur* SISEGUTUS *Abbas Mironis successor; itemque inter ejus loci Cellulas*, una in honore S. Martini, *in eodem pago Elenensi sita*, in qua primitus idem *Sisegutus* Abbas habitare cœpit. *Alia item sancto Vincentio sacra nominatur. Altum de his omnibus in Caroli Calvi litteris silentium, ubi inter villas Andreano cœnobio subjectas Cexianum numeratur. Lotharii Regis præceptum de Coxanensis monasterii prædiis in eodem Spicilegii tomo 8 pag. 367 insertum est, ubi nulla sive ecclesiarum, seu prædiorum à Ludovico & Carolo descriptorum mentio habetur, si sancti Andreæ in Baltarga ecclesiam exceperis, qui locus ab Exalatensi diversus est. Hæc omnia Domenecii atque Tepezii historiam penitus labefactant. Qui enim fieri potuit, ut Andreanum in Exalata monasterium Pippini Majoris domus tempore erectum, Caroli M. principatu aquis subrutum sit, atque eodem jubente Carolo in Coxanam vallem translatum, quod Ludovicus Pius & Carolus Calvus nuper erectum stare adhuc & florere demonstrant? Neque porro duplex S. Andreæ Monasterium in pago Elenensi fingere licet, cùm id & loci positio super fluvium Taïdum seu Tete, immo & angustia minime patiantur. Sic igitur res habuisse videtur. Caroli M. aut Ludovici Pii, Aquitaniam cum Hispanarum parte ad Lubricatum amnem regentis, principatu excitatum sancti Andreæ monasterium à sacerdotibus Urgelitanis: illi præfectus Miro; cui Sisegutus vicinæ S. Martini Cellæ præpositus successit. Monasterium privilegio donavit Carolus Calvus, quod forsan antea Pippinus Aquitaniæ Rex etiam præstiterat. Inde ficticia loci erectio sub Pippino Majore-domus oriri potuit. Ludovico Pio & Carolo Calvo regnantibus multa Saraceni Hispanis Francico sceptro adjectis damna intulerunt. Ea tempestate non minùs, quàm fluminis eluvione pessumdatum fuisse crediderim sancti Andreæ cœnobium, cui instaurando delata ad Carolum preces; quem Carolum Calvum pro Magno ejus historiæ scriptores, uti sæpe alii, usurparunt. Commodior visa est Coxana vallis positio, in quam Andreani cœnobii reliquiæ transferrentur. Carolus Calvus, quem S. Germano Autissiodorensi addictissimum fuisse constat, novæ cœnobii erectioni præbens assensum, concesso S. Germani brachio locum Coxanensem sancto Andreæ, sanctoque Germano nuncupari voluit: quam etiam nuncupationem retinuit, cùm erectâ post annos circiter centum nova basilicâ sancto Michaëli consecratus est. Illud namque* sancti Michaëlis sive sancti Germani *titulo donant Lotharii Regis litteræ, Pontio Abbati anno ejusdem Regis IV, Indictione II concessæ, quæ temporis nota ad annum Christi* DCCCC LIX *referuntur. Hoc in Præcepto non tam notanda monasterii bonorum atque locorum, in quibus sita sunt, accurata descriptio, quàm Gerberga Regina atque Lotharii ipsius auctoritas in Catalanos, qua in ipso regni meditullio tam angustis finibus definiebatur, ut coërcendis primoribus impar, eorum ad nutum veluti precario regnaret.*

8. GODEFRIDUM *Abbatem Coxanensem ab Agapito* II *Pontifice immunitatis privilegium accepisse supra meminimus. Is anno* DCCCC LIII *decesserat; quo Coxanensis basilica Pontii ejus successoris operâ, Sunefridique seu Gaufredi Comitis Barcinonensis subsidio, meliorem in formam restituta,* III *Kal. Augusti à* RICULFO *Elenensi Episcopo, adstantibus provinciæ proceribus, beato Michaëli Archangelo nuncupata est. Defuncto Pontio,* GUARINUS *seu* Vvarinus *Abbas hic persæpe memoratus successit ante annum* DCCCC LXXVIII, *quo ineunte translationi corporis S. Hilarii interfuisse superiùs observatum. Quo eo regente nova basilicæ Coxanensis dedicatio* IV Nonas Septembris anno DCCCC LXXV *facta est à septem Episcopis, nempe* JANUARIO *Elenensi,* MIRONE *Gerundensi,* ERUCO *Ausonensi,* UNIFREDO *Urgelitano,* ISSOLA *Tolosano,* BERNARDO *Convenensi, &* FRANCISCO *Carcassensi, qui iterùm altaria consecrarunt. Guarini meminit Gerbertus in epistola 45 his verbis.* Et quoniam vestigia Philosophiæ dum sequimur, impetus tumultuantis animi non omnes repressimus, modò recurrimus ad ea quæ reliquimus: nunc Hispaniæ Principes adimus, familiaris nostri Abbatis Guarini adhortatione commoti. *Hinc Guarini famam celebrem fuisse videas, qui non solum Italis atque Hispanis Principibus, sed etiam Gerberto in aula Francica degenti innotuerit. Quamdiu Petro Urseolo superstes vixerit Guarinus, haud liquet; sed ad annum* M XV *haud per-*

C R. AN. CM XCVII JAN. X

venisse, constat ex Borelli Episcopi Rotensis (ubi tunc temporis sedes episcopalis) electionis decreto, quod in tomo 2 Capitularium eruditissimus Baluzius retulit. Nam in eodem decreto laudatur ASTER *monasterii S. Michaëlis Abbas, quem proinde Guarino proximo loco suffectum fuisse dicendum est. His tamen obstare videtur, quod hîc de Oliba Guarini successore narrat Petri Urseoli laudator. At vel hac in parte, uti sæpe alias, lapsus est bonus homo, vel certè Asterum Abbatem intactum reliquit, si non ignotum, at saltem ad elucidanda Petri Ducis acta, quibus illustrandis operam dabat, prorsus inutilem. Paullo post annum* M XVII *exstinctum fuisse Asterum inde fit conjectura, quòd* OLIBA, *quem anno* M XLVII *decessisse mox videbimus, ante adeptam episcopalem Ausoniensis seu Vicensis ecclesiæ cathedram, cui per annos* XXVIII *præfuit, Coxani monasterii Abbatem fuisse docent. unde sequitur, hunc sub annum* M XVIII *Coxanensium regimen iniisse, nec multo post factum Episcopum. Petri Ducis translationem è monasterii claustro (quod vocant) in ecclesiam procurasse.*

9 *Triginta & octo Monasteriis præfuisse Olibam Pontificem narrat Rivipullense Chronicon, à Monacho Rivipullensi anno* M CC LXXXV *conscriptum, cujus fragmentum sequens pro sua humanitate nobis suppeditavit V. C. Stephanus Baluzius.* Oliba verò, *inquit*, qui fuit tertius filius supradicti Comitis Olibani, fuit monachus Rivipulli & Abbas, deinde Episcopus Vicensis; cui etiam fuit commissum regimen monasterii sancti Michaëlis de Cuxano. Sedit etiam in episcopatu annis XXVIII & rexit cœnobia XXXVIII. & fuit septimus Abbas istius cœnobii, sub quo quartò dedicatum fuit istud monasterium Rivipulli cum præclara Episcoporum caterva, sub Berengario Comite Barchinonæ anno, Christi M XXXII. Hic multa per se bona contulit monasterio prædicto, & ab aliis plurimum adquisivit. Obiit autem prædictus pater eximius anno Christi M XLVII. maximum huic monasterio relinquens luctum, pro eo videlicet quia hunc locum speciali dilexit amore: ecclesiam quæ modò est nobiliter construens, & altare eodem modo construxit, auro & argento & pretiosis lapidibus nobiliter insignit. Sepultus verò fuit in monasterio Cuxanensi, eo quia ibi decessit. *Is ipse Oliba est, Olibani Comitis Bisuldunensis filius quem Petri Ducis encomiastes* patrix patrem *appellat. Romualdus verò Petri Ducis exemplo ad monasticen amplectendam cum exhortatus abduxit in Italiam; unde cum Johanne Gradenico redux, non apud Rivipullenses, sed in Coxanensi cœnobio, ubi primum religionis amorem hauserat, monachus vixit. Ceterum inter triginta, quæ rexit, monasteria numerandum est Carcassonense B. Hilarii cœnobium, cui anno*

* pag. 333. M XXXIV *præsidebat, ut ex relatis superiùs * Raimundi Comitis litteris demonstravimus. Exstat Johannis monachi Floriacensis ad eumdem Olibam epistola, quam in vita Hugonis & Rotberti Regum Papyrius Masso commemorat. A Coxanensis monasterii regimine* GREGORIUS *anno* M C XL *ad sedem Tarraconensem evectus legitur. itemque* LAMBERTUS *Abbas anno* M CC LX *Jacobo Aragonum Regi solidorum Magalonensium millia duo, & Barcinonensium sexcenta commodasse. Floret etiam nunc Coxanense S. Michaëlis cœnobium, cujus Abbas inter Catalanos proceres Cancellarii dignitatem obtinet. Præter sancti Valentini corpus illuc à Guarino Abbate delatum, ibi insignes habentur reliquiæ, quarum elenchum Antonius Yepezius ad annum* DCCXLV *in chronico recensuit. Jam tandem Petri Ducis vita exhibenda est.*

INCIPIUNT GESTA VEL OBITUS DOMNI Petri Ducis Venetiæ atque Dalmatiæ, qui celebratur IV. Idus Januarii.

PROLOGUS.

1. QUONIAM bonæ vitæ finis & exhibitio prudentis ingenii constituunt habitaculum beatitudinis; vel beatitudo integra, integrum teddens sui juris cultorem, scilicet in his quæ viget per essentiam rationalitatis; vel in vigorem constant æternæ vitæ, cùm constantia perseverantis certaminis constituat beando felicem, quem jam ad hoc perduxerat finis bonæ vitæ, dignam complectitur vitam, actusque alicujus perfecti viri scribere: quatinus posteris sit documenti spiritualis exemplum, & imitatoribus indeficiens hortamentum, & Deo creatori gratiarum laus actionum. Unde nos vitam eximii Venetiarum, atque Dalmatiarum Ducis prudentiam, cultum, finemque ipsius vitæ scribentes, in primis generis ejus notitiam pandere oportet, ut per originem temporis declaretur bonæ vitæ finis, & natalitium perpetuæ conditionis.

Ursonum genus nobile apud Parthos.

2. Fuit igitur de prosapia nobilissimorum Ursonum, qui nobiliores &

præpotentiores aliis habebantur super Parthos, erantque inter ceteras gentium nationes opinatissimi. Dicti autem Ursones propter ferocitatem ac potentiam propriæ nationis, eo quod terror eorum prævalebat in vicinis gentibus ursino more atrox. Ortus est itaque in Rivo-alto, ubi colligitur sinus maris Adriatici, eximio patre, & inclita matre, & ex heroum gente Veneriea, quæ laudibus extollitur sapientiæ ac divitiarum ab omnibus ferme nationibus. Dicta nempe Venetia, eo quod ipsi Venetici ab monte Veneto venientes proruperunt, Parthiani perhabitantes meliorem partem totius Pannoniæ. Dicitur quidem Venetia, seu Henetia mutata adspiratione in v litera, propter incolas venientes à prædicto monte, ob laudabilis vitæ exercitium, quia Heneticus laudabilis interpretatur. Circ. An. CM XCVII. Jan. X. Veneti unde orti.

3. Igitur cum in suæ Infantiæ parvitate detineretur PETRUS nomine, Dux tunc futurus venerabilis, ab genitore traditus est didascalo, ut disciplina divini exercitii, & civilis scientiæ educaret eum, quemadmodum Christianum Christianorum filium, ad omne erudimentum capiendæ salutis docibilem, ac benignum, ut doctus studio honestatis bonæque probitatis, non ingenuitas ejus ortus periret rusticitate, sed nobilitas excelleret capacitate. Diligitur denique ab omnibus, sicque post obitum fortissimi ducis [a] Petri cognomine Candiani, ad honorem Ducatus in florigero felicis flore juventutis positus, à cunctis Venetiarum turmis eligitur. Constitutus quoque Dux, judicium verum inter virum & virum, pupillum & advenam faciens, quemadmodum Job sanctissimus vir, exquirebat causas diligenter subditorum, & quod confractum erat, consolidabat, quod debile sustinebat, quod famelicum refocillabat, quod triste lætificabat, quod perditum restaurabat, quod inutile emendabat, quod probum asserebat, quod reprobum condemnabat, quod justum justificabat, quod injustum nitebatur omni ingenio moderationis per discretam rationem, ad justitiam exhibendam provocare: quia Deum totis viribus diligebat. Agebat enim se cum uxore [b] legitimo conjugio copulata quietum, ac evigilantem, studiosumque in cunctis ecclesiarum obsequiis, exquirens diversorum officiorum singulas necessitates, quo, quomodo exposcebant earum habitudines, per appositorum indigentiam solers expleret, suppeditans non ingratus effectum per congruum sui auxilii donum. In rebus publicis quidem elucubranti deditus exercitio, ne fortè quid incompositum, vel inhonestum eveniret, procurabat, æquo moderamine discutiens majorum, minorumque sagacitates, ipsa negotia assueti discriminis, ut sapiens architectus de cordis ingenio, & excogitans sagaciter satagebat, omni conamine ad concordiam componere, vel ad aptitudinem propositi negotii, aut exhibendæ necessitatis. Sed & in judicio residens, numquam pro munere voluit aliquem opprimere; veritatis atque æquitatis tenens virgam, & gladium ancipitem ac penetrantem, dividens æquum à pravo, improbum à probo, insolentem à sobrio, mansuetum à superbo, avarum à largo. Petri pueritia ut exacta. Dux eligitur. Virtutes ejus.

4. Delectabatur itaque divinas audire lectiones, & verba sacerdotum, sapientum, ac legis doctorum, associans se catervis clericorum in omnibuscumque pæne locis. Visitabat etiam assiduis oblationibus altaria, seu loca Pietas in Deum.

[a] Petrus Damiani decessorem Petri Ducis, non Petrum, sed Vitalem Candianum appellat, ejusque mortis caussam, ac initia Petro Urseolo Ducatus, tum secessus in Monasterium rationem explicat. quæ omnia hic consultò prætermissa videntur, ne quid eximii Ducis existimationi nocerent. Vide observationes prævias

[b] FELICITAM vocat Franciscus Campensis supra memoratus post Sabellicum, Justinianum atque Sigonium; subditque eam *opere potentem, meruisse Angelo nuntiante præscire, se Deo dilectum filium concepturam. quem mox ut enixa est, vocarunt Petrum: & accepta gratia non ignari, Deo voverunt perpetuam castitatem.* Hoc si ita est, votum istud nonnisi post aliorum liberorum susceptionem emissum est. Nam præter Ursonem Episcopum Gradensem inter natos ejus numeratum, hic Johannes Petro adjungitur, immo præponitur, ut ejus veri nuncupatio sublestæ fidei merito sit habenda. Forte Francisco Campensi ita sentiendi consilium venit ex Petro Damiani, qui unicum Petri filium æquivocum memorat. Verùm hoc loco genealogiam ejus non texit, sed Petri filii, dum aliud loquitur, nata occasione mentionem ingerit, alios non excludit.

Circ. Annum XCVII. Jan x. Hospitalitas.

sanctorum, & ubicumque audire poterat cujusque sancti meritum, si non quivisset ipsemet adire, munus devota mittebat mente. At verò venientes ad eum peregrini suscipiebantur ab eo, quemadmodum Christus, reminiscens illud dominicum, *Hospes fui, & suscepistis me*, induens eorum corpora, ac refocillans diversis tegminibus & cibis. Ægrotantium quoque domos per totam noctem circumiens, eorumque membra pio amore leniter adtrectans, distribuebat illis, uti necesse erat, eleemosynam, in eduliis, indumentis, & in restauratione cujuslibet subpellectilis. Præsules quoque ac Abbates, qui adeuntes Venetiam causâ orationis beatissimi Evangelistæ Marci, sacratissimum revisebant corpus, quod ibi indubitanter creditur integerrimè tumulatum, venerando suscipiebat affectu, præbens illis omnem humanitatis diligentiam in caritatis sanctæ amore, commendansque se illorum orationibus, suscepta benedictione, cum uxore & duobus filiis, multa tribuebat illis in caritate Domini munera: eratque juxta dictum Apostoli, tanquam nihil habens, & omnia possidens, & gaudens cum gaudentibus, flensque cum flentibus.

Infirmorum cura.

5. Cùm itaque inter mundi fluctus, & sæcularium pompas gubernaculum taliter regeret ducaminis Venetiarum, quadam die audivit Apostolum dicentem: *Nostra autem conversatio in cælis est*; & hoc ad memoriam, sæpissime revocans, scrutabatur in cordis libro, quomodo conversatio mortalis hominis in carne corruptibili positi, in cælis posset fieri, cum cælum tantùm animabus sit concessum sanctorum ante ultimam diem resurrectionis, & postmodum corporibus spiritualibus cum suismet animabus. Et hoc hæsitans multotiens deprecabatur Dominum, ut sibi manifestaret per intelligentiam hujus sententiæ sensum, cujus orationis effectum, instinctu almi Flaminis, mox subsequitur. Nam altera die, cùm ad celebrationem Missæ devotus adstaret, audivit Dominum per Evangelistam, dicentem: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Et, *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Et, *Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, patrem, matrem, aut uxorem, vel filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* Ilico hæc omnia ut audivit, patuit sibi dictum Pauli; aitque sibimet certissimè, quod Dominus proprio ore locutus est in terris positus suis discipulis, hoc idem loquitur in Vase electionis suis fidelibus. Non ergo aliter nostra conversatio potest esse in cælis, nisi relinquantur omnia quæ sunt carnis, conjux, filii, fratres, & omnis honor mundanus, quin & propria animi voluntas. Floccipendendum est autem hujus caducæ vitæ corruptibile bonum, quod non comprobatur fore bonum, sed potius malum; quod quia se sequentibus tribuit malum, aufertque illud quod est bonum, cùm se ingerit esse bonum, decipiens per malum, cum sit minimè bonum. Verumque hoc sequendum est bonum, quod continet omne, quod dicitur melius & optimum, cum sit incomparabile bonum, præter quod nec est bonum, quia est summum bonum quod Deus est. Sed magnæ fortitudinis atque constantiæ oportet illum esse, qui carnales amicos debet deserere, necnon propriam animi voluntatem. Unde si hactenus me exercitavi in diversis motibus diræ feritatis, ad exercenda bella terroris, vel coartationem districtæ potestatis in propulsionem vicinarum regionum: nunc convenienter athletalibus indutum armis, divina studia me provocando excitent, ut procumbere faciam, annuente superno arbitro, subdendo propriæ voluntatis cupidines, sicut proprio jugo subdidi exteros dudum hasta, & clypeo. Hæc denique intra se exaggerans, perquirere caute cœpit, quorsum posset sibi placitum excipere locum, in quo soli Deo vacans præteritas extergeret culpas, per dignos pænitentiæ fructus.

Scripturæ sensum inquirit.

De secessu cogitat.

Guarinus Abbas Coxanensis,

6. Eo itaque tempore proposuit Romam quidam venerabilis vitæ Abbas nomine

nomine GUARINUS ire, in cœnobio sancti Archangeli Michaëlis prælatus, quod est situm juxta montem Canegon *, qui est caput Pyreneorum montium, inter fines Galliarum & Hispaniarum, cujus & cœnobii locus vocatur Coxanis * vulgari nomine, eo quod antiquitus dominus loci illius propter pascua apta vaccarum, pro munere, uno quoque anno accipiebat coxam vaccæ. Postquam autem habitatio ibi facta est servorum Dei, vocatum est loci illius Ancyba, Pytasilum, qood interpretatur arma cælestis ignis, quia Spiritus sancti ardore incensi illic commorantes, vincunt spurcida ae illecebrosa vitiorum inceotiva, propter solidam caritatis ac sanctæ Regulæ aciem: quæ velut turris fortissima & inexpugnabilis contra phalangas dæmooom persistit in omnibus teotationibus invicta. De qua turre Salomon ait: *Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* Quid enim mille clypei, nisi millena præcepta divinæ legis, in quibus quoque sit armatura fortium? quia per ea muniuntur in robore constantiæ, perseverantiâ bonæ vitæ corda Sanctorum. Itaque prædictus Abbas peregre proficiscens Romam, divertit iter Venetiam, quo beatissimi Marci Evangelistæ peteret suffragia. Veniensque expletis deprecationum vocibus, hospitium petiit, requirens à qoodam iodigena, qui sibi fertur tale dedisse responsum: Cur à me petis hospitium, cùm minime sim ausus, ô domioe, tibi vel alicui, huc ad reliquias beati Marci venienti, ego, nec alius concedere? At ille: Quare? Respondit: Dux patriæ hujus, qui susceptor est omnium peregrinorum huc advenientium, constituit decretum, ne ab aliquo nostrorum hospitetur quilibet peregrinus, nisi ab ipso solo, aut de ejus licentia. Ædificatas namque habet maximas domos hospitum, simulque Xeoodochium, in quibus divites, pauperesque hospitantur, quibus etiam & necessarium præbet victus stipendium. Quapropter decet te loqui sibi; qoia ipsemet delectatur coofabulari cum talibus tui Ordinis, poterisque te facile erga velle illi manifestare, tuamque indigentiam quemadmodum patri pandere. Est ergo largus & potentissimus Dux, & dominator in toto maris Adriatici limbo, frenans suo discrimine etiam barbaras oationes, & filios Agar, qui sunt io insulis maris magni æquoris, à quibus tributa unoquoque anno ei deferuntur immensa ac iosinita pooderis auri, & argenti, atque purpurarum, ceterorumque palliorum, copiosè; dabitque tuo cœnobio de suis divitiis bono caritatis.

7. Hæc audiens prudens Abbas VVARINUS, fiducialiter ingrediens palatium Ducis, interrogat palatii custodes, si fas sibi esset introeundi ad Ducem. Qui dixere: Quisne es, ô Abba venerabilis, qui nostrum potentissimum ac dilectum oostrum inquiris? Quibus ille ait: Sum VVARINUS, ex longinquis veniens partibus: & quoniam jam beati Marci adgressus sum Oratorium, nunc peto hospitium. Dictum est quidem mihi hic petere hospitium; sed ignoro à quo debeam postulare. Confestim audientes illustres domestici, ut imbuti erant ab eruditissimo Rectore, imitantes ejus morum qualitates, honestissimè suscipiunt Abbatem, ducuntque utraque manu sustentaotes ad Ducis cubile, in quo divinis deditus legibus meditabatur io lege Domini die ac nocte. Comque illum Dux inspiceret, qoantocius surrexit ei obviam, & amplexans pacis tribuit osculum. Tunc facta interrogatione à Duce unde esset, aut quo Abbas vellet abire, qualiterve se haberet; & cognita scientia prudentiæ ejus in plutimis eloquiorum rationibus, hospitium atque necessaria pleniter tribuit.

8. Altera autem die illom acersiri jussit, & accedeotem cum eo salutis consilium iniit, dixitque illi: Quia Deus qui salutem potius diligit peccatoris, quàm mortem, te direxit ad hanc patriam, credo pro mea salute hoc esse factum, quia decrevi jam mondum contemnere, & Deum sequi ex toto corde. Alioquin si naufragus natans, qui quatitur periculosis undis alti pelagi, nisi oudus evadat ad litus, poterit salvari, ne periclitetur? Cui Abbas:

Circ. An. CM XCVII Jan. X

* vulgo Canigon

* San Miguel de Cuſan.

Venetias divertit.

Mira de Petri Ducis hospitalitate inaudit.

ab eo recipitur.

Ducis cum eo colloquium de sæculo deserendo.

Circ. An. cm xcvii Jan. x

Minime. Ergo quæso da mihi consilium, quomodo queam pervenite nudus ad litus. Inquit ille: Consilium ipse dixisti. Perfice jam exuens veterem hominem cum actibus suis, & indue novum, qui secundum Deum creatus est. Ait Dux: Quia dictum est à Domino Abrahæ, *Egredere de terra, & de cognatione tua, & veni in terram, quam monstrabo tibi*; volo exire ab patria hac, ne uxor, aut filii, vel populus istius regionis impediant habitum mei propositi; & ad tuam longinquam patriam pervenire, ut quanto longius fuero segregatus, vel elongatus ab amicis carnalibus & proximis, tanto valeam in quietudine permanere spiritus, remota omni suspicione labentis hujus ævi. Accipiam itaque de thesauris meis, tuque accipiens mitte ante nos, eum reversus fueris Romam: sicque nos fugam arripientes, Domino ducente, perveniemus ad optatum locum.

Guarinus Romam abscedit, [a] inde Valentini martyris corpus defert. [b] Petrus Dux filios successores designat. [c]

9. Ita igitur hoc firmiter constituto profectus est Abbas Guatinus Romam: inde egrediens, detulit secum, præbente Apostolico viro Papa Sergio [a] pro dono sui corporis, præclaros vel deauratos phanones, ac beatissimi Valentini [b] Presbyteri, & Martyris corpus, veniensque iterum Venetiam ibi per aliquot temporis spatium occultus mansit. Petrus itaque eximius Dux Venetiarum atque Dalmatiarum, congregavit Principes, & omnes regni sui optimates, dans cotam omnibus suis duobus filiis Principatum sui ducaminis [c] adclamante omni populo, tamen ignorante, ut quid hoc ageretur, & colligavit omnes majores ac minores Johanni & Petro clarissimis Ducibus sacramento fidei. Hoc etenim facto, misit uxorem eum filiis, circumire civitates & regiones, ipse verò remansit in palatio Rivoalto. Tunc clam accipiens pallia plurima palatina, aurum, argentum, lapides pretiosos, lampades, & maximam partem substantiæ suæ cum diversis ornamentis ecclesiasticis, & vasis, tradidit Abbati: ipseque cum Abbate de nocte consurgens navim intraverunt velociter per freta fugientes.

Venetias cum Abbate deserit.

10. Cumque crastina dies inlucesceret, præstolabatur Dux ad matutinam synaxim: dumque tardaret, primicerius festino gressu accessit ad palatii cubiculum, stansque ante fores cœpit tremulo pulsu pulsare diutius, deindeque vocare, sperans eum post longas noctis excubias fessum, fragilitate corporis obdormisse. Ut autem non audivit responsum, aperuit ut potuit januas, celeriterque introiens accessit ad nobilissimum ejus stratum; & cum non invenisser, anxius currere cœpit hac illacque, prospiciens superiorem & inferiorem capellam, simulque cryptam, in quibus solitus erat orare. Non invento itaque, clamor doloris & ejulatus tristitiæ factus est in toto regno Veneticorum tantus, ut pæne omnes Episcopi & Abbates, viri & mulieres, clerici & moniales, senes & infantes, adolescentes & puellæ, orphani & viduæ, divites ac pauperes, voces suas ad cælum mitterent, se miseros, orphanos, orbatos, derelictos clamantes. Heu, inquiunt, quid Venetia, hactenus nobilis patria, nunc verò misella, sine honore abjecta, tanto Principe orbata, tanto rectore derelicta, quid de te dicent omnes in circuitu tuo nationes? Ad te concurrebant omnes Italiæ proceres, omnes Theotonicorum magnates, omnes Chroatorum nobiles, omnes Dalmatiarum atque Græcorum Consules, quos sapiens rector Petrus strenuo regebat jure, fovebat, docebat, & ad omnem utilem scientiam exhortando provocabat. Ipsi verò intendentes ad verba oris ejus, excipiebant judicium & æquitatem, formidantes ne in ejus conspectu aliquid ineptum ab ipsis exhiberetur. Stabant-

Inde omnium clamor & gemitus.

[a] Sergius Papa ab anno M IX Ecclesiæ præfuit duobus dumtaxat annis & mensibus octo: quo tempore à Vuarino Cuxanensi Abbate conveniri non potuit ante Petri Ursecli conversionem, quæ non serius anno DCCCC LXXVIII contigit. Pro Sergio Benedictum scribit Franciscus Campensis.

[b] Valentianum dicit Franciscus non semel laudatus: potiorem fidem hic auctor mereri videtur

[c] Quæ hic de relicto duobus Petri filiis Principatu leguntur, nescio an satis consentanea sint iis, quæ de ipso refert Petrus Damiani: quo auctore Petrum Urseolum longe post initum monachatum æquivoco filio Ducalem dignitatem prædixisse comperimus.

Circ An cm xcvii Jan x.

que inserti brachiis ante eum, velut servi ante Dominum, agiles atque intenti ad exhibenda universa mandata illius. Quibus tribuebat ipse infinita dona auri & palliorum, dum ad propria remearent, perficiebantque in longinquis regionibus constituti præcepta illius, quemadmodum famuli domus ejus. His verbis flentes absentiam ejus, fuit cythara palatii, obmutuit organum, disruptum est tympanum, confracta sunt cymbala, raucæ factæ sunt voces puellarum in palatio canentium, defecit omnis musicæ disciplinæ harmonia, omnia in luctum versa sunt, cuncta ad mærorem devenerunt.

11. Fit & ut rumor per universam patriam hujus rei, extemplo velut irati leones ad cavernas festinantes properant, scansasque * dissolventes remos imponunt puppibus, & proris persequentes cum armis fugientes, scientes eum veraciter proficisci causa monachatus in longinquam regionem. Cùm itaque duobus diebus, & duabus noctibus eos persequerentur, adpropinquaverunt cernentes eos à longe recumbentes super ripam fluminis. Quos ut vidit inclitus Dux, ait Abbati: En video appropinquare interitum vestrum; quia proceres Veneticorum dolentes de meo abscessu, persequuntur nos. Quod si me hic invenerint, te interficient, & omnes istos perdent. Nunc verò quantocius accipe novaculam & depone mihi barbam, sicque colobium indue monasticum. Et hoc perficiens Abba, valida classis fortium virorum adpropinquans, exsilierunt ipsimet viri citissimis pedibus super ripas fluminis, & capientes Abbatem, minati sunt ei caput abscindere, nisi illis ostenderet Ducem, quem tanto quærebant sudore. Quibus ipse ait: Ecce ego adsum, & omnes mei mecum, intuemini adspectus omnium, perquirentes vestrum dominum. Tunc ipsi perspicientes faciem omnium ac Ducis, non agnoverunt eum. Posuerunt enim super suum caput lebetem a abscisa barba; ideoque erat incognitus. Verumtamen non diffiditur hoc Dei nutu fore factum. Cum ipsi staturam corporis ejus admirantes, contuendo vultum, oculos, manus atque cetera membra, minime agnoscere poterant. O lector considera quantæ humilitatis vir fuerit iste, qui tam potens, tamque præclarus, adhuc non in claustro Monasterii doctus, vili habitu se contegens barbam abrasit, lebetem super caput, ne agnosceretur, pro constantia animi jam illius ordinis rito posuit. Dicebant enim inspicientes eum: Consimilis ejus est iste, quem quærimus; & idcirco recedentes inlæsos eos abire sinamus. Revertentibus denique illis, Dux cum suis gaudens, cœptum adgressus est iter. Secuti sunt eum tres ex optimatibus suæ regionis, JOHANNES cognomento MAUROSENUS, gener ejus, & JOHANNES GRADINICUS, & ROMALDUS b. Adeuntibusque Veronam, ne agnosceretur, dissimulavit se, sequens mulos, velut unus ex agasonibus, per loca inæqualia pedicans, maria & aridam, ne fortè quilibet mercator, aut conscius civis, aliqua suspicione impulsus, existimantis ingenii agnitione eum caperet. Etenim inde exiens cum Abbate ceterisque sodalibus, pertransiendo Langobardorum, Provincialium, atque Gothorum fines, sine ulla intermissione iterandi, urbem adiit Narbonam: ibique per triduum, dans membra fessa quieti, demum adgreditur optatum diutius prædicti cœnobii Ancybæ Pytasili locum, honore beati Michaëlis Archangeli dicatum.

* *s* scaphas Veneti fugientem persequuntur.

Ne agnoscatur, barbam ponit vestesque induit monasticas.

Socii ejus itineris. Veronam aliaque loca pedes pertransit.

Narbonam ingreditur.

12. Adpropinquantibus autem illis ad cœnobium, ait Abbati: Videtur mihi jam esse juxta locum quo imus nos, quia cor delectatur meum in vicinitate ejus. Respondit Abba: Ut quid interrogas domine mi? Ait Dux: Ideo nempe interrogo, quia non tam superbe equitando ad curiam Angelorum Primatis *; sed humiliter, ut dignum est, ego qui tot habenis innexus scele-

Coxanense monasterium subit nudipes.

* *id est* S. Michaëlis.

a Lebes iste non alius videtur à caputio, capitis tegumento monachali, quod scapulari vel colobio assutum erat

b De sociis Petro Duci Abbatique Guarino adjunctis vide Observationes prævias.

Circ. An. ... XCVII Jan. X

rum dignoſcor, venire volo. Famulus enim ad dominum proprium veniens non faſtigio voluntatis, non torvoſa cervice, non patula fronte, debitum debiti juris ſolvere debet; ſed depoſita iniquæ voluntatis imagine transmutans ſe in habitum humillimæ pœnitudinis, per ſpatia reptando telluris, de propriis exceſſibus veniam obſecrando, petere debet. Et hoc aiens, mox ab epipida pedem relaxans, feſtinanter à cruribus extrahit zangas cum calcaribus, reſidens in nudo dejectus cæſpite. Igitur diſcalciatis pedibus nititur velut quadrupes carpere greſſum adeuntis cœnobii. Cujus ad occurſum cœpere clangere ſigna, juſſione præmiſſa Abbatis, honore videlicet beati VALENTINI, cujus corpus ferebatur tunc, & Ducis Abbatiſque, ab eodem Duce ac Abbate deductum. Obviant fratres cum crucibus, lampadibus, hymnis & choris, & thymiamate fere per unius ſpatium miliarii, & ita proceſſionaliter cum Martyris reliquiis, & cum ſpiritualium hymnidicis melodiis venêre ad templum beati Michaëlis.

Monachis obviam procedentibus.

13. Igitur venerabilis Dux introiens in cellam novitiorum, ut moris eſt, inclytæ monachorum juxta præceptum conſtitutæ diſciplinæ providus erat obſecutor, intimuſque divinæ inſtitutionis auditor. Eductus autem à cella novitiorum, monachizatur, & cucullato capite incedens, videbatur omnibus eſſe juſtitiæ ſpeculum. Fit mortuus vivens inter vivos, fitque mortuus ad exemplum vivificator, fitque lanigeris ciliciniſta, fitque byſſinis vili texentis genicio laniger, fit etiam intemotus clauſtriger impiger, fit ſilens, fit vigilans, & per omnia in omnibus cœnobita, & perfectus in exſequendis divinis mandatis optimus tetapeuta. Enimverò ira induens pro thorace juſtitiam, poſtulat ab Abbate ſibi dari obedientiam, qua poſſit obediendo exercere cultum activæ vitæ, ſatagens rendere ad contemplativæ ſpeculationem; poſcitque ut ſibi ſit licitum laternas præparare neceſſarias, ac aquis lavare latrinas, campeſtriaque ferre manibus propriis ſeceſſibus manutergia. Injunctum quippe atque conceſſum petitionis optatum officium ſuſcipiens, perficiebat quicquid ad hoc officium pertinebat, diſpenſans propriæ eſcas indigentibus, & ægrotis pauperibus, & peregrinis. Omnibus erat ſubjectus & manſuetus, hilaris atque benivolus, necnon in corde & verbis pacificus. Si aliquando aut jurgium vel diſcidium inter fratres auditum fuiſſet, ut ſapiens medicus curabat mores & pectora, dando divini verbi antidota, & permulcendo iracundorum animos, apponens lenia cataplaſmata.

Cellam novitiorum ingreditur, fit Monachus.

Humilitati ſtudet.

14. Itaque aſſueſaciens ſe in talibus exercitiis, poſt biennium efficitur ſua obſecratione ſacriſta, aſſcendens ad majorem gradum obedientiæ, in domo Domini cuſtos conſtitutus. Tunc cœpit eſſe obſecutor templi, emendans aſſiduè ſordes increpti pulveris, accendens lampades, miniſtrans omnibus Sacerdotibus, Diaconibus, ſubdiaconibus, ac ceteris ordinibus Eccleſiæ. Petebat itaque innumerabiles venias in die & in nocte, & ante horas nocturnales explebat aſſiduè integre pſalterii pſalmodiam. Oculos ad cælum erigens, pectus cum compunctione tundens, obnixiùs deprecabatur Dominum pro ſalute ſua & omnium fidelium. Rigantur genæ lacrymis dulcifluis, moventur labia poſtulationibus intimis, tremuloſa ſuſpiria emittunt ſpeciem angelicam. Sæpiſſime quidem proſpiciens viſionem Angelicam, læto ac forti conſtans animo, inter ceteros ſpiritus ipſe ſpiritualis, ſpiritualiter Domino laudes concinebat. Dum jaceret in eccleſia cuſtos eccleſiæ factus, inimicus humani generis & adverſator omnium bonorum impellebat ei multa inſidiarum jacula, nitens pervertere ejus ſimplicem boni propoſiti conſcientiam, Nam multoties dum in ſoporem quieſceret nocturna tempeſtate, accedebat ad eum idem prædictus æmulus totius bonitatis, & dira excuſſione aliquando terrorem illi incutiens agitabat, aliquando leni tactu palpirando cogebat eum dormire, dicens: Dormi & requieſce fiducialiter: ego enim te excitabo certo tempore ad ſonanda ſigna matutinalis ſynaxis. Ad hoc ille, non igna-

Fit ſacriſta

Orationibus & lacrymis vacat.

Multa patitur à dæmone.

rus fraudulentas inimici strophas, indito signo crucis procul à se pellebat, atque sæpissime quibusdam ictibus percutiebat. Tunc dæmon sollicitus assiduè conturbare Dei famulum sive conflictibus, aut multarum concussionum terroribus, exstinguebat templi luminaria, utpote nulla facultas sibi esset videndi; sed obscuritas diræ formidinis, cui contradicebat perfectio constantiæ spiritualis. Tunc famulus Dei Petrus accipiens exstinctum à diabolo cereum manu gerebat; qui signum crucis imprimens, statim sine incensione visibilis ignis spirituali lumine accendebat, faciebatque opus divinum intrepidus, gratias referens Deo de suis tentationibus: & ut posset esse fortis agonista, postulabat intima prece indeficiens ab oratione. Nam pæne assidue sibi contingere solebat, ut compulsus sollicitudine sui officii anxiaretur in luminaribus accendendis. qui, ut solitus erat, dum festinus accelerarct lumina accendere, confestim divina administratione intuebatur accensa: & ille prorumpens humili voce cantabat Domino hymnum trium puerorum. CIRC. AN. CM XCVII. JAN. X

15. Igitur diabolus invidens ejus benivolæ voluntati, quasi specie sanctitatis transfigurans se in Angelum lucis, vaferrimo ingenio instigat cordi ejus, ut revisere debeat parentes, patriam, gentemque, ea videlicet ratione, ut à parentibus & amicis exquisita multa dona sancto Michaeli, proprioque cœnobio deferret. Hoc autem existimans vir Dei divino esse instinctu, enarravit quibusdam fratribus: à quibus Abbas audiens, convocato taliter alloquitur Duce. Estne verissimum quia vis remeate ad patriam? Si verum: est formido hoc esse instinctu diaboli. Verumtamen ut probemus utrum Deo placeat an non, ora tu Deum, nosque simul orabimus tecum, quò si justum sit revelando, aut augeat tibi conceptam voluntatem eundi: sin autem displicet suis oculis, tribuat cor pænitendi. Et hoc dicens Abba, vehementer tristari cœpit, ne eum amitteret aliqua occasione, aut præventu mortis, aut amore parentum, sive retentu propriæ gentis, quem jam eduxerat magno certamine. Et ita totum diem ducens in mærore, postulabat Dominum cum omni congregatione, ne ab eis dissociaret tantum virum, cujus adventu atque conversatione universa gens illius regni gratulabatur, cernentes humilem ac pudicam vitam, multimodis virtutum floribus decoratam. quem etiam agnoscebant quasi patrem domestici, quasi indigenam accolæ, quasi consanguineum pauperes. Putabatur enim esse velut optimus athleta, in stadio currens hujus tumultuantis æquoris, celer in componendis gressibus, ut quiret accipere æternale bravium. Itaque Paraclitus & artifex omnium electum vas componit inspirando, velut plenitudinis scientiæ armarium, docens accendendo cor ejus, atque perlustrans eum radiis justitiæ phæbi per summum præsagium. Aufert ab eo hujuscemodi sycophantas cogitationes, addens illi stromeatreas actiones, cogitque in crastinum veniam petere, præsentibus cunctis in schola philosophiæ, id est in Capitulo, qui dicitur à capitolio; eo quod capitalia distributa, vel principalia necessitatis negotia, judiciario jure, vel æquo consilio capiant. Prostratus itaque in terra dixit se reum, clamatque se imprudentem dignumque flammis, eo quod diabolicis suggestionibus spiritualibus armis armatus minimè resisteret, sequipedans assentiendo talibus ineptis jam dictis instigationibus: exuensque nobilem cilicinam interulam, ait Abbati linguâ propriæ nationis: O Abba, rogo, frustra me; hoc est virgis cæde me, credule mihi, id est crede mihi. quod sibi mos erat dicere; meritò debeo verberari; quia non restiti dæmonum tentationibus. Et hoc sæpissime repetens, insistebat cum lacrymis, pænitentiam agens. Videntes denique Abbas & omnes fratres tantæ ejus humilitatis pænitudinem, cœperunt omnes amarissimè flere, intrantes præ gaudio, atque exsultantes in ejus compassione ejus amoris. Et hoc factum creditur Dei judicio, ut fratres roborarentur exemplo hujus patientiæ, caverentque se Dei præsidio ab insidiis infinitis dæmonum.

Revisendæ patriæ studio accensus, ab Abbate retinetur. Eum consilii pænitet.

Circ. An. cmxcvii Jan. x *Carnem jejuniis macerat.*

16. Tunc exercitans se in cellulam, & cunctis spiritualibus actibus macerans carnem suam cum vitiis & concupiscentiis, jejunando biduanas ac triduanas, mortificabat membra sua super terram. Nam pulmentaria ac panem suæ præbendæ accipiens dabat pauperibus; ipse verò modicas, ut ita dicam, panis hordeacei micas comedebat. Quadam verò nocte eutice flens, dum Domino in mentis theoria positus se commendaret, insidiator omnium bonorum, instinctu invidiæ ductus, cum terribili forma adstitit ei dicens: Desine jam ror mihi impendere injurias, & recede ab hoc Oratorio citissimo gressu. Quod si non feceris, non alacer hinc abibis: sed aut te interficiam, aut tua ossa confringam. Ut audivit vir Dei electus dux Venetiæ Petrus, dux quidni divini collegii in æterno palatio adfuturus, ait: Quid hîc adstas atrox & livida species, qui adversaris cunctis fidelibus velut horridus hydrus? sicne æstimas tuis me dilaniare fomentis? Promove tuos dolos ab aure famulantis Domino, omnium dominanti. nisi enim velociter me dimiseris, verecundus atque confusus Michaëlis Archangeli mei patroni gladio interibis. Ilico diabolus arripiens magnam molam ceræ, furibundo ictu percutere eum volens, percussit cornu altaris: quæ mola divisa est in duabus partibus, sicque antiquus hostis exstinguens omnia lumina lampadarum, magnum strepitum injecit cum magna concussione super omne cœnobium. Vir autem Dei intrepidus stans, ut lampades vidit exstinctas, projecit se ante altare in oratione, obnixius cum lacrymis flagitans Dominum, ut exstincta lumina juberet accendere per manus Angelorum. Confestim itaque nutu Dei omnipotentis, & ejus oratione, omnes in ecclesia accensæ sunt lampades, & miro rutilo atque candore universa fulgorabant templi composita loca. Tunc vir Dei grates Deo referens, hilaris efficitur: moxque adspiciens molam ceræ, duabus in partibus divisam, assumpsit utrasque partes, & simul conjungens benedixit, atque ad integritatem duas partes, unà in corpore solidavit.

Dæmonis fugat insidias.

Cellulæ inclusus, *orationi & abstinentiæ vacat.*

17. Post hæc cellulam sibi non longè à monasterio ædificari petiit, ibique nocturnis ac diurnis excubiis incumbens, multa tentamenta dæmonum sustinuit. Denique in tam angusta cellula stans, vix sedere, aut jacere poterat, semper in oratione persistens, aut in labore manuum, non assumens cibum, nisi pauca olera, & panem hordeaceum, tenens apostolicum victum & pabulum theoricum. Multa quidem mira per eum Deus egit, quæ nobis sunt incognita, quia non sunt scripta, nec oratione illorum qui eum viderunt relata. Omnes enim qui ejus præsentiam viderunt, jam à sæculo migrarunt: quorum imperitia vel negligentia, ejusdem virtutum insignia minime sunt exaratione prudentis eloquii manifestata. Nunc verò ad ejus obitum pervenientes, impigro stilo cudere adtentemus.

Mortis suæ præscius,

18. Cum itaque sciret imminere obitus sui diem, ante altare prolixiùs orans, deprecabatur Dominum, ut dignaretur sibi ostendere notitiam sui obitus. Completa itaque oratione, visum sibi fuit, quasi quodam jaculo retro feriretur. Et exsiliens Domino ait: Scio, Domine, me modò in hoc jaculo à te esse correptum, & hujus labentis vitæ non diutius differre terminum. Et quoniam munia tua devotus hactenus exhibere studui, precor clementiam tuam, ut usque in finem me reddas credulum, ac fidelem tuæ deitatis sine reprehensione cultorem. Postmodum verò exiens ab Oratorio, recollocavit se in suo nobilissimo stratu, cœpitque agitari modicis febribus: sicque advocans ad se fratres, manifestè confessus est, post triduum suum fieri ab ergastulo transitum. Assignato itaque die adveniente, persistens in vigiliis & orationibus, nocte dieque, efficacius ad omne erudimentum divinæ contemplationis se sollicitum ac elucubrantem exhibens, præscius tempus sui exitus, advocat fratres cum monasterii Patre, eisque pacem tribuendo valedicens, corpore & sanguine Domini assumto, & benedictione, ac absolutione viati-

febrem incurrit.

ca suscepta, in cinere & cilicio jacens, rogat se paululum super cathedram residere. Tunc interrogat, ut antea exposcerat, si illius patriæ dominus, antequam migraret relinquens ergastulum corruptibilis naturæ, causa videndi eum in extremo colloquio sanctæ memoriæ veniret[a], quo sibi daret utile consilium, ac pacis osculum. Respondentibus igitur fratribus, se illum exspectare dicentes; resedit super cathedram sic usque ad horam nonam, plurima referens, vix promovendo linguam, de institutione divini cultus. In hora autem nona, fratribus omnibus circumadstantibus, IIII Idus Januarii, commendans se Deo ac fratribus, jam reddito fructu XVIIII [annorum] ad alta siderum cacumina oculos elevans, quemadmodum Christus, in hora nona dignum Christo reddidit spiritum. Ad cujus transitum mox catervæ fratrum alternanti concentu, ac tremulis lacrymantium vocibus hymnidica solvebant obsequia. Non mirum quidem si consodales, ac coadjutores sui Ordinis, sibi debiti exsequii hymnos modulabantur, qui in Angelorum manibus inter æthereos emicantis gloriæ spiritus ovanter susceptus, choris junctus est Sanctorum.

Circ. An. CM XCVII Jan a

Comitem appellat. a

Moritur.

19. Altera autem die veniens Dux illius provinciæ cum primatibus suæ dominationis, dum in feretro adspiciunt jacere pia membra, magno ejulatu flent, in exsequiis ejus positi, discessum ejusdem nobilissimi Ducis. Tunc in ecclesia ductum honorabile corpus, celebratis Missarum sollemniis, cum omni honore ac devotione mentis sepelierunt eum in claustro, juxta ostium ecclesiæ, laudantes & benedicentes Dominum, eo quòd talem meruissent habere à longinquis regionibus venientem ex ea congregatione moderno tempore, succedentibus suis munificentiis muniti patronum.

Ejus exsequiis patriæ Dux occurrit.

sepelitur in claustro.

20. Non post multum autem tempus à fratribus plurimis visa sunt super sepulcrum ejus divinitus accensa luminaria, quæ miro candore refulgebant per omnia loca illius claustri. Et prætereuntes fratres, timore perculsi non audebant, ut soliti erant, semoti alter ab altero ante horam exsurgere Dominum deprecaturi. Itaque quidam frater custos ecclesiæ, unus ex suis successoribus, dum solus in Oratorio in oratione incumberet ante galli cantum, in ipsa oratione, quasi in ecstasi positus, vidit beatum Michaëlem Archangelum cum multitudine Angelorum, atque beatum Petrum Apostolum cum ordinibus Martyrum, Confessorum, Virginum, Deo resonantes spirituales laudes: inter quos & prædictus nobilissimus dux Petrus, inter infinitas ac innumeras beatissimi BENEDICTI monachorum cohortes, intererat eleganti ac procera forma, cum illis resonans speciales harmoniæ odas. Cumque hæc videret frater ille, valde gravisus retulit quibusdam fratribus, inmonitus deifico consultu. Altera autem nocte, dum itidem eodem modo, eademque hora isdem frater in oratione persisteret, quemadmodum præterita nocte, agmina sanctorum ad ecclesiam venere, cœperuntque carmina divinæ magnificentiæ modulatis vocibus resonare. At dum perfecissent divinum opus, data benedictione à beato Petro Apostolo summo Pontifice, ait beatus Petrus circumadstantibus sanctis: Stantes judicium audite. Et mox ait beato Benedicto: Emenda monachum tuæ Regulæ subjectum, qui secreta nostra inmonitus, sua præsumtione ausus fuit ceteris manifestare. Tunc venerabilis Abba Benedictus jussione Principis Apostolorum, durissimis verberibus corripuit monachum, quare ausus fuerit insolens & præsumtuosus aliis pandere. Cumque corriperetur, vociferans monachus inter atra correptionis flagella, mox condoluit Dux Petrus adstans de verbere fratris, poscitque Petrum Apostolum ac Benedictum sanctum supplici oratu, ut parcant fratri, semet offerens ad suscipienda verbera. Concessum ita sibi est, fratri-

Ad ejus tumulum accensa luminaria.

Visum de ejus gloria.

Custos ob violatum secretum visionis cæsus.

Petrus intercedit pro ipso.

a Franciscus Camps hunc *patriæ dominum* seu *Ducem* Olibam vocat, eumque tradit à Petro admonitum sæculo valedixisse, factumque Monachum, postea Abbatem, tum Episcopum. Id Romualdi cura & studio factum Petrus Damiani verisimilius scribit.

Circ. An cm xcvii Jan. x

que dimissa est culpa pænitentiâ. qui in crastino minime sentiens dolorem, ostendit similitudinem verberum susceptæ correptionis Abbati fratribusque, enarravitque quomodo fuisset à domno Petro expetitus, ne acrius tormentaretur. Hoc audiens omnis congregatio, non minimas referunt gratias Deo, qui in sanctis suis multa operaretur mira.

Oliba Dux fit monachus, tum Abbas & Episcopus.

21. Tunc post aliquod temporis spatium defuncto Guarino Abbate, inclitus vir Oliva rector ejusdem patriæ, post susceptionem sancti habitus, relicto sæculo Abbas in eodem cœnobio, ab omnibus monachis & illius regionis incolis eligitur. qui postmodum Pontificium culmen adeptus, in Ausoniæ cathedra dignus Deo Pontifex est electus. Cumque pontificatus sui jura, velut argutа apes, æquo libraminis pondere ac virga directionis, & omnem subditam creditamque plebem sibi & Deo regeret, discernens discreta ratione utrorumque ordinum causas, id est clericorum [& Monachorum,] effectus est Ecclesiæ Dei sanctæ Pastor egregius. Eratque multarum Abbatiarum eximius Pater; præcipuè tamen sanctæ Mariæ * sanctique Michaëlis in quo requiescit, admodum in omnibus curis dilexit cœnobium. Qui sollicitus in orationibus, philosophiæ studiis exercitatus est tamquam leo apertis oculis dormiens, in senectute jam positus, rudes acœmetas ad disciplinam veræ scientiæ, fratres, necnon divites ac potentes, rusticos & illustres, atque alumnos ecclesiasticæ regulæ, alens eos prudentiæ documentis, quasi dilecta soboles.

Cœnobiis multis præficitur.

* Arulensis in valle Asperi.

Subditos visitat.

22. Igitur quodam tempore, quia erat Pontifex, & Monachus, & Abba Monachorum piissimus, circuibat secundum consuetudinem sibi commissas oves, perspiciens uniuscujusque vitam, eradicans vitia, plantans virtutes, ducens volentes, trahens nolentes, cohortans armatos, induens inermes, ingratos discutiens actus, dabat unicuique ex mellito oreconsilium medicaminis divinæ prudentiæ. Veniensque ad locum semper dilectum, ad Anciba Pyrasilum, revelatum sibi est, aliisque fratribus, ut corpus venerabilis Petri Ducis Venetiarum atque Dalmatiarum ab ipsis transmutatum poneretur infra ecclesiæ gremium. Tunc domnus Oliva Pontifex advocavit omnem populum regionis illius, & processionaliter, cum maximo apparatu divini cultus, transmutavit corpus ejus in sepulcrum, ubi nunc requiescit. In quo loco multa ostenduntur à Deo miracula fratribus ibi commorantibus, meritis beati Michaëlis Archangeli, & aliorum sanctorum, quorum reliquiæ ibi requiescunt, meritisque Petri Venetici Ducis ejusdem loci Monachi, qui perficiens bonum certamen, & consummans cursum, fidemque servans, promeruit coronam justitiæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Ad quam coronam Dominus noster Jesus-Christus perducens suum fidelem Petrum, eduxit eum à morte, dans sibi vitam, in qua mors ignorat suam palliditatem, in qua nullus defectus scitur, nulla corruptio invenitur; non esuries, vel sitis habent ibi nomen, non frigus, vel æstus exhibent contrarietatem; sed est ibi gaudium inenarrabile, lætitia infinita, pax æterna, & interminalis vitæ corona, quam tribuat omnipotens Deus cunctis credentibus, atque obedientiam hujus imitantibus clarissimi viri, quem de mundi pompa erigens, civem edidit æternæ curiæ. Sit ergo illi honor & gloria, qui peccatores justificat, justosque magnificat, qui æque trinus in unitate, unusque Deus in Trinitate vivit & gloriatur per immortalia sæcula sæculorum, amen.

Petri Ducis corpus loco movet.

Ibi frequentia miracula.

DE

DE ADELHAIDE AUGUSTA

Ann. Chr. CM XCIX, Dec. XVI.

OTTONIS I. IMPERATORIS UXORE,

& Schlensis ad Rhenum monasterii conditrice.

Adelhaidis genus.

1. ADALHAIDAM *seu* Adelheidem *Augustam hic nostris accensemus, non quòd illam putemus monasticis institutis fuisse addictam. (quod Arnoldus Vuion asserere minimè dubitavit, idemque planè falsi revincit Odilo Cluniacensis Abbas in Adelheidis ipsius vita) sed quod piissimam Augustam erga monasticum Ordinem optime affectam fuisse constet ex eodem auctore. Erat hæc Rodulfi Burgundiæ atque Italiæ Regis, eo nomine secundi, Bertaque Reginæ filia. Fratres habuit Conradum cognomento Pacificum, Burgundiæ Regem, Burchardum Episcopum Lausanensem, deinde Lugdunensem Archiepiscopum, & Rodulfum Ducem Burgundiæ Transjuranæ, non aliàs ferè, quam ex Berta parentis litteris à Guichenone* relatis, notum, quibus illa Paterniacense* Cœnobium in pago Bernensi, Friburgum inter & Eburodunum, dotat.*

*Guichenon Hist. Sabau. pag. 1.

*vulgo Paterne, Germanicè Peterlingnen.

Conjuges

2. *Adelhais primo quidem Lothario Italiæ Regi nupsit; sed eo per æmuli Berengarii fraudem exstincto, carceri mancipata, variisque ærumnis conflictata est. Cùm verò inde tandem emersisset, ab Ottone primo Germanorum Rege recepta, moxque regium in thalamum est adscita. Hæc pluribus tradit jam laudatus Odilo, cui Magdeburgense Chronicon, aliique Germanici scriptores consentiunt. Exstat in ecclesia Trevirensi, teste Brouvero, honorifica de Adelhaide memoria in hæc verba:* XII Kal. Mai capta est Adelheidis Imperatrix Cumis à Berengario Rege. XIII Kal. Septemb. liberavit Dominus Adelheidam Reginam à vinculis. *Sed iis omissis, quæ circa monasticum Ordinem præstiterit Adelhais, ex ipso Odilone delibare juvat.*

Studium & benefacta in monachos.

3. *Bertam Reginam, Adelhaidis parentem, cœnobii Paterniacensis auctorem fuisse docet ipsius diploma superius memoratum: id etiam Adelhaidi tribuit Odilo, sic effatus.* Quot in primis cum Cæsare, inde cum filio, & filii filio, Ottonum videlicet Augustorum & Cæsarum, Deo annuente possederat regna, tot ex propriis sumtibus ad honorem Regis Regum condidit monasteria. In patris verò RODULFI videlicet nobilissimi Regis, & domni CHUONRADI fratris regno, loco videlicet Paterniaco, ubi matrem Reginam, vocabulo BERTAM, Deo in omni bonitate devotam, sepulturæ tradidit, in honorem Dei Genitricis monasterium condidit, & sanctissimo patri MAIOLO, suisque successoribus sua munificentia, & fratris sui Chuonradi Regis præcepto ordinandum perpetuò commisit. Postmodo in Italia, juxta Ticinensem urbem, monasterium à fundamentis incœpit, & ad honorem Salvatoris mundi honorificè imperiali auctoritate & sua largissima donatione perfecit, prædiis & ornamentis amplissime ditavit, ac jamdicto patri Maïolo ordinandum regulariter tradidit. In Saxonia verò post discessum jam dicti reipublicæ Principis, cooperante unica sapientissima & prudentissima filia, sanctimonialium cœnobiis plurima contulit dona. *Mathildis vocabatur hæc, Ottonis primi & Adelhaidis filia, quæ in Quidlinburgensi cœnobio monasticis addicta regulis, eidem post amitam Mathildem sanctissimè præfuit.*

4. *Pergit Odilo.* Ante duodecimum circiter obitus sui annum (Adelhais) in loco qui dicitur Salsa, urbem decrevit fieri sub libertate Romana, quem affectum postea ad perfectum perduxit effectum. In ipso etiam loco monasterium à fundamentis miro opere condidit, & ad honorem Dei & Apostolorum Principis, tertio imperante OTTONE nepote suo, in præsentiarum secum adstante, XIV Kal. Decembris augustissimè & devotissimè ad VVIDERALDO* Argentinæ civitatis Episcopo consecrari jussit. Et ut majori auctoritate per succedentia tempora esset ille sacer locus subnixus, cum præfato Cæsare est etiam Episcoporum conventus à sæpe dicta & sæpe dicenda Adalheida Augusta, ipsius Cæsaris avia, convocatus. In ipso verò monasterio claustrum monachis satis aptum præparavit, & SECUNDUM REGULAM SANCTI BENEDICTI ordinare decrevit. Abbatem ibi præfecit, nomine ECCEMAGNUM*, boni testimonii virum, humana scientia & divina sapientia doctum, quem in divinis litteris habere voluit assiduè præceptorem. Ipsum verò monasterium adeo ditavit & nobilitavit prædiis, ædificiis, auro & gemmis & vestibus pretiosissimis, aliisque variis ornatuum supellectilibus, ut nihil deesset illo in loco Deo famulantibus. *Ejus loci conditio aut ædificiorum perfectio ad annum*

*al. Vvidezolfo seu Vvideroldo.

*al. Ezzemannum.

ANN. CHR. CM XCIX Dec. XVI.

DCCCC XCV *revocanda est: quandoquidem, teste Odilone, huic operi Adelhais* quatuor supervixit annos.

5. Innumeris præterea tam canonicorum, quàm etiam monachorum & sanctimonialium cœnobiis circumquaque per diversas orbis partes constitutis, plurima largiebatur beneficia...... Jamque ultimo ætatis suæ anno...... monasterium Paterniacum adiit, quod ipsa ad honorem Dei Genitricis, pro remedio animæ suæ matris ibi requiescentis, tam ex suis, quàm ex maternis rebus nobiliter condidit: & quod tunc temporis in temporali necessitate fratribus ibi Deo famulantibus defuit, ut semper erat solita, manu largissima subministravit...... Inde egressa, locum Agaunensium petiit, ubi rupes felicissima Martyrum millia retinet corpora. Dehinc Genevensem adiit urbem, desiderans videre victoriosissimi Victoris aulam. Inde Lausonam venit, ibique memoriam Dei Genitricis devotissimè adoravit..... Inde etiam sacris locis diversa & varia direxit donaria. Quæ enim ecclesia, quæ monachorum cœnobia sibi affinitate vel vicinitate conjuncta, quæ non mererentur habere donaria vel xenia? Et ut multa de paucis dicam, in ipso tempore quo sibi instabat dies supremus, beatissimum Patrem BENEDICTUM, licet exiguis, tamen propriis visitavit muneribus: necnon & beatæ recordationis patrem Maiolum, cælesti gloria jam coronatum, quem dum in hac mortali carne subsisteret, præ cunctis mortalibus in illo Ordine diligebat. Non enim oblita Cluniacum, adeo sibi familiare cœnobium. *Genevæ S. Victoris basilica monasterio Cluniacensi subdita erat, ut in Vita S. Odilonis Abbatis docet anonymus Silviniaci monachus. Nomine verò S. Benedicti, Casinense intelligit Odilo, cui Privilegia concessit Otto nepos Adelhaidis: quam & alia donaria huc transmisisse non dubium est. Audiendus iterum Adelhaidis encomiastes.*

6. Ad restaurandum igitur beatissimi Confessoris Christi Martini monasterium, quod non multo ante fuerat igne combustum, destinavit transmittere non modicum argentum, ad honorem altaris, partem unici filii sui OTTONIS Augusti chlamydis. Ut enim ad memoriam reducamus ejus dulcissima verba, ad eum, cujus mittebantur officio, ait inter cetera. Obsecro carissime, obsecro, ut ita alloquaris sanctissimum sacerdotem: Meo obsequio accipe Sacerdos Dei parva munuscula, quæ tibi delegavit Adalheida, servorum Dei ancilla, ex se peccatrix, dono Dei Imperatrix. Accipe unici mei Ottonis Augusti chlamydis partem, & ora pro eo ad ipsum, quem veste divisa vestitisti in paupere Christum. In illo die, in quo de supradicto loco erat exitura, una eademque hora, nobis peccatoribus adstantibus, & exemplum perfectæ humilitatis reliquit, & prophetiæ spiritum non arroganter, sed humiliter se habere ostendit. Erat quidam ibi in præsentia ipsius monachus, qui licet esset indignus * Abbas vocitari, ab ea tamen putabatur alicujus esse momenti: quem cùm illa respiceret, & ipse eam esset intuitus, cœpit uterque flere uberiùs. Dicam eam plus fecisse, quàm si dicerem eam multos infirmos sanasse. Vestem enim satis incultam, qua erat indutus, humiliter apprehendit, & sanctissimis oculis, & serenissimæ suæ faciei osculando impressit, eique humiliter & cum silentio dixit: Memento mei, fili, in contemplativis, & scias me non amplius te visuram corporalibus oculis. Cum enim humanis rebus excessero, orationibus fratrum animam meam committo. Inde per iter quo venerat, pervenit ad locum, ubi ordinante Deo decreverat sibi parare sepulcrum.

* De se ipso Odilo sub aliena persona loquitur.

Mors anno.

7. Anno igitur instante ab Incarnatione Domini millesimo...... cum sextum decimum diem solveret December felix, & ipsa feliciter deposito carnis onere evolavit ad purum purissimi ætheris fulgorem...... Ad sepulcrum ejus cæci amissa oculorum lumina recipiunt, paralytici valetudinem corporum, febricitantes sanantur ibi, ex diversis infirmitatibus multi reparantur infirmi. *Locus ille ubi sepulcrum sibi paraverat Adelhais, non alius à Salsensi seu Seltensi monasterio superiùs memorato, ubi crebris illa miraculis effulsit, quæ jam laudatus Odilo fusè libro integro persequitur. Ab iis commemorandis abstineo, quòd illa nihil ad rerum nostrarum historiam singulare contineant. Hic dumtaxat Garini Clerici versus, quos exhibet ms. codex, subnectere juvat.*

Quo vixit more Regina ADALEIDA Romæ,
Nobis hæc ATALA * scribi jussit Comitissa,
Odilo quæ vidit Abbas, quæ scripta notavit,
Exemplum vita sibi quo captaret in ista:
Nolle malum, sed velle bonum, deducere sæclum.
Regnet cum Domino semper laudanda virago,
Quæ pravos vitat, justos imitarier optat.

* f. Adela.

Quis iste fuerit Garinus haud liquet. Odilo lucubrationem suam Epitaphium *dixit, quasi elogium seu brevem vitæ commemorationem dixisset, eum ad modum, quo Basilii magni, & Nepotiani, & Vuala Abbatis epitaphia vocant Ursus, Hieronymus, & Paschasius Radbertus.*

DE V. GOZLINO ET S. GERARDO

EPISCOPIS TULLENSIBUS,

Ubi de restitutione cœnobiorum S. Apri, & S. Mansueti.

1. PROXIMO *post Adalberones loco inter præcipuos Ordinis sancti Benedicti fautores censendi sunt Episcopi Tullenses* GOZELINUS, GERARDUS, BERTALDUS, & BRUNO. *quorum de duobus primis hic strictim pro consilii nostri instituto agendum est, remisso Brunone, postea Leone ejus nominis nono, in sequentem tomum, ubi ejus acta daturi sumus.*

2. *Gozelinus seu Gauslinus, Tulli Leucorum Episcopus ab anno* DCCCC XXVI *in annos* XXXVII, *duo in Ordinem nostrum beneficia contulit, instaurando scilicet monasterium sancti Apri * in suburbio civitatis suæ, & cœnobium virginum apud Bosserias construendo. De hoc ita scribit Monachus Senoniensis in Chronici lib. 2 cap.* 11. Nongentesimo sexagesimo secundo Domini anno, quidam vir venerabilis exstitit, Gozelinus nomine, Tullensis Episcopus, vir sagax & providus, qui monasterium Sanctimonialium, quod Bosseriis dicitur, à fundamentis primitus ædificavit. *De hoc parthenone actum est suprà in Vita Johannis Abbatis Gorziensis. Quid verò in monasterio S. Apri ab eodem Goslino præstitum sit, testes sunt Ottonis Regis, postea Imperatoris eo nomine primi, litteræ, in quibus hæc legimus.* Notum fieri volumus omnibus sanctæ Ecclesiæ Dei fidelibus nostris, præsentibus scilicet & futuris, quia Gauzlinus, venerabilis Leuchorum urbis Episcopus, nostræ suggessit mansuetudini, eo quod quoddam monasterium in suburbio ejusdem civitatis suæ constructum, ubi sanctus Aper confessor Christi tumulatus agnoscitur, regulari ac monastico Ordini deditum, sed deinceps penitus depravatum atque destitutum, tandem Christi auxilio piæ devotionis sudoribus piisque laboribus digno regularis vitæ statu insignitum, & decentissimo ordine monasticis usibus aptatum, quibusdam rebus ab antecessoribus suis nuper subtractis, & à se reformatis, liberaliter ditaverit. Sed ne quamlibet contrarietatem aut inquietudinem à Præsulibus, per tempora labentia in eadem sede sibi succedentibus, monachos quos in memorato monasterio adgregaverat, quolibet tempore pati cogerentur; privilegium eis ecclesiasticum auctoritate se professus est fecisse: quo severissimè sanxerat, ut nullus Pontificum sibi succedentium quippiam de rebus, quas iidem Monachi ante possederant, immo ipse reddiderat, aut si qua deinceps ab eo impetrare possent, imminuere, aut majora illis servitia, quàm ipse constituerat, inferret. *Idipsum confirmat Rex Otto, enumeratione facta earum rerum, quas Gozelinus Monachis restituerat.* Data III Non. Augusti, anno dominicæ Inc. DCCCC XLVIII, Indict. III, regnante Ottone Rege anno XI. *Idem ante Gozelinum præstiterat in monasterio sancti Apri Frotharius & ipse Tullensis Episcopus, cujus hac de re litteras ex autographo retulimus in lib. 6 de re Diplomatica. In his Frotharius testatur, se monasticæ Ordini, qui apud sancti Apri ecclesiam defecerat, locum postliminio restituisse: sed à quo auctore, quove tempore conditum fuerit, non exprimit, neque ad ulla nos docent vetera monumenta. Tantùm invenio Apollinarem ejus loci Abbatem tempore Guntchramni Regis exstitisse: qui Apollinaris monasteriorum Agaunensis, Divionensis sancti Benigni, sanctique Apri apud Tullum Abbas fuisse dicitur in Chronico Benigniano. Itaque cœnobium sancti Apri ab antiquis temporibus fundatum, sed monachis lapsu temporis destitutum, instauravit Frotharius, & post eum Goslinus, de quo nunc agimus.*

Gozelini facta Bosseriis & apud S. Aprum. * S. Evre.

3. *Hic* Pontifex nobilissimus, *ut legitur in lib. de miraculis sancti Bercharii Abbatis Dervensis, pag. 848 Seculi 2, Floriacensis cœnobii, per sanctum Odonem in melius reformati*, celeberrimâ famâ excitus, prædictum locum adiit, inspecturus rumore ad se perlatum ordinem Religionis; indeque remeans, sollicitus gregis à Deo sibi commissi, descriptionem omnis monasticæ conversationis, quam inibi religiosissimam inspexit, supra dictam quoque Regulam beati Patris secum deferens, primus urbi Tullensi innovationem monastici ostendit propositi. Fretus igitur Pontifex multimodis divinæ institutionis documentis, viris prudentibus undecumque collectis, cœnobium sancti Apri, situm in suburbio Tullensi, regularibus disciplinis strenuè imbutum, multorum commoditati profuturum decentissimè reddidit illustratum.

4. *Primus à restitutione per Goslinum facta Abbas videtur fuisse* ARCHEMBALDUS, *qui*

commutationem quandam fecit cum Eva commitissa, ejusque filio Odelrico excellentissimo Abbate, *qui postea Remorum Archiepiscopus fuit.* Actum Tullo civitate in porticu sancti Apri, sub die 11 Kal. Junii; DCCCC XLV anno ab Inc. Domini, Indict. XV, regnante VI anno Ottone Rege, ordinationis verò domni Goslini anno XIX. *Eidem, ut puto, Archembaldo successit piissimus* HUMBERTUS, *qui in cura dominici gregis apud sanctum Aprum* quievit, *ex actis sancti Johannis Abbatis Gorziensis superiùs relatis. Per id tempus reflorescente ibidem religione, contigit id quod narrat in Chronica Hugo Abbas Flaviniacensis pag. 127. ubi relata Adelmari Diaconi Virdunensis pœnitentiâ,* Hujus exemplo, *inquit,* provocati quidam Canonicorum beatæ Mariæ Virdunensis sæculum deseruêre: & quia in eadem civitate congregatio Monachorum nulla erat, (in ecclesia enim sancti Petri & sancti Vitoni clerici deserviebant) Tullum petiêre, & in monasterio sancti Apri mutato habitu sæculum deserere, & Christo Domino incorporari, ut membra fidelia capiti, studuêre. Quæ res maximo erat mœrori Pontifici, Canonicis quoque residuis & proceribus populi: quia optarent eos potiùs in eodem militare Episcopio, quàm ad aliud demigrare. Bonis tamen & laudabilibus eorum studiis & exemplis religio Regulæ Monachorum, & fervor Ordinis in eodem cœnobio, & in quibusdam aliis per regnum Lothariense reparatur. *Ex eodem sancti Apri cœnobio eductus est* ALBRICUS, nobilissimis natalibus ortus, indigena Remensis, *qui Dervenses monachos ad meliorem frugem revocavit, ut dictum est in Sæculo 2 pag. 848.*

S. Gerardi merita in Ordine S. Benedicti.

5. *Defuncto Goslino, quem* bonæ memoriæ *Antistitem appellat Otto Imperator in litteris suis mox citandis, successit in ejus locum* GERARDUS, *non minùs studii in rem monasticam, quàm ejus sanctitatis & dignitatis heres. Successit, inquam, anno* DCCCC LXIII. *statimque Goslini in sanctum Aprum pia facta confirmavit auxitque, obtento diplomate Ottonis Imperatoris pro totius negotii sanctione, in hæc verba.* Notum fieri volumus universi, quia Gerardus venerabilis Leuchorum urbis Episcopus, nostram imperialem magnificentiam adiens, humiliter suggessit, quoddam monasterium in suburbio ejusdem suæ civitatis ab antiquo esse fundatum, ubi videlicet sanctus ac beatissimus Confessor Domini Aper cognoscitur tumulatus, qui ab antecessore suo bonæ memoriæ Gauzlino Pontifice in regularis normam vitæ religiosa devotione, necnon rerum augmentatione fuerat reparatum. Unde & isdem Gerardus Præsul prædecessoris sui religionis exemplum sequi desiderans, & locum divinæ servitutis obsequio mancipatum, regulari quoque ac monastico Ordini deditum confirmare & ampliare cupiens, imperialis majestatis nostræ sublimitatem petiit, eidem suæ gubernationis loco immunitatem jure imperatorio à nobis esse concedendam: quatenus Monachi sub professione regularis vitæ in eo loco deservientes, quietè viverent, & pro nobis & prole nostra Dei misericordiam implorarent, &c. Datum IIII Non. Junii, anno Dominicæ Inc. DCCCC LXV, Indict. VIII, anno regni Ottonis XXX, imperii scilicet IIII. Datum Coloniæ palatio.

6. *Majoris momenti sunt, quæ in suburbanum item sancti Mansueti cœnobium præstitit Gerardus, qui, ut legitur in diplomate Ottonis mendosè edito apud Sancta-Marthanos, Ottonis præsentiam adiens, suggessit,* quemdam locum in suburbio ejusdem suæ civitatis ab antiquo quidem fuisse fundatum, sed præsentium incursu temporum rebus destitutum, religione depravatum, ædificiis corruentibus male esse collapsum. qui videlicet locus in honore beati Petri consecratus, & corporali sancti Mansueti, simulque beati Ammonis præfatæ urbis Episc. corpore decoratus, à bonæ memoriæ Gauzelino prædecessore suo reparari fuerat cœptus, sed opere imperfecto relictus. *Hunc Gerardus in integrum* reparare cupiens, & sacræ religioni competentibus officinis instruere, rebusque ampliare; Abbatem, nomine ADAM, regularibus disciplinis eruditum, Fratribus ibidem consistentibus præfecit, cum consilio Brunonis Archiepiscopi ac Principum regni. Data IIII Non. Junii, anno dominicæ Inc. DCCCC LXV Indict. VIII. anno regni Ottonis XXX, imperii IIII. Actum Coloniæ palatio. *Id à Gerardo factum* ex voto *tradit Chronographus Senoniensis lib. 2 cap. 13, nempe cùm ad Episcopatum electus fuisset, & in sede sua instituendus ductus fuisset* ad ecclesiam S. Mansueti, quam priùs idem Mansuetus in adventu suo ad civitatem Tullensem pro Oratorio ibi extruxerat. *Legimus in archivo sancti Mansueti tres alias Gerardi chartas, unam, qua tradit villas Angeriacum & Molisiacum,* quas acquisierat super Odelricum Archiepiscopum *Remensem*, ea ratione ut terni Monachi stipendium inde cum ablutione & solito solatio pedum ibi percipiant. *Is mos erat ex Regulæ præscripto erga hospites advenientes.* Actum anno Dominicæ Inc. DCCCC LXXXIIII, Indict. XI. ordinationis nostræ XII mense Maio. *Altera charta ipsius Gerardi, qui cùm Goderannum Primicerium à se pro quibusdam culpis segregasset, eum rogatu* ADALBERTI *sancti Mansueti Abbatis in gratiam denuo recipit, & ecclesiam apud Medium-vicum* * *à Goderanno acceptam concessit. Post Adamum isti loco præfuit iste* ADALBERTUS, Is *ait Gerardus*, quia moribus erat amabilis, rector pervigil monastici Ordinis, apud nos locum obtinuit magnæ familiaritatis. *His litteris post Gerardum apponitur* signum Azelini Comitis Tullensis fratris domni Pontificis. Actum Tulli publice sub die Iduum Octob. in plenaria synodo, anno Dominicæ Inc. DCCCC LXXXII, Indict. X.

* Moyen-vic.

anno ordinationis nostræ XIX, regnante secundo Ottone imperii sui anno V. *Tertia denique Gerardi charta est de ecclesia villæ quæ dicitur Andeleris, tempore* RUOTBERTI *Abbatis, qui tertius proinde censendus est à restitutione monasterii*, anno Dominicæ Inc. DCCCCLXXXVI Indict. XIV, regnante Ottone anno VII sub Christo.

7. *Gerardi vitam in litteras retulit Vvidricus sancti Apri Abbas, seu (sic enim legendum puto) Vvidricus, à quo mentum est ea, quæ de monasterio sancti Apri mox diximus, prætermissa fuisse, eique fas fuisse dicere de cœnobio sancti Mansueti, quod Gerardus locum* summo honore semper excoluerit, *ejusque* cœnobium, labili veterno deciduum, renovare satagerit. *Nihilo minùs Vvidricus paucis mentionem facit de translatione sancti Apri & sanctæ Aproniana ejus sororis per Gerardum facta. Memorat etiam sancti Gendulfi ecclesiam ab eo constructam* juxta introitum urbis ad meridem, *quam ecclesiam* sanctimonialium constituit Abbatiam. *sed quia sibi ultra* modum sancta castitas patiebatur detrimentum, coactus est suæ institutionis pati repudium. *Nunc collegium est Canonicorum.*

8. *Narrat deinde auctor Gerardi profectionem ad limina Apostolorum, & in decursu itineris accessum ad urbem Papiam: ubi contigit cum Maiolo factum, quod ex Vvidrico sic accipe.* Huic glorioso instans operi Papiam ingreditur, ubi magnificos viros, sanctum scilicet Abbatem MAIOLUM, necnon ADALBERTUM pòst Martyrem, se repetisse est ineffabiliter collætatus. O quanta fuit inter eos spiritualis exsolratio! quæ superni regni exoptabilis collocutio! quàm diuturna divini verbi sermocinatio! Pendebant singuli invicem ab alterno ore: Christum qui certissimè in iis manebat, unusquisque credebat se in alio audire. In hac mutua confabulatione longum diei transigentes spatium, simul tres sancti convivæ resident ad prandendum: in quo prandio quid virtutis Omnipotens sit dignatus ostendere, non decet obviosâ silentii serâ occludere. Venerandus scilicet Pontifex diem jejunii, qui fortè contigerat, non dissolvere statuens, lympham sibi ad potandum deferri ministro in aurem secreto præceperat: quam pincerna obediens beato viro obtulit; sed ille summis prægustans labiis, vini saporem reperit. Mox commotus verbis increpationis, eum dure impetit: causatur cur sibi inobediens vinum pro aqua præsumtuosè obtulerit. At ipse cum verbo sacramenti jurans, lympham puram se & ministrasse testabatur, & cur id sibi immerito sanctus Dei imputaret stupidè mirabatur. Hæc autem alterna disceptatio linguâ agebatur barbaricâ, glorioso Præsule credente sanctos convivas hujus sermonis ignaros esse. Tunc B. Maïolus cordis repletus exultatione; Desine inquit sancte Pontifex in hoc facto aliis succensere: sed percipe cum gratiarum actione, quod tibi rerum Creator sua contulit benedictione.

9. *Magna exinde Gerardi necessitudo cum Maiolo Abbate sanctissimo intercessit, ut superiùs in hujus Elogio notatum: factumque est ut Maiolus paucis diebus Gerardo supervixerit, ejusque obitum eodem tempore, quo Tulli contigit, Cluniaci divinitus intellexerit, quod Vvidricus refert in hunc modum.* Eadem quoque tempestate beatus Maïolus, plurimorum Christi servorum Pater eximius, Cluniaco aderat; & in hora qua noster venerandus Pastor sæculo eximebatur, à Fratribus divino impleto officio, tempus refectionis advenerat; ipseque Maïolus præfatus Pater, ad usum convocando Fratres, monastico more cymbalum insonabat. Tunc itaque (sicut erat continuus usus, etiam in agendo aliquo terreno opere, supernæ contemplationi intendere, & interioribus mentis oculis Christum orando in sede majestatis conspicere) repentè in claram lætitiam ejus mutatur facies, & præ abundanti gaudio lacrymis distillat affluenter, ac Fratribus convocatis talia profert: Frater noster domnus Gerardus, Leuchorum Episcopus, sæculi hujus angoribus abstractus, divino præsentatur judicio, & idcirco curamus illi impendere solatium animo caritativo: nobis enim erat junctus familiaritatis societate, atque notus omni bonorum morum qualitate. *Gerardi obitus accidit anno* DCCCCXCIV, *die 23 Aprilis: Maioli eodem anno, octavodecimo ab hinc die, id est die 11 Maii sequentis.*

10. *Præter hæc, duo tantùm ex Vvidrico hic addenda videntur, nempe ritus quo Gerardus sacramentis sese munierit in extremis, ejusdemque studium & amorem adversus Græcos & Scottos. De primo hæc loquuntur.* Hinc brachiis bajulantis est delatus ad lectulum: & convocans devotum suæ plebis clerum ac populum, indicat eis suum præsentialiter imminere exitum. quos etiam sua sancta commonitione confirmans in divinæ legis observatione, & reconciliatus sacri olei perunctione, necnon cunctos præsentes atque absentes absolvens, divini sumpsit sacramenti Viaticum, summaque cordis ac vultus lætitia felicem efflavit ad astra spiritum. *Ubi vides morituri unctionem sacro Viatico præmissam, de more illorum temporum. De Græcis ac Scottis Vvidricus hæc habet.* Cœtum quoque Græcorum ac Scotorum agglomerans non modicum, propriis alebat stipendiis commixtum diversæ linguæ populum: quibus etiam quotidie congregari studuerat, divisis altaribus in Oratorio, ubi Deo supplices laudes persolverent more patrio. *De Scottis quibus peregrinationum ingenita est libido, id non miror: at mirari subit de Græcis, quibuscum rarum tunc erat cum nostratibus commercium. Non omittam hoc loco, quod de Fulcuino Metensi monacho*

apud sanctum Arnulfum, qui Fulcuinus eodem momento, quo sanctus Gerardus in terris vivere desiit, in extremis agens, in raptu contemplatus est gloriam in cælum ascendentis. Sed satis hæc delibasse ex Vuidrico, qui suum de Gerardi gestis libellum scripsit ante elevationem sacri ejus corporis factam per Leonem IX, qui Tulli Leucorum antea sedem tenuerat sub nomine Brunonis. Huic actioni, adeoque Gerardi (quam vocant) canonizationi adstipulantur non solùm Chronographus Senoniensis in lib. 2. cap. 13, sed etiam Hermannus & Marianus in Chronicis, immo etiam ipsa acta Leonis Papæ IX. Rei gestæ instrumentum, deest in editis libris, etiam apud Bollandi continuatores in tomo 3 Aprilis, ubi sancti Gerardi vita auctore Vuidrico typis primùm vulgata est: quod instrumentum hìc referre juvat, tum ad ornandam memoriam sanctissimi Episcopi de Ordine nostro quàm optimè meriti, tum ad illustrandum canonizationis ritum, de quo in Præfatione hujusce voluminis egimus; tum denique ad repræsentanda nomina eorum, qui rei gestæ & Synodo Romanæ anno M LIII interfuerunt, ex quibus multi sunt Ordinis nostri Abbates insignes.

Rom 8. 29. LEo Episcopus servus servorum Dei, cunctis catholicæ Ecclesiæ filiis in Christo salutem
& apostolicam benedictionem. Virtus divinæ operationis in omnibus est mirabilis,
maximè tamen in sanctis suis, quos præscivit & prædestinavit conformes fieri imagini Fi-
lii sui, quos etiam vocavit & sanctificavit antequam sæcula fierent, antequam ipsi exsta-
Joan. 5. 17. rent. Et quia ipse Dominus in Evangelio dicit: *Pater meus usque modo operatur, & ego*
operor: verum proculdubio esse quotidie ostendit quando dicit, scilicet eos sanctificandos
quos vocavit, eos vocandos quos prædestinavit solâ gratuitæ miserationis bonitate, nec hu-
mani generis merito: quia naturaliter omnes sumus filii iræ & filii gehennæ. Cur autem
hæc dicere cœperimus, continuò patefaciemus: quia sicut nemo accendit lucernam & po-
nit eam sub modio, sed super candelabrum statuit, ut luceat omnibus qui in domo sunt;
sic & Dominus noster Jesus-Christus agit, illos clarificando miraculis in mundo, quos se-
cum vivere & gloriari facit in cælo: ut quia per adoptionem facti sunt filii Dei, præve-
niente gratia pateat eos heredes esse regni, quod promisit Deus diligentibus se. Paulo igi-
tur ante nos in Episcopatu Tullensi (unde nutu Omnipotentis & omnia suo arbitrio dispo-
nentis, nec ullis nostrorum meritorum profectibus ad apostolicam sedem translati sumus)
fuit Episcopus, nomine GERARDUS, qui duo talenta, intellectum & operationem, à cæle-
sti Patrefamiliâs accipiens, divinam legem, quam medullitus intellexit, sic opere adim-
Matt. 25. plere studuit, ut fieret dignus accipere illam desiderabilem à Deo salutationem: *Euge*
21. *serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in*
gaudium Domini tui. Sic enim Domini sui talenta erogavit, sic animas lucratus est verba
salutis prædicando, ut geminatam Domino suo pecuniam repræsentaret, & sibi æterna
beneficia cumularet. Lumbos sibi præcinxit castitatem servando: lucernas in manibus por-
tavit exempla bonæ operationis aliis præbendo. Exspectavit Dominum à nuptiis sanctæ
Ecclesiæ non dormiendo, sed vigilando primâ, secundâ, tertiâ vigiliâ, anxius ad ejus
Psal. 41. aspectum, secundùm illud quod quotidie psallebat: *Sicut cervus desiderat ad fontes aqua-*
Psal. 62. 2. *rum, ita desiderat anima mea ad te.* item, *Sitivit anima mea ad te; quam multipliciter tibi*
caro mea. At quia sic semper animo suspirabat ad Deum, ejus virtute comitatus angelicam
ducens vitam, quotidie Christum in pauperibus ad mensam suscipiens, quotidie piis acti-
bus insistens, nec docendo, nec agendo nisi quod sanctum & Deo gratum esset, multis
effulsit miraculorum prodigiis, sanctitati ejus testimonium perhibentibus; unde adhuc
plures testes exsistunt. quod & idem post mortem carnis cum Christo Domino nostro spi-
ritu vivens, glorians sæpe operatus est, & sæpe adhuc operatur, curans diversos languo-
res diversasque infirmitates. Quamvis autem venerabile corpus ejus multis, ut diximus,
hactenus coruscaret miraculis, & ipse in numero sanctorum divino sit deputatus judicio;
nondum tamen in catalogo sanctorum sortitus est humanam corroborationem, quod Dei
miseratrix clementia nobis servis suis reliquit agendum, ubi ad culmen conscendimus
Apostolicum. Residentibus ergo nobis Romæ in synodo in ecclesia Salvatoris, cum multis
Coëpiscopis nostris, circa sexto nonas Maïas, relatum est auribus nostris ab UDONE Tul-
lensi Præposito, eadem nocte ipsum domnum Gerardum in visione apparuisse cuidam ve-
nerabili monacho, nomine ALBIZONI, qui synodo intererat, quem ipse Udo nimiis
precibus constrinxerat exorare Dominum, ostendere sibi cujus meriti esset apud Deum
ipse Domnus Gerardus, qui tot miraculorum radiis coruscabat. Videbatur ergo illi ip-
sum assistere sibi, quem numquam corporaliter viderat, nec etiam nomen ejus audierat,
& dicere seipsum Gerardum esse, pro quo Deum decreverat exorare. Ad quod ille ga-
visus, sedulò sciscitari cœpit, an esset apud Deum in numero sanctorum. cui læto vultu
respondit, procul dubio se esse cum Deo, dignumque ac justum fore eos honorari in
terris ab hominibus, qui honorantur in cælis ante Deum ab Angelorum agminibus.
Quam visionem ipsi ore proprio divulgavimus in synodo, exponentes ipsius Domni Ge-
rardi vitam venerabilem, conversationem mirabilem, miraculorum multitudinem, effi-

caciam divinæ virtutis ad corpus ejus exuberantem : & sequenter sanctam synodum interrogavimus, si deberet ut sanctus venerari, & sanctus deinceps nominari. Ad quod tam Archiepiscopi quàm Episcopi, tam Abbates quàm clerici, ac laici, quorum utrorumque magna intererat multitudo, quasi uno ore clamaverunt, ipsum Dominum Gerardum virum esse sanctum, à Deo inter sanctos numeratum, & ab hominibus inter sanctos numerandum & venerandum, pro eo quòd vivens in carne, testantibus miraculis, ut vir sanctus exstitit, & carne exutus qualis in mundo fuerit, in cælesti beatitudine positus mundo quotidie eisdem miraculis innotescat. Decrevimus igitur, sic sancta annuente ac laudante synodo, ut ex hoc sanctus habeatur, & sanctus colatur nono Kalendas Maïas, tam Leuchæ, sicut sanctus Mansuetus & sanctus Aper, quàm ubique terrarum, sicut ceteri sancti: cujus sancti venerabile corpus per nos ipsos cupimus transferre, & digno honore; digno loco in altare proprio collocare ad laudem & gloriam Domini nostri Jesu-Christi, qui ideo factus est pro nobis homo, ut non solùm solveret nos à peccatis, sed etiam conferret nobis præmium æternæ beatitudinis, & mansionem in cælis, ubi ipse cum Patre & Spiritu-sancto vivit & regnat per omnia sæcula sæculorum, Amen.

Nomina Episcoporum atque Abbatum qui interfuerunt synodo Romæ, Dominicus Patriarcha Gradensis, Alinardus Archiepiscopus Lugdunensis, Leodegarius Viennensis Archiepiscopus, Hugo Bisontiensis Archiepiscopus, Humbertus Siciliensis Archiepiscopus, Hildebrandus Capuensis Archiepiscopus, Petrus Comsanensis Archiepiscopus, Johannes Portuensis Archiepiscopus, Johannes Senensis Episcopus, Vvido Volaterrensis Episcopus, Crescentius Silvæ-candidæ Episcopus, Johannes Velettrensis Episcopus, Johannes Ostiensis Episcopus, Johannes Sabinensis Episcopus, Johannes Tiburtinus Episcopus, Benedictus Salernitanus Episcopus, Leo Gageranus * Episcopus, Atto Camerinensis Episcopus, Johannes Siscionensis Episcopus, Adalbero Metensis Episcopus, Obiso Pisensis Episcopus, Henricus Populonii Episcopus, Atenulfus Cæsenatis Episcopus, Crescentius Cerensis * Episcopus, Azo Centumcellensis Episcopus, Gerardus Reatinensis Episcopus, Bonizotus Cariellensis Episcopus, Johannes Suanensis Episcopus, Gerandus Rosellanus Episcopus, Theodarscus Orbiensis Episcopus, Aldedus Vulgradensis Episcopus, Leo Murensis Episcopus, Mazio Montis-viridis Episcopus, Bonus Petroraus * Episcopus, Henricus Spoletanus Episcopus, Bernardus Paraviensis Episcopus, Vvalterus Veronensis Episcopus, Ysembardus Teanensis Episcopus, Petrus Bituricensis * Episcopus, Atto Marsicanus Episcopus, Leo Seranus Episcopus, Benedictus Berulensis Episcopus, Aso Solinensis Episcopus, Artigrinus Imolensis Episcopus, Gerardus Florentinus Episcopus, Fridericus Genuensis Episcopus, Gosfridus Constantiensis Episcopus, Mannis Redonensis Episcopus, Hugo Nivernensis Episcopus, Isembaldus Pictavensis Episcopus, Arnolfus Santonensis Episcopus, Arduinus Tuderanus Episcopus, Hugo Archidiaconus ecclesiæ Romanæ, Petrus ejusdem ecclesiæ Diaconus, etiam Cancellarius & Bibliothecarius, Sico Primicerius ipsius ecclesiæ, Richardus Abbas sancti Benedicti, Hugo Abbas Cluniacensis, Airardus Abbas sancti Pauli, Johannes Abbas sancti Sabæ, Reinerus Abbas sancti Cosinæ, Petrus Abbas sancti Bonifacii, Johannes Abbas sancti Vitalis, Johannes Abbas sancti Laurentii, Bonactus Abbas sancti Johannis, Richerus Abbas sancti Juliani, Linfridus Abbas sancti Vincentii, Gosfridus Abbas de Reigelliaco, Valerandus Abbas sancti S. Vitoni, Gervinus Abbas sancti Richarii, Vincentsus Abbas sancti Jannarii, Leo Abbas sancti Cornelii, Martinus Abbas sancti Blasii, Felix Abbas sancti Andreæ, Richardus Abbas sancti Ragneberti, Dudo Abbas sanctæ Mariæ, Peneresius Abbas sancti Salvatoris, Agino Abbas sancti Silvestri, Adam Abbas sancti Isaac, Thenso Abbas sancti Petri, Bonizo Abbas sancti Petri, Vincentius Abbas sancti Jannarii, Vrlainus Abbas sancti Apollinaris. Vvido Abbas sancti Severi. Leuzo Abbas sanctæ Mariæ. Alaricus Abbas sancti Zenonis, Johannes Abbas sancti Salvatoris, Bonactus Abbas sancti Salvatoris, Lætus sancti Angeli. Stephanus Abbas sancti Thomæ, Rodulfus Abbas sancti Petri.

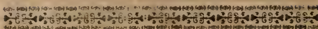
* f. Gaïetanus.

* id est Ceretanus.

* f. Perusinus.

* Biterrensis.

50. *Hæc Synodus Romana revocari debet ad annum* M XLIX, *quo anno Leo Papa* in hebdomada post Albas Synodum cum Italiæ Episcopis, *maximè contra simoniacam hæresim, Romæ celebravit, testante Hermanno. Sanè hæc Synodus corporis sancti Gerardi elevationem, quæ anno* M L *facta est, præcessit, ut Pontifex in superioribus litteris significat. Tunc privilegium concessit Dodoni sancti Mansueti Abbati* anno Inc. Domini M L, Indict. III. Datum Tulli in majori ecclesia, II Kalend. Novemb. per manus Udonis Tullensis ecclesiæ Primicerii Cancellarii & Bibliothecarii sanctæ Apostolicæ sedis, anno Apostolatus domni Leonis noni Papæ II, episcopatus Tullensis XXVI. *Udo hic idem esse videtur, qui in bulla superiore canonizationis promotor dicitur.*

DE EPISCOPIS LEODICENSIBUS

ORD. S. BENDDICTI SÆCULO X.

1. NON unus alterve Episcopi ex Ordine sancti Benedicti thronum Leodicensem sæculo X insederunt, sed omnino quinque, (ex quibus quatuor unus post alium) scilicet RICHARIUS, HUGO, FARABERTUS, & RATHERIUS, atque NOTGERUS, de quibus hic singillatim paucis dicendum est, præmisso STEPHANO, qui anno DCCCC III Franconi successit.

Stephanus. 2. STEPHANUS iste Abbas fuit cœnobii Laubiensis, teste Folcuino in Chronici Laubiensis cap. 18. itemque Abbas sancti Michaëlis ad Mosam, ex ejusdem loci Chronographo in tomo 2 Analectorum, ubi Stephanus Tungrensis Episcopus & Abbas appellatur. Idem patet ex quadam charta commutationis de Harevilla & Saponeriis, facta inter Anselmum filium quondam Tentherii Comitis & monachos sancti Michaëlis, ubi præest domnus Stephanus Episcopus & Abbas, & Halevineus Prælatus, id est Præpositus aut Decanus, cui charta ipsimet subscribunt anno tertio regnante Hludovvico filio Arnulfi. qui annus anno Christi DCCCC II respondet, quo anno Stephanus necdum Leodicensis Episcopus erat, si vera est temporis ratio apud Sigebertum, qui Stephanum Franconi substituit anno DCCCC III. Is est Stephanus venerabilis Abbas, qui Synodo Mettensi anni DCCC LXXXVIII interfuit in ecclesia sancti Arnulfi; idemque ad quem litteras scripsit Fulco Archiepiscopus Remensis, apud Frodoardum in Historia lib. 4 cap. 7. Stephano cuidam Abbati ac nobilissimo viro, qui ad Episcopatum electus videbatur, tunc autem rejectus vel reprobatus, consolatorias dirigit litteras, amicitiam quam ei promiserat asserens perpetuo se servaturum &c. Eum non monachum, sed Mettensis ecclesiæ clericum seu Canonicum, ac proinde sæcularem Abbatem fuisse tradit Folcuinus, præter & Ægidium aliosque rerum Leodicensium scriptores Sigebertus in lib. de viris illustribus cap. 126. à quo Stephanus vir sanctitate & scientia clarus dicitur in Chronico: Vir litteratus à Folcuino, & quantum ad Canonicos religioni studens. Vitam & passionem sancti Lamberti ad Hermannum Coloniensem Archiepiscopum edidit, simulque cantum de sancta Trinitate. Fecit & libellum quemdam addit Folcuinus, ex plurimis divinorum librorum flosculis decerptis, in quo singulatum in anno festivitatum opuscula cum Collectis & versibus utili commento congessit: in cujus libelli præfatione ostendit se Mediomatricæ, quæ nunc Mettis dicitur, à puero educatum fuisse. Roberto ejusdem sedis Episcopo libellum legendum misit ad comprobandum.

Richarius. 2. Anno DCCCC XXI Stephano Leodicensi Episcopo defuncto, RICHARIUS vir catholicus, à Carolo electus, per auctoritatem Papæ Romæ ordinatur Episcopus, repudiato Hilduino, qui pecuniâ data Duci Gisleberto, ambiebat sibi ab eo dari Episcopatum. Ita idem Sigebertus in Chronico. Eadem verba refert Ægidius Aureæ-vallis monachus, apud quem Richarius vir catholicus, & Abbas Prumiensis & Stabulensis appellatur. In placito Duisburgensi in Rogationibus apud Regem infidelitatis insimulatus, ibidem purgatus est, ex Chronico Magdeburgensi. Fissenus in libro Florum ecclesiæ Leodiensis die 23 Iulii elogium Richarii concinnavit. Eum Andaginensis sancti Huberti cœnobii primum Abbatem fuisse dicit, nempe ab anno DCCC XCIV, & post quadriennium Stabuleti, ac deinde proximo anno Prumiæ. Iam Episcopus monasterium sancti Petri ab anno DCCC LXXXC dirutum instauravit, ac triginta Canonicis attribuit. Ibidem in crypta sepultus est ante sepulcra monachorum, ait Ægidius.

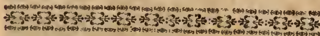
3. Hinc

3. *Huic successit* Hugo, *qui apud Ægidium vocatur* amor plebis, tremorque potentum, clarus avis, clarusque studiis, *ac* recreator egentum. *Id contigisse anno* DCCCC XLV *docet Chronicon Magdeburgense, in quo hæc leguntur.* Richarius Leodicensis Episcopus obiit, cui Ougo Abbas Trevirensis successit. *Et ante hunc Chronographum Frodoardus.* Idem Episcopium Rex Otho Hugoni Abbati monasterii sancti Maximini nolenti atque refugienti dedit. *Ex Præposito Abbas est electus anno* DCCCC XXXIV, *teste eodem Chronographo.* Ecclesia sancti Maximini turbine corruit. Electione ibidem monachis clementia Regis concessa, Ougo, ante Præpositus, Abbas eligitur: monachi non regulariter viventes expelluntur. *In vita sancti Iohannis Abbatis Gorzensis superiùs edita*, Ogo Præpositus tunc sancti Maximini, felicis postmodum exempli, à sæculari conversatione se restrinxisse, & ope Ducis Gisleberti idem monasterium ad regularem conversationem reduxisse *perhibetur. Et paullo antè Gondelachus piissimus ex Fulda monachus*, in monasterio sancti viri Ogonis, magni & præclari priùs in sancto Maximino Abbatis, & post Leodicensis ecclesiæ egregii Pontificis, *commoratus memoratur. Sub eodem Abbate apud sanctum Maximinum floruere præter alios* Sandradus *post Abbas Gladbacensis, &* Adalbertus *Russorum Apostolus, de quibus suo loco in superioribus actum est. Hugo tandem* obiit III Idus Aprilis, anno dominicæ Incarnationis DCCCC XLVII, *apud Ægidium. Idem annus in Chronico Magdeburgensi. Nihil de Hugone apud Fissenum: tametsi ejus commendandi potior quàm Richarii ratio erat.* Hugo.

4. Quadragesimus secundus, *ait Ægidius*, post Hugonem Leodiensium Episcopus subrogatus est Farabertus, vir religiosus, cùm esset Abbas de monasterio Prumiensi. *Ingelheimensi conventui interfuit anno* DCCCC XLVIII. Obiit V Kal. Septemb. anno Domini DCCCC LIII, cùm præfuisset annis sex. Farabertus.

5. *Post hunc exstitit* Ratherius, primo Lobiensis cœnobii monachus, *scriptis editis clarus, de quo superiùs egimus, nempe ad pag. 478. ubi ejus Elogium retulimus.* Ratherius.

6. *Post Baldricum & Eraclium, seu Everacum, anno* DCCCC LXXI *Leodicensis ecclesiæ regimen suscepit* Notgerus *seu* Notkerus ex *Præposito sancti Galli, cujus mentio cùm superiùs facta sit ad annum 912 in Elogio Notkeri Balbuli, eadem hîc repetere nil juvat. Exstat ad eum Gerberti epistola 30. Sub Eraclio contigit*, Leonem *quemdam Episcopum* ex nobilissimis Græcorum, *sede sua pulsum, quasi Calabriam Græcis adversus Ottonem secundum prodidisset, Leodicum advenisse.* quem humanè exceptum prædictus Antistes in cœnobio sancti Laurentii manere statuit, *victu stipendiis ei suppeditatis: ubi & Leo mortuus* ante altare sancti Gereonis sepulturam accepit, *uti ex Ægidio discimus cap. 49.* Notgerus.

DE LEONE ABB. NONANTULANO

ITEMQUE ALIO ARCHIEPISCOPO RAVENNATE,

& de Leone Abbate Legato in Gallias, aliisque ejusdem nominis & temporis.

1. *TRES circiter sub sæculi X finem Leonis nomine feruntur Abbates, qui non longè positi ab invicem, clarissimis virtutum exemplis præfulserunt. Ex his duo Nonantulani (de quo sæculo superiore in Anselmi Abbatis vita) cœnobii rectores habentur: quorum alter postea Ravennensem ecclesiam administravit: alter Abbatiali muneri nuntium remittens, Roma ad sanctos Bonifacium*

& Alexium consedit; fortean distinguendus à tertio Leone ejus loci Abbate, quem postea sedis apostolicæ Legatum Gallia habuit. De his singillatim agendum.

Leo Abbas Nonantulæ. 2. *Inter eos nonnihil ætate superior videtur Leo Nonantulanus Abbas, quem Petrus Damiani in epistola ad Nicolaum Papam II cap. II memorat his verbis.* Leo quoque Nonantulanus Abbas ad memoriam rediit, qui dum clericalem adhuc speciem peteret, jamque devotione peracta ab Hierosolymis remeasset, sic vitam suam instituit, ut nil aliud præter unum dumtaxat asinum possideret. Cum hoc quotidie saltus & pascua circumquaque perlustrans, materias congerebat, quibus ad requisita naturæ necessaria fratribus anitergia ministraret. Peracto itaque glorifico hujusmodi opere manuum, psalterioque cum ipsa simul exercitatione decurso, protinus ad offerenda Deo sacra mysteria non sine multis lacrymis sanctus Presbyter accedebat. Postmodum verò ad monasterii regimen violenter attractus, aiebat: (quod infelix frequenter & ipse deploro) Jesum, inquiens, per pedes tenui, & nunc miser & cæcus sæculi molas volvo. Vixque peracto biennio, in manu Ottonis, qui tunc imperii sceptra regebat, pastoralem baculum reddidit: deinde apud sanctum Bonifacium intra Romana mœnia perseverans, ex omni, quod sibi vitæ hujus residuum fuit, nil aliud, quàm æternæ vitæ sibi stipendia procuravit. Ad cujus postmodum sepulturam cæcus veniens, luci pristinæ asseritur restitutus. *Hæc qui legit, facilè in animum inducit Leonem abdicato munere se contulisse ad Romanos S. Bonifacii monachos, atque ibidem privatum ad mortem perseverasse: Unde mirari subit, cur illustrissimus Cardinalis Baronius Leonem Nonantulanum exabbatem pro Leone monasterii sanctorum Bonifacii & Alexii Abbate usurpet, eumdemque fuisse dicat cum* simplici Leone psalmorum amico, & semper prædicare parato, *quem Adalberti vita superiùs relata scriptor hoc afficit elogio. Ut enim elogium istud Leoni Nonantulano convenire concedam; certè quæ de Leonis Abbatis gallicana ad Hugonem Regem legatione; quæ de Conciliis Remis Mosomique adversus Gerbertum eo moderante habitis subdit Baronius, non Leoni Nonantulano, sed Bonifaciano Abbati videntur tribuenda. Levius forte sit, quod res à Leone Abbate gestas in Gallia Nonantulano Abbati nuspiam tribuit ejus loci Chronicon, Ughello, Rubeo aliisque scriptoribus Italicis notissimum: at qua ratione Petrus Damiani Leonem ob abdicatum munus Abbatis, & initam privatæ vitæ rationem extulissee, traxissetque in exemplum; cum ille potiùs abditioris loci præfecturam abjecisse diceretur, ut Romæ, velut in specula, Bonifaciani impositus, ad altiora (quale Legationis munus) dignitatum culmina gradum faceret? Sed de Leone Bonifaciano inferiùs. Ad Nonantulanum revertor.*

3. *Monasterii ejus Chronicon manu exaratum* in sacristia asservari *testatur Arnoldus Vvion, quod Rubeus & alii ferè scriptores Italici memorant; sed in primis Ferdinandus Ughellus, Nonantulæ quondam Abbas, qui multa ex ipso variis Italiæ sacræ locis inseruit. Chronicon ipsum utinam integrum edidisset, ne diutiùs in rebus aliquanti momenti cæcutire cogeremur. Ex ipso aliisque schedis index Abbatum conflatus est, in quo multaque ad historiæ fidem possint reduci, jure desideres. In his duo tantùm Leonis nomine feruntur Abbates, quorum prior anno* DCCC LVI *ordinatus dicitur: alter Iohanni Græco successisse, quod his verbis exprimit index.* Anno Domini DCCCC XCVI Leo Archiepiscopus ordinatus est. Vixit annos duos. Obiit II Idus Julii. *Hæc omnia videntur à vero prorsus aliena. Quamvis enim Leo Ravennensis Archiepiscopus ante ordinationem familiæ Benedictinæ nomen dederit, & fortè post Leonem II Nonantulensi cœnobio præfuerit hoc anno, non tamen ante annum* CM XCIX *Gerberto suffectus est in ecclesia Ravennatensi. Deinde duo illi anni, quibus Leo vixisse, id est rexisse hanc ecclesiam dicitur, Leoni alteri secundum Petrum Damiani superiùs relatum conveniunt. Dies verò* pridie Idus Julii, *quâ mors ejus signatur, Iohanni proximè sequenti in indice tribuenda videtur, cujus obitus ibidem notatur post versum alterum* XII Kal. Decembris, *qui dies Leoni Abbati proprius apud Martyrologiorum scriptores omnes assignatur. Diu multum-*

quæ hæsit animus, an Leo secundus Abbas à Leone Archiepiscopo discreparet. Ut unum eumdemque crederem, illud, præter memoratum indicem qui nullum Leoni II locum tribuit, movebat in primis, quòd Ughellus in Antistitum Ravennatum serie Leonis Archiepiscopi consignes obitum ad XII *Kal. Decembres* ut, *inquit*, narrat Chronicon Nonantulanum, per id tempus in membranis scriptum, *eodem prorsus modo ac die, qui Leonis Abbatis supremus fuit. Ad hæc alius codex membraneus ejusdem loci insignem Leonis Archiepiscopi continet epistolam ad Durantem monachum, & alios eremitica vita candidatos scriptam, quos Durantis hortatu monasterio præter Regula mentem excessisse notat, & ad reditum in monasterium (haud dubito quin Nonantulanum) invitat. Lectu dignissima est hæc epistola, quam hîc recudere juvat, postquam Leonis Abbatis gesta, quatenus licebit, persecuti erimus.*

4. *Theopompi ac Synesii Martyrum historia translationis, quam Ughellus in Episcopis Tarvisinis ex ms. Nonantulano publicavit, de Leone secundo Abbate hæc refert.* Tempore secundi Leonis ejusdem cœnobii Abbatis, quodam miraculo, non minùs superioribus celeberrimo, istorum sanctorum intercessionibus superna gratia dotavit Nonantulam. Nam dum exstinguibilis aëris siccitas, & nimia hominum mortalitas per Nonantulam & adjacentes provincias adesset, ut nullis jejuniis neque orationibus sedari potuisset; nimio timore correptus, inæstimabilique mærore demersus, ad sanctorum Synesii & Theopompi corpora flendo & ejulando totus ille mæstissimus cucurrit populus clamitans, & obsecrans indulgentiam. Et ni istorum teneretur patrociniis, dicebant se nullatenus ab imminentibus posse evadere periculis. Quo clamore, & imminente periculo sanctus ille Abbas commotus, cum sanctorum congregatione fratrum, triduanum populo indixit jejunium, atque se omnes ad idem studiosissimè accingunt officium. Peracto verò jejunio venerabilis Abbas cum sanctorum cœtu fratrum.... prædictorum sanctorum corpora circum castri mœnia deportaverunt, & haud procul à castro Missas celebraverunt: cumque sanctorum corpora cœperunt reduci, suavissimus imber cecidit, mox copiosissimus. *Nec plura de Leone Nonantulano Abbate, quem Martyrologium Benedictinum & Italici fasti sanctorum catalogo adscribunt. Iam de Leone Archiepiscopo dicendum*

5. *Leonis visam ante adeptum episcopatum monasticam nihil melius probat, quàm ipsius ad Durantem epistola, ab Ughello edita sub hoc titulo.* Incipit admonitio LEONIS Ravennatis Archiepiscopi ad DURANTEM monachum, vel ad ceteros, qui cum eo sunt, eremitas. *Ita verò se habet hæc epistola.* Leo Archiepiscopus Ravennas.

CUm hesterno die mihi consilium peteres, ego in itinere positus, ut nosti, tibi respondere non valui. Nunc autem pauca de plurimis tuæ caritati mandari curavi. Obsecro te tamen perpende diligenter quod dico. Cur sæculum dimisisti, & istam artam & angustam viam arripuisti, & Abbatem super te elegisti, ut non tuo, sed alieno arbitrio vivendo imitares Dominum tuum dicendo, Non veni voluntatem meam facere, sed ejus qui misit me, « nisi ut eum imitando, partem cum eo & cum sanctis ejus habere in æternis gaudiis merearis? Cur modò illa oblitus es, & in eis quæ promisisti, usque in finem perdurare non procuras? Cur non audis Apostolum Johannem clamantem: Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam? Considera « quod primus homo non servando obedientiam perdidit nos; secundus, Deus & homo, per obedientiam redemit nos. Quare vis eam dimittere, cùm nullum bonum extra eam nec fuit, nec erit, nec esse poterit in æternum? Longum est, si omnes sanctos novi & veteris Testamenti replicare voluero, quomodo per obedientiam salvati sunt. Sufficiat tibi ut scias & certus sis, quod nullus sine ipsa salvetur, nec poterit aliquando, maximè cum hanc coram Deo & sanctis ejus te esse servaturum spoponderas. Nam, ut nosti, in

Baptismo tria promittimus, abrenuntiare diabolo, & pompis ejus, & ope-
ribus illius. In monachatu promittimus stabilitatem, & conversionem mo-
tuum, & obedientiam. In primo, non per nos, sed per interpositam perso-
nam facimus, & in quantum ætas permittit, reluctamus, contemnimus ne
ad id perveniamus: postea tamen diligimus, & in ea usque ad mortem per-
severamus. In ista secunda promissione, non vi, sed integro sensu, & medi-
tando, amando, & legendo coram Deo & omnibus sanctis promittimus,
scribimus, & Deo sponte offerimus. Perpende obsecro quid dicere Domi-
no possimus, si quod per alios in pueritia non sponte promittimus... sponte
corrumpimus: præsertim cum beatus Benedictus terribiliter arguat: Quod
si quis aliter fecerit, à Deo se damnandum sciat quem irridet. Non dicit
judicandum, sed damnandum; quia facilius poterat de prima promissione,
quam per alios facit, se excusare, quàm de secunda. Et quoniam plurimi
non intelligentes sano sensu Regulam sancti BENEDICTI, nec cognoscen-
tes virtutem verborum quæ in ea scripta sunt, putant melius facere, si eam
dimittant: & postea nec illam, nec aliam tenent, & vacui remanent, &
sine fructu apud Dominum inveniuntur. Adverte tamen quis aliquando po-
» tuit facere, quoniam ibi dicit; ut ubicumque ambulat, aut stat, aut sedet
» monachus, in terram defixis aspectibus, reum se omni hora de peccatis suis
» existimet, jam tremendo judicio præsentari sciat; & omnes cogitationes su-
» pervenientes Abbati suo non celet, & usque ad interrogationem non loqua-
» tur. Taceam de aliis sententiis, quæ omnes plenæ sunt mysteriis: sed istas
tres considera, quis aliquando facere & adimplere potuit. Confundantur
stulti, sileant, reprehendant se qui putant majora facere, cùm ista, ut credo,
nullus adimplebit, nisi ipse beatus, aut quis similis Benedicto fuit. Unde
beatus Gregorius, postquam de ejus virtutibus locutus est, admirans de ejus
» Regula, ait: Inter reliquas virtutes, quibus beatus Benedictus claruit in
» mundo, scripsit monachorum Regulam, discretione præcipuam, sermoneque
» luculentam: ut si quis vitam ejus vel mores imitari aliquis voluerit, in ejus
» constitutionis Regula invenire poterit, quia ita docuit, qualiter vixit. Certè
quamvis parva tibi videatur beati Benedicti Regula, non parva beato Gre-
gorio apparebat, quam tantis præconiis laudavit: & scimus, quia postquam
omnibus signis, virtutibusque universis, spiritu prophetiæ se illustratum
agnosceret, ab eodem Spiritu-sancto edoctus, cum se de hac luce revelante
Deo sciebat esse transiturum, ad petitionem discipuli sui Mauri hanc Regu-
lam suis beatis manibus describens, eique tradidit, ut perfectè sciret quali-
ter se suosque discipulos imbueret: admonitionem in prologo ipsius Regulæ
» ita incipit, quasi singulariter ad illum. Ausculta ô fili præcepta Magistri, &
» inclina aurem tuam, & admonitionem pii Patris libenter excipe, & efficaci-
» ter comple. Post hæc, specialiter ad omnes conversus adjecit & quæ se-
quuntur. Nam tantæ discretionis est, ut nullus ita infirmus est, qui ex ea
non possit habere quod sibi sufficiat; nullus sanus nec fortis, qui non sibi
habeat quod laboret diebus vitæ suæ. Et hoc est summum bonum quod in
arbitrio Abbatis posuit, unde monachus securus possit esse, si se sub imperio
» Abbatis ponat; & adjecit hæc facientibus vitam æternam. Et iterum,
» Illa merces à Domino compensabitur, quam nec oculus vidit, nec auris
» audivit, nec in cor hominis ascendit. Audisti laborem, considera repromis-
sionem: sufficiat tibi carissime. Si ultra vadis, errabis. Audi scripturam.
» Hâc via ambula, te neque ad dexteram, neque ad sinistram conver-
» tas, viriliter inhærendo. Comple ista in monasterio: purifica te prius
ibi ab omnibus vitiis, conculca superbiam, interfice vanam gloriam,
abscinde iram, projice tristitiam, eradica avaritiam, occide luxuriam, con-
culca ventris ingluviem; firmet te humilitas, caritas, patientia, longanimi-
tas, mansuetudo, obedientia, castitas, continentia, tolerantia cum spe certâ

& firma. Sed fortasse mens vestra titubat, quod nunc carnales vos Dominus salvare non posset. At valde contrarium est aliquem de prædictis cogitare vel dicere. Si Abel cum odio Cain sanctus effectus est, & Noë inter tot millia malos audivit à Domino, Te solum inveni justum coram me; & Abraham de Hur Chaldæorum electus apparuit, & Loth cum de Sodomis abstraheretur justus inventus est, testante Apostolo: justum Loth oppressum à nefandorum injuriis. Conversatione & aspectu justus erat apud eos habitans, qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant. Perpende, Loth inter malos laudatur, in monte reprobatur: qualis fuit in Sodoma Apostolus laudat, qualis in monte omnes vituperant. Continentiam quam habuit inter Sodomitas, angelica visio & locutio demonstrat: incestum quod fecit in monte, Propheta non tacuit; cum ejus filiis usque in septimam generationem, ne intrarent in ecclesiam, prohibuit. Nam si facta Patrum veteris Testamenti non tibi placuerint, placeant saltem Patres novi Testamenti. Certè Nero Imperator sceleratissimus omnium Imperatorum fuit: tamen Petrus usque ad ultimum vitæ suæ in ea civitate qua manebat perduravit, & nihil ei impietas nocuit, immo profuit. Sic crudelitas Decii divo Laurentio, pertinacia Diocletiani Sebastiano; & aliorum multorum sanctorum ... malitia inimicorum non obfuit, sed profuit. Sed ne mihi objicias, quia illi pagani martyres eos fecerunt; isti Christiani nos non ita persequuntur. Unde quæso verte oculos tuos ad Libertinum, quanta post mortem Honorati magistri sui à suo pessimo Abbate perpessus est: attamen non fugit, neque decessit, sed eum portando in patientia sua in monasterio perduravit. Quid de Nonnoso Præposito, cujus laudes beatus Gregorius in Dialogorum libro manifestat? Qui etsi trium Patrum virtutes esset imitatus, tamen sub asperrimo patre degebat. Et ut scias quod boni inter malos crescunt, rosas inter spinas crescere scimus, triticum inter aristas, oleum inter murtas; & Dominus zizaniam separare à tritico prohibet; sed ait, Sinite utraque crescere usque ad messem, & in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizaniam, & alligate fasciculos ad comburendum: triticum autem congregate in horreum meum. Hæc est spes electorum, qui malos non fugiendo, sed patiendo tolerant. Vis quærere justos? vade in cælum, ibi solum invenies justos. In hoc sæculo peccatores cum impiis semper inventi fuerunt, & sunt, & maxima pars est iniquorum, quoniam semper plus paleæ, quàm frumenta fuerunt: tamen frumenta inter ea remanserunt, paleæ foras projectæ sunt. Tu si frumentum te esse cognoscis, ita cum palea usquequo venia .... Et iterum: Beati eritis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint. Noli discedere neque aufugere de carcere Domini. Et quid aliud est monasterium nisi carcer? unde non licet monacho nec passu pedum sine licentia exire. Quantum alius ei dat, manducat; quantum alius dat, vestitur; quantum alius permittit, dormit; etiam nec loqui valet, nisi quantum ei permittitur, nec suam voluntatem in aliquo propriam audet facere. Noli, carissime, negligere. De isto carcere, immo camino, in quo, sicut tres pueri, Dominum videre poteris. Nam si ista, ut diximus jam, cum perfectè complesti, & ad majora te vis extendere, ut Apostolus dicit; Quæ retro sunt obliviscens, ad ea quæ priora sunt extendens mentem; adhibe consilium Abbatis & fratrum, & cum eorum consilio & licentia, immo & obedientia, & eorum orationibus incipe, & cum caritate & pace perfice; ut si corpus separaveris ab eis, mente tamen & amore cum eis perseveres: quatenus & juxta promissionem tuam stabilitatem teneas, ne vagando discurrere videaris; sic & in conversione morum tuorum, ut diximus, exstirpata superbia, humilitatem in te fundatam, & omnibus vitiis inte mortificatis, & virtutibus adornatus, moribus tuis pravis abjectis, & bonis moribus instructus, non tuo arbitrio, sed alieno consilio & licentia,

illam viam aggrediaris, ut tuæ professionis exsecutor effectus ad æternam patriam pertingere merearis. Quoniam valde cavendum est, qui promittit beati BENEDICTI Regulam, & postea superbiendo contemnit, ne iram ejus incurrat: & unde gratiam Dei habere poterat, per eam in illius iram deveniat. Certè si puer qui sine ejus licentia de monasterio ad patris domum est reversus, post mortem illius nec corpus ejus terra recipiebat, sed abominando eum de sepulcro foris projiciebat, quousque BENEDICTI gratiam non habuit: quod valde cavendum esse scitote. Et sanctimoniales, quibus
» non jubendo, sed quasi minitando mandavit dicens: Si non corrigitis linguam
» vestram, excommunico vos; & mortuæ, & sepultæ, nec salutaris hostia, quæ pro eis offerebatur, eis proderat; sed oberat, quoniam quando suæ puellæ pro eis oblationem Presbytero offerebant, & à Diacono clamatum erat, ut qui non communicaret, locum daret; visum erat quod de sepulcris exissent, & inter excommunicatos partem habebant, nisi postquam ille beatus manu sua oblationem dans, quam pro eis Domino offerre deberent; & sic à Deo receptæ, ampliùs de sepulcris non sunt visæ foras exire. Pave & cave, carissime, & diligenter observa, ne sine BENEDICTI licentia vadas, & ejus iram incurras: quia si adhuc positus in terra, in cælo ligabat, & solvebat; multo magis cum Domino in cælo positus, majora & fortiora facere poterit. Quapropter ab ejus præceptis noli discedere: non te seducat diabolus, ut majora facias: quia, dico tibi, & veraciter dico, si nudus pedibus incedas, & parvâ tunicâ vestiaris, æquarisque pauperibus in silva jejunando, per nares te in ligno suspendas, similis BENEDICTO non eris, nec illa tria capitula, quæ ediximus, implebis, quoniam ipse Beatus in Regula scripsit:
» Officina, ubi hæc operantur, claustra sunt monasterii, & stabilitas in congre-
» gatione. Tene istum, si vis participare cum Benedicto. Dimitte apocryphorum dicta, quæ ab ecclesiasticis viris non solum imirando, verùm etiam legendo prohibita sunt. Si sic divus Augustinus præcipuus doctor & Cælestinus Pontifex ea vituperarunt, ut canonibus inter apocrypha ea deputarent; nunc nullus sano sensu nec legere, nec sequi absque suæ animæ periculo poterit. Tu verò, carissime, noli sequi reprobatum; sed imitare Regulam electam, ab electo divo BENEDICTO editam, à sancto pioque Spiritusancto dictatam, & à præclaro Doctore Pontifice summo amatam, laudatam, & à perfectis viris imitatam, quæ sectatores suos ad cælorum regnum perducit. Interea de vobis audivi, quod silere non debeo, quoniam nuper conversum, ut à monasterio recedat, & vobiscum veniat, seducitis, immo recipitis. Cujus figura in veteri Testamento demonstratur, cùm præceptum sit, ut qui formidolosus esset, & timidus, & non esset fortis, non exiret cum fratribus ad pugnandum. Et hoc exemplum beatissimus Euthymius in sancto Saba tenuit: quia quamvis jam à Deo cum electum agnosceret, ut etiam inter ignem de clibano illæsus exiret; & nec in vestimentis, vel in capillis aliquam ustionem haberet: post ista & alia perfectionis opera, quæ in prædicto sancto Saba cognoverat; multis precibus ab eo constrictus, ut eum ad eremum secum adduceret; respondit magnus Dei Euthymius, & ait illi:
» Oportet te, fili, inter fratres adhuc laborando mores tuos componere, non
» ad pugnandum in deserto recedere: & sub duobus Abbatibus cum in monasterio probandum reliquit. Et post diutinam probationem eum secum tulit, & postea iterum ad fratres confortandos & regendos eum mandavit; quod Domino adjuvante complevit. Hæc pauca, carissime, vestræ caritati mandare curavi; ut hæc meditans, sicut miles Christi contra tentamenta dæmonum viriliter accingaris: quatenus tuam professionem adimplens, & illos ea imbuens, ad æternam patriam pervenire merearis, ut vivas & regnes in sæcula.

6. *Scripta epistola tempus haud liquet, quandoquidem illa notis numericis destituta est. Alias Leonis autographas litteras summisit nobis Eminentissimus Cardi-*

nalis Casanata, quas in lib. 5 de re Diplomatica integras edidimus, in asque non minimam partem incidi curavimus. Data sunt illa Bonizoni venerabili presbytero & monacho atque Abbati monasterii sanctæ Mariæ in Palatiolo, *cui prædia quædam & vineolas concedit anno* M I, *Indictione* XIV. *Ex his perspicuum est proprium Pontifici nomen Leoni fuisse. Unde mirari subit, quopacto is à Rubeo in Historia Ravennate, Ughello, & Hieronymo Fabrio dicatur etiam* HERMUTUS *sive* NEOMUTUS *&* NEO. *An binominis fuit? an potius Neo-Mutus, seu Leo-Mutus ob silentii studium, aut affectam paralysi linguam, velut loquitur Petrus Damiani, quòd* paralysis ejus ora constrinxerat, *dictus? Hunc Fabrius ex Rubei lib. 5. scribit privilegium pro Ravennensi ecclesia ab Ottone* III *consecutum fuisse, anno millesimum præcedente; & Vilgardum Grammaticum de fide ac religione perversa sentientem, ne longiùs serperet, prohibuisse, dum is à Silvestro pontifice erroris damnatus est. Hæ ante datas Bonizoni Abbati litteras accidisse videntur. Anno* M I *Leo* cùm suam, *inquit Uggellus*, imbecillitatem introspexisset *(paralysin vocant post Petrum Damiani Rubeus & Hieronymus Fabrius)* quamque parum proficeret, archiepiscopali munere se exsolvit; ac post quatuor annos vita functus est XII Kal. Decembris, ut narrat Chronicon Nonantulanum, per id tempus in membranis scriptum. *Non integro quadriennio privatum degisse Leonem Petrus Damiani in memorata ad Nicolaum epistola testatur his verbis:* Leo Ravennas Archiepiscopus, mox ut paralysis ejus ora constrinxit, cathedram sprevit, sicque privatus ferè quadriennio supervixit. Cui videlicet FREDERICUS tertio Ottone feliciter imperante successit: eique non inopes, quibus aleretur, possessiones ecclesiæ delegavit. *Anno igitur* M IV *vita cessit Leo Antistes, quandoquidem Fredericus ab Ottone Imperatore litteras accepit* X Kal. Decembris anno dominicæ Incarnationis M I, Indictione. XV, *mutatâ videlicet à mense Septembris Indictione* XIV, *quæ mense Junio, ex Leonis charta superiùs laudata, adhuc obtinebat. Vereor ut dies* XII Kal. Decembris, *qui fertur Leonis supremus, Leoni Abbati potius conveniat. Nisi si Leo Abbas, quantumvis repugnante Petro Damiani, unus & idem cum Leone Archiepiscopo censeatur: qua in re aliorum esto judicium. Restat ut de Leone monasterii sanctorum Bonifacii & Alexii Abbate dicamus.*

7. *Qui Martyris Adalberti gesta protulit in lucem anonymus Bonifaciani cœnobii monachus, hunc Nili junioris hortatu Romam ad Leonem Abbatem se contulisse testatur, eodem ferme tempore, quo Petrus Damiani Leonis Abbatis Nonantulani secessum eumdem in locum describit. Neque verò solum Adalbertus aut Leo Nonantulanus Leonis Bonifaciani congressum expetebant, sed alii quoque pietate insignes viri, quos memoratus anonymus refert in hunc modum.* Usus verò maximus erat (*Adalberto*) colloquia quærere spiritualium & seniorum, qui crebro illuc pro caritate Abbatis (*Leonis*) plures confluxerant. Græci, inquam, optimi veniunt, Latini similes militarunt...... Cum convenirent sancti viri, pluebant ibi sermones Dei...... Hoc GREGORIUS Abbas, hoc erat Pater NILUS, hoc JOHANNES bonus infirmus, hoc simplex STRATUS & super terram Angelus unus: hoc ex donis majoribus Dei sapiens JOHANNES, hoc silens THEODORUS, hoc JOHANNES innocens, hoc simplex LEO, psalmorum amicus & semper prædicare paratus. *Hunc verò Leonem pro Abbate loci malè à Baronio usurpatum vel inde constat, quòd hic auctor convenientes ad Abbatem enumerat, non ipsum; & inter eos nonnisi Gregorio* Abbatis *tribuit nomen; quod etiam Leoni non negasset, si tum quoque hac dignitate præditus fuisset. Non ergo male* simplicem *hunc* Leonem *Nonantulanum Abbatem dicimus, qui Leonis Bonifaciani* caritate *& sapientia laude ductus, ad eum se recepit, ibique teste Petro Damiani privatus ad mortem uni Deo militavit. At longè alia quàm* simplicitatis *opinione Leo Bonifacianus inclaruit. Cùm enim doctrina singulari præfulgeret omnibus, à Johanne Papa* XV *gravissimis Ecclesiæ negotiis adhibitus est. Arnulfi quippe Remensis Archiepiscopi, ab Hugone Rege Francorum exauctorati, Ger-*

Leo Abbas, S. Bonifacii.

bertus cathedram invaserat: qua pelli eum, ut è re Pontificis Romani videbatur, ita planè arduum erat ac difficile, cum is Hugonem Regem aliosque Principes & Episcopos auctores & fautores haberet. Missus est Leo Abbas, inquit ejus temporis scriptor Egivaldus apud Aimoinum, à sede apostolica ad dominum Seguinum Archiepiscopum urbis Senonicæ, qui vice sua in urbem Remensem Synodum congregaret, mandans illi, ut sine dilatione revocaret de carcere Arnulfum, & degradaret Gerbertum. Collecto igitur Concilio iterum in urbe Remensi, ex jussione apostolica revocatus est Arnulfus de custodia, & cum honore magno receptus est in propria sede. *Quantis autem studiis & animi contentione Leoni enitendum fuerit, ut ejectus revocaretur Arnulfus; Gerbertus verò, tametsi favente aura curiali suffultus, pænitentia addiceretur, facile perspicient, qui aversum Hugonis Regis animum in Arnulfum, Lotharii Regis ex concubina filium, & Episcoporum, qui* licet inviti, tamen propter timorem Regis degradaverunt Arnulfum, & ordinaverunt Gerbertum, *catervam cæptis insistentem, cogitaverint. Hac de re, pergit auctor*, Altercationem Gerberti Pontificis & Leonis Abbatis valde utilem pleniùs invenies in gestis Pontificum Remorum. *Gerbertus ipse in actis Synodi Remensis ab se vulgatis Arnulfi defensores nominat Iohannem Scholasticum Autisiodorensem, Ranulfum Abbatem Senonensem, atque Ebbonem, melius Abonem, rectorem cœnobii Floriacensis, quos* scientia & eloquentia insignes *meritò describit. Hac Gerbertus in ecclesia S. Basoli perpetrata dicit in Apologetico, atque adeo non in urbe Remensi, sed in monasterio tribus inde leucis disparato. Gerbertus ipse in epistola 28 ad Ottonem, quæ est secundo loco, Leonem Abbatem memorat his verbis.* Minori sumus affecti cura ob legationem LEONIS Abbatis vobis directam super illo Arnulfo. Sed neque animo insedit ea legatio, quæ omnino falsa est. Sed quæ Leo Abbas à meis Gallis promissa exegit, vera fore putavit. Aut si ita est, novi ingenitam vobis benevolentiam, talibus ausis & velle, & posse obsistere. Et quoniam noster Leo iter suum ad vos intenderit volando, ut ipse scripsit, VI Id. Septemb. quando primùm allata venit epistola, iniquis (ut credo) memorata ventis, nihil super Arnulfo consultum est. Sed fert secum alia, ut magnis inventa ingeniis, ita magnis finienda consiliis. *Hactenus Gerbertus.*

8. *Ceterum ante Synodum Remensem, hoc est anno* DCCCC XCV, *in Mosomensi opido coacta fuerat Episcoporum synodus, ad quos Gerbertus orationem habuit, cui etiam Leo Legatus apostolicæ sedis nomine respondit. His peractis, & restituto pristinam in sedem Arnulfo, Leo Romam reversus, Bonifacianis suis gratissimum vultum denuo exhibuit. Inter eos, referente ms. codice Casinensi*, dum fama sacræ religionis cresceret, quidam nobilitate carnis pollens, & divitiis affluens, monachicum habitum, abrenuntians quæ sæculi sunt, suscepit (*id est ante decem circiter annos susceperat*) nomine JOHANNES CANAPARIUS. Qui dum in sæculo esset, multos sibi amicos, propinquos & fideles sincera caritate devinxerat eumdem locum secum petere, eumdemque habitum suscipere. Sed, ut est hominum mutabilitas, omnes pæne declinaverunt retrorsum; & quem colentem mundum diligebant, tollentem crucem suam, & sequentem Jesum sequi neglexerunt. E quorum numero exstitit (de quo dicere volo) convicaneus & compater ejus FRANCO, cognomento MARINGUS, homo non ignobilis, nec adeo pauper, & sæculari scientia plus justo refertus. Hic autem ea tempestate, qua Johannes Papa præsulabat, residens ante ecclesiam venerabilium martyrum Cosmæ & Damiani, via sacra, turgente gutture, vicina morte se premi omnino suspicatus est. Mox itaque data dextera cuidam adstanti, ad monasterium prædictorum sanctorum Bonifacii & Alexii citissime deduci se petiit: ubi illuc adveniens deficientibus viribus & anhelitu, compatri suo velle loqui significavit. Qui, ubi ex more nunciatum est, data licentia ab Abbate LEONE, qui tunc eidem monasterio præerat, introductus est. *Mox Iohannes Canaparius* Abbatem convocavit & fratres, quibus

quibus rei veritatem narrans, monachum illum fieri rogavit, ſine intermiſſione clamantem : Sanƈte Bonifaci, ſanƈte Alexi, ſervus veſter ſum, & etiam ſervus ſervorum veſtrorum. Cujus deſiderium cognoſcentes, ante venerandam crucem eum ſtatuerunt, monachumque multis cum lacrymis effecerunt. *Nec multo poſt Franco* profeſſione regulari facta, *frendente dæmonum turma, feliciſſimè exſpiravit. Hæc anno* M IV *contigerunt; cui Leo quamdiu ſuperſtes vixerit, haud compertùm. Eodem anno Iohannes Canaparius, de quo etiam Adalberti vitæ ſcriptor ſuperiùs editus cum laude meminit, poſtquam minimùm duodecim annis ibi degiſſes, vita functus eſt, & donatus epitaphio, quod egregiam viri modeſtiam, & annum mortis* M IV, *Octobris diem* XII, *Indictionem* III *repræſentat. Nuſpiam in Martyrologiis legitur Leonis Abbatis Bonifaciani nomen. tametſi is ſive ob exantlatos pro Eccleſia labores, ſive ob regularis obſervantiæ vigorem illibatum cælitibus adſcribendus videretur.*

9. *Præter Leones jam dictos, alius mihi videtur eſſe Leo Epiſcopus, cui Gerbertus inſcribit epiſtolam ſecundi ordinis, numero* 37. Leoni Pontifici. *Hac in epiſtola ſe* tanti viri amicitia felicem *dicit: ſe ſuaque* ſub *ejus* diſpoſitione *conſtituit. In fine*, Saluto, *inquit*, domnum Epiſcopum, amicum per omnia reverendum, multum de ejus ſapientia & eloquentia præſumens, & ſingulari morum probitate; ac per hoc obſequio ejus me obnoxium reddens. *quæ verba an ad eum, cui ſcribit, Epiſcopum referantur, incertum eſt.* Leo Pontifex alius à præmiſſis.

10. *Apud Vvillelmum Malmesburienſem agitur de* LEONE Treverenſi Epiſcopo, *quem Iohannes Papa* XV *miſit in Angliam, ut eum Ethelredo Saxonum occidentalium Rege, & Richardo Nortmannorum* Marchione *ſeu Duce fœdus componeret. Iohannes hac de re litteras ſcripſit, in quibus hæc verba.* Nobis relatum eſt à compluribus de inimicitia ETHELREDI Saxonum occidentalium Regis, necnon & RICHARDI Marchionis. Unde nimium triſtis effectus, utpote de filiis noſtris ſpiritualibus, tandem inito ſalubri conſilio, accerſivi quemdam Apocriſarium noſtrum Leonem, viz. Epiſcopum ſanctæ Treverenſis eccleſiæ; & miſi eum illuc cum litteris noſtris exhortatoriis, ut reſipiſcerent ab hac ſuperſtitione. qui tranſiens vaſtas intercapedines terrarum, tandem marinos tranſmeavit fines, & in die Nativitatis Domini pervenit ante conſpectum Regis præfati, *&c.* Actum anno ab Incarnatione Domini DCCCC XCI. *Hæc apud Vvillelmum in lib. 2 de Regibus Anglorum cap. 10. Nullus per id tempus Leo nomine Treverenſi eccleſiæ præfuiſſe invenitur in veteri hiſtoria Treverenſi apud Acherium noſtrum in Spicilegii tomo* XI. *Brovverus in Annalibus Trevirenſibus, & qui Conciliorum novam editionem nuper curarunt, pro* viz. Epiſcopum *repoſuerunt* Viceepiſcopum. *fortaſſe non malè. tametſi* viz. *hoc loco pro* videlicet *appoſitum eſt in litteris præmiſſis. Crediderim Leonem hunc fuiſſe dumtaxat Chorepiſcopum Trevirenſem ſub Ecberto Archiepiſcopo, qui Leo an is ſit, ad quem Gerbertus prælaudatam epiſtolam 37 ſcripſit, aliis judicandum relinquo.* Leo Epiſcopus Trevirenſis.

11. *Præter hos omnes, exſtitit eodem tempore* LEO Abbas de Fundo & Epiſcopus Caïetæ, *de quo hæc leguntur in Chronico Aureliacenſi, tomo 2 Analectorum pag.* 242. Leo Abbas de Fundo, *in alio codice*, de Frolee, & Epiſcopus Caïetæ, apud Fratres Aureliacenſes manſitat, *(ſic legendum)* vir ſanctus, qui vivens ſub crypta quadam ſe recluſit de conſenſu Fratrum, & ibi moritur, *nempe ſub Adraldo ejus nominis ſecundo Abbate Aureliacenſi. Nulla hujuſce rei mentio in Italia ſacra tomo* I, *ubi* Leo ſecundus *dicitur, ex Abbate ſanctorum Theodori & Martini, tunc prope Caïetæ portam novam, ubi hodie arx munitiſſima.* Leo Epiſcopus Cajetæ.

12. *Paullo ante id tempus, id eſt ſub annum* DCCCC LXX, LEO *quidam Græcus in Calabria Epiſcopus, ab Ottone ſecundo, malim primo, incuſatus, quaſi Calabriam Græcis prodere voluiſſet, ad Eraclium Leodicenſem Antiſtitem profugus ſe recepit; ab eoque humaniſſimè exceptus, in cœnobio ſancti* Laurentii manere ſtatuit, *ubi piè vixit, ac devixit, ſepulturamque accepit, teſtante Anſelmo Canonico Leodicenſi in cap. 49. ubi de Eraclio Epiſcopo.* Leo Epiſcopus Græcus.

RETRACTATIONES

QUÆDAM DE S. RUDBERTO EPISCOPO Saltzburgensi, ac de B. ÆNGUSSIO Keledeo Abbate; de privilegio monasterii Floriacensis, deque origine monasteriorium S. Petri Carnutensis, S. Michaëlis in Terascia, & S. Michaëlis de Clusa.

1\. *CUM in hoc & superioribus tomis quædam non satis aut explicata, aut probata occurrant; hæc in calce hujusce voluminis retractare, id est secundis curis iterum versare, operæ pretium duxi ad res nostras (quoad fieri poterit) illustrandas.*

S. Rudberti ætas. 2 *Et primo quidem occurrit sententia mea de ætate S. Rudberti primi Episcopi Saltzburgensis, cujus ætatem & obitum uno sæculo summovi in prima parte Sæculi tertii, ad annum* DCC XVIII *referendo ejus obitum, quem ad annum* DC XXIII *aut* DC XXVIII *hactenus auctores ab aliquot sæculis retulerant. Hujus sententiæ fundamenta non est necesse repetere hoc loco. Ea verò cùm legissent Saltzburgenses nostri ad S. Petrum, amicas primum ad me litteras miserunt, humaniter expostulantes, quòd S. Rudbertum, suum utique patronum ac fundatorem, ad inferius sæculum distulissem. Responsione mea illis satisfacere conatus sum. At illis priori sua sententia adhærescentibus, cùm Salizburgum anno superiori profecti essemus; iterum ea de re collatio inter nos habita est, id est inter me ac religiosissimum & eruditum Josephum Metzgerum Priorem ad S. Petrum, & Universitatis Procancellarium, quem honoris causâ primum nominare debueram. Versatis ultro citroque argumentis, cùm inter alia veterrimum Episcoporum Salzburgensium catalogum à nobis Ratispona repertum, qui sæculo nono factus est, opposuissem, neque à sententia mea recedere mihi licere significassem; in hoc demum consensi, ut in hoc tomo paucis Salzburgensium nostrorum fundamenta exponerem, aut saltem indicarem. quod modò exsequor. Argumenta illa sunt constans ecclesiæ Saltzburgensis traditio; adeoque veteres Episcoporum indices tum ejusdem ecclesiæ, tum Vvormatiensis, cui priùs Rudbertus præfuit, quàm in Bajoariam proficisceretur. Accedunt Vita S. Rudberti ab aliquot sæculis edita, Scriptorum ab eo tempore consensus, ac demum antiquissimus sepulcralis S. Rudperti lapis marmoreus, anno* M DC XXVII *inventus in monasterio S. Petri in hæc verba.* Anno ab Incarnatione Domini DC XXIII, in die resurrectionis ejusdem, obiit S. Rupertus, hujus monasterii fundator, & primus Salisburg. hic Episcopus sepultus. *Hæc fere sunt nostrorum Saltzburgensium argumenta, quæ idem Metzgerus, nuper morte (quam quidem ægre tulimus) sublatus, in Historia sua, id est ecclesiæ Salzburgensis, fusiùs explicat. Lapis ille sepulcralis non visus est nobis tantæ antiquitatis. De his Lectores judicent, ea conferendo cum argumentis alibi pro sententia nostra allatis. De S. Rudberto tantum ad fidem meam liberandam.*

Ængussius. 2. *Ad calcem Præfationis tomi superioris mentionem fecimus de B. Ængussio Keledeo Abbate, quem Festilogii & Martyrologii auctorem fuisse diximus. Ejus acta Henschenius ad* XI *Martii exhibet ex vetustis monumentis consarcinata à Colgano, cujus chronologia non satis explorata est. Ob eam causam Ængussii vitam in hoc Sæculum remittere visum fuerat, si quid magis certum recuperare possemus. At cùm nihil invenerimus, remittendus est Lector ad ipsum Colganum vel ad Marium Bollandianum. Ibi Ængussius nobili genere ortus, primùm in cœnobio* Cluainedhnaich *monachus, postea clam in Tamlactense perfugisse dicitur, ubi* inter Conversos *admissus sit. Hinc ob egregias animi dotes ac virtutes S. Mælruano Abbati & Episcopo suffectus,* patrio idiomate scripsit Festilogium metricum, *aliquot ex præcipuis Sanctis continens, postquam unà cum B. Mælruano* Martyrologium Tamlactense *compilasset. Hoc* Festilogium *absolutum fertur* eo anno, quo Aidus sextus, cognomento Oidnidhe, Hiberniæ Rex, suscepit expeditionem versus fines Lageniæ, ad annum DCC XCII. *Martyrologium verò Tamlactense, à Mariano Gormano laudatum, sed nusquam vulgatum, Sanctos continebat in quinque classes distributos, & primo quidem* Sanctos diversorum Ordinum seu classium: *secundo* Sanctos cognomines: *tertio* filios Sanctorum: *quarto* Sanctos ex materna genealogia.

Monasterii Floriacensis privilegium. *Ad hæc* metricam historiam veteris Testamenti, & Psalterium itidem metricum *composuisse dicitur. Ejus obitum Colganus revocat ex conjectura sub annum* DCCC XXX.

3\. *Jam verò ut de hoc tomo agamus, superiùs pag. 183 actum est de reformatione monasterii Flo-*

riacensis per sanctum Odonem, quem Floriacenses admittere nolebant, priùs se morituros affirmantes, quàm Abbatem alterius Ordinis, *id est monasterii*, susciperent. *Tum opponebant* quædam Præcepta regalia, in quibus continebatur, ut nulli ex alia congregatione, *hoc est ex alio monasterio*, ullo umquam tempore liceret ejusdem loci Prioratum *subire. Admissus nihilo minùs, probatusque ab eis Odo, qui & ipse postea privilegium suis Floriacensibus à Leone Papa* VII *impetravit ad retinendam seu confirmandam loco eligendi Abbatis facultatem. Hoc privilegium aliquanti momenti est, ut hoc loco ex ms. codice Floriacensi repræsentetur, prout à nostro Stephanotio descriptum est.*

Leonis VII diploma.

LEO Episcopus servus servorum Dei, ODONI religioso Abbati venerabilis monasterii sancti Benedicti, qui & Floriacensis, in quo ipse requiescit in corpore, ac per te in eodem monasterio venerabili, tuisque successoribus in perpetuum. Convenit apostolico moderamini pia religione pollentibus benigna compassione succurrere, & poscentium animis alacri devotione assensum impertiri. Ex hoc enim lucri potissimum præmium apud conditorem omnium Deum obtinere confidimus, dum venerabilia loca nostro fuerint adminiculo reparata. Et in hoc debemus omne studium habere: ut quia nostris peccatis exigentibus rerum ordo nimis turbatus est, illum, in quantum Deo largiente possumus, sustentare curemus. Inde ergo valde gavisi sumus, quia prædictum cœnobium beatissimi BENEDICTI, qui est Pater & dux monachorum, reflorescere ad normam monasticæ religionis audimus. Nam cùm ille monasticus Ordo nimium ubique sit imminutus; spes nobis inest, quia si in illo cœnobio, quod est quasi caput ac principium, observantia religiosa refloruerit, cetera circumquaque posita, quasi membra convalescant. Ut enim ait Apostolus, *gaudente uno membro reliqua membra congaudent*: sic econtra omne caput languidum, & omne cor mærens,.... A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas.... Ut ergo.... conversationis.... sicut certa verissimaque relatione comperimus, quòd filius noster ODO venerabilis Abbas in hoc monasterio, & venerabilis vir HUGO, videlicet Dux Francorum, ibidem nuper stabilierunt, alacriùs & securiùs in regulari disciplina proficiat; omnimodis loco illi favere ac suffragari nostra apostolica ammonitione ac auctoritate providere decrevimus. Itaque per illam auctoritatem & potestatem, quam Christus Dominus noster in beato Petro Apostolorum principe Rectoribus sanctæ Ecclesiæ concessit, per ejus quoque apostolicæ nostræ auctoritatis [decretum] constituimus atque ordinamus, ut numquam locus ille, aut res quælibet ad ipsum pertinentes, sub alicujus potestate, nisi tantùm Regi submittatur; neque ipse Rex, vel aliquis Princeps, umquam ipsum locum tradat aut Episcopo, aut Canonico, vel alieni Abbati, sive laïco homini, aut cuilibet personæ ad dominandum: sed sicut prædictus Pater Benedictus constituit, talem post discessum supradicti Abbatis Odonis monachi habeant, qualem omnis congregatio, vel minima pars saniori consilio secundùm Deum elegerint, sive de ipsa congregatione, sive de alia qualibet monastica fraternitate fuerit. Si autem (quod absit) talem personam eligere maluerint, qui vel per munus, vel per cupiditatem inanis gloriæ præesse voluerit; hoc per nomen Domini & sanctæ Genitricis ejus, in cujus honore locus ipse dedicatus est, necnon & beati Petri omnium ecclesiarum principis, omnimodis prohibemus. Et quicumque vel de ipsis monachis, vel de quolibet ordine qualiscumque persona, aut in ordinando Abbate, aut in læsione rerum, sive in detrahenda vel impedienda conversatione, quam novelli Fratres tenere visi sunt, contrarius exstiterit; hunc sub anathematis vinculo innodamus, donec humiliatus resipiscat. Villas verò quas in opus Fratrum per testamenti auctoritatem ab antiquis constat esse decretas, id est ipsam vallem totam, & Caput-cervium, & Everam, & Armincurtem, & Diacum, atque Toriacum, & Sarmaciola, vel quod apud Stampas habere videtur, & Vinolium, sive cetera quæcumque in prædicto testamento continentur, ita sibi communiter fratres habeant, ut nec ipse Abbas, nec aliqua persona in potestate alterius quicquam dirigere possit. In ordinando autem Abbate tam Rex, quàm Episcopi, vel boni Principes, vel laici, hanc potestatem juxta beati Benedicti præceptum habeant, ut pravorum non permittant prævalere consensum: sed talem constituant, qui secundum Regulam, & religiosas prædictorum Patrum consuetudines præesse studeat. Quia verò jam dictus Ordo nimis pæne ubique erat prævaricatus, & nonnulli fratres in quibusdam cœnobiis ingemiscunt, quòd nec ipsi absque proprietate conversari, vel alios habere volentes emendare non possunt; visum nobis est ut hanc licentiam tribuamus, quod eis qui voluerint studio meliorandæ vitæ ad ipsum Ducem monachorum confugere, à suis Abbatibus non negetur: sed tam diu liceat illis permanere juxta consuetudinem, quam invenerint apud fratres prædicti cœnobii, quousque in suis monasteriis Ordo regularis florere videatur. Econtra permittimus, ut si alicui de...... onerosa fuerit, ut suo potius detrimento.............. discedat, ut non alios inquietet. Ceterum immunitas.......... auctoritatis nostræ constituta sic illibata in omnibus locis, [ut nulla] potestatis persona familiam distringere, aut res ipsas usurpare, aut inquietare præ-

ſumat. Verùm ut hæc omnia firmiùs teneantur, quicumque adjutores ipſius cœnobii fraternitatis in bono fuerint; hos, quantum nobis poteſtas à Deo per beatum Petrum collata eſt, ſicut ſanctæ Eccleſiæ fideles, ſi emendare voluerint, abſolvimus: illos verò qui contrarii quolibet modo exſtiterint, ſub anathematis vinculo (ut jam dictum eſt) niſi reſipuerint, uſque in diem Domini obligamus. Pax & gratia Chriſti obſervantibus multiplicetur. Scriptum per manum Theodori Notarii & ſubdiaconi S. R. E. in menſe Januario, Indictione XI. Bene valete. Datum V Idus Januarii per manum Nicolai Primicerii ſummæ apoſtolicæ Sedis, anno Deo propitio pontificatus domini noſtri Leonis Pontificis & univerſalis VII Papæ in ſacratiſſima ſede beati Petri Apoſtoli III. in menſe & Indictione ſupraſcriptis.

Hactenus præclarum diploma Leonis VII, qui mendosè VI dicitur in exemplo Floriacensi. Tempus dati diplomatis incidit in annum CMXXXVIII *Indictione* XI *præditum, quo anno Romæ versabatur Odo, cum Leo septimus annum tertium pontificatus ageret. In his vero litteris Floriacense monasterium vocatur* quaſi caput & principium monaſtici Ordinis, *ob possessionem scilicet corporis sancti Patris Benedicti, cui possessioni Leo Pontifex præter alios suffragatur. Eodem elogio Floriacum afficit Helgandus in Vita Roberti Regis, ubi* caput totius monaſtici Ordinis *appellatur. Quod autem addit Pontifex licere monachis aliorum cœnobiorum, ubi defecerat disciplina regularis, ad Floriacense recipere sese; idem concedit Iohannes* XI *in bulla sua pro monasterio Cluniacensi, eidem Odoni concessa, quæ prima est in Bullario Cluniacensi. Neque porro contentus fuit optimus Pontifex his litteris: quin alias Gallicanis Præsulibus direxit, quarum fragmentum, quod solum superest, hoc loco referre juvat.*

Epiſtola ejuſdem.

LEO Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, fratribus & filiis, videlicet Archiepiſcopis, atque eorum Suffraganeis, Guidoni eccleſiæ Lugdunenſis, Tutelони Turonenſis, Gerunco Bituricenſis, Gerlauno Senonenſis, Artaldo Remenſis, atque ſucceſſoribus eorum in perpetuum. Sicut veſtra fides & pietas non ignorat, in tantum Chriſtus Dominus noſter ſanctam Eccleſiam dilexit, ut eam proprio ſanguine compararet, quam & ceteris quidem Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus commendavit. Sed maximè per ipſorum principes beatiſſimum Petrum & Paulum hanc diſponere decrevit: quorum ſucceſſores tam in hac ſancta ſede, quàm ubique terrarum, quicumque ex fide vixerit, eamdem quiſque in ſuo tempore juxta apoſtolicæ inſtitutionis formam regere ſtuduerunt. Sed, ut conſiderantibus palam eſt, in his noſtris diebus tempora periculoſa venerunt, & frigeſcente caritate omnium ſuperabundat iniquitas: ita ut rerum ordo totus pæne turbatus ſit, & nullus jam locus religioni reſtare videatur. Nos verò (quod nimis dolendum eſt) nec ex adverſo aſcendere, nec impietatem reprimere certamus: ſed quicquid aliud eſt, quod religioni adverſatur, clauſis mentalibus oculis negligenter tranſilimus. Porro, quamvis inertes & deſidioſi, noſtram negligentiam minime pertimeſcamus, ignorare tamen non poſſumus, quod de noſtra villicatione Deo rationem reddituri ſumus. Quapropter, cariſſimi, nitamur, quantum per divinam gratiam poſſumus, ut à cuſtodienda religione vel piis actibus ex toto vacui non inveniamur. Ut autem ad rem veniamus, ob cujus occaſionem iſta dicere cœpimus, intimatum eſt nobis, etiam & certa veriſſimaque relatione comperimus, quod filius noſter Odo venerabilis Abbas ex monaſterio admodum reverendo, vocabulo Floriaco, quod eſt in honore ſanctæ Dei Genitricis Mariæ & ſancti Petri conſtructum, ubi requieſcit egregius Pater domnus noſter beatiſſimus Benedictus, decus videlicet gemmaque monachorum, regularem converſationem ex traditione ſuorum prædeceſſorum tenere aliquatenus cum ſuis fratribus ibi Deo ſervientibus videatur. Hunc ergo ordinem in prædicto loco, Deo favente, aliquatenus, ut audivimus. .... *Sic desinit Floriacense exemplum, quod utinam integrum haberemus. Ex eo verò discimus studium optimi Pontificis in rem monasticam, & præcipuè in sanctum Benedictum; quem in his litteris* egregium Patrem domnum noſtrum beatiſſimum Benedictum *appellat, ita ut non dubitem, ipsum ante pontificatum instituto nostro fuisse addictum, qui quidem* ſervus Dei *fuerat, quo nomine Monachi censeri solent apud antiquos. Cæterum quantum doloris concepisset Leo ex miserabili Ecclesiæ statu, & quàm strenuè pro collata sibi potestate grassantibus malis mederi conaretur, satis superque vel hæ litteræ probant. Quod de Odone superest, is librum* de contemptu mundi *composuisse dicitur apud Ademarum monachum Ecolismensem, qui liber haud scio an alius sit à libro Collationum. Ad alia pergimus.*

4. *In Elogio Alvei Abbatis Carnutensis S. Petri, pag. 279 diximus, monasterium S. Petri incertæ esse originis, atque ante sæculum IX exstitisse. Addimus verò in præsens, illud jam sæculo VII viguisse. Auctor quippe ejus loci Chartarii, quod* vetus Aganum *dicitur ab Agano seu Agano Episcopo cœnobii instauratore, ait in cap. II.* Hæc omnia, quæ propoſui, & alia loca plurima ab antiquis Monachis ſunt poſſeſſa & habita: ſed de quibus, prout litterarum notitia aut negligentia oblivioni tradidit, ea quidem ſcribere floccipendi: tantummodo de quibus litterarum ſeries certum me reddidit, vel ſemper a substitutis clericis ſunt poſſeſſa, pro modulo tenui ingenii mei membranis inſerere ſtudui, ne fortè

lector hunc locum aut fuisse inopem censu, fallaci æstimet opinione. Locus denique, qui Boscus-medius nuncupatur, & cingitur à septemtrionali parte saltu non modico, atque ab australi parte rivulo Ederæ, semper habuisse fertur ab his, qui hunc locum noscuntur tenuisse. Tenuerunt etiam in territorio Vilcasini Genetvillæ tertiam partem, quam Regina sanctissima, nomine BALTIDIS, in tribus partibus divisam, unam quidem huic ecclesiæ beati Petri Apostolorum principis contulit; aliam quoque Gemeticensi ecclesiæ almæ Matris Dominæ; atque tertiam beati Remigii Remorum Episcopi basilicæ usibus fratrum stipendiarius delegavit. *Ex quo intelligitur, hoc monasterium sæculo VII jam viguisse.*

S Michaëlis in Terascia.

4. *Quod diximus pag. 548 & 549 de adventu Maccaleni Abbatis in ecclesiam sancti Michaëlis, deque donatione ei facta ejusdem ecclesiæ per Hersindem matronam; confirmatur ex litteris Rodulfi Episcopi Laudunensis, quas ex chartario ipsius monasterii, quod modò Rotomagi in bibliotheca Bigotiana servatur, eruimus in hæc verba.*

Rodulfi Laudunensis Episc. charta.

ANno Incarnationis Domini nostri Jesu-Christi nongentesimo quadragesimo quinto, Indictione tertia, ordinationis meæ ..... RANULFUS Laudunensis Episcopus. Cunctis liquidò fidelibus sanctæ Laudunensis Ecclesiæ, cui auctore Deo præsumus, tam præsentibus scilicet quàm futuris, notum fieri volumus, qualiter Oratorium in saltu, qui dicitur Therascia, in honore beati Michaëlis Archangeli ex antiquo fuerat vili schemate constructum, sed postea prope fundo tenus destructum. Processu denique temporis quædam matrona, nomine HERSENDIS, per assensum Herberti nostræ Ecclesiæ Archidiaconi, cui idem erat Oratorium jure beneficiario collatum, divina inspiratione compuncta, prout melius potuit, restaurare libenter studuit. Ubi causâ orationis ad eumdem oratorium confluentibus diversarum partium populis, laus & honor Dei omnipotentis & venerabilis memoria beati Michaëlis Archangeli adeo crevit, ut etiam homines Hiberniciæ regionis mare transnavigantes ad nos causâ peregrinationis, loca in quibus commorari deberent uspiam perquirentes, ad prædictam matronam angelico ductu (ut credimus) pervenerunt. Sicque auditâ famâ ejusdem Oratorii, libenti animo illuc pergere dispositum fuit: ipsiusque loci perspecta vicinitate, & propter remotiora loca, ibidem Deo omnipotenti & sancto Michaëli Archangelo, tam ipsi, quàm eorum sequaces usque in finem sæculi famulari decreverunt. Unde eadem matrona ardenti animo nostram expetiit humilitatem, ut prædictis Dei servis eumdem concederemus oratorium: quatinus ea vivente atque obeunte, juxta devotionem illorum ibidem divinum perageretur officium. cujus petitioni bonæ voluntatis assensum præbuimus nostræ largitionis, eo scilicet jure, ut ex prædicto Oratorio unoquoque anno in festivitate sancti Michaëlis Archangeli, pro respectu nostræ ecclesiæ, jam dicti servi Dei atque alii peregrini, tam suæ gentis, quàm nostræ, ibidem Deo usque in finem sæculi servientes, duodecim denarios studeant persolvere. Ut autem hæc largitio nostra per succedentia temporum curricula inviolabilis permaneat; hoc scriptum enim consilio fidelium nostrorum fieri jussimus, & coram præsentia Senioris nostri, videlicet LUDOVICI Regis, ac Principum ipsius regni relegere fecimus: qui pro suæ remedio animæ & propria manu cum signo sui nominis firmavit, & anuli impressione sigillare præcepit. Signum, &c. Actum Lauduni III Non Febr. anno vero X Ludovico Rege regnante.

Has litteras laudat fusior Gallia Christiana, quas ad annum CMXLV *aut insequentem, qui Ludovici Regis decimus erat, revocamus. In quadam charta Walteri Episcopi Laudunensis pro eodem monasterio anno* MCLI *data, asseritur, ecclesiam sancti Michaëlis, & villam ei subjectam*, ab Episcopis ecclesiæ Laudunensis per Comitem ELBERTUM, monasterii & villæ fundatorem, *obtinuisse*, ne causâ Advocatiæ vel cujuslibet Principis, terram de Guisia & Yrecon possidentis, molestiâ perturbaretur. *Ex quo vera esse apparet, quæ de fundatoribus monasterii S. Michaëlis Eilberto & Hersinde diximus suo loco.*

Clusinum.

5. *Optandum esset ut illustrare possemus primordia monasterii sancti Michaëlis Clusini, de quo hæc leguntur in Chronico Malleacensi ad annum* CMXXXVII. Eo tempore, *quo scilicet conditum est cœnobium sancti Michaëlis de Monte*, incœptum erat aliud monasterium de sancto Michaële de Clusa à sancto JOHANNE Episcopo & eremita, ubi primus Abba fuit ARVEUS. quæ duo monasteria monachorum angelica jussione facta sunt, & creberrimè ab Angelis nimiis & fulguris & miraculis illustrantur. *Annum idem Chronographus paullo ante signanter expresserat:* Anno CMLXVIII cœptum est cœnobium sancti Michaëlis ad Clusam. *rectius quàm ante*, anno CMLXXII. *Sita est Clusina hæc Abbatia apud Taurinos, in Picheriani montis acumine acclivis, à Canisio duodecim millia passuum distantis; ubi olim Carolo M. in Italiam per Segusinam vallem subeunti, Desiderius Langobardorum Rex iter occlusit. Franciscus Augustinus ab Ecclesia conditorem suggerit Hugonem Marinum, præpotentem Arvernum; ecclesiæ consecrationem ab Amizone Taurinensi Antistite factam dicit anno* CMLXVI, «
additque fama crebrescente, in idem monasterium quam plures pios ac devotos viros religiosæ «
vitæ ducendæ causâ se recepisse, precipuè verò Johannem, prius Ravennæ Archiepiscopum. Paullo «

aliter rem enuntiat superius Chronicon Malleacense, in quo monasterium inceptum *dicitur* à sancto Johanne Episcopo & eremita, ubi primus Abba fuit Arveus. Advertus *nudo nomine scribit Franciscus Augustinus, qui asserit, Johannem hunc eremitam prius fuisse Archiepiscopum Ravennensem: alii rem sub dubio narrant, nec Rubens affirmare audet, vel Girolamus Fabri. Certè vix temporis ratio patitur. Si enim Clusini monasterii inchoatio Johanni eremitæ tribuenda, ut habet Chronicon Malleacense: eaque ad annum* CMLXVI *aut* CMLXVIII *referenda est: sanè auctorem non potest habere Johannem* XI *Ravennensem, qui adhuc ea dignitate potiebatur anno* CMXCVI. *Sanctus ille eremita Johannes in æde sancti Solutoris à se constructa tumulatus perhibetur.* Benedictus *ejusdem monasterii Abbas, qui Synodo Lemovicensi anno* MXXXI *interfuit, omissus est à Francisco Augustino. Obitus ejus, scilicet Benedicti, notatus est in Necrologio Abbatiæ S. Ægidii Nemausensis:* Prid. Kal. Junii obiit Benedictus Abbas Clusæ. *De hoc monasterio mentio recurret in Sæculo sequenti ad vitam S. Alferii Abbatis Cavensis. Nunc locus est perpaucorum sæcularium Clericorum hospitium, teste Francisco Augustino in Chronologia Pedemontana.*

ERRATA.

PAg. 8. l. 2 XI *pone pronomen* ij. *p.* 21 *num.* 3 *l.* 9. *l.* Quintus fuit prædictæ Vitæ scriptor *p.* 12 *l.* 27. *post* memoratur, *adde* quod ratio temporum non patitur, cum Rodulfus Burgundiæ Transjuranæ Rex longe post mortuum Isonem fuerit. *p.* 28 *l.* 7 ob *l.* ab. *p.* 29. *num.* 17 *l.* 1, cujus *l.* de quo.

Pag. 23 *l.* 12 *post* interitus. *adde* Tunc restitutus Argrimus, primo litteris Johannis Papæ IX ad Carolum Regem, quibus, absque ulla exauctorationis per Formosum factæ mentione, significat, Lingonensis ecclesiæ unanimi consensu Argrimum Episcopum flagitantis querelas ad se usque tertio delatas, quòd *pro quorumdam subreptione ab eis separatus* fuisset Argrimus; additque se *sententiam prædecessoris sui Stephani canonicè necessitati & utilitati in melius commutasse*, atque Argrimum ecclesiæ Lingonensi *canonice restituisse*. Accessit deinde confirmatio ejusdem restitutionis per Benedictum IV Johannis successorem, qui Argrimum ecclesia sua *injuste privatum fuisse* pronuntiavit in Concilio Romano. Verum tamen Argrimus factorum ad extremum pænitens, *&c. p.* 26 *l.* 51 *dele* varierat. *p.* 27 *l. ult. pro* c *litterula pone* a. *& nota marginali sequentis pagina* 28 *apta. p.* 30 *l.* 28 Rex *l.* Res. *p.* 32 *ad marginem l.* confessione *p.* 48 *l. ult. l.* præbetet. *p.* 49 *l.* 13 pergit *l.* peragit. *ibid. l.* 27 hoc *l.* hæc. *p.* 37 *l.* 20 effluit. *l.* affuit. *p.* 76 *l.* 3 *l.* Cluniacensibus. *p.* 80 *l.* 48 *post* Simplicis *dele* occurendum. *p.* 83 *in marg. l.* Bourgdeols. *p.* 102 *l.* 15 *l.* anticipato. *p.* 110 *num.* 9 *l.* 20 refertur *l.* referuntur. *p.* 123 *l.* 12 *l.* insana. *p.* 124 *in Nota*, *l.* viderit. *p.* 141 *l.* 47 *post* Quippe, *adde* præter. *p.* 144 *l.* 46 *l.* Reginaldi. *p.* 168 *l.* 32 *l.* equique. *p.* 176 *l.* 26 *l.* contigit. *p.* 178 *l.* 38 harum *l.* horum. *p.* 182 *l. ult* cælptum *l.* telorum. *p.* 185 *in titulo l.* auctore Johanne lib. III. *p.* 186 *l.* 48 *l.* procedat. *p.* 187 *l.* 6 *l.* Cluniacensi. *ibid.* 22 *l.* continentia. *Ibid. l.* 27 Et sum cosio sicut ingressus pater ingressus est, *locus mendosissimus, forte legendum* & cum gaudio sicuti patet egressus est. *Ibid. l.* 30 *l.* outeicis. *Ibid. l.* 32 Jubebat *l.* inbucbat. *Ibid. l.* 38 *l.* quætenti *Ibid. l.* 34. *l.* coævos. *p.* 188 *l.* 3 naturâ *pone* natura *sine accentu. post* efficax *pone virgulam, quam delebis post* vitiis. *post* animo *pone aliam virgulam & post* inserviret *pone iterum virgulam. Ibid. l.* 4 *l.* enerves *l.* 3 post præstantem *pone* tam, *post* gratia *repone virgulam. Ibid. l.* 9 *post* promovendum *pone punctum, & adde*, Tirocinii. *Ibid. l.* 13 *l.* singulis quæ. *Ibid. l.* 14 *l.* insomniis. *Ibid l.* 28. *l.* exlolverat *Ibid. l.* 32 post libertatis *dele duo puncta. Ibid. l.* 52 *l.* adolescens. *Ibid. l.* 55 *post* Oddo pone virgulam. *p.* 189 *l.* 9 *l.* gradientis. *Ibid. l.* 22 ferarum *l.* ferarum. *Ibid. l.* 24 Cum *l.* Eum. *Ibid. l.* 57 *l.* instillabat. *p.* 190 *l.* 2 *l.* coartare. *Ibid. l.* 39 *l.* quiddam. *p.* 191 *l.* 6. *post* sequebatur *pone punctum Ibid. l.* 8. *l.* qualitatem. *Ibid. l.* 12 *l.* ibi. *Ibid. l.* 13 cum *l.* jam. *ibid.* ejus *l.* eis. *Ibid. l.* 14 *l.* satellites. *Ibid. l.* 13 instigant. *l.* instigat. *p.* 192 *in titulo pone* Nalgodo. *p.* 192 *l.* 16. *l.* eligendi. *Ibid l.* 22. que *l.* quæ. *Ibid. l.* 32 uoius *l.* vivus. *Ibid. l.* 48 *post* contradicant *pone punctum. Ibid. l.* 34 *l.* subjicit. *p.* 195 *l.* 24 *l.* necessitati. *Ibid. l.* 31 *l.* victualium. *p.* 200 *l.* 25 *l.* solvendi. *l. seq. l.* expendendi. *p.* 201 *l.* 15 *l.* obtutibus *p.* 203 *Notarum margin. l.* 7 *l* DCXVIII. *p.* 214 *l.* 24 *l* XLVIII. *p.* 215 *l.* 27 *l.* gravis. *p.* 235 *l.* 25 Bajoarcos *l.* Bajoarios. *p.* 243 *l.* 6 *l.* Eremitorio. *p.* 245 *l.* 19 sioe *l.* sive. *p.* 256 *l.* 29 *l.* & tua petitio fiat. *p.* 263 *l.* 42 *l.* redimitus. *p.* 264 *litterulam marginalem* c *dele, & notulam ei respondentem transfer in paginam sequentem ad verbum* Everardi, *& nunc sequentes ejusdem pagina litterulas. p.* 275 *l.* 42 *l* vit. *p.* 286 *l. penult* Ruris *l.* juris. *p.* 287 *l. penult l.* cathedram. *p.* 288 *l.* 7 *l.* tradit. *ibid. l.* 9. *l.* certius. *p.* 291 *l.* 22 vitali *l.* in tali. *p.* 294 *l.* 9 *l.* confidentium. *p.* 297 *l.* 14 Ebronem *l.* Iberum, vulgo *Ebron. p.* 303 *l.* 44 *l.* nocivis. *ibid. l. ult. l.* fideli. *p.* 306 *l* 44 dicto *l.* edicto. *p.* 309 *l* 17 *l.* confulendo. *p.* 322 *l. antep. l.* confert *p.* 318 *pro cifra* 317 *pone* 318 *p.* 323 *l.* 6 monte *l.* mente. *p.* 327 *ad marg. l.* Huchaldus. *p.* 335 *l.* 57 *l.* ætæ. *p.* 349 *l.* 4 cum *l.* eam. *Ibid. l.* 56 LXV *l.* LXVI. *p.* 351 *l.* 46 *l.* Trinitatis. *p.* 353 *num.* 1 *l.* 10 Archiepiscopum Trevirensem *l.* Episcopum Tungrensem. *p.* 375 *l. penult. l.* repetit. *p.* 377 *l.* 23 *l.* sibi. *p.* 381 *l.* 49 *l.* Tullensi. *p.* 393 *l.* 44 *l.* modo. *p.* 409 *l.* 22 qui *l.* quid. *p.* 412 *ad marg. lege* potestate. *p.* 419. *l.* 4 parta *l.* parte. *p.* 471 *l.* 30 *l.* saluberrima. *Ibid. l.* 31 *l.* documenta *p* 488 *corrige paginæ cifram. l.* 18 Ducacis *l.* caducis. *p.* 490 *l.* 4 *l.* prædicto. *p.* 492 *l.* 24 *post* debeant *pone virgulam. Ibid l.* 33 *l.* transilierit. *p.* 498 *l.* 22 reddere *l.* edere. *p.* 507 *l. ult. l.* Norveganorum. *p.* 524 *l.* 24 ad *l.* ab. *p.* 533 *l.* 4. *l.* sob. *Ibid. l.* 47 *pone virgulam post* potaretur. *p.* 535 *l.* 8 *l.* offuscarat. *p.* 566 *l.* 39 *l.* rursum frustraque, *p.* 572 *l.* 27 *post* suspensus *dele virgulam eamque repone post* manu. *Ibid. l.* 45. *l.* tandem. 573 *l.* 28. *post* obsceps *dele virgulam, eamque pone post* carnis. *p.* 383 *l.* 36 *l.* fuisse. *p.* 396 *ad marg.* Florenes *p.* 623 *l* 24 *l.* commerciis. *p.* 635 *l* 47 *l.* Abbandiio *p.* 637 *l.* 31 *l.* amitæ. *p.* 635 *l.* 32 *l* Matheuvius. *p.* 657 *l.* 24 vero *l* vito. *p.* 674 *l.* 25. *l.* omnino. *p.* 697 *l.* 33 *l* incitatum. *p.* 703 *ad marg.* elinit *l.* elicit. *p.* 707 *l.* 39 ejus *l.* jus. *p.* 710 *l.* 2 *l.* monasterio. *p.* 725. *l.* 24 *l.* monacho *p.* 717 *l.* 24 *l.* constat. *p.* 736 *l.* 48 *l* fratres. *p* 742 *ad marg. l.* Donationes. *p.* 744 *l. penult. l.* Piscariæ. *p.* 739 *l.* 42 una *l.* ima *p.* 789 *l. penult. l.* omnibus. *p.* 791 *l* 36 *l.* Yporediam. *p.* 805 *l.* 9. *l.* petentibus. *p.* 804 *l.* 24 ipsi *l.* ipsis. *p.* 828 *l.* 36 *l.* famulus. *p.* 840 *ad marg. l.* Petershausen. *Ibid l.* 46 *l.* profectus. *p.* 843 *num.* 2 *l.* 1. *post* quod *l.* vitam. *p.* 845 *l.* 12 *l.* Angelicos. *p.* 876 *l.* 37 *dele* id. *Ibid. l.* 51 *l.* Domenecio. *p.* 872 *in Nota* 2. *l.* 3 *l.* initi à.

In Tomo *superiori p.* 373 *l.* 6 *l.* anno sequenti post annos tres, ut superius diximus. *Et in Addendis pro tomo* 2 *p.* 599 *dele ibi addenda* ad vitam S. Amandi.

INDEX HISTORICUS

SÆCULI V BENEDICTINI.

Littera a, initium paginæ usque ad medium; m, medium usque ad finem; n, Notulas marginis inferioris designat.

* *Monasteriorum nomina & series habentur sub voce* Monasterium.

† *Topographica vocabula Italicis typis distinguuntur.*

A

INDEX HISTORICUS.

C

D

E

F

G

INDEX HISTORICUS.

I

K

L

M

MONASTERIA.

N

O

Ordgarus

P

T

Y

Z

INDEX MORALIS SÆCULI V BENEDICTINI.

Q

R

S

T

V & X

INDEX ONOMATICUS
SÆCULI V BENEDICTINI.

FINIS.

SUMMA PRIVILEGII.

CHristianissimi Francorum Regis Ludovici XIV privilegio, anno M DC LXXXIV die 17 Julii concesso, & in Bibliopolarum codicem relato, cautum est, ut Domnus JOHANNES MABILLON è Congregatione S. Mauri, *Acta Sanctorum Ord. S. Benedicti, Saculum* V per quem maluerit typographum, neve alius citra ejus consensum, intra vicennium edat.

Idem Domnus JOHANNES MABILLON *privilegium suum cessit Viduæ* EDMVNDI MARTIN *&* JOHANNI BOVDOT *Bibliopolis.*

N

O

Q

R

T

V

Y

Z

INDEX MORALIS
SÆCULI V BENEDICTINI.

Q

R

S

T

V & X

INDEX ONOMATICUS
SÆCULI V BENEDICTINI.

A

B

C

D

Eleemosynaria,

E

F

G

H

I

L

M

N

O

P

FINIS.

SUMMA PRIVILEGII.

CHristianissimi Francorum Regis Ludovici XIV privilegio, anno M DC LXXXIV die 17 Julii concesso, & in Bibliopolarum codicem relato, cautum est, ut Domnus JOHANNES MABILLON è Congregatione S. Mauri, *Acta Sanctorum Ord. S. Benedicti, Sæculum* V per quem maluerit typographum, neve alius citra ejus consensum, intra vicennium edat.

Idem Domnus JOHANNES MABILLON *privilegium suum cessit Viduæ* EDMVNDI MARTIN *&* JOHANNI BOVDOT *Bibliopolis.*

